Universidad de Deusto
Biblioteca

Durandus
in N[illegible]inum
Officium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOTECA DE LOYOLA
Sala 1 Estante 5 Plúteo. 5

93,4

Universidad de Deusto
Biblioteca

RATIONALE
DIVINORVM
OFFICIORVM,

A GVLIELMO DVRANDO, MIMATENSI Episcopo, I. V. D. clariss. concinnatum.

Atque nunc recèns Vtilissimis Adnotationibus illustratum.

ADIECTVM FVIT PRAETEREA ALIVD Diuinorum Officiornm Rationale.

AB IOANNE BELETHO THEOLOGO PARISIENSI, Ab hinc ferè quadringentis annis conscriptum, ac nunc demum in lucem editum.

Ex bibliotheca Collegii Societ. Jesu Lugdun.

Cum duplici, vno prioris, altero posterioris Rationalis indice locupletissimo.

Hac postrema editione à mendis repurgatum.

Conv. S. Joseph de Lyon

VENETIIS,

Apud Matthęum Valentinum. M D LXXXIX.

PROVINCIAE TOLETANAE SOCIETATIS JESU BIBLIOTECA

Universidad de Deusto
Biblioteca

NICOLAVS DOARD CAMPANVS,

DOCTRINA, ET MORIBVS CLARISSIMO VIRO.

D. NICOLAO DOARD, FRATRI LECTISSIMO, Marciliacensis Ecclesiæ apud Sequanos præfecto vigilantissimo S.

NAE summus ille Orator, summus Senator, summus denique Imperator M. Cato, scitè ac grauiter adseuerabat, non minus negotij quam ocij rationem reddendam, lectissime frater, ratus magnus ille vir, omneis cogitationes & commentationes animi, omnes conatus & labores mortalium, nusquàm aliò esse referendos, quàm ad cõmunem omnium vtilitatem, atque posteritatis ornamentum. Lepidum certè, & dignum homine Stoico responsum: cuius fides ac industria & domi & foris, in Senatu, in acie, in toga, in vniuerso denique orbe terrarum, priuatim ac publicè explorata, probataq; fuit. Cum enim natura ipsa canem ad venatum, equum ad cursum, auem ad volatum instituerit, hominẽ autem ipsum, tanquam diuinum animal, in lucem ediderit ad laborem, gloriam, & imperium compositum, ingenui ac liberaliter instituti est animi, in omnibus vitæ partibus munus id ipsum tueri & colere, quod incumbit; dissoluti autem, peruersi, & immanis, contraria rapere, voluptates sectari, & hanc naturæ dignitatẽ negligere. In quos, veluti inutiles, inanes, & procos Penelopes, rectè conuenit illud Horatianum. Nos numerus sumus, nati consumere fruges. Quod multò ante eleganter expresserat Home. Ετωσιον ἄχτος ἀρούρης. Quam quidem ego ignauiæ, & socordiæ fœdissimam notam à me longissime arcendam semper existimaui, cùm ipsa naturæ leges praditus, tum Catonis nostri exemplo, atque Alexandri Magni Apophthegmate instituus. Interrogatus enim ille, quid esset in rerum natura præclarissimum & maximè regiũ, respondit. τὸ μὲν πογιν βασιλικον τὸ δὲ τρυφαν δυλσκονέσαν. Etenim, vt est celebre apud Græcos prouerbium. Θεοὶ τ' ἀγαδα τοῖς πονεις πωλ σῦτα. Itaque lectissime frater, cùm post sex plus minus annos, funesta temporum iniuria, Campania bello flagrante è medio studiorum meorum cursu reuocatus, Lugdunum diuertissem, penè hospes mearum partium esse putaui de ingenij mei cultu vehementius laborare, ne eius acies torpore & situ obducta, langueret, vel extingueretur. Ad quod meum institutum non tam quæsita, quàm nata visa est mihi occasio in Typographica militia cuius saxum grauissimum voluere (vt Sisyphus ille apud inferos) & laboris est multi, & diligentiæ industriæq; non vulgaris. Quod quidem munus cum post tot annos sedulo pro ingenij mei facultate obijssem, iudicaui non alienum esse a mea in te obseruantia, vt aliquid stylo, licet rudi & ineleganti, exigerem, quod tibi fore gratissimum meritoq; deuouendum videretur: cum vt me ab illa grauissima insciitiæ vel ignauiæ iniuria vendicarem: tum verò, vt immortalem tuæ virtutis, & multorum atque adeò summorum in me tuorum officiorum memoriam posteritati relinquerem. Cum itaque inter hac quotidiana mentis curricula, ἰλιας Scriptorum in omni disciplinarum genere sese offerret, ecce incidit in manus Gulielmi Durãdi hominis sanè landatissimi vtriusque Iuris Doctoris & Professoris. Τὸ Πρόχειρον, seu (vt ille appellat) Rationale Diuinorum officiorum. In quo quidem nihil ἐκ παρέργου καὶ τῆς γνώμης positum esse diuina prope diuini autoris lectio, pijs lectoribus ij sedemq; Christianis omnibus satis ostendit. Itaque ipsum opus castigandum & expoliandum eo lubentius suscepi, quod te iam puero primarum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum artium facultate, scientia & eloquentia præditum, musisq; dicatum, iam impensius sacrarum literarum lectioni incumbentem, eaq; studia & diurna & nocturna versantem manu viderem. Sicq; mihi consentaneum visum est, vt scriptoris pia & Christiana admodum lectio suo lectori ex omni parte respenderet, vel omnino quadraret. Quod autem ad Gulielmum Durandum attinet, principio quam argute, quàm eleganter & expedite totam iuris ciuilis molem in vnum corpus collegerit, collectam in speculo expressa facie, & quod aiunt, ad viuum effinxerit, neutiquam eis est obscurum, qui in publicis forensibusq; iudicijs quotidie versantur. A cuius facultatis studio ille paulum feriatus, mutata fortuna, alteram longè celeberrimam ac pijssimam iuris partem quæ Θεολογία dicitur, animum conuertit. Quam ita acurate, & perspicue tractauit, vt ad eam, quam attingit rei diuinæ ἰδέαν, nihil possit à quo quam iure desiderari, vel certe debeat. Nos vero tanti authoris nomine, simulq; rei dignitate adducti diligenti & fideli opera præstitimus, primum vt loci communes, seu rerum insignium capita suo ordine progrederentur. Proximè vt dictio Græca, quæ multos supra annos corrupta & neglecta iacuerat, inscitia aut certè negligentia hoc recognitionis munus facitantium, iam tandem aliquando sua pristinæ sedi & integritati redderetur. Præterea, ne quid ad integram tanti operis laudem deesset, capita quæq; summarijs, argumentis illustrauimus, quorum index cum fidelis, tum copiosus est præfixus. Locos insuper vel suboscuros vel anciptes, adnotationibus aperuimus, ad authoris mentem, & orationem, quàm fieri potuit, pro pijssime accedentes. Neque enim hic Atticos sales, aut fluentes numeros expectabis, sed planam, simplicem, & penè legibus artis solutam orationem. Ita enim vel illa tempora ferant dura, vel idipsum ferebat Theologica facultati, ratio, propriam & singularem (vt quæque artes) dicendi methodum sortita. Cæterum in eo castigando, ornando, & ditando ita sumus versati, vt nouum potius, quàm interpolatum opus videatur. Reliquum est, lectissime frater, te & æquum Lectorem rogatos velle, vt hosce nostros conatus, liberales illos quidem & alacreis, in lucem editos, cum in communem omnium studiosorum gratiam, tum in testimonium mea erga te obseruantiæ & amicitiæ aquis animis excipiat, maiora in posterum Dijs iuuantibus accepturi. Bene vale, Lugduni, è Typographia, diebus Februarijs. M. D. LXV.

OPERIS TOTIVS SECTIO.

Accesserunt huic Libri partiales octo; quorum primus, Ecclesiam, eiusque loca, ac sacramenta, ornamentaque.

Secundus, eiusdem Ecclesiæ ministros, officiaque diuina.

Tertius, Pontificum, cæterorumque Ecclesiæ Ministrorum, Sacrificiorumque oruamenta condecentia.

Quartus, Missam, eiusque sacra mysteria.

Quintus, Diuina cùm nocturna, tùm diurna officia.

Sextus, Dominicas, earumque officia, & quatuor Temporum ieiunia, cæterasque Festiuitates.

Septimus, Sanctorum dies festos, solennesque.

Octauus, Computum seu Calendarium, eiusque Appendices suis quique locis, atque Capitulis luculentissimè complectuntur.

ELENCHVS LIBRORVM ET CAPITVM.

Capita libri primi.

De Ecclesia, & eius partibus. cap. 1. fol. 3
De altaris. cap. 2. 7
De picturis, & cortinis, & ornamẽtis Ecclesiæ. c. 3. 9
De campanis. cap. 4. 10
De cœmeterijs, & alijs locis sacris, & religiosis. cap. 5. 15
De Ecclesiæ dedicatione. cap. 6. 16
De altaris consecratione. cap. 7. 22
De cõsecrationibus & vnctionib. c. 8. 25
De Ecclesiasticis sacramentis. cap. 9. 28

Secundi libri capita.

De ministris & ordinibus Ecclesiasticis, & de eorum officijs. cap. 1. 30
De cantore. cap. 2. 35
De psalmista. cap. 3. ibid.
De ostiario. cap. 4. 36
De lectore cap. 5. ibid.
De exorcista. cap. 6. ibid.
De acolytho. cap. 7. 17
De subdiacono. cap. 8. ibid.
De diacono. cap. 9. ibid.
De sacerdote. cap. 10. 39
De episcopo. cap. 11. ibid.

Tertij libri capita.

De indumentis, seu ornamentis Ecclesiæ, Sacerdotum, atque Pontificum, & alio rum mministro rum. cap. 1. 42
De amictu. cap. 2. 44
De alba. cap. 3. ibid.
De zona seu cingulo. cap. 4. ibid.
De stola cap. 5. 45
De manipulo. cap. 6. 46
De casula seu planeta. cap. 7. ibid.
De caligis & sandalijs. cap. 8. 47
De succinctorio & orali. cap. 9. 48
De tunica. cap. 10. ibid.
De dalmatica. cap. 11. ibid.
De chirotheca. cap. 12. 42
De mitra. cap. 13. 50
De anulo. cap. 14. 51
De baculo pastorali. cap. 15. ibid.
De sudario. cap. 16. 52
De pallio. cap. 17. ibid.
De quatuor coloribus, quibus Ecclesia in ecclesiasticis vtitur indumẽtis. c. 18. 54
De indumentis legalibus, seu veteris testamenti. cap. 19. 55

Quartilibri capita.

De Missa; & singulis, quæ in missa aguntur. cap. 1. 58
De quinque psalmis, quos Pontifex celebraturus dicit. cap 2. 62
De capitis compositione, & manuum lotione. cap. 3. ibid.
De aquæ benedictæ consecratione, & aspersione. cap. 4. 63
De officio seu introitu missæ. c. 5. 64
De accessu sacerdotis ac pontificis ad altare, & de processione c. 6. 65
De confessione facienda in missa. c. 7. 68
De incenso benedicendo, & in turibulũ mittendo. cap. 8. ibid.
De osculo altaris, & libri. c. 9. 69
De turificatione. cap. 10. 70
Qualiter episcopus vel sacerdos, & ministri ad altare stare debent. c. 11. ibid.
De Κύριε ἐλέησον, cap. 12. 71
De Gloria in excelsis. c. 13. ibid.
De salutatione ad populum. c. 14. ibid.
De oratione, seu collecta. c. 15. 74
De epistola. c. 16. 77
De reuerentia post lectam Epistolam facienda. cap. 17. 78
De confessione sacerdotis, vel episcopi, & ministrorum. c. 18. fol. eo.
De gradualis. cap. 19. ibid.
De Alleluia. cap. 20. 79

De

De tractu.c.21. 80
De prosa, seu sequentia.c.22. 81
De mutatione sacerdotis.c.23. 82
De euangelio.c.24. ibid.
De symbolo c.25. 87
De prædicatione c.26. 90
Secũda pars Missæ in offertorio c.27. ibi.
De manuum ablutione c.28. 91
De pallis,& corporalibus c.29. ibi.
De oblatione sacerdotis,& de officio ministrorũ circa illã,& de patena,& de oblationib.populi,& cleri corũ c.30.92
De secunda purificatione c.31. ibid.
De inclinatione sacerdotis, & osculatione,ac oratione.c.32. 96
De præfatione c.33. 97
De Sanctus c.34. 99
De secreta vel canone Missæ.c.35. 100
De expositione canonis, qui incipit, Te igitur c.35. 101
De secunda parte canonis,scilicet,Memẽto domine c.37 203
De tertia parte canonis c.38. ibid.
De quarta parte canonis c.39. 104
De quinta parte canonis.c.40. 106
De sexta parte canonis c.41. 107
De septima parte canonis c.42. 113
De octaua parte canonis c.43. 117
De nona parte canonis c.44. 119
De decima parte canonis c.45. 120
De vndecima parte canonis c.46. ibid.
De oratione dominica, Pater noster &c. c.47 123
De expositione dominicæ orationis capitulo 48. 124
Tertia pars Missæ de silentio post dominicam orationem c.49. 127
De resumptione patenæ c.50. ibi.
De fractione hostiæ c.51. ibid.
De Agnus Dei.c.52. 131
De pacis osculo c.53. 132
Quarta pars missæ, & primo de communione sacerdotis c.54. 133
De persuasione c.55. 134
De postcommunione c.56. 135
De oratione nouissima, & de, Ite, missa est c.57. ibid.
Quare sacerdos humerũ Pontificis osculatur c.58. 136
De benedictione nouissima c.59. ibid.

Quinti libri capita.

De diuinis officijs,tam nocturnis, quàm diurnis in genere.c.1. 137
Quid sit officium, & de eius institutione & partibus c.2. 139
De nocturnis c.3. 148
De matutinis laudibus c.4. 152
De prima.c.5. 156
De tertia c.6. 159
De sexta c.7. 160
De nona c.8. ibid.
De vesperis c.9. 161
De completorio c.10. 162

Sexti libri capita.

De officijs dñicarũ,specialiter,& quarũdam feriarum, & festiuitatũ Domini, & ieiuniorũ quatuor tẽporũ.c.1. 164
De tempore aduentus c.2. 167
De prima dñica aduentus Dñi c.3. 171
De secunda dñica aduentus dñi c.4. 172
De tertia dominica aduentus dñi c.5.ibi.
De quarta feria, & ieiuntis quatuor temporum c.6. 173
De alijs ieiunijs c.7. 174
De officio quartæ feriæ c.8. 176
De sexta feria c.9. ibid.
De sabbato c.10. 177
De dñica quarta aduentus Dñi c.11. ibi.
De vigilia natiuitatis Domini c.12. 179
De officio natiuitatis Domini.c.13. ibid.
De dominica infra octauã natalis domini c.14. 182
De festo circuncisionis c.15. 183
De festo epiphaniæ c.16. 184
De octaua Epiphaniæ c.17. 186
De prima dñica post Epiphaniã.c.18.ibi.
De dñica secũda post Epiphaniã c.19.187
De dñica tertia post Epiphaniã c.20.188
De dñica quarta post Epiphan.c.21.189
De dñica quinta post Epiphan.c.22. ibi
De dñica sexta post Epiphaniã c. 23. ibi.
De dominica Septuagesimæ c.24. 190
De officio Septuagesimæ c.26. 192
De sexagesima c.26. 193
De quinquagesima c.27. ibid.
De fer 4.in capite ieiunorum c.28. 196
De quinta feria c.29. 198
De sexta feria c.30. ibid.
De sabbato c.31. ibid.
De prima dñica quadragesimæ c.32. ibi.
De secunda feria c.33. 199
De tertia feria c.34. 200
De quarta feria c.35. ibid.
De quinta feria c.36. ibid.

De

De sexta feria c.37. ibid.
De sabbato c.38. 201
De secũda dñica quadragesimæ.c.39.ibi.
De secunda feria c.40. 262
De tertia feria.c.41. ibid.
De quarta feria c.42. ibid.
De quinta feria c.43. ibid.
De sexta feria c.44. 203
De sabbato c.45. ibid.
De dñica tertia quadragesimæ c.46.ibid.
De secunda feria c.47. 204
De tertiæ feria c.48. ibid.
De quarta feria c.49. ibid.
De quinta feria c.50. 205
De sexta feria c.51. ibid.
De sabbato c.52. ibid.
De dñica quarta quadragesimæ c 53.206
De secunda feria c.54. 207
De tertia feria c.55. 208
De quarta feria c.56. ibid.
De quinta feria c.57. 210
De sexta feria c.58. ibid.
De sabbato c.59. ibid.
De dñica quinta ĩ passione dñi c.60. 211
De secunda feria c.61. 212
De tertia feria c.62. ibid.
De quarta feria c.63. 213
De quinta feria c.64. ibid.
De sexta feria c.75. ibid.
De sabbato c.66. ibid.
De dñica sexta ĩ ramis palmarũ.c.67.214
De secunda feria c.68. 215
De tertia feria c.69. 116
De quarta feria c.70. ibid.
De quinta feria c.71. 217
De eadem 5.feria.c.72. ibi.
De diuino officio c.93. 220
De eadem 5.feria c.74. 221
De officio missæ ipsius quintæ feriæ capitulo 75. 224
De denudatione altarium c.76. 226
De die parasceues c.77. 227
De sabbato Paschæ c.78. 231
Per quem,quomodo,& quare agni de cera fiant.c.79. 232
De benedictione cerei c.80. ibid.
De lectionibus & tractibus c.81. 233
De benedictione baptismi, seu fontium. Vbi etiam agitur de cæteris cathecuminorum c.82. 236
De baptismo, vbi etiam agitur de vestibus, quas neophyti quarto die deponunt,& de patrinis c.85. 238
De confirmatione c.84. 241
De Missa c.85. ibid.
De sancto die Paschæ c.86. 244
De die sancto Paschæ c.87. 246
De diurno officio Paschæ c.88. 247
De septem diebus post Paschæ c.89. 249
De secunda feria post Paschæ c.90. 254
De tertia feria post Paschæ.c.91. ibid.
De quarta feria post Paschæ c.92. ibid.
De quinta feria post Paschæ c.93. 255
De sexta feria post Paschæ c.94. ibid.
De sabbato in albis c.95. ibid.
Alia expositio dictorum septem dierum cap.96. 256
De prima dominica post Paschæ c.97.ibi.
De secunda Dñica post Paschæ c.98.257
De dominica tertia post Paschæ c.99.ibi.
De dñica quarta post Paschæ c.99. ibid.
De dominica rogationum c.101. ibid.
De rogationibus c.102. ibid.
De vigilia Ascensionis c.103. 260
De festo Ascensionis domini c.104. 261
De dominica post Ascensionẽ c.105. ibi.
De vigilia Pentecostes c.106. 262
De die sancto Pentecostes c.107. 263
De secunda feria c.108. 265
De tertia feria c.109. ibid.
De quarta feria c.110. 266
De quinta feria c.111. ibid.
De sexta feria c.112. ibid.
De sabbato c.113. 267
De die dñica sãctæ Trinitatis.c.114. ibi.
De prima dñica post Pent.c.115. 269
De secũda dñica post Pentec.c.116.ibid.
De dñica tertia post Pentec.c.117. ibid.
De dñica quarta post Pentec.c.118.ibid.
De quinta dñica post Pentec.c.119.ibid.
De sexta dñica post Pentec.c.120. 281
De septima dñica post Pent.c.121. ibid.
De octaua dñica post Pent.c.122. ibid.
De dominica nona post Pent.c.113. 272
De decima dñica post Pent.c.124. ibid.
De vndecimà dominica post Pentecost. cap.125. ibid.
De 12.dominica post Pentec.c.226.273
De 13.dominica post Pentec.c. 127. ibi.
De 14.dominica post Pent.c.128. 274
De 15.dominica post Pent.c.129. ibid.
De 16.dominica post Pent.c.120. ibid.
De 17.dominica post Pent.c.131. 275
De quarta feria quatuor temporum Septembris

Universidad de Deusto
Biblioteca

tembris cap.132. ibid.
De sexta feria quatuor temporum Septẽbris.cap.133. ibid.
De sabbato quatuor temporum Septembris cap.134. ibid.
De dñica 18.post Pentec.cap.135. 276
De dñica 19.post Pentec.cap.136. ibid.
De dñica 20.post Pentec.cap.137. ibid.
De dñica 21.post Pentec.cap.138. 277
De dñica 22.post Pentec.cap.239. 278
De dñica 23.post Pentec.cap.140. ibid.
De dñica 24 post Pentec cap.141. ibid.
De dñica 25.post Pentec.c.142. 279
De dñica 26.post Pentec.cap.143. ibid.

Septimi libri capita.

De Sanctorum festiuitatibus c.1. 280
De sãctis Fabiano & Sebastiano c.2. 285
De sancta Agnete.c.3. 276
De conuersione sancti Pauli.c.4. ibid.
De sancto Iuliano c.5. ibid.
De beata Agatha.c.6. ibid.
De purificatione sanctæ Mariæ.c.7. ibid.
De cathedra sancti Petri.c.8. 288
De Annũciatione virginis Marię.c.9.289
De sanctis Apostolis Philippo & Iacobo cap.10. ibid.
De inuentione sanctæ Crucis c.11. ibid.
De reuelatione sãcti Michaelis c.12. 290
De SS.Geruasio & Prothasio.c.13. 291
De sancto Ioanne Baptista c.14. ibid.
De sanctis Petro & Paulo.c.15. 292
De septem fratribus c.16. ibi.
De sancto Iacobo.c.17. ibid.
De septem dormientibus.c.18. 293
De festo sancti Petri ad vincula c.19.ibi.
De Machabæis.c.20. ibid.
De Inuentione sancti Stephani c.21. ibi.
De Transfiguratione Domini c.22. 194
De sancto Laurentio.c.23. ibid.
De assumptione Virginis gloriosæ Mariæ.c.24. ibid.
De sancto Bartholomæo Apostolo, capitulo 25. 295
De decollatione sancti Ioannis Baptistæ cap.26. ibid.
De sanctis Felice & Audacto.c.27. 296
De natiuitate beatæ Mariæ.c.28. ibid.
De exaltatione sãctæ Crucis c.29. ibid.
De festo sancti Matthæi Apostoli & Euãgelistæ.c.30. 297
De sancto Mauritio & socijs c.31. ibid.
De festo sancti Lucæ euãgelistæ c.32.ibi.
De festo Apostolorum Simonis & Iudæ cap.33. ibid.
De festo omnium Sanctorum.c.34. ibid.
De officio mortuorum.c.35. 298
De quatuor Coronatis martyribus. capitulo 36. 302
De beato Martino Episcopo & Confessore.cap.37. ibid.
De beato Andrea Apostolo.c.38. ibid.
De beato Nicolao.c.39. ibid.
De venerabili Beda presbytero c.40.303
De sancto Thoma Apostolo.c.41. ibid.
De sanctis Stephano & Ioanne euangelista,& Innocentib.cap.42. ibid.
De Apostolis.c.43. 304
De Euangelistis.c.44. 305
De Martyribus.c.45. 306
De Confessoribus.c.46. 307
De Virginibus.c.47. ibid.
De festo & officio dedicatione Ecclesiæ cap.48. 308

Octaui libri capita.

De Computo & Calendario,& pertioen tibus ad illa.c.1. 309
De anno solari.c.4. ibid.
Quid sit annus solaris.c.3: ibid.
De Mense c.4. 311
De Septimana.c.5. 313
De Die c.6. 315
De Anno lunari.c.7. ibid.
De regularibus lunaribus.c.8. ibid.
De epacta.c.9. 316
De emboliſmo.c.10. ibid.
De aureo numero.c.11. 217
De termino Paschali.c.12. 318
De cyclo. cap.13. 319
Conclusio operis. ibid.

FINIS TABVLAE
Librorum & Capitum.

RATIONALE;
SEV ENCHIRIDION DIVINORVM OFFICIORVM,

GVLIELMO DVRANDO, PRAESVLE. MIMATENSI AVTHORE

SVMMA.

1 *Officia ecclesiastica, nacta diligentẽ auscultatorem, magnam gignunt suauitatem.*
2 *Figuræ in diuinis sunt virtutum signa.*
3 *Prælati & sacerdotes scientia & virtutibus debent eminere.*
4 *Artem suam quisque diligenter curat & colit.*
5 *Sacerdotibus imperitis non est detrahẽdum.*
6 *Officia diuina an hodie figuræ careant.*
7 *Lex antiqua quædam habet mystica, quædam mortalia.*
8 *Lex an recipiat mutationem disting.*
9 *Scripturæ sacræ quadruplici sensu expeditur,& nu.13.*
10 *Allegoria quid.*
11 *Tropologia quid.*
12 *Anagoge quid.*
14 *Institutionum Ecclesiasticarũ uarius vsus vt varius ortus.nu.15.& 17.*
16 *Durandus communem Ecclesiæ formam instituit,non singularem.*
18 *Rationale unde, & quo hoc nomen sortitum.*
19 *Rationale hoc in octo partes diuiditur.*

PROOEMIVM.

I

VAECVNQVE in Ecclesiasticis officijs,rebus aut ornamẽtis consistunt, diuinis plena sunt signis, atq; mysterijs, ac singula sunt cęlesti dulcedine redundantia,si tamen diligentẽ habeãt inspectorẽ, qui norit mel de petra sugere, oleumq; de durissimo saxo. Quis tũ nouit ordinem cęli,& rõnes ip sius ponet in terra? Scrutator quippe maiestatis opprimetur à gloria. Siquidem puteus altus est, & in quo aquam hauriam, non habeo, nisi porrigat ille, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, vt inter medium montium transeuntem hauriam aquam in gaudio de fontibus Saluatoris. Licet igitur non omnium quæ à maioribus tradita sunt, ratio reddi possit. ff. de legi. l. non omnium 23. quæstio. 4. Nabuchodonosor. in princi. quia tamen quod in his ratione caret, extirpandum est. 68. distin. coepiscopi. 12. distin. omnia. Idcirco ergo Gulielmus Durandi sanctæ Mimaten. Ecclesiæ sola Dei prouidentia dictus episcopus, pulsans pulsabo ad ostium. si fortè clauis Dauid aperire dignetur, vt me introducat rex in cellam vinariam, in qua mihi supernum demonstretur exemplar, quod Moysi fuit in monte monstratum, quatenus de singulis, quæ in ecclesiasticis officijs, rebus aut ornamentis consistunt: quid significent & figurent, raleam reuelare clarè, & apertè differere, & rationes ponere, qui linguas infantium facit disertas cuius spiritus, vbi vult spirat, diuidens singulis, prout vult, extra de renunciatio.cap.nisi.ad laudem,& gloriam Trinitatis. ¶ †Sanè hic sacramenta pro signis accipimus,seu figuris, quæ siquidem figuræ non sunt virtutes, sed vir- 2

Deu.12. Iob.38. Prou.35. Ioan.4. Iacobi 1. Ps.103. Es.12. Apo.3. Canti.2. Exo.25. Sap.10. Ioan.3.

tutum signa, quibus tanquam scripturis utentes docentur. Signorum autem alia sunt naturalia alia positiua. de quo.& quid sit sacramentum', dicetur in quarta parte sub septima particula canonis, super uerbo, mysterium fidei.

3 ¶† Sacerdotes igitur & prælati ecclesiæ, quibus datum est nosse mysteria: prout in Luca 8. habetur, & sacramentorum partitores, & dispensatores existunt. 43. distin. dispensatio. sacramenta intelligere, & uirtutibus, quæ per illa significantur, fulgere debent, ut ex eorum luce cæteri similiter illuminentur, alioquin cæci sunt, & duces cæcorum, extra de renuntiationibus,cap.nisi iuxta illud propheticum, Obscurentur oculi eorum, ne uideant. 37. distin.§.itaque. Sed (prohdolor) ipsi hodie, ut plurimum de his quæ usu quotidiano in ecclesiasticis contrectant rebus, & proferunt officijs, quid significent, & quare instituta sint, modicum apprehendunt, adeo ut impletum esse ad literam illud propheticum uideatur, & erit sicut populus, sic sacerdos. Esaiæ 24. ferentes siquidem panes propositionis ad mensam domini, atque mysteria, qui neque intelligunt, neque uident, tantum inde nimirum iusto Dei iudicio habituri, quantum & iumento panes ad usum portantia aliorum. De qua ignorantia rationem reddituri sunt in die uindictæ & iræ, quandoquidem cedri paradisi tremebunt, quid ergo faciet uirga deserti? eis enim per prophetam dicitur, ipsi uerũ non cognouerunt uias meas, quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam. ¶ Siquidem† liberalium atque quarumlibet artium professores nudè, fortè, & incoloratè in illis plerunque contenta satagunt causis, & rationibus uestire, fulcire atque colorare. Pictores quoque ac quilibet mechanici, seu opifices in quibuslibet operum suorum uarietatibus studeant, uerisimiles rationes & causas reddere, & in promptu habere. Sed & secundùm ipsas mundanas leges, turpe est patricio, & causas tractanti ignorare ius, in quo uersatur.ff.de orig.iur. lib.2.§. post has. ¶ Verum† licet sacerdotibus scientia si ualde necessaria ad doctrinam, extra de hæret. cum ex iniuncto.38. distinct. sedulè. non est, tamen simplicibus sacerdotibus etiam à scolasticis detrahendum. 28. distin. quamuis. iuxta illud Exod. 22. Dijs non detrahes. Vnde secundùm Augustinum non irridebunt, si fortè aduerterint aliquos antistites, & ministros ecclesiæ, uel barbarismis, & solœcismis Deum inuocare, uel eadem uerba quæ pronuntiant, non intelligere, perturbateque distinguere: ideo, quia talia corrigenda non sunt: sed quia sunt piè à scientibus toleranda. ¶ Quæ autem sacerdotes scire debent, in secunda parte sub tractatu de Sacerdote dicetur. ¶† Porrò non uidetur, quòd ea quæ in ecclesiasticis fiunt rebus, atque officijs figuraliter fiant. Tum quia figuræ recesserunt, & est tempus hodie ueritatis. Tum quia non debemus iudaizare extra de sac. unctio.in fine. Sed licet re uera figuræ, quarum hodie ueritas apparuit recesserint, tamen adhuc multiplex ueritas latet, quam non uidemus, propter quod vtitur ecclesia figuris. Verba gratia, per uestimenta candida intelligimus aliquo modo decorem animarum nostrarum, scilicet gloriam immortalitatis nostræ, quam uidere non possumus manifestè, 30.quæstio.5. fœminæ, & in Missa a præfatione in antea Christi passio repræsentatur, ut tenacius, & fidelius memoriæ teneantur. de consecratio. distinctio.2.liquido.

¶† Notandum autem est, quòd eorum quæ in lege continentur, alia sunt moralia,alia mistica.6.distin.his.§.ita. ¶Moralia sunt,quæ mores informant, & sic intelligenda sunt, pront ipsa uerba sonant, ut diliges Deum, honora patrem, non occides & huiusmodi. ¶Mistica sunt figuralia,quæ aliud significant præter id, quod litera sonat. ¶Horum alia autem sunt sacramentalia, alia cæremonialia. ¶ Sacramentalia sunt, de quibus ratio reddi potest. Quare ad literam sic præcepta fuerunt, ut de circunciſione, & de obseruantia sabbati, & huiusmodi. ¶ Cæremonialia autem sunt, de quibus ratio reddi non potest, quare præcepta fuerunt, ut non arabis in Boue & Asino, non feres uestem lino lanaque contextam. Non seres agrũ diuerso semine,& huiusmodi.

¶† Siquidem quantum ad moralia lex non recipit mutationem sed quãtũ ad sacramẽ talia & cæremonialia mutata est, quoad superficiem literæ, misticus tamen eorum intellectus mutatus non est,vnde non dicitur lex mutata,quamuis translãto in nos sacerdotio sit trãslata .extra de const. translato.

9 ¶† Sciendum quoque est, q̃ in diuinis scripturis est sensus historicus,allegoricus, tropologicus,& anagogicus. Vnde secundùm Boetium.Omnis diuina authoritas aut ex historiali,aut allegorico, aut ex vtroq; posita intellectu.Et secnndum Hier.debemus diuinam scripturam trifariam scrutari.Primò iuxta literam.Secũdò iuxta allegoriam idest spiritualem intelligentiam. Tertiò secundum futurorum beatitudinem. ¶Historia est significatio vocum ad res, videlicet quando res quælibet, quomodo secundum literam gesta sit, plano sermone refertur, vt quomodo populus Israeliticus ex Aegypto saluatus,tabernaculum Domino fecisse narratur. Et dicitur historia ab ἵστωρ, quod est gesticulari inde historici,idest gesticulatores vocantur, quasi histriones.

✻ 10 *¶† Allegoria est, quando aliud sonat in spiritu,vt quando per vnũ factum aliud intelligitur, quòd si illud sit visibile, est simpliciter ἀλληγορία si inuisibile & cœleste, tunc dicitur ἀναγωγή. Est etiam allegoria quando per alienum semonem,alienus status designatur,vt cũ Christi præsentia, vel ecclesiæ sacramenta verbis,vel mysticis rebus designantur.Verbi gratia, vt ibi,Egreditur virga de radice Iesse,quod aperte sonat,Nascetur virgo Maria de stirpe Dauid, qui fuit filius Iesse Mysticis verò rebus, ut populus ab ægyptiaca seruitute p agni sanguinem liberatus,significat ecclesiã passione Christi à dæmoniaca seruitute ereptã. Et dicitur allegoria ab ἄλλο, Græce quod est alienum,& γόρο,quod est sensus, quasi 11 alienus sensus. ¶ †τροπολογία, est conuersio ad mores,seu moralis locutio ad correctionem,& morum institutionem mysticè, vel apertè respiciens.Mysticè,vt ibi,Omni tempore vestimenta tua sint candida, & oleum de capite tuo nõ deficiat,idest,opera tua sint munda,& charitas de mente tua nunquam decidat.& ibi, Oportet vt Dauid interficiat in nobis Goliam, idest humilitas superbiam.Aperte,vt ibi, Frãge esu rienti panem tuum, & ibi, Non diligamus lingua,vel verbo,sed opera & veritate. Dicitur autem τροπολογία,à τρόπος,quod est conuersio, & λογος, quod est sermo, quasi conuersus sermo. ¶† Ἀναγωγή, dicitur ab ἄνο, quod est sursum & ἄγω, quod est duco, quasi sursum ductio. Vnde sensus anagogicus dicitur, qui à visibilibus ad inuisibilia ducit, vt lux prima die facta, significat rem inuisibilem, idest angelicam naturam in principio factam.Anagoge est ergo est sensus locutionem ad superiora,siue ecclesiam ducens, scilicet ad Trinitatem, & ad ordines angelorum, & de præmio futuro,& de futura vita, quæ in cœlis est, apertis,vel mysticis sermonibus disputãs Apertis,vt ibi, Beati mundo corde quoniã ipsi Deum videbunt.Mysticis,vt ibi, Beati qui lauant stolas suas &c.vt illis sit potestas in ligno vitæ,& per portas intrent ciuitatem, quod patenter sonat, Beati qui mũdant cogitationes suas, vt illis sit potestas videndi Deum, qui est via,veritas,& vita,& per doctrinam,idest,exemplo patrum intrent in regnum cœlorũ.Similiter Hierusalẽ intelligitur historicè,ciuitas illa terrestris, quam peregrini petuut,allegoricè, ecclesia militans,tropologicè,quæ fidelis anima, anagogicè, cœlestis Hierusalẽ siue patria.De his et alia exẽpla videri possunt in lectionibus quæ dicuntur in sabbato sancto, prout ibi in sexta parte dicetur. In hoc autem opere plerunque circa idem diuersi sensus adhibentur, & de vno sensu ad alium transitur, quemadmodum lector sedulus liquidò poterit intueri. ¶† Sicut enim nemo prohibetur diuersis exceptionibus, vel defensorib. vti.ff.de excep.nemo,extra de reseri.c.audi tis.24.q.2.§.1.Sic etiam nec diuersis in laudem Dei expositionibus, salua fide.

¶† Considerari aũt oportet, quòd in diuino cultu multiplicis ritus varietas reperitur.Vnaquæque ferè nanque ecclesia proprias habet obseruantias, & in suo sensu abundat.76. dist. vtinam . nec censetur reprehensibile, vel absurdum, Deum & sanctos eius varijs concentibus seu modulationibus,atque diuersis obseruantijs venerari, cum & ipsa ecclesia triumphans secundum Prophetam circundata si varietate. Psal.44.& in ipsorum ecclesiasticorum sacramentorum administratione de iure cõsuetudinis varietas toleretur. †Vnde secundum Ang.11.dist.ecclesiasticarũ. Ecclesiasticarum

Mat.15. Psal.68. Esa. 24. Leui. 21 Psal.94. Heb.7. Exo. 36. Exo.14. Ecc.6. 1.Re.27 Ioa.11. Mat. 5. Apoc.22 Ioa.11. Esa. 58. 1.Ioan.4. 12 Gen.1. 13 14 15 Deut.22 ibid.

rierum institutionum in diuino officio quasdam scripturis accepimus, quasdã uerò apostolica traditione sine scripturis confirmatas per successores, quasdam etiã, quarum tamen institutio ignoratur, consuetudine roboratas, approbat vsus, quibus partus, seu obseruantia debetur. ¶ Non † igitur Lectoris moueatur animus, si fortassis in hoc opusculo legerit quæ in sua non nouerit ecclesia obseruari, aut non inuenerit, quicquid ibi seruatur. Non enim uniuscuiusque loci specialia, sed communes, atque usitatiores ritus hic prosequimur, qui communem non particularem doctrinam tradere laboramus, nec sit nobis possibile quorumlibet locorum specialia perscrutari.

¶ Decreuimus itaque, pro animæ nostræ salute atque legentium utilitate, secreta diuinorum officiorum mysteria hic claro stylo, prout erit possibile, exarare, atque dirigere, & quæ uiris ecclesiasticis pro quotidiani usus intelligẽtia necessaria uisa sunt, enucleare, & medulitus explicare, quemadmodum & pro illis, qui circa iudicia uersantur secularia, olim in speculo iudiciali fideliter egisse dignoscimur, in statu dissimili constituti. ¶ † Veruntamen sedulo pensandum est, quòd circa ipsa diuina officia plures sunt usuales obseruantiæ, quæ nec ad moralem, nec ad mysticum ex institutione referantur intellectum, sed nonullæ propter necessitatem, quædam propter cõgruitatem, quædam propter ueteris & nouæ legis differentiam, quædam propter earum conuenientiam, & quædã propter maiorem ipsorum officiorum celebritatem, & reuerentiam inoleuisse cognoscuntur, 12. distin. c. omnia. Vnde sicut ait beatus Augustinus, talia diuersorum locorum diuersis moribus innumerabiliter uariantur, ita ut uix, aut nunquam omnino inueniri possint causæ, quas in eis constituendis homines sunt secuti. ¶ Sanè liber † iste Rationalis, uocabulo describitur. Nam quemadmodum in rationali iudicij, quod legalis Pontifex ferebat in pectore, scriptum erat, manifestatio & ueritas, sic & hic rationes uarietatum in diuinis officijs, & earum uarietates describuntur, & manifestantur, quas in scrinio pectoris sui ecclesiarũ prælati, & sacerdotes debent fideliter conseruare. 39. distin. §. ecce. Et sicut in illo erat lapis, in cuius splendore filij Israel Deum sibi fore propitium agnoscebant, sic deuotus lectos ex huius lectionis splẽdore in diuinorum officiorum mysterijs eruditus agnoscit Deum nobis fore propitium, nisi forte eius indignationem culpæ offendiculo improuidè incurramus. illud quoque quatuor coloribus auroque contextũ erat, & hic (vt præmissum est) rationes uarietatem in ecclesiasticis rebus atque officijs quatuor sensibus, uidelicet historico, allegorico, tropologico, & anagogico fide media colorantur. ¶ † Distinguitur autem in octo partes, quas seriatim fauente domino prosequemur. In quarum prima agetur de ecclesia & ecclesiasticis locis, & ornamentis, & de consecrationibus, & de sacramentis. In secunda, de ecclesiæ ministris, & eorum officijs. In tertia, de sacerdotalibus, & alijs indumentis. In quarta, de Missa, & de singulis, quæ in ea aguntur. In quinta, de alijs diuinis officijs in genere. In sexta specialiter de singulis Dominicis, & ferijs & festiuitatibus ad dominum pertinentibus. In septima, de festiuitatibus sanctorum, & de festo, & officio dedicationis ecclesiæ, ac mortuorum. In octaua, de computo & Calend.

* Histriones.] Presè ieiunè, ac etiam penè ineptè Author verbum, historia, accipit, & deducit, ἱστορεῖν, enim, vt Budæo placet, est τοδιέρχεσθαι καὶ κατὰ μικδαν τόπους, καὶ τοῖς ἀλλοις παραδιδοναι δηλουμενον, intercedere, & prædiscere locos, eorumque expositionem alijs conferre, tradere, & communicare. Item, inspicere, & cognoscere, oculis subijcere, viscere, tum etiam memoriæ prodere. vnde τὰ ἱστορουμενα Plutarcho, pro rebus memoriæ proditis. Inde ἱστορία, narratio, cognitio, & disciplina. ἱστοριογραφος, siue λογοποιὸς, enarrator, expositor. Quintillianus enim historicum ex- 14
positiuum dixit. Cæterum quàm præposterè reddat verbum, ἀλληγορία, tuum fuerit iudicium. Nec verò nos instituimus omnibus immorari nodis, eos potius studiosorũ arbitrio soluendos relinquentes, & verentes ne Author nostris coloribus nimium anxiè ornatus, sui quæ omnino dissimilis, moueat risum, tanquam illa cornicula alienis induta plumis. N. Doard.

LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

In hac ergo Prima huius Operis parte, de quibusdam generalibus tractare præuidimus, videlicet. De Ecclesia & eius partibus. De altari. De picturis & imaginibus, & ornamentis Ecclesiæ de campanis. De Cœmeterio, & alijs sacris locis. De Ecclesiæ dedicatione. De altaris consec. De consecrationibus & vnctionibus. De sacramentis Ecclesiasticis.

SVMMA.

1 *Ecclesia est duplex.*
2 *Ecclesia quid. Et quàm varie appelletur, per discursum, nu. 4.*
3 *Synagoga quid.*
5 *Ecclesia nostra vnde formam acceperit.*
6 *Tabernaculum, quibus constet & vnde dictum. Et ad quid in ecclesiam versum.*
7 *Ecclesiæ fundamentum qualiter, & à quibus faciendum.*
8 *Ecclesiæ caput cur orientẽ spectare debeat.*
9 *Ecclesiæ spiritualis ædificatio qualis.*
10 *Cæmentum ex quibus componatur. Et quid eorum vnumquodque denotet.*
11 *Aedificãtibus spirituale Ecclesiã pugnandũ est aduersus hostes. Et quibus armis.*
12 *Tabernaculum veteris testamenti ex quibus fuerit constructum.*
13 *Sethin quid.*
14 *Ecclesiæ forma humani corporis portionibus respondet.*
15 *Ecclesia spiritualis quibus, & quot partibus, constet.*
16 *Ecclesiæ spiritualis quæ sint fundamenta.*
17 *Ecclesiæ parietes laterales quid notent.*
18 *Chorus clericorum quid, & vnde dicatur.*
19 *Exedriæ quid.*
20 *Atrium Ecclesiæ quid denotet.*
21 *Turres ecclesiæ quid signent.*
22 *Gallus in summitate ecclesiæ fixus quid notet.*
23 *Ecclesiæ fumitas eminens & rotunda quid signet.*
24 *Fenestræ Ecclesiæ quid significãt. Quid cancelli. nu. 25. Quid ostium. nu. 26.*
27 *Columnæ Ecclesiæ, quid notent. Quid pauimentum. nu 28. Quid trabes nume. 29. Quid ligna laquearia nu 31. Quid reclinatoria. 30.*
32 *Stallus in choro ad sedendum quid portendat. Quid pulpitum. nu 33.*
34 *Analogium quid, & vnde ductum.*
35 *Horologium in Ecclesia quid notet. Quid sacrarium. nu. 38. Quid Cocleæ. nume. 37. Quid piscina. nu. 39. Quid tegulæ. 36.*

40 *Lumen in ecclesia Christum denotat.*
41 *Crux in medio ecclesiæ quid denotet. Et cur in sublime feratur.*
42 *Clausturum quid, vnde dictum, & eius variæ partes, earum sortita officium, & nat.* 43.
44 *Sedes episcopales in singulis ecclesiis quid notent.*
45 *Ecclesiam cur adeamus vnà.*
46 *Mulieres cur à viris distinguantur in ecclesia conuentu.*
47 *Mulieres ad quid caput gerat velatum in ecclesia.*
48 *Sermo in ecclesia qualis esse debeat.*
49 *Ecclesia immunitas pro reis, ad eam confugientibus.*
50 *Corpus Christi sumptum à reis, illos nõ defendit.*
51 *Ecclesia quot de causis loco mutentur.*

De Ecclesia & eius partibus.

CAPVT PRIMVM.

PRIVS est, vt de Ecclesia, & eius partibus videamus. ¶ † Notandum est ergo, q̃ ecclesiarum alia est corporalis, in qua videlicet diuina officia celebrãtur. Alia spiritualis, quæ est fidelium collectio. de consecratio. distinctio. prima, cap. ecclesia Ecclesia, siue populus per ministros conuocatur, & in vnum congregatur ab eo, qui vnanimes habitare facit in domo. Sicut enim corporalis ex congregatis lapidibus construitur, sic & spiritualis ex diuersis hominibus congregatur. ¶ † Ἐκκλησία, ergo Græcè, dicitur conuocatio Latinè, quia omnes ad se vocat. quod nomen magis propriè conuenit Ecclesiæ spirituali, quàm corporali, quoniam homines, lapides conuocantur, sæpe tamen nomen signati attribuitur signanti. Ecclesia autem materialis spiritualem designat, vt dicetur, vbi de eius consecratione agetur. ¶ Rursus ἐκκλησία, Græcè, dicitur catholica, ideſt, vniuersalis, 11. distinctio. catholica, quia per totum mundum est constituta, seu diffusa, quia vniuersi in Deum credentes, in vna debent esse congregatione, vel quia in ea est generalis doctrina ad institutionem omnium fidelium. ¶ † Συναγωγή, quoque Græcè, congregatio dicitur, quod proprium nomen Iudæorum populus tenuit, ipsorum enim proprie συναγωγή, dici solet, quamuis etiam ecclesia dicta sit. Apostoli tamen nunquam synagogam dixerunt, sed semper ecclesiam, forte discernendi causa. ¶ † Dicitur etiam præsens ecclesia, Syon, eo quòd ab hac peregrinatione longè posita promissionem rerum cœlestium speculatur, & ideò Syon, ideſt speculatio nomen accepit. Pro futura uerò patria & pace Hierusalem vocatur, nam Hierusalem pacis visio interpretatur.

¶ Dicitur etiam ecclesia domus Dei, sic dicta à δόγματε, quod Græcè dicitur rectum, quasi dans manere vnanimes in se. ¶ Dicitur etiam quandoque Κυριακὴ, ideſt. Dominicalis. Quandoque Βασιλικὴ quod verbum Græcè sonat, Latinè regia seu regalis regi, scilicet Basilio. carnaliũ enim regum palatia sic dicta sunt, nostra autem domus orationis, domus regia dicitur, quia in ea regi regum seruitur. ¶ Quando quoque templum dicitur, quasi tectum amplũ, in quo regi Deo sacrificia offeruntur, 26. q. 9. sed illud. Et quandoque Dei tabernaculum. de consecra. dist. 4. c. nec quenquã. quia in præsenti vita peregrina est, & in itinere ad patriam pergẽs, vt iam dicetur, vel dicitur tabernaculum, quasi taberna Dei prout sub ecclesiæ, dedicatione dicetur. Quare etiam dictum est tabernaculum, vel arca testimonij, sub altari dicetur. Quandoque verò martyrium, quando in honorem alicuius martyris fit. Quandoque capella, prout in secunda parte, sub tractatu de Sacerdote dicetur. Quandoque cœnobium. Quandoque sacrificium. Quandoque sacellum. Quandoque domus orationis. Quandoque monasterium. Et quandoque oratorium.

¶ Generaliter tamen quilibet locus ad orandum statutus oratorium dici potest. Rursus ecclesia, quandoq; dicitur Corpus Christi. 26. q. 2. sed & illud, Quandoq; ẽt

1 *Psal.67.* *Psal.68.* 2 3 4

virgo vocatur iuxta illud, Aemulor enim vos &c. Quandoque sponsa, quam Christus desponsauit sibi in fide. De qua in Euã gelio: Qui habet sponsam, sponsus est. 7. quæstio. 1. sicut. Quandoque mater, quia quotidie in baptismo spirituales filios Deo parit 12. quæst. 2. qui abstulerit. Quandoque filia, iuxta illud prophetæ: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. 68. dist. c. quorum. Item quandoque vocatur vidua, quia propter processuras nigrescit, & vt Rachel non consolatur. Quandoque meretrix figuratur, propter ecclesiam de gentibus congregatam, & quia nulli claudit gremium re deunti ad sc. Quandoque vocatur ciuitas, propter communionem sanctorum ciuium, murata propter munitionem scripturarum, quibus hæretici arcentur, habens lapides, & ligna diuersi generis, quia diuersa sunt merita singulorum, prout iam dicetur. Quicquid autem synagoga per legem accepit, hoc nunc ecclesia à Christo, cuius sponsa est, per gratiam recepit, & in melius commutauit.

1. Cor. 10. *Osea. 2.* *Io. 2.* *Ps. 44.* *Hier. 31.* *Exo. 25.* *1. Io. 2.* *Heb. 13.* *Mat. 7.* *Ps. 131.* *Eph. 2.* *Ps. 76.*

Sanè non est noua oratorij, siue ecclesiæ institutio. Præcepit namque Dominus Mosi in monte Synai, vt faceret tabernaculum de cortinis mirificè fabricatis, diuisum enim erat inter posito velo in duas partes, cuius pars prior sancta, vbi populus sacrificabat: interior verò sancta sanctorum, vbi sacerdos & Leuitæ ministrabant, dicebatur: vt dicetur in proœmio quartæ partis. ¶ † Quod postquam vetustate consumptum est, iussit dominus fieri templum, quod Salomon ædificauit operæ mirifico, duas habens partes, vt in tabernaculo. 3. Reg. 8. Ab vtroque verò, scilicet à tabernaculo, & à templo nostra materialis ecclesia formam sumpsit. In cuius parte anteriori populus audit, & orat. In sanctuario verò clerus orat, prædicat, iubilat, & ministrat. Tabernaculum † autem, quia in itinere factum quandoque gerit typum mundi, qui transit, & concupiscentia eius. Vnde constat ex quatuor cortinarum coloribus, sicut & mundus compactus est ex quatuor elementis. Deus igitur in tabernaculo: Deus est in hoc mundo, uelut in templo Christi sanguine rubricato, expresè verò tabernaculum typum gerit ecclesiæ militantis, quæ non habet hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirit: ideoque dicitur tabernaculum: tabernacula enim militantium sunt. Deus enim in tabernaculo. Deus est in fidelibus suo nomine congregatis. Pars prima tabernaculi, in qua populus sacrificabat, uita est actiua, in qua populus in proximi dilectione laborabat, pars altera, in qua Leuitæ ministrabant, uita est contemplatiua, in qua dilectioni & contemplationi Dei, religiosorum uirorum syncera conuersatio uacat, tabernaculum uertitur in templum, quia de militia curritur ad triumphum. ¶ † Est autem ecclesia sic ædificanda. Parato nanque fundamenti loco, iuxta illud, Bene fundata est domus domini super firmam Petram debet episcopus, uel sacerdos de eius licentia ibi aquam aspergere benedictam ad abigendas inde dæmonum phantasias, & primarium lapidem, cui impressa sit Crux, in fundamento ponere, de consecratio. distinctio. prima. cap. nemo.

¶ † Debet quoque sic fundari, ut caput rectè inspiciat uersus Orientem, de quo dicetur in proœmio quintæ partis, uidelicet, uersus ortum solis æquinoctialem ad denotandum, quòd Ecclesia, quæ in terris militat, temperare se debet æquanimiter in prosperis, & in aduersis, & non uersus sollicialem, ut faciunt quidam. Cæterum si muri Hierusalem, quæ ædificatur ut ciuitas, ædificari per Iudæos iubetur, secundùm Prophetam, quantò magis, & nos muros ecclesiæ nostræ ædificare debemus? Siquidem Ecclesia materialis, in qua populus ad laudandum Deum conuenit, sanctam significat † ecclesiam, quæ in cœlis uiuis ex lapidibus construitur. 21. quæstio. sexta, sed hoc diximus. Hæc est domus Domini, firmiter ædificata, cuius fundamentum est angularis lapis Christus, super quo fundamento positum est fundamentum Apostolorum & Prophetarum, sicut scriptum est. Fundamenta eius in montibus sanctis. Superædificati parietes Iudæi sunt & Gentiles de quatuor mundi partibus ad Christum venientes, & qui in ipsum crediderint, seu cre-

5 6 7 8 9

dunt, & credent. Fideles autem ad uitam prædestinati sunt lapides instructura huius muri, qui semper vsque in finem huius mundi ædificabitur. Lapis uerò super lapidem ponitur, quando magistri Ecclesiæ minores in proprium studium assumunt, ad docendum, & ad corrigendum, & stabiliendum. In sancta uerò Ecclesia habet lapides super se ad ferendum pro ædificio, quicunque laborem fraternum portat. Grossiores uerò lapides & politi, seu quadrati, qui ponuntur foris extrinsecus, in quorum medio minores lapides iacent, sunt uiri perfectiores, qui suis meritis, & orationibus continent infirmiores in sancta Ecclesia.

10 ¶† Cæmentum autem, sine quo muri stabilitas esse non potest, sit ex calce, sabulo, & aqua. Calx, charitas feruens est, *Ephe. 4.* quæ sibi coniungit sabulum id est, terrenum opus, quia uera charitas solicitudinem maximam habet mistam pro uiduis, senibus, pupillis, & debilibus, 88. distinct. de solatio, & ideo studeant operari manibus, ut habeant, unde eis bene faciant. Vt autem calx & terra ad ædificium muri, ne corruat, aquæ commistione conglutinantur. (Si quidem aqua spiritus est.) Sicut enim sine cæmento lapides muri non simul iunguntur ad muri stabilitatem, sic nec homines ad muri ædificium cœlestis Hierusalem possunt simul sine charitate iungi, quam Spiritussanctus operatur. Omnes muri lapides poliri sunt, & quadrati, id est, sancti, mundi, qui uidelicet per manus summi artificis disponuntur in Ecclesia permansuri, quorum quidem feruntur & non ferunt, ut simpliciores in Ecclesia, alij feruntur, & ferunt, ut medij, alij tantùm ferunt & non feruntur, nisi à solo Christo, qui est singulare fundamentum, vt perfecti. Omnes quidē una charitas more cæmenti coniungit, dum uiui lapides pacis compage colligantur. Christus noster murus fuit in conuersatione, & antemurale in passione.

11 ¶† Sanè Iudæis muros Hierusalem ædificantibus aderant inimici volentes illorum opus impedire, ita quòd (sicut in *Eph. 4.* Esdra legitur.) Neemiæ 4. adeo ab hosti- *Nee. 6.* bus infestabatur, quod vna manu ponebant lapides in muro, & alia manu contra hostes pugnabant. Et nobis muros Ecclesiæ ædificantibus adsunt in circuitu inimici, scilicet uitia, siue peruersi homines opera nostra impedire uolentes. Vnde muros, id est, uirtutes ædificando hostes impugnemus, & iuxta morem iudaici populi teneamus arma nostra, id est scutum fidei, loricam iustitiæ, galeam salutis, & gladium uerbi Dei in manibus nostris, ut nos contra illos defendamus, & illius sacerdos sit nobiscum uice Christi, qui doceat nos per electionem, & muniat per orationem.

¶† Porrò ex quibus tabernaculum in ue- 12
teri testamento fieret, ostendit dominus, dicens in Exod. ad Mosen, Sume primitias, id est, pretiosa quæque a populo Is- *Exo. 35.*
rael, sed ab eo tantum, qui ultra obtulerit aurum & argentum & æs, & iacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, id est, fœtum iacinthi purpurei & coccinei coloris, & bissini, quod est genus lini egyptiaci molle & candidum pilosque caprarum & pelles arietum rubricatas, quas Parthicas dicimus, quia Parthi sic colorati eas excogitauerunt, & pelles iacinthineas & signa sethni. ¶ Est† autem se- 13
thin, nomen montis & arboris, quæ similis est albæ spinæ in soliis, & est lenissimum lignum & imputribile, & incremabile, olimque ad luminaria, & aromata, unguenta, & tymiama boni odoris, & lapides Onichinos, ita quòd tardonices, & gemmæ sanctuarium faciunt mihi, ut habitem in medio horum, ne sit eis labor recurrere ad montem hunc. Hæc plene magister in historijs prosequitur super Exod. ¶ Dispositio † autem 14
Ecclesiæ materialis modum humani corporis tenet. Cancellus namque siue locus ubi altare est, caput representat, & Crux ex utraque parte brachia & manus, reliqua pars ab occidente, quicquid corpori superesse uidetur. Sacrificium altaris, uotum significat cordis. Sed & secundùm Richardum de sancto Victore, dispositio Ecclesiæ triplicem statum in ecclesia saluandorum significat, ordinem uirginum; chorum continentiam, corpus coniugatorum.

Strictius

Strictius est enim sanctuarium, quàm chorus, & chorus quàm corpus, quia pauciores sunt virgines, quàm continentes, & isti quàm coniugati. Sanctior quoque est locus sanctuarij, quàm chorus, & chorus, quàm corpus, quia dignior est ordo virginum, quàm continentium, & illorum, quàm coniugatorum.

15 ¶† Ad hæc ecclesia ex quatuor parietibus consistit, id est, ex doctrina quatuor euangelistarum longa latáque surgit in altum, id est, in alta virtutum, longitudo cuius longanimitas est, quæ patienter aduersa tolerat, donec ad patriam perueniat, latitudo charitas est, quæ dilatione mentis amicos in Deo, & inimicos diligit propter Deum, altitudo verò spes est futuræ retributionis, quæ prospera & aduersa contemnit, donec videat bona Domini in terra viuentium.

16 ¶† Rursus in templo Dei seu gratiæ est fundamentum, fides, quæ est de re non visa. Tectum charitas, quæ operit multitudinem peccatorum 1. Pet. 4. Ostium, obedientia, de qua Dominus inquit Marc. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Pauimentum, humilitas, de qua Psal. 118. adhæsit pauimento anima mea. Quatuor

17 † laterales parietes, sunt quatuor principales virtutes, iustitia, fortitudo, prudentia, & temperantia. Hæc sunt in Apoca-
Apoc. 21. lypsi quatuor laterа ciuitatis æqualia. Fenestræ sunt, hospitalitas cum hilaritate, &
Ioan. 14. misericordia cum largitate. ¶ De hac domo Dominus ait, Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus.

¶ Quædam tamē ecclesiæ in modum Crucis formantur, ad notandum nos mundo crucifigi, seu crucifixum sequi debere,
Matt. 16. iuxta illud, Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Nonnullæ etiam in modum circuli rotundæ formantur, quæ significant ecclesiam vallatam esse per cir-
Psal. 18 culum orbis, vnde illud. Et in fines orbis terræ verba eorum, seu quòd de circulo orbis, peruenimus ad circulum coronæ

18 æternitatis. ¶† Sanè chorus clericorum est consensio cantantium, vel multitudo in sacris collecta. Dictus est autem chorus à chorea, vel corona. Olim enim in modū coronæ circum aras stabant, & ita psalmos concorditer concinebant, sed Flauianus & Theodorus alternatim psallere constituerunt, edocti ab Ignatio, qui super hoc fuit diuinitus edoctus.

¶ Duo ergo choro psallentium designant angelos, & spiritus iustorum, quasi reciproca voluntate laudantium, & in se ad bonam operationem inuicem exhortantium. ¶ Alij chorum dixerunt à concordia, quæ in charitate consistit, quia qui charitatem non habet, conuenienter cantare non potest. Quid autem chorus iste significet, & quare in illo maiores sedent & posteriores, dicetur in quarta parte sub introitu, & sub titulo de accessu Pontificis ad altare. Et nota, quia cum vnus cantat, dicitur Græce μονῳδία, Latinæ tycinium. Cum vero duo cantant, bicinium appellatur, cum multi, chorus. ¶ Exedra 19
† est absida, siue volta quædam separata modicum à templo, uel palatio sic dicta 13. quæstio. 2. præcipiendum, quia extraheret muro: Græcè autem ἐξέδρα vocatur, & significat fideles laicos Christo & Ecclesiæ inhærentes. ¶ Criptæ, siue specus subterraneæ, quæ in quibusdam sunt ecclesijs, sunt eremitæ, cultores siquidem secretioris uitæ. ¶† Artium Eccle- 20
siæ significat Christum, per quem in cœlestem Hierusalem patet ingressus, quod & porticus dicitur, sic dicta à porta, uel quòd sit aperta 17. quæstio. 4. si quis cum, & cap. si quis in atrio. ¶ Turres † ecclesiæ 21
prædicatores sunt, & prælati ecclesiæ, qui sunt munimen & defensio eius. Vnde sponsus ad sponsam in canticis amoris sic loquitur: Collum tuum, sicut turris Dauid ædificata cum propugnaculis. Cant. 4.

¶ Pinnaculum turris, vitam uel mentem prælati, quæ ad alta tendit, repræsentat.
¶ Gallus † supra Ecclesiam positus prædi- 22
catores designat. Gallus enim profundæ noctis perugil horas, suo cantu diuidit, dormientes excitat, diem appropinquantem præcinit, sed prius seipsum alarum verbere ad cantandum excitat. Hæc singula mysterio non carent. Nox enim est hoc seculum, dormientes sunt filij huius noctis in peccatis iacentes. Gallus prædicatores, qui distinctè prædicant, & dormien-

Rom.13. Eph.5. mientes excitant, ut abijciant opera tenebrarum clamantes: Veh dormientibus. Exurge qui dormis, lucem uenturam prænuntiant, dum diem iudicij & futuram gloriam prædicant, & prudenter ante, quàm alijs uirtutes prædicent, se à somno peccati excitantes, corpus suum castigant 3. quæstio. 7. §. idem testatur Apo-
1.Cor.9. stolus, unde castigo corpus meum &cæt. Hi etiam, sicut & Gallus contra uentum se uertunt, quando increpando, & arguendo contra rebelles fortiter resistunt, ne lupo ueniente fugisse arguantur. extra de renun. nisi cum pridem.

¶ Virga ferrea, in qua Gallus sedet, rectum repræsentat prædicantis sermonem, ut non loquatur ex spiritu hominis, sed
1.Pet.4. Dei, iuxta illud, Si quis loquitur quasi
Ioan.19 sermones Dei &cæt. Quod uero uirga ipsa est supra Crucem, seu summitatem ecclesiæ posita innuit sermonem scripturarum consumatum esse, & confirmatum. Vnde Dominus in passione ait, Consumatum est, & titulus eius super eum indelebiliter scriptus est.

23 ¶† Conus, idest summitas templi eminẽs & rotunda, supra quam crux ponitur propter sui rotunditatem, significat quàm perfectè, & inuiolatè catholica fides prædicanda sit, & tenenda, quam nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit, absq;
24 dubio in æternum peribit. ¶† Fenestræ ecclesiæ uitreæ sunt scripturæ diuinæ, quæ uentum & pluuiam repellunt, idest nociua prohibent, & dum claritatem ueris solis, idest Dei in ecclesiam, idest, in corda fidelium transmittunt, inhabitantes illuminant. Hæ intus latiores sunt, quia mysticus sensus amplior est, & præcedit literalem, de consecratio. dist. 4. cap. nullus autem. Item per fenestras quinque sensus corporis significantur, qui extra stricti esse debent, ne uanitates hauriant, & intus patere ad dona spiritualia liberius ca-
25 pienda. ¶ Per† cancellos uerò, qui sunt ante fenestras, prophetas, uel alios doctores obscuros intelligimus ecclesiæ militantis, in quibus ob duo charitatis præcepta quandoque duæ columnæ duplicantur, secundùm quod Apostoli bini
26 ad prædicandum mittuntur. ¶† Ostium ecclesiæ est Christus, unde in Euangelio, Luc.10.
Ioan.10 Ego sum ostium, dicit dominus. Apostoli etiam portę sunt dictum est autem ostiũ ab obsistendo his, qui foris sunt, uel ab obsistendo hos, qui foris sunt uel ab ostendendo aditum. Valua uerò dicitur à uoluendo, porta à portando, quia per eam portantur quæcunque offeruntur.

¶† Columnæ uerò ecclesiæ episcopi, & do- 27
ctores sunt, qui templum Dei per doctrinam, sicut & euangelistæ thronũ Dei spiritualiter sustinent. Hi nanque pro sonoritate diuini eloquij argenteæ columnæ dicuntur, iuxta illud in canticis canticorum, Columnas fecit argenteas. Vnde & Moses Canti.3.
in ingressu tabernaculi posuit quinque columnas, & ante oraculum, idest sancta sanctorum 4. quod exponetur in sexta parte, sub titu. de tempore Aduentus. Licet autem columnæ plures sint, tamen septẽ esse dicuntur, iuxta illud, Sapientia ædificauit Prou.9.
sibi domum, & excidit columnas septem, quoniam episcopi esse debent septiformi gratia Spiritus sancti repleti, & Iaco. & Ioã. (ut ait Apostolus) uidebantur columnæ. Gal.2.
Bases columnarum sunt Apostolici episcopi uniuersalis ecclesiæ machinam supportantes. Capita columnarum sunt mentes episcoporum & doctorum. Sicut enim capite membra sic mente uerba nostra diriguntur & opere, capitella quoque sunt uerba sacræ scripturæ, quorum meditationi subdimur, & obseruantiæ.

¶† Pauimentum ecclesiæ est fidei nostræ 28
fundamentum. In ecclesia uero spiri- Mat.5.
tuali pauimentum sunt pauperes Christi, scilicet pauperes spiritu, qui se in omnibus humiliant, quare propter humilitatem pauimento assimilantur. Rursus pauimentum, quod pedibus calcatur, uulgus est, cuius laboribus ecclesia sustentatur. Trabes† quæ domum coniungunt, 29
sint principes uel prædicatores seculi, qui ecclesiæ muniunt unitatem, hi uerbo, illi facto. ¶† Reclinatoria in ecclesia signant 30
contemplatiuos, in quibus Deus sine offensa quiescit, qui per summam dignitatem, & æternæ uitæ claritatem contemplantur, auro comparantur. Vnde in can- Cant.3.
ticis dicitur, Reclinatorium fecit aureum.

¶ Tigna† in ecclesia sunt prædicatores, 31
qui

qui eam spiritualiter subleuant. ¶ Laquearia etiam siue celaturæ sunt prædicatores, quia eam ornant uel roborant, de quibus quia per uitia non putrescunt, sponsa
Cant.1. gloriatur in eisdem canticis, dicens, Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia, cypressina. Deus enim ecclesiam sibi construit uiuis ex lapidibus, & lignis imputribilibus, iuxta illud, Ferculum sibi fecit rex Salomon de lignis libani, idest, Christus de sanctis castitate candidatis. De hoc aliter sub tit. de picturis, dicetur. Cancellus
Can.3. idest, caput ecclesiæ, humilior reliquo corpore ecclesiæ, mysticæ, significat, quanta humilitas debeat esse in clero, seu prælato, iuxta illud, Quanto maior es, humilia
Eccl.3. te in omnibus. Cancelli uerò, quibus altare à choro diuiditur separationem cælestium significant à terrenis. de cancello seu peribulo chorum circumeũte dicetur sub
32 titu. de picturis. ¶† Stallus ad sedendum in choro designat, quòd aliquando corpus recreandum est, quia quod caret alterna requie, durabile non est.

33 ¶ Pulpitum† in ecclesia est uita perfectorum, & dicitur quasi publicum, siue in loco publico constitutum. Nempe legitur,
2.Par.6 Salomon fecit basim æneam, ponens eam in medio basilicæ, stetitque super eam & extendens manum suam loquebatur po-
Esa.8. pulo Dei. Esdras quoque fecit gradum ligneum ad loquendum, in quo stans super uniuersum populum eminebat.

34 ¶ Analogium† etiam dicitur, quia in eo uerbum Dei legitur & enunciatur, λόγος enim Græcè, uerbum, uel ratio dicitur. Quod dicitur etiam ambo, ab ambiendo, quia intrantem ambit, & cingit. De quo in quarta parte sub titu. de euangelio dicetur. ¶ Horologium, per quod horæ leguntur, idest colliguntur, significat dili-
35 gentiam quam sacerdotes in dicendis ca-
Ps.118. nonicis horis debito tempore habere debent, iuxta illud, Septies in die laudem dixi tibi. ¶† Tegulæ tecti qui imbrem à do-
36 mo pellunt, sunt milites, qui ecclesiam à paganis, & ab hostibus protegunt.

37 ¶ † Cochleæ quarum exemplar à templo Salomonis sumitur, sunt uiæ muris interuolutæ, latenter, per quas latenter arcanam cognitionem singulorum accipimus, quas soli, qui ad cœlestia gradiuntur, agnoscunt. ¶ De gradibus, per quos ad altare ascenditur, in sequen. tit. dicetur.

¶† Sacrarium, siue locus, in quo sacra repo- 38
nuntur, siue in quæ sacerdos sacras uestes induit, uterum sacratissimæ Mariæ significat, quo Christus se sacra ueste carnis induit. Sacerdos à loco, in quo uestes induit, ad publicum procedit, quia Christus ex utero uirginis procedens in mundum uenit. ¶ Locus episcopi in ecclesia altior est, sicut in secunda parte sub tract. de episcopo dicetur. ¶† Prope altare etiã, 39
quod Christum significat, collocatur piscina, seu lauacrum, idest Christi misericordia, in quę manus lauantur, ad notandum, quòd in baptismo & pœnitentia, quæ per illam significatur, à peccatorum sordibus diluimur, quod à ueteri testamẽto tra-
ctum est. Legitur enim Exod. & Moses fe- Exo.30.
cit labium æneum, cum basi sua, in taber- & 40.
naculum, in quo Aaron sacerdos, & filij lauarentur, accessuri ad altare, ut in eo offerrent tymiama. ¶† Lumen, quod in ecclesia 40
accenditur, Christũ significat, iuxta illud, Ego sum lux mũdi, & Io. erat lux uera &c. Vel luminaria ecclesiæ significant Apostolos, & cæteros doctores, quorum doctrina fulget ecclesia, ut sol, & luna, de quibus Dominus ait, Vos estis lux mundi, idest bonorum operũ exempla. Vnde ipse admonens eos ait, Luceat lux uestra coram hominibus. Illuminatur autem ecclesia ex præce-
ptis Domini, unde ibi Exod. legitur: Præ- Exo.40.
cipe filiis Aaron, ut offerant oleum de arboribus oliuarum purissimum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij. De quo in secunda parte de acolyto dicetur. Fecit quoque Moses lucernas septem quæ sunt septem dona Spiritus sancti, quæ in nocte huius seculi tenebras nostræ cecitatis illustrant, quæ super candelabra ponuntur, quia requieuit supra Christum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus Esa. 11.
scientiæ, & pietatis, spiritus timoris Do- Esa. 61.
mini, quibus, prædicauit captiuis intelligentiam. Pluralitas in ecclesia lucernarum, pluralitatem designat in fidelibus gratiarum. ¶ Crux† triumpha- 41
lis in plerisque locis in medio ecclesiæ,

ponitur.

ponitur notandum, quòd de medio corde redemptorem nostrum diligimus, qui iuxta Salomonem corpus suum media charitate constrauit propter filias Hierusalem, & ut omnes signum uictoriæ uidentes dicant. Aue salus totius seculi, arbor salutifera, & ne unquam à nobis dilectio Dei obliuioni tradatur, qui ut seruum redimeret, tradidit unicum filium, ut crucifixum imitemur. Crux autem in altum
Cant.3. dirigitur, per quod Christi uictoria designatur. De hoc dicetur, ubi de Ecclesiæ consecratione agetur. ¶ Quare Ecclesia intus & non extra ornetur, sub tractatu de picturis, dicetur.

42 ¶† Clausirum, sicut ait Richardus episcopus Cremonen. in mitrali ab excubiis, & custodijs Leuitarum circa tabernaculum, uel ab atrio sacerdotum, uel à porticu Salomonis ad templum sumpsit exordium. Præcepit enim Dominus Mosi, ne Leuitas cum plebeia multitudinem numeraret; sed constitueret eos super tabernaculum testimonij ad portandum & custodiendum. Propter quod Domini præceptum, dum diuina peraguntur mysteria, clerici debent in Ecclesia stare è laicis segregati. Vnde statuit concilium Magunti. extra, de vi. & hone. capit. 1. quòd pars illa quæ cancellis diuiditur ab altari psallentibus tantum pateat clericis. Porrò sicut templum triumphantem designat Ecclesiam, sic clausirum cœlestem significat paradisum, ubi erit cor unum, & idem in Dei dilectione & uoluntate, ubi omnia communiter possidebuntur, quia quæ quis minus habebit in se, in alio se gaudebit habere, quia Deus erit omnia in omnibus. Ideo-
2. Corin 15. que regulares unanimiter in clausiro degentes, ad seruitium Dei surgunt, & seculatia relinquentes, in omnibus vitam communem ducunt. ¶ † Diuersitas autem
43 officinarum & officinorum in clausiro, diuersitas est mansionum cum diuersitate præmiorum in regno; quoniam in domo patris mei mansiones multæ sunt, dicit Dominus de pœnit. distin. 4. capit. domo. Mortaliter uero clausirum, est animæ contemplatio, ubi se recipit, à turba cogitationum carnalium separatur, & sola cœlestia meditatur. 47. distinct. cap. omnes. In hoc clausiro sunt quatuor latera, scilicet, contemptus sui, contemptus mundi, amor proximi, & amor Dei. Vnumquodque autem latus suum habet ordinem columnarum. Contemptus sui, habet mentis humiliationem, carnis afflictionem, humilem sermonem, & similia. Basis omnium columnarum, est patientia. In hoc clausiro diuersitas officinarum est diuersitas uirtutum.

¶ Capitulum est cordis secretum. De hoc aliter tamen dicetur in quinta parte sub titu. de prima. Refectorium, dilectio sanctæ meditationis. Cellarium, sacra scriptura. Dormitorium, munda conscientia. Oratorium, uita immaculata. Ortus arborum & herbarum, congeries uirtutum. Puteus aquarum uiuentium, irrigatio donorum quæ hic sitim mitigat, & in futuro penitus extinguens.

¶ † Sedes autem episcopales, quæ iuxta 44
beati Petri dispositionem sunt in singulis ciuitatibus antiquitus consecratæ, prout dicetur in proœmio secundæ partis: non in memoriam confessiorum, sed ad honorem Apostolorum ac martyrum, ac præcipuè beatæ Mariæ Virginis, ueterum deuotio dedicauit. † Cæterum 45
ideo in Ecclesiam conuenimus: ut ibi delictorum ueniam postulemus, & diuinis laudibus insistamus: ut dicetur in proœmio quintæ partis: & ut ibi bona siue mala iudicia audiamus, & Dei cognitionem discamus, & accipiamus: & ut dominicum corpus ibi manducemus:

¶ † In conuentu ecclesiæ mulieres, & uiri 46
seorsum habitant, quod secundum Bedam à ueteri consuetudine priuatum accepimus, & inde fuit quod Ioseph & Maria puerum dereliquerunt: quoniam alter illum, quem secum non cernebat, cum altero esse putabat. Causa autem diuisionis est, quia caro uiri & mulieris si proprius accesserint, ad libidinem accenduntur. Vnde cum ibi peccata deflere debeamus, necesse est tunc eorum fomenta, & delectationes carnales uitari. Masculi autem in australi, fœminæ autem in boreali, siue in aquilonari parte manent, ut ostendantur firmiores sanctos debere

stare

stare contra maiores huius seculi tentationes, infirmiores uerò contra minores, seu minus fortiores, firmioremque sexum in apertiori loco consistere debere, quoniam
1. Cor. secundum Apostolum, Fidelis est Deus,
Apoc. 10 qui non patietur uos tentari supra id, quod
Eph 5. potestis sustinere. Ad hoc etiam pertinet,
1. Cor 2 quia Ioannes uidit Angelum fortem, qui posuit suum pedem dextrum super mare, nam & fortiora membra maioribus periculis opponuntur. secundum alios uerò uiri in parte anteriori, mulieres in posteriori parte manent, quia uir caput est mulie-
47 ris, ideoque dux eius. ¶† Mulier quoque uelato capite esse debet in ecclesia 33. q. 5. mulier, quia non est imago Dei, & quia per illã præuaricatio inchoata est, ideoque in ecclesia propter reuerentiam sacerdotis (qui est Christi uicarius) coram eo tanquàm coram Iudice propter reatus originem habeat caput uelatum, non liberum, nec propter eandem reuerentiam habeat potestatem loquendi in ecclesia coram eo. Olim autẽ uiri, & mulieres comam sibi nutrientes adsistebant in ecclesia, nudo capite crinibus gloriantes, quod inhonestum erat.
48 ¶† Qualis locutio in ecclesia habenda sit,
Eph. 5. Apostolus ostendit dicens: Loquentes uobismetipsis in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus, unde ibi à uerbis superfluis abstinendum est. extra de celeb. miss. cap. dolentes. iuxta illud Chrysostomi: In aulam regiam ingressurus habitu & incessu te compouas, Angeli enim Domini adsunt, quia domus Dei plena est uirtutibus incorporeis. Et Dominus ad Mosen & An
Iosue 5. gelus ad Iosue. Solue calciamentum de pedibus tuis, locus. n. in quo stas sanctus est.
49 ¶† Vltimò notandum est, quòd ecclesia cõsecrata reos sanguinis ad se confugientes, qui in illa, uel contra illam non deliquerunt, defendit, ne uitam perdant, aut mem
3. Reg. 2. bra 13. quæstio. 5. reos. extra de immu. eccle. ca. inter. Tamen legitur, quòd Ioab in tabernaculum fugit, & cornu altaris apprehendit. Idem etiam priuilegium habet nõ consecrata, in qua diuina officia celebrantur. extra de immuni. eccle. ca. ecclesia. Cor
50 pus † autem Christi à talibus sumptum, eos non defendit, nec confugientes ad illud, tum quia hoc priuilegium ecclesiæ concessum est, quare non est ad alia protradendum, tum quia illud est cibus animæ, non corporis, de consecra. distin. 2. non iste. vnde animam liberat, & non corpus.

¶ † Ecclesiæ tribus de causis de loco ad lo- 51
cum mutantur, de consecra. dist. 1. tribus, & cap. seq. Primò, propter necessitatem persecutorum. Secundò, ptopter difficultatem locorum, puta propter aeris intemperiem. Tertiò, cum malorum societate grauantur, & tunc cum Concilio Papæ uel episcopi. ¶ Quare ecclesiam ingrediens, signo Crucis se munit, dicetur in proœmio quintæ partis.

SVMMA.

1 *Altare qui primum extruxerit, & vnde fuxerit hodiernus vsus.*
2 *Altare, & ara quid differant.*
3 *Altare multiplex multiplicem efficit significationem & nu. 4.*
5 *Arca testamenti quibus sit ornata. & nume. 16.*
6 *Constantinus Imperator constituit in Basilica arcam testamenti, allatam Hierosolymis à Tito Imperatore.*
7 *Homo vt sit templum Dei, quæ secum habere debeat.*
8 *Mensa quid notet.*
9 *Candelabrum exterius illuminans quid.*
10 *Arca vnde ducatur. Et quid notet. Et quibus constet.*
11 *Altare quid. Et quid notet. Fusè per discursum nu. 13. & 15.*
12 *Charitas maxima virtutum.*
14 *Linteamina alba operiunt altare.*
17 *Scala ad altare.*

De Altari. Cap. 2.

ALTARE in † Ecclesia 1
propter tria fit, prout sub eius dedicatione dicetur. ¶ Sciendũ asit *Gen. 8.*
est, q̃ Noe primus, de *Ibid. 12.*
inde Isaac, Abraam, & *Ibid. 33.*
Iacob altaria ædificasse leguntur, quæ non aliud, q̃ lapides erecti intelliguntur, super quos sacrificia mactabãt, q̃ suppositio igne cremabãt. Moses ẽt fecit altare de lignis Sethin, & inde altare Tymiamaris, quod vesti

uit

Exo.25. 27.et 29 3.Reg.8. uit auro purissimo, prout legitur in Exodo vbi etiam ponitur forma ipsius altaris. Salomon quoque, sicut legitur Regum prope fin. altare aureum fabricauit. Ab his quidem antiquis patribus altaria moderno-
4 rum sumpserunt exordium, quæ in cornua quatuor eriguntur, quorum quædam vnius sunt lapidis, quædam ex pluribus cõponuntur. † Nempe altaria & aræ aliquoties indifferenter inueniuntur, interest tamen. Nam altare, quasi alta res, vel alta ara dicitur, in quo sacerdotes incensum adolebant, ara quasi area, idest plana uel ab ardore dicitur, quia in ea sacrificia arde-
3 bant. ¶† Et nota, quòd multiplex in scripturis legitur altare, videlicet superius, & inferius, interius & exterius, quorum etiam quodlibet est duplex. ¶ Altare superius, est Deus trinitas, de quo legitur: Non ascen-
Exo.20. dentis ad altare meũ per gradus. Exod. 20. Est & altare superius ecclesia triumphans, de quo dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos, Psal. 50. ¶ Altare autem inferius est ecclesia militans, de quo legitur: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus.

¶ Est etiam altare inferius, mensa templi,
Ps.117. de qua dicitur: Constituisse diem solennẽ in condensis vsque ad cornu altaris, & in
3.Reg.8. 3. Regum dicitur, quòd Salomon fecit altare. aureum. Altare verò interius, est cor mundum, prout infra dicetur. ¶ Est etiã altare interius fides incarnationis, de qua
Exo. 20. iubetur in Exod. Altare de terra facietis mihi. altare autem exterius est ara Crucis. Hoc est altare holocausti, super quo crematabatur sacrificium vespertinum. Vnde in canonæ missæ dicitur, Iube hæc in sublime altare quod tuum ferri &cet. ¶ Altare etiam exterius sunt ecclesiastica sacramenta, de quibus dictum est, Altaria tua domi-
Psal.83. ne virtutũ &c. ¶ Rursus altare etiam, mortificatio nostra, seu cor nostrum, in quo carnales motus feruore Spiritussancti con-
4 sumuntur. ¶† Secundò, altare etiam significat ecclesiam spiritualem, quatuor eius cornua significant quatuor mundi plagas, per quas ecclesia dilatatur. ¶ Tertiò, significat Christum, sine quo munus nullum ac-
Mat 26 ceptabile patri offertur. Vnde ecclesia solet orationes ad patrem dirigere per Christum. Quartò significat corpus Domini, prout in 6. parte sub tit. de parasceue dicetur. ¶ Quintò, significat mensam, in qua cum discipulis conuiuatus est Christus. Sanè legitur in Exo. quòd in arca testa-
Exo.40 5 menti siue† testimonij reposita est testificatio, idest tabulæ, in quibus scriptum erat testimonium, licet etiam quædam reposita ibi testimonia dici possunt, & hoc in testificatione, quòd legem naturalem in cordibus scriptam suscitauerat in scriptis Reposita est etiam ibi vrna aurea plena manna in testificationem, quòd panem dedisset filius Israel de cęlo, & uirga Aaron in testimonium, quia omnis potestas à Domino Deo est. & Deuteronomius, in testimoniũ
Heb.9. pacti, quo dixerant, omnia quæ dixerit nobis Dominus, faciemus. Et ob hoc dicta est
Exo.37. arca testimonij, vel testamenti, ob hoc etiã dictum est tabernaculum testimonij. Super arcam verò factum est propitiatorium, de quo dicetur in proœmio quartæ partis. In cuius rei imitationem in quibusdam ecclesijs super altare collocatur arca, seu tabernaculum, in quo corpus Domini, & reliquiæ ponuntur. Præcepit etiam Domi-
Exo.5. nus fieri candelabrum ductile ex auro purissimo. Legitur in 3. Regum, & in arca fę
3.Reg.8 22 deris aliud nõ est, nisi duæ tabulæ lapideę, quas posuerat in ea Moses in Oreb, quando pepigit Dominus fœdus cũ filijs Israel, cum egrederentur de terra Aegypti.

6 ¶ Et nota † quòd tempore Siluestri Papæ Constantinus Imperator construxit basilicam Lateranen. in qua posuit arcam testamenti, quam Titus Imperator asportauerat de Hierusalem, candelabrum aureũ, cum septem infusorijs lucernis. In qua arca sunt hæc, Anuli & vectes aurei tabulæ testimonij & virga Aaron, manna, panes ordeacei, vrna aurea, vestis inconsutilis, & arundo, & vestimentum sancti Ioannis Baptistæ, & forcipes, cum quibus tonsus fuit sanctus Ioannes Euangelista. ¶ Sanè homo† si habet altare, mensam, candelabrum, 7
& arcam, templum Dei est. Oportet siquidẽ eũ altare habere, ubi recte offerat, & rectè diuidat. Altare est cor nostrum, in quo debemus offerre, vnde Exod. 20. præcepit dominus in altare offerri holocausta, quia de corde debent procedere opera igne charitatis accensa. ¶ Holocausta dicuntur ab ὅλον, quod est totum, & καυσις, quod est incen-

incendium, siue incensio. Vnde holocausta quasi ex toto incensa. In isto igitur altari debemus rectè offerre, & rectè diuidere. Rectè offerrimus, quando bonum quod cogitamus ad perfectionem perducimus. Sed non rectè diuidimus, si non discretè illud faciamus, quia sæpe putat homo facere bonum, & facit malum. & sæpe ex una parte facit bonum, & ex alia parte facit malum, & ita ipse ædificat, & ipse destruit. Sed tunc rectè diuidimus, quando bonum, quod facimus, non nobis, sed soli Deo attribuimus. Mensam quoque oportet hominẽ habere, ut inde panes uerbi Dei sumat. Per
8 † mensam sacram scripturam intelligimus,
Psal.22. de qua Psalmista: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me, idest, dedisti mihi scripturam contra tentationem dæmoniacam. Oportet ut hanc habeamus, idest, in mente reponamus, ut panes uerbi Dei inde sumamus. Pro defectu huius panis dicit Hier. Paruuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis. Oportet etiam eum habere candelabrum, ut bonis operibus luceat. Cande-
9 labrum† exterius illuminans est opus bonum, quod alios per bonum exemplum accendit, de quo dicitur. Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed su-
Tre. 4. pra candelabrum. Lucerna, iuxta uerbum Domini, est bona intentio, quia Christus dicit, Lucerna est oculus tuus, oculus uerò est intentio. Non debemus ergo ponere lucernam sub modio, sed supra candelabrũ,
Luc.11. quoniam si habemus bonam intentionem, non debemus abscondere, sed bonũ opus alijs in lumen, & exemplum manifestare.
10 ¶† Oportet eum etiam habere arcam, quæ dicitur ab arcendo. Arca ergo potest dici disciplina, uel regularis uita, per quam crimina à nobis arcentur. In arca autem sunt uirga, tabula, & manna, cum in regulari uita debet esse uirga correctionis, ut caro
Psal.33. castigetur, & tabula dilectionis, ut Deus diligatur. In tabulis enim scripta sunt mãdata, quæ pertinent ad dilectionem Dei. Debet etiam ibi esse manna diuinæ prælibationis, ut quam suauis est Deus, gustemus, & uideamus, quia bona est negotiatio eius iuxta illud Prouer. de muliere for-
Prou.31. ti. Gustauit, & uidit, quia bona est. Vt ego Dei templum simus, habeamus in nobis altare per oblationem, ne appareamus in conspectu Dei uacui, iuxta illud Ecclesiast. Non apparebit in conspectu Dei tui uacuus. de consecrat. distinct. 1. omnes. Mensam per refectionem ne deficiamus in uia, quasi ieiuni, iuxta illud euangelij. Si dimisero eos ieiunos, deficient in uia. Candelabrum, per bonam operationem, ne simus otiosi, iuxta illud Ecclesiastici. Multam malitiam docuit otiositas. extra de renunciatio. cap. nisi. §. uerum. Arcam, ne simus quasi filij Belial, idest, absque iugo indisciplinati, disciplina enim necessaria est, iuxta illud Psal. Apprehendite disciplinam, ne quando nascatur dominus &cæt. De his etiam & alijs altaris ornamentis in sequen. titu. dicetur.

Ecc.23. Mar. 6. Ecc.33. Psal.2.

¶† Hoc altare ille ædificat, qui cor suum 11
uera humilitate, & alijs uirtutibus exornat. vnde Gregorius. Qui uirtutes sine humilitate congregat, quasi qui puluerem inuentum portat. Per altare enim cor nostrum intelligitur, ut dicetur, ubi de altaris dedicatione agetur, quod est in medio corporis, sicut altare in medio ecclesiæ, de quo altari iubetur à Domino Leuit. Ignis
Leu.6. in altari meo semper ardebit. Ignis † est 12
charitas, altare est cor mundum, ignis semper ardebit in altari, quia charitas semper feruebit in corde nostro. Vnde Salomon in canticis canticorum. Aquæ multæ non
Cant.8. possunt extinguere charitatem, quia enim
Ps.117. semper ardet, extingui non potest. Vos ergo secundum Prophetam agite diem lætitiæ in frequentationibus, seu in condensis, usque ad cornu altaris, quia reliquiæ cogitationum diem festum agent tibi. De hac Apost. excellentiorem uiam no-
1.Cor.12 bis demonstrat, excellentiorem uiam di-
Psal.75. xit charitatem, quia ipsa est super omnes uirtutes, & quicunque ipsam habet, omnes uirtutes habet, hoc est uerbum abbreuiatum, quod facit Dominus super terram, quod adeo breue est, ut dicatur, Habe charitatem, & fac quicquid uis. Ex
Mat.22 his nanque duobus mandatis tota lex pen-
13 det & prophetæ. Vel † per altare uniuscuiusque animam intelligimus, quæ ædificatur domino ex lapidibus uiuis, scilicet ex uirtutibus uarijs & diuersis.

¶† Porrò linteamina alba, quibus ope- 14
ritur altare, carnem, siue humanitatem

Saluatoris designant, quæ multo labore cãdidantur, sicut Christi caro ex tertia, ideſt, ex Maria orta, per multas tribulationes ad
Psal.83. resurrectionem, & candorem, & lætitiam immortalis peruenit de qua exterius sunt ecclesiastica sacramenta, de quibus dictum est, Altaria tua Domine uirtutum &c.

15 ¶† Rursus altare est mortificatio nostra, seu cor nostrum, in quo carnales motus feruore Spiritussancti consumuntur. ¶Secundò, altare etiam significat ecclesiam spiritualem, quatuor eius cornua significãt quatuor mundi plagas, per quas ecclesia dilatatur. ¶Tertiò, significat Christum, sine quo munus nullum acceptabile patri offertur. Vnde ecclesia solet orationes ad pa-
Mat.26. trem dirigere per Christum. ¶Quartò, significat corpus Domini, prout in sexta parte sub tit. de parasceue, dicetur. ¶Quintò, significat mensam, in qua cum discipu-
Exo.40. lis conuitatus est Christus. Sanè legitur
16 Exod. quòd in arca testamenti† siue testimonij reposita est testificatio, ideſt, tabulæ, in quibus scriptum erat testimonium, licet etiam quædam reposita ibi testimonia dici possunt, & hoc in testificatione,
Heb.9. quod legem naturalem in cordibus scriptam suscitauerat in scriptis. Reposita est etiam ibi urna aurea plenã manna in testificationem, quòd panẽ dedisset filijs Israel de cœlo, & uirga Aaron, in testimonium, quòd omnis potestas à Domino Deo est
Rom.13 & Deuteronomius in testimonium pacti, quo dixerant. Omnia quæ dixerit nobis
Exo.37. dominus, faciemus. Et ob hoc dicta est arca testimonij uel testamenti. ob hoc etiã dictum est tabernaculum testimonij†. Super arcam verò factum est propitiatorium, de quo dicitur in proœmio quartæ partis. In cuius rei imitationem in quibusdam ecclesijs super altare collocatur arca, seu tabernaculum in templum Salomonis, & à
Ps.83. Propheta in 15. Psalmis continuè demonstratur, quas beatus uir ascensionis in cor-
17 de suo disposuit. Hanc† scalam uidit Iacob, sumitas eius cœlos tangebat 88. distin.
Gen.28: cap. 1. Per hoc gradus competenter uirtutum gradus intelliguntur, quibus ad altare, ideſt, Christum ascenditur, iuxta il-
Psal.83. lud Psalm. Et ambulabunt de uirtute in uirtutem. de pœnit. distin. 2. cum sanctam. in
Iob.33. principio, & Iob per singulos gradus meos pronuntiabo illum. legitur in Exod. Non ascendes ad altare meum per gradus, ne reueletur turpitudo tua. nondum enim fortè antiqui femoralibus utebantur. In concilio Toletano 26. quæstio. 6. quicunque. ca uetur, quòd clericus causa doloris in alterius perniciem altare, uel imaginem exuẽs uestibus, uel lugubri ueste, uel spinis accingens, uel ecclesiæ luminaria extinguens, deponatur. Sed si ecclesia sua iure suo indebitè spoliatur, hoc causa mœroris facere licet, uel secundum quosdam, quemadmodum & in die passionis Domini in signum tristitiæ altaria denudantur, quod tamen hodie concilium reprobat Lugdunen. extrà de offic. ord. cap. si canonici. Denique altaria, quæ per somnia, & per inanes quasi reuelationes hominum construuntur, reprobantur omnino. de consecra. dist. 1. placet.

SVMMA.

1 *Picturarum & cortinarum usus in ecclesia earumque uaria significatio.*
2 *Græci quomodo utantur imaginibus & picturis dimidiatis. Et quo id faciãt cõsilio.*
3 *Ezechias rex quo consilio serpentem æneum confregerit.*
4 *Idolorum immodicus usus reprobatur moderatus probatur.*
5 *Picturarum & imaginum in ecclesia uaria est sedes.*
6 *Christus qua, & quotuplici forma pingendus, & nu. 12.*
7 *Christus uariè pictus, uarium quid notat.*
8 *Angeli uariè effiguntur pro uaria eis à Deo collata dignitate & munere.*
9 *Euangelistæ qua forma pingantur, & qua sede locentur.*
10 *Apostoli uariè pro suo cuiusque munere pinguntur, & nu. 16.*
11 *Patriarchæ qualiter effingantur.*
13 *Ioannes Baptista qua forma pingatur. Et quæ martyres, nu. 14.*
15 *Confessores qua forma pingantur, qua doctores, qua denique uirgines. Vbi & uarietatis subdita ratio.*
17 *Pictura sanctorum aliquid in ecclesiis uariè instituta. Et unde sit petitum illud ipsum exemplum.*
18 *Antiquorum instituta & sanctiones sunt tutissimi uitæ duces.*
19 *Christus quotuplici corona depingatur.*
20 *Corona sanctorum, qua specie, & forma effingatur.*
21 *Paradisus ad quid pingatur in ecclesia, ad quid infernus.*
22 *Picturarum uarietas uarietatem uirtutũ notat.*
23 *Ecclesiæ ornatus in quibus consistat. Et in quibus altaris nu. 24.*
25 *Historiarum tabernaculum quid notet.*
26 *Phylaterium, quid.*
27 *Cẽdelabra in utroque altaris cornu quid notẽt. Quid emunctoria siue forcipes, nu. 28. & 29. Quid scutra nu. 30.*
31 *Crux altari superponitur.*
32 *Altaris frons quo pacto ornanda. Et quid idipsum notet.*
33 *Codex altari imponitur, & id quare.*
34 *Quadragesimæ tempore ornamenta ecclesia uelantur & conteguntur non sine magna significatione.*
35 *Velum ecclesiæ est triplex. Et quando tollatur nu. 36. & quando leuetur num. 38*
37 *Dominicæ sex quadragesimæ quid denotent.*
39 *Cortinarum uarius color uarium quid significat.*
40 *Ornamẽta uaria adhibentur in festo Natiuitatis dominicæ.*
41 *Altare quibus ornamentis tegatur in Paschate.*
42 *Thesauri ecclesia quo consilio edantur in festis celebrioribus.*
43 *Oua quid notent in ecclesia.*
44 *Sacrificium antiquitus quibus uasis, & cuius generis fiebat.*
45 *Calicis nomen unde tractum. Calix aureus quid notet, quid argẽteus, quid stanneus.*
46 *Ecclesia cur hodie utatur & uasis, & ornamentis pretiosis.*
47 *Concilij Aurelianen. decretum circa nuptiarum ornatum.*
48 *Vestimenta ecclesiæ destinata ne trahantur in priuatos usus.*
49 *Ornamenta altaris a Diaconis lauanda.*

De picturis, & cortinis, & ornamentis ecclesiæ. Cap. 3.

PIcturæ,† & ornamenta in ecclesia sunt laicorũ lectiones, & scripturæ, unde Gregorius, de consecr. dist. 3 c. perlatũ. Aliud est picturam adorare, aliud per picturæ historiã, quid sit adorandũ, addiscere, nã quod legẽtibus scriptura, hoc idiotis cernẽtibus præstat pictura, quia in ipsa ignorãtes uident, quid sequi debeãt, in ipsa legũt, qui literas nesciunt. Sanè Chaldei ignẽ adorant, & cogũt alios idẽ facere, alia idola comburẽtes. Pagani uerò imagines, seu icones, & idola adorãt quod Saraceni non faciũt, qui imagines nec habere, nec uidere uolũt, moti ex uerbo illo. Non facies tibi omnem similitudinem eorum, quæ in cælo, uel in terra, uel in aquis, uel sub terra sunt. Exo. 20. & alijs *Exo. 20.* authoritatibus, quæ statim sequuntur, nos ualde super hoc increpãtes, sed nos illas nõ adoramus, nec Deos appellamus, nec spem salutis in eis ponimus, quia hoc esset idolatriæ, sed ad memoriam & recordationem rerum olim gestarum eos ueneramur.

Vnde uersus.

Effigiẽ Christi, qui transis, pronus honora.
Non tamen effigiem, sed quã designat, adora.
Esse Deum, ratione caret, cui contulit esse.
Materiale lapis, effigiale manus.
Nec Deus est, nec hõ, pẽs quã cernis imago.
Sed Deus est, et hõ, quẽ sacra figura imago.

Et alibi.

Nã Deus ẽ, qã imago docet sed nõ Deꝰ ipsa
Hãc uideas; sed mẽte colas, qã nosceis i ipsa.

¶ Græci† ét utuntur imaginibus pingentes illas, ut dicitur, solum ab umbilico supra, & non inferius, ut omnis stultæ cogitationis occasio tollatur, nullam etiam faciunt sculptilem imaginem, eo quod legitur Exo. 20. cap. Non facies sculptile, neque imagines. Item Leui. 26. Non facies *Cant. 26* idolum, neque sculptile. Item Deut. 4. *Cap. 4.* cap. Ne fortè decepti faciatis uobis sculptam similitudinem. Item non facietis *Deu. 4.*

Ps. 13. robis Deos aureos & argenteos. Item propheta: Simulacra gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fient, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Confundãtur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriãtur in simulacris suis. Item Moses ait populo Israel: ne
Num. 21 forte errore deceptus adores ea, quæ creauit dominus Deus tuus. † Hinc etiam est,
4 Re. 18 quòd serpentem æneum, quem Moses erexerat, Ezechias Rex confregit: quia populus ille contra legis præceptum turis adolebat incensum. Ex† his autem & similibus
4 authoritatibus reprobatur nimius imagi-
1. Cor. 1 num vsus. Ait enim Apostolus primæ Corinth. Scimus enim quia idolum nihil est in mundo, & nullus Deus nisi vnus. Possent nãque simplices, & infirmi per nimiũ & indiscretum vsum facilè ad idolatriam
Sap. 14. trahi. Vnde Sapientia: Idolis nationum non erit respectus, quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tẽtationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Moderatè verò uti picturis ad representandum mala vitanda, & bona
Eze. 8. imitanda, reprehensibile non est. Vnde Dominus ad Ezechielem: Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt. Et ingressus, vidit omnem similitudinem reptilium, & animalium, & abominationem, & vniuersa Idola domus Israel de-
Eze. 4. picta in pariete. Nẽpe Greg. hoc exponens in pastorali, lib. 2. cap. 20. dicit. Dum exteriorum rerum intrinsecus species attrahuntur, quasi in corde depingitur, quicquid fictis imaginibus delibẽrando cogitatur. Rursus ad eundem Ezechielem dicitur. Sume tibi laterem, & pones eum co-
Luc. 16. ram te: & describes in eo ciuitatem Hierusalem. Ei autẽ quod dictum est, quòd imagines sunt laicorum literæ, obuiat illud Euangelij, Habent, inquit, Moysen & prophetas, audiant eos. De hoc etiam dicetur in 2. parte sub 3. particula Canonis, super verbo, seruitutis. Concilium Agathen. de consec. distin. 3. cap. placuit inhibet picturas in ecclesijs fieri, & quod colitur & adoratur in parietibus depingi, sed Greg. de consecr. distin. 3. cap. perlatum. dicit, quòd picturas non licet frangere ea occasione, quod adorari non debent. Pictura nãque plus videtur mouere animum, quàm scriptura. Per picturam quidem res gesta ante oculos ponitur, de consec. distin. 2. cap. semel. sed per scripturã res gesta quasi per auditum, qui minus mouet animũ ad memoriam reuocatur. Hinc etiam est, quòd in ecclesia non tantam reuerentiam exhibemus libris, quantam imaginibus & picturis. ¶ † Picturarum siue imaginum 5
aliæ sunt supra ecclesiam, vt Gallus, uel Aquila, aliæ extra ecclesiã, scilicet foris in fronte ecclesiæ, vt Bos, & Leo, aliæ intra, vt conæstatuæ, & diuersa sculpturarum, & picturarum genera, quæ vel in vestibus, vel in parietibus, vel in vitrealibus depingitur, de quorum aliquibus sub tractatu de ecclesia dictum est, quòd à tabernaculo Mosi, & tempore Salomonis sumptum est. Scripsit enim Moses, scripsit & pinxit Salomon, & parietes cælaturis, & picturis ornauit. ¶ † Sciendum autem est, q̃ 6
Saluatoris imago tribus modis conuenientius in ecclesia depingitur, videlicet, aut residens in throno, aut pendens in crucis patibulo, aut vt residens in matris gremio, quia verò Io. Baptista Christum di-
Ioan. 5. gito demonstrauit dicens. Ecce agnus Dei, ideo quidam depingebant Christum sub specie agni. Quia tamen umbra trãsiuit, & Christus verus est homo, dicit Adrianus Papa de consecr. dist. 3. cap. sextam. quod ipsum in forma humana depingere debemus. Non enim agnus Dei in cruce principaliter depingi debet, sed homine depicto, non obest agnum in parte inferiori, vel posteriori depingi, cum ipse sit verus agnus, qui tollit peccata mundi. His quidem & alijs diuersis modis Saluatoris imago depingitur, propter diuersas significationes. † Nam picta in præsepio, 7
rememorat natiuitatem. Depicta in matris gremio puerilem ætatem. Depicta uel sculpta in cruce passionem, & quandoque in ipsa cruce. Sol & Luna quasi eclypsim patientia depinguntur. Depicta verò in scalarum ascensu, Ascensionem. Picta vt residens in throno, seu in solio excelso, præsentem indicat maiestatem & potestatem, quasi dicat. Data est ei omnis potestas in cœlo & in terra, iuxta illud. Vidi do
Math. vlt. minum sedentem super solium excelsum
Esa. 6. &c. ideſt, Dei filium super Angelos regnã
Exo. 24. tem, iuxta illud, qui sedes super Cherubin.

Quan-

¶ Quandoque verò depingitur, sicut viderunt eum Moses, & Aaron: Nadab & Abiu, scilicet supra montem, & sub pedibus eius quasi opus saphiricum, & quasi
Luc 21. cœlum serenũ. Et quoniã sicut ait Lucas, tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate, ideo ei quandoque circumcirca pingun tur Angeli, qui ei semper seruiunt & adstunt, & depinguntur cum sex alis, secun-
Esa. 6. dum Esa. Seraphin stabant iuxta illud, sex alæ vni, & sex alæ alteri, & duabus uelabant faciem eius, duabus pedes, & duabus
8 volabant. ¶ † Depinguntur etiam Angeli tanquã in ætate iuuenili florentes, nunquã enim senescunt. ¶ Quandoque etiam circumpingitur archangelus Michael draco-
Apoc. 12 nem suppeditans, iuxta illud Io. in Apoc. Factum est prælium in cœlo, Michael cum dracone pugnabat, quæ pugna est diffidium Angelorum, confirmatio bonorum, & ruina malorum, aut in præsenti ecclesia persecutio fidelium. Quandoque etiam cir cumpinguntur 24. seniores, secundum vi-
Apoc. 4. sionem ipsius Io. in vestibus albis, & coronis aureis, per quos significantur veteris & nouæ legis doctores, qui sunt 12. propter fidem Trinitatis, quam annunciant per quatuor mundi climata, aut 24. propter opera, & obseruantiam euangelistarum. Si lampades adduntur, dona Spiritus sancti repræsentantur. Si mare vitreum, ba
9 ptismus innuitur. ¶ † Quandoq; etiam circumpinguntur quatuor animalia, secun-
Ezec. 1. dum visionẽ Ezechielis, & eiusdem Ioan. Facies hominis & facies leonis à dextris, & facies bouis à sinistris, & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. Hi sunt qua-
Ioan. 9. tuor euangelistæ. Vnde pinguntur cum libris in pedibus, quia quæ verbis, & scriptura docuerunt, mente, & opere compleuerunt. Matthæus figuram sortitur humanam. Marcus figuram tenet leonis, hi ponuntur à dextris, quia Christi Natiuitas, &
Psal. 29. resurrectio fuerunt omnium lætitia generalis. Vnde in Psal. Et ad matutinum lætitia. Lucas vero vitulus est, eo quòd à Zacharia sacerdote inchoauit, & Christi passionem & hostiam specialius pertractauit. Vitulus enim est animal sacerdotum sacrificijs aptum. Comparatur etiam uitulo propter duo cornua, quasi duo continens testamenta, & propter quatuor pedum vngulas, quasi quatuor euangelistarum sententias. Per hunc quoque figuratur Christus, qui fuit pro nobis vitulus imolatus, ideoq; ponitur à sinistris, quia mors Christi fuit Apostolis tristis. De hoc & qualiter beatus Marcus depingi debet, in 7. parte sub tit. de euangelistis dicetur. Ioannes autem figuratur aquila, quoniam ad excelsa peruolat, cum ait. In principio erat uerbũ. *Ioan. 1.*
Hoc quoq; significat Christũ, cuius iuuen *Ps. 102.*
tus vt aquila renouatur, quia resurgens à mortuis floret, & in cœlum ingreditur, hic tamen non iuxta, sed super se depingitur, quoniam ascensionẽ designat, & verbum apud Deum pronunciauit. Sed cum quodlibet ipsorum animalium haberet quatuor facies, & quatuor alas, qualiter possent depingi, dicetur in 7. parte sub tit. de Euangelistis, vbi etiam latius de hoc agatur.
¶ Quandoque † etiam circumpinguntur, 10
vel potius subpinguntur Apostoli, qui fuerunt testes eius verbo, & opere vsque ad ultimum terræ. Et pinguntur criniti, quasi Nazarei, id est sancti. Lex enim fuit Naza- *Nu. 6.*
reorum, vt à tempore suæ separationis à cõmuni vita hominum nouacula nõ transiret super caput eorum. Pinguntur etiam quandoque sub forma duodecim ouium, quia tanquã bidentes occisi sunt propter Dominum, sed & duodecim tribus Israel, quandoque sub forma duodecim ouium pinguntur. Quandoque tamen plures, uel pauciores oues circa sedem maiestatis pinguntur, sed tunc aliud figurant, iuxta illud Matt. 20. in fine, Cum venerit filius homi- *Cap. 25.*
nis in maiestate sua, tũc sedebit super sedẽ maiestatis suæ, statuens oues à dextris, & hedos à sinistris. Qualiter Bartholomeus, & Andreas Apostoli depingi debent in 7. parte sub eorum festis dicetur. † ¶ Et aduer 11
tẽ, quia patriarchæ & prophetæ pinguntur cum rotulis in manibus, quidã verò Apostoli cum libris, & quidam cum rotulis. Nempe quia ante Christi aduentum fides figuratiuè ostendebatur, & quoad multa in se implicita erat. Ad quod ostẽdendum patriarchæ, & prophetę pinguntur cum rotulis, per quas quasi quædam imperfecta cognitio designatur, quia verò Apostoli à Christo perfectè edocti sunt, ideo libris, per quos designatur congruè perfecta cognitio,

gnitio, vt possunt. Sed quia quidam illorum, quod didicerũt ad doctrinã aliorum scriptis redigerunt. Ideo illi cõgruè tãquã doctores cum libris in manibus depingũtur, sicut Paulus, Euangelistæ, Petrus, Iacobus, & Iudas. Alij verò qui nihil stabile seu ab ecclesia approbatum scripserunt, non cum libris, sed cum rotulis in signum suæ prædicationis pinguntur. Vnde Apostolus
Eph. 4. ad Ephesios, & extra de hære. cum ex iniuncto. Dominus quosdam dedit Apostolos, quosdã Prophetas, alios Euangelistas, alios pastores, & doctores in opus ministerij. ¶ † Sed & diuina maiestas depingitur quandoque cum libro clauso in manibus, quia nemo inuentus est dignus aperire illum, nisi Leo de tribu Iuda. & quandoque cum libro aperto, vt in illo quisque legat, quòd ipse est lux mundi, & via, veritas, ac vita, & liber vitæ. Quare autẽ Paulus ad dextram, & Petrus ad sinistram Saluatoris depinguntur, dicetur in 7. parte sub titulo de Euangelistis. † Ioã. vero Baptista quandoque depingitur vt eremita. Martyres cum † aculeis, vt Laurentius in craticula. Stephanus cum lapidibus, & quandoq; cum palmis, quæ victoria signant, iuxta illud Iustus vt palma florebit, vt sicut palma viret, sic eorum memoria seruetur. Hinc est, quòd qui de Hierosolomis veniunt palmam in manibus fuerunt, in signum q̃ illi rege militarunt, qui Hierosolymis cum palmis honorificè receptus est, & postmodum ibidem cum diabolo pugnans victor extitit, & cœli palatium cum angelis triumphans introiuit. vnde vers. Iusti vt palma florebũt, & sicut stellæ fulgebũt. ¶ Cõfessores † pinguntur cum suis insignijs, vt episcopi mitrati, abbates capuciati, & quandoque cum lilijs, quæ castitatem designant, doctores cum libris in manibus, virgines (secundum euãgelium) cum lampadibus. † Paulus cum libro, & ense, cũ libro, quia doctor siue propter conuersionem suam, cum ense, quia miles. vnde versus, Mucro furor Pauli, liber est conuersio Sauli. ¶ Generaliter † autẽ sanctorũ patrum imagines quandoque in parietibus ecclesiæ, quandoque in posteriori. altaris tabula, quandoq; in vestibus sacris & alij varijs in locis pinguntur, vt illorum actus, & sanctitatem iugiter non indiscreta, vel inutilia meditemur. Vnde in Exo. diuina voce præcipitur, vt in Aaron pectore rationale iudicij vitijs ligantibus imprimatur, quatenus sacerdotale cor nequaquam fluxæ cogitationes possideant, sed ratio sola constringat, in quo etiam rationali vigilante secundum Greg. duodecim patriarchatũ nomina describi iubentur. ¶ Nempe † adscriptos patres, semper in pectore ferre, est antiquorum vitam sine intermissione cogitare. Tunc autem sacerdos irreprehensibiliter graditur, cum exempla patrum præcedentium indesinenter intuetur, cum sanctorum vestigia sine cessatione considerat, & illicitas cogitationes deprimit, ne extra rationis limitem operis pedem teneat.

Cap. 18

18

¶ † Considerandum quoque est, q̃ Iesus semper coronatus depingitur. quasi dicat. Egredimini filiæ Hierusalem, & videte regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater sua. Fuit enim Christus coronatus tripliciter. Primò à matre, corona misericordiæ in die conceptionis, quæ corona duplex est propter naturalia & gratuita, ideoq; & diadema vocatur, quod est duplex corona. Secundò à nouerca corona miseriæ, in die passionis. Tertiò, à patre corona gloriæ, in die resurrectionis vnde, Gloria, & honore coronasti eum domine. Demum coronabitur à familia corona potentiæ, in die vltimæ reuelationis. Veniet enim cum senatoribus terræ, iudicans orbem terræ in æquitate. Sic & omnes sancti pinguntur coronati, quasi dicat. Filiæ Hierusalem venite, & videte martyres cum coronis aureis, quibus coronauit eos Dominus & in libro sapientiæ: Iusti accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini. † Corona autem huiusmodi depingitur in forma scuti rotundi, quia sancti Dei protectione diuina fruuntur. Vnde cantãt gratulabundi. Domine vt scuto bonæ voluntatis coronasti nos. Veruntamen Christi corona per Crucis figuram à sanctorum coronis distinguitur, quia per Crucis vexillum sibi carnis glorificationẽ, & nobis meruit à captiuitate liberationem, & vitæ fruitionem. Cum vero aliquis prælatus aut sanctus viuens pingitur, non in formam scuti rotundi, sed quadrati, corona ipsa depingitur, vt quatuor cardinalibus virtutibus vigere mõstretur, prout ĩ legenda

19

Sap 5.

20

21 genda beati Greg. habetur. Rursus † quandoque in ecclesijs paradisus depingitur, vt aspicientes ad delectationem præmiorum alliciat, & quandoque infernus, vt eos formidine pœnarum à vitijs deterreat, quandoque flores, & arbores cum fructibus ad repræsentandum fructus bonorum operum ex virtutum radicibus prodeuntium.

22 ¶ † Picturarum autem varietas, virtutum
1. Cor. 12 varietatem designat. Alij enim datur per spiritum sermo sapientiæ, alij scientiæ &c. virtutes verò in mulieris specie depinguntur, quia mulcent & nutriunt. Rursus, per celaturas quæ & laquearia nominantur, quæ sunt ad decorem domus, simpliciores Christi famuli intelliguntur, qui ecclesiã non doctrina, sed solis virtutibus ornant. Cæterum sculpturæ prominentes de parietibus, egredientes esse videntur, quia cum virtutes fidelibus in tantam consuetudinem deueniunt, vt eis naturaliter insitæ videantur, multifarijs earum operationibus exercentur. Synagoga verò qualiter depingitur, dicetur in quarta parte sub titu. de reuerentia. Qualiter pallium Romanorum Pontificum pingatur, in tertia parte sub titu. de pallio, dicetur. Annus verò & duodecim signa & menses qualiter depingantur, dicetur in princip. octauæ partis, vbi & de mense agitur. Sed & diuersæ hystoriæ tam noui, quàm veteris testamenti pro voluntate pictorum depinguntur, nam pictoribus atque poetis quælibet audiendi semper fuit æqua potestas.

23 Porrò † ornamenta ecclesiæ in tribus consistunt, idest in ornatu ecclesiæ, chori, & altaris. Ornatus ecclesiæ consistit in cortinis, & auleis, & paleis sericis, & purpureis, & similibus. Ornatus chori in dorsalibus, tapetis substratorijs, & bancalibus. Dorsalia sunt panni in choro pendentes à dorso clericorum. Substratoria, quæ pedibus substernuntur. Tapeta etiam sunt panni, qui pedibus substernuntur, quasi stratio pedum, & præcipuè pedibus episcoporum, qui mundana pedibus calcare debent. Bancalia sunt panni, qui super sedes vel bancas in choro ponuntur. Altaris

24 † verò ornatus consistit in capsis, in palleis, in phylacterijs, in candelabris, in crucibus in aufrisio, in vexillis, in codicibus, in

25 velaminibus, & in cortinis. Et † not. quòd capsa, in qua hostiæ consecratæ seruantur, significat corpus virginis gloriosæ, de qua dicitur in Psalm. Surge Domine in requiem &c. quæ quandoque est de ligno, quandoque de ebore candido, quãdoque de argento, quandoq; de auro, & quandoque de crystallo, & secũdum varias suas proprietates varias ipsius corporis Christi exprimit dignitates. Rursus capsa ipsa continẽs hostias consecratas, siue non cõsecratas, memoriam designat humanam, debet nanque homo iugiter recordari acceptorum beneficiorum Dei tam temporalium, quæ per hostias non consecratas, *Exo. 16.* quàm spiritualium, quæ per consecra. designãtur. Quod figuratum est in vna, in qua Deus iussit manna reponi, quod licet temporale esset, præfigurabat tamen istud nostrum sacrificium spirituale, præcipiens vt esset in memoriale sempiternum in futuras generationes, sicut legitur in Exo. Ca- *Cant. 16* psæ autẽ positæ super altare, quod est Chri *Es. 45.* stus, sunt Apostoli, & martyres, pallæ & vestes sunt confessores, & virgines, vel omnes sancti, de quibus ait Dominus ad prophetam. His sicut vestimento vestieris, & de hoc dictum est in titu. præceden. Aliud autem est phylatteriam, aliud phylatteria. † Phylaterium est chartula, in qua decem 26 præcepta legis describũtur, huiusmodi chartulam solebant Pharisæi ante se in signum *Mat. 23* religionis portare. vnde in Euangelio. Dilatant phylatteria sua &c. & sic sumitur 26. quæstio. 5. non oportet & dicitur phylatterium à φυλάττειν, quod est custodire, & θῶραξ, quod est lex. Phylatteria vero est vasculum de argento, vel auro, vel chrystallo, vel ebore & huiusmodi, in quo sanctorum cineres, vel reliquiæ reconduntur. Cum enim Elindius fideles cinericios vocaret, pro eo quod cineres ipsos seruabant; contra eius decisionem statutum fuit in ecclesia, vt honorificè, & in prætiosis vasculis seruarentur, quod nomen est comprehensum à φυλάττειν quod est seruare, & τέρον, quod est extremitas, quia ibi aliquid de extremitate corporis sanctorum, puta Deus vel digitus, vel aliquid tale seruatur. Super altare etiam in quibusdam ecclesijs collocatur tabernaculum, de quo sub tit. de altari dictum est. † In cornibus al- 27 taris duo sunt candelabra, constituta, ad

significandum gaudium duorum populorum de Christi Natiuitate lætantium, quæ candelabra mediante Cruce facultas ferũt accensas, angelus enim inquit pastoribus,
Luc. 22. Annuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est nobis hodie saluator mundi. Hic est verus Isaac, qui
Gen. 18. risus interpretatur. Lumen enim candelabri fides est populi. nam ad Iudaicum populũ inquit propheta. Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria
Esa 49. domini super te orta est. Ad populum vero
Eph. 5. gentilem dicit Apostolus. Eratis aliquãdo
Nu 34. tenebræ, nunc autem lux in domino. Nam
Mat. 2. & in ortu Christi noua stella Magis apparuit, secundum vaticinium Balaã Orietur, inquit, stella ex Iacob, & cõsurget virga ex Israel. De hoc etiam dictum est in tit. de al
28 tari. ¶† Emunctoria siue forcipes ad emungendum lychnũ, sunt verba diuina quibus literas legis amputamus, & lucentem spiritum reuelamus, iuxta illud. Vetustissima ve
Luc. 26. terum comedetis, & nouis superuenientibus vetera abijcietis. Vasa in quibus emuncti lychni extinguuntur, sunt corda fidelium, quæ obseruantiam legalem ad literam admittunt. † Rursus forcipes, quorum
29 gemino dente componitur ignis sunt prædicatores, qui nos consonis vtriusque testamenti paginis instruunt, & moribus com-
30 ponentes ad charitatem accendũt. ¶† Scuta verò, idest vasa æqualis amplitudinis in fundo, & in ore ad calefaciendum facta, sunt illi doctores, qui thesaurum cordis nõ celant, sed ex eo proferunt noua, & vetera.
Math. 5. Lucernam quoque non ponunt sub modio, sed super candelabrum, vt hi, qui sunt in domo domini lumen & calorẽ accipiant
31 super se. ¶ Crux † quoque super altare ponenda est, & eã inde tollit baiulus Crucis, in quo recolitur, quia Crucem de Christi humeris sublatam tulit Simõ cyrenæus. In
Eph. 2. ter duo cãdelabra Crux in altari media col
1. Pet. 2. locatur, quoniam inter duos populos Chri
Esa 28. stus in ecclesia mediator exiſtit. Ipse enim est lapis angularis, quifecit vtraque vnum, ad quẽ pastores à Iudæa, & Magi ab Oriente venerunt. De hoc aliter dicetur in proœmio 4. partis. sub titu. de ac. sac. ad alta.
32 ¶ Rursus † altaris aurifrisio ornatur, iuxta illud Exod. 25. & 28. cap. Construens mihi altare, faciesque illi coronam per gyrũ, seu circuitum alta. quatuor digitis. Nempe altare quandoque significat cor hominis, in quo sacrificium veræ fidei per contentionem offerri debet, tunc aurifrisium conceptum bonæ operationis significat, quo fronte nostram ornare debemus, vt cæteris luceamus. Quandoque altare significat Christum, & tunc per aurifrisium congruè ornamentum charitatis designatur. Sicut enim aurum præeminet omnibus metallis, sic & charitas cæteris virtutibus. 96. distinctio. duo. vnde Apostolus ad Corinth. primo. Maior horum est charitas. *1. Cor. 9*
Florentem enim nostram sic aurifrisio charitatis debemus ornare, vt parati simus pro Christo animas ponere. Vexilla etiam super altare eriguntur, vt triumphus Christi iugiter in ecclesia memoretur, per quem & nos de inimico triumphare speramus.
¶† Codex etiam euangelicus super illud a- 33
daptatur, eo quòd euangelicum ab ipso, scilicet Christo sit editum, & ipse perhibeat testimoniũ, qui quare exterius ornetur, dicetur in 3. parte sub tit. de lega. indu. ¶ Denique vasa, & vtensilia in domo domini à Mose, & Salo. originem habuerunt, quæ in veteri testamento plura & diuersa fuerunt, prout in Exo. legitur diuersa habentia significata, de quibus hic breuitatis causa non agimus. ¶† Sanè omnia quæ ad orna- 34
tum pertinent tempore quadragesimæ, remoueri vel contegi debent, quod fit secundum aliquos in dominica. de passione, quia ex tunc diuinitas fuit absconsa & velata in Christo, dimisit enim se capi & flagellari, vt homo tanquam non habens in
Ioan. 8. se virtutem diuinitatis, vnde in euangelio huius diei dicitur, Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo, tunc ergo cooperiuntur Cruces, idest virtus suæ diuinitatis. Alij hoc faciunt à prima dominica quadragesimæ, quia ex tunc ecclesia incipit de eius passione agere. vnde eo tempore Crux per ecclesiam non nisi cooperta portari debet, & secundum morẽ quorundam locorum duo tantũ velamina, seu cortinæ, tunc retinentur, quorum vnum ponitur per circuitum chori, aliud suspenditur inter altare, & chorum, ne appareant, quæ sunt intra sancta sanctorum, quòd sanctuariũ & Crux tunc velantur, significat literã legis. idest eius carnalem obseruantiam,

siue

siue quòd in veteri testamento ante Christi passionem intelligentia sacrarum scripturarum velata, operta, & obscura erat.
Luc 8. Et qui tempore illo fuerũt, velamen, idest, obscuram scientiã ante oculos habuerunt, significat etiam rumpheam illam, quæ fuit ante ianuam paradisi, & quoniam huiusmodi carnalis obseruãtia, & obscuritas, & rumphea in Christi passione sublata sunt, ideo cortinæ, vel velamina huiusmodi in parasceue remouentur. Sed & quia in veteri testamento fuerunt animalia ruminantia, & gulas scindentia, vt boues arãtes, idest, scripturarum mysteria discernentes, & spiritualiter intelligentes, ideo in quadragesima post velum ingrediũtur sacerdotes pauci, quibus datum est nosse mysterium regni
15 Dei. ¶† Circa hoc autem notandum est, quòd triplex genus veli suspenditur in ecclesia, videlicet. Quòd sacra operit, quod sacrarium à clero diuidit, & quod clerum à populo secernit. ¶ Primum est nota nostræ legis. ¶ Secundum nota nostræ dignitatis, quia indigni sumus, imò impotentes cœlestia intueri. ¶ Tertium est coerctio nostræ voluptatis carnalis. ¶ Primum, videlicet cortinæ quæ ab vtroque altaris latere extenduntur sacerdote secretum intrante, prout in 4. parte sub titu. de secreta, dicetur, significatum est in hoc, quòd sicut legitur Exod. 34. Moses posuit velamen super faciem suam, quia filij Israel claritatem vultus eius sustinere non poterant, & sicut dicit Apostolus, hoc velamen adhuc hodie est super corda Iudæorum.
2. Cor. 3. ¶ Secundum, videlicet cortina quæ in quadragesima in officio Missæ ante altare extenditur, significatum est in hoc, quòd velum infra tabernaculum erat suspensum, quod diuidebat sancta sanctorum à sanctis, vt dicetur in proœmio quartæ partis, per quod arca populo velabatur, & erat miro opere contextum, & pulchra varietate distinctum, quod in passione Domini scissum est, & illius exemplo hodie cortinę varia pulchritudine texuntur. De præmisso velo, & quales debent esse cortinę, habetur Exod. 26. & 36. ca. ¶ Tertium inde tunc habuit originem, quia in primitiua ecclesia peribolus, idest paries, qui circuit
Mat. 27. chorum, non eleuabatur, nisi vsque ad appodiationem, quod adhuc in quibusdam ecclesijs obseruatur, quod ideo fiebat, vt populus videns clerum psallentem inde bonum sumeret exemplũ. Veruntamen hoc tempore quasi communiter suspenditur, siue interponitur velum, aut murus inter clerum & populum, ne mutuo se conspicere possint, quasi ipso facto dicatur, Auer tę oculos tuos, ne videant vanitatem &c. 36
In parasceue verò omne tollitur velum, quia in passione Domini velum templi scissum est, & per eam reuelata est nobis regis spiritualis intelligentia, quę antèa latebat, vt præmissum est, & aperta est Re
Ps. 118. gni cœlestis ianua, & est data nobis for- *Mat. 27.*
titudo, vt vinci, nisi velimus, à carnali concupiscentia nequeamus. Veruntamen velum, quod diuidit sanctuarium à clero, retrahitur, vel eleuatur in vespera cuiuslibet Sabbati quadragesimæ, quando officium diei Dominicæ inchoatur, vt clerus posit in sanctuarium intueri, quia dominicam recolit resurrectionem. † Hoc 37
etiam ideo fit in sex diebus dominicis, quia nulla fuit ætas, in qua non fuerit gaudium æternum. Gaudium quidem figuratum, quod cœlo velatur, quod per velum illud significatur, inde est, quod diebus dominicis non ieiunamus, & hoc propter glõriam dominicæ resurrectionis. Nam prima dominica significat gaudium, quod habuerunt primi parentes in paradiso ante peccatũ. Secunda dominica figurat gaudiũ, quod pauci habuerunt in arca Noe, alijs omnibus diluuio submersis. Tertia, quod habuerunt filij Israel, alijs sub Ioseph fame afflictis. Quarta, quod habuerunt sub Salomone in pariete viuẽtes. Quinta, quod habuerunt redeuntes de captiuitate Babylonis. Sexta, quod discipuli habuerunt à resurrectione vsque ad ascensionem, quando cum eis præsentialiter fuit sponsus. Infesti
uitatibus † etiam nouem lectionum quà- 38
dragesimæ velum ipsum eleuatur, vel retrahitur. Sed hoc non habetur de primaria institutione ecclesiæ, quia tunc nullum festum celebratur in quadragesima solenniter. Sed si aliquod festum occurrebat, quacunque die occurreret, in sabbato, & in dominica, de eo commemoratio fiebat, prout in canone Martini Papę habetur 23. quæst. 3. non oportet. el 1. & ca. non licet, & in Bucardo lib. 13. & hoc totum propter

temporis illius tristitiam. Postea vsus in contrarium obtinuit, vt videlicet festum 9. lectionum in suo die solenniter celebretur, & nihilominus ieiunetur. ¶ † Rursus 39
cortinæ in festiuitatibus extenduntur in ecclesijs propter ornatum, vt per visibiles ornatus ad invisibiles moueamur, quę sunt quandoque varijs coloribus coloratæ, vt præmissum est, vt ex diuersitate colorum ipsorum notetur, quòd homo, qui est Dei templum, ornatus esse debet varietate, seu diuersitate virtutum. Cortina alba signat vitæ munditiam, rubea charitatem, viridis contemplationem, nigra carnis mortificationem, liuida tribulationem. Adhuc super cortinas candidas suspenduntur quandoque panni varij coloris ad notandum, quòd cor nostrum purgatum esse debet à vitijs, & in eo debent esse cortinæ virtutum, & varietates bonorum operum.

40 ¶ † Porrò in festo Natiuitatis Domini quę dam ecclesiæ nullos suspendunt pannos,
Phil. 2. quædam viles, & quædam bonos. Quæ nullos suspendunt, nostrum figurant rubo rem. Etsi enim maximum sit nobis gaudium de nato Saluatore, non tamen esse debemus sine rubore pro eo, quòd tantum fuit nostrum peccatũ, quòd Dei filius seipsum propter nos exinaniuit formam serui accipiens, & propterea etiam in ipsius obitu non cum lætitia solennizamus, sed acerrimum ieiunium facimus, cum tamen in aliorum sanctorum obitu læti solennizemus, & aliquantulum lautius in cibo, & potu nobis indulgeamus, prout in 6. parte sub parasceue dicetur. Rubor quippe nobis est, quòd Dominus mortuus est propter peccata nostra, sancti vero nõ propter peccata nostra, sed propter Christũ passi sunt. Qui viles suspẽdunt, figurant, quòd Dominus seruilem induit formam, & quòd vilibus pannis eo die inuolutus fuit. Qui bonos gaudium de Rege nato habitum attendunt, quales esse debeamus in receptione
41 tanti hospitis ostendunt. ¶ † In quibusdam ecclesijs altare in paschate pretiosis ornatur pallijs, & superponũtur velamina triũ colorum rubeum, subalbum, & nigrũ quæ tria tempora designant. Prima lectione, & responsorio finitis remouetur velamen nigrum, quod tempus ante legem significat. Secunda lectione, & responsorio finitis, remouetur subalbum, quod tempus sub lege designat. Tertia finita, remouetur rubeum, quod tempus gratiæ significat, in quo per Christi passionem ad sancta sanctorum, & ad æternam gloriam nobis aditus patet. De pannis verò & vestimentis altaris in tractatu de altari, dictum est.

¶ † In præcipuis festiuitatibus thesauri ec- 42
clesiæ in publicum educũtur propter tria. Primò, propter considerationem cautelæ, vt videlicet appareat, quòd cautus fuerit in seruando, qui illum seruare tenetur. Secundò, propter solennitatis veneration-em. Tertiò, propter oblationis memoriam, videlicet in memoriam illorum, qui prius ea ecclesiæ obtulerunt, quòd autem ecclesia intus, & non extra festiuè ornatur, mysterialiter innuit, quòd omnis gloria eius ab intus est. extra de sac. vnc. licet enim exterius despicabilis sit in anima tamen quæ sedes Dei est, radiat. iuxta illud. Nigra sum, sed formosa &c. & Dominus per prophetã, E tenim hæreditas in præcla. est mi. *Cant. 1.*
propheta etiam considerans hoc ait, Do- *Luc. 22.*
mine dilexi decorem domus tuæ, quam spiritualiter fides, spes, & charitas exornant. Ecclesia quoque materialis, & etiam spiritualis mundari debet, de quo in 7. parte sub tit. de Pascha. & de 5. feria cœnæ dicetur. In nonnullis ecclesijs duo ouæ structionum, & huiusmodi, quæ admirationem inducunt, & quæ raro videntur, consueuerunt suspendi, vt per hoc populus ad ecclesiam trahatur, & magis afficiatur. † Rursus aiunt quidam, quod structio 43
tanquam auis obliuiosa, derelinquit in sabulo ouæ sua, demum quædam stella visa recordatur, & redit ad illa aspectu suo fouens, ea ouæ ergo in ecclesijs suspenduntur ad notandum, quòd si homo propter peccatum à Deo derelictus sit, tandem diuino lumine illustratus, recordatus delictorum suorum pœnituerit, & ad ipsum redierit, per aspectum lumine illius fouetur per quem etiam modo dicitur in Luc.
quod respexit Dominus Petrum, postquã *Psal. 25.*
negauit Christum 50. distinctio. fidelior. suspenduntur etiam, vt in illis vnusquisque contempletur, quòd homo facile Deum obliuiscitur, nisi per stellam, idest, spiritussancti gratiam influentem illustratus ad eum redire per bona opera recordetur.

† Sanè

44 † Sanè in primitiua ecclesia sacrificium fiebat in vasis ligneis, & vestibus cõmunibus, tunc enim erãt lignei calices, & aurei sacerdotes, nũc verò econtra est. Sed Seuerinus Papa instituit, quòd in vitreis fieret; quia verò illa fragilia erant, ideo Vrbanus Papa, & etiam concilium Remen. de consec. dist. 1. vt calix & de celebr. miss. cap. fin. statuit, quòd in argenteis, vel aureis vasis sacrificetur, vel propter paupertatem in stanneis, qui non æruginantur, non tamen in ligneis, vel ex auricalco. Non ergo debet esse de vitro propter periculum effusionis, nõ de ligno, quia cum sit porosum & spongiosum corpus sanguinem absorberet, non de ære vel auricalco, quoniam ob vini virtutem ærugitum vel vomitum prouocaret.

45 ¶ † Et nota, quòd calicis nomen à veteri & no. testamento originem traxit. Hier. 12. Calix aureus Babylon inebrians omnem terram. & Dauid, Calix in domo Domini vini meri plenus musto. & alibi, Calicem salutaris accipiã, & nomen Domini inuocabo. Item in Euangelio, Potestis bibere calicem illum, quem ego bibiturus sum. Item accipiens calicem gratias egit. Calix autẽ aureus significat thesauros sapiẽtiæ i Christo absconditos, argenteus, munditia culpæ, stanneus innuit similitudinem culpę & pœnæ. Stannum enim est medium inter argentum, & plumbum, & caro Christi licet non fuerit plumbum, ideſt peccatrix, fuit tamen carni similis peccatrici, & licet non fuerit argentum, ideſt, passionis propter suã culpam, fuit tamen passibilis propter nostram culpam, quia languores nostros ipse tulit, & do. no. ipse por. De calice & patena dicetur sub tit. de consecr. &
46 vnctionibus. † Nempe si quis tenui religione tentus dicat, quòd Dominus præcepit Mosi, vt cuncta vasa tabernaculi in omnes vsus, & cæremonias ex ære faceret, vt legitur Exo. 27. & 28. ca. Quodque huiusmodi pretiosa vasa & ornamenta poterant venundari, & dari pauperibus similis est Iudæ, & mulieri vnguentarię contrarius, hoc enim agimus, non quòd Deo minus vilia ornamenta delectent, quàm aurea. sed quia cum homines id quod diligunt Deo libenter offerunt, per diuinam latriam suam, vincunt auaritiam. Præterea hæc diuinæ pietatis officia mortalia sunt, & futuræ gloriæ significatiua. Vnde etiam in veteri lege ex auro & iacintho purpura cocco distincto & byssõ retorta, & alijs prætiosis superhumerale fieri præcipitur, vt quanta sacerdos virtutum diuersitate clarescere debeat, demonstretur, & altare & propitiatorium ac candelabrum, & alia vasa, & ornamenta altaris ex auro fieri, & argento. Exod 25. & 30. & 38. capit. tabernaculum quoque ex diuersis prætiosis fieri præceptum est, prout dictum est sub titu. de ecclesia. Legalis enim Pontifex alijs diuersis prætiosis vtebatur ornamentis, prout dicetur in terra parte sub titu. de legalibus indumentis. De hoc etiam sub titu. de ecclesiæ dedicatione, prope principium dicetur. † Porrò prohibitum est in Concilio 47
Aurelia. ead. distin. ad nuptiarum. ne diuina mysteria præstentur ad nuptiarum ornatum, ne improborum tactu, vel pompa secularis luxuriæ polluãtur, quo nimirum ostenditur, quòd ex veste cuiuscunq; personæ fieri non debet casula, vel aliquis alius sacris mysterijs deputandus ornatus.
† Stephanus quoque Papa statuit ead. di- 48
stin. vestimenta. ne vestimentis ecclesiæ in alijs vsibus quis fruatur, quodque nisi à sacratis hominibus tangatur, ne vltio, quæ Balthasar regem Babyloniæ percussit, super hoc transgredientes veniat † Clemens 49
etiam Papa statuit ea. distin. nemo. ne mortui sepeliantur, vel inuoluantur, seu operiantur, vel etiam feretrum cum palla, ideſt, pannis altaris, aut cum mappa, qua calix inuoluitur, seu cum qua sacerdos manus post consecrationem tergit. ¶ Quando
† verò pallæ, ideſt, corporalia, & vela, ideſt 50
ornamenta altaris seu cortinæ super altare pendentes sordidatæ fuerint diaconi cum ministris humilibus illa lauent intra sacrarium, & non extra. Pro velix autem lauandis, quæ ad cultum altaris pertinent, noua peluis habeatur. Pallæ verò, ideſt corporalia in alia pelui lauentur. Vela quoque ianuarum, ideſt, cortinę, quæ extendũtur in ecclesijs in festis, & quadragesima in alia pelui lauentur. Hinc est, quòd statutũ est in Concilio Ilerd. de consecra. distin. 4 omnis. quod ad corporale lauandum, & ad pallas altaris propria habeantur vasa foris, in quibus nihil aliud lauetur. Sed secũdùm eũdem Clementem ea. distin. altaria,

si altaris

si altaris palla, ideſt, veſtimenta altaris vel cathedræ in qua ſedet ſacerdos ſacris veſtibus indutus, vel candelabrum, vel velum, ideſt, pannus vel cortina ſuper altare pendens fuerint vetuſtate conſumpta, crementur, & cineres, vel in baptiſterio, vel in pariete aut in foſſis pauimentorum, vbi non ſit tranſitus, iactentur. Et not. quòd eccleſiaſtica ornamenta benedicuntur, vt dicetur ſub titu. de conſecrationibus, & vnctionibus.

SVMMA.

1 *Campanę quid, & vbi inuentæ primùm.*
2 *Cāpana ad quid pulſetur, & benedicatur.*
3 *Tubarū uſus olim fuit loco campanarum.*
4 *Campanæ prædicatores ſignant.*
5 *Metalli duritia quid notet.*
6 *Prælatus iners & expers ſcientiæ eſt quaſi campana ſine plectro.*
7 *Lignum, in quo pendente campana, quid notet.*
8 *Funis à campana pendens, quid ſignificet.*
9 *Cāpana ad diuina officia quoties interdiu pulſentur. Et quoties noctu, nu. 10.*
11 *Tintinabulorum genera ſex, quibus utitur eccleſia.*
12 *Cāpanis quot dieb. quadrageſimæ ſit otiū.*
13 *Campana cur pulſentur quoquam morituro. Et quare in ſupplicationibus. nu 14.*
15 *Campana cur pulſentur cōcitata tēpeſtate.*

De Campanis. Cap. 4.

1 CAMPANAE sūt † vaſa ænea, in Nola ciuitate Cāpaniæ primò inuenta, maiora itaq; vaſa Campanæ à Cāpania regione: minora verò Nolę, a Nola ciuitate dicuntur. Pulſatur † aūt & benedicitur cāpana, vt p illius tactum & ſonitum fideles inuicem inuitentur ad præmium, & creſcat in eis deuotio fidei fruges, mentes, & corpora credentiū ſeruētur, procul pellantur hoſtiles exercitus, & oēs inſidiæ inimici, ſi agor grādinū, procella turbinū, impetus tempeſtatum & fulgurū temperentur, infeſtaq; tonitrua, & ventorum flamina ſuſpendantur, ſpiritus procellarū, & aereæ poteſtates proſternantur, & vt hoc audientes confugiant ad ſanctæ matris Eccleſiæ gremium, ante ſanctæ Crucis vexillum, cui flectitur omne genu &c. ſicut hæc ſingula in benedictionibus cāpanæ habētur. Sciendum † autem eſt, quòd 3 campanæ, quarum ſonoritate conuenit populus ad eccleſiam ad audiendum, & clerus ad annuntiandum manè miſericordiam Domini, & virtutem eius per noctem, extra de homic. Io. 1. diſt. ius militare. ſignificant tuba argenteas, quibus in veteri lege populus ad ſacrificandum accerſebatur, de quibus dicitur in 6. par. ſub Pentecoſt. quē admodum enim vigiles in caſtris tubis, ſic & eccleſiarum miniſtri campanarum ſonitu ſe excitant, vt contra inſidiantem diabolum pernoctent. ſigna igitur noſtra ænea ſonoriora ſunt tubis veteris legis, quia tūc notus erat Deus in Iudæa tantum: nunc verò in omni terra. Sunt etiam durabiliora, ſignificant enim prædicationem noui teſtamenti fore amplius duraturam tubis, & ſacrificijs veteris legis: quia uſque ad mundi finem. Siquidem † campanæ prædicato- 4 res ſignificāt, qui fideles ad ſimilitudinem campanæ ad fidem vocare debent, quòd ſignificatum eſt in eo quod dominus præcepit Moſi, vt faceret veſtem ſummo Pontifici habentem 72. tintinabula, quæ ſonarent, cum Pontifex in ſancta ſanctorū ingrederetur 43. diſt. fit rector. Ipſum ergo vas os prædicatoris deſignat, iuxta illud Apoſtoli. Factus ſum velut æs ſonans, ſine cymbalum tinniens. Duritia † metalli 5 fortitudinem deſignat in mente prædicatoris: vnde dominus. Dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum: Plectrum ſeu ferrum quod interius ex vtraque parte feriens ſonum reddit doctoris linguam, quæ ſcientiæ ornatu, & quæ vtrunque teſtamentum reſonare facit, figurat. † Prælatus ergo abſque ſcientia prædicationis 6 erit quaſi campana ſine plectro: iuxta illud Greg. Sacerdos ſi prędicationis eſt inſcius, quam clamoris vocem daturus eſt, preco mutus, eſt etiam quaſi canis mutus, latrare non valens. Ipſa verò percuſſio denotat, quòd prædicator primum debet per correctionem in ſe, vt vitia ferire, & poſtmodum ad aliena exprobanda accedere, ne contra doctrinam Apoc. alijs

præ-

prædicans, ipſe reprobus inueniatur. 3. q. 7. quod teſtatur Pſal. peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Sanè nanque actionis exemplo, plerunque accendit, quos eruditione ſermonis mouere nequit. 3. q. 1. §. quod vero. Vinculū verò qua plectrum vaſi coniungitur ſeu ligatur eſt moderatio, qua lingua tēperatur, qui ad tractum cordis, ideſt, authoritate ſcripturę linguam mouet prædicatoris. ¶ Lignum 7 † in quo campana pendet, lignum dominicæ crucis ſignificat, quòd ideo quandoque à ſuperioribus continet, quia Crux ab antiquis patribus nuntiatur. Inſtrumento quibus ipſum lignum allegatum, ſeu affixum eſt, oracula ſunt prophetarum, Ligatura verò ferrea, quam campana ligno coniungitur, charitatem denotat, per quam pdicator indiſſolubiliter cruci affixus gloriatur dicens, Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini no. Cauilla ligno affixa qua mediante campana pulſatur, rectam prædicatoris mētem ſignificat, qua diuinis mā datis inhærens illa fidelium auribus per frē 8 quentem pulſationem inculcat. † Funis autem ab illa pendens, qua campana pulſatur, eſt humilitas, ſeu uita prædicatoris, funis etiam ipſe vitæ noſtrę menſuram oſtendit. Ad hæc, cum funis initium habeat à ligno, in quo campana pēdet, per quod crux dominica intelligitur, rectè ſacram ſcripturam à ligno ſanctæ crucis deſcendentem, deſignat, ſicut etiam funis ex tribus eſt funiculis, ita & ſcriptura ex Trinitate conſiſtit, ſcilicet ex hiſtoria, ex allegoria, & ex moralitate. funis ergo deſcendens à ligno in manu ſacerdotis eſt ſcriptura à myſterio Crucis deſcendēs in ore prædicatoris. Rurſus ideo funis, vſque ad manus quibus continetur, extenditur, quia ſcriptura vſq; ad opera tranſire debet. Funis quoque eleuatio, & depreſsio in pulſando, denotat, quod ſacra ſcriptura aliquando oquitur de altis, aliquando de inferioribus, ſeu quòd prædicator aliquando propter aliquos alta dicit. 8. quæſtio. 1. oportet. 44. diſt. §. fi. quandoque propter alios cōdeſcēdit, iuxta illud Apoſtoli, ſiue extendimus propter Deū, ſiue cōdeſcendimus propter vos. Ad hæc ſacerdos deorſum funem trahit, dum ad actiuam vitam à contempla tione deſcendit, ipſe verò ſurſum trahitur, dum ſcriptura docente in contemplatione erigitur. Deorſum etiam trahit, dum ſcripturam ad litteram, quæ occidit, intelligit. ſurſum trahitur, dum ſpiritualiter eam exponit. Rurſus ſecūdum Greg. deorſum trahitur, & ſurſum trahitur dum in ea ſe metitur, quantum videlicet in imis iaceat, & quantum ad bona facienda proficiat. Sed & quando ex tractu funis, campana reſonat, populus ad expoſitionem ſacræ ſcripturæ adunatur, prædicatur, auditur, & populus in vnitate fidei, & charitatis vnitur. Sacerdos itaque quum ſe recognoſcit prædicationis debitorem, non ſe ſubtrahat à mouendis ſignis, quoniam & filij Aaron clangebant tubis. Funem ergo monet, qui fratres aut populum ex officio cōuocat. Anulus in fune chordæ per quem in pleriſque locis chorda trahitur, eſt corona præmij, ſeu perſeuerantia in finem, uel eſt ipſa diuina ſcriptura. Porrò Sauinianus Papa ſtatuit, vt horæ diei per eccleſias pulſentur. ¶ Et † nota, quòd ad diuina officia 9 per duodecim diei horas campanæ communiter duodecies pulſentur, uidelicet in prima hora ſemel, & in vltima ſimiliter ſemel, quia ab vno Deo omnia, & idem vnus erit, omnia in omnibus. In tertia pulſatur ter pro ſecunda, tertia, quarta horis, quæ ſub illis cantantur. Similiter & 6. ter pro tribus, videlicet pro 5. 6. 7. horis. Similiter in 9. ter pro tribus. Ad veſperas verò, quæ eſt 9. hora, non ſolum ſemel, ſed multipliciter, quia in tempore gratiæ multiplicata eſt prædicatio Apoſtolorum. Item in nocte ad matutinum ſæpe, quia ſæpe exclamandum eſt, Exurge, qui dormis, & exurge à mortuis? ¶ † Communiter tamen ter pulſatur in 10 nocturnis. Primò, cum ſquilla, quæ ſignificat Paulum acute prædicantem. Secunda pulſatio ſignificat Barnabam ſibi aſſociatum. Tertia innuit, quòd Iudæis repellentibus verbum Dei Apoſtoli, conuerterūt ſe ad Gentes, quas in fide Trinitatis quatuor Euangeliorum, imbuerunt diſciplinis. Vnde & quidam quater pulſant. ¶ † Et no. ſex eſſe genera tintina- 11 bulorum, quibus in eccleſia pulſatur, ſcilicet ſquilla, cymbalum, nola, nolula, ſeu dupla campana, & ſignum ſquilla pulſatur

in

in triclinio, idest in refectorio. Cymbalũ in claustro. Nola in choro. Nolula seu dupla cãpana, in horologio. Campana in campanili. Signum in turri. Quodlibet tamen horum potest generaliter tintinabulum nuncupari. Varijs ergo designantur vocabulis, quia prædicatores per illa designati
12 ad multa necessarij sunt.† Sanè in tota Septuagesima, sub qua Quadragesima continetur, in diebus profestis non debet compulsari, nec depulsari, sed simpulsari, idest simpliciter pulsari ad horas diei, vel matutinas. In ecclesijs tamen bene ordinatis bis pulsatur ad primam, primò ad inuocandum, secũdò ad inchoandum, in tertia ter, secundùm numerum horarum quę sub illo pulsãtur, vt præmissum est, vna ad inuocandum, alia ad congregandum, tertia ad inchoandum. Similiter fit in 6. & 9. & eędem campanę, & eodem ordine pulsantur ad matutinas simpliciter. Ad missam verò & ad vesperas duabus duntaxat campanis pulsatur. In minoribus vero ecclesijs simpliciter tantum pulsandum est, iuxta præmissa. & hoc in ferijs. In dominicis verò, & in solennibus diebus, prout in alijs temporibus compulsatur. Quia enim prædicatores, qui per campanas figurantur, tẽpore gratiæ celebrius abundant, & oportunè, & importunè instant, idcirco in festis, quæ ad gratiam pertinent, campanę tumultuosius tinniunt, & prolixius concrepant, vt dormientes, & ebriosus excitent, ne dormiãt vltra modum. Quid autem significet compulsatio, quando cantatur. Te Deum laudamus. in quinta parte sub titu. de nocturnis dicetur.
13 † Verum aliquo moriente campanæ debent pulsari, vt populus hoc audiens oret pro illo, pro muliere quidem bis pro eo, quod ipsa inuenit asperitatem. Primò enim fecit hominẽ alienum à Deo quare secunda dies non habuit benedictionem. Pro viro verò ter pulsatur, quia primò inuenta est in homine Trinitas. Primò enim formatus est Adam de terra, deinde mulier ex Adam, postea homo creatus est ab vtroque, & ita est ibi Trinitas. Si autem clericus sit, tot vicibus simpulsatur, quot ordines habuit ipse. Ad vltimum verò compulsari debet cum omnibus campanis, vt ita sciat populus, pro quo sit orandum. Debet etiam compulsari, quando ducitur ad ecclesiam, & quando de ecclesia ad tumulum deportatur.† Cęterùm campanæ in 14
processionibus pulsantur, vt dęmones timentes fugiant, prout in quarta parte sub titulo de accessio. Ponti. ad alta. dicetur. Timent enim auditis tubis ecclesię militãtis, scilicet campanis, sicut aliquis tyrannus timet audiens in terra sua tubas alicuius potentis regis inimici sui. † Et hæc 15
etiam est causa, quare ecclesia videns concitari tempestatem, campanas pulsat, scilicet, vt dæmones tubas ęterni regis, idest, campanas audientes, territi fugiant, & à tempestatis cõcitatione quiescant, & vt ad campanæ pulsationem fideles admoneantur, & prouocentur pro instanti periculo orationi insistere. Silent autem campanę triduo ante Pascha, vt dicetur in sexta parte sub quinta feria cœnę. Rursus campanę tempore interdicti silent, quia sępe ob delictum subditorum impeditur lingua prædicatorum, iuxta illud prophetæ. Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, quia domus, id est, populus exasperans, idest inobediens est. extra de renunt. capit. nisi. §. propter. Habet etiam ecclesia organa, de quibus in quarta parte sub titulo, de Sanctis, dicetur.

SVMMA.

1 *Locorum venerabilium quæ nam sint necessitati humanæ dedicata.*
2 *Loca sacra quæ sint quæ sancta, & quæ religiosa nu. 3.*
4 *Cœmeterium quid, & vnde dictum.*
5 *Polyandrum quid.*
6 *Sepulcrum quid.*
7 *Mausoleum à Mausolo dictum.*
8 *Dormitorium vnde dictum. Vnde tumulum vnde ergastulum.*
9 *Sarcophagus quid, quid Pyramis.*
10 *Bustum quid.*
11 *Cœmeterium unde duxerit initium.*
12 *Sepeliri non debent omnes intra ecclesiã. Et quinam.*
13 *Sepeliendi antiquitus mos. Et inde hodiernus.*
14 *Sepeliri qui debeant in cœmeterio.*
15 *Mulier moriens in partu an sit in ecclesia sepelienda. Quid de partu nu. 16.*
17 *Vir & uxor an eodẽ sepulchro sint cõdẽdi.*

De

De cœmeterio & alijs locis sacris, & religiosis. Cap. 5.

NVNC de cęmeterio, & de alijs locis sacris, ac religiosis dicamus. Sanè venerabiliũ locorũ alia sunt humanæ necessitati deputata, alia orationi dedicata.† Loca humanæ ne
1 cessitati deputata sunt zenodochiũ, zenostorium, quod idẽ est, vasochoniũ, ieronto choniũ, orphanotropiũ, & belphotrophiũ. Sancti etenim patres, & religiosi principes huiusmodi instituerũt loca, in quibus pauperes, peregrini senes, orphani, & infantes, eremitæ, infirmi, imbecilles, & saucij reciperentur, & foueręntur. Et not. quòd γέρων, Græcè, dicitur senex Latinè. Locorum autem orationi dicatorum alia sũt sacra, alia
2 sunt sancta, alia religiosa. Sacra † sunt quæ per manus Pontificum rite dedicata, & Deo sanctificata sunt, q̃ varijs nominibus appellantur, prout sub tit. de ecclesia præmissum est. Sancta sunt loca immunitatis siue priuilegia seruitoribus, & ministris ecclesiarum deputata, de quibus videlicet sub interminatione certæ pœnæ, vel à iure, vel per speciale priuilegiũ interdicitur ne quis illa violare præsumat sicut sunt atria ecclesiarum. 37. quæst. 4. si quis in atrio. & in quibusdam locis claustra, intra quæ sunt domus canonicorum, in quibus reis cuiuscunque sceleris confugientibus si se ibi receperint, securitas præstatur, & secũdum statuta regalia. inst. de rerũ diuisio. §. sanctæ portæ, & theatra ciuitatum. Re-
3 ligiosa † sunt, vbi cadauer hominis integrum, vel etiam caput tantum sepelitur, quia nemo potest duas sepulturas habere Corpus verò, uel aliquod aliud membrum absque capite sepultum nõ facit locum religiosum. ff. de relig. & sum. fu. cum in diuersis. Sed & secundum legalia instituta cadauer Iudæi, vel gentilis, vel infantis nondum baptizati locum, in quo sepultum est, facit religiosum, secundùm religionem tamen Christianam, & canonicam doctrinam solum Christiani cadauer locum facit religiosum. Et no. quòd quicquid est sacrum, est religiosum, & non econtrà. Cæterùm locus iste, locus religiosus diuersimodè appellatur, videlicet cœmeterium, polyandrum, siue andropolis, quod idem est. Item sepulchrum Mausoleum, quod etiam idem est dormitoriũ, tumultus, monumentum, ergastulum, sarcophagus, pyramis, bustum, vrna, & spelunca.† Cœmeterium dicitur, à cimen. 4
quod est dulce, & sterion, quod est statio, ibi enim dulciter defunctorum ossa quiescunt, & Saluatoris aduentum expectant. Vel quia ibi sunt cimices, idest, vermes vltra modum fœtentes. * Πολυάνδρον, † dicitur, quasi pollutum antrum, pro- 5
pter cadauera hominum ibi sepultorum. Vel πολυάνδρον, interpretatur multitudo virorum, à πολύ, quod est pluralitas, & ἄνδρος, quod est viri, & secundum hoc propriè dicitur cœmeterium propter multitudinem hominum ibi sepultorum. Similiter, & andropolis quod idem est. † Sepulchrum dicitur, quasi sine pulsu, 6
quia qui ibi sepelitur, pulsu caret, vel est, locus, vbi ossa conduntur. Mausoleum, dictum † est à quodam, qui dictus est Mau- 7
solus, qui fuit diues & potens, & ab Artemesia eius vxore valde dilectus, adeo quòd eo defuncto ipsa gloriosum construxit ei sepulchrum, quod vocauit Mausoleum, à nomine viri sui. Et inde igitur mos inoleuit, vt quælibet prætiosa sepultura, Mausoleum nuncupãretur. 96. distin. bene quidem. prope princip. ¶ † Dormito- 8
rium dicitur à dormiendo, quia ibi corpora sanctorum, quiescunt, qui in domino moriuntur. Tumultus dicitur, quasi tumens tellus, quoniam homine in terra sepulto terra aliquantulum eleuatur. Monumentum dicitur, quia monet mentem cuiuslibet inspicientis, vt recordetur, quòd cinis est, & in cinerem reuertetur. Ergastulum dicitur ab ἔργον, quod est fructus. Vel ab ἐργασία, quod est opificium, opera, labor, lucrum, & sterion, quod est statio, ibi enim requiescunt corpora eorum, qui in domino moriuntur, vnde Beati mortui qui in Domino moriuntur, amodo iam dicit illi spiritus, &c. † Σαρκοφάγος, dicitur à σάρξ, 9
σαρκὸς, quod est caro, & φάγειν, quod est comedere, quia ibi caro comeditur,

idest

ideſt conſumitur. Pyramis dicitur à πῦρ, quod eſt ignis, quia corpora igne cremata & incinerata ibi recõdebantur, vel quia ſicut ignis à lato incipit, & tendit in acutum, ſic & pyramis, & eſt genus altiſſimæ ſepulturæ, tale eſt Romæ, in quo fuerunt cineres Iulij Cæſaris collocati. Et corrupto vocabulo vulgariter vocatur acus ſancti Petri, * quæ tamen Iulia dici deberet. Similem pyramidem fieri fecit Cæſar iuxta Turonum prope ripam Ligeris, & recluſit ibi cineres cuiuſdã militis amici ſui
10 interfecti. Buſtum † verò à nomine cõtenti nomen traxit, continentis locus, videlicet in quo buſta, ſiue humana corpora ſepeliebantur. Vrna dicta eſt eo, quòd antiquitus moris fuit humana corpora Rogo cõburere, & cineres in terreis vrnis collocatos ſeruare. Spelunca quandoque dici-
11 tur duplex, vt iam dicetur. ¶ † Cœmeteriũ initium habuiſſe dicitur ab Abraham, qui emit agrum ab Ebron, in quo erat duplex ſpelunca, vbi ipſe ſepultus eſt, & Sarra, & Iſaac, & Iacob, & Adam, & Eua, propterea enim emit, vt ſibi, & ſuis ſepultura eſſet. Duplex ſpelunca ideo ibi erat, quoniã duo ibi ſepeliebantur contiguè, ſcilicet vir & vxor, vel in vna viri, & in altera mulieres, vel vnicuique illic ſepeliẽdo duplex ſpelunca in modum cathedræ fiebat. vnde dicit Hier. quòd tres patriarchæ ſepulti ſunt in ciuitate Ebron in ſpelunca duplici, cum tribus vxoribus ſuis. Sepeliebantur autem quaſi ſedentes, & ſuperior pars ſpeluncæ, quæ truncum capiebat à natibus ſupra dicebatur vna ſpelunca, pars verò inferior, quæ capiebat pedes, crura & femora, dicebatur alia ſpelunca. ¶ † Sanè nõ debẽt paſ-
12 ſim omnes intra eccleſiam ſepeliri, videtur enim quòd locus ſepulturæ non profit, extrà de ſepulturis. ſacris. Lucifer nanque de cælo fuit proſtratus, & Adam de paradiſo eiectus, & quæ loca his meliora ſunt. Item Ioab in tabernaculo interfectus eſt, & Iob in ſterquilinio triumphauit. Item ob eſſe videtur, ſi quis indignus peccator in eccleſia ſepeliatur. 13. q. 2. cum grauia. Legitur enim in dialogo beati Gregorij libro quarto. c. 56. quòd cum quidã flagitioſus in eccleſia beati Fauſtini Brixiẽſis ſepultus fuiſſet, eadẽ nocte beatus Fauſtinus apparuit cuſtodi eiuſdem eccleſiæ dicens, Dic epiſcopo, vt proijciat hinc carnes fœtentes, quas hic poſuit, alioquin ipſo die triginta morientur. Cuſtos verò timait hæc dicere epiſcopo. & epiſcopus die triceſimo ſubito mortuus eſt. Legitur ẽt ibidem, cap. 57. de quodam alio, qui ſepultus fuit in eccleſia, quòd cadauer eius poſtea inuẽtum fuit extra eccleſiam, & linteamina remanſerunt in loco ſuo. & Auguſtinus inquit 12. q. 2. & ca. ſequen. Quos peccata grauiora deprimunt, ſi in locis ſacris ſepelire ſe faciunt, reſtat, vt de ſua præſumptione iudicentur, quia eos ſacra loca non liberant, ſed culpa temeritatis accuſat. Nullum ergo corpus debet in eccleſia aut prope altare, vbi corpus domini & ſanguinis conficitur, ſepeliri, & niſi corpora ſanctorum patrum, qui dicuntur patroni, ideſt defenſores, qui meritis ſuis totam defendunt patriam, & epiſcopi, Abbates, & digni presbyteri, & laici ſummæ ſanctitatis 13. q. 2. præcipiendum. & cap. nullus. ſed cuncti debent circa eccleſiam ſepeliri, puta in atrio, aut in porticu, aut exedris, ſiue voltis eccleſiæ exterius adhærentibus, aut in cœmeterio, ut in cap. præcipimus, & in eodem cap. non æſtimemus. Dicunt enim quidam, quòd locus triginta pedũ circa eccleſiã debet ad hoc conſecrari, alij verò ſolum circuitionem, quã facit epiſcopus dedicans eccleſiam, ad hoc ſufficere dicunt. Auguſtinus dicit in libro de cura pro mortuis agenda, in fine, quòd ſepelire apud martyrum memorias, in hoc defuncto prodeſt, vt commendans eum etiam in martyrũ patrocinio affectus pro illo ſupplicationis augeatur. † Antiqui- 13
tus ſolebant homines in proprijs domibus ſepeliri, ſed propter cadauerum fœtorem ſtatutum fuit, vt extra ciuitatem ſepelirentur, & quendam locum communẽ ſanctificatum ad hoc deputabant. Nobiles verò ſepeliebantur ſuper montes, & in medio montium, & in radicibus eorum, & in proprijs. ¶ Cæterum ſi quis in obſidione interficiatur, nec poſſit cœmeterium haberi, ſepeliatur in loco, vbi poteſt. Si verò negotiator, vel peregrinus moriatur in æquore, & fuerit terra vicina, ſepeliatur ibi, quòd ſi portus remotus ſit, in aliqua inſula propinqua ſepeliatur. Si autem terram non videant, fiat ei domuncula

muncula de lignis, ſi haberi poſſunt, & 14 proijciatur in mare. † In cœmeterio autem Chriſtianorum nõ niſi Chriſtianus baptizatus ſepeliri debet. de hoc in ca. ex parte. de ſepul. nec tamen omnis. quoniam nullus ex maleficio interfectus, ſi maleficium ſit mortale peccatum, vt ſi ſit interfectus in adulterio, vel latrocinio, vel in ludis gẽtilium, extra de tornea. ca. & nullus. & laici ſummæ ſanctitatis 13. quæſt. 2. Et ideò ubi quis inuenitur mortuus, ibi ſepeliatur propter dubium cauſæ mortis eius. Si verò quis ſubito moriatur in ludis conſuetis, ut in ludo pilæ, ſepeliri poteſt in cœmeterio, quia nemini nocere intendebat. Sed quia mundialibus occupabatur, aiunt quidam, quòd ſepeliri debet ſine Pſalmis, & ſine cẽteris mortuorum exequijs. Sed & ſi quis impetens alium in rixa, vel tumultu impẽnitens moriatur, nec ſacerdotem petijt, nõ debet ſepeliri in cœmeterio, ut quidam dicunt, ſicut nec is qui manu propria mortem ſibi conſciuit 24. quæſt 5. ſi non licet. & ca. cum homo. de pẽn. diſt. 3 Iudas. ſecus ſi vim ad tutelam ſui, vel ſuorum repellebat, & aliàs in pœnitentia remanebat. Si verò non propter aliquam manifeſtam cauſam, ſed ſolo Dei iudicio quis ſubito moritur, poteſt in cœmeterio ſepeliri. Iuſtus enim in quacunq; hora moritur, ſaluatur, præſertim ſi dabat operam alicui rei licitæ Defenſori iuſtitiæ, & pugnanti in prelio iuſto occiſis cœmeterium, & officium liberè conceduntur, interfecti tamen in eccleſia non portentur, nè pauimentum ſanguine polluatur. Sed ſi aliquis rediens de lupanari, vel de aliquo loco, vbi fornicatus ſit, in via occidatur, vel aliquo caſu conſiſtens moriatur, non ſepeliatur in communi cœmeterio, & hoc ſi legitimè probari poteſt, eum fornicatum fuiſſe, nec conſtat eum poſtea confeſſum, vel contritũ fuiſſe. de pẽn. diſt. 5. ca. 1. alioquin ſepeliri debet.
15 Rurſus † mulier moriens in partu, non debet in eccleſia poni, vt quidam dicunt, ne pauimentum eccleſiæ ſanguine polluatur, ſed extra eccleſiam ei dicatur obſequium, & in cœmeterio ſepeliatur, quod non placet, alioquin pœna ſibi verteretur in culpam 5. diſt. baptizari. Vnde licitè in eccleſiam fertur, ita tamen quod eccleſia à maculis corporis ne polluatur, diligenter caueatur. ¶ † Partus tamen de ventre ip- 16
ſius extractus mortuus, & non baptizatus extra cœmeterium ſepeliatur. Sunt tamen quidam, qui dicunt, quòd partus viſcerum eſſe cenſetur. de conſecr. diſtin. 4. ſi quicquid. Sanè † vir & vxor in eodem ſepul- 17
chro ponendi ſunt 13. queſt. 2. vnaquæq; extra de ſepul. de vxore, exemplo Abrahæ & Sarræ, vbi ſpecialem elegerunt ſepulturam, vnde & Tobias præcepit filio, vt cum mater ipſius compleuiſſet dies ſuos, locaret eam in eodem ſepulchro cum eo. 13. quæſt. 2. Ebron. Item quilibet in ſepulchro parentum tumulandus eſt, niſi ex deuotione alibi elegerit ſepeliri. eadem queſt. ſoror. 13 queſt. 2. cap. fi. Cęterùm in Concilio Magun. de conſec. diſt. vlt. cap. fi. ſtatutum eſt, quòd ſuſpenſi, qui pro ſuis peccatis pœnam extremam perſoluunt, ex quo confeſſi ſunt, vel confiteri deſiderauerunt, & communicauerunt, in cœmeterijs ſepeliri poſſunt, & oblationes, & Miſſæ fieri pro eis. diſtin. vlt. cap. fin. Qualiter humanum corpus ſepeliendum ſit dicetur in 7. parte, ſub titu. de offic. mortuorum.

ADNOTATIO.

*Fœtentes.] Verbi etymologiam vnde duxerit Author, non ſatis conſtat. Sed forte id criminis irrepſit Typographi aut inſcitia, aut certè negligentia. Κοιμητήριον enim ductum eſt à κοιμάω, quod latinè ſonat ſopio, dormio, obdormio. Inde etiam κοίμισις, dormitio. & κοιμητήριον, dormitorium. Athenęus etiam ſcribit domum in qua hoſpites dormiebant, hoc nomine appellatam. Non abſurdè igitur locum ſepulturæ deſtinatum, Cœmeterium appellamus, ibi enim mortui dormire dicuntur, Religioſum illum locum veteres dicebant. N. Doard.

ADNOTATIO.

*Petri.] Vide num potiùs arcula, in qua corpus conditur. Græcis σαρκοφάγος, quaſi carnem vorans. Vnde Serapim dictum putat, Varro ex ſententia Aug. de ciuit. Dei lib. 18. ca. 5. qui cum Rex eſſet Argiuorum, Apis dictus eſt. Nauibus enim in tranſue-

Universidad de Sevilla Biblioteca

transuectus in Aegyptum, cum ibi mortuus fuisset, factus est omnium maximus Aegyptiorum Deus, non quidem in vita, sed post mortem, quia non viuum, sed mortuum demum ipsum venerari cœperunt. Inde Serapis appellatus est, ab arca videlicet, in qua positus & sepultus. Est enim σορὸς, μνῆμα θηκὴ, monumentum, arca, loculus, conditorium, quasi soro sapis, Vel Soraphis. deinde vna litera, vt ferè fit, mutata, Serapis. Sarchophagus itaque dicitur quasi carnem consumens, alias τάφος appellatur. Quod idem prætexuit de pyramide, potius pyra legendum, ἀπὸ τοῦ πυρὸς hoc est igne. N. Doard.

SVMMA.

1 *Ecclesiæ dedicatio vnde initium duxerit.*
2 *Ecclesias & altaria solus Pontifex potest dedicare:*
3 *Ecclesia nõ debet dedicari, nisi dotata prius idq; ex iustè acquisitis. & qua impediãt eius dedicationem 4.*
5 *Ecclesia consecratur quinque de causis.*
6 *Ecclesia consecrandæ forma. & quid eorũ quodque signet. nu. 12. 13. 15. 17. 18. 19. 20. 25. 26.*
7 *Anima templum Dei.*
8 *Ecclesiæ consecratio duo efficit.*
9 *Aqua lustralis, qua ecclesia consecratur, qua & quanta sit uis. & quæ eius significatio.*
10 *Sal cur misceatur aquæ lustrali, & quid notet.*
11 *Aspersio trina aquæ lustralis, in ecclesiæ cõsecratione, quid notet & quorsum fiat.*
14 *Episcopi trina percussio ad Ianuã ecclesiæ, in eius consecratione quid notet, & n. 16.*
21 *Alphabetum baculo pastorali scriptum in modũ crucis, tria no. & nu. 22. 23. 24.*
27 *Cruces in ecclesia duodecim depictæ, quid signent. & nu. 29.*
28 *Vexilla sunt dationis, & potestatis signa.*
30 *Ecclesia dicitur consecrari in sanguine alicuius.*
31 *Ecclesia semel cõsecrata an debeat, uel possit iterum consecrari, & nu. 36.*
32 *Altare semel consecratum an iterũ sit consecrandum, & quo casu nu. 34.*
33 *Altari maiore consecrato an alia inferiora censeantur consecrata.*
35 *Calix consecratus si deauretur, an sit consecrandus iterum.*
37 *Homo, tẽplũ spirituale, interdum polluitur*
38 *Ecclesia, materiale templum si polluta, reconcilianda est, & quomodo.*
39 *Ecclesia reconcilianda est propter adulterium in ea commissum, aut alium cõgressum, aliàs etiam licitum.*
40 *Ecclesia reconcilianda est propter homicidium in ea paratum, ac etiam sanguinis effusionem violentam.*
41 *Ecclesia an sit reconcilianda propter furtum in ea admissum, aut rapinam, vel quid simile.*
42 *Ecclesia, quę habet sepultum infidelẽ, vel publice excommunicatũ recouciliãda est.*
43 *Scandalum quid.*
44 *Reconciliatio fit etiam ad exemplum & terrorem inducendum.*
45 *Cœmeterium quibus casibus sit reconciliandum.*
46 *Cęmeterij, vel ecclesia parte una uiolata, an omne cẽseatur uiolatum, et sic in qua libet parte reconciliationem desiderare.*

De Ecclesiæ dedicatione. Cap. 6.

QVia de ecclesia, & altari in superioribus mẽtio facta est, consequens est, vt aliqua de illorum dedicatione subijciamus, dicentes primò, vnde consecratio Ecclesię ortum habuit. Secũdò, per quos. Tertiò, quare, quartò, qualiter ecclesia dedicetur, & quid significet tam ipsa dedicatio, quàm singula, quę in ea aguntur. De officio verò festi dedicationis ecclesię 17. parte dicetur. ¶† Primò igitur dicendũ est, vnde dedicatio ecclesiæ initium habuit. Super quo no. quòd Moses domino præcipiente fecit templũ, & sacrauit illud cum mẽsa & altari eius. & ęreis vasis, & vtensilibus ad diuinum cultũ explendũ, & nõ solum diuinis precibus ea sacrauit, verum etiam sancti olei unctione domino iubente liniuit. de consecr. dist. 1. §. 1. Legitur enim dominum præcepisse ipsi Mosi, vt chrisma conficeret, quo vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam testamenti. Salomon quoque, filius Dauid, iubente domino perfecit templum cum altari, & reliqua ad diuinum cultum peragendum consecrauit, sicut in lib. Reg. habetur. 3. Reg. cap. 6. Nabuchodonosor etiam Rex vocauit omnes satrapas optimates, & tyrannos ad dedicationem statuæ au rex quam fecerat. Iudæi ergo sicut legitur in Bucardo in lib. 3. c. 1. Iudæi loca in quibus dño sacrificabant, diuinis habebãt supplicationibus cõsecrata, nec in alijs, quam Deo dedicatis locis munera domino offerebant. Si igitur illi, qui vmbræ legis deseruiebant, hoc faciebant, quanto magis nos quibus veritas patefacta est, gratia & veritas per Iesum Christũ data est, tẽpla domino ædificare, & prout melius possumus ornare, atque ea diuinis precibus & sanctis vnctionibus cũ altaribus, & vasis vestibus quoque, & reliquis ad diuinũ cultũ implendum intẽsi libus, deuotè & solenniter ex institutione Felicis* Papæ 3. sacrare debemus. Rursum cum in Syria in ciuitate Baruth, Iudęi quãdam imaginem crucifixi pedibus conculcarent, & latus eius perforarẽt, mox inde sanguis, & aqua exiuit. Iudæi autem hoc uiso, mirati sunt, & infirmi eorum hoc sanguine deliniti ab omnibus infirmitatibus suis liberati sunt, propter quod omnes Christi fide susceptа baptizati sunt, & Synagogas eorum in ecclesias consecrauerunt. Et inde mos inoleuit, vt ecclesiæ consecrentur, cũ prius tantum altaria consecrarentur, propter hoc etiam miraculum ordinauit ecclesia fieri memoriã dominicæ passionis 5. Calend. Decembris, & eadem ratione consecrata est ecclesia in honorẽ Saluatoris, vbi quædam ampulla, cum illo sanguine reseruatur, & solenne festum tunc agitur.

2 † Secundo notandum quòd solus Pontifex potest ecclesias, & altaria dedicare. 26. q. 5. ministrare: de consecra. distin. 1. nemo extra de consecra. eccles. quòd in dubijs, quoniam gerit imaginem & figuram summi Pontificis Christi spiritualiter dedicantis, sine quo nihil possumus in ecclesia stabilire, vnde ipse ait. Sine me nihil potestis facere, & Psal. Nisi dñs ædificauerit domum, in vanum laboraueru nt, qui ædificant, &c. vnde Consilium Carthag. 116. quæstio. 6. capitu. 3. prohibet hoc facere sacerdotẽ, nec potest hoc alicui inferioris ordinis demandari extra eo. aqua. Sanè ecclesia † vt sacri

3

edocent Canones, de consecrat. dist. 1. nemo, extra de consecra. eccl. vel alta. cum simil. dedicanda non est, nisi prius dotata sit, & ex licitè acquisitus. 1. quæstio. 1. non est putanda. Legitur enim, quòd dum quidã episcopus ecclesiam de vsuris, & rapinis cõstructam, cõsecraret, vidit post altare diabolum stantem in cathedra, in habitu pontificali, qui dixit episcopo, Cessa ecclesiam cõsecrare. Ad meam enim iurisdictionẽ pertinet, cum sit ex vsuris, & rapinis facta episcopo ucro & clero territis, & inde fugientibus, Diabolus continuo ipsam ecclesiam cum grandi strepitu destruxit. † Rursus ec- 4
clesia, quæ pro quæstu cupiditatis constructa est, ead. dist. si quis basilicam. consecranda nõ est, & cui dos sufficiens assignata nõ est extra eo. sicut & in qua paganus, vel infidelis sepultus est. ead. distin. ecclesia 1. & 2. donec inde fuerit eiectus, & ecclesia, abrasis prius parietibus, vel tignis recõciliata. Idem etiam est de excommunicato. extra de sepul. sacris. Si vero mulier prægnans illic sepulta sit ea non eiecta poterit consecrari licet partus baptizatus non sit. ff. de vent. inspi. §. 1. ff. de sta. homi. qui in vtero. de consecra. dist. 4. si ad matris, & c. sequen. Quanquam quidam aliter scripserint sapientes, potest etiam consecrari diebus Dominicis & priuatis. extra eod. cap. 2. & plures episcopi, & plura altaria possunt simul ab eodem in vna ecclesia consecrari extra eodem cum suis.

¶ Tertio dicendum † est quare ecclesia dedi 5
catur, & quidem propter 5. causas. Primo, vt diabolus, & eius potestas inde penitus expellatur, vnde refert Greg. in dialogo lib. 3. cap. 21. quòd cum quædam ecclesia Arrianorum fidelibus reddita consecraretur, & reliquiæ sancti Sebastiani, & beatæ Agathę illuc delatæ fuissent, populus ibi cõgregatus porcum repentè inter peds huc illuc discurrere senserunt, qui fores ecclesiæ repetens à nullo videri potuit, omnesque in admiratione commonit. Quod idcirco dominus ostendit, vt cunctis patefieret, quòd de loco eodem immũdus habitator exiret. Sequenti autem nocte magnus in eiusdẽ Ecclesiæ tectis strepitus factus est, ac si in eis aliquis errando discurreret. Secunda vero nocte, grauior sonus increpuit. Tertia quoque nocte, tantus strepitus insonuit, ac si

omnis illa ecclesia fundamẽtis fuisset euersa, statimque recessit, nec vlterius apud illã antiquũ hostis inquietudo apparuit.

¶ Secundo, vt ad eam confugientes, saluentur. prout legitur in Canon. Greg. 23. quæstio. 5. reus. Et ob hoc Ioab in tabernaculũ fugit, & altaris cornua apprehendit. ¶ Tertio, vt ibi orationes exaudiatur. Vnde in oratione ad missam dicitur, Cõcede, vt omnes qui huc deprecaturi cõueniunt, ex qua cunque tribulatione, consolationis tuæ beneficia consequantur. Sic etiam orauit Salomõ in templi dedicatione, prout legitur. 3. Reg. 8. capitu.

¶ Quarto, vt ibi Deo laudes soluantur, prout sub titu. de ecclesia dictum est.

¶ Quinto, vt ibi sacramẽta ecclesiastica ministrentur. Vnde ipsa ecclesia dicitur tabernaculum, quasi taberna Dei, in qua sacramenta diuina continentur, & ministrãtur. ¶† Quartò, dicendum est qualiter ecclesia consecratur. Et quidem omnibus de ecclesia eiectis, solo Diacono ibi remanente recluso, episcopus cum clero ante fores ecclesiæ aquam non sine sale benedicit. interim intrinsecus ardent duodecim luminaria ante duodecim cruces in ecclesiæ parietibus depictas. Postmodum vero clero, & populo insequente circumeundo ecclesiã exterius cum fasciculo hyssopi parietes cum aqua benedicta aspergit, & qualibet vice ad ianuam ecclesiæ veniens percutit super liminare cum baculo pastorali, dicens, Attollite portas principes vestras, &c. Diaconus deintus respondit, Quis est iste Rex gloriæ? Cui Pontifex, Dominus fortis &c. Tertia vero vice, reserato ostio, ingreditur Pontifex. Ecclesiam, cum paucis ex ministris, clero, & populo foris manente, dicens, Pax huic domui, & dicit litanias. Deinde in pauimẽto ecclesiæ fiat crux de cinere, & sabulo, vbi literis Græcis & Latinis totum describitur alphabetum. Et iterum aliam aquam sanctificat cũ sale, & cinere, & vino, & altare consecrat. Deinde duodecim cruces in parietibus depictas chrismate iniungit.

¶† Sanè quæcunque hic visibiliter fiunt, Deus per inuisibilem virtutẽ in anima operatur, quæ veri Dei templum est, vbi fides facit fundamentum, spes eligit, charitas cõsumat, ipsa enim ecclesia catholica ex viuis multis lapidib. adunata, Dei templũ est quæ multa templa, vnum templum, quorũ vnus est verus Deus, & vna fides. Domus igitur dedicanda est, anima sanctificanda.

¶† Et est notandum, quod consecratio duo efficit. nam ipsam ecclesiã materiale Deo appropriat, & nostram scilicet tam ecclesiæ, quam fidelis animæ desponsationẽ insinuat Domus nanque non consecrata, est sicut puella viro alicui destinata, non tamẽ dotata, nec matrimoniali cõmercio in vnione carnis vnita. Sed in consecratione dotatur, & transit in propriam Iesu Christi spõsam, quam sacrilegium est per adulterium vlterius violari. Definit enim lupanar esse dæmonum, vt patet in consecratione illius templi, quod antea παντων vocabatur. * Primo itaque † dicendum est de aquæ benedictione, super quo dicit dominus. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto nõ intrabit in regnum cœlorum, Aqua enim, quæ lauandis corporibus idonea est tãtam diuinitus virtutem accipere meruit, quòd sicut corpora lauat a sordibus, ita & animas mundat a peccatis. Manifestum quidem est quòd hæc aqua cuius aspersione ecclesia consecratur, baptismum significat, quia quodãmodo ipsa ecclesia baptizatur ipso vero ecclesia illam vtique ecclesiam designat. quæ in ea continetur, scilicet fideliũ multitudinem. vnde etiã ecclesia vocatur, eo quod ecclesia contineat, continens, vide licet pro contento.

¶† Quærendum est autem quare huic aquæ sal admisceatur, cum Saluator noster de baptismo loquens, nullam de sale fecerit mentionem. Non enim dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua salsa, vel sale mista, vel aliqd huiusmodi, sed dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sãcto, &c. Et idipsum de oleo, & chrismate quæri potest. Sed notandũ, quòd sal in diuino eloquio sæpe pro sapientia ponitur. iuxta illud. Sermo vester sit sale conditus. Et dominus inquit discipulis suis. Habete sal in vobis, & pacem inter vos. I temque, vos estis sal terræ, quod si sal infatuatum fuerit, in quo cõdietur. 3. quæstio. 7. §. item in Euangelio, hinc etiam est, quòd secundum legem nulla hostia sine sale offerebatur, sed in omni sacrificio ponebatur. ex quibus omnibus conuincitur, quòd sal p sapientia ponitur est enim sa-

sapientia, condimentum omnium virtutũ, sicut sal omnium ciborum. Hinc ergo est, quòd nullus baptizatur prius, quàm sale cibetur, etiam infantes, ut quod actu habere non possunt, habeant sale significatione sacramenti, nec sine sale benedicetur aqua.

¶ De alterius aquæ benedictione in sequenti tractatu dicetur. † Trina autem interius, & exterius cum hyssopo, & aqua benedicta aspersio trinam baptizandi immersionem significat. Et fit propter tria. Primò propter dæmonum expulsionem. Nam aqua benedicta proprie de sui virtute habet dæmones expellere. Vnde in exorcismo eius dicitur, vt fiat aqua exorcizata ad effugandam oẽm potestatem inimici, & ipsum inimicũ eradicare. &c. Secũdò, propter ipsius ecclesiæ purgationem, & expiationem, omnia nanque terrena propter peccatum corrupta sunt, & fœdata. Hinc etiam, quòd in lege omnia penè mundabantur per aquã. Tertiò, propter remouendam omnẽ maledictionem, & introducendam venditionem. Terra enim ab initio cum fructu suo maledictionẽ accepit, eo quòd ex eius fructo decceptio facta fuit. Aqua vero nullę maledictioni subiacuit. Hinc est quod dominus piscem comedit, sed carnem non legitur nominatim comedisse, nisi de agno paschali, & hoc propter legis præceptum, in exemplum, scilicet abstinendi aliquando à licitis, aliquando eadem comedendi. Rursus aspersio in circuitu facta, signat quòd dominus curam suorum habens, mittit Angelum suum in circuitu timẽtium se. † Tria vero responsoria, quæ interim decantantur, est hilaritas, trium ordinum fidem suscipientium, scilicet Noe, Daniel, & Iob. Et quoniam ad hanc inuocationem gratia fidei, spei, & charitatis infunditur. ideo ad pedem, & ad medium, vt ad partem parietis superiorem aspergitur. De interiori etiã aspersione iam dicetur. De virtute hyssopi in sequenti tit. dicetur. † Triplex vero circuitus quem episcopus aspergendo facit. tripliceem circuitũ, quem Christus fecit, propter ecclesiæ sanctificationem, designat. Primus fuit quo venit de cœlo in mundum. Secuudus. quo de mundo descendit in lymbum. Tertius, quo de lymbo rediens, & resurgens, ascendit in cœlum. Triplex quoque circuitus ostendit, quòd ecclesia illa ad honorem trinitatis dedicatur. Ostẽdit etiam triplicem statum saluandorum de ecclesia, qui sunt virgines, continentes, & coniugati, quòd etiam dispositio ipsius ecclesiæ materialis ostendit, prout sub titu. de ecclesia dictum est. ¶ † Porrò trina ad superliminare ostij percussio, signat triplex ius, quod Christus habet in ecclesia sua propter quod sibi debet aperiri. Est enim sub sua creatione, redemptione, & glorificationis promissione. Nam Pontifex Christum, virga eius potestatem figurat. Rursus per triplicem percussionem Ianuæ cum virga pastorali, prædicatio Euãgelica intelligitur, Quid enim est virga pastoralis, nisi sermo diuinus, iuxta illud Esa. 11. Percutiet terram, virga, id est sermone oris sui &c. Virga igitur ianuas percutere, est aures audientium prædicationi, voce pulsare. Aures enim portæ sunt, per quas ad corda audientium sanctæ prædicationis verba introducimus. vnde Psalm. Qui exaltas me de portis, vt annuntiem omnes laudes tuas in portis filiæ Syon. Quid enim sunt portæ filiæ Syon, nisi aures, & auditus fidelium? Tertio triplex cum virga percussio, & ianuarum apertio, significat, quòd per prædicationem pastorum, infideles venient ad fidei consensum. Per illam enim portæ iustitiæ aperiuntur, & illas ingressi, Fidem confitentur, vnde Psalm. Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas, confitebor Domino, hæc porta domini, iusti intrabunt per eam. Percutit igitur episcopus in superliminari, scilicet orationis, dicens, Supplico vos princeps, id est dæmones, seu potius homines, tollite, idest auferte portas, id est, ignorantias vestras, scilicet à cordibus vestris. ¶† Interrogatio vero Diaconi inclusi respondentis in personam populi. Quis est iste Rex gloriæ? est ignorantia populi nescientis, quis est iste, qui debet intrare.

¶† Apertio ostij, euacuatio est peccati, recte ergo episcopus ter percutit, quia numerus iste notissimus, & sacratissimus est, & in omni dedicatione episcopus ter ianuas percutere debet, quia sine inuocatione Trinitatis, nullum fit in ecclesia sacramentũ Trina † vero proclamatio. Attollite por-

tas, &c. significat triplicem potestatē Christi, videlicet, quam habet in cęlo, & in mūdo, & in inferno. Vnde in hymno ascensionis dicitur, Vt trina rerum machina cœlestium, terrestrium, & infernorum condita, flectant genu, iam subdita.

18 ¶Consequenter ostio† aperto intrat episcopus, ad notādum, quod si debitè vtatur officio suo, nil ei resistere potest, iuxta illud, Domine quis resistet potētatui tuo? Ingreditur autem cum duobus, vel tribus, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne consecrationis verbū. Vel quòd paucis præsentibus dominus se transfigurans pro ecclesia orauit, Et ingrediens dicit, Pax huic domui, & omnibus habitātibus in ea, quia Christus mundum ingrediēs, pacem inter Deum, & hominem fecit, Venit enim, vt nos Deo patri reconciliaret.

19 ¶Post† hoc cum dicitur litania, prostratus orat pro sanctificatione domus. Nam, & Christus humiliatus ante passionem pro discipulis eis creditūris omnibus, orabat dicens, Pater sanctifica eos in nomine tuo. Postquam vero surrexit, orat sine salutatione, quoniam non dicit. Dominus vobiscum, cum ecclesia nōdum sit quasi baptizata, & quia cathecumini tantum non sunt digni, vt eis fiat applausus, cum nondum sint sanctificati, est tamen pro eis orandum.

20 ¶Clerus† orans, & litaniam concinens, Apostolos repræsentat, qui pro ecclesiæ, & animarum sanctificatione ad Deum intercedebant. In pauimento ecclesiæ scribitur alphabetū hoc modo. Fit enim Crux de cinere, & sabulo, ex transuerso ecclesię, super quam Crucem puluēris scribitur alphabetum in modum Crucis, literis Græcis, & Latinis, non autem Hæbraicis, quia Iudæi recesserunt à fide, & scribitur cum baculo pastorali.

21 ¶Sanè alphabetum† super Crucem scriptum tria repræsentat. Primò quidem, scriptura, ex Græcis, & Latinis literis in modum crucis facta, repræsentat coniunctionem, seu vnionem in fide vtriusque populi, Iudæi videlicet, & Gentilis, per crucem Christi factum, iuxta illud Iacob. cancellatis manibus filijs benedixit. Ipsa vero Crux siue versus ex transuerso ecclesiæ directus, uidelicet, vnus à finistro angulo Orientis, in dextrum. Occidentis, & alter à dextro Orientis, in finistrum Occidentis, significat, quòd populus ille, qui prius erat dexter, factus est finister, & qui erat in capite, factus est in cauda, & econuerso, & hoc propter Crucis virtutem. Christus enim ab Oriente transiēs, reliquit Iudęos in finistra, quia infideles, & venit ad gentiles, quibus licet in Occidente fuissent. dat esset in dextera, & tandem à gentilibus, in dextra Orientis positis, visitauit Iudæos, in finistro angulo Occidentis, quos cōstat deteriores esse, quàm prius inueneris gētiles. Ideo autem in obliquum, & in modū crucis, & non indirectum hæ literæ scribūtur, quia ad hanc sanctam intelligentiam, pertingere non valet, qui crucis mysteriū non recipit, & Christi passione nō se credit esse seruandum, in maliuolam animam non introibit sapientia, & vbi Christus fundamētum non est, superædificari non potest, prima quæstione prima, cum Paulus.

¶†Secundò, scriptura alphabeti, repræsentat paginam vtriusque testamēti, quòd per Crucem Christi adimpletum est. In passione namque eius velū templi scissum est, quia tunc scripturæ apertæ sunt, & reuelata sunt sancta sanctorum. Vnde ipse moriens dixit, Consummatum est. In his quidem paucis litteris omnis scientia continetur, & tunc ex transuerso ducitur, quia vnū testamentum in alio cōtinetur. Rota enim erat in Rota. 22

¶Tertiò repręsentat† articulos fidei Ecclesiæ enim pauimentum est nostræ fidei fundamentum. Elementa ibi scripta, sunt fidei articuli, quibus rudes, atque neophiti id vtroque populo in ecclesia eruditūntur qui se debent puluerem, & cinerem reputare. Iuxta illud quod dicit Abraham Genesis 18. Loquar dominum meum, cum sim puluis, & cinis. Scriptura ergo alphabeti in pauimento est simplex doctrina fidei in corde humano. 23

¶Sambuca† seu baculus, quo alphabetum scribitur, monstrat Apostolorum doctrinam, uel doctorum mysterium, quo facta est, conuersio gentilium, & perfidia Iudæorum. Consequenter Christus ad altare accedēs incipit, stans Deus in adiutoriū meum intende, quia tunc demum incipit, quod 24

incipit, stans, Deus in adiutorium meum intende, quia tūc demum incipit, quod est in hoc officio principale, & dicitur uersus.

25 Gloria patri &c. quia hæc benedictio† fit ad exhibendam gloriam Trinitati, non tamen dicitur alleluia, prout in seq. tit. dicetur, & consecrat altare, in qua quidem consecratione alia aqua benedicitur, prout in seq. tit. dicetur. ex qua postquam altare septies aspersum fuerit, aspergitūr etiam terinterius tota ecclesia, sicut prius absque ali qua differentia maiorum lapidum, uel minorum, quoniam apud Deum non est acceptio personarum. extra de Iudæis. nouit §. 1. de sta. mo. ea. quæ. in princ. Ideo interius adnotādum, quòd exterior ablutio sine interiore nil prodest. extra de sac. vnct. cap. 1. Ideo ter, quoniam, ut præmissum est, aspersio illa significat aspersionem, & mundationem baptismi, quæ datur beneficio trinitatis, iuxta illud, Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritusancti, quia enim ecclesia non potest in aqua immergi, sicut immergitur baptizandus, ideo ter aspergitur aqua, quasi

26 loco trinę immersionis.† Rursus aspergitur procedendo ab oriente in occidente, & per medium semel in formā Crucis, quia Christus totam Iudæam, & omnes gentes baptizare præcepit in nomine Trinitatis, cui baptismo tribuit efficaciam in ministerio passionis, incipiens à Iudæis, de quibus ortus est, & residuum aquæ ad basim altaris funditur, prout in sequenti titu. dicetur. Quidam tamen aliam aquam non benedicunt, sed cum prius benedicta totum offi-

Ps. 67. & 91. et 67 cium implent. Interim autem cantat chorus psalmum illum, Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius &c. & illum: Qui habitat in adiu. &c. in quibus fit mentio de ecclesia, & eius consecratione, ut patet ibi, Qui habitare facit unius moris in Domo. Episcopus uerò dicit: Domus mea, domus orationis uocabitur, quia eius officium est facere, ut ecclesia domus Dei sit, non negotiationis 1. quæstio. 3. ex multis. Sanè

27 † chrismate altari 12. Cruces in parietibus ecclesiæ depictæ chrismantur. Depinguntur autem ipsæ cruces. Primò propter dæmonum terrorem, ut scilicet dæmones, qui inde expulsi sunt, uidentes signum Crucis, terreantur, & illuc ingredi non præsumant. Secundò, propter triumphi ostensionem. Cruces nanque sunt uexilla Christi, & signa triumphi sui. Merito ergo, ut ostendatur, quòd locus ille Christi dominio subiugatus est ibidem Cruces depingūntur. ¶ Nam† & apud imperialem ma- 28
gnificentiam obseruatur, ut aliqua ciuitate sibi tradita, imperiale uexillum in ea erigatur. Et in eiusmodi figuratione dicitur, Genes. 28. quod Iacob lapidem, quem supposuerat capiti suo, erexit in titulum, uidelicet in titulum præconialem, memorialē, & triumphalem. Tertiò, ut earum† inspe- 29
ctores, Christi passionem qua suam ecclesiam consecrauit, & passionis fidem ad memoriam reducant, unde in canticis, Pone me ut signaculum super brachium, &c. Duodecim uerò luminaria ante Cruces ipsas posita significant 12. Apostolos, qui per fidem crucifixi totum mundum illumi nauerunt & quorum doctrina tenebras fustulit, unde dicit Ber. tota prophetia uera est in fide crucifixi. & Apost. Nil me iu- 1. Cor. 2
dico scire inter uos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Cruces igitur per quatuor ecclesiæ parietes illuminantur, & chrismate inunguntur, quoniā Apostoli crucis mysterium prædicantes, fide passionis Christi quatuor mundi climata illuminauerunt, ad cognitionem instam mauerunt, ad amorem unxerunt, ad conscientiæ nitorem, quod per oleum, & ad bonæ famæ odorem, quod per balsamum designatur. Ad hæc post chrismationem altaris ipsum altare, & ecclesia ornantur lampades accenduntur. Missa dicitur, in qua Pontifex alijs uestibus utitur, quàm fuerit in aspersione usus, prout in sequenti dicetur. † Postremò notandum est, quòd 30
ecclesia dicitur in sanguine alicuius consecrari, unde secundum Pelagium, & Nicol. Pap. in martyrio Apostolorum Petri & Pauli ecclesia Romana consecrata est 21. dist. quamuis 16. distin. sacro. Consecratur itaque ecclesia, ut præmissum est & altare prout in titu. sequen. & cæmeterium ac alia, prout sub titu. de consecra. dicitur. Et quanquam legatur in uete. testam. templum ter fuisse consecratum. Primo in Septembri, de consecra. dist. 1. cap. 1. Secundo in Martio sub Dario. argumē. 1. quæstio. 1. prophetizauit. Tertio in Decembri sub

Iuda Machabæo, de conse. distin. 1. solenni
31 tates. † Ecclesia tamen semel consecrata nō est iterum reconsecrandam. ead. dist. Eccle sijs, de sacra. nō ite. cap. 1. & 2. de apost. c. 1. nisi fuerit execrata. quod contingit tripliciter. ¶ Primò, si fuerit combusta. ita q̄ parietes omnes (vel eorum maior pars) fuerint decrustati, vt d. cap. Ecclesij. ff. de contrahen. emp. l. demum. Leui. cap. 14. prope finem. si. n. solummodo tectum, vel aliqua eius pars, parietibus integris manentibus, vel saltem in modica parte destructis combusta fuerit, reconsecranda non est, extra de consec. eccle. vel alta. ligneis. ¶ Secundò, si tota ecclesia aut maior eius pars simul funditus corruerit, & ex toto siue ex alijs fuerit lapidibus reparata, ead. distin. de fabrica. Consecratio etenim ecclesiæ maxime in exteriori vnctione, & in lapidum cōiunctione, & dispositione consistit, vt in d. cap. ecclesijs. Si verò non simul, sed successiuè parietes omnes ruerint, & reparati fuerint, eadem censetur ecclesia, ideoque non reconsecranda, sed dūtaxat cum aqua exorcizata, & missæ solennitate est reconcilianda, de consecra. distin. 1. de fabrica. & cap. si motum. ff. de leg. 1. quod in rerum, quanquam eam re consecrandam quidam scripserint sapientes. ¶ Tertiò reconsecrandā est ecclesia si dubitum sit, vtrum aliquando fuerit consecrata, eo quòd super hoc nulla scriptura, vel pictura, aut sculptura, nullusque etiam vnicus testis de visu, vel etiam de auditu, qui (ut quidam dicunt) sufficeret, extra de consecra. distin. 1. ecclesiæ. & cap. solennitat. 23. quæstio. 2. sane. 22. quæstio. 5. hoc videtur. de consecr. distin. 4. par
32 uulos. ¶ † Altare quoque semel consecratū reconsecrandum non est, nisi illud execrari contingat. de consecratio. distin. 1. si motum. extra eod. cap. 1. & cap. quod in dubijs. ¶ Quod sit primo, si mensa, ideſt, superior tabula in qua sit principaliter consecratio, mota vel in sui forma mutata, vel enormiter, puta vltra medietatem fracta sit. Enormitas tamen huiusmodi iure valet ad episcopi arbitrium referri. Idem quoque maximè est, si tota altaris structura mota, & reparata fuerit. Ecclesia tamen propter altaris, vel structuræ motionem, uel fractionem, reconsecranda non est, extra eodem cap. 1. quia alia est altaris consecratio, & alia ecclesia. Sic econuerso si ecclesia tota liter destructa, altare non læditur, ecclesia ipsa reparata solum, & non altare reconsecratur, quanuis tunc decens sit illud aqua exorcizata lauari. de consecra. distin. 1. si motum. Consecrato † tamen maiori altari. nihilominus alia minora altaria ecclesiæ consecranda sunt, extra eod. cap. cum sis, quamuis quidam dixerint sufficere in illius consecratione alia digito demostrari. argu. ff. de acquiren. possess. quod in eo. §. si venditionem. C. de natu. libe. authen. item si quis. Si uero altare † modicam exterius 34 patiatur læsionem, non ob hoc est reconsecrandum, extra eod. cap. 1. Secundo reconsecratus altare, si altaris sigillum, ideſt parvus lapis, cum quo sepulchrum, siue foramen, in quo reliquiæ reconduntur, claudit, seu sigillatur, motum aut fractum sit, extra eo. lignis. Et sit foramen ipsum quandoque in summitate stipitis, & quandoque aliud sigillum non apponitur, sed principalis mensa superposita loco sigilli habetur. Quandoque verò sit in parte posteriori, & quandoq; in anteriori, in quo ēt foramine in testimoniū cōsecrationis cautè includit solent literæ consecrationis episcopi, cōtinentes nomē eius, & aliorū episcoporū in cōsecratione præsentium, & in cuius sancti honorem consecratur altare, & ēt ipsa ecclesia, quando simul consecratur vtrunque annum quoque & diem cōsecrationis. Tertio reconsecratur altare, si iunctura qua sigillū foramini, vel ēt qua mēsa stipiti, ubi aliud sigillū, q̄ mēsa ipsa non est mota adhæret, vel aliquis ex lapidibus ipsius iunctu ræ seu stipitis, mensam vel sigillū tangens, motus ve fractus sit. In coniunctione etenim sigilli, & foraminis atque mensæ, & stipitis seu structuræ inferioris præcipuè consecratio intelligitur. Quarto reconsecratur altare, si ei vel coniunctioni mensæ, & structuræ inferioris tantum fiat augumentum, quòd pristinam formam amittat, quoniam forma dat esse rei, arg. x. q. 2 hoc ius, 32. q. 2. quod vnde est. ff. de oper. no. nunc. l. 1. §. si quis ædificium. Propter modicum tamen addi tamentum non execratur, sed tunc sacrū trahit ad se non sacrum. extr. eo. quod in dubijs. limita, dum tamen cōiūctio mensæ si structuræ inferioris non mulcum immutetur. Quintò altare sicut & ecclesia

sia propter dubium reconsecratur, ea. di. ecclesia. Sextò altare viaticum, si lapis de ligno in quo insertus est, qui quodammodo sigillum repræsentat, remoueatur, & in eodem vel in alio ligna iterum reponatur, nō nulli reconsecrandum, alij vero solummodo reconciliandum autumant. Quamuis autem illud sæpe iussu episcopi de loco ad locum transferatur, & per viam portetur (propter quod portabile, uel uiaticum appellatur, ea. dist. concedimus. extra de pri.) in his non tamen ob hæc reconsecratur, aut
35 reconciliatur. ¶ † Quid si calix cōsecratus, deauratur, nunquid est reconsecrandus? Et uidetur quòd sic, quoniam nouus calix esse uidetur. nouum enim opus uidetur facere, qui pristinam operis faciem innouat. ff. de oper. no. nun. l. 1. §. opus nouū & reficit, qui rei iam factæ remedium facit. ff. de iti. act. pri. l. 3. §. pen. ff. de vsufru. l. vsufructuarius. extra de Iudæis. cap. consuluit. Siquidem consecratio in superficie consistit. Et hinc est quòd ecclesiam, muris decrustatis, recō
36 secrandam esse prædixi † Contrarium tamē verum est, quia nec propter murorum dealbationem, aut propter picturam, aut propter modicum additamentum, ecclesia reconsecranda est, ut iam dixi. Cū enim propter hoc calicis forma non mutetur, idem calix manet, quare reconsecrandus nō est, sicut & ecclesia reparata, quoniam eadem manent, ideſt, consecrandum non esse præmissum est. Si verò forma prior immutaretur, secus esset, quoniam forma dat esse rei, ut dixi, honestum tamen est, quòd d tā propter pollutarum manuum contractum, quàm etiam propter prophanæ materiæ appositionem calix aqua exorcizata, lauetur prius, quàm ibi sacrosanctum corpus, & sanguis domini immoletur. de cōsecra. dist. 1. si motum, Præmissa de consecratione, ali-
37 qua de reconciliatione dicamus. ¶ † Circa quod notandum est templum spirituale, quod est homo, quandoque pollūitur 32. quæstio. 4. in eod. & c. non solum. Vnde in Leui. 20. Vir qui fluxum seminis patitur, immundus erit. 44. distin. sit rector. prope fi. & idem in muliere fluxum sanguinis mestrui. uel alterius patiente, ut ibidem in eodem, & dist. 5. ad eius. Et ideo ibi pollutus ecclesiā ingredi prohibebatur, donec aqua lauaretur, & purificaretur. & Numeri 19. cap. Qui cadauer mortui tetigerit. Immundus est. Vnde aspergatur aqua, & sic mundabitur, &c. & Propheta. Asperges me Domine hyssopo, & mun. ¶ † Materiale etiam 38
templum, quod est ecclesia testante Papa Grego. & Leuit. c. 15. polluitur. Vnde propheta. Polluerunt templum sanctum tuū, &c. Et hoc similiter hodie aqua lauatur, & reconciliatur, extra eo. cap. proposuisti. & ead. consuluisti, & cap. vlt. & fin. Fit enim reconciliatio cum missæ celebratione, & aquæ cum vino, sale, & cinere solenniter benedictæ aspersione. ea. distin. de fabrica, & cap. proposuisti. Nempe per salem discretio, per aquam populus, extra de cele. misse. cum Marthæ. §. quæsiuisti. ad finē. vinum, diuinitas, per cinerem, passionis Christi memoria, per vinum aquæ immistum, vnio deitatis, & humanitatis significatur. Hęc ergo simul ponuntur ad notandum, quòd populus, discreta memoria passionis Christi mundatus, Christo adunatur. Fit etiam per episcopum tantum si sit ecclesia consecrata. Et quanquam ipse alteri coepiscopo possit simul totum, scilicet aquæ benedictionem, & reconciliationem, vel solum aquæ benedictionem, vel etiam tantum reconciliationem aqua prius per ipsum benedicta committere, simplici tamen sacerdoti neutrum committi valet, extra eodem, c. aqua, & cap. consuluisti, nisi forte hoc ex priuilegio sibi competat speciali. Si vero ecclesia consecrata non fit, debet statim secundum constitutionem Greg. 9. extra eod. cap. fina. aqua exorcizata lauari, quam lotionem quidam fieri posse astruūt iussu tamen episcopi, per simplicem sacerdotem, cum fieri habeat cum aqua exorcizata, quæ fieri potest, per quemlibet sacerdotem. Nonnulli vero eximiæ authoritatis periti, scripserunt quòd tutius est hoc duntaxat per episcopum fieri, nec per eum sacerdoti posse committi, nam canones. de consecratio. distin. prima, si motum. & cap. de fabrica. aquam exorcizatam uocant, aquam cum vino, & cinere solenniter benedictam. quod quidem verum est de ecclesia, non consecrandum. tamen Deo dedicata. extra de immu. eccles. ecclesia. Secus enim est in simplici oratorio, quod nec sacer, nèc religiosus locus est, vt pote quòd vnusquisque prò velle vt placet ordinat, sal

tem ad odorandum, de cõsec.d.1.vnicuiq;, extra.de sen.ca.fi.licet fortè non sine diece sani licentia ad celebrandum, & pro velle ad alium vsum deputat locum ipsum, in au then.col.5.vt nullus fabri.ora.do.§.1. in au then.col.9.de eccl.ti.§.si vero. Est autẽ ecclesia reconcilianda in præmisso casu. ¶ Itẽ
39 † propter adulterium ibi commissum, & pro pter fornicationem.ea.d.si motum.& gene raliter cuiuscunque semine, extra de adul. c.significasti scilicet maris & fẽminę: clerici, vel laici, hęretici, vel pagani, naturaliter, siue innaturaliter, studiosę, & peccandi libi dine ibi emisso fuerit polluta, etiam si vir ibi vxorem cognoscat, quoniam licet talis concubitus sit alijs legitimus & concessus, non tamen quolibet tẽpore, siue loco, extra eo.c.fi. Quanquàm multi de hoc contrariũ sentiant sapientes, secus autẽ esse dicimus, si quis fortè ibi somnis polluatur, nã tunc animus magis pertulisse, quàm fecisse do lendus est 21.d.quoniam. & non in cuius cunque animalis semine ibi emisso, cũ ratione careat, neque peccat.6.d. testamẽtũ.
40 ¶ † Reconciliatur etiam ecclesia propter homicidium.ff.si quad.pau.fec.dicatur.lib. 15.quæst.1.§.ex eo. siue cum sanguinis effusione, siue sine.ibi, quocunque modo studiosę cõmissum, & etiam citra homicidiũ. propter quamlibet uiolentiam, & iniuriosam humani sanguinis effusionem.ea.di. si motum.siue ex vulnere, siue absque vulnere, ex naso vel ore, natura in vete.testa. Leuit.14.& 15.cap.prohibitum fuit sanguinẽ in templum fundi, & semen emitti, & talia agentem, & patientem, illud ingredi. Si autem absque uiolentia, uel iniuria ex naso. uel ore, cicatrice, uel immunditie, aut etiã ex hemorroidis, vel menstruis, uel aliter naturaliter in ecclesia fluxerit, aut forte ludo, aut casu fortuito eliciatur, ea.d.ecclesijs.extra eo.ca. fi. Aut si quodcunque animal ibi occiditur, vel si quis subito per se ibi moritur, aut lapide, uel ligno cadente, aut fulgure occiditur. p p hæc quidem & similia nõ reconciliatur. Nec ẽt si alibi vulneratur ad ecclesiam confugiens illic sanguine multo effuso moritur, quoniam tunc non fuit homicidiũ in ecclesia perpetratum.15.q.1.§. itaque, Si verò econuerso in ecclesia vulneratus, extra moritur, vel etiã extra sanguis ex uulnere fluxerit, secus est, etiam si intra ecclesiam ex uulnere sanguis minimè fluxerit. quoniam ictus vulnerum attenduntur, ad legem Aquil.l.item Mela.§.sed si plures. ff.ad leg.Corn.de sic.l.vlti. extra de cleric. percu.cap.2. Sed & si supra tectum ecclesiæ sanguis effunditur, aut semẽ humanũ emittitur, quia per hoc extra ecclesiam cõmitti tur, non reconciliatur. † Cæterum si fur- 41
tum, aut rapina in ecclesia committitur, de consuetudine, quæ in talibus attenditur, re conciliatur, extra de celeb.miss.pernitiosis. Idemque in qualibet uiolentia sine sanguinis effusione ibi commissa fieri debere quidam affirmant, cum illa fornicationi ęquiparetur in iure 17.quęstio.4.sicut qui eccle sia, vt si ad eam confugiens inde per violen tiam extrahatur.17.quæstio.4. re. extra de immu.eccle.inter. Vel ibi effractio cõmitta tur, vel ẽt præter sanguinis effusionem rixa tumultuosę agatur, uel si qs fracto osse, vel 37
liuore secuto, absque sanguine, ibi grauiter uerberetur, uel ad mortem, vel ad mutilationem ibi prędentialiter cõdemnatus, inde extrahatur, vt ad locum executionis ducatur, extra de reli.do. capit. decet, & de immu.eccle.cum in ecclesia.& de ap. cap. qua fronte. Sed cum casus isti non sint in iure expressi, necesse non est ecclesiam per episcopum solenniter reconciliari. Honestum tamen fore putamus, & sacerdotum cum aqua exorcizata episcopi iussu lauari. Idẽq; dicendum videtur, si ecclesia diu absque te cto & ianuis plena foret stamine. alijsque spurcitijs, animalibus, & naturali hominũ vsui, quasi diuersorij locus passim patuerit, nec esset forte malum eam in tali casu solẽ niter per episcopũ reconcialiari. Si aũt aliquis extra ecclesiam occisus, mox intra ecclesiam infertur, occisor vel alius moriturum fore non credens, corpori adhuc cali- 32
do plagam infligit, ex qua sanguis fluit, reconcilianda est, tum propter horrorem, & abominationẽ, tũ propter uiolentiã, & pec candi voluntatem, quãuis enim homo mor tuus non sit homo, humanus tamen sanguis eius per uiolentiam est ibi effusus. Nã & ipsi cadauerit violẽtia, horror, & iniuria irrogantur. ff. de sepul. vio. l. 2. §. non prope, & §. aduersarius. & l. sepulchri. ff. de religio. extra de Iudæis, si sit Iudæus. Secus autem est si naturaliter mortuus in corporis obsequium & honorem in ecclesia demembre-

tur

tur, uel euisceretur ut forte pars ibi, & pars
42 alibi sepeliatur. † Reconciliatur etiam ecclesia, in qua infidelis, uel etiam publicè ex communicatus sepultus est, & tũc parietes sunt abradendi. de consecr. d. 1. Ecclesia. 1. & 2. Sanè in præmissis casibus, in quibus ec clesia reconciliatur, requiritur, ut factum reconciliationem inducens publicum saltẽ
43 per famam existat, extra de adul. significasti, & de accusa. §. inquisitionis. † Scandalũ enim est horror, atque abominatio de turpitudine & peccato, atque uiolentia in sacro loco, siue in ecclesia commissis, vbi deli ctorum uenia postulatur, vbi esse debet tutela refugij, vbi immolatur salutaris hostia pro peccatis. Leuit.14.cap. vbi etiam confu gientes saluantur, & Deo laudes exoluuntur, reconciliationem inducunt, & etiã pro positum, & uoluntas mortaliter peccantis ad uiuendi. extra eo consuluisti. extra de senten.excommu. cum uoluntate 17. quæstio.§. si ergo. Si verò occultum sit, recon-
ciliari necesse non est, quoniam ecclesia, cum sancta sit, coinquinari non potest, extra de coha.cler.& mul.ca.vestra.15.q.55. cap.fina.24.quæst.1.§.1. imò ipsius loci sanctitas infamiam loci adolet, quamuis quidam in hoc contrarium sentiant, ut saltem occultè, ita ut delinquentes non probẽtur,
44 sit reconcilianda. Fit enim † reconciliatio ad exemplum & terrorem, vt videlicet, videntes ecclesiam, quæ in nullo peccauit, propter peccatum alterius lauari & purificari. existiment quantum propter suorum delictorum expiationem sit laborandum. ff. ad legem Iul.repe.l.1. Cęmeterium quoque,
45 in quo † paganus, uel infidelis, aut excõmunicatus sepultus est, reconciliãdum est, extra eod.cap.consuluisti.de cõse.dist.1. & 2. extra de sepul. Pagani ossibus tamẽ sepultis si ab ossibus fidelium discerni poterunt inde prius abiectis. Reconciliatur etiã in præmissis casibus, in quibus ecclesia reconciliatur. Cœmeterium enim eisdem priuilegijs, quibus & ecclesia gaudet, prout sub tit. de sacr.vnc. dicetur, nam ex quo benedictũ est sacer locus. ff. de re. diui. l. sacra. in fin. & reconciliatur per episcopum, sicut ecclesia per aspersionem aquæ solenniter, cum uino & cinere benedicto. extra eo. cap. consu
46 luisti. † Illud autem notandum est, quòd in quacunque parte ecclesiæ uel cœmeterij violentia, vel pollutio committatur, utrumque & etiam quælibet ipsorum partes propter connexitatem uiolatæ intelliguntur, extra de consti. cap. transmissa. Hoc hodie in parte correctum est per Dominum Bonifacium. de consecra. eccle. cap. 1. in 6. Et si enim consecrationes ecclesiæ, altaris, & cœmeterij sint diuersæ, omnium tamẽ vna & eadem est immunitas. 17. quæstio. 4. sicut antiquitus. & capit. miror. quę non est ad alterum eorum tantum, vel ad alterius angulum restringenda, quod verum est, si ecclesia, vel cęmeterium sunt coniuncta. Si enim vnum à reliquo distet, bene potest unum sine reliquo uiolari. Si igitur altero eorum uiolato sine polluto, etiam aliud violatum, & pollutum est, pari ratione altero tantum eorum reconciliato, vtrunque intelligitur reconciliatum, argu. extra eo. cap. consuluisti extra eo. de immuni. eccles. in rub. quoniam nihil tam naturale est, quàm unumquodque eo genere dissolui, quo ligatum est, & par est ius ligandi, atque soluendi. ff. de regu. iur. nihil extra eod. cap. 1. & sic violato, uel polluto cęmeterio, sufficit ecclesiam reconciliari, Nonnulli tamen simpliciter asserunt per vnius violationem, nequaquam alterum violari, & per consequens quodlibet eorum debere specialiter reconciliari. Quibus tamen pontificalis libri obuiat authoritas, in qua specialis forma reconciliationis cœmeterij habetur. Deniq; si ecclesia. uel cœmeteriũ, aut aliud quodcunque per episcopum excommunicatum consecretur, seu benedicatur, tali reconciliationem non egent, quoniam sacramẽta à talibus in forma ecclesiæ collata uera sũt, 9. quæstio. 1. ordinationes. 1. quęstio. 1. cap. multi, prope finem. extra de sacr. non ite. ca. 1. & 2. & de coha. cle. & mul. c. uestra, ut dicetur in proœmio 3. partis. Verum, cum (sicut prędmissum est) excõmunicatus vel excommunicati cœmeterium, & ecclesiã prophanent, multo quidem magis exteriora sacramẽta & benedictiones, quæ per manus, & os excommunicati transeunt, & proficiscuntur, quantum ad eorum merita pertinentia, contaminati, & coram Deo fœtere videntur. 1. quæstio. 1. §. quod autem sacramẽta, & cap. seq. & ca. odit Deus, & cap. illi offerunt, extra de scisma. cap. 1. ideo honestum est, q; recõcilientur prius, quã fideles

talibus

talibus sacramentis vtantur prout sacrorũ canonum lectio edocet euidenter. 81. d. si qui sunt. Ait enim dominus per prophetã. Maledicam benedictionibus vestris. de cõsec. dist. 1. altaria. 1. & 2.

ADNOTATIO.

* Felicis.] Hanc institutionem sanxit Felix Papa IIII. in epistola ad episcopos per diuersas prouincias constitutos, cap. 1. hisce verbis. Solennitates verò, dedicationũ ecclesiarum, & sacerdotum per singulos annos solenniter sunt celebrandæ, ipso domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi, omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eandem festiuitatem celebraturus, sicut scriptum est Ioan. 10. facta sunt Encœnia in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Quod autẽ octo dierum encœnia sint celebranda, in lib 3. Reg. 8. peracta dedicatione templi, reperies. N. Doard.

ADNOTATIO.

* Vocatur.] Πανθεον templum Romæ, primo à M. Agrippa extructum, & instauratum, cuius foramen fuit ex laminis argenteis, quas sustulit Constantinus nepos Heraclij, veniens ad vrbem. Illud autem Ioui Vltori dicatum, eoq; nomine Syracusana capita in eo posita. Quod postmodum Bonifacius Põtifex Maximus Quartus à Gregorio dono accipiens a Phoca Cæsare in templum omnium Deorum conuertit, vt ue ibi etymo responderet, παν & θεος. Ibi thermæ Agrippinæ ab ipso Agrippa dictæ. Prope thermas situm est πανθεος templũ antiquissimum, & inter vrbis vetusta templa longe nobilissimum, nondum etiam ferè integrum in ipsius templi propria Augusti, & Agrippæ simulachra fuere, Martis quoque & Veneris. In Veneris simulachri auricula. Cleopatræ Vnio pretiosus erat. Mineruæ item simulachrum, Hydre opus. Hercules insuper, ad cuius simulachrum. Pœni humanis, victimis quotannis olim sacrificabãt. In templum hoc multis gradibus (sicut & in cætera) ascendebatur, à veteribus, enim templa in sublimi extruebantur, & vnico tantum aditu. Porticu huic tẽplo adiecit Agrippa, opus summa admiratione dignum, quæ a quibusdam προ' τυρον appellatur ἀπο' τοῦ προ κυ' τιστρας, i. ornamentũ ac vestibulũ. Hodie illud ipsum dicatũ S. Mariæ Rotũdę. N. Doard.

SVMMA.

1 *Altare quibus de causis cõsecretur, & nu. 2. 3. Et vnde duxerit ortum.*
4 *Altaris consecratio qua forma fiat, & nu. 5: 21. 29. 35. 37.*
6 *Alleluia, cur omittitur inter consecrationem altaris aut ecclesia, consecratione vero facta, adhibetur.*
7 *Aqua benedictio quot requirat, & quid notet. nu. 9. 10. 11.*
8 *Satellitem stygium quatuor fugant.*
12 *Baptisma ac consecratio ecclesia quibus misticis conficiantur, quæ omnia necessario adhibentur.*
13 *Fides est baptismatis condimentum, quæ si deficiat & salus deficiet.*
14 *Cruces quatuor quas facit Pontifex in altaris consecratione quid notent.*
15 *Circuitus septenarius Pontificis circa altare consecrãdũ quid denotet, & nu. 16. 19.*
17 *Christi septem vtia.*
18 *Aspersiones septem altaris quid notent.*
20 *Hyssopũ, quid notet, & eius natura et situs.*
22 *Virtutes quatuor, in libro Sapientiæ descriptæ.*
23 *Reliquiæ sanctorum aut Christi, an necessariæ ad ecclesiæ consecrationem, & quid notent.*
24 *Arca fœderis.*
25 *Reliquiæ sanctorũ, ubi & qũo condantur.*
26 *Dei notitia confirmatio, & perfectio est omnium bonorum.*
27 *Christus lapis angularis, & abscissus.*
28 *Altare debet esse lapideum.*
30 *Christus fuit vnctus oleo inuisibili, & oleũ quid significet.*
31 *Cruces quinque ex oleo quid notent.*
32 *Homo quorum debeat misereri.*
33 *Balsami odor & significatio.*
34 *Sensus corporis nostri quinque quibus aquiparentur.*
36 *Crucem cum incenso facere quid.*
38 *Altaris vltima benedictio quid significet.*
39 *Vtensilium ecclesiæ benedictio, quid notet.*

De

De Altaris consecratione. Cap. 7.

NON † solum ecclesia, verumetiam altare cõsecratur. de cõsecrat. dist. 1. cap. altaria. 1. & 2. hoc propter tria. Primò, ad sacramentum Deo ibi offerendum. Gen. 8. ædificauit Noe altare domino, & tollens de cũctis volucribus, & pecoribus mundis obtulit super altare. Hoc autem sacramentũ est corpus, & sanguis Christi, quod in memoriam passionis dominicæ immolatur, iuxta illud, Hoc facite in meam commemorationem. Secundò, ad † nomen Dei ibi inuocãdum. vnde Gen. 12. ædificauit Abraham altare Deo, qui apparuit ei, & inuocauit ibi nomen domini. Hæc autem inuocatio, quę fit supra altare, propriè dicitur Missa. † Tertiò ad cantandum. Eccl. 47. Dedit illic contra inimicos patientiam, & stare fecit contra altare cantores: & in sono eorum fecit dulces modulos. Sanè hoc † modo, & ordine consecratio altaris fit. in primis nanque Pontifex incipit. Deus in adiutoriũ meum intende. postmodum benedicit aquam, deinde in quatuor cornibus altaris configurat quatuor cruces cum aqua benedicta. Consequenter circuit altare septies, & septies mensam altaris, cum aspersorio de hyssopo aqua benedicta aspergit. Ecclesia quoque iterum aspergitur, & aquæ residuũ ad basim altaris funditur, deinde in quatuor angulis sepulchri, in quo reliquiæ recondi debent, quatuor cum chrismate fiũt cruces, & ponuntur reliquiæ in capsella cũ tribus granis turis, & sic reconduntur in sepulchro. Deinde supponitur eius tabula cum signo crucis facta in medio confirmata, postmodum lapis (qui mensa dicitur) super altare adaptatur, & adaptatus vngitur cum oleo, in quinque locis, & eodem modo inungitur postea chrismate, sicut de oleo dictum est. Confirmatur etiã altare in fronte crucis chrismates, & adoletur incensum in quinque locis. Post hoc altare tegitur, & mundis pannis induitur, & demum super altare sacrificium celebratur. Nunc seriatim singula præmissa prosequamur. † Primò igitur notandum est, quòd altare chrismatis vnctione & benedictione interueniente consecratur, & lapideum totum solum de consecr. distin. 1. altaria. 1. & 2. Vnde Pontifex stans incipit, Deus in adiutorium meum intende, quia ipse dominus ait, Sine me nihil potestis facere. Et † quia hæc dedicatio significat baptizandos, qui percepta fide ad pugnam se præparant, & qui adhuc sunt inter suspiria & certamina huius mundi constituti, ideo non dicitur alleluia, qui enim baptizati nõ sunt, laudibus angelorum digni non sunt, vnde Tho. pe. & in plateis eius alleluia cantabitur. Post completam uero ecclesiæ, uel altaris consecrationem cantatur alleluia, quoniam exclusa dęmonũ phantasia Deus ibi laudabitur. Nam & Christus ad aram crucis accedens ad æternitatis gloriam manifestandam mortem soluit, sed alleluia dũtaxat post resurrectionem cantauit. ¶ † Secũdò circa aquæ benedictionem notandũ est, q̃ huiusmodi aquæ exorcizatio fit ad effugandum inde inimicum. In qua benedictione quatuor necessaria sunt, uidelicet aqua, uinum, sal, & cinis. Et hoc propter tria. ¶ † Primò, quoniam quatuor sunt, quæ inimicum expellunt. Primum est lacrimarum effusio, quæ per aquam. Secundum est spiritualis exultatio, quæ per vinum. Tertium naturalis discretio, quæ per sal. Quartũ, profunda humilitas, quæ per cineré significatur. Aqua igitur est pœnitentia, vnũ mentis exultatio, sal sapientia, sicut in præcedenti tit. probatũ est, cinis pœnitentiæ humilitas. Vnde Niniuitis dicitur, quia rex ipse surrexit de solio suo, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Hinc & Dauid inquit, Quia cinerẽ tanquã panem manducabã &c. Hinc & Abraham, Loquar inquit ad dominũ meũ, cum sim puluis & cinis? ¶ Secundò † modo aqua est populus, seu humanitas, quia aquę multæ populi multi, vinum deitas, sal doctrina diuinæ legis, quę est sal fœderis, cinis, qui consignat memoriã dominicæ passionis. Vinum aquæ mistũ. Christus Deus & homo. Per fidem enim dominicæ passionis, quæ per doctrinam diuinæ legis habetur, Populus per aquam signatus per fidei vnionem coniungitur capiti suo Deo, & homini. ¶ † Tertio modo potest dici, q̃ hæc aqua benedicta spiritum sanctum

signifi-

significat, sine cuius flatione nihil vnquam sanctificatur,& sine cuius gratia non fit remissio peccatorum Quòd Spiritussanctus aqua uocetur, ipsa ueritas ostendit dicens. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ uiuæ, quod euangelista exponens dixit, hoc autem dixit de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eũ.

11 ¶Et no. ordinem sacramẽti, exterius aqua, interius spiritu ecclesia cõsecratur. Hoc est enim quod Dominus ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto &c. Ecce aqua. Ecce spiritus. In baptismatis enim sacramento, nec aqua sine spiritu, nec spiritus est sine aqua, quod quidem ipse spiritus sanctificabat, qui in prima mũdi creatione ferebatur super aquas. Hac ergo aqua, & ipsum altare, & totum interius templum, quando illud simul, & altare dedicantur,

12 aspergitur. ¶† Licet igitur spiritus, & aqua ad baptismi,& consecrationis ecclesiæ perfectionem sufficerent, tamen sancti patres, qui hoc constituerunt, uoluerunt nobis satisfacere, non solum in his, quæ ad uirtutẽ, uerumetiam in his, quæ ad sanctificationẽ pertinent sacramenti, ideoque adposuerũt salem, uinum, oleum, cinerem, & chrisma. Non enim chrisma, uel oleum habuit Philippus, quando eunuchũ baptizauit. Act. 8. c. Alterum ergo horum deesse non debet, & simul commiscери debent, quia populus Dei (qui est ecclesia) sine his simul iunctis neque sanctificatur, neque à peccatis soluitur. De hoc etiam tangetur sub titu. de consecra. De aqua quidem manifestum est, quia nisi quis renatus fuerit &c.

13 ¶† De sale etiam, quia sine fidei condimento, quod in sale significatur, nemo vnquam saluari poterit, quantumcunque aqua baptismatis aspergatur. De uino quoque, per quod spiritualis diuinæ legis intelligentia designatur. Vnde Dominus in nuptijs aquã in uinum conuertit. Si quis uerò aspersus non fuerit, ideſt, quicunque de eo non biberit, uel propinantibus non crediderit, ad uitæ æternæ beatitudinem non perueniet. Cineris etiam aspersio, per quam penitentiæ humilitas intelligitur, tã necessaria est, ut sine ea non fiat in adultis remissio peccatorum, per ipsam enim uenitur ad baptismum, & ipsa est singulare refugium peccatoribus post baptismum. Vnde & non immeritò baptismus uocatur, dicente domino in euangelio de Io. quia uenit in uniuersam regionem Galileæ prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Et nota quatuor genera esse aquę benedictæ, de qua in quarta parte dicetur, sub titu. de aquæ benedictæ asperſione.

¶His† omnibus permistis Pontifex qua- 14
tuor Cruces cum aqua ipsa in quatuor cornibus altaris, & vnam in medio facit. Quatuor cruces repræsentant quadruplicẽ charitatem, quam hi, qui ad altare accedunt, habere debent scilicet, ut diligant Deum, seipsos, amicos, & inimicos. De quibus quatuor cornibus charitatis dicitur Cen. 27. Dilataberis ad Orientem, & Occidentem, Septentrionem & Meridiem, & ideo quatuor cruces in quatuor cornibus fiunt, ad designandum, quòd Christus per crucem quatuor mundi partes saluauit. Secundò, fiunt ad designandum, quòd quatuor modis crucem Domini portare debemus, scilicet in corde per meditationem, in ore per confessionem, in corpore, per carnis mortificationem, in facie per assiduam impressionem. Crux in medio altaris, significat passionem, quam Christus in medio terræ subijt, per quam operatus est salutẽ in medio terræ, id est in Hierusalem.

¶† Deinde septies altare Pontifex circuit. 15
Primò ad significandum, quòd ipse debet pro omnibus curam impendere, & uigilanter habẽre, quæ per circuitum designatur. Vnde tunc cantatur. Inuenerunt me uigiles, qui circumibant ciuitatem. debet. n. solicitè uigilare super greges sibi commissos, nam (ut ait Gilbertus) Ridiculosares est Speculator cæcus, Præcursor claudus, Prælatus negligens, Doctor inscius, & præco mutus. Secundò† septenus circui- 16
tus circa altare significat septem meditationes, quas circa septemplicem uirtutem humilitatis Christi habere debemus, & per ipsas circuire frequenter. Prima uirtus est, quòd de diuite factus est pauper. Secunda, quòd in præsepio positus est. Tertia quòd parentibus subditus. Quarta, quòd sub manu serui caput inclinauit. Quinta, quod discipulum furẽ, & proditorem sustinuit. Sexta, ꝙ ante iniquum iudicem mansuetus stetit. Septima, quòd pro crucifigentibus clementer orauit. ¶†Tertiò per se- 17

ptem

ptem circuitus, septem viæ Christi significantur. Prima fuit, de cœlo in vterum.

¶Secunda, de vtero in præsepium. Tertia, de præsepio in mũdũ. Quarta, de mundo in patibulum. Quinta de patibulo in sepulchrum. Sexta, de sepulchro in lymbum. Septima, de lymbo in cœlum. Consequenter episcopus aspergit altare. 18 ¶†Quid autem altare in templo significet, Apostolus dicit, Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Si ergo templum Dei sumus, altare habemus. Altare nostrum, est cor nostrum. hoc enim est cor in homine, quod altare in templo. In hoc altari fit sacrificiũ laudis, & iubilationis, iuxta illud Psalmistę, Sacrificium Deo Spiritus, &c. In hoc altari fit commemoratio corporis, & sanguinis Christi. Hinc preces ad cęlũ ascendũt, quia ad cor respexit Deus. 4. quæstio. 5. si quod. Hoc igitur altare, aqua aspergitur, quando corda hominum per Euangelicam prædicationem à peccatis mundantur. Nã prædicatio aqua est, iuxta illud, Omnes sitientes venite ad aquas. Hac igitur aqua, id est prædicatione Euangelica, & sancti Spiritus sanctificatione, & altare cordis, & totus homo mũdatur, & sanctificatur. Consecratur etiam altare cordis, per conceptũ timoris, vt inuitetur ad bonum, & per effectum amoris, vt confirmetur in melius. nã initium sapientiæ, timor domini.

19 ¶†Septies autem altare aspergitur aqua, ad notandum, quod in baptismo septẽ dona Spiritus sancti tribuuntur. Per hoc etiã figuratur, quod habere debemus memoriã Dominicæ passionis.

¶Septem nanque aquæ asperſiones, sunt septem sanguinis Christi effusiones. Prima, fuit in circuncisione. Secunda, in oratione, quando sudor eius fuit, sicut guttæ sanguinis. Tertia, in corporis flagellatione. Quarta, in capitis coronatione. Quinta, in manuum perforatione. Sexta, in pedum Crucis affictione Septima in lateris apertione. Quidam vero ter aspergunt, quia in sanctę Trinitatis nomine baptizatur, vel quia ecclesia à peccatis cogitationis, locutionis, & operis emundantur, vnde & tunc, miserere

20 mei dicitur. †Fiſit insuper huiusmodi asperſiones, & cum asperſorio de hyſſopo facto, per quam herbã, quia humilis eſt, Christi humilitas congrue designatur, quoniã prædictæ sanguinis effusiones factæ fuerunt cũ hyſſopo humilitatis Christi, & inextinguibilis charitatis, quo asperſa ecclesia catholica mundatur. Hęc etiam herba naturaliter creſcit in petra, & humilitas naturę creauit in Christo petra. Nam iuxta Apostolum, Petra autem, erat Christus. Calidæ etiam naturæ est, & Christi humilitas corda frigida ad exercenda opera charitatis accendit. Itẽ eius radices, saxa penetrant, & humilitas duritias abstinendi coufringit. Valet ad pectus & contra tumorem, & hic tumorem superbiæ sanat. Item illa nascitur, & radicatur in terra. Vnde super ea tota fideliũ multitudo intelligi possit, præcipuà tamen illi, per hyssopum figurantur, qui in Christi fide radicati, & fundati, ab eius amore euelli & separari non possunt. Per quos quid melius. quam episcopos, & presbyteros intelligere possumus, qui quanto maiorem in ecclesia obtinent dignitatem, tanto firmius Christi fidei inhærere debent? Per hos si quidem aspergitur aqua, per hos & ab his baptizantur Christi fideles, his datum est perficere baptismatis sacramenta. † Dum 21
vero altare aqua aspergitur, episcopus cantat, Domus mea, domus orationis est, &c. Et iterũ, narrabo nomẽ tuũ fratribus meis. Et quia sine Deo nullum opus perficitur in consumatione, orat. vt exaudiantur ingredientis ibi beneficia petituri. Consequenter quando ecclesia simul & altare consecrantur, tota ecclesia aqua illa aspergitur, 50
prout in præcedẽti titu. actũ fuit quo facto Pontifex ad altare cum Psal. accedit, & residuum aquę infunditur ad basim altaris, sicut in veteri testamento residuum sanguinis effundebatur in crepidem, quod idem est, quod basis, per quod significatur, quod residuum quod excedit vires humanas, in tanto sacramento, Deo commendatur, qui est summus sacerdos, cuius est aliorum sacerdotum supplere defectum. Sepulchrum vero siue foramen, in quo reliquię recondi debent, significat vnam auream plenam manna, quę in arca testimonij posita erat, prout sub tit. de altari dictum est. Siquidẽ sepulchrũ huiusmodi, quod à quibusdà cõfessio nũcupatur est cor nostrũ, qd quatuor crucibus de chrismate factis cõsecratur, qa

quatuor

quatuor sunt virtutes † in libro sapientiæ descriptæ, scilicet prudentia, fortitudo, temperantia, & iustitia, quibus cor nostrum quasi iungitur, dum ad susc ipienda secretorum cœlestium mysteria per donum sancti spiritus præparatur. Fit autem sepulchrum hoc quandoque ex superiori parte altaris, & quandoque ex latere anteriori. ¶ † Sanè sine sanctorum reliquijs, aut vbi illi haberi non possunt, sine corpore Christi non fit consecratio altaris fixi, de consecra. distin. 1. de fabri. &c. placuit. sed viatici. vel portatilis sic, ea. distin. concedimus. Reliquiæ siquidem sunt exempla vtriusque testam. authores passionis martyrum, & vita confessorum, quæ nobis sunt ad imitationem relicta. Hæc in capsa recondimus, cum ad imitandum ea in corde retinemus quod si audimus, & intelligimus, & opera non facimus, magis est ad damnationem, quàm ad salutem, quia non auditores legis, iusti sunt apud Deum, sed factores tantum, vnde Apostolus dicit, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Solennis vero reliquiarum deportatio fit ad imitationem eius, quod sicut legitur in Exod. 25. † In arca testamenti erant duo circuli aurei, totum lignum penetrantes. 86. distin. §. ecce. & per eos vectes de lignis. Sethin de aurati immittabantur, quibus arca ferebatur. Et prius, quàm Pontifex intraret in ecclesiam circumit eam cũ reliquijs, vt sint illius ecclesiæ protectores. Legitur quoque 3. Regu. 8. cap. quod in templi dedicatione congregati sunt omnes maiores natu Israel, cum principibus tribuum, & duces familiarum ad Regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis domini, veneruntque cuncti senes de Israel. Sacerdotes autem intulerunt arcam fœderis domini in locum suum, & in oraculũ templi in sancta sanctorum super ala Cherubin, Siquidem in Cherubin extendebant alas super locum arcæ, & protegebant illam uectes eius. Rex aũt Salomõ, & omnis multitudo Israel quæ ad eũ cõuenerat gradiebatur cum illo ante arcam, In cuius quidem rei testimonium prælati, magnates, & Apostoli prouinciæ, hodie conueniunt ad dedicationem ecclesiarũ, & sequuntur processionaliter consecrãtem, & reliquiæ p sacerdotes sub papilione seu vmbraculo solenniter deportãtur. Deinde Põtifex prius, quàm ecclesiam cum illis ingrediatur, sermonem fecit ad populum. Nã, & Salomon arca deportata conuertit faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel, & pro orãtibus in ecclesia orauit, Omnis. n. ecclesia Israel stabat, & ait Salomon. Benedictus dominus Deus Israel, &c. prout legitur ibidem. ¶ † Reducuntur aũt reliquiæ sanctorum cum tribus granis turis in capsula, quia exempla sanctorum cum fide Trinitatis, ideſt patris, & filij, & spiritus sancti, debemus in memoria retinere. Nã debemus credere vnum Deum, vnam fidem, & vnum baptisma, quia iustus ex fide viuit, sine qua, sicut dixit Apostolus, impossibile est placere Deo. Supponitur & aptatur ipsi sepulchro quædam tabula signo Crucis ex christmate roborata. Siquidem per chrisma intelligitur Spiritus sancti donum, quo tabula, ideſt charitas superungitur, quia cor nostrum ad obseruanda secreta cœlestia Spiritus sancti gratia roboratur. Tabula ergo hoc signo roborata, reliquijs supponitur, quia per exempla sanctorum charitas accẽditur, quæ operit multitudinem peccatorum, sicut in tabula reliquias operit. vnde Apostolus. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hæc autem tabula, siue lapis continet siue dicitur sigillum sepulchri, sicut ait Alexander Papa III. extra de consecra. Eccles. vel alta. cap. 1. Postea vero lapis, qui mensa altaris dicitur, super altare adaptatur, per quem, perfectionem, & soliditatem notitiæ Dei possumus intelligere, quæ nõ propter duritiam, sed propter soliditatem fidei lapidea esse debet. de cõsecr. dist. 1. altaria, sicut dominus ait Petro. Tu es Petrus, & super hanc Petram, scilicet hanc fidei firmitatem, ædificabo ecclesiam meam. 50. dist. fidelior. † Sicut enim mensa confirmatio, & perfectio altaris, est ita notitia Dei confirmatio, & perfectio est omnium bonorum. Vnde dicitur in sapientia ad Deum, Noscere enim te confirmata iustitia est, & noscere iustitiam tuam, & virtutem tuam, & radix est immortalitatis. Et dominus per Hierem. In hoc glorietur, qui gloriatur scire, & noscere me. † Vel per

ipsum lapideum, Christus intelligitur, de quo dicit Apostolus. Ipso summo angulari lapide Christo Iesu. per lapidem quidem, Christi humanitas designatur. De quo in Daniele legitur, quòd lapis abscissus est de monte sine manibus, quia Christus de beata Virgine (quæ propter eminentiam virtutum mens dicitur) sine virili semine mirabiliter est natus, & factus in montem magnũm, totum repleuit orbem terrarum. de quo etiam per Psalmistam dicitur, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. quoniam Christus quem ædificantes, id est Iudæi reprobauerunt, dicentes, Nolumus hunc regnare super nos. hic factus est in caput anguli. quia sicut ait Apostol. Exaltauit illum Deus, & dedit illi, &c. vel per lapidem charitas intelligitur, vt præmissum est, qui debet esse magnus, & laus, quoniam latum est mandatum charitatis, quod etiã ad inimicos extenditur, iuxta præceptum domini, Diligite, inquit inimicos vestros. Non † ergo vnguntur altaria nisi lapidea, quia Christus per altare significãtus est lapis excrescens in montem, vt dictum est. Ipse est mons pinguis oleo lætitiæ præconsortibus vnctus. Veruntamen in Exod. legitur dominum præcepisse fieri altaria de lignis Sethin quæ sunt imputrescibilia, & altare laterum, ligneum est. Salomon quoque fecit altare aureum, prout legitur 3. Regum 8. capit. sed illa facta sunt in figura. Et in comitatu prouinciæ in castro sanctæ Mariæ de mari est altare terreum, quod ibi fecerunt Maria Magdalena, & Martha, & Maria Iacobi, & Maria Salome. Post hoc aspersio altari, & cum aqua baptizato, restat vt oleo, & chrismate lineatur. Episcopus enim super infundit oleum & chrisma, & cantat, Erexit Iacob lapidem in tit. fundens oleum desuper. Illa enim ecclesia fuit titulus aliarum, quia de Syon exiuit lex, & verbum domini de Hierusalem. † Faciens primo super illo quinque cruces ex olio infirmorum, secundum ordinem Romanum, secundum quasdam vero alias ecclesias, de vtroque oleo, vnam in medio, & quatuor in cornibus, postea modo totidem, & chrismate. Sanè per oleum Spiritus sancti gratia intelligitur, de quo dicit Esa. propheta. Computrescet iugum à facie olei, quia sicut episcopus oleum infundit sup altare, ita Christus qui est summus Pontifex infundit gratiam super altare nostrum, quod est cor nostrum, quia ipse est distributor omnium gratiarum per spiritũ sanctum, sicut dicit Apost. Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij gratia sanitatum &c. Et sicut per oleũ episcopus purificat mensam altaris, ita & spiritus sanctus purificat cor nostrum ab omnibus vitijs, & peccatis.

¶ † Christus quoque oleo fuit vnctus, non quidem visibili, sed inuisibili, id est gratia spiritus sancti. Vnde Dauid. Vnxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis, id est plus quàm omnes sanctos, qui fuerunt participes gratiæ eius, id est Christi, vnde unctio expressius conuenit Christo quàm alijs, quia præ omnibus alijs vnxit eum Deus ad habendum plenitudinem bonorum, ideoq; interpretatur unctus. Vnctio quoque ex oleo, misericordiam significat, iuxta illud Euangelij, Vnge oleo caput tuum, & faciem tuam laua, quia sicut oleum in liquoribus, ita misericordia in bonis operibus superior est, quemcunque enim liquorem oleo superinfundas, illud semper desuper natat. De misericordia scriptum est. Suauis dominus vniuersis & miserationes eius super omnia opera eius, & misericordia superexaltat iudicium. Hoc igitur oleo liniatur altare cordis nostri, vt semper misericordiæ memores, aspersionis aquæ, & regenerationis, & baptismi affectu non amittamus. ¶ † Quinque cruces de oleo significant, quod memoriam quinque plagarum Christi, quas pro nobis in cruce sustinuit, semper hærede debemus. Ipse nanque quinque plagas sustinuit, scilicet in manibus, in pedibus, & in latere. Designant etiam quinque passiones misericordiæ, quæ nobis sunt necessariæ. ¶ † Necesse enim est, vt homo misereatur Christo, passioni eius compatiendo, vnde Iob in persona Christi. Miseremini mei, miseremini mei &c. Oportet etiam, vt homo misereatur proximo, cuius mala videt, vnde Ecclesiastic. Miseratio hominis circa proximum suum, Et sibijpsi. Et hoc tripliciter, scilicet pro cõmissis plangendo illa. Vnde Hier. Nullus est, qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens, Quid

Quid feci? Pro omissis.vnde Esa. Veh mihi, quia tacui,ideſt quia nō ſum locutus,quaſi dicat,Quia omiſi bonum quod facere potui, & pro bonis minus purè factis. vnde Lu. Cum bona omnia fecerimus, dicamus quòd ſerui inutiles ſumus, &c. quaſi dicat bona fecimus,non bene, non purè, & ideo inutiliter fecimus, ſicut faciens elemoſinā ad vanam gloriam,bonum facit,ſed nō bene,non pure. De hac triplici miſeratione dicitur Eccl. Miſerere animæ tuæ placens Deo,quia vera compaſſio mētis, debet eſſe,cum exhibitione operis, ideo bis fiunt cruces. Primo de oleo,poſtmodū de chriſmate,vnde Pſal. Beatus qui miſeretur, & commodat,qui mente miſeretur, & commodat opere. Et quoniam non ſufficit habere compaſſionem in mente cū boni operis exhibitione,abſque odore bonæ famæ, iuxta illud Euangelij, Sic luceant opera veſtra,ut glorificetur Deus,& ideo fiunt cruces de chriſmate,quod conſtat ex balſamo, & oleo.

33 ¶†Balſamum quidem, propter bonum odorem ſignificat bonam famam, oleum propter claritatem, nitorem conſcientiæ quā habere debemus,iuxta illud Apoſtoli, Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſciētiæ noſtræ. extra de ſac.vnct.cap.1. Tunc autē balſamum oleo rectè coniungitur, quando bonus odor miſericordiæ additur.

34 ¶†Rurſus per quinque cruces de oleo, & chriſmate quinque ſenſus corporis noſtri intelliguntur, qui duplicantur, & in denarium ſurgunt, quia quandoque in ſenſibus corporis bene vtendo,& noſmetipſos cuſtodimus,& alios exemplo, & doctrina noſtra in bono opere confirmamus. vnde ille bonus negotiator gloriabatur, dicens. Ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Dum autē fiunt ille præmiſſæ iunctiones, cantatur, Vnxit te Deus,Deus tuus, quod de Chriſto dictum eſt.¶Ter ergo altare inungitur. bis oleo tertio chriſmate, quoniam eccleſia fide,ſpe charitate, quæ maior eſt cæteris,inſignitur,& dum chriſma infunditur, cātatur,Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni. Hic ager eſt eccleſia, quæ floribus vernat, virtutibus ſplendet, operibus fragrat,& ibi ſunt roſæ martyrum. Lilia virginum,violæ confeſſorum, & viror inſipientiam. Poſt vnctionem adoletur incenſum, quod deuotionem orationis ſignificat.Qui enim habet ſeptem dona Spiritus ſancti, aſſimilatus eſt Deo, deuotam poteſt illi offerre orationem, cuius habet ſimilitudinem.

¶† In quinque locis adoletur, videlicet in 35
quatuor angulis,& in medio,quia ſic quinque ſenſus corporis exercere debemus, vt fama boni operis noſtri uſq; ad proximos extendatur. De qua dicit Apoſt.Chriſti bonus odor ſumus in omni loco, extra de ſacra unctio.c.1. Et in Euangelio, Sic luceat lux veſtra,&c.Ad hæc incenſi frequētatio, eſt continua Chriſti ſacerdotis,atque Pōtificis pro nobis apud Deū patrem interpellatio.¶†Crucē cū incenſo facere eſt eius paſ- 36
ſionē patri oſtēdere,& ipſum pro nobis interpellare. Incenſum copioſe in medio, & in angulis cōburere, eſt orationes p Hieroſolymam,& in vniuerſali eccleſia multiplicare.¶†Conſequēter altare,cū ligno crucis 37
cōfirmatur dicendo. Confirma hoc Deus, &c.quæ confirmatio ex chriſmate à Pontifice,in fronte lapidis facta, ſignificat confirmationē,quæ quotidie fit à Spiritu Sancto per charitatē,in altare cordis, vt nulla tribulatio cor noſtrum à charitate Dei valeat ſeparare,unde dicit Apoſt. Quis ſeparabit nos à charitate Chriſti,tribulatio, an angu ſtia,&c. Et ſubiūgit,gloria patri,& laus trinitati cantetur.†Vltima altaris benedictio, 38
ſignificat illam finalē benedictionē, quādo dicetur.Venite bñdicti patris mei,&c. Deinde altare linteo cādido extergitur,ad notandū, q̄ cor noſtrū caſtitate vitæ mūdare debemus.Deinde benedicūtur vaſa,veſtes, & linteamina diuino cultui deputanda. Nam & Moyſes per quadraginta dies edoctus eſt à domino facere lin teamina,& ornamenta in templo neceſſaria. † Nempe 39
vtenſilia benedicere, eſt opera noſtra ad Deum referre. Poſt hoc altare albis,& mūdis pannis veſtitur. de quo ſub titu.de altari dictum eſt. Poſtremo ornatur eccleſia, & accenduntur luminaria. tūc enim opera iuſtorum ſplendeſcent,tunc fulgebūt iuſti, & tanquam ſcintillæ in Arundineto diſcurrent.Et inde ſuper altare hoc ordine conſecrato,Miſſa celebratur, & ſacrificiū altiſſimo offertur.Iſtud videlicet,de quo Prophe ta ait,Sacrificiū Deo ſpiritus cōtribulatus, cor contritū &c.prout dicetur in proœmio quartæ

quartæ partis. Non enim debet fieri conſecratio ſine Miſſa,ſecundùm Gelaſium Papam. de conſec.diſt.1.omnes. quia tunc reuelatur ſacramentum, quod etiam Angelis ab initio,fuit abſconditum. Et attende quoniam in aſperſione Baſilicæ Pontifex lineis duntaxat,& minoribus utitur indumentis,ſed in miſſa,veſtibus ornatur pontificalibus, & pretioſis recolens, q̄ legalis Pontifex in lineis ſanctuarium expiabat, & poſt lotus in pontificalibus holocauſtū arietum offerebat. Sed quia in eiſdem lineis hircum emittebat, poſt expiationem, ideo,etiam in conſecratione fontiū,& immerſione cathecuminorum, ubi peccata eorum transferuntur,quidam utuntur ſimplicibus,& lineis indumentis.

SVMMA.

1 *Chriſma conſici præcepit Dominus.*
2 *Moſes quo chriſmate fuerit unctus.*
3 *Vnctionis duæ ſpecies.*
4 *Infirmi. & cathecumini, quare oleo inungantur.*
5 *Vnctio exterior an ſit neceſſaria ad ſalutem & nu.11.*
6 *Chriſtiani omnes ante baptiſmum bis oleo vnguntur. Et varia vnctio,varium quid notat.& nu.8.*
7 *Chriſtus vnde dictus. vnde itidem Chriſtiani.*
9 *Vnctio ad quid fiat in vertice. Et à quo inſtituta primum,nu.10.*
12 *Arnaldiſtarum falſa opinio de baptiſmo.*
13 *Pectus baptizati vngitur cum inuocatione Trinitatis.*
14 *Presbyteri manus ab epiſcopo inunguntur. & qua forma.*
15 *Epiſcoporum vnctio vnde duxerit initium. Et qualiter vngantur.*
16 *Epiſcopus quod teſtimoniū habere debeat.*
17 *Epiſcopi caput cur balſamo vngatur Cur itidem manus nu.18.Cur pollex. nu.19.*
20 *Reges & Propheta etiā in ueteri teſtamento vngebātur aliter tamen quàm hodie.*
21 *Regum vnctio, & Principum quid differat ab vnctione Pontificum.*
22 *Epiſcopi dies ſuæ conſecrationis equos albos equitant. Et quid idipſum.*
23 *Corpora bonorum dicuntur equi.*
24 *Calicis & patenæ conſecratio.*
25 *Vnctio extrema,an ſit ſacramentum, quidam diſident. Et de eius forma. Et quæ ætas requiratur.*
26 *Cœmeterium,ad quid benedicatur.*
27 *Ornamenta Eccleſiaſtica,benedicēda ſint.*

De conſecrationibus & unctionibus. Cap. 8.

LEgitur† Dominū præcepiſſe Moſi, ut conficeret chriſma,quo vnguento ungere tabernaculum in dedicatione, & arcam teſtamēti, menſamq; cum vaſis,& quo ſiſr ſacerdotes,& reges inungerent.de conſe.diſt.1.§. 1. Moſes tñ†nō legit fuiſſe vnctus, niſi unctione ſpūali,ſicut &Chriſtus.Voluit itaq; Chriſtus nos vnctione materiali inūgi, ut ex illa conſequamur ſpiritualem, & ideo mater eccleſia diuerſas exhibet unctiones. De quibus hic aliqua perſtringamus dicētes.Primò,quid huiuſmodi ſignificent vnctiones. Secundò,ex quibus fiant. Tertio, de unctione baptizandorum. Quartò, de unctione baptizatorum, quæ per epiſcopum fit in fronte.Quintò,de unctione ordinandorum. Sextò,de unctione conſecrā dorum epiſcoporum & Principum. Septimò de unctione eccleſiæ, altaris, calicis,& aliorum miniſteriorum eccleſiaſticorum. Octauò, de extrema unctione. Nonò, de conſecratione, & benedictione cęmeterij, ueſtium, & aliorum ornamentorum eccleſiaſticorum. Decimò,de conſecratione & benedictione uirginum. ¶† Circa primum 3
igitur notandum eſt, quòd duæ ſunt ſpecies unctionis.extra de ſac.unct.cap.1.Exterior, quæ materialis, ſiue corporalis, & uiſibilis eſt. Et interior, quæ ſpiritualis & inuiſibilis eſt, exteriori uiſibiliter ungitur corpus. De prima Iacobus Apoſtolus ait, infirmatur quis ex uobis, inducat presbyteros eccleſiæ & orent ſuper eum ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum. De ſecunda Iacobus Apoſtolus ait, Et vos vnctionem, ideſt vnctio, quam ab eo accepiſtis, maneat in vobis, ut non neceſſe habeatis, vt aliquis doceat uos, ſed ſicut

Universidad de Navarra Biblioteca

vnctio eius docet vos de omnibus. Vnctio exterior signum est interioris. Interior verò non solum est signum, ideſt, significatum, sed etiam sacramentum, quia si dignè sumitur, vel agit, vel auget absque dubio, quod designat, puta salutem, iuxta illud, Super illos manus imponent, & bene habebunt Cirea secundum sciẽdum ꝙ ex habendo exteriorem, & visibilem vnctionem, duplex oleum benedicitur, extra de sac. vnct. c. 1. videlicet oleum sanctum, vel cathecuminorũ, quo cathecumeni vnguntur, & oleum infirmorum, de quo infirmi vnguntur. De qua vnctione loquitur dicta authoritas Iacobi. Infirmatur quis ex vobis, &c. ¶ Qualiter autem fiunt benedictiones vtriusq; olei, & chrismatis in 6. parte sub quinta feria cœnę Domini dicetur.

4 ¶ †Sed quæritur, quare infirmi & cathecumeni oleo inunguntur? Respondeo, vt ex visibilibus inuisibilia facilius capiatur, sicut enim oleum fugando infirmitatem, recreat artus fessorum, & de sui natura umẽ præstat, sic credẽdum est, ꝙ vnctio olei consecrati, quod est signum fidei, peccata fugando sanitatem animæ confert, & lumen ei præstat. Siquidem oleum visibile in signo, oleum inuisibile in sacramento, & oleum spirituale intus est. De oleo infirmorum authoritatem accepimus ab Apostolis. De oleo cathecuminorum ab Apo-

5 stolicis viris. ¶ † Et licet Deus possit oleum spirituale sine corporali tribuere, quia tamen Apostoli pro infirmis, Apostoli viri pro cathecuminis hac arte vsi sunt, non sine peccato omitti potest, quod eorum authoritas consecrauit, prout sub ti. de altari dictum est, sicut & antiquitus iusti sine circuncisione placere Deo, sed postquam eis præceptum fuit, vt circuncciderentur, hoc omittentes peccato subijciebantur. 35. distin. ab exordio. ¶ Tertiò dicendum est de vnctione baptizandorum. Et quidem in nouo testamento. extra de sac. vnct. nõ solum reges, & sacerdotes vnguntur, sicut iã dicitur, verumetiam, quia Christus in sanguine suo fecit nos Deo nostro regnum & sacerdotes, ideſt, regales sacerdotes, iuxta quod Petrus Apostolus ait. Vos estis genus electũ, ideſt electi ex generibus hominum, regale, sacerdotium, ideſt bene vos re-

6 gẽtes. Omnes Christiani bis † ante baptismum inunguntur, scilicet oleo benedicto primò in pectore, deinde inter scapulas, & bis post baptismum, scilicet chrismate sacro primò in vertice, deinde per episcopũ in fronte, & secundum. Aug. 2. dist. ecclesia sticarum. primæ tres vnctiones introductæ sunt potius vsu, quàm per aliquã scripturam. In pectore quidem, in quo est locus cordis, baptizandus vngitur oleo. Primò, vt per spiritussancti bonũ abijciat errorem, & ignorantiam, & susciptat fidem rectam: quia iustus ex fide viuit, & corde creditur ad iustitiam. Inter scapulas verò, vt per Spiritussancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem, & exerceat bonã operationẽ, quia fides sine operibus mortua est, vt per fidei sacramentum sit mundi tia cogitationum. In pectore, vt per operis exercitium sit fortitudo laborum. In scapulis, quatenus fides per dilectionem secũ dum Apostolum operetur. Oleum igitur à corde ad scapulas transfertur, quando fides, quæ mente concipitur, opere perficitur, quia iuxta hoc fides est facere, quod dicit. In vertice verò baptizatus chrismate à sacerdote inũgitur, vt sit paratus omni poscenti de fide reddere rationem, quia per caput mẽs intelligitur, iuxta quod legitur: Oculi, ideſt, intellectus sapientis in capite, ideſt, in mente eius, cuius, scilicet mẽtis superior pars est ratio, & inferior sensualitas. Vnde bene per verticem, quæ est superior pars capitis, intelligitur ratio, quæ est superior pars mentis. De hoc etiã in 6. parte sub Sabbato sancto, vbi agitur de confirmatione, dicetur. Ideo autem ante baptismum vngitur oleo benedicto, & post baptismum chrismate sacro, quia chrisma solum competit Christiano. Christus † enim 7
à chrismate dicitur, vel potius à Christo dicitur chrisma, non secundũ nominis formam, sed secundũ fidei rationem. A Christo Christiani dicuntur tanquam vncti deriuẽtur ab vncto, scilicet à Christo, vt omnes concurrant in odorem vnguẽti illius, scilicet Christi, cuius nomen oleũ est effusum, sed secundùm vim nominis Christiani à chrismate dicuntur, secũdùm Isid. de hoc dicitur in proœmio secundæ partis. ¶ Rursus secundùm Aug. de consec. dist. 4. prima vnctio † ex oleo ostẽdit nos ad audi- 8
tum plene fidei præparatos, & ad bonum Christi

Christi odorem uocatos, & renuntiãdum diabolo esse commonitos. Secunda unctio in pectore & inter scapulas fit, secundum Rabanũ ea. dist. Deinde ut per fidem vndique muniamur, & ad bona opera perficienda per Dei gratiam roboremur. Nempe per pectus, fidei uirtus, per scapulas uerò, in quibus onus portatur, hominis robur, & operatio rectè intelligitur, iuxta illud 26. q. 6. alligant onera importabilia, & imponunt humeris hominum &c. Vngitur ergo in pectore, & inter scapulas, ut mente, & actu opera diaboli postponat, & ut sit capax ad intelligẽdum uerbum Dei, & robustus ad portandum iugum ipsius &

9 onus legis. Vnctio † uero, quæ fit in uertice, ideſt in summitate capitis, super cerebrum fit secundum ipsum, ead. dist. postquam. & dist. 5. nouissimè, ut cęlestis regni particeps fiat inunctus, & quia baptizati anima capiti, ideſt Christo desponsantur, & propterea fit cum chrismate, oleo & balsamo confecto, ut sciamus, quòd Spiritussanctus ei datur, qui inuisibiliter operatur, oleum nanque fessa membra fouet, & lumen præstat, ut præmissum est. Balsamus uerò redolere facit. Siquidem fessa sunt animæ membra, quando pœnitet se contra Deum egisse, Spiritussanctus uenit ad illã, illuminans eius intelligentiam, & demonstrans ei peccata sibi esse dimissa, uel dimittenda, & præstans illi bona opera, quæ in alijs bonum inspirant odorem, ꝙ per fragrantẽ balsamũ designatur. Itẽ, quia sedes superbiæ, quæ semper iuxta ipsius nominis consonantiã superiora appetit, inuertice esse uidetur, ideo ritè fit ibi hæc unctio sub forma crucis, & sub nomine humilitatis.

10 Hanc unctionẽ. † Siluester Papa fieri instituit per presbyteros propter occasionem mortis, unde credibile est, ꝙ ante eius tempus utraque unctio, scilicet & uerticis, & frontis episcopo reseruabatur. Cum enim gremiũ dilataretur ecclesiæ, nec omnibus episcopi ualerent per cõfirmationẽ occurrere ideo ne sine chrismatis unctione perirent, instituit, ut à sacerdotibus in uertice supra cerebrum, ubi est sedes sapiẽtiæ, ungerentur, ad robur & augmentum gratiæ. Vnde si postea decesserint, dicit Richardus in mitrali, ꝙ pro rata gratiæ angmentum consequentur & gloriæ. Veruntamen † & sine unctione, credimus solo baptismo 11
saluari, & sine manus impositione Spiritumsanctum dari, cui Deus dare voluerit, prout in Actibus Apostolorum legitur.

¶ † Arnaldistæ tamen perfidi hæretici asse- 12
runt; quòd nunquam per baptismũ aquæ homines Spiritumsanctum accipiunt, nec Samaritani baptizati illum receperunt do nec manus impositionem acceperunt. Sanè utraque unctio fit secundum Rabanũ, de conse. dist. 4. postea in modum Crucis, vt ab eo tempore diabolus in Vase suo pristinæ cognoscens signum suæ interemptionis, ideſt, sanctæ Crucis, qua interemptus est, iam sibi deinceps illud sciat alienum, ideſt à se alienatum. ¶ † Fit quoque secun- 13
dum eum ead. dist. deinde unctio in pectore cum inuocatione Trinitatis, ut nullæ reliquiæ latentis inimici in eo resideant, sed in fide sanctæ Trinitatis mens eius confortetur, & susciptat & habeat intelligentiam mandatorum Dei. quisquis ergo fidelis bis inungitur prius oleo, postea similiter bis chrismate. Primò, in baptismo in uertice. Secundò, post baptismum in fronte scilicet in confirmatione, quia etiam Spiritussanctus bis fuit Apostolis datus, ut dicetur in 6. parte, sub Sabbato sancto. Quarto loco dicendum esset, de unctione, quæ fit per episcopum in fronti baptizati, sed de hoc dicetur in 6. parte sub Sabbato

sancto. ¶ † Quinto loco circa unctionem 14
ordinandorum notandum est, quòd manus presbyteri ab episcopo inunguntur, ut cognoscat hoc sacramento se per Spiritumsanctum susciperе uirtutem, & gratiam consecrandi. Vnde episcopus ea inũ gens dicit. Consecrare & sanctificare digneris Domine manus istas per istam unctionem, & nostram benedictionem, ut quæcunque consecrauerint, consecrentur, & quæcunque benedixerint, benedicantur in nomine Domini 16. q. 1. §. hoc inde. & extrà de sac. unct. c. 1. Ideoque uiri deuoti osculantur manus sacerdotum, statim post ordinationem eorum, credentes per hoc orationem illorum & bonorum participes fieri. Et unguntur oleo sacro, quòd opera misericordiæ pro uiribus ad omnes debeant exercere. per manus enim opera, ꝙ oleũ misericordiæ designatur. Vnde Samaritanus ille approprians uulnera-

Universidad de Bibliotec

10 einum superinfundit, & oleum uulneribus eius. Vnguntur etiam oleo, ut humidi sint ad offerendum Deo hostiam, p pec catis, & largè ad cætera officia pieratis, nó aridè & curuè retinendum. 1. quæst. 1. sicut urgeri. Vtrunque enim uidelicet gratia curationis & charitas dilectionis per oleum designatur. Rursus ideo impositio manus cum oleo super caput ordinandi fit, quia per manus opus. Per digitos dona Spiritussancti, & per caput mens intelligitur. Manus ergo imponitur, quia donis Spiritussancti imbutus ad opera Christi mitti-
15 tur. ¶† Sextò, circa episcoporum & principum unctionem sciendum est, quòd episcoporum unctio à ueteri testamento sumpsit originem. extra de sac. unct. c. 1. Nam Leui. 21. dicitur Pontifex, super cuius caput fusum est unctionis oleũ, & cuius manus sunt in sacerdotio cõsecratæ. Sanè episcopus ungitur chrismate, quod (sicut præmissum est) conficitur ex oleo & balsamo, & ungitur illo tã in corpore, quàm in corde, ut interius nitorem conscientiæ quantum ad Deũ, qã per oleũ exterius habeat odorẽ famæ quo ad proximũ quod per balsamũ designatur. De nitore cõscientię dicit Apost. Gloria nostra hæc est testimoniũ conscientiæ nostræ. Nã omnis gloria filiæ regis ab intus, s. pcedit. De odore bonæ famæ idẽ Apostol. ait, Christi bonus odor, i. exẽplũ, & imitatio sumus in omni loco, & alijs sumus odor uitę i uitã. 23. q. 3.
¶ Nabúchodonosor in princ. quasi diceret, sumus exemplũ dilectionis, & bonę opinionis ducentis in uitam æternã, & alijs odor mortis in mortẽ, idest inuidiæ & malæ opi-
16 nionis ducentis in mortẽ æternã. ¶† Debet enim episcopus in se bonũ habere testimoniũ, & ab his, quæ sunt intus, & ab his, quæ sunt foris, ut cortina, idest fidelis, cortinã, idest, infidelem trahat, scilicet ad fidem, & qui audit scilicet ad discẽdo, & credẽdo, discat ueni, s. prædicando, & de hoc unguento caput & manus episcopi consecrantur, per caput enim mens intelligitur, iuxta illud Euangelij. Vnge, idest humilia caput tuũ, & faciẽ tuam, idest conscientiã laua, scilicet lachrymis. Per manus opera designantur, iuxta illud in Cãticis &c. Manus meæ, id est bona opera distillauerunt myriham, idest dederunt alijs bonum exemplum.

¶† Caput igitur ungitur balsamo charita- 17
tis, primò, ut episcopus diligat Deum ex toto corde, & ex tota mente, & tota anima sua, & etiam Christi exemplo proximum suum, sicut, idest ad id, quod seipsum. Oleum enim in capite est charitas in mente, secundum Greg. Secundò caput ungitur propter authoritatem, & dignitatem quoniam non solùm episcopus, sed etiam Rex consecratur. Tertiò, ut ostendatur illius, scilicet Christi (tanquam eius uicarius) repræsentare personam, de quo dicitur per prophetam. Sicut unguẽtum in capite &c. Caput enim uiri, est Christus, caput Christi Deus, qui de se dicit, Spiritus Domini super me, eo quòd unxit me, & Euãgelizare pauperibus misit me. Christus enim caput nostrum, unctus est oleo inuisibili, ipse pro uniuersa interpellat ecclesia, Episcopus pro sibi commissa.
¶† Manus uerò unguntur propter mysterium & efficium, manus quidem, quæ 18
onera designant, unguntur oleo, idest chrismate pietatis, & misericordiæ. primò, ut episcopus operetur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei, nemini claudantur, omnibus aperiantur, iuxta illud. Manus aperuit inopi, & brachium extendit ad pauperem. Manus arida, manus auara, manus tenacitate contracta aperiri non potest. Vnguntur igitur, ut sanentur & aperiantur, & ut indigentibus eleemosynas largiantur. Secundò, ut ostendatur accipere potestatem benedicendi, & consecrandi. Vnde cum eas, consecrator inungit. Consecrare (inquit) & sanctificare domine digneris manus istas &cæt. ut supra. Tertiò, ut mundæ sint ad offerendum hostias pro peccatis. Et nota, quòd licet manus episcopi inunctæ fuerint oleo, cum in presbyterum ordinaretur, iterum chrismate inunguntur cum in episcopum consecratur. extra de sac. unctio. cap. primo. Siquidem per manus opera, per oleum Spirituſſancti, uel gratiæ copia, per balsamum, quod oleo admiscetur in chrismate, odor bonæ famę designatur. Ecclesiast. 24. quasi balsamum non mistum odor meus. Quia ergo in operibus episcoporum & aliorum superiorum plus, quàm in alijs inferioribus munus Spirituſſancti apparere, & odor

famæ

famæ sentiri debent, iuxta illud. 2. ad Corinth. 2. Christi bonus odor sumus Deo, nam & in cælesti hierarchia superiores Angeli inferioribus bonis, & gratia eminent. 88. distinct. ad hoc idcirco id eorum consecratione manus aliàs oleo inunctæ chris-
19 mate rationabiliter inunguntur. † Pollex etiam chrismate confirmatur, vt pollicis impositio cunctis proficiat ad salutem, Nempe in ueteri testamento non solùm
20 ungebatur sacerdos: † uerumetiam Rex & propheta: sicut in libris Regum habetur. Vnde dominus præcepit Heliæ: Vade & reuertere in domum tuam per desertum in Damascum, cumque perueneris illuc, unges Azelin Regem super Syriam, & Ieu filium Nausi unges Regem super Israel. Heliseum autem filium Iaphat, qui est de Abel, unges prophetam pro te. Samuel quoque unxit Dauid in regem. Sed postquam Iesus Nazarenus, quem unxit Deus Spirituſſancto, sicut in actibus Apostolorum legitur, unctus est oleo præ consortibus suis, qui secundum Apostolum, est caput ecclesiæ, quæ est corpus ipsius Principis, unctio à capite ad brachium est translata, ut princeps à tempore Christi non ungatur in capite, sed in brachio, siue in humero, uel in armo, in quibus principatus congruè designatur. iuxta quod legitur, Factus est principatus super humerum eius &c. Ad quod etiam signandũ, Samuel fecit poni armum ante Saul, cui dederat locum in capite mensæ ante eos, qui fuerãt inuitati. In capite uerò Pontificis sacramentalis est delinitio obseruata, quia personam capitis, scilicet Christi, q est caput ecclesiæ in pontificali officio repræsentat.
21 ¶ Differt † autem in pontificis, & principis unctionem, quia caput pontificis chrismate consecratur, brachium uerò principis oleo delinitur, ut ostendatur, quãta sit differentia inter authoritatem pontificis, & principis potestatem. Et nota, quòd sicut in euangelio legitur, quidam paterfamilias uocauit seruos suos, & dedit illis decem mnas. Suiquidem uocatio serui est canonica electio episcopi, quæ fit secũdũ uocationẽ domini uocantis Aaron, extra de elec. c. transmissa. Mna datur ei, quando is, qui sibi mnas imposuit, dat ei textum euangelij, dicens, Vade, prædica & ipse cum primo ingreditur ciuitatem suam, portat euã gelium ix pectore suo, iuxta morem quãrundam ecclesiarum, ostẽdens quasi negotiatori mnam suam. in quibusdam etiam ecclesijs cum archiepiscopus dat illi uirgã, dicit, Vade, prædica. & ille statim benedicit populum, in quo designatur, quod Moses cum uirga missus est in Aegyptum. ¶ Rur-
22 sus † episcopi in die suæ consecrationis consueuerunt equitare equos albis pannis coopertos repræsentãtes illud, quod legitur in Apoc. decimonono, Exercitus, qui sunt in cœlo, sequuntur illum in equis albis. Siquidem exercitus, qui sunt in cœlo, sunt boni, & iusti uiri, & prælati, qui quotidie sequuntur pro cęlestibus Deũ in omnibus bonis operibus, qui ideo dicuntur esse in cœlo, qui sola cœlestia diligunt & querunt, Vnde Apostolus Nostra conuersatio in cœlis est. Hi exercitus, idest, boni, & iusti uiri, & prælati sequuntur Iesum, quando scilicet expugnant in se uitia, per correctionem, & in proximis per admonitionem. Vnde Iacobus. Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uitæ suæ, liberabit animam suam à morte &c. Isti exercitus sunt in equis albis, & in corporibus castis. ¶ Corpora bonorum † dicuntur equi, 23
quia sicut equi diriguntur secundum uoluntatem sessoris, ita iustorum corpora reguntur secundũ uoluntatẽ Christi. Isti equi debent esse albi, siue albis opertis, idest corpora iustorũ, & prælatorũ debent esse casta & mũda. Si enim casta nõ fuerint, Christum sequi non poterunt. Et Petrus, Christus passus est pro nobis, uobis relinquẽs exemplum, vt sequamini uestigia eius &c. Sed & clericali sãctæ Romanę Ecclesiæ ex confessione Constantini Imperatoris, 96. dist. Constantinus, equitãt equos decoratos linteaminibus candidissimi coloris. Qui dic debeat episcopus consecrari, & quare codex euangelij ponitur super humeros consecrandi, dicetur in secunda parte sub tit. de episcopo. Septimo loco dicendum est de unctione altaris, calicis, & aliorum ministeriorum ecclesiæ, quæ secundùm more dum dedicantur inunguntur extra de sac. unc. ca. uno. non solum ex mandato legis diuinæ, sed etiam, quod Moses tabernaculum, & omnia uasa ministeriꝰ sanguine aspersit, & omnia penè in san-

guine mundabantur, uerumetiam exéplo beati Siluestri, qui quando consecrabat altare, illud chrismate perungebat. Præcepit enim dominus Mosi, vt faceret oleum vnctionis, de quo vrgeret tabernaculum testimonij, mensam arcam testamenti, candelabrum, & supellectilia, Exo. 30. & 40. ca. & alia, vt præmissum est. Quæ unctiones fiũt in rebus inunctis, & ut maior reuerentia exhibeatur, & maior eis gratia infundatur. De his vnctionibus in suis locis dictũ est, & dicetur. Verum unctionis sacramentum aliud quidem efficit, & figurat tam in nouo, quàm in ueteri testamento, extra de sac. un. Vnde non iudaizate ecclesia, cũ unctiones celebrat sacramentorum, sicut aliqui antiqui mentiuntur, qui neque scripturas, neque Dei nouere uirtutẽ. De unctionibus ecclesiæ & altaris in suis titulis dictum est. † Patena siquidem consecra- 24
tur, & inungitur administrationem corporis Christi, qui in ara Crucis pro omnium salute immolari elegit. Nam & omnipotens Deus conspersam similaginem in patenis aureis, & argenteis ad altare suum deferri iussit. Calix quoque cõsecratur, & inungitur, ut gratia Spiritussancti perficiatur nouum sepulchrum corporis, & sanguinis Christi, & ipse dignetur illum sua uirtute perfundere, qui calicem Melchisedech famuli sui perfundit. Octauò, de ex- 25
trema † unctione, quæ scilicet ex institutione Fœlicis Papæ Quarti, & ex præcepto Iacobi Apostoli datur laborantibus in extremis, dicẽdum est. De qua dicunt quidã, quòd illa non est ita proprie sacramẽtum, sicut chrismatio, quæ fit in fronte vel alia, quia (sicut asserunt) iterari potest, cum fit oratio super hominem, quod in sacramentis non contingit, de consẽ. dist. 4. ostenditur. & no. de consẽ. distin. 5. c. 1. Sanè hæc unctio etiam per solum sacerdotem fieri potest, si plures adesse non possunt, extra de uerb. signifi. quæsiuit. per quam quidem uenialia remittuntur, iuxta illud Iacobi, Infirmatur quis ex uobis, vt supra. Fit autem unctio hæc in diuersis partibus corporis, siue membris, propter causas, quæ ex orationibus, quæ tũc dicuntur, colliguntur, & specialiter in illis, in quibus quinq; sensus hominis uigent, ut quicquid per illos infirmus deliquit, per huius unctionis uirtutem aboleatur. De quibusdam ordinariè legitur, quòd inungendus debet esse ad minus 18. annorũ, & q̃ ægrotãs semel duntaxat debet in anno inungi, licet pluries ægrotet, & quòd nullus inungendus est, nisi qui prius compos mentis existens, uerbis aut signis illud postulanerit. 26. qõ. ult. is qui. & c. seq. extra de sen. excom. c. à nobis. Et quòd non debent scapulæ inungi, quia in baptismo fuerunt inunctæ, & amodo ministerio carent, & quòd cõfirmatus non debet inungi in fronte, sed in temporibus, nec presbyteri manus vngebãtur interius, sed exterius, puta in ordinatione eius interius inunctæ fuerunt. Et quòd ab episcopo semel inunctus non debet propter eius reuerentiam vlterius per presbyterum inungi. extra de tempo. ordina. cum in distribuendis. de consecra. distin. 2. c. fi. Et quòd si æger inunctus conualescit, loca inuncta lauentur, & aqua lotionis in ignem proijciatur. Si vero decedat, non lauetur corpus propter recentem vnctionẽ. Quòd si æger in extremis laborat, citò ungatur, ne inunctus decedat. 5. dist. baptizati. Quidã etiã pœnitentes, & morituri cilitium induunt, & sternuntur in cinere, ut dicetur in sexta parte, sub quarta feria in capite ieiunorũ. † Nonò cœmeterium, quod eisdem gau- 26
det priuilegijs cum ecclesia, consecratur, & benedicitur. 18. q. 4. sicut dominus contumax. & c. seq. extra de consẽ. eccle. consuluisti & de imm. eccl. in rubrica. & c. cum ecclesia. sicut dominus benedixit per manus seruorum suorum Abrahàm, Isaac, & Iacob terram filiis Ebron causa sepulturæ comparatam. Benedicitur autem, ut ulterius desinat illic immundorũ spirituũ habitatio esse, & fidelium corpora ibi usque ad diem iudicij requiescant in pace, nisi paganorum, vel infidelium, vel etiam excommunicatorum corpora ibi fuerint inhumata, donec inde fuerint eiecta. de cõsec. dist. 1. ecclesiam. & c. 2 extrà de sepul. ¶ Illud † etiam notandum, quòd pallæ al- 27
taris, vestimenta sacerdotalia, & huiusmodi ecclesiastica ornamenta benedicenda sunt. Legimus enim de consec. dist. 1. §. 1. Mosen ex de præcepto domini tabernaculum diuinis precibus sacrasse, cum mensa, & altari. & vasis, & vtensilibus ad diuinum cultum explẽdum. Si ergo Iudæi, qui legis & futurorum vmbræ seruiebant, hoc agebant. Heb. 8. & 10. c. quãto magis nos, quibus ueritas per Christũ patefacta est, hoc agere debemus, & per episcopos sacratos, & non per coepiscopos. 58. distin. quãuis. Vnde legitur Exod. pen. Cuncta uasa ministerij benedixit Moses & si sacræ uesti petia, uel filum adiungatur, non ideo benedictionem iterari debere iuris testimouio comprobatur, arg. insti. de re. diui. §. cum ex aliena, & §. qui tamen. extra de consec. eccl. quod in dubijs. Quare autem res huiusmodi & similes benedicantur, ex earum benedictionibus colligitur euidenter. De uestibus uerò sacris dicetur in proœmio tertiæ partis. Et attende: quia benedictio, seu cõsecratio ecclesiæ, & uestium ornamentorum ecclesiasticorum non fit, eo quòd illæ sint gratiæ susceptiua, cum sint inanimata, sed hoc noscitur introductum: quia sicut & homines, sic & illa per benedictionem, & consecrationem diuino cultui habilitantur, & idonea & maioris reuerentiæ efficiuntur. Personis uerò per unctionem, & benedictionem maior gratia infunditur. Quidam autem in ornamentorum benedictione manus suspendunt, de quo dicetur in secunda parte sub tit. de diacono. Decimò esset de consecratione uirginum dicendum, sed de hoc in proœmio secundæ partis agetur.

SVMMA.

1 *Sacramentũ quid, quid mysteriũ, & quid mysterium differat a ministerio, nu. 2.*
3 *Sacramenti diffinitio.*
4 *Sacramenta uaria sunt.*
5 *Sacramenta ordinis, & necessitatis, an & quando à laico præstari possint.*
6 *Sacramentũ dignitatis, & uoluntatis quid.*
7 *Matrimonium est sacramentum uoluntatis tantum, & quo tempore nuptiæ solenniter celebrentur.*
8 *Mulieris complexus quo tempore sit fugiendus.*
9 *Mulieres cur uelentur in nuptijs.*
10 *Spõsæ anulus datur, & qua significatione.*
11 *Amoris summa uis.*
12 *Matrimonium triplex quoddam sacramentum continet.*
13 *Bigamus ineptus est ad clericatum, & quid ita.*
14 *Sponsus & sponsa benedicuntur primo parentibus, deinde a sacerdote. nu. 15.*
16 *Sacramentum unum dignius alio quatuor modis.*
17 *Sacramẽta quibus de causis sint instituta.*

De Ecclesiasticis sacramentis. Cap. 9.

CIRCA ecclesiastica † sacramenta notandũ est, q̃ secundũ Greg. 1. q. 1. multi. Sacramẽtum est in aliqua celebratione cũ res gesta ita fit, ut aliquid significatæ rei accipiamus, qđ sanctè & dignè accipiendũ est. Mysteriũ uerò est, quod occultè & inuisibiliter operatur Spiritussãctus, ita q̃ operãdo sãctificat, & sanctificãdo benedicit. † Mysterium. n. est in sacramẽtis, ministerium dicitur in ornamẽtis. Sed secundũ Aug. de conse. dist. 2. sacrificiũ &c. signũ sacramentum est inuisibilis gratiæ uisibilis forma. Item sacrificium uisibile, inuisibile sacramentũ. Item, idem signum est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cognitionem uenire. ¶ Dicitur 3
† etiam sacramentum, sacræ rei signũ, uel sacrum secretum. De hoc etiam in quarta parte sub sexta particula canonis dicetur super uerbo mysterium fidei, & sub tit. de oblatione. ¶ Sanè quædam † sunt sacramenta necessitatis tantum, quædam dignitatis, & necessitatis, quædam ordinis, & necessitatis, quædam dignitatis, & uoluntatis, quędam uerò uoluntatis tantum. Sacramentũ necessitatis tantum est baptismus, qui in summa necessitate à quocunque (duntamen in forma ecclesiæ) collatus proficit ad salutem. de summa trini. c. 1. §. pen. 22. dist. §. uerum. Et dicitur necessitatis: quia sine eo nemo saluari põt, si ex cõtẽptu deseratur. De hoc sacramento in sexta parte sub sabbatho sancto dicetur: Sacramentũ dignitatis & necessitatis est confirmatio dignitatis; quia à solo episcopo confertur. extra de confirma. quanto. de sac. unct. c. 1. necessitatis: quia ex cõtemptu illud dimittens non saluatur: ut in prædicto c. quanto. de hoc etiã sub dicto sabbato dicetur.

Sacramenta uerò ordinis, & neceſſitatis ſunt pœnitentia, euchariſtia, & extrema unct. Ordinis: quia tantum à rite ordinatis ſecundū claues eccleſiæ dari debent: † niſi in neceſſitate, in qua quis poteſt etiam laico confiteri. Neceſſitatis quoniam ex contemptu illa dimittens ſaluari non poteſt. De pœnitentia uide in ſexta parte, ſub tit. de quinta furia cœnæ Domini, ut diximus in repertorio noſtro ſub titu. de pœn. & re. De euchariſtia in quarta parte ſub canone dicetur. De extrema unctione in præce-
6 denti ti. dictum eſt. ¶ Sacramentum † uerò dignitatis, & uoluntatis eſt ordo dignitatis: quia à ſolis epiſcopis cōfertur, uel quia non niſi dignus, & dignè ad illud aſſumendus eſt, extra de ſum. tri. c. 1. in fine. Voluntatis: quia ſine illo quis ſaluari poteſt, extra de epiſ. qui re. epiſ. cap. 1. & 1. q. 1. §. ſed notandum. & §. ecce cum. De hoc dicetur in proœmio ſecundæ partis. ¶ Sacramen-
7 tum uoluntatis † tantum eſt matrimonium & dicitur uoluntatis; quia ſine illo quis ſaluari poteſt. Non enim expedit homini ad regna cęlorum tendere uolēti nubere. 23. q. 3. tunc ſaluabitur. ¶ Circa quod notandum eſt, quòd ſecundum canones. 23 q. 4. non oportet, extra de ferijs capellanus. ſolennitas nuptiarum facienda non eſt à ſeptuageſima, quod eſt tempus triſtitiæ, uſque in octauam Paſchæ, nec tribus hebdomadis ante feſtum ſancti Ioannis. Sed ſecundùm conſuetudinem eccleſiæ generalis matrimonium publicè contrahitur in eccleſia à craſtina dominicæ in albis, uidelicet, ab octaua die Paſchæ uſque ad primum diem rogationem. Et in prima die rogationum in mane clauditur hæc ſolennitas, & durat prohibitio uſque ad octauam diem poſt Pentecoſten incluſiuè, & ſic loquitur Clemēs Papa in ſua epiſtola decretali, extra de fer. capellanus. A prima quoque dominica Aduentus uſq; ad Epiphaniam non debent nuptiæ celebrari, ut in prædicto c. non oporter. 23. q. 4. nec etiam fierent uſque ad octauam Epiphaniæ, niſi quia dominus nuptias cum ſibi præſentia, cum etiam miraculo decorauit. Vnde tūc cantatur: Hodie cęleſti ſponſo iuncta eſt eccleſia. Quidam tamen dicūt ſanctius eſſe, q̄ hac prohibitio uſque ad octauam ipſius feſti extendatur, ſicut & officium conuerſionis aquæ in uinum fit in uuptijs. In præmiſſis ergo temporibus matrimonia non contrahuntur: quoniam ipſa tempora ſunt orationi deputata. † Et ideo debet tūc 8
homo à lecto uxoris ſequeſtrari. Generaliter enim tempore, quo abſtinetur à nuptijs, abſtinendum eſt etiam à coniugali amplexu 33. q. 4. per totum. niſi forte ob fragilitatem humanitatis uir ab uxore poſcat coniugale debitum, uel ecōuerſo, quo niam poſcenti ſoluendum eſt, quia ſecundum Apoſtolorum uir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier, & econuerſo, extra de conuer. coniu. quoddam. Licet autem ſolennitas nuptiarum præmiſſis temporibus interdicta ſit, quocunque tm̄ tempore matrimonium legitimè per uerba de præſenti cōtractum eſt, tenet. Quòd uerò ſtatutum fuit in canon. 33. q. 4. non oportet, q̄ triplicibus ſeptimanis præcedētibus feſtum beati Ioannis Baptiſtæ nuptiæ non celebrarentur, ideo factum fuit, ut liberius orationi uacetur. Inſtituerat enim eccleſia prius duas quadrageſimas, præter maiorem, unam ante Natale Domini, quæ comuniter uocatur ſancti Martini, & durabat uſque ad Natale. Aliam ſcilicet quadragintа dierum ante feſtū beati Ioannis Baptiſtæ, in quibus uacandum erat orationibus, eleemoſinis, & ieiunijs. Sed propter hominum fragilitatem illæ duæ ad unam ſunt redactæ, & iterū illa diuiſa eſt in tres hebdomadas aduentus, & tres ante natiuitatem ſancti Ioannis, in quibus eſt ieiunandum, & à nuptijs eſt abſtinendum.
¶ Porrò † ſecundum beatum Iſidorum ea- 9
dem quæſtione, fœminæ dum maritantur, ideo uelantur, ut nouerint ſe ſemper uiris ſuis ſubditas eſſe. Et quia Rebeca uidens Iſaac, ſe uelauit. ¶ Item ideo nubentes poſt *Gen. 24.*
benedictionē uitta uno inuicē uinculo copulantur, ne compagem, ideſt fidem unitatis coniugalis diſrumpant. Eadem uerò uitta candida, purpureoque colore permiſcetur: quia candor eſt munditia uitæ, purpura ad ſanguinis poſteritatem adhibetur, vt hoc ſigno, & continentia, & lex continendi ab utriſq; ad tempus admoneatur, poſt hoc ad reddendum debitum non negetur.
¶† Item, q̄ in primis anulus à ſponſo ſpon- 10
ſæ datur ſit unicum propter mutuæ dilectionis ſignum, uel propter id magis,

ut

ut pignore, ideſt, ſigno eorum corda iunguntur. Vnde & in quarto digito ideo anulus inſeritur, quia in eo uena quędam (ut fertur) ſanguinis ad cor uſque perueniat. Item Protheus quidā ſapiens primum ob amoris ſignū ferreum anulum fecit, & inibi adamantē incluſit, & inde ſubarrare ſpō-
11 ſas inſtituit, quia ſicut ferrum † omnia domat, ſic amor omnia uincit, quoniam nihil amoris furore uehementius, in authen. de nup. Et ſicut adamas eſt infrangibilis, ſic
Cant. 8. & amor eſt inſuperabilis, Fortis eſt enim ut mors dilectio, Ideoq; in digito anulari in quē uena procedit à corde, illum portare inſtituit. Poſtmodum uerò pro ferreis ſunt aurei cōſtituti, & pro adamante gemmis ornati, quia ſicut aurum cætera metalla, ſic amor uniuerſa bona præcellit. Et ſicut aurum gemma decoratur, ſic coniugalis amor cæteris uirtutibus adornatur. Nuptiæ autem ſecūdùm Amb. ea. q. nec illud. dictæ ſunt à nubendo. Illæ enim quæ nubunt, caput propter uerecundiam obuube-
Gen. 24. re, non loqui ſolent. Vnde & Rebecca, uiſo Iſaac, cui deſpōſari debebat, caput obnubere cepit 32. quæſt. 2. honorat. in fi. Verecūdia nanque debet præcedere nuptias, quo ipſum coniugium plus uerecundia cōmendet, & magis expetita debet uideri à uiro, quàm ipſa uirum expetiiſſe. Sed ſecundum Hie. ea. q. connubia. Connubia legitima peccato carent, non tamen tempore illo, quo actus coniugales geruntur, præſentia Spiritusſancti datur, etiam ſi per fectus eſſe uideatur, qui officio generatio-
12 nis obſequitur. ¶† Notandum etiam eſt, 15
q̄ triplex ſpirituale ſacramentum in carnali matrimonio conſumato deſignatur. Primum ſacramentum eſt unio ſpiritualis animæ ad Deum, & per fidem, dilectionē, & charitatem, ſiue unio uoluntatis, ſcilicet charitas, quæ conſiſtit in ſpiritu inter Deū & iuſtam animam. extra de biga. debitum.
1. Cor. 5. q. vnde Apoſtolus: Qui adhæret Deo, unus ſpiritus eſt cum illo. Hoc ſacramentum ſignificatur per coniunctionem animorū, habitum in prima deſponſatione carnalis matrimonij. Secundum eſt unio humanæ naturæ ad Deum, quæ facta eſt in utero uirginali per incarnationem uerbi Dei, ſiue naturæ conformitas, quæ conſiſtit in carne inter Chriſtum & ſanctam eccleſiam, de conſec. diſt. 2. in Chriſto patre. Ad quod pertinet illud, Verbum caro fa- *Ioan. 1.*
ctum eſt &c. Hoc ſacramentum deſignatur in matrimonio carnali per coniunctionē corporum conſumato, non quòd ipſa coniunctio, in qua Spiritusſanctus non adeſt, illud deſignet, ſed per ipſum actum conſumatum ſignificatur. ¶ Tertium ſacramentum eſt eccleſiæ unitas, ex omnibus gentibus collecta, & uni uiro, ſcilicet Chriſto ſubiecta 26. diſt. Acutius. Hoc ſacramentum ſignificatur in eo, qui unicam tantū, & uirginem habuit uxorem, facto poſtmodum clerico, & ordinato. ¶ Vbi † vero quis 13
ad bigamiam, ſiue ad ſecnndum matrimonium tranſit, iam ab unitate recedit, quia carnem ſuam in plures diuidit, & ſic huius tertij ſacramenti ſignificatio in eo non cadit, quare promoueri non poteſt, nam promotus unitatem ſignificare nō poteſt. Præterea, per ſecuneum matrimonium recedit à prioris coniunctione matrimonij, eccleſia uerò, ex quo ſe Chriſto coniunxit, nunquam ab eo diſceſſit, nec ab ea Chriſtus. Bigamus ergo talem unitatem ſignificare non poteſt. Vnde meritò propter huius ſacramenti defectum promoueri nō pōt, extra de ſe. nu. c. 1. & c. vir. & 30. quæſtio. 1. de his. ¶ Illud etiam † nota, q̄ ſicut 14
ſtatutum eſt in Concilio Charta. 25. diſt. ſponſus. & 23. diſt. ſponſa. Sponſus & ſponſa benedicendi à parentibus, uel à paranymphis, offerantur eccleſiæ ſacerdoti. Accepta autē benedictione eadem nocte pro reuerentia benedictionis in uirginitate permaneant. Cæterum † nuptiæ bene- 15
dicendæ ſunt à ſacerdote cum precibus, & oblationibus ex inſtitutione Euariſti Papæ 30. q. 5. c. 1. Veruntamen uir & mulier ad bigamiam tranſiens, matrimonium cōtrahendo, nō debet à presbyteris benedici. ext. de ſe. nu. ca. 1. & c. 7. 21. q. 1. de his qui. quia cū alia uice benedicti ſint, eorum benedictio iterari non debet. Nō ergo debent nuptiæ benedici, niſi ubi uirgo cum uirgine contrahit, ꝓpter rationē, quæ ponitur in proœmio ſecūdæ partis, imo preſbyter, qui benedictione cum ſecunda uxore celebrauerit, officio & beneficio ſuſpenſus eſt ad ſedem apoſtolicam mittendus, quod quidem ad exhortationem continentiæ noſcitur introductum, ſecundùm quo-

rundam

rundam locorum consuetudinem, si quis contrahat cum secũda uirgine benedictio iteratur, & hoc si dominus Papa sciat, & tolerat, alioquin non ualet. Dicunt etiam quidam, ꝙ si aliqui uirgines contrahentes non fuerint benedicti, facti bigami iterum contrahendo poterunt benedici, sed & si contrahentes fuerint benedicti, licet se nõ cognouerint carnaliter, non ideo iterũ cõtrahentes benedicentur. De benedictione uirginum dicetur in proœmio secun-
16 dæ partis. ¶† Notandum autem est, quòd unum sacramentum dignius est alio quatuor modis, scilicet, ratione efficaciæ, ut baptismus, ratione sanctitatis, ut eucharistia, de consec. dist. 2. nihil. ratione significationis, ut coniugium. Quidam tamen non approbant istum modũ. Et ratione conferen-
17 tis, ut cõfirmatio, & ordo. ¶ Sed† quæritur, quare instituta sunt sacramenta, quia sine illis potuisset Deus humano generi uitam æternam & gratiam donasse. Respondeo propter tria. ¶ Primò, propter humiliationem, ut dum homo ex Dei præcepto se rebus insensibilibus, & se inferioribus reuerenter subiecit, ex hac obedientia magis apud Deum mereatur. ¶ Secundò, propter eruditionem, ut per id, quod foris in specie uisibili cernitur, ad inuisibilem uirtutem, quæ interius est agnoscenda, mens eruditur. ¶ Tertiò propter exercitationem, quia cum homo otiosus esse non debeat, præponitur ei utilis, & salubris exercitatio in sacramentis, qua uanam, & noxiam declinet occupationem, Iuxta illud, Semper aliquid boni operis facito, ut diabolus inueniat te occupatũ. de consecr. dist. 5. nunquam, Non ergo debent omitti, prout in præcedenti tit. dictum est.

LIBER SECVNDVS.

SVMMA.

1 *Sectæ hominum tres in summa.*
2 *Gentilium secta.*
3 *Vates quis dicatur.*
4 *Hebræorum secta.*
5 *Christianorum nomen ubi primũ inuentũ.*
6 *Christi nomina, & eorundem interpretatio, & nu. 8.*
7 *Christi nomina quædam dicuntur de ipso relatiue, quædam non.*
9 *Deus, uer. attribuitur trinitati, æqualiter.*
10 *Iesus unde dictus Nazarenus.*
11 *Clericales qui dicãtur. & unde, & nu. 26.*
12 *Monachorum quatuor genera.*
13 *Religio unde nomen sortita.*
14 *Ecclesiasticarum personarum duo genera, & unde ortum habuerint. nu. 15.*
16 *Episcopalis ordo quadripartitus est.*
17 *Papa est caput Ecclesiæ. Cardinales cardines.*
18 *Patriarcha quis dicatur.*
19 *Archiepiscopus quis, & unde dictus.*
20 *Metropolitanus unde nomen sortitus.*
21 *Prælatus quisquam non potest se uniuersalem appellare.*
22 *Episcopatuum, & graduum diuersitas fluxerit.*
23 *Flamines qui, & unde dicti.*
24 *Episcopus & præpositos Dominus elegit, quis autem diaconos.*
25 *Presbyterorum institutio unde primum.*
26 *Corona clericorum cur instituta. Item unde originem duxerit, nu. 31.*
27 *Clerici cur patentibus auribus incedant.*
28 *Corona clericorum forma.*
29 *Figura cir. ularis dignitas & eminentia.*
30 *Clerici sunt sacerdotes, & reges.*
32 *Pili unde manant, & quo consilio rescindantur, maxime uiris ecclesiasticis.*
33 *Clerici ad quid instituantur. Et quare in quatuor temporibus. nu. 34.*
35 *Clerici cur maxime ordinem diebus sabbatorum.*
36 *Dominica die celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum.*
37 *Subdiaconos facere dies dominica an liceat.*
38 *Ieiunium sequens an possit transferri in præcedentem hebdomadam.*
39 *Virginũ cõsecrat o quo tẽpore fiat. Et quo. loco, quenue apparatu, ac ordine. n. 40. 43.*
41 *Episcopus consecrandas uirgines ter compellat eodem uerbo.*
42 *Virgines consecrandæ deponunt uestes ueteres, & induunt nouas. Et qua id significatione.*
44 *Virginibus cur uelum imponatur.*
45 *Velum est quintuplex.*
46 *Viduã quid prohibeat uelari ab episcopo.*
47 *Sacerdos non debet interesse secundo nuptiis.*
48 *Diaconissarum institutio antiquitus.*
49 *Pontifex Roman. quot ordines clericorum. possit adhibere in celebratione.*
50 *Ordines ecclesiastici quot.*
51 *Ordinum quidam sacri, quidam non. Et utrorumque enumeratio.*
52 *Spiritussancti septem dona correspondent septem ecclesiæ ordinibus.*
53 *Ordinis Ecclesiastici spiritualiter, & specialiter in ecclesia designantur.*

ARGVMENTVM.

De Ministris, & Ordinibus Ecclesiasticis, & de eorum officijs Caput 1.

1 IN hac secunda parte de ministris, & ordinibus ecclesiasticis, eorumq; officijs, tractare præuidimus. ꝓmittentes† ꝙ tres sunt sectæ famosæ, videlicet, Gentiliũ, Hebræorũ, & Christianorũ. Prima est erroris. Secũda ueritatis. Tertia ueritatis, & salutis. In prima naufragamur. In secũa à periculo eripimur. In tertia saluamur. Prima secta dicitur à scando, quia secat, ideſt, separat nos à Deo. Secunda, & tertia à sectando & tenendo, qñ illuminant, saluant, & liberant. Christianorum personæ tam seculares, quàm ecclesiasticæ de alijs duabus sectis sumptæ sunt, Hebræa videlicet, & Gentil. Sicut enim apud nos duo sunt genera personarum, scilicet laicales, & ecclesiasticæ,
2 12. quæst. 1. duo, sic & apud Gentiles & Hebræos. ¶ Apud† Gentiles quidem seculares pesſonæ erant hæ, nempe monarcha, scilicet Imperacor Romanus patritij, qui & senatores dicebantur, ad quorum arbitriũ vniuersa ordinabantur, Reges. Duces, Comites, Præsides, Præfecti, Suffecti, Tribuni militum, Tribuni plebis, Prætores, Centuriones, Decuriones, Quaternio nes, Duumuiri, Quæstores, Aediles, & Aulæ Ianitores. Inter poetas verò erãt ad uocati, carminum relatores, carminũ scriptores, comœdi, tragœdi, & historiogra-
3 phi. ¶† Vates autem, qui à vimentis dictus est, modò sacerdotem, modò prophetam, modò poetam significat, secundùm Isidorum in ritu templorum erant apud Gentiles archiflamines, protoflamines, flamines, & sacerdotes, vt iam dicetur. Erant quoque apud eos virorum, & mulierum religiosi conuentus. ¶ Apud† Hebræos 4
quoque eadem erat diuersitas personarũ, aliæ nanque erant seculares, aliæ diuino cultui, uidelicet in templo dedicatæ. In templo erant summus sacerdos, vt Melchisedech, minores sacerdotes, leuitæ, nathinæi, luminum extinctores, exorcistæ, ianitores, & editij, seu cantores. Super populum verò legendum, erat dux populi Moses, & sub eo, quos ipse constituerat ad consilium Ietro soceri sui, erant etiam Chiliarchæ, & Acontarchæ, Pentacontarchæ, & Decacontarchæ, ideſt millenarij, centenarti, quinquagenarij, & decani. χιλιὰς, enim interpretatur mille, & ἄρχων, princeps, inde, χιλιάρχος, qui præ est mille hominibus, inde, & Acontaharcha, qui super centum potestaté habebat, Pentacontarcha dicitur, qui præest quinquaginta Πέντε. enim quinque sonat. Decanus, qui decem. Δεκα, enim decem sonat. Apud Christianos quoq; simili diuersitas reperitur. ¶ Et nota, quòd Christiani à Christo dicti sũt. Christus verò à chrisma
te, de quo dictũ est in parte prima sub tit. de consec. ¶† Nomé Christianorũ primũ 5
in Antiochia inuentum est. Antea enim omnes vocabantur discipuli, vel fratres, donec Apostoli in Antiochia concilium fecerunt. 2. qõ. 3. ad mensam: Et dicuntur Act. 2.
Christiani orthodoxi, ideſt, rectè gloriantes, & ut credunt viuẽtes. Nam ὀρθῶς, Græcè, dicitur rectè Latinè, & δοξα, gloria. Dicitur ergo Christus à chrismate, Ps. 44.
quasi vnctus. Ipse autem vnctus est æter- Cant. 1.
naliter à Deo præ consortibus suis, prout Ps. 104.
legitur in Actibus Apostolorum, & hoc nomen est oleo effusum. Hinc est, ꝙ in veteri testamento sacerdotes, & regi Christi noncupabantur, quia vncti erant vnctione temporali. Iuxta illud. Nolite tãgere Christos meos. Hoc† autem nomen Christus 6
non est proximum nomen Saluatoris, sed est communis nuncupatio potestatis. Est enim cõmune nomen dignitatis. Sed hoc nomen Iesus proprium est vocabulũ personæ Saluatoris, quo ab Angelo Gabriele in conceptione uocatus est, euangelista testante,

restante. Vocabis (inquit) nomen eius Iesum, & ab hominibus in circuncisione.
Luc. 1. ¶Et nota, q̃ Iesus, Hebraicè dicitur Messias, Græcè Christus, uel σωτὴρ, uel σωσὶν
Matt. 2. Latinè unctus, ut præmissum est, uel Saluator, eo q̃ ipse saluum faciet populum
Math. 5. suum à peccatis eorum. Potestatem enim habet dimittendi peccata, sicut ipse dicit, uel saluatoris, quia ipse nobis salutem dedit. Si enim præcepta eius seruauerimus, uitam æternam possidebimus. Hoc autem nomen Iesus, Porphyrius philosophus Græca, & Latina lingua peritus, scribebat Latinè Iesus, Græcè uero per h, quã Græci pro i longa, sonãt, Vnde & quidam proferunt gysus, Latini uerò per e longam. Rectius ergo videtur sic esse pingendum, Iesus, per Græcam abbreuiationem, quam Hiesus per Latinam aspirationem. Sed & hoc nomen Christus, cum sit Græcũ, Græca scribitur abbreuiatione sic, Christus.
Nam Græci ponunt x pro chi. p. verò pro r, &c. pro s. Si autem scribitur per, s, à Latina terminatione finitur. ergo si longo schemate scribitur, sic per aspirationẽ pingatur, Christus. ¶ Circa † nomina autem
7 Christi notandum est, q̃ quædã ex ipsis dicuntur de Christo relatiuè, seu quasi relatiuè, vt pastor, sponsus, & mediator, quædã non relatiuè ut homo, quædam translatiuè, ut agnus, ouis, uitulus, serpens, aries, leo, uermis, & quædam cum sint institutione relatiua, sunt & prærogatiua priuilegij appropriata, vt Christus. Iesus autem est propriè proprium nomen eius, ut præmissum est. Vocatur ẽt Christus, α & ω, idest
Apoc. 1. principium, & finis. & Hebraicè Emanuel,
Esa. 7. Mat. 1. quod est nobiscum Deus, interpretatum. Nobiscum enim est per præsentiam maiestatis, per participationem ueritatis, & per uinculum charitatis, & per adimpletionẽ ueritatis. ¶ Vocatur præterea, uia, ueritas,
Ioan. 3. & uita. ¶ Via in exemplo, uel præcepto.
8 ¶† Veritas in promissione. Vita in proœmio. Sabaoth verò, ideſt Deus exercituum. Adonai, quod est Domine, Ἀθάνατος, ideſt, immortalis, Κύριος, ideſt, dominus, Θεὸς, ideſt, Deus Παναγιος, ideſt, optimus. pater disponens, uel perfectus, Ὁμούσιος, ideſt, unus essentiæ, nomina sunt Dei, non tantum personæ Christi, de consecr.
Esa. 9. diſt. 2. ego. Vocatur præterea Christus, secundum Esaiam, admirabilis consiliarius, Deus fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis. Admirabilis in incarnatione. Consiliarius in integra rerum cognitione. Deus in rerum creatione. Fortis in rerum dispositione Pater futuri seculi in meritorum retributione. Princeps pacis dicitur, uel quia fuit mediator Dei & hominum, uel etiam hominum & angelorum, uel quia confert illis pacem, quæ exuperat omnem sensum, cuius pacis non erit finis. ¶ Vocatur etiam Christus ineffabili nomine τετραγραμματον, ideſt, quatuor literarum, sunt ioth, he, uau, het, quæ sunt apud nos. prima quæstione quinta, he, est ergo nomẽ literæ, q̃d dicitur ineffabile, nõ quia non ualeat fari, sed quia non est Deus hoc nomine, nisi in arduis inuocandus, uel quia eius sententia sufficienter uequeat explicari Cuius interpretatio est talis, ioth principiũ, he iste, uau, passionis, beth, uitæ quasi iste est principium uitæ passionis. Genitiuus more Græcorum ponitur pro ablatiuo, passionis, pro passione, ideſt per passionem. Quomodo autem uita nostra ab ipsius morte dependeat, non possumus intueri. De hoc dicetur in tertia parte sub titulo de indumentis legalibus. ¶ Hoc † autem no 9
men Deus appropriatur patri & filio, & spiritui sancto, prout in symbolo Athanasij legitur. Quamuis etiam quandoque ad alias personas extendatur, iuxta illud. Dijs non detrahes. extra de hær. cum ex iniuncto. 2. q. 1. ex sacerdotibus. Et Alibi, Applica illud ad Deos Et Apostolus. Nam & si Exod. 1. Cor. 8.
sunt qui dicantur dij, siue in cœlo, siue in 1. Cor. 4.
terra, nobis tantum unus Deus pater, ex quo omnia. & idem. Si nostrum euangeliũ est opertum, in his, qui pereunt, est opertũ in quibus Deus huius seculi excæcauit mẽtes infideliũ. ¶† Rursus, Iesus dictus est Na 10
zarenus à quodam uico Galileæ, Deus dictus est propter unicam cum patre substantiam, Dominus uerò dicitur propter seruientem creaturã. Deus & homo dicitur, quia uerbum & caro. Verbũ dicitur, quia pater per eum omnia condidit, siue iussit. Imago dicitur propter parem similitudinem patris. ¶ Siquidem apud Christianos seculares personæ, laici dicuntur. λαος enim Græcè, dicitur populus Latine. ¶ Clericales † sunt, qui in ecclesia deseruiunt. 11

uel ipsam regunt, à κλῆρος, quod est sors prout iam dicetur. Hi autem subdiuiduntur in monachos, ideſt in singulariter degẽtes 1. q. 1. si cupis. Nam. μονος Græcè dicitur singularis Latinè, & alios religiosos.
12 Sunt † autem quatuor genera monarchorum. Alij sunt cœnobitæ, qui uidelicet in cõmuni monasterij regula & uita obediẽtiæ maiorũ deseruiunt. Alij sunt anachoritæ, qui uidelicet ædificant solitudines, & quãuis in eõi uita positi. priuatæ tamen cõtemplationi uacant, alij sunt eremitæ, qui uidelicet solitariè in desertis degunt. Alij sunt gyrouagi, ideſt, uagabundi, & circ-
23 cunclliones. 23. q. 5. c. 1. ¶† Religio uero dicta est, quia per eam uni Deo religamur ad diuinum cultum uinculo seruiendi, & in clericos seculares, qui usurpato nomine seculares dicuntur, extra de offic. or. licet. ad differentiam regularium, qui proprio carent, quod non contingit in istis. Nam & secundum Aug. 2. quæst. 1. legi. Bonus non monachus, uix bonum clericum facit. ¶ Sed ecclesiasticarum persona rem
14 duo sunt genera. † Nam aliud est dignitatis. Aliud ordinis. Dignitatis, ut Papa, patriarcha, primas, archiepiscopus, siue metropolitanus, quod idem est, episcopus archidiaconus, & archipresbyter, & præpositus. Quamuis omnes, qui præsunt, præpositi generaliter ritè uocẽtur. extra de uerb. signifi. quamuis. ¶ In choro uerò personæ sunt decanus, subdecanus, cantor, siue præcentor, succentor, thesaurarius, siue sacrista, archiacola, & huiusmodi. ¶ Dignitates autem ut & ordines à lege originem, & exemplum traxerunt, Iuxta illud, Constituens eos principes super omnem terrã quanquàm quidam dicant dignitates à gẽtilitate sumpsisse initium. Ordinis aũt personæ sunt, sacerdos, diaconus, & cæteri,
15 quos inferius prosequimur. ¶† Qualiter à ueteri ritu tã Gentiliũ, quàm Hebræorum ad cultũ præsentis ecclesiæ translatio personarũ facta sit, & qualiter ab illis personæ dignitatũ in ecclesia originem habuerint, breuiter uideamus. Et quidẽ dominus Papa, qui pater uel custos patrum est, uicẽ gerit summi Pontificis. ¶ Romanus Imperator monarchæ similitudinem gerit.
¶ Senatoria, & patritiorũ dignitas manet in ecclesia in quatuor patriarchis, & in ecclesia Romana in Cardinalibus. 86. distin. Constantinus. Primates, qui tribus archiepiscopis præesse habent, regem exprimũt, qui tribus ducibus præest. Metropolitani seu archiepiscopi Ducibus comparantur, qui pluribus Comitibus præsunt, sicut illi pluribus episcopis. Pelagius tamen Papa dicit 6. q. 3. scitote, q̃ una prouincia habet regem & metropolitanum. ¶ Episcopi Comitum similitudinem gerunt.
¶ Corepiscopi, quorum potestas sublata est 68. d. quamuis. & c. corepiscopi præsidum & præfectorum. Præpositi uerò tribunos militum imitantur. ¶ Archipresbyteri tribunos plebis. Cancellarij Prætores. Archidiaconi Centuriones Decani Decuriones. Presbyteri Curati aduocatos.
¶ Personæ quoque ordinum ab illis originem habuerunt. Nam presbyteri uices gerunt ædilium. Diaconi quaternionum. Subdiaconi Duumuirorum. Exorcistę quæstores imitantur. Ostiarij aulę ianitores Lectores carminum relatores. Acolyti carminum scriptores. ¶ Sanè † episcopalis or- 16
do secundum Isidorum, 21. d. cleros. quadripartitus est, uidelicet in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, atque Episcopis. ¶† Apostolica autem fides, sicut ait 17
Anacletus Papa 22. dist. sacro. caput & cardo est aliarum, quoniam sic ut ostium cardine regitur, sic illius authoritate omnes ecclesię reguntur: & inde dicti sunt Cardinales, per quos tota ecclesia sicut ostium per cardinem gubernatur. Illius autem prælatus Papa, ideſt pater patrum uocatur & uniuersalis, quia uniuersæ ecclesiæ principatur, & Apostolicus, quia principis Apostolorum uice fungitur, & summus Pontifex, quia caput est omnium Pontificum, a quo illi tanquam à capite membra descendunt, & de cuius plenitudine omnes accipiunt, quos ipse uocat in partem solicitudinis non in plenitudinem potestatis. extra de usu pal. c. ad honorem. Hic est Melchisedech, cuius sacerdotium non est cæteris comparatum. ¶ Patriarcha uero. † Græ- 18
ca lingua, summus patrum interpretatur, quia primum, ideſt Apostolicum retinet locum 11. dist. cleros. & ideo quia summo honore fungit, tali nomine censetur, sicut Romanus, Constantinopolitanus, Antiochenus, Alexandrinus, Hierosoly-

mitanus. Dicitur etiam Patriarcha, quasi pater arcæ, ideſt Eccleſiæ, vel pater patrũ, princeps ἄρχων, enim Græce, Princeps interpretatur Latinè. Hic eſt Moſes, qui Aaron in Pontificem oleo conſecrauit.

19 ¶† Archiepiſcopus Græco vocabulo dicitur, eo qđ ſit ſumus, ſeu princeps Epiſcoporum. Tenet enim uicem Apoſtolicam, ꝙ præſidet tam metropolitanis, quàm cæteris Epiſcopis. ¶† Metropolitani, ſeu metropolitæ à menſura ciuitatum uocantur, ſingulis enim prouincijs præeminent. quorũ authoritati & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt, ſine quibus nihil reliquis Epiſcopis agere licet. Solicitudo enim totius prouinciæ eis commiſſa eſt. Vnde Pelagius Papa ait 5.q.3. ſcitote. Scitote certam eſſe prouinciam, quę habet decem aut undecim ciuitates, & unum Regem, & totidem minores poteſtates ſub ſe & unum Metropolitanum, aliosque ſuffraganeos decem uel undecim iudices epiſcopos. Ad quorum iudicium omnes cauſæ epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum ad ciuitatum referantur. Omnes autem ſuperius deſignari ordines epiſcoporum, & ſuperiorũ uno eodemque uocabulo epiſcopi nominantur. Sed priuato nomine quidam utuntur propter diſtinctionem poteſtatis, quã ſingulariter acceperunt. Epiſcopatus uocabulum unde dictum ſit, ſub tit. de epiſcopo dicetur. Porrò ſecundùm Anacletum Papam 91.d. prouinciæ. Primates. & patriarchæ diuerſorum nominum, ſed eiuſdem formæ atque officij ſunt. Et ideò quidam Primates uſurpant ſibi nomẽ patriarchæ, vt Aquilegien. & Granden. Primatia autem dicta eſt à primitijs conuerſionis

21 ad fidem. ¶† In concilio quoque Africano, eadem diſt. 1. ſtatutum eſt, ne primæ ſedis epiſcopus princeps ſacerdotum, aut ſummus ſacerdos, aut aliquid huiuſmodi, ſed tantum primæ ſedis epiſcopus appelletur. Pelagius etiã Papa ſtatuit ea. d.c. nullus, vt nullus patriarcharũ uniuerſitatis uocabulo unquam utatur, nec aliquis in ſuis epiſtolis uniuerſalem nominet illum, quia ſi unus patriarcha uniuerſaljs dicitur, patriarcharum nomen cæteris derogatur & ſubtrahitur. ¶ Ad hæc ſummorum Pontificum, præſulum, atque reliquorum ſacerdotum inſtitutio in ueteri teſtamento ſumpſit exordium, & in nouo eſt plenius conſumata. 16.d.§. 1. Summa nanque atque minores ſacerdotes à Deo per Moſen inſtituti ſunt, ut perpetuus eſſet cultus tabernaculi per ſucceſſores eorum a filijs Iſrael Dauid autem ad miniſteria domus Exo.38
Dei amplius ianitores inſtituit, & cantatores. Salomon exorciſtas inuenit, ſicut ſub titulo de ſacerdote dicetur. Hæc omnia eccleſia in nouo teſtamento imitata eſt, ut iam dictum eſt. Habet enim ianitores, quos oſtiarios appellamus, pro cantoribus uerò lectores ſimul & cantores inſtituit exorciſtas etiam nomine, & officio antiquo manente recepit, pro filijs Aaron. Omnes infra ſummum Pontificem ſacerdotium adminiſtrantes, conſecrati ſunt, inter quos quædam † diſcretio eſt, exor- 22
tat, ut alij appellentur ſimpliciter ſacerdotes, alij archipresbyteri, alij epiſcopi, alij archiepiſcopi, ſeu metropolitani, alij primates, alij patriarchæ, alij ſummi Pontifices, ut præmiſſum eſt. Quæ diſcretio maximè à Gentilibus introducta eſt, qui ſuos flamines, alios ſimpliciter flamines, alios archiflamines, alios proflamines, ideſt primates appellabant, hi in capite pileum habebant, in quo erat breuis uirga, qua à carnibus ſacrificiorum aues arcebant. Pileum autem ipſum de ſuper aliquid lanæ habebat, quod cum per æſtum ferre non poſſent, filium tantum in capite ferre cœperunt. Vnde filo, quo †utebantur, flamines dicti ſunt, quaſi filamines. 23
Verum feſtiuis diebus filo depoſito pro ſacerdotij eminentia pileum imponebatur. Maiorum quoque & minorum ſacerdotũ diſcretio in nouo teſtamento ab ipſo Chriſto ſumpſit exordium, qui Apoſtolos pro maioribus, diſcipulos pro minoribus ſacerdotes inſtituit. Petrum uerò in ſummum ſacerdotem elegit. Apoſtoli etiam eandem formam ſecuti in ſingulis ciuitatibus epiſcopos & presbyteros ordinauerũt, prout ſub tit. de ſacerdote dicetur. Leuitas uerò ab Apoſtolis legimus ordinatos Vnde Cyprian. ait 93. diſt. dominus. Meminiſſe debent diaconi, quoniam epiſcopos † & præpoſitos dominus elegit Diaconos 24
autem poſt Aſcenſionem domini in cœlum Apoſtoli ſibi conſtituerunt, ſubdiaconos, & acolytos tempore procedente

dente eccleſia ſibi conſtituit. Et ſicut canõ Clementis Papæ teſtatur 81. diſt. in quibus beatus Petrus epiſcopus, Primates vel Patriarchas in illis ciuitatibus poni præcepit, in quibus olim apud Ethnicos, ſiue Gentiles erant flamines eorum, atque primæ legis doctores. In quibus verò olim apud eos erant eorum archiflamines, quos minores reputabant quàm dictos. Primates eorum, Archiepiſcopus inſtitui præcepit, & in ſingulis reliquis ciuitatibus ſingu
25 los epiſcopos. † Anacletus quoque Papa ea. d. epiſcopi. inſtituit presbyteros per caſtella & villas poni, & ordinari. Cæterum in
Leui. 12. Leui. legitur voce ſuperna ad Moſen dictum eſſe: Loquere ad Aaron, nemo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offerat panes Deo ſuo, nec accedat ad miniſterium eius, ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi paruo, vel grandi, vel torto naſo, ſi fracto pede, ſi mancus, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugẽ ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, ſi pondero ſus, ſi languidus, quia indignum eſt dare Deo, quod dedignatur homo. 71 diſt. hinc etenim, & cap. ſeq. in quo inſtruimur quales à clericatu ſint repellendi. ¶ Dicuntur autem clerici à κλῆρος Græcè, quod eſt, ſors ſeu hæreditas Latinè, quaſi ſint de ſorte Domini, vel quaſi Dominus eorum ſors ſit, iuxta illud Prophetæ: Dominus pars hæreditatis meæ &c. 12.q.1. clericus. & c. qui extra. de preben. cum ſecundum.
Pſal. 15. Ex quo patet, ꝙ nihil extra Deũ habere debent, ſed ſolũ decimas, primitias, & oblationes, quæ ſunt hereditates Domini, accipiant ſiue quaſi ſint ſorte electi. In ueteri nanq; teſtamento, & apud Gentiles, & clerici, & ſacerdotes ſorte & libris eligebantur. & in nouo teſtamẽto Mathias ſorte electus eſt Primus autẽ clericus factus eſt Petrus. Iginius Papa decimus à beato Petro compoſuit clerum, & diſtribuit gradus.
Pſal. 15. Act. 1.

26 ¶† Circa coronam clericorum tria attendenda ſunt, ſcilicet Capitis abraſio. Capillorũ detruncatio. Formę circulatio. Ad capitis abraſionẽ tria ſequuntur. ſcilicet mũditię cõſeruatio, deformatio, & denudatio munditiæ conſeruatio, quia ex capillis ſordes in capite aggregantur. Deformatio, ꝙa capilli ad ornatum ſunt, ſignificat ergo tonſuram mundam, & non formabilem vitam, ideſt ꝙ clerici debent habere mundi-
tiam mentis interius, & non formabilẽ vitam, ideſt non exquiſitum habitum exterius, ſecundum Dionyſium in eccleſiaſtica Ierarchia. Raſura quoque & tonſura capillorũ eſt depoſitio omniũ temporalium. Clerici enim victu & veſtitu contenti omnia cõmunia habere debent 12. queſtio. 1. clericus, & cap. dilectiſſimis. Vnde iuxta Apoſtolum: Comam non nutriant, ſed caput deſuper in modũ ſphæræ radant. 23.d. prohibitæ. Denudatio autem ipſa ſuperioris partis capitis, nullũ debere eſſe mediũ
inter nos & Deum, demonſtrat, vt reuela- 11
ta facie gloriam Domini liberè contemplemur. ¶ Rurſus radimus caput relictis inferius in modum coronæ capillis, quia caput mentem ſignat, capilli verò ſeculares cogitationes. Sicut ergo caput mundatur ſuperius à capillis, ita mens noſtra dum ſuperiora, ideſt cœleſtia cogitat, à ſecularibus cogitationibus mundari debet. Sed pars inferior capillos habet, quia non eſt prohibitum aliquando de ſecularibus cogitare, ſine quibus vita preſens duci non poteſt. 1.q.1. ſi quis obiecerit. Circa detruncationem capillorum notandum eſt, quia illa ſignificat, quòd clerici omnes ſuperfluas cogitationes debẽt à mente abſcindere. ¶† Abtonſo igitur capite, & patentibus auribus incedere debent, ne capilli cre 27
ſcendo aures operiant, & oculos impediãt 23. diſt. non liceat, quoniam prouidendũ eſt, ne ſeculares cogitationes aures, & mẽtis oculos impediendo, nos ad ſecularia trahant. Vnde capillos ſuper aures tondeamus, vt quinque capitis ſenſus expeditos ad Dei ſeruitium habeamus.

¶ Bene igitur ad Ezechielem dicitur, Sa- Ezec. 44
cerdotes caput ſuum non radent, neq; comam nutriant, ſed tondentes attondeant capita ſua. Si quidem vt ait Greg. in paſtorali. li. 2. c 18. Capilli in capite exteriores, ſunt cogitationes in mente. Qui dum ſuper cerebrũ inſenſibiliter oriuntur, curas uitę preſentis exprimunt. Que quia ex negligentis ſenſu importunè aliquando prodeunt, quaſi non nobis ſentientibus procedunt. Quia ergo ſacerdotes, qui ſunt ſacri fidelium ducꝰ, ſolicitudines exteriores habere poſſunt, nec tamen eis uehementer incumbere debent, rectè caput

radere,

radere, vt comam prohibentur nutrire, vt cogitationes cordis de vita subditorum. necꝫ se funditus amputent, nec rursus ad
Ro. 44. crescendū nimis relaxēt. Et bene subditur. Tondentes adtondeāt capita sua, vt videlicet curiæ temporales solicitudines, & quarum necesse est, prouideant, tamen rescindantur citius, ne immoderatius excrescāt. Dum ergo per administrationem exteriorum prouidentia corporum vita protegitur, & rursum per moderatā cordis intentionem non impeditur, capilli in capite sacerdotis reseruantur, vt cutem cooperiāt, & resecantur, nec oculos claudant. Circa formæ circulationē seu coronā sciendum
28 est, ꝙ fit propter multa. ¶ †Primò in signum, ꝙ Christus rex noster seipsum in ara Crucis oblaturus spineam coronā portauit Vnde & nos, qui per eandem passionem saluari desideramus, Dominicæ passionis signum, ideſt formam spineæ coronæ, quam ipse ut spineas peccatorum nostrorum auferret in passione portauit in capite, in uerticibus nostris portamus, vt sicut ille pro nobis, sic & nos pro illo irrisiones, & opprobria paratos esse libenter sustinere monstremus. ¶ Secundò, circulus capillorum, virtutem æqualitatis vndique rationi consentientē designat: Tunc enim temporales res bene cogitantur, si conne-
29 niant rationi. ¶ † Tertiò circularis figura fit, quia hæc figura non habet principium, neque finem. Per quod datur intelligi, quòd clerici sunt ministri Dei, qui non habuit principium, neque habebit finem.

¶ Quartò, hæc figura nullū habet angulū, per quod significatur, ꝙ clerici nō debent habere sordem in uita quoniam, ubi angulus, ibi sordes, vt dicit Bernardus. Et ꝙ debent habere veritatē in doctrina, quoniā ueritas angulos non amat, vt dicit Hieron. ¶ Quintò, quia hæc figura omnium figurarum est pulcherrima. Vnde in hac Deus cęlestes creaturas fecit, per quod significatur, ꝙ clerici debent habere pulchritudinem interius in mente, & exterius in conuersatione. ¶ Sextò, quia hæc figura est omnium simplicissima. Nam secundum Aug. nulla figura ex una linea tantùm consistit nisi sola circularis, quæ vnica linea claditur, per quod significatur, quòd clerici debent habere simplicitatem columbinam, iuxta illud: Estote simplices, sicut columbæ 6. qō. 1. ex merito. ¶ † Septimò corona 30
clericos esse specialiter regnum Dei demonstrat. Ipsi nanq; secundum Hier. 12. q. 1. duo sunt, sunt reges & sacerdotes, id est regales sacerdotes, & sunt reges, ideſt, se & alios in virtutibus regentes, & ita in Deo regnum habent. ¶ † Sanè rasura ca- 31
pitis clericorum fit, sicut ait Beda in historia Angelorum, in memoriā eius, quia cū beatus Petrus in Antiochia prædicaret, abraserunt summitatem capitis eius in cō tumeliā nominis Christiani, & Dominicæ passionis, quod quidem hodie toti clero in honorem traditur. Fuerunt tamen, qui dicerent, quòd tonsuræ ecclesiasticæ vsus à Nazareis, qui omnia veteris legis custodiūt, exortus est 24. quæst. 3. uer. Nazarei. Hi enim prius crine seruato, denuò post magnæ uitæ continentiā caput radebant, & capillos in igne sacrificij mittebant, ut perfectionē deuotionis suo Domino consecrarent. Quorum exemplo ab Apostolis introductum est, vt & Nazarei ac sancti Dei crine prætonso innouentur, quamuis olim Christiani à Iudæis quasi in opprobriū Nazarei vocarentur, pro eo, ꝙ Saluator noster à uico quodam Galilææ Nazarenus appellatus est. ¶ Potest etiam dici, ꝙ usus tonsuræ à lege occasionem traxit. Sacerdos nanque legis tyaram, ideſt pileum ex byſſo in modum mediæ sphæræ in capite, Rex uerò coronā gestabāt, pars uerò capitis rasa tyaram, circulus crinium designat coronam, ad notandum, ꝙ instituit eos Deus genus electum in regalem 1. Pet. 2.
sacerdotem. ¶ Rursus lex coronam quatuor digitorum super mensam, & desuper aureolam fieri iubebat. Cæterum ad Ezechielē Dominus dicit: Sume gladium acu- Exo. 5.
tum, & educ per caput tuum, & barbam. Longitudo nanque capillorum multitudinem significat peccatorum. † Hinc igitur 32
clerici barbas sibi radere informantur. Ratio nanq; pillorum barbæ, qui ex super fluis stomachi prouenire dicuntur humoribus, designat, ꝙ uitia & peccata, quæ in nobis superflua sunt, rēsecare debemus. Radimus enim barbas, ut per innocentiam, & humilitatem puri videamur, & Angelis, qui semper in iuuenili ætate florent, coæquemur. ¶ In ieiunijs tamen quandoq; capillos

pillos crescere permittimus, quia cogitationes quæ contra Deum non sunt, ut est ecclesiam ædificare, agrum colere, & similia quæ tempore abstinentiæ fieri solent, prohiberi non debent. Concilium Carthaginense statuit. extrà de uita & honestate cleric. clerici. 33. distin. si quid. ut clerici neque comam nutriant; neque barbam.
38 ¶ † Ordinantur autem clerici, ut Deo seruiant nec decætero seruiant mundo, nec gloriæ mundi. Debent ergo offerre corpora sua hostiam uiuentem, sanctam, Deo
Ro. 12. placentem Vnde Apostolus ad Rom. Confundantur omnes qui gloriantur in stultitia, ideſt in gloria mundi, quæ non est uera gloria, sed imago gloriæ. ¶ Quare autē
34 ordinandis manus imponatur, dicetur in tractatu de diacono. ¶ † Ordinantur in quatuor temporibus ideo, quia sacerdotes & alij clerici locum in ecclesia obtinent, quē
Nu. 3. Leuitæ in populo Israel obtinuerūt, quos sicut in libro Numerorum legitur. Dominus pro primogenitis recepit, & eos in Aegypto, dum primogenita Aegyptiorum interficerentur, custodiuit, primogenita uerò quasi quædam primitiæ sunt. Vnde quasi primitias Domino offerrimus, cum aliquem ad sacros ordines consecrantes. Conueniens igitur est, ut in primitiis temporum, scilicet in quatuor temporibus, primitias hominū offeramus, ¶ Rursus, ideo in quatuor temporibus, ut quatuor uirtutibus exornentur, & sub quatuor Euangelijs seruire Christo, & ecclesiæ moueantur. In uere, ut uirtutibus floreant. In æstate, ut fructus afferant. In autunno, ut fructus bonorum operum metant. In hyeme, ut collectus conseruent in horreo, & eis fruantur in Domino. Et uide in sexta parte sub Sabbato post Dominicam 17. Ideo
35 autem † potius in Sabbatis quatuor temporum. quàm in quartis, uel sextis ferijs fiunt ordinationes, quia illa dies Spirituisā cto consecrata est, cuius dona in ordinibus recipiuntur. Præceptum enim est à priori populo, Sabbatum celebrare, ad hoc, vt esset figura sanctificationis Spiritussancti.
Exo. 16. Vnde in Exo. Requies Sabbati sanctificata est Domino. Et iterum, Custodite Sabbatum meum, sanctū esse enim mihi, quia
Exo. 31. erit signum inter me & uos in generatio-
& 35. nibus uestris. Exo. præterea, nunquam le-
gimus in Gene. sanctificationem fieri per Gene. 2.
omnes priores dies, sed de Sabbato solum dictum est, sanctificauit Deus diem Sabbati. Fiunt etiam in Sabbato in signum, ꝙ ordinandi debent habere Sabbatum temporis, ut tandem transeant ad Sabbatum æternitatis. Ordinatio autem, quæ fit in Sabbato, sequentis diei est, Figurat enim sacerdotes ordinatos, esse ministros diuersorum dominicorum sacramentorum. Ideoq; fit hora nona, quia iam illud tempus ad Dominicum diē, scilicet resurrectionis intelligitur pertinere. 75. dist. quia partibus. extrà de temp. ord. literas. Ordinandi enim ad Christi similitudinem Sabbato resurtexisse intelligiuntur. ¶ † Congruè igitur in 36
hac die scilicet Dominica celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum, in qua sunt collata chrismata gratiarum, in ea Dominus resurrexit, in ea Apostolis in
Mar. 16 sufflauit dicēs. Accipite Spiritumsanctum, Io 20.
quorum remiseritis peccata, remittentur Act. 2.
eis. In hac promissis Spiritussanctus aduenit. Rectè ergo ad eam benedictiones sacerdotales dirigimus, ut cum Apostolis hi lariter cantare possimus. Veni sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium scilicet ordinatorum. Fiunt etiam ordinationes in Sabbato mediāte hebdomadæ quadragesimæ, qua cātatur, sitientes 85. d. c. si. 73. c. principali, 16. q. 1. in parochijs, & etiam in Sabbato sancto. veruntamen usq; ad tēpora Simplicij Papæ Romani Pontifices dicuntur semper in Decembri ordines celebrasse, ut dicetur in sexta parte sub Sabbato post decimamseptimam Dominicā. Vnde & tunc officia plena inueniuntur, ꝙ in alijs non contingit. In Sabbato uerò post Pentecost. ordines sacri non conferūtur, quia in sequenti tunc septimana recepta Spiritussancti gratia celebrantur † Solus autē Romanus Pontifex potest subdiaconos facere in diebus Dominicis, extrà de tempo. ord. c. 1. Alij prælati possunt in diebus Dominicis solum minores conferre. & uirgines consecrare. Si autē ob urgentem necessitatem in die Dominica ordinatio fiat, quia fortè perfici nō potuit in Sabbato, debet hoc fieri ieiunio cōtinuato, tā ab ordinando, quàm ab ordinatore, quia tūc propter continuationē ieiunij fingitur una dies. extra de temp. ord. ca. literis. 73.

di, quod partibus, &c. seq. ¶ † Cæterum in quibusdam locis habentes festa suarum ec clesiarum in sabbatis quatuor temporum, transferre dicuntur ieiunium in præceden tem septimanam ob honorem suarum festiuitatum, sed dicimus nec hoc eis licere, nec tunc posse ordines celebrari. Melius igitur esset festiuitates ipsas transferri. De hoc dicetur in 6. parte sub quarta feria ter tiæ hebdomadæ Aduentus. Qua die & hora fiat episcoporum consecratio, sub tit. de episcopo dicetur. ¶ Illud etiam considerandum est, q̃ sacerdotes & diaconi tantum nominantur ab Apostolo in epistola, eo q̃ ipsi præcipuè in ministerio altaris necessarij sunt. Cæteri uerò ordines postea adiecti sunt pro utilitate ministerij, quia propter multitudinem credentium ritè per illos non poterat adimpleri. Vnde & secundum Ambro. illorum ordinatio præcipuè circa altaria celebratur, & pro eis episcopus ante altare prosternitur. Alij uerò ne quaquam ad altare ordinantur, ex q̃ nec ad altaris ministeria statuuntur, sed alia officia implent, cantando, siue legendo, siue alia seruitia faciendo, omnes tamen quærunt faciem prælati, ideſt, præsentiam domini, vt valeant in primogenitis hæreditare, ad instar Iacob, qui sibi fratris primogenita uendicauit. Et attende, quòd in quibusdam ecclesijs immediatè post collationem cuiuslibet ordinis cantatur responsorium, uel tractus, prout apparet in libro Pontificali per nos edito, & bene ad denotandum, q̃ ordinati in lectione iam lecta instructi ad solicitudinem & laborem, quę per responsorium, & tractum significantur, uocantur. ¶ Quia verò de uirginum consecratione mentio facta est, uidendum est, Primò, quibus diebus benedicantur, Secundò, quid significent, quæ in earum
39 benedictione aguntur. ¶ † Benedicuntur autem in Dominicis diebus, & in diebus Epiphaniarum, & in albis Paschalibus, & in festis Apostolorum, ut Spiritus sanctus super eas simplices ut columbas descendere videatur, & ut per Apostolos per morem uirginitatis ecclesiæ prius traderẽtur, quasi per paranymphos sponsæ Domino consecrentur. ¶ Sequitur uidere, quid significent, quæ in earum benedictione agũtur, & licet omnis anima Deo desponsetur per fidem, unde Oseæ, Spõsabo te mihi in fide. Virgines tamen specialius Christo desponsari dicuntur, quia earum caro carni Christi familiarius se conformat, pro eo q̃ illa sicut nec caro Christi corruptionem non sensit. Et inde est, q̃ uirgines sequuntur agnum quocunque ierit. Apo. ¶ † Sanè 40 uirgines benedicendæ sub papilione, uel aliquo alio loco stent, incluſueque archipresbytero uel alio ante Euangelium alta uoce cantante. Prudentes uirgines &c. cũ cereis ardentibus in manibus, nudis capitibus exeunt obuiam episcopo, & ecclesiã ingrediuntur. Si quidem cereos accensos ferunt in manibus, Iuxta illud Luc. Sint lumbi uestri præcincti, & lucernę ardentes in manibus uestris, ut ostendant se imitari prudentes uirgines, quæ ornauerunt lampades suas, & exierunt obuiam sponso. Sponsus nanque earum est Christus, quem Pontifex eius uicarius præsentat. Lucernas quidem ardentes in manibus tenere, est per bona opera exemplum proximis monstrare. Iuxta illud Saluatoris, Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona &c. Egressus verò earum de papilione, & ingressus in ecclesiam, designat q̃ per suspiciendam benedictionem, & a Christo desponsationem, de ergastulo, & ærumnis, ac tenebris præsentis uitæ atque fallacijs, ad cœlestis regni libertatem, gaudium, ac claritatem, & ad superni regis thalamum transducuntur. Vnde ecclesia, Veni lecta mea, & ponam in te thronum meum. Nudis capitibus obuiam ueniunt, & Pontifex cantando dicit illis, Venite, & ipsæ similiter cantando respondent, & nunc sequitur ad representãdum, quod in canticis legitur. Surge amica mea, sponsa mea, ostende mihi faciem tuam & sonet uox tua in auribus meis. Rursus denudatio capitum depositionem, & abrenunciationem mundanorum congruè designat. Nudato etiam capite ecclesiam ingreditur ad notandum, quòd uelut formosæ & sponso placidæ in ipsius sponsi tabernaculum introducuntur, iuxta illud in Canticis: Nigra sum, sed formosa & introduxit me Rex in tabernaculum suum. ¶ † Ter autem dicitur eis, Venite, ad notandum, quòd ad hoc tripliciter debemus uenire, scilicet, Per abdicationem 41 proprie-

Oseæ 2.

Apoca. 13. 40.

Luc. 12.

Mat. 15

Mat. 5.

Cant. 2.

Cant. 1.

proprietatis. Per uotum castitatis. Et per sponsionem obedientiæ. ¶ Debent quidem uenire. Primò per abdicationẽ proprietatis de conuersatione mundana, de seruitute Aegyptiaca, de carcere, de laqueis, & de
Psal. 140 retibus, unde Psal. Cadẽtin reatiaculo eius
Sap. 14. peccatores. Et Sap. Creaturæ Dei factę sũt in tentationem animæ hominũ, & in muscipulam pedibus insipientium.

¶ Secundò, debent uenire per uotum castitatis, tanquam prodeuntes à delectatione carnali & immunditia, & loco toxicato, de quo si quid anima sumit, & per pẽnitentiam non reijcit, moritur morte æterna.

¶ Tertiò, per sponsionem obedientiæ de propria uoluntate, sicut de corruptione & clibano accenso, & de Babylonica forna ce. Et ideo cum pueris, qui erant in forna ce illa, dicunt, Et nunc sequimur in toto
Dan. 3. corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam, in Dan. parum ante Psal. Benedi. de quolibet autem istorum exeundũ est, firmo cordis proposito, solemniori uoto, &
Exo. 3. totius uitæ perseuerantia. Et hæ sunt quasi tres dietæ. Exo. uiam trium dierũ ibimus in solitudine. Quas tres dietas præmissæ tres uocationes, tripliciter factæ designãt. Quia verò post susceptum tam laudabile propositũ restant insidiæ & tentationes dę monũ, atq; acerrima contra mundũ, carnem, & dæmones certamina, & insuper regularis obseruantiæ difficultas, quæ mulieribris infirmitas sufficienter per se sustinere non posset, ideo diuinum auxilium, & sanctorum suffragia per litaniam, quæ subij-
42 citur, implorantur. ¶ † Consequenter deponunt uestes ueteres, & induunt nouas benedictas, ad notandum, quòd in hoc proposito uetus homo exuitur, & nouus indui
Eph. 4. tur, qui, sicut legitur Ephes. creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Et debent esse uestes mundæ & candidæ ad significandum, quòd quia Dei filio desponsantur, debent de cætero se mundas & sanctas
2. Cor. 10 absque macula præseruare uel conseruare. Iuxta illud Apostoli, Desponsi enim uos uni uiro uirginem castã exhibere Christo. Hoc. n. candor seu mũditia uestis ostẽdit. Vnde Ecclesiastes. Omni tẽpore uestimenta tua sint candida. Et hoc est sumptũ
Eccl. 9. à beata Cecilia, quæ exterius uestę fulgebat, intus castitate nitebat, & ab Angelis, qui in Christi resurrectione nisi sunt in uestibus albis. Vel si sit niger habitus, significat, carnis mortificationem. Quia enim Christus sponsus suus mortuus est pro ipsis, debent & ipsæ commori pro illo. Vnde Apostol. Qui Christi sunt, carnẽ suã cruci *Gal. 5* fixerunt cũ uitijs & cõcupiscentijs. Et Ro- *Rom. 6.* Si cõplantati facti sumus similitudini mortis Christi, simul & resurrectionis erimus. Rursus nigredo habitus est contemptus uiridis amplexus. ¶ † Subsequenter indutæ 43 uestibus benedictis uersus episcopum ueniunt, quasi ad ipsum actu dicant. Regnũ mundi & omnem ornatum seculi contemptimus propter amorẽ Domini nostri Iesu Christi &c. ¶ † Vela quoque super scapu 44 las & pectora dependentia ex institutione Sotheris Papæ cum signo crucis earum capitibus imponuntur. ¶ Primò, ad significãdum, q̃ pro Christo debent mundũ humiliter corde, & opere contemnere, & sensus uelare, ac memoria passionis Christi munire, ne ad mundana lasciuiendo exeãt, uel illa ad illarũ sensus intrẽt. Iuxta illud Apo *Gal. 5.* stoli, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. ¶ Secundò, uelantur, quia nõ sunt imago Dei. 33. q. 5 mulierem. ¶ Tertiò, ut ostendantur subiectæ. ¶ Quartò, ne illicitè cunctis uiris appareant. ¶ Quintò, ne species earũ occasio inspectoribus sit peccandi, quia Psal. ait, Domine delectasti me *Psal. 91.* in factura tua, & creaturæ Dei factæ sunt in tentationem, ut præmissum est. Velum ergo est signum pudoris, & futuri honoris ¶ Deinde, quia Christo desponsantur, qui est *a*, & *ω*, i deſt principium, & finis, *Apo. 1.* ideo datur eis anulus, qui est rotundus, principio & fine carẽs. Et ponitur in quarto digito, ex quo uena quædam sanguinis ad cor protenditur, ut sciant se sponsum suum Christum toto corde debere diligere, & ei inseparabiliter adhærere. Postremò uerò coronæ capitibus earum imponũtur, iuxta illud Ecclesiast. Veni spõsa Christi, & accipe coronam &c. ad notandum, quòd quando uirgo per consecrationem summo regi desponsatur, regina, efficitur, ideſt, se & alios in uirtutibus regens. Vnde Prouer. Vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. In qua coronatio- *Pro. 1.* ne Pontifex cantat, illud Canticum lætitiæ, Veni electa mea &c. tanquam cele-

Universidad de Sevilla Biblioteca

ris sponsi paranymphus. Et hinc est, quòd illarum amici & consanguinei in hac consecratione lxtantur. Leo Papa primus instituit in concilio Calcedon. quod ipse celebrauit. solas uirgines debere uelari.

45 ¶† Quia uerò in præmissis de uelo mentio facta est, ideo notandum, quòd uelũ aliud est conuersionis, aliud cõsecrationis, aliud professionis, aliud ordinationis, aliud prælationis. Velum conuersionis aliqua de seculari uita ad religionem transiens assumit, & tunc si per annum inter uelatas steterit, ulterius exire non poterit. extrà de reg. uidua, & c. statuimus. ¶ Velum consecrationis, à solis episcopis solis uirginibus, & solum in festiuis & Dominicis diebus datur. Vrgente tamen necessitate, sicut & baptisimus, omnibus dari posset. 20. quæstio. 1. deuotis. Non datur etiam nisi in 25. anno illud recipienti, nisi fortè dispensatiuè 77. dist. placuit. Velum autem professionis suscipitur à uirgine, quando continentiam profitetur, non tamen ante 12. annum. ea. q. 1. & q. 2. puella. quoniam nec ante illud tempus benedicitur. extrà de regu. cum uirum. ¶ Datur uelum huiusmodi cum benedictione solenni, & cum litania. extrà ea. parte. Hoc uellum nullus episcopus dat uiduis, uel corruptis, ut in c. deuotis. in fi. sed ipsummet de altari (ut dicunt quidam) assumunt. 28. q. 1. uidua. extrà

46 de reg. uirum. ¶† Sanè, uirgo & non uidua, ideo ab episcopo uelatur, quia uirgo in hac desponsatione typum gerit ecclesiæ, quæ pura & uirgo uni nuptit uiro, idest

Cor. 10 Christo. Et in signum huius rei uelatur ab episcopo, quia à Christo recipitur in coniugium. In cuius persona dictum est, anulo suo subarrauit me Dominus. Sed uidua non gerit in tali facto typum ecclesiæ, sicut uirgo, cum non sit integramente & corpore, sicut illa. Vnde non sic coniungitur Christo, ut representet ecclesiæ coniunctionem, quare non uelatur.

47 ¶† Præterea sacerdos prohibetur secundis nuptijs interesse, & super secundò nubentes benedictionem infundere. extrà de secũdis nuptijs. cap. 1. prout dictum est in prima parte sub tit. de sacramentis. Sed hæc uidua, quasi secundò nubit. primò homini, postea in professione Christo, id eoque ei quasi celebranti secundas nuptias non porrigitur uelum consecrationis, nec etiam professionis, sed ipsa illud suscipit de altari. Aiunt tamen quidam, quòd licet non ab episcopo, potest tamen à sacerdote uelo professionis uel conuersionis uelari, extrà de regu. uidua. 20. q. 1. deuotum. extrà quod met. cau. c. 1. à quo, seu à cuius ministro habitum seu uestem religiosam assumit, 20. q. 1. uidua extrà ne cler. uel uo. consuluit. In libro tamen Pontificali, secundũ ordinem Romanum, habetur benedictio uiduæ continentiã professentis, & ueli eius. Nam & Dominus Sareptanam uiduam per Heliam prophetam consolatus est. Et uidimus in urbe episcopum Hostien. inter uirgines, benedicere duas uiduas moniales. ¶† Velum ordina- 48
tionis olim diaconissæ in quadragesimo anno dabatur, ut posset elegere Euangelium in nocturnis. 21. q. 1. sanctimoniales. 27. q. 1. diaconissa. in concilio Laudicen. 32. distin. c. fina. statutum est, ut mulieres, quæ apud Græcos presbyteræ appellantur, apud nos uerò uiduæ, aut seniores uniuiræ, aut matriculæ appellantur, in ecclesia tanquam ordinatas constitui non debere. ¶† Velum prælationis olim abbatis- 49
sis in 40. anno dabatur. 20. q. 2. iuuenculas 31. q. quomodo. ¶ Illud autem sciendũ est, q̃ sacro sancta mater ecclesia gradus & ordines habet distinctos. Et Romanus Pontifex celebriter Missarum solennia agens, sex habens secum ordines clericorum, scilicet episcopus, presbyteros, diaconos, subdiaconos, acolytos & cantores, ipsos nnmeri sacramento perfectionem huiusmodi officij manifestatus. Senarius nanque numerus perfectus est, ut in proœmio tertiæ partis dicetur. Sed & sex ordines ministrorum fuisse in ueteri testa. legimus, uidelicet põtifices, sacerdotes, leuitas, nathineos ianitores, & psallentes, quos ex maiori parte distinxit Artaxerses in epistola quam Esdreæ scribæ dixerit, dicens. Notum facimus de sacerdotibus uniuersis, & leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, & nathineis, & ministris domus Dei, ut eis uectigal, tributũ, & annona nullatenus imponatur. ¶† Ordines uerò ecclesiasticos Siluester 50
Papa enumerat 23. dist. à subdiacono. & 1. q. 7. clericus, dicẽs, põtifici presbyter, presbytero diaconus, diacono subdiaconus, subdiaconi, acolytus, acolyto exorcista, exorcistæ lector, lectori ostiarius, ostiario abbas, abbati monachus, in omni loco obsequium repræsentant. Beatus quoq; Isidorus. 21. d. clericos. ita dicit, generaliter clerici nuncupãtur omnes, qui in ecclesia Christo deseruiunt, quorum gradus, & nomina sunt hæc, ostiarius, psalmista, lector, exorcista &c. mentionem enim faciẽs post alia de cantore. Et hi omnes gaudent priuilegio clericali. Veruntamen quidam perfidi hæretici sacramentum ordinis, contemnentes, falsò mentiuntur, quod ecclesia Christi nõ habebat personas, quas exorcistas, ceroferarios, lectores, uel diaconos appellaret: sed solum exorcistas dæmonum, qui aduersãbatur Paulo, nec ea quæ Christus fecit, uel Apostolus dixit pro tã uilibus significationibus, quæ infra sequuntur, fecit & dixit, sed altiora & prætiosiora quæ Romana nescit ecclesia, demonstra-

51 uit. ¶† Horum autem ordinum quidam sunt non sacri, & quidam sacri. Non sacri, seu minores ordines sunt hi, cantoratus, psalmistatus, ostiariatus, lectoratus, exorcistatus, acolytatus. Sacri uero seu maiores sunt isti, subdiaconatus, diaconatus,

52 presbyteratus. episcopalis ordo. ¶† Communiter autem assertitur septem ordines fore, quorum ostiarius est primus, & sacerdos, ultimus, propter septiformem Spiritussancti gratiam, cuius munere sua officia prosequuntur. Si autem uelis ad singulos ordines singula dona referre, à timore incipiens, illum ostiario deputabis & exinde singula singulis referens, sapientiam presbytero adaptabis. Esa. 4. Hæ sunt septem mulieres, in quibus Spiritussanctus habet hospitium, & unaquæque illarum

53 suarum parat conuiuium. ¶† Rursus spi-
✻ ritualiter * ostiarius est, quicunque spiritualiter alios in ecclesiam introducit, idest qui fidem prædicando docet. Lector est, quilibet mores dicendo exorcista, orando acolytus, illuminando subdiaconus, humilitatem monstrando, diaconus alios exhortando, sacerdos seipsum hostiam sanctam Deo offerendo, Episcopus, sacramẽta ministrando. De quolibet tamen seriatim specialiter prosequamur.

ADNOTATIO.

* Spiritualiter.] Potest etiam legi, aut certè addi, specialiter, quod singula officia singulis, non plura uni conferantur. N. Doard.

SVMMA.

1 *Cantoris munus & eius diffinitio.*
2 *Dauid cantores instituit.*
3 *Cantores uocibus consonis cantare debent.*
4 *Cantandi usus quorsum institutus.*
5 *Cantores nomine qui intelligantur.*
6 *Cantores baculos gestant.*

De Cantore. Cap. 2.

NOnnulli cæcitate ignorantiæ ducti cantorat ũ de minoribus esse autumant ordinibus, p eo, q̃ (ut iam p̃missum est) in q̃busdã ca- 1
nonibus inter minores ordines fit mẽtio de cãtore. Falluntur tñ, qñ nomen est officii, & non ordo. Qui aũt in ueteri testamẽto cantores dicti sunt, hodie lectores, uel Psalmistæ uocantur. Cantor itaq; uocatur, qui uocem modulatur in cã. 21. d. c. cleros. cuius duo sunt in arte musica genera, præcentor, scilicet & succentor. Præcẽtor uocẽ prẽmittit in cantu, succentor canendo subsequenter respondet. Concẽtor uero dicitur, qui consonat. Vnde qui non consonat, non cõcinit, nec concenter erit. Sanè Dauid ꝓphetarũ eximius cultũ Dei 2
uolens solennius ampliare, cantores instituit, qui coram arca fœderis Domini musicis instrumentis, & modulatis uocibus decantarent, inter quos præcipui fuerunt Heman, Asaph, & Aethan, sed omnium primus Heman, cuius uicẽ nũc in ecclesia primicerius obtinet, uel præcentor, qui cãtoribus est prælatus, unde legitur in paralipomenon: Isti sunt, quos cõstituit Dauid ſper cantores domus domini, stantes iuxta ordinem suum in ministerio, de filiis Caphat Heman cantor filius Iohel, & à dextris suis Asaph filios Barachiæ, ad sinistram ante Aethan filius Cusi ¶ † Porrò 3
debent

debent cantores cantare consonis uocibus, & suaui modulatione concinere, quatenus animos audientium ad deuotionem Dei valeant excitare, Verùm ecundùm Gre.91.dist.in sancta. plerumque in sacro ministerio dum blanda uox quæritur, con grua uita negligitur, & cantor Deum moribus simulat, cum uocibus populum delectat. Et Aug.lib.cõfes. Cum me magis mouet cantus, quàm res quæ canitur, pœnali ter peccasse confiteor, & tunc me audisse cantanté. Ideoque in ecclesia Romana altaris ministri cantare nõ debent, solumq; Euangelicæ lectionis officium intra missa rum solennia exoluant. Et Apost. ait, Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino, & Hie.92.di.c.1. Nõ audiãt(inquit) adolescentuli, audiant hi, quibus est officiũ in ecclesia psallendi, Deo non vocem tantum, sed corde esse cantandum, nec in tragædorum modum guttur, & fauces medicamine liniendæ sunt, ut in ecclesia theatrales moduli, & cantica audiantur. Cantantes igitur in corde, & in charitate, cantent in choro, quoniam magis deuotione cordis, quam iubilatione uocis cantandũ est. 38.d.edulio. non tenẽtes in manibus cymbala, uel aliquid huiusmodi, prout in
4 ueteri testamento fiebat. † Cæterum propter carnales, nõ ppter spirituales. cãtadi usus in ecclesia institutus est, ut qui uerbis nõ conpunguntur, suauitate modulaminis moueantur. Vnde Aug.in lib.confes. Consuetudinem canẽdi probat ecclesia, vt per oblectamenta aurium infirmior animus ad effectum pietatis assurgat. Antiqui pridie, quo cantãdum erat, cibis alijs abstinebãt, propter causam, uocis pter quam legu minibus psallentibus aptis. Vnde cantores
5 vulgò fabarij dicti sunt. ¶ † Cantores autẽ sunt, qui Dei laudatores, repræsentant prẽdicatores, alios ad Dei laudes excitantes. Eorum nanque symphonia plebem admonet in unitate cultus unius Dei persuerare. Per cantoris quoque officium paterfamilias intelligitur, qui de thesauro suo nova & vetera profert. ¶ Nec est prætereundum, quòd cantores, † tenent baculos in
6 choro, ad repræsentandum illud, quod in lege prẽcipiebatur, ut uidelicet edentes agnũ baculos in manibus haberent, significantes, quòd qui ad patriam festinant, esu Cœlestis agni, baculis, ideſt, scripturarum sententijs indigent contra demones. Per baculos enim cantorũ sententias scripturarũ vel doctrinas prædicatorum intelligimus. Vnde cum legitur euangelium, dẽ ponuntur: quia per euangelicam prædicationem legales deposuimus obseruantias. De choro dictum est in prima parte sub tractatu de ecclesia, de cantu uerò in fine proœmij quintæ partis dicetur.

S V M M A.

1 *Psalmista quàm uariè dicatur. Et cur rara de eo mentio in sacris canonibus. n 2.*
3 *Psalmista vnde dictus. Et eius officium.*

De Psalmista. Cap. 3.

PSalmista† tus quãdoque 1
tonsuratus uocatur, si cut constitutio Inn.3. extra de re iu. cum in ter. euidẽter ostẽdit. quãdoq; etiã clericatus. Vnde in alia eiusdẽ Inn.epistola, extra de æta.& qual.c.cũ cõtingat.dicitur, quod Abbas benedictus sacerdos potest in suo monasterio clericalem dare tõsuram, per quam ordo clericalis confertur, qui ordo sic collatus psalmistatus uocatur. In canone quoque Leonis Papæ 32.d. seriatim. si c inter cętera continetur, Seriatim & apertè prosequamur, quod sancta Romana Ecclesia in gradibus clericorũ ait, clericos, ostiarios, lectores &c. at nomine clericorum psalmistas ibi intelligi indubitatũ est. Vocatur etiam quandoq; cantoratus. Vnde in Tholetan. Conci. 22.d. si psalmista. ita legitur. Psalmista, ideſt cantor, potest absq; tõscientia episcopi, sola iussione presbyteri, officiũ susscipere cãtandi, dicẽte sibi presbytero, uide, ut quod ore cantas, corde crẽdas, & quod corde credis, operibus cõprobes. ¶ Sanè, quòd in † plerisque sacris 2
canonibus, & præcipuè 93. à diacono. 77. distinct. c. 1. & 2. & 3. facta de aliis ordinibus mentione, nihil de hoc ordine tangitur, ex eo contingit, quoniam alij omnes cum solennitatẽ, & à solis episcopis dantur, iste uerò etiam à sacerdote conferri

ferri potest. Ideoq; hunc non ordinem, sed officiũ fore plurimi asseuerãt, quãquã in eo ab episcopo collato quis clericale priuilegium assequatur 21. distin. cleros, in
3 princ. ¶ † Dictus est autem Psalmista à psalmis dicendis, siue ab officio canendi, prout sub lectore dicetur: Ad ipsum nanque pertinet(secundum Isidorum 25. dist. perlectis.)officium canendi, dicere benedictiones, ideſt, benedicamus Domino, laudes, ideſt, alleluia, uel Christus vincit, uel Christus regnat &c. sacrificium, ideſt, offertorium, responsorium, ideſt officium missæ, & quicquid ad canendi peritiam spectat.

S V M M A.

1 *Ostiarius vnde dictus. Et eius officium, & nu.5.*
2 *Ostiarius idem, quod ianitor.*
3 *Leuitis demandatũ erat negotiũ ianitorũ.*
4 *Ostiarij institutio ex Concilio Tholetano.*

De Ostiario. Cap. IIII.

2 OSTIARII† (secundum Isid 21.dist.cleros.) dicti sunt eo q ostijs templi præsint. Ipsi enim claues ecclesiæ tenẽtes omnia intus, extra quoq; custodiũt, atq; inter bonos, & malos habẽtes iudiciũ, fideles recipiũt, infideles respuũt, & excõicatos repel-
2 lunt. ¶ † Ostiarij idẽ sunt, q ianitores, qui in uet.test.ad custodiã templi electi sunt, ne ingrederetur in illud immundum in omni re, ideſt, aliquid in omnibus rebus.
1.Par.9. Stabant enim(prout legitur in Paralipomenon) in quatuor templi partibus, uidelicet in Oriente, in Occidente, Aquilone, & Austro. Portas tẽpli singulas ita obseruãtes, vt nec in puncto discederent à ministe
3 rio ¶ Leuitæ† enim, quibus numerus ianitorum creditus erat, eis cibos parabant. Hi autẽ imitantur ædituos, qui apud gentiles erant, & idẽ custodiebant. ¶ Sanè iux-
4 ta† decretum Tholetani Concilij 23. dist. ostiarius. Ostiarius, cũ ordinatur, postquã ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat cõuersari, ad suggestionem archidiaconi tradat ei episcopus claues ecclesiæ de altari dicẽs, Sic age, sic uiue, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recludũtur. Clauium ergo traditio, & uerba præmissa sunt huius sacramenti substantialia, cætera sunt solennitatis.
¶ Hoc† officium implemus, dum per fidem 5
in ecclesiam aliquem introduximus, uel docemus. Christus hoc officiũ impleuit, quando dixit, Attolite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales &c. Et quando ementes & uendentes de templo *Psal.23.*
eiecit 26.q.7. sed hæc dicimus, quòd in ec- *Ioan.10*
clesia spiritualiter agit. Vnde in euangelio dicit, Ego sum ostium.

S V M M A.

1 *Lector, unde dictus. Et eius manus. Et nume. 2. 3. 5.*
4 *Lector quomodo instituatur.*

De Lectore. Cap. V.

LECTOR† (secũdũ 1
Isid. 21.d. cleros.) à legendo, psalmista à psalmis canẽdis, uocati sunt. Lector.n. prædicat, ideſt, legit, siue recitat populis, quid sequãtur, Psalmista uerò canit, ut excitet ad cõpũctionẽ animos audientiũ, licèt quidã lectores ita miserabiliter pronuncient, s. altè, & per vocem sonoram, ut quosdam ad luctum lamentationemq; compellãt. Lectores etiã pronuntiatores uocantur, pro eo, quòd palam siue à longè pronuntiant. Tanta enim 1
& tam clara debet esse eorum uox, ut quãuis longè positorum aures impleat.
¶ Ad† lectores quoque pertinet lectio- 2
nes, & legendas in matutinis pronuntiare, & ea, quæ prophetæ uaticinati sunt, & Apostoli dixerunt, populis prædicare, ideſt legere. Ad hoc enim ordinantur, ut libros Dei distinctè, & apertè ad intelligendum legant, sicut in ueteri testamen. accipimus Esdram fecisse.
¶ Ad† eius quoque pertinet officium pa- 3
nem, & omnes nouos fructus benedicere

Lectores autem idem sunt, quod carminũ relatores, qui erant apud Gentiles. Martinus Papa 22. d. lectores statuit ut nulli liceat in populo psallere, aut legere, nisi qui ab episcopo fuerint ordinati lectores. ¶ Sanè, iuxta 4 decretum Thol. concil. 23. c. lector. Lector cũ ordinatur, facit de illo uerbum episcopus ad plebem indicans eius ñ dem, ac uitam, atque ingenium. Post hoc spectante plebe tradit ei codicem, in quo lecturus est, dicẽs: Accipite, & esto relator uerbi Dei, habiturus, si fideliter & utiliter impleueris officium, partem cum eis, qui uerbum Dei ministrauerint. Codicis ergo traditio, & uerba præmissa sunt de substantia huius ordinis, cætera sunt solennitatis.

5 ¶ Hoc officium † implemus, dum malè viuẽtes in ecclesia corrigimus, & aliquem bonis moribus instruimus. ¶ Christus hoc officium impleuit, quando in medio seniorum librum Esaię prophetę aperiens legit distinctè ad intelligendum, dicens, Spiritus domini super me, eo q̃ unxit me &c. extra de sac. unct. c. 1.

Luc. 4. Esa. 61.

SVMMA.

1 *Exorcista qui dicatur.*
2 *Exorcistæ officium. & nu 6.*
3 *Salomon exorcismi modis inuenit.*
4 *Exorcista qualis sit institutio.*
4 *Energumini qui, & unde dicti.*

De Exorcista. Cap. 6.

1 Ἐξορκιστὴς (secundũ Isid. 21. d. cleros) Græcè, Latinè, adiurans siue increpans uocatur. In uocat enim super † cathecuminos, seu super eos, qui habẽt spiritũ immundum nomẽ do mini Iesu adiurans per illud, ut egrediatur ab eis, de quo in 6. parte sub Sabbato sancto dicetur. Decet igitur, ut mundum habeat spiritum, qui dẽt immũdis spiritibus 2 imperare. † Ad eum itaque pertinet exorcismos memoriter retinere, manus super energuminos, & cathecuminos exorcizando imponere. 25. dist. perlectis. Et secundũ concilium Cartaginien. & de consecr. dist. 5. ener gumini. ipsis energuminis in domo Dei adsistentibus uictum quotidianum oportuno tempore ministrare. ¶ † Refert 3 Iosephus regem Salomonem modos ἐξορκισμοῦ, idest, adiurationis adinuenisse, quibus immundi spiritus ab homine obsesso per Eleazarum exorcistam pellebantur, ita ut reuerti ulterius non auderent. Huic officio mancipati, ἐξορκισταὶ uocati sunt, de quibus in euangelio legitur; Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij uestri, exorcistæ uidelicet, in quo eiiciunt? Et imitantur quæstores qui ertam apud Gentiles. ¶ † Sanè, iuxtã decretum Tholetani 4 concil. 23. di: exorcistæ, Exorcista, cum ordinatur, accipiat de manu episcopi librum in quo scripti sunt exorcismi, siue adiurationes, dicente sibi episcopo. Accippe & cõmenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energuminum, siue baptizatum, siue cathecuminum. Libri ergo acceptio & uerba præmissa sunt de substantia huius ordinis, cætera sunt solennitatis. ¶ Energuminiꝰ sunt, qui à dæ- 5 monibus obsessi sũt, uel lunatici, siue morbum aducum patientes, sic dicti ab ἔργον, quod est labor, & μενοι, quod est defectus, & νοῦς, quod est mens, quia secundum defectum mẽtis in defectu lunæ maximè patiuntur. * Cathecumini dicuntur in fidei ✠ articulis ante baptismum instructi. ¶ Hoc 6 † officium implemus dum per nostras orationes uitium diaboli de homine expelli- *Mar. 19.* mus. Christus hoc officium exercuit, quan- *Luc. 7.* do de Maria Magdalena septem demonia eiecit.

ADNOTATIO.

*Patiuntur.] At rectius, iuxta natiuam ἐτυμολογίαν, ἐνεργούμενοι, idest, obsessi à dæmonibus.

N. Doard.

SVMMA.

1 *Acolyti qui, & unde initium duxerint.*
2 *Acolytorum officium. & nu 5.*
3 *Acolyti imitantur carminum scriptores, uel emunctores.*
4 *Acolytorum institutio.*

De

De Acolyto. Cap. VII.

1 Ἀκόλυθοι † Græcè, Latinè ceroferarij, uel accensores luminũ nun cupantur. Hi ab Aarõ & filijs eius ministerij sui sumpserũt exẽplũ. Iuxta illud Exod. *Exo. 27.* Præcipe filiis Aaron, ut offerunt oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloq; contusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabunt eam Aaron & filij eius, ut usque mane luceat coram Domino. Quod ergo tunc sacerdotes agebant, hoc nunc acolyti faciunt in ministerio lucernarum, quoniã præparant luminaria in sacrario. Multa quippe non solum in nouo, uerum etiã in ueteri testamento legi Mosaicę superadita legimus & mutata, extra de cõsanguinitate & affinitate. nõ debet. Vnde Dauid *Par. 23.* in lib. Paralipomenon, dixisse perhibetur, non erit officium Leuitarum, ut portent ultra tabernaculũ, & omnia uasa eius ad ministrandum. ¶ Acolyti autem secun 2 dum † Isidorũ 21. dist. cleros. 23. dist. acolytus cereos fuerunt accensos, dum legitur euangelium, aut offertur sacrificium, non ut tenebras aeris, sed cordis illuminent, cum sol forte eodẽ tempore rutilet, & ut proximis opera lucis ostendant, atque ad signũ lætitiæ demonstrandũ, ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in euangelio legitur: Erat lux uera. *Ioan. 1.* quæ illuminat omnẽ hominẽ uenientem in hunc mundũ. Ipsi etiam præparant pro eucharistia suggesta, idest, uinum & aquã seu uasa, in quibus ponitur aqua & ui- 3 num. 25. dist. perlectis. ¶ Acolyti † imitantur carminum scriptores, qui erant apud gentiles, seu uerius emunctores, siue luminum extinctores, qui lucernas emungebant, & luminaria cõcinabãtur, ut Nadab 4 & Abiu. ¶ † Sanè iuxta decretum Concilij Tholetani 21. dist. acolytus. Acolytes dum ordinatur ab episcopo, quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debet, sed ab archidiacono accipiat cereoferarium, idest, candelabrum cum cereo, ut sciat se ad accendenda ecclesiæ luminaria, idest cæreos, dum euangelium legitur mancipari, accipiat & urceolum uacuum ad suggerendum, idest, ad ministrandum uinum in Eucharistiam, idest, in calicem, in quo est Eucharistia sanguinis Christi. Præmissa igitur uerba, & utensilia sunt huiusmodi ordinis substantialia, cætera sunt de solennitate. ¶ † Hoc officium implemus, dum 5 ignem uerbi cœlestis, quo fratres ad cognoscendum Deum illuminentur, & inflammentur, prædicando ministramus, ut dum lucum boni operis aliis ministramus. Dominus autem hoc officium se habere testatur, cum dicit, Ego sum lux mun- *Ioan. 8.* di, qui sequitur me non ambulabat in tenebris, sed habebit lumen uitæ.

SVMMA.

1 *Subdiaconatus ordo sacer est.*
2 *Subdiaconorum ordo.*
3 *Subdiaconi institutio qualiter fiat.*
4 *Subdiaconus cur in missa Lectiones legat: prater eius ferè officium.*
5 *Subdiaconus quo amictu utatur.*
6 *Imperatorem de ere esse subdiaconum.*

De Subdiacono. Cap. VIII.

Præmisimus de non sacris, & minoribus ordinibus. Nunc de sacris & maioribus, qui antonomaticè sacri dicũtur, subiiciamus, & primo de Subdiacono. ¶ Ordo .n. sub 1 diaconatus sacer hodie ſm Innocẽtiũ Tertiũ reputatur, extra de ætare, & qualitate ordine à multis. Siquidem subdiaconi nathineorum uices in ecclesia repræsentant. *i. Esd. 8.* De quibus in Esdra legitur, q̃ Dauid dederat nathineos administeria Leuitarum. Vnde Græcè, ὑποδιακονοι dicuntur, quia officij. & præceptis Leuitarũ subiacent, & eis ministrant, ex quorum ordine fuit ille Nathanael, quẽ Dominus in euãgelio cõmendauit, dicens: Ecce uerè Israelita, in *Ioan. i.* quo dolus nõ est. Nathinei aũt Hebraicè, dicuntur Latinè in humilitate domino seruientes, uel Deo oblati. ¶ † Subdiaconi 2 debent secundum Isidorum 25. dist. perlectis. oblationes in templo Domini à fidelibus suscipere, & leuitis superponendas altaribus

altaribus deferre, calicē & patenam ad altare Christi deferre, leuitis tradere, eisque ministrare, urceolum quoque cum uino & aqua, manile, & manutergium tenere, episcopo, presbytero, & leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere, corporalia, & substratoria lauare, de quibus rectè placuit patribus 31. dist. lex. & ca. omnino, vt qui mystica sacramenta contrectant, legem continentiæ debeant obseruare, sicut scriptum est in propheta. Munda-
Esa. 52. mini, qui fertis uasa Domini. Tenent autem locum duumuirorum, qui erant
3 apud gentiles. ¶ Sanè iuxta† decretum Concilij Tholetani 23. dist. subdiaconus. Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem consecratoriam non accipit, patenam de manu episcopi uacuam, & calicem uacuum accipiat, dicente sibi episcopo: Vide cuius ministerium tibi traditur. De manu verò archidiaconi pro eo, q̄ in eius adiutorium consecratur, accipiat urceū, scilicet cū uino & aqua, manile, idest bacile, & manutergiū. Præmissa igitur verba & utensilia, sunt huiusmodi sacramenti substantialia, cætera sunt de solennitate.
4 ¶† Quæritur autem, quare subdiaconus legit lectiones ad missam, cum non reperiatur hoc sibi competere, uel ex nomine, uel ministerio sibi cōcessō? Respondeo, in primitiua ecclesia diaconus non legebat euangelium, quia hoc statutum non erat. Postquā uerò illud statutum fuit, præceptum est etiam, ut subdiaconus, quia diaco
1 no subest, epistolam siue lectionem legat.
5 Subdiaconus† autem utitur amictu albo & balteo sicut & ostiarius, lector, exorcista, & acolytus, & insuper tunica, & sudario, tunicā strictam portat, ut se iustitia, quasi lorica induat, sudario, ut sordes à uasis extergat, de quo in parte sequenti sub tit. de tunica & manipulo, dicetur. Hoc officio congruè & dignè utitur qui tantæ munditiæ est, q̄ ipsius exemplo & consilio cæteri à sordibus criminum lauentur. Christus
Ioan. 2. hoc officium exercuit, quando in cana Ga-
Ioan. 13 lilææ de aqua uinum fecit, & quando coena facta mittens aquam in peluim pedes discipulorum lauit. Canon† Adriani Papæ 63. distin. Valentinianus, in fine, uidetur innuere, quòd Imperator debet ordinem subdiaconatus habere, ubi dicitur: Adiutor & defensor tuus, ut meum ordinem decet, semper existam, sed non est ita, gerit tamen illud officium, quoniam in die ordinationis suæ receptus primo in canonicum, à canonicis sancti Petri, ministrat domino Papæ in missa in officio subdiaconatus patando calicem, & huiusmodi faciendo. Quidam etiam dicūt, ut not. ff. de rerum diui. l. sancta, quòd fit presbyter. iuxta illud, Cuius merito quis nos sacerdotes appellat Imperator etiam Pontifex ductus est, prout in tractatu de episcopo dicetur.

S V M M A.

1 *Diaconi qui, & unde dicantur.*
2 *Diaconi Leuitarum subsant imperio, & eorum officium fuit.*
3 *Diaconus quibus diebus dalmaticā portas.*
4 *Diaconorum officium inter ieiunia.*
5 *Diaconus, cingitur planeta.*
6 *Diaconi duplex officiū. & nu* 10. 11. 12. 13.
7 *Diaconus induens casulam quid notet.*
8 *Diaconus casulā induens ieiuniorum tempore gladium uibrat contra hostem.*
9 *Diaconatus ordo unde initium duxerit.*
14 *Diaconus qualiter instituatur.*
15 *Episcopi manus impositio super ordinandis quid significet.*
16 *Manus episcopi cur extendantur in benedictionibus.*
17 *Sacramentorū dispensatio quomodo Deo, & quomodo ministris competat.*
18 *Diaconus qua significatione dalmatica utatur.*
19 *Diaconorum institutio quibus constet.*

De Diacono. Cap. IX.

Ιακονοὶ, † Græcè dicuntur. Hebraicè leuitæ, Latinè uerò, ministri siue assumpti, siue offerentes, secundum Isidorum 31. dist. lex 21. dist. cleros. Diaconorū quidā ordo in lib. numerorū à tribu Leui filij Iacob sumpsisse legitur exordiō, & inde Leuitæ. i. adsumpti uocabantur, quoniam adsumpti † sunt ad auxilium sacerdotum, ut Eleazar & Ithamar. Dominus. n. ad Mosen locutus est‡ *Nu. 3.*
dicens,

dicens: Applica tribum Leui & fac eā stare in conspectu Aaron sacerdotis, & ministrent ei, vt excubent, & obseruent, quicquid ad cultum pertinet multitudinis, coram tabernaculo testimonij, & custodiant uasa tabernaculi, seruientes in ministerio. Sicut enim in sacerdote consecratio, ita in diacono ministerij dispensatio habetur, vt iam dicetur. A quinquagesimo autem anno
Nu. 4. iussi sunt Leuitæ uasa custodire, & à 25. annis & supra iussi sunt in tabernaculo deseruire, tanquam ætatis ad onera portanda robustæ, qui possent arcam fœderis, mensam propositionis, & uasa tabernaculi deportare. Quod & in nouo testamento recolitur, cum diaconibus supra sinistrum humerum stola imponitur, & in diebus ieiuniorum super eūdem humerū casula complicatur, quia quicquid laboris in hac uita sustinemus, tanquam in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dextram, in qua requiem habeamus. Hinc etiam diaconi Cardinales mensam Laterane nsis altaris humeris suis in die cenæ ad sacrarium deportant, & in sabbato sancto ad altare deportant. Ipsi quoque semper summum Pontificem velut arcam fœderis deportant. ¶ Non† ergo diaconus dal-
3 maticam, nec subdiaconus tunicellam in diebus ieiuniorum, in officio missæ portāt propter rationem in 3. parte sub tit. de diacono, & 6. parte sub titu. de septuagesima scriptam, sed casulas, seu planetas super humerum sinistrum cōplicatas gestant, non replicatas à dextris, & à sinistris, sicut facit sacerdos, sed ab anteriori parte super brachia eleuatas. Subdiaconus tamen epistolam lecturus illam deponit, qua lecta eam resumit, & diaconus euangelium lecturus illam exuit, & eam decenter plicatam super sinistrum humerum imponit, & sub brachio dextro ligat, ita q̄ ab humero sinistro ad latus dextrum ad modū stolæ descendat, sicq; circuncinctus eā tenet, donec dicatur illa vltima oratio, post communionem, tunc enim illam induit, sicut prius. Missa verò finita tam subdiaconus, quàm diaconus illam deponit. ¶ Sanè
4 hæc† diuino plena sunt mysterio. Planetas verò replicatas his temporib. portant. Primò, propter iam supra positam rationem. Secundò, eas portant ad ostendendū quòd ipsi ad tantam perfectionem in illis tenentur, ad quantam sacerdos in aliis diebus, ad notandum, quòd ex charitate, quæ per planetam significatur, ministrant, & non ex timore, prout in veteri lege fiebat, quæ erat lex timoris, & non amoris, sicut noua, præsertim tempore ieiuniorum, q̄d sine charitate factum meritorum non est. Ferunt autem illas ab anteriori parte eleuatas, vt liberius valeant ministrare, & ad ostendendum, q̄ ipsi iuxta Apostolum, Quæ retro sunt obliuiscentes, ad anteriora feruńt. Portāt etiam illas super barchia eleuatas, ad significandum, q̄ opere debēt *Phi. 3.*
charitatem ostendere, quam gerunt in mente: per manus enim & brachia charitas congruè designatur. Non autem replicatas à dextris, & à sinistris, prout facit sacerdos, ad insinuandum similitudinem po testatis, & officiorum suorum. Subdiaconus tamen epistolam lecturus, tāquam officio suo functurus, illam deponit. Ipse nā que ex officio suo veterem legem repræsentat. Vnde & epistolæ quandoque de veteri lege sumuntur, sub qua non ex amore, vt præmissum est, sed ex timore seruiebatur. Quia ergo illud durauit, quandiu lex durauit, ideo ad hoc figurandum, donec epistola finiatur, non tenet planetam, quæ amorem designat, Diaconus verò euangelium legens eam non deponit, sed iuxta modum stolæ suo officio competentis illam sibi coaptat, quia eius officiū est doctrinam euangelicam, quæ est lex amoris, prædicare, & hoc ex amore, qui facit iugum domini suaue, quod iugum, ex quo omnia mundana præmuntur, per stolam super sinistrum humerum significatur.
¶ Cingitur autem planeta, idest† charitate 5
ab humero sinistro in latus dextrum, vt sit ei suaue iugum domini in prosperis, & in aduersis, quæ per lāuā & dextram designatur, tanquam armatus in humeris contra aduersa, & succinctus in altari contra mūdi suauia seu prospera. ¶ Rursus† diaconus 6
duplex gerit officiū scilicet prædicādi populo, vnde lecturus euāgelium dicit populo: Dominus vobiscum: Et ministrandi sacerdoti. Nēpè propter prædicandi officiū casulā super humerū portat: quia prædicator in præsenti vita opera populi portare debet, quod à legali sacerdote tractū est:

qui

qui dum sacrificabat summitates balthei, super humerum reflectebat. Pro eo uero, q̃ sacerdoti ministrat, & quia propter instantes necessitates ire atque redire habet, dexteram habere debet expeditam, & liberam. Vnde in Tholetano concilio. 25. dist. unum. ita legitur, unum orarium oportet equitem gestare in sinistro humero, propter quod orat, ideſt, pro eo, quod prædicat. Præterea subdiaconus & diaconus lecturi deponunt casulas, quasi professentes non esse uestem propriam, sed ob reuerentiam temporis recipere commodatam.

¶ Denique circa finem missæ diaconus planetam induit ad notandum, quòd nõ sufficit opus ex charitate inchoare, nisi & in
7 charitate perficiatur. ¶† Tertiò etiam dici potest, q̃ diaconus casulam induens inducit se esse prædicatorem, qui in dilectione ferueat, & uitæ contemplatiuæ iniet, dum uerò se illa præcingit, & humero duplicatam imponit, opus prædicationis, orationis, & lectionis intromittit, & proximo in necessitatibus subuenit, quam reflectit in dextram, cum omnia refert ad summum bonum. Et sic dum casulam induit Mariã, dum præcingit representat in ministerio
8 Martham. ¶ Quartò, dum diaconus† ieiuniorum tempore casulam super humerũ replicat, quasi gladium contra hostem uibrat, ut dicetur in proœmio tertiæ partis.
9 ¶ † In nouo uerò testamento ordo iste ab Apostolis sumpsit initium, qui septem uiros boni testimonij plenos spiritusancto diaconos elegerunt, ut iam dicetur. Vnde & sancti patres decreuerunt. 93. dist. diaconi. & cap. seq. ut in matrice ecclesia septem diaconi circa altare pontifici in celebratio
Act. 6. ne missæ adsistant. Hi in Apocalypsi dicun
Apoc. 10 tur septem angeli, tuba canentes, quia illo-
Apor. 1. rum est alta mysteria de superna inspira-
Apoc. 10. tione foras resonare. Hi sunt septem candelabra aurea, qui Christi lucem euangelij alijs ostendere debent. Hi dicuntur septem tonitrua, quia terribiliter commina ri debent, q̃ omnis arbor, quæ nõ facit fructum bonum, &c. extra de deci. quamuis. in fi. 93. dist. diaconi. & c. seq. Hi præconis more ecclesiam admonent ad orandum &
10 genua flectendum. ¶† Ad eos quidem pertinet adsistere facere oribus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in sacramentis Christi, in baptismo, scilicet chrismate, in patena, & in calice, oblationes, ideſt, hostias inferre, & disponere in altari, compo nere etiam, ideſt ornare mensam dominj in altari, atque uestire, crucem ferre, puta in processionibus, & prædicare ideſt, lege re euangelium, & Apostolum, ideſt epistolam, puta subdiacono deficiente. 25. dist. inperlectis, extra de dec. quãuis, in fi. Nam si cut lectoribus uetus testamentum, ita diaconis nouum prædicare, ideſt, legere præceptum est. Sicut enim dominus donec Euangelium prædicauit, minister fuit, iux ta illud: Non ueni ministrari, sed ministra re, ita nulli magis conuenit Euangeliũ legere, quam diacono, qui minister interpre tatur. ¶ Vnde cum ordinatur, ideo stolam, per quam Christi iugum significatur, acci pit, quia euangelium, in quo de ipso iugo continetur, lecturus est. ¶ Ad ipsum† quo- 11
que pertinet officium precum, ideſt, dicere litanias, & recitatio nominum eorum, qui ordinandi, uel etiam baptizandi sunt. Ipse præmonet aures adhibere ad Deum, cum dicit: Humiliate capita uestra Deo, uel humiliate uos ad benedictiondm. Ipse hortatur clamare, dicendo: κυριεελεσον, in rogationibus, ipse donat pacẽ scilicet subdiacono, uel saltem cum dicit: Dominus uobiscum, & annunciat festiuitates. ¶ Hæc siquidem & alia plura ad eius pertinẽt officium, quæ in canonibus Hie. 23. dist. diaconi. & cap. legimus. plenius continentur.
¶ Debent† etiam tanquam oculi episcopi 12
cuncta circumlustrare, & episcopo referre, 22. dist. diaconi ecclesiæ, & c. seq. usque §. compagis. non tamen debent baptizare, nec Dominicum corpus dispensare, nisi in necessitate, scilicet episcopo uel presbytero absentibus, & iubẽtibus, nec possunt calicem benedicere. Non† debent etiam in- 13
ter sacerdotes uel coram eis, uel supra ipsos, nisi eorum iussu, sedere, possunt tamen in conuentu presbyterorum rogati prædicare. ¶ Diaconi tenent loca quaternionum, qui apud gentiles erant. ¶ Sanè
† sicut in canone. 23. distin. diaconus. legi- 14
tur, diaconus cum ordinatur, solus episcopus, qui eum benedicit, manus suas super caput illius imponit, quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium, ideſt ad diaconatum consecratur, ideſt, ordinatur.

In

In actibus tamen Apostolorũ ita legitur: Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt manus super eos. In quo ostenditur, non solum episcopum, uerumetiam presbyteros tũc adstantes debere manum super diaconum, dum ordinatur, imponere. Nunquid enim plus potest precari solus episcopus, quàm plures Apostoli? Imponẽtes enim manus, non dant sanctum Spiritum: sed orant ut super eos ueniat. Cum igitur usus omnium bonorum non sit in uno, sed in pluribus, meritò plures manus imponunt, ut unusquisque Dominum deprecetur, ut partem de spiritu suo tribuat ordinando ad instar Mosi, de cuius spiritu Dominus dedit se-
15 ptuaginta uiris. ¶ Ideo† aut sit manus impo sitio super ordinandos; quia per manum opera, per digitos spiritus Sãcti dona, p̃ ca put uerò mentẽ intelligimus. Rectè ergo manus imponitur, quia donis spiritu Sãcti in mente imbuti ad opera Christi mittuntur. De manus impositione sub tit. de episcopo dicetur. Sed cum diacono manus imponũtur, extrà de sac. nõ ite. c. fi. quæritur, quare quando postea presbyter, ei manus imponitur iterato? Respõdeo, quia per cõsecrationẽ transit de opere ad opus, ideſt, de ministerio ad Dei imolationem; quod sicut nec illud, nisi gratia Dei adiuti, agere non ualeamus. Suspensio uerò manuũ fit, dum oratio super caput effunditur ordinã
16 di, extrà de sac. non ite. c. fi. ¶ Et nota† quoniam tunc super cõfirmatos in frontibus, & cum sal, & aqua, pallæ altaris, uestes sacerdotales, & huiusmodi benedicuntur, ideò hæc manuũ suspensio fit; quia uirtus quædã manibus cõsecratis ineſt, quæ quasi susscitatur, dum benedictio cum huiusmodi manũ suspensione super res effunditur
1. Tim. 1. benedicendas. Vnde Apostolus monẽs discipulum Thimotheũ, inquit, Moneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per appositionem manuum mearum. Vt sicut corde per effectũ, sic corpore per suspensio nem manuũ deuotio excitetur. Non enim solũ in rebus animatis, uerumetiam in rebus inanimatis uirtus consistit. Vnde non nulli asserunt, quòd uirtute templi, si quis illud ex deuotione ingreditur, uenialia in eo delentur. Rursus suspensio huiusmodi in prolatione exorcismorum potissimè fit quasi sacerdos ipso corporis actu, fugando diabolo uirtute consecrationis manuum cõmineatur. Tertiò potest† dici q̃ dispensa 17
tio sacramentorũ soli Deo principaliter, ministris verò ecclesiæ ministerialiter competit, ipsi enim nihil ad se, sed à principali habent agente. Quia ergo in sacramentorũ dispensatione uestiũ, uel aquæ, & huiusmodi benedictione, seu consecratione aliqua spiritualis sanctificatio cõfertur, quam ministri de suis meritis non cõfisi, debent ab ipso Deo corde & opere postula re: congruum est, hoc per eleuationem, seu suspensionẽ manuũ, per quas opera intelli *Tre. 3.* guntur, exprimi. Vnde in Tre. Leuemus corda nostra cum manibus. ¶ † Diaconus 18
dalmatica utitur ut discat occultam rationem sublimiũ indagare. Vnde in quibusdam Ecclesijs ea, non nisi in festis utitur, quia discipuli sublimia non intellexerunt, nisi postquam Dominus est glorificatus. Et utitur ea sine alba tempore obiationis & lotionis tantum: sicut statuit Zozimus Papa. 93. di. diaconus sedeat. ¶ Ad hæc dia-
conofeã ordinatur traditur sub certis uer 19
bis stola, & codex Euangelij, quæ res & ver ba sunt huius sacramenti substantia: cætera sunt de solemnitate. Ideò autem stolam accipit, quia euangeliũ, quod per Christi iugum figuratur, lecturus est. Hoc officio utitur, qui corpus & sanguinem Christi di scretè dispensat, & qui ad orandum & uigilandum sui exemplo alios hortatur.
¶ Christus uerò hoc officiũ exercuit, quan *Mat. 13.*
do post cenã sacramentũ corporis & sanguinis sui propriis manibus discipulis dispensauit, & iterũ quando Apostolos hortatus est ad orandũ, dicens, Vigilate & ora *Matt. 4.*
te &c. & quando Euangelium prædicauit.

SVMMA.

1 *Sacerdotalis ordo unde duxerit initium.*
2 *Melchisedech iustus sacerdos altissimi.*
3 *Dauid uigintiquatuor sacerdotes instituit.*
4 *Christus sacerdotes instituit.*
5 *Presbyter quis dicatur, & unde, nume. 6. Et an sapientia, an ab ætate dicatur*
7 *Sacerdos quis, & unde dictus. Et qui olim nume. 9.*
8 *Capella initium unde, & inde capellani.*
10 *Presbyteri institutio quibus consistet.*

Sacerdos

11 *Sacerdotes uicem Christi gerunt.*
12 *Sacerdotalis ordinis dignitas, & eminẽtia.*
13 *Pontifex qua de causa, aut significatione deosculetur sacerdotem tam inuestitum.*
14 *Presbyteratus institutio.*

De Sacerdote. Cap. 10.

Acerdotalis ordinis institutio à ueteri lege † exordium sumpsit. Dominus nãque legitur præcepisse Moſi, applica, inquit, fratrẽ tuũ Aaron ad tecũ filijs ſuis de medio filiorum Iſrael, vt ſacerdotio mihi fungatur. Vnxit ergo Moſes Aaron in maiorẽ ſacerdotẽ, filios uerò illius in minores. Vnde propheta inquit, Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius ideſt, primi & ſummi inter ſacerdotes fuerunt. Ipſe tamen Moſes prior fuit, quàm Aaron, ordine, & ẽt maior adminiſtratione. 22. di. ſacro in gl. Hinc eſt, q̃ Moſes illum inſtruebat, & tanquàm minorem redarguebat, de pen. diſtin. 3. inter hoc. ſed quò ad conſecrationem ſacerdotalem pares fuerunt. Moſes autem non offerebat hoſtias, ſed ſolùm vota pro populo 36. diſt. ſi quis vult 78. diſt. decreuit. Ante legem etiam ſacerdotes fuiſſe leguntur.

1 *Exo. 40. Pſal 98. Gen. 4.*

2 ¶ Vnde Melchiſedech † iuſtus ſacerdos Dei altiſſimi legitur extitiſſe, cui decimas ex omnibus ſpolijs Abraham tanquam ſacerdoti perſoluit. Erant autem multi minores ſacerdotes, quos canoneos communiter appellabant, & vnus erat ſumnus ſacerdos, quem uocabant ſpecialiter Azabarcum. ¶ Sed † & Dauid 24. ſummos ſacerdotes inſtituit, ſexdecim de Eleazar, & octo de Ithamar, quibus tamen omnibus vnum præfecit, quem ſtatuit principem ſacerdotum, & ſingulis per ſortem vicis ſuæ diuiſit hebdomadas, quarum octaua peruenit Abiæ, de cuius genere Zacharias pater Ioan. Baptiſtæ deſcendit.

3

4 ¶† In nouo quoque teſtamento Chriſtus maiores & minores ſacerdotes conſtituit, videlicet. 12. Apoſtolos, & ſeptuagintaduos diſcipulos, per Apoſtolos electos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locũ, quo erat ipſe uẽturus. 21. diſt. nouo. Sicut enim Deus per Moſen ſummos Põtifices regendis populis in lege præfecit, & ad eorum ſocietates & operis adiumentum ſequentis ordinis viros & ſecundæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro, & Ithamar filijs Aaron paternæ transfunditur plenitudinis abundantia, ut ad hoſtias ſalutares & frequentioris officij ſacramenta, miniſterium ſufficeret ſacerdotum. Et ſicut in Eremo per 70. uirorum prudentium mentes Moſi ſpiritum propagauit, quibus ill vſus in populo innumerabiles multitudines facile gubernaret, ſic & Chriſtus Apoſtolis ſuis diſcipulos addidit, quibus illi totum orbem ſanctis prædicationibus repleuerunt, ſicut hæc & aliã in pontificali ſub ordinatione ſacerdotis habentur. Apoſtolorum itaque uices maiores obtinent ſacerdotes, ideſt, epiſcopi, qui dicuntur ſummi 1. q. 7. accuſatio de cõſe. diſt. 5. manus. & c. de his. diſcipulorum uerò minores, ideſt, presbyteri. Petrum autem quaſi ſummum ſacerdotem elegit, ei præ omnibus claues regni cœlorum tradens, & ipſum præ cæteris ponens caput & fidei fundamentum, inquiens. Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam 21. diſtin. in nouo iuxta illud prophetæ. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij &c. 68. diſt. quorum. Apoſtoli verò epiſcopos, presbyteros, & leuitas ordinauerunt, ſicut in proœmio huius partis dictum eſt. Sacerdotes ergo ſunt ſucceſſores. 70. virorum, quibus Dominus Moſi ſpiritum prograuit, & 70. diſcipulorum, ſicut epiſcopi ſunt varij Moſi & Apoſtolorum.

Leui. 8.

Num. 11.

Mat. 16. Pſal. 44. Num. 18.

¶ † Cæterum ſecundum Iſidorum 21. diſtin. cleros. πρεσβυτερος, Græcè, Latinè ſenior interpretatur, non modò pro ætate, vel decrepita ſenectute, ſed propter honorem & dignitatem quam acceperunt. Senectus enim uenerabilis eſt, & cani ſunt enſus hominis, extrà de transla. quanto. 2. q. 6. anterior. Vnde & Dominus inquit ad Moſen Cõgrega mihi 70. uiros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti, q̃ ſenes ſint populi, & magiſtri. Presbyter ergo ſecundum Hier. 94. diſt. legimus. ad ſi. nomen eſt ætatis, epiſcopus uerò dignitatis. Porrò ſicut in lib. Numerorũ legitur, Moſi præcipitur, vt eligat presbyteros, ideſt ſeniores. 88. diſtin. porrò. vnde in proue. dicitur, Gloria, ſenum,

5

Num. 21.

Prou. 20.

Dan. 13. ſenum eſt canicies. Hæc uerò canicies ſapientiã deſignat, de qua ſcriptum eſt, canicies hominum prudentia eſt. Cumq; non gentis, & eo amplius annis ab Adam vſque ad Abraham uixiſſe homines legamus nullus alius primus appellatus eſt πρεσβυτερος, ideſt, ſenior, niſi Abraham, quæ multo paucioribus annis uixiſſe conuincitur. Non ergo propter decrepitam ætatẽ, ſed propter ſapientiã presbyteri nominantur. Hinc eſt, quòd illi duo iudices, qui falſum iudicauerunt Suſanam, presbyteri uocati ſunt, qui aurem presbyteri nunc nuncupantur, olim principes populi, ut Chore, Dathan, & Abiron, uel magiſtratus, aut magiſtri templi, ut Nicodemus, & Gamaliel dicebantur. ¶ Dicitur † autem presbyter, quaſi alijs uiuendi præbens iter, uel præbens beatum iter. videlicet populo de exilio mundi ad patriam paradiſi. De preſbytero etiam ſub tit. de epiſcopo dicetur.

6

7 ¶† Sacerdos verò antiſtes dictus eſt, quia ante ſtat, & ſupra ſe nullum in eccleſia habet 21. diſt. cleros. Dicitur quoque ſacerdos à ſacrificando, quia conſecrat & ſanctificat. Vnde etiã dicitur ſacerdos, quaſi ſacra dans, uel ſacer dux, ut ait Beda, & Gre. in paſtorali, lib. 2. 28. ca. Sacerdos etiã dicitur iuſtitiæ cultor: Iuxta illud. Cuius meritò quis nos ſacerdotes appellat. ff. de iuſt. & iur. l. 1. ¶ † In pleriſque locis ſacerdotes, capellani uocantur. Nam antiquitus reges Franciæ ad bella procedentes cappam beati Martini ſecum portabant, quæ ſub quodam tentorio ſeruabatur, q̃ ab ipſa cappa dictum eſt capella. & clerici, in quorum cuſtodia ipſa capella erat, inde capellani dicebantur, & conſequẽter ab illis ad cunctos ſacerdotes nomen illud in quibuſdam regionibus eſt transfuſum. Sunt etiam qui dicunt, quòd antiquitus in expeditionibus intentorio ſiebant domunculæ de pellibus caprarum ſuper tectæ, in quibus Miſſæ celebrabantur. & inde capellæ nomen tractũ eſt. Sacerdotes † uerò Gentilium, flamines dicebantur, ſicut in proœmio huius partis dictũ eſt. Presbyteri uices gerunt Ædilium, qui apud Gentiles fuiſſe noſcuntur. ¶† Sanè ſecundum canonicam traditionem presbyter cum ordinatur, epiſcopo eum benedicente, & manum benedictoriam ſupra caput eius tenente, & omnes presbyteri, qui præſentes ſunt manus ſuas iuxta manus epiſcopi teneant, ſupra caput illius, Spiritum ſanctum inuocantes, quæ manus impoſitio operum ſancti Spiritus exercitationem ſignificat. Nam per caput mens accipitur, per digitos Sancti Spiritus dona, per manus opera figuramus. Quare autem ſit manus impoſitio, cum facta fuerit, cum in diaconum ordinaretur, dictum eſt ſub tit. de diacono. Vnguntur etiam manus presbyteri oleo in ſui ordinatione, de qua in prima parte ſub tit de unc. dictũ eſt. ¶ † Sacerdotes uicem gerũt Chriſti, dum pro peccatis obſecrant, & per pœnitentiã reconciliant peccatores. Mediatores enim ſunt inter Deum & homines, prout in ſeq. tit. plenius oſtendetur. Hi ſtolam ſuper utranque humerum accipiunt, ut ex hoc ſe per arma iuſtitiæ eſſe munitos intelligant, prout in 6. parte ſub tit. de ſtola dicetur, accipiunt quoque de manu Pontificis calicem cum uino, & patenam cum hoſtia, quatenus his inſtrumẽtis poteſtatẽ ſe accepiſſe cognoſcant, placabiles hoſtias, & corpus, & ſanguinem Chriſti offerendi. Vnde epiſcopus hæc tribuẽs, dicit, accipite poteſtatẽ offerre ſacrificium Deo, miſſamq; celebrandi, tam pro uiuis. quàm pro defunctis in nomine Domini.

8

9

10

11

12

¶ † Hoc ordine nullus in eccleſia celſior eſt, epiſcopis tamen quædã ſuperaddita eſt poteſtas, ſicut in proximo tit. dicetur, & in huius partis proœmio tactum eſt, ne ſi eadem poteſtas paſſim penes omnes ſit, obedientia ſoluatur, & ſcandalum generetur 89. diſtin. ad hæc. ¶ † Non autem uacat à myſterio, quod ordinator ordinatum in ſacerdotem cõmunicans oſculatur, diaconus uerò vel ſubdiaconus ordinati communicantes oſculantur manum ordinatoris. Ratio diuerſitatis eſt. Primò, ut per hoc ordinum notetur diſtinctio, prout in 4. parte ſub tit. de communicatione ſacramenti dicetur. ¶ Secundò, quia Pontifex oſculando ſacerdotem denotat, quod ille æqualitatem ad ordinis recipitur, quãtum ad ſacramentum euchariſtiæ conferendũ, quod eſt ſacramentũ amoris, qui per oſculum ſignificatur. Diaconus uero & ſubdiaconus non recipiuntur ad talem æqualitatem, ſed ad imitationem bonæ operationis, quæ ex charitate procedit,

13

quod

quod secundum Greg. per manus osculum
14 designatur. ¶ †Sanè ei, qui in presbyterum ordinatur, traduntur sub certis uerbis stola & casula, calix cum patena, & etiã inungitur, quæ res & uerba sunt de huiusmodi sacramentum substantia. Cætera uerò procedentia & sequentia de solennitate sunt. ¶ Porrò sicut ait beatus Aug. 28. dist. de ipsis. sacerdotes scire debent librum sacramẽtorum, siue missale, lectionarium, antiphonarium, baptisterium, computum canones pœnitentiales, psalterium homilias per circulum anni, diebus Dominicis & festiuis aptas, è quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen uix in eo constabit. Magnus etiam Dionysius ea. dist. omnes, inquit, Substantia summi sacerdotis sunt, eloOsee 4. quentia diuinitus tradita, ideſt uera disciplina, seu scientia diuinarum scripturarũ. Et prophera. Quia tu scientiam repulisti, & ego te repellam, ne sacerdotio mihi fungaris. Non debet enim discere, qui ex officio alios debent docere 37. distin. ecce 1. q. 7. conuenientibus. ¶ De præmissis uerò libris & homelijs in proœmio 6. partis dicetur. Item, qui sint canones pœnitentiales, & utrum sacerdos pœnitentias in illis dissinitas ualeat moderari, quæ sacerdotes scire oportet, diximus in aureo repertorio
Mat. 26. nostro, sub tit. de pœ. & rem. De computo
Rom. 8. in finali parte dicemus. Hoc officiũ Christus exercuit, quando post cœnam panem & uinum in corpus & sanguinem sub diuina uirtute conuertit, dicens Apost. Accipite & comedite, hoc est corpus meum &c. Excellentius quoque hoc officio usus est, cum pro peccatis humani generis se ipsum in ara Crucis obtulit patri, idem episcopus sacerdos,, & hostia, & adhuc gloriosus implet, dum sedens ad dexteram patris, interpellat pro nobis.

beant interesse.

10 *Manus impositio super ordinandis & consecrandis unde duxerit initium.*

13 *Episcopi & presbyteri quid differant.*

14 *Sacerdotes mediatores inter Deum & hominem.*

15 *Episcopus & sacerdos an intelligatur nomẽ presbyteri.*

16 *Episcopus & presbyter antiquitus ijdẽ erãt.*

De Episcopo. Cap. II.

PRopterea, quæ speciali ter officio Episcopali 1
incumbunt, episcopatus inter ordines in sacris canonibus connumerãtur 21. d. cleros. in prin. extra de purg. can. quo. & de cõse. ec cle. uel alt. ca. pe. episcopi aũt nomen plus sonat oneris, q̃ honoris. Nam ἐπίσκοπος Græcè, superintendens interpretatur Latinè, speculatoris officium gerens 21. dist. cleros. Nam præpositus in ecclesia speculator dictus est. Iuxta quod Dominus inquit, pheræ: Filij hominis speculatorem dedi te domui Israel, ut plebi sibi cõmissæ non negligentes incumbat, sed uitam & mores eorum & cuncta diligenter prospiciat. ¶ † Quia ergo episcopus speculator est, 2
ideò ex institutione Clemẽtis primi cathe *Psal. 10.*
dra siue locus eius in ecclesia altior est, ut superintendat, & populum custodiat, omnesq; cõspiciat, & illũ cuncti, sicut uinitori aliter locus est pro uineã custodienda. ob hoc inquit Apostolus, qui episcopatũ desiderat, bonum opus desiderat 8. q. 1. qui episcopatũ. Non dixit honoré, sed opus, quoniã episcopus nõ tam ut præsit, q̃ ut prosit eligitur. ¶ Rursus falsidistoriũ episcopi spiritualé iurisdictionẽ annexã Pontificali designat, quoniã nõ exerceré diffiniendo non debet, nisi pro tribunali sedẽs, quod probatur ex uerbis Domini, dicẽtis in euãgelio: Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi, quæ dixerint, facite &c. 19. dist. secundum 3. q. 7. §. fin. Per scabellum uerò temporalis potestas significatur, quæ subiecta debet esse spirituali, sicut probat Gelasius Papa, extrà de maiorita. & obedien. solitæ 96. distin. 2. & cap. sequen.

& Inn.

SVMMA.

1 *Episcopus, quis & unde dictus.*
2 *Episcopi sedes in ecclesia. Et eius significatio.*
3 *Episcoporum uaria nomina. & num. 4.*
6 *Episcopus qua die, & hora consecratur & nu. 12. Et qua solennitate id fiat. n. 7. 11.*
8 *Episcopi consecrandi capiti cur liber imponatur.*
9 *Episcopi consecrationi cur tres Episcopi de-*

& Inn. 3. in sua epistola decretali Et à spi
rituali per disciplinam correctionis cõcul
catur, quando à uero exorbitat per pecca
tum, extrà de iud. nouit. 63. dist. Valẽtinia
nus. Vnde Psal. Donec ponam inimicos
3 tuos, scabellum pedum tuorum. ¶ † Pon
tifex verò princeps sacerdotum est, quasi
pons & uia sequentium factus, 21. dist. cle
ros, ipse & summus sacerdos ipse & Pon
tifex Maximus nuncupatur, ut præmissum
est. Ipse nanque efficit sacerdotes atq; Le
uitas, ipse officia & ecclesiasticos ordines
distribuit, & disponit, & præordinator est
in cunctis. ipse quod unusquisq; facere de
beat, ostendit. Antea autem Pontifices &
Reges erant, prout tactũ est in prima par
te sub titu. de consec. Maiorum enim hæc
erat consuetudo, ut Rex & sacerdos Ponti
fex esset. Vnde & Romani Imperatores
4 Pontifices dicebantur. ¶ † Dicitur etiã præ
sul, quoniam in cõcilio præsidet, extrà de
5 temp. ord. quod translationem. ¶ † Dicitur
etiam antistites, quia ante alios stans præ
eminet populo, uel ab ἀντί, quod est con
tra quoniã hæreticis cõtradicit, ut pastor
lupis. Ordo episcopalis unde processit, di
6 ctũ est in proœmio huius partis. ¶ † Sanè
consecratio episcopalis (in qua Spiritussan
ctus dignè sumẽtibus adest) datur semper
in die Dominica, & hora tertia fit. 75. d. c.
1. quoniam ipsi episcopi vicem Apostolo
rum obtinent, quibus in die Pent. & hora
tertia Spiritussanctus datus est, non tamen
potest, quis in episcopum consecrari die il
la, qua in presbyterũ ordinatur, sed & iux
7 ta canonum statuta, 74. di. si forte. ¶ † Epi
scopus cum ordinatur, comprouinciales
episcopi conuenire debent cum metropo
litano, & duo episcopi ponant, & teneant
Euãgeliorum codicem super caput, & cer
uicem eius, siue super humeros, uno super
eum fundente benedictionem, reliqui ue
rò omnes episcopi, q̃ adsunt, manibus suis
caput eius tangant. 23. di. episcopis. Siqui
8 dem † Tenetur liber super caput eius. Pri
mò, ut dominus firmet Euãgelium in cor
de ipsius. Secũdò. ut per hoc intelligat, cui
labori & oneri subijciatur, quia omne, qd̃
hic eminet, ideſt omnis prælatus, plus mœ
roribus afficitur, quàm honoribus gau
deat. 22. dist. uerum. Tertio, ad notandum,
q̃ pondus Euangelicæ prædicationis, eum
circunquaque ferre pigere non debet.
Quartò, ad monendum illum, ut magis so
lito iugo subiaceat & obediat Euangelio.
¶ † Trium autem episcoporum ad mi- 9
nus computato metropolitano præsentia
requiritur ratione, & exẽplo, Ratione, ne
tantum beneficium videatur furtiuè præ
stitum, ut pro illo pariter prẽces ad Deum
effundant. Et exemplo; quia & Iacobus
frater Domini à Petro. Iacobo, & Ioanne
Apostolis ordinatus est episcopus Iero so
lymitanus. 66. d. porrò. ¶ † Manus verò im 10
positio sumpsit exordium ab Isaac, qui dũ
Iacob benedixit, imposuit sibi manum.
Gene. 27. & Moses Iosue, cùm eum popu
lo præfecit. Num. 27. & Dominus Apostolis, cum eos principes mundi cõstituit. Sed
& ipsi Apostoli per manus impositionem
Spiritum sanctum dederũt, Act. 19. De ma
nus impositione, dictum est sub tit. de dia
couo. ¶ † Cæterum, circa episcopi ordina- 11
tionem sciendum est, q̃ ipse Sabbato hora
uespertina examinatur de moribus, & sta
tu præteritæ vitæ, vbi ter benedictio peti
tur, vt sancta Trinitas in ordinatione præ
esse monstretur. Manè verò sequenti exa
minatur de futura conuersatione, & fidei
& primitiæ ecclesiæ institutione, propter
suspectos in fide, moribus, & cõditione, &
ungitur caput eius & manus, de quo dictum est in prima parte, sub ti. de consecr.
&c. Deinde unguntur manus eius, & da
tur ei mitra in capite, in signum q̃ benedictionem omnium gentium dedit illi, & te
stamentum suum cõfirmauit super caput
eius. ¶ Dantur etiam baculus & anulus,
de quibus in sequenti parte dicetur. Singu
la autem cum proprijs uerbis traduntur &
fiũt. Quæ verba, & capitis & manuum unctio, & pollicum cõfirmatio baculi, & anuli atque Euãgelij traditio, sunt eius substãtia sacramenti. Cætera solennitatis sunt.
¶ De euangelio, & baculi traditione, &
quare consecratus equum album seu albis
coopertum equitat, dictũ est in prædicto
tit. de conse. ¶ † Cõsecratur autẽ episcopus 12
inter epistolam & Euangelicam, extra de
elect. q̃ sicut. nec potest die suæ consecrationis ordines celebrare: quia ipse tunc nõ
celebrat, sed concelebrat, principaliter celebranti. Papa tamen qui ante hymnũ angelicum consecratur, hæc posset; quia ipse

missarum solennia perficit consecratus.
23 ¶ Dissert autem † inter episcopos & sacerdotes, quia licèt sex sint, quæ communiter ad omnes pertinèt sacerdotes, videlicet cathechizare, baptizare, prædicare, cõficere, soluere, ac ligare, tamẽ ad Põtificem nouẽ specialiter spectãt, scilicet clericos ordinare, uirgines benedicere, Põtifices cõsecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, chrisma cõficere, uestes ac uasa sacrare. Sũt & alia quæ ad officium episcopale ptinẽt, puta in frõte chrismare, benedictionẽ solennẽ ante pacem dare, & similia 15. dist. plectis. 68. dis. quãuis. Veruntamen & maiores & minores sacerdotes cõiter in quibusdã uicẽ gerũt summi Põtificis, i. Christi, dũ videlicet p peccatis, ob secrat, & per
2. Co. 5. pniam reconciliant peccatores. Vnde Apost. Deus erat in Christo mũdum sibi reconcilians, & posuit in nobis uerbum recõciliationis, obsecrãmus ergo pro Christo
14 reconciliamini Deo. Mediatores † enim sunt sacerdotes inter Deũ & homines, dũ & præcepta Dei populo deferunt pdicando, & uota Deo porrigunt supplicando. Quo circa tales debent existere, ut & Deo grati & hominibus sint accepti. Nam, vt ait Alexander Papa. 1. q. 1. Christi sacerdotes, quãto digniores fuerint, tanto facilius in necessitatibus populi, p quibus clamãt, exaudiuntur. Et sicut Apost. dicit; Mediator non est vnius, & discordes recõciliare
Gal. 5. potest qui simul vtriusq; societatis & amicitiæ uinculo nõ est concors. Si enim is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. 49. d. §. 1.
15 Episcopus † quoque & sacerdos nomine
Titiũ 1. presbyteri intelliguntur, sicut patet ex his. quæ ad Titium Aposto. scripsit, qui eundẽ & episcopũ presbyterũ nominauit. Quòd autẽ idem sit episcopus & presbyter, multis modis comprobatur. Presbyteri, à filiis Aaron in veteri testamento sumpserunt Exordium. Episcopi uerò ab ipso Aaron. Qui verò uocabãtur sacerdotes, nunc presbyteri dicuntur, qui tũc principes sacerdotum, nunc episcopi nominantur. Hodie autem ideo diuersa sunt vocabula, vt episcopus nõ dicatur presbyter, vel econtrà, quoniã antiquitus quãdo pietati studebãt presbyteri, in omni loco ordinabãtur, & apud Iudæos qui populo præerãt, presbyteri dicebãtur, hoc nomẽ honoris accipiẽtes. Vocabatur etiã episcopi ab illo opere qđ implere videbãtur, eo p cõsiderare habebant quæcunq; ad pietatis cultum fuerant constituta. † Hinc ét Higro sic ait. 95. dis. olim. 16
Olim idem presbyter, qui & episcopus, & ante q̃ diabolo iuf[illegible]ctu studia siue dissensione in religione [illegible]erẽt, & diceretur in populo, ego sum Pauli, & ego sum Apollinis & ego Cephæ, cõmuni presbyterorũ concilio Ecclesiæ gubernabãtur. Postquã autẽ vnusquisq; eos, quos baptizauerat, suos esse putabat, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris superponeretur. Episcopi verò nouerint se magis consuetudine, q̃ dispẽsatione dominicę veritatis presbyteris esse maiores. Augustinus verò 2. q. 7. quanquam. dicit, p quanquam secundum vocabula, quæ vsus obtinuit, episcopus sit presbytero maior. Augustinus tamẽ minor Hieronymo est. Hoc officium Christus exercuit, quãdo manus super capita discipulorum leuãs eis benedixit dicẽt: Accipite Spiritũ sanctũ, quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.

ADNOTATIO.

*Dictus est.] Ἐπισκοπῶ ἐπισκοποῦμαι pro ἐπιβλέπτομαι, ideſt, considero, viso & grotum, item recenseo. Inde Ἐπίσκοπος dicti, quorũ inspectio in præsidijs Christi, & summa cura. Ambrosius autem, de dignitate sacerdotali, c. 6. episcopum dici putat, quasi super inspectorem, ideoq; & in solio eum in ecclesia editiore residere, vt sicut ipse cunctos respicit, ita & cunctorum oculi ipsum respiciant. Speculator item dictus teste Aug. lib. 1. de ciuit. Dei, c. 9. quasi populorum, quibus præpositus est, obseruator, custos, & præfectus, qui speculetur & prospiciat populorũ subditorũ mores, & vitam. quod confirmat illud Ezechiel 33. Ille quidem in suo peccato morietur, sanguinem autem eius de manu Speculatoris requiram. Qua etiam significatione vsurpauit idem verbum Cicero ad Atticum lib. 7. Vult enim Pompeius me esse, quem tota hæc Campania & Maritima ora habent, ἐπίσκοπον. N. Doard.

LIBER TERTIVS

SVMMA.

1 *Vestiũ sacrarũ usus nõ dẽt eẽ quotidianus.*
2 *Vestes sacræ unde duxerit initium.*
3 *Vestes episcopales.*
4 *Vestes Pontificis quid signent.*
5 *Sacerdos non debet ferre uestes sacras, nisi uirtutibus ornatus fuerit.*
6 *Spirituale certamen quo ineundũ ab epo.*
7 *Vestimẽta cõia episcopis & sacerdotibus, et eorum numerus, & authoritas, & n. 18.*
8 *Senarius numerus p fectus. Itẽ nouenarius.*
9 *Ornamenta quindecim Pontificibus accomodata quid moneant.*
10 *Superpellicii usus, & significatio. & nu. 11. & unde fiat. nu. 12.*
13 *Cappa, siue pluuiale, & eius forma, atque significatio.*
14 *Vestium usus uarius cur inductus, præter etiam Christi morem.*
15 *Clerici uestimentis lineis cur utantur.*
16 *Magontinen. Cõcilio sanctio sup institutione epi, presbyteri, diaconi, & subdiaconi.*
17 *Vestium uaria significatio in sacerdote. Euangelico.*

ARGVMENTVM.

De indumentis, seu ornamentis Ecclesiæ Sacerdotium atque Pontificum, & aliorum ministrorum Cap. I.

1
IN quotidiano † vsu nõ est vestibus sacris vtẽdũ, ad notãdũ, q̃ sicut mutationem habitus scd̃m literã facimus, ita & scd̃m spiritum agamus. Non ergo cũ vestibus cõmunis vitæ vsu pollutis in sanctã sanctorũ incedamus, sed cum cõsciẽtia munda, & vestibus mũdis, & sacris Dei sacramẽta tract[illegible]mus, de cõs. d. 1. c. 1. Vnde Stephanus Papa de cõse. di. 1 de vestimenta. statuit sacris vestibus nõ nisi in ecclesiastic is, & Deo dignis officijs vti. & Ezec. Nõ
Ezec. 34 sanctificabant populum in vestib. suis, Habet ergo religio diuina alium habitum in ecclesiasticis officijs, alium in cõi vsu, vt cũctos populo Christiano exemplũ præbeat bonæ conuersationis quatenus loti, prius sordes, noui Christo fiant homines. Exuit. n. tunc sacerdos veterem hominẽ cum actibus suis, & induit nouum, qui scd̃m Deum creatus est. Per vestes, quoque qbus in sacris vtimur tantum, nõ oia sacramẽta fore
Col. 3. populo reuelanda intelligimus, 42. dist. in mandati. §. fi. 11. q. 3. nolite. Et nota, q̃ tempore Ludouici Imperatoris filij Caroli Magni episcopi, & clerici cingula auro texta exquisitas vestes & alia secularia ornamenta Deposuerũt. ¶ † Sacrę autem vestes
2 à veteri lege videntur assumptæ. Præcepit enim Dominus Mosi, vt faceret Aaron sacerdoti, & filijs eius vestes sanctas, in gloriã & decorẽ, vt lotis & sacris uestibus induti fungerentur officio in sacris. Exo. 27. 31. 35. & 40. ca. docuit enim Dominus Mosen per quadraginta dies facere pontificalia, sacerdotalia uestimenta sacerdotibus & Leuitis suis, ornamenta quoque & linteamina, sed & Maria texuit & fecit illa in usum ministerij tabernaculi fœderis. Et eccles. 47. dedit celebrationibus, & decus &c. Quædam tamen ab Apostolis sumuntur, sed tam illæ, quàm istæ virtutes designãt mysterium incarnationis. ¶ † Sanè Pontifex celebraturus exuit vestes quo 3
tidianas, & induit mundas & sacras. ¶ Et primò sandalia calciam, vt sit memor dominicæ incarnationis. Secundò, sibi impònit amictum, vt motus & cogitatus, fauces & linguam cohibeat, ut fiat cor mundi, Spiritum rectum pcipiens in uisceribus innouatum. Tertiò, albam talarem, ut habeat munditiam carnis perseuerãtẽ. Quar Psſ. 50.
tò, cingulum, ut impetus luxuriæ refrenet. Quintò, stolam, in signum obedientiæ. Sexto, tunicam iacinthinam, ideſt cœlestem conseruationem. Septimò, super induit dalmaticam. ideſt sanctam religionem, & carnis mortificationem Octauò, chirothecas, ut declinet uanam gloriam. Nonò, annulum, ut diligat sponsam, ideſt ecclesiam, sicut se. Decimò, casulam, ideſt charitatem. Vndecimò, sudarium ut quicquid fragilitatẽ, uel ignorantia peccat, pœ-

nitentia tergat. Duodecimò, pallium superponit, ut ostendat se imitatorem Christi, qui languores nostros tulit. Decimotertiò, mitram, ut sic agat, quòd coronam mereatur percipere æternam. Decimoquartò, baculum, ideſt authoritatem poteſtatis, & doctrinæ. Et poſtea tapeta calcat, ut terram deſpicere, & amare cœleſtia diſcat. Omnibus autem præmiſſis ueſtibus induitur à miniſtris, quia ei, ut ueſtes induat ſpirituales, Angeli ſuffragantur, uel quia Vicarius eſt Chriſti, cui Angeli miniſtrant, & omnia ſeruiunt. ¶ Rurſus Pontifex, uerſus Aquilonem ſuſpiciens, quam uis uerſus Orientem ſeu uerſus altare, ſi ſit magis accommodum, reſpicere poſſit, tanquam aduocatus & pugil cum hoſtes pugnaturus antiquo, ueſtibus ſacris, quaſi armis induitur, iuxta Apoſtolum, ut iam
4 dicetur. Primò, ſandalia † proocræis habet, ne quid maculæ, uel pulueris affectionum inhæreat. Secundò amictus pro galea, caput contigit. Tertiò, alba, pro lorica totum corpus cooperit. Quartò, cingulum, pro arcu, ſubcingulum, pro pharetra aſſumit, & eſt ſubcingulum illud, quod dependet à cingulo, quo ſtola Pontificis cum ipſo cingulo colligatur. Quintò, ſtola collum circundans, quaſi haſtam contra hoſtem uibrans. Sextò, manipulo pro claua utitur. Septimò, caſula, quaſi clypeo tegitur, manus libro, pro gladio armatur. De ſingulis etiam aliter dicetur infra. ¶ Hæc itaque ſunt arma, quibus Pontifex, uel ſacerdos armari debet contra ſpirituales nequitias pugnaturus. Nam, ut inquit Apoſtolis, Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed ad deſtructionem munitionum potentia. Et in alia epiſtola ad Ephe. 7. cap. Induite uos, inquit, armatura Dei, ut poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. State ergo ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate, & induti lorica iuſtitiæ, & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis, in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. Hæc quidem armatura eſt præmiſſa, ſeptuplex ueſtis ſacerdotalis ſignificatiua ſeptemplicisuir tutibus ſacerdotis, & repreſentatiua Chriſti ueſtium, quibus indutus fuit tempore paſſionis, prout infrà dicetur. ¶ † Prouideat ergo diligenter epiſcopus, & attendat ſtudioſè ſacerdos, ut ſignum ſine ſignificatio non ferat, ideſt, ut ueſtem ſine uirtute non portet, ne fortè ſimilis ſit ſepulchro foris dealbato, intus uerò omni ſpurcitia pleno. Quiſquis ſacerdos indumentis ornatur & honeſtis moribus non induitur, quanto uenerabilior apparet hominibus, tanto redditur indignior apud Deum. Pontificalem itaque gloriam non iam honor commendat ueſtium, ſed ſplendor animarum, quoniam & illa, quæ quòdam carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipſis erant intelligenda, poſcebant, ut quicquid illa uelamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis uarietate ſignabant, hoc *Eph. 5.* iam in moribus actibusque clareſcat, cùm & apud ueteres reuerentia ipſa ſignificationum ſpecies obtineret, & apud nos certiora ſunt experimenta rerum, quàm enigmata figurarum, prout hæc & alia in pontificali, ubi agitur de ep*toribus* conſecratione leguntur. , & n

¶ † Sic itaque munitus ad *n ſic in ſacris* 6
tra ſpiritualia nequitiæ & pro ſedanda in ſubdito iud , *Magne* tare procedit, & per confeſſionem diabo li renuntiat dominio, & ſeipſum accuſat, populus uerò quaſi pro ſuo priuilegio oraturus, in feſtis diebus terræ proſternitur. Dum autem ille orationes & alia recitat, quaſi totis uiribus contra diabolum pugnat. Dum diaconus in ieiuniis ante Euangelium caſulam ſuper humerum replicat, quaſi gladium contra hoſtem uibrat. Dum epiſtola legitur uoce preconis, Imperatoris edicta dantur. Cantus ſunt tubicinæ, præcentores, chorum regentes ſunt ducentes exercitium ad pugnam inſtruentes, quibus laſſeſcentibus alij ſubueniunt. Cantus autem ſequentiæ eſt plauſus, ſeu laus uictoriæ. Dum Euangelium legitur, hoſtis quaſi gladio uulneratur, aut exercitus poſt uictoriam diſperſus adunatur. Epiſcopus prædicans eſt Imperator, uictores laudans. Oblationes ſunt ſpolia, quæ uictoribus diuiduntur. Cantus offertorij eſt triumphus, qui debetur Imperatori. Pax autem in ſi-

ne

ne datur populo, vt qui ex hoſte proſtrato inſinuetur. Et deinde populus, data ei licentia, per Ite, miſſa eſt, cum gaudio de victoria & pace obtenta ad propria redit. Celebraturus itaq; miſſam epiſcopus, aut preſbyter indumentis ſuo ordini congruentibus ſe exornet, & veſtium cultui, actionis quoque conueniant ornamenta, ea. diſt. ra
7 tionis. ¶ † Circa quod notandum eſt, q̃ ſex ſunt indumenta ſacerdotibus & epiſcopis cómunia, quia & ſex ſunt, in quibus cómunis presbyterorum & epiſcoporum poteſtas conſiſtit. Nouem verũ ſunt ornamenta Pontificibus ſpecialia, quia & nouem ſunt, in quibus ſpecialis epiſcoporum potestas conſiſtit. Per hunc ergo communium & ſpecialium indumentorum numerũ cómunitas & ſpecialitas poteſtatũ inter epiſcopos & ſacerdotes ſignificatur, de quo in parte præcedenti dictum eſt ſub tit. de epiſcopo. Hoc etenim tam in nouo, quàm in veteri teſtamento legitur conſtitutum, vt Pontificis p̃ter communes veſtes habeãt ſpeciales, ſed ibi quatuor erãt communes, & quatuor ſpeciales, prout dicetur ſub tit. de legalibus indumen. & ſic quidem ratio myſtica poſtulabat. Nã illæ datæ ſunt carnalibus, & mundanis, quoniam quaterarius numerus conuenit carni propter quatuor humores, & mundo, propter quatuor elementa. Hæc autem ſpiritualibus & per-
8 fectis data ſunt. † Nam ſenarius numerus, qui perfectus eſt, quia redditur ex ſuis partibus aggregatis, perfectis conuenit. Vnde ſexto die perfecit Deus cœlum, & terram, & omnem ornatum eorum, ſed & cum in plenitudine temporis ſexta veniſſet ætate, ſexto die ſub hora ſexta redemit genus humanum. Senarius ergo numerus perfectus eſt, quia ſuo ordine numeratus perficitur. Nam cum vnum, duo, & tres, dicuntur, ſenarius numerus impletur, vel quia in tribus partibus diuiditur, ideſt in ſexta, tertia, & dimidia, videlicet in vno, duobus, & tribus: Nouenarius etiam ſpiritualibus cõ uenit, quia nouem ſunt ordines Angelorum, qui ſecundum Prophetam per nouẽ gemmarum ſpecies deſignantur.
9 ¶ † Quindecim ergo ſunt ornamenta Pontificis, quindecim virtutum gradus, ipſo numero deſignãtia, quos per quindecim can-
Pſ. 123. tica graduũ Pſal. diſtinxit. Veſtes enim ſacerdotales, virtutes ſignificant, quibus debent ſacerdotes ornari, ſecundũ illud Propheticum: Sacerdotes tui induantur iuſtitiam, & ſancti tui exultent. Quæ talares dicuntur, quia talus eſt finis corporis, per qđ oſtenditur, q̃ non ſufficit opus bonum inchoare, niſi ſtudeatur perſeueranti ſine cõpleri, prout ſub titu. de tunica, dicetur. Sic ergo noſter Pontifex plura, quam octo induit veſtimenta, quamuis Aaron non niſi octo habuiſſe legatur, quibus moderna ſuccedunt, quod ideo eſt, quoniam oportet iuſtitiam noſtram magis abũdare. quàm Scri
Mat. 5. barum & Phariſæorũ, vt intrare poſſimus in regnum cœlorum. Poteſt etiam dici q̃ noſter Pontifex octo habet à capite, vſque ad pedes, exceptis veſtimentis pedũ & manum, ſcilicet amictum, albam, cingulum, & ſtolam, duas tunicas, caſula, & palliũ, veſtimentũ. n. pedũ potius p̃tinet ad noſtros, q̃ ad Aaron, quia noſtris dictũ eſt. Euntes *Mat. 28* docete oẽs gẽtes &c. Denique præter præmiſſas veſtes ſacris ordinibus & miniſtris deputatas eſt & alia quædam veſtis linea, quæ ſuperpelliciũ dicitur, quo quibuslibet ſeruitijs altaris & ſacrorũ vacantes ſup̃ veſtes cões vti debẽt, prout in ſeq. ti. dicetur.
¶ † Superpellicium aũt primò, propter ſui 10
candorẽ, munditiã ſeu puritatem caſtita- *Eccl. 9.*
tis deſignat, Iuxta illud, Omni tempore veſtimenta, i. opera tua ſint cãdida, & mũda. Propter nomẽ verò ſuum carnis mortificationem figurat. ¶ † Secundò, dictũ eſt. n. ſu- 11
perpellicium, eo q̃ antiquitus ſup̃ tunicas pellicias de pellibus mortuorum animaliũ factas induebatur, q̃ adhuc in quibuſdam eccleſijs obſeruatur, repræſentãtes q̃ Adã *Gen. 3.*
poſt peccatũ talibus veſtitus eſt pellicijs.
¶ Tertiò, denotat innocentiã, & ideo ante oẽs alias ueſtes ſacras ſæpe induitur, quia diuino cultui deputati, innocẽtia vitæ cũctis virtutum actibus ſuperpollere debẽt, iuxta illud Pſal. Innocentes & recti adhæ- P *al. 24.*
ſerũt mihi. ¶ † Quarto, propter ſui latitudi 12
nẽ, congruè charitatẽ deſignat. Vnde ſu- *Iacob. 4.*
per ꝓphanas & cõmunes veſtes induitur, 1. *Pet. 4.*
ad notandum, q̃ charitas operit multitudinem peccatorũ. ¶ Quintò, ꝓpter ſui formã, qũia in modũ Crucis formatur, paſſionem Domini figurat, quòdqne illud gerentes crucifigi debent cum vitijs, & cum concupiſcentijs. † Fiunt autem ſuperpellicia 13

in quibusdam locis de chrismalibus lineis, quæ ponuntur super infantulos baptizatos, exemplo Mosi, qui de pupura & bysso & aliis a populo, in tabernaculo oblatis, fecit vestes, quibus Aaron & filij eius induerentur, quando ministrabant in sanctuario. Exod. 39.ca.† Est etiam & alia vestis, quæ pluuiale, vel cappa vocatur, quæ creditur a legali tunica mutuata. Vnde sicut illa tintinabulis, sic ista fimbrijs in figitur, quæ sunt labores huius mundi solicitudines. Habet etiam caputium, quod est supernũ gaudium. Prolixa est vsq; ad pedes, per quod perseuerantia vsq; in finem significatur. In anteriori parte aperta est adde notandum, ꝙ sanctè conuersantibus vita patet eterna, seu quod eorum vita patere debet alijs in exemplum. 2. qó. 3. non sunt. in fi. Rursus per cappam gloriosa corporum immortalis intelligitur. Vnde illam non nisi in maioribus festiuitatibus induimus, aspicientes in futuram resurrectionem, quando electi deposita carne binas stolas accipient, videlicet requiem animarum & gloriam corporum. Quæ cappa rectè interius patula est, nisi & sola necessaria fibula inconsuta; quia corpora spiritualia facta nullis animam obturabunt angustijs. Fimbrijs etiam subornantur; quia tunc nostræ nihil deerit imperfectioni, sed quod nunc ex parte cognoscimus, tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus.

13

14 ¶† Quidam autem hæretici garriunt nusquam reperiri in nouo testamento, quod Christus, vel discipuli eius præmissis vestibus induerentur, reprehendentes nos temere; quia a talibus ornamur, quoniam sicut Io. ait: Dominus surgens de cœna posuit vestimenta sua, & postea alia nunquã accepit, nisi sua. Nos verò (vt dicunt) plura alia, quam vestimus, reuestimus in Missa, in qua cœnam ipsam imitamur, & Dominus ab his, qui volunt ambulare in stolis, nos cauere præcepit, dicens, Cauete à Scribis, qui volunt ambulare in stolis. Dicũt enim, ꝙ hoc facimus, vt iustiores & excellẽtiores populis appareamus, contra illud. Vos estis, ꝙ iustificatis vos corã hominibus, Deus autẽ nouit corda vestrã, quia quod hominibus altũ est, abominatio est apud Deus. ¶ Error autẽ iste ex præmissis apertissimè confutatur. Legitur quoque Exo. 42. & 44. Dum ingredientur sanctuarium meum, & accedent ad mensam meã, vt mihi ministrent, & audiant cœremonias meas, vestibus lineis induentur, nec ascendet super eos quicquam laneum. Cũ egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministrauerunt, & nõ sanctificabunt populum in vestimentis suis. ¶ Et† not. quod ostiarij, lectores, exorcistæ, & acolyti vestibus albis vtuntur, videlicet superpellicio, amictu, & alba, & baltheo, vt Angelos Dei ministros per castitatis munditiam imitẽtur, & eis in carne gloriosa effecta spirituali, quasi in albis vestibus socientur. Inde est, quod potius lineis vestibus vtuntur, quia sicut linum multo labore ad candorẽ perducitur, sic necesse est, per multas tribulationes ad regni gloriam peruenire.

15

¶† In concilio Maguntin. 2. q. 1. episcopus, presbyter statutum est quod episcopus in ordinatione sua recipiat orarium, baculũ, & annulum, presbyter orariũ & planetã, diaconus orarium & dalmaticam, subdiaconus patenam & crucem, & cum degradantur, ea perdant. Et in concilio Tholet. distin. 93. diaconus in conuentu. statutum est, quòd diaconus tempore oblationis, tantum, scilicet quando legit Euangelium, vtatur alba, ideſt dalmatica. ¶† Notandũ quoque est, quod vestes Euangelici sacerdotis aliud designant in capite, scilicet in Christo, aliudque figurant in membris quanquam & caput, & membra sacerdotis nomine nuncupantur, ad caput dicit Psalmographus: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ad membra vero dicit Apost. vos estis genus electum, regale sacerdotium. Exponenda ergo sunt eorum mysteria. Primo, secundum quòd membris, consequẽter secundum quod capiti, scilicet Christo conueniunt, prout in quolibet capitulo distinguetur. ¶ De ornamentis autem, & pallis, & vestibus ecclesiæ vel altaris in prima parte dictum est. vbi agitur de picturis.

16

17

¶† Porrò sex indumenta sacerdotibus, & episcopis, communia sunt hæc amictus, alba, zona, seu cingulum, stola, manipulus, planeta. Nouem verò pontificibus specialia sunt hæc, caligæ, sandalia, succinctorium, tunica, dalmatica, chirotecæ, mirra, anulus,

18

anulus, bachulus pastoralis. De quibus omnibus singulatim prosequimur, & ẽt de sudario & pallio & decoloribus, quibus ecclesia in ecclesiasticis vtitur indumẽtis, & de legalib. indumẽtis, siue veteris testamẽti.

S V M M A.

1 *Amictus usus, & significatio. & nu. 3.*
2 *Amictus inuolutio circa collum, & pectus, quid significet.*

De Amictu. Cap. II.

1 PRIMO de sex ornamentis episcopis & sacerdotibus cõibus est secundũ præmissa dicendũ. Lotis† itaque manibus eps seu sacerdos celebraturus assumit amictũ, quo caput tegitur, quẽ Pontifex loco ephor, siue super humeralis & rationalis habet, & nunc ẽt superhumerale vocari põt, significans salutẽ, quæ per fidẽ tribuitur. De hoc Apost. ad Eph. 6. Galeam salutis assumite. Significat ẽt castitatem cordis, & corporis, quia & renes & pectus ambit, & tegit: & omnibus sacris vestibus supponitur, sed omnibus super eminet, quia castitas etiam debet esse intus in pectore, & foris nitere opere. Vnde in renibus stringitur; quia ibi præcipuè luxuria dominatur. Per amictũ quoque super humeros; quia circunquaq; diffunditur, operum fortitudo designatur. Humeri nanque fores sunt ad opera peragenda, iuxta illud Patriarchæ Iacob. Suposuit humerum ad portandum, & factus est tributis seruiẽs. Duo funiculi, siue duæ chordulæ, quibus amictus ante pectus ligatur, significant intentionem & finem quibus informandum est opus, ne fiat in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Sacerdos igitur nõ debet otiosis existere, sed bonis operibus insudare, secundùm illud Apostoli ad Timot. Labora sicut bonus miles Iesu Christi, Laudandam tamen quorundam locorum habet consuetudo, vt linea camisia alba aut superpellicium super cõmunes vestes induantur prius quàm amictus imponatur, per quod fides, quæ primò adesse debet significatur. Porrò amictus super os planetæ reuoluitur, de quo sub ti. de planeta dicetur. ¶† Amictu quoq; collum stringitur, per quod vocis castigatio intelligitur, quoniam per collum, in quo vox est, vsus loquendi exprimitur. Stringitur ergo collum, ne inde ad linguam mendacium transire possit. Leuiter tamen cum eo pectus & fauces stringuntur, prout sub tit. de cingulo dicetur. Illo etiam caput operimus, ne circunquaque liberè prospiciendo illicita cogitemus. Pectus, seu cor eo tegitur, quia animus sacerdotis ad ea, quæ incumbunt, debet totus esse intentus, nec debet totus esse intentus, nec debet tunc ad vanitates, vel ad aliqua mũdana liberè meditanda dissolui. Porrò amictus† quo sacerdos caput obnubilat, secundùm ꝙ capiti, scilicet Christo, conuenit, significat id, qđ in Apoc. describitur, videlicet Angelum Dei descendisse de cœlo amictum nube. Et in Esa. Ecce Dominus ascẽdit super nubem candidam. Veniens etiam ad Saluatorem mundi, Dei filius, Angelus magni consilij, amictus est nube, dum diuinitatem abscondit in carne. Nam caput viri Christus, caput Christi Deus, extrà de sac. vnc. c. 1. Hoc ergo carnis latibulum significat sacerdotis amictus, quod per illam syndonem expressius significatur, quia summus Pontifex caput obducit, de qua sub titu. de succinctorio dicetur, & pulchra quidem, quod per calciamentum pedum, hoc ipsum per amictus capitis designatur, quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cũ notus esset in Iudæa Deus & in Israel magnum nomen eius, Idumeã extendit calciamentum suum, & ante conspectum Gentium reuelauit iustitiã suam. Amictus etiam representat operimentum, quo Iudæi velabant faciem Christi, dicentes, Matth. 26. Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit.

2

3

Exo. 28.

Apoc. 10.

Esa. 19.

1. *Cor.* 3

Psal. 95.

Psa. 59.

Gen 49

1. *Cor.* 5

2. *Ti.* 2.

S V M M A.

1 *Alba subsequitur amictum. Et quid ea significet. & nu. 6.*
2 *Byssus quid.*
3 *Albæ compositio, & forma, cùm in veteri, tum in nouo testamento, & nu. 4.*
5 *Manicæ albæ quid maneant.*

De Alba. Cap. III.

POST amictam camisiam siue albam sacerdos induit, † quæ mẽbris corporis conueniẽter apta, nihil superfluũ aut dissolutũ in vita sacerdotis, aut in eius membris esse debere demonstrat, hæc ob speciem candoris munditiã demonstrat, secundũ q̃ legitur. Omni tẽpore vestimenta tua sint candida. Fit autẽ de byssо, vel lino, propter q̃ scriptũ est byssum sunt iustificationes sanctorũ. Est † aũt byssus linũ ægiptiacũ. Sicut en im linũ, vel byssus candorẽ, quem ex natura nõ habet, multis tuncionibus attritũ, acquirit per artẽ, sic & hominis caro munditiam, quã non obtinet per naturam, per exercitta bonorũ operũ multis castigationibus macerata sortitur per gratiam. Sacerdos ergo secundum Apostolorum castiget corpus suum, & in seruitutem redigat, ne fortè cùm alijs prædicauerit, ipse reprobus fiat. ¶ † Habet autem alba caputium, quòd est professio castitatis. Habet etiam ligulam, quæ significat linguam sacerdotalem, quæ ligat contumaces & absoluit pœnitentes. ¶ Rursus hæc uestis, quæ in veteri sacerdotio linea, vel ποδήρης Græcè, seu latinè tunica talaris dicebatur, stricta fuisse describitur, propter spiritum seruitutis Iudæorum in timore. In nouo verò larga est, propter spiritum adoptionis in libertate, quia nos Christus liberauit. Quod autem aurifrisium & grammata diuersis in locis, ac varijs operibus ad decorem habet, illud insinuat quod propheta dicit in Psal. Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate. ¶ Rursus † alba cingulo stringitur, ut omnis voluptas carnalis adstricta intelligatur, dicente Domino: Sint lũbi vestri præcincti. ¶ Manicæ quoque tam † albæ, quam etiam tunicellæ conuenienti debent esse strictæ, non nimis laxæ, ut labantur, & brachia nudentur, habentes in sumitatibus aurifrisia, ad designandos aureos torques, qui brachia nuda beati Martini missam celebrantis miraculosè & decenter operuerunt, prout in 6. par. sub eius festo dicetur.

Exod. 19. Apoc. 19

1. Cor. 9

Rom. 8. Gal. 4. Psal. 44. Luc. 12.

Per † albam etiam qua corpus à sursum usque ad deorsum tegitur, spes, quæ ex gratia prouenit ecclesiæ desursum, & ex meritis ecclesiæ deorsum figuratur. De hac Apostolus ad Roman. 8. Spe salui facti sumus. Quia verò vsque ad talos descendit, perseuerantiam designat, prout tactum est propè finem in proœmio huius partis. Porrò secundum quod capiti, scilicet Christo conuenit alba; quæ est lineum vestimentum, longissimè distans à tunicis pelliceis, quæ ex mortuis animalibus fiunt, quibus Adam vestitus est, post peccatum nouitatem vitæ significat, quam Christus & habuit, & docuit, & tribuit in baptismo, de qua dicit Apostolus: Exuite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouũ, qui secundum Deum creatus est. Nam in transfiguratione resplanduit facies eius sicut sol, & uestimenta eius facta sunt alba, sicut nix. Semper enim vestimenta munda fuerunt, & candida, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Hæc etiam uestis representat albam vestem, in qua Herodes illusit Christo. Luc. 23.

Gen. 3.

Eph. 4.

Mat. 17. 1. Pet. 2.

SVMMA.

1 *Zona quid. Et quid designet, & numero 5.6.*
2 *Succinctorium duplex dependens & cingulum in sinistro latere Pontificis, quid signent & nu 4.*
3 *Oratio & ieiunium quam uim habeant.*

De Zona seu Cingulo. Cap. IIII.

DEBET † aũt alba circa lũbos sacerdotis, seu Põtificis zona seu cingulo, q̃ dinlege, & apud Græcos ζωστὴρ siue baltheũ dicebatur, prẽcingi ne defluẽdo incessum impediat, vt castitas sacerdotis p albã significata nullis incẽtiuorũ stimulis dissoluatur. Cingulũ nanq; continentiã significat Vnde, sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardẽtes in manibus vestris. In lũbis quidẽ luxuria dominatur, sicut Dñs loquens de diabolo manifestat. Virtus eius in lumbis eius

1

Luc. 12.

Iob. 40.

eius & fortitudo eius in vmbilico ventris illius. de pœn. dist. 2. si enim inquit, ad finẽ.

2 ¶ Sanè in sinistro latere † pontificis cingulo duplex dependet succinctorium, quia duo sunt, quibus castitas roboratur, & sine

3 quibus difficile † conseruatur, scilicet oratio & ieiuniũ. Vnde Dominus ait. Hoc genus dæmoniorũ non eijcitur, nisi in oratione, & ieiunio. Marci nono. Debent ergo lũbi per continentiam præcingi, & per absti-

Eph. 6. nentiam succingi. Vnde Apostolus: State succincti lumbos uestros in veritate. Verũ succinctoriũ, quod aliàs περίζωμα, vel succingulũ uocatur, inter indumenta legalia fuisse non legitur, quia & si legales sacerdotes accincti tpe sacrificij abstinere debebãt, alio tamẽ tẽpore licitè vocabãt amplexus. Hodie aũt additur cingulũ, quia moderni ministri iugũ habere debent continẽtiam. Et ideò nõ solum cingi, sed etiam

4 succingi debent. † Ideò autem duplex est succinctorium, ut duplex castitas denotetur, uidelicet mentis, quæ per cingulum, & corporis, quæ per subcingulum, significatur. A parte sinistra dependet, quia potior est castitas mentis, quàm corporis, & dextra pars potior est, q̃ sinistra. Vnde Greg. Lumbis præcingitur nunc, cum carnis luxuriam per carnis continentiam coarctamus. Cingulum † quoque conuenienter tẽ

5 perantiam designat, de subcingulo ẽt dictũ est in proœmio huius partis. Et aduerte, q̃ pectus & fauces leniter cum amictu stringuntur, quia motus in nostra potestate nõ

3. Reg. 17 sunt. Helias prius clausit cœlum, quod pe-

3. Reg. 18 tijt, quod non plueret, quam animũ quãdo desiderabat vindictam de morte prophetarum, lingua ẽt in humido sedet, & in ma-

Mat. 20. dido, & facilè lubricatur. Vnde princeps Apostolorom ad vocem ancillæ magistrũ suum negauit. Sed renes fortiter cingulo stringuntur, vt castigetur corpus, & in seruitutem redigatur, & impetus luxuriæ refrenetur. Porrò secundum quod capiti, scilicet Christo conuenit zona sacerdotalis,

Apoc. 1. significat illud, quod Ioan. Apostolus ait:

Eph. 3. Conuersus vidi similem filio hominis præcinctum ad mamilas yona aurea. Per zonã auream perfecta Christi charitas designatur, quam dicit Apostolus superuenientẽ scientiæ charitatem Christi, feruentem in corde, radiantem in opere, cuius succinctorium illud significat, quod Esaias de Christo loquens prædixit. Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctoriũ renum eius. Nam iustus Dominus iustitiam dilexit; æquitatem vidit vultus eius. Et fidelis Dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Duæ summitates ipsius, duæ sunt partes naturales iustitiæ, quam Christus fecit & docuit, scilicet quod ibi non via fieri, alteri non feceris, sed quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Cingulum † ergo iustitiam significat, cuius duo 6 sunt brachia sese constringentia, scilicet declinare à malo, & operari bonum. Repræsentat etiam flagellum, quo Pilatus ce-

Esa 2. Psal. 10. Ps. 144. Act. 1. Tho. 4. Mat. 7. Psal. 23

Ioan. 19 cidit Iesum.

SVMMA.

1 *Stola subsequitur cingulum. Et quid ea notet.*
2 *Stola cur protendatur ad genua.*
3 *Stolæ reflexio in vtrunque humerum quid significet.*
4 *Stolæ cur collo sacerdotum, diaconorum uero humero imponitur.*
5 *Stola cur ad lumbos succingatur.*
6 *Stola est uelut quoddã orarium sine quo nõ licet mysteria Ecclesiastica celebrare.*
7 *Stola collo sacerdotis incumbens, quid notet.*
8 *Stola uti quibus prohibitum.*

De Stola. Cap. V.

POST cingulũ † sacerdos orariũ sine stolã, quæ leue Domini iugũ significat 23. distin. Ecclesiastica, siue quæ est iugũ præceptorum Domini, super collum sibi imponat, vt iugum Domini se suscepisse demonstret. Quam cum osculo sibi imponit, & deponit, ad notandum assensum & desiderium, quo se subijcit huic iugo, illa autem à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrum latus adornant, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, idest in prosperis, & in aduersis sacerdos debet esse munitus, quatenus nec aduersis fran-

1

frangatur, nec prosperis eleuetur. Vnde & cũ sacerdos in ordinatione stolã accipit, dicit illi eps, accipe iugum Dei, iugum enim eius suaue est, & onus eius leue, suaue in p
2 sperís, leue in aduersis. ¶ Stola† quippe vsq; ad genua, quæ curuantur, protenditur, vt
Heb.10. nos mites corde, & humiles insinuet. Signi
Luc.11. ficat. n. patiẽtiam, de qua scriptũ est: Patiẽ tia uobis necessaria est vt reportetis, pmissiones. Et iterũ, in patientia vestra possi debitis animas vestras. Hinc est ergo, q̃ stola cum zona seu cingulo à dextris & sinistris, quibusdam nexibus colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur & iuuantur, ne aliquo moueantur tentationis impulsu, & ad designandũ, q̃ tam in prosperis, quàm in aduersis debet Christi iugũ patienter ferri, faciente glutino charitatis. A quibusdã verò pontificibus additur præmissis verbis Stola innocentiæ induat te Dominus, q̃ stolam respicit primitiuam, quæ fuit inno
3 centiæ significatiua. ¶ Rursus† stola ab humero sinistro sacerdotis in dextrum dum ordinatur, reflectitur, quia cum obedientia incipiat ab actiua per dilectionem proximi, transit in contemplatiuã uitã per dilectionem Dei. Longitudo autem stolæ perseuerãtiam significat. Duo brachia stolæ dependentia significant prudentiam, & temperantiam. Vnde Apost. ad Titum 3. Sobriè, iustè, & piè viuamus &c. Sed & secundum decretum Bracharensis cõcil. 13. d. Ecclesiastica. debet sacerdos de vno eodemq; orario ceruicẽ pariter, & vtrunque humerum imprimens signũ Crucis in suo pectore præparare, vt qui imperturbatus præcipitur inter prospera, & aduersa, consistere virtutũ semper ornamento vtroque circumseptus appareat humero. Si quis autem aliter egerit excommunicationi debitè subiacebit, nisi fortè quis dixerit hoc decretum per contrariam generalis ecclesiæ consuetudinem abrogatum. Nam non vbique partes stolæ reducuntur ante pectus, in modum crucis. Crucem autem gerit in pectore, dum Christi passionem, cuius minister est, imitatur in mente. Orarium itaque iugum simul, & onus est, iugum sacerdotibus, onus diaconis.

4 ¶ Vnde† fit, vt sacerdotibus circa collum, & diaconis super sinistrum humerum ponatur. Sicut enim iugum collo portatur, sic & humeris onera feruntur. Lege in Leuitico & videbis solos Leuitas ferẽdis onera destinatos. In diaconis etiam stola
Num.4. iugum significat, prout in parte secunda dictum est, vbi de diacono agitur.

¶ Adhuc stola sinistro humero diaconi imponitur, quia decet temporalia spiritualibus deseruire, vel quia dextram diaconi oportet esse liberã, vt expeditius ad ministerium sacerdotis discurrat, de quo etiam ibi dictum est. ¶ Ad† lumbos stola succingi 5
tur, vt sit fortis & expeditior compugnax libidinum. Quandoque tamen solùm super sinistrum brachium pars anterior stolæ complicatur, quod tractum est à legalibus sacerdotibus, qui dum sacrificabant, summitates balthei super humerum reflectebãt. In episcopo verò vel sacerdote ab vtraque parte æqualiter dependent anterius, quia Christus, cuius typum gerũt, qui æquanimiter se habuit in prosperis & in aduersis (quæ per læuam & dextram significantur) habitatores terræ ad cœlestia ducere desiderabat, quos semper ante oculos mentis suggerebat. ¶† Dictum est au- 6
tem orarium, quia quãuis sine aliis indumẽtis sacerdotibus baptizare consignare, & alia plura orando facere liceat, sine orario tamen, nisi magna necessitate cogente, nihil horum facere licet. ¶ In concil. Trib. in brocardo. lib. 6. cap. presbyteri, legitur, ut presbyteri non vadant, nisi stola oraria induti. ¶ Notandum autem est, quòd antiquitus stola erat vestis candida, pertingẽs vsque ad vestigia, qua Patriarchæ vtebantur ante legem, quam primogeniti cũ benedictionem patris acciperent, induebãt, & Domino victimas, vt pontifices offerebant. Sed postquam alba cœpit portari, mutata est in torquem. Per primam stolam innocentia intelligitur, quæ fuit in primo homine. Sed cum eam perdidit propter peccatum, oportuit eam recupera re per vitulum saginatũ. Quia igitur supereſt, vt qui per inobedientiã cecidimus, p obedientiã resurgamus, rectè pro veste innocentiæ recuperãda subimus torquẽ obedientiæ. Nã per stolam, qua nunc vtimur, obedientiã accipimus euangelij crucifixi.

¶ Porrò† secundũ q̃d capiti, scilicet Chri- 7
sto conuenit stola, quæ super amictũ collo sacerdotis incumbit, obedientiam & seruitutem

ultutem significat, quam Dominus omnium propter suorum salutem subijt. Nã
Phil.2. cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Exinaniuit enim semetipsum formam serui accipiens, factus obediens usque ad mortem, mortẽ autem crucis. Causam quippe mortalitatis nec traxit origine, nec commisit opere. ¶ Stola signat ligaturam, qua Ie-
3 sus ligatus fuit ad columnam. † Statutum est in canonibus. 23. distinctione. non oportet, & duobus cap. sequen. ne subdiaconi, lectores, & psalmistæ orarijs siue stolis vtantur.

SVMMA.

1 *Manipulus quo concilio adhibeatur. & nume. 5.*
2 *Manipulus cur in sinistra geratur. & nume. 4.*
3 *Manipulus vnde sumpserit initium.*
6 *Manipulis non vtuntur diaconi & subdiaconi seruientes Pontifici induenti se a sacris uestibus.*

De Manipulo. Cap. VI.

1 Ps. 118. Via vero mentibus bene compositis, & Diuino cultui mancipatis, sæpe subripit, accidia, quæ† quodam tor pore reddit animum dormientẽ. Psal. dormitauit aĩa mea præ tædio, ideo in sinistra manu ministri ad altaris ministerium accedentes quædam apponitur manipula, vel sanum, vel manipulus, vel sudarium appellatur, quatenus sudorem mentis abstergat, & soporẽ cordis excutiat, bonis operibus inuigilet, depulso tædio, vel torpore. Per manipulũ enim bo-
Mat.14. na opera vel vigilantia designãtur, de qua Dominus ait, Vigilate, q̃a nescitis qua hora filius hominis venturus sit? Vnde spõsa dicit in Canticis, Ego dormio, & cor meũ vigilat. Per sudarium etiam pœnitentia designatur, qua labes quotidiani excessus, & tædium mundanæ conuersationis extergitur de quo dicitur. Dormitauit anima
Cant.5.2 mea præ tedio. Tedet enim animam peccatorum conscientiæ, & infirmitatis corpote. Significat etiam futurorum bonorum retributionem. Vnde in quibusdam locis, quoties in festis albis vtuntur, manipulos portant, ex eo, quòd in illa vita vnusquisq; propriã mercedẽ accipiet. Et venientes ve- Ps. 118.
nientem exultatione portantes manipu- 2. Cor. 4
los suos. Item, quia manipulus pœniten- Ps. 125.
tiam designat, inde est, quod sudarium sub diaconi magis sudario sacerdotali formatur, quia vbi maior excessus, maior exigitur pœnitentiæ fructus. De sudario etiam infra dicetur. ¶ Sanè ministri† manipulum in brachio sinistro ferunt, ad notandum, 2
quòd stricti debent esse ad terrena, sed ad cœlestia expediri. Antiqui autem non erant adstricti ad hoc, quia Deo etiam pro temporalibus seruiebant, & ad significandum nos in hac vita, quæ per sinistrum significatur, pati tædium superfluj humoris, ideſt, delectationis, & alia superflua mentis ¶ Ad hoc, manipulus in sinistra fidem in hac vita designat. † Manipuli vsus
sumptus est non ab Aaron, sed ab anti- 3
quis patribus, quia (sicut legitur in martyrologio Bedæ) Arsenius sudarium semper ferebat in sinu, vel manu ad tergendũ effluentiam lachrimarum. Habebant quoque sancti patres, dum sacra tractabant, & sacramenta conficiebant, mapellas, ideſt paruas mappas, & mantillia in manibus, nunc pro tergendis manibus, & nunc pro operiendis, & nunc pro reuerenter tractandis sacramentis. ¶ Porrò secundum quod† capiti, scilicet Christo conuenit, 4
quod sacerdos manipulum portat in lena, designat, quod Christus brauium obtinebat in via. Per manipulum enim præmiũ designatur, Iuxta quod legitur, Venien- Ps. 125.
tes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Per leuã, vita præsens accipitur. Iuxta illud, Læua eius sub Cant. 2.
capite meo, & dextra ipsius amplexabitur me. Christus autem simul fruebatur, & merebatur, fruebatur in patria, & merebatur in via. Nam simul & brauium comprehendebat, & stadium percurrebat, quia simul erat in patria, & in via, Ioan. 3.
Nemo, inquit, ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Manipulus† etiam re- 5
præsentat funem, quo Iesus comprehẽ-

sus

Universidad de Deusto Biblioteca

sus à Iudæis ligatus fuit. Vnde Io. 18. Comprehenderunt & ligauerunt eũ. Manipulus tamen post indutam planetam consueuit Romano Pontifici immitti, quod etiam à pluribus obseruatur, de quo in quarta parte sub tit. de confessione dicetur. ¶ † Notandum autẽ, quòd diaconus & sub diaconus pontifici induenti & exuenti se à sacris vestibus, siue manipulis seruiunt. Primò, ut expeditus & liberius administrent. Secundò, ad notandum, quòd in tali obsequio non debet fructum quærere temporalem, qui quãdoq; per manipulum significatur. *Ps. 125.* Iuxta illud Psal. Venientes aũt &c. Rursus dum pontifex se induit vel exuit, diaconus stat à dextris, & subdiaconus a sinistris, qa diaconus ex ordine suo ad fortiora, & perfectiora, quæ per dextram significantur, assumitur, quàm subdiaconus.

6

S V M M A.

1 *Casula quid vnde dicatur. & quid notet.*
2 *Charitas legis est implementum.*
3 *Casula tripliciter plicatur. Et quid idipsum notet. & nu. 4.*
5 *Casula undique clausa, integraq; qd notet.*

De Casula seu Planeta. Cap. 7.

1

POstremò; super omnes † vestes induit casula, quæ quasi parua casa dicitur, & à Græcis πλανήτα vocatur, ἀπὸ τῦ πλάνατος, hoc est, errore, quoniam errabundus eius limbus super brachia eleuatur, significans charitatem, sine qua sacerdos est sicut æs sonans, aut cymbalum tinniẽs. Sicut enim charitas operit multitudinem peccatorum, & omnia legis *1. Pet. 3.* & prophetarum mandata continet, dicente Apostolo. plenitudo legis est charitas, *Rom. 13.* sic & hæc vestis cuncta plana & alia omnia indumenta intra se claudit & cõtinet.

Cor. 13.

2 De † charitate dicit Apostolus, adhuc excellentiorem viam vobis ostendam. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et *1. Co. 3.* iterum: Si fidem habeam, ut montes transferam, charitatem aũtem non habeam, nihil sum. de consec. distin. 2. solent. hæc siquidem est vestis nuptialis, De qua Dominus inquit in euangelio: Amice quomodo huc intrasti, non habens vestẽ nuptialem? Sine hac autem nunquã sacerdos debet suum officiũ exercere, quia semper de cetero in uinculo charitatis permanere. Per hoc autem, quòd amictus super os planetæ reuoluitur, innuitur, qp bonũ opus debet ad charitatẽ referri. Nam finis præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. quòd uerò casula in extensione manuum in anteriorem & posteriorem partem diuiditur, signat duo brachia charitatis. ad Deum scilicet, & ad proximum, Diliges (inquit) Deum tuum &c. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Rursus latitudo planetæ latitudinem significat charitatis, quæ etiam vsque ad inimicos extenditur. vnde, Latum mandatum tuũ nimis. ¶ Duæ † quoque plicaturæ, sinistræ videlicet & dextræ, sunt duo præcepta charitatis, scilicet amor Dei & proximi. Duplicatur etiam ante pectus, per quod cor, & inter humeros, per quos opera exprimũtur, & in eis vestimentũ duplex in ipsum effici tur, quia sic debemus bona opera foris ostendere proximis, vt eadem intus in corde corã Domino integra seruemus. Charitatem enim debemus habere corde, & *Mat. 23.* opere, & intus, & foris. Rursus ante pectus duplicatur, quoniã per charitatem bona voluntas & sancta cogitatio generatur. Duplicatur etiam inter humeros, qa per illam aduersa à proximis, & ab aduersarijs supportantur. Ad brachia autẽ eleuatur dũ bona opera charitatis operantur Ad dextrum, dum operamur bonum ad domesticos fidei. Ad sinistrum, dum extenditur etiam ad inimicos. ¶ Adhuc † triplicatur in brachiis, in dextro qdem, cum fidelibus monachis, clericis, & laicis subuenimus in sinistro, dum infidelibus, scilicet malis, Christianis, Iudæis & Paganis necessaria ministramus per casulam quoq; rectè opera iustitiæ designãtur, iuxta illud, Sacerdotes tui induã iustitiam. Sanè sacerdos suũ agens officium non debet casulam exuere; quia præcipiente Domino Leui. 21. c. non licet ei egredi de sanctis, scilicet rebus, uel præceptis. Porrò, secundùm quod capiti, scilicet Christo cõuenit casula, q. magni sacerdotis est ecclesia vniuersalis de qua dicit

1 Tim. 1.

3

Ps. 131.

Gal. 4. Ps. 132. Ioan. 1.

cit Apostolus, Quot quot in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Hoc est illud Aaron uestimentum in oram descendit, unguentum, sed à capite descendit in barbam, & à barba descendit in orã, quoniam de plenitudine spiritus eius nos omnes accepimus, primo Apost. deinde cẽteri. Quòd autem casula unica. † & integra, & undique clausa est significat fidei unitatẽ & integritatem, verumtamen in extẽsione manuum in anteriorem, & posteriorem partem quodammodo diuiditur designans autiquam ecclesiam, quæ passionem Christi præcessit; & nouã, quæ Chri *Matt. 22* sti passionẽ subsequimur. Nã & qui præi- *Ioan. 19.* bant, & qui sequebantur clamabant dicẽtes, Osanna filio Dauid, benedictus, qui venit in nomiue Domini. Hæc etiam vestis representat purpureum vestimẽtum, quo milites circundederunt Iesum.

5

Mat. 28. Eph. 6.

2

Eph. 6. Mar. 6 Eph. 6. Lu. 10.

S V M M A.

1 *Vestimentũ pedum unde traxerit originẽ.*
2 *Pontifices quando sandalia, & caligas ad sumant. Et eorum significationum. 3. 4.*
3 *Calceamentum episcopi quo uuitet, quo ue prohibeat. & nu. 4.*
5 *Sandalia unde dicantur, & eorum forma.*
6 *Sandaliorum apertura & clausura quid significent.*
7 *Sandalia ex corio albo fiunt interdum*
8 *Ligula à corio separata super pede consurgens quid significet.*
9 *Sandaliorum corrigia quid nutent.*
10 *Sandalia, eo quòd capiti conueniunt, quid designent.*
11 *Sandaliis uti quibus licet, & quibus prohibetur.*

De Caligis, & Sandaliis. Cap. 8.

SVperius de sex ornamentis, tã sacerdotibus, quàm episcopis cõibus dictũ est, nũc aũt de nouẽ pontificiũ spiritualib. dicẽdũ restat, & prius de caligis, & sandalijs vi- 1 deamus. Vestimentum † autem pedũ non habuit originem ab Aaron qui duntaxat in Iudæa cõuersabatur, ideoq; necesse non habuit, sed ab Apostolis quibus dictũ est Euntes, docete oẽs gentes. Nisi fortè quis dixerit, qp caligæ & sandalia in locũ femoralium succedunt. ¶ Celebraturi † igitur põtifices, pedes in terea, dũ dicuntur quinq; psalmi in præparatione Euangelij pacis, caligis & sandalijs calciantur, quorũ pulchritudinem admirabatur propheta, dicens. Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangenlizantiũ bona. Vnde Apostolus ad Ephesios. Calciati pedes calciamentis virtutum. Et in Euangelio legitur, Dominum misisse discipulos suos sandaliis calciatos, calciatos vtiq; in prœparatione Euã gelij pacis. Si enim calciati non essent, quomodo super serpẽtes & scorpiones calcare potuissent? Cogitẽt † igitur episcopi, cur ita 3 calciati sunt, imitẽtur eorum exẽpla, quorum imitatur calciamẽta. Siquidẽ per pedes conueniẽter affectus intelliguntur. Debẽt namq; habere affectus & desideria calciata, ne puluere terrenorum seu temporalium maculentur. ¶ † Per huiusmodi quo- 4 que calciamentũ, phibitio pedum cõgruè intelligitur, ne videlicet ad illicita festinẽt. Quia verò affectus inficiuntur, & maculãtur tempore prosperitatis, quod per dextrum quàm tempore aduersitatis, quod per sinistrum intelligitur, ideo, vt maiori periculo citius occurrẽdum ostendatur, à dextro pede pontifex incipit calciari. ¶ Prius tamen, quam sandalia pedibus imponantur, caligis induuntur, usque ad genua protensis, ibique constrictis: quia prædicator pedibus suis rectos facere gressus suos & genua debilia roborare. Nam qui fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Caligæ quoque iacinthini, ideſt, aerei seu cœlestis coloris denotant, quòd cœlestes debet habere pedes, ideſt, affectus & firmos, ne claudicet, sed dicat. Confortamini pusillanimes. Et conse- 5 quenter † sandalia, pedibus imponuntur, quæ sic uocantur ab herba, uel san- *Mat. 3.* dalico colore, quo depinguntur. Habent, autem desuptus integram soleam, desuper uerò corium fenestratum, quia gressus prædicatores, & subtus debent esse muniti, ne polluantur terrenis: iuxta illud dominicum. Excutite puluerem de pedibus uestis, & sursum aperte quate-

Es. 35.

nus ad cognoscenda mysteria seu cœlestia reuelentur. Iuxta illud propheticum. Reuela oculos meos & consi. mirabilia de lege tua. In hoc quoque, q̃ de super aperta sunt, q̃ corda semper ad Deum erecta habere, & oculos mentis ad ea, quæ sursum sunt, aperire debemus, significatur. *Psa. 118.*

Gen. 27. Quòd etiam subtus solida sunt, significat, quòd mente in terrenis obtusam habere debemus, nec debemus quærere benedictionem Esau, quæ in terris est, sed Iacob, quæ est in cœlis. ¶ Rursus, q̃ sandalia in q- 6
busdã locis aperta, & in† quibusdam integra, seu clausa sunt, designat, quòd euangelica prædicatio nec omnibus reuelati, nec omnibus absc̃di debet, iuxta illud Luc. 8. Vobis datum est, nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Marc. 7. Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas spargere ante porcos. 2. q. 3. nolite.

7 ¶ Sandalia† quoque interius quãdoque ex corio albo fiunt, quia necesse est intentionem candidam, & conscientiam puram coram Deo habere, & exterius nigrum appareat, quia prædicatorum uita propter tribulationes huius mundi nigra & despecta seculoribus uidetur. Quandoque etiam rubeum ad uotum martyrij designandum, & quandoque diuersis coloribus uariatum, quo uirtutum uarietas, quibus ornatus esse debet, significatur. Ligula† uerò à corio separata super pedem consurgens linguas eorum, qui prædicatori bonum perhibent testimonium, significat, qui tamẽ quodammodo à spiritualium conuersatione separati sunt. ¶ Secundò lingua ipsa, spiritualium lingua est, quæ prædicatorem in opus prædicationis introduxit.

¶ Tertiò, etiam ipsius prædicatoris linguã designat, linea uerò ab ipsa ligula usque ad finem sandalij per medium eius procedẽs euangelicam perfectionem designat. Ligneæ uerò ab utroque latere procedentes, quæ in fine sandalij ad ipsam lineam mediam referuntur, ibique terminantur, legem figurant propheticam, quæ in euangelio recapitulãtur, & in eo determinãtur. ¶ Superior quoque pars sandaliorum, per quam pes introducitur, uarijs consuitur funiculis, ne duo eius cornua defluant, seu ab inuicem separentur, seu ab inuicem disiungantur, ad notandum, quòd prædicator se ipsum uarijs alligare debet uirtutibus, aut scripturæ sententijs, ne ipsius intrinseca ab his, quæ exterius lucent, eorã altissimo disiungãtur. Ipsa quoque sandaliorũ ligatura significat, quòd prælatus, qui huc illucque discurrere habet, gressus mentis firmare debet cùm in turbis uersatur.

¶ Quia uerò† corrigiæ huc atque illuc manibus ducuntur, ut sandalia firmentur, & ligentur, significat, quòd prædicator sic firmo gressu incedere debet, ut nulli onerosus existat, & ne in uia ministranda deficiat. Nam frustra uelociter currit, q̃ prius quam ad metam perueniat deficit, de pœ. dist. 3. incassum. Mystice enim sandalia cursum prædicatoris significant. Quandoque tamen sandalia non ligantur, quia Christi incarnatio aliquando humanis sensibus aperta est, ut pannis inuolui, & in præsepio poni. Aliquando uerò corrigiæ sandalijs supererogantur, quia scriptum est. Quodcunque supererogaueris, ego tum rediero L .10.
reddam tibi. Potest etiam dici, quòd caligiæ significant illam lotionem, de qua Dominus ait: Qui lotus est, non indiget, *Ioan. 13*
nisi ut pedes lauet. Sed quia non sufficit munditia cordis absque patientia persecutionis, ideo sequuntur centones rubei, qui martyrium figurant. Qui autem in corde munditiam & in uoluntate (si opus fuerit) habuerit patientiam securus accedat ad prædicationem, quia sandalia aliud designat apostolica. ¶ Porrò secundùm† quod capiti, scilicet Christo, con- 10
ueniunt sandalia, aliud designant: Pontifex enim in altaris officio, capiti sui, scilicet Christi, cuius est membrum representans personam, dum pedibus assumit sandalia aliud incarnationis dominicæ calciamentum insinuat, de quo Dominus ait in Psal. In idumeam extendam calciamẽ- *Psa. 59.*
tum meum, idest, in gentibus notam faciam incarnationem meam. Venit enim ad nos calciata diuinitas, ut pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per ligulas autem, quibus pedibus ipsa sandalia constringuntur: Illud idem accepimus: quod per calciamenti corrigam Ioan. Baptist. significauit, cum ait. Cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere, unionem uidelicet ineffabilem, & copulam carnalem insolubilem, quibus uerbis

bis diuinas nostræ se carni coniunxit. Sanè mediãtibus caligis pedes sandalijs coniunguntur, quoniam anima mediante carne diuinitati est vnita. Sicut enim pes corpus sustentat, ita diuinitas mundum gubernabat. vnde Psal. Adorate scabellum pedum eius, quoniã sanctum est. Verùm secundùm decretum Greg. 93. dist. §. com
11 pagis. & duobus cap. seq. Diaconi† non debent vti compagis, idest, sandalijs, neque manipulis, idest, calciamentis episcopalibus absque indulgentia sedis Apostolicæ speciali. Olim enim vtebantur, quia eorum erat discurrere per comitatũ. Hodie ergo nec ipsi, nec sacerdotes vtuntur, sed episcopi solum, vt per varietatem sandaliorum, notetur varietas officiorũ. Præterea, episcopi habent per plebes discurrere, sacerdotes verò Domini hostias immolare. Clerici autem Romanæ Ecclesiæ ex concessione Constantini Imperatoris vti possent calciamẽtis cum vdonibus, idest candido linteamine 96. dist. Constantinus.

S V M M A.

1 *Orale, siue velum, quod suo capiti episcopus imponit. quid significet.*
2 *Crux ante pectus Pontificis Maximi posita quid designet.*

De Succinctorio & Orali. Cap. IX.

DE succinctorio nil aliud dicimus, quam q̃ sub zona & cingulo, in procemio huius partis dictum est. ¶ Sanè Ro. † Pontifex post albam & cingulum assumit orale, quandam videlicet sindonem, quod capiti quasi in modum velit, imponit, & replicat super humeros, & ante pectus legalis Pontifices ordinem sequens, qui post lineam strictam & zonam induebat ephot, idest, superhumerale, cuius locum modò tenet amictus.
2 ¶† Assumit etiam Crucem quandam catenulis insertam, quam à collo suspensam, sibi statuit ante pectus. Quoniam & legalis Pontifex laminam auream gerebat in fronte, pro qua Pontifex iste Crucem gerit in pectore, & sic signo Crucis aureã lamina cessit. Nam mysterium, quod in quatuor literis auri lamina continebat, in quatuor partibus forma Crucis explicuit, iuxta quod inquit Apostolus: Vt comprehendatis cum omnibus sanctis, quæ sit la- *Eph. 3.*
titudo & longitudo, quæ sublimitas & pro *Ro. 10.*
fundum. Sacramentũ ergo, quod ille tunc per laminam præferebat in fronte, hoc iste iam recondit in mente. Nam corde creditur ad iustitiam, ore autem cõfessio fit ad salutem, & secundùm Hier. auro legis, sanguis euangelij pretiosior est. Crucem quoque statuit sibi ante pectus, ad designandũ quod ait Apostolus: Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Imponendo au- *1. Cor. 6.*
tem sibi & deponẽdo. Crucem illam osculatur, ad denotandum q̃ Christi passionem, quæ per illam significatur, credit & confitetur, ad quam representandum in officio missæ separat.

S V M M A.

1 *Tunica Episcopi quid significet.*
2 *Tunicæ duæ in ueteri testamento, & earum significatio.*
3 *Iacinthi lapidis uis.*
4 *Tunicam unam super alia cur induat Pontifex.*

De Tunica. Cap. X.

POst appositam stolam Pontifex induit tunicã, quæ alibi subtile, in lege verò ποδήρης, idest, talaris dicebatur significantẽ perseuerantiã, vnde Ioseph iter fratres suos talarem vestẽ describitur habuisse. Cùm *Gen. 37.*
n. cæteræ virtutes in stadio currant, perseuerantia tantum brauium accipit, quoniã qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit, de pœn. dist. 2. Apostolus, & c. multi. Vnde præcipit esto fidelis vsq; ad mor- *Apo. 2.*
tem, & dabo tibi coronam vitæ. ¶ Rursus ideo post albam tunicam induitur, quia sicut per albam castigatio corporis, ita per tunicam virtutes intimæ intelliguntur, quas semper debet habere Pontifex. Porrò tunica

nica non cingitur, quoniam sicut per eam iter non impeditur, sic & virtutes per illã designare, liberum iter ad contemplationem Dei præbent, sed alba cingitur, prout
2 sub cingulo dictum est. ¶ In vet. test. erant duæ tunicæ, videlicet byssina & iacinthina, Exod. 39. c. & hodie etiam quidã Pontifices duabus vtuntur, ad notandum, q̃ proprium est eorum, habere scientiã duorum testamentorum, vt sciat de thesauro Domini proferre noua & vetera, siue vt se
Mat. 3. ostendat diaconos & sacerdotes. Præterea vnaque earum typum propria gerit, quoniam alba, quæ byssina, siue linea est, castitatem significat, vt sub tit. de albæ dictum est. Prima etiam tunica serica est, quæ originem traduxit ex vermibus, qui sine coitu creantur, castitatem & humilitatem demonstrat. Secunda tunica, quæ iacinthina esse debet, sicut & olim erat coloris lapi-
3 dis iacinthi, qui ætheris serenitatem imitatur, sancto, significat cœlestia cogitãtes, & imitantes, siue cœlestem cogitationem & conuersationem. Sicut enim lapis ille colorem cum aere mutat, nam in sereno aere serenus, & in obscuro pallidus est, sic specialiter decet episcopum gaudere cum
Ro. 12. gaudentibus, & flere cum flentibus. si autem ilia alterius coloris fuerit, sic & alte-
4 rius significationis. ¶ Cæterum † Pontifex vnam tunicam sub alia induit, ad denotandum, quòd sicut cooperta tunica à populo non uidetur, sed tantum à clericis scitur, ita & ratio sublimium, & uirtutes, quas præfectus semper habere debet, quæ per illam significantur, parere non debent omnibus, sed maioribus & præfectis. ¶ Porrò, secundum quod capiti, ideſt Christo conuenit hæc vestis, quæ in veteri sacerdotio iacinthini erat coloris, & habebat pro fimbriis mala punica cum tintinabulis aureis ab inferiori parte dependentia, vt Pontifex totus vocalis incederet, prout dicetur sub tit. de legalibus indumentis, cœlestem Christi doctrinam insinuat, cuius notitiã habuerunt omnes, quibus dicitur per Prophetam, In montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Præcipuè tamen hãc tunicam habuit euangelicæ textrix doctri
Ioã. 19. næ sapientia Dei Iesus Christus, & dedit illam Apostolis suis. omnia (inquit) quæ
Ioã. 15. audiui à patre meo, nota feci vobis. Hoc ergo significauit illa tunica Domini, quã milites scindere noluerunt, eo q̃ esset inconsutilis desuper, contextu per totũ. 16. q. 7. sicut Domini damnum fore magnum existimantes, In quo significatum est, quàm damnosi sunt, qui doctrinam euangelicam hæresibus scindere moliuntur. Subdiaconus quoq; utitur tunicâ, de qua in sequenti tractatu dicetur.

SVMMA.

1 *Dalmatica Episcopi vnde ortum habuerit. Et vnde dicta, nu. 2.*
3 *Dalmatica quales habeat manicas. Et quid notent.*
4 *Episcopus cur plura ornamenta habeat, quam simplex sacerdos.*
5 *Dalmaticæ forma, & compositio. Et nu. 6. 7. Et eius significatio, ibid. & nu. 8.*
9 *Dalmatica cur intermittatur adinuentus Dominici tempore à diacono, à subdiacono vero tunica.*

De Dalmatica. Cap. XI.

POntifex immediatè super tunicã dalmaticã vestit, secundùm † institutionem Siluestri Papæ, quæ ab inconsutili Dominici tunica, & apostolorũ collobio creditur mutuata. Est autem κολλόβιον, vestis sine manicis, prout in cucula monachali apparet, sed Siluester Papa in dalmaticã uertit, latas manicas addendo, & in sacrificijs altaris portandã instituit in 93. dist. diaconi ita. ¶ † Dicta est autem dalmatica, eo quod in Dalmacia, & post omnia alia indumenta sacerdotalia sint reperta. Hæc sui forma significat largitatem. eo quòd largas habet manicas & protensas. Vnde, secundum Tit. 1. Apostolum, oportet episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitalem 47. distin. 88. distin. consequens. Non ergo manum habeat ad dandum collectam, & ad recipiendum porrectam, sed illud efficiat, quod Propheta suadet. Frange esurienti panẽ tuum, & egenos, & vagosq; intro-

Esa. 58. introduc in domum tuam &c. Et ob hoc fortè diaconi specialiter vtuntur dalmaticis, quia principaliter, electi sunt ab Apostolis, ut mensis ex officio ministrent.
3 ¶ † Cæterum, dalmatica diaconi ampliores habet manicas, quam tunicula subdiaconi, quæ alicubi subtile uocatur, quia ipse ampliorem debet habere charitatem, q̃ subdiaconus, propter maius dotem. Pontificis etiam dalmatica latiores habet manicas, quàm diaconi, ad notandum, q̃ ipse magis est expeditus, nihil habens, quod ipsius manus restringat, quia pro cælestibus omnia debet largiri. Charitas enim eius extendi debet etiam usque ad inimicos. Nempe tunicella subdiaconi, dalmatica diaconi, & casula presbyteri, succedunt in locum tunicæ iacinthinæ, quæ erat coloris cœlestis, ideſt aerei, ad notandum, q̃ omnes ministri altaris cœlestem debent habere conuersationem, licet secundum magis & minus, quod notat latitudo uel strictura manicarum dalmaticæ & tunicellæ,
4 vt præmissum est. ¶ † Quia igitur sacerdos maximè debet esse ad cœlestia expeditus, ideò hæc ornamenta non gerit, nec alio brachia stringens. Episcopus autem simul utitur, & dalmatica, & tunicella, & omniũ ornamentis, ut ostendat se perfectè omnes habere ordines, tanquam, qui eos alijs cõfert. Minores sacerdotes eos nõ conferũt, & ideo illa non portant, quibus sufficit vnum, quod cælestem significet conuersationem. Præterea Pontifex in ornamentis atque in officio magis expresse gerit similitudinem Saluatoris, q̃ simplex sacerdos, & magis sibi conueniunt ornamentorum significata, ideoque pluribus utitur ornamentis. ¶ † Debet autem dalmatica habere duas lineas coccineas hincinde, antè
5 & retro, à summo vsque ad deorsum, ut Pontifex ostendatur habere feruorem charitatis ad Deum & proximum in prosperis, & aduersis: Iuxta veteris & noui testa-
Deut. Luc. 10. menti præceptum, quod est, Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo: & proximum tuum, sicut te ipsum, vnde Io. Charissimi non mandatum nouum scribo uobis: sed mandatum uetus quod ab initio habuistis. Et iterum, mandatum nouum scribo vobis &c. Quandoque lineæ purpureæ sunt significantes fidem sanguinis Christi in utroque populo necessariam, in sinistro quoque latere dalmatica fimbrias solet habere, solicitudines actiuæ uitæ significantes, quas Episcopus pro subditis
1. Co. 2. suis debet habere, iuxta quod dicit Apostolus Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instãtia mea, quotidiana solicitudo omniũ. Ecclesiarum. Per dextrum verò latus, qđ fimbrijs caret, notatur contemplatio cœlestiũ sine solicitudinibus, & quieta à multiplicitate perturbationũ. ¶ † Adhuc quæ 6
dam dalmaticæ quindecim habent fimbrias, antè & retro, quia quindecim Psalmi in ueteri testamẽto, quasi quindecim armi gradus exeunt de tramite charitatis, & qn decim similiter in nouo testamento excrescũt de opere charitatis, uerbi gratia: Charitas patiẽs, & benigna est, &c. usque, charitas nunquam excidit. At hi qui uerò habẽt 28. antè, & totidem retrò, ubi septiformis spiritus est octies repetitur, qui replet octo maneries laudantium Deum, scilicet, reges, & populos: Princeps & iudices iuuenes & uirgines, seniores & iuniores.
¶ † Rursus in dalmatica uarietas est sine 7
scissura, quia licet uaria religionis opera apud Deum agantur, tamen in uotis non discrepant. Item aperta est à lateribus sub ascellis insinuans illi qui eã induit, vt Christi qui in latere lancea perforatus est, uestigia imitetur. ¶ † Adhuc dalmatica formam 8
Crucis prętẽdit, vnde per eam Christi passio figuratur, ideoq; in missæ officio portatur, ubi Christi passio repræsentatur. Significat etiam dalmatica sanctam religionem, & carnis mortificationem, atque sublimium rationem. Alba dalmatica, sanctam & immaculatam significat uitam. Rubea martyrium. Alba uerò opere polymitico uariata notat munditiam, & uirtutum uarietatem, & est aurifrisio adornata, Iuxta illud: Astitit regina à dextris tuis, *Psal. 44.* in uestitu deaurato circundata uarietate.
¶ † Porrò, secundùm quod capiti, scili- 9
cet, Christo conuenit dalmatica sub formam latam & largam Christi misericordiam significat. quam ipse prę ceteris & docuit & impedit. Estote, inquit misericordes, sicut & pater uester misericors est. Beati namque misericordes, *Mat. 5:* quoniam ipsi misericordiam consequentur. *Luc. 10:* Hic est ergo Samaritanus ille proxi-

Universidad de Deusto Biblioteca

mus noſter, qui fecit nobiſcum miſericordiam, ſuperinfundēs vulneribus noſtris vinum & oleum. Nam per viſcera miſericordiæ Domini noſtri viſitauit nos oriens ex alto, qui non ex operibus iuſtitiæ noſtræ, quæ fecimus nos, ſed ſecūdum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Pro peccatoribus venit, ut de peccatis ueniam indulgeret. Miſericordiam, inquit, volo, & non ſacrificium. Legitur in canone Greg. 33. diſt. communis. quòd in primitiua eccleſia non licebat epiſcopo, vel diacono uti dalmatica abſq; indulgentia ſedis Apoſtolicæ ſpeciali. ¶† Sanè dalmaticæ tempore Aduentus Domini à diaconis intermittūtur; quoniā quando aliqua claritas ſacri ordinis ad tempus intermittitur, clarius reſplendet, & auidius ſumitur, quādo reſumitur in animis deuotorum, quia quod rarum eſt, magis appetitur. 93. d. legimus, ad fi. ¶ Rurſus in aduentu diaconus nō vtitur dalmatica, nec ſubdiaconus tunica, quia lex, quā ſubdiaconus ſignificat, ante incarnationē Domini Euangelii ornatu carebat, & claritas Euangelij, quam diaconus ſignificat, nondum apparuerat, vel quia nonduum uenerat, qui veſtem innocentiæ, & immortalitatis nos induere debebat, ideo veſtes lętitię dimittuntur. Vtuntur autem tunc cæſulis, de quo in 2. par. ſub tit. de diacono dictum eſt. In ieiunijs tamen Pente. poteſt diaconus dalmatica uti.

Luc. 1. Titiū 3 Matt. 9.

9

S V M M A.

1 *Chiroteca quo conſilio vtatur Epiſcopus. Et eius ſignificatio.*
2 *Chiroteca cur manus interdum uelentur, interdum ſpolientur.*
3 *Chiroteca quid notent.*
4 *Hœdis pellis figura, & ſignificatio.*

De Chiroteca. Cap. 12.

1 OVia † plerique bonum opus, quod faciūt, ina ni fauore corrūpunt, ideo ſtatim poſt indutā dalmaticam, pontifex iuxta ritū Apoſtolorum, manus operit chirotecis, vt neſciat ſiniſtra ſua, quid faciat eius dextra. Per chirothecam ergo cautela cōgrua deſignatur, q̄ ſic facit opus in publico, q̄ intentionem continet in occulto. Nā etſi Dominus dixerit. Luceat lux veſtra coram hominibus vt videant opera veſtra bona, & glorificēt patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Ad quod ēt deſignandum chiroteca circulum deſuper habet aureum, ipſe tñ præcipit. Attendite, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cęlis eſt. ¶ † Manus ergo quandoque velantur chirotecis, & quandoq; denudantur, quia bona opera interdum ad vitandū vanam gloriam occultantur, & interdum ad ædificandum proximos propalantur. ¶ Sunt † autem inconſutiles, quoniam actiones Pontificis fidei rectæ debent eſſe concordes. Per chirotecas quoq; in manibus, exēpla Sanctorum quæ in operibus habenda ſunt, intelliguntur, quæ opera ab omni inquinamento mundata ſunt, ne modicū fermenti totam maſſam corrumpat. Per ipſas verò chirotecas albas caſtitas, & mūditia denotatur, vt manus, ideſt operationes ſint mūdæ & ab omni ſorde immunes. ¶ Porrò ſecundū quod capiti, ſcilicet Chriſto, conueniunt chirotecæ ſunt hœdorum pelliculæ, quas manibus Iacob Rebeca circundedit, vt piloſæ manus ſimilitudinem maioris fratris exprimerēt. Sanè, pellis hędi eſt † ſimilitudo peccati, quam Rebeca mater, ideſt Spiritusſancti gratia manibus veri Iacob, ideſt operibus Chriſti circumdedit, vt ſimilitudinem maioris, ideſt prioris Adæ ſecundus exprimeret. Chriſtus. n. ſimilitudinem peccati ſine peccato ſuſcepit, vt incarnationis myſterium diabolo celaretur. Nam ad ſimilitudinem peccatorum eſurijt & ſitiauit, doluit & expauit, dormiuit & laborauit. Vnde cum ieiunaſſet 40. diebus, & 40. noctibus, ac poſtea eſuriſſet, accedens ad illum diabolus, eum ad ſimilitudinem prioris Adæ tentati tentauit. Sed qui primum vicerat, eiſdem modis uictus eſt à ſecundo.

2

3

4

Mat. 5.

Gen. 27.

Matt. 4.

S V M M A.

1 *Mitra epiſcopo, corona Papæ datur.*
2 *Mitra quid deſignet & nu. 5.*
3 *Ligulæ duæ in mitra epiſcopi, quid notent.*
4 *Mitra circulum aureū habet, & magna ſignifi-*

gnificatione.
6 *Mitra ſolenni, quando utendum, & quando ſimplici. nu. 7.*
8 *Pontifex Romanus utitur regno.*
9 *Mitra quid ſignificet eo nomine, quòd capiti conuenit.*
10 *Mitram an, & quando, & quorſum epiſcopus deponat. & nu. 11.*

De Mitra. Cap. XIII.

1 POSTQVAM epiſcopus planetam induit, † mitra loco cidaris, ſeu tiaræ, ſeu inſulæ capiti eius imponitur. Iuxta illud, Gloria & honore coronaſti eū dñe. Sed & Papa coronā frigiū lorū, ſuperhumerale, clamidē purpureā, & tunicā iacinthinā habet ex cōceſſione Cōſtantini Imperatoris 96. 2 diſt. Conſtantinus. ¶ † Mitra aūt ſcientiam utriuſque teſtamenti deſignat. Duo nanq; illius cornua, duo ſunt teſtamēta, anterjus nouū, poſterius uetus, quæ duo epiſcopus memoriter debet ſcire. 23. q. 1. Epiſcopus, & illis tanquam duplici cornu, fidei inimicos ferire. Videri debet quidem ſubditis epiſcopus cornutus, ſicut & Moſes de monte Synai deſcendens, & duas tabulas teſtimonij tenens apparebat cornutus Aaron, & filijs Iſrael ex conſortio ſermonis Dei, prout legitur Exod. 34. cap. Quidam autē hæretici mitrā & eius cornua, & epiſcopū illam ferentem condemnant, inducentes infomentum ſui erroris, quod Ioan. ait in Apoc. Vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo ſimilia agno, & loquebatur ſicut draco. Duæ vero fimbriæ poſterius dependentes, ſpiritus & litera ſunt. ¶ † Per duas quoque fimbrias, ſeu ligulas notatur præparatus eſſe debere tā in myſtico, quàm in hiſtorico ſacræ ſcripturæ intellectu, in quarum ſummitatibus ſunt fimbriæ rubei coloris, denotātes eius promptitudinem ad fidei, & ſacræ ſcripturæ defenſionem, etiam uſque ad ſanguinis effuſionem. 25. quæſt. 1. ſunt quidam. Quæ ſuper ſcapulas pendent, ad notandum, q̄ id quōd prædicat ore oſtendere debet opere, quia enim ſcapulis nulla pars altior eſt ad opus', ſiue ad onus ferendum, ideo rectè per eas opus intelligitur. ¶ † Circulus aureus, qui poſteriorem & anteriorem mitrę, partem complectitur, indicat, quòd omnia ſcriba doctus in regno cœlorum de theſāuro ſuo noua & vetera proferre debet. Matth. 13. Caneat ergo diligenter epiſcopus, ne prius velit eſſe magiſter, quàm nouerit eſſe diſcipulus. 10. diſtinct. miſerum. extrà de electio ca. cū magiſtrum. de renun. poſt translationem, & c. niſi ne ſi cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadunt., Scriptum eſt enim per prophetam. Tu ſcientiam repuliſti, & ego te repellam, ne ſacerdotio fungaris mihi 38. diſt. omnes, & in prædicto cap niſi. Non incompetenter etiam mitra, quæ in altum de ſui formaproducitur, altitudinem ſapientiæ deſignat. Debet enim epiſcopus ſic ſubditos ſcientia excellere, vt ipſius comparatione cæteri merito grex dicantur. 25. diſt. §. nunc autem. 1. q. 1. viliſſimus, & q. 7. conuenientibus. Duæ pendulæ ex poſteriori parte duplicem deſignant memoriam. Prima eſt actuum diuinorum, ne celebrando eam contemnens puniatur. Vnde & in veteri teſtamento ſacrificium oblaturus ambiebatur tintinabulis, vt per eorum ſonitum reciperetur dignus, vel repelleretur indignus ab Angelo., ad cuſtodiam templi poſito. 43. diſt. c. 1. Secunda eſt pecvatorū ſuorum, ut de illis compungatur, de pœn. diſtin. 3. Iudas. ¶ † Mitra etiam quia quandoque linea eſt, & alba, caſtitatis candorem munditiamque ſignificat. Vnde hoc ornamentum multum capiti neceſſarium erat, in quo quinque ſenſus corporis vigēt quibus corruptis facilè caſtitas violatur. ¶ Sunt etiam nonnulli dicentes, quòd mitra Pontificis ſpineam coronam ſignificat, & inde eſt, quòd diaconus in officio Miſſæ in quo Pontifex Chriſtū in paſſione figurat, mitram illi imponit, & deponit, quia ipſe ex officio ſuo habet Euangelium legere, in quo Chriſtus ſpinis legitur coronatus. Duo cornua, ſunt duo charitatis præcepta. Pontifex igitur mitram accipit, intelligens quòd quinq; ſenſus à mundi illecebris cuſtodire debet, vt duorū teſtamētorū præcepta ſeruet, & duo charitatis præcepta impleat, vt coronam percipere mereatur æternam. ¶ Cæteri verò ſacerdotes & clerici,

Exo. 34.

Apo. 13.

3

4

5

Exod.

Universidad de Deusto Biblioteca

clericl, generaliter caput contegunt nullo ornamento, licet in festis sint in toto alio corpore subornati, tum quia nondum est plenum gaudium nostrum. Gaudeamus enim non in re præsentium, sed in spe futuro rum: tũ quia ad hoc tendimus, ut Deum
6 nuda facie contemplemur. ¶ † Sanè mitra auri frisiata utendum est à pascha usque ad aduentum, & natiuitate Domini usque ad Septuagesimam in omnibus festis duplicibus, & nouem lectionum totius anni, nisi in festo Innocentium, prout dicetur sub tit. de coloribus, & in Dominicis prædictorum temporũ, & generaliter quandocunque, Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus, dicuntur. Cùm enim illa dicantur in festiuis diebus, in quibus uirtutem, & gaudium generale, ut speciale capitis uel membrorum ad memoriam reducimus, ut dicetur in proœmio septimæ partis, merito tũc mitra aurifrisiata utimur, quia aurũ & gemmarum nitor gaudium representant. In diebus uerò ieiuniorum non est ea utendum, ut sequitur, quia cum dies illi ordinati sint ad delenda peccata, quæ tũc sunt ad memoriam reducenda, non sunt tunc agẽda uel serenda, quę gaudium, sed quæ potius humilitatem & afflictionem designãt.
7 In † alijs uero temporibus regulariter non aurifrisiata, sed simplici utendum est, uidelicet ab aduentu usque ad natiuitatem: nisi quia Dominus Papa utitur aurifrisiata in Dominica, gaudete, & Septuagesima, usque ad Pascha, & in Dominica, lætare Hierosalem, prout dicetur sub tit. de coloribus, & etiam in quinta feria cœnæ Domini, in officio Missæ tantum, & in Sabbato sancto in officio Missæ. Item festis trium lectionum illius temporis, & in omnibus uigilijs, in quibus ieiunium celebratur, & quatuor temporibus, & in rogationibus. Dominus tamen Papa utitur in festo sancti Marci, in Missa tantum. Item in
8 officio defunctorum. ¶ † Illud quoque notandum est, quod Romanus Pontifex in signum Imperij utitur regno, ideſt, corona Imperiali, in signum Pontificis, utitur mitra. Sed mitra semper utitur, & ubique, regno uerò non semper, nec ubique, quia
Exod. põtificis authoritas & prior est & dignior, & diffusior Imperiali potestate. Sacerdotium enim in populo Dei regnum præcessit, cùm Aaron primus pontifex, Saulẽ primum regem præcesserit, & Noe Nembroth, quia sicut legitur principium Regni Nembroth extitit Babylonis. 6. distin. qui is ita. Noe uerò ædificauit altare Domino, & holocausta obtulit super illud. Regno quidem non utitur nisi certis diebus & locis, nunq̃ intra ecclesiam, sed extrà. *Gen. 8.*
¶ † Porrò secũdum quod capiti, ideſt Chri 9
sto conuenit mitra Pontificis, illud significat, quod propheta loquens de filio, dicit ad patrem, Gloria & honore coronasti eum Domine, & constituisti. &c. Hoc est ita- *Psal. 20.*
que nomen, quod est super omne nomen, *Phil. 2.*
ut in nomine Iesu, omne genuflectatur, cę lestium, terrestrium &c. Nam & in aurea lamina frontis pontificalis sculptum erat nomen Domini τετραγράμματον, cuius mysterium declarabimus, in titu. de legal. indumentis. Per mitram ergo capitis Christi summam illam glorificentiam intelligimus. quæ propter diuinitatem debetur humanitati. Nam ptopter pedem adoratur scabellum. Adorate (inquit) scabel- *Psal. 98*
lum pedum eius, quoniam sanctum est.
¶ † Et nota, quòd sicut ait Zacharias Papa 10
de consec. dist. 1. nullus. Episcopus ad altare oraturus accedens, seu altari assistens uel orationes ad Deum effundens, mitram deponit & baculum, quia Apostolus pro- *2. Cor. 3.*
hibet uiris capite uelato in ecclesia orare, ut reuelata facie gloriam Domini contemplentur. Quando uerò ad populum se conuertit, ut illi prædicet insignia comminationis suæ, resumit. unde & Moses causam populi apud Deum precibus, causam uerò Dei, ad populum gladijs allegabat. 45. distin. disciplina. ad finem. ¶ † Vltimo nota, 11
quod quidem episcopi solenniter benedicunt in Missa & altari turificantes deposita mitra. Alij uerò cum mitra in capite. Primi ea ratione mouentur, quia solenniter benedicendo uice Dei funguntur, & Deus per eorum ministerium benedicit. Nume. 6. in fin. ubi dicitur: Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Altaris uerò turificatio significat orationes. Apoc. 8. Ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum. Quia ergo in orationibus causam plebis ad Deum agit, ideo cum reuerentia, mitra uidelicet deposita, illud agere debei

debet. Secundi verò attendunt, quòd benedictio & turificatio non sunt essentialia ad consecrationem corporis Christi, sed ad solennitatem pertinent: & ideò ea cum mitra agunt, vt per hoc à simplicibus sacerdotibus discernantur. Quamuis enim plus habeat episcopus, quàm simplex sacerdos in his, quæ ad solennitatem pertinent, vt in ornamentis & alijs, non tamẽ in his, quæ ad consecrationem ipsam spectant. Sed hæc ratio minus sufficiẽs videtur, quoniam secundum hoc mitra in Missa nõ deponeretur, nisi quãdo verba, ad quorum prolationem fit specierum transubstantiatio proferuntur.

SVMMA.

1 *Anulus est fidei sacramentum. Et eius vsus vnde aduectus. nu 2.*
3 *Anulo literæ antiquitus sigillabantur. Et qua significatione.*
4 *Anulus aureus, & rotundus quid significet.*

De Anulo. Cap. XIIII.

1 ANulus est fidei sacramentum † quo Christus sponsam suã sanctam ecclesiam subarrauit, ut ipsa de se dicere valeat. anulo suo subarrauit me Dom. meus Iesus Christus, cuius custodes & pedagogi sunt Episcopi & prælati, anulos pro signo in testimoniũ
Cant. 3. huius rei ferentes de quibus sponsa dicit in Canticis, Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. Hinc anulum dedit pater filio reuerenti, secundum Euangelium,
Luc. 25. Date anulum in manu eius. Ex quo in euã gelio anuli vsus creditur acceptus. ¶ Anu-
2 lus † ergo Pontificis integritatem significat fidei, vt videlicet Ecclesiam Dei sponsam sibi creditam, sicut se diligat, & sobriã, & castam, cœlesti sponso custodiat, iuxta illud, Despondi enim vos vni viro, ideſt,
1. Corin. 10. Christo, & se meminerit non Dominum, sed pastorem. 7. quæst. 1. sicut alterius. De hoc sponso & sponsa Ioannes Euangelista dicit. Qui habet sponsam sponsus est, ami-
Ioann. 1. cus autem sponsi, qui stat, & audit cum gaudio gaudet propter vocem sponsi. Episcopus ergo vicarius & amicus sponsi, quòd si vicarius est, & ipse quodammmodo sponsus est. ¶ † Rursus antiqui litteras anulo 3
sigillabant. Vnde Episcopus anulum portat, quoniam scripturæ mysteria & Ecclesiæ sacramenta perfidis sigillare, & humilibus reuelare debet. ¶ Porro, secundum quod capiti, scilicet Christo, conuenit anulus digiti domum significat sancti Spi- *Exod. 8.*
ritus. Digitus enim articularis atque distin- *Luc. 2.*
ctus Spiritum sanctum insinuat, secundum *Colos. 2.*
illud, digitus Dei est hic, & alibi. Si ego in digito Dei eijcio dœmonia, filij vestri in 4
quo eijciunt? † Anulus autem aureus & rotundus perfectionem donorum eius significat, quam sine mensura Christus accepit, quoniam in eo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Iam qui desursum venit super omnes est, cui Deus non dedit spiritum ad mensuram, dicens. Super quem videris Spiritum sanctum, & de condentem & manentem super eum, hic est qui baptizat. Nam requiescet super eum, Spiritus sapientiæ & intellectus. Ipse verò de plenitudine sua, secundum differentes donationes distribuit, alij (secundum Apostolum) dans sermonem scientiæ, alij gratiam sanitatum. alij operationem virtutum &c. Quod & visibilis Pontifex subdiaconos, & huiusmodi. Nam igitur ab re in Episcopi digito geminatus fulget anulus, per cuius mysterium dantur fulgida charismata gratiarum. De anulo sponsæ satis dictum est in prima parte sub tit. de Ecclesiæ sacramentis.

SVMMA.

1 *Baculus pastoralis quid significet. Et vnde habuerit ortum nu. 2.*
2 *Baculus Pastoralis cur sit curuus, & qua significatione & de eius varia forma & compositione.*
4 *Baculus pastoralis est acutus in calce, in medio rectus, in capite retortus. Et qua significatione.*
5 *Papa non vtitur baculo pastoralis duabus de causis, & nu 6.*
6 *Virga Pontificis quid notent.*

De Baculo pastorali. Cap. XV.

BAculus † pastoralis correctionē pastoralē significat, ꝓpter quod consecrante dicit consecrato. Accipe baculum pastoralis officij, vt sis in corrigēdis vitijs piè sæuiens. De quo dicit Apostolus: In virga veniam ad vos. Virga igitur pastoralis potestas intelligitur, sacerdotalis, quam Christus ei contulit, quando Apostolos ad prædicandum misit, præcipiens eis, vt baculos tollerent. Et Moses cum virga missus est in Aegyptum. De hoc in prima parte dictum est in titulo de consecrat. Baculus † ergo à lege & Euangelio sumitur, quia & virga pastoralis & sambuca, & pedum, & ferula, nuncupatur. Moses enim ex mandato Domini virgam habuit, quæ terribilia fecit in cœlo, & in mari, quia cibum de cœlo, potum, de petra produxit, & gregem ad terram fluentem lacte & melle mandauit, Ad huc per baculum doctrinæ authoritas intelligitur. Hæc enim infirmi sustentantur, inquieti corripiuntur, errantes ad pœnitentiam trahuntur. Vnde & pedum uocatur, quod est lignum recurruum, quo pastores pedes retrahunt animalium. ¶ † Sanè quādoque baculus ex osse & ligno conficitur, quæ chrystalina, & deaurata sphærula coniunguntur, os superius recuruatur, lignum inferius ferro acuitur, modicè tamen reco ditur. Siquidem os est duritia legis, lignum mansuetudo Euengelij, quæ duo coniuncta sunt sphærula diuinitatis Iesu Christi. Vel os, seueritas, lignum, Pontificis est lenitas, quas iungit iudicio per charitatem. Nam seueritas vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur. 45. distinct. disciplina. Ad quod significandum ferrum obtunditur, quia iudicium misericordia temperatur, baculus recuruatur, cū pœnites ad pœnitentiam reuocantur. ¶ Ali quando incuruatura caput formatur, quoniam ad Deum conuersis vita æterna promittitur. Quandoque etiam in curuatura scribitur. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis, ne ob culpam gregis ita turbet in pastore oculum rationis. 6. quæst. 1. ex merito. ¶ Aliquando in sphærula scribitur, homo, Pontifex se hominem memore tur, & de potestate collata non eletur. Aliquando iuxta ferrum scribitur. Parce, vt in disciplina subditis pareat, & misericos à misericordia misericordiam consequatur. ¶ † Quòd verò baculus est acutus in fine, rectus in medio, & retortus in summo designat, quòd Pontifex debet pungere pigros, regere debiles sui rectitudine, & colligere vagos. 47. distinct. §. necesse 48. distinct. disciplina. & c. omnis. vnde vers. Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta. Et reddendo singula singulis, versus iste continet omnia præmissa. vel sic, Attrahe per primum, medio rege, punge p vnum. ¶ † Romanus autem Pontifex pastorali virga non vtitur, tum propter historiā, tum propter mysticam rationem. extra de sac. unc. cap. vnico. in fin. Historia est, quoniam beatus Petrus Apostolus Martialem discipulum suum, quem Dominus inter discipulos constituit, cum dixit, Nisi efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis &c. misit cum quibusdam alijs prædicandum Germanis. Qui in via ad viginti dietas de functo Fronto collega eius, redijt ad nuntiandum hoc Petro. Cui Petrus, Accipe hunc baculum & tangens illum dic, Surge in nomine Domini, & prædica. Ille verò in quadragesimo die a tempore mortis illius tetigit eum & surrexit, & prædicauit, & ita Petrus baculum à te remouit, & subditus dedit, nec recuperauit. Innocentius vero Papa Tertius scripsit in ecclesiæ speculo, quod beatus Petrus misit baculū suum Euchario primo Treuerorum episcopo, quem vna cum Valerio & Materno ad prædicandum Euangelium genti, Teutonicæ destinauit, cui successit in episcopatum Maternus, qui per baculū Petri, de morte fuerat suscitatus, quē baculū vsque hodie cum magna veneratione Treueren. ecclesia seruat, & ideo Papa in illa diœcesi vtitur baculo, & non alibi. † Mystica vero est ratio, quia baculus in summita te est curuus, quasi ad attrahendum, quod in Romano Pontifice necesse non est, qa nullus ab eo finaliter diuertere pōt. Præterea per baculum designatur coerctio, quā quia cæteri pōtifices ab homine recipiunt, ideo à suis superioribus baculos recipiunt, &

1. Cor. 12.
1. Cor. 4.
Exod. 4.
Abac. 3.
Mat. 18.

& habent. Romanus verò Pontifex, quia potestatem à solo Deo accipit, baculū non habet. ¶ † Porrò, secundum quod capiti, sci licet Christo conuenit virga Pontificis, po testatem Christi significat, de qua Psalmista: Virga recta, siue directionis, virga regni tui, quia dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propter quod alibi dicit. Reges eos in virga ferrea: duritia ferri, vigorem significat æquitatis qua Christus tanquam vas figuli peccatores confringet. Verum potestas Christi non solum est virga, sed baculus, quia non solum corripit, sed etiā sustentat. Vnde Psal. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolat i sunt.

Psal. 44.
Psa. 2.
Psal. 22.

SVMMA.

1 *Sudarium Episcopi quid.*
2 *Sudarium quo nobis conueniat.*

De sudario. Cap. XVI.

EXpeditis nomuen specialibus Pontificū ornamentis, aliqua de quibusdā alijs. Et primo de sudario † videa mus, quod est lineus pannus, quē ministrās episcopo semper paratum habet, quo ille sudorem & omnē superfluum corporis tergat humorem, significans studiū quo humanas contagiones in hac vita extergimus, per exempla Sanctorum patrum, quibus ad patientiam corroboramur. Sicut enim sudor est in corpore: sic etiam tædium est in anima, quandoque ex conscientia peccatorum premens conscientiæ frontem. Habeamus † igitur sudarium ex lino multis tonsionibus castigato, & mundato, per quod mūdanos extergamus effectus. & etiā cum Dauid & Iob tristitiā abijciendo, nos tergamus. In quibusdam ecclesijs diaconus Sudarium habens, illud in dextro cornu altaris deponit, vel si fortè quicquam sordidum accesserit, illo tergatur, & sudarium sacerdotis mundissimum maneat. ¶ Manipuli quoque penè eadem est significatio, prout ibi dictum est.

1
2

SVMMA.

1 *Pallium, quorum sit proprium: Et quid significet. num. 2.*
3 *Pallij forma & compositio.*
4 *Pallij circulus est timor Domini.*
5 *Lineę duæ in pallio quid designent.*
6 *Palij duplicitas quid signet. & num. 7.*
8 *Pallij quatuor Cruces quid significent.*
9 *Pallii tres acus quid notent, et quid acus area. nu. 10.*
11 *Metropolitanus an possit actus legitimos exercere ante pallii adsumptionem.*
12 *Pallii vsus.*
13 *Pallio quibus diebus vti liceat, quibus. nō & ubi.*
14 *Pallium Romanorum Pōtificum, quale:*

De Pallio. Cap. XVII.

COnsequenter aliqua de pallio subijciamus, qđ Patriarcharum, Primatum, & Metropolitanorum † est proprium, vt per illud à cæteris Episcopis discernantur, ꝙ priuilegiatam obtinēt dignitatem, quare sub præmissis a cōmunibus vel specialibus ornamē tis minimè continentur. Siquidem per pal lium simul vtrunque & superhumerale & rationale legalis pōtificis intelligim⁹. Quia enim super vtrunque pontificis humerum iacet superhumerale, siue λογίον dicitur, quia verò indescendens in ipso pontificis pectore iungitur, rationale vocatur. Habebat enim superhumerale & rationale, quæ catenulis aureis simul iungebantur. Sunt tamen, qui dicunt, ꝙ rationali nullum hodie ornamentum succedit, de quo sub tit. de leg. indu. dicetur. Alij dicunt, ꝙ pallium pro aurea lamina institutum est, quamuis probabilius videatur, ꝙ aurifrisia mitræ vi cem laminæ gerant. ¶ † Sanè pallium, quo maiores vtuntur, significat disciplinam, qua seipso ad exemplum subditorum, & etiam ipso subditos regere & constringere debent. Per hanc acquiritur torques aurea, quam legitimè certantes accipiunt, de qua dicit Salomon in Parabolis, Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimit- Tim. 1.

1
2

Universidad de Deusto Biblioteca

tas legé matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Sicut autem torques seu brauium non dabatur, nisi legitimè certanti, iuxta illud Apostoli. Multi quidem currunt, sed vnus accipit brauium, ita & ad honorem pallij nemo ascendit, nisi qui in singulis bonorum gradibus legitimè prius desudauerit. Nam & officia secularia non deferunt principalem locum ingressus in vestibulū actionis, lix. dist. si officia sed examinatis per plurimos gradus. & is gradus cæteros antecellat quē labor prolixior & stipendia longiora fecerunt anteire. C. de offic.ma. offi. nemo.ff. de mu. & ho. l. vt gradatim. Super cuncta indumenta fertur, vt cæteri hoc videntes, ad legitimum certamen hortentur ¶ Pontifex vero pallium, dum imponitur & detrahitur, osculatur, ad notandum summū legitimè certandi desiderium, & brauium promerendi. ¶ † Est autem pallium de cādida lana contextum, habens circulum humeros constringentem, & duas lineas ab vtraque parte, videlicet ante & retropendentes, à sinistris est duplex, à dextris simplex. habet quatuor cruces purpureas, scilicet ante, & retro, à dextris & à sinistris. Insiguntur in pallio tres acus, & quædā sunt, quæ per Metropolitanum sine pallio agi non possunt. quo etiam, nisi certis diebus vti non valet, quia omnia moralibus sunt imbuta mysterijs & diuinus grauida sacramentis. Nam (vt scriptura testatur) in thesauris sapientiæ significatio disciplinæ, in lana quippe asperitas, in candore benignitas designatur. Nam ecclesiastica disciplina contra rebelles & obstinatos seueritatem exercet, sed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana non cuiuslibet animalis, sed ouis dunta xat efficitur, quæ est animal mansuetum. vnde Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se nō aperuit os suum Hinc est, quòd illius semiuiui vulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum, & vinū adhibetur, & oleum: vt per vinum mederentur vulnera: & per oleum foueantur: quatenus qui sanandis vulneribus præest in vino morsum seueritatis adhibeat: in oleo molliciem pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi designatur. 45. distinc.

1.Cor. 9

3

Ecclesi. 1.

Esa. 53. Luc. 30.

disciplina, in qua cum tabulis virga continetur & manna, quoniam in mente rectoris cum scripturæ scientia virga debet esse directionis, & manna dulcedinis, vt seueritas immoderatè nō sæuiat, & pietas plusquam expedit non indulgeat. Item fit de vili materia, scilicet lana, vt habeat pretiū, non à se: sed ab eo, quod significatur in se, vt non oculis, sed menti spectabile sit, vt non ad ornandum, sed ad significandum indui intelligitur. † Circulus palij per quem humeri constringuntur, est timor Domini, per quem opera exercentur, ne vel ad illicita defluant, vel ad superflua relaxentur, quoniam disciplina sinistram cohibet ab illicitis formidine pœnæ, dextram verò temperat à superfluis iustitiæ amore. Beatus ergo vir, qui semper est pauidus. Nam iuxta sententiam Salomonis, Timor Domini peccatum repellit. Qui verò sine timore existit, iustificari non poterit. Ideo enim circulus pallij sub collo humeros constringit, ad notandum, quòd illum ferens debet esse idem opere & sermone. ¶ † Duas verò lineas, quarum vna post dorsum, & altera progreditur ante pectus, huius vitæ curas & solicitudines significare putamus, quibus & cor & humeri pontificis sic sæpissimè grauantur & impediuntur, vt à proprio statu eum auertant, & vana quædam & transitoria cogitare & portare compellant. Hinc, quod palliū ante & retro à dextris, & à sinistris ante pectus, & super humeros frequēter aptatur, vt is post habitis in seipsum sæpe redire intelligatur. Actiuam quoque & contemplatiuam vitam significant, quas ita debet exercere prælatus, vt exemplo Mosi nunc in montem ascendat, & ibi philosophetur cum Domino, & nūc ad castra descendat, & ibi necessitatibus prouideat populorum, prouisurus attentius, vt cum sæpe se dederit alijs, interdum se sibi restituat, quatenus, & cum Martha circa frequens ministerium satagat, & cū Maria audiat Saluatorem, extra de renun. nisi, ad fin. 88. distinctio. decreuit. Vtraque tamen linea grauat inferius, quia corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. ¶ † Pallium duplex est in sinistra, sicut & rationale, sed

4

Pro. 28. Eccle. 1.

5

Luc. 10.

Sapien. 10.

6

simplex

simplex in dextra, quia vita præsens, quæ per sinistram accipitur, multis est subiecta molestijs, & in ea duplicitate carere non possumus, quia nūc prosperis extollimur, nunc aduersis frangimur, nunc terrena petimus, nunc cœlestibus adhæremus, nunc carni, menti seruimus; sed vita futura, quæ per dextram significatur, in vna semper est collecta quiete, quod veritas ipsa designauit cum intulit: Martha, Martha solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò unum est necessarium. Mariam optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Luc. 10.

7 ¶ † Rursus pallium duplex est in sinistra, quatenus ad tollendas vitæ præsentis molestias prælatus fortis existat. simplex in dextra, quatenus ad obtinendam vitæ futuræ quietem toto suspiret affectu: iuxta verbum Psalmistæ dicentis, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, Illic enim nulla est duplicitas, siue ruga, sed prosperitas siue aduersitate, gaudiū sine tristitia, & fœlicitas sine miseria.

Psa. 25.

8 ¶ † Quatuor Cruces purpureæ sunt quatuor virtutes politicæ, scilicet iustitia, fortitudo, temperantia, & prudentia, quæ nisi in Crucis Christi sanguine purpurentur, falsum sibi nomen virtutis vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducūt. Vnde Dominus inquit Apostolis. Nisi abundauerit iustitia vestra, plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Hæc est purpura regis tincta carnalibus, quam Salomon commemorat in Canticis canticorum. Is ergo qui pallij gloria decoratur, si cupit esse quod dicitur in anteriori parte, debet habere iustitiā, vt reddat vnicuique, quod suum est, prudentiam in posteriori, vt caueat, quod cuique nociuum est, fortitudinem à sinistris, vt eum aduersa non deprimant, temperantiam à dextris,

Matt. 5.

Cant. 7.

9 vt eum psosperа non extollant. ¶ † Tres autem acus in pallio infiguntur, scilicet ante pectus, & super sinistrum humerum. & post tergum, non ad pungendum, ideſt non propter huius vitæ punctione, sed ad planetam palliumque iungendum sunt inuentæ. Vnde quædam ansulæ antiquitus in planetis positæ erant, quibus acus inferebantur, & pallium simul cum planeta firmabant, ne a suo loco pallium moueretur. Possumus tamē per tres acus, fidem, spem, & charitatem intelligere, sine quibus pallium ab episcopo ritè teneri non potest. Rursus tres acus, compassionem proximi, administrationem officij, distinctionemq; iudicij significant. quarum prima pungit animam per dolorem, secunda per laborem, tertia per terrorem. ¶ Prima pungebat Apostolum, eum dicebat, quis infirmatur, & ego non infirmor? qui scandalizatur, & ego non vror? extra de reuunt. nisi. ¶ Secunda cum aiebat, præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana solicitudo omnium ecclesiarum. ¶ Tertia pungebat Iob dicentem. Si iustus vix saluabitur, impius & peccator, vbi apparebunt? Super dextrum humerum non infigitur acus, quoniam in æterna quiete nullus est afflictionis aculus, nullus stimulus punctionis, Absterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorū, mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ priora abierunt.

1.Cor. 8

Apoc. 25.

10 ¶ † Acus verò aurea esse debet, sed inferius est acuta, & superius rotunda, lapidem cōtinens pretiosum quia nimirum bonus pastor propter curam ouium in terris affligitur, sed in cœlis coronabitur, vbi illam pretiosam Margaritam habebit, de qua Dominus inquit in Euangelio: Simile est regnum cœlorū homini negotiatori quærenti bonas margaritas, inuenta vna prætiosa margarita, vendidit omnia sua & cōparauit eam. In pallio & cum ipso confortatur pontificalis officij plenitudo. † Hinc est, q̄ ante, quàm metropolitanus pallio decoretur, non debet concilium conuocare, chrisma conficere, clericos in sua prouincia ordinare, Pontifices consecrare, vel ecclesias dedicare, nec se archiepiscopum nominare, extra de elect. q̄ sicut, in fi. de post. bonæ. 2. ad fi. Aiunt tamen quidam, quod extra prouinciam suam inuitatus posset ordines tanquam simplex episcopus sine pallio celebrare. Sunt etiam, qui dicunt, quòd episcopus etiam si sit talis, q̄ pallio vtatur, non potest dare licentiam alieno Archiepiscopo vtendi pallio, in diœcesi sua, nisi dictus episcopus palliatus exemptus existat, nec etiā archiepiscopus

Mat. 13

10

11

in

in prouincia sua, nisi fortè inuitatus priuilegium habeat, quòd possit vti pallio extra suam prouinciam, si fuerit inuitatus. Sed hæc potius iuris, & rigoris sunt, quàm curialitatis, neque subtiliter intuenti aliud videtur in episcopo palliatio exempto, quàm in non exempto. † Sed vnus metropolitanus nō potest cum alterius pallio celebrare, neq; pari ratione sepeliri, sed cum proprio tantum, extra de vsu pallij, ad hoc. Palliatus tamen ad aliam ecclesiam translatus, cum pallio secundo loco sibi concesso sepelitur. Item palliatus ad aliam translatus ecclesiam, non potest ibi vti pallio in prima ecclesia obtento, quia non solum datur cōtemplatione personæ, verumetiā loci extra de postu. bonæ. 2. ad fi. Hinc est, quòd non potest vti eo extra prouinciam sibi decretam, extra de vsu pallij. cum nuper. & c. ex tuarū. Sed & si quis renunciet archiepiscopatui, nequit vlterius pallio vti, extra de renunt. ca. ad supplicationem. Nec etiam potest quis pallio, nisi intra ecclesiam & in diuinis officijs vti. Vnde si fortè processionaliter, vel ad prædicandum, vel aliquod huiusmodi eum ecclesiam exire contigerit, cum pallio non exhibit, extra eo. cap. 1. dist. 1. pallium. & cap. semper.

13 Siquidem regulariter vsus pallijs† interdicitur, nisi in solennibus diebus, & qui in cuiuscunque ecclesiæ priuilegijs continetur. extra cap. penul. & vlt. puta in festiuitatib. natalis Domini, sancti Stephani, sancti Ioan. Circuncisionis, Epiphaniæ, ramis palmarum, cœnæ Domini, Sabbati sancti, in tribus diebus Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, sancti Ioan. Batistæ, omniū Apostolorum, in quatuor festiuitatibus beatæ Mariæ, & sancti Michaelis, & Omnium sanctorū, sancti Martini, qui par est Apostolis, in festiuitatibus principalibus ecclesiæ pallio decoratæ, in dedicationibus ecclesiarū, consecrationibus episcoporum, ordinationibus clericorū, & anniuersario consecrationis palli itj. de consec. dist. 1. ca. porro. Quidam etiā addunt dies Dominicos, qui ad Resurrectionem pertinent, quod tamen in vsu non est. Posset etiā dici, ꝙ vbicunq; in sua prouincia corpus alicuius sancti quiescit, metropolitanus in festo eiusdē Sancti, & etiā in principali festo cuiuslibet loci suæ proninciæ, ad locū illū declinans, poterit pallio & sandalijs vti. In exequijs vero defunctorum, vel in benedictionibus nubentium vti non licet, nisi hoc in priuilegio contineatur ex pressum. extra eod. cap. fin. episcopus. Hostien. qui Papa consecrat, pallio vtitur ex institutione Marci Papæ, & etiam quidam episcopi ex priuilegio speciali, vt Anicē. & quinque Eccle. extra de præsump. cum in iuuentute. ¶ Postremo sciendum est, quòd Roma. † Pontifices, qui beatum Siluestrum 4
præcesserunt, depinguntur tanquam gerentes lineas pallij circa humeros inuolutas, nam legalis sacerdos dū sacrificabat, summitates balthei super humeros reflectebat, in quo significatur, ꝙ illorum iurisdictio & potestas per pallium significata, inuoluta, & implicata, non libera fuit. Ipse verò & eius successores liberam & explicatam habuerunt, quare lineæ ipsæ in eis explicitæ & extensæ, ante & retro dependentes depinguntur. Potest etiam dici, ꝙ lineæ ipsæ, quæ (vt præmissum est) solicitudines & curias significant, ideo tempore Siluestri Papæ explicitæ dependent, propter cō cessa sibi & successoribus temporalia, quæ absque solicitudine & cura nequeunt possideri 96. distinct. Constantinus. Denique Bruno dixit, quòd summus Pontifex præter præmissa ornamenta, & regnum portat, & purpura vtitur, prout sub titu. de mitra dictum est, non pro significatione, sed quia Constantinus Imperaror olim beato Siluestro omnia Roma. Imperij insignia tradidit in prædicto capit. Constantinus. Vnde & in magnis processionibus omnis ille apparatus Roman. Pontifici exhibetur, qui quondam Imperatoribus fieri solebat, & cum diademate Imperiali Papa ipse coronatur.

S V M M A.

1 *Coloribus quot & quibus vtatur ecclesia.*
2 *Indumentis albis quibu sin diebus vtatur Ecclesia.*
3 *Indumentis albis vtendū in consecratione ecclesiæ, etiam quocunq; die celebratur.*
4 *Paramentis rubeis, quando sit vtendum.*
5 *Martyrium præfertur uirginitati.*
6 *Paramentis nigris quando sit vtendum.*
7 *Paramentis uirilibus quando sit locus.*

Colores

8 *Colores mysti omnes ad quatuor genera referuntur.*
9 *Paramenta violacea quo tempore adhibeātur. num. 10.*

De quatuor coloribus, quibus ecclesia in ecclesiasticis vtitur indumentis. Cap. XVIII.

1

Vatuor † sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum sacras vestes Ecclesia distinguit, albus, rubeus, niger, & viridis. Nā in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur, byssus, purpura, iacinthus, & coccus, de quibus in seq. ti. dicetur. Ecclesia etiam Roma. violaceo &
2 croceo colore vtitur, vt infra dicetur. ¶ † Al bis indumentis vtendū est in festiuitatibus sanctorum confessorum, virginum, q martyres non sunt, propter integritatem & innocentiā. Nam candidi facti sunt nazarei
Iob. 38. eius. Tre. 4. Et ambulū mecum in albis, virgines enim sunt, & sequuntur agnum, quocunque ierit. Apoc. 3 Propter eandem causam vtendum est albis in solennitatibus angelorum, de quorum nitore Dominus loquitur ad luciferum. Vbi eras, cum me laudarēt astra matutina. Item in omnibus festis Dei sanctæ genetricis Mariæ. In festo omnium sanctorum, quidam tamen tunc rubeis vtuntur, vt infra dicetur. In principali festo sancti Ioannis Euangelistæ. In cōuersione sancti Pauli. In cathedra Petri. De his etiam infra dicetur. Item à vigilia nati uitatis Domini vsque ad octauam Epiphaniæ inclusiuè, vt dicetur in proœmio septimæ partis, exceptis festiuitatibus martyrum intermedijs. In natiuitate Saluatoris, & etiam præcursoris, quoniam vterque natus est mundus, idest carens originali pec-
Es. 19. cato. Ascendit enim Dominus nubem leuem, idest, assumpsit carnem à peccatis immunem & intrauit Aegyptum, idest, venit in mundum, iuxta illud, quod Angelus in-
Luc. 1. quit ad virginem, Spiritus sanctus superue-
Hier. 2. niet in te, & virtus altissimi obrumbrabit ti
Luc. 2. bi &c. Ioannes autem & si fuerit in pecca-
Mat. 2. to conceptus, fuit tamen in vtero sanctificatus, secundùm illud propheticum. Ante quam exires de vulua, sanctificaui te. Et angelus inquit ad Zachariam. Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Ité in Epiphania propter splendorem stellæ, quæ Magos duxit secundum illud propheticum. Ambulabunt gentes in lumina tuo, & reges in splendore ortus tui. In ὑποτάγ- *Es. 60.*
ti. propter puritatem Mariæ, quæ iuxta cā *Luc. 2.*
ticum Simeonis obtulit lumen ad reuelationem gentium &c. In cœna Domini, pro *Ioan. 3.*
pter confectionem chrismatis, quod ad mundationem animæ consecratur. Nam & euangelica lectio munditiam principaliter in illa solennitate commendat, qui lotus est inquit, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et iterum, si non lauero te, non habebis partem mecum, item in Sabbato sancto in officio *Mar. 16*
missæ vsque ad octauam Ascensionis inclu *Mar. 18*
siuè quandocunque officium de tempore agitur, præter dies rogationum, & antequam in festis martyrum intermedijs, pro ut infra dicetur. In resurrectione ppter angelum testem resurrectionis nuntium, qui apparuit stola candida coopertus, de quo dicit Matthæus, quòd erat aspectus eius si- *Actu. 1.*
cut fulgur, & vestimenta eius sicut nix; & quia pueri tunc renati albas habent vestes. In ascensione propter nubem lucidam, in qua Christus ascendit. Nam & duo viri astiterunt iuxta illum in vestibus albis, qui & dixerunt. Viri Galilæi quid hic statis &c. ¶ † Illud autem notandum 3
est, quòd licet in consecratione Pontificis talibus sit indumentis vtendum, qualia secundum Dei proprietatem conueniunt, in dedicatione tamen ecclesiæ semper est vtendum albis, quocunque dierum dedicatio celebretur; quoniam in consecratione pontificis cantatur missa de die, sed in dedicatione basilicæ, de dedicatione missa cantatur. Nam & ecclesia virgineo nomine nuncupatur, iuxta illud Apostoli. De- *1 Co. 10*
spōdi enim vos vni viro, virginem castam *Can. 4.*
exhibere Christo, De qua sponsus ait in *Eccl. 9.*
canticis. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, veni de libano &c. Ipse tamen, qui consecratur debet esse albis ornatus, ad notandum, ꝙ omni tempore vestimenta eius debent esse candida, id est, vita eius immaculata. Item per octa-

uas

nas prædictorum festorum, octauas habentium, vtendum est colore albo, quando de
4 ipsis agitur octaua. ¶ Rubeis autem † vtendum est indumentis in solennitatibus apostolorũ euangelistarum, & martyrum pro
Eph.6. pter sanguinem passionis, quem pro Christo fuderunt. Nam ipsi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione &c. Apoc. 7. Præterquàm infesto Innocentium, vt iam dicetur. Item in festo Crucis, in qua Chri-
Esa. 61. stus sanguinẽ fudit pro nobis. Vnde propheta, Quare rubeum est indumentum tuum, sicut calcantium in torculari? Sed secundum alios melius est tũc albis vti; quoniã non passionis, sed inuentionis, vel exaltationis est festum. Item, à vigilia penteco-
stes in missa vsque ad sabbatum post ipsum festum inclusiuè, & hæc propter Spiritussancti feruorem, qui super Apostolus in igneis linguis apparuit. Nam apparue-
Act.2. runt illis dispertitæ linguæ, tanquam ignis
Prou. 1. &c. Vnde propheta: De cœlo misit ignem in ossibus meis. Licet autem in Apostolorum Petri & Pauli martyrio rubeis sit vtẽdum & albis, sicut & licet in natiuitate sancti Io. Baptistæ sit albis vtendum, in decollatione tamen ipsius vtendũ est rubeis.
5 Cum autẽ illius festiuitas † celebratur, qui simul est martyr & virgo, martyrium virginitati præfertur; quia signum est perfectissimæ charitatis, iuxta quod veritas ait. Maiorem hanc dilectionem nemo habet,
Ioan.15. vt animã suam quis ponat pro amicis suis. Quapropter & in omni commemoratione sanctorum quidem rubeis indumentis vtuntur, alij verò, vt ecclesia Romana candidis, cum non tamẽ in eadem, sed eadem solennitate dicat ecclesia, ꝙ sancti secun-
Apoc. 7. dum Apoc. Io. Stabunt in conspectu agni amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Hinc sponsa dicit in cãticis. Dilectus
Cant. 5. meus candidus, & rubicundus electus ex millibus, candidus in cõfessoribus & in virginibus rubicundus in martyribus ac Apo-
Cant. 2. stolis. Hi siquidem & illi sunt flores rosarum & lilia conuallium. Rursus, qui in festo omnium sanctorum rubeis vtuntur, ex eo mouentur, quia festum illud primò in honorem martyrum tantum institutũ fuit. Sed responderi potest, ꝙ imo etiam in honorem beatæ virginis, & hodie ex institutione Greg. 7. festat ecclesia diem illam etiam pro confessoribus, & virginibus, prout in 7. par. sub isto festo dicetur. Item per octauas habentium vtendum est colore rubeo, quando agitur de octaua.
6 ¶ † Nigris vtendum est feria 6. in parasceue, & in diebus afflictionis & abstinentiæ pro peccatis, & etiam in rogationibus, sicut sub illo tractu in 6. parte dicetur, & in processionibus, quas Romanus Pontifex nudis pedibus fecit, & in missis pro defunctis, & ab aduentu vsque ad vigiliam natiuitatis, & a septuagesima vsque ad Sabbatum pasche. Sponso quippè dicit in cantici. Nigra sum sed formosa filia Hierusalẽ, *Cant. 1.* sicut tabernacula cedar, sicut pellis Salomonis, nolite me considerare, quòd fuscasim, quia decolorauit me sol. In festo autẽ sanctorum Innocentium quidam nigris, alij verò rubeis indumentis, vtendum esse contendunt, illi propter tristitiã; qua vox in Romana audita est, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos &c. Nam & propter eandem causam cantica *Hier.31.* lætitiæ subticentur, & fine aurifrisio mitra defertur, isti propter martyriũ quod prin- *Mat. 2.* cipaliter commemorans inquit ecclesia. *Apoc. 6.* Sub throno Dei sancti omnes clamant. Vindica sanguinem nostrum, qui effusus est. Domine Deus noster. Sicut & in lætere Hierusalem, propter lætitiam, quam aurea rosa designat, Roma. Pontifex portat mitram aurifrisio insignatam, sed propter abstinentiam nigris vtitur indumentis. Sed ecclesia Roman. tunc vtitur violaceo colore, quando illuc occurrit extra dominicam sed in octaua rubeo. ¶ † Restat ergo, ꝙ in 7
diebus ferialibus & comunibus viridibus sit indumentis vtendum; quia viridis color medius est inter albedinem & nigredinem, & ruborem, & specialiter inter octauam Epiphaniæ, inter septuagesimam, & inter Pentecostem, & aduentum, quando dominicale agitur officium, hic color exprimitur, vbi dicitur, cipri cum *Cant 3.* nardo, nardus & crocus. ¶ Ad hos
† quatuor colores cæteri referuntur, sci- 8
licet ad rubeum colorem coccineus, ad nigrum violaceus, qui aliter coccus vocatur, ad album byssinus, ad nitidem croceus, quamquam nonnulli rosas ad martyres, crocum ad confessores, & lilium ad virgines referunt. De coloribus etiam in

fine

9 fine sequentis tractatus dicetur. † Violaceo autem colore uti in diebus, quibus est vsus nigri coloris, non est inconueniens. Vnde ecclesia Roma. utitur colore uiolaceo, à prima Dominica aduentus usque ad missam uigiliæ natiuitatis Domini inclusiuè, & à Septuagesima usque ad officium uigiliæ Paschæ excluſiuè. Quandoque in prædictis temporibus officium dicitur, tẽpore agitur, exceptis quinta feria cœnæ Domini, & sexta feria in parasceue. In festi uitatibus uerò sanctorum, quæ in Septuagesima & in aduentu occurrunt, non est nigris uel uiolaceis utendum. Et est intelligendum, quòd in Sabbato sancto n toto officio, quod agitur ante missam, utendum est uiolaceo colore, hoc excepto, quòd diaconus, qui benedicit cereum dalmatica, & subdiaconus ministrans indutus tunicella, albis utuntur, quia benedictio illa, sicut & Missa ad resurrectionem pertinet. Sed benedictione cerei expleta, diaconus remota dalmatica assumit planetam uiolacei coloris, & tenet eam usque dum inchoatur officium missæ, subdiaconus verò non mutat uestes. Quidam etiam in Dominica ramis palmarum utuntur albis in processione, & in ramorum benedictioue dum legitur Euangelium, & dum cantatur Gloria, laus propter lætitiam festiuitatis Christo factæ, quæ in præmissis commemoratur sed ecclesia Romana tũc semper utitur uiolaceo colore, & in processione, quæ fit in purificatione, ante missam pro eo, quòd officium illud est de anxia expectationes Simeonis, & sapit uetus testa-
mentum. Vtitur etiam ecclesia Romana
10 † uiolaceo colore in quatuor temporibus Septembris, & in uigiliis Sanctorum, in quibus est ieiunium, quando missa est de uigilia. Et in diebus rogationum, & in missa, quæ dicitur in die Sancti Marci, de officio litaniæ, cum enim ieiunamus, carnem nostram crucifigentes maceramus, ut sic
14 facta liuida Christi liuoribus cõfirmetur, cuius liuore sanati sumus. Ad quod designandum tũc colore uiolaceo utimur, qui pallidus, & quasi liuidus est. Cæterùm velamina trium colorum pouuntur in altari in festo Paschali, prout dictum est in parte prima sub tractatu de picturis &c.

S V M M A:

1 *Indumenta quatuor secundum legem Mosaicam.*
2 *Indumenta quatuor propria legalis Pontificis, eorumq; compositio textura & forma. Et per discursum. nu. 3. 4. & 5.*
6 *Vestimentorum legalium significatio iuxta allegoriam.*
7 *Vestimentorum legalium significatio secundum tropologiã. Et primò de feminalibus.*
8 *Linea sacerdotis quid notaret.*
9 *Balteus sacerdotis quid signaret.*
10 *Tunica talaris sacerdotis.*
11 *Ephod, superhumerale sacerdotis, & eius compositio atque significatio.*
12 *Rationale sexto loco adsumebat sacerdos legales. Et qua significatione. Simul de eius compositione.*
13 *Charitas summa uirtutum.*
14 *Rationalis loco quid hodie successit.*
15 *Tiara, siue citaris supremum capitis ornamentum legale, quod Pontifex ultimo ad sumebat. Et eius significatio.*
16 *Domini nomen est τετραγράμματον.*
17 *Indumenta legalia ex quo fabricata.*
18 *Pontifex Maximus, cur exterius cappã rubeam gerat, Et cuius concessione possit gerere chlamydem purpuream, & coccineam, atque imperialia ornamenta omnia, numero. 19.*

De indumentis legalibus, seu veteris testamenti. Cap. 19.

QVoniam minus plenè rem significatam humana fragilitas apprehendit, si penitus rẽ significantem ignoret, idcirco de indumentis legalibus ad huius cæcitatis ignorantiam propellendam, primò secundùm historiam: secundò secundum allegoriam, tertiò uerò secundùm tropologiam aliqua dicemus. ¶ Primò igitur secundùm histo- 1
riam, notandum est, quòd quatuor erant indumenta secundùm Mosaicam legem, tam minoribus sacerdotibus, quàm principi sacerdotum communia, de quibus legitur Exod 28. cap.

¶ Primum

¶Primũ dicebatur manascas, quod Græcè περιζωματα, vel περισκελη, latinè uerò feminalia linea dici potest, de byſſo retorta contextum, quo utebantur, pro eo quòd legitur in Exod.20.ca.in fine. Non aſcendens ad altare meũ per gradus, ne reueletur turpitudo tua.& Ezech.44. Feminalia linea erunt,in lumbis eorum.¶Secũdum cathemone,ſiue linea,quod nos ſubuculam uel albam,ſed Moſes abaneth appellauit. Hebræi uerò diſcedentes a Babyloniis emiſſaneam uocauerunt, eratq; byſſinum & duplex. ¶Tertiũ balteus,ideſt,zona,vel cingulũ circa latus,quaſi digitis quatuor ſic reticulatus, ut quaſi pellis uiperea uideretur,contextum de byſſo,coco,putat,& iacintho, per quæ quatuor elementa ſignificantur. ¶Quartum eſt tyara quod hebræi, namphiæ, nos autem inſulam uel mitram appellamus à cidari pontificali in plurimum differens, quaſi formam rotundæ caſſidis repreſentans. ¶Super hæc qua
2 tuor communia† quatuor proprijs indumentis pontifex utebantur, primum erat tunica iacinthina, qua hebræus dicit, uethit, græcè dicitur ποδήρης, latinè talaris, quæ habebat pro fimbrijs malogranata cũ octuaginta tintinabulis aureis interſcalari modo diſpoſita, ut audiretur ſonus, cũ pontifex ingrederetur ſanctuarium ne fortè moreretur. ¶Secundum †erat, Ephod,
3 ideſt ſuperhumerale, de quatuor prædictis coloribus,auroque cõtextum, ſine manicis ad modum collobij, habens aperturam in pectore quandam, ad magnitudinem palmi, in qua λογιον,,eiuſdem menſuræ inſerebatur.In cuius parte ſuperiori videlicet ſuper humeros inſibulati erãt auro duo lapides onichini,quibus duodecim nomina filiorum Iſrael erant inſculpta, ſex in uno & ſex in altero. Quod autem Samuel & Dauid induti legũtur Ephod, illud erat lineum & propriè quidem Ephotar dicebatur. ¶†Tertiũ hæbraicè dicebatur heen,Græce λογιον,Latinè verò rationale uocatur,quod pontifex ferebat in pectore.Dictum eſt autem rationale iudicij, quia ibi erant lapides,in quorum ſplendore ſibi Deum eſſe propitium cognoſcebat. Erat autem rationale quadrãgulum in modum unius pſalmi,de quatuor prædictis colo-ribus,auroq; contextum,habens duodecim lapides per quatuor ordines. In primo ſardium,topazium, & ſmaragdum. In ſecundo carbunculum,ſaphirum, & iaſpidem. In tertio ligurium, achaten, & ametiſtum. In quarto chryſolitum, onichinum, & berillum, in quibus erant ſcripta duodecim nomina filiorum Iſrael, in ſingulis ſingula, iuxta ordinem ſuæ natiuitatis. Erant etiam in eo ſcripta hæc duo nomina Purin & Thiamin,ideſt,ueritas & diſciplina.Inferebatur autem λογιον, ſuperhumerali à parte ſuperiori, per duos anulos,& duas catenulas aureas, immiſſas duobus vncinis,qui ſub duobus prædictis onichinis & ſuperhumerali cõtinebantur infixi, ab inferiori uerò parte per duos anulos aureos, cum duabus iuncturis, ſiue catenis iacinthinis colligabatur Ephod.
¶†Quartum & ultimum erat capitis ornamentum,videlicet, tyara, ſeu cidaris in 5
acutum procedẽs,habens circulum aureũ, cum malo granatis & floribus, ex qua ſupra fronte pendebat aurea lamina, quã petalum dicunt,ad modum lunæ dimidiæ,in qua ſcriptũ erat,anoth adonay, ideſt, ſanctum nomen Domini τετραγραμματον, ideſt, quatuor literarum, ut infrà dicetur. Ne verò cum mouebatur pontifex, mouerentur & lamina, ligabatur vitta, ſeu iunctura iacinthina perſpicua, quæ ſummitates poſterius diffundebat.Noſter ergo põtifex pro fæminalibus habet ſandalia, pro linea,alba,,p balteo, cingulũ, pro ποδήρης, tunicam,pro ephod, amictũ uel ſtolã, pro λογίω pallium,pro cidari ſeu tyara, mitrã, pro lamina,crucem, & quædam ex his diuerſam habent formam ab illis ſecundum eadem figuram. ¶Secundò dicamus de typoſ dictorum legalium indumentorum ſe- 6
cũdum allegoriam.Sanè his veſtibus ornatus pontifex totius orbis præferebat imaginem. Fœminalia nanq; biſſina terrã congruè figurabãt, quia biſſus de terra procedit.Eſt enim biſſus linũ ægyptiacum. Baltei cum vittis & vaſculis circũuolutionem occeani deſignabant.Tunica iacinthina ipſo colore aerea præferebat. Per tintinabula ſonitus tonitruorum. Per malogranata coroſcationis fulgurum ſignabantur. Quatuor minoris ſacerdotis quatuor microcoſmi partes numero deſignabãt.i. quatuor humores, quatuor elementa. Ephod

ſui

ſui varietate cælum ſydereum oſtendebat. Quod autem aurum erat intextum colori bus,figurabat, p calor vitalis penetrat vniuerſa,duo lapides onichini, & ſolem & lunam,uel duo hemiſpæria deſignabant. In rationali uero 12.gemmæ pectorales 12. ſigna in zodaico præferebant. Rationale quidem erat in medio, quia ratione plena ſunt vniuerſa terrena,cæleſtibusq; hærẽt, imò ratio terrenorum, & temporum calo ris,& frigoris,& duplex inter utrunque tẽperies,de cœli curſu & ratione deſcendit. Per anulos,catenulas, & uncinos elementorum humorum, & temporum colligamenta ſignificabãtur.Cidaris, cœlum empyreum, lamina ſuperpoſita Deum præfigurabat omnibus præſidẽtem.Hanc quidem allegoriam libri Sapientiæ confirmat
Sap.18. authoritas dicens. In ueſte enim ponderis quam habebat, totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia, in quatuor lapidum ordinibus erant ſculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius erat
7 ſcripta.¶Tertio ſubiicienda† ex expoſitio indumentorum legalium ſecundùm tropologiam.His ſi quidem indumentis legalis ſacerdos hoc ordine induebatur. Lotis nanque prius manibus, & pedibus prius induebat manaſtaſim, ideſt, feminalia,ſi-
Pſ.134. gnificans p ſacerdos mundatis operibus,
Mat.10. & affectibus lachrymis pœnitentiæ debet aſſumere continentiam,ut offerat hoſtiam immaculatam, ſanctam, Deo placentem. Ro.12.Noſter tamen pontifex, quia iugẽ debet habere continentiam non induit in ſacrificio fæminalia,ſed ſandalia, ac ſi dicatur. Qui lotus eſt,non indiget, niſi vt pedes lauet,ſed eſt mundus totus.Io.13. Per ſandalia enim opera deſignantur, ſecundũ illud.Benedictus Dominus Deus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Per pedes ſignificantur affectus,ſecundum illud. Excutite puluerem pedibus ueſtris. Et eſt notandum, p ipſemet ſacerdos ſibi feminalia induebat, per quæ uirginalis continentia ſignificabatur,quia,quoniam res eſt cõſilii, non præcepti. 28. q. 1. ſicut enim 34. q.5.qui ſitit. ideo ipſemet ſibi imponebat, iuxta illud
i.Cor.7. Apoſtoli ad Corin. De uirginibus præceptum Domini uon habeo, conſilium au-
Mat.19. tem do.Et Dominus in euangelio. Qui poteſt capere,capiat.Hoc indumentum alternatim induebant ſacerdotes, quoniam ad iugem continentiam non ita tenebantur, ſicut miniſtri noui teſt. ideoq; ſecundum quoſdã huic indumento nullum hodie reſpondet. ¶Secundò induebat† cathemo- 8
nem,ideſt,lineam, ſignificans, p ſacerdos debet induere innocentiam, ut quod ſibi non vult fieri, alii ne faciat Linum enim propter candorem ſignificat innocentiã, *Eccle.9.*
ſecundùm illud.Omni tempore ueſtimenta tua ſine candida. ¶†Tertiò cingebat ſe 9
baltheo, ſignificans caſtitatem, quo circa lumbos debet accingi, ut reſtringat carnis concupiſcentiam.Vnde ueritas ait.Sint lũ *Lu. 12.*
bi veſtri præcincti &c. Baltheum autem, quod contextum erat ex quatuor (prout ſuperius dictũ eſt) ſignificabat, p omnes motus ſurgenter ex quatuor humoribus, ſiue ex quatuor clementis, debet refrenare.Salomon. Et cingulum tradidit Cananeo,& Eſa.Erit iuſtitia cingulum lumbo- *Pro. 31.*
rum eius. Per iuſtitiam enim refrenantur *Eſa.9.*
huiuſmodi motus beſtiales.Pendebant autem vſq; ad pedes,quia vſque ad finem uitæ debebat eſſe mũdus.¶†Quartò induebat tunicam ποδήρες, ideſt, talarẽ, ſigni- 10
ficans,p Pontifex debet induere perſeuerantiam,quia qui perſeuerauerit vſque in finem.hic ſaluus erit. Per talẽ enim ideſt, per extremitatem, perſeuerantia deſignatur,ſecũdùm illud:Ipſa competeret caput tuum,& tu in ca.eius.Dependebant autem pro fimbrijs malogranata cũ tintinabulis *Mat.10.*
aureis.Per malogranatum intelligitur ope *Gen.3.*
ratio.Per tintinabulum aureum accipitur prædicatio. Quæ duo debent in ſacerdote coniungi,ne ſine illis ingrediens ſanctuarium,in conſpectu domini moriatur.Cœpit.n.Ieſus facere, & docere ſacerdotibus, relinquens exemplum,ut ſequantur ueſtigia eius,qui peccatum non fecit, ut ſit honeſtas in conuerſatione, nec inuentus eſt dolus in ore eius, vt ſit veritas in prædicatione. Per tintinabula quoque intelligitur vox prædicatoris,qui uidelicet ſacerdos p ſilentium iudicium ſuperni inſpectoris oſtendat. Per malogranata exemplum bonæ uitæ, uel uoluntas martirij: quia hu- *Act. 1.*
iuſmodi granis reficiuntur infirmi. Sa- *1.Pet.2.*
cerdos autem ſecundum Gregorium 33.
diſtinctio. ſit rector. ingrediens moritur,

tur vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur, qui iram circa se occulti iudicis exigit, si sine prædicationis, sonitu incedit. Apte ergo tintinabula uestimentis illius describuntur inserta. Per uestimenta etenim sacerdotis quid aliud, quàm recta opera recipere debemus, iuxta illud prophetæ. Sacerdotes tui induãtur iustitiam. Uestimentis itaque illius tintinabula inhęrent, vt vitæ viam cum linguæ sonitu ipsa quoque sacerdotis opera clament. Iterum tintinabulis malum punicum cõiungitur. Quid per mala punica nisi fidei unitas designatur? Nam sicut in malo punico uno, exterius cortice, multa interius grana uisuntur, sic innumeros sanctæ ecclesiæ populos vnitas fidei contegit, quos intus diuersitas meritorum tenet. ¶ Quintò induebat ephod, ideſt, superhumerale significãs ¶ pontifex debet induere patientiam, ut in patientia sua possideat animam suam. Humeris enim onera portamus, secũdùm illud: superposuit humerum suum ad supportandum, & factus est tributus seruiens. Habebat autem duas horas coniunctas in vtroque latere summitatum, significans ꝙ pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, ut non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis. Habebat & duos lapides onichinos insertos humeris, in quibus sculpta erant 12. nomina filiorũ Israel, sex in vno, & sex in alio. Per duos onichinos significãtur veritas & sinceritas veritas per claritatem, sinceritas per solicitudinem. Per filius Israel significantur sancta desideria, & iusta opera secundũ illud: Maledictus homo, qui non reliquerit semen in Israel. Per senarium significatur perfectio, eo quòd Dominus sexto die perfecit cœlum & terram & omnem ornatũ eorum, quod ergo sex nomina filiorum Israel sculpta erant sex in vno lapide, & sex in alio, significabat, ꝙ desideria sacerdotis, & opera confici debent non in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis, ut sinceritas informet intentionem, & veritas finẽ. Greg. ait in pastorali. 13. c. quod superhumerale ex auro iacintho, purpura, coccoque bis tincto & byſſo retorta fieri præcipitur, ut quãta sacerdos claresc ere virtutum diuersitate debeat, demonstretur. In sacerdotis quippè habitu ante omnia aurum fulget vt in eo intellectus sapientiæ principaliter eniteat. Cui iacinthus aereo colore splẽdẽs adiungitur, ut omne per quod intelligendo penetrat, non ad fauores infirmos, sed ab amorem cœlestium surgat: ne dum suis incautis laudibus capitur, ipso etiam veritatis intellectus euacuetur. Auro quicquam & iacintho purpura permiscetur, vt sacerdotale cor cũ summa quæ prædicat & sperat, in semetipso suggestiones vitiorum reprimat, eisq; velut ex regia potestate contradicat, auro autẽ, iacintho, byſſo ac purpura bis tinctus coccus adiungitur, ut ante interni iudicis oculos omnium virtutis bona ex charitate decorentur, & cuncta quæ coram hominibus rutilant, hæc in conspectu oculis iudicis flãma intimi amoris accendat, quæ scilicet charitas, quia Deum simul & proximum diligit, quasi ex dupliciti tinctura fulgescit. Sed cum mens ad charitatis præcepta tenditur, restat ut per abstinẽtiam caro maceretur. Vnde in bis tincto cocco torta byſſus adiungitur. De terra enim byſſus nitenti specie oritur. Et q̃d per byſſum, nisi candens decore munditiæ corporalis castitas designatur? quæ uidelicet torta pulchritudini super humerali innectitur, quia tunc castimonia ad perfectũ munditiæ candorem ducitur, cum per abstinentiam caro fatigatur. Dumque inter virtutes cæteras etiam afflictæ carnis meritum proficit, quasi in diuersa superhumeralis specie byſſus torta candescit. ¶ Sextò induebat † λογίον, ideſt, rationale, significans, quòd pontifex debet induere discretionem, per quam discernat inter lucẽ & tenebras inter dextram & sinistram, quia non est conuentio lucit ad tenebras, neq; Christi ad Belial. de pœ. dist. 1. §. hoc idem erat autem rationale quadrangulum significãs, qnòd debet discernere inter quatuor, scilicet inter verum & falsum, ne deuiet in credendis, inter bonum & malum ne deuiet in agendis. Erat & duplex, quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet, & populo, ne si cœcus cœcum duxerit, ambo in foueam cadant. Habebat & quatuor ordines lapidum, significans ꝙ pontifex debet habere quatuor virtutes principales, scilicet iustitiam, fortitudinem, prudentiam. & temperantiam.

Psa. 123.

11

Luc. 21.
Gen. 49.

12

Gen. 2.

1. Cor. 5

1. Co. 4

In

In singulis autem ordinibus habebat tres lapides, significant ꝙ Põtifex in primo debet habere fidem speciem, & charitatẽ, in secundo modestiam, mãsuetudinem, & benignitatem, in tertio pacem, misericordiã, largitatem, in quarto vigilantiã, solicitudinem, & lõganimitatem: Per lapides. n. figurantur virtutes, secundum illud. Si quis autem super ædificat super fundamentũ hoc aurum & argentum, & lapides pretiosos. Habebat & duas catenulas auri purissimi, subinuicẽ cohærẽtes, q̃ duobus inferebantur vncinis, significans ꝙ pontifex dẽt habere duos † charitatis affectus, ad Deũ. s. & ad proximum, de qiub. præcipitur. Diliges Deum tuum ex toto corde tuo, & proximũ tuum, sicut te ipsum. Sicut. n. aurum ꝑeminet vniuersis metallis, ita charitas præcellit uniuersas virtutes, de qua dicit Apostolus, Maior horum est charitas. Duo vncini sunt intentio & finis quib. catenulæ inseruntur, vt tam Deum quàm proximum diligat ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, tam Deum, q̃ proximum diligat ꝑꝑ Beatitudinẽ, Deum ꝑꝑ seipsum diligat, & proximum ꝑꝑ Deum. Portabat autem Aaron rationale iudicij, in quo descripta erant 12. nomina patriarcharum, prout dictum est in 1. par. sub tit. de picturis, quod secundum Greg. in pastorali. lib. in c. 12. Bene rationale iudicij vocatur; q̃a rector debet subtili semper examine bona malaq; discernere, & quę, vel quibus q̃ñ, & qualiter cõstruat. studiosè cogitare, nihilq; proprium quærere, sed sua commoda propinquorum bona deputare. Vnde in Exo. scriptum est. Pones autem in rationali iudicij doctrinam & veritatem, quæ erũt in pectore Aaron, q̃ñ ingreditur coram Domino, & gestabit iudicium filiorum Israel, & in pectore suo in cõspectu Dñi semper. Sacerdotem quippe iudicium filiorum Israel in pectore suo coram conspectu Dñi gestare, est subiectorum causa pro sola interni iudicis intẽtione discutere. ¶ † Quidam autem dixerunt, ꝙ rationali nullũ respondet hodie ornamentum, quoniam nõ habemus copiã lapidum pretiosorum, sed ad instar illius defert põtifex in cõsecratione sua textũ euangelij ante pectus corã toto populo. Ibi. n. scriptũ erat, doctrina, & veritas, & episcopus debet habere in corde veritatẽ euangelij, & in ore doctrinam quantum ad manifestationem, & hæc potest esse causa, quare in quibusdã Ecclesijs postes Codicis Euãgelici ex auro. argẽto, & lapidibus pretiosis ornãtur. Est etiam & alia ratio, quia in illo rutilat aurum sapientiæ, argentum eloquẽtiæ, & miraculorum lapides pretiosi 39. dist. §. hinc etiã. Hæ sũt spõsæ murenulæ aureæ, argento vermiculatæ. ¶ † Septimum & supremum capitis ornamentum erat cidaris vel tiara, quam vltimo pontifex assumebat, significãs humilitatem, de qua Dominus ait Luc. 18. Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Hanc autẽ gestabat in capite, significans, ꝙ pontifex debet gerere humilitatẽ in mente exemplo capitis nostri dicentis: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput. n. mens intelligitur, secũdũ illud. Vnge caput tuũ, & faciẽ tuam laua. Rursus tiara in minoribus sacerdotibus significat continentiam quinq; sensuũ, in maioribus verò contemplationẽ, dicũtur. n. esse cõtemplatiui. De cidari depẽdebat a frõte lamina aurea, significãs sapientiã, uel figurabat signũ Crucis, qd̃ sit in officio confirmationis, in qua scriptum erat nomẽ † domini τεταγραμματον, ideſt, quatuor literarum, quæ sunt he, ioth, eth, & uau, i. principiũ vitæ passionis iſte, ꝓut dictum est in ꝓmio secundæ partis, ac si apertius diceretur ille, cuius põtifex iſte gerit ꝑsonã, s. Christus est principium, i. author vitæ, passionis, i. vitæ restauratæ ꝑ passionẽ, quia mortẽ nostram moriendo destruxit, & vitam nostram resurgendo, reparauit. † Erãt aũt hæc indumenta ꝓ maiori parte contexta opere ποικίλματος, i. vario, ꝓ varietatem virtutis, de qua dicit psalmographus: Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circũdata varietate, & ex quatuor ꝓtiosis coloribus, s. purpura, cocco. byſſo, & iacintho. Per purpurã regiæ dignitatis significatur põtificalis potestas, quæ ꝓ viã regiã dẽt inducere, ne declinet ad dextram, vel deuiet ad sinistrã, ne liget dignos, aut soluat indignos, ꝓ purpuram quoq; aquæ significantur, quia in conchis marinis habitant vermes, qui eam egerunt, per coccum coloris igni, significatur pontificalis doctrina; quæ sicut ignis lucere debet, propter quod & bis tinctus

1. Cor. 3

Mat. 22

1. Co. 13.

2. Ti. 1.

Exo. 18.

Cant. 1.

Mat. 11.
Matt. 5.

Psa. 44.

Universidad de Deusto Biblioteca

Mat.19. ctus fuisse narratur. Lucere qdem dēt per
missionē, vt omnis, q reliquerit domū,
patrē, & matrē &c. centuplū accipiet, & vi
Mat. 3. tā æternā possidebit. Vrere debet per com
minationē, vt omnis arbor, quæ nō fecerit
fructū bonū, excidetur, & ī ignē mittetur.
18 ¶ †Hinc est, q summus Pontifex cappa ru
bea exterius semper apparet indutus, cum
interius sit indutus cādida veste, quia etiā
interius candere debet per innocētiam &
charitatē, & exterius rubere per cōpassio-
nem, vt videlicet ostēdat se semper para-
Esa. 63. tū ponere animā pro ouibus suis, quia per
sonā gerit illius qui pro nobis vniuersis ru
brum fecit indumentum suum. ¶ Ex con-
19 cessione verò † Constantini Imperatoris
96. dist. Constantinus, ferre potest chlamy
dem purpuream atq; tunicam coccineam
& omnia imperialia indumēta, scilicet, sce
ptra, signa, & ornamēta. Crux quocunque
ierit, eum præcedit, ad significandum, ma-
gis ei quàm cuiquam alteri conuenire, iux
ta illud Apostoli. Mihi autem absit gloria- Gal.6.
ri, nisi in Cruce Domini &c. vt se crucifi-
xum imitari debere cognoscat. Rursus coc
cus bis tinctus in veste pontificali est cha-
ritas, quæ quasi bis tingitur cum dilectio-
ne Dei & proximi coloratur. Per byssum
verò candoris eximij significantur præcla
ritas famæ, quæ debet esse retorta, vt pon- 1. Ti.3.
tifex bonum habeat testimonium, secun-
dum Apostolum, & ab his, quæ sunt intus,
& ab his, quæ sunt foris. Per iacinthum, q 2.Cor.1.
est coloris aerei significatur serenitas con
scientiæ, quam intra se pontifex debet ha-
bere, secundùm quod dicit Apostolus.
Gloria nostra hæc est testimonium con-
scientiæ nostræ.

LIBER QVARTVS.

SVMMA.

1 *Missa sacramentum summum omnium est atq; adeo institutum a Christo, nu. 2. 3.*
4 *Apostoli & Pontifices Missam a Deo primum institutam ampliarunt.*
5 *Petrus Apostolus Missam ne primus celebrauit in partibus Orientalibus, etiam in Antiochia, an vero Iacobus, & nu. 7. 8.*
6 *Celestinus Papa Missę introitum addidit. Hæreticorum de Missa augmento, ac caterorum sacramentorum & institutionū Ecclesiasticorū grauis cauillatio, & nu. 9. Et responsio. 10. remissiue.*
11 *Missa omnia Christi mysteria continet.*
12 *Missa officium quot, & quibus constet.*
13 *Templi antiqui diuisio, & forma.*
14 *Sacrificiorum antiquorum significatio.*
15 *Propitiatoriū eiusdē lōgitudinis, et latitudinis, cuis arca. Et qd dicatur ꝓpitiatorium.*
16 *Sacrificia tria Missa offert.*
17 *Sacrificiū Missæ quod primū, et maximum.*
18 *Sacrificium factum a malo sacerdote valet perinde, ac factum a bono. Et quid ita.*
19 *Arnaldistæ sunt in ea hæresi, vt putent malos ministros non posse ministrare sacramenta. Falsō id quidem & temere.*
20 *Missa quibus horis debeat celebrari.*
21 *Missa qua hora sit celebranda in quadragesima & aduentu.*
22 *Missas duas cum vno, vel vnam cum duobus sacrificijs celebrare non licet.*
23 *Missa sicca qua dicatur.*
24 *Missa celebrandi detestabilis consuetudo.*
25 *Missæ plures quib. diebus possint celebrari.*
26 *Leo Papa eodem die nouies celebrauit.*
27 *Pransus an possit conficere.*
28 *Missa quæ olim instituta quoquo die, & qua hodie nu. 30.*
29 *Angeli quota feria creati.*
31 *Mariæ officium cur Sabbato fiat, & vnde hoc inductum, & nu. 32. 33. 34. 35.*
36 *Ecclesia cur triplici lingua vtatur in Missa officio.*
37 *Missa officio quot debeat interesse ad minus, & nu. 39.*
38 *Angeli orantibus præsunt.*
40 *Missæ partes singulæ quid notent. Et quo referantur.*
41 *Missa in quibus locis debeat celebrari, & nume. 42.*
43 *Missa quid repræsentet, & imitetur. nume. 44.*
45 *Missa officium quotuplex, & nu. 48.*
46 *Cathecuminorum missa quæ sit.*
47 *Missa fidelium, vnde dicatur.*
49 *Missa vnde dicatur.*
50 *Missæ diuisio.*

ARGV-

ARGVMENTVM.

De Missa, & singulis, quæ in Missa aguntur. Cap. I.

1 INTER cuncta Eccle
siæ sacramenta, illud
cōstat esse præcipuū,
qđ in Missę officio † su
pra mensam* sacratis-
simi celebratur alta-
ris, illud Ecclesiæ re-
præsentans conuiuiū,
in quo filio reuertēti pater occidit vitulū
saginatū, panē vitæ, & vinū, quod miscuit
2 sapientia, proponens. Hoc † aūt officiū ipse
Luc. 15. Christus instituit, cum nouū condidit te-
Sap. 9. stamentum, disponens hæredibus suis re-
Luc. 22. gnum, sicut pater suus sibi disposuit, vt su-
Mat. 26. per mensam eius ædant, & bibant in re-
gno quod Ecclesia conseruauit. Cœnantibus enim illis accepit Iesus panem, & gratia agens benedixit ac fregit, deditque discipulis suis dicens: Accipite & comedite. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. ¶ Hac igitur institutione firmati, cœperunt Apostoli sacrosanctū frequentare mysterium propter causam, quā Christus expresserat, & formam seruantes in verbis & materiam tenentes in rebus: sicut
1.Cor.11. Apostolus Corinthijs protestatur, dicens: Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quoniam Dominus Iesus in qua nocte &c. Or. igitur missæ officium cæteris diuinis officijs dignius & solennius est, ideò de illo prius, quàm de alijs officijs est in hac 4. parte dicendum in qua aliquibus additis detractis speculum Innocentij Papæ Tertij prosequamur. ¶ †Sanè (vt promissum est) Missam instituit Dominus Iesus sacerdos secundùm ordinem Melchisedech, quando panem & vinum in corpus & sanguinem suum transmutauit, di-
Mat. 26. cens: Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus, subiungens. Hoc facite in meā
4 commemorationem. † Apostoli autem hāc Missam adduxerunt, dicentes in Missa nō solùm verba præmissa, verumetiam dominicam orationem superaddentes. Vnde
5 †beatus Petrus sic Missam primus dicitur celebrasse in partibus Orientalibus vbi post Domini passionem quatuor annis cathedram tenuit sacerdotalem. Deinde verò accepit cathedram Antiochiæ, vbi tres orationes ad Missam adiecit. In primordio ergo nascentis Ecclesiæ Missa aliter dicebatur, quam modo, sicut in 6. par. sub tit. de paraseue dicetur, sequenti verò tempore epistola tantum & Euangelio recitatis. Missa celebrabatur. Subsequenter † Cę 6
lestinus Papa instituit introitum ad missam cantari, prout sub introitu dicetur. Cętera diuersis temporibus ab alijs Papis, & à Gelasio, Cœlestino, & Gregorio, & alijs diuersis temporibus leguntur adiecta, prout Christianæ religionis cultu crescente visa sunt decentius conuenire. De hoc dicetur in proœmio Sextæ partis. in canone de consecra. distin. 1 Iacobus, Legitur, quòd Iacobus † frater Domini, Epi- 7
scopus hierosolymitanus, & Basilius episcopus Cæsarienses adsiderunt nobis in scripturis ordinem celebrandi Missam. Item iste Iacobus Alphæi dicitur primus Missam inter Apostolos celebrasse. Nam propter excellentiam sanctitatis eius Apostoli hunc sibi fecerunt honorem, vt post Domini ascēsionem primus inter eos Missam Hierosolymis celebraret etiam prius, quam esset in episcopum ordinatus. Vel fortè ideò dicitur primus celebrasse, quia primus in pontificalibus eam dixisse perhibetur, & sic Petrus postmodū primus Missam in Antiochia celebrauit, & Marcus in Alexandria. † Quidam autem perfidi hære 8
tici reprehendunt nos, quia Euangelia per particulas lacerata in Missa legimus, & qa primitiuæ Missæ, videlicet vltra dominicam orationem, aliquid superaddimus. Scriptum enim est. Si quis apposuerit ad *Apoc.ult.* hoc, apponet super illum Deus plagas scriptas in libro isto. Et quia super nouum testamentum & præcepta Apostolorum, & alias institutiones, & nouam doctrinam doctorum instituimus, & seruamus contra illud, quod Christus ait: Bene irritum feci *Mat.15.* stis mādatum Dei, vt vestram traditionem *Heb.13.* seruetis. Et alibi. Omnis plantatio, quam *1.Cor.3.* non plantauit pater meus cœlestis, eradicaqitur, & Apostolus, Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci, 12. distinctio. de his. Item fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est,

quod est Christus. Dicunt † etiam quòd Ecclesia Christi nec Missam, nec matutinas cantauit, nec Christus, nec Apostoli eam instituerunt, nec in tempore Apostolorum cantata fuit, nec nomen Missæ tunc in mundo audiebatur, nec scriptum inuenie-
tiebatur, sed id, quod Missa repræsentat ab Euangelistis cœna vocatur, nec in Ecclesia in principio, nec Apostoli cum musicali organo, nec alta, nec dulci voce eam cantabant, reprehendentes nos, quia hæc agimus, & quia nocturnos & alias canoAmos 8. nicas horas dicimus, falsò contra nos inducentes illud Amos prophetę. Conuertam festiuitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in planctum. Et illud pExe. 33. pheticum. Audiunt sermones tuos, & non faciunt eos, quia in canticum oris sui vertunt eos, & auaritiam sequitur cor eorum & est illis quasi carmen musicum, cum suaui dulcique sono canitur. ¶ Illorum † tamen error apertissimè confutatur ex his, quæ in proœmio, quintæ partis dicentur. Rursus in primitiua Ecclesia diuina mysteria hæbraicè celebrantur, sed tempore Adriani primi Imperatoris græcè in orientali Ecclesia Christianorum primo celebrari cœperunt. ¶ Porro † Missæ officium tam prouida reperitur ordinatione dispositum, vt quæ per Christum & in Christum ex quo de cœlo descendit, usque dum in cęlum ascendit, gesta sunt, magna, ex parte contineat, & ea tam verbis, quàm signis admirabili quadam specie repræsentet. Ipsum † autem officium in 4. consistit, videlicet in personis, in operibus, in verbis, & in rebus. ¶ Personarum tres sunt ordines, scilicet Celebrantes, Ministrantes, & Circunstantes. ¶ Operum quoque tres sunt species videlicet, Gestus, Actus, & Motus. ¶ Verborum etiam tres sunt diuersitates, scilicet Orationes, Modulationes, & Lectiones. ¶ Rerum similiter tres sunt maneries, scilicet Ornamenta, Instrumenta, & Elementa. Si-
Hebr. 9. quidem hæc omnia plena sunt diuinis mysterijs, sicut in proœmio libri dictum
13 fuit. † Sanè olim templum erat in duas partes interpositio velo diuisum. Pars prior vocabatur sancta, interior verò sancta sanctorum. Quicquid ergo in officio missæ ante secreta agitur, quasi in æde priori est, quod autem in secreta agitur, intra sancta sanctorum est. Erant igitur intra sancta sanctorum ara incensi, arca testamenti, tabula super arcam, prout in prima parte sub titu. de Ecclesia & de altari dictum est, & in Exod. habetur, & supra tabulam duo cherubin gloriæ mutuo vultu se se respicientia. Huc intrabat solus Pontifex semel in anno, habens nomina patrum in rationali & superhumerali scripta, ferens, sanguinem, & carbones, quos omnes cum timiamate in thuribulo orans ponebat, donec fumus eum obumbraret. Deinde tabulam & aram sanguine aspergebat. Post exibat ad populum, & vestes lauabat. Non enim iudicabatur mundus ante vesperam post immolationem vituli rufi. ¶ Hæc olim † signa fuerũt, 14
sed recesserunt post quam significata venerunt. ¶ Siquidem prior ædes significat prę
sentem Ecclesiam sancta sanctorum cœlum, pontifex Christum, sanguis passionem, carbones charitatem Christi, thuribulum carnem ipsius, thus crematum preces odoriferas, ara cohortes celi, arca Christum secundum humanitatem, tabula Deũ patrem, duo cherubin, testamenta, quæ sese adinuicem respiciunt, quia concordant, vestis, quæ lauantur, hominem, vespera hominis vestem significat. Conferas ergo, quæ olim fiebant, & quæ Christus egit, & respice quomodo minister Ecclesiæ illa in officio missæ repræsentat, & agit. Quid etiam hæc significent, sub canone Missę in principio cuiuslibet particulæ illius tange
tur. Per arcam quoque Christi humilitas intelligitur, à qua nobis per ipsius misericordiam omne bonum aduenit. ¶ Et
† nota, quòd sicut in Exod. capitu. 25. & 15
37. Factum est super arcam propitiatoriũ aureum, ideſt, tabula aurea, eiusdem longitudinis, & latitudinis, cuius & arca, ut eam tegere sufficeret. Et hoc dicebatur oraculum, quia Dominus de loco illo responsa dabat orantibus. Dicebatur etiam propitiatorium, quia exinde loquens Dominus propitiabatur populo, vel quia die propitiationis videbant gloriam Domini semper ibi descendere. Et inde tabernaculum, siue locus super posteriori parte altaris collocatus, in quo Christus propitiatio nostra, ideſt, Hostia con-

consecrata seruatur, hodie propitiatorium nuncupatur, &c. Ex vtraque verò parte oraculi, scilicet, in duobus angulis anterioribus positi sunt duo cherubin aurei, qui sunt (secundùm Iosephum) duo animalia volatilia habentia figuram, quæ à nullo hominum est inspecta, hæc dicit Moses se in Dei sede conspexisse figurata. Vnus cherubin alterum inspiciebat, versis tamẽ vultibus in propitiatorum, duabusque alis ex oppositio expansis, & mutuoſe tangentibus velabant oraculum siue tegebant propitiatorium. Siquidem per propitiatorium incarnatus Dominus figuratur, de quo Ioan. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris Duo cherubin duo sunt testamenta, scilicet nouum & vetus. Dum ergo illa non discrepant, sed mysterium incarnationis Christi concorditer narrant illud prophetando, istud asseuerando, in propitiatorium vultum suæ intentionis di
16 rigunt, & se mutuo respiciunt. ¶ † Rursus tria sunt Ecclesiæ sacrificia quæ in veteri testamento p ppitiatorium, thuribulum, & altare significata sunt videlicet, Sacrificium Pœnitentiæ, Iustitiæ, & Eu-
Psal. 50 charistiæ. ¶ De primo, Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c. ¶ De secundo, Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. ¶ De tertio, Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super altare scilicet corporis caro mactatur per contritionem, intra thuribulum, scilicet cordis. thus adoletur per deuotionem, ad propitiatorium, scilicet, Dei patris sanguis insertur pro redemptione. ¶ Hæc quidem tria sacrificia sacerdos offert in Missa. Primum in confessione, Secundum in præfatione, Tertium in actione. Nam hæc tria sunt, quæ secundùm prophetam Deus respicit in homine, & requirit ab homine, diligere misericordiam facere iudicium, & solitè ambulare cum
Matt. 5. Deo. Diligat ergo misericordiam, qui vult offerre sacrificium pœnitentiæ. Facit iudicium, qui vult offerre sacrificium iustitiæ. Cum Deo solicitus ambulet, qui vult offerre sacrificium Eucharistiæ. Hinc est,
17 quod ait beatus † Bernardus, Fratres mei imolantes hostiam laudis iungamus verbis, sensum sensui, affectum affectui, exaltationem exaltationi, maturitatem maturitati, humilitatem, humilitati, libertatem libertati. Celebraturus, ergo Missam offerat altissimo sacrificium illud, de Psa 50.
quo Psalmista ait, Sacrificium Deo spi- Psa. 49.
ritus contribulatus, & alibi. Imola Deo Ro. 12.
sacrificium laudis. Et Apostolus. Exhibe- Col. 3.
te mihi corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo, placentem, vt sit rationabile obsequium vestrum, mortificantes in altari cordis membra vestra, quæ sunt super terram, videlicet, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quatenus mundo corde, & casto corpore sacrificetis Deo vosmetipsos. ¶ In sacramento autem corporis Christi secundùm Aug. de consecrat. distinctio. 2. vtrum. nil à bono magis, nil à malo minus perficitur sacerdote, dummodo ille cum cæteris in arca consistat, & formam obseruet traditam à columba, quia non in merito sacerdotis, sed in verbo cõficitur creatoris. Aurum enim æque verum est in arca furis, sicut in thesauro regis. 1. q. 1. §. ex his. Vnde & Cayphas Põtifex persecutor vnius & verissimi sacerdotis, quamuis ipse verax non esset, quod dedit tamen consilium, verum fuit, sed non suum dedit, sed Dei, ideſt, in forma Ecclesię. 1. q. 1. Dominus, & capit. dictum. Non ergo sacerdotis
iniquitas impedit effectum sacramenti, si- Rom. 1.
cut nec medici infirmitas, virtutem impedit medicinæ. Quamuis igitur opus ope Cor. 2.
rans aliquando sit immundum, opus tamẽ operamur semper est mundum. Et sicut omnia sunt mũda mundis, sic omnia sunt immunda immundis, prima quęstione, prima. omnia. & cap. multi. Malus ergo cùm vitam accipit, mortem incurrit, sic econtra bonus, cum mortem sustinet, uitam Cor. 2.
acquirit. Nã qui manducat indignè, iudi- Mal. 2.
cium sibi manducat. Quod vero de talibus propheta ait, maledicam benedictionibus vestris, & Gregor. Benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum, de præcisis ab Ecclesia non toleratis seu notorijs intelligitur, quorum benedictio debet quantum ad episcopos maledictio reputari, quoniam secundùm Augustin. 1. quæstio. 1. quod quidem mali inquantum in eis est, dicuntur sacramenta polluere, cum tamen illa permaneant impolluta, sunt enim bonis ad præmium, reprobis ad iudicium. Vnde

Aug.1.q.1.si fuerit spiritualis virtus Sacramenti, vt lux pura ab illuminandis excipiatur ad salutem, sed per immundos ministros quasi per carnale transiens non coinquinatur. ¶ † Arnaldistę tamen perfidi hæretici dicunt, nusquā legi, quòd immundis luxuriosis ministris Christus sponsam suam Ecclesiam traderet custodiendam, vel potestatem sacrorum mysteriorum per agere, vel claues regni, vel potestatem ligandi, vel soluendi, quia illi soli (vt ait Gregor.) & iusti in hac carne positi, potestatē habent ligandi atque soluendi, sicut Apostoli, qui vitam vel fidem illorum cum eorum doctrina tenent. Vnde, vt dicunt, à talibus sacramenta præstita, nec valent, nec proficiunt ad salutem. Legitur enim in libro Numeri, Quicquid tetigerit immundus, immundum faciet, & Christus: Non potest arbor mala fructus bonos facere, & Dauid, peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testimonia mea per os tuum? Et Apostolus Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum. Et Gregor. in pastoral. lib. 1. cap. 10. & 99. distinctio. §. 1. dum is, qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Item ibidem lib. 3. capitu. 12. Necesse est, vt mūda debeat esse manus, q̄ diluere sordes curat, ne tacta quæque ipsa sordida deterius inquinet.

Levi. 15
Matt. 7.
Ps. 44.
Ro. 14.

¶ † Celebratur autem Missa hora tertia, sexta, & nona. In tertia, quia (secundū Marcum) hora illa Christus crucem ascendit, & linguis Iudęorum crucifixus est clamantium, Crucifige. Et quia illa hora Spiritus sanctus super Apostolos in linguis igneis descendit, de consec. distinctio. 1. nocte. In sexta, quia illa hora (secundūm Matthæū) verè crucifixus & immolatus, est. Et in nona, quia illa hora in cruce pendens emisit spiritum. Telephorus Papa de consecrat. distinctio. 1. nocte. statuit, vt Missa ante horam tertiam non dicatur, quod de publicis & popularibus missis intelligendum est, quia sicut ait August. de consecr. distinc. & hæc, non deberent in publico fieri, ne populus à publicis, quæ hora tertia dicuntur, retrahatur. Cantatur autem diebus dominicis, & festiuis hora tertia, profestis hora sexta, in quadragesima hora nona, de consecrat. distinct. 1. solent, & §. in ieiunijs. & etiam ex institutione Pelagij Papæ & aliorum, in diebus ieiuniorum, nō tamen omniū. In sabbatis verò ieiuniorum quatuor temporum serò potest celebrari propter ordines sacros, qui ad dominicam sequentem pertinere noscuntur. Sed quia missa in ieiunio dici debet. ideò ne minus ieiunent, post vesperas inchoatur, & sic vsque ad noctem ieiunium protelatur. 75. distin. quòd à partibus, 66. distin. dilectionis. De quo in sexta parte sub sabbato Paschali dicetur. Quòd verò Missa quandoque summo mane cantatur, ex consuetudine, non ex ordine est. Leo tamen Papa de consecr. distinctio. 1. necesse diluculo, siue prima diciparte ad missam intrabat, nescio an necessitate, an ratione, an sola vsus Apostolica potestate. Vel de peculiari missa intelligendum est. Qui autem necessitate præueniunt tertiam, aut offerunt post sextam, aut nouam, amore diuino, ne videlicet eis dies absque sacrificio prætereat, excusari possunt cum discipulis, qui euellebant spicas in Sabbato. de consecra. distinctio. 5. discipulos, & cum Dauid, qui comedebat panes propositionis, de consecra. distinct. 2. tribus. Vel quia in missa fit memoria passionis, mortis, sepulturæ, resurrectionis, & ascensionis, ideo cantatur tot varijs horis. In tertia, in memoriam passionis & ascensionis, post sextam, in memoriam mortis: post nonam, in memoriā sepulturæ, in mane, in memoriam fortè resurrectionis. Asserunt etiam quidam, Dominum in meditullio horarum crucifixum, & ideo nunc hanc, nunc illam horam positam. Vnde Ecclesia inter vnam horā & alteram celebrat missam. In † die autem Natalis domini prima missa de nocte cantatur, prout sub ipso festo dicetur. Cæterum, si Quadragesima occurrunt duo officia, quos dies duplices vocamus, missa de festo dicitur in tertia, & absque genuflexione. officium verò de ieiunio dicitur in nona, & cum genuflexione. Tempore etiam aduentus debet missa in sanctorum festiuitatibus hora tertia, celebrari. Verùm, nullus debet eadē die plures missas regulariter celebrare. de consec. dist. 1. sufficit, extra celebr. missa. te reuertente, quia Christus solus passus fuit, & valde felix est, qui etiam vnam digne potest

Mat. 12
1. Reg. 1.

22 † est celebrare. † Nec potest quis duas missas cum vno, vel vnam cum duobus sacrificijs celebrare, ea. dist. tribus. sub vno tamē canone possunt plures hostiæ confici. Nā & presbyter debet semper hostiam pro infirmis habere paratam. ea. dist. presbyter.

23 † Potest quoque sacerdos vnam missam cū sacrificio, & aliam siccam celebrare, missa sicca dicitur, quando si sacerdos nō potest conficere; quia fortè iam celebrauit, vel ob aliam causam, potest accepta stola Epistolam & Euangelium legere, & dicere orationem dominicam, & dare benedictionem, quinimo si ex deuotione, non ex superstitione velit totum officium missæ sine sacrificio dicere, accipiat omnes vestes sacerdotales, & missam suo ordine celebret, vsque ad finem offerendæ, dimittens secreta, quæ ad sacrificium pertinent. Præfationem verò dicere potest, licet in eadem videantur Angeli inuocari ad consecrationem corporis & sanguinis Christi. De canone verò, nihil dicat, sed orationem dominicam non prætermittat, & quæ ibi sequuntur sub silentio dicenda non dicat, ea licem vel hostiam non habeat, nec de his, quæ super calicem seu eucharistiam dicuntur, vel fiunt, aliquid dicat, vel faciat. Potest etiā dicere, pax domini sit semper &c. & exinde missæ officium suo ordine peragat. Melius est tamen alia omittere. Verùm

24 † quidam incipiunt missam de die celebrantes illam suo ordine vsque ad offerendam, postea incipiunt aliam missam, & eam cantant vsque ad eundem locum, & idem faciunt pluries, si volunt, & incepta missa viuorum, incipiunt quandoque missam mortuorum, eam prosequentes vsque ad eundem locum, & exinde procedentes, dicunt tot secretelas, quot missas inceperunt, semel tantum canonem dicentes, & confecrantes, & in fine tot orationes dicunt, quot officia missæ inceperunt. Sed hoc tanquam detestabile reprobamus. Potest tamen

25 † sacerdos quandoque plures missas vna die celebrare, extra de celebr. miss. cap. 3. ¶ Primò, in festo Natalis Domini, sicut in septima parte sub illo festo dicetur. ¶ Secundò, vbi necessitas exigit, puta si quis moriatur, vt ibi, & de consec. dist. 1. sufficit. Concilium tamen Carthagin. ea. dist. sacramenta. dicit quòd si episcopus, vel alius post tertiam obierit, commemoratio solis orationibus facienda est sine missa. ¶ Tertiò, causa honestatis, vt si aliqua magna persona superueniēs velit missam audire, extra eod. cap. 1. & 2.

¶ Quartò, secundum quosdam causa vtilitatis, puta propter peregrinos, propter hospites, propter commeantes propter infirmos, propter sponsos, & propter raritatem clericorum, & propter paupertatem ecclesiarum sacerdotes proprios non habentium. ¶ Quintò, vt dixit Richardus episcopus Crem. in mitrali, cum duæ festiuitates occurrunt, possunt etiam tres celebrari, tum quia hoc fit licitè in natali, tum quia Christi passio tripartita est. Passus enim est linguis insultantium, manibus verberantium, & clauis crucifigentium. Ipse etiam est à patriarchis gestibus immolatus, à prophetis verbis sacrificatus, à patre, & à seipso realiter oblatus.

¶ Sextò pari ratione si in die ieiunij occurrit aliquod solenne festum, potest vnam de festo, & aliam de ieiunio celebrare, si alius presbyter non adsit. † Legitur, etiam, 26 quòd Leo Papa sæpe septies, & aliquando nōnies in eadem die missam celebrauit.

¶ Sacerdos tamen aliam missam in eadem die celebraturus, in vltima tantum perfusionem sumat, quoniam si in prima sumeretur, ieiunus non esset, & sic alia missa impediretur, eo. tit. ex parte, aliàs autem quoties celebrat, toties corpus Christi, & etiā perfusionem sumat. de consecr. distinct. 2. cōperimus, &c. tribus. Sed † nunquid prā 27 sus conficit? Respondeo sic, licet hoc facere non debeat: Non enim ieiunium est de substantia, prout in canone innuit Aug. in d. cap. liquido, aliàs Dominus non confecisset, magister tamen Hug. dicit contra. Sanè priscis temporibus † hæresibus pul- 28 lulantibus, & Trinitatem impugnantibus, ex institutione Alcuini magistri Caroli, rogatu Bonifacij archiepiscopi Maguntini statuentis, Prima feria missa de Trinitate dicebatur. Secunda feria de Sapientia. Tertia feria de Spiritusancto. Quarta de charitate. Quinta feria de Angelis. Sexta de Cruce. Septima de Beata Virgine. Causa verò illa cessante, illud cessauit, & dominicali officio ordinato statutū fuit quòd prima feria suum haberet officium, s. de

Trinitate, secunda de Angelis, quia tunc primo creati sunt in bonis gratuitis: tunc enim lux diuisa fuit à tenebris, idest, boni Angeli à malis, quia tunc ceciderunt mali, boni verò confirmati sunt. ¶ † In prima verò feria creati fuerunt Angeli in bonis naturalibus. Cantatur etiam in secunda feria pro defunctis; vt illis adhibeamus suffragia Angelorum. Et quia, vt dicunt quidam, in prima feria refrigerium habẽt illi, qui sunt in purgatorio, & ilatim in secunda feria redeunt ad pœnas & laborem. Ideo, vt eorum subueniatur † laboribus, missa pro illis in secunda feria celebratur. ¶ In tertia feria pro peccatis. ¶ In quarta pro pace. ¶ In quinta pro tribulatione, vel in tertia feria debet repeti introitus missæ de dominica. ¶ Institutum etiam fuit, vt in quarta feria ieiunaretur, & illa similiter die debet missa de dominica dici, nisi festiuitas impediat. In quinta feria debet similiter repeti officium dominicæ, Introitus, Epistola, & Euangeliũ, quia dies Iouis dicitur cognata Dominicæ dici, prout dicetur sub titu. de accessu Pontificis ad altare. ¶ In sexta feria de cruce: illa enim dies appropriatur Christo, & cruci, quia ipse in ea mori & crucifigi voluit pro salute generis humani. ¶ † In septima feria de beata Virgine, qđ initium habuit, quoniam olim in quadam Ecclesia ciuitatis Cõstãtinopolis erat imago beatæ Virginis, coram qua dependebat velum, quod totam velabat imaginem, sed hoc velum in sexta feria post vesperas recedebat ab imagine nullo mouente, solo Dei miraculo, quasi deferretur in cœlum, vt ad plenum posset imago à populo prospici. Celebratis verò vesperis in sabbato descendebat ipsum velum ante eandem iconem, siue imaginem, & ibi manebat vsque ad sextam feriam. Hoc viso miraculo, sancitum est, vt semper illa feria de beata Virgine cantaretur. ¶ Alia † etiam ratio est, quia Domino crucifixo & mortuo, & discipulis fugientibus, & de resurrectione desperantibus in ea sola tota fides in sabbato illo remansit. de consecr. dist. 3. sabbato. Sciebat enim quomodo portauerat eum sine labore, & peperciat sine dolore, & ideo certa erat, quòd filius Dei esset, & à mortuis tertia die resurgere debebat. Et hæc est ratio, quare dies sabbati magis, quàm alia dies beatæ Mariæ appropriatur. ¶ Tertia † ratio est, quia dies sabbati est ianua, & introitus ad Dominicam diem. Vnde cum simus in sabbato, sumus iuxta Dominicam. Dies autem dominica est dies requiei, & significat vitam æternam. Vnde cum sumus in gratia Domini nostri, sumus quasi in ianua, paradisi. Quia igitur ipsa est nobis porta ad regnum cœlorum, quod per diem Dominicam figuratur, ideo de illa solennizamus in septima feria, quæ diem Dominicam præcedit. ¶ † Quartò, vt solennitas matris solennitati filij continuetur. ¶ † Quintò, vt festiuitatis agatur in die, in qua Deus ab omni opere requieuit. ¶ Notandum est etiam quòd in Missæ officio, vbi Christi passio † representatur, tribus linguarum generibus vtimur, scilicet, Græca, Hebræa, Latina, ad significandum, quòd his tribus linguis scriptus est titulus crucis Christi. Io. 19. & ad designandum, quòd omnis lingua, quę per hanc triplicem intelligitur, Deum laudare & confiteri debet, quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Licet enim multa sunt genera linguarum, istæ tamen principales sunt, Hebræa, propter legem, & quia est aliarum mater. Græca, propter sapientiam. Latina, propter nobilitatem, & Dominium Romani Imperij. Verba latina sunt Epistole, Euangelia, orationes, & cãtus Græca sunt Κυριε ελέησον. χριστε ελέησον & κυμε. Hebraica sunt alleluia, amen, sabaoth, & osanna. Vnde & in missa Romani Põtificis in principiis solennitatibus legitur Euangelium, & Epistola, non solum in Latino, uerum etiam in Græco, ad designandum coniunctionem vtriusque populi sub vna fide: siue quod Ecclesia constat nõ solum ex Latinis, verumetiam ex Grecis, & vide in 6. parte sub tit. de Parasceue. ¶ † Sed quæritur, vtrum sacerdos minus, quàm duobus præsentibus debet celebrare missam? Et videtur q nõ. Statuit nanq; Sother Papa de consec. dist. 1. quoque, vt nullus missarũ solẽnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus sibiq; respondentibus ipse tertius habeatur. Cùm enim ipse presbyter dicat, Dominus vobiscum, & in secreta dicit, orate

orate pro me, conuenit vt ipsius salutationi à pluribus respondeatur. Verùm aliud est necessitatis articul⁹, in quo potest vno solo præsente celebrare, & aliud religionis contemptus. † Piè quoque credendum est, & sacris authoritatibus comprobatur, quòd Angeli Dei comites assistunt orantibus iuxta illud propheticum: In conspectu Angelorum psallam tibi. Et Angelus ad Tobiam. Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino. Sed in canone missæ continetur: Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc præferri per manus sancti Angeli tui, in sublime altare tuum. Præterea quilibet homo habet suum proprium Angelum ad custodiam. Vnde Dominus in Euangelio loquens de paruulis ait: Angeli eorum semper vident faciem patris. Illos igitur habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione cõsortes. Solus tamẽ presbyter non potest diuinũ officium absque ministri suffragio celebrare, prout in constitutione Alexandri cauetur, extra de filijs presbyter. proposuit. Canon quoque Tholetan. concilij 12. quæstio. 1. illud. statuit, vt ibi temporis, vel loci sine clerici copia suffragatur, habebat quisque Deo sacrificans post se vicini solaminis adiutorem, vt si aliquo casu ille, qui ad officia impleturus accedit, turbatus, vel ad terram illius fuerit, à tergo semper habeat, qui eius lucem intrepidè assequatur. Si quidẽ copia temporis suffragatur si non sit guerra loci, si ecclesia sit diues cleri: si sit sibi copia clericorum. † Generaliter autem dicendum est, quòd illa est legitima Missa, in qua sunt, sacerdos respondens, offerens, atque communicans, sicut ipsa precum compositio euidenti ratione demonstrat. ¶ † Introitur ad chorum prophetarum respicit, quoniam secundùm August. Moses minister fuit vete. testam. prophetę ministri noui, Κυριε ελεησον ad eos respicit Propheras, qui circa dominiaduentum erant, de quibus fuerũt Zacharias & Ioannes Baptista filius eius. Gloria in excelsis, ad cœlum respicit, angelorum gaudium natiuitatis domini pastoribus annuntiandum. Prima collecta respicit ad hoc, quod dominus circa annum 12. agebat, scilicet quando ascendens Hierosolymam sedebat inter doctores audiens, & interrogans. Epistola ad Ioannis prædicationem pertinet. Responsorium ad beneuolentiam apostolorum respicit, scilicet quo modo à domino vocati, secuti sunt eum. Alleluia, ad lætitiam mentis eorum pertinet, quam habebant de promissionibus eius, vel de miraculis, quæ per eum vel per nomen eius fiebant. Euangelium respicit tẽpus à sua prædicatione vsque ad prædictum tempus. Quod verò deinceps in missæ officio agitur, ad illud respicit tempus, quod est à dominica, quãdo pueri Hebrẽorum obuiauerunt ei, vsque ad diem Ascensionis eius, siue Pentecosten. Oratio verò secretæ vsque. Nobis quoq; peccatoribus, designas illam orationem quam Iesus in monte Olineti exercebat, Quod autem postea agitur, significat tempus illud, quo dominus in sepulchro tacuit. Quando verò panis in vinum mittitur animam Dei ad corpus redire demonstratur. Salutatio sequens, significat salutationes postea discipulis à Christo factas. Fractio oblatæ, significet fractionem panis factam à domino discipulis in Emau. Hæc plenius in suis locis dicentur. De missa pro mortuis & ipsorum officio in 7. par. dicetur. ¶ Adhuc † missa non nisi in sacratis Deo locis, id est in tabernaculis diuinis, precibus à põtificibus delibutis, absque magna necessitate dici debet. Nõ ergo in prophanis domibus absque episcopi licentia, quia sanctius est missam non cantare, vel non audire, quàm in locis, in quibus hoc fieri non oportet. de consec. dist. 1. clericos. & c. seq. Vnde scriptum est, de consec. dist. 1. sic. & cap. 3. seq. & cap. concedimus. &c. vnicuique. Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed omni loco, quẽ elegerit Dominus Deus tuus De hoc dicetur in proœm. 5. partis. Potest autem esse necessitas, vt dicatur in naui, vel in exercitu sub papillione, siue sub Dio, si illud haberi non possit, sed tunc cum tabula, seu altari viatico. eadem d. cap. fi. Presbyter autem non debet missam celebrare sine licentia Episcopi in altari, in quo Episcopus ea die celebrauit. eadem dist. concedimus, extra de priuil. in his. Sixtus † tamẽ Papa statuit missam non nisi super altari celebrari. Felix Papa Primus statuit supra memo-

memorias martyrũ missas celebrari. Boni facius Papa Secundus statuit, vt in missæ celebratione clericis a laicis sint diuisi. Martinus Papa statuit missam alta voce cãtare. Vigilius Papa statuit eam in ecclesiæ
43 orientali parte dici. ¶ Illud † quoque notandum est, quòd in missa repræsentatur pugna, victoria sacerdotis contra hostem antiquum, processus ad hanc pugnam ponetur sub titu. de accessi. pontific. ad alta. in fine. Arma verò & pugna sacerdotis posita
44 sunt in proœmio tertiæ partis. † Rursus missa quasi quoddam iudicium imitatur. Vnde & canon actio vocatur. de conse. dist. 1. necesse. Est enim actio causa in iudicium deducta, de verbo. significa. forus. In missa quidem causa nostra agitur, oratorium est prætorium, Deus iudex, diabolus accusator, ministri testes, sacerdos aduocatus, & defensor. Hic est Moses, qui causam populi ad Dominũ allegabat, cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur, & nostra innocentia comprobatur, & absoluitur, & iudicis ira placatur, & per misericordiã culpa remittitur. 45. distin. disciplina extra de re iudi. cum vterini. Cæterum missa dicitur mysterium, quod profertur, & sacrificium, quod offertur. ¶ Missæ autem † officium in duas principaliter diuiditur partes, videlicet in missam catechuminorum, & missam fidelium. ¶ Missa catechuminorum est ab introitu vsq; post offertorium.
46 † quæ missa ab emittendo dicitur, qñ qñ sacerdos incipit consecrare eucharistiam, catechumini foris de Ecclesia mittuntur. Vnde antiquitus perlecto Euangelio diaconus supra pulpitum acclamare solebat. Si quis catechuminus adest, exeat foras, ꝓ ut dicetur in sexta parte sub quarta feria
2 quartæ dñicæ quadragesimæ. Quod ideo fiebat. quoniam catechumini licet sint in fide instructi, nondum tamen sunt renati, siue baptizati & ideo nondum sunt de corpore ecclesiæ. sicut nec Iudei, nec Gẽtiles, quare sacris altari mysterijs interesse non debent, quæ non nisi baptizatis fidelibus concommittuntur, nec thesauri. ecclesiæ sunt inimicis ostendendi. Vnde de quibus
Ioan. 2. dam, qui catechuminorum, & nondum renatorum typum seu figuram gerebãt, scriptum est, Iesus autem non credebat se illis, sciés quid in homine esset. Hinc etiam in canone Carthaginem concilij. de consecratione distinctione prima, episcopus. dicitur, quod nec Gẽtilis nec hæreticus, nec Iudæus prohibeatur Ecclesiam ingredi, & audire verbum Dei, vsque in finem missæ catechuminorum, nec etiam incestuosi, tri gesimaquinta dist. 3. de incest. & cap. seq.
¶ † Missa verò fideliũ est ab offertorio vs- 47
que ad post communionem, & dicitur missa illa à dimittendo, quia ea expleta ad ꝓpria quisque fidelis dimittitur. Missa ergo
aliquando † est nomen collectiuum, quia 48
quandoque missa vocatur, quod est ab introitu vsque ad offertorium, quandoque, quod est ab introitu, vsq; ad ite, missa est, & hoc verius, quia tunc hostia mittitur. Quandoq; quod vsitarius est, dicitur missa totum officium ab introitu vsque ad ite missa est, siue inuocatio nominis Dei, quę fit à sacerdote super altari, quasi transmissa, eo quòd populus fidelis per mysterium sacerdotis, qui vice mediatoris inter Deũ & homines, idest Christi, fungitur, ꝑces, supplicationes, ac vota altissimo transmittit, quandoque tamen officium, quod sub silentio dicitur, quandoque solùm verba illa, quibus dominicum conficitur corpus.
¶ Aliquando † missa est nomen proprium, 49
quia significat Christum, qui missus est à patre in hunc mundum, significat etiã Angelum qui mittitur, vt per eius manus hostia offeratur in sublime altare domini. Ipsum ergo sacrificium, id est hostia, vocatur missa, quasi transmissa prius siquidem à patre nobis, vt s. esset nobiscum, postea à nobis patri, vt intercedat, & sit ꝓ nobis apud ipsum. ¶ Item transmissa primo nobis à patre diuino, qui per incarnationem Christi filij sui, qui fuit missus cœlestis, & postea patri à nobis per passionem eius, similiter in sacramento transmissa nobis primo à patre, per sanctificationem, qua nobiscum esse incipit, postea patri à nobis per oblationem qua pro nobis apud patrem intercedit, hæc enim missio, seu legatio sola sufficiens, & idonea est ad soluendas inter Deum & homines inimicitias, & offensas. Cùm ergo diaconus in fine missæ dicit, Ite missa est idem est, ac si dicat, redite ad propria, vel sequimini Christum quia missa, siue oblata est hostia salutaris pro nobis ad Deum patrem placandum

50 candum. ¶ Potest † etiam & aliter missa diuidi in quatuor partes, secundùm Apostolum, 1. ad Timothæum secundo, & habetur etiam in canone concil. Tolet. scilicet in obsecrationes, orationes, postulationes, & laudes, siue gratiarum actiones, quorum verborum expositio in quinta parte sub tertia ponetur. ¶ Pars prima protenditur ab introitu vsque ad offertorium, & dicitur obsecratiões, idest, prædicationes, quæ scilicet fiunt prius, quàm species incipiant benedici. ¶ Secunda vsque ad finem dominicæ orationis ibi, videlicet libera nos quæsumus Domine &c. ¶ Tertia vsque ad communionem, videlicet secundũ Augustinum orationes, quas episcopns dicit post communionem. ¶ Quarta vsque in finem, scilicet secundum Augustinum, quando post ite, missa est, vel benedicamus Domino, populus respondet, Deo gratias, secundum alios verò prima pars protenditur ab introitu vsque ad, Te igitur, secunda usque ad, Oremus præceptis salutari. &c. tertia vsque ad collectas, quarta usque ad, Ite, missa est. ¶ Rursus: quia quinque fuerunt sanguinis Christi effusiones, ideo missæ officium ab offertorio antea in quinque subdiuiditur partes, vt ibi dicetur &c. Sed & quia in sola Cruce etiam quinaria fuit sanguinis effusio, ideo & solus canon subdiuiditur in quinque partes. Prima vsque. Qui pridie, Secunda vsque ad Memẽto, Tertia vsque ad Præceptis, Quarta vsque ad emboliſmum, Quinta ad Collectas, &c.

ADNOTATIO.

Mensam.] Sacrificium vnum est in nouo testamento, quòd Hebraice Missa appellatur, Græci Λειτουργιαν, Latini sacram Oblationem appellãt. Est autem Missa (vt Iodocus Clichtoueus diffinit) diuinum officium, ab ecclesia & primorum Patrum institutione in sacro altari fieri solitum, in quo sanctæ Eucharistiæ secundum ritum legitimum consensio fit & oblatio. Huius partes essentiales sunt, consecratio corporis, & sanguinis Christi (veteres benedictionem mysticam appellarunt) oblatio. hæ à Christo ipso sunt institutæ, Accidentales ceremoniæ sunt, quibus consecratio ipsa & oblatio ritè perficiuntur, vt orationes, benedictiones, gratiarũ actiones, osculamanuũ, expositiones, eleuationes, cõplicationes, genuflexiones, signacula Crucis, cõmunio, memoriæ sanctorum, salutationes, responsiones, oblationes, & si quę sunt similes. Harum quædam à concilijs ecclesiæ sunt traditę. Isidorus ordinem Missę & Orationum, quibus Deo oblata sacrificia consecrantur, primo à beato Petro constitutum esse, eiusdemq; celebrationem uno eodemq; modo, vniuersum orbem peragere adfirmat, quippe qui primam Missam Antiochiæ celebrauerit. N. Doard.

SVMMA.

1 *Episcopus celebraturus quare præmittat psalmos. Et qui sint illi.*
2 *Religiosi celebraturi se calciare debent, etiã si discalciati soleant ambulari.*

De quinque Psalmis, quos Pontifex celebraturus dicit. Cap. 2.

Elebraturus † Pontifex missarum solẽnia quosdam psalmos & orationes ex institutione Celestini Primi 1
mittit, quos interim dũ caligis & sandaliis ornatur, dicit
ſm exhortationem psalmistæ dicẽtis, Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus. Hi psalmi sunt quin Psal. 94
que, videlicet, Quam dilecta tabernacula tua. Benedixisti. Inclina. Credidi. & De ꝓfundis, vt q equid immundum quinq; sensum transgressione commisit, quinq; psalmorum oratione detergat. Quædam. n. cõtinentur in quolibet ipsorum, q̃ rectè conueniunt celebraturis altaris mysterium & eucharistiæ sacramentũ. Orationes verò, quas dicit, manifestè pertinent ad impetrandum cordis & corporis munditiã, & munimen. ¶ Rursus ideo dicit. Quam dilecta taber. & alios psalmos, vt i Christo, cuius typum gerit, virtutum plenitudo notetur. ¶ Et nota, † quòd religiosus secundum 2
ordines suæ professionis discalciatus incidẽs missam celebraturus se calciat ex pce-

pto

pto Aposto. dicentis ad Eph. 6. State calciati pedes in præparatione euangelij pacis. Nempe per calciamenta, quæ fiunt de pellibus animaliũ mortuorum, & calcant terram, & sunt clausa desubter, & aperta desuper, significatur, quòd sacerdos debet esse mortuus mundo, & debet cor habere clausum ad terrena, & ipsa tanquam lubrica calcare, & vilipendere, & apertum ad respiciendum, & desiderandum cœlestia.

S V M M A.

1 *Episcopus celebraturus caput pectit. Et quo ad consilio, aut exemplo, nu. 2.*
3 *Pecten discretionem significat.*
4 *Lotio manuum quid nocet. Et vnde cœperit nume. 5.*
6 *Sacerdos ante, quàm ad altare accedat, quid agere debeat.*

De capitis compositione, & manuum lotione. Cap. 3.

1 CALIGIS† & sandaliis impositis Pontifex, & sacerdos caput pectinat, manus & faciem lauat. Nam & legalis sacerdos sacrificatur⁹, lotis prius manibus, & pedibus induebat manastasiam, cuius loco hodie sandalia habentur, prout dictum est in tertia parte sub tit. de legalibus indumentis. ¶ Pectinat† igitur caput, & faciem lauat, primo exemplo Mariæ, quę futuram Christi passionem figurans vnxit oleo caput eius, etenim in missæ officio Christi passio representatur. ¶ Secundò ex mãdato Christi di-
2 centis Luc. 3. Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, ac faciem tuam laua, per hoc significãs, quòd in sanctis operibus nostris omnem fictionem simulationem à nobis amouere debemus. ¶ Tertio pectinatur caput, nam per capillos, superfluæ cogitationes, & cura terrenę solicitudinis per caput mens & intentio, quæ cunctis animæ actibus, sicut caput cęteris membris superemineat, significantur. Congruè igitur pectine capilli complanantur & ordinãtur, & euulsi separantur, ad notandum, quòd tunc specialiter mores componere & superfluas cogitationes à se repellere debet, iuxta illud propheticum, Auferte malum cogitationũ vestrarum, atque mens ipsius prę uia discretione separari, quietari, & purgari à terrenis solicitudinibus, & virtutibus ornari debet. Pectem enim propter† ordinatam in 3
incisionibus diuisionem, discretionem significat, qua intentio animæ adornatur, sicut capilli capitis pectine adornantur. † Manus quoque, lauat propter reuerentiã tanti sacramenti, quatenus ad illud pertractãdum mundissimus accedat, vnde Greg. in 4
pastor. lib. 1. c. 12. Necesse est, vt munda studeat esse manus, qui diluere sordes curat. Corporales igitur lauat manus, vt spiritualiter mundet actus, iuxta illud psal. Lauabo inter innocẽtes manus meas &c. ne qua si illotis manibus ad mensam peruenire videantur, non quòd lutum manuum diuina sacramenta cõtaminet, sed si quis indignè manducat, & bibit, iudicium sibi mãducat & bibit. Vnde in euangelio Matthæi, non lotis manibus manducare, non coinquinat 1. Cor. 8
hominem, quæ verò de ore procedunt, & Mat. 15
de corde exeũt, videlicet cogitationes malæ, homicidia, & adulteria, & huiusmodi, hæc sunt, quæ inquinant hominem. Solicitè ergo satagendum est, vt non tam exteriora manuum, quàm interiora mentium inquinamenta purgentur. † Manuum autẽ 5
lotio à lege sumpsit exordium, vt præmissum est. Legitur enim. Exod. 30. 38. & 40. c. quòd Moses fecit labium æneum de speculis mulierum, in quo lauabãt se sacerdotes in ingressu tabernaculi testimonij, quãdo accessuri erãt ad altare. Siquidem in labio æneo sonoro significatur confessio in altari aureo mentis amaritudo, in speculis mulierum vitæ sanctorum consideratio. ¶ † Sacerdos ergo prius, quàm ad altare ve- 6
niat, per confessionem, siue lachrymis pœnitentiæ se abluat, per mentis amaritudinem se purget, per considerationem vitæ sanctorum se informet. De primo dicitur, Mundamini, qui fortis vasa Domini. De se- Esa. 4
cundo, Expurgate vetus ferm. &c. De ter- 1. Cor. 5
tio, Habentes impositam nubem deponamus omne pondus, & circunstans nos pec- Heb 12
catum, vt sit in numero innocentium auda- Psal. 25
cter dicẽtium. Iudica me Dñe, quoniã ego innoc. &c. & infra. Lauabo inter innocentes manus meas & circũ. alt. tuũ. Deinde manus lotas manutergio tergit, quia post lacrymas contritionis peccata abhorrere, & abolere per opera satisfactionis debet. Linum quidem per laborem ad candorem perducitur, & pœnitentes per satisfactionem ad perpetuam glorificationem perducuntur. Crinium igitur, manuum, & faciei ornamenta non sunt voluptatis oblectamenta, sed in figuram à Domino sacerdotibus legis iniuncta.

S V M M A.

1 *Aspersio aquæ benedictæ quid significet. Et quis eam instituerit, nu. 2. Et quo consilio nu. 3.*
4 *Aqua cur benedicatur qualibet die dominica*
5 *Aquæ aspersio varie fit.*
6 *Purificatio quid designet.*
7 *Christus fuit lanceatus in latere læuo.*
8 *Aqua benedicenda cur sale cõdatur & forma benedictionis.*
9 *Sal cur prius benedicatur quam aqua.*
10 *Aquæ benedictæ genera quatuor.*

De aquæ benedictæ consecratione & aspersione. Cap. 4.

1 SACERDOS in dominicis diebus celebraturus, alba† & stola paratus prius, quã planetam induat, vt liberius vacare possit, a quam ex institutione Alexandri Papæ Primi benedicit, altare, Ecclesiam, & populũ aqua benedicta conspergit, vt omnis spirituum immũdorum spurcitia tam de habitaculo, quàm de cordibus fidelium propellatur. Hęc enim virtus aquę exorcizatæ inest, & etiam, quia omnis Christianorũ populus baptismatis sacramento renatus; ita ministerio aquæ lota renatorum corpora diluit, sicut sanguis agni à prisco populo, ad repellendum percussorem, in postibus ponebatur, vnde in canone Alexandri ita
2 legitur, Aquam† sale aspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificen- Hebr. 9.
tur & purificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus; nam si cinis vitulæ aspersus populum sanctificabat, atque mundabat, scilicet à venialibus, multo magis aqua sale aspersa, diuinisque precibus sacrata populum sanctificat atq; mundat à venialibus, & si sale aspersa per Elisæum sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus sacratus sal, sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, & purgat, & cętera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit; & à phantasmatis versutijs homines defendit. ¶ Rursus tunc sacerdos iustus tabernaculum aspergit dum Dei misericordiam petit. Cyprianus† quoque Papa ait, quòd ideo homines aqua benedicta aspergun- 3
tur; quia valet ad sanctificationem; vnde scriptura per Ezechielem dicit: Aspergam Ezec. 36.
super vos aquam mundam & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris: & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum in vobis. Item Num. Qui tetigerit cadauer Nu. 19.
hominis siue humanæ animæ, morticinium, ideſt à morte cadens, & propter hoc octo diebus fuerit immundus, aspergatur ex hac aqua die tertia & septima, & sic mundabitur à peccato. Si enim aspersus die tertia non fuerit, septima non poterit emundari. Item, qui ex hac commistione aspersus non fuerit, polluet tabernaculum, ideſt, tanquam pollutus non intrabit cum aliis tabernaculum, ideſt, seipsum, qui est pars tabernaculi Domini, ideſt, Ecclesia; & peribit ex Israel. Item, qui aqua expiationis non est aspersus, immundus erit; & manebit spurcitia eius super eum. Et iterum; purificabis Læuitas circunspergens eos aqua purificationis. Et iterum; aqua aspersionis purificatio est; ex quibus apparet aspersionem aquæ instar salutaris lauacri obtinere. Quidam tamen præmissa referunt ad quam baptismi. Aqua igitur in † memoriam ba- 4
ptismi omni dominica benedicitur, vt dicetur in 6. parte sub ascensione, præterquam in pascha & pentec. quia in sabbatis dominicas illas præcedentibus benedictis fontib. ante chrismatis infusionẽ aquę recipi, & ad spargendum nos, & domos reseruatur, sicut in canone cautũ hẽtur, ex aqua ergo benedicta nos & loca in significationẽ baptismi aspergimus. Nec aspergimur, vt rebaptizemur, sed vt gratiam diuini nominis

minis cum memoria baptismatis inuocemus, & licet in dictis duabus dominicis aspergatur altare non tamen tunc cantatur antiphona: Asperges me domine &c. quia tunc potius lugendum nobis est, cum
Tre. 3. recolimus nos esse à Christo mundatos, per suæ supplicium passionis, iuxta illud. Memoria memor ero. & taber. in me anima mea. In dominicis ergo diebus ante missam, & maius altare tantum, & totus populus asperguntur, quãuis in nocturnis & vesperis omnia altaria, vel saltẽ principua
5 turificentur. ¶† Circa quod considerandum, quòd huiusmodi aspersio alia ratione fit super populum & super altaria: quia
Gal.2. enim conclusit Deus omnes sub peecato,
Prou.24 saltem veniali, quia septies in die cadit iustus, idcirco ipse populus Ecclesiam ingrediẽs, diuinis insistere intendens, ipsa aqua sanctificata aspergitur, quæ videlicet ad quotidiana delenda, sicut & cinis vitulæ in
Heb.9. veteri testa. Secundum quod, qui immun-
1.Cor.10 dus erat prohibebatur Ecclesiam ingredi, donec aqua lauaretur. Altare enim aspergitur propter reuerentiam sacramenti, qđ ibidem consecrandum est, vt inde omniũ malignorum spiritum præsentia arceatur,
1.Cor.10 quemadmodum Christus per altare, quod esse debet lapideum, significatur, secundũ illud Apostoli: Petra autem erat Christus, & fides nostra de vno Christo & non de pluribus est, idcirco vt signum signato respondeat, unico altari aspersio vniuersus aspergitur populus: quia ipse solus est, qui tollit peccata mundi. Turificatio verò quã
6 doque † representat diffusionem diuersarum gratiarum spiritualium, & quoniam gratia non solum in capite, verum etiã in aliis subiectis capiti inuenitur, ideò conuenienter post primum, secundariò alia altaria, quæ per diuersi gradus sanctorum intelliguntur, turificari solet. Rursus thus in turibullo cor igne orationis accensum significat, quia verò solum oratio nostra ad Deum & Christum mediatorem nostrum debet principaliter applicari, ideò & altare, & crucifixus turificari solent. In paschali autẽ tempore ad aspergendum cãtamus, Vidi aquam, quod sumitur de Ezechiele.
Ezc. 47 c.47. Cur Dominus ciuitatem ostẽdit ædificatam super montẽ vergentẽ ad austrũ, in qua erat mirabile templum, ciuitas Ecclesia est, de qua dicitur. Non põt absc̃õdi ciuitas supra montem posita, templum est corpus Christi, de quo dicitur. Solui te tẽplum hoc, & post triduũ reed. illud Aqua Matt. 9.
de templo egrediens, fons est baptismi de loan.2.
latere Christi procedens. Sed† cum fuerit 7
in læuo lanceatus, cur hic dicitur à latere dextro? Respondeo, duo sunt latera Christi scilicet dextrum, & læuum. Dextrũ est diuinitas, & læuum humanitas, A latere igitur dextro exiuit aqua quia de diuina Christi natura Spiritussancti aqua inuisibilis procedit, de aqua inuisibili, quæ à latere læuo, idest, humanitate lanceata perfluxit saluandi virtutem tribuit. Rectè igitur hæc in processione paschali cantamus in laudem fluminis huius, inũdatione per mortem Christi reuiximus. Verùm post octauam pentec. cantatur in dominicis ad aspergendũ antiphona, Asperges me Domine &c. quæ à pascha vsque tunc intermittitur, quia de fide passionis, & humili- Psſ 50.
tate baptismi propheta prædixi. ¶ Porrò 4. Re. 2.
aqua† cum benedicitur, sal admiscetur, qđ 8
ab Eliseo sumpsit exordium. & fit hoc ad notãdum, quòd populus per aquam, intellectus, ut sanctificari possit per sacerdotis officium verbo Dei imbuitur, quod per salem significatur. ¶ Fit ter crux super aquã, & salem, quia docetur populus sanctæ Trinitati gratias pro sua eruditione atque redemptione referre. ¶ Per aquam quoque confessio, per salem amaritudo significatur. ¶ Ex aqua mista geminus partus procedit, scilicet diuisio seu separatio delictorum, & ortus virtutum ac bonorum operum. ¶ Sed† quare prius benedicitur sal, 9
quàm aqua? Respondeo, per sal intelligitur amaritudo pœnitentiæ per aquam baptismus, quia ergo cordis contritio debet præcedere absolutionem, & pœnitentia baptismũ, ideo prius benedicitur sal, quã aqua. ¶ Et nota quatuor esse genera aquę benedictæ. ¶† Prima, in qua fit iudicium 10
purgationis, quæ in vsu non est. ¶ Secunda aqua, quæ sanctificat in dedicatione Ecclesiæ & altaris, de quibus in prima parte dictum est, sub titu. de consecra. Eccles. & alta. ¶ Tertia est, in qua Ecclesia aspergi mur, de qua hic agitur. ¶ Quarta aqua baptismi, de qua dicetur in sexta parte sub Sabbato sancto, & hac solebant homines

mines aspergi prius, quàm chrismarẽtur, & adhuc fit in quibusdam locis, sed hodie interdictum est. Putabãt enim se iterum à peccatis huius aquæ aspersione mundari: cũ tamẽ constet nullũ bis baptizari posse. Quia verò maius dignũ trahit ad se minus dignum, ideo si aqua non benedicta admisceatur benedictæ, efficitur benedicta.

S V M M A.

1 *Introitus Missæ significatio. Et ortus.*
2 *Damasi Papæ institutio circa Missa introitum*
3 *Introitus Missæ forma varia.*
4 *Introitus vnde dicatur.*
5 *Introitus vnde debeat adsumi.*
6 *Tropus quid, & vnde dictus, nu. 7.*

De officio seu Introitu Missę. Cap. V.

1 IN introitu prima pars missæ incipit. Sciendum † est aũt, quòd sancti patres & prophetæ ante Christi aduentum suspirantes & præconizantes præmiserunt desideria, opera, laudes, & preces, quæ singula figurantur in missa Introitus: anq; scilicet ipsa antipho na vaticinia prophetarum & sanctorum patrum desideriũ cum præconis filij Dei aduentũ, & incarnationẽ Dei expectantiũ
Psal. 24 exprimit. In cuius rei signum in prima dominica Aduentus cãtat Ecclesia introitũ: Ad te leuaui. Chorus igitur psallẽtium clericorum, qui significat chorum prophetarum, & multitudinem sanctorum, Christi aduentum expectantium, animam suam dilatat, & introitum in iubilo cantat, quoniam prophetæ, patriarchæ, reges, & sacer
Esa. 16. dotes, omnesq; fideles aduentum Christi cum desiderio expectabant, clamantes & implorantes. Emitte agnum Domine, dominatorem terræ &c. Item, veni Domine, & noli tardare &c. Hinc etiam ille Simeon
Luc.2. iustus & senex benedixit, dicens: Nunc dimittis seruum tuum Domine &c. Quia viderunt oculi mei. & Euangelista, Multi re-
Hebr.1. ges & prophetæ voluerũt videre, quæ vos videtis, & non viderunt &c. Ex eorum ergo persona cantatur introitus, per quos Christus introiuit in mũdum, iuxta illud: Et cum introduxit primogenitum in orbẽ terræ, & adorent eum omnes angeli Dei. Sequitur versiculus psalmisticus, siue Psal. qui versionem ad operationem notat. Dicitur etiam versus, quia per eum requirimur ad introitum significans opera & vaticinia. Consequenter † ex institutione Da- 2
masi Papæ, dicitur gloria patri &c. quod significat laudem, quia post operationem dãda est gloria. Dicitur etiã, gloria vt ostẽdatur Patrem & Filium, & Spiritumsanctum habere æqualem gloriam, & coæternam maiestatem in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorũ, idest, in præterito, i præsenti, & futuro tempore. Interpositio autem gloriæ inter primam cantationem introitus, & ipsius repetitionẽ designat captationẽ benecuolentiæ. Vt enim Psal. 84
quod expectabant facilius obtinerent, ad 69. &
totam Trinitatem cordis & vocis glorifi- 44.
cationem clamãbant, dicentes. Ostẽde no Esa. 61.
bis Domine misericordiam tuam, & salutẽ tu. da no. qui sedes super cherubin, appare coram Effra. B. & Ma. quorũm tandem clamorem Spiritussanctus exaudiens vnxit eum oleo lætitiæ præ consortibus suis, & ad euangelizandũ pauperibus destinauit, sicut ipse Dei filius per prophetam testatur, dicens. Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Deinde antiphona ipsa, seu introitus repetitur, vt desiderium antiquorum patrum seu iteratio, & multiplicatio
Psal. 24 suspiriorum, & clamoris ipsorũ euidẽtius exprimatur. Vnde propheta, Manda, remanda, expecta, re expecta, modicum ibi, & modicum ibi, si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Hoc autẽ desiderium antiquorũ non semper representat introitus intellectu literę, sed iubilo cãtilenæ. ¶ Verũ in † diebus pro 3
festis bis introitus cãtatur in laudem diuinæ & humanæ naturæ, quæ in persona filij sunt vnitæ. In quibusdã verò Ecclesiis, & præcipuis festiuitatib. triplicatur in laudẽ & honorẽ Trinitatis, quasi ei tripudiemus, in cuius memoriã missam cãtamus, & dicitur semel cum gloria patri, ad laudem incarnationis. Quandoq; autẽ inchoatur voce demissa, ad notandũ humilitatẽ, sub sequenter alta voce repetitur, quæ vocis exaltatio significat excitationem à somno peccati,

peccati, quã vox suppressa demonstrat, iux
3 ta illud Apostoli. † Hora est iã nos de som
no surgere. Potest etiam & aliter dici, ꝓ
de inuitatorio in sexta parte sub ti. de no-
cturnis dicetur, semper tamen integrè re-
petitur, vt ꝓfectio lætitiæ denotetur. Quæ
dam verò Ecclesiæ dicunt introitum pri-
mo perfectè, quia Ecclèsia Deum laude p-
fecta laudat, secundò imperfectè, quia im-
perfecta est omnis laus vitæ. Tertiò perfe-
ctè, quia perfecta est laus patriæ. ¶ Dicitur
4 autem introitus eo, quod dum ille † canit,
sacerdos ministratur⁹ ad altare intrat, seu
quia per illam antiphonam, ad officium in
tratur, qui etiam vocatur officium, quasi
officium, prout dicetur in proœmio. 5 par
tis. ¶ Cœlestinus Papa statuit, vt psalmi Da
uid centum quinquaginta ad introitũ mis
sæ ante sacrificium cum antiphona cane-
rentur, quòd ante à non fiebat, sed Episto-
la Pauli tantum, & euangelium legebãtur,
5 & postea missa celebrabatur. ¶ De † illis er
go psalmis excepti sunt, omnes introitus
regulares, gradualia, & offertoria, & com-
muniones, quæ cum modulatione primò
cœperunt ad missam in Ecclesia Rom. can
tari. Grego. enim introitum missæ cũ can-
tu ordinauit, & vnum versum de illo psal-
mo, qui cantabatur retinuit. Irregulares
verò introitus sunt, qui secundum varie-
tatis solennitatum instituti sunt, vt, Puer
natus est nobis &c. & Spiritus Domini re-
pleuit &c. & ibi sunt versus præter, quàm
illi Viri Galilæi, & Nũc scio verè, quia mi
sit, &c. & alij quidã secundum aliquas Ec-
clesias. Et est notandum, ꝙ quando introi
tus de psalmo sumitur, si primus versus
psalmi sit introitus, aliquis de sequentibus
versibus eiusdem psalmi erit versus illius
introitus, sicut patet in introitu tertiæ fe-
riæ primæ hebdomadæ Quadragesimæ,
quæ incipit. Domine refugium, versus est
enim; Prius quàm montes fierent. Si vero
non primus versus psalmi, sed si aliqs alius
de sequentib. sit introitus, tunc primus ver
sus psalmi, erit versus ipsius introitus, ut
ecce in natali est introitus. Dominus dixit
ad me &c. versus verò est; Quare fremue-
runt gentes, & in festo Innocẽtium introi
tus est; Ex ore infantium &c. versus est; Do
mine, Dominus noster &c. & sic de aliis, ꝙ
sit, ad significandum vnionem, & conexita
tem capitis & membrorum. ¶ Rursus ver-
sus quandoq; est duplex, quãdoq; est vnus
quandoq; dimidius, de quo dicetur in sex-
ta parte sub sabbato tertiæ hebdomadæ
Quadragesimæ. Cum autem introitus cã-
tatur, non sedetur, quoniam ad opus & p-
conium Christi introitus refertur, vt præ-
destinati ad verum cultum Dei vocentur.
¶ In quibusdam Ecclesijs tropi dicuntur, p
psalmis ex institutione Greg. Papæ ad ma
ius gaudium de Christi aduentu repræsen
tandum. ¶ Est autem † propriè tropus, qui- 6
dam versiculus, qui in præcipuis festiuita-
tibus cantatur immediatè ante introitum
quasi quoddam præambulum, & continua
tio ipsius introitus, vt verbi gratia. In festo
natiuitatis ante introitum illum; Puer na-
tus est &c. præcedit tropus iste; Ecce adest;
de quo prophetę cecinerunt, dicẽtes, Puer
natus est &c. Habuit autem tropus originẽ
à lege. Legitur. n. Num. 10. ꝙ dum eleuare
tur arca, cantabatur. Exurge Domine, cũ
vero deportabatur, cantabatur, Reuertere
Do nine ad multitudinem exercitus, & di
citur † tropus, à τρόπος, quod est cõuersio, 7
quoniam quædam ibi solent fieri conuer-
siones ad introitum; vnde quandoq; prius
dicitur versus, & post ἔλεησον. Et inde etiã
tropus dicitur, zona, quæ conuertitur ab
vmbilico ad vmbilicum eum circuneũdo.
¶ Potest † etiam aliter dici quoniam introi
tus est laus Ecclesiæ, de Iudæis conuersis.
Vnde tria cõtinet, videlicet antiphonam,
versum, & gloriam, & hæc propter tres or
dines fidelium, qui fuerant hebraicæ lin-
guæ, scilicet patriarchæ, prophetæ, & Apo
stoli. Introitus sine antiphona est patriar-
charum, versus prophetarum; gloria vero
Apostolorum, antiphonæ repetitio est pre
dicationis, identitas & confirmatio, quasi
quod longè prius patriarcha gestibus figu-
rauit, propheta prædixit, Apostolus euan-
gelizauit. Ad quam etiam conuersionem
notandum, quòd solennes tropi aliqui in-
feruntur, qui sunt laudes ad introitum cõ-
uertibiles. Nam τρόπος Græcè, dicitur cõ-
uersio Latinè, vt præmissum est.

SVMMA.

1 *Sacerdos accinctus ad altare accedens, quid agat. Et eius professionis ordo, & forma,*

nu. 2.

nu. 2. 7. 8. 9. Et quorũlibet, significa-
tio, fusissime per discursum nu. 3.
4 *Altaris ministri quid significant.*
5 *Ignis necessarius ad omnia sacrificia.*
6 *Turiferarius cur ceroferarios & alios*
antecedat.
10 *Diaconi duo Pontificem deducentes*
quid significent.
11 *Mapula, quam quatuor ministri ferũt*
super episcopũ, quid notet, & nu. 12.
13 *Stupa, quæ comparitur in ecclesia,*
quid significet.
14 *Processio, siue pori⁹ supplicatio ad ĩstar*
castrẽsis acieĩ structa, qd notet. Atq;
nostræ huius institutionis collatio
cum ueteris testamenti ritu nu. 15.
16 *Processiones unde orium habuerint.*
17 *Processionis siue supplicationis ordo.*
18 *Crux est uexillum triumphi et glorię.*
19 *Campanę p ulsatio quid notet.*
20 *Processiones quatuor solennes.*
21 *Dominicæ diei obseruatio antiquitus*
nihilominus religiosa, quam hodie.
22 *Processio quos cantus pascat.*
23 *Christus post resurrectionem suam ma*
tri primo apparuit, quod falso tamẽ
Magdalenæ tribuitur.

De accessu Sacerdotis ac Pontificis ad altare, & de processione. Cap. 6.

CVM introitus, canitur,
1 Pontifex, seu sacerdos
† paratus, & sactis in
dumentis ornatus, de
sacræ ædę egreditur, &
ad altare accedit, signifi-
cans, quod Christus expectatio gentium,
carne sacro sancta assumpta, ex uirginis
carne incorrupta, de secreto habitaculo
cœlorum egressus est in mundum, vel de
secreta ædę, uide licet de uirginali utero
Psal. 18. egressus est, tanquam sponsus de talamo
suo. Porro episcopus siue sacerdos egre-
diens procedit inter duos, uidelicet inter
unum presbyterum, & diaconum, quem
anteccedit subdiaconus Euãgelij codicẽ
clausum gerens. Illum præcedunt duo ce
roferarii, quos etiam præcedit ferens tu-
ribulum cum incenso. Demum episcopus
uel sacerdos ad altare perueniens mitram
deponit, confessionem facit codicem ape
rit, & osculator apertum. Sacerdos itaq;
seu episcopus illum magnum repręsentat
sacerdotem, scilicet, Christum, de quo ait *Heb. 9.*
Apostolus, Christus assistens pontifex fu *Lu. 1.*
turorum bonorũ &c. Sacerdos & leuita *Mat. 1.*
illum deducentes legem & propheticam *Dent.*
designãt secundum illud, quod ipse domi
nus proposuit in parabola sauciati; qa sa
cerdos quidam descendit eadem uia, & vi
so illo prętereat, similiter & leuita, Moses
quoq; & Helias in figura legis & prophe
tiæ apparuerunt in mõte cum Christo lo
quentes, Sacerdos ergo & leuita deducũt
episcopũ; quia lex & prophetia Christũ
annũciauerunt, & promiserũt. Vnde Mo
ses inquit, ꝓphetã suscitabit uobis Deus
de fratribus uestris, ipsum tãquam me au
dietis. Item Esaias, Ecce ueniet propheta
magnus, & ipse renouabit Hierusalẽ.
¶ Vel episcopus † seu sacerdos iter duos 2
existens significat Christum inter duo te
stamenta. Ipse enim à duobus testamentis
mundo per prophetas & Apostolos prædi
catur. Quia uero ille in mundũ uenturus
præmisit prophetas, sapientes, & scribas,
in locũ scribarum præmittit põtifex seu
sacerdos subdiaconum portãtem scriptu
ras, q sapiens sit domini ea disponere ua-
sa. Quãdoq; verò archidiaconus & sacer
dos põtificem deducunt, quem immedia
te diaconus & subdiaconus antecedũt, q
significãt Apostolos, & discipulos, quos
Christus misit ante faciem suã, & adhuc
quotidie mittuntur prædicatores, & pla-
ti ecclesiæ præparare uiam Domino spiri *Luc. 1.*
tualiter ante faciẽ suam. Adhuc subdiaco
nus antecedens significat Ioannem Bapti
stã, qui præcessit in spiritu & uirtute He
liæ præparare Domino plebem perfectã,
& fert ante pontificem codicem Euange-
lii, quia Io. ante Christum prędicationẽ
euãgelicam inchoauit dicens, pœnitentiã *Mat. 3.*
agite, appropinquabit enim regnum cęlo
rũ. Diaconus uero repręsentat prophetas,
qui annunciauerunt futuram ex Euange
lio uitam. Cæterum episcopus ideo sequi
tur Euangelium, ad notandum, ꝙ debet
semper illud intueri, & ĩ mẽte habere, &
ante illum portatur, quia per doctrinam
Euãgelii ad Christum uitam uia prępara
tur. ¶ Potest etiã dici, quod per subdiaco-

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 ngat librum † ferentē, & per diaconum Euangelii prēconem ſanctos noui teſtamenti,per librum uero Euāgelii nouum int. Iligimus teſtamē.p ceroferarios vero & turiferarium ſanctos,qui præceſſerunt nouum teſtamentum, & per duo candelabra cum cereis ardentibus legem & ꝓpheticam, quæ Chriſtum mundi lucem
5 nunciabant, cōmemoramus. Sine † igne enim nō debet ſacrificari.extra de celeb. miſſ.c.fi.iuxta illud Leui.6.c.Ignis in altari meo ſemper ardebit. Quid lumē huiuſmodi ſignificet,et de candelabris,dictum eſt in 1.par.ſub ti.de picturis.Cerei ferun tur ſuper candelabra, quę fundamentum deſignant,ut ſuper fundamentum luceat coram hominibus lux prędicatorum.Pulchrè ergo cādelabra diacon⁹ & ſubdiaco nus ante Euāgelium præcedunt; q̄a lex & prophetæ legem gratiæ præceſſerunt. In quibuſdā eccleſijs ſunt tres cerei,quorum medius ſignificat illum,q̄ ait,vbicū
Matth. 18. que fuerint duo uel tres &c.In aliis ſeptē quia gratia ſeptiformis tota Eccleſia illuminatur. De hoc aliàs ſub Euangelio dicetur.
6 † Turiferari⁹ uerò ceroferarios & alios antecedit,ad notandum,quod turis ſignificatio Sanctis utriuſque teſtamenti communis eſt. Per turibulum autem cor humanum competenter notatur, quod debet eſſe apertum ſuperius ad ſuſcipiendum,& clauſum inferius ad retinendum habens ignem charitatis & tus deuotionis, ſiue ſuauiſimæ orationis, ſeu bonorum exemplorum ſurſum tendentium,quod per fumum inde reſultantem notatur, Sicut enim tus in igne turibuli ſuauerit redolet, & ſurſum aſcendit, ita opus bonū,uel oratio ex charitate, ultra omnia thimimata fragrat. ¶ Adhuc turibulum cum incenſo corpus Chriſti ſua uitatis odore plenum,carbones Spiritum ſanctum, tus boni operis odorem deſignant.De hoc etiam dicetur in 5.par.ſub tit.de laudibus matutinis, & infra ſub ti.
7 de Turificatione.¶ † Poſtquam ad altare uentum eſt, cerei,qui præceſſerant poſtponuntur, ut oſtendatur doctores fuiſſe ante natiuitatem, & poſt, illuminantes. Candelabra uero manibus per acolytos tenentur, donec Κυριεελέησον incipiaē, ad notandum, quod doctor opere debet exercere,quod docet, quòque non debet rudem populum deſerere,donec ſciat proficeri Domine miſerere.Illo uero incepto, deponuntur quandoque in pauimento, tum quia poſt acta bona opera humiliare,& eſſe pulueres recognoſcere nos debemus, tum quia doctores in bono opere & in prędicatione ſe terram eſſe cognoſcere debent. Sed dum officium inchoatur, ſubleuari debent, quia quiſque & præcipue prælatus ſe erigere per bona opera debet, ut cæteri hoc uidentes glorificent patrem, qui in cœlis *Matt.5.* eſt.Adhuc pontifex ad altare perueniens mitram deponit, prout dictum eſt in 3. par.ſub tit.de mitra,deinde cōfeſſionem dicit.¶ † Interea uero dum confeſſio fit, 8 ſubdiaconus tenet librum Euāgeliorum clauſum ante faciem eius,à parte ſiniſtra. Stat quidem ad ſiniſtram, quoniam ipſe tenet in aliquibus locum prophetarum, quos ſæpe in eccleſia legis tenet librum ante oculos pōtificis,ut ille ingem memoriam habeat Euangelicæ prædicationis,qui clauſus tenetur,quoniam euāgelica clauſa in prophetis myſtice cōtinetur. Confeſsione autem facta ſacerdos librū aperit & oſculatur, prout ſub titu. de oſculo altaris dicetur.¶ † Sane ſecun- 9 dum Innocen. Papam III. Roman⁹ pontifex,dum ſtationalis ſollennitas celebratur,cum ſex ordinibus clericorum, de q bus in proœ. ſecundæ partis dictum eſt, à ſacrario, ſiue à loco.ubi ſe induit & parauit,proceſsionaliter ꝓgreditur ad alta re,deſignans , quod Chriſtus exiuit à patre,& uenit in mūdum.Hic enim proceſſionis ordo generationis Chriſti ſeriem repreſentat, quam Matthęus Euangeliſta deſcribit,in qua ſex inueniuntur ordi nes perſonarum,à quibus ſecundum car- *Io.16.* nem Chriſtus originem traxit,& in man *Mat.1.* dum proceſsit, uide Patriarchæ,Prophetæ, Reges, Principes, Paſtores, & Duces. Abraham Patriarcha, Dauid Propheta,Salomon Rex.Salomon Princeps, Iudas Paſtor, Zorobabel Dux.¶ † Duo 10 diaconi pōtificem deducentes ſignificāt Abraham & Dauid , quibus incarnationis Chriſti facta eſt repromiſsio. Nam il li promiſſum eſt, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes, Iſti uero pollicitū

eſt.

eſt.De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam propter quod Euāgeliſta figu-
Pſ.79. raliter hos duos in generatione Chri prę-
Mat. miſit inquiens.Liber generationis Domini noſtri Ieſu Chriſti filij Dauid, filij
3. Re.7. Abraham. Iſti ſunt duæ columnæ, quas vetus ille Pōtifex in ueſtibulo templi poſuit ante oſtium , quas ambit funiculus duodecim cubitorum, ideſt, quos fides duodecim apoſtolorum amplectitur, de quarum medio Chriſti oſtium credenti-
11 bus aperitur.¶ † Quatuor autem miniſtri ſuper Pōtificem mapulam ferunt in ſummitatibus quatuor baculorū colligatam, & inde ipſi miniſtri mapulari j nuncupātur,mapulla illa,quæ diuerſis figurata eſt imaginibus,ſacram deſignat ſcripturam, quæ multis, & varijs eſt inſignita myſterijs. Hæc quatuor baculis ſuper Pontificem portatur extenſa, quia ſacra ſcriptura quatuor modis ſuper Chriſtum fertur expoſita , videlicet hiſtoricè , allegoricè, anagogicè,& tropologicè,prout dictum
Gen.1. eſt in proœmio primi libri.Hic eſt fluuius
Exo.25. paradiſi , quia quatuor in capita diuiſus progreditur hęc eſt menſa propoſitionis, quæ quatuor pedibus eleuata ſubſiſtit. Super Pontificem ergo portatur extenſa,vt is veniſſe monſtretur,quem lex ſeri
Lu.24. pſerat & prophetæ. Nam ipſemet Chriſ incipiens à Moſe & prophetis, interpre-
Ioan.5. tabatur in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant , propter quod dī alibi,ſi crederetis Moſi , crederetis , & mihi , de me
12 enim ille ſcripſit.† Quatuor miniſtri mapulam ferentes, quatuor ſunt euāgeliſtæ ſacram ſcripturam declarantes, & fidem exaltantes. Hinc eſt, quod in ſummitatibus baculorū eorum imagines collocant & præferent duo luminaria cum incēſo, quia lex & prophetæ cum pſalmis Chri pronuntiauerunt aduentum, Chriſto atteſtante,qui ait,Neceſſe eſt impleri oīa illa
Lu.24. quæ ī lege Moſis,& prophetis.& pſalmis de me ſcripta ſunt. In maioribus autē ſolenniratibus ſeptem candelabra coram
Apo. 1. pontifice deferuntur,per quod illud oſtēditur , quod Ioannes in Apoc. deſcribit. Conuerſus (inquit) uidi ſeptem candelabra aurea , & in medio illorum ſimilem filio hominis , veſtitum podere , vt ille, ꝓter hoc aduenisſe monſtretur,ſuper quem requieuit ſpiritus gratiæ ſepti formis,ſecūdùm illud Eſa.uaticinium. Egre- *Eſa. 2.* dietur virga de radice Ieſſe , & flos de radice eius aſcendet,& requieſcet ſup eum ſpiritus domini &c.¶ In quibuſdam etiā baſilicis circa medium † chorimanipulus 15 ſtupæ appenditur,cui Pontifex tranſiens ignem apponit,vt in conſpectu populi cito incineretur,per hoc ſecundum aduentum commemorans, in quo Chriſtus viuos & mortuos , & ſeculum per ignem iudicabit.Ne ignis in cōſpectu eius ſemper ardebit.Leuitic. 6.& in circuitu eius tempeſtas ualida,Pſalm.19.ne videlicet, quis male ſecurus exiſtat , quoniam qui primo aduentu blanditur ,ꝓſecundo exterret,qui enim iudicandus uenit ī primo,iudicaturus veniet in ſecundo. Hoc etiam fit , vt Pontifex ignem apponens conſideret , quod ipſe debet in cinerem redigi,& ornatus eius in fauillam cōuerti , & quòd quemadmodum ſtupa facilè comburitur , ſic etiam facilè & quaſi in momento præſens tranſit mundus,& cō *I. Io. 2.* cupiſcentia eius, quia(ſecundum Iacobū *Ioac. 4.* Apoſtolum)vita noſtra uapor eſt , & ad *Eſ. 40.* modicum patens,ne fortè qui glorioſus incedit , in temporali gloria delectetur: nam omnis caro fœnum,& omnis gloria eius quaſi flos fœni.Cum autem iam pontifex appropinquata altari , primicerius ſtolæ cantum accedens , dextrum ipſius humerum coram adſtantibus oſculatur, quia cum Chriſtus naſceretur in mūdo, Angelus ille , cum quo facta eſt cœleſtis militiæ multitudo laudantium Deū,na- tiuitatē eius paſtoribus patefecit, de quo *Luc.2.* dicit propheta : Puer natus eſt nobis, & *Eſ.9.* filius datus eſt nobis , & factus eſt principatus ſuper humerum eius. Porrò tres ſacerdotes, qui pontifici uenienti coram altari reuerenter occurrunt,& inclinantes os eius oſculantur, & pectus, ſignificant illos tres Magos, qui uenerunt Hieroſolymam , dicentes. Vbi eſt,qui natus eſt *Matt.2.* rex Iudęorum ?& procidentes adorauerunt eum,& apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera,aurum,tus,& myrrham. Per geminum quidem oſculam geminā in Chriſto confitentur naturam , diuinam ſcilicet,& humanam,diuinam,quaſi lantentem in pectore, humanam,qua-

si patentem in ore, quas etiam per oblata munera Magi mysticè figurarũt. Osculũ enim signum est reuerentiæ, ut sub ti. de pacis osculo dicetur. ¶ Disponitur autem
14 ista † processio, velut castrorum acies ordinata. Nam maiores & fortiores quasi
Cen. 6. custodes exercitus præueniunt, & sequuntur, minores autẽ quasi debiliores in medio colliguntur, præcedunt enim episcopi, & presbyteri subsequuntur, Pontifex, & diaconi in medio colliguntur subdiaconi & acolyti, cantores verò quasi tubicines exercitum præcedunt, ut eum ad
Ephe. 6. prælia contra dæmones exercitent & inuitent, de quo prælio Apostolus dicit. Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Vnde buccinate in neomenia tuba, in die insignis solennitatis
Psa. 80. uestræ. ¶ † Præmissimus de cessione sum
15 mi Pontificis, in de etiam occasione sumpta, & de alijs processionibus aliqua subijciamus. Circa quod ꝯnaliter notandum est, quòd sicut ī Missa legatio Christi pro nobis in mundum figuratur, & in processionibus nostris reuersio nostra ad patriam nostram denotatur, quarum solennitates egressum populi de Aegypto penè in omnibus imitatur, sicut enim populus ille per Mosen ereptus est de manibus Pharaonis, sic populus Dei per Christum liberatur de ore leonis. Et sicut tabulæ testamenti de monte Synai acceptæ sunt à Mose, & coram populo portatæ. Exod 34. & 35. cap. sic liber Euangelij sumitur de altari & portatur. Illos verò columna ignis præcedebat, & nos lumẽ candelæ præcedit. Ante tumas illorum signa ferebantur, ante nos cruces, & uexilla portantur. Ibi prodigia fiebant, & apud nos miracula non cessant. Illic leuitæ tabernaculum fœderis portabant, & nostri diaconi, & subdiaconi planaria & capsas ferunt. Ibi arca Domini à sacerdotibus portabatur, & apud nos scrinium aut feretrum cum reliquijs à presbyteris deportãtur. Apud illos Aaron summus sacerdos sequebatur ornatus, & apud nos episcopus infulatus. Apud eos Moses cum virga, apud nos rex cum sceptro, vel episcopus cum sambuca. Ibi clangor tubarum, hic strepitus campanarũ. Ibi, populus armatur, hic clerus sacris vestibus & populus uirtutibus adornat. Ibi populus asperg ebatur sanguine, hic aqua benedicta cũ sale. Illis obuiebat Amalech sanguinem sitiens, nobis turba dęmonum nostræ vitæ semper insidians. Illis suus Iosue siue victor extitit, & noster Iesus victoriam nobis obtinuit. Cum autem ad aliquam ecclesiam processionaliter tendimus, tũc quasi ad terramo accedimus ꝓmissionis. Cum uerò ecclesiam cantantes intramus quasi gaudentes ad patriam peruenimus. Cum circa ecclesiam feretrum cum campanarum pulsatione portamus, quasi cũ arca, cum sono turbarum, & cum clangore populi Hiericho circuimus. Hiericho corruit & destruitur cum in nobis concupiscẽtia vincitur. Cum verò de choro ad aliquod altare imus, ibiq; stationem facimus, significat, quod animæ ad Chm tendunt & continenter in consortiis Angelorum. ¶ Secundò, etiam Dauid † & Sa 16
lomon nos ad processiones informauerunt, cum Dauid arcam Dei in tabernaculũ & Salomon in templum cum hymnis, & canticis portauerunt, & sub alis Cherubin locauerunt. Sicut Christi humanitas ascendens cęlum ingredit, & ab Angelis perenniter adoratur, quem fidelis anima comitatur. ¶ Tertiò, etiã in ꝓcessionibus memoramus, quod Christus de sinu patris venit in mundum, de pręsepe ad templum, & de Bethania in Hierusalem, & de Hierusalem in montẽ, optantes, ut de mundo reuertamur ad patriam, & de una ecclesia ad aliam, scilicet de militante ad triumphantem, sequentes crucem, ideſt, vestigia crucifixi, & nos uitijs, & concupiscentijs crucifigentes. Sequentes etiam vestigia Sanctorum, præcepta
Ephe. 6. Euangeliorum, & induti vestes sacras, scilicet loricam iustitiæ, cingulum cõtinentię, scutum fidei, & galeã salutis ęternæ. Deinde sacerdos celebraturus quasi contra spũalia nequitiæ in cęlestibus pugnaturus, sacris vestibus quasi armis induitur, prout dictum est in procœmio tertiæ
17 partis. ¶ In † nonnullis autem Ecclesijs, sic processio ordinatur. præcedunt nanque septem acolyti cum luminarijs, significantes omnes, qui per septiformem Spiritumsancti, gratiam lumen scientiæ

tiæ fidelibus ministrauerunt, illos sequuntur septẽ subdiaconi, cũ planariis, significantes illos, qui per eandem grattã plenitudinẽ diuinitatis in Christo habitaturã corporaliter docuerunt. Et post eos septẽ diaconi representantes vniuersaliter omnes, qui per eandem gratiam spiritualem intelligentiam, videlicet Euangelicam de Christo habuerunt. Et post eos 12. priores, figurantes omnes, qui fide sanctę Trinitatis, vel trium, vel quatuor virtutũ operibus coruscarunt, quos comitantur, tres acolyti, cum turibulis & incenso, significantes tres Magos, qui Christo munera obtulerunt. Deinde sequitur vnus subdiaconus codicem Euangelii baiulans, qui significat legem, qui ideo Pontificem præcedit, quia lex continens in se passionis Euangelicæ sacramentum, pręcessit Christi aduentum, & portat illum clasum ad notandum, quòd illud fuit in lege obscu-
Apo. 3. rum, prius, quàm agnus septem libri sigilla aperiret. Deinde Pontifex à duob. quasi in curru uehitur, quem turba comitat orando, in quo designatur, quòd populus sequitur Christum in cœlum, in quo comitatu decem sunt ordines, ſ. ostiarii, lectores, exorcistæ, acolyti, subdiaconi, diaconi, presbyteri, cantores, laici, mares, &
Psl. 64. mulieres, quia currus Dei decem milibus
Ma. 24. multiplex milibus dicitur, ad insinuãdum eorum perfectionem. Sed diaconos, subdiaconos, & acolytos pręsertim secum paratos adducunt, iuxta illud. Ecce ego mitto ad uos prophetas, sapientes, & scribas. Prophetæ sunt diaconi, sapientes subdiaconi, scribę acolyti. His siquidem Christi Vicarius, & ipse Christus in publicum deducitur in modum adoleſcẽtularum tym
Psal. 67. panistriarum. Cum autem prodeunt cantores in duo chori suscipiũt gratulãdo cãtantes introitum, cum Gloria in eccelsis. nempè cantores siue clerici in albis exultantes. Angeli sunt, qui Christum ascendentem, cum gloria, & laudibus in altissimis acceperunt, Duo chori, qui laudes cõtinunt, sunt duo populi, Iudaicus videlicet, & Gentilis, qui Christo venienti cum laudibus occurrunt. Ipsa vero processio est via ad cœlestem patriam. Aqua benedicta præcedens munditia vitæ est, Luminaria misericordiæ, opera iuxta illud. ¡Sint lumbi vestri, præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris &c. Siquidem Pon *Luc. 12.*
tifex, seu sacerdos, quasi medius collocat inter clerum & crucem præcedentem, & populum subsequentem, tanquam mediatoris Dei & hominum vices gerens. Prętea *Lu 19.*
rea maiores in choro & ī processione posteriores sunt, quia salus sit descedẽti. Vnde Zachæus, princeps publicanorum, qa pusillus erat, cum ascendisset arborem sycomorum, vt videret Iesum transeuntem. ait ei Iesus, Zachæe descende, quia hodie oportet me manere in domo tua, at ille descendit, & excepit illum gaudens *Mat. 13*
in domum suam. Iudæi vero in sublimi stantes erant, & maiores eorum primas cathedras in synagogis habebant,
¶ Crux † ergo, quasi, regale vexillum, & 18
triumphale signum in processionib. præmittitur. Primo, vt fugiant, qui oderunt eum, à facie eius. Psalm. 67. Est enim signum victoriæ Christi. Iuxta illud, Vexilla regis prodeunt &c. quo dæmones victi sunt. vnde illo viso timent, & fugiunt. Et propter hoc in quibusdam locis tempestatibus aeris opponitur, vt dæmones fugiant, & ab aeris concitatione desistant. Nempe sanctæ crucis mysterium, est nostrum signum & vexillũ. Vnde Esa. 2. Statim signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum. ¶ Secundò crucis uexillum præmittitur, quia sicut ait Apostolus ad Ga- *Gal.*
lat. Absit nobis gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mundus nobis, & nos mundo crucifigi debemus. De hoc etiam sub ti. de Euangelio dicetur. Quandoq; etiam vexilla pręmittuntur, vt dicetur in sexta parte sub ti. de rogationibus. ¶ † Sanè, vt præmissum est, 19
dum fit processio, campanę pulsantur. Nã sicut rex terrenus in exercitu suo legalia habet insignia, scilicet tubas, & vexilla, sic & rex æternus Christus, in ecclesia sua militanti campanas pro tubis, & cruces pro uexillis habet, de quo in parte prima sub titul. de campanis dictum est. Adhuc campanarum strepitus prophetas, qui Christi aduentum prænuntiarunt, figurat, panni, & alia substernuntur in loco unde transire, & ad cantandum processio stare debet. Iuxta illud Thobiæ penul.

Plateę tuæ ſternuntur auro mundo, & cã
dido, & in uiis eius cantabitur alleluia.
10 ¶ † Illud tunc ſciendũ eſt, q̃ quatuor ſunt
ſolẽnes ꝓceſſiones, ſcilicet in purificatio
ne beatę virginis Mariæ, in Ramis palma
rũ, in Paſcha, de q̃bus in ſuis locis dicetur
& quarta, quæ fit in Aſcenſione Dñi, ad
repreſentationem illius vltimę proceſſio
nis, quam diſcipuli poſt Dominum in die
Aſcenſionis eius in cęlũ fecerunt venien
Ma. 28. tes cum eo ad montem Oliueti. Vnde aſ-
Luc. 1. ſumptus eſt videntibus illis, in cuius pro-
ceſſionis repreſentationem fit proceſſio
21 in dominicis diebus. † Sciẽdum eſt enim,
quòd primitiua eccleſia obſeruabat diem
dominicam ſolemnem, vt & modo, &
fiebat in ea proceſſio in memoriam Re-
ſurrectionis, & obſeruabat etiã quintam
feriam, & fiebat in ea proceſſio in memo
riam dominicæ Aſcenſionis, ſed multipli
catis ſanctorum feſtiuitatibus, ſublata eſt
ſolemnitas quintæ feriæ, & eius proceſſio
per Agapitum Papam in Dominicam
tranſlata eſt, vt à populo tũc ad eccleſiam
cõueniente ſimul & ſolemniter valeat ce
lebrari, & propter hoc dies Ioꝝis dicitur
vulgariter cognata diei Dominicæ, quia
videlicet antiquitus per ſolemnis fuit vtri
que. In diebus igitur dominicis proceſſio
nem facientes, Reſurrectionem domini-
cam memoramus, vt proceſſionem per di
ſcipulos poſt Dominum factam repræſen
tamus, nõ quòd illi eam in dominica die
fecerint, vt præmiſſum eſt. Nempè egre-
diendo & regrediendo ad eum, quaſi de
Hieruſalem redimus ad Hieruſalẽ, prout
illi fecerunt, & ſequimur crucem, ſicut illi
Crucifixum, & licet illi ſine Ieſu redierũt
Ma. 28. nos tamen cum cruce redimus pro eo,
quòd ipſe dixit. Vobiſcum ſum vſque ad
conſumationem ſeculi, quæ proceſſio an
tequã tertia dicatur, fecienda eſt, prout in
22 ſexta parte ſub Aſcẽſione dicetur. ¶ † Nõ
eſt etiam prætermittendum quòd in Do-
minicalibus proceſſionibus de nouo dun
taxat teſtamento cantare, & virginem ſa-
lutare, aliquid, quod ad eius laudem pro-
priè pertineat, cantare debemus, ex quo
etiam conſuetudo inoleuit, vt in clauſtris
oratorium virginis conſtruatur, quam in
ſtatione primo ex priſtina cõſuetudine ſa
23 lutamus. Licet † enim dicatur, quòd Chri
ſtus reſurgens prius Magdalenę apparue
rit, verius tamen creditur, quòd matri ſuę
ante omnes apparuerit, ſed ad Euangeli-
ſtas hoc dicere non pertinuit, quorum of
ficium fuit teſtes Reſurrectionis inducere
nec decuit ad teſtificandum pro filio ma-
trẽ inducere. Si enim verba extranearum *Pſal.* 86.
feminarum viſa ſunt incredulis deliramẽ
ta, quomodo non magis matrem pro fi-
lij amore crederent deliraſſe? & ſic Roma
na ſentire uidetur eccleſia, quæ in prima
die poſt Reſurrectionem, ſ. in Paſcha, a-
pud Beatam Mariam maiorem celebrat
ſtationem, quaſi præponens Hieruſalem,
ideſt, virginem, quæ vidit pacem præ aliis
in principio lętitię ſuę, quocirca ſicut pri
ma die ad miſericordiam ſuam apud ſan-
ctam Mariam maiorem præcurrimus, ſic
& ad eius honorem in Dominicalib. pro
ceſſionibus prima ſtatio deputatur, vt eã
laudibus extollẽtes, & ad eius orationem
feſtinantes cum ſponſo dicere videamur,
Vadam ad montem myrrhæ, & ad col- *Cant.* 4.
lem turis, mons quidem eſt ipſa caſta vir-
go, ad quam filius reſurgens vadit apparẽ
do, & nos adorando. Sed non eſt neceſſe,
quòd ſic dicatur, quia nunquã diſparuit
& quod ſemel, melius eſt &c. Sed ideo ſic
ponitur propter rudes, & ſenſibus tãtum,
& non intellectu præditos. Poſtremò no-
tandum eſt, quòd in quibuſdam Eccleſiis
poſt proceſſionem omnes clerici ante cru
cifixum veniunt inclinantes illi, & dicen
tes Aue Rex noſter, benedictus, ſed & qui
pluuialia, aut alias ſolennes ueſtes porta-
runt, ante altare illas deponunt, primo ad
repreſentandum, quòd filii Hebræorum
ſternebãt veſtimenta ſua in uia ante Chri
ſtum in proceſſione ſibi Hieruſalem ve-
nienti facta. Secundo, ad oſtendendum, q̃
diuino uacaturi officio, omnia mundana
à mentibus abiicere debent.

S V M M A.

1 *Confeſſio cur ante Miſſam à ſacerdote ineunda & nu.* 2.
3 *Pectus quando & cur tundamus.*
4 *Manipuli impoſitio in brachio epiſcopi quid nocet.*
5 *Manuũ iũctio in cõfeſſione quid notet.*
Inclina-

6 *Inclinationis ſacerdotis in miſſa quid notent.*
7 *Inclinationes Chriſti tredecim in ara paſſionis.*

De confeſſione facienda in miſſa. Cap. 7.

1 PRIVS q̃ † ſacerdos vel
Epiſcopus gradus altaris
aſcendat, & ante quàm
ſacrum ordinetur offi-
cium, ad ſeipſum reuer-
tens inclinat ſe ante alta
re ſignificans Chriſti exinanitionem, qui
Prou. 18 inclinauit cęlos & deſcendit, Pſ. 17. cum
Pſa. 31. ſe formam ſerui accipiens exinaniuit, &
conſiderans, quòd ſicut dicit Salomon.
Iuſtus in principio ſermonis accuſator
eſt ſui, confiſus etiam de illa prophetica
conſolatione, Dixi cõfitebor & ture. &c.
de pœ. di. 1. dixi. de peccatis ſuis cum ad
ſtantibus generaliter confitetur. Pſalm. il
Pſ. 25. lum præmittens ex inſtitutione Cæleſti-
ni. Papæ. 1. q. 1. rite ad hoc conueniente;
Iudica me Deus &c. vt diſcretus à gente
non ſancta, & ab homine liberatus ini-
quo, ad altare dignus introeat. Petit. n. li-
berari à tentatione, & illuminari à gra-
tia, ut patet in ipſo pſalmo. Petit etiam à
Gen. 22. Deo, vt det ei, quòd offerat, ſ. filium ſuũ,
quem niſi ei daret, prout Abrahæ dedit,
2 non haberet quid offerret. † Fit ergo con
feſſio, vt purior ſit, & ſine macula ingre-
diatur. In quo notandum eſt, quia non
(vt quidam minus prouide faciunt in
ſpeci)ne cauterizantur conſcientiæ au-
ditorum, ſed in genere confitenda ſunt
peccata, quoniam iſta confeſſio non eſt
occulta, ſed manifeſta & nota, q̃ cum in
templo Salomonis dedicato ſacerdotes
4. Re. 8. dicerent. Confitemini domino, quoniam
bonus quoniam in ſeculum miſericordia
eius, nebula impleuit domum domini, &
obumbrauit facies ſacerdotum, ita quòd
ſe inuicem uidere non poterant. Et ait Sa
lomon. Dixit dominus, quòd habitare in
nebula, dixit, ideſt, opere demonſtrauit,
quoniam in monte Synai apparuit in
nebula, Iſrael in nube proceſſit, & ante
Moſen in cauerna poſitum tranſiuit in
3 nebulam. † Percutimus autem pectus,
cum peccata confitemur, exẽplo publica-
ni, qui pectus ſuum percutiebat dicas. Do *Luc.* 18.
mine propitius eſto mihi peccatori. In
tunſione quidem pectoris tria ſunt, ictus,
ſonus, & tactus, per quæ ſignificant tria,
quæ ſunt in uera pœnitentia neceſſaria,
videlicet cordis contritio, oris confeſſio,
& operis ſatisfactio, quia in tribus pecca-
mus, ſ. corde, ore, & opere. Deinde ꝓ cir-
cunſtantibus orat, indulgentiam peccato
rum implorans, nam Chriſtus de ſinu pa
tris in mundũ ueniens & de vtero virgi-
nali procedens, pũblus ſuſpiria multipli-
cantibus pro nobis paſſurus Hieruſalem
introiuit, in montem ſe inclinauit, cãm
ſuam cõtra hoẽm doloſum, & iniquum
Deo committens, & pri confeſſionem fe-
cit, dicens, confiteor tibi pater cœli &c. ip *Matt.* 2.
ſe quoque nobis indulgens, ꝓprio corpo
re peccata nra portauit. ¶ Sanè Pontifici
† facturo confeſſionem ſubdiaconus ma 4
nipulum coram altari immittit. Primò
ad notandum, q̃ conceſſa tpalia per ma-
num alienã, puta ſubdiaconi vel alterius,
& non per propriam recipere & admini-
ſtrare debet. ¶ Secundo ad deſignãdum,
q̃ non ſufficit oris confeſsio, niſi & boni
operis fructus, per populum ſignificatus,
ſequatur. ¶ Tertiò, ut videns ſe in inferio
ris miniſterij ornamento ornari, animo
humilietur. ¶ Rurſus, ideo Pontifex poſt
acceptam caſulam, & non ante, manipu-
lum recipit, quia Chriſtus, cuius typum
gerit, non prius manipulos operum, qui
per manipulum ipſum deſignantur, obtu
lit, q̃ cœleſtem haberet conuerſatio, qui
per caſulam figuratur, prout in parte ter
tia, ſub dalmatica dictum eſt. Sacerdos
verò econtra, ante indutam caſulam ma-
nipulum ſumit, quoniam cœleſtem con-
uerſationem adipiſci nequit, niſi prius ſã
ctorum operum manipulos portet. ¶ Ad
huc Pontifex poſtquam ad altare perue-
nit, manipulum recipit, ad notandum, q̃
tunc demum bonorum operum effecti-
uum præmium percipiemus, cum ad æ-
terni tribunal iudicis peruenerimus. ¶ † Sa 5
cerdos autem, dum facit confeſsionem,
& etiam ſæpe in miſſæ officio manus iun
git, quæ manuum iũctiones deuotionem
ſignificant. Et quia illa in aliquo eſt ma-
ior, in aliquo eſt minor, ideo certus ma-
nuum

Universidad de Deusto
Biblioteca

nuum iunctionum non est numerus determinatus. ¶ Rursus, sacerdotis manuũ iunctio significat omnium bonorum à Deo fluentium in ipso unitatem & cõiunctionem. Et quia infinita bona infinitis & in determinatis modis possunt à Deo procedere, ideo manuum iunctionem sacerdotis numerus determinatus non est.

6 ¶ Inclinationes † vero sacerdotis in officio Missæ secundum morem quorundã ecclesiarum sub certo numero perstringuntur, quoniam regulariter octo uicibꝰ profunde coram altari, & tredecim vicibus mediocriter super altare inclinat. ¶ Octo profundas inclinationes ante altare facit ad referendas gratias ipsi Christo, de octo principalibus, q̃ egit ante sui imolationem, q̃ sacerdos in officio figurat altaris. ¶ Primum fuit admirabilis incarnatio. *Ps. 24.* ¶ Sc̃m fuit discipulorum gratuita uocatio. ¶ Tertium dæmonis in tentationibus superatio. ¶ Quartum miraculorum operatio. ¶ Quintum, infirmorum sanatio. ¶ Sextum, mortuorum resuscitatio. ¶ Septimum, oĩum quæstionum, & propositorum per suam sapientiã determinatio. ¶ Octauum, salutaris populorũ instructio, & quæcunque ante sui imolationem egit ad hæc octo, secundum Ber. reduci uidẽtur. ¶ Tredecim uero inclinationes mediocriter facit super altare, q̃a Christus tredecim fecit in ara crucis, sumendo aram crucis, pro toto tpe suæ passionis, q̃ incedit in hora captionis. ¶ Primum

7 fuit inde † proditoris discreta redargutio, dicentis: Iuda, osculo filium hoĩs *Luc. 22.* traditis. ¶ Secundum fuit ipsius capuonis *Io. 18.* sui improbatio, dicentis eis. Quem quẽritis, qui respõderunt. Iesum Nazarenum, quibus respõdit. Ego sum. ¶ Tertium falsis testibus, & regibus mansueta rñsio. ¶ Quartum sputorum & nerborum sine murmuratione toleratio. ¶ Quintum in his, q̃ uidit & audiuit nulla sibi vel aliis data perturbatio. ¶ Sextum discipuli cum ter negantis culpæ condonatio. ¶ Alia uero septẽ enumerat Ambrosius ab eo in ligno crucis facta, dicens. Actor pietatis in cruce pendens officia diuidebat, persecutionem Apostolis, pacẽ discipulis, corpus Iudæis, spiritum patri, paranymphum virgini, paradisum latroni, & infernũ peccatori. ¶ Oscula quoque sub cætero numero fiunt, prout dicetur in quarta particula canonis.

S V M M A.

1 *Turificatio altaris quid designet.*
2 *Christus omnes orationes non exaudit.*
3 *Tus orationem significat:*

De incenso benedicẽdo, & in turibulum mittendo. Cap. 8.

POST factam confessionem, & data absolutionem. † Põtifex uel sacerdos prius quam dicat, Deus tu conuersus &c. incensum cum benedictione in turibulo apponit, representãs, q̃ legalis sacerdos ferens sanguinem & carbones cum thimiamate in turibulo oras ponebat, ut fumus eum obumbraret prout dictum est in proœmio huius partis. Per hoc etiam illud insinuans, q̃ Angelus uenit, & ante altare stetit habens turibulum aureum in manu sua, quod impleuit de igne altaris, & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus Sanctorum. ¶ Sanè Angelus est Christus, turibulum aureum corpus imaculatum altare Ecclesia, ignis charitas incensum oratio, secundum illud propheticum. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in cõspectu tuo. Venit ergo Angelus, ideſt *Ps. 140.* Christus, qui stetit ante altare, ideſt in conspectu Ecclesiæ, habens turibulum aureum, ideſt, corpus immaculatum, plenũ igne, ideſt charitate, & data sunt ei, scilicet à fidelibus incensa multa, ideſt, oratio *Apo. 8.* nes, vt daret, ideſt, repræsentaret eas patri de orationibus Sanctorum. ¶ Et † nota, 2 quia non dicit orationes: Christus enim non omnes rationes exaudit, sed dicit de orationibus, de illis videlicet quę pertinent ad salutem, unde cum Paulus ter dominum rogasset, ut ab eo stimulum carnis auferret, respondit ei Dominus. Suffi- *2. Cor. 2.* cit tibi gra mea. Nam uirtus in infirmitate perficitur. Episcopus ergo vel sacerdos tus in turibulo apponit, quia Christus orationes inspirat animo, ut per ipsũ offeratur incẽsum in odorem suauitatis, sacerdos autem minister incensum reprẽsẽtat episcopo, uel diaconus sacerdoti: quia lex illud prætiosum thimiama confecit, quod in odorẽ suauitatis altissimo offerret, de quo Dominus subdit in Exod. 30. cap. Talem confectionem non facietis in usus uestros, quia sanctum est domino, & homo quicunque fecerit simile, ut odorẽ illiꝰ perfruatur, peribit de populis suis. Et ex hoc uerbo fuerunt, qui dicerent, quòd si oblato ture & benedicto supra altare turibulũ descẽdat ab altari ad clericos vel laicos, tunc aliud intus sine benedictione apponẽdum est, & omnibus tam clericis, quam laicis offerendum, tanquã illud spe-
2. Cor. 5. ctet ad λατρειαν, istud ad δουλειαν. Melius tamen secundum spiritum, quã secũdum literam, intelligitur, nam litera occidit, spiritus uiuificat, & ꝓpter præmissam etiam causam odor turis benedicti nõ da-
3 tur in ecclesia sponsõ & sponsæ. Per † cremationem, uel cõsecrationem uero turis significatur, quod sacerdos orationem seruẽtem & deuotam debet habere. Thus enim uirtutem habet ascendẽdi, ex fumi leuitatẽ, consolidãdi sui qualitate, cõstringendi ex glutinitate, cõfortãdi ex aromaticitate, sic dũ oratio ascendat in Dei memoriam, animam consolidat, quãtum ad culpam præteritam, impetrando medelam, & constringit, quò ad committendi licentiam, confortat quò ad præsentẽ impetrãdo tutelam, de quo etiam dictum est sub tit. de accessu pont. ad al. & dicit sub ti. de turificatione. ¶ Nauicula verò, ĩ qua incensum reponitur, designãt, quod per orationem, quam incensum significat, de huius mundi mari magno, & spacioso ad cœlestem patriam saragamus nauigare. Vnde in Prou. Facta est quasi nauis istito-
Prou. 31 ris portans de longe panem suum. Potest etiam dici, per turibulum, cor hominis: p ignem, feruor deuotionis, per incensum orationes efferuntur, quæ per Angelum, ad Deum perferuntur, signat uascula, quibus ignis recipitur, sunt filii qui corda patrum pietate, & fluẽtia imitantur, & flammam cęlestis sacrificij, quam in proximorum mentibus aspiciunt, in suis ascẽdere satagunt. ¶ Instrumẽta uerò quibus ignis ad alteram portatur, sunt prædicatores, qui exemplus Sanctorum charitatis ignẽ portant. & in corda fidelium transferunt quæ corda patrum in filios conuertunt. Turibulum autem quid significet, dicet *Luc. 1.* sub titulo de Turificatione.

S V M M A.

1 *Osculum altaris quid notet. Ité Euãgelij, num. 2.*
3 *Osculatur ministros Episcopus. Et quę id admonitione. Idque uarie, nu. 4. & 5.*

De osculo altaris, & libri. Cap. 9.

POST immissum ĩ turibulo incẽsum sacerdos, seu episcopus dicto: † Deꝰ tu conuersus &c. sacrum osculatur altare, ut notet pacificatio cum Iudæis, & ad designandum, q̃ Christus ad nos veniens sanctam sibi copulauit Ecclesiam, iuxta illud epitalamicũ. Osculetur me osculo oris sui. In osculo siquidẽ os ori sui *Can. 9.* coniungitur, & in Christo non solum humanitas est unita diuinitati, verum etiã sponsa copulata est sponso, iuxta illud ꝓpheticum. Quasi sponsam decorauit me corona, & quasi sponsam ornauit me monilibus. Rursus, quando prophetalis uersus introitus à cantore incipitur, sacerdos *Esa. 61.* ad altare ascendens, illud osculatur: quia prophetarum testimonio Christus uenit in mundum, & ad passionem altaris. Quoties autem in officio Missæ osculetur altare, & in qua parte eius oscula fiant, & quare manibus super illud depositis, & quare signo crucis in locis osculandis prius impresso, dicetur sub quarta particula canonis, In hoc autẽ loco altare significat populum iudaicũ. ¶ Codex † uero Euãgelii, 2 siue Euangelium, populum Gentilem, q̃ per euangelium credierit ideo ergo Episcopus uel sacerdos euangelium, & altare osculatur, quia Christꝰ utique dedit pace quando lapis angularis factus fecit utraque unum. Potest etiam dici, quod subdiaconus

conus librum Euãgelij, qui clausus porta
bat, offert Episcopo, vel sacerdoti, ille ue-
ro ad altare peruenies, illum aperit, ad in-
sinuãdum illud quod in Apocalyp. descri
bitur q̃ nemo dignus est aperire librum,
q̃ intus erat scriptus, & foris sigillis septẽ
signatus, nisi Leo de tribu Iuda, clauis Da
uid, qui librum aperuit, & septem eius si-
gnacula soluit. Per altare verò Ecclesia si
gnatur, iuxta illud Exo. si altare lapideũ
feceris mihi, nõ ædificabis illud de sectis
lapidibus. Per sectionem lapidum in alta
ri diuisionem filiorum reprobaq̃ ecclesia
ne uidelicet p errores & scismata diuidã
tur. Liber ergo aperitur, cum episcop⁹ ad
altare peruenit, quoniã ubi Christus pri-
mitiuam Apostolorum cõgregauit eccle
siam, docens & prædicans scripturæ my-
steria reuelauit, dicens. Vobis datum est
nosse mysterium regni Dei; cæteris autẽ
in parabolis. Vnde post resurrectionem
aperuit illis sẽsum, ut intelligerẽt scriptu
ras. Rectius igitur facit episcopus, cum ip
semet aperit librum Euangeliorum, licet
& Christus per ministros suos patefece-
rit mysteria scripturarũ. Libro verò aper-
to illum osculatur à parte sinistra ad desi
gnandum, quod prædicatores reconcilia
uerunt, & obtulerunt Gentes Christo, q̃
bus ipse per se non prædicauit, licet & ip-
se per se pacem in Euangelio prædicaue
rit dicens. Pacem meã do uobis &c. Quia
verò ipse etiam in cruce pendẽs pacem fe
cit, ideò mox transiturus ad dextrum cor
nu altaris signat se signo crucis, q̃a ut ait
Apost. ad Ephe. Christus pax nostra vtra
que fecit unum, duos ac diuersos parietes
idest, p⁹pulus copulans. Post hoc codex
Euangelii super altare clausus ponitur, q̃
quantum ad hoc significat Hierusalem,
prout sub Euangelio dicetur. ¶ Deinde
3 †Romanus pontifex (& etiam alii quidã)
cõuersus osculatur diaconum ut ostẽdat
pacem illam in aduentu Christi uenisse
quã prophetæ promiserant. vnde Dauid.
Orietur in diebus eius iustitia, & abundã
tia pacis, donec &c. Et alius propheta. Pax
erit in terra nostra, cum uenerit. Et ideò
Christo nascẽte uox intonuit Angelorũ;
Et in terra pax hominibus bonæ voluntā
tis. ¶ Osculum enim quan loq; pacem si-
gnificat, prout dicet sub tit. de osculo pa-

Ephe. 2. *Apo. 5.* *Exod. 20* *Luc. 8.* *Luc. 24.* *Io. 14.* *Ephe. 2.* *Psal. 71.*

cis. Diaconus verò statim se inclinans
osculat pectus eius; designans, quod in-
spiratione diuini prophetæ pacem prædi-
xere futuram. Nam & Ioannes super pe- *Io. 13.*
ctus Domini recumbens Euangelii fluen
ta de ipso sacro dominici pectoris fronte
potauit. 93. dist. legimus. In † nõnullis ue 4
ro ecclesiis episcopus primum osculatur
ministros, postea altare, deinde. Euãgeliũ
quoniam Christus primum recõciliauit
sibi Apostolos, postea Iudæos, deinde Gẽ
tiles. In quibusdã etiam locis offert oscu-
lum pacis cantoribus, quãsi retrorsũ im-
plens illud. Pacem meam do uobis, pacẽ
relinquo uobis. Dat quidem præsentibus,
relinquit absẽtibus, nec ante osculum pa
cis cantores dicunt, Gloria patri, quia fi-
des Trinitatis non ante claruit, quam se
Dominus inclinauit, & nos recõciliauit
& Trinitatẽ per Apostolos prædicari mã
dauit. Et ideo osculo dato, episcopus in-
nuit eis, ut dicant. Gloria Patri, & filio. &
Spiritui sancto, sicut erat in principio, &
nũc & semper & ī secula seculorum. Amẽ.
Ecce quid cãtor annunciat, scilicet, q̃ cor *Ioan. 1.*
da patrum conuertantur in filios. Abra-
ham tres uidit & unum adorauit. Sic o-
portet nos filio eius credere, Trinitatẽ in
unitate. ¶ Post datam ergo pacem cãtor
dat sanctæ Trinitati gloriam, quasi dice-
ret, referimus gloriã Deo patri, & Filio,
& Spiritui sancto, quia pacem, quam pro-
phetauit per sanctos suos prophetas, no- *Luc. 1.*
bis in nouissimis temporibus dignat⁹ est
ostendere. Quãdo verò dicit, sicut erat in
principio; diaconi ad altare ꝓcedunt, &
interum reuertunt ad episcopum, in quo
figuratur, q̃ ideo Apostoli se morti tradi
derunt, ut Christi corpori adunarentur.
Prius autem steterunt cum episcopo ante
altare ĩclinati, sed cum uersus ipse incipit
se erigunt, q̃ chorus sanctorum marty-
rum ante nouissimam tribulationẽ in cõ
ualle lacrymarum maneret. Postea verò
martyrio coronati erecti stabunt liberati
& securiante Dominum semper. Oculo
autem dato, rursus diaconi Pontificem
orãt, quasi dicant. Domine doce nos ora-
re. In quibusdam † etiã ecclesiis diaconi 5
bini & bini latera altaris ĩtrinsec⁹ siue al
ternatim osculantur, eò quòd dominus
Apostolos binos misit ad prædicãdum, di

cens

cens eis: In quãcunq; domũ intraueritis, *Luc. 10.*
dicite, Pax huic domui, q̃ reuersi sunt ad
Chrm, sicut diaconi reuertuntur ad epm.

S V M M A.

1 *Turificatio quid significet & nu* 4.
2 *Turibuli forma & substantia.*
3 *Vniones in Christo tres.*
5 *Altare cur incensetur.*
6 *Sother Papa.*

De Turificatione. Cap. 10.

1 POST datũ † osculũ epus seu sacerdotes accipiens de manu diaconi turibu-
lum sacrum incensat alta
re, quia Chrs corpus assu
mens de gne prophetarũ
Ro. 1. fact⁹ ex semine Dauid fm carnẽ suis orõ
nib. fouet Eccl. fm quod orat in Euãg. Pa
Ioan. 17. ter sanctæ ego pro eis rogo, & nõ pro eis
tãtum, sed pro illis qui crediturĩ sunt per
verbum eorum. Quòd autem diaconus
postea turibulum accipit, vt incenset Epi
scopum, vel sacerdotẽ, moraliter instruit,
q̃ si dignè volumus incensum orationis
offerre, turibulum incarnationis debem⁹
tenere, nam sine fide mediatoris homines
Deo placere non possunt, sed iuxta uerbũ
promissionis ipsius, si quid petierint in o-
ratione, credentes accipient. ¶ Per turibu
lum enim verbum accipitur incarnatum.
2 Nam sicut † in turibulo pars superior, &
inferior tribus catenulis vniuntur, ita in
3 Christo tres sunt † vniones, quib. diuini
tas & humanitas vniũtur, vnio carnis ad
animã, vnio humanitatis ad carnẽ, vnio
diuinitatis ad aĩam. Quidã enim quartã
vnionem assignãt, videlicet diuinitatis ad
cõpositum simul ex aĩa & carne, vnde &
quędam turibula quatuor catenulas hñt.
Nu. 16. De hoc etiam turibulo Moses inquit spã-
liter ad Aaron, Tolle turibulum, & hau-
sto igne de altari mitte incensum desu-
per. Est & alia in turibulo consideratio,
prout ti. de accessu pon. ad alt. tactum est.
4 ¶ Rursus † ideo turificato altari, Eps vel
sacerdos turificatur, ad significandum, q̃
sicut Christus est altare & hostia, sic est
Pontifex & sacerdos, cui est orõis sacrifi

cium offerendum, quia vero adoratur nõ
solum inquantum Deus, sed etiam inquã
tum homo, iõ in quibusdam ecclesiis Põ
tifice turificato, altare à diacono circũcir
ca turificatur, vnde ps. lmus, Circundabo
altare tuum domine. Sanè turibulum au- *Psal. 25.*
reum significat sapientiam, quia omnes *Cor. 2.*
thesauri sapientiæ Dei in eo fuerunt ab- *Apoc. 8.*
sconditi. Vnde ! etit Angelus iuxta altare
habens turibulum aureum, & data sunt il
li incensa, i. dest, Christi resurgens carnem
habuit in potestate. Argentum significat
Christi carnem ab omni labe mundam,
& mundicia renitentẽ cupreum fragilem
& mortalem ferreum resurgentis fortitu
dinem. Si quatuor haber catenulas, demõ
strat enim ex quatuor elementis constare
vel quatuor virtutib. scilicet iustitia, pru-
dentia, fortitudine, & temperãtia decora-
ri. Quinta, quæ partes diuidit, animã desi
gnat, q̃ se in morte à carne illo triduo se-
parauit. Si vero tres habet catenulas, figu-
rat animã, carnem, & verbum in vna con
uenire psona. Quarta, quæ partes separat
potestas est, qua animam suam posuit ꝓ
ouibus suis. Si una tantum canetula sustẽ
tatur, designat, quòd solus de virgine ge-
neratur, quòdque solus est inter mortuos
liber. Circulus, cui hæc omnia innectun-
tur, est deitas, quæ nullo termino claudit
à qua omnia continentur, & operantur.
Præter mysticam † etiam rõnem ob hoc 5
incẽsatur altare, vt omnis ab eo nequitia
dęmonum propellatur. Fumus. n. incensi
valere creditur ad dæmones effugandos.
Vnde cũ Thobias interrogasset Angelũ
quot remedia haberẽt ea, quæ de pisce iuf *Thom. 6.*
ferat obseruari. Respõdit, cordis ei⁹ parti
culam, si super carbones ponas fumus ei⁹
oẽ dęmoniorum genus extricat. ¶ Sother
† Papa 22. dist. sacratas, statuit, ne monia 6
les incensum circa altaria ferant.

S V M M A.

1 *Sacerdos qualiter se disponere debet in initio Missæ.*
2 *Sacerdos initio Missæ cur ad dextram altaris partem primum deflectat.*
3 *Episcopi & superiores Missam auspicantur, remoti ab altari, ad dextrum latus uergentes. Et quibus id de cau-*

sis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sis,nu.4.5.6.7

8 *Anacletus Papa,item Lucius,Statuerunt,ministros plures Episcopos celebranti. Et quibus causis ducti.*

9 *Pulmar Missali quid notat.*

Qualiter Episcopus vel sacerdos, & ministri ad Altare stare debent. Cap. 11.

1 IVRIFICATIONE† peracta episcopus, uel sacerdos ad dextrā altaris partem se transfert, ibi una cum ministris planè officium,& Κύριε ἐλέησον, dicit,qui trāsitus de medio altare in dextrā partem significat Chri transitum de passione per resurrectionem ad uitā ęternā. Item à lęua transiens in dextrā imitatur Christum ingredientē mundum, lęuam enim tetigit Christus, quando tpalem assumpsit uitam, ad dextram iuit,qñ carnē assumptam ad Dei dexteram eleuauit.

2 ¶Rursus per hoc, quòd†accedens ad altare prius dexterā illius partē petit,iunuit, quod Emanuel in legē promissas prius uenit ad Iudæos,qui ad Gentiles. Iudæi.n.tūc pp legem in dextra parte fuerunt, Gentiles verò quasi in siniſtra,quia idola colebant. Sacerdos ergo sacris uestibus ornatus Chrm carne nostræ humanitatis uestitum significat,ueniens ad altare Chrm de cœlis uenisse ad populum, vt cū salua ret,designat, deinde in dextram trāsiens, designat,q Christus in mundum ueniēs, venit ad Iudæos de quibus uoluit nasci. Beata enim Maria Iudæa fuit de hoc trā situ dicetur sub ti. de mutatione sacerdotis & ordine. Et nota, q licet Dño Papæ celebranti, uel missam audiēti, legat à capellanis suis introitus & Κύριε ελ. & Gloria in excelsis, & Credo, & Sanctus, & Agnus Dei,non tamen Graduale,vel alleluia, vel tractus,vel offertorium, vel post cōio,pro eo, quod illa instructoria sūt & introductoria, q̄bus ipsæ non eget. Illud autem notandum est, q sacerdos stat erectus ante altare,ad notandum. qđ Chrs venit suos regere inuincibili doctrina,& respicit uersus orientem,qa Chrs nō suā, sed patris uoluntatem quæsiuit,nec respicit retrorsum,cum quia Christus semper patris faciem intuetur, iuxta illud. Scio vnde uenio, & quò vadò;tum qa nemo mittens manum ad aratrum. & respiciēs retro a.est.r. Dei.extra de voto. magnæ. *Ioan. 8.* imo ad populum dorsum vertit representans,quod Dominus ait ad Mosen.Videbis posteriora mea faciem autem meam videre non poteris,Exo.33.cap.¶†Episcopi tamen & superiores celebrantes, non *Luc. 9.* *Exo. 33.* 3 ante altare,sed remoti ab illo ad dextrā eius latus vsque post dictum offertorium manent, quod fit primo ad representandum, q ex latere Christi, qui per altare significatur,initium nrę redēptionis fuit.

¶†Sedo fi,hoc non solum ad maiorem 4 solennitatē,ut per hoc à minoribus sacerdotibus decernanē. Verumetiam fit hoc: quia ipsi in missa representant non solum Christi dignitatem, & excellentiam, aut eius oblationem, verumēt humilitatē & obedientiam in ipsa sui oblatione & consecratione. Siquidem Chrs quantum ad sui dignitatem, est patri æqualis, & sedet à dextris Dei patris, prout in symbolo legiē,quod representat prælatus, stans ante oblationem, ad dextrum latus altaris. In sui uerò oblatione,Christus pro nobis factus est hostia,& adeo prelatus eius vices gerēs,ex tunc ipsi altari, quod aram Crucis insinuat, debet totaliter inhærere.

¶†Tertio,qm prelatorum actus esse dēnt 5 incitamento subditis ad doctrinā,ideo vsque tunc manet ab altari separatus, & ex tunc manus lauādum & turificandum & sacrificandum ad altare accedit, ut ostendat quæcunque in missa præcedunt solēnitates,& laudes esse,de conse.dis.2.panis est.Sed tūc deinde ad essentialia, seu substantialia peragenda accedit. ¶Quartò, in † hoc repræsentat, q legalis Pontifex 6 intrans in sancta sanctorum carbones ferebat,& sanguinem, prout tactum est in proœmio huius partis.¶†Quinto fit hoc 7 ad representandum, quod ait propheta, *Ps. 109.* Dixit Dns Dño meo,sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.Sacerdos quidem Chrm representās sedet à dexteris altaris Deum prem ī hoc loco significantis, donec ad cōse crādum hostiā accedat, per q̄ fracta sunt tartara, & inimici dæmones deuicti, & quasi

quasi scabellum pedum positi.Ministri uero, s. diaconus,& subdiaconus retro illū ad altare stantes,qui tamē inueniēdo præcesserunt,signant martyres, qui in ueteri testamēto fuerunt, post domini natiui tatem dignè coronantur,& ad quācunq; altaris partem ille transierit, ipsum retro stantes sequūtur, ut ostendant impletum *Ioan.12.* esse,quod Dominus admonuit,dicēs.Qui mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sum &c.Intendentes semper atq; solicite in illum,ad notandum, quod fideles,quāuis adhuc in hac uita positi, tamen æternitati Christi semper intendunt.¶In quibusdam etiam ecclesiis illo se vertente ad populum,illi similiter se uertūt,& illo se conuertente ad altare se similiter conuertunt.Nam Christus ab oratione ad p̄dicationem,aliquando uero econuersò, dū uiueret,se cōuertit, quod designat versio ad populum,& cōuersio ad altare.In quo quidem imitandus est à prædicatoribus, qui ministros ipsos congrue designātur. 8 ¶Anacletus† Papa de conse.dist.1.episcopus statuit,quod episcopus Deo sacrificās testes habet diaconos, quiroculi eius dicūtur,& subdiaconos, reliquosque ministros,qui sacris induti uestibus in fronte ideſt, ante & à tergo; & presbyter à regione, ideſt, à parte dextera, leuaq; contrito corde,humiliato spū, ac prono stēt vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum præstantes sacrificio.Et secundum Lucium Papam de consec.dist.1.iubemus eum non deserāt,quia propter maleuolos oportet illum habere bonum testimonium ab his, q foris sūt. Statutum est etiam, ut celebrans missam habeat à tergo vicini solaminis adiutorē, prout dictum est in proœmio huius partis.Et ideo in quibusdam ecclesiis aliqui diaconi stant potesē episcopum,quasi orātes,ut cum sequantur usq; ad mortem,& cum eo transeant ad uitam ęternam. Maior tamen pars in dextera parte moratur altaris,& minor in siniſtra, quia utrunq; petit ecclesia, scilicet & tēporalem benedictionē,& æternam.ut ibi,sic trāseamus per bona temporalia, ut non amittamus æterna. ¶Cæterum, dicti ministri retro stantes inclinati ante facies suas, usque in finem dominicæ orationis perseuerāt significantes illos Apostolos, qui in passione Domini magna tribulatione oppressi nō audebāt se erigere, ut Christi discipulos se esse confiterentur. Stabant trī in facie fidei; sed postea eriguntur, sicut dicetur sub secunda particula canonis,super uerbo; Nobis quoq; signantes etiam chorum sanctorum martyrū in conualle lacrymarum ante nouissimam tribulationem manentium,postea eriguntur; quia illi postea martyro coronati stant erecti ideſt,ab omni tribulatione liberati. Adhuc stantes facie inclinati, signant mulieres, quæ de cœnaculo ad monumentum uultiqus declinatis currebant in Christi amore ardētes.¶Sane sacerdos,†minister 9 inter moras pulmar molle missali supponit,ad notandum,quod deuotum,& molle cor, & quod facile diuinam impressionem recipiat, supponi debet iugo Domini,& cœlestium præceptorum. Iuxta illud sapienter, Suspiciat uerba mea cor tuum &c. ut in eo spiritus Domini requiescat.De hoc ēt sub euangelio dicet.

S V M M A.

2 Κύριε ελέησον, *quid significet. Et cur inuies dicatur nu.2.*

3 *Peccatum in quotuplici sit differentia.*

De Κύριε ελέησον. Cap. 12.

1 TRANSLATOĪ† dextram altaris partē episcopo, seu sacerdote, deinde quia tēpus plenitudinis, & annus benignitatis aduenit, sicut prædictum fuit à Psal.Tu exurgens. Domine misereberis, Sion, quia uenit tempus miserendi eius.congrue chorus laudat & inuocat *Psal.91* trinitatem triplicando Κύριε ελέησον, Ideo aūt post introitū dicitur Κύριε ελεησον, quia ante omnem orationem sacerdotum necesse est misericordiā Domini implorare. Siquidē Κύριε, ελέησον, Græcè ītерpretatur.Domine miserere. Nā Κύριε sonat Domine, ἐλέησον, miserere, & inde, χριστε ελέησον, i. Christe miserere. Vnde propheta, miserere nobis,te enim expectamus. ¶Dicitur† autem nouies, primo,

primo,ut ordo humanus ex hominib.re paratus, nouē associetur ordinibus angelorum.Secundo, ut ecclesia perueniat ad societatem nouem ordinum angelorum. Tertio,contra nouem genera peccatorū. Esa.33.
est † enim peccatū originale, ueniale, & mortale.Item peccatum cogitationis, locutionis,& perpetrationis.Itē peccatum fragilitatis,simplicitatis,& malignitatis, fragilitatis per impotentiā, simplicitatis per ignorantiam, malignitatis per inuidiā. Hoc est peccatum in Patrem,peccatum in Filium,peccatum in Spiritumsanctum.adhuc ideo dicitur ter ad patrē.Κύριεἐλέησον,ad filiū autē ter.χριστεἐλέησον,& ter ad Spiritumsanctū Κύριεἐλέησον, sed ad patrem,& spiritumsanctū sub eodem tantum uocabulo; quia pater & spiritussanctus sunt eiusdem tātum naturę ad filium verò sub alio, quia filius & si sit eiusdem naturæ cum illis,est tamen & alterius,ut geminę gigas substantiæ.Propterea,ideo dicit ter quantum ad patrem ter quantum ad filium,ter quātum ad spiritumsanctū. ut noretur pater in filio, & filius in patre,& spiritussanctus in utroq; De hoc dicetur in quinta parte sub t.de prima,sed ī medio mutatur Κύριε in χριστε,ut notet duas esse naturas in Christo. Rursus Κύριεἐλεήσον ter triplicatū significat preces patrū ueteris testimēti multiplicatas ad hoc,vt gratia summę Trinitatis per aduentum Christi eos consociaret
4 nouem agminibus angelorum.¶ Est † autē magna istorum uerborum efficacia.Legitur enim,ꝙ dū beatus Basilius Κύριεἐλέισον,clamasset, portæ Ticinę siue Papię.Ecclesię sunt apertę.¶ Rursus beatus Geminianus Κύριεἐλ.clamante,quinque reges cōuersi dicuntur in fugā,unde forte significat aliud,quam Domine misere re,quod tamen nos ignoramus.¶ In quibusdam ecclesis statim post ultimum Κύριεἐλ. subiiciunt ἡμᾶς, ꝙ uerbum Græcum sonat Latine nobis.Et sensus est,Κύριεἐλέισον ἡμας,ideest potētia diuina miserere nobis beatus Greg. instituit Κύριεἐλ.nouies,& à clero tantum publice in missa cantari,quod prius apud Græcos simul à clero,& populo cantabatur.Siluester uero Papa illud de Græcis assumpsit.

S V M M A.

1 *Gloria ī excelsis,hymnus à quo & quo loco dicatur.Et eius hymni excellentia.nu.3.*
2 *Christus diſsoluit triplicem inimicitiā quæ interceſſerat ante ſuū aduentū.*
4 *Hilarius pictauien.quid addiderit ad hymnum,Gloria in excelsis.*
5 *Simacus Papa.*
6 *Innocentius Tertius quid ſtatuerit de hoc hymno.*
7 *Bethleemitani epiſcopi priuilegium.*

De Gloria in excelsis. Cap. 13.

DICTO Κυριεἐλ. mox sacerdos, uel pontifex ex institutione Telesphori, Papæ inchoat † hymnum, Gloria in excelsis Deo, quem angeli auditi sunt decantare, sicut legitur in Euangelio Lucæ,qui angelorum hymnus pethibet testimonium temporali Christi natiuitati. Sane sacerdos primus & solus illum inchoando pronunciat, qui angelum magni consilii representat. Nam ortum Saluatoris solus angelus cuius, personam ipse gerit,primo nuntiauit,unde Lucę,Ecce euāgelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo quia hodie natus est &c.& illum inchoando stat ante medium altaris,in hoc commemorans, quod dum medium silētium tenerent omnia,natus est in medio,ideſt, pro hominibus Messias,quem prophetę prędixerant,representans etiam,quod angelus Christi natiuitatem pastoribus annuntians stetit in medio corū,& incipiēs eleuat manus ꝓpter causas scriptas ī seq. tit.ad fi.Item incipiens uertit se ad orientem,tum quia angelus ab oriēte uenit in Bethleem,tum quia ad orientem Dominū adorare solemus. Tertio inchoās stat ante medium altaris ad notandum,quod Christus mediator fuit inter nos,& Deū to.dist.quonia m.per cuius mediationem Deo pacificati sumus.Chorus uero cōcinendo respondens,gerit personam multitudinis,de qua in euāgelio sequitur.Subito fac.est cum angelo multitudo cę. mi. lau. De.& di. gloria ī altissimis Deo, & in terra

terra pax hominibus bonæ volunt.&c.de consc.dist.1.nocte.¶ Hymnus autem iste non tantum est Angelorum sed etiam hominum cōgratulantium, ex eo ꝙ mulier illa,quæ drachmam perdiderat decimam Luc. 15.
iam lucernam accenderat, vt drachmam perditam inueniret,& pastor dimissis nonagintanouem ouibus in deserto iam uenerat,vt quęreret centesimam ouē amissam.¶ Ante natiuitatē enim Christi tres
2 erāt inimicitiarū † parietes:primus inter Deum & homines secundus inter Angelum & hominem,tertius inter hominem & hominem.Homo nanq; per inobedientiam creatorē offenderat,& per suum casum restaurationem angelorum impediuerat, atq; per varios ritus se ab homine separauerat, Iudæus nanq; cæremonias exolebat,Gentilis idolatriā exercebat.sed ueniens pax nostra, fecit vtraq; vnum, & huiusmodi parietes destruxit: Abstulit.n. peccatū, & reconciliauit hominem Deo, reparauit casum,& reconciliauit hominē angelo,destruxit uarios ritus,& recōcilia uit hominem homini. Restaurauit ergo, secundum Apostolum, quæ in cœlis, & quæ in terris sunt, & ob hoc illa cœlestis
Ephe. 2. militiæ multitudo psallebat. Gloria in ex
Ephe.1. celsis Deo,ideſt angelis,qui nūquam pec-
Luc. 2. cauerūt,nec discordiam cum Deo habuerunt.Et in terra pax à Christo facta hominibus,uidelicet Iudæis, & Gentilibns bonæ voluntatis,qui vsque ad Christi natiui tatem propter peccata sua cum Deo & cū Sapiē.18
Angelis discordiam habuerunt.Hinc etiā est,quòd Angelus loquitur, & congaudet pastoribus , quia pax est inter Angelos & homines reformata,nascitur Deus homo quia pax est inter Deum & hominem re-
Deu. 22. stauratā,nascitur in præsepio bouis & asi-
Isa.1. ni,quia pax est inter homines & homines reparata.Per bouem enim Iudaicus , per asinum Gentilis populus figuratur, secundum illud,non arabis in boue,& asino,Iudæo,scilicet,Gentile 17.q.7. in noua. Et iterum, cognouit bos possessorem suum,& asinus præsepe Domini sui
3 ¶ Ideo ergo † canitur hymnus iste, quia quem venerantur Angeli in cœlis homines venerantur in terris. Per hoc ꝙ dicitur, Gloria in excelsis &c. representatur mœstitia antiquorum patrum ex tędio expectandi incarnationem. Domini.Esa.28.
Expectate Deum &c.Et ideo etiam cantatur alleluia, quia habebant spem liberationis;unde Psal.Speraueruntt & liberasti eos. In hoc quoque hymno notatur spes Ecclesiæ,quæ cum angelis spectat se canere,unde iam illorum canticum assumit.Sequitur laudamus te,scilicet inenarrabilia opera tua prædicando, quæ verba & sequentia à Beato † Hilario Pictauien. asse 4
runtur apposita fuisse,& precedentia solū Psal.21.
antiquitus dicebantur in missa. Innoc.tamen.Tertius dixit illa à Telesphoro Papa addita fuisse, Alii vero à Simaco Papa.
¶ † Simacus Papa constituitam in domi- 5
nica die,quam in natalitiis martyrū, Gloria in excelsis ad missam cantari,quia sanctos per dominicam resurrectionem gloria Angelorum sociatos esse recolitur.Cātatur etiam in festis Apostolorum Cōfessorum,in quorum honorem quæcunque ecclesia dedicata est,& generaliter ī festis, quę nobis cęlestem solēnitatem representant. In diebus vero luctus & ieiuniorum non dicitur,prętęrquàm in duobus sabbatis specialibus ministeriis adornatis. Iuxta illud. Cantate Domino canticum nouum,prout dictum est in proœmio huius partis.Dictus quoq; Telesporus Papa prę cepit illum cātari ad missam nocturnam natalis domini,quā & ipse instituit. Quidam dicunt non esse cantādum in missa, nisi in hora tertia,quia tunc Spiritussanctus super Apostolos descendit,& eos gloria & exultatione repleuit.Iun.† Tertius 6
statuit,vt quando in diebus festis celebratur in honorem beatæ Virginis , vel Spiritussancti,vel sanctæ Crucis, nec hymnus angelicus,nec symbolum dicat,nec etiā. Te Deum laudamus,in laudibus matutinis,In Aduētu verò vel in Septuagesima nō canitur, prout ibi ī septima parte, & sub ti.de septem diebus post Pascha dicetur; Episcopus † tamē Bethleemitanus 7
ex ab vsu omni die & omni missa & pro defunctis,Gloria in excelsis decantat,pro eo, ꝙ hymnus ille Luca testāte,primo in Bethleemitana regione cantatus est.

S V M M A.

1 *Dominus nobiſcū,ſalutatio, unde ortū habuerit*

Universidad de Deusto
Biblioteca

habuerit & vbi habeat locũ, nu.2.
Et quomodo intelligatur, nu.4.
3 *Orationes, flectamus genua, vel, humiliate capita vestra Deo, cur tantum præmittantur.*
5 *Respõsio, et cum spiritu tuo, unde orta.*
6 *Amen responsio, quid significet, & quo modo accipiatur.*
7 *Pax uobis. uersi. cur dicatur ab episcopo in Missa.*
8 *Diaconus, quare ad horas non dicat, Dominus uobiscum.*
9 *Populus in missa salutatur septẽ vicib. Et qua id potissimum significatione.*
10 *Sacerdos quare quinq; vicibus se uertat ad populum salutandum.*
11 *Sacerdos cur semper uoluat se ad dextram.*

De Saluatione ad populum. Cap. 14.

ANGELICO hymno finito sacerdos ad populũ se voluẽs illum salutat dicens, Dominus † vobiscũ quod sumptum est ex libro Ruth.2. Sic enim legitur Booz salutasse messores suos, & propheta in Paralipomenon, Assa regem, & qui cum eo erant, & Angelus salutans Gedeonem dixit: Dominus tecũ. Booz quidem figurã Saluatoris expressit, qui Ruth Moabitem duxit vxorẽ. Et hęc salutatio significat salutationem, quam Christus fecit Apostolis post resurrectionem, de quo in quinta parte sub ti, de prima parte dicetur. In † omnibus ergo missæ orationib. sacerdos præmittit Dominus uobiscum, nisi in orationibus, quæ præcedunt ꝓphetias, vel etiam orationes super populum ĩ Quadragesima, & nisi ĩ orationibus, quæ immediatè sequuntur post primã orationẽ, & in illis, quæ dicuntur in parasceue, sed tunc Missa non dr̃, licet sacerdos communicet. Cum.n. perdictam salutationem opretur dominum esse cum populo, qui est in eo per spiritum gratiæ septiformis, ideo ecclesia ordinauit septies tantum in Missa populum salutari, vt iã dicetur. Iõ in præmissis orationibus tantum dicitur. Præmittitur † tamẽ aliis exhortatio ad humiliationẽ per, flectamus genua, vel per, humiliate capita uestra Deo, quia oratio, quæ facienda est cum ieiunio ad magnũ spiritum eiiciendum, tũc demum ualet, si cum humiliate fiat. ¶ Rursus in diebus ieiuniorum † representat ecclesia tẽpus Babilonicæ captiuitatis: Merito ergo sacerdos tunc populum, utpote absentem, non salutat, nec se ad illũ cõuertit, sed absolute incipiens, oremus, insinuat pro illo fore orãdum, & quia oratio debet fieri cum effectu, mox subiicitur, flectamus genua, uel, humiliate capita uestra Deo. Represẽtat etiam tẽpus dominicę passionis, quod præcipuè post cęnam cum discipulis factã incepit; quia ergo tempore illo Dominus discipulos non salutauit, sed eos ad orãdũ pluries excitauit, ideo sacerdos tunc populum non salutat, sed ei orare insinuat. Sed & ꝙ tẽpore illo Christus in oratione genua flexit: ideo mox ad genua flectẽdum inuitat: Dicit aũt, flectamus genua, in persona uniuersitatis omniũ fidelium, quasi omnium syndicus se ipsum includens, & ideò loquitur in prima persõa, excitãs se & omnes ad orandum humiliter, & deuotè, sed mox subiicit eleuatio in psona alterius, scilicet, Christi, cuius typũ gerit in officio Missæ, & tunc loquitur in secũda persona, & in dissimili cantu, quasi ipse Christus dicat, surgite, quoniam vestram humilitatem & deuotionem video, & tunc vice omnium loquitur, siue orat. Quid significẽt collectæ, quæ dicũtur post, flectamus: & post humiliate, dicetur post, flectamus: sub quarta feria in capite ieiuniorũ. Aliis vero diebus ecclesia tẽpus exultationis & plenitudinis, quæ præcipuè fuit post Christi resurrectionẽ representat, & tunc sacerdos populũ salutat, representãs, ut præmissum est, ꝙ Dominus post resurrectionem discipulos salutauit. Sacerdos ergo in orationibus præmittit, Dominus uobiscum, vt populum reddat attentum, ꝙ mẽs eius ad Deũ dirigatur, & ei per intentionẽ sedulã coniungatur, & est sensus, Dominus uobiscum, i. in vobis maneat, & uos præmio vitæ æternæ remuneret, & petitionibus uestris effectũ tribuat, seu gratiã Dei impetretis, perseuerantes in illa. Chorus † verò & populus respondent, Et cum spiritu tuo, quod sumptũ est ex Epistola secũda ad Timot. vlt. vbi dicitur, Dominus Iesus

sus Christus cum spiritu tuo, hmõdi etenim mutuæ salutationes notant, ꝙ sacerdotis, & populi vnus debet esse affectus, & est sensus, tu pro nobis facturus es preces ad Dominũ, & quia Dominus Deus preces illas tm̃ approbat, & exaudit, quæ ex bono corde procedunt, oramus & nos similiter ꝓ te, ut ille, sine quo nullum est bonum, sit cum spiritu tuo, ut ꝙ tecum est in ore, sit & in corde, & in te maneat, & secundum hoc cessat hæsitatio quęrentium, quare populus respondet, & cũ spiritu tuo, cum sacerdos dicẽdo, Dominus uobiscum, optauerit Dominum esse cum illis, non solum in spiritu, verum ẽt in corpore, nã & idipsum populus ꝓ hanc respõsionem optat, vt præmissum est. Potest ẽt dici, ꝙ hac responsione populus se refert solum ad actionem imolationis, ad ꝙ sacerdos ꝓcedit, in qua per spm̃ totaliter eleuatus, & ab omni terrenitate prorsus abstractus esse debet. Postquã vero chorus rndit, ipse ad altare reuoluet, s. ad oriẽtem, ut dicitur in proœ. 5. partis, & quasi parum de sua bonitate confidens, uniuersalẽ ad se colligit ecclesiã, dicẽs quasi omnium syndicus: oremus. q.d. orate omnes simul mecum, vt quod postulamus, citius impetremus, quoniã impossibile est multitudinem non exaudiri, & sic orõnem dicit. Dicendo ergo oremus, hortatur alios ad orãdum; quia & ipse monuit Christus discipulos orare dicens: Orate, nec intretis in tentationem. & postea orat, ꝙ a postea Chr̃s orauit: ipse. n. fecit & docuit, ꝙ autem dicit oremus, ab antiquis habemus, qui præmisso, oremus, subiungebãt communiter orationem dicit autẽ, oremus, stãs ante medium altaris propter rationes positas in principio præcedẽtis ti. Oratio aũt, quã dicit, significat indulgentiam, quã Dominus repromisit, & deinde transit ad dextrã partem altaris, vt dicet sub tit. seq. ¶ Oratione finita † chorus respõdet amen, quod est hebraicum verbũ. q.d. fiat nobis, sicut orasti, seu feliciter acta oratio tua, & est sumptum amen, ex Apoc. 10. Amb. exponit, amen, ideſt, verũ est, ꝙ sermo sonat, affectus sentiat. de cõsec. di. 2. reuera. in fi. 38. di. sedulo. 3. q. 5. & hoc nomen quandoque ponitur pro vexẽ, vt ibi: amen amen dico vobis, extrà de iureiur. etsi Christus prout sub titu. de oratione dicetur. Et nota, quòd præmissa salutatio, scilicet, Dominus vobiscum, ad minores, & imperfectiores, & simplices pertinet, sacerdos episcopus, vel eius superiori qui perfectus esse debet, & expressam Christi similitudinẽ gerit, vt se vicarium Christi ostendat. oraturus prima uice vtiẽ uerbo Domini dicẽtis Io. 20. Pax vobis † quæ fuit prima vox Domini ad discipulos, quãdo eis post resurrectionem apparuit, quasi diceret in præsenti detur vobis pax temporis, & in futuro pax æternitatis. De vtraq; Io. 13. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Hoc etiam verbo vsus est dispensator Ioseph ad fratres eius. Postea verò ad instar cęterorum sacerdotum dicit, Dominos vobiscum, vt se esse vnum ex ipsis ostẽdat. 95. dist. olim &c. seq. in fi. Et est aduertendum, ꝙ tunc demum pax vobis dicitur, quando, gloria in excelsis cantatur, & hoc ideo, vt correspondeat ei, quod ibi dicit, & in terra pax hominibus &c. Præterea, hæc salutatio à Christo tẽpore gaudij & lætitiæ, scilicet resurrectionis ad discipulos facta illi cãtico lætitiæ correspondere debet. Sunt etiã qui dicunt, ꝙ pontifex solẽniter celebrãs in diebus, quibus gloria in excelsis, dicit, representat Christum post resurrectionẽ seu resurrectionis gaudium, quo tempore sæpe Chr̃s dicta salutatione ad discipulos vsus est, ideoque Christum imitando primis diebus hoc dicit. In missis verò, quas aliis diebus, uel tẽporibus dicit, vel etiam, quæ ab inferioribus dicunt, Christi passio figuratur & planctus, atque afflictio conformatur. Et ideo in illis pax vobis non dicitur, ne gaudium cum dolore misceatur. Potest etiã dici, ꝙ per Chr̃m facta est pax inter Deum & hominem, & inter angelos & homines, quod manifestauit angelus, qñ ĩ Christi natiuitate cãtauit. Gloria ĩ excelsis Deo, & ĩ terra pax hominibus. Pacẽ verò inter Deum & homines manifestauit Christus, quãdo post resurrectionẽ dixit Apostolis, pax vobis. hæc representat̃ in missa. Primũ ꝓ quemlibet sacerdotem, qui potest cãtare. Gloria in excelsis, angelum representan. Secũdum, per episcopum, qui solus dicit, pax vobis, representans Christum, qui in

Isan.10. persona ecclesiæ dixit Apostolis, pax uobis, utrunque autem dicit episcopus solẽniter celebrans, quia utrunque, s. Christũ & angelum representat. Ipse enim specialior est Christi uicarius, quàm simplex sacerdos, ideòq; cum omittit officium angeli, s. tẽporibus, quib. cantica lętitię sub ticetur, s. Te Deum laudamus, & Gloria in excelsis, omittit similiter adhuc officiũ Christi non dicens, pax vobis, sed Dominus uobiscum, sicut simplex sacerdos. Nõ enim per episcopũ, qui representat Christum, & angelum vna pax sine altera nuntiatur. Idẽ etiam est in, Ite missa est, quod non dicitur nisi Gloria in excelsis dicat.

8 ¶† Sanè diaconus non dicit, Dominus vobiscum per horas, eo quod nõ ita gerit typum Christi, qui per Booz hac salutatione vsus est, sicut sacerdos, qui ea in persona Christi vtitur, legens tamen Euangelium hoc dicit; quia tunc uti officio prędicatoris, & pronuntiat doctrinã ab ipso Christo immediate prolatam, & etiam ceream Paschalem benedicens, quia tunc Christi resurrectionem representat. Sunt tamen quidã, qui dicũt, q in diuinis officijs, quæ dicere tenentur, licite pũt hoc dicere, cum prohibitum non legatur, quibus generalis vsus ecclesię contradicit, vt se inferiores sacerdotib' cognoscãt. ¶ No

9 tandum autem est, q septem† vicibus populus salutatur in missa, quatenus exclusis septem uitijs capitalibus, susciptiat gratiam septiformem. Mysterium. n. missæ, ad septẽ dona Spiritus sancti refert. ¶ Primò, in ipso missæ exordio ante collectã. ¶ Secò, ante Euangelium. ¶ Tertiò, post Euangelium siue dicto symbolo. s. ante offertorium ¶ Quartò ante præfationẽ, cum dicit sacerdos, Per omnia secula seculorum & consequenter. Dominus vobiscum. ¶ Quintò, ante pacis osculum cum dicit, Pax Domini sit semper vobiscum. ¶ Sextò, ante primam post cõmunionem. ¶ Septimo finito finali post communionem uel orationem. ¶ In prima salutatione spiritus sapientiæ intelligitur, quia sapientia intrauit in hunc mundũ, ut saluaret nos. ¶ In secũda spũs intellectus, iõ enim prędicauit, vt doceret nos. ¶ In tertia spiri

Ioa. 20. tus consilij, hoc enim secreto Dei cõsilio se passionis obtulit, vt redimeret nos. ¶ In quarta spiritus fortitudinis, quia pendẽs in cruce diabolũ expugnabit, ut redimeret nos. ¶ In quinta, spiritus scientię, quia resurgens discipulos salutauit, & eis sensum aperuit, vt erudiant nos. ¶ In sexta spiritu pietatis, quia sola pietate humanã naturam super astra leuatur, vt exaltaret nos. ¶ In septima spiritus timoris, quia angeli tremebunt, cùm uenerit ad iudicium vt glorificent nos. ¶ Cęterum, in qualibet salutatione mutatur officium missę, & de vno officio ad aliud transitur, quare meritò salutatio præmittitur. Cum enim ad operarios nouiter ingredimur, eos saluta re solemus, & ẽm hoc octo officia sunt in missa. ¶ Rursus salutatur ẽt in octaua, vt quidã volunt, s. post offertorium ante secretellam. Nam voluens se ad populum dicturus: Orate fratres &c. debet dicere sub silẽtio. Dominus vobiscum. ¶ Verum licet eis† quos salutamus faciem regulariter representemus, tamen in quinque duntaxat ex præmissis salutationibus sacerdos ad populum se conuertit. Nam in illa salutatione, quæ fit ante Euãgelium se non conuertit, quia iam intentus est ad uerba Dei annuntianda, nec ẽt in illa, quæ ante præfationem, quia iam intẽtus est ad sacrificium altaris tractandum, nec etiam in illa, quæ fit ante pacis osculum, quia iã tenet corpus Christi in manibus, & hẽt cor sursum ad Deum, & oĩno intẽ- Luc. 9. tus est ad reuerenter illud tractãdum. Nemo enim mittens manum ad aratrum & respiciens retro aptus est regno Dei. extra deuo. magnæ. ¶ Cæterum quinta, ad populum, cum Dominus vobiscum facta conuersio, significat quinque apparitiones, quas Christus fecit discipulis suis in die resurrectionis. ¶ Prima fuit Mariæ Magdalenæ, Io. 20. & Matt. vlt. ¶ Secũda eidẽ, & alijs mulieribus redeuntibus de sepulchro, qñ dixit eis. Auete. Mat. vlt. ¶ Tertia, Petro. ¶ Quarta, duob' discipulis euntibus in Emaus. ¶ Quinta, ĩ domo decem discipulis absente Thoma. Ioã. 10. Sed qa Mat. 26. altera illarum manifesta non fuit, quãdo videlicet primò apparuit Mariæ Magdalenæ, vel ẽm alios, qñ apparuit Petro, qa nescitur qñ aut vbi ideo sacerdos ante secretellã dicturus, Orate fratres, pdicit sub silentio, Dñs vobiscum, sed patenter dixit Aposto-

Apostolis. Orate, ne intretis in tẽtationẽ. Fuerunt etiam & alię apparitiones, de q bus nil ad præsens. ¶ Non est etiam omit

11 tẽdum† quòd sacerdos semper voluit se ad populum ad dextrã, & per eandẽ se ad altare reuoluit, quasi isto facto dicẽs, Dex

Ps. 117. tera Domini fecit uirtutẽ, dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtutẽ. ¶ Secundo, ad designãdum quòd in sepulcro dominico angelis à dextris sedebat. Tertio ut per hoc sacerdos innuat se rectã & obtentã habere intentionẽ ,p se & pro populo ad cœlestẽ patriã, quæ per dextrã significatur, iuxta illud in cãticis.

Can. 2. Dextera eius amplexabitur me. Quarto, quia versus salutando populum, & cõuersus dicendo oremus, hortatur tã se, quam populum ad orandum, & oratio debet fie

Matth. ri proęternis, quæ per dextram significãtur, vnde Christus sedere dicitur ad dexteram patris, meritò parte dextera sit vtroque, gerit quippe sacerdos typum Christi qui perfectus est in salutationibus, & ora

Ps. 226. tionibus quæ ad dextram fiunt. Verumtamen postquã dixit, Orate pro me fratres &c. se uoluis ad sinistram, iuxta Ps. Circuiui & immolaui in taber. eius ho. &c. p parans se ad imolãdum, quendam circuitum facit, se igitur conuertit tunc ad sinistrã, quæ imperfectior & infirmior est, ad notãdum imperfectionẽ cuiuslibet sacerdotis, præter Christũ. Hinc est, quod præmissa verba dicendo, obsecrat tanquã imperfectus, & peccator, & indigens aliorũ auxiliũ impẽdi sibi aliis, siue beneficium orationis. Secundo quoq; reuoluitur tũc à sinistra, ut per hoc significet tristitiam de passione Christi, ad quam representandã statim intendit. Tristitia enim recte p

2. Cor. 7. sinistram significat, iuxta illud Apostoli à

Eccl. 15. dextris & sinistris p gloriã et ignobilitatẽ p infamiã & bonã famẽ. Debẽt ẽt fieri illæ uolutiones, & reuolutiones ante

Can. 3. medium altaris, iuxta illud, In medio ecclesiæ aperuit os suum &c. In quo & illud cõmemoratur, quod redẽptor noster iuxta Salomonẽ, corpus suum media charitate constrauit pp filias Hierusalẽ. Et antẽ dite, quia quidã dicto, Dominus uobiscũ, ab altare reuoluti, dicunt Oremus, stantes ante medium altaris, per hoc insinuantes se loco in manifesto & populo conue

SVMMA.

1 *Oratio nostra à Deo incipere, ab eodem terminari debet.*
Miſſa officiũ cur ab oratione ĩcipiat, et in gratiã actionem terminetur. ibid.
2 *Orationes cui competat dicere.*
Sacerdotes qui dicantur ibid.
Dominus uobiscũ cur à sacerdotib. præmittatur omnibus orationbus ibid.
3 *Oratio habenda est breuibus.*
4 *Oratio unde dicatur, & unde originem habuerit.*
5 *Orationum uerba qualiter intelligant.*
6 *Oratio cur principium à patre, finem uero à filio sortiatur.*
7 *Iesus, nomen est proprium.*
8 *Seculum quid, & unde dicatur.*
9 *Amen, respon. quid significet.*
10 *Collectæ quo terminentur uarie per discursum.*
11 *Collecta cur nulla dirigatur ad spũm sanctum.*
12 *Orationes qualiter terminari debeãt in exorcismis.*
13 *Orationes cur dicatur collectæ.*
14 *Collectarum quinã fuerint authores.*
15 *Orationes dicẽdæ ĩ tẽplo quot numerã.*
16 *Oratio un ca in summis festis dicitur. Et quare ipsum ratione.*
17 *Lateranensis ecclesia orationẽ dominicã dicit loco collectæ ĩ Miſſa et horis.*
18 *Man' quo cõsilio eleuent ĩ orationib'.*

De Oratione seu Collecta. Cap. 15.

SALVTATIONE p̃missa subiiciuntur orõnes, qa † enĩ omnis nostra oratio à Deo inchoata, circulariter p ipsum terminari dẽt, ideo missæ offm incipit ab oratione, & terminatur in gra

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiarum actione. ¶Vnde videndum est,qs debet orationes dicere. Qualiter,& pro quibus sit orandum, Quid sit oratio.Et quando.Et vbi.Et versus quã partẽ orationes dicendę sint.¶De mutatione sacerdotis ab vna parte altaris ad alteram. Vnde orationes dicantur,& vnde originem habuerint.Qualiter verba eorum intelligantur.Qualiter orationes terminentur. Quare vocentur collectæ. Quæ & quot orõnes dicẽdę sunt,& de inuentoribus earũ.

2 Quomodo pontifex vel sacerdos illas dicens stare debet. ¶Circa† primum notandũ est,quòd ea, quibus populus immediate ordinatur ad Deum,sacerdotes tãtum dicunt,qui sunt mediatores inter Deum & populum,quorum qdã dicuntur publicè spectantia ad totum populum,in cuius persona ipse solus ea Deo proponit, sicut sunt orationes & gratiarum actiones,qdã priuatim, quæ ad offm eius tantũ spectãt, vt consecrationes & hmõdi orationes quas ipse pro populo facit, nõ tamen in persona populi orans, & in omnibus præmittit ; Dominus vobiscum, vt mens populi Deo coniungatur,& quia populus in his, quæ ad Deum ptinent, sacerdotẽ ducem habet, ideo in fine cuiusliber suæ orationis populus consentit, respondens Amen, vt iam dicetur,propter qd & omnis oratio late terminatur,etiam si priuatim fiat. ¶ Sanè orandum † est breuibus verbis, non in multiloquio,vtiã dicetur 22. dist.omnia 43. di. sit rector. prope fi. Vnde & Græci parum & frequẽter orãt, sed in lachrymis & in puritate cordis,nõ in uoce clamosa, sed in mentis intẽtione & lachrymarum compunctione,sic in cõspectu diuinæ maiestatis, & angelorum oportet nos esse,vt mens nostra voci concordet, iuxta illud Psal.Exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Et iterum. Sacrificiũ Deo spiritus contribulatus &c. Debet etiam oratio esse deuota,nã omniũ creatori cum deuotione est supplicãdum. Dũ autem sacerdos alte dicit orationem, alij non debent verbis orare,sed illam orationem attendere, & ad eã respondere amẽ. Pro quibus sit orandum, dicetur in sexta parte, sub ti.de parasceue.¶Quid sit oratio,& qua hora,& tibi horæ canonicæ dicendæ sunt, & uersus quam partem orandum est,dicetur in procemio v.partis, q̃d significet oratio,quæ dicitur ante epistolam,dicetur sub ti.de sessione episcopi.Sane sacerdos dum orat ad dextrã consistit altaris,iuxta illud Exo. Depræcabitur Aaron super cornu altaris, & placabit super eum in generationibus suis, in hoc illud signans,quod fuerat prophetarum, Deus ab austro ueniet . Christus enim Iudæos docuit, ad quos à patre missus fuit, quia dextra Iudęos,Gentiles sinistra figurat & quoniam lętitia per dextrã,tristitia uerò per sinistrã designatur, idcirco ad dextrã partem altaris primum accedit,vt gaudiũ dominicę natiuitatis ostendat. Deinde dicturus Euangelium, ad sinistram conuertatur, ut tristitiam passionis insinuet.Sed iterum redit ad dextram,ut gaudiũ resurrectionis annuntient. de hoc aliter dicẽs sub ti.de mutatione sacerdotis. Romanꝰ vero pontifex oraturus, ad sedem post altare, vel alius episcopus ad latus altaris ascendit, & stans collectam pronuntiat, quam in libro legit aperto , & deinde sedet, quia sicut Euangelista testatur,venit Iesus in Nazareth, vbi nutritus fuerat,& intrauit secundum consuetudinẽ dici sabbati in synagogam, & surrexit legere , & traditus est ei liber Esaiæ prophetę,quem vt aperuit , inuenit locum, ubi scriptum erat.Spiritus Dñi super me, pp quod unxit me, & cum plicuisset librum,reddidit ministro,& sedit.Rursus Pontifex ad latus altaris, vsque ad dictum offertorium morat, vt dictum est sub ti.qualiter eps, vel sacerdos.¶† Sequitur videre,unde orõ dicatur, & vnde orationes originem habuerunt.Et quidem dicitur orõ,ab orando , eo quod per eam populo bona corporis,& aię orãdo petuntur.Licet,enim Dominus sciat,quibus egemus,orare tamen debemus , ꝓut dicetur sub orõne Dñica orat enim sacerdos , pro bonis, vt adsint, & pro malis, ut absint. Designantur autẽ orõnes ī Apoc. per fumum aromatum,q ascẽdit in cõspectu Domini de manu Angeli. Christus.n.uerus homo pp nos passioni deditus , cuius illa vox est holocausta ẽt pro delicto non postulasti , tunc dixi, ecce venio , semper pro nobis orabat, quia secũdum Apostolum . Exauditus est in omnibus ꝓ sua reuerẽtia. ¶† Qualiter verba

Exo. 30.

Abaci

Luc. 4.

Esa.2.

Psal.6.

Psa. 50.

Apoc 8.
Psa. 39.
Heb.5.

verba orationum intelligenda sint, uidemus.Et quidem,quod in quibusdam collectis cõtinetur,prosit huic uel illi sancto talis oratio ad gloriam et honorem,sic intelligi debet,ꝙ ad hoc prosit , ut illi magis ac magis in fidelibus glorificẽtur, aut etiam honorentur in terris,extra, de celebr. miss. cũ Marthæ. prope fi. Cum enim ipsi sint perfecte beati,omnia eis in cęlis ad uotum succedunt,unde non egent nostris orationibus, imò iniuriã facit martyri,q orat pro martyre, licet pleriq; reputẽt non indignum sanctorum gloriam posse vsque in diem iudicii augmentari, & ideo ecclesiã inter in rite pro posse augmentationem glorificationis subiungit, per Dominum nostrum Iesum Christum filium,illud significat,quod ipse in euangelio dicit, Quicquid petieritis patrem

Io. 14. meum in nomine meo, fiet uobis. Orat. enim sacerdos ad Deum patrem,ut per filium suum,qui Dominus noster est,ęqualiter,sicut pater, oratio psiciatur. ¶ Hinc

6 † enī est, quod omnis oratio generaliter ad patrem dirigitur, & terminatur in nomine filii. Non.n per aliam uiam ad nos æterna Dei beneficia possunt decurrere, quam per eum , qui est mediator Dei & hominum homo, Christus Iesus 10.disti. quoniam.sicut mediante crystallo mittit ignis in escam superpositam à sole longin

Ro.5. quo. Et sumptum est hoc de Epistola ad Romanos,ubi dicit, Gloriemur in Deo,

Io. 14. per dominum nostrũ Iesum nemo enim uenit ad patrem nisi per me. Et ipse alibi dicit. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. ¶ Et nota,quod † Iesus est proprium nomẽ,prout dictum est in procemio secundę partis. Quod uero sequitur, qui tecũ uiuit & regnat in unitate spiritussancti &c.ita potest intelligi, unitate spiritussancti &c. hoc est una cũ spiritussancto,nã pater & filius & spiritus sanctus,sunt unũ. Vel in unitate spiritussancti , hoc est in spiritusancto , qui est unitas patris & filii, & amor & connexio utriusque.Possunt etiam sic exponi præmissa uerba , per dominum nostrum &c. ut sit sensus. O pater exaudi per filium tuum, qui hoc vult & potest, vult , quia uiuit potest,quia regnat, uiuit inquam, & regnat tecum in unitate spiritussancti.nõ quidem uiuit & regnat,ut tyrannus spiritu iniquitatis,sed uiuit & regnat Deꝰ spiritu benignitatis.¶ Quod uero sequitur, Per omnia secula seculorum uel consecutiue, uel antonomatice ītelligi potest.Cõsecutiue, sicut generationes generationũ quasi dicat per omnia secula seculorum sibi inuicem succedentium,† Dicunt enim 8 secula , quia sequuntur , nam aliis discedentibus alia sequũtur. Antonomatice,sicut cãtica canticorum, & est sensus, sicut ante omnia secula filius cum patre in vnitate spiritussancti,in deitate uixit & fuit ita & in præsenti seculo,& in futuro, ubi iusti cum sanctis Angelis permanebunt, & iniusti cum diabolis cruciabuntur,credatur æqualiter uiuere cum patre, & spiritusancto,& nullo fine concludi.

† Sequitur amen , quod uerbum optan- 9 tis uel affirmatis ostendit affectum , uel consensum , ut promissum est. Populus, enim assenti ens uoci sacerdotis , qui dixit,per omnia secula seculorum, assentit,quod seculum per eum creatũ est.Vnde in fin.psalmorũ , ubi nos dicimus,fiat fiat,hebræus dicit,amen, amen. Et Christus in Euangelio sæpe dicit, amen,amen ideſt,uerum dico uobis. Respicit ergo ad formam orationis,ut quod oratur,optetur,vel ad modum conclusionis, ut quod concluditur affirmetur, uerbi gratia,cum sacerdos orans dicit,Da nobis quæsumus domine,salutem mẽtis & corporis,populus respondet,amen,ideſt, fiat.& cum sacerdos cõcludit, qui tecũ uiuit & regnat in unitate spiritussancti Deus per omnia secula seculorum, populus affirmando respondet,amen,ideſt,uerum est , uel amẽ, *Apo.vl.* interpretatur ueritas,ut in Apocal.hoc dicit amen, testis fidelis , de hoc dictum est 10 in præcedẽti tractatu. ¶ † Circa terminationem collectarum notandum est quod in eis quandoq; dirigitur sermo ad patrẽ quandoq; ad filiũ quandoq; ad spiritũsanctum,quandoq; ad totam Trinitatem.Si sermo ad solum patrẽ dirigitur,non habita mentione de filio,neque de spiritusancto,tunc dicetur in fine, Per dominũ nostrum Iesum Christum filium tuũ,qui tecum uiuit & regnat ī unitate spiritussancti Deus per omnia secula seculorum,sine per eũdem & eiusdem ut in illa oratione

Protector in te sperantiũ &c. Si verò fiat mentio de filio, vel de spiritusancto, refert an ante finalem partem orõnis, an in fine ipsius fiat mentio de filio. Si verò dirigatur ad patrem, & habita mentione de filio, ante finem, tunc dr̃ in fine. Per eundem dominum nostrum &c. ut in illa oratione, Deus qui de beatæ Mariæ Virginis &c. Si in fine, tunc subijcitur immediatè qui tecum, sine per eundẽ, & eiusdẽ, vt in illa collecta sancti Stephani. Omnipotens sempiterne Deus q primitias martyrum. Et in illa, Deus qui salutis æternæ, uel dominum nostrũ Iesum Christum, sine per vt in illa collecta, Deus, qui nos redẽptione quæ dicitur in vigilia Natalis, & in illa. Illumina quæsumus. quæ dr̃ in Epiphania. vel Iesus Christus dominus noster, vt in illa, Deus, qui ad æternam, quę dicitur feria tertia post Pascha, & in secreta illa. Ipsi tibi, quæ dicitur in cena Domini. Si verò in oratione, quæ ad patrem dirigit fit mentio de spiritu sancto, dicitur ī fine, Per Dominum nostrum, sed tunc dicitur ibi, in unitate eiusdem spiritussancti, Deus, vt in illa, Deus, qui corda fidelium, & in illa, Adsit nobis quęsumus virtus spiritussancti &c. Quòd si fiat ibi mentio de spiritusancto, & posteà de filio, tunc subijcitur in fine immediatè, qui tecum, vt in illa oratione. Mentes nostras quæsumus Domine paracletus, & in illa, Vre igne &c. ¶ Rursus, quando ad patrem dirigimus sermonem, orando, vt ipse det nobis spiritum uiuificandi, vel huiusmodi, tunc dicitur, per dominum, siue per eundem, uel eiusdem, ut in illa oratione, quæ dicitur in benedictione cinerũ. Deus, q humiliatione &c. & in illa, quæ dr̃ in benedictione fontis, Omnipotẽs sempiternæ Deus, Respice &c. Si autem sermo ad filium dirigat, vt in illa orõne. Excita dñe potentiam tuam, & ueni, & similiter in alijs collectis, de aduentu Domini, & illa. Deus qui uirginalẽ aulam, tũc dicitur in fine, qui uiuis & regnas cum Deo patre in vnitate Spiritus sancti Deus &c. Et si fiat ibi mentio de patre, tunc dicitur, qui cum Deo patre &c. ut in illa oratione canonis, Domine Iesu Christi fili Dei, &c. Si verò sermo dirigitur, ad spiritumsanctum, dicunt quidam, quod tunc dicitur in fine, qui cum patre & filio viuit, & regnat Deus &c. Veruntamen † omnis oratio dirigitur ad patrem, vel ad filium, & nulla ad spiritumsanctum, quia spiritus sanctus ad donum, & à dono non petitur donum sed potius à largitore doni, petitur ergo à patre, & filio, & ad eos sermo dirigitur, tanquam ad donatores, & non à spiritusancto, qui est donum, & pariter ab utroque procedit. Si aũt ad totam Trinitatem sermo dirigitur, tunc dicitur in fine, per dominum, siue, per eundem, & eiusdem, vt in illa oratione canonis. Suscipe sancta Trinitas, & in illa, quæ dicitur in Missa, Placeat tibi sancta Trinitas, in quibus dicitur per Christum dominum, quod succedit in orationibus in locum, per dominum nostrum, causa breuitatis, Idemque in oratione, quę ad Deum prẽm dirigitur, de eo mentio fiat, vt in illa. Omnipotens sempiternæ Deus, qui dedisti famulis tuis, tunc dicunt quidam, qui viuis & regnas Deus, per omnia secula seculorum. Alii verò intelligentes, quod oratio ipsa ad Deum filium dirigitur, dicũt tunc qui viuis, & regnas in unitate spiritussancti Deus per omnia secula seculorum, & in illa oratione, fidelium Deus omniũ cõditor, tota nanque Trinitas conditor, & redemptor est, licet Christus propriè sit redemptor. Potest etiam dici, quòd oratio, quæ sic ad Trinitatem dirigitur, concluditur sine aliqua personarum distinctione, qui uiuis & regnas Deus per omnia secula seculorum. Vel conuertat orans sermonem ad se, vel ad populum dicens, qđ ipsa præstare dignetur, & sic etiam cõcluditur in orationibus benedictionalibus. Sanè in oratione, in qua sermo dirigitur ad caput Ecclesiæ sic videtur debere dici, qui viuis, & regnas, cũ Christus sit caput ecclesiæ, extra de sacra unctione, c. primo sed nõ est ita. Tota nanq; Trinitas est caput ecclesiæ, ideoq; dici debet, per dominum nostrum. In exorcismis † verò ad expellẽdum dęmonũ aliter dicitur, quoniã in aquæ benedictione dicitur, p eũ q venturus est iudicare viuos & mortuos, & sęculum per ignẽ. Similiter & ī catechismis dicitur, qui venturus est &c. quàm cito. n. diabolus audit Christum esse venturum iudicare seculum per ignem, fugit, trimens

11

12

mens iudicium ignis; quia scit se post diẽ iudicii æterno igne præmendum. Eadem quoque ratione dicit magister Gilbertus, quòd orationes in exequiis mortuorum debent sin ili modo finiri, communis tamen vsus ecclesiæ tenet, ut dicatur. Per dominum nostrum &c. in illa tamen oratione, Fidelium Deus omnium conditor, debet dici, qui uiuis & regnas &c. vt præmissum est. Et aduerte, quòd orationes in laudibus, in missa, & in vesperis, sub eodẽ & solẽniori tono dicuntur, pro eo, q illæ horę solennius & festiuius in ecclesia dicuntur: in aliis uero horis & officii alius tonꝰ minus solennius seruatur, tum quia minus solenniter dicuntur, tum quia illæ ad alium referri possunt significatum. Omnibus autem orationibus, præterquam in exorcismis ꝑmittitur, oremus, non tamen semper Dominus uobiscum, vt dictum est

13 in præcedenti. ¶ Sequitur videre † quare orationes, quæ circa principium Missæ dicuntur collectæ vocentur. Et quidẽ ideo, quia sacerdos, qui fungitur legatione ad Deum pro populo, in eis petitiones omnium in unum colligit, & cõcludit, vt eas ad dominum referat, propriè tamen dicũ tur collectæ, quæ super collectum populũ dicuntur; puta in processionibus, uel dum colligitur populus ad stationem faciendã; vt de vna ecclesia procedant ad altare. 59. dist. quoniam de consecr. dist. 5. conuenit. In vrbe nanque quælibet ecclesia stationalis habet aliquam ecclesiam sibi vicinam, in qua colligitur populus die stationis, & ibi dicitur collecta super populum collecta. & inde omnes simul ad ecclesiam, in qua fit statio, accedunt. Vnde in concilio Agaten. de consec. dist. 5. conuenit, in fi. dicitur, quòd plebs collecta oratione ad vesperam dimittatur ab episcopo cum benedictione, & est sumptum hoc nomen de Leuitico, vbi sceno pegia, quæ est vltimũ festorum legalium, collecta vocatur, pro eo, quia in fructuum collectione fiebat, & figurabat futurã operum nostrorum collectionẽ, cum dicetur; Ecce homo, & omnia opera eius cum eo. ¶ Orationum † varii fuerunt doctores, quarum numerus & varietas intantum excrescebat, quòd octauum Africanum concilium constituit, vt nullę prẽces, vel orationes, vel Missæ, vel Præfationes, vel commendationes, uel manuum impositiones dicantur, nisi in cõcilio fuerint approbatæ. Et Gelasius Papa tam à se, quam ab aliis appositas preces dicitur ordinasse. Beatus Grego. seclusis his quæ nimia, vel incongrua videbantur rationabilia coadunauit, congrua multa nihilominus per se necessaria superaddens.

14

15

16

¶ Cæterum, quidam † modum & ordinẽ excedentes, intantum orationes multiplicant ut auditoribus tantum tędium generẽt & fastidium, quasi Deus & homo, verborũ multitudine flecti possit, ut præmissum est. de consec. dist. 5. non mediocriter, cum e contra Esaias dicat: Cum multiplicaueritis orationes uestras nõ exaudiam. & Dominus in euangelio dicat, Cum oratis nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt. Putant enim in multiloquio exaudiri. Vnde cum ei dixissent Apostoli, Domini doce nos orare, compẽdiosam eos orationem docuit Pater noster &c. Huiusmodi ergo orationis formam sequẽtes facere dotes in Missa septenarium orationes numerum non excedunt. Nam Christus septem petitionibus omnia corpori, & animæ necessaria comprehẽdit in illa, prout sub eo dicetur, quia uero numero Deus gaudet impari, quidã obseruant, ut impares dicãt in Missa orationes, videlicet, vel vnam tãtum, sicut una epistola, vel vnum Euangelium dicuntur, & iste numerus est ordinarius, vel tres, vel quinq; uel septem, Vnum, ad designandum fidei unitatẽ, vel unitatis sacramentum. Tres ad significandum mysterium Trinitatis & quia Christus ter in passione orauit, dicens: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, Quinque, ad designandum quinq; plagas Christi, seu in quinq; partitã Christi passionẽ. Septem ad designandum spiritũ gratiæ sẽptiformis, seu septem dona spiritussancti. Deus enim diuisionem & discordiam detestatur. Vnde cũ cæterorum dierum operibus benediceret, operibus tamẽ secundæ diei benedixisse nõ legitur, eo quòd binarius numerus primò ab unitate recedebat & ab eo cæteri diuisibiles numeri originẽ sortiuntur, & impar numerus mundus est. 32. q. 1. nuptiæ. ¶ Et nota, quòd in summis † festis tantummodo dicitur una collecta, nisi fortè eadem die aliud festum

occurrat. ¶ Sciendum quoque est, quòd totidem collectæ & eodem ordine dici debent in secreta, post communionem, quot præcesserunt ante Epistolam in exordio Missæ. nec plures, nec pauciores, finis non quę debet suo principio & quilibet post communionem collectæ & secretelæ præcedentibus conuenire. Cauendum est etiam, quia si collecta pro defunctis inter misceatur in Missa, quæ dicitur pro uiuis non finalis, sed penultima, vel antepenultima dicatur, quia finis debet ad suum principium retorqueri, de consecr. dist. in. prima. episcopus. Semper enim facienda est memoria pro defunctis, prout dicetur sub 10. particula secretæ, super uerbo, Memento etiam Domine, & cæt. quia etiam uiuorum & etiam Sanctorum, in quorum honore celebrantur, qui in uita gloriæ viuunt, auxilio egent. Sed in Missa pro defunctis intermisceri non debet collecta pro viuis, etiam, vt quidam dicunt, illa communis, Deus qui uiuorum dominaris &c. ab August. composita, ad notandum, q̃ defuncti iuuare nequeũt uiuentes in hac vita, nec etiam implorare æternam uitam, licet ipsi iuuari ualeant ab utriusque. In Missa tamen pro defunctis potest, ut quidam dicunt, esse penultima collecta de sanctis, & econuerso. Inno. Papa Primus composuit quatuor collectas pro mense Septembri. Innocentius uero Papa Tertius composuit illam. A cũctis nos quæsumus Domine, mẽtis & cor-
17 poris defende &c. In † ecclesia Lateran. nũquam dicitur oratio, sed in Missa, & in omnibus horis loco orationis alta uoce pronuntiatur oratio dominica, quę in no
18 uo testamento prima oratio fuit. Nam & in primitiua ecclesia sic fiebat. ¶ † Sanè Pontifex, seu sacerdos dum orare, seu orationem dicere incipit, manus eleuat, & extendit, iuxta illud Heb. 12. Manus remissas erigite, & genua debilia roborate, & Romano Pontifici, & etiam aliis Episcopis in multis ecclesiis ministri adstantes, eleuatas manus sustentant, quæ manuum eleuatio à lege sumpsit exordium. Legitur enim Exod. 16. & cap. 36. distinct. si quis. quòd cum Israel pugnaret aduersus Amalech in deserto, Moses ascendit super uerticẽ collis. Cumq; leuaret manus, vincebat Israel, si verò paululum remisisset. Amalech populum superabat, Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Legitur etiam 3. Regum capit. 7. quòd Salomon stetit ante altare Domini in conspectu ecclesiæ Israel, & expandit manus suas in cœlum orans pro populo. & Gene. 4. Leuo manum meam *Act. 1.* ad Dominum Deum excelsum. Eleuatio autem ipsi representat, quòd Christus eleuatis manibus ferebatur in cœlum. Vel eleuat manus ad instar Saluatoris in cruce pendentis, Vnde illud, Eleua- *Psa. 140.* tio in manuum mearum sacrificium vespertinum. Extensio vero manuum id eo fit, Nam Christus cum expandisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit, dicens, Pater mi, dimitte illis, *Luc. 23.* quia nesciunt quid faciunt, mortaliter instruens, quia Christus semper paratus est recipere pœnitentes. Iuxta illud, quod ipse promisit. Omnis qui venit ad me, non eiiciam foras. Quidam tamen perfidi hęretici derident huiusmodi manuum extensionem, propter illud Esa. Cum extenderi- *Ioan. 6.* tis manus vestras, auertam oculos meos à vobis. *Esa. 1.*

S V M M A.

1 *Epistola, quid. Vnde dicatur. & quid significet.*
2 *Epistola ubi debeat legi.*
3 *Epistola cur præmittatur Euangelio.*
4 *Diaconus lecturus Epistolam à quibus, & quot comitetur.*
5 *Epistolam legens, quo flectere vultum debeat.*
6 *Epistola sumpta ex libro Mosi, vel Salomonis quæliter terminetur.*
7 *Epistolam legere non potest quis, nisi fuerit subdiaconus.*
8 *Ministerium verbi Dei est triplex.*
9 *Sedendi vsus vnde.*
10 *Lectiones Apostolicas & Euangelicas qui primum statuerit, debere dici ante sacrificium.*
11 *Euangeliorum, Epistolarum, et Prophetiarum varia est terminatio.*

De

De Epistola. Cap. 15.

1 ORATIONE finita dicitur epistola, † quæ significat doctrinam Apostolorum. Eleganter autem illam præcedit oratio, qua Legitur Luc. 10. c. Rogate dominum messis, ut mittat operarios suos in messem suã. ¶ Sane Epistola Græce, Latinè supermissio, uel superrogatio, dr̃ ab ἐπὶ q̃ est supra, & στολὴ missio * Missa. n. est ab Apostolis supra legem Mosi supra Psalmistas & Prophetas, supra euãgelium, sicut & prophetię supra legem, unde & literæ de una persona ad aliam missæ, appellantur Epistolę, scilicet supra missę quasi missę supra, seu præter id, quod refert nuntius uiua uoce, sicut & Apostolus supra id, quod dixerat Ephesiis, Corinthiis, & aliis epistolas mittebat
2 Legi debet † Epistola secũdum magistrũ Petrum Antisiodoren. in dextra parte ecclesiæ, quia Christus primo venit ad Iudæos, qui dicebant in dextera esse. Melius tamen fit in medio ecclesię pro eo, q̃ Ioãnes fuit medius inter Apostolos, & prophetas, ut iam dicetur. Dicitur quoq; Epistola in loco inferiori, Euangeliũ in superiori, & suppositio panno, de quo sub Euã
3 gelio dicetur. Præmittitur † autem Epistola Euangelio. Epistola nãque designat officium, quod Ioãnes ante Christum exercuit, qui præiuit ante faciẽ domini parare *Luc. 1. Ma. 20.* uias eius: sicut ipse testatur, Ego uox clamantis, in deserto, parate uiã domini. Ioãnes ergo quasi subdiaconus & subministrer illius, qui de se dicit: Non ueni ministrari. Vnde sicut p ædicatio Ioannis præcessit prædicationẽ Christi, ita Epistola Euangelium præcedit. Gerit quoque Epistola figurã legis & prophetiæ, quæ Christi aduentum præcesserunt, sicut ipsa Euãgelium præcedit. Præcessit quidẽ lex Euãgelium, sicut umbra lucẽ, sicut timor charitatem, & initium perfectionem. ¶ Sane
4 † subdiaconum Epistolam lecturũ unus tantum comitatur acolytus, quia prędicationem Ioannis pauci secuti sunt, quoniã lex neminẽ ad perfectionẽ ducit, sed diaconum Euangelium lecturũ, tam subdiaconi, quam acolyti & cæteri comitãtur, quia prædicationem Euãgelii, quæ perfectionẽ facit, plurimi suscepерunt. Dicit ẽt potest quod per subdiaconi & subdiaconi ad legẽdũ processum, duplex Christi manifestatio, per duplicem eius aduẽtum significatur, quorum primus unum tãtum habuit præcursorem, scilicet Ioannem, q̃ per subdiaconum præcedentem significatur. Secundus duos habebit, uidelicet Enoch & Heliã, qui per duos uel plures p̃cedẽtes diaconum figurantur. Facies autẽ † Epistolam legẽtis respicere debet altare 5 quod Christũ significat, quia Ioannis prędicatio se & alios dirigebat in Christum de cuius vultu iudicium, & æquitas procedunt. extra ut eccle. ben. ut nostrum. Is vero, qui prędedit subdiaconum euntem legere, non uertit faciem ad legentem, q̃a Ioannes nõ ad se audientes, sed potius ad Christum dirigebat. ¶ Sed qui diaconum euntem legere præcedebant. nunc respiciunt ad Euangelium, & ad faciem recitãtis. Primo, ut ex mutua utriusq; inspectione, amor & charitas Christi notetur, q̃ in Euangelio prędicatur. Secundo, ut se esse cõtestes euangelicæ doctrinæ ostendant. sicut legitur in Esa. Vos estis testes mei, di- *Esa. 44.* cit Dominꝰ. Quia vero. Ioãnes fuit limes præcedentium, & subsequentium, medius inter Apostolos & Prophetas. Nam lex & *Luc. 16.* prophetæ usque ad Ioannem, & ex eo regnũ Dei euangelizatur. Idco Epistola nec semper legitur de prophetis, nec semper de Apostolis, sed interdũ sumit̃ de veteri testamento, interdum de nouo. Ioannes enim, cuius uocem representat. Epistola, cum antiquis Christum prædixit futurũ, *Ioan. 1.* dicens. Qui post me uenit, ante me factus est, & cum modernis Christum ostendit *Ioan. 1.* præsentem, dicens, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Interdum ergo sumitur de Apostolis, quia licet eorum doctrina non præcesserit euangelium, tamen ad uitam æternam refertur, sicut lex & prophetia, & interdum de veteri testamento, raro tamen, quia uelum templi est scissum, nec ponẽdum est ante oculos uelũ, epistola tamẽ nõ legitur de quinque libris Mosi, quia in illis temporalia promittebãtur. In cuius signum lectiones de illis sumptę terminãtur in grauem acẽtũ. ut iam dicetur. ¶ Cõsiderãdum † autem 6

est,

est, quòd quando electio, vel epistola de libris Mosi, vel Salomonis sumitur, nomen eorum recitat, vt dicetur in proœmio sex tæ partis. Item in epistolis, quæ sumuntur de prophetis, vel de actibus Apostolorum, siue de Apocalypsi ponitur in principio hæc oratio: In diebus illis, & in fine dicitur, ait Dominus omnipotens, eo q in libris illis hoc sæpe scriptum inuenitur. Eadem ratiã dicitur in epistolis Iacobi, & Petri Charissimi & in epistolis Pauli Fratres, & in Christo Iesu Domino nostro. In epistola tamẽ ad Hebræos dicunt quidam non debere apponi Fratres, eo, q Apostolus suspectus erat Hebræis, sed melius est, vt apponatur: quoniã quidam boni erant inter eos, vt ipse eos in quodã loco eiusdẽ epistolæ uocat fratres. Propter præmissam etiam causam dicitur in Euangelio. In illo tempore: propriè tamen loquendo nulla epistola est de veteri testamento, sed illæ lectiones vocantur. Porrò licet in epistolis, quę de Apocalypsi leguntur, dicatur: Lectio libri Apocalypsis beati Ioannis Apostoli, in quibusdam tamẽ ecclesiis & Apostoli tacetur illud verbũ beati. Certum est enim, q Beatus Ioannes precipuè fuit inter Apostolos à Christo dilectus. Dilectio autẽ Dei, bonos nos efficit, quia beatus, quẽ elegisti & assumpsisti. Hac ergo consideratione, cum ficut cæteros sanctos superuacuum est beatitudinis titulo sanctum ostẽdere, & Solem quodammodo facibus adiuuare. 6. q. cap. omnia. cum ipse uelut titulus per se parens est cũi beatitudinis, scilicet dilectionem Dei euidenter præ cæteris sit sortitus. Cæterum nullus debet † epistolam solẽniter in ecclesia legere, nisi sit subdiaconus, qui si fortè defuerit, dicatur à diacono, de quo dictũ est in secunda parte, sub ti. de subdiacono, & de diacono vel etiam à sacerdote. Melius enim est, vt sacerdos etiam missam cãtãs, illam legat, quam si ab acolyto uel alio in ferioris ordinis legatur. ¶ Circa hoc autẽ notandum est q populi instructio fit per verbum Dei, quod quidẽ à Deo per eius ministros ad populum peruenit, & ideo ea quæ ad plebis instructionem pertinent non à sacerdote, sed à ministris dicuntur. ¶ † Ministerium tñ verbi Dei triplex est. ¶ Primum authoritatis, quod competit Christo, qui minister dicitur, Matthæi septimo. Erat enim sub potestate docens. ¶ Secundum manifestæ veritatis, qđ competit prædicatoribus noui testamenti, de quo dicitur in secundo Corin. tertio. Qui & idoneos fecit ministros. ¶ Tertiũ figurationis, quod cõpetit prædicatoribus veteris testamenti, ideo q; doctrinam Christi proponit diaconus. Doctrinã verò prędicatorũ veteris test. proponitur per subdiaconos. Nec obstat, q aliquando p eos legitur loco epistolæ aliquid de ipso veteri testamento; quia prædicatores noui testamenti etiam vetus prædicant. Cęterum doctrina prædicatorum veteris testamẽti non semper legitur: sed illis diebus, quibus præcipuè cõfiguratio noui & veteris testamẽti designatur, ut in ieiuniis quatuor tẽporum, & qñ aliqua celebrantur, quæ in ueteri lege figurata sunt, sicut passio, natiuitas, baptismus, & aliquid huiusmodi, & quoniã vtraq; doctrina ordinat ad Christum & eorum, qui præibant, & eorum, q sequebãtur, ideo doctrina Christi postponitur quasi finis. Cum autem dicitur Epistola, genua nõ fl. ctimus, cum ad nouum pertineãt testamentum imò sedemus, qa doctrina in silentio & quiete audiẽda est. Vsus † etiam sedendi à ueteri testamento assumitur sicut in Esdra legitur. Milites tamẽ stare consueuerunt, quando Epistolæ Pauli leguntur in honorem eius, quia milites fuit, unde in signum militiæ suæ depingi cum ensẽ in manu, uel ideo, quia ipse stiam prædicationem Euangelium nominauit. ¶ Et est sciendum, q nunquam in Quadragesima legitur Epistola Pauli, nisi tantum in cœna Domini, quia ad nouum pertinet testamentum. ¶ † Sanè lectiones apostolicas, & euangelicas, qs primo ante sacrificium diei debere statuerit, nõ oĩno certum est. Creditur tñ, q primi successores Apostolorum, eo q ĩ illis eadem sacrificia celebrari iubentur. ¶ Quæritur autẽ, quare † prophetias vo e inferius deflexa: Euãgelium verò ac Epistolã, vocem exaltando, finimus? Rñdeo per prophetã, quæ est in veteri testamento, synanoga, quę in clinata st, & cecidit, intelligitur, ideoque inclinando vocem, & quasi cadendo prophetia finitur. Hinc etiam est, quòd synagoga depingitur, quasi fracta hasta vexilli per

Rom. 10.

Heb. 3.

Matt.

Psal. 64.

7

8

9

10

11

12

per Euangelium verò & Epistolam Ecclesia militans repræsentatur, quæ exaltata est, & ideo illa cũ exaltatione uocis finiũtur. Præterea in veteri testamento tẽpora lia & caduca promittebant, in cuius figura lectiones in grauem accentum terminantur. In nouo verò testamento spiritualia & æterna, in cuius rei signũ Euãgeliũ & Epistola in accentum terminãtur acutum. Quædam tñ lectiones de veteri testamento sumptæ, quæ in officio Missæ pro Epistolis sępe eleguntur, in acutum terminantur accẽtum, & sub tono Epistolari legunt. Cum.n. tunc in locum Epistolæ succedant, meritò, & quo ad hoc, & quo ad nomen illarum debent imitari formam.

ADNOTATIO.

* Missio.] Videtur author hoc verbum minus duxisse à sua ἐτυμολογία. Dicitur enim ἐπιστολὴ ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλειν, qđ est mittere, quia ad absentes mittit. Vel, si mauis, ἐπιστολή, iussum mandatum.

S V M M A.

1 *Subdiaconus, epistola lecta, reuerentiã facit sacerdoti, quaque id significatione & n. 3.*

2 *Subdiaconus manus sacerdotis osculatur lecta Epistola.*

De reuerentia post lectam Epistolam facienda. Cap. 17.

1 POST lectã † epistolã subdiaconus cũ acolyto ad sacerdotẽ accedit, illud insinuãs Matt. 11. q Ioannes cũ audisset ĩ vinculis opera Christi, misit duos ex discipulis suis non credentes Christum esse Messiã, vt interrogarẽt illum. Tu es q venturus es, an aliũ expectamus. Et rñdẽs Iesus, ait illis. Euntes annunciate Ioãni, quæ vidistis & audistis. Cæci uidẽt &c. vt dicetur in 6. par. sub 3 dominica aduẽtus. Quia verò illi per uisa miracula cognouerunt hunc esse, de quo eorum magister p̃dixerat. Qui post me venit, ante me fact̃ est, cuius non sum dignus soluere calcia-

Ioan. 1.

menta sua, ideo pronus ad pedes calciamentum Ro. Pontificis subdiaconus osculatur. Prętera, quia dextra † Dñi fecit virtutẽ, ideo subdiaconus in quibusdã eccle sijs osculatur dextrã sacerdotis. Adhuc lecta Epistola subdiaconus librum clausum ẽpo representat, ipse verò supra illum manum ponit, quã subdiaconus osculatur. Nempe episcopus Christum figurat, qui clausus liber representatur, ad designandum, quod solus Christus potuit aperire librum, & soluere signacula eius, in quo & ipse Christus, & eius mysteria clausa erant, donec cœpit ab ipso Christo p prædicationem Euangelij aperiri. Christus autem legem, in qua clausus tenebat̃ opere impleuit, q non uenit legẽ soluere, sed adimplere, q̃ significat manus impositio super librum. Manus.n. opus significat. Ipsa quoque manus impositio significat desiderium & promissionem credendi, & opere complendi, quæ lecta sunt. Quia uerò nemo accipit benedictionem in lege promissam, nisi qui cum amore, qui per osculum designatur, opere perficit, quod sermones alios facere docet, ideo ad hoc designandum subdiaconus benedictionẽ accepturus manum episcopi osculatur. ¶ † Rursus quia Pontifex (vt præmissum est) Christum representat, subdiaconus & cæteri debent ei actus suos humiliter subdere, & ab ipso benedictionis gratiam postulare. Vnde in Euangelio. Cum omnia benefeceritis, dicit, Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus, & subsequenter episcopus uel sacerdos benedicit, quia & Christus commendauit Ioãnem dicens. Quid existis uidere in desertũ p̃phetam? etiam dico uobis plus, quàm p̃phetam. Amen amen dico uobis. Inter natos mulierum &c. Subdiaconus ergo post finem, diaconus verò ante principium lectionis ad sacerdotes accedit, & exhibet reuerentiam, quia lex finem accepit in Christo, sed Euangelium originẽ sumpsit ab ipso, nã lex & Prophetæ vsque ad Ioannẽ, Euangelium Christi & epistolæ post Ioannem. In missa verò pro defunctis sub diaconus lecta epistola non venit in osculum manus, tum quia ibi cessat ratio supra dicta, tum quia in illa missa quælibet solennitates subtrahuntur.

Psal. 17.

2

3

Luc. 7.

Matt. 11.

Ioan. 1.

SV M-

S V M M A.

1 *Sacerdos ī missa quare sedeat. l. mitra n. 3*
2 *Sessio ministrorum in missa quid notet.*

De Sessione sacerdotis, vel episcopi, & ministrorum. Cap. 18.

1 EXPLICATIONE finita † sacerdos seu episcopus sedet. ¶ Et est notādū, q̄ in Missæ officio, tribus horis sedet, videlicet dū epistola legitur, de quo tide mutatione sacerdotis dicetur, & dum responsorium & Alleluia cantantur, significātes tres dies quibus dominus sedit Hierosolymis in templo in medio doctorum *Luc. 2.* audiens & interrogans illos. Sedens aūt stat conuersus ad populum, ut ostendat potestatem sibi à Deo esse datam, quòd possit speculari, & superintendere, q̄ stāt in ecclesia humiliter, & qui superbè, animæ enim ei commissæ sunt, & de illis est rationem redditurus Deo. Sed etiam in loco eminentiori, vt quasi uineator custodiat uineam suam, & populo superintendat, nam & dominus in altapolorum sede stans, custodit ciuitatem suam. ¶ Porrò, oratio, quæ dicitur ante epistolā, prius *Act. 1. Marc. vlt.* quàm sacerdos sedeat, specialiter significat tempus illud, quo Christus in cœlum ascensurus, Apostolis bene dixit. Sessio verò, quæ sequitur, significat Christi sessionem post Ascensionem ad dextram patris, sedes quippè victoris est. Vnde sessio sacerdotis, victoriam Christi designat, ut dicetur sub titu. de mutatione sacerdotis.

2 ¶ Sessio † ministrorum significat sessionē ipsorum, quibus dicitur. Sedebitis vos super sedes iudicantes xii. tribus Israel, scilicet illos, qui in cœlestibus iam regnant. *Ma. 19. Luc. 19.* Qui verò in choro laborant, illos qui adhuc in mundo peregrinantur. Vnde lectores & cantores ad officium surgentes negotium Dei agunt, quibus dicitur, negotiamini, dum uenio. Quidam ergo ministrorum cum episcopo sedent, per quos Christi membra in pace iam quiescentia, ibi intelligūtur de quibus Apostolus. Cō *Eph. 2.* sedere fecit nos in cœlestibus in Christo, aut illi, q̄ iudicabunt. xii. tribus Israel, alij vero stant, per quos Christi mēbra adhuc in certamine posita intelliguntur. Nēpe Pontifice sedente in quibusdam ecclesiis, candelabra mutantur de locis suis, & collocantur in ordinem vnius lineæ à primo vsque ad altare, ad notandū, q̄ de plenitu- *Ioan. 1.* dine Christi omnes accepimus in spiritu vnitate, sed gratiarū uarietate, diuisiones enim sunt gratiarum; idē autem spiritus. de consec. dist. 4. cum omni. Spiritus enim à primo cereo stato seu candelabro, idest à Christo procedens, & vsq; ad altare, i. electorū corda perueniens alternatim in *1. Cor. 12.* mēbris dona uariat gratiarū. Et memēto, q̄ acolyti deponunt cādelabra in terram, quoniam post per actū p̄dicationis officia per humilitatē agnoscunt, q̄ sunt puluis, & cinis, sicut dicit Abraā. I. loquar Dño, cum sim puluis & cinis. † In Romano or- 3 dinario legitur, vt Pontifex non sedeat, *Ge. 18.* donec post primā orationē dicatur amē. Non ergo debet sedere vsque ad lectionē, quoniam præcedens officium gratulationi de Aduentu & operibus Christi deputatur. Episcopus enim Christum uenientem & operantem significat, cæteri verò eos, qui præibant, & qui sequebantur, & qui obuiabant, representant.

S V M M A.

1 *Graduale sequitur Epistolam Limi. n. 2. quid significet, ibid. & 7. & vnde dicatur n. 3.*
4 *Graduale qua voce offerendum.*
6 *Responsorium vnde dicatur.*
8 *Versus responsorij, vel gradualis quid significet.*
9 *Hymnus gloriæ patri nō cantat post responsoriū Missæ. post horariū aūt sic.*
10 *Gradualia qui composuerint.*

De Graduali. Cap. 19.

1 POST epistolam † cantatur graduale, seu responsorum, q̄d p̄tinet ad opera actiuæ vitæ, ut noteē non operibus respondere, eis, quę in lectione audiuimus, scilicet prædicationem. ¶ Rursus, quod Ioannes prędicabat pœnitentiā dicens, Pœnitentiam agite, appropinquabit enī regnum cęlorum. Et iterum Faci- *Mat. 3.* te dignos fructus pœnitētiæ. Merito post epistolā graduale sequitur, quod pœnitentiæ lamentum insinuat, propter quod in diebus Pentecostes de officio tollitur, ut iam dicetur. Tertio ideo post epistolam sequitur graduale, q̄a post prędicationē *Ioan. 1.* Ioannis discipuli secuti sunt Christum. sicut Ioannes Euangelista describit. Stabat (inquit) Ioannes & ex discipulis eius duo & respiciens Iesum ambulantē, dixit, Ecce agnus Dei, & audierunt duo discipuli eum loquentem, & secuti sunt Iesum. Ad hoc cantus epistolam comitatur q̄a prædicationes prędicatorum secuta sunt gaudium ecclesiæ & Dei laudes & præconia credentium de conuersione, quia per graduale conuersio de Iudęis, per uersum conuersio de Gentilibus, per Alleluia, utriusque in fide lætitia, per sequētiā canticum uictoria figuratur. Alia ratio ponetur sub ti. de tractu. ¶ † In quibusdam ta- 2 mē ecclesiis graduale ante epistolā cantatur, ad notandum, quod prædicator prius opere, & postea uerbo debet docere. Dicitur autem † graduale, uel grale, à gradi- 3 bus scilicet humilitatis, significās ascēsus nostros de uirtute in uirtutem, sicut filii Israel de mansione in mansionem processerunt, ut tandem uideamur Deus Deorū in Syon. Vnde in Deut. Terra nostra *Deut. 2. Ps. 83.* monstruosa est, Hęc terra est cęlestis Hierusalem, quæ per cogitationes cęlestium habetur. Conuenit enim graduale illi, q̄ nedum ascendit de uirtute in uirtutē, sed adhuc in conuale positus lachrymarum, iam tāma ascensiones in corde disposuit, 4 Rectius † ergo faciūt, qui graduale nō festiuis & modulatis uocibus offerunt, sed quasi cantum grauem, asperum simpliciter potius & lamentabiliter canūt, tamen responsorium, per quod etiam prędicatio noui testamenti figuratur, altius lectione & epistola, quę significat prędicationem ueteris testa. canit, ut si quis fortè cordis auribus obturatis, depressa admonitione ueteris test. non excitatur saltem excelsa modulatione noui demulceatur. Verūtamen & lector & cantor officiū suū impleturi gradum ascendunt, quia doctor per fectione uitæ vulgū transcendere debet, 4. distin. statuimus. ¶ Potest etiam dici, q̄ 5 per epistolam Ioannis, per graduale Apostolorum prædicatio intelligitur, per alleluia, deuotio & lętitia. ¶ Rursus per lectionem uetus, per cantum uero nouum intelligitur testa. Sic ergo cantus suauior est lectione, sicut nouum testam. suauius est ueteri. † Secundo dicitur graduale, à 5 gradibus altaris, eo quod in festiuis diebus in gradibus cantatur sicut & alleluia, ad notandum pręmissos uirtutum gradus. In profestis uero diebus in medio chori ante gradus altaris cantatur, ad designandum, q̄ in corde, quod est in medio corporis, prænissos gradus fundare debemus. Tertiò, dicitur graduale, quoniā apostoli post Dñm gradiebātur, ut iam dicetur. ¶ Responsorium † uero dicitur, quia ver 6 sui, uel epistolæ correspōdere debet, ut si in epistola agatur de gaudio, & in responsorio similiter, si ibi de tristitia, & hic similiter, ne possit nobis improperari, q̄ 7 Dominus dicit, Cantauimus uobis, & *Luc 7.* non saltastis, lamentauimus, & non plo- *Ro. 12.* rastis. Vnde Apostolus. Gaudete cū gaudētibus & flete cum flentibus. Dicitur ēt responsorium, quia choro respōdente, illud incipientibus cantatur, propter quod significat uitam actiuam, in qua sancti se adinuicem hortantur, ut ad ęternā peruenīant uitam. Potest tamen responsorium ad respōsionem Apostolorum referri, qm̄ Christo uocāte & dicente, Venite post *Mat. 4.* me, ipsi non tantum uerbo, sed opere responderunt, quia relictis omnibus, secuti sunt eum, & gradiebātur post Dominum discipuli post magistrum. de hoc dicetur in procœmio quintę partis. ¶ † Significat 7 autem graduale seu responsorium laborātes in hac uita, & ideo non dicitur intra octauas Paschæ & Pentecostes, per quas octauæ nostrę resurrectionis designant, quando omnis laboris expertes erimus. Absterget Deus omnem lachrymam ab *Apoc. 21* oculis sanctorum suorum. Itaq; ī graduali seminamus, in alleluia metemus. Vers⁹ 8 responsorii sic uocatur, quoniam de eo fit reuersio ad responsorium, prout sub ti. de alleluia dicetur. ¶ Rursus graduale bonum opus, & uitam præsentem, in qua seminamus & à Domino peregrinamur, signifi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

significat: versus verò adiutorium designat. 8 ¶ Versus† ergo post graduale canitur, quia adiutorium nobis est necessariũ, quãdiu in hoc erga stulo detinemur Graduale planè incipitur, ne nimis versus ascendant, in quo designant, qui religionem propter eius austeritatẽ ingredi metuunt, versus verò, alte in quo designãtur, qui ieiunando, orando. & alia bona faciẽdo ascendunt, non timentes carnem, q̃ cum vitijs & cõcupiscentijs mortificant. Ad hoc q̃nque vnus solus versũ cãtat, ad monẽdum, quòd quisque se cum fragilitatem suam tractet. Et quanquam graduum tenore versus alte non inchoetur. In quo etiam significãtur hi, qui cõsideratione propriæ fragilitatis quicquid agunt, humiliter agunt. Finito tamen versu, vox fiducialiter exaltatur, in quo designatur, quòd de misericordia Dei cõfisi, fiducialiter omni suę actioni insistũt. 9 Cantatur † autem graduale à perfectis, prout inkti. sequenti dicetur. Porrò respõsorium, quod in missa cantatur, nec perfectè, nec imperfectè repetitur. nec ei, Gloria patri, subijcitur, quod tñ in responsorio aliarum fit horarum. Circa quod attendendum est, quod aliæ canonicæ horæ institutæ sunt ad referendum Deo laudes pro diuersis beneficijs in illis horis ab eo receptis. Hinc est, quòd lectio in illis primo dicitur, in qua beneficium vel pars eius ī illa hora datum designatur, postea cantatur responsorium, in quo laus beneficio correspondet, quia ergo laus repeti debet, iuxta illud Apostoli, Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete. id est laudem Deo dicite, ideo huiusmodi responsorium repetitur. Sed & quia quis benefactori suo tenetur. Deo verò nihil aliud possumus, nisi gloriam & honorem offerre, ideo in fine respõsorij & cuiuscũque nocturni, vbi in lectionibus aliquod beneficium totum, vel pars eius est repetitum, referimus gloriam, & gratiam Trinitati. Responsorium autem quod in missa cantatur gratiam designat, vt præmissum est responsorium Apostolorum, Christo vos vocante, omnia relinquentium. Quia ergo illi nihil retinuerunt, p q̃ uo iterum vos uocari oporteret, ideo responsorium illud nullo modo repetitur, sed nec cum Gloria patri finitur, quia non ad gloriam, sed ad luctum vocati sunt, dicente Domino in Ioan. Sicut mĩsit me pater, & ego mitto uos. ¶ Et nota †quòd Gregorius, Ambrosius, & Gelasius composuerunt gradualia, tractus, & alleluia, & ad missam ea cantari statuerunt. Cæterum, quandoque solum respõsorium cantatur in missa, quandoque solum alleluia, quandoque responsorium cum alleluia quandoque cum tractu, quandoque alleluia, cum tractu, de quo dicetur in sexta parte, sub tit. de septem diebus post Pascha.

Phil 3. *Can. 20. 10*

S V M M A.

1 *Alleluia quid significet, & vnde profecta vox nu. 2.*
3 *Alleluia verbum hebraicum, & eius interpretatio varie nu. 4.*
5 *Alleluia quòd cantetur in ecclesia vn de tractum.*
6 *Pecunia alleluia, quid significet.*
7 *Versus vnde ducatur.*
8 *Cantorum varia differentia.*

ADNOTATIO.

* De hoc verbo magna est apud Doctos dissensio, primum de significatione, proximè de orthographia Augusti. enim duas dictiones efficit, vt Allelu. sonet laudate, Ia verò, vniuersalem uel uniuersaliter, scilicet Dominum. Ia, autem apud hebræos teste Hieronymo, vnum est de decem nominibus. Tu ex præsentium authorum varietate, probabilius sequere iudicium. N. Doard.

De Alleluia. Cap. 20.

OVIA post luctum sequitur consolatio. Nã beati, qui lugent † qm̃ ipsi consolabuntur, ideo post gradua le cantatur alleluia, quod est lætitiæ canticum, & cuplrum ab Angelis decantari, sicut legitur in Apocalyp. 19. ¶ Rursus, quia ascensus de uirtute in virtutem, per quos graduа- *Mat. 5.* 1

graduale diximus significari, sæpe tædio si essent, nisi gaudium haberent admistũ, sicut filiis Israel multa inconuenientia accidernnt, quando de mansione in mãsionem processerunt, ideo post graduale cãtatur alleluia. Thobiæ pen. Plateæ duæ sternuntur auro mundo, & cãdido, & in 2 vicis eius cãtabitur alleluia. Est † aũt alleluia laus angelica, sñia quidem breuis, magnum continens iubilum, siue incitãs ad iubilũ. Iubilat. n. ecclesia, sciens q̃ gran 3.Reg.9 dis restat via vsque ad mõtem Dei Oreb. quod interpretatur mensa timens, q̃ fideles obdormiãt in fide, & faciant vitulum conflatilem, ideſt lasciuiant in temporali 3 bus. Est autem † alleluia hebraicũ nomen vocabulum siquidem significans potius, quàm exprimens ineffabile gaudium in hac vita peregrinantium, gaudium, videlicet angelorum, & hominum in æterna fœlicitate lætantium, quod nec oculos vidit, nec aures audiuit, nec ī cor hominis ascẽdit. Cuius uerbi expositio ẽm Innocen. III. ex 112. Psal. habetur cũ alleluia præmittatur in tit. statim. Psalmus exponendo titu. incipit, Laudate pueri Dñm. 4 vnde, secundùm eum † alleluia, interpretatur, Laudate pueri dominum. Aug. verò sic exponit al. ideſt saluum, le, ideſt, me, lu, ideſt, fac, ia, ideſt. Domine. Hiero. sic, alle. ideſt, cantate, lu. ideſt, laudẽ, ia, ideſt, ad Dñm. Greg. sic, alle. ideſt, pater. lu, ideſt, filius, ia. ideſt Spiritussanctus, vel alle. i. lux, lu. ideſt, vita, ia, ideſt salus. Magister Petrus Antisiodorens sic, al. ideſt, latissimus, le. ideſt, leuatus est in cruce, lu, ideſt lugebant Apostoli. Ia, ideſt, iã surrexit. Petrus Comestor dixit sup App. & Augus. in glossa psalterij, quòd alleluia est verbum imperatiui modi, & sonat alleluia, ideſt, laudate, ia. ideſt uniuersalem, vel ia. ideſt, inuisibilem, scilicet deum, qua si laus inuisibilis Dei. Et quoniã alleluia futuræ beatitudinis quasi proprium est uocabulũ, merito magis eo tempore, scilicet paschali frequentatur, quo Christus resurgens eiusdem beatitudinis spem nobis tribuit & promissum, prout ibi dicetur. Quod enim † alijs temporibus canere 5 tur ad missam, olim ecclesiæ Romanæ cõsuetudo non erat, sed à beato Grego. constitutum, imò potius restitutum est. Nam cum prius tempore Damasi Papa fuisset, eadem consuetudo defecerat. Hieronymus dicit, quòd alleluia dicatur in missa tractum esse de Ecclesia Hierosolymitarum. Canimus igitur alleluia post graduale, canticum uidelicet lętitię post luctum pœnitentiæ summopere nitentes exprimere magnitudinem consolationis, quæ reposita est lugentibus. Iuxta illud: Beati, *Mat. 5* qui lugent quoniam ipsi consolabuntur, iubilantes potius, quàm canentes, vnamque breuem digni sermonis syllabam in plures pneumas protrahimus, vt in iocundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc, vbi semper erit vita sine morte, & dies sine nocte. ¶ Est † etiam alleluia 6 modicum ī sermone, & multum in pneuma, quia gaudium illud maius est, quàm possit explicari sermone. Pneuma enim, seu iubilus, qui fit in fine exprimit gaudium, & morem credentium, & quanta letitia & laus secuta sit per prædicationem & fidem auditam. Iuxta illud. Audiuit & lætata est Syon &c. & in canticis: Exultabimus, & lętabimur in te. Quid *Psal.99* sit pneuma, dicetur in proœmio quintæ *Can. 1.* partis: Quando autem dicitur sequentia non dicetur pneuma post alleluia, prout sub tit. de sequentia dicetur. Potest etiam alleluia referri ad exultationem eorum, qui de miraculis Christi gaudebant, laudantes Dominum, & dicentes, Quia uidimus hodie mirabilia, & quia uisitauit Dominus plebem suam. Tunc enim can- *Luc. 5.* tabatur iubilo alleluia, quia omnis plebs, *Luc. 18.* ut uidit, dedit laudem Deo, & gaudebat de uniuersis, quæ gloriosè fiebant ab eo. Hinc est, quod à Septuagesima usque ad Pascha non cantatur alleluia. quia tempore tristitiæ non debet decantari carmen lætitiæ, prout ibi in proœmio sextæ partis dicetur. Porro, quod alleluia in terposito uersu repetitur, & sic bis in missa dicitur, designat æternę uitæ gaudium & quod interiecta lętitia Sancti geminã glorificationis stolam accipiẽt, animę ui delicet & corporis. Nam secundum stolam mentis sed animæ, exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. secundum stolam carnis fulgebunt, & tan *Ps. 149* quam scintillæ in arũdineto, & de hoc dicetur in sexta parte sub sabbato in albis. *Sap. 3.*

Ver-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Versus ergo nihil siniſtrum aut triſte, ſed totum iocundum, & dulce debet ſonare, quales sũt illi. Dominus regnauit decorẽ
Pſ.29. *Pſa. 96.* indutus. Dominus regnauit, exultet terra
Pſal.99. &c. Iubilate Deo omnis terra &c. Iuſt⁹ ut
Pſal.91. palma florebit &c. qm̃ abſterget Deus
Apoc.21 omnem lachrymã ab oculis ſanctorũ, & iam nõ erit luctus neq; clamor, neq; dolor erit ultra. ¶ † Verſus quoq; dicit à reuertendo, eo quòd per eum reuertimur, ad alleluia, q poſt alleluia ſequitur, quia ſignificat operationem, quę laudi coniungi debet, quia non bene Deum laudat, q bene operari ceſſat. Per hoc uero, q⁹ alleluia cũ pneuma repitur, laus & gaudiũ ineffabile patrię ſignificatur. In nonnullis eccleſiis alleluia cantatur à pueris, gra-
Pſal.8. duale à magnis, ut notetur, quod Deus ex
Pſ. 112. ore infantium perfecit laudem, & pſalmiſta. Laudate pueri Dominum, cuius pſalmi titulus eſt alleluia. Illi enim, qui pueri ſunt, laudi Chriſti conueniunt ſortes uero in fide, & in tolerando aduerſa, qui pugnare poſſunt, contra Amalechitas, gra-
8 duale debent cantare. ¶ Circa † hoc notã dum eſt, quod cantorum alii ſunt, qui in choro cantus uoce magna diſtribuũt, hi ſunt rectores eccleſiæ, qui Deum laudãt, & alios uerbo & exemplo ad laudandum inuitãt, alii ſunt pueri, q graduale in gradibus cantant, hi ſunt actiui de uirtute in uirtutem, in charitatis gradibus aſcendẽtes, qui dum graduale inchoant, alios ad compunctionem inuitant. Dum uerſum concinunt ad ſe redeuntes ſuas cogitationes accendunt, & dum illũ finiunt, ſe bonũ certamen certaſſe, & curſum conſummaſſe. Alii ſunt perfecti uiri, qui in
2.Tim.1 aliis eccleſiis alleluia, uel tractus in pulpitis cocinunt, hi ſunt contẽplatiui, carnẽ affligentes, & mentem excedentes, quorũ conuerſato eſt in cœlis, non eſt hic homi-
Phil. 2. num, ſed Angelorum. ¶ Sequentiã uero non illi ſoli decantant, ſed chori communiter iubilant, quoniã iubilus ęternus & ineffabilis, angelis erit cõmunis & hominibus. Deberet etiã alleluia in gradibus & uerſus orientem decantari, & quoniã uitam cõtemplatiuam ſignificat, debet legi in altiori loco, quã reſponſorium, qđ
9 actiuam deſignat. ¶ † Rurſus in quibuſdã eccleſiis cantãs alleluia, ſumit aliquid in manu, ut inſinuet ſe Deum nõ ſolum uoce, ſed etiã opere collaudare, ſeu manus, ducit, iuxta pſalmiſtã. Omnes gẽtes plaudite manibus, iubilate &c. In pleriſque ẽt eccleſiis alleluia de Trinitate cãtãt in dominicis diebus, ſcilicet Benedictus, uel qualis patet, ut fidẽ hilariter profitẽtes ad ſpem perueniãt. Et attende, quod alleluia dominicale, à Pentecoſte uſque ad Aduẽtum ſæpe omittimus, quoniam aliter & aliter, in aliis & ī aliis gradualibus diſponuntur. Et ideo diligens cantor attendat, & diligenter uniuerſitatibus officiorum aſſignet. *Pſal.46.*

S V M M A.

1 *Tractus quid. Et quãdo, & cur adſumatur in eccleſia. Et unde nu. 3.*
2 *Tractus, & alleluia quam differant.*
4 *Tractuum dicendorum ordo & nu. 5.*
6 *Tractus ſignificat captiuitatẽ Babylonicam.*
7 *Verſus ſequẽtiarũ cur dicant à duob⁹.*

De Tractu. Cap. 21.

1 A DOMINICA † Septuageſimæ uſq; ad uigiliam Paſchæ, ſin diebus & officiis luctus, quia tũc nõ canitur carnẽ lętitiæ, loco alleluia, quod ſignificat exultationẽ habitam de ſpe ætenorum, dicitur tractus ex inſtitutione Theleſphori Papæ. Dicitur autem tractus, à trahendo, quia tractim & cum aſperitate uocum, et prolixitate uerbotũ canitur, eo quod miſeriam & laborem præſentis incolatus inſinuat, de quo Pſalmiſta. Heu mihi, q⁹ incolatus meus prolõgatus &c. *Pſ.119.* In tractibus enim repreſentatur lõga ſanctorum patrum expectatio, & Iudæorum captiuorum mœror, & afflictio, qui tẽpore Babylonicæ captiuitatis ſedentes ſup flumina Babylonis, & flẽtes in facilibus, *Pſ. 136* ſua organa ſuſpẽderunt, quod tẽpus eccleſia repreſentat à Septuageſima, cãtica lætitiæ ſubtricendo, & tractus dicendo. ¶ Tãtum † autem intereſt inter alleluia, & tra- 2
ctum, quantum inter lætitiam & tribulationem

lationem. Item tantũ intereſt inter reſponſorium, cui omnes reſpondent, & tractũ, cui nemo, quantum inter actiuam & contemplatiuam uitam. Eſt autem tractus medius inter reſponſorium & alleluia, ut dicetur in 6. parte ſub ti. de ſeptem diebus poſt Paſcha. Porrò tractus, quia gemitum & cãticum lachrymabile exprimit, lachrymas ſanctorum, ſiue in actiua, ſiue in contem-
3 platiua uita repreſentat. † Vnde tractus di-
Ioſue 15 citur, quia ſancti ſuſpirantes ab imo pecto-
Pſ.139. ris gemitum trahunt, quia licet gaudeant, ut monet alleluia, tamen hic in ualle lachrymarum commorantes, habet irriguũ ſuperius & inferius, quod tractus myſticat, gemit enim flebiliter pro dilectione ſuperne beatitudinis, & ſuper flumina Babylonis ſedentes patriæ ſuæ memores interim lachrymas fundunt pro ſuis & aliorũ acceſſibus, dum ex uicinitate Babylonici fluui ſeipſos uident ſæpe aſperſos, & alios penitus immerſos, ipſius fluuii rapiditate ferri deorſum. Sed quia hic ploratus quandoq; eſt reſpectu ſuperni gaudii, quandoq; reſpectu noſtrę miſerię ideo tractus ſimiliter quandoque eſt de lętitia pro ſuperiori irriguo, ut de profundis & aliis huiuſmodi, de utroque irriguo tractat Greg.
4 in 3. lib. dialogorum c. 34. ¶ † Et eſt aduertendum, quia poſt duos tractus tribulationis, ſequitur tractus lætitiæ, prout ſub dominica Septuageſimæ, & dominicis ſequẽtibus uideri poteſt, & hoc ideo quia poſt duos dies ſepulturæ domini occurrit tertius reſurrectionis. ¶ Rurſus, quia gaudiũ ſanctorum nõ eſt hic plenum & continuũ ſed ſæpe interrumpitur, ideo eccleſia quandoque interponit tractum, ut in tempore Septuageſimali, & cum in Sabbato Paſchali, poſt alia ſequatur, tractus, quia hoc gaudium non expedit ſine fletu, in ſabbato tamen in albis duplicatur alleluia, quia æterna ſita perfectum erit gaudium, glorificata carne cum anima, & completa reſurrectione ſanctorũ cum reſurrectione Chri-
5 ſti. ¶ Sanè, in † dominica Septuageſimę uſque ad quartam feriam cinerum dicuntur tractus ſolum in dominicis diebus, eo q⁹ populus tunc melius conuenit in eccleſia, qui indiget edoceri, qualiter captiuitatem diabolicam per babylonicam ſignificatã,
6 debet deplorare. ¶ † Tractus enim tempus babylonicæ captiuitatis repreſentat, ſed poſt dictam feriam, quæ eſt caput ieiuniorum, magis frequentantur quia tunc magis eſt tempus mœroris, & afflictionis, utpotè ordinatum ad excutiendum iugum diabolicæ captiuitatis per mœrorem contritionis, & humilitatem confeſſionis, atque aſperitatem ſatisfactionis, quæ præcipuè in ieiunio uigent. Sed licet & dominica dies reſurrectionis figuret, tamen in Dominicis Septuageſimæ cãtica lætitię ſubticentur, & tractus dicũtur, quia Iudæi toto Septuagenario babylonicæ captiuitatis continuè afflicti fuerunt, & nõ in iſtius uitæ ſeptuagenario, quæ per ſeptenarium, & per conſequens, per ſeptuagenarium ducitur, continuè dolores & miſerias experimur, donec ad octauam ueræ & perfectæ, & non figuratæ reſurrectionis, uer Chriſti miſericordiam ueniamus.
¶ † Poſtremò conſiderandum eſt, quòd 7
verſus ſequentiarum bini & bini, ſub eodem cantu dicuntur, quod contingit; quia (ut plurimum) bini & bini per rithmos ſub paribus ſyllabis componuntur, quod in verſibus tractuum non reperitur, qui ex ſacra ſcriptura, ut plurimum ſumuntur ideoque in tantum nequeant combinari. Rurſus illæ ſub uno cantu combinãtur, ad notandum, quòd exultatio ueræ charitatis in uno Deo perficitur, ſequentia enim exultationem, combinatio charitatem deſignat. Verſus uerò tractuum, quia mœrorem ſignificant, ſingulariter de cantantur, iuxta illud Pſalm. Singulariter *Pſ. 140* ſum ego, donec tranſeam. Hieron. 11. q. 1. quando. Solus ſedebam, quia amaritudine plenus eram. ¶ Non eſt etiam omittendum, quòd licet regulariter graduale, uel alleluia immediate ſequatur epiſtolam, ne nos miſcus ille reprehendat dicens, Cantauimus & non ſaltaſtis, lamentauimus, *Luc. 7.* & non planxiſtis. Alleluia enim cantatur pro ſaltatione, graduale pro planctu ſubiungitur pœnitentiæ. Hoc tamen fallit in Sabbatis quatuor temporũ, & in quarta & in ſexta feriis maioris hebdomadæ, & in quibus tractus immediatè ſequitur epiſtolam, & hoc ideo, quia in illis diebus muſicus ille nobis auferetur. Nam in dicta quarta ferie uenditur, in ſexta crucifigitur quod in dictis ſabbatis, quod ad aliquid re-

præsentatur, & ideo ad maiorem luctum insinuãdum tractus in illis immediate epistolam comitatur. Quod autem tractus maiorem insinuet luctum, quam graduale, per hoc innuitur, ꝙ nunquam cum alleluia cantatur, nisi ob specialem causam in Sabbato Paschali.

S V M M A.

1 *Sequẽtia seu prosa qd, et quid nã notet.*
2 *Nocherius Abbas sequentiarũ author.*
3 *Petrus Cõpostellanus episcopus author est antiphonæ. Salue Regina.*

De prosa seu sequentia. Cap. 22.

1 POST alleluia, † prosa seu sequentia dicitur, quod est similiter canticum exultationis, ad notandum gemi nam glorificationis stolã, quam sancti accipient, prout iam præmissum. Cantatur autem sequentia ab omnibus simul, in choro, ut notetur concordia charitatis, talis enim laus Deo, placeat, unde in cãticis, vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa mea, in uno oculorum tuorum ideo dicit in uno ut notetur concordia & uolũtas uniformis, quia *Cant. 4.* laus sic facta, est cibus delicatissimus Deo: hæc est tunica illa incõsutilis, quam Deus non patitur scindi. 16. q. 11. sicut de hoc dictum est sub titu. de alleluia, ut dicetur in procœmio quintæ partis, ubi de antipho
2 nis agitur. ¶ Nocherius abbas sãcti † Galli, in Theutonia, primo sequẽtias ꝑ pneumis ipsius alleluia composuit, & Nicolaus Papa ad missas cantari concessit. Sed & Hermanus Cõtratus Theuconibus inuẽtor astrolabii composuit sequentias illas, Rex omnipotens, & sancti Spiritus &c. & Aue Maria gratia. & antiphonam, Alma redemptoris mater. & Simon bariona. Petrus uero Compostellanus episcopus, fecit
3 illã. † Salue Regina misericordiæ uita dulcedo, & spes, nostra salue, ad te clamamus. Quidam uero rex Franciæ Rẽbertus nomine composuit sequentiam illam Veni sancte Spiritus, & hymnum, Chorus nouæ Hierusalẽ. Antiquitus enim mos erat ut semper cantaretur alleluia, cum pneuma, sed postea dictus Papa instituit loco illius pneumæ in præcipuis solennitatibus sequentias dici. Quando ergo non dicetur alleluia, non decet sequentia dici, quoniã loco pneumæ eius dicitur, & idem significat, quod pneuma, scilicet, eternę uitę gaudium, & delicias, quæ nullo uerbo exprimi possunt, & ideo per pneuma, quæ est uox non significatiua, intelliguntur. Et inde est, ꝙ quidam sequentiæ antiquæ solẽt uerba noua & incognita habere & inusitata, tum quia cœli gaudium secretum atq; incognitum mortalibus est, tum quia nobis incognitus est modus laudandi Deum in patria, tum quia iubilus cordis in præsenti uita cognitus est ad plenum, tũ quia omnia noua sunt pulchritudine decorata, ut in procœmio digestorum. Hodie uero sequentię cum uoce significatiua dicuntur, ad notandum, quod in illa magna festiuitate uitæ æternæ iubilus plene scietur. Sequentiæ uero æternæ uitæ mysticant laudes, iuxta illud: Beati, qui habitãt in domo tua Domine, in se. &c. Habent enim uerba laudiflua, & dulcem atque suauem *Psal. 83.* cantum, quia ibi omnia erunt laude, & melodia cęlestis organi, abundauit dulciflua lætitia, quia sicut lætitiam omnium habitatio erit ibi. ¶ Rursus quoniam laudes *Ps. 85.* æternitatis uerbis humanis plene non resonantur, ideo quædam ecclesiæ mystine pneumatizant sequentias sine uerbis, aut saltem aliquos uersus earum nulla enim erit significatio uerborum necessaria, ubi singulorum corda patebunt singulis intuentibus librum uitæ, & ubi idem erit testis, accusator, & iudex. 10. q. 3. eorum. ¶ Et nota, secundum Isidorum, ꝙ prosa est producta ratio à lege metri resoluta, sic dicta, ex eo ꝙ sit profusa, sequentia uero dicta est, quia pneumam iubili sequitur, & hic in Euangelio dicitur, sequentia sequentiæ in numero singulari.

S V M M A.

1 *Sacerdos mutat locũ in altari. Et id qua liter, quane significatione.*
2 *Euangelium, quo consilio legatur in sinistra parte altaris.*

De

De mutatione sacerdotis. Cap. 23.

1 HACTENVS, dum epistola lecta fuerit, & choro graduale psallente, sacerdos † tacitus ad dextram partem sedebit altaris. Illud insinuans, quòd Ioanne prædicante, Christus quodammodo tacebat, quia non prædicabat apertè, sed dicturus Euangelium surgit, quia vt Euangeli sta tradit, postquam Ioannes traditus est, *Mar. 1.* venit Iesus in Galilæam prædicans Euangelium regni Dei, & quoniam sedes, victoris est, sessio, sacerdotis, victoriam Christi *Mat. 4.* rectè significat, qui post ieiunium vicit diabolum, nam reliquit eum tentator, & accesserunt Angeli & ministrabant ei. Post dictam ergo sequentiam, surgens sacerdos, & ad sinistram altaris partem accedens, pronunciat Euangelium, significans, quòd Christus non venit vocare iustos, sed peccatores, iuxta quod ipse in euã *Mat. 9.* gelio dixit, Quia non indigent qui sani sunt, medico, sed qui male habent. 2. quęstione 1. multi. per dextram enim iusti, per sinistram autem peccatores significantur, propter quod Dominus in iudicio statuet quidem oues à dextris hædos verò à sinistris, de hoc dictum est sub titu. de oratione. Quidam † tamen dixerunt, quod ideo
2 sacerdos in principio missæ consistit ad *Mat. 25.* dextram, cum verò pronunciat euangelium conuertitur ad sinistram, & circa finem iterum redit ad dextram, quia cultus Dei primo fuit in populo Iudæo, & Iudęa tunc erat ad dextram, deinde Iudæis non credentibus, & uerbum Dei tanquam indignis respuentibus, cultus Dei transiuit ad Gentes, ad quas Apostoli transierunt, & tunc Iudæa fuit à sinistra parte, & circa finem reuertetur iterum ad Iudæos, ad prædicationem Henoch & Heliæ, qui conuertent corda patrum in filios, quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquiæ Israel saluæ fient, qui enim primo dixerat in uiam Gentium ne abieritis, postea præcipit, dicens: Ite in orbem vniuer *Luc. 1.* sum. Quia ergo prædicatio peruenit etiã *Hica. 22* ad illos, qui in sinistra parte fuerunt, *Ma. vl.* dum sicato Gedeonis uellere eos aream irrigauit, merito in parte sinistra legitur *Iudi. 6.* euangelium, sicut in seq. titu. dicetur. Vnde uersus. Est ratio, cur pars altaris dextra missæ, Principium finemque tenet mediumque sinistra, Dextera Iudæos, Gentiles læua figurat. Cœpit ab his, defertur ad hos, refertur ad illos nostra fides, & erunt omnes in fine fideles. Sed cum sacerdos, qui pronuntiat euangelium, repræ- *Mat. 15.* sentat personam Christi, qui non prædicauit Gentibus, sed Iudæis, iuxta quod ipse dicit in euangelio. Non sum missus, nisi ad oues, quę perierunt domus Israel. Vtrũ illud rectè dicatur, prudẽs auditore aduertat. De hoc dictum est sub titu. qualiter episcopus vel sacerdos. Ad quamcunque verò altaris partem ille se transferat, ministri eum retro sequuntur, prout dictum est ibidem.

S V M M A.

1 *Diaconus lecturus Euãgelium benedictionẽ petit. Et quorsum idipsum, n. 7*
2 *Euangelium vnde dicatur. Et quid.*
3 *Euãgeliũ est mysteriorũ omniũ caput.*
4 *Diacon⁹ manuũ Põtificis quare osculet.*
5 *Euãgeliorũ librũ vñ sumat diaconus.*
6 *Diaconus librum euangeliorum ab vita sumat potius altaris parte.*
8 *Diaconi benedictio vnde ceperit.*
9 *Diaconus qualem debeat se præstare.*
10 *Diaconus & subdiaconus eadẽ ne viæ in pulpitum ascendãt, atque redeãt.*
11 *Puluinar suppositum libro euangeliorum, quid notet.*
12 *Diaconus cur præmittat ante euangelium turibulum cum incenso.*
13 *Acolyti cum turibulo & incenso præcedunt diaconum dicturum euangelium. Et quibus de causis.*
14 *Cerei quid significent. & nu. 15.*
16 *Crux antecedit diaconum in euangelij lectione.*
17 *Ambo ambonis, quid, quidque notet.*
18 *Euangelium in alio & sublimi loco dicitur fallit. nu. 19.*
20 *Aquilæ superimponitur liber euangeliorum, & qua significatione.*
21 *Euãgeliũ quare versus aquilonẽ legat.*
22 *Diacon⁹ lectur⁹ euãgeliũ populũ salut.*
23 *Euangelium legente diacono, omnes stantes audiunt.*
24 *Euangelium audisur nudato capite.*

Item positi armis & braculis.nu.25.
26 *Diaconus cur principio Euangelij, subijciat sequentia sancti Euangelij.*
27 *Diaconus initio Euangelij lustratur frontem & cor signo sanctæ crucis. Item populus n.28. Et quid ita.*
29 *Subdiaconus utrũ manuum supponat libro Euangelij.*
30 *Diaconus librum Euangelio osculatur.*
31 *Subdiaconus librum euangelij refert vacuo diacono.*
32 *Sacerdos osculat' Euãgeliũ euãgelio dicto à diacono Et qua id signone n.33.*
34 *Sacerdos cur turificat' dicto Euangelio.*
35 *Euãgeliorum præfationis duæ, & vtri libet vbi locus.*
36 *Euangelijs quibusdam præponatur. In illo empore,& quibus non.*
37 *Euangelia leguntur var è pro loci, temporis,& rei varietate.*
38 *Mulier vel abbatissa non potest legere euangelium in missa.*

De Euangelio. Cap. 24.

SVPRA proxime tactum †est, qualiter sacerdos non solenniter celebrans ipsemet Euangelium dicit. Verũ, quãdo episcopus vel sacerdos celebrat cum ministris cũcta solẽnius peraguntur, tunc.n. in quibusdam ecclesijs, vt Romæ, diaconus dextra manu Pontificis osculata, codicem Euangelij sumit de altari, illum subdiacono ad ferendum tradens, postea benedictionem postulat ab episcopo, vel à sacerdote, & ei benedicitur. In alijs tamen ecclesijs prius benedictionem postulat, quàm codicem accipiat de altare. Data itaque benedictione, procedit diaconus ad pulpitum per dextram partem chori, quem præcedit subdiaconus cum textu Euãgelij, & illum præcedit turibulum cum incenso, & ante turiferarium ceroferarii cum faculis accensis, ante illos in quibusdã ecclesijs Crucis vexillum, sicque pulpitum ascendit, & Euãgelium incipit, in quo dicto ad episcopum vel sacerdotem simul redeunt, quæ singula prosequemur. Notandum est autem, qđ in quibusdam ecclesijs in præcipuis festiuitatibus diaconus proficisci volens ad legendum Euãgelium incipit antiphonam, quæ est in nocturnis super benedictus, & dum ipse accedit ad pulpitum, illa cantatur & finitur à choro, vt notetur charitas, & cantatur sine pneuma ad notandum, quòd Deus non præcepit nos habere nisi simplicem charitatem. Sanè iam figura mutatur: nam diaconus, qui prius representabat prophetam, iam representat Ioannem Euangelistam: quoniam lex & prophetæ vsque ad Ioannem, & ex eo regnum cœlorum euangelizatur. Ideo autem Euãgelium legitur, vt velut Christum post legem, prophetias, & Psalmos ore suo prædicauit: ita post epistolam responsorium & alleluia, per illud populo prædicatio eius annuncietur. † Et dicitur Euangelium, quasi bonus nuntius ab ἐὺ quod est bonum, & ἄγγελον quod est nuntius. Est.n. Euangelium Christi & apostolorum prædicatio, nunciat quidem vitam, post mortẽ, requiem post laborem regnum post seruitium. ¶† Est aũt sciendũ quòd sicut caput præeminet cæteris corporis membris, & illi cætera membra seruiũt sic & Euangelium principale est omnium, quæ ad officium missæ dicuntur, & toti præeminet officio missæ, & quęcunque ibi cantantur, & leguntur, illi consentiunt in intellectuali ratione, prout in sexta parte sub qualibet dominica dicetur. ¶ †Diaconus ergo primo dextram manũ pontificis osculatur, nihil dicens, qa prædicator euangelizare debet pro gloria æterna, de qua sponsa dicit in canticis, Dextera illius amplexabitur me. Nam, & Angelus qui resurrectionis Christi gloriam uenerat nuntiare, sedebat in dextra, stola candida coopertus. In alijs tamen ecclesijs non osculatur, sed solum inclinãs benedictionem poscit. Verum subdiaconus vel diaconus non manus, sed pedes Ro. Pontificis osculatur, vt summo pontifici summam exhibeat reuerentiam, & ostendat cum esse illius vicarium, cuius pedes osculabatur mulier illa, quæ fuerat in ciuitate peccatrix. Adorãdũ est. n. scabellũ pedũ eius, qa sanctũ est, cuius etiã resurgentis à mortuis pedes mulieres tenentes adorauerunt. Generaliter nemo debet manum summi Pontificis osculari, nisi cum de manibus eius aliquid accipit, vel cum ad manus eius aliquid tribuit, vt ostendat, quod ex vtroque debemus

ei gratias agere, qui sicut semper dat propria, sic nunquã recipit aliena, Quas oblationes Romanus Pontifex recipiat, sub tide oblationibus dicetur. ¶ Subsequenter
5 †diaconus textum Euangelij sumit de altari, quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem, non vtique mosaica
Esa.2. lex quondam exiuerat de monte Sinai, sed euangelica, de qua propheta ait, Ecce dies veniunt, dicit Dominus consumabo testamentum nouum supra domum Israel, & supra domum Iuda. Sumitur etiam liber de altari, quoniã apostoli de altari Euangelij acceperunt, cũ prędicãtes passionẽ Xpi
Mat.21 euangelizabant. Vel altare in hoc loco significat Iudæos, à quibus transfertur regnum Dei, & datur Genti faciẽti fructum eius. Et ex eo, qp liber sumitur de altari, notatur, qp Euangelium est verbum Dei qđ per altare significatur, secũdum illud Exo. 20. Altare de terra facietis mihi. Et propter præmissas rationes, quidam uolentes dicere finita missa Euangelium sancti Ioãnis, uel aliud, imprimunt primo signum crucis super altare, & postea in fronte.
6 ¶† Sumit autem illum, vt quidam volunt, de dextra parte altaris: quia ecclesia de Iudæis, à qua nostrum sumpsit exordium antiquitus, fuit à dextris, & ponit eum in manu sinistra, dextram supponens, iuxta illud
Can.2. Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, & hoc propter triplicẽ causam. ¶ Primò, quia Euangelista docet cœlestia, quæ per dextram, terrenis, quæ per sinistram intelliguntur, supponit. ¶ Secundò, inclinatur liber super sinistrum humerum notandum, qđ Christi prædicatio de Gentili populo transibi, ad Iudaicũ Esa. xx. c. in diebus illis saluabitur Iuda. ¶ Tertiò, quia in vita temporali, qui per illam significatur, necesse est Euangelium prędicare, & textus Euangelij in quibusdam ecclesijs ornatus exterius argento, & lapidibus, prout dictum est in parte 3. sub tit. de legalib. indumentis. Liber autem ipse ab aduentu sacerdotis, ad altare, donec Euangelium legatur super altare remãsit, quod
Esa.1. quãtum ad hoc significat Hierusalem, qm̃
Ro.10. euangelica doctrina primum in Hierusalem facta est, & ibi permansit ab aduentu Dñi, donec publicaretur Gentilibus, Iuxta illud. De Sion exibit lex &c. vt supra, Hierusalem, enim est locus passionis, quæ per altare etiam significatur. ¶ Cõsequẽter †benedictionem postulat, quia nullus debet ꝓdicare nisi mittatur. Iuxta illud. Quo modo prædicabunt, nisi mittantur, extrà de hære. cum ex iniuncto. & Dominus inquit Apostolis, Rogate Dominum messis vt mittat operarios in messem suam. 25.d. in nouo. Esaias autem cum audisset vocem Domini dicentis, Quem mittam & qs ibit
Esa.6. ex uobis. Respondit. Ecce ego sum, mitte me, dixitque Dominus. Vade, & die populo huic, Audite audientes &c. 8.q.1. sciendum. ¶ Rursus †huiusmodi benedictionẽ
8 præfiguraui Moses, qui ascendens in mõtem accepit tabulas & benedictionem, &
Exo.24. pꝩlo mandata proposuit, & Dominus etiam benedixit ordini diaconali, cui dedit Spũm sanctum, & misit ad prædicandũ per uniuersum orbem. Pontifex ergo, vel sacerdos visibiliter benedicit diacono, qui
Baruc.2 lecturus Euangelium, quod non fecerat subdiacono lecturo epistolam, quia Christus inuisibilis manens, legem, & prophetias quæ per epistolam significantur, inuisibiliter misit, sed postquam in terminis visus, & cum hominibus conuersatus est, Apostolos & Euangelistas visibiliter misit, & docuit Euntes (inquit) prædicate, dicẽtes, Appropinquabit regnum cœlorum.
Mat.10. Illi autem regressi circuibant castella, euã gelizantes, & curantes ubique. Et mittit cum ad legendum Euangelium, ad notandum quòd Christus misit Apostolos ad prædicandum regnum Dei. ¶† Diaconus autem, ea quæ sibi in benedictione dicuntur considerans, se corde purum, ore mun
10 dum, & opere castum studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum viuentium. i. euangelica prædicatio, non fluit impetu, ideſt, liberè, nisi de Libano, ideſt corde casto, & ore candido. Non.n. est speciosa laus in ore peccatoris, imò pec
Can.4. catori dixit Deus. Quare tu enarras iustitias, & assumis testamentum meum per os tuum? 3. qu. 8. §. quod testatur, & ideo signo crucis munitur, deinde licentia & benedictione obtentis, & in super cruce impressa, vt securus incedat, procedit ad pulpitum cum silentio, inclinato capite: nihil in quibusdam ecclesijs

Universidad de Deusto Biblioteca

ferens,propter illud,quod dñs ipse præcepit Apostolis, quos misit ad prædicãdum
Exo.19. regnum Dei.Nihil inquit tuleritis in via, & neminem salutaueritis.In alijs tñ ecclesijs diaconus fert librũ, vt iã dicetur. Sed perueniens ad ambonem,salutat quasi intrans domum cui offert pacem, vt infra dicetur,& trãsit per dextrã partẽ chori ad sinistrã,ut liber euãgelij de dextra ad sinistrã trãsferẽ,& ibi legitur,qa de Siõ exhibit lex & uerbũ,vt supra.Iudæa.n.respuente verbum Dei,Apostoli tranſierunt de Iu
Esa. 1. dæis ad Gentes, & postea p̃dicatũ est Gentibus,quę per sinistrã intelliguntur.Vnde
Actu.13 Apostolus ad He. dicit, Vobis oportebat prius prædicare verbum Dei, sed quoniã repulistis illud,& indignos vos iudicastis, ecce conuertimur ad Gentes. extrà de renun.nisi de hoc supra in ti. proxi.In eccle
10 sia†Romana & in quibusdam alijs subdiaconus per vnam uiam, & diaconus per aliam in pulpitum ascendit, quoniam ille docendo,& iste discẽdo in augmentũ sciẽtię p̃cedit,& quia ministrator per meritũ operis, & prædicator per meritum oris in augmentum iustitiæ p̃greditur.vnde psal
Ps.35. misia, Iustitia tua sicut montes Dei, per
Ma.20. eandem tamen viam descendentes ad põtificẽ reuertuntur, quia per finalẽ perseuerantiam pertingunt præmium, sicut dñs ait. Qui perseuerauerit vsq; in finẽ &c.de pœn. dist. 2. apostolus, &c. multi.Et quia
Act.1. prædicatio sine opere non sufficit. Cœpit enim Iesus facere & docere, ideo prædicator per eandem viam reuertitur, per quã accesserat ministrator. Præterea ideo lecturus Euangelium ab una parte progreditur, & ascendit,& ab altera regreditur, & descendit, iuxta illud Euangelij, Per aliam uiam reuersi sunt in regionem suã, quoniam Apostoli prius prædicauerunt
Mat. 2. Iudæis, & postea Gentibus, secundum il-
Actu.12. lud Apostoli,Quoniam repulistis verbum Dei & indignos vos fe. &c.¶Sanè diaco-
11 num†subdiaconus antecedit,quia Ioãnes & eius prædicatio Christum & eius prædicationem præcessit,portans in quibusdam ecclesiis puluinar, quod libro supponat. Per puluinar quidem,quod libro supponitur ad quietem, significatur vitæ suæ latium, siue temporalia, quasi dicat. Si vobis seminamus spiritualia,non est mirum si à vobis metimus carnalia.1.Cor.9.12.q. 1. §. 1. Nam secundum Apostolum 1. ad Cor. Qui altari seruiunt,cum altari participant. extrà de præben. cum ẽm, dignus est enim operarius mercede sua. Matt.10. & dominus præcepit in lege.Non claudes
Deu.15 os bouis triturantis.extra de præben.extirpandæ.¶Rursus puluinar supponitur Euãgelio ad notandum,quòd suaue est iugum domini,siue onus Euangelij illud portare volentibus. Vnde in Matthæo Iugum
Mat.11. meum suaue,& onus meum leue,huic iugo, qui subijcitur, omnia subiecta habet, secundum Aug.Puluinar ergo suauitas,& dulcedo in mandatis Dei. unde propheta,
Ps.83. Parasti in dulcedine tua pauperi Deus, &
Ps.118. iterũ, q̃ dulcia faucibus meis eloquia tua domine.in ecclesia tamen Romana diaconus præcedit,ut doctor,subdiaconus sequitur vt auditor, ille p̃cedit vt prædicet, iste sequitur,ut ministret Post lectionem verò subdiaconus, quasi sufficienter edoctus p̃cedit referens Euangelium,quoniã merce
dem Euangelij de sua ministratione reportat, secundum illud, quod dominus ipse
Mat.10 promisit in Euangelio, Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetę recipiet, quem ideo præmittit diaconus ad pontificem,vt ostendat se fructum prædicationis referre, de quo dominus iusserat.posui uos, vt eatis & fructum
Ioan.15 afferatis,& fructus vester maneat,Ad hæc subdiaconus librũ,& puluinar reportans, significat, quod p̃dicator bono opere det vitam suam Deo offerre. vnde Apostolus 2.Cor. 9. Omne quodcunque facitis aut verbo, aut opere, in nomine domini Iesu Christi facite. 27. q. vlt.non obseruetis:
Præmittis quoque † diaconus ante Euan- 12
gelium turibulum cum incenso, qa Chri opera præcesserunt eius doctrinam,iuxta
Act.1. illud, Cepit Iesus facere, & docere. Turibulum aũt cum ture significat orationem cum deuotione, quam tunc maxime debent habere fideles in audiendo diuinum sermonem.¶Rursus diaconus ideo p̃mittit turibulum, quia prædicator debet odorem bonę opinionis ex se mittere,iuxta il
1.Cor.2. lud Apostoli, Christi bonus odor sumus in omni loco, nam cuius vita despicitur, restat ut eius prędicatio contemnatur,extrà de sac. unc.c.1.¶†Tertio turibulũ præ 13
cedit

cedit, ut ipsius diaconi oratio sicut incen
Ps.140. sum in conspectu domini dirigatur. Ante turibulum verò præmittit duos ceroferarios cum faculis accensis. ¶Primo,quia debet desiderium & gaudium in cordibus auditorum accendere,quatenus & libẽter audiant, & gratanter obediant. In quibusdam tamen ecclesijs turibulum cereos præcedit, quoniam orationes & opera uirtutes de oratione famam,lucem,& signa præcedunt, iuxta illud. Luceat lux vestra,& il
Matt.5. lud.Et virtus exibat de illo,& sanabat omnes.¶Secundo,sacerdos, vel episcopus præ
Luc. 6. mittit ante diaconum duos acolytos portantes cereos, & incensum, ad notandum q̃ Christus præmittebat binos nuntios ante faciem suam in omnem ciuitatem,& lo
Matt.7. cum, quo ipse erat uenturus, præferentes coruscationes miraculorum, & odorẽ virtutum, unde reuersi dixerunt.Domine in
Mat.10 tuo nomine etiam dæmonia subiiciuntur nobis. Facies.n. Christi conuenienter hic intelliguntur Apostoli,qui normã doctrinæ suæ populis ostendebant, ꝓpter quod ipsis aiebat. Qui vos recipit, me recipit. ¶Tertio, ideo librum Euãgelij præcedunt turibulum, & candelabra, quia doctrina
Luc. 4. Christi uirtus & fama præibat, Euangelista testante.Exiuit Iesus in uirtute spiritus in Galilæam, & fama exiuit de illo in vniuersam regionem, & ipse docebat in synagogis eorum. ¶Quarto, propter causam, in secunda parte sub tit. de acolyto scripta.
14 ¶†Rursus cerei illuminati,doctores ecclesię,per quos ecclesia illuminatur,qui debent habere notitiam utriusque testamenti, designant Hinc est,quod ipsi cerei plerunque quibusdam diuersorum cœlorum lineis decorantur, ad notãdum quòd per doctores ipsos sacra scriptura diuersis sensibus exponitur,prout dictũ est in principio libri. Si uerò lineę ipsę aureę uel argenteę sint, designant q̃ in ipsis doctoribus est aurum sapientię, & argentum elo
15 quentię.¶†Vel cerei ipsi designant duo testamenta, quibus genus humanum illuminatur,vel legem, & prophetas,qui in quibusdam ecclesijs, dum Euangelium legitur, in pauimento ponuntur, quoniam legis umbra & prophetarum ænigmata per lumen Euangelij etiam ab humilibus intelliguntur, quia propter euangelicam doctrinam lex & prophetia penitus euanuerunt in litera. In quibusdam tamen ecclesijs in diebus profestis vnus puer cum vno tantum cereo diaconum præcedit, per qđ significatur, quòd primum Christi aduentum, qui humilis fuit & occultus, præuenit tantum unus præcursor, scilicet Ioannes Baptista,qui fuit lucerna verbi.In diebus verò festiuis duo cerei præcedunt,quia in secundo aduentu, qui solennis erit & manifestus, duo præmittentur præcones,s. Helias & Henoch, qui interficientur ab Antichristo in Hierusalem,quod significatur per extinctionem cereorum. De candelabris & etiam cereis aliter dictum est in prima parte sub ti. de picturis. ¶Antecedit † quoque crux primo ad notandũ, qđ dia 16
conus debet prędicare crucifixum.¶Secũdo, quod q̃ cum intuetur per fidem sanat à morsu serpentis antiqui: & ipse est enim serpens in palo. ¶Tertiò, crux præcedit Euangelium in signum, quod prædicator sequi debet crucifixum.Vnde dominus inquit Petro, sequere me.Ioan. 21. cap.Post hæc diaconus super ambonem ascendit, † dicitur autem ambo,ambonis,pulpitum 17
vbi legitur Euangelium, dictus ab ambio ambis, quia locus ille gradibus ambitur. Sunt enim in quibusdam ecclesijs duo pariagraduum, siue duo ascensus in illã partem chori, unus à sinistris,videlicet uersus orientem, quo fit ascensus,alter à dextris,videlicet versus occidentem,quo fit descensus, ut prędmissum est. Vel ascendit ab
Abac. 3 australi parte, nã Christus à Bethel, idest, Bethleem,quę est austrum,venit in Hierusalem, unde dicitur, Dens ab austro ueniet. Ascendit ergo super ambonem, ad notandum,quòd Christus ambit omnes, qui cu stodiunt uerbum Euangelij, & ut possit ambiri,& sic melius ab hominibus intelligi. Item ascendit † vt in edito & alta uoce 18
annuntiet Euangelium, tanquam vbique & ab omnibus audiendum, iuxta illud ꝓpheticum Super montem excelsum ascen
Mat. 10 de, tu qui euangelizas Sion exalta in fortitudinem vocem tuam. & dominus inquit in Euangelio. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem, & quod in aure auditis, prædicate super tecta, extrà de hæret. cum ex iniuncto, vt imitemur dominum, qui in montem ascendit, ut Euan
gelium

Universidad de Deusto Biblioteca

gelium prædicaret,& apericus os sum do-
Mat. 5. cebat discipulos,dicens. Beati pauperes spi-
Exod.10 ritu &c. Lex etiam in monte data est Euã-
gelium ergo in alto & in eminentis loco
legitur,quia doctrina euãgelica delata fuit
ubique terrarum, unde in omnem terram
exiuit sonus eorum &c. 19.dist.ita.Episto-
la uero in loco inferiori, quia lex & pro-
phetæ,qui per illam figurantur,clausi fue-
Psal.85. runt in Iudæa, unde notus in Iudea Deus
&c. Præterea, per epistolam prædicatio
uete.testa.quæ humilior,per Euangelium
no.test.quæ excelsior est, intelligitur,do
ctrina enim Christi, uel lex euangelica
excellit apostolicam, & apostolica legalẽ
doctrinam. Vnde Apostolus ad Hebr. 7.
Lex neminem ad perfectionẽ ducit.Euan-
gelium autem dat salutem omni credẽti.
19 In missa† autem pro defunctis non in illo
loco eminentiori,sed iuxta altare Euange
lium,& epistola leguntur, ad notandum,
quod quantum spectat ad defunctos,non
prosunt prædicationes, quæ uiuis publicè
fiunt. Ipsis autem,cum sint absentes, fieri
nequeunt publicè,uel occultè, sed magis
fiunt pro ipsis orationes,per quas ad Chri
stum,qui per altare significatur, appropin
quantes eis possimus reuolationem ali-
20 quam obtinere. ¶† Legitur etiam de mo
re Euangelium super Aquilam,iuxta illud
Psalm. 17. Et uolauit super pennas uento
rum,& Aquila ipsa, s. locus, in quo legi-
tur in diebus festinis aliquo panno lineo
uel serico cooperitur ad significandũ mol
Eze. 11. litem cordium Christianorum.Vnde do-
minus per prophetam, Ecce cor carneum
dabo nobis,& scribam legẽ meam in cor
dibus uestris, Locus uero,in quo epistola
21 legitur non cooperitur, ad significandum
duritiam cordium Iudæorum. † Lectu-
rus autem Euangelium, transit ad patrem
sinistram,prout iam & supra sub ti.demu-
tatione sacerdotis dictum est, & opponit
Esa 4. faciem suam aquiloni, iuxta illud Esa. 43.
Hie.1. Dicam aquiloni, da, & austro noli prohi-
bere, ut ostendat nos doctrina Euangelii
debere armari, & prælicationem Christi
contra illum specialiter dirigi.qui ait,Po-
nam sedem meam ab aquilone, & similis
ero altissimo, nam & secundum prophe-
tam. Ab aquilone pandetur omne ma-
lum super habitatores terræ.¶Rursus uer-
sus aquilonem Euangelium legitur, iuxta illud, quod legitur in canticis 4. Aqui-
lo surgat, idest, diabolus fugiat,& auster
ueniat idest, Spiritussanctus accedat.Re-
cte enim contra diabolum Euangelium
legitur,ut illũ sua uirtute expellat,quoniã
diabolus nihil tantum,quantum Euange-
lium odit.Siquidem Aquilo,uentus frigi-
dus, diabolum significat, qui flatu tenta-
tionum corda hominũ à D i timore con-
gelat,& refrigerat. Cũ ergo fides in Euan
gelio cõtineatur, quę est armatura nostra
contra diabolum,iuxta illud.Cui resistite 1.Per.
fortes in fide,merito legitur contra illum.
Quandoque etiam uersus meridiem legi-
tur,quia doctrina Christi,quæ prima fuit
inter Iudæos,& nũc inter Gentiles, ad eos
in fide redibit.Hi uero,qui eum inuenien
do præcesserunt, respiciunt ad Euangeliũ,
& ad faciem recitantis,prout sub epistola
dictum est.¶ Deinde † lecturus euangeliũ 22
salutat populum, ut illum ad audiendum
uerbum Dei attentum reddat,dicens,Do-
minus uobiscum, ostẽdens etiam per hoc
se Orare,ut Dominus sit cum eis,& obser
uans,quod dominus iussit, In quacunque
domum intraueritis, primum dicite, Pax
huic domui. Chorus uero, & populus
quasi redditus attentus ad illum,& ad quã
cunque partem in qua. Euangelium legi- Luc.10
tur se uertunt, quia omnibus propositum
est,Ite in mundum uniuersum, prædicate Mat.ul.
Euangelium omni creaturæ, i.dest,homi-
ni,pro quo facta est oĩs creatura, uel qui
habet aliquid participiũ cum omni creatu
ra,& respondent, Et cũ spiritu tuo,supple,
ut digne possis Euãgelium legere, ac si di-
cant,tecum sit ad dicendum,& sic mutuò
se salutant, prout sub præfatione dicetur.
¶† Sane Euangelium stando & non se- 23
dendo auditur, sicut statuit Anastasius Pa-
pa de consec.dist. 1. Apostolica.ut ad præ-
lium pro Christi fide seruanda prompti tu
do notetur.Vnde Lucæ. 22. qui nõ habet
gladium,uendat tunicam, & emat illum.
Et quia ipsius doctrina ad amorem cœle-
stium dirigit mentes nostras,ad huiusmo
di etiam promptitudinem signandum,
quidam dum Euangelium legitur, chla-
mydes deponunt, & etiam ad notandum,
quod omnia temporalia admittenda
sunt propter Christum, iuxta illud Euan-
gelij,

Mat.19. gelii,Ecce nos reliquimus omnia,& secuti
sumus te. Et ex quo standum est, apparet,
qd nec iaceret,nec appodiare debem⁹ Euã
gelium audiendo.Reclinatoria ergo tunc
relinquuntur,ad notandum,quod non de
bemus confidere in principibus, nec sustẽ
tari in terrenis,quia uanitas uanitatem, &
Eccl.1. omnia uanitas dixit Ecclesiastes. Subaudi
tur comparatione Dei,in quem curam no
strã iactare debemus. Et secundum ipsum
Anastasium, stantes cursui manere debe-
mus,vt humilitatem,quæ à domino docce-
24 tur, etiam corpore demonstremus.¶† Au-
ditur etiam capite nudato.Primo,attentio
adesse demonstretur, ob quam etiam cau-
sam quidam tunc mentum & genas manu
Mat.17. tenent. Secundò, ut quinque sensus patuli
sint ad audiendum. Tertiò,ad notandum,
quod omnia, quæ sub velamine & figura
in lege ac prophetis continebantur, sunt
in euangelio manifestata. In Christi pas-
25 sione uelum templi scissum est &c.¶† De-
ponuntur etiam tunc baculi & arma. Pri-
mò,ne imitemur Iudæos,in conspectu cru
cifixi arundines, & arma ferentes.Secun-
do,ad notandum, quod Christo prædican
te omnes legales obseruantiæ,quæ per ba-
culos significantur,depositæ sunt.Tertiò,
depositio baculorum & armorum humili
tatem notat,& Christianæ perfectionis es
se non se uindicare, sed domino reseruare
uindictam,iuxta illud,Mihi uindictam,&
Ro. 12. ego retribuam, dicit dominus, & Matth.
5. Qui te percusserit in una maxilla, præ-
be ei & alteram. 23.q.1.§.1.Auditur etiam
euangelium in silentio, quia omnia solu-
ta sunt in euangelio, quæ in lege & pro-
phetis promissa erant. ¶ Pontifex uero,
seu sacerdos,dum euangelium legitur, fa-
ciem vertit ad illud, ad notandum, quód
Christus prædicatores euangelij semper
ad adiuuandum respicit,stans super scabel
lum, ad designandum, quod per huiusmo
di prædicationem omnis aduersa potestas
Ps. 109. debellatur,& Christi pedibus submittitur
& sic impletur, quod in Psal. dicitur. Do-
nec ponã inimicos tuos scabel, &c.¶ Dia-
26 conus uero statim †postquam sibi respon-
sum est, ut cum spiritu tuo.vt cunctos red
dat dociles,& benevolos, ad audiendum
uerbum euangelij, idest bonum nuntium
nuntiantem regnum Dei, subdit.Sequen-
tia sancti euangelij,turificans librum,& si
gnãs signo crucis. Et etiam in quibusdam
locis osculatur librum.q.d.hic est liber,seu
euãgelium Dei,hic est liber crucifixi, quẽ
prædico,hic est liber pacifici,per quem re
conciliationem accepimus vnde Apostо-
lus. 1. ad Cor. 1. Prædicamus vobis Chri-
stum crucifixum. Per incensi autẽ sumum
bonæ prædicationis opinio intelligitur.
¶ Deinde signat† se in fronte, in ore pari- 27
ter,& in pectore,seu in corde,ne diabolus,
qui bonis operibus insidiatur, tollat ei per
erubescentiam deuotionem de corde, vel
sermonem de ore, ac si dicat Rom. 1.Ego
Christi crucem non erubesco,sed eam ore
prædico,& corde credo,quia corde credi-
tur ad iustitiam,ore autem confessio fit ad
salutem 1.Cor.1.Prædicamus,inquit Apo-
stolus, Christum Iesum, & hunc crucifi-
xum,Iudæis quidem scandalum, Gẽtibus,
autem stultitiam. Et apostolus ad Gala.6.
Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce
Domini nostri Iesu Christi.Dominus etiã Luc. 6.
in euangelio ait, qui nec erubuerit, & ser
mones meos, hunc filius hominis erube-
scet, cum venerit in maiestate sua & Pa-
tris,& sanctorum Angelorum.Vnde ĩ Da Dan.3.
niele legitur. Non est confusio confitenti
bus te. Quidam autem signant se tantum
in fronte,& in pectore, quasi in utroq; su
perliminari. Clerus uerò & populus audi
to titulo euangelij, scilicet Sequentia &c.
siue bono nuntio vertentes se ad orientẽ,
siue ad altare, vt Deũ,qui est verus oriens
gloricent,qa misit eis verbum salutis,sicut Actu.11.
legitur in actibus apostolorum, & glorifi
cauerunt.Deum dicentes,ergo & Gẽtibus
Deus pœnitentiam dedit, & uitã, cũ reue
rentia & honore respõdent,Gloria tibi do
mine. Proposito itaq; Euangelio ad legen
dum, in quo agit de gloria & de nostra li
beratione,s. qualiter Christus diabolum
deuicit, & nos ab ipsius seruitute libera-
uit.& victor ad gloriam patris ascendit,ip
si auditores Euangelij lętantes in laudem
sui Saluatoris clamant, dicentes,Gloria ti
bi domine, quasi dicãt, gloria tua,quę no
bis in euangelio prędicatur, nobiscum si-
ne fine permaneat, & semper crescat, &
hęc dicendo signo† crucis in fronte,ĩ ore, 28
& in pectore,se similiter contra diabolum
muniunt, ne eos impediat in audiendo,

in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in fronte, quia ibi est locus pudoris & verecundię. Vnde per hoc, ꝙ crucem fronti imprimunt, ostendunt se non erubescere credere crucifixum, cuius liber legitur, & cum habere Deum & dominum. Per hoc, quòd in ore signant, significant crucem domini audacter prædicare. Per hoc quòd in pectore, ostendunt se libenter cõpati pro nomine Christi, qua etiã ratione quidam quandiu Euangelium legitur, cũ vtroque pollice ante pectus signum crucis figurant. ¶ Rursus nos in ore signamus, ad designandũ, quòd de verbis Euangelij dẽt esse locutio nostra. In pectore verò, ad designandum, quòd verba Euangelij debent nos percutere in pectore, & in mente. Mox verò post factum signum crucis versus diaconum audituri Euãgelium se conuertunt. De crucis mysterio dicetur
29 in proœmio quintæ partis. ¶† Porrò alicubi subdiaconus dum legitur Euangelium sinistram manum librum supponit, ad notandũ, quòd illi, qui sub tempore legis fuerunt, quorum finis, seu vltimus fuit Ioannes, quem significat subdiaconus, & si aliqua bona agebant, illa tamen debilia & infirma erant, quæ per sinistram significantur, quia si lex ad gratiam disponeret, tñ illa gratiam non præbebat. Conuenienter ergo sinistra manus libro Euangelij supponitur in quo Christi fides prædicatur, sine qua per opera legis nemo saluatur. ¶ Rursus per sinistram manum tẽporalia, per librum Euangelij spiritualia congruè designantur. Manus ergo sinistra libro supponitur, ad notandum, quòd sicut anima sine corpore non viuit, ita nec spiritualia diu sine tẽporalibus subsistere possunt. Terminatur autem Euangelium, exaltando vocem in fine, prout sub epistola dictũ est, & mox illo finito munit se diaconus signo crucis, ne diabolus susceptum semen
30 Euangelij de vase signato surripiat. † Et deinde Euangelium osculatur, ad notandũ se ex charitate & amore euangelizasse. Auditores verò se versus orientem conuertunt, quasi ad Hierusalem gratias agẽtes,
Act. 1. quia inde venit ad nos Euangelium iuxta illud, quod Dominus dixit in Euangelio Apostolis, Vos eritis mihi testes horum in omnes gentes, incipientes ab Hierusalem, & signo crucis se in pectore muniunt contra diabolum, ne semen verbi Dei suffocetur in eis. vnde Lucæ 8. Volucres cœli comederunt illud. Et ne sermonem domini rapiat de pectoribus eorum. q.d. Deus nos faciat in doctrina Christi perseuerare, & vt significet se habere in corde, quod exprimitur ore. Quod etiã apertius designatur in quibusdam ecclesijs, in quibus finito Euangelio dicitur, amen. & bene, quasi dicant, verum est quod in Euãgelio dictũ est, quod est contra quosdã hæreticos, qui lecto Euangelio, quasi contradicentes, dicunt, falsum est. Vel amen. q.d. fiat nobis, quod dominus in Euangelio pollicetur. iuxta illud Necemiæ 8. Benedixit Esdras, Domino Deo magno. Et respondit omnis populus, amen, amen. Et eleuantes manus suas incuruati sunt, & adorauerunt proni in terram. In alijs verò ecclesijs dicitur Deo gratias sicut fit post aliquam lectionem, vel capitulum. Quidam etiam literati dicunt, Benedictus qui venit in nomine domini, quod est finis Euãgelij Matthæi, quod legitur in festo beati Stephani, & in Dominica palmarum. In quibusdam locis cerei, qui significabant doctores, per quos ecclesia illuminatur, perlecto Euangelio extinguuntur, qm̃ Christo in eis loquente potest ecclesiam illuminare, eo autem tacente, i. Spiritusancto ab eis recedente, hæc nequeunt. Præterea Euangelij prædicatione finita lex & prophetiæ cessabunt. In nonnullis tamẽ ecclesijs dum Euangelium legitur, candelabra cum cereis deponuntur ad terram, ad notandum legem & prophetiam inferiorem Euangelio esse.
¶ Consequenter † subdiaconus codicem. 31 Euangelij refert, diaconus verò vacuus redit, vt ostendat se prædicatione finita contemplationi uacare. Veniens autem prius ad legendum Euangelium librum in quibusdam ecclesijs ferebat, ad notandum, ꝙ ipse non solum debebat docere, sed & facere. Redit etiam ad episcopum seu sacerdotem, vnde venit, ad notandũ, quòd omnis doctrina a Deo est. & ad ipsum reuertitur. Eccl. 1.
Vnde Salomon, Vnde exeunt flumina reuertuntur. Textus quoque Euangelij super puluinar reportatur, quia ecclesia, ut audiuit Euangelium, illud suauiter corde susceptit. & lętata est. Iuxta illud. Audiuit Psal. 96.
& lætata est Sion, & ait, Anima mea li- Can. 5.

quefacta

que facta est, vt dilectus locutus est. Liber quoque Euangelij, & turibulum ad pontificem reportantur; quia ad eum oĩa bona referenda sunt, à quo cuncta procedũt.
Apo. 1. Ipse enim est finis consumans, sed non cõsumens, ω & α, primus & nouissimus, initium & finis. Nam & Apostoli prædicatione peracta ad Christum reuersi sunt, referentes ei gratias de miraculis & prædica
32 tionis profectu. ¶ † Episcopus uero tus odorat, & Euãgelium osculatur. Primo ad notandũ, quia quod episcopus inspirauit, & docuit, hic approbat & acceptat. Deus enĩ nihil accipit, nisi qđ efficit, nec remunerat, nisi quod donat, quia sicut cuncta, quę fecit, bona sunt, sic nulla sũt bona, nisi quæ fecit. Nã uidit Deus cũcta, quę fece
Gen. 2. rat, & erant ualde bona. ¶ Secundò apertũ codicem osculatur, ad significandũ, ꝙ scire debet, quod nuda ac aperta sibi esse debent quæcunque sunt in lege, unde Lucę. 8. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, & Malachiæ. 3. Labia sacerdotis, custodiunt scientiam. & legem requirunt. supple subditi, de ore eius, extra de hær. cũm ex iniuncto. ¶ Tertiò, quia ipse solus intrat in sancta sanctorum, prout in proœmio huius partis dictum est. ¶ Quarto quia huiusmodi osculum significat affectum amoris Euangelium, quæ præcipuè in episcopo vigere debet, adeo ut paratus sit mortem pro eo subire. 25. quæstio. 1. violatores. ¶ Quintò, subdiaconus librum apertum prælato, seu sacerdoti offert ad osculandum, ad notandum ipsum debere delectari in fide fidelium, quę infusa est in eis, & patefacta per Euangelij prędicationem, quæ prius in lege fuerat clausa. Postea in quibusdam ecclesijs liber clausus illis, qui sunt in choro, ostenditur, pro eo quod post præmissa uerba, Vobis datum
Luc. 8. est, &c. sequitur in Apostolo, cęteris autẽ in parabolis. † Et est aduertendum, quòd
33 post quam diaconus lecto Euangelio librum osculatus est, ad notandũ se ex charitate & amore euangelizasse, tunc demũ fertur euangelium episcopo, qui Christũ significat ad osculandum, ideſt, ad prædicationem acceptandam, & non ante ad figurandum, quod Deus illam duntaxat ad p̃dicationẽ acceptat, quę fit ex amore & charitate. Veruntamen in missa pro defunctis Euangelium non fertur Pontifici ad osculandũ, tũ quia tunc præmissę rationes cessant, tum quia in Missa illa omnis solennitas subtrahitur, ne festiuę solennitates cum desolationis mœroribus misceãtur. Leges tamen Euangelium in missa pro defunctis librum in quibusdam ecclesiis osculatur, quia quicunque illud pronunciat, debet charitatis amore in illum tendere, cuius doctrinam Euangelicam recitauit, qui amor per osculum designatur.
¶ Et est † aduertendum, quod statim post 34 libri osculum sacerdos minister Pontificem, qui Christum designat, incensat, ad ostendẽdum, quod sacerdotis maxime officium est, orationis ignitum sacrificium, quod per incensum significatur, Christo offerre non solum in expiationem delicti, verumetiam in gratiarum actionem, pro ut in Leuit. habetur. Potest etiam sub epilogo dici, quia quod liber Euãgelii per subdiaconum portatur, quod diaconus pulpitum ascendit, quod aperto libro populum salutat, & omnes respondent, quod titulũ Euangelii præmittit, quod alta uoce & distinctè. & contra aquilonem legit, quod omnis populus aures, & oculos ad librum dirigit, & in silentio adstando audit, & in fine ad cœlum manus leuans orat, dicens, amen. Hæc inquam omnia, & singula ex lege sumuntur. Legitur enim in principio Neæmiæ, quòd congregato populo ad plateam, quæ est ante portã aqua
rum Esdras scriba attulit librum legis Mo Neo. 8.
si, & stetit super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, & aperuit librum coram omni populo. Porro Leuitæ silentiũ faciebant in populo, ad audiendum lę benedicẽtes Deo magno, & omnis populus stans in gradu suo respondit. Amen. Et legerunt in libro legis Dei distincte & aperte ad intelligendum. Omnis uero populus eleuantes manus suas adorauerunt proni in terram. ¶ Illud † quoque præ- 35
tereundem non est, quod Euang. liis, quæ in ecclesiis leguntur, generaliter duæ præfationes præmittuntur. prima est, Initium sancti Euangelii, secunda, Sequẽtia sancti Euangelii. Siquidem prima præfatio præmittitur principio cuiuslibet Euangelii quatuor Euangelistarum, scilicet Euangelio Ioannis, In principio erat verbum,

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Euangelio. Matthæi, Liber generationis, Euangelio. Lucæ, Fuit in diebus Herodis, & Euangelio Marci, Principium euangelii Iesu Christi. Quod in quibusdã ecclesijs legitur in prima dominica de aduentu, vt ibi dicetur, & tunc non subijcitur illis. In illo tempore; quia in ipsis principijs agitur, & determinatur certum tempus, vnde esset negatio, & superfluerẽt verba illa. Secunda verò præfatio præmittitur omnibus alijs euangeliis, Et dicitur sequentia, quia uerba ipsa, quæ legẽda sunt, sequuntur post initiũ, seu postea, quæ præcedunt euãgelium, vnde sumpta sunt verba sancti euangelii &c. vel sequẽtia, est numeri singularis, & tunc cum dicitur, sequẽtia sancti euangelij secundum Ioannem,
36 supoletur hęc est. ¶ † Sanè euangelijs, quibus ipsa secunda præfatio præponitur, subiicitur quandoque. In illo tempore, & quandoque nõ subiicitur. Siquidem sine, In illo tempore, dicuntur, quando ex eorum verbis certum est de tempore, vt præmissum est, & tunc incipiunt per aliquam determinationem regiæ vel alterius potestatis, vt illud, Anno quintodecimo Tyberii, vel simplicem rei gestæ narrationem certum tempus determinantem, vt illud. Cum esset desponsata. & illud. Postquam consumati, sunt & illud. Cum natus esset Iesus, & illud, Factum est autẽ, cum baptizaretur, & illud, Cum autem, esset annorũ duodecim, & illud, Postquam impleti sunt dies, & illud, Vespere autẽ Sabbati, & illud, Elisabeth implerum est &c. Reliquis uero euãgelijs subiicitur, In illo tempore, & est sensus, In illo tempore, scilicet gratiæ, de quo dicit Apostolus. ecce
1. Cor. 6. nunc tempus acceptabile &c. d. pœniten-
37 distinctione. 1. ecce. ¶ Non † est etiam omittendum, quod euãgelium legitur in ecclesia, quandoq; secundum historiam, vt illud, quod dicitur in die paschę, Mariæ Magdalenæ, & Mariæ Iacobi &c. & illud quod cantatur in natali ad secundam missam de pastoribus. ¶ Quandoq; secundum allegoriã, vt illud, quod legitur in assumptione beatæ Marię, in quo mentio fit de Maria, & Martha, ubi dicitur, intrauit Iesus in quoddam castellum &c. prout in se
Ioa. 20. ptima parte dicetur. ¶ Quandoq; secundum rem, ut illud de sancta Trinitate.

¶ Quandoque secundum personam, vt illud quod cantatur in festo sancti Thomæ Apostoli, ubi dicitur, Thomas vnus de duodecim. ¶ Quandoq; secundũ partẽ, ut illud, quod dicitur in festo sanctæ Crucis de Nicodemo, vbi dicitur, Sic oportet exaltari filium hominis &c. In quo verbo Christus passionẽ suam significat, & exaltationem corporis sui in cruce. Et ideo euangelium, in quo hæc clausula continetur, legitur in festo sanctæ Crucis, & in festo Michaelis Archangeli, propter illum uersum. Angeli eorum semper uident faciem patris mei, qui in cęlis est. ¶ Item ẽt secundum partẽ, ut illud. Liber generationis &c. Et hoc propter ultimum uersum, in quo fit mentio de Christo. ¶ Quandoque secundum totum, ut illud quod legitur in circuncisione Domini, Postquã consumati sunt dies octo &c. Quandoq; secundum tempus, ut illud quod dicitur in prima die Quadragesimæ, scilicet propter ieiunium. ¶ Quandoq; propter litanias, ut illud, Si quid petieritis &c. quod in litaniis dicitur, in quo fit merito de aliquo pane & pisce. ¶ Et quandoque propter locum. ut illud, quod legitur in Dominica Sexagesimæ, scilicet exiit, qui seminat &c. ¶ Sane mulier etiam † abbatissa non debet le- 38 uel 17.
gere euangelium. Licet enim beata virgo dignior & excellentior esset Apostolis uniuersis, Dominus tamen non commisit ei claues regni cœlorum, extrà de pœnit. & remiss. noua. Hinc est, quod abbatissa non potest proprias moniales benedicere, uel earum confessionẽ in criminibus audire, uel euangelium legere, uel publice prædicare. In matutino tamen posset, sed nõ publice eu angelium dicere. 7. q. 1. diaconissa. ¶ Et nota, quod quatuor sunt Euangelia de beata Maria, ut dicetur in septima parte sub festo assumptionis.

S V M M A.

1 *Symbolum Apostolorum immediate sequitur Euangelium.*
2 *Symbolum dicitur uoce sublata maxime in Missa. In prima autem et completorio, de missa. & num. 3.*
5 *Symbolũ auspiciãs sacerdos cur manus eleuet.*
5 *Symbolum quid.*

Symbo-

6 *Symbolum est triplex & unde dicatur.*
7 *Apostoli symbolum ediderunt.*
8 *Athanasii symbolum.*
9 *Symbolum Nicenum.*
10 *Symboli cantandi in missa usus à Græcis profectus.*
11 *Græcorũ error de processione Spũssancti.*
12 *Græci temere Spiritum sanctum à filio procedere negant.*
13 *Symbolum maius quibus diebus adhibeatur uide per discursum, & n. 14.*
15 *Symboli expositio. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. 29. & 30.*
16 *Deo credere, Deum credere, & in Deũ credere, quid, & in quo differant.*
17 *Diuinarum personarum distinctio.*
26 *In ecclesiam quando credamus.*
28 *Lepræ curatio.*
31 *Vita æterna.*

De Symbolo. Cap. 15.

1 EVANGELIO † lecto mox cãtatur alta uoce symbolũ illud, s. Credo in unũ Deũ, quia enim corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ro. 10. Ideo ecclesia, ut ostẽdat, quod Euangelii uerbum, seu prędicationem fide & corde recipit, mox fidei symbolum ore decantat. Symbolum ergo post Euangelium, fidem post prædicationem ostendit. Vnde Ioã. Hæc eo loquente, multi crediderunt in eum. Nam secundum Apostolum
Ro. 10. ad Roma. 10. Fides est ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. ¶ † Dicitur autem alta uoce, ut omnes illud dicãt & addiscãt.
Eccl. 10 ¶ Et nota, quod quatuor sunt Euangelia Omnis enim Christianus tenetur publicè fidem catholicam confiteri, propter quod in fronte signatur, in prima verò & in cõpletorio sub silentio dicitur, ne muscę morientes perdant suauitatem unguenti, put in quinta parte sub tit. de prima tangetur. ¶ † Rursus ideo in missa patenter dicitur ad notandum, quòd hodie fides catholica liberè prædicatur & docetur, in prima verò sub silentio dicitur, ad notãdum, quòd in primitiua Ecclesia, præsertim tempore passionis Christi, prædicatores & fidei professores siluerunt, & in completorio ad notandum, quòd similiter in fine seculorum, Antechristi nempe persecutione inualescente illorum hora claudentur. ¶ Sanè sacerdos seu episcopus illud incipit, ad designandum, quòd omne bonum à Christo procedit. Nam omne datum optimum, & Iaco. 1.
omne donum perfectũ desursum est &c. Luc. 7.
1. q. 1. quam pio. Ne autem musicus ille cœlestis dicat, Cantauimus uobis, & non saltastis, chorus Euangelicæ doctrinę consona uoce respondet, & solenni tripudio fidem catholicam profert, dicens, Patrem omnipotentem &c. quamuis in missa Papæ quandoq; aliter obseruetur, prout iam dicetur. ¶ † Ad hoc sacerdos illud incipiẽs manet erectus ante medium altaris, manibus extensis sursus eleuatis, quas postquam inceperit, iũgit. Si quidem sacerdos Christũ representans erectus manet, ad notandum, q̃ Christus semper paratus est cũctis spiritualia bona largiri. Et tenet altaris medium, innuens, q̃ non est personarum acceptator, sed quantum in ipso est, omnibus æqualiter influit, nec angulum diligit, neque sinum. Manibus quoque extensis ad designandum, q̃ paratus est abundanter bene meritis illa largiri. Sursum tamen eleuatis, quasi ipso facto ostendens, q̃ quæ sursum sunt, quærere, atque à meo misericordiam poscere, & in eo solo sperare debemus. Deinde postquam inceperit, manus iungit, q̃a ei soli de perceptis bonis gratias agere, & nos humiliare debemus. Et quoniam symbolum, verbum est euangelicũ, quo ad sensum, ideo stando illud audire surcut & Euãgeliũ, & sic illo dicto, signũ crucis facere debemus. ¶ Σύμβολον * † autem Græcè, Latine sonat iudicium, uel signum uel collatio, tũ quia regulam fidei plenam * 5
iudicat, & perfectam, tũ quia simul in unũ fidei continet articulos. ¶ † Et nota, quòd triplex est symbolum, primum est symbolum Apostolorum, quod uocatur symbo- 6
lum minus, quod videlicet ex institutione Damasi Papæ dicitur tacitè per ferias in singulis canonicis horis. Et illud dicitur à σύν, q̃d est cũ, βόλος, quod est sũa, quia cõpositum fuit ex diuersis uerbis apostolorũ, sicut pueri in festiuis conuenientes afferre solent bolos, ideſt frusta carnium & panis, quæ in unum collecta symbolũ uocatur. ideſt collectio minutiarum. 43. dist.

non

non oportet. traditur enim q; postquam Apostoli spiritū paracletū acceperūt,cum iam forent ad prædicādum Euangeliū ꝓ fecturi, cōferentes in vnum sup articulis fidei , statuerunt, ut sicut oēs erant in fide cōcordes, sic oēs vnā fidē concorditer p̄di carent.& ideo symbolum minus cōponentes,vnusqui sq; bolum, ideſt,particulā vnā apposuit. Vnde secūdum Apostolorum catalogum,siue numerum, duodecim particulas dignoscitur continere.† Petrus nan 7
que apposuit, Credo in Deū patrē omnipotētem,creatorē cœli & terræ. Andreas, Et in Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum. Iacobus: Qui conceptus est de Spiritusancto , natus ex Maria virgine. Ioannes: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus , & sepultus. Philippus, Descendit ad inferos,tertia die resurrexit à mortuis. Bartholomæus: Ascendit ad cœlos, sedet ad dextram Dei patris omnipotentis. Thomas: Inde uenturus est iudicare viuos & mortuos. Matthæus. Credo in Spiritumsanctum. Iacobus , Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem. Simon , Remissionem peccatorum. Thadæus , Carnis resurrectionem. Matthias , & vitam æternam.
8 ¶ Secundum symbolum est:† Quicunque vult saluus esse &c. Ab Athanasio patriarcha Alexandrino in ciuitate Treueri compositum. Hoc tamen potest dici tertium, Nā Nicenum, de quo sequitur , fuit prius in prima Nicena synodo compilatum.
9 ¶† Tertium est Nicenum.15. dist. cap.1. scilicet,Credo in vnum Deum. quod Damasus Papa ex constitu. vniuersalis synodi apud Constantinopolim celebratæ, instituit,in missa cātare patēter, quanquam & Marcus Papa Primus statuisset illud alta voce cantari,& uocatur symbolum maius.¶ A Græcis ergo usus cantandi ad missam symbolum creditur prouenisse,quod similiter duodecim clausulas continet.
10 † Prima est,Credo in unum Deum &c.Secunda,Et in vnū Dominum Iesum Christum . Tertia , qui propter nos homines &c.Et cum dicitur ibi.Et homo factus est, debemus genua flectere , quia Christum hominem factū,& ꝓ nobis crucifixū adoramus. Quarta.Crucifixus etiam ꝓ nobis Quinta.Et resurrexit tertia die secundum scripturas, ideſt, eo modo , eo ordine , & eo tempore,quo prædictum est in scripturis. Sexta,Ascendit in Cœlum. Septima, Et iterum venturus est &c.Octaua, Et in Spiritumsanctum dominum. Nona,Et vnam sanctam catholicam ecclesiam . Decima, Confiteor vnum baptisma. Vndecima, Et expecto resurrectionem mortuorū . Duodecima , Et uitam venturi seculi , amen ,
¶ Et est notandum,quod in prædictis Niceno & Constantinopolitano conciliis, non leguntur verba,illa,secundum scripturas,neque illa . filioque procedit, & quoniā apud † Græcos in fine ipsius symboli 11
sub anathemate dicitur prohiberi,ne quis de fide Trinitatis aliud docere , uel aliter prædicare , quam ibi continetur , præsumat, sed & Calcedonense concilium apud eos celebratum anathematizare præcepit eos, qui alteram fidem ausi essent componere, proferre, scribere, docere , uel aliud Symbolum tradere , quam præmissum est ideo ipsi Græci nos anathematizatos asserunt pro eo quod ibi addimus verba ipsa. Sed minus bene dicunt,tum quia illud nō fuit canon latæ sententię , sed cōminatio quædam, tum quia inferior superiorem ligare non potest.21.dist.inferior.Romana enim ecclesia non subest conciliis, sed potius concilia subsunt sibi , extra de elec.significasti. Præterea , uerba illa,secundum scripturas , sumpta sunt ex expositione fidei eiusdem cōcilii Constantinopol. & sic nihil uidetur additum , nec errorem aliquem sapiunt sanè , ut supra sunt exposita intellecta.Item per uerba illa , filioque nō docemus aliud,uel aliter de Trinitate prę dicamus,imo idem . Cum enim filius idē sit cum patre in substantia,ergo quod à patre procedit , & à filio procedit, & sic nihil addimus, sed potius declaramus , nec alteram fidem componimus , proferimus scribimus, uel aliud symbolum tradimus, nec in aliquo contra prædictum facimus anathema.Mirum † tamen est , quo ausu 12
ipsi Græci Spiritumsanctum à filio procedere negare præsumunt, cum & hoc in cōcilio Ephesino apud eos edito contineatur expresse, de cons. dist. 5.ult. & penul. sed ipsi se ertasse uidentes, quosdam prælatos de suis ad generale cōciliū Lugdunen. sub Greg. Papa X. celebratum , miserunt,

qui

qui in dicto concilio publicè nobis euidētibus suo & omnium prelatorum & Imperatoris Romani nomine professi sunt , q; Spiritussanctus æternaliter ex patre & filio,non tanquam ex duobus principiis , sed tanquā ex vno principio, non duabus spirationibus,sed vnica spiratione procedit,extra de summa Trini. & fide catho. prout in eiusdem Greg. constitutione habetur,corā toto concilio ter græcè. & ter Latinè symbolum cum dictis verbis, secūdū scripturas,filioq; similiter decantādo,
13 ¶† Cantatur autē hoc symbolum maius in solennitatibus eorū duntaxat, qui illud composuerunt,& in illis , de quib. aliqua mētio fit in ipso,videlicet in omnibus die bus dominicis. In festiuitatib. Domini,s. in Natali , Epiphania, cœna Domini,Pascha,Ascensionem,Pentecoste, & Transfiguratione,& in festo de Trinitate,& in omnibus festiuitatibus beatæ Mariæ, sanctæ Crucis,Angelorum,& Apostolorum, de quibus fit mentio ibi: Et Apostolicam ecclesiam.In solennitatibus autem Lucæ & Marci Euangelistarum , dicunt quidā nō debere cantari , quia illi Apostoli non fuerunt. Idem dici debet in dedicationib. ecclesiarum,& in commemoratione Omniū Sanctorum, quanquam & ipsa sit dedicationis festiuitas. Et dicitur etiā intra octauā natalis Domini, excepta die Innocētium,in qua cātica lætitiæ subticentur. In octaua tamen cantatur , prout in sexta parte sub illo festo dicetur. Cantatur etiā intra octauas Epiphaniæ, Paschæ ,Ascensionis,Pentecostes, Apostolorum Petri & Pauli,& assumptionis beatæ Marię.Licet enim in natiuitatibus sanctorum Io. Baptistę & Sancti Laurentij symbolū nō cātetur,in octauis tamen eorum cātatur, eo q; intra octauas Apostolorū & assumptionis occurrūt,& ob hoc etiā in octaua sancti Io. Baptistę præfatio de Apostolis,& in octaua beati Laurētii , prefatio de assumptione cantatur.In quibusdā tamen ecclesiis dicitur symholum in festo Beati Ioannis Baptistæ,& non incompetenter, quia in symbolo de propheta fit mentio ibi: Qui locutus est per prophetas,& quia ipse nō solum fuit propheta, sed pluſquā propheta,de eo quoque scriptum est.Fuit homo missus à Deo &c. & ita fuit Apostolus,de ipso est,ait Io.os aureum in sermone,q; legitur in festo decollationis Io. par Ioan. 1
angelis Apostolorum uox.Ipse etiam primo baptizauit & baptismum prædicauit, & in symbolo fit mētio de baptismo.Horum quidem omniū fit cōmemoratio in symbolo.Quorundam tamen obscurè,ut Epiphaniæ,est tamē illud professum Domini est etiā festum illud baptismatis, de quo in symbolo cōtinetur ibi: Confiteor vnum baptisma,&c.& cœnæ Domini , sed illa est solennitas Eucharistię ad quam respicit : illud Sāctorum communionem,& angelorum,sed illi nomine cęli debent intelligi,de quo in symbolo dicit,ibi:Creatorem,uel factorem cœli & terrę &c.Qui busdam tamen uidetur tunc non esse cantandum,eo quòd Angeli nunquam habuerunt fidē,sed spem,nec credūt , sed sciunt, quoniam plenam scientiam habent.Fit ēt cōmemoratio licet obscurè dedicationis ecclesiarum,sed ad illam respicit illud. Sāctam ecclesiam catholicam,tunc enim sāctificatur,&,ut ita dicam, catholizatur ecclesia,cum dedicatur.Ad octauas vero respicit resurrectio mortuorum,de qua dicitur ibi :Et expecto resurrectionem mortuorum. In festo sanctæ Agnetis symbolum non cantatur,quia licet in ecclesia celebretur , non est tamen festum octauæ , prout in septima parte sub ipso festo dicetur. ¶† Porrò quidam non absurdè sym- 14
bolum cantant singulis diebus,à die resurrectionis usque ad festum Ascēsionis,sicut in omnibus dieb. Dominicis ,& etiam in solennitate Beatę Mariæ Magdalenæ.dicentes illam fuisse Apostolorum epistolā, eo ꝓ ipsa prima resurrectionis gaudium Apostolis annuntiauit , & in festo Beati Martini,quia de eo cātatur:Martinus par Apostolis.Quidam etiam dicunt illud in principali festo cuiuslibet ecclesię seu oratorij,non tamen in octauis illorum si eas celebrent. Verūtamen de quibusdam mentio fit in symbolo,in quorum commemoratione,symbolum non cantatur,vt passionis, & sepulturæ, quoniā illorum dierum officium aliorum regnorum regulam nō sectatur. Non dicitur etiā quando in profestis celebratur ad honorem beatę Marię virginis,vel sanctæ Crucis,vel sancti Spiritus, extrà de celeb.missarum , consilium.
Mat. 2.

¶ In

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ In quibusdã locis cantato symbolo, uel cũ cantatur, populus cãtat Κυριε ελέησον, quoniam postquam Christus & Apostoli docuerunt fideles, fide recepta, laudes Deo dederunt, quas forsitan representat suauissimi symboli melodia. ¶ Illud autem sciendum est, q̃ Christus non uenit prædicare Gentibus, sed Iudeis, iuxta illud euangelii, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Vnde præcepit Apostolis. In uiam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, donec post resurrectionem præcipit eis, dicens, Euntes in mundum uniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Et ideireo Romano Pontifice solemniter celebrante symbolum fidei, non cantores in choro, sed subdiaconi ad altare decãtant, & generaliter ipsi ad uniuersa respondẽt, usque dum ipse Pontifex dicit, Pax Domini sit semper uobiscum, quoniã usq; post Christi resurrectionem sola Iudeorum ecclesia, quæ per subdiaconũ, qui sursum ad altare consistit, designatur, corde creditur ad iustitiam, & ore confessio fit ad salutem, extra de sacr. cap. 1. sed ex tunc cantores in choro respondent, & uniuersa decantant, quia post resurrectionem ecclesia Gentium, quam cantores, qui deorsum in choro subsistunt, designant, fidem Christi recepit, & laudum præconia personuit Saluatori. Inter euangelium tamen & sacrificium chorus concinit offertoriũ, quo niam inter passionem & prædicationem Gentilitas fidei uotum Deo offerens cantauit, quando mulier Cananea de finibus Tyri & Sydonis egressa clamauit, & dixit, Miserere mei, Domine, filii Dauid. Filia mea male à dæmonio uexatur, cuius tandem fidem commendans Dominus, ait. O mulier magna est fides tua, fiat tibi, sicut petisti. ¶ † Postremò symbolum Apostolorum tanquam breue & omnia continẽs sub compẽdio exponamus. Credo in Deũ patrem omnipotentem creatorem cęli & terræ &c. Nota, q̃ aliud, est, ut ait August. credere Deo, aliud est credere Deum, & credere in Deum † credere Deo, est credere uera esse, quæ loquitur, quod etiam mali faciunt, & nos credimus hominì, & non in hominem, Credere Deum est credere, quod ipse sit Deus, quod etiam dæmones faciunt. Credere in Deum, est credendo amare, & credendo in eum ita credendo ei adhærere, quod soli bona faciunt, ergo qui dicit credo in Deum, mentitur, si non diligit Deum, nisi dixerit, quod in persona ecclesię loquitur, dicens autem Deum, singulariter, deorum fugit pluralitatem. Vnde notabiliter in maiori symbolo additũ est hoc uerbum, Vnum, iuxta illud, Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. Et Apostolus, unus est Deus, una fides, unum baptisma. † Dicens uero patrem, incipit personas distinguere, de quibus Esa. Quis appẽdent tribus digitis molem terre. Et alibi, Seraphin clamabant sanctus, sanctus, sanctus. Et Dominus, Baptizare omnes gẽtes in nomine Patris, & Filii, & Spiritussancti. Et Ioan. Tres sunt, qui testimonium dant in cęlo, pater, uerbum, & Spiritussanctus. Pater est prima, non tempore, sed authoritate in Trinitate persona. Quod sequitur, omnipotentem, nomen est essentiale, ideoq; illud ad substantiuum Deũ uel ad relatiuum patrem, non sine ratione referimus, dicẽtes, Credo in Deum patrem omnipotentem uel Credo in patrem omnipotentem, Similiter & quod sequitur Creatorem † cœli & terrę ubi confutatur hæreticus, quia aliũ cœli, alium terræ asserit creatorẽ, aliũ cœlestium, alium terrestriũ, alium corporum, alium animarum, contra quos ait Moses. In principio creauit Deus cœlum & terram. Et Dauit In principio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli. & Apostolus, In ipso condita sunt uniuersa in cęlo & in terra. † Sequitur, & in Iesum Christum filium eius unicum Dominum nostrum. Ecce altera in Trinitate persona, hic est Iesus, qui saluum facit populum suũ à peccatis eorũ, hic est Christus oleo lętitię præ cõsortibus unctus hic est enim unicus patris filius, de quo Dauid. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et Apostolus, Misit Deus filium suum, natum de muliere, factum sub lege. hic est Dominus noster, qui nos creauit, qui nos suos alienos pretio sanguinis emit. † Sequitur Qui conceptus est de Spiritussancto, natus ex Maria uirgine. Ecce primum Christi sacramentum scilicet, incarnatio, ac si dicat. Qui cum sit Deus, factus est homo, nõ ex uirili

Mat. 15 *Mat. 20.* *Mat. ult.* *Ro. 10.* *Mat. 15.* *Deut. 6.* *Eph. 4.* *Esa. 50.* *Ea. 6.* *Mat. 28* *Ioan. 5.* *Gen. 1.* *Ps. 103* *Col. 1.* *Mat. 1* *Psal. 44* *Psal. 2.* *Gal. 4.*

uirili semine, sed conceptus operatione Spiritussancti, natus ex Maria uirgine. ut de Esa. Ecce uirgo concipiet, & pariet, filium, & uocabitur nomen eius Emanuel. Et Angelus in Euangelio, Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, & ille, Spiritussanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit, tibi. Quidam tamen hæc uerba. Qui conceptus est de Spiritussancto, iungunt cum præcedẽtibus, Sequitur, † passus sub Põtio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Ecce secundum sacramentum secundum humanitatem Christi, scilicet passio, cuius tempus describitur sub Põtio Pilato, forma subditur, crucifixus, finis cõcluditur, mortuus, & sepultus, unde plãgens dicit ex ore Dauid, & His remi. Foderunt manus meas, & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. De morte ait propheta, Domus Domini fuit exitus, mortis. De sepulchro ait Esa. Sepulchrum eius extitit gloriosum. Hæc sunt in Euangelio manifesta. Sequitur, † Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Ecce tertium sacramentũ, scilicet resurrectio sed de descensu ad inferna præmittitur, ex quo mortui liberantur. unde in Osee. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos, ero mors tua, ò mors, morsus tuus ero inferne. Hic est euãgelicus fortis, qui fortem ligauit, & eius uasa dirupit, hic est qui dicit in Psa. Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi. quoniã Dominus suscepit me, qui patri dicenti, Exurge gloria mea, exurge cum psalmis, & cithara, breui sermone respondent. Exurgam diluculo. cuius resurrectioni mulieres, & uiri perhibent testimonium in Euangelio. Quod tamẽ dicitur in maiori symbolo. Resurrexit tertia die, secũdum scripturas, exponitur, ideſt, eo modo, eo ordine, & eo tempore, quo prædictum est à scripturis, Sequitur, † Ascẽdit ad cęlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, Ecce quartum sacramentum, scilicet, ascensio, Ascendit enim, sicut ait Dauid, super cherubin, & uolauit super pennas ventorum, & parauit in cœlo sedem suam, & regnum eis omnibus dominabitur. Cui ait pater, Sede à dexris meis, donec ponã inimicos tuos scabellum pedũ tuorum. Et ut ad ascensionẽ, de ascensionẽ, de uisu quoq; testimoniũ non deest, ait Luc. uidentibus discipulis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorũ. Sequitur, Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Ecce quintũ, quod nõdũ apertum est sacramentum, ueniet. rex manifeste, cui pater iudicium dedit, & sicut ait Dauid, Parauit in iudicio thronum suum, & iudicabit orbem terræ in equitate, iudicabit populos in iustitia. Et alibi, Deus manifeste ueniet, Deus noster, & non silebit. Et Lucas, Ita ueniet, sicut uidistis eum euntem in cœlum. & Michæas. Iudicium Dominicum populo suo, Sequitur, Credo in Spiritumsanctum. † Ecce tertia in Trinitate persona, s. Spiritussanctus, de qua Moses, spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Psal. Flabit spiritus eius, & fluent aquæ. Et Dominus in Euangelio, Spiritus, qui à patre, procedit, docebit uos omnia. Ille. n. docet, ille sanctificat, illi uiuificat, ille peccata remittit, per hunc resurrectionem in gloria, per hunc consequimur uitam æternã. Vnde sequitur, Sanctam ecclesiã catholicam. Et † possunt hæc uerba & sequentia sic intelligi & cõiungi, Credo in Spiritum sanctum, sanctã ecclesiam catholicã, ideſt, Credo, p Spiritũ sanctum sanctã ecclesiam fidelium sanctificari. Itẽ, Credo in Spiritum sanctum, sanctorũ cõmunionẽ. i. per Spiritũ sanctũ sanctos in uinculo charitatis uniri. Et Credo in Spiritumsanctum, remissionẽ peccatorum. i. p Spiritum sanctum, peccata remitti. Et Credo in Spũmsanctũ, carnis resurrectionẽ, & uitã æternam, i. p Spiritumsanctum gloriam carnẽ cõsecuturã, & animã uitã æternam, uel sic, Credo sanctã ecclesiã catholicã, nõ ita dicimur, ut asserit Aug. de cõse. di. 4. prima. in fine. credere in ecclesiam, sicut in Deum, sed in ecclesiam † sanctam catholicã credimus, dum in ecclesia conuersãtes & Deum credimus & quæ sequuntur, nos inde firmissime cõsequi, pfitemur, s sanctorum cõionẽ, & remissionẽ peccatorũ, carnis resurrectionẽ, & uitã eternã, vnde & sic coniunges, Credo in sanctã ecclesiam, catholicam, sanctorum cõionem. i. p fidẽ, quã habeo, existẽs in sancta & uniuersali ecclesia, assequor sãctorum cõionẽ. i. cõcordiam & unionem. Sicut. n. est unus pastor, sic unum ouile, sicut unus. Deus, sic una fides, & unum baptisma. Vel præcipio sanctorum cõmunio

Esa. 7. *Luc. 1.* *Psal. 31.* *Esa. 2.* *Psal. 3.* *Psal. 56* *Psal. 17.* *Ps. 102.* *Ps. 167.* *Actu. 3.* *Psal. 49.* *Ioan. 5.* *Psal. 17.* *& 19.* *Act. 1.* *Mich. 6.* *Gen. 1.* *Ps. 147.*

nem, ideſt, panem benedictionis, de quo dicitur Credere, & māducaſti. de cōſecra. diſtin. 2. vt quid. Similiter, & quæ ſequuntur. Credo in † ſanctam eccleſiam, peccetorum remiſionem, ideſt, per fidem, quam habeo exiſtens in ſancta & uniuerſali eccleſia, conſequor remiſſionem peccatorū 28
& lepræ curationem, de † qua dicitur in le Num. 12
ge & Euangelio Maria ſoror Aaron, cum ſeptem diebus fuerat extra caſtra, eſt à le- 4. Reg. 5.
pra mundata. 50. diſtin. §. econtra Naam Syrus ſepties lotus in Iordane eſt à lepra Luc. 17.
curatus, ſic & Dominus decem leproſos mundauit, ſed unus tātum dedit gloriam Deo. De Magdalena dicitur, quia dimiſſa Luc. 7.
ſunt ei peccata multa, quia dilexit multū. Paralytico quoque ait Dominus, Fili, re- Luc. 5.
mittuntur tibi peccata tua. ¶ Sequitur 29
† Credo in ſanctam eccleſiam catholicā, carnis ruſurrectionē, ideſt, per fidem quā habeo exiſtens in eccleſia, conſequor car- Iob. 19.
nis reſurrectionem, de qua Iob: Credo, q redēptor meus uiuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & in carne mea uidebo Deum ſaluatorem meum, unde in Euangelio, Deus Abraam, Deus Iſaac, & Iacob, non eſt Deus mortuorum ſed uiuorum. Et Apoſtolus. Omnes quidem Mat. 22.
reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Similiter coniungendum eſt quod 30
ſequitur: Credo † in ſanctam eccleſiam catholicam; uitam æternam, ideſt, per fi- Pſ. 26.
dem, quam habeo exiſtens in eccleſia conſequar uitam æternam, hęc eſt terra viuētiū, de qua Dauid. Credo uidere bona Domini in terra viuentium. † Eſt autem vita æterna videre Deum patrem, & quem miſit Ieſum Chriſtum, de hoc etiam ſub Sabbato ſancto in ſexta parte, ubi agitur de baptiſmo, dicetur.

ADNOTATIO.

* Ξύμβολον autem Græce. Ξύμβολον. uarie accipitur, pro uaria verbi, à quo manat, ratione et natura. Ξυμβαλλω n. παρὰ τό βαλλω natura ſua actiuum eſt, & ſignificat commitio, collido, confligo, conuenio, confluo, paciſcor, contractus cōuētaque in eo, itē & conijcio, ut συμβαλλω τὰ ἐνύπνιον, Inde σύμβολον, ſignum, vt ſigna militaria Herodiano. Signis quidē utebantur inuicem Apoſtoli. Ξύμβολον item nota, & ſignum rei apud Ciceronem, vt dictio & nomen eſt nota rei animo conceptæ. Ξύμβολον etiam, inſignia, ideſt, παράσημα. Item omen καὶ ὁ ἰώνισμα Gregorio dicitur & maſculino genere. Qua ratione vſus eſt Syneſius in τῶ ἀδελφῶ Οὐγαδίμαι νομίζεται νυμφευ τρίαις, βαδίζον ἐπ ἐκφορὰν, ἵνα μήτ ὠνυμφίω σύμβολος ἀμαίσιος γενηται. Itē & fœminino συμβολη, cōflictus, cōflictio militaris. Ξυμβολα ēt dicebātur teſſerę quędam, quę dabantur publicè è ciuitatibus quibuſdam hominibus ſibi amicis, vt hoſpitaliter & amicè reciperētur in oppidis fœderaris. Hodie ſic uocari poſſunt teſſere collybiſticæ, vt placet Budæo, quas literas collybicas vocant, quaſi ad permutandam pecunia externam inſtitutas. Ξύμβολον αὐτὸ τμῆμα, quaſi teſſera, & fruſtum abſciſſum. Plato in Sympoſio, σύμβολον commiſſuram videtur dicere homines. n. eo in loco ait geminos fuiſſe, ideſt, διφυεὶς. σύμβολον etiam, ſignificat ſimilitudinem, & quandam naturæ conimnitatem, Ariſtoteli περὶ γενέσεως καὶ φθοροις. σύμβολαι, in conuiuiis dicebantur, quas Terētius & Plautus ſymbolas uocauerunt. Athen. lib. 7. Conuiuium autem ipſum è ſymbolis coagmentatū dicebatur, σύνσυγώγιον, & δεῖπνον συναγώγιμον, vt inquit. Qui autem ſymbolas non conferunt, ἀσύμβολοι dicūtur, Ασύμβολος etiā pro inerti & nutili ponitur, qui nihil in medium attulit. Apoſtolorum ergo σύμβολον, dices ſignum & breuiarium quoddam fidei Chriſtianę, cōmiſtum, cōflatum, & compoſitum ex multis bolis, ideſt, fruſtis, particulisq;. Simbolorum porrò hæc eſt lex, vt ſententiam abſoluant verbis ad ſummum quinque, & quo breuiora ſunt, hoc venuſtatis plus habeant, quale eſt illud Auguſti, Matura, Obſcuritatis aliquid & allegoriæ ſymbolum condit, ut paululum à naturali ſenſu deflectatur, modo ne tanta ſit quanta Pythagoras eſt uſus, ut ab intelligentia dicto rū ſuorum arceret imperitos, qui ſymbola ſua quaſi quædam enigmata longiſſimè abduxit illinc, quo ſenſus ſpectaret, ita ut Tyrrhenos induxerit, illis citra omnem allegoriam parere, cum eam non aſſequerentur.

rentur. Vnde συμβολικὸν, pro allegorico & ænigmatico dicitur, apud Plutarch. in 8. Symoſ. Nico. Doard.

SVMMA.

1 Prædicationis vſus vnde.
2 Prædicationis officium cui competat.
3 Prædicatio, ſublimi loco debet fieri.
4 Prædicatio qualis eße debeat.
5 Prædicationem quæ ſequantur.

De Prædicatione. Cap. 26.

QVONIAM, vt præmiſſum eſt, Euangelium prædicatio eſt, & ſymbolum fidei † profeſſio: ideo poſt illa fit populo prædicatio quaſi Euangelici uerbi, & ſymboli, ſiue noui & ueteris teſtamenti expoſitio, qui modus ſumptus eſt ex lib. Nec- Neem.
miæ in principio, ubi legitur. Et legerunt Leuitæ in libro legis Dei. Neemias autem ſacerdos, & Eſdras ſcriba interpretabantur populo uniuerſa. Præterea monebantur antiquitus, qui in fraterno odio erant, vt ad concordiam uenirent, prius, quam communicarent, & mundi eſſent, prius coram ſuo Saluatore, cui nota ſunt ſecreta cordium, apparerent, ex quo ſiquidem prædicandi uſus in eccleſia inoleuit. Inde etiā eſt, quòd oratio Domini, quæ eſt ad primam, & in aliis horis voce demiſſa dicitur ad miſſam alta uoce, & patenter dicatur, quia in huiuſmodi fraterna monitio continetur, communiter tamen poſt prædicationem ſymbolum decantatur, quia fidem prædicatam ſe tenere eccleſia profitetur.

2 ¶ Verum † cum prædicandi officium priuilegiatum ſit, nullus prædicare debet, niſi cui committitur, aut cui ex officio ſibi iniunctum incumbit, iuxta illud Apoſtoli, Ro. 10.
Quomodo prædicabunt, niſi mittantur, extrà de hæreticis. cum ex iniuncto, & iō prædicaturus licentiam petit dicens, Iube
3 Domine. Debet autem † prædicator in loco eminentiori eſſe, ſicut & Euangelium Mat. 5.
legens, propter rationes ſub ti. de Euangelio ſcriptas. Nam & Ieſus videns turbas aſcēdit in montem. & apperiens os ſuum, docebat eos. Et Eſdras fecit gradum ligneum ad loquendum ut dictum eſt in prima par. Neem. 8.
ſub ti. de eccleſia, vbi de pulpito agitur. Debet † tamen humiliter proferre, quæ do- 4
cet, nec ſecundum Grego. 46. diſt. habet, in fi. illum elatis moribus prædicet, quem in cordibus audiētium ſacris ſermonibus inſectatur. Et ſecundum Ambr. prædicatio Chriſtiana non indiget pompa, nec cultu ſermonis, debet quoque ſecundum Gregorium prædicator eſſe diſcretus in ſileutio, vtilis in uerbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticeſcat. 43. diſ. ſi rector. Sunt tamen nonnulli huius doctrinæ oblīti, qui ſicut ait Beda. 2. q. 7. ſecuti ſunt, audi tores ſuos in præcipitium mergunt, quib. non ſalutaria, quæ corrigant, ſed quæ illos delectent, erronea prædicant. Alii uero ſecundum Greg. 49. diſ. hinc etenim. 8. q. 1. oportet. 43. diſ. §. fin. dum æſtimari hæbetes nolunt, ſæpe ex immoderata ſubtilitate, ſe in quibuſdam inquiſitionibus plus quam expediat exercent ſe, ſecreta myſteria ſua prædicatione non intelligentibus referendo. Oportet enim eum qui docet, & inſtruit, pro ingenio diſcentium ſemetipſum aptare, & verbi ordinem pro audientium capacitate dirigere, quoniā qui docet ea, quæ ab auditoribus intelligi nequeunt, non ad eorum utilitatem, ſed ad ſui oſtentationem facit, vt plura ſcire videatur, vel adulatione, vt eis placeat, quibus ſecreta reuelant, iuxta quod Apoſto Cor. 1.
lus ait, Chriſtus me miſit prædicare non in ſapientia uerbi. ¶ In concilio Carthaginen. de conſec. diſ. 1. ſacerdote, ſtatutum, vt ſacerdote verbum, ſcilicet prædicationis in eccleſia faciente, qui egreſſus de auditorio fuerit uidelicet contemnens excommunicetur. ¶ Poſt prædicationem, fit confeſſio, † & indulgētia pro commiſſis & omiſ 5
ſis conceditur, ut ſic conſcientiis emundatis, iuxta illud Propheticum, & ſcopebam Pſ. 76.
ſpiritum meum, accedant ſinguli ad communionis ſacramentum, quod mox in miſſa, uel ſacramentaliter, vel ſpiritualiter recepturi ſunt, quæ ſpiritualis communio fit per fidem, operantem per dilectionem, iuxta illud Aug. Crede, & manducaſti, de cō ſec. di. ne. 2. vt quid.

S V M M A.

1 *Canon Missæ in quot partes diuidatur.*
2 *Secreta, in quot partes diuidatur.*
3 *Offertorium ubi, quando ve fiat.*
4 *Offertorij versus, hodie sæpe intermitti tur, idque temere.*
5 *Offertorium ut cantetur, a patribus receptum est, idque de causa nu 6.*
7 *Offertorium unde nomen traxerit.*
8 *Offertorio facto quid faciat sacerdos.*

Secunda pars missæ in offertorio. Cap. 26.

SECVNDA pars missæ
1 in offertorio, siue in Dominus vobiscum, incipit, quę in quatuor † sub diuiditur particulas, ¶ Prima dicitur secretella. ¶ Secunda præfatio. ¶ Tertia canon. ¶ Quarta oratio dominica, cum sua præfatione, s. Præceptis salutaribus. ¶ Potest etiam quidquid hoc loco, usque in finem missæ dicitur, secreta vocari, quæ secreta in quinque diuiditur
2 partes. ¶ † Prima est ab offertorio vsque ad perfectionem, & hoc specialiter dicitur secreta. ¶ Secunda dicitur præfatio. ¶ Tertia canon. ¶ Quarta orō dominica. ¶ Quinta est emboli smus. Quia etenim fuit dominici sanguinis effusio. ¶ Prima in circuncisione. ¶ Secunda in sudore, ¶ Tertia in flagellatione. ¶ Quarta in crucifixione. ¶ Quinta in mortui lāceatione. ¶ Sanè ordo conueniens, est vt post prædicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructꝰ in opere. Prædicationē quidem est in Euāgelio, fidem, symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio, qua propter offerēda cantatur, q.a sacrificiū laudis offertur, vn-
Psal. 26. de Ps. Circuiui, & immolaui in tabernacu-
2. Para. 3 lo eius hostiam vociferationis, cantabo & psalmum dicā Domino, & i Paralip. Cum offerrent holocausta, ceperunt laudes canere Domino, organis, & in diuersis, quæ
3 David rex cōparauerat, cōcrepare. † Offertorium quidem inter Euangelium & sacrificium canitur, prout in ti. de symbolo dictum est. ¶ Sacerdos autem dicturus, oremus, præmittit Dominus vobiscum, quasi diceret, nisi Dominus sit vobiscum, orare non possumus ad salutem nostram. Subiicit ergo oremus, monens populum orare, ut fidem in symbolo recitatam credat, & i ea stabilis permaneat, quia & Christus discipulis suis dixit, Orate &c. Lu. 22. monēs etiam unumquemq; ad se redire, conscien tiam suā discutere, & seipsum in holocaustum iustum Deo offerre. Prius ergo, quā chorus cantet offertorium, salutatur à sacerdote, vt possit deuote cantare, & mox postquam ille dixit, oremus, chorus cantat canticum offertōrium, siue offertorium, & populus offert, ut notetur, q̄ post impletionem mandatorum offerimus nos ipsos, sicut sub ti. de oblatione dicetur, ac si unusquisq; offerens dicat, Credo, & in fidē, quā in symbolo professus sum, opere cōpleo, & orōni sacerdos consentio. vnde & sacerdos statim offert dona consecranda. ¶ Et † at- 4
tende, q̄ offertorii uersus cum multa diligentia ab antiquis patrib. inuenti, hodie pleriſq; in locis omittuntur, tum breuitatis cā, vt tam ministri, quam populus oblationibus, orōni, & sacramento altaris liberius uacent, tum etiam, quia sicut ait Aug. 12. di. omnia. ipsam Christianam religionē paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei uoluit esse libera. Et ſm Hie. de cons. di. 5. nō mediocriter. Melior est quinq; psalmorū, cum cordis hilaritate decantatio, quam totius psalterii cū anxietate modulatio, uerborū etenim multitudine Deus flecti non potest. Solum ergo in offertorio, quod dicitur in missa pro defunctis, versus ipsi hodie dīr, quia officium illud non sequitur in multis normam alterius officii. ¶ † Por- 5
rò à patribus introdutum est, ut offertoriū cantetur, q.a (vt præmissum est) qñ offere- 2. Cor. 9.
bant, in tubis clangebāt, hilarē namq; datorem diligit Deus. 23. quæstio. 9. § ex his. Inductū est etiam ex eo, quòd Salomon in dedicatione templi, & altaris innumerabi lē multitudinem holocaustorū obtulit cū 3. Reg. 8.
magna solennitate, & à Mose, cui descen- Exo. 35.
denti de monte, & populum salutanti, & oranti occurrit populus, & munera obtulit. Cātatur etiam offertorium dum offertur, ad memorandum iucunditatem Israelitici populi, offerentis denaria ad ædificium tabernaculi, uel potius ad designandum clamorem mulieris, de qua legitur

gitur in Apoc. 12. cap. Mulier, ideſt, ecclesia, amicta sole, ideſt, Christo, quem induit in baptismo, habens lunam sub pedibus, ideſt, omnia mutabilia calcans, & in capite coronam duodecim stellarum, ideſt, chorum duodecim Apostolorum, & habens in vtero, supple ea, quæ in sui initio gesta sunt, clamat parturiens, & cruciatur vt pariat. Clamorem ergo eius parturientis, vel salubrem Domini Cruciatū imitatur offerenda, per suū grauem & grādinosum cantum, quę pneumis distentia, & versibus fœcundata, quantumuis longa iubilatione, quod significat, non satis exprimere ualet. Quis tamen offertorium cantare instituerit, ignoratur. Traxit † nomen offer- 7
torium à feria, quod est oblatio, quæ in altari offertur, & à pontificibus consecratur. in de offertorium dicitur. quasi præfertum, oblatio uero uocatur, quia offertur. Dicitur etiam offertorium, quia dum offerēda cantatur, sacerdos accipit oblationes, vel hostias à ministris, de quibus sub ti. de oblatione dicetur. ¶ † Aduertendum autem 8
est, quòd licet sacerdos præmittat Oremus, non tamen immediatè orat, imo turificat, oblationes recipit, & alia agit, quasi ipso facto dicat, non cessat orare, qui non cessat bene agere. Dum ergo offertorium canitur, & incensum portatur, instāte memoria Dominicæ passionis, silentiū obseruant, vsque dum alta uoce dicit, Per omnia secula seculorum. Illud insinuans, quòd Iesus post suscitationem Lazari non palam ambulabat apud Iudæos, cum cogitarent eum interficere, sed abiit in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis. Collegerunt enim pontifices & phari mine, dixit Expedit ut unus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Et ab illo die cogitauerunt eum interficere, de hoc dicetur sub tit. de inclinatione sacerdotis.

S V M M A.

1 *Manus lauat sacerdos denuo. statim ab offertorio, & turificatione & qua de causa. Et qua significatione nu. 3.*
2 *Manuum lotio fit semper ad dextrum altaris cornu.*

De manuum ablutione. Cap. 28.

PRIVS, quàm sacerdos offerat, manus iterum lauat, quamuis † prius dum ue 1
stib. se ornaret, lauasset, prout dictum est sub ti. de capitis coopertione. Et etiam post secundam turificationem iterū lauat, ut sic magis ac magis mundatus offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deoque placentem. Nam & Psalm cum mundatus esset, petebat amplius emunda ri, dicens, Amplius laua me ab iniquitate Psal. 50.
mea, & à peccato &c. Lauat † autem sem- 2
per ad dextrum cornu altaris, nam dextra prosperationem, sinistra aduersitatem significat, quia igitur pluries peccatur in prosperis, quàm in aduersis, iuxta illud Psalm. Cadens à latere tuo, scilicet sinistro, Ps. 91.
mille, & decem millia à dextris tuis meri tò magis lauandum est ad dextram, quàm ad sinistram. Sacerdos itaque † hostiam 3
oblaturus lauat manus, ad significandum, quòd lauare ac mundare debet conscientiam lachrymis pœnitentię, & compunctionis, iuxta illud, Lauabo per singulas Psal. 6.
noctes lectum meum, lachrymis meis strata tum meum rigabo. Et ideo tunc dicit, La Ps. 25.
uabo inter innocentes manus meas ideſt Esa. 1.
opera, & Esa. Lauamini, & mundi estote. Nam & Christus prius, quàm uerum & vnicum sacrificium in ara crucis offerret, in resuscitatione Lazari lachrymas misetatus effudit, Euang. testante, Iesus inquit, Ioan. 15.
infremuit spiritu. turbauit semetipsum, & lachrymatus est. Lauat etiam manus, ne reus sit corporis & sanguinis Domini, iuxta illud, Mundę sunt manus meę à sanguinę huius, & vt mundi sint à terreno pa ne, iam in populi oblatione recepto, uel à terro desiderio.

S V M M A.

1 *Pallam super altare disponit diaconus, sacerdote manus abluente.*
2 *Sacrificium altaris ex quo confici dēat.*
3 *Corporale quid significet.*
4 *Corporale qualiter complicetur, & fier natur super altari. Et quàm varie id ipsum significat.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 *Corporale quandiu maneat sub altari.*
6 *Sotheri Papæ edictum, ne mulieres contingant vasa sacra.*
7 *Palla altaris quid, & unde dicatur.*

De Pallis, & corporalibus. Cap. 29.

INTERIM verò dum sacerdos manus abluit, diaconus † corporalem pallam super altare disponit, 1
in quo admonentur ministri & populus, vt sint ab omni carnali cupiditate mundi, sicut ipsa palla mandata est à naturali viriditate, & humore, munditia quoque corporalis significat munditiam populi fidelis. De hac palla in canone ita dicitur, de consecr. distin. 1. ex consulto. Ex consulto enim omnium constituimus, vt sacrificium altaris
2 † non in serico pauno, aut in tincto quisquam celebrare præsumat, sed in puro linteo ab episcopo consecrato, terreno, scilicet linteo, ideſt, de terra procreato, atque contexto, sicut corpus domini nostri Iesu Christi in syndone linea munda *Ma. 27.* sepultum fuit, & Christus veram carnem passibilem & mortalem de terreno virginis corpore assumpsit, de linteo igitur cãdido, non intincto ex institutione. Sexti Papæ, & Eusebij sit corporale. ¶ Significat
3 † autem corporale passionis intentionem, seu corpus Christi, quia sicut linum multo labore, ac multis tonsionibus acquirit candorem, ita Christi caro multo certamine ad resurrectionis gloriam peruenit. ¶ Significat etiam ecclesiam, per quam corpus Christi intelligitur quæ multis passionibus, & præsturis ad candorem æternæ vitæ perducitur. ¶ Tertiò, significat ipsum Christum. Cum enim sic complicetur, vt nec initiũ, nec finis eius appareat. sic eius diuinitas initio caret, nec finem habebit. Et sicut oblata coniungitur corporali, & ponitur in altari, sic Christi caro iuncta
4 diuinitati affligitur Cruci. Et nota † quòd in quibusdam ecclesijs palla corporalis, quæ calici supponitur, in longum altaris extenditur, quæ quatuor in longum, & tres habet plicaturas in latum. Siquidem in longum altaris extenditur quia, vt aiunt quidam, linteamen, quo Christi corpus inuolutum fuit, per illam figuram extensum in longitudine sepulchri inuentum est. Quatuor eius plicaturæ in longum, quatuor designant Cardinales virtutes, scilicet iustitiam, prudentiam, temperãtiam, & fortitudinem, per quas innatæ nobis passiones reprimuntur. Tres verò plicaturæ in latum, tres theologicas uirtutes, scilicet fidem, spem, & charitatem, per quas Deo unimur, figurant. ¶ Potest quoque & aliud in his figurari. ¶ Duplex enim est palla, quę dicitur corporale, vna scilicet quam diaconus super altera extendit, altera quam super calicem plicatam imponit, significantes duo linteamina, quibus Ioseph corpus Christi inuoluit. Extensa representat synodem, qua corpus fuit in sepulchro inuolutum, & inde corporale vocatur, plicata super calicem posita, sudarium quo caput eius fuit separatim inuolutum. Siquidem extensa, quæ uocatur, significat fidem, plicata, quæ sudarium, uocatur, intellectum, hoc enim mysteriũ credi debet, sed comprehẽdi non ualet, vt fides habeat meritũ, cui humana ratio non præbet experimentum. de pœnit. dist. 4. in domo. Secundò quoque corporale, siue syndone subsistens, significat Christi humilitatem in passione, sudarium vero laborem. Tertiò, corporale significat linteum, quo Christus erat præcinctus, sudarium laborem in persecutionibus. Adhuc palla super calicem posita aliquam, scilicet superiorem eius partem non totum tegit, in quo datur intelligi, quod sudarium aliquam partem capitis Christi tegebat, & aliquam non, sicut mos est Iudæis facere, quædam tamen ecclesiæ non habent nisi vnum corporale, pro eo quòd in Euangelio legitur, quòd Ioseph corpus Iesu inuoluit in syndone munda, non enim dixit in syndonibus, in plurali, & hoc ad significandum sacramẽti vnitatem, & significat syndonem qua Christi corpus fuit inuolutũ. ¶ † Cor 5
porale autem ideo remanet super altare vsque post sumptionem corporis & sanguinis, & eleuationem calicis de altari, quia linteamen & sudarium in sepulchro vsq; ad resurrectionem remanserunt. Præterea corporale remanens pp sui albedinẽ ostendit munditiam mentis, quam semper habere debet corpus domini sumens. ¶ † So 6
ther

ther Papa 22. dist. sacratas, statuit, ne fœminæ sacratæ, uel moniales sacra uasa puta calicem, uel patenam, uel sacras pallas, & corporale contingant. Ipse tamen huiusmodi ornamenta altaris & ministrotũ facere possunt, exemplo Mariæ, quæ talia fecit, & texuit in usum mysterii tabernaculi fœderis. Communiter † tamen palla 7
uocatur munda mappa, super quam distenditur corporale. Et dicitur palla, eo quod palliat uel abscondat in se mysterium supradictũ. Debet autem altare duplici mappa operiri, ad duplicem stolam, mentis scilicet, & corporis designandam.

17 *Cantoris primi officiũ. Itẽ secũdi. n. 28*
29 *Patenæ absconsio, seu uelatio, quid significet & nu. 30.*
31 *Subdiaconus qualiter teneat patenã.*
32 *Offerre dẽt popul⁹, et unde offerẽdi mos & n. 34. & quæ significatio oblatorũ*
33 *Sacrificiorũ legalium diuersa genera.*
35 *Offerens manum sacerdotis osculatur.*
36 *Clerici et monachi an & quãdo offerãt*
37 *Oblationis qui recipiant.*
38 *Põtifex Roman⁹ quas oblationes tãgat*
39 *Oblationes p defunctis cuiusmodi sint.*
40 *Moses iubet sinẽ imponi Oblationibus.*

SVMMA.

1 *Manibus episcopi, aut sacerdotis lotis, minister quid agere debeat, Itẽ subin de episcopi munus. nu. 2.*
3 *Eps accedit ad altare sine mitra, et baculo.*
4 *Offertorium triplex. Et ex quo illud fieri debeat.*
5 *Offerendi antiquus mos.*
6 *Panes sacerdotales, itẽ ppositionis. nu. 7.*
8 *Hostia rotunda cur fiat.*
9 *Oblationum duo genera, donum quippe, & sacrificium.*
10 *Sacrificium quid.*
11 *Libare quid.*
12 *Hostia quid.*
13 *Holocaustum quid.*
14 *Ministrorum officia circa oblationẽ sacerdotis. & nu. 16.*
15 *Panis & uini oblatio quid signet, cum & unum solum sacrificium sint.*
17 *Diaconus patenam cum hostia offert sacerdoti, & quæ significatione.*
18 *Aquã cũ uino miscere in calice inferi episcopi non licet. Et quid cõmistio de signet. Et id ex cuius institutione. Et quousum. nu. 19.*
20 *Sacerdos misturus aquam in uinũ, cur pauxillum in terram fundat.*
21 *Aqua benedicit, unũ minus. Et qd ita.*
22 *Manus osculum quid significet.*
23 *Hostiæ fere ponitur inter sacerdotẽ & calicem.*
24 *Ampulla quid & unde dicatur.*
25 *Calicis ferendi mos uarie. Et cur maxime læuanu. 26.*

De Oblatione sacerdotis, & de officio ministrorum circa illam, & de Patena, & de Oblationibus populi, & clericorum. Cap. 30.

POTIS igitur manibus diaconus uel sacerdos minister extẽsis manibus mediante munda † tobalia, ac 1
cipit manus episcopi. quasi iuuans illum de faldistorio ad surgendum, quod quidẽ fit, nõ ad adiuuandum, sed potius ad prouocãdum illum, ideſt, Christum quẽ significat, ꝙ surgat, & pro populo oret, Iuxta illud, *Psal. 43.* Exurge domine adiuua nos. Et iterum, Exurge qui domis, & sic mediãte munda *Ephe. 5.* tobalia ad notandum, ꝙ mediante mundi tia manuum, ideſt operum nostrorum excitatur dominus ad adiuuandum omnes nos apud patrem. Si autem hoc ad ipsum pontificem Christi uicariũ referatur, tunc dicẽdum est, ꝙ ipse prouocatus adiuuatur per munditiam manuum eorum, pro quibus orat vt eius oratio efficax habeat. Rursus Christus omnia bona opera ecclesiæ principaliter operatur, sicut legitur in Esa. *Esa. 26.* Omnia bona opera nostra operatus es in nobis domine, cuius locũ gerit episcopus. Minister uero tanquam eius famulus, eius coadiutor typum cooperãtis ecclesiæ gerit, quæ in suis operibus Christi operantis ministra est, & adiutrix, sicut dicit Apostolus, Coadiutores enim Dei sumus, qui to- *2. Cor. 3.*
baliã, ideſt deuotam reuerẽtiam adhibet, quoniã, secundũ Apostolum, Non sumus sufficientes aliquid cogitare à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo.

Universidad de Deusto Biblioteca

2 Deinde episcopus † vel sacerdos ingreditur sanctuarium perueniens ad altare con
Luc.22. secratum, ideſt Christus, qui cœnaculum grande ſtratum eſt ingreſſus, cum diſcipulis cœnaturus, & eis corpus ſuum traditurus, ubi myſticam oblationẽ accepit à miniſtris, inſinuans illud, quod Ioannes Euãgeliſta deſcribit, Ieſus (inquit) ante ſex dies
Ioan.12. paſchæ uenit in Bethania, ubi Lazarus mortuus fuerat, quem ſuſcitauit Ieſus. & fecerunt ei cœnam, in qua Martha miniſtrabat. ¶ Procedit autem ad † altare abſque mitra & baculo, & cũ ueſtibus ſacris,
3 prout in ſuis locis dictum eſt. Conſidera ergo ordinem, nam Euangelium præcedit, fides in ſymbolo ſequitur, deinde munera offeruntur, neceſſe eſt enim primum
Rom.10. audire, Quomodo, inquit Apoſtolus, credunt, ſine prædicante? deinde quis niſi recte crediderit, munus Deo acceptabile offerre non poterit, quia ſine fide impoſſibile eſt Deo placere. ¶ Hic ergo de triplici
Heb. 11. oblationis genere dicendum eſt, uidelicet de oblatione ſacerdotis, miniſtrorum, & populi Sacerdos itaque primo offert ſeipſum. † Offerenda etiam ſunt, quę ſunt Dei
4 Deo, ideſt, animæ habentes ſimilitudinem Dei impreſſam. Deinde, quę ſunt ſacrificio neceſſaria, ſcilicet panem, uinum, & aquã,
5 & alia ſacrificio apta. ¶ Et † nota, quod in ueteri teſtamento ponebantur ſuper menExod.40 ſam tabernaculi. 12. panes azymi ex ſimilia. mundi ualde, & ponebantur ſeni altrin ſecus & ſingulis ſupponebatur patena aurea, & ſuper patenam pugillus turis. Panes
6 † autem iſti dicti ſunt ſacerdotales, quia ſoli ſacerdotes eos de altari ſublatos comedebant, uel ſecundum Ioſephum, quia Dominus præceperat, quod ſoli ſacerdotes illos formarent, coquerent & ponerent in menſa, & tollerunt, ipſi tamen hoc nõ obſeruauerunt. Et ex his conuincitur, q̃ ſacerdotes debeant hoſtias facere per ſeipſos.
7 † Dicebantur. n. panes propoſitionis, quia poſiti erant ſup menſam propoſitionis coram Domino in memoriam ſempiternam
Exod.25 duodecim tribuũ filiorum Iſrael, uel porro poſiti, ideſt, longo tempore poſiti, ſcilicet per totam hebdomadam. Nam in diluculo ſabbati recentes, & calidi imponebantur menſæ, & erant ibi immoti uſque ad ſequens ſabbatum, & tunc ſub trahebãtur, uel erant ibi in æternum, per ſucceſſionem ponendi in menſa. ¶ Hoſtia autẽ formatur † rotunda, quia domini eſt terra, & 8
plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuerſi qui habitant in eo. 8. diſ. in. quo iure, & ipſa ſui forma ſignificat illum, qui principio caret, & fine, quamuis ipſe ſit α & ω principium principians abſque fine. Apoc. 1.c. ¶ Rurſus cum figura rotunda formetur à puncto ad punctum, per hoc innuitur, q̃ ab ipſo ſunt omnia, & ad ipſum omnia retorquentur, unde Pſal. Veritas tua Pſal.88
in circuitu tuo. De hac figura dictum eſt in prooemio ſecundæ partis, de hoc etiam dicetur in ſexta particula canonis ſup uerbo Accepit panem. ¶ † Cęterum duo ſũt, 9
quę offeruntur, donum uidelicet, & ſacrificium. ¶ Donum dicitur, quicquid auro, uel argento uel qualibet alia ſpecie offertur. Aliud tamen eſt donum, & aliud munus, prout dicetur ſub prima particula canonis, ſuper uerbo Hæc dona. ¶ † Sacrificiũ 10
eſt uictima & quæcunque in ara cremantur, ſeu ponũtur quaſi ſacrum factum, uel ſignum; quia præce myſtica conſecratur pro nobis in memoriam dominicæ paſſionis. Quidam autem peruerſi hæretici nobis ad præſumptionem magnam reputant; qui ſacrificamus & conſecrationẽ hoſtiæ ſacrificium appellamus, cum ſcriptura exEſa. 1. perſona domini dicat, Nolo ſacrificium, Matt.3. & Eſa. Ne offerat ultra ſacrificium fruſtra. Et in Euãgelio, miſericordiam uolo, & nõ ſacrificium. Dauid. Si uoluiſſes ſacrificium Pſal.50. &c. De hoc, & quid ſit ſacramentum, dictum eſt in prima parte ſub ti. de eccleſia ſticis ſacramentis. Omne autem, quod Deo datur, aut dedicatur, aut cõſecratur. Quod dedicatur, dicendo datur, unde & appellatur. Erant igitur, qui conſecrationem, dedicationem ſignificare putant Imolatio ab antiquis dicta eſt, eo q̃ ĩ mola altari ſuperpoſita uictima reddetur, mactari enim poſt imolationem eſt, nunc autem imolatio panis & calicis conuenit, libatio† ue 11
ro tantum calicis oblatio eſt, Iuxta illud, Eccl.50. & libauit de ſanguine uuæ. & illud poeti cum, Nunc pateras libate Ioui. Libare enim proprie eſt effundere, & antiqui tus, quod in liquida materia offerebatur, ut uinum & oleum, libamen dicebatur, quod uero in ſicca, ut ſimilia panis, & thus,

12 thus oblatio nominabatur. Hoſtiæ † apud ueteres dicebantur ſacrificia, quæ fiebant prius, quàm contra hoſtes pergerent, uicti ma uerò ſacrificia, quæ poſt uictoriæ de uictis hoſtibus imolabant, de quo ſub 6. particula canonis dicetur ſuper uerbo, Qui pridie & erant uictimæ maiora ſacrificia quàm hoſtiæ, uel uictimã dicebatur, quia
13 uincta ducebatur ad aras. ¶ † Holocauſtum illud eſt, ubi totum, quod offerebatur, puta agnus, uel titulus, in altare igne conſumitur. ὅλον, enim græcè, dicitur totum, καυστὸν incenſo, Cæremoniæ apud latinos dicuntur ſacra omnia, quæ apud Græcos ὄργια uocantur, propriè tamen cæremoniæ, à carendo dicuntur, eo quòd his, quæ in ſacris offeruntur, in ſuo uſu careãt homines. Alij appellant cæremonias obſeruantias Iudæorum in abſtinentia quarundam eſcarum, ſecundum ueterem legem à carendo, quia carent rebus, quibus abſtinent. Panis autem & Calicis Sacramentũ Euchariſtia dicitur, prout dicetur ſub dicto uerbo, Qui pridie. ¶ Porrò circa oblatio-
14 nẽ † ſacerdotis miniſtri ſua officio exequuntur, diaconus enim corporalem ſup altare explicat & diſponit, in quo oſtenditur quòd Euangelium Chriſtus, ſeu corpus Chriſti, imò tantam ipſius humanitatem plenè deſcribit. Corporale. n. hoc corpus Chriſti ſignificat, prout in præcedenti ti. dictum eſt. Deinde ſubdiaconus in primis caliẽm præparet, panem & uinũ in illo diſponent, à ſacerdote poſtmodum conſecranda, quia nimirum lex, quæ per ſubdiaconum hic congruè deſignatur, huiuſmodi oblationis myſterium, præſignauit,
Gen.4. dicens, quòd Melchiſedech ſacerdos obtulit Abrahæ panem, ſcilicet de frumento, & uinum de racemis à Chriſto poſtmodũ exhibenda, & ueritate cõſecranda, ſicut in Geneſi habetur, & dicetur ſub ſexta parti cula canonis, ſuper uerbo, Accepit panem,
15 Oblatio † panis & uini ſignificat pia deſideria fidelium, ſeu pro imolatione, ſeu pro hoſtia uiua. ¶ Rurſus in pane corpus Chriſti, & in uino ſanguis eius, in aqua populus repreſentatur. Et dicitur panis, παν à, quod eſt totum, quoniam hic & in futuro eſt tota uita noſtra unũ dicitur à uite, cui Dominus in Euãgelio ſe comparat. Aqua uerò ab æqualitate dicitur, quia per hoc ſacramentum Angelis æquari debemus. Licet autem duæ ſint ſpecies, non tamẽ ſunt duo ſacrificia, unitas. n. uerbi unitatem effi
cit ſacrificij, hoc eſt. n. illud pallium, quod Mat.20
Noe filij cõtexerunt, quo Chriſtiani Chriſti ebrietatem, ideſt, paſſionem, ſub ſacrificio tegunt. Deinde † ſubdiaconus ferens in 16
manu ſiniſtra caliẽm, & de ſuper corporale & illum diacono offerens, ſignificat, q̃ dominus ſubdiaconus fuit, quãdo librum aperuit, & diaconus, quando dixit, non ueni miniſtrari, ſed miniſtrare. Diaconus uerò patenam cum hoſtia de manu ſubdiaconi recipit inter pollices, & indices utriuſque manus, interpoſito tamen manipulo. inter ipſos pollices, & patenam. Nẽpe manus ſubdiaconi opera ſunt legis, patena latitudo cordis, manipulus opera Euangelij, pollex uigor uirtutis, index diſcretio. Fiũt igitur hic ad ſignificandum, quòd opera legis, & latitudo cordis, ac opera charitatis non ſufficiunt ad ſalutem ſine operibus euangelicis: quoniam diaconus annuntiator eſt, tum uigore uirtutis, & diſcretione mentis adhibitis adiuuentur, atque perficiantur. Supponuntur autem indices pollicibus ad notandum, quòd uirtutis uigor exercendus non eſt abſq; diſcretione, quę cunctarum eſt mater & fundamentum uirtutum, extrà de offic. cu. ca. 1. ¶ Subſequen
ter † diaconus ipſe patenam cum hoſtia ex 17
inſtitutione cõcilij Anthiritani. 50. di. preſbyteros. 25. di. perlectis. Pontifici repreſentat, ad notandũ, quòd per euangelicam traditionem, quã diaconus figurat ad altare; ideſt. ad ſolennem ritum peruenit eccleſia, quia lex, quæ per ſubdiaconum ſignatur, hoc noſtrę ſalutis ſacrificiũ ſolũmodo præfigurauit, præmiſſum eſt Pontifex, ſeu ſacerdos hoſtiam collocat ſuper altare, caliem uerò cum uino, ipſe diaconus retinet, & collocat in altari. Circa quod notãdum eſt, quòd hoſtia ſignificat corpus Chriſti, non ſanguinem, ſacerdos Chriſtum, ſolus ergo ſacerdos abſque cuiuſquæ adiutorio illam offert, dicens, Suſcipe ſancte pater &c. quia Chriſtus ſeipſum in ara crucis obtulit Deo patri, & illam in altari ſuper corporale; quaſi ſupra ſindonem mundam diſponit, innuens quòd ipſemet Chri Luc.12.
ſtus hoc ſacramentum inſtituit, & eccleſię tradidit obſeruandum, dicens, hoc

eſt

est corpus meum,&c. hoc facite in meam commemorationem &c. Disponit autem & collocat hostiam cum signo crucis,quia sicut Christi oblatio in cruce facta fuit,sic oblatio sacerdotis,qui in illius memoriam fit,cum signo crucis fieri debet. Collocat etiam illum directè super crucem,in consecratione altaris cum chrismate factam, quia & Christus carnem suam cruci affixit. Verum vinum in calice sanguinem Christi designat, & ideo solus diaconus absque sacerdote, qui Christum designat, calicem tenet, ad notãdum, quòd in Christi immolatione sanguis fuit à corpore separatus, non tamen solus, sed vna cum sacerdote illum offert, & super pallam corporalem collocat, seu potius sacerdotis illo mediante, quod ex eo patet,quia non dicit offero in singulari, sicut dicitur in hostiæ oblatione, sed dicit, Offerrimus tibi domine &c. Ex quo etiam clarè contingitur, quòd ambo pariter debent ipsa verba proferre. diaconus ergo calicem vnà cum sacerdote offert, quia non solum Christus seipsum Deo patri obtulit, verum etiam p Euangelium suum,cuius diaconus est figura, & baiulus huius sacrificij ritum instituit, & ecclesiæ commendauit,quam institutionem,& commendationem ipse diaconus tanquam prædicator Euangelij enunciare & manifestare debet ex suo officio ab ista militante ecclesia obseruãda.Ideoque participare debet sacerdoti in calice offerendo, non tamẽ in consecrando,quia illud solius est officium sacerdotis. Solus
18 †tamen Episcopus,vel sacerdos aquã vino commiscet in calice, quod nulli inferiori facere licet, quoniam solus Christus populos sanguine suo redemit. Præterea admistio huius, unionem populi cum Christo designat, vt sequitur, quæ fieri non potest nisi per gratiam Christi,cuius typũ gerũt pontifex & sacerdos. ¶ Commiscetur autẽ aqua vino in calice ex institutione Alexan
19 dri Papæ I. ¶ Primò †ad notandum, quòd nunquam salus populi esse potuit sine sanguinis effusione, nec etiam sanguinis effusio sine populi salute, quia Christus populum sibi reconciliauit in morte. Scriptum est enim, quòd aquæ multæ sunt populi multi. Christus autem sanguinem suum fudit pro populo,sicut ipse testatur.Hic est sanguis meus noui testamẽti, qui pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum. *Luc. 22.*

¶Secundo, ad notandum quod de latere Christi simul exiuit & sanguis, & aqua, quatenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Cum ergo aqua vino misceatur, tunc Christo populus adunatur,de consecra.distin.2.cum omne propefinem. Hoc quoque mysterium lex Mosaica præsignauit,sicut Apostolus exponit, dicens, Bibebant de spirituali,consequenti eos,petra autem Christus,de consecra. distin.2.reuera.Qua propter sacerdos in calice aquam fundit, ut sicut aqua non separatur à vino,sic populus nunquam separetur à Christo. ¶ Tertio commiscetur,vt diuinitas & humanitas in una persona coniunctę esse intelligantur.de consecra.distinct. 2.capi.3.4.& 5.Nam per vinum diuinitas, per aquam humanitas intelligitur; qui ergo in altaris officio aquam sine vino, vel econuerso, ei ministrat,quantum in se est, diuinitatem ab humanitate separat,de hoc dicetur in particula canonis,super uerbo, hoc est corpus meum, & super verbo, hic est calix. ¶ Sanè sacerdos † minister 20
mistus vinum & aquã in calicem, prius effundit modicum in terram, non solum vt meatus,siue locus vasis, per quem fluere debet;mundetur,& si quid est in superficie vini, vel aquę emittatur, verum etiam ad ostendendum, quod sanguis, & aqua delatere Christi vsque in terram fluxerunt ad quod mysterium se prępараt peragendum. ¶† Considerandum etiam est, quod 21
aqua benedicitur, quando vino admiscetur,uinum verò nõ,& hoc ideo, ut dicunt quidam. ¶Primò, quia vinum suam benedictionem expectat, sed hæc ratio non videtur sufficiens, imo quia tunc totum vinum est, quoniã in benedictione vini sub nomine calicis,tam vinum, quã aquam simul benedicuntur. Vnde potest,secundo modo dici quòd vinũ in hoc loco Christũ significat, q nulla eget benedictione,aqua populum, qui in hac vita nequit esse sine peccato.propter quod indiget benedictione Dei,vt reddatur dignus ad p̃miſsã vnionẽ cum Christo.Ad hoc igitur significãdũ aqua benedicitur, quando vino admiscetur. ¶ Tertiò, etiam vinum non benedicitur, quia subdiaconus, quia non benedicit,debet illud ex officio suo in calicẽ mittere,vt præmissum est. ¶ Quarto, quia populus qui per aquam significatur, unitur Christo solũ per benedictionẽ gratiæ ipsius Christi,quẽ sacerdos benedicens figurat. ¶ Est autem plus de vino, quam de aqua ponendum,arbitrio sacerdotis, ita tñ quòd aqua à vino absorbeatur, & uini saporem retineat,extra de cel.miss. pernicio sus.& hoc in signũ,quòd ecclesia debet in corporari Christo, non Christus ecclesiæ vnde Aug.non tu mutabis me in te, sicut cibum carnis tuæ, sed mutaberis in me, de hoc etiam dicetur super dicto uerbo, Hic est calix,& in 6.parte sub 5. feria cœnæ domini,propè fin. Prædictus etiam Alexander Papa statuit oblationem ex azymo & in modica fieri quantitate, dicens. Hæc oblatio quanto rarior, tanto pretiosior. ¶ Non est etiam † omittẽdum, quòd
22 in missis priuatis ministrans sacerdoti ampullam cum uino,manum eius non osculatur,sed ministrans ampullã cum aqua sic, quoniam vinũ Christum,aqua genus humanũ,osculũ uerò pacem inter Deum, & hominem significat reformatã. ¶ Regulariter tñ cum celebranti aliquid porrigitur vel ab eo recipitur, manus osculum interponitur,ad designandum,quòd omne seruitiũ,omnisque reuerentia Deo exhibita, cuius uices celebrans gerit, procedere debet ex feruore charitatis,& amoris, q per manus osculum designatur, de hoc etiam sub Euangelio dictum est,& sub tit.de pacis osculo dicetur. Calix autem ponitur Romæ ad dextrum latus oblatæ, & bene, quasi sanguinem susceptur us, qui de latere Christi noscitur profluxisse, & ad designãdum sanguinem, & aquam de dextro Christi latere emanasse.Præterea nisi à latere stet recta pars crucis, quæ sit communiter super hostiam & calicem, nõ producitur solummodo super hostiam, quod tamen fieri debet.Crux enim ipsa inchoari super hostiam,& perfici super calicem, prout ex diuersis locis, & uerbis ipsius canonis colligitur,euidẽter,de hoc dicetur in 8.particula canonis, super uerbo, hostiam sanctam. ¶ Communiter † tamen
23 alibi ponitur hostia inter sacerdotem, & calicem. ¶ Primo ad notandum, q̃ Christus est mediator Dei & hominum.10.dist.

quando,& secundum hoc sacerdos Deum patrem, hostia Christum, aqua in calice populum significat,quia non nisi Christo mediante ad resurrectionis gaudium possumus peruenire. ¶ Secundo, propinquior est sacerdoti hostia,quàm calix,quia prius à Christo cõsecrata legitur,quàm sanguis, Apostolis prius data,sed hæc ratio facit potius pro dictis Romanis, qui cruces inciunt super hostiam, & deinde eas super calicem producunt. Porrò,cum sacerdos accipit patenam cum hostia,urceolum cũ aqua,calicem cum uino, turibulum cum incenso,efficit super ea crucis signaculum ut per crucis uirtutem omnis conatus diabolicæ malignitatis effugiat, ne contra sacerdotem,uel sacrificiũ aliquo modo præualeat. ¶ Et nota,† quòd ampullis, in qui 24
bus uinum & aqua continentur p̃ sacrificio,spiritualiter considerandum est, quòd in parua substantia incomprehensibilia cõtinentur futura sacramenta. ¶ Dicitur aũt ampulla,quasi ampla bulla,significans cor humanum, quod amplum dẽt esse latitudine charitatis. ¶ Rursus ampullę ideſt uasa ad offerendum uinum sunt prædicatores mordaciter increpantes, uel quilibet Spiritussancti gratia inebriati, & alios inebriantes. Hydriæ vero, ideſt, aquatica, uasa, sunt doctores aqua sapientiæ salutaris potati,& uitalibus aquis repleti. ¶ Rursus adhoc præmissa alio ordine prosequamur.
In † quibusdam ecclesiis subdiaconus por 25
tat calicem in sinistra,patenã in dextra,& de super corporale, unus cantor oblatam cum fanone,& uinum cum ampulla,alter uero præbet aquã uino miscendã, ultimo diaconus fundẽs aquã in calice offert presbytero,seu episcopo. Nempe subdiaconus est Christus,calix passio,patena crux, sinistra præsens vita, dextra futura, corpora le ecclesia.unus cantor iudaicum populũ figurat,alter Gentile,ampulla deuotionẽ, oblata corpus, uinum sanguinem, aqua ecclesiam,archidiaconus Christus, presbyter seu episcopus Deum patrem. Subdiaconus ergo calicem † portat in sinistra,qa 26
Christus de torrente bibit in uia, ideſt, *Psa.109*
passionem sustinuit in præsenti uita, patenam in dextrã, quia per crucem peruenit ad gloriam, propter hoc enim exalta- *Phil. 2.*
uit illum Deus,de super corporale,qa eius passionem

passionem ecclesia nō desinit imitari. Corporale enim candidatur, & ecclesia per multas tribulationes Christo conformatur. Subdiaconus etiā noster, scilicet Christus patenam cum calice portauit, quando crucem in passione baulauit. † Primus
27 cantor offert oblatam cum fanone, & vinum cū ampulla, quia primitiua ecclesia de Iudæis susc̄epit fidem passionis in deuotione mentis. Oblatam ergo nō nudis manibus, sed cum fanone candido, ideſt, cum manipula alba & munda offert, ad notandum, quòd Christi corpus ab his tantum dignè susc̄ipitur, qui carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigunt. † Alius
28 autem cantor offert aquam, quam diaconus miscet uino, & offert presbytero seu episcopo hæc est Gentilitas, quæ suā obtulit multitudinem, quam Christus in passione obtulit Deo patri. Potest enim non incompetenter dici, quòd altare mensam dominī, in qua cum discipulis suis conuiuabatur ara crucem, calix sepulchrum vel passionem Christi, de quo in prima parte sub tit. de picturis dictum est, & patena, quæ à patendo dicitur, cor latum & amplum significat. Super hanc patenam ideſt, super latitudinem charitatis sacrificium iustitiæ debet offerri, vt holocaustum ani-
Psal. 19. mæ pingue fiat. Hanc cordis latitudinem habebant Apostoli, cum Petrus dicebat, Et si oportuerit me mori tecum, non te ne-
Mat. 26. gabo. Similiter & omnes Apostoli Christo dixerunt. Sed latitudo cordis ab eis aufugit, & latuit cum omnes magistro reli-
29 cto fugerunt & latuerunt. Ad † quod significandum post susceptam inde oblatam sacerdos abscondit sub corporali patenam, vel saltem eam ab altari remotam subdiaconus retro continet inuolutam. Per hoc ergo discipulorum fuga, vel latibulum, vel infidelitatis exęcatio designatur, qui dum verum sacrificium offerretur, Christo relicto fugerunt & latuerunt, sicut eis ipse prę-
Mat. 26. dixerat. Omnes (inquit) vos scandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptum est enim. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis, post quam autem surrexero, præcedam uos in Galilæam. Aliquanta particula patenæ non absconditur, ut ostendatur, quòd beata virgo, & beatus Ioannes Euangelista non fugerunt, nec latuerunt, de hoc dicetur sub ti. de Sanctis. Et ideo sacerdos dicturus, pax domini, quasi dominicæ resurrectionis annunciaturus eulogium, resumit patenam, quia cum esset sero die illa una sabatorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli cōgregati pro Ioan. 20.
pter metum Iudęorum, uenit Iesu, & stās in medio, dixit eis, Pax uobis, resumens o-
30 ues, quæ trepidantes aufugerunt. † Rursus patena, quæ propter sui formam, diuinitatem quæ initio caret, & fine, significat vsque ad dominicam orationem abscōsa tenetur, ad designandum, quòd diuinitas nobis absconsa & uelata est in hoc mūdo, sed quando in oratione dominica dicitur. Panem nostrum, manifestatur, ad ostendē dū quòd quando ad Panem nostrum, qui in cœlis est, peruenimus, tunc diuinitas, quæ in hoc mundo absconsa & uelata est, manifestabit se nobis, & videbimus ipsum Ioan. 3.
sicuti est. De hoc dicetur sub tit. de resumptione patenæ. In quibusdam tamen locis patena discoperta tenetur, ad designandum, quòd sacerdos orat pro æternis, quæ per Christi prædicationem nobis reuelatur. ¶ Per patenam enim, quæ rotunda est, Ph. 3.
æternitas, quæ principiō caret & fine, congruē designatur. ¶ Sanè subdiaconus † te-
31 net patenam parte posteriori eleuata, quasi diceret. Imitamini me, qui posteriorum oblitus, ad anteriora me extendo, innuens etiam, quòd referre debemus omnia opera nostra ad Christum, & ad coronam æternam. Patena quoque seorsum à calice reuoluta, s. pars superior subtus posita, significat lapidem à sepulchro commotum & reuolutū. Et nota, quòd diaconus tradit patenam subdiacono tenendam, innuēs, quòd Christus cōtulit discipulis suis potestatem prædicandi regnum. Dei Circa hoc etiam videbitur sub tit. de resumptione patenæ.
¶ Circa † oblationem populi notandum 32
est, quòd populus offerre debet, iuxta il- Exod. 23
lud, Exo. Non apparebitis in cōspectu Dei 3. Reg. 8
tui nacuus. de consec. distin. 1. omnis. Per oblata quoque munera possumus commorare copiosam uictimam, quæ oblata est à populo, cum Rex Salomon templum, & altare domino sacraret. Exemplo. n. illius plebs fidelis offert se & dona Deo, sed in ueteri testamento conueniebat populus in Hierusalem quibusdā magis solenni

tatibus

tatibus, scilicet Paschæ, Pentecostes, & in festo Scænophegiarum, vt orarent in templo, & tunc tenebantur offerire. Et nota, quod in veteri testamento populus offerebat sacrificium legale, & voluntarium pro peccato, pro gratiarum actione dona, vo-
33 ta, & holocausta. ¶ † Sacrificium legale sunt decimæ & primitiæ, per ea quæ lex iussit offerri. Deut. 12. c. Voluntarium est, quod sponte pro peccato, & pro legis transgressione offerebatur. Dona sunt, quæ in templi ornatum offerebantur. Vota, quæ pro periculis infirmitatis, vel belli, De holocausto præmissum est, vnde dicitur in Paralipom. quòd obtulerunt principes pro uotis, pro spontaneis, Pro peccato, pro regno,
34 pro sanctuario, pro Iuda. Ritus. † igitur Synagogæ transiuit in religionem ecclesiæ, & sacrificia carnalis populi, mutata sunt in obseruātiam populi spiritualis. Nam sicut populus ille Mosi descendenti de monte diuersa dona ad faciendum tabernaculum offerebat, sic episcopo de pulpito venienti Christiani deuotas offerunt oblationes.
Mat. 2. Alius offert aurum, imitatus Magos, qui aurum domino obtulerunt. Alius argentum, secutus illos, qui pecuniam in azophylatio posuerunt. Alius verò aliquid de sua substantia, ut associetur illis, qui per Paulum & Barnabam necessaria pauperibus transmiserunt, Nec est curandum quæ quantitas, vel species offeratur, sed potius mens attenditur offerentis, vide prouerb. 3. Honora dominum Deum tuum de tua substantia, & Thom. 4. Ex tua substantia fac eleemosynam, & Magi obtulerunt Christo nato aurum, thus, & myrrham. Matth. 2. iuxta illud Psalm. Tibi offerent reges munera. Nec secundum Greg. offerens à muneribus, sed munera ab offerente placent. Offerunt quoque legale sacrificium in decimis & primitijs, voluntarium in spontaneis oblationibus pro peccato, dum pœnitentias redimunt, pro gratiarū actione, dū pro collatis à Deo aliqua gratia quicquam offerunt dona, dum in ędificio ecclesiarum, vel vtensilia, vel aliquid offerunt. Vota, dum quod in periculis voluerunt, expleunt. Holocaustum offerunt, qui seculum derelinquunt, & sua pauperi-
35 bus distribuunt. ¶ Offerens † autem manum sacerdotis osculatur, per quod fides cum opere designatur, de quo etiam præmissum est. Offerens verò panem & vinum significat discipulo, qui præueniunt parare necessaria ad Pascha. ¶ Verum † clerici & 36
monachi etiam administrationem habentes non offerunt, nisi in officio mortuorum, & in noua celebratione sacerdotis, & in quibusdam præcipuis solennitatibus, de consecra. distinct. 1. alia. cum enim ipsi de oblationibus uiuant, & ipsi ac sua Deo oblati sint. non tenentur offerre. Viri autem mulieres offerunt, ipsi enim sortes in Christo designant, scilicet martyres, qui in primitiua ecclesia plures contumelias passi, Christo victimam obtulerunt, dum occubuerunt. Deinde mulieres, quæ fragiliores designant, scilicet confessores, qui tempore pacis domino laudis hostias obtulerunt. Præterea, uir caput est muleris, & ideo à capite ratio est reddenda. ff. de eden do. argentarius. ¶ † Subdiaconi autem uel 37
acolyti recipiunt oblationes, quæ ad manuum episcopi deferuntur, ad notandum ꝙ ipse non sua, sed aliena manu debet tem
Mat. 2. poralia ministrare. ¶ † Sanè Romanus Pō- 38
tifex nullam oblationem manibus tangit, nisi illam, quæ pro defunctis offertur, quam ideo manibus accipit, ut sigillet errorem dogmatizantium eleemosynas non prodesse defunctis, & nisi oblationem panis, quam tangit, tum propter reuerētiam sacrificijs, quod ex pane conficitur; tum quia est uicarius eius, qui de se dicit Ioan. sexto. Ego sum panis uiuus. Cæteras verò oblationes ad pedes accipit propter illud, quod in actibus Apostolorum habetur, quoniam offerebant pronuntiatum, quæ uendebantur, & ponebantur vnus Apostolorum, Actuum 4. Et quid omnia sua sunt, prout sub Euangelio tactum est. Et sacerdos oblationes manu tangit repręsentans illud Leuitic. 1. & 4. Ponetquā manus super caput hostiæ, & acceptabilis, erit atque in expiationem proficiens. Et † not. 39
ꝙ pro defunctis offertur panis, & uinum. Iuxta illud Thobiæ. 4. Panem tuum & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, ideſt, distribue. Et pecunia siue argentum exemplo Iudæ. Machabæi, Qui misit offerri 12. millia drachmas argenti pro peccatis mortuorum. 2. Machab, 12. Et pretia eorum ponebantur ante pe-

des

des Apostolorum, vt præmissum est. Et lumen ad illuminandum illos, qui in tenebris purgatorij sedent, quasi offerens, ipso facto, Lux æterna luceat eis Domine &c.

40 ¶ Sanè † Moses, videns quòd populus multi obtulisset, iussit præconis voce cantari, ne quis vltra offerret, Exo. 33. & 36. c. Nullus tamen sacerdotum nostri temporis talia facere visus est. In nonnullis locis parochiani in die natalis domini offerunt sacerdotibus panes, quos Calendarios vocãt propter illud, quod legitur Leuitic. 22. Offerretis panes duos sacerdoti, qui cedunt

Mat. 21 in vsum eius. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum &c. Susceptis itaque à populo oblationibus, & choro offertorium cantante, episcopus vel sacerdos ad altare reuertitur, quoniam Christus susceptis fidelium votis cantantibus turbis; Osanna in ecclesijs, ĩ proximo imo landus intrauit in templum.

S V M M A.

1 *Turificatio altaris suscepta oblatione mystica quid innuat. & nu. 3. Et qualiter, & quando fieri debeat.*
2 *Maria ter vnxit corpus Christi.*
4 *Rhotomagense concilium quid statuerit de turificatione.*

De secunda turificatione. Cap. 31.

OBLATIONE mystica, de qua præmissum est, susceptа, statim † adoletur incensum, per quod illud innuitur, quod statim scribitur à Ioanne in Euangelio, de quo præmissum est propè principium præcedentis titu. Maria ergo, scilicet Magdalena accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, unxit pedes Iesu, & impleta est domus ex odore unguenti. Et sacerdos in modũ crucis superducit & circũducit incensum super sacrificium, & altare, ut & crucis signaculo & turis incenso diabolicæ fraudis malignitas extricetur, & effugiat. Quod uero tertio superducit & circunducit incensum, designat, quòd

2 Maria ter † exhibuit & adhibuit unguentum circa corpus Iesu. Primo enim unxit pedes illius in domo Simonis pharisęi. Secundo, cum in domo Simonis leprosi super caput eius unguentum effudit. Tertio, cum emit aromata, ut ueniens ungeret Iesum iam positum in monumento, uolentas enim reputatur pro facto. 17. q. 1. & si ergo, cum per ipsam non steterit, quo minus expleuerit, quod incepit. Quod uerò postmodum undique totum incensatur altare, designat, quod post factum illud totam respersit ecclesiam, sicut Dominus ipse testatur. Amen, amen dico uobis, ubicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo, dicetur, quod hæc fecit in memoriam eius. Potest † etiam dici, quod altare turificatur in figuram angeli, qui stetit iuxta aram templi habens turibulum in manu sua de quo fumus aromatum in conspectu Domini ascendebat. Christus enim magni consilij angelus carnem immaculatam igne sancti Spiritus plenam ,p nobis in ara crucis obtulit Domino in suauitatem odoris. Fumus aromatum sunt orationes sanctorum, quæ per ardorem charitatis ex passione Domini prorogatæ ad Deum patrem ascendunt, & nos ad coronam Trinitatis prouehunt, ideoque sacerdos turificat in modum crucis, & coronæ, si semel turificat, recolit unicam passionem, si autem semel coronat, unius denarij retributionem, Si uerò ter, æternitatis in passione operationem, & trium ordinũ glorificationem, & ideo turificans ait, Dirigatur domine oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo &c. Moraliter autem incensum deuotionis adolendum est in turibulo, cordis igne charitatis, ut odorem suauitatis emittat, ut uidelicet tamnos, quã oblatio nostra simus bonus odor Deo, de quo dicit scriptura, fungi sacerdotio, & habere laudem in nomine ipsius &c. Hoc enim incensum sacerdos accipit, idest, Christus acceptat & incensat ex eo sacrificium & altare. Potest etiam dici, quòd turibulum, quod oblationi sacerdos supponit, significat Christum, per quem petit, ut sibi propitietur Deus. Sanè omnibus defertur incensum, ut ostendatur, ,p omnia à sacerdote facta pertinent ad omnes, unde Psalmista. Dirigatur Domine oratio mea sicut incẽsum in cõspectu tuo nisi missa pro defunctis, ut dicetur in 7.

Luc. 7. Ioa. 2. Ma. vlt. Mat. 26 Apoc. 7. 3 Pf. 104. 2. Cor. 2. Eccl. 49. Pf. 140.

parte

4 parte sub ti. de officio mortuorum. In † concilio Rhotomagen. in bucardo, lib. c. vt tẽpore, ita legitur, In tempore quo legitur Euangelium, finito Euangelio super oblationem incensum in mortem, videlicet redemptoris nostri, ponatur, decreuimus. Leo etiã Papa statuit incensum super oblatam poni. Quidam tamen hæretici garriunt, non esse in missa turificandum, quo-

Esa. 1. niam Christus in cœna terrenũ incensum non fumigauit, & Esa. Incensum est abominatio mihi. Quare altare & crucifixus turificantur, dictum est sub ti. de aquæ benedictæ aspersione. Post turificationem iterum digitos lauat, nec vlterius vsque post communionẽ cũ eis, cũ quibus sacram hostiam tractare debet, aliquid tãgat, sed post eius eleuationem eos iũgat, vt dicet sub 8. particula canonis. Minister quoque ẽpi trahit & super brachia eius informat planetam, & alia indumenta, nam & legalis sacerdos dum sacrificabat, summitates balthei super humerum reflectebat.

S V M M A.

1 *Inclinat se sacerdos facta turificatione. Et deinde osculatur altare num. 2. Et ecrum significatio mystica.*
3 *Sacerdos cõuersus ad populum oĩum rationes petit, quãque his orõnem adsumat. Et cuius exemplo, aut præcepto.*
4 *Oza percussus à Domino, quod eius arcã temerè tetigisset. Item Bethsanitæ.*
5 *Sacerdos cur oret voce demissa implorato flatim populi suffragio. vide per nu 6. 7. 8. 9. 10*
11 *Sacerdos cur tollat vocem incipiens; Per omnia secula seculorum.*
12 *Sacerdos cur manũ tollat ab altari, incipiens. Per omnia secula seculorum.*

De inclinatione sacerdotis, & osculatione altaris, ac oratione. Cap. 32.

TVRIFICATIONIS expleto mysterio sacerdos

1 † se inclinando dicit, Suscipe sancta Trinitas &c. ,p sumiẽ de tertio Danielis, vt videlicet hostiã offerat ex pinguedine charitatis, ut sit dignus ad sacrificium imolandũ. Sacerdotis inclinatio Chri humilitatem significat, ,q eximaniuit semetipsum, formã serui accipiens, factus obediens vsque ad mortẽ, mortem Phil. 2. asit Crucis, qui ẽt inclinans se ad pedes discipulorum, post sacramentum in cœna tradidit orauit ad patrem. † Postea verò se 2 erigens osculatur altare, ad notandum ,q per passionem Christi populus liberatus est, & Deo patri reconciliatus, vnde Apostolus ad Ephes. 3. Faciens pacem, vt reconciliet ambos. Deo in vno corpore. Consequenter sacramentum incepturus orat primum pro se, deinde pro populo. Conuertẽs enim † se ad illum sub silentio dicit. Do 5 minus vobiscum, sicut dictum est sub ti. de salutatione, & mox voce aliquantulum eleuata, vt oratio omniũ auxilietur ei, quasi non præsumens, quod solus possit tantum mysterium exequi, monet illum dicens. Orate pro me fratres &c. & ergo ,p vobis, in quo significatur illud, quod Christus discipulis suis dixit. Lucæ 22. Orate, ne intretis in tentationem, & ibidem. Ego pro te oraui Petre. Monet autem orare, vt sacrificium fiat Deo acceptabile, & populus debet similiter secrete orare respondens. Memor sit Dominus omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat, vel respon

Pf. 9. det. Suscipiat Dominus sacrificium &c. vel Luc. 1. dicat, Spiritussanctus superueniet in te, vel Pfal. 17. illud. Mittat tibi Dominus auxilium de sancto vel imola Deo sa. lau. Debemus Iaco. 5. enim inuicẽ orare, secundùm Apostolum, vt saluemur. Orauit enim. Christus primũ pro se, pater (inquit) uenit hora, clarifica Io. 17. filium tuum, ut filius tuus clarificet te, deinde pro populo dicens. Pater sanctæ seruaeos, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos, extra de sum. Trin. c. 2. Dicturus ergo. Orate pro me fratres, se uertit ad populum, quia ipsum distinctè alloquitur, sed dicturus. Oremus, post Dominus vobiscum, sed ad altare conuertit, quia tunc non distinctè, sed per modum conceptionis ad aliquid excitat ad secum orandum, seu gratias referendum. Monito itaque populo sacerdos statim reuoluitur ad altare per sinistram partem, prout sub titul. de salutatione ad populum dictum est, & tũc tandem dicit orationem quam intermiserat ab offertorio, citra, quando dixit Oremus,

Universidad de Deusto Biblioteca

nus,ad notandum, quòd Christus iterum rediit Ieroſolymam ad domum orationis, quam ad tempus deſeruerat, cum ſucceſſe rat in Effren. Sic enim legitur in Euange- Ioan. 11. lio. Cum veniſſet Ieſus Ieroſolymam, intrauit in templum,& iecit ementes,& uendentes de templo, dicens. Domus mea,do 1.Reg. 6 mus orationis uocabitur. Inſtat. enim ſacerdos orationibus ne indignus inueniatur,† ut Oza,qui tetigit temerè arcam Domini, & percuſſus eſt à Domino. Nec legitur aliud feciſſe, niſi uxorem propriam cognouiſſe in nocte præcedenti. Bethſamitę quoque,quia temere uoluerunt arcam Domini tangere, occiſi ſunt de populo 88.de plebe quinquaginta millia, prætioſa arca eſt calix Domini, Orat autem uoce de miſſa. ¶ † Primò,ne uileſcat officium miſſæ, & ideo oratio ipſa perſecretè, dicitur à quibuſdam ſecreta,à quibuſdam ſecretella, ad differentiam maioris ſecretę,à quibuſdam uero ſacra uocatur, de quo & de huiuſmodi ſilentio ſub titul. de ſecreta dicetur, ut dictum eſt ſub ti. de offertorio. ¶ Secundò orat in † ſilentio,ut deuotius oret, nec cogitet quomodo eius uox & corporis compoſitio placeant populo, quia & Dominus elongatus eſt à diſcipulis quantum contineret iactus lapidis, vt oraret. ¶ Tertio, in †hoc,quod ſecrete orat, ſignificat ſecretas præces Chriſti dicentis, Pater mi, ſi fieri Mat.26 poteſt, tranſeat à me calix iſte, Matt.uigeſimoſexto. Quarto, hoc ſilentium † recolit ſacramentum in ſacrificijs patrum abſconditum,ut in Abel, Iſaac, in agno Paſchali, in vitula ruffa,in hirco emiſſorio. ¶ Quinto, in hoc † repreſentatur ſilentium quod Dominus habuit in paſſione, quia tãquam ouis ad occiſionem ductus eſt,quod & martyres imitoti ſunt. Vnde non murmur reſonat, non querimonia &c. ¶ Sextò, ideo † orationes, quæ poſt oblationes ſequuntur in ſilentio & ſecretè dicuntur,quia Iudæi ſtatim poſt ſuſcitationem Lazari uoluerunt occidere Ieſum, ille uero abſcondit ſe in ciuitatem Effrem, in ſolitudine,& tacuit à prædicatione,& miraculorum operatione,uſque in ſabbatum in ramis palmarum,quo uenit in domum Simonis leproſi, & tunc prædicauit aperte, ad quod deſignãdum ſacerdos in fine ſecretæ eleuat iterum uocem, dicens palam & alta † uoce, Per omnia ſecul.ſeculo.quod expoſitum eſt ſub ti.de oratione. Secundo ideo dicitur alte. Per omnia ad notandum quod poſt reſurrectionem Chriſtus prædicauit aperte. Tertiò, quia eſt principium ſequentis orationis, ut iam dicetur. quia vero quærit aſſenſum populi, & confirmationem, quia ipſe eſt quaſi legatus populi, ideo populus aſſentiens uoci eius dicit, Amen, quia ſeculum per ipſum creatum eſt. † Adhuc dicturus, per omnia ſecula ſeculorum, deponit manus ſub altare. Primò ad notandum, quod omnem cogitatum temporalem deponit,& ſe totaliter Deo committit,imolationi dum taxat tota mente intendens. Secundo manus deponit,cum enim nunc ad cordis eleuationẽ,& ad gratiarum actionem inuitet, & eleuationem cordis per contemplationẽ præcedere debeat, exercitium bonæ operationis,quam manuum depoſitio ſignificat. De qua operatione poſtea gratias referimus ei qui in nobis incipit opus bonum ut perficiat,ſicut dicit Apoſtolus, id circo tunc manus deponit.

S V M M A.

1 *Præfationis principiũ quib. literis notet.*
2 *Præfatio quorſum inſtituta. & vnde dicta.nu.3.*
4 *Præfationis declaratio et n. 6.Et ampliãnu.7.8.9.10.11.12.13.14.34.*
5 *Sacrificij faciendi uetus mos, maxime de oratione ſacerdotis inter ſacrificandũ.*
15 *Angelorum nouem ordines.*
16 *Angelis cur pennæ adpingantur.*
17 *Gabriel quid ſignificet,& eius munus.*
18 *Michael quomodo interpretetur, & eius officium.*
19 *Raphael qd ſonet latine et cui officio ꝑſit*
20 *Vriel quomodo ſonet latine.*
21 *Angelorũ omnium officia,& per diſcurſum nu.22.23.24.25.26.27.28.*
29 *Cherubin & Seraphin in cælo eminentia,& ſedes.*
30 *Angelorum ſex tantum ordines cur in cõmuni adferanẽ præfatione, tribus ſilentio præteritis.& nu.32.*
31 *Hierarchia quotuplex.& unde dicatur*
33 *Deus angelicam & humanam creaturã edidit,*

edidit in laudem & gloriam.
35 *Gelaſius Papa præfationes communes dictauit primum.*
36 *Vrbanus Papa quid addiderit præfationi communi.*

De præfatione. Cap. 33.

ANTE præfationem deſeribitur in libris quædam † figura repreſentans ex parte anteriori literam V, ex parte verò poſteriori literã D,quæ duæ literæ cõiunctæ pro verè dignum ponuntur, litera uidelicet,prodictione. Sanè per literam V,quæ inferius clauſa & ſuperius aperta eſt,habens initium a linea longiori,humanitas ſiue humana Chriſti natura,quæ in virgine principium habuit, ſed fine carebit,per d.vero circulariter clauſum diuinitas,ſeu diuinitas,ſeu diuina natura, quæ nec principium,nec finem habet, figuratur. Tractus autem in medio utranque copulans partem crux eſt, per quàm diuinis ſociantur & uniuntur humana. Ideo ergo hæc figura in præfationis principio ponitur,quia per myſterium vnionis,& dominicæ paſſionis pacificantur homines angelis,& ſociantur humana diuinis in præconia Saluatoris. ¶ † In præfationibus enim omnibus conueniunt homines & angeli ad concinendum præconia regi, vnde & alta & delectabili voce cantatur, quia in eis angelorum præconia repreſentãtur. Et cantantur cõram altari, & à ſolo ſacerdote,iuxta illud Apo.14.& cantabũt quaſi canticum nouum ante ſedem,& nemo poterat dicere canticum,niſi &c. Siquidem † hæc oratio uocatur præfatio, quia præcedit ſacrificium principale. Eſt enim quaſi prælocutio.ideſt,ad miniſterium præparatio;prælocutio uidelicet totius orationis ſequturæ à,Te igitur, uſque ad Agnus Dei in fine.n.prę loquitur ſacerdos gratas laudes Deo,vt melius ad cõſecrandum corpus Chriſti valeat peruenire. Vocatur etiã præparatio, quia præparat fidelium mentes ad futuræ reuerentiam conſecrationis. Dicitur † etiam hymnus angelicus, quia angelicis laudibus eſt plenus. Veruntamẽ ſacrificium uocatur, in ſecretella oblatio, ſed à, Dominus uobiſcum, quod ſtatim poſt illam ſequitur, vſque ad Sanctus, uocatur hymnus. Sanè in ꝓximo titdictum eſt,ꝙ in fine ſecretellæ dicitur alta uoce, per omnia ſec.ſecu. quod quidem eſt finis illius orationis,& initium prefationis per quod ſacerdos inſinuat,ꝙ Chriſtus eſt lapis angularis, qui fecit utraq; unum, Iudæos cõtinẽs & Gentiles, ut ſit vnum ouile,& vnus paſtor. Dicturus ergo ſacerdos rẽ attentione digniſſimã,ſalutat populum dicens, Dominus uobiſcum,optãs nos tales exiſtere, cum quibus dominus manere dignetur,& illud nobiſcũ celebrare conuiuium,ad qd mulier attulat alabaſtrum vnguẽti nardi piſtici prętioſi, & effudit illud ſuper caput domini recumbentis, & populus reſpõdet. Et cum ſpiritu tuo,& ſic mutuo pro ſe orant. Nã † & in ve.teſtamento omnes ſacerdotes orabant, dum conſummaretur ſacrificium,Ionatha inchoãte,& cæteris reſpõdẽtibus. Poſtea ſacerdos eos in citans,ſubiungit, Surſum corda,ſ.in cœlestibus, nõ in terrenis,& eleuat manus, pp rationes ſub titulo de oratione ſcriptas adfi. Chorus reſpondet. Habemus ad Dominum,ideſt,habere debemus. vnde in canone Cypriani.de conſec.diſt.1.quando Papę ãta dicitur,ideo ſacerdos ante orationẽ canonis præfatione premiſſa parat fratrũ mentes dicendo, Surſum corda. ut dum plebes reſpondet habemus ad Dominum. admoneatur,nihil ſe quam Dominum cogitare debere. Rurſus ideo chorus ſubiungit, Habemus ad Dominũ,vt eccleſia ſicut mulier unguentaria,ſurſum ad illam verbi diuinitatẽ cor eleuet, & illud caput æquale Deo patri,fide contingens,uniguẽto cathoĺcæ profeſſionis perungat, cuius ſane præconium ſacerdos proſequitur dicens,Gratias† agamus Domino Deo noſtro; quia pro omnibus beneficiis,quæ nobis contulit, gratias ei referre debemus. Chorus reſpondẽt,Dignum & iuſtũ eſt quoniam gratias omnipotẽti Deo referre debemus. Sequitur per Chriſtum Dominum noſtrum.ſupplendum eſt, confidentes & credentes,quod per Chriſtum maieſtatẽ,eius laudant angeli,adorãt dominationes tremunt poteſtates. Hoc ſacræ confeſſionis præconium ita recte cõcludit eccleſia, ut cum angelis & hoĩbus decantes

Ioan. 10

5

Ioan. 12

2. Mat.

6

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esa. 6. hunc deuoti pectoris Hymum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, Deus sabaoth: pleni sunt cœli &c. de quo infra dicetur.
7 ¶ Potest † etiam præfationis officium ad
Exo. 24. illud referri, quia Iesus ascendit in cœnaculum magnum stratum, in quo multa locutus est cum discipulis suis, & gratias agẽs hymnum illum retulit Deo patri. de quo dicit Matt. & hymno dicto exierunt in montem Oliueti. Ergo per, Dominus uobiscum, oratio, quam discipulis fecit: accipitur. per, Sursum corda, ascẽsus ad cœnaculum, iterum, per sursum corda, ad cõfitendum filio surgimus, & angelorum ministerium imploramus, qui uota nostra suscipiant, & Deum perferant. Per Gratias agamus, Christo recolimus gratiarum actione, & inuitamus populum ad agendum gratias Deo patri, per fiiium, per quem redimimur, & cum Angelis ad laudandum admittimur. Monet ergo sacerdos populum, sursum, ideſt, supra semetipsum habere, uel eleuare corda ad
Col. 3. Dominum, iuxta exortationem Apostoli dicentis: Quæ sursum sunt, quærite,
Mat. 5. non quæ super terram. Nam quæ in terrenis sunt, nihil dignum Deo offerre possũt, vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Multi quidem dum ore loquuntur cęlestia, corde meditantur terrena, quibus Dominus improperat per prophetam, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Cherus uero respõdẽs, profiterur se sacerdotis monita susceпisse, dicens, Habemus ad Dominum, vnde diligenter prouideat, ne cor habens deos ad seculum, Spiritu sancto dam
Esa. 29. nabiliter mentiatur. Sacerdos etiam, postquam attentos reddidit, & deuotos, hortatur, vt gratias agamus Domino Deo nostro, quoniam ipse est Deus ideſt Creator, ipse eſt Dominus, ideſt, Redemptor,
2. Cor. 14 ipse est noster, scilicet Saluator. Tunc enim erit uerissime noster, cum erit omnia in omnibus, ideſt, sufficientia singulorum.
8 ¶ Rursus; quia † populus professus est, se intentum esse ad Dominum, ideo presbyter subiungit, Gratias agamus Chorus uero sacerdotis uerbum approbans, & affirmans, respõdet. Dignum & iu
Psal. 94 stum est, Dignum quidem quantum ad Deum, quia ipse est Dominus Deus noster, iustum, quantum ad nos, quia nos sumus populus eius, & oues pascuæ eius. Dignum quoque, & iustum est, quantum ad utrunque, vt, s. populus simul cũ sacerdote gratias agat Deo à quo oĩa bona suscepimus. ¶ † Subsequẽter subiungit sacerdotis,
9 Vere dignum &c. Et secundum magistrũ Petrum Antissiodoren. hic incipit Præfatio, ideſt, prologus, uel prolocutio sequentis Canonis, captans domini benevolentiam, dicens, Vere dignum & iustum est,
1 æquum & salutare, dignum, q̃ bonus est, iustum, quia beneficus, æquum, quia misericors, salutare, quia salus, uel dignum, q̃ à nos mera voluntate fecisti, iustũ, quia nos pura misericordia redemisti, æquum, quia gratuite nos iustificas, salutare, ideſt, salutem plenũ, quia ppetuo nos glorificas. Nos tibi semper & ubiq; gratias agere. Domine sancte, pater omnipotẽs, æterne Deus. vbiq; enim est Dominus sanctus, vbique est pater omnipotens, & semper est æternus Deus. Vnde Psal. In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino. Et iterum, benedicam Dominum in
1. Ioã. 2. omni tẽpore, semper laus eius in ore meo.
Sequitur † per Christum Dominum nostrum. Aduocatũ enim habens secundum
10 Apostolum apud patrem, Iesum Christũ dominum nostrum, q̃ interpellat pro nobis, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui exauditur in omnibus pro sua reverentia. Per eum ergo, quasi per mediatorem, laudes offerimus, per eum, quasi ad
11 uocatum gratias exhibemus. † Per quem maiestatẽ tuam &c. Maiestas dicitur, quasi maior stans, uel maior potestas, quia maior est eius potestas, quam hominum. Laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, vtique illum laudant, adorant, & tremunt, per quem omnia facta sunt, per quem simul patre, omnes spiritum ordines sunt creati. Nam dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux. Verbo dixit & uerbo fecit, quia uerbo Domini cœli firmati sunt, & omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Chorus angelorũ nominat, quia Angeli huie officio non dubitantur adesse. ¶ Et est notandum, quod ecclesia Angelis est assimilanda, ad hoc vt placeat Deo. ¶ Rursus
12 † per hoc, quod dicitur. Domine sancte, pater

Gene. 1. Psal. 32

P. 148. pater omnipotens, æterne Deus, per Chri-
Neem. 9. stum dominum nostrum, quem laudabant
Iob. 26. Angeli, adorant &c. intelligitur, quòd ecclesia & Angeli laudant Deum, non solum inquantum Deus, uerum ẽt inquantum hominem. Dicitur ergo laudãt. Vnde Psal. Laudate eum omnes Angeli eius, adorare &c. unde Esdras. Exercitus cœli
13 te adorant. Tremunt. † Vnde Iob. Columnæ cœli contremiscunt, & pauent aduentum eius. Tremere verò dicuntur non me
1 stu fortitudinis, cum sint perfectè beati, sed administrationis affectu, uel obedientiæ
Phil. 2. famulatu, cum secundum Apostolum, omnes sint administratorij spiritus in mini-
Heb. 1. sterium destinati. Tremunt quoque potestates, non quod ordines angelorum corporales sint, sed ideo dicit, ut intelligamus
Esa. 66. atque timere, sicut & nos tremere ac time-
14 re ante dominos nostros solemus. ¶ † Sequitur Cœli cœlorum, per cœlos throni
Ps. 148. accipiuntur, quia Dominus ait. Cęlum mihi sedes est, & dicũtur cęli laudare Deum quia laudis materiam præbent. unde propheta. Cœli Cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini. Cœli quidem diuinæ iussioni obediunt, quia scilicet ostendere serenos & nebulosos potestatem non habent. ¶ Cherubin quoque & Seraphin. † Ad intelligentiam eorum, quæ hic
15 dicuntur, notandum est, nouem esse ordines angelorum, videlicet Angeli, Archangeli, throni, dominationes, uirtutes, principatus, potestates, Cherubin, & Seraphin, Ἄγγελοι quoque Græce, dicuntur nuntij. Latinè, scilicet excelsi & cęlestes, eo, quòd
16 Domini voluntatem mittuntur. † Angelorum autem uocabulum officij nomen est, non naturæ spiritus enim sunt super, sed cum mittuntur Angeli uocantur. Quibus
17 ideo pictor illis pennas facit, ut celerem eorum in cunctis discursum significet, sicut & iuxta fabulas poetarum uenti pennas habere dicuntur, propter uelocitatem.
Ps. 103. scilicet iuxta illud, Qui ambulant super pennas uentorum. Ἀγγελοι ergo Græ
cę, summi nuntij interpretantur, qui enim parua uel minima annunciant, Angeli sunt, qui summa, Archangeli nuncupantur. Archangeli ergo dicuntur, eo quod in Angelos teneant principatum nam ἀρχὴν Græce, Latine princeps interpretatur. Sunt enim duces & principes, sub quorũ ordine unicuique angelorum sunt officio deputata. Quidam autem Archangelorum priuatis nominibus appellantur, ut per uocabula ipsius in opere suo, quid ualeant, desi-
17 gnetur. † Gabriel namque hebraice, interpretatur latine fortitudo Dei. ubi enim ipsa potentia diuina, uel fortitudo manifestatur, Gabriel mittitur, unde ipse annunciauit Christum nasciturum, quia diabolum deuicit, & humiliter ad depellendas
18 aereas potestates uenit, ¶ † Michael interpretatur quis, ut Deus quando enim aliquid miræ uirtutis in mundo fit, hic Angelus mittitur, & ex ipso opere nomen est ei, quia nemo ualet facere, quod
Exo. 3. facere post Deus, unde ipse missus est in Aegyptum ad immittendas illas plagas famosas. Quidam tamen dixerunt, quòd Michael est nomen unius Angeli. † Raphael
19 interpretatur curatio uel medicina Dei, ubicunque enim curandi uel medicandi opus necessarium est, Raphael Archangelus mittitur, unde ad Thobiam missus est, ut cum à cęcitate liberaret de Gabriele, Michaele, & Raphaele dicetur in septima parte sub festo Michaelis. ¶ Vriel, interpre-
20 tatur † ignis Dei, sicut legimus apparuisse ignem in rubo, legimus etiam ignem missum de super & impleſſe, quod pceptũ est, hæc sunt nomina personalia angelorum, quæ nec à seipsis, nec à Deo imposita sunt, sed ab hominibus, & nescitur à quibus, nec alia personalia inueniuntur in scriptura. Alia uero sunt nomina ordinum. ¶ Cæterum throni, dominationes, uirtutes, principatus, & potestates, quibus uniuersam cęlestem societatem Apostolus complectitur, ordines Angelorum & dignitates intelligantur, ut iam dicetur. ¶ † Sed pro hac ipsa
21 distributione officiorũ, alij throni, alij dominationes, alij uirtutes, alij principatus, alij potestates dicuntur, pro certis dignitatibus, quibus ad inuicẽ distinguũtur. Thro-
22 ni † sunt agmina angelorum, qui latine sedes interpretantur, & uocati sunt throni, quia illic conditor præsidet, & per eos iudicia sua disponit. ¶ Dominationes † sunt hi,
23 qui in uirtutibus, & principalibus præeminent

minent,qui pro eo, quod cæteris angelorum dominantur agminibus,dominationes vocantur.Nominātur ergo hic ad notandū, q̄ eis magis assimilari debemus q̄ a vsum dominandi docent.Est enim dominatio,facere Dei voluntatem. ¶ Virtutes
24 † angelicæ quædam ministeria perhibent per quos in mundo signa & miracula fiūt propter qđ & virtutes dicuntur.¶ Principatus sunt, qui angelorū † agminibus p̄ sunt, qui pro eo quod subiectos Angelos ad explēdum ministerium diuinum dispo
nunt, principatus uocabulū acceperūt,nā alliſsunt,qui administrant, alii, quia adsi-
Dan.7. stunt,sicut & per Danielem dicitur,Milia milium ministrabāt ei, & decies milies cēt
tena milia adsistebant ei. ¶ Potestates,
26 † sunt, quibus virtutes aduersæ subiectæ sunt,& inde potestatum nomine nūcupātur,qui maligni spiritus eorum potestates coercentur,ne tātum noceant,quātum cupiunt,nominantur ergo hic, ad notādum quod potestatem diaboli arcere debemus.
27 † Cherubin autem & ipsi sublimes cœlorum potestates, & Angelica ministeria perhibent, qui ex hebræo in latino scientiæ multitudo,seu pleçitudo,interpretantur.Sunt enim subluniora agmina angelo
Exo.25. rum.q̄ p̄ eo,quòd vicinius sunt positi,di-
3.Reg.6 uina sciētia cæteris amplius sunt pleni.Ipsi sunt illa duo animalia,sup̄ ppitiatoriū arcæ ficta ex metallo , pp̄ significandū Apostolorū p̄sentiā,in quorum medio ostēditur Deus.¶ † Seraphin uerò est mul
28 titudo angelorum,q̄ ex hebræo in latinū, ardentes uel incendentes interp̄rætantur, eo q̄ p̄ cæteris ardent , & accenduntur in charitate, & q̄a inter eos & Deū nulli Angeli consistunt,& ideo quanto uicinius coram eo consistunt,tāto magis claritate di
29 uini luminis inflammatur,vnde & ipsi,† sicut in Esa.legitur,Velant faciem,& pedes
Esa.6. sedentis in throno Dei. Et idcirco cætera angelorum turba videre plene Dei essentiā nō valet, q̄m Seraphin tā tegit,secundū Esa. nominatur ergo hic Cherubin &
Ps.6. Seraphin, q̄a sicut illa toti in Dei dilectione ardere debemus. Reperitur autem hoc nomen Seraphin neutrum & masculinū, sed neutraliter terminatur in n, ut in hoc loco,beata Seraphin. Masculini uero terminatur in m, vnde propheta,Seraphin clamabant alter ad alterum. Hiero. dicit, quod Cherubin & Seraphin singularis, sūt numeri & generis masculini, cui⁹ terminatio pluralis est per n, nō quod in ministris Dei sit sexus, sed vocabula diuersis generibus iuxta linguæ proprietatem appellantur.Græca verò consuetudo neutro genere, p m, scribit. Ioſephus dicit Cherubin & Seraphin esse duo animalia uolatilia prout dictū est in prœmio huius partis. Præmissa autē ordinū nomina præter Cherubin,& Seraphin, & præter nomina angelorum latina sunt. ¶ Verum cū nouē sint ordines angelorum, sicut dictum est.
30 † Qui post quam decimus cadens propter superbiā,uersus est in diabolū, in pseuerātia ęternę beatitudinis solidati sūt.Quæritur,quare tribus exclusis, sex tantum in p̄fatione cōi ponuntur, in qua per cœlos throni accipiuntur,ut dictum est.Videtur enim ex hoc,quod illi, cum cæteris maiestatem diuinam non glorificant, & adorant,sed ab sit hoc. Nā virtutes cœlorum oēs ordines comprehendunt , ut testatur Gregorius in homelia illius euāgelii.Erūt signa in sole & luna vnde Psalmista,Verbo Domini cœli firmati sunt,& in spiritu oris eius oīs virtus eorum. Et iterum, Dominus virtutum ipse est rex gloriæ,vel forte licet occulta, tamē circa hoc prouisum est ratione . Dionysius † quippe tres esse
31 tradidit hierarchias, siue ordines angelorū trinos in singulis ponēs, ut similitudo, Trinitatis in eis insinuetur impressa,& dicitur ἱεραρχία,à ἱερόν, quod est sactū & ἀρχὴ qđ est principatio,quasi facer p̄ncipatus. Sunt. n. tres ordines superiores , & principales,tres inferiores,tres medii.Superiores sunt,Cherubin,Seraphin,& throni.Medii sunt,dominationes, principatus & potestates. Inferiores sunt, virtutes,archāgeli & angeli. de quorum singulis medius † ordo in p̄fatione subtrahitur,ad no
32 tandū,quod cōparationes Trinitatis ęternæ, cuius maiestas in ea p̄cipue cōmendatur,oīs alia Trinitas diminuta reperiē, & in p̄fecta,nā qs in nubibus æquabitur Domino? qs. similis erit Domino in filiis Dei
Ps.88. De supioribus subtrahitur Cherubin , de medius principatus,de inferiorib.archāgeli.Hāc quippe ęternā & īdiuiduā Trinitatem laudāt angeli, adorāt dominationes, tremunt

tremunt potestates,cum quibus & nostras
8 *Osanna quid significet. Et cur geminetur nu.9.*
33 voces &c. ¶ Deus † omnipotens duas rationales edidit creaturas,angelicam uidelicet,& humanam, quæ laudibus diuinis insisterent,& ei gratiarum redderent actiones,quas dum pari uoto concelebrans tanquam superiores cum inferioribus corde in cœlesti cythara sociantur , de qua dicit Ioannes.Et audiui uocem cytharæ dorum cytharizantium in cytharis suis, & cantabant quasi canticum nouum,Apo.14.Ideo
34 ergo dic,† Socia ex vltatione concelebrāt, quoniam omnes prædicti ordines , & etiā humana creatura maiestatem Dei patris per Christum,socia exultatione æqualiter concelebrant,supplici confessione , quasi non superba præsumptione , sed humili laude dicentes,Sanctus,Sanctus, Sanctus,
35 &c. ¶ † Porrò Gelasius Papa tractus , & hymnos composuit , & præfationes cantuum quidem,& non elimato sermone dictauit.¶ Et est notandum,q̄ licet olim inmeræ essent præfationes,hodie decem tantum sunt canonizatæ.Vnde Gelasius Papa de consecra.inuenimus,inquit has nouem præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas,unam in resurrectione , & in albis Paschalibus idest , septimana Paschali, aliam in die Ascensionis Domini , tertiam in die Pentecostes,quartam in Natali Domini,quintam in epiphania Domini,sextam De Apostolis,septimam de Sancta Trinitate , octauam de cruce, nonam de ieiunio in Quadragesima tantum modo dicendam , de qua dicetur in 6. parte sub quarta feria cinerum . Vrbanus
36 ¶ † quoque Papa 70. distinc. sanctorum . addidit decimam de beata virgine Maria, illam videlicet , Aequum & salutare , quæ & vnigenitum tuum Sanctiſpiritus &c.

S V M M A.

1 *Sanctus,Sanctus,Sanctus hymnum quis primum instituerit. Et quorum sit ille hymnus nu.2.*
3 *Sanctus,Sanctus,Sanctus cur ter cantetur & eius explicatio nu.4.5.7.*
6 *Sabaoth,quomodo interpretatur.*
10 *Organorum usus unde profectus.*
11 *Diaconus & subdiaconus stant post sacerdotem in principio canonis. Et quid.*

De Sanctus. Cap. 34.

ECCLESIA sperans sociari Angelis,& Archāgelis, de quibus. † In præfa- 1
tione mentio facta est, statim post illam conformat se Angelico cantui canens hymnum illum, Sanctus, Sanctus,Sanctus, quem Sixtus Papa Primus instituit decantari. Hic enim est cantus puerorum,quem cantauerunt domino offerenti se illis in decima luna , qui quasi reseruatus fuit usque ad quartamdecimam lunam in Bethania. Cum ergo sacerdos finit laudem,siue præfationem , totus chorus,qui representat ecclesiam, simul canit dictum euangelicum hymnum , vt una & æqualis gloria , & laus , & honor decantetur Patri , & Filio , & Spirituisancto.
¶ † Notandum autem est, quod hymnus. 2
iste partim angelorum & partim hominum uerba complectitur . Prima enim pars laudem continet Angelorum , vltima hominum . Legitur enim Esa. 6. cap. quod Seraphin clamabant alter ad alterum,& dicebant. Sanctus , Sanctus , Sanctus dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius . Legitur quoque in Euangelio Matth.21.cap. & Marci 11.c.quod qui præibant,& qui sequebantur , clamabant dicentes . Osanna filio Dauid benedictus , qui uenit in nomine Domini.Si quidem uox angelorum, scilicet Osanna in altissimis Trinitatis, & vnitatis in Deo,commendat arcanum vox hominum scilicet Osanna filio Dauid,diuinitatis & humanitatis in Christo , personat sacramentum. Merito autem cantica angelorum in ecclesia cantamus , quia per hoc sacrificium terrena cœlestibus iungi non dubitamus , & ideo cū eis in excelsis saluari clamamus . ¶ † Illud enim aduer 3
tendum,q̄ ter dicitur sanctus, ut notetur Trinitas,seu distinctio personarum,sed se

uel tantum dicitur, Dominus Deus Sabaoth, vt notetur diuinæ vſiæ vnitas. de conſecra. diſtin. 2. ego. quia vnitas adoratur, vt ſic Trinitatis & unitatis myſterio comprobetur. Itē dicitur ter, in ſingulari numero ſanctus, & non dicitur pluraliter ſancti, vt una ſanctitas in his tribus perſonis, & una æternitas intelligatur. Hoc nō ſolū Seraphin clamabant ſub excelſo Dei ſolio ſecundum prophetam, ſed & quatuor animalia, ſecundum Apoc. in circuitu ſedis requiem non habebant die ac nocte, dicentia, Sanctus, Sanctus, Sāctus, Dominus Deus omnipotēs. † Dicitur autem Deus ſanctus, ideſt, ſanctificans, non autē ſanctificatus, vnde ſancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter, Dicitur pater ſanctus, dicente filio, Pater ſanctifica eos in ueritate, quos dediſti mihi, qui tu ſanctus es. Dicitur filius ſanctus, angelo proteſtante. Quod naſcetur (inquit) ex te sāctum, vocabitur filius Dei. Dicitur Sanctus, Sanctus, Sanctus Chriſto dicente, Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Dicitur † quoq; Dominus Deus ſabaoth, ideſt, Dominus exercituum, videlicet angelorum & hominū, quorū terribilis eſt, vt caſtrorum acies ordinata, de quo in pſalmo dicitur ab Angelis. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus uirtutū &c. tot enim exercitus habet Deus in terra, quot ſunt ordines in eccleſia, tot habet in cœlis, quot ordines ſunt in Angelis. Nomine ergo cœlorum & terræ Angeli & homines diuina pleni gratia, hic perhibentur. uel ad literam cœli & terra gratia diuina replentur, quia deitas eſt ubiq; unde propheta. Si aſcendero in cœlum, tu illic es, ſi deſcendero ad infernum, ad es. Sabaoth † ergo ponimus exercituum, ſiue militarium uirtutum, ſiue uictoriarum interpretatur, vel omnipotens, vt ipſe ſit Dominus Deus & ipſe omnipotens, qui exercitus Angelorum atque hominum diſponit. Et ideo ſubdit. Pleni ſunt cœli & terra gloria tua, hoc eſt, ut eius gloria cœli & terra gubernentur, & qui in cœlis, & qui in terra ſunt, glorificent, & honorent nomen Sanctum eius, cœli autem pleni, ſunt gloria te, terra uero ſpe. Tunc uero in re plena erit, cum adimplebitur illud, fiat uoluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. Dum autē dicimus, Pleni erunt cœli & terra glo. tua. agimus gratias creatori de omnibus beneficiis. Deum uero dicimus † Benedictus qui uenit & c. agimus gratias ſpecialiter de beneficio redemptionis. Quia enim neceſſarium eſt ad æternam ſalutem incarnationis myſterium confiteri rectè ſubiungitur, benedictus, qui uenit, in nomine Domini, Ego inquit, ueni in nomine patris mei, nomen patris eſt filius, de quo dicit propheta. Ecce nomen Domini uenit de longinquo. Dum ergo ſanctus inchoatur, inclinati ſtare debemus, quia tunc incarnationem maieſtatemque diuinam per angelorum hominumque cantum incognitam ueneramur. ¶ Rurſus dicendo. Benedictus &c. & cum hæc ſunt de Euangelio, debemus ſignum ſeu uexillum crucis nobis facere, ſeu imponere, quia Chriſtus per crucem, triumphauit, & nos triumphare facit. Quando enim Chriſtus uenit ad Hieroſolymam deſcendit de monte oliueti tunc filii Iſrael clamauerunt, dicentes. Benedictus, qui uenit in nomine Domini, quia aduentus Chriſti in Hieruſalem ſignificat futuram reſurrectionem, quando ipſe ueniet iudicare uiuos & mortuos, & apparebit nobis in eadem carne, in qua pro nobis paſſus eſt, & tunc in nomine Ieſu omne genu flectetur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, vnde & ex tunc quidam incipiunt genu flectere, & deuote orare. ¶ Sequitur. † Oſanna, quod eſt verbum hebræum, & ſignificat, ſalua obſecro, ſopplēdum eſt populum tuum, uel totum mūdū, compoſitū quidē uerbum eſt ex oſi, quod interpretatur ſaluifica, & anna, quod eſt apud hebræos interiecte obſecrantis, motum animi ſignificans ſub deprecantis affectu. Integre ergo dicitur Oſanna quod nos corrupta, i. uocali litera & eliſa, dicimus oſanna, quod facimus ex ignorantia, aut ſcienter ſynalephantes uocalem, elicimus prout in metris fieri conſueuit. Dicitur autem bis † Oſanna in excelſis, propter duas partes ſalutis, quæ ſunt ſtola mentis, & ſtola carnis, quibus ſancti beatificantur in gloria, vt uidelicet anima & corpori ſaluati inter angelos deputemur in excelſis. ideſt altis, ſcilicet in cœlo. Reperitur autem hic uerſiculus in Pſal. 117. quod

Apoc. 4. *Leui. 19.* *Ioan. 17.* *Luc. 1.* *Io. 20.* *Pſal. 23.* *Pſ. 138.* *Mat. 6.* *Ioan. 5.* *Eſa. 3.* *Phil. 2.* *Pſ. 129.*

q; enim turbæ dixerunt. Oſanna, hoc eſt quod hic dicitur. O Domine ſaluum me fac. & eiſdem uerbis ibi ſubiungitur. Benedictus q; uenit in nomine Domini, ¶ † Sane in hoc angelorum & hominum concētu, quādoque organa concrepant, q; à Dauid & à Salamone introductum eſt. qui inſtituerunt hymnos in ſacrificio Domini organis, & aliis inſtrumentis muſicis concrepari, & laudes à populo conclamari. Veruntamen qnāto cor eſt maius corpore, tanto Domino deuotius corde, quam corpore confitemur, de hoc dicetur in fine proœmii. 5. partis. ¶ Ex nunc aūt † uerbis & geſtibus Chriſti paſſio repreſentatur. Nam diaconus & ſubdiaconus uadunt poſt dorſum epiſcopi, ſeu ſacerdotis. in quo fūga Apoſtolorum in Chriſti paſſione ſignificatur, ¶ put in ti. de oblatione dictū eſt. Si qui uero ſtant retro altare proſpicientes in epiſcopum, ſignificant mulieres quæ a longe ſtantes eius paſſionem uiderunt. Omnes autem, & qui retro ſtant, & qui faciem epiſcopi inſpiciunt, inclinant ſe, maieſtatem diuinam, & incarnationem Domini uenerantes, quæ per cantū angelorum, & hominum, introducta ſunt. Ordo. n. angelorum d. ſanctis, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ſabaoth. maieſtatem introduxit diuinam. Ordo uero hominum dicens Benedictus, qui uenit in nomine Domini, aduentum ſignificauit in carne ipſa quoque inclinatio meſtitiam ſignificat diſcipulorum, de morte Chriſti, qui nō audebant ſe erigere & confiteri ſe eſſe diſcipulos eius, ideoque ſtant inclinati, donec dicatur. Libera nos à malo. Vanum. n. erat eis ante lucem ſurgere, ideſt, ante reſurrectionē de Chriſto gloriari, per quam ſunt ab omnibus tribulationibus libera ti. Vnde & hæc petitio in Dominica oratione ſeptima eſt, qui numerus eſt uniuerſitatis. De hoc dictum eſt ſub ti. qualiter. epiſcopus uel ſacerdos ad altare. &c.

Pſ. 117.

S V M M A.

1 *Canon Miſſæ ſoli ſacerdoti cōuenit, et eſt ſummū miſſæ. Et quā ſecrete fiat. n. 3.*
2 *Canon quid. & unde dicatur, & cur cum ſilentio fiat. & nu. 6.*
4 *Anna typū eccleſiæ gerēs tacite orauit.*
5 *Canon primus ſine ſecretella quid ſignet*
7 *Canon quod ſublata fuiſſet uoce dictus oſſēū quoddā & prodigium emerſit.*
8 *Conſecrantis mens qualis fieri debeat.*
9 *Canon expedite dici debet, & cur ita.*
10 *Canonis Miſſæ ſubſtantia eſt quædā paſſionis dominicæ imago.*
11 *Canon unde incipiat.*
12 *Canonē Gelaſi⁹ Papa à Petro ordinauit*
13 *In canone Miſſæ ſedentes, quid notent. Item quid ſtantes.*

De Secreta uel Canone Miſſæ. Cap. 35.

POST acclamatum præconium ſecretum ſilentium, in quo & miſſæ canon deuote dicitur. & ſacrum myſterium per agitur, quod fit per ſolum ſacerdotem quoniam ſecundum Matthæum, Chriſtus ſolus orauit. Et ſecundum quoſdam hic incipit miſſa, quoniā cætera ſunt de ſolennitate. de conſecra diſt. 2. panis eſt. † Canon autem miſſæ & oblatio, ut dictum eſt in ti. de præfatione, & actio, & canō, & ſacrificium, & ſecreta uocatur. Actio dicitur propter ſacra myſteria, quæ in eo aguntur & quia tunc cū Deo agitur cauſa noſtra. ut dictum eſt in proœmio huius partis. un de quiam c. illo Communicantes &c. & in illo. Hanc igitur oblationem certis diebus ultra ordinaria canonis ſeu actionis uerba, quædam adduntur & dicuntur, ideo in miſſalibus in uariis locis ſuper illas additiones ſcribitur talis titulus ſeu rubrica. Infra actionem, eo quod ille infra, ſeu quaſi in medio ipſius actionis ſiue canonis dici debet. Canon † uero dicitur, quod regulis patrum cōpoſitus eſt, ē ſanctis enim patribus aliqua uerba myſtica ſub ibi inſtituta. *Κανων* autem Græcè, dicitur regula Latine. Dicitur etiam canon quia regulariter Chriſtus uerus ſacerdos in eo repreſentatur, ſeu quia per hunc regulariter fit conſecratio ſacramenti. Sacrificium aūt dicitur à ſua parte digniori, de quo dictum eſt ſub titu. de Oblatione. Secreta dicitur, quaſi nobis occulta. quia humana ratione quaquam tantū myſterium plenarie capere poteſt, ad quod ſignifican-

Mat. 20

gnificandum, meritò secreta voce celebra
3 tur. ¶ Ad hoc † est significandum sacerdos secretam irritans quasi velatur quibusdam cortinis, quæ sunt in alteribus altaris, prout infra dicetur in quarta particula canonis super verbo. Hanc igitur. Dicitur etiam secreta, quia secrete & sub silentio dicitur. Christus enim ad cõsecrationem corporis sui venturus, secretè, & solus orabat ab hora cenæ, usque dum suspensus est in cruce, quas orõnes secrete significant. Priscis quoque temporibus antiqui patres sub silentio sacrificabant, & communicabant, quod etiam in Sabbato Sancto ob
Ioan. 11. seruamus. Præterea, vt Ioannes Euangelista describit, postquã Christus honorificè fuit receptus & magnificatus à turbis cum psalmis & laudibus, abiit, & abscondit se non vtique trepidantis formidine, sed dispensationis officio, quia nondum uenerat hora eius, quæ postquam post aduenit, spontaneus ad passionem accessit. Illud ergo Christi latibulum, hoc secretum silentium representat, in quo sola dirigitur ad dominum intenta deuotio. Tunc enim sacerdos intrare debet in cubiculum cordis, & ostio sensuum corporis clau
4. Reg. c 4 so, Deum patrem orare, qui exauditor est clamoris cordis, non uocis. Vnde Anna † typum gerens ecclesiæ, non petitione clamosa, sed tacita deuotione, quod petiuit impetrauit, de qua in libro Regum legitur, q̃ loquebatur in corde suo, & labia eius tantum mouebantur sed uox penitus non audiebatur. Vnde & Mosi dominus inquit. Quid clamas ad me? cum tamPsal. 4. men ipse taceret. Propheta etiam dicit. Dicite in cordibus uestris, & in cubilibus uestis cõpungimini. ¶ Potest tamen † didi, q̃ prima secretella representat tempus illud, quãdo Christus uenit Hierosolymam ad diem festum non manifeste, hæc autem secreta tempus illud, quo receptus fuit in Hierusalem cum hymnis & ramis & sexta feria sequenti crucifixus fuit, præfatio uero illud, quando Christus cœnaculo hymnum retulit, & illo dicto exteruut in montem oliueti, sursum corda ascensionem. ¶ Secundo ideo secreta † in silen6 tio dicitur, ne sacerdos clamando bis, quæ aguntur, minus intendat. Tertio, ne uox sacerdotis nimio clamore deficiat. Quartò, ne sacrosancta uerba uilescant. 7
¶ Fertur † enim, quod cum antiquitus publice & alta uoce canon diceretur, omnes pene per usum illum sciebant, & in plateis, & in uicis decantabant. Vnde cum quidam pastores illum in agro cantarent, & panem super lapidem posuissent, ad uerborum ipsorum prolationem panis in carnem conuersus est, ipsi tamen diuino iudicio igne cœlitus misso percussi sunt, propter quod patres statuerunt uerba ista sub silentio dici, inhibentes sub anathemate, ne proferantur, nisi à sacerdotibus super altare, & in missa, & cum uestibus sacris. Quædam etiam orationes, quæ ante præfationem sub silentio dicuntur, secretæ uocantur, de quo & de silentio sub ti. 8
de inclinatione sacerdotis dictum est. Con Ioan. 4 secrantis ergo † mens, ut præmissum est, Eccl. 10 ad id solum debet esse intenta, nam eos qui adorant, in spiritu & ueritate adorare oportet. Ne uero muscę uenientes perdant suauitatem ungenti, idest, ne importunæ cogitationes tollant deuotionem oratio nis, flabello spiritus abigantur idest, inspiratione gratiæ repellantur. quatenus auster aduenient, & Spiritus sanctas accedens, perfluet hortum, idest, mentem fœcundet, ut aromata fluãt, idest uirtutes abundent. Can. 4
¶ Ad quod etiã significandum, æstiuo tempore materiale flabellum, dum secreta dicitur, adhibetur. Hæc etiam † ratione, ni delicet ne muscæ uenientes perdant suauitatem unguẽti, dici potest, q̃ canon dici debet expedire, non morose, & ne auditoribus tædium generet. Vnde in Exod. dici Exod. 1. tur. Fac festinanter. quod de imolatione agni dictum est. Et probatur etiam tibi. Et comedetis festinanter, sed nec nimis etiam festinanter, quia non debet sacrificium sine sale, idest, discretione & deuotione offerri. Debet etiam in libro legi, ne nullus error contingere possit. † porro 10
sacerdos missam celebrans representat ea quæ olim pontifex inter sancta sanctorum egit, & quæ Christus egit, quem ille præsiguranit. Siquidem ea, quæ fiunt à principio secretæ, usque in finem, passionem domini sepulturam, & resurrectione dominicam representant. Recolitur. n. ibi memoria eorum, quæ gesta sunt per hebdomadam ante Paschalem, à decima lu-

na primi mensis, quando Iesus abijt Hierosolymã, vsq; ad septimam decimã quando resurrexit à mortuis, propter quod in plerisque sacrarijs inter prædicationem & canonem imago crucifixi depingitur, vt non solum intellectus literæ, verum etiam aspectus picturæ memoriã dominicæ passionis inspiret, † Et forte diuina factum est 11
prouidentia, licet humana non sit industria procuratum, ut ab ea litera canon incipere. Là T. quæ hebraicè thau. quæ in sui forma signum & mysterium crucis ostendit, & exprimit, dicente domino per Ezechielem. Signa thau. in frontibus virorum Ezec. 9.
dolentium, & gementium super abominationibus Hierusalem, quoniam per Christi passionem hæc omnia in cruce impleta sunt, & efficaciam habent. In quibusdã tamen codicibus & maiestatis patris, & etiã imago depingitur crucifixi, ut sacerdos quasi præsentem videat, quem inuocat, & quem alloquitur, dicens. Te igitur &c. & passio, quæ hic representatur, cordis oculis ingeratur. Sacerdos autẽ osculatur pedes ipsius maiestatis, & se signat in fronte, innuens, q̃ reuerenter ad mysterium passionis accedit. Quidam tamen prius osculantur pedes maiestatis, & postea crucifixi. secundum seriem canonis. Alij econtrà, quia per filium peruenitur ad patrem. Deinde dicens. Te igitur, se inclinat, vt ibi dicetur. Secreta ergo passionem reprensentat, passio incipit ibi, vnde & memores &c. crucifixio ibi. Hostiam puram hostiã sanctam, hostiam immaculatam. Oratio vero à Christo in cruce incepta ibi, Supplices te rogamus &c. Episcopi seu sacerdotis inclinatio tũc facta ante altare, significat emissionem spiritus capite inclinato. Eleuatio vocis, cum dicitur. Nobis quoque, significat exclamationem Centurionis dicentis. Verè filius Dei erat iste. Duæ cruces supra corpus, & calicem factæ, docent. Christum pro duobus populis crucifixum, oblata in calice, significat corpus Christi. Vinum in calice, sanguinem eius. Subdiaconus recedens à facie episcopi incipientis, Pater noster significat mulieres, sepulto domino recedentes monumento. Patena. significat fœminarum corda in obsequio sepulturæ Christi, latitudine charitatis patientia prout sub titu. de oblatione dictum est, & de his per sua loca dicetur. Traditur † aut 12
tem, quod Gelasius Papa quinquagesimus primus à beato Petro canonem principaliter ordinauit. Non enim secreta tota simul ab vno composita est prout dicetur in tertia particula super verbo communicantes. Et licet aliqua verba sint ab aliquibus, quos tamen ignoramus, addita, quæ in Euangelij textu non continentur, ut dicetur in sexta particula super uerbo. Eleuatis oculis, nulli tamen subtrahere vel addere licet, nisi fortè quandoque eorum nomina, pro quibus nominatim sacrificium, offertur, sicut inferius in decima particula ostendetur. ¶ † Notandum vero est, quod 13
quidam sedent in canone missæ. significantes Apostolos, qui sedebant tristes de nece domini in cœnaculo, alij stant, significantes Mosen, qui extensis manibus orabat, &
Exod. 17 Aaron, & Hur illius manus substentabãt, de quo sub ti. de oratione dictum est. Quidam vero vt aliqui ex ministris, nec sedent nec stant, sed in vestibus sacris stant capite inclinati, prout dictum est sub titu de Sanctis, & sub ti. qualiter sacerdos & ministri ad altare debeant stare.

S V M M A.

1 *Canon quot contineat partes varie. Et num. 2. 3. 4.*
5 *Canonis expositio primæ partis scilicet. Te igitur. Et nu. 6.*
7 *Christus fuit à tribus traditus.*
8 *Cruces tres cur faciat sacerdos super oblatione qui due notent.*
9 *Sacerdos benedicens dicit, hæc dona hæc munera. Et quæ id significatione. Et an, & quatenus illa differant, late. Et cur dona potius, quam donum dicat. nu. 10.*
11 *Illibata dona & munera dicit sacerdos, in bñdictione. Et quæ dicant illibata.*
12 *Sacrificio ecclesiæ quot.*
13 *Canonis secunda pars cum expositione.*
14 *Sacrificiũ altaris p̃ quibus offerri dẽat.*
15 *Pacificare, & adunare an idem. Item, custodire & regere.*
16 *Papę nomine curoret. Et ex cuius institutione. Et pontificis etiam nomine.*
17 *Orationes pro quibus faciendæ.*
18 *Potestates duæ sunt.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

De expositione Canonis, qui incipit. Te igitur. Cap. 36.

EXPOSITIONI canonis hic vacare puidimus. Verũtamen quicquid exponendo conamur exprimere, uix vllius apparet esse momenti deficit namque lingua, sermo disparet, superatur ingenium, opprimitur. Intellectus. Pulsabo tamen ad ostium, ut amicus acommodet mihi tres panes. de pœn. dist. 1. opportuna. qui maximè in hoc conũiuio necessarij erunt, uidelicet fidem, quæ petit & accipit vitam, specie quæ quærit & inuenit viam, & charitatem, quæ pulsat, & aperit veritatem.

1 ¶† Canon autem vndecim continet partes. Secunda incipit ibi, Memento Domine. Tertia ibi. Communicantes. Quarta ibi. Hanc igitur. Quinta ibi. Quam oblationem. Sexta ibi. Qui pridiè. Septima ibi. Simili modo. Octaua ibi. Vnde & memores. Nona ibi. Supplices te rogamus. Decima ibi. Memento. Vndecima ibi Nobis
2 quoque. ¶† Alij dicunt, quòd cõtinet duodecim partes. Secunda pars ibi. In primis. Tertia ibi. Memento. Quarta ibi. Cõmunicantes. Quinta ibi. Hanc igitur. Sexta ibi. Qui pridiè. Septima ibi. Vnde & memores. Octaua ibi. Suprà, quæ propitio. Nona ibi. Memento. Decima ibi. Nobis quoque. Vndecima ibi. Per quem hæc omnia. Duodecima ibi. Oremus præceptis salut. moni.
3 ¶† Sed secundum alios sex solum continet partes. Secunda incipit. In primis. Tertia ibi. Communicantes. Quarta ibi. Hanc igitur. Quinta ibi. Supplices te rogamus. Sexta ibi. Oremus præceptis. ¶ Sunt
4 † etiam qui dicunt, quòd quinque tantum sunt partes, unde & quinquies concluditur, per Christum Dominum nostrum, eo quod per quin cupartitam Domini passionem oratio fidelium exauditur de hoc dictum est in finem proœmij huius partis.
5 ¶ Incipit ergo † canon & eius primam particula Te igitur. Et exponitur igitur, id est, certe. Sacerdos enim hoc dicens allo quitur Deum tanquam præsentem uel igitur istud continuat ad præcedentia quasi diceret. Tu es sanctus Deus. Igitur elementissime pater, ideſt, clarissimamente abundãtissime, uel id est misericordissime, uel, ideſt, mentem clarificans. Mens enim clarescit cum Deum propitium sentit, quę uerba dicendo, sacerdos se ante altare inclinat, significans, quod Petrus inclinauit se, dum prospexit in monumentum. Rursus *Ioan. 20* hæc sacerdotis inclinatio in principio canonis humilitatem Christi ad passionem, quodque sacerdos ipse cum reuerentia ad mysterium crucis accedit, significat. Et in his uerbis notatur, quòd sicut legalis sacerdos uultum uersus propitiatorium habebat, prout dictum est in proœmio huius partis, sic & noster ad Dei clementiam cor debet habere & sicut pontifex intrabat in sancta sanctorum semel in anno ferens sanguinem hirci aut uituli, sic & Christus. *Mar. 15.* per proprium sanguinem introiuit semel *Hebr. 9.* in sancta, æterna redemptione inuenta, sic & minister ecclesiæ intrat eum sanguine in sancta sanctorum, quoties in mente memoriam sanguinis Christi gerens secrete inchoat mysterium, qui non solum mente, sed etiam crucis signaculo, de quo iam dicetur, Christi recitat passionem. ¶ Sequitur. † Supplices, id est, humiles, uti accepta 6 habeas, i. est, ut accipias, seu gratia habeas, & hic osculatur altare in reuerentiam passionis, per hoc compati se ostendens. ¶ Sane eodem die, qua † laudes à turbis Christo 7 sunt acclamatæ, uidelicet decima luna primi mensis, quando secundum legem typicus agnus in domos Hebræorum inferebatur, uerus agnus Iesus Christus ingressus est Hierosolymam, & multis insidijs quærebatur ad mortem, Traditus autem à tribus, s. à Deo pro nobis, unde Apostolus. *Rom. 8.* Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis, omnibus tradidit illum à Iuda. unde in Mar. Quærebat Iudas opportuni *Mat. 28* tatem, ut cum traderet Iudæis, & à Iudæis *Ioan. 18* Pilato, ut in Ioanne Gens tua & pontifices *Gal. 2.* tua tradiderunt te mihi. Primi traditio *Mat. 16.* fuit ex gratia, quia dilexit nos, & trãdidit *Mat. 27* se ipsum pro nobis. Secunda ex auaritia, quia constituerunt ei 30. argenteos. Tertia fuit ex inuidia. Sciebat enim Pilatus, quòd per inuidiam tradidissent cum Deus ergo tradidit ex dono. Iudas pro munere. Iudæi in sacrificiũm illibatum. † Ad 8 quod designandum sacerdos facit tres cruces super oblatum, & calicem cum dicit.

Hæc

Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, quasi dicat, offerimus tibi clementissime pater, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, commemorantes il
Phili. 2. lam traditionem, quam Deus fecit ex dono. Iudas pro munere; Iudæi in sacrificium illibatum, singuli tamen ad mortem. mor
8 tem autem crucis. † Secundo etiam fiant tres crucis in reuerentiam eius, qui est trinus Deus, cuius potentia fit conuersio panis & vini. ¶ Tertio, in figuram triplicis unionis in acceptione saluatoris. ¶ Quarto, in memoriam trinæ crucifixionis. Prima fuit in uoluntate persequentiũ de quo Io. 2. Collegerunt ergo pontifices & Phari sæi concilium &c. Secunda fuit in uoce
Mar. 15. clamantium, de qua Mar. At illi magis clamabant, crucifige eum. Tertia fuit in cru
Luc. 23. cifixione manum, & pedum, de qua Luc. crucifixerunt eum. ¶ Quinto in tribus eruditus, tempus ante legem, quod tribus distinguitur interuallis, innuimus scilicet ab Adam ad Noe, inde ad Abraham, inde ad Mosen. In quibus tribus temporibus iusti Christi fuit sacrificijs præfigurauerunt ut Abel in agno, Melchisedech in pane & uino, & Abraham. in filio. Verum per præmissa tria uerba, non aliud atque aliud dicitur, sed res una pro sui magnitudine diuersa appellatione laudatur, donum quidẽ dantis, munus accipientis, sacrificium offerentis. Pater dedit. Filius obtulit. Spiritussanctus recepit, unde Apostolus. Christus per Spiritumsanctum semetipsum obtulit Deo immaculatum, singuli tamẽ dederunt & obtulerunt & acceperunt, sed ad distinctionem pater dicitur dedisse pp authoritatem, filius obtulisse propter humilitatem, Spiritussanctus accepisse pro-
9 pter benignitatem. Eadẽ enim † sacrificia dona sunt, simul & munera. dona sunt, à nobis ad sustentationum, à Deo collata, munera sunt nobis Deo, vt laudetur, oblata. Nam & quæ sacris offeruntur altaribus & munera nuncupantur, & dona, unde & Dominus inquit in Euang. Si offerẽs munus tuum ante altare, vnde prius recon
Dani. 15 ciliari fratri tuo. Et Daniel dixit ad Baltha sar. Muncra tua tibi sint, & dona tua alteri da. 14. quæstio. 5. rescriptum, & alibi re
Gen. 5. spexit dominus ad Abel, & ad muneraeius. Sacrificia dicuntur, quia sacrificã
Hebr. 5. tur & offeruntur pro peccatis nostris, vt nos sacros efficiant. Vnde populus inquit, de pontifice, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Sermonum igitur inculcatio, præ deuotionis est exercitatio, & inefsabilis commendatio sacramenti, quod sacramentum digne eucharistia appellatur, prout dicetur in 6. particula, super uerb. Qui pridie, quã pateretur. Propriè aũt munus homini, donum Deo datur. Nã munera dicuntur, q̃ manibus dantur, vel accipiũtur. Rursus dicuntur dona quo ad panem in quo est farina & aqua, munera quo ad vinũ, in quo est uinũ & aqua. Hæc sancta sunt sacrificia quo ad utrunque secundum Augu. Dona referimus, cum nosmetipsos Deo offerimus, & donamus munera, cum eius beneficiorum memores, sumus, sacrificia illibata, cum ei humilitatem, & laudes impendimus. de hoc uide, de consecr. di. 2. in canone comperimus. ¶ Et † nota, 10 q̃ ideo dicitur pluraliter dona munera, sacrificia, quia panis & vinum prius, quã consecrentur, diuersæ sunt species substantiarum, & diuersæ substantiæ specierum, sed vbi consecratio cælestis accesserit, species quidẽ remanent sed substantiæ cõuertuntur, itaq; diuersa sunt continentia, sed vnicum contentum, nã idem sub vtraque continetur. licet non idem utraque substantia conuertuntur, sicut infra plenius ostendetur. Dicuntur etiam † sancta, & il 11 libata, quia panit & uinum sanctificantur in sacrosanctum corpus, & immaculatum sanguinem Christi. Non enim dicuntur illibata, quasi nondum gustata, sed potius dicuntur illibatu, ideſt, immaculata, quæ sine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate, & corpus ab immunditia purgetur, ante, *1. Cor. 11.* quam offerantur, quoniam (vt ait Apostolus de consecr. dist. 2. qui celare &c. sequ.) Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis domini. probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat, qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Dicuntur ergo illibata, ideſt, sine labe, sicut agnus paschalis immaculatus, qui significat Christum, qui est sine macula, ideſt, ruga. Vel illibata, ideſt,

incorru-

incorrupta,non quia substantia panis uini corrumpi non possit, sed quia corpus & sanguis filii Dei,in qua uirtute uerborum species iam transubstantiatæ sunt,corrumpi non possunt.Vnde Psalmista. Nõ dabis
Psal.15. sanctum tuum uidere corruptionem. Tertio,dicuntur illibata ad notandum, ꝙ nullus extraneus ad fidem debet approximare illis,ut dicetur in tertia particula, super
12 uerbo. Communicantes. ¶ Tria† autem sunt ecclesiæ sacrificia,per tria, quæ fiebãt in ueteri testamento,figurata,prout dictũ est in proœmio huius partis. ¶ Sequitur
13 † in primis,quæ tibi offerimus &c.Sanè legalis pontifex ingrediens in sancta sãcto rum orabat, ut dictum est in proœmio huius partis,& Christus ante passionem orauit se glorificari,discipulosque conseruari & nunc etiam sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis, sic & noster minister sequens Aaron & Christum pro tota
Rom. 8. supplicat ecclesia,quæ consistit in prælatis & subditis &c. Licet autem unus tantum sacrificium offerat,tamen pluraliter dicit offerrimus,quia sacerdos non tantum in sua,sed in totius ecclesiæ persona sacrificat. Quapropter in Sacramento corporis Christi nil à bono maius, nil à malo minus perficitur sacerdote, prout dictum est
14 in proœmio huius partis.¶ Verum † nobis hic inuestigandum occurrit, quibus, & pro quibus, & qualiter, & quare debeamus sacrificium altaris offerre.Et quidem hæc quatuor ex ipso canone colligere possumus euidenter quibus soli Deo, uidelicet indiuiduæ Trinitati, pro quibus ecclesia sancta catholica,uidelicet pro omnib. orthodoxis,qualiter,in una fidei,uidelicet in communione sanctorum,quare,pro beneficiis corporalibus,spiritualibus & æternis,sed omnibus propter Deum. Primum notatur ibi. Tibi reddunt uota sua æterno Deo uiuo & uero. Secundum ibi: Pro ecclesia tua sancta catholica: Tertium ibi. Communicantes & memo. uene. Quartũ ibi.Pro redemptione animarum suarum, pro spe salu.& incolu.suæ. Sacrificium ergo laudis offerrur, & generaliter pro cunctis,& specialiter pro quibusdam, ideſt, pro prælatis,qui sunt iuxta Apostolum in
Ro.13. sublimitate constituti, & pro subditis uiris & mulieribus, pro sacerdotibus & adstantibus, pro nobis & nostris.De prælatis & subditis ibi. Vna cum famulo tuo Papa nostro & oĩbus orthodoxis. De uiris, & mulieribus, ibi.Memẽto Dñe famulorum famula. tua. De sacerdotibus, & adstantibus,ibi. Omnium circunstantium, & qui tibi offerunt hoc sacrificium. De nobis,& nostris, ibi pro se suisque omnibus Sicergo exponẽda est litera,quæ tibi offerimus in primis, ideſt principaliter pro ecclesia tua sancta catholica, ideſt uniuersali toto terrarũ orbe diffusa,sed fidei Sacramentis unita,quam,ideſt,ut eam pacificare digneris, ut habeat pacem ab hæreticis, & schismaticis, & adunare, quæ dispersa est inter perfidos, & paganos. Vel hic dicitur quod orandum est pro dissordantibus ab inuicem, quam & custodire digneris à uitijs, & dæmonibus, & regere in prosperis, & aduersis.Idem tamen uidetur esse† pacificare, quod adunare, custodire,quod regere. Tunc n. pacificat, cum fidelium mentes adunantur, ut per spiritumsanctum charita *Act.4.* te diffusam multitudinis credentium sint *Psal.132* cor unum, & anima una,extra de Summa Trin.c.2. Tunc custodit, cum inter mundi pericula regitur, ut de sancto mittens *Apoc.1.* auxilium, eam de Syon teneatur. Licet.n. *Can.6.* in Apocal.septem scribatur ecclesijs, una tamen in Canticis est,columba, nam Sap. ædi.si.d. & excidit co. septem. Vna igitur est ecclesia septem ordinibus distributa, uel septem chrismatibus insignita, quam ipse pacificat & adunat,ille† custodit & re 16
git, qui propter ipsius regimen,& munimen proposuit uniuersis,ut omnes ab uno sicut corpus à capite, gubernentur, pro quo statim oratur cum dicitur. Vna cum famulo tuo Papa nostro,ꝙ uerba clemens Papa addidit. Nam,ut inquit Pelagius Papa,constat ab uniuerso orbe separatos esse, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria Apostolici pontificis memoriam secundum consuetudinem non frequentant, qui uero nõ sunt de Romana ecclesia dioœcesi,pro suo quoque debẽt orare pontifices quatenus unitarem spiritus in uinculo pacis obseruet, unde debent dicere uerba sequentia, scilicet, & antistite nostro. Antistes tamen ipse celebrans nõ debet ea dicere. Quod uero addunt, quidam de Antestite & rege, noua traditio est ubi orandum

esse

esse pro prælatis ostenditur orandum etiã esse pro Principe, Apostolus docet 1. ad
17 Tim.2.c.† Obsecro(inquit)primo omniũ fieri obsecrationes, orationes, & postulationes, & gratiarum actiones ꝓ omnibus hominibus, pro regibus & omnibus, qui in sublimitate sunt constituti, ut quietam & tranquillam uitam agamus,in omni pietate,& castitate. de consec. dist. 1. de hymnis.ad fi. Sicut enim duæ sunt uitæ,cœlestis uidelicet, & terrena,una qua spiritus uiuit ex Deo,& altera qua caro uiuit ex spiritu,
18 ita duæ sunt† Potestates,ecclesiastica uidelicet, & mundana,una quæ moderatur spiritualia, altera quæ moderatur carnalia ista per clericos, & illa per laicos. 16. dist. duo. Post utranque potestatem orandum est pro omnibus orthodoxis,qui utranque fidem, catholicam uidelicet; & apostolicã uenerantur & colunt,& sic hæretici & schismatici excludũtur. Orthodoxi enim quasi gloriantes dicuntur, qui uidelicet Deum recte fidei confessione glorificant.

S V M M A.

1 *Canon memoriam uiuorum continere debet.*
2 *Deus scit eos, quos approbat, obliuiscitur,quos reprobat.*
3 *Orandum pro omnibus fidelibus.*
4 *Sacrficium laudis.*
5 *Amicos diligere debemus, ut charitatis ordo seruetur.*
6 *Bona hominis tria, pro quibus sacerdos offert Deo.*
7 *Vota quæ dicantur.*

De secunda parte canonis, scilicet Memento domine. Cap. 37.

MEMENTO Domine famulorũ famularũq; tuarũ & omniũ circunstantium
1 &c. Secda† pars in qua etiã ostenditur orandum esse pro subditis.Et ex hac iunctura uerborũ euidẽter conuincitur,quod in hoc loco debeat sacerdos specialiter uiuos quos uoluerit memorare, quoniam sub sequenti,Memento defunctorum,poterit agere memoriam specialem. Hinc etiam euidenter apparet, quod sanctum sit & salubre missarum interesse mysterijs, cum sacrificium eucharistiæ pro circunstãtibus specialiter offeratur. ¶ Verum† cum e
Deus, nihil ignoret, nec alicuius ualeat obliuisci, quid est, quod petimus,ut Deus meminerit nostri. Porrò Deus dicitur scire, quos approbat, unde nouit Dominus, qui sunt eius,& dicitur nescire quos reprobat, unde. Non noui uos.Rursus,dicitur obliuisci malorum,cũ malus ad bonum reuertitur, unde si impius egerit pœnitentiam,omniũ iniquitatum eius non recordabor.Et dicitur obliuisci bonorum, cum bonus ad malũ peruertitur, unde si iustus à iustitia sua auertit se,oĩs iustitias eius nõ *Iob.7.* recordabor.Deus etiã quandoque recorda *Psa.139.* tur ad miserendum. unde Memento mei *Ps.24.* Deus meus:quia uentus est uita mea.quandoque ad puniendum,unde Memento Domine filiarum. Edom in die Hierusalem. Perimus ergo non ut nostri meminerit, sed ut nostri misereatur, secundum illud. Reminiscere miserationum tuarum Dñe, & misericordiarũ tuarũ quæ à seculo sunt. ¶Sequitur.Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio &c. quasi qui propitiaris fidelibus & deuotis,qui solus uides in conscientijs,quæ recte credunt,& deuote te diligant,ut pote renum scrutator & cordiũ Deus,scientiarum dñs, occultorũ omnium perscrutator, in cuius cõspectu nulla creatura est inuisibilis. Pro quibus tibi offerimus, uel qui tibi offerunt.hoc sacrificium laudis &c.quasi diceret. Memento Domine, nõ solũ eorũ,pro quibus offerimus,sed etiam sacerdorum,qui offerunt hoc sacrificiũ laudis &c. Cũ enim sacerdos offert pro populo, nihilominus & pro se. Vel ideo dicit. Pro quibus† tibi offerimus,vel qui ti 3
bi offerunt, quia non solũ offerunt sacerdotes, sed & uniuersi fideles nam: & quod specialiter adimpletur ministerio sacerdotũ, hoc uniuersaliter agitur uoto fidelium *1.Cor.10* uel pro quibus offerimus,scilicet actu, uel qui tibi offerunt, scilicet deuotione. Dicitur autem sacrificium laudis, secundum illud Apostoli.Quicquid facere debetis,omnia ĩ laudẽ Dei facite,ut Deus laudetur in uobis, Sedo sacrificiũ, laudis ut,qa† Chri- 4
stus gratias agẽs illud instituit, ꝓut dicet in 6. particula super uerbo gratias agens.

Tertiò

Universidad de Puerto Rico Biblioteca

Tertio ideo, quia cum Deo quicquam of
Ps.49. ferimus, sua sibi redimus, non nostra lar-
gimur, unde si esuriero, non dicam tibi,
est enim orbis terræ, & plenitudo eius, er-
Ma.28. go immola Deo sacrificium laudis, & red-
de altissimo vota tua. Quarto, quia Deum
laudare debemus non solum, quia passus
est pro nobis, sed et quis nobiscū est quo-
tidie vsque ad consumationem vitę, vel q a
non solū se dedit pro nobis in pretium, sed
etiam q a dedit se pro nobis in cibū, ut per
pretium redimeret nos à morte, per cibum
Ioa.6. aleret nos ad vitam. vnde, Quia manducat
me, viuit propter me, pro se ὑπερ τοῦ, est,
idest, expositio eius, quod sequitur, s. pro re
demptione animarum nostrarum, pro spe
4 salutis & incolu. sua. ¶ Sequitur † suisque
omnibus &c. videlicet consanguineis, uel
affinibus, familiaribus, vel amicis, licet
enim diligere t neamur etiam inimicos se
Mat. 5. cundum illud. Diligite inimicos vestros,
seruare tamen debemus ordinem charita-
tis, qui incipit à seipso. 23. q. 5. si non licet.
de pœnit. di. 3. sanè cauendum. extrà de vsu
pallij. in fi. secundum illud. Introduxit me
Gen. rex in cellam vinariam, & ordinauit in me
Rom. 8. charitatem, nam, & Apostolus ait, Dum
tempus habemus, operemur bonū ad oēs,
maximè autem ad domesticos fidei. Pro
redemptione animarum suarum &c. quasi
non pro temporali lucro vel appetitu ter-
renorum, sed pro spe salutis & incolumita
tis suæ, idest, pro salute vel incolumitate
speranda. spe enim salui sumus, pro salute
quidem mentis & incolumitate corporis,
nam utraque sanitas est ab illo, qui dicit,
Salus populi ego sum. Verum vtraque sa-
nitas prouenit ex redemptione animæ,
idest, de remissione peccati, sic econtra
reatu peccati procedit infirmitas utriusq;
Ioan. 7. iuxta sententiam veritatis. Ecce sanus
(inquit) factus es, iam noli peccare, ne de-
terius aliquid tibi contingat, extra de pœ-
nit. & remiss. cum infirmitas. in princip.
6 Porro † tria sunt hominis bona, corpo-
ralia, spiritualia, & æterna, videlicet infi-
ma, media, & suprema, pro quibus sacer-
dos dicit offerre. Pro corporalibus, idest,
pro incolumitate, pro spiritualibus, idest,
pro redemptione, pro æternis, idest, pro
salute. Num & Dominus docet nos pro
his tribus orare, videlicet pro æternis, un-
de, Adueniat regnum tuum pro spirituali-
bus. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in
terra, pro corporalibus. Vnde Panem no-
strum quotidianum da nobis hodie. Offe-
rimus enim sacrificium pro æternis, vt den
Mat.6. tur nobis in præmium, pro spiritualibus,
vt dentur nobis in meritum, pro corpora-
libus, vt dentur ad adminiculum, vt per
hæc & ista perueniamus ad illa. ¶ Verum
2. Cor.8. eum dicat Apostolus, quòd virtus in infir-
mitate perficitur, extra de secreta vnct. c. 1.
& iterum cum infirmior, cū fortior sum.
Quid est, quod pro corporali incolumita-
te sacrificium laudis offerimus, nisi ut no-
bis conferta uel reddita sanitate gratiarū
actiones in ecclesia referamus. ¶ Sequitur.
Tibiq; reddunt vota &c. † Vota sua di- 7
cuntur, quæ uoluntariè promittuntur,
quia uolenter & libenter Deo vouere &
votum reddere debemus, extrà de uoto,
magnæ. Verum cum nostra donemus, &
aliena reddamus, quomodo uota, si sua
sunt, reddunt, & non potius donant, vel si
reddunt quomodo sua, & non potius alie-
na. Sanè uotum & hominis Dei est, sed
Dei propter authoritatem gratiæ, homi-
nis propter libertatem arbitrij. propter
quod dicit Apostolus. Non autem ego sed
gratia Dei mecum. Vel uouere hominis
est, reddere uerò Dei.

S V M M A.

1 *Canonis tertia pars, Communicantes. Et quis eam addiderit.*

2 *Canonis Missæ à pluribus compositus fuit, & cum triplici sanctorum commemoratione.*

3 *Canon commemorationem beatæ Mariæ, & aliorum Sanctorum continet confessorum tamen non uir. 5. 6. 7.*

4 *Ecclesia ex multis constat.*

De tertia parte Canonis. Cap. 38.

COMMVNICANTES, ter- 1
tia pars † Ciritius Papa ad
didit hæc verba. Cōicātes
& memoriam uenerātes.
¶ Sanè pontifex, vt lex iu-
bebat, turribulum uiuis
carbonibus plenū intra sancta sanctorum
secum

secum portabat, sicut in proœmio huius
partis dictū est, & Christus carnis suæ tur
ribulum oī uirtute plenum tulit ad astra,
sic & sacerdos noster Christi uicem tenēs,
uacuus à peccatis, & plenus uirtutum, o do
nibus ad sacrificium altaris accedere dēt.
Communicantes & memoriam veneran-
tes. Communicare idem est, quod partici-
pare, q a sanctorum & angelorum pascuis
communicare debemus. Quatuor autem
modis in ecclesia communicatur, prout di
cetur in 6. particula super verbo, Qui pri-
die. Memoriam uenerari, idem est, quod
memoriam honorabiliter colere, qd bea-
ta Maria uirgo per aduentum Spiritussan
cti genetrix facta est, filij Dei Iesu Christi
Domini nostri, qui Deus & homo est. ¶ Il
lud † autem notādum est, quod secreta nō
2 tota simul ab uno, sed particulatim à pluri
bus ex eo perpenditur fuisse cōposita, q a
ter in ea sanctorum cōmemoratio reperi
tur, licet hoc ipsum prouenerit ad laudem
& gloriam Trinitatis. In secunda quippe
commemoratione supplentur, qui de pri-
mitiuis Sanctis dec e videbantur in pri-
ma, uerum in ea cōmemoratione, quæ fit
ante consecrationem corporis Christi, po
stulatur Sāctorum suffragium, in ea vero,
quæ fit post cōsecrationem corporis Chri
sti, Sanctorum cōsortium imploratur, q a
nimirum ante, quam corpus Christi, quid
est uniuersālis Ecclesia consecretur, idest,
ante, quam regnum adueniat, necessarium
est nobis in via Sanctorum suffragium, vt
meritis eorum & precibus diuinæ protē-
tionis muniamur auxilio, sed ubi corpus
Christi fuerit consecratum, idest, ubi re-
gnum aduenerit, assequemur in patria sā-
ctorum cōsortium, vt societatem & partē
cum sanctis Apostolis & martyribus ha-
beamus. In uia quippe cōmunicamus cū
Sanctis per fidem, qua ipsi hic habuerunt
& nos habemus, in patria vero particip-
bimus cum Sanctis per spem, quā ipsi ha
3 bent & nos habebimus. Nos † . n. fidem ha
bemus, & spem, & illi spem habent, & rem
nos percurrimus stadium, illi possidēt bra
uium, nos pugnamus in via, illi triūphāt
in patria. Communicamus igitur, & me
moriam ueneramur Apostolorum ac mar
tyrum, & præcipue gloriosæ virginis Dei
genitricis Mariæ, ut eorum suffragio de fi
de perducamur ac spem, de stadio perue
niamus ad brauium, de uia ad patriam
transeamus. In primis autem nominatur
nomen beatæ Mariæ, quia ipsa eum, qui
oblaturus est, & q uere hostia est genuit,
& in cœlis obtinet principatum. Nomi-
tur & 12. Apostoli & 12. Martyres, q om
nes huius sacrificii testes fuerūt, & passio
nem Christi uerbis, & effusionis sanguinis
testimonio probauerunt. In hac igitur cō
memoratione Sanctorum illud obseruat.
Ecclesia, quod antiquitus agere cōsueuit.
ut in orationibus suis recolat patrum me
moriam, quatenus eorum meritis suffra
gātibus facilius obtineat, quod implorat.
Sic & Moses, pro peccante populo interce Dan.3.
dens, patrum memoriam imposuit dicēs,
Recordare Abrahā, Isaac & Iacob, seruo
rum &c. Exod. 31. Sic & Azarias orasse le
gitur in fornace. Ne quæsumus auferas
misericordiā tuā à nobis Dominus Deus 9 11.
noster, propter Abraham dilectum tuum,
Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuū.
Et quoniam extra vnitatem ecclesiæ non
est locus offerendi sacrificium unitatis,
ideo Sanctorum memoriæ communica
mus in sacrificio quatenus in commu nio
ne Sanctorum sacrificium offeramus. Nā
sicut † vnus panis ex multis grauis, & vnū 4
corpus ex multis membris, sic ex multis
fidelibus una constat ecclesia. Scriptum est
enim Alienigena non vescetur ex eis, quo Exod.12
niam sancta sunt, & ideo solum illum ad
esum eius agni recipimus, qui nostræ con
iunctus est domui uidelicet omnem dome
sticum fidei, à principe usque ad plebeiū,
à populo usque ad publicanum. Scripse
runt autē quidam, quod quia sacerdos le
galis, scripta habebat in λογείῳ nomina Exod.12
duodecim tribuum, seu patrum Exod. 30.
ideo in huius rei memoriam presbyter no
minat memoriam beatæ Virginis & Apo
stolorum & quorundā martyrum. ¶ Sed
† cum Ecclesia inter Sanctos magnifice 5
memoriam confessorum uenereretur, quare
in Canone non fit de illis cōmemoratio?
Responderi potest, q canon prius fuit edi 11
tus, quam memoriam sanctorum confes
sorum Ecclesia celebraret. Nam omnes fe
re Sancti, qui in canone cōmemorantur,
præcessere Siluestrum, præter Ioannem,
& Paulum, & Marcellinum, & Petrum
qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui proximè successerunt. Ecclesia uerò post tempus beati Siluestri cœpit memoriam sanctorum cõfessorum uenerari. Canon autem ex eo conuincitur præcessisse, quod Apostolorum catalogus non ita reperitur in illo dispositus, sicut in emendatioribus codicibus, siue euangelijs inuenitur. In prioribus enim editionibus, ut dicit Hieron. non solum euangelistarum mutatus est ordo, sed etiam uerborum & sen
6 tentiarum erat confusa commistio. † Potest etiam dici, quòd ideo in canone solũ fit mentio de martyribus, quia cum hoc sacramentum sit sacramentum amoris, in ipsius sacramenti ministerio debet solum memoria fieri de illis, in quibus specialius apparuit signum ueri amoris. In Apostolis apparuit per temporalium abiectionem in martyribus per corporum tormentis ex positionem. De primo. Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia &c. De secundo, Sapien. 3. & si coram hominibus tormenta passi sunt &c. ¶ † Rursus ideo nõ fit men
7 tio de confessoribus; quia illi non sunt passi, sicut Christus, cuius passionis est memoriale hoc sacramentum. Grego. III. addidit hæc uerba, s. illa, quæ in quibusdam Ecclesijs, dicuntur, s. Quorum solennitas hodie
Ioan. 2. in conspectu tuę maiestatis celebratur. Do mine Deus noster, in toto orbe terrarum. Terminatur autem hæc particula per eundem Dominum nostrũ, sicut enim p filiũ omnia facta sunt, & ita per ipsum hñt oña esse reparata. & terminata, & secundum quosdam non debet hic responderi amen, nequ usque ad fractionem hostię, quia angelorum chorus sancto ministerio adsistens respondet amen. hoc tamen non ubique seruatur, de hoc dicitur in 2. particula.

De quarta parte Canonis. Cap. 39.

HANC igitur oblationem
Quarta pars, & hoc dicendo, sacerdos † in quibus- 1
dam Ecclesiis profunde se inclinat. ¶ Sane legalis pontifex orans, fumo thymiamatis obumbrabatur, & tegebatur, ne pateret alicui dum cremaret incensum, sicut in procemio huius partis dictum est. Et Christus dũ patrem interpellat pro nobis, angelorum pertransit intuitum, quia intelligi nõ potest quãtum presentia sumptæ carnis imperret apud patrem pro nobis. Sacerdos quoque dum vicem Christi gerit, quodammodo tegitur, & latet, quia nec cogitari, nec narrari potest, quanta virtus & potentia, sit in uerbis eius, & in hoc mysterio, quod latet homines & angelos, ad quod representãdum in quibusdam ecclesiis sacerdos secretam intrans, quibusdã cortinis, quæ sunt in utroq; latere altaris, quæ tunc extenduntur, quasi tegitur & uelatur. ¶ Seruitutis nostræ, idest, meæ & cũctorum, qui tibi seruiunt, & famulantur. Et † nota, quòd duę sunt seruitutes species, 2
vna quæ soli creatori debetur, quę dicitur λατρεία, altera quæ creaturis impẽditur, quæ uocatur δουλεία. Quasdã enim creaturas possumus inter omnia uenerari. Vtramque speciem Dominus determinat, dicens, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Vnde uersus, Latria sit Domino, debetur dulia seruo. Ad corpus Christi fertur perdulia ferè. Latria ergo est seruitium, siue cultus soli Deo creatori debitus, quem debemus super omnia reuereri. Ad eam quidem pertinent templa, & altaria, sacerdotalia, sacrificia, festiuitates, ceremoniæ, & huiusmodi, quæ soli Deo sunt exhibenda, iuxta illud, Do Deut. 6.
minum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, idest soli Deo seruitutum adorationes impendes. Non enim Sanctis & angelis ad honorem Dei, sed potius Deo ad honorem Sanctorum, & angelorum dedicantur templa, & altaria conseerantur, & sacrificia offeruntur, nec ipsis adorationis seruitus, sed soli Deo impenditur, vt dicetur in procemio 7. partis. ne si secus fiat, non θεοτέλιας cultus exhibeatur

S V M M A.

1 *Canonis quarta pars. Et eius expositio.*
2 *Seruitutis duæ species.*
3 *Adoratio soli Deo competit, non imaginibus.*
4 *Leo Papa, quid addideris canoni missæ.*
5 *Pax varie & multipliciter accipitur.*
6 *Osculatio altaris quotuplex. Et quid significet.*
7 *Osculatur altare sacerdos manibus ab ipso altari remotis. Et quid ita.*

beatur seruiendo creaturæ tanquã creato
Roma. 1. ti, & mutãdo gloriã incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Si † igitur nec homines, nec angeli adorãdi sunt, attendat quid agunt qui sub prætextu cuiusdam religionis, seu pietatis diuersas adorant imagines, non. n. licet aliquid manufactũ adorare prout probatum
Hb. 1. est in parte prima, sub ti. de picturis. Vna quidem tãtum Dei patris est imago, quam vna cum patris adoratione venerari debemus, s. vnigenitũ Dei filium, Iesum Christum, qui est splẽdor gloriæ & figura sub stantiæ eius, cuius non solum deitatem,
Ps. 98. sed etiã humanitatem adorare debemus, iuxta illud. Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Cæteras verò imagines & creaturas sacras & sanctas, i. angelos, homines, & sacramenta, non la-
Gen. 18. tria, sed dulia possumus uenerati. De ado-
Gen. 33. ratione angelorum legitur, q̃ Abrahã ocu
& 34. lis eleuatis in conualle Mambræ tres vidit, & vnum adorauit ex angelis. Loth quoq; duobus angelis intratibus ciuitã occurrens adorauit, petẽs ut in domum
39 suam hospitio declinarent. De adoratione hominum legitur, quod Iacob videos Esau venientẽ, præcessit ut ranq; turmam, & pronus terram septies adorauit. Filii quoq; Iacob adorauerũt Ioseph in Aegypto. De adoratione sanctorũ dicit ecclesia. Cruce tuam adoramus Dñe. Et alibi legitur, Christi ni sacras imagines pie ue
4 nerãtur & adorãt. ¶ Sequitur. Dies † quo
40 que nostros. & nota, q̃ Leo Papa adiunxit infra actionẽ. Hanc igitur oblationem vsq; Placitus accipias. Beatus autem Greg. has tres petitiones in canone dicitur addidisse. Prima est, Diesq; nostros in tua pace disponas, supple per eum, qui pro nobis est traditus in manus eorũ, qui pacem oderunt. Secunda. Ab æterna damnatione nos eripi, supple, per eũ, qui pro nobis temporali mortale damnatus est. Tertia. Et in electorum iubeas grege numerari, supple per eum, qui pro nobis damnatus est cum iniquis. ¶ In pace tua &c. † Et nota, q̃ est pax peccatorũ, pax iustorũ, q̃ dicitur pax pectoris siue spiritualis, pax tẽporalis, &
Ps. 76. pax æternitatis. De pace peccatorum dixit
Gal. 5. psalmista. Zelaui sup iniquos pacem pecca
Ioã. 14. torum videns. Et de pace iustorum dicit Apostolus. Fructus spũs est, charitas, gaudiũ, pax patiẽtia. Hanc reliquit Dñs apo- Ps. 61.
Ioã. 14. stolis, dicẽs, Pacẽ relin quo uobis. De pace tẽporis inquit ꝓpheta. Orietur in diebus eius iustitia, & abundantis pacis. De pace æternitatis, dñs dicit Apostolis. Pacem meã do uobis, non quomodo mundus dat, ego do uobis. Pro hac triplici pace ter oramus in missa. Primo in hac oratione. Hãc igitur, ibi, diesq; nostros in tuã pace dispone. Secundo, in orõne libera nos, ibi. Da ꝓpitius pacẽ in diebus nostris. Tertio in pax dñi, ibi. Da nobis pacem, ut de pace temporis, per pacẽ pectoris transeamus ad pacem ẽternitatis. Ob hoc etiã sacerdos in missa ter osculatur altare, uidelicet in prin. canonis, dicens. Vti accepta, &c. & in orõne. Supplices, & post orõnem dñe Iesu Christe, qui dixisti apostolis, licet quidam nouies osculentur, ut sui adiutorii ad hoc impetrandum nouem choros uel ordines angelorum, in quibus oẽs sancti locati vel locãdi sunt, innocent, uel inducãt, uel hoc faciunt, quasi gratias agẽtes de nouẽ ordinibus quos quilibet sacerdos gradatim 6
suscepit. ¶ Circa huiusmodi † altaris oscula notandum est, q̃ sacerdos ea facit tribꝰ tẽporibus in missa iuxta tria, quibus indiget. & alia tria ab eo in altari agenda. Primo. n. facit quędã oscula ante collocationẽ hostiæ & calicis, s. qñ primo ad altare accedit, quando ad primum collectã dictus est, dñs vobiscum, & iterũ post Euãgelium dicturis Dñs vobiscum, qui oscula facit, vt fiat dignus minister in sacrificando. ¶ Secundo facit alia post collocationẽ calicis, & hostiæ prius, quam cõcet, s. dicturus, Orate fratres &c. & quando in canone dicitur. Vt accepta, & qñ dicit. Ex hac altaris participatione, & finita orõne illa. Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis, quæ facit, ut sit iustus in Christi corpore recipiẽdo. ¶ Tertio uero facit alia, postquam communicauit, s. dicturus dominus uobiscum, ante & post communionem, & completa oratione, Placeat tibi sancta &c. quæ facit, ut sufficiẽs iuenia tur gratia Domino Deo pro receptis referenda. Verum oscula, quæ fiunt ante collocationẽ hostiæ & calicis, & ea quæ fiunt post communionem, fiunt super altare, uidelicet immedio eius. Cum enim

Universidad de Deusto Biblioteca

sacerdotis dignitas & authoritas in sacrificãdo, nec nõ sufficiẽtia ad referẽdas gratias de acceptis, sit solũ à Deo à quo nostra sufficientia est, idcirco ante calicis, & hostiæ locationem, & postquã cõmunicauit, osculatur medium altaris, per qđ propter virtutem consecrationis & vnctionis ibi in missa altaris factę maxime represen tatur Deus, in quo vniuntur extrema.

Oscula verò, quæ fiunt post calicis & hostiæ collocationẽ inter quam cõmunicet, fiunt à siniſtris calicis, prope hostiam. Ad hoc enim ꝙ sacerdos sit iustus in sacrificãdo, requiritur nõ solum actio diuina, uerumetiam sua. vnde Aug. Qui fecit te sine te, non iustificabit te sine te. Requiritur ergo disposition ex parte sua, quon. fit, si non resistit diuinis montionibus, sed in fusio gratiæ fit ex parte Dei, ideoq; oscula, quæ fiunt ante communionem, non di recte fiunt in medio altaris. Rursus illud. quod est ex nobis in iustificatione nostra est, quid diminutiuum, & est modicum respectu eius, quod ex Deo est, merito ergo fiunt à siniſtra parte calicis, quæ est pars diminuta & obliqua respectu dex træ. Fiũt tamẽ iuxta hostiã, tum quia in iustificatione plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo, tum quia etiã illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali, quam bobi, nisi quodãmodo esset à Deo per gratiam præueniẽtẽ elicitum, regulatum, & acceptum. ¶ Potest etiam secundo dici, ꝙ ideo quando calix & hostia non sunt super altare, oscula fiunt in medio altaris, videlicet directe super locum crucis, ex chrismate in ipsius consecratione factæ, quia Christus stans in medio discipulorũ suorum dixit eis, Pax uobis, quæ pax per ipsa oscula designatur. Tertio, ad designãdum, quod sicut habetur in Canti
Ioã. 20. cis. Christus ascensum in cruce purpureũ ideſt sanguine rubricatum media charitate monstrauit, quæ charitas per osculum
Can. 1. designatur, quę etiam media dicitur, quia communis omnibus, pro omnibus. n. uoluit pati ex charitate. ¶ Porrò † fiunt oscula ipsa manibus super altare depositis.
7 Primo ad notandã, ꝙ charitas per osculum designata operibus debet inniti, nam secundũ Grego. Operatur magna, si est, si autem tenuit operari, amor non est. ¶ Secundo, ad notandum, quod in altaris sacrificio sacerdos omniũ tẽporalium curã deponere, & solum ipsi sacrificio affixam mentẽ debet habere. Tertio ad designandum, quod ad hæc opera eius non sufficit, ꝙ solum Dei misericordia obtinetur. Ad huc nonnulli in locis ipsis osculandis signum crucis cum tribus extensis digitis prius imprimunt, tum quia omnia in fide Trinitatis agenda sunt, tum quia regulariter quicquid ori applicandum est, debet prius crucis signaculo insigniri. ¶ Et quã quam altaris mensa consecrata fuerit, & alia multa crucis signa in ipso missæ officio præcesserunt, non tamẽ hoc superfluũ, tum quia non rõne ipsius loci, sed rõne operis in loco ipso fienda fiunt, tum quia quantumcunq; altaris mensa fuerit cõsecrata, nescitur tamen qđ in loco ipso maligno spiritui permitatur à Deo, alia etiam multa signa prius facta non rõne loci, sed rõne cõsecrationis corporis & sangui nis Christi facta fuerũt. Alii tamẽ in penultimo & finali Dominus uobiscum, nec osculantur altare, nec in illo imprimunt signũ crucis, sed se solũ ante faciem suã signat, & bene, tum quia per altaris osculum, qđ in fine missæ fit, intelligitur sacerdos omnia præcedentia approbare, & eis toto mẽtis affectu essentire, tum quia per corporis Domini præsentiam omnis immundus spiritus à loco ipso credendus est au fugisse. De osculo etiam altaris & libri, sub titu. de osculo altaris dictum est.

AD NOTATIO.

Dicitur λατρεια) Paulus ad Roma 12. Rationabilẽ cultũ, quẽ Deo præstare debemus, τὴν λογικὴν λατρειᾶν appellat & θυσίαν ζωσαν ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, hostiam viuentem, sanctam, acceptamque Deo. Cæterum enim ille omnẽ victimarum imolationem & oblationem, omnem item idolorum seruitutem aspernatur, abhorreteque. N.D.

S V M M A.

1 *Canonis quinta pars. Quam oblationem & eius expositio & nu. 7. 8. 10. 11. 13*
2 *Iudas quarta feria immane sacrilegiũ perpetrauit.*

Cruces

13 *Cruces quinque facit sacerdos in quinta Canonis parte. Et qui ꝺ illæ designent. 4. 5. 6.*
9 *Rationale & Rationabile, qui differãt.*
12 *Hostia dicitur salutaris, rationalis, acceptabilis, & rata. Et quibus ididipsum rationibus.*

De quinta Canonis parte. Cap. 40.

1 QVAM oblationẽ &c. Quinta † pars in qua sacerdos accedit ad dñici corporis cõsecrationem, dicẽs. Quam oblationem, ideſt terrenã materiam, ad corpus tui filii destinatam, tu Deus quæsumus in omnibus, ideſt, tota cogitatione, tota mente, & toto intellectu, digneris facere benedi-
2 ctam &c. Sanè quarta feria Iudas † vnus ex duodecim à diabolo supplantatus immane sacrilegum perpetrauit, dum filium Dei. 30. argenteis vendidit Pharisæis in recompensatione damni, quod in currerat pro-
Ioan. 21. pter effusionem unguenti. Quare, inquit, hoc unguentum non uenditum, trecentis denarijs & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eũ, sed quia fur erat, & loculos habens, ea, quę mittebantur, asportabat. Quilibet autem argenteus ualebat decem denarios vsuales, & ita damnum unguenti, quod ualuerat trecentos denarios, triginta compensauit argenteis. Si uerò dicamus argenteos fuisse denarios vsuales, dicemus quod Iudas vendidit Christum quasi uile mancipiũ triginta denarijs, q. sunt decima trecẽ totũ denariorũ quos ualuerat unguentũ, propter qđ dominus despectiuè loquitur, per prophetã. Appenderunt (inquit) mercedem meam triginta argenteos, prætium
Zac. 11. appretiati, quo appretiatus sum ab eis. Ad
3 designandum † ergo pretij quantitatem quo Christus uenditus est, sacerdos hic facit tres cruces communiter super oblatam & calicem, cum dicit, benedictam, adscriptam, & ratam, nam & trecenta pariter & triginta multipiicationem suscipiunt à ternario, postmodum autem ad designandum uenditionem & emptionem, duas cruces imprimit sigillatim, unam super hostiam, & alteram super calicem, cum dicit. Vt nobis corpus & sanguis fiat. q. d. Illa uenditio fuerat maledicta, præscripta, irrita, iniqua, & detestabilis, sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam, adscriptã ratã, rationabilem, & acceptabilem. Iudas enim dilexit maledi *Ps. 108.* ctionem, & venit ei, & noluit benedictionẽ, & elongata est ab eo, sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam, per quam nos in cœlestibus benedicas. Iudas deletus est de libro viuentium, & cum iustis non scribetur. Sed tu Deus hãc *Ps. 68.* oblationem digneris facere adscriptã, per quam nos inter electos adscribas, Iudas laqueo se suspendit, & episcopatum eius accepit alter. Sed tu Deus digneris hanc oblationem ratam, per quam ratum sit nostræ salutis promissum vel rata, quo ad confirmationem in omnibus bonis, ne sicut Cain offeramus, qui se non Deo, sed diabolo obtulit sacrificium. Item Iudas *Ps. 108.* exiuit condemnatus, & oratio eius facta est in peccatum. Sed tu Deus, hanc oblationem facere digneris rationabilem, id-est, ratione plenam, per quam rationabile fiat nostræ seruitutis obsequium. Iudas quoque reddidit malum pro bono, & odiũ pro dilectione retribuit. Sed tu Deus, hãc oblationem facere digneris acceptabilem per quam nos tibi reddas acceptos. ¶ Se-
4 cundo fiunt tres cruces † communiter super oblatam & calicẽ, quia Christus tria communiter regit circa panem & uinũ, videlicet accepit, benedixit, & dedit. Postmodum specialiter facit unam crucem super oblatã, quia dixit. Comedite, hoc est corpus meum, & alteram super calicem, quia dixit. Bibite, hic est sanguis meus, & secundum hunc sensum rectè subiungitur.
5 Qui pridiè, quàm pateretur &c. ¶ † Tertio fiunt tres cruces, quia Iudas uendidit Christum ad crucifigẽdum tribus, scilicet sacerdotibus, Scribis, & Pharisæis. Ad notandum ergo communiter tres emptores, facit sacerdos tres cruces communiter super oblatam, & calicem, dum dicit, benedictam, adscriptam, & ratam. Ad notandũ uero discretè uenditorem & uenditum, uel tradentem & traditum, facit, duas cruces discretè super oblatam, & calicem, cũ dicit. Vt fiat corpus & sanguis. ¶ Quartò
6 tres † primæ cruces notant, quod factum

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. esse ex virtute crucifixi. Vel significant tres dies, quibus Christus prædicauit post Dominicā in ramis palmarum, uel triduū quo in sepulchro quieuit, vel tria loca corporis in quibus passus est, ideſt, manus, pedes, & latus. Duæ verò sequentes significant diuinam & humanam naturam, uel quod Christus in anima & corpore passus est. Et siunt quinque in figuram, quod Christus quinque vulnera habuit, vel in quinque crucibus tempus legis exprimimus, qđ quinque libris distinguitur, & in quolibet Christi passio, denotatur, quæ lex quinque personis regebatur, scilicet iudice, rege, principe, propheta, sacerdote, quibus Christus assimilatur. Possunt quoque præmissa verba secundo modo sic expon.

7 Petimus, vt Deus hanc oblationem † faciat benedictam, adscriptam, & ratam, ideſt, vt eam consecret, approbet, & confirmet in rationabilem hostiam, & acceptabile sacrificium, ita ut nobis, ideſt, ad nostram salutem panis fiat corpus, & vinum sanguis dilectissimi filij tui Domini nostri Ie-
Mat. 3. sū Christi, Patri quidem dilectus est filius, sicut pater de cœlo testatus est, dicens. Hic est filius meus dilectus &c. & nos eum diligere debemus, quia ipse prior dilexit nos.

8 & pro nobis passus est. ¶ † Tertio modo sic. Quæsumus, ut tu Deus hanc oblationem facere digneris benedictam, ideſt, vt à te spiritualiter benedicatur. Vnde uirtute patris nostri sunt benedictus fructus uirginis Mariæ, adscriptam, ideſt, talem, quæ de memoria tui nulla possit obliuione deleri, ratam, ideſt, talem quæ de beneplacito tuo nulla possit obliuione conuelli, rationabilem, ideſt, talem, quæ tuæ diuinæ ra-

9 tioni conueniat. Differt enim † inter rationabile & rationale, rationabile dicitur, quod de ratione procedit rationale uerò dicitur, quod vtitur ratione, vnde & liber iste. Rationale uocatur, quia eorum, quæ in ecclesiasticis officiis aguntur, rationes continet. Acceptabilem, ideſt, ut per eam tibi Deo acceptemur.

10 ¶ Quarto modo sic. † Digneris facere benedictam, ideſt, Spiritussancto replere: ad scriptā. i. diuinitati adscribere, ratam. i. in veritate, ut ad salutē sufficiat solidare, rationabilem, ideſt, in nostra fide, acceptabilem, ideſt, in nostra deuotione. ¶ Quinto modo sic. quam † oblationem tu Deus 11
omnipotens digneris facere in omnibus benedictā, hoc est trāsferre in eam hostiā quæ est omnimode benedicta, adscripta rata, rationabilis, & acceptabilis. benedicta dicitur hostia salutaris, i. ab † oī causa 12
maledictionis immunis tā originale quā actuali, tam criminali, quam veniali, sicut Elisabet inquit ad virginē. Benedictus *Luc. 1.*
fructus uētris tui. adscripta dicitur, ideſt figuris, & scripturis ueteribus designata. tā in agno paschali, q̄ in manna cœlesti, tam in Isaac imolādo, quam in Abel imolato, quoniam (ut inquit Ioannes) Hic est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Rata dicitur quasi non trāsitoria, sicut uetus lex, quæ cessit, ubi noua successit, sed quæ permanet in æternū secundum ordinem Melchisedech. Rationabilis dicitur, quasi non pecualis, sicut erat legalis, quæ sanguine tauroū, & hircorum non potera à peccato mūdare. sed quæ sanguine proprio cōscientias emundat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur, quasi *Heb. 9.*
non illa, de qua dicit propheta. Sacrificiū *Psal. 39.*
& oblationē noluisti, sicut Dns ait. Non *Psal. 40.*
accipiam de domo tua vitulos, neuque de *Ps. 115.*
gregibus tuis hircos: sed illa, de qua dicit *Psal. 49.*
Psalmista. Tibi sacrificabo hostiam laudis. Vnde dns ait, Sacrificiū laudis hono- 13
rificabit me. Et secundū hanc dispositionē *Matt. 3.*
recte subiungitur, vt † fiat corpus & san- *1. Ioā. 4.*
guis dilectissimi filii tui Dñi &c. Patri. n. dilectus est filius. Iuxta illud. Hic est filius meus dilect. &c. & nos eum dilige debemus, quia ipse prior dilexit nos, & passus est pro nobis. Aug. uero sic exponit. Benedictam, per quā benedicimur. Adscripta per quam in cęlo omnes adscribimur. Ratā, per quā in uisceribus Christi, ideſt, de corpore Christi, qđ est ecclesia, censemur. Rationabilem, per quā à bestiali sensu extuimur. Acceptabilem, ut qui nobis ipsis displiceamus per hāc acceptabiles eius unico filio sumus, subiungens, quod sacerdos Euangelistarū uerba assumens, dicit. Qui pridie, quam pateretur, &c. Amb. dicit q̄ hæc uerba. Quam oblationē adscriptam, rationabilem &c. sunt uerba Euangelistæ usque ibi, Accipite & manducate, & bibite ea hoc omnes. Alii uero dicunt, quod Alexander Papa Primus addidit canoni

uerba

verba illa. Qui pridiè, vsque. Hoc est corpus meum.

SVMMA.

1 *Canonis sexta pars, qui pridiè quàm pateretur, ab Alexandro Papa adiectæ.*
11 *Et eius partium interpretatio. & nu. 12. 14. 39. 44. 45.*
2 *Christus passus est sexta feria.*
3 *Eucharistia datur post baptisma, sicut olim manna post transitum maris rubri. & quid Eucharistia.*
4 *Hostia unde dicatur.*
5 *Melchisedech panem & vinum offerens primus illum sacrificij ritum exercuit.*
6 *Panis in sacrificio debet esse de frumento, & vinum de vite.*
7 *Panis sacrificij debet carere sale. Et de eius forma nu. 8.*
9 *Panis sacrificij non debet esse fermentatus, sed azymus.*
10 *Græci sacrificant ex fermentato pane falso ducti errore.*
11 *Sacrificans in fermentato an conficiat.*
13 *Consecrationis forma cur alia utatur ecclesia, quam fuerit tradita ab Euangelistis.*
15 *Sacramenti fractio. Et an Christus prius fregerit, quàm consecrari, aut cōtra. Mere diuina, et paradoxa.*
16 *In Christi corpore, vnde miracula considerantur, quæ percurrit Author per discursum nu. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27.*
28 *Gregorius Papa, cū ministraret hostiā*
12 *matronæ ridenti & incredulæ, orauit pro ea.*
29 *Hugo de Sancto Victore quid responderit fratribus, simplicem sibi offerentibus hostiam.*
30 *Corpus Christi sub alia specie sumitur, quinque potissimum de causis.*
31 *Panis fractio in altari. et eius intellect⁹*
32 *Sacramentum mure corrodente, quid*
13 *comedatur, Item quid incineratur, dū sacramentum crematur nu. 33.*
34 *Christus quale corpus suum dedit in cęna mortale, an immortale, passibile, an impassibile, & nu. 35.*
36 *Iudas an cum alijs Apostolis corpus Christi sumpserit. In utranque partem rationes probabiles.*
37 *Eucharistiam an debeat negare homini criminosa & scelesto sacerdos, distinguitur.*
38 *Iudæ Christus ne dederit sacramētum ad bonum, an ad malum potius eius.*
40 *Christus manu suā cōicauit Apostolos.*
41 *Corpus Christi sumptum & comestis qd.*
42 *Corpus Christi non violatur in secessu, nec vomitu.* 14
43 *Panis an consecretur prius, quam vinum, aut econtra, aut simul & una.*
46 *Sacramenti formæ nihil est addendum detrahendum transponendum, aut mutandum.*
47 *Sacerdote uno deficiente quouis cāsu, post consecrationem, an alius debeat totum uel partem supplere.*
48 *Consecrari una species sanium & seorsum an possit.*
49 *Vino in calice prætermisso, quid agendum sacerdoti.*
50 *Sacerdotibus pluribus uni episcopo concelebrantibus, an ille solus conficiat, qui primitus pronunciat verba.*
51 *Corpus Christi cur eleuetur post consecrationem latè & maximè nu. 52.*
53 *Campanula, cur pulsetur in eleuatione Sacramenti.*

De sexta parte Canonis. Cap. 41.

QVI pridie, quam pateretur &c. Sexta pars, & hæc uerba dicitur † Alexander Papa. Primus addidisse, ut p̄missum est. Quod autem hoc loco agitur, represen- 1
tat id, quod Christus in cœna fecit, & est sensus horum uerborum. Qui pridie quā pateretur, ideſt una die ante, quam ipse passus est pro nobis, uoluit tradere discipulis suis corporis & sanguinis sui mysterium, ut illi traderent nobis. Quintadecima † nanque die primi mensis, qui tunc 2
extitit feria sexta passus est Christus, & præcedente nocte, uidelicet decimaquarta luna prima mensis ad uesperam ut legis scripturam imploret post typicum Paschā. corporis, & sanguinis sui sacramentum instituit, & Ecclesiæ tradidit frequentandum. Sic enim fuerat præfigura-

Exo. 10. tum in Exod. 10. dic mensis primi tollat vnusquisque agnũ per familias & domos suas, & seruabit eum vsque ad quartam decimam diem mensis huius, iminolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad uesperam, & sument de sanguine agni, ac ponent super vtrunque postem, & super liminaribus domorum, in quibus comedẽt illum, & post pauca. Est.n. Phase Hebraicè, πασχα Græce Latine transitus Domini. ¶ † Illud autem notandum est, q̃ sicut manna data fuit Hebræis post transitum maris rubri iam submersis ægyptijs, sic Eucharistia datur Christianis post absolutionem baptismi, iam deletis peccatis, ut per baptismum emundemur à malo, per Eucharistiam confirmemur in bono sicut enim manna populum illum per uastitatẽ inuiæ solitudinis ad terram promissionis produxit, sic Eucharistia populum istum per incolatum uitæ præsentis ad patriam paradisi perducit, sic dicta, quia non aliud inuenitur uocabulum, quo digne tantum sacramentum valeat appellari, nisi q̃ Græce melius dicitur εὐχαρίστια quod latine exponitur secundum Isid. bona gratia, uel secundum alios, dator gratiæ. Viaticum quoque rectè appellatur, quia deficientes in via, deducit ad patriam. Sicut.n. filijs Israel à transitu maris rubri manna non defuit, donec uenirent ad terram promissionis, ita & fidelibus renatis per baptismum rubricatum, & sanctificatum sanguine Christi non deficiet Eucharistia, donec ueniet finis huius seculi. Sed hæc tunc, nisi quod ad hoc, quia ulterius non sumetur sub specie, sed uidebimus Deum facie ad
4 faciem. Hostia † vero secundum Hebræos dicitur ab hostio, quoniã ad hostiũ tabernaculi offerebatur. Sed secundum Gentiles dicitur ab hoste, quia deuictis hostibus fiebat hostia, idest, sacrificium, & victima pro uincendis, de quo dictum est sub titulo de oblatione. Dicitur quoque hostia imolatio, quia ibi Christus sacramentaliter, imolatur, qui semel in ueritate pro peccatis imolatus est in cruce, quod tractum est à mala, quæ fieri solebat de quodam genere frumenti, quod fa seu ador dicitur. Quo! ergo in manna præcessit, in Eucharistia consumat, nam quantamlibet quische partẽ accipiat, totam percipit Euchari stiam, sicut euenit de manna, quia nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus. Hanc ergo præfigurabat panis ille cœlestis, de quo Sapiens protestatur. Panem de cœlo præstitit sine labore, omne delectamentum in se habẽtem, & omnis saporis suauitatẽ, quod de se Christus exponens. Ergo (inquit) sum
11 panis viuus, qui de cœlo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Et est notandum, quòd in ecclesia communicatur corpus Christi sumendo pacem, dando panem benedictũ, & benedictionem suscipiendo, ut dicetur sub titulo de pacis osculo. Qui autem uult communicare, debet timorem, fidem, & dilectionem habere. de consecr. di. secunda timorem. Sequitur. Accepit panem &c. Hunc † sacrificij ritum Melchisedech legi-
5 tur celebrasse primus, offerens panem & uinum. Erat enim sacerdos Dei altissimi. Vn de Dauid inquit ad Christum. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech &c. Sacrificium igitur euangelium præcessit legale, non solum dignitate, sed etiam tempore, sicut Apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebræos. Ideo uerò panem & uinum in sacrificium corporis & sanguinis sui Christus instituit, ut in sumptione corporis, & sanguinis Christi doceatur esse perfecta refectio, quia sicut præ cæteris cibis, & poribus corporalibus panis cor hominis confirmat, & uinum cor hominis lætificat, ita & corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiorem hominem reficiunt & satiant, unde de, Poculũ tuum inebrians, quam præclarum est. In his enim duobus plena consistit, & perfecta refectio, sicut ipse testatur. Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. De hoc etiam dicetur in septima particula super uerbo. Hic est calix. Cæterum † panis debet esse de frumento, ti
6 numque de uite, quia Christus semetipsum comparauit frumento, cum ait. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et uitis, cum dixit. Ego sum uitis uera. Ipse etiam fuit racemus torculari crucis præcissus. Vnde Esa. 63. Vestimenta tua, sicut

Ioann. 6.
Gen. 14.
Psa. 106
Psf. 103.
Psf. 22.
Ioan. 6.

sicut calacantium in torculari. Porrò nec racemus uuæ, nec granũ frumenti debet offerri, nisi uel expressum in uinum, uel redactum in panẽ, de cõs. dist. 2. cũ omnẽ. quia Christus & panẽ se dicit, & frumẽto se comparat. In canone tamen Apostolorum in Bucardo lib. 5. cap. si quis. ita canitur. Si quis episcopus, uel presbyter præter ordinationẽ Dñi alia quædam in sacrificio offerat super altare, scilicet mel, aut lac, aut pro uino sicerã, aut confecta quædam, aut uolatilia, aut animalia aliqua, aut legitimam constitutionem faciens, deponatur. de hoc dictum est sub tit de ob
7 latione sacerdotis. ¶ Non † debet etiam in pane ipso poni sal: quamuis quidam hæretici contra faciant, propter illud, quod scriptum est. Quicquid obtuleris sacrifi-
Leuit. 2. cij sale condies. & illud. Non auferas sal fœderis Domini Dei tui de sacrificio tuo. & illud. In oĩ oblatione tua offeres sal, Et Euangelio. Omnis victima salietur quæ de salẽ discretionis, non materiali intelliguntur. Panis autem † hic formatur
8 in modum denarii, tum quia panis uitæ pro denariis traditus est, tum quia idem denarius in uinea laborantibus in præmium dandus est, & in forma rotunda, ut dictum est sub tit. de oblatione. In hoc enim pane sæpe scribitur nomen & imago Imperatoris nostri. de consecr. q. 1. q̃ quidam in fine, quia per eum ad imaginẽ Dei reformamur, & nomina nostra in libro uitæ scribuntur. Nonnulli etiam ibi agnum figurãt, tum quia is, qui imolatur, uerus est agnus, tum etiam, propter illud quod legitur Exod. 29. Hæc quidẽ facies in altari, offerres agnos iugiter & uinum, ad libandũ in agno. ¶ Panis † quoq; nõ fermentatus, sed azymus in sacrificium debet offerri, tum ratione facti, tum ratione mysterii. Scriptum nanque est in Exo. prima & decimaquarta die primi mensis
9 ad uesperã, comedetis azyma usq; ad diẽ
Exod. 12 21. eiusdem mensis ad uesperam. Item, septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus. Item, qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Israel. Item, omne fermentatum non comedetis. Item, in cunctis habitaculis uestris comedetis azyma. ¶ Cum ergo Christus die quartadecima primi mensis ad uesperam cœnauerit cum discipulis, & agnum paschalem comederit, & utique ritu legali cũ azymis panibus & lactucis agrestibus, constat q̃ ea hora fermentatũ non inueniebatur in domibus Hebræorum, & ita panem azymum in corpus suum absq; dubio consecrauit. Cum.n. fermentum corruptionem significet. Vnde secũdum Apostolum. Modicum fermentum totam massam corrumpit, ut nihil corruptum uel corrumpens, totum syncerum, atque syncera in hoc esse sacramento monstretur, non fermentatũ, sed azymum consecramus. Iuxta illud Apostoli, Pascha nostrum imolatus est Christus, itaque epule-
1. Cor. 5. mur nõ in fermento ueteri, sed in azymis synceritatis, & ueritatis. ¶ Græci † tamen 10
in suo perfistentes errore de fermentato cõficiunt, Latinos azimitas uocantes, cũ ipsi uerius fermentarij ualeant nuncupari. Dicunt.n. in Parasceue lunã 14. extitisse, in qua uerus agnus est imolatus, ut legis impleretur figura, quæ 14. luna primi mensis paschalem agnum iusserat imolari. Dñi igitur eo die se passurum esse præ
nosces, in præcedenti uespera, necessitate ductus, anticipauit comedere pascha, & quia tunc licitè operat comedere fermentatum, ideo & ipsi corpus Domini de fermentato cõficiunt. Dicunt enim, quòd cum beata virgo Maria prægnans fuerit de Spiritu sancto, rectè per fermentatum significatur Dñi incarnatio, propter virginei uteri tumorem. Sed respondeti potest, quòd non offerimus in sacrificium virginis uterum, nec ille est ad transubstantiandum necessarius, sed fides, & Dei uerbum. ¶ Sed † nunquid conficit, qui fer 11
mentatum, uel azymum simul & fermentatum, hodie apud nos sacrificat, & uidetur quòd non, cum Christus azymum consecrauerit, quando sacramẽtum instituit, vt dictum est. Præterea, vt iam dicetur, Ecclesia à beatis Petro & Paulo hunc sacrificij ritum accepit. Quidam tamen contra dicunt, præsertim si negligentia uel ignorantia hoc facit, extra de celeb. miss. cap. si. Nam & legitur in Leuitico, Offeretis panes fermentatos, cum hostia gratiarum, qui offerentur pro pacificis. Item in Pen Leuit. 7.
tateuco legitur, Offeretis panes primitiarum, de duabus decimis fermentatæ simi

Universidad de Deusto Biblioteca

Leu. 13. læ & multis cum fermentaro sacrificantibus ecclesia communicat. ¶ † Sequitur. Eleuatis oculis in cælum &c. Per hoc, q̃ Christus oculos in cælum leuauit, insinuat nobis se habere à patre, quod habet, quodque in principio nostrorum operum debemus dirigere mentis oculos ad Dominum, tanquam ad doctorem omnium operum bonorum. Item per hoc quod oculos ad cœlum leuauit, & patri gratias egit, docuit nos, quod semper patri supplicare debemus, vt hoc tam magnum sacramentum per manus nostras perficere dignetur.

¶ Hic autem † tria commemorantur, quæ nullus euangelistarum describit, videlicet Eleuatis oculis in cælum &c. vsque, discipulis suis. Item, æterni testamenti. Item, mysterium fidei, quis ergo tãtæ audaciæ, extitit, vt hoc de corde suo tentauerit interponere. extra de celeb. missl. cum Marthæ.

¶ Sanè formam istam uerborum ab ipso Christo acceperunt Apostoli, & ab ipsis Ecclesia. Multa quidem tam de uerbis, quam de factis Dominicis propter breuitatem prætermiserunt Euangelistæ, quę tamen Apostoli suppleuerunt, ut est, quod Apo. ait in epi. 1. Corin. 15. Visus eo plusquam quingentis fratribus simul, deinde visus est, & Iacobo, deinde Apostolis omnibus, nouissimè autem tanquam abortiuo visus est & mihi. Nam & inter ipsos Euangelistas quędam omittuntur ab uno, quæ supplętur ab alio. vnde cum tres Euangelistæ cõmemorent. Hoc est corpus meũ, solus Lucas adiecit, quod pro uobis tradetur. Et cum Matthæus & Marcus dicant, pro multis, Lucas dicit pro uobis. Matheus addidit in remissionem peccatorũ.

¶ Sequitur, † Gratias agens &c. Hic colligitur vnde sacrificium laudis dicatur. Dicitur enim sic, Christus gratias agẽs &c. illud instituit. Gratias autẽ agebat non pro se, sed pro nobis, idest, pro reparatione oĩum futura, de hoc dictũ est in secunda particula, super, verbo ꝓ quibus benedixit &c. Benedixit. n. benedictione cœlesti, & uirtute uerbi, qua cõuertitur panis in substãtiam corporis Christi, s. Hoc est cõpus meũ. Et in prolatione huius verbi, fit crux sup panem, quę significat, q̃ Christus passus est etiam in natura, totus enim passus est & secundum animam, & secundum corpus, ut dicetur in 11. particula super uerbo, & præstas, vt totum hominem redimeret. Quia enim Christus accepit panem & calicẽ in sanctas ac uenerabiles manus suas, utrunque benedixit, ideo sacerdos Christi exemplo panem & calicem in manus accipiens utrunque per se crucis signaculo benedicit, quæ duæ cruces innuunt tempus cœnæ, & tempus gratiæ, in qua duo parietes in angulari lapide coniungũtur, uel quòd Gigas geminæ substantiæ crucifigitur. Cum autem ad prolationem uerborum istorum. Hoc est corpus meũ. Hic est sanguis meus, sacerdos conficiat. de consecratione dist. 2. panis est. credibile iudicatur, q̃ & Christus eadem uerba dicendo confecit. ¶ Verum † cum Dominus prius fregerit, quàm consecrauerit, uidetur, q̃ ecclesia, quæ prius consecrat, quàm frangat, aliter agat, quam Christus egerit, & sic peccat, quoniam eius actio nostra debet esse instructio. 21. q. 1. exemplum. Super hoc dixerunt quidam, q̃ Christus post benedictionẽ & conuersionẽ fregit, nam tunc confecit eum benedixit, literam hoc ordines constituentes. Accepit panem, benedixit, subaudiendum est, dicẽs. Hoc est corpus meum, & tunc fregit, & dedit, & ait, accipite, & comedite, & iterauit, hoc est corpus meum. Prius ergo protulit hæc uerba, ut eis uim conficiendi tribueret, de inde ꝓtulit eadem, vt Apostolos formam conficiendi doceret. Alii dixerunt, quod etiã Christus prius fregit, quam consecrauit, nam prius benedixit, & postea fregit, & demum protulit uerba illa, Hoc est corpus meum &c. & tunc dedit, secundũ hoc & sacramentum confecit, & formam instituit post benedictionẽ, cum dixit. Hoc est corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuisse, uel aliquod signum, quod super panem impressit, uel aliquod quod super panem expressit, quibus illud uidetur obsistere, quòd prius fregit, quam dixit. Hoc est corpus meum, nec est credibile, quod prius dederit, quam confecerit. Sane dici potest, quod Christus uirtute diuina nobis occulta primo confecit, & postea formam expressit, sub qua posteri benedicunt. Ipse nanque uirtute propria benedixit, nos uero ex illa uirtute, quam indidit uerbis. Cum ergo sacerdos illa

Christi

Psa. 108

Christi verba pronunciat. Hoc est corpus meũ, & hic est sanguis meus, panis & vinum in carnẽ, & sanguinem cõuertuntur, illa verbi virtute, qua verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis, quia dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt, qua fœminã mutauit in statuã, & uirgam conuertit in colubrem, qua fontes mutauit in sanguinem, & aquã conuertit in vinũ. Nam si verbum Heliæ potuit ignem de cœlo deponere, nonne uerbum Christi poterat panem in carnem mutare certe maius est de nihilo creare, qd non est, quam quod est in aliud transmutare. de consec. dist. 1. re uera. & cap. panis & incomparabiliter maius est, quam Deus ita factus est homo, quod nõ desit esse Deus, quam quod panis ita fit caro, quod desinit esse panis. Illud per incarnationem semel factum est, istud per cõsecrationem iugiter fit. Ad prolationem ergo verborum panis diuinitus transsubstantiatur in carnẽ, diuina enim & materialis huius sacrificii substantia est uerbum, quod accedens ad elementum, perficit sacramentũ, sicut verbum carn vnitum effecit hominem Christum. ¶ Notandum † est autem, quod in corpore Christi vndecim miracula considerantur, de quibus expressã reddi ratio non potest, licet similitudinarie rationes ad hoc deseruiant. ¶ Primum † est, quod panis & vinum transsubstantiatur in corpus, & sanguinẽ, de quo iam rationes positæ sunt. Alia etiam ratio huic deseruit, quia & cibus & potus corporalis fit caro, & sanguis mediante natura, multo ergo fortius ipsa natura, scilicet Deus, immediate facere potest, qd panis conuertatur in corpus suum, & vinũ in sanguinem

¶ Secundũ † est, q̃ quotidie panis trãssubstãtiatur in corpus, & nullum sit augmentum in Deo, ratio huic deseruit, quia & si scio aliquod secretum, quod pluribus manifesto, licet illud omnes illi me reuelante sciant, tamẽ in me solo siue in mente mea nullũ propter hoc fit augmentum.

¶ Tertium † qnia quotidie sumitur, & comeditur, nec aliqua sit eius diminutio ratio, quia & si de lumine meo lumina mille sumãtur, nil deperit in meo, nam & uidua Sareptana comedebat, & nunquã diminuebatur farina de hyridia, nec oleum de lechito. ¶ Quartum † est, quia indiuisibile diuiditur, & in qualibet parte eucharistiæ totus & integer remanet. ratio in speculo, in quo aliquid representatur, & si diuidatur per partes, in qualibet parte idem representatur, vt dicetur in sequentia particula super uerbo. Simili modo.

¶ Quintum † quia à criminosis sumptum nõ coinquinatur. ratio, quia nec sol transiẽs super loca fœtida coinquinatur. 19. distin. secundum. ¶ Sextum, quia † corpus Christi, quod est cibus uitæ, peccatoribus est mortale, ut dictum est in prooemio huius partis ratia, quia & infirmis & debilibus corpore bona cibaria, ut capones, & bona nina, sunt nociua. ¶ Septimum, quia † sumptum à sacerdote & quolibet alio ore clauso in cœlum rapitur de consecra, dist. 2. quia corpus, in princi. ut iam dicetur super uerbo, Accipite. ratio, quia de corpore uirginis incorruptæ Christus exiuit, quia etiam de monumento clauso surrexit, cum sit res simplicissima, & ostio clauso in locum, ubi erant Discipuli, intrauit. ¶ Octauum, † cum sit corpus immensum, quod in tam parua hostia stat. ratio, quia & pupilla oculi, quæ minima est, magnum montem apprendit. ¶ Nonum, † quia idem corpus totum simul in diuersis locis consistit, & à diuersis percipitur & uidetur ratio, quia & uerbum hominis semel. prolatum, iuxta uocis naturã, totũ simul est in auribus diuersorum. Præterea, qui fecit corpus & locum utrunq; fecit in altero esse, ut uult. Rursus, luna & sol, & lumen in diuersis locis à diuersis uidẽtur. ¶ Decimum † qa pane transubstantiato, remanent accidentia panis. s. tactus, color, & sapor, ratio, per similitudinẽ defecit hic, ut dicẽtur super uerbo Fregit. ¶ † Vndecimum, quia sub specie panis est, & sumitur corpus & sanguis Christi, imo totus Christus. Similiter sub specie uini est, & sumitur utrunque, & tamen non est ibi duplex sumptio corporis & sanguinis Christi. ratio, quia licet in uno prandio comedam ante potum, & post, non tamen dicor bis prandere, & de hoc dicetur sub 7. particula super uerbo. Simili modo. Verunta men (sicut ait Leo Papa de consecra. di stin. 2. in quibus) Quid quæris naturæ ordinem

Ioann. 2
Ps. 140.
Exod. 4.

dinem

dinem in Christi corpore. cum præter naturam sit ipse natus Christus ex uirgine
28 ¶ Et not. q̃ † quędã matrona singulis diebus dominicis offerebat panes beato Gregorio, qui cum post missarum solennia corpus Domini illi offerret, & diceret, corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te in uitam æternam, illa lasciua subrisit, ipse uero mox dexterã ab eius ore conuertens, partem illã Dominici corporis super altare deposuit, deinde corporam populo matronam interrogauit, ob quam causam ridere præsumpserit. At illa, inq̃t quia panem, quem proprijs manibus fecerã tu corpus Domini appellabas. Tunc Gregorius ꝑ mulieris incredulitate se in orationem prostrauit, & surgens particulam illã panis ad instar digiti carnẽ factã reperit. & sic matronam ad fidem conuertit. Orauit iterum, & carnem illam in panem conuersam vidit, & matronæ sumendam tradidit. ¶ Legitur † quoque q̃
29 cum Hugo de sãcto Victore doctor excellentissimus ultima infirmitate laboraret. corpus Domini instanter petiit sibi, dari, cumque nullum cibum retinere posset, fratres eius turbationẽ timẽtes, simplicem sibi hostiã attulerunt, qđ ille per spiritum agno scens ait. Misereatur vestri Deus fratres, cur me deludere vultis; Iste enim quem portatis, Dominus meus non est. At illi attoniti, mox corpus Domini attulerunt, sed ipse se videns non posse recipere, eleuatis in cęlum manib⁹, sic orauit. A scẽdat filius ad patrẽ, & spiritus ad eum qui fecit illum. Eccle. ulti. Et inter hæc uerba spiritum emisit, & corpus Domini
30 in de disparuit. ¶ Quinque autẽ † ex causis sacramẽtum corporis & sanguinis sui Christus sub alia specie sumendum instituit. ¶ Prima est ad augendum meritum, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud esse creditur, ut fides habeat meritum, cui humana ratio nõ ꝑbet experimẽtum, de præ di. 4. in domo. Secunda est, ad fouendum sensum, ne abhorreat animus, quod cerneret oculus, quia non consueuimus carnẽ crudam comedere, uel sanguinem humanum bibere. de cõsec. di. 2. panis est. Fouetur. n. sensus in vno, dum videlicet soli
ta percipit, & ædificatur fides in altero dum in eo qđ ui det, quale sit illud, quod non uidet, agnoscit. ¶ Tertia est, ad vitandum ridiculum, ne insultaret paganus, est illud ageret Christianus, ut ita veritas ad fit, & ridendum desit. ¶ Quarta, quia non posset mortalis homo intueri claritatem quæ est in corporẽ Christi, qđ ex pti sunt discipuli in transfiguratione, præterea panis confirmat, & vinum lætificat cor hominis. ¶ Quinta non sumitur sub specie agni, ne iudaizare uideamus, & de more
31 legali agnum offerentes. ¶ Sequitur † fregit. Queri solet, quid Christus in mẽsa fregit, & quid sacerdos nunc in altari fragit? Et fuerunt, qui dixerunt, q̃ sicut post consecrationẽ uera panis remanẽt accidentia sic & uera panis substantia, quia sicut subiectum non potest subsistere sine accidentibus, sic accidentia non possunt subsiste re sine subiecto, quoniã accidentis esse, nõ est aliud, quam inesse, sed panis & vini substantiis permanentibus, ad prolationẽ illorum uerborũ, corpus & sanguis Christi ueraciter incipiunt esse sub illis, ita q̃ sub eisdem accidentibus vtrumque uere suscipitur, scilicet panis, & caro, vinum, & sanguis, quorum alterũ probat sensus, reliquum credit fides. Hic dicũt, q̃ substãtia panis frangitur ac atteritur, inducentes ad hoc illud Apstoli, panis quem fran *1. Cor. 10.*
gimus. Et Lucas. Vna sabbati, cum ue *Act. 20.*
nissemus ad frangendum panes &c. Et secundũ eos dum sacramentũ à mure † cor
32 roditur, etiam ipsa panis substantia comeditur, sub qua corpus Christi mox esse desinit, cum corrodi incipit, de consec. dist. 2. qui bene. super verbo, hoc est corpus. Innocent. III. dici in speculo ecclesiæ, quod forma panis frangitur & atteritur sed corpus Christi sumitur & comeditur, ea quæ notant corruptionem referens ad formam panis, ea uero, quæ notant acceptionem, ad corpus Christi. Berengarius quipue, quia suspectus habebatur de hæresi, coram Nicolao Papa confessus est panẽ & uinũ quæ altari imponuntur post consecrationẽ, nõ solum sacramentum, sed etiam in ueritate verum corpus & sanguinẽ Christi esse. & sensualiter non solũ sacramentum, sed etiam in ueritate manibus sacerdotum tractari. frangi, & fidelium dentibus atteri, non autem corpus Christi uel in partes diuiditur, vel denti

bus

bus laceratur, cum sit immortale, & impassibile. Sed in quare fiat fractio uel attritio, Beatus Augu. de consec. dist. 2. qui manducat. ostendit, dicens. Quãdo Christus manducatur, resicit non deficit, nec quando manducamus, partem de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit. Nam & Christus carnalẽ sensum discipulorum redarguit, qui putabant carnem eius, sicut aliam carnem dividendam in partem & morsibus laceraudam. Dicitur autem forma panis, nõ quod sit, sed quod fuit, sicut dicebatur Simon leprosus, non quòd talis existeret, sed quia talis extiterat. Si uero quæratur, quid à mure comeditur, dum Sacramentum corroditur, uel quid incineratur, dum sacramentum
33 crematur. † Respondet ipse Innoc. quòd sicut miraculosè substantia panis conuertitur in corpus Domini, cum incipit esse sub sacramento, sic quodammodo mirabiliculosè reuertitur, cum ipsum ibi desinit esse, non quòd illa panis substantia reuertatur, quæ transiuit in carnem, sed eius loco aliud miraculosè creatur, quamuis huiusmodi accidentia sine subiecto pos-
34 sint esse, sic edi. ¶ Dedit. † Quæri solet, quale corpus Christi in cœna dedit mortale, aut immortale, passibile aut impassibile, ac cætera quæ ad hanc pertinent quæstionẽ? Et licet simpliciter fidei sufficiat dicere, quòd tale dedit, quale uoluit. Et rursus quale dederit, ipse nouit. Fuerunt tamen, qui dixerunt q̃ sicut ueraciter ipse idem erat, qui dabat, & qui dabatur, ita in eo quod dabat, erat passibilis & mortalis, & in eo, quod dabatur erat immortalis, & impassibilis, sicut uisibiliter gestabat, & inuisibiliter gestabatur, inuisibiliter inquam, quantum ad formam corporis, non quantum ad speciem sacramẽti. Nam in eo, quod gestabat, quod erat, hoc apparebat, in eo verò quod gestabatur, quod erat ipse, non videbatur: quia forma panis & uini uelabat formam carnis & sãguinis. Hic est ille uerus Dauid, qui coram
3. Re. 7. Achis rege Geth suis manibus referebat. Quoniã igitur immortalis dabatur, incorruptibiliter edebatur. Hi profecto concedunt quòd si pars aliqua sacramenti per triduum mortis Christi reseruata fuisset, idem corpus simul & iacebat mortuum in sepulchro, & manebat viuum sub sacramẽto, in ara crucis patiebatur, & sub forma panis non lædebatur. Sed quoniam incredibile iudicatur, vt secundum eandem naturam simul esset mortalis & immortalis, *Mat. 6*
quod tamen congruebat ei, secundum eũdem personam. Fuerunt alii, qui dixerũt, q̃ Christus mortalis vtique fuit, non ne-
cessitate, sed uoluntate, in eo quippe, q̃ im *2. Cor. 8.*
munis erat ab omni culpa, liber erat ab omni pœna, vt nil morti deberet, pro eo, q̃ nil peccati haberet. Sustinuit tamen spõte mortalitatem, quia mortem sustinere uolebat, quoniam si mortalitatem non susceperat, omnino moti non potuisset, vt ergo probaret, quod mortalis erat non necessitate, sed uoluntate, quãdo uoluit, mortalitatem deposuit, & quando uoluit, mortalitatem recepit. Legitur in euangelio, q̃ cum Iudæi dixissent Iesum usque ad supercilium montis, & eum præcipitare vellẽt, ille transiens per medium illorum ibat. Cũ *Luce. 4.*
ergo esset ducendus, teneri se, sicut passibilem tolerabat, sed cum esset præcipitãdus, sicut impassibilis, per medium illorum trãsibat. † Potest tamen salua fide concedi, q̃ 35
tunc tale dedit, quale tunc habuit, mortale uidelicet, & passibile. non quod posset pati sub sacramento, s. nunc, sed quòd sub sacramento poterat pati, s. tunc. Nunc autem sumitur a nobis immortale, & impassibile nec tamen maiorem nunc habet efficaciã, sicut nec maiorem potentiam. Quia ergo passibilis edebatur, & tamen non lædebatur, non erat humanæ naturæ, sed diuinæ potentiæ, qua uolebat quicquid omnino uolebat. ¶ Discipulis suis. Dubitari solet, utrum Iudas † cum aliis acceperit eucha- 36
ristiam. Lucas enim ostendit Iudam interfuisse cum aliis, qui statim post calicis traditionem commemorat dicens. Hic est calix noui testamenti in sanguine meo, qui pro uobis effundetur. Veruntamen etiam, *Luc. 22.*
ecce manus tradentis me, mecũ est in mensa. quotquot autem interfuerunt, eucharistiam acceperunt. Marco testante, qui ait. *Mar. 14*
Et biberũt ex eo omnes. Iuxta quod Christus ipse præceperat, teste Matthęo. Bibite ex hoc omnes. Econtra Iudas non interfuisse probatur. Nam ꝑ m Matthæum, statim dixit Iesus bibentibus calicem, non bibam amplius de hoc genimine uitis vsq

in

Universidad de Deusto Biblioteca

in diem illum, cum illud bibam vobiscum
Ioan.13. nouũ in regno patris mei. Iudas ergo non
aderat,quia cum eo non erat bibiturus in
regno. In hoc casu fortè tenendum est il-
lud, qd Ioannes insinuat, quia cum Iudas
accepisset bucellam, exiuit continuo, erat
enim nox,Christus autem post alios cibos
Luc. 22. tradidit Eucharistiam. Luca testante, qui
ait. Similiter & calicem postquam cœna-
uit. Pater ergo, quòd Iudas prius exiuit,
quam Christus traderet Eucharistiã,quod
ergo Lucas post calicem commemorat tra
ditorem, per recapitulationem intelligi di
ctum potest, quia sæpe in sacra scriptura
quod prius factum fuerat, posterius enar-
ratur, sicut Matthæus bi duo ante Pascha
commemorat alabastrum unguenti,quod
secundum Ioan.ante sex dies Paschæ mu-
lier in domo Simonis leprosi effudit. Sed
37 †concesso, quod Iudas acceperit eucha-
ristiam,quod plerique concedunt,quare me
dicus salutatis medicinam dedit ægroto,
quam ei mortiferam esse sciebat,quoniam
qui manducat,indigne,iudicium sibi man
1. Cor.2. ducat &c. Respondeo,forte ut suo doceret
exemplo quòd sacerdos non debet illi cõ-
munionem negare, cuius crimen, etsi sit
sibi notum,non tamen est ecclesiæ manife
stum, ne forte non sit corrector,sed prodi
Ps.11. tor. Vnde legitur in canone,de consecra-
tione distin. 2.non prohibeat.Non prohi-
beat dispensator, idest, sacerdos, pingues
terræ, idest,peccatores, mensam Domini,
idest, corpus, & sanguinem Christi man-
ducare,sed moneat exactorem timere. Sed
comminus malum sit reddi suspectum de
crimine, quàm committere crimen, &
de duobus malis, cum alterum vrget, mi-
nus tamen sit eligendum 13. distinction.
duo.&c. nerui videtur, quod discretus sa-
cerdos negare debet eucharistiam crimi-
noso, quatenus minus malum incurrat,
vt maius euitet, idest, vt reddatur suspe-
ctus, ne manducet indignè. Sane cum ne-
mo debeat vnum mortale committere, ne
proximus aliud mortale committat, eli-
gendum est potius sacerdoti non prodere
peccatorem, quàm vt ille non peccet, sed
ille potius debet eligere, vt abstinendo red
datur suspectus,quàm quod communican
do manducet indigne. 14.distinct.capit.1.
Ps. 134. ¶ Sed queritur,an Christus ad bonum,an

ad malum†eucharistiam Iudæ tradiderit. 38
Et quidem non uidetur ad bonum dedis-
se, ne sua sit intentione fraudatur, quia,te
ste propheta,fecit uniuersa,quæ voluit.Iu-
das,n.non ad bonum, sed ad malum acce-
pit,sed nec ad malum dedisse videtur,quia
Christus non est actor malorum, sed vl-
tor. Respondetur, quod si hæc propositio
ad,cum dicitur,dedit ad malum,intentio-
nem de notet,uel affectum, falsa est propo
sitio. Si autem consecutionem innuat,uel
effectum uera est,Sane, quia Christus buc
cellam intinctam Iudæ porrexit,constitu-
tum est ab Ecclesia, ne eucharistia detur
intincta, de consec.dist. 2. cum omne,nec
debet intelligi,quod sub buccella panis in-
tincta Christus Eucharistiam dederat tra-
ditori, sed per bucellam intinctam atque
porrectam, suum denique traditorem ex-
pressit.¶†Sequitur. Accipite & manduca 39
te. Quis vnquam crederet,quòd panis in
carnem, & vinum in sanguinem conuerti
potuisset, nisi ipse Saluator hoc diceret.
Qui panem & uinum & omnia ex inuisi-
bilibus creauit. voluit ergo per nos pa-
nem & vinum sibi offerri, & ab ipso diui-
nitus consecrari, vt fidelis populus credat
uerum esse mysterium, quod ipse tradidit
discipulis suis, dicens. Accipite & mandu- Mat.26
cate.similiter & de calice dixit. ¶Sane non 40
est, † intelligendum quòd, si sumptum
corpus de manu domini sibi discipuli mi
nistrarent,sed qui consecrauit, idem & mi
nistrauit, ac si diceret. Comedite. hanc
vtranque huius sacramenti comestionem
insinuant. Dupliciter enim corpus Chri-
sti comeditur,quia dupliciter intelligitur,
scilicet uerum quod de uirgine traxit, &
in cuce pependit, & mysticum,quod eccle
sia Christi spiritu uegetata. De uerò cor-
pore Dominus ait, hoc est corpus meum,
quod pro uobis tradetur.De mystico dicit
Apostolus unus panis, & unum corpus
multi sumus. Verum corpus Christi co
meditur sacramentaliter. idest sub specie.
Mysticum autem,comeditur,spiritualiter,
idest, sub specie panis, in fide cordis. De
comestione sacramentali dicit Dominus,
Luc. 22. Accipite, & comedite, hoc est corpus
meum, quod pro uobis tradetur, hoc
facite in meam commemorationem.
Hoc modo tam boni, quàm mali Christi

corpus

corpus manducãt, sed boni ad salutẽ,mali
verò ad iudicium.Nisi enim & mali Chri-
sti corpus comederent, non dixisset Apo-
1.Cor.11 stolus ad Cor. 11.Qui manducat indignè,
iudicium sibi manducat, non diiudicans
corpus Domini. Ille autem indignè sumit
qui sacramentaliter & non spiritualiter
sumit. Nam & Iudas cum alijs traditur
eucharistiam accepisse,vt iam dictum est,
Ioann.6. De spirituali comestione dominus ait.
Nisi mãducaueritis carnem filij hominis,
& biberitis eius sanguinem,non habebitis
vitam in vobis. hoc modo corpus Christi
comedunt soli boni, vnde qui manducat
Ioan. 6. meã carnem,& bibit meũ sanguinem, in
1.Ioan.4 me manet,& ego in eo. Nam qui manet
in charitate,in Deo manet.& Deus in eo,
vt quid paras dentẽ & ventrem? Crede.&
manducasti.de consecra.di.2. vt quid,qui
credit in Christũ, comedit ipsum, quoniã
incorporatur Christo per fidem. idest mẽ
brum eius efficitur, vel unitate corporis
eius firmis solidatur. Alibi enim quod
manducatur incorporatur,& qui mandu
cat,incorporat, hoc autẽ quod manduca-
tur,incorporat,& qui manducat,incorpo-
ratur.Vtrumque modum edendi Christus
Ioan. 6. insinuat,ubi dicit. Spiritus est, qui uiuifi-
cat,caro non prodest quicquam, quia ca-
ro Christi nisi spiritualiter comedatur nõ
ad salutem, sed ad iudicium manducatur.
41 ¶ Sed † quid est de corpore Christi post-
quam sumptum fuit & comestũ? Respon-
deri potest, ꝙ si præsentia quæritur cor-
poralis, in cœlo cuæratur, ubi Christus
in dextera Dei sedens de consecrat. distin.
2.tribus. Ad tempus tamen præsentiam
adhibui corporalem, vt ad spiri ualem
præsentiam inuitaret. Vnde cum sacra-
mentum tenetur,gustatur, & comeditur.
Christus corporaliter adest in uisu & in
sapore,& quamdiu corporalis sensus affi-
citur,corporalis præsentia non aufertur.
Postquam uero in percipiendo sensus de-
ficit corporalis, deinceps non est quæren-
da præsentia,corporalis, sed spiritualis est
retinenda, quia dispensatione completa
Christus de ore transit ad cor. Melius est
enim,vt procedat in mentem, quam de-
scendit in uentrem.cibus est, non carnis,
sed animæ uenit,vt comedatur, non con-
summetur, vt gustetur, non ut incorpo-
retur, ore comeditur, sed stomacho non
digeritur,reficit animum, sed non effluit
in secessum. Illud verò quòd Dominus Mat.15
ait. Omne quod in os intrat,in uentrem
vadit,& in secessum emittitur,non de spi-
rituali, sed de carnali cibo dictum est.
¶ Quòd si fortè secessus, † aut vomitus 42
per solam eucharistiæ perceptionem eue-
nerit,ex accidentibus humoribus genera-
tur,cum interdum humores vsque cuius-
libet cibi materia vel effluant in secessum
vel emittantur ad vomitum, ita quòd
quantum ad nos seruat per omnia corru-
ptibilis cibi similitudinem, sed quantum
ad se non omittit immolabilis corporis
ueritatem.species quandoque corroditur,
& maculatur, sed ueritas nunquam cor-
rumpitur, aut inquinatur, sed quando ta-
le quid videris,noli timere sibi,sed esto so-
licitus tibi,ne tu fortè lædatis,si malè cre-
dideris.¶ Sequitur † Hoc est corpus meũ, 43
Cum ad prolationem istorum verborum,
hoc est corpus meum, panis mutetur in
corpus, & ad prolationem istorum uer-
borum. Hic est sanguis meus. vinum mu-
tetur in sanguinem,de consecr.dist.2. pa-
nis est, & prius proferantur ista uerba,
quam illa,videtur, ꝙ panis prius mutetur
in corpus,quàm uinum in sanguinem. Et
ita uidetur per consequens, ꝙ corpus sine
sanguine est,vel sanguis est sine corpore,
Propterea dicitur à quibusdã, ꝙ cũ totum
est dictũ,totũ est factum uolentes uel non
uolentes ipsius conuersionis determinare
momentum. Alii verò dicunt, ꝙ licet ad
prolationem præcedentium verborum,
panis antea mutetur in corpus, & ad pro-
lationem sequentium,uinum postea mu-
tetur in sanguinem,nunquam tamen cor
pus est sine sanguine,uel sanguis sine cor
pore,de consec.distin.2.comperimus.sicut
neutrũ est sine anima, sed sub forma pa-
nis sanguis existit in corpore,per mutatio
nem panis in corpus,& econuerso, non ꝙ
panis idest corpus in sanguinem, vel vi-
num mutetur in corpus, sed neutrum po-
test existere sine reliquo. de hoc iam dice-
tur. ¶ Sed † quæritur, quid demonstrauit. 44
Christus, quando dixit, Hoc est corpus
meum,per hoc pronomen, hoc, non vi-
detur quod panem, quia panis non erat
corpus Christi, nec etiam corpus, quia

nondum

nondum illa uerba protulerat, ad quorũ prolationem panem mutauit in corpus. Super hoc dicunt quidam, quod per hoc pronomen nihil de monstratur, sed illud materialiter ponitur. Sed secundum hoc quomodo per dictionem nihil significantem fit transubstantiatio? Præterea, Dominus vtebatur illa voce significatiuè, & nos vtimur materialiter, ergo non facimus, quod ipse fecit. Alii dicunt, ꝙ ea vis data est ipsis uerbis, ꝙ ad ipsorum prolationem fit trãsubstantiatio. Item, ideo sacerdos ea non profert significatiuè, quia non posset sic ea proferre. Mentiretur, nisi diceret, hoc est corpus meum. Verũ à præmissæ quæstionis laqueo facile se absoluit qui dicit, ꝙ Christus tunc confecit, quando benedixit, de quo dictum est super uerbo benedixit. Nam si opponatur de sacerdote qui tunc consecrat, cum illa uerba pronunciat. Respondetur, quod sacerdos nil demonstrat, cum illis verbis nõ vtatur enunciatiuè, sed recitatiuè, quẽadmodum & cum ait. Ego sum uitis uera, ego sum lux mundi, & innumera talia. ¶ Rursus

45 †quæritur, quid demonstrauit, cum dixit. Mãducate ex hoc omnes, licet ĩ nullo quatuor euãgelistarum hoc legatur de corpore, sed tm̃ de sanguine inuenitur dictum, Bibite ex hoc omnes. Cum.n. iam panem fregisset, si demonstrauit aliquid fragmentorũ, illud non debebant omnes comedere, sed singulis debebat singula distribuere. de consecra. dist. 2. singuli. & capit. seq. Si demonstrauit corpus, non poterant ex illo, sed illud comedere, quia corpus Christi non manducatur per partes, sed integrum Sanè frequenter in sacra scriptura uidetur agi de uno, sed agitur de diuersis, vt est illud, benedixit, fregit, & dedit. benedixit panem, fregit formam, & dedit corpus. Eodem modo cum dixit. Manducate ex hoc omnes, pronomen ostendit integrum corpus, præpositio innuit formam diuisam, vt iste sit sensus. Comedite corpus integrum sub forma diuisa. Nam sola forma per partes diuiditur, & totum corpus integrum manducatur. Simili modo potest intelligi, quod subiunxit. Hoc est corpus meum, idest illud, quod

46 præbeo sub hac forma. ¶ Quæritur †etiam si additio, vel subtractio, vel transpositio vel interpositio, vel mutatio fiat in illa forma uerborum, quæ Christus expressit, vtrum si effectum consecrationis impediat, vt si dicatur addendo, hoc est corpus meũ, quod assumpsi de virgine, uel subtrahẽdo, hoc est corpus, non dicendo meum, aut transponendo, vt dicendo, corpus meum hoc est, vel interponendo, vt, hoc est vtiq; corpus meũ, siue mutando, vt hoc est corpus Iesu. Sanè grauiter peccat, qui quod libet horũ quomodolibet attẽtauerit, præsertim si formam intendat mutare, vel hæresim introducere, de consecra. di. 4. retulerunt, quia forma uerborum, quam Christus expressit, per oĩa debet illabata seruari, quamuis (secundum Philosophum) nomina & verba transposita idem significent. extra de rescrip. neque utile per inutile uitietur, & non uerbũ ex uerbo, sed sensum ex sensu transferẽdum. extra de verb. signifi. prærerea. ¶ Quid si inter prolationem formæ panis, & uini interponatur spatium, & quidem nihilominus sit transubstantiatio? de hoc tamen dubium non est, secundum illos, qui duas asserunt esse formas, vt iam dicetur. de hoc no. de cõsecra. di. 4 si non sanctificatur. ¶ Sed cum

47 ad †prolationem istorum uerborum. Hoc est corpus meum, panis mutetur in carnem. de consecr. distin. 2. panis, & ad prolationem illorum. Hic est sanguis meus, uinum mutetur in sanguinem, uidetur, ꝙ panis sine uino, uel uinum sine pane ualeat consecrari, ut præmissum est. & ita si post prolationem istorum, & ante prolationem illorum impedimentum accidat sacerdoti, quo minus procedere ualeat, videtur, quòd panis sit mutatus in carnem uino in sanguinem nõ mutato. Nunquid ergo hoc casu alius sacerdos totum repetet à principio, & sic super panem iterabitur consecratio, an uero ab eodem loco tantum incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuiditur mysterium unitatis extra de elect. quod sicut. Super hoc ita legitur in concilio Tholetano. 5. quæst. 1. nihil. Censuimus conuenire, ut cũ à sacerdotibus miss. rum tempore sacra mysteria consecrantur, si ægritudinis accidit cuiuslibet interuentus, quo ceptũ nequeat consecrationis explere mysterium, fit libe rum episcopo, vel presbytero alteri conse-

crationem exequi, cœpti officij, vt præcedentibus, supple, qui deerunt, libenter alij pro cõplemento succedent, de hoc etiam dicetur in 7. particula super verbo. Noui & æterni ad finem. Verum, cum inter theologos de tempore consecrationis sit diuersa sententia, quibusdam dicentibus, quod cũ totum est dictum, totum est factum, alijs asserentibus, ꝙ panis ante mutatur in corpus, posteà uinum mutatur in sanguinem, vt dictum est, id o plerique tutius inceden tes affirmant, quod alius sacerdos repetere debet consecrationem atque perficere, quo niam dicitur iteratum, quod nescitur esse factum, extra de sacra. non ite. c. 1. tamen ne vlla fiat iteratio, uel diuisio sacramenti, ne aliquis scrupulus erroris vel dubitationis remaneat, consultius iudicatur, vt illa talis oblata studiosissimè pro infirmis recondetur, & super alijs speciebus panis, & uini totus canon repetatur, & præmissa hostia consecrata in fine missæ à ministro

48 vel alio sumatur. ¶ †Sed si vinum inueniri non possit, vel aliquo casu intercedente defuerit, quæritur, vtrum necessitate cogente, vel casu intercedente, sola panis materia possit in eucharistiam consecrari, sicut & sub sola panis specie debet Eucharistia reseruari? Sunt sanè, qui dicunt, quòd eum verbum & elementum conficiant sacramentum, nec forma uerborum nec materia rerum, quas Christus expressit mutari, siue di midiari potest, quia sicut vinum sine pane, sic panis sine uino minime consacratur, unde siue aqua pro vino mittatur in calicem, siue ordeum pro frumento formetur in panem, sicut neutrum per se, sic neutrum cum alio transubstantiatur in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si panis sine vino, vel uinũ sine pane mutari posset in carnẽ, aut sanguinem in his regionibus, in quibus alterutrum inue niri non potest, licite posset alterum sine altero consecrari, minus enim ignorantia, quam necessitas, vel negligentia, quàm difficultas excusat. Alij uerò dicunt, quòd cũ Christus prius conuertit panem in carnẽ, & posteà mutauerit uinum in sanguinem sicut euangelicæ lectionis textus ostendit, & sine vino panem, & sine pane uinũ consecrari contingit. Grauiter tamẽ offendit, qui negligenter, vel ignoranter alterutrã

speciẽ præmittit. Grauius qui scienter, aut sponte, maxime si formam intendit mutare, uel hæresim introducere. ¶ Quid †ergo 49 faciendum est sacerdoti, si uinum post cõsecrationem comperiat prætermissum. Respondeo, si hoc studiose causa introducendi hæresim factum est, non est sacramentũ corporis. Si uerò per obliuionem, vel negligentiam. nihilominus facta est consecratio corporis, ut præmissum est de conseer. distin. 4. retulerunt. Tunc enim ut dicunt aliqui, uinum apponere debet, & super illud solum uerba ad conseerandum sanguinem repetere, scilicet ab illo loco. Simili modo &c. usque in finem, omissis tamen crucibus duabus, quæ fiunt sigillatim super panem. Alii dicunt quod uino apposito in calice panem consecratum debere immittere, sicque absque aliqua repetitione sumere sacrificium, sicut fit in die para sceue. Alius uidetur, quod non debet uinũ apponi, nec seãdalum generetur. Sed quod primi dicunt, uerius est, nam utilius scandalum nasci permittitur, quam ueritas omittatur, extrà de regul. iur. qui scandali zauerit. Si enim hæc ueritas prætermittatur, scilicet quod uinum non apponantur non potest uere dici hoc sacramentum commistio corporis & sanguinis, nec corpus Christi sine sanguine sumi debet, de consec. dist. 2. comperimus, uel hostia seruetur, & super aliis speciebus canone peta tur, ut præmissum est, Veruntamen, si sacerdos aquas gustata ieiunium soluerit, il la die non iteret sacramentum. Si autem ante uerbis transubstantiationis, scilicet. Hic est calix noui testamenti &c. aduerte rit uinum fore prætermissum, uel etiam utrunque, s. uinum & aquam, tunc illa ap ponat in calice, & in conseeratione proce dat, reincipiens ab illo loco. Hanc igitur oblationem, &c. Si uerò uinum sine aqua apponatur, non ideo minus est sacramentum, ut dicetur in sequenti particula, super uerbo, Noui, & æterni testamenti. Quid si aliquid de sanguine stillauerit, de hoc dicentur etiam super uerbo. Qui pro multis. ¶ Verum †cum interdum uni. pon 50 tifici multi sacerdotes concelebrant, prout dicetur in 6. parte sub quinta feria cœnæ domini, ubi agitur de oleo infirmorum, si forte non simul omnes consecratoria uer

Universidad de Deusto Biblioteca

ba pronuncient, quæritur, an ille solus cõficiat, qui primus illa pronuntiat, & an cæteri iterent sacramentum? Si. n. hoc concedatur, poterit contingere, quod ille non cõficit, qui principaliter celebrat, & ille cõficit, qui secundario celebrabit, & sic pia celebrantis intentio defraudatur. Sanè dici põt, q a siue prius, siue posterius proferãt sacerdotes, referri debet eorum intentio ad instans prolationis episcopi, cui principaliter concelebranti concelebrant, & tñe oẽs simul consecrant & conficiunt. Quanquam nonnulli consentiant, q̃ qui primus pronuntiat, ille consecrat, nec aliorum defraudatur intentio, quia factum est, id qd intenderant. Consueuerant autẽ presbyteri cardinales Romanum circũstare. Pontificem, & cum eo pariter celebrare, & cõsumato sacrificio de manu eius cõmunionem accipere, significantes Apostolos, qui cum domino pariter discumbentes sanctã de manu eius eucharistiam acceperũt, & in eo, qd concelebrant, ostendunt Apostolũ tunc à domino ritum huius sacrificii didicisse. ¶ Sanè dictis † verbis illis, Hoc est corpus meum, sacerdos eleuat corpus Christi. ¶ Primo, vt cuncti astãtes illud videãt, & petant, qd proficit ad salutem. Iuxta illud. Ergo si exaltatus fuero à terra, &c. Ioan. 12. ¶ Secundò ad notandum, quod non est aliud dignum sacrificiũ ipsimo est super omnes hostias. ¶ Tertio, exaltatio eucharistiæ in manu sacerdotis, signat Christum verũ panem, per prophetas in scripturis exaltatũ, quãdo, s. eius incarnationem prophetizabant, Vnde Esa. Ecce virgo concipiet, & hunc cibum fore cæteris excellẽtiorem. Similiter & de potu. ¶ Quartò, significat resurrectionem. ¶ Quintò, hostia eleuatur, vt populus non præueniens consecrationem, sed ex hoc cognoscens illam factam esse, & Christum super altare uenisse, reuerenter ad terram prosternãtur. Iuxta illud, ad Philippenses, In nomine Iesu omne genu flectatur &c. & illum corde & ore adorent. Iuxta illud Apostoli ad Romanos. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. ¶ Alia ratio ponetur prope finem s. particulæ canonis. ¶ Licet igitur fides sufficiat ad salutẽ, iuxta illud Aug. de consecr. distin. 2. vt quid. Credẽ & manducasti, non tamẽ superflua

51 Esa. 7. Phil. 2. Ro. 10.

est eleuatio, tum propter causas præmissas, tum † quia ibi tempus & locus agendi se offerunt, fides sine operibus, secundum Iacob. mortua est. propter eãdem quoque causas calicis eleuatio, licet sanguis uideri nõ possit, superflua non est. Verum autem calix coopertus debet eleuari, vt dicetur in sequenti particula, super uerbo. Qui pro vobis, & tam corpus, quàm calix, cum utraque manu eleuantur, propter maiorem reuerentiam & securitatem. Et exinde stringit pollices & iudices, prout dicetur super verbo. Et memores. ¶ † In eleuatione autẽ vtrinsque squilla pulsatur, nam & in ueteri testamento Leuitæ pro tempore sacrificij tubas clangebant argenteas, ut earum sonitu populus præmonitus foret ad adorandum dominum præparatus. Et propter causam eandem squilla pulsatur, dum corpus Christi ad infirmum portatur. Multa etiam capellam domini Papæ baiulans, squillam fert ob reuerentiam reliquiarũ, quas portat, tunc etiam cæreci accenduntur propter causam in secunda parte subti. de acolyto, scriptam.

52 Iaco. 2.

53

SVMMA.

1 *Sacramentum quare sua vtraque species sumatur.*
2 *Christus Pascha typicum celebrauit cũ Apostolis luna primi mẽsis ad vesperã.*
3 *Christus idem & totus in cælo, idem & totus hic, & vbique est.*
4 *Christus non sinit nos tentari vltra vires nostras.*
6 *Testamentum dicitur etiam promissio.*
5 *Aqua posita cum vino in calice an conuertatur in sanguinem.*
7 *Christus resurgens an totum sanguinẽ sicus resumpserit effusum in cruce.*
8 *Christi præputium adseruari in Lateran. Basilica.*
9 *Aqua prætermissa an quod gestum in calice sit irritum.*
10 *Vinum optimum sumendum est, aliud tamen non violat sacramentum.*
11 *Vinũ si fuerit gelatũ in calice, qd agat sacerdos. Et qd si musca, vel aranea, quid ne aliud ceciderit ĩ calicẽ, n. 12.*
13 *Eucharistia nõ est dãda agroto vomẽti Itẽ nec ebrioso, insano, hẽtico epileptã*

60, &

10, & similibus 14. Item de alijs accidentibus nu. 15 16. 17.
18 *Sacerdoti quæ pœnitentia imponenda propter sanguinẽ fusum, uel hostiam sacramenti quomodolibet maculatã. Ex decreto concilij Aurelianensis.*
19 *Sanguis si profluat à naso sacerdotis, quid agendum.*
20 *Sacramentum corporis Christi quomodo sit mysterium fidei.*
21 *Sacramẽtum corporis Christi triahẽt.*
22 *Corporis & sanguinis Christi substantia est sacramentum.*
23 *Sacramentum, an unum tantum, an diuersa, & nu. 24.*
25 *Signorum diuersitas.*
26 *Sacra legalia, & euangelica differunt.*
27 *Sacramẽtum dicitur actiue & passiue.*
28 *Sacramentum consistit in tribus.*
29 *Sanguis Christi pro quibus sit effusus.*
30 *Peccatum remittitur, & quo ad culpã. & quo ad pœnã per sanguinẽ Christi.*
31 *Sacramentum altaris cur quotidie Ecclesia repetat.*
32 *Passionis Christi triplex habemus memoriale.*

De Septima parte Canonis. Cap. 42.

1 SIMILI † modo &c. Secunda pars. licet sub utraque specie sumatur utrumque, s. corpus & sanguis, vtraque tamen species consecratur, & neutra superfluit, de consec. di. comperimus, ut ostendatur quod Christus humanam naturam assumpsit, scilicet corpus & animam, ut totum redimeret. Panis enim fertur ad carnem, & vinum ad animam, quia uinum sanguinem operatur, in quo sedes est animæ. 23. q. 2. Moses. Vnde legitur in Leuit. Anima carnis in sanguine. Moses quoque testatur, quod caro pro corpore, sanguis autem offertur pro anima, quo circa panis, & uinum in sacrificio offerun tur, quod valet ad tuitionem corporis, & animæ, ne sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sic sub altera tantum specie sumatur ad alterius tantum putetur peruenire salutem. Et quanuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sub specie uini sumatur corpus cum sanguine, secundum Inno. III. nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie uini bibitur, aut comeditur, quia sicut nec sanguis comeditur, nec corpus bibitur. ita neutrum sub specie panis bibitur, aut sub specie uini comeditur. Etsi concessibile uideatur, q̃ corpus bibendo & sanguis comedẽdo sumatur. Est ergo, secundum eum modus sumendi carnem & sanguinem, quo neutrum mãducatur, aut bibitur. Et ideo rectè statuitur in canone. de con. dis. 1. comperimus q̃ corpus Christi sacerdos sine eius sanguine nõ sumat. Vnde in quibusdam locis post sumptionem corporis & sanguinis Christi aliquid de ipso sanguine reseruatur in calice & superinfunditur uinum, purum, ut ipsi cõicantes inde sumant, non. n. esset decens tantum sanguinem conficere, nec calix capax inueniretur. Vtrum ãt per contractũ sanguinis, uinũ appositum efficiatur sacramẽtum, dicetur super uerbo, Hic est calix. ¶ † Sequitur. Postea quã cenatum est &c. 14. luna primi mensis ad uesperam Christus secundum legem, typicum Pascha cũ Apostolis celebrauit, de quo cum dixisset. Desiderio desideraui hoc Pascha mãducare uobiscum, ante quam patiar. cum hoc diceret statim ostendit, ut s. ueteri Paschæ finem imponẽs noui Paschæ substitueret sacramentum. Accipiens n. panem, benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, dicẽs, Accipite & comedite, Hoc est corpus meũ quod pro uobis tradetur. Similiter & calicem, postquam cænauit, dicens, Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis noui testamẽti, q̃ pro uobis, & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum, hoc facite in meã cõmemo. Hac igitur institutione formati celebramus iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in prætium, nam ubi ueritas uenit, figura cessauit. Christus enim post cœnam, corpus & sanguinem suum dedit Apostolis, ut hoc sacramentum uelut ultimum testatoris mandatum arctius memoriæ commendaretur. de consecratio. distinctione secunda; liquido. unde nouissimum condens hæredibus testamentum, dixit, Vos estis qui permansistis mecum in tẽtationibus meis, & ego disponо uobis regnum, sicut pater meus

Leui. 7.

Luc. 22.

2

mihi

Universidad de Deusto
Biblioteca

mihi disposuit, ut edatis,& bibatis super mensam meam in regno meo. Et licet
1. Cor. 1. Apostoli Eucharistiam, non ieiunij acceperint,non ideo calumniandum est,quod pransi debeant hoc sacramentum recipere,sicut faciebant illi, quos Apostolus arguit, dicens: Conuenientibus uobis in vnum, iam non est dominicam cœnam manducare, vnusquisque enim præsumit cœnam suam manducandum, & alius quidem esurit: alius ebrius est. Item ex hoc uerbo, postquam cœnatum est, videtur quòd sacerdos communicare debet prius, quàm transeat ad calicis consecrationem. Sed de hoc dicetur sub t.de cõmunicatione sacerdotis. ¶ Sequitur: Accipiens & hunc præclarum calicem &c. ponitur continens † pro contento. Nam & unus & idem,& nunc & hic & alibi sacrificatur ab omnibus: totus est in cœlo; totus in altari, simul & sedet ad dexteram patris, & manet sub specie sacramenti, sicut tactum est in 6. particula super uerbo Eleuatis oculis. ¶ Quod autem uinum
Marc. ult. in calice consecrauerit, patet ex eo, quod ipse subiungit. Non bibam amodo de
Mat.26 hoc genimine uitis &c. Et fiunt istæ consecrationes cum signo crucis, vt dictum est in 6. particula, super verbo. Benedixit, quia uirtute crucis & uerborum fit transubstantiatio naturarum. Hæc autem sunt uerba. Hic est calix mei sanguinis, idest, continens sanguinem meum, uel sanguinis, significans passionẽ. ¶ No
3 ta † quod passio dicitur calix, uel à calida potione, uel quia mensurate sumitur. Fidelis enim Deus, qui non sinit nos affligi, plusquam portare possumus. 1. Cor. 10. De calice dictum est in parte prima sub titu. de picturis, hic autem parum eleuato calice sacerdos illum deponens, non deserit eum, ad notandum, quod quilibet Apostolorum sic calicem accepit, quod vnicuique Dominus ministrauit. ¶ Sequitur, Noui & æterni testamẽti &c. Sub audi confirmatio noui, dicit, quia nos
Heb.9. innouat per fidem Christi, æterni, dicit, quia lex noua non est transitoria, sicut antiqua, extrà de celebra. miss. cap. cum Marthæ. Vetus enim testamentum, quod hircorum & vitulorum fuit sanguine dedicatum, promittebat homini temporalia, & transitoria nouum uero, quod Christi sanguine fuit consecratum, promittit æterna, & ideo testamentum, scilicet, illud fuit uerus & transitorium, hoc autem nouum est & æternum. De nouo habetur Luc. 22. Dispono uobis regnum &c. ut supra, vel inde probatur æternum, idest, perpetuum, unde asseritur nouum, idest, ultimum. Nouissimum enim hominis testamentum immobile perseuerat, quia testatoris morte firmatur. Iuxta illud Apostoli. *Heb.9.* Testamentum in mortuis confirmatum est, alioquin non valet. dum viuit, qui testatus est. ¶ † Porrò testamentum non 5
solum dicitur scriptura, sed & promissio, ut dicetur in procœmio. 6. partis, & secundum hunc modum dicitur, Hic est sanguis noui & æterni testamenti; idest, confirmatio nouæ & æternæ promissionis, *Ioan.6.* sicut Dominus ipse promittit, Qui manducat corpus meum, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, unde nec primum testamentum, vt inquit Apostolus, sine sanguine dedicatum est. *Heb.9.* Lecto enim uniuerso legis mandato Moses accipiens sanguinem hircorum, aut uitulorum, ipsum librum, & omnem populum aspersit, dicens, Hinc est sanguis *Exo.12.* testamenti, quod mandauit ad uos Deus. Ecce, quòd proprie Moses uerba præce- *Heb.9.*
pit, quibus Christus usus est in cœna. ¶ Quæritur, utrum aqua † cum uino con- 1
uertatur in sanguinem? De quo etiam infra dicetur. Si enim conuertitur. ergo aqua est sacramentum sanguinis, imò videtur, quod populi. Nam aquæ multæ, populi multi. Et ob hoc aqua miscetur uino, vt Christo populus adunetur. Nam & de latere Christi sanguis exiuit, & aqua, prout tactum est sub titul. de oblatione. Si uero non conuertit, quæritur vbi post consecrationem existat, & quomodo separatur à uino, cui fuerat in vnum commista. Si autem post consecrationem aqua pura permanserit, secundum hoc non bibit solum sanguinem sacerdos in sacramento, & sic post unam sumptionem iterum eodem die cõmunicare non debet, ac si prius aquam bibisset. Nam idcirco sacerdos postquam perfudit eodem die, iterum non sacrificat,

ficat: quia uinum purificationis sumit. An forte dicetur, quod sicut uinum mutatur in sacramentum redemptionis, sic & aqua transit in sacramentum ablutionis, quæ de latere Christi pariter effluxerunt, quis hoc audeat diffinire. ¶ Nam & illud inquiritur, vtrum Christus resur-
7 gens † à mortuis sanguinem illum resumpsit, quem in cruce effudit? Si enim capillus de capite nostro non peribit, quanto magis sanguis ille non perijt, qui fuit de veritate naturæ? & tamen ille in plerisque Ecclesijs, dicitur consecrari. ¶ Quid etiam de circunctione, præputij vel præcisione vmbilici dicetur, an in Christi resurrectione redijt ad veritatem humanæ naturæ, & ad locum glo-
8 rificatum. Sed † melius est totum Deo committere, quàm aliud temere diffinire, Creditur tamen præputium in Lateranen. basilica conseruari, licet à quibusdam dicatur, quòd illud fuit in Hierusalem delatum ab angelo Carolo Magno, qui transtulit illuc, & posuit Aquisgrani honorifice in Ecclesia beatæ Mariæ, sed postea Carolo Caluo positum est in ecclesia, scilicet Saluatoris, apud Crosium, sed si hoc verum est, mirandum est. Cum enim caro illa de veritate humanæ naturæ fuerit, creditur, quòd Christo resurgente ad locum suum glorificatum redijt. Aliqui tamen dixerunt, quòd hoc verum esse posset, iuxta opinionem eorum, qui dicunt id solum esse de veritate naturæ humanæ, & resurgere, quod ab Adam traductum est. Illud autem omnino nefas, est opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, uidelicet, aquam in phlegma conuerti. Nam & de latere Christi non aquam, sed aquaticum humorem, idest, phlegma, mentiuntur exiisse, extra de celebra. missa. in quadam. Duo namque præcipuè Ecclesiæ sacramenta de Christi latere effluxerunt, videlicet sacramentum redemptionis in sanguine, & sacramentum regenerationis in aqua. Non
Ioan.9. enim baptizamur in phlegmate, sed in aqua, iuxta illud euãgelij, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, nõ introibit in regnum cœlorum. Quibusdam tamen non videtur absurdum, quòd aqua cum vino transeat in sanguinem, ea uidelicet ratione, quòd aqua per admistionem transit in vinum, & vinum per consecrationem transit in sanguinem, vt in cap. cum Marthæ & nota. de consecratione di. secunda, cap. 1. & c. non oportet. Aqua nanque transit in uinum, cum multo uino modicum infunditur aquæ, alioquin tota uini substantia propter guttam aquæ mutaretur, vt quoddam fiat ex illis confusum, quod nec sit aqua, nec uinum, & tota fontis vel fluminis aqua propter modicam vini stillam in confusionis speciem mutaretur, nec panis ille posset in eucharistiam consecrari, qui factus est de frumento, cui fortè commistum fuerit unum granum ordei, vel auenæ. Sic ergo, si plus apponatur, aquæ, quàm uini, erit irritum sacramentum, oportet quidem, ut tantum uini ponatur ibi, q aqua commistum, saporem uini retineat. extra de celebratio. missa. cap. pen. de hoc dicetur in 6. parte sub quinta feria cœnæ Domini, ad finem. Si autem post calicis consecrationem aliud mitatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commistum corpori, quod sub eis latet, undique circũfunditur non madidans circunfusum, extra de celebrat. miss. cap. cum Marthæ. ipsa tamen accidentia uinum appositum uidentur afficere, quod inde conficitur, quia si aqua pura fuerit apposita, uini saporem assumpsit. Quidam autem uoluerunt adstruere, quòd sicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta, sic & uinũ per sacramenti contactum effi itur consecratum, & transit in sanguinem, quorum assertioni minimè ratio suffragatur extra de cons. eccle. uel alta. cap. quod in dubiis de quo etiam dicetur sub quinta feria cœnæ Domini. Sed nunquid irri-
trum † est, quod geritur, si forte aqua præ- 9
termittatur? & uidetur quòd sic, ex his quæ sub titu. de oblatione facta sunt. Cautum quoque est in canone Cypriani, de consecratio. distinct. 2. sicut in sanctificando, quod non potest calix Domini esse aqua sola, neque uinum solum, nisi utrumque misceatur. Et sicut calix Domini non est aqua sola, neque uinum solum, sic nec corpus Domini potest esse farina

Universidad de Deusto
Biblioteca

sola, nisi vtrunque fuerat adunatum, & panis vnius compage solidatum, & hoc quidam constanter affirmant, asserentes, q; sicut aqua sine vino consecrari non potest, sic nec vinum sine aqua transubstantiari valet, quia de latere Christi simul vtrumque manauit. Alij vero concedunt, quòd si quisque non intendens hæresim introducere, obliuione, vel ignorantia prætermiserit aquam, non fit irritum sacrm. Illam tamen pro obliuione prætermittentes venialiter peccat, per negligentiam mortaliter, & est grauiter puniẽdus, & semper potest apponi ante transubstantiationem, & od prædicitur unum solũ, non posse offerri intelligunt, nisi fiat simpliciter vel ignoranter, vel non põt, idest, non debet. Nam & græcorum Ecclesia dicitur non apponere aquam in sacramento, ait enim Cyprianus, de consec. dist. 2. scriptura. Si quis de antecessoribus, vel ignoranter, vel simpliciter non obseruauerit, quod nos Dominus facere exemplo, & magisterio docuit, potest simplicitati eius de indulgentia Domini venia concedi, nobis vero non potest ignosci, qui nunc à Domino instructi sumus vt calicem Domini cum uino misto, idest, uinum cum aqua in calice mistum, secundum quòd dominus obtulit, offeramus. Ex q̃bus verbis apertè colligitur quod uinum aquæ mistum Christus in cena discipulis tradidit. Si verò vinum prætermittatur, de hoc dictum est in sexta particula, super verbo, Hoc est corpus.

10 ¶ Porrò licet diligenti † studio uinum optimum pro sacrificio sit quærendum, vitium tamen uini nõ maculat munditiam sacramenti; quocirca sine notum uinum quod mustum appellatur, siue etiã accidũ, quod appellatur acetum, offertur, sacramẽtũ conficitur & diuinitus consecratur, vitãdum est tamen, ne tale uinum mistum vel coctum, uel rosatum, vel speciatum in calice ponatur. Sunt tamen qui dicunt acetum non esse uinum, cum propria mutauerit naturam, nam vinũ est calidũ, illud frigidum, & ideo ex eo confici non posse, sicut nec ex agresta. Quod concedi potest in aceto ex alio, quàm ex vino facto. Nam si ex uino factum fuerit secus, cum eadem propriè sit *virtus*, id est substantia. ff. de contrahen. emptio. & uenditio. de consecdistinct. 2. ego. C. de sum. trin. inter clara. §. omnes vero. Iulius quoque Papa, de consecratione. 2. cum omne, & c. præcedenti, dixit, quòd cum lacte confici non potest Botrus autem vitæ in necessitate comprimi, & inde cõfici potest, sed de ipso botro nõ compresso, non potest communicari. Non potest etiam confici cum aqua, cum qua panis in musto intinctus lauatur. ¶ † Illud 11 autem notandum est, quòd si uinum in calice congelatum fuerit, debet tandiu exhalare sacerdos, donec glacies soluatur, quòd tum si sic solui nequierit, adhibeat ignem. ¶ † Si autem musca vel aranea, uel aliquid tale ecciderit in calicem 12 proiici debet vinum illud in piscinam, & aliud uinum & aqua apponi. Si uerò post transubstantiationem ibi ecciderit, vel sanguinem tetigerit, sanguis sumatur, & illud prius in aliquo calice super uinũ perfundatur, & quanto diligentius & cautius fieri potest, abluatur, & demũ super piscinam cremetur, quia vix posset absque horrore & vomitu sumi. Ablutionem uero ipsam sacerdos post consecrationem, vel minister sumat. Sed & si quis statim Christi corpore sumpto, nauseam patitur, uomitus similiter super piscinam cõburatur, & puluis in piscinam mittatur. Si tamen aliqua bestiæ particula uideatur ibi, uel si corpus Christi infirmo datum, reiicitur, illud reuerenter suscipiatur, & contritũ cum uino in calice sumatur, si integrũ nequeat recipi. & si horror sit illud sumere, pro reliquis custodiatur. ¶ Non est 13 † igitur danda eucharistia ægroto nomenti, sed credat, & manducauit, de consec. dist. 2. ut quid. Sed & si quis adeo ægrotus est, ut masticare non possit, tũc tantum sumat aquã, à Christi corpore tactam, minimam tñ particulam sumens torum sumit, ut præmissum est. ¶ † Nõ est etiam danda ebrioso, in sano, hæretico, expileptico & similibus nisi infirmitate cessante 26. q. vult. is, qui. leproso tñ dari potest, & muto, & ægroto compoti sumenti post confessionem, & absolutionẽ a peccatis. Qualis ãt pœnitentia imponenda sit ei, qui propter ebrietatẽ uel uoracitatem, uel infirmitatem eucharistiam euomit, in canone Bedæ habetur, de consecdistinct. 2. si quis. per totum. Et nota quòd is, qui communicauit, si cõmodè, & absque

absque uiolentia naturæ potest, debet abstinere à sputo, alioquin post horam conuenientem spuere potest, saltem in loco, ubi sputum nequeat pedibus conculcari. Si quidem homo spiritualis omnia iudicat, & ipse à nemine iudicatur, & omnia
15 munda sunt mundis. Quod si † super lignum, uel lapidem, vel terram eucharistia, uel aliquid de sanguine ecciderit, sanguis lingua lambendus est, & deinde radendus, & extergẽdus est ipse locus & puluis in sacrario, siue cum reliquijs reponendus. Si uerò super corporale ecciderit, fugatur, sicut diligentius fieri poterit, & lauetur ter in calice, & aqua lotionis post missam sumatur; deinde corporale recondendum est, & loco reliquiarum seruandum est. † Si uerò palla altaris intincta
16 fuerit, & eodem modo ipsa particula intincta incisa est pro reliquijs seruanda. Si autem super casulam uel albam deguttet, similiter fiat. Si super quodoque prophanum vestimentum, comburenda est pars illa, & cinis in loco sacro reponendus, ut dicunt. Pius tamen Papa statuit, de consecr. distinct. 2. si per negligentiam, ut si aliquid de sanguine stillauerit in terrã, lingua lambatur. Si uero fuerit tabula, locus corrodatur, ne conculcetur, & rasura igne consumatur, & cinis intra altare condatur, & si super altare stillauerit, sorbeat minister stillam, quantum poterit. Si
17 † super linteum altaris, minister lauet lineamina, quæ stillam tetigerunt, tribus vicibus. calice subterposito, & aqua ablutionis sumatur in calice, & iuxta altare recõ-
18 datur. ¶ Ibidẽ † etiam sequitur, qualis pœnitentia sacerdoti, cui hæc contingerent sit prius, quam celebret imponẽda. Et nota, quod si ante transubstantiationem effusa fuerit pars, mutentur pallæ sub silentio & celebrans suum officiũ exequatur, si totum effusum sit, tunc præmissa confessione ministet, denuo reincipiat officium ab illo loco. Hanc igitur oblationem &c. Si uero post transubstantiationem pars effusa est, tunc similiter officium exequatur. Si totum, ita quod nihil hauserit, quod ualde enorme est, tunc ponat hostiam super propitiatorium, & minister denuo ponat vinum & aquam, & reincipiat. Hanc igitur oblationem & c. confessione tamen præmissa, & hostia seruata sumatur post modum à ministro in fine missæ, uel seruetur pro infirmis. Rursus concilium Aurel. de consec. distin. 2. statuit, quòd qui non bene custodierit sacrificium, ut mus, uel aliud animal illud comederet. 40. dies pœniteat. Qui autem perdiderit illud in ecclesia, uel pars eius ceciderit, & inuenta non fuerit 30. dies pœniteat. In eodem etiam capitulo, ita sequitur, in Bucardo lib. quinto. Vnde scriptum est, perfundens aliqd super altare de calice, quando offertur, sex dies pœniteat, aut si abundantius, 7. dies pœniteat. Qui autem perfundit calicem, dum missæ solennitas celebratur, 40. dies pœnitebit. Si uerò missa celebrata presbyter neglexerit accipere sacrificium, similiter 40. dies pœniteat. Et qui pollutus nocturno tempore acceperit sacrificium. 7. dies pœniteat. Qui negligentiam erga sacrificium fecerit, ut a uermibus consumptum, ad nihilum deuenerit, tres quadragesimas cum pane, & aqua pœniteat. Si integrum inuentum fuerit, & in eo uermis, comburatur, * cinis super altare recondatur. Et qui neglexerit quaternis diebus suam negligentiam soluat. Si cum amissione saporis sacrificium dulcoratur, 20. dies ieiunio expleantur. Qui uero conglutinatum miserit. 7. dies pœniteat, si sacrificium fuerit sordida uetustate perditum, igne comburendum est, & cinis iuxta altare sepeliendus, sicut legitur in Bucardo, lib. 5. ca. 19
omne. ¶ Item etiam notandum est, quod si à naso sacerdotis † celebrãtis sanguinis exierit, uel nausea superuenerit, recipiatur in aliquo uasculo, ne sancta contaminentur & terso naso, uel ore ablu-
to, recipiant sub silentio, ubi dimisit. Si uero infirmitas superuenerit, inuitatur super crepedinem, siue oram altaris, uel sedeat, donec conualescat, & sic incipiat, ubi dimisit, sed si nullo modo potest consumare ministerium, alius sacerdos paratus incipiat, ubi ille dimsit, prout dictum est in 6. particula super uerbo Hoc est corpus meum. Sed si incertum est ubi ille dimisit, tunc quia periculosum esset uerba sacramẽti iterare, uel prætermittere, posita oblata illa super propitiatorium minister denuo, ut p̃missum est. ¶ Se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

20 quitur, mysterium fidei &c. Ideo dicitur mysterium fidei, qa aliud videtur, aliud intelligitur, hoc credere iubemur, discutere non audemus, fides enim non est, nisi de occultis. Iuxta illud, Fides non habet meritum &c. vt supra, Grego. de conser. distin. 2. quid sit ad fidem, dicit quod ideo dicitur mysterium fidei, quia credere debemus, quòd ibi salus nostra consistit, vel quia sine fide non fit hoc sacramentum, ideſt, sine ea illud intelligi plenè non potest. Dicitur autem mysterium, quia secretam & reconditam habet dispensationem. 1.q.1. multi μυστήριον, autem Græcè, dicitur secretum latinè, & secundum Inno. 3. de celeb. missi. c. eum Marthæ, nullus euangelistarum dixit hæc verba. Ex his autem & aliis scripturæ uerbis, quidam dixerunt in sacramento altaris ueritatem corporis & sanguinis Christi nõ esse, sed imaginem tantum, & speciem, & figuram, pro eo, quod scriptura memoratæ aliquoties id, quod in altari suscipitur, esse sacramentum, & mysterium, & exemplum. Sed hi profectò laqueum erroris incurrunt. De quo etiam tactum est in 6. particula super uerbo, fregit. Nunquid enim ideò sacramentum altaris ueritas non est, quia figura est? Absit omnino, si tamen hoc esset, ergo nec mors Christi ueritas est quia figura est, resurrectio Chri veritas non est, quia figura est, nã mortẽ & resurrectionem Christi figuram & imaginem, & similitudinem esse manifeste declarat
Rom. 8. Apostolus, dicens, Christus mortuus est
1. Pet. p delictis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et Petrus Apostolus, Christus passus prò nobis, uobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Ergo mors Christi exemplum fuit, ne in peccato moriamur, & resurrectio eius exemplum fuit, ut iustè uiuamus. Si.n. ueritas, non fuit, ergo Christus uerè mortuus non fuit, & uere non resurrexit, sed mors eius & resurrectio eius, uera non
Ps. 53. fuit. sed an sit hoc. Nam propheta de eo pdixit. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Altaris ergo sacramentum est ueritas & figura. ¶ Tria
21 † quippe sunt in hoc sacramento discreta uidelicet. ¶ Forma uisibilis. ¶ Veritas corporis. ¶ Et uirtus spiritualis de consec. distinct. 2. corpus forma panis & uini, ueritas carnis & sanguinis, virtus charitatis, & vnitatis. Primum oculo cernitur. Secundum animo creditur. Tertium corde percipitur. Primum est sacramentum, & non res. Secundum est sacramentum, & res Tertium uero res & non sacramentum. Sed primum est sacramentum geminę rei. Tertium est res gemini sacramenti. Secundũ autem est sacramentum vnius, & res alterius. Nã forma panis vtranque Christi carnem significat, ideſt, ueram, & mysticam, sed ueram carnem & cõtinet & significat. mysticã uero significat, sed non cõtinet. Sicut.n. unus panis ex multis granis conficitur, & uinum ex diuersis racemis confluit, sic & corpus Christi ex multis mẽbris cõponitur, & unitas eucharistiæ ex diuersis personis consistit, scilicet in prædestinatis, uocatis, iustificatis, & glorificatis. Nã quos
Rom. 8. Deus pdestinauit, hos & uocauit, & quos uocauit, hos & iustificauit. Vnde & Apostolus. Vnus panis, unum corpus, multi sumus. In cuius rei typum facta est arca Do
1. Cor. 10 mini de lignis, Sethim, quæ sunt imputribilia, & albæ spinæ similia. ¶ Pater† ergo, 22 quod substãtia corporis & sanguinis Christi est, sacramentum & res, sed alterius sacramenti est res, & alterius sacramenti est res, & alterius rei est sacramẽtum & res, sed alterius sacramenti est res, & alterius rei est sacramentum. Est enim res primi, quia figuratur, & continetur à primo, uidelicet à forma uisibili &c. Et est sacramentum tertij, quia significat, & efficit tertium, ideſt unitatem Ecclesiasticam. Dicitur ergo hoc mysterium fidei, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud ibi creditur. Cernitur enim species panis, & uini, & creditur ueritas carnis & sanguinis. Quod autem hic dicitur, mysterium fidei, alibi dicitur spiritus, & vita. Spiritus enim est my
2. Cor. 3. sterium, secundum illud, litera occidit,
Ro. 1. spiritus autem uiuificat, & fides est uita,
Ioan. 6. secundum illud, Iustus ex fide uiuit. Hinc ergo Dominus aiẽ. Verba quæ locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Verũ cum consecratio perficiat sacramentum, & post consecrationem non sit altari panis, aut vinum, quæritur, quis panis est corporis, aut quod uinum est sanguinis sacramentum. Nam si dicatur, quòd panis, qui fuit, vel uinum quod extitit, profectò nec ille cor-

ille corporis, nec illud est sanguinis sacramentum, quia panis transiuit in corpus, & vinum in sanguinẽ. Si uero dicatur, quod sit species illa, quæ remansit. Illa quidem nec extitu granis, nec confluxit ex racemis quoniam ex his non prouenit accidẽs, sed substantia. Quam ergo similitudinem assignabimus inter sacramẽtum rei, & rem sacramenti? Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum, quarum sunt sacramenta, proprie sacramenta non dicerẽtur, sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mentis interior. Sacramentum istud in eo gerit similitudinem corporis, in quo panis similitudinem representat, species ergo panis sacramentum est corporis non solum ratione rei significatæ, verum etiam ratione cõtentæ. ¶ Quæritur autem, utrum species
23 † panis, & veritas corpori sint sacramentum, an diuersa? Et uidentur diuersa. Cum enim diuersa sint signa, videtur quod diuersa sint sacramenta. Præterea, scriptum est, proficiant in nobis quæsumus. Domine tua sacramenta &c. quæ uerba sub titu. de oratione nouissima exponentur. Sed videtur contra, quod sint solum vnũ. Cum enim eandem rem sacramenta significent, videtur, quod idem sint sacramentum. Præterea legitur, præsta ut hoc tui corporis & sanguinis sacramentum non sit nobis & reatus ad pœnam. Super hoc dicunt quidam, quod forma panis & uini sint vnum sacramentum non propter vinum significatum, sed propter vnum cõtentum. Species autem panis ueritas corporis sunt vnum sacramentum, non propter vnum contentum, sed propter vnũ significatum. Hi debet concedere, quod sicut diuersæ res propter idem, & vnum significatum, idem sunt sacramentum, sic eadem res propter diuersa significata, diuersa sunt sacramenta. Quibus obijcitur, quòd si species panis, & veritas corporis idem sunt sacramentum, cum species panis sacramentum, sit corporis, ergo ueritas corporis idem est sacramentum, & ita idem est sacramentum sui. Sed hoc non procedit, quia species panis, & est, quoddã sacramentum, quod est ueritas corporis. Est quoddam quod non est illa, quoniam sunt duo sacramenta diuersa. † ¶ Alij verò 24 dicunt, quòd siue diuersa sint significata, siue diuersa significantia, semper diuersa sunt sacramenta, quod oportet concedere, quod in altari sunt ad minus quatuor sacramenta, uidelicet species panis, & species vini, veritas carnis, & veritas sanguinis. Præterea, cum panis, & vini diuersa sint accidentia; ut sapor, & odor, pondus, & color, quantitas, & figura videtur, quòd singula per se sint varia sacramenta, qua enim ratione potius vnum, quam aliud dicendum est sacramentum. Sed cuius rei sacramentum est odor, aut sapor? Ad hoc potest non incongruè responderi, quòd omnia simul accepta sunt unum Eucharistiæ sacramentum, eo quòd nullum per se solum significet, sed omnia simul panis speciem representant, quæ corpus Christi continet & significat. ¶ Signorum autem alia sunt naturalia, alia positiua. Naturalia sunt, quæ secundum naturam significant, quorum quædam sunt, quæ per antecedens signant consequens, ut in rubore vespertino significatur serenitas matutina. Alia sunt, quæ per consequens significant antecedens. vt fumo, vel cinere, scilicet significatur ignis fuisse. Positiua sunt illa, quæ secundum impositionem significant. Quorum alia sunt signa rei sacræ, ut *Num. 21* serpens æneus, erectus in eremo, alia sunt signa rei non sacræ, vt arcus triumphalis erectus in biuio. Porro signorum rei sacræ alia sunt sacra, ut baptismus, alia non sacra, ut agnus paschalis. Sacra sunt signa noui testa. non sacra ueteris, quamuis enim utraque sint signa rei sacræ, ideſt, rem sacram significantia, non tamen utraque sunt sacra, ideſt, iustificantia. licet non nulli dixerunt sacramenta legalia iustificasse. Hæc enim est † differentia inter legalia 25 & euangelica sacramenta, quia illa significabant tantum, hæc autem iustificant & significant. Verùm quandoque largè quandoque stricte sacramentum accipitur. Large, secundum quòd omne signum rei sacræ siue sit sacrum, siue non sacrum, dicitur sacramentum, unde signa legalia, sacramenta dicuntur. Strictè secundum quod sacrum solummodo. signum dicitur sacramentum. de consecra. distin. 2. sacrificium, & cap. signum, & c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

27 species. 2.q.1.multi. Sacramentum † aũt dicitur actiue & passiuè, quasi sacrũ signans, vel sacrum signatum. Nam omne sacramẽtum quandoque signum rei, quandoq; res signi uarie nuncupatur, secundum q̃ sacramentum accipitur pro signo rei. Sacramẽtum dicitur à facio, & signum, quasi sacrũ signum, sed secundum quod sacramẽtum accipitur pro re signi, sacramentum dicitur à sacro & secreto, quasi sacrum secretum. Species ergo panis dicitur sacramentum actiuè, i. sacrum signant, unitas autem ecclesiæ dicitur sacramentum passiuè, i. sacrum signatum. Corpus verò dominicum vtroque modo dicitur sacramentum, i. & sacrum signans, & sacrum signatum. ¶ Sa-
28 cramentum † verò consistit tribus, s. in rebus, in factis, in verbis, secundum proprietatem, similitudinem, & interpretationẽ. Leo nanque secundum proprietatẽ signat diabolum, vnde: Aduersarus vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens
1. Pet. 5. quem deuoret. Seminare, secundum similitudinem significat prædicare. vnde, Exiit,
Luc. 8. qui seminat seminare semen suum, aliud cecidit in terram bonam, & aliud super petram, & aliud inter spinas. Emanuel, secundum interpretationem significat Christum. Vnde & vocabitur nomen eius
Esa. 7. Emanuel, quod interpretatur, nobiscum Deus. Res, vt aqua baptismi, factum, vt signaculum crucis verbum, ut inuocatio Trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentissimo sacramento, res. i. corpus, & sanguis factum, ideſt, esca, & potus, uerbum, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. ¶ Sequitur. Qui pro uobis, & pro
29 † multis effundetur in remissionem peccatorum &c. Pro solis prædestinatis effusus est quantum ad efficaciam, sed pro cunctis hominibus quantum ad sufficientiam. Effusio quippè sanguinis iusti, pro iniustis, tam fuit diues ad pretium, vt si uniuersitas crederet in redemptionem, nullum omnino uinculum diaboli retineret, verbum enim effusionis abundantiã notat; 16.q.1. reuertimini. Peccatum au-
30 tem duobus † modis remittitur, uidelicet quo ad meritum culpæ, & hoc per sanguinis fidem, qua iustificatur à culpa, & quò ad debitum pœnæ, & hoc per sanguinis pretium, quo redempti sumus à pœna. Omnes enim quasi oues erauimus. uniusquisque in uiam suam declinauit, & Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrũ. Vnde uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eum, & liuore, eius sanati sumus. Vere languores nostros ipse tulit &c. Esa. 53. Quia ergo iustus iniuste punitus est, iniusti iustè sunt liberati. Assumpsit enim in se pœnam pro omnibus, vt daret semper gratiam vniuersis. Hic autem sacerdos eleuat calicem', ut illum populo ostendat, nec est superflua hęc eleuatio, vt dictum est in fine particulæ præcedentis. Et est notandum, quod quædam ecclesiæ duas habent pallas corporales, & ibi eleuatur calix coopertus cum altera earum. In quo ostenditur, hoc sacramentum occultissimum fore, & difficilimum ad intelligendum, quòd tẽpore institutionis huius sacramenti sanguinis Christi inuisibiliter erat, qui inter venas eius existebat. Aliæ uero ecclesiæ unam tantum habent pallam, & ibi eleuatur discoopertus absque uelamine. Primo, ad designandum quod post institutionem huius sacramenti sanguis Christi factus fuit uisibilis, per ipsius effusionem in cruce, unde hic dicitur. Hic est sanguis meus &c. In eo enim quòd calix non est coopertus cum palla, super qua est hostia consecrata, designatur, quod sanguis Christi à corpore effusus est, & separatus est. Secundo, quia hostia est super pallam corporalem, nec bono modo posset alibi poni. Tertio, quia propter uenti flatum, periculosum est cooperturn cum palla leuare. ¶ Et nota, quòd sacerdos actus Christi representans, dum dicit: Accipiens calicem parum eleuat calicem, deinde benedicit, & ut sine periculo calicem benedicat illum in altari deponit. Subsequenter etiam dicit, accipite, parum tenet eleuatum usque dum in altum eleuet ut illũ populo ostendat. Sequitur. Hoc quotiescũq; feceritis &c. Hæc clausula quia cõsecrationem tã corporis q̃ sanguinis respicit, post depositum calicem, debet dici. Sane in perceptione corporis Christi & sanguinis magna est nobis adhibenda discretio. Cauendum est. n. ne si nimium differatur, mortis periculam incurratur. Domino protestante, nisi manducaueritis carnem

Ioan. 6. nem filii hominis, & biberitis eius sangui-
1. Cor. 2. nem, nõ habebitis uitam in uobis. Si verò quis indignè susçipit, secundum Apostolum, iudicium sciliçet dãnationis sibi mã ducat & bibit, de consc. di. 2. qui sceleratè, c. seq. ideoq; secundum eundem Apos-
1. Cor. 2. tolum, probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, &c. Dicet ergo quisquam communicandum esse quoti die. Alius uero dicet econtra. Faciat igitur vnusquisq;, quod piè crediderit faci dum, nonenim ligauerũt adinuicem, nec alter
Mat. 1. alteri se proposuit, Zachæus scilicet, & ille
Luc. 10. Cẽturio cum alter eorum. Gaudens Christum in domo sua susçepit, & alter dixit, Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum, & hoc est, quod Augu. ait. 12. di. illa de consec. di. 2. quotidie. alii quotidie cõmunicant corpori & sanguini Domini, alii certis diebus accipiũt, quod liberam habet obseruantiam, de hoc sub titu-
31 de osculo pacis dicetur. ¶ Et † no. quòd licet Christus semel credentes sua morte redemerit. Ecclesia tamen hoc sacramẽtum quotidie necessario repetit, ob tres præcipue causas. Primò, quia in uinea laborantes eo quotidie reficiuntur. Secundo, vt neophyti per illud incorporẽtur Christo. Tertiò, ut memoria passionis Christi quotidie mentibus fidelium, ad imitandum infigatur, quotidie enim egemus, ideoque panis quotidianus uocatur. Quotidianum ergo sacrificium, vt probat Paschasius Papa. de consecra. di. 2. cum iteratur, est commemoratio, nõ iteratio passionis. Et ideo sequitur: In mei memoriam facietis, ideſt, in hoc sacramento uobis quotidie mortis & passionis Christi memoria renouabitur. de consc. di. 2. corpus, & c. iteratur. Vnde. 1. ad Cor. 10. Quotiescunque mãducaueritis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat, propter quod ipse dicebat Apostolis. hoc facite in meam commemorationem. Hanc vltimam nobis memoriam Dominus reliquit. prout dictum est super uerbo: Postquam cœnatum est. ¶ Et nota, quòd habemus triplex memoriale Domi-
32 nicæ passionis, † Primum, quantum ad uisum in imaginibus & pictaris, & ,pterea crucifixi imago depingitur in libro, & in ecclesiis. Secũdum, quantum ad auditum, scilicet passio Christi prædicata. Tertium quantum ad gustum, scilicet sacramẽtum altaris, in quo Christi passio patenter exprimitur, & propter hoc præmisit, & memoriã ue. Et sequitur unde & memores. Qui autem calicem discoopertum eleuãt, illum in hoc loco cum palla corporali cooperiunt, innuentes, quòd sepulto Domino aduoluto lapide, clausum est ostium monumenti, vt d. Mar. &c.

SVMMA.

1 *Canonis pars octaua. Et eius interpretatio. Et nu.* 4. 9. 10.
2 *Deus pp nos proprio filio nõ pepercit.*
3 *Sacerdos quare brachia extẽdat in octaua parte canonis.*
5 *Digiti consecrati à sacerdote constringũtur in octaua parte canonis, trib. de causis.*
6 *Cruces quinq; sup hostia, quid significẽt*
7 *Signa curfiant super Eucharistia.*
8 *Hostiam purã &c. illa pars canonis, quã uarie exponatur.*
11 *Offerre Deo quid. & qualiter debeamus & in quo peccauit Cain Deo offerẽdo.*
12 *Abrahæ sacrificium gratum Deo. Item Melchisedech nu.* 13.

De octaua parte canonis. Cap. 43.

VNDE & memores &c. Octaua † pars, quia do- 1
minus ipse præceperat in cap. Simili modo, & hoc in sui memoriam faciemus. Idcirco in hac parte tria sibi commemoranda proponit ecclesia, scilicet tam beatam passionem, necnon & ad inferis resurrectionem, sed & in cœlos gloriosam ascensionem, quorum primum, ideſt, passio excitat charitatem, secundum, ideſt, resurrectio corroborat fidem. tertium, ideſt, ascensio lætificat spem. Quid † enim 2
in nobis magis charitatem accẽdit, quàm 1. Cor. 15
quòd proprio filio suo non pepercit. Deus? Roma. 8. Quid magis in nobis fi- Psal. 67.
dem confirmat, quàm quòd Christus re Ioan. 12.
surrexit à mortuis? Sicut enim in Adam omnes moriũtur, ita & in Christo omnes

uiuifica

Universidad de Deusto Biblioteca

vinificabũtur. Quid magis in nobis amplificat ſpem, quàm quòd Chriſtus aſcendens in altum capti. dux. cap. de do. ho. ut ubi ipſe eſt, illic ſit & miniſter eius. ¶ † Sacerdos igitur hoc repreſentans dicendo: tam beatæ paſſionis, manus in modum crucis extendit, vt habitu corporis manum Chriſti extẽſionem in cruce repreſentet, quod
Luc. 22. tamen alij faciunt, quando dicunt. Hanc igitur oblationem repreſentantes crucifixionem ſtatim ſecuturam. Et quia Chriſtus prolixius. orans factus eſt in agonia: ideo agoniam illam habitu oculorum, & faciei quodammodo repreſentat. Dicens
Aba. 3. autem, Necnon & ab inferis reſurrectio-
Act. 1. nem, illas ad ſe, vt prius reducens, eas parũ exigit: vnde in cantico Abacuc altitudo manus ſuas leuauit, & hoc in ſignũ, quòd Chriſtus inuictus leo ſurrexit a mortuis. Item dicens, ſed & in cęlos glorioſæ aſcenſionis, eas exigit æqualiter vſque ad humeros, in ſignum, quòd Chriſtus eleuatis manibus ferebatur in cœlũ, & ſedet ad dexte-
4 ram Dei patris, † Quod igitur dicitur, vn-
Mar. ult. de & memores &c. ſic eſt intelligendũ. q. d. nos eſſe ſacerdotes profitemur, & plebẽ tuam memorem eſſe teſtamur. Chriſti filij tui &c. ſacerdotes quidem memores & inſtructi eſſe debent: quia ipſi miſſam celebrant, & ſacrificium Chriſti exemplo offerunt. Plebs etiam ſancta memor eſſe debet: quia Chriſtus non ſolum pro ſacerdotibus, uerum etiam pro plebe paſſus eſt quæ ſancta dicit: quia fide & baptiſmo per
5 cepto ſanctificata eſt. ¶ Item † ex nũc ſtringunt digiti, ſcilicet pollices & indices nec diſiunguntur, niſi quando oportet hoſtiã tangi, vel ſigna fieri, quòd fit primò ob reuerentiam ſacramẽti, ne videlicet aliquid tangant, poſt tactum corporis Chriſti.

¶ Secundò, uidelicet in ſignum, quod in hoc ſacramento ſecundus accedit primò, ideſt, filius patri obedit. & ideo ſubiicitur. Vnde & memores tam beatæ paſſionis, reſurrectionis, & aſcenſionis &c.

¶ Tertiò, digiti, qui corpus Chriſti tetigerunt, iunguntur ad oſtendendum, q̃ fideles illud fide & deuotione tangentes, dẽt eſſe charitate coniuncti, & ſicut digiti in tangendo, & ſignando ab inuicem ad orã diuiduntur, & ſic fidelium operationes in hac uita, cum expedit, ſeparantur, quoniã quandoq; per contemplationẽ ad ſpiritualia eleuantur, & quandoq; pro mundanis neceſſitatibus temporalia adminiſtrant.

¶ Quartò digitorum coniunctio indicat quòd corporis, & ſanguinis Domini noſtri ſacramento, & mẽs & corpus ſacerdotis inſeparabiliter eſſe debent affixa.

¶ Quintò ſtringuntur, ne puluis, ſeu particula hoſtię illis fortè adhęrẽs cadat. Quia
6 verò eccleſia dixit ſe memorẽ † dominicæ paſſionis, ideo ſtatim acerbiorem ſpeciem ipſius paſſionis commemorat, recolens in quinq; crucibus quinq; plagas, ſicut enim ſubſequens expoſitio declarabit, ab hinc vſq; dum corporale deſuper calicem remouetur, dominicæ paſſionis ordo memoratur. Nam ubi dicit ſacerdos, hoſtiam puram hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam panem ſanctum uitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ, quinariũ crucis ſignaculum imprimit ſuper oblatam & calicem ſignificãs quinque Chriſti plagas, videlicet duas manuum, totidemq; pedum, & vnã lateris, vel quinque cruces ſignificãt, quòd Chriſtus quinque ſecula redemit. Tres autem cruces communiter facit ſacerdos ſuper oblatam & calicem, quoniam in tribus verbis vtrunque pariter intelligitur.

Nunquam enim in crucis ſignaculo panis ſeparatur à calice, niſi cum ſeparatim nominantur in canone, & quando hoſtia collocatur à miniſtro in latere calicis, recta pars crucis ſolummodo ſuper panem, tranſuerſa verò vſque ad calicem debet protendi, quoniam recta pars crucis corpus Chriſti ſuſtinuit, tranſuerſa verò brachia diſtendit. Duæ verò cruces ſeparatim factæ animam Chriſti ſeparatam à corpore ſignificant. Sed cum iam plenè & perfectè ſit conſecratio celebrata, nam materia panis, & uini iam tranſit in ſubſtantiam carnis & ſanguinis; nec vlterius poteſt deteriorari vel meliorari, & ſacerdos vlterius vtitur ſuis, non Chriſti ſermonibus, de conſecr. diſtin. 2. panis eſt. ¶ Quę
7 ritur † quare ſuper Euchariſtia adhuc bene dictionis ſignum imprimitur, aut aliquod conſecrationis verbum præfertur? Præterea quædam ſubiunguntur in canone inuenta, quòd nondum ſit tranſubſtantiatio conſumata. Super hoc dicunt quidam, de conſecr. diſtin. 2. vtrum, quòd ſcriptura

ptura non attendit hic huiuſmodi anguſtias temporis, ſed ſacerdos cum non poſſit ſimul multa proferre, agere, ita loquitur & agit, ac ſi tempus ſtaret, & eſſent ad hoc facienda, quæ in principio ſermonis nondum erat facta, & verba & ſigna non ad tempus ſuæ prolationis, ſed ad conceptionẽ loquentis ſunt referenda Innocentius Papa III. dixit, quod in canone aliud verba ſignificant, & aliud ſigna ptẽdunt. Nanque verba principaliter ſpectãt ad Euchariſtiam cõſecrandum, ſigna vero principaliter pertinent ad hiſtoriam recolendam, nam uerbis utimur ad conſecrandũ panem, & vinum in corpus, & ſanguinem Ieſu Chriſti, ſignis vtimur ad recolẽdum ea, quæ per hebdomadam ante paſcha geſta ſunt circa Chriſtum. Patet ergo, quod quantum ad ordinem Euchariſtiæ conſecrandæ, c. illud, qui pridie, quam pateretur &c. in fine canonis ſubijci debuiſſet, quia in eo conſecratio conſumatur, ſed quoniã impediſſet ordinẽ hiſtoriæ recolendæ, q̃a quod fuit geſtum in medio, ponetur in fine. Prouidis canonis ordinator, ut ordinẽ ſeruaret hiſtoriæ, quaſi quadam neceſſitate compulſus capitulum illud, Qui pridie &c. quaſi cor canonis in medio collocauit, ut quæ ſequuntur, intelligantur præcedere, ſecundum illam figuram, quæ ſæpe fit, ut quæ narratione ſuccedunt, intellectu præcedant, vel potius, ut tam literæ, quam hiſtoriæ ſuus ordo ſeruetur. Dicatur itaque, quod pertinent ſigna ad hiſtoriam paſſionis ad recolendum q̃a ſignificant quinque ſenſus, qui tunc re uera patiebantur in Chriſto, uel quinque eius plagas, ut dictum eſt, ſed verba non pertinent ad Euchariſtiam conſecrandam, imo pertinent ad Euchariſtiam conſecratam, hoc modo nos ſerui, videlicet ſacerdotes, ſed
Mat. 23 & plebs tua ſancta, ſcilicet populus Chriſtianus. Nam quod populus agit quoto ſacerdotes peragunt miniſterio, Offerimus Præclaræ maieſtatis tuæ, ideſt præ exteris claræ. Nam ſi iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum, quãto clarius maieſtatis diuina præfulget? De tuis donis id eſt, de frugibus ſegetum, & hoc quantum ad panem, qui eſt conſecratus in carne, Ac datis, ideſt, de frugibus arborum, & hoc quantum ad vinum, quod eſt conſecratum in ſanguinem, De † his inquam
8 & illos offerimus hoſtiam puram, hoſtiã ſanctam, hoſtiam immaculatam, ideſt, Euchariſtiam immunem ab omni culpa originali, veniali, & criminali. Vnde dicatur hoſtia, dictum eſt in ſexta particula ſuper uerbo, Quia pridie, Vel puram, quantum ad cognitionem, quaſi puro corde, ſanctã quantum ad locutionem, immaculatam quantum ad operationem, quia peccatum
1. Pet. 2. non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius, ſupple hoc eſt, panem sãctum, i. ſanti ficantem, ſupple, datorem uitæ æternæ, quantum ad ſtolam carnis, & calicem ſalutis perpetuæ, quantũ ad ſtolam animæ
Ioan. 6. ſecundum illud. Ego ſum panis vinus, qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Poſſunt † etiam ſecundo modo hæc uerba ex
9 poni, ut videlicet Chriſtus dicatur hoſtia puta, qui conceptus eſt ſine peccato, dicatur panis vitæ æternæ, quia eſt refectio angelorum, & calix ſalutis perpetuæ, quia refectio eſt hominum. Vel tertio modo, hoſtiam puram, quia Chriſtus oblatus eſt, vt nos liberaret de fęditate originalis peccati, Sanctam, quia vulneratus eſt, vt ſuperfluerent ſacramenta, quibus eccleſia ſanctificatur. Immaculatã, quia mortuus eſt, vt nos liberaret de morte æterna. Panem vitæ æternæ, quia eſt noſtrum viaticum, quaſi uia, Et calice ſalutis perpetuæ, quia eſt refectio angelorum, inebriãs in patria. Vel ſic quarto modo, de tuis donis ac datis. Dona ſunt in re æterna, data in opera temporalia. Offerimus hoſtiam puram, ſcilicet corporis, hoſtiam ſanctam. ſ. ſanguinem, hoſtiam immaculatam, quo ad vtrũque. Vel puram, i. ab aliis ſeparatam, ſanctam, ideſt ſanctificatam, immaculatam, ideſt à maculis emundatam, hoſtiam de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta. ¶ Sequitur, ſupra quæ &c. Cum autẽ orauerit pro hoſtia tranſubſtantianda,
1. Tim. 1. eamq; iã tranſubſtantiatam patri obtulerit, nunc orat pro ipſius acceptatione, ut eam ad inſtar antiquorum ſacrificiorum acceptet, propitio (ſupple) nobis, ac ſereno uultu, ideſt, aſpectu placabili digneris reſpicere, non quod vultus eius mutetur aliquando, ſed tunc Deus vultum ſuum ſuper nos illuminat, & ſerenat.

cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum misericordiam suam super nos exhibet,& declarat secundum illud Psal. Illuminet vultum suum super nos,& misereatur nostri. Item per hoc,quod dicit,digneris respicere, notatur, ꝙ sacerdos noster vultum habet versum ad propitiatorium, de quo in proœmio huius partis dictum est,& tunc aspergit intus tabernaculū, dū per misericordiam Dei quærit eius propriationem,ut habeat Deus illa munera accepta, sicut habuit munera Abel iusti.

10 Vnde sequitur.Sicut accepta † habere dignatus es munera Abel &c. Hoc autē ad verbium,sicuti,similitudinem innuit,non exprimit quantitatem.Multo quippe acceptius est hoc sacrificiū Deo, quam quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham,qđ obtulit Melchisedech,valet enim amplius res, quam umbra, veritas quam figura. Ipsam ergo similitudinē magis, quā quātitatem debemus attēdere. Offerēdo † igitur,similes sumus Abel,recte quidem offerētes,recte nihilominus diuidamus,quod quia Cain non egit,peccauit, sua nanque recte,cui debebat,obtulit Deo,sed retinēs sibi seipsum,& cor suum subtrahens Deo male diuisit, Abel autem acceptum Deo intus in corde obtulit holocaustum,quia non se sibi retinuit, sed Deo totum se subdiuidit & impendit.Et ideo legitur in Gene Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius.Ad Cain verò & ad munera eius non respexit. 14. q. 5. scriptum. Prius respexit ad Abel, & postea ad munera eius, quia non offerentes à muneribus, sed munera

12 offerenti placuerunt. † Similiter & Abraham egregius fide, totum prius se offerebat altissimo, & propterea cum sua duceret offerenda, placidas ei hostias offerebat, quod vt nos scientes imitaremur pater nos ab illo Deus exegit affectus. Tolle (inquit)filium tuum vnigenitum, quē diligis Isaac, & offer eum in holocaustū super vnum montium, quem monstrauero tibi. Statimque promptum & obediētem inuenit,imo nobis ostēdit.Melchisedech.

13 † quoque, nisi se prius acceptum Deo sacrificium obtulisset,futurorum causas minime præuidisset, quarum intuitum mysticum panis & vini primus obtulit sacrificium, erat enim sacerdos Dei altissimi. Nominantur igitur isti tres patres veteris testamenti; quia illi eorum sacramentum specialius cæteris hoc sacramentum præsignauerant.Quid enim per manus Abel of ferentis de primogenitis gregis, nisi Christus primogenitus in multis fratribus exprimitur,qui malitiosè occisus est à populo Iudeorum, sicut ille inuidiosè à fratre suo? Nam secundum Apostolum, Ipse est agnus Dei,qui occisus est ab origine mundi.Quid per sacrificium Abrahę,delectam & vnicum filium offerētis,nisi Christi passio designatur? de quo dicit Apostolus, Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic est (inquit)filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Oblatio quoq; Melchisedech tam proprie nouum sacrificium præsignauit,ut inde prædictum sit. Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech, qui secundum Apostolum assimilatur per omnia filio Dei,manet sacerdos in perpetuum. Abel dicitur puer, non tam à pueritia, quam à paritate secundum illud.Ecce puer meus, dilectus,quem elegi, posui super cum spiritum meum. Abraha dicitur Patriarcha, non ita Israelitice, plebis,quam populi Christiani, illius per carnem, huius per fidem, secundum illud. Non vltra uocabitur nomen tuum Abrā, sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constituite Melchisedech interpretatus est rex iustitiæ, deinde rex Salem,ideſt,pacis propter illud, quod legitur,Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna, sanctum sacrificium, immaculatā hostiā, hoc addidit in canone, Leo Papa primus.

Gen. 4. *Ps. 66.* *Gen. 4.* *Gen. 22.* *Gen. 14.* *Gen. 4.* *Gen. 14.* *Gen. 14.* *Mat. 13* *Ro. 8.* *Apoc. 5* *Ro. 8.* *Mat. 17* *Ps. 109.* *Gen. 17.* *Ps. 17.*

S V M M A.

1 *Christus quo sanguinem suum aspergit.*
2 *Sacerdos cur se inclinetur, dicturus, Supplices & cætera.*
3 *Cruces tres factæ à sacerdote super oblatam,quid significent.*
4 *Sacerdos cur se inclinet cācellatis manibus ante pectus ī nona parte canonis.*
5 *Diaconus manus in nona parte canonis lauet.*
6 *Sacramenti dignitas, & excellentia.*
7 *Canonis inter ratio ī nona parte. & n. 9*
8 *Angelis ad stat sacerdoti celebranti.*

De

De nona parte canonis. Cap. 44.

SVPPLICES te rogamus &c. Nona pars pontifex, vt lex iubebat, & in proœmio huius partis dictum est, aspergebat tabulam & aram, & exterius sacrum sanguine pacifico, & Christus to-

1 ties † aspergit patrem sanguine,quoties eū placat per carnem assumptam, aram asperg it quandiu numerum restaurat angelorum, Exterius sacrum aspergit,dum homines sanctificat, & patri, qui in terris sunt, reconciliat. Sacerdos eosdem aspergit, qui hoc sacrificium placat Deum, & veniam impetrat, & sic etiam super hos asper

2 git.nam qui nos emundat, augmentat numerum ciuium supernorum. Aspergit etiā intus tabernaculum, prout in præcedenti particula dictum est. Dum autem hic nominat sublime altare commemorat sancta sanctorum. ¶ Sanè hymno dicto post cœnam exiuit Iesus in montem Oliueti trāstorrentem Cedron, & progressus pusillum cecidit in faciem suam, orans,& dixit. Pater, si fieri potest, transfer calicem hunc à me. Sed & secundo,& tertio abijt & orauit eundem sermonem dicens,& factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Tunc venit ad discipulus suos dicens. Surgite, eamus, ecce appropinquat,qui me tradet. Traditor autem dedit eis signum, dicens,quem osculatus fuero, ipse est, tenete eum.Et confestim accedens

3 osculatus est eum. Quia ergo Iesus † processit orans, & dicens. Pater si fieri &c. ideo sacerdos se inclinans orat, & dicit. Supplices te rogamus &c. uel sacerdotis inclinatio significat emusionem spiritus Christi, prout dictum est in proœmio canonis. De inclinationibus dictum est sub titul. de confess. Item dicens, ut quotquot ex hac altaris, &c. osculatur semel altare. per quod repræsentatur osculum proditoris, postquam Dominus ab oratione surrexit.Quidam ter osculantur agentes gratias Trinitati, quæ per passionem Domini genus reconciliauit humanum. Alijbis,ad notādum geminam in Christo naturam, seu ipsam in anima & corpore passum. Quia uero in agonia prolixius orabat, tertio dicens eundem sermonem, idcō † sacerdos facit tres cruces. Primam

3 super ablatam dicendo, sacrosanctum filij tui corpus, & secundam super calicem dicendo & sanguinem. tertiam signādo seipsum in facie, dum dicit.Omni benedictione,cœlesti, fortè propter sudorem corporis crucem imprimens super corpus, & pro-

7 pter guttas sanguinis crucem imprimens super sanguinem, quia procidit in faciem suam orans, ideo imprimit sibi crucem in facie. Vel potius crux,quæ fit supra corpus designat uincula, quibus est ligatum corpus ille quæ fit super sanguinem designat flagella,qbus alisus est,& sanguis eductus. De uinculis legitur.Ministri Iudeorū comprehenderunt & ligauerunt. uinctes duxerunt & tradiderunt Pontio. Pilato. De flagellis legitur. Apprehendit Pilatus Iesū & flagellauit,cuius liuore sanati sumus. Per tertiam uerò crucem, quæ fit in facie. recolitur illud, quod expuebant in faciem eius,& palmas in faciem eius dabant,& velantes faciem eius dicebant, prophetiza nobis Christe, quis est,qui te percussit. Tertiò, crux quæ fit supra corpus, martyrium Christi, quæ fit supra sanguinē, martyrium Sāctorum designat.Quartò primo duæ cruces significant,ꝙ Christus ꝓ duobus populis passus est. Tertia,quæ fit in facie,quod in corpore suo passus est. Alii uero non faciunt premissas duas cruces.Con

4 fidenter † etiam oportet,quod sacerdos dicēdo supplices &c.stat inclinatus, cancellatis manibus ante pectus,ad designandū,quod orationis humilitas per inclinationem designata tunc demum & non aliàs exaudiri digna est, si ex fide procedat pectoris, ideſt mentis. Fide, dico, per dilectionem operante, quæ operatio per manus intelligitur. Quia uero quædam sunt opera uitæ actiuæ; quædam uero uitæ contemplatiuæ, sed opera uitæ actiuæ quodammodo cancellatim ad opera contemplatiuæ uitæ sicut sinistra ad dexteram comparantur, eo quod operæ actiuæ sicut suppositæ, seu inferiora ad opera contemplatiuæ uitæ sponunt, & opera contemplatiuæ sicut superpositæ & altiora illa perficiunt & confirmant.& ideo in ipsa manuum cancellatione dextra superponitur sinistræ. Rursus

orat

Luc. 22. *Ioan. 8.* *Mat. 26* *Luc. 22.* *Ma. 26.* *Mar. 12* *Io. 19.* *Ma. 26.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

orat cancellatis manibus ante pectus, quasi ipso facto. Obsecro te per crucem & passionem tuam, vt iubeas hæc perferri &c. Cancellatio enim manuum passionē Christi figurat, & dextera, per quā resurrectio, læuæ, per quam passio designatur, superponitur, vt per hoc Christi resurrectio à mortuis insinuetur. ¶ Verum in nonnullis ecclesijs † diaconus infra actionē lauat
5 manus, significans primò, quòd Pilatus se lauit, cum se mundum à Christi sanguine proclamauit. Vel secundò, quod nostra sordida opera Christi passione mūdātur. Tertiò, quòd nullus nisi mundus ad percipienda fidei sacramenta procedat. ¶ Sequitur, Iube hæc perferri &c. tantæ sunt profunditatis hæc verba, vt intellectus humanus uix ea sufficiat penetrare. Vnde beatus Gregor. de consecr. distinct. 2. quid sit san-
6 guis, & in fine † dialogi, tanti sacramenti dignus interpres de illis tanquam de re ineffabili penè, ineffabiliter loquens, quis inquit, fidelium habere dubium possit in ipsa imolationis hora ad sacerdotis uocem cœlos aperiri? in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis imasociari. terrena cœlestibus iungi, vnùmque ex inuisibilibus atque visibilibus fieri? Idem etiam alibi dicit. Vno eodèmque tēpore ac momento in cœlum, idest, cœlestem naturam rapitur, ministerio Angelorum, consociandum corporis Christi, scilicet mystico, & ante oculos sacerdotis in
7 altari uidetur. ¶† Saluo tamen occulto cœlestis oraculi sacramento, possent hæc verba licet simplicius, tamen securius sic exponi. Iube. idest fac. hæc. Suota fidelium, idest supplicationes & preces, perferri idest præsentari, per manus sancti Angeli tui. 1. per ministerium Angelorum, qui sunt ad-
Heb. 1. ministratorij spirtus, & vota nostra corā Deo offerunt. Iuxta illud, quod ait Raphael Angelus ad Thobiam. Thobiæ duodecimo. Quādo orabas cum lachrymis, obtuli
8 orōnem tuam Domino. Ex hoc † ergo euidenter apparet, quod Angelus sacris mysteriis adesse credendus est, non ut cōsecret, quia hoc non potest, sed ut orōnes sacerdotis & populi Deo representet, secundum
Apoc. 8. illud Apoc. Ascendit fumus aromatum in conspectu domini de manu Angeli, quæ sunt orationes sanctorum. In sublime altare tuum, supple hoc est in conspectu diuinæ maiestatis tuæ. idest in contemplatione maiestatis, & curiæ tuæ cœlestis; nam ipse Deus dicitur altare sublime. Exod. uigesimo. Non ascendas ad altare meum per gradus, idest, in Trinitate non facies gradus. ¶ Porro sicut beatus Augustinus determi- Dan. 13.
nat, non dicitur Angelus offerre orationes Deo, quasi tunc primo Deus nouerit, quid velimus, quia Deus omnia nouit ante, quā fiant, sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre, siue petendo, quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat, aut quid Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc nobis, vel euidenter, uel latenter reportet. ¶ Possunt etiam secundo modo præmissa verba sic exponi. † Omnipotens Deus, iu- 9
be hæc, scilicet panem & vinum, perferri, idest. transmutari, in sublime altare tuum, idest, in corpus & sanguinem filij tui, super choros angelorum exaltari, quia corpus domini dictum est altare iuxta illud. Altare de terra facietis mihi, per manus Exo. 20.
Angeli tui, idest per ministerium sacerdotis. Non enim secundum Augustinum deposcit ob illud illic deferenda, nisi ut intelligatur, quòd illa fiant, idest transubstantietur in eo sacerdotio, idest in eius mysterio, virtute Spiritussancti. Sed cum iam transubstantiatæ sint, exponi possent tertio modo sic. Iube hæc, idest, corpus Christi mysticum, s. ecclesiam Christi mili tantem perferri, idest, associari, in sublime altare tuum, idest, in ecclesiam triumphantem, quæ dicitur altare secundum illud Leuiticum. Ignis in altare meo semper ar- Leuit. 6.
debit, idest, feruor charitatis in ecclesia triumphabit, & hoc per manus Angeli tui, idest per operationem & uirtutem Christi filii tui, qui est magni consilii Angelus. Esaiæ nono. Ipse enim corpus suum mysticum Deo patri coniungit, & ecclesiæ triumphanti. Quarto modo hic Angelus magni consilij. Consiliarius ille, cuius consilio pater mundum creauit & reparauit sublime altare, in conspectu Dei est Christus crucifixus, sedens in dextra patris. Igitur Angelus fert hæc sacramenta in sublime altare in conspectu Dei, dum ci catrices ostendens interpellat apud patrem pro nobis, hæc sacramenta conficien-

tibus

tibus. Quæ uerò sint illa, q̄ petit in sublime altare pferri, determinat Dominus dicens: vt quotquot &c. per hoc enim demō stratur corpus Christi mysticum, qđ Chri
Hie. 3. stus quotidie ad se trahit per membra, vnde Hieremias, patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis.

S V M M A.

1 *Canonis decima pars. Et interpretatio. & num. 4.*
2 *Ecclesia orat in Missa pro defunctis.*
3 *Dormientes, hoc est mortui, resurgent.*
5 *Quiescentes in Christo qui dicantur.*
6 *Paradisus locus refrigerij.*

De decima parte Canonis. Cap. 45.

1 MEMENTO etiam Domine &c. † Decima pars. Hęc coniunctio etiam continuat sequentia proxime præcedentibus vel dici potest. q̄ superfluit. Nam in antiquis codicibus præcedebat immediate quædā oratio, incipiens. Memento mei, quæso Domine &c. in qua sacerdos pro se orabat, vt digne posset offerre: vnde tunc recte sequebatur: Memento etiam domine famul. &c. Sed quia in multis modernis codicibus oratio illa non inuenitur, ideo secundum illos istud etiam supfluit, vel, quod melius est, respicit aliud Memento, quod præcedit in quo rogauit pro viuis, hic autem orat pro defunctis.
2 ¶ Orat † ergo pia mater ecclesia, non solum pro viuis, verumetiam pro defunctis, & eos Deo patri sacræ oblationis intercessione commendat certissimè credēs, quod sanguis ille pretiosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viuētium: verumetiam absolutionem valeat defunctorum. Ideoque Gabilon. concilium de consec. distinct. 1. visum. statuit, vt in omnibus missarum solennis loco competēti, videlicet in hoc loco secretæ, vel in diebus non solennibus in dominica enim die ob resurrectionem dominicam animæ requiem credūtur habere. Ecclesia pro defunctis Dominum deprecetur, iuxta illud August. Nō sunt prę-

termittēdæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana catholica societate laudamus. Et quia quandoque desunt defunctis parentes, filii, cognati, amici, qui supplicationes pro eis effundant, vna & pia mater, idest, tota ecclesia omnes defunctos sub generali commemoratione suscipit, tacitis illorum nominibus, & eis exhibet communionem. Innocen. quoque Papa statuit, eadem distin. de nominibus. ut ante consecrationem hostiæ non recitentur communia defunctorum: possent enim populo recitari: sed Deo, quem nihil latet, necesse non est, qui cum signo fidei nos præcesserunt, scilicet ad dominum. 13. quæstio. secunda quam præposterum. in fin. non quod ibi sit fides, aut spes, ubi spes est & res, nam fides euacuatur, charitas nunquam excidit, sed signū fidei pro charactere fidei Christianitatis Apoc. 4.
accipitur. de pœniten. distinction. secunda Ps. 4.
charitas, q. fideles ab infidelibus discernūtur, secundum illud. Audiui numerum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Isra
el, & dormiunt in somno pacis, secundum illud. In pace in idipsum dormiam, & requiescā: Frequenter enim sacra scriptura desunctos dormientes appellat, pro eo quia
sicut † dormientes euigilant, ita mortui re- 3
surgent, propter quod dicit Apostolus. Nolo uos ignorare de dormientibus, vt
non contristemini, sicut & cæteri qui spē 1. The. 4
non habent. Et Dominus inquit in Euāgelio: Lazarus amicus noster dormit. ipsis
Domine & omnibus in Christo quiescen Ioan. 2.
tibus in hoc loco sacerdos; quorum malucrit defunctorū debet agere memoriā specialē. Finita est. n. memoria mortis domini. & ideo sequitur. Mors nostra Christus præcessit, & nos eius uestigia sequmur ¶ In Christo quiescentibus. ¶ Sed nonne q. decesserunt cū fide & dormiunt in somno pacis, de q̄bus pmissum est, quiescūt in Christo, & sic uidetur hoc supfluere. Sed quia sacerdos post uerba illa, in somno pacis, fecerat specialem memoriam pro aliquibus, ideo subiicit. pro ipsis Dominus & mox non incompetenter supponit clausulam generalem, & omnibus in Christo quiescentibus, de quibus præmisserat.

Hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 Hic† autē uocantur quiescentes in Christo,qui in charitate mortui sunt, habētes tamen aliqua purgabilia, eo q̄ non plene satisfecerunt pro peccatis cōfessis, ꝓpter quod ad locum purgatorii descenderunt, ubi existens suffragio indigent ecclesiæ militantis, tāquam nondum habentes in repaem, & refrigerium gloriæ, licet habeāt certa & infallibili spe locum refrigerii, in quo non est ardor pœnarum, lucis in quo non est obscuritas tenebrarum, & pacis, in quo non est conflictus pugnarū. Nam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & iam non erit amplius neq; luctus, neq; clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt, sed delectabuntur in multitudine pacis, eum placebunt coram Domino in regione uiuentiū † Paradisus dicitur ergo locus refrigerii, ꝓpter ardorē ignis purgatorii, ꝙuē animæ transeunt, iuxta illud Ps. Transiuimus per ignem, & aquam &c. Locus lucis contra tenebras inferni, de quibus Matth. 23. Mittite eum in tenebras exteriores. Locus pacis propter mentis tranquillitatem, quæ est ibi, contra uermem conscientiæ eorum, qui salui nō erunt. Vnde Esa. Vermis eorum non morietur, nec ignis eorum extinguetur.

Apoc. 21
6
Psal. 66.
Esa. 66.

S V M M A.

1 *Sacerdos quare percutiat pectus suum in undecima canonis parte, & n. 2. 3.*
4 *Peccatum negare in nobis non possum⁹*
5 *Misericordiæ & miserationes Domini magnæ & multæ.*
6 *Præmium gloriæ æternæ an unum idēque sit omnium.*
7 *Ioānes cur denuo repetatur ī undecima parte canonis atque præmittatur. Matthiæ & Barnabæ Apostoli.*
8 *Canonis undecimæ partis interpretatio. et sūmæ et n. 9. 10. 12. 14. 16. 18. 21. 22*
11 *Calix cooperitur, hostia non. Et quæsita.*
13 *Christus crucifixus sexta feria.*
15 *Sacerdos faciēs cruces manus sup mēsa altaris extēdit, et qua id significatione.*
19 *Sacrificium septem uicibus signatur in canone, & qua idipsum.*
20 *Sensus quinq; exercentur in Eucharistiæ sacramento.*
23 *Christi passione quatuor impetrantur. Et quot digitos sacerdos calici lenādo adhibeat Quidque illud notet.*
24 *Diaconus osculetur humerum sacerdotis in ultima parte canonis.*

De undecima parte Canonis. Cap. 46.

NOBIS quoque &c. Vndecima pars, hęc autē oratio protēditur usque, Per omnia secula seculorum. Et hæc uerba † proferendo sacerdos, paululum expressa uoce percusso pectore silentium interrumpit, representans contritionem & confessionem latronis in illo passionis dominicę articulo increpantis alterum, & dicentis, Nos digna factis recipimus, hic autem nihil mali gessit, & dicebat ad Iesum, Luc. 23. Domine, memento mei, dū ueneris in regnum tuum, propter quod dixit illi Iesus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Rursus † per exaltationem uocis, & percussionem pectoris exprimitur illud, quod Centurio & qui eum illo erant, uisis his, quæ fiebant, timuerunt ualde, dicentes. Vere filius Dei erat iste, & omnis turba quæ simul aderant ad spectaculum illud, percutientes pectora sua, reuertebantur Notiuero eius & mulieres, quæ Christum secutæ fuerant à Galilæa, stabant à longe, hæc uidentes, quo⁹ significant ministri, scilicet, diacon⁹ & subdiaconus retro stantes qui ad hanc uocem erecti, in os sacerdotis uel episcopi intuentur. Præmissa † autem pectoris unica tunsio significat q̄ secundum Apostolum ad Roman. 7. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, & sit cum tribus digitis, scilicet, sine pollice & indice, ut Trinitas in unitate notetur. Pectoris quoq; tunsio quādoque pœnitentiam designat. prout sub titulo de confessione dictum est. ¶ † Peccatoribus ideo dicit. Quia si diximus, quod peccatum non habemus, nosmeipsos seducimus, & ueritas in nobis non est, de pœniten. distinct. 2. si enim inquit. Licet enim omni tempore debeamus ex corde nos recognoscere peccatores. 6. distinct. testamentum, præcipue tamen cum ꝓ remissionem peccatorum sacrosanctum mysterium celebramus. ¶ De multitudine miserationū tuarum sperantibus, iuxta quod

1
2
Mat. 27
3
4

Psa. 50.
5 Ps. inquit. Secundum† multitudinem miserationū tuarum dele iniquitatē meam. Et nota, q̄ ꝑ una tm̄ est Dei misericordia, non aliud q̄dē, quam ipse misericors, sed multi
Psa. 24. sunt eius effectus, qui miserationes dn̄r, vñ Reminiscere miserationū tuarum Domine & misericordiarū tuarum, quæ à seculo sunt. Partē aliquā & societatem donare de generis sed cū ipse Deus sit oīa in oībus, salus, p̄miū, & gloria singulorū, iuxta illud, Salus populi ego sum, q̄d est, q̄d dr̄ aliquā societatē &c. tanquā nō oēs sint cūdē denariū accepturi. Sane licet unum & idem sit
6 † præmiū singulorum, uidelicet ipse Deus, in cui⁹ cognitione salus ęterna cōsistit, ſm
Ioan. 17. illud, quod ipse dicit ī Euāgelio. Hęc est uita ęterna, ut cognoscāt te uerum Deum, & hunc quē misisti Iesū Xp̄m: tamen secūdū differentiā meritorū alj plus, alij minus, di uina uisione fruuntur, nā & stella differt à stella in claritate, ꝑ q̄d ipse Dominus ait.
1. Cor. 13 In domo patris mei mānsiones multæ sunt. de pę. di. 4. in domo. sicut unus sol est, cuius
Ioan. 14 lumine participāt uniuersi, alij plus, alij minus, sec̄m differētiā intuētium. ¶ Cū† Ioan
7 ne, Stephano, Matthia, Barnaba. In hac secunda cōmemoratione sanctorum magna ex parte suppleť, quæ de primitiuis sanctis deesse uidebantur in prima. Sed quare Ioānes repetitur, & Stephanus sociatus Ioān. præmittitur Matthiæ ac Barnabæ Apostolis Super hoc dici pōt q̄ Ioannes in prima cōmemoratione dispōitur, & cum cæteris numeratus ꝑ dignitatem apostolatus. In hac autē cōmemoratione repetitur, & cum Stephano sociatur, ꝑ priuilegium cę libatus, uirgines. n. sunt & sequunť agnum
Ap. 14. quocumq; ierit, propterea cęteris p̄mittit. Virginitas nāq; Ioannis inde maxime cōmendatur, q̄a Xp̄s in cruce matrē uirginē
Ioan. 22 discipulo uirgini cōmēdauit, & ex illa hora accepit eā discipulus in suā. Stephani ue
Actu 6. ro uirginitas ex eo maxime cōprobať, q̄a ipse deputatus est sub Apostolis, ad ministerium uiduarum, & in eo, q̄ fęminis est ꝑpositus, testimonium meruit syncerissimæ castitatis. Posset autem noīs Euangelista, sed Baptista. Ioānes intelligi, nisi p̄mitteretur

cum tuis sanctis Apostolis, ac martiribus, vnde cōuincitur, q̄ Apostoli tm̄ ac martyres subnotātur, q̄uis & Ioannes Baptista merito posset inter martyres numerari. Enumerat ergo sacerdos Sāctos, quorum societatē petit, q̄a & sacerdos legalis nomina filiorū Israel habebat scripta, vt supra dictū est. Et aduerte, q̄ hic octo uiri, & septē mulieres cōputātur, quia p hoc sacrificium septē charismata gratiarum, & octo beatitudines iunguntur in nobis. ¶ Sequitur, † Nō æstimator meriti, q̄a non secun 8
dum & exigētiā meritorum retribuit, sed Ps. 101.
mitius puniendo, vel mągis remunerando Luc. 6.
q̄ quisquā meruit. Vnde nō sc̄m peccata nostra fecit nobis, neque sc̄m iniquitates nostras retribuit nobis, alibi: Mensurā bonam & cōfertā, & coagitatam, & superfluētem reddēt in sinum uestrū. ¶ Per Christū dominum nostrū. Hic nō respondetur, Amē. tum q̄a Angeli, q̄ semp assistūt respondent, ꝓut in fine tertię particulę dictū est tum, q̄a hæc tacitè dicuntur, nec respōdentes audire possunt, tum q̄a uerba sequētia p quē oīa &c. istis cōiunguntur, & ab eis dependent, ita q̄ nihil interponi pōt. Hoc autem loco benedicuntur uuæ, ꝓut dicet in 7. par. sub 5. feria cęnæ Domini. ubi agitur de diurno officio. In canone apostolorum in Bucardo lib. 5. c. offert. ita legitur. Offerri non liceat ad altare. Sad benedicēdum p̄ter nouas spicas, & uuas, & oleum, & fabas, & thymiama ad incēsum tempore, quo sancta oblatio celebratur. ¶ Sequitur, † Per quē hæc oīa &c. ideo dicit oīa, 9
q̄a per filium omnia creata sunt. vnde Io. 1. Oīa per ipsum facta, sunt, & sine ipso factum est nihil, & vidit Deus cuncta, q̄ fece Gen. 1.
rat, & erāt valde bona. Creas igitur, cōdendo naturā, sacrificas, cōsecrando materiā, uiuificas, transubstantiādo creaturā, benedicis, accumulando gratiam Quod autē dicitur, hæc omnia, est simplex pronominis demōstratio, sicut tempus uerbi cōfusum. Nā præsens confusum præsentis non tenet usum, & est sensus, hæc omnia scilicet, panem, vinum, & aquam, semper bona creas, secundum causas canonicas primordiales sanctificas, secundum causas sacramentales uiuificas, vt transeat in car Ioan. 1.
nem & sanguinem, & benedicis, vt conseruent unitatem & charitatem. ¶ Rur- 10

sus in eo,quod dicit,sãctificas, notatur,ꝙ
10 † quodcũq; sanctificatur,per gratiã Christi sãctificatur. De plenitudine eius oẽs accepimus, vnde Io.16. Pater sanctifica eos in ueritate,i.in filio.In eo,quod dicit,uiuificas,notatur, ꝙ quicquid uiuificatur per filium uiuificatur,Io. 2.Ego sum uia,ueritas,& vita.8.distin.qui contempta. In eo, quòd dicit benedicis,insinuat, quòd bene dictio cęlestis datur nobis per fructum virginis benedictum,uel creas,ut sint,sanctificas,tibi deputando,uiuificas,animando, benedicis vt utilia sint,prestas,ut pro sint. Fiunt autem tres cruces super dictis uerbis,sanctificas,uiuificas,benedicis.In quibus ecclesia primi ita representatur,quæ fidem Trinitatis suscepit. De hoc tamen aliter iam dicetur. Siquidem sacerdos dicturus, præstas nobis,vel diaconus remouet corporale desuper calicem, ad notan-
Ma. 27. dum, quòd quando Christus emisit spiritum,uelũ templi scissum est à summo usq;
Luc. 18. deorsum,& aperta sunt nobis ea,quæ pri⁹
Luc. 19. obscura erant in lege,& clausa,sicut dicitur in Euangelio,de quibusdam, & erat absẽditum verbum istud ab eis,vbi enim sumpto aceto consumatum est,reuelatum est,& calice discooperto accipiens hostiã
11 dicit: Et præstas nobis. † ¶ Dubitari autem uidimus, quare calix, & non hostia cooperitur. Ad quod quadruplex potest ratio assignari. ¶ Primo, propter periculum, quia sanguis facilius posset recipere immunditiam quàm hostia. Secundo: quia in calice & sanguine magis sanctificatur passio Christi, quàm in hostia,vnde illud:Pater,si fieri potest, transeat à me calix iste,& in cano. in forma sãguinis ponitur act⁹ effusionis,ibi.Qui pro
Ma. 26. vobis fundetur &c.quia ergo in calice, & in sanguine magis significatur Christus mortuus,quàm in corpore, ideo sicut & mortuus,pannis & lapidibus operitur, ita & calix panno,& sanguis calice corporali cooperitur. ¶ Tertiò,sanguis in calice cooperto representat corpus Christi in sepulchro clauso & signato, hostia uero corpus Christi extra sepulchrũ. ¶ Quarto,sanguis Christi calice cooperto representat Christi corpus in syndone inuolutum,hostia uero non inuolutum. ¶ Sequitur, Per
12 ipsum &c. Sic † absq; alicuius uerbi,vel tẽ poris interpositione coniungas præmissa verba. Per Christum Dominum nostrum. Per hæc omnia &c. & facis punctum ibi. Et præstas nobis, plana est litera. Dic ergo per ipsum,i.tãquam per mediatorem, cum cœqualis, quia ipse cœqualis patri. In ipso, tanquam in consubstantiali, uel in ipso, idest, in membris eius, in patre quippe notatur authoritas,propter principium,in filio, æqualitas propter medium,in Spiritusancto communitas propter consortiũ. Sane 6. feria † crucifixus est Christus hora
13 tertia linguis Iudęorum,quod narrat Marcus,hora sexta manibus Gentilium, quod narrat Io.circa horam autem nonam inclinato capite tradidit spiritum. Ad recolendam igitur crucifixionem hora 3. factam
*Mat.*26 ex linguis Iudæorum clamantium ter, Crucifige, crucifige eum & rursus. Tolle, tolle,crucifige eum.Sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicem,dum dicit. Sanctificas,uiuificas, & benedicis.Ad recolendam uero crucifixionem,quę post inter uallum trium horarum est facta manib. Gentilium, cum milites crucifixerunt Iesum.sacerdos facit iterum tres cruces,cum hostia super calicem,super præmissis tribus verbis, scilicet per ipsum, & cum ipso,& in
14 ipso. ¶ † Postmodum autem ad designandum diuisionem carnis & animæ Domini morientis facit duas cruces cum ipsa oblata in ore calicis, dum dicit.Est tibi Deo patri omnipotenti in unitate Spiritusancti, Cum.n.in Christo tres sunt unitate substãtię, videlicet diuinitas, corpus, & anima, duę tantum,scilicet corpus & anima fuerunt in morte diuisę,nam diuinitas à neutra est diuisa & separata, & propterea non tribus crucibus, sed duabus mors Domini designatur. ¶ † Cęterum sacerdos facien-
15 do cruces manus super mensam altaris extendit, quia & Christus super aram crucis manus expandit, iuxta illud propheti Esa. 45. Expandi manus meas ad populum non credentem mihi. Secundo etiam premisę tres cruces cum corpore super nudum calicem † factę, significant
16 tres cruciatus, quos Christus ī nuda cruce sustinuit, uidelicet passionẽ, propassionẽ, & compassionem, passionem in corpore, propassionem in mente, compassionem in corde. De passione corporis ait Dominus

*Tre.*1. minus per prophetam, O vos omnes, qui
Matth. 21. transitis per viam, attendite & videte,si est dolor,sicut dolor meus.Foderũt enim manus meas, & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. De passione mentis,
*Mar.*14 Dominus inquit Apostolis, Tristis est anima mea ad vsque mortem. Cœpit enim Ie-
Luc. 13. sus tædere & pauere, cœpit contristari & mœstus esse. Ex compassione uerò cordis pro crucifixoribus orauit ad patrem, dicens, Pater ignosce illis, quia nescitũ quid faciunt, si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent,Et ideo sacerdos facit has cruces cum hostia super calicem, quia Christus sustinuit huiusmodi cruciatus in corpore super patibulum. Per calicem enim passio designatur, ut iam dictum est. Tertio † modo tres cruces cum
17 hostia super calicem factæ significant fidẽ Centurionis, dicentis Mat. 27.Verè filius Dei erat iste, & ita cognouit eum vnum in Trinitate,scilicet,Christum Deum & hominem. Duæ uerò,quæ fiunt in ora seu latere calicis, designant duo sacramenta, quæ de latere Christi profluxerunt,uidelicet aqua regenerationis, & sanguis redem-
*Ioan.*19. ptionis, iuxta testimonium Io. dicentis. Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua, & ideo immediate post has duas cruces latus calicis, in quibusdam ecclesijs cum hostia tangitur, per quod percussio lateris Christi cum lancea militis designatur.Quartò tres
18 præmissæ cruces in quibusdam ecclesijs ita fiunt, & bene.† Nam prima quæ fit super ipsum,fit supra os calicis exterius,significans,quod Deus est extra omnia,non exclusus. Secunda;quæ sit super, cum ipso,sit parum inferius sub prima,videlicet à labio calicis in labium, significans, quod Deus est super omnia, non clatus. Tertia,quæ fit super in ipso, sit inter os calicis, circa medium concauitatis eius, significans quod
19 est inter omnia,non inclusus,Quarta,quæ sit super Deo patri, fit à medio oris calicis recto diametro contra faciem sacerdotis, significans,quod omnia,quæ in ministerio missæ occultè aguntur, in fine nobis ante oculos ponentur, Quinta, quæ fit super in unitate Spiritusancti, fit à latere calicis, inter ipsum calicem & sacerdotem, uidelicet descendendo à summitate calicis contra pedem significans ꝙ Deus est super omnia, non compressus, seu prostratus,quidã tamen de his duabus ultimis non faciunt, nisi vnam. Quintò dictæ tres cruces significant tres cruciatus, quos Christus substinuit tribus temporibus,uidelicet ante mortem alapas, flagella,sputa,& huiusmodi,in morte crucifixionem, & post mortem lateris perforationem.Prima significat primũ, secunda secundum, tertia tertium, quarta uero significat separationem animæ à corpore Christi, quinta descensum in inmbũ, vel cruciatum in pedibus. Sexto quinque ordines signorum,quæ fiunt ante sextum, scilicet, ante tactum calicis cum hostia, quando videlicet de duabus ultimis non fit nisi una,significant quinque ętates mũdi, quę fuerunt ante Christi natiuitatem. Sextum uero, uidelicet ipse tactus significat sextum tempus,scilicet à Christi nati uitate usque ad finem mundi. Ipse enim unicus tactus significat Dominum semel ascendisse crucem, ut finem haberet. Ipsa autem res est cruciatus,qui per dictas quinque ętates omnibus hominib. fiebat. ¶ Notandum † igitur est, quod sacrificium se- 19
ptem vicibus signatur in canone. Prima vice ter, vbi dicitur, Hęc dona, hæc munera &c. Secunda vice quinquies,ubi dicitur. Quam oblationem tu Deus &c. Tertia vice bis semel, vbi dicitur, Qui pridiè &c. Tibi gratias agens benedixit &c. & iterum, vbi dicitur, Similiquè modo &c. ibi, Item gratias agens &c. Quarta uice quinquies,ubi dicitur, Hostiam purã &c. Quinta uice bis,vbi dicit. Sacrosanctũ filij tui corpus &c. Sexta uice ter ubi dicitur, Sanctificas, & uiuificas &c. Septima uice quinquies, vbi dicitur, Per ipsum &c. prout in ipsis locis dictum est. Inter quas septem uices sacrificium significatur duabus uicibus bis, & duabus uicibus ter, & duabus vicibus quinquies, septima uero uice bis & ter. Signatur ergo simul omnib. vicibus, iunctis quinquies quinque, quæ sunt simul 25. quo numerus per se ductus semper in seipsum reducitur, si ducatur in infinitum, quantumlibet enim multipliciter Eucharistiæ sacramentum, semper est idem sacrificium. Augu. tamen, de consecr. distinct 2. semel. dicit, quod si tantum semel signum crucis fieret super panem,

& uinum, sufficere posset, quia semel Dominus crucifixus est. ¶† In hoc etiam sacramento quinque sensus & corporis, scilicet visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus exercentur, scilicet circa colorem, saporem, odorem, fractionem, & sumptionem, vt quinque sensus animæ spirituales exuberent, scilicet visus, intelligentiæ, auditus obedientiæ, odoratus discretionis, gustus dilectionis, & tactus operis, de quibus reperitur in Euangelio, Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque super lucratus sum. Sed & binarius, & ternarius bene congruit sacramento, binarius propter carnem, & sanguinem, ternarius propter panem. vinum, & aquam. Item binarius propter duplicem modum edendi, scilicet sacramentalem sub specie panis, & uini, & spiritualem, in fide cordis. Et ternarius propter tria, quæ sunt in hoc sacramento discreta, videlicet forma visibilis vini & panis, veritas corporis, & sanguinis, & virtus spiritualis vnitatis, & charitatis, de quibus est in 6. particu. super uerbo. Mysterium fidei, ut ita ternarius binarium, ideſt fides. Trinitatis per dilectionem Dei, & proximi operetur. Fiunt igitur tres cruces, quæ quatuor habent angulos super sacrificium, quia Christus dum in cruce pependit, quatuor climata mundi redemit, & septem ordinibus ordinantur, ad notandum septiformem Spiritus sancti gratiam, quæ in hoc mysterio necessaria est, & ferè in quolibet ordine per numerum imparē signacula disponuntur, quia corpus Christi unum manens non scinditur, omnis honor tanquam domino, & gloria tanquam Deo. ¶ Sequitur, Per† omnia secula seculorum non solum crucis impressio, verum etiam uocis expressio. & pectoris percussio, quæ gestu sunt iuxta crucē insinuat prout dictum est super uerbo. Nobis quoque. Quia ergo Iesus clamans uoce magna tradidit spiritum, ideo sacerdos dicendo. Per omnia secu. secu. exaltat uocem & aliquantulum calicem eleuat. Vel dicitur alte, ad incitationem populi, vt sciens finem canonis, respondeat, Amen. Vel id. o, quia Cēturio clamauit. Verè filius Dei erat iste, quia uerò mulieres lamentabantur, flentes Dominum, ideò chorus quasi lamentando, respondet, amen. representans fideles, qui Dominum contrito corde lugebāt velut quondam Abel inuidi fratris furore occisum parentes eius lamentabantur. Gen. 4.

¶† Consequenter diaconus accedit & exaltatum parum per sacrificium seu calicem cum corpore de altari, tam ipse, quàm sacerdos deponit, quia ut legitur Io. 20. Venerunt Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, & impetratum corpus Iesu à Pilato deponentes sepelierunt. Sacerdos ergo eleuans. Nicodemum representat, ipsa uero eleuatio Christi depositionem de cruce, depositio collocationem in sepulchro demonstrat. Et aduerte, quia sacerdos dicens. Præceptis salutaribus moniti, calicem simul & hostiam deponit. ¶ Ad cuius rei euidentiam notandum est, quod Christi corpus & sanguis bis in sexta feria eleuata, & depositа fuerunt semel in cruce leuata, de cruce ad terram depositi, & semel de terra eleuata, & in sepulchro collocata, primum representatur in prima eleuatione, & depositione corporis, & sanguinis Christi, quæ fit statim post eorum consecrationem, alia representatur in eleuatione & depositione, quæ fit in hoc loco. Congruè igitur, dum hæc uerba proferuntur, fit corporis & sanguinis eleuatio, & depositio, designantes eleuationem corporis Christi de terra, & locationem eius in sepulchro, quia Ioseph, qui illud de cruce, & de terra leuauit, & in sepulchro locauit monitus & instructus erat præceptis salutaribus Christi, sicut fidelis discipul⁹ eius. unde de eo legitur in Marco. Et ipse erat expectans regnum Dei. Simul autem eleuantur corpus & sanguis iam consecrata, quia ipse Ioseph (vt aiunt quidam) simul corpus cum sanguine in sepulchro locauit. Adhuc in ipsa eleuatione tenetur hostia cum quatuor digitis. ¶ Cum† enim expectamus, & necesse habeamus impetrare quatuor principaliter per merita passionis Christi, scilicet potestatem contra diabolum, humilitatem contra mūdum, castitatem contra corpus proprium, & subiectionem ac dilectionem quo ad Deum & proximum, ideo ad hoc representandum merito cum quatuor principalibus digitis hostia tenetur. Quædam tamen Ecclesia in tribus primis petitionibus Dominicæ orationis tenent calicem

Mat. 25. 20

Mat. 27. 21

Mar. 15. 22

23

calicem eleuatum, & tunc calicis eleuatio aliud significat, prout ibi dicitur. In quibusdam etiam ecclesijs dum calix parum per ab altari eleuatur, quidam puer stans vltimus post diaconum, habens cappam ex transuerso, ad designandum, quod caput, ideſt, Iudæi expectantes. Messiam, id est Christum cùm iam venerit, trāsuersum est in caudam. Quia verò Nicodemus sepulto Domino adnoluit sexum magnum ad ostiū monumenti, ideo diaconus super os depositi calicis corporale deponit, diaconus quoque calicem cum corporali inuoluens, representat Ioseph, qui corpus Domini syndone munda inuoluit. ¶ Rursus, quia in pace factus est locus eius, diaconus † secundum morem quarundam eccle siarum mēsam osculatur altaris, & quia factus est principatus super humerum eius, osculatur dextrum armum pontificis, ut in utroque significet Christum quieuisse post mortem & uicisse post mortem, iuxta quod ipse prædixit in Psal. In pace in idipsum, dormiam & requiescam, & alibi. O mors tua, morsus tuus ero inferne, Christus enim per mortem triumphauit de morte, nam quia factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, idcirco Deus exaltauit illum &c. Hoc ipsum etiam significat, quod Christus sibi crucem super humerum baiulauit. Secundò diaconus osculando dextram sacerdotis, significat, quod vult esse particeps laboris, ut sit socius æternæ retributionis. Tertiò, per hoc innuit, quòd Ioseph deponens corpus illud fuit osculatus. In quibusdam ecclesijs sacerdos hic etiam hostiam osculatur, innuens, quòd Nicodemus idem fecerit, quod Ioseph, uel potius per Domini passionem factam esse nostram reconciliationem. Post osculum huiusmodi diaconus retrocedit à facie sacerdotis, representans mulieres sepulto Domino à monumento recedentes.

Ioa. 19.

Mat. 27.

24

Psal. 4.

Osee. 13.

Phil. 2.

S V M M A.

1 *Missa tertia pars.*
2 *Sacerdos populum precibus leuat.*
3 *Oratio Dominica tanquam summa & maxima subijcitur à sacerdote ample tenda à populo.*
4 *Orationis Dominicæ vis. Et commendatio à quatuor causis.*
5 *Orare nos vult Christus, licet nihil, sit nescius eorum, quæ nobis conferunt. Et maxime obrationes quiuque.*
6 *Orationis Dominicæ summa.*
7 *Orationis Dominicæ septem petitiones. Et earum distributio, nu. 8.*
9 *Oratio Dñica duplici ordine distincta.*
10 *Donæ septem. Virtutes septem. nu. 10. Beatitudines septem, nu. 11.*
12 *Vitia septem capitalia. Cui respondent numero septem populi Cananeorum.*

De oratione Dominica, Pater noster &c. Cap. 47.

SECVNDVM eos, qui dicunt quod tertia pars missæ, quæ dicitur † postulationes, incipit hic, Oremus præceptis salutaribus &c. & quod durat usque ad collectas. Hæc pars continet quinque clausulas. ¶ Prima est ipsa præfatio, scilicet. Oremus præceptis, quod addidit beatus Greg. ¶ Secunda est Pater noster. ¶ Tertia, libera nos quæ sumus Domine. ¶ Quarta, pax Domini, ¶ Quinta fiat communicatio. Qua ergo Iesus uoce magna clamabat, In manus tuas Domine commendo spiritum meum ideo sacerdos, & non totus populus, prout Græci faciunt, eleuata facie pronuntiat. Oremus præceptis &c. Non enim dicitur sub silentio, sed palam, quia est de Euangelio, ad notandum, quod rex cœlorum in noua lege palam loquebatur, & sine uelamine prædicauit. Ab hoc ideo hæc Dominica oratio, & etiam Credo in unum Deum, alta uoce dicuntur, ut omnes illam dicant, & addiscant, Alia etiam ratio posita est sub ti. de prædicatione. Sed tertia clausula, scilicet Libera nos &c. sub silentio dicitur, in signum, quod Christus interdum à prædicatione siluit, aliter tamen ibi dicetur. Sed & proferens, Pater noster &c. iterum sicut prius extendit ac sursum eleuat manus. primò enim dicens. præceptis salutaribus &c. actus Ioseph, de qbus in præcedenti columna dictū est, quos præceptis salutaribus monitos, & diuinæ institutione formatos gessit, representauit. Quia igitur doctrina au-

Luc. 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diendo, meditando, & in quiete docenda est. 5. q. 4. in loco ideo verba ista depositis super altare manibus protulit dicens, Pater noster &c. Christum populum orare docentem representans, ideoque Mosi orãtis exemplo manus extendit, & sursum eleuat, vt feruorem cordis & rectam ad Deũ intentionem ostendat, 37. dist. si quis vult. Rursus dicendo, præceptis salutaribus &c.
2 calicem simul & hostiam deponit, ut præmissum est. ¶ Sanè legalis † pontifex regressus ad populum lauabat vestes, immundus tamen erat usque ad vesperam, sicut in proœmio huius partis dictum est. Sic & Christus, qui intrauit in sancto sanctorum redit ad ecclesiam, compatiendo & auxiliando, & lauat vestes suas, idest sanctos mundificat, & tamen vsque ad finem mundi membris eius aliquæ maculæ adhærẽt. Sacerdos etiam redit ad populum quia dũ rursus alta uoce multiplicat preces, foras exire uidetur, & precibus velut aquis uestimenta sua, idest populum lauat & mũdat, & tamen immundus iudicatur, quia vsque ad mortem erit in omni homine, quid lauetur. Oraturus ergo & ostensurus se causam suam agere coram Deo, & quæ quotidie petere debeamus, monet po
3 pulum orare † dicens. Pater noster &c. quæ oratio habetur Matth. 6. c. Fiducialiter enim orare possumus, ut filii patrem, quos ipse Dominus ad sic orandum informauit, & ipse uice uniuersitis ecclesiæ, quàm representat, orat, ne tamen sua authoritate & quasi præsumptiuè petere uideatur, præmittit quasi loco præfationis, Præceptis salutaribus &c. Dicit autem preceptis, & diuina institutione, quia dominus & hanc orationem instituit, & Apostolos sic orare præcepit, & ex tunc maximè prostrati orare debemus, vsque in finem dominicæ orationis, saltem in profestis diebus, in festiuis uerò stantes. Tres autem articuli sequentes, scilicet præceptis salutaribus, pater noster, & libera nos. significans tres dies dominicæ sepulturæ, ideoque & his duntaxat utimur in parasceue. In quibusdam ecclesijs, dum sacerdos dicit. Pater noster, à diacono, & dum prælatus dat benedictionem solennem post. Pater noster, manus eius à diacono, & sacerdote sustentantur, in quo representatur, quod Hur, & Aaron, sustentabant manus Mosi orantis, de quo sub ti. de oratione dictum est. ¶ Beatus Grego. orationem dominicam post canonem super hostiam censuit recitari, asserens in registro incõgruũ esse, vt super eucharistiam diceretur oratio, quam scholasticus composuerat, & illa omitteretur, quam dominus ipse dictauerat, & Apostoli dicere consueuerant. Et cantatur apud Græcos à toto populo, sed apud nos à solo sacerdote. † Illud autem notandum est, quod hæc oratio cæteras orationes propter quatuor antecellit, scilicet authoritate doctoris, breuitate sermonis, sufficientia petitionum, & fœcunditate mysteriorum. Authoritate doctoris, quia fuit ipsius Saluatoris Apostolos orare docentis ore prolata, & inde dicitur oratio dominica. Breuitate sermonis quia facilè dicitur & profertur. Iuxta illud. Cum oratis, nolite multum loqui &c. Sufficientia petitionum, quoniam vtriusque vitæ necessaria continet. Fœcunditate mysteriorum, quia immensa continet sacramenta. ¶ Verum licet sciat dominus, quid uelimus, vult tamen nos orare uocaliter propter multa. ¶ † Primò, pro excitanda deuotione, quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronunciatio deuotioni unde, ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua mea. ¶ Secundo, pro aliorum instructione, ut cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat, ueni, extra de sacra unct. cap. 1. vnde. Luceat lux vestra coram hominibus. ¶ Tertio, pro linguæ obsequio, ut quod lingua peccamus, lingua satis faciamus vnde. Sicut exhibuistis membra uestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita exhibete ea seruire iustitiæ in satisfactionem. 47. distinct. omnes. ¶ Quartò, pro rei petendæ commemoratione, quia facilius obtinetur, quod instantius postulatur, de penit. dist. 1. importuna. 45 distinct. sit rector. in fine. unde petite, & accipietis. pulsate, & aperietur uobis. ¶ Quintò, pro impetratæ rei custodia, quia quod sæpius requiritur, diligentius custoditur, unde tene, quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. ¶ Sanè in hoc oratione oratur pro bonis adipiscendis, & pro malis uitandis. Pro † bonis tẽporalibus, spiritualibus, & æternis. Pro malis præteritis, præsentibus,

Exo. 1.
4
Mat. 6.
5
Psa. 65.
Exo. 36.
Apo. 22
Mat. 5.
Rom. 6
Luc. 40.
Apoc. 5.
6

bus, & futuris. De bonis æternis dicitur. Veniat regnum tuum. de bonis spiritualibus. Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra. De temporalibus Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Aeterna petuntur in præmiũ, spiritualia in meritum, temporalia in subsidium. De malis præteritis. Dimitte nobis debita nostra, &c. De præsentibus, sed libera nos à malo. De futuris, & ne nos inducas &c. Præterita sunt dolenda, præsentia sunt vincenda, futura sunt præcauenda. ¶ Septẽ † sunt
7 orationis dominicæ petitiones, propter captationem beneuolentiæ, quæ significant septem verba Christi in cruce. Primum fuit: Pater, ignosce illis. Secundum: Ecce
Luc. 1. mulier filius tuus. Tertium: Ecce mater tua. Quartum. Hodie mecum eris in paradiso. Quintum. Eloi eloi. Sextum. Pater in manus tuas. Septimum. Consumatum est. Vel significat septem uerba, quæ tantum beata uirgo legitur de Christo dixisse. Primũ fuit discretionis, quomodo fiet istud.
Ioan. 2. Secundum humilitatis, ecce ancilla. Domini. Tertium salutationis, ecce, vt facta est uox salutationis tuæ in auribus meis. Quartum gratiarum actionis. Magnificat
Luc. 2. anima mea Dominum. Quintum compassionis, Filij, uinum non habent. Sextum instructionis, quodcunque dixerit uobis, facite. Septimum amoris. Fili, quid feci nobis sic? Prima autem petitio est: Sanctificetur nomen tuum. Secunda. Adueniat regnum tuum. Tertia, Fiat uoluntas tua. Quarta, Panem nostrum quotidianũ. Quinta. Et dimitte nobis debita nostra. Sexta, Et ne nos inducas in tentationem. Septima, Libera nos a malo. Et hæ septem
8 † petitiones, secundum Apostolum, septẽ postulationes dicuntur, quarũ primæ tres spectant ad uitam æternã, siue ad patriam, & ideo sacerdos in quibusdã locis eleuato calice dicit eas, & præfationem, Præceptis, salutaribus &c. dicens uero, Sicut in cœlo, parum magis eleuat illum, & dicens, & in terra, deponit illum. Tres ultimæ ad præsentem uitam, siue ad uiam, pertinent, & ideo depositio calice dicit eas; media uero, scilicet, panem nostrum &c. pertinent ad utrunq;. Porrò tres primæ succedunt ordine temporis, sed præcedũt ordine dignitatis. Tres vltimæ succedunt ordine dignitatis sed præcedunt ordine temporis. Duplex igitur † ordo est in dominica oratione no 9
tandus. unus in ascendendo, qui conuenit cum uirtutibus, alter in descendendo, qui concordat cum donis. dona nãq; de summis ad ima descendunt, vnde. Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus *Esa. 1.*
&c. Virtutes uero de imis ad summa con- *Mat. 5.*
descendunt, vnde: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites &c. Nempe Dominus in oratione ipsa secutus est ordinem dignitatis, qui est artificialis, vt de maioribus ad minora descendat, Sed doctores in illius expositione sequuntur ordinem temporis, q est naturalis, vt de minoribus ad maiora, idest, de temporalibus ad æterna conscendant, quem modum seruabimus exponendo. Et fit hic adaptatio septem petitionum septẽ uirtutũ, septẽ donorum Spiritussancti, & septem beatitudinum, cõtra septem uitia capitalia septem uirtutibus oppositа. Nam dona petitionibus, uirtutes do- *Esa. 2.*
nis, & beatitudines uirtutibus obtinentur Septẽ dona sunt: hæc, sapientia, intellectus consilium, fortitudo, scientia pietas, & timor, de quibus dicit propheta. Requiescit super eum spiritus sapientiæ & intellectus spiritus cõsilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. ¶ Septem † vero virtutes 10
sunt hæ, paupertas spiritus mansuetudo, luctus, esuries, iustitia, misericordia, munditia cordis, & pax. ¶ Septem † quoq; bea 11
titudines sunt istæ, regnum cœlorum, possessio terræ, consolatio, saturitas, misericordiæ consecutio, uisio Dei, filiatio Dei, de quibus coniunctim dominus ait. De prima, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cęlorum. De secunda, Beati mites, quoniam ipsi possidebũt terram. De tertia, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. De quarta, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. De quinta, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. De sexta, Beati mundo corde, quoniã ipsi Deum videbunt. De septima, Beati pacifici, quoniam filij Dei uocabuntur. Septem uero uitia † capitalia sunt ina- 12
nis gloria, siue superbia, ira, inuidia, accidia, auaritia, gula, luxuria, quæ significa-

Universidad de Deusto Biblioteca

ta fuerunt in septem populis, qui terram Israel ꝓmissam tenebãt, videlicet Etheus, Gergezeus, Amorrheus, Cananeus, Ferezeus, Eueus, & Iebuseus. Homo igitur est ægrotus, Deus medicus, uitia sunt languores, petitiones sunt planctus, dona sunt antidota, uirtutes sũt sanitates, beatitudines sunt felicitates & gaudia. Hæc septem uitia per septem petitiones huiusmodi fugãtur o rationis prout inferius ostendetur.

¶ Ad orationis ergo ipsius expositionem veniamus. Et nota, ꝙ quibusdam ecclesiis dum hæ septẽ petitiones dicuntur, diaconus stat inclinatus communionem expectãs in quo significat Apostolos, qui post mortem Domini per septem hebdomadas confirmationem spiritus expectauerunt. Subdiaconus uero quiescit; quia mulieris in sabbato, quæ est dies septima, siluerunt.

S V M M A.

1 *Orationis Dominicæ expositio.*
2 *Pater quis dicatur. Et cur Deus dicatur pater noster, quamque varie.*
3 *Benevolentia captatur a tribus.*
4 *Cœlum unde dicatur.*
5 *Malũ est triplex, à quo petimus liberari*
6 *Timor, quo auertimur à malo, ẽ triplex.*
7 *Tentamur à tribus, Deo, homine, & Satana idque varie.*
8 *Tentatio Dei in hominem.*
9 *Pctã sunt debita pœnæ. Et quotuplicia sint debita quę petimus nobis remitti*
10 *Debitorum venię petendæ diuersus modus perfecti hominis, & imperfecti.*
11 *Pctũm in Deum, vel in proximũ, an debeamus remittere, an uero potius punire.*
12 *Panes quinque sunt nobis necessarij.*
13 *Panẽ transubstantialem, quẽ petamus.*
14 *Voluntas Dei dupliciter intelligitur.*
15 *Voluntas Dei qualiter fiat in cœlo, & in terra.*
16 *Patrem, Filium, & Spiritumsanctum quomodo debeamus diligere.*
17 *Regnũ Dei, quod petimus aduenire, qđ dicatur, & n. 18. Et quã uaria regna.*
19 *Nomen Dei patris quatuor modis sanctificatur.*
20 *Amen, omnes fere orationes claudit. Et quid significet. Et qualiter accipiat in orõne Dñica. Et qualiter alibi. Et cur in eadem oratione proferatur à sacerdote met, cum secus fiat alias, nu. 12.*

De expositione Dominicæ orationis. Cap. 48.

PATER noster &c. Ordinem temporis, ut præmissum est in † huius orõnis 1
expositione, seruãtes, à fine eius mitiũ sumam⁹, ver sus principiũ, ordine retro
grado ꝓcedẽdo. Siquidẽ homo multo ma *Io. 7.*
lis circundatus, primo petit liberari à ma *1. Ioã. 1.*
lo, quia uero sine tentatione non est vita hominis super terrã. ideo liberatus à malo petit in tẽtationem ne inducatur. Et qa dum in hac uita cõsistit, semper est in quocunque peccato, nam si dixerimus, quia peccatum non habemus, ueritas in nobis nõ est, ideo petit, ut debita, idest, peccata sibi dimittantur. Cum aũt liberatus fuerit à malo, cum uicerit tentationes, eum debita fuerint ei dimissa, quia qui per se stare nõ potest, necessarius est ei spiritus fortitudinis, ne prẽmium expectãdo deficiat, ideoq; petit, ut panis quotidianus sibi donet, deinde cum fuerit liberatus à malis, & roboratus in bonis, petit ut fiat uoluntas Dei sicut in cœlo & in terra. Et quoniam præmissa in hac uita perfectè fieri nõ possent, mos petit ut regnum adueniat, in quo nomen patris sanctificet in cœlis, ut nunquã 4
de cætero possit à sanctificationis gratia sepatari. ¶ Post quã petitionum cõtinuationem præmisimus, mox ad eorum expositionem ueniamus, Prædicãdum† tñ est, ꝙ illud, ꝙ in oratione præmittitur, uidelicet pater noster, qui es in cęlis, captatio beneuolẽtię est, ut iã dicetur. Nẽpè πατὴρ Græcè, dicitur genitor Latine, & hebraice abba,* & dicitur Deus pater, a patrando, siue perficiẽdo, quia per eum omnia facta sunt. Deus autem & generaliter, & specialiter, & singulariter dicitur pater. Generaliter *Ephe. 3.*
omnium per creationem. Specialiter iustorum per adoptionem. Singulariter Christi per generationem. Per creationem, ut ibi: Flecto genua mea ad te Deum patrem omnipotentem, a quo omnis paternitas in cęlo

cœlo & in terra nominatur. Per adoptionẽ, vt ibi: Si uos, cum sitis mali nostris bona data dare filiis uestris, quanto magis pater uester de cœlo dabit uobis spiritum bonũ petentibus se? Per generationem, vt ibi. Nemo nouit filium, nisi pater, & patrẽ nisi filius: & cui uoluerit filius reuelare. Per hoc quod dicit. Pater noster, qui es in cœlis, dehortatur nos à duobus videlicet, à superbia, ne dicamus pater mi, quasi reputantes proprium, quod est cõe, & ab indignitate, ne redamur indigni tanto patre, qui consistit in cœlis. Deus enim solius Christi est pater per naturam, cui soli competit dicere pater mi: fidelium autem est pater per gratiam, quibus competit dicere, Pater noster. Ille dicit pater mi, si possibile est, transfer à me calicem hunc. Isti dicunt pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, & ipsemet dicit. Vado ad patrem meum, & ad patrem vestrum: meum quidem per naturam, vestrum per gratiam. Hortatur etiam nos per hæc ad duo, s. ad seruandum gratiam adoptionis, cum dicit pater, & vnionem fraternitatis. cũ ait noster. ¶ Rursum per hoc quod dicit pater, quod est nomen pium, notatur bonitas eius, & ecclesiæ deuorcio, quæ ipsum patrẽ appellat. Per hoc uero quod dicitur noster, ostenditur dilatatio charitatis. Per hoc, quod dicitur in cœlis i. in Sanctis, quorum conuersatio à fœce mundi remota est, Dei pietas designatur. Quia igitur captatio beneuolen-
3 tiæ in hac † ratione præmittitur, sciẽdum est, quòd beneuolentia captatur a tribus, scilicet à ꝑsona cognitoris, petitoris, & assessoris: cognitor est Deus, petitor est homo, assessor est Angelus. A persona cognitoris, cum ait pater, petitoris, cum ait, noster: assessoris, cum ait, qui es in cęlis, idest in angelis, uel in sanctis, de quibus habetur, Cœli enarrant gloriam Dei, unde spes nobis attribuitur, ut sanctos nos faciat. Vel in cęlis, idest in secreto maiestatis diui-
næ; per quod datur fiducia obtinendi bo-
Esa. 44. num occultum, quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit. Dat ergo fiduciam impetrando bonum, unde non dicitur Domine, cui seruitur timore, sed pater, cui amore, q. d. quia pater es, uis, ꝙa in cœlis es, potes: ergo libera nos à malo. Et † nota, quòd cœlũ dici 4
tur à cęlando. quia celat diuina secreta, uel à celsitudine, quia aliis est terrenis rebus. Sed libera nos à malo. Triplex est † malum 5
à quo petimus liberari, innatum auditum, & inflictum. Primum, contrahitur, scilicet originale. Secundũ, committitur, s. actuale. Tertiũ, sustinemus, s. pœnale. Malũ autem vitamus, per spiritum timoris. Nam (vt in- *Eccl. 2.*
quit scriptura) Timor Domini expellit peccatum. Porro triplex est † timor, quo cessa- 6
mus à malo, seruilis initialis, & filialis. Timore seruili cessamus à malo formidine pœnæ. Timore filiali cessamus à malo amore iustitiæ. Initiali timore cessamus à malo, partim formidine pœnæ, partim amore iustitiæ. Seruilis timor est incipientium. Initialis proficientium. Filialis perficiẽtiũ. Dicit ergo. Sed libera nos à malo. q. d. da nobis spũm timoris, & paupertatẽ spũs, ut per spiritum timoris uitemus mala, p paupertatem spiritus addiscamus bona, quatenus exclusis vitiis, & contemptis terrenis habeamus æterna, scilicet regnum cœlorum, quod lucifer & primi parẽtes per inanem gloriam, siue superbiam amiserũt. Per hoc ergo, quod se humiliando, petit liberari à malo, quod fit per donum timoris, fugatur superbia, quæ opponitur timori, & sic finis orationis concordat cum principio, ubi ab humilitate contra superbiam incepit, ut præmissum est. ¶ Et ne † nos in- 7
ducas in tentationem, s. diabolicam. Nota, ꝙ tentat nos Deus, tentat homo, tẽtat diabolus. Deus tentat, ut probet, homo, ut sciat, diabolus, ut fallat. De primo legitur. Tentauit Deus Abraham. De secundo. Tenta nos obsecro diebus decem. De tertio, Cur Sathanas tentauit cor tuum. ¶ Porro duobus modis tentamur interius per delectationem, & exterius per suggestionem, interior tentati parum efficit, exterior multum proficit, si non consentiatur, sed resistatur. Scriptum est, enim. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Rursus, Beatus vir, qui suffert tentationem, quia cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ. Cum igitur citra consensum tentamur, ducimur in tentationem, cũ consenti mus, in tẽtationem inducimur, sicut piscis ante capturam ducitur in rete. Cum aũt in

ducitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ducitur, capitur, & tenetur, tunc impletur quod Iacobus Apostolus ait, Tentat' aũt unusquisque à concupiscentia sua mala abstractus, & illectus, deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum uero cum consumatum fuerit, generant mortem. Verum cum idem Apostolus dicat, quia Deus est intentator malorum. Quid est, quod primus, ne Deus nos inducat in
8 tentationem. Sed† dicendum est, quod Deus quodammodo tentat & quodãmodo non tentat: tentat, ut probet, iuxta illud, Proba me Deus, & tenta me, nõ tẽtat ut fallat, iuxta illud. Deus neminem tẽtat. Petimus ergo, ne nos Deus in tẽtationem inducat, i. ne permittat induci, quia sicut dicitur. Non est malum in ciuitate, quod Deus non faciat, i. quod fieri non permittat. Scriptum est enim, Fidelis Deus, qui non patitur uos tentari supra id, quod potestis. quasi dicamus. Da nobis spiritum pietatis, & mansuetudinem spiritus, vt per spiritum pietatis uincamus tentationes, exercendo nos ad pietatem, & per mansuetudinem uincamus iram, non reddẽdo ma-
Rom. 12 lum pro malo. Vincamus etiam inuidiam quæ opponitur pietati, ut ita possideamus terram uiuentium, quam per spiritum pietatis, & per mansuetudinem spiritus obtinebimus. Nam pietas promissionem ha-
Psal. 36 bet uitæ, quæ nũc est & futuræ, & beati mites, quoniã ipsi possidebũt terrã. Vnde Ps. Mansueti possidebunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. ¶ Dimitte no-
9 bis debita nostra &c. debita† dicũtur peccata, quæ nos debitores pęnę constituunt, non. n. hic agitur de debitis pecuniarum, sed offensarum. Tria aũt sunt debita, q̃ petimus nobis dimittit, scilicet peccatum in Deum, peccatum in proximũ, & peccatũ in nos, unde peccauimus cũ patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus, unde Ps. 105. Peccauimus cũ patribus nostris in Deũ, iniuste egimus in proximum, iniquitatẽ fecimus, in nosmetipsos. Et quia peccauimus in Deum, ideo petimus, ut ipse dimittat nobis debita nostra, quia peccauimus in nos, ideo petimus, ut dimitte nobis debita nostra, quia peccamus in proximum, ideò petimus ut dimittat nobis de-
Mat 19. bita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc pacto ergo & ea condi-

tione nobis dimittuntur, si nos dimittamus debitoribus, alioquin etiam dimissa reuocantur in debitum, secundum illud euangelii. Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniã rogasti me, nonne ergo opportuit & te misereri conseruo tuo, sicut & ego misertus sum tui? Et iratus Dominus eius tradidit eũ tortoribus quòad vsq; redderet vniuersum debitũ, sic & pater meus cœlestis faciet uobis, si non dimiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris. Vt ergo Dominus euidenter ostenderet. quòd nullus est totius orationis fructus nisi debitoribus dimittamus, in fine eiusdem euangelii subiunxit ad omnia. Si dimiseritis hominis peccata eorum, dimittet uobis pater uester cœlestis peccata uestra. Si autem non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. His ergo, qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio non prodesse videtur, sed obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti, sicut debitorib. suis ipse dimittit, profectò si non dimittit ipse debitoribus, uidetur petere, vt sibi non dimittatur, de consecrat. distinct. secunda. panem.
10 ¶ Sed quæritur, quid† tenetur illi dimittere, qui nec satisfacere uult, nec ueniam postulare? Sanè distinguẽdum est inter perfectum & imperfectum. Is, qui uiam perfectionis arripuit, etiam non petenti ueniã omnibus modis indulgere tenetur, unde in canone Inno. de pę. dist. 5. c. fin. legitur. Falsa est pœnitẽtia, si pœnitẽs offenso nõ satisfaciat, aut si offendenti offensus non indulgeat. Qui uero nondũ pfectionis uotũ Assumpsit, tenetur quidem rancorẽ cordis deponere, sed nõ tenetur satisfactionẽ debitam condonare. unde in canone Fabianus. 23. q. 4. cum in lege ita canitur. Si quis contristatus reconciliari noluerit fratri suo, satisfaciente eo, qui contristauit, acerrimis maceretur inedijs, vsq; dũ grata nti *Mat.* 5. animo satisfactionem recipiat. Quanquã oẽs vniuersaliter teneamur diligere inimicos nostros, & benefacere his, qui oderunt nos, & orare pro persequentibus, & calumniantibus nos 90. dist. si quis. Quia uero sunt culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam. 28. distinct. quę sunt, & si
11 † peccatum in nos teneamus dimittere; peccatum tamen in Deum & in proximũ debe-

debemus punire. Quisquis ergo laborans odio uel inuidia, grauatur magis hac oratione, quam iuuetur, nisi iam propositum habeat dimittendi. Veruntamen nõ in sua quisq;, sed in totius ecclesię videtur persona orare, vnde non dicit, dimitte mihi debita mea, sicut & ego dimitto debitoribus meis, sed dicit: dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam ẽt uolunt ita illud intelligi, dimitte nobis &c. ideſt, sic dimitte nobis debita nostra, vt & nos dimittimus debitoribus nostris. q. d. Da nobis donum scientiæ, luctum & virtutem, quatenus tã nostra, q̃ aliena peccata cognoscamus & defleamus, ut nobis debita nostra dimittas, & ita cõsolationem habebimus aduersus inuidiam, quæ facit hominem dolore & de alieno bono tabescere aduersus irã, quæ est contraria scientiæ, quia ira impedit animum, ne possit cernere uerum. 11. q. 3. illa. & ea. seq. per scientiam enim & luctum in præsenti remissionem accipimus & in futuro consolationem habebimus,
Psal. 50. iuxta illud, quod legitur, A delicto meo
Mat. 5. munda me, quoniam iniquitatem meam
Ioan. 6. ego cognosco, & beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Panem nostrum quotidianum &c. Vnde in euangelio Ioannis Domine semper da nobis panem hunc, παν autẽ Græce, interpretatur latine omne. vnde: Oramus ut omnipotẽs pater omnem victum spiritualem, & carnalem, & corporalem omni tempore largiri digne
12 tur. ¶ † Quinque autem panes sunt nobis necessarii, in via quatuor, & quintus in patria, corporalis, ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramẽtalis ad expiationem, & æternalis ad fruitionẽ. De primo
Deu. 6. legitur, Non in solo pane uiuit homo. De
Mat. 4. secundo: Amice, accommoda mihi tres pa-
Luc. 11. nes. De tertio: Venite, comedite panem meum. De quarto, qui panem Domini
1. *Cor.* 11 manducat indigne reus erit corporis Domini. De quinto: Ego sum panis vinus, q
Ioan. 6. de cœlo descendi. Postquam enim fuerint homini peccata dimissa, necessarius est ei spiritus fortitudinis, ut præmissum est; ideo dicit: Panem nostrum quotidianum, ideſt, nobis quotidie necessarũ, alioquin quod nostrũ esset, nobis dare non posset, nisi prius desineret esse nostrum, extrà de fide instr. ea. inter. Da nobis hodie. q. d. da nobis spiritũ fortitudinis, qui multiplici pane roborat animam, ne deficiamus in præsenti, esuriendo iustitiam, per quam expellentes accidã & tædium de bono plena iustitia saturabimur in futuro, secundum illud, Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Mat.
13 dicit† Panem nostrum supersubstantialẽ quod duobus modis potest intelligi, velut vna sit dictio, quasi da nobis panẽ nostrũ supersubstantialem, ideſt Christum, qui est supersubstantialis, ideſt, super omnem subſtãtiã, scilicet, creatam, qui panis est in altari, uel vt sint duæ dictiones, quasi da nobis panẽ nostrum, ideſt Christum, qui est proprius cibus fidelium, & hoc super panem, id. ſt, præter panem subſtantialẽ, ideſt, necessarium ad sustentationem. q. d. Da nobis vtrunq;, scilicet, mẽtis & corporis. Lucas dicit. Panem nostrum quotidia *Luc.* 11. nũ quod tam de corporali, quam de sacramentali pane potest intelligi, videlicet de viat eo. Græcus habet ἐπιούσιον, quod interpretatur supersubstantialem. de consẽ. distinct. 2. in calice, in fin. Hebræus vero segola, quod interpretatur egregium, uel peculiarem. Ob hoc forte Lucas videns Matthæum dixisse segola, quod sonat peculiarem, dixit quotidianum. Græcus autem interpres Matthæi, quia uidit eum dixisse segola, quod sonat egregium dixit ἐπιούσιον, scilicet supersubstantialem.
14 ¶ Fiat voluntas tua. Hoc† rogamus, vt quomodo angeli, uel omnes sancti in cũ pabilis Deo seruiunt, ita & nos absque graui peccato illi seruiamus in terra. ¶ Voluntas Dei dupliciter intelligit, scilicet, & beneplacitum Dei æternũ, & signũ beneplaciti temporalis. Beneplacitũ Dei æternum semper impletur. vnde, & vo- *Rom.* 9. luntati eius quis resistet? & omnia quæ *Ps.* 134. cunque uoluit Dominus, fecit. Signa beneplaciti temporalis sunt quinque, præ- *Ps.* 109. ceptio, prohibitio, permissio, consilium, & operatio. vnde Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius. Hæc nõ semper implentur, sed, vt impleantur, oratur, vnde dicitur. Fiat voluntas tua, ideſt, opere compleatur, quod præcipuis, quod consulis, quod suades quia non sufficit vo-

lun-

Universidad de Deusto Biblioteca

luntas,nisi adsit facultas. 76. d. non satis.
15 ¶ Sicut in † cœlo in terra, ideſt, ſicut illi, qui ſunt in cœlo voluntatem eius faciũt,ſic & nos in terra,faciamus,vel ſicut
Gal. 5. in cœlo & in terra, ideſt, ſicut in angelis ita & in hominibus,vel ſicut in pfectis ita & in cõuerſis. Vel ſicut in Chriſto, ita
Pſal.37. & in eccleſia,vel ſicut in mente,ita pariter
Mat. 5. & in carne, vt caro non cõcupiſcat aduerſus ſpiritum,ſecundum illud: Cor meum & caro mea exul.in d. 5. diſ.da nobis ſpiritum conſilij, vt faciamus voluntatem tuã maxime miſericordiam,quæ permit auaritiam,quatenus miſericordiam cõſequamur,ſecundum illud.beati miſericordes. q.mi.con. Sicut enim auaritia conſiſtit in acquirendo & retinendũ,ita miſericordia conſiſtit in dando & dimittẽdo, huius petitionis, & aliarum duarum impletio inchoatur in via, & conſumatur in patria, vbi nil velle poterimus, viſi quod Deum, velle ſciemus,tũc diligemus Deum ex toto corde,& ex tota mẽte & ex tota anima
16 ¶Et ex † corde,ideſt,intellectu,diligim⁹, filium:toto ideſt ſine errore,Ex mente, id eſt memoria,diligimus patrẽ,tota,ideſt ſine obliuione,Exanima,ideſt,volũtate,diligimus ſpiritumſanctum tota,ideſt ſine contrarietate,patrem potentem filium ſapientem Spiritumſanctum benignum, id eſt, Trinitatis potentiam ſapiẽtiam,& bonitatem.Adueniat regnum tuum.Hoc rogamus,vt ſemper Chriſtus regnet in nobis,& non peccatum, vt nos paratos inueniat, quando animam à corpore iubebit exire. ¶ Regnum autem Dei dicitur, &
17 † militans eccleſia,quia regitur,& triumphans eccleſia, quia regnat.Item regnum Dei dicitur,& gratia fidei, & gloria ſpei. Rurſus regnum Dei,dicitur & intellectus ſcripturæ, & locus patriæ.¶ De regno mi
Mar.13 litantis eccleſiæ ſcriptum eſt,Exibunt angeli meſſores, & colliget de regno eius om
Mat 8. nia ſcandala ¶ De regno triumphantis ec
Luc.17. eleſiæ reperitur,Venient & recumbent cũ
Mat.25. Abraham,Iſaac, & Iacob in regno cœlo-
Mat.21. rum. ¶ De regno fidei dicit ſcriptura,Re
Mat.15. gnum Dei intra vos eſt. ¶ De regno ſpei
Luc. 11. Dominus ait,Percipite regnum,quod vobis paratum eſt ab origine mũdi. ¶ De regno ſcripturæ legitur. Auferetur à vobis regnum Dei,& dabitur genti facienti fructus eius.¶ De regno patriæ reperitur.Fulgebunt iuſti quaſi ſol in regno patris eorum,ſed etiã ipſe Chriſtus dicitur regnũ Dei,ſecũdum illud. Si ego indigito † Dei 18
eiicio dæmonia, profectò venit in vos regnum Dei Adueniat igitur regnum tuũ ideſt, aduenias regnum ad regnum,militans,ſcilicet ad triumphantem. Vel regnũ tuum adueniat,ideſt, ad videndum te veniat, vt regnum fidei ad regnum ſpei tranſeat,quoniã hæc eſt vita æterna,ut cognoſcamus te ſolum verum Deum,& quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum. quaſi dicat,Da nobis ſpiritum intellectus,quo mundati cor de intelligamus te in præſenti regnare p fidem, vt in futuro videamus te regnantem in nobis per ſpem. Tunc cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus,videntes nũc quaſi per ſpeculum in ænigmate,ſed tunc facie ad faciẽ cum videbimus. quomodo videbimus Deum Deorum in Sion. Oee.4.
Quod eſt contra gulam,de qua propheta. Vinum (inquit) & ebrietas aufert cor. Per intellectũ enim deſinit homo carnaliter viuere. Vnde Hieronym. Ama ſcientiam ſcripturam, & carnis vitia nõ amabis ¶ Sanctificetur nomen tuum. † Hoc 19
rogamus, vt nos ſancti ſimus, & iuſti,& recedamus à malo,& ſemper ſciamus bonum.Et nota,quod nomen patri quatuor modis ſanctificatur, in filiis duobus modis ĩ via,& duobus in patria. In via,per efficientiam & perſeuerantiam, in patria p conſumationem & effectionem. In via nanque nomen patris ſanctificatur in filiis, quando ſanctificationis effectum operatur in eis.Vel,quando ſanctificatio,quã acceperunt in nomine patris, perſeuerat in illis.Inpatria uero,nomen patris ſanctificatur in filius, quia ſanctificatur & confirmatur in eis,vt nunquã poſſit à filiationis gratia ſeparari, hic eſt quaſi mobile nomen patris in filiis.Nam & Iudas quãdoque fuit filius, quandoque non fuit, pro qua poſſibilitate mouendi,dixit Apoſtolus,& habetur 3. q. 7. §.quod teſtatur, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutẽ redigo,ne forte cum aliis prædicauerim,ipſe reprobus efficiar. Ibique nomen patris
1.Cor.9. ſanctificatur in filiis, quia ubi tales ſunt filii,in quibus pater ſanctus apparet,tunc erunt manifeſti, qui nunc ſunt occulti

ſecundum illud: Nos inſenſati vitam illo-
Sap. 1. rum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore, & ecce qũo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Dicitur ergo:ſanctificetur nomen tuum,quaſi dicat. Da nobis ſpiritum ſapientiæ:prout dicitur à ſapore,i deſt,iucunditatem æternam,vt guſtemus, quàm ſuauis eſt Dominus,gñans in nobis pacẽ, ã.motuum interiorum quietẽ, vt caro noſtra non concupiſcat aduerſus ſpiritum
Pſal.33. quia non eſt pax oſſibus meis à facie pec-
Gal.5. catorũ meorũ, vt ita ſanctificetur nomen
Pſal.37. tuum, ideſt pater in filiis,quatenus in præſenti difficile,in futuro nequaquam à filiationis gratiam ſeparemur, quod eſt manifeſtè contra luxuriã;quia qui laborat,non
Iob. 1. iucundatur in ea,& qui pacem mentis nõ habet,filius Dei non eſt,ſed iumento,aſſimilatur,quia quaſi iumentum in ſuo ſtercore computreſcit, guſtato enim ſpiritu
20 deſinit omnis caro. ¶ In † fine Dominicæ orationis ponitur Amen, quod ad omnes petitiones refertur.Hebræus autem ponit in fine,vnum ex his tribus amen,ſela,ſalẽ, quæque ſonant uerè,ſemper,pacem. De amen,dictum eſt ſub tit.de ſalutatione ad populum,licet autem amen, quandoque effectum optantis exprimat, hic tamen cõcluſionis affirmationem oſtendit. Vnde gloſſ. Matth.6.Amen,ſignificat in his omnibus petitionibus indubitanter à Domino tribui,quod petitur,ſi vltimæ conditionis pactum ſeruauerimus,vnde ſubdit.Si dimiſeritis &c. & ideo amen hic non à populo, vel à clero,ſed à ſacerdote profertur. cum enim ipſe ſit mediator inter Deum & hominem,quia eius eſt nota populi Deo offerre,& ipſius voluntatem populo renũtiare,ſicut legitur.Exod.19 Magis † con-
21 gruit illud à ſacerdote proferri,à quo conuenit petita à Domino fuiſſe conceſſa affirmari,quàm à populo, cui huiuſmodi renũtiatio ipſo mediante fieri debet.In aliis uero orationibus,quę in officio eccleſiaſtico dicuntur,Amen exprimit potius affectum optantis,quàm concluſionem affirmantis ideoque in illis congruè profertur à populo,à quo optatur,quod in illis à ſacerdote orante poſtulatur.Profert tamen hic ſacerdos amen,ſub ſilentio. Primo in ſignum, ℣ Dominus vult orãtes latere, à Domino exauditi ſint,ne poſtmodum tepeſcant. Secundò,quia ſi aliè proferret,amen, quo affirmatur orationem dominicam exauditã eſſe,iudicari poteſt præſumptio, & quædã oſtentatio ſacerdotis.

ADNOTATIO.

* Abba]Vel ſeruans pueros, παῖδας πόρου ſi uerbum compoſitum explicet.

SVMMA.

1 *Miſſæ tertia pars,vbi incipiat.*
2 *Emboliſmus duplex.*
3 *Emboliſmorum & præfationum conſuetudo.*
4 *Pacem petens ſacerdos quorum precib. innitatur,& ſuffragijs & nu.5.*

Tertia pars Miſſæ de ſilentio poſt dominicam orationem. Cap. 49.

TERTIA pars miſſæ incipit in hac oratione. Libera† nos quæ ſumus Domine &c.Quę oratio dicitur ἐμβόλισμος,vel ſuper excreſcentia, & eo ℣ nihil ĩ ea petitur,quod in præcedẽti orationedo minica petitũ nõ fuerit,nec tñ ſuperfluit, qm̃ eſt repetitio & expoſitio nouiſſimæ petitionis illius.Illa enim dicit.Libera nos à malo,iſta dicit, Libera nos q̃ſumus &c. Et ſubdit,à quibus malis,ſi à præſentibus, præteritis,& futuris,funditur etiam trãſitus ad orationem,pro pace ibi.Intercedente beata &c. Vel dicitur ſuper excreſcẽtia, quia primitiua eccleſia multo tempore dicta non fuit. ¶ Et no. quod † duplex eſt 2
ἐμβολισμος, videlicet quotidianus & annuus,quotidianus eſt hæc oratio,cũ enim amen ſit finis dominicę orationis,& illud reſeruetur ſacerdoti,a clero dicente,ſed libera nos à malo,vt præmiſſum eſt, patet, quòd hæc oratio intelligitur emboliſmus non ſolũ quotidianus,uerumetiã dominicæ orationis.Emboliſmus etiam quotidianus ſunt præfationes,vt Verè dignum &c. Et Cõicantes &c.& Hanc igitur oblationem offerri &c. Te igitur clementiſſimè

pater. Annus uerò emboliſmus eſt conſecratio olei infirmorum, de qua dicetur in ſexta parte ſub ti. de cœna Domini, & benedictio vuarum & agni Paſchalis, & huiuſmodi, & etiam frugum & fabarum primarũ, quæ ex inſtitutione Euthiciani Papæ ſuper altari benedicuntur. ¶ Emboliſmo finito non concluditur, per Dominũ.

3 ¶ † Hæc enim eſt emboliſmorum ꝙ ꝓfationum conſuetudo, ſed ei continuatur oratio. Da propitius pacem &c. Da pacem in quam pectoris, vt ſimus à peccato liberi. Da pacem temporis, vt ſimus ab omni perturbatione ſecuri, nocet enim infirmis perturbatio, & ecce quàm apertè enodatur à quibus malis erui deprecemur. Hæc autem oratio, Liberanos &c. ſub ſilentio dicitur, prout dictũ eſt ſub ti. de Pater noſter, ſuper uerbo, Oremus præceptis, quod ſilentium ſignificat ſabbatum, quo corpus Domini in ſepulchro quieuit, tunc enim nullus fidem prædicauit. Vnde Luca teſtãte Mulieres quæ parauerant vnguenta, ſabbato quidem ſiluerunt, ſecundum mãdatum legis. Chriſtus non tamen ſiluit: imo ipſe qui ſecundum carnem in ſepulchro quieuit, ſecundum animam deſcẽdit ad inferos, ut fortior ſuperueniens ſuperaret fortem armarum, ad quod ſignificandum eccleſia Romana dicit ipſam orationem alta uoce in paraſceues, & Mediolanenſis ſemper, & tunc momordit infernũ ducens ſuos uinctos de lacu, in quo non erat aqua, liberans eos de malis præteritis præſentibus, & futuris, & dans eis perpetuam pacem, in qua ſunt ſemper & à peccato liberi, & ab oĩ perturbatione ſecuri. Vnde de hoc lacu liberari ſe, & totam eccleſiam orat presbyter. Libera nos, &c.

4 Et † quia nos indigni ſumus veniam de præteritis, & præſentibus, atque futuris ꝓmereri, niſi nobis donetur oratione beatæ uirginis, & beatorum Petri & Pauli atque Andreæ, & aliorum ſanctorum, ideo hic eos in noſtrum patrociniũ inuocamus Ad impetrandum ergo pacis gratiam imploratur mater Salomonis, ideſt, uiri pacifici, & Michael nuntius pacis, & Baptiſta preco pacis, & tres Apoſtoli teſtes pacis, & non plures, quia in ore duorũ vel trium
Mat. 12 teſtium ſtat omne uerbum. Prius ergo oramus, vt liberemur à malis, nunc uero pro pace oramus. Rurſus licet omnes Apoſtoli ſuperius fuerunt propter authoritatẽ Apoſtolatus connumerati, in hac tamen oratione, quæ triduum, quo Dominus in ſepulchro iacuit, deſignat, tres reperiuntur, & ſpecialiter iſti tres propter aliquas eorũ prærogatiuas, videlicet propter priuilegiũ prærogatiuæ dignitatis, quo ad Petrum, propter priuilegium prædicationis & immenſi laboris, quò ad Paulum, & propter priuilegium nimium cõcupitæ crucifixionis, quo ad Andreã. Adhuc † in hac oratione eſt intentio inuocare non ſolum Apoſtolos, verumetiam omnes ſanctos, qui per triplicem ſtatum diſtinguuntur, ſicut & omnes qui ſunt in eccleſia militante, aut enim fuerunt, uel ſunt in ſtatu coniugali, qui per Petrum, aut in ſtatu continentiæ aut uiduali, qui per Andræam, qui ſecũdũ Chryſoſtomum creditur in viduali ſtatu fuiſſe, aut in ſtatu virginali, qui per Paulũ deſignatur, ad quem ſtatum etiam Angeli reducuntur, quia uirginitas eſt ſoror Angelorum, & de beata Maria etiam fit mentio, tanquam de porta miſericordiæ. ¶ Poſtremò nota quod poſt ſecretam tria dicũtur ad myſterium conſecrationis corporis Domini perficiendum, videlicet Præceptis ſalutaribus, & oratio dominica, & hęc oratio, Libera nos quæſumus, & hoc propter tres dies, quibus domini corpus iacuit in ſepulchro, ſiue propter triplicem legẽ, ſcilicet naturalem, Moſaicam, & euangelicã.

S V M M A.

1 *Patenam tradit ſacerdoti diaconus, ſinita oratione dominica.*
2 *Patena cur ſe ſignet ſacerdos.*
3 *Sacerdotis manum ſeu humerũ dextrũ diaconus oſculatur. Et quare id.*
4 *Patenam ad quid oſculetur ſacerdos.*

De reſumptione Patenæ. Cap. 50.

QVIA poſt paſſionis triſtitiã ad reſurrectionis gaudium peruenitur. Iuxta illud, Ad veſperũ demorabitur fletus, & ad matutinũ lætitia, ideo ſubdiaconus interea dum chorus reſpondet, ſed libera nos *Pſ. 29.*

1 nos à malo, accedẽs † ad diaconum, tradit illi patenam inuolutam, diaconus verò illam recipiens eam reuelat, & reuelatam repreſentat, & tradit ſacerdoti oſculando illius manum, aut humerum dextrum. Sacerdos verò cum ea ſignum ſanctæ crucis ſibi facit in facie, & eandem poſtmodum oſculatur. Hi quidem tam numero quàm obſequio ſanctas illas mulieris ſignificant
Mat. 12. de quibus narrat Euangeliſta Matthęus, quod veſpere ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati, venit Maria, & altera Maria videre ſepulchrum, præſentãtes patenam, ideſt cor patẽs latitudine charitatis in obſequium ſepulturæ. Iuxta, quod legitur, quod mulieris emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum, & valde mane vna ſabbatorum, veniunt ad monumentũ orto iam ſole, & dicebãt adinuicem, quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumẽti? Acceſſus igitur diaconi, qui Marias ſignificat in tradendo patenam, ſignificat illud, quod Mariæ uenerunt videre ſepul-
Io. 20. chrum, & reſurrectionem Chriſti late credentes eam Apoſtolis nuntiauerunt, qui demum Domino ſuæ fidei latitudinẽ obtulerũt, & ideo de manu diaconi patenã ideſt, latitudinem charitatis accipit ſacerdos, ideſt, Chriſtꝰ acceptat. Vel ꝓ ſubdiaconum intelligitur Nicodemus, qui etiã late credidit & obſequium exhibũt. Saluatori. Quod verò patena prius inuoluta dehinc reuelata ad altare deportatur, hic eſt Moſes de ſiſcella ad regiam perductus domum. Exod. 2. Lex quidem, quę latuit, ſed cognitis myſteriis ab eccleſia exaltata ad Chriſtum aſcendere de Aegypto docens.

2 ¶ Quod verò ſacerdos † ſuper patena ſibi à miniſtris oblatam ſignum crucis facit, repreſentat illud, quod in Matthæo legitur, quod principes ſacerdotum, & Phariſæi ſignauerunt lapidem cum cuſtodibus. ſed nec ratio iſta, nec ſignum ſanctæ crucis neceſſitatis ſunt. Item, quod patenam oblatam recipit, ſignificat, quod Chriſtus omnes ad ſed ex charitate redeuntes cum deſiderio recipit, quod etiam ex eo patet, quod ſtatim Mariæ perſeueranti & aliis comparuit. De hoc etiam dictum eſt ſub ti. de oblatione ſacerdotis. Poſt traditã diacono patenam, ſubdiaconus manipulam, qui patenam tenuerat inuolutam, plicatã non ſup. pallam altaris, ſed alibi deponit, in quo ſignificatur illud, quod legitur Io. 20 quia Petrus in monumentum intrans vidit ſudarium, quod ſuper caput Chriſti fuerat, non cum linteaminibus poſitum, licet ſeparatim in vnum locũ inuolutum. 3 † Diaconus autem manum, ſeu humerum dextrum ſacerdotis oſculatur, ad notãdũ, quod ipſe vult eſſe ſocius in paſſione, vt ſocius ſit in regno extra de ſepulc. cap. 1. ſecundum quod dicit Apoſtolus. Si compatimur, & conregnabimus. ¶ Rurſus ꝙ oſculetur dextrum illius humerũ, ſignificat, ꝙ Deũ hic videre non poſſumus, niſi per ſpeculũ & in ænigmate, in futuro vero uidebimus eũ, ſicuti eſt, quia vero crucifixus ardenti deſiderio quærebatur, iuxta quod Angelus inquit mulieribus, ſcio, 1. Io. 3.
quia Ieſum queritis crucifixum idcirco cũ Mat. 28
patena ſignatur crux in facie ſacerdotis, ĩ qua maxime vires animæ uigent, & vt hoc ſigno munitus poſſit Dei ſeruitiũ ſine impedimento conſumare; ſatimque ſacerdos oſculatur patenam, oſtendẽs, quod Chriſtus conſeſtim impleuit deſiderium mulierum. Mox enim occurrit illis dicẽs, Mat. 28
auete, quæ procidentes tenuerunt pẽdes eius, & adorauerũt. Nec eſt dubium, quin pedes eius fuerint oſculæ de hoc ſub titulo de oſculo pacis dicetur. Oſculatur etiam patenam, quaſi petens à Deo pacem corporis & animę. Oratur etiam pro pace temporali, quod ſit ſpecialiter in quibuſdam eccleſiis, oſculum etiam huiuſmodi charitatem ſignificat, prout dicetur ibidẽ

¶ † Rurſus ideo ſe ſignat cum patena, 4
& oſculatur poſt illam, ad notandum, quòd ſi per paſſionem filii reconciliamur Deo patri, erimus & hæredes regni cœleſtis, uel ſignum crucis cum oſculo ſignificat glorificationem Chriſti in cruce cum charitate. Quidã ẽt cum patena ſe ſignãt ante pectus, per quod ſignificatur ſyncera affectio, quę per partes corporis & cordis in ſacra ſcriptura ſignificatur. Quidã autem prius oſculantur patenam, cum dicũt Da propitius pacem, & poſtea cum oſculata patena in vltima clauſula, ſcilicet ab omni perturbatione ſecuri, ſe ſignãt, qa per crucem, & hoc ſacrificium & odorem eius omnia in cœlis, & in terris pacificata denuntiant. Quidam quoque conſequen-

quenter oſculatur ſumitatem, & pedem calicis.quod oſculum prætendit intimum effectum ad monumentum, ſeu ſepulturã Cor.10. Chriſti:exemplo Magdalenæ, quæ ex affectu ſtabat ad monumẽtum foris plorãs vt dicitur in Ioanne. Oſculũ quoq; pedis calicis ſignificat oſculum pedum Chriſti: de quo iam dictum eſt.Aliqui etiam cum patena ſummitatem latus, & pedẽ calicis tangunt, quod ſimiliter ex affectu intimo faciunt,quaſi totũ monumentum amplectentes, quod per calicem & patenam repreſentatur: hoc enim proprium eſt feruenter amantium, quod non ſatiantur di lectum ex omni parte corporis ſui tangere,& etiam res dilecti,quod maxime oſtẽdit Magdalena, quæ à monumento non recedebat. Tactus quoque cum patena in ſummitate,& latere,& pede calicis,ſignificat tres cruciatus Domini,ſcilicet in capite,in latere,& in pedibus.

S V M M A.

1 *Hoſtiæ fractio quom dofieri debeat.& n.2.8.10. 11.12.13.15.16.18.19.*
4 *Hoſtiæ fractio ad quid fiat.*
5 *Hoſtia primo per medium frãgitur, & quare idipſum.*
6 *Hoſtiæ altera dimidietas cur iterum diuidatur.*
7 *Hoſtiæ particula poſt ſubdiuiſionem remanens in ſiniſtra, cur coniungatur parti per patenam poſitæ.*
9 *Beatorum tres ordines.*
14 *Sacerdos cur dicit i miſſa ſub fractione hoſtiæ,Pax domini ſit ſemp vobiſcũ*
17 *Hoſtiæ particula cur mittat i ſanguinẽ*
20 *Hoſtia cur diuidatur in tres partes.*
21 *Hoſtiæ tres partes qd ſignificẽt.n.22*
23 *Benedictio ſolennis cur dct ab epiſc.In miſſa uero pro defunctis minus.n.24*

De fractione Hoſtiæ. Cap. 51.

FINITA oratione præmiſſa ſcilicet Libera nos, & præſumpta patena, diaconus diſcooperit calice, inde remouens corporale, & ſuper calicem ſedulo intuetur. Deinde ſacerdos intendens ſuper hoſtiam † frangere, ipſam de altari leuat, ſupponens illi patenam: & ſuper hora eius collocat, inde tollens eã ſuper calice per mediũ frangit,dicens:Per eundem Dominũ noſtrũ.Et in quibuſdã eccleſiis parte, quæ poſt fractionem in dextra manu remanſit,ponit ſuper patenam, dicẽ lo,q̃ uiuit,&c. Partem uero, quæ in ſiniſtra remanſit, iterum per medium frãgit,& particulã; quæ poſt ſubdiuiſionem in ſiniſtra manu remanſit,coniungit parti prius ſup patenam poſitæ,dicendo,in vnitate ſancti Spiritus &c. Alterã uero particulã in dextra remanentem tenet ſuper os calicis, cũ duobus digitis, ſcilicet cum police & indice, & erecto calice ſimul & ipſa particula parum cum ambabus manibus eleuatis alta uoce dicens.Per omnia ſecula ſeculorũ. quo dicto, calicem ſimul cum hoſtia deponit proferẽs. Pax Domini ſit ſemper vobiſcum,& hoc dicendo, producit ter ſignum crucis ſuper calicem, cum dicta hoſtiæ particula, deinde mittit particulam illam in calicem,dicens. Fiat cõmiſtio corporis &c. & poſtea per epiſcopum datur benedictio ſolennis.De ſingulis igitur eſt videndum, & primo quare diaconus diſcooperit calicem, & in eum diſcoopertũ intuetur. ¶ Circa quod dicendum eſt, quod os calicis in hoc loco oſtium ſignificat monumenti, de quo diaconus corporale remouet, & in eo ſedulo intuetur,ſignificans quod Angelus Domini lapidem ab oſtio monumenti reuoluit & linteamen amouit, & in ſepulchro diligenter aſperxit. ¶ Secundo uidendum eſt, quare ſacerdos hoſtiam ſuper patenam locat, & inde eam tollens ſuper calicem frangit. Circa quod dicendum eſt, quod per calicem Chriſti paſſio, uel etiam æternæ beatitudinis fruitio deſignatur. unde Pſal. Et calix meus inebrians quam præclarus eſt, & iteram, inebriabunturab ubertate domus tuæ &c. Per paternæ rotunditatẽ bonorum operum perfectio ſignificatur; ſacerdos ergo volens hoſtiam † frangere,primo eam ſuper patenam locat. ut inde illã tollens ſuper calicẽ frangat, ad ſignificandum,quod nemo paſſionibus mũdi meritorie ualeat exponi, uel etiam ad æternæ beatitudinis fruitionem admitti,niſi prius in bonorum operũ perfectione fuerit ſolidatus

ſolidatus:vnde Apoſtolus ad Ephe. 6. Accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die mala, & in omnibus perfectè ſtare.

3 ¶Ad hoc patenaꝫ hoſtiæ ſupponitur,& ſuper calicem frangitur, ad ſignificandum, quòd Chriſtus ex latitudine charitatis p̃ patenæ diſpoſitionẽ ſignificatæ, ſe ſupponit paſſioni.Rurſus ſuper calicem frangitur,ne minutiæ ſpargantur.ſed in eius cõcauitate cautè recipiantur.Alibi tamẽ ſup patenam poſtea frangitur, vt ipſe panis viuus,qui deſcendit,fractus pro nobis in ara crucis rememoretur. Alibi quoque hoſtia
Ioan. 6. comedenda de altari tollitur: nam in vetri teſtamento ſacerdos panes propoſitionis de altari ſublatos comedebat, prout dictum eſt ſub tit. de oblatione ſacerdotis.

4 ¶Tertiò videndum eſt quare hoſtiaꝫ frangitur: & quidem: quia in lege iubebatur ſimilago fruſtatim offerri, ſed & Redemptor noſter benedixit panem & fregit fractumque diſcipulis diſtribuit, & ideo ſacerdos & legem & Chriſtum ſequens panem ſacroſanctum in tres partes.partitur, vt in fractione panis Dominum agnoſcamus, ſicut & illi duo diſcipuli Dominum cognouerunt, quibus ipſe reſurrectionis die euntibus in Emaus apparuit. Dũ enim
Mat.26. ſicut ait Proſper de conſecratione diſt.2.
Luc. 24. frangitur hoſtia & ſanguis in ora fidelium infunditur, imolatio corporis Chriſti in cruce, & effuſio ſanguinis eius de latere

5 deſignatur. ¶ Quartò, quare per † medium hoſtia frangitur ? Circa quod notandum eſt, quòd in duas medietates frãgitur, iuxta duplicem prædeſtinatorum ſtatum ſcilicet æternæ gloriæ, & temporalis miſeriæ, ideoque una medietas ſubdiuiditur in duas partes quarum vna eſt de prædeſtinatis, qui purgantur in purgatorio,alia pro illis, qui adhuc viuunt in hoc mundo caduco, prout infrà dicetur. ¶Quintò, quare pars hoſtiæ poſt fractionem in manu dextra remanens potius ponitur ſuper patenam, quàm quæ in manu ſiniſtra remanſit? & quidem pars ipſa, quæ in dextra manu remanſit, deſignat, prædeſtinatos, qui iã ſunt in gloria, & iã tenet illam rectitudinem, cui nulla rectitudo admiſceri poterit, & ideo merito in parte dextra tenetur. Altera verò pars deſignat illos prædeſtinatos, qui adhuc ſunt in temporali miſeria, vbi multa obliqua, & pauca recta inueniuntur, quare meritò in ſiniſtra tenetur.Illa igitur, quæ eſt in dextra,cum diuidenda non ſit, vt iam dicetur,ſuper patenam deponitur, quæ verò eſt in ſiniſtra,cum diuidenda ſit,non deponitur, ſed diuidenda retinetur. ¶Sextò, quare pars† quæ in ſiniſtra remanſit, iterum ſubdiuiditur? Ad quod dicẽdum eſt, quòd illi, qui ſunt in gloria, vniformem ſtatũ tenent, & vna beatitudine fruuntur, ideo pars in dextra manu retenta, & ſup patenam collocata,quæ illos,vt præmiſsũ eſt,ſignat,non frangitur,ſed illi, qui ſunt in temporali miſeria, in ſtatu, & miſeria, ſunt diuiſi. Nam alius eſt ſtatus miſeriarum eorum,qui adhuc viuunt in corpore, & alius eſt eorum,qui purgantur in purgatorio igne, ideo pars, quæ in ſiniſtra tenetur, illos ſignificans,diuidi debet.

¶Septimò,quare † particula poſt diuiſionem remanens in ſiniſtra coniungitur parti ſuper patenã prius poſitæ? Ad quod dicendum eſt,q̃ ſecundùm Aug. Deus duas habet manus,ſcilicet dextrã, qua miſeretur,& ſiniſtram,qua punit illos, qui ſunt in purgatorio,inquantum ibi purgantur, reſpondet ſola punitio, & ideo particula, quæ in ſiniſtra tenetur,illos figurat,Hi verò,qui ſunt adhuc in præſenti uita, in qua eſt ſtatus merendi, conſequi poſſunt miſericordiam, & ideo ipſi per aliam particulam,quę eſt in dextra,ſignantur.Quia ergo de his, qui ſunt in purgatorio, nullũ eſt dubium,ſicut de illis,qui ſunt in paradiſo,quantũ ad futuram gloriam,ideo meritò particula,quę erat in ſiniſtra, eos deſignans, coniungitur parti prius ſuper patenam poſitæ,quę illos, qui ſunt in paradiſo deſignat, quoniam iſti illis indubitãter ſunt coniungẽdi,de hoc tamẽ aliter infrà dicetur.Sed particula,quæ in dextra parte remanſit, & deſignat eos, qui ſunt in vita præſenti, illi parti, quæ eſt ſuper patenam,non coniungitur, ſed in ſanguinem mittitur, quia illi adhuc egent meritis paſſionis Chriſti,quæ merita proceſſerunt ex effuſione ſanguinis agni immaculati, ex præmiſſa autem duarum partium coniunctione duo reſultant quaſi in modum lunæ cornua connexionem vtriuſque teſtamenti in Chriſti paſſione factam deſignã-

tia. & illa versus calicem porrigenda sunt, quasi sibi incorporent sanguinẽ, sine quo corpus non est. In hac etiam coniunctione representatur, quòd postquam aliqui tam præsentibus quàm futuris præsuris purgati fuerint, ipsi Deo, qui est nostra beatitudo. perfectissima vnione iungentur. ¶† Octauò quare præmissæ duæ partes extra calicem super patenam reseruantur super quo, aiunt quidam, quòd tres 8 partes hostiæ, tres status† beatorum figurant, s. qui sunt in cœlo. qui in purgatorio, & qui in mundo versantur, vt iam dicetur. Per calicem aetem, secundum aliquem respectũ. ipsa æterna fruitio, vt præmissum est, figuratur. Qui ergo tam illi, qui versantur in hoc seculo, quàm illi qui sunt in purgatorio, nondum ad illam fruitionem admissi sunt, ideo ipse duæ partes extra calicem reseruantur, donec sumantur Sed hæc ratio non concordat per omnia cum præmissis, & ideo alia ratio inferius assignatur. Potest etiã dici, quòd duæ hostiæ partes ideo super patenam ponuntur, quoniam si omnes partes super os calicis ambabus manibus tenerentur, multa quidem pericula contingere possent, de facili. n. posset errare, & pars nõ mittenda in calicem mitti, vel propter manuũ tremorem partes possent in calicem cadere. Sacerdos etiam taliter impeditus non posset, quæ incumbunt, liberè expedire, & similia. Alij tamen omnes partes supra os calicis tenent, ne fortè propterillarum deportationem. seu translationem aliqua in de particula cadat, aut remaneat in patena, de quo etiam sub titu. de communica-
10 tione sacerdotis dicetur. ¶† Nonò, quare particulam, quæ remansit in dextra, sacerdos super calicis tenet. Ad quod dicendum est, quòd particula ipsa, vt præmissum est, representat illos, qui adhuc in corpore viuentes indigent misericordia Dei, siue predictis meritis passionis Christi & sanguinis eius effussionis præcedentibus. Tenetur ergo ipsa particula supra os calicis, respectu directo ad sanguinem, vt detur intelligi intentio, nec non expectatio, & consideratio viuentium, quò ad merita & passionem Christi, q̃ tenetur cũ pollice per quem vigor virtutis, & cum indice, per quem mentis discretio significatur: ad ostendendum, quòd cum fidei vigore, & mentis discretione hæc consideranda, & expectanda sunt. Vel cum duobus digitis tenetur, ad designandum duplicem naturam, quæ fuit in corpore Christi, diuinam scilicet, & humanam. Et coniungitur sanguini ad ostendendum, quòd qui dignè & cum fide, merita, & passionem Christi considerant, & expectant, eius passione & meritis iuuantur. ¶ Decimò, quare 11 † sacerdos dicturus. Per omnia secula seculorum se erigit? Et est dicendum, quòd cum ipse petere velit perpetuam existentiam Domini nobiscum, & omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum sit. 1. quæst. 2. quàm pio. meritò ad Deum se tunc corpore & mente erigit, sperans se accepturum, quod petit. ¶†Vndecimò, quare verba ipsa proferens vocem 12 suam exaltat, & parum calicem eleuat. Super quo dicendum est, quod sacerdos Christi vicarius, hostia, vt præmissum est, fracta, mox pacem annunciaturus, vocem exaltat, vt populos pacem desiderans, hoc intelligens dicat. Amen. 38. distinct. sedulo. & calicem parum ab altari eleuando ostendit, quòd Christus, qui per passionem, quæ per calicem designatur, descenderat, eleuatus per resurrectionem à mortuis, pacem postmodum discipulis timentibus nunciauit. dicens eis: Pax vobis Potest etiam dici, quod quemadmodum præmissum est, particula, quæ super os calicis tenetur representat viuentes, & credentes & expectantes iuuari meritis passionis, & effussionis sanguinis Christi Sed, vt credamus duo, primum, scilicet Christum verum fuisse Deum, & sanguinem & corpus nunquam fuisse à diuinitate separata. Secundum, Christum fuisse verum hominem, & corpus verum, & sanguinem verum dicta non consequimur. propter hoc ergo calicem. & dictam particulam parũ simul eleuat, vt ostendat, q̃ firmiter credimus primum, & eam statim deponit, vt ostendat, quòd etiam eodem modo credimus secundum. ¶† Duodecimò, quare di- 13 cta eleuatio, & depositio fit cum vtraq; manu, & non cum altera tantum? Ad quod dicendum. q̃ hoc fit, vt per hoc detur intelligi, q̃ sicut præmissa duo credit intellectu, ita amat & appetit affectu, & toto co-

natu. Fit etiam hoc modo, vt securius & 14 decentius. ¶† Decimotertiò, quare mox dicat altiori voce, Pax Dñi &c. Et quidé, quia non solum per signa, verum etiã per verba resurrectionis est gaudium exprimendum, ideo sacerdos per letitiam de resurrectione habitam procedens, statim de posito calice altiori voce dicit. Pax Domi- *Ioan. 20* ni sit semper vobiscũ representans q̃ vna sabbatorum Iesus, postquã surrexit à mortuis, stãs in medio discipulorum dixit eis. Pax vobis, & iterum: Pax vobis. Io. 20. qua si dicat, Do vobis pacem pectoris in via, & pacem æternitatis in patria. Idem ergo *Apoc. 1.* innuit sacerdos dicens, Pax Domini, i. pax pectoris sit semper vobiscum, i. in præsenti hic, & pax æternitatis in futuro. Hæc quidem pax est illa, quæ tunc iustis data est, quando anima Christi in infernũ descendens, inde oẽs fideles eduxit, abstergens oẽm lachrymam ab oculis eorum, vt amplius non sit eis dolor, sed pax, quia cũ eo viuãt in æternum, vel illa, quæ data est corporis Christi, quando anima eius ad corpus rediit, vt sicut nunquam anima tur bata est pro corporis morte, ita nec ipsum corpus vlterius de sua mutatione turbetur, sed vtraque pace fruatur & semper de æterna beatitudine lætetur. ¶† Decimo- 15 quartò, quare dicendo pax Domini &c. facit signum crucis supra sanguinem cum dicta hostiæ particulã: Ad hoc dicendũ est, quòd tres cruces significant triduum, quo Christus fuit in sepulchro, vel quòd tres mulieres quærebant Christum crucifixũ ad ostium monumenti, vndé illud, Quem quæritis viuentem cum mortuis?

16 ¶† Decimoquintò, quare dicto. Pax Do- *Luc. 24.* mini &c. chorus respondet? Et cum spiritu tuo, & quidem hoc dicendo, optat pacem ipsi sacerdoti, & petit etiam pacẽ sibi dari, & vt dignus sit illam reripere, præ dicit ter Agnus Dei. Veruntamen Papæ celebrãti in ecclesia S. Mariæ maioris in vrbe, & dicenti, Pax Domini respondetur, prout in 6. parte sub ti. de Pascha dicetur.

17 ¶ Decimosextò, quare† dicta hostiæ particula immittitur in sanguinem? Nempè fit hæc cõmistio. Primò, ad notandũ, q̃ Christi corpus non fuit sine sanguine, nec sanguis sine corpore. Secundò, ad designandum, q̃ vnum sacramentum conficitur ex speciebus panis & vini. Tertiò, corporis & sanguinis post trinum crucis signum permistio est animæ ad corpus reditio. Omnibus enim in cœlo & in terra pacificatis virtus Trinitatis animam crucifixi reduxit ad carnem, ne dere linqueret animam eius in inferno, nec daret carnẽ eius videre corruptionem. Iuxta quod ipse dicit in Ps. Egò dormiui, & somnũ cepi, exurexi, quia Dominus suscepit me. significat *Psal. 15.* ergo vnitatem & animæ & carnis, quæ in *Psal. 3.* resurrectione Christi denuo sunt vnitæ. Nam, vt præmissum est, panis ad carnem, & vinum refertur ad sanguinem, quia secundum Philosophum in sanguine est sedes animæ. 3. 3. q. 2. Moses, de hoc etiã subtit. de oblatione dictum est. ¶ Decimoseptimò, quando immissio† sit facienda, & 18 quidem aliqui infundunt particulam ipsam in calicem, postquam dicunt, Pax domini &c. quoniam manifestum est, pacem datam esse hominibus bonæ voluntatis, per resurrectionem, quam verba ipsa significant. Alij verò dicto. Pax Domini &c. & dicto etiam prius, Agnus Dei &c. demum immittunt ipsam in sanguinem, vt eorum oratio efficacior sit pro eo, quòd tenentes eam in manibus, dum dicunt, Agnus Dei &c. oculo corporali & mentali & reuerenter intuentur. Tertij verò eã immittunt dicunt, Da nobis pacem. Cùm enim ter dicatur, Agnus Dei, & in primis duabus vicibus dicatur, miserere nobis. in primo dicitur, miserere nobis, quantũ ad animam, quæ maximè fundatur in sanguine. In secũdo, quantum ad carnem, patet, quòd ista duplex oratio diuisim dicitur, & ideo illa pars hostiæ, per quam caro significatur, & sanguis, per quem anima intelligitur, non debent coniungi, dum illis duabus vicibus dicitur. Agnus Dei, sed solum in fine tertij Agnus Dei. vbi repetitur, Pax. secundùm vtrunque, scilicet, secundùm corpus, & secundum animam. Ipse enim lauit nos à peccatis nostris in san- 19 guine suo. † Quarti rectius & vsitatius *Apoc. 1.* agunt, quoniã dicto Pax Domini & priusquam dicant Agnus Dei &c. immittunt, certum est autem, quòd Agnus Dei post salutationem representat illud, quod Dominus fecit, postquam discipulos visitauit, quando videlicet dedit eis potestatem *Ioã. 20.*

dimittendi peccata,& ideo sacerdos illud representans, post immissionem particulæ hostiæ in sanguine dicit Agnus Dei,qui tollis peccata mundi, miserere nobis, ad designandum,quòd sicut ipse corpus sanguini coniungit,ita nos coniunctos eidem sanguini seu meritis ex eius effusione procedentibus sua pietate à peccatis emundet. Et immittendo dicit verba illa. Fiat cōmistio corporis &c.quæ verba referēda sunt ad species panis & vini,qbus corpus Christi & sanguis cōtinetur.Dicunt aūt Agnus Dei calici etiā cooperto, ad notandum q̄ Christus in domo, ostijs clausis,dedit Apostolis potestatem dimittendi peccata.

20 ¶ Decimooctauò, quare fiunt† tres partes? Ad quod dicēdum est, q̄ frangitur in tres partes. Primò in memoriā Trinitatis. Secundò, in memoriam triplicis status Christi.Primus fuit in hominibus manens. Secundus fuit mortuus in sepulchro iacens. Tertius est immortalis, in cælo existens. Tertiò verò,in memoria & signū, q̄ Christus passus fuit in triplici parte sui,i.in pedibus,in manibus,& in latere. Quartò,in signū,q̄ tres sunt partes mysticī corporis, prima est in cœlo,siue in patria,s.ecclesia triumphans,secunda est in terra,s.ecclesia militans,tertia est in purgatorio,& hæc dicitur purgans. Quinto in typum triū personarum euntium in Emaus,scilicet Christi & Cleophæ, & vt quidā dicunt, Lucæ. Luc. 24.

21 ¶ Decimononò,q̄d partes ipsę significent, videndum † restat, & quidem primum secundum Gelasium Papam pars in calice posita significat corpus Christi, q̄ de virgine traxit, pars sicca comesta significat omnes fideles, pars reseruata vsque in finem missæ, secundùm antiquum ecclesiæ Romanæ morem pro ministris, vel infirmis significat oēs mortuos. Secunda pars in calicem posita significat ecclesiam militantem,pars reseruata,eos,qui sunt in purgatorio.Tertiò Sergius Papa de consec.distin.2.triforme ita dicit, Triforme est corpus Domini, pars oblata in calicæ missæ, corpus Christi, quod iam resurrexit monstrat pars à sacerdote comesta, ambulantem adhuc super terram, pars in altari vsque ad missæ finem remanēs corpus Christi.Vel secundum alios, corpus fidelium latens in sepulchro, hæ pars remanet in altari vsque ad finem missæ, quia vsque in finem seculi corpora sanctorū in sepulchris erunt,sed quòd pars vsque in finem missæ reseruetur, non est in vsu. Quarto etiam modo potest hoc mysterium explicari. est enim corpus Christi vniuersalis ecclesia,s. cum membris,iuxta illud Apost. Vnus panis,& vnum corpus,multi sumus. Et inueniuntur in isto corpore, quasi tres partes, ex quibus totum consistit. vna pars est ipsum caput,videlicet Christus, qui caput est & pars corporis, altera pars sunt illi, quorum corpora requiescunt in tumulis. & animæ,quæ regnant cū Christo,& sunt quasi simul iunctæ.Hæ duæ partes, caput, scilicet & hæc corporis pars altera, sicut scriptum est.Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Propterea in altari super patenam duæ partes coniunctæ extra calicem reseruantur,quasi extra passionē,quæ per calicē designatur. Christus enim resurgens à mortuis,iam nō moritur, mors illi vltra non dominabitur, & qui cum ipso sunt sancti,non esurient,neque sitient amplius, non cadet super illos sol,neque vllus æstus, quoniam priora trā sierunt.Tertia pars in calice ponitur,significans sanctos,qui adhuc in mundo viuūt, passionēsq; passuri sunt, donec de hac vita migrantes ad caput suum transeant, vbi nec moriantur amplius, nec vllatenus patiantur,vnde versus; Tres† partes factæ de Christi corpore signant. Prima suam carnem sanctosq; Secunda sepulto. Tertia viuētes; hæc est in sanguine tincta. Martyrij calicē gustā in carne fideles. Quinto modo secundum magistrum Gulielmū Antisiodoren. pars, quæ in sanguine mittitur, significat viuos. vna illarum, eos qui sunt in purgatorio, alia vero illis, qui sunt in paradiso. Orat enim Ecclesia pro viuis, vt in bono conseruentur, pro eis, qui sunt in purgatorio,vt citius liberentur, & purgentur, pro eis qui in cœlo sunt, vt orent pro nobis. Sextò etiam modo secundùm Augustī,pars in calicem immittitur,vel ponitur,pro non sanctè viuentibus, qui voluuntur in sanguine & in peccatis. Aliæ vero duæ,pro mortuis offeruntur. Vna,pro sanctis,qui iam sunt in requie; & illa est gratiarum actio, quia nihil restat in eis purgandum,altera pro illis animabus,quę licet

1. Cor. 10

Luc. 17.

Ro. 6.

Apoc. 7.

22

licet saluandæ sint, tamē adhuc sunt in pœnis,& ideo pars illa dicitur oblatio. Sanè particula hostiæ in calice dimissa, statim calix cum palla corporali cooperitur,quia Christi corpus de cruce depositum, latuit in sepulchro syndone inuolutum, quæ per ipsam pallam significatur. ¶ Vigesimo loco videndum est,quare nunc solennis† benedictio datur.Et quidem hoc loco, scilicet ante pacem solennis episcopalis benedictio datur ad notandum, q̄ pacem nullatenus habere possumus.nisi Dominus noster Iesus Christus præueniat nos in benedictionibus dulcedinis, quæ sunt benedictiones gratiæ ipsius, quia secundum Psal. Domini est salus, & super populum suū benedictio sua. Dum autem episcopus se ad populum benedicendum conuertit,populus reuerenter genuflectit, quasi ipso facto dicat,Benedicat nos Deus Deus noster, & metuant eum omnes fines terræ,nam ipse est Dominus, qui ad illius inuocationem benedicit.Vnde Psal. Benedixit filiis tuis in te.Et licèt hæc solenniter benedicatur, nihilominus quidam in fine missæ iterum solenniter benedicunt, de qua benedictione ibi dicetur,tum quia postquam Dominus salutauit Apostolos iterum dixit eis, Pax vobis,vt iam dictum est, dicetur sub tit.de pacis osculo, tum quia sicut nō possumus bene incipere, vel pacem acquirere,nisi diuinæ benedictionis gratia præueniat,ita nec in bono proficere, nec in pace finaliter perseuerare, nisi benedictionis suæ gratia subsequatur In † missa verò pro defunctis pontifex solenniter non benedicit, tum quia in ea omnes solennitates cessant,tum quia hæc solennis benedictio fit non solum pro venialium deletione, verumetiā pro populi excitatione, vt in Domini adiutorio confidat, & bene dictum in secula confiteatur,ac defuncti velut absentes excitari nequeunt,licèt possint nostris suffragijs adiuuari, tum quia gaudiū non debet luctui admisceri. Illud autem notādum est,quòd per mortem, & in morte Domini fidelis anima benedictionem percipit. Vnde circa mortis officium ritè diaconus ad eam humiliari inuitat dicēs. humilitate vos ad benedictionem, & statim pontifex benedicit. Quidam asserunt hoc officium nō esse de septē officiis missæ, eo q̄ has benedictiones Romana non inuenit ecclesia: vnde nec vtitur eis, & iō nō hic,sed in fine missæ benedicit.Sed quicunq; inuenerit. rectè in hoc loco ponuntur,vbi Christus ad inferos descendisse representatur,s.,pximè ante resurrectionem cū eductis de carcere æternā tribui benedictionē.Has benedictiones præfigurauit Iacob,qui filijs suis,& Mosesqui filijs Israel, & Christus q̄ discipulis moriēs.benedixit.

Gen. 49. Deut. 1.

23

Psal. 20. Psal. 3.

Psal. 26.

Psal. 147

24

SVMMA.

1 *Agnus Dei cur dicatur.*
2 *Agnus quid significet. Et quare ter dicatur.*
3 *Christus ad tria venit.*
4 *Pax est quadruplex.*
5 *Requies triplex optatur defunctis.*
6 *Sergius Papa.*

De Agnus Dei. Cap. 52.

VIA Iesus statim, vt salutauit Apostolos, vt iā præmissum est, dedit eis potestatem remittendi peccata, dicens, Quorū remiseritis peccata, remittūtur,& † quorū retineritis,retēta sunt.Io.20. idcirco chorus clamat ad Deū & postulat,Agn⁹ Dei,q̄ tollis peccata mūdi,miserere nobis. Siquidē Ioan.videns Iesum ambulātem dixit, Ecce agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi. Quare autem eum vocauerit agnum determinat subdens, qui tollit, idest, qui venit, vt tollat peccata mundi, quia pro peccatis tollendis pascha nostrum immolatus est Christus. Nempe in vete. testa. offerebatur agnus pro peccatis populi,& in nouo testa. Christus obtulit seipsum Deo patri,vt humanum genus liberaret, & lauaret à peccatis in sanguine suo. Meritò ergo,dum corpus & sanguis Domini sumitur,Agnus Dei cantatur,vt omnes credamus, quia ipsius agnus corpus & sanguis tunc sumitur, qui peccata mundi moriendo tulit, & vitam æternam nobis resurgendo donauit Iesus Christus Dominus noster, & vt oremus ipsum unusquisq; in

1

Ioan. 1.

Apoc. 1.

desistere misereri nobis, qui in passione mi
2 sertus est nosti.† Ἀγνος, autem Græcè, Latinè purus & castus, dicitur, quòd sit hostia pura, & immolationi apta.* quia ipse verus agnus sola pietate sua se obtulit hostiam pro nobis, & nos redemit. Dicitur etiam agnus ab innocentia, quia agnus nec hominibus, nec bestijs nocet. In præmissis ergo verbis, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. est quædam deprecatio, vt videlicet innocētis agni misericordia peccata irruentia & subitanea auferantur. Tertio modo dicitur agnus, ab agnoscendo, quoniam in magno grege solo balatu matrem agnoscit, sic & Christus in ara crucis donans nobis prius pacē agnouit nos cura, vt iam dictum est. Agnouit etiā patrem obedictia. Iuxta illud Apostoli ad Philip. 2. Factus est obediens vsq; ad mortem. Agnouit etiam matrem cura, quā de ea habuit. Vnde illud Ioan. 20. Ecce mater tua. Ob hoc ergo in altaris imolatione ter dicitur, Agnus Dei: quasi Agne, qui agnouisti patrē, miserere nobis. Agne, qui agnouisti matrem, miserere nobis. Pie, qui redemisti mundum, & qui obtulisti te pro nobis, dona nobis pacem. Vel ideo ter dicitur, vt triforme corpus Domini intelligatur, videlicet ambulans in terra, quiescens in sepulchro, & residēs in cœlo. Potest etiam dici, quòd Christus
3 ad tria venit. Primò vt nos † liberaret à miseria culpæ. Secundò, vt nos redimeret à malo pœnæ. Tertiò, vt nobis daret de plenitudine gratiæ suæ. Quantū ad prima duo, bis dicitur miserere nobis. Quantum ad tertiū, dicitur dona nobis pacem, quæ petitio pacis sequitur statim, postquam Agnus Dei dictum est ter, ad notandum, quòd ex beneuolētia Trinitatis agnus missus est. vnde Esa. Emitte agnum Domine
Esa. 16. Apo. 5. &c. Nam sicut in Apoc. legitur: Christus est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Attende, quia quidam sacerdotes dicūt Agnus Dei. manibus super altare depositis, ostendentes in hoc, quòd ad ea, quæ proferunt tota mente intendunt. Intentio enim propriè per linguam exprimitur, nō per manus, ideoq; loquente lingua, manus quiescunt, quodq; ipsam misericordiā & pacem cœlestem pro populo petunt, non autem terrenam, quod in manuum depositione significatur. Alij verò stans manibus iunctis, parum super altare inclinati, ostendentes in inclinatione humilitatem, quæ in oratione necessaria est, & in manuum coniunctione, vnicam & non variam intentionem. Porrò secundū antiquam conuetudinem scholæ cantorum in ecclesia Romana, quā adhuc ipsa schola obseruat, nullatenus variatur, sed tribus vicibus vniformiter dicitur Christe, miserere nobis, propter tria genera peccatorū, quæ petimus remitti, cogitationis in corde, locutionis in ore, & actionis in opere. Vel in honorem Trinitatis, vel propter tres ordines fidelium in ecclesia, qui sunt Noe, Dauid, & Iob, quos Ezechiel *Ezec. 14* vidit in visione saluandos. Postmodum autem multis, ac varijs ecclesiæ aduersitatibus ingruentibus cœpit ad Dominū de tribulatione clamare, dona nobis pacem, & vt clamor eius facilius audiatur, ideo in ipsa immolationis hora clamat, & hæc varietas non discrepat a consuetudine veter. test. vbi cum secundò reputatur Parce Domine, parce populo tuo, tertiò variatur, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium. Dicamus ergo miserere nobis, *Ioel. 2.* quantum ad animam. Item miserere quantum ad carnem, & dona nobis pacem, quantum ad vtrunq; , vt habeamus pacem pectoris spiritualem, & pacem corporis tē poralem.† Est enim pax peccatorū, pax iustorū, pax tēporis, & pax æternitatis, vnde 4
& ter oratur in missa pro pace, de quo dictum est sub 4. particula canonis, super vero, Diesq; nostros, & quia Deus non dat pacem nisi illis, quorum miseretur, ideo vt timò dicitur, dona nobis pacem. Ecclesia etiam Lateranen. nunquam dicit, dona nobis pacē, sicut nec schola cantorū sequens, vt præmissum est mortē antiquum. Vnde nec valet, nec vera est ratio dicentiū, quòd in ecclesia Lateran. ideo non dicitur dona nobis pacem, quia omnes aliæ ecclesiæ ab illa, quæ primò fuisse dicitur consecrata, sumere debent pacem, non ipsa ab illis. In feria quinta cœnæ Domini, Agnus Dei. ter dicitur, cum, miserere nobis, vt ibi dicetur. ¶ Rursum in missa pro defunctis dicitur bis Agnus Dei, cum, Dona eis requiem, tertio additur, Sempiternam, nec dicitur dona nobis pacem, quia

tunc

tunc imitamur exequias Saluatoris Vltimo ergo agnus Dei tantū adiungitur sempiternam. Super quo notandum est, q̄ pro fidelibus defunctis triplex requies debet
5 optari. †Primò, vt auferatur ab eis pœna, in qua est eis labor, non requies. ¶ Secundò, vt eis gloria animæ conferatur, quia tunc veraciter requiescent in bono desiderato, s. in ipso Deo. ¶ Tertiò, vt dotentur gloria corporis, ne illud vlterius miserijs exponatur. ¶ Prima, non est requies sempiterna, quia pœna sublata adhuc desiderant gloriam: Secunda etiam non est totaliter requies sempiterna, secundùm Aug. ante resurrectionē corporum, semp inest animabus quidā naturalis appetitus resumēdi corpora, quo aliqualiter corpora retardātur, ne totaliter ferantur in Desi. Sed tertia requies cum præmissis est verè requies sempiterna, q̄a aīę, q̄ Deum p̄sentialiter vident resumptis corporibus in ipsa vlterius, & ęternaliter & p̄fectissimè requiescent, ideoque solum in tertia vice, & non in duabus præcedentibus congruit di
6 cere, requiem sempiternā. Sergius † Papa Primus cōstituit agnus Dei inter communionem ter à clero & populo decantari.

ADNOTATIO.

* Apta.] ἀγνὸς verbum est æquiuocum. Præter enim hic datam significationē, est vitex, genus arboris, quia vitæ omnes ornabantur Athenis in festo Palladis. Sed prior significatio aptissima, est huic loco. N. Doar.

SVMMA.

1 *Pax, quæ datur in missa, quid significet Et vnde id præsignatum, nu. 4. Et cur non in missa pro defunctis, nu. 8.*
2 *Christiani in primitiua ecclesia quotidie communicabant, paulo post omni Dominica tandem aliquando rarius.*
3 *Populus cur se osculetur in missa, & nu. 5. 6. 7 Mulieres non, & quid ita nu 9.*
10 *Osculum quatuor sacramenta significat.*
11 *Episcopus solenniter celebrans quoties osculetur. & quos.*
12 *Episcopus bis Codicem osculatur.*
13 *Papa in septem locis osculum accipi.*

De Pacis Osculo. Cap. 53.

POSTQVAM Dominus salutauit Apostolos, vt præmissum est, iterum dixit eis. Pax vobis, ostendēs, q̄ non solū debemus pacē habere in ore, verùm ét in pectore, ne simus ex illis, qui loquūtur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, ideoq; cum hæc dixisset Apostolis, in
Psal. 25 sufflauit in illos, & dixit Accipite Spiritū- 1
sanctum, ad quod designādum vtiq; sacerdos facta † commistione, & finita oratione accipit in quibusdam ecclesijs pacē ab Eu charistia, siue ab ipso corpore Domini, vel *Ioan. 20* secundùm alios, ab ipso sepulchro, i. calice, vel altari, & mox præbet oris osculū ministro, s. diacono. Qui ab ipso corpore accipiunt, hoc faciunt in signum, q̄ pax spiritualis à Christo data est humano generi. Alij etiam idem signant. Diaconus verò dat pacem alijs, & alij inter se in signum, q̄ omnes debēt pacem habere, præsertim filij ecclesiæ. Ipse verò diaconus pacem a sacerdote accipiens, reuerenter se inclinat,, & pectus osculatur ipsius: secundùm morem quarundam ecclesiarum, & plane tam extendit, vt per pacis osculum, & per planetæ extensionem charitas extendenda mōstretur, quam per planctam in parte 3. diximus designari. Quia ergo charitas Dei, diffunditur in cordibus nostris *Rom. 5.* per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ideoque pacis osculum per vniuersos fideles in ecclesia diffunditur. Nam Apostolus admonet. Salutate vos inuicē in osculo sancto. ¶ Rursus, q̄ sacerdos † pacem 2
populo tribuit, p̄figuratum fuit à Iosue, qui hostibus superatis terram obtinuit, quā per sortē diuisit, & in pace posīedit, & Christus resurgēs, diabolo superato, pacē & dona dedit hominibus, Pontifex verò primò dat pacem ministro, qui prius erat à sinistris, sed pacē recepturus accedit ad dexteram eius, per quam signatur populus Gentilis, qui primus in pace transiuit à sinistra infidelitatis ad dextram fidei, & æternitatis, & per hunc pax ad populum descēdit. ¶ Cęterum in primitiua ec-

3 clesia omnes,qui † celebrationi missarum intererant,singulis diebus cõmunicare solebant,eo quòd Apostoli omnes de calice biberunt, Domino dicente, Bibite ex hoc omnes.de consec.distin.2.non iste. Offerebant. n. magnum panem, & omnibus sufficientem,qđ adhuc Græci seruare dicuntur.Sed excrescente fidelium multitudine, traditur institutum,vt tantum diebus dominicis communicarent. ea. dist.quotidie de quo dictum est sub septima particula canonis super verbo: Hoc quotiescunque Postmodum antè, quia nec dignè hoc potuit obseruari, tertia secuta est institutio, vt ter saltem in anno quilibet Christianus acciperet Eucharistiam ea.dist. & si nõ frequentius. uel hodie ad minus in Pascha extrà de pœnitentia & remissione. omnis. hoc inuento remedio, vt videlicet pro eo. quòd singulis diebus communicabatur, singulis diebus osculum pacis daretur, pro ministerio vnitatis, quod sacerdos dans ministerio dicit in quibusdam locis. Sumite uinculum pacis,& dilectionis.ut apti sitis sacrosanctis mysterijs.quasi dicat. Sumite ex hoc omnes, & diuidite inter uos, & pro communione. quæ singulis diebus dominicis fieri solebat, daretur in diebus dominicis pacis benedictus sanctè communionis vicarius, qui & εὐλογία dicitur.Sed & loco quotidianæ communionis, in quadragesima dicitur in fine missæ oratio super populum,cui prædicitur.Humiliate capita uestra Deo. Sanè populus sese in missa osculatur. ¶ † Primò, quia cùm, sicut præmissum est, per imolationem hostiæ salutaris dimissis, peccatis reconciliemur altissimo,rectè pacis obsculum dari decreuit ecclesia, cùm pro peccatis imolatur hostia salutaris: Homines igitur osculum, id est pacis signum sibi inuicem dant,vt ostendant se coniunctos esse in corpore Christi per quem facta est pax in cœlo & in terra. ¶ † Secundò Innoc. Primus, qui osculum in ecclesia dari decreuit, quod etiam Leo Papa II.primò statuerat de consec.distin.2.pacem,ita dicit: Pacem asseritis ante cõfecta,ideſt,cõsecrata mysteria, quosdam populus impetrare, vel sibi inter se sacerdotes tradere eum post omnia, ideſt, post consecrationem quæ aperire non debeo,ideſt, non possum, pax sit necessario, ideſt, causa mysterij inducenda,per quam, ideſt, quia per eam constat, populum ad omnia, quæ in mysterii aguntur, ac in ecclesia celebrantur, præbuisse cõsensum, ac finita esse pacis concludẽtis,ideſt, determinantis signaculo demonstratur. ¶ Tertiò, ideo se † populus inuicem osculatur, 6
quia Domini sui gratiam, & Angelorum cõcordiam per mortem eius se promeruisse gratulatur. ¶ Quartò;quia in osculo caro carni,& spiritus spiritui iungitur,vt nos qui carnis propagine de Adam coniungimur, etiam charitatis uinculo connectamur,qui ergo se odientes osculantur,Iudæ proditoris osculum imitantur. ¶ Quintò, propter præceptum† Apostoli,de quo præmissum est. ¶ Rursus ideo prius, quàm cõmunicemus,pacem damus,vt inter nos esse cõcordiam ostendamus,& cum illa corpus Domini sumamus, sine qua munera nostra non recipiuntur à Deo. ¶ † In missa verò pro defunctis pax non datur, quia fideles animæ iam non sunt, ne vlterius erunt in turbatione huius mundi, sed quiescunt iam in Domino,vnde non est eis uecessarium pacis osculum, quod est pacis & concordiæ signum, & ideo in missa illa non dicitur oratio illa, Domine Iesu Christe qui dedisti Apostolis tuis pacẽ &c. nec sacerdos recipit pacem ab altari. De hoc dicetur in sexta parte sub titu. de officio mortuorum.Hinc est quòd etiã inter monachos pax non datur, quoniam mundo mortui reputantur.de consec.dist. 2.pacẽ, ¶ Viri† quoque & mulieres non sibi inuicẽ osculum in ecclesia porrigunt,ne fortè aliquid lasciuiæ surrepat, quia ibi carnales fugiendi amplexus,& casti sic spirituales actus habendi, propter quod etiam in ecclesia situ sequestrantur locali. Odia pax pellit, castrum pax nutrit amorem. ¶ † Sanè osculum in sacra scriptura significat vnionem,charitatum,pacem,& reuerentiam.De osculo vnionis dicit sponsa in Canticis osculetur me osculo oris sui. De osculo charitatis Isaac inquit ad filium. Accede ad me, & da mihi osculum filii mi. De osculo pacis dicit Apostolus. Salutate vos inuicem in osculo sancto. Deus autem pacis, & dilectionis &c. De osculo reuerẽtiæ Dominus inquit ad Simonem. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo

Mat.20.

7 i.Cor.16

8

9

10

Can. 1. Ge.27. 1.cor. 16. Luc.7. Hoſt.5.

quo intrauí, non cessauit osculari pedes meos. Et Hester in signũ reuerentiæ summitatem virgæ regiæ dicitur osculata esse. ¶ Ad designandum igitur tres vniones in Christo,ſ. vnionem diuinitatis ad animã, diuinitatis ad carnem,& carnis ad animã, vel vnionẽ, qua vnita est in Christo humana natura,sancta ecclesia, & fidelis anima. Et sacerdos ter osculatur altare, vt dictum est sub quarta particula canonis, super verbo, Diesq; nostros, ad designandum triplicem pacem ſ.temporalem,ſpiritualem. 11 & æternã.† Episcopus solenniter celebrans iuxta morem quarundam ecclesiarum ter osculatur:semel ministrum,& secundò diaconum & tertiò sacerdotem. Sed & in missa ter oratur pro pace, vt dictum est super verbo. Diesq; nostros. ¶ Rursum ad notandum duorum testamentorum concordiã, 12 episcopus duabus † vicibus codicem osculatur; quia rota continetur in medio rotæ, Exo. 2. & duo Cherubin sese recipiunt versis vultibus in propitiatorium. Ad notandam etiam charitatem, sacerdos osculatur patenam, quæ designat cor patens in latitudine charitatis. Luc.24. Vnde. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in uia?in signum verò reuerentiæ sub diaconus, & diaconus pedes & manus summi ponti. osculantur, pedem subdiaconus osculatur post epistolam lectam, & diaconus ante legendum Euangelium, manum verò subdiaconus osculatur offerens ampullam cum aqua, calicemque,cũ vino, & diaconus offerens patenam cum hostia, & turibulum cum incenso vterque etiam de manu summi põtificis Eucharistiam, vt di 13 cetur in tit.seq. ¶ Illud † quoq; vacare non creditur mysterio,quòd summus pontifex septem modis accipit osculũ, videlicet ad os,ad pectus, ad humerum, ad manus, ad brachia,ad genu,& ad pedes.

S V M M A.

1 *Missæ quarta pars,de cõmunione. Et qualiter ea fiat.& nu 3.4*

2 *Sacerdos quare in communione non accipit calicem per se,sed a diacono.*

5 *Papa volẽs cõmunicare, quare accedat ad sedẽ suam. Et quãdo communicet in altari.n.6. Et qui Eucharistiam accipientes, ab eo osculum recipiant.nu 7. Et de communione,eiusque forma latè nu.8.9.*

10 *Sacerdos quid agere, dicere, aut meditari debeat ante corporis & sanguinis Dominici sumptionem.Quid post nu.14.*

11 *Communicandi corporis & sanguinis Dominici legitimum tempus.*

12 *Sacerdos sumens sanguinem debet tenere calicem vtraque manu.*

15 *Cõmunicare debet esse ieiunus. Et cur ita.*

Quarta pars Missæ, & primò de communione sacerdotis. Cap. 54.

HIC incipit quarta pars missæ, post pacis etenim osculum sacerdos communicat hoc modo. Nam † sicut 1
in Nicensi conci. 93. distin. peruenit legitur Eucharistiam confectã per se de altari,siue de patena sumit, & comedit. Calicem verò cũ sanguine nõ ipse,sed diaconus eleuat de altari,& porrigit ei † Vnde in canone Hier.ea.dist.diaco 2
nisunt,inter cetera ita legitur.Sacerdotib. etiam pp præsumptiones nõ licet de mensa calicem Domini tollere,nisi eis traditus fuerit a diaconis. Ideo autem sacerdos corpus Christi p se sumit, & nõ calicem cum sanguine, quia sumptio corporis significat corporũ nostrorũ restaurationem, quam Christus nullius ministerio perfecit, & futuram resurrectionem, quam sua virtute absque omni ministerio faciet.Sumptio verò sanguinis redemptionem animarum,siue peccatorum significat,quæ fit intercessionibus aliorum,Hoc tamẽ,& si iure cautum sit,non tamen seruari videmus. ¶ † Sa 3
nè sacerdos ipse omnes partes hostiæ comedit. In quibusdam tamen ecclesijs ipse vnam partem sumit,& reliquam Eucharistiæ medietatem super patenam in duas partes diuidit,quas ministris scilicet diacono & subdiacono comedendas impendit, insinuans illud quod Lucas commemorat, quia Iesus in Emaus accepit panem,& fregit super mensam. Et etiam (vt aiunt quidam) comedit coram duobus discipulis, sumensq; reliquias dedit illis. Ipse quoq; postmodum partẽ piscis assi, & fauũ mellis

Luc. 24. Ioan.21.

lis manducauit, & reliquias discipulis dedit, & ideo postquam diaconus & subdiaconus communicarunt, clerici & religiosi ad communicandum accedunt, vt ipsi partem sanctæ communionis accipiant. Postmodum communicat populus, quia Christus comedit non solum cum paucis Apostolis, verũetiã ascensurus in cœlum comedit cũ multitudine discipulorum. Vnde & sumptio corporis, ascensionem significat
4 Saluatoris. ¶ † Illud autem præmittendum non est, q̃ vt perceptione corporis & sanguis Christi nulla possit fallacia subrepere, sed in vtraque perceptione veritas euidenter appareat, summus pontifex non statim particulam hostiæ permittit cadere in calicem, sed eam post trinum crucis signaculum super patenam reponit, & post osculum pacis ad sedem ascendens, ibique consistens, vniuersis cernẽtibus maiorem partem oblatæ suscipit de patena, quam subdiaconus opportauerat de altari. ipsamque dentibus subdiuidens, vnam particulam eius sumit, & aliam in calicem mittit, & de sanguine, cum calamo haurit. Deinde alteram particulam tradit cum osculo diacono, aliamq; subdiacono, sine osculo, quem diaconus ministrans ei, ad altare calicem osculatur, & tunc subdiaconus residuum sanguinis cum particula immis-
5 sa in calice sumit. ¶ Romanus † itaq; pontifex ideo non communicat, vbi frangit, quoniam ad altare frangit, & ad sedem cõmunicat, quia Christus in Emaus coram duobus discipulis fregit, & in Hierusalem coram discipulis duodecim manducauit. In Emaus enim fregisse legitur, sed nõ comedisse legitur. In Hierusalem verò fregisse non legitur, sed legitur comedisse, secundum Innocen. III. Ascendens igitur se
Luc. 24. dem ibi communicat. Siquidem secundùm Apostolum Christus caput est ecclesiæ, caput autem in corpore sublimius & excellentius ob sui perfectionem cæteris membris collocatur. Per calicem verò secundùm quendam respectum, æterna beatitudo, seu ipsius fruitio designatur, quia in ecclesiam militante summus pontifex, sicut Christi vicarius, & caput omniũ prælatorum perfectius Christum representat, congruum est, vt ipse non in altari, sed in loco sublimiori communicet, ostendens, q̃ Christus etiam in sua humanitate perfectius, & copiosius participat illa ineffabilia gaudia, vtpote in bonis potioribus collocata. Cum verò celebrat pro defunctis, tunc super altare communicat, quia tunc specialiter membrorum Christi hinc fideliter decedentium gloriam representat, ac membra Christi cum ad illam gloriam perueniunt, inferiorem post Christũ gradum obtinent, sicut membra post caput. In parasceue quoque ad altare communicat, tum ob † reuerentiam passio- 6
nis Christi, tum quia tunc quasi exequias celebrat Iesu Christi, tum & iam tunc solus communicat, quia in Christi passione omnibus discipulis fugientibus ipse solus remansit. Alij autem prælati non sic, sed super altare communicant, quia non ita propriè Christum caput ecclesia representat. Ministri autem representant pontifici oblatam & calicem quia discipuli obtulerunt Christo partem piscis assi, & fauum mellis, pars piscis assi est corpus Domini crucifixi, qui fuit in arra crucis assatus. Fauus mellis est sanguis Christi, super mel & fauum dulcis faucibus animæ diligentis, ambo de manu Papæ communicant, quia & Apostoli de manu Christi communicauerunt. ¶ † Ad notandum verò distinctionẽ inter sacros ordines, & non sacros, 7
Diaconi, qui & superioris ordinis sunt, cũ recipiunt Eucharistiam, osculum suscipiũt ab ipso. Acolytus & qui sunt inferiorum ordinum, non suscipiunt. Subdiaconus etiam, qui caractere huiusmodi quondam inter non sacros, nunc autem inter sacros ordines reputatur, in perceptione corporis non suscipit osculum à pontifice, sed in perceptione sanguinis suscipit osculum à diacono, vt sic qui non sacri sunt minus, & qui sacri sunt amplius honorentur, quanuis & in hac mistica ratio possit assignari. 8
¶ † Ipse autem sumit illam Eucharistiæ partem, per quam, prout sub tit. de fractione hostiæ dictum est, caput ecclesiæ, s. Christus intelligitur, cuius typum ipse specialius gerit, quod facit hoc modo. Ea nanque dentibus subdiuisa, particulam in ore remanentẽ sumit: alteram verò inter digitos residentem in calice dimittit, ad notandum, quòd Christus resurgens, qui secundùm Sergium Papã per partem in calice

Psal. 36.

lice immissam significatur, quòd infernum momordit, & suos inde sumptos in paradisum misit, iuxta illud Oseæ vlt. cap. Ero mors tua &c. Alia verò pars ex qua ministri communicant, & significat membra magis ipsi Christo conformia, & ideo ipsi communicant de illa, ad offerendum mysterium vnionis, Eucharistia enim sacramentum est maximæ vnionis. Partem
9 verò † in calice intinctam, quæ significat membra propter Christũ passionibus subiecta. Dominus Papa non recipit. Primò qa ipse magis quam alij representat in officio missæ Christũ, cui mors vltra non dominabitur, secundò, quia ipse illorũ typũ gerit in ecclesia, qui propter eximiam sanctitatem à vita actiua se moti per contemplatiuam iam Christo sociantur. Sed ministri illa sumunt, quia typum actiuæ communiter representant, & præcipuè subdiaconus eam sumit, pro eo, quia ipsæ vltimus communicat, & vltimi est reliquias sumere, & calicem purificare. Vnde & dominus reliquias dedit discipulis, vt præmissum est. Potest etiam mysticè dici, quòd pars intincta significat partem corporis mystici, quæ iam regnat cũ Christo. Cum ergo Dominus Papa expressè representet Christũ, qui realiter & sacramentaliter incorporatus est patri ipsius mystici corporis, ideo ipsæ non recipit illam, nec etiã diaconus, qui legem euangelicam, quam pronuntiat, representat, quæ est lex amoris, propter amorẽ enim charitatis q̃ ilibet incorporatur Christo capiti, & omnibus
1. Io. 4. partibus corporis eius mystici. Subdiaconus verò representat veterem legem, quã sæpe pronunciat, quæ fuit lex timoris, sed timor non est in charitate, immo eũ foras mittit, & ideo ipsæ particulam in sanguine missam sacramentaliter, siue in signum recipit, quia immistio ipsius partis cum sanguine dictam incorporationem figu-
10 raret. ¶ Hoc autem breuiter † notandum est, quòd sacerdos ante perceptionem corporis, & sanguinis Christi debet dicere orationes à sanctis patribus institutas, deinde meditari debet in incarnatione, in passione, in virtute huius sacramenti, dicens, panem cœlestem accipiam &c. Sed cum statim post verba ipsa subiungat, Domine non sum dignus &c. videtur contrarius sibiipsi. absit tamen hoc, sed dicẽs, panem &c. seipsum incitat ad deuotionẽ, reducens ad memoriam, quid est, quod su- Ioan. 6.
mere debet, quia panem, qui de cœlo descendit, & qualiter sumere debet; quia nomen Domini inuocando, vt sic cum maiori sumat reuerentia & timore. Dicendo verò subsequenter, Domine nõ sum dignus, &c. ex humilitate sua profitetur indignitatem, at exercitatio ad deuotionem, & pro-
Ro c. 9. fessio humilitatis contraria non sunt. † Le- 11
gitimum itaque communicandi tempus est ante vltimam orationem, quæ dicitur ad complendum, quia ibi maximè petitio pro eis est qui communicant. Deinde corpus & sanguinem Domini sumpturus, se cum illis ante facies cruce signat. Sicut enim prius cruces faciendo actiuè, tanquã minister illa sanctificauit, sic se cis nunc cruce signando, passiuè petit sanctificari. Dicto itaque corpus Domini custodiat, & cætera. sumat Eucharistiam, deinde iunctis manibus inclinans sanguini dicat, Quid retribuam &c. Et dicens, Calicem Domini, accipiam, & non prius accipit, & eleuat calicem de altari, postea verò dicens. Laudans inuocabo Dominum, se significat cũ illo, quo versu expleto sanguinem sumit.
¶ Sanè, quia circa maiora cautius est † agẽ 12
dum, sacerdos sanguinem sumens propter maiorem securitatem: & reuerentiam calicem cum vtraq; manu tenere debet, sed in sumptione perfusionis sufficit alteram tantum duobus digitis alterius adiunctis, quasi per hoc innuens iam sanguinem ibi non esse, & sanguinem sumẽdo ter hauri, Trinitatem designans, perfusionem verò sumendo bis, vt per hoc charitas quæ inter duo consistit significetur, seu etiam quoties noluerit expedire. Rursus qui eadẽ die debet iterum celebrare, non sumat vinum perfusionis, vt dictum est in proœmio huius partis. Sed cum in canone dicatur. Similique modo postquam cœnatum est, accipiens & hunc præclarum calicem &c. videtur ex hoc, quòd sacerdos statim hostia consecrata illam debet sumere prius, quàm in calicis consecrationem procedat, quia omnis Christi actio nostra debet esse instructio, 12. q. 1. exemplum. Sed ad hoc dicendum est, quòd ecclesia instituit illam post vtrũque

que consecrationem sumi, ad ostendendū, q̄ solum hostiam recipiens, non plenū sacramentaliter recipit sacramentum. Etsi
13 enim in hostia consecrata Christi sanguis sit non tamen est ibi sacramentaliter eo q̄ panis corpus non sanguinem, & vinū sanguinem significat, & non corpus. Quia ergo sub altera tantum specie non est completum sacramentum, quò ad sacramentū vel signum, debet hoc sacramentum compleri prius, quam presbyter eo vtatur. Veruntamen cùm vnum sine reliquo, nec sit, nec vnquam fuerit, nisi in solo triduo ante paschā, in quo Christi corpus mortuum fuit, in quo triduo, siquis de apostolis hostiam consecrasset, sanguis ibi non esset, si vinum, caro ibi non esset, quia vt præmissum est, nec panis sanguinem, nec vinum significat carnem, secundùm hoc nunc Christi sanguine intra venas eius existente, vnum sine reliquo propter vnionem, seu missionem huiusmodi recipi non potest, quod tamen non est ratione sacramē
14 ti, vel signi, quod idem est Post† sumptum sacrificium non est spuendum, de consecrat. distin. 2. vt quid, prout dictum est sub septima particula canonis, super verbo noni, & æterni, sed nec Eucharistia sicut alius cibus est masticanda, sed discretè, moderatè, ac leniter anterioribus dentibus tenenda, & lingua mollificanda, ne qua eius particula dentibus adhæreat, quam fortè postmodum emitti screando contingat: post communionem illico calix de altari aufertur. Circa quod notandum est, quod corpus Domini remanet super altare, vsq; dum tria capitula compleantur, scilicet prologus Dominicæ orationis, & ipsa oratio, & libera nos quæsumus: quia Dominus tribus diebus in sepulchro quieuit. Posteà verò commisto Domini corpore cum vino simul, quia pace annuntiata aufertur corpus Dominicum dealtari, quoniam in tertia die anima eius, quæ descendit ad inferna, vt liberaret iustos & membra viuificare, redijt ad corpus, nec amplius inuentum est corpus dominicum in sepulchro, quia ergo Christo totus homo resurrexit simul, ideo ad hoc notandum illico simul, cum oblatione corpus Domini de altari aufertur, & sumitur, & inde calix & corporale de altari totaliter eleuantur, prout dictum est sub tit. de pallis, & corporalibus. Postremò † notandum est, quòd 15
quisque, qui communicare debet, corporea carnalibus escis ieiunus esse debet. Cū animæ spirituales sint & immortales, spiritualia primitus alimenta vitæ æternæ sumere debent.

S V M M A.

1 *Communione facta, cur sacerdos lauet digitos, & in quo altaris cornu nu. 3.*
3 *Manuum sacerdotis lotio quid significet.*

De Perfusione. Cap. 55.

POST sumptum Eucharistiæ sacrificium sacerdos † digitos abluit, & perfundit, ne 1
quid fortè incautè remaneat seu adhæreat ex contactu diuini sacramenti, non quod
quidquam immundū ex ipso contactu cōtraxerit, sed vt potius suam cōmemoraret indignitatem, qui se iudicat tātis sacramētis celebrādis indignum iuxta illud, quod Dominus ait Cū omnia benefeceritis, dicite, serui inutiles sumus, sicut & sacerdos legalis immundus erat vsque ad vesperam post imolationem vitulæ rufæ, vnde om- *Luc. 14.*
nia vestimenta sua lauabat indignum quidem existeret, vt manus, quæ corpus incorruptibile contrectarunt, corpus corruptibile cōtingant, vel ad res cōes tangēdas accedant, donec studiosè lauētur. Et p̄p hoc ēt quidam missa finita, exutis sacris vestibus, iterum manus lauant. Perfusionis aūt aqua debet in locum mundum & honestū diffundi, vt altitudo sacramenti reuerenter honoretur. ¶ Trina † ergo sacerdotis 2
ablutio, quæ sit in principio, in medio, & in fine, designat mundationem cogitationis, locutionis, & actionis, vel purgationem peccati originalis, venialis, & criminalis, siue quod agitur per ignorantiam, & negligentiam, & industriam, ad quorum mundationem offertur sacrificiū salutare, de cōs. .dist. 2. cū omne. in princ. Hæc tamen ablutio referri potest ablutionem baptismi, cuius formam Christus post resurrectio-

rectionem instituit dicens. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. ¶ Sa- *Ioan. 20.*
2 nè sacerdos † digitos perfundit, & pfusionem sumit in dextro cornu altaris, vel saltem reuolutus ad illud. Primò, propter rationem tactam sub tit. de manuum ablutione. Secundò, quia ipsum cornu iudaicum populum, ex quo humanam naturā Christus assumpsit, significat. Sicut autem ab illis naturam accepit, sic & ab eis illius naturæ purgationē ab omnibus defectibus, quos assumpsit: habuit: quoniam ab eis oc
cisus fuit, ad quam mortem secuta est resurrectio, in qua omnes defectus dimisit, & eis appositas virtutes accepit. Ad hoc igitur representandum in dextro cornu altaris vel saltē reuolutus ad illud sacerdos perfundit, & perfusionem sumit Tertio, quia vt aiunt quidam, hæc purificatio designat ablutionem manuum, quam Pilatus fecit ad perditionem sanguinis iusti super Iudæos, per dextrum cornu altaris significatos. Ad hoc quidam hausta purificatio de inclinant calicem, ad ostendendum sepulchrum esse vacuum, quia surrexit & inde prodijt Christus.

S V M M A.

1 *Post communio cur sic dicta. Et quid. nu. 3.*
2 *Post communio quid denotet.*

De Post communione. Cap. 56.

ANTIPHONA, q̄ post communio à pluribus † nuncupatur, ideò, sic
1 appellata est, quoniā post communicationē siue in signū, quod cōmunicatio expleta est, concinetur. In primitiua nanq; ecclesia oēs fideles qualibet die
2 corpore & sāguine Christi cōmunicabāt, prout dictū est, sub tit. de cōicatione sacerdotis, & statim post cōmunicationem cantus iste fiebat, vt populus ostenderetur gratias, & laudes agere de Christi corpore, & sanguine susceptis. Verum propter circumstans nos peccatum, sequenti tempore statutū est, vt ter in anno cōmunionem, & sacerdos quotidie pro omnibus sacramenta liter sumat, prout sub tit. de pacis osculo dictum est. Quis autem specialiter introduxerit vsum cantandi hanc antiphonam ignoratur. ¶ Hæc autem antiphona Apostolorum gaudium. † de Christi resurrectione significat. iuxta illud. Gauisi sunt discipuli viso domino, & præ gaudio mirabantur. Quod verò reciprocando, in quibusdam ecclesijs cātatur, insinuat, quòd discipuli resurrectionis gaudiū sibi mutuo nunciabant. Vnde duo discipuli cū inuenissent *Luc. 24.*
congregatos vndecim, & eos qui cū ipsis erant, dicentes. Quia resurrexit dominus verē, & apparuit Simoni, narrabant, quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis, Canitur etiā ab omnibus, vt notetur communitas gaudij: & quod omnibus discipulis apparuit *Psal. 31.*
dominus. Est ergo † communio gratiarum 3
actio, iuxta illud. Edent pauperes, & saturabuntur & laudabūt Dominum. Propriè tamen nouissima oratio, de qua infra dicetur, Post communio dici potest.

S V M M A.

1 *Communione peracta sacerdos osculatur altare.*
2 *Post communio quæ contineat.*
3 *Orationes dicuntur ad dextrum cornu altaris communione facta.*
4 *Post communio quæ dicatur mense Septembri sabbato quatuor temporum.*
5 *Missa finitur tribus, diuersisq; illis periodis Secundum modum vide nu. 7.*
6 *Tertium, nu. 8. Et quid significēt illi nu. 9.*
7 *Ite, Missa est, periodus Missa. quid significet, aut moneat.*

De Oratione nouissima, & de, Ite missa est. Cap. 57.

PERACTO cōionis † mysterio pōtifex. seu 1
sacerdos osculatā altare inués se credere firmiter & cōsētire his, q̄ *Es. 10.*
circa sacrificiū acta sūt & cōuersus populū salutat, & deinde redit ad dex-

ad dextrum cornu altaris, significãs quòd in fine mũdi post Antichristi mortẽ Christi pdicatio, siue Christus rediturus est ad Iudæos quos reprobauit. Tunc.n. cõuertẽtur, & reliquiæ Israel saluæ fient. Et eleuatis manibus vltimam orationem, quæ proprie. Post communio. vocatur, exequitur, iu † qua rogat & gratias agit de sacramenti perceptione, dicens, collectas pro numero secretelarum. Orat enim pro his, qui ad hanc communionem eucharistiæ accesserunt. Hæc autem oratio significat orationem capitis nostri Iesu Christi, qui pro nobis, interpellat quotidie apud patrẽ. Significat etiã, quòd Apostoli post ascẽsionem Domini in oratione perseuerauerũt. Finis verò illius orationis, vbi dicitur, Per dominum nostrum Iesum Christum filiũ &c.
Ioan. 2. significat, q̃ aduocatum habemus in cælo apud patrem. ¶ Illud autem considerandũ est, quòd sacerdos dicturus Post cõionem, præmittit Dominus vobiscũ, & Oremus, stans ante medium altaris, deinde trãsiẽs ad dextrum cornu altaris, vbi pronunciat orationem, qua finita, rediens ante altaris medium, dicit Per dominum, prout tactum fuit sub tit. de salutatione. ¶ †
3 Circa quod notandum est, quòd dextrum cornu altaris significat populum Iudaicum, sinistrum verò Gentilem. Prædicatio Christi & Euangelium eius incæpit à Iudæis, & transiuit ad Gentiles, & iterum redire debet ad Iudæos, ad quod significandum sacerdos à dextro cornu altaris, trãsit ad sinistrum, & econuersò. Meritò ergo Post communio, quæ est quasi finis missæ, dicitur in dextro cornu altaris. Quia verò altaris medium representat fidem Christi, & ipsum Deum, in quem vterq; populus vnitur, reducitur, & finiũtur, ideò per Dominum nostrum &c. quod est quasi finis Post communionis ibi dicitur Ipse etiam est, q̃ vtrunque populum ad se petendum inducit, & illuminat, & ideò Dominus vobiscũ ibi dicitur. Per ipsum etiam, quicquid boni oratione petimus, impetramus, & ideò ibidem pronuntiatur. Oremus. de hoc dictum est sub tit. de mutatione sacerdotis.
4 ¶ Et nota † quòd in sabbato quatuor temporum mensis. Septembris dicitur. Post communio. illa, Perficiant in nobis, quæ sumus Domine, tua sacramenta, quod continet, vt quæ nũc in spe gerimus, rerum veritate capiamus. Cuius vltimam partem Greg exponens de consec. dist. 2. speciẽs. ita dicit. Postulat quippè sacerdos, vt corpus Christi, quod sub specie panis, & vini nunc geritur, manifesta visione, sicuti reuera est, quandoque capiatur, quãuis non improbabiliter quidem exponant hoc loco carnis & sanguinis veritatem ipsam eorundem officientiam, ideſt peccatorum remissionem De hac etiam oratione dictũ est sub 7. particula canonis, sub verbo. Mysterium fidei. ¶ Sanè oratione finita, iterum populum salutat dicens, Dominus vobiscum. Circa quod notandum est, quòd Christus post resurrectionem bis legitur discipulos salutasse, dicens. Pax vobis. in signum duplicis pacis, videlicet pectoris & æternitatis, qui secũdum prophetam est pax super pacem, de qua Dominus inquit Apo. pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. hãc duplicem pacem per duplex osculum sacerdos insinuat, cùm videlicet prius osculatur ministrũ, & posterius osculatur altare, prima ergo salutatio quæ fit ante orationem, significat benedictionem illam, quã Christus ascensurus in cælum legitur dedisse discipulis suis. Nãque (vt Lucas commemorat) eduxit eos foras in Bethania, & eleuatis manibus benedixit eos, & cum benedixisset, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum. Vnde post salutationem nouissimam, quam sacerdos oratione expleta facit ad populum qui significat vitam æternam, diaconus altã uoce pronuntiat, Itemissa est, representans, quod dictum est ad Apostolos. Hic est Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum.
Ioã. 20.
Ioã. 14.
Luc. 24.
¶ Notandum † est autem, quòd missa tribus modis finitur, primò per, Ite, missa est. & hoc in solennitatibus quoties cantatur, Te Deum laudamus, & Gloria in excelsis Deo. prout dicetur in proœ. 7. partis, quasi dicat, Redite ad propria, quia missa, seu oblata est Deo hostia salutaris pro genere humano, prout tactum est in proœmio huius partis. Vel annuntiat populo, quòd missa, seu preces sunt finitæ, quoniam statutum est in cõcilio Aurelia. de consec. distin. 1. cum ad celebrandum, quòd nullus exire debet de ecclesia donec annunciatum sit per ministrum. Ve

est

est sẽsus. Ite, missa ẽ: scilicet, ite post Christum, & sequimini ipsum. Non est enim in hoc mundo standum, sed ad patriã per bona opere festinãdum, qã leuiter facere possumus, qa missa est ad Deum patrem placãdum hostia, per quam fracta sunt tartara, & reseratus paradisi introitus. Dicẽs autem, Ite missa est, dirigit vultum ad populum, quia ad eos, quos præsentes licentiamus, sermonẽ dirigimus, & eis, ad quos sermonem dirigimus. facié repræsentare solemus, sicut fit, quãdo dicitur, Dominus vobiscum, vel Orate, fratres. prout dictum est, sub tit. de inclinatione sacerdotis. Sed dicẽs Benedicamus Domino, vel Requiescant in pace, vel Oremus, non stat versus ad populum; quia illum distinctè non alloquitur, sed dirigit faciem ad oriẽtem, &
6 mentem ad Deum. ¶ Dicto † autem Ite, missa est. clerus & populus gratulando respondent, Deo gratias. imitantes Apostolos, qui adorantes, ingressi sunt in Hierusalem, cum gaudio magno. & erant in templo laudantes & benedicentes Deum. Ete nim, prout quidam asserunt, Deo gratias, interiectio gratulatiua, vel cõgratulatiua. & hoc sumptum est de Esdra, non secundum verba, sed secundum sensum, quoniã populus Israel per iussum Pharaonis licentiante Cyro de Babylonica captiuitate ad Hierusalẽ reuersus, gratias egit Deo. Sed & Apostoli post ascensionem Domini regressi sunt in Hierusalem benedicẽtes Dominum, sic & nos vltima benedictione accepta ad cœlestem patriã ibimus, vbi semper erimus in gratiarum actione. Apostoli quoq. prædicantes dicebant, gratias agite, sine intermissione orate. Potest etiam dici, quòd sacerdos incipiẽs Gloria in excelsis Deo. significat angelum annunciantẽ pastoribus ineffabile gaudium de Christi natiuitate. Ite missa est. designat accessum pastorum ad locum natiuitatis Christi, put dicetur in proœmio 7. partis Chorus respondens. Deo gratias, representat, q̃ sicut Lucas refert ibi, Pastores reuersi sunt glorificantes Deum in omnibus, quæ uiderant, & audierant. ¶ Secundo † modo
7 missa terminatur per Benedicamus Domino, videlicet in profestis diebus, & generaliter quando præmissa cantica lætitiæ nõ dicuntur, per quod populus ad gratiarum
1. The
Luc. 2.
muitatur actiones; quia post omnia debemus Deo humiliari, & est sumptum de Apostolo, vel de Psalmista, vel de Hymnotrium puerorũ vbi dicitur, Benedicamus patrẽ & filium, & respõdetur, Deo gratias q̃ ad gaudium Apostolorum, de quo præmissum est, refertur. De hoc dicetur prope finem, in proœmio 5. partis. Et populus Deo gratias agẽdo, ad propria rediẽs, significat discipulos cum gratiarum actione post passionem Domini in Hierusalẽ reuertentes. Circa hoc etiam est, q̃ primitiua ecclesia cum ministri ecclesiæ missam fine populo celebrabant, claudebatur missa. per Benedicamus, quando verò populus erat præsens, quia aliàs nesciebat ille, quãdo finita esset, dicebatur. Ite, missa est. Quia ergo in profestis diebus ministri, vt plurimum, quasi soli, sine populo missas dicunt, ideo iuxta morem antiquum in illis diebus dicunt, Benedicamus. in solennitatibus verò quia tunc populus conuenit, dicitur, Ite, missa est. Prima tamen missa in natali Domini in quibusdam locis claditur p Benedicamus Domino. eò q̃ Saluatoris natiuitas, de qua illa agitur paucis ab angelo nũciata est, scilicet pastoribus, qui ministros ecclesiæ esse figurãt. Et præterea sæpe quasi soli ministri in illa præsẽtes sunt, alia tamen ratio scribitur in 7. parte, sub ti. de Aduentu. & quia recedere nõ debent, sed interesse etiam secundæ missæ in aurora. In diebus quoque ieiuniorum clauditur missa per Benedicamus. ad notãdum, quod si Domino semper benedicendum sit, multò fortius hoc tempore id facere debemus. Significat autem benedicamus idem, quod benedictio, de qua jam sub tit. de benedict. dicetur. ¶ Tertio † fini- 8
tur missa per Requiescant in pace, scilicet missa pro defunctis, & tunc respõdetur, Amen, i. fiat. Optatur enim requies. † Rur 9
sus finis missæ, finem mũdi significat, Ite, missa est. vel Benedicamus Domino liber tatem, quæ dabitur iustis in patria vbi semper Deum benedicent.

SVMMA.

1 *Sacerdos, quo consilio aut intentione osculatur humerum Episcopi. Et quid in Roma ecclesia num. 1.*

Quare

Quare sacerdos humerum pontifici osculatur. Cap. 58.

1 DICTO, Ite, missa est. sacerdos, qui adsistit Episcopo ad altare in quibusdã ecclesijs mensam altaris, ad armũ dextrũ põtificis osculatur, ostẽdens hunc illũ esse pontificẽ, cui scãm legis figurã dexter armus separationis debebatur de hostijs salutaribus & pacificis. ¶ Sanè per humerũ exprimitur principatus, secundũ illud propheticũ: Factus
Esa. 9. est principatus super humerum eius. Prin
Luc. 1. cipatũ verò Saluatoris verè expressit vox
Psal. 44. angelica, prophetica, & legalis. Angelus enim dixit ad virginem: Dabit ei Dominus sedẽ Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nõ erit finis. Propheta dicit: Sedes tua in seculum seculi, virga regni tui, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præconsortibus tuis. Moses inquit in lege, Lętamini simul cum eo cœli, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum in
2 ecclesia Romana tres † humerum pontificis osculantur in signum reuerentiæ, videlicet primicerius, in principio, diaconus, in medio, & sacerdos in fine missæ.

SVMMA.

1 *Benedictio super populum quorsum fiat. nu. 3. 4. Et qualiter. num. 2. Et vnde ea profecta ratio benedictionis, nu. 5.*
6 *Benedictio à quo regulariter fiat.*
7 *Benedictio episcopi qualiter fiat.*
8 *Missa absoluta quid agendum, cum à sacerdote, cum à populo & nu. 9.*

De benedictione nouissima. Cap. 59.

ALTARI seu humero osculatis eps, vel sacerdos † populũ bñdicit. Ritè quidẽ post cõionem benedicitur, qm̃ sicut legitur Luc. vlti. quam Christus in cruce orauit, & coram discipulis manducauit, & reliquias eis dedit, eleuatis manibus benedixit eis. Vnde statuit concilium Aurelian. de consec. distin. 1. cùm ad celebrandas. &c. precedenti. vt populus ante benedictionem episcopi, vel vbi ipse abest, sacerdotis, de ecclesia non discedat. Hæc autem vltima benedictio super populum missionem. Spiritus *Act. 10* sancti significat, quem Dominus ascendẽs in cęlũ, & de cœlo misit in Apostolos iuxta quod ipse promiserat eis. Accipietis (inquit) virtutem superuenientis in vos Spi- *Act. 2.* rituſsancti, vt iam dictum est sub ti. de oratione nouissima. Vnde hæc benedictio p verbum oris & signum crucis exprimitur, quoniam illa † missio prrsonam aeris & 2
linguam ignis innotuit, iuxta illud, Factus *Act. 2.* est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & apparuerũt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, &c. Et licet Spiritusſsanctus specialiter missus fuerit in Apostolos, quia tamen indiuisa sunt opera Trinitatis, missionem illam tota fuit Trinitas operata. Ideoque benedictionem istam facit episcopus in nomine Trinitatis, authoritate Psal. dicentis. Be- *Psal. 66.*
nedicat nos Deus, Deus noster, benedicat
nos Deus. ¶ Secundò † hæc ultima bene- 3
dictio significat illã vltimam benedictionem, Venite benedicti patris mei &c. ¶ Tertiò illam, quam Christus ascensurus † in cœlum discipulis dedit, vnde ea facta, 4
sacerdos se ad orientẽ vertit, quasi se Chri- *Mat. 28.*
sto ascendenti commendans. Cæterum benedictionis formam † legis expressit au- 5
thoritas, dicente Domino per Mosen, Inuocabis nomen meum super omnes filios Israel, & ego Dominus benedicam. Et iterum per prophetam. Effundam super uos spiritum gratiæ, & precum. Item Aaron, *Zach. 12.*
postquam sacrificauerat, extendens manũ supra populum, benedixit illi. Leui. 9. Itẽ
Moses & Aaron expletis hostijs & holo- *Ge. 49.*
causſtis intrauerũt tabernaculũ testimonij, & postea exeuntes benedixerunt populo. Leui. 11. in fine. Huiusmodi ergo finales *Deut. 33*
benedictiones à vete. testa. sumuntur, quoniam & Iacob in fine vitæ suæ filijs benedixit, & Moses populo ante mortem, sicut & Christus discipulis ante Ascensionem, vt prædictum est. Et inde est, quòd cùm sępa- *Luc. 24.*
ramur, comitiuam & protectiuam quærimus

mus benedictionem sumuntur etiam ab eo, quod Dominus præcepit dari benedictiones in monte Garizim super legis obseruatores, sicut econuerso maledictiones
Deu. 27. in Hebal, super transgessores, a quibus excommunicationes originem habuerunt.
6 21. distinct. denique, Regulariter † autem maior minori benedicit. Vnde Abraham
Ge. 14. à Melchisedech benedicitur, & non econuersò. Nullus ergo sacerdos maiore suo non inuente benedictionem dare nitatur, imo Episcopo missam audiente, sacerdos celebrans in cunctis illius licentiam & benedictionem exposcit. Sacerdos tamẽ missam celebrans potest benedicere etiam Episcopo præsente, & permittente, ac benedicere volente, aliter non, prout in pmisso concilio Aurelian. cauetur. Nam secundùm Hiero. 95. dist. eadem. presbyter populum benedicere potest, qui Christũ nõ metuit consecrare, illud autem quod in Carthagin. concilio legitur. 26. q. 5. ministrare presbytero, benedictionẽ super ple-
7 bem fundere non licet, de solenni † benedictione soli Episcopo competenti, quæ fit per verba ista, Sit nomen Domini benedictum &c. est intelligendum. ¶ Rursus benedictio. Episcopalis fit per modum manus impositionis. Vnde & Episcopus eos benedicens, tenet manum more Aaron super populum eleuatam, & exẽplo Christi, qui, vt præmissum est, coram discipulis
Act. 1. manducauit, in cœlum ascensurus eleuatis manibus eis benedixit. Quia ergo soli Episcopi manus imponunt, quia sicut legitur in actibus Apostolorum, soli Apostoli
Act. 6. manus imponebant, & nullus alius discipulus, ideo solẽnem benedictionem solus Episcopus dat. Sanè post benedictionem solennem, quæ sit per Episcopum, ante Agnus Dei, iterum benedici soleniter in fine missæ non oportet. In missa tamen pro defunctis non benedicitur, prout sub ti. de fractione hostiæ dictũ est. ¶ Placeat
8 tibi &c. quia Luca testante, Actu. 1. † Do-
Luc. 14. minus Iesus postquam locutus est discipu-
Act. 1. lis, benedicens illis assumptus est in cęlũ, sedet ad dextram Dei, ideò sacerdos non ad Christum solum, quem nubes susċepit ab oculis eorum, sed ad totam Trinitatẽ sermonem dirigit dicens, Placeat tibi &c. Qua oratione finita osculatur altare ostẽdens per hoc, se præmissis omnibus deuotè toto mẽtis & corpore assentire affectu, quo facto recedens à conspectu populi in greditur vestiarium, vel cortinarum interponit, representans q̃, vt præmissum est, Christum in cœlum ascendẽtem nubes susċepit eum ab oculis intuentium, & sicut legitur Luc. vlt. recessit ab eis, & ferebatur in cœlum. Si verò Episcopus missam sacerdotis audierit, sacerdos ipse osculato altari, & depositis sacerdotalibus vestibus
9 mox accedit ad Episcopum, & genua flectens coram illo osculatur eius manuum. In hoc figurans magnam filij obedientiã, qui patri obediuit incarnatione, in passione, in ascensione. & in alijs, quæ idem sacerdos in officio missæ representauit, & ostẽdens se illi fidem veram habere & cõsentire. Pontifex vero illi benedicit, quasi dicat, Hic est filius meus benedictus &c. Deinde statim dicuntur hymni illi, benedicite † & Laudatè, vel in totum vel in par-
10 tẽ, quia Deo pro omnibus beneficijs gratias agere debemus, quem in æternum laudabimus. Vnde in concilio Agathẽ. de cõsec. distin. 5. conuenit. ita legitur. Post cõclusionem matutinarum vel vespertinarum missarum, ideſt, quæ dicuntur manè, vel circa nonam, post hymnos, ideſt, post quam sacerdos dixit, Benedicite & Laudate, capitula de Psalmis dicãtur, scilicet Cõfiteantur tibi Domine omnia opera tua *Ps. 144.* &c. & plebs collecta oratione & orationis causa, ad vesperam ab Episcopo dimittitur, cum benedictione. Per hoc autẽ, quod dicit ad vesperam, innuitur, quòd loquitur Dominus de missis, quæ in Quadragesima dicuntur, post quas statim vesperæ decantantur, de consec. dist. 1. solet, Et sic innuit, quòd Episcopus vel presbyter non debet tunc benedicere, donec vesperæ sint cantatæ, quod tamen in vsu non
11 est. ¶ Postremò non extra † propositum notandum est, quod benedictio mensæ dupliciter inchoatur. Primò; quia maior incipiens dicit, Benedicite. & cæteri respondent, Dominus; quia sicut debemus Domino per gratiarum actiones benedicere, ad quod maior dicẽdo, benedicite, hortatur, sic & indigemus benedici à Domino suæ gratiæ infusione, quam illo optantes postulãt respondẽdo, Dominus, supple

nos benedicat suæ gratiæ infusione. Secũdo modo maiore incipiente: Benedicite, cæteri similiter respondent, benedicite, ad ostendẽdũ, q̃ ad Dei benedictionẽ dẽmus mutuò nos hortari. P̃ōt ét dici, q̃ in priori modo reuerentia Dei consideratur. Cum enim rñdetur, Dñs supplendum est, benedicat, q̃ nos digni nõ sumus benedicere. In secundo verò reuerentia superioris. Cùm.n respõdetur, benedicite, supplẽdũ est, vos patres, q̃a minor maiore præsente benedicere nõ dẽt, deinde maiore versum inchoãte cæteri coadiuuant ad dicẽdũ, ad notãdũ, q̃ inferiores coadiutores sũt p̃positorũ in oneribus supportãdis. In nonnullis ecclesijs pueri bñdicũt mẽsas ét platerũ, p eo q̃ lectoris officiũ bñdicere panẽ. Cõueniẽtius tñ fit p̃ platos, exẽplo Christi, q in Emaus mẽsam corã duobus discipulis benedixit. Post oĩa in quibusdã ecclesijs benedicitur à sacerdote panis populo distribuẽdus exẽplo Christi, q in deserto quinq; panes benedixit, & ex eis quinque milia hominũ satiauit, de quo pane sub ti. de pacis osculo dictũ est, deinde sacerdos, & alij ad p̃pria reuertũtur: Sacerdos q dẽ ad p̃pria rediens est Christus, qui legatione peracta, in gloriã pacis ascẽdit. Et fideles ét reuertũtur, dum de carceris exillo liberati in gloriæ libertatem eripiuntur.

Luc. 24.

Ioan. 2.

LIBER QVINTVS.

SVMMA.

1 *Diuina officia celere debemus, exemplo et typo Hierusalem cælestis ducti.*
2 *Esdras populũ Israeliticũ ad Dei laudes erudit ibiq; horæ canonicæ subijciũtur.*
3 *Nocturnum tempus refert tempus tenebrarum, scilicet ante aduentum Christi.*
4 *Horæ septem canonicæ representãt septẽ hominis ætates.*
5 *Horis quatuor diei tantum cur laudemus Deum & nominibus.*
6 *Horæ singulæ canonicæ respondent singulis actibus passionis Christi.*
7 *Daniel induxit primus horas tres canonicas cantari, tertiam, sextam, & nonã.*
8 *Maria virgo iure laudanda est horis canonicis.*
9 *Mariæ virginis officium ab Vrbano Papa institutum.*

ARGVMENTVM.

De diuinis officijs, tam nocturnis, quàm diurnis in genere. Cap. I.

1 IN Exodo legitur. 25. c. in fine, Dominũ dixisse ad Mosen. Omnia fac secũdum exẽplar q̃d tibi in mõte monstratũ† est, quocirca nos cõformari conuenit illi cœlesti Hierusalẽ, quæ Dñm laudare iubetur, & quæ, sicut ait Apostolus ad Galatas quarto. desursum est, & mater nostra est, p̃sertim insimul laudãdo Deũ, iuxta illud: Super muros tuos Hierusalẽ cõstitui custodes, q tota die & nocte nũ cessabũt laudare nomẽ Dñi. Et in Apoc. 4. ca hẽtur, q̃ aĩalia requiẽ nõ hẽbãt, dicentia: Sanctus, Sãctus, Sanctus &c. Veruntñ militãs ecclesia imitari plenè nequit triũphãtem, quia sicut legitur in libro Sapiẽtię c. 9. Corpus, q̃d rũpitur, aggrauat aĩam. Neq mus. n. infirmitate nostra p̃pediẽte in singulis 12. dici horis iugiter diuinis insistere laudibus, qñ necesse hẽt homo aliquãdo necessarijs corpori intẽdere, iuxta illud Gen. 3. ca. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. 50. dist. in capite. & ideo facimus, q̃d possumus certis dici naturalis horis Deum laudãdo. Vnde Esdras† p̃pheta. populũ Israelitieũ de Babylonica captiuitate reuersum docuit Deum laudare quater in nocte, & quater in die, vt vnũquodq; quatuor elemẽtorum, ex q̃bus homo cõstat, p cõpetẽtes horas obsequio se offerat creatori, videlicet ãle nocte, in vesperis, in cõpletorio; in nocturnis, in diluculo, s. in laudibus matutinis. De die verò, in prima, in tertia, in sexta, in nona horis. Vespertinum igitur officium

Esa. 26.

2

officium, quod est cuiuscunq; officij initium, ad noctem pertinere probatur, quod secundũ Isid. lib. Etymologiarum dicitur a vespera stella, quæ surgit nocte oriente.

Psal. 118 Verum Dauid inquit, Septies in die laudem tibi dixi, & rursus, Media nocte surgebam ad confitendum tibi &c. Quem ordinẽ conctlium Agathen. extra de celebr. miss. cap. 1. approbati, & sancta ecclesia seruat quoniam nocturnũ officium media nocte canitur. Reliquæ verò septem canonicæ horæ de die dicũtur, videlicet laudes matutinæ, quæ olim in aurora dicebantur licet hodie cum nocturnis coniungantur. prima, tertia, sexta, nona, vesperæ, & completoriũ, quæ septem horæ vocantur canonicæ, quasi regulares: extra de pœn. & miss. quod in te. quia regulariter à sanctis patribus obseruatę sunt, Nam κανὼν græcè, regula dicitur latinè. Missæ autem oblatio, propter tanti sacramenti excellentiã, quod in ea conficitur, super alias laudes est, & est laus per se, nec sub numero comprehenditur aliarum. Propter quod, & in hoc Opere tractatũ per se obtinet specialem, quamuis nonnulli asseruerunt illam fore de officio tertiæ siue nonæ, pro eo, quia in his duabus horis solet regulariter

3 celebrari. ¶ Sanè nocturnum † officium tempus miseriæ, quo genus humanum à diabolo tenebatur obsessum, representat, diurnum verò nostræ redemptionis, & liberationis per Christũ solem iustitiæ factæ tempus significat, qui charitate suæ diuinitatis tenebras illuminauit, & à seruitute diaboli nos eduxit. Qui ergo tantum bonum dono septiformis gratiæ Spiritus sancti adepti sumus. meritò septies laudem Deo cantamus. ¶ Secundò, quia

4 †naturalis representat vniuscuiusque ætatem, non quam quilibet homo habet, sed quam, si non peccasset, haberet. Quæ naturalis dies septem habet varietates. Prima est infantia, quæ per matutinas laudes representatur. Secunda, pueritia, quæ per primam. Tertia adolescentia, quæ per tertiam, Quarta iuuentus, quæ per sextam. Quinta senectus, quæ per nonam. Sexta senium, quæ per vesperas. Septima decrepita ætas, siue finis vitæ nostræ, quæ per completoriũm designatur. In his ideo singulis ætatibus creatorem nostrum super

iudicia iustitiæ suæ laudare debemus. De infantia beatus Nicolaus nobis ostẽditur in exemplum, q̃ quarta & sexta feriis, virtute abstinentiæ materna verba non sugebat, nisi semel in die, de alijs quoque ætatibus satis liquet. ¶ Tertiò, quia secundùm Salomonẽ septies indicta die iustus per negligentiam, de pœn. distinct. 3. septies, ideo meritò septies, vt per orationis vigilantiam resurgere valeat, diuinum debet subsidium inuocare. ¶ Quartò: quia numerus septenarius vniuersitatis est.

Prou. 14 1.

¶ Ceterùm cum 12. horæ diei † attribuatur, in quibus omnibus laudãdus esset Dominus; quare in quatuor tãtum diei horis in ecclesia psallitur. Respõdeo, cum in singulis horis, vt præmissum est, diuinis iugiter insistere laudibus nequeamus, quod in alijs minus fit, in prima, in tertia, in sexta, in nona horis suppletur. In earum nanque qualibet dicuntur tres Psalmi. & sic in quatuor horis numerus Psalmorum, respondet numero horarum, Et quilibet psalmus continet versus octonarios, octauam resurrectionis significantes, de quibus sub titu de completorio dicetur, per octonarios siquidem in horis psallimus, quia de resurrectionis gloria exultamus, Rursus in qualibet horarum ipsarum dicitur ter super psalmos Gloria patri &c. vt quot diei horæ nobis pro corporis sustentatione ad laborandum concessæ sunt, toties in ipsis horis, & Gloria patri dicatur, vt per hoc in Dei seruitio omni hora nos esse monstremus. Siquidem tres glorificationes, quæ in hora prima, indicant nos esse in Dei famulatu, in prima, secunda, & tertia horis, & tres, quæ sunt in tertia, nos protegunt in quarta & quinta horis, & sexta, tres quoq; quæ sunt in sexta, nos muniunt contra insidias diaboli, in septima, octaua, & nona horis. Nona verò cũ suis glorificationibus nos protegit in decima, vndecima, & duodecima horis. Posset ét non incõpetenter dici, quòd sub prima duæ horæ cõpræhenduntur, videlicet ipsa prima, & secunda, sub tertia similiter tres. s. ipsa tertia, quarta, & quinta, sub sexta similiter tres, scilicet ipsa sexta, septima, & octaua, sub nona duę scilicet ipsa nona, & decima, vesperæ verò representãt vndecimam, & completorium duodecimã.

Psal. 118

5

Sed in præmissis sex dici horis, videlicet in prima, tertia, sexta, nona, vesperis, & completorio, ideò specialiter Deũ laudamus, & non in secunda, quarta, quinta, septima, octaua, & decima, quia illæ in aliquibus præalijs sunt priuilegiatæ, prout in principio tractatus cuiuslibet earum ostẽdetur, propter qđ meritò in illis diuinũ celebratur officiũ. ¶ Nempè in nocte Christus est comprehensus, † mane illusus, & hora prima gẽtibus traditus, tertia flagellãtus, voce crucifixus, sexta cruci affixus, nona mortuus, vndecima de cruce depositus, in duodecima sepultus. Item in nocte spolia uit infernum, manè surrexit. In prima hora Mariæ apparuit, tertia de monumento redeuntibus obuiauit, sexta Iacobo, nona Petro, vespera duobus discipulis euntibus in Emaus scripturas aperuit, & se manifestauit. In completorio Apostolis, pax vobis dixit, & cum eis manducauit. ¶ Hos autem horarum laudes qualiter absoluere debeamus, ostendit Bernardus, dicens, Fratres mei, imolantes hostiam laudis, in iungamus verbis sensum, sensui affectum, affectui exultationem, exultationi maturitatem, maturitati humilitatem, & humilitati libertatẽ. ¶ Præterea, diutinæ psalmodiæ ideo à prima, tertia, sexta, & nona, & non ab alijs nomen sumpserunt, vt per eas Dei seruitium agamus, quoniam paterfamiliàs cõmemoratur in Euangelio exisse illis conducere operarios in vineam suã, q̃ sanctam significant Ecclesiã. Sum etiã, qui dicunt morem cantandi tertiam, sextam, † & nonam fuisse à Daniele sumptum, qui intellecto, quòd Nabuchodonosor statuã erexisset, qua oĩbus adorandũ præceperat intra domum suam, & apertis fenestris ter in die genua flectebat versus Hierusalem, quod Hiero. exponens dicit, hinc habet Ecclesiastica traditio, quòd ter in die genua sunt flectẽda, s. in tertia, sexta, & nona. ¶ In eisdem quoq; † horis beatam virginem laudare debemus, scilicet in nocturnis siue matutino, quia tali hora quędam stella apparet in cœlo, quę transmontana vocatur, cuius ductu nautæ perueniunt ad portũ, & ipsa beata virgo est stella transmontana, quia & si eam dignè laudauerimus, nos qui sumus in hoc seculo, ducet ad portum salutis. Item, in prima, nam tunc apparet quædam stella, quæ Diana vocatur, quam sequitur Sol, & ipsa beata virgo est vera stella Diana, quæ verũ solẽ scilicet Christum nobis portauit, quæ illuminat totum mundum. Item in tertia, nã hora tertia cõsueuimus esurire, & ipsa portauit nobis panem verũ, scilicet Christũ, cũ quo est omnis satietas. Itẽ in sexta, qa illa hora magis feruet, & calefacit sol, & ipsa laudanda & roganda est, vt nos frigidos calefaciat in charitate, per solem Christum quem genuit. item in nona, quia illa hora sol declinat ad occasum, & ipsa iuuat nos, & protegit, cũ ad occasũ, idest ad senectutem declinamus. Item in vesperis, quia tũc incipit dies finiri, & ipsa laudatores suos in hora mortis defendit. Item in completorio, nam tali hora dies est completa, & ipsa in complemento vitæ nostræ pro nobis intercedit, & in æterna tabernacula recipi facit, vbi completum est gaudium electorum. ¶ Officium † beatæ Mariæ instituit Vrbanus Papa cantari, vt dicetur in tit. de tempore Aduẽtus. Nocturnale autem officium nobis ad memoriam reducit tempus ab Adam vsque ad Noe. Matutinale tempus à Noe vsque ad Abraham. Prima, tempus ab Abraham, ad vsque ad Moſen. Tertia à Moſe vsque ad Dauid Sexta, tempus à Dauid vsque ad aduentum Christi. Nona, tempus sequens vsque ad secundũ aduentũ, quando vẽturus est reddẽs vicem pro abditis. Per vesperas recolimus sabbatum, idest requiẽ animarum post exitum à corporibus vsq; ad diem iudicij. Per completorium verò recolimus repletum numerum, & consumatum gaudiũ sanctorum, quod complebitur in die magnæ festiuitatis, quando benedicti percipient regnum Dei. In hac igitur parte, de officijs Ecclesiasticis in genere tractare intendimus, videlicet de his quę in officio cuiuslibet Ecclesiæ dicũtur. De nocturnis. De laudibus. De matutinis De prima De tertia. De sexta. De nona. De vesperis. De completorio.

Mat. 20.

6

7

8

9

SVMMA.

1 *Officium, quid.*
2 *Officium primitiua ecclesia, primum cuiũlibet liberũ, & uagũ fuis ac solutum. Tẽdem*

dem postea a Hierony. presbytero, procurante Theodosio Imper. & mandãte Damaso Papa ordine, canoni, & legib. est distinctũ & ornatũ. nu. 3.
4 *Officij ecclesiastici compilatores.*
5 *Officiũ Gregorianũ per uniuersam ecclesiã diuulgatũ fuit, et Ambrosianũ solũ Mediolani celebrari concessũ. idq; post multas, multorũ doctorum eporũ, conciliorũ, & Imperatoris altercationes, ac tandem missas sortes.*
6 *Oratio Dominica in principio & fine horarum canonicarum dicenda est.*
7 *Horarũ singularũ initio cur ꝓponatur Deus in adiutorium meum intende.*
8 *Horæ tribus modis incipiuntur, eo qđ tribus modis contingit peccare.*
9 *Dæmones nõ secus timẽt signũ crucis, quam baculum quo percussi fuerũt.*
10 *Crux Christi multipliciter & variè præfigurata in ueteri testamento.*
11 *Crucis signo armatur ecclesia, confunditur ciuitas diaboli.*
12 *Crucis signum tribus digitis est impri mendum.*
13 *Crucis signum quàm uarie fiat. & nume. 14. Et ubi sic faciendum. nu. 15.*
16 *Crux est quadripartita, & quid denotet ea forma.*
17 *Gloria patri, principio omnium horarum dicendum. Exceptio mortuorum officio. num. 18. Et quid ille uersus protendat. num. 19. 20. Et quot uicibus dicatur innocturnis festiuitatũ. num. 21.*
22 *Gloria quid.*
23 *Hymnus unde natus primũ. Et quid.*
24 *Hymni an & ubi præcedant Psalmos aut econtrà.*
25 *Hymnus, Psalmus, & Canticum, an & quid differant.*
26 *Antiphona unde ortum habuerint. Et undo dicantur. nu. 27. 30. 31. Et qualiter cantentur. nu. 28. 29.*
32 *Neuma quid. Et quid differat a dictione pneuma. nu. 33.*
34 *Ada & Euæ nomen nascentes hodie exprimũt quamuis fuerint mutæ.*
35 *Neumæ ubi maxime sit usus.*
36 *Psalmi cur dicantur alternatim.*
37 *Psalmi dicuntur sex in diuinis horis.*
38 *Psalmus idem cur in diuersis solenni tatibus legatur.*
39 *Psalmi graduales quot, & unde dicti.*
40 *Versiculi in diuino officio cur dicantur, & unde dicantur.*
41 *Versiculi cur dicantur ante lectiones in nocturnis.*
42 *Versus quid notet.*
43 *Lectiones matutinales quid significẽt.*
44 *Benedictionem petens ante lectiones cur dicat domne potius quàm Domine.*
45 *Genu vtrunque flectendum in ecclesia, Dominus autem alterum est tantum.*
46 *Lectionibus finitis dicitur. Tu autem Domine, & cur ita.*
47 *Lectionem pluralitas quid notet.*
48 *Ordines duo sunt in ecclesia, et lectionum duo modi siue formæ.*
49 *Lectiones quotuplici fine terminentur.*
50 *Lectio nona cur instituta nomine Trinitatis.*
51 *Capitula cur dicantur in officijs.*
52 *Lectionum author cur non exprimat innocturnalibus siue in diurnalibus.*
53 *Responsorium unde dicatur.*
54 *Cantica unde dicantur. quid. Et quot habeant uersus.*
55 *Orationes cur dicantur in singulis horis.*
56 *Nocturnum cur oratione & benedictione non concludatur.*
57 *Orandum est uersus orientem multis de causis.*
58 *Ecclesia, domus orationis. Et an alibi merito orari possit fusissime.*
59 *Adorandi quomodo sint Pater, Filius, & Spiritussanctus.*
60 *Deus qualiter sit adorandus.*
61 *Adorationis due species.*
62 *Benedicamus Domino, dicitur finita oratione, et unde sumpsit. Et quid significet. Item, Deo gratias, num. 63.*
64 *Sanctorum suffragia quorsum fiant.*
65 *Cantandi usum unde acceperit ecclesia.*
66 *Sonorum tres species.*
67 *Musicorum tres species, in tres partes officij diuiduntur.*
68 *Cantus ecclesiasticus cęlestem letitiã significat.*
69 *Toletani concilij decretum de psallẽdi & ministrandi consuetudine.*

Quid sit officium, & de eius institutione & partibus. Cap. 1.

1 EST autem † officium, secundum Isidorum, prius vel congruus actus vniuscuiusque personæ, secundum mors ciuitatis, vel institutæ professionis. Alia nanque habent instituta monachi: alia canonici, alia eremitæ, & sic de reliquis. Et dicitur officium, secundū Hierony. in libro de officiis, ab efficiendo, quasi efficiū, ab efficiis, vna litera in aliam propter decorem sermonis mutata. Vnicuique etenim conuenit suum efficere officium. Vel secundum Isidorum. 2 officium dr, vt quisque illa agat, quæ nulli officiant, sed omnibus prosint. ¶† Cæterùm in ecclesia generaliter nil canendum, aut legendum est, quod à sancta Romana ecclesia canonizatum & approbatum expresè, aut per patientiam non sit. In primitiua tamē ecclesia diuersi diuersa quisque pro suo velle cantabant, dum modo, quod cantabant, ad Dei laudem pertineret. Quędam tamen officia obseruabantur ab omnibus ab initio constituta, vel ab ipso Christo, vt oratio dñica, vel ab Apostolis, vt symbolus. Succedentibus verò temporibus: quia ecclesia Dei 3 propter hæreses scissa est, Theodosius Imperator, hæreticorum extirpator, rogauit Damasum Papam, vt per aliquē prudentem, & per catholicum virum ecclesiasticum faceret officium ordinari. Vñ idē Papa præcepit Hier. presbytero, tunc in Bethlehem cum Paula & Eustochio, & aliis virginibus morāti, qui prius sub septem Apostolicis Romę rexerat, quatenus officium ecclesiæ ordinaret. Ipse nāque nouerat linguas quatuor, Hebraicā Græcam, Caldaicam, & Latinam quod ille obtemperans fecit. Ordinauit itaque quātum de psalmis in dominica, quantū in secunda feria, & quantum in tertia feria, & sic deinceps legeretur. Euangelia quoque, epistolas &c. quæ de nouo & veteri test. in ecclesia leguntur, prēter cantū, magna ex parte ordinauit, cuius operis exemplum idem Hiero. Romam misit, & à Damaso Papa canonizatū est, & præceptum à cunctis ecclesiis obseruari, & appropriatū est ipsi Damaso, propter authoritatem suam, quam interposuit, C. de vete. iu. enu. l. 1. §. alia oia. Consequēter † tñ B. Gregorius, & Gelasi⁹ otōnes, 4 & cantus addiderunt, & lectionibus & Euangeliis Responsoria coaptauerunt Gradualia verò, Tractus. & Alleluia Ambrosius, Gelasius, & Gregorius ad missam cantari instituerunt. Plerique quoq; alii doctores ecclesię aliqua alia supaddidisse noscuntur. Sancti, n. patres non simul oia ad decorem officij pertinentia', sed diuersi diuersis tēporibus ordinauerunt. Vnde & missę inceptio tres habuit uarietates, A liqñ. n. à lectione inchoabatur, prout fit hodie in sabbato sancto. Postea Cœlestinus Papa psalmos ad missę introitum dici instituit. Gregorius verò introitus cum cantu ordinauit. ¶ Legit † in vita beati Eugenij, quod dñ adhuc officium Ambrosianum magis, q̄ Gregorianum ab ecclesia seruaretur, Adrianus Papa concilium conuocauit, vbi statutū est, q̄ Gregorianum deberet vniuersaliter obseruari, ad qđ Carolus Imperator oēs clericos minis & suppliciis per diuersas prouincias cogebat libros Ambrosiani officij comburere. Beatus verò Eugenius ad concilium quoddā pp hoc conuocatum veniens, inuenit ipsum concilium per triduum iam solutum, inducēs Dñm Papam, q̄ oēs prędatos, qui concilio interfuerant, & iam per tres dies recesserant, reuocaret. Concilio igitur iterum congregato, omnium patrum fuit vna sententia, q̄ missale Ambrosianum & Gregorianum super altare sancti Petri Apostoli poneretur, plurimum eorum sigillis muniti, & fores ecclesiæ claudarentur, & ipsi tota nocte orationi insisterent, ut Dns per aliquod signum indicaret, quod horum magis ab ecclesia seruari uellet, sicque per omnia factū est. Manè igitur ecclesiam intrantes, vtrunque missale super altare apertū inuenerunt, vel alij asserunt, missale Gregorianum penitus dissolutum, & huc illucque dispersum inuenerunt, Ambrosianū verò solummodo apertū super altare in eodem loco, vbi positum fuerat, inuenerūt. Quo signo edocti sūt diuinitus Gregoria-

gorianum officium p totū mundum dispergi: Ambrosianum verò tātum in sua ecclesia obseruari debere, & sic usq; hodie seruatur. Siquidem tēpore Caroli Imperatores officium Ambrosianum prēcipuè dimissum est, & Gregorianum imperiali authoritate plurimū adiuuāte dijulgatum. Ambrosius enim multa instituit iuxta ritum Grecorum, ut dicetur in fra, 6 vbi de hymnus agetur. ¶† Vt autem mus ęę morientes abigantur, & mens orationis seronetur, ut dignè cum Deo loquaę ut si mente non orauerit, Dominus ī furore nō iratcatur, sed misereaę, ideo laudabili cōsuetudine īductum est, ut sacerdos ante canonicarum horarū initia, & ī fine dominicę orationis, & ante horas beatæ Marię, & ī fi. Aue Maria &c. uoce submissa præmittat. Vnde in cōcilio Gerungin. de cōsec. distin. 5. ad semper statutum est ut etiam post singulas horas dicatur, ne diabol⁹ de corde sacerdotis rapiat si quid boni ibi seminatum est. Vnde in primitiua ecclesia post quamlibet horā alta uoce absque alia oratione dicebaę. quod adhuc ecclesia Laterā. dicitur ob seruare. Quidam etiam in fine horarū dicunt. Dominus det nobis suam pacem. De hac dominica oratione sub prima, & 7 sub uesperis dicetur. ¶† Quia verò Dominus ait in Euangelio. Sine me nō potestis Ioan. 15. facere quidquam, ideo ī singulis diurnis horis sacerdos incipit, Deus in adiutoriū meum intende, & singulæ finiuntur, per Deo gratias, & sic initium & finis referūtur ad idem. s. ad Deum, qui est α & ω. i. principiū & finis, 35. di. ab exordio dicē do igitur. Deus in adiutorium meum in Psal. 33. tēde, mater ecclesia inuitat homines. Iux Nu. 10. ta illud, Venite filij & audite me, qđ ideo introductum est, quoniā dum arca Dñi ad portādum leuabatur, dicebat Moses: Surge Dom ine, ideſt, surgere fac, & dissipentur inimici tui, & fugiant, qui oderūt te à facie tua. Sic et sacerdos noster dicit Deus in adiutorium meū intēde. hoc est, prest. mihi auxilium in resurgēdo à peccatis, & cōtra uarios inimicos, q̄ tuā circundant ecclesiam. Per arcam enim intelligitur ecclesia, quę usque in finem circundabitur à persecutoribus, siue apertis siue occultis, sicut arca ab inimicis circū dabatur. Orat ergo sacerdos, ne inimici prævalere ualeant, aliquos à cętu fidelitū per astutiam forsitam sperando. Cum enim persecutio iusti sit à leone, ideſt, à diabolo, impetu, ideſt, manifestiè sęuiēte, uel à dracone, ideſt à diabolo', in insidijs ideſt occultè persequente, omnes clamēt Deus in adiutorium meum intende. 7. q. 1. §. cum uerò præterea, cum secundum Apostolum in Dei nomine omnia faciē- Col. 3. da sint. 16. q. ult. non obseruetis. merito est ab eo inchoandum. ¶ Circa hoc norā dum est quod cōtingit tribus modis peccare, uidelicet corde, ore, & opere, ideoq; †tribus diuersis modis horę inchoantur. 8 uidelicet cōpletorium per Conuerte nos Deus, cōtra peccatum cordis Matutinū, per Domine labia mea aperies, cōtra peccatum oris. Alię uero oēs dici horę, per Deus ī adiutorium, cōtra peccatum operis. Et quoniā in peccato cordis & oris est aliquid operis, ideo in omnibus horis tam diurnis, quàm nocturnis dicit, Deus in adiutorium meum intende, cōtra peccatum operis: Monachi uerò dicunt primo in nocturnis, Deus in adiutoriū meū intende. Postea. Domine labia mea apeties; quia sine adiutorio Dei, nec cor, nec labia ad ipsius laudem aperire ualeāt. Io. 15. Sine me nihil potestis facere. ¶ Interea uerò sacerdos cū dicit: † De⁹ ī adiuto 9 rium meum intende. signo crucis se munit, ad effugandam illius uirtutē scilicet, quālibet diaboli uersutiam, & potestatē. Valde. n. timet signum crucis. Vñ Chrysostomus, Vbicunq; dęmones signū crucis uiderint, fugiunt, timentes baculum, quo plagā acceperunt. Stephanus quoq; Papa de cons. dis. 5. nunquid ait: Numqd non omnia chrismata, ideſt sacramēta, q̄ cum chrismatis unctione p̄stantur, sacerdotalis ministerij crucis figura, ideſt, signo p̄ficiunt? Numqd baptismatis unda, sine cruce sanctificata, peccata relaxat? & ut cętera p̄tereamus, sine crucis signaculo, quis sacerdotij gratus ascēdit, Baptizā dus quoque signo crucis signatur in frōte, & in pectore. De p̄fundo quidē crucis mysterio dicetur in 6. parte sub ti. de paraseeue, & hic etiam aliqua supponamus. ¶† Sane crux domini multipliciter 10 fuit in ueteri testamento præfigurata. Le-

Universidad de Deusto Biblioteca

gitur siquidem, q̃ Moses ad mandatum Domini ęneum serpẽtem erexit in palo in deserto pro signo, quem aspicientes q̃ percussi fuerũt à serpentibus, illico sanabãtur. Num. 20. quod ipse Christus exponens inq̃t in Euãgelio, Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut oĩs q̃ credit in ipsum, nõ pereat, sed habeat uitã ęternam. Legitur etiã, q̃ cum Ioseph applicuisset Manassem & Effraim ad Iacob statuens maiorem ad dexterã & minorem ad sinistrã, ut eis secundum ordinẽ benediceret. Iacob manus commutans, i. in modum crucis cãcellans, dextram posuit sup caput Effraĩ minoris, & sinistrã sup caput Manassæ maioris, & dixit. Angelus, qui eruit me de cunctis malis, bñdicat pueris istis &c Item Moses ait: Die ac nocte erit uita nostra pendẽs, & uidebitis & cognoscetis. Christ⁹ enim nocte fuit in cruce pendẽs, quia tenebrę factæ sunt ab hora sexta usque ad nonã. Quod etiam fuerit pendens, certum est. ¶ Rursus legitur Ezechielis 9. Ezechiel audiuit Dominum dicentem ad uirum uestitum lienis, habentem attramẽtarium scriptoris ad renes. Trãsi per mediam ciuitatẽ, & signa Thau in frõtibus uirorum dolẽtium, & gemẽtium & post hęc dixit 7. uiris. Transite per mediã ciuitatem & percutite omnem, super quem nõ uidebitis Thau, nemini pareet oculus uester, Item Hiere. Cõgregabo omnes gentes, & erit eis in signum Thau. Itẽ alibi, Et erit prĩcipatus eius super humerũ eius. Christus enim portauit super humeros crucẽ, in qua triumphauit. Ioannes quoque uidit Angelum ascendentem ab ortu solis, habẽtem signum Dei uiui, & clamabat uoce magna quatuor Angelis, quibus datũ est nocere terræ & mari, dicẽs. Nolite nocere terrę & mari, neq; arboribus quousque signemus seruos Dei in frõtibus eorum. Itẽ lignũ missum in Marath, aquas dulcorauit amaras, & ad lignum missum in Iordanẽ ferrum, quod inciderat, ena uauit, hoc est lignum uitę & in medio paradisi, de quo sapiens protestatur, benedictum lignum, per quod fit iustitia, qm̃ regnauit in ligno Deus. Hoc ergo crucis signo se armat ecclesia ĩ pectore, & ĩ frõte significãs crucis misterium esse corde credendũ, & manifestè ore cõfitendum. Per hoc enim signum confundit̃ ciuitas diaboli, & triũphat ecclesia, terribilis ut castrorũ acies ordinata, iuxta illud, Terribilis est locꝰ iste &c. alibi, Vidi ciuitatẽ magnã sanctam Hierusalem, nouã &c. Augustin. cñ dicit 11. distin. ecclesiasticarum, quòd nulla scriptura noui testamẽti, uel uetꝰ docet fideles crucis signaculo insigniri. ¶ † Est autem signum crucis tribus digitis exprimendum, quia sub inuocatione Trinitatis imprimitur. De qua propheta ait. Qui appendit tribus digitis molem terrę. Es. 40. Pollex tamen sũ pereminet; quoniam totam fidem nostram ad Deum unum & trinum referimus, & mox post ipsam inuocationẽ Trinitatis potest dici uersus ille; Fac mecum Domine signum in bonum, ut uideãt q̃ me oderunt, & confundantur, quoniam tu Domine adiuuasti & cõsolatus es me. Iacobitę uerò asserẽtes sicut & Euticiani unam tantum naturam, scilicet diuinam esse in Christo, & sicut una est persona, uno tm̃ digito se signare dicuntur, quorum error in canonibus extirpat̃, duodecima distin. cap. primo & secundo. 14. quæstione tertia, quidam uer. Euticiani. ¶ † Verum quidã signant se à frõte deorsum, in quo illud exprimitur mysteriũ, quod inclinauit Deus cœlo, & descendit in terram. Descendit quidem, ut nos de terra eleuaret in cęlum. Deinde à dextra ad sinistram, primò ut æterna, quæ per dextram, temporalibus, quę p sinistram significantur, præferendo designent. Secundò ad notãdum, quòd Christus de Iudęis transiuit ad Gentes. Tertio, quia Christus à dextra, idest, à patre ueniens, diabolum, qui per sinistram significatur, in cruce peremit. unde, Exiui à patre, & ueni in mundum. Alij uerò signum crucis à sinistra, p̃ducunt in dextram, fulci authoritate illa. Egressus eius à patre, excursus usque ad inferos, recursus ad sedẽ Dei. Incipiunt enim se signare à parte superiori, quæ patrem significat, & descendunt ad inferiorem, quę mundum designat, deinde à sinistra parte, q̃ infernũ, producunt ad dextram, quæ cœlum significat. Nam Christus descendit de cœlo

Ioan. 3.
Ge. 48.
Deu. 28.
Mat. 27.
Esa. 9.
Apoc. 7.
Eso. 15.
11
Ge. 32.
Sap. 14.
12
Ps. 85.
13
Psal. 2.

lo ĩ mundum, de mũdo ad infernum, ab inferno ascẽdit in cęlũ, ubi sedet ad dexterã Dei patris. Secundò hoc faciunt, ad insinuandum, quia de miseria trãsire debemus in gloriam, & de uitijs, quę per sinistram, ad uirtutes, quę per dextrã significantur, ut legitur in euangelio Matth. nam & Christus de monte trãsiuit ad uitam. Tertio. quia Christus à tẽporalibus ad ęterna p fidẽ crucis nos eleuat. ¶ † Cõsiderandum aũt est, q̃ q̃ à sinistra producunt ĩ dexterã seipsos, & alios pariter cõsignãt, sed tunc super illos signum crucis à dextra in sinistram, p̃ducunt, quia nõ consignant eos, quasi uertẽtes dorsum, sed quasi faciem prędentantes, sed & cum sup alios principaliter signum crucis imprimunt, etiam seipsos a sinistra in dextram, sed alios a dextra in sinistrã consignant. ¶ † Saltẽ regulariter in omnibus euangelicis uerbis debemus facere signũ crucis, ut in fine euãgelij, symboli, dominicę orationis, gloria in excelsis Deo. Sãctus. Agnus, Bñs dominus Deus Israel, Magnificat, & Nũc dimittis, & In principio horarum, & in fine missę, quando sacerdos dat benedictionem, & etiam ubi cunque de cruce, uel crucifixo mẽtio fit, quę ẽt omnia stando, sicut & euãgelium audire debemus. In omni ẽt actu nostro signũ crucis facere debemus. Vñ Ambr. ad omnẽ actũ incessumue manus impingat in crucem. ¶ † Et aduerte, qm̃ crucis figura quadripartita est, uel p̃pter quatuor elementa, q̃ in nobis uiciata, Chr̃s sua passione curauit uel p̃pter homines quos ex quatuor partibus orbis ad se traxit, iuxta illud. Si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. Vel & hęc quadratura pẽnet ad mortalitatẽ, hẽt n. longitudinem latitudinẽ, sublimitatẽ, & p̃fundum. Profundũ est acumen, quod terrę infigitur lõgitudo est ĩde ad brachia latitudo est in expansione. latitudo seu sublimitas, est à brachijs usq; ad caput. Profundum significat fidem, quę est posita in fundamẽto, altitudo, spem, q̃ est reposita in cęlo, latitudo charitatẽ, quę est ad sinistrã, & ad inimicos extenditur, lõgitudo perseuerantiã, quæ sine fine concluditur. De hoc dicetur in sexta parte sub ti. de paraseue. De signo crucis, q̃ fit in principio, & ĩ fine euãgelij, dictum est in quarta parte, sub ti. de euangelio. ¶ Post Deus in adiutorium meum intende &c. statim † in singulis horis subiicit, Gloria patri & filio. Sicut erat &c. quos duos uersus beatus Hieron. scripsit ĩter opuscula, quę Papę Damaso misit, & ipsius rogatu idem Damasus illos in fine psalmorum cantari instituit, ipsum tñ uersum, Gloria, Nicęna synodus dicitur edidisse. Quia .n. Dominus dixit, Adhuc te loquẽte ecce adsum, ideo quasi iã nos intellexerimus: exauditos esse gratiarum actiones Trinitati tribuim⁹, dicẽtes Gloria patri &c. ¶ † In exequijs tñ mortuorum nec Deus in adiutorium, nec Gloria patri dicimus, q̃a ĩ illi Saluatoris exequias imitamur, in quibus hęc cessant. p̃ut in sequenti parte sub ti. de quinta feria cęnæ Domini dicetur. Similiter post unumquemq; psalmum dicetur Gloria patri &c. quia † uersus iste totius Trinitatis simplex laus est. Psalmus nanq; bonã operationem significat, qua finita meritò Deo gloria dãda est, q̃ pro omni opere bono laudãdus est, & nunc, & semper, sicut laudandus erat in principio, quãdo cęlum & terram creauit. Sicut enim sibi soli laus est de creatione cęli, & terrę, sic & ei laus est de omni opere bono nunc & semper. In prędicto quidẽ uersu. Sicut erat in principio &c. multiplicium temporum uarietas demonstratur, uidelicet, in, Sicut erat in princip. ꝓteritum. in, & nunc p̃sens, & ĩ, semper, futurum & ęternum, in, & in secula seculorum, longitudo magna, Vnde orige. Quoties secula seculorum nominatur, fortasse licet nobis ignotas, tamen à Domino statutus aliqs terminus indicatur. † Legitur, qd Ildebrandus prior Cluniacen. factus Papa, Gregorius dum in minoribus agens legationis officio fungeret archiepiscopum Ebredun. de simonia accusatum & accusatores oẽs corrumpentem, itavt cõuinci nõ posset, miraculosè cõuincit, p̃cepit enim illi, vt diceret versum Gloria patri & Filio &c. Ille uero licet expeditè diceret, Gloria patri & Filio, tamen & Spiritui sancto proferre non poterat. quippe quia in Spiritum sanctum peccauerat. Reatum ergo suũ confessus, & depositus

14
15
16
17
18
19
20

positus: mox expeditè & Spiritui sancto
pronuntiauit. Et nota, quòd gloria patri
21 dicitur 24. uicibus ī nocturnis † festiuita
tum, prout dicetur in sexta parte sub titu
lo de feria quinta cœnæ Domini, qđ fit
in honorem duodecim Apostolorum, q
sunt 12. horæ diei, i. dest Christiana, uero
sole illuminatæ, & sunt 12. horę noctē. i.
ecclesiam illuminātes, qui Dominū glo
riæ in nocte huius seculi prędicauerunt.
22 Tullius † dicit, qđ gloria est frequens de
aliquo fama cum laude. Ambro. dicit,
quòd gloria est clara cum laude notitia.
Augustinus dicit in 5. distin. de ciuitate
Dei, de gloria seculi, quòd gloria est iudi
cium hominum bene de hominibus opi
natum. Et post, gloria patri, subi ieiē, alle
luia: de quo sub titul. de Prima dicetur.
23 Hymni † quoq; tam ex institutione Gela
sij Papę, quàm ex approbatione concilio
rum Tollentani, & agathenen. de cōsec.
distinct. 1. de hymnis. & dis. quinta. cōue
nit. in singulis diuinis officiis canūē. Est
autē ὕμνος Græcè, Latinè laus Dei, cum
cantico, uel nox humana in laudem Dei
metricè cōposita. Canticū uero est exul
tatio mentis habita de ęternis in uocem
humanam prorumpēs, quia uerò psalmi
sunt hymni, unde & psalteriū dicitur li
ber hymnorum, ideo in quibusdā eccle
sijs hymnos non cantant, quod tamē ap
probādū nō est, quoniā nō sine causa sūt
à sanctis patribus instituit, & ꝓterea nō
omnis hymnus psalmus est, ut quādo vel
operando, Deum cum mētis exultatione
laudamus propter quā laudem exprimē
dam hymnus cantatur. Psalmi uero ope
ra bona significant, ut infra dicē. ¶ Illud
24 † autem notādū est, qđ in diuinis officijs
hymni ꝓcedūt psalmos. in nocturnis ue
rō, ī. in uesperis completorio, & laudibus
matutinis ecōuerso. Dies enim pertinet
ad spirituales, qui habent gaudium con
scientiæ, nox pęnitentes, qui habēt remor
sum cōscientię. illos exultatio inducit in
operationē, quibus dicitur. Cantate ei cā
Ps. 32. ticum nouū, bene psallite ei in uociferatione. Istos per operationē opōrtet ueni
re ad exultationē. Ideirco in diuinis offi
cijs hymni pręcedūt psalmos. In noctur
nis uerò econuersò in uesperis autem &
in prima, quo loco hymni cātentur, ibi
dicetur. Rursus stando hymnos cātamus
in erectione corporum, ostendētes, qđ in
laudando Deum corda sursum erecta ha
bere debemus. Verumtamē, nisi mēs cō
sonet linguę, certū est, uocem quantum
libet clamorosam Domino non placere.
¶ † Differētia ergo est inter psalmū, hym 25
num, & cāticum. Nā in psalmo opera, in
hymno laus, in cātico mentis exultatio
intelligitur, de quo dicetur sub tit. de lau
dib⁹ matutinis. De his trib. dicit Aposto
lus ad Colosſ. 3. In psalmis, & hymnis, &
canticis spiritualibus cantantes & psallē
tes in cordibus uestris Domino. 93. dist.
cantantes. & in his tribus uarietatib. om
ne genus musico um accipi potest. ꝓut
iam dicetur in no. test. Hilarius Pictauiē.
episcopus primus hymnorū carminē flo
ruit, & post eum Ambro. ideoque hym
ni Ambrosiani dicūtur, quia eius tēpore
plurimum in ecclesia Mediolā. cātari cę
perūt. Postea uerò in ecclesijs occidētali
bus, quęcunq; carmina in Dei laudē be
nedicuntur, hymni uocant, Aug. dicit in
li. cōfessionū, qđ cū Ambrosius a Iustina
Imperatrice Ariana perfidia damnata p
secutionem pateretur, & intra ecclesiam
cum plebe catholica insidijs urgeret, in
stituit hymnos, & psalmos secundū mo
rem orientalium decātari, ne populⁱ mę
roris tędio contabescerent, quod ad om
nes fuit postmodum deriuatū. Et aduer
te, quòd in qbusdā ecclesijs hymnus na
talis Domini, & festorū illius septimanę
sub eodē cantu dicuntur. Ratio est, qm̄
sicut membra ad caput, sic sancti se hēt
ad Christum, à quo, sicut à capite influen
tiæ æternæ beatitudinis participare no
scuntur. Quia igit hoc inchoatū existit
in eius natiuitate, & cōsumatum ī resur
rectione: qa tunc chirographus damna
tionis delectus est, & reseratum cęlum qđ
tot annis mansérat clausum, ideirco ꝓci
puè tempore solennitate Sanctorum sub
cātu solēnitatis Christi rationabiliter re
coluntur. Hoc autem nō contingit ī cā
tu hymnorum paschalis tēporis, in quo
significatur, quod sanctorū gloria in ip
sis nondum totaliter est perfecta, ꝓpter
appetitum resurrectionis corporum suo
rum, & ideo ipsi Christo nondum tota
liter conformantur. ¶ Antiphonæ quo

que

26 que † in singulis horis ex institutione B.
Ambrosij dīr, pro eo qꝺ B. Ignatius Ter
tius à B. Petro Antiochenus epūs audisse
legitur in tripartita historia super quen
dam montem angelorum choros anti
phonas canentes. Inde. n. Græci primò
antiphonas composuerunt, & eas cū psal
mis in choro, quasi in chorea cantari or
dinauerunt, qui mos ad uniuersas transi
uit ecclesia, ut iam ubiq; antiphonę de
cantarentur. Dīr aūt antiphonæ respe
ctu ad psalmodiam, cui rīdent, sicut &
responsoria, respectu ad historiam, vnde
& antiphona dīr, quasi ante psalmum so
nans. † Inchoatur. n. ante psalmum, qui
27 opus significat, ipsa verò significat chari
tatis copulam, seu mutuam dilectionem,
siue qua opus non prodest, & per quam
opus incipit meritoriū esse. Rectè igitur,
ſm eius tonum melodia psalmi informa
tur: quia dilectio opera nra informat, &
ſm hoc dī ab anti, quod est contra, & so
nos, quod est sonus, quia psalmus secun
dū melodiam eius intonatur, & manus
operatur, secundum quod charitatis igni
culo excitatur. Psalmus autem antipho
næ intermiscetur, quia fides per dilectio
nem operatur. Verum ante psalmum im
perfectè, & post perfectè dī, quia charitas
in via imperfecta hī, seu hic initiatur, sed
in patria per bona opera, quæ hic ex cha
Esa. 31. ritate fiunt, perficietur iuxta illud Esa. Vi
uit Dominus, cuius ignis in Sion, & ca
minus in Hierusalem. In præcipuis tamē
festiuitatibus, ēt ante psalmum perfectè
dī, ad notandum, qꝺ in illis perfectiores
in bonis operibus nos exhibere debem⁹.
28 † Inchoatur quoq. ab uno unius chori,
& finitur a pluribus utriusque chori. primo,
quia charitas ab uno scilicet Christo
incipit, & in membris eius consumatur
Ioan. 13. ab ipso, sicut ipse dicit in euangelio Ioā.
1. Io. 4. Mandatum nouum do uobis &c. Deus
enim prior dilexit nos, & unde & nos
cōiter dilectioni eius correspondere de
bemus. Secundo ad notandum, qꝺ vox ꝑ
dicatorum, quæ semper ad unitatem ten
dit, nos monet, ut quod unusquisque sin
gulariter operando acquirit, alteri per di
lectionem porrigat, ut si unus addiscit in
scholis, & alter seminat in cāpo, tpe fru
ctus doctor seminant i doctrinam porri
gat, & sator doctori panem. ¶ † Cęterum 29
antiphona post psalmos cōiter ab oībus
cantatur, quia de dilectione cōe gaudiū
surgit. Cantatur ēt a duobus choris al
ternatim, ad notādum mutuam dilectio
nem siue charitatem, quę in paucioribus
q̄ duobus consistere nequit. Coniungit
ergo antiphona duos choros, ut charitas
per bonum opus cōiungat duos fratres.
Isidorus dicit in lib. 6. eth. † qꝺ antifonō. 30
græcè, interpretatur latinè vox recipro
ca, quia duo chori siue de uno ad unum
reciprocando, uicissim melodiarum can
tus alternant, quasi duo Seraphin duo
que testamenta inuicem sibi conclaman
tia. Vnde clerici antiphonas cantantes,
non uertunt uultus ad altare, sed se ad
inuicem uersus uultibus respiciūt, quod
genus canendi græci adinuenisse tradū
tur. Est † itaque antiphona quædam can 31
tilena diuinis laudibus ad recreationē
inserta. Nihil. n. ampliⁿ charitate recreat
animos, quæ quia modulando cantatur,
mentis iucunditatem significat, iuxta il
lud Psalmistæ Psallite sapienter, tunc. n. Ps. 46.
iucunditas sapida est, cum de Deo est.
Tunc etiam manus sub pennis sunt. Eze
chielis 1. & in Prouerb. Beatus uir qui in- Prou. 3.
uenit sapientiam, & qui affluit prudētia,
quia qui habet iucunditatem mentis de
æternis, de facili affluit prudentia, id est
bonis operibus, quibⁿ sibi prouidet in fu
turo. Vel ſm Mosen, antiphona est quæ
dam vox, qua sibi inuicem angeli collo
quuntur. Sex autem antiphonæ, quæ die
bus feriatis aū psalmos nocturnales dīr,
de psalmis sumuntur & bonorum operū
perfectionem, uel sex opera misericordiæ
desīgnant, qm̄ senarius numerus perfe
ctus est. Ille verò, quæ dīr super Benedi
ctus in laudibus, & super Magnificat in
uesperis, de euangeliis dierum in quibus
dicuntur, sumuntur, exceptis illis, quæ in
quinta feria dicuntur, prout dicetur in
sexta parte, sub quinta feria secundæ do
minicę Quadragesimę. ¶ † Rursus in qui 32
busdam ecclesijs in fine antiphonæ fit
neuma seu iubilus: quia beatus populus
qui scit iubilationem. Est aūt neuma, seu
iubilus ineffabile gaudiū, seu mētis exul
tatio habita de æternis. Ideoq. in diebus
ieiuniorum & afflictionum nō debēt fie
ri, sicut

ri,sicut nec in luctu c.tharizari,& sit neuma in vnica, & finali litera antiphonę, ad notādum q̄ laus Dei ineffabilis, & incomprehensibilis est. Ineffabile namque gaudium per πνεῦμα significatum,quod hic prægustat,nec penitus exprimi.nec penitus taceri valet,quare meritò Ecclesia verbis omissis iubilando cum neuma quasi in admirationē prosilit,ac si dicat quę vox q̄ poterit līgua retexere &c.Verba.n.hæc non sufficiunt,nec intellectus
Esa. 14. capit:nec amor etiam dicere sinit. Quis .n.plenè enarret,qđ oculus nō vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit? Neumatizando ergo expressius quo dāmodo sine verbis dicit,q̄ per verba innuat,quātum sit illud cęli gaudium, vbi verba cessabūt, & homines omnia scient. Verum, quia perfectorum tātum iubilus est in magnis festiuitatibus,non tā maiores,quàm etiam minores exultant, inde est,quòd in quibusdam ecclesijs,in quibus neuma nō dicitur,vox nō significatiua in vocē significatiuam cōuertitur, quia loco iubili & neumæ trophi & sequentiæ decantantur,ad quas laudes & minores & maiores passim admittunt,& ideo cōiter ab omnib.decantantur.In quib.antiphonis dicat neuma,seu iubil⁹,& quare hoc potius sit in tempore Paschali,dicet sub ti. de laudib. matutinis. Iubilus autem diuersa significat,& in diuersis locis in eodē responsorio sępe fit,prout dicetur in 6.parte sub natali.Item de neuma,quæ fit per alleluia, in 4.parte sub ti. de alleluia dictum est.Item in quibus antiphonis,dicatur alleluia,in sequenti par
34 te sub festo Natalis dicetur.¶ † Et nota, quod neuma,neumę sine p, & in fęminino genere est iubil⁹,de quo dictū est, sed πνευμα Græcè,scriptum p π, in neutro genere est Spiritus sanctus,vtrunq; tamē pro fęminino sępè ponitur in scripturis. Sanè neumæ,quæ in missa fiunt represētant gaudium,quę potius fieri solēt in e, vt in κυριέ ἐλέησον,vel in a,vt alleluia. quam in alijs vocalib. ad notādum gaudium spirituale,qđ nobis restitutum est in partu virginis, cui facta est mutatio hui⁹ nominis Eua in Aue,dicēte angelo Aue Maria &c.& ibi. Mutās nomē Euę.
35 Significatio † nāq; huius nominis Euæ, mansérat vsq; ad angeli salutationē. Illā autem significationē Adæ & Euę, nascētes infantes exprimunt.Nam fęmina nascens proferte,masculus verò, vnde versus.Et dicunt,e,vel a, quotquot nascūtur ab Eua.illæ ergo neumæ non significant dolorem,quem nobis attulit transgressio Adæ & Euę,prout quidam scripserūt,sed gaudiū nobis in præmissa salutatione virginis restitutū. ¶ Rursus considerandum est, q̄ ferè vbicunque in cantu scribitur Hierusalem,neuma producitur, vt cęlestis hierusalem,iubilatio figuretur,exemplū habetur in alleluia Te decet, qđ cantat dominica 10.post Pente. Idem etiam quoties alleluia duobus versibus infigimus,vt de stola duplici gaudeamus,exemplum est in alleluia,Pascha nostrū,quod dicitur in die Resurrectionis,& in Alleluia Angelus Domini,quod dicitur in sexta feria,tunc sequenti. Vtcunq; enim Alleluia,duos habet versus,prout gradualia antiqua ostendunt,& sic de alijs.In q̄busdam tñ festiuitatibus quidam versiculi in nocturnis antiphona præcedunt,de quo in sequenti parte sub dominica de Trinitate dicet Post antiphonas in singulis horis diurnis & nocturnis ex institutione Damasi Papæ psalmi ad antipho
Ps. 143. nę symphoniā canunt,& significat tēpus bonam & diuinā operationem.Vnde Dauid, in psalterio decachordo psallā tibi. In tali enim instrumēto psallebat innuēs q̄ in psalterio spirituali spiritu vinificato per fidem debemus psallere Deo decem legis mandata implendo. Ipse autem.
36 † Damasius instituit,vt chori in duas partes diuisi psalmos cancrent alternatim,& dicunt psal.alternatim ad notandū alternam sanctorum ad bene operandum exhortationem. Priscis namque temporibus confusè,& quasi in chora dicebant,ideoque sancti patres ordinauerūt, vt alternatim dicerentur, ideſt vna pars chori vnū versum,& altera alium dicere qđ beatus Ignatius Primus statuisse fertur in ecclesia Antiochena,pro eo, q̄ in visione audiuit angelos antiphonati psalmos psallētes,de hoc ēt dictum est in prima parte sub ti.de ecclesia.Dicunt etiā alternatim ad notādū, q̄ alter alterius on⁹ ferre dēt Psalmos quoq; stando dicimus,ad ostendendum

dendum,quod stantes in bonis operibus vincimus. Dum enim populus Israel cum Amalech pugnabat,quādiu Moses manus leuabat, populus vincebat, quando verò manus dimittebat, populus vincebatur. 37.distin.si quis vult.Eleuatio igitur ad stādum significat mentis nostræ deuotionem vt statu corporis mentis affectionem monstremus,videlicet nos paratos esse, siue ad
Ec. 38. domandum carnem, siue ad exercitium operis,Lectiones verò, quę sunt doctrina nostra, in silentio & sedendo audimus,
Esa. 32. quoniam doctrinam sedendo, & quiescendo recipimus,vnde ecclesiasticus. Sapientiam scribe in tempore ocij,& qui minoratur actu,percipiet eam Et iterum,verba sapientiæ in silentio,& quiete discuntur. Et propheta ait: Erit cultus iustitię silentiū. 5.q.4.in loco Sanctos quoque stantes oramus, significantes eos in perpetua lætitia fore.Iuxta illud. Stantes erant pedes nos-
37 stri in atrijs tuis Hierusalem. ¶ † Sanè in diuinis horis sex psalmi dicunt, per quos sex opera misericordię denotantur, quib.
Ps. 121. in vinea Domini laborantes intēdere debent, quasi piè, & mundo corde exerceamus nos,& à seruitute diaboli liberati ad libertatem vitæ perueniemus, & retributionem diurni denarij recipiemus. Verū tamen sub tribus glorificationibus dicuntur, ad insinuandum fidem sanctæ Trinitatis, ad quam diuina sunt opera referenda.In vesperis verò quinque dicūtur,prout ibi dicetur, & sunt psalmi horarum inuariabiles,prout sub completorio dicetur.
38 ¶ † Illud quoq; prætermittendum nō est, quòd vnus atq; idem psalmus in varijs festiuitatibus cantatur pro eo, quia ibi versus pertinentes ad illas inueniuntur,verbi gratia. In natiuitate Domini cantamus psalmum: Eructauit, propter versum illum,Speciosus forma. Cantamus etiam illum,in festū virginū propter versum. Adducētur regi virg.&c. & etiam in festo Apostolorum, propter versum. Pro patribus tuis &c.Item psalmus. Quare fremuerunt gentes, cantatur in natiuitate, propter versum,Dominus dixit ad me. Et in passione Domini,propter versum. Astiterunt gentes terræ,& sic de alijs.Præterea, vnum, & idem vocabulum sæpe diuersimode accipitur,verbi gratia. Hoc nomen templum significat corpus Christi, vt ibi. Soluite templum hoc. Aliquando significat templum materiale, inde est, quod psalmum illum. Magnus Dominus &c. cantamus in natiuitate, propter versum illum: Suscepimus Deus &c. intelligimus enim ibi de templo corporis. Cantamus etiam eundem psalmum in purificatione, & ibi accipimus de materiali templo, in quo fuit eadem die præsentatus. De psalmodia tam nocturna, quàm diurna in suis locis dicetur. ¶ Et no. secundum Hieronym.de consecrat.distinctio. quinta, non mediocriter. quod melior est quinque psalmorum cum cordis puritate, & serenitate spirituali, & habilitate decantatio, quàm totius psalterij cum anxietate cordis atque tristitia modulatio.
39 ¶† Postremò notandum est, quòd psalmi graduales sunt quindecim, qui signati sunt per quindecim gradus, quibus ascendebatur, ad Templum Salomonis, quod erat in monte. Hos quindecim gradus vocant quidam canticum graduum, eo quòd in quolibet præmissorum quindecim & graduum singuli psalmi decantabantur. & verbum graduum, casus genitiui est. De dictis gradibus dictum est in prima parte.sub tit.de altari.Significati sunt etiam dicti quindecim psalmi per alios quindecim gradus Ezechielis, quibus visum est ei ascendere, in ciuitatem Dei,de quibus habetur de pœn.distinct.2. dum scientiam, & Ezechielis 10, vbi primo habetur de septem gradibus, & posteà de octo. Nempè quindenarius numerus constat ex numero septenario, & octonario, septenarius refertur ad verus test.quia aliqui septimum diem, septimū mensem, & septimum annum celebrant, octonarius ad nouū testamētum refertur propter resurrectionem vnicam, quæ octauo die facta est. Quindecim ergo psalmos psallimus ostendentes, quòd vtriusque testamenti præcepta obseruare debemus,quinque psalmi, quinque corporis, sensus,per quos peccamus, significant,& ideo in aliquo illorum non dicitur Gloria patri, quia illa peccata, quæ per quinque sensus corporis committuntur, nobis non Deo imputari debemus, sed dicitur post illos requiem æternam,quoniam

in illis

in illis pro defunctis oramus, ac si dicatur. Oramus Domine, ne ꝓ peccatis illis, quę committuntur corporis sensibus, vita negetur æterna, sed per Dei misericordiam requies concedatur æterna. In sequentibus decē psalmis nobis, & nostris proximis, & congregationibus, & prælatis Dei misericordiam imploramus, & Gloria patri subiungimus, quia ꝙ à catena peccatorū absoluimur, ꝙ te Deum toto corde perquirimus, ꝙ tuum decalogum obseruamus, nō
Psal.113 nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. exhibemus. ¶ Rursus numerus decem ex septenario & trinario constat. Trinarius ad præcepta primæ tabulæ, quæ ad Deum spectāt, septenarius verò ad præcepta secundæ tabulæ, quæ ad proximum spectant, refertur, ac si dicat, ꝙ decalogus obseruatur, per Deum est. Versiculi etiā in singulis dicuntur horis. Legitur enim in libro Numeri, ꝙ dum arca Dñi, quæ ecclesiam figurabat, in tabernaculo repone-
Nu.20. batur, dicebat Moses, Reuertere Dñe, ad multitudinem filiorum Israel. Sanè reuersio Domini ad Israel, nihil aliud est, quam vt reuerti faceret Israel ex toto corde ad se, Deus. n. cui omne tēpus præsens est, nō habet, ad quos reuertatur, sed intelligitur reuertere, ideſt fac nos reuerti ad te. Iux-
40 ta illum ergo † morem versiculi dicuntur, vt si fortè mentes nostræ cogitando vana præ nimio psalmorum opere deuiauerūt, audito versu conuertantur ad orientem,
Zac.6. ideſt ad Christum, qui est noster oriens, seu ad mentem, secundum versus significationem, qui ab ipsa reuersione nomen traxit, nam dicitur à vetero, vertis, & inde est ꝙ dum ver. dicitur, ad orientem siue ad altare nos vertimus. Rectè ergo versus, qui significat fructum boni operis, alta & acuta voce dicitur, ad excitandum pigros, qui in laudando Deum & intelligendo diuina, torpent, vt reuertamur ad cor, vt videlicet eo audito omnis cogitatio, quæ fortè videndo temporalia, foras exijt, reducatur intra nos. ¶ Rursus versus nocturnalis significat, quia ab officio psalmorum siue à labore tunc nos vertimur ad officia lo u tionum, siue ad quietem, vt qui psallendo stabat, nunc ad lectionem sedeat. Vnde versus dicitur à vertendo, de hoc dictum est in 4. parte sub tit. de graduali. ¶ Et no. ꝙ quibusdam ecclesijs in die dominica post primum nocturnum dicitur iste versus, Memor sui nocte nominis tui Domine. Post secundum dicitur. Media nocte surgebam. Post tertium. Exaltate Domine. Primum siquidem versus, scilicet Memor sui &c. ad quid ecclesia de lecto suo surrexit ostendit, quo verò tempore surgendum sit, notat Secūdus, scilicet Media nocte &c. & ad quid surgendum sit, ostendit, quod sequitur. Ad confitendum nomi
Psal.15. ni tuo. Verum quidam nolentes mentiri, quia non surgunt in media nocte, loco huius versus ponunt illum. Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine. Quòd tamen media nocte surgendum sit, ostendit Dauid dicens, Media nocte &c. & alibi. Præueni immaturitate & clamaui, quod idē est, nam imaturitate vnica est dictio. Vnde & quidam libri habentin matutina, & sonāt immaturitate, quasi tempus non apertum operi. Alia tamē litera habet præueni intempesta nocte, quia tēpestū apud antiquos idem erat, quod opportunum, à tempore vel à tempestate vocabulo dicto. Vnde in antiquis historijs sæpe ita legitur, hoc factum est in illa tempestate, i. in illo tempore, vnde intempestiuum vel intempestum, aiunt, tempus in opportunum, ideſt nocturnis actionibus non opportunum. Tertius autem versus, s. Exaltare Domine &c. manifestè pertinet ad nouum testamentum, in quo Saluator noster, secundùm humanitatem fuit exaltatus, quidam tamen dicunt tunc. Ego dixi
Psal.20 Domine miserere mei, quia ad gloriam quæ data, qui est tempore noui testamenti, non peruenitur, nisi per remissionē peccatorum. ¶† Sed quæritur, quare versiculi 41 in nocturnis ante lectiones dicuntur, in aliis verò horis post capitula? Respondeo in nocturnalibus lectionibus propter earū vniuersitatem, & magnitudinem sedere solemus. Ne igitur propter longam sessionem, aut propter lassitudinem, siue otium obliuiscamur doctrinæ Domini, qnam lectiones significant, cogitando fortè inania, aut dormiendo, vel confabulando, ideò versu præcedente lectiones audiendas incitamur, in alijs verò horis, quia nec tot, nec tantæ sunt lectiones, non est necesse sedere, nec versiculos præmitti. Vel ideo

ideo in alijs horis versus post lectiones dicuntur, ad notādum, ꝙ propter interualla horarum doctrina Domini non negligitur. ¶ Rursus versus sæpe a pueris cātatur, ad notandum seruitium nostrum cum innocētia præstitum Domino fore gratum. De versiculis, qui in vesperis, seu laudibus
42 dicuntur, sub illis locis dicetur. Et † vide, quia versus debet notare, aut statum temporis, aut officij. Statū temporis notat versus primæ, s. Exurge Christe adiuua nos; vbi cum dicitur, exurge, innuit initium operis. Similiter in versu tertiæ. Adiutor meus esto Domine, ne derelinquas me: cū dicitur, ne derelinquas me. notatur status pugnæ. Similiter in versiculo sexte, scilicet Dominus regit me & nihil mihi deerit in loco pascuæ, ibi me collocauit, significatur status perfectus, & perfectionis. In versiculo nonæ, scilicet. Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo: status demonstratur frigescentis dilectionis. Statum quoque temporis innuunt versiculi, qui passione & resurrectione cantātur. Sed versus vespertinalis officij statum officij insinuat, vt vespertina oratio &c. & Dirigatur Domine oratio &c. Ex quibus verbis colligitur, quòd vespertina oratio actitatur. Post versum sequitur oratio dominica, & post eam præces, de quibus dicetur sub nocturnis. ¶ † Lectiones quo-
43 que in singulis horis, tam nocturnis, quàm diurnis dicūtur. Et dicitur lectio, quia nō cantatur, vt psalmus, vel hymnus, sed legitur tantùm. Illic enim modulatio, hic sola pronunciatio quæritur. Siquidem lectiones nocturnales sunt doctrina nostra; quia per eas docemur opera nostra retorquere ad Deum, Obtinent ergo vicem lectionū, quas doctores faciunt ad ignaros, per eas quoq; sanctorum opera imitatur, & earū commemoratione ad Dei laudem compungimur, & ideo, vt præmissum, est sedēdo, & in silētio audiuntur. Lecturus autē lectionem, ad librū accedens, super gradū ascendit, quia doctor perfectiori vita vulgus transcendere debet. Et presbytero, vel Episcopo benedictionem, tanquam legendi licentiam postulat, dicens. Iube domine
44 benedicere, per quod principatus † Ecclesiæ, quodq; nullus, nisi a maiore iussus, debet in ecclesia legere, designatur. & dicit, donne & non domine, quia solus Deus verè Dominus est. Hinc est, quòd presbyter seu Episcopus non à se benedictionem largitur, sed discrete à Deo postulat illam dari dicens. Benedictionem perpetuam tribuat nobis &c. In fine verò dicit. Tu autem Domine miserere &c. Quia tunc sermonem ad Deum dirigit, qui vere Dominus est. ¶ Rursus ideo in principio imperfecto, & syncopato vocabulo pronunciat, quia tunc ad imperfectum, videlicet ad hominem sermonem dirigit, Iuxta illud Prophetæ, Imperfectum meum viderunt oculi tui. Quòd etiam monachi com
Psal.38. muniter obseruant, dicens: Dominus abbas. Hac quoque consideratione famuli domine seruientes alterum genu tantum, scilicet sinistrum flectere debent, per quā partē corporalis seruitus significatur, quæ tantum hominibus, & non spiritualibus.
† dentur, sed in ecclesia vtrumq; genu flec 45 tendum est, non alterum tantum, ne Iudæis assimilemur. Nam & Christo omne genuflectetur, ad Philipen. 2. ca. extra de immu. eccle. decet. Salomon quidem pro populo orans vtrumque genu in terram figebat, & manus ad cœlum expandebat, prout legitur 3. Reg. cap. 8. Eadem etiam ratione, non est inclinandum principi singulari, facie recta, siue secretè sibi loquendo, siue auscultando, sed duntaxat ab aure sinistra, capite flexo. In fine verò perfectè & completè pronunciat, quia ad perfectum, & perfecto vocabulo dignum, videlicet ad Deum dirigit sermonem. Porrò Episcopo volenti legere & dicēti. Iube domine benedicere, nullus minor bñdicere debet. 21. distinct. deinde. Vnde & in quibusdam ecclesijs nihil ei respondetur, in alijs verò respondet vnus presbyter, Ora pro nobis pie pater ad Dominum. Et tunc Episcopus dicit; Magnificate Dominum mecum. Tunc autem Episcopus habet perfectè pronūtiare. Iube Domine benedicere, quoniā ad Deū, qui ꝓfectus est, sermonem dirigere intelligitur. ¶ In nonnullis vero ecclesijs, legere volente Episcopo sacerdos dicit. Iube Domine benedice. & ipse episcopus data benedictione legit. Cum enim legere lectionem, non sit sacerdotis, vel episcopi officium, sed lectoris, si nullus alius episcopus vel sacerdos adsit, potest

alius

alius inferioris ordinis tanquam lecturus in persona ecclesiæ dicere. Iube Domine bene. & ipse sacerdos vel Episcopus lecturus in personam Christi, ei reddit benedictionem, vel legat absq; Iube Domine benedi. In quibusdã ecclesijs ipse episcopus dicit. Iube Domine, & minor cui voluntariè in hoc se ex humilitate subijcit benedicit. secunda, quæst. septima non sum 2. quæstio. 5. mandastis Lectione† finita dicit lector. autem &c. quod neque de lectione est, neque ei cõtinuatur: sed ille ad Deum sermonem dirigens, se excusat. quasi dicat Domine peccaui, legendo forsan modulatè, pronuntians cupidine laudis humanæ, vel captando ventum humani fauoris, & audientes similiter forsan peccauerunt, vanis cogitationibus intendẽtes, vel a lectione auditum auertentes, autem, pro sed. tu Domine miserere nostri. Quod verò respondetur ã cunctis Deo gratias, non ad Tu autem, sed ad lectionem refertur. Est enim vox ecclesiæ Deo gratias exoluẽtis, ac si dicat. Deus pauit nos verbis salutis, quæ sunt cibus animæ, & pro huiusmodi beneficio Deo gratias, supple exoluimus. †Rursus pluralitas lectionum pluralitatem significat prædicatorum, qui sunt in tempore gratiæ, sicut & paucitas in festis, raritatem significat tempore legis. & vicissitudines lectorum, sunt successiones legatorum, qui dum Iube Domine benedicer. dicunt licentiam proficiscendi petunt, dum eis benedicitur, licentia datur, in quo innuitur, quòd nullus prædicare debeat. nisi missos, quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur? Ipsa enim lectio est iiunctæ legationis executio. Tu autẽ Domine, legati reuersio. vbi in eo quod misericordia imploratur, innuitur ipsum legationis vel prædicationis officium non sine alicuius leuis culpæ plures peragere posse. Vnde Aug. Verbum prædicationis securius audit, quàm dicatur. Prædicator enim per terrã ambulat, & difficile est ei qui per terram ambulat, pedes nullo puluere sordidare, & prædicatorem, cum se bene prædicare senserit, nullius spiritu elationis erigi. Et attende, quòd sicut in ecclesia duo sunt† ordines, & sapientes, & insipientes, sic duæ sunt lectionum maneries. In illis enim lectionibus, quæ ad missam leguntur, sapientes instruuntur, in his vero quæ in nocte dicuntur, insipiẽtes eruditur, vnde & exponuntur. Et no. quòd terminantur lectiones quatuor modis.

46 47 48

¶ Primò †generaliter per, Tu autem. ¶ Secundò, in aduentu, & natiuitate, & in epiphania lectiones de Esaia finiuntur per, Hæc dicit Dominus, conuertimini ad me &c. Qui in natiuitate hoc dicunt, mouentur ex illo c. Esaię, quodtũc legitur. Primo tẽpore alleuiata est, vbi dicitur Et in omnibus his non est aduersus furor meus, & populus meus non est conuersus, & ideò ecclesia hortatur in persona Christi populũ peccatorem vt conuertatur. Hoc idem etiam fit propter eandem causam in quibusdam ecclesijs. quando legitur de Hieremia exprobãte duritiam peccatorũ, qui p̃ pœnitentiam non conuertuntur. Tertio modo lectiones, quæ leguntur in triduo ante Pascha, de trenis Hieremiæ, finiũtur per Hierusalem, Hierusal. conuer. &c. p̃ut ibi dicetur. ¶ Quartò lectiones pro defunctis finiuntur suppliciter, sine aliquo præmissorum, in quibusdam tamen ecclesijs finiuntur per. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. quod sumitur ex fine cuiusdam sermonis, quem Aug. de mortuis compilauit. ¶ Hoc etiam not. quòd in tertio nocturno legitur euangelium, & homilia euangelij eiusdem diei, quia tertius nocturnus designat tẽpus gratiæ, in quo euãgelium recitatũ est, & in quo euangelica prędicatio celebratur, prout in tit. de nocturnis dicetur. ¶ † Non est etiam omittendum, quòd antiquis temporibus climinatis hæresibus, quæ veritatem Trinitatis impugnabant, sancti patres ad hoc, vt sancta Trinitas magis nota esset, ordinauerũt, q̃ nona lectio semper de Trinitate legeretur, & nouũ responsoriũ similiter de eadem cantaretur, & quod etiam si prima feria missa de Trinitate diceretur. Quo diutius obseruato, & Trinitate cũtis innotescente, ecclesia lectionem de Trinitate omisit. Sed responsorium de Trinitate, & ẽt alleluia in missa in dominicis diebus, vel propter solitum vsum, vel propter dulcem cantilenam in plerisque locis retinuit, & ita nunc impropriè vocatur responsorium quia lectioni præcedenti non respondet. Diurnæ verò lectiones à quibusdam, eo quòd

49 50

q̃ breues sunt, lectiunculæ nũcupãtur, à pluribus uerò capitula, eo quod ut plurimum de capitibus epistolarum illorũ dicerum, quibus dicuntur, sumunt. Hæc siquidem post psalmos & antiphonas, in singulis horis dicũtur, prout statutum est in cõcilio Agathen. de consec. dist. 5. conuenit q̃ modus ab Esdra sumptus est, ut præmissum est, & significat capitula doctrinam. Ne. n. propter psalmodia audientium animus sibi fastidium ingerat, sicut Iudæis, qui mãna fastidiebant, p̃ quod Deus misit in eos serpentes ignitos, qui eos interficiebant; ideò præmittitur capitulum, ideſt, breuis lectio sumpta à nouo uel ueteri testam. prouocãs a deuotionem, quæ fastidio contraria est, & exhortans ad p̃seuerantiam in bono, iuxta illud. Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. In nocturnis autem copiosius, quã diurno officio lectionibus vacamus, quia tunc eis aures liberius accõmodamus. Et dicũtur huiusmodi capitula, siue exhortationes in plerisque ecclesiis per pastorem, ad domesticos, & scientes, quia sicut ligna lignis adiicimus, vt ignis magis ardeat ita ignitis domesticorum cordibus ignita pastorum uerba adiiciuntur, vt magis igniãtur. Leguntur etiã hęc lectiones, siue Iube Domine benedi. & absque benedictione, q̃m vt plurimũ, Eps vel sacerdos, q̃ vicem Christi gerũt, & quorum officiũ tanq̃ maiorum, exercitare pigros, illa legunt; cuius p̃prium est licentiã & benedictionem dare, & nõ petere, nã maior minori benedicit, & nõ ecõtra. Nocturnales verò lectiones à minoribus leguntur, ideò à superioribus licẽtiam & benedictionem petunt. In his etiã diurnis lectionibus nõ dicit in fine, Tu autem sicut fit in nocturnalibus, quia sacerdos debet esse p̃fectus, & q̃ diabolicis suggestionibus de facili non succumbat, & quia in breui sermone, & inter familiares uix est, quin ventus humani fauoris capretur, prout quandoq; fit in nocturnalibus lectionibus, vt prędictum est. Respondetur tamen, Deo gratias, p̃ quod causam in nocturnalibus lectionibus assignatam. Ad hoc in capitulis horarum officia diuidentes, per p̃cedentia laborem, per sequentia premium significamus, ideoq; p̃cedẽtia cõsistunt in psalmis, sequentia in hymnis & cãticis. ¶ Notandum † vero est, q̃ pulcherrimus mos in ecclesia moleuit, vt quare in die, & quatuor in nocte, p̃ singulas diurnæ siue nocturnæ psalmodiæ horas lectio una, siue capitulum de veteri siue nouo testamento dicatur. Quædã tamen ecclesiæ nõ dicunt capitulum in prima, nec in completorio. Sed quia f̃m hoc lectiones nostræ nõ erant octo, sicut erãt secundum Esdram in veteri test. prout p̃missum est, ideo illæ ecclesię post primam legunt in capitulo lectionẽ in prima p̃termissam. Dicit enim aliquis, Iube Domine benedic. & sacerdos benedicens respõdit. Regularibus disciplinis &c. quæ sequuntur. Et ante cõpletorium leguntur, prætermittendum cõpletorio. scilicet Fratres est ore sobrij &c. uel legitur de dialogo, uel huiusmodi. de hoc sub ti. de prima dicetur. Quæritur autem, quare in nocturnalibus † siue diurnalibus lectionibus nõ pronuntiatur author earum, prout fit in his, quæ in missa leguntur? Rñdeo, hi qui super lectionibus & diuinis obsequiis insistunt, ut sunt ministri & domestici ecclesiæ earum authorem ex ipsis lectionibus agnoscunt, q̃a igitur illi nocturnalibus lectionibus adsunt officiis, non est necesse nomẽ authoris exprimi lectionũ. In missa verò ideo exprimitur; quia ibi conueniunt bubulci, operarii, & agricolæ, ut si q̃s eorum fortè pro eo, q̃ rarò talia audit incognitam habet historiã, audiat eius authorem, qui fortè non est ei cognitus, ut ex illius authoritate firmius infigãtur verba lectionis in corde. In quibusdam tamen nocturnalibus lectionibus q̃nque author ipsarum exprimitur, puta in sermonibus & homiliis Gregorii & Augustini, & aliorum, de quo ī proœmio septimę partis dicetur. Porrò in cõcilio Maguntinensi, in Bucardo lib. 8. ca. laicus statutum est vt laicus in ecclesia nõ recitet lectionem, nec alleluia dicat, nisi psalmos tantum & responsoria, sine alleluia. Responsoria quoque post lectiones subiiciuntur cum. n. per lectiones doctrinales, per responsoria verò bona opera significẽtur, ritè post lectiones respõsoria subiiciuntur, q̃a per bona opera doctrinæ respõdere debemus ne cum seruo pigro, qui pecuniã Domini sui abscondit, in tenebras exteriores mittamur.

51 52

Nu. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

53 tamur. Dicitur nãque† rẽsponsorium,qa lectioni respõdere,idest,cõsonaret debet, vt si fortè lectiones sunt de actibus. Apostolorum,responsoria sint similiter de eodem,vnde nouum responsorium respondere solet nouæ lectioni, quæ olim erat de Trinitate, prout iam dictum est. Hoc tamen fallit in respõsoriis de historiis, q̃ post euangelium in nocturnis cantãtur, quæ euangelicis lectionibus non respondent,de hoc etiã dictum est in quarta par. sub ti.de graduali. Dicitur quoque responsorium,quia vni cantanti cęteri concordi ter rñdent. Iuxta illud Apostoli 1. Cor.1. Vt id ipsum omnes dicamus, & non sint in nobis scismata. Cantauit enim unus,s. Christus, & Petrus, & cæteri cum secuti sunt,uel quia choro illud cantanti uersus respondetur ab uno. Isidorus dicit,q̃ Itali ci responsoria tradiderunt, quæ inde rñsorios cantus uocant,quia alio definente id alter respondeat. ¶ Porrò responsoria
54 nocturnalia† spiritualibus cãticis comparantur,dicuntur enim cantica,quia cãtãtur,& sunt spiritualia,quia exiubilatione spiritualis mentis procedunt. Cãtãtur verò, ut recitatione lectionum ad supernæ patriæ concentum mentem nr̃am incitent subleuari,quod etiam insinuat. Gloria patri,quod in unoquoque rñsorio canitur. Cærerum responsorium ab uno incipit, ut ab aliis concinat, per quod fratris ad fratres exhortatio ad seruiendum Deo intelligitur. Per uersum verò responsorii qui totius ab uno canitur,singularis ad Deum deprecatio denotatur. Adhuc rñsorium cantando quasi per tubam uocem exaltamus,excitando fratres ad altiora, vsque adeò,vt ad laudem sanctæ Trinitatis perueniamus, dicentes. Gloria pr̃i & Filio &c. Quandoque ãt responsorium tres habet versus, prout in sexta par. sub
Ge.19. prima dominica de Aduentu dicetur. Responsorium quoque post uersum imperfectè recantatur, ad notandum, quòd si in monte, idest,in statu perfectionis saluari non possumus,saltem in segor, idest,alia via saluemur, in statu uidelicet imperfectionis. Adhuc semiplene,siue pro parte repetitur. Ad notandum,ea quæ viuentes facimus,imperfecta esse,& sic primò repetitio à remotiori, quo ad finem, & postea a minus remoto, & ultimo Gloria patri, & Filio & dr̃, prout sub dicta dominica de Aduentu dicetur. In festiuis verò iterũ totum perfectè repetitur,ad notandum letitiam & perfectionem Sãctorũ. ¶† Orationes similiter in singulis horis dicũtur, per quas promissio impetrãda est. Oratio nanque petitio est. Nam orare,petere est, sicut exorare,est impetrare. Et secundum Greg. veracitei orare,est amaros incompunctione gemitus, & composita uerba sonare, oratio autem Dei misericordiam significat,quę & p̃cedit & subsequitur hominem in bonis operibus,& ideò dicitur in principio missæ & fine. Est aũt ultima oratio Domini,ad operarios benedictio. Quod orationes in fine dicuntur,ab actibus sumitur Apostolorum,qui quando diuungebantur,positis genibus suis orabãt. Siquidem oraturus sacerdos,populum salutat,dicens, Dominus vobiscum,& hoc ideò,ut illum animet ad orandum pro ipso, q̃ eius oratio sit accepta Deo, quodq; Deus gratiam suam sibi donet. Orationeautẽ finita,iterum orat dicens, Dominus vobiscũ,de quo sub tit. de prima dicetur. ¶† Et nota. q̃ omne officium præter no- 56
cturnum, oratione & bñdictione concluditur,ad notandum q̃ dum in hoc seculo sumus, necesse habemus presbyterorum rationibus muniri. Et mos est quando cũ famulis Dei familiare habemus colloquium,cũ ab illis separamur,benedictionem ab eis poscimus. In nocturnis uerò hoc non fit,qa ibi nõ fit separatio,sed matutinum,& maturinæ laudes de Deo conIunctim canuntur. ¶† Porrò licet Deus sit 57
vbique tamen sacerdos in altari & in diuinis officijs debet ex institutione. Vigilij Papæ versus orientem orare. Vnde in Ecclesiis ostium ab occidente hãtibus,missam celebrans in salutatione ad populum se uertit,quia quos salutamus facie ad faciem præsentamus,prout in quarta part. sub ti.de salutatione dictum est,& deinde oraturus, se ad orientem conuertit. in Ecclesijs uerò ostia ab oriente habentibus, ut Romæ,nulla est in salutatione necessaria conuersio, sacerdos in illis celebrans semper ad populum stat conuersus. Templi quoque Salomonis,& tabernaculum Mosi,leguntur ab oriente ostia habuisse.

Exod.

Exod.34. Versus orientem ergo oramus, primo memores, q̃ ille, qui est splendor lucis æternæ sedẽtes in tenebris illuminauit,quoniam visitauit nos oriens ex alto, de quo legitur, Ecce uir oriẽs nomẽ eius.
Mar. 1. Cuius argumento,ĩ libro Sapientię dicitur,Oportet ad ortũ lucis adorare, & nõ
Sap.16. quod diuina maiestas localiter in oriente cõsistat, quę potentialiter & essentialiter
Hier.23 est ubique,iuxta illud, Cœlum & terram ego impleo. & Propheta. Si ascendero in
Ps.38. cœlum,tu illic es, si descendero ad infernum,ades,sed quia Deum timentibus oritur sol iustitiæ,qui illuminat omnem hoIoan. 1. miuem venientem in hunc mundum. Secundò ideo versus orientẽ oramus, ut animus noster se ad potiora conuertere admoneatur. ¶ Tertio,quia qui Deũ laudare velunt,nõ debent ad illum uertere terga. Quartò, secundum Ioãnem Damas. q quatuor sequentes orationes scripsit in quarto libro Can. 5. c. vt patriam nostrã nos requirere ostendamus. ¶ Quinto, vt Christum crucifixum, qui verus est oriẽs, & ad quem oramus, directè respiciamus. ¶ Sexto,vt venientem iudicem nos expectare mõstremus. Ait enim idem Damas. ibidem. Deus paradisum secundum orientẽ plantauit. vnde homines transgressum exulem fecit & ante paradisum ex occidẽte habitare fecit, antiqua igitur patriam derelinquentes, & ad ipsam aspicientes, Deum ad Oriẽtem adoramus. ¶ Septimò, quia Dominus crucifixus ad orientem respiciebat, ideo & nos oramus ad eum respicientes. sed & ipse in cœlum assumptus ad oriẽtem sursum ferebatur,& ita ipsum Apostoli adorauerunt, & ita veniet,quẽadmodum viderunt eum euntem in cœlum,ipsum igitur expectantes, ad orientẽ
Act.1. adoramus. Daniel quoq; ĩ Babylonica captiuitate,& Iudæi similiter versus templũ orabant. Aug.tamen. 2.distin.ecclesiastica rum. dicit, q̃ nulla scriptura nos docuit versus orientem orare. Adhuc stantes oramus sanctos prout iam præmissum est,
58 vbi de psalmis agitur. ¶ Orandum † autẽ est in Ecclesia,quę ad hoc inuenta est,pro
Ps.28. vt in prima parte sub ti.de ecclesia dictum
Psal. 5. est,Vnde Psalmista. In Ecclesijs,benedicite Domino Deo fontibus Israel, & alibi, Adorate Dominum in aula sancta eius,et illud, Introibo Domine ad domum tuã, Ps. 94.
adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Item præceptum est,coram altari hoc adorabis. Item propheta, Venite adoremus,& procidamus ante Deum,ploremus coram Domino, qui fecit nos, qa ipse est dominus Deus noster,Deus,idest, creator. Dominus,idest, Redemptor,noster,idest,Saluator. Sed cum Deus sit vbique,vt præmissum est,quare potius in templo,quàm alibi est, adorandus? Præter à
legitur Ioan.4.c. quod eum mulier Sama- Ioan. 4.
ritana solutionem quæstionis, quæ de loco adorationis inter Iudęos & Samaritanos sæpe vertebatur, à Christo quæsiuisset. Patres(inquit)nostri in mõte hoc adorauerunt,& vos dicitis,qa Hierosolymis est locus,ubi adorare oportet. Respondit illi Iesus,Mulier,crede mihi, qa venit hora,quando neq; in monte hoc, neque in Hierosolymis,supplẽdum est,tãtum adorabitis patrem,sed ueri adoratores adorabunt patrẽ in spiritu,& ueritate,quasi dicat,non præfero locum in adorando, ubi cunq; adoreẽ Deus, duntaxa in spiritu,i. p spiritualibus, & ueritate,idest ęternis. Vnde Christus inquit,Tu cum oraueris, intra cubiculum tuũ,& clauso ostio, ora patrẽ tuum. Sed licet ubique sit Deus ado- Mat. 5.
randus specialiter tamen in Ecclesia,alioquin frustra tanto studio, tãtoque impendio templum Domini fieret, nisi gratius in eo adorari acceptaret. Vnde Salomon
in templo constructo, & dedicato orauit 4.Reg.8
ad Dominum,ut quicunq, illud ascenderet,pro peccatis suis, uel pro quacunque tribulatione,clamans ad Dominũ,in his, qnæ iustè postularet, exaudiretur, quam orationis formam sequitur Ecclesia ĩ oratione quam dicit in Ecclesię dedicatione. Adsistunt.n.angeli,ibi adorantibus,ut denotas eorum orationes Domino offerãt, secundum illud,In conspectu angelorum
psallã tibi,adorabo ad templum sanctum Ps. 135.
tuum,ad cõfitendum nomini tuo Domine. Hinc angelus ad Thobiam,Ego obtuli orationem tuã Domino. Requiescunt
ẽt ibi Sanctorum reliquiæ, quæ nobis de- Tho.50.
uotè Deum adorãtibus,suis precibus asse quuntur, quod nos meritis nostris nõ uallemus. In plateis uerò,& in publico,more Phariseorũ orare à Domino ,phibemur,

Universidad de Deusto Biblioteca

1.Tim.2 Quod vero Apostolus ad Tim. inquit Volo vos orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira, ad internam pertinet orationē. In omni enim loco orat, q̄ per charitatis officia, & opera bona vbique manus cordis mundas ad Deum leuat. Cæterum, adorandus est pater, filius, & spiritus † sanctus quoniā omnes & singuli sūt vnus solus & verus Deus, licet en̄ alia p̄sona sit pater, alia filius, & alia Spiritus sāctus. tamen patris & filij & Spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Vna igitur, & æqualis totius individuæ Trinitatis est, oratio de qua sanè potest intelligi, quod ait Dominus. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & veritate, nam qui Deum veraciter
Io.4. adorat, ipse quidem adorat patrem in spiritu, &
Io.14. veritate, idest in filio, q̄ de se dicit, Ego sum via, veritas, & vita. ego sum, inquit, in patre, & pater in me est: ideò pater adorandus est in filio, & filius in patre, & Spiritus sanctus in vtroque. ¶ Est autem
60 Deus adorandus de † corde puro, cōscientia
2.Ti.2. bona, & fide non ficta. De corde puro
Psal.48. non vt quidam faciūt, qui in prosperitate
Psal.58. Deum glorificant, sed eum in aduersitate
Psal.49. blasphemant, de q̄bus propheta. Confitebunt̄ tibi, dū benefeceris eis. si verò nō fuerint satiati, murmurabūt, De cōscientia bona, non vt quidam faciunt, qui cōtra Deū grauissimè peccāt & postea temere illi sacrificāt, de quibus Propheta. Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū meū per os tuū? 3. q. 8. quod testatur illud vtique testamentum de quo veritas ait, Hic est sāguis meus novi testamenti. De fide non ficta, non vt q̄dam adorant, qui rectè dicunt, sed prauè
Mat.15. viuunt, quibus Dominus improperat, dicēs. Hic populus labijs me honorat, cor autē eorum longè est à me. Dicunt enim & nō faciunt. Adorandus est itaq; Deus corde, per deuotionem, ore per cōfessionem, & opere per venerationem. ¶ Sunt autem
61 duæ spēs † adorationis. scilicet * λατρεια quæ soli Deo debet, & * δουλεια quæ in quibuslibet creaturis adhibetur, vt dictum est in quarta parte sub quarta particula canonis, super verbo, Seruitutis. Rursus canonicæ horæ in ipsis horis dici dicendæ sunt. Nec obstat illud Psalmiste, Benedicā Dominum in omni tempore nec illud Apostoli: Sine ītermissione orate, quoniā benedicere Dominū in omni tempore est illum semper digna cōuersatione laudare. Sine intermissione orare, est omnia ī Dei laude seu gloria agere sicut idem Apostolus ait, siue manducatis, siue bibitis, siue aliq̄d aliud facitis, in gloria Dei facite. 26. q. vlt non obseruetis. Cæterum orationem saluatio præcedit, & sequitur ad illam responsio, prout sub prima parte dicetur. ¶ Finaliter autem post orationē dicitur, Benedicamus Domino quod † sumptum 62
est de Apostolo, vel de psalmo, vel de Hymno trium puerorū, vbi dicitur. Benedicamus patrē & filium &c. Et dicitur quādoque à pueris q̄ sunt imperfectæ ætatis. ad notandum omnia opera nostra imperfecta esse. iuxta illud, Imperfectū meū viderūt oculi tui &c. de cons. dis. 4. tul runt. & quod omnis laus nostra puerilis & imperfecta est, ad comparationem Dei, quē laudamus, q̄ quid enim hic dici potest, minus à laude Dei est. Ac si dicat ecclesia, laudamus, sed laudando non sufficimus, quia supereminentia Dei eloquium nostrum, & intellectum superat, quia accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Vnde ab omnibus consequenter dicitur Deo gratias, quasi placet sicut piū est in Dei laude superari. Dicitur etiam à pueris ad notandum, quod solum pueri, idest puri à malitia, dignè laudant Deum, & gratias agunt. Dicitur etiam quandoq; à maioribus ad significandum, quod in æterna beatitudinē cū Domino p̄fecti erim⁹ laudatores, quia in hac vita non possumus esse perfecti. ¶ Rursus post suffragia dicitur alia oratio, quæ misericordiam Dei significat, quę p̄cedit & subsequitur hominem in bonis operibus. Dicit etiā iterum: Benedicamus & Deo gratias, quia sicut Mat.28
Dominus postquā iterum post resurrectionem suā salutauit discipulos suos, benedixit eis, & illi gratias referendo, illū adorauerunt, ita & presbyter, vel alius iterū dicta oratione, dicit. Benedicam⁹ Domino & est subaudiēdum, cuius membra sum⁹ & in quo benedicimus, & etiā benedicit † Chorus uero gratias agēs, dicit Deo gra 63
tias, quod sumptum est de Apostolo, per quod significatur, quod vsq; in finē vitæ nostræ

nostre innocentiam debemus seruare: & ¶ Et † not. secundùm Hug. de sancto Vi- 66
Deo benedicere, ei pro beneficijs gratias ctore, quòd tres sunt species sonorum, qui
exoluendo. vel Benedicamus Domino, cum tres modulos faciunt. fit enim sonus pul-
Deo gratias, est laus finalis, & exultatio su flatu, & uoce, pulsus petinet ad citharam,
ineffabilis, quæ erit in gloria, cum gratia- flatus ad tubam, & organum uox verò ad
rum actione: uel Deo gratias, est de consum cantum. Hęc genera musicorum antiquus
mato cursu gratiarum actio. de hoc etiam populus in laudem Dei exercebat, hæc au-
dictum est in quarta parte sub ti. de oratio tem consonantia sonorum assignari potest
ne nouissima. Sed videtur, quòd potius de concordiæ motum, si ad pulsum citharæ
bet responderi Amen, i. fiat. seu ita sit, scili- manuum operatio. ad flatum organi, men-
cet q̄ Deus sit benedictus, sed respondetur, tis deuotio; ad cantum uocis, sermonis ex-
Deo gratias, ut notetur, quòd hoc ipsum, hortatio referantur. Bernar. inquit. Quid
quòd Deo benedicimus, ab ipso Deo habe- prodest dulcedo uocis, sine dulcedine cor-
64 mus. ¶ Porrò, quia † quandiu uiuimus, in dis? frangis uocem, frange & uoluntatem,
1.Con.3 lubrico positi sumus, & à dæmonibus im- serua consonantiam uocum, serua concor-
Ps.143. pugnamur, quare semper Sanctorum suffra diam morum, ut per exemplum concordes
gijs indigemus: idcirco in plerisque Eccle proximo, per uoluntatem Deo, & per obe-
sijs in singulis horis post Benedicamus, dientiam magistro. De organo, dictum est
suffragia Sanctorum subiiciuntur. Et nota, in quarta parte sub titu. de sanctis. ¶ Rursus
quòd quia totum tempus à Natiuitate Do- † hoc triplex genus musicorum ad triplicē 67
mini vsque ad festum purificationis est de differentiam beneficij ecclesiastici refertur,
infantia Saluatoris: ideo vt quidam dicunt, secundum Richard. Episcopum Cremon.
non debent fieri tunc commemorationes, in mitrali. Nam ipsum officium Ecclesiæ
præsertim de cruce: Iuxta illud: Non co- consistit in psalmis, in cantu, & lectionibus.
ques hœdum in lacte matris suæ. nec etiam Primum musicorum genus est, quod fit
à dominica de passione vsque in sabbatum pulsu digitorum, ut in psalterio & simili-
post pentecost. ubi dicetur. ¶ Hoc etiā scien bus, & ad id pertinet psalmodia, Iuxta il- Ps.150.
dum est, quod quia Petrus & Paulus in uita, lud, Laudate eum in psalterio & cithara.
& in morte non sunt separati, prout cantat Dicitur enim psalterium, à * ταλλειν. grę- *
Ecclesia, ideò nec in commemorationibus cè, quod est tangere; siue pulsare latinè. Se
separantur, quæ simul fiunt & communi- cundum est quod fit uoce scilicet humana,
ter de utroque. ¶ Vltimò notandum est, & ad istud pertinet lectiones, unde Psalmi
65 quòd cantandi † usus à veteri testamento sta, Bene psallite ei in uociferatione. Et
sumpsit initium: sicut in Esdra legitur, de Apostolus lectionem, vocem uocauit, di
quo in parte secunda sub ti. de cantore, & cens. Ignorantes Iesum, & vocem prophe Act. 13.
ita in 4. parte sub titu. de alleluia dictum est tarum, quæ per sabbatum leguntur. Tet
Psa.32. & Eccl. cap. 47. Dedit illis contra inimicos tum est, quod fit flatu, sicut in tuba, &
potentiam, & stare fecit contra altare can- ad istud pertinet cantus, unde Psalmista,
tores, & in sono eorum dulces fecit modu- Laudate eum in sono tubæ. Sanè rationa Ps.150.
los, & Psalm. Cantate ei cant. cum nouum, biles diuersorum sonorum concentus, &
bene psallite ei in uociferatione. Celebra- concordiam varietate compactam benè,
tur itaque ei cantus, ut ostendatur homi- & ordinatè, ciuitatis unitatem significant.
nes debere resundere gratias, & laudes Suauis verò cantus fit ex diuersis, sed non
Deo, dum manibus cæterisque membris sa ex aduersis uocibus. ¶ Rursus † cantus 68
tagunt agere opera, quibus ualeant Deo in eccl sia, lætitiam cœli significat, vo-
placere. Vsum tamen cantandi quidam re ces verò graues, acutæ, & superacutæ,
probant, prout dictum est in proœmio innuunt tribus modis prædicandum esse
quartæ partis. Ordinem cantilenæ in diur- tribus Eccl siæ ordinibus, propter tri-
nis, siue in nocturnis horis creditur beatus cesimum, sexagesimum, & centesimum
Greg. plenaria ordinatione distribuisse, cū fructum, vel iuxta tria volumina Salo-
multi & ante & post eum orationes, anti- monis, significat ordinem incipientium,
phonas, & responsoria composuerint. proficientium, & perfectorum, de cho-

Universidad de Deusto Biblioteca

ro dictum est in prima parte sub titulo de
69 ecclesia. ¶ Sanè † statutum est in concilio To
leta. & Gerundeum. de consec. dist. 2. institu
tio, & dist. 1. altaria. & 12. dist. c. fi. quòd tam
missæ ordo, quàm psallendi & ministrandi
consuetudo seruetur in omnibus ecclesijs,
quæ in ecclesia metropolitana seruatur.
Abbatibus quoque vel monachis curam
animarum habentibus non licet publica
officia aliter celebrare, quàm in ecclesia epi
scopali, quamuis Augustin. dicat duodeci
ma dist. illa Quod neque contra fidem ne
que contra bonos mores esse conuincitur
indifferenter habendum esse. & in ecclesia
sticis sacramentis sit de iure consuetudo ser
uanda, de consecratione distinctione quar
ta, de cœna. extra de celebra. missa. ca. pe
nul. 12. dist. catholica.

ADNOTATIO.

* Composita.) Hymnorum vsus fuit in
nouo testamento, ut testatur beatus Au
gustinus, & patet Matthæi capitul. 36. ad
Ephes. 5. Quod & Concilium Toletanum
confirmauit, concil. quarto. cap. 12. Et Euse
bius libr. 1. cap. 16. & 17. refert in singulis lo
cis consecratam orationis Dominum quæ
appellabatur Σημειὸν, vel μοναςήριον.
N. D.

ADNOTATIO.

* Τἀλλων) Theodoritus scribit libr. 5.
capi. 32. temporibus Constantij Imperato
ris, Flauianum & Diodorum eo tempore
aduersus Arrianos multum pro dogmatibus
Christianis laborantes, primas psallen
tium choros in duas partes diuisisse, tãdem
Dauidicam melodiam cantare docuisse,
idque in Antiochia primum fieri cœpisse,
& dispersum ad terminos totius orbis per
uenisse. Similiter & in singulis choris vni
ex ipsis hoc datum fuit munus; ut quod ca
nendum erat, prior orsiretur, reliqui succi
nerent. Quæ consuetudo tempore Basilii
magni fuit, vt patet ex eius epistola ad cle
ricos ecclesiæ Nicæos, quod etiam hodie
Ecclesia Christiana obseruat. N. D.

SVMMA.

1 *Officij celebrandi tempus, quando incipit.*
2 *Officium nocturnũ, media nocte celebran
dum quinque de causis.*
3 *Ecclesiæ ministri in primitiua Ecclesia
ter nocte interpellatim surgebant ad
diuinum officium.*
4 *Hostes Ecclesiæ quatuor.*
5 *Noctis vigiliæ quatuor.*
6 *Officium nocturnum quare in quatuor
partes est diuisum.*
7 *Nocturna quid.*
8 *Ecclesiam ingredientes cur ad altare nos
met inclinemus.*
9 *Officium nocturnum vnde auspicetur sa
cerdos.*
10 *Imitatorium, quid significet. Et qua voce
dicatur num. 11.*
12 *Imitatorium cur aliquando integrè, ali
quando imperfecte reperitur.*
13 *Hymnus cur sequatur inuitatorium.*
14 *Oratio dominica post versus in officio di
citur. Et quæ partes sequantur illam. Et
quorsum. nu. 15.*
16 *Nocturnos tres aliquando, aliquando
vnum tantum dicimus. Et quo id fiat.*
17 *Excubia tres interpollate in primitiua ec
clesia.*
18 *Officium dominicale in primo nocturno.
Et quidem primum nocturnum refert.
numero 19.*
20 *Patrum veteris testamenti, adaptatio
cum Psalmo primi nocturni Dominicæ,
& nu. 21. 22.*
23 *Nocturnum secundum dominicę denotat
tres ordine Mosaica. Et quia in tertio
recolamus nu. 24.*
25 *Ordines tres sub lege euangelica.*
26 *Ficulnea euangelica & eius expositio.*
27 *Nocturna festalia, & eorum forma, &
num 28.*
29 *Nocturnum dicta.*
30 *Campana pulsantur, vbi cantatur Te
Deum laudamus. Et quin id ipsum Et qui
nã hymnum illum composuerit. nu 31.*
32 *Benedicti institutio circa diuinũ officiũ.*
33 *Monachi an & quando nouem lectiones
dicant.*
34 *Monachi cur dominicam orationem di
cam sublata voce in diuino officio.*
35 *Monachi cur se toto corpore ab occidente
ad orien-*

ad orientem commouent.
36 *Monachorum ordo figuram Cherubin te
nent velatorum sex alis.*
37 *Monachorum cuculla vnde sumpta.*

De Nocturnis. Cap. 3.

LICET ecclesiastica † offi
cia à vesperis incipiant.
Iuxta illud. De vespe
ra in ueſperam celebra
bitis sabbata uestra, extra
de ferijs c. 2. quia tamen or
do conuenies est, vt à tenebris procedamus
in lucem, & non conuerso, ideo à noctis of
ficio inchoemus. Tempus autem noctur
num significat vitam nostram in peccatis.
Nocturnum officium nostri exilij seruitiũ.
nam laus matutina pœnitentię, suffragium
per quantedimus ad lucis gaudium, & liber
tatis. Vel tempus ante nocturnum, signifi
cat tempus ante legem mortis, in quo om
nes silebant à laudibus Dei. Tempus no
cturnum, significat tẽpus legis datæ Mosi.
Tempus laudis matutinæ significat tempus
gratiæ à resurrectione, vsque ad finem mũ
di, in quo tempore Deum laudare tenemur
de bonis naturæ, quæ, in illa hora nobis cõ
tulit creando, de bonis gratiæ, quæ in il
la bonis contulit, resurgendo, & de bonis
gloriæ, quæ in ea nobis dabit resuscitãdo.
2 ¶ Sanè nocturnale † officium media no
Ge. 35. cte canitur, propter quinque rationes. Pri
mo; quia primogenita Aegypti de nocte
interfecta sunt, & primogenita Israelis sal
uata. Exod. 12. vt igitur Dominus seruet
nobis primo genita nostra, idest, hæredita
tem regni cœlestis, quam nobis primoge
nitus Dei filius acquisiuit, ideo ei canimus
officium nocturnale, ne simus, sicut Esau,
qui pro edulio lenticulæ ruffæ perdidit pri
mogenitura sua. 8. q. 1. quàm periculo
sum. Secundo, quia Dei filius fuit media
nocte natus, iuxta illud Sapientiæ. cap. 19.
dum medium silentium tenerent omnia,
& nox &c. vsque à regalibus sedibus venit
Iesus fi. tu. vt ergo ipsius Natiuitati grati
simus, eum de nocte laudamus, & gratias
Mat. 25. de ipsius natiuitate agimus. Tertio: quia
Luc. 22. Christus in nocte hac hora captus, & illu
sus est à Iudæis, ea etiam hora spoliauit in
fernum, largè noctem accipiendo, scilicet
ante lucem, mane vero surrexit, media etiã
nocte, ad iudicium venturus asseritur. Vn
de statutum fuit, vt in die vigiliarum pa
schæ ante noctis medium, dimittere non
liceat populos expectantes Christi aduen
tum, vt dicetur in 6. parte sub Sabbato
sancto. Ideo hac hora Deum laudamus gra
tias agentes ipsius captione, & patrum li
beratione, eius etiam aduentum solicitè ex
pectantes. Quartò, vt noctes delictorum
nostrorum illuminarentur. Vnde Paulus
Sylas in vinculis existentes, media nocte
orantes, hymnum cunctis audientibus di
xisse memorantur, vbi terræ motu facto Actu. 16
repente ianua spõte patefacta est, & eorum
vincula illico sunt soluta. ¶ Quintò pro
pter carnis illecebras, psallendo & orando
hebdomadas, quia sicut dicitur Eccl. 18.
Vigilia honestatis domat canes. ¶ Scien
dum † autem est, quod in primitiua eccle 3
sia ministri ecclesiæ ter de nocte interpola
tim surgebant, ad diuinum officium cele
brandum, tria in hoc tempora designantes,
videlicet tempus ante legem, tempus sub le
ge, & tempus gratiæ. Surgebant enim pri
mò circa primum somnum, quando vul
gus solet ire domitum, secundò circa no
ctem, tertiò paululum ante diem, sic ordi
nantes officium nocturnum, & finitæ le
ctiones, cum suis responsorijs perlectæ es
sent, prius, quàm lucesceret, apparente ve
ro aurora pulsatis campanis cantabant. Luc. 2.
Te Deum laudamus, & matutinas laudes.
Ad primum nocturnum pontifex & mini
stri ecclesiæ surgebant. quæ sine inuitato
rio cantabatur, pro eo: quia nullus ad hanc
inuitabatur. Et vocabatur vigilia; quia ha
buit initium à pastoribus vigilias noctis su
per greges suos seruantibus, in præcipuis ta
men solennitatibus populus tota nocte in
diei laudibus persistebat, sed illud subla tum
est & ieiunium loco illius vigiliæ ordina
tum. prout dicetur in sexta parte sub quar
ta feria tertiæ hebdomadæ, de aduentu. Ad
secundum nocturnum surgebant ministri
simul & coniugati, tam mulieres, quàm vi
ri quę cum inuitatorio dicebatur, ad signifi
candũ angelos inuitãtes pastores ad viden
dum regem natum. Ad tertium surgebant
omnes communiter, sed postea algescente
charitate, cum omnes tam ministri eccle

Universidad de Deusto Biblioteca

sic, quàm populis surgere ad nocturnum officium pigritantur, statutum esse, vt omnes media nocte surgerent, iuxta illud prophetæ. Media nocte surgebam &c. Et totum noctis officium continuè cantaretur, & plures adhuc illa hora surgũt. Quia verò quidam nocturnis delicijs plus, q̃. Dei seruitijs vacantes, institutionem huiusmodi non seruabant, consequenter statutum est, vt saltem tempore vltimi nocturni omnes surgant. ¶ † Potest etiam dici, q̃. quatuor sunt Ecclesiæ hostes, superiores. i. dæmones malignantes, inferiores, i. homines aduersantes; interiores, i. concupiscentiæ carnales, & exteriores. idest, illecebræ seculares. ¶ De primis inquit Apostolus Ephes. 6. Non est vobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. ¶ De secundis Psal. ista. Supra deorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem sibi. ¶ De tertijs Apostolus. Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus etiam aduersus carnem. ¶ De quartis Ioan. Nolite diligere mundum, neque ea, quæ sunt in mundo; quia quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut oculorum, aut superbia vitæ. Aduersus hos quatuor hostes rectores ecclesiæ debent † quatuor noctis vigilias solicitè custodire, nam pastores custodiebant vigilias noctis supra gregem suum, ui silicet conticinium galli cinium, intempestum. & antelucinium, in quibus obsessæ ciuitatis custodes vigilant alternatim. Primam ergo vigiliam custodire debent contra fallacias primorum hostium, secundam contrauersutiam secundorum, tertiam contra tertias, quartam contra quartas. Et ideò nocturnum officium in quatuor † est partes distinctum, scilicet in tres nocturnos, & matutinales laudes, quid per quatuor noctis vigilas contra dictas quatuor hostium persecutiones, antiquitus Ecclesia decantabat. Porrò in memoriam illius laudabilis consuetudinis & deuotionis antiquorum, in tempore æstiuali celebrat ecclesia nocturnum officium in tempore primæ nocturnæ, licet quandoque tempestiuis (quod quidam vigilias sub antiquo nomine vocant) & specialiter in festiuitatibus beatorum Ioannis Baptistæ, Petri, & Pauli, & assumptionis beatæ Mariæ, quæ sunt præcipuè illius temporis solennitates, & hoc facere incipiunt in ipso festo beati Ioannis hic in crepusculo, pro eo, quòd ipse fuit finis veteris testamenti, & initium noui. Romani etiam adhuc in præcipuis festiuitatibus totius anni, in sero dicunt tres psalmos, & tres lectiones, quos vigilias vocant, & in nocturnis idem repetunt, & totum officium matutinum perficiunt. Rursus in memoriam dictæ deuotionis antiquorum ter in nocte surgentium, tres nocturnos dicimus, qui & inde nomen & originem habuerunt. Et † nota, quòd nocturna. næ, ponitur pro hora, sed nocturni nocturnorum pro officio, vel nocturna, nocturnæ, est collectio psalmorum, qui dicuntur ante lectiones in dominica, vel in profestis diebus. Nocturnæ in plurali, dicuntur tempora, in quibus psalmi cantantur Nocturni, nocturnorum, dicuntur nouem psalmi, & nouem lectiones cum responsorijs in solennitatibus. Sanè per nocturnas excubias diaboli vitamus insidias, & ideò nocte surgentes, currimus campanis auditis, ad ecclesiam, veluti exercitus ad militiam aud ito clangore tubarum, Aulam igitur regiam, idest ecclesia † ingredientes ad altare inclinamus, quæ quasi regem milites adoramus: æterni enim regis milites sumus. Inclinantes autem, trinam facimus orationem, dicentes ter, Pater noster &c. sermonem ad patrem, & filium, & ad Spiritum sanctum dirigentes, cum ad patrem loquimur, ad medium altaris intentione cordis, & statu corporis nos præsentamus, propter patris potentiam, & nostram perseu rantiam: cum ad filium loquimur, ad sinistram altaris partem nos conuertimus, propter ipsius exinanitionem, & nostri lapsus offensionem: cum ad Spiritum sanctum, ad altaris dextram transimus, propter ipsius benignitatem, & nostram gratiæ consecutionem. Quidam tamen adhuc habent speciales orationes, deinde quidem psalmos graduales incipiunt, de quibus dictum est in proœmio huius partis. Sacerdos † itaque nocturnum inchoans officium, à Domino qui est, α. & ω. idest, principium & finis, & bonorum largitor omnium incipit, & quoniam

quoniam scriptum est Io. 15. Sine me nihil potestis facere, etiam eos aperiri perit. ante omnia, fiducialiter ab eo, qui dicit. Aperios tuum, & ego adim plebo illud, vt ei os operiat ad digne ipsum laudandum dicens. Domine labia mea aperies, & os meũ annuncia. &c. quia non est speciosa laus Dei in ore peccatoris, nisi ipse in laudem Dei sui ipsius os aperire dignetur. Iuxta prophetam. 3. q. 8. §. quod testatur. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Finit etiam hoc officium in ipso Deo, dum dicitur: Deo gratias, ut initium & finis circulariter referantur ad eum. qui est α. & ω, quod dicitur, Aperies, ponitur tempus pro tempore, ideſt aperi. Rursus petit sua labia aperiri, quoniam pridem in completorio nos Deo commendauimus. & os & pectus signo crucis munientes, concluſimus, quare meritò nunc cum precamur, vt labia clausa aperiat ad laudandum. Chorus uerò ad notandum harmoniam, non mutata persona respondens, dicit. Et os meum annunciabit laudem tuam, est enim verè harmonia, vt sit credentium cor vnum, & anima una. Actu. 4. & in natali vnitate Deus laudatur, quia verò diabolus Dei laudem abhorret, propter quod Deum laudare uolentem, satagit impedire, nam contemptus Pharao, ideſt, diabolus, surgit in scandala: ideò Ecclesia, ne succumbat, statim impetrata loquendi licentia, orat, dicens alta voce, Deus in adiutorium meum inten e. Chorus aut respondet, dicens. Domine ad adiuuandum me festina &c. ¶ † Sanè præmissis duobus habitis, uidelicet gratia per quam os aperitur, & diabolo per auxilium Dei repulso, nihil aliud restat, nisi laudare. vnde statim Ecclesia laudans subijcit. Gloria patri &c. de quo in proœmio dictum est. Verum, quia non sufficit Deum laudare, nisi etiam ad laudandum Alios inuitemus, vt qui audit, dicat, Veni. Apoca. vltimo, extra de sacr. unc. c. unico. &c. cortina cortinam trahat, Exo. 20. ideò sequitur inuitatorium & inuitatorius Psalm. Venite exultemus, vbi multiplex causa redditur, quare Deo exultare & iubilare debemus, dum ibi dicitur. Quoniam Deus magnus &c. & ultimo assignatur causa, s. ne ingrati simos, sicut iudæi, qui propter suam ingratitudinem & malitiam terram promissionis non intrauerũt. vnde dicitur ibi. Si introibunt in requiem meam q.d. non, Inuitatorium † autem alta voce dicitur, quasi mater Ecclesia per illud inuitet homines ad confitendum Domino. Iuxta illud, Venite filii. audite me, quod notat secundus versus. Præoccupemus &c. Hic est, quod in quibusdam Ecclesiis iacentes ad orationem ante matutinum aute singula altaria statim cum audiunt cantari. Venite exultemus, chorum intrant. Incipiens enim inuitatorium est quasi præco, tanquam tuba exaltans vocem suam. Præmittitur quoque inuitatorio vox humilis, sed cum venit ad psalmum, inuitatorium exaltatur, quia Ecclesia primò secreto, quasi ostio clauso, laudat Deum propter se, sed postea manifestè propter alios, vt ardor accendat proximos. Hinc ergo est, quòd in præcipuis festiuitatibus inuitatorium quasi voce valde demissa inchoatur. Sed cum venitur aduersum. Hodie si vocem eius audi. nolite &c. exaltatur, ne quis corde fortè obduratus de voce non audita causetur, Vnde Esaiæ. Quasi tuba exalta vocem tuam. rursus voce demissa inchoatur, ad notandum, quod in primitiua Ecclesia populus clã ad fidem & ad Christum colendum inuitabatur, sed postea vox exaltatur. vt ostẽdatur, quod hodie liberè inuitatur, prædicatur & adoratur. ¶ † Itẽ inuitatorium ipsum ad aliquos versus illius psalmi. Venite, repetitur integrè, & ad alius imperfectè, quia licet oẽs p ipsum inuitatorũ ad laudes, & gloriã Dei inuitentur, aliqui tamen perfectè, & aliqui imperfectè hanc inuitationem recipiunt. Dicitur autem sexies integre, quia illi integrè inuitationem recipiunt, qui perfectè laudes Deo referunt, perfectè autem laudes Deo referunt, qui nil qd non sit laudis, interponunt. Quia ergo senarius est primus numerus perfectus, quod patet, quia constat ex suis partibus aliquoties scilicet vno, duobus, & tribus, ideò sexies integrè repetitur. Tertiò verò imperfectè repetitur propter illa tria hominum genera, qui ad cœnam inuitati inuitationem non recesperunt, scilicet auari, superbi, & luxuriosi, vt dicetur in sexta parte, sub secunda dominica post Pont. vel propter nostram

Universidad de Deusto Biblioteca

in tribus, scilicet in corde, in ore, & in opere perfectionem. Cæterum epiphaniæ officium inuitatorio caret, prout ibi in sexta parte dicetur, & etiam mortuorum officiū nisi funere præsente: quia in illo officio Christi exequias imitamur, non enim in passione dicitur. Adhuc, quia non sufficit Deum ore laudare, nisi & mente laudetur, ideo post inuitatorium subijcitur hymnus
13 laus Dei. ¶ † Item quia post inuitationem consequenter multi Deum cum lætitia laudant. Iuxta illud, Audiunt, & lætata est Sion, ideò post inuitatorium cantatur communiter hymnus. Tertiò dicitur hymnus in signum, quia sicut in actibus apostolorum gentes gaudisæ sunt, quia ad fidem vocatæ sunt, porrò, quia iterum non sufficit laus oris & cordis, nisi & opus sequatur, quia fides sine operibus non prodest, imò mortua est, ideo post hymnum sequuntur psalmi, qui bonam operationem designant. Dicuntur etiam antiphonæ, quæ significant charitatem, sine qua opus non perficitur, & uersiculi de quibus in præmio dictum est.
14 †Post versus autē lectiones, per quas doctrinam habemus, dicitur oratio dominica.
¶ Primò, ad notandum, quòd qui eget sapiētia, & intellectu doctrinæ, postulet illa à Deo, qui secundum beatum Iacobum dat affluenter omnibus, & non improperat.
Iac. 1. ¶ Secundò vt ipsius orationis auxilio proficiat in nobis versus intentio. ¶ Tertiò vt per illam diaboli tentationes pellantur. Ille enim sentiens nos velle lectiones legere, in quibus sanctorum victoriæ contra ipsum habitæ leguntur, satagit nos actius impugnare, vnde nos illa oratione munimur. Dicitur autem secretè, per quod secretum regis consilium intelligitur, vt propositæ simultudinis prosequamur exemplum, & vt diligentius capiatur, vel quia in eo loquimur Deo. Vltima tamen pars patenter concluditur, vt pateat ad quid oratio ipsa dicatur, scilicet ne lector per phantasiam tentationum offeratur, & auditor lectionis intellectu, & profectu fraudetur, de hoc
15 sub ti. de prima dicetur. † Per præces verò quæ dominicam orationem ante lectiones sequuntur, imploratur sanctorum intercessio, ad obtinendum quod in ipsa ratione postulatur. Oramus enim Dominum
Luc. 10. ut mittat operarios in messem suam, & aperiat cor nostrum in lege sua, & in præceptis suis, ne semen verbum Dei, quod audituri sumus, aut volucres comedant, aut spinæ suffocent, aut in petra, quæ non habet humorem, arescat, consequenter lectiones, quæ sunt doctrina, subijciuntur, & post lectiones responsoria, quæ bona opera significant, de quibus in proœmio dictum est illud autem considerandum est,
† quod in diebus festiuis, & dominicis tres 16
dicimus nocturnos, in pfestis, vnum, siquidem in trium nocturnorum officiis tria tempora repræsentamus, scilicet tempus ante legem, tempus sub lege, & tempus gratiæ, quorum quodlibet tribus distinctionibus variatur. Tempus ante legem has dictiones habuit, prima fuit ab Adam usque ad Noè, secunda a Noè usque ad Abraham, tertia ab Abraham usque ad Mosen. Tempus sub lege has distinctiones habuit Prima à Mose vsque ad Dauid, secunda à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, tertia a transmigratione Babylonis vsque ad Christum. Tempus verò gratiæ has distinctiones habuit, prima distinctio fuit Apostolicæ & euangelicæ prædicationis. Secunda tempus impugnationis per hæreses emergentes. Tertia tempus pacis, quando videlicet hæreses eliminatæ sunt. Rectè autem tres nocturni, patres seu fideles vtriusque temporis significant, qui vigilantes per Dei laudem ad æternam perueniēt laudem, vnde Apostolus ad *Ro. 14.* Corintio. 1 Omnes stabimus ante tribu- *2. Cor. 6.* nal iudicis, & nos, qui viuimus, & qui resi- *1. Th. 4.* dui sumus, non præueniemus eos qui dormierunt. Quia ergo illi, bonis insistentes operibus, bene vigilauerunt, meritò & nos, ut eorum meritis Trinitati placere, & nouē ordinibus angelorum sociari possimus, in nocturnali officio sub antiphonarum, psalmorū, versuum, lectionum, responsoriorum nouenario Deo laudes canimus, antiphonæ ad dilectionem, psalmi ad actionem, versus ad exercitationem, lectiones ad Dei cognitionem, responsoria ad gaudiū, & cantum pertinent angelorum. Nouenarii vero antiphonarum, psalmorum, lectionum, & responsoriorum pro eodem accipiuntur, quantum ad nostram significationem, De hoc etiam dicitur in 6. parte sub festo natalis, & sub feria quinta cœnæ Domini,

mini, & sub ti. de septem diebus post pascha. In quibusdam tamen Ecclesijs quando dicitur, Te Deum laudamus, nonum responsorium non dicitur. Præmissas itaque trium temporum nouem diuersitates, seu distinctiones inueniemus in nocturnis solennitatem sanctorum & dominicarum, in solennitatibus enim sanctorum tres nocturnos celebrantes, imitamur excubias cœlestis Hierusalem, quæ ædificatur ut ciuitas, & conseruatur per angelorum excubias, qui ter trinas distinguunt, idest, ter tria Trinitati cuncinunt, sic & nos, qui in illa credimus, tres nocturnos celebramus. Imita-
17 mur † etiam in hoc primitiuæ Ecclesiæ tres interpolatas excubias, quæ ter in nocte surgebant ad confitendum Domino, ut præmissum est. Siquidem caminis nouem lectiones, nouem psalmos, nouem antiphonas, & nouem responsoria, videlicet in vtroque nocturno tres, siue tria, ad notandum omnes electos, qui fuerant ante legem, sub lege, & sub gratia, associatos esse in cognitione sanctæ Trinitatis nouem ordinibus angelorum, & in cœlis ipsi Trinitati congaudere & vsque in finem sociabuntur. Sicut autem angeli priores electi fuerunt, ita & psalmi lectiones præcedunt. In dominicis quoque diebus, in quibus aliud festum non occurrit, tres nocturnos cele-
18 bramus. ¶ † Et dicuntur in primo nocturno duodecim psalmi, & tres antiphonæ, quarum quælibet respondet quatuor psalmi, & in plerisque locis, vnum Gloria patri, quatuor psalmis respondet. Sumè dominicā diem Dominus sua resurrectione glorificauit, & in ea angelorum consortia promeruimus. Vnde dominica vox dominicam resurrectionem nobis ad memoriam reducet, & etiam resurrectionem omnium fidelium, qui ab initio mundi fuerunt, & vsque ad finem seculi futuri sunt, quia in resurrectione Domini omnium electorum resur-
19 rectio significata est. ¶ † Primum nocturnum recolit tempus ante legem, scilicet tēpus legis naturalis. Duodecimus psalmus illius recolit resurrectionem omnium sanctorum illius temporis, præsertim duodecim patriarcharum, qui tunc maximè vigue runt, & vigilauerunt, à quibus populus Domini in duodecim tribus fuit propagatus, qui fuit Domino populus peculiaris, sicut in tempore gratiæ duodecim Apostoli præcæteris præfulserunt. Quaternarius psalmorum numerus, quatuor principales seu cardinales virtutes prætendunt, videlicet prudentiam, iustitiam fortitudinem, & temperantiam, quas virtutes credimus sanctos patriarchas suo tempore præ cæteris habuisse, & alijs exemplo demonstrasse. Tres antiphonæ fidem sanctæ Trinitatis, siue delectationem in ea ostendunt. Quarū quæ libet respondet quatuor psalmis, nam quilibet tenens fidem Sanctæ Trinitatis, quatuor præmissis virtutibus est quadratus. Ciuitas enim in quadro posita est, sicut habetur Apoca. c. penul. Ideo autem quatuor psalmi sub uno Gloria, dicuntur nec separantur, quia quatuor præmissæ virtutes inseparabiles sunt, sed qui habet unam, habet omnes, sicut probat Augustinus. Item in eo, quod sub vno Gloria patri, siue glorificatione Trinitatis quatuor psalmi copulantur, ostenditur dictos patriarchas in vna fide Trinitatis dictas quatuor virtutes habuisse, & cæteris exempla monstrasse. Verum quidam omnes psalmos primi nocturni sub una antiphona cantāt, ad notandum delectationem, quam habent in cognitione Trinitatis. Quidam etiam ad quemlibet psalmum dicunt Gloria patri, sed per antiphonas eos distinguunt, quia quilibet, tenetur ex suo donno reddere laudes Trinitati ex hac dilectione, quam habet in cognitione Trinitatis. ¶ † Et at- 20
tende, quia in prima distinctione temporis ante legem vigilauerūt Abel, Enos Enocus, & Lamech, quòd in primis quatuor psalmis inuitur. Beatus vir, cantat Abel, qui tanquàm lignum plantatum secus decursus aquarum dedit in tempore suo fructum iustitiæ, dum pro iustitia conseruanda succubuit. Quare fremuerunt cantat Enos, quia Domino in timore seruiuit, dum nomen domini inuocauit. Domine, quid multiplicati sunt cantat Enoc, quem dominus suscepit, dum eum ad paradisum transtulit. Domine, ne in furore, cantat Lamech, quem dominus exaudiuit, dum ei talem filium dedit, qui genus humanum à furore Dei in arca saluauit. Quid igitur quatuor dunta xat psalmi dicuntur, ideo duo psalmi de matutinali officio subtrahuntur, videlicet. Cum inuocarem &c. Verba mea,

& ideo ille potius, quam alij: quia primus semper in completorio, & secundus in secunda feria ad laudes dicitur. In secūda † verò distinctione primi temporis vigilauerunt Noe, Sem, Heber, & Thare. Domine Deus meus cantat Noe, quem dominus in illa generatione iustum inuenit, & ideò aquis persequentibus saluum fecit, Domine Dominus noster, cantat Sem, quem Dominus gloria & honore coronauit, dum eū super fratres patris benedictione sublimauit. Confitebor tibi, cantat Heber, qui mirabilia Dei narrauit, cum ciuitatem gygantium dissipauit. In domino confido, cantat Thare, qui in vrbe Caldęorum positus, in domino confidit, cuius pars calicis ignis sulphur extitit. In † tertia distinctione primi temporis vigilauerunt Abraham, Isaac, Iacob, & Ioseph, quod sequentes psalmi declarant. Saluum me fac. cantat Abraham, quem Deus saluum fecit, in cuius tempore sanctus defecit, quia idolatriæ seruiuit. Vsque quo canta Isaac, quem dominus in sacrificio respexit. Dixit insipiens. cātat Iacob cui spes dominus fuit, vnde ibi dicitur. Exultauit Iacob, & lætabitur Israel. Domine quis habitabit. cantat Ioseph. qui fuit sine macula dum adulterium recusauit. Secundum verò nocturnum dominicale, siue tres psalmi, qui nunc dicuntur cum tribus antiphonis, & tribus glorificationibus recolunt resurrectionem eorum, qui sub lege Mosaica fuerunt. ¶ † Et licet tunc multi sancti fuerint, tamen tres ordines fuerunt, scilicet legislator, cum suis imitatoribus, & psalmista cum suis, & prophetæ. ¶ Fuerunt nanque aliqui aliqua doctrina legis contenti. Fuerunt etiam aliqui qui cum Dauid, vel ad modum ipsius domino psalmos decantauerunt ante arcam eius. Fuerunt & propheræ quibus datum fuit cor rigere populum doctrina, & sapientia sibi à Deo data; & prædicere eis futura. Propter hos ordines tres psalmos dicimus, & quia iste seruierūt Trinitati cū dilectione spirituali, ideo ad singulos dicimus. Gloria patri cum antiphona. Qui autem omnes psalmos primi nocturni dicunt sub vna antiphona, & omnes secundi nocturni sub tribus, hoc attendunt, quia & si illi, qui fuerunt tempore legis naturæ, reuelata fuerit aliquantulum veritas, illis tamen qui fuerunt sub lege Mosi magis, & inde eis maior est exultatio, quod notat antiphonarum triplicatio. Præterea, illis qui fuerunt sub lege naturæ, promissa fuit hæreditas, sed his, qui fuerunt sub lege Mosi, collata. ¶ Et nota, q̄ in prima distinct. tempore legis vigilauerunt Sacerdotes, ut Aaron, cum docuit, quos exprimit Psalmista: Conserua, me quorum Dominus pars fuit hæreditatis & calicis. In secunda Iudices, ut Gedeon, dum iudicauit, quos exprimit Psalmista: Exaudi domine iustitiam meam. quorum iudicium prodijt de vultu omnipotentis. In tertia Reges, ut Salomon, dū populum rexit, quos insinuat Psalmista. Diligam te quos Dominus constituit super gentes. ¶ † In tertio verò nocturno tres psalmos dicimus, recolentes resurrectionem omnium illorum, qui tempore gratiæ, sine in nouo testamento, in tribus mundi partibus, scilicet Asia, Africa, & Europa viguerunt, & vigebunt. Et quia tempore gratiæ maximè facta est reuelatio & impletio veritatis, ideo psalmi illi cantantur, sæpius cum antiphonis habentibus alleluia, ad magis gaudium dessignandum, prout plenius in sexta par. sub Natali dicetur. Hinc etiam est, quod in quibusdam ecclesijs semper in omni tertio nocturno siue dominicali, siue festiuali, lectiones ex nouo testamento subijciuntur, scilicet expositiones euangeliorum, & dicitur. Te Deum laudamus. Et attend. † quoniam in prima distinctione temporis gratiæ vigilauerunt Apostoli, qui exprimuntur in psalm. Cœli enarrant, quia in omnem terram exiuit sonus eorum. In secunda Martyres, quos declarat psalmista, Exaudiat te, quia dominus protexit eos in die tribulationis eorum. In tertia, Confessores, quos innuit psalmista. Domine in virtute, qui nō sunt fraudati voluntate labiorum suorum. Illud ergo interest inter duodecim psalmos primi nocturni, qui sine antiphonis dicuntur, quia non quilibet eorum habet antiphonam. & tres psalmos aliorum nocturnorum, qui cum antiphonis dicuntur, quod interest, inter duodecim Patriarcha, qui peregrini erant, & sperabant hæreditatem, quam posteri eorum possederunt, & eorum posteros; qui terram patribus eorum promissam hæreditauerunt. Inter illos quoque tres,

tres psalmos tertii nocturni, qui dicuntur cum antiphonis, habentibus alleluia, & illos secundi nocturni, qui dicuntur cum antiphonis, sine alleluia, illud interest, quod interest inter illos, qui habuerūt testamentum imitādum, & eos, qui habent non imitandum, maior nanq; est gloriatio noui, quàm ueteris test. & de perceptis quàm de promissis. Præmissi igitur † tres nocturni sunt illi tres anni siculneę, quā Dominus inutilem inuenit, dicēs de illa, Dimitte me, ut succidā, & responsum est ei, adhuc dimitte eam hoc anno, ut circū fodiam eam, & mittā stercora. Cantamus enim in primo nocturno, ut recolentes facta patrum, qui sub lege naturæ fuerunt, non inutiles inueniamur. Cantamus etiā in secūdo & tertio, ut recolentes facta patrum qui sub lege Mosaica, & qui etiam ante nos fuerunt sūb lege gratiæ, nō inutiles inueniamur, & si inutiles simus. o, oret, quod pater noster fodiat circa nos, licens, reducendo nobis ad memoriā mortem illorum, quos uidimus paulo ante flore re. Fili uide, quàm fortis fuit ille, quàm nobilis, quàm diues, quàm potens, & ecce ad momentum trāsiuit, oportet etiam ut stercora ponat, peccata uidelicet ante oculos nostros ponendo. & si hoc non habet effectū, dicat, in proximo est, q̄ Dominus ad radicem arboris securim ponet, & si te inutilem inueniet, in ignē ęternū, ubi perpetuo combureris, proficiet. ¶ † Dicto de nocturnis festiuitatum, & dominicarum, nunc de nocturnis ferialibus, siue non solemnū dicrum pauca dicamus. Et quidē in illis dicimus duodecim psalmos, ut nos Deo debere seruire ī duodecim noctis horis ostendamus, cuilibet horę unum psalmū attribuentes, cū nō possumus iugiter Deo seruire, prout in præmio dictū est. Olim quidem varij psalmi canebātur, nā alij quinquagīta, alij plures, alij pauciores dicebant, sed angelo reuelante patre conuenerunt, vt duodecim dicerentur, q̄ psalmi bini, & bini dicuntur, ad notādum, q̄ sine charitate, q̄ ad minus inter duos cōsistit, laudes nostrę uel opera nostra nihil prosunt. In quibusdam tamen ecclesiis in diebus profestis inter duos psalmos Gloria patri &c. interponitur, ad notandū, q̄ Christus est Dei & hominum mediator. In alijs verò ecclesijs duo psalmi sub vna Gloria terminantur, ad notandum q̄ laudes nostræ tūc Deo acceptæ sunt si in charitate maneam⁹, & sic inter duos psalmos nihil interponunt, q̄a inter Deum & proximum, in quorum dilectione charitatis consistit, medium non habetur, & secundum hoc in duodecim psalmis sexies tantum, Gloria patri, dicitur, sicut sex sūt mundi ętates. Præterea, sicut hominum à natiuitate vsque ad finem vitæ, sex ętates naturaliter accidūt, ita in quotidiano nocturno sexies dicitur. Gloria patri, vt recolamus, quia vsque ad finem in dilectione perseuerare debemus, propter eādem causam, tūc sex antiphonæ dicuntur, q̄ quid significent, in præmio dictum est, vel propter sex opera misericordiæ, quæ si obseruauerimus, de tenebris huius noctis vel mortis ad veram lucem, & vitā peruenietis ęternam. Tres † quoq; lectiones, quę tunc dicuntur doctrinā electorum trium temporum significant, & cum ipsis interpolatè tria responsoria dicuntur, ad notādum, quod quicquid electi in tribus temporibus docuerunt. & quicquid in tribus ætatibus agimus, ad Domini Trinitatē referimus, & Trinitatē in fide, spe, & charitate glorificamus. Responsoria enim à respondendo dicuntur. Ad hæc tres lectiones dicunt, q̄a Dominus posuit tres vigilias, dicens. Si in prima, si in secūda si in tertia vigilia uenerit & ita fuenerit, beati sūt illi Quę tres uigiliæ, tres ętates designāt, scilicet pueritiam, iuuentutem & senectute, in q̄bus bene uigilando, Deum laudare debemus. Et nota, q̄ † psalmodia trium nocturnorum tā dominicalium, quàm ferialium dicta uocatur. Vnde Exod. 3, cap. Viam trium dierum ibimus in solitudine Sanè Gregor. Septimus cōstituit, ut ī die resurrectionis usq; in sabbatum in albis, & die Pente. usq; ab sabbatū eiusdem tres psalmi tantum ad nocturnos, tresq; lectiones dicantur. Omnibus uero aliis diebus per totum annum, si festiuitas est, nouem lectiones legantur. Alijs uero diebus scilicet ī festis duodecim psalmi, & tres lectiones. In dñicis uero diebus exceptis dominicis paschę, & penthecostes, decē & octo psalmi, & nouē lectiones dicantur Illi autē q̄ singulis diebus prēter hebdomadas

paschæ

paschæ & penthecostes tres tantum psalmos,& tres lectiones dicunt, non ex regula sanctorum patrum, sed ex fastidio hoc
30 facere cõprobantur. Nocturnis finitis† cãpanæ pulsantur, & Te Deum lauda ,'alta voce cãtatur,ad notandum quod manifestè & mirificè ecclesia tempore gratię,laudat Deum , & ad signandum q; si bonis operibus doctrinę sanctæ bene responderimus,ad cœlestem laudem cum angelis perueniemus. Cantus quoq; tunc alta voce factus, gaudium mulieris de drachmo perdita inuenta significat. Quod verò finis eiusdem cantici ibi. Per singulos dies &c.& alij versus sequentes altius canunt, significat congratulationem vicinarum, quã mulieri propter drachmam repertã fecerunt.Cõpulsatio verò cãpanarum,cõuocationem vicinarum repręsentat. In quibusdam etiam ecclesijs luminaria accenduntur, nã & mulier ipsa lucerna accensa totam domum euertit. Hoc etiã significat, quòd ecclesia Catholica p Christum trahit de inferno. Vel ipse hymnus futurum gaudium & lætitiã repręsentat, quam ecclesia requiescens à laboribus
31 suis est in die iudicii consecutura. ¶ † Et est sciendum,q; cum Beatus Ambr. Beatum Augu.de Manicheis conuersum baptizasset,dixit. Te Deum laudamus. Aug. verò respondit, Te Dominũ confitemur. & illo dicente,Te æternum patrẽ.ille respondit.Tibi omnes angeli &c.Et sic totũ illũ hymnum alternatim cõposuerũt. Post Te Deum laudamus, vel quando illud non dicitur post omnes lectiones, & responsoria dicitur versus à sacerdote,per quem excitat audientes , ut in Dei laude permaneant.Et dicitur voce magis demissa,ad notandum , quòd non prodest clamor vocis, nisi adsit clamor cordis.Verũ
32 beatus† Benedictus aliter officiũ noctis ordinauit.non tamẽ dissentiens à præmissa ecclesiæ ordinatione , vel illi in aliquo contradicens , sed Ordini suo quiddã peculiare constituens ipse nanq; instituit se mel dici,Deus in adiutorium meum intẽde,& ter,Domine labia mea aperies. propter reuerentiam vnitatis, & Trinitatis. Deinde psalmũ , Domine quid multiplicati , eò quod à somno surgens , dicit in eo: Ego dormiui , & somnum cœp &c. Deinde ī 1.nocturno sex psal.& quatuor lectiones cum totidem responsoriis cãtari instituit, & totidem in secundo , per hoc vitam contemplatiuam inuiens , & actiuam. Senarius enim psalmorum numerus vitam designat actiuã , in qua sex opera misericordiæ conuenit exerceri ,si quis ad contemplatiuæ vitæ perfectionẽ voluerit peruenire, quæ per quatuor euãgelia designatur & per quatuor lectiones similiter figuratur,quaternarius quidem numerus apud monachos quadratã stabilitatem,& euangelicã in sanctis exprimit,seu quadruplicem sensum scripturarum propter quadrias Aminadab , ideſt, historialem,allegoricum,tropologicum, & anagogicum. In tertio verò nocturno tria cantica cantari instituit in laudẽ Trinitatis , à qua nobis vitæ perfectionẽ dari cũ charitate credimus & speramus. Cantantur autem illa cantica cum allelu ia , quod est canticum cœlestis lętitiæ, ut per hoc totam Triniratem esse dignã cęlesti laude ostendatur , & ad quam plene laudãdum nõ sufficit laus humana,Quatuor verò lectiones de euangelio,quæ sequuntur,significãt, quòd laudatores Dei per quatuor euangelistarum doctrinã debent esse quatuor virtutibus insigniti,per quatuor etiam responsoria , laudantium alacritas designatur. Sed ne hoc bonum agentes,illud sibi adscribãt, sed totũ Dei laudi attribuant,& se illius seruos ostendat , subiungitur. Te Deum laud. postea legitur euangelium,quod significant denarium , ideſt , vitam æternam , quæ dignè Deum laudantibus in fine reddetur, ad quod sequitur,Amen,ideſt,fiat nobis, quod ex euangelico credimus , & speramus,hymnus verò, qui sequitur, scilicet, Te decet laus &c.gaudium , quod sancti post laborem habent de remuneratione
33 denarij,significat.Monachi autem † nun quam nouem lectiones dicunt,nisi in exequs mortuorũ,vnde & in triduo ante pascha 9.dicũt,quasi exequias Domini repręsentantes. Ad laudes autem instituit psalmum illum , Deus misereat nostri primò absque antiphona decantari, tum quia tenebris fatiscentibus. diluculo matutinæ laudes cantantur,ideo in eo dicitur,Illuminet vultum suum sup nos,tum q; hoc officium

officium ad Domini pertinet resurrectionem,per quam accipimus misericordiam
34 & benedictionẽ. ¶† Rursus monachi dominicam orationem sublata voce dicunt, propter simplices,qui eã non intelligunt, aut obliuiscuntur , & propter versuros,q spinã odij gerẽtes in corde,fratres odiũt, nolentes dicere: Dimitte nobis debita nostra , sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc igitur dicere compelluntur in publico,ut purgentur ab illo uitio,tam in fine noctis, ideſt,ī matutinis laudibus, q̃ in fine diei, ideſt, uesperis,vt noctẽ aut diem non pertranseat sine recõciliatione fratris.In aliis autem horis non dicunt sublata uoce,quia sæpè contingit fratri fratrẽ irasci,& quoddam furoris impetu cõmoueri, qui licet statim animum non cohibeat , expectandus tamen est ad ueniã, sufficit enim si sol non occidat super iracundiam eius.Dñt etiam quatuor solummodo psalmos ad vesperas , ,put in sexta parte sub titulo de tempore Aduentus dicetur.
35 ¶† Non uacat a mysterio,quòd monachi se toto corpore ab oriente ad occidẽtem generant, signãtes Deum vbique adorandum fore , quasi ubique præsentẽ, uel quia rationabili motu ab ortu nostrę natiuitatis vsque ad occasum mortis cum sequi tenemur,sicut & firmamentum naturaliter vertitur ab oriente in occidẽtẽ, hoc etiam quædam designant ecclesię,in quibus dicentes Gloria patri , se inclinat ad orientem, & subdentes,Sicut erat &c. se uertunt in occidentem.Deuotio nãque in diuinis officiis est seruanda.Quia verò monachorum officium ad nos nõ ptinet, ad præsens de illo sufficiat nobis ad hoc
36 vsq; dixisse.¶† Vltimò no.q; monachorũ ordo figurat Cherubin, qui inter angelorum ordines eximior prædicatur habere, probatur.Nam sicut Cherubin,ita & monachi sex aliis uelantur,dicente scriptura Sex alæ uni,& sex alæ alteri. duæ quidem
Esa. 7. in caputio, quo caput tegitur demõstrat,
4. Reg. 1. illud uerò tunicæ quod brachiis extenditur, siue dextra & læua allas duas dicim⁹ esse alas,& ante & retrò alias duas.& sic illud,quo corpus tegitur,sex alarũ numerũ implere asseritur . Habitus quoque eorũ
Heb. 2. habitum imitatur?Sanctorũ,de Helia nã que legitur uir pilosus,& zona pellicea ac cinctus renibus,& de ipso,& de illis similibus dicit Apostolus.Circuierunt in melotis,& in pellibus caprinis & de Ioa.Baptista inquit Euangelista , zona pellicea
37 circa lumbos. Adhuc cuculla† monachorum sumpta est a collobiis Apostolorum, quæ ut dalmatica formabantur, & in eis forma crucis præferebatur,quia illi se uitiis & concupiscentiis crucifigebant:eius nigredo est mundi contemptus,longitudo perseuerantia in bono.

SVMMA.

1 *Matutina laudes quo consilio inducta. Et vnde dicta laudes nu 2.*
3 *Sacrificium iuge in veteri testamento.*
4 *Officium vespertinum in quo sit dignius matutino.*
5 *Alleluia,quando cantetur, quandoue intermittatur. & nu 6.*
7 *Psalmi quinque in matutinis laudibus quid signent, quos ordine subijcit & examinat.*
8 *Psalmi octo qui dicuntur in laudibus, respõdent octo ordinibus ecclesiæ quos vide per nu 9.10.11.12.13.14.*
15 *Psalmi duo, Deꝰ meus,& Deꝰ miserea tur cur coniungantur & combinẽtur.*
16 *Ecclesia cũ iubilet,cur nos inuitet ad iubilãdũ illo Psalmo.Iubilate Deo &c.*
17 *Psalmus . Dominus regnauit,cur dicatur dominicis & festiuis diebus , & psal. Miserere ferialibus.*
18 *Psalmi qui dicuntur in officio feriali mysterialiter, loco illius Iubilate.*
19 *Cantica sex,qua in sex feriis dicantur loco psalmi Benedicite.*
20 *Canticum an & in quo differat a psalmo Et quia primus cãticа instituerit.*
21 *Psalmi, Deus meus, & Laudate dominum de cęlis cur nunquam mutẽtur.*
22 *Mane in sex diuiditur.*
23 *Psalmi qui per singulas ferias mutantur, & cantica,quæ in illis dicuntur, quomodo inter se conueniant, & temporis gratia successibus coaptentur,vide late per diuersum.*
24 *Corona benignitatis Dñi,vbi cõsistat.*
25 *Psalmus sexte feria.*

Psal-

26 *Psalteriũ diuersimode portaẽ a diuersis*
27 *Capitulũ sequitur antiphonã. Et quare.*
28 *Cantica. Benedictus, & Magnificat, cãtanda sunt stando.*

De Matutinis laudibus. Cap. 4.

1 SVnt † nonnulli, qui Esdræ ordinem sequentes, de quo in principio huius partis dictum est, matutinas laudes à nocturnis diuidunt, illas fore per se officium asserentes, & mane aurora rutilante illas dicentes, prout in tit. proximo dictum est. Tali nanque hora Christus victor à mortuis resurrexit. Vnde Marcus. Surgens Iesus mane prima sabbati, vel saltem eius resurrectio in matutino notificata est. Tali etiam hora super mare ambulauit. Meritò ergo in hac hora laudandus est, vt ipse, qui nos per suam sanctam resurrectionẽ saluauit, supra mare huius seculi nos ire faciat sicco vestigio, sicut Petrum. Hac etiam hora mundum & Angelos creauit qui statim post creationem suam cantico laudes Creatori suo iubilauerunt. Laudes ergo matutinas rubescente aurora dicunt, scilicet in quarta vigilia quam lucifer totam illustrabat. Quæ & matutina dicitur a mane, quod est lumen, quia nobis mane lumen reducit ad coronam gloriæ obtinendam, iuxta illud. Nõ sit uobis uanum mane surgere ante lucẽ, quia promisit Dominus coronam uigilãtibus. Quid autem significet tempus matutinæ laudis, dictum est in principio præcedentis Tractatus. Dicuntur autem † laudes, quòd illud officium laudem præcipuè sonat diuinam, quam ei facimus, proeo, quod à tenebris erroris nos ad lucem, seu uiam ueritatis reduxit, & tentationes diaboli expellẽdas. Vnde Esa. vigintiquinque. Expergi scimini, & laudate, qui habitatis in puluere, quia ros lucis est. De hoc matutinali officio dicit Propheta. Ad te de luce vigilo Deus. ¶ Sanè matutinum
3 † & vespertinum officium ideo canimus, *Ps. 62.* quasi Domino iuge sacrificium offeramus. Offerrebant enim Domino in veteri testamento iuge sacrificium, idest mane & vespere. Sed vespertinum dignius erat matutino, quia pinguius, vt Iudæi dicunt, prout sub vesperis dicetur. Nos autem per matutinum officium intelligimus legem, per vespertinum, Saluatoris passionem, qui in vespera mundi, scilicet in sexta ætate obtulit se Deo patri pro nobis. Vnde eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum. Respondet autem hoc sacrificium illi, quia ibi psalmi ponuntur sub quinque distinctionibus, per Gloria patri, sicut & hic. Item ibi & hic hymnus cum lectione, & versi- *Ps. 140.* culo, ibi etiam canticum Mariæ, & hic etiam canticum Zachariæ. Quia verò † officium vespertinum dignius est pro- 4
Mar. vl. pter rem digniorem, quam significat: omnia in maioribus solennitatibus, & in vespertino solennius cãtamus, quam in matutino, responsorium interponentes. Isidorus dicit in lib. ethymologiarum, quòd officium matutinum est lucis initium, sic appellatum a stella lucifero, quæ oritur mane inchoante, vt dictum est. hoc officium laudum plenum est laudibus, prout dictum est in principio præcedẽtis tituli, ad quas sacerdos per versum, quem præmittit, excitat auditores, qui est quandoque. In matutinis meditabor in te quãdoque. Excelsus super omnes gentes Dominus, Vel alius, & deinde diuinum implorat auxilium, dicens. Deus in adiutorium meum intende: postmodũ chorus ad idẽ festinans auxilium in summa Trinitate glorificat Deum, dicens. Domine ad adiuuandum me festina Gloria patri. deinde antiphona inchoetur. Circa quod notandum est, ꝙ quædam ecclesiæ in dominicis, quæ sunt à prima dominica post epiphaniam, vsque ad Septuagesimam, & ab octaua Pentecostes vsque ad Aduẽtũ Domini canunt ad laudes alleluia, loco antiphonæ pro omnibus psalmis, tum quia, vt præmissum est, hoc officium laudibus est plenum: alleluia. n. laus est angelica: tum quia vt dominici dies resurrectionẽ Domini representent. Sicut ergo in tempore paschali, quod est resurrectionis, alleluia multiplicatur, sic merito & ĩ eis debet multiplicari. Et est † attendendum, ꝙ 5
in dominicis, quæ sunt ab octaua epiphaniæ vsq; ad Septuagesimam, concinũt alleluia, iuxta cantum quarundam antipho-

narum

narum & natiuitatem Domini pertinentium, in dominicis verò, quæ sunt ab octaua pentecostes vsque ad aduentum, cantãt alleluia iuxta cantum ferialem antiphonarum, quæ dicuntur ad Benedictus, & de ipso sumuntur. Quia igitur in singulis dominicis pro varietate antiphonarum ipsarum etiam cãtus in alleluia variãtur, ideò iuxta breuitatem vel prolixitatem cuiuslibet antiphonæ, iuxta cuius cantum multiplicatur vel minuitur in singulis dominicis numerus alleluia. Adhuc ideo certus numerus in alleluia non præfinitur, qm̃ deuotæ animæ certus numerus vel modus in laudando Deũ præfigi non potest 6 ¶ † In alijs verò Ecclesijs passim in omnibus dominicis ad primos tres psalmos loco antiphonæ, quasi ad inchoandum psalmos bis concinunt alleluia, ad insinuandum, ꝙ in Dei laudem, ex charitatis feruore procedunt,
1. Cor. 13 nec cantant illud iuxta alicuius antiphonæ cantum, ad notandum, ꝙ iuxta Apostolũ, charitas non æmulatur. Ad psalmum vero, Benedicite, cantant antiphonam tres pueri. cui nec iubilus, nec alleluia subijcitur propter rationes infrà scriptas. Ad psalmum verò, Laudate Dominum ter dicunt loco antiphonæ, alleluia, non iuxta alicuius antiphonæ cãtum, sed duntaxat ad inchoãdum psalmum. Tertiò autem dicitur. Primò, quia respondent tribus psalmis sub ipso psalmo Laudate, contentis. Secũdò propter triplicem ordinẽ iustorum Deum laudantium, de quo infrà dicetur. ¶ Porrò in 7 laudibus † matutinis quinque psalmi dicuntur, vt quinque sensuum reparatio notetur, & propter quinque status Ecclesiæ. Primus psalmus est, Dominus regnauit, in quo laudatus Deus, qui firmauit orbem terræ, scilicet in fide & resurrectione, ideo hic psalmus pertinet ad regnum Christi. Secundus est, Iubilate, qui pertinet ad Cõfessores, vnde ibi dicitur. Introite portas eius in confessione, & rectè incipit à iubilo, quoniam cõfessio valde placet Deo Tertius est Deus, Deus meus &c. qui significat statum Martyrum qui sitiunt ad Dominũ, vnde dicitur ibi, Sitiuit anima mea. & quoniam tota nostra sitis & intentio esse debet in Trinitate, & ad Trinitatẽ. ideo sequitur psalmus; Deus misereatur nostri, in quo tota Trinitas notatur, dum ibi dicitur. Benedicat nos Deus, Deus, noster &c. dicituꝛ enim ter Deus propter patrem, & filium, & spiritumsanctum. Quartus est canticum trium puerorum. Benedicite, quod est Danielis cap. 4. significans statum antichristi, vt iam dicetur, & in fine huius psalmi non dicitur Gloria patri. Primò, quia propter confessionem fidei, proiecti sunt tres pueri in caminum ignis, in quo facto, maximè Deo, & trinitati derogatum est. Secundò quia vltimus versus illius psalmi idem dicit, quod Gloria patri, & in diuinis scripturis nihil debet superuacuum esse. Tertiò, quia in ipso psalmo distinctè tota Trinitas notificatur, & laudatur Deus in creaturis. ¶ Rursus, dum psalmus iste dicitur, nec sedere, nec genua flectere debemus, sicut dicitur sub sabbato quatuor temporum primæ hebdomadæ quadragesimæ. Quintus psalmus, Laudate dominum. in quo status ille notatur, quando post mortem antichristi conuertentur Iudæi, vt iam dicetur, & in fine eius dicitur Gloria patri. ad ostendendum, quòd per bonam operationem sociabimur angelis, qui incessanter Deum laudant. Potest † etiam dici, quòd in laudi- 8
bus octo psalmi dicuntur; quia officium istud mysticè recolit statum Ecclesiæ ab initio Apostolicæ stabilitatis vsque ad perfectionem electorum, qui in fine mundi futuri sunt, sub quo statu octo ordines Ecclesiæ, siue electorum in Ecclesia sancta per Baptismum saluati reperiuntur, sicut in arca Noe octo animæ illo significantes, per eam saluatæ sunt. Per diluuium enim baptismus, per arcam vero Ecclesia significatur. ¶ † Primus ordo fuit Ecclesiæ pri- 9
mitiuæ, in Iudaico populo conuersantis, qui per Christi prædicationem reformata, & ædificata est, sicut monstrat ille primus psalmus, Dominus regnauit. In primo eius versu; vbi de Saluatoris regno, & ipsius agitur potestate. In secundo versu agitur de fundatione Ecclesiæ, quæ tunc cœpit fieri super illud fundamen- *1. Cor. 3.*
tum, quod est Christus, iuxta Apostolum. De quo etiam fundamento in titulo eiusdem partis supra habetur. Cantatur ergo hic psalmus in laudibus, qui continet laudes Christi. ¶ † Secundus ordo fuit primitiuæ Ecclesiæ intrantis ad gen-

tes

V

tes per prædicationem Domini, & Apostolorum monentium omnem terram, i. omnem gentem ad iubilandum Deo, quod monstrat secundus psalmus, Iubilate Deo omnis terra. ¶ Tertius ordo fuit credentis Gentilitatis, quam tertius psal. Deus Deus meus, demonstrat offerre gratias, & beneuolentiam Apostolorum vocationi.

12 ¶ ¶ Quartus erit resipiscentis Iudaici populi, per Enoc & Heliam conuersi, quem ille quartus psalmus, Deus misereatur nostri, monstrat ad Deum reuersum poscere misericordiam eius, & tunc gaudebunt se cognoscere viam Dei, quam in Gentibus esse cognoscent. ¶ Quintus erit eorum qui futuri sunt tempore antichristi, cuius figurā præcessit Nabuchodonosor, qui licet tribulauerit Sanctos vtriusque populi, non tamen desistent benedicere Deum, ad instar trium puerorum, quos Deus liberauit de camino ignis ardētis, qui per illud quintum canticum, Benedicite recoluntur, eo enim tempore iusti purgabuntur, velut in camino ignis, non tamen vrentur, sed ibi accipient formam auri, vnde Ioannes in Apoc. 1. Apoc. vidit pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti, vnde rite sequitur ille psalmus, & propter tribulationē, quam designat antiphona illius sine alleluia, & ipse sine Gloria patri canitur Hymnus autem ipsi tres habet distinctiones in prima inuitantur superiores creaturæ ad laudem creatoris scilicet, qui sunt supra cœlum, quæ in cœlo, & quæ in aere. In secunda inuitantur ad hoc creaturæ terrenæ, & quæ mouentur in aquis. In tertia inuitantur omnes spiritus, & animæ, vt cum omni creatura Domino benedicamus, quia sicut tres pueri Nabuchodonosor, & camini num ignis, sic nos diabolum, & inferni incendium euasimus. Cæterùm hoc canticū bene conuenit diei dominico, & cuilibet festiuo; quia in prima die Dominus vniuersa creauit, & per suam resurrectionē postmodum innouauit, ideoque in ea die, & in festis, quæ resurrectionem Dominicā imitantur, dicitur, in quo die creaturæ ad creatoris laudem inuitantur. Hinc etiam est, quòd eædem laudes sunt in dominicis, & festiuitatibus sanctorum, & in tempore Paschali, quia representant gaudia resurrectionis Christi, & nostræ. ¶ Sextus, septimus, & octauus erit eorum, qui vniuersaliter ex tribus mundi partibus, scilicet ex Asia, Aphrica, & Europa, conuertendi, & colligendi sunt, qui post antichristi persecutionem, & eius mortem maiore pace fruentur, vsque ad diem iudicij, quam nūc habeat ecclesia, tunc enim erit senectus in misericordia vberi, in qua quiete triplex orde iustorum. scilicet coniugati, continentes, & virgines, quos Iob, Noe, & Daniel exprimunt, & generaliter vniuersi sancti, quibus aureola debetur. qui in tribus mundi partibus de tribulatione euadent regnaturi cum sponso Ecclesiæ, celebrabunt laudes Dei, quæ continentur in illis tribus psalmis, s. Laudare Dominum de cœlis. Cantate Domino canticum nouum, & Laudate Dominum in sanctis eius. Psal. 10 Eccles. 4.

13 ¶ ¶ Quæritur autem, quare hi tres psalmi sub vna antiphona, & etiam sub vno Gloria patri dicuntur. Respondetur ideo, quia præmissi sextus, septimus & octauus ordines electorum, qui ex dictis tribus mundi partibus colliguntur, sine aliquo interallo simul erunt, & pariter glorificabuntur. Continent etiam ipsi tres psalmi triūphū de mundo, carne, & diabolo, & quoniam vnum sine alio non habetur, ideò meritò coniunguntur. 14

15 ¶ ¶ Quæritur etiam, quare præmissi duo psalmi, s. Deus Deus meus, & Deus misereatur nostri, combinantur, & sub vno Gloria patri, & sub vna antiphona dicuntur? Ad quod quadruplex est responsio. ¶ Primò quia psalmus, Deus Deus meus significat sitim ad Deum, in ps. Deus misereatur nostri, Trinitas notatur, vt supra Ad significandum igitur sitim, & desiderium continuum ad Deum, hoc fit. ¶ Secundò, ad notandum, q̄ ante persecutionē antichristi populus credentis gentilitas, qui recolitur per psalmū Deus, Deus meus & Iudaicus populus resipiscēs. q̄ recolitur per ps. Deus misereatur nostri: vnū erunt in fide, & postquā hi cōiuncti erunt, veniet antichristi tribulatio, vt præmissum est. ¶ Tertiò, quia primus psal. illorum significat dilectionem Dei, vndē ibi dicitur, Sitiuit in te anima mea &c. Secundus verò dilectionem proximi, vnde ibi dicitur, Vt cognoscamus in omnibus gentibus salutare tuum, quæ connexæ sunt, vt vna sine altera in Christiana professione non habeatur. Psal. 62. Psal.

beatur. ¶ Quartò, quia gratia quam ecclesia in primo psalmo sentire videtur, in secundo collata esse monstratur, vnde ad gratiarum actionem inuitatur, cū dicitur ibi: Confiteantur tibi populi Deus &c. ¶ Rursus ideò in fine ipsius psalmi, Deus Deus meus, non dicitur Gloria patri, quia in eo agitur de miseria humani generis, vnde ibi dicitur, Sitiuit anima mia. Non.n. omnes psalmi de miserijs, & alijs aduersitatibus tractantes, laudant illum, pro illis quod tamen deberent, sed sequenti psalmo, scilicet Deus misereatur nostri, subijcitur Gloria patri. quia in eo agitur de misericordia Dei, per quam generi humano bona conferuntur, & mala remouētur, Cæterùm prædicti duo psalmi, & psalmus Laudate Dominum, nunquam variantur, ad designandum, quòd sine fide, & desiderio Trinitatis, quæ in præmissis duobus psalmis vnitis exprimūntur, & sine laude Dei, quæ per psalmum Laudate, designatur, nunquàm Christiani esse debemus. ¶ Queritur etiā 16 ¶ quare Ecclesia in psalmo illo, Iubilate, ad iubilandum nos inuitat, & tamen ipsa non iubilat? Ad quod dici potest, quòd officiū laudum Domini resurrectionem significat, quę iam completa in capite, scilicet in Christo, adhuc est in membris implenda Ad notandum igitur, quòd iam in parte impleta est, non dicitur iubilus in fine antiphonārum, præsertim illarum quæ dicuntur super psalmos, in quibus fit mentio de resurrectione, est enim iubilus cantus spe gloriæ conceptus. Quia verò resurrectio adhuc in membris implenda est, ideo in quibusdam antiphonis iubilus dicitur. Vnde & in tempore paschali in versiculis, & responsorijs, & in alleluia iubilamus propter nostram resurrectionem, quam speramus, quam quia non videmus, nec adhuc plenè exprimere possumus, ideò per vocem non significatiuam iubilamus. In antiphonis ergo non fit iubilus propter resurrectionem Domini, quæ impleta est, nec etiam in antiphonis laudum, in quarum psalmis fit mentio de resurrectione Domini, vt in tribus primis psal. nec in fine antiphonæ quarti psalmi, quia Nabuchodonosor videns tres pueros, in camino ignis positos, vidit & quartum cum eis, scilicet Christum, eos consolantem. Qui enim sunt in tribulatione hoc solū orāt, ne deficiant, & potius est tunc locus timendi, quam sperandi. ideoque in fine antiphonæ huius psalmi non dicitur iubilus, præsertim, quia in tribulatione Sanctorum, gloria Dei non apparet. Sed in fine antiphonæ, quæ dicitur super psalmum Laudate Dominum, dicitur iubilus, quia in illo non fit mentio de resurrectione, sed de spe gloriæ, quam expectamus, ex qua iubilus. De hoc iubilo dictum est in proœmio huius partis. ¶ Porrò ¶ primus psalmus in do- 17 minicis, scilicet Dominus regnauit, qui est psalmus lætitiæ; commutatur in ferijs, in psalmum Miserere mei Deus, qui est psalmus pœnitentialis. Circa quod notandum est, quòd dies dominicæ, & festiui recolūt resurrectionem Sanctorum, qui fuerūt ab initio, & erunt vsque in finem seculi. Vnde in dominicalibus, & in festiuis laudibus recolentes regnum Domini, post resurrectionem eius à morte corporis, siue gloriam resurrectionis electorum, canimus psalmum, Dominus regnauit. qui tamen dicitur in dominicis ad primam, à Septuagesima vsque ad Paschа, prout ibi dicetur, Dies vero feriales recolunt peregrinationes ipsorum Sanctorum, & pœnitentiam, & ideò in ferialibus laudibus dicimus primum Psalmum, scilicet Miserere mei Deus, recolentes nostra resurrectionem à morte animarum per pœnitentiam, siue electorum peregrinationem, & pœnitentiam, siue conuersionem. Quia enim Iudæi ad Petri prædicationem compuncti corde, & conuersi illum frequentabant, inde inoleuit vsus, vt & nos, qui de Gentili errore conuersi sumus, illum in officijs frequentemus, quatenus ad conuersionem & pœnitentiam prouocemur, per quam resurgere valeamus, de hoc etiā psalmo sub prima dicetur. Adhuc loco secundi psal- 18 mi, scilicet Iubilate, qui in dominicis, & festiuis diebus dicitur, sex psalmi in sex ferijs dicuntur, quia sicut in primitiua Ecclesia. Sanctorum prædicatione hæreditatem accepit, & post ad Gentes intrauit, sic & Gentilitas credidit, & sicut Iudaicus populus Sanctorum prædicatione resipiscet in fine, & qui sub tempore antichristi futuri sunt, persecutionem & tribulationem euadent, & populi post eius

Dan. 3.

prædicationem ex tribus mundi partibus colligentur, vt præmissum est, ita & in loco psalmi Iubilate, qui sanctorum prædicationem continet, dicitur in secunda feria Psal. Verba mea, qui est vox Ecclesiæ ad hæreditatem Domini vocatæ. In Septuagesima verò Psal. Confitemini, prout ibi dicetur. Et in tertia feria psal. Iudica me Deus, qui recolit quando primitiua Ecclesia intrauit ad Gentes. Et in quarta feria psalmus, Te decet, qui cantatur in figura Gentium, quæ ab idolis conuersæ sunt ad Deum. Et in quinta feria psal. Domine refugium. qui sic intitulatur. Oratio Mosi hominis Dei congruentis respiscentiæ Iudæorum. Et in sexta feria psal. Domine exaudi orationem meam, quem Dauid cãtauit, quando filius suus cum persequebatur, persecutionem antichristi significans. Et sabbato psalmus, Bonum est ‡ confiteri Domino, qui sic intitulatur psal. Cantici in die Sabbati, idus est, in die quietis, figurans Sanctos à tribus mundi partibus collectos post antichristi persecutionẽ fore in quiete mansuros, & Domino confiteri; & psallere: Præmissi ergo sex psalmi, ideo ita ordinantur, vt in eis notari possit ordo Christianæ connersionis. Verum loco psalmi Benedicite, sex cantica in sex tertijs dicuntur, quia sicut psalmus ille continet gratiarum actiones trium puerorum, Ita & in canticis continentur gratiarum actiones electorum. Talis enim est differẽtia inter canticum, & psalmum, qualis inter bonam operationem & gratiarũ actiones. Moses autem legitur primus instituisse cantica; quando Pharao submersus est. Exo. 15. deinde Delbora non ignobilis fœmina in libro Iudicum v. posteà viri & fœminæ. Canticum est vox humana, psalmus verò est, quòd cantatur ad psalterium. Item psalmus demonstrat opera electorum illius ordinis, quem significat, acta post conuersionem, canticum verò ostendit laudem Dei, pro eiusdem operibus. de canticis dicitur in sexta parte sub Sabbato sancto. Rursus ideo per singulos dies feriales septimanæ secundus & quintus psalmus mutantur, quia sex psalmi, & sex cantica, quæ per sex dies septimanæ commutantur concordãt in significationibus octo psalmis, qui cantantur in matutino domi-

nicali, seu octo ordinibus electorũ, de quibus præmissum est. Non incongruè igitur de die in diem ordinatim canuntur quemadmodum & psalmi dominicales matutini canuntur, seu quemadmodum ordines electorum, quibus concordant numerantur, vt per eos electorum ordines in nouo testamento de tempore in tempus sic ordinatim fuisse ostendatur. Psalmus ‡ verò 21
Deus, Deus meus, & Laudate, nunquam omittuntur nec prætermittuntur, quia nullum fuit tempus, nec erit, quo animæ iustorum non sitiant ad Deum fontem viuum, & quo laudent Dominum in excelsis. Vt autem hæc clarius pateant, notandum est, quòd quilibet dictorum sex psalmorũ habet in se hoc vocabulum mane, vel æquipollens. Manè autem in sex ‡ diuiditur scilicet in mane temporis, in mane pectoris, 22
in mane nostræ redemptionis, in mane hominis, in mane æternitatis, & in mane mundialis prosperitatis. Mane temporis est initium, & fundamentum fidei, de quo dictum est. Et factum est vespere & Gen. 1.
mane dies vnus. Mane pectoris est initium gratiæ, cum scilicet gratias incipit lucere in corde, vnde emitte lucem tuam, & mane exaudies vocem meam. Mane nostræ redemptionis, est matutinum tempus, Psal. 46.
in quo Dominus noster surrexit, vel eius resurrectio innotuit. Vnde: Exitus matutini, & vesperæ delectabilis. Mane hominis, est pueritia eius, vel adolescentia, in qua viret & floret. Vnde: Mane, sicut herba transeat, mane flor. & tran. vespere decidat, induret, & aresçat. Sæpe autem est, q̃ homo mane pueritiæ transeat, ideſt, moriatur. Si verò contingat eum venire ad mane adolescentiæ, in quo viret & floret, sæpe est, quòd & tunc transit, quod si fortè eum contingat venire ad vesperam senectutis, tunc absque dubio in mortem decidit, induratur vt cadauer, & arescit in puluere; Mane æternitatis, est initium æternæ gloriæ. Vnde, Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, ideſt, vocem Psal. 142.
misericordiæ tuæ, scilicet. Venite benedicti &c. Mane mundialis, prosperitatis, est ipsa prosperitas: Vnde, Ad annuntiandum mane misericordiam tuam &c. Psal. 91.
Penitus ergo solicitus de anima sua, mane temporis surgat ad orationem, vt possit dicere,

Psal. 5. Psal. 43. cere. Mane adstabo tibi, & videbo, mane exaudies vocem meam, quod habetur in primo psalmo. Verba mea. Verũ, quia oratio eius non habet effectum sine mane pectoris, i. sine gratiæ initio, ideò dicit: Emitte lucem tuã, quod habetur in 2. Psalmo: Iudica me Deus &c. Sed quia mane pectoris pendet ex mane nostræ redemptionis ideo dicit: Exitus matutini &c. quod est Psal. 64. in 3. Psal. Te decet &c. Et quia habito mane pectoris, quod effectu est mane redemptionis, homo incipit sibi vilescere, sequitur mane, sicut herba trãseat &c. quod habetur in 4. psal. ſ. Domine refugium. Sed quia quanto sibi quisque magis vilescit, tãto magis mane æternitatis affectat, idcirco dicitur: Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quod habetur in 5. psal. Psal. 142 Domine exaudi orationem meam. Et quia nemo ad hoc puenit, nisi qui laudat Deũ in aduersitate, & prosperitate, ideo adiungit, ad annuntiandum mane misericordiã tuam &c. quod habetur in 6. psal. Bonum Psal. 91. est &c. ¶ Rursus 6. Psal. qui ‡ per singulas 23
ferias mutantur, & cantica, quæ illis dicuntur, inter se conueniunt, & cõgruè possunt temporis gratiæ successibus coaptari. In secunda nanque feria recolitur status primitiuæ ecclesiæ, quæ sanctorum prædicatione hæreditatem accepit, vt dictum est, vnde in illo psal. Verba mea orat ecclesia pro æterna hæreditate, quam per Christũ percepit, quare in tit. eiusdem psalmi. dicitur in fine, pro ea, quam consequitur hæreditate. In cãtico ouero, gratias agit, dicẽs, Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, conuersus est furor tuus, & consolatus es me, quod est Esa. 12. cap. Reuera ira Dei permansit vsque ad possessionem saluatoris, sed tunc conuersus est Dominus à furore consolatus est ecclesiam, aperiens ei ianuam cœlestis regni, cum omnes prius ad inferos mitterentur. Item in Psal. 5. Esa. 1. psal. solitudinem suam ostendens ecclesia, dicit, Mane adstabo tibi & videbo &c. in cantico vero confidens, dicit, Fortitudo mea, & laus mea Dominus, ideſt, ipse per quem sum fortis, & quem laudare teneor. Ad totam igitur pertinet ecclesiam, quod dicitur, Verba mea &c. sed specialiter ad primitiuam, cui per Apostolos prima facta est promissio æternæ hæreditatis, & tunc vexillum crucis cœpit nationibus eleuari, ad quod pertinet canticum, sicut ex his, quę præcedunt canticum in Esa. manifestè apparet, Dicitur enim in lib. paulò superius, In die illo, radix Ieſſe, quæ Esa. 2.
stat in signum populorum ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius glorioſum. Et paulò post, Eleuabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel &c. Saluator noster est radix Ieſſe, & ipse stat in signum populorum, quia ad Deum respiciunt gentes, & ipsum deprecantur, eius sepulchrum fuit glorioſum. Licet peccatis nostris exigentibus ad tempus sit ignominioſum, & ipse per Apostolos, & alios primitiuos leuauit in nationes crucis signum, in quo est victoria, vt sciant omnes in quo diabolus est victus. Sed ante hoc congregauit ipse profugos Israel, quando in die pentecostes erant viri religioſi in Hierusalem ex omni parte, vel natione, quæ sub cœlo est, & ex illis crediderunt vna die tria millia, & alia die quinque millia. Nam eis dicit Act. 2.
Paulus in actibus Apostolorum. Primum oportet Iudæis loqui verbum Dei. In tertia feria illud tempus recolimus, quando ab impijs ecclesia persecutionem patiebatur, à Iudæis primò, & postea à diuersis Imperatoribus Romanis præsertim à tempore Neronis, vsque ad tempora Diocletiani & Maximiani Imperatorum. Quę autem tunc passa fuerit ecclesia, indicat psal. Iudica me Deus, & discerne causam Psal. 43.
meam de gente non sancta, & ostendit tristitiam cum dicit: Quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? Sed quia ab hac persecutione liberata est, cantat canticũ. Ego dixi quod est Esa. 38. cap. quod cantauit Ezechias, post liberationem Sennacherib, & post infirmitatẽ, quam incurrerat, ne eleuaretur cor eius in superbiam. Vel quia eleuatum erat, propter inopinabilem triumphum de exercitu Sennacherib. Sicut enim ille liberatus, reddidit gloriam Deo, sic & ecclesia, prius tamen quasi desperans dicit, Non aspiciam hominem vltra, & habitatorem quietis ideſt, saluatorem meum, per quem mihi quies deberet esse, immo cum videbat suos passim interfici, dicebat, Generatio mea ablata est, & iterum præcisa est, velut texente vita

mea, cum adhuc ordirer, succedit me. Tamen sperans Ecclesia dicit, viuens, supple, nunc in protectione tua, viuens scilicet post in futura quiete, ipse confitebitur tibi, sicut & hodie ego, supple, liberata ab hostibus, & ego ita ago sicut pater bonus, qui notam facit filiis veritatem suam.

¶ In quarta feria recolitur illud tempus, quo ecclesia cœpit exaltari super inimicos suos, scilicet reddita sibi pace per Imperatorem Constantinum, vnde cantat; Te decet hymnus Deus in Sion. Sion interpreta tur speculatio, siue contemplatio, quia tẽpore quietis potuit ecclesia vacare contemplationi. Ad hoc etiam pertinet titulus, sci
Ps. 94. licet Psalm. Dauid, canticum Hieremiæ, & Ezechielis de populo transmigrationis, vel verba peregrinationis, cum inciperet exire. Sicut enim populus ille de Babylonia exire cœpit, recepta licentia a Cyro, ita & ecclesia de Babylonica persecutione, p Constantinum Ro. Imperatorem liberata, quã patiebatur sub diuersis Imperatoribus, habet spem proficiendi in melius, quousque perueniet in cœlestem Hierusalem. Vnde recolens præteritam persecutio nem dicit; Verba iniquorũ præualuerũt su per nos, & profectũ suum ostendens, dicit, Bene dices coronæ anni benignitatis tuæ.

24 Coronaꝫ anni benignitatis tuæ, est tempus gratiæ, quod per circulũ dierum vsque in finem mundi decurrit, in quo campi, ideſt illi qui sunt pleni tumore superbiæ, carentes vbertate gratiæ repellẽtur, propter hãc liberationem cantat ecclesia canticũ Annæ matris Samuelis, quod cantauit liberata de persecutionæ suæ æmulæ Fenennæ, scilicet, Exultauit cor meũ in Dño, quod est 1. Reg. 2. c. Cum enim respublica cẽpit per angelicos viros, & Imperato. Christianos ministrari, potuit ecclesia dilatare os suum super inimicos suos, scilicet Iudæos, Paganos, & Hæreticos. Vnde sequitur; Dilatatum est cor meũ &c. ¶ Eadẽ quoq; pace, qua gaudent Gentiles conuersi, & gaudeant & Iudæi conuersi. Vnde in persona Iudaici populi cantamus in quinta feria, Domine refugium factus es nobis. Quod aũt iste psalmus ad Iudæos pertineat, titolus ostendit, s. Oratio Mosi hominis Dei. Ad idem etiam pertinet canticum Mosi. Cantemus Domino, quod est Exo. 15. c. in prin. Sicut enim exultauerunt Iudæi, interempto Pharaone cum exercitu suo, ita exultant hodie Christiani deiectis diuersis Imperatoribus, qui ecclesiam persequebantur odio nominis Christi. ¶ In ſexta 25 feria sit commemoratio passionis Domini. Vnde cantatur ille Psal. Domine exaudi orationem meam. cuius titulus est, Psalmus Dauid, quando persequebatur eum filius eius Absalon. Sicut autem Dauid habuit plures filios, sed vnus illorum, s. Absalon, persecutus est eũ, ita & Dñs noster plures habet filios, de quibus nũc dicit; Non possunt lugere filij sponsi, quousque cũ illis est sp̃sus, sed vnus illorum, s. Iudas p- *Mat. 9.*
secutus est eum, qui dicitur Absalon, quasi Abassalon, ideſt pax patris, propter osculum, quo dedit Domino, quod est signum pacis. Ad idem pertinet canticũ, Domine Audiui auditum tuum &c. quod est Abacuch. 3. c. in prin. In quo dicitur cornua in manibus eius, ibi Abscondita est fortitudo eius a. f. e. i. mors. Per cornuà, regna intelligere consueuimus, & est sensus Cornua in manibus eius, ideſt regnum in potestate eius. Hanc autem potestatem meruit sibi dari, vel potius sibi datam notificari per passionem, de qua ipse dicit. Data est mihi omnis potestas in cęlo & in terra. Per cornua enim conuenienter secundum hoc intelliguntur duo cornua crucis. Vnde videtur secundum hoc, quòd potius esset dicẽdũ, manus eius in cornibus, quàm cornua in manibus eius. Maluit tamen sic dicere Abacuch propheta, vt ostenderet, qꝫ in potestate & in voluntate eius fuit eũ crucifigi, sicut ipse dixit, Nemo tollet a me aïam *Es. 53.*
meam, sed ego habeo potestatem ponendi animam meam, & iterũ sumendi eam, ibi, s. in cruce abscondita fuit ad tẽpus fortitudo eius, quia reputatus est tanquã percussus a Deo, & humiliatus, & ante faciem eius ibi mors, quia mors per eius mortem destructa est. Et nota, quòd hæc dies est quinta a secũda feria, in qua agitur de passione Saluatoris, sicut in dominicis nocturnis quinto loco ponitur canticum in quo ponitur contemptus Nabuchodonosor, & victoriã trium puerorum in camino ignis, vbi aspectus quarti erat similis filio Dei, vel sicut hẽt alia translatio. filio hoïs, quia in passione Saluatoris facta est destru

ctio diaboli, & victoria Christiani populi de tribus partibus orbis collecti per eum, qui est verus filius Dei, & verus filius hominis. In sabbato vero fit commemoratio victoriæ populi Iudaici, qui erat coniunctus ecclesiæ Dei, in fine seculi, & cantabit cum ecclesia psalmum Bonum est confiteri Domino, ad annuntiandum mane, s. prosperitatis, misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. s. aduersitatis, qui psalmus intitulatur laus cantici Dauid in die sabbati, vnde conueniens est, vt in die sabbati cantetur Psalmus ille, in quo agitur de persecutione Iudæ, qui persecutus est Christum in figura Absalon, qui persecutus est patrem, & qui intitulatur in die sabbati. Quòd autem Psalmus iste pertineat ad Iudaicum populum conuincitur ex illo versu; In decachordo psalterio cum cantico. Psalteriũ decachordo dicitur lex
26 propter decem mandata legis. ¶ Et nota, qꝫ hoc psalterium ſquidam portant, sed in eo nõ psallunt, vt Iudæi perfidi, qui nobis sunt in codicibus testes, i cordibus hostes. Quidam portant, & psallere videntur, nõ tamen psallunt, vt falsi & praui Christiani, qui cũ tristitia, & corde iniquo aliquando bona opera operantur. Quidam portant, & in eo psallunt, vt illi qui cum hilaritate bonum operantur. Hoc autem erit in populo Iudaico, cum vnum erit cum ecclesia. Qualiter canticum Mosi; audite cœ
Ps. 132. li, quod est Deuter. 32. c. pertineat ad sabbatum, & ad populum Iudaicum ex verbis Bedæ haberi potest, qui dicit super Locum, qꝫ in diebus sabbati Iudæi ad synagogas cõfluebant, ad meditanda diuinæ legis mãdata, postpositis mundi negotijs, iuxta illud, Vacate & videte, qm̃ suauis est Dominus. In memoriã ergo pristinæ religionis canticum ipsum Deuter. sabbato cãtatur in quo status illius populi, quem habuit offenso, vel propitio Deo describitur.
27 ¶ Post antiphonamꝫ sequitur capitulũ, per qđ fit exhortatio, ne deficiamus in via. Et dicitur quandoque Benedictio & claritas. Apo. 7. c & quãdoq;, Fuistis aliquando tenebræ. Eph. 5. & quãdoq;, Nox præcessit. ad Rom. 13. c. vbi hortamur in fide pseuerare, miseri icordiæ operibus intendere, & opera tenebrarum abijcere, & arma lucis induere, & cõsolamur per repromissionẽ gloriæ. Et post capitulum sequitur responsorium. In quibusdam tamen ecclesijs non dicitur responsorium Videtur. n. hoc superfluere propter respõsoria in nocturnis dicta: quia hodie nocturnæ & laudes matutinæ vbique coniunctim canuntur. Hæc tamen rario cessat, si laudis matutinæ officium sit per se. In omnibus tamen alijs horis post capitulum sequitur responsorium. Post capitulum seu responsorium chorus exhortationi assentiens hymnum resonat. Post hymnum sequitur versus; Quia n. p canticum Zachariæ, quod statim sequitur, promissio notatur, & nos tardi sumus ad credendum promissionibus, ideo præmittitur versus alta voce, vt excitemur ad credendum Dei promissa. Et dicitur in quibusdam ecclesijs versus; Repleti sumus mane misericordia tua, in quo recolitur tempus quo iustis recompẽsabitur merces post huius seculi laborem. Vnde dicit Beda, Repleti sumus mane, præteritum ponens pro futuro, prophetali certitudine, quia in ma
ne æternitatis misericordia Domini reple *Psal. 66.*
bimur, iuxta illud, Satabor, cum apparue- *Psal. 67.*
rit gloria tua. In alijs verò ecclesijs dicitur in matutinis, Domine meditabor in te. Consequenter chorus versu incitatus subijcit canticum Zachariæ, si Benedictus, quod est Luc. 1. cap. quod semper dicitur iuxta quod ait Apostolus, Seruiendum est Deo in psalmis, & hymnis, & cãticis, ideſt, corde, ore, & opere. Siquidem per hymnum exprimitur lætitia, quam de consecuta libertate habemus. Et quia Christus hanc nobis lætitiam acquisiuit, idcirco ne de huiusmodi beneficio ingrati esse videamur, in laudem Dei cantando prorumpimus, antiphonam incoantes. Et quia nos liberauit ei grates referimus, alta voce cantando canticum ipsum, & quare? quia visitauit nos existentes in miseria, & fecit redemptionem plebis suæ. Quare etiam hoc canticum alta voce dicatur, in 6. parte sub 6. feria cœnæ Domini dicetur. Vel ideo post psalmos, & lectiones, & versum canticum ipsum dicitur, vt recordemur, quod finito tpe noui testamenti, quod per præmissos matutinales psalmos significatur, remuneratio Abrahæ promissa nobis dabitur, sed doctrina Christi imbuti, quod plectionẽ, & ad Dei seruitiũ visitati, quod p-

Universidad de Deusto Biblioteca

versum significatur, sine timore, in sanctitate & iustitia, omnibus diebus seruiamus Deo. ¶ Rursus ideo Ps. Benedictus, hoc loco dicitur, quia in eo agitur de præcursore illius, qui in sexta ætate venit. Et iste est sextus psalmus in laudibus Et no. q̃ quia hoc canticũ, & canticum Mariæ, s. Magnifi cat anima mea Dominum &c. euangelia sunt, ideo ea stantes cantamus Cæterũm, hæc duo cantica, non cantantur in ecclesia eo ordine, quo edita sunt, quem ordinẽ ponit magister in historijs, vbi agit de ortu præcursoris. Nam canticum Zachariæ prius cantatur, & tamen secundo editum est, quia. n ibi legitur; Et erexit cornu salutis nobis, quod est factum in resurrectione; Et quia loquitur ad puerum, qui fuit aurora solis, ideo cantatur in laudibus. Cãticum autẽ virginis, quia legitur ibi: Respexit humilitatem ancillæ suæ, Ecclesiæ, s. ipsius Mariç, quod quidem factum est in sexta ætate, & agit de incarnatione ibi, Suscepit Israel puerum suum: ideo canitur ad vesperas, s. in sexto officio diurno. Tertiò canticum Simeonis, quod sequitur, canitur in septimo officio, s. in cõpletorio, quia orat se dimitti in pace, quod erat in septima quiescẽtium. ¶ Rursus in tribus horis, tria dicimus euangelia, s. in aurora, Benedictus, quia ibi vera lux nunciaret. In vespera. Magnificat; quia in fine mundi, prout ibi dicitur, Deus superbos dispderdet, & humiles exaltabit. In completorio, Nunc dimittis, quia post iudiciũ Sancti in pace regnabunt. Finito cantico, antiphona, quæ dilectionem siue deũotionẽ, quam in laudando Deum habere debemus, significat, repetitur. Dum autem versus ante ipsum canticum dicitur, offertur incensum, vt notetur deuotio ab igne charitatis egrediẽs, quæ in omni laude esse debet. Turribulũ. n. est cor hominis. ignis charitas, incẽsum oratio, fumus in altum tendens, est deuo-
Ps. 111. tio, qua sursum tendere debet, iuxta illud: Dirigatur oratio mea &c. De hoc in quarta parte in tit. de accessu Põtificis ad altare dictum est, & dicetur sub vesperis. Primo aũt offertur incensum circa altare: nã & sacerdos legalis mane intrabat templũ, vt sic per altare incensum offerret, vt dicetur sub ti. de vesperis. Offertur itaque incẽsum, circa altare, vt notetur canticum toto corde affectu esse proferendum. Et ne nobis accidat, quod cõtingit Zachariæ, cui dum incensum offerret, apparuit angelus, dicens q̃ ei nasceretur filius, quod quia ille non credidit, obmutuit. Credamus igi- *Luc. 1.*
tur de promissionibus Dei, ne à laude eius muti efficiamur. Alia ẽt ratio sub vesperis dicetur. Post cãticum sequitur oratio, per quam est impetranda promissio, de qua dictum est in procemio huius partis. De laudibus matutinis, quas monachi dicunt in præcedenti titulo dictum est.

S V M M A.

1 *Prima principium diurni officij, quorsum instituta.*
2 *Hymnus nunquam mutatur in* Prima. *Et quia ita.*
3 *Antiphonam sequuntur Psalmi in prima.*
4 *Psalmi treis in prima. Et quid significent.*
5 *Psalmi, Beati immaculati excellentia.*
6 *Psalmi nouem quare dicantur die dominica in prima.*
7 *Responsorium horæ primæ.*
8 *Preces quæ dicendæ in prima.*
9 *Κύριε ἐλέησον, in prima.*
10 *Oratio Dominica dicitur in horis submisse. Et cur ita. Et cur etiam perinde symbolum Apostolorum.* 11.
12 *Obsecratio quid.*
13 *Ecclesia pro quatuor obtinendis erat.*
14 *Prostrationes cur fiant in horis canonicis. Et quando.nu.* 15.
16 *Genuflectitur, etiam in priuatis orationibus.*
17 *Oratio Dominica est sal officiorum diuinorum.*
18 *Pretiosa antiphona, an in matutinis, an potius in prima locum habeat.*

De Prima. Cap. V.

POstquam denocturnali præmissum est officio, conuenit aliqua dicere de diuino. Et primò de hora primã, in qua Deum laudare debemus, tum quia est initium diei, & nobis dedit noctem cum salute, & sine Satanæ impedimento transire, prout

Mar. ult. prout in completorio rogauimus ipsum; tum quia tali hora Christus à Iudæis Pilato traditus est, & etiam angelus nuntiauit mulieribus ad monumentum orto iam sole venientibus, cum surrexisse, eadem etiã hora visus est in litore maris à discipulis
Ioan. 21. piscantibus, dicens illis: Pueri habetis ali-
Luc. 21. quid pulmenti? Tum quia eadem hora Dominus conueniebat in templo, & populus manitabat, ideſt, mane expectabat, vel, id est ad eum mane festinabat. Tum ẽt quia scriptura dixit; Primum quærite regnum Dei Meritò ergo ecclesia in hac ora Dominum laudat & eum inuocat dicẽs, Deus in adiutorium meum intende, cum glorificatione sequenti, & inde petit liberari & à persecutione mundi, & à tentationib. diaboli, vt patet in hymno; Iam lucis orto sy-
2 dere &c. ¶† Est autem notandum, quòd in prima hora hymnus ipse inuariabilis est, quoniam quolibet die præmissa liberatione egemus, similiter & in cõplerorio hymnus; Te lucis &cet. in quo petit ecclesia à phantasmatibus liberari, qua etiam liberatione semper egemus, prout sub cõpletorio dicetur. Quædam etiam ecclesiæ nun quàm variant antiphonam ad primã. Cum .n. Deus sit inuariabilis, qui est α & ω, id est, principium & finis, ideirco quia semper à nobis primitias & decimas exigit, tã quã semper soluentes primitias diei, nunquam variant antiphonam, sed semper di-
Apoc. 1. cunt illam de Trinitate, nisi aliquod festũ accidat, quia tunc fit de ipso festo. Aliæ tñ ecclesiæ variant antiphonam, & hymnũ, & in dominicis, & in ferijs, & in festis Dei, & sanctorum. ¶† Post antiphonam sequun
3 tur psalmi, & ex continentia præcedentis hymni euidenter apparet, quare dicatur primus Psal. Deus in nomine tuo, &c. in quo ecclesia orat à periculis, & ab inimicis liberari, deinde se armat, primò contra hostes cingulo castitatis, cum dicit, Beati immaculati in via &c. Secundò galea salutis, s. spe, cũ dicit; Retribue seruo tuo &c. de quibus dicetur sub sexta. Tertio etiam scuto fidei, cum dicit; Quicunque vult saluus esse &c. in quo fides nostra continetur, vt iam dicetur, quæ est scutum & munimen nostrum, & victoria contra carnẽ, mundum & diabolum, & eius omnes tentationes, vnde Petrus. Cui resistite forte in fide, &c. Quarto, sumit gladiũ spiritus, quod est verbum Dei, dum dicit capitulũ, siue lectionem, quæ pertinet ad doctrinã, qa oportet, vt præcedant bona opera, quæ per psalmos significantur, & tandẽ sequatur doctrina de spiritualibus & secretioribus, iuxta illud, Cœpit Iesus facere, & docere. ¶† Sunt ergo tres psalmi, s. Deus in no 4
mine tuo saluum me fac. Beati immacula- *Act. 1.*
ti in uia. Retribue seruo tuo, vt in tribus horis munimentum contra impugnationes interiores, & exteriores habeamus. Et dicuntur sub tribus glorificationibus, eo q̃ Trinitas in nostris operibus glorificatur. Secundus Ps. est Beati immaculati in via vsque Retribue seruo tuo. Tertius est, Retribue seruo tuo, vsque, Legẽ pone mihi Domine, viam iustificationũ tuarũ qui ex octonarijs versuum constituuntur Habet vnusquisque sexdecim versus, quorum duodecim significãt duodecim prophetas, alij quatuor designant quatuor maiores, s. Hieremiam, Esaiam, Danielem, & Ezechielem, siue duodecim Apostolos, & quatuor Euangelistas. Dicuntur ergo illi duo psalmi ex sexdecim versibus constituti, vt ostendatur, quòd ea, quæ duodecim prophetæ & quatuor maiores, siue duodecim Apostoli, & quatuor euangelistæ dixerũt, pro posse obseruare debemus. De octonarijs dicetur sub tit. de completorio. Sunt ẽt quodammodo quinque psalmi habito respectu ad diuisionem octonarium versuum, cuiuslibet psalmi, significantes, q̃ ecclesia petit, ne mors ingrediatur per fenestras quinque sensuum nostrorum, seu vt quinque sensus nostri per diem diuinitus muniantur. Primus est; Deus in nomine tuo saluũ me fac. Secundus; Beati immaculati in via. Tertius, in quo corrigit. Quartus, Retribue seruo tuo. Quintus; Adhesit. ¶† Et est sciendum, q̃ à psalmo, Beati im- 5
maculati in via. vsque ad psalmum; Ad Dominũ cũ trib. cla. est vnus psalmus cõtinẽs duodecim capitula, qui secundũ Ambrosium est paradisus pomorum, & apotheca Spiritussancti, ideo ecclesia ruminat illum p̃ horas, velut species aromaticas paradisi, vt sit species aromatica. Deo & mundo.
¶ Sed quæritur, quare psalmus ille, Deus in nomine tuo saluum me fac. dicatur ad primam, quẽ Dauid cecinit, dum Iudæi eũ

Saul

Sa ul tradere volebant? Respondeo, ideò quia per cypheos, qui interpretantur florentes, intelligitur diabolus, qui caducam floriditatem suis ostendit. Ipse.n. siue per se, siue per membra sua, insidiatur nobis, & nos apertè persequitur, vt nos æternæ tradat morti. Ad vitandum ergo eius calliditatē iste psalmus in prima hora, siue diluculo cantandus est, quā Dauid cantabat, vt ab inimicis saluaretur. Post illum dicitur psalmus; Beati immaculati in via. qui plenus est moribus; quia oportet, vt hi, quos Deus liberauit de vinculis, & carcere inimicorum, moribus bonis, & in omni deuotione adsistant. ¶† In diebus verò dominicis, in quibus matutinale dicitur, & hi- *Psal. 21.*
storia mutatur, dicuntur ad primam quinque psalmi, qui sunt in fine ipsius nocturni dominicalis, s. Deus Deus meus, respice &c. qui psalmi quare in prima dicātur, sub completorio dicetur. In quibusdam tamen ecclesijs dicuntur solum in dominicis à Septuagesima, vsque ad Pascha, quo etiam tē pore dicitur ad primam, Dominus regnauit pp rationem ibi scriptam. In præmissis etiam dominicis dicitur ad Primā psalmus, Confitemini Domino, ne aliquid de psalterio prætermittatur, quin totum in septimana dicatur, & quia ibi præsertim in versu illo; Hæc est dies, quam fecit Dominus &c. agitur de resurrectione, ad quam dies dominici pertinent, & secundùm hoc in dominicis dicuntur ad primam nouem psalmi, vt cum nouē ordinibus angelorū in resurrectionis gaudio Trinitatem laudare possimus. In primis quinque, scilicet Deus Deus meus, respice, & sequentibus de Christi passione cantatur per psalmū; Cōfitemini. & tres quotidianos, innuitur, quòd in quatuor mundi partibus doctrinam quatuor euangelistarum laudare debemus. In psalmo; Deus in nomine tuo saluum me fac. petimus erroris depositionem, in, Confitemini, exhortamur ad laudis confessionem, in, Beati immaculati, ad laudis operationem, in, Retribue, ad mandatorum retributionem. Verum quia fides est fundamentum mandatorum. & victoria quæ vincit mundum; quia cætera sine fide frustrantur, ideo subditur symbolum fidei; Quicunque vult, quod Athanasius Alexandrinus episcopus rogatu Theodosij Imperatoris ad eradicandam inualescentem hæreticorum perfidiam. & fidem catholicam diuulgandam, edidit, & singulis diebus dominicis ecclesia cōstituit cantari ad primam, quia populus ex tunc maximè ad Ecclesiam conuenit, vel quia fides principium salutis existit. Quidam tamen ex curiositate illud omittuntur in illis diebus, quibus in missa Credo in vnū Deum, dicunt, quidam autem dicunt, ꝙ dictus Athanasius fugiens à facie Constantini Imperatoris in Treueri illud composuit, quandoque non dicitur in Ecclesia ex primaria Ecclesiæ institutione. Et aduerte, quia in hoc symbolo duæ principaliter sunt partes, scilicet de Trinitate, & de incarnatione verbi, sed de libero arbitrio prætermittitur. ¶ Posteà sequitur capitulum in quo pastor oues, & paterfamilias operarios, ne in calore & labore deficiant, consolatur, de quo iam dicetur, & dicitur quandoque capitulum Gratias vobis, & pax à Deo, ad Gal. 1. & quandoque Pacem & veritatem Zachariæ, 8. distinct. ¶ Post capitulum sequitur responsorium, Christe†fili Dei viui &c. vt Ecclesia ostendat se innuere, & applaudere his, quæ in illo dicta sunt, nihilominus tamen orat pro se. Vnde posteà subijcitur versus: Exurge Christe, ideſt, fac nos exurgere. Exurgere autem à vitijs, nihil aliud est, quàm ad Dominum redire. ¶ Sciendum est autem, ꝙ quædam Ecclesiæ omittunt responsorium illud: Christe fili Dei viui. in Aduentu & Septuagesima, quia licet tam partes, qui fuerunt ante legem, quàm qui fuerunt sub lege, sperarent per Christum à miserijs liberari, tum quia ipse in illo tempore nōdum venerat, idcirco cum tempora illa recoluntur, misericordia Christi minimè inuocatur. In festiuitatibus tamen Sanctorum, quæ in illis temporibus occurrunt, illud dicunt, quia in illis tempus gratiæ representatur. Quædam tamen Ecclesiæ non dicunt capitulum, nec etiam responsorium; sed solum versum. Exurge: volentes mortem Apostolorum imitari, quos legimus post Ascensionem ante aduentum Spiritussancti, in orationibus, & bonis operibus perseueraſſe. sicut Lucas dicit, quòd ipsi adorantes reuersi sunt in Hierusalem, cum gaudio magno, & erant semper benedi- *Luc. 24*

nedicentes in templo, & laudantes Deum. Nec legimus eos tunc fecisse sermonē ad populū, sed in die Pentec. dato eis spiritu Sancto, hora tertia cœperunt tanquàm cō firmati ad populum loqui, in quo instruimur, quòd vsque ad horam tertiam bonis operibus & rationibus vacare debemus, & tunc tandem alios docere, quod notat ipsa lectio, seu capitulum, nam psalmos ad opera: lectio verò pertinet ad doctrinam. Propter hoc ergo lectionem in prima subtrahūt & per consequens responsoriū, qđ ei responderi debet. ¶ Rursus per primam pastoris opera intelliguntur. Vnde & tūc dicitur, Respice Domine in seruos tuos, & in opera &c. qui pastor, Christi exemplo, debet prius operari, vt in aliis horis alios ad operam valeat exhortari, ideoque non dicunt capitulum, quod est exhortatio seu consolatio, post psalmos, per quos opera significantur, sed post Primam dicitur lectio, vt dictum est in proœmio huius partis. ¶† Subsequenter dicuntur preces quoniam in concilio Agathen̄ de consecra. dist. 5. conuenit statutum est, vt preces, siue capitula in singulis horis dicātur. autem propter tria. Primò, ad resecandas superfluas cogitationes Secundò, ad impetrandam misericordiam propter oues errantes, & operarios fatiscentes Tertio, ad postulandum auxilium contra tentationes, vt possumus in dominica oratione patrem securius inuocare. Et dicuntur hoc *Eccl. 20.* modo. Primò nanque dominica oratio dicitur, in qua sunt 7. petitiones, propter septem dona Spiritussancti habenda, vt iam dicetur. Sed quia muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti, præcedat ipsum, Κύριε ἐλέησον. Oportet† enim tale quid præcedere, quod inanes cogitationes repellat à mente, vt dicēdo ipsam orationem dominicam, mens quæ inuisibilia loquitur, sola inuisibilia cogitet. In diuinis siquidem officijs ante ipsam orationē dicitur ter vel semel Κύριε ἐλέησον, post semel χριστὲ ἐλέησον, & iterum ter vel semel Κύριε ἐλέησον, Dicitur ter Κύριε ἐλέησον, ad notandum tres status diuinitatis & diuinæ maiestatis, quos aliquo modo in Ecclesia celebramus. Sed semel dicitur, propter vnam substantiam. Primus status fuit ante assumptam humanitatem, quando Trinitas inuocabatur sine copulatione humanæ naturæ, & dicebatur Dominus, quia Dominus nomen illi. Secundus, post assumptam humanitatem, scilicet quando Christus videbatur in terra, & nihilominus credebatur à suis Deus, & filius Dei, propter assumptam enim humanitatem, quæ vncta est oleo spirituali, vocatur Christus. Vnde in medio statu dicimus, χριστὲ ἐλέησον, Quando igitur ter dicimus Κύριε ἐλέησον, ostendimus eum nunquam fuisse separatum à substantia sanctę Trinitatis, licet fieret homo. Sed quando semel, ostendimus cum fuisse solum inter homines, & neminem sibi per omnia simi lem habuisse. Tertius status suit ex eo tempore, quo voluit clarificari assumptam humanitatem plus, quàm esset, quandiu mortalis erat. quia ergo in illa clarificatione ostensa est Trinitas, ideo dicimus ter Κύριε ἐλέησον, semel verò dicitur propter vnā substantiam. de horum verborum efficacia dictum est in quarta par. sub ti. de Κύριε ἐλέησον. ¶ Et nota, quòd præmissi status dicūtur propter nos, non propter Deū, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obūbratio. ¶ Post Κύριε ἐλέησον, sequitur dominica oratio in qua sunt septē petitiones propter habenda 7. Spiritussancti dona, per quæ merentes septem virtutes, & per istas à septem vitijs liberati ad octo beatitudines peruenie mus. ¶ Et dicitur voce demissa, & secretè. ¶† Primò vt per *Luc. 1.* hæc verba humilitatis, & orationis deuotio significetur. ¶ Secundò, vt quasi ad interiora reuersi, ipsas res cum magna diligentia mente capiamus, quas verbis pronuntiamus. Tertiò, quia in ea Deo loquitur, qui non tantum verba, sed renes scrutatur & corda. ¶ Quartò, ad notandum, quòd oratio ipsa potius habet efficaciam in deuotione cordis, quàm in clamore oris: Licet enim Moses ad Dominum non clamaret ore, tamen Dominus, qui magis attendit clamorem cordis, quā oris, inquit ei, quid clamas ad me. Exod. 14. cap. Finis tamen ipsius orationis altè pronunciatur, vt ab omnibus confirmetur & vt auxilio precum adstantium respondē tium, Amen, à tentatione liberemur, quia sicut ait Augustinus impossibile est multitudinem non exaudiri. Principium quoque

eius

eius publicè pronunciatur, vt per hoc populi adstantes ad orandum inuitentur.

¶ Sanè dominica oratio dicitur, vt vita spiritualis animæ impetretur, propter quod immediatè illa dicta subijcitur, Viuet anima mea, & laudabit te &c. deinde sequit. Erraui sicut ouis, quæ &c. in quo fit confessio. Non enim potest in Deo viuere, qui
11 non confitetur. ¶ †Consequenter dititur:
Heb.2. Credo in Deum, in quo fides nostra continetur, sine qua impossibile est Deo placere, & per quam contra omnia aduersa armantur, qui per dominicam orationē mū dantur. Et dicetur voce demissa, finis verò alta. ad notandum, q̄ corde creditur ad iustitiam, ore autē confessio fit ad salutem, extrà de sacra vnct. de quo in quarta parte dictum est, vbi de symbolo agitur. Posteà sacerdos quasi suspirans dicit. Et ego
Ps.49. ad te Domine clamaui &c. Iuxta illud Dauid: De profundis clamaui ad te Domine, quia verò non est speciosa laus in ore pec-
Psal.70. catoris, quia peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamētum meum per os tuum? 3.q.7.§.quod instatur. ideo petit sibi gratiam confitēdi, qua repletus possit dignè laudare, dicens, Repleatur os meū laude. ¶ Subsequuntur etiam posteà multæ præces, quibus Ecclesia obsecrat, orat, postulat, & gratias agit,
1.Tim.2 iuxta doctrinam Apostoli ad Tim. Obsecrat, dum dicit. Domine auerte faciem tuā
12 à me &c. † Proprie autem obsecratio est, quando cum adiuratione petitur, vt cum dicitur, per passionem tuam libera nos Domine, Orat, dum bona sibi dari petit, vt ibi, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectū. Postulat dum à se mala sibi contraria remoueri petit, vt ibi. Dignare Do-
Psal.50. mine die isto sine peccato nos custodire. Gratias verò agit pro iam receptis cū dicit, Benedic. anima mea Domino, de hoc
Ps.101. etiam sub tit. de tertia dicetur. ¶ Potest ēt & aliter dici, quoniam oratio dominica cū sequentibus precibus, & cum psalmo. Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam, ideo dicuntur, quoniā sunt intra Ecclesiam nostram, qui minima & qui maxima committunt, pro minima committentibus, & pro seipso sacerdos orat, quando Κύριε ἐλέησον, & orationem dominicam dicit, in qua nemo se excusare potest, nisi veraciter, dicat dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimit. &cæt. pro maiora committentibus, & per pœnitentiam resurgentibus dicitur psalmus, Miserere mei Deus, secundùm magnam misericordiam tuam. qui proprie pertinet ad pœnitentes, prout dictum est sub titulo de laudib. matutinis, & Viuet anima mea &c. quia anima mortua fuit post mortale peccatum. Errorem etiam suum exponit dicens, Erraui sicut ouis, quæ perijt &c. Medicinam quærit, vbi dicit, Quare seruum tuum Dñe, quia mādata tua non sum oblitus, idest paratus sum adimplere. ¶ †Rur- 13
sus in his precibus Ecclesia orat pro peccatis, & præsertim pro quatuor orat, scilicet pro immunditia remouenda, & pro munditia conferenda. Pro tristitia, quæ ex morsu conscientiæ, remouenda, & pro lætitia conferenda, pro quibus dicit quatuor particulas illius psalmi, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Pro immunditia remouenda, dicit, Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Quasi dicat, noli ea æternaliter punire, sed quia posset esse quòd homo non curaret ea deleri, ex quo in præsenti nō puniretur ideo addidit. Et omnes iniquitates meas dele. pro. munditia verò conferenda dicit. Cor mundum crea in me Deus. Sed quia etiam collata munditia homo eam sibi collatam ignorat, & adhuc cōscientiæ morsu torquetur, ideò addidit, Ne proiicias me à facie tua & Spiritum sanctum tuū ne auferas à me. Deinde pro lætitia conferenda dicit, Redde mihi lætitiā salutaris tui, & spiritu principali &c. Sed quia adhuc restant inimici qui nos ad mala trahere nituntur, q̄ sunt tres, scilicet caro, mundus, & diabolus, idcirco contra inimicos ponit tres versiculos, scilicet Eripe me Domine ab homine malo, & alios duos sequentes. Inimicis verò repulsus, iam laudare potest, vnde dicit sic; Psalmū dicam nomini tuo &c. & quia omni tempore laudandus est, adiungit, Et reddam vota mea &c. & etiam in omni loco ideò adiūgit; Exaudi nos Deus salutaris noster: Adhuc, quia per passionem redempti sumus, & per eam nostra oratio recipit efficaciam, ideò reducimus ad memoriā, quæ in passione Domini legimus & cā-
Ps.130.
temus

tamus, videlicet: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis. Inde hortamur animam nostram ad benedicendum sibi, propter beneficia nobis collata, ibi. Benedic anima mea Domino &c. Consequenter verò, vt pura fit oratio, communem facit confessionem, per quam à venialibus mundamur, sine quibus communis vna facile non ducitur. Et quia hominis confessio nihil valet, nisi interius conuertatur, ideo subiungit, Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Pretereà, quia in principio dicit est, orat à peccato per diem liberari, dicens, Dignare Domine die isto sine peccatis nos custodire, sine quo vix potest esse momentum humanitatis fragilitas. Et quia necesse est, vt misericordia Dei sequatur, sicut præmenit, idcirco addit: Fiat misericordia tua Domine super nos &c. demum orat pro diuersis gradibus Ecclesiæ, & tandem concludit per psalmum. Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuā, postquàm noster opilio solus orat pro omni-
14 bus in collecta. †Dum autem sacerdos orat seu preces huiusmodi dicit in diebus professis, se ad terram prosternit, vt maiorem in se & alijs excitet deuotionem, sed finito psalmo, Miserere mei Deus, surgit, cæteris prostratis manentibus, & stans orationem dicit, quoniam vicem gerit illius sacerdotis, qui in cælo est, qui pro nobis quotidie interpellat. Primò ergo iacendo cum
Rom.8. cæteris ōrat, sicut & Dominus, cuius vicarius est, prius quàm resurgeret, cum peccatoribus conuersatus, & in cruce prostratus est posteà stando orationem dicit, vt illius resurrectionem recolat, cuius vicem gerit. In quibusdam tamen Ecclesijs omnes illo surgente, surgunt, in quo significant se spē recepisse à peccatis resurgendi. ¶ Et nota, quòd sola Ecclesiæ vnitas adorando in fa-
15 ciem cadit. ¶ † In professis ergo diebus quandoque prostrati oramus, in quo octo significantur, Primum, infirmitas corporalis, quia de puluere sumpti sumus. Secundum, infirmitas animi; quia per nos non erigimur. Tertium, est erubescentia, quia non audemus oculos in cœlum leuare. Quartum prudentia, quia videmus, vbi cadimus, idest, in terrenis affligimur. Quintum, vt cordis contritionem significemus Sextum, quia Christum adorantes, cum ad terram descendisse, & carnem de terra credimus induisse, & hoc etiam quidam figurant, qui volentes sibi signum crucis imprimere, prius inclinati terram manu tāgūt. Septimum, quia reducimur ad memoriā, licet in paradiso Angelici creati fuerimus corpora tamen nostra propter lapsum nostrum inter animalia bruta iace, & animā corporali mole grauari. Octauum, vt ipso Cor. 18.
actu confiteamur nos esse peccatores, & terrenis desiderijs inhærere, ventrem terræ, & animam pauimento infigimus, & hoc est introductum ab Abraham, qui cadens in terram, Dominum adorauit, quem
3.Reg.8. prophetæ imitati fuerunt. Vnde Origenes
Eph.3. in homilia illius euangelij, Erant Ioseph & Maria mirantes super his &c. ita dicit, Sancti prophetæ quando angustius aliquid contemplabantur, cadebant in facies suas, vt peccata per ruinā corporis plenius purgarentur. † Quandoque etiam in priuatis 16
orationibus genua flectimus, vt Salomon, & Apostolus dicens. Flecto genua mea ad pa. do no. extrà de immu. Eccle. decet, vt per hoc omne genu Christo flecti innuamus; sed tunc non prostrati, sed facie erecti stamus, quasi ipso actu dicentes, trahe
Cant. 1. me post te. ¶ Quid dicere debemus, dum
Ps. 121. genua flectimus, in sexta parte sub titu. de Pascha dicetur, Et quandoque stamus, quasi lætantes, quo in domū Domini ibimus. In primo quidem modo exprimimus conditionem nostram, in secūdo desiderium, in tertio spē. In diebus verò dominicis, & in paschalibus genu flectio non fit, nec dicitur per horas, Κύριε ἐλέησον, nec oratio dominica, sed stantes oramus propter lætitiam resurrectionis, quā tunc recolimus de quo in sequenti parte sub festo paschæ dicetur, nec in diebus Penthe. quibus recolimus libertatem per aduētum Spiritus sancti nobis datam, nec in alijs festiuis die-
Mat.28. bus propter lætitiam ipsarum festiuitatū, in quibus recolimus sanctam societatē angelorum & sanctorum, qui iam est in lætitia sempiterna, nisi pro præsentia corporis & sanguinis Christi. In his tamen diebus stantes, capite inclinato orare debemus, sicut & deuotæ mulieres ad monumentū fecerunt, & nunc etiā huiusmodi flebiles preces vitæ præsentis emittimus, ad notandū
quòd

quòd in futura resurrectione, vbi erit vera libertas, & vera societas, nulla precatio exercebitur pro miseris. de hoc dicetur in sexta parte sub ti. de sabbato post Pentec.

17 In quibusdam tamen Ecclesijs in omnibus officijs dicitur dominica oratio, licet stando, nam illa est sal & condimentum sacrificij. Et sicut in veteri testamento nullũ

Ioan. 20. sacrificium sine sale fiebat, ita & nullũ officium nostrum sine illa fieri debere videtur, de hoc etiam dictum est in proœmio huius partis. ¶ Sanè, preces huiusmodi, mystice humilitatem significant, prout sub cõpletorio dicetur, versi. ad orientem illas diximus, de quo dictum est in proœmio huius partis. ¶ Vltimò subijcitur oratio, quã salutatio. s. Dominus vobiscum præcedit & etiam sequitur, quia sicut Dominus postquã resurrexit salutauit Apostolus, dicens, Pax vobis. & posteà locutus est eis, & post locutionem iterum dixit, Pax vobis, ita presbyter eius vicarius, post quàm surrexit ab accubitu, salutat fratres, dicens, Dñs vobiscum, & pro eis orat, & post orationem iterum dicit, Dñs vobiscum. q.d. Si gratiã Dei impetrastis, in illa perseuerare, & iterũ populus dicit, Et cum spiritu tuo. Acsi dicat, Orasti pro nobis, & nos pro te oramus. de hoc dictum est in quarta parte, sub ti. de salutatione ad populũ. Nouissimè dicitur, Benedicamus, de quo dictum est in proœmio huius partis. Postquam verò Ec-

18 clesia dixerit † orationem ad Dominũ, implorat orationes Sanctorũ, dicens. Pretiosa in conspectu &c. quod non est de prima, vnde est q̃ quidam dicunt illud post matutinas laudes. Etiam quidam interponunt inter primam, & pretiosa. prima de Beata Virgine, & quidam missam animarum, & quidam religiosi hoc in capitulo dicunt. Aliqui tamen dicunt esse de prima, secundum ea, quæ dicta sunt in proœmio, vbi agitur de lectione, continuantes illud cũ prima, deinde sacerdos ad honorem Trinitatis orat generaliter pro se, & pro omnibus, dicens ter, Deus in adiutorium &c. Vel dicitur ter, vt petat auxilium contra insidias diaboli, carnis, & mundi, vel ad honorem Trinitatis. Et ideò subijcitur, Gloria patri &c. Nec post Gloria patri, sequitur alleluia, pro eo, quòd locus, in quo hæc dicta consueuerunt, puta capitulum, sacer nõ est. Sicut enim sacer locus significat illam Hierusalem, in qua vox illa angelica, scilicet Alleluia auditur, ita locus ille non sacer, peregrinationem nostram repræsentat, in qua peccamus, deinde quia dum in hac vita sumus, peccamus, ideò subiungimus, Κύριε ἐλέησον, & Pater noster, & postea; Respice Domine in seruos tuos &c. vbi dicitur, Et dirige filios eorum, Filij nostri sunt cogitationes, quæ de mẽte nostra nascuntur, quas ad opera Domini implenda rogat dirigi, opera verò manuũ nostrarum sunt opera exteriora, quæ inferius à cogitationibus procedunt. Sed quia omnia ad vnum tendunt, ideo post. à dicit' opus singulariter, cum dicit, Et opus manuũ nostrarum dirige. Et iterum opilio, siue pastor pro omnibus oubus orat generaliter, dicens, Dirigere dignare Domine, &c. Oratione verò seruitium concluditur, vt diuina gratia, quæ actiones nostras præcedit, etiam ipsas subsequatur.

S V M M A.

1 *Oratio cur fiat hora tertia. Et quàm uarie, pro loci, & regionis, & professionis conditione.*

2 *Oratio, obsecratio, & postulatio, quid differant.*

De Tertia Cap. VI.

ORa tertia Deo laudes exoluimus, quoniam in illa secundùm Marcum Iesus linguis Iudæorũ † morti adiudicatus est, 1 & à Pilato ad columnam ligatus est, & flagellatus. Meritò ergo hora illa oramus, vt sicut, s. ab Adam per diaboli suggestionem separans est, ita per Christi crucifixionem dignetur eadem hora Spiritussanctus in cordibus nostris infundi. In hac etiam hora repromissus Spiritussanctus datus est Apostolis, & visibiliter Dei magnalia loquebantur, vnde in Actibus Apostolorum. Num isti ebrij, cũ sit hora tertia diei? propter quod dicitur hymnus. Nunc sancte nobis spiritus &c. Dicitur etiã Psalmus, Legẽ pone, quia tũc lex

Act. 2.
Psal. 18.
Leui.

lex noua data est Apostolis. Quia verò homo per legem Dei à morbo peccati sanatur. Iuxta illud Sapientiẽ; Nec herba, nec malagma sanabat eos, sed tuus sermo Dñe &c. Ideo in quibusdam Ecclesijs capitulũ illud dicitur. Sana me Domine &c. Hier. 17. c. responsorium. Sana animam meam &c. Et quandoque dicitur; Charitas Dei diffusa est. Rõma. v. c. & quandoque illud. Obsecro vos fratres, per misericordiã Dei. Rom. 12. c. Rursus, quia non pôt sanari, nisi cõseruetur, ideo sequitur versus, Adiutor meus esto &c. quasi Iicat, quãuis liber & sanus in via tua sim constitutus: tñ non sufficio sine tuo adiutorio peruenire ad illam meridiem de qua dicitur; Indica mihi vbi paschas, vbi cubas in meridie, vnde dicitur. Adiutor meus esto Dñe, & subiungitur, ne derelinquas me. i. inceptũ meũ ne intermittas; quia sine te nihil est conatus meus, neque despicias me, i. ne cõtemnas, q̃ ego mortalis te æternũ audeo quærere, quia tu es Deus meus, qui me creasti & recreasti salutaris meus, ideſt, qui sanas plagis peccati mei. Deinde oẽs ad orationem

Psal. 26.

2. Ti. 2.

prosternuntur, & prosequitur Sacerdos modum orationis, quem Apostolus docet, dicens. Primo omnium fiãt obsecrationes, orationes, postulationes & gratiarũ actiones pro oibus, & pro his qui in sublimitate sunt † Obsecratio fit cum adiuratione pro malo remouendo. Oratio, pro bono imperando, vel pro malo superando. Postulatio, pro bono adipiscendo, siue cumulando. Gratiarum actio pro bono iam collato conseruando. Obsecratio, est ibi; Ego dixi Domine &c. vbi petit vulnera sanari, & me

Psal. 131.

dicinam dari. Oratio ibi, Fiat misericordia tua Domine, vel ibi. Ostende nobis domine. Postulatio ibi, Conuertere domine vsquequo, vbi postulamus, vt per domini auxilium omnia nobis aduersa remoueãtur: Gratiarũ actio ibi, Sacerdotes tui induantur &c. & hoc p nobis oĩbus. Itẽ orat pro Regibus, & p his qui sunt in sublimitate, dicens, Saluũ fac regẽ, & oremus pro Põtifice nostro, & pro oĩbus viuis, dicens Saluũ fac populũ tuũ &c. Et p defunctis dicens; Oremus p fidelibus defunctis. Sequitur ẽt Miserere mei Deus, pro his qui sunt i grauioribus peccatis. sicut præcessit dñica oratio, pro his qui sunt in quotidianis. Post hoc surgit opilio, siue sacerdos, & omnibus prostratis manentibus orat pro vniuersis, de quo dictum est sub prima.

Sap. 16. Psal. 26.

S V M M A.

1 *Sexta ad quid instituta.*

2 *Dei dilectione quanta quis magis rapitur, tanto à terrenis deficit.*

De sexta. Cap. VII.

IOra sexta pro nobis † crucifixus, & clauis confixus est Christus, quare tenebræ super omnem terram factæ sunt, vt sol in monte Domini tui legens, se quasi nigris tegeret vestibus, ne illum crucifigentibus lumen præberet. Hac etiam hora, in die Ascensionis cum discipulis discubuit Meritò ergo ecclesia illa hora Deo laudes exhibet, gratias ei agens, quia pro ipsa Christus pati voluit, propter quod ipsum diligit vehementer. Vnde in canticis, Nunciate dilecto, quia amore langueo, & ob hoc tunc dicitur Psalmus, Defecit in salutari tuo anima mea &c. dicitur etiam responsorium; Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo; supple, quia dignatus est pati pro me, ideſt, pro salute animæ meæ. Hac enim hora Adam de paradiso eiectus est. Rectè ergo illa hora Deum deprecari debemus, vt vnde ille propter superbiam eiectus est, illuc per humilitatem, & bonam operationem redeamus. Sanè officium Sextæ statim temporis respondet. sicut & officia aliarum horarum. In prima nanq; hora est inchoatio. In tertia profectus. In sexta consumatio, secundum quòd sol in prima incipit lucere. In tertia magis calet. In sexta est in summo feruore, quod indicant verba hymnorum quæ in ipsis horis, & etiam in nona præmittuntur. Inchoationi respondent verba quæ dicuntur ad primam in psalmo: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua libera me, ideſt separa me à Cyphæis. In principio nanq; nostræ cõuersionis incipimus a malo separari, vnde ibi merito petimus, qui tandem loco & præmio separati sumus. Ad idem pertinet, quod

1

2

4. Cano. Psal. 118. Psal. 39

Gen. 4.

dicit

dicit secundus Psalmus Vtinam dirigãtur viæ meæ,& quod dicit tertius psalmus. Retribue seruo tuo,quod exponitur,ideſt frequenter tribue, & vbi dicit. Viuifica me, &c.supplendũ est, qui præmortuus erat p peccatũ,vnde petit per gratiam iustificari. Ad profectũ pertinet,quod dicitur in principio tertiæ,Legẽ pone mihi Domine, viã iustificationum tuarum: & exquiram eam semper. Sibi enim posito in via petit dari legem correctionis. Ad consumationẽ pertinet,quod dicitur in principio sextæ,Defecit in salutari tuo anima mea, posita in salutari tuo,defecit à terrenitate,vel defecit in salutari tuo, ideſt, anima mea tendens in salutare tuum, defecit,in terrenita
Ps. 118. te † Quantò enim quis magis tendit in dilectionem Dei,tantò magis deficit a terrenis, & quasi præ nimio desiderio languet, Iuxta illud Cant.2.Fulcite me floribus, stipate me malis,quia amore langueo.Per flores quidem initia bonorum operum, per mala perfectio accipitur, quæ etiam alios accedens quodammodo consolatur; non tamen hic plenam recipit consolationem, sed potius affligitur ex dilectione. Vnde sequitur.Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,& in verbum tuum supersperauit. Et in secunda parte. Quomodo dilexi legem tuam domine. Et in tertia,Oculi mei defecerunt in salutari tuo anima mea, quoniam exaudisti &c. ad hanc perfectionem pertinet responsorium. Benedicam Dominum.& versiculus Dominus regit.Nam sicut habet alia translatio. Dominus pascit me,nihil mihi deerit in loco pascuæ,ibi me collocauit, ideſt Dominus est pastor meus,in quo sum totus & sufficiens. Vnde sequitur. & nihil mihi deerit, spiritualem enim substantiam credit a Deo sibi cõferendam, qui iam scit se esse collocatum in loco pascuæ, vbi fideles in fide plenius corroboratur. Vnde dicit ibi me collocauit. Quem enim Dominus patuit in aduentu Spiritussancti, eundem regit.i. in bonis operibus, facit eum delectari,& per rectũ iter ducit ad tutissimam ciuitatem Hierusalem,tali nihil deest, teste Apo. qui dicit,
Paul. 2. Oia in eo posũ,q me cõfortat. Dicit aũt qñq; capitulum illud; Alter alterius onera portate,ad Galath.6.Quãdoque illud. Nolite cõformari huic seculo.Rom. 12.cap.

1 *Non quorsum instituta & eius forma.*
2 *Temporis status insinuat uirtutum statũ.*
3 *Responsoria Dominicarum in Tertia. Sexta. & Nona conuenienter respondent responsorijs ferialibus.*

De Nona. Cap. VIII.

1 HOra Nona Christus clamans emisit spiritum. † Mori enim voluit pro homine illa hora, in quo homo deparadiso expulsus est. Et in eadem hora per mulierem & lignum redemit,quos per mulierem & lignum deceperat hostis, vt ars artem falleret, & medellam ferret,vnde hostis læserat. In eadem quoque hora miles latus Christus aperuit Ioan.18 ex quo duo nostræ salutationis sacramenta,scilicet aquam baptismi, & sanguinem nostræ redemptionis nobis eduxit, & velum templi scissum est, & monumẽta aperta sunt. Eadem hora inferna penetrans inextricabiles tartari tenebras confringẽs, setasque eius comminuens, captiuitatem Sanctorum secum transuexit ad cœlos, igneaque romphea submota antiquum incolam in paradiso restituit. Eadem etiam hora cœtus apostolorum ad orandum conAct. 3. uenire consueuit,& Petr.& Ioan.ascendebant in templum causa orationis. Petrus quoque eadẽ hora ascendit in cœnaculum oraturus;qñ raptus est in extasim,& linteo lum plenum reptilibus de cœlo ante se dimitti vidit,audiens, Petre macta & mandũca.Meritò igitur propter hus prærogatiuas hac hora Deum Ecclesia laudat, dicens Act. 10. Psalmum Mirabilia &c.responsorium Redime me Domine, orans pro sua redemptione, ne oblita esse videatur, quòd tali hora redempta est. ¶ Illud autem considerandum est, quòd in hora nona iam sol 2 Psal.25 declinauit à centro. Status ergo temporis innuit statum virtutum,innuit enim feruorem virtutum, in quo animus prius erat, propter tentationes esse tepefactum, nam vt ait Beatus Gregor.vitia nos tẽtant, virtutes nos humiliant. Cum.n. vir perfectus tentatur ab altitudine intimi gaudij,descendit ad considerandum suam fragilitatem,& ad viuendum, quam facilis sit ad casum, vt patet in Apostolo, qui dicebat. Ne magnitudo reuelationum extollat
1.Cor.11. me.Gaudebat c.Paulus de reuelatione, debebat de tentatione.Vnde ipse dicit, ppter quod ter dominum rogaui &c. Nisi.n.sibi molesta esset tentatio,non rogaret, vt tolleretur. Non est tamen sublata, quia per infinitatem virtus, cui gaudium debetur, perficitur. Has tribulationes & angustias notant aliqui versus psalmorum nonæ, vt in 1.par.Tribulatio & angustia &c. Et in
Psal.18. secunda,Multi qui persequuntur,Et in tertia,Erraui &c. Ab eisdem petimus liberari in responsorio Redime me,i. fac vt effectũ redemptionis tuæ, quæ facta est in sanguine tuo, sentiam in tribulationibus meis, hoc idem est in versu. Ab occultis meis munda me,i. repelle a me malam cogitationem,& compesce suasorem, secundùm
3 Aug. ¶ Et nota,q responsoria dominicalia in tribus horis,i.tertia,sexta,& nona cõuenienter respondent responsorijs ferialibus. Nam in responsorio feriali ad tertiã,s. Sana animam meam &c. Petitur sanitas vulnerum, quæ præterita peccata fecerũt, & in responsorio dominicali. Inclina cor meum &c. Et in versu,Auerte oculos &c. Petitur cautela de futuris, quod fit in impletione diuinorum mandatorum.Item in feriali responsorio sexte. Benedicam dominum &c.Fit iugis diuinæ laudis promissio. In dominicali responsorio. In æternũ domine &c.Fit promissis impletio, ibi.n.promittit se laudaturum,& hic laudat. In responsorio verò feriali nonæ. Redime me dñe &c.Petitur redẽptionis effectus, quo fit,vt vis mẽtis,i.amor,sit directus ad Deũ. Et in responsorio dominicali, clamaui &c. Promictitur effectus pedis,i. amoris s.clamor ad Deum,ex amore,est n.clamor cordis. In pluribus tamen ecclesijs sunt eadem,tam in ferialibus, quàm dominicalibus. ¶ Et est notandum, quòd versus, qui dicuntur in tertia,in sexta,& in nona neumam habent, ad designandum, quòd in nulla hora exprimere valeamus gaudium, & brauium sempiternum. Capitulum quandoque dicitur.Omnia probate.Thessal.5 cap.& quandoque. Sicut in vno corpore multa membra habemus, Roman. 12.cap.

SVMMA.

1 *Vespera ad quid instituta quid referam. Et quot psalmis constent.nu.8.*
2 *Officium diei sequentis incipit à vesperis, & cur ita.*
4 *Officium matutinum & vespertinum præferuntur aliis psalmorum numero.*
5 *Thimiama quid notet. Et à quo offerendum.*
6 *Maria canticũ promissa Deicontinet. Et eius expositio.n.7. Et cur potius in uesperis cantetur, quàm alijs horis nu.8.*
9 *Lampades cur accenduntur in vesperis maximè sub canticum Mariæ.*
10 *Officium mortuorum ad quid careat secundis vesperis.*
11 *Religiosi collationem completorio præmittunt.Et quare id ratione, aut exemplo.*

De Vesperis. Cap. XI.

1 IN hora vespertina significat ecclesia primum † aduentũ Domini, qui fuit vergente mundi vespere, ideſt, vltima ætate, de quo psallens
1.Cor 10 reddit gratias Deo,iuxta illud Apostoli. Nos sumus,in quo fines se-
Ioã.103. culorum deuenerunt. de pœn. dist.3. sic.n.
Luc. 24. in fi. Præterea Christus in vespere de cruce depositus fuit,eadẽ quoque hora,in cœna sacramentũ corporis & sanguinis instituit,pedes discipulorũ lauit,discipulis euntibus in Emaus in habitu peregrini in fractione panis se manifestauit. Meritò ergo ecclesia catholica Christo in hac hora gratias agit. Est tamen duplex mũdi vespera, prout in 6. par. sub Epiphania dicetur.
2 ¶ Sunt, sicut ait Ricardus episcopus Cremonensis in mitrali, officium diei sequentis incipit in vesperis, quia vespertina sinaxis,i.hora, primum est officium, secundum Esdræ cõsuetudinem in quaternario numero, prout dictum est in prooemio huius partis. Vnde vespertinum officium à vespere stella nominatur, quæ in principio noctis oritur. Præterea licet ab initio mundi dies præcederet noctem, in nocte tamen dominicæ resurrectionis nox cœpit præcedere diem, vt dicetur in sexta parte, sub Sabbato sancto, in principio.

Dicit autem ecclesia in hac ora quinque
3 psalmos. ¶ Primò propter quinque Christi vulnera, qui pro nobis obtulit sacrificiū in vespera mundi. ¶ Secundò, ad correctionem, vt videlicet defleamus, & petamus veniam peccatorum, quæ in die per quinque sensus corporis committuntur, & ad nos intrant. Iuxta illud Hie. Mors intrauit per
Hier. 9. fenestras nostras. Quis enim est, qui visu non concidat, capiatur? Tertiò, per ipsos quinque Psal. munit se ecclesia contra nocturnales tribulationes. Hæc enim hora insinuat fletum eorum, quibus occidit sol iustitiæ, & ita sunt in vespera, de quo dictū
Psal. 29 est. Ad vesperam demorabitur fletus, qui durabit vsque ad matutinum, idest, quousque sol fidelibus oriatur, qui ceciderat peccatoribus, secundùm quòd legitur. Et ad matutinum lætitia, & propter eadem etiā causas pectus quinque digitis tundimus. Rursus seculares dicunt quinque psalmos, religiosi verò quatuor, propter rationem tangendam in parte sub titu. de Aduentu.
4 ¶ Et not. quòd vespertinum, matutinumque officium cæteris horis in numero psalmorum præferuntur, eo quòd in senaria operum distinctione vespere & mane solummodo memorantur, & in veteri lege matutini, & vespertini officij antiquitas commendatur. Quinque ergo psalmi in vespertinis hebdomadæ officijs dicuntur, & cantantur psalmi secundum materiam diei, vt ecce in septima die, s. in sabbato, propter resurrectionem, quæ sequitur, agimus de victoria, & laude Dei, quæ sequitur victoriam. vnde in 1. Psal. s. Benedictus Dominus, ad literam agitur de victoria Dauid contra Goliam, quantum verò ad spiritualem sensum de victoria nostra, qua diabolum superamus, quia ergo post victoriam nihil restat, nisi laudare Dominum, per quem victoriam habemus, ideo sequuntur quatuor psalmi, qui sunt de laude. In primo enim laudem præmittit ecclesia. Exaltabo te Domine. In secundò se ipsam incitat. Lauda anima mea Dominum. In tertio alios inuitat. Laudate Dominum. In quarto congratulatur celesti Hierusalem dicens. Lauda Hierusalem Dominū &c. Et sic de alijs ferijs & psalmis. In quibusdā ecclesijs statim post psal. sequitur hymnus, & post hymnum lectio, siue capitulum in quibusdam econuerso, & in quibusdam hymnum non cantant. Qui post psalmos immediate hymnum cantant, congruum ordinem seruare videntur, quoniam primò est in corde dilectio, quæ per antiphonam designatur, deinde sequitur bona operatio, quam psalmus designat, postea mentis exultatio, quæ per hymnum notatur. Sed quia exultatio sæpe negligentiam parit, idcirco sequitur lectio, seu capitulum, quæ hominem ad cor reuocat. Qui verò lectionem hymno præponunt, volunt hymnum loco responsorij obtineri. Vnde cum in festiuitatibus responsorium post lectionem cantatur, hymnum prætermittunt.
¶ Ad maiorem tamen exultationem notandum est, q̄ in quibusdam ecclesijs vtrunq; cantatur, & tunc responsorium præcedit hymnum, ad notandum, q̄ tunc maximè respondere debemus exhortationi per præcedens capitulum factæ, post quod statim sequitur responsorium. Tamen generale est, q̄ quandocunque cātatur responsoriū, præcedere debet lectio, cui respondere debet. Qui verò hymnum non cantant, illud attendere videntur, q̄ canticum beatæ Mariæ sequitur, quod excludit responsorium, cuius locum tenet hymnus. Nā si canticū Zachariæ in laudibus matutinis excludit responsorium, multo magis canticum beatæ Mariæ Virginis excludere debere videtur in vesperis. Et nota, quòd ad vesperas dicitur ad capitulum. Benedictus Deus & pater. 2. ad Corinth. 2. & illud, Dominus autem dirigat. 2. ad Thess. 3. ¶ Post hymnum sequitur versiculus, videlicet in sabbato. vespertina oratio &c. In alijs diebus Dirigatur Domine, & vterque versus vespertinum tempus designat, in quo cantatur, quod sonat verba illa, quæ in psalmo sequuntur, scilicet. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Optat enim Psal. 140.
vt oratio dirigatur ad Dominum, quod de veteri testamēto tractum est, vbi habetur, q̄ hora vespertina sacerdos intrabat sanctum tabernaculum, vel templum, vt offerret thymiama super altare incensi, sicut mane intrabat, vt offerret incensum. Hoc thymiama significat suauitatem odoris. Hinc habet cōsuetudo, vt dum dicitur versiculus, sacerdos turificet altare ad implendum iuge sacrificium, sic enim fiebat in lege,

ge, in qua duo agni offerebantur, vnus mane, & alter sero, & hic pinguior, & ad notādum q̄ vis charitatis crescit, ideo ergo turificatur, vt simus semper bonus odor Deo proficiendo in scia, & doctrina, & ēt quia p̄ promissiones Dei debemus tales esse, vt simus ei bono odoris. Vel ideo in vesperis & matutinis post psalmos & lectionem, dum versus dicitur, incensetur, ad notandum, q̄ nemo potest bonum odorem Deo reddere, vel bonum exemplum operandi alijs dare, quod per incensum significatur, nisi prius in Dei seruitio operetur, quod p̄ psalmos, & alios doceat, quod per lectionē notatur. Vnde mos inoleuit, q̄ in præcipuis festiuitatibus antiphona ad Magnificat, & Benedictus, ter dicitur, siue toties canendo protelatur, donec omnis populus,
3 qui interest, incensi repleatur odore. Et vltimò dicitur cum neuma, voce quidem nō significatiua, prout dictum est in proœmio huius partis. Sacerdos autem, qui maior est in ecclesia officio, vt qui vicem tenet Aaron debet incensum offerre, vt sit thymiama sempiternum coram Domino, & suaue fragrans odor, iuxta illud. Dirigatur Dñe ad te oratio mea, sicut incēsum in cōspectu tuo. De hoc dictum est sub laudibus matutinis. Dicitur ergo in vesperis versicu-
Ps. 140. lus exhortationis, scilicet vt excitet pigros
Gen. 9. ad intelligendum promissa Dei, quæ con-
6 tinentur in cantico illo beatæ Mariæ, Ma-
Gen. 22. gnificat anima mea &c. quod est Lu. 1. cap.
Psal. 88. Prima promissio facta fuit Noe. Vnde Ge. Ponam arcū meū in nubibus cœli, & hæc impleta est. Secunda Abrahæ, & Dauid. Abrahæ dictū est: In semine tuo benedicētur omnes gentes Dauid dictū est. De fructu ventris tui ponam super sedem tuā, & hæc impleta est in beata virgine, q̄ notatur in cantico suo ibi. Recordatus misericordiæ suæ. Et per hoc ergo certi sumus, q̄ dabit nobis vltimā s. paradisum. Ideo autem canticum ipsum quotidie dicitur, vt frequentior domini cæ incarnationis memoria animas fidelium in opere Dei, & in doctrina se exercentium, ad deuotionē operis incæpti accendat. Cùm enim in cantico ipso notetur cogitationes, sicut in Psal. Opera, si diligenter beatæ Mariæ actus & dicta sæpe recolimus, obseruantia castitatis, & virtus operationis semper ad ipsius operationis imitationem perseuerabit in nobis. Nec etiam nos mouebit fauor humanus indebitus, non temporalium immoderatus appetitus, non temporalis affectio, nō de impetranda commissorum venia desperatio. Nempe non nos mouebit indebitus fauor humanus; quia cum beata virgo commendaretur à beata Elisabet, dicente,
Luc. 1. Vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me &c. non ipsa mota fuit humano fauore, sed seruans humilitatem clamauit. Magnificat anima mea Dominum. & tandem adiecit. Quia respexit humilitatē ancillæ suæ. Et no. quòd dicit respexit humi-
7 litatem, & non dicit respexit virginitatem innuens mētis virginitatem præualere corporis integritati. Iterum, ideo dixit humilitatem, quia Deus superbis resistit, eosq; à beatorum sorte secernens, per varia pœnarum loca pro peccatorum impietate dispergit. Non nos mouebit immoderatus temporalium appetitus; quia sicut ipse di-
Iac. 4: xit iudex noster, Diuites dimisit inanes, & Deposuit potentes de sede. Non temporalis afflictio nos mouebit. Deus exaltat humiles. In hoc enim cantico exemplo humilitatis eius reformamur, & filij Dei incarnatio, per quam deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles, ad memoriam reducitur, vt fidei nostræ deuotio excitetur, non desperatio de commissorum impetranda venia, quia misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.
¶ Beda dicit, quòd inde inoleuit consuetudo, vt in officio vespertino cantetur canticum beatæ Mariæ virginis, & potius in vespertino, quàm in alijs officijs.
¶ Primò, quia in ipsa vespera mundi suo singulari assensu mundo succurrit perdito.
¶ Secundò, quia per hoc fit incarnationis in vespera mundi factæ iugis recordatio. ¶ Tertiò, quia ipsa est stella maris, quæ in huius mundi vespere nobis lucē recepit, sicut vespera stella, de qua dicitur vespertinum officium, in initio noctis lucere incipit. ¶ Quartò, vt mens nostra per diem varijs fatigata cogitationibus, imminente quietis, scilicet noctis tempore, recolendo dicta Dei genitricis, quicquid superfluum, vel nociuum diuturna euagatio contraxerit, totum hoc precibus, & lachrymis ea intercedente mundetur.

¶ Quintò, quia virgo portauit Dominum in vesperis mundi. ¶ Rursus canitur in sexta laude, quia Dominus in sexta ætate venit, sicut & canticum Simeonis in septima propter septimam ætatem quiescentium, prout tactum est sub laudibus matutinis. Cæterum hoc canticum est exultatio laborantium, quorum spiritus exultat in Domino, quia fecit eis magna, qui potens est, cuius misericordia est in secula. ¶ Ob hanc 9
†exultationem representandam lampades
Mat. 25 accenduntur in vesperis, vel pro hoc cantico principaliter accēduntur, eo quòd de euangelio est, vel vt nos de numero adolescentium & quinque prudentum, curamus cum lampadibus bonorum operū in odorem vnguentorū beatæ virginis, intrantes cū ea in gaudiū Domini nostri. Et quia opera nostra non sunt in lampadibus radiantia, nisi fuerint charitate informata, ideo canticū clauditur ab antiphona, per quam charitas designatur. ¶ Recantata antiphona, in profectis diebus prosternit se ecclesia in oratione prolixius orans, quā in alijs officijs, quia specialiter orat pro his, quibus occidit sol iustitiæ, licet & pro alijs oret, & faciat ea, quæ dicta sunt superius sub tit. de tertia, vbi de precibus agitur. ¶ In solennibus verū diebus statim dicitur collecta, & quasi stantes oramus. De quo, & in quibus officium vespertinum cum hora prima conueniat, ibi etiam dictum est.

10 ¶† Mortuorum officium incipit à vesperis, non tamen habet secundas vesperas, ad notandum, quòd hoc officium finem habebit, quando animæ saluandorum ab omni pena liberatæ æterna beatitudine fruentur. Sed sancti, de quorū glorificatione in anima iam certa est ecclesia, primas & secundas vesperas habent, si in festo eorum nouem lectiones dicantur. Primas enim habent, pro glorificatione animæ iam percepta. Secundas, pro glorificatione corporis, quam habebunt, quæ nunquam finem habebit. Si verò habent tantum tres lectiones, primas vesperas habent tantummodo, non, quia & ipsi duplicem stolam habituri non sint, cum hoc omnibus electis conueniat, sed ecclesia, ad offendendum differentiam præmiorum illis & istis debitorum, magis solennizat pro illis, de quorum ma-
Cor. 15. ioribus meritis sibi per miracula, vel per alia documenta constat, quanuis ad plenū certa esse non possit. Nam & stella differt in claritate à stella. Vnde Aug. ait sermone de beato Stephano. Cum pretiosa sit mors sanctorū, quid dicitare inter martyres pōt? præcipuus esse videtur, qui primus est. Aliqū tamen in vesperis præcedentibus dicitur solummodo antiphona, & collecta de festo sequenti, put dicetur sub vigilia Natalis. 11
¶† Postremò notandū est, q religiosi ante cōpletoriū præmittunt collationem, quæ à sanctis patribus originē traxit, qui dictis vesperis cōuenire, & de scripturis sacris conferre solebāt, ad instar operariorū, ad recreationē adinuicem confabulantiū, ideoque tūc vitas vel collationem patrum, & his similia, quæ potius sunt ad recreationem & delectationem, legunt, & eruditiores, si dubium occurrerit interrogant.

S V M M A.

1 *Cōpletoriū cur aut qua significatione admonitioneue institutum. Item vnde dicatur.*
2 *Completorij officium incipit à psalmo Conuerte nos & cur ita.*
3 *Completorium quatuor psalmis constat.*
4 *Psalmus, Qui habitat, dicitur cōtra nocturnas tentationes.*
5 *Psalmi In te Domine speraui quare dicuntur tantum ex versus.*
6 *Psalmos an debeat hymnos sequi in completorio.*
7 *Symeonis canticū cur cantetur in cōpletorio.*
8 *Horarum canonicarum partes omnes.*
9 *Preces cur dicantur in completorio.*
10 *Symbolum Apostolorum, cur dicatur in prima & completorio.*
11 *Officia diurna in psalmis non variantur, nocturna sic. Et cur ita.*
12 *Psalmi quinque, cur in prima, & uersus In manus tuas &c. in completorio potius quam in alijs horis ponuntur.*
13 *Numerus undenarius quid signet.*

De Completorio. Cap. X.

IN hora † completorij Christus orauit patrē. Eadē quoque horans sanguineas guttas sudauit, & etiā corpus eius in sepulcro positum fuit, & custodes deputati, meritò igitur

igitur in hac hora ecclesia Deo laudes & gratias agit. Illam etiam in memoriā æterni gaudij celebrat. Nam completo electorum numero in illa hora, complebitur gaudium electorum in die generalis retributionis. Et inde est, quòd completorium significat gaudium. Dicitur autem completorium, quia in eo completur communis vsus locutionis, cibi & potus, & aliorum, quæ necessario pro corporis sustentatione sumuntur, & secundum hoc etiam significat finem vitæ præsentis. ¶† Sanè, hoc officium incipit præter morem aliorum officiorū. Conuerte nos Deus &c. Qui a enim
Ps. 118. quasi tota die psalmodiæ insistimus, & penè impossibile est, quin aliquem peluerem
Prou. 18 superbiæ contraxerimus, & quia sepe erramus. Iuxta illud. Erraui sicut ouis, quæ perijt. Inde est, quòd nos humiliantes dicimus, Conuerte nos Deus &c. Præterea, quilibet quantumlibet perfectus & bonus æstimare se debet imperfectum siue insipientem, Iuxta illud, Iustus accusator sui est, ideo dicit sacerdos Conuerte nos &c. Et in his verbis indicans se peruersum Bonarum quippè mentium est, ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. dist. ad eius de pœniten. dist. 2. si enim, in prin. Nam & si di-
1. Io. 1. xerimus, quòd peccatum non habemus ipsi nos seducimus. Hinc est q etiam consequenter inuocamus diuinum adiutorium, dicentes, Deus in adiutorium meum intende, vt, Conuerte nos, referatur ad præterita mala tollenda, & Deus in adiutorium, ad bona opera futura facienda, quia sine Dei adiutorio quicquam boni facere non valeamus, quia verò totum ad laudem Trinitatis faciendum est, ideo sequitur, Gloria patri. ¶ Rursus suis incipientes per, Cōuerte nos Deus salutaris &c. oramus, vt nos à malis conuertat, & iram suam à nobis auertat, & quia merita nostra non sufficiant, eius adiutorium postulamus dicen-
3 tes, Deus in adiutorium &c. ¶ Dicuntur autem quatuor psalmi ad obtinēdam remissionem peccatorum, quæ committimus dum sumus in hoc corpore, ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, vel complexionibus compositos, extrà de celebra. missa. in quadam, seu quia corpus ipsum ea his compositum contra pericula phantasmata noctis munimus & Deo commendamus, ideoque tunc dicitur. In manus tuas Domine commendo spiritum meum, & Custodi nos &c. Et incipit ecclesia à voce perfectionis. dicens. Cum inuocarem exaudit me &c. hoc enim perfectorum est. Sed quia perfecti se debent reputare imperfectos. extrà de purga. cano. accepimus. de pœniten. dist. 2. si enim propè prin. Iuxta illud Iob. Etiam si simplex fuero, hoc Iob. 9.
ignorat anima mea, ideo sequitur in eodem Psal. miserere mei, supple, Domine, & exaudi orationem meam, quod est dicere imperfectorum. Postea alijs admonitis ad bonum, facit in eodem psalmo mentionem de pace æterna ibi. In pace in idip- Psal. 4.
sum, ideſt, quæ inuariabilis, quàm pacem semper in memoria debemus habere, & maximè, dum corpus quiescere debet in lecto, mens debet quiescere in Deo, debet etiam quiescere in spe. Vnde sequitur secūdus psalmus. In te Domine speraui &c. Sed † quia spes non est sine timore, aliter 4
enim præsumptio esset, ideo sequitur tertius psalmus de tentatione, scilicet. Qui habitat in adiutorio altissimi &c. in quo Deus promittit liberare ecclesiam. Diabolus enim est quasi fur de nocte incedens, & ideo nocte imminente dicit ecclesia illum psalmum contra nocturnas tentationes. Dicitur ergo, ille Psalmus, vt à quatuor tentationibus liberemur, scilicet à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio præambulante in tenebris, ab incursu, & dæmonio meridiano, ideſt ab incurrente dæmonio. ¶ Prima est leuis & occulta. ¶ Secunda est leuis & manifesta. ¶ Tertia grauis & occulta. ¶ Quarta grauis & manifesta. In quinto verò psalmo, scilicet. Ecce nunc benedicite Dominum &c. benedicite ecclesia Deum, pro liberatione tentatione nocturnalium ibi. In noctibus extollite manus vestras in sancta, benedicite Domino. Dicit enim August. super hunc psalmum Nox res tristis est, dies læta est. Ergo per noctem sint. Igitur aduersitas, per diem prosperitas, in aduersita Iob. 1.
te benedicēdus est Dominus, sicut & in prosperitate, exemplo Iob, qui amissis filiis, & rebus omnibus dicebat, Dominus dedit, Dominus abstulit &c. Sit nomen Domini benedictum. Vnde & hic dicitur. Benedicite Dominum. ¶ Sed quæritur, † quare 5

dicuntur tãtummodo sex versus illius psalmi, In te Domine speraui, non confundar in æternum. Respondetur, ideo, quia Dominus dicendo sextum versum, videlicet, In manus tuas Domine cõmendo Spiritũ meum, sexta ætate mundi, sextoque die carne obiit, vt iam dicetur. Rectè ergo sex versus tantũ eiusdemque psalmi in completorio cantamus, vt in hac sexta ætate, in qua per eum redempti sumus, sicut habet finis vltimi versus ibi, Redemisti me Domine Deus veritatis, conformemur dormitioni eius, vt scilicet membra quiescant, & cor
7 vigilet: Sicut caro eius in sepulchro quieuit, & diuinitas vigilauit. ¶† Notandum autem est, quòd in quibusdam ecclesijs statim post psalmos dicitur hymnus, ea fortè ratione, quia per bonam operationem peruenitur ad exultationem absque omnis purgationis medio, ab his qui purgati transeunt ab hac vita, alia etiam ratio iam dicetur. Et sic prius dicunt hymnum, quàm capitulum, ad ostendendum mysticè, quòd illi, quibus completa sunt significata præcedentium laudum, seu perfecti, qui per completorium significantur, præueniunt exhortationem, quæ per capitulum significat. Nec tamen capitulum prætermittunt, quia hic semper vtilis est exhortatio ad perseuerandum in bono, quia, nec nocet admisso subducere calcar equo. In alijs autẽ ecclesijs inter psal. & hymnum interponũt antiphonam, vel alleluia, per antiphonam sequentes ordinem beati Ignatij, de quo in proœmio dictum est. In alijs verò ecclesijs statim post Psal. & antiphonam, vel alleluia, sequitur lectio, siue capitulum cum responsorio. In manus tuas Domine &c. Vel alio, quia (vt dicunt) in omni officio dici debet lectio. Postea adijciũt hymnum. Te lucis &c. In quo optant protegi in nocturnis tribulationibus. Alij verò non dicunt lectionem, prout in proœmio huius partis dictum est, sed statim post Psal. dicunt versiculum, tum quia tempus illud dormitionis non aptum est ad doctrinam, tum quia post completorium non solum cibi & potus, verum etiam doctrinam quæ per lectionem significatur, referenda non est. Hinc est, quòd statuit beatus Benedictus, vt post completorium nemo loquatur. Dicitur autem capitulum. Tu autem in nobis es Domine. Hiere. 14. c. Religiosi in hoc officio ante omnia lectionem præmittunt, dicentes, Fratres, sobrij &c. Ne ordinem Esdræ excedere videantur, representantes in hoc etiam Mariam Magdalenam, de qua Dominus dixit. Præuenit vngere corpus meum in sepulchro, id est hoc fecit, quod factura erat mortuo, si licuisset, ita hæc lectio, quasi vngit reddendo animas attentas ad vigilandum ante cõmendationem dormitionis. Post hymnum subijcitur versiculus. Custodi nos Domine. vel alius, qui notat totius officij effectum. Postulat enim Domini custodiã contra noctis pericula. Et dicitur acuta voce, & cum neuma, ex quo excitati, & memores facti ineffabilis gaudij, quod erit merces laboris nostri, canimus canticum Symeonis. Nunc† dimittis &c. Quod est lucæ 2. c. ¶Primò, vt illius exemplo pacem inuenientes, mereamur videre lumen, qđ est Christus. ¶Secundò, ideo istud canticum canimus, quia sicut sanctus Symeon cupiens ex hac vita in alteram transire, illud cecinit, sic & nos cum dormire debeamus, quasi morituri; quia somnus est quasi mortis imago, illũ canimus, per quem nos Domino commẽdamus. ¶Tertiò, propter causam sub vesperis dictam. ¶Quartò, quia canticum illud est de vtroque aduẽtu. Vnde merito illud dicimus, vt promissionibus alliciamur, & à vitijs quiescamus. Considerandum est autem, † quòd cum septem sint 8
partes cæterarum horarum, scilicet versus, cum Gloria patri hymnus, psalmus, lectio, cantus, preces, & oratio, in tribus tamẽ horis, scilicet in matutinis, laudibus, & vesperis, & in completorio additur & octaua, videlicet canticum. euangelicum, quoniam hæ tres horæ pertinent ad octauam, id est Domini resurrectionem, quia mane surrexit. In vespere se discipulis manifestauit. In completorio discipulis ait, Pax vobis. Ea propter in his tribus horis hymnus, qui est exemplum lætitiæ, ipsum sequitur, vt continetur in Euangelio gratiæ. Euangelium gratiæ huius officij est canticum Symeonis, scilicet Nunc dimittis. in quo pacem rogamus æternam, vt sicut Symeon transire cupiens, postquam vidit Christum, dimitti rogauit, & sic & nos post lumen fidei perueniamus ad splendorẽ spei,

9 vbi erit pax æterna. ¶† Consequenter oratio dominica & preces dicuntur, quibus ẽt contra noctis phantasmata nos munimus. Subijcitur etiam symbolum, in quo nostrę fidei professio continetur, vt si fortè nos mori contigerit, in confessione fidei moriamur. Fit etiam in quibusdam ecclesijs, *Iac. 5.* sicut & in prima, cõfessio generalis. Alterna enim confessione inuicem nos emendamus. Iuxta illud, Confitemini alterutrum peccata vestra, ne demus requiem temporibus nostris, donec inueniamus locũ Domino. Precibus & oratione completur hoc officium. Iuxta illud Apostoli, Orantes pro inuicem, vt saluemur. ¶Rursus preces mysticè humilitatem significant, quæ in fine debet esse, quia sicut in principio ipsa necessaria est, ad quòd significandum voce humilima hoc seruitium inchoatur, ita in consummatione eadem humilitas mostrãda est contra superbiam, in qua occiderũt
Psal. 35. omnes, qui operantur iniquitatem. ¶Post preces opilio noster, siue sacerdos, commendans Domino gregem suum, dicit collectã. Vnde non est congruum, vt post hoc officium aliqd aliud fiat, nisi qđ pertineat
10 ad quietẽ. ¶† Et attẽde, quoniam ad primã & ad cõpletorium Apostolorum symbolũ non dimittimus, quia cuncta opera nostra in eius nomine incipimus, & cõcludimus, in quem credimus. Similiter ad vtrunque officiũ confessionẽ, & Miserere mei Deus, adijcimus, vt q. quid in nocte peccauimus, aut in die deliquimus, per confessionem & pœnitẽtiã diluamus, adimplẽtes illud, Cõfitemini alterutrum peccata vestra. Respicientes etiã illud, quod olim sacerdos farinæ assariũ offerebat, in die vicis suæ, medietatẽ in mane, & medietatem post meridiẽ. Sacrificiũ autem nostrũ est spiritus humiliatus. ¶Vltimò notandum est, q. omnia
11 † officia diurna quantum ad Psalmos, inuariabilia sunt, nocturna verò variabilia. Per noctem. n. intelligitur mundus istæ, qui variabilis est, per diem verò illæ æternus, qui est inuariabilis de quo scriptum est. Ordinatione tua perseuerat dies. Et est verior litera, perseuerat, in singulari, quàm perseuerãt, in plurali, licèt aliter quasi cõiter, proferatur. Hoc etiam officium in quibusdam ecclesijs, quantum ad hymnum, inuariabilis est, prout sub titu. de Prima dictum est & etiã quantũ ad psalmos, lectionem, preces, & collectam, ita q. pro nullus Sanctiso lennitate, sicut nec officium primæ variatur, pro eo, quia in illa de pace, & specialiter de illa, ad quam suspiramus, agitur, que (vt præmissum est) inuariabilis est, hoc dũtaxat excepto, qm̃ in dominicis diebus dicunt ad primam illos quinque psalmos, s. Deus Deus meus, respice in me &c. Et sequentes psalmos, Confitemini, prout ibi
12 dictum est. ¶† Sed quare illi quinque psalmi in prima, & versus. In manus tua Domine &c. in completorio potius, quã in alijs horis ponũtur? Respõdeo. Christus, cui in his horis canimus, qui est principium & finis, in cruce pendens, legitur incepisse psalmũ illum. Deus Deus meus, & omnes psalmos sequentes seriatim, vsq; ad dictũ versum dixisse, & ibi finiuisse, & spiritum emisisse. Meritò igitur & nos in passionibus huius seculi constituti, ad ipsius imitationem in hora prima, quæ est in principio horarũ diei, & non alibi dictos quinque psalmos, & in completorio, qđ secundũ aliqua cõsiderationẽ est finis, siue vltima horarũ diei. debemus dicere versum ipsum. Quòd verò hoc officium ad vltimam diei horã pertineat, hac consideratione apparet. Nam in prima dicis quatuor octonarios versuũ in psalmis, duos pro prima, & duos pro secunda horis, & in tertia sex: duos pro tertia, duos pro quarta, & duos pro quinta, & in sexta sex, duos pro sexta, duos pro septima, & duos pro Octaua: & in Nona sex, duos pro nona, duos pro decima, & duos pro vndecima. Restat vltima hora. s. duodecima, ad quam pertinet completorium, quod notat hymnus. Te lucis ante terminum. Præmissos aũt octonarios combinamus, si duo charitatis præcepta obseruamus, facimus vndecim combinationes, vt pro quauis hora diei, in qua deliquimus, vnum Domino legis & charitatis binarum offeramus, vt pro prima, Beati, pro secunda, Retribue. pro tertia, Legem pone. pro quarta, Memor esto. p quinta, Bonitatem, pro sexta. Deficit. pro septima, Dilexit: pro octaua. Iniquos, pro nona, Mirabilia, pro decima. Clamaui: pro vndecima, Principes. Fiunt ergo vndecim combinationes ad emendandum vndenarium nostræ trãsgressionis, & in quolibet octonario aliquid

de lege Domini memoratur, quia per eam vinea colligitur, & denarius æternitatis acquiritur. Sunt ergo 22. octonarij, qui per horas diei dicuntur, p̄ p̄ rationem sub tit. de Prima, dictā. Et dicuntur bini & bini, & sic duplicati fiunt 6. Vndenarius ſ. n numerus significat transgressionem, sicut denarius perfectionem; Dicuntur ergo per vndecim, vt ea quæ in illis dicūtur transgressionē mādatorū suorum nobis relaxaret. 13

LIBER SEXTVS.

SVMMA.

1 *Annus solaris quatuor temporibus distinguitur.*
2 *Annus magnus huius mūdi quatuor temporū uarietate mensuratur. & nu. 3. 4. 5.*
6 *Tempus Hiemis & deuiationis representat ecclesia à Septuagesima usq; ad Pascha.*
7 *Tēpus Veris et renouatiōis, in Aduētu Dñi.*
8 *Tempus Aestatis & reconciliationis in tempore paschali.*
9 *Tempus Autumni, & peregrinationis à pentecoste usque ad aduentum.*
10 *Tēpora quatuor huius mūdi cōsiderantur iuxta quatuor diei sūmas partes. Itē iuxta quatuor sūmas xp̄i actiones, & n. 11.*
12 *Officia cur ecclesia inchoet à tempore Veris siue renouationis.*
13 *Libri quinā legēdi p̄ totū anni circulū in ecclesia, uide p̄ discursū n. 14. 15. 16. 17. 18. 19.*
20 *Testamentum duplex, vetus & nouum. Et quid testamentum.*
21 *Scriptura cur dicantur uetus testamentū. Et quare scriptura nouum nu. 22.*
23 *Officium ecclesiasticum in quibus consistat.*
24 *Libri ecclesiastici tres sunt.*
25 *Graduarius liber quid. Quid trophonarius nu. 26.*
27 *Libri lectionum plures sunt, quos percurrit nu. 28. 29. 30. 31. 32.*
33 *Dauidis, Pauli, & Matthæi scriptura cur frequentius utatur ecclesia.*
34 *Psalteri triplex usus. Et quoties à Hieronymo versum.*

ARGVMENTVM.

De officijs dominicarū specialiter, & quarundā feriarū, & festiuitatū Domini, & ieiuniorū quatuor temporum. Cap I.

IN ꝓxima p̄cedēti parte, de diuinis officijs ī genere diximus, nunc aūt de specialitatibus & diuersitatibus eorū dē per anni circulum ostēdamus, videlicet de officiis dominicarū, & quarūdā feriarū, & festiuitatū Dñi, & de ieiunijs quatuor tēporum, & de cōuenientia ipsorū officiorū tam nocturnalium, quàm etiā Missæ, non vnius duntaxat ecclesiæ, sed diuersorū officia, ꝑsequentes. ¶ Ad ſ quorum euidentiam est distinctio tēporū præmittenda. Siquidē annus solaris quatuor tēporum successione dilabitur, ſ. hyemis, in quo semina iaciuntur. Veris, in quo seminata ꝓdeunt, & in spicas acuuntur. Aestatis, in qua messes albescunt, & falce succidūtur Et autumni, in quo p̄ vētilationē grana à paleis separata in horreis reponūtur Sic & magnus vitæ præsentis annus durans ab initio seculi vsq; ad finē mundi, quatuor tēporum varietate mensuratur. ¶† Primum tēpus fuit deuiationis in genere humano, videlicet ab Adā vsque ad Mosen, in quo declinauerunt hoīes à cultu Dei, qui vera lux est, facti idolatræ, & nil illuminationis doctrinæ hēntes, & simul inutiles facti sunt, & non fuit q̄ faceret bonum, vsq; ad vnum. Tunc n. hō reliq̄t creatorē suum, & de lapide dixit, Tu es Deus meus Hoc tempus, qa fuit ignorātiæ & cæcitatis, bene cōcordat hyemi, in quo obscuritas regnat. ¶ Secundum † tempus fuit reuocationis, siue renouatio- 3
nis, videlicet à Mose vsque ad natiuitatem Christi, quo edocti sunt hoīes p̄ legē & p̄phetas de aduentu Xp̄i, de curatioue peccati, & dilectione vnius Dei. Tunc Dñs dixit ad Israel, Audi Israel, Dñm Deū tuum adorabis & illi soli seruies, & doctus est homo, quid sibi, ipsi, q̄d Deo, quid ꝓximo facere *Deut. 6.*

cere teneretur. Postmodum ab eandē cām suscitauit ꝓphetas, vt, ſ. prædicatio hominem magis ab erroribus reuocaret. Hoc tē pus cōcordat cū vere, q̄d hēt aliquid lumi
4 nis, sed multum obscuritatis. ¶† Tertium tempus fuit regressionis, siue reconciliatio nis, & visitationis, videlicet, a Natiuitate Christi vsque ad Ascensionem eiusdem, *1. Cor. 6.* per quā facta est gratia hominibus, & prē- *Luc. 1.* dicatio euangelij, de quo dicitur: Ecce nūc tempus acceptabile. Ecce nunc dies salutis. Hoc est tempus gratiæ, quia oriens nos visitauit ex alto, in quo Tempore Dominus, qui est sol iustitiæ, mundum sua præsentia visitauit, & propria doctrina sufficiēter illustrauit. Hoc tempus concordat cum
5 æstate, in qua claritas regnat. ¶† Quartum est peregrinationis, videlicet ab Ascensione Domini vsque ad diē iudicij, vbi erit cōsumatio seculi, quod tempus est habēs mul tum luminis, quia Dei misericordia reuelata ſunt diuina mysteria habet tñ aliquid obscuritatis nostra negligentia faciente, & sic concordat cū Autumno, qui habet aliquid obscuritatis, sed amplius claritatis. In primo tēpore vigor fidei, flos spei, fructus charitatis, frigore infidelitatis exaruit. ¶ In secundo, vinea Domini aliquatenus viruit, & floruit. ¶ In tertio, virens & florens fructus vberrimos attulit. ¶ In quarto cadentibus foljs verborum decolorari cepit. ¶ Rursus tempus deuiationis dictū est tempus culpæ, & pœnæ. Nam propter ipsam deuiationem homo subiectus est culpæ, & propter culpā pœnę. Vnde dicit Do- *Luc. 18.* minus: Putas, cum venerit filius hominis, inueniet fidem super terram. Tempus renouationis dicitur tēpus doctrinæ, & prophetiæ propter decalogum per quod docuit Deus genus humanum Tempus recōciliationis dicitur tempus libertatis, & gratiæ, atque lætitiæ. Tempus peregrinationis dicitur tempus luctus & pœnæ, siue laboris, & pœnitentiæ, q̄d nos facimus declinationis, & negligentiæ. Primum fuit desperationis. ¶ Secundum respirationis. ¶ Tertiū liberationis. ¶ Quartum exercitationis. Hæc quatuor tempora representat ecclesia singulis annis, siue status ecclesiæ per hæc quatuor tempora variatur. Tēpus hie
6 mis ſ & deuiationis, in quo mors regnauit, repræsentat ecclesia, a Septuagesima vsque ad Pascha, recolens casum, & pœnam primorum parentum propter eorum culpam & ideo cantica lætitiæ excepto Gloria patri, subticentur, prout sub ti. de septuag. dicetur. Siletur. n. Gloria in excelsis Deo, qñ in testimonium pacis auditum est, quādo veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. ¶ Tempus ſ Veris & renouatio- 7
nis representat ecclesia in aduentu Domini, per quem omnia renouata sunt vsque ad natale Domini. Vnde ad notandum, q̄ patres illius temporis habuerunt aliquid luminis, sed multum obscuritatis, respectu sequentium, minora cantica lætitiæ cantat, Gloria patri & alleluia, sed maiora sup primit, scilicet, Gloria in excelsis. Te Deū laudamus, & sequentias, prout ibi dicetur. Quia enim hoc tempore peccatum regnauit, non propter ignorantiā, vt mors prius, sed propter carnis infirmitatē, ideo canitur alleluia, quia patres huius temporis sub lege fuerunt, sed Gloria in excelsis siletur, quod signum est pacis & iustitiæ 8
quàm lex dare nequiuit. ¶† Tempus æstatis & reconciliationis, siue regressionis repræsentat ecclesia ab octaua paschæ vsque ad octauam Pentecost. quia per paschalem agnum reconciliamur Deo, omnia cantica lætitiæ, & ferè post omnes dictiones, alleluia multiplicamus, ad significandum habitum gaudium de nostra resurrectione, Significat enim tempus illud statum fidelitatis æternæ, tūc & Gloria in excelsis canitur, quia in resurrectione iustitia, i. charitas perficietur, & plena pax dabitur. Duplex enim alleluia canitur in albis, & in dominicis illius temporis, & stantes tunc oramus. In priuatis verò ferijs Gloria in excelsis & duplex alleluia non canitur. licet sæpè alleluia præter quàm in 60. dicatur, prout sub titu. de septem diebus post pascha, & in sequenti tit. dicetur. ¶† Tempus autumni & peregrina- 9
tionis repræsentat ecclesia ab octauis pentec. vsque ad aduentum Domini, quia nobis Deo reconciliatis nō restat, nisi vt nos peregrinos reputemus cum Psalmista dicente. Aduena ego sum & peregrinas &c. Cantat omnia lætitiæ cantica ad designandum gaudium his, quibus sunt diuina mysteria reuelat, quandoque tamen aliqua cantica subticet, nec multiplicat

allelu-

Universidad de Deusto Biblioteca

19 alleluia: sicut fecit in tempore præcedenti. Ad significandum declinationem à bono, quam nobis negligentia nostra parit, & cãtat alleluia in specie resurrectionis, & Gloria in excelsis, pro iustitia reddita. Itẽ quotidie dicit alleluia, sed non Gloria in excelsis, vt dicetur sub tempore Aduentus. Cantat etiam alleluia, post graduale, in signum laboris per quem ad patriam vitæ transeundum est. ¶ Ex præmissis colligitur euidenter, q; rectè in principio hyemis homo, quasi desperans, dicit: Circundederũt
Psal. 17. me gemitus mortis. In principio Veris, quasi respirans dicit, Ad te leuaui animam. In principio æstatis architectus ecclesiæ
1. Pe. 2. Petrus renatis per baptismum, & illuminatis per gratiam dicit: Quasi modo geniti infantes &c. In principio autumni exultãs Dei misericordia dicit: Domine in tua misericordia speraui, sed attẽdens miseriam, in quam ex sua negligentia lapsus est, statim subiunxit versiculum, Vsque quo Domine obliuiscéris me in finem? & graduale. Ego dixi Domine, miserere mei, sana
20 animam meam, quia peccaui tibi. ¶ Rursus hæc quatuor tempore consideratur secundum quatuor principales diei partes, quæ sunt nox, pertinens ad tempus deuiationis. Nox enim obscura est, & idolatræ cæci erant. Aurora pertinet ad tempus reuocationis. Meridies pertinet ad tempus reconciliationis, siue regressionis. Et vespera pertinet ad tẽpus peregrinationis. ¶ Desi-
21 gnatur etiam per quatuor principales Christi actiones, quæ sunt, Natiuitas, passio, resurrectio, & aduentus ad iudicium. Ad Natiuitatem pertinet circuncisio, apparitio, baptismus, & purificatio. Ad passionem ieiunium, & tentatio. Ad resurrectionem, Ascensio in cœlum, & sancti Spiritus emissio. Ad aduentum ad iudicium, Transfigu-
Mat. 7. ratio, & miraculorum operatio. Item, passio comparatur hyemi: natiuitas veri, resurrectio æstati, aduẽtus ad iudicium autumno, quando antiquus dierum sedebit, tenẽs ventilabrum in manu sua, & mũdabit areã suam &c. ¶ Item Natiuitas Christi concordat tẽpori reuocationis, seu renouationis propter prophetas, qui cum multis modis prędixerunt, passio Christi tempori deuiationis propter pœnam culpæ priorum parentum. Resurrectio tempori regressionis propter lætitiam. Aduentus ad iudicium *Ps. 38.*
tempori peregrinationis, quia huiusmodi tempus durabit vsque in diem iudicij, vnde Propheta, Aduena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei. Tempus ergo renouationis, quæ facta est per legem & prophetas, durat vsque ad Natale Domini tantum, vt præmissum est. Alij tamen dicunt, quòd vsque ad Septuagesimã, & ibi incipit tempus deuiationis. Sed secũdum primum dictum quæritur de tempore, quod est à Natale Domini vsque ad 70. sub quo dictorum temporum contineatur. Super quo dicunt quidam, q; tempus à natali vsque ad octauas Epiphaniæ pertinet ad tempus regressionis, quod est tempus gaudij, sicut & illud, vnde & in quibusdam Ecclesijs tunc albis vtuntur vestimenti, sicut & tempore Paschali: neque tunc ieiunatur, nec genua flectuntur. Reliqua verò pars, scilicet ab Octauis Epiphaniæ vsque ad 70. sub tempore peregrinationis continetur, & licet Esaias legatur die natalis Domini, non ideò dies illa est, secundùm ipsos, de tempore reuocationis. Alia enim consideratione hoc fit, & ante euangelium in nocturnis, & ante epistolam in Missa. Supponitur enim tunc basis columnæ, vt per vtrunque testamẽtum Natiuitas Christi probetur. ¶ Item quæritur, quare à tẽ-
22 pore veris, siue renouationis incipiunt ecclesiæ officia. Videtur enim quòd deberẽt incipere à tempore hyemis, siue deuiationis, quia prius est deuiatio, quàm à deuiatione reuocatio. Præterea in tempore deuiationis legitur primus lib. theologiæ, scilicet Genesis. Super hoc dicunt quidam, quòd facit ecclesia, ne incipiat ab errore. Sed certè non dicitur tempus illud deuiationis, eo quòd ecclesia illo tempore deuiet, sed quia errorem priorum parentum recolit, vt nos ad pœnitentiam trahat, & ideo hæc ratio non placet. Est ergo ratio; quia per aduentũ Domini noua facta sunt. Vnde Apo. Ecce noua facio omnia, ideo in honorem aduentus Domini à tempore renouationis incipit ecclesia officiũ suum. Præterea, si inciperet ab hyeme, vtens verbis desperationis, posset homo illa audiens desperare. Meritò ergo incipit à vere, vt cum postea audierit verba desperationis, non desperet, quia præcessit certa promissio

sio veræ liberationis, quæ fit in aduentu. Incipit ergo à tempore renouationis, seu
23 reuocationis, in quo tenet rem. ¶ Qui autem libri, quibus temporibus legantur breuiter est videndum. Et quidem in plerisq; locis ab aduentu domini vsque ad natale eius legitur Esa. qui quanto de Christo vrbanius cæteris prophetauit, tanto natiu tati eius legitur vicinius, præter quam in ieiunijs quatuor temporum, quæ proprias habent lectiones. In ipsa etiam natiuitate non solum de illo legitur & cantatur, sed etiam de causis ipsius festiuitatis, prout in omnibus fieri solet festiuitatibus, quod sit ad ostendendum magnum gau-
24 dium nobis cœlitus datum. ¶ In prima verò dominica post natale legitur in quibusdam Ecclesijs de epistolis Pauli ad ipsam pertinentibus natiuitatem. In octaua Natalis de sermonibus, & de homilia euãgelij eiusdem diei. In epiphania de Esa. secundùm Gelasium Papam. 25. distinct. sancta. in palea. In octaua epiphaniæ de homilia eiusdem diei. Ab octaua epiphaniæ vsque ad 70. canitur de psalmis & leguntur epistolæ Pauli, in quibus legitur de labo-
25 re & luctu, & pugna eius. ¶ In Septuagesima verò vsque ad dominicam ante ramos palmarum legitur Pentateucum. Septuagesima enim tempus nostræ captiuitatis, & pœnæ, & culpæ designat, de qua mystícè ad Hierusalem redite debemus, sicut per Hebræos olim de Babylonica captiuitate exeuntes figuratum est. Vt ergo memores sint captiuitatis suæ, qui sursum tendunt, legitur primò de Adam, qui in principio mundi factus est, & de ciectione eius de paradiso, deinde de diluuio, & quo modo Abraham exiuit de terra sua, & de mundi huius laboribus, exemplum patieutiæ. Et sicut olim Hebræi captiuitati ducti in Babyloniam, in tristitia fuerunt ferè vsque ad finem septuaginta annorum, & cõcessa sibi licentia repatriandi gauisi sunt, licet non plenariè, ita & nos ferè vsque ad finem septuaginta dierum, scilicet in Septuagesima tacemus voces, & cantica lætitiæ, vt præmissum est, & sub tit. de tempore aduẽtus dicetur, quindecim tamen diebus ante pascha legitur Hie. quia ille apertius, quàm alij de passione tractauit, & in propria passione, Domini passionem præsignauit. Ab octauis verò paschæ quindecim diebus vel secundum alios, absque ad quartam dominicam post pascha, Apoca, legitur & cantatur, propter mysteria passionis, & resurrectionis, quæ Ioanni reuelata sunt, & Apostoli prædicauerunt. In Apoc. enim fit men-
tio de ciuitate noua Hierusalem. ¶ Dein- 16
de vsque ad Ascensionem leguntur epistolæ canonicæ & Actus Apostolorum, & cantatur de psalmis, quia & Dauid prophetauit de passione & resurrectione & ascensione, & Apostoli prædicauerunt, quæ à Domino didicerunt, vsque ad ascensionem, eius corporali præsentia perfruentes. Inter ascensionem verò & pentecost. cantatur de ipso festo: quia discipuli sursum subleuati promissa patris munera expectabãt. Ab octauis pentecost. vsque ad Calendas Augusti legnntur libri Regum & Paralipomenon, & cantatur Deum omnium, quia sicut Samuel, Saul, Dauid, & alij pro lege Domini pugnauerunt, sic & nos postquam accepimus donum Spiritussancti in baptismo, virtute debemus pugnare contra dæmones formati, nati, nutriti, & armati. 17
¶ † A Calendis Augusti. vsque ad Calen-
das Septembris legitur, & cantatur de Sapientia, quia in pugna maximè necessaria est Sapientia, vel quia Augustus sextus est mensis, & in sexta ætate, qua Deus venit, debemus propter eius præsentiam sapienter viuere; quia inter nos audita est sapientia ipsa, quæ ex ore altissimi prodijt. ¶ Rursus mensis illud calidus est, & medius in anno. Per quod media hominis ætas designatur, & in media estate, vbi quisque ab æstu vitiorum plus accenditur, plus succurrere debet sapientia. In Septembri legitur & cantatur de Iob, Thobia, Esdra, Iudith, & Hester, quia hi aduersa patienter sustinuerunt, & ecclesia in fine mundi aduersa omnia pro Domino tolerabit. ¶ † Calendis Octobris vsque ad No 18
uembrẽ leguntur libri Machabæorũ, & cãtatur de eis, quia iste octauus mensis lætitiam resurrectionis mysticat, quia sicut Iudæi finitis prælijs & restaurato templo in hymnis & cõfessionibus benedicebãt Dominũ, sic in gloria resurrectionis & magnę festiuitatis deuictis prælijs diaboli sancti & iusti in Domino festinabũt & gaudebũt, iuxta illud. Beati qui habitant in domo

tua

Universidad de Deusto Biblioteca

19 tua Domine. ¶ † A Calendis Nouembris vsque ad aduentum Domini leguntur Ezechiel,& Daniel,& duodecim prophetæ minores cum responsoriis. Vidi Dominũ &c. Ezechiel enim vidit quatuor animalia in figura quatuor Euangelistarum, quæ natiuitatem,passionem,resurrectionem,& ascensionem docuerunt. Isti ergo ideo ante aduentum leguntur,quia clarius Christi aduentum prædixerunt. Denique Aurelius Papa in Bucardo, lib.3.c.hi. qui. statuit vt qui inuenti fuerint libros famosos, & ignotos in ecclesia legere, vel cantare, excommunicentur. Ex præmissis ergo liquet q̃ in ecclesia libri noui & veteris testamenti leguntur quod etiam in suis locis dicetur.
20 de ordine etiam aliorum librorum dicetur sub Dominica 2.post Pentec. ¶† Et est notandum, quòd testamentum dupliciter accipitur. Nam promissio ipsa, scilicet id quod testatur seu legitur,dicitur testamentum. Vnde noui test.dicitur gratia fidelibus promissa,s.fides & charitas Cæteris virtutes siue vita æterna in futuro,& virtus in præsenti vita,& Apostolus, ideò nou.test. testator est, vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt, hæreditatis æternæ. extra de cele.miss.cum Marthæ.§.cæterum. Scriptura etiam qua illa præmittuntur, dicitur testamentum. Vnde nouum testamentum dicitur scriptura noui test:& vetus testamentum dicitur scriptura veteris testa. de consecra.dist.4. sicut in sacra. in princi. Et hæc quasi humana similitudine dicuntur. Sicut enim qui testamentum condit, hæredem instituit, chirographum facit, testes aduocat, agenda per hæredem indicit, sic & Deus pater volens filios Israel in terra promissionis hæredes instituere, chirographum fecit,ideſt legem dedit, testes acciuit, scilicet Mosen & Aaron,& agenda per illos edixit,& hoc est verus testa. Sed quia in eo transitoria & temporalia repromittebat,extra de cele.miss.c. cum Marthæ.§. cæterũ.ideo Christus volens Christianos, scilicet fideles, æternæ hæreditatis hæredes facere,cõsequẽter nouum test.cõdidit, s.euangelium, aduocauit testes, s. Apostolos,eisque agenda indixit,quod testamentũ tandem morto propria consecrauit. Prę tereà,testamentũ est testatio mentis, qua quisque,quod mente concipit,ore testatur & per scripturam corroborari iubet. 14.q. 2.§.sit illud. Vnde de hac etiam similitudine hic, & illa scriptura dicitur testamentum. ¶ Cæterùm ideo illa scriptura dicitur vetus testamentum. ¶ Primò quia vetera ideſt terrena,scilicet ad veterem hominem pertinentia promittebat, dicens. Si hæc & illa feceritis,bona terræ comederis, & iterum, Terram fluentem lacte & melle dabo vobis,& similia. Vnde illud vetus & transitorium fuit. ¶ Secundo dicitur vetus test.quod per veterem hominem,scilicet p Mosem veterem vetustate peccati ministratũm fuit. ¶ Tertiò,quia nouo superuenien te cessauit, & desijt tanquam aliquid vetustum.vnde Apostolus, Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia. ¶ Quartò,dicitur vetus respectu noui, quia eo fuit antiquis tempore. ¶ Quintò, quia a vetusta te peccati nos liberat. ¶† Hæc verò scriptura nouum dicitur testamentum. ¶ Primò, quia noua,ideſt cœlestia, scilicet ad cœlestis hominis conseruationem pertinentia promittit dicens Qui agrum,aut domum &c. Centuplum accipiet,& vitam æternam possidebit. ¶ Secundò,dicitur nouum, quia per nouum hominem, ideſt ab omni peccato immunem, scilicet per Christum ministratum est. ¶ Tertiò,dicitur nouũ, ideſt vltimum, quia nouissimum homini testamentum immobile perseuerat,quod testatoris obitu confirmatur,vt extra de celebr. miss.cũ Marthæ.§.cæterum.& 13.q.2. cap. vlti.Hinc enim dicitur æternum,ideſt perpetuum quasi durabile ac immũtabile, de quo dictum est in 4.parte sub septima particula secreti,super verbo, Noui,& æterni. Christus enim iã non moritur, & mors illi vltra non dominabitur, de consecr. dist.in. secunda,semel. ¶ Quartò, dicitur nouum respectu veteris,quia illo magis est nouum tempore, vel quia vetus lex ex qua si radix, ipsum verò nouum testamentum est quasi fructus. Quintò,quia innouat, non enim illud dicunt nisi homines renati ex vetustate per gratiam pertinentes iam ad nouum testamentum, quod est regnum cœlorum. ¶† Circa libros ecclesiastici officij sciendum est, quod ipsum officium consistit in cantu & in lectione, de cantu tres sunt libri, de lectione sex. Sunt etiã quidam alij libri ecclesiastici, prout in secunda

Hcb 9.

21

1.Cor.5

22

7

Rom 5.

23

cunda parte in fi. tractatus de sacerdote dicium est. ¶† Sane tres libri de cantu sunt
24 antiphonarius, graduarius, & trophonarius. Antiphonarius à digniori, videlicet ab antiphonis nomen sumpsit, quas beatus Ignatius patriarcha audiuit per angelos decantari, cum tamen ibi sint responsoriæ atque versus. In plerisque tamen locis liber iste responsorium à responsorijs, quæ ibidem continentur, appellatur.
25 ¶ Graduarius dictus† est à gradualibus, quæ in eo continentur,qui à pluribus officiarius nuncupatur, ab officijs seu introitibus, qui ibi continentur. Graduale dictum est a gradibus prout dictum est in quarta parte sub titulo de graduali. De intitulatione graduarij, antiphonarij, & le-
26 ctionarij,in sequenti ti.dicetur. ¶† Trophonarius est liber continen. τροπάριου, ideſt, cãtus, qui cum introitu missæ dicũtur,præsertim à monachus. Vocantur etiam τροπάρια, sequẽtiæ, siue prosæ Κύριε ἐλέησον, & neumæ. Et dicitur à τροπὴ τρόπος, quod est conuersio. de quo in eadẽ parte sub ti. de introitu dictũ est. Quidam etiam hunc librũ prosarũ à prosis appellant. Vitalinus cantũ Romanum instituit, & organo concordauit.
27 ¶† Cæterùm libri lectionum sunt isti. Primus est bibliotheca. Secũdus homiliarius. Tertius passionarius, Quartus legendarius. Quintus lectionarius. Sextus sermologus. ¶ Bibliotheca à græco nomen accepit, & est nomen æquiuocum,s. locus, in quo libri reponũtur, & volumen ex omnibus libris ve.& no. test. à Hie. compositũ.
28 ¶† Homiliarius est liber continens sanctorum homilias, & legitur in dominicis, & in natali,& in festis sanctorũ propria euangelia habentium, & in Pascha & in Pent. cum ferialibus eorundem. Homilia autem idem est, quòd bona laus, siue verbum ad populum. Et no. quòd plures fecerunt homilias. Videlicet Aug. Hiero. Beda, Orig. Greg.& alij, Beda tamen alias non compo suit, nisi quas Augu. composuerat, sed suis verbis easdem superstituit, nam August. verba disputationis habuit Beda vero stylum sermonis,& lectionis. Quare Beda vocatur venerabilis, vt in septima parte sub eius festo dicetur. Item non omnes homiliæ authenticæ sunt, vt quædam Origenis,qui ad hæresim dicitur declinasse. Aliquæ tamen homiliæ ipsius a beato Hieronimo te ste Papa Gelasio leguntur fuisse correctæ seu approbatæ. 15. dist. sancta. in palea. Et quandoque illa in ecclesia leguntur, nomen authoris, propter hæresis infamiam subticetur, sicut & nomen Salomonis,qui deceptus fuit à mulieribus, tacetur in lectionibus propter infamiam idolatriæ, sed dicitur, lectio libri Sapientiæ, sic etiam quia Moses hæsitauit ad aquas contradictionis,quia Dominum exacerbauit, non dicitur lectio libri Geneſis Mosi legislatoris, sicut dicitur lectio libri Apocal. beati Ioannis Apostoli De hoc agitur in proœmio v. partis,& sub sabbato paschali. Volunt tamen quidam, quòd in principio homiliarium ipsius dicatur Homilia Origenis correcta seu approbata à Hieron. & in sequentibus dici debet homilia eiusdem.
¶† Passionarius est liber continens passiones sanctorum, & legitur in festis martyrum. Plures autem sunt passionarij, quorum quidam canonizati, quidam vero teste Papa Gelasio. 15 idist. sancta. in palea sunt apocryphi, vt de B. Georgio & Cyricio,& Iulita,& alij quidam, quos hæretici compilasse dicuntur, quare in ecclesia legis interdicuntur Antheros Papa statuit martyrum gesta scribi, & in ecclesijs haberi,& hoc propter maximum presbyterorum numerum martyrio coronatum. 29
¶† Legendarius autem vocatur liber ille, vbi agitur de vita & obitu confessorum, vt Hilarij,Martini, & aliorum confessorum, & legitur in festis eorum, dum tamen authenticatur sit. 30
¶† Lectionarius est in quo lectiones epistolarum Pauli,& aliæ leguntur,qui quandoque epistolarius dicitur, & etiam legendarius dici potest. 31
¶† Sermologus est liber continens sermones, quos Papa, & alij plures Sancti composuerunt, & legitur in festis confessorum à natali vsque ad octauas Epiphaniæ in purificatione beatæ Mariæ, & in festo omnium sanctorum,& in pluribus alijs. 32
¶† Consideran dũ est quoque trium scripturas præcipuè in ecclesia frequẽtari,scilicet Dauid pphetæ,qui fuit homicidia,proditor & adulter. Matthæi Apostoli, qui fuit publicanus, & in hoc ipso infamis & Pauli,qui fuit crudelis Christi,& ecclesiæ persecutor, & etiam Augustini,qui fuit Manichæus, & tempo- 33

re

re Theodosij Imperatoris conuersus est. Quod fit in exemplū, videlicet vt alij peccatores non desperent, sed sperent, si tamē pœnituerint, posse veniam consequi, quantumlibet graui noxa perplexi sint, & orationes & eleemosynas eorum post pœnitētiam posse Deo complacere. ¶† Et est scien
3 dum, q̄ beatus Hiero. tempore Damasi Papæ correxit psalterium 70. interpretū, q̄d tunc cantabatur vbiq; & adhuc iuxta ordinationē Gregor. Papæ qui postremò officium ecclesiasticum ordinauit, secundum illud, antipbonas, responsoria, alleluia, tractus, & alia quædam in Ecclesia decantamus. Subsequēter verò psalterio ipso itera to corrupto, idem Hieron. illud de nouo integrē ex græco transtulit in latinū, prout ipse in ipsius psalterij proœmio attestatur, quod nouam dictus Damasus rogitu ipsius Hie. instituit decantari, & vulgariter & gallicum appellatur, & quasi vbique legitur & ferè communiter cum suo proœmio in textu Bibiæ habetur. Præmissum verò psalterium secundū 70. Romanis remansit, & hodie illo vtuntur. Denique idem Hieron. attendens, q̄ Iudæi nobis improperabant, q̄ psalterium falsificauerimus, quoniam à suo verbo discordabat, tertiò psalteriū de verbo ad verbum ex hebræo transtulit in latinū, quod in pluribus à gallico discrepat ac Romano, pauci tamen illud habēt, quāuis ab omnibus & in textu bibliæ deberet haberi. ¶ Et no. quòd quidam portant psalterium, sed in eo non psallunt, prout dictū est in titu. de laudibus matutinis. Quæ sint dominicæ, & dies priuilegiati, & principales, & qualiter dies dominica maior est alijs diebus, quibus nominibus dies septimanæ appellentur, & qui sint dies profesti, q̄ festiuitates, siue solennes in proœmio 7. partis dicetur. Greg. Pa. 92. d.c. fina. instituit, ne in ecclesia Romana diaconi cantare debeant, sed solum euangelicæ lectionis officia inter missarum solennia exoluant. Psalmos verò ac reliquas lectiones subdiaconi, vel si necesse fuerit minores ordines exhibeant, siue dicant.

S V M M A.

1 *Aduentus est initium officij Ecclesiastici.*
2 *Petrus Apostolus Aduentum instituit, in honorem quadruplicis Dominici aduentus.*
3 *Aduentus primus Christi, quid attulerit homini, quid secundus, quid tertius, quid quartus.*
4 *Aduentus per quot septimanas celebretur.*
5 *Per tres aduentus hebdomadas accipimus trium temporum partes.*
6 *Aduentus ieiunium est exultationis partim & partim mœroris.*
7 *Vrbanus Papa Secundus officium beatæ Mariæ quotidianum instituit.*
8 *Antiphonæ laudum Dominicarum aduētus quare terminentur per alleluia.*
9 *Aduentus quo tempore incipiat. Et quot diebus constet, nu. 10.*
11 *Aduētus prima Dominica unde inchoetur.*
12 *Aduentus intitulatio cur duplex, & cur duplex inchoatio. Rationem vide ibid. ea nu. 13. 14. 15.*

De tempore Aduentus. Cap. II.

OVoniam, sicut premissum †est ecclesiastica officia ad Aduentum Dñi, quod est tēpus renouatiōis incipiūt, meritò ab hoc tēpore ducimus initium assumendū. ¶† Præno 2
tandū igitur est, q̄ beatus Petrus primò instituit tres septimanas integras ante Natale venerari, in cōmemorationē aduentus Christi, & quartam, quæ tñ nunquā perficitur, quia vigilia natalis non est de aduentu, vt infra dicetur, Agitur ergo aduentus Domini per quatuor septimanas ad magnificandum, quòd est quadruplex aduentus filij Dei, sed vltima nunquam finitur, quia sanctorum gloria, quæ dabitur in vltimo aduentu, scilicet ad iudicium nunquā terminabitur. ¶ Primum aduentus est in carnem scilicet in vtero Virginis assumptam, de quo dictū est. Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in noīe Domini. ¶ Secū
dus in mentē, qui descensus fit quotidie in cordibus fidelium per Spiritum sanctum, de quo Ioan. 14. cap. ad eum veniemus, & apud eum mansionem faciemus, & dicit Sap. 9. Domine, emitte sapientiam tuam vt mecum sit. De his habetur Abacuch. 2. Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens

veniens veniet, & non tardabit. ¶ Tertius aduentus est in morte cuiuslibet, de quo
Iac. 6. dicit beatus Iac. Patientes estōte vsque ad aduentum Domini: & Matth. 23. Si sciret paterfamilias qua hora veniret fur &c. idco & vos estote parati &c. & iterum. Si in prima vigilia & venerit, ideſt, in iuuentute, & in secunda &c. & ita inuenerit, scilicet in pœnitentia, beati sunt serui illi.
¶ Quartus erit in maiestate, qui erit in die iudicij. De illo legitur Esa. 4 cap. Dominus ad iudicium veniet cum senioribus
3 populi sui. ¶† Et no. quòd primus aduentus liberauit animas a diaboli seruitute. Secundus liberat eas à peccato. Tertius a pœna. Quartus corpora liberat. Veruntamen ecclesia non celebrat nisi duos aduentus scilicet in carnem, & ad iudicium. Nam primum & secundum reputat pro eodē, ideo enim venit in carnem, vt veniat in mentē, ideoque dictum est: Veniens veniet, & nō tardabit: veniens, scilicet in carnem, veniet scilicet in mentem, & iterum quia vterque misericordiæ est. Similiter tertius & quartus habentur pro eodem, quia vterque est iustitiæ ratione vnius effectus. Celebrat ergo ecclesia aduentum huiusmodi sub binario, vt filijs suis generet timorē & amorem Dei: vnde in psalmo: Eleuamini portæ æternales &c. Timor Domini sanctus, qui
Psal 23. permanet in ætern. & amor, scilicet ipsius,
Psal. 16. qui similiter in æternum durabit. Vnde ad Cor. 13. cap. Charitas. nunquam excidit. de pœnit. distinct. 2. charitas. timorem autem debemus ei, vt domino, amorem vt patri. Vnde Malach. 2. Si ego sum pater vbi est amor? & si Dominus, vbi est timor? Celebratur ergo aduentus per quatuor septimanas. In † prima specialiter de primo aduentu cantat ecclesia. In secunda &
4 tertia de secundo, & hoc ideò quia antiqui patres primum aduentum tantum expectauerunt. Secundum verò antiqui & moderni. In quarta verò septimana recolit ecclesia tempus, in quo Dominus de-
Esa 63. scendit in vterum Virginis. Vnde tunc Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum; aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Itē tempus a primo aduentu vsq; secundum recolit ecclesia inter pentec. & aduentum Dñi, in quo cantat alleluia, in spe resurrectionis, & Gloria in excelsis Deo iustitia redditæ, & dicit quotidie alleluia, quia spes eius non infirmatur. Sed Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis; non dicit quotidie. sed tātum in festis, quia semper in fide, non semper in operibus laudat. Quotidie enim offendit, licet semper in fide iustitiā teneat. De hoc est dictum in proœmio huius partis, & dicetur sub ti. de septem diebus post pascha. Cæterum per tres aduentus hebdomadas trium temporum patres accipimus. ¶† Primi fuerūt ante legem, qui pro- 5
cul a Deo remoti clamabant; Ad te leuaui. ¶ Secundi sub lege, qui doctrina legis instructi, & ideo ad lumen proprius accedētes, introitu populus Sion appellatur.
¶ Tertij fuerunt prophetæ, præsertim illi, quos inuenit Christi natiuitatis; vt Symeon, quibus quia Redemptor esse prope dicitur in introitu, Gaudete. Asserunt etiā quidam, quòd in officio primæ hebdomadæ agitur de vocatione Iudæorum. In officio secundę de vocatione Gentium, vnde ibi dicitur. Ad saluandas omnes gentes, in officio tertiæ de vocatione vtriusque populi. Vnde ibi dicitur. Nota sit omnibus hominibus. ¶ Rursus cantatur in prima in persona Ioannis. In secunda prophetarū. In tertia Apostolorum. In quarta in persona Doctorum. Tempore aduentus tacetur Gloria in excelsis, quod pertinet ad natiuitatem, vt in nocte natiuitatis deuotius & auidius decantetur, ad notandum quòd nunc hymnum primo fuisse nocte illa ab angelis decātatum, quanquam maior gloria Christi est in ecclesia tempore nouæ testamenti, quam fuerit in veteri. Tacetur etiam, Ite, missa est. quod pertinet ad resurrectionem. Meritò autem tacetur vtrūque in aduentu, quia tunc vtrunque expectatur. Pari ēt ratione tacetur. Pax vobis, quod similiter pertinet ad resurrectionē. Tacetur etiam, Te Deum laudamus, quia nondum præsens est, quem expectamus, & ad præsentes tantum hoc cantico vti solemus. ¶ Et no. quòd hæc tria non semper se concomitantur, vt dicetur in proœmio 7. partis, Sed quare Alleluia non tacetur hoc tempore, cum sit canticum lætitiæ, nam in aduentu est ieiunium, nec tunc nuptiæ celebrantur. Præterea, aut est ieiunium mœroris, aut exultationis. Si mœroris, omnia

ma cantica exultationis debent taceri. Si exultationis, omnia debēt dici; ergo & Gloria in excelsis Deo. Solutio. Hoc ieiunium est partim exultationis, & partim mœroris. Exultationis est, ratione primi aduentus, scilicet in carnem, de quo mentio fit in hoc tempore. Mœroris est, propter secūdum aduentum, scilicet ad iudiciū, de quo fit etiam ibi mentio, & ideo in eo quædam cantica lætitiæ dicuntur propter aduentū misericordiæ & exultationis, & quædā subticentur, & ieiunatur, propter aduentum seueræ iustitiæ, & mœroris. Alleluia ergo non subticetur, quoniam tempore aduentus aliquid est lætitiæ, propter spem quam habuerunt de Christi incarnatione, & propter nostram certitudinem, quam habemus per primam aduentum de futura glorificatione, sed in Septuagesima non sic, quia totum tempus illud in mœroris est, & ideo tunc non dicuntur cantica angelorū, sed hominum, vt ibi dicetur. ¶ In festis verò nouem lectionū, quæ occurrūt in aduētu, debet celebrari missa de festo solennis, in tertia, cum Gloria in excelsis &c. Ite, missa est, & deponuntur cappæ nigræ, seu violaceæ, & assumuntur solennes à ministris & sacerdote, prout festum requirit. In hora verò nona de ieiunio missa dicitur, & tunc dalmaticæ & subtilia, siue tunicellæ dimittuntur; & competentes tempori & ieiunio resumuntur, sicut in tertia parte subtit. de dalmatica dictum est. In hoc quoque tempore officium beatæ Mariæ Virginis non dicitur in ecclesia, quia totum officium huius temporis ad laudem eius pertinet. ¶† Et nota, quòd Vrbanus Papa Secun
7 dus, q fuit creatus M.78. & sedit annis. 12. mensibus quatuor, in concilio apud Claromon celebrato, statuit, vt officium beatæ Mariæ virginis quotidie diceretur; & in die sabbati solenniter fieret, in quo officio matutino dicuntur illæ lectiones. O Beata Maria, quis digne, sumptæ ex isto sermone August. Loquimur dilectissimi &cæt. hoc etiam tempore non debet fieri specialiter commemoratio alicuius sancti precedentis Christi aduentum, quia omnes illi in infernum descenderunt, & ideo ecclesia occidentalis pro eis non solennizat, nec etiam sequentium, quia cum hoc tempore ecclesia de aduentu fili Dei solennizet, non est aliorum solennitas admittenda, imò minor cedit maiori, quia aduenientе principe cessat magistratus idcirco cum ipse sit præmium & corona sanctorum omnium, & sit omnia omnibus & sufficientia singulorum, superfluum foret reccurrere ad aliorum suffragia mendicata C. de pala. sacra. largi. l. scrineis in prin. lib. 12. Generalis, tamen commemoratio omnium sanctorum bene fit. quoniam licèt sancti ex aduentu filij Dei speciale gaudium & præmium assecuti fuerint, maius tamen ad generale gaudium eorum extitit, quia creaturam rationalem ex vnione ad diuinam naturam viderunt ineffabiliter sublimatā, quia ergo bonum commune præponderat particulari, & per consequēs generale gaudium eorum gaudio speciali, quia illud, quod præmissum est, fuit omnibus sanctis vtriusque testamenti ad gaudium, idcirco conueniens est, vt tempore ipsius aduentus eorum gaudium communiter & generaliter recolatur, & in generali omnium sanctorum commemoratione singulis diebus dicitur antiphona illa. Ecce Dominus veniet, & omnes Sancti eius cum eo, & erit lux magna in die illa, alleluia, quæ pertinet ad quartum aduentum, in quo apparebit gloria sanctorum. Dicitur ēt cum ipsa antiphona oratio illa Conscientias nostras quæsumus Domine visitando purifica &c. in qua similiter cōcordando cum antipho na, fit generaliter commemorat. de omnibus Sanctis, dum dicitur ibi, vt veniens cū omnibus sanctis, & tunc pertinet ad quartum aduentum, s. in maiestate. In multis tamen locis subtrahuntur verba illa, cū omnibus sanctis, & tunc pertinet ad secundum aduentum, s. in mente. Non fit etiam commemoratio de cruce, sicut fit in alijs temporibus, ne prius videat Dominus passus, quam natus: & iterum, ne fiat contra illud præceptum. Exod. 23 & 24. non coques hœdum in lacte matris suæ, idest, Christum non crucifiges, dum adhuc tener & lactans est. Contra hoc præceptum fecerunt tunc Iudæi, qui Christum eadem die, idest, eadem sexta feria, in qua vt quidam dicunt, conceptus est, crucifixerunt. ¶† Notandum autem est, quod tem- 8
pore aduentus omnes antiphonæ dominicales in matutinis laudibus terminantur per

per alleluia, ad significandum gaudium de certitudine aduentus Saluatoris, habitū vt in matutino officio sit quasi præ dictio, & in matutinis laudibus noterur exultatio. Itē ī prima, secda, & tertia hebdomada repetītur respōsoria dominicalia, sed in 4. sunt specialia, qui p hebdomadā cāntantur. & sunt quindecim, quia ille expectatur venturus, qui instituerat vetus testamentum, & erat instituturus nouum. Quindenarius. n. numerus consistit ex septenario, & octonario: at septenarius ad vetus octonarius verò ad nouum refertur testamētū. In singulis quo que septimanis cantus renouatur, propter
Psal. 38. 9 gaudiū proficiētiū, q proficiūt de virtute in virtutem, vt videāt Deum deorum in Sion. ¶†† Illud ēt notandum est, q. prima dominica aduentus nūnquam esse pōt ad te quinto Calendas Decembris, nec ēt post tertio Nonas Decēbris, sed quæcūq, illarū septem literatū, quæ inter dictas Calendas & Nonas includuntur, representauerit dominicam, ibi est prima dominica aduentus, sed & in dominica proximiori festo beati Andreę, uel Calē dis Decēbris siue ante, siue retro, est semper initium aduentus. & si ipsum festum
10 cadit in dominica, ibi ēt est initium aduentus. ‡ Aduentus cōtinere dēt 21. diem idest tres septimanas integras ad minus, pter uigiliam Natalis Dñi. Verumtamen cum aduētus incipiat à die dominica, si forte cōtingat similiter Natale in die dominica uenire, oportet tps aduentus per quatuor hebdomadas protelari, alioqn uigilia Natalis & sabbatum quatuor temporum concurrerent in eadem die, quod esse nō pōt. 71. di. de leui. quia utrunque illorum proprium habet officium, & ad diuersa tempora pertinent. Nā sabbatum est de aduentu, sed uigilia ad tempus gaudij pertinet, cum nōn sit de aduentu sed de natali, & sic aduentus nō hēret uigintī unum diem, excepta uigilia natalis sicut dictum est. Quod uigilia pineat ad tps gaudij, patet ex ipsa ordinatiōnē Gregorij, qui ultimas aduentus antiphonas posuit de euangelio s. Cōpleti sunt dies, & ecce complēta sunt oīa. Quando ergo natale est ī dominica, quatuor temporale ebrā tur in penultima hebdomadā. Si ātnatale uenerit in secunda feria, uel deinceps usque in dñicam, tunc post uigiliā unum diem habebit, in quo fiat uigilia, & qñ festum uenerit ī secunda feria, fiet officium de uigilia in die dñica. q. proprium non hēt officium, & tunc pp dñicā cantabitur alleluia, sed ieiunabitur in sabbato præcedenti, tam pro uigilia natalis, q. pro ieiunio quatuor temporum. De hoc etiam dicetur sub titulo de capite ieiuniorum. ¶† Nō est etiam ignorādum 11
quod licet in principio, siue in prima dñica aduentus cāntetur introitus. Ad te leuaui animam meam Deus, si quis tamen diligenter attendat in Dominica præcedenti illa præparatio aduentus Dñi quo ad quędam inchoatur quod ostendit epistola, quæ tunc secundum quosdam legitur Hier. 23
Ecce dies uenient, dicit Dñs. Et suscitabo Dauid germen iustum &c. finis euangelij eiusdē die, s. Aluit Iesus trans mare Tyberiadis, quod est Ioannis xi. c. Hoc idē insinuat, ubi dicitur Hic est uere p pheta, qui uenturus est in mundum, ut redimeret populū &c. Satis. n. cōueniēs est, q. in præcedenti dominica tuchoat, quia nō respiraret desperatus, nisi certa promissio ueię liberationis præcederet, qui audita respirans clama. Ad te leuaui animam meam Deus meus &c. In quinta igit hebdomada ante natiuitatem Dñi inchoatur pparatio aduentus quo ad quædam. Vnde & ī antiqs gradualib⁹ & lectionarijs titul⁹ est talis. Quinta dominica ante natiuitatē Domini, nā ab illa dominica usque ad natiuitatē Domini sunt quinq; officia dominicalia, quīqs epistolę, & quque euangelia. In quarta uero dominica ante natiuitatem Domini inchoatur præparatio aduētus quo ad officium matutinale, & quo ad multiplicē officiorū uarietatē & innouationē q. ergo quatuor sūt officia dominicalia, ab illa dominica usquo ad natiuitatem, & ideo in antiphonarijs nouis intitulātur quarta dominica.
†Quadruplex autē ratio huius duplicis ī 12
titulationis librorum, & inchoationis aduētus reddi cōsueuit. ¶ Primaq; plectionarium recolimus aduētum Domini in mundū, significatū esse per quinq, mundi ætates. Per antiphonarū uero recolimus aduentum Domini, nūtiatum esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

per quatuor ordines librum, ſ. per legē, per prophetas, per pſalmos & per initiū euangelij narrantis Domini conceptionem. Initium euāgeli vocamus, q̄ quid eſt in libro Lucæ, qui hiſtoriam ante natiuitatem Domini plenius cæteris proſecutus eſt, ſicut de angelo à Zacharia miſſo annuntiante natiuitatem præcurſoris & ſicut de prophetia illa, Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redēptionē plebis ſuæ. Et de Gabriel archangelo ad Virginē miſſo, & ſimilibus.

13 ¶ Sed eſt q̄ actor lectionarij nos hortat, vt purgemus hoſpitium noſtri corporis, quod per quinque ſenſus ſordidatum eſt, ad ſuſcipiendum Deum, quia in ſordib. habitare deſpicit Rex venturus. Actor verò antiphonarij nos docet purgare corpus nr̄m, conſtans ex quatuor elementis, faciēres dignam mentionē deo regi venturo. Iuxta illud. Ego & pater ad eum veniemus, & manſionem apud eū faciemus. ¶ † Tertia eſt, quia in quarta dominica aduentus, quæ ad ſpirituales, & non in quinta dominica, quæ ad ſeculares pertinet, vt dicetur in ti. ſequēti innouantur cantus. Spiritualium enim eſt cantuſq̄ noſti cantare, & non ſeculariū, qui cum adhuc quaſi veteres ſint, & mala eorum adhuc recentia potius lugere, q̄ gaudere debent. Renouatus quidem cātus gaudium electorum ſignificant,

14 qui ꝓficiunt de virtute in virtutē, in qua videbitur Deus deorū in Sion. ¶ † Quarta eſt, quia in eccleſia duo ſunt ordines hominum expectātium Domini aduentum. & ſtudentium, ad dignē ſuſcipiendum Deum venturum. Vnus ordo in ſeculari cōuerſatione ſtudet, alter in ſpirituali. Seculares qui rebus trāſitorijs ſtudēt

Ioann 6. quæ quinq; corporis ſenſibus adminiſtrātur, per quinq; hebdomadas intelliguntur iuxta illud euāg. Erant viri quaſi v. millia. Si quidem quinque millia viri Deum ſecuti deſignant eos, qui in ſeculari habitu poſiti exteriorib. quæ poſſident, bēne vti nouerant ipſi, nā que ſacurantur quinque panibus, quia legalia inſtituta eis proponenda ſunt, qui per quinarium numerū propter quinque libros Moſi intelliguntur. Per quatuor verò ſeptimanas ſpirituales intelligūtur, qui reb. trāſitorij s abiectis nudi nudū ſequūtur Chriſtū, qui per quatuor euāgelia ad potiorem perfectionem excitātur. Quod etiā ad iſtos quaternarius numerus pertineat, apparet in alio euangelio, in quo quatuor milia hominum, qui ſunt euāgelica perfectione ſublimes leguuntur refecti ſeptem panibus, ideſt, ſeptiformi gratia eruditi & repleti. Hāc diſtinct onem figurauit Dominus Moſi quando in ingreſſu tabernaculi iuſſit poni ſeptem columnas, & ante oraculum vnam, ante ſancta ſanctorum quatuor. prout legitur Exod. 26. & 32 cap. Siquidem quinque columnę exterius poſitæ ſunt ſeculares, qui in exterioribus maximè verſantur, quatuor columnæ ante ſācta ſanctorum ſunt ſpirituales, qui quaſi interius poſiti Domino deuotius obſequuntur. Vna columna ante tabernaculum vnitatem fidei, quam tam iſti, quā illi colunt, deſignant, & propter hanc cauſam clerici ſeculares in veſpertinis officijs quinque pſalmos cantant. Monachi verò, & religioſi qui altiorem elegerunt viam, non niſi quatuor, in quo ſe perfectiones oſtendunt, Quod autem quadratum eſt, ex quacunque parte vertatur, manet idem & firmum. Similiter & perfectus quocunque loco & tempore, idem immobilis manet.

S V M M A.

1 *Dominicę primæ Aduentus officium.*
2 *Reſponſorium Dominicę primę Aduentus & eius expoſitio.*
3 *Hominis magna ignorantia.*
4 *Reſponſorium primum Aduentus habet tres verſus & cur & nn. 5. 6. 7.*
8 *Reſponſorium ſecundum Aduentus. Tertium nn. 10. Quartum 11. Quintum, Sextum, Septimum nume. 12. Octauum & Nonum nu. 14.*
9 *Viſio eſt triplex.*
15 *Miſſę in Aduētu introitus, prima Dominica.*
16 *Dei facies intelligitur diuina cognitio.*
17 *Euangelium de Aduentu in Hieruſalem, cur hodie legatur.*

De

De prima Dominica aduentus Domini. Cap. 3.

1 PRIMA Dominica † de aduentum, quæ eſt quarta ante natali Domini, & in quā ſedm quoſdam inchoatur officium aduentus, pertinet ad ſpirituales. Et ideo in ea innouantur cantus, præcedens uero, quæ quinta eſt, ad ſeculares, ſicut in præcedenti ti. dictum eſt. Ad ſpirituales pertinent duo uerſiculi, quorum vnus frequentat' in veſpertino officio, ſcilicet Rorate cœli deſuper. Alter in matutino, ſ. Vox clamantis in deſerto. In primo oſtenditur, quid facere debeant, in ſecundo exequuntur. Ipſi ſunt cœli rorantes & nubes pluentes, ros eſt ſubtilior, & pluuia groſſior. Tunc ſunt rorantes, quādo de incarnatione Saluatoris ſubtilia dicunt vt illud, Verbum caro factum eſt, & ſimilia, tunc ſunt pluentes, quando groſſiora, i. intellectus faciliora dicunt, ſicut eſt, q. Maria deſpōſata eſt Ioſeph, & quod puer natus eſt in Bethleem, & reclinatus in præſepio, & huiuſmodi. Iſti faciūt, quod aperiatur terra & germinet Saluatore. Ad literam terra eſt virgo Maria, quæ aperta quantum ad fidem cordis ſine damno virginitatis concepit, & peperit Saluatorem. Sed moraliter, terra eſt cor humanum, quod uiri ſpirituales ſua prædicatione aperiunt, vt germinet Saluatorem, id eſt, Chriſtus in eo reformetur, iuxta illud Apoſtoli. Filioli mei, quos iterum parturio, donec Chriſtus reformetur in vobis. Iſti ſunt vox clamantis in deſerto, deſt, in mundo, parate uiā Domini, rectas facite ſemitas eius. Viæ ſunt opera, ſemitæ ſunt cogitationes, quas debemus parare in aduentu Saluatoris. Hanc præparationem notat oratio, quæ poſt communionem hac die in Miſſa ſequitur. Suſcipiamus Domine miſeri cordiam tuā in medio &c. & ex eo, quod in fine illius orationis dicitur. Congruis honoribus præcedamus. Viam ergo parare, eſt pœnitentiam agere, & prædicare. Semitas rectas facere, eſt poſt mandata conſilia obſeruare. Sanè huius dominicę totum matutinale officium pertinet ad primum aduentum, vt præmiſſum eſt. Legitur enim in Eſa. qui de aduentu loq, tur apertius, quàm aliquis alius, ꝓpheta vnde in 2. cap. ipſius habetur. Ecce mons &c. in primo uero habet' de nequitia Iudæorum. Primum reſponſorium † eſt, A- 2
ſpiciens à longe. quod eſt de primo aduētu, & non ſumit' de aliquo libro Theologiæ, nec compilatum eſt à Gregorio ordinatore matutini offi. i, ſed à quodā eius monachо, quod inde apparet, quia illud extra hebdomadā non repetitur ſed omnia alia reſponſoria ſic, quæ ab ipſo Gregor. edita ſunt. Erſi obijciatur, quod illo dempto, non remanent niſi octo reſponſoria iſti dominicæ. Reſpondetur, quod nouē ſunt, computato illo, Ecce dies ueniunt, quod ſecundum ordinem Gregorianum eſt, & cantatur in veſperis ſabbati precedentis. Cantatur autem hoc reſponſorium in perſona Ioannis Baptiſtæ uel ſponſæ, dicentis, Aſpiciens à longe, à terra uideli cet ad cælum, uideo Dei potētiam in nouē tem, & licèt propriè patri potētia aſſigne tur, hic tamen per potentiam accipe filiū Dei, cui data eſt poteſtas in cælo & in terra, qui eſt potens Dominus in prælio, Pſ. 44.
cui propheta, Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Hic uenit dum ſe inuiſibilem monſtrauit, & nebulā totam terram tegentem. Hæc nebula eſt Dei miſericordia, quę præſtat refrigerium contra æſtum uitiorum. Hanc Moſes intrauit, cum ad ſuſcipiendum legem aſcendit. Hanc Petrus intellexit, cum in nube lucida uidens Dominum, Moſen, & Mat. 17.
Heliam dixit. Faciamus hic tria tabernacula. Hæc populum in deſertum deduxit & abigne protexit. Hęc eſt uirtus altiſſimi, quæ umbrabit, q̄ totam terrā tegit, quia miſeri ordia Domini plena eſt terra. Hæc etiam nebula eſt humanitas filij Dei, quæ totum mundum ſaluat. Medicina enim omniū infestinatione nebulæ. Nebula etiam poteſt dici infidelitas ſeu ignorantia. ¶ ignorabat enim † homo Deum ſeipſum natale ſolum; & concupiſcentiam eſſe peccatum. Hæc nebula totam terram regebat, quia omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. Ite obuiam ei, & dicite Nuntiatum eſt, & qui regnat, es in populo

Universidad de Deusto Biblioteca

Israel. Similia dixit Ioannes discipulis Pa-
Ioan. 1. rate viã Domini, & p discipulos ad Chri-
stum, Tu es qui venturus est, an alium ex-
pectamus? obuiam sponso, scilicet per ua
charitatis, & dicite, Nũtia nobis, quasi di-
2 cat, Recta nobis per tuam præsentiam si
tus Messia, in lege promissis, & si regna-
4 turus es in populo Israel. ¶ Porro † insó-
lito modo primum responsorium habet
in quibusdã Ecclesiis tres uersus, sicut &
responsorium primum natalis Domini.
¶ Primò, ad significandum, q̃ ite aduen-
tus Domini saluat homines trium tẽpo-
rum, scilicet, qui fuerunt ante legẽ, & sub
lege, & sub tempore gratiæ, & pp hoc ẽt
fit triplex repetitio, prima à remotiori
quò ad finem, & postea à minus remoto,
& postea à propinquiori, ad ostendendũ
quod patres primi temporis remotiores
fuerunt ab aduentu Christi, q̃ patres secũ
di, & tertij, & patres secundi tẽporis, ma-
gis remoti quàm patres tertij, deinde re
incipitur, responsorium ad denotandum
desiderium, & ad significandum, q̃ de
bemus attribuere finẽ & principium bo-
Apoc. 11. ni operis ei, qui est, α & ω. 35. discab exor
dio. Vltimò, dictis uersibus subiungitur
Gloria patri, q̃a omne desiderium & ser-
uitium ad Deum trinum est referẽdum,
& ibi non fit reiteratio partis, sed totius
responsorij, quia post uitam præsentem
omnia opera consumentur, & tunc erit
dominus omnia in omnibus & consuma
tio, & sufficientia omnium. ¶ Secundo,
5 ideo † præmissum responsorium tres ha-
bet uersus, & unum Gloria ad designan-
dum quatuor aduentus, de quibus in ca.
præcedenti præmissum est, & ad designã
dum quatuor tempora, scilicet tẽpus an-
te legem, tempus legis, prophetiæ, & gra-
tiæ. Alloquens enim ecclesia omnes ho-
mines, qui fuerunt ante legem, quorum
pauci secuti sunt unum Deum, dicit pri-
mò uersum. Quinque terrigenę &c. ideſt
O uos omnes mali, boni, diuites & pau-
peres, ite obuiam ei & dicite. Indica no-
bis, si tu es ipse, qui regnaturus es in po-
pulo Israel, in secundo uersu in persona
hominum, qui fuerunt sub lege, in qua
aliquid fuit imperfectionis, q̃ data fuit
infirmis, alloquitur ipsum legislatorem.
Qui regis Israel intende, quasi diceret, q̃
populum Israel in lege tua regis, & sicut
pastor ouem deducis, indica nobis, si tu
es ipse; qui regnaturus es in populo Is-
rael. In tertio iam ex dictis prophetarum 1
certificari de aduentu Saluatoris ex desi-
derio clamant, Excita potentiam tuam,
& ueni, qui regnaturus es in populo Is-
rael. In alijs, uerò Ecclesijs est tertius uer
sus, Tollite portas. In quarto gratias 6
agens Saluatori de aduentu suo, qui dig-
natus est uenire, imo tou Trinitati di-
cit, Gloria patri. ¶† Tertiò, respõsorium
ideo tres habet uersus, quoniã lex, & Psal
modia, & prophetia hũc Saluatoris aduẽ
tum p̃nunciauerunt. ¶ Quartò, tres † uer- 7
sus patres trium puerorum significant.
Fratres quidem ante legem hunc aduen
tum p̃uiderunt. Patres sub lege desidera-
uerunt. Patres gratiæ prædicauerunt.
Dicit ergo Ioannes Baptista, uel ecclesia.
Vos patres ante legem quinque terrige-
nę & fi.h.s. in v.d. & pauper, ite obuiam
ei. Terrigenas uocat malos, q̃ terrena se-
quuntur. filios hominum dicit, bonos di
uites, subdit, quos terrigenas appellaue-
rat, pp pauperes quos filios hominum.
Vos ergo quicq; ideſt quilibet terrigenæ
malitia diuites, & filij hoĩum spũ paupe-
res, q̃ estis simul in vnũ, in vno olim agni
& hædi, ite obuiam ei, vt uos mali per in
gressum recipiatis uos boni per progres-
sum proficiatis. Vos etiã patres sub lege
dicite. Qui regis Israel, intende, qui dedu
cis uelut ouem Ioseph. Nuntia nobis &c.
qui regis Israel, ideſt Iudaicum populũ p
doctrinam legis Domini uidentem. Qui
deducis, ideſt, de uirtute ducis, uelut ouẽ,
ideſt innocẽtẽ. Ioseph. ideſt populum Gẽ
tilẽ, augmentatum per frumentum mor
tificatum, intende super nos, i. lumen pie
tatis infunde, & Nuntia nobis &c. Vos
quoq; patres sub gratia dicite. Tollite
portas principes uestras, & eleuamini por
tę æternales, & introibit rex glorię. Qui
regnaturus &c. ò principes, & potestates
aeris huius. Et ò geniumina uiperarũ, tol-
lite, ideſt auferte portã mortis, i. uitia, q̃
quæ diabolus intrat ad corda. Et o por-
tę æternales, ideſt, uirtutes ad ęternitatẽ
ducẽtes, eleuamini contra uitia, & p uos
introibit & habitabit in uobis rex glo-
riæ, qui regnaturus est in populo Israel.

Et

Et no. q̃ ad tertium uersum non respon
detur, Nuntia nobis, quia patres noui te
stamenti certificati sunt de aduentu Cri
partes gratię certi sunt de introitu regis
gloriæ. Verum quia nunquam sufficit,
nec sufficiet fides incarnationis sine fi-
de Trinitatis, iõ succinitur, Gloria Patri
& Filio & Spiritui sancto, & quia qui ve
nit in humanitate, vẽturus est etiam in
maiestate, ideo responsorium denuo re-
petitur. In repetitione uero nebulam, ac
cipias ad literam iuxta illud Veniet in
nubib. cęli. & sicut nubes susceptt eum,
& alibi. Nubes & caligo in circuitu eius
8 ¶ Sedm † respõsorium est, Aspiciebam
in uisu noctis, sumptũ per Gregoriũ de
Dan. c. 7. Christum uenturum prophe-
tantẽ, qui his uerbis mysterium incarna
tionis uerbi quod in principio erat apud
Deum, apperuit dicens, Aspiciebam in
uisu, aut uisione noctis. Triplex quidem
9 est uisio †. i. noctis ante gratiam, dici sub
gratia. & lucis in gloria. In Nocturna vi
derunt patriarcæ & prophetæ, qui sub
nube fuerunt, & hoc Daniel aspiciebat
in uisu noctis. In diurna uidetũ Aposto
li, quib. Christi humanitas apparuit. In
lucida uidebunt filij Dei facie ad faciẽ.
Hanc distinctionem ueritas in euange-
lio innuit, dicens: Abraham exultauit
vt uideret diẽ meum, uidit & gauisus est.
Iterum, multi reges, & prophetæ voluerũt
uidere, q̃ uos uidetis, & nõ uiderunt.
Sequitur, Et ecce in nubibus cœli filius
hominis ueniebat, Nubes cęli caro ver
bi. d. Esa. Ascendit dominus super nubẽ
leuem. Et datum est ei regnum & honor
scilicet nomen, quod est abæterno datũ
sed in tempore manifestatum, & omnis
populus, tribus, & linguæ seruient ei nã
vt Esaias ait curuabuntur ei omnia ge-
nua, & iurabit omnis lingua in domino
10 ¶ Tertium responsorium, † Missus
11 est angelus Gabriel, quibus uerbis Lucas
texuit ordinem annũtiationis. †¶ Quar
tum est Aue Maria, gratia plena, quibus
idem Lucas modum conceptionis annexuit, dicens, Spiritus sanctus superueniet
in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi:
Superueniet in te in quam in protegen
do te, & ab omni sorde purgãdo & exin
de uirtus altissimi, scilicet uerbum Dei
obumbrabit tibi, ex te carnem sumẽ-
do, quod enim ex te nascetur sanctum,
vocabitur filius Dei. Christus enim qui
non est cõceptus ex uiri semine, meri-
to nascitur, & filius Dei appellatur. Se-
quitur uersus, Quomodo in me fiet illud,
interrogatiuè, & sic quomodo sunt uerę
dictio. uel admiratiuè. & est vna dictio.
Quintum responsorium est, † Saluato- 12
rem. In quo incarnatio per Apostolum
confirmatur. ¶ Sextum est, Ecce virgo
concipiet. ¶ Septimum Ecce dies veni-
unt, in quibus hoc idem per prophetas
roboratur. ¶ Octauum, Obsecro Domi
ne, in quo idem propter legem compro 13
batur. ¶ Nonum est Audite uerbum, in
quo idem per prophetas comprobatur.
¶† Laudes matutinę utrunque sonant 14
aduẽtũ. Non enim agitur aliquando de
vno aduentu, quia & de alio misceatur,
sed pauca de secundo habentur, & hoc
pp representationem gaudij ne spes lu-
xuriet in præsumptionem. Siquidẽ pri-
ma antiphona quæ de fine Ioelis sumit,
est aperiẽ de primo aduentu. Vnde ibi di
citur in illa die, s. quando Messias venit
Montes, ideſt Apostoli seu magni prædi
catores, stillabunt dulcedinem. s. verbi
Dei, & colles sicut nitinores p̃dicatores,
fluent lac, scilicet simplicis doctrinæ mi
noribus, & maioribus. Secuuda. s. Iucunda
re, partim est de Esaiæ partim de Zacha
ria. Tunc enim iucundata est secundum
Zachariã Sion, ideſt, ecclesia de Iudæis,
& exultauit Hierusalem. id est. Ecclesia
de Gentib. Tertia, s. Ecce Dominus ve-
niet, est de secundo aduentu, scilicet in
maiestate. Quarta est, Omnes sitientes.
Tunc enim omnes, ideſt de omni gene
re sitientes, scilicet salutis & scientiæ
doctrinam. uenerunt; secundum Esaiã
ad aquas baptismatis & doctrinæ. Quin
ta est, Ecce veniet propheta magnus, &
ipse renouabit Hierusalem, scilicet dan
do legem, & noua condendo præcepta.
Hoc tempore dicitur per horas capitu-
lum illud, Egreditur virga. Esa. 11. capitulo & illud. In diebus illis. Hierem. xi-
gesimotertio capitu. & illud, Erit in no-
uissimis. Esa. secundo capitu. & illud.
Ecce virgo. Esa. 7. capitulo & illud.
Venite ascendamus. Esa. i. secundo capi.

15 ¶ A I missam † verò introitus est, Ad te leuaui &c. quia per aduētū Domini in carnem spes maximè eleuatur. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filiū suum vnigenitū daret, & iterum, Proprio filio nō pepercit &c. Et nota, q̄ si quidam excitentur, alij tamen somno torpent. Ideo cantor incipiens, Ad te leuaui animam
Ioan. 13. Rom. 8. meam, exaltādo vocem ab inferioribus ad superius procedit, quod proprium est excitantis, quod etiam notatur in epistola vbi dr̄. Hora est nos iam de somno surgere. ¶ Sequitur versiculus, Vias tuas Domine demonstra mihi, quia Christus venies nobis vias suas indicauit. vnde Esa. 2. Esa. Erit mons domus Domini &c. Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domū Dei Iacob, & docebit nos vias suas. q̄ aūt sint viæ ille, ostendit epistola, Ro. 13. quæ est ad Rom. decimotertio cap. Sciētes, quia hora est iam nos de somno surgere. In eo enim quod ibi dicitur. Nox p̄cessit, hes autem appropinquauit, assignatur effectus, quia factus est dies, q̄n natus est sol, & ideo sequitē sic, vt in die honestè ambulemus, scilicet in omnib. operib. bonis, & induamus nos in similitudine Christi, vt sic filij Dei simus, quia propter hoc filius Dei factus est homo, vt homo fieret filius Dei. Orationes primū aduētū respiciūt & possunt etiā adaptari cōgrue ad secundum. Postea sequitur ipes, quæ facta est in ortu solis vniuersi, qui te expectant &c. Sequitur alle
Iuia. Oū le &c. quia tunc ostendit dominos faciem suam quam qui videt, saluatur. Vnde, cum dixisset Dominus cæco. Quid vis vt faciā tibi? Respondit, Rabboni, vt videam quā facie nō potetant homines ante videre, quia erāt in regione vmbræ mortis, sed lux orta est eis, quod possūt videre. Qđ aūt dr̄. Oū de nobis do
16 mine faciē tuā, est sensus, Da nobis cognitionē tuā. Facies † enim Dei in scripturis sanctis nō caro, sed diuina cognitio intelligit, quia p faciē cōspectus quis cognoscitur. ¶ Sequitur in quibusdā ecclesijs euangelium Matth. 21. capit. cum appropinquasset &c. quod ad passionem pertinet, quò ad literam, Ad diem verò hanc quò ad allegoriam, & spiritualem intelligentiam. Venit enim tunc dominus Hierusalem per Bethphage, quæ in 17
terpretat̄ dominus buce, i. est ad ecclesiā, quæ patua erat, in qua Christus apparuit p confessionē, & per montē Oliueti, p q̄ designat̄ eminentia misericordiæ, p q̄ venit filius Dei in mundū, & misit discipulos suos dicens: Ite in castellum, idest in mundum & inuenietis asinam & pullum, idest Iudaicum populū qui duræ ceruicis est, & Gentilem sine iugo legis. Item, per huiusmodi animalia ostendit vias suas. humilia enim sunt. Vnde in Matth. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Legitur ēt ideo, quia ibi habetur, Benedictus qui venit in nomine domini, qđ ptinet ad primū aduentum, & ꝓmet alia verba, legitur in alijs ecclesijs illud Cum appropinquaret Iesus, quod dicitur in dominica palmarum. In alijs verò ecclesijs legit̄ euangeliū. Principiū Euangelij Iesu Christi &c. quod est Marc. 1. cap. propter illa verba: Ecce ego mittam angelum meum ante faciem tuam. Et no. q̄ in textu euangelij non cōtinet̄ principium, sed initium. Sed ecclesia ponit principium pro eo quod legens euangelium statim prēmisit in titulo. Initium, sancti euangelij ne idem repeti videatur. In nonnullis ecclesijs etiam legitur, Erunt signa. Sequitur offertorium de spe. Ad te leuaui animam meam. & post communio de codē & propter idem legunt euangelium illud, Erunt signa, quod est, Luc. 21. cap. q̄ pertinet ad secundum aduentum, vbi dicitur, Prope est regnum Dei. Cui adaptatur epistola, vbi dicitur, proprior est nostra salus te, q̄a prope est regnum tuū Domine, ideo Ad te leuaui, dicit in introitu cantor, idest vetus homo, vel Ioannes Baptista, vt quidam dicunt, dicit, Ad te leuaui animā, Deus meus & ideo vias tuas domine demōstra mihi & hoc in responsorio: ostēde nobis domine misericordiam tuam, & hoc in alleluia & quasi de misericordia certificatus cōcludit in: post communione, Dominus dabit benignitatem, i. est affectū bonum, & terra nostra, s. caro, dabit fructum suū idest, bona opera.

SVM-

SVMMA.

1 *Aduentus dominica secunda, & quo officia constet nu. 2. 3.*
4 *Missę aduentus secunda dominica introitus atque eius interpretatio.*
5 *Euangelium dominicæ ſcdæ aduētus.*

De secunda dominica Aduētus Domini.

IN hac secunda dominica aduentus, ut præmissum
1 est, agitur † de secundo aduentu, uerùm quia gaudere melius est quā flere, & dilectio melior, quā timor, ideo in eo quædam dicuntur pertinentia ad secundum aduentum, & quędam ad vtrunque. Ecce enim in matu
2 tinis primum responsorium est. † Hierusalem, cito veniet salus tua, tunc omnes plorabunt, modo est tempus gaudii. aliud est de primo & secundo aduentu. Prætereà ibi sunt duo uersus secundum quosdā ecclesias, ad idem exprimēdum, sicut & in alleluia, ut iam dicetur. Primus est, Hierusalem, si me audieris &c. utitur Dominus uerbis Mosi, vt intelligatur, quòd ipse est, qui Mosi loquebatur. Aliquando etiā vtitur verbis Salomonis, ut sciamus, quod ipse est sapientia, de qua locutus est Salomon. Istud responsorium sumptum est de Michæa, & etiam illud, quod sequitur, scilicet Bethleem. quædam tamen ecclesiæ illud dicunt dominica sequenti, & est de primo aduētu, & loquitur de generatione temporali Christi & æterna, de temporali autem dicit Bethleem ciuitas Dei summi, quia in Bethleem natus est. De ęterna, cum dicit. Et egressus eius, sicut à principio dierum, de alijs responsorijs patet. ¶ In laudibus prima antipho-
3 na est de † secundo aduentu. Ecce in nubibus cœli &c. In Missa verò introitus patet ad utrunque hoc modo. Populus Siō, Ecce Dominus veniet ad saluandas gentes Esa. 30. cap. In utroque enim aduenti saluat. Sequitur: Et auditam faciet Dominus uocem laudis suæ. Ipse enim est turtur, cui⁹ uox audita est ī terra nostra, q̄a attulit nouum tempus. Vox eius in secundo aduētu erit. Venite benedictis patris mei &c. uersus autem pertinet ad scdm aduentum: Qui regis Israel, intende, qui deducis uelut ouem Ioseph, idest, de hoc mundo ducis Ioseph, idest augmentum, idest, in bono, sicut ouem, idest, simplicem, & quia in matutinis primum respōsorium est Hierusalem, & in missa † introitus est, Populus Sion, ideo in hac dominica fit statio in ecclesia q̄ dicitur Hierusalem. Sequitur oratio: Excita Domine corda nostra ad præparandas unigeniti tui uias &c. quę est de primo aduentu tantum, Epistola uero de secundo. Quæcunque scripta sunt, &c. ad Rom. 15. capitu. vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus, & sic inuitamur ad spem, vt quæ patimur, leuia fiant, responsorium pertinet ad utrunq;. Ad primum, dum dicit. Ex Sion species decoris eius. Ad secundum, dum dicit. Deus noster manifeste veniet. uersus uerò ad primum tantum dicit. Cōgregate, scilicet ò uos angeli, illos sanctos eius, id est, prædicatores bonos, qui ordinant testamentum eius, scilicet nouum, super sacrificia, idest, vetus testamentum. Prius .n. est, quod animale est, sicut dicit Aposto. Deinde quod spirituale. uel quod dicit, Congregate hoc in primitiua ecclesia, maximè necessarium fuit, scilicet ò uos boni prędicatores, ut Paulus & alij. Deinde sequitur alleluia, quod insolito modo habet duos uersus secundum quasdam Ecclesias, & hoc fit, quia ibi de duplici aduentu agitur. Primus est de primo cum dicitur: Lætatus sum &c. Ante primum enim aduentum Christi desperabant homines de salute, Tunc uero lætati sunt, quando audierunt, quod filius Dei homo factus erat. Secundus uersus est de secundo. Stantes erant pedes nostri, idest affectus nostri, in atriis &c. Iam enim in spe & desiderio ibi sumus: Euangelium est Luc. 21. cap. scilicet. Erunt signa in sole & luna &c. & est de secundo aduentu tantum, ubi enim ostenduntur
Cant. signa, quæ fient ante diem iudicii, quoniam totus mundus turbatione sua iudicium Domini ostendent. Ibi etiam sequitur, His autem fieri incipientibus respici

te & lauate capita uestra. Ecce appropin quabit redemptio uestra. Ecce spes. Quæ dam uerò Ecclesiæ legunt euangelium, Cum audisset Ioannes in uinculis, qđ si militer ad secundum pertinet aduentū ex eo quòd Ioannes quærit, Tu es, qui uēturus est, an aliū expectamus cui? Dominus: Ecce ergo ueni ad redimē dū, & rursus ueniam ad saluādum, quod ex signis coniecturare poterstis, quia & cęci uidēt &c. Offertorium est de primo aduentu. Post communio Hierusalē &c. quæ est Baruch. 4. cap. & est de utroque. In tertia uerò & quarta feria, & Sabbato legūtur euāgelia de testimonio Christi, scilicet de Ioanne, & de testimonio Ioannis, de Christo & eius aduentu. De quo etiam loquitur epistola, Patientes estote, quæ tunc dicitur.

S V M M A.

1 *Aduentus Dominica tertia & eius officium.*
2 *Missę, aduentus, tertia dominica introitus.*

De tertia dominica aduentus Domini. Cap. 5.

1 SEQVITVR 3. Dominica, in qua similiter agitur de secundo † aduentu, unde in nocturnis primum responsorū est, Ecce apparebit Dominus super nubem candidam, id est, super carnem quæ erit candida, per gloriā immortalitatis, ut mali timeant in secundo aduentu. Nam in primo aduentu apparuit Dominus super nubem leuem, id est, immunem à peccato. & sumitur hoc responsorium de Apocalipsi, ubi dicitur. Vidi & ecce nubes candida. Versus est de utroque aduentu. In audibus prima antiphona est de secundo aduentu. Veniet Dominus & non tardabit. & illuminabit abscōdita tenebrarum. 2 quæstio prima, multa. Ofa enim manifesta erūt, quia libri cōscientiarum aperti erunt coram eo. ¶ † In missa uero introitus est de secundo aduentu. Gaudete in Domino semper, & iterum dico gaudete, ad Philipp. 3. capitu. Apostolus enim non loquitur de primo aduentu, cum dicit, Dominus prope est, sed de secundo aduētu, vnde inuitat ad gaudium spirituale, per quod firmiter expectamus gaudia secundi aduētus, unde dicit. Gaudete in Domino semper, scilicet expectādo secundum aduētum. & repetitur gaudete, quia gaudiū spirituale facit nos dulciter sustinere omnia aspera mūdi, ut nihil cuellat nos à spe ęternorum, & ideo, quia ita necessarium est gaudium spirituale, ita repetit, uel propter gaudium de utroque aduentu, quod habent sācti. Huius gaudij custos est modestia, & ideo sequitur, modestia uestra &c. Hoc gaudium, q̄ est pax omnibus sāctis, optat ecclesia filijs suis, Iueniū cum dicit, & pax Dei, quæ exuperat omnē sensum, s. hominis; q̄a nullus homo habet totum usum pacis huj⁹ collectę, scilicet Aurem tuā quæ sumus Domine, est de aduētu in mēte. Audita enī collatione de aduētu Dominū sacerdos orat, ut tenebras, quas patimur in eo, q̄ falsō iudicamur, sua uisitatione illustret Epistola; Sic nos existimet homo &c. q̄ est. 1. ad Cor. 4 c. est de sēdo, aliæ ecclesię dicunt epistolā, Gaudete in Domino sēper, quæ est ad Philip. 4. c. responso. 1. Qui sedes sup Cherubin, manifestare coram Ephraim 1. fructificātē ī bonis operibus. Beniamin, i. filium dextre, & amasse. qui oblitus est terrenorum. hoc fiet ī iudicio. Versus etiā. Qui regis Israel, est primo, q̄ dicitur ad secundum alleluia, Excita Domine, etiam est de primo. euāgelio. Cum audisset Ioānes &c. quod est Matt. 11. c. similiter est de primo. Quidā enim de discipulis Ioannis nō credebāt Christum esse Messiā, p̄missum ī lege, unde misit eos ad Christū, ut interrogarēt eum. ¶ Tu es, qui uēturus est, an alium expectamus? ut p̄missa miracula Christū iā uenisse cognoscerēt, quasi diceret, Ipse multo melius scire deberet q̄ ego, & dixit eis Ies⁹ Cęci uidēt &c. quasi diceret, uos estis magistri nō ergo scitis, hoc q̄ dī in Esa. 35. Tunc saliet sicut cervus claudus & aperietur linguę mutorum & loquitur de tempore Messię. q.d. facta probāt. Offertoriū ēt est de primo aduētu. Post cōmunio de sēdo. Dicite pusillanimes cōfortamini, oportet enim, q̄ pusillanimes confortemur ad hoc, ut sustineant tribulationes & sic expectent cum fiducia secundum aduentum.

S V M M A.

1 *Ieiunia quatuor temporū in primitiua ecclesia ter fiebāt in anno. Hodie quater Et cur, ita, nu. 1. 4. 5. 6. 7. 8. 9.*
3 *Anni quatuor temporum alias.*
10 *Ieiunia triplicia, item primitiarum.*
11 *Ieiuniarum dies pridem institutus mutatus est à Leone Papa.*
14 *Ieiuniū tractū ē à ueteri lege et n. 13*

De quarta feria, & ieiunijs quatuor temporum. Cap. 6.

IN hac septimana fiunt ieiunia quatuor temporū. Vnde hic primo de illis. Secundo de alijs ieiunijs. Tertio de huius diei officio prosequamur. In † primitiua quidem ecclesia statutum fuit, quòd ieiunia quatuor temporum fierent ter in anno. Sed Calixtus Papa 76. dist. ieiunium constituit quater in anno fieri. nam & Iudæi quater in anno ieiunabant. scilicet ante Pascha, ante pentecosten, ante Scenophegiam in Septembri, & ante Encænia, de quibus dicetur in proœmio 7 partis. Si enim tantum ter in anno in tres partes diuiso ieiunarerur, fortè aliqui remanerent dies, de q̄bus primitias non rederemus. in istis. n. ieiunijs primitias temporis exoluimus, ut am dicetur. De quibus Zacharias ait: Ieiunium quarti, quinti, sexti & decimi domui Iuda, & Hierusalem dies festos uertet in gaudium. Quater ergo ieiunamus in anno. ¶ † Primò, ut quatuor elementa in nobis uitiata, id est, corpus nostrum ex eis constans, in quatuor anni temporibus castigetur. Homo enim constat ex quatuor elementis quantum ad corpus & ex tribus potentijs quantū ad animam. s. rationali, concupiscibili, & irascibili. vt ergo illa moderētur in nobis, quater ieiunamus in anno per tres dies, ut quaternarius numerus ad cōrpus & ternarius ad animam referatur. Siquidem annus diuiditur in quatuor tēpora q̄ sunt Ver, Aestas, Autūnus, & Hyems q̄ propter sua delectamenta à Dei amore nos auertere solent. Ver † calidum, & humidum, tunc ergo ieiunamus vt elemētum amoris castigetur in nobis, ne cōsētiat falsæ pulchritudini eius. Ieiunamus itaq; contra luxuriam ex humore & calore nascētem. Aestas calida est & sicca tūc ergo ieiunamus, ut elementū caloris in nobis castigetur, ne consentiat incendio carnali, uel tunc ieiunamus contra superbiam, quia tunc fructus terrarum, q̄ floreunt & maturantur, superbiendi materiā prestant autumnus est frigidus, & siccus tunc ergo ieiunamus, ne aliquo languore animi crescamus & defluamus, & sine pinguedine olei in tarbernaculo æterno inueniamur. Vel tunc ieiunamus contra auaritiam: quia tunc messes colligimus, & habemus. Hyēs frigida & humida est unde tunc ieiunamus, ne mēbra nostra fluxu atq; luxu soluantur in cōmestationibus & putationibus, & p hoc amor uel negligatur: uel tūc ieiunamus contra pigritiam, quia torpemus frigore. Ieiunamus ergo † in dictis quatuor temporalib. anni, ut per ieiunia præseruemur à uitijs & quæ deliquibus, in illis purgent. Rursus quoniā qđlibet tēpus tres habet mēses, iō quater ieiunamus ī anno tres dies unū diē ieiunātes pro mense, ut sic satisfaciamus in die q̄ deliquimus in mense, † Secundò, etiam ideo ieiunamus, nā primum ieiumū fit in Martio. s. in prima septimana Quadragesimæ, ut in nobis uitutum germina oriātur, ut in nobis inascentia uitia, quæ nequeunt omnino extingui. Sed m fit in æstate. in septimana Pētecostes: q̄a tūc uenit Spiritus sanctus, & nos debemus esse feruētus in Spiritu sāto. Tertio fit in Septēbri ante festum Michaelis, quādo fructus colligūtur, & nos debemus Deo reddere fructū bonorum operum. Quartum fit in Decēbri, quādo herbæ moriuntur, q̄ & nos mundo mortificare debemus. Tertiò † iō, quia Ver refertur ad puericiam. ętas ad adolescentiā. Autumnus ad maturitatē, siue uirilitatem, hyems ad senectutē. Ieiunamus ergo in uere, vt simus pueri per innocentiā. In æstate, ut efficiamur iuuenes, p con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

constantiam. In aũt, ut maturi per modestiam. In hyeme, ut senes per prudentiã & honestã uitã. Quarto ideo in qua
7 tuor † anni temporibus ieiunamus, ut Deus nobis cõsentiet oĩa, quæ ad humanum usum in illis temporib. de terra nascuntur. Quintò ad † significandũ qua
8 tuor, quæ fuerunt in illis quatuor tẽporibus. scõceptio nomini in Vere, natiuitas in Hyeme. cõceptio Ioannis Baptistæ in Autũno, & eius natiuitas in Aestate. Ser
9 tò secundum Hier. ob† diuersas plagas, quæ in illis temporibus acciderunt. In q bus aũt dieb. & quare hæc ieiunia fiãt, in 8. parte sub titu. de anno solari dicet, hęc ergo ieiunia uocãtur quatuor tẽporum, quia in præmissis quatuor anni tẽporibus fiunt. Vocantur ẽt ieiunia tri-
10 plicia, † pro eo, quia fiunt tribus diebus, quibus homines ieiunant in septimana. Antiqui. n. ieiunabãt eisdem feriis, & postea superaddita sũt ieiunia ista. Vocãtur etiam ieiunia primitiarum, quia cũ in lege præceptuum sit, ut primitiæ, & decimæ Deo debetur, placuit sanctis partib. ut dicit Aug. in li. de doctrina Christiana, soluere decimas, & primitias temporis. vñ pro primitijs instituerunt ieiunia quatuor temporũ, & inde dicta sunt ieiunia primitiarum. pro decimis verò instituerũt ieiunia Quadragesimæ. ¶ Scien-
11 dum † aũt est, q ieiunia vernalia primo instituta fuerunt in prima septimana Martij Aestualia in secunda Iunij Autumnalia in tertia Semptembris. Hyemalia in quarta Decẽbris, sed propter multa, q̃ inde surgebant incommoda, statuit Leo Papa 76. dist. huius ut hyemale fiat in tertia septimana aduentus. Vernale in prima septimana Quadragesimæ Aestiuale in prima septimana post pentec. Autumnale uerò fiat sm̃ ueterẽ institutionem. Quare ieiunia instituta sunt in dictis mensib. quare in eis fiunt ordinationes, vide in septima parte sub Sabbato post dominicam 17. & in procœmio secundæ partis. Caue tamen in computatione septimanarum mensis Septemb. quia si ipse mensis incœperit in 1. vel in 2. vel in 3. vel 4. feria, illi dies computantur pro prima septimana illius mensis, & in tertia ab illa ieiunium fiet. Si ue-
ro mensis ipse incęperit in quinta, uel in sexta, uel in septima feria, tũc in sequenti dominica incipies cõputare primam septimanam, & in tertia post illum ieiunium fiet, & sic dies præcẽdentes nihil operantur, quantum ad computationem septimanarum. Verumtamen secundum primariam ecclesiæ institutionem ieiunia Vetis dicuntur prima, quia fiebant in primo mẽse. s. in Ianuario, q̃ apud Romanos primus mẽsis fuit. ieiunia Aestatis dicũtur quarta, quia fiebãt in quarto mense, s. in Iunio. Ieiunia Autumni septima, qa fiũt in mẽse septimo, s. m Septẽbri. Ieiunia hyemis decima, qa fiũt in decimo mẽse, s. in Decembri. Vnde Zacha. 8. c. ieiunium primi ieiunium quarti, & ieiunium septimi. & decimi, s. mensis, erit domui Iudæ in gaudium. 76. dist. ieiunium quarti. Sed cũ hæc ieiunia recolãt quatuor anni tẽpora, ut dictum est, quare aguntur in primo mense, & in quarto, & in septimo, & in decima cum principia temporum non sint his mensibus? Respondeo, hoc † ieiunium tractum 12
est de ueteri lege, vnde agitur in illis mẽsib. nostris secundum numerum mẽsium illius temporis. Iudæi. n. secundũ lunationes ieiunabant, s. in prima, in quarta, in septima, & in decima, & hoc est, q̃ legitur ieiunium primi, ieiunium quarti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi, qa sicut in prima lunatione est principium anni illorũ. sic & Martius est principiũ anni nostri. Quòd autem ieiunia nostrã ortũ habuerunt à ueteri lege, apparet ex
† hoc, quod à ieiunio ueris usque ad æsti- 13
uale sunt 14. hebdomadæ, quia tot generationes fuerũt ab Abrahã usque ad Dauid. Item ab æstiuali usq; ad autumnale, sunt similiter 14. septimanæ, quia tot generationes fuerunt à Dauid usque ad Ieconiam. Itẽ ab autumnali usque ad hyemale, aliæ 15. quia tot Reges fuerũt a Ieconia usque ad Christum, computatis regibus illis, quos Mathæus in suo Euangelio prætermisit.

SVMMA.

1 *Ieiunium quid et nume. 2. vnde dicatur. nu. 3.*

Ieiu-

4 *Ieiunijs inest authoritas ex tribus.*
5 *Ieiunij commendatio & vis.*
6 *Ieiunium aliud quàm multiplex, & eorum particularis discussio. nu. 7.*
8 *Vigilia q̃d vnde dicte. Et cur sublatę.*
9 *Votorum multiplex differentia.*
10 *Ieiunium compassionis. Et quotupliciter fiat ipsa compassio. nu. 11.*
12 *Ieiunia quæ ab ecclesia instituta.*
13 *Ieiunare qui teneantur.*
15 *Ieiunium soluere ante horã peccatum.*
16 *Ieiunandum, an sit in vigiliis Apostolorum, & quorum. nu. 17. 18. 19.*
20 *Ieiuniũ habent inter martyres solus Laurẽtius, inter cõfessores, Martinus.*
21 *Ieiunij nõ soluũt seruiũ fęnestratęs cibos.*
23 *Piscis caro cur nõ interdĩ in ieiunio.*

De aliis Ieiunijs. Cap. 7.

QVIA de ieiuniis quatuor temporum mentio facta est consequens est, vt de aliis ieiunijs hic aliqua perstringamus. † Est autẽ
1 ieiunium cõis omnium membrorum satisfactio, vt scilicet membra satisfaciant secundum peccãtum, q̃d commiserunt. vel gesserunt, vt si gula peccauit, ieiunet, & sufficit, quia enim sola fuit in culpa, sola sit in pœna. similiter si oculus. vnde Hiere. Oculus meus depræ datus, est animam meam, & per fenestras oculorum meorum mors intrauit in animam. & Aug. Oculo nihil est nequius, &
2 sic de aliis membris. † Vel ieiunium est parsimonia victus & abstinẽtia ciborum. Aug. dicit: Maximum & perfectum ieiunium est, abstinere ab iniquitatibus, & à carnis voluptatibus, & delectationibus huius seculi, vnde Pius Papa de cons. dis. 5. nihil. ait, Nihil potest orare, & ieiunare, nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Et dicitur
3 † ieiunium, à ieiunio, quod est quoddam intestinum in homine, quod semper est uacuum & subtile. sic & nos ieiunantes debemus esse uacui à superfluis, &
4 à uitiis tã in corpore, q̃ in mente. ¶ † Authoritas ieiunij est ex tribus, ex persona, & ex loco, & ex tempore. Ex persona, qa præcepit Deus Adæ & Euæ, vt abstinerẽt a fructu ligni scientiæ boni & mali. Et loco, qa in paradiso institutum fuit, & initium habuit. 36. di. 6. Et tpe, qa ab antiquo pceptum est celebrari. creato nãque homine ī primo mundi exordio dictum fuit ei. De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Et qa fuit celebratum añ legẽ à Mose, & sub lege ab Helia, & in tempore gratiæ à Christo. Moses. n. non comedit, neque bibit 40. dieb. Helias quoque ambulauit 40. diebus, & 40. noctibus in fortitudine subcinericii panis, & Christus 40. diebus & 40. noctibus ieiunauit. Fuit etiam celebratum ī sex ætatibus. Nã in ea ętate, quæ fuit ab Adã usq; ad Noe, fuit abstinentia carnium, & vini. 30. d. ab exordio. à Noe verò in posterum fuit cõcessum uinum & carnes, & sic de ceteris ætatibus: † Commendatur ãt ieiunium 5
exemplis, quoniã Eua quandiu ieiunauit & abstinuit in paradiso & virgo permansit. Adam, quia ieiunium violauit, à delicijs paradisi in summã miseriam corruit. Helias, quia ieiunauit, in cœlum curru igneo raptus est. Moses post ieiunium cũ Deo locutus est. Hierusalem p ieiunium, liberatur à Sennacherib tẽpore regis Ezechiæ & Esaiæ. Iona quoque prædicante pstatur venia Niniuitis in sacco & cinere, & ieiunio pœnitẽtiam agentibus. Ieiunamus etiam exemplo Apostoloriũ, vt dicetur sub 4. feria Pentec. ¶ † Potrò ieiu- 6
nium aliud corporis est & carnis, aliud mentis, aliud auaritiæ, aliud fastidii, aliud dispensationis, aliud deuotionis, aliud votiuæ promissionis, aliud supplectionis, aliud compassionis, aliud inspirationis, aliud circumspectionis, aliud rationabile, aliud irrationabile, aliud qualitatis, aliud quantitatis, aliud numeri, aliud summæ exactionis, aliud alterantis, aliud zerophagiæ, aliud mœroris, aliud exultationis, aliud vanitatis, siue hypocrisis, aliud uirtutis siue charitatis, aliud indictionis, aliud necessitatis, aliud institutionis, aliud uoluntatis, aliud prauitatis. † Sa- 7
nè ieiunium corporis & carnis est, qñ qs abstinet à cibis, ne nimis pinguescat, uel vt ab infirmitate liberetur; vel quia comedere non potest, & hoc nullius est meriti. Ieiunium mentis est, qñ quis abstinet se à uitiis, & etiã à cibis, ne carne pinguescat

Universidad de Deusto Biblioteca

gueſcat laſciuijs. Ieiuniũ auaritiæ, ut burſę pa catur. Ieiunium faſtidij eſt, q; ſit vt appareat. Ieiunium deſpenſationis eſt, quòd celebratur in vigilijs ſolẽnium dierum & magnarum feſtiuitatum, ut natalis. † Domini, quę ideo dicuntur vigiliæ. 8
quoniã antiquitus in p̃cipuis ciuitatibus quo nocturnalia agebantur officia, & populus qui ad feſta venerat, tota nocte in Deilaudib⁹ in eccleſia vigilabat, quod ad huc Romæ & in pleriſq; locis in magnis feſtiuitatibus, præſertim ſãctorum patronorum eccleſiarum obſeruatur. Sed quia luſores & cantores conueniebant, & turpibus cantilenis & ſaltationibus, & comeſſationibus, orationib⁹, & fornicationib. intẽdere cęperũt, propter hęc & multa alia incommoda, quę fiebant hmõi vigilię ſunt interdictæ, & inſtitutũ, ut loco earum fiant ieiunia, quę ieiunia adhuc retinent nomen officij, nam cõmuniter vigilię & nõ ieiunia nuncupantur. Si qs tñ ieiunaret, & honeſtè in eccleſia vigilaret, vtiq; bñ faceret, prout fit in natiuitate Ioannis Baptiſtę propter eius reuerentiam. Hæc igitur inſtitutio dicit diſpenſatio, quia ieiunium ponitur loco vigiliarum, de hoc dictum eſt in 4. par. ſub titulo de nocturnis, ieiunium deuotionis eſt, ad quod quis neceſſariò non tenetur, quod inſertus voluntarium appellatur. Ieiunium votiuæ promiſſionis eſt, ut ſi quis uouet, quod certa die ieiunabit, vel à carnib. abſtinebit. ¶† Et nota, quod uota ex diſcretionis conſenſu, comite ratione emiſſa, Deo reddenda ſunt, iuxta illud. Vouete & reddite Deo uota veſtra: Votorũ autem aliud eſt neceſſitatis, aliud ſponta neę uoluntatis. Neceſſitatis eſt, quod eſt fidei annexũ, ut quod fit in baptiſmo, puta fidei catholicę profeſſio, & Satanæ abrenuntiatio, ut votum obſeruationis decẽ 9
præceptorum legis & continentię, quam quis in ſuſceptione ſacri ordinis vouet & alia uota quiſque inuiolabiliter obſeruare tenetur. Sunt, ne eorum uero uotori aliud eſt indiſcretum, aliud diſcretum. Indiſcreta ſunt uota puerorũ & puellarum dum ſunt in parentum poteſtate. Vnde illis vouentibus irritari poſſunt. Si igitur puella trium annorum vouerit caſtitatem perpetuã, licitè nubere poterit, parẽtibus, uel curatoribus illam ad hoc cogẽtibus. Indiſcretum eſt etiã votum mulieris in poteſtate viri exiſtentes. vnde ſi illo in ſcio nouerit peregrinari, vir votum huiuſmodi poterit reuocare, q; ipſa nõ habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir. Indiſcretio etiam attenditur, quãdoque circa prouectos & liberos, vt ſi forte quis vouerit, ad quod perficiendũ ſufficere nequit, vel in quo natura ita debilitaretur, quod poſſet fieri ſui ipſius homicida. uel quod ſine licẽtia alterius complere nequit, vel quod nõ ex deliberõne, ſed ex iracundiæ calore emittitur, talia potius ſunt ſupernenda, q̃ executione digna. Ieiuniũ ſuppletionis eſt, ut ſi quis ultra pñam ſibi à ſacerdote iniunctam aliquid ſuppleat de ſuo. † Ieiunium compaſſionis eſt, ut ſi ſacerdos alicui dicat, pro hoc peccato fac 10
cantare duas Miſſas, & ieiuna, & ego p̃ te cantabo, & tres dies ieiunabo, ꝓpter hoc tamen debet aliquid recipere, quia ſacerdos debet compati proximo ſuo, & orare pro eo, etiam ieiunare, poteſt dici compaſſio, ut quis petit à ſacerdote pœnitentiam patri ſuo iniunctam, ut p̃ parte peragat ob patrem illius. † Quatuor ñ. 11
modis fit huiuſmodi compaſſio, quandoque per ſacrificia, quãdoque per ieiunia, quandoque per orationes, quãdoque per eleemoſynarum elargitionem, ieiunium inſpirõnis eſt ut in beato Nicolao, q adhuc infans & manentis in cunabulis trib. diebus in hebdomada à mamillis matris ſuæ abſtinebat, vel, ut alii dicunt, quarta feria & ſexta ſemel tantum fugebat mamillas. Ieiunium circunſpectionis eſt, qñ pro aliqua iminente tempeſtate pro periculo hoſtium, uel pro caſu cuiuslibet angustię ieiunamus. Ieiunium rationabile eſt, quando cibum & potum moderatè ſumimus, nec naturam debilitamus. unde Apoſtolus, Rationabile ſit obſequium veſtrum, nõ in commeſſationibus, & ebrietatibus. Irrationabile eſt, ſi quis uelit ieiunare per duos uel per tres dies, uel per totã hebdomadã, quod nõ approbat Deus, uult enim hominem ſic ieiunare, ut cogatur natura nitiis mori, nõ ut cogatur diſſolui. unde ꝓhibetur ieiunium, qd̃ q̃dã faciunt à cęna Domini uſq; ad Paſcha. Ieiunium qualitatis eſt, ſi quis uouet ſe

ſe vlterius non comeſturum carnes. Ieiunium quantitatis eſt, ſi qs comedat ad põdus, vel ad menſuram, non plus vna die, quã altera, vel ſi quis vouerit ſe nõ comeſturum, niſi tãti põderis panẽ. Ieiunium numeri eſt, quando quis vouet, q̃ decẽto non comedet, niſi vna vice in die, cogitans quòd comedere pluries in die beluarum eſt, & comedere bis hominum, ſemel angelorum. Ieiuniũ ſumniæ exationis eſt in his, qui non comedunt, niſi oleã, radices, & herbas, Ioannes Bap. in deſerto & Maria ægyptiaca in eremo, qui cũ duobus panibus tñm, Iordanem trãſiẽs auſteram vitam in eremo. 47. annis egit. Ieiunium alternitatis eſt, vt cũ quis vno die comedit, & alio die ieiunat. Ieiunium zorophagię eſt ſicca comeſtio à ζορός, quod eſt uimũ. vel ſiccum, & φαγεῖν, od eſt comedere. unde Priſcianus i zoropha go Biſantii. Sicca verò comeſtio eſt, ut i fructibus, pomis, piris, & caſtaneis, & conſimilibus, quidam tamẽ ſiccam comeſtionem appellant legumina ſiue cruda, ſiue cocta etiam ſi lixata comedantur cum eo cleari. Ieiuniũ mœtoris conſiſtit in vno, ſin abſtinẽtia ciborum, & fit ꝓpter duo, ſ. propter corporalem abſtinentiam & ſpiritualem ſponſi. hoc repreſentat eccleſia in tribus quatuor temporibus. Ieiunium exultationis conſiſtit in duobus. ſ. in abſtinẽtia ciborum, & mundanarũ rerũ & fit ꝓpter unũ, ſ. ꝓpter interne dulcedinis pguſtationẽ. Iuxta illud, Guſtate & uidete, hoc repſentat. Eccleſia in uigilia & hebdomada poſt Pentec. utrunque uerò repreſentat in tempore Aduentus. prout ibi dictum eſt. Eſt ergo dur lex ieiunium, ſ. tribulationis, & gaudii ſiue mœroris & exultationis, ſi ut habetur in gl. ſuper illo loco Mat. 9. c. Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu fuerit ponſus cum eis? Ieiunium uanitatis ſiue ſimulationis, uel fictionis eſt in hypocritis. Ieiunium uirtutis ſiue charitatis eſt in ſanctis, & perfectis. Ieiunium indictionis eſt, ut in die beati Marci. Ieiunium neceſſitatis eſt in imperfectis. Inſtitutionis eſt ieiunium quadr. & alia à ſanctis patribus inſtituta, quæ quare inſtituta fuerint iam dictum eſt, & dicetur ſub titul. de capite ieiuniorum. Et nota, quòd ieiunium indictionis neceſſitatis, & inſtitutionis, ad idem referuntur. ¶† Ieiunia neceſſaria, ideſt per ec- 12
cleſiam inſtituta & indicta, ſunt ieiunia quatuor temporum, & uigiliarum Apoſtolorum, natiuitatis Domini, beati Ioannis Baptiſtæ, omnium ſanctorum, aſſumptionis beatæ Mariæ, beati Laurentij, Quadrageſimæ, ſextę ferię pręter illas, quę ſunt inter Paſcam & Pentec. & pręterquam ſi natiuitatem Domini in ea uenire contingat, niſi tunc aliqui uoto uel religioni ſint adſtricti. Dicunt tamen quidã, quòd ieiunium ſextę ferię nõ eſt neceſſitatis, niſi quo ad carnes, alioquin nõ liceret Ciſtercienſibus illud mutare. Sed ſecundum Leonem Papam licèt non ſit neceſſitatis ſabbato à carnibus abſtinere, rationabilis tamen cõſuetudo, & canon Innoc. aliter interpretat, eo quòd in illo triduo poſt paſſionem Domini tota fides in ſola beata uirgine Maria remanſit. Generalia quoq; & ſpecialia ieiunia per epiſcopos in ſynodo, & concilijs inſtituta ſolui non debent. † Siquidem ad neceſ- 13
ſaria ieiunia tenentur doli capaces, cum & ipſi delinquere poſſint, diſpenſari tñ poteſt circa hoc cum impuberibus, & ẽt conſtitutis in maiori ętate, & cum ſenibus. & infirmis, ac debilibus. Mulieres nerò licet propter uirorum ꝓhibitionẽ ieiunia uotiua uoluntaria dimittere debeant, prout ſupra dictum eſt, indicta tñ per eccleſiam non licet, & ſi in illis ſacerdos fortè propter ſcandalum eis ualeat diſpenſare. Aliter. n. indicta ieiunia redimi pecunia, uel alio modo nequeũt, niſi caſualis neceſſitas ſub ſit. tunc. n. bñ poſſunt reduci, uel commutari, ſicut & ieiunium feſti, quod eſt die lunę, fit in ſabbato. Vnde & in quibuſdam locis, in quibus ſunt eccleſię ſancti Quintini, nõ ieiunat in uigilia. Omnium ſanctorum, ſed die tertia pręcedenti. De hoc dictum eſt in proœ. ſecundę partis. Poſſet ẽt fieri, ut quidã dicunt. ut in dictis ieiunijs, bis, parum tamen comederetur, ſicut faciunt Ciſtercienſes operantes qui ad tollendum ſcandalum, & charitatem ſeruãdam aliquid pręguſtant, nec propter hoc ieiunium per eccleſiam indictum ſoluere dicuntur. Voluntaria uero, ſcilicet ad q̃ aliqui uoto uel ꝓpoſito ſe adſtringunt,

uel

vel etiam quæ sacerdos præter indicta ꝓpter peccata imponunt, licet cōmutare & redimere, etiam si nulla cā sit, dummodo vtilior sit compensatio. ¶† Et cū comedere ante horam comedēdi, & ante missam in ieiunijs statutis, & necessarijs, mortale peccatū esse sacri canones affirmant, in voluntarijs verò veniale. † Circa vigilias Apostolorū, notandum est quòd ieiunium paricatis; quā uidelicet pariasūt sanctorū merita, pariter ieiunamus, sicut patet ī vigilijs beatorū Iacobi & Bartholomæi & aliorum. Apostolum, qui nō habent ieiunia institutionis in quibus ieiunamus, pro eo, qd fuerunt Apostoli, quoniā alij Apostoli vigilias habent. Cum. n. sint meritis pares, decet vt omnes hēant ieiunia, vnde concil. Brachar. dicit, ꝙ omnium Apostolorum vigiliæ sunt ieiunandę, præter vigilias Apostolorum Philippi & Iacobi, & Ioannis Euāgelistę. Ecclesia tamen gallicana non tenet, nisi de sex Apostolis, & de quatuor eorum ieiunijs. Petrus & Paulus hūt pariter vnum, qa eadem die passi sunt. Simon, & Iudas hūt aliud. Matthæus habet tertium. Andręas quartum, in vigilia istorum ieiunādum est, vt sicut illi passi sunt pro Christi nomine, sic & nos cum eis cōpatiamur, si cum eis regnare optamus. De alijs verò Apostolis institutum non est propter alia impedimenta. Ecce enim festum Philippi & Iacobi est inter Pascha & pentec. quod tempus gaudij est & lætitiæ ideoque tunc non est ieiunium. Si opponatur de ieiunijs litaniarum. Respondetur quod necessitatis interuent, prout ibi dicetur, vel id nō est ieiunium necessitatis, sed voluntatis, & de eo, quòd quidā propter expectationē Spiritussancti ieiunāt ab Ascensione vsque ad pentecost pro eo quòd Apostoli dicuntur hoc tēpore ieiunasse. Respōdetur, † quòd nulla scriptura authentica dicit, Apostolos tunc ieiunasse. Vnde tunc ieiunandum non est, quia tempus illud est de tempore paschali. In vigilia tū pentecostes bene ieiunandum est, ut per ieiunium mundati & purificati Spiritumsanctum dignè suscipere meremur. Ite Iacobus Zebedæi frater Ioannis Euangelistæ occisus ab Herode ī diebus azymorum, quare ieiunium non habet nec etiam tunc de illo festum celebratur, prout in septima parte sub ipsius festo dicetur. De beato Bartholomęo, cuius festum celebratur nono Calendas Septembris, dicit, quod fuit excoriatus, & sequenti die obijt, & sic si haberet vigiliā oporteret, quod esset tertia die ante. cū esset cōtra normā aliorum festiuorū ieiunorū. Quidā ār celebrāt festū excoriationis, alij obitus, & melius. Sed sicut ī cōcilio Fracharen cautum, in hoc cōsuetudo cuiuslibet ecclesiæ est obseruanda. † Barnabas autem non habet ieiunium, quia non est de numero 12. Apostolorum, nec dr Apostolus, nisi cum esset socius Pauli, missus etiam fuit ad prædicādum, vade: Segregate mihi Barnabā & Paulū de beato quoq; Thoma nō est ieiunium statutum, quia ius festum est in aduentu Domini, vbi continuum est ieiunū. Matthias etiam ieiunium institutionis nō habet quia frequēter festum illius solet cōtingere ī Quadragesima & semper est in Septuagesima & tunc est tempus ieiunii, vel quia nō fuit in primitiuis Apostolis, sed post passionem Domini forte est electus, & per electionem aliorum loco Iudæ constitutus, unde propheta. Et episcopatum eius accipiat alter. Decretalis tū dicit, quod hic habet vigiliā & ieiunium nec est vis, siue istud festum fiat ī prima die bissextili, siue in secunda, prout in 8. parte sub anno solari dicetur. Ioannes Euangelista festum habet tertia die post natale Domini & tunc non est ieiunium tum propter festa tunc occurrentia, tum quia ipse die illa non obiit, imo in die festi beati Ioannis Baptistæ. † Si tamē fieri posset, bonum esset in omnibus Apostolorum vigilijs ieiunare. † Beatus Laurentius solus inter martyres, & solus beatus Martinus inter confessores ieiunium habent. Porrò dūt quidā, ꝙ non soluit ieiunium licet peccet qui in ieiunijs indictis præter quam in Quadragesima comedit caseum & oua. Alij contradicunt. Ex causa tamen in aliquibus locis hoc posset cōcedi 4 distinct. deinde. De ieiunio itaque Quadragesimę Gregorius dicit. Par autem est, ut qui his diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque quæ sementinam trahunt originem carnis, ieiunemus

nemus à lacte, uidelicet caseo & ouis. Quidē ūt hæretici dicunt, ꝙ Christiani nunquam deberēt carnes, caseum, & oua comedere: quia, ut dicunt, hoc non legitur in nouo testamēto: imo Apostoli iudicarunt abstinere ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato. Et Apostolus. Si esca scandalizauerit. sim. nō manducabo carnem, neque bibere uinū &c. Non legitur ēt, ut dicunt, ꝙ Christus ex aliqua natura eorum, quæ mouētur, discipulis ad manducandum daret, nec ēt ante se manducare fineret præter pisces, nec ex fructu alicuius, quæ mouēat se excepto fructu apum. Electuarijs uero non aliter uti licet, nisi sicut alio cibo delicato. Secus est in medicina curatiua, præseruatiuam tamen. ubi nullū est signum instantis necessitatis, recipere non licet. Quidam tamen dicunt, ꝙ pro nulla medicina, nec ēt pro electuarijs ieiunium soluitur, nec ēt pro potu ante cibū, uel post † Sic. n. uſ inductum, ex cōsuetudine ecclesiæ ieiunātis, & hoc tolerantis. Seneschalchi autem uel quilibet alij seruitores, uel portātes encœnia, nō soluunt ieiunium. si prægustans cibos ante dominos, fortè de toxico iubitantes. Quibus ēt casibus monachi abbatibus seruientes, & alij seruitores possūt carnes prægustare. Idemque ēt de medicis prægustantibus medicinas. Tempore ieiuniorum pretiosę uestes deponuntur & humiles assumuntur, & carnes tam solidæ, quā liquidæ dimittuntur. † Sed cum pisces, sint caro, quare hoc tempore comeduntur? Respondeo. Deus non male dixit aquis, quoniam per aquam baptismi futura erat remissio peccatorū, hoc mel. mentum dignissimum est, ꝙ sordes ablut. & super quod spiritus Domini ante mundi constitutionem ferebatur, terræ uerò maledixit in operib. hominis. Vnde est, ꝙ omne genus carnis, ꝙ in terra nutriatur, tam quadrupedia, quā aues in ieiunijs non licet comedere. Et licet quædā aues circa mare uersentur, & in aquis, qua lam meis uel ex cœlicem nascā tur, magis tamen ad naturam terræ, à qua nutrimentum percipiunt, ad hoc pertinere dicuntur. Adhuc cum quidam pisces sint habentes ex una parte fortā quadrupedia animalis, & ex altera pisces, biuetus in ieiunijs pōt comedi ex parte, quę piscis uidetur, ex alia uerò minimè. Adhuc pisces usus secundum Gratia Christiano relinquitur, vt hoc ei infirmitatis solatium non luxurię pariat incendiū. Denique quia carne abstinet, ne quaquā sumptuosiora maritimarū beluarū cōiuia prępiret. Vnumquoque in ieiunio sic bibere permittitur, vt ebrietatē omnino fugiamus. Vnde in pœnitentiali Romano statutum est, ut pœnitēs parus pisciculis, & mediocri cerussia tēperate utatur extra de homicid. ca. 2 Postremo morādū est, quod sicut ait Gregor. in homilia illius Euangelij. Hō q dā dies fecit cenā magnā, refectio corporis in dieb. ieiuniorū postq̄ nulla alia paratur nō prādium, sed cęna vocat.

Actu. 15. 1. Cor. 8. Rom. 14.

21

22

Act. 1. Ps. 118.

19

20

17

16

15

SVMMA.

1 *Officium quartæ feriæ ieiuniorum Aduentus.*

2 *Lectiones duæ, ut leguntur quartæ feriæ quatuor temporum. In missa una tantum n. 3.*

4 *Diaconus unus in quibusdā ecclesijs incessat 5. feria aduētus. Et quare.*

De officio quartę ferię. Cap. 8.

NVnc ad huius dicti officiū redeamus. Siquidē in hac quarta feria examinātur ordinādi, an sine idonei ad susciptē dos ordines, uel non, quoniam in quarta ętate Leuitę à Dauid, & Salomone ad templi ministeria distriburi sunt. Et inde est, quod duę lectiones † leguntur ad missam, quarū prima, quę legitur sub tono nocturnali, s. declinater, significat ueteris testamenti & secūda, quę legitur sub cōmuni tono, s. ascendente, significat nouum testamen. ad significandū ordinādos ih utroque testamento debere esse instructos. Monendi. n. sunt q ad ordinem sacrū conscendunt, ut habeāt notitiā legis & prophetarū, quib. possint alios erudire. Prima lectio erit in nouissimis Es. 2. Secūda est. Loquutus ē dominus.

1

2

minus Esa.7.c.Sed & lex & prophetę in quarta mũdi ętate vigauerunt.Doctrinã ieiuniorum habemus à uet.test.ut præmissum est. Semel genua flectuntur, quia tam in lege, quàm in prophetis Deus unus colit præcipitur. Quoties ãt in 4.feria duæ lectiones leguntur, toti⁹ sq; proximo sabbato possunt generaliter ordines celebrati,quod sexies cõtingit,uidelicet ter in Quadragesima, & ter extra Quadragesimam,inde est, quod dicitur in præcõio secundæ
2 partis † In sextis uero feriis ieiuniorũ quatuor temporũ una duntaxat lectio ad missam legitur,quia lex & prophetæ,quæ fuerunt in quarta ætate in uno Euangelio in sexta ętate recapitulãtur. Sunt hũus quartæ feriæ Euangelium est.Missus &c.quod est Luc.2.c.in quo paranymphi recitatur annuntiatio, uirginis consensus,& domini incarnatio,quæ prophetis cubis fuerat ante declarata.Vnde præcinit prophera introitum.Rorate cœli de super, & nubes pluant iustum.Esa 45 Rorates cæli dicit,& pluere quia descendit uerbum in auiam uirginis,sicut pluuia in ulus.Cœlos dixit & nubes Angelos & prophetas,qui enarrant gloriã Dei. In prophetica lectione.Erit in nouissimis diebus quod est.Esa.2.cap. agitur. de monte Domini,qui de paruo lapide excrescit in montem, qui regnabit in domo Iacob in æternum. unde recte subditur in graduali. Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales,& introibit rex gloriæ.Et qs ascendet in montem domini,aut quis stabit in loco sancto eius. In epistola Lectionis.Locutus est dominꝰ ad Achaz &c.quæ est Esa.7.a.manifeste agitur de beata uirgine Maria,cui rectè succinitur graduale. Propè est iustus & inquam fuerunt,subditur ãt dies nostros Cõfortamini. Alleluia ecclesiæ dicunt, Aue Maria gratia plena.Dominus tecum benedicta tu in mul. & benedictus fructus uentris tui,qd sequitur ex dicto Euangelio.Communio est. Ecce uirgo concipiet,& pariet filium, & uocabitur nomẽ eius Emanuel.Esa.7.c† naturam
3 lucro officio,in quibusdam ecclesijs, psalmodia finita;diaconus & acoliti in albis cum candelabris,& turibulo processionaliter missu prętati ad pulpitum pergunt,ubi diaconus pronunciat Euangelium. Missus est angelus Gabriel à Deo & eius homiliam,deinde incęsat altare,& postea ipse & sub diaconus sedent,donec unus acolytus incensauerit chorum quod quidem fit ob reuerentiã dominicę annunciationis q̃ in ipso Euangelio continetur. Nempe prælatus in illos mittit ad quos dum ad deus patet prophetas premisit ad pnuntiandũ domini incarnationẽ futurã.& Gabrielẽ Archãgelũ misit,ad annunciandum eã uirgini Marię. Diaconus Euangelium pronuntiãs est Angelus annuncians Virgini quòd concipere altaris turificatio est Spũsancti ipsi Virgini celebratio.Ministrorũ quies,siue sessio, est ipsius uirginis timor, & cognitio qualis esset Angeli salutatio, Chori uero turificatio est patrum illius tpis de filij Dei incarnatione dũ desiderata exultãtium gratiarum actio & cõgratulatio.

Ps.44.

SVMMA.

1 *Feria sexta an in tantum lectionem habeat in missa.*

De sexta feria, Cap. 9.

1 IN † sexta feria una† tantũ lectio ad Missam legitur, quia actor noui & ueteris testamenti de q̃bus missum est, unus solus Deus est, & quia ex utroque testamento unum Euangelium factum est. Et est epistolaris lectio. Egredietur uirga de radice Iesse, quæ est Eia & manifeste de aduentu, & beata uirgine Maria intelligit. q̃ cum esset immaculata uirgo ꝓpè fuit.ideoq; in introitu ecclesia petit. propè esto mihi domine,& in uerbu. Beati immaculati ãuia q̃ ambulãt in lege dñi. Et ad idem pertinet Euãgelium.Exurgẽs Maria,qđ est Luc.1.Graduale Ostẽde nos domine misericordiã tuã,& offerenda Deus tu.uel secundum alios.Audi Israel. Primum respiciunt aduẽtum, quẽ quia ęnarrauerunt.1. Apostoli prædicauerunt.in sẽdo aduẽtu, cum domino iudicaturi,idcirco est hodierna statio ad sãct os

Apostolos; de quibus habetur in cantico
Luc.10. uirginis,de quo fit mẽtio in pmisso euangelio, ubi dicitur. Deposuit po. de sc. & exal.h.i.superbos scribas,& pharisæos,& exal. du.i.Apostolos & in communione. Ecce dominus ueniet.Zachariæ vlt.c.

SVMMA.

1 *Sabbato quatuor tporũ aduẽtus quatuor lectiones tantum veteris testam. leguntur. Et quid ita.Limit.nu.4.*
2 *Iustitię beneficium.*
3 *Ieiunium quodnam perfectissimum omnium.*
5 *Lectiones cur Romæ legantur græcè & latinè.*
6 *Euangelium cur dicat nouiter ordinatus,item cur & epistolam.*

De Sabbato. Cap. 10.

1 IN † die sabbati dicuntur 4. lectiones de ueteri testamento ante lectionem illam,Angelus domini,quæ sunt auntur de lege & propheris,& in quibusdam ecclesijs prima est, Clamabunt, quæ est Esa.19.c. secunda est. Lætabitur.quæ est eiusdem 35. c.Tertia est,super montem, quę est eiusdem 60.c.Quarta est Christo meo quæ est eiusdem 45. ca. Ideo autem sunt quatuor,quia quatuor sunt ordines benedicentium, Deum,videlicet prælati, clerici, religiosi, & laici, siue populus, quos enumerat dicens, Domus Israel benedicite dominum.per hoc populus.domus Aaron benedicite dominum, per
Ps.134. hoc prælati, domus Leui benedicite dominum,per hoc ministri,Qui timetis dominum, benedicite dominum, per hoc religiosi intelliguntur.Prima ergo lectio pertinet ad populum, secunda ad prælatos, tertia ad ministros,quarta ad omnes religiosos.In his enim lectionibus informantur ordinandi,vt ad exempla sanctorum patrum dictorum quatuor ordinũ cum eis benedicant dominum,siue,vt benedictio illorum veniat super eos. Vel ideo quatuor leguntur, quia ieiunans debet habere quatuor cardinales virtutes, s.temperantiam,quia ipsum ieiunium tẽperantium est.Prudentiam,vnde Apostolus. Rationabile sit obsequium vestrum. Fortitudinem, vnde proverb. vlt.De muliere forti,ideſt,de ecclesia.Accinxit fortitudine lũbos suos, q̃a oportet nos multum laborare ad hoc,vt caro nostra munda sit, quod cum magna sit pugna, quia valde corrupta est, & spinas, & tribulos germinat;& ideo cum magna attritione venit ad cãdorem, sicut & byssus,& iustitia,vnde Isaias.Et erit iustitia cingulum lumborum eius,& fides cinctorium renũ eius. de Christo loquitur in membris q̃ enim sit iustitia† in terra,recedunt latro- 2
nes, similiter quando iustitia fit à nobis, recedunt praui motus,& non superant,licet in nobis habitent.Si uerò non fiat iustitia,non recedunt.vñ Esaias,Quia non Esa. 11.
facimus iustitiam non recesserunt habitatores terræ, vbi est iustitia ibi pax. Fides autem est cinctorium renum eius: quia, vt dicit Greg. Despectus terrenorũ restringit fluctus carnalium voluptatum.
† Vnde si ieiunas à cibis corporis,oportet 3
ut ieiunes à cibis demonis, & comedas cibos mentis,qui aũt sic ieiunat,non nocebit eis ignis tribulationis,nec ignis mũdanus, sicut nec trib.pueris nocuit ignis fornacis Babylonis,& ideo sequit lectio Dan. 4. Angelus Domini. Præcedit autẽ ipsa lectio ordinationem clericorũ,ad notandum,q̃ nemo ritè potest ad consecrationem accedere, nisi prius transeat per Eccl. 2.
fornacem,atque infornace Deum benedicat.Iuxta illud Sapien.Vasa figuli probat fornax,& homines iustos tẽtatio tri- 1.Tim.
bulationis, quia qui ad sacrum accedunt Dan.3.
ministerium, probandi sunt in camino multarum tribulationum & tentationũ. Iuxta illud Apostoli, Et hi probentur primo, & sic ministrent.Propter ordinãdos enim legitur,ad significandum,quod sic viuere deberent, ut non noceat eis aliqs ignis regis Babylonis,ideſt, diaboli,sicut ignis tribus pueris non nocuit. Et sequũtur benedictiones,scilicet hymnus. Benedictus es Domine &c. Quia post ꝓbationem coronantur,& à Domino bndicentur & in fine subiicitur uersus,Gloria pri &c.In laudem & in honorem Trinitatis quod non fit post Psalm.Benedicite.tum quia ibi in ultimo versu fit mentio de patre, & filio, & Spiritusancto, tum quia ibi in facto trium puerorum tota Trini-

Universidad de Deusto Biblioteca

tas fuit dehonestata, hi vero uersus præce
dentes ad solius p̃is pertinent laudem,
& in ordinãdis Trinitas honorat. Cho-
ro autem licet sedere, dum lectio ipsa d̃r,
sed non in cantu aliud. n. significat ipsa
lectio in legendo, aliud in cantando, un-
de nunc stare debet ep̃s & clericus quo-
niam nõ debemus quiescere, quia scimus
pueros illos pro Deo laborasse. Dicuntur
4 †autẽ in sabbatis ieiuniorum 7. lectiones
Euangelio cõnumerato, eo q̃ septẽ sunt
ordines, & quidam dicunt 12, p̃ eo, quod
antiquitus Romę & adhuc Constantino
poli fieri dicitur, legebantur Græcè & La
tinè & legebãtur 12. lectiones p̃ 12. lecto
res, quorum sex erant Græci & sex Lati-
ni. Erant tamen solum quodo sex in sentẽ
tijs, quoniam illę sex sine Euangelio, quę
legebantur. Latinè, legebantur & Græcè,
sicut si dixerimus Amen, & postea dixeri
5 mus uero, non ideo duæ res erunt. †Ideo
autem legebãtur dupliciter, quia Romæ
erãt Græci, q̃bus Latina lingua incogni
ta erat. Erant etiã Latini permisti quibus
græca incognita erat. Vel hoc fiebat, ad
notandum utriusq̃ populi unionem. Cę
terum ad orationem, quę dicitur post le
ctionem, Angelus Domini, s. Deus q̃ tri-
bus pueris &c. non flectit ecclesia genua,
licet in orationibus aliarum lectionũ an
te flecteret, præter quàm in Octauis pẽte
costes, ad ostendendum, quod ecclesia cõ
formis est tribus pueris. Fecit enim Na-
buchodonosor statuam, & cogebat oẽs
adorare eam, sed tres pueri cum Daniele
Dan. 3. noluerant genua flectere ante statuã, ta-
les debent esse ordinãti, qui ante statuã,
idest, ante mundi gloriam genua non fle
ctunt. Quare clerici ordinentur, & quare
in sabbato, dictum est in proœmio secun
dę partis. Quidam conferunt sacros ordi
nes inter lectionem, Angelus, & epistolã
Pauli; ut post ordinationem p̃ponãt or
dinatis epistolam & Euangelium ad in-
star bom pastoris, qui mittens filium mo
net eum, q. d. & quomodo liter agere
Mat. 28. te epistolam ratione præmissa p̃stito con
tinuè, post eam diaconatum & sacerdo-
tium præbent, quibus præstitis in uocem
lętabundam erumpunt, dicentes, Benedi
ctus res Dñs, eo q̃ in præsertim ordines
inuitantur ad laudes, & præstantur, citra
euangelium, & quia Moses & Aaron le-
uitas in tabernaculi ministerium ordina
uerunt, & Christus 72. ordinatos ad p̃di Luc. 10.
candum misit. †Debet ãt legi epistolã. s. 6
Romanus &c. Quæ est 1. ad Thess. 2. c.
ab aliquo de ordinatis die ipsa, quia ep̃s
debet prius ordinatos admonere, & po-
stea ad maiorem admonitionem epistо-
lam illis tradere. Præterea ordinatus do
ctrinam sibi in ordinatione traditã per
hoc se reducere in opus ostendit. p̃pter
eandem etiam rationem, unus de nouit-
er ordinatis legit tunc euangelium, An
no 15. quod est Luc. 3. ca. Post epistolam
etiam cantatur tractus, qui significa gra
uitatem, quã sacratus seu ordinatus seruа
re debet, ne in superbiã elatus, in laqueos
incidat diaboli. Communio est, Exulta
satis, quæ est Zacharię nono cap.

SVMMA.

1 *Aduentus Dominica quarta, & missæ introitus nu. 3.*
2 *Tubarum usus unde.*
4 *Antiphonæ septem, incipientes ab eo, cur cantentur ante Domini natiuitatem.*
5 *Aduentu Christi liberatus est homo à septem morbis, quos referunt septẽ antiphonæ, incipientes ab eo.*
6 *Hebdomada proxima natiuitati, præparatio merito nuncupatur. Et cur sex diebus ante natiuitatem dicantur laudes proprię.*
7 *Dominica vacas, quę, & cur sic dicta.*

De Dominica quarta de Aduentus Domini. Cap. 11.

IN † quarta dominica ad- 1
uẽtus primum rñsorium
in nocturnis est, Canite
tuba. quod sumptum est
de Iohele. Antiquitus, n.
Iudæi † cauebant tubis 2
ad inuitandum homines ad nuptia, & ad
solen-

solẽnitates & ad mouẽdum castre. Vnde
nunc p̃cepit Dñs prælatis, vt cãtent tubis
inuitantes gentes ad nuptias noui regis,
quarum dies instat. s. dies natalis Domini
in qua Christus desponsauit sibi humanã
Psal. 18. naturam, secundum quod dicitur in Psal.
Et ipse tanquam sponsus procedens de
thalamo suo. Canite igitur, quia prope
sunt nuptiæ. & propter præmissam cau-
sam cantores hac septimana altius solito,
uocem suam exaltant in responsorijs, & ĩ
introitibus, vt qui prius sopore negligen
tię oppressi, lectionibus excitari nolumus
saltem uociferationibus & tumultu can-
tuum excitemur. Siquidem in septẽ an-
nis ante annum iubilei p̃cepit Dominus
cauere tubis, pro ipsius anni instantis læ-
titia. In hac autem historia huius domini
cæ partim ex prophetis, partim ex Euan-
gelio compilata, communia ex vtriusque
decantantur aduentus, & præsertim voca
tio gentium, declaratur per Christi aduẽ
tum vbi in persona Apostolorum uel do-
ctorum dicitur. Canite tuba, & vocate gẽ
tes. Sanè gentilitas uidens calciatam fore
3 diuinitatẽ in vtero virginali, clamat † ad
Ps. 105. eam introitus, dicens secundum quasdã
ecclesias, Memento nostri Dom in ein be
neplacito p. t. hoc est in filio, in quo bene
cõplacuisti ex milibus populi, q̃ fuit tuus
ab initio mundi. Et ideo cõgratulatur al
teri in epistola, dicens secundum quasdã
ecclesias. Gaudete, quæ est ad Philip. 4.
Sed iuxta consideration em vteri virgina
lis cantat in graduali Dominum p̃pè es
se, & celerem eius aduẽtum. In alleluia ve
rò: Veni Domine, in offerenda. Confor-
tamini, & in communione, Ecce virgo
desiderat. & consolatur, & causam cõclu-
4 dit consolationis. ¶† Porrò ad ostenden-
dum desiderium antiquorum patrum, in
fine aduentus cantantur septem antipho
nę, vna quęque secundum ordinem suum
sua die, vsque ad natale, quæ incipiunt ab
o. Prima est: O sapientia &c. Sunt autem
septem, quia diriguntur ad Christum. in
quo requieuit spiritus sapientię & intelle
ctus, spiritꝰ cõsilij, & fortitudinis &c. Es
2. per quę septem dona sue incarnationis
nobis gratiã ministrauit, prout in ipsis se
ptem antiphonis apparet. Sunt etiam se-
ptem, quæ cantantur in designatione an
tiquorum patrum, qui septenario seruiẽ
tes, aduentum Domini expectabãt. Vnde
in omnibus dicitur: Veni, vel septem sunt
p̃pter septem dona Spiritus sãcti, q̃ Chri
stus veniens largitus est mundo, & per q̃
Psal. 18. expectantes illum nati sunt. Et sunt om-
nes secundi toni. Primò, quia quęliber lo
quitur de vtroq; aduentu. Secundò, quia
signãt nobis gemina dilectionem, scilicet
Dei & proximi. Tertiò, propter geminã
Christi, ad quem diriguntur, naturam, vi
de, Geminę gygas substantiæ. Quarto;
quia ipsæ antiphonæ notant desiderium
tam antiquorum patrum expectanti pri-
mum Saluatoris aduentum, quã moder-
norum expectantium secundum. Omnes
ergo sunt secundi toni, in signum q̃ secũ
dum expectamus aduentum. Et aduerte,
quia illæ quę habent in princ. verba perti
nentia ad diuinitatem, ptinent ad eos, q̃
expectant primum, vt O sapientia; & O
adonay. Adonay autem interpretat̃ Do-
minus, quia dominabitur cunctæ creatu
rę, uel q. a omnis dominationi eius seruit.
Illæ uerò quæ habent uerba pertinentia
ad humanitatem pertinent ad expectan-
tes secundum, vt O radix Iesse, & O clauis Psal. 61.
Dauid. Sunt etiam quædam, quę vtrique Psal. 22
conueniunt, vt, O rex gentium. Nam Dei Psal. 44.
filius dicitur rex secundum diuinitatem.
Iuxta illud, Deꝰ iudiciũ tuum regi da &c.
Et etiam secundum humanitatem. Iuxta
illud, Domine in uirtute tua lętabitur ex
&c. Sępius tñ secundum humanitatem
rex dicitur, quia secundum eã est unctus
oleo lętitię prę participib. suis. ¶† Rursus 5
ecclesia ĩ his septem antiphonis ostendit
multiplicitatem morbi sui, & ad quamli
bet petit remedium sui morbi. Nã ante
Dei filij aduentum in carne eramus igno
rantes siue cęci, pęnis æternis addicti, ser
ui diaboli, mala peccati cõsuetudine inu
cti, tenebris obuoluti, exules à patria, &
ex pulsi, Ideoq; indigebam⁹ doctore, redẽ
ptore liberatore, eductore, illuminatore,
Saluatore, quia igitur ignorantes era-
mus, ideoque ab ipso doceri indigeba-
mus. Vnde in prima antiphona clama-
mus, O sapientia, quæ ex ore &c. Eccl. 24.
& Sap. 8. & Esa. 40. c. Quia uerò parum p̃
dessẽt, si doceremur, & non redimere-
mur, ideo in secũda ab ipso redimi postu

Universidad de Deusto Biblioteca

lamus, O adonay, &c. Exo. 6. & 13. & 19. & 27. c. Sed quia nil ꝓdeſſet ſi eſſe, mu. docti & redẽpti, & adhuc poſt redẽptionẽ teneremur captiui, ideo in tertia petimus liberari. O radix Ieſſe &c. Eſa. 40. & 52. c. Sed quid prodeſſet captiuis, ſi eſſent redẽpti & liberati, ſi tñ nondum eſſent ab oĩ vinculo abſoluti, vt. ſ. ſub peccato eſſent, & vincti libere, quo vellent, ire non poſſent, & ideo in quarta ab oĩbus peccati vinculis educi petimus. O clauis Dauid &c. Apocal. 3. & Eſa. 42. & Luc. 1. c. Præterea, quia hi qui diu fuerũt in carcere, oculos habent obtenebrãtes, nec clare videre poſſunt, ideo poſt abſolutionem à carcere reſtat nos illuminari, vt videamus, quò ire debeamus, & iõ in quinta hoc petimus. O oriens &c. Zach. 6. Sap. 7. & Malach. vlt. & Luc. 1. c. Sed ſi eſſemus docti, & ab inimicis penitus liberati, & illuminati, quid valeret, niſi deberemus ad regnũ perduci, & ibidẽ ſaluari, & in duab. ſeq. petimus ſaluari. O rex gentiũ &c. Aggei. 2. & 1. Pe. 2. Eph. 2. & Gen. 1. c. In qua petimus ſalutem Gentium, & O emanuel &c. Eſ. 7 Mat. 3. & Eſa, 33. & Gen. p. c. In qua petimus ſalutem Iudæorum, in quibuſdam verò eccleſijs adduntur aliæ duæ. Prima in honorem B. V. M. quæ concepit. ſeeũda pro Angelo, qui ad Virginem introiuit, vel in honorem ſancti Thomæ, cuius feſtum tunc accidit. Duæ quidẽ addũtur, vt perficiatur nouenarius numerus, ad ſignandum, quia per 7. dona Spiritusſancti peruenietes ad nouem ordines angelorũ quorũ q̃libet deſiderabat Chriſti natiuitatẽ, vt impleretur, numerus ipſorũ, qui de cælo ceciderũt, Quę tã etiam eccleſię cantãt duodecim, quę exprimunt duodecim prophetas, q̃ Chriſti aduentũ prædixerunt, q̃ etiã duodecim Apoſtolorum teſtimonia roborauerunt. ex quo duodecim tribus, & duodecĩ milia ſignati ſaluanẽ, ſed nõ ſunt niſi ſeptẽ habentes ueniã. Omnes autem incipiũt per, o quod potius admiratiuè ponitur, quàm vocatiuè. Cãtatur in veſperis, quia Dominus venit in veſpera mũdi. Hic eſt Helias, q̃ fero carne, & in mane pane ueſcitur, Dominus, ſ. noſter, qui in ultima ętate mundi carnẽ aſſumpſit, & in diluculo reſurgens in panem angelorum trã ſtitit. ¶ Et † nota, quòd hęc hebdomada ꝓxima natiuitati ꝑparatio merito nuncupat, & ea hiſtoria. Clama in ſortitudine, cantatur, quę nõ ut quidam ſimplices autumant, ad quatuor tempora, ſed ad Domini pertinent ꝓximã natiuitatẽ. Vnde cum ſex matutinalibus laudib. decantatur, quoniã quęlibet illius feria ꝓprias habet ad laudes antiphonas, quia per ſex ętates antiqui ſe ante aduentũ ꝑparauerunt, & nos per ſex opera miſericordię ad ſecundum etiã præparamur, Veruntamen feriales antiphonas, q̃ in illa feria, in qua occurrit feſtũ ſãcti Thomæ ſcriptæ ſunt, octaua die antea quidã canere conſueuerunt. Decet. n. ante natiuitatem Domini cãtus & omnes antiphonas, & ferè oĩa reſponſoria renouari, quia ſicut per plures, & frequentiores nuncios magis ac magis mouet animus ſubditi ad ſolicitudinẽ honorificè ſuſcipiendi prelatum, & renouatione cautus magis & magis mouemur ad curam noſtrę ꝑparationis in ſuſcipiente. Domini, & vt per quotidianam renouationem cãtus excitemur frequẽtĩ ad turpes, & terrenas cogitationes pargãdas, vt ſi dignũ habitaculum, & ornatũ vẽturo regi regnum piis cogitationibus ꝑparemus. Poteſt tamen & totus aduentus præparatio nuncupari, vnde in principio legit, Abijciamus opera tenebrarũ, & induamur arma lucis &c., q̃ omnia præparationis ſignã. Intitulatur autẽ in antiquis libris dominica † iſta, Dominica vacans. ¶ Primo quia oſtẽ. hit, quòd omnis ſanctus ut cat ex quo Ioãnes, quo ĩter natos mulierum non ſurrexit maior, non eſt dignus ſoluere corrigiam calciamenti, ſicut dicitur in Euãgelio huius dominicę, ideſt, incarnationis myſteria denudare, & ꝓp hoc Dominus Papa nõ facit ſtationem apud aliquem ſanctum. ¶ Secundò dicitur vacans, quia non habet propriũ officium, ſed mutat alienũ ſcilicet Rorate cęli &c. & hoc propter ordines ꝑcedẽtis diei, in q̃bus fuit apoſtolicus occupatus. Sępe enim in Decembri cõſueuerũt ordines ab Apoſtolicis celebrari. ¶ Tertio, q̃a numerũ dierũ aduentus excedit, ſcilicet xi. quare inter Dominicas aduentus

Apoc. 7.

6

Ro. 13.

7

Mat. 12. Ioan. 4.

non

non debuit computari, ſed vacãs potius appellari, Quartò, quia apoſtolicus olim hac die dominica eleemoſynis vacabat, & tam ipſe, q̃ ſui circa hoc intenti nullã ſtationem faciebant, propter quod dicta eſt vacans, ſcilicet à ſtatione & indulgentia. Quædã eccleſiæ dicũt in hac domini ca Euãgelium. Miſerunt Iudæi, q̃ eſt Io. 1. c. & epiſtolam: Gaudete, quæ eſt ad Phi lip. 3. c. Alię uero dicunt epiſtolam: Sic nos exiſtimet. quæ eſt ad Corinth. 3. ca.

SVMMA.

1 *Natali Domini uigilia, & officium.*
2 *Officij diurni intentio.*
3 *Prophetia cur præmittatur epiſtolæ uigilia natalis Domini.*
4 *Pſalmi qui dicantur in ueſperis uigiliæ natiuitatis Domini.*

1 De uigilia natiuitatis Domini. Cap. 12.

I N † uigilia natiuitatis Domini eſt inuitatorium. Hodie ſcietis quia v. d. & m. v. g. e. quod eſt tranſumptum de Exod. 16. cap. Ex eo. quod ibi dicitur ueſpere ſcietis, q̃ eduxit uos Dominus de terra Aegypti, & mane v. g. e. Et poteſt dici, quòd hęc breuis clauſula ex una parte ad natiuitatẽ, ex alia pertinet ad reſurrectionem. ſic hodie, ſ. in uita præſenti ſcietis, quod uenit Dominus, i. panis uiuus, qui de cœlo deſcendit, & mane gloriam eius, i. reſurrectionis gloriam, non ſolum humanam, ſed etiam gloriam diuinitatis eius. Sanè in hac uigilia eccleſia monet, & inuitat filios ſuos, ut parati ſint ad ſuſcipiendum Dominum. Vnde in nocturnali officio primum reſponſorium eſt, Sanctificamini, ſ. filij Iſrael, ideſt, uiri ſpirituales, qui uidetis Deum per fidem, & parati eſtote, ut inter ſitis ad nuptias, quia non erit in cœna, qui eicitur à nuptiis. Moraliter non obſeruabit conſilia, qui præcepta tenuit adimplere. Sequitur in ucr. ſu. Et mane uidebitis gloriam eius, ideſt, aduentum gloriæ eius, uel mane ad literam. Et hæc ultima pars de Exodo ſumpta eſt, ſed prima non eſt ſumpta de aliquo libro Dicitur etiam capitulum. Gaudete in Domino, Philip. 4. cap. ¶ Diurni † uero officij intentio eſt oſtẽdere, quòd Chriſtus natus ſit, & hoc dicit in epiſtola, Paulus ſeruus &c. Quæ eſt ad Ro. 1. c. & in Euãgelio. Cum eſſet deſponſata, quod eſt Mat. 1. c. Hac etiam die deſponſatio legitur Mariæ, ut ſciat, q̃ alij fuit deſponſata, ſcilicet Ioſeph, & ab alio fuit ſecundata, ſ. à Spirituſancto. † Quædam tamen eccleſię ad hoc, ut in credulis maior certitudo ſit, præmittunt prophetiam. Propter Sion &c. Quæ eſt Eſa. 42. c. in qua oſtẽditur ipſum fore natiuitatis ſuæ ſaluum facturum. Natus autem eſt, ut populum ſuum ſaluum faceret, & terræ iniquitatem deleret. hodie in ſpe per ſacramenta gratię, mane in re, per reuelationẽ gloriæ, hæc patent in introitu, & in graduali. Hodie ſcietis. Exo. 16. c. & in alleluia Craſtina. Quidam tamen dicunt alleluia. Aue Maria. & hoc, quando vilia eſt in dominica. Tũc. n. dicitur alleluia, ꝓpter reſurrectionem Domini. Idem ĕt patet in poſtcommunione. Reuelabitur. quæ eſt Eſa. 40. Sed quia in eius incarnatione erat futura Iudæorum diſperſio, ideo in gradualibus ſubditur uerſus. Qui regis. ĩ quo ꝓ eis oratur. Quãtus ſit, oſtendit Pſalmus, qui ad introitum cantatur, ſ. Domini eſt terra. & plenitudo eius, de quo etiam dicit offerenda. Tollite portas principes ueſtras &c. ¶ In † ueſperis autem uigiliæ nãtalis Domini dicunt quidã pſalmos Laudate pueri Dominum, Laudate Dñum omnes gentes. Lauda anima mea Dominum: Laudabo. d. in Luadate Dominum quoniam bonus eſt pſalmus, & Lauda Hieruſalẽ Dominum. Lauda Deum tuũ Sion, in quibus inuitamur ad laudes. Alij uero dicunt Laudate pueri Dominẽ, laudate nomen Domini. Qui cõfidũt. In cõuertendo Dominus captiuitatẽ &c Memẽto Domine. & Benedict⁹ Dñs Deus, & merito, q̃a primus deuotos inuitat ad laudandum iugiter & prędicãdum. Secũdus monet in Deo cõfidere. In tribus ſequentibus redditur cauſa, quare laudibus ſit inſtandum, & in Domino cõfidendũ, ſcilicet, quia noſtram captiuitatem conuertit, & multum magnificauit, quia promiſſa cõpleuit, dum fructum uentris

2

3

4 Pſal. 43.

1

Universidad de Deusto Biblioteca

Dauid super sedē eius instituit, quia inclinauit cęlos, & descendit, qui demū de alto manum suam emittet, vt nos eripiat ab aquis multis, & à filijs alienis: Vesperę autē istæ priuilegiatæ sunt, quia cū cætera officia vespertin' ꝓpter superueniens festum mutentur, istę non mutantur. In uigilijs etenim aliorum festorū Capitulū, Hymnus, Antiphonæ, & Collecta. In aliquibus etenim ecclesijs totis vesperis diei officijs expletis, solūmodo antiphona & collecta de sequenti festo dicuntur eo ꝙ Dominus in vesperis, i. in vltima ætate mundi venit ad saluandum saltem reliquias generis humani.

SVMMA.

1 *Natalis Domini officiū quid in sūma.*
2 *Christus cur in fine anni nasci voluit.*
3 *A natali Domini dies sensum crescit.*
4 *Natalis Domini festū, eadē die mēsis semper occurit. cętera autem omittūtur festa Rationem vide nu. 5.*
6 *Natalis Domini officiū nocturnū. & eius significatio nu. 7. 8. 9. 10. 12. 16.*
11 *Iubilus quid notet.*
13 *Euangelia quot dicantur in nocturnali officio natalis Domini.*
14 *Ioseph potius, quàm Mariæ genealogia cur computetur.*
15 *Marię et Ioseph genealogia describitur.*
17 *Telesphor' Papa istituit tres missas cātari in die natalis Dñi. Et quod eius fuerit institutum de prima n. 18 19.*
20 *Prophetię dici natalis Domini cur præmittantur epistolis.*
21 *Missa secunda natalis Domini cur cantetur sub auroram.*
22 *Missa tertia natalis Domini hora tertia cantanda.*
23 *Missa tres instituto in die natiuitatis Dominicę quid signent. ibidem inde, & per nu. 24 26. 27.*
25 *Christus quomodo intelligatur primo genitus Marię.*

De Officio natalis Domini. Cap. 43.

1 QVęcunq; in officio Natalis Dñi dicūtur, de exultatione †natiuitatis sunt, quia sicut cātat in rēsorio, Descendit de cęlis Chr̄s, i. de sinu patris, vt appareret, visibilis. Vnde egressus eius à patre, i. ab occulto & intimo patris. Sequit, Ītroiuit ſper aurem virginis, i. per fidem, quæ ex auditu, sicut legitur in epistola ad Rom. Vnde dixit ei Angelus. Spiritusāctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, Spiritusācto acquiēnt. Iuxta illud in canticis, Pessulum ostij mei aperui dilecto meo. ostium desiderium est, pessulum discretio. quasi per discretionē aperui desiderium meum dilecto meo & hoc audito dixi, Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſm uerbum tuum, Non sicut Eua, quæ fregit pessulum, quando voluit esse sicut Deꝰ. Introiuit dico in vterū virginis, quo accepit carnem nostrā, & exiuit per portam clausam in regionem nostrā. De hac porta dixit Ezechiel. Porta hæc clausa erit in æternum, & exiuit de mundo per portam auream ideſt charitatem: quia p crucem. Maiorē enim charitatem nemo habet, quàm vt animā suam ponat q̄s pro amicis suis. ¶ Et †est aduertendum, ꝙ Dominus in fine anni nasci voluit, ut ostenderet se in vltima mūdi ætate venire, in sexta feria cōceptꝰ in dominica natus in sexta feria crucifixꝰ fuit & dominica resurrexit, vt qui hominē in sexta feria plasmatum pdiderat, in sexta feria liberaret, & q̄ dixerat in dominica Fiat lux, in dominica veniens oriēs ex alto nos illuminaret. De hoc dicit ſub ti. de parasceue, & in nocte natus est, vt se sub carne latētem venire signaret, vel vt se adilluminandam noctem nostrā venire monstraret, quoniam habitantibus in regione umbrę mortis, lux orta est eis. Vnde ab †eius natali dies prolongantur, quia credētes in eum ad æternitatis lucē uocantur. rationabiliter itaq; nocturna offi ia celebrātur. Cum autem cætera festa Salu tores, †scilicet passio, resurrectio, ascensio, pentecostes, & alia sint uariabilia, qui non celebrantur semper in eſdem calendis, siue in eadem die mensis: Quare hoc festum est inuariabile, cū ſsemper est in eisdem calen iis, siue eadē die mensis? Respondeo secundum Aug. Hoc festum pertinet ad memoriam tantum, unde sufficit per illud memoriam quota dies mensis Christus natus fuit, & ideo

ideo ſemper eadem die mensis celebrat. licet ipsa feria varietur pp mutationem literæ dominicalis, alia verò festa pertinent & ad memoriam & ad sacramētum verbi gratia, Christus passus est sexta feria, ut hominem qui in sexta feria ceciderat, redimeret. & sic de alijs & iō oportet, quòd sub diuersis calendis fiant, in eadem tamen feria, scilicet in dominica. Præterea, ſemper pascha nostrum accipitur dñica prima post Pascha Hæbreorū, quod est ſemper 14. luna, quia ergo luna 14. non ſemper est eodem tempore, vel eadem die mēsis, imo uariatur ſecūdum annos solares, ideo & pascha nostrū non ſemper est eodem tempore, nec in eadem die mensis, licet ſemper sub eadem feria scilicet in dominica celebretur. ¶ Rursus 5 †ideo Pascha, pentecostes, & alia festa uariabilia sunt, nec certæ diei mensis sunt annotata, ne uideamur imitari Iudęos, q ſemper illa celebrant in certis calendis. Alicuius uerò dixit, quòd ideo hoc festū per singulos dies uariatur, quia natus est nobis, qui per singulos mundi dies lauat illos, qui per peccatum Adæ sunt macula 6 ti. ¶ Circa †officium nocturnale sciendū est, quòd inuitatorium, ſ. Christus natus est nobis &c. in persona angelorum cantatur, à quibus pastores, uel potius omnis populus ad adorandum natum Dominū inuitatur. Nouem uerò psalmi dicuntur per tria nocturna, ut notetur, quòd omnes sancti patres, qui fuerunt in tribus tēporibus, scilicet ante legem, sub lege, & tēpore gratiæ in nouo testamento, sociati sunt per aduentum Christi nouem ordinibus angelorum, ut sicut Angeli sanctę Trinitate congaudent, sic & illi congaudeant. In primo psalmo igitur de ęterna Christi genitura. & ineffabili. In secūdo de eius incarnatione. In tertio de laudib. spōsi & sponsę, idque in tribus primis lectionibus per Esa. oracula testificamur, qui non tàm propheticè, quàm euangelicè incarnationem Christi descripsit. Prima est: Primo tempore. Esa. 9. c. Secunda est, Consolamini, consolamini populo meus, dicit Deus uester, Esa. 41. cap. Tertia est Consurge, consurge. Esa. 41. ca. in ipsis etiā fit promissio, in aliis ostenditur 7 promissionis impletio. † Primus nocturnus recolit tps ante legem seu eos, q fuerūt ante legē, ut Abrahā, Isaac, & Iacob: secundus nocturnus recolit tempus legis seu eos, qui sub lege fuerunt, ut Dauid & prophetas, & alios plures, & ideo in antiphonis, quę cātātur in illis duob. nocturnis, quæ ad uetus testamentū pertinent, non dicitur alleluia. quoniam patres illorum tēporū differebātur ab ęterno gaudio, ſ. à patria, in qua iuxta Apocalypsim, cātatur alleluia. Tertius uero recolit nouum testamentum, quod habuit initium à baptismo, quod tertio tempore, scilicet gratię nobis collatum est, seu eos, q fuerunt in nouo testamēto, ut sunt Apostoli, martyres, confessores; & alij sācti. ideoque in illis antiphonis quę eos recolūt; & quę ex nouo testamanto sumuntur, cantatur alleluia. quoniā istos plus honorauit suus aduęntus, q̄ precedentes patres, ita ut si digni de hoc mundo migrant, illico in cœlum transferantur, & societati sanctorum iungātur, quod antiq patres lōgo tempore expectauerunt. murmurātes infra clausura inferni. Ante †nocturnos 8 solent in quibusdam locis super altare tres panni poni, ad designationem prę missorum trium temporum, & in singulis nocturnis singuli amoueri. Primū niger pro tempore ante legem. Secūdus albus pro tempore reuelationis. Tertius rubeus pro tempore gratię propter dilectionem sponsæ candidę & rubicundę. In qbusdam quoq; ecclesijs suspenduntur boni pāni, in quibusdam tiles, & in qbusdā nulli, prout ī prima parte dictum est sub ti. de picturis. Sanè, ad primum responsorium primi nocturni dicuntur in quibusdam Ecclesijs tres uersus, propter causā redditam sub prima dominica adnētus. & post quodlibet trium responsorium proprium dicitur, Gloria patri &c. hoc ideo, quoniam in tribus responsorijs tria †significantur, scilicet restauratio angelorum, reparatio hominum, & modus 9 quo ista facta sunt, restauratio angelorū notatur in primo, ubi dicitur, Gaudet exercitus angelorum. Reparatio hoīm in ſcdo, ubi dicitur, pax nera descendit. Modus uero quo & facta sunt, & potius quo descendit ille, qui fecit, insinuatur in tertio, quod in quibusdam locis, Descendit

de cęlis. In quo oſtenditur, vt præmiſſum eſt, Deum deſcendiſſe à patre in virginē, & ita ad nos, vel per hoc quod in ipſo reſponſorio tāgitur, quod intrauit ī regionem noſtram, recolitur liberatio habitantium ī regione vmbrę mortis. Quia ergo hęc facta ſunt per Trinitatē: idcirco poſt quodlibet illorum trium reſponſorium,
10 Gloria patri cantatur, quod ad laudē pertinet. Trinitatis. ¶ Rurſus† ſicut manna habebat ſaporem ſimilem cum melle, ita & Chriſtus duo habuit in ſe, videlicet humanitatem & deitatem. Humanitas per ſimilem. Deitas per mel intelligitur. Vnde etiam in hoc ſecūdo reſponſorio dicitur. Hodie per totum mundum melliflui facti ſunt cœli, quaſi diceret, totus mundus mellificatus, & dulcoratus eſt. In tertio uerò reſpōſorio ſit triplex iubilus, ſcilicet in Fabricę, in Tāquam, in Gloria patri, in quo quidem in tribus Saluatorem commē damus, oſtendentes, ꝙ qui ineffabiliter fabricam mundi creauit, & ineffabiliter de virginis thalamo proceſſit, & ineffabiliter æqualis patri, & Spūiſancto permanſit, ſicut fuit ab æterno, ſic nunc eſt, & erit in æternum, & hęc tria triplici iubilo ſignificamus, primum primo, ſecūdum ſecundo, & tertium tertio, & vt expreſſius tertium ſignificetur, in quibuſdā eccleſijs cātatur Gloria patri &c. & ſicut
11 erat in principio &c. vſq; ad Amen. ¶† Et not. quod ſit iubilus ſuper a, & ſuper o. Super a, in Fabricę, & in Tanquā. Supo,
Apoc. 1. ſit Gloria patri ad notandum, ꝙ cui ſit, eſt α. & ω. idēſt, principium & finis. Iubilus aūt quandoque notat expectationem noſtram, vt dicetur ſub tit. de ſeptem diebus poſt paſcha. quandoq; noſtram infirmitatem, vt in uerſu. Tanquam ſponſus q̄ſque rei, de qua agitur magnitudinem, vt ibi. Fabricę mundi, quandoque gaudij immenſitatem, vt in fine reſponſorii. Verbum caro, ibi enim ſignificat immenſitatem gaudij, quod viri ſancti hēnt de eo, ꝙ verbum caro factum eſt, plenum grā & veritate. De iubilo dictum eſt in proce
12 mio quatę partis. ¶† Reſtat adhuc de ſex reſponſorijs dicere. Et quidem in primis duob. ſecūdi nocturni agimus de partu, in tertio de parturiēte. In duob. verò primis tertij nocturni agimus de parturiente, & in tertio de partu, in quo cōſueturdine mulierum imitamur. Cōſueuerunt. n. mulieres viſitare parturiētes, & partum, & eis munuſcula ſua dare, & nos parturientem, & partū quodāmodo viſitamus, cum pro modulo noſtro eos magnificamus. Ipſæ uerò laudes ſunt munuſcula, q̄ offerimus. Dicitur etiam ad horas capitulum. Paulus ſeruus. Roma. 2. & illu. Multifariè. ad Heb. 1. c. & illud. Apparuit gratia ad Titū. 2. & illud. Apparuit benignitas. ibidem 3. cap. In† nocturnali verò of-
13 ficio tria leguntur euāgelia, vt habeat eccleſia quod intendit. Vult enim oſtēdere vtranque naturam eſſe in Chriſto, vt plures ſint teſtes. Natiuitatis Chriſti, & pp hoc etiam leguntur lectiones in quibus Aug. & alii ſancti inducūt ad hoc authoritates infinitas, ſcilicet ab eis qui fuerūt
2 ante legem, ſub lege, & poſt legem, quoniam integrum eſt iudicium. quod plurimorum ſuīs confirmatur. extrà de offi. dele. prudentiam. Legitur & quartum Euangelium Matt. ſcilicet Liber generatonis poſt nonum verſum, in quo exprimitur eius generatio, vt oſtendatur eū fuiſſe de genere patrum eorum, quib. eſt facta promiſſio ſcilicet Dauid & Abrahā.
3 Dauid in Pſalmo. De fructu vētris &c. & 1. Paralip. Cum dormieris cum patribus Pſal. 88. tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te. Abrahæ uerò Gene. 16. dictum eſt. In ſemine tuo benedicentur oēs gentes, & ideo dicit in principio, filij Dauid: filij Abrahā, quia illis ſpecialiter facta eſt ꝓmiſſio, & ſic oſtenditur, ꝙ ipſe erat Meſſias, q̄ promiſſus eſt in lege & prophetis. ¶ Et no. ꝙ Mat. deſcribit hic genealogiā, deſcendendo vſq; ad Ioſeph. Luc. verò aſcendendo,
14 prout ſub epiphania dicetur. ¶ Sed† quare potius Ioſeph q̄ Mariæ generatio cōputatur, cum ēt Chriſtus nō fuerit filius Ioſeph? Reſpōdeo, quia ambo de eadem tribu fuerunt. Et tribus, idēſt, genealogia per mares, nō per fęminas diſtinguit ſolet, & cōputari in veteri teſtamento. Numerando ergo uſque ad Ioſeph, perinde eſt, ac ſi uſque ad beatā Virginē ꝓceſſiſſent. Præterea, Chriſtus maluit filiꝰ fabri uocari, quàm matrem propter ſuſpicionē adulterij lapidari. Et reuera filius eſt illius fabri, qui fabricatus eſt auroꝝ & ſo
lem,

15 lem. ¶† Et ſcias, ꝙ natiuitās beatæ Mariæ ex tribu Iuda, & regia ſtirpe Dauid originem duxit, & traxit, prout ſcriptura ſæpe teſtatur dicens, Chriſtum de ſemine Dauid deſcendiſſe, q̄ de ipſa ſola natus eſt. Si quidē Dauid inter cęteros, duos filios habuit. ſ. Natham & Salomonē. Ex catena ſiue gnātione Natham deſcendit virgo Maria. Quoniā ex catena ipſiꝰ Natham Leui genuit Melchi, & Pantherā: Pāthera virgo genuit Barpantherā. Barpanthera Ioachim. Ioachim virginē Ma
22 riā: vt dicetur in 7. par. ſub feſto Philippi & Iacobi apoſtolorum. Ex catena uero Salomonis deſcendit Ioſeph, uir ipſius Mariæ, q̄m ex catena ipſius Salomonis Matham ex uxore ſua genuit Iacob. Defuncto aūt Matham Melchi ex tribu Natham filius Leui, & frater Pantheris nupſit uxori ipſius Nathā. ſ. matri Iacob: ex qua genuit Hely: & ſic facti ſunt fratres uterini Iacob & Hely. Mortuus eſt
23 ātē Hely ex tribu Natham ſine liberis, cuius uxorem accepit Iacob frater eius ex tribu Salomonis, & ſuſcitauit ſemen fratri eius genuit Ioſeph. Ioſeph igitur natura eſt filius Iacob. ex deſcenſione Salomonis: ſm legem uero Hely qui ex Nathā. Nam qui naſcebatur ſm naturam, quidem filius erat generantis, ſed ſecundum
16 legem defuncti. ¶ Deinde cantatur.† Te Deum laudamus, te Dominum confitemur, in omnium antecedētium actiones gratiarum. & ad deſignandum exultare nos cū angelis & congratulari de drachma perdita inuenta. in quibuſdam tamē Eccleſijs finita prima miſſa cantat dictū euangelium Matthæi: Liber generōnis, & hoc ideo, quia duo teſtes ad minus nobis neceſſarij erāt, primus teſtis erat. Lu. qui in euangelio miſſæ. Exiit edictum a Cæſare Auguſto &c. narrauit iuxta uerbum euangelij, Deum natum in ciuitate
24 Dauid. Adducitur ergo alius teſtis, dicēs cum natum de Dauid. Ac ſi dicat non tātum eſt natus de ciuitate Dauid, ſed etiā de Dauid, unde Matthæus prius noīnat Dauid, quàm Abraham dicēs: filij Dauid filij Abraham, quamuis & alia poſſit eſſe cauſa, quare prius Dauid nominatur, ſcilicet quia Dauid fuit prior Abrahā dignitate, nā ille patriarcha, iſte patriarcha, & rex: audito igitur in euangelio miſſæ uno teſte ab Eccleſia, quia uix eſt, quod uni teſti ſoli crēdatur, ideo adiecto alio, ſcilicet. Matthæo, qui etiam generōnem dominicam deſcribit, tunc plene confidens Eccleſia exultans clamat. Te Deum laudamus, ut in ore duorum, trium, uel plurium ſtet omne uerbum, extra de teſtib. in omni. 1. qu. 4. §. 1. Adhuc, quia uix eſt, ꝙ uni teſti credat, hinc eſt, quòd un' terminat miſſam, dicens in quibuſdā Eccleſijs, Benedicamus Domino. Et eccleſia quaſi uoce de miſſa reſpondet, Deo grātias. ¶ Rurſus finita miſſa dicitur euangelium. Liber generationis, & poſtea, Te Deum laudamus, quia generatio diuinitatis præceſſit generationem humanitatis: Et quia illarum notitia fuit nobis laudis materia, ideo laudes ſequūtur, Miſſa ergo laudes præcedit, q̄a prius fuit ęterna genitura, de qua miſſa illa loquitur, quam aliqua creatura fuerit, q̄ Deū laudare potuerit. In laudibus matutinis quaſi choręam dicimus. unde in prima antiphona dicimus. Quam uidiſtis paſtores? &c. & ipſi reſponderunt, natum uidimus: ¶ Circa† miſſæ uero officium notan 17
dum eſt, quòd Theleſphorus Papa ſtatuit in die iſta debere cantari tres miſſas, ad oſtendendum quod Xpi natiuitas ſiduauit patres trium tēporum, ſcilicet patres ante legem, ſub lege, & poſt legē. Prima canitur de media nocte, ad oſtendendum quod illi qui fuerunt, ante legem, nō fuērum illuminati aliqua lege, & per illam etiam oſtenditur, quod panis q̄ quotidie ſacrificatur & manducatur in altari, uidelicet Chriſ. natus eſt in Bethleem in media nocte. & in hac ſic dicit Luc. unde Sapien. 18. Dum medium ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuę. m. iter ha. & c. ꝙ ad literam exponitur de natiuitate Domini, hoc etiam inſinuat euangelū huius miſſę, & collecta illa, Deus qui hanc ſacratiſſimam earnem tuā &c. & ꝓphetia illa. Populus gentium, qui ambulat in tenebris, uidit lucem magnam. Habitātibus in regione umbrę mor. &c. & epiſtola & ferè omnia, quę in illa miſſa dicuntur. Idem etiā Theleſphorus Papa, de conſec. diſtinctio. 1. nocte, ſtatuit in hac miſſa† hymnū angelicum, ſcilicet. Gloria in 18
excelſis

excelsis. solenniter decantari, ad recolendum, quòd angeli nocte ista illum decantauerunt, in qua ab angelis pastoribus est nunciatus. Vnde in euangelio legitur. Et Luc. 2.
subitò facta est cum angelo multitudo militiæ cęlestis laudantium & dicentiũ, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis &c. † Notandũ 19
est autem, ꝙ hæc missa & laudes matutinæ terminantur in plerisque locis una orõne, ad ostendendum, quòd totũ illud officium idem indicat, s. Natiuitatem
Psal. 2. æternam, & temporalem, vnde ipsa missa incipit, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, quod cãtum de generatione æterna, seu de generatione Christi intelligitur. quod vero sequitur, ego hodie genui te, de vtraq; est, & exponitur hodie, ideſt, æternaliter. Nam secũdùm Augu. hodie præsentiam significat, & quod æternum est, semper præsens est. versus de tẽporali, scilicet. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? quasi diceret. pro nihilo, cum Christus Deus & homo sit. Responsorium de
Ps. 109. æternali in quo dicit. Deus pater, ergo pater sum. Tecum principium. Vnde & ibidẽ sequitur, In die virtutis tuæ, s. in die resurrectionis. In splendoribus sanctorum, scilicet in luce omnium sanctorum, & dicit in splendoribus sanctorum, pluraliter, ꝓpter diuersos effectus. ex utero, id est, ex intima bonitate mea. Ante luciferũ genui te, ideſt, ante omnem creaturã, quasi diceret ab æterno. Epistola uerò, Paulus seruus, quam quidam in vigilia dicunt, & euangelium de temporali. Vñ in epistola dicitur. Ex semine Dauid secũdũ carnem. In euãgelio dicitur. Exiit edictũ à Cæsare Augusto, quod est Lucæ. 2.ca. In aliis vero Ecclesijs dicitur epistola, Apparuit gratia Dei, quæ est ad Titum. 2.c.
20 ¶Ante † epistolam legitur immediate ꝓphetia. ¶ Primò, vt basis sit sub columna innitente basi. Non enim quæ dicuntur in euãgelio, crederẽt impleta, nisi forẽt in veteri testamento prædicta. ¶Secundò ideo in vigilia & in hac missa duæ lectiones sine intermissione dicũtur, vna de ꝓphetia, alia de Apõstolo. quia Christus pro duobus populis in pariete coniungendis nascitur. ¶ Tertiò, quia super basim. Prophetarum fundata est columna Apostolorum. Quartò, qa actiui & contemplatiui per hanc natiuitatem in vna fide saluãtur. ¶ Quinto, quia per utrunq; testamentum Christi natiuitas cõcorditer prędicatur. Hi sunt duo Cherubin, qui ꝓpitiatorium regunt, quiq; in propitiatoriũ uersis vultibus respiciunt, vt dictum est in proœmio 4. partis. Quidam tñ nullã dicunt prophetiam, significantes qđ vetera transierunt, & noua facta sunt omnia, quasi dicat de ipso facto cessat figura, qa veritas venit. ¶ Secunda † missa cantatur 21
in diluculo in exordio diei, quando Xps in cunabulis adoratus est à pastoribus, & hoc primo ad ostendendum, quod sancti patres & prophetæ, qui fuerunt sub lege scripta aliquantulum cognitionem Dei habuerunt, sed non tantã, q̃tã nunc habemus, & ideo incipit à promissione, quæ facta est antiquis in ueteri lege. Lux fulgebit hodie ī domo Domini &c. ¶ Secundò ideo, quia sicut dominus à Gabriele fuit nũciatus prius, quàm nasceretur, sic ante initium diei suæ natiuitatis missa canitur. ¶ Tertiò, ꝓp ortum nouæ lucis, quia ille, qui natus est in ortu suo, tã in utero quàm ut ex utero fuit lux uera. Dicitur ergo in ortu huius talis lucis, quasi ipso facto dicat. Orta est lux. Huic consonat introitus, s. Lux fulgebit, & graduale, in quo dicitur, Deus dominus, & illuxit nobis, & quod sequitur ī introitu & uocabitur admirabilis, sumitur Esa. 9. c. A qbusdam tamen dicitur de nocte, eo qđ pastores in nocte illa uisitauerunt pſẽpe Domini, quod notat euangelium eiusdem missæ, Pastores &c. Lu. 2. c. Præ dicitur etiam tunc in quibusdã Ecclesijs prophetia, Spiritus Domini super me, q̃ est Esa. 41. cap. Deinde dicitur epistola, Appa
tuit benignitas, quæ est ad Titum 3. ca. Cõmunio est. Exulta filia. Zachariæ. 9. c.
¶Tertia † uero missa, quæ die clara hora 22
tertia, quando illuxit nobis dies redẽptionis nostræ festiuitas celebratur, ad tẽpus refertur gratiæ, in quo descendit lux magna de cœlo, quæ illuminat oẽm hominẽ uenientem in hunc mundum. Velum enim tẽpli scissum est in duas partes. Vn
de Sapien. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ uirentes. Epistola, Multifariè Prou. 27.

quæ

quæ est ad Hebr. 1. c. & euãgelium legit de æterna generatione. Vnde dicit in epistola, Filius meus es tu, ego hodie genui te & de temporalibus habetur ibi, Multi fariè multisque modis. In euãgelio vero de æterna, unde incipit, in principio quasi dicat. In principio creatur ratũ erat verbum, quod est Io. primo c. Dicitur etiam tunc in quibusdam Ecclesijs prophetia. Propter, hæc scies. quæ est Esaiæ quinquagesimo secũdo capitul. Communio est. Viderunt, Et quinquagesimo secũdo. c. &
23 Psal. ¶Prima † ergo missa est de ęterna genitura. Secunda est de ꝓ missione aniqs facta, unde cantatur. Lux fulgebit in domo domini, non dicitur fulsit, uel fulget. Tertia est de veritate nobis exhibita, unde cantat, Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Esa. nono c. ibi utit futuro ad notandum promissionem, hic præterito, ad notandũ ꝓ missionis implętionẽ, Et quia æterna gnatio est nobis occulta, iuxta illud Esa. gnationem eius qs enarrabit? ideo missa de æterna genitura nocte profunda cantat. Quia uero antiqui patres, quibus facta est promissio, certi erant de incarnatione Domini, sed nõ tã tum, quãtum patres noui testamenti, quibus exhibita est ueritas, ideo missa de ꝓ missione antiquis facta cãtatur illucescẽte aurora, in qua est modicũ lucis, sed se
24 cundum ipsum introitum videtur, quod deberet esse lux fulgens, sed nõ est ita, qa lux in aurora rubet ī tertia fulget, in sexta feruet, ī uespera tepet. Quia vero tẽporibus noui testamenti manifesta est veritas inde est, ꝙ missa, quæ est de exhibitione veritatis, clara luce cantatur † Prima ergo missa pertinet ad generationẽ æternã, s. de patre sine matre, secunda ad temporalem, s. de matre sine patre tertia compacta est, quia de vtraq; agit & ideo per inet ad æternã simul & temporalẽ. Notan dũ tñ est, quòd in missa, quæ est de æterna genitura, legit euangelium de humanitate, s. Exijt edictum à Cæsare Augusti. in alia uero q̃ est de veritate nobis exhibita, legitur euãgelium de diuinitate, s. In principio erat uerbum. ad notãdum, quòd ex quo humanitas diuinitati fuit unita, nec humanitas sine deitate, nec deitas sine humanitate fuit, nec erit. Hãc rationem assignat magister in psalterio, Aiunt quidam, quod cum in collectis, in lectionibus in euangelio, & in offertorio primæ missæ eundẽm natiuitas de Virgine memorent, intẽtio totius officij ad temporalem potest natiuitatẽ referri, & exponũt in introitu, hodie ideſt hac die ante luciferum stellam, videlicet matutinã, genuite, ideſt, generationem tuam fum operatus, & quod in euãgelio dicitur. Maria peperit filium suũ primogenitum exponitur † primogeniti, i. ante
25 quam ullus extra de verb. signã & ego.
Officium uero secundæ missæ aiunt † cõ
26 cordare dictis pastorum dicentium, ut legitur in euangelio. Transeamus usq; ad Bethleem. & 6. quæstione 5. hoc factum est. Qui gratulantes dicunt in introitu. Lux fulgebit. Orta enim erat stella ex Iacob. Vel dicitur. Lux fulgebit in persona Nu. 24.
legis, quæ temporalem natiuitatem antiquis patribus repromisit. Et subdit Dominus regnauit decorẽ ī ductus est. illũ, s. docorem, quo coronauit eũ mater sua, hoc est humanitas. Et addũt in graduali, Benedict' qui venit in nomine domini, & in alleluia Dominus regnauit. Et quis & quantus sit, in offerenda supponunt. dicentes. Dominus enim firmauit orbẽ tertæ. Et quia primus paries est ex Hebræis, ideo primitiæ, scilicet pastores in Ps. 88.
cõmunione loquũtur ad eos. Exulta filia Sion. ideſt ecclesia † Officiũ tertiæ mis 27
sæ personat mirabilia verbi Dei qđ erat in principio, & ĩcipit esse caro, sicut legitur in euangelio. Hoc uerbum, est puer qui secundum prophetã natus est nobis, vreanimus in introitu. & hoc est cãticũ nouum, de quo ꝓpheta in versu. Cantare Dño cãticum nouum. Hoc quoq; verbũ est illud salutare, de quo ꝓ primus canitur in gradali. Vident omnes. hæc est lux magna, q̃ descendit in Virginis uterũ quæ illuminat omnẽ hominẽ uenientem in hunc mundum. de qua dicit' in euãgelio, in principio erat uerbum &c. Hic demum est ille dulces rex, & potens cui Esa. 5.
dicitur in offertẽda, Tui sunt cęli. & tua est terra. In fine primæ & secũdæ missæ dicunt qui ĩa, Benedicamus Domino, ꝓ ut dictum est sub titulo de aduentu. Ab hac autem die usque ad octauã epiphaniæ

niæ responsoria,& eorum versus dicunt eum alleluia, ad representandū summā lætitiam, quæ aduenit tempore gratiæ.

S V M M A.

1 *Dominica intra octauā natalis Dñi, ꝙ fiat officiū,& eius expositio n.3.4.*
2 *Silentium est triplex.*
5 *Christus positus in signum tripliciter.*

De Dominica infra octauam natalis Domini. Cap. 14.

1 IN dominica. †quæ intercedit intra octauam natalis Domini, cantatur de natiuitate Domini. Vnde Introitus missę est Cum medium silētium tenerent omnia &c.Sap.18.c.Est triplex
2 † silentium,s. ignorantiæ,desperationis, & gloriæ. Silentium ignorantiæ fuit ante legem,qua ignorabāt peccata sua, Ps.13. & ideo non clamabant ad Dominum, ad Rom. 10. Mors regnauit ab Adam vsque ad Mosen,postquā autem lex data est ad cognitionem peccati multo t pore seruauerunt legem, ad vltimum vero desperauerunt, quando scilicet oēs ecclesiastici simul inutiles facti sunt, tunc fuit silentium desperationis,postquā autem venit Christus,ruptum est silētium, vnde clamant omnes laudes Dei. Silentium gloriæ veniet,quādo impletum erit totum desiderium nostrum. In silētio de sperationis veniet Dominus, vt ei attribuatur salus humani generis, qui est verus medicus.Et hoc est,quod dicit †Dum
3 medium silētium.Sequitur & nox,idest, diabolus in suo cursu medium,idest,cōmune iter haberet. Omnes enim cōmuniter ad inferos descendebāt. Omnipotens sermo tuus,idest filius tuus,Domine pater, qui dicitur sermo patris. quia per eum natus est, à regalibus sedibus venit quærere,& facere reges, Vel ad literam. dum omnia tenerent medium, idest,cōmune silentium, de nocte scilicet quādo omnia silent,& nox in suo cursu mediū iter pertageret. Ad literam. Omnipotens sermo tuus à regalibus sedibus, uel quia media nocte natus est Dominus,& concordat epistola,quæ est Gal.4.c. vbi dicitur.At vbi venit plenitudo tēporis,&c.re Ps.44. sponsorium est.Speciosus forma &c. qa immunis ab omni peccato, & omnibus virtutibus plenus.Sicut enim habetur ad Col.3 In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, ideſt, ad modū trinę dimensionis, ideſt, communi modo sicut in omnibus est, scilicet essētialiter,presentaliter, & potentialiter. Item secundum gratiā est in sanctis. & secundum vnionem est in Christo, & ideo diffusa est gratia in labijs tuis. Gratia,quia nunquam sic locutus est homo, diffusa est inquam,quia in ore eius fuit lex clē- Prou. mentiæ, ut cum dixit. Mulier nemo te vul. condemnauit,nec ego te condemno, va Luc. 2. de,& amplius noli peccare.Et cum dixit. Diligite inimicos &c. Euāgelū. Erat Ioseph, Lu.2.c. similiter ad natiuitatem pertinet quantum ad principium,licet & ad aliud pertineat. Erant patres eius, scilicet putatiuus & mater mirantes sup his, quæ dicebatur de eo, scilicet à pastoribus. † Sequitur in euangelio prophetia 4 Symeonis. Ecce positus est hic in ruinam,scilicet infidelium,& in resurrectionem multorum scilicet fidelium. & in signum,id est,insignationem, cui cōtradicetur.q.d.si in viridi hoc faciūt in arido, quid fiet?vel in signum, ideſt in ostensionem, quia per humilitatē & paupertatē itur in paradisum, vel in signum, ideſt, in signaculum. Vnde Io. 1.quē signauit Agge. 2. pater,& misit in mundum,ut eo signare Cant.8. mur.Et Aggeus.Ecce posui te in signaculum,quia elegit.Et in canticis.Pone me vt signaculum super cor tuum &c.† Posi 5 tus est ergo Christus in signū tripliciter s. in significationem, in ostensionem, & signaculum.Rursus hoc officiū. Dum medium &c.uox est primitiuę Ecclesię,ī qua recolit domini natiuitatē, cuius tractum p̄dicat in epistola,quia de seruitute transiuimus ad adoptionem p ipsum cōmendat secundum sapientiā in euāgelio,ubi dicit.Puer crescebat & confortabatur plenus sapientia,secundū potentiā. In alleluia Dominus regnauit, Et ī offertō da.Dominus.n.firmauit sedem pulchritudinem.In graduali.Speciosus forma. In

post cōmunione verò. Tollite puerum. Matth.2.c.tempus fugæ vocatur,quo descēdit Dominus in ægyptum & mysticè respicit ad gentilitatis adoptionem,quia Dominus de Iudæa transiuit ad gentes, vt eas adoptaret hæredes.

S V M M A.

1 *Circuncisio cui primū fuerit iniuncta. Et an eius nomine festū indicatur falsò aut temere nu.13.14.*
2 *Circuncisio quibus de causis instituta.*
3 *Circuncisio quādo & qualiter fiebat.*
4 *Circuncisio cur fiebat in præputio.*
5 *Circuncisio quid conferret.*
6 *Circuncidi cur voluerit Christus causas adfert.nu.7.8.9.10.11.*
12 *Circuncisio quibus de causis fuerit mutata in baptismum.*
15 *Comercium quid.*
16 *Circuncisionis dies quinque de causis est solennis.*
17 *Circuncisionis diebus multa superstitio se olim Gentiles & pagani agebāt.*

De festo Circuncisionis. Cap. 15.

IC de festo circūcisionis dicendum est. Sciēdum 1 †autem est, ꝙ circuncisio primo iniuncta est Abrahæ & semini eius. Hebræis ex eo nascituris,vt sic probaret,an obediret,uel nō,sicut & Adā ad probationem obedientiæ Gen.17. mādatū accepit, ne de ligno vetito manducaret.Fuit autē p̄cepta circūcisio ut ꝑ pter quinq; causas. ¶ † Primò,ut per o 2 dientiam mādati Abrahā placeret Deo, cui per ꝓuaricationem Adā displicuerat. ¶Secundò, data fuit signum magnæ fidei Abrahę,Credidit enim se habiturū filium,in quo benedicerentur omnes gentes,per fidem,i.per quā spiritualis circuncisio impleretur,vt sic iustificaretur & ipse. ¶ Tertio, vt in hoc signo discerneretur ab omni natione populus ille.
¶ Quartò,vt circūcisio fieret in virili mē bro,per quòd ꝓ generatur creatura mortalis,& in quo libido solet dominari,-a- stitatem corporis,& mentis seruandam, & impudicatam resecandum indicaret. ¶Quintò,quia non posset melius significari per Christū tolli originale peccatū, cum præputio quippe omnis hō nascitur,quemadmodū & cum originali peccato. ¶ † In carne præputij ideo est iussa 3 fieri,quia in remedium instituta est, ideſt cōtra originale peccatum,quod à parentibus contraximus corrupti concupiscentia,quæ in parte illa magis dominatur,& quia in membro illo culpā inobedientiæ homo prius cognouit, docuit, quòd & in illo signum obedientiæ acciperet.Fiebat † circuncisio die octauo ex le- 4 gis præcepto.Leui.12.c.& fiebat cum lapideo cultello, ad significādum, ꝙ post septenarium huius uitæ in octaua diē,id est ætate, quæ erit.resurgentium, omnis ab electis per petrā, ideſt Christū absorbetur corruptio carnis & spiritus.quādo liberabimur à seruitute corruptionis,qñ circuncidetur à peccatis anima cuiuscunque credentis in eum. Duæ itaq; res sunt illius sacramēti,scilicet circūcisio à peccatis in p̄senti,& circuncisio ab omni corruptione in futuro. Christus autē non indigebat circuncidi,ut iam dicetur, Cōferebat circuncisio † suo tempore remissio- 5 nē peccatorum,sicut & nunc baptismus. Vnde Greg.de cōsec.dis.4.quod apud extra de bap.maiores. Qd apud nos valet aqua baptismi,hoc agit apud veteres,vel pro paruulis sola fides, uel ꝓ maioribus virtus sacrificij,uel pro his,q de Abrahæ stirpe ꝓdierunt, mysterium circuncisionis. ¶ Sed quare † Christus,qui fuit agnus 6 immaculatus, non habens maculam,neque rugam, qui peccatū non fecit,nec inuētus est dolus in ore eius,uoluit circūcidi? Respondeo,sicut uoluit in tēplo præsētari,sicut & baptizari, sicut & de agno paschali cū discipulis epulari, sic uoluit in corpore circuncidi ꝓpter nos. ¶ † Secū 7 do,ne Iudęi dicerent eum nō esse Messiā in lege promissum, quia nō esset circuncisus,nec inuenet secundum legē,qui de seipso dixit Nō uenit soluere legē,sed adimplere. ¶ Tertio † ratione nostri,scilicet 8 propter figuram. Etenim circuncisio illa carnalis figurat p̄sentem spiritualē, q̄ est gratia,& futurā,q̄ erit in gloria, nec

dedit nobis exemplum carnaliter circũcidendi.sed spiritualiter per vite inuocationem.Nam secũdum Ber.dupliciter debemus circuncidi,ſ. exterius in carne & interius in mẽte.¶†Quartò, ratione ſui, vt ſcilicet ſe uerã carnẽ aſſumpſiſſe oſtenderet.¶Quintò, ne dęmones†circũciſionis myſteriũ agnoſcerent,cum enim illa contra originale peccatum fieret,credidit diabolus, & hunc qui circuncidebatur ſimiliter peecatorem eſſ', ꝓpter quam etiam cauſam uoluit,ut mater eius uirgo perpetua deſponſaretur.¶Sextò, propter perfectam humilitatem†tanquam eſſet peccator, voluit hoc fieri, licet non indigeret, ſicut & ex humilitate voluit baptizari ſubdẽdo ſe minori. Vbi ſit caro præputij Xpi,dictũ eſt in quarta parte ſub ſeptima particula canonis, ſuper uerbo Noui & æterni.¶† Fuit ãt mutata circunciſio in baptiſmum quatuor de cauſis. Primo,qa ſacramentum baptiſmatis eſt perfectius. Secundo quia magis cõe.Mulieres enim circuncidi non poterant. Tertio,quia magis gratia plenum. Per circunciſionem nanque tantum peccatum remittebatur, ſed gratia ad bene operandum per eã nõ preſtabatur,nec virtutes dabantur,vel augebantur.†In baptiſmo non ſolum peccatum remittitur ſed gratia cooperandi confertur, & virtutes augentur,ideoque rectè ait Apoſtolus,ꝙ Abrahã accepit circunciſionem tantum inſignum. Quarto ꝓp honeſtatẽ. Honeſtius enim eſt aqua lauari, quàm corpore mutilari.Sed uideꝫ quòd de circunciſione non debeat fieri feſtum, cum dicat Apoſtolus,Circũciſio nihil prodeſt extra de bap.maiores.Et iterum.Si circũcidimini,Chriſtus nihil uobis proderit.Præterea cum Eccleſia nõ faciat feſtum de paſſione Domini, uidetur quòd in circunciſione,in qua incipit paſſio Domini, imitando primum ſanguinẽ ſuum fudit, nõ ſit faciendum feſtum,ſed potius lamentum,ſicut & in paſſione.Ad hoc dicitur,quod feſtũ nõ ſit de circunciſione, ſed de octaua natalis Domini. Sed non aliqd impedit nos dicere, quòd fiat feſtum de circunciſione, qtæ fiet in octaua reſurrectionis à culpa & à pęna, & eſt cauſa meritoria illius, & propter illud gaudium Eccleſia ſolennizat. Ab hoc uerò, quod obiicitur de paſſione,reſpondetur, quod alia de cauſa Eccleſia dimittit facere feſtum in die,qua Dominus paſſus eſt, quam propter paſſionem,ſ.quia tunc Dominus poſuit p..ccata nra in ſtaterà. Vnde Iob,utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui & calamitas quàm patior in ſtatera. Oportuit enim filium Dei pati pro peccatis noſtris, ut nos redimeret ab omni peccato, & ideo luget Eccleſia magnitudinẽ peccatorum ſuorum,conſiderans quod ſol erubeſcens propter peccata hominum obtenebratus eſt, de quo dicetur ſub paraſceue. ¶†Celebratur ideo hodie octaua natiuitatis.q̃ eſt octaua ſuppletionis, prout dicetur in procę. ſeptimæ partis.Eſt etiam hæc octaua alterius negotij ſignificatiua. Duplex eſt enim negotium,quòd in ea figuratur. vnum circuuciſio Domini quod ī euãge lio exprimitur, alterum aduentus hois, ad Deum.Eſt enim duplex aduentus.ſcilicet Chriſti ad homines.de quo in Natiuitate actum eſt, & hoīum ad Chriſtum, de quo in hac octaua agitur quod notãt antiphonæ laudum, ut illa, O mirabile commercium. Nam cõmercium eſt, ubi †aliquid accipitur, & aliquid dãtur Dominus nanque accepit noſtram humanitatem,ut nobis daret ſuam diuinitatẽ.ꝙ notatur in uerbis ibi ſequentibus, ſcilicet aīatum corpus ſumẽs de uirgine. Per hoc enim notatur,quod Dominus accepit,per hoc enim quod dicit. Largitus eſt nobis ſuam deitatem. notatur, quod dederit.Secunda uerò,& quarta antiphonę terminatur. Te laudamus Deus noſter. q.d.ad te ueniemus, laudando te. Tertia terminatur, Dei genetrix intercede pro nobis.q. d.intercede, ut filius tuus ſuſcipiat nos,in quinta dicitur illud,quòd dixit Baptiſta, Ecce agnus Dei.q.d.ad eum uenire dẽmus. unde Andreas & alius diſcipulus Ioannis hoc audito ſecuti ſunt Dñm, in antiphona uerò,quæ eſt ſupra, Benedictus dicitur.Innouantur naturæ, nra enim natura recedendo a Deo eſt inueterata, & redeundo eſt innouata. ¶† Notandum quoque eſt, quod quinq; ſunt quę hanc diẽ reddunt ſolennem.Primum eſt,qa hac die duo feſta cõcurrunt. Lpariẽtis & partus.Vnde & duę miſſæ celebrantur.Prima, de patiente ſ.de beata Virgine,in qua dicitur introitus.Vultum tuum & cõmunio. Simile eſt regnum cœlorum homini negotiatori. Mat.3.c. Sed cũda eſt de partu,ſcilicet de filio, ī qua dicitur introitus: Puer natꝰ eſt nobis,uel in aliis Eccleſijs,Dum medium ſilentiũ.Vnde & in quibuſdam gradualibus officium vtrunq; intitulatum inuenit.Et ideo quia hoc feſtum eſt de beata Virgine, ſit honeſtatio apud Eccleſiam ſanctæ Marię tuãs tyberim,quãuis quidam ſcripſerũt quod ſit apud ſancta ſanctorũ ad Laternatim, pro eo,quòd caro circunciſionis Domini ibi dicitur cõſeruari, prout dictum eſt in 2.parte ſub 7.particula canonis. Epiſtola eſt;Apparuit benignitas, quæ eſt ad Tit. 4. Euangelium eſt. Poſtquam conſumati ſũt.Luc.2. Alleluia.Multifariè Hebr.1. Secundum, quod facit hanc diem ſolennem,eſt octaua, de qua dictum eſt. Tertium,impoſitio noui & ſalutiferi nominis,de qua dicetur ſub ti.de Sabbato ſancto,vbi agitur de baptiſmo, quod nomen triplex eſt,ſcilicet filiꝰ Dei Chriſtus & Ieſus ſicut euangelio colligitur, de hoc dictum eſt in proęmio ſecũdæ partis. Quartum,eſt effuſio ſanguinis Ieſu Chriſti,hodie enim primo ſanguinẽ ſuũ pro nobis fundere cępit, qui cum poſtmodum ſæpe fundere voluit.Quintum,eſt ſignaculum circunciſionis,qđ Chriſtus hodie pro nobis dignatus eſt ſuſcipere ꝓpter cauſas p̃ miſſas.in quibuſdam eccleſijs ſubdiaconi fortes & iuuenes faciũt hodie feſtum ad ſignificãdũ,ꝙ in octaua reſurgentium, q̃ ſignificatur per octauum diem, qua circũciſio fiebat,nulla erit debilis ætas nõ ſene ctus,non ſenium,non impotens pueritia, ſed omnes concurremus in virum perfectum, cũ hoc nro.1. de induet immortalitatem,& hoc corruptibile incorruptionẽ vt præmiſſum eſt,de hoc dicetur in ſeptima parte ſub feſtis ſanctorũ Stephani & Ioãnis.¶†Poſtremò notãdum eſt,ꝙ olim pagani & gentiles in his calenisd multas ſuperſtitiones obſeruabant,quarum aliquas Aug.in quodam cõmemorat ſermone.16.q.ul.non obſeruet.Credentes.n.(inquit)Lnum quędã Deum ſle cũ tunc uenerãtur,ei duas facies figurãtes, unam ante, alia poſt,eo ꝙ eſt principũ anni ſequentis,& finis præcedentis. Aſſumebant enim formas mõſtruoſas, alij ex pellibus pecũdum alij ex capitibus beſtiarum,alij ueſtiẽtes tunicas muliebres, alia anguria obſeruabant.dantes vel recipientes diabolicas ſtrenas, alij menſas laute prępparatas tota nocte manere ſinebant, putantes totum mani ſpatium cõuiuia tali cibi abundãtia p durare,quę ueritas prohibet Chriſtianos facere.

SVMMA.

1 *Epiphania quid Et eius diei officium, ibid infra & nu.* 10.11.16.
2 *Magi qui & vnde dicti.*
3 *Stella ,quę Magis apparuit.quid.*
4 *Magis quę, & cur munera Domino obtulerunt.*
5 *Theophania ſecunda Apparitio.*
6 *Epiphanię die non debet quis baptizari,niſi ſumma neceſſitate cogente.*
7 *Bethphania tertia Apparitio, quarta numero* 8.
9 *Inuitatorium cur non habeat locum in die Epiphanię.*
12 *Chriſti genealogia varie tradita per Matthęum & Lucam.*
13 *Epiphanię tria euangelia.*
14 *Mundi veſpera duplex.*
15 *Epiphanię Miſſę expoſitio. Et quid ea populo nuntiet in Italia nu* 17.

De feſto Epiphaniæ. Cap. 16.

SEQVITVR feſtũ epiphanię qđ eſt uocabuli†græcum,& ſonat latinè manifeſtatio, ſiue apparitio, & eſt idem cum feſto natiuitatis, nihil naſci profuit niſi apparuiſſet.Verum pro triplici apparitione hodie ſolennizat eccleſia,unde & in codicibus antiquis hæc dies epiphaniarum pluraliter intitulatur,& ideo tripliciter nominatur, ſilicet Epiphania,theophania, & bethphania. Epiphania dicitur quantum ad illam apparitionem Domini,quæ facta eſt.Magis per ſtellam. † Magi autem ipſi fuerunt Gaſpar,Melchior, & Balthaſar, & fuerunt reges, iuxta illud pſalmiſtæ. Tibi or-

bi offerent reges munera & iterū. Regis
Psal 67. Thar.& insul.mu.of.reg. anima.& sabb.
Psal.1. do.adducēt,quorum corpora de Mediolano in Coloniam translata fuerunt. Et dñr Magi,à magnitudine scīę. Per astronomiam.u.cognouerunt, quia stella illa nō erat ex constitutis a principio,sed illa, de qua Balaam magister suus prophetauerat. Nu. 24. Orietur vella ex Iacob,& cōsurget virga de Israel,& de Iacob erit, qui dominetur.& ideo moti sunt,vt ductu illius stellę venirent in Bethleem, vt regem natum,quem eis ꝓphetauerat Ba
Mat.2. laam,adorarent.Et dr epiphania ab ἐπὶ, ꝙ est supra,& φαίνεια,qđ est apparuit, quia de sursum illa fuit apparito,s.de cęlo, vel ab ἐστι, quod est super, quia scriptum est.Vsque dum veniēs staret supra, vbi erat puer.Erat quidem proximior terę q̄ alię stellę,& hęc facta sunt 13.die à natiuitate Dñi, qua die stella. Magos ad
3 presepium duxit. Et dicunt quidam † ꝙ stella illa fuit. Spiritussanctus,qui postea descendit super Dominum baptizatum in specie columbę, & ipsis Magis in spē stellę, Alij,quod fuit angelus,q̄ apparuerat pastoribus Iudęis,s.illis tanquam ratione vtentibus in forma irrōnabili,istis vero Gentibus tanquam irrationabilib. in specie irrationabili. Alij, & verius. ꝙ fuit de nouo creata, quę peracto officio suo redit in primordialem materiā, Alij dicunt, quòd cecidit in purcum,vbi adhuc dicitur parere solis tm̄ virginibus. ¶ Solet autem queri quomodo tam cito, vid. licet intra 13. dies de tam remotissimis regionibus Hierosolymam venerāt, quæ dicitur esse in medio mundi? iuxta
Psal.63. illud Psal. Rex noster operatus est salutē in medio terræ. Dicit Isid.quòd ante natiuitatem stella illa illis apparuit, vt possunt ibi esse in tempore opportuno. Hie. dicit,quod in die natalis Domini primo ab eis visa est. Sed venerunt in Dromedarijs. iuxta illud propheticum, Inundatio camelorum operiet te, Dromedarij, Madiam & Effa, qui velocissimè currunt. Vnde & dñr a δρόμος, quod est cursus,
Esa. 6. & ὄκος quod est virtus, & sunt minores camelis,sed velocius currunt.quàm illi, scilicet, tm̄ in vno die, quātum equus in
4 trib. ¶ Quæritur enim,quare Magi venientes munera obtulerunt? ¶ Rñdeo,ꝙ secundum Bedam antiquitus nullus ad regem uel dominum uacuus introibat, quod Persæ & Caldæi obseruant. Secundò,secundum Bedam obtulerunt aurum beatæ virgini propter inopiæ subleuationem. Thus contra fœtabuli fœtorē. Myrram,propter membrorum pueri cōsolidatione, & vermium expulsionē. ¶ Tertiò, quia aurum ad tributum, thus ad sacrificium, myrra vero ad sepulturā pertinet. Per hæc ergo tria insinuantur in Chro regia potestas,diuina maiestas.& humana mortalitas. ¶ Quartò quia aurum signat dilectionem, thus orōnem,myrrha carnis mortificationem,quæ tria offerre Deo debemus. ¶ Sed a apparitio fuit eadem † die in baptismo, multis tn̄ annis 5
reuolutis scilicet 13. die tricesimi primi anni,vnde Lucas. Et ipse Iesus erat incipiens,quasi annorum 30. & ideo hæc apparitio dr theophania θεὸς,qđ est Deus, & φαίνεια,quod est apparitio.qa ibi Trinitas apparuit, pater innoce, & filius in carne, & spiritus in columba. Quidā autem hæretici dixerunt solū in die epipha
6 niæ † baptizari debere,pro eo,quod Christus tunc fuit baptizatus,nec dari. Spūm sanctum baptizato in alia die: & græci eadē die baptizant. ob q̄ hæresim extirpandā sancti patres decreuerunt nominē nisi in articulo necessitatis eadem die baptizari debere. ¶ † Tertia apparitio fuit 7
postea similiter eodem die,anno reuoluto, cum esset 30. annorum. & 13. dictū, s. quando manifestauit se esse Deum per mutationem aquæ in vinum, qđ fuit primum miraculum apertum, quod Dns fecit in Cana Galileæ,vel simpliciter primum quod fecit. Et hæc apparitio dicit bethphania,a βηθω,qđ est domus,& φαίνεια.qđ est apparitio.qa ista apparitio facta fuit in domo in nuptijs. De his trib. apparitionibus fit solennitas in hac die. Sed quia Ecclesia non potest perfectē de omnibus vnam & eādem diem solēnizare, ideo de stella plenè exequitur, & de alijs aliquid admiscet ut noterur, ꝙ tres fuerunt in illa die apparitiones, quæ leguntur in euāgelio tanquam sub die eadē factæ: de primo verò miraculo hodie totum cātat officium: qa in eo specialiter

nati-

natiuitas Domini Gentilibus est notificata,de sancto duo responsoria cantantur, scilicet primum, Hodie in Iordane & in columbæ specie, quod à pluribus Ecclesijs ponitur nonum, & ideo primum & nonum, quia baptisma est primum sacramentum nostræ redemptionis, per quod reformamur, & similes angelis efficimur, quorum, sunt nouem ordines. Bruno autem Signen. episcopus correctior officij antiphonarij, dixit,quod in responsorio: In columbæ specie. & in antiphona,Vox de cœlo,quę dicitur in octaua ad laudes, non debet esse verbū istud. Ipsum audite, quia in baptismo non fuit hoc dictum à patre, sed in transfiguratione.& qui agunt festum transfigurationis cantant responsorium, in quo illud continetur. q. d. Ego sum testis, quod hic est ille, qui promissus est in lege. Deut. 18. vbi dixit Moses: Prophetam de gente tua & de fratribus tuis suscitabit tibi Deus ipsum audietis &c. Qui autem verba eius, qui loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor existam, De tertio verò miraculo cum aliis cantatur una antipho
8 na, scilicet tribus miraculis. ¶ Beda † etiā dicit in commento super Lucam, Quattam apparitionem factam fuisse eadē die anno reuoluto, cum esset 31. annorum, scilicet in fractione quinque panum,& saturatione quinque millium hominum,& illa dicitur phagiphania à φάγειν, quod est bucca,siue comedere. Sed a hac hodie nihil agitur. Præterea dubitatur, utrum hoc contigerit ista die, tum quia in originali Bedæ nō sic legitur, tum quia Ioan. 6 vbi de hoc miraculo agitur, dicit: Erat autem proximum pascha &c. Ideo autem institutum fuit hac die festū de tribus miraculis; quia hæc dies fuit antiquitus celebris in honorem Augusti Cæsaris, propter triplicem eius triumphum, quo suo tempore Romano Imperio tres regiones subiugauit, scilicet Parthiam,Aegyptum,& Mediam. Illam ergo celebritatem Ecclesia in melius commutauit,videlicet ad celebrandum Christo pro eius triplici miraculo. In quibusdam Ecclesijs non dicitur hac die ad nocturnos: Domine labia mea aperies. nec Deus in adiutorium, nec Gloria patri, nec hymnus,ad notandum promptitudinem Gentium, quæ statim stella apparente venerunt. Ex abrupto ergo ad nocturnos venitur, quasi ipso facto dicat Ecclesia, quibus non est narratum de eo, venichant & qui non audierunt,contemplati sunt. Esa. 53. cap. Vel potest dici, quod in hoc festo fit præcipuè mentio de Gentilium conuersione, quos illi tres Magi initialiter præcesserunt. Quia ergo conuersio ipsorum Gentilium adhuc erat imperfecta; quia in paucissimis, scilicet in ipsis tribus Magis, ideireo in signum huius Ecclesia omittit cantica, qui iam conuersorum seu perfectorum esse videntur, sicut Gloria patri, hymnum,& huiusmodi. Hac etiam de causa non præmittitur: Domine labia mea aperies, nec Deus in adiutorium, quia secundum Apostolum: Corde creditur Ro. 21.
ad iustitiam, sed prius, ore autem confessio fit ad salutem, scilicet postea,Inuitatorium etiam non dicitur,propter quatuor rationes. ¶ † Primò, ad ostenden 9
dum quod Ecclesia in primitijs suis venit de gentibus ad Dominum, non inuitata, uel uocata per preconem aliquem, sed sola stella duce, iuxta illud. Nemo nos conduxit.ut sic incutia ur erubescen Mat.20.
tia eis, qui tardè credunt, cum multos habeant prędicatores. Magi enim non uocati uenerunt adorare Christum. ¶ Secundò, vt nos qui quotidie inuitamus. & excitamur ad adorandum, & deprecandum Deum, videamur detestari inuitationem fraudulentam Herodis, Mat. 2.
dicentis Magis, ite, & interrogate diligenter de puero &c. ¶ Tertia est causa: quia ipsa res nos inuitat. scilicet, stella, per quam significatur fides, quę ducit nos ad Deum, & illuminat nos in nocte huius seculi. ¶ Quarta, quia psalmus, Venite, quæ idem dicit, dicitur in nocturnis, & sic idem repeti videretur, Licet ergo hac die non dicatur inuitatorium, tamen psalmus inuitatorius, scilicet, Venite exultemus, do. in tertio nocturno ad septimam antiphonam dicitur, ad ostendendum, quod in tertio tempore, scilicet gratię sufficienter inuitata est. Ecclesia de gentibus & nullus se excusare potest.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia in omnem terram exiuit sonus eorũ 19. dist. ita & quia tertio tempore, scilicet gratiæ, data est vniformis gratia in plenitudine. Dicitur quoque ad septimam antiphonam, ad notandum, quòd per baptismũ datur spiritus septiformis. Per hebdomadam dicitur inuitatorium in persona Magorum, alijs, qui non viderant, nũciãtium, Leguntur autem tres lectiones de Esa. qui expressius loquitur de Christi natiuitate, de qua, siue de nati apparitione
10 hoc festum est. ¶ † Sed quæritur, quare in quibusdã Ecclesijs in principio tertij nocturni huius festi canit Psal. Deus noster refugium, cum antiphona Fluminis &c. cum ipse præcedat in ordine psalterij vltimum Psal. 1. nocturnæ, & omnes secũdæ? Respondeo, tertium nocturnum recolit, nouum testimonium, quod est tempus gratiæ, quapropter hoc tertium nocturnum habet in capite antiphonã Fluminis, quæ cum dicto Psal. nouum tangit testamẽtum, & ideò dictus psalmus tunc & non prius dicitur. Præterea, antiphona ipsa habet alleluia, quod non ponitur in antiphonis primæ vel secundę nocturnę, vt dictum est sub Natali. Rursus, ideò ponitur in septimo loco, quia pertinet ad septiformem gratiæ spiritum, per eum baptismi collatum. Sequentes etiam antiphonæ cum suis psalmis nouum indicãt testamentum, & hi tres psalmi mõstrant commotionem Centium contra prædicationem Apostolorum, subuersionem idolorum & conuersionem fidelium. Romana tamen Ecclesia dictam antiphonã, Fluminis, cum suo Psalm. ponit in primo nocturno, & psalm. Venite in tertio. secundum rectum ordinatum naturalem ordinem psalmorum, & congruè, quia gẽtes tempore gratię venerunt ad fidem.
11 ¶ † Et attende, quòd antiphonæ in prima parochiæ siue nocturna, continet sacerdotes, & in secunda reges, in tertia vsque ad angelos peruenitur. Post tertium nocturnum statim cãtatur enãgelium Luc. Factum est autẽ. in quo de baptismo Saluatoris plenè agitur, & eius genealogiam describit, quia, ut præmissum est, hoc festum de natiuitate est. ¶ † Notandum
12 autem est, quòd Matth. in euangelio, Liber generationis. enumerat generationẽ illam incipiens ab Abraham, descendero vsque ad Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus &c. ostendens per hoc, qđ à summo cælo fuit egressio eius, & qualiter Dominus ad nos descendit. Similiter Esa. 11. c. Dona Spiritus sancti enumerans ultimò ponens timorem dicit, & replenit eum spiritus timoris Domini. Sed Lucas in hoc euangelio, Factum est autẽ illam enumerat ascendendo, quia post baptismum eam enumerat, nec sistit eam in Abraham, sed in Adam, vsque ad Deum procedit per gradus sic qui fuit Hely, ostendens per hoc qp a baptismo iter est ad Deum, sed hoc quasi per quoldam gradus uirtutum, qui significantur per patres gradatim ordinatos & tangit filios, secundum legem, non secundum naturã, sit, qui fuit Natham, qui fuit Dauid, supple filius, scilicet adoptiuus. Vna ergo generatio describitur descendendo, altera ascendendo, quoniam una carnalis, altera spiritualis. In una ponit genuit, vbi carnalis generatio, & temporalis successio exprimitur. In altera ponitur, qui fuit, vt notetur spiritualis generationis adoptatio, & describitur ascendendo, ut notetur spiritualis ascensus. Prima nominata 13
est Virginis partu. Secũda nobis inchoatur est per baptismũ. Tria ergo sunt † euãgelia huius solennitatis, unum est de baptismo, scilicet, Factum est, secundum de Magis, scilicet Cum natus esset Iesus, qp dicitur in missa, & ibi dicitur. Sic enim scriptum est per prophetam, s. Michęam. c. 5. Tertium est de nuptijs, quod dicitur in dominica sequẽti post festum Hilarij. Sanè, præmissa duo euangelia de generatione Christi de nocte dicũtur, unum in natiuitate, alterum in Epiphania, quia vtraque Christi generatio fuit in nocte, i. obscura, & priorum sensibus non intellecta. De hoc enim sub natali dictũ est. Post euangelium Ecclesia exultando dicit, Te Deum laud. Parum ergo agitur de baptismo Dñi in nocturnali officio, sed supplętur in octa. in qua agitur de apparitione facta in baptismo, præsertim in antiphonis laudum, qua ostendunt effectum baptismi in nobis, scilicet baptizemur, ut a peccatis per nostrum lauacrum abluamur. Omnes enim unius, & septem toni sunt,

sunt, vnius ad notandum Ecclesiæ vnitatem, in qua solum baptisma prodesse potest. Septimi, ad notandum quod in baptismo datur septiformis gratia Spiritus sancti. Vel quia per baptismum peruenit ad septimam ætatem quiescentium. Si enim aliquis statim post baptismũ dignè acceptum decedat, mox recipit primam stolam, quæ datur in septima ætate, ideſt in secunda vespera. Antiphona vero ad Magnificat, est octaui toni, quia in vespera mundi nobis dabitur stola secunda, ideſt gloria corporis, quam in octaua ætate nos recepturos speramus. † Duplex est 14
enim mundi vespera. Prima est sexta ętas, secundum quam Dominus in vespera mũdi natus, iuxta illud. Vergente mundi vespere. Secunda est finis mundi, in qua vel postquàm dabitur nobis gratia carnis, de qua dicitur, Ad vesperam demorabitur fletus. Nam vsq; tũc erit fletus miseriæ nostræ, sed tunc erit finis. dicitur etiã ad horas capitulum illud, Surge, illumina & illud, Super te autem. & illud, Inundatio. quæ sunt Esa. 60. c. † Missa siue diur- 15
num officium similiter pertinet ad primum principale & præcipuum miraculũ, scilicet ad primitias Gẽtium, & ad munera Magorum, & ad Christi natiuitatem. Vnde introitus, qui sumit de Esa. licet nõ sit ibi continuè, est, Ecce aduenit &c. Ecclesia enim de gentibus electa pro suę vocationis initio gaudens, gratiosum laudis præconium offert Deo pro sua salute. d. Ecce &c. q. d. Ecce, in propatulo est, quod Dominus natura dominator effectu aduenit, ideſt ad nos venit, & carnem assum pſit, vel vt alludamus præsenti dici, ad nos venit, ideſt, qui in carne latebat, per multa signa Deus esse apparuit, vt per stellam, per Magorum munera, per uocem paternam, & per Spiritum sanctum in columba, & propter hoc utitur aduerbio demonstrandi, Ecce, ostendens apparitionem filij Dei quasi ad oculum, per præmissa, Epistola Surge illuminare, & graduale, Omnes de sabba. &c. sunt de eodem & sumuntur de Esa. 60. c. & euangelium de eodem. scilicet Cum natus esset &c. quod est Mat. 2 cap. Ex quo sumunt alleluia, & cõmunionem, Sicut autem in matutino officio fit suppletio in octaua, vt iam tactum est, ita & de missę officio simpliciter fit suppletio. † Nã introitus missę hodier 16
næ notat gaudiũ gentium de aduẽtu Saluatoris exultantium, & in coll. ta hortatur gentes ad cõtemplandum eius speciẽ, quam per fidem cognouerunt. Reliquum totũ est de miraculo huius diei scilicet de gentibus per stellam ductis. ¶ † Non est 17
etiam prætermittendum, quod in Italia in missa huius diei futurum pascha populis annũtiatur. Sacerdos namque vel alius post offertorium dicit alta uoce, Annuncio charitati uestrę gaudium magnũ qđ erit omni populo, quia Septuagesima erit tali die, & pascha tali. In Cõcilio uero Bracharen. de consecr. dist. in. 3. placuit primum. ita legitur, Placuit, ut postquam omnia in concilio sacerdotũ fuerint ordinata, super ventruum ipsius anni pascha, quo Calendarũ die, ideſt quo die ante, uel post Calẽdas, uel quoro à luniga debeat suscipi, à metropolitano episcopo intimetur quod cæteri episcopi uel reliquus clerus breuiculo subnotãtes unusquisque in Ecclesia aduenięnte natalis Domini die post euangelicam lectionem populo annũtiet, hoc tamen nõ ubique seruatur. Rursus in cõcilio Carthagin. ea. dist. placuit. 1. Statutum est, ut dies paschæ formaturum, scilicet literarum subscriptione omnibus intimetur. Dies uero concilij. 11. Calend. Nouemb. seruetur. Quidam tamen ultramontani episcopi in synodo, quam celebrant die Mercurij proximiori festo beati Lucæ, promissa annunciant. Quidã asserunt in uigilia epiphanię ieiunãdum fore, eo quod sibi propriũ officium appropriatur, & alleluia in officio, nisi in dominica interueniat, subticetur, & dicitur euangeliũ, Defuncto Herode. quod est Mat. 2. c.

S V M M A.

1 *Epiphania octaua. Et quid notet.*
2 *Antiphonæ octauæ Epiphaniæ cur sint de septimo tono.*

De octaua Epiphaniæ. Cap. 17.

DE octaua Epiphaniæ in omni cantu & in lectione Esa. † quæ legitur pro 1
epistola, scilicet Domine Deus meus,

agitur de baptismo. Vnde dicitur, Exultent solitudines lodarnis, idcò quia in Iordane vini generatiuam Dominus cõtulit aquis instituendo baptismum, & qa gentes, que à Deo prius erãt quasi in solitudine deserti, ad eũ redeunt. Octaua ergo epiphaniæ suppletionis est, vt in ti. præceden ti dictũ est, quia sicut in festo recolimus, quomodo Christus baptizatus est, ita in octaua rem, propter quam baptizatus est, antiphonę illius diei ostẽdunt. In octaua igitur de secundo epiphaniæ miraculo scilicet de baptismo iubilatur, vt in antipho na, Veterem hominem, & cæteris quæ sequuntur, quæ quia translatæ sunt de græco in latinum, grauius continent in dicta
2 mine idioma.† Et sunt de septimo tono, quia pertinẽt ad baptismum, vbi septiformis gratia Spiritussancti operatur, & sũt nouem, quoniam per ianuam baptismi peruenie mus ad consortium nouem ordi num angelorum. Sunt tamen octo de hoc expressus agentes propter veram actauã, a l quam baptisma ducit. Et meritò baptismi officium ad octauam differtur, quia vicem tenet circuncisionis, quę in octaua celebratur. Et cantatur hac die inuitatorium, quia prædicantibus Apostolis ad baptismum sunt homines inuitati. Quędam vero Ecclesiæ dicunt hac die ad missam euangelium. Venit Iesus à Galilæa, quod est Matth. 3. Alij dicunt, Vidit Ioannes Iesum venientem ad se, quod est Io. ca. 1. quæ ambo pertinent ad literam ad baptismum Christi, & epistolam, Surge, illuminare.

S V M M A.

1 *Dominica prima ab Epiphania. Et eius Missę introitus nu. 2. Item totius officij summa ratio.*
3 *Dei thronus ut simus, tria necessario requiruntur.*

De prima Dominica post Epiphaniam. Cap. 18.

1 DE prima † dominica post Epiphaniam, scilicet infra octauas dicturi præmittimus, quòd ab Epiphania vsque ad Septuagesimam possunt esse sex dominica ad plus, & vna ad minus, in quibus omnibus intendit Ecclesia in nocturnis officijs ostendere apparitionem Domini, vt stella oriatur in nobis, quæ ducat nos in Bethleem superiorem, & ferè omnia, quæ hoc tempore dicũtur, ad gaudiũ pertinent. Veruntamen, non nisi tres ex ipsis dominicis proprium habent officiũ, & ideo quando quatuor sunt, aut plures, sequens officiũ dicitur in quibusdã Eccle sijs in prima dominica post octauas, quando verò sunt tres dominicę tantũ, dicitur in dominica infra octauas, in hac ergo dominica, scilicet infra octauã, monet nos ecclesia in introitu, vt offeram⁹ domino aurũ qa rex regũ est, & thus, quia Deus deorum & hoc idem facit in duobus sequẽtibus.† Et est introit⁹ In excelso throno vi 2
di sedere virum, quem adorat multitudo angelorũ, quod sumptum est de illo loco *Esa. 6.*
Esa. Vidi dominum sedentem super solio, &c. qã enim hic dicit thronum, dicit ibi solum, quod idem est, & quod dicitur hic multitudo angelorum, idem etiã est, quod dicitur in Esa. quòd angeli canebant Sanctus, sanctus, sanctus. Sanè thronus excelsus, est Ecclesia, in qua sedet Deus q monet nos, vt adoremus Christum sicut verum regem. Epistola verò monet nos, vt offeramus myrrham, dicens, Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam, Deo placẽtem &c. ad Ro. 12. c. & per hoc ostenditur myrrha, quę intelligitur carnis mortificatio. Euangelium est de apparitione domini. Cũ factus esset Iesus annorum 12. &c. Luc. 2. vbi sequitur, Mater eius inuenit eum in tẽplo disputantẽ cum sapientibus & docentem. ¶ † Post etiam 3
dici, quòd ad hoc vt efficiamur thron⁹, in quo dominus sedeat, tria sunt nobis necessaria, munditia carnis, humilitas mentis, & exultatio in domino. Ad munditiã carnis inuitamur in Epistola, ubi dicitur Obsecro vos &c. vt supra. Ad humilitatẽ mentis in euangelio Christi exemplo, de quo ibi legitur, q parentibus subditus erat. Ad exultationem in domino in graduali, in quo benedicimus domino, q fecit mirabilia solus, & ĩ alleluia, & in offertorio, ĩ quo domino iubilare iubemur. Interest tñ inter alleluia, & offertoriũ, qa in

Alleluia

alleluia tantũ semel dicitur. Iubilate Deo omnis terra, in offertorio aũt geminatur sub diuersa melodia, ad notãdũ, q⁹ in gaudio dñi crescere debemus, qa sumus mysti cũ corpus, vnde in euangelio dicitur, Puer aũt crescebat &c. in cõmunione, quæ est Luc. 2. notatur Christi humanitas, secundum quã vocat eũ filiũ, & quasi increpãs dicit, Fili, quid feci sti nobis sic? & deitas ẽm quam ipse dicit, Nesciebat, quia in his quæ sunt patris mei, oportet me esse?

S V M M A.

1 *Dominica secunda post epiphaniam, & eius officium.*
2 *Psalmi & epistolę Pauli cur maxime leguntur ab Epiphania, ad septuagesimam vsq;*
3 *Missę officium in secunda dominica post Epiphaniam.*
4 *Augustus Imperator ex glebis terrę ab vniuerso orbe allatis, iussit mõticuliũ fieri Romæ. super quo tandem Ecclesia quadam structa est.*
5 *Nuptię spirituales.*
6 *Misericordię opera quę.*
7 *Aquę mutatio in uinũ q.d notet mystici*

De Dominica secunda post Epiphaniam. Cap. 19.

1 IN hac secunda dñica, quę est prima post † octauas in sequentibus dñicis cantatur in quibusdam Ecclesijs ad vesperas insabbatis responsorium, Peccata mea domine sicut sagittæ infixæ sũt in me, sed antè, quàm vulnera generẽt in me. i. peccata alia, sana me &c. & propter eandem causam dicitur in primo responsorio matutinali, Domine, ne in ira. Ostẽdit. n. Ecclesia suis filijs pœnas ignis purgatorij & inferni, quia comedendus est agnus Paschalis cum lactucis agrestibus, & vt molamur inter duas molas, s. spẽ & timorem. Quia verò intẽdit Ecclesia nobis manifestare fidem filij Dei, vt dictum est; quod fit melius per epistolas Pauli & Psal. ideo leguntur ipsæ epistolæ & psalmi cantant. Oĩa enim ferè responsoria ab octaua Epiphanię vsq; ad septuagesimã sunt de Dauid non de bellis, sed de Psalmis in q- bus instruimur de bonis operibus, quia fi des sine operibus mortua est, extrà de sacr. vnct. c. 1. & quia maximè in psalmis Dei misericordiam imploramus, & propter hoc quidam legũt de Psalmis hoc tempore, vt sic responsor a lectionibus correspõ deant, sed Psalmi legi non debent, nisi ꝑ- ut quidam faciunt triduo ante pascha.
¶ Et † nota, quòd penè omnia responsoria 2
dominicarũ, huius temporis vsq; ad septua gesimã sumuntur de nocturno dominica li, & de q.nque psalmis, qui sequũtur, scili cet Deus, Deus meus, respice & alijs respõ sorijs feriẽ similiter de eius noctur no sumitur, & ita ferè de omnibus aliis, Epistolę verò Pauli leguntur. Primo quia ipse præ cæteris de fide locutus est, p quã quasi p stellã Christus cognoscit. In illis enim ad pœnitentiam reuocamur. Secundo, quia sicut prophetæ nascituri Dominum p̃dixerunt, & maximè Esa. vnde Esaiam ante natiuitatem domini legimus, ita & Apostoli Deum natum prędicauerũt, & maximè Paulus, q plus alijs laborauit. vnde epistolas post natiuitatem legimus, Christum natum ostẽdentes. Breuiter autem notandũ est, quòd pro natiuitate. Saluatoris varijs modis à die natiuitatis, vsq; ad octauam Epiphaniæ ostensa exultauimus, verum quia exultationẽ, quæ esse debuit spiritualis, penè omnes conuertimus in carnalẽ comessationibus, ebrietatibus, & locis inutilibus vacantes, inde est quod in hac dominica, quæ est prima post octauam Epiphaniæ in officio nocturno historia Domine ne in ira &c. cãtamus, in qua domini misericordiam imploramus, & p pœnitentię lamentũ peccata deflemus, & quia quolibet die peccamus, ideo ꝙlibet dies sua debet habere, specialia officia, scilicet responsoria. Dies ergo dominicus habet sua, scilicet nouem, & secũda feria habere dẽt sua, scilicet tria, & sic de aliis. Sicut enim in hebdomada ante natiuitatẽ, ad notãdum Saluatoris desiderium singulis diebus singula responsoria, & singulas antiphonas in laudibus cantauimus, ita ad notandum planctum nostrum, & desiderium pœnitendi, singulis diebus post octauas Epiphaniæ, propria re

Universidad de Deusto Biblioteca

spōsoria deputamus, & tam in nocturnis psalmis,quàm in laudibus matutinis quolibet die dicimus antiphonas speciales, q̄ feriales dicuntur:quia illę tantum in feriis libus diebus,vel noctibus cantātur,nisi festum impediat: excepto tempore quod est à pascha vsq; ad octauas, pēecostes. ¶ Circa missæ officium sciendū est,quòd introitus hui⁹ dominicę est,Omnis terra &c.& dicitur,ad idem,quod & aliud officium, s. ad ostendendū apparitionem. Sed istud totum plenū est hac voce:Iubilate, propter innouationem nostrā: quia nouus rex noua lex. Apoc. Ecce noua facio omnia. Rursus ideò in hac dominica canitur: Omnis
4 terra &c.quoniā † Augustus Cęsar ad gloriā ipery Romani iussit, vt de singulis ciuitatibus orbis aliquis Romā veniret,afferens inde tantū terrę,quantum pugnus claudere posset,vt per hoc appareret omnes Romano imperio fore subiectos, ex qua terra factus est in vrbe quidam mōticulus,super quem fabricata fuit quędā Ecclesia à Romanis,ad fidē cōuersis.quę fuit in hac dominica dedicata:quia ergo monticulus ille de omni terra factus est,ideò i festo dedicationis illius ecclesię super illū constructæ cātatur,Omnis terra &c. & sicut Cæsar Augustus ab omnibus mundi partibus adorabatur, à quibus terra illa apportata fuit,ita Deus ab omni terra, id est ab omnibus hominibus, sine ab omni genere hominum adoratur. Beatus quoq; Greg. tali die pacē fecit in orbe, & ꝓpter hoc in collecta huius diei posuit. Et pacē tuam nostris cōcede temporibus. Hāc igitur pacem,& Christi veram adorationem operatur vera dilectio proximi, ad quam inuitamur in epistola. Habentes donationes &c.ad Roma. 12. c.in qua monemur, vt donationes à Christo habitas,ad aliorū ædificationem exerceamus.vnde ibi dicitur,Necessitatibus sanctorū communicātes.Ad idem etiā in euangelio inuitamur exēplo dñi,qui sicut ibi legitur, innuptiis mutans aquā in vinū. magna miracula faciens,necessitatibus eorum subuenit,quo rō interesset cōuiuentibus ministrare, sed epistola non videtur cōuenire ministerio euangelij, quod est, Nuptię factæ sunt in Cana Galileę.Ioan.2.c. Sed bene conuenit, quia ad confirmationem nostram facta sūt miracula,& dona data nobis, & tā quā in nuptijs spiritualibus apponit Apostolus viginti fercula principalia dicēs, siue prophetiam secundum rationem fidei &c. Cana enim,zelus interpretatur.Galilea † trāsmigratio,quod igitur nuptiæ fa 5
ctæ sunt in Cana Galileæ,significat quod in corde illius qui zelum,ideſt,ardentem amorem habet transmigrandi de vitijs, ad virtutes,de mundo ad patrem, de terra ad cœlum, fiunt nuptiæ, & Christus dominus ibi est cum matre sua,hoc est enim de primis lætitijs, in illo corde, vbi fiunt nuptię,quòd Christus natus est de Virgine,ibi mutatur aqua in vinum.ideſt insipiditas operum in lętitiam spiritualē. Ad has siquidem nuptias celebrādas Inn. Papa.III. instituit hac die stationē apud venerabile Hospitale Spiritussancti fieri, vbi tanquam in Cana Galileæ est zelus transmigrandi de vitijs ad virtutes. Ibi siquidem positæ sunt sex hidriæ, ideſt, in
6 stituta sunt † & perfectissime exercentur sex opera misericordiæ, quæ sunt pascere esurientem, potare sitientem, colligere hospitem, vestire nudum, visitare infirmum,adire incarceratum,& mortuū sepelire.& est ibi mater Iesu, quoniā i honorē beatissimę Mariæ Virginis illius loci est Ecclesia dedicata. Inuitatur etiā & filius eius Iesus cum discipulis ad has nuptias, quoniam effigies Iesu Christi, quæ sudarium,siue † Veronica vulgariter appella- 7
tur,hac die ex institutione eiusdem Inn. à Domino Papa & cardinalibus populis fidelibus ad has nuptias pietatis,& misericordiæ celebrandis illuc cōueniētibus ibi solennitur demonstratur. In offertorio autem, quasi præ gaudio coreizamus? quod spiritualis facit ebrietas, geminantes verba tam in offertorio, quàm in eius versibus,geminamus enim illud. Iubilate Deo omnis terra.similiter illud, Reddam tibi vota mea, & illud, Locutum est os meum in tribulatione mea. Duo enim sūt genera hominum verba geminantiū, vel multiplicantium scilicet coreizātes & infirmantes,siue afflicti Coreizantes,vt hic, infirmantes, vt in versibus offertorij. Vir erat in terra.quod cantatur in dominica. 21. post pentec. Sed in hoc est differentia, quia hic tam in offertorio, quàm in

uersibus

uersibus duplicamus uerba, ibi uerò tantum in uersibus quasi ridiculosè geminātur.Et est ratio, quia institutor officij loquitur ibi in offertorio tāquam historiographus,rē simpliciter narrās. & tāquam non ægrotans, de Iob in tertia persona loquens,cuius patiētia nobis in exemplū commendatur, in uersibus uerò eiusdem offertorij loquitur tāquam infirmus prę dolore,multiplicans uerba,dicens, Vtinā appenderentur peccata mea &c. Aegrotā ti.n.loqui conāti uerba intercipiuntur,& sæpe incepta uix offeruntur,reduceus nobis ad memoriam Iob ęgrotantē & dolē tem, cuius uerba sępe repetit more ęgrotantis,cui anhelitus non est sanus, neque fortis,& ideò imperfecta uerba sæpe repetere solet. Geminantur ēt uerba in offertorio, q̄ dicitur in dominica Quinquagesimæ,& in illo q̄d dicitur feria 5.post secundam dominicam Quadragesimæ. Ideo aūt hoc præcipuè in offertorio, qa in eo præcipuè ostenditur offerentis affectus.In Postcōmunione,dicit Dominus.
8 Io.2.c.mysticè ostenditur,ꝙ † Dominus aquā in uinum mutat in nobis, s.aquam timoris in uinum diuini amoris, aquam literę in uinum spiritu alis intelligentię, aquā mortalitatis in uinum immortalitatis.

SVMMA.

1 *Dominica tertia post epiphaniam, & eius officium triplex. & nu.3.4.*
2 *Leprosi sanatio quid significet. Et quotuplex lepra.*
5 *Euangelium dominicę tertię post Epiphaniam & nu.7.*
6 *Naturam mutare solus Deus potest.*
8 *Quadragesimā a natali usq; ad purificationē cū lętitia celebrare debemus.*

De Dominica tertia post Epiphaniam. Cap. 20.

1 TERTIA dominica † post epiphaniam nos monet cum angelis adorare unum regem, dicens in introitu, Adorate dominum omnes angeli eius &c. Monet etiam adorare cum ipsis, quia dixit Ioanni Angelus in Apoca. Cōseruus tuus sum,& fratrum tuorum. Sequitur ibi: Aud iuit,& lętata est Syon, 1. Ecclesia. Et nota quod iste introitus habet in se festum hypopantis, quando est secundus ab octaua semper uel ipsum cōtingit,nisi Septuagesima impediat,inde est,ꝙ uerba huius introitus cum uersibus inuitatorij illius festiuitatis cōueniūt in introitu nanque dicitur Audiuit,& lę tata est Syon.in inuitatorio uerò dicitur Gaude,& lætare Syon,occurrēs Deo tuo quibus etiam conueniunt uerba responsorij illius festi,s. Adorna thalamum tuū Syon. euangelium, Cum descēdisset Iesus Mat.8.est de sanatione leprosi,ubi dicit, Domine,si uis,potes me mūdare, ecce fides.unde dicit ei,uolo mundare. Sed epistola quę est.Nolite esse prudē.&c.ad Roma.12.c.non uidetur concordare. euāgelio,sed bene cōcordat & competit mysti
2 co sensui,uel intellectui. Nam sanatio † leprosi,significat,ꝙ Deus vult sanare nos à lepra uolatili, quæ est hæretica prauitas, quæ euolat per totum mundum,& ab oī alia lepra,s.ab omni peccato, per stellam, ideſt, per fidē natiuitatis & apparitionis. huic intellectui cōcordat epistola,& primam lepram remouet cum dicit: Nolite esse prudentes apud uosmetipsos. hoc solum est causa hęresis, ꝙ homo vult proprio sensui inniti in intelligentia scripturarum,extra de cōst.c.2.37. dist.relatum. aliā leprā remouet,cū dicit, Nulli malū pro malo reddentes,sed si esurierit inimicus tuus,ciba illum &c.Pōt ēt dici, ꝙ in officio huius dominicæ inuitantur angeli ad Domini orationem pro sua reintegratione, quæ est in conuersione Iudęorū & Gentiliū,vñ in graduali cā reedit, Ad conuersionem gētium ptinet. quod dicitur, Timebunt gentes nomē tuū &c. ad cōuersionē Iudęorū ꝺd dicitur, Quia ædificauit Dominus Syō. Pro hac reintegratione dicitur in alleluia, Adorate Dominū oēs angeli eius. Ad idem etiam pertinet euāgeliū, in quo agitur de curatione leprosi,sub figura Iudaici populi,& de curatione Cēturionis sub figura Gētilis populi a dño spiritualiter curati, & cum utriusq; populi curationem operatę dilectio proximi, ideo in epistola inuitamur

ad eam,ubi dicitur,Ne reddamus malum pro malo,sed bonâ coram Deo,& hominibus exhibeamus. In offertorio Ecclesia de utroq; populo collecta Deum laudat, dicẽs,Dextera Domini fecit uirtutẽ, &c. Et quia Christus usque in diem iudicij, quantum est ad corpus mysticum semper augetur,ideo cantatur communio,in pluribus Ecclesijs.Puer Iesus crescebat &c.licèt in aliis dicat, Mirabãtur omnes &c. Luc.4.c. Christus enim paruulus fit cum à paucis Iudæis,cognoscebatur & creuit quia non tantum à Iudæis,sed etiã a Gentilibus cognitus est.Illud autem,Mirabãtur omnes &c.satis bene conuenit, quia Iudæi & Gentiles uidentes mirabilia eius, & audientes dona admirantes conuertebantur. Sanè officia præcedentium trium dominicarum quidam referunt ad tres annos, quibus dicũt Dominum post baptismum prædicasse, & diuinitatem suã miraculis declarasse, Dicunt enim eum tribus annis prędicasse, & partem quarti anni,quantum est a natiuitate usque ad passionem. Primum officium referunt ad hoc,quod angeli leguntur ministrasse
Matt.4. Domino post baptismum,& post ieiunũ & post diaboli tentationem,unde in officio illo dicitur,Quem adorat angelorum multitudo. Quia ergo angeli in principio istorum trium annorum statim post baptismum, & post tentationem angeli accesserunt ei ministrantes, ideo post epiphaniam in dominica, quæ occurrit intra octauas,cantantur in introitu in excelso,& legitur euangelium,Cum factus esset Iesus annorum duodecim. Et bene congruit,ut illud post duodecimam diẽ natiuitatis proxima dominica legatur,q̃ post annos duodecim constat esse peractum,& si necesse fuerit etiam in sequenti Dominica repetatur. Secundum†officium dicunt esse de miraculis,quia in secundo anno miraculis manifestius coruscauit,& ideo in secunda dominica legitur epistola,in qua gratiarum dona tribuntur, & euãgelium de initio signorũ nomini recitatur.Quod etiã ea congruit ratione,q̃ à hoc miraculõ sẽdo baptismatis anno legitur esse peractum, quo quia litetæ in spiritum,terræ in cęlum,corruptibilis in incorruptibile mutatio figura tur. ideò quod omnis terra Deum adoraret in introitu iubilatur. Tertium†officiũ dicũt esse de conuersione Gentium, & Iudęorum,prout iam dictum est.Quia enim in tertio anno sua nos passione redemit,per quam utrunq; populum ab æterna infirmitate curauit, ideò legitur euangelium de infirmo & leproso curatis pp quod sit in cantibus uerborum geminatio,ut in introitu: Lętata est Syon & c.f.i.& in graduali,Timebũt gentes & reges,& in alleluia:Exultet terra,& lętentur insulæ.& in offertorio. Dextera Dñi. Et quia per utriusque populi curationem adiunctus est numerus angelorum, ideo in introitu inuitantur ad laudes,cũ dicitur,Adorate &c.Quia uero non sanatur putridus humor,nisi deponatur superbię tumor,ideo dicitur in epistola ut ad exẽplum Christi patientis,& non percutientis nos simus malum pro malo reddẽtes Hæc quidem tria officia nobis insinuant Christi beneficia nobis præstita,ad testificandum corda nostra. Vnde cantamus in offertorijs,Iubilate iubilandum enim est, q̃ nos eduxit de claustris inferni, & liberauit de inferno inferiori. †Quartũ autem euangelium, in quo agitur de dormitione Dñi in nauicula,& de exaltatione,ad illam partem anni referunt,in quo Dominus obiit & resurrexit. Dormitio nanque Domini in nauicula est eius dormitio in cruce,& eius excitatio est eius resurrectio,quàm suorum uota citius fieri exegerunt.Quintum euangelium ad hoc refertur q̃ post Domini resurrectionem sensum suis apuit, ut scripturas intelligerẽt,vñ in eo gratias refert pri, q̃ reuelauit ea paruulis & abscondit a sapiẽtib. huius seculi. Oẽs aũt epistolæ huius tẽporis ad dilectionẽ Christi pertinent,quę facit ut simus inuicem Christi membra,unde dicitur in prima epistola.sęque legitur in prima dominica post octauam, q̃ donationes nobis a Deo datas ad ędificationẽ aliorum exerceamus. In hac secunda dicitur,ne malum pro malo reddamus. In tertia dicitur,ut inuicem diligamus. In quarta dicitur,ut uiscera misericordię habeamus. Quod uerò dicitur in quinta, hoc facit,vt plãtis humiliter subijciamur exẽplo Christi, qui parentibus subiectus

fuit

Mat.12.
Rom.12.
Rom.12.
Rom.12.
Rom.13.
Col.3.

Ioan. 2. fuit.Item quod dicitur in primo euangelio, scilicet quod legitur in prima dominica
Mat. 8. post octauam hic aquam nobis conuertit in uinum,quod in secundo lepram
Mat.8. peccati tollit, quod in tertio Dominum dormientẽ excitat in nobis,quod in quarto nobis secreta reuelat. Potest etiam & aliter dici, q̃ sicut à die natalis usque ad Epiphaniã apparuit ex officijs humanitas Saluatoris, sic & in his tribus dñicalibus officijs diuinitas manifestaretur eiusdem. Nam in primæ dominicæ euangelio dicitur, Nesciebatis: quia in his q̃ patris mei sunt, oportet me esse? In quo Dominus manifestè declarat se esse Deũ illum,scui millia millium seruiunt angelorum, propter quod in introitu dicitur,q̃ eum adorat multitudo angelorum.In graduali collaudant, & ad idem in alleluia,& offertoriũ terram inuitãt, dicentes,Iubilate Deo omnis terra. Sed quia laus Saluatoris nõ bene sonat in labijs peccatorũ,ideo Apostolus in epistola præhortatur,& obsecrat uitæ sanctimoniam. Communio verò cõsonat euangelio.In secundæ verò dominicæ euangelio dicitur, q̃ Dominus ad nuptias inuitatus aquam cõuertit in uinum quod fuit magnum suæ diuinitatis indi-
6 cium.†Solus enim Deus potest naturam mutare nostrum corruptibile in gloriam reparare, propter quod omnis terra eum adoret, psallat, & iubilet,cõfiteatur,& laudet, & angelos ad laudandum inuitet, vt apparet in introitu graduale, alleluia, & offertorio.Communio verò consonat euã-
7 gelio. In tertiæ dominicæ euangelio†dicens Dominus,volo, mundare.benignitatem & potestatem suæ diuinitatis ostẽdit, unde leptosus mundatus,quasi cordula tã angelos, q̃ homines ad Dominum adorãdum inuitat, dicens in introitu, Adorate dominum,& in graduali. Timebunt gentes.In alleluia verò & in offertorio dicẽs, Dextera Domini.causam reddit.Communio consonat Euangelio.Ecce,quia euidẽter in his tribus dominicalibus officiis diuinitatis apparet, quæ,vt præmissum est, tres sunt,quia tribus annis Dominus prædicauit. Sunt quoque nonnulli,qui totum huius temporis spatium.sà natali usq; ad purificationem adscribũt infantiæ Saluatoris,ideo non debent in eo,vt aiunt, fieri commemorationes Sanctorum maximè de cruce,ne obiiciatur,Non coquas hędũ in lacte matris,& propter hoc etiam in vi *Exo.23.*
giliis nocturnis de nouo legitur testamento, propter præsentem uitam eiusdem hominis Christi, quam dies isti significant. Magnus quoque preco,vel præceptor tãctæ natiuitatis Paulus,in legentium manus accedit, qui cùm ueteri lege nouum conferens gratiam legem sanctorum deprimebat.& legem fidei cum palma iustitiæ subleuabat, & est hoc tempus quędã Quadragesima Christi constans ex duobus pfectis numeris,scilicet ex senario duplicato. & 28. Duplicitas senarii duplicẽ significat perfectionem.s. humanitatem corporis, & diuinitatem animę, vnitas maior numeri perfecti diuinitatis vnitatem.†Ideo sicut in 2.diebus,scilicet qui 8
sunt inter natale & apparitionem iubilatur de apparitione humanitatis, sic in uigintiocto, qui sunt ab apparitione usque ad purificationem de apparitione diuinitatis. Hanc quadragesimam cum gaudio celebramus q̃ Christi incarnatio fuit gaudium angelorum & hominum. Postquã Quadragesimam sequitur ὑπάπαντη, id est, pręsentatio Domini in templum,per quam excitamur ad pręsentandum nos Deo patri.Quadraginta ergo dies prę-
sentem statum demonstrat Ecclesia, vbi per quatuor mundi partes satagimus, vt de- *Ti. 2.*
calogum impleamus, idest,iustè & piè uiuamus in hoc seculo,expectantes beatam spem, & aduentum glorię magni Dei. In qua pręsentatione apparebit nos Dominus gloriosus,& ideo his diebus cantatur uersus, Quoniam ędificauit Dominus Syon, & uidebitur in gloria sua.Inde est etiam, quòd sicut premissum est, circa ὑπάπαντην, meritò cantatur introitus. Adorate. quia tunc erit nobis facie ad faciem manifestum choros angelorum Dominum adorare.

SVMMA.

1 *Dominica quarta post* Epiphaniam.
2 *Charitatem habens nihil timet.*
3 *Fides & charitas serenitatem gignt in mente hominis.*

De

De Dominica quarta post Epiphaniam. Cap. 21.

OVarta dominica post Epiphaniam non habet proprium † officium, quia
1 nō semper sunt quatuor septimanæ usque ad Septuagesimam. Habet tamen euangelium proprium, quod est, Ascendere Iesu in nauicula. &c. Matt. 8. c. & habetur ibi quomodo Dominus mitigauit, & sedauit tempestatem maris, & dixit discipulis suis: Cur timetis modicæ fidei? q. d. Modica fides est causa timoris
2 & tempestatis cordis. Qui enim † habet charitatem, nihil timet, & hanc habet, qui uerā fidem habet, & ideo de charitate est epistola, Nemini quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis &c. quæ est Rom. 13. c. Euangelium significat, qđ si Christus dormit in nobis, tempestas oritur, qui enim habet fidem, habet Deū. Vnde Augu. Fides in te, & Christus in te. Dormit igitur Christus in nobis, quādo in nos torpet fides, & tunc oritur tempestas tēptationum in cordibus. Redit autem tranquillitas, si excitatur fides, quæ excitatur per charitatem, & ideo in epistola dicti huius dicitur, Non occides, diliges
3 proximum tuum sicut teipsum. Fides † enim & charitas serenitatem faciunt in mente hominis. His tribus sententijs horum trium euāgeliorum, reformatur homo omnibus modis. ¶ Primò enim mundatur sicut leprosus. ¶ Secundò sedatur tē pestas tentationum. ¶ Tertiò fiunt nuptiæ in corpore ipsius. Sed primò ponitur euāgelium de nuptiis, quia dignior est ille status, & hi sunt tres status in hominibus secundum augmentum manifestationis Christi.

SVMMA.

1 *Dominicę quintę post epiphaniam euāgelium, & officium.*

De Dominica quinta post Epiphaniam. Cap. 22.

1 EVangelium † quintæ dominicæ post Epiphaniam sumitur de Matthæo, Confiteor tibi pater cœli & terræ &c. in quo ostenditur, quibus Deus se manifestat scilicet paruulis, & mansuetis: unde dicit, & reuelasti ea paruulis. & post. Venite ad me omnes, qui laboratis &c. & bene conuenit epistola ad Colos. 3. c. Indui te mansuetudinem, & pietatem, ideſt, induite uos noua uestę, & cum nouo rege non sitis. Noua enim fecit Dominus omnia. Aliæ uerò ecclesiæ legunt euangeliū. Simile est regnum cęlorū, quod est Matthæi 13. cap.

SVMMA.

1 *Dominica sexta ab Epiphania, nihil habet proprium mutuatum tamen a duabus precedentibus.*

De Dominica sexta post Epiphaniam. Cap. 23.

1 SExta dominica † quia rarò contingit non habet proprium, nisi orationes tā-tummodo. Sed ei à duabus precedentib. mutuatur.

SVMMA.

1 *Septuagesima tēpus est penitentię. Et quot de causis illa instituta. nu. 2.*
3 *Annorū cōputatio a principio mundi.*
4 *Septuagesimę quinque sunt.*
5 *Septuagesima unde dicta unde sexagesima unde quinquagesima. Item, unde quadragesima. Et cur non tricesima dicatur consequenter. nu. 6.*
7 *Quadragesima est decima totius anni.*
8 *Peccata septem modis remittuntur.*
9 *Septuagesima finitur sabbato in albis.*
10 *Septuagesima tempus iudiciale captiuitatis refert.*
11 *Babylonicę captiuitatis descriptio, at que etiam mystice.*
12 *Septuagesimę tempore cur subijciētur cātica lętitia. & nu. 13. 14. 15. 16. 17.*
18 *Alleluia, cur iteretur sabbato ante septuagesimam.*
19 *Alleluia, qđ differat a uersillo, Laus tibi Domine.*
20 *Psalmi duo p dominicas noctes ad laudes*

mutantur à septuagesima usque ad pascha.
21 *Introitum Missa adaptatio septuagesimæ usque ad pascha.*

De Dominica Septuagesimæ. Cap. 24.

1 POST tempus † reuocationis, sequitur tempus deuiationis, ſ. tempus pœnitentiæ, quod est Septuagesima. Visa nanque via, quæ ducit in Bethleem superiorem, per stellam, i. per fidem, pœnitet homo, ꝙ deuiet ab illa. ¶ † Prænotandum autem est, ꝙ Septuagesima instituta fuit propter tria. ¶ Primò, propter redemptionem sabbati, uel secundum alios quintæ feriæ, in qua sancti patres statuerant ieiunari, prout iam dicetur. ¶ Secundò propter representationem, qm̄ repræsentat 70. annos Babylonicę captiuitatis, prout iam dicetur. ¶ Tertiò, propter significationem, qm̄ per hoc tempus significatur deuiatio, exilium. & tribulatio totius humani generis ab Adam usque ad finem mundi, quod quidem exilium sub renouatione septem dierum peragitur, & sub septem millibus annorum includitur, per septuaginta enim dies septuaginta centenas annorum intelligimus. Si quidem ab
3 † initio mundi usque ad ascensionem Domini sex millia annorum computamus. Ex tunc verò, quicquid temporis sequitur usque ad finem mundi, sub septimo millenario comprehendimus. cuius terminorum solus Deus nouit, quia hoc Deus pater in sua posuit potestate. Nec mireris de eo, quod dictum est de sex millibus annorum, diuersimodè etenim anni computantur. Nam & alij dixerūt, quòd ab origine mundi fuerunt solum quinque millia & ducenti anni uno minus, usque ad Chri natiuitatem, uel fm̄ alios usque ad passionem, secundum alios uerò usque ad baptismum eius. Alij dixerunt, ꝙ ab Adam usque ad natiuitatē Christi secundum carnem completa fuerunt quinque millia ducenti uiginti octo anni. In historiis legitur, ꝙ secundum septuagesimam ab Adā usque ad decimumquintum annum imperii Iulij Cæsaris computantur anni quinquies mille ducenti uigintiquinque. Sed secundùm hebraicam ueritatem quatuor millia. Computatio tamē sex millium annorum à Methodio potius mysticè, quā chronicè est uera inuēta. Christus igitur in sexta mundi ætate nos ab hoc exilio in spe æternæ retributionis. reddita innocentiæ stola per baptismum, eripuit. Sed consumato tempore nostri exilii utraque stola perfectè decorabit, ut iā dicetur. ¶ Sciendum autem est, quòd quinque † sunt se- 4
ptuagesimæ. ¶ Prima est septuagesima annorum, scilicet Iudaicæ captiuitatis, in qua fuerunt Iudæi captiui in Babylone 70. annis, de qua Hieruſalem dicit, Trademini in manu hostili, & seruietis Nabuchodonosor 70. annis, & sic est construendum, Trademini in manu hosti. ſ. Nabuchodonosor, & seruietis 70. an. non. n. Nabuchodonosor uixit tot annis. ¶ Secūda est 70. dierum, quæ incipit in hac dominica, qua cātatur, Circundederunt. & terminatur in sabbato in albis, secundum alios in pascha, ut iam dicetur. Tertia est septuagesima peregrinationis nostrę, scilicet totum tempus huius uitę, quod 7. dierum reuolutione agitur. ¶ Quarta est septuagesima hebdomadarum, quę similiter incipit à Circundederunt me, sed terminatur in sabbato quo cātatur, Sitientes. ¶ Quinta est septuagesima ętatum, scilicet 7. ętates quarum sex sunt morientium, & septima quiescentium. Harum autem septuagesimarum duæ sunt figuratiuę, scilicet septuagesima ętatum, & septuagesima nostræ peregrinationis. tres sunt figuratę scilicet septuagesima annorum, dierum, & hebdomadarum. De ultimis duabus, primo dicendum est. Nam septuagesima hebdomadarum, figurat septuagesimam ętatem, ut hebdomada pro ætate ponatur. Inde est, quòd in 7. ętate animę fidelium requiescunt, licēt quędam ad tempus sint in purgatorio. & idcirco in principio septimę hebdomadæ ętatum cantatur, Lętare Hieruſalem, ubi ponuntur tria uerba lętitię, scilicet lętare, gaudentes & exultetis, quia sancti in septima ętate gaudent de uisione Trinitatis. Et secundum quod uisum est doctoribus, iuxta septuagesimā hebdomadarum factę sunt ille denominationes,

tiones, ſ. Sexageſima, Septuageſima. Quin
5 quageſima, & Quadrageſima. Vnde† ſep-
tuageſima dicta eſt, quia ſeptima eſt ab
illa, in qua cantatur, Lætare Hieruſalem:
Sexageſima, qa ſexta eſt ab illa. Quinqua
geſima, quia quinta eſt ab illa Quadrage
6 ſima, quia eſt quarta. Et ſi fortè† quæratur
quare non dicitur triceſima, quę eſt tertia
ab illa? Reſpondetur, quòd ſecundū varios
variè inchoatur abſtinentia. Nam regula-
res incipiũt ieiunare à ſeptuageſima, Græ
ci à ſexageſima, clerici à quinquageſima.
tota militia Chriſtiana à quadrageſima,
additis quatuor diebus hebdomadæ præ-
cedentis. Sed videtur potius debere dici ſe
ptena, quàm ſeptuageſima, quia ſicut di-
ctum eſt, non ſunt niſi ſeptem hebdoma
dæ à Circundederunt me, vſque ad. Sitien
tes. Sed idcirco hoc fit, vt hæc ſeptuageſi
ma aliquo modo reſpondeat ſeptuageſi
mæ iudaicæ captiuitatis. Sicut enim mul
ti ex illis authoritate Cyri, q̃ cognomina
tus eſt Chriſtus, in prīa redierunt, & in fi-
ne oēs, ita & ante finem ſeptuageſimę ęta
tū, quę per ſeptuageſimā hebdomadarum
figuratur, multi ad patriā p Chriſtū redie
runt, & tandē omnes redibunt. Aiunt etiā
quidā, quòd ſeptuageſima ſic dicitur, quia
habet exordium 70. dierum, quos cōtinet
ſexageſima, qa hēt initiū 60. dierū, quos
continet, & ſic de quinquageſima & qua
drageſima. Nunc dicamus de tribus pri-
mis. Nēpe ſeptuageſima dierum repreſen
tat ſeptuageſimā annorum, & figurat ſe-
ptuageſimam ſiue tempus noſtræ pere gri
nationis, de quo iam dicetur. Viſum eſt au
tem magno Imperatori Carolo, q̃ ſeptua
geſima, ſexageſima, quinquageſima, &
7 quadrageſima† nō propter numerum ſic
denominentur, non enim à ſeptuageſima
ſunt 70. dies, ſed tantū ſexaginta quatuor
nec à ſexageſima vſque ad paſcha sūt 60.
dies ſed tantum quinquaginta tres, ſed ſic
dicta ſunt propter conſequentiā numerā
di hoc modo. Quia enim in lege pręceptū
erat, ut primitiæ & decimæ darētur Deo,
placuit ſanctis patribus ſoluere decimas
dierum, conſtituentes ꝓ hmōdi decimis
quadrageſimam. Nam ab officio, Inuoca
uit, vſque ad paſcha, demptis dominicis
diebus, ſunt 60. dies, qui ſunt decima tre
centorum 60. dierum, ex quibus annus
conſtat. Superſunt tamen quinque dies in
anno, qui videntur remanere indecimati,
de quo dicetur ſub quarta feria quinqua
geſimæ. Et eſt vocatum tps illud quadra-
geſima, quia hēt ſex ſeptimanas, ꝓ ut dice
tur ſub prima dominica quadrageſimæ.
Theleſphorus verò Papa IIII. diſt. ſtatui
mus. & duobus cōſequen. & Greg. de con
ſec. diſt. 5. quadrageſima, volentes, quòd
clerici aliquid adiicerent ad penſum ſan
ctæ religionis, & vt plus q̃ laici ieiunarēt,
adiecerunt ſeptimam ſeptimanā, & voca
tum eſt tempus illud quinquageſima pro
pter duas cauſas, ſcilicet quia quinquagin
ta dies ſunt ab Eſto mihi, vſq; ad diē ſan
ctā Paſchæ, & ēt propter conſequentiam
numerandi, nam poſt quadrageſimam ſe
quitur quinquageſima Præterea, ſicut† p 8
ſex hebdomadas ſex miſericordiæ opera
intelliguntur, ſic & per ſeptem hebdoma
das, ſeptem modi ſignificantur, quibus cri
mina remittuntur, ſ. per baptiſmum, per
martyrium, per elecmoſynas, per indulgē
tiam, per prædicationem, per charitatem,
& per pœnitentiā. Poſteà verò, quia prius
ſtatutum erat, quod Chriſtiani deberent
quinta feria ieiunare. Melchiades Papa,
de conſe. di. 3. ieiunium, inſtituit, q̃ nemo
ieiunaret in quinta feria, ſicut nec in pri-
ma, vt ſicut prima feria ſolennis erat pp
Domini reſurrectionem, ita & in 5. feria
eſſet propter eius cœnam. & Aſcenſionē.
Vnde & adhuc die ipſa lautius epulamur,
& idcirco placuit ſanctis patribus addere
octauam hebdomadam in redēptionem
quintarum feriarum, & vocatum ē tps il
lud, ſexageſima propter conſequentiā nu
merandi. Nam ſicut quinquageſimus nu
merus quadrageſimū, ita ſexageſimus q̃n
quageſimum comitatur. Si enim oēs quin
tas ferias & primas, i. dies dominicos ſub
traxeris, ab hoc tempore tantum 40. dies
ieiunabiles reſtant. in quibus non tantum
decimas ſolues, ſed & ieiuni j dominici nu
merum implebis. Inn. quoq; Papa, de con
ſec. di. 3. inſtituit, ne ſabbato ieiunaretur,
eo quod dominus in ſabbato in ſepulchro
quieuit, in ſignū noſtræ futurę quietis, in
qua omnis afflictio à nobis excludit. Idē
etiam ſtatuerunt Melchiades, & Siluester
Papę, ne propter abſtinentiam ſextę natu
ra nimis debilitaret. Et idcirco addita eſt

nona

nona hebdomada, & uocatum eſt tempus
illud Septuageſima ſimiliter, propter con
ſequentiam numerandi. Nam ſi ſubtraxe
ris, ab hoc tempore omnes primas ferias,
& quintas, & ſabbata, & diem paſchæ, nō
reſtant tibi niſi triginta ſex dies, qui vt di
ctum eſt, ſunt decima dierū. Incipit autē
Septuageſima à męrore, & terminatur in
lætitia, ſicut & pœnitentia, quam ſignifi-
cat, & ſicut pſalmi pœnitentiales. Item par
tem habet in triſtitia, & partem in lætitia
ſemplena, quoniam qui cum pœnitentia
tranſeunt, percipiunt vitam æternam, vel
animarū beatitudinem, vel ſaltem certā
9 in purgatorio expectationem.† Item inci
pit à Dominica, & terminatur à ſabbato,
eo, q̃ à manſione paradiſi noſtra captiui-
tas inchoauit, & uſq; ad futurā requiem
perdurabit, vel quia qui per peccatum, à
Domino noſtro receſſimus, per pœniten-
tiam ad requiem reuertemur, & termina
tur ſabbato in albis, & ſic extenditꝰ p decē
hebdomadas, quia per decalogum ad læti
tiā peruenitur. ¶ Rurſus incipit à Februa-
rio iuxta Zachariam 1. c. qui dicit, q̃ in
undecimo menſe Sabath in ſecūdo anno
Darii factum eſt ad eum verbum Dñi. Sa
bath quidem noſtra lingua vertitur ī vir
gam, ſonat enim auſteritatē & correctio-
nem, qa in hoc tempore Septuageſimę de
peccatis noſtris, per quæ ſumus à diabolo
captiuitati, nos corripere & emendare de-
bemus. Verū ſexageſima ī quarta feria in
albis, quinquageſima in die Paſchæ, qua-
drageſima in cœna domini terminantur.
Nam duo dies q̃ ſequunt, & quatuor qui
ſumpti ſunt de quinquageſima, ſupplēt lo
cū ſex dierum dñicarum, vt ſic reſpōdea-
mus ꝓ modulo noſtri ieiunii ieiunio Do
mini qui ieiunauit 40. diebus. A ſeptuage
ſima quippe, vſq; ad ſabbatū in albis ſunt
ſeptuaginta dies, & à ſexageſima vſque ad
quartam feriam in albis, ſunt 40. dies, &
ſic de aliis. Decebat enim, vt ſicut fuerunt
tres Iſraelitici populi de captiuitate reuer
ſiones, prima ſub zorobabel. ſecūda & ter
tia ſub Eſdra, vt iam dicetur, ſic & nos no
ſtra peccata deflentes, & de peccatis miſe-
ricordiam implorātes tres faceremus ter-
minatione, ſcilicet in Sabbato, in quarta
feria. & ī paſcha, vt reuertemur ad glorīā
triūphantis, & quarta in cęna Domini ꝓ
pter quatuor euangelia, per quæ ī his for
mamur. Sunt autem ſex dies inter princi-
pium ſeptuageſimę, & principium ſexage
ſimæ, & ſex inter principiū ſexageſimę, &
principium quinquageſimæ, & ſex inter
principium quinquageſimæ, & quadrage
ſimæ. Inter finē vero ſeptuageſimę & ſexa
geſimę duo, & ter finē ſexageſimæ & qn
quageſimæ, duo, & inter finē quinquageſi
mæ & 40. duo ſimiliter, & ita habemus à
principio vnum ſenarium, & a fine duos
ſenarios. A fine verò habemus duo & du
plex binarium, quid hoc figuret. Alcuinus
oſtendit, dicens, quòd vna fuit mors Chri
ſti, ſcilicet mors corporis, quam per vnum
ſenarium ſignificamus, & mors noſtra du
plex eſt, ſanimæ & corporis, quam ſigni-
ficamus per duos ſenarios. Chriſtus autē
per vnam ſuam mortem duplam noſtram
deſtruxit. Iterū vna fuit reſurrectio Chri
ſti, ſcilicet reſurrectio corporis, quā ſigni
ficat vnus binarius, & noſtra reſurrectio
dupla eſt, ſcilicet reſurrectio animæ à pec
cato, & corporis à corruptione, quā ſigni
ficat duplex binarius. Et Chriſtus ſua ſim
pla reſurrectione duplam noſtram muni-
uit.† Septuageſima ergo tempus iudicia- 10
le captiuitatis repræſentat. Siquidem Na-
bucodonoſor populum iudaicum ꝓpter
eius peccata ab Hieruſalem in Babylonē
duxit, & ſeptuaginta annis operibus du- Pſal. 13.
ris affectus eſt. vbi in organis & citharis,
& alijs inſtrumentis, ſicut conuenerat in
Hieruſalem, non cecinit, dicens. Quomo
do cantabimus canticum Domini terra
aliena? Imo veſtibus miſeriæ fuit vſus.
†Finitis verò 40. annis Cyr⁹, qui & Chri- 11
ſtus dictus eſt, regem Babylonicum ſubiu
gauit populoq; redeundi lnīam cōceſſit.
Vnde pars ſub Ieſu magno ſacerdote cū
zorobabel ad patriā rediens tēplum Hie
roſolymis cum gaudio reędificauit, pars
autem in captiuitate remāſit vſque ad cō
pletionem ſeptuaginta annorum, q̃bus
expletis ſub Dario & Aſſuero, & quidam
ſub Eſdra, & q̃dā ſub Neema, videlicet, re
uerſi ſunt, & tunc duplex gaudium habue
runt. Sane myſticè Nabuchodonoſor eſt
diabolus, Babylonia, mundus, vel infer-
nus, Hieruſalē, paradiſus, Populus genus
humanum. Nabuchodonoſor ab Hieruſa
lē populum captiuauit, & diabolus genus

humanum

humanum à paradiſo in hũc mũdum, vel in infernum deiecit, vbi 70. annis illum affecit, vel quia pñs uita ſeptem dierum curriculo uoluitur, vel quia ſeptem milibus annorum includitur, prout iã in principio dictum eſt. Populus cantica lætitiæ ſuſpendit, & genus humanum à canticis exultationum in Deum ſiluit, populus veſtimentis miſeriæ vſus fuit, & genus humanum veſtimento maledictionis operum fuit, iuxta illud, Fiat ſicut veſtimẽtũ, quo operiẽ. populus poſt ſexaginta annos ſub Ieſu rediit, & genus humanum in ſexta ætate per Ieſum verum ſacerdotem remeauit. quidã ſub Eſdras, quidã ſub Neemia redierunt. Eſdras interpretaẽ adiutor. Neemias conſolator, quia oẽs verè fideles finita huius temporis captiuitate per Chriſtum adiutorem, & per Spiritum ſanctum conſolatorem ad patriam ſunt redituri, & tunc duplicatum gaudium habebunt in glorificatione corporis, & animæ.

12 ¶† Rurſus hæc omnia repreſentat Eccleſia à 70. vſque ad ſabbatũ in albis Quia. n. populus Iſrael, ſiue genus humanum deie ctum fuit in miſeriã, idcirco incipit, Circumdederunt me gemitus mortis. Itẽ, quia ille ſiluit à canticis lætitiæ, ideò Eccleſia
Pſa. 17. cantica lætitiæ, ſcilicet alleluia, & Gloria in excelſis Deo, & Te Deum ſubticet. Adhuc, quia populus perdidit veſtem virtutum, ideò Eccleſia veſtibus cultioribus & ſolennioribus, vtporè dalmaticis, & tunicellis, & huiuſmodi, quæ ſunt veſtes lætitiæ, non utitur, ſed potius lugubribus. In cibis quoque, uidelicet ieiunando triſtitiam repreſentamus, vnde Zachariæ. 8. cum ieiunaretis per hos 70. annos, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi, ideoq́ue proximam hebdomadam græci ieiunio
13 ſanctificabant. † Item quia ille anno ſexageſimo p Cyrum, qui Xp̃s dictus eſt, reditum in patriam, & liberationem à ſeruitutẽ recepit ſic & nos in ſexta ætate ſeculi ſumus per Chriſtũ à ſeruitute diaboli redẽpti, nobiſque reddita eſt innocentię ſtola per baptiſmi remiſſionem, ideoque in Sabbato ſancto vnum alleluia cãtamus, iam ſpe quietis æternæ, & recuperatio-
14 nis patriæ gratulantes. † Et ſicut pars populi cum zorobabel repatriauit, pars uerò in captiuitate remanſit, ſic & pars fidelium defunctorum cum Chriſto reſurrexit, pars in expectatione remanſit. Sed q̃a & graues fuerunt labores eorum, qui in Hieruſalem ſunt reuerſi, non longitudine uiæ, & in apparatus reditus, & ideo & nos in præſenti Eccleſia laboramur & ingemiſcimus, & tunc ſtatim poſt alleluia cantamus tractum, Laudate Dñm, qui laborem ſignificat. dicitur tamen de laude Domini congratulando propter reſurrectionem. Illi quoque cum lætitia redeuntes, in itinere uexabantur & nos per totã hebdomadam paſchalem graduale cũ alleluia cantamus, per graduale laborem, per alleluia, gaudium deſignantes. † Dein 15
de illi omnes completo anno 70. ad priã ſunt reuerſi, & plenam ſuſceperunt lætitiam, & nos ſabbato in albis, quo, vt præmiſſum eſt, Septuageſima terminatur, duplex alleluia cantamus, ſignificãtes quòd finito exilii noſtri tempore, captiuitas abſoluetur, & ſtola geminabitur. Hoc igitur tempore lætitiæ cantica ſubticentur, &, vt præmiſſum eſt, de quibus dicitur Hier. 7. Faciam quieſcere uocem gaudii & lætitie vocem ſponſi & ſponſæ, ſiquidem ſponſus à nobis abiit. Cum igitur ſtatũ Eccleſiæ nõdum redemptæ recolimus, & noſtrum incolatum plangimus, meritò alia deponimus, quod ſpecialiter illam gloriam ſignificat. de qua dicitur in Pſal. Exurge gloPſa. 56.
ria mea, exurge pſalterium cum cithara, exurgam diluculo. Nempe gloria patris, eſt filius, qui citharam noſtræ humanitatis factam aſſumpſit, quam in paſſione fractam per reſurrectionem in pſalterium reformauit. Non dicuntur etiam † alia can 16
tica lætitiæ, tum quia hoc tempore repręſentatur Eccleſiæ ſtatus nondum p Chriſtum redẽptæ. Et hæc cãtica ſunt ad Chriſtum ſpecialiter pertinentia, tum quia in ipſo tempore nos peccatores repræſentamus, & in ore peccatoris non bene reſonant præconia Saluatoris. Veruntamen canticum trium puerorum & Gloria pri, & filio &c. non ſubticetur; quia nunquã fuit aliquod tempus, in quo non fuerint aliqui Trinitatis cultores. † Leo Papa de 17
conſe. diſt. 1. hi tuo dicit, q̃ ideò hymnos illos, ſcilicet Alleluia, & Gloria in excel. quos angeli cãtauerunt in Septuageſima intermittimus, quia peccato veteri homi

nis

nis a cõuẽtu angelicæ iubilationis expulſi, in huius miſeriæ uitæ Babylone ſuper flumina eis ſedemus, & flemus, dum recordaremur illius Syon, in qua Deum decet hymnus. A ſeptuageſima ergo quando protoplaſtus lapſus eſt recitare alleluia & Gloria in excelſis in Eccleſia nouẽ, hebdomadibus, ſcilicet uſque in paſcha, intermittimus, ubi Chriſtus reſurgens a mortuis triſtitiam noſtram uertit in gaudiũ, & alleluia nobis reddit. De hoc etiam dictũ eſt in proœmio huius partis, Quæ cãtica lætitiæ dicantur in feſtis, quæ occurrunt in 70. dicetur in proœmio 7. partis, incipit ergo 70. a mærore; & in gaudium
18 terminatur, ut præmiſſum eſt. ¶† Et nota, q̃ in ſabbato præcedenti ſæ e & ferè per omnia cantuum officia alleluia iteratur, pro eo quod illud diligimus, & in theſauro cordis recondimus, ſicut amicum iter longinquum profecturum ſæpe amplecti mur, & eius os; faciem, & cætera oſculamur. Rurſus ideo in ſabbato ad ueſperas geminatur, ſeu multiplicatur, quoniam in lapſũ Adæ, qui erat in magna quiete, gaudium perdidimus, ſed animabus requiem recuperamus, & corporibus in reſurrectione denique geminabimus. Quidam autem in ipſo ſabbato dimittunt alleluia ad ſextam, quidam ad nonam, q̃dã ad ueſperas, quidam uerò ad nocturnum huius dominicæ, & quidam ad primam dominicam huius diei, quæ uarietas prouenit ex diuerſitate inceptionis diei, de qua in proœmio ſeptimæ partis dicetur,
Rom. 3. Rectius tamen dimittitur in ueſperis, q̃a tunc dies incipit quòd ad diuina officia, quia nox præceſſit, dies autem appropinquauit, & hoc ẽt ſtatuit Alexander Papa II. ut eius geminatio ad finem præcedentis temporis pœnitentiæ quàm laus ſequitur euãgelica referatur, & eius depoſitio luctui ſequentis temporis aſſignetur. Vnde & quædam Eccleſiæ deponunt alleluia, cum gaudio magno. Aliæ uerò cum gemitu & ſuſpirio, illi repreſentant futuram reparationem, iſti de paradiſo electionem. Cęterum, quia hoc tempus mœroris eſt, non dicuntur cantica angelorũ, ſed hominum, unde pro depoſitione alleluia, dicit Eccleſia in principijs horarum, Laus tibi Domine, rex æternæ gloriæ, nõ quòd æquipolleat. † Alleluia enim eſt uox 19
angelica, iſta humana, illa hebraica, & iõ dignior, iſta latina, & ideo minus digna. In antiphonis reſponſorijs dicunt quidã in æternum. In Miſſa uero pro alleluia dicimus tractum, nec fit commutatio in hebraicam linguam, quæ ſicut Hieronymus ait ſuper Eſaiam. græco ſermones opulẽtior eſt, nec in græcam, quæ latina ditior eſt, ſed in latinam alleluia commutare, quæ manibus pauperior eſt, ad ſignificandum paupertatem præſentis uitæ. ¶† Et 20
nota, quòd a ſeptuageſima uſque in paſcha per dominicas noctes duo pſalmi mutentur ad laudes ſcilicet Miſerere mei, qui eſt pſalmus pœnitentialis, in locum pſalmi Dominus regnauit, qui eſt pſalmus lætitiæ, & ad perfectionem informat. Pſal. Confitemini. in locum pſalmi Iubilate. & hoc ideo, quia per pœnitentiã uenitur ad laudis confeſſionem, & pertimorem ad ſpem. Quiſque enim in peregrinatione, quam Septuageſima ſignificat, poſitus timoris & ſpei eſt ſubditus. Pſalmus enim, Miſerere, timorem quem oportet fragiles peccatores in præſenti peregrinatione de vindicta Dei habere, deſignat, informans eos, ut peccata ſua plangant, quia uerò poſt dolorem cordis & confeſſionem reatus fiducia accedendi ad Dominum habenda eſt, ideo Deum laudanter dicimus ad alterutrum pſalmũ Confitemini. Rurſus pſalmus Confitemini. dicitur hoc tempore ad laudes, ad notandum pueros debere inſtrui, ut in ramis palmarum ſciant laudes domini decantare. Quoniam hic pſalmus propriè ad illum pertinet, maximè propter illum uerſum, O Domine ſaluum me fac, O Domine, bene &c. uel ideo, ut per mortem, & confeſſionem cõſequamur peccatorum remiſſionẽ. Dictus uero pſalmus, Dominus regnauit, etiam pſalmus, Deus meus reſpice &c. & ſequentes hoc tempore dicuntur ad primam, ne aliquid de pſalterio prætermittatur, quin totum ſaltem in ſeptimana dicatur, quod totum in Eccleſia primitiua in die legi ſolebat. † Cæ- 21
terum, quia, ut præmiſſum eſt per ſeptuageſimam totum uitæ noſtræ ſpatium accipimus, merito officia dominicarum, q̃ ſunt a Septuageſima uſque in paſcha, variantur,

riantur, per quod notantur ordines uitæ nostræ, seu cuiuslibet animæ fidelis postquàm peccauit. Per primum enim, scilicet, Circumdederunt me, habemus aliquẽ peccata confitentem. Per secundum scilicet, Exurge. habemus eundem petentẽ. Per tertium, scilicet. Esto mihi ipsum orantem esse dominum adiutorem sibi. Esa. 58.
Per quartum, scilicet, Inuocauit me cognoscimus dominum illum audientem, sibi adiutorem esse, iuxta illud, Te orante, dicam, Ecce adsum. Per quintum scilicet Reminiscere, habemus illum credentem, uel sperantem. Per sextum, scilicet, Oculi mei, intelligimus eum bonæ operationis promissionem facientem. Per septimum, scilicet, Lætare Hierusalem vbi de hoc dicetur, accipimus eum de hac passione exultãtem, & quòd etiam reges sit multis data in hac uita. Per octauum, scilicet Iudica me Deus, uidemus eum à Deo confirmatum in uirtutibus, & bonis operibus, quod iam confidenter vult & postulat iudicari in consumatione æterna. Per nonum, scilicet Domine ne longè intelligimus, quòd iam sit collocatus in ordine angelorum. Orat enim ibi habere perseuerantiam. Et quòd istud totũ ualeat adipisci, subiungit causam, scilicet per resurrectionem, quod habetur per decimum officiũ, scilicet Resurrexi, de hoc etiam sub dominica quadragesimæ dicetur.

SVMMA.

1 *Septuagesimæ officium.*
2 *Genesis liber cur legatur in septuagesimæ & nu. 3.*
4 *Septuagesimæ quod nam officium habeat in missa.*
5 *Septuagesimæ Epistola, & summarium nu. 6.*
7 *Tractus sequitur responsorium in septuagesima.*
8 *Septuagesimæ quod habeat Euãgeliũ. Et qualiter accipiatur. & nu. 11.*
9 *Terra est omnium mater.*
10 *Iugum est in quolibet statu et gradu super filios.*

De officio Septuagesimæ. Cap. 25.

NVNC de officio præsentis dominicæ aliqua dicemus.† Sanè, ut præmissum est, filii Israel seruierunt septuaginta annis regi Babyloniæ, & postea liberati redierunt in Hierusalem. Similiter oportet nos seruire ipsi tota uita ista, uel per culpam & pœnam, uel ad minus per pœnam, propter quod uolens Ecclesia agi pœnitentiam, tanquam posita in captiuitate Babyloniæ, idest huius mundi, ut quandoq; liberetur, & perueniat ad Hierusalem cælestem. & propter hoc facie septuagesimam, ideò incipit† legere quinque libros Mosi, quia ista utilitas pœnitentiæ per gradus distinguitur in illis. Primus enim liber, scilicet Genes. instruit nos in initialib. pœnitẽtię, in fide, s. & timore, quæ sunt essẽtia pœnitentię, quia p ea cõcipitur pœnitentia. In fide autẽ nos instruit, sicut & in symbolo, quod. n. ibi dicitur uisibilium & inuisibilium, dicit hic, In principio creauit Deus cælũ & terrã, s. cælum empyreũ, & ea quę in eo sunt, quę sunt inuisibilia, & terram, idest omnia ista uisibilia, & sicut ibi exprimitur psona patris, & filij, sic & hic. In principio, idest, & in filio creauit. Deus, s. pater cælum & terram, postea exprimitur persona Spiritussancti, cùm dicitur: Et Spiritꝰ Domini ferebatur super aquas, i. Spiritus sanctus, qui creauit, & regit oia. Instruit ẽt nos in fide incarnationis, & passionis, ut credemus Christũ inquantum hominẽ passum fuisse, & nõ inquãtũ Deũ. & hoc per Isaac, qui nõ fuit imolatus, sed aries. Iterum instruit nos, ut credamus Christũ datum esse ex gratia, nõ ex meritis, sicut Isaac. Instruit ẽt nos in fide resurrectionis, & ascẽsionis, & Spiritussancti missionis per Ioseph, qui post uenditionem sublimatus est in Aegypto, distribuens triticũ p totã Aegyptũ, sicut Christus post vẽditionem sublimatus mundo, distribuit triticum uerbi Dei per prędicatores suos per totum mundum. Cuius causa fuit resurrectio, ascẽsio & spiritussancti missio. Instruit etiã timorem per Adam, ne nos per uitium gulę, siue per inobedientiam

Gen 70
Gen. 1.

eijciamur,

eijciamur de paradiso spirituali, sicut ille de paradiso terrestri, & per nos Cain instruit, ut caueamus ab homicidio, & per ciuitates penitus destructas, ut caueamus à uitio Sodomorum & abominatio per diluuium, & iterum a uitio gulæ, per Esau, q propter esum lenticulæ ruffæ reprobatus est. Præterea, quia in 70. recolimus miseriam nostram, quàm propter peccata parentum nostrorum incurrimus, iõ librũ
3 †Geneseos legimus, ubi agitur de expulsione primorum parentum de paradiso, & de aliis, de quo etiam cantamus responsoria. In sudore uultus tui. & illud. Ecce Adam &c. Ad maiorem tamen miseriam designandam prius legimus & cantamus de dignitate hominis, quòd est factus ad imaginem & similitudinem Dei, qđ in paradiso etiã collocatus est, quod socia ei facta est, & quòd hæc mori nec aliquã pœnam pati posset, nisi ex culpa sua proueniret.† Officium autem missæ est, Circundederunt me &c. ubi confitetur Ecclesia se esse in pœna & laboribus inflictis p ter peccatum, quæ sunt fames, sitis, calor, frigus, lassitudo, ęgritudo, & mors ipsa, per prauam conscĩam, & amaritudo, fœtor, & tenebrę, quales sunt dolores in-
4
Psal. 17. Psal. 41. Gen. 4.
ferni. Sꝫ neiste luctus gñeret ĩ nobis accidiam siue tristitiam, quæ mortem operatur, ponit in uersu consolationem, Diligãte Domine uirtus mea &c. ut sic possit dicere. Fuerunt mihi lachrimæ meæ panes &c. Et aduerte, quia hęc uerba, Circundederant &c. sunt etiam uox ecclesiæ primitiuæ plorantis in Abel protomartyre prętentore, cuius sanguis de terra clamauit ad Dominum quæ aperuit os suum, & suscepit eum de manu Cain fratris eius. Vnde statio est ad sanctum Laurẽtiũ, cuius mors prętiosa nouo & inaudito genere passionis clamauit in cælum. & audita est in uniuersum mundum. Vnde & Ecclesia Romana præ cæteris est authenticata martyrib.† Ne autẽ Ecclesia desperet, iam ꝓponitur ei in Euãgelio triplex salubre remedium, & in epistola triplex p̃mium. Remediũ est, ut si uult ab illis plenè liberari, in uinea animæ suæ laboret, abscindẽdo uitia & peccata, postea in stadio uitæ præsentis currat per pœnitentię onera deinde uiriliter ĩ ago, repugnet cõ
5
tra omnia diaboli tentamenta, quod si fecerit, triplex remedium habebit. qa laboranti dabitur denarius, currenti brauiũ pugnanti corona.† Verùm quia nõ libenter homo suscipit onus pœnitentię, nisi uideat pręmium, ideo ostendit pręmium in epistola prima ad Corin. 9. Nescitis, qa hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium. Est. n. brauium præmium currentium, per qđ significatur beatitudo ęterna, quę est prę-
mium currentium in regnum ęternum, quod ostenditur, ut libentius agant homines pœnitentiam, & ut magis fleãt peccata sua. unde Psal. Super fluuina Babylonis illis &c. & sicut in cursu exteriori remouentur, quę impediunt cursum, sicut dicit Apost. se facere, cum dicit. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo &c. quasi dicat. Leuigo me, idest, leuem facio ad hoc, ut possim currere, sic facit ecclesia macerat enim carnem suã ut remotis oĩbus nociuis, ad brauium uitę ęternę melius currere possit. Et bene respondet ei responsorium, Adiutor in opportunitatibus in tribulatione. Tribulatio. n. opportuna & utilis est homini, quoniã facit recordari ęternorum gaudiorum. Psal. 16.
1. Cor.
Nec sequitur alleluia, quia subticet Ecclesia cãtica lętitię, ut pręmissum est.† Post
7
responsorium sequitur tractus a trahendo dictus, & est suauis auribus. s. De profundis clamaui &c. Ad notandum, qđ in gemitibus & suspirijs trahit ecclesia uitam suam de profundis peccati, uel pœnę. Sed ad cõsolationem interponuntur uerba misericordiæ, cum dicit. Quia apud te ꝓpitiatio est. Sed quia nullo modo vult ecclesia, quod filij sui cadant in accidiam ideo post tractum sequitur euangelium †de denario diurno, idest, de beatitudine
8
æterna, quam ostendit filijs suis, ut hilariter faciant pœnitentia. Simile est enim regnum cælorum homini patrifamilias, q exiit primo mane &c. Matt. 20. c. Homo est uinea Dei, & ecclesia, quam qualibet debet colere pro posse suo, in aliis p prædicatione, & in se per bonam operationem, & si bene coluerit, habebit uitã ęternam, quę dicitur denarius. In denario est imago & superscriptio, & nos habemus imaginem Dei, apertam subscriptionem

quia erimus,& dicemur dij & filij Dei,vn
Psal.9. de Ps.Ego dixi,dij estis & filij excelsi om-
nes;Sequitur offertorium,Bonum est cõ-
fiteri domino &c. In quo monemur lau-
dare Deũ in tribulatione,quod possumus
facere viso denario,ad quem videndum pe
tijt Ecclesia illuminari,d.in postcommu-
Psal.80. nione. Illumina faciem tuã &c. Potest ẽt
Eccl. 40. & aliter dici secundum Inn. III.in sermo
ne huius diei. Legitur enim,q; occupatio
magna creata est omnibus hominibus,& iugum graue super filios Adę à die exitus de ventre matris eorum usq; in diem sepulturæ in matrem omnium † Siquidem mater omnium hominum terra est. & ea dem omnium est sepultura,propter quod ille dicebat. Nudus egressus sum de vtero matris meę,& nudus reuertar illuc, In p̃missis autem verbis circa statum humanę conditionis tria considerãda sunt,videli cet ingressus, progressus,& egressus. De progressu præmittitur,Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum
10 &c.De ingressu subiũgitur.†A die exitus de ventre matris eorum. De egressu concluditur,Vsq; in diem sepulturæ in matrẽ omnium.Sanè in quolibet statu graue iugũ super filios Adæ imponitur, graue quidem in ingressu,grauius in progressu,grauissimũ in egressu. Vnde merito propheta flebat, dicens. Quare de vulua matris egressus sum,vt videam laborem & dolorem,& consumerentur in cõfusione dies mei. Formatus est enim homo de terra, conceptus in culpa natus ad pœnam. Verè itaque occupatio magna creata est omnis homo & iugũ graue super filios Adæ. & beati,qui occupãtur in bonis,miseri q
Psal.17. in malis beati quoq; qui iugum Christi portant miseri,qui iugum diaboli. Hanc humanę conditionis miseriam cõsiderãs Ecclesia gemit,dicens introitu,Circumderunt me dolores inferni &c. in quibus verbis propheta recolit lapsum humanũ. Nec verò præterea nimio dolore desperet, ideo statim commemorat misericordiam creatoris in graduali. Auditor &c. Occupationem autem honestam & utilẽ
11 Domin⁹ inducit in euãgelio.† Operarios conducens,vt reddat illis mercedem,ĩ honestam verò & inutilem docet Apostolus in epistola cuitare, Nescitis (inquit) q; hi, qui in sta.cur.o.q.cur.sed vnus accipit bra
Esa.10 uium,sic currite,ut comprehen.&c. & sequitur,Ego autem sic curro non quasi in incer.In tractu vero. De profundis &c. ꝓpheta inter iugum, & iugum distinguit, dicens enim,Si iniquitates &c.innuit iugum diaboli,de quo per prophetam dicitur Computruit iugum à facie Dei, vnde
Mat. 11. mox subdit,Quia apud te propitiatio &c. Ecce iugum Christi suaue,de quo veritas inquit, iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.In summa autem officiũ Missæ continet afflictionem in introitu, ieiunium in oratione, bellum in epistola, auxilium in graduali.in euangelio in uineam inducimur, ubi compatimur & cõ regnabimus.

SVMMA.

1 *Sexagesima quorsum iustitia. Et quid sonet.nu.2.*
3 *Sexagesimę euangelium.*
4 *Filii Ecclesię triplices & nu.5.6.*
7 *Paul⁹ cur nominet ꝛ collectis sexagesimę.*

De Sexagesima. Cap. 26.

POST septuagesimam sequitur sexagesima. † Si- 1
cut autem Ecclesia celebrat septuagesimam in ministerio , quia quem admodum filij Israel per fletum exierunt , & liberati sunt per 70. annos de seruitute Babylonica , sic & ipsa Ecclesia de seruitute diaboli,cui oportet modo seruire , liberata est saltem per pœnitentiam factam in septenario huius uitæ , sic etiam ministerio celebrat sexagesimum licet enim instituta fuerit in redemptione quintarum feriarum prout dictum est sub septuagesima , fuit tamẽ etiam instituta ꝓpter significationẽ, quoniam significat tempus uiduitatis Ecclesię,& illius mœrorem propter absentiã sponsi,qui peccatoribus abest per gratiã & uiatoribus per humanitatis præsentiã. Licet enim Christus nobis sit præsens secundum diuinitatem,Iuxta illud , Et ero uobiscum usq; in cõsumationem seculi, tamen secundum,quod est homo, in cælo est, sedens ad dexteram, patris.Nempe fructus septuagesimus viduis debetur, in consolationem autem illius absentiæ sponsi,qui ad cœlum raptus est, dantur Ecclesiæ duæ animæ,s.sex operum misericor-
2 diæ excitatio, & decalogi impletio.†Vñ sexagesima sonat sexies decem, vt per sex opera misericordiæ,per decem decalogus intelligantur . Sexagesima enim ex senario
Gene. 2. & denario constat , vt sicut Dominus post opera sex dierum benedixit diei septi
Mat.15. mæ , sic post perfectionem operum decalogi peruenientes ad beatitudinem æternam, & dicetur nobis , Venite benedicti patris &c. & ideo in sexagesima legitur
3 euangelium, † Cum turba plurima. Luc. 8. capit. de semine verbi Dei,vt homines seminent opera misericordiæ ad habendam illam benedictionem.Et quia semen in pluribus suffocatur,ideo clamat alta voce in introitu . Exurge, quare obdormis
Psal.14. Domine.In tertia vero dominica,scilicet
Psal.70. quinquagesimæ ostendit , per quem velit
Ps. 144. liberari,scilicet per Deum,vnde in introi
Esa. 90. tu dicit.Esto mihi in Deum protectorem, & quia Dominus prope est omnibus inuocantibus eum, sequitur liberatio in sequenti dominica , vnde dicit in introitu. Inuocauit me,& ego exaudiam eum.Impossibile est enim quin ille liberetur , qui aperit per confessionem peccata sua, quæ sunt dolores ducentes ad infernum,& dolet dolore satisfactorio, & petit à Domino liberari, Quia verò peccata hominem à Deo separãt ideo dubitando dicit,Exurge. Item dicit ter exurge in hodierno in-
4 troitu , propter triplices filios. ¶† Primò enim clamat pro filiis , qui tentantur per aduersa , sed non succumbunt,ut Paulus, propter quos dicit primò, Exurge, quare obdormis, i.est, obdormire uideris, non
Ioan.3. exaudiẽdo, uel liberando,& hoc facit Dominus , ut probentur & examinentur in igne tribulationis.Puriores enim exierũt tres pueri de fornace Babylonis,quàm in trauerunt. Vnde non dormit,sicut habetur Hiere.2. Vigilantem uirgam ego uideo,& dicit Dominus statim,Bene uides,
Ps.128. quia vigilabo ego super gregem meum, & super filios meos.Psal.Ecce non dormitabit, neque dormiet,qui custodit Israel, & quãtum ad istos dicit postea,Obliuisce ris tribulationis,quia singula singulis debent reddi.¶† Secundi filii sunt, qui in pu 5
gna cadunt,& propter istos dicit Ecclesia Exurge , ne repellas in finem,quare faciẽ tuam auertis, quasi dicat.Ostende faciem tuam,& reuertemur ad te. ¶†Tertij filij Psal.43. sunt,qui per blãda tentantur nec succum- 6
bunt,sed quia aduersa non tolerant,periculum est,ne prospera eos frangãt,& propter hoc dicunt,Exurge Domine adiuua nos, & libera nos propter nomẽ sanctum tuum,propter hoc sequitur & libera nos. De hoc etiam in dominica sequenti dicetur.Epistola uero, Libenter sustinetis, 1.ad Cor.11.c. hortatur nos, vt quæramus Dominum & despiciamus & sustineamus læsores, & tanquam hoc cognoscentes dicimus responsorium , Sciant gentes , quoniam &c.Tractus ostendit terram cõmo- Luc. 2.
tam, idest, conscientiam peccatorum. In euangelio ergo semen iacimus,quoniam in vineam inducti sumus,est autem euangelium, Exijt qui seminat seminare semẽ suum &c. Et hoc fecit beatus Paulus,qui seminauit semen suum,idest,verbum Dei & propter hoc fit hodie statio apud sanctum † Paulum, & inde est q̃ in fine col- 7
lectæ huius diei dicitur.Doctoris gẽtium &c. Sæpe enim secundum stationes officia ordinantur, vt hodie,quia enim statio est ad sanctum Paulum, ideo de eo fit mẽtio in collecta, & eodem modo in quinta feria ante, Lætare Hierusalem, & in sabbato ibi sequenti, ut ibi dicitur. Protenditur autem sexagesima usque ad quartã feriam post pascha , in qua cantatur, Venite benedicti patris mei, quia illi, qui in
operib⁹ misericordiæ se exercent,audient illud, Venite benedicti patris mei &c.Vt Mat.25
ipse testatur,& tunc sponsæ ianua aperietur , & sponsi amplexu fruetur , unde in epistola admonetur, ut ad instar Pauli tribulationem de absentia sponsi patienter expectet,in euangelio seminationi bonorum operum semper insistat,& quæ quasi desperans clamauerat , Circumdederunt me gemit⁹ mortis, & dolores inferni &c. Nunc ad se rediens petit in officio in tribulationibus adiuuari , & ab ipsis eripi, dicens. Exurge Domine, adiuua nos &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA.

1 *Quinquagesima est multiplex.*
2 *Quinquagesima psalmorũ est triplex.*
3 *Quinquagesima annorum annus Iubileus.*
4 *Quinquagesima quid notet. Et vnde dicatur nu. 6.*
7 *Ieiunium auspicari debent clerici à quinquagesima.*
8 *Quinquagesimæ officium matutinum.*
9 *Homo sanctus arcui computatur cœlesti.*
10 *Quinquagesimæ officium quodnam in missa.*
11 *Charitatis quindecim gradus.*
12 *Pœnitentia tria necessariò requirit.*

De Quinquagesima. Cap. 27.

1 SEQVITVR de quinquagesima. In primis autem † notandum est, ꝙ multiplex est quinquagesima, scilicet dierum, annorum, psalmorum, personarum, & denariorum. ¶ Quinquagesima dierum triplex est. ¶ Vna a dominica ista vsque ad diem paschæ. ¶ Alia à pascha vsque ad pentec. de qua dicitur in concilio Aurelian. de consecratio. distinctio. 4. sacerdotibus, quòd ante paschæ solennitatem non quinquagesima supplendum est: quia illa seruatur post pascha, sed quadragesima teneatur. ¶ Tertia ab octaua paschæ, ideſt, à sabbato in albis vsque ad sabbatum post pente. ¶ Prima est pœnitentiæ, afflictionis & abstinentiæ. Tunc enim homines abstinent à carnibus, & continent à luxurijs. ¶ Secunda est lætitię, & exultationis. ¶ Tertia figuræ, siue gloriæ, & glorificationis, figurat enim octauam ætatem, vbi vratur stola, scilicet, animæ & corporis inuemur. Et inde est,
2 quòd duo alleluia in illa quinquagesima cantamus. ¶ † Quinquagesima quoque psalmorum triplex est, & tres status Christianæ religionis significat. Primus est pœnitentiæ, secundus iustitiæ, tertius laudis vitæ æternæ, ideoque prima terminatur in Psal. Miserere mei Deus, secunda in Psal. Misericordiam & iudicium: tertia. Omnis spiritus laudet Dominum, quod est in fine psalmi, Laudate Dominum de cœlis. Hæ tres quinquagesimæ significant dies diluuii. Tot enim diebus fuit aqua super faciem terræ, scilicet centum quinquaginta. Ideo ergo tres quin- *Ge.7.*
quagesimas psalmorum cãtamus, vt Deus à tali diluuio, & ab omni periculo nos defendat. ¶ † In quinquagesima verò annorum erat annus iubileus, qui quinquage- 3
simus erat. Tanta enim erat septenarij celebritas, quòd septima dies celebrabatur, scilicet sabbatum, & septima septimana, vt per Pentec. septimus mensis, ut Septem- *Exo.*
ber, & septenarius annus iubileus, in quo omnes serui liberabantur. Si verò aliquis esset, qui nollet liberari, sed remanere in seruitute domini sui, ducebatur ad postes tabernaculi, uel templi, & perforabatur eius auris cum subula, quod erat signum seruitii, nec deinceps manumittebatur, etiam si uellet. Item omnia quę tellus ex granis eo anno procreabat, omnibus erant communia non enim colebatur illo anno. Omnia etiam debita illo anno remittebantur, & possessiones alienatæ restituebantur, prout sub Pentecost. dicetur, unde iubileus remittens, vel initians interpretatur, per quem recte pœnitentia figuratur, per quam vera libertas tribuitur, & à diaboli seruitute liberamur, per eam etiam peccatorum debita remittuntur, & hęreditas ęterna, atque cœlestes mansiones restituuntur. † Quinquage- 4
sima ergo pęnitentię tempus & remissionis significat. Inde est, quod hoc tempore psalmus. Miserere mei Deus, qui est *Ps. 50.*
quinquagesimus, & est tempus pęnitentię, & remissionis frequentatur, & legitur & cantatur de diluuio. Nam sicut per diluuium mundus purgatus est à malis hominibus, ita per pœnitentiam purgatur μικροκόσμος, ideſt, minor mũdus, scilicet homo à uitijs, & criminibus. Rursus quinquaginta dies in pœnitentia ducimus, ut in quinquaginta sequentibus diebus, scilicet à pascha usque ad penteco. quos in lętitia sumus acturi, non excedamus, qui in die pentecost. Spiritussancti gratiam susciperemereamur. Finitur enim quinquagesima in die paschę, quia pœnitentia ad nouitatem vitæ resurgere facit. De quinquagesima personarum sermo habetur in Ge-

Ge. Abraham quesiuit à Domino, si quinquaginta boni essent in populo, nunquid parceretur eis, imò, dixit Dominus posita de quinquaginta, & sic vsque ad decem.
5 † De quinquaginta denariorum habetur sermo in euangelio, vbi agitur de duobus debitoribus, quorum vnus debebat centum denarios, & alius quinquaginta, sed de ea nihil ad psens. Dicitur aũt quinquagesima quasi quinquies decem, significans tempus remissionis, vt dictum est. Quinquaginta enim numerus consistit ex quinario & denario in se multiplicatis. Nam qui opera quinque sensuum corporis per decem legis mandata moderatus fuerit, secure dicere poterit, quod in vltimo die quinquagesimæ, scilicet in pascha cãtatur, s. Resurrexi, & adhuc tecum sum
6 &c. ¶ † Et not. quòd Theleſphorus & Gregorius Papæ. 4. distin. statuimus. 2. c. & c. seq. statuerunt, vel clerici incipiant à quinquagesima ieiunare. ¶ Instituta est quin-
7 quagesima. ¶ † Primò, pp suppletionem, vt videlicet supplerentur dies dominici, qui de ieiunio quadragesimæ subtrahuntur, & sic quadraginta diebus ieiunare tur, prout sub septuagesima est dictum. ¶ Secundò propter significationem, quia significat tẽpus remissionis, ut p̃missũ est. ¶ Tertio, propter representationem. quia non solum tempus remissionis significat, verumetiam statum beatitudinis represen tat. Nam in quinquagesimo anno serui efficiebantur liberi, vt præmissum est, & quinquagesimo die agni imolati lex data est, & in quinquagesimo die à pascha datus est Spiritussanctus, & ideo hic numerus statum beatitudinis representat, vbi erit adoptio libertatis, & cognitio ve-
8 ritatis & perfectio charitatis. † Matutina le diei huius officium est de diluuio, vt Ecclesia incutiat timorẽ filijs suis, ne peccent pet luxuriam, sicut in missa postcommunionẽ, ne peccent per gulã. Et q̃a hæc duo vitia maximè dominantur in illo tẽpore, ideo agit de diluuio, per qđ pnĩa designatur, vt præmissum est. Sed ne timor nimis desperare faciat, dicit responsorium. Ponam arcum meum in nubibus cœli in signum fœderis, qđ exponitur allegoricè de Christo vel de quolibet Sancto secun-
9 dum suum modũ. Arcus enim † ille, quanto magis ad cœlum eleuatur, tanto magis ad terram deprimitur, ita sanctus, homo quanto magis eleuatus est ad cęlestia, tan- *Eccl. 3.*
to plus se humiliat. Iuxta illud. Quanto magis es, humiliare in omnibus. Item arcus iste est signũ fœderis, similiter & Christus. Vnde in Ps. Respice in faciem Christi tui. & Sancti etiam sunt fœderis signũ, quia possent iram Dei tenere, sicut fecit *Psal. 83.*
Moses 65. distin. disciplina. Item arcus ipse portentum est, ita & Sanctus quia si Dominus ita suos affligi permittit, quid erit de malis? vnde legitur in ecclesia, Vidit arcum. ideſt, sanctum, & benedicit, qui fecit illum. Notandum autem est, quod primò cantantur quædam respõsoria de diluuio. Secundò, quædam de obedientia Abrahę. Postremò, de cęco illuminato, ad notandum, quòd qui per pœnitentiam peccata sua diluerit, & mandatis dominicis vt Abraham obedierit, à Domino plene illuminari merebitur. ¶ Porrò, in officio missæ Ecclesia † rogat Deum, & inuocat pro 10
filijs suis afflictis, dicens in introitu, Esto mihi in Deum protectorem, postea uero pro ipsis dicit: Et in domum refugij &c. *Ps. 170.*
Et causam subdit scilicet per fidem, cum dicit. Quoniam firmamentum meum & refugium meum &c. Tertiò pro tentatis, in prosperitate existentibus, cum dicit, & propter nomen tuum dux mihi eris, & enutries me. De hoc etiam in præcedenti dominica dictum est. Sequitur versus, de spe q. d. quia meritò speradabis mihi hoc. In te Domine speraui. Oratio pro afflictis est, scilicet. Preces nostras quæsumus Domine &c. Epistola est de charitate. 1. Corinth. 14. cap. Si linguis hominum loquar. quasi dicat, omnes virtutes co modo, quo haberi possunt, sine charitate, nihil valent ad vitam æternam. Et ponit † ibi quinde cim gradus, 11
ex quibus peruenitur ad regnum cœleste. Primus gradus est, Charitas patiens est. Secundus, benigna est. Tertius, non æmulatur &c. Deinde sequitur commendatio charitatis. Charitas nunquam excidit. Quoniam autem non potest homo habere charitatem, nisi fiant mirabilia. Maius enim est de impio facere pium, quam creare cœlum & terram. ideo sequitur responsorium: Tues Deus,

Universidad de Deusto Biblioteca

qui facis mirabilia, versus est. Liberasti in brachio tuo, idest in Christo per fidem Christi. Et sequitur tractus, Iubilate cuius verba videntur esse contra illud, quod per tractum significatur; s. dolores per quos Ecclesia trahit vitam miseram. Sed dic quòd iubilatio, seu exultatio, non est contrarium tractui: quoniã homo beatus in ipsis miserijs exultat, & etiam quando homo liberatus est, in miserijs gaudet, vnde in actibus Apostolorum, Ibant, Apostoli gaudẽtes &c. Et illud Salomonis. Cor, qd nouit amaritudinem animę suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus, idest diabolus. hoc est super omne gaudium Euangelium est de fide passionis, & resurrectionis, Ecce ascendimus Hierosolymam &c. Luc. 19. cap. & quia per fidem cœci illuminantur, ideo statim sequitur cœci illuminatio, qui valde sapienter petit, dicens, Domine, vt videam, quia visio erit tota merces, Offertorium similiter est de fide, Benedictus Domine &c. Et aduerte quia in euangelio cęcus petitionem gemi nat, dicens bis, Fili, Dauid miserere mei. & in offertorio similiter etiam gratias de illuminatione vtriusque populi duplicat, dicens bis: Benedictus es Domine, & in alijs etiam verbis magis ac magis duplici ter illuminari postulat dicens bis, Doce me iustificationes tuas, vel bis dicens, iustificationes tuas propter viam testimoniorũ, & veritatis & mandatorũ. Post cõmunio, s. Manducauerunt & saturati sũt nimis, est de timore, vt ad memoriam reducamus, quod dicitur de Iudæis, Adhuc escę eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei descendit super eos. Quia enim comederant vsq; ab nauseam, statim Deum ad iracundiam cõcitauerunt, ut videlicet incutiatur nobis timor, ne per gulã offendamus Deũ, sicut Iudæi. Hoc autem facit Ecclesia: quia solent homines magis intẽdere gulæ propter carnis præuium, quod imminet, de quibus dicit Gregor. distin. 4. denique, quod relinquendi sunt suo ingenio cum venia, Et ideo bene competit huic dici. Potest etiam † & aliter dici, quod tria sunt necessaria, quæ proponuntur nobis in epistola & in euangelio, ad hoc, vt opera pœnitentiæ. quæ per quinquagesimam figurantur, sint perfecta, scilicet charitas, quę proponitur in epistola, Memoria dominicæ passionis, & fides, quæ intelligitur per cœci illuminationẽ, & hæc proponuntur in euangelio potest, fides, sine qua Deo nemo placere potest, opera facit acceptabilia, memoria passionis reddit facilia, charitas facit esse continua. Et sicut Ecclesia primo desperans clamauerat Circundederunt me &c. & post ad se rediens, adiuuari petebat, ita hic iã concepta fiducia & spe venie propter pœnitentiam, quasi Dominum tenendo, orat, & dicit, Esto mihi &c. ubi petit quatuor, scilicet protectionem illis, qui sunt in aduersis, firmantium illis, qui sunt in gratia, refrigerium illis qui sunt in culpa, & ducatum illis, qui sunt in prosperis. Epistola vero nos ponit in expeditione, armis muniri docens: tractus, triumphatori militiæ nos docet seruire ei quidem, qui nos fecit, non ei, cui nos vendidimus Et not. euangeliorum cõsequentiam rationabiliter ordinatam, nam in septuagesima vineam colimus, in sexagesima agrum seminamus, siue semen spargimus, in quinquagesima fructum lucis in cœco illuminato colligimus.

Act. 5.
Prou. 13.
Psal. 76.
Ps. 118.
Psal. 77.

S V M M A.

1 *Quadragesima sequitur quinquagesimam. Et eius commendatio post nu. 2.*
2 *Ieiunium primũ instituit Petrus Apostolus. Et quorsum institutum, nu. 3.*
4 *Quadragesima offerim⁹ Deo decimas.*
5 *G. durandus origine fuit prouincialis.*
6 *Quadragesima cur sub Vernehoet, & producatur ad Pascha, præter tẽpõẽ temporis, quo Christus ieiunauit.*
7 *Quadragesima cur in Missa dicatur. Humiliate capita vestra Deo.*
8 *Genua cur flectemus in quadragesima sub illam collectam. Humiliate capita vestra Deo. Et nu. 9 10.*
11 *Psalmus frequens in quadragesima. Qui habitat.*
12 *Quadragesimale tẽpus est tẽpus luctus.*
13 *Ieiunium cur inchoetur in quarta feria. Et nu. 14. 15. 16. 17.*
18 *Cineres cur imponantur capitibus, in capite ieiunij. Et vnde is mortus.*

Pœniten-

19 *Pœnitentiæ uis summa. Et quotuplex sit numero 20.*

De feria quarta in capite ieiuniorum. Cap. 28.

1 POST quinquagesimam † sequitur quadragesima, quæ est numerus spiritualis pœnitentiæ, in qua ieiuniat Ecclesia, & pœnitet de peccatis suis. Per pœnitentiam enim quæ in quadragesima perficitur, peruenitur ad quinquagesimam, i. ad annum iubileum hoc est ad remissionem peccatorum, vt præmissum est. Incipit autem quadragesima à dominica sequenti in qua cantatur. Inuocauit me, sed in feria quarta ieiunium inchoatur, 2 vt iam dicetur. Beatus Petrus † primò instituit ieiunium quadragesimæ ante pascha. Nec uacat à mysterio, quod quadraginta sex diebus à capite ieiunij vsque ad pascham in abstinentia sumus. Nam post Babylonicam captiuitatem 46. annis ædificatum fuit templum Domini, vnde & nos post captiuitatem Babylonis, i. cõfusionis vitiorum, 46. diebus per abstinentiam & bona opera nosmetipsos templum Deo ædificamus. Quare autem. 40. diebus ieiunetur, & quare dicitur quadragesima, sub dominica sequenti dicetur. Sanè ieiunium quadragesimæ commendatur ab institutione, & à tribus temporibus, & à personis, quæ in illis ieiunauerunt. 3 ¶ Rursus † ieiunia ideo sunt instituta, quoniam in ueteri lege præceptum erat decimas Deo, & primitias de omnibus bonis reddi, vnde & nos idipsum facere debemus, & etiam nobisipsis, scilicet de corpore & de mente, & de tempore. de his alijs ieiunijs dictum est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus, Siquidẽ de nobis decimas, & primitias Deo offeri mus, quando bonum operamur. In quadragesima soluitur decima dierum, quoniam secundum Gregor. de consecr. dis. 5. quadragesima à prima dominica quadragesimę vsq; in pascha sex hebdomadæ cõputantur, quarum dies sunt quadraginta duo, ex quibus dum sex dies dominici sub trahuntur de ieiunio, remanẽt tantum triginta sex dies abstinentiæ, quæ sunt quasi decima anni. Vt ergo numer⁹ quadragin ta dierum, quibus Christus ieiunauit, impleatur, recipiũtur ex institutione Gregorii Papæ. de consecratione distinct. 5. quadragesima, quatuor dies præcedentis hebdomadæ, videlicet quarta, quinta, sexta ferię, & sabbatum, & secundùm hoc dicitur quadragesima, quasi quatuor cum decima, quoniam triginta sex diebus, qui sunt decima, adduntur quatuor, præmissum est, quorum primus est sanctificationis, & mundationis, quia tunc tam animam, q̃ corpus mũdamus cineres capitibus aspergentes. Reliqui tres sunt de primitijs dierum, qui soluuntur in quatuor temporibus anni. Sed cum triginta sex dies prædicti sint decima trecentorum sexaginta dierum & annus cõstat ex trecentis sexaginta quinq; diebus, & sex horis, patet, quod cum ieiunamus triginta sex dies ratione decimæ, remanent quinque dies indecimati, & sex horæ. sed de illis ieiunamus quatuor dies præcedentis hebdomadæ, vt sacer numerus compleatur, vt præmissum est. Sed secundùm hoc adhuc remanent triginta horæ indecimatæ, videlicet vnus dies, qui continet vigintiquatuor horas, & sex horæ; sed potest dici, quòd pro decima illius temporis in sabbato sancto tardius cęnamus, vel fortè propter hoc die illa tardius, scilicet de nocte missa celebratur, vt dictum est in proœmio quartæ partis. † Nos verò prouinciales † ieiunium quadragesimæ in præcedenti secunda feria inchoamus, & sic duo dies plus cæteris nationibus ieiunamus, & hoc non solum propter quandam honestatem, vt videlicet sic biduo purificati in quarta feria sacrum ieiunium inchoemus, verum etiã pro eo, quod quadragesima in magno die Iouis cęnæ terminatur, prout sub titulo de septuagesima dictum est. Vltimos ergo duos dies non ratione quadragesimæ, sed propter causam ibi dictam, & propter eorum sanctitatem ieiunamus. Clerici ẽt in quinquagesima ieiunium inchoare tenentur, propter ibi dictum est. Quidam autem dixerunt, quod præmissi quatuor dies adduntur alia de cauta, videlicet tres pro tribus diebus quatuor temporũ, qui in Quadragesima cõtingũt, quartus

4 5

Universidad de Deusto Biblioteca

pro uigilia paschæ, quàm ieiunare debemus, sed præmissa ratio uerior est. Sed cũ
6. in quadragesima † inuitemur per ieiuniũ Christi: ut præmissum est, & ipse statim post baptismum, scilicet epiphaniam suũ ieiunium inchoauerit: Quæritur, quare hoc tempore ieiunium inchoamus, & illud cum pascha continuamus, & non eodem tempore, quo ipse ieiunauit, cum ipsis actio nostra debeat esse ĩstructio. duodecima quæstione secunda, exemplum.
Ad quod quatruplex est ratio. Prima, qa in quadragesima representamus populũ Israel, qui fuit quadraginta annis in deserto, & statim post celebrauit Pascha.
¶ Secunda, qui homines tempore ueris naturaliter ad libidinem commouentur, ad quam restringendum institutum est ho tempore ieiunari.

¶ Tertia, quia Christi passione resurrectio continuatur, igitur rationabile fuit, ut afflictio nostra continua esset passionis Saluatoris. Cum enim ipse pro nobis passus sit, & nos ei compati debemus, ut ita tandem conregnemus, & post passionem statim resurrectio subsequat. Iuxtę illud Apostoli. Si compatimur & conregnabimus, & ægrotus magis affligitur, cum approximat sanitati. ¶ Quarta, quia sicut filij Israel prius, quàm agnũ comederent, se affligebant, & lactucas agrestes, id est amaras comedebant, ita & nos per pœnitentiæ amaritudinem debemus prius affligi, ut statim post dignè possimus comedere agnum uitæ, id est corpus Christi, ut sic mystica capiamus paschalia sacramenta. ¶ † Porrò in mis
7 sis quadragesimalibus frequentatur Humiliate capita uestra Deo, eo quòd illo tempore diabolus magis impugnat nos. Vnde Deum humiliter orare, & nos sibi humiliare debemus, & ut nos sub omni potentis Dei mana humiliemus, dicitur etiam, Flectamus genua, de quo dictum est sub quarta parte, sub titulo de salutaţ
8 tione. ¶ Et est † sciẽdum, quòd Flectamus genua, & Humiliate capita: se se comitantur, & neutrum dicitur in dominica die. Nam ut ait Gregor. qui in dominica die genua flectit, Deum resurrexisse negat, propter multas quidem causas, orando nos ad terram prosternimus, prout dictum est in quinta parte sub Prima. Dicitur etiam oratio super populum post Humiliate capita & cętera, propter temporis sanctitatem. Et ad notandum, quod in hac uita pro nobis est orandum, ut in futuro audire mereamur à Domino: Veni *Mat.25.*
te benedicti patris mei &c. quæ quidem oratio est uicaria sanctæ communionis. Olim enim omnes communicabant, & communicaturos diaconus ad flectendum genua inuitabat, nunc uero, quia multi suscipiũt corpus Domini indigne, pro communione ultimur oratione, diacono sicut prius suo fungente officio, & *Luc. 18.*
dicente: Humiliate capita uestra Deo, quia quicunque humiliauerit se, exaltabitur, & q̃squis hic bonis actibus benedicitur, æternæ benedictioni postmodum adscribetur. In hac ergo oratione sacerdos milites Christi pugnæ commendat ad dimicandum contra hostem antiquũ & insidias inimicorum, & ideo premunt eos per ministrum armis humilitatis, dicens. Humiliate capita uestra Deo, & sic tandem capitibus humiliatis quasi confirmans eos, infundit super eos protectionem suæ benedictionis, & hoc magis in septuagesima, quoniam aduersarius noster tunc solicitus circuit, quærés quem deuoret. ¶ † Secundo, in prima 9
collecta genua flectimus in postulatione *1.Petr.5.*
iustitiæ, quæ est necessaria in præsenti uita. In ultima uero reuerenter inclinamus in gratiarum actionem pro diurno denario uitæ futuræ. ¶ † Tertio, 10
in prima collecta flectimus genua pro pugna præsentis uitæ, afflictionem laboris & continentiæ ostendentes. In ultima uero, quæ est pro gratiarum actione, caput humiliamus, per quod mentis humilitas designatur, quia in æterna uita omnis labor excludetur, sed humilitas semper stabit, de hoc dicetur sub sabbato primæ hebdomadæ Quadragesimę. Item in fine missæ dicitur. Benedicamus Domino. de quo dictum est in quarta parte sub titulo de oratione nouissima. Hoc etiam tempore cortinæ in ecclesia suspenduntur, de quo dictum est in prima parte sub titulo de picturis. Porrò ecclesia † his diebus in magno certami ne conscituta in quadragesima frequẽtat 11

psalmum

psalmum. † Qui habitat. quia psalmus illis informat in certamine positos spem suam in Domino ponere, & omne adiutorium ab eo deposcere, de quo sub dominica sequenti dicetur. Hoc tempore diaconus casulam super humerum portat, de quo dictum est in parte secunda, sub titulo de diacono. Ab hac quoque quarta feria usque ad dominicam palmarum dicitur omnia die præfatio de ieiunio. Etiam dominicis diebus apud quosdam. In illa uerò dominica, & sequentibus diebus dicitur præfatio de passione. Sed uidetur esse incongruum; & in dominicis diebus cantetur præfatio de ieiunio, cum in illis nõ ieiunetur, & ideo quidam dicunt in illis quotidianam præfationem, sed licèt nõ ieiunetur numero, ieiunatur tamen qualitate, idest, in cibo quadragesimali, sicut in alijs diebus. In quibusdam tamen ecclesijs incipiunt dicere præfationem de passione in dominica de passione, & in quibusdam etiam dicũt præfationem de ieiunio usq; ad quartam feriam ante Pascha. Verum licet, ut præmissum, quadragesimali ieiunio, quod incipit in dominica quadragesimæ, superadditi sint quatuor dies, solennitates tamen officij quadragesimalis temporis incipiũt in eadem dominica, sicut prius. & non antemec in hoc immutatio facta fuit, quanquã potius ex incuria, quàm ex certa sciẽtia hoc contigisse credatur, nam idem deberet esse caput ieunij & officij. & secundùm hoc uidetur, quòd in dictis quatuor diebus deberent immediatè post missam
12 dici uesperæ. ¶ Circa † quod notandum est quòd quadragesimale tempus est luctus, & pœnitentiæ tempus: pœnitentes autem dum conuertuntur ad Christum, à tenebris ad lucem transeant, uel pertinum uerò tempus propter defectum & obscuritatem imperfectionem designat. Quia ergo pœnitentes nõ imperfectioni & defectui, sed potius perfectioni & luci veritatis insistunt idcirco conuenienter quantum ad uesperas dictum tps lucis ex institutione Gabilon. Conci. de consecr. distinc. 1. solent. præuenitur. ut sic statim post missam dicatur, quæ aliàs circa noctis tempus consueuerant dici. Hoc tamen quatuor prædictis diebus præcedentibus non seruatur, qui diebus quadragesimalibus superadditi ex alia causa fuerunt. Vel potest dici: quòd quia quadragesimali tempore propter dispositionem ad paschalem solennitatem & correctionem delictorũ præteritorum, sanctioribus operibus insistendum est: ideo prouisum est, ut eo tempore, quo seruamus illa ieiunia, plures orationum supplicationes ieiunij agamus, & propter hoc nõ solum alias horas, uerum etiam uesperas ante cibum dicimus. Prædictis tamen quatuor diebus hoc non seruatur, ad representandum primariam dispositionem pœnitentium, qui in suis primordijs non possunt tot sanctitatis obseruantijs insudare. Hoc tempore dicitur ad horas capitulum. Conuertimini. Iohel. secundo capit. & illud, Inter uestibulum, quod est ibidem. & illud. Clama, ne cesses, Esa. quinquagesimaoctaua cap. & illud. Derelinquat impius uiam suam. Esaia quinquagesimaquinta. capit. & illud. Frange esurienti panem. Esa. quinquagesimaoctaua cap. ¶ † Sanè hæc quarta feria quatuor 13
priuilegijs insignitur. Primum: quia tali hodie incipimus ieiũnare, quod fit quadruplici ratione. Primò, pro eo, q̃ Christus legitur quarta feria suum ieiunũ inchoasse, quod inde uidetur: quia natus est die dominica: & si quis diligenter computet annos ex tunc, usque ad 30. secundum rationes computi, inueniet eum in tertia feria baptizatum fuisse, & sequenti die in transmissum inchoauit ieiunium. Secundò, ideo † in quarta feria ieiunium in- 14
choamus, quia in quarta ætate Salomon tẽplũ ędificauerit. & nos quasi fundamentum illius templi, quod ex uobis constituitur, faciamus ieiunando, ut in pascha templum domini possimus. Vnde Apostolus. Templum domini sanctum est, quod estis
vos. † Tertiò, ideo in quarta feria ieiunij 15
incipit. Cũ enim ecclesia in diebus dominicis quadragesimæ non ieiunet propter gaudium, quod habet de resurrectione *1.Cor.6*
domini, quæ in illa die facta est. In resurrectione dominus legitur bis comedisse, *Luc.4.*
semel cum discipulis euntibus in Emaus, & iterũ quando intrauit clausis ianuis ad discipulos, & attulerunt ei partem piscis, assi, & fauum mellis. Ideo incipit ieiunare ab hac quarta feria antecedente dominicam illam, quæ pp hoc uocatur caput

ieiunij

Universidad de Deusto Biblioteca

ieiunij. De hoc etiam iam præmissum est.
16 †Quartò, quia sicut iam dicetur, hoc tempore ad bellum procedimus, ideo quatuor diebus huius hebdomadæ ieiunamus, vt quatuor armati uirtutibus, s. iustitia, fortitudine, prudentia, & tẽperantia, quatuor mala, quæ per primum parentem incurrimus, deploremus. s. quòd de paradiso electi sumus, ꝙ in hac ualle miseriæ cibo ad modum iumẽtorum indigemus, quod in
17 infernum descẽdere timemus, quod in patria cum domino non gaudemus. †Quintò, vt defleamus quatuor mala quæ fecimus, s. peccatum cogitationis, operis, consuetudinis, & locutionis. Secundum priuilegium est, quia illa die audiuntur confessiones publicè pœnitentium, & eis pœnitentiæ imponuntur. Tertium, quia tunc cineres capitibus aspergũtur, vt iam dicetur. Quartum: quia in die ista fit processio, qualẽ per totum annum fieri non contingit. Pœnitentes nanque tunc ab ecclesia cum processione, & cruce eijciũtur, & in die cœnæ in eadem recipiuntur, sicut sub illa die dicetur. Processionem quidem facimus, quia tunc ad bellum contra hostes incedimus, quia quasi in expeditione, à Septuagesima usque tunc fuimus. Procedentes ergo contra hostes armis nostris armamur, quæ sunt humiliatio, oratio, afflictio, & eleemosynarum largitio. Humiliatio, sicut iã dicetur, est in cinere. Orõ, quia tunc dicimus. Pater domine &c. Afflictio, de qua in Euangelio, Cum ieiunatis &c. Eleemosynarum largitio, quæ maximè hoc tempore frequentãda est, vnde.
Eccl.9. Absconde eleemosynam in sinu pauperis. Talibus itaque armis armati ad bella procedimus. Vnde collecta huius diei est. Cõcede nobis omnipotens Deus præsidia militiæ Christianę, sanctis inchoare ieiunijs &c. Cęterum in hac die officium usque ad nonam differimus, non tantum, quia dominus hora dona expirauit, sed etiam ꝓpter gastrimargiam nostram. Adeo nanq; ventri dediti sumus, quod audita missa statim ad cibum currimus. & de horis parũ aut nihil curamus. Vnde in concilio Cabilen. de consec. dist. 1. solent, dicitur ꝙ ad missam concurrendum est, & auditis missarum solẽnis & vespertinis officijs, ac largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Hac etiã † die benedicitur cinis & in 18
signum humilitatis capitibus aspergitur sub his verbis. Cinis es, & in cinerem reuerteris, quod dictum fuit Adæ Gen. 4. c. Et Iob pœnitentiam in faucilla & cinere egit prout legitur Iob vltimo c. Et ait dominus, In domino pulueris puluere vos aspergite. Micheę. 1. c. Item legitur Iudith 3. ca. quòd filij Israel humiliauerunt animas suas in ieiuniis, & cinis super capita eorum. Et Abraham inquit, Loquar ad dñm meum, cum simpuluis & cinis? Ge. 18. cap. & Mardocheus indutus est sacco spargens cinerem capiti suo, Hester 4. ca. & filiæ Sion conspersẽrunt cinere capita sua. Tren. 4. c. Et hoc est, quòd sicut ex libro pontifical. habetur, Pœnitẽtes & morituri in signum pœnitentiæ & humilitatis, & quòd terra & puluis sunt, se in cinere vel solo prosternunt, & cilicium induunt, quod ex veteri testamento tractum est. Legitur enim Esa. 58. c. quod pœnitentes sacco & cinere sternuntur. Idem Hierem. 25. c. Aspergimini cinere, quia completi sunt dies vestri. Item Iouæ. 3. ca. Rex Niniue indutus est sacco, & sedit in cinere. Item Tre. no. 3. c. Virgines Hierusalẽ accinctæ sunt cilicijs. Item in psalmo 35.
Psal.29. Psal.1. Induebat cilicio. Fit etiam hoc, ad † signi 19
ficandum, quod sicut in eiectione Adæ de paradiso maledicta fuit terra in opere suo, sic per humilitatem pœnitentiæ terra nostra, scilicet liberum arbitrium nostrum benedicatur per pœnitentiam, ut non spinas & tribulos, sed dignor fructus pœnitentiæ geminet. Inuitantur autem omnes ad pœnitentia generaliter cum dicitur in antiphona, Immutemur habitu &c. Ieiunemus, & ploremus ante Deum &c. Et ostenditur causa, quare debeant homines ieiunare, scilicet quia dominus expectat eos ad pœnitentiam. Vnde introitus est, Misereris omnium domine propter pœnitentiam, & est Sap. 11. c. omnes etiam orationes quæcunque dicuntur, faciunt, ad idem in epistola. Conuertimini &c. quæ est Iohelis 2. ca. ad hoc inuitantur generaliter parui & magni & vtriusque sexus. Vnde dicit, Sanctificate ieiunium. Vocate cœtum, congregate populum &c. Sequitur responsorium. Miserere mei Deus. & cap. quod respon-

20 respondet epistolæ, ostendens † triplicem effectum pœnitentiæ. Primũ, quia per eũ habemus remissionem peccatorũ & collationẽ gratiæ, & conculcationẽ inimicorũ. Vnde sequitur, Dedit in opprobrium conculcantes me Sequitur tractus, Dñe, non secũdum peccata nostra &c. q. significat laborem, qui in pœna habetur. Et dr iste tractus usq; ad dñicã de passione in secũda, quarta, & sexta feria, ut in diebus arctiori ieiunio deputatis inceptæ pœnæ memores orõnes ieiunio cõbinemus. In Euãgelio aũt. Cum ieiunatis, &c. Mat. c. 6. legitur de modo ieiunandi, ubi dicitur Tu autem cum ieiunas, unge caput tuũ,
Eccl.9. & faciem tuã laua, quia omnis pœnitens debet ungi oleo spirituali, ꝙ est iucunditas mentis, tanquam athleta & pugil dñi, sicut habetur in ecclesiastico. Oleum de capite tuo non deficiat, & faciem tuam laua, i. interiorem hilaritatem exterius demonstra, ne uidearis hominibus ieiunans, i. sic ieiunia, ut non intendas fauorem humanum sed solius Dei, & pr̃ tuus, qui uidet in abscondito, reddet tibi, Offerenda est, Exaltabo, ubi est gratiarũ actio de impetranda remissione, Communio est Qui meditabit, id qua est aliorum exhortatio de
Psal.29. Psal.1. lege, is meditatione, & consonat Euangelio, quia meditari in lege, est thezaurizare in cælo.

AD NOTATIO.

* Ieiunium.] Quadragesima ieiuniorum habet authoritatem, & in ueteribus libris ex ieiunio Mosi & Heliæ, & ex Euangelio. inquit Aug. epist. 119. & de Moyse patet Esto, Matthæi 4. Luc. 9. De ieiunii pterea institutione & qualitate, abunde cũ alibi, tum uel ex concilio Cabilonensi, in c. solent, de consec. dist. 1.

SVMMA.

1 *Pœnitentia in tribus consistit.*

De Quinta feria. Cap. 29.

SEquitur de quinta feria. Siquidem in uitati sunt omnes in præcedenti die sicut ibi dictum est, ad pœnitentiam. Sed
1 quia pœnitentia † consistit in tribus, s. in oratione, ieiunio, & eleemosyna, ideo in tribus sequentibus diebus agit de his tribus, & primò de oratione in hac quinta feria, & ideo incipit introitus. Dum clamarem ad dominum. Fit autem oratio ab aliquo quandoq; ꝓ se, qñq; pro alio. Vt ergo ostendatur quantum ualet ab aliquo pro se facta oratio, igitur sequitur epistola. Agrotauit, Ea. 38. c. In qua ꝓponit ecclesia regem Ezechiam in exẽplo qui oratione pro se facta impetrauit a domino quindecim annos uitæ suę superaddi. Vt etiam ecclesia ostendat, quantum ualet oratio pro alio facta, legitur Euangelium, Cum intraret Ihesus Mat. 8. ca. de Centurione, qui rogauit dominum pro puero suo, ut sanaretur, quod impetrauit.

SVMMA.

1 *Ieiunium ſpirituale Deo placet, non carnale, & ſextę ferię officium.nu.* 2

De sexta feria. Cap. 30.

IN sexta feria agitur de ieiunio, & ostenditur quale † ieiunium placet Deo. 1
s. ſpũale, non carnale, vñ epistola agit de hoc, Clama, ne cesses, Esa. 58. c. &
& post. Quare ieiunauimus, & non aspexisti is. &c. Et dominus respondet; Nunquid tale est ieiunium quod elegi contor quere, quasi circulum caput &c. quasi diceret, Non placet mihi tale ieiunium, ꝙ aliquis se cruciet tm̃, sed ꝙ dissoluat fasciculos ꝓieratis i. ab oĩ peccato abstineat, qđ fit ꝓ charitatẽ. Vnde † sequitur Euan- 2
gelium Audistis quia, Mat. 5. c. Agens de charitate, ubi dicitur, licet hoc in ecclesia non legatur. Dictum est antiquis, Nõ occides. Ego autem dico, non irascẽris.

SVMMA.

1 *Scbbatũ ꝓcedens primã quadrageſimę Dominicã nõ habet q̃ dꝛna propriũ.*

De Sabbato. Cap. 31.

IN sabbato agit ecclesia de eleemosyna, & de sabbato, quia per promissa tria scilicet orationes, ieiunia eleemosynas uenitur ad sabbatissimum mentis,

vbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi pœna iã facta,quæ ſpectat ad pœniten
tiã,ideſt pax,quæ eſt q̃es , & ſabbatiſmus
mentis,ſe oſculantur,ideſt,conueniunt.
Et ꝓp hoc ſequitur aperte in epiſtola.Eſa.
58.c.Si abſtuleris de medio tui catenã,ſci
licet peccatorum, & cætera, quæ ibidem
ſequuntur,tunc uocaberis ſabbatũ delica
tum &c. quæ ibidem ſeqũtur,& hoc idẽ
dicitur in euangelio, Cum ſero eſſet &c.
Mat. 6.Vbi dicitur de diſcipulis laboran
tibus in mari , per quos pœnitentes deſi
gnantur,quòd dominus aſcendit in nau
culam cum eis,& ſtatim facta eſt trãquil
litas , quia Deo præſente in corde homi
nis paciſi atur anima , & tranquillum fit
1 ibi.Hoc† ſabbatum licet habeat epiſtolã
& Euangelium,ſicut nonnulla alia per an
ni circulum,non tamen eſt cantibus offi
ciatum:quia ſecundum quoſdam Sabbatũ
erãt ſolenni ieiunio deputatum.Hodie ve
rò ieunamus,ut ad quietis æternæ ſabba
tum peruenιamus.

SVMMA.

1 *Quadrageſimę prima dominica,quę di
citur quinqua.Et cur dicta quadrage
ſima.eiuſque introitus nu.6.*
2 *Ieiunium cur dimenſum quadraginta
diebus* Et *cuius exemplo nu.3.*
4 *Pœnitentię fructus quis.*
5 *Ieiunij principiũ interrũpit ordinem hi
ſtoria eum,in prima dominica qua-
drageſimę.*
7 *Epiſtolæ Pauli, Hortamur uos &c.mili
tiam Chriſtianam armat quatuor
uirtutibus cardinalibus.*
8 *Tentator cũ virib.uerſutia,& fraude
ſit homine ſuperior,qui audeat homo
certamen cum eo inire.*
9 *Tentatio eſt quadruplex.*
10 *Tẽtator quotuisliciter dominũ tẽtauit.*
11 *Miſſę introitus in prima feria primę
dominicę quadrageſimalis.*
12 *Cruces,quando uelentur,& uelum'al-
tare ſuſpendatur.*

De prima dñica Quadrageſimæ. Cap.32.

IN hac dominica,in qua cantatur,Inuo
cauit me &c.incipit quadrageſima, quæ
1 ſignificat tempus pñæ ſpiritualis, & † uo
catur dominica quinta, quia quinta eſt a
paſcha. Quid autem ſignificent quinque
quadrageſimæ,dictum eſt in prima parte
ſub titul.de picturis . Dictum eſt autem
quadrageſima, licèt in ea ſint quadragin
ta duo dies,uſque ad paſcha.Primò, quia
eccleſia non curauit de duobus,quæ mi
nutias non attendit,ſed ſummam nume
ri ponit, quamuis ſit parum plus uel mi
nus.Secundò,quia quadrageſima non ꝓ
tenditur niſi uſque ad diem cœnæ Domi
ni , quæ eſt dies abſolutionis. Nam per
quadrageſimam bene obſeruatam & per
veram pñam,peruenit homo ſpiritualiter A *p.9.*
ad cœnã agni.Vnde Apoc. Beatus,qui *Num.33*
uocatus eſt ad cœnã nuptiarũ agni,& ſe
cũdum hoc ſolũ ſunt quadraginta dies.
¶Tertiò,quia filii Iſrael laborantes in de
ſerto quadraginta annis cibati manna,
per quã iraginta manſiones uenerunt in
terram promiſſionis, quo etiam exẽplo ,
40.diebus a delictis corporis abſtinentes *Matt.2.*
uerbi uitæ reficimur, orationi uacamus,
vt tandem per Iſum Chriſtum in terra
viuentium introeamus ſicut illi,per Ieſũ
Naue,i. Ioſue in terram promiſsionis in
troducti ſunt.Ideo autem ſecundũ Hier.
ſunt in ea quadraginta duo dies,quia dñs
uenit ad nos per quadraginta duas gene
rationes , computatis Ieconia patre,& Ie
conia filio,& ipſo domino. Sanè totũ tem
pus uitæ noſtræ quadrageſima eſt.Ieiuna
mus autem† quadraginta diebus,incipiẽ 2
tes a præcedenti quarta feria. ¶Primò,ſe
cundum Aug. quoniam Matthæus qua
draginta generationes poſuit, Ad hoc,n.
Domino ſuo quadragenario numero ad
nos deſcendit, ut nos ad eum noſtro qua
dragenario numero aſcendamus de con
ſec.diſt.5.ieiunium. Secundò, ſecundum
eundem, quia ad hoc. ut habeamus quin
quagenarium,quadragenario adiiciẽdus
eſt denarius. Ad hoc. n ut perueniamus
ad requiem beatam , oportet nos toto tẽ
pore præſentis uitæ laborare. Vnde & do
minus cum diſcipulis quadraginta dieb.
manſit, & poſt decimam diem Spiritum
ſanctum miſit.ieiunamus ergo quadragĩ
ta diebus. Nã† & Moſes accipiẽdo legem 3
ieiunauit quadraginta diebus, ſimiliter
& Helias.Dominus quoq; noſter quadra
ginta diebus ieiunauit abſq; cibo, & hoc *Exo.24.*
ꝓp inſtitutione & exẽplo. Vnde nonnulli

vnam

vnam tantum quadrageſimam obſeruãt,
illi uerò pro merito ieiunauerunt,Com
munius tamẽ eſt tres quadrageſimas ſer
uare,eo qd̃ Moſes, ut tradunt Hebræi ,
ter aſcẽdens ad Dominum ieiunauit, vel
potius,qa tres in tribus leguntur ieiunaſ
ſe quadragenis ſcilicet Moſes,Helias, &
Dominus.Quare aũt quadragintaſer die
bus ſumus in abſtinentia, dictum eſt ſub
præcedenti quarta feria.Conſiderandum
eſt aũt,qd̃ tempus quadrageſimæ pœni-
4 tentiæ adſcribitur. Pœnitẽtiæ autem† fru
ctus ſunt ieiunium,uigilia,& aliæ carnis
afflictiones;eleemoſina corporalis, & ſpi
ritualis, & aliæ miſericordiæ opera, ora
tio & deprecatio, & aliæ ſpẽcies contem
plationis,fletus,lachrymæ,& alia ſignia
contritionis. Ideo de his & ſimilibus ad
pœnitentiam pertinentibus in nocturnis
& diurnis officiis hac die, & ſequentibus
legis & cantat eccleſia copioſe. Et pro
pter hoc etiam hoc tempore dicitur regu
lariter,octies in canonicis horis pſalmus
ille pœnitentialis,Miſerere mei Deus ſe
cundũ magnam miſericordiã tuam &c.
¶Et eſt notãdum,ꝙ ꝓp ieiunij principiũ
5 † ordo interrumpitur hiſtoriarum. Cum
enim in ſeptuageſima & ſexageſima can
tatum fuerit de Adam,& in quinquage-
ſima de Noe & Abraham , in hac prima
interponitur de fructibus pœnitentiæ,in
ſecunda uerò de Iacob , in tertia de Ioſe
ph,in quarta de Moſe.Antiquitus tres in
ſtituit eccleſia ſexageſimas , de quo tactũ
eſt in prima parte ſub titulo de eccleſia-
ſticis ſacramentis. Sanè,quia,ut dictum
eſt ſub quarta feria cinerum,hoc tempus
eſt Chriſtianæ militiæ,& in quo diabol⁹
fortius contra nos inſurgit, ideo ne ho
mo deſperet quaſi confortatiuum quod
6 dam canit Eccleſia introitum † Inuoca-
Rom.12. uit me &c.Quo audito, ſpe fit homo for
tis.Vnde dicit Apoſtolus..Spe fortis ĩ tri
bulatione gaudentes. Et Eſa.30.c.In ſilen
tio & in ſpe erit fortitudo veſtra. Si quidẽ
in his duobus conſiſtit tota fortitudo ho
minis ſpiritualis. ſcilicet in ſilentio,ideſt
a tumultib.ſeculi,nihil de his quæ sũt ſe-
culi appetendo, & in ſpe æterna diſidera
do,per epiſtolã,quæ incipit . Hortamur
7 vos,2. Cor.Armat eccleſia † milites ſuos
quatuor Cardinalibus virtutibus.Primò,
fortitudine,cum dicit, Ecce nũc tempus
acceptabile , ecce nunc dies ſalutis &c.
Quę ibi de fortitudine dicuntur,& quia
ſeqũtur in omnibus exhibeamus nos , ſi-
cut Dei miniſtros in multa patientia.Se-
cundo,tẽperantia,cum dicit: In caſtitate
& ieiuniis multis. Tertiò, prudẽtia,cum
dicit.In ſcĩa i.prudẽtia.Sunt autẽ idẽ ſu-
biectum,ſcĩa,& lõganimitas, qa ſcientia
& longanimitate ſcimus conuerſari in
medio prauæ & peruerſæ nationis,& bo-
nitate & ſuauitate,quę in Spiritu ſancto,
hoc totum pro eodem ſumitur.Sequitur,
In charitate non ficta,quia omnia ſine fi
ctione fieri debent. Quartò, iuſtitia cum
dicit.Per arma iuſtitiæ a dextris, & a ſini
ſtris.Poſt epiſtolã ſequitur reſponſorium
Angelis ſuis mandauit de te &c. Vt ſic ſe
curè homo poſſit pugnare , ſequitur tra-
ctus. Qui habitat in adiutorio in quo a- *Pſ.90.*
git de tentatione.Tractus uerò Deo di-
citꝫ,quia ibi oſtenditur,quòd hæc uita mi
ſera diſtrahitur multis doloribus & labo
ribus. ¶Et † quia poſſet conqueri aliquis 8
de inæqualitate iſtius pugnę,qa tentator
potentiſſimus eſt,ut habetur in Iob.Non
5 † eſt poteſtas ſub cœlo, quæ ei ualet cõpa- *Iob. 42.*
rari.Et ſapientiſſimus,qa multa uidit.Et
crudeliſſimus,quia,ut dicit Hier.Crude- *Hier.6.*
lis eſt,& nõ miſerebitur, homo autẽ in-
firmiſſimus & ignorans , & ideo in ipſo
tractu ponit ſolutio huius,qa ad hoc ꝑ-
mittit Deus inimicum tentare , ut hõ ti-
meat,& ad Deum confugiat,q ſcit,& pt,
& vult liberare,& ſic in ſe nõ ſperet,ſed ĩ
Deo,q promittit,quòd liberabit, ſi con- *Mat.22.*
fugiat ad eum.Vult ergo Deus,ut hõ ha-
beat timorem de inimico forti , & ſpem
de promiſſionibus futurorum & de dile
ctione Dei uehementiſſima,ergo ſeqũtur
ꝙ vult eum protegere , quemadmodum
gallina ꝓtegit pullos ſuos examore vehe
menter,& eſt ſpes de cuſtodia angelorum
hõ autem ſi mõlatur inter duas molas,ti-
morem ſ.& ſpem, efficetur panis placens
Deo,& ſic uincet omnem † tentationem, 9
ſiue ſit leuis & occulta,quę dicitur timor
nocturnus,ſiue leuis & manifeſta,q̃ dici
tur ſagitta uolans in die,ſiue ſit grauis A
occulta,quæ dicitur negotium perãbulãs
in tenebris,ſiue ſit grauis & aperta , quæ
dicitꝫ dæmoniũ meridianũ. Hæc quatuor

genera

Universidad de Deusto Biblioteca

genera tentationum uincet, q̃libet sic armatus, ut dictũ est. Sed in Euangelio non sunt nisi tres tentationes, ubi dicitur, Ductus est Iesus in desertũ &c. Matt. 4. ca. & comprehẽdunt, quandoq, oẽs tẽtationes sub quaternario, ut dictũ est, quandoque sub ternario, ut in eodẽ psalmo inferius dicetur, A laqueo uenãtiũ, i. ab opere malo, & a uerbo aspero, i. a peccato oris. Tẽ-
10 tatus† autem fuit Dominus a diabolo tripli tentatione, s. tentatione gulæ, cũ dicit ei, Die ut lapides isti panes fiant. Cupiditatis, s. cũ dixit, Hæc omnia tibi dabo, si ꝓcidẽs adoraueris me. Et inanis gloriæ, s. q̃n diabolus uoluit cũ deijcere de pinnaculo, sicut fecerat alios ꝓdicatores multos, & uicit eũ Dominus ꝓ authoritates sacræ scripturæ, qđ significatũ est in hoc, qđ Dauid lapidibus sumptis de torrente diecit Goliã, docẽs nos dẽre armari gladio uerbi Dei. ꝓter illa arma, q̃b. nos armat Apostolus in epistola hodierna, vt sic sufficiẽter ad pugnã armati simus. Põt ẽt dici, qđ a principio Septuagesimæ eccle sia tot tribulationibus ꝓsta desperãs clamauerat. Circũdederũt me gemitus mortis, quasi a nulla parte euadere posset. In principio uerò sexagesimæ, ubi ẽt de hoc dictũ est, & dicetur in quarta dominica, qua si posita inter despationẽ, & spẽ clamauit. Exurge, quare obdormis Domine In principio quinquagesimæ iã desperãs clamauit. Esto mihi Domine in Deũ ꝓtectorẽ, imò depcatiuã mutãs in affirmatiuã dixit, Dux mihi eris, & enutries me.
11 † Nũc uerò in principio quadragesimæ ostẽdens se exauditã dixit. Inuocauit me, & ego exaud. & epistola dicit. In tpe placito exaudiui te. In graduali dat nobis an-
Esa.49. gelorũ custodia. In tractu, diuina ꝓtectio q̃ circũdamur scuto ueritatis. In Euãgelio, ad exẽplũ Saluatoris de hoste triumphãs, cui dicimus, vade retro Satanas. In offertorio etiã diuina ꝓtectio notat, cũ dr, Scapulis suis obũbrabit tibi, &c. ĩ post cõione dæmonũ subiectio, ut dicit Sup
12 aspidem & basiliscũ. Ab hac die † usq, ad parascev. m cooperiunt cruces, & uelum ante altare suspendit, de quo in prima pte dictum est sub ti. de picturis. Hæc dñica primi legitur est q̃a est ianua & limes Quadragesimæ, quæ repsentat tempus, quo filii Israel morati sũt ĩ deserto. Tria quidem fuerunt in populo Israel, quorũ duo commemorauimus, s. peregrinatio, q̃ fuit in Aegypto, q̃n Iacob & filii sui ꝓfecti sunt in Aegyptum, captiuatio, quæ fuit in Babylone, & dispersio, quæ fuit facta à Tito & Vespasiano per totum mundum. q̃ nõ cõmemorauimus, q̃a ab illa nunq̃ reuocabuntur, de qua dictum est, Tradam eos in manu, de qua non poterunt surgere, in hac dominica ad horas dr capitulum, Fratres hortamur uos, ne in uacuum, &c. 2. Cor. 6. ca. & illud, Ecce nunc tps, 2. Cor. 6. c. & illud. In oĩb. exhibeamus, ibidem. Et fit hodie statio apud basilicã Lateran. quæ cõstructa est in honorem Saluatoris, & pluspuã prophetæ Io. eo quod officium hodiernum Saluatoris nostri ꝓpheticè resonat felicitatẽ.

SVMMA.

1 *Officium secundæ feriæ primæ dominicæ quadragesimalis.*
2 *Tentator conatur auferre nobis considerationem cœlestiũ præmiorum, vt facilius in eius retia irrepamus.*

De secunda feria. Cap. 33.

PRostquã Dominus. & † Apostolus armauerunt militem suum, non restat, nisi ut pugnet, quia hostes, sẽp parati sũt. Quia uerò p operam misericordiæ specialiter, & maximè fit pugna ista, ideo de ipsis est feria ista, quę agit de elemosyna. Rursus, q̃a onus pugnę nõ libenter suspicitur nisi intuitu ꝓmii, iõ in hac secũda feria est introitus. Sicut oculi seruorum. &c. Et Dominus in epistola, Ecce *Ps.123.*
ego requiram oues meas &c. quę sumpta est de Ezechiele 24. ostendit præmium, cum dicit, Et pascham eas, qui enim pascit Dominum in paupere, & Dominus pascit eum, sicut ibi legit. In montib. Israel, in mansionibus ęternis, idem habet p Euangelium, Cum uenerit filius &c. Mat. 25. c. ubi dicitur, Venite benedicti &c. Esurivi, & dedistis mihi manducare. †Debemus autem habere oculum ad ipsum

sum non tantum sinistrũ, vt respiciamus pœnas æternas, & propter hoc bonum faciamus, hoc enim esset timor seruilis, sed etiam dextrum vt consideremus ꝓmia, istum oculum vult nobis auferre, diabolus, & nititur quãtum potest, unde 1. Reg. 11. cap. Rex Ammonitarum noluit inire fœdus cũ labitis, nisi eruerem eis dextros, oculos 8. q. denique. Similiter vult facere nobis diabolus, vt non simus apti ad pugnandum, sicut miles, qui non habet oculum dextrum.

SVMMA.

1 *Feria tertia primæ Dominicæ quadragesimalis, & eius officium.*
2 *Cogitationes Domini quales.*

De tertia feria. Cap. 34.

TERTIA feria agitur de orõne, & sumitur introitus de psalmo, qui est oratio. † Domine, refugium factus es nobis. Pugnamus enim orãdo Vnde Iesus Nauè in eremo pugnabat, & Moses orabat, merito qui pugnabat, non deficiebat, quia ille orando uincebat. 38. distin. si quis vult, epistola uerò. Quærite Dominum &c. Esa. 55. cap. docet nos orare, & inuitat nos ad orationem Quærite Dominum, s. derelinquendo uitia, & peccata, quia mitis est ad ignoscendũ. non enim cogitationes meæ cogitationes uestræ. Quæ uerò sint cogitationes
2 eius, ostendit Hieremias dicens. † Ecce ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis Si. n. ex vero corde rogatur & quæritur, statim pacificatur, quantumcunque deliquerit in eum hõ, & hoc dum inuenire potest, scilicet in præsenti. Ecce ostenditur effectus orationis, quia per eã homo Deo pacificatur, Idem etiam habetur per Euangelium, Cum intrasset. Mat. 21. c. in quo dicitur. Postquam eiecit emẽtes, & vendentes de templo, dixit. Domus mea idest, homo in quo habito, domus orõnis vocabitur. in epistola monemur ad petendum, vt habitet in nobis, in Euangelio, vt det nobis ęterna gaudia. Cætera
1 *Exo.17.*

quæ in graduali, in offerenda, & post communione cantatur, sunt quęrentium Dominum orationes, & cõsolationes & gratiarum.

SVMMA.

1 *Feria quarta primę Dominicę quadragesimalis est de ieiunio Eaq; solẽnitas geminatur. nu. 2 Et eius officium duobus constat versibus nu. 3.*

De quarta feria. Cap. 35.

QVARTA feria est de ieiunio, sed quia illa dies est septima à capite ieiunij † Septimus autem 1
numerus & septuagesimus idem significant. idẽ enim significat numerus multiplicatus, & numerus multiplicans. Septuagesimus uerò significat liberationem a captiuitate ideo in introitu qui est. Reminiscere, petit liberationem, scilicet quæ habetur per ieiunium, & in epistola & in lectione monemur ad ieiunium exemplo Mosi & Heliæ. Lectio, quæ legitur propter ordines, sumpta est Exod. 24. Ascende ad me in montem &c. Epistola uerò de tertio Regum, Venit Helias &c. Quale autem *3. Reg. 1.*
ieiunium debeat esse, scilicet spirituale, monstratur nobis per ieiunium. Mosi, utilitas verò per Heliam. in azymo enim cibo pœnitentur usq; ad mõtem Dei Oreb, idest, ad altitudinem mensę illius, quando comedemus supra mensam patris Christi in regno suo. Per ieiunium quidem ita Dei temperatur & mitigatur, quod ostenditur per Euangelium Matth. 12. c. Accesserunt ad Iesum &c. in quo habetur de Niniuitis, qui iram Dei temperauerunt per ieiunij suũ. ¶† Et not. quòd ĩ hac feria so- 2
lennitas ieiunij duplicatur, quia ieiunat, tam ratione quadragesimæ quàm ratione ieiunij quatuor temporum. Quia uerò pœnitentiũ asperius ieiunãtium corpora desiccantur, in his nõ habitat, sicut dicitur in Euangelio, spiritus immundus, qui ambulat per loca arida, quærens requiẽ & non inuenit. Corpora enim ieiunio de siccata fastidit, ideo ad ieiunia libentius appendent.

Universidad de Deusto Biblioteca

pendenda, Mosi & Heliæ punitur exempla, quorum vterque in singulis lectionibus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunasse perhibetur: ita, propter ieiunij germinationē, scilicet † quadragesimę & quatuor temporum, duo versus in graduali ponūtur. Ea quę in introitu, graduali, tractu, communione & offertoria cātantur sunt consolationes & orationes, vt ieiunantes a tribulatione eripiantur, & nephis, qui ieiunijs affliguntur, inimici dominētur. Hæc quarta feria in hoc priuilegiata est, quia illi qui in sabbato sequēti ordinādi sunt, interrogātur de scripturis sacris, & examinantur, de quo & quare duæ lectiones legūtur ad Missam, sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus dictū est.

3

SVMMA.

1 *Feria quita primę Dominicæ quadragesimalis, quem habeat Missę introitū.*
2 *Confessio est triplex.*
3 *Feria quita primę dominicæ quadragesimalis carebat oli proprio officio. Et qui hodie.*
4 *Euangeliorū et epistolarū varietas, vnde i diuersis ecclesijs quita feria primę Dominicę quadragesimalis fuerit profecta*

De Quinta feria. Cap. 36.

1 QVINTA feria est de † cōfessione, per quam etiam pugnatur, & est introitus. Confessio & pulchritudo. † Est autem triplex cōfessio, scilicet fidei, peccati, & humilitatis. Qui habet hanc cōfessionem pulchritudo est in conspectu eius. In conspiciēdo enim Deum, humiliamus nos, & Deo similes sumus imitando ipsum. Epistola uerò, scilicet Orauit Esdras &c. sumitur de Esdra 9.c. In qua est oratio Esdræ, & confessio, qui orauit sicut etiam Daniel orauit. Peccauimus, & iniustè egimus &c. Et per istam confessionem meruerunt remissionem peccatorum, & ita ostenditur effectus cōfessionis. In aliis ecclesijs legitur epistola. Factus est sermo Domini Ezech. 18.c. Quæ etiam loquitur de effectu confessionis. Euang. Egressus in

Psal.95. 2

Dan.9.

de Iesus &c. Matth. 15. ca. Est de mulier Cananæa, quæ confessionem fidei cum dixit. Domine adiuua me, & per confessionem humilitatis, cum dixit. Nam & catelli &c. meruit filiæ suæ sanitatem, & dictū est ei. Mulier, magna est fides tua. Quidā autem legunt euangelium, in quo iudæi gloriantes, quod essent filij Abrahæ, conuincuntur non esse filij Abrahæ quia non faciunt opera eius, sed esse ex patre diabolo, eius opera faciendo, vel ut quibusdam moris est legitur Euangelium, quod alij legunt feria quinta sequentis hebdomadę de diuite, qui apud inferos cruciat, patremque uocans, & deprecans Abraham, non vt filius exauditur. His consonat illud propheticum, quod in epistola præmittitur, quòd si uir iustus genuerit filiū sanguinē effundentem, & vniuersa detestanda faciētem, ipse quidē in iustitia sua uiuet, filius autem eius qui operatus est iniquitatem, morte moriatur. Cætera, quæ sunt in introitu graduali & offerenda, sunt laudes & orationes iusti. Communio. Panis, quē ego dedero Ioan. 6.c. Declarat. vnde iustus viuat, scilicet de carne Christi. ¶† Et attēde, quod quinque feriæ propria olim non habebant officia, sed a dominicis ęstiualibus officiabantur, & earum euangelia nō sunt de ieiuniis īstituta, sed de diuite & Lazaro, & viduę filio suscitato. Olim etenim conueniunabant, sed vt in dominicis solēni zabant, sed postmodum a Grego iuniore quadragesimę fuerunt adiunctę ieiunio, prout dictum est sub septuagesima, & officiositate. Et inde est, quòd varietas epistolarum & euangeliorum in quintis feris repetitur. De hoc dicetur sub quinta feria sequentis, hebdomadæ.

Ioan.8. 3

4

SVMMA.

1 *Feria sexta primę Dominicę Quadrag. et eius officiū, tum Euangelium. nu. 2.*

De sexta feria. Cap. 37.

1 IN sexta † feria, quæ est nona dies ieiunii qui numerus est angelicus, petit ecclesia liberari ab omnib. tribul. Et est introitus de necessitatibus

bus &c. Et fit hoc per angelos, & maximè per Angelum magni consilij, & ideo legi
2 tur Euangelium † Ioan. 5. Erat dies festus &c. in quo dicitur, q⁹ Angelus Domini descēdit in piscinam, & mouebatur aqua & sanabatur vnus, ideo vnus; quia tantum vnitas ecclesiæ sanatur. Sed ne in contradictione peccemus, sicut Iudæi, qui dicebant

Hier.31. istud prouerbium ironicè. Patres nostri manducauerunt uuā acerbam in deserto, & dentes filiorum obstupescunt, idest, nos punimur propter hoc, quod non est iustū ideo legitur epistola de Ezechie. 18.c. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius

Exo.20. non portabit iniquitatem patris, nisi imitetur patrē in malitia. Vindicat. n. Dominus iniquitatem patrum in filios, in his, qui oderunt eos. extra de reg. iu. nisi. 1.q. 5. per totum.

SVMMA.

1 *Sabbatum primę Dominicę quadrag. & eius officium nu 2. 5.*
3 *Genua quare non flectamus ante sextā orationem, in sabbato prima Dominicę quadragesimalis.*
4 *Prædicatoris officium.*

De Sabbato. Cap. 38.

1 POSTEA vero non restat, nisi sabbatismus. † Et est epistola de sabbato mētis. Fratres hortamur uos. Per sabbatum uero mentis nenitur ad sabbatum æternitatis, & ideo dicitur Euangelium de transfiguratione Domini, in qua apparuerunt tantum Moses, & Helias, quorum exēplo animatur ecclesia ad ieiuniū.
2 ¶† In missa huius diei lectio prima est Orauit Moses. Deut. 25.c. Secunda est. Dixit Moses filijs Israel. ibidem 11.c. Tertia est. Orationem faciebāt 2. Machab. 1.c. Quarta est. Miserere nostri. Eccl. 36.c. Quīta est Angelus Domini. De qua dictum est sub

Dan.3. quarta feria tertię dominicæ de aduentu Quia ergo pro ordinādis orat ecclesia, cātat introitum. Intret in conspectu &c. Et graduale, Propitius est &c. Et protector noster aspice &c. Et cōuertere Dñe &c. Et dirigatur Domine oratio mea &c. Et Ad dominū, cum tribularer clamaui, & exaudiuit me &c. Ad quinque lectiones flectit genua, vt quinq; sensus ordinandorum à 3
Dño dirigātur. † Quia uero diaconi & sacerdotes tanquā pfectiores ęternis intēdere tenētur. inde est, q⁹ ante sextā lectionē, siue ante epistolam, nō dicitur, flectamus genua, sicut nec ante Euāgelium. Hoc ēt fit pp reuerentiam Apostolicę lectionis, & propter eandē etiam causam ad oratio nem super populum genua nō flectimus, sed solum caput inclinamus. Rursus quia multum valet deprecatio ecclesiæ assidua, quis. n. est, qui nō audiatur in tribulationibus, ideirco quinto loco legitur lectio de trib. pueris de camino ignis liberatis, & sequuntur gratiarū actiones in cantico Benedictus es Domine &c. Quia uero officium pdicationis etiam ad subdiaconum pertinet, ideirco sequitur epistola Pauli. j. Thess. vlt. c. Rogamus uos, corripite inquietos, cōsolamini pusillanimes &c. Officiū. n. pdicatoris est alios corripere, & reliqua facere, quæ ī epistola ipsa docentur, & ita epistola ipsa ptinet ad ordinatos saltem in sacris. † Deinde sequitur tract⁹ Laudate Dominum omnes gentes, laudate omnes populi, in quo omnes inuitamur ad Dei laudē, qui ministros suos sua misericordia cō firmat. Tractus ergo & canticum Benedictus es, sunt ordinatorū. Et quia sacerdotes in uirum perfectum cōmutari debent quorum ministerio panis & uinū trāsubstātiātur in corpus & sanguinē Dñi, inde est, q⁹ legitur Euangelium de transfiguratione. Assumpsit Iesu Petrum &c. Mat. 17.ca. Debent. n. transfigurari, ita q⁹ in eis nō appareat, nisi resurrectio Dei. Sed quia in præsenti uita sine tribulatione, aut uix aut nūquam esse possumus, & propterea semper ad Dominum clamandum est, in de est, quod sequitur offertorium. Domine Deus salutis meæ &c. Et postcommu- *Psal.87.*
nio, Domine Deus in te speraui &c. Priuilegiatum est hoc sabbatum, quia in eo ordines celebrantur.

4

SVMMA.

1 *Dominica sēda quadragesimæ, nō hēt*

proprium officium. Et quare idipsum. eius graduale. Et tractus num. 3.
2 *Benedictio quotuplex.*
4 *Rebecca, gratia interpretatur.*

De secunda Dominica quadragesimæ. Cap. 39.

HAEC secunda dominica 1
† intitulatur dominica uacat pro eo, quod proprio caret officio. ideo autem caret proprio, quia cum in præcedenti hebdomada occurrant quatuor tempora, in quorum fine ordines celebrantur, habebat antiqua ecclesiæ institutio, vt post finem diei sabbati inciperet officium ordinum & in die dominica terminaretur, & ita officium, quod in fine diei sabbati inciebatur, vsque in diem dominicam protendebatur, & sic tunc ipsa dominica proprio carebat officio, 75 dist. quod à patribus. extra de temp. ord. literas, Verum, qa difficile erat à sexta feria vsq; in diem dominicam nihil comedere, factum est, ut in sabbato ordines celebrẽtur, & ĩ die dominica, quæ vacat officio, officium quartæ ferię precedentis repetatur. Potest etiã dici, quod ecclesia suspẽdit organa sua in hac dominica, quæ est quinta à septuagesima, ad similitudinem populi qui existens in captiuitate, nec altare, nec templum habuit, imò organa sua suspendit, quare prium non habet officium. Sicut autem dominica ista vacat ab officio proprio, ita, & omnes quintę feriæ quadragesimæ quondam proprio carebãt officio, prout sub quinta feria dicetur, Et attende, quod hæc dominica vacat solum cantu diurno nec uacat omni officio, nec Euangelio, & ideo solũ in graduali debet intitulari dominica vacat, & non in antiphonario, nec in Euangelio, & in quibusdam ecclesijs dicitur Euangelium, Egressus quod dictum est in proxima quinta feria in alijs. Assumpsit Iesus Petrum, verum in præcedenti dominica dictũ est, quòd in ipsa dominica armauit Dominus militem suum quatuor Cardinalibus virtutibus, & gla-
2 dio uerbi Dei. Sed quia, ut prę missum † est in secunda feria, pugna nõ libenter suscipitur, nisi præmium ostendatur, ideo agitur in hac secũda dominica de benedictione, quæ est quintuplex, scilicet benedictio liberationis, gratiæ, augmenti gratiæ contemplationis, & gloriæ. Quia uero benedictio illa impetratur per orationẽ, ideo dominica ista consistit in oratione, vnde dicit in introitu Reminiscere miserationũ tuarum. Domine &c. petens cãtu lugubri liberationẽ à vitijs, & peccatis, & spiritibus immũdis. Hæc est prima ratio & prima Dei benedictio, scilicet liberationis. In epistola vero, quæ est, Rogamus uos &c. 1. ad Thess. 4. petit sibi dari secundam benedictionem, scilicet gratiæ, siue gratiam ad bene ambulandũ, & bene agendum, dicens. Hęc est enim uoluntas Dei, vt dignè ambulemus, vt sciat vnusquisq; uas suum possidere in sanctificatione, scilicet vt sit cęleste corpus & cęlestia appetat, & in honorẽ, scilicet vt sit Deo dignum templũ; quia sedes Dei, & tẽplum Spiritussancti sunt nostra corpora, vt ait Apostolus. Omnis qui castè & piè viuit, tẽplum Dei est. & Spirituscãcti sedes. Et in hac sola dominica idem est † graduale, & tractus, eo q 3
ipsa tota cõsistit in oratione liberationis. Oratio exprimit laborem & planctũ, quæ duo significãtur in graduali & tractu. Est autem graduale. Tribulationes &c. Tractus est. De necessitatibus &c. Alij autem dicunt tractũ, Dicit Dominus mulieri. q est, Mat. 15. c. Tertia benedictio, est benedictio augmẽti gratiæ. Quarta contemplationis. Quinta benedictio glorię. Quia verò benedictiones huiusmodi non habentur, vel cõseruãtur sine magna lucta, ideo in nocturno officio de lucta Iacob cũ angelo, & in utero agitur, ut exemplo Iacob supplantemus fratres nostros malos, scilicet si quid nobis inferunt miurię dissimulantes, & sit pugna ista in utero Rebeccę, idest, ecclesiæ. † Rebecca enim gratia in 4
terpretatur. In primo responsorio in nocturnis agitur de augmento gratiæ. Dicit Ge. 27.
enim Isaac ad filium. Tolle arma tua, pharetram & arcũ extra. Arma prędicatoris sunt sacræ scripturæ, quæ dicuntur pharetra, quia de eis sumuntur sagittæ ad percutiendum diabolum. Iacob igitur, i. verus prædicator uenatur, & interfecit homines bona uenatione & interfectione, scilicet per arcum sacræ scripturæ, & in se occidit bestias, ideſt vitia & peccata, scilicet porcum luxuriæ &c. & tũc cęnat cum eo Isaac, i. visus, scilicet Dominus, qui delectatur in talibus. Sunt enim ei delitiæ cęnare cum talibus, vnde secundum responsoriũ est, Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, i. paradisi, hoc etiam est, id quod supra dicit Apostolus, vt sciet vnusquisque vas suum possidere ĩ sanctificatione & honore. Sequitur versus, Qui maledixerit ei, sit ille maledictus. Omnes enim qui populo Christiano inuiori maledicunt, maledicti sunt, ut Iudæi, Gentiles, & alii. ¶ In tertio responsorio dicitur, Dei tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiã. Esto dominus fratrum tuorum, seruiant tibi tribus & populi, hęc benedictio datur Ecclesię, ut omnibus dominetur. Ista vero tria responsoria sunt septimi toni, ad signi ficandum, q ipsa ecclesia impetrat nobis gratiam septiformẽ Spiritussancti. ¶ In secundo nocturno in quibusdam ecclesijs est responsorium. Si Dominus &c. ĩ cuius versu dicitur, Iacob erexit in titulum lapidem, oleum fundens desuper. quod nos facimus, cum imitatione Christi bona agimus. Vngimus enim eum per fidem cum ipsum hominem plenum gratiæ esse credimus, & duo responsoria sunt de primo, & vnum de sexto tono, quia de Christo agunt, qui est principium & finis. & ĩ sexta ætate vnctus fuit oleo lętitię prę partibus suis. In septimo uerò responsorio
Psal. 44. orat Iacob. Erue me de manu fratris mei, quia valde eum timeo. Valde enim debet timere sanctus, ne corrumpatur à malis. In octaua responsorio agitur de benedictione contemplationis. Vnde ibi loquitur de lucta Iacob cum Angelo, quia per orationem debemus luctare cum Domino, donec habeamus statum contemplationis. Et dixit ei Angelus, Dimitte me, aurora est, ideſt satis hẽs fidem, vel charitatem, vel gram. Nec debemus dimittere, donec de luctatione cõtra uitia faciat nos contemplatiuos, quia regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiũt illud. Tunc aũt videtur sine nubilo peccati. Vñ in nono responsorio dicit Iacob. Vidi Dominum facie ad faciem, i. sine nubilo peccati, non sine velamine creaturã. Hac ratione ecclesia Parisiẽsis dicitur legere hac die Euangelium de transfiguratione, quæ est benedictio gloriæ, & ita patet, q habita benedictione liberationis gratiæ, & augmenti gratię contemplationis, & considerato prẽmio gloriæ libenter & fortiter pugnant milites Christi.

SVMMA.

1 *Feria secunda secundæ Dominicæ quadragesimalis, & eius officium.*

De secunda feria. Cap. 40.

SECVNDA feria est de oratione, unde in epistola, quę incipit. Orauit †Daniel &c. Dan. 9. cap. 1
ostenditur quantum ualet oratio cum ieiunio. Daniel, ideſt, vir desideriorum orauit pro populo suo, & abstinuit à regalibus cibis, & vsus est leguminibus. & ideo exaudita est oratio eius, sicut ei dictum est ab angelo. Sed quia nil ualet oratio, nisi quę fit in cognitione Dei, ideo sequitur Euangelium Io. 8. Ego vado, & queretis me, & non inuenietis, dicit Dominus Iudęis, & iterum, Ego sum de sursum &c. ego non sum de hoc mundo. & non cognouerunt eum, & ideo adhuc manent in peccatis suis. Ibi diuidit Dominus spirituales à carnalibus, ideſt aquas, quę sunt sub firmamento ab his, quę sunt super firmamẽtum, & ita huic secundæ ferię competit opus secundę dici, & ideo introitus est de secundo tono. Carnales enim non possunt orare Deum; quia non cognoscunt eum. Nam qui in carne sũt Deo placere non possunt, 82. dist. proposuisti. Nempe ea, quę in introitu, graduali, offerenda, & communione cantantur, sunt orationes, consolationes, & laudes conuersæ Gentilitatis, cui Dominus exhibuit intellectum.

SVMMA.

1 *Feria tertia secũdę Dominicę quadragesimalis, & eius officium. Et num.* 3.
2 *Ieiunium laudabile.*

Universidad de Deusto Biblioteca

De tertia feria. Cap. 14.

1 TERTIA feria est, de †opere diei tertię, qđ est Congregãtur aquę omnes in locum vnum, & terra fructificet. Hoc fit quando homo non curat de voluptatibus carnis, & ieiunat per charitatem. Ieiunium laudabile est, vt
2 homo † non sit multum curiosus de cibo corporali, vt dicitur in Euãgelio, Nolite soliciti esse solicitudine, scilicet suffocante, sed solicitudine prouidentię pos-
Luc.10. sumus & debemus, ideo introitus. Tibi dixit cor meum, exquisiuit te, & est tertij toni propter opus terræ diei. In epistola
3 verò † Factus est sermo domini &c. 3. Reg. 17. hortatur ecclesia, vt non simus multum soliciti, & hoc propter Heliam, qui pastus est à vidua Sareptana, & à coruo, & ipse ẽt pauit viduã, dicens. Nõ deficiat farina hydriæ, ideſt gr̃a de corde, & oleũ de lechyto, i. gr̃a seu vnctio spũalis desuper. Hoc idem hortatur per Euangeliũ. Super cathedra Mosi &c. Matt. 23. c. vbi sequitur. Vnus est magister vester, & vnus est pater vester, q̃ in cœlis est, q̃ hẽt curam de oĩbus. Rursus Sareptana mulier introitu affectum ad Christũ ostẽdit dicens. Tibi dixi cor meum. In graduali seipsam consolatur & hortatur, dicens. Iacta cor tuum. In offerenda misericordiã petit, in cõione, quasi secura se mirabilia narraturam promittit, dicens. Miserere mei Deus, & narrabo mirabilia tua.

SVMMA.

1 *Feria quarta Dominicę secundę quadrageſimalis est pœnitentię dies. Et missę introitus. nu. 2.*

De quarta feria. Cap. 42.

3 QVARTA feria est de † pœnitentia, quæ feria est dies parę, in illa. n. traditus est Saluator & ostenditur in epistola. Orauit Hester &c. Hester. 14. c. quantum eam oratio faciat efficacem, per orationem Hester, quæ cũ Regina existeret, ĩduta fuit cilicio, impetrauit suspensionẽ Aman in patibulo, qđ parauerat Mardocheo. Quia verò pñia cõcipitur timore iudicij, ideo de psalmo pñali, q̃ intitulatur per octauam resurrectionis, s. Dñe ne in furore tuo sumitur introitus. † Ne derelinquas me &c. quia 2
verò non valet pœnitentia, nisi imitemur Christum, ideo sequitur Euangeliũ. Ascẽdens Iesus &c. Matth. 20. c. de cruce Christi, vt habetur, Ecce ascendamus Hierosolymam, & sequitur ibidem de filiis Zebedæi, qui petierunt, vt unus sederet à dexteris, & alius à sinistris, & dixit ei Dñs, Potestis bibere calicem, quẽ ego bibiturus sum &c. qui non bibit de calice gloriæ, & postponit se Christus Apostolis in exemplum, qui de hoc irascebantur.

SVMMA.

1 *Feria quinta dominicę secundę quadrageſimalis. Et officium. nu. 2. 3.*
4 *Ferię quintę in quadrageſima olim carebant proprio officio.*
5 *Gregorius ieiunium instituit, & officium quintę ferię quadrageſimalis.*

De quinta feria. Cap. 43.

1 QVINTA † feria est de piscibus & auribus, i. de non confidentibus in Domino, & confidentibus in homine, de quibus habentur in epistola, Maledictus homo, qui confidit in homine, Hiere. 12. c. & ponit carnem brachium suum &c. & post Benedictus vir qui confidit in Domino. Et hæc ostendantur per Euangelium, homo quidã &c. Luc. 16. quod est de diuite & Lazaro. Dives enim nõ cõfidebat in Domino, & ideo in inferno positus est. Pauper vero confidebat, & ideo in sinu Abrahę requieſcit. In offertorio Pręcatus est Moses &c. ostẽditur, quod oratio iusti efficax est, Moses enim erat ouis, quia mãsuetissimus hominũ fuit, & est forma ieiunij, & placationẽ impetrauit super irã, qua Dñs iratus erat Iudęis propter uitulum cõflatilem. † ¶ Rursus quoddam hodie legitur Euãgelium, in quo docet Dominus nõ in hominis, sed solius Dei testi-
Hier.6. monio confidendum, de seipso. n. loquẽs ait secundum carnis fragilitatem. Si ego testimonium perhibeo de memet ipso, testimonium meum nõ est verum. & infra. Ab homine testimonium non accipio. &
Ioan.8. infra Habeo testimonium maius Ioãne. His cõsonat prędicta lectio de Hier. Maledictus homo, qui cõfidit ĩ homine &c. Et infra. Benedictus vir q̃ confidit in Domino. Confidens igitur orat in introitu, & in graduali & etiam in offerenda in persona Mosi, in qua fit verborum repetitio; q̃a sæpe ad Dñm pro populo interceſſit. De hoc etiam dictum est sub domi-
3 nica post epiphaniam. Cõio, † Qui manducat, Ioã. 6. c. ostendit quid utilitatis p̃ueniat cõfidenti, s. q̃ in Christo maneat, & Christus in eo, & hæc communio hñ congrueret sabbato ante dñicam palmarum. ¶ † Notãdum autem est, q̃ sicut præ-
4 cedens dñica vacat ab officio, prout ibi dictũ est, ita & oẽs quintæ feriæ in quadrageſima quondam proprio carẽt officio, exceptа forte quinta feria cęnę Domini. Illa tamẽ mutuat introitũ à tertia feria illarum præcedenti. Nam sicut q̃libet quinta feria authoritate Melchiadis Papæ, de conſ. d. 3 ieiunium. soluta erat à ieiunio, ita & ab officio. Vnde beatus Grego. nullum in quinta feria instituti officium, nihilominus tamen horæ & matutinæ ac vespertinum officium cantabantur. Vnde neceſſarium erat ut super. Bñdictus & Magnificat, antiphonæ de Euãgelijs aliorum dierum sumptæ dicerentur.
5 † Sed Gregorius instituit ieiunium & officiũ quintæ feriæ, ea tamen, quæ prius instituta erãt de matutinis & vespertinis officijs, nõ mutauit. inde est, q̃ antiphonæ quæ cantantur sup. benedictus & Magnificat, in quintis feriis, non cõsonant Euangelijs illius diei, & hoc in quinta feria præcedentis hebdomadæ dictum est.

SVMMA.

1 *Feria sexta Dñicę secundę quadrageſimalis, ad pnam, & mansuetudinem hortatur. Et eius officium. nu. 2.*

De sexta feria. Cap. 44.

1 SEXTA feria † agit de opere sexti diei, in qua factus est homo, & hortatur nos Ecclesia ad mãsuetudinem, & ad patientiam, ut omnem iram quod dicitur cordibus nostris remouea-
Ioan.8. mus. & hoc exemplo Ioseph & Christi, & epistola. Dixit Ioseph. Gene. 27. c. de Ioseph, qui multa passus est à fratribus suis, & tamen sublimatus est, uelint nolint. † In Euangelio, Matth. 11. monemur ad 2
prædicta exemplo Christi. Homo erat paterfamilias, qui plantauit uineam, ideſt, Iudaicum populum per doctrinam legis, ad ultimum misit filium suum ad cultores vineæ, ad quos prius miserat seruos, quem interfecerunt. Per hoc autem scilicet mansuetudinem & patientiam satiabimur in futuro, unde introitus est, Ego autem cum iustitia apparebo in con- Pſ. 16.
spectu tuo, satiabor dum manifestabitur Pſ. 119.
gloria tua. Ad tolerandas etiam persecu- Pſal. 11.
tiones, propter iustitiam, hortatur in graduali, Ad Dominum cum tribularer, & in offertorio, Domine in auxilium, & communione, Tu Domine seruabis.

SVMMA.

1 *Sabbatum secundę Dominicę quadrag. quid agat. Eiusque officium. nu. 2. 4. 5.*
3 *Peccator hędo comparatur.*

De Sabbato. Cap. 45.

SABBATVM agit de conuersione, vel confeſſione, † per quæ ceſſat 1
homo ab opere seruili. & sic sabbatizat, & recipit benedictionem à domino, qui benedixit diei septimo. Ad hoc autem instruimur per legem domini, & gratiam Spiritus sancti, vnde introitus est de lege. † Lex Domini &c. & est 2
primi toni, quia conuersio ad Deum est principium bonæ uitæ, vnde sequitur, Conuertens animas. Sequitur, iustitiæ domini rectæ lætificantes corda, q̃a dãr. Pſal. 19.

sabbatum spirituale,& hæc principaliter habetur per gratiam quod ostenditur p epistolã,Dixit Rebecca &c.Gen.27.c.In qua habetur, q̃ Rebecca monuit Iacob, vt afferret patri suo Isaac duos hœdos, Per Rebeccam gratia Dei intelligit̃, quę
3 nos monet & inspirat nobis † Deo abominationem de peccato, & confessionẽ, quæ per hædos designatur. Hædos enim animal fœtidũ est, & hẽt carnes sapidas. Cur enim homini feret peccatum suũ, vt confitetur illud, quod ualde placet Deo & Angelis eius, quia gaudium est. Angelis Dei super vno peccatore pnĩam agen
Mat.46. te. ¶ Sequitur aũt in epistola. De rore cœ
1.Cor.6. li, idest de gratia cœlesti, & de pinguedine terræ, i. abundantia tpalium fit bñdictio tua, & præponitur de rore cęli, quia bona spiritualia præponuntur tẽporalibus, & postea sequitur de pinguedine terræ, quia primum quęrite regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Boni enim omnia habent, vnde Apostolus. Tanquã nihil habentes, & omnia possidentes, extrà de priuil. nimis. Mali similiter petunt benedictionem, qui per Esau designantur, sed quia ipsi præponuntur tpalia spiritualibus, dicitur eis. De pinguedine terrę & de rore cęli erit benedictio tua. Etsi enim habeant aliqua spiritualia, tñ eis præponunt temporalia. Sequitur respon
4 sorium. Bonum est confiteri Dño &c. q.d. Ecclesia, ex quo per cõuersionem & confessionem peccati, & reprobationem habetur benedictio, & tpalia & spiritualia. Bonum est cõfiteri domino. Item habetur in Euangelio Luc.15.† Homo quidam habuit filios duos, & petit vnus dicens, Da mihi partẽ hæreditatis quæ me contingit, & diuisit illis substantiã suã. Et post, ille cõsumpsit oĩa, postea fuit tanta fames ĩ terra, ad quem venit, vt cõpelleret̃ fame esse porcarius, idest subulcus, & dixit reuersus ad se. Quãti mercenarij &c. Quãdo enim homo omnia bona sua amisit per peccatũ, nõ habet, quid comedat, & pmittit ita Deus ipsum cadere, vt arguat eũ malitia sua, vt legit̃ Hier.2. circa medium, & moriamur fame & dicat, quot sunt, ſm ecclesia, qui hẽnt iucundi tatẽ mentis, & ego fame pereo. Reuertar in domo patris mei, vnde in Exod.9. habetur, quòd Aegyptij compellebãt filios Israel exire de Aegypto, tunc recipitur & datur ei prima stola, idest gratia, & ita in Euangelio habetur de conuersione. Rursus tam in Euangelio, ubi habetur de duobus filijs, q̃ in epistola, ubi agit de Iacob & Ioseph duorum populorum, Iudaici videlicet, & Gentilis significatio cõtinetur. Iudaicus gratiam spiritualem amittit, Gentilis verò conuersus ad pœnitentiam, de lege domini in introitu gloriatur, & cantat. In graduali verò domino confitetur & laudat, & in offerenda, oculos suos petit illuminari, ne dormiat, vt inimicus non prævaleat ei. ¶ † at 5
tende. q̃ rationabiliter in secunda quadragesimę hebdomada legitur Euangelium de filio prodigo reuertente ad patrem, quia Gentilis populus per doctrinam legis & Euangelij ad creatoris cultum reuertitur, & quiuis pœnitens per fidem, & operationem, vel per duo præcepta charitatis Domino reconciliatur, Communio est. Oportet te. Luc.15.

SVMMA.

1 *Dominica tertia quadragesimæ est confessionis. Et eius officium nu.5.*
2 *Confessio est duplex.*
3 *Ioseph Christum refert.*
4 *Confessio qualis esse debeat.*

De Dominica tertia. Quadragesimæ. Cap. 46.

TERTIA † dominica est confes- 1
sionis, & quarta refectionis, sicut enim supra dictum est. Dominus in prima Dominica quadragesimæ armauit militem suum, in secunda ostendit ei præmium, amodo ergo non restat, nisi vt ostendatur via, quia per confessionem & refectionem illuc venitur. Est ergo dominica ista confessionis. Est autem † duplex confessio, scilicet 2
peccati, & laudis, quas habere debet homo. Per humilitatem enim confessionis expectat homo à Deo omnia, quæ *Psal.24.* expectat scilicet liberationem & donum gratiæ, & oĩa alia bona, vnde introitus,

Oculi

Oculi mei semper ad Dominum &c. & est septimi toni; quia per septiformem gratiã Spiritussancti euelletur homo de laqueo diaboli. per confessionem enim seruatur mala, & ideo fit statio ad sanctum Laurẽtium, qui per cõfessionẽ liberatus est. Hęc humilitas liberauit Ioseph de manib. fratrum suorum & de carcere, & ideo cantatur de ipso ĩ officio nocturnali. Adhuc dominica ista sexta est à dominica 70. & sexta feria Dominus crucifixus est, & ideo fit
3 mentio † de passione Domini quæ per Ioseph significatur, & ita etiam ipsi diei conpetunt quæ dicuntur. Nã Christus per humilitatem liberatus est ab insidijs fratrum suorum, idest Iudæorum, & exaltatus est in tota Aegypto, idest, in mũdo, & ita quę literaliter acta sunt circa Ioseph, spiritualiter sunt facta erga Christum, & nocturnum officium ordinem comitatur historiæ. Cum enim in præcedenti dominica cantatum fuerit de Iacob in hac succinitur de Ioseph, qui venditus à fratribus, illos in fame ditauit, & Christus à Iudæis crucifixus, sua morte humanum genus redemit, & redimendo à dæmonio liberauit prout in Euangelio legitur hodierno.
4 ¶ † Cæterum qualis debeat esse cõfessio, ostẽdit Apostolus in Epistola, Fratres imitatores mei estote &c. ad Eph.5.c. Primo enim esse debet ĩ humilitate, s. vt humilie mus nos Deo, & ita in nouitate uitæ ambulemus. ¶ Secundò in perseuerãtia, scilicet vt homo non redeat ad vomitum, & vt infamia peccati remoueatur. Vnde dicit Fornicatio autem & immunditia non nominentur in nobis &c. hoc fit p r perseuerantiam in bona vita. Ad hoc idẽ hortamur in Euangelio in fine, in quo ostenditur q̃ gratia expellit peccatũ. Erat inqt Iesus ei ĩciens dæmonium &c. Luc.11.c. ꝓ Mat.14. Iesus, idest gratia iste idem dęmoniacus cœcus dicitur à Matt. & Beda. Cæcus, inquit Beda, videt, mutus loquitur, possessus à dæmonio liberatur, & cum eiecisset dęmonium, locutus est mutus, quia
8 quando data est homini gratia, cõfitetur, & loquitur in confessione. Postmodum ostendit Dominus stabilitatem regni sui, per indiuiduam charitatem, & instabilitatem regni diaboli. Omne (inquit) regnum in seipsum diuisum desolabitur, & sic regnum diaboli & suorum, qui diuisi sunt à Deo, destruentur. Sed regnum Dei manet in ęternum & ita inuitat omnes homines ad regnum suum, quod manet. Propter hoc debet homo perseueranter agere opera confessionis, quia per ea habebitur regnum cęlorum, & ideo responsoriũ, Exur *Psa.9.* ge Domine, non prævaleat homo, i. diabolus, qui nobis intendit auferre regnum cœlorum. hoc igitur intẽdit ecclesia, vt simus perfecti in cõfessione, & similiter per fectè moriamur peccatis, per bonam vitã etiam infamia peccati deleatur, sicut dicit Dominus per Esa. Perdam Babylonis no- *Esa.14.* men. Hoc dicit, quia gratia expellit peccatum, & infamiã. Sequitur, & reliquias germen Babylonis ciuitatis, idest, memoriam delectabilem ut. s. homo deleat, quãdo ad memoriam reducet. ¶ † Rursus, quia sicut 5
in Euãgelio dicitur: Surdus audiuit, & mutus verba Dei narrauit ideo dicitur in introitu Oculi mei semper ad Dominum, & *Ps.18.* ne iterum deficiat, misericordiem implorat, subdens, Respice in me, & in graduali Exurge Domine. Deinde uox quondam muti facta fęcunda, cuius os aperuit sapiẽtia, preces suas ingeminat, & decenti simplicitudine in tractu perorat, dicẽs Ad te Domine. in offerenda iam loquens prædicat iustitias Domini rectas. eo q̃ à se humiliato dęmonium exierat, sed ad Iudaicũ populum superbientem spiritus immundus redierat. In communione de muto factus *Ps.83.* orator gratulatur, quod sicut passer inuenit sibi domum, & turtur nidum.

SVMMA.

1 *Feria secũda dominicę quadragesimalis quid designet. Et eius officiũ nu.2.*
3 *Iordanis quid mystice.*

De secunda feria. Cap. 47.

IN dominica præcedenti dictum est, quòd Dominus saluat per confessionem: In hac uero secunda feria ostenditur, † q̃ Dominus saluat per 1
batismum. Sed quia baptismus datur per Trinitatẽ, ideo de † Trinitate est introi-

tus: In Deo laudabo verbum, & ponitur ibi ter hoc nomen Deus, & est de tertio tono, quod totum contingit, propter hoc quod loquitur de Trinitate. Epistola uerò: Naaman princeps &c. quæ est 4. Reg. 5. c. est de Naaman, quem misit rex Syriæ Dominus suus ad Helisæum, vt sanaret eum. & præcepit ei vt in Iordane se lauaret septies. & fieret eius caro sicut caro pueri, & ita factum est, † Iordanis interpretatur descensus humilitatis, in qua Ecclesia mundari petit, & hoc facit ad præceptum Domini, quærens per humilitatem salutem in aqua, quę est inferior creatura. Postmodum sequitur responsorium, Deus laudem meam ne tacueris, in quo Ecclesia humiliat se p cõfessionẽ & est tertii toni ratione prædicta. In euangelio uero, Dixerunt Pharisæi ad Iesum. Luc. 5. Ostẽdit Dominus quòd non sunt missi prophetæ nisi ad humiles, sicut Helisæus ad Naamã, & Helias ad uiduam, & ostendit superbiã Iudæorum. Postea dicit: Iesus autem transiens per medium illorum ibat, ad significandum, quod humilis quicquid sibi fiat, etiam suam non derelinquat.

Psal. 55.

3

S V M M A.

1 *Feria tertia tertiæ Dominicæ ꝫ quadragesima, & eius officium & nu. 3.*
2 *Dæmones creditores et exactores nostri.*

De Tertia feria. Cap. 48.

1

TERTIA † feria est de oratione, & misericordia, per quæ etiam saluat Dominus. Vnde introitus est, Dum clamarem ad Dominum. Epistola uerò. Mulier quædam &c. est. 4. Reg. cap. de vidua, cuius filios creditor in seruitutem redigere contendebat, & eius vasa oleo repleuit Helisæus, dicens ei, quod de parte olei redderet debitum, quod debebat, & de reliquo ipsa & filij sui viuerent. Vidua est ecclesia, cuius sponsus Christus non est præsens corporaliter, siue visibiliter, quæ

Psal. 21.

2 venit ad Christum. Creditores † sunt dæmones, unde diabolus exactor dicitur, ꝙ pecuniã suã, ideſt, immunditiã à nobis exigit, cũ usuris. Vnde Esa. 14. c. Quando cessauit exactor, quieuit tributũ. Sed Christꝰ per opera misericordiæ liberauit nos ab huiusmodi creditore. Et petitur huiusmodi liberatio in responsorio. Ab occultis meis munda me Domine. Euangelium uerò quod est Matthæi 18. c. est de misericordia, scilicet, Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum. Si ignorat, doce. Si pœnitet, dimitte, non dico speties, sed etiam septuagies speties, ideſt, quoties peccauerit, dimitte. ¶ Rursus † vidua pro filijs ad Helisæum orans dicit introitus, Ego clamaui, & in graduali, Ab occultis, Demum precibus exaudita, gratias agit in offerenda, Dextera Domini. Et docet in communione, Domine quis &c. quales se debeant exhibere, qui volunt oleum misericordiæ, scilicet qui uolunt requiescere in monte, ingrediantur sine macula, & operentur iustitiam.

Psal. 18.

3

Psal. 16.
Psal. 117.
Psal. 110.

S V M M A.

1 *Feria quarta dominicæ tertiæ in quadragesima, & officij ratio.*

De quarta feria. Cap. 49.

1

IN quarta † feria agitur de impletione mandatorum per quam Dominus etiam saluat. Sed quia per gratiam est impletio mandatorum, ideo est introitus. Ego autem in Domino sperabo, & est primi toni, ad ostendendum, qnòd speciẽ debemus ponere in solo Deo. Epistola uerò, Honora patrem &c. est de Exo. 20. c. in qua sunt instituta uel distincta præcepta Domini, honora patrem & mateem &c. In responsorio uerò petitur gratia, in quo ostendit homo infirmitatem suam, dicens, Miserere mei Deus, quoniam infirmus sum, quasi diceret, non possum per me adimplere mandata. In Euangelio. Accesserunt ad Iesum &c. Matt. 15. c. Redarguit Dominus iactantiã Iudæorũ, qui magis innitebantur traditionibus hominum

minum, quàm Dei: & reprehendebãt discipulos domini de traditionibus legis uel seniorũ. Quibus dominus dixit, Hypocritæ &c. non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem, & ostendit p q̃ saluamur, & iustificamur. In hac quarta feria fit primò scrutinium, prout in proxima quarta feria dicetur.

S V M M A.

1 *Feria quinta tertiæ dominicæ in qua dragesima quid referat. & quod varium habeat officium. & num. 2.*

De quinta feria. Cap. 50.

1

IN quinta feria † ostendit Ecclesia non esse salutem nisi a domino, & maximè per uirtutes, unde introitus est, Salus populi ego sum &c. & est quarti toni, propter quatuor cardinales uirtutes. Epistola uerò. Factũe uerbu m &c. de Hier. 7. capit. ubi dicitur. Bonas facite uias uestras, & studia uestra, & hoc, p ter opera uirtutum, & reprehenduntur Iudæi, qui credebant se non posse damnari: quia habebant domini templum, & omnes alios damnatos esse dicebant, unde sequitur responsorium. Oculi omnium ostendens, quòd in solo Deo sperandum est. euangelium uerò, Surgens

2 esus. Luc. 4. capi. est de sanatione socius Petri. per quod ostenditur quòd in solo Deo sperandum est, quia ab ipso, & per ipsum salus mentis & corporis est. † In aliis uerò ecclesijs legitur euangelium sequentis dominicæ. Abijt Iesus &c. & alter incipit operamini in quo improperat dominus turbæ quòd magis curabãt de salute corporis, quàm mentis, quoniã uoluerunt cum facere Regem post miraculum factum de saturatione quinque millium hominum de duobus piscibus & quinq, panibus, & hortatur eos dicẽs. Operamini non cibum qui peri, sed qui permanet in uitam æternam. Cui congruè præmittitur præmissa lectio. Hier. ubi Dominus promittit se habitaturum cũ eis, & sic quasi regem futurum eorũ qui talem cibum fuerint operati ut caũ niam non faciant innocenti &c. Sãguinem non effundant &c. Rursus introitus, scilicet, Salus populi, uox est Domini, populum consolantis, graduale offertorium, & communio, uoces sunt populi de regis gratia confidentis. In hac autem quinta feria in qua agit̃ de salute, fit statio ad sanctos Cosmum & Damianum, q̃ Medici fuerunt, & homines corporaliter & spiritualiter sanabãt, ideo de ipsis fit mentio in collecta.

S V M M A.

1 *Feria sexta dominicę tertię in quadragesima, et quale, quidnè portendẽs habeat officium.*

De sexta feria. Cap. 51.

1

SEXta † feria, quæ est dies crucis, ostenditur, qd̃ per crucem est salus. unde introitus est. Fac me cum signum in bonum, id est, crucem. Maiorem charitatem nemo habet ideſt, maius signum charitatis, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis Epistola uerò. Cõuenerunt &c. quæ est Numeri 20. capit. est de Mose, qui bis percussit petram & fluxerunt aquæ, ut biberent homines & iumenta. Per binam percussionem, duo ligna crucis intellige. Petra Christus est & fluxerunt aquæ doctrinarum & gratiarum, ut possit libere totum genus humanum. Responsorium est. In Deo speraui cor meum & adiutus sum, quia in sola cruce perfecta est humani generis saluatio. In euangelium uero. Venit Iesus in ciuitatem &c. Ioan. 4. ca. ostendit Dominus, ꝙ non solum pronobis crucẽ sustinuit, sed & multos alios labores unde sequitur ibi. Iesus ergo fatigatus ab itinere &c. dicuntur ioi octo, in quibus instruxit dominus Samaritanam, quæ patent in Euangelio, & ideo responsorium est octaui toni. Cõmunio est. Qui biberit. Io. 4. cap.

Psal. 82.
Io. 15.

Psal. 27.

S V M M A.

1 *Sabbatũ dñicę tertię q̃ dragesimę institutio*

tiã & misericordiã Dñi ad salutẽ ducere ostẽdit. Et ei⁹ officiũ &c. n.4.
2 *Introitus officiorũ variat se in versiu.*
3 *Mortis membra quod*
5 *Antiphonę Med uita expositio.*
6 *Vita triplex.*

De Sabbato. Cap. 52.

1 IN sabbato † uero ostenditur ꝙ Dominus saluat per iustitiam & misericordiam. unde epistola: Erat uir Dan.13. c. loqtur de Susanna, quæ salutata per iustitiam. Euangelium est de mulierę deprehensam in adulterio, quã Dominus liberauit per misericordiam. Ecce qũo euãgelium & epistola concordãt. Quia ergo adultera in euangelio saluata est ꝑ misericordiã, & iõ uidens ecclesia infirmitatẽ filiorũ suorũ petit se liberari per misericordia in introitu, dicẽs
Psal.5. Verba mea auribus pcipe dñe, intellige clamorẽ meũ. Et est quinti toni, pp quinque quæ ponũtur in collecta, quæ est talis, Præsta q̃sumus omnipotẽs Deus, ut qui se affligẽdo carnẽ ab alimentis abstinent, sectãdo iustitiã a culpa ieiunent. i. à delectatione quinq; sensuum, sicut Dan. Susanna & Ioachim, Misericordiã Dei nõ consequentur, qui sic non ieiunant. Seqt̃ uersus introitus semiplenus, s. Rex
2 meus & Deus meus. ¶ Et ideo † notãdum est ꝙ in introitibus aliquãdo duplex uersus ponitur, aliqñ dimidius, frequentius unus duplex, ut in introitu defunctorũ, Requiem, uersus, Te decet &c. & alius. Exaudi orõnem &c. qa oramus pro defunctis, pp stolã corporis & animæ, quas rogamus ei dari. dr̃ etiã s. dus uersus, qa succedit in locũ illius uersus: Gloria pri, q̃ in officio defunctorum tacetur, ꝑ eo ꝙ mortuo Trinitatem ulterius laudare nequeunt. A cuius laudem pertinet iste uersus. Sæpius vero vnus dr̃, quia ad vnũ tantum, s. ad Deum uertere nos debem⁹. Dimidius autem hic ponitur, quia qui misericordiam Dei impetiat, suam debet impertẽctionem in operibus confiteri, ꝑ psalmus tantum opus significat. Post epistolam sequt̃ cñsorũ. Si ambulem &c. ꝙ sic ei respondet, quem Dominus liberat, nullus ei nocere põt, igr̃ si ambulem in medio umbrę mortis, non timebo mala &c. Vmbra mortis, est mors temporalis, 3
q.d. & si transeam per mortem temporalem, non est timendum, ex quo Deus adiuuat. Et sequitur uersus. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt, quia tribulationes Dñi cõsolantur hominem bonum. Est autẽ primi toni, quia in solo Deo ponenda est spes. In euangelio vero. Perrexit Iesus. Ioan. 8. ostendit se Dominus authorem misericordiæ, cum dixit mulieri adulterę. Vade, & amplius noli peccare. Item misericordia fuit, quod dixit. Qui sine peccato est uestrum, primus mittat in eã lapidẽ 3. q. 8. qui sine. In offertorio petit similiter per misericordiã liberari, eũ dicit. Gressus meos dirige, & pertinet ad octauam resurrectionis, post *Ps. 118.*
cõio uerò ad beatitudinẽ, quæ est. Nemo te. Ioan. 8. c. ¶ Illud † autem notandum est 4
quòd in huius sabbati cõpletorio antiphona: Media uita cãtatur, eo quòd nũc mediana quadragesimæ incipit hebdomada, quia uerò eam in pręcedenti sexta feria cantant, numerum dierum ieiuniis afflictorum attendunt. Hanc itaque sub breuiloquio duximus exponendam, † Media uita Christus est, ipse enim mediator est Dei & hominum. 10. dist. quo- 5
niam. Ipse est uia, ueritas & uita, 8. dist. qui contenta. Ipse quidem sanctus, ipse Deus, ipse fortis, ipse misericors & Saluator. Ad Christum ergo sermo dirigit̃. O media uita, id est, ò Christe. Vel media uita sancta. Trinitas est, q̃ in se uita, & nobis uita media, id est, sufficiens, & communis, ad quam sermo dirigitur. O media vita, i. o sancta Trinitas, ideoque subdistinguitur, sancte deus, sancte fortis, sancte & misericors. sal. id est, pater, & filius, & Spiritus sanctus, à quo, & ꝑ quẽ, & ī quo saluamur, & iõ Saluator ẽt Trinitas appellatur. A quemcunq; tamẽ sermonem dirigimus adiutorium quærimus, qa in morte sumus in miseriis pśentis uitæ pe timusq, ne tradat nos amaritudini mortis ęternę. Vel supple, o Domine existentes in uita media, sumus in morte. ¶ † Pri- 6
ma fuit uita iustitię, & innocentię, in qua creatus est homo. ¶ Secũda est uita peccati &

ti, & miseriæ, in qua lapsus est hõ. ¶ Tertiò erit uita inimortalitatis & gloriæ, ad quam reparabitur homo. Nos igitur dũ sumus in media vita, sumus in morte, qa uita peccati mors est uitæ iustitiæ. & iõ quærimus adiutorium. Aliæ Ecclesiæ dicunt media uita. quia. n. nunc est medium quadragesimæ quæ uitã præsentẽ, quæ sine peccatis non dicitur, representat. meritò dicitur antiphona ipsa, In morte, i. in peccatis, quæ ducunt ad mortẽ. Et qa in epistola fit mentio de Susanna, iõ propter æquiuocationem vocabuli fit hodie statio apud sanctam Susannam.

SVMMA.

1 *Dominica quarta quadragesimæ q̃d agat. Et qui libri in ea legantur. nu mer. 2. 3.*
4 *Diabolus quatuor modis nos affligit.*
5 *Aetates mundi.*
6 *Introitus missa dicendę in quarta dominica quadragesimę.*
7 *Bonę cęlestis patriæ quatuor.*
8 *Rosa aurea Pontificis maximi quid significet.*
9 *Rosa spiritualiter significat Christũ, & eiusdem rosæ ratio. nu. 10.*
11 *Romanus Pontifex Petri est successor, Christi vicarius.*

De Dominica quarta quadragesimæ. Cap. 53.

1 SEquitur dominica † quarta in qua agitur de superna Hierusalem, & quia in terram illam uenitur eo die, quo filii
Exod. 3. Israel uenerunt in terram promissionis, prout sub septuagesima dictum est, ideo
2 nunc legitur † Exod. ubi dicit dominus. Videns uidi afflictionem populi mei, q̃ est in Aegypto, & descendi, ut liberarem eos de manu Pharaonis, sicut autem dominus liberauit populum per plagas missis contra Pharaonem, similiter & per plagas liberat de manu diaboli, qui non vult dimittere nos, nisi in manu forti, vt ibi habetur. Prima plaga est conuersio aquarum in sanguinem, per quam peccatum infidelitatis significetur. Per alias plagas significatur, quòd homo per multas tribulationes & pœnas, quas habet, dum moratur in peccato, cogitur redire ad Dominum, sicut de filio prodigo legi
Exod. 14 tur Legitur ergo Exo. quia per fidem est exitus a seruitute diaboli, & per baptismum, qui significatur per mare rubrum, & per implẽtionem mandatorum. Quando uerò homo talis est. facit seipsum tabernaculum Domino, qui uerò non faciet ei hoc tabernaculũ, nec ipse faciet ī futuro. Post † Exod. sequitur liber Leuiti 3
ci, q̃ est tertius in Pentateucho, qui prinet ad Leuitas, qui debebãt Domino offerre sacrificia, unde liber est oblationũ. Ex quo enim homo implet mandata & facit tabernaculũ Domino non restat nisi oblationes Deo offerre. Debet tamen sal apponere in omni sacrificio suo, qa cum discretione debet oĩa facere. Quia ergo tales debent esse mũdi ab omni pec
Leuit. 19 cato & offerre domino hostiam mundã, sanctam & immaculatã, ideo sequitur in Leuitico de mundatione lepriæ, & dicit ibi multoties, Sancti estote, quoniã ego sanctus sum. Et quia hoc fit in solẽnitate cordis, & dẽt oĩa fieri cũ gaudio, post ea in eodem libro agitur de solẽnitatibus. Rursum quia nullus ita perfectus est, quin peccet aliqñ, saltẽ uenialiter, iõ ibi habetur de dubitatione Mosi ad aq̃s cõtradictionis q̃ nec pp hoc dimisit opus spirituale facere, ut ad uocem suam fluerent aquæ, cũ dixit. Ascendat puteus. i. d octrina sacra. Cæterum sicut mulier ostendit ex una parte pomũ filio suo, & ex alia inimicũ, ut ueniat ad se, similiter & dñs, iuxta illud Oseæ 31. c. In funiculis Adam traham eos in uinculis charitatis. Vnde in officio nocturnali ostendit inimicũ, qui nõ vult dimittere populum nisi in manu forti, & in manu diuina, s. per prædicatores, & ideo primum respõsorium est, Locutus est dominus ad Mosen &c. Siquidẽ Moses ex aquis assũptus est Christus per quem liberamur ab huiusmodi inimico, uel q̃libet prædicator, qui ex aquis scripturæ debet assumi, & est quarti toni, quia † quatuor modis nos 4
affligit diabolus, s. interficiendo mares, id est, bona opera, uel uirtuosos, quos submergit in flumine deliciarum huius mũdi, & cogit seruire in luto luxuriæ, & late

latere auaritiæ, & palea inanis gloriæ, Porro quidem quia populus in illa septuagenaria captiuitate fluxit super flumina Babylonis, & in fine, Cyro permittente, lætabundus exiuit, & gratulans Hierusalē introiuit, ideo cū prima dominica populus captiuatus fleuerit, dicens, Circumdederunt me, & in secunda orauerit, dicens, Exurge. in tertia quoque orauerit, dicens, Esto mihi in quarta consolationem accepit dicente Domino Inuocauit me, & ego exaudiam eum. in quinta etiam rursus orationi institerit, dicens, Reminiscere miserationum tuarum. in sexta uero Dario licentiam retribuente, consolationem de reuersione percepit, ideoque dixit. Oculi mei. In hac septimana tanquam in fine sæculi gemmæ ingrediens Hierusalem, gratulabundus exultat, dicēs, Lætare Hierusalem. de hoc etiam dictū est sub prima dominica. ¶† Septenariū quoque præsentis vitæ, quæ septem dierū circulo siue curriculo voluitur, vel potius septem ætatibus, quibus mundus ipse distinguitur, sicut per dies septuaginta, sic p septē dominicas sancta representatur ecclesia. Prima enim ætas est ab Adam vsque ad Noe. Secunda verò à Noe vsq; ad Abrahā, vel secundū quosdā ad Mosen. Tertia à Mose, vsq; ad Dauid. Quarta à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis. Quinta à transmigratione Babylonis vsq; ad aduētum Domini. Sexta ab aduentu Domini, usq; ad finem sæculi. Septima similiter usque ad eundem finē. simul. n. concurrunt, sed illa in vigilantibus & laborātibus, ista in dormientibus, & quiescentibus, ubi requiescunt electorum animæ inter vberalactantis matris suę supernæ Hierusalem. In prima dominica velut in infantia mundi homo à sæculi delectatione deiectus, clamat Circumdederūt. In secūda uelut in pueritia mundi concipiens homo spē suæ reconciliationis voce Noe quasi præcentoris implorat acceptionem reconciliationis, dicens, Exurge, quare obdormis Domine. In tertia velut in mundi adolescentia concipiens homo suam liberationem de Aegyptiaca seruitute suæ ꝓtectionis, & liberationis accelerationē uoce Mosi orat, dicens, Esto mihi in Deū protectorem, Quarta designat iuuentutem ecclesiæ, in qua regnum diademate coronatur, & sapientia ꝓphetarū ornatur. Vnde illud officium voce Dauid, quasi præcentoris in cantibus celebratur. Quinta senectutem ecclesiæ, in qua calor naturalis incipit deficere. Nam populo in Babylone captiuato Ecclesia captiua nec altare habuit, nec templum, imò organa sua suspendit, ideoq; in quinta dominica vacat officio, Sexta sensū Ecclesiæ, fines seculorū, cum filius Dei venit in mundum, & de diaboli potestate liberauit genus humanum, Ne igitur sit immemor accepti beneficij, & ingratum, gratulatur. & ait. Oculi mei semper ad Dominum, Hæc autem septima & vltima significat sabbatum mundi. in quo Sanctorū animæ requiescunt, illic Hierusalē, quæ sursum est, quę libera est quę mater nostra est lętetur, vnde dicitur Dominica lætitiæ. Est enim septima septuagesima, & per septenariū significatur septima ætas eorum, qui sunt in requie. Representat enim hęc dominica libertatē concessam filijs Hierusalem redeūdi à Babylone anno sexagesimo, quam habuerunt plenariam in anno septuagesimo, vnde totum huius diei officium de lætitia, est ad representandum illorum lætitiam, & etiam nostram, quoniā finitis sex ætatibus, erimus in septima à mundi exilio liberati cum cœlestem paradisum, quæ est patria nostra, intrabimus. Cantatur ergo † hodie introitus, Lętare Hierusalē 6
ad ostendendum, quòd sicut illi, qui cum ingenti lætitia à Babylone venerunt in Hierusalem, ita & nos ab hoc mundo lætantes in cœlestem Hierusalē venimus. Babylon. enim interpretatur confusio, vnde significat mundum, vel infernum, quia in hoc mundo est confusio vitiorū, & in inferno tormentorū, dicitur ēt hęc dominica refectionis, quia in ea Dominus refecit & satiauit quinque millia hominū, vel quia in ea ostenditur cœlestis Hierusalem, ex qua omnis refectio est. Quia ergo Ecclesia lętatur pro hac refectione, ideo cantat lætare Hierusalem, i. Ecclesia, ibi enim ęterna requies promittitur. In nocturnali enim officio cantatur, responsoriū. Audi Israel ꝑcepta Domini. & ea in corde tuo, atque in libro scribe. Et dabo tibi terram fluentem lac & mel. Postea sequitur

quitur in introitu: Ab uberibus consolationis eius. Hæc uerba sunt duo testamēta, de quibus sumuntur promissiones dulces, in quibus est consolatio nostra. Et sūt in ea tria uerba lętitię, scilicet lętare, gaudete. & exultate. Rō quare posita est sub titulo de septuagesima in principio. Et sumitur iste introitus de Esa. ult. c. sed de antiqua translatione, quia in Esaia sic nō iacent uerba hęc. uersus uerò de psalmo, qui loquitur de Hierusalem superna, scilicet Lętatus sum &c. est quinti toni propter quinque millia hominum, quos refecit, uel ideo, quia illi qui cohibent, & refrenāt, & bene ordinant quinque sensus corporis, illi habebūt huiusmodi refectionem & consolationem, de qua in introitu habetur, & quę petitur in collecta. Cōcede quæsumus omnipotens Deus, ut q ex merito nostrę actionis affligimur, tuę gratię consolatione respiremus. Scripserunt tamen quidam, ꝙ quia Alber. Papa qui tamen in chronica non inuenitur, celebrauit tali die Romę in dicta Ecclesia, quę uocatur Hierusalem. ideo cantatur, Lętare Hierusalem. Et nota, quòd in quibusdam ecclesiis de hac die & in festo annunciationis Domini duę collectę dicūtur, ut quasi duplex festū exoluere videantur, quod non fit in alus pręcipuis festiuitatibus, etiam natiuitatis Domini & similibus, quia illę per octauas producuntur, nec unus dies duntaxat obseruātur, sicuti ista coangustātur. Sequitur Epistola. Scriptum est, quoniam Abraham duos filios habuit &c. ad Gal. 4. c. Vbi sequitur. Quę sursum est, Hierusalem libera est, quę est mater nostra. Hoc autem dicit, ut non timore seruili seruiamus Dño, sed amore. Ps. 121. Responsorium est de eodem, Lętatus sum in his, quæ dicta sunt mihi &c. & est septimi toni propter septimam ætatē, in qua erimus in quiete. Sed quia adhuc sumus in labore, ideo sequitur tractus, sed suauissimus Qui confidunt in domino, sicut mons Sion &c. in quo ostenditur, ꝙ qui in Domino solo sperant, habebunt illam refectionem. Sequitur euangelium, Abijt Iesus trans mare Galileæ, & Ioan. &c. Quinque autem panes, quibus Dominus refecit nos, prout ibi legitur, sūt quinque libri Mosi, duo vero pisces, sunt psalmi & prophetia, vel libri Iosue & Iudicū, quia de illis septem sumuntur orationes, in hac dominica, & ita reficit omnes. offertorium est. Laudate, & est secundi toni, ad ostendendum, quòd Deum laudare debemus pro corporali refectione & spirituali. Post communio verò est, Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas &c. Et loquitur de illa Hierusalem, quæ libera est, & est † quarti toni, propter quatuor, quæ 7
ibi dicūtur. Primum est, quia omnia sunt communia Ibi enim Deus est omnia in omnibus. Secundum est, quòd æternaliter participantur ea, quæ ibi sunt, vnde dicit. Cuius participatio eius in idipsum. 1. Cor. 13
Tertium est, quòd nullus de filijs diaboli potest ibi ascendere, vnde dicit, illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, Quartum, quia ibi est continua laus Dei, vnde sequitur. Ad confitendum nomini tuo Domine, & inde est illud, Beati, qui habitant in domo tua Domine. in secula seculorum laudabunt te. In hac dominica Romanus pontifex celebratur us † ad Ecclesiam pergens, & rediens ab ea- 8
dem auream in manu sub aspectu populi fert Rosam. Circa quod duplex insurgit ratio, vna secundum literam, altera secundum spiritum. Sanè secundum literam, ne fidelis populus, propter quadragesimalis obseruantiæ asperitatē sub continuo labore deficiat, quia quod caret alterna requie, durabile non est. ideo ī hac mediana quadragesimæ quoddam recreationis solatium interponitur, vt anxietas temperata leuius sufferatur, iuxta illud. Interpone tuis interdum gaudia curis. Hodiernum nāque officium tota lætitia plenum est, & in omni uerborum clausu la iucunditas exuberat, gaudium resonat. hilaritas inculcatur. Tria ita representat dies ista, scilicet charitatem post odiū, vnde dicitur, Lætare Hierusalē, & conuēti facit omnes, qui diligitis eam. Gaudium post tristitiam vnde, Gaudete ī lętitia, qa in tristitia fuistis. Et sacietatem post famem vnde. Vt satiemini ab uberibus consolationis uestræ. Quæ tria pariter designātur in tribus proprietatibus huius floris, charitatis in colore, iucunditas in odore & satietas in sapore. Rosa q ꝑ̀ ꝑ̄ cęteris floribus colore delectat, odore recreat & sapo-

Universidad de Deusto Biblioteca

sapore confortat, delectat in visu, recreat in olfatu, & confortat in gustu. Nēpe rosa in manu Romani Pontificis gaudium Israelitici populi designat, quādo per gratiam Christi data est illi de Babylonica captiuitate licentia redeundi. Deinde illa donatur nobiliori & potentiori, q̄ tunc ī curia reperitur, in quo nobilitas, & excellentia illius peculiaris populi Domini designatur. Demum ille cum multo equitatu & lætitia ingenti ciuitatem cum rosa circuit, figurās gaudium illius populi in ciuitatem. Hierusalem reuersi, atque communionem totius fidelis populi & Ecclesię ę
Þ titiam de præmissis. Spiritualiter † autem flos iste florem illum significat, qui de se
Can. 2. dicit in canticis, Ego flos campi & lilium
Esa. 11. conuallium. Et de quo propheta, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice
Psal. 44. eius ascendet. Qui vere est flos florum,
Can. 1. ideſt, sanctus sanctorum, quia præ cęteris floribus. ideſt sanctis, colore delectat in visu. Nam speciosus forma præ filijs hominum, in quem desiderant angeli prospicere. Qui odore recreat in olfatu, quia sicut legitur in canticis. 1. c. Meliora sunt vbera tua uino fragrantia unguentis optimis. Qui sapore confortat in gustu quia panis quem ipse dat, caro sua est, pro mundi vita, omne delectamentum habens, & omnis saporis suauitatem. Hinc est enim qui de quinque panibus & duobus piscibus quinq; millia hominū saturauit. ¶ Tri
10 plex † autem est in hoc flore materia, aurū videlicet, muscus, & balsamum, quia triplex est in Christo substantia, deitas, corpus, & anima. Sed balsamo mediante muscus auro coniungitur, quia anima mediā te corpus coniungitur deitati. Diuina enim natura tantæ subtilitatis est, vt corpori di limo terræ formato non congruet vniri, nisi rationabili spiritu mediāte. ¶ Rursus flos ipse aureus est, quia Rex regum & Dominus dominantium, cuius rubor apparuit ī insignijs passionis, & odor in gloria resurrectionis. Huius floris baiulus est uicarius Saluatoris. Romanus
11 † verò pontifex successor vtiq; Petri, & vicarius Iesu Christi, in hunc florem fidelibus populis demonstrat, non omni tempore, sed in hac dominica tantum, quæ septima est ab illa, quæ septuagesima nuncupatur, quia Christus non in qualibet hora, sed in septima tantum ætate videtur ab illis q̄ beata requie consolabuntur. ¶ Rursus in vrbe ostenditur non alibi, qui apud basilicam, quæ sanctæ crucis in Hierusalē appellatur, quæ supernæ Hierusalem typum obtinet, & speciem representat, de qua dicitur in epistola hodierna. Illa, quæ sursum est Hierusalem. libera est, quæ est mater nostra, in qua Christum angeli sancti & beatæ animæ contemplātur, ad quā merito dicitur. Lętare Hierusalem, & conuentum facite omnes, qui diligitis eā, qua si dicat, vos catholici non hæretici. ¶ Differt autem hodierna statio ab illa, quæ fit ibidem in secunda dominica aduentus, quia illa futurę beatitudinis est annuntiatio, hæc quasi præsentis contemplatio. Vnde & festiuius agitur, quia spei nostræ festiuitas est. Hac etiam die Christianus coronatur Imperator, vt semper coronæ supernæ Hierusalem meditetur, Dauid ter in regem vnctus est, videlicet sub dominica post ascensionem. Hæc ergo dominica priuilegiata est, quia representat licentiā redeundi de seruitute ad libertatem populo Israelitico concessam, & lætitiam ex hoc habitam.

S V M M A.

1 *Ferię secunda in quadragesima dominica secunda, ratio.*

De secunda feria. Cap. 54.

SEcunda feria est † de iudicio. Vnde in 1
epistola. Venerunt duæ &c. 3. Reg. 3. c. agitur de iudicio Salomonis duabus mulieribus de puero contendentibus, extra de præsumptio. capi. 1. Mulier vna quæ dixit, quod diuidatur puer, est sinagoga, quæ diuidi conata est puerū Iesū, alia mulier, quæ dicit, detur ei infans viuus, est Ecclesia. Vnde in responsorio petit hęc mulier puerū. Esto mihi in Deū protectorem, ideſt, petit sibi dari Christum. Euāgelium. Prope erat. Ioan. 2. c. similiter est de electione uendentium, & de iudicio, vbi habetur, q̄ non credebat se Iesus eis, quia mixti sunt eum interficere. postea sequitur

tur de passione sua. Soluite. i. solutis templum ho[illegible], & in triduo excitabo illud, scie
Psal. 53. bat. n. q̄d facturi erāt. ¶ Quia uero ex passione Domini est omne gaudium, ideo in offertorio cantat Ecclesia: Iubilate. In introitu autem petit iudicari, sed prius petit
Psal. 60. misericordiam: Deus in nomine tua saluū me fac, scilicet per misericordiā, & in uirtute tua iudica me, & est quarti toni, quia ibi habetur. Ab insurgentibus me libera me ideſt, ab inimicis, q̄ quatuor modis, sicut dictum est sub dominica, insurgūt cōtra nos, & ideo sicut dominica fuit de misericordia, in secunda feria est de iustitia.

S V M M A.

1 *Feria tertia dominicę quarta quadragesimę de quo agit tum de Epistola n. 2. tum de euangelio nu. 3.*

De tertia feria. Cap. 55.

1 TERTIA † feria est de oratione, ideſt, de efficacia orationis, q̄ scilicet fit salua iustitia, q̄d ostenditur in epistola. Locutus est & c. q̄ est Exod. 32. c. ubi sequitur. Dimitte me, vt deleā eū, & Moses orauit p populo, & Dominus dimisit peccatum, salua tñ iustitia, q̄a seruauit sibi uindictā. Vnde & si pp illud peccatum, quod cōmiserūt in Christū p̄cipuè puniantur, tñ & propter illud, quod commiserunt tūc, scilicet dorandū uitulum, unde dicit Dominus in euangelio. Implete mensuram patrum uestrorum, quia uero tā efficax est oratio, ideo in introitu dicit Ecclesia. Exaudi orationem meam &c. uersus. Cōtristatus sum in exercitatione mea. Cōtristatus enim fuit p dilatione patriæ, & incolatu miseriæ. Qui uero exercitatio Christiani est ī coercitione a petulātia, & lasciuia quin que sensum, idcirco quinto resonat hunc int. Ecclesia. & sequitur epistola. Locutus
2 † est &c. in qua ficut dictum est, impetrauit Moses dimissionem peccati, salua iustitia, & ut filij eorum mererētur intrare terram promissionis, ideo in respōsorio orat Ecclesia, ut mereatur ipsam impetrare filius suis, ut intrent terram promissionis, licet adorauerunt uitulum conflatilem, ideſt, uenerari sunt lasciuiam & pompā mū
Psal. 42. di, dicens: Exurge domine ser opē nobis. & versus. Deus auribus nostris audiuim' quoniam tu liberasti eos, & condonasti eis similiter & fac nos spiritualiter. Postmodū sequitur euangelium. † Iam die festo. 3
Io. 7. c. de obstinatione Iudæorum, qui dicebant Quomodo hic literas scit, cū non didicerit. & dixit domin'. Moses dedit uobis legem & vos vultis me inficere, quasi dicat contra legem vestram vultis facere, & facitis, & dixerunt, dæmonium habes. Ecce quomodo obstinati fuerunt, & hoc est, quod in epistola habetur. Recesserūt cito a via, quā m ostendisti eis. Ecclesia vero ostendens se nos cōsentire peccatis, dicit in offertorio. Epectans expectaui Do-
Psal. 39. minum, ostendens se expectare Christum vsque ad finem. Et quia bene expectat, qui à lasciuia quinq; sensuum abstinet, ideo quinti toni est. Per hanc autem spē reco-
Psal. 32. citur nouus populus in terram promissionis unde sequitur postcommunio. Lętabimur in salutari tuo, & est primi toni, quia omnis lætitia à Deo est.

S V M M A.

1 *Feria quarta Dominicę quartę quadragesimę quid tractet.*
2 *Scrutinium quid.*
3 *Scrutiniū qua solennitate fiat & nu. 6. Et quo tēpore, quaue hebdomada, n. 4.*
5 *Scrutiniū cur fiat quarta feria quartę dominicę quadragesimę.*
7 *Frons sedes est pudoris.*
8 *Scrutinij cęremonię explicantur.*
9 *Ecclesia quid adhibeat circa seruatorem.*
10 *Scrutinium populis annuntiandum. Et qua forma ibid.*
11 *Lectionis duę leguntur in quarta feria quartę dominicę quadragesimę.*

De quarta feria. Cap. 56.

SEquitur † quarta feria, quæ est catechi- 1
zandorum, quia in ea die dicūtur ad ecclesiam catechumini, & & catechizantur, instruuntur, & hoc est tertium scrutu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

scrutinium,ut iam dicetur. Vt autem seruiamus consuetudini ecclesiæ italiæ,quę scrutinii solennitatem obseruat,& iurib. de illo loquentibus,& quia etiam quædã de his quæ de illo fiunt, utique in baptizando seruãrur,iõ aliquade illo dicam⁹, uidelicet quid sit scrutinium,& unde dicatur,& unde originem traxit, quãdo,& quoties,& quare in temporibus statutis fiat,quid in eo fiat, usque ad exorcismũ, & quid ab exorcismo, usque ad ecclesiæ gressum,& quid ab ipso ingressu,usq, ad finem,& quare hæc omnia fiant,subsequẽter uerò de offi io missæ huius diei dicemus. ¶Scrutinium † nihil aliud est, quã fidei & religionis Christianæ inquisitio. Est enim quasi quoddam iter seu separatio ad baptismum,& dicitur a scrutando i. inquirendo, quia fidei religionis inquisitio fit eo, unde originem traxerit iam dicetur. Incipit autem fieri scrutinium in quarta feria tertiæ hebdomadæ quadragesimæ, sed in hac quarta fit solenne. Fiebant enim in primitiua Ecclesia septẽ scrutinia, duo scilicet in quarta feria, & sabbato tertiæ hebdomadę,& duo ī quarta feria, & sabbato huius quartæ hebdomadæ,& duo in quarta feria, & sabbato quintæ hebdomadę & unum in quarta feria ultimæ hebdomadæ,in quibus adulti,qui uenturi erant ad baptismum,docebantur orationem dominicam,& symbolum,ut in sequenti time sabbato, in quo baptizandi erant, utrunque ante baptismum scirẽt, & adhuc hodie in quibusdã Ecclesiis septem fiunt scrutinia, propter septi formẽ gratiã spiritussancti. Sed tertium uidelicet hac die solennissimum, & in oĩbus Ecclesiis ordinẽ Romanum sequẽtib. †In quolibet scrutinio dicit Missa scrutinii,uidelicet. Dum sanctificatus fuero,de qua iam dicetur. Dicuntur ẽt ꝓpriè collectę per cathecuminos ut,Omnipotens sempiterne Deus,Ecclesiam tuã iter remedii &c. Sed quæritut,quare tertium scrutinium fit solenne, & non primum.nec secundum? Respondetur ad notandum,quòd nec prima ętas,i.infantia.nec secunda,idest pueritia,ita aptaest seruitio Dei sicut illa,in qua maximè discretio boni & mali haberi incipit, & in qua contra carnem pugnatur. Inde est etiam,quòd non prima tribus,i.tribus Iudæi,nec secunda,idest tribus Symeõ, sed tertia,idest Leuitica, sacrificiis Domini est deputata, sed nec in primo libro pentatheuchi,nec in secundo agitur de sacrificiis,sed in tertio,prout dictum est in ꝓcedenti dominica, fit autẽ scrutinium in hac † septima hebdomada a Septuagesima; quia dum Iudęi fuerunt in Babylonica captiuitate, missi fuerũt inter eos q̃dam de gentilibus,unde post eorum reditum ignorabatur de pluribus, utrum esset Iudęi,uel non, quidam etiam dicebãt se fore de Leuitica tribu, qui non erant, & si sacerdotes,qui non erant. Ideoq, Esdras & alii sapientes genealogias dil gẽter scrutati sunt, & Iudæos a gentilibus, & Leuitas a non Leuitis segregauerunt, ita & nos in hac septima hebdomada, q̃ finem illius septuagesimæ Babylonicæ captiuitatis significat,scrutinium facim⁹ ut credentes ab incredulis segregemus, quos in sacrosancta solennitate redẽptionis nostræ ex aqua & Spiritusancto renouamus.Non.n.in primitiua Ecclesia alio tempore baptisma celebratur nisi forte, mortis periculo imminente. Omnes igit Ecclesiæ prolis, quàm per anni circulum uerbi pabulo generabãt,hac die nomina sua dabant in quibus perscrutãdum erat, ne qua radix amaritudinis inesset, ut in hęreticis,ne prius illis sancta darentur, q̃ Christiana fides radices in eorum mentibus fixisset 1.q.7.quoties, de consecr.dist. 2.ego. Vnde nominibus datis quilibet eorum per dies sequentes usque ad pascha fidei regulam audiebat,& sic lacturus, & grandescens in pentilunio, i.in baptismo plena fide symbolum reddens Christo in baptismo cõmoriebatur, & resurgebat. Porrò in hac 4.feria fit scrutiniũ pp multa. ¶†Primò; quia ipsi præfigurata est à quarta seculi ętate,quæ fuit a Dauid usq; ad transmigrationem Babylonis. In qua non solum iudęę gẽtis inchoatum est imperium,uerum ẽt Christi, & Christiano rum regnũ ex promissione sumpsit exordium iurante domino Dauid. De fructu uẽtris tui ponã sup sedẽ tuã, ideoq; meritò in hac feria catechumini ad Christi nomẽ accedũt,& Christiana religio ī ea initiũ capit. ¶Secunda,quia sicut in quarta feria stellę creatæ sũt,& in cęlo soli & lunæ coniunctæ,ita & fideles hodie cõcipiuntur,quæ Christo soli & Ecclesię lunæ coniunguntur,& in cęlo, idest,in patris regno iam splẽdent in spe, & in futuro splendebunt in re. ¶Tertiò,quia sicut in quarta ætate ædificatum est exẽplum Domini per Salomonẽ, sic & ī hac quarta feria præparamus baptizandos,ut sint tẽplum Domino.¶Quarto;quia in quarta feria cœpit nostra redẽptio in qua ꝓditus est Dominus a Iuda, ut ꝓredimenda Ecclesia moreret,& ideo & in quarta feria isti præparantur,ut effectum percipiant redẽptionis.¶Quintò;quia agnus 14.diebus obseruabat, & preparabatur, & luna quintadecima immolabatur,decet, ut Ecclesię noua soboles,q.ad commorię dũ Christo in baptismo preparatur, diebus quindecī anteriori ieiunio spirituali ter saginata,ętati lunę,quæ illam significat,exequitur.¶Sextò,quia quarta hominis ętas,scilicet iuuentus,per quartam feriam significata,apta est prælijs & gubernaculo imperij,& ideo catechumini preparantur in quarta feria ad prælium cõtra diabolum,& ad regnum, & imperiũ regni Dei.¶Hoc † autem ordine scrutinia celebrantur;quoniam à principio usque ad exorcismum hæc fiunt. Primò quidem fit nominum baptizandorum per acolytum descriptio,& eorum p nomina in Ecclesia uocatio.Secundò, masculorum ad dextram, fœminarum ad sinistram,ad ianuam Ecclesiæ, ubi fidem etunt,reductio.Tertiò, per exorcistam gemina interrogatio,una de renũciatione diaboli,alia de fide Christi.Quartò dęmonis exusflatio Quintò,crucis in frõte expressio.Sextò,dicitur oratio. Septimò fit in ore salis impositio.Quod igitur nomina per colytum scribuntur,ex quo ipse etiam notarius dictus est,significat,ꝙ nomina fidelũ in libro uitę scripta sunt. Quòd nominatim uocãtur,significat uocationem fidelium ad uitam ętternã.Cæterum ianua Christus est. Ducuntur igitur crediturii ad ianuã, i.ad Christum,q̃ de seipso dicit.Ego sum ostium,per me si quis introierit,saluabit. Quod uero masculi ponuntur à dexrra. & fęminę a sinistra,designat, quod uiriliter agẽtis à dextris & effęminatis sinistris in iudicio statuuntur,quod abrenuntiant diabolo.per hoc se à iugo eius, cui ex originali fiunt obnoxij,subtrahunt.per hoc enim,quod fidem Christi cõfitentur, iugo Christi se subiiciunt.Dæmonis exusflatio est potestatis eius debilitatio. Crux,quę imprimitur frõti,est uexillium nostrum, quo diabolum uincimus,nõ sit aliud signum, nisi crux,ut ī hoc solo signo diabolus sciẽs se esse uictum,cõtremiscat & fugiat.†Fit autem in sede pudoris,idest in frõte, ne erubescat fidelis cõfiteri dominum suum esse crucifixum.Oratio contra diabolum est munitio. Sal in ore positum est sapientiæ condimentum. Hæc plenius dicta sunt in parte prima sub tit.de unctionibus,& dicet sub sabbato sancto. Nunc dicenda sunt,quæ ab exorcismo usq; ad ingressum Ecclesię fiunt.Primo, diabolus exorcizatur,& ter repetuntur uerba illa.Audi maledicte diabole &c. Secundo masculi seorsum ponuntur.Tertio ad monitionem diaconi capita inclinãt catechumini,& super eos oratio dominica & symbolum dicitur. Quartò a sacerdote aures & nares illorum saliua tanguntur. Quintò, ab acolyto illuminantur. Sextò, à diacono euangelium super eos dicitur. Septimo, per ostiarium in Ecclesiam introducuntur.†Primo ergo exortizatur diabolus, idest, adiuratur ut à fidelibus recedat. Ter repetuntur uerba illa. Audi maledicte diabole &c.quia in cõfessione Trinitatis diabolo resistitur. Sursum masculis, & deorsum fœminis fit exorcismus, quia maioribus maiora, minoribus minora sunt proponenda. Quod ad admonitionem diaconi capita inclinant, significat, ꝙ cum Deo communicaturi acclamante diacono capita inclinabunt, & hæc ratio pro communione habetur. Quod symbolum & dominicam orationem sacerdos super capita eorum dicit,notat,ꝙ templum Domini contra diabolum munit.Aures & nares saliua tangit, ut doctrinam de ore ꝓdicatoris ;procedentem fideles libenter audiant,& ipsa eis bene redoleat quo ad usque Spiritum habent in naribus, id est,quandiu uiuunt. Ipsorum illuminatio est tenebratum ignorãtię & peccati,

Universidad de Deusto
Biblioteca

per lumen intelligentiæ effugatio. Euãgelium, quod super eos dicitur, est doctrina Saluatoris, qua instruuntur. Deinde per ostiarum introducũtur; quia post impletionem euangelij per ostiarum, idest, per Spiritum sanctum, in cœlestem patriam
9 introducuntur. Post hęc dicẽda † sunt ea, quæ ab ingressu Ecclesiæ vsq; ad missam fiunt. Primò, masculi ad austrum statuuntur. fœminę ad aquilonem inde quatuor lectiones super eos leguntur, & quatuor initia euãgeliorum, deinde duo, vnus masculus, & vna fœmina in sanctuarium ab acolytis portãtur, post. symbolum græcè super masculos, latinè super fœminas dicitur. His peractis Ecclesiam ingrediũtur, & sic missa cantatur. Quòd autem masculi ad austrum, & fœminæ ad aquilonem statuũtur, significat, quòd fortiores hostibus tentationem obijciendi sunt, & debiliores humiliter sũt erudiẽdi. Quod quatuor lectiones super eos legantur, significat doctrinam quatuor euãgeliorũ, qua instruuntur. Vnde statim quatuor in euangeliorum legũtur super eos, quasi congreget eos à quatuor partibus orbis. Quòd unus masculus, & una fœmina portãtur in sacrariũ, significat, quòd de vtroq; sexu fideles ascendẽt in cœlum. Sed nõ ascendet, nisi unus, idest, in unitate Ecclesiæ constitutus, sicut in probatica piscina non sanabatur, nisi unus. Quod symbolum legitur super masculos græcè, & super fœminas latinè, per duas linguas, quibus symbolum legitur, omnẽ linguã intelligimus. Nam in græcis uiguit sapiẽtia in latinis, scilicet Romanis potẽtia. & ita per has duas tanquam excellentiores omnẽ linguam intelligimus, quasi cum Apostolo ad Philipp. 2. cap. dicamus, Omnis lingua cõfitebatur, quia Dominus noster Iesus Christ' in gloria est Dei patris. Expositionẽ orationis dominicę, & symboli in 4. parte, in suis locis exposuimus.
10 † Et attende, quod ante hanc quartam feriam in dominica, uel in secũda feria. est huius feriæ scrutinium, populis annũciãdum his uerbis, Scrutinii diem dilectissimi fratres, quo electi nostri diuinitus instituãtur, imminere cognoscite, ideoq; solicita deuotione sequenti quarta feria circa horam nonam conuenire dignemini, vt cœleste mysterium, quo diabolus cum sua pompa distruetur, & ianua cœlestis regni aperietur inculpabili ministerio peragere ualeamus. In hac uero feria quarta finitis missarum solennis, presbyter annunciat, vt sabbato proximo ad scrutinium reuertantur, & sic iterum atque iterum annũtiat, donec septima scrutinia celebrãtur. Sanè expleto scrutinio, dicitur Missa, ut præmissum est, in qua legitur lectio & epistola, quia baptizandus in duobus est catechizandus, idest, instruendus, de nouo & uet. test. maxime in illis, quæ pertinent ad baptismum.
11 ¶† Rursus, quia instruendus est in fide, & in moribus, ideo duæ lectiones leguntur, de quibus in eis cum suis respõsorijs disputatur. Legitur enim de Philippo, q̃ Eunucho euangelizauit Iesum. Et secundum Augustinum euangelizare Iesum, Act. 3.
est, non tantum docere credenda, sed ẽt. quæ sunt post baptismum seruanda. In prima ergo lectione, scilicet Sanctificabo &c. quæ sumpta est de Ezech. 36. de fide agitur, ubi dicitur, Tollã quippe uos de gentibus, & congregabo uos de uniuersis terris, & effundã super uos aquam mũdam, & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis uestris, & dabo uobis cor nouũ. Fideles enim de uarijs terris congregati sunt ī Ecclesia, & aqua salutaris baptismi super eos effusa est, qua ab uniuersis peccatis & erroribus sunt mũdati, & datum est eis cor nouum, vt credant in Christũ. De hac lectione sumitur introitus. Dum sãctificatur fuero &c. vel baptizatus dicitur cor nouum. In uersu autẽ, Benedicam Dominum &c. sunt gratiarũ actiones de hac sanctificatione, & est tertij toni; quia sanctificatio pertinet ad Trinitatem. Ps. 33.
Verum quia per talem sanctificationẽ fiunt homines filij, ideò subiequit in graduali, Ps. 111.
Venite filij audite me, timorem Dñi docebo uos quod est septimi toni, ꝓpter septem dona Spiritus sancti, quæ dantur in baptismo, uel quia ad hoc q̃ qs uere credat ī Christũ. necesse est, ut timeat Deũ, ideo sequitur ipsum graduale, ubi sequit' de timore. Initium sapiẽtiæ timor Domini est. Qui ergo radicẽ imponit credulitatis, cum à timore inchoare oportet, iuxta illud, A timore tuo Domine concepi

mus

Esa. 26. mus, & peperimus Spiritum salutis. In secunda lectione, s. in Epistola, Lauamini &c. quæ sumitur de Esa. 1. c. igitur abundanter de moribus, vbi dicitur. Quiescite agere peruerse, discite benefacere &c. & postea cõcluditur & venite & arguite me, dicit Dñs. q. d. Si hoc feceritis & vos non remunerauero, iure me tanquã iniustũ redarguere potestis, item dicitur ibi. Lauamini, s. per baptismum. & estote, idest manere mundi, s. per penitentiam. Et quod possunt, ostendit, dicens. Auferte malum cogitationũ uestrarũ, & si fuerint peccata uestra, vt coccinũ, quasi nix dealbabuntur &c. Verum, quia illi, qui fidem veram, & bonos mores seruant, ad hæreditatem Domini pertinere probantur, idcirco sequitur graduale, Beata gens,
Ps. 42. cuius est Dominus Deus eius, populus quem eligit Dominus in hęreditatem sibi. Hi efficiuntur cœli, qui uerbo, idest, filio Dei firmantur, unde sequitur versus, Verbo Domini cœli firmati sunt, &c. Item, quia in talibus locum habet beatitudo, ideo graduale illud est primi toni, quia beatitudo à solo Deo est. Ab his quoque non discrepat euangeliũ præcedens scilicet. Præteriens Iesus &c. Ioã. 9. c. quod est de illuminatione cęci, quia cęci illuminantur in baptismo. vnde dr̃ ibi, Lutum fecit Dominus ex sputo, & p̃cepit cęco, ut laua et se in natatoria Syloe, idest, Christi, qui missus fuit à patre, idest in baptismo, uel in doctrina Christi, de quo dicitur Gen. vlt. c. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius donec ueniat, qui mittendus est, hebræus habet. Donec ueniat Syloe, idest. Missus. Postmodũ in gr̃arum actione sequitur offertorium secundi toni pp illuminationem & cõfirmationẽ. Dicto autẽ offertorio, archidiaconus ascendit pulpitũ clamans alta uoce, Si quis est catechuminus, exeat foras, prout dictum est in proœmio quartæ partis, & tũc omnes catechumini exeunt foras, & sic fit septies prius, quam baptizẽtur, videlicet in quolibet scrutinio, quia qui non regenerati sunt, nec inter Dei filios computari, nec Christi mysterijs cõuenit interesse. Quidem tamen cathecuminos ante Euangelium de Ecclesia eiiciunt, quod nõ lauda
mus. cum eis sit euangelium prædicandum, sicut & Apostoli primitijs Gentiũ euangelium prædicauerũt, sed sacrificijs interesse non debent, tum quia sacerdos orat pro circunstantibus, quorum fides Deo cognita est, & nota deuotio, at isti nondum fideles uocantur, tum quia qđ conficitur, fidelibus porrigitur, in postcommunione uerò agit gratias cęcus de illuminatione sua, dicens. Lutum fecit Dominus ex sputo. Io. 9 & est primi toni, quia ad locum unde exeũt flumina reuertuntur, ut iterum fluant, sic autem recognoscendo bona, debemus agere Deo gratias. Hæc autem quarta feria in hoc priuilegiata est, quia in ea leguntur duæ lectiones pro eo, quòd in sequenti sabbato ordines celebrantur, item quia hac die ordinandi examinantur, item quia hac die fit scrutinium baptizandorum in sabbato paschali, ut præmissum est.

SVMMA.

1 *Feria quinta quartæ dominicæ quadragesimalis. Et missę introitus.*
2 *Epistolę allegorica expositio.*

De quinta feria. Cap. 57.

QVINTA feria † ostendit, q̃ 1
non est sanctificatio, nisi à Deo, vnde introitus est, Lætetur cor quærẽtium Dominum, & post, Quærite faciem eius semper, & est secundi toni quia quæritur, ut habeatur, & postea, ut amplius habeatur. Quanto enim magis habetur, tanto magis quæritur. Epistola verò, Venit mulier &c. 4. Regũ. 4. c. Et est de resuscitatione filii mulieris. Sunamitis, quem resuscitauit Hælisæus, & incuruauit se super puerum. & pueri qualitati se conformauit, puer uerò septem oscitationes emisit, & est resuscitatus.
† Nempe Sunamitis interpretatur capti 2
ua, filius eius, genus humanum, quod dicitur puer propter paruitatem sensus, baculus. de quo ibi dicitur, est lex, quæ percutit, dicens, Oculum pro oculo &c. Quę neminem ad perfectionẽ ducit. Hę

br.7. Hæliseus verò, ideſt, Chriſtus inclinauit ſe ſuper hunc puerum, ideſt, ex inanies ſe factus eſt ei ſimilis, & reſuſcitatus eſt. Sed oportet, vt ſeptem oſcitationes emittat. ¶ Prima eſt fidei, quia ſine fide non eſt introitus. Primò enim veritatem debet quis credere, & omnia poſſibilia ſunt credenti. Domine, inquit leproſus, ſi vis, potes me mundare, & dixit, volo, mundare. ¶ Secunda oſcitatio, eſt timor. ¶ Tertia, eſt dolor de peccatis, quia miſericordia non fit ſine iuſtitia. ¶ Quarta, propoſitum confitendi. ¶ Quinta eſt propoſitum ſatisfaciendi. ¶ Sexta, propoſitum de cęterò non peccandi, q̃ ſcilicet non offendat Deum creatorem ſuum, & omnia iſta debent fieri in ſpe vitæ & gloriæ. Vnde ſpes eſt ſeptima oſcitatio. Reſponſorium eſt. Reſpice in teſtamentum tuum, & poſt, Exurge, ideſt, fac nos exurgere, & eſt quinti toni, propter quinque ſenſuum reparationem, ſiue inuocationem. Euangelium vero, Ibat Ieſus &c. Luc.7.c. Eſt de reſuſcitatione filij viduæ cui dixit Dominus: Adoleſcens tibi dico ſurge. In quibuſdam tamen Eccleſijs dicitur illud euangelium. Sicut pater ſuſcitat mortuos, & viuificat &c. Sequitur offertorium Domine ad adiuuandũ &c. Septimi toni, propter ſeptem oſcitationes in gratiarum actiones. Poſtcommunio verò eſt de æterna beatitudine, ſcilicet Domine memorabo iuſtitiæ tuæ cui competit dare æternam beatitudinem, quæ erit octauæ reſurrectionis.

Matt. 9. Mar. 1.

SVMMA.

1 *Feria ſexta Dominicę quartę quadr.*
2 *Euangelium. Erat quidam &c. Ioan. 11. ſemper legitur in ſexta feria Dominicæ quartæ quadr.*

De ſexta feria. Cap. 58.

1 SEXTA † feria prſus idem dicit, quod quinta, & eſt introitus. & Meditabitur &c. Verſus. Cęli enarrãt, ideſt, Sãcti, & eſt primi toni, quia in ſolo Deo ponit ſpecie. In epiſtola, Aegrotauit &c. 3. Reg. 17. c. ponit reſuſcitatio filij viduę ab Helia. Reſponſorium eſt. Bonum eſt ſperare in Domino, ſupple, quia reſuſcitat. & eſt quinti toni, cuius rõ in præcedenti feria etiam dicta eſt. Sequit euãgelium, Erat quidam. Ioan. 9. c. De reſurrectione Lazari, qui hac die reſuſcitatus eſt. Et offertorium in gratiarum exhibitione, Populum humilem ſaluum facies Dñe &c. Primi toni, eadem rõne, ſin ſolo Deo ſperandum eſt. In poſtcõione verò habetur, q̃ ad p̃ces earum, ſ. Mariæ & Marthæ ſuſcitatus fuit Lazarus. Videns Dominus flentes ſorores Lazari &c. Io. 9. ca. Per quod ſignificatur, q̃ ad præces Sanctorum ſuſcitat Deus mortuos, ſpiritualiter dãs eis primam gratiam, & ideo eſt primi toni propter primã reſurrectionem, ſanimæ. † Et attende, quòd ſemper 2
hac die, quæ eſt quintadecima à paſſione Domini, legitur prædictũ euãgelium, q̃ conſtat hac de Lazarum ſuſcitatum eſſe, de quo euãgelio ſumitur reſponſorium. Occurrerunt Iudæi &c. Quod hodie in quibuſdam Eccleſiis cantatur, cui hodie congrue in Euangelio præmittit dicta lectio de filio Sareptanæ mortuo, quem ſuſcitauit Helias, ponens eum ſuper lectũ, & expandens ſe tribus vicibus ſuper eũ. Nẽpe hæc mulier eſt Eccleſia, q̃ fide ſuſcipit Chriſtum in hoſpitio cordis. Filius eius eſt quilibet fidelis, qui moritur, cũ morte dignum peccatum cõmittit. lectus Heliæ catholicã deſignat eccleſiam quam ſolæ aĩæ reminiſcuntur, dum per fidem Trinitatis à morte reſurgũt. Cętera, laudes, cõfeſſiones, & conſolationes, sũt cuiuslibet hoĩs à peccatis reſuſcitati.

SVMMA.

1 *Sabbatum quartę Dominicę quadr. quid tractet.*
2 *Ordines conferuntur ſabbato quartę Dominicę quadr. Et cur ita.*

De Sabbato. Cap. 59.

SAbbatum † verò de largitate Saluatoris eſt, vñ introitus eſt. Sitiẽtes ve. ad aq. u. doctrinę, ſ. & baptiſmi. Sequ̇, & bibite cũ lætitia, & hęc ad ſabbatũ mẽtis pertinent, & oſtenditur largitas Dei, qui paratus eſt large dare cuilibet, & benigus tas eius, vnde dicit, Venite bibere aquas, ſcilicet q̃ mundificant, & ſanctificãt gratias. Sequitur verſus. Attendite populeus, in quo oſtenditur, quòd etiam hoc de aquis doctrinæ intelligitur, ſecũdi toni, propter mũdationem animę & corporis, & ſumitur, de Eſa. Epiſtola eſt. In tempore placito exaudiui te. Eſa. 49. c: Et poſt Nunquid poteſt mulier obliuiſci infantẽ ſuum? Ecce oſtenditur largitas, vel charitas Dei erga nos. Poſtea ſequitur reſponſorium. Tibi derelictus eſt pauper in gratiarum actione quarti toni, propter quatuor virtutes per quas ſanctificat. In euangelio verò, quod eſt Ioan. 8. ca. De eadem largitate agitur. Ego ſum lux mundi, Nõ dicit hui⁹ hominis, vel illius, ſicut flos cãpi. Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Oſtẽdit ergo, quod parat⁹ eſt illuminare omnem hominem, qui ſequitur ipſum. Cęterũ qui uidet, currit, qui currit, peruenit, exceptis ſuperbis. Vnde ſequ̇t. Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt uerum. Reſpõdit eis, ſ. Iudęis, Ieſus. Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, quod duorum hominum teſtimonium verum eſt? Videbant enim miracula, & ita pater erat teſtis eius, & relinquit eos Dominus, quaſi ſuperbos diſputatores non curans illuminari. Soli enim humiles illuminantur. Vnde ſequitur ſortoriũ. Factus eſt Dominus, primi toni
2 quia ſolus Deus poteſt illuminare. † Quia igitur in hoc ſabbato oſtẽdit Eccleſia largitatem Domini, dãtis gratiam in baptiſmo & in doctrina, q̃bus ex largitate Dei abundanter datur gratia, ideo fiunt ordines in illo die, & etiam quia imminet tẽpus paſſionis Domini, in qua arctius ſe tenet Eccleſia, ad ſignificãdum, quod ordinati arctius ſe tenere debent, vt qui prius ebrij erant, modo ſobrij ſint, & iterum ſe dicunt imolare Deo hoſtiam ſanctã, Deo placentem. Hoc etiam ſabbato fit ſcrutinium baptizandorum, quia catechumini ad requiem æternam, quæ per ſabbatum intelligitur, veniunt per baptiſmum. Vnde in quibuſdam Eccleſijs hodie duæ lectiones leguntur in miſſa ex eadem cauſa, in quarta feria præcedenti.

SVMMA.

1 *Dominica de paſſione. & eius officium*
2 *Paſſionis officium cur Eccleſia auſpicetur à Dominica quinta quadrag.*
3 *Hymnum Vexilla regis prodeũt &c. cur Eccleſia cantet. Dominica quinta in paſſione Domini.*
4 *Gloria patri &c. cur tempore paſſionis intermittatur.*
5 *Sanctorũ cõmemoratio. quare fiat Dominica quinta in paſſione & nu. 6.*
7 *Miſſę introitus, Dominica quinta in paſſione Epiſtola nu. 89.*

De Dominica quinta in paſſione Domini. Cap. 60.

SEQVITVR Dominica de paſsione Domini, ſ. de Cruce. † Incipit 1
autem huius celebritas paſſionis à fine ſabbati, i. ueſpera lucẽ huius dominicæ præcedenti; quia Lazaro in præcedenti ſexta feria ſuſcitato quidam de Bethania abierũt ad Phariſæos, narrãtes eis miraculũ, & cũ in illa ſexta feria fuerit ὑποσυνία, ideſt prima dies mẽſis, ad ſanctificationẽ, multi Iudęi, Põtifices, et Phariſæi conuenerant ibi, quia † audientes ſi 2
gnum, uox, vt ait Ioannes, hoc eſt in ſabbato collegerunt concilium aduerſus Ieſum, & ex illa die cogitauerunt, vt interficerent eum, ac deinceps Ieſus non palam ambulabat apud eos; quia nondum uenerat hora eius, ideoque in ueſpera ſabbati, quaſi poſt horam eiuſdem concilij publicum luctum incipit Eccleſia, ſuo compatiẽs Domino, ut capiti membra, & ex tũc lugendo recitat vexillum regis myſteriũ crucis, acetum, fel, & arundinem, clauos, & lãceam perforati corporis, diem paſsionis, rationes patientis, & illuſiones inimicorum, & inſidias eorum, hęc & his ſimilia in ueſperis & nocturnis plangit officijs, quæ de authẽticis ueteris & noui teſtamentorum ſunt congeſta ſcripturis. p̃terea, poſt præcedentium ſeptem dominicarum ordinatiſsimam diſpoſitionem quibus, vt præmiſſum eſt, ſeptem mundi

ætates figurantur, qa omnes sunt Domini passione redempti, meritō ipsius dominicæ passionis celebratio ĩchoatur, & qa si longa funeris pompa ꝓmissa. demũ sequitur ipsa salutis nostræ victima, ingerẽs oculis ea, quæ pro nobis pertulit vulnera,
3 & mortis ĩ signia. ¶ † Rursus ideo Ecclesia cantat, Vexilla regis prodeunt &c. ut si fortè aliqui sunt lapsi, veniant ad uexillũ, quod omnes amaritudines facit esse dulces quod significatum est per lignum, proiectum in aquas marath. Semper enim & maximè isto tempore debemus habere in memoria dominicam passionem. Vnde
Exo. 15. Can. 1. in canticis, Fasciculus myrthæ dilectus meus, mihi inter ubera mea commemorabitur, quia memoria passionis dominicæ secum non patitur amaritudinem peccati. Ideo autem spiritualiter duabus septimanis ante pascha passio Domini recolitur. Primò, quia ipse à duobus & pro duobus populis passus est. Secundò, quia duo testamenta per duas hebdomadas exprimimus, uetus, quod prædixit Dominum passurum, & nouum, quod ostendit ipsum passum. Tertiò, quia in duobus huius seculi temporibus, scilicet ante legem, & sub lege, eadem passio vaticinata est. Quartò, vt hæ duæ septimanę reducant nobis ad memoriam murmurationem eorum, qui ante legem, & sub lege in inferno fuerunt, vsque ad tempus gratiæ, quod in tertia hebdomada, scilicet paschali significatur. Ab hac nanque die, qua Gloria patri dimittitur, duæ sunt hebdomadæ vsque ad pascha. Tunc verò tertia est, in qua restauratur omnis dimissa glorificatio. In tertio enim tempore, qđ fuit sub gratia, omnia beneficia, quæ patres nostri expectauerunt in Ecclesia reddun
4 tur. ¶ † Ideo autem Gloria patri dimittitur. quia ille uersus ad laudem pertinet Trinitatis, quæ fuit in passione Domini, quam ab hac die repræsentat de honestata. Constat enim, quod Christus, qui est secunda in Trinitate persona, fuit dehonestatus. Sed in resurrectione Gloria patri resumitur, quia per resurrectionem fuit gloria immortalitatis glorificatus. Sed certe hæc protestatio fuit specialiter in crucifixione. vnde potest dici, quòd Gloria patri, pro nunc tacetur, propter humilitatem, per quam ad Christum peruenitendum est, & quia Dominus se abscondit. Et est aduertendum, quod tacetur in introitibus & responsoriis, quia illa sunt de passione, & in Vemite exultemus Domino. In psalmis uero & hymnis, non, quia Psalmus significat operationem. Ipsum enim non persequebantur, nisi linguis, tractando de nece ipsius, nec ipse bonum desijt operari. Non ergo tacetur in totum, quia remissio debet esse luctus, eo ꝙ non statim post habitum consilium de nece eius, traditus est agnus in manibus impiorũ. Sed in triduo ante pascha omnino tacet, quoniam tũc maximè sancta Trinitas dehonestata est. licet enim ante dies illos de nece Domini ageretur, tunc tamen uapulat, spuitur, alapatur, et crucifigitur. Vnde Esa. Et uidimus eum non habentem speciem, neque decorem. Vel quia tũc sepulturam Domini celebramus, quæ maxime fuit eius humiliatio. Ab hac etiã dominica in quibusdam Ecclesijs tacetur ad primam, Christe fili Dei viui, tum quia ex tunc Ecclesia eius mortem & passionem representat, tum quia secundum Iudæorum reputationem non poterat alijs misereri, qui seipsum saluum facere non poterat. De hoc dictum est in quinta parte sub ti. de prima. Nam fiunt etiam spirituales commemorationes de Sanctis, neque de pace ab hac dominica usque ad sabbatum post Pẽtecosten. quamuis post laudes dicatur. Pretiosa in cõspectu Domini &c. Ad primam oratio, Do
5 mine Deus omnipotens &c † In quibus commemoratio generalis fit de Sanctis. Circa quod sciendum est, quod commemoratio Sãctorum duplici ex causa fieri consueuit, uidelicet ad recolendum eorũ sanctitatis meritum, & impetrandum patrocinium nobis salutare, quæ duo diligentissime in Christo nostro capite passionis & resurrectionis suæ tempore nobis attendenda monstrantur, quia passionis suę tempore prębuit eximiũ humilitatis & sanctitatis exemplum. Post resurrectionem verò suam apud patrem, sicut testatur Ioãnes noster aduocatus factus est singularis. Vt igitur nostra ĩtẽtio illo præcipuo tẽpore feratur in suę sanctitatis exẽplum, & in illo spes nostra solùm eleuetur ad vnicum eius & singulare refugium, & patrocinium, ideirco conuenienter tunc illorum sanctorum spãlia suffragia dimittunt. Hinc ẽt est, ꝙ quædam Ecclesiæ omittunt post primã dicere: Pretiosa in conspectu Dñi mors sanctorum eius &c. Incipientes ibi Deus in adiutorium meum intende &c. Et in illa ẽt oratione, Domine sancte pater oĩpotens &c. Quæ dicitur ad primam, prætermittuntur uerba illa. Per intercessionem beatissimæ virginis Marię, & omnium Sanctorum. Qui verò dicunt, Pretiosa, asserunt illud; quod non est hora; nec pars canonicę horę, prout dictum est in quinta parte sub ti. de prima. Fit ãt aliqualis
6 † & generalis Sanctorum cõmemoratio in Ecclesia; quia propter eorum multitudinem, & nr̃am imbecillitatẽ de ipsorum quolibet, sicut debitum esset, solẽnizari nõ potest. Et ex hoc etiam apparet, quare omittitur commemoratio de pace, quia
Ioan. 10. sicut ait Apostolus ad Colos. 1. Christus pacificauit per sanguinem crucis eius, siue ea quæ in terris, siue quę in cęlis sunt, & post resurrectionem suam pacẽ discipulis suis annunciauit, & cum eis ipse, ꝙ pax nostra est, continuè vsque ad Ascensionem suam conuersatus, tunc eis pacem suam dedit, dicens, Pacem meã do uobis, & in Pentecoste consolatorẽ mittere dignatus est. Incassum ergo fierent cõmemo
Psal. 42. 7 ratio de pace. † Introitus autem incipit ab oratione Domini in passione, Iudica me Deus, & discerne causam meã &c. In hoc enim instruxit nos in orando. Sequitur, Emitte lucem &c. Quia qui uidet prędestinationis, fortis efficitur in pugna, & ueritatem tuã &c. Qui enim uidet uerba bona, de facili ducitur in æterna tabernacula, & est quarti toni, pp formam crucis, uel pp quatuor, quæ petunt, scilicet iudiciũ, discre
8 tionem, liberationem, & fortitudo. ¶ † Epistola uerò, scilicet Christus existẽs pontifex futurorum bonorum pamplius & perfectius &c. Quæ est ad Hebręos 9. c. Ostẽdit efficaciam passionis Christi. Per passionem eñ eius in ęterna tabernacula ducimur, cuius memores esse debemus. Sed quia nõ omnes introibunt, nisi qui faciũt eius uoluntatem, ideo sequitur respõsorium, Eripe me de inimicis meis, doce me &c. Aliter enim non intratur in sancta sanctorum, & est tertii toni, propter liberationem a triplici inimico per virtutem Trinitatis. Postea sequitur tractus, in quo conqueritur dominus de inimicis suis, dicens, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, in Abel & in aliis, & uerissimè dicitur tractus, quia huiusmodi cogunt nos ducere uitam miseram, scilicet Alophili & Phalestæi, & est octaui toni, ad significãdum, quòd huiusmodi tribulationes ueniũt super nos, ut simus memores alterius vitæ, q̃ erat in octaua ætate, qa ad Dominum, cum tribularer, clamaui &c. Et Iob. Operuit confusio faciẽ eius. ¶ † Postea sequitur euangelium, Quis ex uobis &c. Ioann. 8. capit. in quo habetur contumelia Iudæorum, dicentium Domino. Dæmonium habes & Dominus abscondit se, ut expectaret tempus immolationis agni, & decima luna ostendit se, sicut decebat de agno fieri, vt habetur in Exod. 27. cap. ¶ Ecclesia verò ostendit se esse contrarium eis, in offertorio, quasi diceret, ipsi dicunt Dęmonium habes, sed ego confitebor tibi Domine. & est primi toni, quia soli Deo confitẽdum est. ¶ Post communio autem est, Hoc corpus &c. Lucæ 22. c. & Mat. 21. & Marci. 14. & 1. Corinth. 11. cap. Et incipit eam sacerdos, ad ostendendum, ꝙ magnus sacerdos sacrificium vetus mutauit in nouum sacrificium, & est octaui toni, quia illud sacrificium est verum, quod perficietur in paradiso, quando resurgemus. Et illud Apostoli verè implebitur, Omnia vestra sunt.

1. *Cor. 3.*

SVMMA.

1. *Feria secunda Dominicę quintę in passione, & officium.* nu. 2. 3. 4.

De secunda feria. Cap. 61.

1 SEcunda † feria est de crucifixione *Ca. 5.*
nostra, & maximè de ieiunio, quia debemus crucifigere membra cum vitijs & concupiscentijs, sicut

præcedens dominica est de cruce. Sed qa non potest homo ieiunare, nisi liberetur ab inimicis visibilibus & inuisibilib⁹, diabolo, ſ. & mundo, & malis hominibus, iō ecclesia petit in introitu liberari ab inimicis, & est tertij toni, propter liberationē̄ à triplici inimico. ¶† Epistola verò est, Factum est uerbum. Io. 3. c. in qua inuitamur ad ieiunium per exemplum Niniuitatum, qui solius Ionæ, & vnica prædicatione ieiunium indixerunt etiam iumentis, vt liberarentur à temporali subuersione: quanto magis nos debemus pœnitentiam suscipere ad vocem veri Ionæ, ſ. Christi & Apostolorum, vt à subuersione spirituali liberamur. ¶ In responsorio petit similiter liberari ab inimicis, & est versus. Deus in nomine tuo saluum me fac, tertij toni, propter virtutem Trinitatis, & liberationē̄ à triplici inimico. † Postmodum sequitur euangel. Miserūt principes, Io. 7. c. In quo dicit Dominus Scribis & Pharisæis: Quid vultis me interficere? & loquit̄ de resurrectione sua, & ascensione, & Spiritus sancti missione, pp hoc, vt illi, qui sunt in cruce, qui sustinent multa à malis, sicut ipse Dominus semper hēant respectum ad fructū charitatis, vnde: Ascendam in palmam. vt apprehendam fructum eius. ¶ In offertorio, Domine conuerte, & eripe aīam meam &c. Petit liberari ab inimicis in anima. Et est sexti toni, quia liberatio animæ perfecta liberatio est Senarius. n. numerus perfectus est. ¶ In postcommunione, Dominus uirtutum, ipse est rex gloriæ, attribuit Deo liberōnem tuam &c. Et tertij toni, qua ille est Deus Trinitas, qui liberat. ¶† Dicitur autem ad horas capitulum illud. Aūt de Domine. Hier. decimo octauo, cap. Et illud, Domine, omnes qui te derelinquunt. Ibidem. 17. cap. Et illud, Confundantur qui me. Quod est ibidē̄, & illud, Tu autem do. 20. cap. Et illud. Dominus Deus aperuit. Isa. 50. c.

De Tertia feria. Cap. 62.

TERTIA † verò feria ad patientiam inuitat, vnde introitus. Est, expectabo Dominum &c. Versus, Dominus illuminatio mea. Deus. n. dat patientiam & qui illuminatus est, patientiam habet, & est septimi toni, quia patiēt̄iam concinitur respectu quietis æternæ. Postea sequitur epistola. Congregati sunt. Dan. 3. c. In qua ostenditur effectus patientiæ, quia ibi habetur. Quomodo Babylonij miserunt Danielem in lacum leonū̄, nec tetigerunt eum, & missus est ei cibus à Domino per Abacuc & significat, quòd per patientiam liberat nos Dominus à spiritibus Babylonis, & quandoque etiam liberat corporaliter, & dat vitam æternam. Iuxta illud Apoc. Qui vicerit, dabo ei manna absc̄ōditum. ¶† In responsorio. Discerne causam meam de gente non sancta &c. Petit liberari, ne succumbat. Deinde sequitur Emitte lucē̄ tuam, & ueritatem tuam, ipsa me deduxerunt. Ecce semper petit lucem, quam qui videt, patientiam habet. & sic liberatur. Et est quinti toni, quia petit liberari a tentatione quinque sensum, vel ab inimicis, qui nocuerunt per quinque sensus. Intrat enim mors per senestras corporis. In euangelio verò. Ambulabat Iesus in Galileam &c. Ostenditur discretio bonorum & malorum tempus, verò bonorum erit in futuro. Vnde debet dicere patiens, sicut dixit Dominus. Tempus meum nondum est. & debet sperare in Domino. Vnde sequitur offertorium. Sperent in te, qui te nouerunt. Et quia semper sustinent malos, ideo in postcommunione. Redime me Domine &c. petit liberari, quæ est septimi toni, propter requiem, quæ speratur.

SVMMA.

2 *Feria tertia Dominicæ quintæ in passione inuitat ad patientiam. Et quod eius dei officium & nu. 2.*

SVMMA.

1 *Feria quarta Dñicę quintę in passione, liberationem à solo Deo expetit.*
2 *Encęnium quid.*

De

De quarta feria. Cap. 63.

1 1. Cor. 10 QVARTA feria † ostendit, qp à solo Deo est liberatio, qa fidelis est Deus, qui non permittit nos tēt̄ari supra illud qp possumus sustinere. Vñ introitus est. Liberator meus. Et versus. Diligāt̄e Domine, fortitudo mea &c. Ecce posuit Deum fortitudinem suam. Et est tertij toni propter domum Trinitatis, & propter triplicem inimicum. In epistola verò. Locutus est Leuit. 19. c. Enumerantur præcepta, vbi ostenditur Iudæos non obseruare illa in hoc qp persequebantur innocentem, & omnes etiam, qui persequuntur bonos non sunt timendi, quia sunt inimici Domini. Vnde ibi habetur. Non iniuste iudicabis. Et ideo in responsorio. Exaltabo te &c. petit liberari, quod est septimi toni, propter septiformem gratiam. In Euangelio verò. Facta sunt. Ioan. 10. c. Ostenditur, quid fecerit Dominus † in encęnijs, quia Iudæi tulerunt 2 lapides, vt iacerent eum, & dixit Dominus. Multa bona opera feci vobis, ppter quod vultis me lapidare? Encænium festum erat dedicationis templi, hoc est de reparatione ipsius à Machabæis. Sequitur. Et hyems erat, hoc erit in die iudicij, quando reperabitur verum templū̄ quātum ad bonos, & hyems malorum erit. Boni verò cognoscent Dominum, sicut in Euangelio dicitur. Vos autem cognouistis me, quia pater in me est, & ego in patre. Et tunc plene liberabitur ecclesia, sicut petit in offertorio. Eripe me Domine de inimicis meis &c. Quod est septimi toni, qa tunc erit vera quies, uel propter gratiam septiformem, quia verò beatus erit, qui erit in illa quiete, quod non erit sine innocentia, ideo est postcommunio. Lauabo inter innocentes manus meas &c. Et introibo ad altare Dei &c. ideſt ad altare quietæ mentis. ad altare supernum. Quod est octaui toni, qūia hoc erit in octaua ætate, sicut dictum est. Quarta ergo feria est de encænijs, ideſt de dedicatione, quæ plenè fiet in futuro, quando ecclesia perfectè dedicabit̄ Deo.

SVMMA.

1 *Feria quinta dominicę quintę in passione quid immoletur Deo. Et eius dei officium nu. 2 4.*
3 *Ad fletum ſpiritualem duo prouocāt.*

De quinta feria. Cap. 64.

IN quinta feria immolat ecclesias hostias spirituales, per † quas possit consequi illud gaudium, sed quia non impetrauit misericordia, nisi confiten 1
do iustitiam, ideo dicit in introitu confitēt̄e lo iustitiam Dei et ga nos. Omnia quæ fecisti nobis domine, in uero iudicio fecisti. Daniel 3. c. Si misisti tribulationes, bene factum est, quia peccauimus tibi. Et postea petit misericordiam. Da (inq;t) gloriam nomini tuo, & fac nobiscum sc̄ūdum multitudinem misericordiæ tuę. Versus est, Magnus dominus, & laudabilis nimis, & est tertij toni, quia qui confitetur, debet confiteri tripliciter peccatū̄ suum. In alijs tamen ecclesijs est uersus. Beati immaculati. Idem habetur in epistola, quæ sumpta est de Dan. 3. c. Orauit Daniel, domi. De⁹, ne despicias &c. ſ. Quia peccauimus. Et non est nobis sacrificium &c. Ita enim dicebāt̄ filij Israel, qñ erant in Babylōe, sic & nos possum⁹ dicere qñ sumus in peccato. Non est sacrificium, sed in spiritu humilitatis & in animo cō trito suspiciamur domine à te. ¶† In rñ- 2
sorio Tollite hostias &c. Monet nos offerre hostias spūales. Versus est. Releuabit Deus confessa. Aliter. n. nō posset offerre spiritualiter, nisi Deus remoueat tenebras à corde. Et est quinti toni, quia talē̄ oportet in quinq; sensibus mactari. Vnde sequitur euangelium Luc. 7. Rogabat Iesum in quo habetur, quomodo beata Maria Magdalena impetrauit ueniā lachrymis, quia quot habuit ī se oblectamēta tot mactādo, sc̄ hostias spirituales obtulit. Deo in corpore suo. ¶ In offertorio. Super flumina &c. Ostenditur † qūo 3
filiōl̄ū sit quomodo oportet lugere. Duo enim sunt, quæ hoc faciunt, ſ. memoria peccati

peccati præteriti, & recordatio cœlestis Hierusalē, qñ q̃ hō suas miserias mundicię cōparat Angelorū, flet sup flumina Babylonis. Et est primi toni: quia hoc debet esse primū in memoria, ſ. finis, ꝓpter quem sumus. In posteōione orat, vt dominus memor sit ꝓmissorū. Memēto verbi tui seruo tuo, in quo spē mihi dedisti. Et est octaui toni: qa in octaua ætate fiet illa dedicatio, in quibusdam tñ ecclesiis legitur Euāgelium, vbi dr. Cum quidā vellent apprehendere Iesum, & tamē nemo misisset manum in eum: dixerunt pontifices ad suos ministros. Quare nō adduxistis eū. Rñderunt ministri: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur. † Hac ēt die conueniēter legitur illud Euāgelium vbi dr, q̃ reuersi sunt vnusquisque in domum suā. In offertorio verò dicitur: In salicibus, in medio eius suspendimus organa nostra, qa post hanc diem nullum. Euangelium legitur, in quo dñs Iudæis publicè prędicasse narret. Ecce ergo illud diuinitatis organum in illis salicibus, & fluctuosis hominibus Babylonis suspensū.

S V M M A.

1 *Feria sexta dñicę q̃ntę in passione q̃d agat, quodue hēat officiū. & nu. 2.*

De sexta feria. Cap. 65.

1 SEXTA feria est de passione, & orat Christus, dans † nobis in introitu formam orandi, Miserere &c. Et est quinti toni, quia non pōt fieri liberō sine quinque sensuū adhibitione. In epistola Domine omnes &c. Hie 17. c. Petit suam liberationem & inimicorum cōfusionem. ¶ In respōsorio verò similiter cōqueritur de inimicis, & maximè de hypocritis, qui pacificè loquebantur &c. Scilicet eum dicebant. Magister scimus, quia verax es, & tñ dolus erat in corde. vnde.

2 Vide dñe &c. † ¶ In Euāgelio, collegerūt Pontifices, & pharisæi &c. Ioā. 11. c. Similiter dolus exprimitur, & dicitur ibi. Vęnient Romani, & tollēt locum nostrum & gētem, quia iā ablatum erat sceptrum de Iuda, & dux defemore eius, & Pilatum præsidentem Romanæ potestatis habebant. Quia verò vbi est dolus & crudelitas ibi maximè indiget homo sapientia, vt sapienter respondeat, ideo in offertorio petit intellectum, vt possit respondere sine peccato. Benedictus es domine, doce me iustificationes tuas &c. Et respō debo, sicut dicit Dauid 3. Reg. Dimitte eum, vt maledicat mihi, sicut præcepit dominus. Tales.n. sunt virga domini. Vnde Augusti. Vnde superbiunt impij, quia eos facit pater meus virgam suam. Et in prouerbijs. Fili mi, stude sapiētiam, vt possis respondere sermoni. Et est septimi toni, propter Spiritussancti gratiam septiformem. ¶ Postcommunio quoque. Ne tradideris me &c. Eadem ratione est septimi toni, in qua petit liberari.

Mat. 22.

Prou. 25

S V M M A.

1 *Sabbatum vacans. Et vnde hoc nomen rostrum.*

2 *Sabbatum vacans, in quo sit priuilegiatum.*

De Sabbato. Cap. 66.

SEQVITVR sabbatum, † quod dr sabbatum vacās, sicut & secunda dñica quadragesimæ. In hoc.n. sabbato intendere cōsueuit dñs Papa pauperibus Christi dando eleemosynam & mandatum celebrando, tum quia in cœna domini propter officij magnitudinem hoc faceret non poterat, tum quia sicut dicit Ioan. Ante sex dies paschæ venit Iesus in Bethaniam; & factum est conuiuium in domo Mariæ & Marthæ, vbi fuit Lazarus, quem dominus suscitauit, & tunc Maria vnguento nardo pistico vnxit pedes Iesu. Apostolicus ergo in memoriam eius, quod illa deuotissimè egit, facit membris Christi, quod ipsa capiti fecit, vt pedes Iesu vnguendo, ideſt, domini vestigia sectando, & capillis tergendo, ideſt superflua pauperibus erogando, vt impleatur domus odore vnguenti ideſt, mundus impleatur bone fama. ¶ Quia ergo hac die circa præmissa charitatis opera exercenda occupatus est, ideo

Ioan. 12.

2 ideo vacat † hoc sabbatum à proprio officio, & mutuo accipit à quita feria antecedēti, Sitientes venite ad aquas. ¶ Legitur epistola de Hie. 18. cap. Dixerunt impij &c. In qua sunt malæ cogitationes, quæ præcesserunt passionē. Venite, cogitemus cōtra iustum cogitationes, & postea percutiamus eum lingua. Tales autem non habent sabbatum, quia non est pax impijs dicit dominus. In Euangelio verò, Subleuatis &c. Ioan. 17. cap. Rogat pro se, & pro discipulis, & pro omnibus fidelibus, vt habeant sabbatum, quod erit per vnitatem & charitatē in futuro, quando vnum erimus, sicut pater & filius sunt vnum, ideſt, in maiori approximatione, quæ possit esse illis vnitati, quia pater & filius vnum sunt. In alijs uero ecclesijs legitur Euangelium. Cogitauerūt autem. Io. 12. c. In quibusdam tamen ecclesijs legitur Euangelium de proditione Iudæ: Amen amen dico vobis, nisi mandaueritis, cui rectè præmittitur lectio. Hierem. vbi dicitur, Venite, cogitemus contra iustum cogitationes. ¶ † Hoc sabbatum priuilegiatum est, quia ut præmissum est, dominus Papa tunc eleemosynas dat, & mandatum facit, & quia hac die. vt quidā dicunt, Christus discubuit in domo Simonis leprosi, & Martha ministrabat ei, & Maria lachrymis suis pedes eius lauit, & proprijs capillis tersit.

Isa. 48.

Ioan. 6.

S V M M A.

1 *Dominicę in ramis Hieremias legitur duplici ratione Et eius dici celebre officium nu. 4. 5. 7. 13. 14. 15. 16.*

2 *Processionem in ramis palmarum facit ecclesia, ieaque stationes aliquot. nu. 3. Et eius forma nu. 10.*

8 *Rami turgerantur virides, dominica sexta quadragesima. & nu. 9.*

11 *Rami cur benedicantur sexta domini ea quadragesima.*

12 *Hierusalem decima luna uenit Christus. & curita.*

17 *Dominica in ramis palmarum, cur hoc nomen sortita. Et quam variè appellatur. nume. 18.*

De Dominica sexta in ramis Palmarum. Cap. 67.

1 IN Dominica † in ramis palmarum & in passione dñi legitur Hieremias duplici ratione. ¶ Primo quia ipse manifestus de passione domini ꝓpheti zauit, quàm alij. Secundò: qa p eius passionem præfigurata est passio domini, quia deplorando captiuitatem Iudæorū per Babylonos factā, prefiguratiuit & Romanam, quam incurrerūt ꝓpter Christi passionem. In nocturnali autē officio dicitur inuitatorium, Ipſi vero non cognouerunt vias meas, quod dicitur inuitatorium per contrariū, quia inuitat nos ad cognoscendum vias domini, per cōtrarium actum Iudæorum, qui non cognoscentes vias Domini non introierunt in requiē ipsius. In primo verò responsorio ostenditur securitas patientium tribulationes, & causa quare non est timenda tribulatio. Quia Deus est auditor in die qua inuocauerit te &c. Versus est, In die tribulationis, meę inuocaui &c. Quia si Deus adiuuat, non est timendum. Vnde Iob. Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet cōtra me. & est primi toni, quia à solo Deo speranda est liberatio & auxilium. Sequit responsorium, Ingrediente domino. secundi toni, quia laudabant pueri dominum, scilicet utrāque naturam, in Christo deitatem, cum dicebant, ☞ Osanna, ideſt, salua obsecro humanitatem, cum dicebāt, Fili Dauid, vel Deum corde, & ore pueri laudabant, sicut Iudęi corde & ore conuicia dantur. ¶ † Circa diurnum uero officium dicēdum est, quod post sabbatum, in quo 2 ostēditur deuotio Mariæ, sequitur dominica, in qua ostenditur deuotio puerorū, vnginus enim Dominum cum Maria, & cū pueris veneramur. Et ideo facit ecclesia hac die processionem corporaliter & spiritualiter. Exierunt enim pueri extra castra obuiam domino venienti de Bethania in Hierusalem, nos similiter debemus extra castra, ideſt, extra delicias carnis exire obuiam ei, sicut dicit Apostolus. Exeamus extra castra, improperium

Iob. 17.

Heb. 31.

eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius portãtes,& ſicut illi,ſic & nos in ꝓceſſione noſtra cãtamus, Oſanna, unde ĩ egreſſu de eccleſia cantatur antiphona Pueri Hebræorũ,& nos debem⁹ eſſe pueri,ideſt innocẽtes, & debemus eſſe pueri Hebræorum,ideſt, tranſilentium omnia
3 terrena,ſiue peccata. Poſtmodum † facit eccleſia ſtationem in aliquo loco competẽti,vt ibi cum deuotione & lætitia ſuſcipiatur uerbum Dei, ideſt, Chriſtus,q̃ eſt verbum patris.ſuſceptus eſt cum lętitia à pueritia in Hieruſalẽ. In ſcripturis enim
Io. 5. ſiue ſermonibus eſt Chriſtus, unde ipſe ĩ Euangelio, Scrutamini ſcripturas, illæ enim loquũtur de me.& eſt ipſe duicedo
4 ſcripturę. ¶† Legitur autem Euãgelium de Matthco 11.c. Cum appropinquaſſet Ieſus Hieruſalem &c. Miſit duos de diſcipulis ſuis,dicens Ite. in caſtellum, quod contra uos eſt,unde alibi legitur. Miſit
Luc.10. diſcipulos ſuos ſeptuagĩta duos binos & binos,ideſt habentes geminam charitatem Dei & proximi.Miſit,inquam,quęrere & aſinã & pullum,ideſt Iudaicum populum & Gentilem,ut eos duceret in cœleſtem Hieruſalẽ.Et legitur ideo hac die,
5 quia ibi de fructu paſsionis habetur. Poſtea cantatur.† Occurrunt turbæ cũ floribus & palmis, & nos ſimiliter debem⁹ ei occurrere cũ floribus virtutũ, & palmis victoriarum.Palma enim ſignificat uictoriam,vnde,Iuſtus ut palma florebit in do
Pſal 9. mo domini.Et ſecundum Greg. ex qualitate palmarum deſignatur proficiẽs vita iuſtorum, & eſt octaui toni, propter victoriam Chriſti in capite & in membris, per quam peruenitur ad octauam reſurrectionis.Deinde redeunte proceſsione cãtatur canticum puerorum,ſ.Gloria,laus, & honor tibi ſit rex &c.per aliquos eccleſium ingredientes,præſertim per pueros, quia ingrediente domino in ſanctã ciuitatem Hebræorum pueri &c. innocẽtes enim laudant eũ.¶Et nota, quod Theo-
6 dulphus† Aurelianenſis epiſcopus apud Ludouicum Imperatorẽ Caroli magni filium falsò à quibuſdã ſuis,ęmulis accuſatus,ab eodem eſt Andeganis carceralis cuſtodiæ mancipatus. Cumque in hac dominica iuxta domum,in qua cuſtodiebatur,proceſsio trãſiret,ille feneſtra aperta factoq; ſilentio hos pulcherrimos uerſus à ſe editos,ſcilicet Gloria,laus,& honor tibi ſit rex Chriſte Redemptor. Cui puerile decus prõpſit,oſanna pium.Iſrael es tu rex,Dauidis &c.præſente Imperatore cantauit,cui intantum placuerunt, ꝙ mox il⁹ũ à uinculis abſoluit, & epiſcopatũ ſibi reſtituit,atq; eos hac die in fine ꝓceſsionis cantari inſtituit.¶In egreſſu† ec- 7
cleſiæ poſt canticum puerorum cãtatur reſponſorium.Ingrediente domino ĩ ſanctam ciuitatem,quod eſt primi toni, propter primam ætatẽ,quia ſoli Deo cantãdũ eſt.Rurſus cantus puerorũ, qui ianuis clauſis,ſignificat illud, qđ cãtus & occurſus illorum puertũ ſignificabat. Prefigurabat enim occurſum & lętitiam angelorũ recipientiũ Chriſtum in cœlum poſt reſurrectionem, quã ſibi & ſequentibus ſe per ſuam ſanctiſsimam paſsionẽ meruit aperiri,cuius quidẽ clauſio Angelos non extrà miſerat,ſed aditum hominibus nõ prębebat,& ideo pueri, qui ſua puritate. Angelos ſignificant,intra ianuas clauſas quaſi Domino uenienti occurrentes ad aperiendum cœlum,vt eorum repararetur ruina,uerſis vultibus cũ lętitia & clamore proferunt hymnũ laudis eis, q̃ ſũt extrà,cũ gaudio reſpondentibus,ipſos intrantes cum Chriſto in ſuum conſortiũ receperũt.Hinc eſt ꝙ in ingreſſu eccleſię cantatur reſponſorium Ingredięte nomino in ſanctã ciuitatem &c.declarãs hæc, quæ dicta ſunt,figurari per ea quæ fiunt. Cum enim ibi fiat mentio de reſurrectione,nam ibi fit mentio de palmis, quæ uictoriã Chriſti de morte & diabolo ſignificãt,accipit eccleſia factũ illorũ puerorũ in ſignum præcedens eius quod iã dictũ eſt,& factũ illorũ in recordationẽ illius. 8
¶ Sanè ante crucẽ, & † in cruce rami uirides infigũtur ad notandũ,ꝙ omnẽ uirtutũ virorem à crucifixo habemus, Chriſtus enim ramus uiridis fuit, habẽs in ſe, & nos ab ipſo omnem uirorem uirtutũ. Luc.23.
Vnde ipſe dicit,ſi in uiridi hoc faciũt,in arido quid fiet? In ſumma ergo dũ† proceſsionem facimus, Chriſtum uenientẽ 9
ad nos ſuſcipimus, cũ pueris obuiamus, ſi innocẽciam ſeruamus. Oliuas gerimus ſi pacis & miſericordiæ operibus indulgemus.Palmas portamus, ſi de uitijs & diabolo uictoriam obtinemus. Virentes

flores

tes flores & frondes geſtamus. ſi virtutibus exornamur. Veſtimenta ſternimus carni mortificãtes.Ramos carpimus,ſanctorum veſtigia imitantes.Quod proceſsio ciuitatem uel caſtrum egreditur,ouãtur ad crucẽ, & ad loca promõtoria,ſiue
Gal. 6. eminẽtia vadẽs,recolit pueros Hebræos iuiſſe uerſus montem Oliueti, innuẽs ẽt quòd abſit nobis gloriari, niſi in cruce dñi noſtri Ieſu Chriſti.Qui autem põtifici extra vrbem iuxta crucem cũ ſuis cõſtitutio occurrũt, & cum ipſe ciuitatem ingrediunt,accuratius agunt.Imitamur enim populum Iſrael, & pueros eorũ q̃ extra ciuitatem Domino occurrerũt,& cum eo illam ingreſſi ſunt.Hęc ergo magna proceſsio repreſentat illam,quæ tali die facta eſt à turbis, & pueris Iudæorũ. cũ veniret Ieſus Hieruſalem, ſuper aſinã ſedẽtẽ. Significat etiam, quòd Dominus ad uos veniet, & ad æterna tabernacula nos ducet. Vel forte recolit proceſsionẽ filiorũ Iſrael,qui hac die Iordanem ſiccis pedibus trãſierunt,& cum triumpho terram promiſſionis intrauerũt.Nec eſt hęc proceſsio inter alias dominicales cõputãda.Hæc enim ipſa eſt præconium paſſionis. illæ verò ſunt ſignificatiuæ & rememoratiuæ dominicæ reſurrectionis, uel aſcenſionis.Vnde rectius faciunt,qui antequã tertia dicatur,illas pręmittũt. Hãc vero proceſsionem poſt tertiã huius diei cum palmis celebrant.De hoc ſub aſcẽſio
10 ne dicetur. ¶† Et quidem huic proceſſioni lectio Zachariæ & euangelium Ioannis rectè præmittuntur, qm̃ ibi dominica proceſsio prophetatur,hic hiſtoria declaratur, in tractu infantes ad prẽconia inuitantur.Paſſio in miſſa legitur.Bene-
11 dicuntur† aũt & diſtribuuntur rami per ſacerdotem,licẽt Chriſtus eos nec bñdixiſſe, nec diſtribuiſſe legatur, tum quia Chriſtus non honorauit eos, ſed fuit ab eis honoratus, & ex eis tum quia populꝰ ille Iudæorum fecit. hoc corporaliter & ſpaliter,ſed nos agimus hoc ſacramentaliter,& ſpiritualiter ad eff.ctũ,q̃ in eorũ benedictione exprimitur, illi nanq; fẽrẽ tes ramos,triumphum Chriſti nondum cõpletum, ſed ſpe paſſionis cõplẽdum prænigurabant. Vnde non oportuit ramus diſtribui, uel benedici à Chriſto,qa nondum figura fuerat impleta. Eccleſia vero per tales repreſentat triumphum Chriſti iam completum,ſm illud Col.2. Expolias principatus & ptãtes, tranſduxit confidenter, pãlam triumphans illos in ſemetipſo. Quia ergo non ſolum ipſe triumphator eſt, ſed etiam per ipſius gratiam & ſanctificationẽ triumphabũt omnes electi,conuenienter & benedictio ramorum & diſtributio per ſacerdotẽ, qui Chrm repreſentat,debet expleri.¶Quare autem non ſit feſtum de dicta aſina,ſicut fit de cruce,dicetur in ſeptima parte ſub feſto Crucis. Poſt proceſsionẽ ſequitur ſtatim miſſa de paſſione Dominj, qa debemus gaudere de fructu paſſionis, & cõpati,quia pro nobis paſſus eſt.Ibi enim eſt, vnde lętemur.i.de amore,quẽm oſtendit nobis in cruce,vnde & triſtemur,ſ.de peccatis noſtris, quæ tot ſunt, ꝙ propter eã oportuit filiũ Dei pati.Venit aũt decima luna ſiue die primi menſis,ideſt ante ſex dies paſchæ ad ciuitatẽ.in qua pateręt,vt eſſet in domibus Iudæorum, ſicut præceptũ erat in Exo. 27.c.& in Deu.Decima luna accipietis agnum. imolabitur autẽ agnus,quartadecima luna,i.decimaquarta die primi menſis ad veſperã.Et Dominus eadem hora agnum cum diſcipulis manducãs, vbi legalis paſchæ decreta cõpleuit egreſſus eſt cum eis ſtatim ad locũ orõnis,& circunſpectis omnibus,cum iã veſperæ eſſent,exiuit in Bethaniam cum duodecim diſcipulis.Nẽp̃ è myſticè decima luna uenit, quia populus Iſraeliticus decima luna egreſſus eſt de Aegypto, ſimiliter p̃ iuſtum uerum agnum eſt data libera ptãs populo Iſraelitico,ſ. uidenti Deum per fidẽ,exeundi de peccato.ꝙ nõ fuit datum per Moſen, & uirgã eius.i.p diſciplinam & ſacerdotium legale.¶† In 12
principio ergo Miſſæ reducens eccleſia ad memoriã dñicam paſſionem, incipit ab oratione dicens Domine ne longe facias &c.& eſt octaui toni,ſignificans,qđ per paſſionem venitur ad reſurrectionẽ.
† Sequitur epiſtola. Hoc enim ſentire, 13
ad Philipp.2.c. In qua oſtenditur paſſio, & paſſionis fructus.Dicit ergo,hoc enim ſentire in vobis,quod eſt in Chriſto Ieſu ideſt, imitamini ipſum, vt ſicut habuit charitatẽ,qua voluit pati,ita & vos hẽa-

tis

tis charitatem,qua patiamini omnia tormenta temporalia,vt habeatis humilitatem,quæ in Christo maximè fuit, mansuetudinem & patiẽtiam & intellectum
14 realem, ut sentiatis. Cito†enim sentitur dulcedo Spiritussancti in corde, qñ est ibi, & hi quidem sunt fructus passionis, scilicet dulcedo in corde,& gloriã. Quędam tñ ecclesię legunt lectionem. Venerunt.n.in Hierusalem Exo.15.c.¶†Viso
15 autem hoc fructu sit homo patiens,quia generat patiẽtiam consideratio fructus, & ideo sequitur responsorium,qđ respõdet epistolę,in quo ostenditur,quomodo per passiones venitur ad gloriã,& dicuntur ibi tria, quare est tertij toni.¶Primũ est. Tenuisti manu tua meam dexteram Domine,& confirmasti me in bono.¶Secũdum est. In volũtate tua deduxisti me. Talis facit, quicquid Deus vult. Tertiũ est. Cũ gloria suscepisti me.Primũ est causa crucis.Secundum ipsa crux.Tertiũ fructus ipsius versus est.Quàm bonus Israel Deus,quando.s.deducit suos ad passionẽ. vnde de beato Stephano legitur. Lapides torrentis illi dulces fuerunt.¶Postea
16 sequitur tractus, Deus Deus meus respice in me,& quare me dereliquisti &c.Et est sẽdi toni, quia ibi ostenditur passio, & fructus,ipsius,vnde & titul' illius psalmi est,pro sumptione matutina.¶Euangelium † de passione est, scilicet, Scitis, quia post biduum paschæ fiet,& filius hominis tradetur, vt crucifigatur.Mat.25.c. Et etiam offertorium,s.Improperiũ expectauit cor meum Deus, & miseriã, qđ sumptũ est de psalmo septuagesimooctauo,qui totus ex persona Saluatoris orantis in passionis agone conscribitur,quasi diceret ecclesia, Ex quo Christus tot passus est pro nobis peccatoribus,libenter patiar. Vnde dicit, expectaui supple. quasi rem dulcem.Postcommunio de passione est,s.Pater,si fieri potest &c. Matt.
25.c.& Mar.8.c.& Luc.21.c.Et est octaui toni, propter rationem prẽmissam.In quibusdam ecclesijs dicitur in hac dominica, & in diebus sequentibus præfatione de passione, ,put dictum est sub quar-
17 ta feria cinerũ.Dicitur autem † hæc dominica in ramis palmarum,eo quòd tũc rami palmarum, si haberi possunt,in processione portantur. Dicitur etiam alibi dominica oliuarum:quia rami oliuę portantur,quod fit ad representandum filios Israel,qui cum ramis palmarum & oliuarum venienti Domino obuiam exierũt. Sequens quoque septimana maior vocatur, eo ꝙ maius & prolixius habet officium.† Dicitur etiam pœnosa, quia tunc 18
præcipuè debemus vitia nostra punire. Vel quia Dñs in ea laborauit, & pœnas sustinuit recreando,sicut & in prima mũdi hebdomada creando. dicitur quoque indulgentiæ,quia pœnitentes in ea absoluntur,dicitur etiam sancta,quoniam in
ea impii iustificantur.¶Hæc†autem do- 19
minica in tribus priuilegiata est. Primò, quia illa die filii Israel intrauerunt terrã promissionis,& Iordanem sicco vestigio transierunt, sic enim contingit, quòd eo anno tot dies fuerunt vsque ad paschа, quot sunt ab hac dominica. Secũdò,quia hac die veniens Dominus de Bethania cum honore maximo in Hierusalem susceptus est. Tertiò,quia eadem die Dominus à templo emẽtes & vendentes eiecit.

SVMMA.

1 *Feria secunda dominicæ in ramis qđ designet. Et eius officium nu.* 2. 3. 4.
5 *Passio Domini non recipit benedictionem,& cur ita.*
6 *Passionem cantantium voces variè mutantur.et nu.*7.

De secunda feria. Cap. 68.

SEcunda feria † ostendit causam pas- 1
sionis,s.in Christo humilitatẽ,& patiẽtiã, & in Iudæis crudelitatẽ & inuidiam, in Iuda cupiditatẽ & auaritiam, & est introitus quarti toni, pp famã crucis.Epistola verò sumitur de Esa.50.c.In qua ostẽditur principalis causa passionis Domini. Dominus Deus aperuit mihi aurem,scilicet ad intelligendum,& propter hoc dedit genas meas vellẽntibus &c. †In quibusdam ecclesiis in hac,& in ter 2
tijs feriis dicuntur duæ lectiones in mis-

sa,pro eo quòd Christi passio a lege & ꝓphetis prænuntiata fuit.In responsorio petit liberationẽ suam: Exurge Domine & intende &c. uersus. Effundere frameã & est tertij tõi qa virtute Trinitatis liberamur ab inimicis. Framea est sapta quasi
3 fremia,uel quasi ferrea. In euãgelio†uero,scilicet Ante sex dies paschæ:capit ostẽdi triplex causa passionis, & dicit ante sex dies paschę,nõ ideo ꝙ sex dies futuri essent ante paschа,sed qa ibi causa passionis ostẽditur.In Iuda ostenditur causa cupiditatis,eo quod dixit:Vt quid perditio hæc.erat enim habens loculos,& ideo sic dicebat,ut nummos furaretur, ut habeẽt in Io.in iudæis causa est inuidia,qa moti sunt in eum propter laudẽ puerorum, dicentes.Si dimittimus eum sic,omnes credent in eum. & ideo ꝙrebant interficere eũ.I Ipso uero Christo est fructificatio totius generis humani.unde in Euãgelio dicitur.Nisi granum frumenti &c.In ꝙbusdam tamẽ ecclesijs in secunda feria legit' passio scdm Marcum. s. Erat paschа, & azyma post biduum &c.Et in tertia feria dictum Euangelium secundum Ioannẽ, scilicet Ante dies sex paschę,sd primi magis uidẽtur historiam sequi,quia post biduum,idest, post tertiam & quartam ferias,in quĩta feria paschа,idest, agnus paschalis imolatus fuit. Præterea sda dies creationis mundanę minus est cęteris ornata diebus.Nam cum dixisset dominus. Fiat firmamẽtum in medio aquarum.nõ est additum. Et uidit Deus,quod esset bonum.in quo numerus binarius infamat', qa primus ab unitate degenerat, & diuisionẽ significat.Vnde in eo facta est aqua
4 rum diuisio.¶Nõ est†ergo mirum,si hęc dies secunda,quę illam respicit minus cęteris in officio dominicę mortis purpuretur insignijs.Sed nõ est multum attendẽdum,utrũ in secunda uel in tertia feria legatur passio. Quia enim quatuor Euãgelistæ passionem Domini descripserunt, idcirco secundum quemlibet eorum passio legitur ex institutione Alexãdri Papę eo ordine,quo scripserunt. Nã die dominica legitur passio secundum Matthæũ, ꝙ primus scripsit Secunda uel tertia feria secũdum Marcum, qui secundos scripsit. Quarta secundum Lucã,qui tertius scripsit.Sexta feria secundum Ioannem, qui ultimò. Mediolanenses non legunt passionem ; nisi secundum Ioannem, & in sexta feria. ¶† Sanè passionem lectu- 5
rus benedictionem non petit,quia in illa describitur esse sublatus,qui author est benedictionis, unde non est à quo petatur. Legitur quoque sine luminaribus, quia ille morte extinctus nuntiatur,q.secundum Ioannem lux est mundi,& ut representetur;quia eius discipuli tũc quasi extincti sunt,quibus ipse viuens dixerat, Vos estis lux mundi. Non fertur etiã in censum,ad notandum,quod tunc feruor deuotionis uel orationis, qui p incẽsum designatur,in Apostolis tepuit,uel pori quasi extinctus fuit. Legitur etiã sine salutatione.siue sine Dominus uobiscum, in detestationẽ salutationis Iudę, & sine responsione.non enim respondetur Gloria tibi Domine,quia in ipsa exprimitur quod Christus fuit à suis separatus per mortem corporaliter,& spiritualiter,qui metu mortis eo derelicto fugerãt, & nul- 6
la gloria sibi erat. ¶†Non legitur etiam tota sub tono Euãgelii,sed cãtus uerborum Christi dulcius moderantur, ad notãdum quod dulcius uerba Christi in ipsius ore resonabãt, quã in ore cuiuslibet Euangelistę referentis, cuius uerba in tono Euangelii proferuntur. Verba uero impijssimorum Iudęorum clamosè & cũ asperitate uocis, ad designandum ꝙ ipsi Christo asperè loquebantur. In fine tamen,in quibusdam ecclesijs, benedictio petitur,incensum portatur,& sub Euãgelij tono legitur,quia finita est iam narratio passionis, & ex tũc omnia uerba sunt Euangelistæ narrantis, qui post Christi mortem usque ad resurrectionem continuerunt.In alijs † tamen ecclesijs finis pas- 7
sionis,quæ ad sepulturam pertinet,in tono legitur doloroso,ut planctus mulierũ de passione Christi lamẽtãtium designetur, de quo plãctu dicit dominus in Euãgelio,Filiæ Hierusalem, nolite flere sup me &c.& ad maiorem deuotionẽ & amaritudinem propter Christi passionem in animis audientium excitandum. Et legitur super nudum pulpitum, prout sub feria sexta dicetur.In offertorio;Eripe me. perit liberari,sicut & in responsorio, &

Universidad de Deusto Biblioteca

est quarti toni propter formam crucis. ¶ In postcõione. Erubescãt.petit persecutores suos confundi,& est primi toni, ut sic in regione quiescentium gaudeat.

SVMMA.

1 *Feria tertia Dominicę in ramis qui agat,& n.2.3. Et quotupliciter ecclesia salutem suam cruce confideret.*

De tertia feria. Cap. 69.

1 TERTIA feria est simili terſ de passione,qa manifeste q̃rebãt,terficere, ut hẽrur ĩ Euãgelio, Erat ãt pascha, & azyma post biduum &c. Et quia ecclesia considerat salutem suam in cruce tripliciter,scilicet in amore, quẽ Dominus noster nobis ostẽdit in cruce, & in imitatione crucis & in salute nobis data p crucem,ideo dicit in introitu. Nos autẽ gloriari oportet ĩ cruce Domini nostri Iesu, Christi &c. Ad Galat.vlt.c. Epistola uero
Hier.11 est,dicit Hieremias,quæ est Hiere.11.c.& habentur in eo uerba Iudęorum de cruci fixione Christi, mittamus lignũ in panẽ eius,ideſt,ipsum,qui se dicit panem in ligno crucis. Audierãt,enim,quod ipse dixerat.Ego sum panis uiuus, qui de cœlo
Ioan.6. descendit & hoc erat dictum per lignum crucis.destruamus ipsum,uel doctrinam
2 eius. ¶ Sequitur † responsorium.Ego autẽ &c. Tertij toni propter triplex meritum, quod ibi notatur,primum cum dicit. Induebar cilicio,i.non ostendebã eis deitatem,sed asperitatem humanitatis,& hæc fuit humilitas & sapiẽtia. Aliud notatur ibi.Humiliabam in ieiunio animã meã, scilicet Non reddendo malum ꝓ malo, sed etiam pro eis orabam, & hoc est tertium, unde dicit, Et oratio mea in sinu meo conuertetur,supple, ex quo eis non
3 prodest,quia non sunt digni. ¶ † Euangelium uero: Erat pascha. Mar.14.ca. Est de passione,ubi dicit, quòd Dominus crucifixus fuit hora tertia,& hoc dicit, ut ostẽdat eorum impetuositatem,quia ab hora tertia linguis cum crucifixerunt, dicẽte, Crucifige,crucifige,nõ cessantes.In offertorio petit se custodiri à Diabolo & a mẽbris ei⁹. Vnde dicit. Custodi me de manu peccatoris,i.diaboli,& ab hominibus iniquis eruc me, & est secundi toni. In post communione,Aduersum me.ostẽdit malitiam persequentium,& meritum patiẽtium ¶ Sequitur ibi & in me psallebant, qui bibebant uinum &c.Ideſt.filij diaboli,qui inebriabãtur de calice Babylonis.

SVMMA.

1 *Feria quarta dominicę ĩ ramis. Christus venditus fuit a Iuda. Et eius diei tum significatio,tum officium. Et nu.5.6.7.9.10.*
2 *Genus omne cur flectatur in nomine Iesu. et nume.8.*
3 *Verba oris,lingua confiteatur.cur intercepta fuerint in introitu missę quæ tę ferię dominicę in ramis.*
4 *Bosra ciuitas.*
11 *Sanguis a Christo quinquies exiuit.*
12 *Frixorium triplex.*
13 *Ieiunandum quarta feria dominicæ in ramis et quam ob causam.*

De quarta feria. Cap. 70.

QVARTA feria est,illa, in qua Dominus uenditur † fuit a iuda, 1
qa non solum uoluit pati pro nobis,sed etiam uendi,ut liberaret nos à uenditione, qua primus parens uendidit nos diabolo,per esum pomi uetiti, unde El. Gratias uenundati estis, & sine argento redimemini. Similiter multi uendunt se a diabolo per momentaneã delectationem.sicut Adam uẽdidit se ꝓ esu pomi uetiti. Quarta ergo feria uenditus est sol iustitiæ ad nostram salutẽ,& quarta feria formatus est sol uisibilis ad mundi lucem. Orauit † autẽ Dominus,sicut 2
habetur in Euãgelio huius diei flexo genu,& idcirco in introitu. qui est Phil. 2. ca.inuitat ecclesia,ut ĩ nomine Domini, omne genu flectatur cęlestium, qa eorũ ruinã reparauit,terrestriũ,quia eos liberauit,infernorum , quia eos eduxit delacu,in quo nõ erat aqua,ut dicit Zacha

rias,& est tertij toni propter tria, quæ in
3 uitant ad flectẽdum genua Sequitur, † Et omnis lingua confiteatur,quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris,& sumitur de Apostolo. Veruntamen ordinator officij intercipit verba illa. Et omnis lingua confiteatur,eo q̃ iudaica sit let. ¶ Deinde sequitur lectio: Dicite filiæ Sion,ecce Saluator tuus venit. Esa. 62. cap. Vbi habetur de mercede. Dicitur etiam ibi, Ecce merces eius cum eo &c. & dixerunt Angeli. Quosdam .n. latuit incarnatio. Quis est iste, qui venit de Edom,i.de terra,tinctis uestibus, i. mẽbris corporis, quæ sunt uestimenta diuinitatis,sanguinis, purpura tincta de bosra. †
4 Bosra est ciuitas in Moab, & interpretatur firma,siue munita,hoc est de inferno, ideſt.de terrena habitatione : translatiua enim Bosra est Hierusalem,quam Dominus quondam suo firmauit auxilio,sed sancti Moabitæ,i.ex patre diabolo,uestes reges tinxerunt purpura sanguinis. Respondit,Ego qui loquor iustitiam,& sum propugnator ad saluandum & dixerunt. Quare ergo rubrum est indumentum tuum ? quasi dicat. Quare cruentatus es prẽssura crucis,si tu iustitiam loqueris ? At ille respondit. Torcular calcaui solus,scilicet omnibus,ut omnes liberarentur,& de gentibus non est uir mecũ. Post lectionem ve
5 rò cantatur responsorium. Ne † auertas faciem tam &c. In quo orat ipse,ut ꝓ passionẽ ueniat ad gloriã;quia verò in agonia ꝓlixus orauit,vt habetur in Euangelio,ideo sumitur offertorium,& post communio de psalmo, qui intitulatur oratio pauperis cũ anxiaretur, excepto versu responsorij,qui est,Saluũ me fac Deus,quoniã intrauerunt aquæ vsq; ad animã meã. ¶ Epistola est similiter de Esa.53.cap. Domine quis credidit &c. In qua etiam de scribitur in eodem schemate, in quo ab Euangelista representatur in passione,vbi &c. Nõ est ei species,neq; decor,& infra. Sicut ouis ad occisionem ducetur. ¶ Post
6 † epistolam sequitur tractus, & in solito modo.s.immediatè,& hoc ideo; quia ecclesia arctius luget,quàm soleat, & se plãgit,vt dictum est in quarta parte subti. de tractu. Tractus.n. significat planctum , & ideo in tota sexta feria non dicuntur ni

si tractus:responsorium verò est pœnitentium. Et quia Dominus non est ista die crucifixus,sed tantum venditus, ideo nõ solum dicitur tractus,verum etiam & responsorium. ¶ † Passio,quæ sequitur,Ap 7
propinquabat &c. Luc.22. cap. conuenit cum precedentibus , in qua exprimitur consilium Iudęorum,Iudæ proditio,Domini passio. ¶ Postcommunio est,Potum 01
meum cum fletu miscebam,potum,s.passionis, quando uidelicet sudor eius erat sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Potest etiã dici , q̃ duo sunt nobis necessaria,s. oratio & patientia, secundũ quòd dicit Dominus , Orate pro persequẽtibus,& calumniantibus vos. Ad hæc quidem duo inuitamur in introitu ad orationem,cum dicitur. In † nomine Iesu 8
omne genu flectatur,ad patientiam,exẽplo Saluatoris,de quo subiungitur,Christus factus est pro nobis obediens vsque &c. Non est.n. obediens in tribulatione, nisi qui libenter tolerat. Duæ lectiones ideo legũtur,quia hac die Dominus traditus est pro duobus,& à duobus populis, & in quibusdam ecclesijs ad vtranque genua flectunt,quia ab vtroq; populo adoratur. Præterea hac die , sicut dicit Augustinus.consilium inierunt Iudęi,quomodo Iesum dolo tenerent,& occiderent:& Iudas venit ad eos, & pacti sunt sibi pecuniam se daturos. Sicut ergo ecclesia representat in sexa feria actus Iudęorum , ita & in quarta consiliũ eorũ. Quidam autẽ legunt primo lectionem illam, Dicite filiæ Sion. Et postea illam. Domine quis credidit:alij vero econuerso. Primi quidem attendunt solũ illud,quod diximus, scilicet qnòd vẽditio Iudæ,quæ facta fuit quarta feria, passionẽ Domini præcessit, de qua venditione fieri videtur sermo in illa lectione, Dicite filiæ Sion,in illo verbo,Ecce merces eius cum eo. Alij autem
† attendunt, q̃ primus homo duas mor- 9
tes incurrit.i.carnis & animæ,& Christus nos ab vtraq; liberauit. Et quia mors animæ mortẽ corporis præcessit, ideo prius legunt lectionem illã , in qua agitur de morte animæ , & de liberatione ab ipsa. De morte agitur in illa , Domine quis credidit &c.ibi: Omnes quasi oues erraui mus,& vnusquisq; in viã suã declinauit. De

liberatione veroſtatim ſequit ibi,Domi
nus poſuit in eo iniquitates eorum omnium noſtrorum.& iterum. Si poſuit pro
peccato animam ſuam,videbit ſemẽ longæuum. Ad animam etiam pertinet gra
duale,vnicũ habens verſum,l. Ne auertas faciem tuam à puero tuo,ideſt, ab eo
10 qui paruus & humilis apparet in experiẽ tia tribulationis ¶ Sequitur † verſus,Saluum me fac &c. Vſque non eſt ſubſtãtia: Aquæ enim, ſcilicet ſeditionis Iudæorũ vſque ad animã Saluatoris tollẽdam peruenerũt,& illi qui erant limus profundi, infirmitati eius prævaluerunt. Sicut autẽ Saluator animam ſuam poſuit pro anima rum noſtrarũ redemptione, ita & corpus ſubiecit pro corporum redemptione. Vnde in ſecunda lectione de ipſius corpore agitur, sãguine ꝓprio rubricato,vbi dicitur,Quis eſt iſte, qui venit de Edom &c. Et ibi : Quare rubrũ eſt veſtimentũ tuũ ? &c. Ipſe reſponder,Torcular &c. Et quia de ſola miſeratione paſſus eſt Dominus ꝓ nobis,ideo propheta in perſona Eccleſiæ lectionẽ illã concludit,dicens,Miſerationum Domini recordabor,laudem annũciaui ſuper omnibus,quæ reddidit nobis dominus Deus noſter. Quia verò ꝓ quinq; ſenſus corporis peccauimus, ideo ſequitur tractus,Domine exaudi orationẽ meã &c. Habẽs quinq; verſus,propter
11 quinq; vulnera Chriſti: ſeu qa quinquies exiuit ſanguis ab eo. ¶ † Primò in circũciſione. ¶ Secundò in oratione. ¶ Tertiò in flagellatione. ¶ Quartò in crucifixione. ¶ Quintò in lanceatione. Et in ipſo tractu genus humanũ petit auxiliũ,& cõfitetur defectum,quẽ ex peccato primi parentis incurrit,cũ dicit: Quia defecerunt dies mei,ſicut fumus. Dies enim eſt vita hominis,cuius nox eſt mors: ſed hęc vita eſt abbreuiata,& defecit propter ſuperbiã primi parentis,quæ per fumũ intelligitur. Et ſequitur,Oſſa mea ſicut in frixorio cõfrixa ſunt. Oſſa ſunt vires interiores,vel fortes,quæ ſunt eccleſia,quæ car-
12 nes,ideſt carnale ſuſtẽtãt. † Frixoriũ enim riplex eſt,ſcilicet peccatorũ recordatio, proximorũ compaſſio,futuri iudicij meditatio, in his frigitur bonus homo. Clauditur autẽ tractus, ſicut & lectio in miſericordia Domini: Vnde vltimus verſus eſt. Tu exurgens Domine, miſereberis &c. ¶ † Hæc igitur quarta feria priuilegiata eſt,quoniã legũtur in ea duæ lectiones ꝓpter ordinandos in ſubbato ſequẽti. Itẽ,quia in ea die Chriſtus venditus fuit 30. denarijs, ſicut & Ioſeph 30. argentis. Quia ſeruus non eſt ſuper Dominum,nec diſcipulus ſuper magiſtrum. 26. diſt. Quis dubitet,& ꝙ ab hac quarta feria ſumptũ eſt, ꝙ ſemper in quarta feria ieiunare,& abſtinere à carnibus,& carnalibus deſiderijs debemus: & in memoriam venditionis Chriſti hæc feria ſecundũ locum obtinet poſt ſextam feriã per totum annum in ieiunijs pœnitẽtialibus.

SVMMA.

1 *Cœna Domini quæ tractanda habeat.*

De quinta feria. Cap. 71.

IN hoc † tractatu quintæ feriæ cœnæ Domini hoc ordine procedamus. Nam primò generaliter dicemus aliqua de officio ſequẽtium trium dierum: poſtea ſpecialiter de officio huius diei. Et primò de introductione publicè pœnitentium in eccleſia, & de ſacramentis, quibus hæc quinta feria ſpecialiter inſignitur. Secundò, de triplici olei conſecratione. Tertiò, de huius diei Miſſę officio, vbi etiam agitur de pedum lotione, & officio veſpertino. Quartò de altarium denudatione, & tam de ipſorum, quàm de pauimenti eccleſiæ lotione: & de corporis Dominici reſeruatione, & de quibuſdam alijs. 1

SVMMA.

1 *Eccleſia luget tribus diebus paſſionis, & cur ita.*
2 *Feria quinta dominicæ in ramis matutinas vertit in tenebras. Et de eius diei ſolennitate. nn. 28. 29.*
3 *Campanæ cur ſileant ſexta Dominica in ramis tribus diebus, & nu. 5*
4 *Signa cur ſiant cum tabula ad tenebræ ſextæ feriæ Dominicæ quadrag.*

Hora

6 *Horarum principia cur omittantur feria ſexta Dominicæ in ramis. Item, aliæ multæ ſolemnitates circa legitimum eccleſiæ officium nu. 7. 8. 9. 10.*
11 *Hominum tria genera per Chriſtum ſaluata.*
12 *Treni Hieremiæ vnde dicantur.*
13 *Trenis cur inſeratur alphabetum.*
14 *Hebraicarum literarum interpretatio.*
14 *Candelæ in tenebris Dominicæ ſextæ quadrageſ. cur extinguantur. & num 16. Et quot accendantur. nu. 17. Et quid illæ ſignificent, diſſimili numero, nu. 18. 19. 20. 21. Et quid earum extinctio. nn. 22. 23. 24. 26. Et quid de ea quæ remanet cæteris extinctis 27. nn. 25. Clamor, & benedictio poſt Benedictus. in tenebris, quid ſignificet.*

De eadem quinta feria. Cap. 72.

1 DRAENOTANDVM † autem eſt, ꝙ eccleſia luget tribus diebus; quia tot diebus fuit Dominus in ſepulchro, ſicut enim Ionas fuit in ventre cæti tribus diebus, & trib noctibus, ita & filius hominis fuit in medio terrę &c. Quod ſynecdochicè dictũ eſſe aſſerit Auguſt: Nã pars illa ſextæ feriæ, qua fuit in ſepulchro, accipitur pro nocte, & die ſextæ feriæ, & nox dici dominicæ ſimiliter pro nocte & die ipſius diei accipitur. Dies verò ſabbati integra eſt, ſcilicet nox cum die ſuo, ideſt ſpatium vigintiquatuor horarum. Eſt ergo ſenſus, Fuit ergo Dominus in ſepulchro tribus diebus, & tribus noctibus, ideſt tribus temporibus, quorũ quodlibet conſtat ex die & nocte. Sic enim loqui conſueuimus; quia ſi aliquis etiam minima parte alicuius diei fuerit in aliquo loco, dicimus cũ ea die ibi fuiſſe. Fuit enim ſecundũ ipſum quadraginta horis in ſepulchro, videlicet quatuor horis ſextę ferię, & viginti quatuor ſabbati, & duodecim noctis diei dominicæ; quia quadrificũ orbem morte tranſgreſſionis decẽ manda torũ mortuum viuificauit. Sed ſecũdùm præmiſſa videtur, ꝙ triduana Domini ſepultura debeat celebrari ſexta feria, ſabbato, & die dominica. Sed reſpondetur, ꝙ quia Dominus in nocte diei dominicę reſurrexit, noctem illã ad honorẽ reſurrectionis ſolenniter celebramus. Vnde neceſſe eſt, ꝙ in quinta feria præueniamus, & ita triduo, ſ. quinta & ſexta feriis, & ſabbato humiliationem Domini in mœrore celebremus, quia & in quinta feria iã interuenerat nefarium commercium Iudaicę proditionis. Quidam tamen cuilibet præmiſſorum trium dierum 24. attribuunt horas, volẽtes Chriſti defuncti exequias ſeptuagintaduabus horis celebrare, & triſtitiã ſeptuagintaduorũ diſcipulorum meritò per hoc exprimere. ¶ † Sanè 2
eccleſia his diebus tenebras colit, & matutinas in tenebras fuit. ¶ Primò, quia in luctu & mœrore eſt propter Domini paſſionem, & propter eius triduanam mortem exequias celebrat triduanas. ¶ Secũdo, officium tenebrarum ſignificat non tam tenebras materiales, quæ fuerunt ſuper faciem terræ, dum pendebat Sol iuſtitiæ in cruce: fuit.n. tunc eclypſis miraculoſa, non naturalis per tres horas: videlicet à ſexta hora vſque ad nonam incluſiuè, quam etiã ſpirituales, quæ in illo triduo in cordibus fideliũ extiterunt. ¶ Tertiò, per hoc ꝙ tenebras colit tenebrarũ primatus inſinuatur: quia his diebus incœperunt præcedere dies, prout ſub Sabbato ſãcto dicetur. ¶ † In his verò tribus 3
diebus ſilẽt cãpanæ, quia tunc ſiluerunt Apoſtoli, & prædicatores, & alij, qui per cãpanas intelliguntur. Sonus autem campanarum ſignificat ſonũ prędicationis, de quo dicitur. In omnem terram exiuit ſonus eorum. Non.n. iam circuibant cuã gelizando vicos, & vrbes: ſed hymno dicto, exierunt cum Ieſu in montem oliueti. Quibus, cũ Dominus dixiſſet: Ecce appropinquat qui me tradet, præ triſtitia dormitauerũt, & à laudibus conticuerũt. Vñ & à completorio, ſiue à veſpera, qua Dominus traditus fuit, campanarum ſilentium inchoatur. A veſpera autẽ qua Dominus traditus eſt, quãdo videlicet diſcipuli fugerunt, campanis ſilentium indicitur. Alij videlicet ad Primam huius quintæ feriæ, & nõ vlterius pulſant campanas, ſit tamen ſignum cum tabula. ¶ † Primò, 4
ad ſignificandum Chriſti humilitatẽ, qui

se abscondit,& vsq; ad mortem & sepulturam se humiliauit. Ligni quidem vsus humilior æris sono hoc ostendit, & inde ecclesia orientalis vsum adhuc tenet lignorum,& vt populus humilior reddatur.¶Secundò per signum tabulæ, terrorem accipimus.Tabula ergo percutitur, quia magnus timor Apostolis a Iudæis incutiebatur. ¶ Tertiò, per lignū in ligno malleū,s.in tabula suspensum,intelligimus Christum, qui est lignum plantatum secus decursus aquarum, qui in crucis ligno pepēdit,& pēdēs orabat & prędicabat,dicēs,Pater dimitte illis,quia ne sciunt qđ faciunt. Cum ligno autem tātum pulsant;quia tunc solus Christus prędicator habebatur,& solus torcular calcauit.¶ Quartò,per tabulā ipsā,lignum fructiferum,s.Christum: per malleum, quo tabula percutitur, lignum prēuaricatio-
5 nis significatur.¶ † Quintò,ideo cāpanę, & nō signū tabulę vel alterius huiusmodi silent;quia licet maiora signa nostra,videlicet Apostoli à laude Dei in Christi passione siluerunt, minora tamen signa vt mulieres non siluerunt, imò secutę
6 sunt ipsum vsq; ad crucem. † Principia quoq; horarum,s. Deus in adiutorium, & fines, s.Per Dominum. & Benedicamus,& huiusmodi dimittuntur, quia recessit, & à nobis ablatus est Sacerdos, & pastor bonus,qui est α,& ω,i. principium & finis,qui etiā est summus Sacerdos, & caput nostrum,& traditus impjis, nec est à quo petamus, quòd intendat in adiutorium nostrum. Percusso namq; pastore nostro,discipuli eius dispersi sunt.Sic ergo illud officium, quod caret principio, & fine quasi mortuum, & viduatum videtur;quia & patres nostri viduati post mortem Christi fuerunt. Non dicitur etiam Gloria patri,quia in Christi passione abscondita fuit fortitudo glorię ipsius christi,& in eius morte Trinitas vila est extincta,in cuius laude dicitur ille versus, De hoc etiam sub dominica de passione dictum est.Hoc etiā notatur in quibusdā ecclesijs, in quibus his diebus duo tantum cerei ante altare ardent,tertio extincto, prout sub ti.de Pascha dicetur.¶ In his quoq; tribus diebus salutatio non fit,quia Dominus vobiscum, nō dicitur, vt vitetur pestifera salutatio, per quā Iudas tradidit Christum, dicens, Aue rabbi.¶ Pax etiā nō datur,pro eo,q; Iudas osculo tradidit Christum: & quia in duobus sequentibus diebus in altari non cōsecratur,nec dicitur,Pax domini sit sem per vobiscum,nec Dona nobis pacē.In q-busdā tamen ecclesijs datur hodie pax, pro eo,q; hac die sacramentum sacramentorum,s.Eucharistię institutum est.¶ † his 7
quoq; diebus fit officium humilius solito,,ppter domini humiliationem, & triduanā eius sepulturā, quā celebramus. Veruntamen nocturnale officium, per quod significantur prophetiæ prophetarum,alta voce; & manifestius cantatur, quia prophetæ & alij sancti patres veteris testamenti alta & aperta voce,quę de Christo erāt ventura,prædixerunt,& qđ Spiritussanctus sibi dictabat, remota formidine nuntiarunt. Diurnum vero officium,p quod Apostolorum prædicatio figuratur voce dimissa, & quasi sub silentio cātat;qa tunc Apostoli oīno tacuerunt,aut saltem occulte prædicauerunt. ¶ † Incipit autem tenebrarum offi- 8
cium,Zelus domus tuæ comedit me,i.amor vehemens ecclesiæ fuit causa,quare passus sum. Non dicitur inuitatorium,ne inuitemur,sed potius p silētium detestemur pestiferum Iudæorum consilium,& cōuētum factum, vt Iesum caperēt in sermone,& eum morti traderent.Præterea tunc Apostoli dispsi erāt,qui alios ad dominum inuitare,& cōuocare cōueuerat. ¶ † Hymnus etiam laudis nō dicitur, qa 9
tunc factus est opprobrium hominum,& abiectio plebis.Finis dominicæ orōnis, quæ dicitur ante lectiones, dicitur in silentio,pro eo q; de Euangelio sumitur. Nā tunc euangelica enunciatio fugientibus Apostolis cessauit:& est notandum, q; Christus,cuius est ipsa oratio,auulsus à cæteris, & quasi in silentio orauit, sed tunc fit sonitus p tactum ligni cum manu,qa & Christus in ligno crucis pendēs voce magna clamauit ¶ † Nō dicunt etiā in lectionibus,Iube domine benedicere, nec, Tu autem domne,qa recessit pastor & sacerdos,q gregi benedicere,& misereri debet,sed quia illum ,ppter peccata amisimus, ad hoc eum recuperare valea-

mus,

mus,admonemur per versum illum. Hic rusalem, Hierusalem cōuertere ad dominum Deum tuum.q; in fine lectionum dicitur,vt ad pœnitentiam conuertamur: nam post luctum gaudere possumus. Per hoc autem quod dicitur bis Hierusalē, arguitur duritia Iudęorum, & peccatorum,sicut alibi in euangelio. Hierusalē, Hierusalē, quæ occidis ,pphetas &c.Rursus p Iube Domne, intelliguntur ad prædicationem euntes,per Tu autem, inde redeuntes.Ideo ergo neutrum dicitur, quoniā Apostoli,quos representant,q; lectiones legunt,his diebus fugerant,vnde nec ad prædicationem missi sunt,nec qui missi erant,sublato domino, redierunt. Oēs antiphonæ sunt de passione & com-
11 passione.¶ † In his ēt tribus noctibus nouem psalmi,nouē lectiones,& nouem responsoria diuisim per singula nocturna cantantur,ad ostendendum, q; Christus in infernum descendens tria hominum genera,s.virgines,coniugatos,& continētes inde rapuit,& ad angelorum societatem transuexit,quæ tria genera in euangelio distinguuntur per eos,qui in mola, & per eos qui in agro, & per eos qui in lecto sunt.¶ Tria ergo hominum genera, s.qui fuerūt in lege naturali, & in tempore legis,& prophetarum, per tria nocturna recolimus, & sicut illi per mortem domini in tribus societati sunt nouem ordinibus angelorum,s.in actionibus,cognitionibus, & gaudijs, ita per tres noctes dominicæ sepulturæ nouem psalmi, nouem lectiones,& nouem responsoria subduntur: psalmi.n.ad actiones, lectiones ad operum Dei cognitionem,responsoria verò ad gaudium,& ad cantum pertinent angelorum. Cæterum tres primæ lectiones,vel in quibusdam Ecclesijs sex sunt de trenis Hiere.deflentis captiuitatem populi sui, nō solum Babilonicam, sed etiam Romanam,quam incurrerunt ,ppter passionem domini,& ideo dicuntur lamentabiliter in personam Sanctorum de Iudęis,qui deflent casum gentis suæ.Sicut.n.ille deplorauit mortem Iosue regis occisi in futuram destructionē gentis,ita & nos deploramus mortem & passionem Christi regis nostri. In fine autem lamentationum dicit idē Hiere. Spiritus oris nostri Christus dominus captus est in peccatis nostris. Aliæ verò tres sunt de expositione psalmi tractantis de passione, & ideo voce depressa leguntur, tres vltimę de epistola Pauli 1. ad Cor.11. Conuenientibus vobis in vnū &c.vbi ostendit Apostolus,quomodo debet cęna domini sumi. Ex quibus sex lectionibus apparet, q; prophetę preuiderunt Christum occidendum,& Apostoli docent occisum.Dicuntur autem treni .i.† lamentationes,à Trenato monte,vbi 12
lamenta animarum,quę ibi puniuntur, sępe audiri dicuntur.Inde etiam dicitur trenum,qđ est plenum lamentationis,& funer s.Dicuntur etiam treni; qa temp tres versus post vnamquamq; literam hebraici alphabeti sequuntur, qđ alphabetum totum p ordinem in illis lamentationibus ponitur. ¶† Primò,qa mos fuit 13
hebręis illud ponere in eorum cantibus, siue luctus, siue lętitię alicuius rei multum notabilis, ,put patet in vltimo capitulo ,puerbiorum, Mulierem fortē &c. & in qbusdam aliis locis, ,put habetur in ,pœmio libri Regum.¶ Secundò; qa sicut dixit Hiere.in eodem ,pœmio, & in ,plogo Biblię,versus quibus dictę literæ ante pōnuntur in lamentationibus Hie *Hier.* 8
re.incipiunt in hebræo ab eisdem literis ¶ Tertiò vt p hoc notetur cæcitas & duritia Iudæorum, q; res tanquam alphabetum notissimas, videlicet passionem filij Dei intelligere,& credere nolunt,dicente prophera,Miluus in cœlo,turtur,& ciconia cognouerunt tempus aduentus sui:Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. ¶ † Quartò; 14
qa interpretationes literarum ipsarum maxima ex parte continet sententiā versuum, qbus anteponuntur. Circa qđ notandum est, q; Aleph interpretatur doctrina.Beth,domus. Gimel,plenitudo. Deleth,tabularū,seu scripturarū.Et hęc siquidem est prima connexio literarum ipsarum,vbi dicitur,q; doctrina Ecclesię, quę est domus Dei, est in plenitudine scripturarum.He,ista.Vau &.Zay hęc,Beth vita,hęc est secunda cōnexio,vbi dicitur,q; ista & hæc doctrina,quam prędiximus,est vita,quam viuimus. Thet, bonum.Ioth principium,hęc est tertia con-

nexio,vbi dicitur,q̃ bonum est principiũ per scripturas,quasi per speculum saltem in enigmate agnoscere Dominũ. Caph, manus. Lamech,cor vel disciplina. hæc é quarta connexio,vbi dicitur, q̃ in vtero cordis disciplina exigitur,quia nihil facere possumus,nisi, quæ facienda erunt, agnouerimus. Mem,ex ipsis. Num, sempiternum,Samech,adiutoriũ, hæc est quinta connexio,vbi dicitur,q̃ ex ipsis scripturis est nobis sempiternum auxilium. Ain, oculus. Phe, errauit. Sadech, iustitia vel consolatio. hæc est sexta connexio,vbi dicitur, quòd sæpe dicta scriptura est oculus errantibus,& consolatio. Caph, aspice super. Res,caput. Sin,sup vulnᵉ. Thau, signum,vel consumatio, hæc est septima connexio, vbi etiam in numero fit mysticus intellectus,vbi dicitur, Aspice in scriptura contineri caput nostrum,à quo habemus medelam super vulnera,& sequimur consumationẽ, ideſt vitam æternã. Sic ergo Saluatoris exequiæ celebran
15 tur,vt in modico apice ab aliorũ defunctorum exequijs distare videantur. ¶† Cõsequenter candelæ & lumen extinguuntur, nã hæ tenebræ tribus noctibus celebratæ significant tenebras,q̃ tribus horis fuerunt, Christo in cruce pendente, vel ideo tribus noctibus lumen extinguunt, quia verum lumen triduo iacuit in sepulchro. ¶ Circa quod aduertendum est, q̃ quidam accendunt septuagintaduas cãdelas,quidam vigintiquatuor,quidã quindecim,quidam duodecim,quidam nouẽ, quidam septem, & ſm quosdam non est
16 numerus certus. omnes tamen non sine mysterio agunt. ¶† Septuagintaduæ candelæ,quæ extinguũtur,designant septuagintaduos discipulos, quorum prędicatio in morte Christi penè extincta est: significant etiam, q̃ Dominus septuaginta duobus horis iacuit in sepulchro per synecdochen intellectus: vel tot accenduntur,propter 72. nationes,seu genera lin-
17 guarum. ¶† Vigintiquatuor candelæ accẽduntur. ¶ Primò,quia sol iste,q̃ mundum 24. horis diei & noctis illuminat, significat Christum verum solem,qui extinguitur, quia Christus occubuit vespere passionis,& tenebræ factæ sunt super vniuersam terram. ¶ Secundò, dies cuius maius lumen Christus est, nox verò cuius minus lumen Ecclesia est, luminaria sunt Apostoli, & alij viri Apostolici, qui sunt quasi 24. horæ,q̃ dici Christo, & nocte Ecclesiæ famulantur. Vigintiquatuor luminaria ergo extinguuntur, quia Apostoli in vnoquoq; die per vigintiquatuor horas latuerunt. ¶ Tertiò, vigintiquatuor cãdelæ designant versum,Glo.pat. &c. qui in nocturnis festiuitatum vigintiquatuor vicib. solet dici. Primò post, Deus in adiutorium,secundo post inuitatorium, tertio post hymnum, nouies in psalmis triũ nocturnorum, ter in responsorijs, & Te Deum laudamus,quasi Gloria patri est. Iterum ad laudes semel post Deus in adiutorium,q̃q̃s in psalmis sequentibus, semel in hymno, & semel post Bñdictus. Versus. n. ipse hoc officio tacetur,vt prẽmissum est,quia ille, in cuius laudem dicitur, in sepulchro iacet, ideoq̃ vigintiquatuor candelæ ad hoc designandum extinguuntur: vel significant 12. Apostolos,in quorum honore toties dicit̃ Gloria patri, in nocturnis, prout dictum est in proœmio quintæ partis. ¶†Quindecim 18
candelæ significant 12. Apostolos & tres Marias, q̃ sequebantur Dominum, quæ extinguunt, qm̃,tunc omnes laudes Dei tacuerunt: Apostolis tamen fugientibus, ipsæ Mariæ, quia minus timebant, circa Christum quoad poterunt versabantur: vnde legitur. Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, & de. sunt tanle. c. dẽ. meos. labia, i. mulieres, quæ sunt quasi pellicula circa dentes. ¶† Vel qua- 19
tuordecim ex illis cãdelis significãt quatuordecim articulos fidei, quorum extinctio significat extinctionem fidei factam in fuga Apostolorum: extinctio vero vltimæ cãdelæ significat mortẽ Xpi. ¶†Duo- 20
decim candelę accensę representat duodecim Apostolos, quæ extinguuntur, ad notandum, q̃ Apostoli tunc siluerunt & fugerunt, & penè extincta est fides in eis. ¶† Nouem candelæ significant genus hu 21
manum, quod per peccatum se à nouem ordinibus angelorum, & à vera luce exclusit. ¶† Septem candelæ significant gratiam spiritus septiformis, quæ in cordibus discipulorum penè fuit extincta. Vbi 22
vero non obseruatur certus candelarum

numerus,sed quilibet laicus pro velle cãdelam apponit,huiusmodi candelæ significant prophetas, & alios sanctos patres, qui Christum venturum lumen nostrum prænunciantes, & verba salutis prædicantes,diuersis pœnis vexati,mortui sunt,& extincti. Porrò omnes candelæ nõ simul, sed vna post aliam extinguuntur; quia discipuli non simul Christo, sed successiuè vnus post alium discesserunt. Alia etiam
23 ratio iam sequitur. † Quidã extinguunt eas post singula cantica vsque ad plenam extinctionem,figurantes q̃ singulis canticis,siue psalmis mœstitia decidimus, qa verus sol occubuit, gaudiumq̃; nostrum in luctus est conuersum. Iuxta illud,Ceci dit corona capitis nostri,conuersus est in luctum chorus noster. Alij in tribus vicibus eas extinguunt,recolentes triduanã
24 Dñi sepulturam. ¶†In quibusdam quoq; Ecclesijs candelæ quadã manu cerea extinguuntur,q̃ significat manum Iudę, de
Mat. 20. qua Dominus dixit. Qui intingit manũ mecum &c. Quæ fuit quasi cerea,i. ad malum flexibilis, per quam Christus rex no ster,& vera lucerna,traditus fuit, & quantum in illo fuit,extinctus. Candela autẽ,
25 quæ in medio est,non † extinguitur, sed in fenestra vel arca accensa seruatur occultè,vt postea reueletur, & Ecclesiã illuminet. Nempe cãdela ipsa sub eius lumẽ occultatum significat. ¶ Primò fidem, q̃ in sola Virgine remansit, p quam postea oẽs fideles docti & illuminati sunt. Secũdò,significat Christum, qui licet videret secundum carnem extinctus, tamẽ secundum diuinitatem, quæ illis erat occulta, viuebat, & postea resurgens cum luce clarissima se suis discipulis manifestauit. Tertiò,occultati luminis, quod videbatur extinctum,reuelatio, notat Dei illuminationem in Apostolis,& alijs, in quibus tunc penè extincta erat. Quartò,notat fidem post infidelitatẽ. Quintò notat, q̃ ignis Spiritussancti,qui in fidelibus videtur extinctus,iterum reluceſcet in eisdẽ. Sextò luminis renouatio significat noui
26 testamenti renouationem. † Septimò,luminaria successiuè vnum post alterum extinguuntur, & vnum quasi penè extinguitur,quia absconditur, & postea reuelatur,ad notandum,quòd peruersi vineæ cultores, & gñatio praua nuntios patris, videlicet prophetas, per varia tẽpora cõpleto suo ministerio prophetiæ occiderunt,& tandem patris hæredem,quem in sepulchro positum,lumine occultatio figuramus, cuius luminis reuelatio,est resurrectionis eius manifestatio,& commemoratio. Sanè candela q̃ vltima extinguitur,est maior cæteris, ſm quosdam, & significat Christum, qui fuit Dominus prophetarum: secundum alios verò,vbi non est maior cæteris,similiter significat Christum, qui reputatus est vnus ex prophetis. & vltimus extinguitur, quia nullus post eum apud illos ꝓpheta surrexit, sed extinctus eis perfidiæ tenebras dereliqt. Et ad cantic um euangelicum candela ipsa extinguit̃, quia christus Euangelizans occiditur. Et attende, q̃ in hoc officio pastoris officia, vt capitulum subticentur, quia pastores dispersi fuerant, versus tñ, quod est minorum officium, non omitti tur; quia discipuli minus cogniti videbantur. Vnde & hoc officium triduanum potius à minoribus celebratur in typo minorum discipulorum,& mulierum, q̃ Dominum sequebantur. † Vociferatio ad Be 27
nedictus & tumultus popularis,qui tunc fit,concrepatio est Iudæ ꝓditoris, & tumultus cohortis,quam cum gladijs & fustibus Iudas cõtra Christum adduxit, vel cœci discipuli salutatio,dicentis. Aue rabbi. Tertiò cãticum ipsum tunc alta voce dicitur,ad notandum, q̃ multi,interfecto antichristo, gaudebunt. Clãgor canẽtium Κύριε ἐλέησον est tumultus Dominum prosequentium,& eum ironicè adorantium: vel significat lamenta sanctarum mulierum, quæ sequebantur Dominum, quæ leguntur postea lamentari sedentes contra sepulchrum. τροποὶ vero,ideſt versus illi,qui in illis,qui tribus noctibus, cum Κύριε ἐλέησον,& Domine miserere,quasi lamentabiliter cantantur,significãt lamẽtationes & dolores mulierum, de cognatione sua, quæ à Galilea fuerant secutæ Iesum, inter quas erant Maria Magdalena,& Maria Iacobi,& Maria Salome, plo
rantes iuxta sepulchrum. In quibusdam 28
Ecclesijs tropis cantatis, procidentes ad terram,dicunt in tenebris sub silẽtio, Miserere mei Deus. & collectã, Respice quę

Universidad de Deusto Biblioteca

sumus Domine, in quo timor Apostolorum in occultis notatur. Postea fit cum manu vel alio quodam modo sonitus ante luminis reuelationem, qui sonitus representat terris eorum incussionem, vel ex tumultu cohortis, vel ex terræ motu: in quibusdam tamen ecclesijs ignis nouus de lapide producitur, quia per Christum mediatorem nostrum nobis Spiritus sanctus infunditur. ¶ † Ab hac quoque 29
die vsque ad octauam Pentecostes in quibusdam Ecclesijs officium beatæ Mariæ omittitur, vt memoriæ atque reuerentiæ passionis & resurrectionis, de quibus in Ecclesia hoc tempore agitur, ardentius insistatur. Cum enim honor & obsequium specialiter hoc tempore Christo eius nato in nostra humanitate passo, & glorificato impensum redundet in ipsam matrem, nulla quidem sibi fit iniuria ipsum officium omittendo. Omittitur etiã officium mortuorum; quia cum recordatio beneficiorum Christi præcipuè, quæ ipse passionis & resurrectionis suæ tempore contulit, omnem nostrum affectum & intellectum requirat: Proinde Ecclesia illud solum officium, qđ ad ipsum Christum spectet, in quo de eius passione & resurrectione agitur, eo tempore agit, vt sicnõ ad plura diuersa, sed ad vnũ duntaxat vehementius occupetur. Nec per hoc defunctis, qui sunt in purgatorio, diſpẽdium patiuntur, quia cũ sint nobis per charitatem vniti, beneficia nostra secundum qđ meruerunt, participantur ab eis, nec ex pressius memoria pro illis fieri possit, q̃ agendo memoriam de morte & resurrectione Christi, per quam a pœnis liberari expectant. Extra ecclesiam tamen vtile est ipsa officia dicere,

De diurno huius diei officio. Cap. 73.

SEQVITVR de diurno 1
huius diei officio videre. Et quidem hæc quinta feria insignitur sacramentis, tum ab ecclesia, tum a Dño instituris, in qua die primò pœnitentes in Ecclesia introducunt, q in capite iciunij de ea eiecti fuerant. Vnde in canone Innocentiæ legitur: De pœnitentibus vero, q siue ex grauioribus omissis, siue ex leuioribus pniam gerunt, si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ cõsuetudo demõstrat: Primò ergo de pœnitentium introductione in Ecclesiam dicturi, aliqua de ipsorum eiectione prmittamus. Si quidé misericors, & miserator Dñs, cuius misericordiæ non est numerus, sicut in psalmo habetur, misericorditer semper agens, & peccatorum salutem sitiens p huius mundi pelagus periculosè nauigãtibus, & quãdoq; fluctuantibus inter alia multa remedia specialiter duas naues, siue tabulas parauit. Prima est baptismus. † Secunda pœ 2
nitentia, sicut Apost. ait ad Eph. & quidé pœnitẽtes de Ecclesia eijciuntur, repsentans exilium, & eiectionem Adę & Euæ de paradiso pp esum pomi. Peccatores ergo de Ecclesia eijcimus, & eiectis pœnitentiã septennem, aut aliã p criminum qualitate imponimus, & eiecti per septẽ hebdomadas extra morãtur; quia genus humanum in Adã lapsum iudicio Dei in hoc exilio septem milibus damnatur annorum. Maria quoq; lapsa septem diebus extitit extra castra: Forma eiectionis habetur in concilio Agathen. Eiectionẽ vero Cain a facie Dñi representat Ecclesia excommunicando viros sanguinum, præcipuè cum candelis extinctis, quia & ille, & isti spiritum vitijs extinxerunt, q̃ candelæ in platione anathematis dẽt proijci, & pedibus eõculcari, nec vlterius dẽnt ad aliquẽ vsum, sicut nec sal infatuatum assumi. Eiecti ferunt cãdelas in manibus ad significãdum, q pro opere quo primi parentes porrexerunt manus ad pomum vetitum, apposita est ignea rõphea in paradiso. Nu. 12.

radiso. Claudũtur coram eis fores Ecclesiæ in signum aditus paradisi quõdam obclusi. Quod de loco ad locum † vadunt, 3
siue in exilium mittuntur, significat, q
Gen. 4. Cain post mortem fratris profugus & vagus fuit super terram. Quod cilicijs & lancijs vtuntur, de Iob tractum est, q pœni
Iob. 42. tentiam in fauilla & cinere agens, sacco se operuit: & de Niniuitis, qui similiter
Io. 3 fecerunt. Ciliciũ quoq; portat in signũ
Gẽ. 41. pellicearum tunicarum Adæ & Euæ. Io.
Iob. 2. etiam habitum recolentes Carcer pœni
Gẽ. 3. tentiæ a Ioseph initiũ habuit. Quòd comam & barbam nutriunt: tractum est de Ioseph, cui in carcere posito ista excreuerunt. Quod iacent, aut sedent in terra; sũptum est de Iob, q insterquilinio sedit: in terra ẽt comedunt, quasi ipso facto dicãt: Maledicta est terra in opere tuo. Nõ dicitur eis Aue, qa nondum erat mutatum nomen Euæ. Quòd pedes nudant, nuditatẽ repræsentant Adæ. Quod ieiunantes, qđ indigẽt ornatu gloriæ. Quod baculis vtunt, trãctum est de Iob, q pere
Gẽ. 32 grinans in baculo Iordanẽ transiuit. ¶ In his ẽt oĩbus inuitant ad humilitatem & purgatoriã confessionem, & tam peccatorum, q̃ æternæ pœnę meditationem, & q̃ sint memores suæ peregrinationis. Namque eijciuntur de ecclesia, & post eos cãtatur, in sudore vultus tui vesceris pane
Gẽ. 3 tuo, hoc ideo fit, vt videntes Ecclesiam p se confusam, magis ac magis confundãtur, in vestimentis qppe sordidis & excremento crinium & barbæ multiplicatio miserię peccatorum insinuatur, quasi dicant ipso facto. Iniquitates meæ multipli
Ps. 68 catæ sunt sup capillos capitis mei. Quòd
Ps. 21. in terra iacent, eis æternam damnationẽ ad memoriam reducunt, quasi dicant. Domine perdes oẽs q in terram descenderunt, i. qui dediti sunt terrenis, nisi resipiscant. Quòd de loco ad locum cum baculo vadunt, eis ad memoriam peregrinationem suam reducit, q per peccatum recesserunt a Deo: in baculo. n. intelligitur correctio, & consolatio, & su-
Mar. 4. stentatio, quasi dicant, Virga tua & bacu-
Ps. 22. lus tuus ipsa me consolata sunt: est autẽ baculus cubitalis, qa in qua mensura mẽ
4 si fuerint, remetietur eis. ¶ † Sed quæritur, quare hac die pœnitentes in Ecclesiã introducuntur? Respondeo, in quinta feria Deus creauit pisces & volucres, pisces in aquis reliquit, volucres in aera leuauit, iuxta illud. Magnę Deus potẽtię qui ex aquis &c. partim remittis gurgiti, i. pisces, partim leuas in aera, s. volucres. Per pisces intelliguntur cupidi, auari, & luxuriosi, q in fluxu cupiditatum huius mundi delectantur. Volucres sunt spirituales, q in spiritualem conuersationem quasi in aera leuantur. Pœnitentes igitur in quinta feria in Ecclesiam introducuntur, & quasi segregati a malis, & ab huius mundi delicijs in cœlis animo cõuersantur. ¶ Præterea, in fine quintæ ætatis, q̃ hæc quinta feria significat, Ioan. Bap. pœnitentiã prædicauit, & Dominus nostrer venit in mundũ, peccata absoluens, prout in prima huius de orõne dicitur. ¶ † Rur 5
sus in hac die institutum est sacrm sacramentorum, s. corporis & sanguinis Domini, cum Dominus vetus finiuit testamentum, & nouum inchoans, panẽ & vinum in corpus, & sanguinem suum transubstantiauit, qđ est sacramentum misericordiæ. Quia ergo Christus solus de misericordia crimina tollit, vt præmissum est, ideo pœnitentes hac die reconciliantur: qa hac die misericordiæ consecrauit sacrm, & inde est, q Missa huius diei solenniter cantatur, vt ibi dicetur. meritò igitur hac die, quæ tota in remissionem peccatorum cõsecrata est, pœnitentes reconciliantur ad percipienda corporis & sanguinis domini sacramenta. Decuit itaq; ho Scacrm sacramentorum in fine institui quintæ feriæ adueniente sexta feria, eo qđ in fine quintæ ætatis, & in primordio sextæ lex finem, & euangelium sumpsit exordium. † ¶ Præterea, hac die ab- 6
soluũtur, qa in ea die Christus fuit captus & ligatus, quæ ligatio absolutionem nostram operata est. Hac ẽt die christus lauit pedes discipulorum suorum, vt pedes & affectus nostros lauet, i. soluat a peccatis. † Forma verò reconciliationis 7
est hæc. Exit Põtifex ad patentes Ecclesiæ, vbi iacent pœnitẽtes, pstrati in terra, & eos vice christi vocat ad timorem domini, dicens ter, Venite. ve. ve. filij audite me, timorem Domini docebo vos. Hanc esse christi vocem pbat titu. psalmi 28.

SVMMA.

1 *Officium diurnum feriæ quintæ Dominicæ quadragesimæ, & eius forma etiam sunt. num.*

2 *Remedia duo contra peccatum.*

4 *Pœnitentes cur admittantur in ecclesia sexta feria Dominicæ in ramis, & numero 5. 6.*

de

de quo sumitur,qui talis est psalmus Dauid,cum mutauit vultum suum corã Abimelech.Abimelech interpretatur patris mei regnum,per quẽ Iudæos accipimus, coram quibus verus Dauid mutauit vultum suum,i.sacrificandi ritum:& ferebatur in manibus,quando panem & vinum dedit discipulis, dicens. Hoc est corpus meum,&hic est sanguis meus.quod quidem hodie factum est. Dicẽs ergo Pontifex Vicarius Iesu Christi,Venite pœnitentes, inuitat ad corporis, sanguinisq; conuiuium. Proinde pro eis orat,genua flectit, eos admonet, eosq; reconcilians in Ecclesiam introducit. ¶Illud ĉt notabile est,q; vndiq; ianuæ Ecclesiæ patent, ad notandum venientes ab austro,vel ab aquilone,i.iustos,& peccatores,qñ accedunt ad misericordiam, non esse prohibendos:& à Pascha in anteà patebũt, eo q; in octaua nostræ resurrectionis nullũ erit improperium peccatorum electis. ¶Illud quoque notabis,q; pœnitentes in Ecclesia recepti,crines & barbam,quam nutrierant,deponunt, & se vestes mũdas & cultiores, depositis pœnitentialibus, induunt, à Ioseph capientes exemplum, qui de carcere ductus,tonsus & lotus est, & vestibus decoratus. per hoc quoque innuitur, q; deponentes multitudinem peccatorum,induunt vestimẽta virtutũ.

Gene. 41.

SVMMA.

1 *Oleum consecratur sexta feria Dominicæ in ramis, idq; tripliciter.*
2 *Oleum tripliciter consecratur,& de cuiusque proprietate.*
3 *Oleum infirmorum quomodo consecretur. Et quare nu.5.6.7.8.*
4 *Oleum chrismatum.*
9 *Olei chrismatis consecratio.*
10 *Chrisma ex quibus conficiatur,& qualiter quaq; solemnitate nu.11.12.13.14.15.16.17. Et quid mysticè sonet illa celebritas tanto apparatu. nu.18.*
19 *Oleum benedictum salutatur. Et quoties,& quarsum.*
20 *Episcopus ter exhalat in ampullam olei benedicti, & cur ideipsum.*
21 *Oleum cathecuminorum. Et eius vsus duplex. nu.22.23.*

De eadem quinta feria. Cap. 74.

HAc etiam quinta feria † secundo loco tripartitum oleum consecratur, quoniam hodie agnus Dei ad victimam, s. vesperam immolabatur,de cuius sanguine vterque postis & superliminare domorũ, in quibus erat edendus, liniebatur, vt hoc signo viso exterminator Ægypti, domos sacri conuiuij præteriret intactas,in quo præfiguratum est, quòd si frontibus nostris vnctione chrismatis quasi sanguine Christi,qui vnctus interpretatur,signum crucis imprimitur, diabolus in domibus animarum nostrarum nullam nocendi habet potestatem.Rectè ergo,qua die illud figuratiuum agebatur,significatum solemniter celebratur. Sed diceres.Consequens igitur esset,vt hac die pueri confirmentur, i. in frontibus chrismate sacro signentur? Respondeo,sancta Ecclesia illum,in quo passus est Dominus, lectui dedicauit,& solemnitatis, & conuiuij gaudium in diem tertium,quo resurrexit Dominus reseruauit, & tunc demum pro recuperata salute animarum, quæ est patrata in sexta feria,& pro futura corporum resurrectione, quæ donata est nobis,in Ecclesia Paschalis agni conuiuium celebremus,dicentes.Pascha nostrum imolatus est Christus, itaque epulemur.Sumentes ergo illud,vnde postes nostrarum frontium signare debemus, rectius ab ipsa significatione vsq;ad conuiuium Paschale cessamus, vt tunc submerso Pharaone transeuntes per mare rubrum signantes domos contra exterminatorem,Paschale conuiuium celebremus. Sed diceres, cur itaq; in sabbatum chrismatis cõsecratio non differtur? Respondeo, quia ab hac quinta feria vsque ad vesperam sabbati à Missarum solemnijs vacamus: ipsum autem chrisma non nisi intra Missarum solemnia fas est consecrari,sed ante Missam baptismum conuenit celebrari, prout sub Sabbato sancto dicetur. Vel ideo,in quinta feria cõsecratio celebratur,qa Christus in quinta fuit vnctus ætate,nam in quinta venit, qui in sexta sanguinem consecrauit, de cuius vnctione dicit Daniel. Vngatur sanctus

1

Exod. 22.

1.Co.5

Dã.9. sanctus sanctorum.Et Esa.Spiritus Domi
Esa.11. ni super me,eo q; vnxit me,ad euangeli-
Ps.44. zandum misit me. Et Dauid. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis. cuius vnctio ex tunc cœpit, cum verbum caro factum est,cum plenitudo diuinitatis in eo corporaliter habitauit,tunc autem completa est,cum in baptismo super ipsum Spiritussanctus in specie columbæ descendit:Ideoq; vnctio quæ hodie conficitur ad vngendum,vsq; ad baptismum differtur, vt significemus Spiritumsanctum super Dñm in baptismo visibiliter descẽdisse,& nos in baptismo Spiritumsanctũ accipere.Ex his itaq; patet in vespera sabbati statim post baptismum esse confirmãdum,vt posteà celebretur Paschale conuiuium, & q; quibusdam placet, saltẽ in paucis esse tunc confirmationis mysterium inchoãdum.

2 Quia † igitur de triplici oleo mẽtio facta est, ad notandum,q; triplex sacramẽtum ex eadẽ substãtia fit olei,ad ostẽdendum,q; licet vnus sit Spiritussanctus,multiformis est tñ secundum dona sua,vnde Apost.1. Cor.12. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ,alij sermo scientiæ,alij fides,alij gratia sanitatum,&c.Hoc tripli ci oleo coaptamus, q; inde apparebit, si olei triplicem proprietatẽ attendamus. Olea.n.vt dicit Isido.est arbor pacis insignis, cuius pinguedo valet ad reficiẽdos artus lassos & infirmos,& est pabulum luminis: quod est arbor pacis, refertur ad oleum chrismatum:quod pabulum est luminis, refertur ad oleum cathecuminorum:quod artus lassos & infirmos reficit, ad oleum infirmorum. Hæc igitur tria præcedentibus verbis Apostolo coaptantur. Siquidem in multitudine pacis esse videtur,qui dulcedinem internæ suauitatis gustauit,sicut dicit Psalmus. Gustate, & videte qñ suauis est Dñs. Saporẽ huius dulcedinis senserat ille,qui dicebat.
Ps.34. Gratia Dei sum id quod sum. 1. ad Cor.
1.Cor. 15.c.Hæc gratia est donum sapiẽtiæ,quę
15. intelligitur p pacis oleum. Verum quia hunc saporem libenter in alium deriuat vir fidelis,idcirco alij datur sermo scientiæ. Sciẽtia.n.est doctrina,qua fidelis aliorum verbo,vel ad minus exemplo instruitur,qui per balsamum intelligitur,& quia Apostolus in hoc laborauit,idcirco cum dixisset. Gratia Dei sum id, quod sum.statim subiunxit,& gratia Dei in me vacua nõ fuit. Hæc duo simul coniuncta, s.oleum & balsamum,i. dulcor sapiẽtiæ, & odor doctrinæ,perfectum faciunt seruientem,quæ duo, s.sapientia & doctrina,ad oleum chrismatum pertinent. Ad oleum verò cathecuminorum pertinet fides,quæ mẽtem illuminat,sicut oleum lumen præstat.Fides.n.valet ad duo,s.ad purgamentũ,& ad tutamen,purgat prẽterita vitia,& tutelam præstat contra futura, sicut verba consecrationis huius olei manifestè ostendunt,quæ inferius exponentur. Ad oleum infirmorum pertinet gratia sanitatum,i.sanitas corporis & mẽtis.Valet.n.cõtra vtriusq; ægritudinem, sicut ex verbis benedictionis ipsius liquet: quare autẽ infirmi & cathecumini inunguntur,& de vnctionibus,quæ fiunt ex hoc triplici oleo,dictum est in prima parte sub titulo de vnctionibus. Sequitur † videre de ipsorum oleorum consecrationibus. Et primò de oleo infirmorum.Secundò de oleo chrismatis.Tertiò de oleo sancto. Primo ergo de oleo infirmorum dicendum est,nam illud prius est cõsecratum,q̃ chrismatum, & sanctũ. Et est ratio, quia illius sacrm prius fuit tpe,q̃ chrismati,vel sancti. Nam Dñs discipulos suos docuit infirmos vngere, sicut in euangelio dicitur. Oleo vngebãt infirmos & curabantur. & Iacobus Apostolus ait. Infirmatur quis, &c. Oleum † verò chrismatum & sanctum,s.cathecu 4
minorum ab ecclesia instituta sunt,licet & in veteri testõ aliqua de vtroq; habeatur similitudo. ibi namq; duplex oleum inuenitur, vnum videlicet chrisma, quo vngebantur Reges. Præcepit enim Dominus Mosi, vt conficeret chrisma, quo vngeret tabernaculum in dedicatione tẽpli,& arcam testamenti Aaron,Reges,& Sacerdotes,& filios eius,dicens.Sument aromata prima,& oleum.Inde est,quod vnctione chrismatis Ecclesias, & calites consacramus,Reges etiam & Pontifices inungimus,Moses tamen oleo materiali non legitur inunctus,sed solum spirituali, sicut & Christus. Oleum ĉt sanctum à lege sumpsit exordium, quo reges

3

Universidad de Deusto Biblioteca

ges tñ,& Sacerdotes vngebantur. Alij dicunt, ꝙ oleum infirmorum Apostoli instituerũt,qui cum illo ęgrotos vngebãt. Oleum verò chrismatum & cathecuminorum Apostolici viri constituerunt, & ideo confideratio olei infirmorum prior est tpe,q̃ chrismatis, & ẽt q̃ olei sancti; quia prior & maior & venerabilior est doctrina Apostolorum,q̃ Papæ. Huius autẽ olei consecratio non habet tale principium,quale alia habent; quia non dicitur in eo, Dñs vobiscum, nec Oremus, nec Sursum corda, nec aliquid huiusmodi,nec etiam talem habet finem,qualem in aliis consecrationibus dicimus, vt infra dicetur, ſ. Per Dñm nostrum Iesum Christum,&c. vel Per eum,qui venturus est iudicare viuos & mortuos, sed sic clauditur. In nomine Domini nostri Iesu Christi. Et est ratio, quia benedictio ipsius olei sancti non est officium per se, sed est emboliſmus præcedentis officii: quod apparet,quia cum ponatur ante illud verbum canonis. Per quem hæc omnia Domine bona semper creas, statim benedictione ipsa finita,subiungitur. Per quem hæc omnia,&c. Et sic est ἐμβόλισμος,i. adiectio præcedentis officii,ſ. illius orationis. Nobis quoque peccatoribus, vbi pro pœnitentibus oratur. Est enim duplex emboliſmus, prout dictum est in quarta parte, ſub titulo de ſilentio post orationem Dominicam. ¶ Sed quare
5 † confideratio huius olei canoni adiicitur? Respondeo. ¶ Primò ibi rationabiliter oleum morientium conficitur, vbi mors Domini consumatur,vt sicut mors Domini destruit mortis authorem; sic gratia,quæ per vnctionem morienti confertur, destruat peccata,quæ sunt causa mortis. ¶ Secundò, duo sunt, de quibus in hoc officio agitur,ſ. imolatio Christi, & imolatio Ecclesiæ: imolatio Christi fuit in cruce, imolatio Ecclesiæ fit, cum peccatum moritur. De imolatione Christi fit mentio in introitu. Nos autem gloriari. & specialiter in canone. De imolatione Ecclesiæ fit mentio in epistola, vbi dicitur. Si nosmetipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Sunt etiam & alia duo,ſ. infirmitas & medicina: infirmitas ex peccatis sæpe prouenit, medicina de gratia Dei. De infirmitatibus ait Paulus in epistola. Qui indignè manducat,& bibit corpus & sanguinem Domini,iudicium sibi mãducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Idcirco inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. De medicina dicit Iacobus, Infirmatur quis in vobis,inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent sup eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum,& alleuiabit eum Dñs, & si in peccatis sit, dimittuntur ei. Si igitur propterea infirmãtur qa manducant corpus Domini indigne,& gratia Spiritussancti,quam significat hæc vnctio, eos saluat, merito † con
6 secrationi corporis Dñi adijcitur consecratio huius olei,Per passionem.n. Dñi, cuius commemoratio fit in consecratione corporis, prostratus est diabolus, & gratia Spiritussancti,cuius signum est vnctio, diaboli arma, ideſt peccata quotidiana tolluntur. ¶ † Tertiò ideo consecra
7 tio olei infirmorum consecrationi corporis Christi adiungitur, quia nouissima oratio consecrationis corporis christi ex voto pœnitentium fit: congruè igitur sub ea consecratur oleum pro pœnitentibus, vbi eorum sacrificia Domino offeruntur. ¶ Consequenter attendamus aliqua verba consecrationis huius olei infirmorum: dicitur enim ibi sic, Emitte spiritum tuum paracletũ in hanc pinguedinem olei. Nempe non sine causa ponitur ibi paracletum,quod patebit, si tripli cis olei efficaciam attendamus. Oleum sanctum accipit, siue in exorciſmo olei sancti,videlicet catechuminorum, accipitur diabolo, vt recedat à cathecumino, qui adhuc reputatur mortuus,quousque non est baptizatus: oleum chrismatis iã viuentes sanctificat: oleum infirmorum iã sauciatis medelam præstat: quia verò ægritudinem sequitur dolor,vñ in cadẽ consecratione olei infirmorum, dr ad euacuandum omnes dolores, & omnem ægritudinẽ,sequitur ꝙ dolorum est consolatio,iõ recte ponitur ibi Paracletum, quod interpretat cõsolator. In mortuo autem qui dolorem non sentit,nõ sequitur consolatio, sed nec sanus, nec sanctificatus; quia in eo non est infirmitas, ex qua

ex qua dolor non indiget consolatione.
8 ¶ † Circa oblationem eiusdem olei infirmorũ notandũ est,ꝙ in ordinario ita scribitur. Offeratur pontifici oleũ quod offerunt populi ante quàm dicatur. Per quẽ hæc omnia semper Domine bona creas. Nempe hoc in Exod. 27. c. ꝓfiguratũ est, vbi dicit Moſi, ꝙ accipiat à populo oleũ oliuarũ purissimũ. Oleũ siquidẽ cum offertur à populo tñ liquor est,sed per benedictionem fit sacramentũ. Mystice autem hęc oblatio,siue administratio significat, quod populus debet clero tẽporalia ministrare, spiritualia ministranti ei: vnde
1. Cor. 9. Apostolus, Si seminauimus vobis spiritualia,nõ est magnũ, si vestra carnalia metamus, Cõsecrat aũt oleũ Episcopus,cũ omnibus sacerdotibus ei adstãtibus,qa hoc sacramẽtum fuit à Christi discipulis institutũ: vel tractũ est ab antiqua cõsuetudine, qa consueuerat ecclesia primitiua simul cũ pontifice verbis & manibus corpus Christi cõficere,fortè ad testimoniũ, put hodie in Missa de ordinibus, cũ ordinatore faciũt ordinati. Nã & summus põtifex quoties diuina celebrãt, sacerdotes ei adstãtes verbis, & manibus cũ eo consecrãt: & qa,vt iam dictum est,huius olei cõsecratio est ἐμβολισμος canonis, idcirco eâ totam, sicut & canonem sacerdotes cũ eo dicũt,inde ꝓficit officiũ Episcopus vsq; ad illũ locũ: Pax Dñi sit semp vobiscũ,& clericus respondet. Et cũ spiritu tuo,& tunc tacet,& solus Eps communicat. ¶ † Secdò videndum restat de oleo
9 chrismatis. Fabianus.n. Papa statuit hac die singulis annis debere cõfici chrisma, qa nouum est sacramentum,& ideo semper est innouãdum,& vetus concremandum. Ita.n. ab Apostolis eorum successoribus accepit,à cunctisq; tenenda mãdauit. ¶ Circa † quod sciendum est, quòd
10 chrisma conficitur ex balsamo, & oleo ꝓpter misticam rõnem, quoniam ꝓ oleũ nitor conscientiæ designatur, iuxta illud Euangelij. Prudentes virgines acceperũt oleum in vasis suis cũ lãpadibus &c. Per balsamum verò exprimitur odor famæ, per quod in libro sapientiæ dicitur. Sicut balsamus aromatizans dedi odorem. Oleo ergo, quod lucet,additur balsamus, qui redolet, quia fide operante per dilectionem, lucere, & bona fama redolere ad honorem Dei,& ad vtilitatem proximi debemus. Odor enim balsami in oleo bonam operationem longè lateq; diffusam gratia Spiritus sancti cooperãte demonstrat. ¶ Secundo additur † oleo balsa 11
mum, ad significandum, quod in vultu Christi resplenduit cęlestis nitor,& gratia excellentius,q̃ in alijs. Nam, vt Hieronym. ait. Virgo de Virgine natus, qui non ex voluntate carnis,neq; ex volũtate viri,ſed ex voluntate Dei natus est,nisi habuisset in vultu oculisq; quoddã de sideriũ,nunq̃ eum statim cum ingenti desiderio secuti fuissent Apostoli, nec qui venerant ad eũ cõprehendendũ,corruissent. Iste nitor operante Dei gratia, vultus electorum exhilarat, vt Dominũ cũ magna dilectione imitentur. Vnde in ꝑfatione, q̃ cantatur in cõsecratione chrismatis,dicitur, Dauid prophetico spiritu gratiæ tuæ sacramenta ꝓnoscens, vultus nostros in oleo exhilarandos esse cantauit,& paulo post. Huius olei vnctio vultus nostros iucundos efficit, ac serenos. Vultus nostri sunt operum nostrorũ manifestatio. ¶ Tertio † quoq; balsamus o-
12 leo additur, vt omnes q̃ ex eo vncti fuerint, operante gratia Spiritus sancti conuersioni doctrinã iungere nitãtur. Et hęc duo,ſ. vita,& doctrina, sunt connexa in septem donis Spiritus sancti, ꝓpter quod chrismalis vnctio fit: nam sapientia ad vitam, intellectus ad doctrinam, consilium etiam ad doctrinam, fortitudo ad vitam, scientia ad doctrinam, pietas ad vitam, & timor ad vitam refertur. Doctrina autem per balsamum intelligitur, vt præmissum est. Χρῖσμα dicitur vnctio latinè, quæ etiam Dominus nomen accommodauit. Nam Christus a chrismate dicitur vnctus, prout dictum est in proœmio secundæ partis. Consecratur † autem chrisma 13
in eo loco,vbi consueuimus dare pacem, sicut & oleum sanctũ; & hæc ideo, vt pax & concordia per vnctionem chrismatis regnet in nobis. Chrismate enim vngimur, vt donis Spiritus sancti repleti Deo & hoibus pacificemur, quia in malituolam animam non introibit sapientia. Habet quidem chrisma officium per se, quod inchoatur à Sursum corda, & finitur.

Mat. 25.

Psal. 24.

tur, Per Christum dominum nostrum, q̃ viuit, & regnat. pertinet enim ad eos, qui resurrexerunt & viuunt cũ Christo.

14 ¶ † Sane postquã solus Pontifex cõicauit, vt præmissum est, ipse vadit sedere super sedẽ suam, & tunc duodecim presbyteri parati duodecim Apostolos significantes, & alij clerici discipulos significantes, descendunt in sacrarium ad apportandũ solemniter tam oleum chrismale, quàm sanctum, siue cathecuminorũ, hoc

15 modo. Præcedunt † nanq; duo luminaria, & sequuntur duæ cruces, & in earum medio vnus acolythus ferens ampullam cũ oleo futuro chrismali, subsequuntur duo turibula, & in eorum medio alter acolythus ferens aliam ampullã cũ oleo futuro sancto, subsequenter diaconus librũ euangelij ferẽs: deinde dicti presbyteri, & alij clerici bini sequuntur, quousque peruenitur ad gradus ante altare. Nẽpe duo luminaria sunt lex, & prophetæ, quæ nobis Saluatorem prænunciauerunt: duæ cruces sunt duo martyria sine sanguine, s. mortificatio corporis proprij, quæ est crux a sinistris, & cõpassio proximi, quæ est crux à dextris. Inter has fertur oleũ futurũ chrismale, quo inũgũtur pugnatores, qui debẽt esse parati ad martyriũ, & semper duplici martyrio debent se affligere. Crucem à sinistris habebat ille, qui dicebat 1. ad Cor. 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Crucem à dextris habebat idẽ, qui dicebat 2. Cor. 11. Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? quis scandalizatur, & ego nõ v-

16 ror? Duo enim turibula † sunt duplex genus orationis, s. oratio pro remouendis malis, & oratio pro adipiscendis bonis.

Ps. 54. Hæc duo notat Psalmista, cũ dicit. Exaudi Deus orationem meam, s. quæ est pro adipiscendis bonis, & ne despexeris deprecationem meam, s. quę est pro remouendis malis. Inter duo turibula fertur oleum futurum cathecuminorũ, quia, p cathecumenis est orandum, & eos orare oportet, vt ad robur, quod per oleũ chrismale significatur, valeant peruenire. Inde euangelium sequitur, quia in eo totius boni nostri est consumatio: presbyteri, & alij bini sequuntur, q. d. sponsæ. Cant. 1. Trahe me post te, & occurremus in odorem vnguẽtorum tuorum. Potest ẽt dici, q. ampulla cum oleo futuro cathecuminorum, humanitatem Christi significat plenam Spiritu sancto. Duo luminaria, duæ cruces, duo turibula, sunt lex & prophetæ, quæ prædixerunt Christum & dominum esse venturum. Sequens verò euãgelium affirmat, quod lex & prophetæ prædixerunt: presbyteri & clerici bini, & bini sũt testes chrismali mysterijs. Hi sunt Apostoli bini ad prædicationis officium destinati, cooperatores, & testes Christi: Cantus istorum, s. O redemptor: prædicationem, & orationem significat Apostolorum. Ampulla quoq; in singulos ordines ad altare defertur, per quod innuitur, q. Dominus in corpore suo ante passionem officia septem ordinũ adimpleuit. ¶ † Præmissimus de ductione o- 17
lei chrismalis, & sancti, siue cathecuminorum de sacrario vsque ad sanctuariũ, nunc dicamus de eadem vsq; ad Episcopum. Postea. n. quàm dicta processio venit ad sanctuarium, & tũc ante altare ad Orientem ordinatè se disponunt ostiarij, lectores, & exorcistæ, & acolythi, ita vt sextum locum obtineat subdiaconus, qui illa die legit epistolam, & post omnes est acolythus cum ampulla, ita quòd oẽs sunt sub vmbraculo, sub quo ampulla delata est à sacrario, quæ defertur de vno ad alterum, per quandam connexionem sindonis albæ, qua ex parte velata est ampulla, quousque perueniat ad Episcopum, ita, vt à medio sursum videri possit. Nempe in connexione sindonis connexio intelligitur charitatis. Ampulla Christus est, vel ampulla cum chrismate corpus Domini ex virgine Maria assumptum cum diuinitate, s. Christum viuum esse significat: præmissum ordinem quædam ecclesiæ seruant. Est & alius ordo, quem & aliæ seruant, nam fertur ampulla cooperta sindone alba, in sinistro brachio portantem ampullam præcedit lumen, & antecedunt duo sacerdotes, vnus cum turibulo, alius cum cruce, & in medio eorum diaconus cum libro euangelij: & super capita eorum fertur vmbraculum, seu pallũ, & duo antecedunt cantando. In † quo facto representatur pro- 18
cessio, quam fecerũt filij Israel tendentes per desertum ad terram promissionis, q̃m sindon est arca, ampulla vna, lumen præcedens ampullã columna ignis, quæ præcedebat pòpulum, Sacerdos cũ turibulo, Aaron cum turibulo. Num. 17. Sacerdos cum cruce, Iosue cum sceptro, diaconus cum libro euangelij, Moses cũ libro legis. Vmbraculum est tabernaculũ, vel nubes lucidissima, quę filios Israel obumbrauit; qui cantantes præcedunt, lætitiam eorum significant, qui ad terrã promissionis transierunt. Vel duo cantores sunt prædicatores duo præcepta charitatis annunciantes. Hæc autem omnia

1. Cor. 10. in figura contingebant illis. In hoc etiã facto representatur processio Christi & ecclesiæ tendentes de hoc mundo ad patriam. Nempe ampulla est Christus, sindõ alba, est sancta conuersatio eius. In sinistro brachio tenetur, quia hæc omnia in hac vita, quæ per sinistrã significatur, acta sunt, vel quia conuersatus est in vita præsenti: lumen præcedens est Ioannes, qui fuit lucerna ardens: diaconus in medio duorũ sacerdotũ est Christus in medio Mosi & Heliæ: duo præcedentes cũ lumine sunt discipuli, quos binos misit ante faciẽ suã. Ampulla fertur cooperta vsq; ad altare, & tunc discooperitur; quia quasi Christus coopertus fuit vsq; ad passionẽ; nã penè ab omnibus eius conuersatio sancta dicebatur. Sed in passione fuit nudus hominum reputatione; quia qui paucis diebus ante dixerant, Benedictus qui venit in nomine domini, clamaue-

Mat. 3. runt, crucifige, crucifige eũ. Quidã tamẽ prius q̃ ad altare perueniant, ampullam mediã cooperiunt, mediã nudã ad altare producunt; quia Christus ante passionẽ modo latuit, vt cũ fugit in Aegyptum, & cũ inter cognatos quærebatur, & cũ parentibus subijciebatur: modo se palã exhibuit, vt cum prædicauit vltra hominẽ

Io. 10. dicens, Ego & Pater vnũ sumus, & cũ miracula fecit, in quibus virtutẽ suæ diuini-

19 tatis ostendit. Ampulla † statim postquã benedicta fuit ex parte coopta, & ex parte discooperta, vt allata fuerat, salutatur ab episcopo & presbyteris, quia Christus postquam transiuit ad altare crucis, i. ad imolationem, & se Deo patri, sicut ampulla ad consecrationẽ Episcopi, aliqua

partẽ corpus suum nudum monstrauit Thomæ & alijs discipulis, quos voluit ẽ se testes suæ resurrectionis, alijs verò inuisibilis fuit. Vel ideo pro parte nuda, & pro parte discoopta salutatur; quia Christus in humanitate manifestus, & in diuinitate occultus ab omnibus venerat. Salutantur aũt ampullæ quinquies ab Episcopo, vt de quinq; vulneribus gratiarũm actio Christo reddatur. Postquã aũt ampulla salutata est à ministris altaris, cooperitur, vt à nemine nuda videatur, & cooperta iterũ salutatur, quia Christus postquã salutauit & manifestauit se discipulis suis, quos voluit suos, suæq; resurrectionis esse testes, ascendit in cœlũ & inuisibilis factus est hominibus. Sed quãuis eius præsentiã corporalẽ non videamus, tñ venerando eum quotidie salutamus; quia discipuli eum ascendentem in cœlum adorauerunt. Tãdem ampulla in sacrarium defertur, vt Christus in cœlũ, quem veneramur per fidem, donec perueniamus ad ipsum, ideo sindon munda est eius caro, vel conuersio immaculata.

¶ † Sane Episcopus ter halat in ampullã. 20

¶ Primò, quia sicut halitus ab interioribus & secretis procedit ad publicũ, & vocatur spiritus, sic Episcopus per spiritum suũ demonstrat Spiritum sanctum à Patre & Filio procedentem, in corpore domini habitare. Ampulla. n. cum chrismate corpus significat cũ diuinitate: ampulla verò cũ oleo humanitatẽ plenã Spiritu sancto designat. Secũdò ẽt halat; quia legitur in euangelio, q. Dominus insufflauit in discipulos, dices. Accipite Spiritum sanctum, &c. Hic igitur halitus illam insufflationem significat. Ideo aũt ter halat; quia tres personæ sunt, & nunquam Spiritus sanctus est sine patre & filio à quibus procedit, & à se ipso venit. Datur aũt Spiritus sanctus officio sacerdotũ, sed nõ datur ab alijs, sic. n. adest virtus Spiritus sancti per insufflationem a sacerdote factam, in honore & sanctificatione ipsius Spiritus sancti, sicuti per verba, quæ dicuntur in nomine suo. His peractis cantatur Agnus Dei, & communio. ¶ Tertio loco † circa oleũ sanctũ, seu cathecuminorũ, 21
de eius deductione præmissum est sciendũ, q. hæc olei benedictio proprium habet

bet officium. Nam post eius exorcismum qué episcopus lenta voce dicit, quasi prę fationem inchoat, dicens. Dñs vobiscū: Sursum corda, & finitur per eundem dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit, &c. & in eo loco consecratur, vbidicitur. Pax domini, &c. Hoc enim est corpus gratiæ Dei, vt pacem & concordiam inter nos habeamus, vt per vnctionem pax habeatur. Olea nempe, vt dictum est, est arbor pacis insignis, quod præliguratum est in veteri testamento, sicut verba huius consecrationis habet, quæ sunt hæc. Et cum mundi crimina diluuio expiarentur effusio similitudinem futuri muneris demonstrans per ramum virentis oliuæ pacem in terra reditā nun
22 ciauit. ¶Valet † etiam huius olei vnctio ad duo, s. ad purgationē, & tutelam. ¶Ad purgationē, vt si quæ cathecumino postquam venit in scrutinium, adhærere maculæ, recedant ad tutelā, vt diabolus expulsus redire non audeat, verba orationis hoc demonstrant, dicendo. Si qua illius aduersantium spiritum tuum adhæserunt maculæ, recedāt ad tactum huius
23 sāctificati olei. Hæc de purgatione. ¶† De tutela sequitur. Nullis spiritualibus nequitijs locus, nulla refugis virtutibus facultas, nulla insidiantibus malis latendi licentia relinquatur. Quia verò diabolū se damnandum maximè in futuro iudicio nouit, & inde tremit, idcirco exorcismus terminatus, per eundem dominum nostrum Iesum Christum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Exorcismus.n. est adiuratio. Nam in ea adiuratur diabolus, vt recedat. Item quia hoc oleo perfusi & baptizati spē regni habent, idcirco oratio terminatur, Per eundem dominū nostrum.

ADNOTATIO.

* Chrismate] Chrisma fit ex oleo & balsamo, idq; mystica ratione, vt Innoc. docet c. 1. de sacra vnctione. Ab alio verò non conficitur, quàm ab Episcopo, vt testatur Leo Papa, epist. 86. c. 37. Quod cōfirmarunt Bracarense cōcilium. c. 3. Carthaginense secundum, capit. 3. Carthaginense tertium, c. 36. Vnde chrisma ab Episcopo confectum singulis annis certis tēporibus more ecclesiastico communicatur, vt sacris Canonibus est cautum: maximè iuxta sanctiones concilij Antisiodorensis, cap. 6. Item Tholetani primi, c. 20. N. D.

SVMMA.

1 *Missa quintæ feriæ dominicæ in ramis, & eius officium num. 7. 14.*

2 *Gloria in excelsis non cantatur quinta feria dominicæ in ramis, nisi Episcopo præsente.*

3 *Christus lauit pedes Apostolorum tribus potissimum de causis, & nu. 5.*

6 *Lotio pedum an sit mandatū potius, quàm consilium.*

8 *Symbolum Apostolorum cur non dicatur in Missa quintæ feriæ dominicæ in ramis.*

9 *Innocentius Papa statuit corpus Christi sub specie panis reseruari in quinta feria dominicæ in ramis. Et cur itidem sanguinem nu. 10.*

11 *Vinum die parasceues sumptum cum Dominico corpore fermato quinta feria, an consecratur, & sanguis Christi efficiatur per immissionem ipsius corporis in calicem, & per eius tactum.*

12 *Consecratio, & sanctificatio, quid differant.*

13 *Papæ ritus celebrandi quinta feria dominicæ in ramis.*

De officio Missæ ipsius quintæ feriæ. Cap. 75.

TERTIÒ seriatim Missæ huius diei officium prosequamur. ¶† Sanè in persona pœnitentium cantat Ecclesia in principio Missæ. Nos autem gloriari oportet. Tales enim debent & possunt gloriari in cruce, qui pœnitentiam perfectè egerunt. Et quoniam in hac die institutum est Sacramentum Sacramentorum, vt præmissum est, ideo ad solemnitatem noui sacrificij, & propter gaudium reconciliationis pœnitentium cantat Ecclesia in Missa canticæ lætitiæ, præter alleluia, & Missa solemnis 1

nis dicitur in contentu, & ornatu ministrorum, sicut in festo natalis Christi. Nā hoc festum omnia alia excellit, excepto festo Trinitatis, & vt quodāmodo ecclesia sibi contraria, cum in alijs huius diei horis cātica lætitiæ reticeat, & ea sub breuitate, & quasi flebiliter dicat. Sed nō est contrarietas; quia alia est causa lætitię, & alia est tristitię. Propter memoriam enim passionis est tristitia, propter institutionē verò Sacramenti sacramentorum est gaudiū, & ideo ex institutione Bonifacij Papę cātat ecclesia: Gloria in excelsis Deo;
2 quia gaudent Angeli de conuersione pę nitentiū, & hoc in ecclesijs, in quib. chrisma conficitur, & non in alijs, prout quidā dicunt. Vbi.n. episcopus præsens non est: ne Gloria in excelsis dr, nec aliæ solenni tates seruātur, vt dicunt: quamuis, & nunc neque flectamus genua, nec oratio super
3 populum dicatur. ¶Epistola verò † Con-
Phil. 2 uenientibus &c. quæ est prima Cor. 11. est de modo sumendi cœnam Domini. ¶Responsorium est de crucis, siue christi per crucem exaltatione. Christus factus est obediens vsq; ad mortem. & est sexti toni propter obedientiæ perfectionē, qñ senarius numerus perfectus est. ¶Euangelium est, Ante diem. Ioan. 13. cap. vbi sequitur. cum dilexisset suos Iesus, in finem dilexit eos. & est de dilectione & humilitate; quia illud sacramentum est dilectionis, & humilitatis. Agitur etiam ibi de lotione pedum, quia Dominus præcinxit se linteo, idest humanitate purissima, immittens aquam in peluim, idest, gratiam in corde, & lauit pedes, idest, affectus. Venit autem ad Simonem Petrum, qui recusauit ex humilitate tantum. tertia tamen vice obediuit, & oportuit eum obedire, vt haberet partem cum eo, vnde vocatur Si
4 mon Petrus, propter obedientiam. Tres † ergo sunt causæ, quare Dominus voluit lauare pedes discipulorum. Primò ꝓpter signum dilectionis. Secundò, in exemplum humilitatis. Tertiò ratione mysterij, quia lotio pedum designat lotionem affectuum. Puluis.n. adhæserat pedibus Apostolorum, idest elatio inanis gloriæ, quando dixerāt, Domine in nomine tuo eijcimus dęmonia. & quando conuertebantur plures: vel tristitia, quando non conuertebantur homines ad voluntatem suam. Et ideò oportuit lauare huiusmodi affectiones in illo die, vt sic essent mundi toti. Nam prima die ieiunij dixit Dñs. Tu autem, cum ieiunas, faciem tuā, idest, animam vel rationem tuam laua, idest à peccato mortali munda. Cum igit à principio lauamus nos à peccato mortali, à puluere, i. à venialibus debemus abstergi. hoc autem fit, vt digne possimus accipere corpus Christi, quod sit peracta perfecta pœnitentia, & ideò fiunt pœnitentium absolutiones in hac die, vt prędictum est. Pedum quoq; lotio significat lotionem Mariæ, quando lauit lachrymis pedes Domini, ideò cātatur antiphona illa. Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. ¶† Rursus 5
lotio pedum, signum est remissionis peccatorum. In baptismo namq; vnusquisq; totus abluitur, sed cum in rebus humanis postea viuitur, vtiq; terra calcat. Ipsi enim humani affectus, sine quibus in hac vita mortali nō viuitur, quasi pedes sunt. Qui ergo nō indiget, nisi vt pedes lauet, ostendit oīa peccata sibi esse dimissa, sine *Luc. 7.* quibus hęc vita non ducitur. Pedes ergo, qui sunt vltima pars corporis, lauantur, ad notandum, q. Iudæi aqua baptismatis in vltimo tempore mundabuntur, vnde & reliquiæ Israel saluabuntur. Quare autem fiat hæc lotio ista die, supra dictum est. † Et est notandum. q. ex oibus manda 6
tis Dei, istud solum dicitur antonomatice mandatum, quoniam maiori exhibitione officij hoc obseruari præcepit, cum discipulis suis pedes lauit, dicens. Si ego laui vobis pedes Dominus & magister, & vos inuicē debetis alter alterius pedes lauare. Et ēt cum iterum ait Petro. Si non lauero tibi pedes &c. Mandatum etiā illud, de quo dictum est in ꝓximo sabbato, qđ fit à prælatis, repręsentat illud, qđ Christus fecit. Et attēde, q. ad antiphonas, quę dñr dum fit mandatum, non dr nisi vnus versus de vno psalmo, quia alij eiusdē Ps. non ita conueniunt cum antiphonis, vel cum his quæ in ipso mādato fiunt. In offertorio ostendunt ꝓmissa duo simul, videlicet, q. debemus à mortalibus, & venialibus abstergi dicendo. Dextera Dñi *Ps. 117* fecit virtutem, absoluendo à mortalibus. Dextera Dñi exaltauit me, absoluendo

7 à venialibus. Postcommunio: † Et Dominus Iesus postquã cœnauit. Io. 14. c. ostenditur humilitas, & secundi toni, ppter secundam lotionẽ à venialibus. ¶ Breuiter autem notandum est, q̃ huius missæ officium nostræ redemptionis continet summam, & mysterium. Nam in Euangelio legitur de pedum lotione, in epistola de corpore christi & sanguine, in introitu de cruce, in graduali de morte, in offerenda de resurrectione. Nã hæc oĩa fm mysticum sensum ex Euangelio, quod est caput officij, pendẽt. christus quidẽ cum discipulis cænãs surrexit à cœna, vestimenta deposuit, linteo se p̃cinxit, aquã in peluim misit, & inter cœnandum pedes eorũ lauit, & ipsos lauare docuit, & post lotionem iterum recubuit. Nempe Christum à cœna surgere, est ab accubitu patris venire, vestimenta deponere, se exinanire, linteum p̃cingere, formam serui accipere, aquam in peluim mittere, sanguinem suum effundere, pedes lauare, peccata remittere, linteo extergere, passionis fide mundare, vestimenta resumere, & à mortuis resurgere, & vestẽ glorioſę carnis induere: recumbere, & ascẽdere, & in dextera Dei sedere ad hæc pertinet officia. Discipulos docere, est eis Spiritum sanctum
8 mittere. Veruntamen † quia nõdum perfectè crẽdebant, ideo non dicitur, credo. Ecce breuiter summa redẽptionis humanę, quæ fuit omnibus sufficiens: sed non efficiens. Vnde agitur in oratione: Deus à quo. & Iudas de duobus generibus pœnitentium, vno proficientium, vt latronis cõfitẽtis, q̃ audire meruit Hodie mecum eris in paradiso. & alio nõ ꝓficiẽtium, vt latronis cõtemnentis. & Iudę proditoris,
9 qui laqueo se suspendit. ¶ Innocẽtius † papa statuit hac die corpus christi sub specie panis reseruari, vt infirmi, & religiosi, quibus est necessitas communicandi, habeant ipsum, & propter officiũ adimplendum: nã in duobus dieb. sequentibus nõ cõficitur corpus Christi. Sanguis verò nõ seruat sub specie vini, ꝓpter multa. ¶ Pri-
10 mò, quia † vinum, quod liquidum est, de facili posset ex negligẽtia spargi. ¶ Secundò, quia per calicem, qui hac die sumitur, finis veteris legis intelligitur. vnde secũdum Lucam, per calicem discipulis, & nõ alijs eadẽ die datũ, Dominus discipulos designauit. Tertiò, quia corpus, quod seruatur, non est sine sanguine. Quartò, q̃ per hoc, q̃ sanguis non seruatur, ostenditur, q̃ vetus sacrificiũ debet cessare. Panis nanq; nouũ, Vinum verò vetus designat testamentum. Ad quod ostendẽdum Do *Io. 19.* minus, cum bibisset, inquit, Consumatum *Matt.* est. Ergo calix sumitur, & panis seruatur. *26.* eo q̃ lex finem, & Euãgelium hẽt initiũ. Quintò, quia Christus dixit in cœna Domini, Amen dico vobis, non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec bibã illud in regno patris mei. Non autẽ dixit de corpore, seu de esu, imo inuenitur, q̃ postea comedit partem piscis assi & fauũ mellis, sed non inuenit, q̃ postea biberit.
† Sed nunquid vinũ, quod in die paraſce 11
ues cum dominico corpore seruato sumitur in altari cõsecrat, & sanguis Christi efficitur per immissionẽ ipsius corporis in calicẽ, & per eius tactũ? Super hoc dicunt quidam, q̃ per dominicam orationem, quę tunc dicitur fit cõsecratio, siue cõmutatio vini in sanguinem. Nam Gregorius assignãs causam, quare dominica oratio in die illa à sacerdote dicatur, dicit, q̃ in primitiua ecclesia Apostoli sola dñica oratione vtebãtur in consecratione. Nostamen hoc non dicimus; quia si hoc iam esset, nõ esset necesse corpus Domini ad diem illũ seruari. Prætereà ex his, quæ in canone dominicam orationẽ præcedunt, satis patet, q̃ ad probationem ipsius oꝛonis transubstantiatio non fit, & nullo tpe Missa fuit celebrata sine verbis illis. Hoc est corpus meũ &c. quæ sola in principio nascentis ecclesię proferebantur ad cõficiendum ab Apostolis, qui postmodũ oration em dñicam superaddiderunt, put dictum est in proœ. huius partis. Dicimus ergo illud, hoc nõ cõsecrari, sed sanctificari, differt † autẽ inter hęc. Nam consecra 12
tio, est consecratione transubstãtiare, sanctificare est ex cõtactu seu admistione la crę rei reuerendũ, & sanctum effici, vt patet in aqua benedicta, cui alia admiscẽt. Item sanctificatum dr, quod à tactu rei sanctificatæ efficitur magis reuerendum. Si. n. diceretur, q̃ solo contactu vinum & aqua consecrarentur, magnum inconueniens sequeretur. Nam sic contingeret

ret calicẽ non posse lauari, & millia mille panum à tactu vnius hostiæ sine verbis possent consecrari, & q̃ si gutta aquæ benedictæ in stagnum, vel puteum funderetur, aqua illa benedicta ꝓpetuo remaneret, & alia plura. Prætereà, si vinum tactum domini. i corporis consecrarẽt, eẽt contra decretum. de consec. dist. 3. sabbato. quod ꝓhibet die hac fieri consecrationem, de quo dictum est quarta par. sub septima particula secretæ, sup verba. Hic
13 est calix. ¶ Illud † quoq; prætereundum non est, quia Romanus Pontifex hodie remota tabula Latet. altaris, de qua dictũ est in prima parte sub titulo de altaris dedicatione, & in secunda parte sub titulo de diacono, infra ipsum altare conficit Eucharistiã, & sanguinẽ, & cum turibulo incensat illud, in hoc facto representãs; quia sũmus Pontifex legalis semel in anno ingrediebatur in sancta sanctorum cũ sanguine, secum portãs turibulum viuis carbonibus plenum, ꝓut dictum est in quarta parte, & sub tertia parte canonis. Sic & secundum Apostolum ad Hebr. 9. Christus per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna redẽptione inuenta. Peracto Missæ officio statim inter cœnandum, i. dum sacerdos cõmunicat, cantatur vespertinum officium, ad ostendẽdum, q̃ hoc sacramentum, scilicet Eucharistię institutum fuit in vespera. Quia ergo redẽptio nostra in vespera mundi, i. in sexta ætate seculi facta est, ideo vespertina σύναξις, i. psalmodia, siue solẽnitas psalmorum numero Missæ continuatur, & sub vnica oratione vtrunq; officiũ
14 terminatur, † ſ. per ite Missa, si episcopus adest, vel per Benedicamus, propter vespertinam conclusionem. Et quia ecclesiæ datus est calix, ideo est prima antiphona. Calicẽ salutaris accipiam, quem dedit Dñs Apostolis dicens, Hic est calix noui testamenti in sanguine meo. Secunda antiphona est. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Patientia. n. quam habet ille, qui paratus est bibere calicẽ Domini, pacem cum omnibus operatur. In alijs tribus rogat se liberari, quia habita pace pectoris nõ monetur homo ꝓp tribulationes, & hoc ẽt habet à Deo, vnde petit liberari. Antiphona ad Magnificat. Cœnantibus &c. est de cœna Domini.

SVMMA.

1 *Altaria quinta feria denudentur. Et quid illa denudatio noter, vide per discursum. nu. 2. 3. 4.*
5 *Altaria cur lauẽtur vino & aqua, & quid significẽt ramis, quibus fricantur. nu. 6*
7 *Pauimentum ecclesiæ cur mũdetur quinta feria Dominicæ in ramis. Et cur detur symbolum competentibus. nu. 8.*

De denudatione altarium. Cap. 6.

QVARTO † loco notãdũ est, q̃ statim vespertino finito officio denudantur altaria vsq; in sabbatũ, quæ postmodum in tertia die cooperiuntur. ¶ † Siqdem 2
hæc denudatio significat primò recessum discipulorũ Domini, seu Apostolorũ. Vñ. Qui iuxta me erant, *Ps. 17.* de lõge steterunt. Et in Euangelio, Relicto eo oẽs fugerunt. Altare nanq; Christum, seu corpus eius significat. vnde de terra altare facietis. mihi. Altare de terra facere, est incarnationẽ eius credere, vel sperare. Altaris verò vestimẽta, Apostolos seu sanctos Dei designant, quorũ prædicatione Christus quasi quibusdam vestimentis adornatur, & per illos magnificatum est nomen eius. Altare igitur vestimentis denudatur, quia fugientibus Apostolis, Christus solus remãsit. Tertia die cooperitur; q̃ post resurrectionẽ discipuli ad eum redierunt. ¶ Secundo, denudatio altaris designat, q̃ Christus fuit nudatus in cruce. Cum itaq; nudatũ altare conspicimus, illud propheticum ad memoriã reuocamus, Ecce vidimus *Es. 58.* eũ, & nõ est ei species, neq; decor, & cõsideraui mus eum de spectũ, & nouissimũ virorum. qđ accidit in passione. Nam antea speciosus p̃ filijs hominum extitit. Fuit quidem denudatus ad columnam, & ad crucem, cũ diuiserunt sibi milites vestimenta sua. ¶ † Tertiò, altaris denuda tio significat Christũ diuinitatis gloria nudatũ, vnde Ps. Deus, Deus meus qua *Ps. 21.*

Universidad de Deusto Biblioteca

4 re dereliqſti me. ¶ † Quartò deſignat, q̄ velũ templi ſciſſum eſt, & liber, qui ſignatus erat, apertus eſt. Vnde in Prouerbijs. Aperta ſunt prata, & apparuerunt herbę virentes, ideſt exempla actionũ Chriſti, quæ ſunt ab æternitate, & ducũt ad æternitaté. Et bene dicit, Aperta ſunt prata, & apparuerunt herbæ virentes; q̄a ea, q̄ magis occulta erant in lege, ſicut paſſio, reſurrectio, & aſcẽſio, patefacta ſũt. ¶ † In pleriſque locis lauãtur altaria vino, & aqua, & ramis fricãtur, preſertim cũ ramis de ſauina. Lauãtur ergo aqua & vino, ad notandũ, q̄ corpus Chriſti, qđ eſt verũ altare, ſanguine & aqua in cruce aſperſum eſt. Nã de ipſius latere exiuit ſanguis, & aqua, per quæ genus humanũ lotum eſt. Vel vino & aqua lauantur, ad oſtendendũ, q̄ non Ioannis, ſed ſuo baptiſmo fuit baptizatus, i. ex aqua & Spiritu ſancto. Et lauãtur cum pſalmo pœnitentiali, vel cũ cantu ad paſſionem pertinente. Plus aũt ibi eſt de vino, q̄ de aqua ponendũ, qm̄ aquæ multę, populi multi, ſicut in Apoc. habetur, per quod ſignificatur, q̄ ſanguis Chriſti ſufficit ad redimendum plures in infinitum, q̄ ſint redempti, vel vnquã redimendi. ¶ † Rami vero aſperſi, quibus altare fricatur, ſignificant ſpineam coronam, qua Chriſtus coronatus eſt, vel flagella amara, & dolores, & ictus quos in morte ſuſtinuit. Vel lauatio altaris ideſt, corporis Chriſti cum aqua, ſignificat lachrymas Mariæ, vinum, vnguentum, rami, eius capillos. Et ſcias, quod quidam hac feria quinta hora iam adueſperaſcẽte denudãt altaria, & lauant: alij verò ſolum denudant, ſed in paraſceue lauant, quod magis cõgruit rõni. ¶ † In quibuſdam ẽt locis pauimentum eccleſiæ etiã mundatur, per quod pauperes Chriſti ſignificantur, prout in prima parte, ſub tit. de eccleſia, dictum eſt. Pauimentum ergo eccleſiæ mundat, qui pauperibus, vel fratribus propter Deum pedes lauat, & illis cætera miſericordiæ opera exhibet. Inde eſt, q̄ parietes domus quamuis vocabulum eccleſię habent pro eo, q̄ continent ipſam, non tamen ipſi, ſed homines ſunt eccleſia, & pauimentum eſt quaſi hominum pedes. Pauimentũ quoque mundatur ad notandum, q̄ à vitijs mundari debemus. Statutum eſt in canonib. de conſecr. diſtin. 4. non licet, & c. ſeq. ne hac quinta feria ieiunĩ ſoluatur. Quia enim Dominus ſurgens de cœna, lauit diſcipulorum pedes, & iterum redijt ad cœnam. ideo quidã ad inſtar ipſius volebãt poſt prandium pedes alijs abluere, & iterum poſt ablutionem cœnare, quod fieri nõ debet. Hęc dies in pleriſque locis capitulauium vocatur, quia tunc capita infantium, qui vngendi ſunt, lauantur, ne obſeruatione quadrageſimæ ſordidata ad vnctionem accedant. ¶ † Rurſus hac die ſymbolum competentibus traditur propter confinem dominicę paſchalis ſolemnitatem, vt qui iam ad Dei gratiam percipiendum feſtinant, fidem quã confitentur, agnoſcant: Hæc ergo quinta feria in quatuor principaliter priuilegiata eſt. Primò, quia tunc pœnitentes recipiũtur. Secundò, in ea nanque nouum teſtamentum incipit, & vetus terminatũ fuit. Tertiò, quia in ea fit olei conſecratio. Quartò, quia in ea Sacramentum ſacramentorum inſtitutum eſt.

Apoc. 17.

SVMMA.

1 *Paraſceue & eius diei officium nu. 4.5.6.7.18.19.*
2 *Paraſceues officium cur ordinatur à lectionibus. Et cur duæ dicãtur lectiones. nu. 3.*
8 *Paraſceues die cur potius legatur paſſio Domini, ſecundum Ioannem, quam ſecundum cæteros.*
9 *Paraſceues die cur Euangelium legatur ſuper pulpito nudo. Et, nudis pedibus. n. 10.*
11 *Chriſtus in cruce decantauit pſalmos decẽ.*
12 *Chriſtus in cruce pro tribus orauit.*
13 *Eccleſia orans pro Iudæis nõ flectit genua. Et cur idipſum.*
14 *Eccleſia tribus linguis vtitur in crucis denudatione.*
15 *Eccleſia tantum vtitur lingua græca, & latina. Cur non itidem hebraica.*
16 *Crucis denudatio in paraſceue quid ſignificet.*
17 *Chriſti corona fuit ex iuncis marinis.*
20 *Crux cur adoretur die paraſceues. Et qualiter id nu. 21.22.*
23 *Verborum, quæ canuntur, dum crux adoratur, expoſitio.*

Crucis

24 *Crucis myſterium profundum.*
25 *Chriſtus crucifixus tribus clauis. Quid illi claui deſignent.*
26 *Chriſti corpus cur diſponatur in vino, & aqua die paraſceues.*
27 *Chriſtus cur pati voluerit. Et quoto ætatis anno. nu. 28.*
29 *Paraſceues feſtum cur non agit Eccleſia cum lætitia, & nu. 30.*
31 *Chriſtus quos ſua paſſione redemerit.*
32 *Chriſti corpus cur non conſecretur in paraſceue, & nu. 33.34.35.36.37.38.39.*
40 *Feriæ ſextæ priuilegia ſex.*

De die Paraſceues. Cap. 77.

1 SEQVITVR de paraſceue, † quæ quare ſic dicatur, in pœnio ſeptimæ partis dicetur. ¶ Sanè hac die eccleſia arctiſſimũ ieiuniũ & ſilentium agit, nullũ tñ officium ſolemniter celebrat, ſed hora nona conuenit ad adorandum crucem, nõ ad Miſſæ officiũ, quo hæc dies caret, ſed quaſi ad funeris obſequium dicendũ. Et hoc ió; q̄a hora nona mortuo Domino, Centurio factus eſt preco fidei noſtræ, & pũdis recedentib⁹ licuit, & Ioſeph, & Nicodemo diſponere de funere, & mulieribus accedere, pius. Dẽ autem officium tacita, & humili voce, & abſq; principio, prout in præceden
2 ti titulo dictum eſt. Super altare vnica duntaxat toballia diſponũ, p̄ quã ſindon, qua corpus Chriſti inuolutum fuit, ſignificatur. In quibuſdã eccleſijs in hora ſexta ignis extinguitur, & in nona accendit, quia tunc ſol in ſexta lumen abſcõdit, & in nona reddidit. ¶ † Incipit hoc officium a lectionibus; quia in primitiua eccleſia oĩs Miſſa a lectionib. inchoabat. Sed hoc hac die ſpecialiter fit, pro eo quia paſſio Domini hodie celebrata eſt, in cuius memoriam omnis miſſa cantatur, & leguntur lectiones ſine titulis; qm̄ tunc amiſimus Chriſtum caput, qui nos illuminat, ſicut tituli illuminant libros. Leguntur autem duæ lectiones, q̄a p̄ duobus populis Chriſtus paſſus eſt, Gentili videlicet, & Hebræo, vel p̄ ſalute carnis, & aiæ: Vna ſumpta eſt ex lege, alia ex pphetis, quia Xpi paſſio a prophetis fuit prænunciata, & a lege, & patriarchis p̄figurata. Abrahã. n. carnem Chriſti figuratiue immolauit, cum arietem Chriſti figuratiue immolauit: Similiter & Abel quando agnum ſacrificauit. vnde Dominus Oſeæ 12. Aſſimilatus ſum, inqt, pphetis. Rurſus ideo † duæ lectiones dñr, 3
quia ſicut in 4. feria mortem noſtram duplicem manifeſtauimus, pro qua Chriſtus pati venerat, ita ad memoriam in paraſceue reducimus ſuam paſſionem, & noſtram imitationem. Quædam autẽ eccleſiæ primò legunt lectionem Oſeæ 6. c. ſ. In tribulatione, & ſecundo lect. Exo. 12. c. ſ. Dixit ad Moſen Dominus, & illi naturalem ordinem ſeruant; quia paſſio Domini primò prænunciata eſt à lege, ſecundo a prophetis. In prima quidem eſt preconium reſurrectionis, vbi dicitur. Poſt duos dies viuificabis nos, & in die tertia ſuſcitabis nos. In ſecũda modus exprimitur paſſionis, vbi dicitur: Immolabitq̄e eum vniuerſa multitudo ad veſperã. Quę dã vero econuerſo faciunt. & monentur ex eo, q̄a paſſionẽ lectioni ex lege, quaſi continuare volunt; q̄a in paſſione q̄dam verba ponuntur, q̄ ex illa lectione ſumpta ſunt, ſ. Os non comminuetis ex eo.
† Continuant ergo paſſionem lectioni; 4 *Exod.*
q̄a eius eſt expoſitio, & agitur de duob⁹ 12.
ſpecialiter in officio hodierno, ſcilicet de
paſſione Chriſti, & de paſſione eccleſiæ,
quę eſt illius imitatio, ſicus dicit Petrus. *Nu.9*
Xp̃s paſſus eſt pro nobis &c. hæc ſiquidẽ *1. Pet.*
duo in lectione Exod. commemorantur, 2.
vbi dicitur. Erit autem agnus ſine macula, maſculus, anniculus. Iuxta hunc ritum tolletis & hædum. Agnus eſt corpus Xpi immaculatum. Hædus eſt eccleſia, quæ nos ſumus, qui peccatores ſumus. paſſio Chriſti celebrata eſt in eius immolatione, noſtra celebratur in vitiorum mortificatione. In lectione Oſeæ manifeſte agitur de paſſione Xpi, & eius effectu. vbi dicitur Venite reuertamur ad dominum; quia ipſe cœpit, & ſaluabit nos, percutiet, & curabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies, & in die tertia ſuſcitabit nos, & viuam⁹ in cõſpectu ei⁹. Oſe. 5. Qđ Hier. ſic exponit: percutiet Dominus, & ſanabit nos; quia quẽ diligit, corripit. &

castigat v.q.v.non osculatur. Viuificabit nos post duos dies,& in die tertia suscitabit nos,qa tertia die resurgens à mortuis oē genus humanum suscitauit,& curauit:& cū nos viuificauerit & suscitauerit,in cōspectu eius viuemus. Ibi ergo loquitur propheta de tribus diebus, quib. Dñs fuit in sepulchro, cum dr, Viuificabit nos post duos dies,& in tertia die suscitabit nos,ideſt post duos dies sepulturę veniet nobis quasi imber tēporaneus, & serotinus terræ,& dabit gratiā incipiētem,& subsequētem. ¶ Sequitur tractus.

5 † Dñe audiui auditionem, Habacuch vlti. cap. Et q dicit versus. In medio duorum animalium cognoscetis. ad literā intelligitur, s. in præsepe bouis & asini. ¶ Vnde

Esa.1. Esa. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Dñi sui: vel in medio duorum latronum, vel in medio duorum po

6 pulorum ¶ Secunda lectio † est de Exod. vt ibi habetur. Os nō cōfringetis ex eo. hoc completum est,qñ fregerunt duo latronum crura,i. venientes aūt ad Iesum inuenerunt eum mortuum,& non fregerūt eius crura. Allegoricè verò in eo nō sunt fracta crura,ideſt virtutes, & maxi-

Esa.50 mè patientia. Vnde Esa. Dedi faciē meā, sicut petram durissimam, & scio,qa non confundar. Per crura.n. intelliguntur itinera, de quibus in cantico Abacuch: Incuruati sunt colles mūdi, i. homines excelsi per intelligentiam ab itinerib. æternitatis eius,ideſt, exemplo actionum ipsius,quæ ducunt ad æternitatem,tanquā columnæ immobiles,id est argenteæ pp eloquentiam,quę fundatę sunt super bases argenteas,vel aureas,ideſt,rōnes im

7 mobiles æternæ sapiētiæ. ¶ Sequunt † tractus de passione Dñi,quia tunc luget ecclesia valde, & sunt duo tractus ad intentionem maioris luctus,s. pro peccatis, q cōmittimus,& pro pęnis,quas patimur, & pro incolatu, quia prolongatur. Nec cantatur graduale cum tractu,sed solum tractus,prout dictum est in quarta feria. & in 4. parte sub tit. de tractu. Duo ergo tractus dicūtur. Primus, s. Dñe audiui,& est in quibusdam ecclesijs quatuor versuum alter pluriū. Tractus quatuor versuum significat,q per Christi passionem redimitur homo,qui ex quatuor elementis constat. Vnde Christus nec in cęlo, nec in terra crucifixus est,sed in medio, ideſt in aere. Fecit.n. pacem inter cœlestia,& terrestria,qm̄ erat inimicitia inter hominem & hominem, sed maior inter Angelum,& hominem,& maxima inter Deum & hominem. Ipse n. Christus oīa pacificauit in cruce, qm̄ fecit vtraque vnum, cum sit lapis angularis Adhuc per quatuor versus tractus significantur 4. partes crucis ¶ Secundus verò tractus,s. Eripe me. prolixior est,& representat magnum bellum Dauid cum Golia,& Christus noster Dauid hodie magnum Goliam,i. diabolū debellauit. ¶ Rursus ideo tractus est longus, quia hoc nobis promissum est in lect. Oseæ,vbi dicitur. Post duos dies suscitabit nos, debemus retinere in spe. Item in secundo tractu ponitur. Obumbrasti caput meum in die belli,quia nō tm̄ in alio tempore,sed in die passionis diuinitas à passione permansit immunis, imò in passione Christus homo ita protectus est gratia diuinitatis, vt hostes superaret, qui superari videbatur. Quædam autem ecclesiæ cantant secundum tractum. Qui habitat in adiutorio altissimi, quia Christus à diabolo primum latenter tentatus est, velut à dracone latitante in petra, postea in passione tanquam à leone forti acriter vexatus est, quod notatur per illum versum. Super aspidem & basiliscum. ¶ Sequitur Euangeliū † siue passio. Egressus est. Ioan. 8
18.c quod dicitur hac die, quia ipse interfuit crucifixioni, & iuxta crucem stetit securus,alijs fugientibus,quia notus erat pontifici. Quia igitur hac die passio Domini oculis nostris representatur,merito eius testimonium legitur,qui vidit, & testimonium perhibuit, & scimus, qa testimonium eius verum est. Præterea, ipse posterius scripsit Euangelium,quare meritò posterius legitur,& quia ibi manifestius sunt sacramenta. Vnde ibi dicitur,Os non comminuetis ex eo. Item illud,Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua.
¶ Legitur autem hac † die passio super 9
nudum pulpitum. Primò, ad memorādū quòd super nudū crucis patibulū nudus fuit positus ipse Christus, Secundò ad notan-

notandum, q Ioannes, ſm quem passio legitur, relicta sindone nudus profugit à Iudæis. ¶ Tertiò ad representandum, q sicut Christo in cruce pendente,ipsius secreta non tam cordis, q̄ corporis nuda omnibus adstantibus apparuerunt,ita & velo templi p medium scisso,omnia tem

10 pli intima nuda remanserunt. Legitur ēt † nudis pedibus,vt cū afflicto pro nobis, nos affligi debere mōstremus. In quibusdā verò ecclesijs sindon,seu tersoria, vel vestes altari nudato superponuntur, vsq; dum passio legatur: cum verò ꝓuenitur ad locum illum,Diuiserunt sibi vestimenta mea &c. tunc subdiaconi sindonē illā vel tersoria tollunt, representantes historiam,quia quatuor milites Christum crucifigentes vestem Christi substulerunt:& subdiaconi quasi furtiuè pannos subtrahunt,ad notandum,q Ioannes, qui cum Dño vsq; ad crucem persteuerauit,postea more furis se occultauit, & nudus effugit. In quibusdam tamen locis vna veste sublata,altera sup altare remanet,ad significandum, q vestis Domini inconsutilis nō fuit scissa,vel partita, sed sorte sup eā missa contigit integra vni militi, ad significandum q ecclesię vnitas nunquam potuit à scismaticis, vel hæreticis scindi: quia non est sapientia contra Dominum. 17.q 7.sicut. ¶ Quòd verò dicitur in passione. Exiuit in eum,qui dicitur caluarię locum nota, q sicut legitur in historijs, caluaries est propriè os capitis humani nudum. Inde dictus est locus ille Mons caluariæ,siue caluarium, vbi rei iō decollabantur,& vbi multa capitum ossa erant

11 dispersa. Quia † verò Christus in cruce pendens prolixè orauit,decantans decē psal. s. Deus,Deus meus,respice in me,vsque ad, In te Domine speraui. cum peruenisset ad locum illum. In manus tuas Domine. illo dicto,emisit spiritum,iō & nos postquam recitata est passio,eius orationes dicimus: ad notandum, q quando ab inimicis persequimur, semper ad orationem est recurrendum: iste tamen est insolitus mos orandi. Nā in alijs diebus ante Euāgelium orationes dicuntur, & in earum principijs dr, Dominus vobiscum, q̄ est propriè vox & sacerdotis officiū, qd nō fit in istis; quia sacerdos, & Dominus noster occiditur. ¶ Orauit autem Christus pro tribus. ¶ Primò pro † se dicens, 12
Pater, clarifica filium tuum. ¶ Secundò pro suis,dicens: Pater, quos dedisti mihi, *Ioan.*
pro eis rogo. Tertiò, pro illis qui in eum 12.
credituri erant,dicens, Pater non tātum pro illis rogo,sed pro illis, qui credituri sunt in me. Et ex hoc videtur, q non debemus rogare pro eis, quos scimus non esse saluādos,nec pro illis qui in inferno remanserunt,nec pro Iuda,qui se desperauit, sed oramus pro nobis in oī gradu ecclesię,& pro neophytis,& pro Gentilibus,pro Iudæis,pro hæreticis, & scismatici s,vt Christus gratiā suam eis infundat, & ad fidem cōuertat: Christus. n. orauit
pro inimicis, & amicis, ideo ecclesia sta- 13
tim similiter orat, p omnibus. † Sanè ecclesia pro his orans flectit genua in orationibus,vt p habitum corporis deuotionem,& mentis humilitatē ostendat, insinuans etiam, q in nomine Iesu omne genu flectendum est, qm̄ omnes nationes sibi genua curuāt,nisi quando pro Iudęis oratur, quia. n. ipsi illuserunt Domino flexis genibus, dicentes, Prophetiza nobis Christe, quis est qui te p cussit, ideo in detestationem huius illusionis ecclesia pro eis orans genua non flectit, vt vitet opera simulata. Præterea, quia eorum cęcitas nulla poterit oratione depelli, do nec plenitudo gentium subintrauerit, iō non est p ipsis vehementer orādum, nec genua flectenda. Est tamen vtcunq; orandum, quia futurum est, vt qui est exaltatus in cruce oīa trahat ad se. Sed in orationibus pro Iudæis, & paganis nō respō detur, Amen: vt quidam dixerunt, & hoc ideo, quia cum illi sint extra collegium, siue corpus ecclesiæ fidelium, populus
non ostendit affectum suum ad eos. Iux- 1.Cor.
ta illud Apostoli ad Corin. Quid mihi de 5.
his, qui foris sunt, iudicare. extra, de sacra vnc. c. 1. Per Amē, autē affectus exprimit. Præterea, licēt pro illis oret, vt corū duritia conuertatur; quia tamen hoc impleri bon poterit vsq; circa finem seculi.
Apostolo testante, qui dicit. Donec pleni *Ro.11.*
tudo gentium introierit,& omnis Israel saluus fiat, ideo ad orationes pro illis nō respondetur. Amen. Veruntamen rectè intuenti nihil interest quo ad hoc inter

Universidad de Deusto Biblioteca

illas,& alias orationes. Immo ita rñdetur ad illas, Amẽ,sicut & ad alias orationes ꝓ alijs ſtatibus, quod ſic oſtenditur. Pro quolibet ſtatu bis profertur Oremꝰ, ſed ꝙ ſub primo Oremus,ante flectamus genua dicitur,non eſt oratio,ſed adhortatio,vt oremus, ſiue præfatio, ſeu monitio, exprimens; quod ſiue ꝓ quo ſit in ſequenti oratione orandum. Vnde ſub tono ꝓfationis,non orationis dr̃. Ideoq; ꝓ nullo modo ſtatu poſt præfationem rñdetur Amen,ſicut nunquam fit poſt aliquã præfationem,licèt etiam ibi ponatur per Chriſtum dominum nr̃m, ſicut patet in quotidiana Miſſæ præfatione. Quòd aũt ſecundo Oremus dr̃,oratio eſt, & reſponderi debet Amen,ꝓ Iudæis, & paganis, ſicut pro alijs. ¶Conſequenter ſacerdos poſt orationes crucem velatam baiulat ad dextrum cornu altaris, ibiq; crucẽ ſuper humeros tenens in perſona Chriſti Iudæis improperat beneficia Domini,dicens,Populе meus,quid feci tibi.In quibuſdam tamẽ eccleſię duo presbyteri baiulant illam,ad notandum,ꝙ in Chriſti ꝓſona duæ fuerunt naturæ,diuinitatis videlicet,& humanitatis.Quod dr̃.Populе meus, quid feci tibi, aut in quo contriſtaui te,reſponde mihi.quia eduxite de terra Ægypti,&c. Ad diuinitatem refertur. Quod vero ſequit. Paraſti Saluatori tuo
14 crucẽ,ad humanitatẽ.& ſic de alijs ſequẽtibus verbis.Cãtat† ãt ſacerdos,quaſi hebraicè in ꝓſona Saluatoris, acolyti cãtãt græcè ἅγιος ὀθεος, quaſi in ꝓſona græcorum,chorus reſpondet.Sãctus,ſanctus,in perſona latinorum . Sicq; tribus linguis laudatur Deus,ſ. hebraica, quæ propter legem oĩum linguarum eſt mater:græca, quæ doctrix eſt,& latina,q̃ imperatrix eſt ꝓp Romani dominium imperij, & papatus. Quia.n hebraica nunc ſilet a laude Dei,ponitur pro illa.Populе meus, quia cantatur in perſona Domini loquentis hebræis,ideo intelligitur dictum hebraicè. Et no. ꝙ contra tres illuſores Chriſti tres præmittuntur adorationes , vt infra dicetur . Tres verò antiphonæ,ſ Populе meus,quia eduxi te.& quid vltra &c.Parum,aut nihil ſenſibus differẽtes,verbis, & modulationi conſimiles , triplicem tituli ſcripturam ſignificant , qui ſcriptus fuit tribus linguis,Chebraicè, græcè,& latine Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum. Vtrum principium tituli ſcriptum fuit tribus linguis ignorant. Sed de hac clauſula, Rex Iudæorum, conſtat, quòd quia negauerunt Iudæi dicentes. Noli ſcribere Rex Iudæorum,ſed quia ipſe dixit,rex ſum Iudæorum, ió illud in iſtis antiphonis adſtruitur ab effectu,ſ. quia tanquam rex eorum eduxit eos de Ægypto , & duxit eos per deſertum,& introduxit in terram bonam Item, quod in titulo ſcriptũ fuit, Ieſus, in ſingulis antiphonis concluditur Saluator,ꝙ ibi Nazarenus ad ſingula reſpondetur ἅγιος,ſanctus. Et quia titulus tribus linguis ſcriptus fuit, ió duabus † linguis reſpondetur,ſ.græca,& latina,quæ Chriſtum adorant. Hebraica vero contradicit,& adhuc blaſphemat prędictas. Et nota,quòd antiphona. Populе meus,eſt Mich.6.c. Principium antiphonæ,Quia eduxi te. Numero 14.c.Et medium,ſ.manna &c.eſt Eſ.16.c.Et Ioſue 6. vbi etiam eſt finis ipſius, ſcilicet introduxit.Notandum , ꝙ Iudæi tres accuſationes contra Chriſtum ꝓpoſuerunt,ſ.quòd tributum negaſſet,ꝙ ſe regem feciſſet,& quòd ſe Dei filium dixiſſet , contra quas tres in eius perſonam accuſationes dicũtur,ſ. Populе meus , vbi Chriſtus eis exprobrat tria beneficia ſua, ſ. liberationẽ de Ægypto regimen in deſertum , & introductionem in terram optimam, quaſi dicat.Tu accuſas me de negatione tributi,potius deberes gratias agere,quia te liberaui à tributo,ſiue a ſeruitute Ægypti. Tu accuſas me,quia me regem dixi, potius deberes gratias agere,quia te rexi in deſerto,& regulariter paui.Item accuſas me; quia filium Dei me dixi, potius deberes gratias agere,quia terram lacte, & melle manantem contuli tibi. ¶Deinde † crux denudatur in ſignum , quòd perſi Iudæi Saluatorem denudauerunt , & fit denudatio in tres vices, ad notandum , quòd illi ter Chriſto in paſſione illuſerunt . Primò , quando in atrio principis velata facie eius colaphis eum cædebant. Ad quod deſignandum in principio reuelationis ipſius crucis non oſtenditur facies crucifixi . Secundò , ante prætorium , quando eo tradito ad cruciſi

cruciſigendũ milites plectentes coronã ſpineam illudebant ei, flexis genibus adorando eum,dicẽtes. Aue Rex Iudęorum; ad quod repreſentandum in ſecunda reuelatione diſcooperitur caput , &
17 facies crucifixi: & ſcias, ꝙ corona † fuit de iuncis marinis , ſicut eam vidimus in theſauris Regis Francorum,quorũ acies nõ minus ſpinis duræ ſunt,& acutæ.Tertiò,qñ ei in cruce pendenti tranſeuntes dicebant.Vah,qui deſtruis templũ Dei: & quia qñ hæc illuſio fiebat,Chriſtus totus nudatus in cruce pendebat: ideo in tertia reuelatione totus mundus oſtenditur crucifixus, & ẽt ad ſignificandũ, ꝙ oĩa quæ in lege,& prophetis obſcura fuerãt,in paſſione aperta, & manifeſta ſunt.
18 †Reuelatur ergo crux poſt orationes,ad notandum , ꝙ oratio à Chriſti paſſione, quam in cruce ſuſtinuit,habet effectũ & exemplar. Ipſe .n. in cruce pendens pro amicis & inimicis orauit.Sanè à dextera parte crux incipit reuelari,quia Chriſtus crucifixus vera fide adoratus extitit ab Apoſtolis,& diſcipulis iudæis, qui tũc in dextera erant.Et qñ hæc fides per illos deuotè publicata , & in medio gentium perducta eſt, ideo ad hoc ſignificandum ante mediũ altaris per ſacerdotẽ deducitur.Rurſus,quia Chriſtus nũc ſuper Eccleſiã quieſcit,& vſq; in finẽ ſeculi quieſcet,ideo ad hoc ſignificandũ, & figurandum ſubſequenter crux ſuper altare ponitur, per quod hæc Eccleſia gentiũ deſignatur.Denique,quia in fine ſeculi fides in cordibus gentium refrigeſcet.&,teſte
Eſa.10. Eſa.à reliquijs Iſrael,quæ ſaluæ fient,ſuſcipietur & cõis Iudæis, Gentilibus habebitur,meritò ad hoc ſignificandũ in fine Miſſę crux de altari deponitur , & in cõi
19 loco collocatur . Crux quoq; reuelata, & ẽt vexilla eccleſiæ in quibuſdam locis diriguntur in altum, ad Chriſti victoriã deſignandum. Adhuc crucem baiulãtes, antiphonam canentes,crucem illam deferunt † vt græcè & latinè reſpõdeatur,
20 & deuotè adoretur,quia Dñs crucifixus tranſiuit à perfidia iudæorum ad confeſſionem & deuotionem gentium, & ſignificat Apoſtolus canentes,i. totis viribus crucis opprobrium confitentes,& prædicantes.Item crucẽ baiulando,nunc ambulant,nunc & feſſi ſubſiſtunt,quia & illi perſecutionem condere feſſi aliquãtulum quieuerunt . Subſequẽter ipſa crux denudata ſalutatur,& adoratur,quia eũ, cui perfidi illuſerunt,Chriſtiani reuerẽter ſalutando,& deuote oſculando venerãtur.Et dũ adoratur,canitur in quibuſdam eccleſijs reſponſoriũ.Ecce qũo moritur.Eſa.57.cap.& añ.Sicut Moſes,Io.3.c.Et eſt ſciendum,ꝙ contra præmiſſas tres illuſiones ter illum adoramus , dicentes, ἅγιος, quaſi ter honorantes ter illuſum propter nos , & quia illudendo genua flectebant, ideo & nos illum adorando genua flectimus. ¶ Ad † tertiam 21
etiam ante illam proſternimus,vt quod illi ſuperbè illudendo fecerunt,nos humiliter,& verè faciamus,& mentis humilitatem per habitum corporis oſtendamus,& quia ſicut Chriſtus humiliatus eſt Patri pro nobis vſque ad mortem, mortem autem crucis, ſic & nos eius mortis imitatores humiliari oportet.De modo ꝓſtrationis ait Aug.Quiſquis ſic humiliatur,vt genua flectat,adhuc hẽt,vt amplius humilietur:quiſquis verò ſic humiliatur,vt hereat in terra vẽter eius, vltra quod humilietur non habet.Nudis † ẽt 22
pedibus adoratur , vt oẽs proprias affectiones ſibi nudas ac notas eſſe mõſtremus,& vt cum afflicto pro nobis nos affligi oſtendamus. ſalutatur autem crux, quia per eam ſalus hominibus reformatur,poſtea adoratur,i.oſculatur.Solus.n. Deus adorandus eſt, cætera,vt crux,cã illius veneranda ſunt. ¶ † Cęterùm expo 23
ſitio illorum verborũ ἅγιος, &c. ibidem ſequitur. Nam ἅγιος Græcè, dicitur ſanctus Latinè; ἀπὸ τοῦ α priuatiua particula,& γή,i. terra,quaſi cœleſtis ſine terra. In Canone tamen Iſidori 2.4.quæſt. 3.quidam verſ.ſed tangis.habetur,quòd ἅγιος Græcè dicitur vas Latinè. Θθεος vero Græcè,dicitur Deus Latinè.Ισχυρὸς Græcè,forti Latinè.Αθάνατος Græce,immortalis Latinè,ἀπὸ τοῦ α,priuatiua particula,& θάνατος,quòd ẽ mors , ἐλέισον,i miſerere, ἡμας, i. noſtri. ¶De 24
profundo † crucis myſterio dictum eſt in proœmio quintæ partis,& hic aliqua perſtringamus.Fuerunt autem in dominica Cruce ligna quatuor,ſ.ſtipes,ſiue lignum

gnum erectum, lignum transuersum, trũcus superpositus, & titulus suprascriptus. Fuerunt & claui quatuor, qbus & manus & pedes confixi sunt: fuit & lancea, qua latus apertum est, & corona spinea capiti circumposita. quæ omnia possunt in spirituali cruce significari. Quatuor.n. crucis signa sunt quatuor mentis virtutes, s. fides, spes, pseuerantia, & patientia, de qbus ait Apostolus. Vt cõprehendatis cũ omnibus sanctis, quæ sit longitudo, & latitudo, sublimitas, & ꝓfundum. Longitudo crucis est perseuerantia, de qua dominus inquit. Qui perseuerauerit vsq; in finem hic saluus erit. Latitudo crucis est patientia, de qua veritas ait. In patientia vestra possidebitis animas vestras Pro
Psal. 118. funditas eius est fides, de qua Apostolus.
3. Reg. 17. Fides est substantia sperandarum rerum, argumentũ nõ apparentium. Sublimitas verò est spes, de qua Psalm. In verbo tuo super speraui. Habuit ergo crux Christi vnũ lignũ erectũ in longitudinẽ, alterũ trãsuersum in latitudinẽ, quasi in modũ potentię seu martelli, quæ duo significata sunt ꝑ illa duo ligna, quæ paupercula mulier in Sarepta collegit. Stipes verò erectus habuit truncũ suppositum, & titulum suprascriptũ; qa pseuerantia de fide ꝓcedit ad spẽ, quasi stipes ereptus de trunco suppohto ad titulũ suprascriptũ.
Iob 9. Quod beatus Iob intelligẽs ait. Credo, q redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum &c Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Nisi.n. crux habeat fundamentũ fidei, & titulũ spei, ꝓfectò suppliciũ est solummodo, & nõ meritum. Quod autẽ patientia spectet ad crucẽ, ex eo apparet, q a patienter in aduersis tribulationis sustinet circuitum. Vñ Iacobus. tribulatio patientiam operatur. de pseuerantia quoq; legitur, Esto fidelis vsq; ad mortẽ, & dabo tibi coronã vitæ. Etiam secundum Apostolum nõ coronatur, nisi q legitimè certauerit.
Apoc. 2. 2. Ti. 2. Perseuerantia igit, quæ coronatur, certamen habet, vt merito spectet ad crucem. In his ergo duobus lignis, duos pedes & duas manus quatuor clauos debet affigere Christianus. Quatuor claui sunt quatuor principales virtutes, s. iustitia, fortitudo, tẽperantia, & prudentia: Pedes sunt mentis affectus, de quibus spõsus in Cãticis, Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos. Et Dominus inquit Apostolis. Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, & est mũdus totus. Et iterum: Excutite puluerẽ de pedibus vestris. Duo ergo pedes, sunt duo mentis affectus, s. timor & amor: per timoris clauo fortitudinis debet configi, ne timidus ꝓp aduersa succumbat. Vñ psalmista, Cõfige timore tuo carnes meas, à iudicijs.n. tuis timui. Dum.n. in Petro metus clauo fortitudinis affixus nõ extitit, ad vocem ancillæ Christum negauit cum vero constrictus extitit, ante Reges & Præsides nomẽ domini prædicauit. Pes amoris siue appetitus clauo iustitiæ debet configi, ne cupidus ad illicita desideria euagetur. Si.n. appetitus fuerit cõfixus, tunc spiritus cõcupiscit aduersus carnem: si verò nõ fuerit confixus, tunc caro aduersus spiritum concupiscit. Sic itaq; Christianus pedes suos cruci debet affigere, ne vel timidus succumbat, vel cupidus euagetur. ¶ Alij tamen dicunt † q Christus tribus duntaxat fuit clauis affixus, significãtibus tres cruciatus, quos in cruce sustinuit, videlicet passionem in corpore, passionem in mente, & passionem in corde. Ambo.n. pedes vno clauo affixi sunt. ita q dexter fuit super sinistrum, ad significandum, q spirituales affectiones per pedem dextrũ significatæ superesse & dominari debent terrenis per sinistrum significatis. Lãcea verò, qua latus est vulneratum, charitas est, de qua sponsa in Canticis. Vulnerata sum in charitate. Lateri quidẽ cor cõtiguũ est, cuius beneficia diligimus, quod ideo vulnerandum est, vt affectus exeat, nõ solũ ad amicos, verũetiã ad inimicos, vnde Dominus ait. Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui uos oderunt. & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Corona verò spinea est pœnitentia circumponenda capiti, idest menti, de qua psalmista. conuersus sum in ærumna mea, dum confi. spina. Hæc
Isa. 31. corona de tribus spinis complectitur, scilicet contritione, cõfessione, & satisfactione. Prima pungit cor per dolorem ꝓpter vanam cogitationem. Secunda pũgit os, per pudorem, propter variam locutionem

tionem. Tertia pungit manum, per laborem, propter iniquam operationem. Manus enim opera sunt, vnde Psalmist. Benedictus Dominus Deus meus, q dedit ma
Psal. 143 nus meas ad prælium &c. & Salomon in
Pro. 31 prouerbijs. Dedit ei linum, & lanam, & opera est consilio manuum suarum. Sunt igitur duæ manus duo operum genera, videlicet opus volũtatis, & necessitatis. Manus operis voluntarij cõfigi debet clauo prudentiæ, ne curua faciat opera tenebrarum. Dum.n. in Saulo clauo prudentiæ confixa nõ fuit, Saulus Ecclesiã Dei persequebatur. Cum verò in Paulo confixa fuit, ipse pro Ecclesia passus est, Manus verò operis necessarij clauo temperantiæ cõfigi debet, ne lapsa nimis superflua extẽdatur. Necessaria opera sunt naturalia, vt dormire, comedere, & similia. Et nota versus de cruce. Pes cedrus est, truncus cypressus, oliua supremũ. Palmęq; transuersum Christi sunt in cruce lignũ. Osculata, & adorata cruce, duo presbyteri deferunt ad altare corpus Dñi, quod pridie
26 fuerat consecratum, & reconditum. †Sacerdos verò induta casula illud super corporale disponit, iuxta latus calicis, in quo sit vinũ, & aqua mistum nõ sanctificatum, quasi ipso facto dicatur. Hoc est illud corpus, de quo sanguis; & aqua fluxerunt. Verum aũt ex contactu hostiæ vinum consecretur, dictum est in titulo præcedenti. Quo facto, incipit mox, Oremus, ꝓceptis salutaribus. perficiens dñicam orationẽ, & illa, Libera nos quæsumus, in quo representatur antiqua Apostolorum celebrãdi Missam consuetudo. Prius.n. lectiones premisse dicebant solummodo verba illa. Hoc est corpus &c. Hic est sanguis meus &c. Sed ipsi postmodũ dñicam orationem addiderunt, & ita illo modo hac die celebratur, de quo dictum est in principio. 4. partis. Ex quibus colligitur, q sola dñica oratio non sufficit ad Eucharistiã consecrandum. Siquidem sacerdos alio tempore dicens. Per oia ꝙcula ꝙculorũ. eleuat calicem cum corpore Dñi. & postea dicens. Preceptis &c. Calicem depositum iterum cooperit, in quo illud nobis significatur, q de cruce depositũ corpus Domini sepelitur. Duo autem presbyteri, qui hodie corpus ad altare deferunt, representant Ioseph, & Nicodemum, qui corpus Dñi tulerũt ad sepulchrum. Tres præmissi canonis articuli, s. præceptis, pater noster, & Libera nos quęsumus. super depositum calicem proferuntur, quia tribus diebus sepultus Dñs occultatur, & oratio ipsa, Libera nos, alta voce, sicut & dominica oratio profertur, prout dictum est in quarta parte, sub ti. de silentio post orationem dominicã. Nec est prætereundum, q hac die, quando particula hostiæ in calicem mittitur, non dicuntur verba illa: Fiat commistio. quia ibi de sanguine mentio fit, sed in calice sanguis non est, nec hodie consecratur, & fracta hostia nõ dicit, pax Domini, &c. Eò q oscula circunstantium non sequuntur. Oratio quoque illa Domine Iesu Christe fili Dei &c. Et illa, Corpus tuum Domine, omittuntur, quia ibi mentio de sanguine fit. Omittuntur etiam illi versus, Quid retribuam Domino &c. illa quoq; Placeat tibi. etiã omittitur, quia ibi continetur, præsta vt hoc sacrificium, quando oculis tuæ &c. Hac etiam die sacrificium non offertur sacramentaliter, sed sumitur altera die oblatum. Agnus Dei, non dr, quia non videtur esse inuocãdus, qui cernitur in agone deficere, & cum silentio sacerdos cõficat, vnde postcommunio non cantatur, quia nobis sumẽtibus sanguis ille, quem sumimus de nostro, pro nobis ad Domi- Hen. 4
num clamat. Nos.n. sumus terra illa, quæ Ps. 58.
aperuit os suum, & bibit sanguinẽ Abel, Mat.
idest, Christi, quem effundit Cayn, idest, 27.
populus Iudaicus, vnde factus est vagus, & profugus super terrã, iuxta illud: Dispersi de illos in virtute tua, & factus est maledictus illa maledictione, sanguis eius super nos & super filios nostros. Et rursus postcommunio, qui inbilum & lætitiam significat, non dicitur, quia Ecclesia illa die plorat. ¶ Sed quæritur † quare Chri- 27
stus voluit pati sexta feria? Respondeo, vt dies, quam crucifixus est, coaptaretur sextæ feriæ primę creationis, & sextę ætati huius mundi. Siquidem in sexta feria primus homo, s. Adã creatus est ad imaginem Dei, & ex latere eius dormientis sumpta costa, fœmina fabricata, & in sexta ætate filius Dei, vt hominem ad imaginem Dei creatum redimeret, & in carne appa-

apparuit, qui in sexta feria dormiens in cruce sanguinem & aquam de latere suo, vnde sanctam Ecclesiam consecraret, emisit. Ideo ergo in sexta feria pati voluit, quia cum tali die Adam peccauerit, illa etiam die hoiem redimere voluit. de hoc
28 dictum est sub titulo de natali. Et † nota, ꝙ Christus completis triginta duobus annis & mensibus tribus, vel ſm Chrysosto. triginta tribus, & dimidio crucifixus est, eadem die qua cõceptus est de Virgine, s. in sexta feria, quæ fuit octauo Kalen. Aprilis, de quo dicetur in septima parte sub
29 festo annunciationis. ¶† Quæritur etiam, cum de morte Sanctorum cum gaudio fe-
Ps.115 sta in Ecclesia celebrentur, quia prætiosa in conspectu Dñi mors Sanctorum eius,
Ge.6. quare Ecclesia hodie de morte Dñi cum gaudio similiter non solemnizat? Vī. n. ꝙ multo magis deberet lætari, & festum de illa celebrare, cum mors ipsius sit pretiosissima, & mors mortis, & est nostra redemptio, & quia Apostolus gloriandum ait in cruce Domini nostri Iesu Christi. Respõdeo, quia ipse pro peccatis nostris mortuus est, sicut dicit Dominus per Esa.
Esa.53 Propter scelus populi mei percussi eum. & ideo deberet homo erubescere, nõ gaudere, cum & sol insensibilis erubescens radios suos retrouerterit, quia obscuratus est, & petræ scissæ sunt. merito ergo omnis homo in hac die tristitiam prætendit, ne esse durior lapidibus videatur. Præterea
Matt. 27. ipse Dominus tristis fuit. Vnde, Tristis est anima mea vsque ad mortem. & etiam
Matt. 26. Beata Virgo. Vnde tuam ipsius animam pertransibit gladius, & Apostoli de cõsec.
Luc.2. dist. 3. sabbato. Merito igitur in hac die Ecclesia in arctissimo est ieiunio, & silentio, & tristitia compassionis. de hoc dictũ
30 est sub festo circuncisionis. ¶† Rursus hũc diem celebramus cum mœrore, tristitia, & abstinentia: passiones vero Sanctorum cum gaudio; quia Sancti post martyrium statim cœlos ascenderunt. Christus verò ad infernum descendit. Sed quoniã iam tartara confregit, & inde Sanctorum animas eduxit, & tertia die resurrexit. ideo tunc, s. die resurrectionis maximè lætamur. Hinc est, ꝙ passiones patrum veteris testaméti, quia ad inferos descenderunt, non celebramus, præterquam Innocentium, ex eo, ꝙ in ipsis singulis Christus occisus est, & Machabæorum, prout in septima parte sub eorum festo dicetur. de hoc etiam dictum est in parte prima sub titulo de picturis. ¶ Et est notandum † quod 31
Christus in passione sua redemit non tantum illos, qui tunc erant in lymbo inferni, qui locus dicebatur sinus Abrahę, vbi Lazarus erat, sed etiã omnes futuros, qui sancta morte vitam erant finituri, vnde Oseæ vlti. Ero mors tua, ò mors, morsus tuus ero inferne. sed nec omnes qui in inferno erãt, inde extraxit. ¶ Item † quæ 32
ritur, quare ecclesia non consecrat hac die corpus Domini; cum dominus dixit. Hoc facite in meam commemorationẽ, & Cabilon. concilio de consecr. distin. 1. visum dicitur. Nulla dies excipitur qua non pro viuẽtibus deprecetur. Præterea, cum Christus immolatus hac die, & sabbato quieuit in sepulchro, & discipuli totã noctem sequentem vsque diluculum in tristitia transegerint, rationabiliter videretur, vt in hac die corpus Domini consecretur, & inde vsque ad primam sabbati iugi silentio consopiti à sacri altaris mysterio vacaretur. Respondeo ad hoc multiplex ratio reddi potest. Prima † est, Dñs 33
noster pridie, quam pateretur, accipiens panem & calicem benedixit, deditq; discipulis, dicens. Hoc est corpus meum. Hic est calix meus, & tũc imolatus est manibus suis, de qua imolatione subiunxit, hoc facite in meam commemorationem. Illa igitur, scilicet feria quinta non est omittẽda, cum sit firmiter iniuncta. Sexta vero feria est dies secunda, qua velut in monumento quieuit, sabbatum tertia, qua velut à morte resurgit: resurrexit enim ante diẽ. Triduum ergo dominicæ mortis, quod perfici nequit eo respectu, ꝙ ipse a Iudeis est crucidatus eo transponitur, ꝙ ipse suis manibus imolatur. Cuius quoq; rei illud magnum est indicium ꝙ in nocte cœnæ luminaribus extinctis vigilias celebramus. Sicque vt in quinta feria quasi sexta in duplum manna colligatur, quoniã in hac die quasi in sabbato non inuenitur. ¶ Secunda † ratio est, quia 34
ecclesia corpus illud, quod flagellis & spinis, & contumelijs ista die reuera affectũ est, non debet cum Missarum solemnitatibus

tatibus celebrare, quoniam veniente ve-
35 ritate, debet cessare figura. ¶ Tertia † qa oblata est hostia de manibus Christi & nostris. Non ergo sacrificent amici, dũ trucidant inimici. Sed tamen, qa semper indigemus communione, & semper est tẽpus cõmunicandi, sacerdos ipsum corpus recipit in hostia à die antecedẽti re-
36 seruata & custodita. ¶ Quarta † ratio est quoniam hac die velum templi scissum, & cornua altaris transuerlata sunt, & ita non habemus vbi corpus christi cõficia-
37 tur. ¶ Quinta est † qa, s. recessit & subla tus est verus sacerdos, i. Christus sponsus Ecclesiæ: descendit. n. ad inferos. Sextã rationem ponit Inno. Papa de consecr.
38 dist. 5. sabbato. dicens, † ꝙ in die paraſceues, & in Sabbato sancto sacramentum non celebratur, quia constat Apostolos istis duobus diebus in mœrore, & in tristitia fuisse, & se propter metum Iudæorũ, occultauisse. Missa. n. quæ in ipso sabbato celebratur, nõ ad ipsum sabbatum, sed ad diẽ pertinet subsequentẽ, vt infra dicetur. ¶ Septima; qa Moses ait. Vos tace-
39 bitis, & alius, s. Christus pugnabit pro vobis. torcular. n. calcauit solus. Cũ igitur hac die non sit corpus Dñi cõficiẽdũ ad hanc diem reseruandum est. Hæc sexta
40 feria † & ab ista oês aliæ sextæ feriæ privilegiatæ sunt propter Christi passionẽ, sicut & à sequenti dominica omnes aliæ dominicæ propter eius resurrectionem.
Ps. 1. Sunt autem huiusmodi sextæ feriæ sex
140. privilegia, s. christi imolatio, inferni spoliatio, mortis conculcatio, humani generis redemptio, paradisi apertio, & scripturarum manifestatio. In paraſceue vno solo cibo vescimur, quia christus ea die vnũ, s. latronem sibi incorporauit, dicens Hodie mecum eris in paradiso. Vñ ipse dixit, Singulariter sum ego, donec trans-ſeam.

S V M M A.

1 *Paschatis sabbatum.*
2 *Paschatis sabbatum officium mutuatur totum a nocte paschæ. & nu. 3.*
4 *Paschatis sabbatum dicitur dies illuminata, tribus de causis.*
5 *Pascha celebratur in plenilunio. Et quando. nu. 6.*
7 *Nox diem præcedat ne, an contra.*

De Sabbato Paschæ. Cap. 78

SEquitur videre de sabbato sancto 1
Paschæ. Sane sicut Deus operibus creationis mũdi, s. sex dieb. completis, in septima requeuit ab oi opere, quod patrarat: sic & in sexta ætate recreationis operibus consumatis, iuxta quod Dominus in cruce pendens dixit. consumatum est, in septima ætate requieuit. cum enim anima eius passibilitatem corporis exiuit, quodammodo requieuit, cæterea in sepulchro dormiuit, ideo dies ista sabbatum appellatur, quod requies interpretatur, vt dictum est in proœmio secundę partis, quod anonomaticè sabbatum sanctum dicitur, eo quod, vt præmissum est, significat requiem christi ab opera recreationis in fine sextæ ætatis, vel propter requiem christi, in cuius morte sãctificati sumus. Dicitur etiam sanctum propter baptismum, quod fit in die ista, in qua noua Ecclesiæ, ples sanctificatur. Hæc autẽ † dies 2
sicut præcedens nullum habet officium diuinum, in quo constat Apostolos fugisse, & in mœrore fuisse, de consec. dist. 3. sabbato. Nam officium, quod cantatur, est noctis diei dominicæ. i. de con. dist. 1. in ieiunijs. 75. dis. ꝙ à patribus. s. de resurrectione, non de sabbato, sicut & contigit in sabbatis quatuortemporum, quod apparet, quia dicitur in cerei benedictione. Hæc est nox, & in collecta Missæ. Deus qui hanc sacratissimam noctem. vnde antiquitus totum officium de nocte dicebatur, & adhuc in plerisque locis fit. ¶ Primò, ad notandum, quod catechumini, quorum est ipsum officium, sepulti cum christo per baptismum resurgunt cum ipso. ¶ Secundò, propter visitationem mulierum ad sepulchrum Domini manę venientium. ¶ Tertio, qa Dominus de nocte resurrexit secundùm Hiero. Greg. & Ambr. & ideo qa nox illa tãto lumine illustrata est de Domini resurrectione, merito tunc vigilare, & Deo laudes canere debemus. Traditio quoq; Iudæorum est Christum media nocte venturum, in cuius figura angelus transiuit media nocte percutiendo primogenita Aegyptiorum, & Dominus

tran-

Universidad de Deusto Biblioteca

transiuit protegendo populum suũ. Et Hier. Reor, inquit, traditionem Apostoli eam permansisse, vt indie vigiliarum Paschę ante noctis medium dimittere nõ liceat populus expectantes Christi aduentum, vt resurgenti Saluatori occurrant, postquã tempus illud transierit, securitate præsumpta festum cunctos agere diem. Sed quia † quod ꝑ deuotione fuerat institutum, in minus honestas actiones, quibus nox facultatem præbet, cõuertum est, institutum fuit, vt officium ipsius noctis de die celebraretur. De hoc tactum est in ꝓœmio quartæ partis, & in quinta parte, sub ti. de nocturnis. Aug. tamen dicit. Dominum in diluculo surrexisse, & ipsum per quadraginta horas mortuum, siue in sepulchro extitisse, cui Ecclesia cõsentire videtur, quæ pro resurrectione matutinum eadẽ celebrat hora. Silet ergo Ecclesia vsq; in horam decimam, & tunc cõgregatur ad officium celebrandum, quando resurrectio appropinquat, videlicet circa vesperam noctis, quę lucescit in prima Sabbati, & quã per totam noctẽ vsq; ad diei claritatem cõtinuat ad hoc, vt illud impleatur. Nox illuminatio mea in delicijs meis; & nox, sicut dies illuminabitur. ¶ Tribus † autem de causis dicitur hæc dies illuminata. ¶ Primò, quia refulget in delicijs nostris ꝓpter redẽptionẽ, seu resurrectionẽ animarũ, quæ licet sit in die parasceue mortę Domini recuperata, eius tamen gaudiũ, & lætitia est ad hanc noctẽ translata, ꝓpter rationẽ positam sub quinta feria cęnę Domini, vbi agitur de olei cõsecratione. ¶ Secundò, ꝓpter resurrectionem corporũ, quę Domino resurgente prima sabbati sperantur futura; ideoq; vigilamus & resurgẽti vigilando cõcinimus. ¶ Tertiò ꝓp baptismi sacramẽtũ, qđ hodie celebratur, quoniã ab illis causis sumpsit exordium, & illarũ nobis tribuit fructum. Celebrætur. n. hac die cathecuminorum officium, vt ipsi Christo consepulti, ad baptismũ in morte cũ eo resurgãt. Hæc ergo nox pascha dicitur, quod transitus interpretatur, qa transiuit Dominus de mundo ad patrẽ, de morte ad vitam transimus & nos. Pascha. n. nostrum immolatus est Christus, de hoste ad patrẽ, de tenebris ad lucem, de reatu ad gratiam, de pœna ad gloriam, de pugna ad victoriam. ¶ Hæc nox siue paschaꝫ in qua resurrexit Dominus, fuit decimaseptima luna mensis primi, i. Aprilis, qui est primus apud Hebreos, qui computant menses secundùm lunę cursum. Ideo quidem in mense primò resurrexit, quia ipsa est principiũ. Item ideo in luna decimaseptima, vt per obseruationem decalogi perduceret nos ad æternam requiẽ sabbati sui. Surrexit igitur tunc, cum luna alta petit, ad designandum q̃ ecclesia petere debet alta virtutum, & scandere ad templa cœlorum. Item in tertia hebdomada lunę surrexit, per quod tertium tẽpus, s. gratiæ aduenisse significauit. Et inde é q̃ cũ semper in lunatione Aprilis, & plenilunio, hanc solenuitatẽ ex iussu Domini celebremus, quandoq; in nostro Aprili, & quandoq; in Martio eam solenniza mus, sed cum post duodecim lunationes cõstituimus, innuitur, q̃ per decẽ legis, & duo charitatis præcepta ad resurrectionis gloriam peruenie mus. Si verò eam post 13. lunationes obseruamus, innuitur, q̃ per decalogum, & Trinitatem peruenie mus ad gloriam ęternitatis. Adhuc ideo hęc nox in plenilunio celebratur, quoniam luna iubar luminis à sole mutuat. Luna est Ecclesia, sol Christus, qui dum occidit, occidit, sed eius occasu Ecclesia gratię plenitudine illustrat. Item † hæc nox, in qua Christus resurrexit æq noctio transacto, quando. s. dies incipiũt crescere, & esse maiores noctibus, celebrat. ¶ Primò, qa post ignorantiam ꝓlongat de Deo scięntia, & vbi abundauit iniquitas, superabũdauit & gratia. ¶ Secundò, qa virtutes in nobis crescere, & vitia superare debẽt. ¶ Tertiò, quia ꝓ eius resurrectionẽ tenebræ mortis cœpere minui, & dies vitæ incępit augeri. ¶ Quartò, quia ꝓ ipsum, qui est lumẽ de lumine puenit ad diẽ lucis æternæ. Itẽ hęc nox celebrat, vt in vere, quando post hyemis asperitatem flores vernant, & volucres iubilant, quia pulso perfidiæ gelu mundus floruit pulchritudine virtutũ. Et in omnem terram exiuit sonus eorum, hęc nox est vtriusq; diei cõtinuis, s. sabbati præcedentis, & dominicæ sequentis.

Nam

Nam † vsq; nunc dies præcedebat noctẽ. nunc econuerso fit. Conditor n. tẽporis fecit, vt à principio dies naturaliter ꝑcederet noctem, secundum qđ dicit scriptura, fiat lux, & facta est lux. & ea ꝓcedẽte per superius hemisphærium ab Oriẽte in Occidentẽ, factum est vespere, & redeunte ea ꝓ inferius hemisphærium ab occidente in orientem, factum est mane. Prę cessit ergo dies noctem in signum, quòd homo siue Adam transiturus erat de luce virtutum in tenebras vitiorum: siue quòd homo a die paradisi descenderet ad noctem inferni, sed in resurrectionis nocte artificialiter fecit Dominus, vt nox reciprocando præcederet diem, in signum reparationis secũdi Adę, qui nos per suam resurrectionem de peccatorũ tenebris reparauit ad lucem, vnde Apostо. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Seriatim igitur huius diei officiũ prosequentibus. Primò per quem, quomodo, & quare agni de cera hac die fiãt. Secundò, de benedictione cerei. Tertiò, de lectionibus & tractibus. Quartò, de benedictione baptismi, siue fontium, vbi etiã agitur de cereis cathecuminorum. Quintò, de baptismo, vbi agitur de vestibus, quas neophiti octaua die deponunt, & de patrinis. Sextò, de confirmatione. Septimò, de Missa.

SVMMA.

1 *Agni cerei, qui fiunt Romæ in parasceue Paschali, quid norent. & num. 2. Et eorũ virtus num. 3.*

Per quem, quomodo, & quare agni de cera fiant. Cap. 79.

1 IN † primis itaque hac die acolyti Ecclesiæ Romanæ faciũt agnos de cera noua benedicta, vel de cera cerei paschalis anni præcedentis, admisto chrismate, qui in sabbato in albis in Ecclesia per dominum Papam populo distribuuntur. Agni isti significãt agnum illum immaculatum, q̃ tollit peccata mundi. Cera significat eius humanitatem, sicut beatus Gregorius dicit, mel in cera, quid, diuinitas in humanitate. Apis quidem, quæ operatur ceram cum melle, nulla resoluitur libidine, & beata Virgo eum, q̃ est Deus & homo, cõcepit sine virili semine. In cera admiscet oleũ, seu chrisma, quia Dñs noster plenus est misericordia, q̃ per oleum designatur. In octaua distribuuntur, quia in octaua resurrectionis Dñs suis præmia distribuit. Rursus agnus in agno cereo ꝓfiguratus, & in pascha immolatus, ad memoriã reducitur, cui beatus Greg. oleum infundi instituit qñ paschalis agni mysteria rese rauit. † Hi ẽt cerei agni figurant agnos nouellos, de quibus cantat Ecclesia in sabbato in albis, & iõ qñq; in illo sabbato fiunt, quod ẽt vsus apostolicus docet, qñ in dominica tunc sequenti domino Papa mensam intrãte, & agnos certos capellanis, & familiaribus suis distribuere volente, vnus acolytus solenniter portãs & ꝓsentans sibi agnos ipsos, dicit ter alta voce, Dñe d. d. isti sunt agni nouelli, qui annunciauerunt alleluia, modo venerunt ad fontes &c. Hi agni à fulgure, & 3
tẽpestate fideles, & credentes defendunt ꝓp virtutem consecrationis & benedictionis. Sanè secundum quarundã Ecclesiarum consuetudinẽ cereus distribuitur in octaua paschæ populo ad suffumigandas domos, ad significandum, q̃ in vltima resurrectione Christus fidelibus in præmio tribuetur, ad quod expressius significandum Romana Ecclesia agnos facit supradictos.

SVMMA.

1 *Cerei benedictio fit in parasceue.*
2 *Sub cerei benedictionẽ cur ignis antiquus extinguatur, & nouus è petra excutiatur.*
3 *Cereus paschalis à subdiacono benedicitur. Et cur non potius à superiori.*
4 *Cereus paschalis, quid significet.*
5 *Mansiones tres, in quarum tertia columna. præcessit populum.*
6 *Cereus super columna significat Christum. Item paschalis, nu. 7.*
8 *Cerei benedictio qualiter fiat. Et an vnus tantum benedicatur, an duo. nu. 11.*
9 *Turi grana in cerei benedictione, quid signi-*

significent.
10 *Cereo Paschali infixa tabula quid signet. quidque contineat.*

De benedictione Cerei. Cap. 80.

1 SECVNDO † loco paschalis cere⁹ benedicitur. Circa quod sciendum est, q; in principio officij totus in Ecclesia debet ignis extingui, & nouus de lapide percusso cum calibe, vel ex crystallo soli obiecta debet elici, & de sacro fo ueri. Ignis vetus veterē significat legē, cuius figuræ in morte Xpi completæ fuere, & iō velut extinctæ cessare debuerunt, sed de lapide, i. de Xpo, qui est lapis angularis, qui verbere crucis pcussus Spiritumsanctum nobis effudit, vel de crystallo inter solē, & lunā mediante, i. de Xpo, qui fuit mediator inter Deum & hominē, qui sicut ipse testatur, ignē in terrā mittere vēnit. nouus ignis elicitur, dum p eius passionē, vel resurrectionem Spiritussanctus nobis effundit, cui pbet alimētum sacrm, i. Christus, qui est vitis vera. Crystallus quoque perlucida est Xpi humanitas resurrectione splēdidissima. Adhuc nouus ignis ideo benedicitur, vt sicut ille, qui est lumen indeficiens, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum igne illuminauit Mosen: ita illuminēt sensus, & corda nostra, vt ex his tenebris ad lumē, & vitā æternā mereamur puenire. Nec est vana religio solenni processione ad huius ignis bndictionem exire, in quo meminisse debemus exeundum nobis esse ad illum, quem Iudæi extra castra ejecerunt. Exeam⁹ (inquit Apostolus) ad eum
Hebr. 13. extra castra, improperium eius portātes, & bndicimus illum cum cruce & aqua, vt nos in passione eius, p quem Spiritum
2 sanctum accipimus, lotos eē significam⁹. † Rursus extinctis Ecclesiæ luminaribus, & igne de petra cum calibe excusso, ignis aqua aspergit benedicta; quia extinctis Apostolis, qui lumen mundi à Xpo dicti sunt, de Xpo petra excussus est ignis charitatis, cum calibe lanceæ vulnerantis, dum sanguis, & aqua de eius corpore sacro emanauerunt, a quibus hāt efficaciā sacramenta, quibus mediantibus in amore Domini inflammamur, aqua gratiæ pfusi. Et attende, q; sicut in his singulis diebus, s. cœna Domini, paraseeue, & Sabbato sancto ignis extinguitur, sicut volunt quidam, vt etiam ex eis nouus ignis in memoriam passionis, vt prædiximus, accendatur. Subsequenter benedē cereus ex institutione Zozimi, & Theodori primi Papæ: sed beatus Amb. benedictionem dictauit, quamquā Aug. & Petrus diaconus cassin. monachus alias benedictiones dictauerunt, q̄ in vsu nō sunt. Benedicitur autem ideo; qm̄ ex simplici sui natura absq; benedictione non potest transire ad significationem mysterij columnæ ignis, de qua iā dicetur. Benedicitur ēt propter gloriam resurrectionis eius, quem & pater benedicit; & quia per ipsum ipse christus visibiliter ad memoriam reducitur. † Benedicitur quidē etiā 3
præsente Episcopo, vel sacerdote à diacono, qui est minoris ordinis, quia christus resurgēs à mortuis primum Mariæ Magdalenæ se manifestans, voluit p debiliorem sexum gloriā suæ resurrectionis Apostolis nunciari: vt sicut noxiæ mortis initium per mulierem in mundum intrauerat, ita & reparationis initium p mulierem in mundo nunciaretur. Adhuc diaconus bndicentes cereum significat euāgelij pdicatorem, qui christum pro nobis passionis violentia corporaliter extinctum, debet laudum, bndictionibus p dicando, resurrectionis luminosa gra reddere illustratum, qui dalmatica induitur, qm̄ debet esse cœlestis conuersatione adornatus, quam dalmatica ipsa designat. Porrò † cereus super colamnam illumi 4
natus significat primò columnā ignis, q̄ præcedebat in nocte populum Israel. extinctus verò significat columnam nubis, q̄ præcedebat in die: prima quidem de nocte illuminans, & secunda in die refrigerans, in qua Spiritussanctus significabatur. Tenuit quidē in nobis columna nubis figurā humanitatis, & columna ignis figuram diuinitatis. Recte autem cereus columnam significat. Nam ille præcessit populum ad mare rubrum, in quo baptizati sunt: iste verò præcedit neophytos ad baptismum. Item ille præcessit populum vsque ad terram promissionis: iste

verò præcedit septem diebus neophytos ad fontes, & dominus nos præcedit, vt paret nobis viam vsq; ad patriam, quæ post finem huius vitæ, quæ septenario re
5 uoluitur, nobis promittitur. ¶ † Et nota, q; nec in prima, nec in secūda mansione columna præcessit populum, sed tertia. Prima mansio fuit in Ramath. Secunda in Segor. Tertia in Ethan. Ramath, interpretatur commotio tineæ. Segor tabernaculum. Ethan, firmū, vel perfectum, vel signa eius. Hæ tres mansiones his tribus diebus domini coaptantur, s. diebus passionis, sepulturæ, & resurrectionis. Nā in die passionis fuit Dominus quasi Rama th, i. in commotione tineæ, videlicet in cōmotione Iudæorum, q̄ ad modum tineæ vestem inconsutilem domini, idest Ecclesiæ vnitatem, imò & ipsum demoliri nixi sunt. Sed de hac mansione quasi exiuit, cum obijt, & venit in Segor, i. in tabernacula, cum in sepulchro latuit, & tanquā fortis miles fortem diabolū ligādo, vasa eius diripuit, tabernacula. n. militantium sunt. Sed de hac māsione exiuit cum surrexit, & intrauit in Ethan, quod interpretatur firmum, seu perfectum, seu signa eius; qa ipse resurgens à mortuis
Rō. 6. iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur, tunc signaculum suis fuit, cū ipse eis glorioſus apparuit, & eos tanquā
6 columna ignis illuminauit. ¶ † Secundò cereus super columnam significat Christum, qui nos in huius mundi nocte illuminat, & in die à vitiorum incentiuo refrigerat, vt præmissum est. Rectè quidem cereus Christum significat propter tria, quæ in eo sunt, lichimen namq; animā, cera corpus, & lumen diuinitatem signifi
7 cat. ¶ † Tertiò cereus renouatus & illuminatus post benedictionem significat nouam Christi doctrinam, qui est in no
Io. 13. uo testamento, qui ait, Mandatum nouū do vobis, vel gratiam nouā, qua nos dominica singulariter illustrata est, videlicet Christi resurrectionem, qui resurgēs à mortuis, apparuit in carne glorioſus, & splēdore diuinitatis illuminatus. Huius enim cerei ceram apes mater sine cōcubitu eduxit, & Christi carnem virgo Maria concepit, & peperit, & in carne Deū quasi mel in cera perferens, inuiolata p-
manſit. Incipit autem cerei benedictio. 8
Exultet † iam angelica turba. De hoc. n. est exultatio, q̄ extraxit suos de inferno & de eius victoria, ascendit. n. super occasum, Dominus nomen illi, & primò salutat populum dicens, Dominus vobiscū. vt illum reddat beneuolum & attentū. Cæterùm lumen cerei, seu eius significatio duplex est, significat. n. Spiritum sanctum, quo Christus plenus fuit, & gloriā resurrectionis eius. Secundum primum mysteriū in quibusdam ecclesijs cereus à principio benedictionis accenditur, qa Christus ab initio suæ conceptionis Spiritusancto fuit repletus. Et verba benedictionis in hoc consonare videntur. Nā statim circa principiū dicitur: Gaudeat se tellus tantis irradiata fulgoribus. & postea subditur: Lætetur mater ecclesia tanti luminis adornata fulgoribus. & postea diaconus rogat circunstantes cū eo misericordiam domini inuocare ad tam miram huius luminis claritatem, q̄ licēt de significato intelligatur, s. de Christo, conueniens tamē videtur, vt & ipsum significans ei aliquo modo, prout fieri potest respondeat, & eius similitudinem gerat. Quātum ad alterum verò mysteriū, videlicet q̄ lumen gloriam resurrectionis significat in quibusdam ecclesijs illuminatio cerei vsque post appositionem incensi defertur: infigit. n. ipsi cereo diaconus quinq; grana turis in modū crucis, cum dicit. Suscipe sancte pater huius incensi sacrificium vespertinum, siquidem passio Saluatoris reuera fuit sacrificium vespertinum legis, iuxta illud. Ele- *Psal.* uatio manuum mearum sacrificium ve- 140.
spertinum; qa fuit in vespera mundi, i. in sexta ætate factum, & in vespera diei. Quæ † grana turi designāt aromata, quæ 9
mulieres emerunt, vt vngerent crucifixū. Emerūt. n. ad literā aromata vespere sabbati, qa sabbato siluerunt, propter festum sabbati, & ostendit ecclesia se illā deuotionē habere in aromatibus virtutum: vel quinq; grana significant quinq; plagas in cruce receptas. Post hoc aliquā tulum inferius fit cerei illuminatio, qa post passionem secuta est resurrectionis gloria, & lucet cathecumiuis ante baptismum, & post vsq; ad octauas, ad notan-

dum, q̄ Christus lucet Ecclesiæ vsque in
10 diem iudicij. Hinc certo etiã affigitur tabu
la, seu charta scripta, q̄ significat tabulã,
in qua Pilatus scripsit; Iesus Nazarenus
Rex Iudæorum, quã vidimus Parisius in
capella Illustris Regis Francorum vnà
cum spinea corona, & ferro, & hasta lan
ceæ, & cum purpura, qua Christũ induce
runt, & cum sindone, qua corpus fuit in
uolutum, & spõgia, & ligno crucis, & vno
ex clauis, & alijs reliquijs multis. Et cũ
cereus Christum significet, meritò in di
cta tabula inscribit Annus Dñi tunc cur
rens, cum eius incarnatione; qa in cereo
notat q̄ Christus est annus antiquus, &
magnus, plenus dierum, de quo in octaua
parte, sub ti. de anno solari dicetur: Ideo
ãt Christus annus dr, quia sicut in anno
dierum hr multitudo fructuum, ita & in
Christo fuit, & est multitudo oium bono
rum fructuum. Hét n. Christus suos men
ses, vt sunt duodecei Apostoli, & suos dies
vt sunt oẽs fideles, & suas horas, vt sunt
neophyti. Scribitur etiam in illa tabula
annus ab origine mundi currens, ad no
tandum, q̄ ipse est α & ω. Scribitur etiã
ibi indictio, vel æra, & acta, de q̄bus sub
ti. de anno solari dicetur, ad notandum,
q̄ hominum actiones, & tẽporum succes
siones per Dei dispositionẽ ordinantur.
11 In † quibusdã Ecclesijs additur alter ce
reus minor, primus maior consecratur in
pſonã Christi, dicentis. Ego sum lux mũ
di, alter in pſona Apostolorum, quibus
Ioã. 3. ipse dñs inquit, Vos estis lux mundi. Vter
que cereus pcedit cathecuminos ad bap
tismum, & Apostoli nos ad terrã pmis
sionis. Item Christus pse illuminat eccle
siã, illuminat etiam illam per Apostolos,
quorum pcepta diligenter intueri, & ob
seruare debemus, qđ ostenditur ex illu
minatione aliorum cereorum, qui ab a
lijs duobus illuminantur. In plerisq; ve
ro ecclesijs duo alij parui cerei accẽdun
tur à maiori, & struitur vnus ab vna par
te cerei benedicti, alius ab alia, qui signi
ficãt sanctos noui, & veteris testi, qui per
Xpm illuminati sunt, & per doctrinam
Apostolorum, & Prophetarum, qui cum
Xpo concordant. Illi autem & cætera Ec
clesiæ luminaria ex igne maioris cerei
accenduntur, ad figurandum q̄ ignis Spi
rituſsancti à Christo procedit, & quòd nõ
solum Prophetæ, & Apostoli, qui per
duos cereos significantur, verumetiam
omnes ecclesiæ fideles a Xpo illuminati
sunt, qui iõ sunt duo, tum quia Apostoli
bini ad pdicandum missi sunt, tum quia Hebr.
discipuli, & alij illuminati a Xpo gemina 18.
charitate feruent, & tam verbo, q̄ exem
plo lucent. Possunt etiam ipsi duo cerei
cathecuminos significare, qui à lumine
maioris cerei accenduntur, qm̃ a lumine
Christi oportet cathecuminos illumina
ri. Lumen quidem Christi est eius gloria,
& doctrina, q̄ per sequentes lectiones in
telliguntur, seu insinuantur.

SVMMA.

1 *Paschatis sabbatũ quas lectiones habeat, & quare sine titulo, & tono illa legantur. Et quot sint numero ibid. & num. 9. 10. 11. primaq; interpretatio nu. 2.*
3 *Manichæorum hæresis.*
4 *Lectiones secundæ in sabbatis expositio. Itẽ tertiæ nume. 5. idque variè nume. 6. Item quartæ nu. 8.*
7 *Tractus Vinea facta est, expositio.*
11 *Noe arca, Ecclesiam significat.*
13 *Canticum quid.*
14 *Lectionũ, & canticorum præposterus ordo.*

De Lectionibus, & Tractibus. Cap. 81.

TErtiò loco † circa 1
lectiones, & circa tra
ctus sciendum, quòd lec
tiones, q̄ Christi glo
riam & doctrinã signi
ficant idcirco carent ti
tulo; quia cathecumi
ni nondum sunt ciues
Hierusalem, & scripturas ignorant, & no
mina ciuium Hierusalem ignorant. Vn
de si eis notarentur nomina Doctorum
veteris, vel noui testamenti, fortè potius
contemnerent, quàm venerarentur. Ca
rent etiam titulo; quia Christus caput
nostrum nondum redditum est nobis. Le
guntur quoq; sine tono, quoniam in eis
insipientes, & cathecumini simplices in
struuntur. Lectiones autẽ in quibusdam
Ecclesijs leguntur quatuor, in quibusdã
sex, in quibusdam duodecim, & in qbus
dam

dam quatuordecim, qui quatuor legunt.
ideo faciunnt; q̄ doctor cathecuminorũ
debet esse continuator eorum. Debet. n.
eis parare conuiuium in mẽsa sacræ scri
pturæ, quæ per mensam, quæ in taberna
cula Domini fuit significatur. Quæ qua
tuor pedes habuit; qa sacra scriptura qua
tuor modis exponitur, videli. et histori
cè, allegoricè, tropologicè, anagogicè;
qđ plenius dictum est in pœmio primi li
bri. Prima lectio. In principio creauit
Deus cœlum & terrã, quæ est Genesis hi
storiã monstrat. Ad literam. n. facta sunt,
quæ ibi dicuntur de creatione cœli &
terræ, & aliarum rerum, de homine, qui
factus est ad imaginem & similitudinem
Dei &c. & sic de alijs. Secunda lectio, s.
Factũ est in vigilia &c. quę est Exod. 14.
c. pertinet ad allegoriam. Tertia, s. Appre
hendent septem mulieres &c. quæ est
Esa. 3. ca. ad tropologiam. Quarta, s. Hęc
est hæreditas seruorum, quæ est ibidem.
55. c. ad anagogen, prout infra patebit.
Verum, si diligenter attẽdere volumus,
prima lectio, & secunda, tam ad primũ,
quàm ad secundum pedem pertinent, i.
tertia potius ad secundum, quam ad ter
tium. Prima pertinet ad secundum pe
dem, sicut ad primum, nam quæ in ea hi
storicè dicuntur, allegoricè exponuntur
2 verbi gratia. Factus est homo † Christus
i. 3. ad imaginem & similitudinẽ Dei. masculum, i. Christum, & fœminam, i. Eccle
siam creauit eos. Vel ét partim ad secun
dum, partim ad tertium refertur; qa ope
ra sex dierum coaptantur operibus lucis
spiritualis; qa interius reformamur, & il
luminamur. Nempe opus primi diei fuit
lux, qua significatur illuminatio fidei. O
pus secundi diei fuit firmamentum, qđ
diuidit aquas superiores ab aquis infe
rioribus, hoc est fundamentũ sacræ scri
pturæ. qđ diuidit aquas superiores, i. An
gelos; ab aquis inferioribus, i. hominibus
qui eo nõ indigent: Opus tertię diei fuit
segregatio aquarũ ab arida, i. segregatio
eorum, qui dediti sunt fluxui carnalium
voluptatum, & qui quemadmodũ aquæ
se & alios, qui sitiunt, ab his qui admo
dum aridæ sitiunt fontem aquæ viuæ, vt
possint fructificare, dicentes: Sitiuit ani
ma mea ad Deũ fontẽ viuum &c. Quar
tæ diei opus est luminaria in firmamẽto.
Hæc luminaria sunt doctores, qui inhę
rentes firmamento sacræ scripturæ, infe
rioribus lumine scientiæ lucent. Quintę
diei opus est creatio piscium & auiũ ex a
quis, per quæ intelliguntur renati ex a
quis baptismatis, quorũ quidam benefi
cio baptismatis vtuntur ad modum pi
scium, vt paruuli, quidam verò alis gemi
næ charitatis, ad instar auium volant ad
superiora, vt boni adulti. Vñ in prima le
ctione dicitur: Spiritus Domini ferebatur
super aquas, s. baptismi. In aquis re
manent pisces, i. curiosi; aues verò, i. bapti
zati ad cœlestia volant. Sextæ diei opus
est creatio animalium de terra. Siquidẽ
terra caro nostra est; ex qua creantur ani
malia, cum ex ea procedant opera viua,
& interior homo noster reformatur, vt
in eo imago, & similitudo Dei reluceat,
secundũ q̄ dictum est ibi: Factus est ho
mo ad imaginem & similitudinem no
stram. ¶ † Rursus per primam lectionem 3
instruuntur baptizandi, ne credant Mani
chæis, qui dicunt hæc omnia visibilia à
rege tenebrarũ fore creata. Post istam
primã lectionem nullũ sequitur canticũ.
sunt. n. quatuor cantica, sicut quatuor le
ctiones, post duas primas sequitur vnum
canticum, & post vltimam duo cantica se
quuntur. Post primam ergo nõ sequitur
cãticum; qa in eo agit de primo homine,
q̄ creatus Deum non laudauit, sed pec
cauit, & in eo oẽs peccauerunt, ideoq̄ue
potius deberet sequi luctus, q̄ canticum.
q̄ est exultatio mentis habita de æternis.
Quia verò primus homo p oblectamen
ta peccati a gloria cecidit, & ad eam re
dire possumus, si ratione contra peccatũ
steterimus, idcirco orat sacerdos post le
ctionẽ, dicens, Deus qui hominem mira
biliter collocasti, & mirabiliter creasti, &
mirabilius reformasti, da nobis cõtra ob
lectamenta peccati tõne persistere, vt
ad æterna gaudia peruenire mereamur.
Et in eo ét, quod ipse dicit, q̄ hominem
mirabiliter creasti, & mirabilius refor
masti, innuit q̄ in præcedẽti lectione hi
storicè agitur de hominis creatione, &
allegoricè de eius redemptione, i. de illo
per quẽ è facta redẽptio. ¶ In secũda
quoque † lectione est historica narra- 4

tio,sed ipsa pertinet ad secundum pedē mensæ, quia quod ibi historicè dicitur, allegoricè intelligitur. Nam sicut in mari rubro submersis Aegyptijs, liberati sūt Hebræi,ita & in baptismo submersis vitijs & peccatis liberatur populus Dei. Vñ post istiam lectionem sequitur canticum lætitię,& exultationis,videlicet. Cāremus domino. Exod.15.c. In quo exultat populus Christianus, qa à spiritualibus Aegyptijs per baptismum est liberatus,sicut Iudæi à corporalibus,& ideo sacerdos orat,vt dominus salutem gentiū operetur in aquis baptismatis mysterio, quo ipso priorem populū ab Aegyptiis liberauit. Per Aegyptios qdē peccatores, p mare rubrum baptismus intelliguntˉ, ex qbus Aegyptijs,neq; paruus,neq; magnus remansit, nec ēt in baptismo magnum vel paruum peccatū remanet,q̄ in pœnitentia facile non contingit. Recte igitur subiicitur canticum illud. Cantemus dño, qa licet quandiu homo in pec
Ga.25 cato est,Dominum laudare nō potest,qa non est speciosa laus in ore peccatoris, tamen cum liberatus est, potest cantare dño primū cāticum,s. de liberatione sua.

5 ¶ Tertia lectio, quæ est Esa. † pertinet ad secundum pedem mensæ,s. ad allegoriam,licēt ad tertium,s. ad tropologiam, vtcunq; valeat coaptari. In ea. n. continentur sacramenta Christi & Ecclesiæ. Sacramentum Christi ibi notatur,vbi dicitur. Apprehedent septem mulieres virum vnum. Mulieres septem sunt septē dona Spiritussancti in baptismo collata, quæ apprehenderunt virum vnū,i. christum, vt in eo plenè quiescerent, qđ in alio homine facere non poterant,vitiis, & peccatis impedientibus. Sequitur ibi, Panē nostrum comedemus, quò ad ipsū Spiritumsanctum, cuius hæc dona sunt, refertur. Nam Spiritumsanctum panem suum comedere,& vestimentis suis cooperiri,nihil aliud est,q̄ ipsum æqualitatē patris & filij possidentem nullo indigere. Postea subiungitur. Tantummodo inuocetur nomen tuum super nos, i. illi, in quibus erit habitatio tua,a nomine tuo christiani dicantur. Aufer opprobrium nostrum,quod,s. à malis hominibus passi sumus,à quibus sæpe per vitia,& peccata expulsi sumus. hæc est ergo allegoria. Moraliter † autem per septem mulie 6
res intelliguntur homines septiformi gratia repleti,i. sapientes, intelligentes, consulentes,fortes, scientes, pij, timorem domini habentes. q apprehendent vnum virum,i. Christum, et per fidem & charitatem adhærendo. Hi dicant,quod in lectione ipsa sequitur,s. panem nostrū comedemus,i. corpus tuum quod est noster panis,quia nobis ad refectionem datus:& vestimentis,s. bonorum operum, contra frigus peccati cooperimur. Inuocetur tantummodo nomen tuum super nos,vt videlicet à te christiani dicantur. Aufer opprobrium nostrum, s. ne serui diaboli nominemur.in eo verò, q̄ sequitur. Si abluerit dominus sordes filiarum Sion,& lauerit sanguinem Hierusalem de domo eius in spiritu iudicij,& spiritu ardoris, notatur sacramentum Ecclesiæ,per sordes notat leuiora peccata,per sanguinem grauiora. Leuiora.n. peccata lauat dominus in spiritu iudicij,i leuioris correctionis,grauiora in spiritu ardoris,i. grauioris satisfactionis. Notat igitur in hoc effectum baptismi,quia dominus tam grauiora peccata,quàm leuiora tollit per baptismum. Post hanc lectionem sequitur canticum, qđ est primum canticum synagogæ,s. Facta est vinea dilecto meo. Esa.5.c. Vinea † .n. ad literarum synagoga est, sepes circa eā sunt ob 7
seruantię legales,turris in ea est tēplum, torcular altare holocaustī,& in eis sacramenta Ecclesię. nihilominus intelliguntur. Vinea.n. est Ecclesia, q̄ facta est in cornu illo, s. de quo scriptum est. Erexit cornu salutis nobis, hoc cornu est Xps, Luc.2.
& vinea facta est in loco vberi. Xps est locus vber,de quo dictum est,Mōs Dei, mōs pinguis. Circa hanc vineam sepes est diuina protectio,fossa timor dñi, turris est Xps,de quo dictum est. Esto nobis Ps.66.
dñe turris fortitudinis, torcular crux Xpi,de quo dictum est. Torcular calcaui solus. Et quia in lectione in cantico exprimuntur sacramenta ecclesiæ synagogæ,idcirco sacerdos orat,dicens. Deus q nos ad celebrādū paschale sacramētū vtriusq; testamēti paginis instruis vtriusque testamēti. dicit vtrūq; testamentū,& sub

ubdit. Da nobis intelligere misericordiā tuā, vt perceptione præsentium munerum, firma sit expectatio futurorum. Misericordia dñi, quam nos intelligere optat, est remissio peccatorū in baptismo. præsentia igitur munera sunt spūalia dona,q̄ in præsenti percipimus. † Quar
8 1 54. ta lectio est: Hæc est hēreditas seruorū dñi, & 25. iustitia eorum apud me, dicit dominus,& cap. pertinet ad quartum pedem, scilicet ad anagogem. Nēpe sicut ex prædictis patet in prima lectione,instruitur homo de sua formatione,in secunda,& tertia de reformatione, quæ fit in baptismo per Iesum Christum,vnde iam non restat,nisi quòd instruatur cathecuminus de vita beata, & de bonis moribus,per quos ad eam venitur,quæ in hac quarta lectione docentur. Siquidem vita æterna est hæreditas, quæ seruis domini debetur,& iustitia eorum est apud Deum. Nam meritis corū iuste debetur, vt apud eum æternaliter quiescant. Ea verò quæ sequuntur, ad bonos mores ptinent, vt illud: Audite audientes me,& comedetis bonum,& delectabitur in crassitudine anima vestra. per bona intelligitur ipsum Christū, vel verbum eius,quo anima reficitur, vnde notans delicias animæ non carnis: dixit. Delectabitur in crassitudine anima vestra. Hanc lectionem sequuntur duo cantica in quibusdam Ecclesijs. In ea.n. agitur de hæreditate æterna,q̄ erit in duobus,i. in gloria animæ & corporis,sed cō uenientior est ratio; quia in ea agitur de duobus,s. de bonis moribus,& vita beata, vt dictum est. primum canticum,s. Attende cœlum. quod est Deute.32. ad bonos mores pertinet, vnde verba cantici huiusmodi verbis lectionis in plerisq; respōdent: In lectione igitur dicitur. Feriam vobiscum pactum sempiternum misericordias Dauid fidelis. Et in cantico dicitur, Deus fidelis, & absq; vlla iniquitate, & ibi dicitur. Quomodo descendit imber, & nix de cęlo, & illuc vltra non reuertitur,sed inebriat terram. & germinare eā facit,hoc dr. Quasi imber sup herbā,& nix sup fęnum &c. Et quia bona opera,q̄ facimus,sunt ad Dei gloriam referenda,idcirco circa finem lectionis dicitur. Date magnificētiam Deo vestro, Attendens vero sacerdos cathecuminorum animos esse deuotos, & ad baptizandum esse paratos,orat,quòd dominus,quos aqua baptismatis abluit,continua protectione tueatur. Postea sequitur canticum in persona cathecuminorum respōdentium se affectare baptismum,vt per hoc ad visionem Dei pueniant. Vnde cantatur. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, Psal. 41.
ita desiderat anima mea ad te Deus. Super quo dicit Aug. q̄ hoc in persona cathecuminorum dr,desiderantium ad fontem baptismi peruenire, sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum venire. post exponit desiderium suum cathecuminus dicēs. Sitiuit aīa mea ad fontem viuum, q.v. & appa.ante fa,Domini. quasi dicat, si non in ingressu,si non in progressu, satiabor in egressu. Hoc desiderium confirmat sacerdos orans, & dicens,vt desiderijs cœlestibus accensi,fontem vitæ sitiamus. Qui autem sex lectiones † legūt, 9
hoc faciunt; quia per Christi passionem, & resurrectionem mundus sex diebus pfectius redemptus,& reparatus est,vel p pter senarium numerum, qui perfectus est,vel quia cathecumini ad sex opera misericordiæ inuocantur. Nunc tangamus † consuetudinē Ecclesiarum duodecim
lectiones legentium, quod faciunt in ho 10
norem duodecim Apostolorum, a quibus post Christum omnis doctrina Christianitatis processit, à qua cathecumini illuminantur, & hi quandoq; legunt sex græcè, & sex latine, quia Christus à Iudæis ad Gentes transiatns est: Græca.n. & latina lingua sunt principaliores inter alias,& per eas aperte totum genus omnium gentium reparatum per Christum intelligimus. ¶ Verum,& si pmissi legant duodecim lectiones, non tamē cantant, nisi quatuor cantica prædicta. Post quartam namq; lectionem cantant primum canticum, post octauam secundum, post vndecimam tertium, post duodecimam quartam. Prima lectio est: In principio creauit Deus cęlum,& terram. in qua homo ad imaginē Dei factus docetur. Sed hæc imago penè amissa per peccatum restauratur per baptismum. Vnde sequitur secunda lectio. " Noe vero cum esset, & cætera, quæ est Genes. 5. in fine 5. & 11

6.7.& 8.c.in qua ostenditur,q; omnes perierunt in diluuio,exceptis illis, qui in arca saluati sunt:diluuium est baptismus,arca est ecclesia, omnes.n.qui extra ecclesiam baptizantur, pereunt:& illi soli, qui sunt in ecclesia meritò saluantur, & quia post baptismũ debet esse paratus ad tentationem, idcirco sequitur tertia lectio: Tentauit Deus Abraham,quę est Ge.22. c.in qua Isaac legitur à patre oblatus, & aries ꝓ eo imolatus,& ita filius Dei pro nobis oblatus est,sed non eius diuinitas, imo eius corpus pro nobis est imolatum. Et quia in passione Dñi maiorem efficaciam baptismus recipit, idcirco sequitur quarta lectio,s.Factum est in vigilia matutina. in qua ostenditur, q; in mari rubro submersi sunt Aegyptij, & liberati Hebræi.Sacerdos.n.est Moses,baptismus mare, cereus columna ignis, Cathecumini Aegyptij,baptizati Hebręi.Tres primę lectiones sumptæ sunt de Gen. quarta de Exo.quam sequitur cãticum fiẽ de Exo. sumptum,qđ est canticum victoriæ.Quinta lectio est, Hæc est hæreditas, sumpta de Esa. in qua agitur de baptismo ibi, Sitientes venite ad aquas,vbi inuitantur ad baptismum. Sexta lectio est,Audi Israel, sumpta est de Baruch c.3.sed conuenientius dẽ sumi de Hiere.quia quicquid scripsit Baruch de ore Hiere.sumpsit, In ea agitur de Christi resurrectione,quę in baptismi immersione significat ibi:Post hęc in terra visus est, & cum hoibus cõuersatus est.Septima est,Facta est super me manus Dñi. sumpta de Ezechie.37.c. in qua agitur de generali resurrectione, cuius causa ꝓcessit resurrectio Christi, ibi Ossa
Esa.5. arida reuiuiscunt:Octaua est.Apprehendent septem mulieres virum vnum. sumpta est de Esa. in qua Christi & ecclesiæ Sacramentum exprimitur, & etiã baptismus ibi, Cum abluerit Dñs sordes &cæt. Post quam sequitur canticum Esa.in persona ecclesiæ, videlicet, Vinea facta est. Nona est.Dixit Dñs ad Mosen.Exod.2.c. in qua sub figura agni imolati Christi passio pro nobis imolati exprimitur.Decima est, Factum est verbum Domini, quæ est Ionę 8.c.Sub figura enim Ionæ in mare proiecti, & à cete absorpti, & tertia die cuomiti significãtur passio, sepultura & resurrectio Christi.Vndecima,Scripsit Moses,& est Deu.31.c.in fine, quã sequitur suum canticum. Attende cętũ.in quo promittuntur præmia renatis, quibus in lectione lex Domini ꝓponitur. Duodecima est,Nabuchodonosor.Dan.3.c.in qua figuratè ostenditur,q; sicut angelus in camino ignis flammam extinxit, ita Spiritussanctus per baptismũ flammam peccati extinguit.Vnde cathecumini baptismũ desiderãtes cantant canticũ.Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum.quod sumptum est de Psal.Ad oronem autem quæ post hanc lectionem sequitur,non dr̃ Flectamus genua,in detestationẽ eius,quod Nabuchodonosor Rex in cõemptũ Dei coegit populum genua flectere ante statuam auream, quam rexerat. † Romani 12
verò dñr legere 24.lectiones,duodecim Grecè,& duodecim Latinè,propter causam scriptam sub sabbato quartæ hebdomadæ Aduentus.Primò legũt duodecim Græcè, iuxta translationem septuaginta interpretũ,quæ est authentica apud Grecos, postea duodecim Latinè,iuxta nr̃am, vt significẽt cathecuminos fundari supra fundamentum Apostolorum,& Prophetarum: postea descendunt ad baptismum cum cantico.Debent.n.esse fontes in ecclesia,& non alibi,quia mater est, ex qua noua progenies generatur. Quicunque ergo numerus fuerit in lectionibus,quatuor tantum sunt cantica.Est autẽ † can- 13
ticum Sanctorum, interceſſio facta pro cathecuminis,vt ecclesiæ iungantur,sicut & cantus post baptismum est gratiarum actio de coniunctis,& interceſſio vt perseuerent.Ideo autem cantica cantantur; quia cathecumini,quorum est huius diei officium,futuri sunt in proximo de cœtu centum quadraginta quatuor millium cantantium canticum nouum. Cantatur *Apoc.*
etiam propter futuram renouationem 14.
in veram innocentiam, quasi iam factum sit, quod cito futurum sit. Ex persona enim eorum cantores cantica canunt, quæ cæteri cantare nequeunt, quasi immaculati, iterum post baptismum. Vocantur autem cantica,quia cantantur,vel quia libri, vnde excerpta sunt, cantica, siue carmina vocantur. De primo scriptum est. Nunc cecinit Moses, & filij

lij Israel carmen hoc Domino.de secũ-
Exod. do sic. Cantabo dilecto meo canticum
14. patruelis mei. De tertio sic.Scripsit Mo-
Esa.4. ses cãticũ.De quarto & omnibus.ita di-
Deut. cit Augustin.in præfatione cãtici.Sicut cer-
31 uus;ideo quatuor cantica dicuntur, qa
Ps.41 scripturæ de quibus cathecumini instruũ tur,quatuor habent intellectus.Primum canticum habet intellectum historicum. Secundum allegoricum. Tertium moralem.Quartum anagogicũ, quorum vnũquodq; subditur lectioni in eodem dogmate consistẽti.ac ideo vltimis quatuor lectionibus,quæ de bonis moribus,& cœlesti patria disputant, coniũguntur duo cantica,quæ de eadem materia loquunt, vt præmissum est.Illud quoq; notabile † 14
est,q; quotcunq; fuerint lectiones,semp orationes sequentes ad lectiones & tractus respiciunt præcedentes,& est præposterus ordo: alius enim primò sacerdos orat,secundo legit lector, & exinde succinit cantor: hic verò primo legitur, vt neophytis doctrina fidei præponatur,secundò cantatur in persona illorum,vt recognoscatur quanta sit deuotio & hilaritas baptizandorum, qua cognita, sacerdos orat confidenter,vt eorum deuotio non deficiat,sed incrementa suscipiat.& sicut in lectionibus tituli suprimuntur, sic eadem ratione orationibus: Dominus vobiscum,subtrahitur.¶ Et nota, q; in hoc officio lectiones sũt quasi species magistrorum cantica, quasi beneuolentiæ adiutorium.Oratio sacerdotis, & responsio populi,scilicet, amen. sunt quasi confirmationes beneuolentiæ præcedentis.Item hodie in lectionibus & litanijs senes prȩcedunt,& iuuenes subsequuntur,vt infra dicetur.

SVMMA.

1 *Baptismus sit sabbato paschatis. Et cur ita num.2.*

3 *Baptismus in benedictione habet sex cerimonias & supra id.nu.8.9.*

4 *In baptismo sabbati paschalis sacerdos tangit & diuidit aquas. Et quibus id de causis,& nu.5.6.*

10 *Cereus cur mittatur in aquam in baptismi siue fontium benedictione.*

11 *In aquam baptismi quare sacerdos insufflet.& quoties id facit.*

De benedictione baptismi,seu fontium, vbi etiam agitur de cæteris cathecuminorum. cap. 82.

QVARTO †loco de benedictione fontium, 1
seu baptismi dicturi præmittimus.¶ Ideo enĩ fit hac die baptismum,quia in eo cõsepulti sumus christo, & ꝓpter hoc baptizãdus ter immergitur,prout infra dicetur. ¶ Secundò, ideo,quia baptismus partim à passione,& partim à resurrectione vim suam accipit,à passione ablutionẽ à peccatis, à resurrectione gratiæ innouationẽ.¶ Tertiò;qa sicut dñs tunc liberauit antiquos patres à carcere infernali. vñ
Esa.Habitãtibus in regione vmbræ mor *Esa.9.*
tis lux orta est eis.ita & hac die liberãtur
à peccato originali.¶†In fontium bene 2
dictione, & in cathecuminorum immersione qdã vtuntur simplicibus, & lineis indumentis,ꝓpter rationem scriptam in prima parte sub ti. de altaris dedicatione. De litania,q; in benedictione baptismi dicit̃,infra dicetur.¶† In benedictione baptismi sunt sex, quoniam sacerdos orat, aquã manu tangit,vocẽ mutat, cereus immergitur,& alij cerei illuminãt, insufflat sacerdos,& chrisma miscet.¶ Primò ergo orat Deum patrẽ, vt per Iesum Xpm imploret Spiritũsanctum,vt in fontes descendat, ideoq; in modum oratio nis legit: sed ante omnia ab adstantibus sibi captat beneuolentiam,salutãdo eos, dicens,Dominus vobiscum.& illi respõdẽt.Et cũ spiritu tuo.quasi dicant. Dñs sit tecum in tanto sacramento perficiendo,qa sine eo nihil potes. post sacerdos alloquitur Dñm,quasi lõge positum,rogãs,vt velit adesse præsens,dicẽs, Omnipotẽs sẽpiterne Deus adesto magnæ pietatis tuæ magisterijs,adesto sacramentis &c. Sed qa videt sacerdoti,q; insufficiẽs sit,& indignus ad inuocãdum tã magnũ dominum, ideo iterũ circũstãtes monet, & vocẽ mutans dicit,Sursum corda.& ip

Universidad de Deusto Biblioteca

si respõdent,Habemus ad dominum.Ite rum;quia dominus dicit.Adhuc te loquẽ te ecce adsum, intelligés iam dominum esse præsentem, monet alios secum gratias Deo agere, dicẽs, Gratias agam⁹ do mino Deo nostro,& ipsi respondent.Dignum, & iustum est.postea sacerdos dño tanquam præsenti familiariter loquens, dicit, Vere dignum,& iustum est, æquum, & salutare &c.& postea addit,qui inuisibili potentia tua sacramentorum tuorũ mirabiliter operaris effectum &c.Postea ponit duo, in quibus significatus est baptismus. .Primum in exordio mũdi nascẽtis. Secũdum in purgatione mundi innocentis.Primum est,cum dicit. Deus,cui⁹ spiritus ferebatur sup aquas, vt iã tunc inter ipsa primordia mundi virtutẽ sanctificationis aquarum natura cõciperet, i.ex cõceptura magnificaretur. Scdm,cũ subiungitur, Deus, qui nocentis mundi crimina p aquas abluens regenerationis spẽ in ipsa diluuij effusione significasti, vt vnius eiusdemq; elementi mysterio,& finis esset vitijs,& origo virtutibus, respice in facié Ecclesiæ tuæ &c. & terminat hanc orõnem, vt tuæ maiestatis imperio sumat vnigeniti tui gratiam de Spiritusancto. ¶ Deinde tertãgit aquam manu.

¶Primò,diuidẽs † aquã in modum crucis
4 p quã,vt præmissum est,baptismus maximam efficaciam recipit, vt aqua Spiritusancto fœcundetur.& spiritus immundus expellatur. De fœcundatione Spiritus dicit. Qui hanc aquã regenerandis hominibus præparatam arcana sui luminis admistione fœcũdet &c. De expulsione dæmonis dicit, Procul ergo iubente te dñe omnis spiritus immundus abscedat &c, vsq; ibi,Non inficiendo corrumpat. ¶Secundo † aquam manu tangit,vt eam per
5 inuocationem sanctæ Trinitatis muniat, ne hostis ab illa expulsus redeundi hẽat potestatem.Vñ tãgendo dicit,sit hæc innocẽs,& sancta creatura libera ab omni impugnationis incursu &c. quod ex adiectiuis ibi positis conuincitur; qa fons vitus,ad patrem, aqua regenerãs, ad filiũ, vnda purificãs ad Spiritumsanctum refer
6 tur. ¶ Tertiò aquã † tangit, cum eam in quatuor ꝓijcit partes,vt iam dicetur. Trinus igitur aquæ tactus trinam sanctæ Trinitatis operationem figurat. Hac oratione finita,benedicit aquã,dicens,vnde bene dico te creaturã aquæ per Deũ viuũ,&c. vbi tantum vtitur verbo primæ personæ, dicens, Benedico te, qui primo vtebatur verbo secundæ, dirigens sermonem ad Deum,vel tertiæ,loquens de ipso,vel de re benedicenda: vtitur ergo nunc verbo primæ personæ,vt ostendat se hoc facere ministerio, quod Dñs facit authoritate, & sicut in baptismo Domini adfuit Trinitas,ita & in nostro baptismo tria adesse:ostendit patrem adesse,cum dicit,Benedico te creaturam per Deum &c.& filium,cum dicit: Benedico te per Iesum Christum,& Spiritumsanctum,circa finẽ, cum dicit, Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritussancti. ¶Sed nota,† q⁹ in benedictione, q̃ est p patrem, 7
ponuntur quinq; miracula in aqua facta añ aduentum Xpi, & in benedictione, q̃ fit p filium alia quinq; miracula in aqua facta post aduentum, q̃ licet non oĩno eo dẽ ordine facta sunt, quo ponuntur, tñ quãtum ad mysterium ronabiliter ordinantur, & posteriora congruẽ prioribus coaptanť.priora hoc ordine ponũtur. primo.Qui te separauit verbo ab arida.secũdo cuius spiritus,ſ ferebatur sup te. tertio,q te de paradiso manare ꝑcepit quarto,q te in deserto amaram suauitate nitida fecit esse potabilẽ.quinto, & sitiẽti populo de petra ꝓduxit. Posteriora sic ponuntur.Primo.Qui te † in Cana Galileę 8
mutauit de aqua in vinum. Scdõ,qui pedibus sup te ambulauit. Tertiõ,q in te a Ioanne baptizatus est. Quartò, q te vna cũ sanguine de latere suo ꝓduxit. Quintò. q te oẽs gentes a discipulis baptizari ꝑcepit:in oĩbus.n. his baptismus exprimitur, & posteriora priorib⁹ ꝑ αντίπτωσιμ rñdet.Ibi nanq; in primo miraculo aqua .ſ. baptismi verbo separata ab arida accedente, verbo terrenitatẽ peccatorũ à nobis separat,& hoc in primo. Similiter in baptismo aqua mutatur in vinũ;qa tristitia peccatorũ expulsa mẽs nostra quadã spirituali lętitia inebriatur, q ꝑ vinũ intelligitur.vñ vinum lętificat cor hois.Aquã in vinũ mutari, est timorẽ de peccatis cõuerti in exultationẽ mentis. Itẽ ibi dr in secũdo miraculo, cuius spiritus ferebatur sup aquas, & hic similiter in scdo dr.Qui pedib.super te ambulauit,& hæc duo bene conueniunt, quia in baptismo sicut in alijs, indiuisibilis est operatio Patris,& Filij,& Spiritussancti,& vtrobique dr super,quia gratia,q̃ confertur, de supernis est,& vt notetur,q⁹ dominus potẽ tiam suam non alligauit.Item ibi dicitur in tertio,Qui te de paradiso &c.hic,Qui te a Ioanne baptizatus est,quia gratia de paradiso manans aquis in baptismo est infusa, vnde de baptismi gratia ecclesia profluens in quatuor partes orbis dilata ta est,quod quodãmodo factum est,quando dñs baptizatus est a Ioanne, quia tũc omnes aquæ vim regeneratiuã susceperunt.Rursus ibi dr in quarto, Qui te in deserto amarã suauitate nitida fecit potabilem,hic dr,Qui te vna cum sanguine de latere suo produxit, quia in Gentilitate,q̃ prius erat à domino deserta, aqua baptismi reficiendi mentes, & sanãdi habet effectum, Dulcorata ãt fuit aqua, qa per passionem crucis,maximẽ baptismus plenã recipit efficaciam,vnde in cruce de latere Domini aqua ꝓfluxit.Item etiam ibi in quinto dr. Et sitienti populo de petra produxit. hic vero dr. Qui in te omnes gentes p discipulos baptizare ꝑcepit, quia baptismus a petra Xpo originẽ habens populum eum desiderãtem reficit. Non.n.prodest baptismus,nisi sitienti eũ, i.desiderãti,vel in se,vel in alio. Vnde discipulis præceptum est, vt baptizarẽt omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti,sicut in vltimo Mat. dicit.
9 ¶Hic est † notandum, quòd vbi dicitur. Qui te de paradiso manare, & in quatuor flumĩnibus exire, & totam terrãrigare præcepit, ibi sacerdos aquam manu in quatuor partes effundit,vt ostendatur, q⁹ gratia baptismi in quatuor partes orbis sit dilatata. Cæterum,sacerdos ipse sæpe vocem mutat.In primis.n.orat Deum vt dignetur mundare mentem eius ad susciꝑiendum Spiritumsanctum,& deprecatur eius aduentum, & ideo voce humili, scilicet in modum orationis legit, quæ vocis humiliatio est Spiritussancti aduentus.& ad eius dignam receptionem mentis præparatio. Postea vero indicans se illum habere, legitimè in modum ptæfationis agẽs gratias, quia tam magnus hospes dignatus est ad tam humile hospitiũ descendere, & recolens miracula iã per aquam facta. Deinde post benedictionẽ, quæ fit per filium, quæ terminatur in nomine Patris,& Filij,& Spiritussancti, mutat vocem iteratio. Cum.n.vsque tunc in modum præfationis cantauerit,postea legit in modum lectionis,voce.ſ. humiliori,quæ vocis humiliatio est signum humilitatis: humilitas enim nostra baptismi regenerationem ad alta polorum reducitur. Dicit ergo sacerdos,hæc nobis præcepta seruantibus &c. quasi diceret,non auderem tantam,& tam altam rem, scilicet Spiritumsanctum,vt in creaturam aquæ descendat inuocare,nisi quia tu prę cepisti nobis baptismum exercere. Et addit sacerdos.Tu Deus omnipotens clemens adesto,tu benignus aspira &c.vbi illud orat,vt sicut in prædictis miraculose in aqua operatus est,ita modo faciat, videlicet, vt præter naturalem emundationẽ, quam possunt adhibere corporibus, sint purificandis mẽtibus efficaces. Post hoc alia voce clamat sacerdos. Descendat in hãc plenitudinem fontis, virtus spiritus tui.ideo alta voce, vt aliud mentis desiderium designet. ¶Et † tunc deponitur 10
cereus in aquam,quę cerei immersio est Spiritussancti aduentus, seu missio, qui in aqua baptismi in specie columbæ descendit ¶Secundo; ideo cereus in aquã deponitur, corpus Christi per ceram significatum,in baptismo aquas sanctificauit, & vim regenerationis illis contulit.
¶ Tertio baptismus cerei remissionem peccatorum significat, quam per Christi mortem consecuti sumus. Habent quoque neophyti cereos suos extinctos, qui & si plures sint,pro vno reputantur.Et in quibusdam ecclesijs statim, cum cathecumini baptizati sunt,illuminantur. In quibusdam vero differtur eorum illuminatio vsque ad Agnus Dei,quod cantatur in litania, & in quibusdam etiam vsque ad Missam,quando videlicet alij cerei ecclesiæ illuminantur. Sane cerei, qui statim post baptismum accenduntur, significant, quòd per turbationem peccatorum comitatur illuminatio gratiarum.Qui differunt vsque ad Agnus Dei,

signi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

significant,q̃ per agnum,q tollit peccata,& tenebras mundi,renati & fideles illuminantur. Qui verò differunt vsq; ad Missam,ideo faciunt,qa Missa illa ad noctem pertinet resurrectionis dominicæ, vt sicut nox illa irradiata fuit splendore dominicæ resurrectionis,ita & à lumine nostro irradietur, & vt neophytos nostros Christo consurrexisse significemus. Et ꝓpter eandem causam alij cerei ecclesiæ ad Missam illuminantur,& secundum hoc cerei cathecuminorum sunt sine lumine,vsq; dum alij cerei ecclesię illuminentur,ad notandum, q̃ postquam Spiritussanctus purgauerit corda eorum & eos introduxerit in societatẽ,& vnitatem ecclesiæ,tunc illuminabit corda eorum.De certis etiam neophytorum dicetur in ti.de septem diebus post pascha.

11 ¶ Postꝫ immersionem cerei in quibusdam ecclesijs sacerdos insufflat in aquã, dicens.Quæ totam huius aquæ substantiam regenerãdi secundet effectu. ¶ Primò, vt sicut in exorcismo cathecumini spiritus immundus insufflatur,vt ab homine recedat, vt infra dicetur, ita & in exorcismo aquæ, vt ab ea expellatur, &
Io.12 adimpleatur qđ dominus inquit, Nunc princeps mũdi huius eijcietur foras.¶Secundò,vt intelligat satanas,quantus habeatur,quã tam leuiter,videlicet per suã exsufflationem potest expelli.¶ Tertiò, vt sacerdos ostẽdat quali ignominia diabolus dignus sit ab aquis expelli.Insufflat autem sacerdos ter,quia Spiritussãctus tria in baptismo operatur, à vitiis purgat,virtutibus ornat, & tandem præmio æterno coronatur eos, in quibus fit hæc insufflatio,vt dicetur,vbi de immundi spiritus expulsione agetur.Post exsufflationem munitur aqua iterato crucis signaculo per inuocationem Sanctæ Trinitatis, ne habeat potestatem diabolus ad eã amplius redeundi.postremò fit admissio chrismatis in aqua, sicut dictum est,vnde dicitur in Bucardo,libr.3. Bene dicimus fontes baptismatis oleo vnctionis,& Aug.eisdem verbis vtens,subiicit, quod hoc magis tacitè,siue sine scriptura hac mystica ratione introductum est, quàm per aliquam scripturam.Per huiusmodi ergo admissionem vnio Christi, & ecclesiæ significatur. Nam chrisma est Christus,aqua populus,& dicitur,Sancti ficetur fons iste. ex quibus verbis ad qd fiat admissio,satis datus intelligi.¶Et nõta,quatuor esse genera sacræ aquæ bene dictæ,prout in quarta parte dictum est, vbi agitur de aquę benedictę asperfione.

SVMMA.

1 *Baptismus quid & vnde dictus.*
2 *Baptismus cur fiat potius in aqua, quàm in alia re.Et qua aqua id fiat.*
3 *Baptismus quotuplici tempore fieri possit.*
4 *Baptizãdi extra tẽpus necessitas quadruplex.*
5 *Baptizandi interrogandi, an renuncient Satanæ & eius operibus, & vnde ille mos aduectus.*
6 *Verba hæc,credo in sanctam ecclesiam catholicam,quomodo sint accipienda.*
7 *In baptizandi faciem ter exsufflat sacerdos. Et cur ita.*
8 *Exorcismus quid. Item, quid catechismus.*
9 *Baptismi septem dona.& na.10.11.14.15. Et quedam varie dantur baptizando. & nu.21.22.*
12 *Baptismus cur desideret trinã immersionẽ.*
13 *Baptizandis nomen imponitur.*
19 *Baptizatis datur vestis candida,& qua id significatione aut exẽplo. Et nu.17.18.19*
20 *Baptizato vestis candida data quãdo exuatur.*
23 *In Iudæis baptizandis quid obseruandum.*
24 *Prægnans si baptizetur,an partus censeatur baptizatus.*
25 *Baptisterium an necessario dẽat esse lapideũ.*
26 *Baptismus an deleat peccatum originale.*
27 *Baptismi forma quæ obseruanda hodie,nu.29.30.31.32.Et vetus Apostolorum baptizandi mos.nu.28.*
33 *Baptizari potest infans, qui non potest nasci,sed solum caput emittit.*
34 *Patrini necessarij sint ne ad baptismum, qui tanquam sponsores sint alienæ fidei.*
35 *Patrini obligantur instruere suos filios spirituales.Et quales esse debeant.nu.37.Et quot requirantur.nu.36.*
38 *Patrini esse qui non possint.*
39 *Baptismum quæ sequantur.*
40 *Litania cur fiat circa fontes baptismatis.*
41 *Litanias priores cur legant seniores in sabbato sancto,iuniores autem vltimas.*

De

De Baptismo vbi etiam agitur de vestibus quas neophyti quarto die deponunt,& de patrinis. Cap. 83.

QVINTO hoc loco est de baptismo dicendũ. De scrutinijs verò, q̃ precedunt baptismum solemnem,& de multis ad baptismũ pertinẽtibus dictũ est quarta feria tertiæ hebdomadæ quadragesimæ.¶Primò notandum † est,q̃ βαπτισμὸς, siue βαπτισμα Græcè, interpretat intinctio Latine,vel lotio. Baptismus qdem per aquam confertur,vt res indiuisibilis per illud visibile elementũ conferatur, super quo Spiritussanctus in principio ferebatur.Sicut.n.aqua corpus visibiliter purgat exterius,ita baptismus latenter animã. Vnde Aug.1.q.1.detrahe. Aqua corpus tangit, & mentem abluit. ¶Et notandum, q̃ Pagani,siue Gentiles circa fontes templa sua facere solebant, vel saltem ibi semper aquam habebant, per cuius asperfionẽ purificari credebãt, & inde delubra vocabantur,quasi purificantia, & ita quodãmodo figuraliter ad baptismũ tendebant. Nos verò ab eorũ consuetudine baptisma non sumpsimus, imò à tribus,quæ in veteri testõ fuerũt,s. à κατακλίσμω, i. diluuio, & à mari rubro,& à Iordane, q̃ baptismi figura fuerunt.Baptismũ Dñs instituit,cũ de latere suosanguinem,& aquam produxit,quod postea quasi lege edictali sanciuit,dicẽs.
Io.3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua,& Spiritusancto,non intrabit in regnũ cœlorũ, & ipse Dñs baptizatus é in sua passione.
Luc. Vnde inquit,Baptismo habeo baptizari,
12. quo coarctor,vsq; dũ perficiatur.¶Fieri
2 † debet baptismus in aqua,qa illa copiosius inuenitur,& hãc spũs in principio legitur fouisse,& quia sordes abluit, sitim cõprimit, imaginem reddit,sicut cantat de Narcisso, ignem extinguit, sic in baptismo à peccatorũ sorde lauamur,à fonte vitæ potamur,imaginẽ perditã restauramus,vnde ignis pœnarũ extinguit.Debet aũt aqua esse viua,& pura, posset tñ fieri ét in resoluta siue à niue,siue à glacie,siue à lachrymis terræ,siue ét ex institutione Victoris Papæ,1. in mari, siue flumine,siue in lacu,siue in fontibus.Nõ aũt licet baptizari in aqua condita,vt in ceruisia,vel medone,nec ét in aliquo liquore,vt in vino,vel oleo, sed si aliquis liquor aquæ admisceatur,bene fit baptismus,dũ tñ aqua ꝓualeat.Quotidie.n.mari nouus liquor,vel sputũ,vel vrina additur,& tñ ibi baptizatur. Aliq tñ cõtradicũt.hoc notatur de consec.dist.1.c.1.& 1. q.1.detrahe.¶Porro ẽm canonicam traditionẽ,de consec.dist.4.duo.& c.seq. solẽne baptisma in duobus duntaxat sabbatis celebratur,videlicet in isto,& Pentecostes.Quare in isto,præmissum est.in secundò,quia Spiritussanctus in die Pentecostes donatur nobis,per quẽ facta est remissio peccatorũ,vt dicetur ibi.¶Ꝺlio verò tpe non licet baptizare,nisi necessitatis cã,quæ est quadruplex. de consecr. dist.4.hi,qui.& c.seq.Prima est cã munitionis,vt si rex obsidet aliquã ciuitatem, vel oppidum,tunc.n.pueri illius loci baptizari debent,ne imbaptizati decedãt. Secunda est Gentilium persecutio.Tertia naufragium.Quarta ęgritudo.Potest tñ ægritudo hic large accipi pro infirmitate naturæ,quæ facile dissolui põt,ita q̃ nescimus diem,neq; horam, & ob hanc ꝯausam singulis dieb. & horis fit baptismus non solemnis,5.dist.baptizari. Solemnitas tñ baptismi saltem in paucis, ad præmissos duos dies,ꝓ similitudinẽ, & memoriam reseruatur.Græci verò baptismum celebrare solent in Epiphania pro eo,q̃ tũc fuit Dñs baptizatus, prout sub ipso festo dictum est. Celebrari etiã debet baptismus solemnis hora nona,vt dicetur sub sabbato Pentec. ¶†Sciendũ aũt est,q̃ baptizandus cum,primo ad ecclesiam venit,prius,q̃ immergatur,interrogatur,vtrum abrenunciet diabolo,&c. qđ potius per vsum,q̃ per aliquã scripturam introductum est,ẽm Aug. & Ecclesia respondet,Abrenuntio.Et iterũ,vtrũ credat in Patrem,& Filium,& Spiritumsanctum?& respondet. Credo.In his aũt duobus de vita,& fide instruitur.De vita,cũ docetur abrenunciare diabolo,& omnibus pompis,siue operibus eius.De fide,cum docetur credere in Trinitatẽ, & pro-

& pp hoc duę fiunt ei consequenter vnctiones, s. in scapulis, & in pectore. Ideo aũt fit huiusmodi interrogatio, & responsio, vt vacua domus à prisco habitatore deserta fide ornetur, & Dei habitatio pparetur. Aug. dicit, q ét hæc fiunt iuxta Saluatoris imperium, qui ad Patrem in cœlum ascensurus discipulis suis i. Apostolis dixit, Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Interrogatur etiam, si credit in sanctam Ecclesiam, remissionẽ † peccatorum, & carnis resurrectionẽ. Non tamen ſm ipsum Aug. eodem modo interroganius, vt quomodo in Deum credimus, sic & in sanctam Ecclesiam catholicã credamus, sed propterea sancta, & catholica est, quia recte creditur in Deum. Non ergo diximus, vt in Ecclesiã quasi in Deum crederetis, sed vt in ecclesia sancta, & catho. econuersantes in Deum credentes, credatis & resurrectionem carnis, quæ futura est. Innuit ergo Augu. ex ꝓmissis verbis, q ꝓpositio, in, repetitur, dum dr, in sanctam ecclesiã, & sensus mutatur, de quo dictum est sub 4. parte, sub tit. de symbolo. Planior tamen intellectus est, vt præpositio ipsa prætermittatur, nec repetatur, vt sit sensus, Credo ecclesiam sanctam catholicam, ideſt fidem catholicam, tenentem esse sanctã, ideſt, iustam, & bonã. Vel ecclesiã sanctã, ideſt, sanctificatam, & firmatam, & semp perseueraturam, ita quod nunquam deficiet, vel Credo sanctã, & catholicam ecclesiam esse vnam, & in vnitate consistere. Patrinus autem pro baptizãdo interrogatur, vt iam dicetur. Post † interrogationem, & responsionem sacerdos ter in faciem baptizandi exsufflat, ad notandũ, q ſqua potestas, ideſt, malignus spiritus ab eo exsufflatur, ideſt, exsufflando expellitur, seu in proximo expellenda significatur, vt per pium sacerdotis mysterium Spiritui sancto cedat fugiens spiritus malignus. Hinc autem ait Aug. Ergo parum li exsufflantur, & exorcizantur, ideſt, increpantur, seu adiurantur, vt expellatur ab eis diaboli potestas inimica, q decipit hominem, vt possideat homines. Hęc aũt exsufflatio, siue exorcizatio, & si non ꝓsit aliquid ad vitam; quia adhuc in eis mors manet, prodest tamen, vt inimicus minus ei nocere possit. Adest. n. Spiritussanctus, non solum verbis, quæ dicuntur in nomine suo, verum etiam significationibus, quæ fiunt in honore suo. ¶ Et est † notandum, quòd ἐξορκισμὸς, græcè, latinè dicitur adiuratio, vt est illud. Exi ab eo immunde spiritus. Catechismus autẽ & exorcismus neophytorum sunt, præcedunt. n. baptismum, & magis debent dici sacramentalia, quàm sacramenta, i. ad sacramentum baptismi pertinentia, vel prę ludia noui baptismi, sine eis tamen pòt esse baptismus. κατηχισμὸς verò græcè, latinè dr institutio, inde catechizare, i. instruere in symbolo, & fidei rudimentis. Inde etiam dr Κατηχούμενος græcè, qđ est latinè audiens, vel institutus, quia ad huc doctrinam fidei audit, nondum tñ baptizatus est, licet sit in fide instructus. Qui & competens vocatur. ea. dist. symbolum. 34. dist. audite. palea est, quia post fidei institutionem, & post acceptam pœnitentiam competit gratiæ Christi recipienti. Νεοφυτὸς vero Græcè, Latinè nouellus, & rudis, vel nuper renatus interpretatur. ¶ Hoc † quoque sciendum est, quòd sicut sunt septem dona Spiritussancti, ita etiam sunt septem dona baptismi. 30. q. 1. ¶ Primum est, salis collatio. Datur. n. secundum Rabanum, & Bedam, de consec. dist. 4. ex hinc, & c. seq. sal benedictum in os baptizandi, vt per sal typicum, ideſt figuratiuum sapientiæ sale cõditus iniquitatis fętore careat, ideſt carere significetur, ne a vermibus peccatorum vltra putrescat, sed magis illæsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendũ. Sal quoque significat prima fidei documenta, sine quorum condimento insulsus est omnis homo. De quo, & de sale dictum est in prima parte, sub titu. de consecratione altaris, & ecclesiæ. ¶ Secũdum † est auriũ, & narium cum sputo linitio, q đ fit. Primò, exemplo Christi, qui lutum cum sputo faciens, mutum, & surdum sanauit, & oculos cęci nati liniuit, & expuẽs linguã eius tetigit, & digitos in eius auribus imponens dixit, Epheta, q est, aperire, vige. Casimaquarta q. 3. § his ita. Secundò, secundum Rabanum eadem distinctione, ante baptismum, & cæte. postea tangunt, & cap.

Matt. 28.

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

ea. & e. propter. hoc sacramentum ideo agitur, vt per saliuam typicam, i. figuratiuam sapientiæ Domini, & per sacerdotis tactum, sapiẽtia, & virtus diuina salutem eiusdem cathecumini operetur, vt aperiãtur ei nares, ad capiendum odorem notitiæ Dei, vt aperiantur ei aures ad audiendum mandata Dei, vt aperiantur ei sensus in intimo corde, ad respondendum sacerdoti de articulis fidei interroganti. Digiti ergo, qui in aures mittuntur, sunt verba, siue dona Spiritussancti. Tertiò, ꝓ hoc, q aures saliua tanguntur, significatur, & petitur, q doctrina, quæ de ore altissimi fluxit, per aures eius intret, eique sua redolat, saliua nempe Christi, i. dulcedo verborum ex ore eius defluentium, & ipsa Christi diuinitas nos sanat. Quartò, et iam nares tanguntur, vt diuinam suscipiant virtutem, ꝓ quam bonum a malo discernant odorem, & sanam doctrinam separare valeant a fętore hæreticæ prauitatis. Vñ dicitur, Nasus tuus sicut turis Libani, quæ respicit contra Damascum. Quinto, ad notandum, q quamdiu sputum naribus trahet, in fide pcepta manere debet, & vt per aures verbis euangelicis pateant: & vanas, & inutiles fabulas a se repellant. Sexto, ſm Ambro. eadem dist propter gloriam, siue dignitatem muneris, & operis non tangitur os cum sali ua, sed nares, vt bonum odorem accipiãt pietatis æternæ. ¶ † Tertium, & quartum est in pectore, & inter scapulas cum oleo facta signatio, de qbus dictum est in prima parte, sub tit. de consecr. ¶ Quintum est baptismi ablutio, ead. dist. venit. Circa quod notandum, q trina immersio, seu lotio in baptismo, in nomine Trinitatis, scilicet in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti ead. dist. postquam, & c. de trina. & c. seq. quia in fide Trinitatis fit baptismus, in qua trina immersione triduana domini sepultura significatur: fuit. n. tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ. ¶ Trina † quoq; fit immersio, quia in baptismo a triplici peccato, scilicet cogitationis, locutionis, & operationis mũdamur, & a triplici transgressione legis, scilicet legis Naturæ, legis Mosaicæ, & legis Euangelicæ. Non igitur debet quis tantum semel immergi, pro eo, q Christus semel mortuus est, ead. dist. presbyter. debet tamen semel baptizari tãtum, quia tãtum semel Christus mortuus est, & sepultus, & resurrexit, quæ tria in baptismo significantur. Et licet trina fiat immersio, tamen vnum est baptisma, eadem dist. eodem. Item, quia tantum vna est fides, idcirco vnum debet esse sacramentũ eius, iuxta illud. Vna fides, vnum baptisma. Immersio etiam fit in modum crucis, quia qui baptizatur, mundo crucifigitur, & cruci Christi affigitur. Trina quoq; ab aqua eductio, triduani temporis exprimit resurrectionem. Si autem quis ita ęger sit, vt non possit ter sine læsione immergi, sufficit illum aqua aspergi, vt ꝓbatur multipliciter in canone Cypriani, ea. dist. ne quicquam, licèt quidam illud intelligant de aquæ benedictæ aspersione. Sed & si magna corporis pars præter caput infunditur, vel saltem caput, baptizatus quis reputatur, & non aliter, licet q-dam etiam si super pedem aqua cecidit, reputent baptizatum. ¶ Pueris † baptizatis nomen imponitur in baptismo, quod inde est, quia baptismus vicarius circuncisionis, in qua nomina pueris imponunt Hebræi, eo q tempore circuncisionis Abrahę nomẽ fuerit immutatum. cum. n. prius dicebatur Abram, postea vocatus fuit Abraham. Sed si baptizato obliuione nomen non imponitur, vel forte errore masculi nomen non fœminæ, vel econuerso, imponitur, tenet qdẽ baptismus, nec iterabitur 29. q. 1. §. 1. ff. de contrah. emp. in venditionis. C. de testa. si in nomine, & nomen in confirmatione fontis denuo imponetur. extra de sacra. non itera. c. 1. Sextum est † in vertice, i. in summitate capitis super cerebrum, cũ chrismate facta perunctio, de qno in prima parte, sub tit. de consecrationibus dictum est. Septimum † est in fronte chrismatio, de qua infra dicetur. ¶ Datur autẽ in quibusdam locis baptizatis candida vestis in signum sacerdotij, & quædam rotunda mitra in signum coronæ regni vitæ, quia ipse est membrum Xpi, qui est rex, & sacerdos. Omnes. n. veri Christiani reges, & sacerdotes dñr, vnde Petrus Apostolus ait. Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Reges, quia seipsos

&

& alios regunt. Sacerdotes, quia seipsos
Rom.1 Dño offerunt. Iuxta illud Apostoli, Obsecro vos per misericordiã Dei, vt exhibeatis corpora vestra &c. Secundo chrismale
16 seu † vestis candida, quæ super caput baptizati ponitur, significat ſm Rabanum ead. dist. post baptismum, & c. seq. interioris & exterioris hominis castitatem, & innocentiam, & puritatem Christianam, quã postablatas veteres maculas studiose seruare debet. Iuxta illud,
Ecc.9. Omni tempore vestimenta tua sint candida. Tertiò renati albis induuntur vestibus ad designandum mysterium ecclesiæ resurgentis. Designatur enim per hoc corporum, & animarum futura resurrectio gloriosa, & etiam resurrectio à peccatis, atq; angelicus nitor. Recte igitur baptizati albis vtuntur vestibus; vt quorum primæ nativitatis facié vetusti erroris pannus fuscauit, habitus secundæ regenerationis præferat gloriæ indumentum. Vnde vestis ipsa duplex est, quasi in medium cappę manicatę, quia Sancti duplicia, s. beatitudinẽ
Apo.6 & gloriam possidebũt. Ipsæ autem vestes sunt stolę albę, de quibus dr. Et datę sunt illis singulæ stolæ albæ. Stolæ enim baptismũ, palmæ verò triumphum insinuãt.
17 † Quartò, hæc alba vestis corpus, ipse verò albatus animam significat. In prouincia Narbon. hæc alba vestis linea, in summitate cum filo rubeo supersuitur, aut alta varietate insignitur quodammodo prætendens coronam. Nempe alba vestis innocentiæ stolam, quæ nobis in baptismo redditur, significat, rubea fimbria quę supersuitur, Christi passionem, per quam baptismi sacramentũ impletur, designat, Coronam prætendit in signum coronæ
18 regni, vt præmissum est. ¶ † Rursus ideo chrismale candidum filo rubeo insignitũ baptizatis datur, vt sint soliciti seruare candorem virtutum, quem in baptismo per passionem Domini rubricatum receperunt, iuxta illud. Quare rubrum est ve-
Es.66. stimentum tuum. vnde in Apo. Beatus est, qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet. Sanè albati, seu neophyti humỏi ulbam vestem per septem dies portant; quia hoc tempore, quod septem diebus agitur, innocentiam per bona opera exercere oportet, iuxta illud, quo dait Salomon, Omni tempore vestimenta tua candida sint, & oleum de capite tuo non deficiat. In octaua verò die, illam deponunt quia in octaua ętate, quam dies octaua significat, ab omni opere vitæ præsentis cessabimus. Tunc.n adueniente veritate omnis figura cessabit, quę per candidam vestem innuitur: nam tunc erimus vtroq; homine, i. anima & corpore glorioſi. Rursus † hęc vestis candida corpus significat, 19
q; omni tempore vitæ nostrę, quod per septenarium agitur mundum, seruare conuenit. In fine verò vitę nostrę illud deponimus, aliud gloriosum resumpturi, quod erit in octaua ętate. Merito ergo illam septem diebus seruamus, & in octaua deponimus. Vnde Salomon, Da partem septe-
Ecc.11 nam & octauam. Seruatur quoque hęc alba vestis de sabbato in sabbatum, qñ in Sancto sabbato, vel Pentecostes baptizati sunt, ad notãdum. q; si munditiam corporis seruauerimus, de sabbato tpis tãsturi sumus, depositis corporibus, ad sab- 20
batum ęternitatis. Et exuitur † in alio sabbato, ad notandum, q; aĩa illius de corpore exiens, sabbatum, idest requiẽ inueniet, si eius vestis fuerit alba. Pari quoq; ratione confirmati, siue in fronte chrismati vsque ad septimam diem lauari non debent. Cum.n. ecclesia tanto tpe celebret aduentum Spiritussanctí, super Apostolos, meritò vnusquisque Spiritum sanctum accipiens, tanto tpe celebrare dét illius aduentum, in se singulos dies pro singulis donis celebrando. Hęc autem vestis vni imposita, alteri potest imponi, si necesse fuerit, prout iam de panno, quo caput cõfirmati alligatur, dicetur, quamuis melius sit nouam habere. † In qui- 21
busdam etiam locis baptizatis dantur calciamenta, quę sunt dominicę mortis insignia, vt exemplo eius, qui pro nobis passus & mortuus est, carnem suam vitijs, & cõcupiscentijs mortificet baptizatus. Datur † quoque candela illuminata in manu baptizati, vt cum Dominus ad nuptias venerit, sit semper paratus ei in aula cœlesti occurrere cum luminarijs virtutum & bonorum operũ. De cereis etiam neophytorum suprà dictum est. ¶ † Sanè le- 22
gitur in canone Greg. eadem dist. neque abſit, q; Iudæis baptizandis quadraginta die-

ta dierum abstinentia indicenda est, & si postq̃ baptizati sunt, apostataverint, cogendi sunt fidem seruare, & filij quos circuncíderunt, ab eorum consortio separẽtur, serui eorum circuncisi ab eis, p iniuria corporis sui liberati tradãtur. eadem dist. pleriſq;. & extra de bap. maiores. Et in concilio Agathen. ead. dist. Iudæi. statutum est, q; Iudæi baptizandi, q de facili ad vomitum redeunt nouẽ mẽses sint prius inter cathecuminos. Aeger quoq;, sicut ait Cyprianus ead. dist. nec quicquã baptizari pót, mortuus vero non. nec Eucharistia sibi dari, sicut legitur in Bucardo lib. 4. cap. cauendum est. & in lib. 5. c. idem placuit. sed sicut in eodem lib. 4. c. subito. legitur. Subito obmutescens sic, si tamen voluntatis præteritæ testimonium verbis habet, aut præsentis annuit,
24 in suo nutu. 25. q. 7. is, qui. † Prægnãs vero mulier si baptizetur, non intelligitur secundum Isid. ead. dist. qui in maternis, & cap. baptizata, partus baptizatus in vẽtre; quia qui adhuc natus secundùm Adã non est, secundum Christum regenerari nõ potest, nec dici regeneratio in eo potest, in quo generatio non præcessit. baptizandus ergo est, qui ex baptizato nascitur. Tenendum quoque est, quod discipuli & Apostoli baptizati fuerint. ead. dist. quãdo. & cap. seq. & no. in cap. aliud, qui etiam alios baptizabant, prout dicitur sub festo Pentecostes, quod de Ioanne specialiter Hic. de pœn. dist. 2. si enim, in principio, attestatur. & Aug. de Paulo. de consec. dist. 4. si eos. Item statutum est in concilio carthagin. ead. dist. mulier. quòd mulier quãuis docta baptizare non præsumat, nisi necessitate vrgente. Rursus in concilio Lugdu. ead. dist. si quis de alio. statutum est, vt qui præter quam in mortis necessitate cum veteri chrismate baptizauerit, deponatur. In cõcilio Herden. de consec dist. 4. omnis presbyter. statutum est, vt omnis presbyter † qui fontem lapideum habere non potest, vas cõueniens ad hoc solum officium habeat, quod extra ecclesiam nõ deportetur. Debet ergo fons esse lapideus, nam & de silice aqua in baptismi præsagium emanauit, Sed & Xps qui est fons viuus, est la-
26 pis angularis, & petra. ¶ Hoc † quoq; notandum est, quòd per circuncisionem debatur olim peccatum, originale, & nũc per baptismum. ead. dist. ex quo. extra eo. maiores. prout sub titu. de circuncisione dictum est. Ideo autem originale peccatum omnibus nocet; quia quando Adam peccauit, nondum aliquis ex eo fuerat materialiter proseminatus. eadem dist. quæris, & 34. q. 2. §. 1. Ipsum autem originale peccatum in ipsa animæ infusione contrahitur, quia tunc principales vires animæ debilitantur, hoc no. ead. dist non ex quo, in prin. Sed cum originale peccatum contrahitur solum ea carnis corruptione, quare imputatur animæ? Respondeo, quia anima condelectatur carni, vel melius, vt ibidem quædam digna retributio notetur. Anima cuim primi hominis prius peccando carnem ipsam corrupit. vnde modo corruptio carnis animas corrumpit, hæc no. ea. dist. si non sanctifi-
catus. ¶ † Circa baptismi formã notãdum 27
est, q; sicut ait Alex. Papa III. extra de baptismo. c. 1. si quis puerum ter in aquam immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti amen, & non dixerit. Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, non est puer baptizatus. Sed si immerserit ter puerum, nihil dicens, baptizatus non est. Verum † tẽpore 28
Apostolorum baptizando nil aliud dicebatur, nisi baptizo te in nomine Trinitatis. de consecra. dist. 3. in synodo, & ita explicitè dicebant, vel ét implicite, vtpote. In noie Domini nostri Iesu christi, & baptizabant in stagnis, & fluminibus. Sed beatus clemens II. a beato Petro ex ipsius doctrina vnctionem olei chrismatis addit. Postea Leo Papa, Damasus, & Ambrosius, exorcismos, & bñdictiones, & cæteras solemnitates adiecerunt. Baptismi
† aũt forma non vitiatur, si quid in casu 29
persñe ponitur, hoc no. ead. dist. si nõ sanctificatur, vt si dicatur. Baptizo te in noie Patris, & Filij, & Spiritussancti, & diabo li, vel, Arma virumq́ cano. vel si quid ptermittitur formæ, vt si dicatur. Arma virumq́; cano. & ego baptizo te &c. Si vero aliqd interponat, vt si dicatur, Ego baptizo te, & Deus est, in noie Patris, & Filij &c. Dicunt qdam non esse baptizatũ, alij vero cõtradicunt. Si autẽ verborum

ordo

ordo formæ mutetur,vt si dicit.Baptizo te in nomine Filij, & Patris, & Spiritusſancti.dicunt non esse baptizatum, quia ordo verborum de forma est.Si vero mo
30 na naturalis,& compendiosa interponat: puta respirando,tussiendo, vel screando, non obest.Cæterum,forma † ipsa ꝓnunciari pôt literaliter,vulgariter, Græcè,Latinè,& Armenice,hoc legitur,& no.ead. dist.mulieri,& c.seq. idè.n. sunt effectus. licet voces non sint eadem,secundũ Ari. Vnde Græcus hoc veniens baptizat in lingua Græca,& econuerso,quia Apostoli loquebantur varijs linguis.Hinc est,ꝙ si quis dicit.Baptizo te in nomine genitoris,& nati, siue geniti, & sancti flaminis. Baptizatus est: Bene enim fit baptismus sub nominibus synonimis.Sed si dicatur, mergo te in nomine patris &c. non est baptismus,quia illud verbum mergo,nõ est synonimum cum illo verbo Baptizo. Non fit etiam baptismus,si dicatur,Baptizo te in nomine trium personarum, vel in nomine Trinitatis,vel in nomine Xpi, vel si baptizauerit in tribus principijs, aut in tribus filijs, aut in tribus paracletis, vel si omittatur aliqua de tribus personis,puta Spiritussancti, vel filij,vel patris,vel etiam si diceretur,in nomine paternitatis,& filiationis &c.non esset bap-
31 tismus.Item † si omitteretur hoc pronomen ego, dicendo, Baptizo &c. tenet quidem, quia pronomen illud subintelligitur, vnde non deest. Sed etiam secundum Zachariam Papam, ead dist.retulerunt.si sacerdos simplicitate ductus,non intendens eri orem introducere dixerit. Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritussancta,baptismus non vitiatur.Si
32 † vero dubitatur de aliquo, vtrum sit baptizatus vel non,statuit Alex.Papa Tertius.extra de Baptismo.c.1.ꝙ baptizetur sub hac forma. Si es baptizatus, non te baptizo,sed si nondum baptizatus es,ego baptizo te,in noie Patris,& Filij,& Spiritussancti,amen.¶ Adhuc si † infans non
33 potest nasci,sed solum caput emittat, illud baptizetur, prius quàm moriatur.ff. de reli.& sump.fun.l.cum in diuersis.Sed si mater in partu moriatur, incidatur, & infans viuus de ventre extrahatur,& ba-
34 ptizetur.† Circa † patrinos, qui in baptismos,& confirmatione necessarij sunt.dicendum est,ꝙ vbi infans fari,vel credere nescit,patrinus interrogatur, & rñdet ꝓ eo,& in eius fide,& ꝓfessione baptizandus saluatur. Quod ét ẽm Ilido. eadem dist.paruuli.& c.seq.in ægroto,mutuo,sur do baptizandis contingit. Nã ét legimus Syrophenissam mulierẽ venisse ad Iesum & rogasse pro sua filia spiritum immundum habente, & illam ad ꝑces matris saluatam fuisse.Aug.quoq; ea.dist. nihil. & c.seq.iusserit, ꝙ responsio ipsius patrini ad celebritatem,i. solemnitatem ꝑtinet sacramenti.q.d.non ad necessitatem.Paruulum.n.non fides illa, quæ in credẽtiũ voluntate consistit, sed fidei sacramentũ fidelẽ facit. vnde fidelis vocatur, non rẽ ipsam annuendo,i. profitendo.Sed ipsius rei sacramentum recipiendo.Sicut ergo paruuli alieno errore damnati fuerant, sic ex aliena professione saluari posse necesse est.ea.dist.illud,& c.seq.quare,& cũ illi ad intelligibilẽ ætatẽ puenerint, dñt patrini insinuare illis ꝓfessionem, quam pro eis fecerunt.† Porrò sacerdos baptizans,& eps confirmans sibi illos obligãt, 35
ꝙ de eis curam specialem gerãt:qa.n. ip se non omnibus potest curam specialem impẽdere,idcirco patrino committit,qui se ꝓ illo fideiussorem constituit, ꝙ reuertum docebit orationem dñi, & symbolũ fidei,quam quilibet Christianus adultus scire tenetur,vel in lingua latina,vel materna:& si patrinus filiorum docere neglexerit,grauissimè peccat.Itẽ † iuxta au 36
thoritatem Leonis Papæ ea.dist. & plures.vnus tñ debet esse in baptismo,& vnus in cõfirmatione patrinus, siue vir,siue mulier,& hoc ꝓp pericula,q̃ consueuerunt contingere in coniunctionibus matrimonialibus.In q̃busdam tamen ecclesijs contraria consuetudine hoc derogatum esse vr, & hoc ideo, qm̃ si ꝙ veniat in dubium de aliquo, vtrum sit baptizatus, vel non,quanto plures sunt patrini,& testes baptismi, tãto fortius dubium excludetur,& tanto plures ad instruendum filiolum se constituunt debitores. Itẽ secũdum canonem,ea.dist.in catechismo, & in baptismo,& in cõfirmatione vnius idẽ patrinus sufficere pôt, vbi necessitas cogit.alias singulos singuli suscipiãt. Verũ

bapti-

baptizatis seu confirmatis patrinorũ perfidia,qui non consentiunt nõ obest.Cum
37 igitur patrinus † filiolum instruere teneatur,& in fide ipsius baptizandus saluetur, nullus debet patrinus effici,nisi sciat Dñi cam orationem, & symbolum.ea.dist.nõ licet,& c.sequenti,in quibus ipse tenet filiolum suum instruere, cum sit fideiussor fidei illius, & eum dẽt custodire pro posse,ne à fide & iustitia deuiet,castitatẽ custodiat,iustitiam diligat,& teneat charitatem, vtpote responsurus in die iudicij de
38 omni excessu illius. Sunt autẽ † quatuor gña personarum,quas Ecclesia non suscipit in patrinos.Primum genus est Monachus, Abbas, Abbatissa, Moniales,& huiusmodi.Secundum genus sunt infideles. Tertium illi, qui nondum sunt confirmati.ea.dist.in baptismo, qui alios non possunt tenere in baptismo, vel in confirmatione: non.n.veri debent vocari fideles, vnde nec veri testes esse possunt.2 q 7.nõ potest.& c.seq. Quartum genus est vir & vxor simul 30.q.4.quod vr,nisi prius ambo votũ emiserint castitatis,si ambo eundem puerum de fonte leuarent,spirituales patres eiusdem fierent, vnde alterius carnaliter commisceri non debent, nec etiam (vt aiunt quidam) aliquis de sacro fonte leuare debet aliquos de sua consanguinitate, præsertim filium proprium vel filiam,vel vxoris, vel econuerso. extra de cog.spi.c.2.& 4.quia charitatis dilectio ꝓ
39 baptismũ propagari debet.Baptismi † solemnitate cõpleta itur ad fontes,cum triplici litania, & inde, qa ante baptismum & post, litaniæ circa baptisteriũ peragun
Apoc. tur, pro eo ꝙ in Apo.legitur. Iris erat in circuitu sedis.Iris,vt ait Beda,quę fit sole irradiante nubes,& quæ post diluuiũ fuit propitiationis indicium, significat intercessiones Sanctorum,sedes Ecclesiam significat,nubes sunt viri sancti,iuxta illud
Esa.60 Esa.Qui sunt hi,qui vt nubes volant? qui ante aduentum Christi & post deuotissimè pro Ecclesia oraverunt, & orant. Fit
40 † autem hic litania circa fontes vsq; ad Sancte Ioannes Baptista ora pro nobis, eo ꝙ ipse primus inuenit, vel docuit baptisma. Deinde similiter cum trina litania reditur vsq; ad Omnes Sancti orate pro nobis, ad ostendendum, ꝙ ipsi orant pro filio baptizato,qui mortuus fuerat & Lu.14
reuixit,perierat & inuentus est,vt in vera fide Trinitatis participet Sacramento baptismi, vel vt Deum, quem confessus est, diligat toto corde,& tota mente, & totis viribus. Sanè aguntur in quibusdã Ecclesijs septenæ litanię ante baptismum;quia oramus Sanctos intercedere pro nobis, vt Spiritussanctus, cuius gña septiformis est,veniat super aquam baptismi. In alijs aguntur, qui nedum cathecumini baptizãtur,vt Deus custodire dignetur quinq; sensus corporum eorum,ne per eos illecebris secularib. incitati purificationem in baptismo acceptã amittant.Trinæ etiã qñq; post baptismum aguntur,vt credulitatem Trinitatis, in qua baptizati sunt,& quam professi sunt, toto corde,tota mente,totisq; viribus diligant.Quidam etiam cantant litaniam in eundo ad fontes ꝓp spem, & inde redeundo propter rem, ad notandum,ꝙ Sancti orant pro baptizandis, vt Sacramẽtum vera fide percipiant, & pro baptizatis, vt in Sacramento veræ fidei percepto confirmentur.In fine litanię dicunt iuxta Apostolum petitiones,vt: Propitius esto, parce nobis Domine, & obtestationes,vt: Per natiuitatem tuam, libera nos Domine, & postulationes, vt Peccatores,te rogamus, audi nos. Quid
† significet cantus post baptismum, dictũ 41
est supra,vbi de canticis agitur.Cæterum in quibusdam ecclesijs in lectionibus & litanijs senes præcedunt,& iuuenes subsequuntur, vel quia senes seruns, s.Eleazar adduxit Rebecã,vt Isaac iuuenis apprenderet eam, vel quia in baptismo iuuenescit ecclesia,& renouatur vt aquila iuuentus nostra.Rursus in quibusdam ecclesijs dum duodecim lectiones leguntur,litaniæ dñr, & earum duodenarius numerus per tres quaternarios clericorum impletur, quibus oratur, vt in baptizandis doctrina rapiat Apostolorum fidem Trinitatis ex quatuor virtutibus Prędicatorum.

SVMMA.

1 *Confirmatio non debet dari ante septimum diem post baptisma.*
2 *Spiritussanctus in confirmatione est tanquam intor pupilli.*

3 *Baptizatus bis vngitur chrismate. Et quare.*
4 *Vnctio facta ab episcopo in fronte quid differat ab ea, quam facit sacerdos in ceruice cum chrismate.*
5 *Confirmari, aut baptizari bis non dēt quis.*
6 *Confirmatum cur percutiat in faciem episcopus.*
7 *In confirmatione quid agat episcopus. & nume. 8.*
9 *Patrini qui non possint esse in confirmatione, vel baptismo.*

De Confirmatione. Cap. 82.

SEXTO loco de cōfirmatione dicamus. Si quidem † post baptismum sequitur spirituale signaculum, s. confirmatio, ꝙ profectò fit quando ad inuocationem Episcopi Spiritussanctus infunditur. ead. dist. accepistis. Baptizatus aūt confirmari non potest, nisi demum post septem dies post baptismum propter septem dona Spiritussancti, quæ recipiunt in baptismo. Nam ꝓ singulis donis decet dies singulos celebrare. Alij dicūt, ꝙ statim post baptismū est confirmatio inchoanda, pp rationem scriptam sub quinta feria cœnæ Dñi: vbi agitur de olei consecratione. Nā & Clemens Papa Primus statuit, vt baptizatus, quàm citius fieri possit, confirmet, quia non est perfectus Christianus, q hoc nō necessitate, sed incuria, aut voluntate omittit. Hęc frontis chrismatio confirmatio dr: quia per eam Spiritussanctus datur ad augmentum, & robur. extra de sa. vnct. c. 1. Vnde, cū cæteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere: hanc non nisi summus sacerdos, i. episcopus debet conferre. extra de confir. quanto. quia de solis Apostolis legitur, quorū vicarij sunt epi, ꝙ per manus impositionem Spiritū- *Act. 8.* sanctum dabant. quemadmodū Actuum Apostolorum lectio manifestat. Cum audissent (inquit) Apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannē, qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritumsanctum. nondum enim in quenquam illorum venerat: sed baptizati tantum erant in nomine Dñi Iesu: tunc imponebāt manus super illos, & accipiebant Spiritumsanctum. Cuius aduentus per mysterium vnctionis desīgnatur, quia columba, in qua Spiritussanctus super christum in baptismū descendit, ad vesperum in cataclysmo reuertēs, ramum retulit oliuæ virētis. extra de sac. vnct. c. vno. cuius vtiq; Sacrm Dauid Propheta prænoscens, exhilarandam faciem *Psalm.* in oleo prædicauit. Arnoldistæ tñ, persi- 103. di hęretici, dicentes manuum impositionem siue consolamentū fieri posse à quolibet hoie bono, obijciunt ad hoc quod præmissum est de eo, quod legit in Actibus Apostolorum, ꝙ Ananias Saulo, & Symeon, & Lucius Siren, & Manaen. Barnabæ, & Saulo manus imposuerunt, qui tñ nec Apostoli, nec epi fuisse leguntur, & ex eo, ꝙ prædicitur, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, apparet, ꝙ epi debēt illuc ire, vbi sunt, quibus sit necesse manus imponi: cumq; illud venerint, orant pro eis, dicentes. Emitte in eos septiformem Spiritumsanctum &c. Non. n. discipuli dabant Spiritumsanctū, sed orabant, vt veniret in eos, quibus manus imponebant. Hoc ergo agit † ep̄alis confirmatio 2 baptizato, quod tutor pupillo. Quid. n. prodest amplam hæreditatem filio relinquere, nisi ipse, vel lex, aut præses illi prouideat de tutore? Paracletus quidem est eius cōsolator in Christo, custos & tutor baptizati, qui suadente diabolo posset, sicut & pupillus suā perdere facultatem, i. baptismi vtilitatē, si hunc non hēret tutorem. In confirmatione ergo totius Christianę religionis mysterij plenitudo completur. In baptismo namq; per Spiritumsanctū datur remissio peccatorum: hic aūt ipse spiritus inuitatur, vt veniat in domū ipsam, quā sanctificauit, descendere, & habitare dignetur, & ad epi inuocationem infunditur. ead. dist. accepistis. Vnde Vrbanus Papa inquit: Per manus epalis impositionē Spiritussanctus datur, ex quo cor fidele ad prudentiam, & constantiam dilatatur, vt quis plenus sit christianus: Bis † ergo vngitur chrismate baptizatus, s. 3 in vertice, & in fronte: nam, & ipsis Apostolis bis fuit datus Spiritussanctus. Primò in terra, quando christus exsufflauit in

in eos dicēs: Accipite Spiritumsanctum. Secundò, à cœlo in die pentecostes, sed & ipsi Apostoli receperunt Spiritumsanctum in baptismo. Non. n. credendum est ipsos non fuisse baptizatos, qui alios baptizabant, vt præmissum est. Hæc ergo duplex baptizatorū vnctio significat, ꝙ Spiritussanctus datus est Apostolis semel in terra, ad dilectionem proximi, & semel in cœlo ad dilectionem Dei. Vnde ad notandum pulchritudinem donorum Spiritussancti, quæ in confirmatione conferuntur, dr. Emitte in eum spiritum sapientiæ, & intellectus, &c. Hæc sunt vestes, quibus induuntur filij regis, de quibus dictū est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credūt in nomine eius, & de quib. di- *Gal. 2.* cit Apostolus: Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Non. n. habet Christum pro indumento, qui donis Spiritussancti, quibus Christus ab ipsa conceptione ornatus fuit, non est ornatus. ¶ Differt 4 aūt hæc † vnctio, quæ fit in fronte per Episcopum, ab illa quæ fit in cerebro, siue in vertice, per sacerdotem. Primo; quia ꝛm Rabanū de consec. dist. 5. nouissime, in illa signatur supra baptizatum Spiritussancti descensio ad habitationē Deo consecrandam: in hac verò signatur, vt eiusdem Spiritussancti septiformis gratia cum plenitudine sanctitatis, scientiæ, & virtutis venire in homine declaretur. Secundò differunt, quia per illam, quæ fit in vertice, anima Christo desponsatur: per istam verò ditatur & dotatur. ¶ Item per illā oſtenduntur vulnera esse sanata, per hanc plenitudo gratiarum confertur, quod ex verbis vtriusq; vnctionis pōt perpendi. In collatione. n. illius vnctionis dicit sacerdos, Deus omnipotens, Pater Domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & Spiritusancto, quique tibi dedit remissionem omnium peccatorū, ipse te liniat chrismate salutis in vitam æternam. His verbis, quæ est salutatio in vitam æternā, per hanc vnctionem obtineri oſtenditur, sed hæc verba transcendit Episcopus in vnctione cōfirmationis, dicens, Emitte in eum septiformē Spiritumsanctum tuum paracletum de cœlis, spiritum sapiētiæ & intellectus, spiritum cōsilij & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & impleeum spiritu timoris Domini, & consigna eum signo sanctæ crucis, propitiatus in vitam æternam, consigna inquam, vt Spiritumsanctum non amittat. In † concilio Thole. de consec. dis. 5. dictum, & c. seq. dr, 5 ꝙ nullus debet bis confirmari, sicut nec rebaptizari. Post orationem, quam cōiter dicit Episcopus super oēs confirmandos, si plures sint, singulariter cuilibet frōtem linit in modum crucis, chrismata, cum pollice, dicēs cuilibet. In nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, Pax tecum. Quæ salutatio fit ad nouum hominem, qui dignus est salutari pp vitæ nouitatē, & qui secundùm Deum creatus est in iustitia, sanctitate, & veritate: interim. n. cum erat vetus, non erat salutandus, sed tātum erat pro eo orandum. Ideò autem fit in modum crucis, & cum chrismate, sicut & oia chrismata cum crucis figura perficiuntur. de consec. distin. 5. nunquid. vt apparcat, ꝙ est illius, p cuius crucem redemptus est, sine quo signaculo non oportet nos ante Deum repræsentari. Quod fit cum pollice, quia ille in cōsecratione Pontificis est ad hoc specialiter consecratus. Vel quia omne datum optimum descendit à patre luminum, ideò in fronte, quia ibi melius & citius vf, vt sic exterminator Angelus videns eum hoc signo munitum, ad se nō pertinere, pertranseat, sicut pertransiuit domos Hebræorum in Aegypto, vbi vi- *Exod.* dit vtrūq; postem linitum sanguine agni, 12. & percussit primogenita Aegyptiorum, in domib. vbi hoc signum non erat. Quid enim est sanguis agni nisi fides passionis Christi? vterq; postis hoc sanguine linitur, cum fidem passionis Christi in corpore & mente gestamus in corpore per misterium, in mente per efficaciam. Ideoq; sit in fronte quia perfectorum est, non in occultò, sed in manifesto Christi nomen semper hre. hinc est, qđ Ioan. Apost. ait, *Apoc.* Vidi suprà mōtem Sion agnum stātem, & 14. cū eo centū quadraginta quatuor millia habētes nomen eius, & nomē patris eius scriptū in frontib. suis: Stare. n. & in monte, & cum agno, perfectorū est, & pfectio in cōfirmatione datur, vt præmissum est. Melius quoq; in fronte infigitur, in quo summus Pōtifex laminā auream figebat, in qua scriptū erat ineffabile nomē Dñi.

& vt baptizatus liberè confiteatur, quod credit, extrà de sac. vnct. quia corde creditur ad iustitiam : ore autem confessio fit ad salutem, memor eius, quod Dominus ait, Qui me confessus fuerit coram homi
7 nibus &c. Subsequenter † Episcopus confirmatum percutit in faciem. Primò, vt tenacius memoriæ teneat, se hoc sacramentum recepisse. Secundò : quia hoc sacramentum datur baptizato ad robur fidei, vt præmissum est, vt videlicet sit ita fortis in fide in baptismo susceptа, ꝙ vlterius quorumcunq; confiteri nomē Christi non erubescat. Tertio, hæc percussio representat manuum impositionem, qm̃ Apostoli per manus impositionem confirmabāt. Quartò, ad terrendum malignū spiritum, vt fugiat, & ne redire audeat, sicut fecit beatus Benedictus, liberans per alapam monachum, qui à maligno spiritu vexabaī, vt legitur in dialog. Greg. lib. 2.
8 c. 32. † Duo ergo facit Episcopus, primum quia eum vngit in fronte, secūdum, quia ipsum percutit in facie. Vnctio significat vnguentum grātiæ quantum ad actus audaces aggrediendi ea, quæ pertinent ad fidem : percussio verò fit, ne vlterius confundaī, aut timeat confiteri nomen Christi, quasi dicat Episcopus confirmato, Itа sis fortis, vt quicunq; sic te percusserit, vel quocunq; alio modo tibi cōfusionem fecerit, pro eo, quia Christi fidem cōfiteris, tu in his omnibus nō erubescas : percussi enim in facie erubescere solēt. Similiter etiam fit alicubi, propter eandem causam militibus nouis. Fieri pōt confirmatio in campo, melius tamen fit in ecclesia, aut in atrio ecclesiæ. In Bucardo lib. 4. c. episcopus. In concilio Aurelianē. de consc. dis. 5. vt ieiunijs. statutum est, vt sacramentum confirmationis a ieiunijs & iuuenibus perfectæ ætatis, puta duodecim vel quindecim annorum, seu adultis, monitis prius peccata confiteri, conferatur, hodie tamen quàm citius potest, hoc fiat, vt
9 præmissum est. Chrismato autem, † aliquo panno albo frons sua circuncingitur, ne recens vnctio defluat, aut deleatur, & septima die deponitur, sicut supra. vbi agitur de baptismo, dictum est. Et in concilio Beluacen. de cons. dist. 4. si quis noluerit. dicitur, ꝙ pannus chrismalis, quo caput pueri in fronte per episcopum, vel in vertice per presbyterum chrismati circuncingitur, potest iterum super alium baptizatum imponi. Item non † confirmatus, 10
non potest alium tenere in baptismo, vel in confirmatione, nec vir & vxor, vel consanguineus, vel etiam plures teneat confirmādum, prout in baptismo dictum est.

SVMMA.

1 *Altaria cur cooperiantur Sabbato sancto.*
2 *Sabbato sancto Missa aliter & præter morem celebratur. Et quorsum.*
3 *Campanæ cur pulsentur, dum cantatur Gloria in excelsis, sabbato sancto.*
4 *Sabbato sancto cur non dicatur graduale, sed alleluia, & tractus. Et cur eodemmet die lumen non petatur ad Euangelium, sed incensum. num. 5.*
6 *Sabbato paschalis cur omittatur offertorium. Item post communio n. m. 7.*
8 *Sabbato paschatis cur breui vesperæ, & vrà cum Missa terminentur.*
9 *Sabbato paschatis priuilegium.*

De Missa. Cap 85.

SEptimo loco de Missa huius diei dicendū est. In qua quidem plura sunt notabilia. † Primò ꝙ ante Missam altaria cooperiūtur, qđ 1
fit, quia iam Ecclesia incipit resurrectionis præludia celebrare. Magna enim pars huius officij ad illam pertinet, & ita resurrectione Christus, qui per altare significatur, stola corporis indutus est. Item ministri Altaris, pretiosis & splendidis sunt vestibus decorati, ad significādum, ꝙ neophyti sunt indumentis virtutum ornati. † Item Missa 2
ideo non cantatur solito more, quia in ea non dī introitus, qui est caput Missæ, eo ꝙ ille, qui est caput, & principiū nostrum, subtractus est, & in sepulchro filet, & nocte resurrectionis, licet resurrexisset, tamen à suis nesciebatur, vnde cum Maria Magdalenæ inuenit monumētum vacuū, credidit eum esse sublatum. Hęc. n. die, & in vigilia pētecostes seruamus antiquum ecclesiæ

ecclesiæ morem, qui fuit ante Papā Cœlestinū, secundum quem introitus in missa non dicebatur, sed a Κύριε ἐλέησον, incipiebatur. Incipit ergo a Κύριε ἐλέησον of ficium, ꝙ est quidam vox lętitiæ, de hoc, ꝙ neophyti sunt renati, rogat ecclesia, vt dominus eos in nouitate conseruare dignetur. Omnia. n. quæ dicuntur vsque ad Euangelium, ad eos referūtur. Sequitur Gloria in excelsis, ꝙ ideo cantatur. Primò, quia pax data est renatis, quæ ab Angelis nuntiata est in nocte natiuitatis: cū ergo ipsi sint renouati gratia Dei, possūt cantare cum Angelis. Secundo ideo qm̃ Angeli, qui primo illud nato domino cā tauerunt, pro renatis in baptismo gloriātur. Tertio, quia resurrectio Christi proxima est, ideo dī iste angelicus cantus, &
3 cum ipsis Angelis chorus exultat personati melodia, & campanæ, siue † signa ēt concrepant, quæ hactenus fuere muta. Collecta etiam de renatis manifesta est, quæ est, Deus, qui hanc sacratissimam nocte gloria. dominicæ resurrectionis illustras, conserua in noua familiæ tuæ ꝓgenie spiritum adoptionis, quē dedisti &c. Cui præmittitur Dns vobiscū, & nō pax. vt iam dicetur. Similiter epistola referī ad eos, videlicet. Si consurrexistis cum Christo, q̃ sursum sunt, q̃rite, vbi Christus est in dexteta Dei sedens, ad Colos. 3. c. quasi dicat, resurrexistis in baptismo á peccatis, sicut Christus resurrexit ab omnibus infirmitatibus suis. Sed ad quid debent laborare resurgentes, nisi quæ sursū sunt obtineant? Ideo dicitur, Quæ sursū sunt sapite, non quæ super terram, i. cœlestia, non terrena vobis sapiāt, & additur, mortui. n. estis, & vita vestra abscondita
Ga, 2. est cum Christo in gloria. Mortui enim estis peccato & mortui estis vobis, vt iam non vobis, sed domino viuatis, sicut dicit Apostolus, Viuo ego, iam non ego, sed vivit in me Christus. Vita autem vestra abscondita est in Deo, ideo quia nondum apparet, quod futuri estis, sed cum apparuerit Christus vita vestra, apparebitis cū ipso in gloria. Ecce ad quid debeant tendere neophyti, s. vt sint, & appareant eū Christo in gloria, ad quam representandam ministri altaris solemnes vestes induunt, vt renatorum stolam innocentiæ demonstrent : in epistola verò baptizati instruuntur, post epistolam verò sequitur alleluia, quod est vox angelica, si ue canticum Angelorum, sicut ostendit Apoc. 18
Io. in Apoc dicens, Audiui quasi vocem nubarum multarum in cœlo dicentium alleluia, quia Angeli gloriantur ꝓpter baptizatos a diaboli seruitute ereptos, & ad fidem cōuersos. ¶ Et † dicitur alleluia sine graduali ad significandum, ꝙ caput nostrum quiescit, vbi. n. est quies, ibi non est motus, vbi autem non est motus, ibi non est ascēsus de gradu in gradū, quod significat graduale. ideo autem graduale non dicitur, quia baptizati nondum per opera in virtutibus graduum fecerūt. Dicitur autem tractus, qui significat patientiam, per quam expect. re debent gloriā sempiternam, quam sequens sabbatum in albis representat, in quo sabbato non cantatur graduale; quia ibi non est necessarium bonum opus, vel tractus, qa nec patientia, sed duplex alleluia ꝓ duplici gloria, s. animæ, & corporis. de hoc sub titulo de septem diebus post pascha dicet. & præter morem ante tractum ponitur alleluia, quod est quædam vox lętitię, ad notandum lætitiam neophytorum, quam habent de spirituali nouitate. Sed quia graues sunt labores viæ, sequitur tractus, qui dicitur a trahendo. Ad idem tamen inuitantur neophyti in versu alleluia, & in tractu, videlicet ad Dei laudem. Nam alleluia sonat, Laudate dominum, & in versu alleluia dicitur. Confitemini dom, 1. laudate dom & additur cā, quoniā bonus est in se, & nobis, cum quibus miseri corditer, & benignè egit dimittendo peccata in baptismo. & cantatur in tono resurrectionis, s. octauo. Sed quia effectus benignitatis posset esse ad tempus, ideo subditur, quoniam in seculum misericordia eius. Ad diem etiam inuitātur in tractu, s. Laudate Dñm omnes gentes, &c. quoniam confirmata est &c reuera firmatur misericordia, quæ in æternum durat, sicut in versu alleluia, dictum est. Hęc ât duo scilicet misericordia, & veritas in psalmis iunguntur, vt nec misericordia iniusta, nec veritas nimis austera credatur. 40. dist. disciplina. 24. q. 4. non est iniusta. Quarę duplices laudes dicuntur, &

quare tractus, & quare sub humiliori lingua dicitur, sub tit. de 7. diebus post pascha dicetur. Secundò, & alleluia, ideo prius, quàm tractus dicitur, quia hebræa lingua, mr est nobilissima oium linguarũ propter authoritatem diuinæ scripturæ: Latina vero inferior, quasi filia, præterea alleluia significat Iudæos prius conuersus, tractus Gentiles postea credentes. Tertiò dicitur primo alleluia, in memoriam prioris statꝰ. Adḝ. Sequitur tractus in memoriam sequẽtis. Præcedit etiam alleluia propter gaudium reuertentium de captiuitate Babylonica. In alijs vero diebus graduale præcedit alleluia, ꝓpter profectum proficiendum. Deinde seqtur Euangelium. Vespere autem sabbati, quę lucescit in prima sabbati. Matt. 27. cap. in quo de solicitudine mulierum circa Domini sepulchrum, & de ministerio Angelorum. & de resurrectione Saluatoris agitur, vsq; nunc n. fuit sacrificium neophytorum, sed de hinc resurrectio ad memoriam reuocatur. ¶ Et nota, ꝙ vespere sabbati hic accipitur pro nocte, & est sensus, vespere sabbati, i. in nocte sabbati. Sed quia credi posset, ꝙ veniffent mulieres in principio noctis, vel in medio, idcirco adiunctum est, quæ lucescit in prima sabbati, i. quæ pertinet ad lucem primi sabbati. Lucescerat. n. iam, quando venerat Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrum &c. ¶ Ante † Euangeliũ autem non portatur lumen, nec etiam in quibusdam ecclesijs candelabra cum luminarijs stant ad Missam super altare. ¶ Primò, quia ille, qui est lumen, nõdum nobis reditus est; qñ eius resurrectio nõdum erat manifesta, imò credebatur adhuc in sepulchro latere. ¶ Secundò, quia mulieres Christum non Deum, sed solũ modo esse mortalem credentes, occultè sine lumine ibant ad sepulchrum, vt vngerent corpus Iesu. ¶ Tertiò, ad notandũ cœcitatem cordis ignorantium ipsum resurgere posse. Incensum tamen fertur in signum, ꝙ mulieres tulerunt aromata, vt vngerent Iesum. Rursus accensa luminaria non feruntur, sed incensum sic. Ad notandum, quòd tunc orationis affectio, ꝙ ꝑ incensum exprimit, animis infirmorũ non deerat, sed veritatis lux, quæ per accensa luminaria designatur, eis certitudinaliter non clarebat propter Domini sepulturam. Post Euangelium non dicitur Credo, vt per hoc infirmorum animorũ dubitatio denotetur. Quædam tamen ecclesiæ dicunt hac die Credo, & per totã sequentem hebdomadam, quo renati asseuerant se in Deum tendere, & ea, quæ de Christo dicta sunt in Euãgelio, firmissimè credere. † Offertoriũ quoq; non dr, 6
in quo significatur. ¶ Primò, silẽtium mulierum, quæ territæ, quasi cum silẽtio recesserunt à monumento, ad quod iuerãt, vt Christo vnguentum offerrent. ¶ Secundo, ꝙ ipsæ venientes, iuxta legis mandatum vngere corpus Iesu, latenter venerunt ad sepulchrum, & contra illud in silentio steterunt, timentes respõdere Angelo, vel custodibus sepulchri: ergo carũ 7
more cantores silent. ¶ Tertiò, qa nondũ surrexit, qui dat nobis, quod offerre possimus. Cantatur aũt Sanctus, sanctus, sanctus, quod est Angelorum canticum, qa Angeli tanquam nihil timentes, in sepultura Domini, & eius resurrectione, quam non tacuerunt, suum habuerũt mysteriũ. In canone etiam, sinfra actionem fit mẽtio de renatis. Agnus Dei non cantatur, tum quia nondum surrexit, ꝙ ipsi scirent, qui in die resurrectionis dixit discipulis. Pax vobis. Tum, quia discipuli tunc cesperauerant, neque credebant eum esse Deum, qui redimeret Israel. Vnde Cleophas dixit, Nos sperabamus, ꝙ ipse esset redempturus Israel, q. d. iam non speramus: imò desperamus. Sed & mulieres, q̃ venerunt ad monumẽtum, credẽtes corpus sublatum esse, non credebant, ꝙ ipse peccata mũdi tollere posset. Vnde & Maria Magdalena, quæ fuit magis solicita, audiuit a Domino, Noli me tangere: nõdum. n. ascendi ad Patrem meum. subaudi in corde tuo, idest, nondum credis me esse æqualem patri. ergo non credis me tollere posse peccata mundi. In quibusdam tamen ecclesijs dicitur ter Agnus Dei. sine Dona nobis pacẽ. Non datur ẽt pax in detestationem osculi proditoris, & quia Christus, qui est vera pax nostra, nondum pacem nuncianit, quia nondum surrexit, qui in die resurrectionis Apostolis ait, Pax vobis. Vnde forte hic modꝰ saluta-

Ga. 15.

5

Lu. 24

Io. 20.

salutationis, s. Pax vobis ab episcopo in principio huius Missæ non dr, licet differtur, vt nouam salutationẽ in die resurrectionis suæ populus affectuosius ample ctatur: in aliquib. tñ ecclesijs pax datur, eo ꝙ Gloria in excelsis cãtat. Postea 10
7 ẽt nõ cantatur. ¶ † Primò ad notandũ, ꝙ non erãt tunc, qui in fide Xpi cõicarent. ¶ Secundò, quia baptizati nõdum cõmunicauerunt, sed in die Paschæ cõicare debent. Tertiò, quia nondum surrexit, q nobis dat, ꝙ cõicemus. ¶ Quartò, qa vesperæ, quæ sequuntur, vicem obtinent postcommunionis. ¶ Quintò, quia omnes tacuerunt in Christi cõprehensione, & crucifixione, ideo cantores tacẽt. Cantoribus igitur tacentibus, sacerdos suum implet officiũ; qa Apostolis de resurrectione dubitantibus, & mulieribus timẽtib⁹, & nil dicẽtibus, Xps ipse ꝑ suam gloriosam apparitionẽ, q̃bus voluit, fecit se manifestum. † Consequenter inter cœnandum, i. dum sacerdos cõicat, adijciũt breuissimæ vesperæ, s. Laudate dñm omnes gentes, quæ quasi non sunt vesperę, quia sabbatum æternæ quietis, quod per hoc sabbatum figuratur, nullam habet vesperam: sit ẽt officium breue propter ipsos neophytos, quibus oĩo debent breuiter cantari, maximè primo die, ne eis genere tur fastidium ex prolixitate, vnde sub vna collecta Missa; & vesperæ clauduntur, ne forte si finita Missa dicerentur vesperæ, neophyti nõ auditis vesperis recederẽt credẽtes hr̃e licentiã abeundi. Vnde ideo totum officiũ sub vna oĩone cõpleꝰ; qm̃ sacr̃m baptismi in Christi passione consumatur, Vel Ideo dies hæc in Missa, nõ in vespera teriatur, vt Xps, qui nos à morte redemit, sine fine laudetur, qui est in sæcula benedictus. In quibusdam aũt ecclesijs cantatur Ps. Laudate Dñm, sine gloria, qa filius, qui est tertia persona in Trinitate, nondum scitur esse nobis redditus. Rursus inuitantur neophyti ad laudem dñi per psalmum illum, Laudate. & ipsi se laudare respõdẽt, dicentes, quasi vnus homo ꝑ se, vel ꝑ alios, Magnificat anima mea dñm. Hoc † sabbatum priui legiatum est, quia in eo fiunt ọtdines, ca thecumini post baptizantur, ecreus benedicitur, & plures lectiones leguntur.

9

SVMMA.

1 *Paschale tempus quid significet.*
2 *Pascha quid, & vnde dictum.*
3 *Pascha cur potius à græca, quàm hebraica lingua nomen sortitum. Aut potius latina num. 4.*
5 *Paschatis tempus vnde incipit, & quomodo terminetur.*
6 *Paschatis solemnitas celeberrima omniom. & varie pro varietate regionum. nu. 9.*
7 *Paschatis die nihil comedendum, quod non sit benedictum à sacerdote, ac signo crucis signatum, num. 8.*
10 *Paschales feriæ quot celebrandæ.*
11 *Pascha semper celebrandum die dominico. Et quorsum ibi. & nu. 12. 13. 14. & infra.*
15 *Pascha triplex fecerunt Iudæi, quid erat figura nostri paschatis.*
16 *Paschatis septem septimanæ.*
17 *Paschale tempus dicitur quinquagesima.*
18 *Paschales nõ debemus adinuicem salutare, & osculum præbere, idque Romani Pontificis exemplo.*

De die sancto Paschæ. Cap. 86.

SEQVITVR videre de festo paschali, de quo primo aliqua generalia ꝑmittemus: consequenter vero de nocturno huius diei officio: postmodum de diurno alia quæ supponemus. Sic
dẽ † tempus paschale significat tps illud, 1
quod erit post diem iudicij, qñ videlicet ad patriam vitæ, quã per Adã amissimus, Deo ꝓpitiante regrediemur, qua consideratione põt dici hoc tẽpus regressionis, quod tñ incipit in octaua. In hac aũt die resurrexit dominus, quæ est mundi prima, & rediẽs ad caput, est octaua, vt dicetur n. ꝓmio septimæ partis, de qua dicitur in Paralipomenõ, in ti. psalmorũ quam octauam, sicut septem mundi ætates præcedunt, quarum sex sunt viuentiũ, & septima dormientium, sic & septẽ dies nostræ reconciliationis hanc diem præcedunt: sic quoque septem dominicæ à Circumdederunt, vsq; ad Lętare Hierusalẽ, præcesserunt, quas interposita domi-

nicæ pasſionis memoria hæc dominica octauæ ætatis repreſentatiua ſequitur,in qua ēt repreſentatur, q̄ ſicut octaua eſt eadem cum prima, ſic reſtituetur homo in idipſum,& ad id quod fuerat cōditus: imò ſupra primæ originis reparabitur dignitatem,& conſequenter corporis,& animæ feliciſſimā immortalitatem. Qualiter dñs tribus diebus ,& tribus noctib⁹ fuit in ſepulchro,& qua hora reſurrexit, & qua hora hoc tempore debere dici officium matutinū,& quare hac die paſcha celebratur, dictum eſt ſub 4. feria cœnæ
2 dñi,& ſub ſabbato.¶Sanè † πάσχα græcum nomen eſt,quod hebraice dr Phaſe, quod latinè tranſitus interpretatur, ſm Bedam.Nō dicitur paſcha, a paſſione ex eo,quia πάσχειν græcè,dicitur pati latinè,ſed dicitur a tranſitu, & hoc primo ſecundum hiſtoriam ex eo,q̄ exterminator Angelus videns ſanguinem in foribus Iſraelitarum pertranſijt,nec eos percuſſit, tunc etiam populus ex Ægypto tranſiuit,i.exiuit,tertiaq; die mare rubrum p. tranſiuit.¶Secundo,ſm allegoriam;quia eccleſia in hoc tempore tranſiuit per baptiſmum ab infidelitate ad fidem.* Tertiò ſecundum tropologiam; qm̄ hoc tempore tranſimus per contritionem,& confeſſionem de vitijs ad virtutes,vt infra dicetur.¶Quartò, ſecundum anagogē, q̄a tunc Chriſtus tranſijt a mortalitate ad immortalitatem , & faciet nos etiam trā ſire,vnde in Euāgelio. Cū vidiſſet Ieſus, inquit,quia venit hora,vt trāſiret de hoc
3 mundo ad patrem &c,¶Nominamus † autem hanc diem græco,& nō hebraico vocabulo, licet lingua hebraica dignior ſit tanquā mater. ¶Primò, ne in hoc videamur iudaizare.¶Secundò,ne in hoc imitemur quoſdam hæreticos,dicentes Euāgelium ſine cęremonialibus non ſufficere ad ſalutem.¶Itē vtimur græco,& non
4 latino † vocabulo,pp̄ authoritatem,quoniam græca lingua antiquitus Romæ,& in Italia tantæ fuit authoritatis, vt nō ſolum dies ſolennes græcis noibus nuncuparentur,vt paſcha,pente.ὑπαπὴ, & epiphania,verum ēt dignitates,vt Apoſtolicus,patriarcha,archiepiſcopus,epiſcopus, & huiuſmodi. Iſidorus tamen dicit, q̄ paſchæ vocabulum nō græcum, ſed hebraicum eſt,& Innoc. Tertius dicit in quodā ſermone, q̄ paſcha hebraicè dr a Phaſe, quod eſt tranſitus, græcè verò a * πάσχειν,quod eſt pati.Augu.dicit.q̄ hoc nomen Paſcha,per diuinam diſpoſitionem compactum eſt ex hoc noīe græco πάσχειν , quod dati interpretatur, & ex hoc nomine hebræo Phaſe,quod tranſitus interpretatur,nam hæc duo conueniunt in hoc nomine paſcha, tam ſecundum ſignificationem quàm ſecundum vocem,ſecū dum ſignificationem, quoniam in paſſione Xpi fuit eius tranſitus , vnde merito hoc nomen habet intellectum vtriuſque noīs,& eſt latinum, vt ſic ex duabus linguis fiat,tertia,ſ.latina,& eſt hoc nomen paſcha primæ declinationis, neut.gen.q̄ ſolum in tribus græcis nominibus inuenitur,ſ.paſcha,manna,& mammona. Vel eſt tertiæ declinationis,vt dicatur paſcha paſchatis,ſicut dr phantaſma,tis.¶Vocatur † autem paſcha ipſa dies reſurrectio 5
nis , & etiā tempus à dominica in ramis palmarum vſq; ad octa.paſchæ , & in dominica ipſa inducebatur agnus,qui in 5. feria imolari debet. Veruntamen ſecundum vulgi conſuetudinem dñica in ramis pal.dr paſcha floridū feria 6. paſchæ: hodierna verò dies paſcha , olim tamen propriè dicebatur paſcha dies illa,in qua agnus imolabatur.Solemnitas paſchæ autem antonomaticè dicitur ſolemnitas ſolemnitatum,eo q̄ cæteras ſolemnitates huius ſolēnitatis nobilitas † antecedit,& 6
oēs dies dominici ſunt octauæ huius feſti,vt dicetur in ꝓmio ſeptimæ partis.& in ea omnia lętitiæ inſignia ꝓponuntur, templum quoq; mundatur, & ornatur in parietibus;q̄a in eis cortinę, & pallia extenduntur,& in choro dorſalia,& tapeta extenduntur , & banchalia diſponuntur. Velamen ēt,quod erat ante crucem , vel in altum dirigitur,vel remouetur, vel retro altare ponitur,ad notandum,q̄ prius occulta modo ſunt manifeſta: altare quoque ſuis ornamentis decoratur, vt in quibuſdam eccleſijs vexillis,q̄ ſignificant victoriam Ieſu Xpi,crucibus, & alijs. De quo,& de velaminibus triū colorū, quæ hac die in tribus lectionib. de altari remouētur,& de triplici ornatu materialis templi dictum eſt in prima par.ſub ti.de pictu-

picturis. Miniſtri quoque ad decorem huius ſolennitatis ſe balneis prælauant,barbas, & coronas tondunt, capillos deponunt, veſtes ſiue cappas nigras deponunt, & albas induunt , quæ licet ad decorem fiant,ad ſpiritualem quoq; hominem referūtur. Non.n.lauamur ad voluptatem, ſed ſignificationem , vt.ſ.per exteriorem lotionem corporis,interioré animę debere fieri oſtēdamus : barbas & coronas tondere eſt ſuperfluitates,& vitia deponere, capillos ſuper aures tondere,eſt quinque ſenſus corporis ad ſeruiendum Deo expeditos habere: nigras veſtes , ſiue cappas exuere, eſt aſperitatem pœnitentiæ deponere , albas ſiue ſuperpellicia induere eſt ſtolā immortalitatis firmiter expectare , vel per veſtem albā ſignificamus innocentiæ ſtolam renatorum,vel per hoc repreſentamus hodiernam apparitionem angelorum, qui in veſtibus albis apparuerunt.
7 ¶ In hac † ſancta die nihil, quod à ſacerdote non ſit benedictum , comedere debemus,quia inimicus noſter nunc nos magis ſatagit ſupplantare . Vnde in quibuſdam locis quæcunque comedi debent ad eccleſiam portantur,& in atrio, vel veſtibulo eccleſiæ cum cruce,& aqua benedicta,& in veſtibus ſacris à ſacerdote benedicuntur. Hinc eſt,q̄ hodie agnus à ſacerdote benedicitur,ad repreſentandum, q̄ Deus per Moſen & populum agnum comedi iuſſit in figuram Ieſu Chriſti, cuius ſanguine omnia primogenita ſibi de mūdo redemit, & Angelo in nocte illa omnia primogenita in Aegypto percutiente,populum ſuum ſeruauit agni ſanguine prænotatum. Agnus aūt ſecundum Rom. ordinem nō ad altare,ſed ad menſam benedicitur.In quibuſdam ēt locis benedicitur lac,& mel in memoriam eius,quod Dominus inquit patrib. noſtris Abrahā , Iſaac,& Iacob.Introducam vos in terram
8 fluēntem lac,& mel. Nullus † debet etiam vnq̄ aliquid comedere , niſi prius ſaltem ſigno crucis facto. Vnde legitur in dialogo Greg.Papę,lib.1.c.4.quòd cum quædā monialis iret per hortū lactucam ſine benedictione comedit, & ſimul dæmonem, qui ſuper eam erat,ſuſcepit,qui eam multum vexauit.Nos quoq; vidimus in ciuitate Bonon.puellam à duobus ſpiritib. immundis , & malignis triennio vexatam. Cumque a quodam perito volente illos cum exorciſmis,& abiurationibus ab humano corpore pellere, interrogarentur , qualiter corpus mulieris intraſsēt;reſponderunt, quòd ſedebant in quodam melo granato , q̄ ipſa puella comederat , qui tandem virtute adiurationum nobis prę-
ſentib. ab humano corpore receſſerūt, † 9
In quibuſdā quoq; locis hac die in aleis, vt in Natali prælati cum clericis ludunt, vel in clauſtris,vel in domibus epiſcopalibus,ita vt ēt deſcendant ad ludum pilę, vel etiam ad choreas,& cantus, quod vocatur libertas decembrica, q̄a antiquitus conſuetudo fuit apud Gētiles, quòd hoc menſe ſerui,paſtores,& ancillæ quadā libertate fruerentur , & cum dominis ſuis dominarentur,& cuntis facerent feſta, & cōuiuia,poſt collectas meſſes;laudabilius tñ eſt a talibus abſtinere. In pleriſque ēt regionibus mulieres ſecunda die poſt paſcha verberant maritos ſuos, die verò tertia mariti vxores ſuas.Sicut & antiquitus licebat ſeruis Dominos ſaltē in crimine adulterij accuſare impunè. 12.q 2. qōnē. Hoc autem fit,ad notadum,q̄ debent ſeinuicem corrigere,ne alter ab altero hoc tempore exigat debitum tori . Statutum eſt.n.de conſe.diſt.2.omnis homo.24.c.1. quòd cum hac die cōmunicare debeant, tribus præcedentibus,& tribus,vel quinque , vel ſeptem ſequentibus diebus ab amplexibus vacent, quod ſumptum eſt à Dauid,qui cum pueris ſuis acceptурus panes propoſitionis ait ad Abimelech ſacerdotem. Continuimus ab heri,& nudius *3.Reg.*
tertius. de conſ.diſt.2. tribus.10.q.1.hanc 33.
conſuetudinem.¶His † tribus diebus pri 10
mis ſolenniter eſt feriādum, in ſequentibus verò licet viris ruralia opera,quæ magis neceſſaria ſunt exercere, ſed fœminis non licet nere,nunquam aūt choreas ducere ; qua ſecundum Greg.melius eſt fodere,& arare,quàm choręas ducere.Inde eſt,q̄d hi ſinguli dies proprias hńt reſponſoria,cæteris verò in quibuſdam eccleſijs mutuata,in alijs tñ habent etiam vſq; in v.feriā propria.Fiunt quoq; apud quoſdā hoc tempore aquarum dimerſiones , neq̄ homines vigilauerūt in 40.in his ſanctis diebus dormire velint.¶†Hoc quoq; 1
notan-

notandum est,q. Pascha nostrum semper debet fieri in die Dominico, sicut statuit Pius Papa,de conse.dist.3.nosce,& c.seq. & etiã Victor Papa,qui propter hoc concilium Palestinum cõuocauit.licet enim prius eodem die celebraretur,quia tamẽ quidam inde dubitabãt,Angelus Dñi ad corroborãdos eorum animos apparuit in habitu pastorali Hærmæ Doctoris præcipiens,vt Pascha semper die Dominico ab omnibus celebraretur: Dominus tamen vere surrexit in die 6.Cal.April.nam passus est 8.Cal.Aprilis,videlicet in die tali, in quali cõceptus est, siue in quali annunciatio Virgini facta est: prout dictum est sub ti.de parasceue. Celebrari etiam debet Pascha in lunatione Aprilis; quoniã in Exo præcepit Dominus, q. mensis ille primus haberetur,& agnus die 14.immolaretur. vnde Victor Papa de conse. dist.3. celebritatem.dicit,q. Pascha debet celebrari post 14. diem lunationis April. qui est primus mensis,secundũ Hebræos,vsq; in 21.diem eiusdem mensis.i.lunationis. Loquitur.n.ibi de mense lunari, non de solari; qm̃ in illa lunatione est semper pascha vsq; in 21.diem, & vsque ponitur ibi inclusiue,quoniã includitur ipsa 21.dies: vult ergo dicere Victor Papa, q. pascha non debet esse intra 14. diem lunationis Aprilis, nec post 21.diem illius. Si enim 14. dies lunationis est in die Dominica, vbi est pascha Iudæorum, & Dominica sequenti est pascha nostrum.sin 21.die,& hęc lunatio quandoque incipit à Martio, de quo plene in fine 7.partis dicetur Ecclesia tam antiquitus celebrata pascha cũ Iudæis 14 luna primi mensis quocunque die occurreret,quem ritum sancti patres in Nicæna synodo prohibuerunt, constituentes non solum lunam paschalem, & mensem inquirere, sed etiam diem Dominicæ resurrectionis obseruare, & ideo extenderunt pascha à 14. luna vsq; ad 21. vt dictum est,vt sic & dies Dominicus nõ omitteretur, & in die resurrectionis Dñi pascha celebraretur, & hoc pluribus de
12 causis. ¶ † Primò, ne Ecclesia videatur iudaizare,& figuris Iudaicis adhærere, & in temporibus & annis cõfidere. ¶ Secundo;quia die dominica datum fuit manna
13 à Domino,per quod significatur Eucharistia,id est panis angelorum,habens in se omne delectamentum & suauitatem omnis saporis,vnde Exod.17.die sexta.parat, quod inferant,vt sit duplum,quam inferre solebant per singulos dies; & hoc est dies veneris, & ita die Dominica datum est manna. ¶ † Tertiò; quia præceptum est comedere agnum cum lactucis agrestibus, & in azymis synceritatis & veritatis, id est cum puro affectu & pro intellectu, hoc est in veritate. Christus verò mortem destruxit moriendo, & vitam nostram resurgendo reparauit, & ita patet, quod in die resurrectionis debemus
14 comedere agnum; quia tunc incipit veritas vitæ nostræ. ¶ † Quartò non celebramus pascha nostrum cum Iudæis, qui illud celebrant 14. luna, quia quamuis tunc immolatus fuerit agnus, tamen incipit eius immolatio in sequenti die, quia tunc est tempus luctus,nec est tempus solennizandi, & ideo ecclesia dimittit hoc vsque ad tempus solennitatis, quia debet fieri cum solẽnitate, sicut dictum est. Quinto; quia cum Christo vult ecclesia
15 celebrare pascha suum: Triplex † enim pascha fecerunt Iudæi, primum in Ramatha, quod interpretatur commotio tineæ. per hoc significat primum paschale, id est spiritualis transitus de vitijs ad virtutes: Per tineam enim peccatum intelligitur; quia sicut tinea consumit pannum imperseptibiliter, sic peccatum animam, quãdo autem peccatum commouetur in nobis,siue amouetur,per pœnitentiam fit iste transitus. Secundum pascha factum fuit in Syna, quod interpretatur mensa; per quod significatur secũdum paschale spirituale,i.trãsitus de virtute ad virtutem, per quod restituitur homini sua mensura attingendi cœlestia. Iste transitus fit, qñ transimus de virtute ad virtutem. Tũc.n. accedit ad mensuram suam homo, qñ factus est,vt sit socius angelorum. primum pascha Christus non potuit celebrare;qa peccatũ non fecit,nec inuentus est dolus in ore eius,neque secundum. quia datus fuit ei Spiritussanctus non ad mensuram à tempore suæ natiuitatis. Tertium pascha fuit in Galgale, quod interpretatur renelatio. Istud pascha fit a nobis,quãdo transiumus de mundo ad patrem, siue de

de mundo ad cœlum,& reuelabuntur nobis omnia,quæ modo credimus. Hoc pascha celebrauit Christus per resurrectionem suam,quod nos celebramus semper post 14.lunam primi mensis, post equinoctium vernale, quando dies incipiunt maiores esse noctibus, prout dictum est sub Sabbato sancto. Sexta causa est; quia de primo pascha,vel secundo non est gaudiũ multum, sed de tertio. vnde 2. Reg.17. Non glorietur accinctus æquè,sicut discinctus.Septima;quia ex iussione angeli monemur pascha in dominica celebrare, vt præmissum est. Quare hęc,& cætera festa Saluatoris præter Natale mutabilia sunt, dictum est sub Natali, quando debeat pascha annunciari,dictum est sub Epiphania. Porrò considerandæ sunt quædam huius
16 paschalis † tẽporis varietates. Sunt enim in eo tres septimanæ quasi proprijs vocabulis nuncupatæ.Prima est paschalis. Secunda in albis. Tertia expectationis.Prima dr̃ sanctificata, propter iustificationẽ animę, inde est, q. homines per baptismũ sanctificati, per totam septimanam illam vestem,quam in baptismo susceperũt,deportant,quæ significat primam innocentiæ stolam.Secunda dicit in albis.Primò, quia baptizati in Sabbato sancto deponunt in sabbato in albis albas stolas seu vestes,quas in baptismo susceperunt. Per albas quidem innuitur quales in præsenti vita esse debeant,s.mundi,& qualia denique sint corpora recepturi, quia Sancti beatitudinem, & gloriã possidebunt, pro vt dictum est sub Sabbato sancto. Secundò, quia hoc tempore illi, qui baptizati sunt in sabbato sancto,ab episcopis confirmati alias albas stolas portare vsque ad alium sabbatum solent: communiter tñ prior septimana vocatur in albis,propter angelos, q. in resurrectione Dñi in albis apparuerunt,vt præmissum est: & quia olim baptizati,illis diebus candidis vestib.vtebantur vsq; ad sabbatum in albis. Et propter præmissas etiam causas dr̃ sabbatum in albis, vel quia mos fuit antiquitus, vt in sabbato vestes ex toto deponerent, & albas induerent, quod non fit in sabbato sancto. Tertia septimana, s.quæ est post Ascensionem, dicetur expectationis, qm̃ representat illud tempus, quo Apostoli expectauerunt aduentum Spiritussancti, quibus Dñs dixit. Manete in hac ciuitate,& expectate vsque dum induamini virtute ex alto. Prima autem septimana nõ protenditur, nisi vsque ad sabbatum in albis exclusiuè,& sic pascha sex dies solũ habet pro octauis: septimana verò in albis incipit sabbato in albis,& terminatur in alio sabbato, & sic durat per octo dies. Octaua verò Ascensionis, cum deberet terminari in quinta feria ante pentecosten, protenditur vsq; ad pentecosten,qa licet duo dies,q. supersunt Octauæ Ascẽsionis possint officiari ad Missam à dominica antecedenti, tñ ad nocturnos non haberent inuitatorium,vel lectiones,vel responsoria, nisi ab Ascensione Domini acciperent. Vnde illi decem dies pro vna reputãtur,nec mirum,cum & totum tempus paschale pro vna reputetur octaua,& similiter à Natiuitate vsque ad octauam Epiphaniæ, de hoc dicetur sub dominica
17 post Ascensionem. Tempus † autem paschale vsque ad pentecosten vocat quinquagesima, quia continet quinquaginta dies, per quod tẽpus Iubilei significatur, vt dicetur sub pentecoste. Duas.n.quadragesimas celebramus, cui numero additur decimus numerus,& fit quinquagenarius.Prima ante pascha,in qua labores, & miseriæ huius temporis significantur. vnde tunc ieiunamus, & cantica lætitiæ subticemus: secunda post pascha, quæ significat statum æternæ felicitatis,& in ea tempus glorię nostrę post hanc vitam representamus.tunc.n.ab omni labore quiescemus,& in Dei laude erimus,quare tũc cantica lętitię multiplicamus,& ianua pœnitentibus aperitur, quia nullus peccati improperium erit,totum.n.erit absorptũ à gloria, prout in collecta huius diei hr̃. vt dictum est in proœmio huius partis. Nec ieiunamus, nec genua flectimus, imo stantes oramus,tum quia non erit,p quo flectantur,sed domus Dei gloria replebitur, tum etiam vt libertatem, quam nobis Dominus resurgendo acquisiuit, profiteamur;tum quia mulieres ad monumentum venientes, nõ flexerunt genua, sed erectæ inspexeruut in sepulchro, sicut dicit Ambro.in fine Lucæ; tum quia ẽm cum in his quinquaginta diebus,qui-

bus

bus Dominus nobiscum fuit, gaudẽdum est, & iugis festiuitas est in eis, tanquam sit dies dominica, 75. dist. scire, tum etiam quia in hoc tempus paschale significat octauam resurrectionis, in qua nec ieiunabitur, nec genua flectentur, sed perfectum gaudium omnibus erit. In festiuitatibus etiam beatæ Mariæ, & diebus dominicis & festiuis, & in diebus Pentecostes, nisi in præsentia corporis & sanguinis Christi genua flectenda non sunt, de hoc in 5. par. sub ti. de prima. dictum est, & sub sabbato Pẽtecostes dicetur. Genua enim in ecclesia flectere cordis contritionem significat. Et est notandum, q̃ in genuflectionibus vtendum est oratione dominica, vel oratione, quam scripsit Aug. seu approbauit, s. Deus propitius esto mihi peccatori, vel peccatrici, vel illa quã quidam Sanctus Eremita composuit, & docuit Thaidem meretricem, docens illam quotidie genu flectere, & in terram discumbere, oculos sursum non attollere, & dicere. Qui me psalmisti, miserere mei Deus. Cæterum, festiuitas paschalis hebdomadaria est, prout in ti. seq. dicetur. In
18 paschali † septimana salutare nos adinuicem hoc modo debemus, s. Resurrexit Dominus. & salutatus debet respondere, Deo gratias, vel, Et apparuit Simoni, & postea debemus dare osculum adinuicẽ, in signum pacis, & charitatis: vtus tamen hoc non habet, Romanus tamen Pontifex hac die Missam celebraturus Cardinales, Prælatos, Notarios & familiares suos hoc modo salutat, & osculatur, & etiam omnes præmissi se inuicem hoc modo salutant, & osculantur. Salutans enim dicit: Surrexit Dominus verè. Salutatus & osculatus respondet. Et apparuit Simoni.

ADNOTATIO.

*Πασχειν etiam, vt refert Budæus, est quid facere, quid admittere, quid accidere. Cuius vsus in compositione varius, ἀγαθὸν πάσχειν, beneficium accipere, ἀντιπασχειν, beneficium reponere.

SVMMA.

1 *Paschatis diuinum officium vnde ordinatur.*

2 *Pascha cur non admittat hymnos.*

3 *Paschatis septimana tres tantum psalmos & tres antiphonas habet, & amplius nu.* 4. *Limita tamen nume.* 5.

De die Sancto Paschæ. Cap. 87.

SEQVITVR videre † de diurno officio hu 1
ius dici: incipit autem ecclesia inuitatorium alleluia, Surrexit Dominus verè, & est quinti toni propter quinq; apparitiones Dñi in illa die, q̃ dictę sunt in 4. par. sub tit. de salutatione ad populũ, vel pp quinque sensuum reparationem, quæ fit per resurrectionem: in quibusdam tñ ecclesijs dr̃ inuitatorium, cum triplici alleluia, & septimi toni, pp quietem, quæ dat̃ in resurrectione, vnde Apo. 14. Amodo iã dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. & indigemus inuitatorio, quia
viæ Sion lugent, eo q̃ † non sunt, qui ve- 2
niant ad solemnitatem. Hymnus aũt non dr̃ in quibusdam ecclesijs, quia in resurrectione non cantabimus hymnos hmõi, sed in plateis Hierusalem cantabimus alleluia, vt hr̃ cap. pe. Thobiæ, sed loco hymni cantatur alleluia propter spem, quam habemus de gloriosa resurrectione. Aliæ verò ecclesiæ cantant hymnum, quia sem per laudandus est Deus, & cantant illum ad tertiam sub duplici cãtu, videlicet vnũ versum sub vno cantu, & alium versum eiusdem hymni sub alio, & vnum altiori voce, quam alium, ad significandum duplicem stolam gloriæ, quam Christus assumpsit, s. corporis & animæ. Quia verò virtute Trinitatis, in qua est perfectio, facta est resurrectio, ideo dicuntur tres lectiones: tum quia soror nostra paruula est, & vbera non habet: tum quia baptizati non indigent labore, quasi modo geniti infantes, de quo in sequẽti tractu dicetur. Hac etiam die & hoc tempore cantantur tres psal. cum tribus antiphonis. Obseruatur autẽ ideo iste ternarius numerus. ¶ Primò, quia partitur hominibus propter præcedens ieiunium attritis. Secundò, ne neophyti multitudine onerentur, vt præmissum est. ¶ Tertiò, pp triduanam Domini sepulturã, quæ præcessit dominicam resurrectionem. ¶ Quartò

tò ad notãdum, q̃ tria, quæ Dominus ẽm Lucã promisit in hoc seculo perficere, s. dæmones eijcere, sanitatem perficere, & tertia die cõsumari, in resurrectione consumata sunt. ¶ Primum operatus est Dñs, cum fecit, vt relicta creatura rediremus ad creatorem. ¶ Secundum, cum fidem nos sibi tanquam membra capiti vniuit, vt de eius spiritu viueremus. ¶ Tertium, cum in hoc confirmauit nos, ne laberemur, vel consumatio est nostra resurrectio. Hæc etiam in nostra conuersione apparent. Eijciuntur. n. à nobis dæmones p exorcismos, sanamur per catechismum, & consumamur per baptismum, & confirmationem. ¶ Primum notatur in primo Psalmo, & in sua antiphona, vbi dr̃ quid vitare debeat quis ad hoc vt sit beatus, s. non ire in consilio impiorum, & quid facere debeat, s. habere voluntatem Domini in corde, & in ea die & nocte meditari. Primus ergo psalmus cum antiphona sua monstrat impios, ideſt dæmones eijci à consilio filij Dei, in hoc dæmonum eie
Io. 10. ctione fit. q̃ Dñs in Euãgelio Ioan. dicit. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. hoc iudiciũ est discretio, qua fideles per fidẽ separantur ab impijs dæmonibus. quod iudicium factum est in multis milibus credẽtium. Sed hoc iudicio impij, i. in impietate pseuerantes non resurgunt, sed hi, qui per fidem Christi vniũtur, & hoc est ẽm quod notatur in 2. psal. & sua antiphona, vbi dr̃. Postulaui patrem meum, alleluia. Dedit mihi gẽtes alleluia, in hęreditatem sibi, alleluia. Hoc factum est, cum fideles per fidem ei tanquam capiti vniti sunt, vt per ipsum ad modum hæreditatis fructificẽt. vnde in psalmo irridẽdo dicit; Quare fremuerunt gentes &c. dicentes, Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus anobis iugum ipsorum. stultè dicunt, Qui habitat in cœlis, irridebit eos &c. Et Christus dicit, Ego autem constitutus sum Rex ab eo, qui dicit, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam &c. Et aduerte, quia in antiphona dr̃ dedi. in ps. dabo, & in antiphona ostenditur, impletum esse, quod in psal. est promissum. Tertium, notatur in tertio psal. & in sua antiphona, quo tangitur consumatio, quam Dominus promisit se perfecturum in tertia die, vbi dicitur, Ego dormiui, & somnum cœpi &c. Hoc enim licet de passione, & morte, & resurrectione Saluatoris intelligatur, moraliter tñ conuenienter intelligitur de eo, qui diu in peccato dormiuit, & tandem per Dei adiutorium surrexit. Quintò etiam potest dici, q̃ quia per opera istorum trium dierum fiunt cathecumini membra Christi, s. per exorcizationem, per abrenunciationem diaboli, per fidem, qui vnitas in eis perficitur, & per impositionem manus episcoporum, siue resurrectionem Domini, quæ est iustificatio nostra, ideo propter hanc iustificationem canimus tres antiphonas in nocte resurrectionis. Prima disiungit nos ab impijs. Secunda coniungit nos capiti Christo. Tertia facit nos resurgere propter iustificationem. Sextò etiam potest 4
† dici, q̃ per tres psalmos tria tempora significantur, tres antiphonæ cantantur, in quibus Patriarchæ, Prophetæ, & Apostoli significantur. tres lectiones legunt̃, quia lex, psalmi, & prophetiæ resurrectionem Domini profitentur, Tria respõsoria subsequuntur, quia tres ordines, s. Noe, Iob, & Daniel, Christi resurrectione saluant̃. Singulis respõsorijs, Gloria patri subiungitur in quibusdã Ecclesijs, quia Trinitas ab omnibus ordinibus collaudatur. In quibusdam verò non, nisi vnum Gloria, tribus respõsorijs, secundum generalem consuetudinem continuatur, ad notandum, q̃ in Trinitate vnum Deum glorificamus. Septimò, ternarium in omnibus frequentamus propter Sacrm baptismi in trium personarum nomine celebrati. Octauò, paucitate vtimur lectionũ propter paucitatẽ, quæ tunc aderat Prædicatorum. Nam Apostoli erant in numero pauci, metu Iudæorum muti, de morte Domini mæsti, de audita resurrectione quasi deliri, qua paucitate volunt quidam vti usq; ad pẽtecosten, qñ facti sunt prædicatores numero plures, & Spiritu-sancto feruentiores, vt iam dicetur. Alij
† verò solemnitatem potius attẽdentes, 5
integrum, & solemnem seruant numerũ, quia & si Apostoli muti fuerunt, tñ alloquium Angelorum, & frequens visitatio Domini nõ defuerunt, quare in sequenti hebdo-

hebdomada cantatur tñ vna antiphona cũ tribus psalmis, vt in seq.ti.dicetur. Sane tertio responsorio, cum gloria patri, decantato, cum cereis, & solemni ꝓcessione de choro ad aliquem locum tendimus, vbi sepulchrum imaginariũ coaptatur, & vbi introducũtur personæ sub formis, & habitu mulierum, & duorum discipulorum, ſ. Ioannis & Petri, qui ad sepulchrum Christum quærentes venerunt, & quædam aliæ personæ in personis, & forma Angelorum, qui Christum a mortuis resurrexisse dixerunt, in personis quorũ recte cantari potest illa secunda responsorij primi particula. Nolite timere &c. vsq; ad finem responsorij: tunc redeunt ad chorum, quasi fratribus referentes, q̃ viderunt, & audierũt, & vnus redit citius alio, sicut Ioannes cucurrit citius Petro, in personis quorum conuenienter cantatur illud responsorium. Cõgratulamini. sine versu. Si qui autem habẽt versus de hac representatione compositos, licẽt nõ authenticos, non improbamus. Tunc chorus audita resurrectione ꝓrumpit in vocem, altissimè cantans, Te Deum laudamus, quidam vero hanc præsentationem faciunt ante, q̃ matutinum inchoent, sed hic est ꝓprior locus, eo ꝙ. Te Deũ laudamus exprimit horã, qua resurrexit. Quidam etiam ea faciunt ad Missam, cum dr̃ sequentia illa. Victimæ paschali, cum dr̃ versus, Dic nobis, & sequentes. Adhuc in illo die resurrectionem nostram representamus qua Christo consurreximus, & ideo illo die dicimus. Hęc dies, &c. Et nocte sepultura ei consepulti sumus. & iõ illud non dicimus de nocte, vnde dicit Apostolus. Consepulti sumus cum illo per baptismum in morte. Trina.n. immersio in aqua baptismi triduanam domini sepulturam representat. Ille quidem consepultus est Christo, q̃ peccare qescit, ille consurrexit cum Christo, qui cœlestibus intendit. Et aduerte, quia in duabus ꝓcedentibus noctibus triduanam domini sepulturam representamus, ẽm ꝙ dominus latuit in sepulchro, vnde tunc Alleluia non dicimus: in hac verò nocte sepulturam Domini representamus, in eo quòd Christo consepulti sumus, sed propterea Alleluia cantamus, quod Christo consepulti gaudium est nobis. Ad primam vero non dr̃ hymnus propter rationem in sexta parte, sub ti. de nocturnis assignatam. nec Quicunq; vult. quidam tamen dicunt Psalmum, Confitemini, sicut in seq.ti.dicetur. Non fiunt ẽt petitiones, obiecrationes, & postulationes, q̃a dicit Dominus, in die illa nõ rogabitis me q̃quam, & quia cum glorificati resurreximus, non indigebimus iltis. non ergo dicuntur præces, quia vbi non erit miseria, non erit petenda misericordia, vbi nõ erit tentatio, non erit dicendum, Libera nos a malo. Non dicitur etiam capitulũ, quod est refectio, ne post longã psalmodiã homo tędio afficiatur: confortat.n. fessos, sicut electuarium mẽbra, tum q̃a ibi nullum erit tędium, tum quia in hoc officio breuis est psalmodia, & q̃n capitulum in horis non dr̃, ideo nec respõsorium debet dici q̃n respondet capitulo, siue lectioni. in Missa tamen dr̃, quia respondet epistolæ: & in laudibus, quia respondet lectionibus, & dicitur tunc capitulum: Christus resurgens, ad Roma. 5. c. De vesperis in seq.tit.dicetur.

S V M M A.

1 *Angelus respondit beato Gregorio celebranti. Et cum spiritu tuo.*
2 *Paschatis diurnum officium. Et ꝓcessionis forma. nu. 3.*
4 *Missa sequitur ꝓcessionem die Paschatis. & introitus expositio nu. 5. 6. 10.*
7 *Paschatis Epistola, eiusq; interpretatio, & varię nu. 8. 9.*
11 *Paschatis Euangelium, isem post communio nu. 12.*

De diurno officio Paschæ. Cap. 88.

NVNC de diurno officio videamus. †Et quidem hac die fit statio apud sanctã Mariã maiorẽ, quia cũ beatus Greg. hac die ibi celebraret, & pax domini pronunciaret, Angelus Domini alta voce respõdit, Et cum spiritu tuo. & propter hoc cũ Papa ibi hac die celebrans dicit. Pax domini, in testimonium huius miraculi, nil sibi rñdetur. ¶ Cæterum ante †Missam fit processio, quod ex Euangelij authoritate extrahitur, eo ꝙ Angeli dicunt mulieribus. Ite, dicite discipulis, quia præcedet vos in Galilæam. Et dominus ad eas, Nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbitis. Hæc ergo significat processionem Apostolorum, vt viderent dñm in Galilæam euntem. ¶ Rursus Galilea, trãsmigratio interpretatur. In Galilęam ire, fuit de Iudæis ad Gẽtes transire, de qua trãsmigratione postea dixit. Euntes docete oẽs gentes, baptizantes in noĩe Patris, & Filij, & Spiritussancti. In significationem ergo huius transmigrationis hodie solemnem agimus ꝓcessionem, siue in signum, ꝙ nos oportet de vitijs transmigrare ad virtutes, siue ꝓficisci de virtute ad virtutem, ad hoc, vt videre dñm mereamur, quod fit specialiter in baptismo, & ideo in significationẽ baptismi nos, & loca nostra aqua benedicta aspergimus cantantes. Vidi aquã. alijs vero temporibus cantatur. Asperges. Verum tñ nec hodie, nec in pentec. aqua benedicitur, quæ latius prosecuti fuimus in 4. par. sub ti. de aquæ benedictæ aspersione. Ab hac processione oẽs processiones dominicales per annũm originẽ traxerunt, vt videamus Dominum in Galilæa, i. transmigratione de vitijs ad virtutes. ¶ Dies. n. dominica est dies resurrectionis, natiuitatis, & Spiritussancti missionis, & in oĩbus de nouo duntaxat est testõ cantandum. De processione dictum est in 4. par. sub tit. de accessione Pontificis ad altare. Sed ad quid fuit dictũ Apostolis, vt irent in Galilæam ad videndum dominum, prout legitur 3. Matt. cũ eadem die eum viderint in Hierusalem? Rñdeo, hoc dr̃ maximè propter allegoriam, licet ad literã factum sit: allegorice enim transmigratio illa, significat transmigrationem de Iudæis ad Gentes, in qua maximè vr̃ Christus, quia in hoc maximè apparet Christi deitas, ꝙ totus mũdus ad prædicationem famulorum Christi credidit. Dixerunt.n. Apostoli Iudęis, quia verbum Dei repulistis, & vos indignos fecistis vitæ ꝛternę, ecce conuerti mus ad Gentes. In hac † processione præcedunt luminaria, vt illud Euangelicum impleatur in nobis. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manib. vestris. Crux.n. præcedit, vt carnem nostrã crucifigamus cum vitijs, & concupiscentijs, & post cruces vexilla, quæ sunt victorię Iesu Christi insignia, sequuntur sacerdotes dealbati exultantes in laudes resurrectionis, quæ cũ tacita populi sequentes expectatione per distinctiones, & morosas expectationes, vt corporaliter illud propheticum, quod tunc cantatur, impleri videatur; cum iucunditate exhibitis, & cum gaudio deducemini. Nam & montes, & colles expectantes nos cum gaudio. Item in ea maior sacerdos præcedit, quia dixit Dominus. Præcedam vos in Galilęam. Item in ea nihil resonat, quod sit veteris historiæ, sed ea solum cantantur, quæ gloriam personent Euangelij, inter quæ illud præsertim in quibusdam ecclesijs admittitur. Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu, quia sicut diximus in Galilęam transmigratio, est Apostolorũ ꝓdicatio: cum autem ventum est ad mediũ tẽpli vtrinsq; sexus populo circunstante totis viribus chorus in vocem exultationis erumpit, dicens Antiph. sedit Angelus, quæ exprimit, ꝙ Apostoli docuerunt, aut docere debuerunt, ſ. Christum viuere, & est totis viribus concinendum, & in audi tum circunstantium efferendũ; quia quẽ quæritis, viuit, & vita hominum cum eo surrexit. Vel hodierna processio illud nobis recolit, ꝙ rex gloriæ cum exercitu redemptorum de infernalibus claustris ad cœlestia regna migrauit. post † processionem sequitur Missa, & incipit præcentor loco magni præcentoris, i. Christi, Resurrexi, & adhuc tecũ sum. post quẽ cantat chorus ad significandum, ꝙ ad Christi similitudinẽ alij sancti, qui erant in patria Deum laudabant. Quod verò sequitur, & adhuc tecum sum, in hoc notatur ꝛternitas, in qua semp est cũ patre. Cantamus ergo hac die in ꝑsona Xꝑi, Resurrexi &c. Sed tũc illud in persona nostra, q̃n resurgentes transibimus de hac mortalitate ad immortalitatem, quòd significatur in hoc, quod dicetur in Euangelio, & transiẽs ministrabat eis. Ministrauit enim nobis

bis cibum spūalē seipsum,sicut Iudęis dedit manna in deserto.Potest ēt dici,q̄ dominus per ora prophetarum dirigēs sermonē ad patrē,ait.† Resurrexi, & adhuc tecum sum &c. In quo tria notat,s. sui gloriosam resurrectionē, & patris in passione protectionem,& cognitionem eius per sciæ suæ dilatationem per orbem.Resurrectionem eius notat, cum dicit. Resurrexi & adhuc sum tecum,&c.q d. nō est ita,sicut Iudæus cogitauit, quòd a te omnino sim derelictus,& abiectus, tanq̄ Io.11. immundus. Vnde deridendo dicebat Iudæus.Si filius Dei est, liberet eum, quasi dicat,non liberābit eum,quia de eo non curat.protectionem patris in passione notat,cum dicit.Posuisti super me manum tuam,q.d.protexisti me, non a passione, sed ab eo,quod Iudæi intendebant,videlicet ab extinctione nominis mei,ad quā intendebant,vnde dicebat· Si dimittim⁹ Io. 12. eum sic,omnes credent in eum, sed in hoc,q̄ me occiderunt, hoc q̄ ipsi timebant,consecutum est Nam ego, qui sum granum frumenti,cadens in tertam multum fructum attuli,& tam de ista, quàm de illo primo laudandus est pater. Vnde post vtrunque cantatur alleluia. Sciētiæ patris dilatationem notat,cum dicit. Mirabilis facta est,&c.quasi dicat,ex hoc cognitio tua pater non tantum ad Iudæos, sed etiam ad Gentes dilatata est,nā prius tantum in gente Iudæorum cognoscebaris,iuxta illud. Notus in Iudæa Deus, & quia ab vtroq; populo cognosceris,ab vtroq; tibi laus offeretur, & ideirco duplex alleluia sequitur, & ad id pertinet versus,Domine probasti me &c.Sessionē meam,i. humilitatem in passione, & resurrectionem meam,i.gloriam meam in
6 resurrectione. ¶ In † quibusdam tamen Ecclesijs tacetur verbum illud sessionē, & solum dicitur resurrectionem meam: potest tamen vtrunque dici,per quod duplex Christi Natiuitas designatur.Sequitur hymnus Trinitatis s.Gloria patri,qui in precedentibus diebus intermissus fuit propter ignominiam illatam Trinitati, in tertia persona.s. in Filio.Nunc autem sublata ignominia illa,hymnus ille cantatur. Hæc etiam in quibusdam Ecclesijs per cereos representatur, vbi tres cerei ante altare ardere consueuerunt, sed in tribus diebus ante pascha non ardent,nisi duo,in signum, quòd tertia persona sublata est. Hac vero die tertius cereus reaccenditur in signum, q̄ ipsa Christi persona gloriosè redditur nobis. Post hoc dicitur collecta,in qua ostenditur, quis sit resurrectionis,& morris effectus, quoniam apertio ianuæ regni cœlestis est effectus.Qualiter autem illam ianuam intrare debeamus, dicitur in epistola,quæ est prima ad Cor.5. c.s Expurgate † ve- 7
tus fermentum,i. abijcite vetustatem a vobis,& hoc est ire in Galilæam,i. de vitijs ad virtutem, & de virtute in virtutē, sicut estis azymi,i.esse debetis,vel baptismum,Quare, Etenim pascha nostrum immolatus est Christus,quasi diceret, Coctus est agnus,& paratus,itaq; epulemur, & determiuat quis sit agnus, cum dicit Christus.Christus autem pascha nostrū, idest agnus paschalis,& festum paschale. Alia etiam ratione ipse est pascha, q̄a p ipsum,& ab ipso,& ad ipsum est nobis trā situs prędictus.Non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, idest, malæ voluntatis,& nequitiæ,idest, prauæ intelligentiæ. Nequam.n.est, qui de Deo male intelligit, sed in azymis synceritatis, & veritatis,idest in accenso affectu,& purificatio intellectu, vel in synceritate caritatis,& puritate fidei.Sed etiam plus dicit veritas, quam fides:comprehendit.n. sapientiam,& intelligentiam. † Sed vide 8
tur litera epistolæ in contrarium.Si enim sumus azymi,idest sine fermento,quomodo expurgauimus vetus fermentum,quomodo etiam dicitur, vt sitis noua cōspersio ? videtur enim dicere, vt sitis azymi, sicut estis azymi, nam noua conspersio nihil aliud est,quam farina aqua cōspersa,idest pasta nondum fermentata. Sed est notandum, q̄ duobus modis dicitur quis peccare, scilicet peccato proprio, vel peccato alieno,cui consentit.Erāt.n. illi,quibus loquebatur Apostolus azymi i.sine proprij peccati fermento, sed erāt alieno peccato infecti, dum non reprehendebant illum,cum possent, qui patri suo propriam nouercam abstulerant, qui inter eos erat. Vnde dicitur eis. † Expurgate vetus fermentum. idest, 9
abij-

abijcit illum à vobis per excommunicationem,vt sitis noua conspersio,i.sine fermento alieni peccati. Sequitur graduale quo vtitur Ecclesia sancta propter nos, q̄ non habemus adhuc nisi resurrectionem animæ,& expectamus resurrectionē corporis,scilicet. † Hæc dies,quam fecit do- 10
minus, exultemus & lætemur in ea, quia exultando, & lætando itur in paradisum, sed cum labore & angustia,& cum maxima afflictione itur ad infernum;quia non est pax impijs, dicit Dominus, sed bonis Es.58. est iucunditas, pax,& quies,maxime propter spem gloriosæ resurrectionis. Canta tur autem graduale, licet sit luctus laborantium, propter baptizatos, qui arripue runt laborem militiæ, vt perueniant ad alleluia æternę lætitię:grādis enim labor eis superest, vt partem habeant in secūda resurrectione. Et est sciendum, quòd est dies temporis,vnde Hodie si vocem eius audieritis, i.si in tempore quo viuitis, & est dies æternitatis, vnde Melior est dies vna in atrijs tuis super millia.Hanc diem hodierna festiuitas inchoat, & ideo rectè demonstratiue dicitur.Hæc est dies &c.& hodie, Surrexit Dominus, sed hæc dies, dum est in aurora,vel in ascensu, vocatur dies salutis & gratiæ:cum fuerit in meridie, vocabitur dies æternitatis & gloriæ. Hæc decliuium nō sentit,& ideo solemnitas ista vesperum non habet,vt dicetur in tit. seq. Postmodum sequitur alleluia cantus quidam angelicus.s.Pascha nostrū immolatus est Christus, 1.ad Cor.5.c.quia ipse est panis angelorum, in quem desiderant angeli prospicere, etiam inquantum est homo, q. d. Laudate Dominum Deum;quia pascha nostrum immolatus est
11 Christus. Deinde sequitur † Euangelium Marci. 16.c.qui habet figuram Leonis,q̄a & Christus fuit Leo in resurgēdo, & quia secundum ordinem leguntur Euangelia, prout in sequenti tit.dicetur. Est autem Euangelium,Maria Magdalenæ,Maria Iacobi,& Salomæ emerunt aromata &c.Si- Es.60. militer oportet nos emere aromata bo- Pro.8. næ voluntatis.Es. Venite & absq; argēto, & absque vlla commutatione emite vinum, & lac, i.aromata virtutum, quibus vngitur Deus;quia deliciæ sunt ei,esse cū filijs hominum, & sequitur ibi, quòd angelus apparuit mulieribus in vestibus albis,sed in Euangelio Matthæi, quod legitur in vigilia, dicitur, quòd aspectus eius erat sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix,& per hoc notatur, sicut dicit Grego. quòd Dominus in iudicio terribilis apparebit reprobis,& blandus iustis,vna facie, hoc enim erit ex diuersitate conscientiarum. Quia ergo blandus apparebit iustis,ideo ne nimis de resurrectione exul- 12
temus,sequitur in offertorio. Terra † tre
muit & quieuit. In postcōmunione, quæ sicut & alleluia,sumitur de epistola;hortatur Ecclesia filios suos, vt cum fide veniant ad communionem, dicens, Pascha nostrum &c. Aiunt quidam, quòd illud, quod dicitur in introitu. Resurrexi. vox est sponsi ad sponsam, eam de morte sua in præsenti tempore consolantis,cui sponsa respondet: Posuisti &c. vel est vox generis humani, quod in Adam cecidit, & per Christum resurrexit.Cętera sunt concentus angelorum, & hominum de Christi resurrectione gaudentium.

SVMMA.

1 *Officium septem dierum à paschate, & nume. 5. Vbi. & nu. 2. de* Σχνοσηγία.
3 *Lucas Mariæ expressit simulachrum.*
6 *Officij ratio circa lectiones à paschate vsque ad Trinitatem, & nume. 8.*
7 *Neophytorum duæ hebdomadæ.*
9 *Paschatis vesperæ vnde incipiant.*
10 *Ad fontes fit processio, septem diebus à paschate.*
11 *Psalmi duo ad fontes cantantur.*
12 *Serpens cum candela qui defertur ad fontium processionem, quid notet.*
13 *Responsorium, & alleluia, dicuntur diebus septem post paschа.*
14 *Officium qualiter fiat septem diebus post paschа, late ibidem, & per discursum, nume. 15. 16 19. 20.*
17 *Christi resurrectio nunciata est.*
18 *Tempus paschа præcedens quid notet. Item sequens.*
21 *Alleluia duplex cur in octaua paschæ, & deinceps cantatur.*
22 *Ecclesia quatuor sunt flatus. Et vnde illi producantur.*
23 *Missa cur aliquando admittat vnum solum*

responsorium, aliquando solum alleluia, aliquando etiam duplex.

24 *Paschale tempus habet tantum vnum alleluia, in diebus profectis.*

25 *Alleluia duplex in dominicis diebus post octauas paschatis.*

26 *Euangeliorum, quæ dicantur hebdomada resurrectionis, ordinatio mystica.*

27 *Petrus quid signet mystice. Ité quid rete.*

28 *Euangelistæ quid sibi non conuenire videãtur super narratione resurrectionis dominicæ, tum de angelis, tum de testium numero. Et qualiter concordentur. Et nu.29.30.*

De septem diebus post Pascha. Cap.89.

HÆc prima septimana paschalis temporis licèt communiter † vocetur septimana in albis, tamẽ sequens magis propriè vocatur in albis propter causas in præcedenti titulo positas, & est cõis huic tempori & præcedẽti. Est autem tota de Septuagesima, quæ terminatur in sabbato in albis. Inde est, ꝙ tractus in sabbato paschali & graduale p totam ipsam hebdomadam dicitur, quod laborem significat, alleluia verò & cætera cantica lætitię cantantur, vt dictum est sub dominica Septuagesimæ, & hoc propter tempus regressionis, quod incipit secundum quosdam in pascha, prout ibi dictum est. Isti ergo septem dies computantur cum Septuagesima; quia si hæc septimana est septima à Quadragesima, per quam idem significatur, quod per Septuagesimam, in cuius septima decade filij Israel acceperũt licentiã redeundi, & iam quasi liberi erant, ideoq; diebus istis cantica lætitiæ inclamantur. Porrò † omnes isti dies septem, sunt quasi vna dies dominica, vnde semper cantatur in eis, Hæc dies &c. & in præfatione dr̃, Te quidem Domine omni tẽpore, sed in hoc pot. die glo. prædi. &c. & in eis semper agitur de resurrectione, ad ostendendum, ꝙ per septem dona Spiritussancti venitur ad verã resurrectionem, vel potius quia in tota vita ista, quæ per septem dies currit, debemus anhelare ad gloriam resurrectionis, quantum possumus, sic & pascha in veteri testamẽto, per septem dies celebrabatur, & Σκηνοπηγία, i. festum tabernaculorum. Quæcunq; enim hac die facimus, ideo facere debemus, vt in cœlo tabernacula nostra figamus, quod erit per gloriã immortalitatis, vt Ille qui crucifixus est, ostendat nobis suam deitatem, cũ dicit in officio nocturno. Ego sum, qui sum, & cum dicit se esse illum, qui dixit Moſi, Qui est, misit me ad vos Exo.3. siquidem pascha est hebdomadaria festiuitas, quia qualibet die hebdomadæ mutantur officia. In veteri enim testamento tres habuerunt hebdomadarias festiuitatẽs, s. pascha, & pentecostes, quas etiam nos habemus, licet ad aliud, quàm illi habuerunt, & Σκηνοπηγίαν, quam non habemus, nisi quodam modo, vt dicetur in prœmio septimæ partis. Quidam verò scripserunt, ꝙ festum Pentecostes non fuit in veteri testamento festum hebdomadale, & quod in nouo testamento habet septem officia propter septem Spiritussancti dona, non quia sit festum hebdomadæ; quia tres vltimi dies non habent omnino propria officia. Ad hoc notandum † est, ꝙ cum in vrbe Rom. esset magna aeris pestilentia, Beatus Gregorius in tempore paschali ordinauit, vt imago Beatæ Virginis, quæ in Ecclesia Sanctę Mariæ in ara cœli seruatur, quam beatus Lucas pinxisse dicitur, & eidẽ Virgini similis perhibetur, processionaliter portaretur. & dum ante processionem reuerẽter portaretur, ecce tota aeris infectio & turbulẽtia cedebat imagini fugiens, ac si eam ferre non posset, sic ꝙ post imaginem mira sanitas remanebat, tunc autem iuxta imaginem auditæ dicuntur tres voces angelorũ canentium, Regina cœli lætare alleluia, quia quem meruisti portare, alleluia, resurrexit sicut dixit alleluia, statimq; Beatus Greg. adiunxit. Ora pro nobis Deum alleluia, quæ antiphona ideo hoc tempore frequentatur. & tunc Greg. vidit supra castrum Crescentij angelum Domini, qui gladium cruentatum tergẽs in vaginam reponebat. Intellexit ergo Grego. quòd pestis illa cessasset, quod & factum est, vnde castrum illud exinde castrum Sancti angeli vocatũ est, præmissa imago in Ecclesia

Ecclesiã beatæ Mariæ in ara cœli in Vrbe super limẽ baptisterij seruatur quam Romani Reginam vocant. Per hos autem septem dies tres tantum dicũtur Psalmi, sicut in dominica resurrectionis, in hoc tamen interest secundum aliquas ecclesias, quia tunc dicuntur cum tribus antiphonis: in his verò diebus cũ vna sola. † Si quidem tamen ideo tres psalmi per hos septem dies baptismales dicuntur; quia qui purè baptizantur, septem Spiritussancti dona suscipiunt, quæ per hos septem dies significãtur. Suscipiunt ét tres virtutes, scilicet fidem, spem, & charitatẽ, quæ per tres psalmos intelliguntur, quæ nobiscum vsque in finem manere debent. Canimus ergo tres psalmos, vt recolamus nos hæc tria habere, antiphona verò vna est, quia vnus est, à quo hæc omnia sunt. ¶ † Rursus verò; quia, vt præmissum est, hæc tota hebdomada est quasi vna dies dominica, inde est, quòd per omnes hos septem dies canimus psal. de nocturno dominici diei, vel eis adiacentes. Quædam tamen Ecclesiæ prætermittunt psalmos maiores, & laboriosos, scilicet Confitebor. & Diligam te. quia neophytis omnia breuia debent proponi, & so-

Can.8. ror nostra paruula est, & vbera nõ habet.

1. *Cor.* & Apostolus: Lac dedi vobis potum nõ

3. escam. 35.q.5. quod scripsi, extra de pœni. & remiss. his qui. sed numerum supplemus per illos duos. Cum inuocarem. Verba mea. & ita 18. psal. perfecimus vsq; in sextam feriam. In sabbato aũt sumimus tres de adiacentibus, quos in die dominica ad primam cantare solemus, scilicet Dominus regit me. Domini est terra. & Iudica me, sed & illos duos, Deus Deus meus re. & Ad te Domine leua. propter cãm prædictam prætermittimus. In sequenti verò tẽpore multiplicandi sunt psalmi, sicut & boni mores, qui per psal. intelligũtur, per quos ad gloriam peruenitur, quam per totum tempus istud figuramus. In † quibusdam tamen ecclesijs non dicunt nisi tres psalmos vsq; ad Pente. & hoc ex institutione Alcuini, prout dicetur sub dominica de Trinitate. Sed hoc non bene fit hodie. Primum; quia cã quare illud institutum fuit, hodie cessat. Secundò, quia contra carnem Greg. faciũt, prout dictum est in quinta parte sub de nocturnis. Tertiò; qa inter canonicos regulares, & alios clericos, qui vsurpato nomine seculares, dicuntur. nulla debet esse quò ad hoc dr̃ia, nam & ipsi magna ex parte antiquitus regulares fuerunt 21.q.1.quia, & c. scimus, & ca. seq. & c. certè, extra de vi. & ho. qm̃. & certũ est, ꝙ canonici regulares in octaua resurrectionis dicunt in nocturnis nouem lectiones cum nouem responsorijs. & ét Ecclesia Romana. Qui.n.dicunt, ꝙ omnia facilia debent esse eo tempore pp neophytos, illam facilitatem nimis extendunt. Nam † duæ tantum sunt hebdomadæ neophytorum. s. in pascha, & pente. & propterea concluditur eis in Ascẽsione, vbi sunt nouem responsoria, & nouem psalmi cum suis antiphonis. Nulla n. est sufficiens ratio, quare in sequenti die post ascensionem dicamus tm̃ tres psalmos cũ vna antiphona, de hoc dictum est in titulo præcedenti. Nempe † secũdum Romanum ordinem in omnibus dominicis nouem lectiones dicuntur. de conse. dis. 1. in die. licet Maguntin. concilium, a pascha vsque ad Pente. tres tm̃ instituerit esse legẽdas vt seruitium matutinum in die cantetur; quia in futuro Trinitas cõprehenditur, & a sanctis in luce Dño seruietur. Ad primam aũt dicũt quidam per totam hebdomadã totum psalmum. Confitemini &c. in quo præcipuè de Christi resurrectione agitur. Alij verò solũ versum. Hæc dies &c. quem in prima, & in alijs horis pro Cap. dicunt, qa vitam illã figuramus, in qua doctrina nulli necessaria erit, sed oẽs docti gratulabimur, & exultabimus: psal. verò, Quicunq; vult saluus esse &c. toto isto tempore non dr̃, quoniam ad fidem pertinet. hoc n. tẽpus significat octauam ætatem, vbi non erit fides, quæ euacuabitur, sed res, quæ comprehendetur non erit figura, sed veritas. In quibusdam tamẽ ecclesijs aliter obseruatur, quia vbi fides non est, super ædificari non potest. 23.q.1. vbi sana. 1.q.1. cum Paulus. Minus tm̃ symbolum scilicet. Credo in Deum, ob eãdem causam subticetur ad primam. Nam cum venerit, quod perfectum est, euacuabitur qđ ex parte est. vnde in condens. id est, condensitatibus populi, vsque ad cornu Altaris, id est, ad communionem

nionem nō dicitur, nec preces, vt dictum
est in titulo præcedenti. Vespertinū † of-
ficium est huius festiuitatis claritate illu
stratum, non.n. per Deus in adiuto. quo
niam in illa vita non sicut hic a diutorio
indigemus, sed per Κύριε ἐλέησον inchoa-
tur, qa vespertina hora Sabbati Paschalis
baptisma fuit per Κύριε ἐλέησον, inchoa-
tum, & in Trinitatis nomine celebratū,
& propterea eadem hora, & in eisdē ver
bis per totam hebdomadam hanc in fe-
stiuæ regenerationis iucunditate Sancti
Trinitas adoratur, vel per Κύριε ἐλέησον,
incipitur, vt quasi non existens per se offi
cium, missæ officio continuetur. Nam vt
in tit. præce. diximus, dies hæc vesperam
non habet, quia decliuium æternitas non
agnouit, tres psal. sub vno alleluia. i. gau-
dio cantatur in quibusdam ecclesijs. quia
per fidem Trinitatis ad vnum æternitatis
gaudiū peruenitur, vel hi tres psalmi re-
surrectioni, quę tertia die facta est, conue
niunt Iesu Christo. Pro Cap. sequit, Hæc
dies. sicut in alijs horis, quia ibi non erit
necessaria doctrina, sed exultatio vel vt
notetur solicitudo baptizatorum adhuc
peregrinantium, & laborantiū, quia non-
dum habent gaudium, nisi spei, quo per
uenitur ad alleluia rei. Pro hymno sequi
tur alleluia, qđ est proprius illorum ciuiū
10 hymnus. † Sane descendimus processio-
naliter ad fontes cum cereo p. totā heb
domadam, cantātes canticum exultatio
nis, & populus sequitur. s. viri per se, & mu
lieres per se, qđ fit in memoria eius, quod
Hebræi, Pharaone & suis in mari rubro
submersis, fecerunt, qui in gratiarū actio-
nes de submersione hostiam per totam
hebdomadam redibant ad mare, viri per
se, & mulieres per se, cantantes illud can
Exo.14 ticum Mosi, Cantemus Dño. Si quidem
hostes nostri sunt dæmones, mare rubrū
est baptismus, in quo submerguntur oēs
hostes. i. vitia & peccata, & dæmones, &
inde ēt est, q neophyti baptizati in Sabba
to sancto præcedente suo lumine. s. Chri
sto, redeuntes ad fontem baptismi his se-
ptem diebus gratias agētes, quia inimici
eorum submersi sunt, s. vitia, & peccata, &
tunc circa fontes cantantur psalmi. Lau-
date pueri. s. nouiter baptizati, & in exitu
Israel, de Aegypto, qa per baptismum de
tenebris peccati eximus. Duo ergo psal-
mi circa fontes cantantur, † quia per ge- 11
minam dilectionem ad fontem vitæ per-
tingitur qui baptizatis, & baptismo con-
ueniunt, baptizatis, vt Laudate pueri Do
minum &c. Est admonitio laudis ad neo-
phytos, qui facti sunt pueri. i. a vitijs puri,
pro quibus mater ecclesia iubilat ad fon
tes, in laudem eius gratiæ, per quam me-
ruit esse, quòd in cantico amoris audiuit: Cant.4
Fons hortorum, puteus aquarum viuen-
tium. Postea transitur ad aliquod orato-
rium cum ps. In exitu Israel, qui conuenit
baptismo, cum dicitur. Quid est tibi ma-
re quod fugisti, & fit statio ad crucifixum,
& redduntur ei grates, quia ipse est, qui
baptizat. vnde in euangelio. Super quem Ioan.1.
videritis spiritum descendentem, &c. Hic
est, qui baptizat, & saluatur, quia per cru-
cem, & in cruce nacti sumus animarum
nostrarum redemptionem. Rursus p hos
dies septem baptismales neophyti quoti-
die ad ecclesiam ducuntur, sicut. n. filij
Israel, licet transissent mare rubrū in quo
baptizati sunt, nō tamen peruenerunt ad
terram promissionis, nisi subductibus, Do
mino illos pascente ex mâna, & columna
eos præcedente. sic & ipsi his septem die-
bus sub ducibus. i. presbyteris, patrinis, &
matrinis; ducuntur ad ecclesiam, & pa-
scuntur corpore Domini, & cerei præce-
dunt eos, & sic tandem in Sabbato quasi
peruenerunt ad terram promissionis. Ce
teos aūt, quos in Sabbato sancto dum ba
ptizarentur habuerunt; per hanc hebdo
madam in quibusdam locis ad Missas, &
vesperas accendunt, & in Sabbato in al-
bis, & in sequenti dominica illos accēsos
offerunt sacerdoti. Si quidem luminaria
accensa bona opera sunt, quib. toto tem
pore præsentis vitæ, quę per septenarium
ducitur, lucere debent. Offeruntur sacer
doti, quia post hanc vitam ad summum
sacerdotem, id est, ad Christum luminari
bus bonorum operum veniunt. Iuxta il- Psal.
lud. Venientes autem veniunt cum exul 125.
tatione portantes manipulos suos. ¶ Po
test etiam dici, quòd processiones vesper
tinales huius hebdomadæ, reuersionem
significant de captiuitate Babyloniæ.
Hæc est enim hebdomada reuertentium,
qui in fine suæ captiuitatis reuertūtur ad
Deum

Deum & vesperæ trina statione complen
tur, sicut & baptismus in trinitatis nomi-
ne celebrat. Qui verò fontes nō habent,
non exeant, sed quinque psalmos quoti-
die dicāt, & post collectam diei de cruce
collectā adiungant. Eædem vesperæ quo-
tidie repetuntur; quia pro vna, & eadem
12 die tota hæc hebdomada reputat. ¶ † In
quibusdam etiam ecclesijs in his septem
dieb. quando descēditur ad fontes, ante
fertur quidam serpens imaginarius, su-
per virgam, & cādela nouo lumine accen
sa super caput serpentis retorta affigitur,
ex qua cereus paschalis, & oēs aliæ eccle
13 siæ candelæ accenduntur. ¶ † Circa quod
sciendum est, sicut legitur Numeri 21. c.
Moses in deserto erexit super palum ser-
pentem æneum, vt qui percussi erant à
serpentibus, per illius sanarent aspectum,
in quo Christi passio præfigurata fuit. Vñ
Ioan.3 & Dominus ait in euangelio Ioan. Sicut
Moses exaltauit serpētem in deserto, ita
& exaltari oportet filium hominis. Ideo
ergo serpens imaginarius fertur, & aspi-
citur, vt Christi passio memoretur, & per
hoc à vulneribus peccatorum sanemur.
Nam serpens in palo est Christus in pati-
bulo. Item, ideo in benedictione baptis-
mi & cum ad fontes descenditur, quia ba
ptismus à Christi passione virtutem acce
pit, in quo à peccatis sanamur & munda-
mur. Fit hoc in vesperis, qm ipse Christus
fuit sacrificium vespertinum, vnde ps. Ele
Psalm. uatio manuum mearum, sacrificium ve-
140. spertinum. Ignis nouus ex silice excus-
sus, Christus passus est, qui est lumen de
lumine, ex quo cæteræ candelæ in eccle-
Ioan.1 sia illuminantur; quia ipse illuminat om
nem hominem venientem in hunc mun-
dum. Candela in capite serpentis retorta
est spinea corona in capite Christi posita.
In completorio verò in quibusdam locis
præmittitur psalmus, Qui habitat, sicut in
14 prima psalmus, Quicunque. ¶ In † his aūt
sex diebus, dicit ad missam responsorium
& alleluia, vt infra dicetur. Et dr primò re
sponsorium, & post sequitur alleluia, &
hoc triplici de causa. Primò, quia enim
in laboribus vitæ præsentis exultandum
est, iuxta illud: Hilarem datorem diligit
Deus. 23. q. 6. §. ex his, ideo tunc post gra-
duale, & versum conuenienter sequitur
alleluia, quod est vox lætitiæ. ¶ Secundò,
responsorium actiuam, Alleluia verò con
templatiuam vitam significat. ¶ Respon-
sorium. n. significat actionem, quam San-
cti exercebunt in resurrectione corporū,
quæ erit in omni lætitia, prout verba re-
sponsoriorum huius temporis declarant,
quæ oīa, siue versus eorum, excepto eo,
qui cantatur in tertia feria, prout ibi dice
tur, sunt de psal. 117. Confitemini Domi
no. qui psal. sonat confessionem laudis, &
est de terra lætitia: quia igitur omnis illa
laus confessionis siue actionis ad gaudiū,
& Dei glorificationem tendit, merito ab
alleluia concludendum est, & quoniam
eadē actio nihil aliud est, quàm laus Dei,
ideo ad hoc ostendendum post hos sex
dies cōtinuè canitur sine responsorijs al-
leluia. ¶ Tertiò, ideo in his sex dieb. hoc
fit; quia senarius numerus ad opera, sicut
septenarius ad requiem refertur. Qui. n.
vult peruenire ad requiem, oportet eum
primo toto tempore præsentis vitæ bene
operari. ¶ Circa hoc sciendum est, quòd
ecclesia his diebus Sanctorum actus in
corpore cum fine lætitiæ recolit, sic inci-
piens actum, vt pertingat ad quietem, pri
mus dies mandat, septimus requiem ge-
stat, octauus glorificat. Nempe responso-
rium illam actionem significat, quā San-
cti in resurrectione corporū exercebunt:
animæ quippe Sanctorum ante resurre-
ctionem corporū in quiete sunt, sed dum
illam recipient, in actione erunt, & tunc
sic erit actio, vt nō desinat quies. in quie-
te quidam erunt; quia non laborabunt,
nec cogitationibus fluctuabunt, nec erit
etiam in quiete illa segnities desidiosa,
sed sic ab huius vitæ operib. in fine quie-
scēt, vt in alterius vitę actione gaudeant.
Hæc autem actio ideo nobis per numerū
senarium in memoriā reducitur, quia si-
cut septenarius numerus requiem, ita se-
narius operę responsorium significat. Per
responsoria enim intelligimus Sanctorū
actiones, quæ erunt cum omni lætitia, vt
iam dictum est. † Et nota, quòd prædicti 15
uersus, qui canūtur his septem dieb. cum
responsorijs, dicuntur ex ordine quo po-
siti sunt, in psal. Confitemini. Vnde sum-
pti sunt exceptis duobus, in quibusdam
Ecclesijs præposterè ponuntur, nam in

quinta feria dicunt versum. Benedictus, qui venit in nomine &c. Qui ibi ponitur vltim & in feria 6. ver. Lapidem quem reprobauerunt edificantes &c. Et hoc ideo quia in illo plenius agitur de passione Saluatoris, quàm in alijs versibus ibi positis, & inde merito illa die cãtatur, in qua passus fuit. Nec † omittendum, quòd in quibusdam Ecclesijs in his septem diebus duo in albis superpellicijs incipiunt responsorium. Hæc dies. & in alijs quosdam tropos retro altare, quod representat sepulchrũ, pro eo quòd corpus Iesu in eo sacramentaliter collocatur, & consecratur, gerentes typum duorum Angelorum, qui stantes in sepulchro Christũ resurrexisse retulerunt. Verba enim illa, Hæc dies, &c. Ad resurrectionis diem pertinere noscuntur. ¶ Rursus † cantando post altare representat Apostolos, & mulieres timentes, & Christum resurrexisse dicere publicè formidantes. Fit autem hoc ad laudes, & ad tertiam, & vesperas. ¶ Primò, eo quòd in his tribus specialiter horis Christi passio est expleta. nam mane captus, & illusus, in tertia flagellatus, & linguis crucifixus, in vesperis de cruce depositus, & sepultus est. ¶ Secundò, in signum † q resurrectio tribus vicibus nunciata est. ¶ Primò, secundum Marcum, & Matt. per vnum Angelum, qui secundum Augu. stabat in monumento nõ directè, sed quasi ad ostium. ¶ Secundò, p duos angelos, qui secundum Ioan. stabãt intus. ¶ Tertio, per ipsum Christum, iuxta monumentum. ¶ Fit etiam hoc in quibusdam Ecclesijs ad Missam, eo quòd illa in altari celebratur, super quod Christi corpus consecratur. Ideo autem a pascha, vsq; ad octauam pentec, canitur alleluia fere in omnibus antiphonis, & responsorijs nocturnalibus, & in offerendis & postcommunionibus, vt celebratio tẽporis post resurrectionem reducat nobis ad memoriam vitam contemplatiuam, sicut tempus, quod est ante pascha, reducit ad actiuam. Tempus † enim ante pascha, quod in ieiunijs, & orationibus agimus, significat ærũnas huius vitæ, & tribulationẽ captiuitatis, in qua dũ sumus, cantica lętitiæ subticemus. Tẽpus vero post pascha significat beatitudinem, & perpetuam exultationem, in qua post resurrectionem erimus, & ideo relaxatis ieiunijs canendo alleluia, quòd interpretat, Laudate dñm, frequentamus, de quo dictũ est in proœmio huius partis. ¶ Illud † tamen notandum est, q in quibusdam Ecclesijs in hac hebdomada alleluia cantatur in Missa sine finali melodia. & versus, & antiphonæ sine neuma, sed in sequentibus cãtatur cum illa, & hoc ideo, quia in hac cantamus, p dominio nostro, qui in anima, & corpore per resurrectionem iam factus est gloriosus, ac illa finalis melodia expectationẽ nostram significat, vel ôt sanctorum stolæ expectationẽ, Taceamus ergo, qa habemus, quod optamus. Parnuli namq; plorant, cum panem non habent, sed cum habent, quod desiderant; tacent ita & nos quasi ploramus alio tempore, quia non habemus, q̃t desideramus, & sancti, quasi in desiderio sunt expectationis. ¶ In † quibusdam ecclesijs in magnis solẽnitatibus tacetur illa melodia in signum, q sancti, pro quibus celebramus, certi sunt, q secundam stolam, quam expectant, amittere non possunt. Iubilus quidem diuersa notat, vt dictum est sub Natali. ¶ Porrò in istis † octo diebus cantatur pro memoria neophytorũ, & singulis diebus singula denotata sunt officia, quod non fit in toto tempore vsque ad pentec. & in primo die, s. in Sabbato sancto, & in octaua duplices laudes pronuntur. In primo. n. dicitur alleluia, Confitemini, & tractus, Laudate dominũ omnes gẽtes. In octaua vero dicitur duplex alleluia, quod ideo fit, quia prima vita nostra, quæ fuit ante peccatum, beata fuit, sed non sempiterna; sed vita, quæ erit in septima ętate, quietis, erit beata, & sempiterna: quia ergo prima vita fuit beata, idcirco cantatur primo alleluia, quod est vox angelica in lingua hebraica, quia dignior est, sed quia non fuit sempiterna, ideo humiliori lingua latina cantat tractus Laudate. Quia vero vita, quæ erit in septima ætate, erit beata, & sempiterna, ió in sabbato in albis, q est dies septimus, duplex alleluia cantatur, propter duplicẽ stolã, vt ibi dicetur. Nam vita illa, quæ in septima quietis dabitur, non tolletur in octaua ætate, quæ per octauum officium intelligitur, sed potius cõsumabitur. Circa cantica lætitiæ notandum † est, q quatuor sunt status Ecclesiæ. ¶ Primus est culpæ. ¶ Secundus culpæ, & pœnæ. ¶ Tertius pœnæ, & gratiæ. ¶ Quartus gratiæ, & gloriæ. ¶ Primum representat Ecclesia in Septuagesima, ideo subticet Te Deum laudamus, & alleluia, quia non est speciosa laus in ore peccatoris, & Gloria in excelsis Deo, quia positus est inter Deum & homines paries inimicitiarum. ¶ Secũdũ representat in aduentu. ideoq; & supradicta cantica subticentur, præter alleluia; quia lex data Deum intelligere docuit, & laudare. Tertium representat in estiuo tempore, ideoq; propter gratiam acceptam in festiuis ista cantantur, sed ꝓpter pœnam ista in ferialibus subticentur, præter alleluia, quod etiã quotidie frequentatur; quia spes de resurrectione futura non infirmatur. Quartum representat inter octauas paschæ, & pentec ideoque supradicta cantica lætitiæ frequentantur, & multiplicantur, quia tamen nondũ habemus gloriam, quam expectamus, ideo Te Deum laudamus, & Gloria in excelsis in ferialibus subticemus. & in dominicis, in quibus quasi duplicem resurrectionem representamus, & etiã in festis Sanctorum, in Missa duo alleluia cantamus, sed in ferialibus vnum, vt iam dicetur. Nec te moueat, q non rectum, sed ꝓposterum ordinem Ecclesia representat, eo q erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. sic ergo varietas dierum, & statuũ humanorum varietatem inducit officiorũ. Quærendum † tamen est, quare diuina officia ita distinguuntur, vt alia celebrentur cum solo responsorio, alia cum solo alleluia, & hæc quandoq; cum simplici alleluia, quandoq; cum duplici; alia simul cum responsorio, & alleluia; alia cum responsorio, & tractu; & alia cum alleluia, & tractu. Dici potest, q dies ieiuniorum quibus responsorium sine alleluia cantãt, recolũt actus eorum, qui presbyteris gratia confitentur, vt ab illis consilium accipiant pœnitendi. Ipsi ergo dies aguntur cum solo responsorio, per quod vita actiua intelligitur, quæ in labore ducitur, sine alleluia, quod est canticum lętitię, qa Ecclesia dolet pro talibus, tanquam pro membris vulneratis, & nondum sanatis; ex eo. n. q alleluia dimittitur. robur Ecclesiæ mõstratur, quod habet de suis vulneribus nõdum sanatis. Præterea, ió tunc non dr alleluia, quia nõ est pulchra laus in ore peccatoris in diebus vero festis, quæ sunt ab octaua pascha vsque ad octauam pentec simplex alleluia sine responsorio canitur. † Primò, quia dies illi vitam contemplatiuam significant, quæ erit post resurrectionem, in qua responsorium non erit; quia pñæ actus ibi superfluus erit, sed tñ alleluia canetur de percepta immortalitate. Secundò, quia tunc pro illis canimus; quia iam sunt in patria, ad quos iam non pertinet actio laboriosa, quam responsorium notat, sed sunt in Dei cõtẽplatione, & exultatione, quæ intelligitur per alleluia. Tertio, qa ante resurrectionẽ corporum nostrorum, anima sine corpore Deũ laudabit. Quarto, quia Sancti ante diem generalis resurrectionis simplicem tñ recipiunt stolã, s. animæ. Rursum in priuatis feriis Gloria in excelsis, & duplex non dr, quia nõdum habemus perfectam iustitiam, nec gloriam, quam expectamus. Sed quia ecclesia iam primam habet resurrectionẽ, ideo alio tpe semper alleluia canitur, ꝓter quam in Septuagesima, vt dictum est in proœmio huius partis, & sub ti.d etẽpore aduentus. In octauis vero paschæ, & sabbato in albis duplex alleluia dicit; quia tunc tempus resurrectionis representamus, & in requie, quæ erit in resurrectione, duplicem stolam, s. animę, & corporis ꝓcipiemus; quia erimus in vtroq; hoie, i. in anima, & corpore glorioso, erimus n. incorruptionis gloria vestiti. In dominicis † quoq;, quę sunt ab octaua pascha vsq; ad octauam penteco. duplex alleluia dr, tum quia in resurrectione; quã ipsi dies significabant, corpus simul cum anima laudabit Deum: tum quia duo sunt, vnde lætari debet anima in die sempiterna, vnum de percepta lætitia, aliud de percipienda in resurrectione, tum qa resurrectio domini, quæ facta est in die Dominica, est causa nostræ resurrectionis futuræ, & ideo in omnibus dominicis, quasi octauã dominicę resurrectionis representamus, in ferialibus vnum, quoniam

niam ante resurrectionem anima vna dū taxat fruitur beatitudine. ¶Rursus ideo vsq; ad octauam Pent.quia in octaua erit, in qua erit corporū resurrectio erimus vtroq; hoie glorioſi. In oībus quoq; festiuitatibus illo tempore occurrentibus duplex alleluia dr, & hoc primo propter requiem,& fruitionem:secundo,quia ibi iam de duobus gaudent .s. de æterna quiete,& diuina visione: tertio, qa cū iā habeant gloriam animæ, securæ sunt de gloria corporis: quarto, quia tunc vnum alleluia canitur;quia quiescunt,aliud qđ Deum vident.Sex vero dies paschales, videlicet inter sabbatum sanctum,& sabbatum in albis,& dominici dies, atq; festum,quos celebramus ab octauis penteco. vsq; ad Septuagesimam,in quibus responsorium,& alleluia canitur,recolunt actꝰ eorum,qui eleemosynas largiendo,infirmos visitando,& solum, quæ bona sunt, operando, perseuerantiam habendo in sanctitate,quam in baptismo receperunt sine dubio ad contemplationem Dei perueniunt.Inde est,qꝺ responsorium, quod vitam actiuam significat,sequitur alleluia,quod significat contemplariam, sed tunc vnum tantum,siue simplex alleluia dr,propter causas supradictas: prius autē dicitur responsorium, & postea sequitur alleluia,prout supra dictum est. Dominici autem dies,& æstiuī,a Septuagesima vsq; ad Pascha,quorum responsoriis non allelnia, sed tractus subditur, recolunt eos,qui sunt in bonis operibus,sed videntes laborem vitæ,timent casum. nam tentationibus tunduntur, sine quibus hæc vita non ducitur. Inter responsorium.n. & alleluia,tractus est medius, qui neque in tanta lætitia est,sicut alleluia,neq; in tanto opere,vt responsorium. In Sabbato verò sancto gaudentes pro neophytis nostris;qa ab omni peccato liberati sunt canimus alleluia,sed quia eos trahendos varijs videmus laboribus, tractum adijcimus,per quem labores intelliguntur, de quo dictum est sub ti.de septuagesima,& in procemio huius partis. Quomodo officia istorum septem dierum, & officia dominicarum,quæ sunt inter Pascha, & Pēteco. adaptentur septē donis Spiritussancti,sub vigilia Ascensionis,& sub sabbato in albis dicetur. ¶Circa euangelia, quæ hoc tempore leguntur, sciendum est, qꝺ oīa pertinent ad resurrectionem, iuxta ordinem scriptorum ponūtur.Mat.n. primo scripsit.2.Marc.3.Luc.vlt.Ioan.Vnde primo ponitur Euangelium Mat. in vigilia Paschæ.In ipso vero die paschæ Euangelium Marci, in secunda, & tertia feria Euangelium Lucæ, in quarta, & quinta feria,& in sabbato Euangelium Ioan.in sexta feria interponitur Euangelium Mat. † Sanè in Euangelijs vigiliæ, & diei tñ agitur de annunciatione resurrectionis facta per Angelū:in alijs de visione. Conueniebat.n.vt prius annunciaretur domini resurrectio,vt postea ad maiorem fidē faciendam corporaliter ipse ab hominibus videretur. Tria vero a Ioanne Euangelista omnino præpostere posita sunt. Primum namq; fuit, quod legitur in sabbato,postea quod legitur in v.feria,& aliquanto tempore post, quod in quarta feria legitur. Nam Maria Magdalena cum venisset ad monumentum, & non inuenisset corpus Domini,sublatum credidit, & cucurrit,& nunciauit Petro, & Ioanni, qui concurrerunt ad monumentum, & Io.præcurrit,sed non statim introiuit,sed Pet.tandē veniens intrauit, & postea Io. intrauit, & cum non inuenissent, redierunt ad propria.hoc legitur in sabbato.Illis redeuntibus Maria remansit ad monumentum, & inclinans se in monumento,vidit vnum Angelum sedentem ad caput,alium ad pedes, qui dixerunt,Maria, quid ploras? quæ dixit.Quia tulerunt dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum,& tunc conuersa retrorsum,vidit Iesum,qui dixit ei,Mulier,quid ploras?quē quæris? & illa respiciens, & hortulanum eum credēs,dixit.Domine si sustulisti eū, dicito mihi, & ego eum tollam.hoc legitur in quinta feria. Aliquanto tempore post, Petrus iuit piscatum cum sex alijs ad mare Tyberiadis, vbi dominus apparuit eis in littore, & hoc legitur in quarta feria. Sed quare hæc omnia? Solutio. In quarta feria cantatur hoc,quod cantabitur Sanctis in die iudicij.Venite benedicti Patris mei &c.& in illo Euangelio, quod eadem die legitur,dr, quod Dominus apparuit discipulis in littore maris,

ris.Et hoc bene cōuenit. Nam per littus maris,vt dicit beatus Gregorius super illum locum, finis intelligitur mundi, in quo Dominus apparebit suis gloriosus,&
27 tunc Petrus † trahet ad littus rete plenū magnis piscibus centum quadraginta tribus,nec tamen scindetur rete.Per Petrū intelligitur ordo sanctorum prelatorum, qui de fluctu huius seculi ad littus stabilitatis æternæ ducent eos, qui per ipsos conuersi fuerint, sed hoc attribuitur soli Petro, propter Ecclesiæ vnitatem. Sed quare legitur in Sabbato in albis Euangelium,quod tunc legitur? Rñdeo, qꝺ officium illius sabbati cum officio præcedenti Sabbati sancti in multis cōuenit. Nam in præcedēti Sabbato duplex laus cantat, sicut & in hoc lectioni conuenit, quia in lectione præcedētis sabbati dr. Quæ sursum sunt,sapite,non quæ super terram & in lectione sequētis dr,Deponentes omnem dolum &c & itaq; tanquam lapides viui ædificamini.quod nihil aliud est,quā quæ sursum sunt,sapere.conueniebat igitur, vt Euangelium corresponderet Euāgelio,quod fit in eorum principiis. Nam in Euangelio præcedentis Sabbati dr.Vespere aūt Sabbati, quæ luceſcit in prima Sabbati,i.diluculo,venit Maria Magda.& in Euangelio seq.dr; Vna sabbath. Maria Magda.venit ad monumentum,cū adhuc tenebræ essent,qꝺ idem est.In hoc tamen videtur dria,quia dicit ibi, qꝺ venit Maria Mag.& altera Maria. hic non fit mentio, nisi de Maria Magda.Sed, vt Aug.in libr. de concord. Euangelistarum, ideo Ioan. solam Mariam Mag.nominat, qa fuit cæteris feruentior, nec tamen ideo cæteras excludit. Euangelium verò Matt.legitur in sexta feria, quia Dñs p passionem meruit sibi dari potestatem in cœlo,& in terra,vel potius datam notificari; & qa Dominus in sexta feria passus est,idcirco legitur Euangelium Mat.in sexta feria, in qua Dominus ait discipulis. Data est mihi oīs potestas in cœlo,& in terra. Vnde Apostolus, Christus factus est pro nobis obediens patri vsq; ad mortem, mortem aūt crucis,propter quod & Deus &c. Vbi ergo poneretur Euāgelium, in quo agitur à Ioan.de prima visione Domini,quę facta fuit Mariæ Magd. nisi in quinta feria.In prima.n.die non poterat poni prædictis de causis,nec in secunda,nec in tertia,nec in quarta,nec in sexta,nec in Sabbato.Vnde restat,qꝺ in quinta feria necessariò poni debuerit. Aiunt quidam,qꝺ licēt in secunda feria legatur euangelium de apparitione Domini facta Discipulis euntibus in Emaus, non tñ illa facta fuit in ea die,sed in præcedenti. Decē etenim apparitiones post Christi resurrectionē in euangelijs inueniuntur ad fidem nostram cōfirmandam, quinq; in prima die, & quinq; postea:sed in Apostolo dicitur, qꝺ in die resurrectionis apparuit Iaco. & quingentis fratribus simul. Et sicut quidam dicunt, in ipsa etiam die primo apparuit matri, vt dictum est in quarta parte sub titul.de accessu Pontificis ad Altare. & etiam lac.qui notum vouerat non comedere, sed & Ioseph, qui pro eo tenebatur in carcere. ¶ Verum † quia de vi- 28
sione angelorum & de Mar. Mag. Euangelistæ discordare videntur, ideo aliqua super hoc præter propositum dicamus. Nam Mat.dicit,qꝺ mulieres viderunt Angelum sedentem super lapidē,qui tñ erat extra monum.Marcus dicit, quod introeuntes ipsæ in monumētum,viderunt eū sedentem à dextris.Io.dicit,qꝺ Mar.Mag. vidit duos angelos,vnum ad caput,& aliū ad pedes sedentes. Luc.dicit,qꝺ duo Angeli stantes dixerunt Marię Mag.& alijs, Cur quæritis viuētem &c.Io.dicit solam vnam venisse.s.Mariam Magd Mat duas scilicet eam & aliam. Mar.tres.s.eam, & Mariam matrem Iac.minoris, & Mariam filiam Salomæ, quæ fuit mater filiorum Zebedæi,s.Iacobi minoris,& Ioan Euangelistæ,secundum Chrysosto.tantum Salomæ filia fuit. Lucas plures dicit: dicit enim erat autem Maria Mag.& Ioann. & Maria Iac minoris, subaudi mater, & cæteræ,quæ cum ipsis erant,& aliæ,quas nō numerant Euangelistæ. Ecclesia tamen tres Marias representat. Rursus Mat. dicit,qꝺ mulieres certificatæ per Angelum, inter quas erat præcipue Maria Magda. denunciauerunt Apostolis Dominum resurrexisse. & Ioan dicit,quòd Mar. Mag. nunciauit Petro & Ioann.cum sublatum fuisse. Vera quidem sunt omnia, quæ dicunt Euangelistæ in his, & non sunt

aduer-

aduersa, sed quod vnus minus dicit, alius
29 suppler. † Verum.n.est. sicut narrat Mar. q primò viderunt Angelum sedentem su
per lapidē, quem reuoluerat ab ostio mo
numenti, qui & dixit eis eum resurrexis
se,& adiecit,Venite, & videte locum, vbi
posuerunt eum,& tunc ipse surgens præ
cessit eas in monumentū, & sedit in dex
tris,sicut narrat Mar.post Mariam Magda
lenam vidit vnum ad caput, & alium ad
pedes sedētes,sicut dicit Io. Qui dixerūt
ei: Mulier,quid ploras ? & nunciauerunt
eum resurrexisse,& tunc surrexerunt ipsi,
vt apparerent ei stantes, sicut dicit Luc.
vt in hoc, q surrexerunt,Dominum surre
xisse ostenderent,& cum starent, dixerūt
ei & alijs. Cur quæritis viuentem cū mor
tuis ? id est eum qui resurrexit. Cur quę
ritis in sepulchro,quod est locus mortuo
rum. Ambrosius dicit duas fuisse Marias
Magdalenas, vnam,quæ secūdum Matth.
scirit Dominum resurrexisse, aliam quæ
secundum Ioannem nescinit, sed corpus
30 sublatum credidit. Aug. verò de † concor
dan. euangelistarum sic soluit. dicit.n. q
cum Maria Magda. cum alijs veniret di
cendo. Quis reuoluet nobis lapidem ab
ostio monumenti? cum adhuc aliquantu
lum lōgè esset, vidit lapidem reuolutum,
& statim cucurrit ad Petrū & Io. & signi
ficauit eis corpus Domini fuisse sublatū,
qui venientes inuenerunt monumentum
vacuum,& credentes q fuisset sublatum,
redierunt. Maria aūt iterum adiunxit se
alijs,& propius accedēs cum eis,vidit An
gelum sedentem super lapidem, & dixit
eis. Cur quæritis in sepulchro quod est lo
cus mortuorum. Mat.& c. sicut superius di
cta sunt. Zacha. qui composuit vnū Euan
gelium ex quatuor,aliter soluit. Dicit.n.
quod Mar. Mag. & aliæ venerunt ad mo
num.& viderunt Angelum sedentem su
per lapidem,sicut dicit Mat.& post in mo
numēto sicut dicit Mar. & inde duos stan
tes : vnum ad caput,alium ad pedes,sicut
Luc. dicit. s. illum priorem cum alio, vel
eo disparente, alios duos, qui dixerunt.
Cur quæritis viuentem cum mortuis ? &
significauerunt eum resurrexisse. Alij cre
diderunt verbis eorum. Maria remansit
incredula. Vnde aliæ nunciauerunt disci
pulis Dominum resurrexisse, illa nuncia-
uit Pet.& Io. eum sublatū fuisse, qui post
ductum & recessum eorum sola remans
sit ad monumentum, & inclinās se in mo
numento vidit duos angelos sedētes, vnū
ad caput,& alium ad pedes, sicut dicit Io,
qui dixerūt ei. Mulier,quid ploras? & illa
respondit,Quia tulerunt Dñm meum,&
nescio vbi posuerunt eum, & conuersa vi
dit Dominum, qui dixi ei. Mulier, quid
ploras ? quem quæris ? & illa putās eum
hortulanum esse,dixit, Domine,si tu sus
tulisti eum, dicito mihi, & ego eum tol
lam. Et tunc Dominus eam ex nomine
nominauit,& ipsa tunc eum cognouit, &
post plures locutiones angelorum, tunc
primò credidit,& voluit procidere ad pe
des Domini, & Dominus dixit ei. Noli
me tāgere,nondum.n.ascendi ad patrem
meum, subintelligitur in corde tuo. q. d.
Quem quæris, tanquam mortuum, non
credis patri esse æqualem,& adiecit Do
minus. Vade,& dic fratribus meis : Ascen
do ad patrem meum,& patrē vestrum &c.
id est in proximo est,vt ascendam. Et ipsa
cœpit ire iam certificata,& inuentis alijs
mulieribus iuit pariter cum eis hoc nun
ciare Apostolis, & in illa via apparuit eis
Dominus,dicēs, Auete, quæ accesserunt
& tenuerunt pedes eius. Prædictum autē
modum loquendi, in quo generaliter di
ctum est, q mulieres iuerāt nunciare Do
minum resurrexisse ; cum tamen Maria,
quæ erat vna de illis,tunc incredula fuit.
sæpe in scripturis inuenimus, sicut & Do
minus discipulis,& me scitis,& viā meam
scitis,cum ī quidam essēt inter eos,qui
hæc nescirent. vnde Dominus,Tāto tem *Ioan.13*
pore vobiscum sum, & non cognouistis
me &c. sed illud primò dictum est scien
tibus,istud ignorantibus. Ita etiam dr, q
Dominus in Ascensione apparuit discipu *Matth. vlt.*
lis,& exprobrauit incredulitatem, & du
ritiam cordis eorum ; quia his,qui vide
rant eum surrexisse,non crediderāt, cum
ī aliqui inter eos fuerint,qui iam credi
derāt,sicut Petrus,& alij plures, sed illud
primò dictum est de incredulis. hæc opi
nio vr probabilior,quàm secūda. Et quod
dixit Amb. non est credendum, quòd di
xerit asserendo, sed aliorum opin. refe
rendo, licèt eam argumentis probare vi
deatur, quibus iuxta prædictum opi. le
uiter

uiter respondetur,& ferè totum quod ip
se induxit,per interpretationem soluitur.
v.g. quod ipse dicit, quòd vna Maria fuit
secundùm Matth. quæ sciuit eum surre
xisse, hoc est falsum, quia alijs credenti
bus verbis angeli,ipsa remansit incredula.
Augu. verò non sic fuisse dicit, vt narrat,
sed narrat ita potuisse esse, vnde probabi
liori sententiæ non præiudicat.

SVMMA.

1 *Feria secundæ post Paschæ officiū. Et nu.2.3*

De secunda feria post Pascha. Cap. 90.

1 QVIA † per gloriam re
surrectionis implenit
Dñs, quæ promisit in
veteri testamento, vt
videlicet introduceret
nos in terram fluētem
lac, & mel, ideo dicit
ecclesia in introitu hu
ius secūdæ feriæ. Introduxit Dñs in terrā
fluentem lac,& mel. Exod. 13. quia Chri
stus iā introductus est, & ecclesia triumphans in re. Ecclesia verò militans in spe.
Epistola sumitur de Actibus Apostolorū
10.c. Stans Petrus in medio &c. & inten
dit probare passionem Christi, & resurre
ctionem, vnde dicit. Huic oēs Prophetæ
2 testimonium perhibent. ¶† Euangelium,
Duo ex discipulis. Luc. 23. c. concor. Epi
stolæ de apparitione Dñi discipulis eun
tibus in Emaus, ibi.n. habetur, q cognou
erunt eū in fractione panis. Quid est fra
ctio panis, nisi expositio scripturæ ? ibi.n.
cognoscitur Dñs. Responsorū verò con
cord. cum introitu, Dicat nunc Israel, al
leluia. Nonne cor nostrū erat ardens &c.
Est de scripturarum expositione. In alijs,
ecclesijs dr alleluia, angelus Domini.
Mat. vlt. c. Offertorium, angelus Dñi &c.
est de testimonio Apostolorum. Postcom
munio, Surrexit Dominus &c. Luc. vlt. c.
est de apparitione, quæ facta est Petro.
Multiplicat igitur apparitiones, vt dictū
3 est ad confirmandum fidē. ¶ Sanè ex † ho
dierno euangelio sumitur alleluia. Non
ne, & offerenda. Angelus Domini. ex eo,
q ibi dr, mulieres visiones angelorū vi
disse, qui dicunt eum viuere. Similiter &
communio. Surrexit Dominus. ex eo q
ibi dicitur. Surrexit Dominus verè, & ap
paruit Simoni. Ad pietatem ergo pertinet hoc officium, in quo cōtinetur reme
moratio scripturarum, & per pietatē ac
cedit ad mansuetudinem, mansuetis aūt
terra promittitur illa, de qua dr. Beati mi
tes, quoniam ipsi possidebunt terrā fluen
tem lac, & mel, vnde in introitu dr, Intro
duxit nos Dñs in terram fluentem lac, &
mel. Et sunt hæc verba Mosi populū post
esum agni de Ægypto ducentis. Introdu
xit inquam spe, sed in illa postea introdu
cetur, quam Caleph dedit Axæ filiæ suæ
irrigatam irriguo superiori, & inferiori.
Irriguū inferius, timor est: superius, amor.
Caleph etenim, qui quasi cor interpretat,
dat animæ deuotionem, cum timore pa
riter & amore. ¶ In hac 2. feria fit in Vrbe
statio apud Sanctum Petrū, propter hoc,
quod in Euangelio habetur, & apparuit
Simoni: & quia ibidem dicitur, Nonne
cor nostrum ardens erat in nobis ? quia
ipse præ cæteris magis arsit, Dominum di
ligendo. Hac die pisces viuos capimus,
recolentes cum gaudio, q Dominus ad
operationem resurrectionis partē pisci
alli comedit, & in tertia feria ad fontes
imus, vt ibi dicetur, & mulieres verbera
bant viros, & iam in his tribus diebus est
feriandum, prout sub Pascha dictum est.

SVMMA.

1 *Feriæ tertiæ post Paschæ officiū. Et n.2.3.4*

De tertia feria post Pascha. Cap. 91.

1 IN tertia feria † osten
ditur, per quod habea
tur hæreditas cœlestis
patriæ. Ostenso verò
in secunda feria, quod
in terram fluentē lac,
& mel iam introduxit
nos Deus in spe, & po
stea introducet in re, modò ostendit per
quod habeatur, quia per diuinam scien
tiam siue cognitionem Domini nostri,
vnde hæc tota feria est de cognitione, si
ue sapientia Dei, & inde introitus est.

Aqua

Aqua sapientiæ &c Eccl.15.c. & est septimi toni, quia in septem donis Spiritussancti est ista sapientia. In epistola, Surgens Paulus, Act 13.c. ostenditur passio Christi, & resurrectio, per quam hic sapientia habetur. Qui enim veram fidē habet de his, habet saporem Dei. hæc aūt cognitio est dies, quam fecit Dominus. de gradua li ergo patet. Et † nota q̄ cū omnes graduales versus huius hebdomadæ sumantur de psal.107.ſ. Confitemini. qui est nonus post, Dixit Dominus. hodiernus sumitur de psal.107.ſ. Confitemini, qui est decimus in matutinali. Cantate. eo, q̄ iste psalmus exhortatur fideles ad laud. Dei, qui per sapientiam suā redemit & liberauit eos de quadruplici tentatione; quia liberauit eos de necessitatibus eorum, i. ab infidelitate, & q̄a liberauit eos de necessitatibus eorum, i. à praua consuetudine, & liberauit eos à tædio bonæ actionis, & eduxit eos à versutijs hæreticæ impugnationis. Alleluia est, Surrexit Dñs, & apparuit mulieribus. Vel ſm alias ecclesias, Oportuit. quod sumitur de Euangelio, in alijs etiam dr. Surrexit Dominus verè. Luc.vlt.c. In Euāgelio verò, Stetit Ie. &c. Luc.24.cap. ostendit Dominus, & probat resurrectionem suam discipulis suis per quatuor. Primò per consuetum modum loquendi, cum dixit. Pax vobis. loquebatur enim eis sępe de pace, & amator pacis erat, vnde ipse Dñs inquit. In me pacem habebitis, in mundo autem præsſuram. Pacem relinquo vobis. Pacem meam do vobis. Secundò per hoc, q̄ ostendit se palpabilem. Tertiò, quia cum eis comedit. Quartò, quia eis sensum aperuit scripturarum, & quia hanc sapiētiam Dominus dedit per se, & per Apostolos, ideo dr in ostertorio, Intonuit de cœlo Dominus, i. de Apostolis, vt omnes crederent in illū. Hęc enim, inquit Ioan. scripta sunt, vt credatis, & credentes vitam æternam habeatis. ¶ † In postcommunione quæ est ad Col.3.c. inuitamur ad hanc sapientiam. Si consurrexistis cum Christo quæ sursum sunt sapite. ecce de sapientia. Et q̄a de sapientia habetur in hac 2.feria, ideo fit statio ad Sanctum Paulum, qui fuit sapientior cēibus Apostolis, seu cui Dominus singulariter aperuit intelligētiā scripturarum, de quibus legitur in Euang. & introitu. Vnde ipse dicit. Non à me, nec ab homine accepi euang. meum, sed per reuelationem Dñi mei Iesu Christi. vel, quia per eū maximè adimpletum est, qđ in euang. legitur, ſ. oportuit prædicare pœnitentiam in omnes gentes, ideo & eius prædicatio legitur in hodierna lectione Actuum Apostolorum. Hac die † viri verberant mulieres, prout sub pascha dictum est: hac etiam die ad fontes imus, pro eo q̄ hodie in introitu viri beati aqua sapientiæ potati referuntur, & in offertorio fontes aquarum apparuisse memorātur.

S V M M A.

1 *Feriæ quartæ officiū à Paschate. Et nu.2.3.*

De quarta feria post Pascha. Cap. 92.

1 OStenso † in 3. feria de cœlesti patria, & per quod habeatur: ostenso etiam in secunda feria, q̄ in terram fluentem lac & mel introducimur, ideo nūc in hac quarta feria inuitamur ad illam. Vnde introitus est. Venite benedicti patris mei &c. Matth.25. quia verò dicit Dñs. Pœnitentiam agite, appropinquabit. n. Regnum cœlorū. & quia ibi non intrant, nisi purificati per pœnitentiam, ideo Beatus Petrus in epistola, Apetiens. Act.3. inuitat Iudæos ad pœnitentiam, ideo autem ad pœnitentiam inuitatur homo, vt de filio diaboli, fiat filius Dei, & hæc mutatio dexteræ excelsi, p̄p quod in responsorio hr. Dextera † Dñi 2 fecit virtutem. Sequitur alleluia de resurrectione. Surrexit Dominus &c. & in alijs ecclesijs est, Christus resurgens, &c. Semper. n. in his dieb. aliqua de resurrectione dicuntur. In alijs. n. dicitur Cum sederit. Matth.21.c. Qui verò hæc mutatio fit etiam, quando † homines sunt filij Dei 3 propter prædicationem, ideo in euangelio. Manifestauit se Iesus. Io.21.cap. dicit Dominus. Mittite in dexterā nauigij rete. hoc facit, qui tantū prædicat propter Deum, & tunc trahuntur magni pisces, postea

postea dedit eis piscem assum. Piscis assus est Christus passus, hæc erit refectio in patria cum comedemus panem Angelorū, de quo in offertorio, Portas cœli &cęt. Postcommunio est Christus resurgens. Ro.6. Et quia beatus Laurētius fuit vnus de magnis piscibus, & fuit assatus p̄ Christo, ideo fit statio ad beatum Laurentiū.

S V M M A.

1 *Feriæ quintæ à paschate officium, & numero 2.3.*

De quinta feria post Pascha. Cap. 93.

1 VInta † feria est de cōuersione Gentiū p̄p passionē, & resurrectionē. Vñ introitus est, Victricē manum tuā laudauerunt pariter Christiani, quia sapientia aperuit os mutorū. vñ Esa 25. Tunc claudus saliet sicut ceruus, & aperient linguæ mutorum, qđ factum est, q̄n Christus dæmones eijciebat, & faciebat hoies mutos loq; vñ in Euāgelio, Erat Iesus eijciēs dæmonium, & illud erat mutum. In epistola vero Angelus dñi Act.8. significat cōuersio ista Gentiū, vn de dr ibi de eunucho, qui conuersus est a Filippo, q̄ interp̄tat os lampadis, siue os illuminās, quia quandoq; p̄scripturarum inspectionem. vel prædicationē conuertit hō, vt Gentiles, qui significātur p eunuchum: quandoq; vero p inspiratio nem conuertitur ad Dominum, vt hr in Euangelio, q̄ apparuit Mar. Magda. Quia vero p cōuersionē Gentium factus est Xp̄s lapis angularis; tō in versu responsorij hr. Lapidē quē repr. ędif. &c. Et q̄a vera † cōuersio fit p pœnitentiam, iō sequitur alleluia. Mat.25. in die resurrectionis meæ dicit dominus, præcedā vos in Galilæā, i. in transmigratione de vitijs ad virtutes, Euangeliū, Maria † stabat. Io.20. est 3 de apparitione domini, Marię Magdalenę in specie hortulani, siue peregrini, quia peregrinus est homo quandiu est in peccato. In offertorio. In die solenni-

tatis. Exo.4. & 13.c. similiter ꝓmittitur cō uertentibus vera beatitudo. In posteōione vero, populus &c. 1. Reg.2. ad laudandum inuitamur, & fit statio ad sanctos Apostolos, q̄a in Philippo, qui interpretatur os lampadis, intelliguntur oēs Apostoli, per quorum prædicationem conuersio Gentium facta est, Item, quia fratres Dominij, de quibus in Euangelio legitur, sunt Apostoli. per quos os mutum apertum est, est dispertæ sextę linguę infantiū, ideo statio fit ibi.

S V M M A.

1 *Feria sexta à paschate, quod & quale habeat officium. ibid. & nu.3.4.5.*

De sexta feria post pascha. Cap. 94.

SExta feria † est de institutione baptismi vñ introitus est, Introduxit eos dominus, ſ. de Ægypto, i. de tenebris peccati & inimicos eorum operuit mare, i. baptismo, & subijcitur ibi ter alleluia propter liberationem ab hostibus, & donū gratiæ. ¶ Postmodum sequitur † epistola, Christus semel. 1. Petr. 3.c. in qua beatus Pet. agit de baptismo, & de arca Noe, sicut in diluuio p̄ arcam saluæ factæ sunt aīæ, licet paucæ, ſ. 8. Similiter, & in baptismo, q̄a sicut in aquis diluuij, q̄ inundauerunt mundū, & mūdus à peccatis purgatus est, & per arcam aīæ saluæ factæ sunt; ita in aquis baptismi, in quo oīa peccata mundata sunt per ecclesiam saluati sumus. ¶ Sequitur graduale. Hæc dies quam † fecit dominus, versus. Benedictus qui venit in noīe domini. Est n. homo, qui consecrat baptisma, sed Deꝰ est, qui inuisibiliter baptizat. Vnde sequitur. Deus dominus, illuxit nobis, ſ. per illuminationem baptismi, & per illuminationem legis domini. Alleluia, est Angelus domini, cū duplici versu, sicut in die paschæ in quibusdā ecclesijs, in qua in hac die agitur de institutione baptismi. vnus versus est ꝓpter Xp̄i resurrect, onē in corpore, alius propter totam animæ, quam in baptismo suscipiunt baptizati.

¶† Euan-

Universidad de Deusto Biblioteca

4 ¶† Euangelium vero est de institutione baptismi, ſm Mat.vlt.c.Vndecim discipuli abierunt in montē,quē constituit illis Iesus.ſequtur ibi, Euntes docete oēs gentes,baptizantes eos in noīe patris &c.Et qa in memoria debemus habere istū diē, pp institutionē baptismi, iō ſequtur in offertorio. Erit nobis † memorialis dies ista &c.Exo.12 & 13.c.memorialis quidē est dies,in qua de vitijs ad virtutes trāsmus, hæc.n. dicit Moſes de die paſchæ. ¶Poſtcommunio.Data est mihi oīs potestas.Matt. vlti c. Quia vero beata Virgo creditur interfuisse in institutione baptismi, quia, vt Hieronymus ait hoc apud Nazareth in domo eius actum est, ideo hac die statio fit in Eccleſia eius.

SVMMA.

1 *Sabbatum in albis, quod habeat officium. & nu.2.4.5.6.*
3 *Iudicij dies plenus erit gaudio propter dominicam,& nostram resurrectionem.*

De Sabbato in albis. Cap. 95.

1 SEQVITVR † de ſabbato in albis, in quo est introitus. Eduxit dominus populū ſuum in exultatione.hoc maxime in extremo ſabbato fieri intelligimus, qñ erit verū ſabbatū, ſed ne Iudæi credant hoc dictum esſe de ſeq.ſequitur in epiſto.1.Pet.2.c.Fratres, deponentes oēm malitiam,& dolum &c.
2 Sequitur duplex † alleluia ſine graduali.Primò; quia nunc terminatur Septuageſima,poſtq ſequtur octaua reſurrectionis qñ habebit duplex ſtola, aīæ ſcilicet, & corporis,& ceſſabit labor opis,de quo dictū est in proœmio huius partis, & ſub ti.de 7 diebus poſt paſcha, & in 4. parte, ſub ti. de alleluia.Secundò;quia in die iu
3 dicij † plenum erit gāudium,pro dominica,& noſtra reſurrectione.Tertiò, geminatur alleluia, qa tunc erit lętitia ſempiterna,quia.n. erit lætitia vnū alleluia canitur,ſempiterna,ſecundum concinit alleluia.Quartò,quia in octaua reſurrectionis oīs ſolicitudo deponetur, q̄ ſignificatur in hac octaua die, in qua veſtis candida, ſiue chriſmale deponitur, iō in albis non cantatur graduale,ſed duplex alleluia,quia tunc erimus in albis. Item quātū ad reſurrectionem dñi, nō debet gradua le cantari;neq; quantum ad baptizatos, & ideo cantatur vnum alleluia, pro baptizatis,ſ.Laudate pueri dñm,& aliud de reſurrectione dñi,ſ. Hæc dies. Prætercea ideo poſt alleluia. Hæc dies ſequitur alleluia Laudate pueri, quia de lætitia animarū tranſient ad gloriā incorruptibilē
4 corporum.† Euangelium vero. Vna ſabbati.Io.20.c. est de duobus diſcipulis, q̄ currebant ad monumentum.Pet.ſ.& Io. qui ſignificant duos populos,currit tamē citius Io.i. iudaicus populus, quia habebat prophetas,ſ.Hieremiam, Eſaiam, & alios,qui de paſſione Domini loquūtur: ſed Petrus citius intrauit,i. Gentilis populus, non tamen intrauerunt Iudæi in multitudine,qui enim credit,intrat,ſicut dicit Aug.Et attende,quia Epiſtola,& Euangelium huius ſabbati concordant cū Epiſtola,& Euangelio Sabbati ſancti,,put dictum est,ſub ti.de 7.diebus poſt Paſcha.in offertorio vero de illuminatione poſt baptiſmum aguntur grates. Benedictus,qui venit &c. † Poſtcommunio est.
5 Oēs qui in Chriſto baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis. Gal.3.Die iſta ſit ſtatio ad eccleſiam beati Ioan. in Laterano, quia enim ibi in præcedenti ſabbato baptizati ſunt pueri,& in 8.die in lege circuncidebantur, ideo rectē hac die ibi conueniunt,vt hoc ſpiritualiter agatur in baptizatis: & hoc est,quod dicitur in epiſtola, Deponentes omnem malitiam, & omnē dolum &c. quaſi modo geniti infantes, ne per feneſtras quinque ſenſum intret
6 mors. † Dicitur autem ad horas capitulum. Chriſtus reſurgens. Rom.6.c. & illud.Expurgate vetus &c.ad Corin.5.c.& illud.Chriſtus paſſus est.1.Petri 2. Quia vero in tota Septuageſima,quæ vſque ad hunc diem protenditur,pęnitentiam egimus, ideo eccleſia hodie celebrat in albis,vt magis ac magis albi ſimus,ſicut dominus ait in Euangelio Matthæi 3. Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum. Quare hoc ſabbatum

batum dī in albis dictum est ſub paſcha. Hac die dñs Papa diſtribuit Agnus Dei, Alicubi etiam diſtribuitur cereus paſchalis.de quo dictum est ſub ſabbato ſancto.

SVMMA:

1 *Dierum ſeptem à paſchate,ſecunda expoſitio. & intellectus nu.3.4.5.6.7.8.9.10.*
2 *Reſurrectionis dominicæ officium pertinet ad timorem.*

Alia expoſitio dictorum ſeptem dierum. Cap. 99.

1 PROTEST ēt aliter dici. quòd †ideo in prēmiſſis ſeptē diebus baptiſmalia celebrantur officia, vel qa baptizati ſapientia ſeptiformi docentē, vel quia ipſorum tpis vniuerſitas dierum ſeptenario voluitur, quibus qa fides,ſpes, & charitas præcipuè ſunt neceſſaria, ideo trib. pſalmis vtimur in nocturnis.Singulorum aūt dierum officia ſic poſſumus ſeptem Spiritib.& beatitudinibus coaptare.¶ Oſficiū † quidem
2 dñicæ reſurrectionis pertinet ad timorē, quo timemus terribilē ſnīam iudicis. Cū enim dicet pater,rex,& iudex oīum reſurexit,& adhuc in ſugillatione inimicorū dicentium,qñ morietur & peribit nomen eius, tunc magnus erit timor & tremor, vnde & in offertorio. Terra tremuit &c. ſpiritus timoris,vt fundamētum ponitur, ſed quare a timore incipientes in ſapientia terminamus, cum Eſaias cęperit a ſapientia,& deſcenderit ad timorē?Reſpondeo,Eſa.Saluatorem deſcripſit,q carnem aſſumēdo deſcendit, nos verò de terrenis ad cęleſtia tendere conamur,& ideo gradus aſcendendo cōnumerare debemus, vt à timore ad ſapientiā peruenire poſſimus. In ſecunda feria legitur Euāgelium de duob.diſcipulis euntibus in Emaus,qbus dñs apparuit,& ſcripturas Moſi,& omnium prophetarum aperuit. Et attēde, q
3 licet†hodie legatur Euangeliū,de apparitione dñi,non tñ hodie,ſed heri apparitio fuit. Ad pietatē ergo pertinet hoc officium,in quo continet rememoratio ſcripturarum, & accedit ad manſuetudinem, prout ibi dictum est. In tertia feria legit Euangelium. Stetit Ieſus, vbi multifariè ſuā reſurrectionem probat,ſ.p viſum & tactum,p guſtum ēt & p auditum,cum ſcripturas ēt exponit,q̄ pertinet ad ſciam,vnde in introitu. Aqua ſapientię &c.beati viri potati referunt in offertorio.Introiuit, fontes aquarum aperuiſſe memorant, in 4
poſtcōione. Si cōſurrexiſtis,† quæ ſurſum ſunt,q̄rere & ſapere iubent.& in Euangelio ſenſus ad intelligendum ſcripturas diſcipulis aperit.Scripturarum qppe intelligentia & ſcientiæ lamenti,& luctus est cā effectiua.Qui.n.legit in ſcripturis prophetas,& eorum dñm occiſos, quoq; magno dolore mordet,& quāto magis qs peccata ſua intelligit,tanto citius in luctum & pęnitentiæ lamentum prorumpit. Licèt igit his diebus ſit vacandum,tñ ineptā lætitiā remoueamus,ne carnes agni ſine lactucis agreſtibus comedamus, quia Beati qui lugent.In quarta feria legit Euāgelium de diſcipulis piſcantibus,quos inuitauit ad prandium,& dedit eis panē,& piſcem aſſum, i. Xpm cognoſcere Deum & hoīem paſſum, quæ est illa quidem ſaturitas,de qua dī.Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiā,qñ ipſi ſaturabunt, quod ergo dī ibi.Venite prandere,hoc est,quod cantat in introitu.Venite benedicti patris mei, percipite regnum.hoc.n.regnum est prandium æternum, vbi erunt piſces magni, ſed vnus ſuper prunas non paſſionis, ſed amoris. rationabiliter autem feria quarta nobis a Chriſto regnum promittitur, quia in quarta ætate regnauerunt Dauid & Salomon, in quorum manibus Chriſti regnum ſpecialius & plenius ſignificatur, & quia Petrus ſupradictum rete traxit in terram, ipſi enim commiſſa est eccleſia,ipſi ſpecialiter dictum est, Paſce oues meas,ideo pro epiſtola ſumitur eius prædicatio ad act. Apo. Ad † ſaturitatem.n. 5
quoque pertinet Aſterenda.Portas cœli aperuit, prophetas qui prædixerunt, qui annunciauerunt,Mariam quæ genuit, Apoſtolos qui prædicauerunt,doctores qui expoſuerunt, per hos omnes pluit dominus manna in ore egentium animarum, ideſt verbum,vel corporis ſacramentum, vt non deficerent in via tendentes ad

patriam

patriam, vbi comedent panem Angelorum, versus gradualis. Dextera domini fecit virtutem, congruit illi verbo Euangelij. Mittite in dextera nauigij rete & est ibi. Dextera Domini fecit virtutem, quia potentia verbi mihi vniti fecit me vincere mortem, ideoq; dextera domini exaltauit me, i. laudabilem me fecit. Et repetit. Dextera domini fecit virtutem, vt ostendat resurrectionis qualitatem, s. æternam. Vnde sequitur. Non moriar, sed viuam. iusta quem sensum canimus cum Apostolo in alleluia, & cõione. Christus resurgẽs, & pertinet hoc ad fortitudinẽ, & quia bea. Lau. fuit piscis assus, fortis in esurie, & esuriens in fortitudine. iõ fit ibi
6 statio. ¶ Officium † quintæ feriæ ptinet ad consilium, & misericordiam: magnum n. fuit consilium peccatricis pedes lauantis cum lachrymis, vt misericordiam consequeretur, prout in Euangelio dr. ¶ Officium † 6. feriæ pertinet ad munditiã cor
7 dis, & corporis In baptizato namque, de quo ibi agitur, lauãtur corpus, & anima. Et quia mundis cordibus visio Dei, pmittitur, vt ibi dictum est. Beati mundo corde, qm̃ ipsi Deum videbunt, & per munditiam ad intellectum peruenit, ideo rectẽ in Euangelio dr, q. trãsmigrãtes Deũ
8 videbunt. ¶ In sabbato † legitur Euangelium, in quo dicit, q. licet Ioa. præcurrit, tamen Pet. sequens citius in monumentum intrauit, & postea Ioã. Hi, prout dictum est ibi. sunt duo populi. Petrus significat Gentes, qui posterius venerunt ad notitiam passionis, sed tamen primitus crediderunt. Ioannes synagogam, qui in lege, & prophetis prius audiuit domini passionem, sed nondum credere in mortuum voluit, credet autẽ, cum Israel saluus fiet. ¶ De † his duobus populis, s. cre
9 dentibus, & non credẽtibus loquitur Petrus in epistola. Deponentes &c. De credentibus dr in introitu. Eduxit dominus populum. s. in exitu. Eduxit. n. dominus Israel de Ægypto, cum auro, & argento, sed in illis in deserto murmurantibus, & ideo pereuntibus, eduxit eos, q. non murmurauerunt de deserto in terrã promissionis, & pp eosdem dimittimus gradu-
1 le, & duplicatur alleluia, quia tunc neophiti laborant, nũc Deum voce, & opere laudant. Ad eosdem pertinet ipse, Lauda te pueri dom. tot⁹. n. ille ps. ad electionẽ dirigitur Gentium, quod ex illo fine probatur. Qui habitare facit sterilẽ in domo. Eisdem pueris cõuenit, quod canitur in offertorio. Benedictus qui venit in noie domini. Hunc. n. versiculum cãtauerunt pueri occurrentes dño ad passionẽ venienti. Quod sequitur, Benedixim⁹ vobis de domino. di. adiecit mater Ecclesia dicẽs pueris suis. Benediximus vobis, i. signauimus vos baptismo, nos qui sumus familia domini, quia dñs Deus illuxit nobis; sequẽs versus. Hęc † dies. ad gaudiũ spe- 10
tat credentium ille alius. Lapidem, quẽ reprobauerunt. ad suggillationem pertinet Iudæorum, ad eosdem credentes pertinet postcõio. Omnes, q. in Christo &c. pertinet igitur officiũ illud ad pacificos, qui filij Dei vocabuntur. Dedit. q. dominus his, qui credũt in nomine eius, filios Dei fieri, quibus datur sapientia perfrui.

SVMMA.

1 *Dominicæ primæ a Paschate officium, & num. 2. 4. & 6.*
3 *Apocalypsis, & Epistolæ canonicæ legũtur a resurrectione, idque iure.*
5 *Missæ dominicæ secundæ a Paschate expositio.*

De prima Dominica post Pascha. Cap. 97.

IN octaua Paschæ † incipit tempus regressionis, seu reconciliationis, prout dictũ est in proœmio huius partis. ¶ Sanè in hac die dominica in quibusdã Ecclesijs fiunt octaua Paschæ, & dicuntur responsoria de die dñica, & introit⁹. Resurrexi, & graduale, qđ derelictũ erat resumũt, hẽntes respectũ ad generalẽ resurrectionem, ad cuius gloriã p grad⁹ ascẽdit, Xpi. n. resurrectio in octaua etate facta est. Sed cũ paschalis solẽnitas significet illã octauã, quę sequitur † septenarium huius vitæ, quæritur 2
quare habet octauas, cum etiã eius solẽnitas

nitas protendatur, non tantum per octo dies, sed etiam vsq; ad diem pent. Respondeo; qa resurrectio futura significata est per circuncisionem, quæ octaua die mandata est, cuius verę circũcisionis octo sunt beatitudines, quarum octaua redit ad primam, & ideo ad representandum has beatitudines solẽnibus octo dierũ officijs celebramus octauas dominicæ resurrectionis, quæ est causa & signum nostræ futuræ resurrectionis. Has beatitudines coaptat Augu. in lib. de doctrina Christiana septẽ spiritibus, omittens vltimã; quia redit ad primam. gradatim. n. à timore peruenitur ad sapientiam, vnde initium sapientiæ timor Domini. de hoc dicetur in proœ. septimæ partis. Quia ergo nouiter baptizati sunt pueri; & quia multos nouellos in Quadragesima genuit ecclesia, & quia in illo tempore fuerunt Apostoli pueri, propter quod Dominus fuit cum eis quadraginta diebus post pascha, instruens eos in fide, vt possent omnino fieri spirituales, & vt vestirentur igne Spiritussancti. ppter istas tres causas, siue nouitates instruit nos ecclesia in fide in hoc tpe. Et iõ in prima quindena leguntur Apocalyp & Acta Apostol in quibus libris habetur de septẽ signaculis, videlicet de incarnatione, natiuitate &c. quæ Christus solus aperuit, quæ sunt maxima principia fidei nostræ: postmodum in alia quindena cantatur in responsorijs psalmis, & in lectionib. legũtur epistolę canonicę vsq; ascensionẽ Domini, vt supra fidẽ ædificentur bona opera: Psalmi. n. & epistolę bona opera des-
3 signant. ¶ Et attende, q. ante † resurrectionem lex & Prophetę legebantur, post resurrectionem verò Apocalyp. & epistolæ canonicæ, quæ sunt, & Apostolorum scripta leguntur, & cantibus iubilantur. Lex. n. & Prophetæ Christi passionem & resurrectionem prædixerunt, sed Apostoli iam facta annunciauerunt, & testificati sunt, ideoq; responsorium illud cantatur. Virtute magna reddebant Apostoli testimoniũ resurrectionis. Rationabiliter quoq; legitur Apocalyp. & cantatur, eo q. in ea visio Christi, & angelorũ collocutio memoratur. In illa. n. vita, quam paschale significat tempus, animæ visione Trinitatis, & angelorum consortio congratulabuntur. Legitur autem Apoca. cum historia. Dignus es Domine: aliàs incipit, Ego sum vitis vera. Quod autem in quodam responsorio dr, decantabat populus Israel alleluia, & vniuersa multitudo Iacob canebat legitimè, & Dauid cum cantoribus cytharam percutiebat in domo Domini, illud respicit, q. Regno Saul destructo, i. mortis imperio, arca, i. humanitas Saluatoris, in qua sunt manna, i. verbum, & tabulæ testamenti, i. thesauri sapientię & scientiæ Dei absconditi, in Hierusalem ducitur, & in tabernaculo collocatur, vt æterna pacis visione fruatur, & ad patris æqualitatem gloriosus exhibeatur. Cum autem superius de temporibus infantiæ Saluatoris paululum dixerimus esse legendum, nunc vero scripta cæterorum Apostolorum, patet, q. toto tempore siue ante passionẽ, siue postea, quo Domini præsentia memoratur, cõgruè precones noui testamenti loquuntur, videtur quasi ab vberibus sponsi filij consolationis lacte potẽtur. Hæ namq; scripturæ sunt vbera, de quibus dr: Meliora sunt vbera tua vino, de quibus nos sic reficiat Deus, cuius misericordia plena est terra, vt omnes de ipsius plenitudine accipiamus. Et † no. q. 4
fm Romanum ordinẽ leguntur 9. lectiones in dominicis à pascha vsq; ad pentec. prout dictum est sub tit. de 7. diebus post pascha. propter nouitatem autem triplicẽ, quæ dicta est, incipit introitus: Quasi † modo geniti &c. 1. Pet. 2. cap. In Epistola vero in fide instruimur, quæ incipit: Omnę quod natum est ex Deo, vincit mundum &c. 1. Io. 5. cap. Ostendit fidem per testimonium in cœlo, & in terra, & in conscientia. In terra cum dicit. Tres sunt, qui testimonium perhibẽt in terra, spiritus, aqua, & sanguis: quia. n clamore magno dominus emisit spiritum, & q. ex eo iam mortuo exiuit sanguis, & aqua, indicium fuit humanitatis, & hi tres vnũ sunt, idest, vnum significat. Tres perhibent testimonium in cœlo, pater in voce, verbum in carne, spiritus in columba, & hi tres vnum sunt. de testimonio conscientiæ sequitur in epistola. Qui credit in filium Dei, iam in se testimonium Dei habet, idest, hoc dictat ei conscientia. sequitur duplex alleluia. In domi-

nicis.n.& festiuis diebus ab hac die vsque † ad pẽte.canitur duplex alleluia,de quo dictum est sub titu de septem diebus post pascha, & sub sabbato in albis, & sub Septuagesima, primũ alleluia est: Post dies octo.Io.20.c.Euangelium: Cum esset sero.Io.20.c. est de duabus apparitionibus. Prima omnibus Apostolis, in ipsa die paschæ, excepto Thoma: alia,octauo die p̃sente Thoma,qui vidit & credidit,& tetigit, & dixit, Dñs meus, & Deus meus. aliud vidit,aliud credidit,vidit humanitatem,& credidit deitatẽ. & congruit factũ interpretationi nominis. Thomas.n.interpretatur abyssus,nã profundè intellexit,qui ex eis,quæ exterius vidit, deitatis intima penetrauit.postmodum inuitauit nos in euãgelio beatus Io ad credendum ab vtili,& honesto:vtile est.n.nobis credere. vnde dr, Multa signa fecit Iesus, quæ nõ sunt scripta in libro hoc.Postcommunio est, Mitte manum &c. Ioan.20.cap.

S V M M A.

1 *Dominica secunda à paschate quid moneat. Et eius officium.*

De secunda Dominica post Paschã. Cap. 98.

1 SEQVITVR † de secunda dominica post paschã;quia.n.per Christi resurrectionem illuxit Deus nobis nõ tantum paruulis, sed etiã perfectis,ideo hæc dominica de pastoribꝫ.est, qui debent plenè imitari Christum.vnde introitus est. Misericordia Dñi plena est terra.ea.n.non tantum paruuli,sed & magni repleti sunt. & ideo sicut antecedens dñica fuit de paruulis, sic ista est de perfectis vnde sequitur.Verbo Domini cœli,i. Apostoli,firmati sunt.& quia Petrus loquitur ad pastores in epistola,Christus passus est pro nobis &c. 1.Pet.2.cap. ideo nunc fiũt synodi,& fit statio apud Sanctum Petrum. In fine.n.dicitur. Conuersi.n.estis ad pastorem, & epm animarum vestrarũ. Duo alleluia dicuntur;primum,s.Cognouerunt discipuli &c. est de resurrectione, in alijs tamen ecclesijs dicitur, Surrexit Dñs.Mat.vlt.c.aliud,s.Ego sum pastor bonus. Io 10.c. est de prælatis & mercenarijs.Offertorium est,Deus,Deus meus ad te de luce vigilo,quia prelati debent semper vigilare;vnde in canticis canticorum dicitur, Inuenerunt me vigiles,qui custodiunt ciuitatẽ. Postcommunio similiter est de prælatis. Ego sum pastor bonus.

S V M M A.

1 *Dominica tertia à paschate quid hortetur, aut quo vtetur. Et nu.2.3.*

De Dominica tertia post Paschã. Cap. 99.

1 IN præcedentibus duabus † dominicis ostensum est, q̃ parui, vel magni, per Christi resurrectionẽ pleni sunt misericordia Domini; parui, cum dicitur in introitu præcedentis dominicæ; Misericordia Domini plena est terra. magni, cum dicitur ibidem; Verbo Domini cœli firmati sunt. In hac verò tertia, & in sequentibus duabus dominicis ante Ascensionem hortatur nos ecclesia ad iubilum,& exultationem propter Christi resurrectionem, & ascensionem.vnde introitus huius dominicæ incipit: Iubilate Dño omnis terra &c. & ibi sequitur alleluia, qa iubilus est exultatiõ mentis,habita de æternis.soli aũt Deo iubilandum est.sequitur psal.Dicite nomini eius, i. hilari operatione ipsum laudare. & sequitur fiũt ibi vnum alleluia, quia ab vna radice ortum habẽt alia omnia, i. à charitate. sequitur,Date gloriam laudi eius. & ibidẽ in fine sequitur triplex alleluia,quia à potentia Patris,& sapiẽtia Filij,& à benignitate Spiritussancti processit,q̃ nos liberauit per passionem,& resurrectionem suam, & ideo laudandus est Deus, licèt autem sit exultatio, tamen incutitur timor, ne spes sine timore luxuriet in præsumptionem. Inde sequitur versus, Dicite Deo, quàm terribilia,

2 ribilia† sunt opera tua Domine:debet.n. timere nouus populus; quia Iudæi excæcati sunt, qui erãt populus peculiaris Domini,qui licèt apposuissent custodes, tamen dixerunt, Venerunt Discipuli eius, & furati sunt eum. & hoc est, quod dicit Psal.Mentietur tibi.i.ad honorem tuum, quia ex hac magis cõfusi sunt inimici tui, idest, Iudæi. & sequitur ibi: In multitudine virtutis tuæ. quasi dicat, licet vidissent multa miracula,videlicet solem obscuratũ,& petras scissas, in hoc est etiam multitudo virtutis Dei, q̃ mendacia inimicorum vertit in suum honorem. In epi
3 stola verò monet Petrus † baptizatos, vt ambulent in nouitate vitæ, abstinentes à carnalibus desiderijs,dicens,Obsecro vos fratres,tanquam aduenas, & peregrinos, abstinere vos à carnalib.desiderijs.1.Pet. 2.c.& concordat cum introitu; quia gustato spiritu, desipit omnis caro, quædam ecclesiæ dicunt alleluia, Christus resurgens.Rom.6.c. Euangelium est de resurrectione,Modicum.& iam nõ videbitis me. modicum,id est, à morte vsque ad resurrectionem, & iterum modicum & videbitis me post resurrectionem, & modicũ, quia vado ad patrem. Io.16.

S V M M A.

1 *Dominica quarta à Paschate inuitat ad iubileum. Et eius officium nume.2.3.4.*

De Dominica quarta post Paschã. Cap. 100.

1 IN quarta etiam † Dominica inuitamur ad iubileum, & specialiter inuitantur ad hoc Gentes, vnde introitus sumptus est de ps. inuitãte ad canticum, qui incipit, Cantate Domino cãticum nouum, quia mirabilia
2 fecit. Bernardus inquit, Tria fecit † Dominus mirabilia in incarnatione sua.Primum,q̃ mater esset Virgo. Secundum,q̃ Deus heret homo. Tertium, q̃ prædicta põt credere carnalis homo, sequitur ibi ante conspectum Gentium reuelauit iustitiam suam.i.filium suum.Sequitur versus,Saluauit sibi dexteram eius &c. Et qa per fidẽ vniti sunt duo populi.s.Gentilis, & Iudaicus, ideo in oratione hr, Deus, qui fidelium mentes vnius efficis voluntatis &c.Rursus, quia ista Dominica quarta appropinquat Ascensioni, ideo dicitur euangelium. Vado † ad eum qui me mi- 3
sit,& nemo ex vobis &c.Io.16.& post,Expedit vobis,vt ego vadã &c.Ostenditur.n. causa iubili.s.ascensio.huic consonat principiũ epistolæ beati Iac.1.c.Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est,descendens à patre luminum. Sequitur in euangelio,Cum † venerit pa- 4
racletus arguet mundum de peccato, id est, de infidelitate. fides.n.peccatum excludit, vnde arguere de hoc peccato, est arguere de omni peccato,& de iudicio,& de iustitia. dicit ergo de peccato.s.quod habent.De iustitia quã non habẽt.s.Sanctorum; quia vado ad patrem, i. in cordibus sanctorum hominum, perducendo eos ad patrem,per cognitionem Dei bonam, & extollendo eos ad patris conformitatem, & tñ volũt homines sanctis assimilari. de iudicio,quod non timent,quia Princeps mundi huius iam iudicatus est, & adhuc sequuntur damnatũ, & sufficere de duobus arguere.s. de fide, quam non hñt,& habere possent,si vellent:& de iustitia,siue de bona vita,in qua nõ imitantur Sanctos,& ideo adiecit verbum timoris.s.de iudicio, quod debẽt tales subire. Sequitur ibi.Et quæcunq; audiet loquet. & huic concordat finis epistolæ:Suscipite cum mansuetudine insitum verbum &c. Si.n.Spiritussanctus audit, quæ loquitur, multo fortius debet homo audire,& expectare, donec Deus ipse loquatur, quia qui de ipso loquitur, mendaciũ loquitur.

S V M M A.

Rogationũ Dominica,quid moneat.& n.2.3.

De Dominica Rogationum. Cap. 101.

VINTO † loco sequitur de Do- 1
minica Rogationũ, in qua instructos per quatuor Dominicas, quasi ornatos quatuor

Cardinalibus virtutibus, monet annunciare alijs: vt qui audit, dicat, veni, & cortina cortinam trahat. extra de sacr. vnct. c. vnico. dicens in introitu, qui est Esa. 64. c. secundum aliam translationem, vocem iucunditatis, idest, noui testamẽti, in quo promissa redduntur, non terroris, sicut vetus lex fuit annunciare &c. Hæc aũt Dominica dr̃. † Rogationum propter propinquam Ascensionem Dñi, quam, quia nosse non possumus, ideo in oratione docemur petere duo, quæ petenda sunt. s. vt cognoscamus, & faciamus. Dicit. n. oratio: Largire quæsumus Dñe supplicibus tuis semper spiritum cogitãdi, quæ recta sunt, propitius & agendi &c. Vnde in epistola redarguit beatus Iac. eos, qui volunt cognoscere, & non facere, dicens, Estote factores verbi, & non auditores tm̃, &c. Iac. 1. c. quædã Ecclesiæ dicunt alleluia. Nonne cor nostrum ardens &c. Luc. vlti. c. & Vsque modo &c. Io. 16. c. In † euangelio vero, Amen amen dico vobis, &c. Io. 16. c. ostendit, quid debeamus petere, scilicet æterna, dicens. Vsq; modo nõ petiistis quicquam, qui. n. petit temporalia, nil petit, quoniã in eis quæ non quiescunt, quies esse non potest, vnde sequitur. Petite, & accipietis, quia dextera Domini semper aperta est.

S V M M A.

1 *Rogationes quo tempore fiant, & cur cantentur litaniæ.*
2 *Litania maior a quo, & quorsum instituta. Et à quo minor nu. 4.*
3 *Litaniæ siue rogationes habent processionem septiformem. Et qua id significatione. Et vnde dicta minor litania nu. 4.*
5 *Sanctos cur rogemus.*
6 *Litaniæ qualiter fiant, quidque habeant, & nu. 7. 9. 10. 11.*
8 *Vexilla cur ferantur in processione.*
12 *Litaniarum Missa, & eius expositio. Et nume. 13. 14. 15.*

De Rogationibus. Cap. 102.

1 IN tribus diebus † ante festum Ascẽsionis Dñi fiunt rogationes, q̃ dicũtur litaniæ: λιτανεία aũt græce, apud nos supplicatio seu rogatio est. In qua ecclesia sãcta Deũ rogat, vt qui destruxit consilium Achitofel, destruat consilium eorum, qui volunt viuere super pacem eius, tunc & supplicamus Deo, vt nos à morte subitanea, & ab omni infirmitate defendat: rogamus verò Sanctos, vt pro nobis apud Deum intercedant. Et denominatur græco vocabulo, λιτανεία propter authoritatem linguæ græcæ, prout dictum est sub Pascha. Est † aũt duplex litania, s. maior, & minor. 2 Maior est in festo beati Marci quę inuenta fuit à beato Greg. pp pestem inguinariam, siue inflaturam inguinum, cuius institutionis causas Paul. Montis cassini monachus longobardordũ historiographus ita describit, dicens, q̃ tẽpore Pelagij Papæ tãta fuit inundatio aquarum per Italiam, q̃ aquæ ascenderunt vsque ad superiores fenestras templi Neronis, qđ erat Romæ, nec aquæ intrabant templũ, tunc per Tyberim effluxit multitudo serpentum, inter quos fuit maximus draco, ex quorum flatib. aer est corruptus, & inde emerint pestis inguinaria, qua homines passim, & subito moriebantur; & cum pene totus Romanus populus deleretur, Pelagius Papa omnib. ieiunium, & processionem indixit. Sed in ipsa processione ipse cũ septuaginta alijs expirauit, cui substitutus est Greg. Primus, qui & magnus dictus est: & hanc litaniam vbique terrarum seruari præcepit. Litania ideoq; hæc dr̃ Gregoriana, vel Romana: Vocantur ẽt Cruces nigræ, quoniam in signum mœroris ex tanta hominum strage, & in signum pœnitentiæ homines nigris vestibus induebantur, & cruces, & altaria nigris velabantur. Tertio etiam modo † dicitur processio septiformis, eo q̃ beatus Greg. septeno ordine iri in ea in maioribus ecclesijs ordinauit. In primo ordine sunt clerici. In secũdo religiosi. In tertio sanctę moniales. In quarto pueri. In quinto laici perfectæ ætatis. In sexto viduæ, & continentes. In septimo coniugati. ¶ In alijs verò ecclesijs, quod non possumus in numero personarum, supplemus in numero litaniarum. Nam septies litaniam dicere debemus prius, quàm insignia deponamus. Contegisse autem dicitur Romanis præmissa inguinaria pestis, pro eo

eo quòd cum, in quadragesima continenter vixissent, & in Pascha corpus Domini recepissent: postmodum ludis, comessationibus, & luxuriæ frænа laxabant. Fuit quidem tam læua hæc pestis, vt vbiq; homines subito perimeret, ita q̃ sicut dicitur, cum aliquis sternutabat, iæpe spiritũ emittebat. vnde cum aliquis sternutabat, audiens, statim accurrens, dicebat, Deus te adiuuet. ¶ Rursus, vt fertur, cum tunc aliquis oscitabat, frequenter subito spiritum emittebat, vnde cum aliquis se velle oscitare sentiebat, cõtinuo signum crucis sibi imprimere festinabat, quæ cõsuetudo similiter vsque hodie obseruatur. Minor 4 † vero litania, quæ ẽt rogationes & processiones vocantur, fit tribus diebus ante Ascensionem, quæ sicut legitur in Bucardo lib. 13. c. Exigentibus inuenta est apud Viennam à beato Mamerto episcopo Vienen. qui propter pestem luporum, & aliarum ferarum in Gallijs acriter homines perimentium, & propter periculosos terremotus illic crebro contingentes, indixit populus ieiunium triduanũ, & litanias instituit. Cessante verò illa persecutione ieiunium illud in consuetudinem annuæ obseruationis deuenit, & sicut quidam referunt, fuit per ecclesiam cõfirmatum, vt vniuersaliter obseruetur. dicitur aũt hæc litania minor, quia à minori s. a simplici Episcopo, & in minori loco. s. in Vienna, inuenta est. Illa verò dr̃ maior; quia in maiori loco. s. Romæ, & à maiori. s. à magno Gregor. & pro magno, & grauissimo morbo inuenta est: Minor tamen antiquior est tempore, nam instituta fuit tempore Zenonis Imperatoris. Maior vero tempore Mauritij Imperatoris. Fiunt etiam litaniæ propter plures alias causas, vnde Liberius Papa statuit, vt pro guerra, pro fame, pro pestilentia, & huiusmodi aduersitatibus imminentib. semper litania fiat, vt sic ita per supplicationes, orationes, & ieiunia effugiamus. Quia ergo hoc tempore maxime bella emergere solent, & fructus terræ, qui adhuc in teneritate, vel flore sunt, pluribus modis facile corrumpi solent, ideo hoc tempore fiunt litanię, 7 vt rogemus Deũ, q̃ tali à nobis auertat, & ab aeris intemperie, & à bellis, & ab hostibus Christianæ Religionis nos eripiat, & defendat, super hoc patrocinia Sãctorum specialiter & generaliter implorantes, & ideo rogationes vocantur: dicuntur etiam processiones, quia tũc ecclesia 5 processionem facit generalẽ. ¶ Et est † notandum, q̃ rogamus Sanctos propter nostram inopiam, propter eorum gloriam, & propter Dei reuerentiam, quando autem litaniam pro imminentibus periculis pœnitentiali & flebili habitu facimus, illam vltimam processionem mulierum plangentium post Dominum, quando ducebatur ad crucem, reprælentamus plangentes, iuxta mandatum Domini super nos, & super filios nostros. fiunt etiã hoc tempore litaniæ, quia Christo ascendẽte, qui dixit, Petite, & accipietis, cõfidentius ecclesia petit. ieiunat. n. tũc, & orat, vt parum habeat de carne, propter carnis macerationem, & acquirat sibi alas per orationem, quæ est ala, qua anima volat in cœlum, vt sic Christum ascendentem libere sequi valeat, qui ascendit pandens iter ante nos, & volauit super pennas ventorum. & hæc est causa, quare vltimam litaniam, siue vltimum ieiunium Ascensioni continuamus, vt videlicet propter orationes, & ieiunia, deposita mole carnis Christum ascendentem sequi possimus. ¶ In † litanijs † ergo fit processio, & 6 cantatur in quibusdam ecclesijs in principio processionis. Exurge Domine &c. Frequentandum etiam esse, & à pueris decendum illud canticum euãgelicum. Sancte Deus, sancte fortis, sancte & immortalis miserere nobis. Nã Io. Damascenus refert in libro tertio cum apud Constantinopolim propter quandam tribulationem fierent litaniæ, quidam puer e medio populi raptus est in cœlũ, & hoc canticum ibidem edoctus, demum ad populum rediens, illud in conspectu omnis populi decantauit, & mox omnis tribulatio cessauit, quod canticum Calcedon. synodus approbauit. Huius ergo cantici laus & authoritas colligitur. Primo ex eo, q̃ Angelus illud docuit. Secundo ex eo, q̃ ex eius ,,platione illa tribulatio cessauit. Tertio ex eo, quod tantum concilium

approbauit. Quartò ex eo, q̃ dæmones
7 illud valde timent. ¶ † Cæterum in pro-
cessione ipsa præcedunt crux,& capsa re-
liquiarum Sanctorum,vt vexillo crucis,&
orationibus Sanctorum dæmones repel-
lãtur, vt dictum est in quarta parte,sub ti.
de accessione Pontificis ad altare.Porta-
8 tur ẽt † vexilla ad representandum victo
riam resurrectionis, & Ascensione Chri-
sti,qui cum magna præda cœlos ascendit.
Vnde vexillum per aera incedẽs est Chri
stus in cœlum ascẽdens.Et sicut vexillum
in processione ipsa multitudo fideliũ se-
quitur,sic & Christum ascendentem ma
gna Sanctorum collectio comitatur.Por-
tantur ẽt vexilla ad imitationem eius,qđ
dr̃ in Esa.2.c.Et leuabit Dominus signum
in nationes,& cõgregabit p̃fugos Israel,
& dispersos Iuda colliget a quatuor pla-
gis terræ. Quod vero cruces, & vexilla
portantur,à Cõstantino sumpsit ecclesia,
qui cum in somnis crucis signum vidisset,
eiq; dictum fuisset. Vinces in hoc signo.
iussit crucem in vexillis bellicis insigniri.
Quòd in litanijs crux maior à crucis ba-
iulo de altari sumit, recolit, q̃ de Christi
humeris tulit eam Simon Cyreneus.¶ In
9 quibusdam † locis fit litania per campos,
vt ẽt à segetibus dæmones expellãtur,vel
potius vt à Domino conseruentur. Can-
tus aũt in processione quid significet, di-
ctum est in p̃cedenti titulo de accessio
ne Pontificis ad altare. Consuecit quoq;
quidem draco cum cauda longa erecta,&
inflata duob. primis diebus ante crucem,
& vexilla p̃cedere. Vltima vero die quasi
retro aspiciens,cauda vacua,atq; depressa
retro sequitur. Nempe draco ille signifi-
cat diabolum,qui per tria tempora,i.ante
legem,& sub lege,& tempore gratiæ,quæ
per hos tres dies significantur, homines
sefellit,& nunc fallere cupit,in duob. pri
mis temporibus regnauit,& quasi Domi-
nus orbis fuit:cauda longa,i.potenter, &
inflata.i.superbè incedens,vnde Christus
illum mundi principem vocat. & Io. ait
in Apoc.draco de cœlo cadens traxit se-
cum tertiam partem stellarum,idest, ho-
minum,& Dominus in euangelio. Vide-
bam Satanam tanquam fulgur cadentem
de cœlo.in cuius rei figuram,duobus die-
bus modo prædicto præcedit. In tempore
verò gratiæ per Christum victus est,& da
ta est Apostolis eijciendi spiritus immun
dos potestas, propter quod tertia die dra
co quasi potestate propter fidei dilationẽ
amissa, post crucẽ sequitur cauda vacua,
& demissa, & non longa, quia non audet
ita potenter regnare,vt prius,sed per sug
gestiones, & latenter homines seducit,
quos videt pigros in bonis operibus, &
remissos, nec viam vitæ sectantes, quasi
fur retro aspiciens, si quis oberret,& à re
ctitudine fidei cadat, quẽ ad se quasi cau-
dam trahat, & sibi incorporet, sicut & in
deserto filios Israel infirmos, & debiles,
& qui aberrantes remanebant vltimi, ho
stes post tergum venientes necabant. In
litanijs † debemus secundũ Aurelianen. 10
concilium ieiunare,vel saltem cibis qua-
dragesimalibus, & cappis nigris in signũ
pœnitentiæ vti,nec debet quis vti veste so
lenni,propter quod vocãtur processiones
nigræ,non tñ debẽt cruces nigræ vocari,
de consecr.dist.3.rogationes.¶ In litanijs
quoq; debent omnes seruilibus † operib. 11
vacare.s.viri & mulieres, serui & ancillæ.
de consec.dist.3.rogationes, & donec ter
minentur,processioni adesse,vt sicut om-
nes peccauerunt, sic & omnes pro venia
supplicent, omnes ad Deum corda cum
manibus eleuẽt, id est studium orationis
erigant.Post processionem cantatur Mis-
sa † in aliqua ecclesia,& est introt⁹. Exau 12
diuit,&c.Rememorat.n.ecclesia præteri-
ta Dei beneficia ad maiorem spẽ, & Dei
largitas inuocatur,vt per hoc conijciat fu
tura.Ex eo.n.quod multoties exaudiuit,
peipẽditur,q̃ adhuc exaudiet. exaudiuit
inquam de templo sancto suo, s. per gra-
tiam., & quia non potest huiusmodi esse
exauditio sine dilectione, sequitur ver-
sus. Diligam te &c.Iterum,quia nõ exau
diuntur,nisi per confessionem,ideo dicit
Iaco.in epistola.Confitemini alterutrum
peccata vestra,quæ est Iac.vlti.c.Et vt ma
ior spes habeatur adhibet exemplum de
Helia, qui petijt, vt non plueret, & non
pluit annis tribus, & mensibus sex,ẽt po-
stea petijt,q̃ plueret,& pluit.Si.n.Helias
totus exauditus est,multo fortius tota ec
clesia exaudietur. Manus enim Domini
non est abbreuiata. Sequitur vnum Al-
leluia.Cõfitemini.¶ Sed † cum in diebus 13
antece-

antecedentibus duplex alleluia cantẽ, quare in his diebus vnicum tm̃ dicitur ? Item cum in alijs ieiunijs non dicatur alleluia,quare in hoc dicitur ? Ad primũ dicimus, q̃ sicut sæpe dictum est, duplex alleluia cãtatur in antecedentibus dieb. propter duplicem stolam, q̃ habebitur in resurrectione cõmuni, animæ videlicet, & corporis.Officium autem paschale,qđ hoc significat,finitum est,& ideo remota causa remouetur & effectus. 1.q 7.quod pro medio.extra de app.cum cessante, & de iureiur. & si Christus. Ad secundum dicimus,q̃ ideo in alijs ieiunijs non cantatur alleluia,quod est cãticũ lætitiæ, qa fiũt pro peccatis,p̃ quod dicuntur ieiunia mœroris.hoc autem ieiunium,& ieiu nm̃ Pente.sunt exultationis; quia non fiunt pro peccatis,sed vt potestas diaboli remoueatur,& pestis,& ideo in eis alle luia cantatur.Præterea in hoc ieiunio di citur alleluia p̃ gaudium Ascensionis, quod imminet. in Euangelio verò. Si qs
14 vestrum &c.Luc.21.c.ostenditur,q̃ debe
mus † petere p̃seueranter per amicum, dicit amico:Amice, commoda mihi tres panes &c. si p̃seuerauerit pulsans p̃pter improbitatem eius surget,& dabit ei.per hoc habetur, q̃ etiam existens in peccato mortali,si perseueranter petierit,exau dietur p̃ improbitatem. Allegorice, amicus noster est Christus, à quo intellectus theoricus petit tres panes,s. fidẽ,spẽ, & charitatẽ, quia amicus,i. intellect⁹ practicus,s. ratio inferior, venit de via, i. de consideratione temporalium. Sequit. Et non habeo,quid ponam ante illud, quia nõ inuenit in talibus spiritualẽ refectionẽ, & sic petit superior intellectus p̃ inferiori,vel pro tota anima;non.n. potest habere anima,vel ratio inferior aliquam refectionem spiritualem, nisi ab intellectu superiori,cuius est cõtẽplari cẽlestia. Sequitur postea ibidem. Nunquid, si petierit panem,i.charitatem,lapidem dabit ei,i.indurationem, quod est contrarium charitati,i nunquid dabit contrariũ.q.d. non.Similiter,si petierit piscem,i.fidem, quẽ nutritur in aquis baptismi, nunquid pro pisce dabit ei serpentem,i. infidelitatem,a qua est omnis vis peccãdi.q.d. nõ. Aut si petierit ouum,i.spem: quia in ouo est spes pulli, nunquid porriget ei scorpionem,i.desperationem,quæ retro,& occultè pungit,sicut scorpio.desperantio.n. est retro abire.q.d.non.vel per panem intelliguntur omnia, quæ hominis victui sunt necessaria,vt cibus,& potus:per ouũ, omnia gene.fœtuum animalium, & fructuum:per piscem, omnia genera natantium.¶ † Postcommunio. Petite,& accip. 15
sumpta est de Euangelio. ad horas dicit capitulum: Confitemini, & illud Helias homo erat.& illud,Si quis errauerit,qui sunt Iac.5.c. ¶ In festo autem beati Marci dicunt quidam epistolam. Qui timet Deum,quæ est Eccle.15.c. alij dicunt.Si militudo vultus,quæ est Ezech.¶ Euãgelium,Ego sum vitis, quod est Io.15. cap. alij verò dicunt Designauit. Secunda quoque die rogationum est idem officium,quod in prima,nisi quia in quibusdam Ecclesijs Euangelium de Matt. legitur,in quo est eadem sententia &c.

SVMMA.

1 *Ascensionis vigilia, quod habeat officium; Et nu.3.4.*

De vigilia Ascensionis. Cap. 103.

QVIA vero ieiunium de quo † præmissum 1
est, non sufficit sine operibus misericordiæ, ideo in vigilia Ascensionis, quæ est tertia dies rogationum, Ecclesia monet ad opera misericordiæ, dicens in introitu, qui est in quibusdam Ecclesijs : Misericordia Domini &c. Dicit.n.Grego. Si vis orationem tuam ad cœlum volare, fac ei duas alas,s.ieiunium,& eleemosynam. Cum bonis enim desiderijs volamus ad cęlũ. Vnde de Domino dicitur, Eleuatis manibus ferebatur in cœlum. In alijs tamen Ecclesijs dicitur. Omnes gentes. Epistola vero, quæ est in quibusdam Ecclesijs: Multitudinis, non videtur concordare, imò videtur præposteratio; quia post Ascensionem Domini factum est, vt multitudinis credentium esset cor vnum, &

vna anima. Sed hoc fit duabus de causis. Prima, vt epistola consonet Euangelio, Subleuatis oculis &c. Io. 17. c. In quo dicit Dominus: Pater, clarifica, i. manifesta filium tuum. Et postea rogat, dicens, Rogo, vt vnum sint, sicut ego & tu vnum sumus. extra de sum. tri. c. 2. Hæc autē vnitas ostenditur in epistola. Alia causa est, quia quando ex vero corde datur eleemosinæ, omnia reputantur communia, sicut dicit Apostolus de manna, q̄ qui pl' collegét, non plus abūdauit, & qui minus, non habuit minus: qui. n. diues est, ꝓpter hoc non debet amplius comedere, sed alijs distribuere, & hoc dicitur in epistola. Et erant illis omnia communia. Ideo autem † prædictum Euāgelium dicitur hodie, quia qui passurus orauit hominibus innotuit, cum ascendit, vel quia in fine concluditur, Ego ad te venio, in quo rogat pro his, quos dedit ei pater, vt sint in patre vnum, cū omnia sint in fide, & charitate vnum, i. cōcordia vniti vicissim, vnde procedit epistola, Multitudinis credentium. Hilarius verò sic exponit prædicta verba: Rogo, vt sicut ego, & tu vnum sumus, s. non tantum voluntate, sed etiam natura: sic & ipsi vnum sint. s. vnitate spiritus, & gratia Spiritussancti. in alijs tamē Ecclesijs dicitur epistola. Vnicuique vestrum. ad Ephe. 4. c. Offertorium est, Viri Galilæi. Act. 1. c † postcommunio est. Nō vos. Io. 14. c. in alijs verò ecclesijs dicit. Petite. Mat. 7. cap. Quia ergo in hoc officio de eleemosina, & operibus misericordiæ agitur, ideo in quibusdam locis, vt ꝑmissas sibi alas acquirant, eleemosynarū largitioni intendunt, quam tamen vsque in festum Ascensionis differunt. quasi tunc post Christum in cœlum aduolent, & vt tunc liberius vacare possint. Quidā tamen non incongruē supradicta officia paschalis hebdomadæ per septem dona Spiritussancti ad eos referunt, qui sunt in baptismo renati, vt renatus afflatus Spiritum sapiētiæ dicat Resurrexi. Per quod resurrexit, Euangelium declarat, scilicet per resurrectionem Domini, quid inde acquisierit, spiritus instruit intellectus, dicens, Introduxit nos in terram, scilicet Ecclesiam, & adhuc addit spiritus consilij, aqua sapientiæ potauit eos. Quid inde quoque acquirere debeat spiritus indicat fortitudinis, dicens. Venite benedicti Patris mei, q̄ ex his collatis beneficijs, Deum laudare debeat spiritus scientiæ docet, dicens, Victricem &c. Quid resurrectio renatis attulerit, indicat ipsis pieratis, dicens, Eduxit eos Dns in spe. & adhuc spiritus timoris adiūgit, dicens. Eduxit Dominus populum suum. Pro his oībus beneficijs in baptismo collatis hominibus angeli gratulantur, hoies Deo cōfitentur, & ad Christi præconia se inuicē exhortantur, gratias agunt, iubilant. beneficia, & beneficiorum causas rememorant, & ad maiora confidenter aspirāt, & circa hoc cæteræ partes officiorum subscriptæ hebdomadæ versant̄, & inde est, q̄ hic mutatur ordo bonorum. † Et attē de, q̄ per officia huius hebdomadæ ad quatuor introitus quater; & ad tres, ter ponitur alleluia, quia sancta Trinitas à quatuor mundi partibus collaudatur de Christi resurrectione; & de hoinum redēptione. In prima Dominica, i. quasi modo geniti baptizati monentur a matre, tanquam infantes innocentes viuere, & lac sanctæ scripturæ eō cupiscere; vt paschale sacramentum, per Christi resurrectionem acquisitum moribus, & vita teneāt, mundum vincant; vt cum Christo triumphent, & lætitiam in corpore, & in anima simul obtineant; propter quam lętitiam alleluia duplicatur; quia mortem euaserunt, & spē vitæ habere meruerunt; vel propter actionem, & contemplationem; vel propter gaudium prædicatorū & conuersorum. ¶ In secunda vero Dominica, s. misericordiā Domini, baptizati iam instructi Christi misericordiā intonant, & Trinitatem prędicāt; nā in misericordia spiritū, in verbo filium, in Deo patrem annunciāt; pręponūt vero spiritū, per quem sunt sanctificati. Deinde filium, ꝑ quem redempti; Deinde patrē, cui recōciliant̄ & q̄ Trinitatem cōcinūt, ió ter iubilat alleluia. In tertia dominica, s. iubilate. baptizati ad laudem Dei totum mundū inuitant, & Trinitatem psonant, cū ibi in Deo patrem, in filium, laudem spiritūsancti accipiunt. Et quia per duo præcepta charitatis firmātur in fide Trinitatis; ió prius bis, deinde ter cōcinunt alleluia. In

quarta

quarta dominica, s. Cantare rursus baptizati ad Dei laudem gentes conuersas inuitant, & trinitatē cōmemorant, dū ibi in Domino patrem per mirabilia, filium ꝑ iustitiam intelligunt, S.S. & q̄ fidem Trinitatis gentes à quatuor mundi partibus acceperunt, ideo Trinitatem sub quarto alleluia cōcinūnt. In quinta dominica, s. Vocem iucunditatis, rursus baptizati liberatorem suum gentibus suis annunciauerunt, quia Trinitatem per ter positum concinunt alleluia. Et sicut ibi continetur instantia prædicantium, sic in officio. Exaudiuit de templo sancto suo solicitudo se ab errore conuertentium. ideo in officio vigilię omnes gentes, applausus in cœlum intelliguntur ascensuri.

SVMMA.

1 *Ascensio Dominica habet processionem. Et cur ideipsum.*
2 *Ascensionis Dominicæ Missa, eiusque expositio, & nu. 3. 4. 5.*

De festo Ascensionis domini. Cap. 104

1 IN festo † Ascensionis domini, quod celebratur die quadragesima post paschā, quia Christus die quadragesimo post resurrectionem cœlos ascendit, fit processio solēnis: præcepit. n. dominus discipulis suis, vt præcederent in mōtem Oliueti, vt viderent ipsum ascendere, & fecerunt ei ꝑ cessionem; & ipse eleuatis manibus ferēbatur in cœlum. De hoc dictū est in quarta parte sub titulo de accessu pontific. ad altare. Hæc processio significat accessum de virtute in virtutem, & cantatur responsorium de Ascensione, vt inuitemur ad ascendendum post Dām. De Bethania autem, quę interpretatur obedientia, de qua eduxit Apostolos ascendi dominus, per quod significatur, q̄ sine obedientia nullus potest ascendere in cœlum. Vnde quidam cantant in processione responsoria pertinentia ad ipsam eductionem, vt. Eduxit dominus. Quod verò ascendit de mōte Oliueti, significat, q̄ opera misericordiæ oportet nos ascendere. Cum igitur hac die processionem rationabiliter agamus, nihilominus & hoc rationabilius est, q̄ non celebretur, antequam tertia dicatur, sed ea cantata, licet in die Paschæ, & cæteris dominicis aliter fiat, & in paschali processione, & in dominicalibus aqua 2
benedicitur in memoriā, & veneratione baptismatis, ideoq; prędecedunt tertiam, in qua Spiritussanctus super discipulos ascēdit, vt sicut prius baptizamur, & postea Spiritumsanctum accipimus, sic aqua benedicta prius nos, & loca nostra aspergimus, & postmodū aduentus Spiritussancti memoriale, i. tertiam decantamus. Cur aūt in dominicis diebus baptismatis memoria renouetur; superius enodatur: in hac verò die tertia cantata processio celebratur, similiter & omnes aliæ, quæ sine aquæ benedictione celebrantur, tum vt Missæ coniungantur officia, tum quia nullus eam sequitur. nisi sanctificatus a Spiritusancto. De hoc etiam sub dominica in ramis palmarum dictum est. Facta processione cantatur antiphona. O Rex gloriæ, ꝓp illud, Non vos relinquam orphanos. 3
Sequitur † introitus, Viri Galilæi quid admiramini aspicientes in cœlum. Immotis. n. oculis aspiciebant, & diutius aspexissent, nisi angeli eis intimassent, q̄ recederent, dicentes. Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum, i. sic veniet ad iudiciū in nube; Nubes significant gratiam, quia sine nube & sine gratia nullus potest ascendere etiā Christus secundum q̄ est homo, & hoc significat nubes in qua ascendit: qa verò de Ascensione domini est ineffabile gaudium, ideo sequitur versus, Omnes gentes plaudite manibus. Sequitur epistola. Primum † quidem sermonem &c. Act. 1. 4
ca. in qua habetur de Ascensione, postea sequitur duplex alleluia, qa dominus ascendit in duplici stola. & ita eadē ratione cantatur duo alleluia in Ascensione, quæ durāt vsq; ad Pente. qa & in tępore Paschali primum alleluia est. Ascendit Deus in iubilatione, i. in gaudio ineffabili antiquorum patrum, qui eum ascendebant, & Apostolorū & angelorum dicētiū. quis est iste rex gloriæ? Esa. Quis est 5
iste qui venit de Edon? Sequitur, & dominus in voce tubæ, i. in voce horribili,

quia

quia de voce loquitur Angelorũ,vel Dominus per Angelos,cum dicebat Apostolis.Sic veniet &c. Vel quia inuitabat ad nuptias æternas , sicut & tuba solebat antiquitus inuitare ad nuptias tpales.Secũdum alleluia est. Ascendens Christus in altum.aliqui tamen dicunt.Non vos.Io. 14.c.Sequitur Euangelium Marci rugientis,vlt.c. Recumbentibus vndecim discipulis &c.Vbi sequitur.Et exprobrauit.ecce rugitus.in fine hr̃ de ascensione. Dñs quidem Iesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum.Potest etiã dici, q̃ eorum,quæ hac die cantantur , quædã sunt Ascensionis peractæ narratio, vt illud,q̃ narrat Io.post passionem &c.& illud,Ascendit Deus &c. Quædam sunt consolatio sponsi ad sponsam,vt illud.Nõ turbetur cor vestrum,neq; formidet. & illud,Tempus est,vt reuertar.& illud. Si non abiero , Paracletus non veniet.q̃dã est congratulatio sponsæ ad sponsum , vt illud respõsorium,Exaltare dñe,& illud. Ponis nubem. In narratione spes concipitur,in consolatione erigitur, in gratificatione certificatur,vel declarat , similiter in diurno officio narrat ascensio in
4 epistola,& in euangelio ibi dr̃, q̃ dñs † assumptus est in cælum, & sedet ad dexteram Dei,in æqualitate patris. & in alleluia dominus in Syna. consolat spõsus.in alio alleluia.Non vos relinquam.congratulatur sponsa.In offerenda narratur pfecta esse ascẽsio, & in communione dicẽs. Psallite Deo , qui ascendit super cœlum cœli ad orientem,hoc est vsq; ad verbũ sibi personaliter vnitum , quod nõ dicitur ortum,vel oriturum,sed oriens,quia semper filius a patre ,pcedit, vel super cœlũ cœli ad orientem.Hoc est ad firmamentum cœli ad orientalem plagã.Quod au
5 tem † cantatur in introitu , & offertorio. Viri Galilæi.sumitur de epistola , in qua clausula pcutitur eorum superbia,q̃ trãs fixerunt,& eorum mundana sapientia, q̃ non cognouerunt, & eorum pigritia,qui talenta sibi commissa cum lucro debito nõ reportauerunt , & solicitatur eorũ,& desiderium,qui aduentũ Dñi diutius expectauerunt. Hoc.n.totum officium consistit in solicitudine,& gaudio. Hoc.n.festum habet decem dies pro octauis , vt dictum est,sub ti.de sancto pascha . Hæc die fiunt in quibusdam partibus eleemosynæ generales,vt dictum est,in præc.tit. & in ti.de rogationibus. Dicitur autẽ in hac die ad horas c.Primum quidem . & illud.Cumq̃ intuerentur.& illud. Viri Galilæi,quæ sunt act.1.cap.

SVMMA.

1 *Dominica post Ascensionem , eiusq̃ diei officium,& nu.2.3.4 6.*
5 *Dauid triplex vnctio .*
7 *Iciunandum an sit a tempore Paschali .*
8 *Ascensionis octaua quando terminetur.*

De Dominica post Ascensionem. Cap. 105.

NVNC consequenter † dicendum est de dominica post Ascensionem. Siquidẽ ablato a se sponso magis deuota est Ecclesia, vñ orat in hac dominica in introitu. Exaudi dñe vocem meã;qua clamaui ad te.Et sequitur ibi.Vultum tuum Dñe requiram.q.d. desiderio,& cogitatione sequar te, qa sum filia aquilæ.¶ † Sequitur epistola, Estote, & c.1.Pet.4.in qua hr̃,vnusquisq; sicut accepit gratiã illã in alterutrũ administret, de commissione talenti , & quod mutua charitate sectemur nos,& simus hospitales inuicem, sine murmuratione &c. Siq̃ n.adaptat nobis pennas virtutum , qbus volare possimus ad cœlum post Xp̃m, qa bonis operibus,s.charitate, & misericordia,quasi de monte Oliueti ascendimus. Sequitur duplex † alleluia , vnum est in 3
qbusdam ecclesijs dñs in Syna,in sancto. Sed quid est , q̃ dicit dominus in Syna , cum non ascendit de monte Syna,sed de monte Oliueti de Bethania , sicut habet Luc.vl. Ad quod dicendum est, q̃ de Syna in sancto ascendit,quantum ad interpretationem . Syna enim interpretatur mandatum:ascendit enim de sancto mandato,quod est. Ite , & ꝓdicate Euangeliũ omni creaturæ. Vel mandatum factũ est .

Negotiamini,dũ venio.ipse.n.homo peregre proficiscẽs , q̃ vocauit seruos suos &c. Vel de sancto mandato ascendit:quia per impletionem mandatorum Dei ascendit Christus in quantum homo , & alij post
4 ipsum. † Euangelium verò est de promissione Spiritussancti. Cum venerit paracletus,qui à parte procedit . Spiritus veritatis,& Io.10.c.alia patent.Richardus episcopus Cremon. dixit in mitrali, q̃ Apostoli post primam vnctionem , in Christi morte susceperãt,insufflãte illo , & dicente: Accipite Spiritumsanctum , secundi expectabant, quam promiserant, Dominus,dicens.Si abiero,mittam paracletum ad vos . Expectantes ergo decantant in introitu, Exaudi , qui versus de psal.17.s. Dominus illuminatio.assumitur, cuius titulus est in fine psal.Dauid prius quam li
5 niretur. agitur n.ibi de vnctione Dauid, quæ fuit triplex.Primò.n.vnctus est in signum Regis futuri.Secundò,in regem super tribum Iuda.Tertiò,super totũ Israel. Nos quoq; idem cantamus, quia vnctionem tertiam expectamus . Prima.n.vnctio est in baptismo.Secunda in confirmatione,aut in penitentiæ confessione.Tertia erit in resurrectione . Vel prima erit in Apostolis.secunda in Iudæis. tertia in Gentibus. Et quoniam Apostoli,vt diximus,erant expectantes in templo,& orantes,laudantes,& benedicentes Deum,idcirco in nostra expectatione in epistola. Estote prudentes , inuitamur ad orationes,& in offerẽda, Lauda anima mea Do
6 minum , pronoucamur ad laudes . † Quis autem fuerit effectus illius apostolicæ vnctionis,euangelium declarat. Cum venerit,vbi dicitur,Vos testimonium perhibetis,qa ab initio mecum estis . In quibusdam tamen ecclesijs est offert . Ascendit Deus.Et postcommunio.Pater cũ essem. Et attende,q̃ ob præmissam causam,s.qm̃ Apostoli expectabant indui virtute ex alto . hæc hebdomada dicit expectationis, in qua solent quidam ieiunare,& orationi vacare,vsque ad pente.eo q̃ apostoli ieiunasse leguntur per hoc tempus. Sed
7 † magister Gilbertus probat ieiunandum non esse , quia de paschali tempore, & de Quadragesima pent. Hier. Ambro. Aug. 76.dist.Icire, & c.oportet. aiunt inter pascha & pente.non esse necesse ieiunia inducenda. Voluntatem n.omni tempore à cibis percipiẽdis possumus abstinere, sed ex necessitate non oportet. vnde Amb.p hos quinquaginta dies ieiuniũ nescit ecclesia, sicut ipsa dñica , qua Dñs resurrexit. Sunt.n.omnes hi dies velut pascha,& dñica celebrãdi,in quibus,sicut ait Beda, maioribus epulis, & hymnis cœlestib. est vacandum ob reuerentiam dñicæ resurrectionis,& ob memoriam dñici conuictus cum discipulis ob spem gloriæ immortalitatis:verum tñ ab hac authoritate pœnitentes excluduntur.Sed & Greg.litanias excipit,& etiam concil.Aurel.de consec. distin.3.rogationes,illud tñ voluntarium
8 est. Illud † etiam notabile est, q̃ octauã Ascensionis, quæ deberet in quinta feria terminari,vlterius oportet prorogari.Licèt.n.officium dominicæ in quinta feria repetatur , tñ in nocturnis officijs sextæ feriæ,& sabbati inuitatorium,& responsoria de ascensione cantantur,veruntamen nocturnales psalmos dicimus cum tribus lectionibus,& Te Deum lau.omittimus. Prorogatur ergo octaua cum apostoli essent laudantes Deum , & de hoc dictum est sub pascha , nec vacat à mysterio, qm̃ Apostoli expectantes per obseruationem decem præceptorũ paracletum mysteriũ denarij accipere meruerunt,& nos etiam expectantes ob eandem obseruationem denariũ,vitæ percipiemus æternæ . In his decem diebus legendi sunt actus Apostolorum , quos qui sequitur , Spiritumsanctum accipiet,& denarium promerebit.

SVMMA.

1 *Pentecostes vigilia cur celebretur baptismus , sicut in Sabbato sancto .*
2 *Baptismus qua hora celebrandus .*
3 *Pente ostes Missa & eius expositio.Et nume.4.5.6.7.8.9.10.*

De vigilia Pentecostes. Cap. 106.

SEQVITVR † de vigilia pentecos. 1
in qua sicut in vigilia paschæ, celebratur baptisma , quia istę duæ festiuitates sunt maiores , & magis necessariæ inter omnes . In vigilia enim

paschæ

Universidad de Deusto Biblioteca

paschæ celebratur baptismus,quia in passione Christi omnes baptizamur,quia redimur & iustificamur.nihil enim nasci nobis profuit,nisi redimi profuisset.Item redimi nihil profuisset,nisi paracletus mitteretur, & ideo in vigilia pentec.celebratur baptismus,quia tunc per Spiritumsanctum mundamur, & sanctificamur, quoniam Dominus in cœlum ascendens discipulis promisit,dicens.Ioan.quidem baptizauit aqua,vos autem baptizamini Spiritusancto nõ post multos dies, ideſt post hos decem dies, quod & factum est, propter hoc ergo Ecclesia in decima die post ascensionem celebrat baptismum,ad notandum, q̃ nostri neophyti baptizantur in Spiritusancto, quemadmodum & illic, baptizãtur etiam hodie solemniter, tum ad hoc vt post pascha nati, vel vt necessitatibus impediti baptizentur, tum quia Petrus hodie tria millia hominum baptizauit, tum quia Dei filius in Dei digito fortem deuicit, ideoq; idem opus per fidei mysteriũ representatur digito venienti, & filio resurgenti, tum quia baptismi regeneratio propria est Spiritussancti operatio, tum quia sicut hodie descendit in apostolos, quem descensum Dominus baptismum appellauerat,dicens.Vos autem baptizamini Spiritusancto, sic in baptismate descendit, licet inuisibiliter in baptizatos. Sed † cum Spiritussanctus die dominica, & hora tertia missus fuerit in discipulos, quare baptismus fit in sabbato,& hora nona?Videtur.n.q̃ deberet potius hora tertia celebrari. Respondeo, quamuis baptisma fiat in sabbato, tamen ad illud baptisma pertinet,q̃ apostoli acceperunt in die pentec. & quamuis illud eadẽ die, vel hora nõ celebretur propter aliquas fluctuantes mundi occasiones, tũ ppter sacramentum,quod in se cõtinet, imitando Christi mortem,& eius resurrectionem,ne membra caput præcedãt,debemus illud baptisma eidẽ diei,& dationem Spiritussancti eidem horæ deputare. In baptismo enim non tantum representatur sepultura Saluatoris, sed etiã mors Christi,per quam baptismus plenam recipit efficaciam, & ipse hora nona emisit spiritum. Centurio quoque sicut ex actũ Apost.habetur, eadẽ hora audiuit ab angelo. Auditæ sunt orationes tuæ,& eadẽ hora à beato Petro baptizatus est,& hora nona angelus Domini venit ad eum,nunciãs ei,vt mitteret ad Pet.qui eum baptizaret.16.distin.deinde 2.q.7.non omnis. Inde ergo mos inoleuit,vt hora nona fiat baptismus solemnis. Aliæ enim sunt huius horæ prærogatiuę, prout dictum est in quinta parte sub tit.de nona. Ideo autem Spiritussanctus datus est discipulis hora tertia,quia fidem Sanctæ Trinitatis prædicaturi erant.Hoc sabbatum intitulatur sabbatum 12.lectionum, quia in primitiua Ecclesia 12.lectiones legabantur, vt dictum est sub 4.feria dominicæ aduentus. † Officium autem huius diei fere idẽ est in pluribus ecclesijs cum officio sabbati paschalis,& lectiones leguntur ante baptismum, ad instructionem baptizandorum,& leguntur sine titu prout ibi dictũ est. Veruntamen quædam lectiones ibi leguntur, quæ non hic;& quædam ibi, quæ hic, præposterè tamen ibi: est enim prima lectio, In principio.hic vero est prima. Tentauit. Item ibi prius legitur,Apprehendent septem mulieres &c. & postea scripsit Moses &c.hic vero è cõuerso. Circa quod notandum est, q̃ duo fuerũt patres. vnus secundùm carnem, scilicet Adam, qui propter inobedientiam Dei displicuit,& in quo omnes peccauerunt, & mortui sunt. Alter secundùm spiritũ, scilicet Abraham, propter obedientiam placuit Deo, & eius imitatores liberati sunt, & viuunt. De primo agit in vigilia paschæ. vnde tunc primo legitur. In principio &c. vbi describitur dignitas hominis, pro quo omnia facta sunt, vt causa eius miserabilior appareat, & inde est, quod non sequitur ibi canticum, quia nõ bene nobis cantauit, imo per eum nascimur ad lucem. adijcitur tamen lectio,Factum est in vigilia &c.in qua per figuram maris rubri agitur de baptismo, in quo Ægyptijs spiritualibus, submersis, veri filij Israel liberati sunt. vnde sequitur ibi canticum victoriæ,seu lætitię,scilicet. Cantemus Domino. Sed quia imitatores Adæ ad hoc liberentur, primum instruendi sunt in fidei, & postea in moribus, idcirco primò legitur ibi lectio illa, Apprehendent. in qua de fide agitur, & in qua Christus à septiformi gratia Spiritussancti apprehensus ostenditur,& postea illa scripsit Moses, in qua agitur de moribus. in hac autem vigilia agitur de patre spirituali.s.Abraham. Vnde legitur tunc prima lectio.s. Tentauit Deus Abraham, & post eam dr canticum lætitiæ, q̃a nobis bene cantauit,& per eius fidem ad gaudium properamus. vnde dictum est ei,In semine tuo benedicentur oẽs gentes. Aiunt † tamen quidam nullum tractum sequi debere, quia post promissionem sibi factam nullum cecinit cãticum Abraham; quia nullum socium,cum quo cantaret,habebat,solus Dei cultor, & peregrinus in terra aliena. Hæc autem lectio bene congruit huic diei; quia in effusione Spiritussancti data est gentib. benedictio,de quia dixit Dominus ad Abraham, In semine tuo benedicẽt &c.huic etiam recte congruit oratio. Deus, qui Abrahæ &c. Secunda lectio est, Scripsit Moses,quæ dator legẽ declarat,quæ hodie data est, & nouam significat, quæ in cordibus fidelium diffusa est,vnde canticum sequitur,in quo æterna lætitia repromittitur. Sed quia veri Abrahæ filij bonos habuerunt mores ante,quàm septem mulieres apprehenderent virum vnum,i. ante quàm Christus septiformis gratia Spiritussancti repletus ascenderetur, & postea in nouo testamento per baptismum Christo coniuncti sunt, ideo postea legitur lectio, Apprehẽdent septem mulieres virum vnum,qui septem dona Spiritussancti pronunciant,quæ bonis moribus quemlibet eorum informant, vnde sequitur Canticum, quia bonos mores gaudium comitatur. Quarta lectio.s. Audi Israel virtutes, quæ dona comitantur, insinuat, vt sapientiam, prudentiam, lumen, & pacem. vnde canticum sequitur,quia pro his, & in his æternaliter gratulabimur, Prima quidem resonat historiam,secunda allegoriam,tertia tropologiam, quarta verò anagogen. Prima † ergo lectio est: Tentauit Deus Abraham. Sed quid pertinet modo dicere de imolatione Isaac? Magis enim pertineret ad vigiliam Paschæ? Respondeo, quòd dicitur propter promissiones,quę sunt ibi,videlicet, Multiplicabo semen tuum sicut

stellas cœli, baptizati enim sunt stellæ. Et iterum in semine tuo benedicentur omnes gentes. Hoc enim conuenit baptizatis,qui sunt verum semen,ideſt,veri filij Abrahæ. In lectione verò, Apprehendent septem mulieres &c.Per septem mulieres significantur septem dona Spiritussancti, quæ dantur in baptismo, alia patent. Postea fit † processio ad fontes, sicut & in vigilia paschæ,& cantatur Missa sine introitu, quia Ecclesia non habet adhuc Spiritumsanctum, saltem in tanta plenitudine, in quinta expectat,cum in crastino, qui est principium, & finis omnis boni. In † vigilijs ergo paschæ & pentecost. incipit Missa a Κύριε ἐλέησον, sine introitu, vt dictum est ibi, & dicitur Gloria in excelsis Deo,& hoc more Apostolorum, qui etiam prius, quàm Spiritumsanctum acciperent, erant iugiter in templo laudantes, & benedicentes Dominum. Rursus, quia angeli gaudent de renatis, ideo subijcitur. Gloria in excelsis. ¶ Postea sequitur epistola de actibus Apostolorum. † Cum Apollo &c.In qua habetur, quòd Paulus baptizabat baptizatos a Io.1.q.1.dedit.quoniam in Spiritumsanctum non credebant, dixerunt enim.Sed neque si Spiritussanctus est,audiuimus. Postmodum sequitur vnum alleluia, scilicet. Confitemini, in gratiarum actione pro baptizatis,quia ab omni peccato liberati sunt. Dicitur ergo hodie alleluia. nec dicit Flectamus genua. quia hoc est ieiunium exultationis & lætitiæ propter resurrectionem & ascensionem. ¶ Sequitur tractus. Sed † quare hoc cum Spiritussanctus omnia faciat leuia? Ad hoc dicendum est, q̃ hoc fit pp baptizatos,qui multos tractus miseriarũ passuri sunt,si vixerint Postmodum sequitur Euange.Io.13.c.de promissione Spiritussancti. Si diligitis me,mandata mea seru. te &c. Credo in vnum Deum, non est etiam omittendum, quia cum symbolum hoc deriuatum sit a symbolo Apostolorum,fidem quam habebant,insinuat offerenda. Emitte, manifestè ad operationem Spiritussancti pertinet, quia per eũ renouatur facies terræ ex dilecto. Ad maledicta per eum Dominus benedicit. Per eum cœlum sicut pellis extenditur,

ideſt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ideſt ſcriptura, vt quaſi nihil lateat expla
netur, ſimiliter & cõio. Vltimo &c. Io. 7.
ad eãdẽ ptinet Spiritusſancti operatio
nẽ, qui facit flumina velut aquæ viuæ de
ventre credentis exire, i affluẽtiã ſaluta
ris doctrinæ. & eſt, vt qbuſdã placet, hæc
Miſſa p Benedicamus dño concludenda.
10 ¶ In † veſperis hi pſ. ſecundum quarũdã
eccleſiarũ conſuetudinem concinuntur,
ſ. Laudate pueri. Laudate dominũ oẽs gẽ
tes. Lauda aĩa mea dñm. Laudate dñm
qm̃ bonus eſt. Pſ. Lauda Hieruſalem do-
minum, eo q in his pſ. laudes Dei magis
reſonare videntur. Vbi enim Spiritus ſpi
rat, organum ad laudes inuitat.

S V M M A.

1 *Pentecoſtes quid, & vnde dicatur.*
2 *Pentecoſtes feſtum, an habeat octauã.*
3 *Pentecoſtes noctiurnum quot habeat lectio*
nes, quotque pſalmos, & nu. 4.
5 *Vita actiua, & contẽplatiua eſt in eccleſia.*
6 *Pentecoſtes lectiones tres quid ſignificent.*
7 *Pentecoſtes Miſſa, & eius expoſitio. & n. 11*
8 *Spiritusſanctus cur dicatur paracletus.*
9 *Pentecoſtes feſtum cur quinquaginta die-*
bus a Paſchate celebretur. & nu. 10.

De die ſancto Pentec. Cap. 107.

1 PENTECOSTES † ſicut & Paſcha apud heb. ce
lebre feſtũ erat, quod
poſt quinque decades
paſchæ celebratur, vn
de & vocabulum ſum-
pſit. Nã πεντηκοστὴ, dr̃
à πέντε, q poſt quinq;
& κοτὸς, q eſt decem. Vocatur. n. pentec.
quinquageſimus dies a paſcha, prout iam
dicetur. ¶ Inter hoc feſtum, & aduentum
Dñi cantaẽ Alleluia, & Gloria in excelſ.
Deo. put dictum eſt in prœmio huius
partis, & ſub ti. de 7. diebus poſt paſcha.
Idcirco autem Alleluia frequenter cãta
tur per totam hebdomadam pente. quia
per dies pentec. eccleſia per baptiſmum
Deo populos cõgregat, & ideo ſaluti eo
rum corpus congaudens quouſque albis
veſtibus, hymnum laudis decan-
tant. Tunc. n. lautes oramus in ſignũ li-
berationis eorũdẽ, qui p dona Spiritus-
ſancti de morte ad vitam reſuſcitari me-
ruerunt. Hac. n. die miſſus eſt in Apoſto-
los in linguis igneis. Sane octaua † pen 2
te. a quibuſdam celebratur, quia ſicut in
ſeptenario hebdomadarũ, qui præcedit,
intelligitur perfectio bonorum operum
ſeptiformis ſpiritus, ita in octaua intelli-
gatur conſumatio præmiorum, quorum
vtrunque appropriatur Spiritusſancto, li-
cet tota Trinitas vtrunq; operetur, qm̃
indiuiſibilia ſunt opera Trinitatis, de cõ
ſec. diſt. 4. c. fin. Sed quia ſpiritusſanctus
eſt amor patris, & filij, & ex ſolo amore
hoc dat, & dabit nobis Dominus, idcir-
co Spirituiſancto adſcribitur. ¶ Alij vero
non celebrant octauam pentec. Nam cũ
ſolum ſeptem ſint Spirituſſancti dona, ſo
lum ſeptem diebus heri debet feſtũ pen
tec. Et ideo Clemens Papa dicit in ſua
epiſtola decre. extrã de fer. capellanis, q
hoc feſtum caret octauis. Sed pari ratio-
ne nec paſcha deberet octauam habere,
niſi ſolum vnum diem pp vnitatẽ. ¶ Rur
ſus hoc feſtum 7. diebus ãgitur pp præ-
ſentis vitæ ſeptenarium, vel propter aia-
rum ſabbatiſmum, vel quia per ſeptem
Spirituſſancti dona corporibus, & anima-
bus plena gaudia conferuntur. Vñ ſeptẽ
vltimi pſalmi a laudibus intitulantur, qa
per ſeptiformis gratiæ operationem gau
dia conferuntur æterna. De hoc dicetur
ſub Dominica prima poſt Penteco. Vtrũ
pentec. ſit hebdomadaria feſtiuitas, dictũ
eſt ſub ti. de 6. diebus poſt paſcha. ¶ In no 3
cte † pente. leguntur tres lectiones, & di
cuntur tres pſalmi cum tribus antipho-
nis, ſicut fit in nocte paſchæ, ad notandũ
vnum eſſe opus totius ſanctæ Trinitatis
in potẽtia miraculorum. Quidam tamẽ
legunt nouem lectiones, ſicut fit in alijs
Dominicis, ſed tamẽ canonicum eſt tres
duntaxat legere, propter ſacramentum
baptiſmi in trium perſonarum noĩe cele
brati, vel ob triduanam Domini ſepultu-
ram, cui ſumus in baptiſmo conſepulti.
¶ Rurſus † ideo tres pſalmi cũ tribus an 4
tiphonis dñr, quia Spirituſſanctus tria cir
ca Apoſtolos operatus eſt. Nam veteres
innouauit, innouatos confirmauit, & con
firmatos ad alios cõuertendos miſit. ad
primum pertinet, quod dr̃ in prima anti
phona

phona. Factus eſt repente de cælo ſonus.
Ad ſecundum, quod dr̃ in ſecunda. Con-
firma hoc Deus. Ad tertium, quod dicit
in tertia. Emitte ſpiritum tuum. Eorũ n.
myſterio docti ſunt alij, & Spirituſancto
interius renati, & quia in ipſis Apoſtolis
duo operatur Spirituſſanctus, i. remiſſio
nem peccatorum, & operationem mira-
culorum &c. idcirco illæ antiphonæ ter-
minantur per duplex alleluia. Verum ſi
diligenter attendere volumus, & confer
re pſalmos, & antiphonas, quæ dñr in pa
ſcha cum his, quæ dñr in penteco. alia ra-
tio inuenitur. Nam ibi intra hebdomadã
fit variatio pſalmorum, antiphonarum, &
tonorum. Hic autem nec in ipſa die, nec
in alijs fit variatio, & omnes illæ antipho
næ ſunt vnius toni, ſ. octaui, & eiuſdem
differentiæ. Ratio autem eſt, quia quaſi
duplex baptiſma legimus Apoſtolorum,
primum quo perceperunt remiſſionem
peccatorum. nam eos baptizatos eẽ Xpi
baptiſmo, ambigendum non eſt, vt dictũ
eſt, ſub tit. de vigilia paſchæ. Secundũ re-
ceperunt ad robur virtutum, & ad ope-
rationem miraculorum, & ad repulſionẽ
illecebrarum omnium ſecularium. Pri-
mõ baptizatus fuit Petr. cum ad vocem
ancillæ Chriſtum negauit. Secundo ba-
ptizatus fuit in die pentec. cum coram re
gibus, & principibus non timuit pdicare
verbum Dei. In primo ergo multa inſta-
bilitas, & varietas fuit circa diſcipulos.
In ſecundo vniformitas, & ſtabilitas. In
hſe ẽt modum in Eccleſia Dei duo ſunt
5 † genera bonorum, ſ. actiuorum, & contẽ
platiuorum. Actiua vita conſiſtit in bonis
operibus, i. in adminiſtratione exteriorũ,
in qua cõſtituti ab amore temporalium
non omnino ſeparãtur, licẽt amorẽ Dei
amori temporalium præferant. Contem
platiua conſiſtit in dilectione, & cõtem-
platione. Hæ duæ vitæ per Mariam, &
Martham ſignificatæ ſunt. extra de ren.
niſi. Mariæ pars dicta eſt optima, iuxta il-
lud, Maria optimam partem elegit &c. nõ
tamen reprehenditur pars Marthę, quia,
Luc. 10 & ipſa actiua vita bona eſt, quæ hic in-
choatur, & terminatur. Contemplatiua
vero optima eſt, quæ inchoatur hic, & in
futuro cõſumatur, in illa tamen eſt mul
ta varietas, & in iſta vniformitas, put in
hac vita eſſe poteſt. Antiphonæ ergo cũ
pſ. qui cantantur in paſcha, pertinẽt ad vi
tam actiuã, & idcirco in eis eſt varietas.
antiphonæ vero, & pſalmi, qui cantantur
in pent. pertinẽt ad contemplatiuam vi
tam, & ideo in eis eſt vniformitas. in pri
ma. n. antiphona, quæ eſt in paſcha, canta
tur, & dicitur, Conſilium meũ non eſt cũ
impijs. Hic dr̃, Factus eſt repente de cæ-
lo ſonus &c. Spiritus, ſeu ventus veniens
ſolet puluerẽ a facie terræ deijcere: Ma-
gna. n. eſt differentia inter dona Spiri-
tuſſancti, quo ſeparantur fideles ab im-
pijs, & donum, quo ois puluis terrenarũ
cogitationum a pectore humano tollit̃,
illud ad actiuam vitam pertinet, hoc ad
contemplatiuam. In ſecunda ibi dr̃. Po-
ſtulaui patrem meum &c. Hic vero dicit.
Confirma hoc Deus &c. Ad oẽs quidem
fideles pertinet eſſe de hęreditate domi
ni, ſed ad paucos pertinet eſſe a terrenis
cogitationibus ſeparatos, & in hoc con-
firmatos, ne ad terrena redeant, ſed per
conuerſationem eſſe in Hieruſalẽ cæle-
ſti, & ibi alleluia cantare non ceſſent, qđ
hic petitur. In tertia ibi dr̃, Ego dormiui,
& ſomnum cepi &c. Hic dr̃. Emitte ſpiri
tum tuum, & creabuntur &c. Omnes fide
les, & boni a vitijs reſurgunt, vel reſurre
xerunt, ſicut Chriſtus à mortuis reſurre-
xit, quod ibi dr̃, hic vero in paucis reno-
uatur facies terræ, i. ratio animæ, quod fit
ab omni puluere terrenorũ deſideriorũ
immunis, ibi ergo, hoc eſt in vita actiua,
quæ ibi oſtenditur, eſt inchoatio: hic au-
tem, hoc eſt contemplatiua, quæ hic oſtẽ
ditur eſt perfectio, & conſumatio. ibi va-
rietas, hic vniformitas, & propterea ibi
variantur antiphonæ, & pſal. hic non, pro
pter hanc conſumationem, & vniformita
tem notandam. Antiphonæ ſunt octaui
toni, & eiuſdem differentiæ, qa octo ſũt
beatitudines, quarũ octaua redit ad ca-
put, nã in prima dr̃, Beati pauperes ſpiri-
tu &c. Et in octaua, Beati qui perſecutio
nem patiuntur p p iuſtitiam, qm̃ ipſorum
eſt regnum cœlorum. Propter † hanc ean 6
dem conſumationem notãdum eſt, q q-
buſdam Eccleſijs celebratur octaua pen
tecoſt. per hos quoque ſeptem dies tres
quotidie leguntur lectiones, vt ſeptem
fratres tres procurent ſorores, ideſt, ſe-
ptem

ptem dona Spirituſſancti, p illos ſignificata, tres virtutes, ſ. fidem, ſpem, & charitatem, put Greg. proſequitur in moralibus. Horum. n. dierum officia ſeptem donis Spirituſſancti adaptantur. hesternum igitur, & hodiernum pertinet ad ſapiētiā, & intellectum, vt ex operibus patet. Per totam ēt ſeptimanam ſunt ſolemnitates ſeruandæ. Dicitur, n. Gloria in exc. Alleluia. Credo. Ite Miſſa eſt. & Te Deū lau. prout in ſeq ti. dicetur. Dicitur ēt ad horas capitulum, Dum complerentur. Act. 2. & illud. Spiritus Dñi. Sap. 1. c. & illud Charitas Dei. Rom. 5. c. Sequitur videre de officio Miſſæ, & quidem in die pente. celebratur feſtum de aduentu Spirituſſancti. Viſibiliter. n deſcendit tunc in diſcipulos, & fuit hoc miraculum, & augmētum, quod non potuerunt calumniari Iudæi. Reſurrectionem. n. & aſcenſionem calumniabantur, ſed hoc non potuerunt facere de aduentu Spirituſſancti, quia ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt, conuenerant ad diem feſtum, & tunc deſcendit Spirituſſanctus viſibiliter in diſcipulos, ſicut Chriſtus promiſerat: & loquebantur omnibus linguis coram oibus, & ideo incipit introitus Sapientię. 1. c. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, i. Eccleſiam, quæ dicitur orbis terrarum. ſicut. n. extra orbem terrarum nihil viuit ad literam, ſic extra Eccleſiam nil viuit ſpiritualiter. ſequitur, Et hoc, quod continet omnia, i. Spirituſſanctus, cuius bonitati omnia ſubſiſtunt. habet ſcientiam vocis, i. linguarum, & ita potuit dare, & dedit Apoſtolis. Vnde confuſi ſunt inimici Chriſti, & ideo ſequit verſus, Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius. Per Spiritum enim ſanctum omnes dæmones compelluntur, & eijciuntur. ¶Rurſus impleuit orbem terrarum, dum Apoſtolos inebriauit, quorum ſonus in omnem terram exiuit, de quo ſono dicitur in epiſtola. Factus eſt repente de cœlo ſonus, & quoniā orbis terræ per quatuor climata ſeparatur, ideo quater in introitu alleluia concinitur. Duplex vero alleluia, quod poſt epiſtolam canitur, ſignificat duplicādam lætitiam, vel ſanctum Spiritum bis Apoſtolis fuiſſe datum, ſcilicet de terra, & de cœlo, vel eos ſpiritu, & mente pſallentes, vel duorum populorum conuerſionem. Et hoc, quod continet omnia ſcientiam habet vocis, ideſt noui, quam mente quiſque loquebatur, vel habet ſcientiam hominum, per quæ, & de quibus poteſt vox humana variari, vel ſcientiam vocis, ideſt, vocem ſcientiæ habet, ideſt, facit nos habere, vt quæ ipſo inſpirante Apoſtoli proferrent, cum intelligentia, pnū ciarent. ¶Et nota, quòd ſanctus Spiritus, †παράκλητος dicitur, quod verbum Græce, Latine ſonat aduocatus, quod nomen & Filio, & Spirituiſancto adſcribitur. Vnde Dominus in Euāgelio. Rogabo patrē meū, & alium paracletum dabit vobis. & Ioannes in Euangelio. Aduocatum habemus apud Patrē Ieſum Chriſtum iuſtū. Dr etiam paracletus conſolator, nā παράκλησις, dr Latine conſolatio. Poſtmodum ſequitur epiſtola de Act. Apoſtolo. 2. c. Dū † complerentur dies Pentec. dies ſcilicet quinquageſima, a reſurrectione. ſicut enim quinquageſima die a Paſcha fiebat Pente. Iudæorum, ita & noſtrū fit, & ſicut populus Iſrael quinquageſima die ab imolatione agni paſchalis, ſiue a Paſcha, quod celebrauerūt in Ramatha, venerunt ad mōtem Dei Oreb, vel Coreb, vel Synai, quod idem eſt, tunc legem acceperunt, ita & die quinquageſima a reſurrectione Dñi datus eſt Spirituſſanctus Diſcipulis in ſuperiori cœnaculo, illius aduentum expectantibus: præcipitur n. Leui. 3. vt in die Pentecoſtes offerantur noui panes, ſ. propoſitionis de nouis frugibus, per quod ſignificatur, q debemus Deo gratias agere ex eo, q eadem die dedit nouam legem per Spiritumſanctum, in qua die data eſt lex vetus, ſcilicet quinquageſima die a Paſcha, de quo dicetur in proœmio ſeptimæ partis de dono, cuius debemus laudare Deum, quod eſt offerre panem nouum, quia etiam lex vetus ſpiritualiter intellecta, noua eſt, & attende quoniam agnus imolatus eſt 14. die Aprilis, lex vero data eſt 14. die menſis tertij. dicitur tamen eſſe data tertia die, Iam enim, vt inquit ſcriptura, aduenerat tertia dies, & mane inclaruerat, & cœperunt audiri tonitrua, die namq; tertia deſcendit dominus ſuper monte ad dandam legē, & Moſes aſcendit ad Deū, & de

& deſcēdēs narrauit omnia plebi, maneq; rurſus aſcēdens, duas tabulas ſcriptas accepit, & caue, vt in ſecundo mēſe 30. dun taxat computes dies ſecundum lunam, ergo 17. in menſe primo, 30. in ſecundo, & quatuor in tertio faciunt quinquaginta. Rurſus in quinquageſimo anno erat iubileus annus, qui interpretatur remiſſionis annus; quia ſeptenis annorū hebdomadibus, i. quadragintanouem an. texit: in quo clangebant tubæ, omnia debita remittebantur, ſerui manumittebant, & libertas conceſſa confirmabatur, atque poſſeſſiones alienatæ omnibus reſtituebantur, vt dictum eſt ſub Dñica quinquageſimę. Similiter in diebus Pentec. hunc numerum poſt Dñi reſurrectionē obſeruamus, ſuſcipientes aduenientem in nos Spirituſſancti gratiā, per quem efficimur filij Dei, & virtutum poſſeſſio nobis reſtituitur, & remiſſa culpa, & totius debiti, chirographo euacuato, ab omni ſeruitutis nexu liberi efficimur. 75. diſt. hunc numerum. Prēterea iſte numerus quinquageſimus reſultat ex ſeptenario numero, ducto in ſeipſo ſuperaddita vnitate. Septem † enim ſunt hebdomadæ a Paſcha vſq; ad Pentec. & ita competenter quinquageſima die a Paſcha Pentecoſtes, in quo datur Spirituſſanctus, cuius dona sūt ſeptem quæ dantur ab vno. Iudæi. n ſeptenarium numerum non ſine figura in omnibus obſeruant, prout dictū eſt ſub quinquageſima. Aſcēſio aūt facta fuit quadrageſima die, qui eſt numerus pœnitētiæ, & hoc competens fuit, quia per pœnitētiam hō fit ſimilis Deo, & hoc eſt Aſcendere. Sed videtur, q ſicut Iudæi ab imolatione agni typici quinquaginta dies computando, ibi faciebant ſuum Pentec. ita & nos quinquaginta dies ab imolatione agni deberemus cōputare, & ſic debemus noſtrum Pentecoſten facere in die veneris, ante quam modo facimus, qd docet computatio. Ad hoc dicimus q nō faciebant computationem ab imolatione agni, ſed a ſequenti Dominica. Vnde legitur Leuitic. 22. Numerabitis ab vltima die ſabbati, i. a dominica, quæ eſt altera dies poſt ſabbatum. Numerabitis dico ſeptē hebdomadas vſque ad alteram diem completiones ſeptimæ hebdomadæ, hoc dicit Spirituſſanctus per Moſen, innuens per hoc Pētec. Chriſtianorum, quod ſemper eſt in die Dominica. Dixit ergo Lucas de hac die, Dum complerentur dies pentecoſtes, erant omnes Diſcipuli pariter in eodem loco, ideſt, in conſona, & concordi vnitate. & factus eſt repente de cœlo ſonus, quia exiſtentibus in pœnitētia, qui eſt annus iubileus, & completo pentecoſte, exiſtentib. in vnitate, datur Spirituſſanctus, ſed repente, quia neſcit tarda habere rerum molimina Spirituſſancti gratia. In igne aūt deſcendit, quia ſicut ignis illuminat & inflāmat, ita Spirituſſanctus illuminat ad cognitionem Dei, & inflammat ad amorē Dei. Apparuit ergo in linguis igneis, vt facundi eſſent in omni genere linguarum. Et quia ipſe eſt lingua quæ de occulto ſuæ bonitatis verbū protulit in vterum Virginis, & profert verbū in corde hominis Matth. 10. Vos nō eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis: ipſe n. quos replet, cloquentes facit. Sequitur. Quaſi † aduenientes ſpiritus vehementis. hoc autem dicit; quia nullus potuit reſiſtere Spirituſſancto, nec Apoſtolis. Vnde Dominus in euangelio Matth. Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Et de beato Stephano ſcriptū eſt in Act. quod non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui loquebatur. Quia vero in epiſtola dicitur, Et factus eſt repente de cœlo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehementis &c. ideo ad hoc repreſentandū in nonnullis Eccleſijs clanguntur tubæ, dum Sequentia dicitur. venit. n Spiritus ſanctus in ſpiritu vehementi, q ſicut ventus vehemēs proijcit puluerē a facie terræ, ſic Spirituſſanctus eijcit a corde hominis omnem terrenitatem. Tubis quidem vtebantur antiqui, vt legitur in Numeris ad multitudinem congregādam, ad diminuendum, & ad congratulāōum in diebus feſtiuis, cum diuerſitate tamen ſonorum, quarū vius fuit tantæ virtutis in iubilo, vt ad crepitū ſiue ſonum earum corruerent muri Hierico. hæc ſiquidē ſunt quo teſtamenta, vel prædicatores, quibus ad procinctum fidei populus euocatur ad pœnitentiā, & lacrymabilem compunctionem

excitatur, ad laudes onmimo exhibendas inuitatur,& ad montem Sion, & ad ciuitatem sanctam Hierusalem,& multorum millium angelorum frequentiam,& ad futurum Dei iudicium prouocatur. Et vide, quia in aduersis & prosperis tubis clangitur;qa omne tempus conuenit verbo. Vnde, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. De organis dictū est in quarta parte subti. de Sanctis. Tunc etiam ex alto ignis proijcitur;quia Spiritussanctus descendit in discipulos in igneis linguis, & etiam flores varij, ad denotandum gaudium & diuersitatem linguarum & virtutum. Columbæ etiam per ecclesiam dimittuntur, in quo ipsa Spiritussancti missio designatur. Post epistolam dicitur graduale in q busdam ecclesijs; quia festum paschale terminatum est: Tamen in quibusdam alijs dicitur duplex alleluia, quia Spiritussanctus datus est geminæ stolæ. ¶ Euāgelium, Si quis diligit me Io. 14. c. manifestè est de Spiritusancto. ¶ Postcōmunio est. Factus est. Act. 2. c. Quare hoc festum celebratur à Iudæis, quare à Christianis, dicetur in proœmio septimæ partis.

SVMMA.

1 *Missa feriæ secundæ post pentecosten, & eius expositio. & nu. 2.*

De secunda feria. Cap. 108.

1 SEQVITVR secunda feria, in qua ostēditur, q̄ non tantūmodo est data lex Iudæis, sed ēt Gentibus, vnde introitus est. Cibauit eos† ex adipe frumenti, i. de intelligentia spirituali,& de petra melle, i. mellistua doctrina Christi saturauit eos.& hoc habetur in epistola. Aperiens Petrus, quæ est act. 10. ca. in qua habetur, q̄ adhuc loquente Petro descēdit Spiritussanctus. Vel frumentum Christus est, cuius adeps est Spiritussanctus, quo fideles satiantur, cum Spiritusancto replentur; qa etiam satiantur melle,& de petra, i. doctrina de Christo procedente, in quo sunt omnes thesauti sapientiæ,& scientiæ Dei. Hic autem propter promissiones, quæ ibi continentur, concinitur quater alleluia, sicut in feria tertia,& sabbato exponet de hoc dictum est in tertia dominica post Pascha. Alleluia est Spiritus Domini. Sap. 1. ca. Aliud Alleluia. Loquebantur Act. 2. c. Euangelium verò Io. 3. c. non videtur conuenire Spirituisancto, sed concordat epistolæ. ibi enim ostenditur, q̄ non tantum Iudæis, sed etiam Gentibus data est lex, dicens, Sic Deus dilexit mundum. supple nō tantum Iudæos, vt filium suum vnigenitum daret. & posteā sequitur, vt omnis qui credit in illum non pereat. Et nota terribili verbum, q̄ qui non credit in eum iam iudicatus est. Præterea per hoc q̄ de dilectione mētio fit, Spiritussanctus, q̄ amor est, satis exprimitur. Postcōmunio est, Spiritus† sanctus. Io. 14. ca. Et est sciendum, 2 q̄ per totam hanc septimanam in missa sunt solennitates seruandæ, vt Gloria in excelsis. Credo. Ite Missa est Te Deum,& alleluia, vt baptizatorum saluti congaudeamus, & vt futuræ lętitiæ plenitudinem figuremus. Postremo notandum est, quòd dominus nō prædicauit Gentibus per se, sed per Apostolos vnde, Ite, baptizate omnes in nomine Patris,& Filij,& Spiritussancti. sicut Isaac iuniori filio suo nihil præcepit offerendo sibi cibum, vt benedictionem acciperet, sed per operarionem Rebeccæ primatum benedictionis accepit, & quia hæc facta sunt Dei occulto iudicio, ideo officium huius feriæ secundæ pertinet ad consilium, quod est donum Spiritussancti.

SVMMA.

1 *Missa feriæ tertiæ post pentecosten, & eius expositio. & nu. 2. 3.*

De tertia feria. Cap. 109

SEquitur tertia feria,& quia Spiritus sanctus† non datur, nisi per ministros, ideò in tertia feria dicitur in troitus in psona prelatorū. Accipite iucunditatem gloriæ vestræ, in quo, quia 1 per

per geminam dilectionem ad fidem pertingimus Trinitatis. ideò quinquies concinimus alleluia.& est sensus: Accipite iucunditatem gloriæ, i. Spiritumsanctū, quia vos glorificabit & clarificabit, vt quisque de se dicere possit, quod dicitur in comm unione, Spiritus, qui à patre pro 2 cedit, ille clarificabit. Sequitur† epistola, cum audissent Apostoli. Act. 8. c. vbi sequitur: Tunc imponebant manus super illos,& accipiebant Spiritumsanctū. qa in impositione manus accipiebāt Spiritū sāctū. Euāgelium Io. 10. cōcordat epistolæ, vbi dicitur: Qui non intrat per ostium &c. non. n. intrat in ecclesiam, qui nō intrat per eos, qui sunt ostium, s. per Christum & Apostolos. nam hæretici non dāt Spiritumsanctum, nisi in quantum conueniunt cum ecclesia,& quoniam Apostoli & eorum successores hæresiarcas in spiritu fortitudinis sunt aggressi,& aggrediun 3 tur, ideò officium† hodiernum pertinet ad fortitudinem, quæ est Spiritussanctus, s. donum. Rursus Spiritussanctus ostiarius est, qui per ostium introducit ad patrem. quod ēt in offertorio canitur, Portas cœli, i. Apostolorum scripturas aperiet. Post cōmunio est: spiritus, qui à patre. Io. 9.

SVMMA.

1 *Ieiunij formam Apostolis nobis tradiderunt.*

2 *Feria quarta post Pentecosten habet quatuor tempora, & nu. 3.*

4 *Missa feriæ quartæ post pentecosten, & eius expositio. & nu. 5.*

De quarta feria. Cap. 110.

SEquitur quarta feria, in qua fiunt ieiunia quatuor temporum. Apostoli nanque† nobis exemplum ieiunandi hoc tempore reliquerūt, qui post susceptum Spiritumsanctum, sicut mentes auerterant à cæteris mūdi illecebris, sic & ab epularum appetitu. licet n. quam diu cum illis fuit Christus, non ieiunarent, post ablationem tamen eius sponta neis se subdidere ieiunijs. Sponso. n. ablato, eis ieiunandum erat, sicut dominus prædixerat. Quando sponsus auferetur ab eis, tunc ieiunabunt. Vnde repleti Spiritusancto sponte ieiunare cœperunt, quocirca in præcedēti secūda feria quædam æstiualem inchoant quadragesimā 2 Alij† verò sanitus hodiernum ieiunium autumant esse huius temporis quadragesimæ initium, cui quidam terminum statuunt in festiuitate sancti Ioannis Baptistæ, siue sex habeat hebdomadas, siue nō. Tertij festiuitatem sancti Ioannis includunt,& eò vsque ieiunantes, sine termino præfixo procedunt, donec senarium compleant numerum. Hanc quadragesimam probat Hier. non esse necessitatis, sed voluntatis, dicens, Nos vnam facimus quadragesimam, illi tres, quasi tres passi fuerint Saluatores, non quod per totum annum ieiunare non liceat, excepto Pentecost. sed quia aliud est necessitate; aliud volontate munus offerre. Sed hoc dicit Hieron. contra Montanum hæreticum, qui apud suos tribus quadragesimis statuit ieiunandum:& dicitur hoc† ieiu- 3 nium æstatis, quod est ieiunium exultationis, in quo genua non flectimus, imò cantica lætitiæ dicimus, vt dictum est sub quarta feria tertię hæbdomadæ Aduentus. Hoc autem ieiunium statutū est ab ecclesia in tali tēpore, quia qui in se sentit gratiam sancti Spiritus, leuiter & cum gaudio ieiunat & etiam quia super ieiunantes descendit Spiritussanctus visibiliter,& ideo incipit introitus, Deus cùm egredieris in conspectu populi tui &c. Egreditur autem dominus, quando aliquo signo visibili venit ad auxiliū hominum. Egressus vero est, cum dedit nobis filium suum, qui venit pandens iter ante nos, vt dicitur Micheæ. 2. Tūc egressus est etiā per Spiritussancti missionem, quando visibiliter descendit super Apostolos,& quia per hoc dissipati sunt inimici, ideò sequitur versiculus. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius &c. Sequitur in quibusdam ecclesijs lectio de principio sapientiæ, scilicet Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. vbi ostenditur qualiter poterit haberi Spiritussanctus, ibi, Spiritussanctus disciplinæ effugiet fictū. 1. q. 1. Saluator.& in fine dicitur Spiritus domini replenit† orbem terrarum, &c. Postmodum sequitur epi-

Universidad de Deusto Biblioteca

ſtola:Stans Petrus &c. Act. 2. in qua oſtẽditur, q̃ ſuper ieiunantes deſcendit Spiritusſanctus, & ibi ſequitur. Non.n. iſti ſunt ebrij, ſicut vos dicitis, cum ſit hora diei tertia? ſed hoc eſt quod dixit dominus per propheram Ioel. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & p̃phetabunt filij veſtri,& filiæ veſtræ &c.In alijs vero eccleſiis dr̃ prima lectio.Stans Petrus.& poſtmodum epiſtola. Per manus autem. Act.5.c. Duæ itaq; lectiones leguntur,quia duo populi ad fidem conuertuntur,vel quia ordinandi in vtriuſque teſtamenti pagina imbuuntur.Sequitur alleluia,quia eſt ieiunium exultationis,vt dictum eſt,& dicunt quidam. Pater,cum eſſem.Ioan.18.Sequitur Euangelium Io.6.c.Nemo venit ad me,niſi pater,qui miſit me,traxerit eum,ſ.per Spiritumſanctum.& poſt ſequitur,Patres veſtri manducauerunt manna, & mortui ſunt:qui manducat ex hoc pane viuet in æternum,quia egreſſum eſt coram Chriſtianis manna ſpirituale, ſicut ante corã Iudæis,ſed temporale manducantes, & corporale mortui ſunt. Qui vero manducauerit ſpirituale,non morietur morte, ſ.incredulitatis,ſiue gehennali,vnde patet, q̃ elegantius egreſſus eſt dominus coram nouo populo,quàm coram veteri.
5 Poſtcommunio eſt. † Pacem &c. Et eſt Ioan. 14.c. Et attende, q̃ officium huius quartæ feriæ prædicat ſcientiam,quę eſt, donum Spiritusſancti,qui vſq; adeo ſanctos illuminat, q̃ de quinq; libris Moſi pauciſq́ue prophetarum ſcripturis librorum copia creuit, quod myſticè innuit nobis Euangelium,de quinq; panibus,& duobus piſcibus,quod hodie in quibuſdam eccleſijs legitur.

SVMMA.

1 *Feria quinta poſt Pent.non habet officium proprium.Et vnde mutuetur.*

De quinta feria. Cap. 111.

1 SEquitur,quinta feria, quæ ſecundum aliquas eccleſias † non habet introitũ ꝓpriũ,ſed quia dominus deſcendit in die dominica per miſſionem Spiritusſancti,& quinta feria aſcendit in cœlum,ideo diei dominicæ,& quintæ feriæ communis eſt introitus.A dominica ergo mutuatur, nec habet proprium, vt a ſabbato in ſabbatum ſeptem ſunt dunta xat officia, ſeptem donis Spiritusſancti deputata. quidam tamen, & huic officio mutuato non incongruè donum adſcribunt,huiuſmodi adſcriptiones non a ſabbato, ſed a dominica facere incipientes. In dominica etenim ponunt ſpiritum ſapientiæ, in ſecunda feria intellectus, & tertia conſilij, in quarta fortitudinis, & in hac quinta ſpiritum ſcientiæ, qui dat ſcrutari profunda, ſicut cantatur in alleluia.Spiritus omnia &c. ¶ In † quibuſdã 2
vero eccleſijs cantatur introitus, qui in ſequẽti dicitur feria, ſ. Repleatur os meũ laude tua. Aliquæ vero eccleſiæ habent proprium officium,ſ. Deus patrũ noſtrorum,da nobis ſpiritum gratiæ &c.in quo eccleſia orat filijs ſuis dari Spiritumſanctum ad remiſſionis peccatorum, & ad facienda miracula, & quia per Spiritumſanctum miracula, ideo habetur in epiſtola,Philippus &c. Quæ eſt act.8.cap. q̃ Philippus multos claudos ſanauit;& ſpiritus immundos eiecit, & factum eſt gaudium magnũ in illa ciuitate,ſ. Samarię. Et quia per Spiritumſanctum omnia iſta fiunt,ideo ſequitur Euangelium. Luc 9. c. Conuocatis Ieſus duodecim diſcipulis ſuis,dedit eis poteſtatem ſuper omnia dæmonia,& poſt. & Non feretis virgam, neque peram & cætera. Quæ fieri non poſſunt,niſi Spititusſancti abundantia habeatur.

SVMMA.

1 *Feriæ ſextæ poſt Pentecoſten Miſſa,eiuſque expoſitio,& nu.2.*

De ſexta feria. Cap. 112.

SExta † feria eſt introitus, Repleatur os meum laude,vt poſſim cantare alleluia, quia qui gaudet ore,& corde, poteſt ieiunare ieiunio exultationis. Et qa eſt dies veneris 1

aeris,in qua paſſus eſt dominus,& Spiritusſancti,ideo dicit Pet.in epiſtola.Aperiens,act.2. Quæ in quibuſdam Eccleſijs legitur,quod Chriſtus ſuſcitatus eſt a Spiritu ſancto:Vnde ibi habetur: Suſcitauit Ieſum ſolum ſolutis doloribus inferni,ſicut ſcriptum eſt. Non dabis ſanctum tuũ videre corruptionem ; in quo ſignificata eſt illa Spiritusſancti operatio,qua ſynagoga nunc mortua pietate reſurget,poſt quam plenitudo gẽtium eadem introierit pietate.Prædicatio ergo hoc officium pietatem poſſet etiam pertinere ad ſpiritum timoris,pro eo,quòd dicitur in e-
2 uangelio.Et repleti ſunt timore,& extaſi &c. ¶ † In quibuſdam eccleſijs legitur lectio. Exultate filiæ Sion, quæ eſt Ioeljs 2. cap. Et quia per Spiritumſanctum fiunt miracula, ſequitur Euangelium. Factum eſt.Luc.5.cap.de paralitico ſanato.Et quia propter hoc debet laudari dominus.Sequitur oſtertorium: Lauda anima mea dominum.Poſtcommunio.Spiritus vbi vult ſpirat.

SVMMA.

1 *Sabbatum poſt Pẽtecoſten vnde Miſſam auſpicetur,& eius expoſitio,nu.2.4. etiã myſtice,nu.5.6.7.*

3 *Ordines celebrantur,& conferuntur,& ſabbato poſt Pentecoſten.*

1 4 *Quadrageſima terminatur ſabbato poſt Pentecoſten.*

De Sabbato. Cap. 113.

1 IN † ſabbato eſt introitus: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris.ad Roma.5. c. Et competit Spirituſancto,qui eſt charitas, & etiam diei ſabbati;qa in ſabbato futuræ qe tis maximè diffundetur,vt qui igniculus eſt in Sion,caminus ſit in Hieruſalẽ. Et ſequit verſus,domine Deus ſalutis meæ in die clamabo,& nocte coram te.Ille.n. in quo diffuſa eſt Spirituſſancti gratia, laudat Deum in ꝓſperis, & in aduerſis. Sequitur epiſtola.Iuſtificati &c.Ad Roman. quinto cap. in qua habetur de huiuſmodi diffuſione. Quia enim charitas Dei diffuſa eſt, non permittit eam Paulus intra fines terræ promiſſionis tm̃ coarctari, imò oſtendit, q̃ non tantum Iudæis, verum etiã Gentibus datus eſt Spirituſſanctus,dicens ipſis Iudæis.Vobis oportebat primum prædicari,ſed quia repuliſtis verbum Dei, & vos indignos feciſtis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad Gentes.extra de renun. niſi,§. propter. in alijs vero eccleſijs dicitur epiſtola.Cõ 2
uenit † vniuerſa ciuitas, &c.act.13. Quia ergo in Gentibus datus eſt Spirituſſanctus,ideo ſequitur alleluia.Laudate dominum omnes gentes.in hoc.n. ieiunio non tacentur cantica lætitiæ propter reuerentiam feſti. Nec ſecundum Nicen. concilium 76.diſt.de ieiunio, de conſec. diſtin 4. quoniam genua flectimus, ſed ſtantes oramus propter neophytos gaudentes, quod a peccatis ſurrexerunt. in alijs eccleſijs dicitur, Repleti ſunt omnes. act. 2.c. Et ſpiritus Domini ornauit cœlos,Iob.27.c. Poſtea ſequitur euangelium.Surgens Ieſus,Luc.3.cap. De ſocru Petri ſanata, quæ ſignificat ſynagogam, quæ ſanata eſt a Petro ab infidelitate, & perfectius per fidem ipſius ſanabitur in futuro,& ſic conuenit cum epiſtola. Fiũt autem † hac die ordines ; quia ſuper or- 3
dinandos deſcendit Spirituſſanctus,& etiam ſuper ieiunantes, & ideo dicuntur quatuor lectiones ante lectionem Danielis, prout dictum eſt ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ Aduentus. Prima eſt de principio libri ſapientiæ, in qua oſtenditur, quibus datur Spirituſſanctus,& quibus non, ſcilicet illis, qui ſentiunt de domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærunt illum. ¶ † In a- 4
lijs vero eccleſijs prima eſt de Ioele. 3. capit. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, quia ſicut ſpirituſſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit viſibiliter,ita ſuper ordinandos deſcendit inuiſibiliter.ſecunda eſt,Locutus eſt.quæ eſt Le.23.cap.tertia eſt,Dixit Moſes, quę eſt in Deu.26.cap. quarta eſt. Dixit Dominus ad Moſen.quæ eſt Leui. 26.cap. Offertorium eſt, Intonuit dominus. Poſtcõ

munio vero: Non vos reliquam &c. de effusione Spiritussancti loquitur. Potest et dici, q̄ hoc † officium figurat duorū concordiam populorum, Iudæi videlicet, & Gentili. Hi sunt duo cęci, de quibus dr̄ in Euangelio, q̄ sunt illuminati a Christo, de qua concordia loquitur Paulus in epistola ad Iudæos, & Gentiles, dicens, Iustificati ex fide pacē hēamus ad Deū per Dominum nostrum Iesum Christū. Sed quia pax, & concordia vera non fit, nisi per charitatem, ideo præcinitur in introitu, Charitas Dei diffusa est, in qua ter ponitur alleluia, quoniam ad fidem Trinitatis peruenitur per obsequia charitatis. Lectiones etiam ad ieiunium pertinentes attestantur operationem, & gratiā Spiritussancti, vt prima, Effundam de spiritu meo. & secunda, Locutus est. vbi dr̄, Numerabitis septem hebdomadas vsque ad alteram diem expletionis. Hebdomadæ septem præsentem innuunt festiuitatem, q̄ olim dicebat festiuitas hebdomadarum, & quia postq̄ Gentes intrauerint, reliquiæ saluabuntur, ideo nunc flentibus, & sponsum expectantibus dicit
6 dominus † in postcommunione. Nō vos relinquam orphanos. quia igitur hæc cōcordia fiet imminente die iudicij, qui et electis erit causa timoris, ideo hoc officiū pertinet ad timorem, vel quia timor introducit charitatem, licēt charitas foras mittat timorem. de pœn. dist. 2. ficut cœca. Et attende, quia secundum Augu. in ordine officium istorum descendendo computamus, in ordine vero paschaliū ascendendo, quia per hæc descensus Spiritussancti ad nos, per illa noster ad ipsū
7 significatur ascensus. ¶ Et † caue, qa p̄ter præmissa officia ad ieiunium pertinētia, q̄ in quarta, & sexta feria, & in hoc sabbato exposuimus, aliæ quidem lectiones, & euangelia in eisdem diebus inueniūtur, quæ fortè solēnitati magis appropinquare videntur, & tamen hæc, & illa gratiam Spiritussancti personāt, & operationem. vnde quidē hodie non incongruè duas Missas celebrant, vnam in tertia de festo, cū Gloria in ex. & Credo. aliā in nona de ieiunio, sine Gloria in ex. in qua sunt clerici ordinandi, qui merito in hac hebdomada ordinantur, vt sancti Spiritus dona percipere mereantur. † Et memento, q̄ 8
hac die terminatur quadragesima, & iō hodie frequentatur, & cantatur p̄ graduali alleluia, nec flectuntur genua, ptinet. n. ad octauam. Generale quidem est, q̄ quoties de tpe in die gratiæ materia laudis assumitur, aut dies ad octauā refertur, genua non flectimus, sed in orōnibus stantes, collatam nobis gratiam, & cō ferendam gloriā profitemur, vt cū olim essemus curui, tunc fracto iugo incedamus erecti, vt in dominicis diebus, & Sanctorum natalitijs, & paschalibus inclinare tn̄ capita possimus, & mulieres deuotas ad monumentū venientes imitemur.

SVMMA:

1 *Trinitatis festiuitas cur sequatur Paschatis, & Pentecostes ferias.*
2 *Antiphonis cur addantur versus quarundam festiuitatum.*
3 *Tropus quid.*
4 *Trinitatis Missa, eiusque officium, & illius expositio. Et nu. 5. 6.*
7 *Alchuinus Caroli præceptor officiū Ecclesiasticū ab Attila rege cōfessum restituit*
8 *Trinitatis festiuitas variè, & diuersimode celebratur.*

De die Dominica sanctæ Trinitatis. Cap. 114.

IN † plerisque locis in octaua Pente. fit festū sanctæ Trinitatis. post quam. n. celebrata est festiuitas patris in Natiuitate, quia natiuitas dr̄ festiuitas p̄ris, & postq̄ celebratū est festū Filij in pascha, & festū Spiritussancti in missione ipsius, merito in octaua Pentec. fit festū eorū, s. Trinitatis, vt ostendatur, q̄ tres p̄sonæ sunt vnus Deus, & hęc est prima causa, quare celebratur festum trium personarum diuinarum simul. Secunda causa est; quia ad inuocationem sanctæ Trinitatis datur in baptismo Spiritussanctus, vt præmissum est. Tertia causa est, vt ostendat Ecclesia filijs suis illū a quo sunt omnia bona, cuius habet imaginem, & cuius debet habere similitudinē, videli-

videlicet Dei, & sanctæ Trinitatis, quam semp laudare debemus, & qa tota intentio est laudare ipsum, ideo in quibusdam ecclesijs in singulis antiphonis laudū præponitur versiculus, qui laborē significat, ad ostēdendū, q̄ toto labore, totoq̄; nixu debemus nos vertere ad laudandū Deum & sanctam Trinitatem, & eodē modo fit in quibusdam ecclesijs in festo B. Mariæ in antiphonis laudum, pro eo, quia ipsa se totam vertit in laudem Dei. Vnde tunc in Euangelio dr̄, Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. & quia ipsa priuilegiata fuit in virginitate. ipsa. n est Virgo Virginum. in antiphonis quoque de beato Laurentio, & de beato Paulo, & de beato Stephano proponuntur quidam versus antiphonis, ad maiorem laborem notādum, quem in suis martyrijs sustinuerunt. Beatus. n. Laurentius grauius cæteris passus est. Vnde beatus Sixtus dixit ei: Maiora tibi deben
tur pro Christi fide certamina. Beatus verò Paulus plus cæteris laborauit prædicando, & beatus Stephanus pro Christi fide primus martyr extitit. Sed in hoc est differentia, qa in nocturnalibus antiphonis tantum de beato Laurentio præmittuntur; quia passio sua de nocte consumata est, vnde dixit: Mea nox obscurum nō habet. & iterum: Non est inuenta in me iniqtas, & ita apparet, q̄ totus fuit sacrificium laudis. Vnde semper dicebat, Gratias tibi ago Domine. Mane verò corpus eius conditum fuit, & ideo tātum nocturnalibus & non laudum antiphonis versi-
2 culi præponuntur. † Rursus; quia versus laborem & boni operis fructum significat, prout dictum est in procemio quintæ partis, merito in dictorum Sanctorum natalitijs specialiter præmittuntur antiphonis ad notandum, q̄ ipsi excellentius labores, & bonorum operum fructus suis natalitijs & martyrijs præmiserunt. Item in quibusdā ecclesijs antipho. de martyrio beati Petri præpostere præponuntur ver. ideo, quia ipse petit, vt in cruce caput suū ad terram vertetur. Hi autē versus tropi vocantur, quasi laudes ad antiphonas con
3 uertibiles, τρόπος enim † Græcè, cōuersio dr̄ Latinè, quia ergo semper sanctam Trinitatem laudare debemus, ideo ad Missam dicitur introitus: Benedicta † sit sanc- 4
cta Trinitas, quem Alchuinus sumpsit de Thobia 12. postmodum sequitur Epistola de Apocal. Vidi ostium apertum in cœlo, & in circuitu sedis, idest ecclesiæ, quæ est sedes Dñi, mare vitreum, i. baptismum, in quo submerguntur omnes Ægyptij, i. omnia peccata. Et no. quia dicit mare vitreum, propter corporis fragilitatem, & perspicuitatem, quā recepit in baptismo, & est in circuitu, quia ad ecclesiam venire nō possumus, nisi per baptismum. sequitur: Simile crystallo, quia qui prius erant aquæ fluxibiles, sunt per gratiā in baptismo acceptam firmi, sicut crystallus, quæ fit ex aqua congelata, & diuturno gelu in naturam lapidis consolidata. Et hæc est vna causa, quare in hac die legit hæc Epistola, † quia in eo dr̄ de baptismo, in quo 5
per inuocationem Trinitatis dantur septem dona Spiritussancti. Secunda ratio est, quia in ea inuitamur ad laudes Trinitatis, cum ibi sequatur, q̄ animalia plena oculis antè & retro, idest prælati dabant gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viuenti in sæcula sæculorum. Sedens autem super thronum est Deus Trinitatis. Vnde sequitur. Et procidebant vigintiquatuor seniores in facies suas, mittentes coronas ante eū, hoc significat, q̄ omnia bona nostra debemus attribuere ei. itaque omne illud, ex quo meremur coronam, sequitur. & non habebant requiem dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus. & ideo in introitu, & in alijs officijs toties repetitur, Benedicta sit sancta Trinitas. & propter hoc responsorium, siue etiam graduale, quod respondet epistolæ est: Benedictus es Dñe, qui intueris abyssos. Dan. 3. c. Versus est. Benedicite Deū cęli. Thobię. 12. c. & alleluia. Benedictus es Dñe &c. offer. Benedictus es Dñe. Et postcommunio. Benedicimus Deum cœli &c. Thobiæ 12. cap. Euang est. Erat homo ex Pharisæis Nicodemus. in quo habetur de baptismo. qui inuocatione sanctæ Trinitatis sanctificat baptizatos. In alijs verò ecclesijs dicitur epistola, Gaudete perfecti, quæ est ad Corinth. vlt. c. Et in alijs dicitur, Vidi ostium. quæ est Apoc. 4. Et euangelium, Cum venerit paracletus. Ioannes 14. c. p.

Universidad de Deusto Biblioteca

6 ¶ Sciendum † est, quòd historias de sancta Trinitate,& de inuentione Sancti Stephani composuit sanctus Stephanus Laudicen. ¶ Rursum cum Attila Rex, qui Christianos persecutus est, verè omnia volumina Christianæ religionis destruxisset,Alcuinus magister Caroli,& Ludouici filij eius rogatu Bonifacij Archiepiscopi Maguntini multa de ecclesiasticis officijs conscripsit. Vnde & Magunt.concilio approbante,vt habetur de consecra. dist.5.instituit, quòd à festo paschæ vsque ad dominicam istam tres tantum diceren tur lectiones, & hac die de Trinitate can tari vsq; ad dominicam sequentẽ, & tunc incipere: Domine ĩ tua misericordia &c. Et composuit officium de Trinitate. videlicet responsorium, antiphonas, Missam, & sequentiam, quæ omnia obtulit Alexand.Papæ. Ille verò respondit, non esse celebrandum festum de Trinitate,sicut nec de vnitate. Nam singulis diebus fit festum Trinitatis,& vnitatis,quia sem per dicitur Gloria Patri,& Filio,& Spiritui sancto. & præmissas historias,& officiũ non admisit. extra de fer.c.2. Verum superueniente hæresi Arriana fere fuit fides Trinitatis extincta,sed Hilarius,Eusebius,& Ambrosius restituerunt. Consensit igitur eadem de causa Greg. Magnus, vt de Trinitate specialia cantaremus, & ecclesias in ipsius honoré ædificaremus.

7 † Exinde ergo est, quòd de historia Trinitatis inuenitur varia consuetudo: Alij nanque non vtuntur ea,sequentes reprobationem Alexan.Papæ. Sed in qualibet dominica ab octaua pentecost. vsque ad Aduentum cantant in nocturnis nouum responsorium de Trinitate,nisi festum aliquod impediat, vt eam confiteantur, per quam saluantur, & in Missa alleluia eam hilariter profitentes, vt dictum sub quarta parte,sub ti.de alleluia. Alij verò vtuntur ea,cantantes eam in hac prima dominica, sequentes primam institutionẽ Alcuini. Alij ponunt eam in fine temporis declinationis, scilicet in vltima dominica, videlicet ante dominicam de Aduentu,sequentes vltimam probationem Grego.Romani.ergo nunquam de Trinitate celebrant festum, nec etiam has octauas faciũt,sed in prima dominica post pente. incipiunt historiam.Præparate. seu Deus omnium. Alij verò celebrant hodie de octaua, scilicet de Spiritu sancto, & ponunt eandem epistolam, & idem quod prædiximus euangelium, propter baptismatis sacramentum, cæteris obseruatis, sicut in die pente.Celebrant autem octauam ad innuendum perfectionem, vel consumationem operum sancti spiritus. Per septem enim dies operatio gratiæ septiformis, in octauo verò consumatio declaratur. Et quoniam in octaua redit ad caput, ideo omnia sicut in die festo à vespera in vesperam, in ipsis vesperis, & tribus nocturnalibus psalmis obseruant. De his octauis Augu.dicit: Celebrationem octauarum feriarum noui hominis celebramus. Baptismus neophytorum, licèt in sabbato peragatur, ad illum tamen baptismum pertinet,quem Apostoli susceperunt in die pentecost.cuius octaua dies est dominica sequens. Qui verò ponunt historiam: Præparate, seu Deus omnium. melius faciunt; quia Romanam sequuntur ecclesiam, nostræ peregrinationis recolentes, & percurrentes historiam. Nam per septuagesimam significamus expulsionem generis humani de patria paradisi, per quadragesimam seruitutem populi sub Pharaone, per pascha immolationem agni, per quadraginta dies paschales, quadraginta annos in deserto, per Rogationes, terræ promissionis ingressionem, per septem dies pente. in quibus septem dona diuiduntur, terræ datæ diuisionem,per tempus,quòd ab hoc die sequitur,significamus populi afflictionem, & gubernationem factam per iudices, & reges, ideoque sequuntur quatuor libri Regum, prout in sequenti titu.dicetur.

S V M M A.

1 *Libri Regum leguntur post Pentecostes octauas. Et cur ita ibidem & nu. 2.*
3 *Dauid nobis in hac militia proponitur in exemplum, & typum virtutis.*
4 *Saul nobis est exemplo.*
5 *Dauid funda quid significet.*
6 *Euangelium dominicæ primæ post Pentecosten. Et eius interpretatio.*

De

De prima Dominica post Pentecost. Cap. 115.

1 HIc † dicẽdum restat de prima Dominica post Pente. quæ est vna de principalibus Dominicis.& icipit hic quartum tempus peregrinationis, quia sumus in via veniendi ad patriam. Sed quia hostes habemus prius,q̃ illuc perueniamus.s.carnem, mũdum, & diabolum. ideo legitur de libris Regum, in quibus agitur de bellis & de victorijs, vt inuitemur ad pugnãdum fortiter contra hostes, vt victoriam habeamus, sicut Iudæi de Philistæis,& tãdem gloriemur in cœlis,quia nõ est nobis tñ lucta aduersus carnem,sed etiam aduersus aereas potestates, vnde primo dicimus in vesperis. Benedictus Dominus Deus meus &c. Historia est,Deus omnium.seu secundũ Ro. Præparate. Sed quia bellũ sine discretione non bene geritur,ideo sequenti tempore subiũguntur libri Salomonis.Item, quia insurgunt vitia,contra quæ necessaria est patientia.ideo subsequentes subiungit historia de Iob. recte ergo inuitamur ad pugnam, quia postquam digni sumus in numero iustorum haberi per librũ Numeri iam perlectum, & in statu perfectionis per nouam legem, s.Deutero. in quo habetur. Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo,& ex tota anima tua, & sumus sub Iesu p librum Iosue, & sub iudicibus,i.prælatis per librum Iudicum, & sumus sine acceptatione personarum, per librũ Ruth,quæ fuit Moabitis; restat tamen pugnare,qa tunc magis tentat diabolus,& sic ordinantur † libri Regum,in 2
quib tractatur de bellis ipsorum ad alios libros. Adaptantur etiam & aliter primæ quatuor Dominicę,quatuor libris Regũ, prout dicetur sub 4.& sub 7.& sub 15 Dominicis. Legũtur autem in tali tempore, & post missionem Spiritussancti, & post festum Trinitatis, quia quando accipimus gratiam Spiritussancti, ex tunc sumus similes Deo, & filij sumus summi regis,& per cõsequens sumus reges. Vnde in Apocalyp. Fecit nos reges & sacerdotes Deo,& patri suo &c.pe. in canonica. Vos estis genus electum, regale sacerdotium &c.de sacr.vnctio.ergo cũ simus reges,& habeamus aduersarios, non restat nisi vt regnum nostrũ defendamus, quia ex hoc nobis inuidet diabolus, quia ad illud regnum sumus assumpti,vnde fuit deiectus: & ideo nobis grauis imminet pugna,Nempe ostenditur nobis † Dauid in 3
exemplum,qui vicit per humilitatem, & per iucunditatem mentis, & vnctus fuit ter. ¶ Primò à Samuele in Bethleem in signum regni. ¶ Secundò, super domum Iuda, in regem super tribu Iuda, à viris Iuda in Ebrõ. ¶ Tertio,iterum in Ebron & in confirmatione regni super totum Israel. Smiliter nos si bene pugnabimus, ter inungemur. Primò in baptismo in signum regni. Secundò in confirmatione. Tertiò in paradiso, qñ regnum nostrum confirmabitur. Saul † nobis proponitur 4
in exemplum, qui per inobedientiã amisit regnum,vnde non simus inobediẽtes, sicut ipse fuit, ne perdamus regnum æternum. Dauid aũt fuit humilis in oĩb. operibus suis,q̃ patet,quia cum luderet corã arca Dñi,indutus Ephod lineo,depositis regalibus vestibus despexit eum Michol filia Saul,dicens ei,quod nudatus fuerat sicut vnus de scurris,& ille respondit, Ludam,& vtilior fiam ante Dominum, qui elegit me. &c.Item quãdo venit ad eum Nathan propheta,& redarguit eũ de peccato suo publice pœnituit Item iucunditatem mentis habuit,& omnia bona à se facta ad Deum retulit,vnde de eo cantat Ecclesia, prævaluit Dauid in Philistæum. in funda & lapide in nomine Dñi. Ecce exultatio in Deo.Non.n.in se cõfidebat. Funda † Dauid est prædicatio, per quam fundam prædicationis eiicitur diabolus de cordibus hominum, cum per duram reprehensionem incutitur timor,& concipitur pœnitentia.lapis vero dura reprehẽsio est,qa ergo hmõi victoria hr̃ per humilitatẽ,ideo ad Missã incipit introitus, Domine in tua misericordia speraui. ecce humilitas Dauid. Exultauit cor meũ. ecce mẽtis iucunditas, per hæc duo vincitur pugna.& quia ille solus vincit, qui nihil sibi,sed oĩa bona sua Deo attribuit,& sperat in eo, ideo bene sequit oĩo. Deus

in tẽ

in te sperantium &c. postea sequitur epistola de charitate. Deus charitas est &c. 1. Ioan. 4. c. quia per charitatem reges sumus, & per eam facimus bona opera meritoria regni, per quæ regnum nostrum defendimus, & conseruamus, vnde sequitur, In hoc apparuit charitas Dei &cæt. post, Deus charitas est &cet. ibi etiam ostenditur, quòd diligere debemus Deum & proximum. In euangelio autem. Homo quidam erat dives. Luc. 16. capit. ostenditur, quod non debemus diligere † diuitias, per diuitem, qui induebatur purpura, & byssо, & per pœnam eius, vt enim dicitur Eccl. 5. cap. Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis, qui amat, scilicet amore libidinoso, naturali verò vel charitatiuo potest, quia diuites cum iustitia & bonis operibus non abiicimus. 20. dis hoc scripsimus. habetur enim in euangelio de mendico Lazaro, in cuius persona incipit graduale. Ego dixi Domine, miserere mei. & sequitur versus de operibus misericordiæ. Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, i. intelligit & prægogitat illud, quod est in egeno, & paupere, & scilicet egestas & paupertas, vt ei subueniat. dicit. n. Greg. quòd debemus eos vocare patronos, & amicos nostros, quòd etiam fratres nostri sunt, & sic facere nobis amicos de mammona iniquitatis, & de malè acquisitis, vt cum defecerimus per mortem, recipiant nos in æterna tabernacula. hoc non fecit dives ille epulo, & quia in aliquo noluit pauperi subuenire, ideo cũ eo distinctissimè fecit Dominus, vt non posset habere guttam aquæ ad refrigerium linguæ. & ideo sequitur offer. in persona mendici, scilicet. Intende voci orationis meæ. & quia nõ obliuiscitur Deus orationes pauperum, sequitur postcõmunio. Narrabo omnia mirabilia tua, psal. di. &c. in quibusdam tñ ecclesijs legitur hodie euãg. Estote misericordes. quod est Luc. 6. cap. & est sciendum, quod Vrbanus Papa Quartus statuit fieri festum de corpore Christi quinta feria post hanc Dominicam, & concedens magnam indulgẽtiam tam clericis officiantibus, quàm populis conuenientibus ad diuina, prout in officio super hoc ordinato habetur.

SVMMA.

1 *Dominicæ secundæ post Pente. Missa, offertoriumque & eius expositio, & nu. 2. 4.*
3 *Lingua dolosa pallиatorum amicorum.*

De secunda Dominica post Pentec. Cap. 116.

DICTVM est, † quòd prima causa, qua defendimus regnum nostrũ, est charitas, quæ dilatatur per cõsiderationem æternarũ nuptiarum, de quib. in Apo. Beatus, qui vocatus est ad cœnã nuptiarum agni. vnde in hac secunda Dñica hĩ de hmõi cœna in euangelio Luc. 19. cap. Homo quidã fecit cœnam magnã, & vocauit multos, & misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis, vt venirent &c. hora cœnæ est ex quo porta Paradisi aperta est per Christum. sequitur, & cœperunt se omnes simul excusare. Nam primus dixit, Villã emi, & necesse habeo videre illam. Secũdus dixit, Iuga bouum emi quinque, & eo probare illa. Tertius verò dixit. Vxorem duxi, & ideo nõ possum venire. Dñs vero dixit ad seruũ, Vade & cõpelle intrare, vt Domus mea impleatur, Multos. n. compellit intrare per tribulationes: illi verò, qui vocati fuerãt non venerunt, quia auari, qui primum se excusant, supple, vel gulosi, qui per secundum & luxuriosi, qui per tertium intelliguntur, hac cœna se reddunt indignos, vñ versus. Villa, boues, vxor, cœnam clausere vocatis. Mundus, cura, caro, cœlum clausere renatis. Et quia in hoc isti se reddũt indignos, ideo Dominus alios vocat. Quia verò per cõsiderationem huius cœnæ dilatatur charitas, & quia Dominus protegit habentes charitatem, ideo incipit introitus. Factus est † Dñs protector meus, & eduxit me in latitudinẽ charitatis. Sequitur versus de charitate. Diligũte Dñe fortitudo mea &c. In oratione verò petit charitatẽ sancti nominis tui. &c. in epistola. Nolite mirari. 1. Io. 3. cap. habetur de vita æterna, per cuius intuitum amor concipit, & sequitur in fine de charitate,

ritate, Filioli, non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere, & veritate. Hæc est lingua dolosa, quam † dicunt amatores mũdi, Rogo te, hebe me excusatum. Dicunt etiam bonis, & sanctis viris Rogate pro nobis, & tamen venire non curant. Et attende, q; duo primi excusant se, Per primum. n. superbi intelliguntur. Per secundum, omnes, qui delectantur in quinque sensibus corporis. Per tertium verò luxuriosi, qui se non excusant, quia non habẽt cor, sicut habetur in Oseę 4. c. Fornicatio vinum, & ebrietas, auferunt cor, Magis enim absorbet hominem fornicatio, quàm superbia, vel auaritia. Quia ergo, vt dictũ est, lingua talium excusantium se, dicitur lingua dolosa, ideo Ecclesia à lingua dolosa petit se liberari in responsorio. Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. In ver. Domine libera me &c. Et quia perfectus est, qui non peccat in lingua, ideò in secundo tono cantatur. Postmodum sequitur † alleluia, similiter de charitate. Diligam te domine fortitudo mea &c. Quia verò consideratione vitæ æternæ concipitur charitas, visa cœna petit conuerti in offertorio. Conuertere domine, & eripe. Et quia ibi cantabimus vocaliter, vt ait Cassidorus super psalmistam. Omnis spiritus laudet dominum; non erit ibi tantum cœna, sed maxima solennitas, vnde in threnis primo c. Viæ Siõ lugent, eò quòd non sint, qui veniant ad solennitatem, ideo in postcommunione promittit se cantaturum ibi domino, dicens. Cantabo domino, qui bona tribuit mihi, & psallam &c.

SVMMA.

2 *Euangelium dominicæ tertiæ post Pent. & expositio etiam mystica. Tum Missa. nu. 2. 3. 4.*

De dominica tertia post Pentecost. Cap. 117.

TErtia, causa, quare inflammamur ad defendendum regnum † nostrum, est consideratio beneuolẽtiæ Dei, qua nos custodit, & diligenter quærit, ideo in euangelio huius dominicæ. Erant appropinquantes. Luc. 15. cap. habetur. Quis ex vobis homo habens centum oues, i. angelos & homines, & perdit vnam, s. hominem, nonne relinquit nonagintanouem in deserto, i. in cœlo, & vadit querere perditam &c. aut quæ mulier habens dragmas 10. s. angelos & homines, & perdit vnam, s. hominem, in quo imaginem suam depinxerat, nonne accendit lucernam, i. naturam humanã, in qua lumen deitatis posuit vniendo fidei, & querit diligenter, donec inueniã eam, & cum inuenerit conuocat amicas, & vicinas, dicens eis. Congratulamini mihi, quia inueni dragmam, quam perdideram. Ita dico vobis gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Ecce quanta est beneuolentia Dei erga nos. Ista. n. beneuolentia accendit in nobis charitatem. ¶ Quia † verò ad nuptias æternas non intrant superbi, neque luxuriosi, neque auari, vt premissum est, ideo introitus huius dominicæ, Respice in me &c. & dicit, vide humilitatem meam, contra superbiam, & laborem meum contra luxuriam, quia inops & pauper sum ego, contra auaritiam. & propter prædicta monet nos Pet. ad humilitatem dicens in epist. 1. Pet. vlt. c. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet &c. Et post sequitur ibi, Sobrij estote & vigilate in orationibus quoniam ad. ve. di. tan. le. ru. cir. quem de. ¶ † Et quia tãtam curam habet dominus de nobis, ideo in graduali inuitat nos Ecclesia, dicens, Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet, versus, Dum clamaren ad dominum, & vocem meam &c. Alleluia est. Domine refugiũ. Offert, Sperant in te omnes, qui te nouerũt. &c. quia de sperantibus in se habet curam. Quia verò dominus non inuenitur nisi quis pœniteat, cum verò quis pœnitet, ad dominum clamat. ideò sequitur postcommunio. Clamabo. ¶ † Rursus hoc officium est de pœnitente, sicut apparet ex ipsa communione, & ex euang. vbi per Dauid intelligitur, quilibet pœnitens, vbi dicitur, Gaudium est in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente &c. & ex introitu, & alijs, & ideo cantatur circa festum beati Ioann. Bapt. qui legitur, populum ad pœnitentiam prouocasse.

SVM-

Universidad de Deusto Biblioteca

SVMMA.

1 *Dominica quarta post Pent. quid moneat, & quid habeat officium nu. 2.*
3 *Dominicæ quatuor sequentes Pent. quatuor libris Regum adaptantur.*

De Dominica quarta post Pentec. Cap 118.

QVARTA † cã, qua defendimus regnum nostrũ, sunt opera misericordiæ. Vñ in eauãg. Luc. 6. c. qđ legitur in hac quarta dñica, in qbusdam ecclesijs dicitur. Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Et post sequitur, Mensurã bonam & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. ¶ Quia verò nõ põt homo opera misericordiæ facere, nisi prius illumineẽ à Deo, ideò incipit introitus, Dñs illuminatio mea. Et quia opera misericordiæ, est ecclesia terribilis, vt castrorum acies ordinata, sicut dicitur in canticis cãticorum, sequitur versus. Si exurgant aduersum me castra, non timebit cor meũ, & si exurgat ad me prælitũ &c. Postea petit in collecta misericordiã & gratiã dandi eleemosynas, cum dicit, Protector in te sperãtium Deus &c. ¶ In † epistola vero, Existimo quæ ad Rom. 8. c. ostenditur præmiũ, vbi dicit Apostolus, Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et post sequitur, Et omnis creatura ingemiscit, expectans reuelationem filiorũ Dei. Et vt hãc gloriam ecclesia possit adipisci, petit in responsorio veniam de peccatis. Propitius esto peccatis nostris dñe &c. ¶ Sequitur allelnia, In te domine speraui, qa in te sperantibus ꝓpitius es. Vñ ps. Quoniã in te sperauit, liberabo eum. Adaptantur et † istæ quatuor ꝓcedentes dñicæ quatuor libris Regũ sic. In primo. n. libro habetur qũo Dauid inunctus fuit. Vñ in prima dñica incipit introitus. Dñe in misericordia tua speraui. Et responsorio habetur. Et vnxit me vnctione misericordiæ suæ, & oleo exultationis. Vñ sequitur in introitu. Exultauit cor meum in salutari tuo, & ita ostendit se vnctum oleo lætitiæ per misericordiam Dei. In secundo libro habetur quomodo liberatus fuit ab inimicis, & vnctus bis, vt haberet latitudinẽ regni. Vnde in secunda dominica incipit introitus. Factus est dominus protector meus, & eduxit me in latitudinem, vt latè regnaret. In tertio habetur qũo mortuus fuit. Vnde in tertia dominica vtitur ecclesia voce decedentium, dicens. Respice in me, & miserere mei, & in versu. In te domine speraui. In quarto libro habetur de prophetis, qui illuminati sunt à Deo, vt viderent ventura, & ideo in quarta dominica dicitur in introitu, Dominus illuminatio mea &c.

Cãt. 6. Ps. 26.

Ps. 90.

SVMMA.

1 *Dominica 5. post Pentecost. adfert rete Petri. Et quid illud significet.*
2 *Prædicatores pro terrenis prædicantes nihil capiunt.*

De quinta Dominica post Pentecost. Cap. 119.

QVinta causa, qua defendimus & obtinemus regnum nostrum, est pax cum inimicis ecclesiæ, & patientia in aduersis. ad quam inuitat nos beatus Petrus in epistola huius quintæ dominicæ. Omnes vnanimes 1. Pet. 3. c. dicens, & non reddentes malum ꝓ malo &c. Vñ in euangelio habetur de rete beati Petri. Sed † multi sunt, qui rumpunt rete Beati Petri, i. cõcordiam & vnitatem fraternam, & ideo in persona tolerantium incipit introitus, Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te, &c. versus est, Dominus illuminatio mea, &c. illuminatus. n. à Deo, saluatur ab hostibus, quia sperat in eo. Pro prædicta autem pace cum inimicis ecclesiæ impetranda orat ecclesia in collecta, dicés, Da nobis quæsumus domine, vt & mundi cursus, &c. In aliquibus tamen ecclesijs dicitur, Deus, qui diligentibus te, &c. ¶ Sequitur euãgelium. Luc. 5. c. Deum plurimæ turbæ irruerent in Iesum, &c, vbi sequitur, † Præceptor, per totam

tam noctem laborantes nihil cepimus, Tales qui laborant in nocte, & nil capiũt, sunt qui pro terrenis prædicant, sequitur, In verbo autem tuo laxabo rete, hoc facit, qui habet sciam & vitam. talis. n. concludit multitudinem piscium copiosam. vnde in principio tot capti sunt boni & mali, ꝙ rete rumpitur, per quod significatur, ꝙ Ecclesiæ vnitas in hac vita rumpitur à quibusdam, sed post resurrectionem capti sunt multi, & tamen non est scissum rete, per quod significantur boni, qui nõ scindunt vnitatem ecclesiæ. Et ideò in offertorio dicit ecclesia, se laudare Deũ, ꝙ quantum ad bonos filios dedit eis intellectum, vt non rumpant rete, i. vnitatem ecclesiæ. Benedicam dominum, qui mihi tribuit intellectum. In postcõmunio vero dicit Ecclesia se operari vnitatem, & hanc petere à Domino, inquit, Vnam petij à domino, licèt. n. plura petat quotidie, tamen dicitur vnum petere, quia ad vnum finẽ, i. ad habẽdũ à Deo omnia petenda petit, & hoc est, quod ibi sequitur: Hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. hoc ideo dicit, quia tunc legitur Paralipomenon, i. verba dierum, qui habet eandem materiam cum libro Regũ, & significat, ꝙ qui in diebus suis bene rexerit, se habebit dies æternitatis. Et attende, ꝙ hoc officium cantatur circa festum beati Iacobi, sicut dicitur in euangelio, Relictis retibus secutus est dominum, & factus est piscator hominum, idest supplantator omnium vitiorum.

SVMMA.

1 *Dominicæ sextæ post Pentec. Missa, & eius expositio. & nu. 2.*

De sexta Dominica post Pentecostẽ. Cap. 120.

1 QVIA verò non † valent omnia prædicta, nisi fiat etiam plena iustitia fidei, & in nouitate vitę, ideò in hac sexta dominica legitur secundus liber Paralipomenõ, vbi habetur, ꝙ confortauit dominus Salomonem, per quod significatur, ꝙ dominus spiritualiter suos confortat, dãdo eis fortitudinem, ideo in officio huius dominicæ, Dominus fortitudo plebis suæ protector &c. versus est: Ad te domine leuaui animam meã quia ab ipso, est omnis fortitudo, & tunc bene regimus regnum nostrum, ꝙ maximè fit, si tendat homo ad promissiones Dei, vnde dicitur in oratione, Deus, qui diligentibus te, bona inuisibilia præparasti, &c. in epistola autem, † quicunque baptizati sumus, &c. ad Ro. 6. c. hortatur nos Paulus, vt in nouitate vitæ ambulemus. aliter. n. nihil valent alia, & vt hoc possimus orat ecclesia in responsorio, Conuertere domine aliquantulũ, &c. ille verò, qui ambulat in nouitate vitæ præparat se ad laudandum Deum in præsenti, & in futuro. vnde sequitur alleluia, Te decet hymnus Deus in Syon. Ad hanc orationem, vel perfectionem hortamur in euangelio Mat. 5. c. Nisi abundauerit iustitia vestra &c. Et sequitur ibi, Si offers munus tuum ante altare. Et quia non potest homo hoc facere sine auxilio Dei, ideò orat in offertorio. Perfice gressus meos in semitis tuis &c. Et quia talis potest offerre, ideo sequitur in postcommunione, Tollite hostias &c.

SVMMA

1 *Libri sapientiæ cur potissimum in Augusto legantur. Et quid septima Dominica præterea adhibeat. nu. 3.*
2 *Sextilis ante, iam Augustus.*
4 *Miss Dominicæ septimæ post Pẽt. expositio.*

De septima Dominica post Pentecostẽ. Cap. 121.

1 SEquitur † septima dominica, in qua leguntur libri Salomonis, vt Parabolæ &c. Cantica, libri sapientiæ, quem Philo. cõposuit, & ecclesiasticus, quê Iesus filius Sirach edidit, & tamẽ Salomoni attribuitur. Hi libri ꝙ sũt de operibus sapientiæ Salomonis, leguntur à Calẽdis Augusti. vsque ad Calendas Septembris, quia mensis iste calidus est, & æstum significat vitiorum, in quo nos oportet sapien-

sapienter regere,sicut in medio nationis prauæ,& peruersæ, vel quia mensis iste,s. 2
Augustus sextus est, † vñ Sextilis ante Augustum Cesarē vocabatur,& verus no ster Salomon in sexta ætate venit, q fecit vtraq; vnū, q fuit Dei virtus, & Dei sapientia,qui docuit nos sapienter viuere,& docere. Hic est Christus rex regū, qui septē patribus,& paucis piscibus,vt legit in Euangelio hodierno, satiauit eos, q de lōgè venerāt,& eū triduo sustinuerāt.Rursus †in hac dñica incipit Ecclesia parabolas Salo.post festū.n. Trinitatis legit liber Regū, qm hō qñ Trinitatis similitudiné hēt,sit rex,& sacerdos,vñ præponuntur in exēpla de regib. & sacerdotib. sicut sub prima dominica dictum est.Postea vero sequuntur libri doctrinales,prę ponnnt.n.exēpla doctrinis, quia plus mouēt facta,q̄ dicta. Act. 1. Cępit Iesus facere,& docere, & sic ordinantur libri ad seinuicē,vt præcedāt libri exēplares Regū, & Paralipomenō,& sequātur libri doctrinales Salomonis, q̄ doctrina est refectio spūalis, de quo hr in Euangelio huius 7. dominicæ. de hoc dicetur sub dominica 11.& 12. Et qa huic doctrinæ bonis operibus respōdere debemus,incipit introitus.Oēs † gētes plaudite manib. Et beatus Paulus inuitat nos in epist.ad Roma. 6.c.vt respōdeamus illi doctrinæ,seruiēdo Deo,dicēs,Humanū dico,pp infirmitatē carnis vestræ.vñ in quibuldā ecclesijs sequit responsorium,Beata gēs,cuius dñs Deus eorū,i.q̄ Deū habet ,p dño, ei soli seruiēdo.& sequtur versus,Verbo dñi i.doctrina Domini cœli firmati sunt,i. maiores,sicut Apostoli.& alij Sancti. Sequitur in quibusdā ecclesijs alleluia. Attendite populemeus legē meā.lex est illa refectio.illa āt refectio ostēditur in Euāgelio Mar.8. Cum turba plurima &c. Et est notādū,q̄ ibi dr, q̄ quidam de longè venerūt.s.illi, qui de peccatis enormibus redierunt,& pœnituerunt. qui.n. in peccato mortalis est,non hēt,q d mandu cet.Erāt autem quatuor millia,s.habentes quatuor cardinales virtutes,& comederunt,& saturati sunt,quia lex Domini satiat, & remanserunt septem sportæ,s. prædicatores habentes septem dona spirituſſancti,& reficientes alios.In alijs vero ecclesijs legitur Euangelium. Attendite a falsis prophetis,quia vero habens doctrinam videt in quanto periculo sit constitutus. Videt.n. se esse in fornace Babylonis.In offertorio,Sicut holocaustum,&c.Dan.3.c.petit se liberari,& vtitur voce trium puerorum . In postcommunione vero. Inclina aurem tuam &c. petit liberationem accelerari.

S V M M A.

1 *Dominica octaua post Pentecosten, quid moneat,& nu.2.3.*

De octaua Dominica post Pentecosten. Cap. 122.

SEQVITVR octaua dominica , in qua docet nos Ecclesia vitare † omnē vanitatē. Hic 1
n. debet esse effectus doctrinæ in nobis, qa in doctrina docet nos fieri spirituales,& remoueri a corporalibus desiderijs , ad similitudinē B.Virginis,cuius festū instat . Vnde introitus incipit, Suscepimus Deus misericordiā tuam,i filium tuum Iesum Christum nobis ex misericordia datū , in medio templi tui,idest, in communi Ecclesia tua, secundum nomen tuū Deus . Deus.n.vbique nominatur,sic & laus tua in fines terræ,idest,vbique. Templum etiam est beata Virgo,in qua verè suscepimus Dei misericordiam.Vnde circa eius † festum rationabiliter præsens cantamus officium,cum sit templum Domini, 2
& sacrarium Spirituſſancti. Sequitur epistola ad Roma.8.Debitores carni non simus,vt secundum carnem viuamus, &c. in qua docemur conculcare omnem carnalitatem,& ad ostendendum,quòd hoc possumus,sequitur . Non enim accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore , sed accepistis spiritum adoptionis filiorum,quo gustato desipit omnis caro.Sed quia non possunt hæc fieri, nisi dominus protegat,ideo orat in graduali.Esto mihi in Deum protectorem. ¶Rursus,quia non potest habere hæc omnia , nisi qui gaudet

gaudet in domino,ideo sequitur alleluia. Exultate adiutori nostro, gandium.n. spirituale excludit omnem carnalitatē. Quia † vero quidā sunt vita casti , & hu- 3
miles,sed ficte ab his docet caueri in Euangelio Matth.7.c. Attendite a falsis,p phetis,qui prætendūt castitatem, & sunt luxuriosi.Vel pp humanam laudem sunt casti,sicut fatuæ virgines,quibus dr,Amē dico vobis,nescio vos.Sed dominus verè humiles saluat.Vnde suquitur offer.Populum humilem saluum facies domine , & oculos superborū humiliabis.Quia vero per delitias spirituales oia conculcamus,ideo dicitur in postcōmunione·Gustate,& videte,qm suauis est dominus.

S V M M A.

1 *Dominicæ nonæ post Pente. Missa eiusque expositio,& nu.2.3.*

De Dominica nona post Pentecosten. Cap. 123.

1 POSTMODVM † seqtur nona dominica, i qua legitur liber Sapientiæ.Sapientia āt est cogitare de cęlestibus,& leuare cor ad illa. vnde monet nos ad hoc, maximè pp festum assumptionis B.Virginis,q̄ instat, quando s,assumpta est in cœlum,& quia homo se super se leuare non pōt,nisi dominus eū trahat.ideo dr in introitu.Ecce Deus adiuuat me , & dominus susceptor est animæ meæ,i. sursum captor.sicut.n. itur ad cœlestia non passibus corporis,sed assimilatione mentis ad Deum , in quo vitātur omnia mala, & sequitur in epistola 1. ad Cor.10.c. non simus concupiscentes malorum &cæt. Postea sequitur ibi Fidelis Deus,qui non patietur vos tentari supra id, q̄ potestis , sed faciet cum tentatione prouentum vt possitis sustinere. prius tamen timorem incutit dicendo,Stare‘qui se putat,videat ne cadat.In graduali vero,q̄ sursum rapitur, reddat gratias Deo, dicens,Domine dominus noster , quam adm.est no.tu.in vniuersa terra . Quoniā eleuata est magnificentia tua sup cœlos, scilicet non tantum in Christo,& Beata Virgine,idest,super cœlos materiales, & spirituales,verum etiam in Sanctis super cœlos materiales. In † Euan.Luc.16.mo 2
net,vt si non possumus per nos volare ad cœlum, faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, i. de diuitijs inæqualiter possessis,dicens.Homo quidam habebat villicum &c.Homo iste, sciuit sic per prudentiam carnis disponere, q̄ amotus a villicatione fuit receptus in domibus domini , & hoc per iniquitatem fraudis. Si ergo ille laudatur, qui per iniquitatē fraudis sciuit sibi in futurum prouidere, multo magis laudabit Dominus eos,qui dant eleemosinas,quod est prudentia spiritus,de quo dicit Apostolus. Est vita, & pax , qua homo sibi prouidet in futuro. Postea sequitur, quia filij † huius seculi 3
prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua,i.in his,quæ pertinent ad generationem suam , idest, circa temporalia. Et ego dico vobis facite vobis amicos de mammona iniquitatis,vt cum defeceritis.s.moriendo,recipiant vos in æterna tabernacula , quæ sunt sua . Vnde beati pauperes spiritu,quoniam ipsorum est regnum cœlorum, & quia non tantum per eleemosinas,sed etiam per orationes volamus ad cœlestia,ideo est alleluia. Domine Deus salutis meæ,in die clamaui,& nocte coram te. Quia vero hęc tabernacula per opera iustitię habentur,sequitur offertorium,Iustitiæ Domini recte lętificantes corda &c. Quo autem ordine hæc fiant, ostenditur in postcommunione Primum quærite regnum Dei . Matthæi.6.cap.

S V M M A.

1 *Dominica decima post Pentecosten quid moneat.& nu.2.*

De decima Dominica post Pentecosten Cap. 124.

IN dominica † decima legit Ecclesia- 1
sticus,qui incipit . Omnis sapientia a Domino Deo est,vbi ostēditur, quia non solum sapientia,sed etiam oia bona sunt

Universidad de Deusto Biblioteca

sunt à Deo, & ideò ab eo solùmodo sunt petenda, & ad eum debemus clamare, & ideo incipit introitus. Dum clamarem ad Dominum exaudiuit vocem meã. Et qa debemus ipsum solum orare, sequitur versus. Exaudi Deus orationem meã. Et oratio in quibusdam ecclesijs. Pateant aures misericordiæ tuæ Domine precib. supplicantium. In qua collecta patet quis rogãs dignus sit exaudiri. Vnde sequitur. Et vt petentibus desiderata concedas, fac eos, quæ tibi sunt grata, & placita postulare. & ostenditur in epistola. Scitis quoniam &c. 1. ad Cor. 12. c. q; omnia bona sunt à Deo, & ideo ei sunt exhibendæ gratiarũ actiones. Vnde † enumeratis omnib. donis, dicit. Hęc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidés singulis, prout vult. Sed quia bonum cito amittitur, quod nõ à largiente custoditur, sicut dicit Grego. ideo sequitur responsorium: Custodi me Domine, vt pupillam oculi. Item quia ad illum confugere debemus à quo omnia bona habemus, sequitur alleluia. Domine refugiũ factus es nobis. In alijs ecclesijs dr alleluia. Te decet. Euangelium verò, quod est in quibusdam ecclesijs. Cum † appropinquaret Dominus Hierosolimam. Luc. 19. c est de simoniacis, qui iniuriantur Spiritui sancto, s. in hoc q; vendunt ea, quæ ipse dat gratis, vel ad voluntatẽ suam tribuunt, ac si ab illis essent illa bona, & nõ à Spiritu sancto. Et nota, quod hoc euangelium, in quo Hierusalẽ destructio prædicatur, in Augusto legitur, quia prius à Nabuchodonosor, postmodum à Romanis, in quo mense destructa fuisse inuenitur. In alijs ecclesijs legitur, Dixit Iesus ad quosdam. sequitur & offertoriũ. Ad te Domine leuaui animam meã, quasi diceret, non ad simoniacos, non ad prælatos prauos, nec ad quosdã fatuos, & simulatos religiosos, qui faciunt se à simplicib. adorari, sed à te à quo omnia bona sunt. Et quia tunc acceptat Deus omnia opera nostra, quãdo speramus in ipso Deo, ideo equitur postcommunio. Acceptabit &c. ſ

1 2 3

S V M M A.

1 *Iob legitur dominica vndecima post Pẽt. & quid moneat. Et eius diei officium. nu. 2. 3.*

De vndecima Dominica post Pentecost. Cap. 125.

VNDECIMA dñica, in qua incipit ecclesia legere † Iob, q similiter est liber exẽplaris, sed est exemplum perfectionis, i. perfectæ sapiẽtię. quæ non hr nisi per prædictam refectionem doctrinę spiritualis. Nam refectio facit spiritualiter fortes, & ideo post libros Salomonis legitur liber Iob, in ordine autem Bibliæ omnes exemplares, s. Ruth, Iob, Thobias, Iudith, & Hester præcedũt libros doctrinales Salomonis p̃ p̃ prædictam rationem, de quo etiam dicetur sub dominica decimaquinta. Et quia vnanimitas facit fortes, & patientes, sicut fuit Iob, & concordes sicut fuerunt filij Iob, qui faciebant conuiuia per domos, vnusquisq; in die suo, ideo incipit † introitus Deus in loco s. ncto suo, i. in humilibus. Esaias, Super quẽ reqescet spiritus meus nisi super humilem, & quietum, & tremẽtem sermones meos? & si Deus est cum eis, nullus potest eis prævalere: Deus. n. habitare facit vnius moris in domo, i. cõcordes, & vnanimes, quales fuerunt filij Iob, qui dabant sibi inuicem comedere. vnde versus est. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, qa fortitudo nostra nihil valet, nisi Dns nobiscum cooperetur, imò principaliter operetur. In epistola, Notũ vobis facio euangeliũ, quæ est 1. Cor. 15. ostendit beatus Paulus humiliratem. vnde sequitur ibi Qui non sum dignus vocari Apostolus, & propter hanc humilitatem raptus fuit vsq; ad tertium cęlum. In responsorio quoq; sequitur vox humiliũ, In Deo sperauit cor meũ, & adiutus sum. & in vers. Ad te Domine leuaui animam meam, & quia ex tali spe sequitur exultatio, ideo in quibusdam ecclesijs est alleluia. Venite exultemus Domino, † euangeliũ vero est de humilitate, & eius effectu. Duo homines ascendebant &c Luc. 18. vnde sequitur, Pharisęus dicebat, Domine non sum sicut cæteri hominum &c. Ecce superbia. sequitur. Publicanus dicebat. Deus ꝓpitius esto mihi peccatori. ecce humilitas, & ideo abijt iustificatus in domum suam ab illo: quia verò humilitem sequitur exaltatio (qui. n. se humiliat exaltabitur) ideo sequitur offer. Exaltabo te domine; quia quoniam suscepisti me, i. sursum cœpisti. q. d. Exaltabo te domine; quoniam exaltasti me, Postcommunio: Honora dominum de tua substantia &c. Prou. 3. c. hoc ad literam facit humilis. dat. n. libenter pauperibus, & hoc est honorare dominum; quia ipse præcepit, vt detur pauperibus: vel honora dominum &c. idest, omnia bona tua Deo attribue. & hoc est proprium humilium. Hæc postcommunio congruè hoc tempore cantur, quando frugibus horrea, & vino cellaria plenè redundant, quibus deuotè Dominus honoratur.

1 2 3 4

S V M M A.

1 *Missam dominicæ duodecimæ post Pentec. & eius officium & nu. 3.*
2 *Sanctorum orationes nobis conferunt.*
4 *Septembris historia bipartitur.*
5 *Catholicorum qui iam perfecti, quidam imperfecti.*

De duodecima Dominica post Penteco. Cap. 126.

DVODECIMA Dominica est de oratione, & qua si eprimitur † Iob. orãs, & sedens in sterquilinio, conquerendo de falsis amicis. legitur enim Iob in duabus dominicis. Iob quidem in sterquilinio, moraliter est anima in mortali peccato, & fœtido, in quo dum residet, non restat nisi otare Deum, vt ipsam ab eo eripiat, vnde incipit introitus, Deus in adiutorium meum intende, domine ad adiuuandum me festina, confun. re. qui quæ. animam meam. In offertorio autem ostenditur efficacia orationis, & totum officium est oratio Mosi sumpta de Exo. quando rogauit pro filijs † Israel, qui fecerunt sibi vitulum conflatilem, & incipit, Precatus est Moses in cõspectu domini Dei sui &c. q Moses seipsum exposuit pro salute populi, dicens domino: Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me &c. 45. dis. disciplina. & reducit ad memoriam merita patrum: Memento inquit, Abrahã, Isaac, & Iacob &c. & placatus est dominus de malignitate, quam dixit facere populo suo. & ex hoc ꝓbatur, q Sãctorum merita nobis ꝓsunt. Et no. † q in hoc offertorio fit verborum geminatio, de quo dictum est sub secunda dominica post epiphaniam in epistola: Fiduciam talem habemus ꝑ Xpm ad Deũ. 2. ad corin. 3. c. ostẽdit Apostolus, q oratio sua, & aliorum bonorum prælatorum noui testamenti maiorem habet efficaciam, q̃ habuit in veteri testamento, qđ ét Moses orauit cum fiducia, confisus de meritis patrum, sed ne videatur hoc ex arrogantia facere, subdit. Non q sufficientes simus cogitare aliqd à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, cuius ministri sumus. In euangelio vero ostendit, q multum valet oratio prælatorum, quod legit in quibusdam ecclesijs. Dum trãsiret Iesus per medios fines Decapoleos, adducunt ei surdum, & mutum, & sanauit eum Dominus. Multi sunt surdi, qui nolunt audire verbum dei: & multi muti, qui nolunt loqui, & possunt, similiter hos debent prælati ꝓ prędicationem adducere ad Dominum, & in confessione, & oratione saluabit eos. vnde in persona surdi, & muti cantatur in graduali. Benedicã dominum in omni tẽpore. versus est. In domino laudabit anima mea. in alleluia verò monet ad hanc laudem. Venite exultemus domino &c. de offertorio supra dictum est. postcõmunio verò est. De fructu operum tuorum satiabitur terra, i. prędicatores, quos dominus replet, prius bonis, & ipsi repleti alios replent. in alijs verò ecclesijs dicitur euãgelium: Exiens Iesus de finibus Tyri. qđ est Mar. 7. Potest autem dici secundum Richardum episcopum Cremõ. in mitrali. q Salomone mortuo regnum diuiditur, & ideo mẽsis Septembris historia † bipartit̃. Prima pars i vna historia consolidatur. alia variatur; quia regnũ Iuda in Dauid familia stabilitur, sed regnum Israel à pluribus occupatur. Vnde & historia de his iustis, qui gentibus intermisti fuerant, cõpilatur, vt de Iob, Thobia, Iudith, & Hester, cũ in prima Septẽbris hebdomada legatur

Universidad de Deusto Biblioteca

gatur Iob,quem ipse scripsit cum respon
sorio.Si bona. in secundo libr. Thobiæ,
quem ipse composuit. in tertia Iudith,
quem Achior edidit.in quarta Hester,
quam Mardochæus,vel potius Esdra cō-
posuit:sed in libro Esdræ, post hæc opera
recitatur. & cum his cantatur responso-
rium, Peto. & Adonay Domine &c. His
temporibus prophetizauit Helyas, qui
gessit typum Christi.Sic mortuo Constā
tino ecclesia separatur. vna pars est ca-
tholica,alia per multa scismata separatur
a quibus ecclesia catholica multa aduer
sa pro Domino toleravit,sicut illi,quorū
5 opera hoc tempore leguntur.† In catho
licos, quidam sunt perfecti, quidam im-
perfecti: perfecti sunt prædicatores ido
nei,ministri, & cooperatores Dei. quod
dicitur in epistola. Fiduciam. Hi addu-
cunt imperfectos,& alienos, surdos,mu-
tos ad gloriam Iesu Christi, sicut legitur
in euangelio, Vox itaq; perfectorum est
in introitu: Deus in adiutorium meum
intende,quia adiutorium Dei implorāt,
vt hæreticis valeant resistere, & eos ad
Dei gratiam adducere.aut est vox imper
fectorum proficientium,qui vt proficiāt,
Dei implorant auxilium in graduali,Be-
nedicam, & in alleluia. Dominus refu-
gium. vox siquidem est perfectorū gra-
tias agentium de illis se a perfectione
aliquoties temperantibus,& istis proficié
tibus.Et quia Moses fuit vnus eorū, qui
se obtulerunt pro peccatis subditorum,
ideo in offertorio cantatur: Præcatus est
Moses.Hi perfecti sunt illa terra,quæ sa
tiata fructu operum Domini,donis vide
licet Spiritussancti, producit fœnum in
mentis,idest,doctrinam hominibus. Vn
de communio est,de fructu &c.attende,
quòd rectè de Iob, & Mose simul rectè
cantatur; quoniam contemporanei repe
riuntur, per quorum exemplum ad pa
tientiam, & mansuetudinem inuita-
mur.

De decimatertia Dominica post Pente. Cap. 127.

S V M M A.

1 *Thobias legitur decimatertia Dominica post Pentecosten,et eius diei Missa,eiusque expositio.nn.2.3.4.*

DOminica decimater 1
tia legitur liber† Tho
bię, per quem figura
tum genus humanum
cœcum factum p pec
catum primi parentis,
quod non potuit sana
ri amaritudine passio
nis,q̄ per fel significata est, Xps vero per
piscē,quia piscis assus est Xps passus. Cœ
cum quidem erat genus humanum;quia
habitantibus in regione vmbræ mortis,
lux orta est eis. Petit ergo, vt veniat do
minus, sicut promisit. Dominica enim 2
ista est de promissionibus. † Vnde dicit
in introitu. Respice Domine in testamē
tū tuū,& in promissione tua, vt sicut pro
misisti, veniat filius tuus. & hoc est, qđ
sequitur, Et animas pauperum tuorum
ne obliuiscaris in finem,& hoc est,quod
dixit Thobias filio suo,Memento fili;qm̄
pauperem vitam gerimus, habebis mul-
ta bona,si timueris Deum. Vnde sequit̄
oratio, Omnipotens sempiterne Deus,
de cuius munere venit &c. & rogat, vt
possit currere ecclesia ad veras promis- 3
siones,Epistola, † Abrahæ factæ sunt p̄-
missiones.& semini eius &c.Ad Gal.3.c.
vbi agitur de promissionibus,& sequitur
ibi,quid igitur lex,dixit Apostolus, si nō
potest sanare genus humanum cœcum,si
cut Thobiam? & sequitur responsio.Lex
quidem propter trâsgressores posita est,
sicut dicit pedagogus. Sequitur respon-
sorium,Respice domine in testamentum
tuum. vbi ostenditur vehemens effectus
orationis.In alleluia. Quoniā Deus ma-
gnus &c.ostenditur,quis est,qui potest il
luminare.In Euangelio † ostenditur,q̄ 4
lex non potest sanare, & incipit in qui-
busdam ecclesijs, Beati oculi, qui vidēt,
quæ vos videtis;multi prophetæ, & mul
ti reges &c.Luc.10.cap.vbi habetur,q̄ sa
cerdos, & leuita pertransierunt homi-
nem,qui incidit in latrones,sacerdos in-
quam, & leuita veteris testamenti,sed
solus Samaritanus, scilicet Christus, qui
est custos noster, ipsum sanauit. Et quia
lex non sanat; quoniam neminem ad per-

perfectionem ducit, sed solus Deus in
quo sperandum est, ideo sequitur offer-
torium.In te Domine speraui.Quomo-
do autem sanauit illum cœcum, patet;
quia per panem angelorum, qui factus
est panis hominum, i. per filium Dei in-
carnatum, & ideo sequitur in postcom-
munione, panē angelorum manducauit
homo. Aliæ Ecclesiæ dicunt, panem de
cœlo &c.Sap.16.cap.

S V M M A.

1 *Iudith historia cur legatur dominica decimaquarta post Pentecosten. Et eius diei officium quale.nn.2.*

De decimaquarta Dominica post Pent. Cap. 128.

1 DOminica † decima- 1
quarta legit liber Iu-
dith: & cantatur, qñ
victotia data est in ma
nu fœminæ, & monet
nos ecclesia ad sancti
moniam,siue ad conti
nentiā,exēplo Iudith.
sicut.n.interfecit Holofernē,qui inter-p̄-
tatur eneruās vitulū saginatū, sic monet
ecclesia, vt interficiamus Holofernem,i.
diabolū,q̄ eneruat, & interficit lasciuos
mūdi, q̄ fiet p sanctimoniā abscindendo
ei caput:nā caput diaboli est luxuria, qa
quasi primo de ea incipit hoies tētare,&
ideo dns dicit in Luc. Sint lūbi vestri p̄-
cincti.hoc est, p̄cingatis vos contra pri-
mum vitium,Exod.12.In comestione a-
gni renes vestros accingetis. Alio tñ mō
supbia ē initiū oīs peccati. Quia vero fra
giles sumus,& effeminati,vñ interficere
nō possumus Holofernē, nisi adiutorio
Dei,iō dicit in introitu, Protector nr̄ a-
spice Deus,& respice in facié Christi tui.
Sequtur in qbusdā ecclesijs epist.ad Gal.
2 5.c.Spiritus † ambulate, & desideria car
nis non perficietis: caro.n.cōcupiscit ad-
uersus spūm,& spiritus aduersus carnem,
& sequtur.manifesta āt sunt opera carnis,
& noīat ea.Item alibi dicit.Si contendi-
tis,nonne carnales estis? hoc dicit, quia
contendimus de carnalibus.Et post, Fru
ctus aūt Spiritussancti sunt longanimi-
tas, pax, patientia &c. Deuincere igitur
Holofernē in nobis, est facere ista duo.
Per hoc quoq; vitia interficimus in no-
bis,q̄ gustamus Spūmsanctū,quo gustato
desipit oīs caro. Sed quia non pōt sanarī
in nobis carnalitas,nisi a dño, quia est si
cut lepra,ideo in quibusdā ecclesijs seqt̄
Euangelium, Dum iret Iesus. Luc.17.c.
de leprosis, qui venerunt ad Dominum,
& dixit eis,Ite,& ostendite vos sacerdo-
tibus ipsis tñ prius sanatis,p quod signi-
ficatur,q̄ prius peccato à dño sanatur,&
postea iniungitur ei pœnitētia a sacerdo
te,& absoluitur, qđ significatum est per
hoc,q̄ discipuli dñi instita Lazari solue-
runt, & tñ prius ipse erat resuscitatus a
dño.Redijt aūt vnus ad eum flexis gen-
bus,gratias agens,per quod significat̄, q̄
vnitas ecclesiæ reddit gratias Deo, vnde
vnus sanabatur in piscina Io.4. & ideo in
responsorio in gratiarū actione dicit ec-
clesia,Bonum est confiteri dño, & etiam
in alleluia, quod est in quibusdā eccle-
sijs.Confiremini dño, & inuocate nomē
eius.& quia hoc non sufficit,nisi & domi
nus nos custodiat,ideo sequitur in offer
torio,Immittit angelus domini in circui
tu timentium eum;quia custodit nos do
minus p angelos.sequitur,Gustate,& vi-
dete.quid autem gustare debemus, ostē
ditur in postcommunione,s. panem, qui
saginat animam,non corpus. vnde est of
fertorium in quibusdam ecclesijs,Panis,
quem ego dedero,caro mea est pro mun
di vita.

S V M M A.

1 *Dominica decimaquinta post Pentecosten, in quo conueniat cum antecedenti, missa item eiusdem diei,nu.2.*

De Dominica decimaquinta post Pent. Cap. 129.

DOminica decimaquinta hēt eandē 1
intentionem cum præcedenti,† &
ideo in quibusdam ecclesijs in his
duabus dominicis legitur liber Iudith,
& introitus est, Inclina aurem tuam Do
mine.versus est. Lætifica animam serui

tui,quoniam ad te domine leuaui animã meam,quasi dicat, non ad carnalia desideria. In epistola,quæ est ad Gal.6.c.monet nos,vt non simus vitulus saginatus, sed simus spirituales.vnde dicit ibi Paulus:Si spiritu viuimus,spiritu & ambulemus, quia qui seminat in spiritu, de spũ metet vitam ęternam:qui vero in carne, de carne metet corruptionem. sequitur respõsorium.Bonum est cõfidere in dño, quam confidere in hom.qui dat victoriã in manu fœminæ, quando fecit hominẽ vincere in carne,& quia hoc facit,qui parat cor suum ad seruiendum Deo,sequtur alleluia.Paratum cor meũ Deus &c.

2 In euangelio. Nemo † potest duobus dominis seruire,quod est Mat.6.c.docemur ne seruiamus ventri,& post.Nolite solliciti esse,dicentes,quid manducabimus,aut quid bibemus &c. sed primum ǫrite regnum Dei &c.Nolite soliciti esse,s.solicitudine suffocationis, solicitudine autẽ prouidentiæ solliciti esse debemus.In offertorio vero monemur,vt seruiamus domino,non ventri. Expectans expectaui dñm,vt reficeret me. Quis autem sit iste cibus, quo anima debet refici,ostẽditur in postcõmunione,ǫ̃ est in quibusdam ecclesijs, Qui manducat meam carnem,s. per hdem,nam vt dicit Augu. Crede, & manducasti &c. Quæritur autem, quare ecclesia post libros Salom. legat librum Iob,& postea librum Thobiæ, & Iudith, cum alio modo ordinentur in Biblia? sicut enim dictum est, sub septima dominica præcedunt libri exemplares, & postea doctrinales, quia magis mouent facta,ǫ̃ dicta, & ad vltimum ponuntur libri Machabæorum, qui sunt libri exẽplares. Ad quod dicitur, ǫ per doctrinam peruenitur ad perfectionem patientiæ, quæ magis fuit in Iob. vnde postea sequitur Thob.quia magnum etiam patientiæ signum fuit in Thobia, qui amisit multa, & filium ad tempus,& oculos, qui maxime ab homine diliguntur,ex eo,ǫ oculi sunt principium cognitionis, ad quam natus est homo, & quia etiam plus valet exemplum fœminæ,& magis erubescentiam incutit,ideo liber Iudith,in quo habetur de victoria in manu fœminæ, post prædictos ab Ecclesia ordinatur, vltimo verò liber Machabæorum legitur, quia ibi habetur exemplum de confirmatione iustitiæ. Machabæi. n. passi sunt martyrium pro lege defendenda,& custodiẽda ab Antiocho fidei inimico.

SVMMA.

1 *Dominica decimasexta post Pent.officium, ex Machabæis sumptum,& nu.2. 3.4.*

De Dominica decimasexta post Pente. Cap. 130.

1 DEcimasexta Dominica † legit,& cãtat ecclesia de Macha. vt dr in sequenti titulo, qui multa passi sũt ab Antiocho, & septẽ populis,& ibi hr, ǫ tẽplũ, quod pollutũ fuerat ab illis populis, ab istis Machabæis purificatum fuit,& per hoc significatur, ǫ aĩa, ǫ templum Dei est. polluta à septem capitalibus vitijs non potest mundari, nisi purificetur à peccato,quod est cã resuscitari de morte peccati. vnde habetur in euangelio de resurrectione filij viduę,& ideo incipit introitus,Miserere † mei domine,s.vt resuscites me.versus est.Inclina domine aurem &c.In epist.vero,Apostolus inuitat nos ad patientiam,dices, Obsecro vos, ne deficiatis in tribulationibus &c.quæ est ad Eph.3.c.sic.n. vincuntur inimici a Machabæis,idest a Sanctis, sequitur graduale,Timebunt gentes, ǫa sicut postquam illi vicerunt inimicos suos,& mundauerunt templum,& reædificauerunt, timuerunt gentes in circuitu,sic & postquam homo vicerit diabolum,& mundauerit se per confessionem, & reædificauerit templum Dei, in se,timent dæmones.vnde sequitur versus. Quoniam ædificauit dominus Syon, sed ǫa non põt fieri,nisi a domino, quòd homo liberetur a vitijs, ideo sequitur alleluia. Redemptionem misit &c.Euãgeliũ est in quibusdam ecclesijs. Ibat Iesus in ciuitatem,& Luc.7.c.& post. Accessit Iesus,& tetigit loculũ,& dixit,Adolescẽs,tibi dico surge,& surrexit,& dedit illũ mri

suæ. Nempe tangit dominus loculum, vbi erat mortuus,quãdo infirmitate, vel aliquo flagello tangit corpus hominis, in qua iacet mortuus spiritus hominis,i. anima. & sic excitatur a somno mortis, vnde Eccl. 21. Infirmitas grauis sobriam
3 reddit animam.Sequitur offertoriũ,† qua si in voce Machabæorum. Domine in auxilium meum respice. sequitur postcommunio:Domine memorabor iustitiæ tuę solius, iustitiæ inquam, quia omnis qui venit ad te, non eijciet foras. Potest,& aliter dici, quòd Iosia defuncto Hierusalẽ destruitur,populus captiuatur,& perimit,ideo in hoc mense Octobri Machabæorum † historia legitur, & cantatur.
4 Adaperiat &c.quia a suis aduersarijs admodum præmebantur, quorum primam partem Simon pontifex edidit,aliam filius eius Io. posteriorem quidam Iudęus agrestis, sed eruditus. Hi captiui militantem designant ecclesiam,in qua sunt duces,& satellites,doctores, & discipuli, perfecti,& imperfecti. Doctores viduam significant ecclesiam,quæ vidua est; quia militans cum sponso triumphanti non est,cuius filius moritur, cum discipuli ꝑ quotis crimine ab ecclesiæ corpore separantur,resuscitantur,cum illis gratia infunditur. Hæc igitur orat in euangelio pro filij resurrectione, idest gratiæ infusione,& hortatur in epistola, ne deficiat in tribulationibus, & huius rei gratia flectit genua sua. hæc eadem orat in introitu,Miserere,& in offertorio,Domine.graduale.Respice.id quod dicitur in euangelio. Accepit autem omnes timor. Post communio,Domine memorabor.gratiarum est actio. Vel hic mensis Octobris, vt quidam aiunt,designat octauam, sicut ergo Iudæi finitis prælijs, & templo restaurato, in hymnis, & confessionibus domino benedicebant,sic in octaua magnæ festiuitatis Sancti festiuius exultabunt.

SVMMA.

1 *Dominica 17.post Pente. quid moneat, & nume.2.3.*

Dominica decimaseptima post Pentec. Cap. 131.

1 IN Dominica † 17. agitur de nuptijs æternis,quia consideratione nuptiarum illarum libenter patimur tribulationes,sicut & Machabæi fecerunt. Sunt autem quatuor Dominicæ, in quibus agit ecclesia de Machabæis. consideratio enim illa tribulationes leues facit,& propter illas nuptias pœna quælibet leuiter sustinetur.De his nuptijs dicitur in euangelio,quod in hac die in quibusdam ecclesijs legitur. Cum inuitatus fueris ad nuptias,recumbe in nouissimo loco &c, Omnes inuitati sumus ad nuptias æternas;& si in nouissimo loco nos ponimus hic,vt simus humiles, exaltabimur in paradiso,& econtra. vnde statim subiungitur.Ego † autem dico vobis,quia omnis, 2
qui se exaltat humiliabitur &c. Vnde incipit introitus.Iustus es domine, scilicet in hoc iudicio, & rectum iudicium tuũ. Huic enim iudicio concordat ecclesia, seu consentit, quo Deus exaltat humiles,& superbos deprimit, dicens. Iustus es domine &c.In epistola, Obsecro vos, quæ est ad Eph.4. cap. inuitat nos ad humilitatem,vt dicatur nobis, Amice,ascẽde superius. vbi dicitur, vt dignẽ,idest,in humilitate ambuletis in vocatione, qua vocati estis,scilicet ad nuptias,hoc enim est nouissimum locum tenere. Ad hoc idem monet in graduali. Beata gens, cuius est dominus Deus eorum &c. superbi faciũt se dominos, humilium vero Deus est dominus,vnde versus est. Verbo domini cœli,idest humiles,firmati,idest sanctificati sunt. Debemus ergo esse humiles; quia nihil habemus, nisi a Deo, & ideo sequitur in quibusdam ecclesijs: Alleluia. Qui timent Deum sperant in eum. quasi dicat, non in se. Postea sequitur euangelium de nuptijs, sicut dictum est. In alijs vero ecclesijs legitur: Cum intraret Iesus in domum. Luc.14. cap. Notandum autem, quòd antequam in ipso euangelio dicatur de nuptijs,habetur, quomodo sanauit hydropicum, per quem intelligitur, omnis amator mundi: prius enim oportet, quòd fitis

mundi satietur, quia qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Io. 4. quādiu n. homo erit hydropicus in illis nuptijs non poterit satiari. In offertorio † similiter inuitamur ad humilitatem. vnde ibi hr̄ oratio Danielis: Oraui ad Deum meum &c. Daniel 9. c. Et propter hanc humilitatē meruit audire archangelum, qui certificauit eum de incarnatione Christi. Satis ât congruo fit ibi mentio de angelo, qm̄ officium circa dedicationem B. Michaelis cantatur. in postcommunione habet̄ de humilibus, & superbis. Vouete, & reddite domino Deo vestro oēs, qui in circuitu eius offertis munera, i. humiles qui at tribuitis oia bona Deo terribili, & ei qui aufert spiritum principum, i. superbiam eorum. eccę, quia superbos humiliat.

SVMMA.

1 *Feria quarta dominicæ decimæseptimæ post Pentec. quale habeat officium.*

De quarta feria quatuor Temporum Septembris. Cap. 132.

IN quarta feria † legit euāgeliū. Respondens vnus de turba. Mat. 9. c. de surdo, & muto, quem Apostoli curare non poterant, eo q̄ illud genus dæmonij non ejicitur nisi in oratione & ieiunio, qđ bene huic diei cōuenit. Hodie nōq; ieiuniū est quatuor tēporum. Ideo namq; duæ lectiones leguntur, vt ordinandi in duobus p̄ceptis charitatis, vel duabus legibus instruant̄. Prima de calcatore vuæ, s. Ecce dies. Amos in fine tempori conuenit. Secunda, vide licet Congregatus. Neemiæ. 8. c. cōgruit ordinandis, quibus dr̄ in introitu. Exulta te Deo. qui p̄meditari p̄mittunt. in offertorio. Meditator. Postcōio est. Comedite pinguia. & sumitur de lectione secunda.

SVMMA.

3 *Pœnitentiam exprimit ordinandorum, feria sexta quatuor temporum Septembris.*

De sexta feria quatuor Temporum Septembris. Cap. 133.

1 HERIAE † sextæ officiū pœnitentiam exprimit ordinandorum. Vnde in euāgelio. Factū est. peccata a paralytico dimittuntur, & in lectione. Conuertere, vlt. c. ad cōuersionem instruuntur. & in introitu. Exaltetur, ad q̄rendum dominum inuitantur. Graduale, & postcōmunio, sunt orationes lectorum. Offerenda consolatio eorūdem, in alijs tamen ecclesijs dicitur euangelium Rogabat Iesum. Luc. 7. cap.

SVMMA.

1 *Sabbatum quatuor Temporum Septembris, quid moneat, & nu. 2.*

3 *Ieiuniorum instituendorum vetus mos, & nu. 3. Diuersus hodie. nu. 4. Et eius ratio. nume. 5.*

De sabbato quatuor Temporum Septembris. Cap. 134.

2 SABBATI † quoq; officiū ad doctrinā ipsorum ordinandorū fit, ne sint steriles, vt fici arbor infructuosa, de qua legitur euangeliū Arborē fici &c. Luc. 4. c. ne vita illorū sit terrenisimplicita, sicut mulier incurvata. In epistola vero, Tabernaculū factū est &c. q̄ est ad Heb 9. c. vbi de primo, & secundo agitur tabernaculo, monentur, vt sic seruiant in tabernaculo ecclesiæ militantis, vt domino p̄sententur in tabernaculo triumphantis. In lectionib. vero, quare hoc † Septembris ieiunium indicitur, cā instructionis, & eius vtilitas intimat̄. qua rum prima est, Decima die. Leuit. 23. c. secunda est Quintadecima die, q̄ę est ibi dem. tertia est, Domine dominus noster. Micheæ vltim cap. quarta est. Factum est verbum, Zachar capitulo 7. quinta est. Angelus domini: Danic. 3. capitulo. Cętera sunt

ra sunt ordinādorum exhortationes, orationes, & consolationes. Postcommunio, mēse septimo, de Leuitici lectione sumitur. Meritò autem in hoc mense fit clericorum ordinatio; qm̄ & in hoc mēse fiebat tabernaculorū celebratio. Ordinati verò sunt ecclesiæ ministri, in die tabernaculorum per septiformem gram in septem gradibus constituti. Vnde & beatus Petrus legitur ordinationē fecisse in Septembri sex Episcoporum, decem presbyterorum, & septem diaconorum. Et celebratur ordinatio in tertia hebdomada, quia in tempore tertio, s. gratiæ fuit ab Apostolis instituta. Olim tamē alia ratio
3 fuit à sapientibus assignata. Nam † olim instituta fuere ieiunia in prima hebdomada Martij, in secūda Iunij, in tertia Septembris, in quarta Decembris, vt comitarentur initia texere decadis Iesu Christi. Cum. n. quis ordinatur, quodāmodo vt Christo attineat, generatur: ergo persona primæ texere decadis est Abraham, à quo sumitur ordinatio primæ hebdomadæ Martij prima persona, secundæ texere decadis est Dauid, à quo sumitur ordinatio secundæ septimanæ Iunij: initium tertiæ est Iconiæ, à quo sumitur ordinatio tertiæ septimanę Septembris. demum est Christus in quarto loco, à quo sumitur ordinatio quartæ septimanæ Decēbris. Sumuntur aūt potius ab his personis, quām ab alijs ordinationes; vel quia fuerunt in genealogia maiores, vel propter nominū interpretationes; dicitur. n. Abraham pater multarum gentium. Dauid fortis. Iconia, præparatio Domini. sic & illi, qui ordinantur, debent esse fortes, præparati ad euāgelium Christi, vel sicut a persona in personam sunt quatuordecim generationes, sic ab ordinatione in ordinationē septimanę quatuordecim inueniuntur, vt ordinādi periti sint in decalogi, & in euan
4 gelij disciplina. Nunc † autem ieiunia ex causis præmissis aliter ordinantur, vt dictū est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Et memento, q̄ apostolici vsq; ad Simplicium Papam in Decembri semper ordines celebrabant, vt ordinandos coaptarent generationi Iesu Christi. Simplicius verò addidit ordines in Februario tribuendos, vt ordinādos vicinius in-

corporaret corpori Iesu Christi. vide de hoc in proœmio secundæ partis. Sed si, vt præmissum est, ieiunia constituta sunt in prædictis septimanis pro his, qui ad ordinationem accedunt, nunquid commutari possunt, quando nullus tunc ordinatur? certè non, nisi necessitate vrgēte, de qua in proœmio secundæ partis dictum est. Cum enim sit vna ecclesia, omnino debet in actionibus eius esse cōcordia, quæ non esset, si in tam generali ieiunio alij pranderent, alij ieiunarēt. Præterea, licet alicubi non fiat ordinatio, fit tamē alibi, pro quibus ieiunare & orare debemus, vt digni ad ordinationem perueniant: omnes enim fratres sumus, & vnanimes in domo Domini sumus.

SVMMA.

1 *Dominica decimaoctaua post Pentec. quid agat, moneatque. & nu. 2. 3.*

De Dominica decimaoctaua post Pente. Cap. 135.

1 DICTVM est in præcedenti † dominica, q̄ debet homo se ponere in nouissimo loco, vt ponat̄ in primo, sicut sunt plati. vnde in hac decimaoctaua Dominica agit de prælatis, qui sunt in primo loco. vnde euangelium est in quibusdā ecclesijs. Sup cathedram Mosi &c. Introitus verò, qui sumitur Eccl. 33. c. incipit, Da pacem Domine sustinētibus te, vt prophetę tui, i. prælati fideles inueniātur, supplendum est, non infideles, sicut scribæ & pharisæi. versus est. Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domū Domini ibimus, i. ibimus ad nuptias, & de hoc lætatus sum; quia inuitati sumus ad nuptias, in quib. erit æterna pax. In alijs vero ecclesijs versus est, Bonū est. † Præ- 2
terea, scripserunt quidam, quòd ideo dicitur introitus ipse; quia tali die Zacharias Papa fecit pacem cum Longobardis. In epistola Apostolus agit gratias de Ephesijs; quia habent fidem veram de istis nuptijs, dicens, Gras ago semper Deo meo,

pro vobis &c. 1. ad Corint. 1. c. in respon-
sorio verò. Lętatus sum &c. ostendit gau-
dium de prædictis nuptijs. & ideo ꝓpter
ꝓdictas nuptias in alleluia. Laudate Do-
minum omnes gentes, hortatur ad lau-
dem. Euangelium in quibusdam eccleſijs
3 Accesserunt † ad Iesum. quod est Matth.
22. capit. dicentes. Quod est mandatum
magnum &cæt. Dixit Dominus. Dili-
ges Dominum Deum &c. & postea repre-
hendit eos, de infidelitate, quia nō crede
bant ipsum esse Deum, dicens. Quid vo-
bis videtur de Christo, cuius filius sit? di
cūt ei Dauid. & dixit eis. Quomodo ergo
Dauid in spiritu vocat eum Dominum, di
cens. Dixit Dominus Domino meo sede
à dextris meis &c. Prælati verò non de-
bēt esse tales, i. infideles, sed sicut Moses,
de quo habetur in offertorio, Sāctificauit
Moses altare Domino &c. debēt prælati
se totos offerre incensum, & postea mul-
tas hostias, vnde sequitur postcōmunio.
Tollite hostias. loquitur. n. de prælatis.

S V M M A.

2 *Dominicæ decimanonæ post Pent. quid re-*
ferat, aut moneat, & nu. 2.

De decimanona Dominica post Pentec.
Cap. 136.

HAEC decimanona Do
minica respōdet præ
cedenti, in qua dictum
est, Da pacem Domi-
ne sustinentibus te, vt
prophetæ tui, i. prælati
tui fideles inueniant.
Respondet inquam, si
faciant, quod habetur in euangelio, quod
1 legitur † in hac dominica, in quibusdam
eccleſijs, s. Ascendens Iesus &c. quod est
Matth. 9. c. in quo habetur, quòd adduxe-
runt ad Dominum paralyticum. Iesus au-
tem videns fidem illorum, qui offere-
bant &c. Paralytici sunt, qui in delitijs
carnis ita dissoluti sunt, quod nō possunt
opera bona facere, & merito fide præla-
torum sanantur, & ideo bonum est habe-
re bonos prælatos. Quidam autem de
Scribis dixit intra se. Hic blasphemat, q
peccata dimittit. Iesus autem videns co-
gitationes eorum, dixit. Vt sciatis, quo-
niam filius hominis habet potestatem in
terra dimittēdi peccata, dixit paralytico.
Tolle grabatum tuum, & ambula. Et quia
solus Deus est, q sanat paralysin, ideo in-
cipit introit⁹. Salus † populi ego sum &c. 2
versus est, Attendite populo meus legem
meam, subaudi, per quam sanantur para-
lytici. In epistola monet Apostolus para-
lyticos, vt erigantur corporaliter à para-
lysi ad bona opera, dicens, Renouamini
in spiritu mentis vestræ, & induite nouū
hominem &c. Ephe. 4. c. Sequitur etiam
graduale in voce paralytici. Dirigatur
oratio mea sicut incensum &c. versus est,
Eleuatio manuum mearum &c. iam iste
leuatur ad bona opera. Alleluia verò dici
tur in voce paralytici, sanati, s. Dextera
Domini fecit virtutem, subaudi, quia sa-
nauit me. Sed quia nō sufficit sanare, nisi
Dominus custodiat, sequitur offertorium.
Si ambulauero in medio tribulationis:
vbicunque enim ambulant sanati à domi
no, custodit eos, quantum in se est.

S V M M A.

1 *Dominica vigesimæ post Pentecost. quid*
legat.
2 *Dominicæ vigesimæ post Pentecost. Mis-*
sa, & num. 4.
3 *Nuptiæ tres leguntur in euangelio.*

De Dominica vigesima post Pentecost.
Cap. 137.

IN Dominica † vigesi-
ma incipit ecclesia le-
gere duodecim ꝓphe
tas, & Danielē, & can-
tāt de Esa. & Daniele,
& Hieremia, non tñ le
git de Esa. & Hie. quia
in alijs temporib. ple-
nius leguntur. De Esa. enim legitur in aduē
tu. de Hie. in passione. Quæritur autem,
quare legit ecclesia Prophetas, post librū
Machabæorum, cum in Biblia præponaī,
ad quod dicimus, q Biblia præponit om-
nes libros exēplares, eo quod magis mo-
uent exempla, quàm doctrina, præter li-
brum

brum Machabæorum, quē vltimò pōnit,
& propter perfectam iustitiam, & ꝓpter
tempus, quia vltimo tempore fuerūt. Ec-
clesia etiam legit vltimum librum Eze-
chiel. quia in eo agitur de templo cœle-
sti, in quo est confirmatio, & finis omniū.
Duodecim vero prophetas legit, ꝓpter
fundamentum fidei, quod semper necef
sariū est, quantumcunq; homo sit perfe
ctus, & vide quod dictum est sub dominica
15. Incipit ät ecclesia legere Ezechie
lem in principio Nouembris. In matuti-
nali huius dominicæ officio primum re
sponsorium est in quibusdā eccleſijs de
Esa. s. Vidi dñm sedentem super solium
excelsum. Vidit. n. Esa. quomodo thronū
Dei Angeli sunt, & Sancti in ecclesia triū
phante, & militante, in quibus ꝑ gratiam
sedet ille, qui est primus, & nouissimus.
Quia ergo Ezechiel vidit templum cele
ste, in quo fiunt nuptiæ æternæ, iō in euā
gelio Missæ, quod in quibusdam eccleſijs
in hac dominica dr̄; & est Mat. 22. c. habe
tur in illis nuptijs. Simile est regnum cę
lorum homini Regi, qui fecit nuptias, &
misit seruos suos hora cœnæ dicere inui
tatis. Omnia parata sunt, venite ad nu-
ptias. Illi contempserunt venire ad nu-
ptias. Hi sunt Iudæi, qui contempserunt
venire. Et misit tunc seruos suos, dicens.
Ite ad exitus viarum, & conuocate oēs,
& impletæ sunt nuptiæ discumbentium.
Et videns Rex quendam non habentem
vestem nuptialem, dixit ei. Amice, qūo
huc intrasti, non habens vestem nuptia-
lem? & tradidit eum ministris suis, vt
proijcerent eum in tenebras exteriores.
Huic autem iudicio, quo dominus eos,
qui contempserunt venire ad nuptias, a-
mouit a nuptijs, & omnes alios vocauit,
2 congaudet ecclesia in † introitu, dicens.
Omnia, quæ fecisti nobis domine, in vero
iudicio fecisti. in epistola vero monet
nos Apostolus, vt cautè ambulemus ad
has nuptias, quia sine veste nuptiali ꝓji-
cimur in tenebras exteriores, dicens. Vi
dete autem qūo cautè ambuletis. &c. q
est Ephes. 5. c. dissuadet a contrario, di-
cens, Nolite inebriari vino, in quo est lu
xuria, ne sitis in nuptijs diaboli, sed im-
pleamini Spiritu sancto. Sed quia cibum
illarum nuptiarum non potest dare, nisi
solus Deus, ideo sequitur in responsorio,
Oculi omnium in te sperant domine, &
tu das escam illorum, i. cibum nuptiarū
æternarum, in tempore opportuno. Et
quia de nuptijs illis non potest comede-
re, qui est in peccato mortali, sequitur in
quibusdam eccleſijs alleluia. De profun-
dis, i. de peccato, clamaui ad te domine,
vt me eruas a peccato, & ita peto nuptijs
interesse. In offertorio verò ostenditur,
quid sit interesse nuptijs, s. habere me-
moriam de æternis, dicens, Super flumi-
na Babylonis. s. delitias seculi, illic sedi-
mus; & fleuimus, dum recordaremur tui
Sion, i. tui, ò Ecclesia triumphans. In post
communione verò petit, vt detur ei inte
resse nuptiis illis, dicens. Memento verbi
tui seruo tuo, in quo mihi spē dedisti &c.
quasi dicat memor esto, quia promisisti:
qui enim promittit, & non dat, videtur es
se oblitus. ¶ Et † nota, q tres nuptiæ le-
guntur in euangelio. De primis dicitur, 3
quod simile est regnum cœlorum homi
ni regi, qui fecit nuptias filio suo. Hic fi-
lius est Christus, qui humanam naturam
sibi copulauit, vbi fuit thalamus virginis
vterus, vnde tanquam sponsus procedēs
de thalamo suo. Ad has nuptias homines
sub lege per Prophetas inuitauit. De se-
cundis dicitur. Vos similes hominibus ex
pectantibus dominum suum, quando re
uertatur a nuptijs. hic dominus Christus
est verus homo, qui ascendens angelicā
naturam, sibi copulauit, ad has nuptias
gentes ꝑ Apostolos conuocauit. De ter-
tijs vero dr̄. Virgines, q̄ præparatæ erant,
intrauerunt cum eo ad nuptias, hic spon
sus est Christus. qui ecclesiā post iudiciū
sibi copulabit, & in thalamo glorificabit.
Ad has per prælatos ecclesiæ quotidie
inuitamur. De primis solennizat ecclesia
in Christi natiuitate. De secundis in asce
sione. De tertijs in resurrectione, qñ in
nostra resurrectione Christus sponsam as
sumet, & de babylonia mundi introduce
cet in cellarium paradisi, de quib. nuptijs
hic potest intelligi, cum intrasset homo
non habens vestē nuptialem, ejectus est
in tenebras exteriores, cæteri nuptiali-
ter induti sunt cum domino epulati. Hi
sunt lapides viui, ex quibus ædificantur
muri Hierusalem. Potest etiam aliter di-

ci,

ci,q̃ post reuersionem à captiuitate Hierusalem reædificabitur,& tẽplum restaurabitur per Zachariam,& Aggeum,& Esdram & Malachiam, per quos aduentus Domini prænũciatur, ideoq; in hoc mense Nouembris vsque ad aduẽtum Domini cantatur historia de Prophetis. ¶ Vidi Dominum. & leguntur libri Ezechielis, Danielis,& duodecim prophetarum. Captiuitas illa corporalis nostram spiritualẽ significat. A captiuitate reuersio est peccatorum remissio. Rex itaque prophetarum nolens supernam Hierusalem restaurare,filio nuptias celebrauit, & sicut legitur in euangelio,multos ad cęleste prandium inuitauit:hi qui intrauerũt,sunt lapides viui,de quib. præmissum est.Ne igit ad captiuitatem similem reuertamur, & a nuptijs excludamur, monet nos Paulus in epistola precedenti: Videte,qũo caute ambuletis,non quasi insipientes, sed vt sapientes.Introitus.Oia quę fecisti.vox est Danielis captiuitatem præteritam recolẽtis,& eã suis meritis, Dei iudicio adscribentis.Similiter in offertorio super flumina Babylonis, captiuitatẽ illã ploramus, sed in graduali, Oculi oĩum, grãs agim⁹. In postcõione,Memẽto verbi,postulam⁹, vt nuptias ꝓmissas in spe, ꝓficiamus i re.

SVMMA.

1 *Dominica vigesimaprima post Pente.quid moneat, eiusque diei officium, & nn.2.3.*

De Dominica 21.post Pent. Cap.138.

1 IN † præcedenti Dominica instructi sumus,& admoniti,vt caute eamus ad nuptias,quę celebrãtur in templo,qđ scripsit Ezech. Sed qa de his nuptijs maxime inuidet nobis diabolus pro eo,q̃ de illis eiectus fuit,ideo in hac vigesimaprima dñica agit Ecclesia de bello contra diabolũ,& de armatura nostra contra eum:si.n pugnauerimus,intereri-mus æternis nuptijs, si tñ habuerimus vestem nuptialẽ, quæ est charitas, aliter nõ. Vnde quia cinis & cilicium sunt arma pœnitentiæ, in introitu vtitur Ecclesia voce Mardochæi,in cilicio, & cinere existẽtis, dicens Deo.In volũtate tua Dñe vniuersa sunt posita,& non est qui resistat voluntati tuæ Hester.3.cap.Sequitur. Quoniã Dominus vniuersorum tu es, & ideo beati,qui tibi seruiunt,quia tu liberas eos de manu diaboli,& adiuuas eos in bello cõtra diabolum,sicut in hac oõne liberasti Mardocheum de manu Naamã,& suspensus est in patibulo,qđ præparauerat Mardochæo. In epistola † monet Apostolus armari cõtra diabolum armatura Dei, dicens.Confortamini in Dño & in potẽtia virtutis eius &c.q̃ est ad Ephe.6.c.& post. Quoniam nõ est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem,sed aduersus spiritualia nequitiæ in cęlestibus,in omnib. sumẽtes scutum fidei &c.Sed quia etiam bene armati non possunt per se resistere, nisi Deus adiuuet,sequitur respõsorium. Dñe refugium factus es nobis &c. Quia lassamur vel sauciamur in hoc bello, non est refugium,nisi ad ipsum.vnde sequitur in quibusdã ecclesijs alleluia.Lauda anima mea Dominum. quia vero sauciati in hoc bello,non sanãtur nisi a Domino,& multi ab eo sanantur,ideo in quibusdam ecclesijs † sequitur euangelium de sanatione Reguli, Erat quidã Regulus,cuius filius infirmabatur &c. Quod est Io.2.c. Per istum Regulum intelligũtur reges.s. prelati,qui reges sunt,& debent esse humiles, & ita sunt Reguli.vnde exaudiuntur,licet habeant paruam fidem pro sanatione filiorum: credebat.n.iste Regulus, quod Dominus poterat sanare filiũ suũ, sed non credebat, quod esset Deus, quia credebat,quod nõ posset sanare,nisi præsens. Humilitas ergo valde necessaria est prælatis.Quia vero per patientiam maxime vincitur diabolus. præponitur in offertorio, Iob in exemplum. vnde in Sapiẽtia.Melior est patiens viro forti,& qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.& incipit.Vir erat in terra Hus,nomine Iob &c. In versi. autem huius offertorij fit sæpe repetitio, de qua dictum est sub Dominica secunda post octauam Epiphaniæ,sed quia nihil valet patientia, nisi homo speret in Domino, sequitur postcõio. In salutare tuum anima mea speravit &c.quia spes patiẽtiã operatur.

SVMMA

SVMMA.

1 *Dominica 22.post pent.hortatur ad charitatem. Et eius diei officium. nn.2.3.4.5.*

De Dominica 22.post Pentec. Cap.139.

DICTVM est, q̃ nullus † potest interesse æternis nuptijs, nisi habeat vestem nuptialem,q̃ę est charitas,ideo i hac 22.dñica monemur, & inuitamur ad habendã charitatem. vt nõ tñ beneficiamus proximo, sed dimittamus iniurias nobis ab eo factas. Vnde in qbusdã ecclesijs euangelium est de seruo, qui debebat decem
2 milia talenta, cum † quo Dñs posuit rõnem,& ille dixit,Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi,& misertus Dominus eius dimisit eum,& debitum dimisit ei,& incipit. Simile est regnum cœlorum homini regi,qui voluit rationem ponere cum seruis suis,quod est Mat.18.c.Siquidem in die iudicij ponet Dñs rationẽ nobiscum,& nullus poterit computare cum eo,quia de tempore qũo reddet hanc rõnem, quod tam bonum est,q̃ in quolibet momento eius põt homo fieri filius Dei, & ideo incipit introitus. Si iniquitates
3 † obser. Dñe,Dñe quis susti.quasi diceret nullus,& hoc est.Patiẽtiã habe in me &c. & sequitur versus. De profundis clamaui ad te Dñe &c.In epistola. Cõfidimus &c. ad Philip.cap.1.inuitat nos Apostolus ad perfectam charitatem,vt dimittamus fratri,vt Deus dimittat nobis, sicut hĩ in fine euangelij, Sic & pater meus cœlestis faciet vobis,si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris.Dicit igitur Apostolus in epistola,Fratres,cõfidimus. idest confidentiam talem habemus.& postea sequitur, † Obsecro autem vos, vt
4 charitas vestra magis ac magis abundet, vt sitis synceri,& sitis sine offensa,& tunc est vnitas in ecclesia quando non offendimus pp iniurias,sed dimittimus.vnde sequitur responsorium,Ecce quã bonum & quam iucundum,habitare fratres in vnũ. sed q̃m illos, qui irascuntur sanat Dñs per charitatẽ,& dum pœnitent,ideo sequitur alleluia. Qui sanat contritos corde,& alligat. concor.eorũ.In præmisso vẽrò euangelio monemur ad perfectã † charitatẽ,vt cautè ambulemus ad nuptias cum veste nuptiali. & quia perfecta charitas non tm impẽdit beneficia,& dimittit iniurias,sed etiam orat pro inimicis, ideo sequitur in offerto.Oro Hester ad Assuerum regem, qđ interpretatur beatitudo i.ad Christũ, & incipit,Recordare Dñe &c. Hester 14. c.in quo offerto.rogat pro reconciliatione peccatorũ,& quia de hac recõciliatione gaudent angeli,sequitur in qbusdã ecclesijs postcõio. Dico vobis &c.Luc.15.c.

SVMMA.

1 *Dominicæ vigesimætertiæ officium.*

De 23.Dominica post Pente. Cap.140.

IN tribus dominicis vltimis, s.23. 24. & 25. 1
est † idẽ officium,& in eis ostendit ecclesia se habere vestem nuptialem,i.charitatem,quia orat pro Iudęis,vt conuertãtur, quod fiet in fine mundi, q̃n venient ad fidem nostrã. quod significatum est in Ioseph, qui noluit longo tpe se manifestare fratrib.suis: postea vẽrò ad vltimum se manifestauit eis,& petierũt veniã ab eo, & dixit eis no lite timere,ego pascam vos,& inebriatus est cum eis,quæ inebriatio significat lætitiam oĩum in illa conuersione Iudæorũ. hoc autẽ erit in fine peregrinationis nostræ, & ideò de hmõi conuersione agitur in fine temporis peregrinationis: in quatuor.n.partes diuisum est tempus anni, prout dictum est in prœm. huius partis, & per has tres dominicas agitur de hac conuersione,quia ad fidẽ Trinitatis conuertũtur. In hac ergo 23.dominica introitus est de conuersione Iudęorũ, & de ꝓmissione Dñi.ipse nanq; dicit per Hiere. 29.cap. Ego cogito cogitationes pacis,& non afflictionis,quia ad hoc tendũt mala, quæ vobis infero, vt reconciliem vos mihi, & nota, q̃ tempore Henrici Tertij Imperatoris Bruno Tullensis eps,qui de multis Sanctis cantus cõposuit,factus Papa per Henricum Tertium Imperatorẽ 3

&

& vocatus dum, Leo I. Romam pro papatu veniret, audiuit voces angelorum canentium, & dicentium: Dicit Dominus, ego cogito cogitationes pacis &c. ipse vero cogitans q̃ nõ haberet canonicum ingressum, renunciauit, & iterũ à Romanis Papa eligitur, & vitam cum multis miraculis finiuit. In graduali verò agit Dauid gratias de sua liberatione à captiuitate ipirituali, & corporali, dicens, Liberasti nos exafflgentibus nos &c. In versu verò promittit laudem bonorum operum, dicens. In Deo laudabimur tota die &c. & quia solus Dominus est, qui sanat, ideò in quibusdã ecclesijs sequitur alleluia. Qui sanat contritos corde, in offertorio verò petit veniam, sicut fratres Ioseph, dicens. De profundis clamaui ad te Domine &c. & quia Ioseph, i. Christus respondit, Nolite timere, ego pascam vos, ideò quia liberalis est Dominus, & cito dimittit, sequtur postcommunio: Amen dico vobis, quicquid orantes petitis, credite, quia accipietis, & fiet vobis. Mat. 18. cap. Quia verò non intrabunt ad nuptias, nisi habeant similitudinem Dei; ideo in euãg. Abeuntes &c. Matt. 22. cap. quod legitur in quibusdam ecclesijs dicitur, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cęsari, & quę sunt Dei Deo, scilicet imaginem suam, similitudine sua insignitam, quia omnia ad sibi similia conuertuntur. In epistola quoque, Fratres imitatores &c. ad Philip. 3. c. monet nos Apostolus, vt reddamus Deo imaginem suam, & post sequitur, Conuersatio nostra in cœlis est. q.d. in hoc debetis me imitari, non illos, quorum venter Deus est, qui sunt inimici crucis. Christi. Imitemur autem Deum & Apostolum in humilitate, mansuetudine, charitate, & sanctimonia, & post Saluatorem, expectamus Dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Si enim habuerimus similitudinem Dei in animabus nostris, in futuro non habebimus illam similitudinem in animabus tantũ, sed etiam in corporibus, quia, vt dicit Apostolus; Similes erimus Christo.

S V M M A.

1 *Dominicæ vigesimæquartæ Missa, eiusque expositio. Et nume. 2.*

De Dominica 24. post Pentec. Cap. 141.

IN † vigesimaquarta dominica similiter agitur de vocatione, & conuersione Iudæorũ. Vnde incipit in quibusdã ecclesijs euang. Matth. 9. cap. Loquentes Iesu ad turbas. Ecce princeps ἀρχισυνάγωγος, venit ad eum, & dixit ei. Filia mea defuncta est, sed veni, & impone manum tuam super eam, & viuet. Dum autem iret post eum, ecce mulier hæmorroissa dicebat, si tetigero fimbriam vestimenti eius, salua ero, & sanata est à Domino, postea suscitauit Dominus filiam archisynagogi. allegorice archisynagogus iste significat Mosen, vel aliquem de Prophetis, vel etiam Apostolis, qui rogauit Dominum pro synagoga, & Dominus vadit vt sanet eam, quia non cessat corrigere, vt sanet ipsos Iudæos per varias tribulationes, & seruitutes, sed eorum sanitas fiet in fine mundi. Mulier verò patiens fluxum sanguinis est gentilitas, quæ dixit. Si tetigero fimbriam vestimenti eius, i. si minima præcepta seruauero, salua ero. Per fluxum sanguinis peccatum intelligitur. Postea verò † saluabitur synagoga, quod significatur per filiam Iairi postmodum suscitatam. Item per Iairim, qui interpretatur illumnans, siue illuminatus, intelligũtur prælati: prælatus enim illuminatus à Domino alios illuminat, & talis debet orare pro subditis suis, sicut iste pro filia sua, sicut etiã orat Apostolus in epistola huius dominicæ, quæ est ad Colosſ. 1. c. Non cessamus, inquit, fratres, orantes pro vobis. In quibusdã tamen ecclesijs dicitur hac die euangelium. Cum videritis abominationem. Mat. 24. c. Et attende, q̃ hæc dominica proprium cantuale non habet officium, quia enim vexabitur ecclesia persecutionibus antichristi, ideò sua continet organa, vel ideò, quia præcedens officiũ huic euangelio rectissimè coaptatur, vel quia hæc dominica sæpius superabundat, idcirco proprio vacat officio.

S V M M A.

1 *Dominica vigesimaquinta post Pentec. expositio, & nume. 2.*

De

De Dominica 25. post Pentec. Cap. 142.

1 IN vigesimaquinta † dominica agitur de illuminatione Iudęorum, vnde dicitur in quibusdam ecclesijs in epistola, quæ est de Hier. 23. c Ecce dies veniunt dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustũ &c. & post sequitur, In diebus illis saluabitur Iuda, & post non dicemus amplius, Viuit Dominus, q̃ eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de cunctis terris, in quibus proieceram eos. in quibus verbis præcedens cantulæ officium concordat. Nam in introitu dicit Dominus. Ego cogito &c. dicitur, Et reducam captiuitatem vestram de cũctis locis. Soluti ergo illi, qui nunc tenentur in capitiuitate, in graduali, Liberasti nos gratiarum referũt actionem in offerẽda, De profundis. adhuc porrigunt orõnem, qui suæ petitionis, in postcommunione. Amen dico. recipiũt sanctificationẽ. Euan-
2 gelium † verò est de refectione, quã fecit Ioseph fratribus suis, quando recepit eos ad conuiuium. Videns Iesus quia multitudo maxima venit ad eum &c. quinque panes sunt spiritualis intelligentia quinque librorũ Mosi, quos modo habent, nec eis possunt satiari, quia eos frangendo per spiritualem intelligentiam non manducãt, sed tunc eos Dominus saturabit. Duo verò pisces sunt psalmi & euãgeliũ. Tunc n. reficiet eos Dñs intelligẽtia legis, & psalmorum, & euangelij. In quibusdam tamẽ ecclesijs dr euangelium. Cum subleuasset Iesus oculos, Io. 6. ¶ Rursus in hac vltima dominica cæteras concludente, rectè ponitur officium, quod ad vtrunq; Dñi pertinere possit aduentum, vt dictum Hieremiæ propheticum. Ecce dies veniunt, & suscitabo &c. ecce primus aduentus. In diebus illis saluabitur Iuda, ecce secũdus. Sed in euangelio rectè legitur de quinq; panibus, quia post quinq; millia annorum datus est nobis in primo aduentu panis angelorum. Ad hinc etiam quinq; dominicæ computantur, vsq; ad illum diem, in quo panis ortus in presepio prędicabitur. Quidam tñ hanc epistolam, & hoc euangelium ponũt cum officio Trinitatis, infra hebdomadam verò fit, sicut in cæteris feriatis, & congruè circa festum beati Andreæ hoc euangelium legitur, quoniam de eo in ipso mentio continetur. Quædam ecclesię faciunt in hac dominica festum de Trinitate: aliæ verò in octa. Pentecostes, vbi de hoc dictum est.

S V M M A.

1 *Dominica vigesimasexta post Pent. quid legendum in officio ecclesiastico, & nu. 2. 4.*
3 *Menses singuli, singulis adaptantur temporibus.*

De vigesimasexta Dominica post Pentecosten. Cap. 143.

LIVD † postremo notandum est, q̃ nocturnales lectiones à prima Dominica post pẽtecost. vsque ad aduentum Domini, quidam non insubtiliter referunt ad illam temporis seriem, quæ fuit à Dauid vsque ad aduentum Domini. Sed & ad illam cõgruè referri possunt, quæ a primitiua cępit ecclesia: sicut enim Sauli succesſit Dauid, vnde primò legitur de primis libris Regum, sic dæmonum cultui cultus vnius Dei, & sicut regnũ Dauid per Roboam, & Ieroboam in scissuras diuiditur, vt legitur in libris sequentibus, sic ecclesiam scindit hæreticorum insania. Deinde sequuntur † libri Salomonis, quia post pug- 2
nas hæreticorum, claruerunt in ecclesia Sanctorum doctorum ingenia. Postmodum sequitur liber Iob, vbi agitur de persecutionibus, & consolationibus eius, quia quantumuis in pace floreat ecclesia, tentationes tamen non desunt spiritualium aduersariorum, quorum quanto est occultior pugna, tanto difficilior est, sed glorioſior erit acquisita victoria. Rursus illud † quoque adijciendum est, quòd 3
singulos mẽses præteritis possumus adaptare temporibus. Nam per Ianuarium in quo nouus annus inchoatur, tempus à diluuio intelligitur, vbi mundus renouatur. Per Februarium, in quo alleluia deponitur,

deponitur, illud tempus innuitur, in quo vniuersitas linguarum confunditur. Per Martium, in quo quadragesima sæpius celebratur, illud tempus accipitur, in quo Dei populus in Ægypto affligit. Per Aprilem vero, vbi pascha celebratur, vel obseruatur, illud tempus ostenditur, in quo populus à Pharaone liberatur. Per Maium, in quo de pente. solemnizatur, illud tempus recolitur, in quo populus in terra promissionis gratulabatur. Iunius & Iulius, in quibus historia Regum legitur, regnũ Saulis, & Dauid cõmemorant. Augustus, in quo liber Sapientiæ recitatur, regnum sapiẽtis Salomonis insinuat. Reliqui quatuor menses regna principalia notant. Babylonicum, quod est in oriente. Persarũ quod est in meridie. Græcorum, quod in Aquilone. Romanorũ, quod in Occidente. Igitur historia Iob, quæ legitur in Septembri per duas hebdomadas, regnum exprimit Orientis. Vnde ibi dicitur, Erat vir ille magnus inter omnes Orientales, & legitur per duas hebdomadas, quia regnũ illud durauit per duas annuales hebdomadas, i. per bis septingentos annos. Tot. n. anni inueniuntur à tempore Nini, à quo regnum Babyloniæ incepit, vsq; ad Cyrum Regem Persarum, in quo defecit. In reliqua parte Septembris regnum Persarum innuitur. Quocirca † duæ historiæ leguntur, eo quòd nunc de Persis, nũc de Medis reges assumebantur. Historia Machabæorum, quæ legitur in Octobri Græcorum significat regnum, sub quibus Prophetæ leguntur, regnum Romanorum, in quo Christi religio viget, accipitur. Prophetiæ maximè de Christo loquuntur, cuius natiuitas est in fine anni, sicut regnum Romanorum in fine mũdi. 4

Finis Libri Sexti.

LIBER SEPTIMVS.

SVMMA:

1 *Sanctorum festa quibus de causis ecclesi celebret. ibid. & nume. 2.*
2 *Sancti & eorum reliquiæ an debeant honorari, & venerari. & nu. 3. 6.*
4 *Sanctorum noui testamenti quadruplex differentia.*
5 *Sãctorũ nulli latriã vel sacrificiũ debemus.*
7 *Septimanæ dies qualiter nominentur ab Hebræis. Qualiter à Christianis. num. 8. 10. Item qualiter à Gentilibus. nume. 9.*
11 *Feriæ quid, & vnde dictæ, & vnde hoc verbum natum inter Christianos. nume. 12.*
13 *Dies tripliciter denominantur. Et diei dominicæ excellentia. nu. 14.*
15 *Dies quidam priuilegiati in quadragesima.*
16 *Dies variè incipit, iuxta variam regionis, & loci consuetudinem.*
17 *Solemnitas quid, & vnde dicatur.*
18 *Festiuitatum diuersa nomina. Et nume. 19.*
20 *Statio quid, & vnde orta. nume. 21.*
22 *Stationum duæ species.*
23 *Stationum forma, & à quo in vrbe institutæ. Et quorsum fiant. nume. 24.*
25 *Paschatis festum est alijs superior.*
27 *Israeliticus populus treis potissimum solemnitates colebat.*
27 *Encænia ab Hebræis ortũ habuerũt. Et quid.*
28 *Festa occurrunt plus quinque milia Sanctorum quolibet die, exceptis Calẽdarum diebus, vt respondit Eusebius Constantino Imperatori.*
29 *Sanctorum catalogo nullus adscribendus, nisi per Romanum Pontificem.*
30 *Festa quæ celebrantur per totum annum.*
31 *Festa omnia sunt aut in totum duplicia; aut simpliciter duplicia, aut semiduplicia vnũquodque percurrit. ibid. & nume. 32. 33.*
34 *Festorum variæ, & dissimiles solemnitates, hierarchiam cælestem sedibus, & gratia distinctam designant. nume. 35. 36. 37.*
38 *Pascha annotatinum quid.*
39 *Festa omnis generis Sanctorum cur celebrẽtur tempore Paschali sub nomine vnius personæ.*
40 *Festa sanctorum, qui immediatè cælum ascenderunt, celebrantur tempore Paschali, non autem cæterorum.*
41 *Festa sanctorum veteris testamenti per Græcos, & Venetos coluntur.*
42 *Sanctorum octauæ cur celebrentur, & nu. 46. Non tamen omnium. nu. 43.*
44 *Sanctorum octauæ varij sunt generis.*
45 *Octaua significationis quæ sit. Et quæ supplicationis nu. 47.*
48 *Octauas institutionis qui habeant inter martyres, & qui inter confessores.*
49 *Sanctorum ferias quo ordine Author pro sequatur.*

De Sanctorum festiuitatibus. Cap. 1.

POSTQVAM de diuinis officijs in genere, atq; dominicis, & de festiuitatibus ad dominũ pertinẽtibus in specie præmisimus, vtile est, vt de officijs festiuitatũ Sanctorum in aliqua in hac septima parte subiiciamus. † Sanè ecclesia Sanctorum festa multis de causis celebrat. Primò, vt eis vicem rependamus: quia ipsi iam celebrant festum nobis, quoniam gaudium est in cœlo angelis Dei, & animabus sanctis super vno peccatore pœnitentiã agẽte. prima distinct. quia tua. Secundò, quia eos honorando rem nostram agimus. Nam eorum festiuitas nostra est. Vñ Apostolus. Omnia nostra sunt, nos autẽ Christi. Charitas. n. omnia communia facit. Tertiò, vt habeamus eos intercessores pro nobis: vnde legitur in 3. Regum primo. c. ꝙ Bersabeæ, quæ interpretatur puteus latietatis, i. ecclesia triumphans, impetrauit filio suo regnum. Quartò, vt eos imitemur. Per eorum. n. exempla ad eorum imitationem prouocamur. Quintò, propter augumentum nostræ securitatis, & spei subleuationem. Si. n. homines mortales nobis similes potuerunt ita per sua merita sublimari, & nos similiter poterimus, quoniam manus domini non est abbreuiata. Sextò, propter honorem diuinæ maiestatis, quam illos honorando in eis honoramus, & mirabilem prædicamus eum, qui ipsos sanctificauit. Septimò, vt visa eorum pulchritudine, & munditia confundatur homo de peccatis suis, & terrena contemnat, sicut & ipsi fecerunt. Octaua & principalis † causa est, quia Sanctorum dies, & anniuersaria in eorum honore nobis ad memoriam reducitur propter nostram utilitatem; quoniam in eis honoramus Deum. Ipsi nanq; cum sint perfectè beati, orationibus nostris nõ indigent, quia omnia eis ad votum succedunt, imò iniuriam facit martyri, qui pro martyre orat. extra de cele. Miscum Marthæ. §. pen. Io. etiã Dama. in lib. 4. c. 7. ponit alias rationes, quare Sãcti † & pariter eorum corpora, siue reliquiæ debeant honorari, quarum quædam sumuntur quantum ad eorum dignitatem, & quædã quãtum ad corporum ipsorum prætiositatẽ: Dignitas quadruplex est, quoniam sunt amici Dei, & filij Dei, hæredes Dei, & duces nostri. De primo Io. 13. Iam non dicam vos seruos, &c. De secundo Io. 1. Dedit eis potestatẽ filios Dei fieri. De tertio, Ro. 8. Si autem filij & hæredes. De quarto ita dicit: Si quis multum laborat ducem inuenire, qui eum alicui regi mortali adducat, & pro eo ad ipsum verbum faciat, quanto magis duces generis humani, q̃ pro nobis ad Deũ interpellationes faciunt, honorandi sunt, templa illis erigendo, & eorũ memoriã venerando? Quantum verò ad corporũ eorũ prætiositatẽ manifestandã, ponit ét idem quatuor rõnes. Nã ipsa Sanctorũ corpora fuerunt prõptuaria Dei, templũ Christi, alabastrũ spiritualis vnguenti, fontes viui. Aug. addit quintum, s. organum Spiritussancti. ¶ Circa primum dicit. Hi. n. fuit prõptuaria Dei, cœnacula Spiritussancti. De secundo dicit: Quoniam per intellectum in corporibus eorum habitauit Deus. vnde Apostolus: Nescitis, q̃m corpora vestra &c. Deus autem spiritus est. Honoranda ergo sunt animata Dei templa. Homo quidem delectatur in ædificatione murorum: Deus verò in conuersione sanctorum. Vnde ps. Domine dilexi decorẽ domus tuæ, decorem, s. quem præstat diuersitas

1 Lu. 15. 1. Co. 3. Es. 56. 2 1. Co. 9. Ps. 25.

diuersitas nō marmorū, sed gratiarum. Circa tertium dicit. Si.n. ex nube aqua manauit in eremo,& ex maxilla asini Sāsoni sitienti,nequaquam incredibile est, ex martyrum reliquijs vnguentum bene olēs emanare sitientibus Dei. & Sancto rū virtutem. Circa quartum dici, Ist.n. viuentes in veritate,cum libera p̄sentia Deo adsistunt, & fontes nobis salutares dominator Christus sanctorū suorū præbuit,reliquias multiformia beneficia irrigantes. Circa quintum dicit August.in lib de ciui. Dei. Nō sunt contēnenda, sed plurimū venerāda Sanctorum corpora, quibus dum adhuc viuerent, Spiritussanctus quasi q̄busdam organis ad omne bo-
2.Cor. 13. num vsus est. Vñ Apostolus, An experimētū quærit is eius,q̄ in me loquitur Christus ? Itē Ambro.in hexameron, hoc est prætiosissimum,q̄d homo diuinę vocis fit organum & corporalibus labijs cœlestē exprimir oraculū. ¶ Est † autem quadruplex differentia Sanctorū noui testamenti,quos per anni circulum colimus: sunt
4 n. Apostoli,Martyres,Confessores,& Virgines,& hi secundum Rabanum per quatuor mundi partes significantur, p Orientem Apostoli,p Meridiem Martyres,per Aquilonem Cōfessores , p Occidentem Virgines:Licet aūt festiuitates Sanctorū
5 † celebrandæ sint,& in eorum memoriā altaria cōstruenda, nulli tamen eorū vel ēt angelis,sed soli Deo sacrificare debemus. Nemo.n.Antistitum in locis Sanctorum corporum adsistens altari aliquando dixit.Offerimus tibi Petre, & Paule, aut Cipriane,sed quod offertur,Deo,qui Sāctos coronauit,offerē apud eorum memorias,quos coronauit,vt ex ipsorum locorum amore maior effectus assurgat ad augendum charitatem in illis,quos imitari possumus,& in illum, quo adiuuari possumus. Nec.n.ipsi sancti,vel angeli exhiberi sibuni volt,q̄d vni Deo per latriam debe
Act.14. ri norunt. Vñ Paulus,& Barnabas,cū q̄dā miraculis per eos factis cōmoti,ipsis,tanquā dijs imolare voluissent.Cōscisis vestibus cōfitentes se homines mortales,& nō Deos esse,hoc fieri vetuerūt, Et sicut
Ap.9. in Apoc.legitur;angelus Ioannem ipsum in risione adorare volentem ꝓhibuit,dicens. Vide,ne feceris,frater.n.tuus,& cōseruus fratrum tuorum sum. Deum adora.Iam.n.Xps erat super angelos exaltatus. Antea vero legunt angeli adorati,vt dictum est in quarta parte, sub particula canonis,super verbo,Seruitutis. Et Mar- *He.3.*
dochæus Naaman noluit adorare,q̄m ille diuinam sibi voluit adorationem impendi.Honorandi † sunt ergo Sancti ꝓp 6
imitationem,non odorandi ꝓp religionem,honorandi sunt charitate,non seruitute,vt dictum est super dicto verbo.Seruitutis.Tribus ergo de causis Sanctos rogamus,,put dictum est in præcedenti parte sub ti.de rogationibus . ¶ Et nota, q̄ stando Sanctos rogare debemus,vt dictū est in ꝓœmio quintę partis,vbi de respōsorio agitur.Porro dierum alij sunt ,pfesti, alij festiui,siue solennes. ,pfesti sunt , qui nulla speciali celebritate insigniti sunt , 7
quasi procul à festo.¶ Et no.q̄ † Hebræi aliter denominant dies septimanæ,& aliter Gentiles,& eorum presbyteris,& aliter Christiani. Hebræi denominant omnes alios dies à sabbato,qui apud omnes præcipuus habetur, vñ diem sequentem post sabbatum vocant prima sabbati,aliā secunda sabbati,& sic de reliquis. Septimam verò diem vocant simpliciter sabbatum,& quandoq; sabbatū sabatorum. Sex
tam feriam vocant † parasceue , à παρά, 8
quod est præ. & σκευή, q̄d est structio, quasi ꝓstructio,seu præparatio, quia tunc Iudæi ꝓparāt cibaria ad opus sabbati, iuxta q̄d eis præceptum fuerat,de manna. s. *Exod.*
sexta die colligatis ex eo duplum. Q̄m *26.*
in sabbato non licebat eis cibos præparare,sicut manna colligere. Nos verò hoc nomen,q̄d est cōmune cuilibet sextæ feriæ appropriamus illi sextæ feriæ,quę est ꝓxima ante pascha,ꝓ eo,q̄ tunc præparatus est cibus,siue manna, quo & militans ecclesia modo , & triūphās in futura reqe ꝓfruet. ¶ Et nota,q̄ παρασκευή est nomen Græcum,sed Iudæi ꝓp varias captiuitates inter Græcos dispersi,quædam 9
vocabula à Græcis sumpserūt,vt παρασκευή & συναγωγή & alia quædam.¶† Gentiles aūt tā vulgus q̄ philosophi denominant dies à planetis. Vnde ꝑm eos, prima dies dicitur dies Solis. secunda,dies Lunæ &c. Quæ noia sacra scriptura non recipit, licet hodie vulgari vsu teneantur.

tur.De hoc dicetur in parte 8.vbi agetur de septimana . Nēpe vulgus ideo sic eos denominabat; quia Solem,Lunam, Martem,& alios planetas,à quibus dies denominabant, Deos esse credebant.Philosophi verò ideo ; quia hæc sunt nomina planetarum, ex quorum motibus,& naturis omnia sui vegetationem, secundum illos
10 trahūt.¶ Christiani † verò duos dies tanquam proprijs designant nominibus. Nā Sabbatum simpliciter Sabbatum vocant, propter authoritatem Hebraici sermonis ; & sequentem diem Dominicam vocant propter sui primatum : de quo iam dicet. Vel quia sic in legēda sancti Io. vocatur,vbi dr.Ioan.Dominica die post Missarum solennia descendit in fossum sepulturę suæ locum. Posset etiam dies Dominica prima feria appellari . Dicē verò post Dominicam sequentem appellabant secundam feriam,aliam tertiam feriam, & sic de alijs diebus vsq; in sabbatum . In-
11 terpretatur † enim feria, quasi dies solē-
* nis,à * feriando dicta,vnde prima dies septimanæ solennis est.Vocātur ergo feriæ à feriando,quia toto tempore à vitijs feriare, id est, vacare debemus, non q̄ sit à necessarijs vitæ operibus feriandum. Vel dicitur à fando,id est,loquēdo : quoniam sicut legitur in Gen.Dominus dixit,& facta sunt.Siquidē beatus Siluester nolens imitari Iudæos,qui dicunt prima sabbati, secunda sabbati : nec Gentiles, qui dicūt dies Solis,dies Lunæ &c. Adinuenit hoc
12 nomen feria. In † fine tamen septimanæ seruauit sabbatum propter præmissam rationem, vel propter figuram, quia sabbatum interpretatur requies,quia tunc Dominus requieuit ab omni opere, quod patrauerat : vnde & nos per totam hebdomadam,i.per totum tempus vitæ nostræ , quod percurritur per spatium 7.dierum , debemus laborare , & niti summo conamine,vt ad requiem, & beatitudinē per-
13 ueniamus. Die † ergo tripliciter de nomi natur, primò secundum se, vt dies Lunæ, dies Martis &c. Secūdò,iuxta vsum ecclesiæ,vt prima feria,secunda feria,&c.Tertiò, secundum menses, & hoc tripliciter. Primò modo,Cal.pridie Cal.3.Cal.secūdo modo,Idus,pridie Idus.3.Idus.Tertiò modo,Nonas,pridie Nonas.3.Nonas.Dominica verò dies primatū obtinet, & maior † est inter alios dies , quia Christus 14
annunciatus fuit,& resurrexit, & in Apostolos Spiritumsanctum misit , & Deus mundum,i.cœlum,& terram in illa fecit, & in eodem quoque die,vt dicitur,mundus dissoluetur.Dicitur autem dominica propter gaudium Dominicæ resurrectionis,quod in eo celebramus. Licet autem quædam dominicæ omnibus alijs sint superiores, videlicet Paschæ,& pent.& hoc propter resurrectionem , & Spiritussancti missionem, tñ, & quinq; aliæ principales dicuntur,& solēnes, in quibus officia mutātur, scilicet dominica prima de Aduentu,dominica in octauis paschæ,dominica in octauis pente.dominica qua cantatur. Lętare Hierusalem,& dominica in ramis palmarum. Addunt etiam quidam sextā, scilicet qua cantatur.Inuocauit me.quędam etiam aliæ dominicæ dicuntur priui legiatæ,quibus videlicet historiæ sunt appropriatæ.¶ Et nota,q̄ sunt quidam dies priuilegiati † in tempore quadragesimę, 15
videlicet quatuor quartæ feriæ , scilicet quarta feria in capite ieiuniorum,quarta feria sequentis hebdomadæ,& quarta feria post Lætare Hierusalem,& quarta feria ante cenā Domini. Item quatuor sabbata, videlicet sabbatum prioris hebdomadæ,quando ordines celebrant, & sabbatum quartæ,& sabbatum quintę,& sabbatum in vigilia paschæ.Itē tres dies dominicæ,s.Inuocauit me,& Lætare Hierusalem, & dominica in ramis palmarum . Item vna quinta feria , s.cœnæ Domini : Item vna sexta feria , s.parasceue. Item, tota vna septimana, scilicet vltima, quæ maior dicitur, prout sub dominica in ramis palmarum dictum est,de quibus priuilegijs in suis locis dictum est: Et nota, quòd pascha.& pentecost.sunt hebdomadariæ festiuitates , vt dictum est in sexta parte , sub tit. de septem diebus post pascha , & sub pentecost. ¶ Incipit † autem 16
dies naturalis secundum Aegyptios ab occasu solis , siue in principio noctis , & durat vsque ad vesperam sequentis diei , iuxta illud. Et factum est vespere,& mane dies vnus,secūdum Persas, & Græcos, & secūdum communem vulgi vsum incipit mane ab ortu solis,secundum Roma-

nos à media nocte secundum Athenienses,& secũdum Arabas,& Astronomicos à sexta diei hora,quos omnes varie imitamur, qm̃ ad celebrationem diuinorum officiorum incipit dies in vesperis, iuxta illud à vespere in vesperã celebretis sabbata vestra.extra de ferijs.c.1.quo ad treugæ obseruationem in ortu solis, extra de treuga, & pace c.1. ff.de ferijs. Imore, quò ad contractus incipit dies, & finitur in media nocte quò ad esum carniũ, post cœnam vsque ad diluculum. de consecr. dist.3.de esu.quò ad iudicium incipit mane,& terminatur sero in fine diei ante nocti tenebras,de offic.deleg.consuluit, & in authẽtico,de iudicijs.§.iedebunt.Cõputatio aũt Ægyptiorũ vera vr. cum contineat ortum & occasum signorum. Põt tamen dici,q̃ secundum Ecclesiam incipit media nocte; quia tunc verus Sol, s. Christus ortus est,iuxta illud. Dum medium silentium &c. vel verus in vesperis, vt præmissum est, quia nox præcessit,dies aũt appropinquabit.Licet aũt naturaliter dies præcedant noctes,tñ in nocte paschali fit econuerso, vt dictum est in 6.parte,
17 sub ti.de Sabbato sancto.Solẽnes † vero, seu festiui dies, in quibus à quolibet opere seruili in honorem Dei, & Sanctorum abstinendũ est,& diuinis laudibus insistendum. Et notandum est, q̃ solennitas est communiter instituta, celebritas pro aliqua prærogatiua, & dicitur à solo, quod est commune,vel absoluto,i.firmo atque solido; quia ob religionem mutari non debet: vel dr̃ solennitas ex eo,q̃ fieri solet in anno. Celebritas verò vocatur; qa ibi non terrena,sed solum cœlestia agũtur. Solennitas autem alia est festiuitatum, alia stationum, alia litaniarum, alia ieiuniorum, de quarũ singulis videamus. Solẽnitas festiuitatum, quæ est mors Sanctorum, pluribus nominibus designatur. Vocatur.n.festiuitas, festum celebritas, natiuitas, natalis, vel natale, siue natalitium,transitus,seu exitus, obitus, passio, assumptio,depositio,& obdormitio. Festi
18 nitas † dicta est à festis diebus,quasi festiuitas, eo q̃ in eis sola diuina res agitur, quibus contrarij sunt profesti, in quibus ius fatur. Dr̃ quoq; festiuitas,quasi Sãcti natiuitas. Natiuitas proprie dicitur festũ illius natiuitatis, quæ est in carne, & in mundo,& secundum hoc dr̃ tãtum Christi natiuitas,& beatæ Mariæ,& beati Ioãnis Baptistæ, quorum tantum natiuitates in Ecclesia celebrantur. Quare Sancti dicantur in morte nasci,iam sequitur,& dicetur,vbi de octaua agẽt. De celebritate iam dictum est,natalis,vel natale, vel natalitium dr̃, migratio Sanctorum ab hoc seculo,quia tunc nascũtur Deo, & seculo ad gloriam ea natiuitate, quæ tendit ad vitam æternam. Indifferenter tñ ista accipiũtur.Transitus dr̃ festum de morte Sanctorum, qm̃ animæ illorum a corporibus exeuntes, per ignota sibi & diuersa loca transeunt.13.quæst.2.tempus, vt per cęlum aereum, & æthereum, & crystalinũ, vt tandem perueniant ad empyreum.
19 ¶Et † nota, quod maius est festum transitus alicuius Sancti, quàm aliquod aliud, de illo dicẽt sub festo assumptionis.Obitus dicitur; quia tunc angeli veniunt obuiã animæ, vt legitur de beato Martino, Passio dicitur; quia tunc maximè corpus patitur, & etiam anima quando per violentiam ab inuicem separantur,& obitus vnius,cuius quisq; potest passio nominari,quia sine amaritudine, & sine violẽtia quadam nulla anima de corpore tollitur. Assumptio proprie dicitur trãsitus beatæ Mariæ. Depositio proprie dicitur depositio beati Ioannis euangelistæ,qui vt præmissum est, locum sepulturæ viuus intrauit,& ita seipsum deposuit. Obdormitio verò dr̃ mors Sãctorum,quasi quies,nam sicut quis post somnũ integer & validior fit,sic Sancti sine difficultate resurgunt in corporibus glorificatis,quasi a somno euigilantes. Vnde Dominus de Lazaro mortuo dixit: Lazarus amicus noster dormit.13.q.2.tempus,vnde Apostolus.No- 1.Thes.
lumus vos ignorare de dormiẽtibus. &c. 4.
¶Sequitur de stationibus videre: Statio
20 autem,secundum † Isidorum,est obseruatio statorum dierum vel temporũ.Dierũ, vt quartæ,& sextæ feriæ ieiunium ex veteri lege præceptum, de qua statione in
euãgelio: Ieiuno bis in sabbato, idest in *Mat.9.*
quarta,& sexta sabbati.Temporum,scilicet quæ legalibus,& propheticis institutionibus determinatis temporib. statuta sunt, vt ieiunium mensis quarti, quinti, septimi,

septimi,& decimi,ivel sicut in euangelio dicitur: Dies illi, in quibus oblatus est sponsus. Statio quoq; vocatur processio ad aliq̃ Ecclesiam ad exoluendũ ibi gratias Deo facta,& dicitur statio; quia tunc stantes orare, & Deo gratias persoluere non flexis genibus debemus tunc,nec ie iunamus tũc,nec in eis supplicationis vo ces fiunt, quæ oĩa cum vestibus humi-
21 litatis in litanijs fiunt.Videnr̃ aũt † stationes a veteri lege initium habuisse, qm̃ tunc populus Iudæorum, & etiam multi Gentiles conueniebant in magnis solemnitatibus,s.in Paschа,& Pent. vt ibi orarent in templo,& Deo gratias persoluerent,& offerrent, quod adhuc obseruat Ecclesia,pr̃sertim in Italia; vbi in hebdomadibus Paschæ,& Pent. populus de oppidis,& villis adiacentibus ciuitatib. conuenit ad ecclesiam Episcopalẽ. Aliæ stationes a Romanis habuerunr̃ initium, q̃ eas maximè frequentant, q̃ cum intercessionibus Sãctorum,quorum suffragio implorabant,pericula euasissent,cum ꝓcessione veniebant ad Ecclesiam illius Sancti,cuius patrocinio fuerant liberati,laudes Deo, cum gratiarum actionibus persoluentes.Isid.dicit in 6.etymo. q̃ statio ex militari exemplo nomen accepit, pro eo,q̃ nulla lætitia castris obueniente,statiõẽ contristatio militum rescindit. Sũt
22 autem duæ species † stationum,aliæ nãq; sunt generales,aliæ particulares. Generales sunt,q̃ in prædictis duabus septimanis ad matricem Ecclesiam fiunt. Particulares sunt, q̃ in diuersis ecclesijs fiunt ꝓ pdicta causa.Fiunt etiam quandoque obseruationis causa, nulla alia causa intercedente,vt cum in festo alicuius Sancti ad eius Ecclesiam vadit ꝓcessio a maiori ecclesia. Fiunt etiam cum in diuersis festis diebus ad diuersa altaria cũ processione ob Sanctorum veneratiõẽ venimus.Institutio ergo stationum ex pdictis liquet,hoc tamen addito, quoniã sicut Romani pro vitandis suis periculis statuerunt suas stationes in vrbe,sic & alij in suis ciuitatibus ob causas similes stationes instituerunt.In dieb.aũt stationum voces,seu cantica lætitię cantãtur, videlicet responsoria,vel antiphonę,vel quid huiusmodi.quandoq; etiã tunc Missa celebratur in ecclesia,ad quam vadũt. & quandoq; non, sed post stationem ora
23 tione finita redeunt. ¶† Et nota,quòd populus primò conuenit in aliqua ecclesia vicina illi,in qua debet esse statio, vt dictum est in quarta par.sub tit.de oratione.Nempe beatus Gregorius, qui stationes in vrbe ordinauit 20.homil.euangelij diuerso tempore in illis dicendas declarauit: alias vero stomacho lacessente alijs pronunciandas commisit. De solem
24 nitate litaniarum in 6. par.sub ti.de rogationibus dictum est. ¶† Nota tñ,quod stationes fiunt propter ꝓterita pericula. Litanię vero,quę rogationes, vel supplicationes interpretantur,fiunt pro periculis euitandis vt prę̃missum est. De solemnitate ieiuniorum,& de vigilijs Sãctorum dictum est in 6. par. sub 4. feria quartę dominicę de Aduentu.Hoc etiam nota, q̃ natale Domini festum est patris, quia per eum filius innotuit mũdo. In hoc.n. apparuit charitas Dei, quod nobis dedit filium suum,sicut dicit beatus Ioannes. Festum tamen Patris, festum est Filij,& Spiritussancti.In hoc.n. quòd dicitur verbum, intelligitur pater verbi, & ẽt alia ratione,quia,s filius patrem manifestauit mundo.Pascha vero est festum Filij;quia tunc Christus a mortuis resurrexit, & ve
25 rus Deus apparuit. Et nota † q̃ solemnitas Paschę antonomaticè dicitur solemnitas solemnitatum, sicut dicitur sancta sanctorum, & cantica canticorum, eo q̃ alia sancta,& alia cantica excedũt. Inde est, q̃ omnes dies dominicos reciprocamus, idest omnes dies dominicę sunt octauę huius festi.Dicitur etiam festiuitas festiuitatum, tum quia prima est omniũ festiuitatum;tum quia omnes hac dominica communicare debent. ¶In quibusdam tamen locis quodlibet magnum festum pascha vocatur, quasi transitus,qa de vitiis ad virtutes transire debemus. Pentecost. est festum Spiritussancti, & quęlibet istarum solemnitatum est solemnitas totius Trinitatis;quoniam indiuisa sunt opera Trinitatis.de consc.distinct.3.cap.fina.Licet, vt prę̃missum est, quęlibet istarum magis vni, quàm alteri
26 approprietur. ¶ Non est etiam † ignorandum, quòd populus Israeliticus tres

principaliter celebrabat solénitates. Primum erat dies Paschæ,siue dies azymorũ,quod est pascha, quia tunc Deus eos liberauit a ptãte Pharaonis de seruitute Ægypti,& a ꝓcussione angeli,linitis postibus de sanguine agni imolati. Non.n. fuit domus alicuius Ægypti, vbi mortui non iacerent,nisi domus Iudæorum, vbi nullus mortuus est. ¶Secundum erat pẽte.quia tunc susceperunt legem, vt dictũ in 6 par.sub ipso festo.¶Tertium Scenophegia in Septembri, quod ex græco interpretatur,dedicatio,siue fixio tabernaculorum.Populus.n. Israeliticus quadraginta annis in tabernaculis habitauit, in cuius rei memoriam adhuc Iudæi hoc festum celebrant, quasi in tabernaculis degentes. Σκηνὴ n.græcè,tabernaculum dicitur latine.Hæc festa,quæ septem dieb. protelabantur,præcipua dicebatur.& sabbatum, quod interueniebat, dicebatur sabbatum sabbatorum, i. sabbatum sanctorum. Verum † & superaddiderunt,& alia festa ob euentus varios, vt Encœnia, quod celebrant Hebræi in hyeme ,s. in Octobri,& vocabant Encœnia,nouã dedicationem templi. Νέον n. græce dicit nouum latinè, vnde quandocunq; aliqd nouum fuerit dedicatum, encœnia vocatur.Nam & si quis noua tunica induitur, encœniare dr. Nos autem duo illorũ seruamus,s pascha,& penteco.sed alia rõne, quàm illi:ipsi enim celebrant pascha,qa tũc ab Ægyptiaca seruitute liberati sũt: nos vero,quia tunc per Christum redempti sumus. illi celebrabant pentecosten, quia tunc susceperunt legem : nos vero, quia tunc Spiritumsanctum accipimus. Item illi susceperunt legem in tabulis lapideis,ad duritiam cordis notandam ex trinsecus scriptam, quoniam vsq; ad spiritualem literæ intellectum non pertingebant.Sed Spiritussanctus datus est.72. discipulis in corde digito Dei,spiritualé intelligentiam eis dictante. Scenophegiam etiam quodammodo celebramus in Ascensione domini, quia ꝓ tabernaculum intelligimus corpus domini, in quo sub humanitate diuinitas latuit, iuxta illud psal. In sole posuit tabernaculũ suũ. Hoc itaq; tabernaculũ Christus in mortali carne non figebat, quoniam exultauit,vt gigas ad currendam viam, discurrens de loco in locum, vt susceptum mysterium adimpleret,sed tunc fixit, & stabiliuit tabernaculum,i.corpus suum quãdo assumptus est in cœlum,sedens ibi ad dexteram Dei patris, & requiescẽs in patrimonialib.patris boni,donec ponet inimicos suos scabellum pedum suorũ.Hæc itaq; tria festa recte in euangelio spiritualiter celebramus.Nam iuxta ps. Christus captiuam duxit captiuitatem, quando in pascha resurgens,vinctos suos eduxit de lacu,in quo non erat aqua. Ascendit in altum, cum in ascensione exaltatus est super cœlos cœlorum ad Oriẽtẽ. Dedit dona hominibus,cum in pent. effudit de Spiritusancto super omnẽ carnem.Quarta vero feria post dominicam de passione est de Encœnijs,put dictum est in sexta parte Erant quoq; & aliꝙ quatuor solemnitates,non tamen ita solemnes,sicut præcedentes,videlicet sabbatũ, festum clangoris. festum propitiationis, & Νεομηνία. Siquidem apud Hebræos neomenia dicta est, quia secundum lunarem cursum menses supputabantur Μὴν,græce, luna vocatur. inde νεομηνία,i. noualuna: Apud nos vero neomeniæ,sũt Calendæ. Erant apud Hebræos ipsi dies Calendarum ex legali institutione solénes. ¶ Sane Constantinus † Imperator partes transmarinas petens, inuenit Eusebium Cæsariensem Episcopum, virum sanctissimum, cui dixit, Pete a me vnde ecclesia tua ditetur. Ille vero respondit, ecclesia mea satis abundat in diuitijs, sed rogo te,vt mittas per partes mundi, & nomina Sanctorum, & tempora passionum,& sub quibus.& qualiter, & in quibus locis passi sunt,scribas, quod factum est.Et refert Eusebius, quod quolibet anni die, plus quàm quinque millium Sanctorum festa concurrunt,excepta die Calendarum Ianuarij,quo intendebant Gẽtiles, epulis, & solemnitatibus, non ad martyrizandorum Sanctos,& Hier.dicit idem in epistola, quæ sno Calendario ꝓponitur.vnde Grego.dicit. Totus mundus plenus est Sanctis. & similiter Haymo dixit de angelis,quòd si quis creaturas spũales videre posset,videret eas ebullire in aere sicut minimos atomos in solis

Mar. vlt. *Psal. 109.* *Psal. 67.* *Zach. 9.*

solis splendore.¶†Et nota,ꝙ nullus adscribendus,seu annumerandus est in catalogo, siue numero Sanctorum, nisi ꝓ Rom. Pontificem,& nisi facta prius clara fide de illi⁹ vita, & miraculis.extra de reliq.& veneratio.Sanct.c.1. extra de testa. venerabili. Dr autẽ catalogus, sermo a κατὰ quod est circa, & λόγος, quod est sermo.* Et litania, siue calendarium, in quibus enumerantur Sancti per Romanã ecclesiam approbati, dr vniuersalis sermo,cęterum ẽm Decretum Concilij Africani,de consec. dist.1.placet.nulla memoria martyrum probabiliter, siue solẽniter accipiatur,nisi aut vbi corpus martyris,aut certè reliquiæ sunt,aut vbi fuit origo habitationis,vel possessionis illi⁹. Nam altaria, quæ per somnia, & inanes quasi reuelationes quorumlibet hominũ vbicunq; statuuntur,omnino reprobãtur.Item statutum est in Concilio Aurelia.de consec.dist.3.episcopus.ꝙ episcopus si infirmitate non fuerit impeditus, Ecclesiæ,cui fuerit proximus,puta episcopali,die Dominica deesse non dẽt. Quæ autem festiuitates † celebrandæ sint patet ex Concilio Lugdun de consec.dist. 3.c.1.extra de fer.c. ſi. in quo sic statutũ est. Dies domini feriandi sunt a vespera in vesperam. Item festum Natalis Dñi, sancti Stephani,sancti Ioannis Euangelistæ,Innocentium,sancti Siluestri,Circuncisionis,Theophaniæ,siue Epiphanię,Pascha,cum tota præcedenti, & sequentib. hebdomadibus: Rogationes cum tribus diebus, Ascensio Domini, Pentecostes cum duobus diebus sequentibus, sancti Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum,sancti Laurentij, Festiuitates beatæ Mariæ, omnes dies dominici, dedicatio sancti Michaelis,dedicatio cuiuslibet oratorij,festum Omnium Sanctorum, sancti Martini. Ille festiuitates,s.sanctorum Canonizatorum,quas singuli episcopi in suis ecclesijs cum clero,& populo decreuerint celebrandas. Reliquis verò festiuitatibus,quæ ꝓ annum sunt, non sunt populi cogendi ad celebrandum,siue feriandum,nec ꝓhibendi. Quot psalmos,quot respõsoria,quot lectiones,& quare in festis dicantur,dictum est in 5.par. sub titu. de nocturnis. ¶Quædam † autẽ festa dicuntur in totum duplicia, quædam simpliciter duplicia : quædam semiduplicia. ¶Dicuntur quædam duplicia in quibusdam ecclesijs,pro eo, ꝙ responsoria tam maiora,quàm breuia, & versus a duob⁹ cantantur, & quia omnia incipienda a duobus incipiuntur,& quia antiphonæ in matutinis,& vesperis duplicantur. dicuntur.n.completæ,& ante psalmum,& post sicut est festum natalis Domini. Sancti Stephani Protomartyris, sancti Ioannis Euangelistæ, Circuncisio Domini, Epiphaniæ,Purificationis, Annunciationis, Resurrectionis,Ascẽsionis, Pentecostes, sancti Ioannis Baptistę,Apostolorum Petri,& Pauli,sancti Laurentij, Assumptionis B. Mariæ Virginis, natiuitatis eiusdem, & dedicatio Basilicæ. ¶ Præmissa † quidem sunt maiora duplicia festa. Minora autem duplicia festa sunt, secunda, & tertia feria infra octauas resurrectionis.Item,secunda & tertia feria infra octauas Pentecostes.Commemoratio sancti Pauli Apostoli. Octauæ apostolorum Petri,& Pauli,& Assumptionis, & quodlibet festum, quod vnaquæque ecclesia duplex ordinauerit celebrari. ¶Semiduplicia † autem festa sunt, in quibus ꝓmissa omnino non obseruantur, sed tm̃ tertium,sextum,& vltimum Responsoria cãtantur a duobus,nec incipitur a duobus, nec duplicantur antiphonæ,licèt versus, & breuia responsoria a duobus dicãtur. Et sunt hæc semiduplicia festa Sanctorũ, Andreæ,Nicolai,Luciæ. Thomæ Apostoli,Innocentium,octauæ epiphaniæ,Agnetis,Conuersio sancti Pauli,Agathę, Matthiæ,Cathedra sancti Petri,Gregorij,Augustini,Hieronymi,Ambrosij,Philippi & Iacobi,Matei Euãgelistæ,Inuentionis S. Crucis, Reuelationis sancti Michaelis, octaua Ascensionis, Ioannis ante portã Latinã,Barnabæ Apostoli, octaua sancti Ioãnis Baptistæ,Mariæ Magdalenę, Iacobi Apostoli,ad vincula sancti Petri,octaua S.Laurẽtij,Bartolomæi apostoli,& decollatio S.Ioannis Baptistæ, octaua natiuitatis beatæ Marię,Exaltatio sãctę Crucis,Matthæi apostoli, Lucæ Euangelistæ, Simonis & Iudæ apostolorum, Martini, Ceciliæ, Catherinæ, & alia secundum consuetudinem cuiuscunque ecclesiæ.

Sanè igitur hæc varietas circa festa seruatur: quoniam sicut per apostolum stella differt in claritate a stella, ita etiam erit in resurrectione mortuorũ. Cum ergo secundum beatum Dionysium ecclesiastica hierarchia representet aliqualiter in suis actionibus, seu ordinationibus cœlestem hierarchiam, in qua Sancti secundũ diuersitatem meritorum suorum disponuntur, ideo ad hoc representandum varietas diuersorum officiorum in nostra
34 ecclesia reperitur. ¶ Quæ igitur † festa in toto duplicia, & q̃ semiduplicia dici debeant, liquido patet ꝑm mysticum intellectum. Nam ꝑm Sanctos visio Dei erit ꝓmium omnium beatorum, quæ quidem visio erit maior, vel minor in oĩbus, ꝑm q̃ hic positi magis, vel minus in charitate, quæ est radix omnium meritorum, ꝓfecerint. Veruntamen sunt quædam ꝓ cialia merita, quæ secundum aliqua ꝓcialia præmia habentibus alia merita in futura gloria conferentur. Vnde ꝓcialia ꝓmiũ supereſſentiale reddetur Martyribus, Doctoribus, & Virginibus, quod ꝓmium aureola dicitur, ita quod quantum ad hoc aliqui sancti duplex habebunt ꝓmium, s. essentiale, quod dicitur Dei visio, & accidentale, aureola, & secundum hæc festa Sanctorum possunt dici maiora, vel minora, s. in quibus præmiorum rationes magis, vel minus reperiri possunt. Quia igitur beata Virgo inter omnes Sanctos sublimiori præmio potitur, quãtum ad præmium essentiale, & rationes etiam accidentalium præmiorũ sibi competunt, ideo eius festum totum duplex dr̃ esse: sic est etiã in festiuitatibus ad honorem Christi institutis. Quia verò post eos angeli secundum obtinent locum, & post illos Apostoli, & martyres, & post ipsos alij, ideo secundum eorum plura, vel pauciora essentialia, & accidentalia præmia ipsorum festum, vel totum duplex, vel semiduplex, vel simplex dẽt ab ecclesia militante, quæ vestigia trium phantis imitatur, conformiter celebrari.
35 ¶ † Q̃nq; vero alia consideratione dr̃ festa duplicia, qñ. s. eadem die duo festa cõcurrunt. & tunc minus cedit maiori. Nã die illa de festo excellentiori officiũ celebratur, & de minori fit solummodo cõmemoratio, & illius officium ad diem sequẽtem reseruatur, sicut fit de beatis Petro, & Paulo. Si ergo eadem die plura festa concurrant, & omnes sunt martyres, illius, qui inter eos maioris erit nominis, officium celebretur. Si vero alter cõfessor, & alius martyr, vel martyres, si cõfessor maioris sit nominis, quàm martyr, vel priuilegiatus, vt beatus Martinus, & cuius generaliter officiũ instituit ecclesia, dicendum est officium de confessore, & commemoratio facienda est de martyre. sinautem celebrandum est de martyre. itẽ si festũ S. Andreæ veniret in prima dominica de Aduentu, fiet in secunda feria. ¶ Idem dicimus † de quolibet festo 36
Apostolorum, & Martyrum, si occurrerẽt in primis dominicis priuilegiatis. item si festũ habens vigilia contingit in feria secunda, celebratur officium de vigilia, & ieiunatur in sabbato ꝓcedenti, extra de obser. ieiu. c. 1. Si autem in quacunq; alia dominica è priuilegiatis, i. quibus historiæ appropriatę inueniuntur, euenerit festum Apostoli, vel alicuius ꝓcipui martyris, vel alterius Sancti, qui proprium habeat officium, attendendũ est, vtrum sequens hebdomada, siue singuli dies ipsõ propriũ habeant officiũ, q̃ si habent, fiet officium de dominica, & festum Sãcti fiet in secunda feria: si vero non hñt, fiat officium de festo in dñica, & officium dominicæ fiet in secunda feria, & sic dominica quandoque cedit festo, quandoq; econuerso. ¶ Circa vigilia † Sãctorũ, quare sic 37
vocatur, & vnde ortum habuerunt, dictũ est in 6. par. sub 4. feria tertiæ hebdomadæ Aduentus. Porro circa festa, quæ in septuagesima, seu in tempore passionis, siue ante illud occurrunt, sicut est festum sanctæ Agathæ, cathedra sancti Petri, sancti Matthæi, Annunciationis Domini, festum S. Gregorij, festum etiã patroni cuiuslibet ecclesiæ, si acciderit, vel anniuersarium illius, vel pascha alicuius annotatiuum gñaliter dicimus, q̃ cãtica laudis, scilicet. Te Deum laudamus, Glo in exc. Deo, & Ite missa est, in illis debent cantari, & omnia, quæ cantarentur in illis, si in alijs temporibus contingerent, præter alleluia, quoniam festa huiusmodi ad tempus paschæ pertinere noscuntur.

Sed

Sed quare non dicitur tunc alleluia, sicut alia cantica lætitiæ? Respondeo; qa illud est magis cãticum lætitiæ, quàm alia, quæ sunt magis obsecrationes, seu gratiarum actiones, quàm cantica lætitię. Licet & in illis sit aliqua lætitia, præsertim in cantu. Si verò opponatur, q̃ Gloria in excelsis, quod est proprium natalis Domini, & Ite missa est, quod est canticum, seu laus resurrectionis, & Te Deũ laudamus. quod significat lætitiam pro drachma inuenta, non debeant in festo annunciationis Dñi cantari, pro eo, q̃ præmissa in Aduentu Dñi nondum sua tempora habebãt, quia Dñs nõdum ea in rebus humanis fuerat prosecutus. Respondent qui solemnizare cõtendunt, q̃ hoc festum est omnium festorum Christi quasi fons, & origo, seu initium; qm̃ & si natale Domini vel passio, vel inuentio drachmæ nondum erant in re, vel in tempore, habebantur tamen in spe; qm̃ in spe eorum prodigia præcede
38 bant. Annotatiuũ † pascha vocatur, quando aliquis diem, quo baptizatus est, celebrat annuatim, quod fortè sumitur a Gẽtilibus, qui diem, in quo ad miseriam nascebantur, natalitium obseruabant, in qua celebratione officium paschæ debet cantari, præter alleluia, si in tempore quadragesimæ contingat. ¶ Et nota, q̃ hæc tria, s. Te Deum laudamus: Gloria in excelsis Deo, & Ite missa est, sese concomitantur, & est ratio. Nam Gloria in excelsis significat illud ineffabile gaudium, quod Angelus pastoribus nunciauit, dicens, Annuncio vobis gaudium magnum; quia natus est vobis hodie Saluator. Ite missa est, qđ est dictum, ite ad propria, Missa est consumata, designat accessum pastorum ad locum natiuitatis Christi, dicentium adinuicem, post angelicam annunciationem: Transeamus vsq; ad Bethleẽ, & videamus hoc verbum, quod factum est. Quia ergo post annunciationem angeli secutus est pastorum accessus, ideò meritò quando sacerdos dicit, Gloria in excelsis Deo, in quo prædictum angelũ representat, debet etiam dici, Ite missa est. Similiter quando hæc duo dicuntur, vel omittuntur: Te Deũ laudamus, ad nocturnos dr̃, vel omittitur, qm̃ ibi gaudium, & laudes cœli & terræ, creatoris & creaturę, capitis & membrorum significantur, sicut in Gloria in excelsis Deo, cœlum & terra, creator & creatura, caput & membra, cum laude & gaudio nominantur, imo fere omnia, quę ibi implicitè continentur; hic explicitè ponuntur; meritò igitur quando illud dr̃, hoc non debet omitti. Veruntamen non semper præmissa se concomitantur. Nam in festo cathedrę beati Petri, etiam si occurrat in quadragesima, quędam ecclesię dicunt, Te Deum laudamus, cæteris laudibus tacitis; quia hoc cantico vti solemus ad intronizandos Ep̃os in sedes suas, & beatus Petrus eadem die fuit in cathedra Antiochena intronizatus. Item in cęna Dñi dicitur Gloria in excelsis, & Ite missa est, si Ep̃s adsit, & chrismatis celebret officiũ. Et in Sabbato sancto dicitur Gloria in excelsis, sed non Ite missa est. In ipsis tamen diebus non dicitur, Te Deum laudamus. Item in die Natiuitatis dicitur, Gloria in excelsis in prima missa, sed Ite missa est, non dr̃, ne populus licentiatum se credens, non audito matutino discedat, & propter hoc etiam quidam tunc reseruant finalem collectam primæ Missæ, donec matutinæ expleantur, concludentes postea Missam, sub Benedicamus Dño. sed alia ratio ponitur in quarta parte, sub titulo de oratione nouissima. Secundam etiã missam eodem modo finiunt. In quibusdam tñ ecclesijs dr̃ tunc. Ecce completa sunt omnia, nec datur populo licentia recedẽdi, vt sciat se debere tertiã Missam audire, in qua demum dr̃, Ite missa est. In alijs autem, in quibus fit officium Ambrosianum in tempore quadragesimæ nullius Sancti festiuitas celebratur, sed tm̃ commemoratio fit, & idipsum antiqua decreta in alijs ecclesijs seruari iubebant, & antiquitus communiter sic fiebat. In alijs quoque ecclesijs prius sanctificatur, quam euangelium legatur, vel cantetur. 34. q 4. non oportet, & c. seq. De officio festorum, quæ tempore Aduentus occurrunt, dictum est in sexta parte, in titulo de tempore Aduẽtus. De fe-
39 stis † verò resurrectionis vsq; ad octauam Pentę. hæc regula generaliter in quibusdam ecclesijs seruatur, quod in omnibus Sanctorum festis cantatur historia, Beatus vir, hoc in Apostolis. Martyribus, Cõfessoribus,

Universidad de Deusto Biblioteca

fessoribus,& Virginibus,hoc & in vno,& in plurib. frequentatur.Vir.n.iste beatus, Christus est ſm regulam ciconij caput,& membra.Hic est.n.Martyr,de quo dicitur in antiphona Filiæ Hierusalem quem secundum caput coronauit Dominus stola immortalitatis,in hoc tempore solemnitatis,& lætitiæ,& secundum membra postea coronabit in illo tempore, quod per istud significatur,quod erit æternitatis,& gloriæ : hic.n.est, qui loquitur in officio, quod hoc tempore frequentatur, ſ.Protexisti me Deus.Hic est vitis vera,& Sancti sunt palmites,sicut dicitur in euangelio. Ego sum vitis vera.Io.15.quod similiter hoc tempore frequentatur, & secundum præmissa patet, ꝙ etiã in festis duorum, vel plurium Sanctorum debet dici in prædicta antiphona,Filiæ Hierusalem, venite,& videte martyrem,ſ.Christum,& non martyres, & alia in plurali, sicut faciunt quidam.Frequentamus autem hoc tempore in festiuitatibus Sanctorũ identitatem officiorũ, eò ꝙ in suo significato idem erit denarius omnium,& quia tunc glorificati erimus vnà cum Christo, hoc
40 tempore glorificato.Sed quęritur,† quare in tempore paschali non celebramus festa Sanctorum, qui cum Christo surrexerunt, vel cum eo cœlos ascenderunt, debemus enim de illorum glorificatione gaudere, & solemnizare, sicut & de alijs Sanctis,cùm certi simus eos cœlos ascendisse ? Respondeo, ꝙ ideo non solemnizamus,quoniam ad inferos descenderũt: Solemnizamus. n. Sanctorum natalitia, quando videlicet cœlo nati sunt, vt præmissum est,non quando inferno, de quo dictum est in sexta parte sub parasceue. Potest etiam dici, ꝙ de glorificatione illorum in anima in pascha, vel saltem in Ascensione festare deberemus, sed non possumus, propter authoritatem officiorum illorum dicrum. Obumbraretur.n. solemnitas illorum authoritate maioris solemnitatis;quoniam veniente principe cessat magistratus, & ideo statutum fuit, vt per alia tempora anni diebus, quibus eis dedicatæ fuerint ecclesiæ, festa illorũ celebrẽtur. Vel secundùm Bedam,in dedicatione ecclesiæ,in qua nouem lectiones dicuntur, fit festum de illis, sicut & festum Sancti Ioannis Baptistæ sit ad finẽ Augusti,qui tamen circa pascha mortuus fuit, & festum beati Iacobi compostellæ in Iulio.qui tamen fuit tempore paschali occisus. Beatus quoq; Petrus Apostolus fuit incarceratus hoc tempore. Facta est enim prædictorum festorum mutatio, qa tanta erat festiuitas principis omnium, quod non poterat tunc celebrari solemnitates satellitum, iuxta illud, Cede maiori.¶Veruntamen † festa Sanctorum ve 41
teris Testamenti,vt Abraham, Isaac,Dauid, Daniel, & aliorum per Græciam, & apud Venetos coli dicuntur, & ibi habere Ecclesias ad Machabæis dicitur, prout sub isto festo dicetur. Circa octauas notandum est, ꝙ octauam diem Leuiticus liber insinuat, dicens, Dies octauus erit celeberrimus atque sanctissimus. ¶ Sanè † octauæ Sanctorum ideo celebrãtur, qa 42
sicut primus dies significat natiuitatem eorum, scilicet qualiter nascuntur cœlo, & in societatem angelorum, & sanctorũ patrum,quando animę eorum à corporibus separantur, ita in octauis recolentes resurrectionem corporum cõgratulamur resurrectioni eorum. ¶ Et attende,quòd quorundam † Sanctorum celebrantur 43
octauę,ne hoc mysterium lateat,non autem omnium, ne vilescat. Si enim non valemus omnia festa celebrare Sanctorũ, quanto minus octauas eorum ? Si igitur aliorũ Sanctorum octauę solemnes sunt, quanto magis Sancti sanctorum, ſ.Domini natiuitatis octaua solemnis erit ? Videtur autem, ꝙ Natiuitas Domini non habeat octauam ; quia illa tendebat ad mortem. Obitus.n.Sanctorum ideo habent octauas, quia tunc ipsi nascuntur ea natiuitate,quæ est ad vitam æternã. Post illam.n.natiuitatẽ, quæ est in morte, speranda est gloria resurrectionis, quæ datur in octaua, non post natiuitatem, quæ est ad mortem. Secundum hoc etiam videtur, ꝙ natiuitas beatæ Mariæ, & natiuitas Beati Ioannis Baptistæ non habent octauam,nec etiam resurrectio Domini, in qua Dominus recepit stolã corporis, quæ generaliter omnibus fidelibus dabi tur in octaua : Iam enim ipsa resurrectio Domini facta erat in re. ¶ Quia † igitur 44
diuersæ ecclesiæ in diuersis festiuitatibus

octauas

octauas celebrant,ideo ne illas reprehendere videamur,dicim⁹,ꝙ duplex est octaua,ſ.reuerentię,siue venerationis,seu deuotionis,& institutionis. ¶Octaua reuerentiæ, est festiuitatum Paschæ, Pentec. Natiuitatis beatæ Virginis Mariæ,& beati Ioannis Baptistæ:celebrantur.n.octauę eorum pro sola deuotione, non pro alio mysterio. ¶Octaua etiã deuotionis est in Sãctis patronis Ecclesiarum,vt de sancto Nicolao, & de beata Maria Magdalena, & similibus, qui octauas non habent, sed quædam ecclesiæ ob deuotionem eas faciunt. ¶Octaua vero institutionis quadri partita est,quia est octaua significationis, suppletionis,& alterius negotij, significationis,& futuræ glorificationis.¶Octaua
45 † significationis est, vt octauæ Sãctorum vigilias habentium, & festum dedicationis Ecclesiæ,quod fit in signũ, quod dedicabitur ecclesia,i.extrema, & plenissima dedicatione,dedicabitur tunc,idest,copulabitur Christo,dedicari.n.est copulari.& octauæ martyrum,quia ipsi p ea quæ passi sunt,& ex eo,ꝙ hanc vitam pro nihilo habuerunt,ostendunt,ꝙ erat vita immortalis. ¶Vnde octauæ Innocentium possunt dici octauæ significationis ; quia per eas resurrectio nostra significatur, prout sub festo illo dicetur,& ét octauas beatorum Petri & Pauli, & quorundam Sãctorum, quæ significant stolam secundam,ſ.glorificationẽ, quam in octaua ætate habituri sunt. Sed quare ob similem ét causam nõ obseruatur,seu celebratur octaua passionis Domini ? Sicut.n.Christus,qui est sol iustitiæ,natus est,nõ propter se,sed vt lux nostris mẽtibus, qui eramus in tenebris, appareret, sicut etiam baptizatus est,non propter se, sed vt nostra peccata lauaret. sic mortuus est,non propter se,sed vt nos moreremur peccato ; per quod nos liberaret a morte. Respondeo ideo,quia superueniens festum lætitiæ obumbrat, & abolet cõmemorationem tristitiæ. Præterea, licet reddatur rõ, quare præmissæ octauæ fiant, non tñ vsquequaq; in similibus exigitur,ꝙ octauæ fiant. Nã Christus fuit circumcisus carnaliter,vt circuncidamur spiritualiter: ieiunauit, vt ieiunemus,pedes lauit,vt lauemus. Nec secundum octauam istorum, aut similium celebramus,sed & octauæ Sanctorum ob causam dissimilem celebrantur, vt præmissum est. ¶Rursus dissimilẽ habet causam octauę paschalis solennitas, cur non fit octauæ mysterium, vel ministerium ? Octaua tñ additur propter octo beatitudines, quæ in illa solemni octaua percipiuntur,prout dictum est ibi,& ét octaua Pentec. quę & ideo celebratur, vt opum sancti Spiritus cõsumatio declaretur. Est etiam omnium † octauarum ratio gene- 46
ralis, quia.ſ.octaua redit ad caput, quod est de beatitudinibus.In libro de doctrina Christiana asserit Aug. Idemque dies primus est, & octauus, ſ. Dominicus, & ideo resurrectio Domini dicitur facta in octaua,id est,in die dominica.Idcirco igitur obseruamus celebritas octauarum, vt reuertamur ad primum innocentię statum,in cuius innocẽtiæ recordatione in octauo die circuncisio agebatur,vt mens circuncisa fieret ab omni carnali contagione. Octaua † suppletionis est octaua 47
Natiuitatis Domini,qa in ea supplemus, quod minus factum est in festo natiuitatis. Quia.n.in natiuitate multum actum est de partu, & parum de parturiẽte, ideo in octaua plenius agitur de parturiente, quod apparet in responsorijs, & antiphonis laudũ,& in diurno officio ipsius octauæ, & ob similem etiam causam celebrat octaua Epiphaniæ. Octaua alterius rei significationis est similiter octaua natiuitatis,prout ibi dictũ est, & octaua agentis. In illa enim representat,quòd beata Agnes octaua die visa est gloriosa a quibusdam fidelibus, prout sub illo festo dicetur. Octaua futuræ glorificationis est, vt octaua obitus cuiuslibet Sancti. Item nota, ꝙ tantum beatus † Stephanus, & 48
Laurentius habent inter Martyres octauas institutionis, solus vero beatus Martinus inter confessores. De octauis Paschę,& Ascẽsionis, & Natalis Domini,dictum est in sexta parte,sub tit.de pascha. Licet autem regulariter in octauis festiuitatum fiat in missa officium,sicut in ipsis festiuitatibus, pro eo quod in octaua eadem die cum ipso festo cẽsetur,hoc tñ fallit in octauis Apostolorũ Petri,& Pauli,quibus dicitur officium de Martiribus. Licet enim vna,& eadem die ambo passi

fue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

furtint, non tamen eadem die de vtroq; in ecclesia solenizatur, prout sub eorum festo dicetur. Ideoq; vtriusque officium nequit in octaua fieri, cum vnam diè duntaxat ambo habeât pro octaua. Oportuit ergo q̄ in eorum octaua aliquod cōmune officiū inueniretur, & ideo quia eorū martyrium maximi fuit meriti, officium dicitur de martyribus, quamuis de vtriusque præcipuis actibus mentio in ipso officio habeatur. Fallit etiam hoc in octauis beati Laurentij, in quo tria præcipue valde commendabilia fuerunt, videlicet pietas in eleemosynis, firma stabilitas in fidei confessione, & martyrium speciale. De primo agitur in vigilia, de secundo in festo, & ideo de tertio agi oportuit i octaua. ¶ Verum licet † ecclesiastica officia ab Aduentu Domini, quod est tempus renouationis, inchoari in proœmio sextæ partis dixerimus, in hac tñ parte simplicius incedentes, Calendarium prosequemur, à mense Ianuarij inchoando de aliquib. anni festiuitatibus, feriatim aliqua specialia apponentes, videlicet de sanctis Fabiano, & Sebastiano, De sancta Agnete, de conuersione sancti Pauli, De sancto Iuliano. De sancta Agatha. De purificatione beatæ Mariæ. De cathedra sancti Petri. De Annunciatione beatæ Mariæ. de sanctis Philippo, & Iacobo. de inuētione sanctæ Crucis. de reuelatione sancti Michaelis. de sanctis Geruasio, & Prothasio. de sancto Ioanne Baptista. de sanctis Petro, & Paulo. de festo septem fratrum. de sancto Iacobo Apostolo, de septem dormientibus. de ad vincula sancti Petri. de Machabæis. de inuētione sancti Stephani. de Transfiguratione Domini. de sancto Laurentio. de assumptione beatæ Mariæ. de sancto Bartholomæo. de decollatione sancti Ioannis. de sanctis. Felice, & Audacto. de Natiuitate beatę Mariæ. de exaltatione sanctæ Crucis. de sancto Matthæo Apostolo, de sanctis Mauritio, & socijs suis, de beato Luca. de Simone, & Iuda. de festo omnium Sanctorum. de officio mortuorum. de sanctis quatuor coronatis. de sancto Martino. de sancto Andrea, de sancto Nicolao. de venerabili Beda presbytero. de S. Thoma Apostolo. de festis Sanctorum Stephani, & Ioānis Euangelistę. de Innocentibus de Apostolis. de Euangelistis. de Martyribus. de Confessoribus. de Virginibus. de officio festi dedicationis Ecclesiæ.

ADNOTATIO.

* Feriando] Etymologia verbi non aliunde duci possit, ipse videris: Feriæ. n. ὁρτὴ siue τελετὴ græco verbo videntur potius dictæ à feriendis victimis, vel ab epulis ferendis, qui dies erant cessationū ab opere, quibus epulæ fiebant ex pecorum, frugumq́ prouentibus. N. D.

ADNOTATIO.

* Sermo.] Κατάλογος, natum a verbo, καταλεγω diligo, conscribo, & recenseo. Item censeo, existimo, numero, & loco habeo, quod latinè dicitur, numero. siue mauis a verbo καταλάγομαι, recenseo, & numero. Erit igitur κατάλογος, legio, cohors, enumeratio, recensio, numerus. In qua postrema significatione accipitur prouerbium illud ὑπερτον καταλογον ζῆν vltra catalogum viuit, de eo, qui iustum, & præscriptum annorum numerum præteriret. Dictionem autem κατὰ, author inepte vertit, pace tanti viri. N. D.

SVMMA.

1 *Fabiani, & Sebastiani, quale officium.*

De sanctis Fabiano, & Sebastiano. Cap. 2.

IN festo beatorum Fabiani, & Sebastiani, duplex † collecta in quibusdam ecclesijs dicitur, & insolito more vtraque sub vno, Per Dominum nostrum terminatur, tum quia ab ipso vnico Dei filio Iesu Christo mediante ambo ad palmam martyrij peruenerūt. tum etiam quia licet diuersis passi fuerunt temporibus, ecclesia tamen propter ingentia vtriusque merita vtrique pariter, & principaliter solēnizat, & vtrāque collectam vno eodēq; fine cōcludit. 1

SVMMA.

1 *Agnetis festum caret octauis institutionis. Et eius diei officium.*

De sancta Agnete. Cap. 3.

1 ESTVM † B. Agnetis caret, s. institutionis, hét tñ octauā alterius negotij significationis, vt iā dictum est in pę. Qđ ergo dr̄ in Caléda rio Agnetis 2. non dr̄ pp hoc, q̄ illud sit festū octauarū eiusdē in ecclesia, pnuntiatū, nec in Calendario scribit octaua, sed est alia solēnitas de ead. repetita pp miraculū quoddā, qđ in octaua die post ei⁹ obitū cōtigit ad tumulū illius, parentib⁹ suis plorātibus. Intelligit ergo Agnetis secundo, s. festo, vñ melius diceret sćdo Agnetis de hoc ēt dictum est sub quarte sub tymbolo Quia † vero pfecti filius eā adamauit, iō recte in eius festo cantat in troitus. Me expectauerunt peccatores. 2

SVMMA.

1 *Paulus conuersus est eodemmet anno, quo Christus passus.*
2 *Pauli conuersio cur potissimum celeb. etur, & eius diei officium, & nu. 3.*

De conuersione sancti Pauli. Cap. 4.

1 CONVERSIO † sācti Pauli Apostoli facta est eodē anno, quo Christus passus est, & Stephanus lapidatus anno q̄dam non naturali, sed emergēti. Nā Christus passus est octauo Calēdas Aprilis, Stephanus eodē anno tertio die Augusti lapidatus est. Paulus vero octauo Calēdas Februarij cōuersus est. Fius ꝑūt conuersio potius, q̄ aliorū Sanctorū celebratur triplici rōne. Primo, † pp exēplum, ne quisquam quantumcunq; peccator, desperet de venia, qñ tantū in culpa cōspicit postmodum talē fuisse in gratia. ¶ Secundò, pp gaudium. Sicut. n. ecclesia magnam habuit tristitiā in eius p secutione, ita maximā habuit lætitiā de eius conuersione. ¶ Tertio, pp miraculū, qđ in eo ostendit, dum de sæuissimo p secutore fecit fidelissimum prædicatorē. In † hoc festo dr̄ epistola. Saulus adhuc, quæ est Act. 9. c. & euangelium, Dixit Simon Petrus ad Iesum, quod est Matt. 19. c. Dicitur etiam ad horas capitulum. Erat quidam discipulus. Act. 9. c. 2

SVMMA.

1 *Iulianus Cenomanensis Episcopus. Et quod præter a Iuliani.*

De sancto Iuliano. Cap. 5.

1 IVLIANVS † iste, cuius festum fit quinto Calendas Februarij, fuit Episcopus Cenoman. Qui Simon fuisse dicitur, quem dominus a lepra mundauit, & qui Deum ad conuiuium inuitauit. Hic etiam dicitur esse Iulianus qui ab itinerantibus pro inueniendo bono hospitio inuocatur, eo quòd in domo eius fuit dominus hospitatus. Alij dicūt, quòd est ille, qui patrem, & matrem occidit, de quo sequitur, Fuit quoq; & alius Iulianus de Alemania, q̄ desiderio martyrij se vltro pśequētibus offerebat. Vñ Crispinus consularis eum iussit occidi, quod ipse Iulianus audiens statim foras prosilijt, & quærenti sponte intrepidus se opponens protinus ictū ferientis excepit. Fuit insuper alius Iulianus frater B. Iuliani, qui templa idolorum permissu Theodosij Imperatoris vna cū fratre destruebat, ad cuius verbū homo viuus super plaustrum mortuum se fingens, mortuus est. Fuit etiam quartus Iulianus, q̄ vtrunq; parentē nescius occidit, sed post multā pœnitentiā sub specie mendici le prosi recepit in domo sua angelū, a quo audire meruit, q̄ dominus suam pœnitentiam

tiam acceptasset. Fuit etiam quintus Iulianus non sanctus, sed apostata sceleratissimus. Primo. n. fuit monachus, deinde Imperator Romanus, vt videtur sub festo inuentionis sanctæ Crucis.

SVMMA.

1 *Agathæ festum, & officium.*

De beata Agatha. Cap. 6.

1 BEATA Agatha † post multa torméta in carcere mortua est, ad cuius caput in multo posita est visibiliter tabula p angeli ministeriũ in qua scriptũ erat, Mêtem sanctã spontaneã, honorem Deo, & patrię liberationẽ. Iõq; consuetudo inoleuit, cum tabula eius imaginem continenti fieri processionem.

SVMMA.

1 *Maria primatum obtinet inter sanctos.*
2 *Mariæ quatuor principalia sunt festa.*
3 *Maria fuit in vtero sanctificata.*
4 *Mariæ conceptionem approbanda, & solemniter celebranda.*
5 *Mariæ purificatio est duplex festũ, & n. 6*
7 *Masculi corpus in quadraginta diebus, fœminæ aũt in octoginta diebus animatur.*
8 *Dominus cur præceperit puerum quadragesima die offerri in templo.*
9 *Purificationis festũ sequitur festa natalia, merito. Eo quòd Dominus fuerit in tẽplo præsentatus duplici mysterio. & nu. 10.*
11 *Purificationis Mariæ solemnitas vbi, & quo tẽpore, & cur fuerit primũ instituta*
12 *Purificationis processio quid significet, & a quo instituta nu. 15. Et cur in ea ferantur cerei ardentes nu. 14. 16.*
13 *Candela accensa quid signficet.*
17 *Purificatio Mariæ caret octauis.*

De Purificatione sanctæ Mariæ. Cap. 7.

2 INter cunctos sanctos gloriosa Dei genetrix † virgo semper Maria primatũ obtinet, vtpote quæ est sanctis dignior & excellentior vniuersis. extra de pœni. & remiss. nona. In cuius honore in ecclesia in 4. anni temporibus quatuor † solẽnes celebrat festiuitates, videlicet Annũciationem, Assumptionem, Natiuitatẽ, & Purificationem. Omni. n. tempore ipsam in memoria habere debemus, quæ omni tempore ad filium suum p nobis peccatoribus intercedit, quarum duæ sunt sibi & domino nostro communes, s. Purificatio, & Annunciatio. Hæ autem quatuor festiuitates fiunt secundum quatuor benedictiones, quæ in ipsius Virginis salutatione continẽtur. ¶ Prima est, Aue Maria gratia plena, q̃ primæ festiuitati cõpetit, s. annunciationi, qñ videlicet eam angelus salutauit, de Spiritusancto concepit, facta gratia plena. ¶ Secunda est. Dominus tecum, quę competit assumptioni, quando videlicet assumpta est in cęlũ, quia tunc fuit cum domino suo, i. filio, vt est dominus: ante. n. viderat eum dominum immanifestè in se. ¶ Tertia benedictio est. Benedicta tu in mulieribus, quæ cõpetit natiuitati, qa tunc † est nata mulier in vtero sanctificata. 3 Nulla. n. mulier fuit in vtero sanctificata, & ideo dicta est castrum pp singularitatem, quia nunq̃ dæmones castrũ illud fregerunt. ¶ Quarta benedictio est. Benedictus fructus ventris tui, quæ congruit quartæ festiuitati, s. purificationi, quia tunc obtulit illum benedictum fructum in tẽplo. Quidam etiã faciunt quintũ festũ, s. de † conceptione 4 B. Mariæ, dicentes, quòd sicut celebratur de morte Sanctorum non pp mortem, sed quia tunc recepti sunt nuptijs æternis, similiter potest celebrare festũ de conceptione, non quia sit concepta, quia in peccato est concepta, sed quia mater Domini est concepta, asserentes hoc fuisse reuelatum cuidam abbati in naufragio constituto, quod tamen non est authenticum, vnde non est approbandum, cum concepta fuerit in peccato, s. per concubitum maris & fœminæ. de cõsecrat. distinctio. 4. firmissime. Veruntamen licèt fuerit concepta in peccato, dimissum est ei illud originale peccatum, cum sanctificata fuerit in vtero, sicut & Hieremias, & sanctus Ioannes Baptista, quare merito natiuitas eius, & beati

beati Io. Baptistæ celebrantur. Natiuitas dico ex vtero, quãdo videlicet in lucem, seu in mundum prodierũt. Sed natiuitas eorum in vtero, s. quando infusæ sunt animę in corporibus eorum non celebratur, vt præmissum est. ¶ Sextum etiam festum est festiuitas parientis, s. festum Natalis, sed quoniam tunc est etiam simul festum filij, quod plenum exigit officium, ideo non solemnizatur de illa, nisi vsq; in octauas, tunc verò sic, vt iã dictum est in progressu. ¶ Septimum quoq; festum est beatæ Mariæ. ad martyres, de quo sub festo omnium sanctorum dicetur. Quia vero festũ purificationis secundum huius 7 partis diuisionem in ordine temporis alia festa Virginis prȩcedit, idcirco hic de illo dicamus. Est aũt hodie duplex festum. Primò 5 quo † ad partum, qđ dr festum Υπαντης, idest obuiatio, quia in illa solẽnitate Anna prophetissa, & Symeon obuiauerunt beatæ Mariæ venienti filium suum Christum in templum offerre. Υπαντη. enim Græcè, dr obuiatio latinè, ab ipso quod est ire, & anti, quod est contra. Aduentus Dñi in templum significat aduẽtum eius in ecclesiam, & in mentem cuiuslibet fidelis animæ, quæ est templum spirituale. Hunc aduentum prædixit Dominus per Malachiam Prophetã 3. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante faciem meã, & statim veniet ad templum sanctum suũ &c. Vel dicitur Υπαντη, idest, præsentatio, eo q̃ Christus in tẽplum est representatus. 6 ¶ † Secundum, quo ad parientem, & dicit festum purificationis, quia beata Virgo licet purificatione non indigeret, nec legi purificationis obnoxia teneretr, quia nullo modo immunda fuit, nec peperit concepto semine, tñ voluit facere præceptũ legis. Dicitur. n. Leui. 12. c. Mulier, si susceperto semine peperit masculum, immunda erit 7 diebus, immunda quidẽ erat à consortio hominum, & ab ingressu templi, expletis verò 7. diebus munda efficiebatur quo ad consortium hominum, adhuc tamen vsque ad diem 33. quo ad templi ingressum immunda erat, donec purgaretur. iuxta ritum menstrui fluxus, sed completis 40. diebus, in die quadragesimo tẽplum intrabat, & puerum cum muneribus offerebat. Si autem fœminam peperisset, tempus duplicabatur, & quo ad consortium, & quo ad ingressum, sicut & duplicatur quo ad corporis formationẽ. † Nã 7 in 40. dieb. corpus masculi organizatur, & perficitur, & in quadragesimo infunditur anima, vt sæpius, corpus verò fœminæ octoginta diebus perficitur, & in octogesimo anima inspiratur, vt sæpius fit, ergo si masculum peperat, 40. si fœminam octoginta dieb. à die natiuitatis partus à templi arcebatur ingressu, hodie tamẽ statim ingredi non prohibetur, ne sibi pœnam in culpam vertatur. 5. di. §. hæc si. & c. se extra de purifi. post par. c. vno. Veruntamen mulier dum sentit sibi imminere dolores partus, non intret Ecclesiam, vel saltem caueat, ne polluat illam. Sacerdos autem mulierem vicinam partui sæpe moneat, vt confiteatur, ita cum dolor partus vrgebit eam, sit parata accipere eucharistiam. Nam inhonestum est, q̃ tpe partus presbyter diu cum ea moret. Est aũt triplex † 8 rõ, quare præcepit Dñs die 40. puerorum in templum offerri. ¶ Primo, ad notandũ, q̃ sicut die 40. in materiale templum ducitur, sic in 40. à conceptione, vt sæpius, anima infunditur in corpus tanq̃ in suum templum, prout in historia scholastica dr, quamuis physici dicant, q̃ in 46. corpus perficitur. ¶ Secũdo, vt anima, quæ in die 40. corpori infusa, ab ipso corpore maculatur, in die 40. templum ingrediens, per hostias expietur. ¶ Tertio, ad insinuandũ, q̃ illi merentur cœleste tẽplum ingredi, qui decem præcepta decalogi cum fide quatuor euangeliorum obseruauerunt. Transactis ergo purificationis diebus pariens, ingrediebatur templum, offerens filium vel filiã, & munera pro se, s. pro peccato, pullum columbę siue turturem, pro filio vero vel filia offerebat agnum anniculum in holocaustum. Quæ agnum habere nequibat, offerebat duas turtures, aut duos pullos columbarum, & alterum in holocaustum pro partu, alterum vero pro se, scilicet pro peccato suo. Vnde in euangelio dicitur, vt offerrent par turturum &c. secundum legis cõsuetudinem, scilicet sicut lex exigere videbat. Mulieres igitur in hoc beatam Virginem imitantur, cum in quibusdam locis post partum

tum transactis 40.dieb.Ecclesiam ingre diuntur,significantes,q̃ si virginē ipsam fuerint imitatæ, post vitā præsentem ingredientur cum ea æternam.Celebratur ergo hoc festū die 40. a Natiuitate Dñi, quia B.Virgo die 40.à Natiuitate Christi ad templum veniens, ipsum secūdum
9 legem ꝓsentauit.¶Rursus† hoc festum sequitur post festiuitates natalis Dñi, Circuncisionis, & Epiphaniæ rōne mysterij, sicut & rōne mysterij voluit Dñs in templum præsentari.Et hoc dupliciter. ¶Primum mysterium est. Nascitur. n. primo Deus per fidē in homine, & sequitur circuncisio, quia quando fides in homine est,purificatur homo,vnde in actibus.Fide purificans corda eorum. Qui vero habens bonam fidem, relinquunt oīa mala opera,& tunc apparet Deus, sed tunc facienda est pœnitētia,vt in nobis maneat, sicut in templo suo.& tūc fit ibi oblatio, & offertur ei par turturum,i.mūditia mētis, & corporis, quod non pōt fieri, nisi in iugi luctu,sicut turtur gemit pro cātu, & duos pullos columbarum,i. geminam
10 simplicitatem.¶†Secundum mysterium, quia in templum venit in hac die, vt notetur aduentus eius in mentē cuiuslibet fidelis animæ,siue in ecclesiam, in quàm semper paratus est intrare.Vnde in introitu dr, Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui,quia Christus est lignum vitæ in medio paradisi, paratus æqualiter oībus subuenire, & bona sua largiri,secundū nomen tuū Deus,ita & laus tua Deus &c.q.d.sicut creasti oēs & recreasti, ita & laudandus es per totū mundū.Hoc ēt expositū elt in 6.part.sub octaua dominica post Pent. Vt āt veniat in mētem nostrā, hortatur ecclesia filios suos,vt occurrant. Vnde dicit in principio matutinalis officij, s. in inuitatorio. Ecce venit ad tēplum sanctum suū dominator Dñs,gaude,& lætare Sion, occurrens Deo tuo,s.per fidē,& per bona operā, & ꝑp hoc festum illud dr ὑπαντη, i. obuiatio, quia si volumus quòd ille veniat in mentem nostram, accipiamus in mentem nostram eius similitudinem.vnde dicit in respōsorio primo, Adorna thalamum tuum Sion,s. virtutibus purificate, & suscipe,s. virtutes, & sic veniet in te. Epistola verò est. Ecce ego mitto angelum,quæ est Malachiæ vlt.c.Et euangelium. postquam impleti sunt dies. Lucæ 2.c. Et postcommunio. Responsum accepit Simeon.Luc.2.c. ¶Et no. q̃ tempore
11 †Iustiniani Imperatoris fuit magna mortalitas apud Constantinopolim, & ideo tunc constituta est solemnitas purificationis Mariæ in reuerentiā eius, ob causas præmissas. Solet aūt quæri, cum adhuc pullulent infinitæ hæreses, quomodo sit verum,q̃ nono responsorio dicitur .s.q̃ beata Virgo omnes hæreses intermit? Ad hoc dicimus,q̃ hoc fecit,quantū in se fuit, quia ipsa ostendit eum visibilem,qui inuisibilis erat.primo.n.non poterat inueniri,quia quidam ipsum quęrēbāt in delitijs carnis, quidam in diuitijs, quidam in libris philosophorum, & non erat ibi,vnde in canticis.Quæsiui,& non inueni. Modò vero non potest aliquis errare in via,nisi velit: vnde manifestè habetur in Esa.Hæc erit recta via, vt etiam stultus non erret per viam,& quæ erit illa via ? Ecce dabo in Syon salutem,& in Hierusalem gloriam meam.Dicitur hodie capitulum. Ecce ego mitto.Malac.3.c.& illud. Eradicaui.Eccle.24.cap.& illud Quasi cedrus,quod est ibidem.¶Fiat autem hac die † processio generalis,q̃ signi
12 ficat processionem illam, s. quam beata Virgo, & Ioseph ad templum fecerunt. Qui in processione ante cancellos cantant.Rñsum accepit &c.significant ꝓphetas natiuitatem Dñi, & misericordiam annunciantes.melodia respondentiū, est gaudium hanc Dei misericordiā suscipiētium.Tenentes candelas in manibus, dicamus igitur. Suscepimus Deus misericordiā tuā &c.quod vero cantatur in ꝓcessione,& in euangelio.Accepit eū Symeon in vlnas suas,ostendit,q̃ debemus eum non tm̃ corde,sed etiam in brachijs portare,vnde in canticis. pone me vt signaculum super brachium tuum,& vt sigillum super cor tuum,ad Corinth. Empti.n. estis pretio magno, glorificate, & portate Deū in corpore vestro. Debem' qdē portare,non tm̃ deitatē,vel humanitatē,sed vtrunq;,sicut fecit Symeon,q̃ significatur per candelam, quam ferimus in processione. Per ceram enim per apes

opere

opere virginali, cum melle productam: nulla enim libidine resoluuntur, humanitas siue caro Christi ex Virgine sumpta, per lumen, deitas, quia Deus noster ignis consumens est. Deute.4. per lichinum in cera,anima candidissima, vel deitas in carne latens, vel secundum alios
13 mortalitas intelligitur.¶†Rursus candela in manu accensa est fides cum bona operatione, nam sicut candela sine lumine mortua dicitur,& lumen per se absq; candela nō lucet,sed mortuum esse videtur, sic & operatio sine fide, & fides sine operatione mortua esse dicitur. Lichinus sub cera occultatus recta intentio est. vnde Gregor.Sic fiat opus in publico,vt tamen intentio maneat in occulto.Candelæ autem bene dicuntur, vt eas digne ferant omnes. Sunt.n.multi habētes intus tenebras,licet extra lucere videantur. Dignè ferentes sunt, qui sicut extra lucent per lumen, quod ipsi ferunt in manibus, ita lucēt interius per veram fidem,& in hoc festiuitas,& gaudium magnū. Portantur itaq; in processione ceret ardētes, ꝓpter
14 sex causas.†Primò,vt vnusquisq; se illuminet, & opera sua lumine patefacta alijs insinuet.Secundò,vt ritum Gentilium in melius commutet religio Christiana.Romani nanq; de quinto in quintū annū in Calē. Februarij,ad honorem Februę matris Martis,qui,vt putabāt,erat Deus belli,illustrabant vrbem tota nocte cum cereis ac facib. accensis,vt filius eius eis victoriā de hostib.concederet.cuius matrē tam solemniter honorabant, quod Festū à Burbale dicebatur.Ipsi autē in mēse Februarij sacrificabant Februo,i.Plutoni cū cæteris dijs infernalibus pro animabus antecessorum suorum, vt propitiarentur ipsorum eis solemnes hostias offerentes, & tota nocte eorum laudib. cum cereis, facib. accensis, vigilantes mulieres quoque Romanorum his diebus festum lumini exercebant. Gentiles nanq; pro eo, quod dr Pluto, Deus infernalis concupiscens Proserpinam speciosissimam, eam in principio huius mensis rapuit, deamq; fecit,quam Ceres eius mater,& parentes facib. accēsis p syluas de nocte in Æthna monte Siciliæ multo tēpore quæsierunt, prout Poetarum fabulæ fingunt. idcirco & ipse in principio mensis Februarij in memoriam huius rei de nocte vrbem lustrabant ambiendo ipsum cum facib. ardentibus. Idolatræ enim,sicut legitur in libro Sapientiæ, obscura faciebant. Hos *Sap.17*
igitur lustrandi mores Sergius †Papa mu 15
tans in melius,statuit festum purificationis in honorem matris Domini in eodē mense,& tunc processiones fieri, vt plebs vniuersa portans cereos ardentes in manibus per Ecclesias procederet in memoriam celestis regni,quando omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus obuiam sponso venientes mox cum eo ad
nuptias supernæ ciuitatis intrabunt.† Ter 16
tiò, vt per hoc prudentes virgines imitemur,quarum beata Virgo est caput,vt accensa in nobis lampade castitatis,& bonorum operum cum eis in templum glorię, ad verum sponsum ingredi mereamur. Quartò,quia lumen, quod est ad reuela- *Matt.*
tionem gentium,sicut dixit Symeon,hac 19.
die pro nobis est præsentatum:Hæc ergo processio significat illā Symeonis. Quintò,ad notandum diuinitatē & humanitatem Christi, vt præmissum est. Sextò ad ostendendum Virginis puritatem, ne qs audiēs eius purificationem, credere posset eā purificatione indiguisse. Portamus ergo candelas accēsas; quasi ipso facto dicat ecclesia.Virgo beata purificatione nō indiget,sed tota rutilans,tota splendens, & propter causas prædictas cādelaria nuncupatur. Hoc † festum caret octauis, qm̃ 17
licet Christus legaliter fuerit ꝓsentatus in templo,nullus tm̃ Doctor nos coarctat, q̃ infantes die quadragesima natiuitatis eorum præsentemus in templo. Vnde sicut præsentatio puerorum ad templū,ꝫm veterem ritum defecit, quia hodie fit in baptismo,ita & octaua ὑπαντης. In octauis. n.sicut per primum diem recolimus qd̃ factum est,ita per octauā rem, ꝑ qua factū est. De festis annunciationis,assumptionis, & natiuitatis in suis locis dicēt.

SVMMA.

1 *Petrus Antiochiæ fuit incathedratus.*
2 *Petrus Apostolus fuit tripliciter exaltatus.*
3 *Petri festū triplex propter progatiuas treis.*
4 *Petri incathedratio antiquitus festum epularum Petri dicebatur. Et eius diei officium nume.5.*

De

De cathedra Sancti Petri. Cap. 8.

1 DE cathedra † Sancti Petri Ecclesia solẽnizat, quando videlicet apud Antiochiã cathedrali honore sublimatus esse perhibetur, quam sublimationem dicunt quidam actam esse à Theophilo Principe Antioche. cuius filium defunctum post annos quatuordecim Petrus suscitauit, & ipsum populum ciuitatis conuertit, propter quod ibi Ecclesiam constituerunt, in cuius medio excelsam cathedram collocauerunt, vt Petrus ab omnib. audiri, & videri posset, exaltauerunt, in qua sedit septem annis. De hoc igitur honore solemnizat ecclesia, quia tunc prælati ecclesiæ cœperunt loco præstare, & honore sublimari. Tunc enim completũ est illud psalmistæ. Exultent eum in ecclesia plebis &c. Et nota, q̃ exaltatus est tripliciter, & ideo triplex festum celebratur. Primò † exaltatus est in
2 ecclesia militantium, eidem præsidendo, & eam in fide, & moribus laudabiliter regendo, ad quod pertinet hodierna festiuitas, vt præmissum est. Secundò, in ecclesia malignantium ipsam, s. dissipando, & ad fidem conuertendo, ad quod pertinet secundum festum, quod dicitur ad vincula: tunc enim ecclesiam malignantium dissipauit, & plures ad fidem conuertit. Tertiò, in ecclesia triumphantium, in eam, s. introeundo feliciter, ad quod pertinet tertium festũ, scilicet passionis eius. Rur-
3 sus † fit ei festum triplex propter alias quinque rationes. Primò propter priuilegium: fuit enim præ alijs priuilegiatus, & ideo magis honoratus in authoritate. Nam fuit princeps Apostolorũ, & claues regni cœlorum accepit. Fuit etiam seruentior in Christi amore, & efficacior in virtute. Nam ad eius vmbram sanabantur infirmi. Secundò propter officium. Ipse enim officium prælationis super vniuersam ecclesiam habuit. Quæ in tres partes mundi, scilicet Asiam, Africam, & Europam diffusa est, & ideo ecclesia ter in anno pro eo solemnizat. Tertiò propter beneficium, quia ipse, qui potestatem ligãdi atq; soluendi habuit, liberat nos á tribus generibus peccatorum, s. cogitationis, locutionis, & operationis. Vel quia in Deũ, in proximum, & in nos peccamus. Vel hoc beneficium potest esse triplex bonũ, quod virtute clauium peccator in ecclesia consequitur. Primum est, absolutionis à reatu ostensio. Secundum est pœnę purgatorij in temporalem commutatio. Tertium pœnæ temporalis secundum partem relaxatio. Quartò, propter debitum, quia scilicet tripliciter pauit, & pascit nos, scilicet verbo, exemplo, & temporali subsidio. Quintò, propter exemplum, vt quia, scilicet nullus desperet, etiam si tertio Christum negauerit, sicut ille, si tamen velit cum eo Deum corde, ore, & opere confiteri. ¶ Nec † est prætermittendum, 4
quod hoc festum de incathedratione Sancti Petri olim festum sancti Petri epularum dicebatur. Fuit enim mos Gentiliũ, secundùm magistrum Ioannem Beleth, annis singulis in mẽse Februarij, hac die vinum, & epulas offerre Deo supra sepulchra parentum, moti forte propter illud Thobiæ tertio. Panem tuũ & vinum tuũ super sepulturam iusti constitue, quas de nocte dęmones consumebant. Ipsi tamen ab animab. circa sepulchra oberrantibus, quas vmbras vocabant, vastari putabant, quod sancti Patres extirpare volentes, festum de incathedratione Sancti Petri tã de illa, quæ Romæ, quàm etiam de illa, quæ Antiochiæ fuit facta, statuerunt fieri illo die, quo talia à Gentibus fiebant. Vn de ab illis epulis festum consueuit appellari festum beati Petri epularum. Hæc tamen die non dicitur in quibusdam ecclesijs nisi vna collecta, & de illa incathedratione quæ fuit Antiochiæ facta. † Dicitur 5
autem epistola. Petrus Apostolus seruus, quæ est. 1. Pet. 1. Et euangelium. Venit Iesus in partes. Matt. 16. tractus est. Tu es Petrus. Matth. 16. cap. Ad horas dicitur c. Petrus Apostolus. 1. Pet. 1. ¶ In festo beati Matthię Apostoli dicitur epistola. Exurgens Petrus in medio. act. 1. c. Et euangelium, Confiteor tibi pater.

S V M M A.

1 *Annunciatio Mariæ, & eius diei officiũ ibi.*
2 *Annũciatio Mariæ iure accidit tẽpore Veris.*
3 *Deus multa operatur die 25. Martij.*

De

De Annunciatione Virginis Mariæ. Cap. 9.

1 ESTVM Annunciationis beatæ Mariæ est, quoniã angelus ei bonos † rumores nuncia uit, & ipsa Saluatorem concepit. Tunc autem impletæ sunt prophetię. Vnde ecclesia legit & cantat de Prophetis, quare introitus est. Rorate cœli desuper, & nubes, i. prædicatores, pluant, i. annuncient iustum, i. Christum; quia antonomaticè dicitur iustus Christus. Aperiat̃ terra, i. beata Virgo. Aperiatur inquam per consensum, & germinet, i. concipiat, Saluatorem, id est, Christum: De hoc dictum est sub prima dominica de Aduentu. Epistola est. Egredietur virga. Esa. 11. c. Aliæ tamẽ Ecclesię dicunt. Locutus est Dominus ad Achaz, quæ est Esa. 7. c. Euangelium est. Missus est Gabriel. Luc. 1. c. Et quod ibi dicitur. Et hic mensis &c. Sic exponitur, hic mensis, s. Martius: in quo beata Virgo concepit, est sextus illi, i. à conceptione illius, s. Elisabeth, quæ vocatur sterilis: quia illa cõcepit Ioan. Baptistam octauo Calend. Octobris. Dicitur ẽt per horas ca. In diebus illis notum faciet Deus. Hiere. 30. c.
2 ¶ Cõpetit † aũt hoc festum tempore Veris. Nam tempore Veris Deus factus est homo, & omnia facta sunt noua. Hoc aũt festum est de Domino, & de beata Maria, quare eadẽ ꝓfatio dr̃ in Natali, & in Annunciatione Dñi: de Annũciatione Domini cõsueuit apponi, q̃ Gloria in excelsis, & Ite missa est, & Te Deum laudamus in ea cantari non debeãt: de quo dictum est in proœmio huius partis. Si hoc festum fuerit in dominica passionis, vel oliuarũ, ad secũdam feriam transmutabit̃. Hoc. n. gñale est priuilegiatis dominicis. Si autẽ in triduo ante Pascha occurrerit: in sabbato ante palmas, secundum quosdã anticipabitur. Quidam verò illud transferunt vsque ad octauas. Similiter si fuerit in die Paschæ, non cõgrue poterit intra hebdomadã celebrari, in quo historia de aduentu compilata cantatur: vnde melius est, q̃ ad secundam feriam post octauas transferatur. In hac die † dr̃ per diuersa temporum curricula Deus multa operatus, quæ quidam sic egregijs versibus perstrinxit.

Salue festa dies, quæ vulnera nostra coercet.
Angelus est missus, est passus & in cruce Xps.
Est Adam factus, & eodem tempore lapsus.
Ob meritum decimæ cadit Abel fratris ab ense.
Offert Melchisedech, Isaac supponitur aris.
Est decollatus Christi Baptista beatus.
Est Petrus erectus, Iacobus sub Herode perẽpt⁹.
Corpora Sãctorum cũ Christo multa resurgunt.
Latro per Christum tam dulce suscipit amen.

S V M M A.

1 *Paschale tempus octauam ætatem, hoc est vitam æternam designat.*
2 *Philippi, & Iacobi minoris festum cur dicatur in calendis Maij. Et eius diei officium num. 7.*
3 *Iacobus minor cur dictus frater Domini.*
4 *Mariæ Virginis genealogia.*
5 *Iacobi minoris vita, dignitas, & sanctitas. Eius deinde interitus. num. 6.*

De sanctis Apostolis Philippo, & Iacobo. Cap. 10.

PASCALE tps, sicut sæpe dictũ est, octauam † significat ætatẽ, 1
vbi bonum, q̃ erit singulorum in dispari charitate, erit eorum omniũ, quia vnusquisq; de bonis alterius gaudebit, vt de suis, & bonum omniũ erit singulorum. Vt ergo tps paschale concordaret solennitatibus, quæ intra illud eueniũt, præsertim cùm Apostolis in ecclesia primitiua non haberent particulares solennitates, statutum fuit, vt in calen. Maij celebrarẽtur † solennitates ad honorem 2
omnium Apostolorum, vt dies varij non viderentur diuidere, quos vna dignitas & Apostolatus in cœlesti gloria fecit esse sublimes, quod festum Græci celebrari dicũtur in festo Apostolorum Petri & Pauli. Hac ẽt die festum est Apostolorũ Philippi & Iac. qa forte die ista passi sunt. Sane Iacobus iste dictus est minor, ad differẽtiam Iac. Cõpostellæ, siue Zebedæi, qui dictus est maior, nõ ætate, sed vocatione, sicut cõtingit in Episcopis, q̃ loco Apostolorum

lorum sunt; quoniam qui primo consecratus est, altos quantūlibet maiores, ante cedit. 17. dist. §. ii. Primo. n. a Domino vocatus est, & primo ei adhæsit, & sibi magis fuit familiaris. In secretis. n. illum vocabat, s. quando transfiguratus est, & qñ suscitauit mortuum in Domino: dictus etiā
3 est ille † Iacobus Alphæi, quia fuit filius Alphei, dictus est etiam frater Dñi, secundum carnem, de cons. dist. 1. Iacobi, quia dr fuisse consimilis ei facie, vel quia erat filius Alphæi, frater Ioseph, viri beatę Mariæ, & Mariæ sororis eius, qui. n. ex vtraq; parte sanguinis coniungebantur, apud Iudæos fratres vocabantur: Iesus. n. putabaī filius Ioseph. vel dr frater Domini, i. consobrinus, quia filius sororis beatæ Mariæ, quem morem Tusci seruāt, sed & Ioseph dicitur cognatus Domini, vel quia pater putatiuus, vel quia cognatus Domini ex parte matris, s. beatæ Mariæ. Ad clariorē
4 autem † premissorum euidentiam notandum est; q̄ Ioachim pater beatæ Mariæ accepit vxorem nomine Annam, quæ habuit sororem nomine Imeriam: hæc aūt Imeria genuit Elisabeth, & Eliud. Elisabeth genuit Ioānem Baptistam: de Eliud natus est Emineud: de Emineud natus est sanctus Seruatius, cuius corpus in oppido Traiecti super flumē Mosæ in episcopatu Leodiensi requiescit. Anna aūt tres viros dicitur habuisse: Ioachim, Cleopham fratrem Ioseph, & Salome. De primo habuit filiam. s. Mariam matrem Domini, q̄ dedit Ioseph nuptui, quæ genuit Christū; generatio ipsius Ioseph, & Mariæ posita est in sexta parte sub festo Natalis Domini. Primo aūt viro defuncto: de secundo similiter genuit aliam filiam nomine Mariam, q̄ Alphæo postmodum in coniugem dedit. Hæc aūt Maria genuit ex Alphæo quatuor filios, s. Iacobū minorem, Ioseph iustum, qui & Barsabas dictus est, & Simonem, & Iudam. Ex tertio viro, s. Salome, secundo mortuo, genuit aliam similiter filiam, nomine Mariā, & Zebedæo in coniugē tradidit, ex quo duos filios habuit, s. Iacobum maiorem, & Ioannem euangelistam, ¶ Porrò † Iacobus iste merito suæ
5 professionis cognominatus est iustus. Ex vtero. n. dicitur sanctus fuisse: ipse n. à Petro, & Iacobo, & Ioā. Apostolis ordinatus est primus Hierosolymitanorum episcopus. 66. dist. pono. Ipse vna etiam cū Basilio Episcopo Cæsarien. addidit nobis in scriptis Missæ celebrationē. de cons. dist. 1. Iacobus, ipse quoq; traditur primam celebrasse Missam post pascha Domini in Hierusalem, & Petrus primus in Antiochia. Iste vinum vel siceram non bibit, nullam carnem comedit, nunquam tonsus, nunq̄ vnctus, nunquam balneo vsus est, & in tm genib. terræ defixis orabat, vt eius genua camelorū excedere duritiam crederet. † 6
Iste præcipitatus est a Iudęis de pinaculo templi, cum nomē Christi prædicaret, & cum pticis fullonū interfectus. Fullo. n. est, qui lineos pannos candificat. Quidam autem dixerunt propter peccatum interfectionis eius Iudæos destructos fuisse p̄ Titum, & Vespasianum, & ita non attribuūt destructionem illam morti Christi. In hoc festo † dicunt quidam Ecclesię in- 7
troitum. Exclamauerunt, Neemię 9. c. epistolam. Stabunt iusti. quæ est Sapient. 5. c. euangelium. Non turbetur cor vestrum. quod est Ioan. 14. c. & postcōmunionem. Tanto tempore. Ioan. 14. c. dicitur autem ad horas capitulum. Stabunt iusti, Sapi. 5. c. & illud. Nos insensati. quod est ibidem, & illud. Non esurient. Apoc. 7. c.

S V M M A.

1 *Crucis priuilegium, & eius inuentionis officium Ecclesiasticum, num. 2.*
3 *Crucis duplex festum.*
4 *Crucem inuenit Iudas.*
6 *Iulianus monachus, diabolo amicus, apostata, & Christianorum persecutor, cuius tumultus ad hunc diem fœtorem intolerabilem emittit. num. 6.*

De inuentione sanctæ Crucis. Cap. 11.

IN sancta † Cruce Domini fe- 1
cūda spes habetur, Sicut enim beata Virgo portauit Dñm, ita & sancta crux suo modo. Et sicut Dominus dat aquis baptismalib. sanctificare, & alijs sacramentis, ita per tactum dominicæ carnis sanctificatum fuit lignum, vt nos suo modo sanctificare possit: & quia ita crux saluat per talem effectum, quem habet, ideo de ea can-

tatur,

2 tatur, O † crux splendidior astris &c. Quę sola fuisti digna, s. dignitate tibi data, portare talentum mūdi &c. Et quia finis crucis est gloria, ideo in fine plurīū antiphonarum de cruce dr alleluia. Dicitur aūté per horas cap. Mihi autem absit gloriari.
3 Gal. vlt. Fit autem duplex festum † de cruce, videlicet exaltationis, de quo suo loco dicetur, & inuentionis; quia inuenta fuit crux tpe Eusebij Papę à B. Helena matre Constantini, mediante Iuda, qui tunc Iudæus erat. Vnde in canone ipsius Eusebij de consecr. dist 3. crucis. ita legitur. Crux Dñi nostri Iesu Christi, quæ nuper nobis gubernacula Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentib. quinto nonas Maij inuenta est, in prædicto Calen. die inuentionis festū vobis solemniter celebrare mādamus. est aūté maius hoc festum, quàm festum exaltationis, prout ibi dicetur. Legitur autem
4 † de prædicto Iuda, q̄ conuersus ad fidē, factus est postmodum Eps Hierosolymitanus, & mutato noīe vocatus est Quiriacus. De quo dr diabolus sic prophetasse. Iudas Christum morti tradidit, sed iste Iudas illum mortuum exaltauit, & artes magicas detexit, sed Iulianus familiaris †
5 & amicus meus, cito rex erit, qui me de isto vindicabit. quod factum est, 11. q. 3. Iulianus 1. & 2. Nam Iulianus monachus ab ordine apostatās acquisiuit per nefas consulatum Romanū, & inde factus Imperator, & Christianorū persecutor, illū diuersis pœnis afflixit, & interfici iussit. Legitur quoq; q̄ quidam miles nomine Quiriacus hunc Iulianum postea interfecit. De isto Iuliano legitur, q̄ adhuc apud Constantinopolim de tūba sua fœtor intolerabilis progreditur. Si quæraī, quare
6 fit festum † de cruce, in qua Christus fuit dehonestatus, & flagellatus, & non de asina, in qua fuit valde honoratus, nec ēt de alijs, quæ ipse tetigit? Respondeti pōt, q̄ laus & honor super asinam impēsus transitorius, & mundanus fuit, nec inde salus nostra prodijt, de quo curandum nō est. Præterea per alia, quæ ipse tetigit, non leguntur miracula, & sanitates fieri, nec per illa redempti sumus: dehonestatio verò in cruce facta nostra redemptio fuit. Dicitur hodie introitus. Nos aūt. Gal. vlt. c. & legitur epistola, Confido de vobis in Domino. Gal. 5. c. pro eo q̄ ibi dr. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Aliæ ecclesiæ dicunt. Hoc sentite. ad Phil. 2. Euangelium est. Simile est regnum cęlorum thesauro abscondito in agro &c. Quia crux Dñi ad literam inuenta est in agro, vel moraliter in agro ecclesiæ inuenitur crux Dñi, quæ dr thesaurus, quia emptum est per eā nobis regnum cœlorum, qui videt hunc thesaurum in ecclesia, vadit, & vēdit omnia, quæ habet, i. omnes transitorias delectationes, & emit agrum istum, vt sit de ecclesia. Alij dicūt. Erat homo ex Pharisęis. Io. c. 3. Et est notandum, q̄ festum Crucis fit semper cū festo martyrum; quia crux significat martyrium. Et ideo in festiuitatibus Sanctæ Crucis leguntur in quibusdam Ecclesijs sex lectiones de martyrib. & officia commiscentur. De signo crucis dictum est in prœmio quintæ partis.

S V M M A.

1 *Angelorum festum agit Ecclesia duplici de causa.*
2 *Michael princeps est angelorum, qui mittuntur.*
3 *Michaelis festum cur institutum. & cur potius ei dicatum, quàm cæteris angelis, nume. 4.*
5 *Michaelis festum, quod habeat officium.*
6 *Angelis semper nobis adsunt, & parati sunt orationes nostras sursum deferre. nume. 7.*

De reuelatione Sācti Michaelis. Cap. 12.

ECCLESIA facit † festum de 1
angelis duplici ratione. Prima est, quia nobis ministrant. Omnes. n. sunt administratorij Spiritus sancti in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, sicut hī in epistola ad Heb. 1. Secunda ratio est, quia pugnant pro nobis cōtra angelos malos, nec permittunt nos tentari supra id, quod possumus. De hac pugna dicitur in Apoc. Factum est prælium in cœlo. Hoc bellum erit maxime tępore antichristi, & in morte martyrum fuit, & semper est. & ejectus est draco, ideſt, diabolus de cœlo, ideſt, de cœlestibus hominibus,

minibus,& deiectus in corda malorũ hominum. Huius aũt belli princeps est beatissimus Michael, & ideo sit ei festũ, licèt
Apoc. 12. sit de vltima hierarchia, de inferiore. s. ordine. Sunt. n nouem ordines angelorum, prout dictum est in quarta parte, sub tit. de præfatione, qui quamuis omnes mittantur, qm̃, vt præmissum est, sunt administratorij spiritus, & in Esa. 7. habet, q̃ missus est ad eum vnus de Seraphin, raro tamen mittuntur. vnde Daniel, Millia millium ministrabant † ei &c. Eorũ verò qui
2 mittuntur princeps est Michael, qui fuit Princeps Ecclesiæ Iudæorum, vt habetur
Dan. 7 in Daniele. modo est Princeps Ecclesiæ Christianorum. In Iudæis n. fuit aliquando Ecclesia, quæ nunc est in Christianis.
3 ¶ Hoc † autem festum quod est commemoratio victoriæ sancti Michaelis, inde originem sumpsit, quia cum barbari depopularentur Apuliam, Christiani triduano ieiunio indicto, sancti Michaelis auxiliũ implorauerunt, per cuius visibile patrocinium furgam ter barbari dederũt, & Christiani victoriã habuerunt. Vocatur ét festum reuelationis; q̃a in monte Gargano reuelatus est, vt sequitur. Sane Michael, Gabriel, & Raphael, nomina personalia sunt angelorum: alia vero sunt ordinum, vt dictum est in 4. parte, sub tit. de præfa-
4 tione. Sed cum † hoc festum sit cõe omnium angelorum, quare spiritualiter denominatur festum sancti Michaelis, & nõ Gabrielis, vel Raphaelis? Respõdeo, Michael est, qui est missus in Ægyptum, & fecit illas famosas plagas, qui diuisit mare rubrum, qui eduxit populum per desertũ, & eduxit in terram promissionis. Ipse est p̃positus paradisi, & custos, & est susceptor aiarum, & Princeps Ecclesiæ, & ideo eum magis venerari debemus. Secunda rõ est, quia ipsemet fundauit Ecclesiã, & confecrauit Altare, vñ dr̃, Stetit angelus iuxta aram templi &c. hoc fuit in monte Gargano: postea vero reuelauit hoc hominibus per Episcopum illius regionis. Tertia rõ est, vt homes venerantes angelos, perueniant ad consortium angelorum, & ea de cã in diebus dominicis & festiuis solennitatibus, nouem psalmi, nouem lectiones, & nouem responsoria cantantur, vt per tantum istorum ad cõsortium peruenia-

mus nouem ordinum angelorum, quorũ proprium est Deo cantare. Congaudendo † aũt angelis dicit Ecclesia in introitu. 5
Benedicite Dñm omnes Angeli eius. & quia angeli laudant, & nos similiter Deũ laudare debemus. Vnde sequitur versus. Benedic anima mea Dominum. Epistola vero Apoc. 1. c. sumitur. Significauit Deus, quæ oportet fieri cito &c. Sequitur ibi, Io. septem ecclesijs per septem Ecclesias, vel per septem spiritus quantum ad intelligentiã, quæ ad hanc diem pertinet, vniuersitas angelorum intelligitur, per septẽ dies currit vita præsens. Sequitur respon sorium, Benedicite, & versus, Benedic. Ratione qua supra. Alleluia est. In cõspectu angelorum psallam tibi. hoc aũt ideo dicit ecclesia, q̃a parati † sunt angeli defe- 6
re Deo orationes nostras. Semper. n. nobis adstant & aspiciunt nos, & auscultãt. Vnde in canticis. Qui habitas in hortis Cant. 8
amici, i. angeli auscultante. Per istos, s. bonos, compassio, illos. s. malos, passio, s. inuidiæ cogit, vt in nos aspiciãt. Sequit euãg. Accesserunt &c. Mar. 8. c. in quo præcipitur vitari scãdalum paruulorum, quia ibi fit mentio de angelis. Amen dico vobis. quia angeli eorum in cœlis semper vidẽt faciem patris mei, qui in cœlis est. Quia vero parati sunt deferre † orationes no- 7
stras, in offertorio ostenditur. Stetit angelus iuxta arã templi, Apoc. 8. Et data sunt ei incensa multa, id est, orationes accensæ igne charitatis, & ascendit fumus aromatum, i. oratio in conspectu Dei de manu angeli. in postcommunione vero placuit ecclesiæ, sicut prius benedicere, vnde dicitur in quibusdam ecclesijs, Benedicite angeli Dominum &c. Sanè, q̃ Michael legitur cum dracone pugnasse, intelligitur allegorice Michael, i. Christus, historice vero; quia Michaelis & aliorum angelorum eius ministerio diabolus describitur in ecclesia propter laicos esse depulsus. In hoc festo dicitur capitulum, Signi ficauit. Et illud. Beatus qui legit, & illud Ioan. Septem, quæ sunt Apoc. 1. c.

SVMMA.

1 *Geruasi & Prothasi festum ex institutione Gregorij.*

De

De Sãctis Geruasio & Prothasio. Cap. 13.

1 IN festo Sanctorũ † Geruasij & Protasij cantat ex institutione Gregorij introitus. Loquetur Dominus pacem in populo suo, ex eo q̃ tali die pax inter Romanorum Imperatorẽ, & Agisulphum Regem Longobardorũ extitit reformata, quem Regem Theodosia eius vxor Christianissima, cui Gregor. librum dialog. scripsit, ad fidem conuertit. Officia namque Sanctorum partim conueniunt ipsis Sanctis, partim his euntibus, qui in ipsorum euenere diebus.

SVMMA.

1 *Ioannis Baptistæ festum duplex agit Ecclesia, & cur ita. Et eius Missa. nu. 3. & 8.*
2 *Ioannes Baptista cur dictus Lucifer.*
4 *Ioannis vigilia habet ieiunium.*
5 *Ioannes Euangelista quo die obierit.*
6 *Ioannes Baptista, & Beata etiam Maria fuerunt in peccato originali concepti.*
7 *Ioanni Euangelistæ hymnum diaconus canit voce recuperata, quam prius amiserat.*
9 *Ioannis Baptistæ quadragesima.*
10 *Vigilia Ioan. Baptistæ cur ignes accendantur, & qua significatione. & nume. 11. Et cur ossa comburantur. nu. 12. Et cur vota voluatur. nume. 13.*

De Sancto Ioanne Baptista. Cap. 14.

1 Matt. 11. QVIA inter † natos mulierũ non surrexit maior Io. Bapt. meritò ecclesia celebrat festũ de illo, & facit ei duplex festum, s. natiuitatis & decollationis. ¶ Natiuitatis pp quatuor. ¶ Primò, propter historiam; qm̃ dicit Dñs de eo per angelum, sicut in Euangelio hr̃. Et multi in natiuitate eius gaudebũt, quod etiam pp Sarracenos dictum est, qui hoc festum celebrare dñr. ¶ Secundò, pp allegoriã & ministerium; quia per Ioannem figuratus est ortus gratiæ, quã nobis attulit Christus. Ipsum. n. Ioan. præcessit in annunciatione, in natiuitate, & p̃dicatione, in passione, & ad inferos descensione. ¶ Tertiò; quia sicut B. Virgo sanctificata fuit in vtero matris, ita & ipse. ¶ Quartò; quia ipse primus annũciauit gaudia æterna, & ideo dr̃ Lucifer & turtur. Vnde in canticis. Vox turturis audita est in terra nostra, & Iob. 38. c. Nunquid duces Lucife- Cant. 2.
rum in tẽpore suo. & eius natiuitas fuit per Gabrielem nunciata. Ideo aũtẽ Ioannes † dictus est Lucifer; quia obtulit no- 2
uum tempus. Et inde est, q̃ in quibusdam ecclesijs habent Missam in mane; quia natiuitas fuit, quia aurora; Natiuitas verò Christi fuit quasi ortus solis, vel ideo dr̃ missa in ortu diei; quia legitur in euange
lio Lucæ, q̃ ipse fuit sanctificatus, & Spiri Luc. 2.
tuisancto repletus in vtero matris, quare merito laudandus est creator in exordio dei, qui illum dignatus est honorare in vtero matris. Habet etiã aliam propriam missam, sicut † & alij Sancti, quæ dr̃ circa 3
tertiã. Vel prima missa est de vigilia Euãgelistæ, vel alia dr̃; quia ipse fuit martyr & præcursor. Vnde illa missa est vnius martyris, & est introitus Iustus vt palma florebit in domo Dñi. De ipso nanq; prophetauerunt Esaias, & Hieremias, Hiere. ipso vitæ actu, quia fuit ei similis. Esaias, vt in epistola hr̃ hodierna. Audite insulæ, & attendite populi de longe. Esa. 49. ibi etiam sequitur. vnde sumitur introitus, De ventre &c. Sequitur etiam ibi. Posuit os meum, vt gladium acutum. Gladius acutus est lingua prædicatoris; qm̃ abscindit superflua. Sequitur. Posuit me quasi sagittam electam. Sagitta electa est prædicator, qui facit, q̃d docet. Sagitta acuta fuit Ioannes, cum dixit, Genimina viperarum, quis docebit vos fugere ab ira ventura? rñsoriũ est. Prius q̃ te formarẽ &c. Hiere. 1. c. & est de natiuitate eius. Alleluia est. Tu puer. Luc. 1. cap. & illud, Inter natos &c. Mat. 9. c. Euangelium est. Elisabeth impletum. Luc. 1. c. dr̃ autem hac die capitulum. Audite insulæ. Esa. 49. cap. & illud: Prius, quàm te formarem. Hiere. 1. c. & illud. Reges videbunt. Esa. 49. cap.
¶ Porro in vigilia beati † Ioannis Bapti- 4
stæ ieiunamus, quasi compatientes ei, qui in deserto ieiunauit, & asperam vitam duxit, & vigilia ipsa plenum ha-

bet officium, quia post Ioã. decollationẽ Christus crucifixus fuit, & agnũ comedit. Fuit n. Ioan. quasi lapis angularis, i. vetus & nouum Testm̃ coniungens. Vnde tunc magis solemnizamus propter mysterium, quam propter personam ipsam: & qm̃ ipse fuit medius inter vtrunq; testm̃, quia fuit finis veteris, & initium noui Testamenti, nam & lex & Prophetę vsq; ad Ioannem, videlicet inclusiue, hinc est, q̃ huius diei officium partim de veteri, & partim de nouo est testõ. In † hac autem die Ioannes Euangelista obijt, sed eius festũ trãslatum est, prout sub eius festo dicetur. Festum autem decollationis non ita solemnizat ecclesia, sicut istud, prout ibi dicet. Fuit ergo, vt præmissum est, in vtero sanctificatus, sicut & Hieremias. Vnde & de Hiere. legitur in hac die, quod probatur per illud, quod dr̃ in euãgelio. Et repleta est Spiritusancto Elisabeth, & exultauit in gaudio infans in vtero meo. sed quo genere sanctificationis, nõ legimus. ¶ Dicunt † tñ quidã, q̃ ab omni peccato mundatus est, sed in glossa super illo loco. Tu vis à me baptizari? ego à te debeo baptizari, ab originali peccato mundari, dr̃, q̃ in persona generalis hominis loquebatur, fuit tñ in peccato originali cõceptus, similiter & B. Virgo, de quo, & quare eius natiuitas celebretur, sub purificatione dictum est. Paulus historiographus, Romanæ Ecclesiæ diaconus, Cassinensis monachus, quadam die cum vellet paschalem cereum cõsecrare, raucæ factæ sunt † fauces eius, cum prius vocales essent. Vt ergo vox sibi restitueretur, composuit in honorem B. Ioan. hymnum. Vt queat laxis resonare. in cuius principio petit vocis restitutionem, quam obtinuit, sicut & merito S. Ioan. restaurata est Zachariæ.

Mæt. 11. Luc. 2.

¶ † In hoc festo non cantatur frequenter alleluia, sicut fit in festiuitatibus Petri & Pauli, & aliorum, in quorum vltimis nocturnis personatur. Ratio est, quia ipse figurat legẽ, & quia natale huius fuit ante Christi resurrectionem, & ante gaudium. Quidam tñ faciunt officium sine alleluia in initio noctis, propter figuram legis, & postea iterant officium cum alleluia in medio noctis, terminantes illud in principio lucis, in memoriam antiquæ obseruationis, de qua, & quare in hoc festo nocturni cantantur in initio noctis, dictum est in quinta parte sub titulo de nocturnis. ¶ † Nota, q̃ antiquitus solebat vna quadragesima celebrari ante hoc festum, & alia ante Natale Dñi, sed postea propter fragilitatem hominum redactũ fuit ad tres septimanas antẽ natale, & tres añ hoc festum. Vnde prohibitum est in decretis. 33. q. 4. non oportet. & c. seq. in illis tribus septimanis ne nuptiæ fiant, sed & hoc abolitum est, prout dictum est in prima parte, sub tit. de Sacris. ¶ Fiunt † aũt tria specialia in hoc festo. In vigilia namque in quibusdam partib. ex antiqua obseruatione colligunt hoies & pueri ossa, & quædam alia immunda, & insimul cremãt, vt exinde fumus in aerem producat. Ferunt etiam brandas siue faces, & cum illis circuunt arua. Tertium est; quia rotam voluunt, qui immunda cremant, & fumum in altum produci faciunt, habent hoc à Gentibus. Antiquitus. n. dracones hoc tempore ad libidinem propter calorem excitati, volando per aerem frequenter in puteos & fontes spermatizabãt, ex quo inficiebãtur aquæ, & tunc erat annus lætalis ex aeris, & aquarum corruptione, quia quicunq; inde bibebant, moriebantur, aut grauem morbum patiebantur, qđ attendentes Philosophi, ignem iusserunt frequenter & passim circa puteos & fontes fieri, & immunda, & quęcunq; immunda redderent fumũ, ibi cremari. Nanq; per † talem fumum sciebant posse fugari dracones, & quia tali hoc tẽpore maximè fiebant, ideo hoc adhuc ab aliquibus obseruatur. Sunt. n. dracones animalia, vnde in psal. Laudate Dñm de terra dracones, non thracones, i. meatus terræ, ,put quidam dixerunt, quæ quidem aĩalia in aere volant, in aquis natant, per terrã ambulant, nil immundũ sustinent, & fugiunt propter fumum oliferum, sicut elephantes propter grunitum suum. Est † etiam alia ratio, quare ossa animalium comburuntur, videlicet in memoriam, q̃ ossa Ioannis Baptistæ à Gentibus in ciuitate Sebastæ combusta fuerunt: vel potest hoc referri ad nouum Testamentum. Abijciunt. n. pueri vetera & comburunt, ad significandum, q̃ adueniente noua lege, vetus

vetus testamentum debet cessare. Dictũ est. n. vetustissima veterum non comedetis, & nouis superuenientibus vetera ,pijcietis. Feruntur quoq; brandæ, seu faces ardentes, & fiunt ignes, qui significãt sanctum Ioannem, qui fuit lumen, & lucerna ardens, & præcedens, & præcursor veræ lucis, quæ illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum. Vnde dicitur Io. 6. Est lucerna ardens, lucens ante Dominum, qui viam Domino præparauit in eremo. Rota † in quibusdam locis voluitur, ad significandum, q̃ sicut sol ad altiora sui circuli peruenit, nec altius potest progredi, sed tunc sol descendit in circulo. Sic & fama Ioannis, q̃ putabatur Christus, descendit, secundum, q̃ ipse testimonium perhibet, dicens. Me oportet minui, illum autem crescere, qđ dicunt quidam dictum esse, eo q̃ tunc dies incipiunt minui, & in Natiuitate Xpi crescere. Sed quia ante festum S. Ioannis decrescunt, & ante natale Dñi crescunt, intelligendum est de Natiuitate in matre, qm̃ scilicet conceptus est vterq;: qm̃ Ioãnes conceptus fuit decrescentibus diebus, vt in Septembri, & Christus in crescentibus, vt in Aprili, vel die de morte vtriusque: nam corpus Christi exaltatum est in cruce, corpus Ioannis capite minoratũ,

13

SVMMA

1 *Petrus, & Paulus eadem die, & anno passi sunt.*
2 *Petri, & Pauli officia distinxit Gregorius.*
3 *Petri, & Pauli octauæ quod habeant officium.*

De sanctis Petro, & Paulo. Cap. 15.

1 DE Petro † & Paulo q̃stio est, vtrũ eadẽ die passi sint. Nam Henricus Solitari⁹ velle vr̃, q̃ eadẽ die anno reuoluto. Paulus passus sit. Sed Pelagius, & Nicola⁹ Papæ, & Ambrosius, & alij sancti Patres volunt, q̃ eadem die, & eadem ẽt hora, sub Nerone Imperatore: videlicet anno 14. Imperij eius: falsæ essent historiæ de illis scriptæ. Sed tñ in diuersis locis, licet in vrbe, & diuersas pœnas passi sunt qa Petr⁹ in vrbe crucifixus est. Paulus vero, qa (sicut legitur in actibus Apostolorũ) ciuis Romanus erat, q̃uis natione Tharsensis esset, extra muros vrbis decollat⁹, q̃ pœna honestior videbatur, & de ipso lac ,p sanguine legit ,pfluxisse. Verum procedente tpe cum Costantinus Imperator in honorem vtriusq; ecclesias construxisset, & Roman. Pontifex vellet eorum corpora separare & dubitaret, q̃ cuius ossa forent, diuinitus resp̃sum est. Maiora ossa sunt Prædicatoris, minora Piscatoris, & sic adinuicẽ separata sunt, & in ,pprijs ecclesijs collocata. Postmodum vero Siluester papa volens Ecclesias ipsas consecrare, tã parua, q̃ magna ossa ex æqua lance cum summa reuerentia ponderauit, & vnã medietatem in vna ecclesia, & aliã in alia ecclesia collocauit. Vnde quidam faciũt festũ de hac diuisione officiũ in Nonis. vel octauo Idus Iulij; quia tali die facta fuit: alij illud faciunt 15. vel 16. die eiusdem mensis. Alij vero dicũt, q̃ festũ diuisionis petri, & pauli, q̃ celebrat die illa, sit pp illam diuisionem, q̃ facta est in Hierusalem, post duodecim annos, quando separati sunt ad prædicandum Gentibus, in quo festo cantant illam magnam sequentiam Cœli enarrãt gloriã. & euangeliũ Ascensionis. Recumbentibus &c. Incipiẽtes ibi in fine. Dñs qdẽ Iesus postq̃ &c. ¶ Licẽt † autem eorum festa eadem die celebranda concurrãt. Beatus tñ Gregorius instituit, vt tantum officium beati petri ipso die celebraretur, tum quia tali die ecclesia B. petri fuit dedicata, tum quia ipse prior fuit conuersione, tum qa maior fuit dignitate, quoniam Romanæ Ecclesiæ tenuerat primatum. Et dicit̃ in Missa introitus. Nunc scio. Act. 11. Collecta communis vtriq;: Deus, q̃ hodiernã diem. quare non fit commemoratio de S. paulo. Epistola, Misit Herodes, quę est ibidẽ, Alleluia. Tu es petrus. Mat. 16. Euãgeliũ. Venit Iesus in partes, quod est ibidem, vbi dr̃. Quem dicunt homines esse filium hominis? sed secundum Hieremiam in hebræo dicitur filius Adæ. p horas vero dicit̃ ca. Misit Herodes rex manus.

2

nus. Act 12.c.& illud, Angelus Domini, & illud. Et Petrus ad se reuersus, q̃ sunt ibidem. Sequenti vero die fit festum de beato Paulo,& dr̃ in Missa introit⁹. Scio cui.2.ad Tim.2.& Collecta: Deus,q̃ multitudinem. Graduale. Qui operatus est Petro. Gala.1.c. Versus est. Gratia Dei, ad Cor.15.c. Epistola. Notum vobis facio. ad Ga.1.c. Alleluia, Tu es vas electionis. Act.9.c. Euangelium, Dixit Simõ Petrus, Matth.19.c. in alijs ecclesijs dicitur. Hoc est pr̃ceptum. Io.15.c. Communio. Amen dico vobis. Matth.19.c. Itẽ in nocturnali officio B. Pauli, quidam versiculi præmittuntur antiphonis laudum, vt dictum est in 6.parte, sub Trinitate, & dr̃ capitulum. Bonum certamen. 2.ad Tim. 4.c. In octauis verò Apostolorum dicitur † illud. Confitebor tibi Domine rex. Ecclesiastici. vlt. verum in vigilia dicitur introitus. Dixit Dominus. Ioan. vlt. & epistola. Petrus, & Ioan. Act.3. Euangelium. Dixit Iesus Simoni Petro. Ioan. vlt.c. Habet autem hoc festum tria, scilicet iunium, solemnitatem, & octauam. Iciunium, quia si volumus conregnare, oportet nos & compati. In die festi, de eorum glorificatione gaudemus. In octaua, de eorum futura beatitudine in corpore, & anima iam certi lætamur, & æternæ glorificationis meritum expectamus. De hac octaua dictũ est in ꝓœmio huius partis. Et not. q̃ Leo Papa II. orans pro Neapolitanis ciuibus in mari cum Saracenis pugnantibus, fecit illam collectã. Deus, cuius dextera beatum Petrum &c. Perfectis vero p eũ muris ciuitatis Leoninæ imponẽs seras portis, orans fecit illam collectã, Deus q̃ B. Petro collatis clauib. &c. ¶ In festo Magdalenæ dr̃ epistola. Mulierem fortem q̃s inueniet? quæ est in parabolis vlt.c. Euãgelium. Rogabat Iesum, Lucæ 7.c.

3

S V M M A.

1 *Fratres septem.*

De septem Fratribus. Cap. 16.

1 CIRCA festum septem † Fratrũ notandum est tres fuisse matres, quarum quælibet habuit septem filios, & post passiones eorum, passæ sunt, videlicet mater Machabæorum, cuius nomen ignoratur, & Felicitas mater istorum sẽptem fratrum, & Symphoriana sapiens mulier, quæ sancta fuit.

S V M M A.

1 *Iacobus maior filius Zebedæi, euangelium docuit in Hispanijs. Et eius dies officium, nu.2. Et quando fiat, nu.3.*

De sancto Iacobo. Cap. 17.

1 IACOBVS † maior filiꝰ Zebedæi, frater Ioannis Euangelistæ missus est ad prædicandũ Hispanis. Sed cum nõ posset nisi vnũ Principem ibi cõuertere, redijt Hierosolimã, sed tandem ab Herode decollatus, & in Hispaniam reportatus, quos viuus conuertere nequit, mortuus diuino miraculo conuertit. Fit autem festum octauo Cal. Augusti, pro eo, q̃ in tali die fuit apud Compostellam translatus, non quod tũc obierit, qa occisus est ab Herode in diebus azymorum, videlicet octauo Calen. Aprilis, in Annunciatione Domini, s. circa Pascha, vt legit̃ in epistola huius diei. 2
Misit † Herodes &c. Et ita tũc ꝑ dies ipsos festum non habuit: in Cal. vero Ianuarij fuit sepultus; quia ab Augusto vsque nunc sepulchri eius fabrica fuit ꝓtelata, † vel ideo fit octauo Cal. Augu. hoc festum, qm̃ hac die dedicata est sibi ecclesia in Cõpostella: Quare dictus sit maior, dictum est sub festo Apostolorum Philippi, & Iacobi. Hoc aũt festum non hẽt vigiliã, vel iciunium: prout dictum est in 6. par. sub 4. feria tertiæ hebdomadæ Aduẽtus. Hac die, dicunt q̃dam Ecclesiæ epistolam. Iam non estis. Ephe.2.c. Aliæ: Benedictus Deus, & pater. Ephe,1.& euangelium, Accessit ad Iesum. Mat.20.c. 3

S V M M A.

1 *Fratrum septem dormientium fere trecentis annis festum, ibidemque historia.*

De

De septem dormientibus. Cap. 18.

NVNC de festo † septẽ dormiẽtiũ dicendũ est, sex eorũ potẽtes fuerunt in Epheso tpe, quo Decius Cæsar persecutus est ecclesiã Dei, q̃ quã cito audierũt ꝑsecutionẽ, fugerũt in montẽ, & latuerũt in spelũca quadã, & secũ magnã pecuniã portauerunt, sed parũ cibi, quorũ noĩa sunt. Maximianus, Marcus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, & Constantinus. Hi cũ essent in spelunca, prima die comederunt, q̃qd habuerunt comestioni aptũ, & dixerũt seruienti suo. Cras emes nobis cibos, qa parũ hodie comedimus, & postea dormierunt. Tandem Decius q̃siuit eos. nam audiuit eos esse Christianos, sed dictum est ei eos aufugisse in alias regiones, vel in monte latuisse, quod audiens fecit ostia spelunc̃ lapidibus obstrui. Post multum vero tpis, videlicet 300. annos, quidã voluit stabulum contra spelunc̃ facere, & fecit magnũ ignẽ, in quo soluti sunt lapides, q̃ erant in ostio spelunc̃, & statim in spelunca resulsit splendor ignis, euigilati sunt septem dormientes, & sex q̃ potentes erant dixerunt septimo, qui erat seruus eorũ, Dies est, vade nobis emere cibos. Putabant. n. se per vnã noctem tm̃ dormiuisse. Iuit ergo ille ad ciuitatẽ, & venit ad macellum miratus vltra modũ, qa cruces videbat ꝑ vicos, & in triuijs, & in quadriuijs. Cumq; carnes emẽs obtulisset monetã q̃ habebat, nõ cognouerũt eã carnifices, & dixerunt. Vñ habes istos nummos? Qui ait, ex meo ꝓprio labore. & illi, Vnde es tu? Qui ait, De patria ista. tunc illi, Qui sunt parentes tui? Ille ait, Isti, & isti. & non cognouerunt carnifices aliquos eorum, quos ipse noĩabat. a longo. n. tpe eorum nomina cum illis erant sepulta. Iterum illi dixerunt. Sub quo Imperatore fuit illa moneta? ait ille, Sub Decio. Tunc illi admirati sunt, tum ꝓꝑ monetam, tũ ꝓꝑ ea, q̃ referebat, æstimantes eum insanum esse. Qui ligauerũt eũ, & duxerunt ante põtificem ciuitatis, cui diligenter inquirenti quis ille esset, & vnde, & vbi hanc monetam inuenisset, & de alijs, q̃ ipse retulerat carnificibus, oĩa ꝓut contigerat reuelauit. Tunc Episcopus veniens cum vniuerso populo ciuitatis ad spelunc̃, inuenit eos sex, q̃ ibi remanserat iterum dormientes, & euigilatos secũ i ciuitatẽ adduxit, & singula sciscitatus ab eis, inuentum est eos in spelũca fuisse per annos fere 300. Præterea, inuentæ sunt plumbeæ tabulæ in ipsa spelunca, quas illi imposuerant ibi, qui mandato Decij obturauerant os spelunc̃. Imperatores erant tunc Honorius, & Archadius, q̃ cum prius dubitarent de resurrectione, hoc viso, firmius crediderũt. Fuerunt aũt cum Episcopo ꝑdicti septem iuuenes per aliquos dies, & postea mortui sunt libera morte. Vñ dicti sunt martyres, quia tam diu in spelunca manserunt.

S V M M A.

1 *Petri ad vincula festum quomodo institutum. Et quare ibi, & nu.2. 3.4. Eiusque diei officium. nu.5.*

De festo S. Petri ad vincula. Cap. 19.

FESTVM † B. Petri ad vincula taliter secũdum Bedã institutum fuit Theodosia vxor Theodosij II. Impatoris Hierosolymam ꝓficiscens vidit in Alexãdria festum celebrari in Cal. Augusti ad honorem Cæsaris Augusti de triumpho habito de Cleopatra Regina Ægypti, & de Marco Antonio viro eius. Vnde vehemẽter doluit, q̃ damnato, & Gentili tantus honor exhiberet. Veniens ãt Hierosolymam catenas, quibus Petrus sub Herode fuit alligatus, acq̃ siuit, & Romam rediẽs eas Apostolico ꝑsentauit, q̃ alias catenas, q̃bus sub Nerone fuerat alligatus, apportari ꝑcepit, q̃ se tãgentes vsq; adeo sunt miraculosè coniunctæ ac si semper fuissent eædẽ. Theodosius igit̃ ad honorem B. Petri ecclesiam ædificauit, & ibi catenas imposuit, quæ dedicata est in Calen. Augusti. vt solemnitas Piscatoris obfuscaret solemnitatem Imperatoris, & catena Petri extingueret torquem Augusti. ¶ Secunda cã † institutionis huius festi est, ꝓꝑ memoriam liberationis beati 2

petri

Petri per angelum factæ a carcere, sine a vinculis, quib. per Herodem Agrippam tenebatur, put in epistola legit hodierna; & secundum hoc vī, q. deberet vocari hoc festum a vinculis. ¶ Tertia † cā est; quia cum Quirinus tribunus filiam haberet gutturosam, illa ad mandatum sancti Alexandri Papæ, qui Sextus fuit a beato Petro, quæsiuit bogas, sine vincula, qbus B. Petrus fuit vinculatus Romæ sub Nerone, quibus osculatis, liberata est, & Quirinus cū tota sua familia baptizatus est: tunc dictus Alexander Papa hoc festum in Calend. Augusti celebrandum instituit, & in honorem B. Petri Ecclesiā in vrbe fabricauit, vbi vincula ipsa reposuit, & ad vincula nominauit, & Calen. Augusti dedicauit, & in qua festiuitate popul⁹ illic ipsa vincula hodie osculatur. † Quarta causa potest esse; qa dominus Petrum a vinculis miraculose absolvit, & eidem ligandi atq; soluendi potestatem dedit. Nos autem vinculis peccatorum ligati tenemur, & absolui indigemus. Ideo igitur in solemnitate ipsa, quæ dicitur ad vincula, ipsum honoramus, vt sicut ipse a vinculis absolui promeruit, & absoluendi potestatem accepit a Domino, sic & ipse nos a peccatorum nexibus absolui obtineat. Hac † die dicitur epistola, Misit Herodes. Act. 12. c. Euangelium: Venit Iesus in partes. Mat. 16. c.

3 4 5

SVMMA.

1 *Machabæorum festum cur agat Ecclesia, & na. 2. & infra.*

De Machabæis. Cap. 20.

1 MACHABÆI isti, sunt illi, de † qb. fuit Iudas Machabæus, de quib. hī in 2. Machab. Et cū ecclesia occidentalis nullius alterius Sācti veteris testamenti festum celebret, put dictum est in prœmio huius partis; istorū tamen, & Innocentiū festum recolit, istorum quidem pp quatuor. Primo: qa † passi sunt propter legis obseruationem, qa videlicet carnes porcinas contra legem comedere noluerunt. Secundo pp martyrij prærogatiuam, put legitur historia scholastica, quia n. inaudita supplicia sup Sanctos veteris testamenti pertulerunt, ideo in hoc priuilegiati sunt, vt corū passio celebretur. Tertio; quia ipsi fuerunt septem fratres, & numerus septenarius est numerus vniuersitatis. Vnde in eis significātur omnes martyres veteris testamenti, celebritate digni, & omnibus illis in istis reuerētia exhibetur. Quarto; qa ipsi ostenduntur in exemplū martyribus noui testamenti, vt sicut illi pp legis Mosaicę obseruatione passi sunt, ita & nos maximè, si necesse fuerit, parati simus pp euangelio, & secundum hoc magis celebratur propter significatum, q̄ propter significans. Quidam vero dixerunt, q. illi Machabæi, sunt illi septem fratres, qui fuerunt filij felicitatis.

2

SVMMA.

1 *Stephani protomartyris festum quo die agatur, & cur statim a natali Dominicæ.*

De inuentione S. Stephani. Cap. 21.

1 SANCTI † Stephani protomartyris inuētio facta fuit die illa, qua celebratur eius passio, & passus est die illa, qua eius inuentio celebratur, i. in Augusto, sed festa per ecclesiā quatuor de causis translata fuit. Primò, quia cum beatus Stephanus fuerit protomartyr, & martyrium Sanctorum sit eorum natale in cęlis, merito statim post natale Dñi, natale protomartyris Stephani celebrat. Secundò, propter dignitatē; dignius nāq; est festum, quod est de morte, quàm aliud, & ideo cōpetenter tanq̄ dignius statim post natiuitatem collocatū est. Tertiò; quia officium passionis eius concordat officio natalis Domini. Vnde illud: Heri natus est Christus in terris, hodie Stephanus nascetur in cœlis. Quartò; quia in eius inuentione maxima multitudo hominum venit, qui videntes miracula plurima, quæ fecit Deus in illius inuentione, maiori cultu diem illum celebrauerunt annuatim, quàm etiam diem mortis illius. Statuerunt ergo sancti patres, vt festum passionis eius transferetur ad hanc diem inuentionis, & ad festū inuentionis, festum passionis, quia festum passionis maiori cultu dignum est, vt populus hunc diem, qui Natale Domini sequitur, feruentiori cultu celebret, quàm diem eiusdem festiui in Augusto. Alia etiā ratio reddetur sub isto festo.

1

SVMMA.

1 *Domini transfiguratio cur die sancti Sixti celebretur.*

2 *Dominicæ trāsfigurationis die cōsecrātur vinum nouū. Et primæ fruges, atq; fabæ n. 3*

De Transfiguratione Domini. Cap. 22.

1 SEQVITVR † de festo transfigurationis Dñi, quod est in die beati Sixti, non quia tali die trāsfiguratio facta sit, sed quia tunc ab Apostolis, qui secum fuerunt in monte, fuit manifestata, publicata, & prædicata. Præcepe rat. n. Dñs, ne alicui dicerēt, donec a mortuis resurrexisset. Illi aūt vsq; ad hanc diē super hoc tacuerunt. Transfigurationē. n. constat factam fuisse circa principium Veris, eo. s. die, quo dī euāgelium de transfiguratione, s. secunda hebdomada quadragesimę. † Nota, q̄ in quibusdam locis hac die conficitur sanguis Christi de nouo vino, si inueniri potest, aut saltem aliquātulum de matura vua in calice eliquatur. Benedicuntur ēt racemi, ex quibus populus cōmunicat; & est ratio hæc. In die. n. cœnæ dixit Iesus Discipulis, Amen dico vobis, Amodo non bibam de hoc gemine vitis, donec bibam illud nouum in regno patris mei. Quia ergo hoc quod dixit nouum, & etiam transfiguratio pertinet ad illam gloriosam innouationē, quam Christus habuit post resurrectionem, & quam fideles post resurrectionem sunt habituri, ideo in hoc festo sanguis Christi ex nouo vino conficitur, & propter hoc etiam hac die nouæ aquæ benedicuntur. Eutic. 2 3 cianus Papa statuit, vt primæ † fruges, & fabæ super altare benedicantur.

SVMMA.

1 *Laurētius post beatum Stephanum primatum obtinet inter martyres. Et cur honorificentius præ cęteris colatur, & eius vigiliæ officium, num. 2. Et diei. num. 4.*

3 *Lectio quis.*

5 *Laurētius tria singularia habet priuilegia.*

De sancto Laurentio. Cap. 23.

1 BEATVS † Laurentius, quia post beatum Stephanū inter alios martyres primatū obtinet, vigiliā habet, non quia maiorem pœnam sustinuerit, quàm alij, nam multi tantā pœnam sustinuerūt, sicut beatus Vincentius, & beatus Georgius, & alij quidam, sed pp officium prædicationis, & pp martyrij locū, quia Romæ, & pp bonā administrationē thesaurorum ecclesiæ, Vñ incipit introitus † in vigilia ipsius. Dispersit, dedit pau- 2
peribus. In die vero hēt proprium officiū, *Ps.111.*
videlicet, Cōfessio & pulchritudo &c. & hoc ideo dī, quia propter confessionem fidei fuit assatus, & exaltatus, & apparuit eius sanctitas, cū non timuerit sic tormentari pro Christo: quia vero ipse in tormētis positus iubilabat, ac Dño laudes cantabat, ideo sequitur versus, Cantate Dño cāticum nouum. In collecta vero illa. Da nobis quæsumus Domine &c. orat ecclesia se sic liberari, per Dominum ab igne vitiorum, & ipsa vitia in se extingui, sicut beatus Laurentius fuit liberatus ab igne tormentorum. Vnde ipse dicebat tyrāno. Disce miser, quanta est virtus Dñi, nā carbones isti non dolorem, sed refrigerium mihi præstāt. In epistola vero. Qui parce. 2. Corin. 9. c. agitur de largitate eleemosynarum facienda pauperibus. quod præceptum strenue implcuit beatus Laurentius, qui thesauros ecclesiæ dedit pauperibus, & vt eum in hoc imitemur dī, Iustitia eius manet in sæculum sęculi. Respon soriū de passione eius est, eo q̄ igne probatus fuit, sicut aurum in fornace probatur; & hoc est, quòd dicit, Probasti cor *Ps.16.*
meum, & vi. no. quia ad literam de nocte fuit assatus, & a Domino visibiliter visitatus;

Universidad de Deusto Biblioteca

ſtratus,& ideo dicebat. Mea nox obſcurũ non habet, ſed omnia in luce clareſcunt. Verſus eſt. Igne me exa.& non eſt inuenta in me iniquitas,i.inęqualitas,quia ſemper & perfecte in fide conſtans fui. Vel nõ fuit inuenta in eo iniquitas,ſ.peccati. Alleluia eſt de nobili miniſterio eius. Et quia erat præcipuus miniſter,ideo in virtute Domini præcipue operabat. Leuita (inquit) Laurent. bonum opus operatus eſt,qui per ſignum crucis cęcos illuminauit. Leuita† idē eſt,q; aſſumptus vel offerens, quia ad litteram aſſumptus fuit ad miniſterium diuinũ. Vnde legitur ipſum dixiſſe beato Sixto. Quo progrederis ſine filio pater? nunquid degenerem me probaſti? experire certe, vtrum idoneũ miniſtrum elegeris,cui promiſiſti Domini ſanguinis conſecrationem. Item fuit Leuita, i.ſeipſum offerens. Vnde ipſe in tormẽtis poſitus dicebat: Ego me obtuli hoſtiã Deo in odorem ſuauitatis.& ideo de eo in nocturnali officio cantat Eccleſia. Meruit eſſe hoſtia beatus Lauren.qui dũ aſſaretur, Dominum non negauit, & ideo inuentus eſt ſacrificium laudis. Et quia Deus laudandus eſt de tanta patientia conceſſa martyri,ideo prædicta ſub alleluia cantatur. ¶ In euãgelio † verò. Niſi granum fruméti cadens in terram bonã, quod eſt Io.12. ait Dominus de miniſtris ſuis,& de præmio ipſorum,dicens. Primo de ope ipſorum. Qui mihi miniſtrat,me ſequat. & poſt de primo adiungit,dicens. Et vbi ſum ego,illic & miniſter meꝰ erit, ſi quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus &c. Cum igitur inter miniſtros præcipuus fuerat beatus Laurentius, ideo iſtud euangelium in eius feſtiuitate cantatur. Sed quia priuilegiatum miniſterium eſt prædicatio, & confeſſio nominis Domini,coram regibus & principibus,ideo ſequitur offertorium. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu &c. in poſtcommunione quoque agitur de miniſtris,& merito ipſorum. Qui mihi miniſtrat me ſequatur &c. ad horas dicitur capitulum. Qui parce.2.Corinth.9.c. ¶ Et nota † q; iſte Sanctus propter tres prærogatiuas ſupra in principio poſitas,in trib. priuilegiatus eſt. Primo;quoniam ipſe ſolus inter martyres habet ieiunium inſtitutionis. Secũdo in octauis,quoniam iſte tantum,& beatus Stephanus octauas habent inter martyres, ſicut beatus Martinus inter cõſeſſores. De hac octaua dictũ eſt in fine proœmij huius partis. Tertio, in regreſſibus antiphonarum:in hoc.n.feſto quidam verſiculi præmittuntur antiphonis, vt dictum eſt in 6.parte ſub dominica de Trinitate.Beatus Laurentius fuit Archidiaconus Romæ, poſt quem nullus dicitur ibi Archidiaconus fuiſſe.

S V M M A.

1 *Maria Virgo an fuerit aſſumpta vnà cum corpore. Et quoto ætatis anno num.2.*
3 *Aſſumptionis Mariæ officium & num.5.*
4 *Aſſumptio Mariæ celebratur æſtiuo tempore, idque congruè.*
6 *Aſſumptionis dies cur euangelium legatur de Maria & Martha. Et quid illæ duæ ſorores deſignent num.7*
8 *Euangelia ſunt quatuor de Beata Maria.*
9 *Aſſumptio Mariæ hẽt ieiunium et octauas.*
10 *Aſſumptionis die cur colliganiur herbæ, & benedicantur.*

De Aſſumptione Virginis gloriosæ Mariæ. Cap. 24.

HIeronymvs dicit, qũo beata Maria † aſsũpta fuerit ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Aug.vero dicit, q; in corpore; veritas tñ eſt, q; primo aſſumpta eſt in anima. vtrum vero corpus inter terra remanſit, incertum hĩ,& melius eſt pie dubitare, q̃ aliquid circa hoc temere diffinire: pie tñ credẽdum eſt, eam totaliter fuiſſe aſſumptam. Verum quædam religioſiſſima mulier, Eliſabeth nomine, de partibus Saxoniæ aſſeruit ſibi reuelatum fuiſſe, q; poſt quadraginta dies poſt aſſumptionem animæ aſſumptum fuit corpus,& inde cõpoſuit quendam tractatum, qui tamen non eſt authenticus. Refert Ephirius, q; beata Virgo quando Chriſtũ concepit, erat annorum quatuordecim,& in decimoquinto anno ipſa peperit, & cum eo mãſit annis 33. & poſt mortem Chriſti ſuperuixit

annis

annis 24. & ſecundum hoc tempore obitus ſui erat annorum 72. probabilius, vt vĩ. dicunt alij,† quia 12. annis filio ſuperuixit, & ſic ſexagenaria eſt adſumpta, cũ Apoſtoli totidem annos prædicauerunt in Iudæa, & circa partes illam. ¶ In hoc feſto q̃dã dicuntur,q̃ in eccleſiarum† dedicationib. dicuntur, quia ad eã ptinent. Cantaẽ ét de libro canticorum,ſ. Oſculetur me oſculo &c. Reſpõſoria.n. antiphonæ & lectiones eædem ſumuntur, qui liber eſt de amorib quia in carne manens maiorem habuit dilectionem,quàm aliqua creatura in carne viuens, excepto Chriſto,& ideo pp excellentẽ charitatẽ, q̃ habuit in terris,meruit aſcendere ſuper angelos,in carne.n.pter carnem viuere,non terrena, ſed cœleſtis vita eſt. Et † competit hoc feſtum æſtiuo tpe,quia p calorem ignis charitas aſcendit. Rurſus legit,& cantatur de cantico amoris, eo q; beata Virgo figuram tenet Eccleſiæ. Sicut.n.ipſa mater eſt virgo,& ſponſa,ſic & eccleſiæ mater ſanctorum nomen tenet virginitatis,& ſponſæ. virginitatis inquã mentis, & fidei, q̃ pualet virginitati carnis.& ſponſæ,quia ipſa eſt ſponſa Xp̃i. Vnde Apoſt. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Eſt ât, vt dicunt q̃dam, cantici legenda medietas vſque ad octauas: alia vero medietas vſq; ad natiuitatem eiuſdem virginis reſeruetur. Huic etgo congruè accedit, q; circa feſtum iſtud libri Salom. leganẽ, & pmittuntur antiphonis,quidam verſiculi,vt dictum eſt in 6 par.ſub dominica de Trinitate.in Calce. Concilio,qđ B. Leo celebrauit,ſtatutum fuit, q; virgo Maria mater Dei appellareẽ. Alij tamen dicũt, q; in Epheſino iuſſu Celeſtini papę primi celebrato. ¶ Item nota,q; ille ſermo Hie. Cogitis me,ò † paula, & Euſtochium, q a quibuſdam in ſecclęſia in hoc feſto legitur,ſed non debet legi, niſi in refectorio,vel capitulo,quia ad hoc factus fuit. Dr autem ad horas capitulum, In omnibus requiẽ q̃ſiui, Eccleſia.24. c.in vigilia Aſſumptionis dr epiſtola, Ab initio,& ante ſecula. Eccle.24 c. Aliæ eccleſiæ dicũt, Ego quaſi.quæ eſt ibidem. ¶ Euangelium eſt. Exurgens Maria. Luc.1.c. Aliæ eccleſiæ dicunt. Loquente Ieſu ad turbas 11. c. Offertorium. Oratio mea munda. Iob 16.c. Cæterum in Miſſa diei legitur epiſtola, In omnibus requiem quæſiui,&c. In omnibus enim quæſiui vitam æternã, & ideo habuit illã. Sequitur. Et qui creauit me,requieuit in tabernaculo,i. in vtero,meo. Et quia Dominus in vtero beatæ Mariæ Virginis requieuit, ideo ipſe dedit illi ſuum tabernaculum, i. cœlum. Et ſicut ipſa duo fecit, thronum grandẽ. Vnde ipſa dicit, Magnificat anima mea Dominum &c. 3. Regum 10. Thronum fecit rex Salomon de ebore grandem, & ita ei fecit Dominus thronum grandem in cœlo,quando exaltauit eam ſuper angelos. ¶ Euangelium legitur† de Martha, & de Maria,ſ. Intrauit Ieſus. Luc.10. quod prima facie pertinere non videtur, tamẽ bene pertinens eſt ſecundum allegoriã. Intrauit enim Ieſus in quoddam caſtellum,ideſt in beatam Virginem,quæ dicitur caſtellum, quæ eſt terribilis dæmonibus,& bene ſe muniuit contra diabolum & vitia. Diminutiuè autem dicitur caſtellum propter humilitatem. Et dicitur caſtellum propter ſingularitatem, quia nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem,& Martha,ideſt actiua vita recipit eum. Diligentiſſimè enim nutriuit puerum ſuum,& tulit in Ægyptũ,& prius ſe probauit in actiua vita,eundo ad Eliſabeth,& ſeruiendo ei,& ſicut ipſa fuit Martha in actiua vita, ita & fuit Maria Magdalena in contemplatiua. Vnde in alio Euangelio habetur. Maria conſeruabat verba omnia hęc,cõferens in corde ſuo. † Hæ autem duæ ſorores ſignificant vitã actiuam,& vitam contemplatiuam, quæ planè fuerunt in beata Virgine Maria,p quas ipſa ſublimiter,honorabiliter, atq; delectabiliter in ſeipſa recepit Chriſtũ. ¶ Illud autem notandum eſt,q; quatuor ſunt euangelia de beata Maria Virgine. † Vnum eſt, Miſſus eſt angelus, quod non debet dici,niſi in Aduentu Domini,& in Annunciatione eius. Alia tria poſſunt cantari quoties de ipſa peculiaris miſſa cantatur,tanquam communia, quæ ſunt ipſa, Extollens vocem mulier &c. aliud, Abijt Maria in montana &c. aliud, Stabat iuxta crucem &cęt. ¶ † Item nota, quòd hoc feſtum habet ieiunium, & octauas,

quod

quod nō habet aliud festum de illa. Hoc n. festum maius est omnibus alijs, quæ sunt de illa. Similiter & de quolibet sā cto maius festum est transitus illius, q̄ aliud de illo; quia de miseria transit ad vi tā, excepto de Io. Bapt. ¶† Quare autem herbæ colligantur, & benedicant in hoc festo, ipsa legenda indicat, quia B. Maria comparatur rosæ, & lilio. ¶ Vnde sicut spina rosam genuit, ita Iudea Mariā. Offi cium B. Mariæ Virginis debēt quotidie, sed in sabbato solemniter dici, put dictū est in 6. par. sub ti. de tpe aduentus. In q̄ busdam tn̄ ecclesijs non dr̄ a 5. feria cęnę Domini vsq; ad octauas Pent. dicentes, q̄ tunc in ecclesia oia breuia dēnt esse. ¶ Legitur tn̄, cū qdā sacerdos aliā forte missam nesciens, oī die Missam de beata Virgine celebraret, Episcopus eū ab officio suspendit, sed Virgo beata ipsi Epō ex hoc grauissimè comminata est, & ideo ipse suspensionem huiusmodi relaxauit.

SVMMA.

1 *Bartholomæi festum variè celebratur.*
2 *Bartholomæi Statura.*

De Sancto Bartholomæo Apostolo. Cap. 25.

1 BEATVS † Bartholomę̄ primo prędicauit, vt dixit B. Theodorus Abbas, in Lugdonia, postea in India, deinde i Albania in ciuitate Armeniæ, vbi primo excoriatus, & postea decollatus est, deinde trā slatus dr̄ Beneuētum, q̄uis hodie Romę esse dicat̄. Quidam aūt celebrant festum excoriationis, & quidā decollationis, sicut dictum est in 6. par. sub 4. feria tertiæ hebdomadæ Aduentus. † Et nota, q̄ inq rentibus B. Bartholomæum, Dæmon ipsum ita descripsit, dicens. Capilli eius nigri, & crisei, taro candida, oculi grandes, nares coæquales, & directæ, barba ꝓlixa, habēs paucos canos, statura æqualis, col lobio albo eleuato, & purpura vestitur, in duitur albo pallio, quod per singulos angulos habet gemmas purpureas.

SVMMA.

1 *Ioannis decollatio.*
2 *Herodes tres fuere.*
3 *Ioannis Baptistæ caput, vbi humatum. Et vbi, quando, & a quo inuentum. num. 4.*
5 *Ioannis Baptistæ officium ecclesiasticum in decollatione.*

De decollatione S Io. Bap. Cap. 26.

1 ESTVM † decollationis B. Ioan. celebrat Ecclesia, qa ꝓ veritate mortuus est, sed nō sic solē niter sicut festū natiui tatis eius, eo q̄ descendit ad inferos, sicut dicit Greg. sup illud. Tu es, qui vēturus es, an aliū expectamus? Fuit āt decollatus in tpe paschali p̄ Herodem regē anno 32. a natiuitate Dñi, s. anno p̄cedente passionem Dñi, & ipsē in anno 30. cępit p̄dicare, & ita fit hoc festū de decollatione. Et no. q̄ tres fuerunt † Herodes, quos eorū 2 infamis crudelitas fecit famosos. ¶ Prim⁹ dictus est Herodes Ascalonita, sub quo natus est Dominus, a quo Innocentes occisi sunt. ¶ Secundus Antippas, qui Io. decollauit. ¶ Tertius Agrippa, qui Iacobum occidit, & Petrum incarcerauit. Vn de versus Ascalonita necat pueros, Antippa Ioannem, Agrippa Iacobum, claudens in carcere Petrum. Sane decollato Ioanne, discipuli eius corpus sepelierunt in Sebasta vrbe Palestinæ, & caput i Hie rusalem humatum est, iuxta † Herodis ha 3 bitaculum, & vbi corpus sepultū iacebat, multa Deus miracula opabat̄. Vn multitudine Christianorū illuc cōfluebat. Qd̄ vidēs Iulianus apostata, iussu eius Gētiles ad dedecus S. Ioannis confregerunt mausoleum, & ossa eius per agros sparserunt. Sed cum Christiani illuc venirent, & miracula non cessarent, iterum Genti les ossa collegerunt, & combusserunt, sed digitus ille, quo Dominum ad Iordanē venientem monstrauit, dicens. Ecce agn⁹ Dei &c. non potuit cōburi. Multi tamen Christiani monachi à Hierosolymis, qui intererant cum Gentilibus, ossa colligentibus, quot occultare poterant, reseruauerunt, tuleruntque ossa ad Philippum Hierosolymitanum episcopum, qui misit ea per Iulianū diaconum Anastasio Alexandriæ Episcopo, quæ post Theophylus vrbis eiusdem Episcopus in templo Serapis reposuit, & Basilicam in honorē eius consecrauit. Vnde hoc festum de decollatione & combustione ossium est, secundū magistrum Guilbertum, quod celebrat ecclesia, quasi pro iam mortuo, ſm martyrium, quia in suis ossibus quodammodo passus est. Alij dicunt, q̄ beata Tecla digitum beati Ioannis, qui comburi non potuit, de vltra marinis partibus afferens in Moriana ibi ad honorē beati Ioannis fundauit ecclesiam, & hac die dedicata est ei ecclesia. Ideoq; statutum fuit à Domino Papa, vt hæc dies ad honorem beati Ioannis per totum mundum semper celebris haberetur, & ſm hoc videtur q̄ debet di-
4 ci festum dedicationis. ¶ Rursus † beatus Ioannes caput suum, quod in Hierusalem fuerat humatum, reuelauit duobus monachis orientalibus, qui Hierusalem adorare venerant, qui iuxta Herodis habitaculum illud 7. Cal. Martij inuenerūt, sed post ab alijs perlatum est in Edissam ciuitatem, & in quondam specu ignobiliter recondirum, donec denuo Marcello presbytero fuit reuelatum, & per eiusdem vrbis episcopum, 4. Cal. Septembris reuelatum, ex quo tēpore cœpit in eadem vrbe decollatio celebrari, ea die, vt arbitror, quo caput est reuelatum, & ita hoc festū potest dici reuelationis. Hoc ergo festum potest esse decollatione, vel de collectione ossium, vel de dedicatione ecclesiæ ad
5 honorem illius, vel de reuelatione. † Hac die dicunt quidam epistolam Expectatio. Prouer. 10. cap. Et euangelium. Misit Herodes. Mar. cap. 6. & alleluia. Erat lucerna. Ioan. 5. cap.

SVMMA.

1 *Felix & Audactus socij in passione. Et vnde nomen sortitus Audactus.*

De Sanctis Felice & Audacto. Cap. 27.

1 SCIENDVM est, q̄ cum beatus Felix † traheretur ad mortē pro nomine Christi, quidam repēte se in medio protulit, dicēs. Ego sum Christianus, Dixerunt carnifices, ergo venies & tu. Cum autem nomen illius ignoraretur, vocatus est Audactus, quasi beato Felici audacter associatus, sicut & beatus Ioannes Alexandrinus Episcopus ob eximiam in pauperes Christi pietatem, Ioan. eleemosynarius dictus est. Cuius festum nono Cal. Februarij celebratur.

SVMMA.

1 *Mariæ natiuitas cur celebretur ab Ecclesia.*
2 *Natiuitas Mariæ, antiquitus nō celebrabat̄.*
3 *Natiuitas B. Mariæ non habet ieiunium institutionis.*
4 *Ecclesia tres natiuitates celebrat, quæ designant treis natiuitates spirituales.*

De Natiuitate Beatæ Mariæ. Cap. 28.

1 FESTVM † natiuitatis Bea. Mariæ Virginis, quando videlicet in mundo nata est, ideo celebratur, quia fuit in vtero sanctificata, iuxta illud Psalm. Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. In hoc festo legitur genealogia Saluatoris, imo ipsius Beatæ Mariæ Virginis, quia de eadem fuerat genealogia, vnde legitur Euangelium. Matth. 1. cap. Liber generationis Iesu Christi. de qua dictum est in sexta parte, sub Natali, & sub festo Apostolorum Philippi & Iacobi. Et epistola. Ego quasi. Ecclesiastici 24. cap. Aliæ Ecclesiæ dicunt. Dominus possedit me. Prouer. 8. cap. Cantatur etiam historia de laudibus ipsius Virginis Mariæ. In quibusdam tamē ecclesijs leguntur Cantica canticorum, quæ magis pertinet ad festū assumptionis Virginis Mariæ, prout ibi dictum est. dicitur etiam ad horas capitulum. Ego quasi vitis. Eccle. 34. cap. Sane hoc festum olim † non celebrabatur, sed 2 quidam vir religiosus pluribus annis audiuit angelos in hac nocte solemnizātes in cœlis, cui causam quærenti, reuelatum est angelos gaudere, quoniam beata Virgo nata fuit in illa nocte, quod Apostolicus authenticauit, & festum celebrari præcepit, vt in solemnizando cœlesti curiæ conformemur. † Non autem habet 3 festum hoc ieiunium institutionis, potest tamen

tamen habere deuotionis. Olim etiã non habuit octauam, sed Innocentius Papa Quartus eã instituit. Vacante.n. Romana Ecclesia per obitum Grego. Papæ, nouis Cardinalibus cõcordare nequeuntibus, Romani post plures dies eis inclusis multiplices molestias inferebãt, ꝓpter quod Cardinales Reginæ cœli vouerunt, ꝙ si eius meritis concordarent, & abire libere possent, octauam suæ natiuitatis diu neglectam, celebrandam decætero statuerent. Sicq; ad Cœlestinum Papam conuenerunt, & liberati sunt. Sed quia idem Cœlestinus vixit solum 18. diebus, non potuit votũ implere, quod postmodum dictus Innocentius eius successor impleuit.

4 ¶ Et † nota, ꝙ ecclesia tres natiuitates solemnizat, s. Ioan. Bap. & B. Mariæ, & Christi, si quidem Ioan fuit lucifer, quia sicut lucifer præcedit solem, sic ipse Christum: primus enim apertè prædicauit, Maria fuit aurora, natiuitas Christi ortus solis quia in eo splendor patris apparuit. Prędictæ autem tres natiuitates designant tres spirituales natiuitates. Nam renascitur cum Io. in aqua, cum Maria in pœnitẽtia, & cũ Christo in gloria. Cum igitur oporteat, ꝙ contritio præcedat natiuitatẽ baptismi in adultis, & natiuitatem gloriæ similiter, ideo merito illæ duæ vigilias habent. Sed cum pœnitentia tota sit pro vigilia, non oportuit, quod ipsa vigiliam haberet, & ideo hoc festum vigiliam siue ieiunium non habet. ¶ Et est sciendum, ꝙ beatus Fulbertus Eps Cardinalis fecit illa tria responsoria, Stirps Iesse. Solem iustitiæ, & Chorus nouæ Hierusalem.

SVMMA.

1 *Crucis exaltatio vnde ortum duxerit.*
2 *Crucis inuentio superior est exaltatione.*
3 *Crucis exaltatio quod habeat officium.*

De exaltatione Sanctæ Crucis. Cap. 29.

1 EXALTATIO † sanctæ crucis dicitur, qa Cosdroas Rex Persarum Hierosolymam venit, & lignum Dominicum inde secum tulit, & facta domo, cœlo simili, & in eadem sedem sibi fecit, & lignum à dextris posuit loco Filij, gallum verò à sinistris, loco Spiritussancti. & ipse stans in medio, se Deum vocari iussit. Quod audiens Eraclius Imperator Romanus, aciẽ mouit iuxta Danubium, qui fluuius est Persarum, non hunc qui in Sueuiæ nascitur, sed alium eiusdẽ nominis, inde victo filio Cosdroe singulari certamine, crucem Domini tulit, & cum appropinquaret in magna pompa Hierusalem, portæ ciuitatis per angelum clausæ sunt, ne intraret, qui cum vehemẽter admiraretur, audita est vox de cœlo dicens. Regem Regum nõ sic intrasse Hierusalem phaleratum, quando pro omnibus pati venit, sed humilem, & super asinam sedentem. Et statim recognoscens elationem suam de equo descẽdit, & humiliatus est valde, & portę ei sponte apertę sunt, & nudis pedibus ciuitatẽ intrauit, & in eius introitu multi diuersorum morborum generibus detenti, curati sunt per crucẽ, & Imperator ipse in has deuotissimas cruces prorupit laudes, dicẽs. O crux splendidior cunctis astris, mundi celebrior hominib. &c. Ille ergo crucẽ exaltauit, & exaltationis diem in futurum Epis sibi consentientib. in suo imperio statuit esse solemnem. Sergius verò Papa lõgis post temporibus in sacrario beati Petri inuenit capsam argenteam, & in ea crucẽ, ex salutiferi ligni magna portione cõpositam lapidib. pretiosis adornatam, quæ posita in basilica Saluatoris, adoratur à populo in die exaltationis. ¶† Est autem maius festũ inuentionis, quàm exaltationis, ꝓpter auctoritatem instituentis. Nam illud à Papa, s. Eusebio, istud ab Imperatore statutũ est. 2

¶† In hoc festo dicitur epistola, quæ dr in ramis palmarũ, quia in ea agitur de exaltationis sanctæ crucis. Alij legunt illam, Christus factus est. Ad Philip. 2. c. ¶ Legitur etiam in quibusdam ecclesijs euangelium, in quo fit mẽtio de Aduentu Christi, & fulgure. Sicut fulgur exit &c. quod dici consueuit tempore Aduentus. In alijs verò dicitur euangelium de Nicodemo, quod quidam dicunt in festo inuentionis sanctæ crucis. ibi enim dicitur, Sicut Moses exaltauit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis. Communiter tamen dicitur quod melius est euangelium. Nunc iudicium est mundi. Ioan. 12. cap. in quo dicitur: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. ¶ Prefatio verò illa dicitur, quę ante pascha per quindecim dies, seu in quibusdam ecclesijs per quinque dicitur; vel, vt alij volunt, illa, quæ dicitur in tempore paschali, dicitur etiam ad horas cap. Christus factus est pro nobis, ad Philip. secundo capitulo.

SVMMA.

1 *Matthæus Leuita fuit, & Hebræus.*
2 *Matthæus, Item alij Euangelistæ, quibus temporibus scripserint Euangelia.*

De festo Sancti Matthæi Apostoli, & Euangelistæ. Cap. 30.

1 BEATVS † Matthæus Leuita fuit. Erat autẽ Hebræus, & ideo Hebraice scripsit Hebręis in Iudæa, sed postea liber eius fuit translatus in Græcum, deinde in Latinum. Et nota, quòd Euangelium, quod ipse proprijs manibus anno Domini 40. scripsit, cum ossibus beati Barnabæ repertum est. Quod quidem euãgelium beatus Barnabas secum ferebat, & super ægros illud ponens tam fide Barnabæ, quàm merito B. Matthæi continuò liberabat. Matthæus verò edidit Aquileiæ euangelium anno Domini 44. ¶ Dicitur hodie epistola: Vnicuique vestrum. Ephe. 4. cap. Alij verò dicunt. Similitudo vultus. Ezechiel. 1. cap. euangelium est: Dum transiret Iesus, Matt. 9. c. in vigilia verò est euangelium, Vidit Iesus publicanum. Luc. 5. c. ¶ Prædi-
2 cauit † autem sub Caio Caligula Imperatore, qui sic dictus est, quoniam natus est in expeditione, & coopertus est caligis. Io. autem scripsit sub Nerua, Marcus sub Nerone, de Luca incertum est, quidam tamen dicuntur quod sub Nerone.

SVMMA.

1 *Mauricij, & sociorum vita, & finis.*
2 *Thebiæ plures.*

De Sancto Mauricio & socijs. Cap. 31.

1 QVM Galli † exercuissent exercitum in Romanos, Dux Ægypti collegit exercitum, in quo fuit beatus Mauricius, qui sub se habebat legionem, in qua erant 6666. Cùm ergo essent in exercitu, Tyrannus voluit eos cogere adorare idola, qui noluerunt, & propter ea decimam partem accepit tyrannus, & interfecit, quod videns beatus Mauricius conuertit sermonem ad socios, orans, vt viriliter starent, & sic ab eo confortati passi sunt martyrium. Fuerant autem baptizati ante quàm Romam venirent. ¶ Et nota, quòd dicitur † de 2
Mauricio, & Thebæa legione, quòd inueniuntur plures Thebe, vna in Ægypto, vbi sunt Mauri: altera in Græcia, vbi sunt Thebani: alia in Tadia, vbi sunt Thesbytæ, isti socij Mauricij erant de Ægypto.

SVMMA.

1 *Lucas cuius fuerit, & quando ad fidem nostram accesserit.*
2 *Lucas à quo acceperit potissimum, quæ scripsit.*

De festo Sancti Lucæ Euangelistę. C. 32.

1 LVCAS Syrus † fuit natione, & Antiochenus Patriarca, & prædicauit in Bithynia, vbi sua morte, non martyrio vitam finiuit. Fuit etiam pictor & medicus, & secundùm Hier. fuit discipulus Apostolorum, & non Domini. venit enim ad fidem post Domini resurrectionẽ, vt legitur in glos. super Exod. licèt quidam dicant, quòd fuerat de 72. Discipulis Domini, & scripsit euangelium in Achaia. Vixit autem octogintaquatuor annis, ipse Euangelium & actus Apostolorum composuit. Fuit discipulus beati Pauli, à quo † di- 2
dicit, quod docuit, sicut & beatus Mar-

cus à beato Petro. In prologo tamẽ euangelij sui inuenitur, q̃ ipse didicit multa à quibusdam, qui in principio cum Domino fuerunt. Sed beatus Paulus non fuit à principio cum Domino: ergo non didicit ab eo, quod docuit. Solutio. Quædam didicit ab eo, & quædam ab alijs, sed maximè à beato Paulo. Creditur tamen, q̃ ipse ad beatam Virginem, tanquam ad arcam testamenti recurrens, ab ea de multis certificatus fuit, præcipuè de his, quæ sibi soli constabant, sicut de angelica annunciatione, & Christi Natiuitate, & huiusmodi, de quibus solus Luc. agit.

S V M M A.

1 *Iacobus minor, & Simon fratres Domini.*
2 *Iudas variè appellatus est.*
3 *Simon vbi prædicarit.*

De festo Apostolorum Simonis & Iudæ. Cap. 33.

1 IACOBVS † minor frater Domini, & Simon & Iudas, & Ioseph, qui & Barsabas, & etiã iũstus cognominat⁹ est, ne propter iniustitiam ab Apostolatu fuisse reprobatus credatur, fratres fuerunt filij Mariæ Cleophæ, quæ Alphæo nupta fuit. Simon autem iste dictus est Zelotes, dictus est & Simon Cananæus, à cana vico Galileæ, quod idem est: cana enim zelus interpretatur. Habuit enim magnum zelum animarum. Iu-
2 das † enim multipliciter cognominatus est. Dictus est enim Iudas Iacobi, supple frater, vt præmissum est. Dictus est etiam Thadæus, à tracha, quod est regia vestis, & Deus. vel Thadæus interpretatus, apprehendens principem. Ipse. n. fuit vestis regia, per ornamenta virtutum, per quas apprehendit principem Christum. Dictus est etiam Lebæus, q̃ sonat cor, vel corculus, i. cordis cultor. Inter præmissum Ioseph & Mathiam sortes iactatæ sunt, & de Simone dicitur, q̃ crucifixus mortuus est. Alij tamen dicunt, q̃ non est iste, sed Simon, qui fuit filius Cleophæ, crucifixus
3 est. Iste † Simon p̃dicauit in Ægypto, postea verò venit in Hierusalem, & ibi fuit episcopus post̃ beatum Iacobum minorem, cui dictus est frater Domini, & ibi crucifixus est. Vixit autem 120. annis, & suscitauit antequam moreretur 30. mortuos. Vnde in eius legenda inuenitur, q̃ terdenos mortuos mersos, fluctibus humanæ vitæ reddidit vsibus. Filium enim hospitis sui mersum fluctibus suscitauit. Mortuus autem est in Bothoro, non in postophorio. Postophorium, vt quidam volunt, est porticus templi, in quo iacebant custodes templi. Iudas autem prædicauit apud Persas, & Medos, & mortuus est apud Armenos.

S V M M A.

1 *Pantheon à quo, quo tempore, & cur Romæ ædificatum.*
2 *Sanctorum omnium festum, vnde primum. & nume. 3. Et quibus de causis institutum. nume. 4*
5 *Sanctorum omnium festum ieiunium habet institutionis. Et eius diei officium. nume. 6. 8.*
7 *Sanctorum omnium dici, quo ordine legantur lectiones.*

De festo omnium Sanctorum. Cap. 34.

CVM singula idola Romanorum Romæ templũ † hêre nõ possent, 1
Romani vnum templũ in honorem Cybeles matris Deorũ, & oĩum Deorum ipsorum fecerunt, quod dictum est παν θεον, à πᾶν, quod est totum, θεος, Deus. Successu verò temporũ Bonifacius Papa petijt à Phoca Cæsare Imperatore Constantinopolitano, qui præerat Romanis, templũ illud sibi dari. Quo †obtẽto, abie- 2
ctis inde idolis, dedicauit illud 4. Idus Maij, ad honorem B. Mariæ Virginis, & omnium martyrum, & dictum est festum illud B. Mariæ ad martyres. Nondum. n. fiebant festa de Confessoribus, sed solum de martyribus. Vnde tunc institutũ fuit festum beati Ioannis ante portam Latinam, occasione martyrij, quod quantum in se fuit, sustinuit. Statuit ergo idem Papa, vt

pa, vt singulis annis illa die celebraretur festum de martyribus, sicut in calendis eiusdem mensis cælebrabatur festũ Apostolorum, & in honorẽ B. Mariæ, & oĩum martyrum cantauit ibi. Terribilis est locus iste, in quo est salus &c. quod tantum in dedicatione ecclesiæ solet dici. Verũ Greg. Quartus hoc festum martyrũ transtulit ad Cal. † Nouembris, vt tunc collectis terræ frugibus conuenienter ad hoc
3 festum possent copiosius victualia inueniri, instituens tunc fieri festum non solum apostolorum, & martyrum, sed etiã Trinitatis, & Angelorum, & Confessorũ generaliter omnium Sanctorum, & Sanctarum, & ẽt electorum, vt patet in hymno, & illius officium ordinauit. ¶ Institutum
4 † autem fuit hoc festum quatuor de causis. Primo p̃p præmissam templi dedicationem. Secundo, propter omissorum festorum suppletionem. Non. n. p̃pter ipsorum multitudinem de omnibus festare specialiter valemus. Tertio p̃pter negligentiam in festis, quæ celebramus, cõmissarum expiationem. Et hæc ratio tangit in sermone, qui hac die in ecclesia recitatur, vbi ita dr̃: Decretum est, vt die ista omnium Sanctorum memoria habeatur, vt quicquid humana fragilitas p̃ ignorantiam, aut negligentiam, vel per occupationem rei secularis in solẽnitatibus Sãctorũ minus peregisset, in hac sancta obseruatione persoluatur. Quarto p̃p faciliorem orationem nostrarum impetrationem. Facilius. n. quod petimus, obtinebimus, si simul omnes intercedant pro nobis; quia impossibile est multitudinẽ non exaudiri. Vnde in oratione hodierna dr̃, Multiplicatis intercessionibus largiaris. ¶ Quare autem festa Sanctorũ celebretur, dictum est in proœ. huius partis.
5 Hoc † festum habet ieiunium institutionis: nec debet quis comedere illa die vsque ad vespetas, nec ieiunium debet mutari, vt quidam faciunt p̃p sanctum Quintinum. Quia vero hoc festum oĩum Sanctorum est generale, ideo variatur illius
6 † officium, prout hr̃ varietas oĩum Sãctorum. Prima. n. antiphona, & prima lectio, & primum responsorium de Trinitate cãtatur, quia festum est Trinitatis: secundo loco cantatur de beata Maria: tertio de angelis: quarto de prophetis: quinto de Apostolis: sexto de Martyribus: septimo de Confessoribus: octauo de Virginibus: nono de omnibus simul. ¶ † Authoritas 7
autem illius officij obseruatur in lectionibus. nam in quibusdam ecclesijs in hoc festo maior in ecclesia, etiam Episcopus, si præsens fuerit, lectionem legit de Trinitate, s. primam, vel Decanus, vel saltem Sacerdos. & sic fit descensus per personas in legendo vsq; ad pueros. Octauã namque lectionem de virgibus legit vnus ex pueris: nam semper nonam lectionẽ maioris est legere. Octauum etiam responsorium dicunt de virginibus, s. Audiui vocem. q̃d cantatur à quinq; pueris coram altaræ B. Mariæ Virginis, si fuerint ibi, candelas in manibus tenentes, ad representationem quinque prudentum virginum, lampades ornatas accensas habentium. † Dr̃ etiã capitulum. Vidi turbam, 8
Apo. 8. Ad Missam verò dicitur epistola. Ecce ego Io. quæ est Apo. 5. c. a alleluia. O quam gloriosum. Apo. 7. c. Euan. Videns Iesus turbas. Matt. 5. c. In vigilia vero dr̃ Epist. Ecce ego Io Apoc. 5. c. Euang. Descendens Iesus Luc. 6. c.

S V M M A.

1 *Mortuorum officium dicitur agenda, vel exequiæ, & quare.*
2 *Mortuus cur officium institutum, & a quibus primum. nu. 3. & 4.*
5 *Mortuorũ memoria a variis, varie fit, quæ percurrit generatim per numerum 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & 13.*
14 *Mortuorum anniuersarium obseruatur triplici de causa. & nu. 15. 16.*
17 *Anniuersarium an celebrari debeat, aut possit die festiuo.*
18 *Mortuorum officium quotidie vsurpare an indecens, & nu. 19.*
20 *Mortuorum nomine suffragia facta, quid prosint.*
21 *Eleemosyna facta nomine vnius specialis defuncti, an plus prosit, quam omnium.*
22 *Mortuis an prosint suffragia hominis in peccato iacentis, vide & nu. 23.*
24 *Mortui an sciant suffragia, quæ eorum nomine fiunt. & nu. 25.*
26 *Mortui an curent viuos.*

Universidad de Deusto Biblioteca

27 *Mortuorum officium imitatur Christi sepulturam, & nu.28.29.*
30 *Pax dari non debet in missa defunctorum. & num.32.*
31 *Mortui corpus non debet esse in Ecclesia, quandiu de tempore concurrenti dicitur.*
33 *Mortuorum officium vnde incipiat, & eius forma, & nu.34.*
35 *Sacerdos missam defunctorum celebrans vt eius mortem incurrat, deponatur.*
36 *Mortus cadauer lauare, quid referat.*
37 *Mortuus a quibus sit portandus ad sepulturã*
38 *Mortui corpus qua forma, & solẽnitate condatur in spelunca, & qualiter sepeliatur. nu.39. aut quo habitu.40.41.*
42 *Christus an post resurrectionem fuerit alijs quibus vestibus vsus.*
43 *Homines an erunt nudi post diem iudi.ij, an vero amicti.*
44 *Defuncti an loqui possint.*
45 *Missa defunctorum.*

De officio mortuorum. Cap. 35.

1 HOc loco de officio mortuorum dicendũ est. Et † qñq; vocatur agẽda, ab ago, agis: qa inter cæteras sui significationes, exeq idẽ qd extra alia sequi. Officiũ ergo, seu obsequiũ in sepultura mortuorum exequiæ vocantur, quia celebrat, dũ mortui extra viuos sepelien di feruntur: vel qa extra horas canonicas spãles, & singulares habent obseruantias. Sanè hoc officium continuatur festo omnium Sanctorum, & sunt tres dies cõtinui tribus mysterijs deputati. Nã vigilia oĩum Sanctorum dies est afflictionis, solemnitas dies exultationis, hodie vero dies orationis. In primo nos ieiunando affligimus, præsentis vitæ miseriam recolentes. In secundo beatitudini sanctorũ congaudemus, gratiarum actiones dño referentes. In tertio pro his, quæ in purgatorio detinentur oramus, eis modo pr̃ nam minorem, modo plenam absolutionem orationibus impetrantes. Siquidẽ † commemoratio oĩum fidelium defun- 2
ctorum instituta est fieri ab ecclesia tali die, vt generalibus beneficijs adiuuent, quia spiritualia habere non valent, de cõsec. distin. 1. visum. sicut & de festo oĩum Sanctorum p̃missum est. Sicut. n. Petrus Damianus ait, sanctus Odilio cõperiens, q apud Vulcanum Siciliæ crebræ voces, & vlulatus dæmonum audiebant plangentium, pro eo, q animæ defunctorum per eleemosynas, & orationes de eorum manibus eripiebantur, ordinauit in suis monasterijs, vt post festum omnium Sanctorũ fieret cõmemoratio defunctorum, qd fuit postmodum a tota ecclesia approbatũ. Primo ergo videamus a q̃bus institutum fuit officium mortuorum. Scõo, vbi habuit initium. Tertio, de modo celebrandi illud. Quarto, de modo sepeliendi. ¶ † Fuit ergo primo institutum ab A- 3
postolis, sed ab Origene, vt testatur Isid. in lib. de ecclesiasticis officijs fuit adauctum, & ex maxima parte ordinatum. Vñ ipsum commendat B. Aug. in Enchiridiõ, dicens eum fuisse ẽm in ecclesiasticis officijs post apostolos. Hoc † officium ini- 4
tium habuit in veteri lege. Nam sicut ait Amb. 12. q 1. quia mortuo Iacob, Ioseph, & alij fratres sui cum multis Ægyptijs attulerunt eum in Ebron, sed prius fleuerunt 40. diebus in Ægypto, & postea fleuerunt eum 7. dieb. in area Achad. Gen. 50. c. Item legitur in Deut. vlt. c. q mortuo Mose fleuit populus Israel. 30. dieb⁹, & similiter fecerunt de Aaron, & de Maria. Item dicit Salomon, Luctus filij sapiẽtis mortui septem diebus. Luctus stulti ẽ filij sempiternus, ideo quia in æternũ morietur. ¶ Nota aũt, q † qdã faciũt memo- 5
riã p̃ defunctis die tertia, seu p̃ tres dies, representantes triduanã dñi sepulturã, seu respectũ habentes ad resurrectionem Christi, q tertia die resurrexit, resurrectionẽ cũ Xpo mortuis p̃optãtes, seu ad Trinitatẽ, vel vt quia viuentes tripliciter peccauerũt, videlicet cogitatione, verbo, & opere, remittantur eisdẽ. Alij vero faciunt Missam celebrari septem dieb. seu per septem dies, & vtrunque ostenditur in libr. Nume. 19. c. vbi dicitur, quod qui tetigerit

tetigerit cadauer mortui hominis, immũ dus erit septem diebus: vnde aspergatur aqua tribus diebus, & septem, & sic mundabitur. de consecr. dist. 1. aqua. ¶ Sanè im mundus p̃p cadauer mortui hominis significat pollutã animam p̃p mortua ope ra. Celebratur ergo per septem dies. Primo, vt † defunctus ad Sabbatum æternæ 6
quietis citius valeat peruenire. Secundo, vt ei remittantur oĩa peccata, q̃ commisit in vita, quæ per septem dies ducitur. Ter tio, p̃p septenarium animæ & corporis. Aia. n. tres habet vires, s. rationabilitatẽ, concupiscibilitatem, & irascibilitatẽ. Cor pus vero constat ex quatuor elemẽtis: vt ergo peccata, quæ homo per hoc septena rium siue in hac vita, quæ per septem dies ducitur, commisit, deleãtur, septenarium mortuis celebratur. Quarto sicut filij Iacob defuncti fleuerũt per septem dies, vt præmissum est, ita & ecclesia pro suis defunctis celebrat officium septem diebus. 7
† Quidam aũt faciunt nouendinale, i. offi cium nouem dierum, vt per hoc officium mortuorum animæ a pœnis liberatæ, nouem angelorum ordinib. associent. Hoc nõ aũt a quibusdam non approbatur, ne Gentiles imitari videamur, a quibus hoc sumptum est. vt, qui nouem diebus lugebant mortuos suos, & in 9. die cineres eorum pyramidibus, vel in buitis recondebant. 8
¶ Alij vero celebrari faciunt † pro defun ctis 30. dies vel trigesimo die. Primo, qa filijs Israel tot diebus fleuerunt Moysen & Aaron, vt præmissum est. Secũdo ideo, quia ter decem faciunt 30. per ter. n. Trinitatem, per decem decalogum intelligimus. Ter denarium ergo a mortuis facimus, vt q̃ in obseruatione decalogi, seu p̃ceptorum Christi, & cõtra Trinitatem peccauerunt, eis Dei misericordia condonet. Tertio, quia numerus lunæ 30. dieb. perficitur, ideo trigesima die, vel 30. die- 9
bus fit mortuis officium, vt opera eorum coram Deo plena esse intelligant. † Quidam quoque, quater decies celebrant, siue quadragenarium faciunt, vt quod illi in doctrina quatuor euangeliorum, & in 10. præceptis legis peccauerunt sibi cõdo- 10
netur. † Rursus, q diem quadragesimam seruant, repræsentant dominicam sepulturam, optãtes mortuos gloriam habere cum Christo, q quadraginta horis iacuit in sepulchro, cõputata hora, in qua emisit spiritum, & vlti. hora noctis dominicæ, in qua resurrexit, secundum Augu. Repre sentãt etiam, q̃ vt præmissum est, mortuo Iacob filij eius lugerũt quadraginta die- bus. † Alij quinquagenarium faciũt, qm̃ 11
sicut Beda & Greg. dicunt in glo. super lo cum illum, vbi habetur, q̃ Abraham quę siuit a Domino volente subuertere Sodomã: Si quinquaginta fuerint ibi, nunquid destrues eos? & respondit Dominus, Non. Quinquagenarius numerus perfectus est, & significat annum iubileũ, id est octauam ætatem, in qua erit remissio, & plena libertas. Vt ergo animæ defunctorum plenariam libertatem, & peccatorum suorũ remissionem adipiscãtur, quinquaginta diebus pro illis celebrant officiũ. Præterea dr̃ in Marco, Vnum granum afferebat triginta, & vnum quinqua ginta, & vnum centum. Alij † sexagena- 12
rium, pro eo, qa sexagesima significat mœrorem ecclesiæ propter absentiam sponsi, & ei in consolationem duæ alę dantur, vt dictum est in 6. parte sub dominica quadragesimæ: sic & hic representãt mœrorẽ propter absentiã defuncti sui, in quorum consolationem, & animæ defuncti expiationem sacrificium Dño offertur, & pauperibus eleemosynæ largiuntur. Nõnulli etiam † celebrant centesimum diem, vt 13
mortui transeãt a læua in dexterã, a militia in triumphum, a terra in cœlum, a miseria in gloriam, a morte in vitam. Optãt enim illis æternam beatitudinem, quæ p centenariũ vltra quem non est numerus, designatur. † Quidam vero anniuersariũ 14
obseruant triplici de causa. Primo, vt defuncti de annis calamitatis peruenĩãt ad annos æternitatis, siue ad vitã æternam, quæ sine fine est, & quasi annus in se reuoluitur, vel quia ibi est identitas & nulla reperietur varietas. † Secundo, quia si- 15
cut Sãctorum anniuersarium ad ipsorum honorem, & nostram vtilitatem celebramus, prout dictum est in proœmio huius partis, sic & anniuersarium defunctorum, ad ipsorum vtilitatem & nostram deuotionem. Tertio, dies anniuersarij pro defunctis † ideo repetitur, quoniam se- 16
cundum Augus. qualiter fit eis in alia vi-

ta, nescimus, & melius est, vt eis supersit beneficium nostrum, quàm desit. 13.q.2. non æstimamus. Anniuersarium autem si contigerit in die Dominica, vel in aliqua celebrari solemnitate, non debet mutari ad sequentem diem, prout fit in festis Sanctorum, sed fiat in die præcedéti, vt citius occurratur pœnis defunctorum, quas in purgatorio sustinent. defuncti.n. nostro indigent auxilio, & beneficio, sed nō San
17 cti. ¶ Die quidem festiuo † anniuersarium celebrari non debet, nec Missa pro defunctis dici, nisi corpus præsens fuerit, tunc sic, quia omni tempore pōt Missa pro defunctis celebrari cadauere præsente, nisi in parasceue, tūc.n. non debet corpus intumulari, nec Missa pro eo cantari, quia tunc corpus Christi imolari nō debet, sed vsq; in crastinum reseruetur: & tunc.s.in sabbato potest Missa pro illo cantari. & corpus sepeliri. Similiter si quis in die Paschæ moriatur, corpus eius vsque in crastinum reseruetur super terram, & tūc cum celebratione Missę sepeliatur: Non.n. debet corpus sepeliri absq; missa, quamuis
18 contrarium fiat in plerisque locis. † Licet autem secundum Cabilonen. concilium de consec. dist. 1. visum quotidie sit pro defunctis orandū, & sacrificandū, in præmissis tñ dieb. hoc specialiter agitur ab amicis. Si quidem aliqui omni tempore festis dieb. duntaxat exceptis, gñaliter orāt pro defunctis in officio vespertinali, & matutinali. alij missam pro eis quotidie celebrant, alij in mensis initio nouem psalmos, nouem lectiones, & nouem responsoria cantāt, & quidem sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à
19 peccatis soluantur. In † quibusdā locis nō dī in ecclesia officium mortuorū, à quinta feria cœnæ Dñi vsq; ad octauas Pent. dicentes, q̄ omni officio illius tp̄e debēt esse breuia, nec in dominicis diebus. Legitur aūt, q̄ quidam Abbas prohibuit monachos suos celebrare dominicis diebus pro defunctis, sed mortui pp̄ hoc duriſſimis verberibus eum afflixerunt, & ideo prohibitionem hmōi reuocauit. Et nota
20 † q̄ suffragia, quæ fiunt in Ecclesijs pro defunctis, valde bonis actiones sunt gratiarum. Ille.n. animæ, quæ sunt perfectè bonæ, statim cum egrediuntur à corporibus, euolāt ad cęlos, nec subsidijs nostris egent. extra de celeb. miss. cum Marth. ad fi. 18. q. 2. tps. Pro valde malis fiunt quales cunq; cōsolationes viuorum. Eis.n. subsidia nostra nō prosunt, qm̄ aīæ illorum statim descendunt ad infernū. Pro mediocriter bonis, qui s. sunt in purgatorio, fiunt expiationes pro mediocriter malis, qui s. sunt in inferno, fiunt propitiationes, siue pœnarum mitigationes. Nam secundum Aug. quib. prosint, aut prosunt, vt sit plena remissio, aut certe, vt tolerabilior sit damnatio. 14. q. 1. tempus. in fi. quidam tñ pro eodem sumūt mediocriter bonos, & mediocriter malos, quos vocant non valde bonos, qui videlicet intrāt purgatoriū, qui viuentes iniunctam pœnitentiam non perfecerūt, quibus prosunt eleemosynæ, orationes, ieiunia, & sacrificia, quæ p̄ eis fiunt: nam, vt dicunt, eis qui sunt in inferno, nihil prosunt. Illud † et nota, q̄ secun 21
dum Hier. de cons. dist. 5. mediocriter, cū pro cunctis animabus psalmus, vel missa dicetur, non minus, q̄ si pro quolibet diceretur, accipitur. Circa hoc tñ dici pōt, q̄ si suffragia fiunt in speciali, magis prosunt illis pro quibus specialiter fiūt, quàm alijs. Si fiunt in gñe, seu in cōi magis prosunt illis, qui plus meruerunt in hac vita, vt sibi prodessent, vt in dicto c. nō æstimemus, & cap. tēpus, si inæquali, vel maiori necessitate existunt. Licet.n. secundum Aug. 13. q. 2. non æstimemus, non prosint omnibus pro quibus fiunt, quia tñ nescimus, quibus prosint, vel nō; pro omnibus facienda sunt, ne aliquis prætermittatur: melius nāq; supererunt eis, quib. nec obsunt, nec prosunt, quam desint eis, quibus prosunt, & ideo dies anniuersarij fit, vt p̄missum est. † Nunquid suffragia eius, qui 22
pp̄ mortale peccatū in charitate non est, prosint ei, qui in charitate decessit? Rñdeo opera sacramentalia, vt missa, officiū mortuorum, collectæ, & similia p̄ talem facta bene valent, sed & defuncto p̄sunt, extra de cleri. excom. mini. c. fi. tum quia a Deo, non ab operante efficaciam habent: tum quia ille non proprio nomine, sed quasi sindicus oium, videlicet tertius Ecclesiæ nomine hoc agit, secundum ea, quæ dicta sunt in proœmio quartæ partis. Si vero tanq̄ priuata persona, alia suffragia

gia facit, aut hoc agit alio nōie, aut suo proprio: si alieno, vt quia defuncti seu alterius in charitate existētis iussu, de illius bonis eleemosynam tanquā minister pro eo facit, tunc quidē illi prodest, qm̄ is intelligit facere, cuius mandato facit. extra de sen. excō. mulieres. & qui mādat solui, ipse soluere vī. ff. de sol. q. mandato. Hinc est, q̄ peregrinationis votū ab vno emissum, alter eius iussu exequi pōt, extra de voto, licet. Idem quoq; est, si duo quorū alter in charitate est, alter nō, pro defuncto psalterium legunt. Et si eleemosyna datur iusto, vt oret pro defuncto. His etenim casibus prodest defuncto, ratione charitatis hoīs iusti adiuncti. ff. quod cum sal. tut. vel act. l. 1. extra de elect. illa contra. extra de offic. deleg. cum nup. Si autē suo priuato nōie, & de proprio quis pro illo eleemosynā dat, vel orat, vel ieiunat, vel aliter se affligit, quasi cōiter dicunt Theologi, q̄ talia in nullo prosunt ei. Nam legitur Io. 9. scimus, quia peccatores Deus non exaudit. sed illud cœci & non euangelistæ fuit verbum, & Esa. 1. Cum multiplicaueritis orationes, non exaudiā. Manus. n. vestræ sanguine, i. peccatis plenæ sunt. imo ſm Aug. 4. q. 7. in grauib. Dum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati iudicis animus ad deteriora prouocatur. Deus.n. iniquorum dona nō respicit, & iustorum solum orationes exaudit. Item Dñs per Amos Prophetā, Vota pinguium terræ, i. peccatorum non recipiam. 24. q. 1. odi. Verūm cum pauci sine crimine viuant, de pœn. dist. 2. si. n. in prin. 50. dist. quia tua talis sīa, quæ misericordiam, & tot suffragia defunctis adimit, & in viuorum charitatem ad illos refrigescere facit, nimis dura, & ideò nō sequenda vī. 50. dist. ponderet, extra de renunc. nisi. §. 1. Si. n. hominum, quos conscientia culpæ arguit, suffragia condemnamus, illi
23 paucorum suffragijs iuuabuntur † Dicendum ergo vī, q̄ quanquam suffragia eius, qui etsi nō in charitate, in fide tñ illi, qui in charitate decessit, non prosunt ex merito vitæ agentis, quia tñ illa fiunt ſm doctrinam Ecclesiæ, & per eum, qui in fide est, & pro eo, qui talia recipere meruit beneficia, vbi deficit charitas agētis, supplet meritum fidei, & charitas ecclesiæ talia dictantis, ac defuncti capacis suscipientibus, necnon & liberalitas Dei miserētis, qui ſm Amb. de pœ. dist. 1 quantumlibet. beneficia non reuocat, imo cumulos liberalitatis amplificat, & sua liberalitate opus ab alio factum proinde reputat, ac si per illum, pro quo fit, factum esset. Nam ſm iura, aliquo alienū debitum exoluente, ipse debitor liberatur, ff. de pign act. solutum. §. solutam. & si seruo legata sit libertas, si Titio decē præstiterit, quocunq; illa decē præstiterit, libertas est. ff. de stat. ho. Arethusa. Sed & per eum, qui capax nō est, alteri legatum, & hęreditas acquiri potest. ff. ad Treb. l. cogi. §. hi qui, ff. si q̄s aliquem testari proh. l. 1. §. sed si legatū. Et is qui ob crimen pro alijs postulare prohibetur pro se, & pro his, quorum curam gerit, admittitur. 3. q. 7. §. tria. Et ſm Aug. 1. q. 1. si fuerit, quanquam in lapideo canali nil generetur, tñ aqua inde transiens terram fœcundat. Et Hiero. de pœ. dist. 1. potest fieri. & dist. 3. pium. Si quando videritis inter multa opera peccatorū quenquam aliqua facere, quæ iusta sunt, non est tñ iniustus Deus, vt propter multa mala paucorum bonorū obliuiscatur. ¶ Sanè defuncti † sciunt suffragia, quæ 24
pro eis fiunt tribus modis, ſm Augu. 12. q. 2. fatendū. Primò per diuinā reuelationem, quādo. s. Deus eis reuelat. Secundò per bonorum angelorum manifestationem. Angeli.n. qui hic semper nobiscum adsunt, & omnes actus non considerant, quasi in instanti possunt ad eos descendere, & eis protinus nunciare. Tertiò, per animarum hinc exeuntium intimationem. Quartò per experientiam, cum videlicet se à pœnis sentiūt releuari. ¶ Scien
dum autem, q̄ defuncti † valde mali ne- 25
sciunt quid à viuis agitur, nisi quatenus eis scire permittitur. Similiter nec mediocriter boni adhuc in ignē purgatorij constituti, qui nōdum Dei visione fruuntur, nisi quatenus per aliquem de præmissis modis permittitur eis scire. Sed valde boni, qui iam ea fruuntur, bene sciunt quid hic agitur. Iuxta illud Gregor. Qui est, & nesciunt, qui videntem omnia vident? Alij tamen dicunt, eos scire omnia, quæ eis necessaria sunt], & non alia. Vnde Esa. ex persona populi afflicti ait:

Universidad de Deusto Biblioteca

Abraham pater noster nesciuit, de hoc.
26 13.quæst.2.de mortuis.Et † vtrum mortuis cura sit de viuis.Aug. latè prosequitur libr. De cura pro mortuis habenda. Adhuc sicut Aug. ait 13.q.2. fatendum. Multi aliquos ex mortuis,vel in somnis, vel alio quocunque modo viuis apparere credunt. Et vbi eorum inhumata iacerent corpora,atq; vt eis sepulchra fierẽt, & alia huiusmodi innumera sæpe admonuisse,& illa vera, repertum esse in dialogo Greg. & in alijs pleriſque scriptis authenticis reperitur. Verũtamen,vt idem Aug.in præmisso libro ait,quamuis mortui talia in somnis indicare,vel petere videantur,non ideo putandum est, eos ista sentire: nam & viuentes plerunq; apparent in somnis dormientibus, dum ipsi se nesciunt apparere,quòd ab eis,q̃ hoc somniauerunt audisse dicentib.quòd eos in somnis agentes aliquid,vel loquẽtes, viderunt:vnde,vt dicit,credendum est,q̃ hæ sunt angelicæ operationes, propter dispensationem prouidentiæ Dei ad qua lecunque solatium viuorum.Concilium .n. Aquiritan.26.q.10.Episcopi,in princ. ait, q̃ pleriq; dæmonum illusionibus, &
27 fantasmatibus sæpe seducuntur.¶Officiũ mortuorum † imitatur omnino triduanam Christi sepulturam, sicut.n. in illo triduo,ita & in hoc officio omnia laudis cantica subticemus,& solemnitates quaslibet subtrahimus. nam in Missa benedictiones ab Episcopo non petimus,nec in agenda dicimus. Domine labia mea &c. nec Deus in adiutorium meum intende. nec Benedicamus.nec Inuitatorium,nisi corpus præsens sit, & etiã in vigilijs. nec Gloria patri ad responsoria,vel in fi.psal. nec ad lectiones benedictionẽ petimus, vel ..mus,nec dicimus: Tu aũt. vel Deo gratias,nec in Missa alleluia, nec Gloria in excelsis,nec Ite,missa est Nam in veteri legẽ prohibitum fuit oleum lætitiæ,& thus suauitatis pro peccato offerri: mors etenim est vindicta peccati,vnde,vbi peccatum,ibi tenebræ,nec debet esse lętitia, nec canticorum lætitiæ decantatio, vbi est luctus,& contristatio mentis, ac exequiæ pro mortuis celebrãtur cum luctu.
28 ¶Rursus laudes † supprimimus,quia quo mortui transeunt,ignorantes, nescimus vñ laudare dñm debemus, de iustitia,vel misericordia gaudium reprimimus; quia tristes in hunc mundum intramus,& tristiores eximus. nõ ergo sequentia debet dici,q̃ est cãticum exultationis.¶Adhuc licet in missa ꝓ viuis debeant omnes † turificari,ad significandum,q̃ illorum oro- 29
nes ad cœlestia diriguntur,in Missa tamẽ ꝓ defunctis non debet thus per chorum portari,nec offerri,i altare turificari, sed circa corpus tm̃, quia hoc in lege ꝓhibitum fuit,vt iam ꝓmissum est. Nullus ergo in hoc officio turificatur,ad notandũ, q̃ mortui nil amodo valent oronibus suis promereri, vñ.ps. Nõ mortui laudabunt te Domine. Ipsa autem defunctorum corpora turificanť, & aqua benedicta aspergunť, non vt eorum peccata tollantur, q̃ tunc per talia tolli nequeunt, sed vt tota ois immundorum spirituum ꝑsentia arceãtur, & fiunt ẽt in signum societatis,& cõionis sacramentorum,q̃ nobiscum,dum vixerunt,habuerunt. vñ, & Dion.tradit, q̃ antiqtus viui mortuos osculabanť.in signum vnitatis,q̃ cum ipsis habuerunt. ꝓsunt ẽt hæc,& similia,in q̃tum ꝓ talia ipsi Deo reuerentia exhibetur. Quare ãt duplex versus ponitur in introitu ꝓ defunctis,s. Te decet, & exaudi oronẽ meam &c.dictum est in 6 parte, sub tabbato tertiæ hebdomadæ Quadragesimæ. Item in Missa ꝓ defunctis nõ debet intermisceri oro ꝓ viuis,,put dictum 30
est in 4.par.sub ti.de oratione. Pax † etiã triplici ratione non datur.¶Primo,quia hoc officium,vt iam dictum est,triduanã Xpi sepulturã vestigio, sequitur, vbi pax non dať ꝓp Iudæ osculum detestandum. ¶Secundo; qa non communicamus mortuis,qa non nobis respondent. Nos.n.sumus in sexta ætate,illi in septima. Inde
31 est quòd † corpus nunq̃ debet esse in ecclesia, quandiu Missa de die celebratur: imò prius si esset,ibi debet asportari extra ecclesiam in vestibulo ecclesiæ, quantacunq; authoritate viuẽs fulgeret, & postea ad missã de mortuis reportari. † i cer-
32 tio qm̃ sicut ex multis granis simul collectis vnus panis conficit, & ex multis racemis vinum eliquatur,sic ex multis fidelibus,quorum qdã boni, quidã mali sunt, vna ecclesia cõstruiť, & coadunať. Quia

ergo

ergo de mortuo homine nescimus adhuc,vtrum sit ipse de conformitate Ecclesiæ,& pacem habeat cum suo Creatore,& reconciliationẽ,ideo pacem ad missa non damus,nec aliquas laudes ꝓ mortuis referimus,q̃a non est vñ agendũ sit. nõ.n.adhuc apparet eorũ reqes.¶Quarta rõ,posita ẽ in quarta parte, vbi agit de o
33 sculo pacis.¶Illud † quoq; notandũ est,q̃ officium mortuorũ incipit à vesperis,postea sequunť vigiliæ,quarum tria sunt genera. In qbusdam n. Ecclesijs leguntť nouem lectiones Iob, incipiunt. Parce mihi Domine &c.In alijs leguntur de lib.Sap. & incipiunt.Melius est ire ad &c. In alijs vero de quodam sermone Aug.sed vndecunq; sumanť absolutè,sine,iube dñe benedicere,& sine,Tu aũt Domine.vel alibi incipiũtur,& finiunť,,put in exequijs, quas in dicto triduo pro Christo celebramus,seruať.Veruntamen in qbusdam ecclesijs loco,Tu aũt Domine terminatur, Beati mortui,q̃ in Domino moriuntur.q̃ verba sunt Apoc.34.c. Frequentať aũt in
34 hoc officio psal.Te decet † hymnus Deus. qm̃ ibi agit de reditu filiorum Israel à captiuitate in terram ꝓmissionis, sic & defuncti de captiuitatis miseria ad vitam proficiscuntur æternam,dicitur ẽt ps.Domine,ne in furore tuo arguas me. qui cũ sit sextus in ordine psalterij, tamen pro octaua intitulatur, quasi in sex ætatibus per hanc psalmum Deum rogauit septimæ ætatis possimus,ornamenta euadere, & ad octauam gloriæ peruenire. Officiũ mortuorum nõ habet secundas vesperas, vt dictum est in 6 par.sub ti.de vesperis.
35 In † concilio Tholeta.26.q.5.quicunque statutum est,q̃ sacerdos missam defunctorum celebrans,vt eius inimicus mortem incurrat,deponatur,& tam ipse q̃ cũ ad hoc incitans, exilio perpetuo puniať. Nunc videndum est, qualiter corpus sepeliendum sit,& quidem quando homo videtur agere in extremis,debet poni ad terram super cineres,vel ad minus supra paleas per quod innuitur,q̃ cinis est, & cinerem reuertetur, & sit hoc exemplo B.Martini,qui vt in se alijs daret exemplum,in cinere iacens vitam finiuit. Et si moriẽs literatus sit,legi debet passio Domini,vel saltem pars illius ante eum, vt sic ad maiorem punctionem moueatur, & dẽt esse crux erecta ad pedes, vt moriens eam cernens magis conteratur, & conuertatur debet ẽt supinus iacere, vt semper erecta facie aspiciat cœlum,exemplo beati Martini,& prius,q̃ expiret, eius anima Domino cõmendetur. † Postquàm 36
verò expirauerit,campanæ debent pulsari, prout dictum est in prima parte, vbi agitur de campanis:deinde corpus nisi vi u ens nouiter inunctus fuerit,debet lauari, ad significand um,q̃ si anima per confessionem,& contritionem à culpa mundata sit,vtrunque,s.anima & corpus æternam glorificationem,&claritatem in die Iudicij consequetur, & quodq; illi ℔m Iob, vere in Domino moriuntur, & beati sunt,qui nullam secum portant macu lam, sed in hoc mundo per pœnitentiã derelinquunt. Sed cum de hac lotione, neque in veteri testamento,s. Leui. 10.c. neque in nouo,s. Act.5.c.nil agatur,si omitteretur,non multum,vt aiunt quidã, curandum esset. Et Augu. dicit in libro de Cura pro mortuis agenda. Corpori humano quod post mortem impeditur,non est salutis præsidium, sed humanitatis officium. Veruntamen cum Maria Magdalena vnxerit Dominum ante passionem Mat.26.c.fecit.n morituro,quod non potuisset facere mortuo. Marci.3 c.Prœunit,inquit,vngere corpus meum in sepulturam.ex hoc probari põt corpori defunctorum laudanda esse. Nam sicut Hiero. ait in otiginali super illud Mat.5.c.Vnge caput tuum in illis partibus vnguentis ꝓ balneis vtebãtur.Canon Tholetani concilij.13.q.2.qui diuina statuit, q̃ qui diu a vocatione ab hac vita recedunt cum psalmis tantummodo & psallentibus vocibus ad sepulcrum deferantur, debet
† aũt defunctus portari à consimilibus 37
suę professionis, vt si fuerit diaconus à diaconibus,si sacerdos à sacerdotibus, si sint ibi,aliter non est vis; quia necessitas legi non subiacet, de consec.dist.1.sicut, extra de obseruatiei.c.2.clericus à clericis, catholicus à catholicis. Si vero fuerit de aliqua fraternitate, deportetur ab illis,qui sunt eiusdem fraternitatis, mulieribus verò non licet corpora ferre, ne cogantur corpora suą lasciuia incitantia

tantia denudare, q facilè cõtingere poſſet. dum aũt de domo ad eccleſiá, ſeu ſepulturam portantur, ſm quorundã locorum morẽ, ter in via pauſatur. Primo, ad ſignificandum, q ipſe in hac vita exiſtens vt poſſet digne Dño præſentari, & cũ alijs Sanctis pẽpetua quiete perfrui, in tribus ſpecialiter ſeipſum exercitauit, videlicet in Dei dilectione, in charitate proximi, & in cuſtodia ſui: ſiue q in fide ſanctæ Trinitatis vixit, atq; vitã finiuit. ¶ Secundò, ad repreſentandum, q Dñs triduo in ventre terrę pauſauit. ¶ Tertiò, tres pauſę fiũt in via, vt per tres dictas pſalmodiæ, quæ tunc dr, trina fiat ei ablolutio à delictis tribus modis, ſ. cogitatione, verbo, & opere commiſſis. Exod. 3. Viam trium dierũ ibimus in ſolitudine. Deinde ponitur in ſpelunca, in qua in quibuſdam locis ponitur aqua benedicta. † Et prunæ cũ thure.

38 Aqua benedicta ne dæmones, qui multũ eam timent, ad corpus accedant. Solent namq; deſęuire in corpora mortuorum, vt quod nequiuerunt in vita, ſaltem poſt mortem agant. Thus verò ibi ponitur pp fœtorem corporis remouendum, ſeu vt defunctus creatori ſuo acceptabilem bonorum operum in odorem intelligatur obtuliſſe: ſeu ad oſtendendũ, q defunctis proſit auxilium orationis. carbones in teſtimonium, q terra illa ad cõmunes vſus amplius rediri non poteſt: plus. n. durat carbo ſub terra, q̃ aliud. Hædera quoque, vel laurus & huiuſmodi, quæ ſemper ſeruant virorem in ſarcophago corpori ſubſternuntur, ad ſignificandum, q qui morjuntur in Chriſto, viuere non deſinent. Nam licèt mundo moriatur ſm corpus, tamen ſm animam viuunt, & reuiuiſcunt Deo. Alia tamen conſideratione habebant in funeribus antiqui cypreſſo; quia videlicet ſicut cypreſſus cæſa non iterum ſurculeſcit, ſed tota moritur, ita homo mortuus non reuiuiſcit. Fiunt etiam hęc, non quia cadaueribus inſit ſenſus, ſed in figuram, videlicet, vel ad reſurrectionem ſperãdam, vel ad Dei miſericordiam, ſeu beneuolentiam prouocandam: cui talia

39 pietatis officia placent, debet autẽ † quis ſic ſepeliri, vt capite ad occidentem poſito, pedes dirigat ad orientẽ, in quo quaſi ipſa poſitione orat, & innuit, q promptus eſt, vt de occaſu feſtinet ad ortum, de mundo ad ſeculum. Et in quocunq; loco extra cœmeterium Chriſtianus ſepeliatur, ſemper crux capiti illius apponi debet, ad notandum illum Chriſtianum fuiſſe; quia hoc ſignũ diabolus valde veretur, & timet accedere ad locum crucis ſignaculo inſignitum. ¶ Debent † quoq; 40 fideles Chriſtiani ſepeliri induti ſudarijs, prout principales obſeruãt, quod ſumunt ex euangelio, in quo legitur de ſudario & ſindone Chriſti. Quidam verò cilicio inſuuntur, vt hac veſte inſignia pœnitentiæ repreſentent. nam cinis & cilicium arma ſunt pœnitentium. Nec debent indui veſtibus communibus, prout in Italia fit. & vt quidam dicunt, debent habere caligas circa tibias, & ſotulares in pedibus vt per hoc ipſos eſſe paratos ad iudiciũ repreſentetur. Clerici † verò, ſi ſunt ordina- 41 ti, illis inſtris induti ſint, quæ requirunt ordines, quos habent. Si verò nõ habent ordines ſacros, more laicorum ſepelianẽ. Verũtamen licet in alijs ordinib. ꝓpter paupertatem hoc ſæpius omittatur, in ſacerdote tamẽ & Epo nullo modo prętermittendũ eſt. Veſtes. n. ſacerdotales, virtutes ſignificant, cũ quibus præ cæteris ſunt duo preſentãdi. Euticianus Papa ſtatuit, vt nullus martyres ſepeliatur ſine dalmatica, aut collobio purpurato. ¶ † Circa 42 hoc autem conſiderandum eſt, vtrũ Chriſtus veſtitus fuerit poſt reſurrectionem, & vtrum cœlũ veſtitus aſcenderit, & vtrũ duobus diſcipulis euntibus in Emaus, & cæteris mulieribus, & diſcipulis veſtitus apparuit. Siquidem angeli legũtur veſtiti apparuiſſe, iuxta illud Ioã. Vidit angelos ſedẽtes in albis, & alibi. Ecce duo viri adſtiterunt iuxta illud in veſtibus albis, qui & dixerunt. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodũ vidiſtis eum euntem in cœlum. Nempe Chriſtus veſtitus aſcendit in cęlum, iuxta illud. Quis eſt iſte, q venit de Edõ, tinctis veſtibus de boſra? Item angeli dixerunt. Quare rubrum eſt indumentũ tuũ? Quæritur † etiam, vtrum hoies erũt nudi poſt 43 diẽ iudicij, an veſtiti? & vr q veſtiti. Nam ſemper angeli apparere ſolent veſtiti, & Chriſtus ẽt poſt reſurrectionẽ cum veſte apparuit, & in transfiguratione veſtitus fuit.

fuit vnde & apparebant veſtimenta eius alba, ſicut nix. Econtra vr, q nudierunt, quia habet authoritas, q in eadem forma erimus, in qua fuit Adã prtus, q̃ peccaret, & ẽt in meliori, ſed tunc fuit nud⁹, ergo ſimiliter nudi erimus. Solutio nil ſinimus de veſte, ſed hoc ſolum dicimus, q ibi nõ erit difformitas, nec vlla aduerſitas, vel infirmitas, & erimus veſtiti, & ornati veſtimentis virtutum. ¶ Quis autem, & in quo loco ſepeliri debet, & vtrũ locus ſepulturæ aliquid conferat, dictum eſt in prima parte, vbi de cęmeterio agitur. ¶ Illud aũt nota, q quia ſcriptum eſt Leuit. 21. c. pontifex ad omnem mortuũ etiam patrem, vel matrem non ingredietur, neq; egredietur de ſanctis. hinc eſt, q Romanus Pontifex ad nullius defuncti domum accedit. item quia ibidem dr. Sacerdotes non radent caput, non barbam, nec in crinibus ſuis facient ſciſſurã. ideo qui charorum morte triſtãtur, barbam nutriunt. nec crines præſcindunt, & etiam nigris veſtibus ornantur, vt per nigredinem, & dolorem conſepulti mortuo videantur. Hic etiam † quæri poteſt,

44 vtrum voces mortuorũ loquanẽ? & videtur, q ſic, iuxta illud ꝓphetæ. Exultationes Dei in gutture eorum. Hormiſda Papa. 50. diſt. ſi qs diaconus. dicit, q illi, qb. cum falſa miſericordia indulſerimus, ante tribunal Chriſti contrá nos facient q̃ſtionem, & Aug. 13. q. 2. fatendum, dicit q defuncti, qui neſciunt, q̃ hic fiunt, dum hic aguntur, poſtea audiunt ab his, q moriendo hinc recedunt. Sed Apoſtolus cõtradicere vr, dicens, q tunc linguæ ceſſabunt, & pſ. Non mortui laudabunt te. Et nota ſm Aug. q tempus, quod inter hominis mortem, & vltimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis, inobis occultis receptaculis continet. Poſtremo nota ſecundum magiſtrum Io. Beleth. q antiqui ſolebant dicere, q quãdo aĩæ in humanis ſunt corporibus, vocanẽ aĩæ, in infernis manes, quando vero cœlos aſcendunt, ſpiritus: quando autem recens erat ſepultura, ſiue qñ ſpiritus circa ſepulturas errabat, vmbram vocabant. vnde pſal. Nam ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, qm tu mecum es, & ideo tunc panem, & vinum ponebant ſupra ſepulchra mortuorũ, vt dictum eſt ſub ti. de cathedra Petri. ¶ In † miſſa pro mortuis dr qñq; epiſtola. Vir 45 fortiſſimus Iudas, 2. Machab. 12. c. qñque. Nolumus vos ignorare de dormientib⁹, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent, 1. Theſſal. 4. c. qñq;. Audiui vocẽ de cęlo. Apoc. 14. c. qñque. Ecce myſterium vobis dico. 1. Cor. 16. c. Dr ẽt quandoq; euangelium. Amẽ dico vobis, q venit, Ioan. 5. c. qñq;. Dixit Martha ad Ieſum. Io. 11. cap. qñq;. Sicut. n. pater ſuſcitat mortuos, & viuificat &c. Io. 5. c. qñq;. Omne, qđ dat mihi pater. Io. 6. c. qñq; Ego ſum panis viuus, q de cœlo deſcendi. Qđ eſt ibidem.

SVMMA

1 *Sancti Coronati, & eorum nomina num* 2.

De quatuor Coronatis martyribus. Cap. 36.

DE † quatuor Coronatis 1
hoc notabile reperit, q quinque fuerunt, q venerant ad conſtruendum templum, & Diocletiano cognito, q eſſent Chriſtiani, martyrio ſũt coronati, quorum noĩa, quia nota fuerunt, idcirco in collecta ponuntur. Poſt duos verò annos alijs quatuor martyrium ſuſceperũt, quorum corpora ſepulta ſunt, iuxta corpora prędictorum quinq;, quorum nomina, q a fuerunt ignota, ideo ſtatuit Melchiades Papa, vt dies eorum ſub nominibus prędictorum quinq; celebris habeatur, & ſic vocatum eſt feſtum quatuor Coronatorum. poſtea vero fuerunt quidam religioſo eorum nomina reuelara, ſ. † Seueri, Se 2
uerini, Carpuphori, & Victorini, nomen tamen feſti propterea mutatum nõ eſt, nec etiam dies in calendario.

SVMMA.

1 *Martinus dicitur par Apoſtolis. Et qua id ratione.*

2 *Martinus ſolus inter Confeſſores habet eſtamas inſtitutionis.*

De

De beato Martino Episcopo,& Confessore. Cap. 37.

DE beato † Martino sciẽ
dũ,q; dr̃ par Apostolis
non pp suscitationem
mortuorũ quorundã,
vt qdã putant, cũ idẽ
multi alij fecerit mar
tyres, & confessores,
vel pp multitudinem
miraculorum, sed specialiter ꝓpter vnũ
miraculum. Cum.n. esset Thurõ. Archie
piscopus, venit ad eum quidam pauper,& 1
inops tunicam ab eo petens,& ipse con-
cessit. Iussit ergo ꝓcuratori suo, vt eme-
ret. Ille vero iuit ad forum,& tardus re-
dijt, tunicam vilem portans, quæ ferè pe
nula, quasi penè nulla poterat dici, quam
vir sanctus sibi monstrare fecit. Erat aũt
brevis fortè, vsq; ad genua, manicę vsque
ad cubitum extrahens, ergo suã pauperi
dedit,& ipse pauperis tunicã induit. Nec
multo post ꝓparauit se ad celebrãdũ Mis
sam,& stans ante altare, sicut mos est in
ꝓfatione, leuauit manus ad Dñm mani-
cis laxis retro labentibus, licet nec gros
sa eius brachia, nec multum carnola es-
sent,& cum ꝓfata penula, non nisi vsque
ad cubitum ꝓtenderetur, remanserunt
eadem brachia nuda. Tunc venerunt mi
raculose aurei torques, ipsaq; deq̃ter o-
peruerunt,& globus igneus apparuit su
per caput eius, per qđ demonstratum est,
Spiritumsanctum sup eum descẽdisse ad
robur, sicut sup Apostolos in Pent. Vnde
pp hoc non immerito dictus est par apo
stolis. est ẽt eis par in officio. ¶ † Conside 2
randum autem est,q; ipse solus inter Cõ
fessores institutionis habet octauas, sicut
B. Laurentius inter martyres. ille.n. di-
xit. Igne me examinasti,& non est inuẽta
in me iniqtas,& Martinus in agõne mor
tis dixit dæmoni adstanti, Nil inuenies in
me cruenta bestia. ecce quomodo cõcor
dant. illi ꝓalens martyr, quare præ om-
nibus alijs octauas,& vigiliam habet, iste
confessor excellens, quare præ omnibus
alijs octauam habet. Cappam eius reges
Francorum consueuerunt portare in ꝓ-
lijs, vt dictum est in secunda parte, vbi a-
git̃ de sacerdote. Fortunatus Poeta vir
vita egregius,& ingenio ꝓclarus, de Ita-
lia Thuronẽ. veniens, gesta B. Martini cõ
scripsit tempore Ioannis Papæ Tertij.

SVMMA.

1 *Andreæ Apostoli statura. Et vbi ille prædicauit. nu. 2. eiusque dies officium, nu. 3.*

De beato Andrea Apostolo. Cap. 38.

SANCTVS Andreas † ni 1
ger fuit colore, barba
prolixa, staturæ medio
cris. hoc iõ dr̃, vt sciãt,
qualis in ecclesia dẽt
depingi, qđ de vnoquo
que Apostolorum, &
aliorum multorum Sã
ctorum sciendum esset. Prædicauit aũt in 2
† Achaia,& Athenis,& circa partes illas.
Excellentis fuit valde meriti, nec sine cã
B. Gregorius fuit sibi adeo deuotus, q; si-
bi fecit proprium officium, & monaste-
riũ condidit. & ibi monachus extitit. vi-
giliam ex institutione non habet, qa est
in tempore ieiuniorum, quare non fuit
necesse institui ei vigiliam,& idem est de
B. Thoma Apostolo. Sanè ossa eius ac B.
Lucæ Euangelistæ tpe Constantini Secũ
di Imperatoris translata sunt apud Con
stantinopolim. Hac die dr̃ epistola corde
† creditur ad iustitiam. Ro. 10. c. & euan 3
gelium. Ambulãs Iesus iuxta mare. Mat.
4. c. ¶ Postcommunio venite ad me, q̃ est
ibidem. ¶ In vigilia vero est introitus. Do
minus secus mare. Mat. 4. c. Et euãgeliũ.
Stabat Io.& ex discipulis. Io. 1. c. ¶ Postcõ
munio. Dixit Andrea. Io. 1. cap.

SVMMA.

1 *Nicolai historia vnde introductum vt legatur in Ecclesia.*

De beato Nicolao. Cap. 39.

LEgitur, quòd cum in quadã ecclesia,
quæ dr̃ Crux, subiecta monasterio
beatæ Mariæ de charitate † nondum hi 1
storia beati Nicolai cantaretur, fratres
eiusdem loci Priorem suum, vt eam sibi
cantare

cantare sicetet, instanter rogauerunt, ille
vero hoc præcise negauit, dicens, incon-
gruum fore pristinum morem nouitatib.
immutare. Illis verò instantibus indigna-
tus respõdit, recedite à me, qa noua can-
tica, imo ioculatoria quędam in mea Ec-
clesia non cantabuntur. Adueniente aũt
eiusdem Sãcti festiuitate, fratres cũ qua-
dam animi tristitia matutinales vigilias
peregerunt. Cumque omnes se in lectis
recepissent, ecce beatus Nicolaus Priori
visibiliter terribilis apparuit, quẽ à lecto
extrahẽs per capillos dormitori pauimen
to allisit, & incipiens antiphonam. O pa-
stor æternæ per singulas vocum differen-
tias virgis, quas in manu tenebat grauissi-
mos ictus sup dorsum illius ingeminans,
per ordinem morosè cantando antipho-
nam ipsam ad finem vsque perduxit, om-
nibus ergo illis clamorib. excitatis semi-
uiuus ad lectum deportatur, qui tandem
ad se rediẽs, dixit, ite,& historiam nouam
sancti Nicolai decantate. Tempore Hen-
rici quarti Imperatoris ossa sãcti Nicolai
apud vrbem Beneuentum translata sunt.

SVMMA.

1 *Beda cur dictus venerabilis, & num. 2. Et vbi sepultus, ibid. in fin.*

De venerabili Beda Presbytero. Cap. 40.

BEDA venerabilis ꝓsby
ter, & monachus, egre
gius expositor, claruit
in Anglia circa annum
Domini 666. qui licet
in Sãctorum catalogo
computet̃, non tamen
ab ecclesia † Sanctus, 1
sed venerabilis appellatur duplici rõne.
¶ Primo, quia cũ prę nimia senectute eius
oculi caligarent, faciebat se duci per vil-
las,& castra, vbiq; verbum Dñi prædican-
do, cumq; quadam vice per quandam val
lem magnis lapidibus plenam transiret,
quidam ex ductoribus derisorie dixit ei,
q; ibi erat magnus populus congregatus,
expectans eius prædicationem auide, &
silenter, & tunc incepit ille prædicare fer
uenter,& cum in fine cõclusisset, per om-
nia sæcula sęculorũ, mox oẽs lapides alta
voce clamasse dicuntur. Amen † vene- 2
rabilis pater,& ideo venerabilis pr̃ appella-
tur. Alij vero asserunt, q; angeli respon-
derũt, Bene dixisti venerabilis pater. Se-
cũda causa est, quia post eius mortem cle
ricus quidam sibi deuotus quendam ver
sum edere cupiebat, quem in illius tumu
lo sculpi facere intendebat, incipiẽdo sic.
Hæc sunt fossa, volens versum terminare,
Bedę sancti ossa, sed quia talem finem ver
sus congruitas non patiebatur. & sedula
mente reuolueret, nec congruum finem
videret, dum quadam nocte multum sup
hoc cogitasset, mane ad tumulum prope-
rans manib. angelicis taliter versum scri
ptũ reperit finitũ. Hac sunt in fossa Bedæ
venerabilis ossa. Eius autem corpus ad
Ianuam deuotione congrua dicitur coli.

SVMMA.

1 *Thomæ Apostoli officium Ecclesiasticum.*

De sancto Thoma Apostolo. Cap. 41.

HISTORIA, † seu legẽda 1
de Sãcto Thoma Apo
stolo, & siquid ex ea
in responsorijs, vel an-
tiphonis sumptum re-
peritur, inter apocri-
pha deputatur: in ipso
autem festo legitur ad
Missam Euangelium, Thomas vnus ex
duodecim. Ioan. 20. c.

SVMMA.

1 *Stephani, & Ioan. Euangelistæ, & Innocentum festum cur comitentur Natiuitatem Domini.*
2 *Martyrum est triplex.*
3 *Stephani officium, & num. 4. 15.*
5 *Alchuinus composuit S. Stephani historiã.*
6 *Ioannes euangelista passus est martyrium, quod est voluntate, non opere.*
7 *Ioannis euangelistæ officium.*
8 *Ioannes euangelista obijt in festo Ioan. Baptistæ, & num. 9.*
10 *Innocentes tertium martyrium sustinuerunt, quod est opere, & non voluntate. Et cur illud festum celebret ecclesia nu. 14.*
11 *Innocentium festum cur non admittat cantica lætitiæ. Et eorum officium num. 12. 13*

De

De sanctis Stephano,& Ioanne euangelista, & Innocentium. Cap. 42.

POst Dñi natiuitatē sequenti die fit festū de obitu B.Stephani pro tomartyris, & tñ ipse fuit passus ī Augusto. Quare hoc festum fiat sub festo inuentionis eius, dictum est. Quæ
1 ritur,quare † hæc tria festa,videlicet Sanctorum Stephani,Ioannis,& Innocentiū immediatē post festum Natiuitatis Dñi ordinañ? Respondeo primo, vt Christo capiti, & sponso omnes sui comites adiūgañ.Natus.n. Christus sponsus ecclesiæ in hunc mundum,tres sibi comites adiunxit,de quibus dr in cāticis.Dilectus meꝰ candidus,& rubicundus,electus ex milibus,candidus quantum ad Ioannem euāgelistam prætiosum virginem, & confessorem,rubicundus quantum ad Stephanum protomartyrem,electus ex milibus quantum ad magnam turbam Innocentum.Secundo, vt sic Ecclesia oīum martyrum genera,quorum quidem martyrij Christi natiuitas cā fuit insimul aduna-
2 ret:Triplex † est.n.martyrium. Primum voluntate,& opere, & tale fuit martyriū B.Stephani,& hoc est dignissimum in genere.Hoc aūt diximus, quia aliqua circūstantia facere posset,q̄ aliquis confessor aliquo martyre dignior esset, & ideo festum eius præcedit alia, & continuatur festum dominicæ natiuitatis. Vnde in ipso festo legitur.Mortem, q̄ Saluator dignatus est pro oībus pati,hanc ille primꝰ præ oībus reddidit Saluatori.Et iterum. Christus heri natus est in terris,vt hodie nascereꝫ Stephanus in cœlis. ¶ †In se-
3 sto B.Stephani introitus est,Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebātur.in quo ostenduntur insidiæ principū Iudæorum,B.Stephano insidiantium. Epistola est Act.6.c. Stephanus plenus gratia,& fortitudine.quæ sicut dicit Augu. in sermone huius diei cum plurimū habeat admirationis in ipsa specie, nō minus continet in mysterio dignitatis, in qua narrāt tā passio ipsius,q̄ passionis cā, & meritum,seu remuneratio;& hæc etiā insinuantur,& representantur in respon sorio,qđ est.Sederunt princeps, & aduersum me loquebantur.& in illo,qđ est.Video cœlos apertos, & Iesum stantem a dextris Dei.Act.8.c. Et in offertorio, & in postcommunione.Video cœlos aptos. Act 7.c.Et in nocturnali et officio idem repetitur,vt ostēdañ,q̄ sæpe, & sæpius cō filiati sint principes sacerdotū in mortē
4 eius.Euangelium est.Ecce † ego mitto ad vos.Mat.23. c. Et sequitur Hierusalem, Hierusalem,quæ occidis ꝓphetas, & lapidas eos &c. Stephanus.n.fuit lapidatus: dr etiam ibi a sanguine Abel iusti. sicut .n. ille fuit protomartyr in veteri testamento,sic iste in nouo. ¶ Historiam † san-
5 cti Stephani cōposuit Alchuinus Caroli Magister,& Capellanus,nocturnales antiphonas de psalmis, quibus attinulantur, accepit, cætera de actibus Apostolorum, antiphonis laudum quidam versus præmittuntur,prout dictum est in 6.par. sub dominica de Trinitate. Frequentañ aūt in versiculis alleluia, vel ꝓpter solēnitatem dominicæ Natiuitatis, vel ꝓp gaudium de consortio Stephani angelicę cōcionis.Dicitur.n illud capitulum,Stephanus plenus gratia,& fortitudine.& illud, Surrexerunt quidam,q̄ sunt Act.6.c. & illud.Cum esset Stephanus plenus. Act.7.
6 c.Secundum † martyrium est voluntate, & non opere,quale fuit martyrium Ioā. euangelistæ, qui martyr fuit, sicut patet in illa antiphona. In feruentis olei dolium missus Ioannes apostolus,diuina se protegente gratia,illæsus exiuit, vt sicut non sentit carnis æstum; quia virgo fuit mente,& corpore,sic nec æstum feruētis olei sensit.in natali autem eius canitur, in quibusdam ecclesijs vna Missa in exordio lucis,ad notandum, quòd ipso accepto lumine huius mundi, sacrificium virginitatis semper obtulit Deo: quia enim non poterat habere vigiliam propter festum B. Stephani,statutum fuit, vt duas Missas haberet. In missa de beato Ioāne, epistola.Qui timet † Deum,faciet bona.
7 Eccl.15.cap euangelium est. Dixit Iesus Petro, Ioan. vltimo, & cantatur alleluia.Valde honorandus est,& cætera.Quod ibi dicitur. Qui supra pectus Domini in cœna recubuit.sumitur.Io. vltim.cap.

iutroitus

Introitus est; In medio ecclesiæ aperuit. Eccl.15.c.& responsorium. Exijt sermo inter fratres, &c.Io.6.c.Itē alleluia. Hic est discipulus. Io vlt.c.communio. Exijt sermo,quę est ibidem.Dr etiam ad horas capitulum.Cibauit.Eccl.15.c.Et illud.Benedictus Deus,& pater. Eph.1.c.& illud.
8 Qui timet Dominū.Eccl.15.c.¶ † Et nota, q̄ beatus Ioannes euangelista in festo beati Ioannis Baptistæ obijt; sed quia nō poterat tunc ejus festum fieri,translatum est ad tertium diem Natalis Domini, vt oēs comites suos haberet sponsus,vt prēmissum est.Et festum B.Ioannis Baptistæ in suo die remansit,nec mirum,quia dies illa ab angelo gaudio Natiuitatis præcursoris authētica fuit.Nec est dogmatizandum,q̄ Euangelista Baptistę tāquam maiori cesserit,& pro eo q̄ legitur,Inter natos mulierum non surrexit maior Ioāne Baptista.nam q̄ non esset de ipsorum maioritate disputandum, diuinitus est ostensum. Cum.n.duo magistri, quorum vnus Baptistam, alter præferebat euāgelistam, solemnem ad hoc indixissent disputationem,& quilibet solicite inuestigasset authoritates, & rōnes efficaces, quibus suū Ioannem præferre posset:tandem die disputationis aduenięte, quilibet Sanctorū æmulatori suo apparuit,dicens.Bene concordes fumus in cęlis,de nobis non disputetis in terris. Tunc illi sibi adinuicem,& omni populo visionem publicauerunt, & Dominum benedixerunt: vel ideo fuit ad tertium diem post Domini natiuitatem translatum, quia forte illa die dedicata est ei Basilica, vel quia forte ea die redijt de Pathmos insula, vel insulatus est; fuit.n.Patriarcha Ephesinus. ¶ Aiunt
9 † quidam q̄ B.Ioan.cum post celebratam missam descendisset in tumulum,euanuit ab oculis circunstantium,& cum terra ibi scaturiat de profundo,addunt eum viuere, & terram eius anhelitu scaturire: alij in cęlum trāslatum.igitur partim ex euangelio,partim ex eius tribulatione hodierna copulatur historia. in cuius vltimo responsorio,s.in medio Ecclesiæ,quod sumitur de libro Sap. in quo agitur de spiritu intellectus neuma iubilatur, quia per Spiritū intellectus fuit de ineffabili verbo,s.
10 de Deo vero locutus. ¶ † Tertium martyrium est opere,& non voluntate, quale fuit martyrium Innocentum,quod sicut tertium locum obtinet in dignitate, ita & inter festa Martyrum. Sed quare festū Innocentum celebratur ante festum stellæ, id est,epiphaniæ, cum mortui fuerint post apparitionem stellæ,qñ.s.Herodes vidit,q̄ illusus esset à Magis. Respondetur, q̄ Herodes auditis rumorib. de Christo nato, turbatus est valde,timens amittere regnum, vñ cogitauit facere interfici omnes pueros, vt sic Christus non euaderet, sed fuit impeditus tunc,qñ tunc Aug.Cęsar mandauit ei, q̄ ad eum veniret cum Aristobolo,& Alexandro filio ipsius Herodis, responsuris coram eo, & quia non fuit ausus non ire, iuit, postmodum vero reuersus reuoluto anno post natale Domini,fecit omnes pueros interfici à bimatu,id est biēnio, & infra, διετία.n.græcè, dicitur latine bienniū. ¶ Quæritur † quare in festiuitate Innocentū in Missa Gloria in excelsis,& alleluia,& alia cātica lętitiæ non cantañ? Dicunt magistri ideo, quia mortui sunt ante Dñi passionem, & sic ad inferos descenderunt. Sed pari ratione,& in festo B.Ioannis Baptistæ subtī ceri deberēt.Dicendum est igitur,q̄ hoc ideo contingit,quia author officij voluit nos coniungi in hac festiuitate animabus deuotarum mulierū de morte Innocentum plangentium,& dolētium.Vnde causa tristitiæ earum illa dimittimus, & ideo legitur prophetia Hiere.31.c.de innocentibus. Vox in Rama audita est,quæ ad literam de Beniamitis exponitur, qui interfecti sunt ꝓp vxorem Leui; quam oppresserāt,& Rachel fuit mater Beniamin. Vel ꝓ Rachel quæ interpretatur ouis,vel videns,intelligitur ecclesia,quæ plorat filios suos,s.triplices. ¶ Primi sunt martyres,considerās eos esse sibi subtractos, & non vult consolari in præsenti, sed oēm cōsolationem transfert in futurum, quia non sunt, s.præsentes. ¶ Secundos filios luget Ecclesia, quia fere ad partum veniunt,in quibus patitur abortum. Tertij vero sunt, qui iam renati in baptismo erant, sed per peccata retrocedunt; hos, & illos luget Ecclesia, quia non sunt, id est damnati sunt, & ideo quia luget Ecclesia,cantica lætitiæ subticentur. Potest

esse

esse & alia ratio: nam cantica lętitiæ proprie post victoriam cantari debent, vnde Ezechiæ dictum est. Dispone domui tuæ, quia morieris, quia post victoriam habitā non cecinit cantica lętitiæ, sed Innocentes non habuerunt victoriam: non.n.est victoria, vbi pugna non est. Media ratio melior est. Quidā tñ pro alleluia cantant in Missa, Laus tibi Christe. Alij: Cātemus
12 eia. Et dicitur epistola. Vidi † supra montem Sion agnum stantem. Apoc. 14.c.& Euangeliū: Angelus Domini apparuit in somnis. Matth. 2.c. Si autem festum illud in dominica contingit, nullum canticum lętitiæ subtricetur, ꝓp gaudium resurrectionis. In octanis quoq; eorum cantica lætitiæ cantantur, pro significatione gaudij, quod accepturi sunt in octaua, i. in resurrectione; quia licet ad inferos descenderint, resurgent tñ nobiscum in gloria. Octauæ.n. festiuitatum celebrātur in memoriam generalis resurrectionis, quam significant. ¶ Rursus, quia hac die tristitiā mulierum representamus, in multis Ecclesijs diaconi non vtunt dalmaticis, nec subdiaconi subtilibus. i. tunicellis, ad notādum, ꝙ Innocentes statim in morte primam stolam non receperunt, sed ad infernum descenderunt. de hoc in 3. par. dictū
13 est, sub ti. de coloribus. ¶ In † hoc festo dicitur ca. illud. Vidi supra montē. Apoc. 14. c.& illud. Hi sunt, qui cum mulierib. non sunt coinquinati.& illud. Hi empti sunt:
14 ibidem. ¶ † Et aduerte ꝙ antiphonæ nocturnales de psalmis sumuntur, cætera de epistola & euangelio. Quòd autem dicuntur 144. millia, finitum ponitur pro infinito, quia Deus omnes sub certo numero comprehendit. Quod etiam dicitur. Vidi sub altare Dei animas interfectorum, sic est accipiendum; quia Ioan. vidit animas interfectorum sub altare, i. humiliatos capiti suo, vel quia in absconso; quia nemo
15 ꝓcipit hic, quomodo ibi sit. ¶ † Sed quare solemnizat Ecclesia pro morte Innocentum, qui non habuerunt voluntatem patiendi? Videtur.n. ꝙ eadem ratione si alius tyrannus interficeret tot pueros, deberet Ecclesia similiter solemnizare pro illis, quòd verum non est. Respondeti potest, ꝙ hoc festum propter tria celebrandum est, licet voluntatem non habuerūt patiēdi. Primo; quia Christus in eis quærebatur, & occidebat. Secūdo; quia Christus in eis celabatur diabolo, & Herodi. Tertiò; quia nomen Domini nō loquendo, sed moriendo confessi sunt; quia pro Christo, & vice Christi sunt occisi. Erant innocētes autem, quia circuncisi, nam circuncisio erat tunc remedium contra originale peccatum, licet non ita sufficiens, sicut nunc baptismus est. ¶ Illud aūt scien
16 dum est, ꝙ in quibusdam ecclesijs † in die Natalis Dñi diaconi vesperis finitis in honorem beati Stephani, qui eximius diaconus fuit, in trepudio cōuenientes cantāt antiphonam de sancto Stephano & sacerdos collectā. Nocturnos aūt & officium in crastinum celebrant, & benedictiones super lectiones dant, quod tamen facere non debent. Et eodem modo faciūt sacerdotes in festo beati Stephani in vesperis in honorē sancti Ioan. quia ipse sacerdos fuit, & pueri in festo Io. ad honorē Innocentum. Subdiaconi vero faciunt festū in quibusdam Eccle. in festo circuncisionis, vt ibi dictū est in alijs in epiphania, & ēt in alijs in octaua epiphaniæ, ꝙ vocant festum stultorū. Quia.n. ordo ille antiqtus incertus erat, nā in canonib. antiquis: extra de æta.& quali. à multis. qñq; vocatur sacer, & quandoq; non, ideo subdiaconi certum ad festādum non habent diem, & eorum festū officio celebratur confuso.

SVMMA.

1 *Apostolus quis dicatur. Et qualiter officium Apostolorum exequatur Ecclesia.*
2 *Apostolorum officium, & num. 3. 4. 5.*
6 *Apostoli tres tantum Romæ, et tres Euangelistæ.*

De Apostolis. Cap. 43.

1 Ἀποστόλος, grēcē, † interpretatur Missus Latinē, inde Apostoli dicti sunt; quia à Christo missi fuerunt euangelizare per vniuersum orbem. Sanè ecclesia in communi de Apostolis solēnizat & canit in matutinis. Ecce ego mitto vos &c. Quia ꝑs electi sūt simul

simul à Domino post sermonem ad eos factum in monte. sicut habetur in Mat.& Marco, qui videlicet electi sunt 12. De quibusdā tamen facit Ecclesia officium ꝓprium, sicut de beato Petro, propter priuilegium dignitatis: de B. Paulo, quānis non sit de 12. ꝓp priuilegium ꝓdicationis. de B. Ioanne ꝓp priuilegium amoris siue virginitatis: Et de beato Andrea, ꝓp priuilegium crucis, quā ita ardenter ꝓdicauit, concupiuit, & habuit. ¶ Per ho-
2 ras capitulum illud: Iam non estis † hospites & aduenæ. Eph. 2.& illud, Nō vos me elegistis, qđ est ibid. & illud, Beatus vir q̄ suffert tantationē. Iac. 1.c.& illud, Magnificauit eū in timore inimicorum, Ecc. 5. Et illud, Statuit illi Dñs testm̄ sempiternum: ibidem & illud, In fide & lenitate illius sanctum fecit illū, ibidē, & illud. Ibant Apostoli gaudentes Act. 5.& illud. Nam quos prēsciuit, hos & prædestinauit conformes. Ro. 8.c.& illud, Corpora sanctorum in pace sepulta sunt. Eccl. 4.c. & illud. Non esuriēt. neq; sitient amplius Apo. 7.c.& illud Nos insensati vitā illorum. Sa. 5. & illud. Ipso summo angulari
3 lapide Xpo Iesu. Eph. 2.c. Habent † aūt vigilias & octauas. qa si cōpatimur & conregnabimur, de hoc dictum est in 4. par. sub quarta feria tertiæ hebdomadæ Aduentus. Instātia tamē est de beato Ioāne euā gelista, quo ad ieiunium, qđ contingit, tū qa vt dicunt quidam, nō fuit martyr, nisi
4 animo, tum ꝓp festū sancti Stephani qđ est in vigilia festi eius. ¶ In vigilijs † Apostolorum dicitur epistola. Benedictio Domini super caput eius. Pro 15.c. Et Ecl. 45 c. Ité illa. Per manus aūt Apostolorum fiebant signa, & prodigia. Act. 5.c. Et Euāge
5 lium, Ego sum vitis vera. Io 15.ca.† In festis vero Apostolorū dicit epistola. Iā nō estis hospites & aduenę, Eph. 5.c. Item illa. Hi sunt viri misericordiæ. Eccl. 44. Ité illa. Scimus, qa diligentibus Deum. Ro. 8 c. Ité illa. Benedictus, Deus & pr Dñi nostri Iesu Xpi. Eph 1.c. Ité illa. Spectaculū facti sumus. ad Cor. 4.c. Item illa. Vnicui que vestrum data, est Eph. 4.c. Item. alle luia. Ego vos elegi. Io. 15. Item illud, Veni te ad me omnes, q laborat. Mat. 11.c. euā ge. verò. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. &c. Io. 15.c.& illud. Hoc mando vobis, quod est ibidem. item illud Ecce ego mitto vos. Mat. 10.c. item illud. Facta est contentio inter discipulos Iesu. Lu. 22.c. item illud. Designauit Dñs & alios. Luc. 5.c.& illud. Ego sum ui. ve. Io. 15. c. ité illud. Dixit Simon Petrus. Mat. 19. c. Post communio. Amē dico vobis, ꝙ vos qui re. Mat. 19.c. ité illa: vos, q secuti estis me, quæ est ibidem † Et nota, ꝙ tres Apo 6
stoli leguntur tñ viui fuisse Romę, s. Petrus, Paulus, & Ioannes, & tres Euangelistæ, s. Ioannes, Marcus, & Lucas. Notandum est ēt Apostolos, siue Xpi discipulos non ideo tantum fuisse passos; qa prędicabant de Xpo, sed qa ipsum deificatū aiebant; sine Romanorum authoritate, ꝙ ipsi prohibuerant. Ecclesia olim statuit fieri communiter festum de omnibus Apostolis in Calend. Maij, vt dictum est in 6. par. sub festo Apostolorum Philippi & Iacobi.

SVMMA.

1 *Euangelistæ quatuor designat fluuium Paradisi in quatuor capita derivatum. Et vera est ea comparatio nu. 5. 2.*
3 *Euangelistas quatuor, & quatuor Doctores tantum cur admiserit Ecclesia.*
4 *Euangelistæ quatuor per quatuor animalia figurantur. Item per quatuor angulos aureos rotundos arcæ nu. 6.*
7 *Euangelistarum officium Ecclesiasticum commune eis varie, & nu. 9. Excepto Ioanne habente proprium. nu. 8.*

De Euangelistis. Cap. 44

1 Post Apostolos Ecclesia veneratur ēt Euangelistas, q non tñ prædicauerunt, sed ēt euāgelia scripserūt. Legit .n. in Gen. 4. c. q † fluuius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandū paradisū, q diuidit in quatuor capita, s. physon, gyon, tygrim, & eufratē. Sanè allegorice fluuius ille, euangelica prædicatio est, quę à Xpo ꝓcedit, a quo generaliter omnis voluptas emanat. Venite, inquit, ad me omnes, q laboratis, & onerati estis, & ego reficiā vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim

meum suaue est,& onus meum leue. Gustate & videte,qm suauis est Dns, beatus vir,qui sperat in eo. Recte aũt hæc prædicatio fluuio † comparatur, tum quia resicit,abluit, & fœcundat; tum quia fluuius, dr aqua fluens, & vt Salomon ait, Aqua profunda verba ex ore viri,& torrens inũ dans est fons sapientiæ,qui tam longè lateq; defluxit,vt mundum repleuerit vniuersum. iuxta illud,Euntes in vniuersum mundum prædicate euangelium &c. Qua propter. In oẽm terram exiuit sonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorum. Hoc irrigat Paradisum,i. fœcundat ecclesiã,iuxta illud,quod dicit Apostolus. Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus aũt incremẽtum dedit. Hic est.n. fons hortorum, puteus aquarum viuentium,quæ fluũt impetu de Libano. Fluui⁹ aũt iste in quatuor capita diuidit, quia prædicatio Iesu Christi in quatuor euãgelia deriuatur,nam licet scripserint multi Euangelia, qa,Luca testãte,multi conati sunt ordinare narrationem rerum,quę in nobis cõpleta sunt: tũ non nisi quatuor recepta sunt ab ecclesia: videlicet Matthęi,Marci,Lucæ,& Io.
3 quod † vtique factum est quadruplici ratione. ¶Primo ad ostendendum duorum testamentorum concordiam: sicut.n. in veteri testamento vnus fuit legislator,s. Moses, & quatuor maiores prophætæ, s. Esaias,Hieremias,Ezechiel, Daniel;& duodecim minores prophetæ,& multi sapientes,s. Iob,Danid,Salomõ,& Iesus Syrach: ita & in nouo testamẽto vnus fuit legislator, s. Christus, & quatuor Euangelistæ, duodecim Apostoli,& multi alij Doctores,vt Hieronymus,Augustinus,Ambrosius,& Gregorius,vt per hoc ostendatur; quia rota continetur in medio Rotæ, & duo Cherubin sese respiciunt versis vultibus in propitiatorium. ¶Secundo, pro ministerio quadrigæ Aminadab, de qua spõsa in canticis dicit: Anima mea turbata est propter quadrigas Aminadab. Aminadab.n. interpretatur spontaneus Domini,hic est Christus,qui factus homo,oblatus est; qa ipse voluit: huius quadriga est euangelica doctrina, per quam eius fama per mundũ vehitur vniuersum: cuius quatuor rotæ sunt dicti quatuor euangelistę, propter hanc quadrigam spõsa, i. Ecclesia salubri dolore turbatur ad pœnitentiam. ¶Tertio, ad designandum liberationẽ generis humani à morte quadrifica,id est à transgressione quadruplici, prima transgressio fuit mandati in paradiso, secunda legis naturalis,tertia legis scriptæ,quarta euãgelij, vel potius peccatum fragilitatis per impotentiam, simplicitatis per ignorantiam,securitatis per negligentiam,malignitatis p inuidiam. His.n. quatuor modis peccãdi animam moritur, & separat a Deo. ¶Quarto, p ministerio formæ quadrigæ, sicut.n. in cæteras formas quadratum,sic inter cęteras doctrinas euangeliũ solidius,& stabilius perseuerat: nam illud vndique stat, & ideo legitur Apo. 21. c. q ciuitas in quadro posita est,& istud ppter stabilitatem appellatur æternum, p cuius gratiam homo quadratur in moribus, & in virtutibus solidatur. Cæterum istorum potius, quàm aliorum euangelia recepta sunt, tum quia ipsi diligentius & apertius historiam euangelicam descripserũt: tum qa licet aliquando varia seu diuersa,nunquam tamen contraria seu aduersa scripserunt: tum quia isti quatuor † animalium figuris in visione Io. & Eze. præfigurati sunt,Eze. 1 Matthæus per hominem, eo quòd eius intentio præcipue circa scribendam Christi humanitatem versatur. Vnde eius liber ab humana Christi natiuitate sumit exordiũ. Liber,inquit,generationis Iesu Christi &c. Marcus p Leonem,in deserto rugientem,eo quòd eius intentio præcipue circa descriptionem eius resurrectionem consistit. Vnde eius euangelium antonematice in die resurrectionis legitur. Dicitur autem q leo rugitu maximo tertia die suos excitat catulos: ita & Deus pater immensa potentia sua, filium suũ tertia die suscitauit,vñ & Marcus ab exclamatione incipit, s. à prædicatione Ioan. in deserto clamantis,& dicentis. Vox clamantis in deserto. Et scias,q Marcus fuit lõgo naso; subducto supercilio,pulcher oculis,caluus, barba prolixa, habitudinis optimæ,ætatis mediæ, canos aspersus. Lucas per vitulum,eo q præcipue circa describendam Christi passionem eius intentio versatur, in qua Christus se obtulit hostiam Deo patri,idem sacerdos & hostia. Vitulus enim erat hostia sacerdotalis, vnde à sacerdotio incipit dicens. Fuit in diebus Herodis regis Iudeę sacerdos quidam. & Io. per aquilam, quia cęteris cum Dño gradiẽtibus ipse in cœlum ad describendam Xpi diuinitatem volauit, dicẽs. In principio erat. & de hoc dictum est in prima parte sub ti. de pictu tis. Hę siquidem quatuor principales intentiones designatę sunt per figuras illorum quatuor animalium, & quorũ quodlibet ẽm visionem Ezechielis, 4. habet facies; qm omnes de singulis agunt, licet quidam principalius de quibusdam, præsertim cum omnes agant de, Christo cui quatuor illę figurę conueniunt, fuit nãque homo nascendo, vitulus moriendo, leo resurgendo, aquila ascendẽdo. Quę vt melius intelligas, imagina aliquod animal habens caput quadratum, & in qua libet superficie imagina vnam faciem, videlicet à parte anteriori faciẽ hominis, à dextris faciem Leonis, à sinistris faciem vituli, à parte posteriori faciem aquilæ à superiori. Quia verò facies aquilę super alas eminebat propter colli longi productionem, ideo dicitur, q erat desuper. qd libet ẽt horum habebat quatuor alas, de pœ. dis. 2 pennata. Finge.n. quodlibet animal quasi quadratũ, in quadrato sunt quatuor anguli, & in quolibet angulo erat vna ala. Porrò hi quatuor significati sunt per prędicta † quatuor flumina per physon Ioannes, per gyon Matthęus, per tygrim Marcus, per Eufratem Lucas. Sic.n. clarè probat Innocent. III. de euangelistis in sermone. Sunt † et significati per quatuor anulos arcę, qui erant, & rotundi erant. In auro claritas, in rotunditate, quę initio caret, & fine, designatur æternitas: ipsi.n. æternam Xpi claritatem & claram æternitatem describunt per duos anulos a sinistris duo euãgelistę, s. Mat. & Ioannes q ab ipso Xpo fuerant edocti, significantur. Quidam tamen per duos anulos à sinistris Mat. & Ioãnem, qa adhuc passibili,& mortali adhęserant, accipiũt, p duos à dextris Marcum, & Lucam, qui post Ascensionẽ ei iam facto immortali, & impassibili adhæserunt, accipiunt, p sinistram.n. mortalitas, p dextrã immortalitas designatur, ẽm illud: leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabit me. Et propter hanc causam in picturis ecclesiarum Paulus ad dextrã, & Petrus ad sinistram statutuuntur Saluatoris, & in bulla Papali caput Pauli à dextris crucis & caput Petri à sinistris. ¶Sanè in † quibus 7
dam ecclesijs antiphona ad Magnificat, in eorum officio est. Ecce ego Ioannes vidi ostium apertum in cœlo &c. Apoc. 4. ¶Per horas aũt dicitur capitulum. In medio Ecclesię aperuit os eius. Eccle. 15. c. & illud. Cibauit illum Dominus pane vitæ, & intellectus, ibidem. & illud: Iucunditatem & exaltationem thesaurizauit, qd est ibidem. Omnia responsoria sumpta sunt de Ezec Primò de visione Dei, s. Vidi coniunctos &c. In laudibus verò habetur de ministerio prædicationis eorum. Dilecti Deo & hominibus &c. Eccl. 45. c. Introitus Missæ, ppriè est. Os iusti meditabitur sapientiam. Tamen † Ioannes 8
euangelista habet introitum ,pprium, ,ppter priuilegium amoris, & dignitatis, videlicet, In medio Ecclesiæ aperuit os eius, &c. qa ipse non tantum fuit euangelista, sed ẽt ,ppheta. qd patet in principio libri Apoc vbi dicit. Beatus, qui legit, & q audit verba ,pphetiæ huius, & seruat ea, quæ in ea scripta sunt. Notandũ tamen ẽ, q iste introitus ,ppter priuilegium prædicationis secũdario competit Aug. Gregorio. & alijs expositoribus † Epistolæ in q 9
busdã Ecclesijs est de figura quatuor animalium. Ecce ego Io. vidi ostium apertũ. Apoc. 4. c. aliæ Ecclesię dicunt illam, Ezech. 1. c. Similitudo vultus &c. Responsorium est, Beatus vir qui timet Dominum &c. Versus est, Potens in terra erit semẽ eius &c. quod intelligiter de semine verbi Dei,& bonorum operibus. Sequitur: Generatio rectorum benedicetur, quia euangelistæ, generãt filios Dei, qui bene dicuntur. ¶Alleluia, in quibusdam Ecclesijs est, Primus ad Sion dicet. Ecce all. & Hierusalem.eu.n. Dabo. Esa. 41. c. In alijs verò Ecclesijs dicitur alleluia. Beatus vir. Euangelium est. Designauit Dominus & alios septuaginta duos discipulos. Luc. 10. c. & sequitur. Et dicebat illis, Messis qdẽ multa, operarii verò pauci. &c dist. in nouo. Offertorium est. Posuisti Domine super caput &c. Postcommunio est, Magna est gloria eius in salutari &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA.

1 *Martir, ideſt, teſtis. & an habeat octauam, & vigiliam.*
2 *Martyrum officium variè per diſcurſum num. 3. 4. 9.*
5 *Martyrũ præmiũ, & eius expoſitio. & n. 6*
7 *Arundinetum quid.*
8 *Melota quid.*

De Martyribus. Cap. 45.

1 MAρτυρ Græcè, dicit teſtis † Latinè, martyres .n. teſtes ſunt, q̃ Chriſtus paſſus eſt ꝓ oĩbus, & ipſi ꝓ Chriſto. ¶ Sanè ſolus beatus Laurẽtius inter martyres vigiliã hẽt, & octauã, ꝓut ſub eius feſto dictum eſt, oẽs. n. martyres ſingulares, habẽt cõia officia, exceptis Stephano, Laurẽtio, Ioãne Baptiſta, & a-
2 lijs q̃buſdã. Et eſt † introitus ad Miſſam Gloria, & honore coronaſti eũ Dñe. vel Sapientia ſanctorum. Eccl. 44. c. vel Iudicabũt ſancti. Sap. 2. c. vel, Sacerdotes Dei. Dan. 3. vel Lętabit iuſtus. Hi tñ in paſcha li tpe habent aliud officium, eo q̃ in illo tpe oportet, q̃ frequenter repetaẽ allelu ia ꝓp gaudium reſurrectionis, & tunc eſt introitus. Protexiſti me a conuentu malignantiũ &c. Et qa corona debeẽ eis tanquã victoribus, ideo ſæpe fit mẽtio de corona, vñ Stephanus interpretaẽ coronat⁹. Epiſtola vero q̃nq; dr̃ pro vno martyre. Iuſtus cor ſuum. Eccl. 39. c. quandoq; illa. Beatus homo, qui inuenit ſapientiam. Prou. 3. c. quandoq;. Iuſtorum aiæ. Sap. 3. c. quandoq; illa. Iuſtus in morte poccu. q̃ eſt ibidem, 4. c. quandoq; illa. Beat⁹ vir, qui in. ſapientia. Eccl. 24. c. & 25. quandoque illa. Benedict⁹ Deus, & pater. ad Corinth. 1. c. q̃nq; illa. Memor eſto. 2. ad Timo. 2. c. quandoq; illa. Nemo militans, q̃ eſt ibidem. quãdoq; illa. Beatus vir, q̃ inuentus eſt. Eccl. 31. quandoq; illa. Benedictio Domini ſuper caput. Prou. 25. cap. quandoq; illa. Stabunt iuſti. Sap. 5. c. Euãgelium vero dr̃ quandoque. Si quis vult poſt me venire. Matt. 16. quandoq; illud. Si quis venit ad me. Luc. 14. quandoq; illud. Niſi granum. Ioan. 12. c. quandoq; illud. Nolite arbitrari. Matt. 10. quandoq; illud, Nihil opertum, quod eſt ibidem, quandoque illud. Si quis venit ad me, & non odit. Luc. 14. c. ¶ Pro pluribus verò martyribus † dr̃ quandoq; epiſtola. Lin- 3
gua ſapientum. Prouer. 15. c. quandoque illa. Benedictus Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. 1. Petr. 1. c. quandoq;. Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt. Sap. 4. quandoque. Rememoramini priſtinos dies. Heb. 10. quandoque. Sancti per fidẽ. Heb. 11. c, quandoque. Expectatio iuſtorũ lætitia. Prouerbior. 11. c. quandoque. Hi ſunt viri. Eccleſi. 43. c. quandoque. Abſterget Deus. Apoc 7. cap. quandoque. Reddet Deus. Sapien. 10. quandoque. Iuſti autem in perpetuum viuent. Sap. 5. c. quandoque. Quis ſeparabit nos a charitate Chriſti. ad Roman. 8. cap ¶ Alleluia eſt. Hi ſunt duæ oliuæ. Apocalip. 11. capit. Euangelium vero quandoque dicitur. Cum audieritis prælia. Lucæ 21. quãdoque. Deſcendens Ieſus de monte. Luc. 6. c. quandoque. Videns Ieſus turbas. Mat. 5. quandoque. Egrediente Ieſu de templo. Marc. 13. c. quandoque. Attendite a fermento Phariſæorum. Luc. 12. c. quandoque illud. Sedente Ieſu ſuper montẽ Oliueti. Mat. 24. c. quandoque illud. Vhe vobis vobis, qui ædificatis. Luc. 12. quandoq; illud. Qui vos audit. Lucæ 10. cap. quandoque illud. Confiteor tibi pater. Mat. 26. c. ¶ Dicitur poſtcommunio. Amẽ dico vobis, quod vni. Mat. 5. cap. quandoque. Et ſi coram hominibus. Sapien. 3. c. quandoque. Quicunque fecerit. Matth. 12. quandoque. Dico autem vobis. Matt. 10. cap. quandoque. Signa autem. Marc. vlti. cap. & quandoque. Multitudo. Luc. 6. cap. ¶ In nocturnali † verò officio primũ 4
reſponſorium eſt. Iſte Sanctus pro lege Dei ſui certauit vſque ad mortem &cęt. Et eſt quinti toni, quia petulantia quinque ſenſuum fuit maſtata in eis. In tempore vero paſchali primum reſponſoriũ eſt. Beatus vir, qui metuit Dominum. & eſt octaui toni propter octauam, quæ ſignificat gloriam reſurrectionis, quia vero ſancti martyres in tolerandis tormentis ſe habuerunt conſtanter, & conſtantia

tia a ſolo Deo eſt, ideo illud reſponſoriũ, O veneranda martyrum &c. cantatur pro eis. & eſt quinti toni; quia martyres quinque ſenſus Deo imolauerunt. de martyribus ét cantatur illud reſponſorium, Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Iudicabunt nationes & dominabantur populis, & reg. dom. in æternum, &c. Sap. 3. c. & eſt ſenſus. Iuſti
5 † fulgebunt in futuro diuerſis beatitudinibus, prius tamen in hoc ſeculo diſcurrent, i per diuerſas mundi partes curſitãdo diuina verba alijs annũciabunt, & hoc faciunt more ſcintillarum diſcurrentiũ per arundinetum, ſicut. n. ſcintillæ, vel fauillæ ignis arundinetum, i. materiam fragilem arũdinum atterunt, & annihilãt, ſic & ſancti ſua prædicatione ignita, i. diuino igne accenſa, vitia quæ reſpectu fortium virtutum fragilia ſunt, deſtituent. Iudicabunt, i. dominabuntur nationes, i. illos, qui in peccatis ſuis permanſerunt, & regnabunt in æternum, i. in ęternitate cũ Deo recipient immortalitatem, & impaſ
ſibilitatem, cæteraſq; virtutes. ¶ Rurſus
6 in his † verbis exprimitur ſtola carnis, quam Sancti recipient, quæ conſiſtit in quatuor, ſcin claritate, ſubtilitate, agilitate, & impaſſibilitate. Nam fulgebunt clari, & tamquam ſcintillę ſubtiles in arundineto diſcurrent agiles, & regnabit Dominus eorum in perpetuum, & ipſi cum
Domino impaſſibiles. Nã abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorũ &c. Imo exultabunt in gloria, & de cubilibus ſuis, quod ad ſtolam ſpiritus refer
7 tur, quam etiam recipiunt Sancti. & nota, q̃ † arundinetum eſt locus, in quo ſunt multę arundines, ſiue cannę, ſicut in paludibus. ſtante autem auſtro ex aſſidua confricatione arundinum ignis accenditur, ſcintillę vndiq; aduolant, & accenditur arundinetum, quod allegoricè contingit in Sanctis. De martyribus etiam cantaẽ. circumierunt in melotis. Heb. 11. q. d. in
8 petra. Melota eſt † veſtis facta de pilis vel de pelle cuiuſdã animalis, quod melota vocatur, ſiue taxus, Eſt, n. habitus neceſſarius ad exercitia operis. Per horas etiam
9 dicitur capitulum illud, Beatus vir † qui ſuffert. Iac. 1. c. & illud, Beatus vir qui inuentus eſt ſine macula. Eccl. 31. c. & illud Beatus vir qui in ſapientia morabitur. Eccle. 14. c. & illud, Iuſtorum animæ. Sapient. 5. c. & illud, Iuſti autem in perpetuum viuent. ibidem. & illud, Sancti per fidem. Heb. 11. & illud, Potuit. n. tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus. Eccl. 31. c. & illud, Corona aurea ſuper caput eius. Eccl. 45. & illud, Stolam iucunditatis induit. ibidem. ibi tñ dicitur Stola gloriæ. & illud, Sancti ludibria, & verbera. Heb. 11. & illud, tamquã aurum in fornace. Sapien. 3. c. & illud, Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione. Sapien. 7. c. & illud, Nõ eſuriẽt neq; ſitient. ibidem. & illud, Iuſti tulerũt ſpolia impiorum Sap. 10. c. & illud, In bonis iuſtorum exaltabitur ciuitas. Prouer. 11. c. Illud etiam ſciendum eſt, q̃ Eccleſia celebrat feſtum quorundam Martyrum veteris teſtamenti, prout dictum eſt in feſto Machabæorum.

SVMMA.

1 *Confeſſores dicuntur laudatores, quod verbum commune etiam eſt & martyribus, & virginibus, & viris ſanctis.*
2 *Confeſſores diſtinguuntur in epiſcopos, & Presbyteros. Et vbicunque aliquando idẽ officium ſæpe diuerſum vide, & 3. 4. 5.*

De Confeſſoribus. Cap. 46.

COnfeſſores, dicuntur † laudatores, licet aũt 1
tam Martyres, quàm virgines, quàm etiam omnes Sancti veri ſunt Chriſti confeſſores. Martyres tamen, quia in iraſcibili vincunt, tranſcendunt, & ſuperlucrantur ſpeciale vocabulum martyrum, & virgines, quia vincunt in concupiſcibili nomen virginum, & doctores, quia alios ſuperant in rationabili doctorum. hinc eſt, q̃ martyres, & virgines, & doctores aureola decorabuntur. Sanè † confeſſores diſtinguunt 2
in epiſcopos, & presbyteros. De epiſcopis dicitur introitus. Statuit. Eccle. 45. c. Et epiſtola. Ecce ſacerdos magnus, qui in. Eccle. 44. Ipſi enim ſunt magni ſacerdotes. & illud de epiſcopis dicitur, nueni

Dauid seruum meũ oleo sancto meo vnxi eum,qa non tantum vncti fuerunt in baptismo,& in confirmatione,& ordinatione in presbyteros, sed ét in consecratione in episcopos,vt habeant misericordiam superfluétem,& officia illa,quæ incipiunt.Sacerdotes.propriè cõpetunt episcopis,cætera sunt comunia,& plura sunt responsoria octaui toni,qa affixerunt & crucifixerunt carnem suam cũ vitijs,& cõcupiscentijs, pp octauas resurrectionis.

2 ¶ Rursus † de Cõfessorib.dicit qñq; epistola dilectus deo.Eccl.45.c. qñq;. Testificor coram deo 2.ad Tim.4 quandoq; Plures facti sunt sacerdotes.ad Heb 7.c. qñque. Dedit dñs cõfessionem. Eccl.45. c.qñque Iustus cor suũ,quæ est Eccle.39. qñque Sapientia laudabit animã. Eccle. 24 quandoque, Iustum deduxit Dñs. Sapien. 10.c.quãdoque Doctrinis variis. ad Hebræ.23.c.quandoque.Ego.n.iã deli.2 Timo.4. Alleluia.Iustus germinabit. Esa. 35.c.Euangelium verò dicit quandoque Sint lumbi vestri præcincti. Luc.12.quandoque.Vigilate.Mat.24 quandoque.Homo quidam peregre.Mat.2.c.quandoque Videte,& vigilate.Mar.13.c.quandoque Homo quidã nobilis.Luc.19.c.quandoq; Nemo accendit lucernam Luc.11.c quandoq;. Vos estis sal terræ.Mat.5.c.quandoq;Nolite timere pusillus grex, Lu 12. c.Postcommunio est, Quinque talenta, Mat.25.& quãdoq;.Fidelis seruus. Mat. 3 24.c.& Luc.12.c.¶ Per †horas verò dicit capitulum illud.Ecce sacerdos.Eccle.44. c.& illud;Benedictionem omnium gentium &c.Quod est ibidem.& illud, Cognouit eum.ibidem, & illud. Iustum deduxit. Sapiẽ.10.c.& illud.Iustus cor suũ. Eccle.39.c.& illud;Magnificauit eum in conspectu regum. Eccle.25.c.Sed quod hic dicit.Magnificauit,dicitur ibi Glorificauit.& illud,Labia sacerdotis custodiũt Malach.2.c.& illud,Non est inuentus similis illi.Eccle.25.c.& illud, Fungi sacerdotio,& habere laudem.Eccle.45.c.& illud,Talis decebat,vt esset nobis Pontifex,ibidem,& illud,Collaudabunt multi sapientiam eius,& vsque in seculum non recedet memoria eius.Eccle.39.ca. & illud,Honestauit illum in laboribus. Sap. 10 c.& illud,Custodiuit illum ab inimicis,quod est ibidem.¶† Illud autem notandum est, q si plura festa in eadem die concurrant,illius q inter eos maioris erit nominis,officium celebratur.De hoc dictum est in proœmio huius partis.

SVMMA.

1 *Virginis officium,& nu.2.3.5.*
4 *Virgines quænam habeæ propriũ officiũ.*

De Virginibus. Cap.47

OFficiũ matutinale † Virginum maxime ex parte sumitur de psalmo epithalamico,s.Eructauit cor meum, in quo agit de laudibus sponsi & spõsæ.Virgines.n. sponsæ Xpi sũt,q̃ sequũtur agnum,quocunque ierit, in corpore & in aia,pp integritatem corporis & aię. Notandum aũt est, q illud responsoriũ, qđ est de sponso,s.Audiui vocem de cœlo &c.qđ q busdam Ecclesijs dicitur, est primi toni,quia vnicus est sponsus animarum Christi,& sumitur de Mat.25.c.illud verò,quod est de contemptu mundi,s.Regnum mundi,& omnem ornatum seculi contempsi &c. est quinti toni, quia ibi ostenditur conculcatio quinque sensuũ. De virginibus.n.cantatur illud. Fulcite me floribus. Deut.2. & qđ expositum est in 5.parte sub ti.de sexta. In quibusdam Ecclesijs dicunt versiculum de virginibus illum;Elegit eum Deus, & prælegit eam.sed alij rectius considerantes, quod sola beata virgo Maria prælecta est, in honorem eius tantum dicunt illum, pro aliis verò virginibus dicunt. Elegit eam Deus ,& dilexit eam. Per horas etiam dicitur capitulum. Qui gloriatur 1.Corin.2.cap.& 1.Corin.10.cap.& illud. Ac mulor enim.1.Corin.11. cap.& illud , Sapientia vincit.Sapien. 8.& illud, Memorati sunt Domine misericordiæ tuæ, Eccle.51. cap.& illud, Liberasti me a perditione, ibidem, & illud, Accinxit fortitudine lumbos suos.Prouerb.31.c.in † officio Missæ si sit virgo, & martyr propriũ officium est. Loquebar de testimoniis

nijs tuis in conspectu regum &c. Alia cõmunia sunt,excepto , q de B. Agatha dr introitus. Gaudeamus † omnes in Domino, pro eo , q ipsa excellenter lætissima venit ad passionem , sicut de ea scriptum est, Agatha lætissimè , & glorianter ibat ad taicerem,ideo eius lætitiæ nostram lętitiã sociamus,& cum ea in Domino congaudeamus. ¶ De B.etiam Agnetæ officium Missæ est.Me expectauerunt. ratio quare potest ex eius legenda haberi . Et nota, q de virginibus dicitur quandoq; epistola.Confitebor † tibi Domine.Eccl. 51.c.quandoq;. Qui gloriatur 2.Cor.10. c.quandoq;.Domine Deus meus exaltasti.Eccl.2 c.quandoq;.Sapientia laudabit animam.Sapien.24 quandoque. Sapiens vincit malitiam.Sap 8.quandoq;.De virginibus. 1.ad Corin.7. quandoq;. Dominus possedit me.Prouer.8.c.Alleluia. Et postcommunio.Quinq; prudentes.Mat. 25. c.Euangelium quandoque dicitur.Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro.Matth.23.c. quandoq;. Simile est regnum cœlorum decem virginibus Matt.25.cap.

SVMMA

1 *Dedicationis Ecclesiæ festum respondet festo encæniorum.*
2 *Dedicatio Ecclesiæ vnde duxit initium.*
3 *Dedicatio Ecclesiæ cur octo diebus celebretur.*
4 *Dedicationis Ecclesiæ officium,& eius expositio,& nu.5.& 6.*
7 *Dedicationis Ecclesiæ festum differri quandoque.*

De festo,& officio dedicationis Ecclesię. Cap. 48.

QVoniam in parte prima dictum est qualiter ecclesia dedicãda sit,restat,vt hic aliqua de officio,quod in festo dedicationis ecclesiarũ dr, subijciamus. Festum ergo illud so- 1 lemniter ab ecclesia celebratur , de quo in Ioan.hr.Facta sunt encænia,i. festa dedicationis in Hierosolymis,& Iesus ambulabat in templo in porticu Salomonis ad cõfirmationem illius festiuitatis. de cons.dist.1. solemnitates. Et dr porticus Salom. quia Salomon solebat ibi orare, & ibi orauit in die dedicationis.Hoc ſũt festum in veteri testamento fiebat, vnde legitur in 1.libro Machab.4.c. Elegit Iudas Machabæus sacerdotes sine macula, & mundauerunt sancta. Ecclesia.n. militans põt mundari,sed non triumphans,& Augu. dicit in homilia super pdicto verbo. Facta sunt encænia . Illum diem quo templum dedicatum est.Iudæi solemniter celebrant . Celebrauerunt aũt Iudæi encænia † octo diebus,quare vr,q nos si- 3 militer festum dedicationis debemus octo diebus solemnizare , vt in prædicto c.solemnitates.§.1. Sed mirum est quare octo diebus celebrauerint encænia,cum Pascha,& scenophegiam non celebrauerunt,nisi per 7.dies tm, vt de cons.dist.1. §.1.Ad hoc est responsio, qa hæc festiuitas specialiter significat æternam dedicationem,in qua Ecclesia illa,s. anima sancta,ita Deo dedicabitur,i.copulabitur,vt non possit ad alios vsus transferri , quod erit in octaua resurrectionis, & ió in nouo testamento habet hoc festũ octauas . ¶ Hæc Ecclesia constituitur in baptismate,& in doctrina,& in pœnitentia.Hic.n. auditur securis,& omnis generis ferramẽtum,i.omnia genera flagellorum , & disciplinarum,s.in Ecclesia militante, quæ per tabernaculum Mosi significatur. Tabernacula.n.militãtium sunt. Templum verò illud Salomonis, significat ecclesiã triumphantem,in qua hæc non audiuntur.¶ In † matutinali officio dicuntur il- 4 li psalmi, in quibus fit mentio de portis, quæ specialiter sunt timor,& amor,sicut habetur in psalmo illo,Domini est terra.ibi. Attolite portas principes vras &c. Item illi , in quibus fit mentio de altari, sicut in psalmo illo . Iudica me Deus,& discerne &c.Item illi,in quibus fit mẽtio de ciuitate,vt sunt illi, Deus noster refugium &c.Et magnus dominus noster.Itẽ illi , in quibus fit mentio de atrijs , & de portis,vt sunt illi. Quam dilecta tabernacula,& fundamenta eius in montibus sanctis.Sed quæritur,quare tunc dicitur psal

mus ille: Domine Deus salutis meæ? ad quod quidam dixerunt, quòd ideo, quia ibi fit mentio de sepulchris: sed hæc ratio non valet; quia ibi non fit mentio de talibus sepulchris, in quibus habitant, siue sepeliuntur corpora fidelium: iuxta ecclesiam, sed de sepulchris malorum, vnde dicimus. quòd dicitur ille psalmus, eo q̃ est psalmus pœnitentialis, & specialiter ibi de oratione habetur, quæ in ecclesia facienda est. Vnde ibi dicitur. Intret oratio mea in conspectu tuo. Dicit autem Dominus de Ecclesia. Domus mea, domus orationis vocabitur. Octauus vero psalmus est. Qui habitat in adiutorio altissimi, i. in ecclesia, quia ibi dicitur, Altissimum posuisti refugium tuum, quia super omnes in vertice montium fundata est ecclesia. Vltima vero antiphona, scilicet ad † Magnificat in vesperis est, Pax æterna, quia ad hoc celebratur dedicatio, vt dicemur, & habeamus illam pacem æternam. Per horas autem dicitur capitulum illud, Vidi ciuitatem. Apo. 21. c. & illud, Ecce tabernaculum. quod est ibidé, & illud. Vnusquisque propriam mercedem. 1. Cor. 3. & illud, Fundamentum aliud nemo potest ponere, ad Cor. 3. Sanè huic festo cõpetit, quòd Iacob vidit scalam, & angelos ascendentes, & descendétes, i. totam ecclesiam vidit, vna visione, & erexit lapidem, i. Christum, qui est lapis in summo, & est lapis angularis, & fundamentum, qui omnia sustinet. Erexit inquam in titulum præconialem, memorialem, & triumphalem, fundens oleũ desuper. Siquidem Iacob, ideſt prælatus, fundit oleum super lapidem, ideſt Christum, ad ostendendum eius chrismata, & idem prophetauit Iacob, dicens. Terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli, verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Terribilis est enim ecclesia dæmonib. propter Dei similitudinem, quam habet, & propter hoc ad Missam est introitus. Terribis † est locus iste. Gene. 28. Sequitur. Et vocabitur aula Dei. hoc apposuit beatus Gregorius de suo, pro eo, quòd ibi paratus est Deus exaudire, sicut dixit Dominus Salomoni 3. Regum 13. Exaudiui orationẽ tuam &c. Quare autem terribilis sit, ostẽditur in versiculo, Dominus regnauit decorem induit, scilicet in membris suis, & ideo terribilis est ecclesia dæmonibus. In consecratione vero altaris est introitus. Dicit dominus sermones mei. Esa. 19. & 16. Epistola sumitur de Apoca. 21. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem &c. Responsorium est Locus iste, scilicet ecclesia materialis, sanctus est, quia sanctificata est ad hoc, vt ibi Dominus exaudiat preces, & ideo præstat orantibus sanctitatem: Salomon enim orauit, vt Dominus orantes ibi exaudiret, & Dominus dixit ei. Exaudita est oratio tua: hoc enim significatum est. 3. Regum 8. c. vbi Salomon dedicato templo, ait. Quicunq; orauerit in loco isto, exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cum exaudieris, propitius eris. Alleluia est in quibusdam ecclesijs. O quam metuendus est. Gene. 28. cap. Euangelium vero est. Egressus Iesus. Luc. 19 cap. eo, quòd ibi habetur. Hodie salus huic domui facta est. in quibusdam tamen ecclesijs legitur euangelium de Matthæo, in quo habetur. Et non potuerunt subuertere domũ illam. Fundata enim erat supra firmam petram. Sequitur offertorium de Verbis Dauid in Paralipomenon. 1. vlt. cap. vel secundum alios, sunt verba Salomonis. Dñe Deus in simplicitate cordis mei lætus obtulit vniuersa hæc. Obtulerat enim sacrificia inæstimabilia, quæ significant bonas operationes, siue cogitationes, & bona desideria, quæ inæstimabilia sunt, & numero prætio. ¶ Sequitur postcommunio, Domus mea &c. Esa. 56. & Mat. 7. cap. ¶ Nota, quod † si festum dedicationis Ecclesiæ occurrerit in passione Domini, fit in sequenti hebdomada: si vero in festo Ascẽsionis, de Ascensione fiet officium, & officium dedicationis differtur. Salomon. n. dedicauit templum duodecima die mensis, & decima die mensis occurrebat scenophegia, celebrauit autem dedicationem templi per septem dies, & prorogauit scenophegiam vsque post dedicationem.

Finis Libri septimi.

LIBER OCTAVVS.

SVMMA.

1 *Computi rationem tenere debent sacerdotes.*
2 *Computus quid, & vnde dicatur nu. 3.*
4 *Tempus, quid, & eius partes.*
5 *Annus est triplex.*

De computo, & Calendario, & pertinentibus ad illa. Pulcherrimus. n. est liber iste, & clericis, & laicis necessarius valde. Cap. 1.

1 QVONIAM sicut † ait B. Aug. 34. dist. quæ ipsis. Sacerdotes computum scire tenẽtur, alioquin vix eius nomen Sacerdotis cõstabit, sub quo verbo notitiam cursus temporis Lunæ, ac Calendarij intelligimus, q̃n computus est
2 scientia certificandi † tempus secundùm Solis, & Lunæ progressum. Idcirco ad simplicium Sacerdotium instructionem, in hac octaua, & finali parte de hoc aliqua claro compendio perstringemes, prout ad vsum Ecclesiæ dignoscitur pertinere. Dicitur
3 † autem computus, a computo computas, quia in ipso computando proficimus, non quia in ipso computare docemur. & est duplex computus, s. astronomicus, seu philosophicus, & vulgaris, seu ecclesiasticus, sed de astronomicus nil ad præsens. Vulgaris computus est, scientias distinguendi tempus certa ratione, siue scientia temporis discretiua, secun-
4 dum Ecclesiæ vsum. Tempus † verò, prout hic sumitur, est secundum Tullium quædam quantitas anni, mensis, diei, seu alterius spacij. Vel tempus, est mora motus rerum variabilium, cuius partes decem esse dicuntur, s. annus, mensis, septimana, dies, quadrans, hora, punctum, momentum, vncia, & atomus. Annus continet duodecim menses, & quinquaginta duas septimanas, & diem vnam, & trecentos sexaginta quinque dies, & sex horas. Mensis continet quatuor septimanas, vel paulo plus. Septimana septem dies. Dies quatuor quadrantes. Quadrans, sex horas. Hora, quatuor puncta. Punctum, decem momenta. Momentum duodecim vncias. Vncia quadraginta septem atomos. Atomus, inuisibilis est. Nam ἄτομος, græcè, indiuisio dicitur, vnde ἄτομος, græcè, indiuisio latinè. Anni ergo solaris ser è duodecima pars mensis. Dies naturalis, septima pars septimanæ. Quadrãs quarta pars dici naturalis. Hora, sexta pars quadrantis. Punctum, quarta pars horæ. Momentum, decima pars puncti. Vncia, duodecima pars momenti. Atomus, quadragesima septimana pars vncię. Et est alia temporis visio, s. per æuum, per ætatem, per seculum, per lustrum, per Olympiadem, & per indictionem, de quibus infra dicetur. ¶ Cæterum † tria sunt tempora annorum, siue triplex est annus. 5 scilicet Solaris, Lunaris, & magnus. de quibus præuidimus in hac octaua parte tractare, quæ duas principaliter habet partes, in quarum prima agitur de anno Solari, & de magno; in secunda verò de lunari.

SVMMA.

1 *Huius octauæ partis quadruplex diuisio. Et quid qualibet tractet. & nu. 2. 3. 4.*

Prima pars de anno solari incipit. Cap. 2.

IN hac † prima huius operis parte de anno solari tractatur, quę in quatuor subdiuiditur particulas. In quarum prima agitur, quid sit annus. De initio anni. De multiplici anno. De duodecim signis. De bissexto. De quatuor anni tẽporibus. De ieiunijs illorum. De solstitijs De æquinoctijs. De magno anno. De olympiade. De lustro. De ætate

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 De seculo. De æuo. ¶ † In secunda parte agitur de mẽse. De Calendis. De Nonis. De Idibus. Vnde & qualiter dies denominentur. De diebus Ægyptiacis ac canicularibus. ¶ †† In tertia agitur de septimana: & quæ sit littera Calendarium cuiuslibet mensis. In qua die septimanę quilibet mẽsis incipiat. ¶ Et de literis dominicalibus. De regularibus solaribus. De concurrentibus. Et de indictione. ¶ †† In quarta agitur de die. De momento, & de hora. Occasione horæ annectitur de quantitate lucentium horarum noctis.

S V M M A.

1 *Annus Solaris quid. Et nu. 4. & vnde dicatur.*
2 *Anni initium à variis varie cœptum.*
3 *Annorum varia nomina.*
5 *Zodiaci signa, & quid zodiacus.*
6 *Zodiaci signorum explicatio. Primum de ariete, proxime de cæteris ordine, per nu. 7.8.9.10.11.12.13.14.15.16.17.*
18 *Bissextus quid, & vnde & quando contingat num. 19.*
20 *Bissextus quomodo dignoscatur.*
21 *Anni quatuor tempora, & eorũ explicatio.*
22 *Iciunia quatuor temporum cur sic dicta. Et cur fiant nu. 23.*
24 *Solstitia duo sunt anno Solari. Et quid solstitium. & vnde dictum.*
25 *Æquinoctium quid.*
26 *Annus magnus. Item mundanus. ibid.*
27 *Æra quid.*
28 *Olympias quid.*
29 *Lustrum quid.*
30 *Annus indictionalis Romanæ, Iubilæus Hebræis, Christianis benignitas, & gratia est, ibid. & nu. 31.32.*
33 *Ætas quid, & quomodo accipiatur.*

ADNOTATIO.

Annus est. (Imp. annus cui est triplex) Græco verbo ἐνιαυτος, ἔτος. ā temporis circuitu, dicitur ab am, quod veteres, circum, dixerũt, & nare, fluere. Fluunt. n. anni, sicut dies, & menses; q̃ annus conficiatur mensibus in se confluentibus. Aut si mauis, ab ἀνανέω. renouo, quia semper renouatur. Varij in varia super hoc verbo. Cæterum de annorum diia apud varios, vide Plin. natura. hist. lib. 7. c. 48. vbi etiã suse de anni obseruatione, rationeq̃. Itẽ quot diebus constet, quinam intercalaris, lib. 18. c. 25. 26. Eius partes, & initia, ibid. Annus porrò Atheniẽsium erat dierum quatuor, & quinquaginta supra trecentos, qm̃ menses ipsi suos Lunari cursu metiebantur. Et quod deerat dierum ad annum iustum, solaremq̃ rationem, id intercalatione supplebatur. N. Doard.

Quid sit annus Solaris. Cap. 3.

ANNVS, est *Solis fractus, cum peractis trecẽtis sexagintaquinque diebus ad eadem loca sydẽrum redit. Dr ergo annus, quia mensibus in se recurrentibus voluitur, ab ām, quod est circum, & eo is, quasi circulariter rediens. Vnde & annus dicitur, quasi annulus, i. circulus, eo q. i se redit. vñ Vir. * 1

Ateq; in se sua per vestigia volvitur annus.

Et ob hoc ante inuentas literas, sic apud Ægyptios annus indicabatur: pingebāt. n. draconem caudam suam mordentẽ, quia in se recurrit, & sic adhuc à quibusdam figuratur. Alij annum ab innouatione dicunt, semper. n. renouatur. ¶ Annus secundum † diuersos diuersas habet initia, qm̃ Arabes, & Ægyptij illum inchoant post solstitium æstiuale, s. à Septembri pro eo, quòd legitur arbores in principio mundi fructum habuisse, & quia hoc in Septembri contingit, putant tunc mundum factum fuisse, ideoque ibi incipiunt annum. Numa verò Pompilius, & Romani annũ à Ianuario inceperunt, pro eo quòd tunc, vel paulò ante Sol nobis incipit appropinquare. Iudæi à Martio inceperunt, quia in eo conditus est mundus, & ideo dicitur, quòd decimus octauus dies eius est primus dies seculi, quos omnes, quò ad aliqua, computistæ imitantur, ipsi nanque à Septembri incipiunt regulare Lunares, & embolismos, & epactas, & omnes annos Lunares. A Ianuario verò incipiunt autem numerum, & quasdam litteras Dominicales, a Martio regulares Solares, concurrentes, & quasdam litterales Dominicales, prout in secunda parte 2

parte apparebit. Sane quidam moderni ob reuerentiam Saluatoris computãt annos a natiuitate eius. Alij verò ab eius incarnatione, id est, a conceptione beatæ Mariæ, & quando illa dixit. Ecce ancilla Domini &c. statim. n. fuit Christus hõ, & plenus Spiritusancto. Annorum † alius est naturalis, alius vsualis, alius legitim⁹, alius emergẽs, alius solaris, alius magnus, alius olympias, alius lustralis, alius indictionalis, alius iubileus, alius benignitatis, alius æternitatis & gloriæ. ¶ Annus naturalis est, cum Luna Soli opponitur. vnde sol eclipsim patitur. Vsualis siue tẽporalis est, qui secũdum vsum hominum sumit initium, videlicet a Ianuario vsque ad sequentem Ianuarium. Legitimus, siue ceremonialis, est qui computatur secundum Lunationes ab Aprili vsque in Aprilem. Aprilis enim est primus mensis apud Hebræos. Emergens est, in quo aliquod magnum Iudæis, vel alijs contingit, a quo facto in illius memoriam annum incipiunt computare, s. a quouis die. 3 4

† Annus solaris est spatiũ, in quo circuit sol duodecim signa Zodiaci, quem circulũ facit, vt præmissum est, in 365. diebus, & ferè sex horis, ferè dixi, propter quædã momenta, quæ adiiciuntur, sicut infra dicetur. Hæ autem sex horæ de quarto in quartum annum faciunt vnum diem naturalem bissextilem, & annus iste communis est omnibus gentibus, & incipit qualibet die, & qualibet die finitur, trãsactis prædictis diebus, & iste potest etiam dici naturalis. † Signa vero prædicta sunt ista. Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, & Pisces, vnde versus. 5

Hæc sunt signa poli, quæ sæpe sunt via soli.

Est Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo Libraque, Scorpio, Chiron, Capricornus, Vrnula, Pisces. Et nota, quòd cœli habitatio stat circulorum distincta Zonis. Zonæ autem ipsæ sunt quinque, quę ideo Zonæ vel circuli appellantur, quia in circunductione sphæræ existũt. Zodiacus autem circulus est, qui ex linearum quinq; angulis, & ex vna linea constat. Rursus ζωδιακὸς græce, dicitur animalis, ab effigie animalium, siue signum latine. inde Zodiacus dicitur animal, seu signifer circulus, ex eo, q. in medio firmamenti sunt duodecim signa per transuersum posita, æqualiter per circulum distincta, quæ formis, & nominibus animalium designant, quia sol intrans in illas proprietates animalium quodammodo sortitur, vel quia stellæ in signis dispositæ sunt animalium figuris. Signum autẽ dicitur duodecima pars Zodiaci, Sol quidẽ intrat in aliquod de prædictis signis quolibet mense in 15. Calen. secundum ecclesiam. vnde in Martio intrat in Arietem 15. Calen. Aprilis, Aprili intrat in Taurum 15. Calen. Maij. & sic per ordinem mẽsium, & signorum. 6

Primum igitur signum est † Aries, in quo sol dicitur esse factus, in quo signo est Sol circa principia Veris, sic dictum, q. a sicut Aries est animal retro debile, habens aliquid ante roboris, sic postrema Solis illo tempore debilia sunt, frigore eius fortitudinem minuẽte: anteriora vero, quæ æstatem respiciunt, aliquid fortitudinis, id est caloris habent, vel sicut Aries in hyeme cubat in latere sinistro, in vere autem incipit cubare in dextro, sic Sol ante illud tẽpus moratur in sinistro latere firmamenti, scilicet in meridie, tunc vero intrat latus dextrum, s. versus aquilonem. Antiq. hoc signum propter amorem Iouem vocauerunt, in cuius capite, qui simulachra faciunt, Arietis cornua fingunt. † Secundum signum est Taurus, sic dictum, quia sicut Taurus fortior est Ariete. sic fortioris est efficaciæ Sol in illo tẽpore, quo ad nos, quàm in præcedenti, veruntamen aũ est efficacior, quàm post, sicut Taurus aũ fortior est, quàm retro. Antiqui ideo Taurum inter sydera in honorem Iouis collocauerunt, quia ille fabulosè fingitur in bouem conuersus, quando Europã transuexit. Tertium † Gemini, sic dictum, q. a illo tempore vis solis geminatur, incipit enim esse calidus, & siccus effectui, vel q. a tunc præcipue res geminantur, i. multiplicantur, aues. n. & animalia fœtus producunt, vel propter geminos siue duos gradus, quib. sub illo signo magis, quàm sub alio sol eleuatur a terra. Antiqui autem hoc signum Gemini vocauerunt propter Castorem, & Pollucem, quos post mortem inter nõtissima sydera cõstituerunt. 7 8

† Quartum, Cancer, sic dictũ, q. a Cancer est ani- 9

est animal retrogradum, & Sol cum retrogradi-
tur, discedens a nobis, cum prius
appropinquauerit nobis. Quintum Leo,
10 sic †dictum, quia Leo est animal crudele,
& semper febricitans, sic & tempus illud
crudele, & generans febres. Rursus, quia
Hercules Leonem fortissimum in Græ-
cia occidit, ideo pp suam virtutem hunc
inter duodecim signa statuerunt. Sextum
Virgo, quia sicut virgo nil generat, sic ips
illud sterile nil noui generat. generata ta
men maturescere facit: est enim tempus
11 canicularium dierum. Septimum †Libra,
sic dictum est ab æqualitate mẽsis ipsius,
quia Sole ibi existente, dies & nox æqui
ponderata est, quia tunc est æquinoctium
autumnale. Octauum est Scorpius, sicut
12 †enim Scorpius venenosus est, & pungit,
sic & tempus illud morbosum est propter
inæqualitatẽ aeris: est. n. mane frigus pun
gens, & in meridie calor vrens. Nonum
13 Sagittarius, sic dictum, qa †venatio, quæ
per sagittarios fit, plerumq; tunc exerce-
tur, vel propter fulgura, quæ tunc sæpe ca
dunt, quæ Italici sagittas vocant. ¶Decī-
14 mum Capricornus, †sicut. n. Capricornus
in abrutis montibus, siue in excelsis præ-
cipitijs pascit, sic Sol tunc est in altissimo
gradu versus meridiem, vel sicut Capri-
cornus montes solet ascendere, sic Sol
tunc ad nos ascendere incipit. Rursus an-
tiqui Capricorni figuram inter sydera fin
xerunt, propter capram bouis nutricem,
cuius posteriorem partem corporis in pi
scis effigiem formauerunt, vt pluuias desi
gnarent, quas plerũq; idem mensis in ex-
15 tremis solet hre. Vndecimum, est †Aqua-
rius, sic dictum, quia tempus illud aquis &
ventis abundat. Duodecimum est Pisces,
16 quia † sicut piscis est animal aquaticum,
sic & tempus illud ꝓpter multas pluuias
aquaticum est, vel quia tunc aquis resolu
tis est tempus piscationis. Verum licet,
sicut patet ex ꝓmissis, signa æqualia sint,
secundum astronomicos. Ecclesia tamen
illa non ponit æqualia, nam quandoque
plures dies sunt in vno signo, q̃ in alio,
cum vnus mẽsis plures dies habeat, quam
alius: vnde plures erunt gradus vnius q̃
alterius signi. Gradus aũt dicitur spatiũ,
quo sol motu suo transit in Zodiaco die
naturali. Ex iam dictis facile sciri potest
in quoto gradu alicuius signi sit sol quo-
cunque die. Porrò † dies bissextilis, de 17
qua dictum est, dicitur bissextilis secun-
dum Philosophos, quasi ex bisse momen
torum collecta, quod sic poterit compre-
hendi. Sol enim in quolibet signo mora-
tur triginta diebus, & 30. trientibus hora
rum, & 30. bisse momentorum, & trien
est tertia pars alicuius rei cõstantis ex tri
bus partibus. Bisse vero sunt duæ partes,
sed multiplicatis duodecies 30. diebus ha
bemus. 360. dies. 30. triẽtes horarum con
stituunt decem horas, qui multiplicatis
duodecies faciunt quinque dies. 30. bisse
momentorum continet viginti momẽta,
& ita duo puncta, sed multiplicatis duo-
decies duobus punctis, habemus sex ho-
ras ex bisse momentorum collectas, quæ
de quarto in quartum annum constituũt
vnum diem, quæ dicitur bissextilis. Rur-
sus secundum Isidorum, per singulos an-
nos crescit pars quarta assis, ab vbi quar-
to anno assis completa † fuerit bissextum 18
vnum facit, & ideo per quatuor annis
vnus bissextilis adiectus est. Dictus au-
tem est secundum eum bissextus; quia
bis sexies ductus assem facit, quod est
vnus dies. In quo loco Calendarij poni
debeat illa dies, his versibus continetur.

Bissextum sextæ Martii tenuere Calendæ.
Posteriore die celebrantur festa Matthiæ.

Hoc est dicere, q̃ in illa litera vbi dicitur
in Calendario 6. Calen. Martij, debet po
ni dies bissextilis, & tunc stamus siue fede
mus duobus diebus super illa litera, & fe
stum sancti Matthæi, quo deberet illa die
celebrari, celebratur tantum in sequenti,
ita tamen quod inter ipsum festum, & vi-
giliam nullum sit medium, extra de ver-
borum signi. quæsiuit, non interest tamẽ,
vtrum ipsum festum in prima vel in secun
da die prædictarum duarum celebretur,
sed Regionis in hoc cõsuetudo seruetur.
Isidorus dicit, quod à sexto nono Martij
vsque in diem Calen. Ianuarij. Lunæ cur
su bissextus apponitur, atque inde detra-
hitur. Si autem † volumus scire, quando 19
sit annus bissextus, debemus diuidere an
nos Domini per quatuor, quoties possu-
mus, & si nullus superauerit, tunc erimus
in anno bissextili: si autem aliquis rema
serit, tunc nõ erit bissextus, Vnde versus.

Angi

Anni diuisi Domini per quatuor æquè,
Monstrat Bissextum, qua ratione scias.

Hoc autem verum est, secundum illos, q̃
diuidunt annos Domini, incipiendo à na
tiuitate, vel à Ianuario, non secũdũ illos,
qui incipiunt ab incarnatione. Alia etiã
doctrina ad inueniendum bissextum poni
tur infrà, vbi de concurrentibus agetur.
21 ¶ Tempore, siue partes anni solaris sunt
quatuor, s. Ver, Æstas, Autumnus, Hyems,
vt dictum est in sexta parte, sub quarta fe
ria tertiæ hebdomadæ Aduentus. Dicta
autem sunt tempora à communionis tẽ-
peramento, eò q̃ inuicem, seu humore,
siccitate, calore, & frigore contemperent.
hæc & curricula dicuntur, quia non stant,
sed currunt. Ver dictum est, quia viret. Æ-
stas dicitur ab æstu, idest calore, inde æ-
stas, quasi vsta, & arida. Autumnus à tem-
pestate vocatur, quando & folia cadunt,
& omnia maturescunt. Hyems dicitur ra
tione hemisperij, quia tunc Sol circulo
voluitur breuiori. vnde & hoc tẽpus Bru
ma dicitur, quasi βρῆχυς, i. breuis, vel à ci
bo, quia tunc maior est vescendi appetit
tus; edacitas. n. Græce, bruma appellatur
* * Principia autem partium anni, secundũ
Ecclesiam his versibus continentur.

Festum Clementis, Hyemis caput est Orientis.
Cedit Hyemi retro cathedrato Simone Petro.
Perfugat Vrbanus, Aestatis Symphorianus.
Id tibi, quod restat. Autũni tẽpora præstat.

Hoc est dicere, festum Clemẽtis, quod est
octauo Calen. Decembris, est principium
Hyemis, & durat vsque ad festum cathe-
dræ sancti Petri, tunc incipit Ver, & istud
festũ est octauo Calen. Martij, & Ver du-
rat vsq; ad festum sancti Vrbani, quod est
octauo Cal. Iunij, tunc incipit Æstas, &
durat vsq; ad festum Symphoriani, q̃ est
octauo Cal. Septemb. tunc incipit Au-
tumnus, & durat vsq; ad festũ Clementis.
22 in quo incipit Hyems. In † his quatuor
partibus anni triduana ieiunia celebra-
mus, & ideò ieiunia quatuor temporum
appellantur. Ieiunium Veris est in prima
septimana quadragesimæ, s. quarta feria
post cineres. Ieiunium Æstatis est in pri-
ma die Mercurij post Pent. Ieiunium Au
tumni est in tertia die Mercurij. Septem-
bris, s. in quarta feria post festum sanctæ
Crucis. Ieiunium Hyemis est in quarta fe
ria post festum B. Luciæ, prout ibi dictum
est, vnde versus.

Vult Crux, Lucia, cineres chrismata dia,
Vt det vota pia, quarta sequens feria.

¶ Fiunt † autem hæc ieiunia in quarta fe 23
ria, quia in quarta feria Christus a Iuda
traditus est, & in sexta feria, quia in ea cru
cifixus est, & in sabbato, quia tunc Aposto
lorum tristitiam de nece Saluatoris re-
presentamus. nam si compatimur, & con-
regnabimus. de consec. dist. 3. ieiunia, & c.
sabbato. ¶ Aduentus autem Domini, qñ
celebretur, dictum est in sexta parte, sub
tit. de aduentu. ¶ Adhuc in † anno solari 24
contingunt duo solstitia, & duo æquino-
ctia. Solstitia in Æstate, & in Hieme. Æ-
quinoctia in Vere, & in Autumno. Est au
tem solstitium maxima inæqualitas diei,
& noctis, siue ingressus Solis in Capricor
num, vel Cancrum, & dicitur solstitium,
quasi solis statio, eò quòd tunc sole stante
crescunt dies, vel noctes. Æquinoctium
est † maxima diei, & noctis æqualitas, qa 25
tunc æquali spatio horarum consistunt,
siue ingressus Solis in Ariete, vel Libra.
vbi autem sit locus solstitiorum, & æqui
noctiorum, his versibus continetur.

Solstitiũ decimo Christũ præit, atq; Ioannẽ.
Aequa crucis festũ dat tẽpora Martis et Idus

Hoc est dicere, quòd solstitium hyemale,
est ante natiuitatem Christi decem die-
bus, videlicet 18. Calend. Ianuarij, quo tẽ
pore Sol incipit altiores circulos petere,
& solstitium æstiuale est ante natiuita-
tem. Ioan. Bapt. totidem diebus, videli-
cet 18. Calend. Iulij, quo tempore incipit
Sol ad inferiores circulos remeare. Vnde
æstiualis solstitij dies maximus, sicut &
hyemalis dies minimus inuenitur. Sed
secundum Ægyptios hyemale est 12. Ca
lend. Ianuarij, secundum Græcos. 9. Ca-
lend. Æstiuale verò secundum Ægy-
ptios 12. Calend. Iulij, secundum Græcos
9. Calend. ¶ Item in festo Crucis, vel se-
cundum alios 12. Calend. Octobris est ę-
quinoctium Autumnale, & vbi dicitur in
Calend. Idus Martij, vel secundum alios
12. Calen. April. est. æquinoctium Verna-
le. Olim enim annus in duas partes tan-
tum diuidebatur, scilicet æstiuale, & hye
male solstitium, & in duo hemisphæ-
ria. ¶ Magnus autem annus † completur 26

reuersis

Universidad de Deusto
Biblioteca

reuersis Planetis omnibus ad loca suæ creationis,qđ fit annis nõ paucioribus, 530. Mundanus vero annus,erit omnibus stellis ad prima loca reuersus,quod fit de nium post quindecim milla annorum.Magister sententiarum dicit in historia Genes.vbi agit de ebrietate Noe,q magnus annus impletur per circulationem sexcẽ
27 torum annorum.¶ Aera,qua vtuntur† Hispani singulorum annorum est constituta à Cæsare Augusto,quando ad primum cẽsum orbem descripsit. Dicta est aũt æra, ab ære,ex,q omnis orbis æs reddere professus est Reipublicæ Romanorum.Prius
28 aũt fuerũt indictiones,postea ęrę.¶Olympias constituta est apud Græcos in Elide ciuitate,alijs à Gentibus agonem,& quinquẽnale certamen,quatuor medijsannis vacantibus,& ob hoc tempus elidij certaminis olympiadem vocauerunt, quadriẽnio in vna olympiade supputato.¶Lustrũ
29 † est πεντατηρὶς,i.quinquennium, quod quinto anno dicitur cõdi propter olympiades à Romanis institutas, nondum.n. erant cõsules neq; ęrę,quinquennale qđ tempus ideò sic vocatum est; quia censu per quinquennium in republica peracto
30 vrbs Romana lustrabatur.¶ Apud †Romanos est annus indictionalis, qui ter quos continet annos,vt infrà dicetur,& ꝓmissum est.¶ Apud †Hebræos est annus iubilæus,i.remissionis , qui septenis completus annorum hebdomadibus celebratur, de quo dictum est in 6.parte sub ti. quin-
32 quagesimæ.¶ Apud † Christianos est annus benignitatis,& gratiæ,in quo Xps venit,& nos sola benignitate redemit.¶ Apud sanctos comprehensores est annus æternitatis,& gloriæ, in quo exultabunt sancti in gloria sine fine.¶ Rursus secula generationibus constant,sic dicta,quia sequuntur,abeuntibus.n.alijs alij succedũt. ¶Hoc tempus quidam quinquagesimum annum dicunt,quẽ Hebræi iubilæum vocant,vt iã dictũ est.Et ob hãc causam Hebræus ꝓpter vxorẽ,& liberos amãs Dominum suum aure ptusa seruitio subiugatus seruire iubetur in seculum, i. vsq; ad
33 annũ quinquagesimum . Aetas † aũt plerunq; dicit ꝓ vno anno,& ꝓ septem,& ꝓ centũ, & ꝓ quouis tempore . Vñ & ætas est, quod de multis seculis instruit, & ideo dicta est ętas quasi æuitas,quia similitudo æui. Nam ęuum est ætas perpetua, cuius neque initium,neq; finis nosc itur . deriuatum est aũt ęuum,ab αἰὼν,quod apud græcos aliquando pro seculo, & aliquando ponitur pro æterno.Propriè vero ętas duobus modis dicitur, videlicet hominis,sicut infantia,iunẽtus,senectus , aut mundi.Cuius prima ętas est ab Adã vsque ad Noe.Secunda a Noe vsque ad Abrahan . Tertia ab Abraham vsque ad Dauid,& Quarta a Dauid vsque ad transmigrationem Iudæi in Babyloniã.Quinta de Iuda vsque ad aduentum Saluatoris in carne.Sexta,quæ nũc agitur,vsquequo mundus iste finiatur. Quot aũt sunt anni ab origine mundi,dictum est in sexta parte sub ti.de Septuagesima .

ADNOTATIO.

Appellatur .) Dicta certè Brumã , quasi βραχύμερον, idest, breuis dies,

SVMMA.

1 *Mensis quid,& vnde dicatur.*
2 *Mensef habet duodecim annus.*
3 *Mensium enumeratio, & etymologia primum de Ianuario vnde dicatur . Inde de sequentibus per discursum nu.4.5.6.7.8 9. 10.11.12.*
13 *Mensis quilibet quot diebus constet.*
14 *Mensis quilibet habet tres dies celebres,Calendas ,Nonas,& Idus.*
15 *Calendæ vnde dictæ,& cur institutæ.*
16 *Nonæ,& cur institutæ,*
17 *Idus ,& cur sic dicantur nu.18.*
20 *Aegyptiaci dies.*
21 *Dies felices, & infelices.*

Incipit secunda pars, primò de mense . Cap. 4.

DIcto de anno,sequitur videre de mẽse. Est† autẽ mẽsis spaciũ tẽporis quo a Phœbo Phœbe recedens, eidem cõplet suo circulo sociatur. Et dicitur mensis a mẽsurando,eo quòd annus per menses mensuratur, vel a, μὴν,qđ est defectus,eo ꝙ luna

luna singulis mensibus visu deficit ab humano.Vel ẽm Isid.a μὴνη,græcè,ꝙ est luna latinè.* Apud græcos.n. menses legitimi,non ex solis circulo,sed ex lunæ cursu connumerantur , quod est de nona ad
2 nonam.Diuiditur † autem annus per 12. menses , quia sol peragrando Zodiacum 12. circuit regiones signorum . Et in his 12.mensibus commoratur . Romulus tñ voluit tñ decem esse menses in anno,incipiens a Martio,quem Marti Deo belli, quem patrem suum esse putabat,dedicauit.Vnde Ouid.in 1.fastorum, Tempora digereret,cum conditor vrbis in annum. Instituit menses quinque bis esse suos . ¶Sed Numa Pompilius videns, ꝙ annus non bene decem mensibus complebat ,
3 super addidit duos in principio,s† Ianuarium & Februarium. Ianuarius dicitur a ianua.86.dist.ieiunium,quia sicut per ianuam intramus domum:ita per Ianuariũ intramus annum, est.n.limes anni, vel dr a Iano Deo , qui ab antiquis dicebatur principium,& finis omnium rerum.Et.n. fuit a Gentilibus mensis iste consecratus.vnde & idem Ianus bifrons pingitur, vt anni introitus, & exitus demonstret, de quo dictum est in 6.par.sub ti.de circũ cisione.¶ Februarius,dr a febribus,† ꝙ
4 tunc de facili contingunt,vel a februis,i. purgatoribus. Sunt autem februæ oblationes factæ pro mortuis.Romani autem illo mense memoriam animarum habebant , & eas purgabant celebrando exequias mortuorum, vnde ẽm Isid.dr a Februs,i.Plutone, cui eo mense sacrificabatur.¶Martius dicitur a Marte † patri Romuli . Vel quia eo tempore cuncta animantia aguntur ad marem, & ad concubandi voluptatem, appellatur etiam quãdoq; mensis nouorum,quia est anni initium,& quandoq; nouum ver,quia in eo viridantibus fructibus nobis transactorũ
6 probatur occasus ¶Aprilis dicitur† quasi aperilis, quia tunc terra aperitur ad germinandum,etiam flores aperiuntur:& arbores incipiunt pullulare,vel aperilis ꝓ Venere dicitur,quasi aperilis, ἀφροδίτη, græcè,dicitur latinè Venus.¶Maius a ma
7 ioribus † natu dr,qui erant principes rei publicæ , vel a Maria matre Mercurij .
8 ¶Iunius a iunioribus dicitur , erat† .n. olim maiores,s. seniores, qui appellabant patres , & hi in ciuitate semper remanebãt vrbis regimini consulentes , erant & minores , qui ibant ad pugnandum ꝓ republica, & ideo Maius a maioribus , Iunius a iunioribus nomen acceperunt , & in illorum honorem instituti sunt:vel dr a Iunone.¶Iulius dicitur a Iulio Cæsare, quia tunc natus fuit, † vel quia tunc de 9
hostibus triumphauit:vicit.n. Cleopatrã Reginã Ægypto, cum Antonio viro suo bello nauali, Iulius tñ prius Quintilis dicebatur,eo ꝙ est quintus a Martio,qui secundum Romulum principium erat anni.¶Augustus † est dictus ab Octauiano 10
Augusto,qui tunc natus fuit,vel quia tũc hostes superauit, prius tamen dicebatur Sextilis,eo ꝙ sextus est a Martio.¶Septẽber † nomen habet a numero & imbre, 11
quia septimus est a Martio, & imbres habet sic,& October,Nouember,atq; December ex numero † & imbribus voca- 12
bula acceperunt,quem numerum decurrentem December finit: pro eo ꝙ denarius numerum p̃cedentes numero clausit.Quod autem dies quilibet mensis habeat his versibus continetur.

Iunius, Aprilis, Septẽber, Nouẽberque tricenos
Plus vnũ reliqui , sed habet Februs octo vicenos
Cui si Bissextus fuerit.supperadditur vnus .

Hoc est dicere,ꝙ Iunius, Aprilis,Septẽber,& Nouẽber habet 30.dies reliqui ãt menses habent 31 .sed Februarius tñ habet 28.& qñ est bissextus.29.Sciendũ aũt est,ꝙ † cuilibet mensi primo dati fuerũt 13
30.dies,qui multiplicati duodecies constituunt tricenos 60.dies,de quinque vero residuis,datus est vnus Ianuario,eo ꝙ est principium anni , & ẽt ratione ipsius numeri,quia impar numerus mũdus est , & numero Deus impari gaudet. 32. q.1. nuptiæ,secundus datus est Martio ꝓpter eandem imparitatem.tertius Maio,quartus Iulio quintus Octobri.Cæsar autem Augustus volens suum mensem esse æqualem mensis Iulij , abstulit Februario vnam diem,quia erat mensis tristitiæ atque luctus, & attribuit eam Augusto , & ita remanserunt Februario tantum 29. & Aug.31.Demũ Astrologi Romani abstulerunt aliam diem Februario, & addiderunt Decembri,ad hoc,vt finis princi-

pio

Universidad de Deusto Biblioteca

pio responderet,& sic Februario remanserunt tãtum 28. & Decembri 31.Verũtamen quandam ad compensationem vna dies, videlicet bissextilis est de quarto in quartum annum Februario restituta.¶ Qua vero die, vel qua feria quilibet mensis intrat,iam sub ti.de septimana dicetur. ¶Sanè in quolibet † Mense sunt tres dies celebres,qui soli pprijs nominib.nominantur,& ab eis cæteri denominantur,s.Cal.Nonæ, Idus, quos Romani ppter dies festos, vel propter officia magistratum instituernnt.His.n.duob.in vrbibus conueniebat.de consec.dist.1.si qs. Calendæ sunt † primi dies mensis,dicuntur quasi colendæ,quia tunc semper erat festum Iunonis.Vnde Ouid.

Vindicat Ausonias, Saturnia Iuno Calendas.

Vel quia tunc a Romanis populo principia mensium celebrantur, sicut fit ab Hæbræis.26.q.vltim.non licet.& c.seq.vnde Ouidius.

Salue festa dies,meliorque reuertere semper.
A populo rerum,digna potente cœli.

Vel dicuntur a Καλῶ,quod est voco. Primo namq; die mensis præco de more populum ad nundinas vocabat,clamant toties,Καλῶ,quot dies erat vsq; ad Nonas, & ideo pluraliter Calendæ a plurib. vocationibus vocabuntur, vel a Κάλον, qđ est bonum omen pro totum mensem habendum.26.q.vlt.non obseruetis,tunc.n. sibi mutuo encænia transmittebãt.† Nonæ vero sunt quatuor,vel sex dies in quolibet mense, qui sequntur post Calẽdas, & dicuntur a nundinis, quasi nundinæ, quia tunc Roma nundinas colebant. Ió autẽ in aliquo mense erat Nonæ,siue inchoatio nũdinarum in die 5. & in aliquo in die 7.ne prædones certum tempus ad insidiandum mercatoribus haberent.vel dicuntur Nonæ, a Nonis, quia ille dies nonus erac ante Idus, vel a non qa tunc nullum fiebat festum.vnde Ouid.

Nonarum tutela Deus erat.

Idus vero sunt octo dies, qui sequuntur post Nonas. Est † aũt Idus sp in 13.vel 15. die,ẽm q nonæ præcedunt. Si n. mensis hẽt quatuor Nonas,Idus est in 15.die. Si aũt sex Nonas,Idus est in 13.Quod autẽ concilium Antiochen.18.distinctio. propter.dicit,q Idus est in die 10.hæc alia cõsideratione dicit,& dicuntur Idus, quasi diuisio,quia tunc fiebat diuisio nundinarum, vel quia in idibus fit diuisio mensis, Dicitur autem idus ab iduo, as,i. separo, ras,vnde vidua, dicit quasi idua, i.diuisa. Plerique Latinorum putant idus dici ab edẽdo, eo quòd hi dies apud veteres epularum esset. Dies autem, qui sequuntur statim post Calen.ita denominantur. Si enim est mensis, qui habet qnatuor Nonas,debemus dicere,in Calẽdario statim post Calendas 4.Nonas in tertio, 3.Nonas,in quarto pridie Nonas.in quinto vero Nonas dicimus, vt patet in Ianuario, & similibus.Si verò est mensis,qui habet sex Nonas, debemus dicere statim post Calen.sexto Nonas. in tertio die quinto Nonas,in quarto,4.Nonas in quinto, 3. Nonas.in sexto pridie Nonas,in septimo Nonis, vt patet in Martio, & similibus. † Dies autem, qui sequuntur post Nonas ita denominantur in quolibet mense, 8. idus,7.idus,6.idus,5 idus,4.idus, 3.idus, pridie idus,& ibid. sicut hæc apparent in Calen.manifestè.Dies verò,qui sequuntur post idus denominantur à Calen.mẽsis seq. hoc modo, Ianuarium habet 31. dies, de istis accipe vnum pro Calend. & 8.pro idibus, & 4.pro Nonis,& sic remanent tantum 17 adde ergo istis 18.diebus Calend. siue diem Calendarium sequentis mensis, & sic erunt 19. Vnde in mense Ianuario debemus dicere statim post idus 19 Calen.Februarij,in sequenti die 18.Calen. & sic per ordinem vsque ad finem mensis semper minuendo. Nota tamen,quod dicitur pridie idus, & pridie Nonas,& pridie Calend.& non secundo,quia secundus dicitur a sequor,sed illa dies non sequitur,sed præcedit. Et exponitur hæc præpositio quæ, i. antè, vel prius, vnde pridie quasi priori die,siue p ideſt ante diem,& cum dicitur 4.Nonas. intelligitur 4. dies ante Nonas, & sic de alijs. Quot † autem dies denominentur à Nonis,quot ab idibus,& quot a Calendis omnium mensium, his versibus continentur:

Sex nona, Maius, October, Iulius, & Mars;
Quatuor ac reliquis, tenet idus quilibet octo.
Ianus & Augustus,denas, nonasq; Decẽber.
Iulius,October, Mars, Maius,hepta decemque.
Iunius, Aprilis, September, & ipse Nouember.
Ter senas retinet. Februsq; bis octo Calendas.

Hoc est dicere,q Maius,October, Iulius, & Martius habẽt dies sex pro Nonis, sed reliqui menses habent tãtum quatuor,& quilibet mensis habet octo dies pro idibus.Item,q Ianuarius,Augustus,& Decẽber habent 19.dies pro Calend.Iulius verò,Martius,October,& Maius habent 17. Iunius autem,Aprilis,September, & Nouember habent 18.Februarius habet 16. & si fuerit bissextus superaddit ei vnus. ¶Illud autem † notandum,q in quolibet mense sunt duo dies Ægyptiaci,i. ab Ægyptijs deprehensi: in Ægypto .n. erant quidam astrologi, qui quasdam constellationes nociuas humanis actibus in illis diebus inuenerunt,ideoq; illas notas esse hominibus voluerunt, tamen illarum constellationum puncta scire, propter errorem nostri computi non valemus, vel fortè inuenerunt illos dies bene constellatos, & ideò eos in Calendario notauerunt,vt in illis diebus potius, quàm in alijs actibus insistatur, quorum errorem ne Ecclesia sequi videatur,a talibus cauetur. Vel dicuntur Ægyptiaci secundum quosdam, quia Dominus in illis diebus percussit Ægyptiosnouem plagis,quotus aũt si dies Aegyptiacus a principio, vel a fine mensis,his versibus continetur.

Augurior decies, audito lumine clangor.
Liquit olens abies,coluit colus,excute gallum.

In his versibus sunt 12.dictiones, 12.mensibus seruientes,prima primo,secunda secundo,& sic per ordinem, sumpto initio a Ianuario,ita quòd quota die erit prima litera primæ syllabæ alicuius istarum dictionum in alphabeto,totus erit die Aegyptiacus in illo mense,cui seruit illa dictio computando a mẽsis principio vsque finem. Item, quota erit prima litera secundæ syllabæ in alphabeto, totus erit dies Aegyptiacus in illo mense,cui seruit illa dictio,computando à fine versus principium,v.g. Augurior,est prima dictio,& seruit primo mensi,s.Ianuario, au est prima syllaba,& a,est prima litera ipsius syllabæ,& est prima in alphabeto,ergo dies prima Ianuarij est Aegyptiaca. Item gu. est secunda syllaba, & g, est prima litera ipsius syllabæ: & g,est septima in alphabeto,ergo septimus dies Ianuarij numerando a fine versus principium,est Aegyptiacus,& sic in alijs hoc obseruato,q h, in loco,pro litera non ponatur.Quilibet autem præmissorum dierum propter vnicam horam sui, denominatur Aegyptiacus.de hoc dictum est in fine operis.¶De diebus † verò felicibus, vel infelicibus, quos quidam Astrologi notauerunt, in præsenti opusculo non agitur,quia Ecclesia prohibet fidem talibus adhiberi,36.q. vlt.non obseruetis,& c qui æstimaret.& c. seq. In quibusdam quoq; mensibus sunt quidam dies,qui caniculares dicuntur, a cane,vel canicula Stella,sita in frõte leonis,& ante genua tauri,quæ æstiuis mẽsibus est in medio centro cœli, & dum Sol ad eam ascenderit,coniuncta cum Sole, vel ei proxima,duplicatur calor ipsius,ex quo dissoluuntur corpora,& vaporantur. vnde vocatur canis,quia corpora morbis afficit,& sunt septuagintaduo dies, in q. bus,propter temporis crudelitatem,& calorem Solis intemperiem, malum est minui sanguinem,& potionari. Quando autem illi dies incipiant, & finiantur, his versibus continetur.

Incipiunt Iulij pridie idus Caniculares.
Et pridie Nonas Septembris fine vesultant.

Secundum aliquos verò,incipiunt 14. Calend.Augusti.

ADNOTATIO.

*LATINE. Doctorum est opinio,vt mẽsis Latinè,Græcè μὴν,deducatur a metior metiris, quasi res numero dierum mensa. Quod confirmat Tullius lib.2. de natura deorum,his verbis: Qui quia mensa spacia cõficiunt,menses nominant. N.D.

SVMMA.

1 *Septimanæ quid, & vnde dicantur.*
2 *Dies singuli à quo denominentur.*
3 *Dies cur ita non ordinentur in septimana cum planetis in cælo.*

Mensis quilibet qua die septimanæ intret.
Solis regulares, & vnde dicantur.
Concurrens qui. Et qualiter demonstretur. nu. 7. & 8.
Indictio quid.

De septimana. Cap. 5.

SEQVITVR de septimana. † Nempè continet. Septimana septem dies naturales, quorũ repetitione, & mẽses, & anni secula peragun tur, & hæc apud Græcos hebdomada, seu apud Hebræos Sabbatum appellatur, & dr septimana à septem, & mane, quasi sep ẽ mane, pars pro toto s. mane pro tota die: vel à septem & manet, quia manet p septem dies vel dr septimana, quasi septem luces: nam mane lux est, ſm Isidorum: idè etiam spatium vocatur hebdomada, ab ἑπτὰ Græcè, quod est septem, & τρόπος, quod est dies, vel modus, q̃ est mensura, & ſm hoc hebdomada est cõius nomen, quàm septimana. vnde Daniel. Post septuaginta hebdomadas, &c. & sumuntur ibi hebdomadæ annorum, i. septuagies septem anni. Septimanæ autem nequeũt habere certa nomina, quia neque habent certa initia. Singulis nanque annis variantur pp vnum, vel pp duos dies, qui quandoque sunt super integras septimanas. ¶ Omnes † autem dies septimanarũ inscribuntur septem primis literis alphabeti. Item dies secundum Gentiles denominantur à planetis. Primus a Sole, qui princeps est omnium syderum, sic & idem dies caput est cæterorum dicrum. Secundus a Luna, quæ & splendore, & maghitudine Soli proxima est, & ex eo mutuat lumen. Tertius a Stella maris, quæ Vesper vocatur. Quartus a Stella Mercurij, quam quidam candidum circulum dicũt. Quintus a Stella Iouis, quam Phaethontem aiunt. Sextus a Stella Veneris, quam Luciferum asserunt, quia inter cuncta sydera plus lucis affert. Septimus a Stella Saturni, quæ sexto cœlo locata, triginta annis fertur explere cursum suũ, de hoc dictum est in proœmio octauæ partis. Sed quæritur, quare † dies non ita ordinantur in septimana, sicut planetæ in cœlo: quoniam in cœlo ordinantur secundum hunc versum.

Sol, Ve. Mar. & Lu. Saturnus, Iupiter, & Mars,
vel sic
Saturnus, Ioue, Mars, Sol, cum Ve. Mer. Luna.

Solutio. Dicimus, q̃ dies in septimana nõ ordinantur ſm ordinem Planetarum, sed secundum regimen eorũ, in singulis diebus. vnde quia viderunt Philosophi, q̃ Sol regnabat prima hora diei Dominicę, ideò illam diem denominauerũt à Sole. Item quia viderunt, q̃ Luna regnabat prima hora secundæ feriæ: ideo diem illum denominauerunt a Luna, & sic de cæteris, sicut patet ex distinctione horarum diei facta inter planetas per ordinem succesſiuè. Rursus a dictis planetis philosophi nomina sumpserunt, eo q̃ a singulis aliquid in homine esse voluerunt, vt à Saturno caliditatem, a Ioue tẽperãtiam, a Marte feruorem, a Sole spiritum, a Venere voluptatem, a Mercurio eloquentiam, a Luna cor. Et quia ordo planetarum vltra numerum septenarium non procedit, sed ad primum reuertitur: ideò tantùm septem dies in septimana sunt a sapientibus constituti. ¶ Nunc † videndum est, qua die septimanę quilibet mensis intret, de hoc duplex ratio habetur. Prima per hos versus.

Alia domat Dominus, gratis beat aqua gerẽtes,
Contemnit fictos, augebit dona fideles.

In istis versibus sunt duodecim dictiones, duodecim mensibus seruientes, prima a primo, secunda a secundo, & sic per ordinem, sumpto initio a Ianuario, ita quòd quæcunque fuerit initialis littera alicuius istarum dictionum, eadem erit littera Calendarij mensis, cui seruit illa dictio, v.g. Alia est prima dictio, & seruit primo mensi, i. Ianuario, & a, est prima littera illius dictionis, alia: ergo a, est prima littera Ianuarij, item domat, est secunda dictio, quæ seruit secundo mensi, s. Februario, & d, est prima littera istius dictionis, ergo d, est prima littera Februarij, & sic de alijs.

alijs. Item dicit sequens versus per syllabas, quod præcedentes per dictiones.

Adam a egebat, ergo Κυὸς ἀ δριὸς.

Habita autem litera Calendarum, facile possumus scire, qua feria quilibet mensis intret. Per literam n. dominicalem illius anni procede computãdo dies per literas subsequentes, vsque ad literam, quę est in Calen. mensis, cuius diei introitum scire optas, & in qua feria occurret, in tali feria intrabit ille mẽsis. Secunda ratio, per quam scire potes, qua feria quilibet mensis intret, est, per regulares & concurrentes. Nota ergo, q̃ in anno solari sunt quinquagintaduæ septimanæ & vnus dies, vel duo, si sit bissextilis, pp quam diẽ variantur singulis annis principia mensiũ. Si. n. hoc anno incipiat Ianuarius a die Dominico, toto illo anno, A, quæ est prima littera Ianuarij erit Dominicalis. Cum ergo ventum fuerit ad finem anni, illud a finale Calendarij, quod inscribitur illi diei, quæ est vltra integras septimanas, repræsentabit diem Dominicam: ergo sequens A, quod iterũ est initiale Ianuarij, repræsentabit secundam feriam, & sic toto illo anno erit illa variatio. Eodem modo singulis annis variantur initia mensium per diuersas ferias. Et si sit bissextus, duplex erit variatio, prima in Calend. Ianuarij, secunda in festo sancti Matthiæ. Vt ergo computistæ scire possent, quia feria quolibet anno quilibet mensis inciperet, inuenerunt duos numeros, vnum inuariabilem, qui vocatur regularis solaris, ferialis: alium variabilem, qui vocatur concurrens, de quibus breuiter est dicẽdum.

¶ † Videndum est autem primo, quid sit regularis solaris, vnde dicatur, & vnde habeat ortum, & quot regulares quilibet mensis habeat. Regularis Solis est numerus inuariabilis datus menſi, qui adiunctus concurrenti declarat, qua feria septimanæ quilibet mensis intret, cuius fuerit regularis. Dicitur autem regularis a regula, quia inuariabilis est, sicut regula, 3. distinct. cap. non. Solaris dicitur, ad differentiam lunaris, de quo infra dicetur. Habent enim ortum regulares a Martio: nam in mense Martij sunt 5. regulares, seu 5. pro regulari. Martius enim non habuit initium in primo anno mundi, seu seculi, imò dicitur mundus factus fuisse in illo mense, in die, in quo dicitur 15. Calend. Aprilis, vel, vt alij dicunt. 8. Calend. Si enim computes ordine retrogrado, dies septimanæ vsque ad Calend. Martij, innenies quòd quinta feria mundus incœpit, si tamen ante Martium fuit, & hęc est causa, quare Martius quinarium numerũ habuit pro regulari. Regulares vero aliorum mensium sic formantur. Iũgas regulares menses cum diebus eiusdem, & ab illa summa subtrahe 7. quoties poteris, & regularem sequentis mẽsis, quod remansit, indicabit, verbi gratia, Martius habet quinque regulares, & dies eius sunt 31. redige in summam, & sunt 36. subtrahe 7. quoties poteris, & remanet vna dies, qui datur mensi sequenti pro regulari. Item Aprilis habet 30 dies, & vnum regularem, qui constituunt 31. subtrahe 7. quoties poteris & remanebũt tres, quę dãtur Maio pro regularibus, & ita de alijs vsque ad Martium. Possumus etiam scire mensium regulares per hos versus.

Est astris clara fulgentibus ara Deorum.
Gratia bonis extat, gratissima cuique fideli.

In istis versibus sunt 12. dictiones, 12. mensibus seruientes, prima primo, secunda secundo, & sic per ordinem, sumpto initio a Martio, ita quòd quota fuerit littera prima alicuius istarum dictionum in alphabeto, tot regulares habet ille mensis, cui seruit illa dictio, verbi gratia. Est, est prima dictio, & seruit primo mensi, scilicet Martio, & e, est prima littera istius dictionis est, & est quinta in alphabeto, ergo Martius habet 5. regulares, item astris est secunda dictio, & seruit secundo mensi, scilicet Aprili, & a, est prima littera istius dictionis, quæ est etiam prima in alphabeto, ergo Aprilis habet vnum regularem, & sic de alijs. ¶ Nunc dicamus de concurrentibus. Dicuntur autem † concurrentes, quia sibi inuicem concurrunt, sicut videtur in formatione, vel ideo quia concurrunt cum regularibus ad demonstrandum initialem feriam mensium singulis annis. Fit aũt concurrens, super excrescentia vnius diei, vel plurium sup quinquaginta duas septimanas anni solaris, ideo dixi vel plurium, qa in anno bissextili superexcrescunt duos

dies,in alijs vero vnus tantum, & ab illa superexcrescentia habent originem concurrentes. Alij verò cõcurrentes,qui sequuntur post primum,formantur vno addito singulis terminis siue annis, sic tamen,q̃ septenarium numerum non excedunt, quia non sunt nisi septem feriæ, & quandocunque est septimus concurrens, illo anno menses habent eadem principia,quæ in primo anno mundi, seu seculi habuerũt: quælibet enim feria distat per
7 septenarium a semetipsa. † Concurrentes etiam in hac linea demõstrantur.1.q. 2.3.4 6.7.1.2.4.5.6.7.2.3.4.5.7.1.2.3.5. 6. 7.2.3.4.5.6. Nam primus annus cycli solaris habet vnum concurrentem, secundus duos, tertius tres, quartus quatuor, quintus sex,propter bissextum,sextus septem,septimus vnum,quia vltra septenarium non proceditur, sed reuertitur ad vnum, & ita debemus procedere vsq; ad 28.annos, tunc reuertimur ad primum annum cycli, & procedimus sicut prius. Vnde transuersus 28. annorum vocatur cyclus solaris, vel concurrentium, & dicitur cyclus quasi circulus,per similitudinem. Si autem volumus scire,quotus sit annus cycli solaris,debemus diuidere annos Domini per 28.quoties possumus, & addere illis 9.ante quam diuidamus, qa quando Christus natus fuit, tantum iam processerat ille cyclus, & quotus annus remanserit supra diuisionem annorum, totus erit cyclus, & si nullus remanserit, tunc sumus in vltimo anno cycli solaris, vnde versus.

Annis adde nouem Domini partire per octo
Viginti, cyclus sic tibi notus erit.

8 Possumus etiam scire concurrentes † cuiuslibet anni per litteram dominicalem illius anni, sicut declarant versiculi subsequentes.

A sex b, quinque c, quatuor e, duo, tres d.
Primus concurrens f. littera septimus est g.

Et sic de similibus. Hoc est dicere quòd quando a, est litera dominicalis, in illo anno sunt sex pro concurrente, quando b,quinque,quando c,quatuor, quando e, duo,quando d,tres,quando f,vnus,quando g, septem. Inuento autem concurrente debemus iungere cum regularibus mensis, cuius feriam Calendarum,ideſt, introitum scire volumus, & quota fuerit illa summa, si non transcendet septem, tota siue tali feria septimanæ ille mensis intrabit. Si vero transcẽdat septem,quorum fuerit residuum tota feria septimanę ille mensis intrabit.Sicut autem concurrentes, ita & dominicales literæ variantur. Nam in primo anno cycli solaris est f, litera dominicalis, in secundo e,in tertio d,in quarto c, in quinto a, tunc enim propter bissextum pertransitur b, quod in his versibus declaratur.

Fert ea, dux,cor amet,ges, fautor,eum coluit bis
Ars genus est de corde bono, gignit ferus ensis.
Diclabeat aquagẽs,frõs dat cũctis, bonus auctor.

In his versibus sunt vigintiocto dictiones vigintiocto annis cycli solaris seruientes, prima primo, secunda secundo, & sic per ordinem, sumpto initio a primo anno cycli, ita quòd quæcunque fuerit initialis litera alicui istarum dictionum,eadem erit litera dominicalis in illo anno,cui seruit illa dictio.Verbi gratia.Fert,est prima dictio, & seruit primo anno cycli solaris,& f, est prima litera, ergo f, est litera dominicalis in primo anno cycli solaris, & sic de alijs. Et nota,quòd ille annus est bissextilis,cui deseruit aliqua dictio desinẽs in t, & ita primus annus cycli semper est bissextilis, cum ei deseruiat dictio desinens in t.s.fert, & propter hoc prima litera dictionis desinens in t, non erit litera dominicalis illo anno, cui seruit illa dictio, nisi a loco bissextili vltra,quia litera dominicalis cũ bissexto simul mutatur, A Calendis vero Ianuarij præcedentis ipsum bissextum, vsque ad locum bissexti erit litera dominicalis illa, quæ imediate sequitur in Calendario post illa, quæ deberet esse litera dominicalis,vnde in primo anno cycli f. est litera dominicalis à loco bissextili vsq; ad Calendas Ianuarij sequentis.A Calendis vero Ianuarij precedentis vsq; ad locũ bissexti g, est litera dominicalis,& ita in alijs. Annus aũt cui seruit illa dictio,sciri põt per rationem superius dictã de cyclo solari:nam rõ literæ dominicalis tunc currentis ratione simili incipit & finit. Nunc † aliqua de indictione dicamus. Est aũt indictio spatium temporis,quo Romanus Princeps tributum gentib. indicebat.Si autem volumus scire quota sit indictio, dẽmus addere tres annos annis Domini,& postmodum diuidere annos Domini per quindecim, quoties possumus, & quotus annus remanserit,facta diuisione,tota erit indictio. & si nullus superauerit, in vltimo anno indictionis sumus, & tunc ad primã indictionem reuertimur, quia indictio non transcendit quindecim:vnde versus.

Si tribus adiunctis Domini diuiseris annos.
Per te quinque datur indictio certificata.

De indictione plenius diximus in speculo iudiciali.in tract.de instrumẽtorũ editione.§.1.ver. post annos, & infra,vbi de cyclis agetur:De æra supra dictum est.

9

SVMMA.

1 *Dies est duplex.*
2 *Diei partes.*
3 *Dierum alia differentia.*
4 *Momentum quid.*

De die. Cap. 6.

1 DICERE † iã superius in plerisq; locis de die tactum est,& nihilominꝰ hic specialiter dicẽdũ est. Sciendum est igit, quòd duplex est dies,s. naturalis,& artificialis siue vsualis; naturalis est spatium, quo Sol ducitur circa totam terram ab oriente vsque in occidentem, scilicet spatium diei & noctis,quod semper continet 24.horas.Dicitur dies ista a die, quorum nomina Romani quibusdã syderibus sacrauerũt,vnde quælibet dies ab aliquo Deo antiquitus vocata est, vt a Ioue,& alijs,prout sub septimana dictum est,vel a δύω,quod est duo,quia continet duo tempora noctem scilicet,& diem vsualem.Quando autem incipiat,dictũ est in proœmio septimæ partis. Artificialis est spatium,quo sol moratur super nostrũ hemisphęrium,ab ortu Solis vsque ad occasum, & hic secundum Solis ascensum, & descensum crescit pariter,& decrescit. Dicitur autem dies claritas. Et dicitur vsualis,siue artificialis, quia solum hoc tẽpus aptum est vsibus, & artificijs exercendis. Reliqua pars diei dicitur nox,a noceo,quia nocet visui,& vsui,& ideo vocata est dies a meliori parte, sine commemoratione noctis, iuxta illud, Et factũ est vespere, & mane dies vnus. ¶ Rursus partes † diei sunt tres,secundum Isido,scilicet mane,meridies,& suprema. Mane est lux matura,& plena,nec iam crepusculũ, Meridies dicitur quasi medi dies,i.mediꝰ dies,vel quia tunc purior dies est.Suprema est postrema pars diei.Sero dr a clausis seris. Noctis vero partes sunt septem, scilicet vesperæ,crepusculum,conticiniũ, intempestum,gallicinium,matutinum, & diluculum. Vesperum dicitur a vespere, occidentali stella,quæ tenebras sequẽtes præcedit,& dicuntur tenebrę quasi tenentes vmbram. Crepusculum dicitur dubia lux,scilicet inter lucem,& tenebras.Conticinium est,quando iam omnes silent.In tempestum est medium noctis tempus, quando nil agi potest,& omnes silent, q̃ importunum. Gallicinium dicitur ,ppter gallos lucis prænuntios. Matutinum est inter abscessum tenebrarum,& auroręad uẽtum. Diluculum dicitur, quasi incipiẽs parua diei lux,& aurora, quæ solem præcedit. Est enim aurora diei clarescentis exordium. ¶ Et nota,quòd dies alij † sunt 3
syderales,in quibus sydera mouentur, & homines a nauigationibus excluduntur, alij præliales,de quibus in lib.Regum,qbus reges solent ad bella procedere, alij intercalares,quos scimus duodecim mensibus superesse; alij caniculares, alij solstitiales,alij æquinoctiales,de quibus iam præmissum est, alij fasti, in quibus aurantur,alij nefasti eis contrarij, alij festi, ideſt festiui,vt dies azimorum, alij profesti,quasi procul a festis,vt feriales, alij mali sunt, quoniam in eis plus solito homines affliguntur,vnde Apostolus.Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt, & econtrario sunt boni,alij Ægyptiaci,de q bus præmissum est, etiam dies salutis in quo Dominus venit ad saluandum, est etiam dies iudicij, in quo Dominus veniet ad iudicandum, qui erit bonis dies lætitiæ,malis autem calamitatis, & miseriæ. Momentum vero est † minimum 4
atque angustum tempus, a motu syderum dictum: est enim extremitas horæ

in brevibus interuallis, cum aliquid sibi cedit, atque succedit ℔m Isidorum, ἔφεσις, græcum nomen est, & tamen latinum sonat, est enim finis temporis, quod aũt horas continet dies naturalis, dictum est in principio huius partis.

Rubricæ secundæ partis tractantis de anno lunari.

SEquitur secunda pars de anno lunari. In qua agitur primo, qd sit annꝰ lunaris, & quot dies contineat. Secundò de regularibus lunaribꝰ. Tertiò de epacta. Quartò de emboliſmo. Quintò de aureo numero. Sextò de termino paſchali, & aliarum mobilium feſtiuitatum. Septimò de cyclis.

SVMMA

3 *Annus luna is quid.*

Quid sit annus lunaris, & quot dies continet. Cap. 7.

1 ANNVS lunaris dicitur trib. modis. Primo modo annus† lunaris est ſpatium, quo luna circuit totum Zodiacũ: quod facit in 27. dieb. & 11. horis. Secundo modo dr annus lunaris ſpatium, quo luna circuit Solẽ ab vna aſcenſione vſq; ad aliam, & hoc facit in 29. dieb. & 12. horis. Nam cum luna ſeparaĩ a Sole ad peragrandum Zodiacum, & poſtea reuertitur ad eundem punctũ, in quo dimiſerat Solem, non inuenit illum ibi, quia Sol tm̃ proceſſit ſuo motu, quia luna laborat recurrere ad eum, ſiue attingere ipſum duobus diebus, & tribus horis. Tertio dr annus lunaris ſpatium 12. lunationum in anno communi, & tredecim in emboliſmali, de quibus infra dicetur. Cum ergo lunatio quælibet conſtet ex 29. dieb. & 12. horis, quia non curat Eccleſia de minutis, & ex 12. horis p̃cedẽtis lunationis, & ex 12. ſequentis cõſtituitur vna dies naturalis, quæ ſemper lunationi præcedenti attribuitur, ita quòd lunatio præcedentis menſis ſemper habeat 30. dies, & ſequentis 29. niſi aliud ſit, propter biſſextum, vel emboliſmum, vel ſaltum lunæ, vnde verſus.

Luna pæris menſis, nunquam trigeſima fiet.
Impar triceno, nunquam niſi fine carebit.
Tempore Biſſexti Febri, trigeſima Luna eſt,
Nam Iulij Luna, tunc eſt vigeſimanona.

Par menſis dicitur, quia numerando a Ianuario per ordinem cadit in numerũ parem, vt Februarius, Aprilis, Iunius, Auguſtus, October, December, quorum lunatio ſemp eſt 29. dierum, excepto Februario, cuius lunatio eſt 30. quando eſt biſſextus. Impar vero eſt, quãdo cadit in numerum imparem, vt Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, September, & Nouember, quorum lunatio ſemper eſt 30. dierum, excepto Iulio, qui in vltimo anno cycli lunaris propter ſaltum lunæ habent tantum 29. Ex his autem 12. lunationibus conſtituuntur trecenti quinquaginta quatuor dies in anno lunari, & ſic annus lunaris in 11. diebus excedit a ſolari, ex quo exceſſu omnis varietas ætatis lunæ conſurgit, ita quòd vbicunque fuerit luna prima in primo anno, ſit in ſecundo 11. propter quam varietatem duorum numerorum genera ſunt inuenta, regulares videlicet & pactæ, de quibus breuiter videamus.

SVMMA.

1 *Regularis lunaris, quid, & nu. 2.*

De regularibus Lunaribus. Cap. 8.

NVNC videamus† de regularib. Et quidẽ regularis lunaris eſt numerus inuariabilis, datus menſi ad inueniẽdũ lunã in Cal. menſũ ſingulorum. Habent autem ortum regulares ab illis quinque diebus, qui ſuperſunt in anno ſolari ſupra 360. dies, vnde quinque regulares dati ſunt Septembris, à quo annus lunaris ſumit initium. Regulares verò aliorum menſium ſic formantur. Iunge regulares menſis cũ diebus eius, & ab illa ſumma ſubtrahe lunationem eius, & reſiduum, quod remanſerit, erit regularis illius menſis, verbi gratia. September habet quinque regulares, & dies eius ſunt triginta, qui coniuncti regularibus conſtituunt 35. & lunatio Septembris eſt tricesima, qua ſubtracta remanent quinque, quæ ſunt regulares ſequentis menſis, ſcilicet Octobris, & ſic de alijs vſque ad Septembrem. Nam Ægyptij ſuum annum incipiũt à Septembri, & ideo nos annum lunarem incipimus a Septembre. de re-
2 gularibus † traditur iſte verſus.

Dic e, g, bis, i, k, bis, & poſt manet ordo.

Quaſi dicat: Dic, e, bis, quæ eſt quinta in alphabeto, i. primis duobus menſibus anni lunaris dantur quinque pro regularibus. Item dic bis, g, quæ eſt ſeptima in alphabeto, ideſt tertius, & quartus menſis habent ſeptem pro regularibus. Item dic bis, i, quæ eſt nona in alphabeto, id eſt, quintus, & ſeptimus menſis habent nouẽ pro regularibus. Item dic bis, k, quæ eſt decima in alphabeto, id eſt, ſextus, & octauus menſis habent decẽ pro regularibus. Et nota, quòd hic tranſitus de quinto ad ſeptimum, & de ſexto ad octauum, vt patet informando ipſos regulares, quia Ianuarius, & Martius 9. & Februarius, & Aprilis 10. habent: ſed poſt manet ordo, id eſt, Maius. 11. Iunius 12. Iulius. 13. Auguſtus 14. habent.

SVMMA.

1 *Epiſtola quid. Et qualiter deſignetur, & inueniatur. num. 2. & 3.*

De Epacta. Cap. 9.

SEquitur de epacta. Eſt autem epacta numerus variabilis, datus anno ad inueniẽdum Lunam in Calen. cuiuſlibet menſis, & dicitur epacta ab ἐπάγω, quod eſt ſupra, & aucta, qđ eſt ſuperexcreſcentia anni lunaris a ſolari. Ideoque annus primus cycli lunaris nullam habet epactam, qa nullus annus præceſſit, a quo vndecim accepiſſet. Secundus vero habet vndecim pro epacta; qa epacta oritur ab illis vndecim diebus, quibus annus lunaris excedit a ſolari. Tertius vero annus habet 22. quia ſemper adduntur 11. ſi non tranſcendat 30. ſi verò tranſcẽdat 30. abiectis 30. reſiduũ erit epacta illius anni, & ideo in quarto anno, quia ſumma aſcendit ad 23. abiectis triginta, tres ſunt epactæ illius anni. Epactæ verò Græcè, dicuntur Latine adiectiones annuæ lunares, quæ per numerum 11. vſque ad tricenarium in ſe reuoluuntur, quas Ægyptij ideo adiiciũt vt lunaris emerſio ratione Solis coæquetur. Luna enim iuxta curſum ſuum 29 ſemis dies lucere dignoſcitur, & fiunt in annum Lunarem dies trecenti 54. remanent ad curſum anni ſolaris dies vndecim, quos Ægyptij adiiciunt. Abſque his non inuenies lunam quota ſit in quolibet anno, menſe, & die. Epactæ omnium annorum cycli lunaris, per hãc tabulam denotãtur, ita quòd hoc verbum nulla reſpondet primo anno, & ſinguli ſequentes numeri reſpondent ſingulis annis cycli vſq; ad 29. vt nulla 11. 2 2. 3. 14. 25. 6. 17. 9. 21. 12. 13. 5. 16. 28. 19. 30. Sed hoc idem etiam oſtenditur per hos verſus.

Annis † adde mono Domini partire per vnde 2
Viginti Lunæ cyclis, & inde patet.

Hoc vult dicere, quòd ſi volumus ſcire quotus ſit annus epactalis, ſiue cycli, debemus diuidere annos Domini per decẽ nouem quoties poſſumus, & addere vnũ, quia quando Chriſtus natus fuit tantum p̃ceſſerat ille cyclus, & quota fuerit ſumma, quæ remanſerit, totus erit annus cycli epactalis, verbi gratia. Hoc anno computamus annos Domini 1286. quorum mille ducenti ſeptuagintatres ſunt rectè per decem & nouem diuiſi, ſuperſunt tredecim de prædicto numero, addito ergo vno, fiunt quatuordecim, vnde hoc anno eſt decimusquartus annus cycli lunaris, in anno ſequenti erit 15. & ſic vſque ad decemnouem, poſtea redditur ad primum, & hoc verum eſt, ſecundum illos, qui incipiũt computare annos Domini a Natiuitate Chriſti, vel in Calẽdis Ianua-

rij,non autem secundum eos,qui illos imputant in calendis Septembris,& faciunt eor diuisionem, nam tunc addendi sunt
3 duo anni. potest etiam & † aliter inueniri epacta, vt si summam, quæ remanet de præmissa diuisione annorum Domini per tres ifecturas pollicis numerus: Sic enim numerus finitur in prima iunctura,debemus demere vnum de ipso numero, si in secunda, debemus addere nouem, si in tertia debemus addere 10.& 9. & summa inde prouenies est epacta,& hoc si triginta non transeat. Si verò transiret,abiectis triginta, residuum est epacta. Vnde versus.

Deme vnũ,posti ad de nouẽ posti dena nouemque.

¶Inuẽta igitur epacta debemus eam iungere cum regularibus mensis, cuius Lunam volumus inuenire, & quota fuerit summa inde prouenies, tota erit Luna in Calendis illius mensis, dummodo triginta non transeat. si vero triginta transiret, abiectis 30. residuum erit ætas Lunæ, & si summa illa fuerit 30.in Calend. mensis, tunc Luna erit triginta: si autem epacta nulla fuerit, puta in primo anno cycli lunaris,tunc ad inueniendum Lunã sufficit regularis. Sed quoniam epactarum ratio quandoque fallit,propter emboliſmum, siue saltum Lunæ, ideo de ipso breuiter videamus.

SVMMA.

1 *Emboliſmus quid.*
2 *Emboliſmalis annus.*
3 *Annus communis.*
4 *Epacta vbi fallat.*
5 *Lunæ saltus, & num.6.*

De Emboliſmo. Cap. 10.

1 CIRCA emboliſmum,siue Lunę saltum, notandum est, † quod ἐμβολισμος græce,interpretatur latine superaugmentum, seu superexcrescentia anni solaris super lunarem. Quia ergo annus solaris excedit lunarem in 11. diebus, ex illo excessu constituuntur septem lunationes in 19.annis cycli lunaris, multiplicatis illis vndecim diebus. Et dicuntur Lunationes emboliſmales, quarum quælibet est 30.dierum, & attribuuntur 7.annis emboliſmalibus, ita q in quolibet cyclo lunari sunt septem anni emboliſmales,& 12.communes. Appellatur † autem annus emboliſmalis; 2
quia quartadecima Luna præcedentis Pascha vique ad quartamdecimam sequentis habet 13.lunationes, siue 14.menses lunares,id est,trecentos 84.dies,& iste est annus sancto Moysi diuinitus reuelatus. Communis vero habet tantum 12. lunationes,id est,trecentos quinquaginta quatuor dies, quorum dispositiones continet iste versus.

Cur flet has lacrimas, odioſum quare tyrannum.

¶ In isto versu sunt septem dictiones septem annis emboliſmalibus seruientes. prima primo, secunda secundo, & sic per ordinem: ita quòd quota est prima litera alicuius istarum dictionum in alphabeto, totus annus cycli epactalis erit annus emboliſmalis: verbi gratia. Cur est prima dictio,& seruit 1.anno emboliſmali,& c,est prima litera illius dictionis,quæ est tertia in alphabeto,ergo tertius annus cycli lunaris est emboliſmalis,& ita de alijs hoc obseruato: quòd hæc dictio, has, debet scribi cum h. Et dicitur annus † communis, quia sæpe duo ita coniunctim incedunt, vt inuicem se in paschali solemnitate sequantur, emboliſmalis enim semper solus est.Ordo autem istorum annorum communium,& emboliſmalium,patet in linea subsequenti.Communis.communis emboliſmalis, communis communis emboliſmalis, communis emboliſmalis, communis communis emboliſmalis, communis communis emboliſmalis,communis emboliſmalis, communis communis emboliſmalis. Habita autem anno emboliſmali, possumus scire,in quo mense Lunatio emboliſmalis contingat per hunc versum. 3

Mobilis, & Chriſtum modo liber habeto coeuũ.

In isto versu sunt septem dictiones, septẽ mensib. seruientes,in quibus contingunt lunationes emboliſmales in præfatis septem annis,prima primo,secunda secundo,

do,& sic per ordinem,ita q quota erit prima litera alicuius istarum dictionum in alphabeto,toto mense illius anni,cui seruit illa dictio, contingit lunatio emboliſmalis. Item,quota erit prima litera secundæ syllabæ in alphabeto, tota die mensis incipit lunatio emboliſmalis,v.g. Mobilis est prima dictio, & seruit primæ lunationi,quæ contingit in tertio anno cycli lunaris,& m,est prima litera huius dictionis,& est 12.in alphabeto,ergo in 12. mense contingit lunatio emboliſmalis. Item b,est prima litera secundæ syllabæ, & est secunda in alphabeto ergo in secunda die illius mensis incipit illa lunatio,& sic de alijs. Si autem velis plenius huius rei veritatem inquirere, recurre ad epactam, & regulares illius anni, de quo vis
4 scire,& ita inuenies.¶Nunc † videamus, vbi fallit epacta iuncta regularibus propter emboliſmum,seu saltum Lunæ.Circa quod nota,quòd licet cyclo lunari sint septem anni emboliſmales,vt superius dictum est, non tamen fallit epacta, nisi in tribus,s.in 8.11.& 19. vnde versus.

Octauo vndecimo, poſtremo fallit epacta.

¶In quo autem loco,vel mense,vel quot locis fallit epacta, iuncta regularibus, his versibus denotatur.

Iulius vndenis ter Maius, octo vicenis.
Biſſextus niſi ſit, Mars peccat.i vnde tricenis
In totidem Maius, Auguſtus vero duobus.

¶Hoc est dicere, quòd in 8.anno cycli lunaris fallit epacta cũ regularibus in Maio & Iulio,quia in Cal.Maij cum Luna deberet esse 28.secundùm epactam,non reperitur nisi 27 propter emboliſmum. Item fallit in Cal.Iulij eodem anno,quia tunc Luna deberet esse 30. secundùm epactã, tamen non reperitur,nisi 29.propter emboliſmum,vbi credẽdum est emboliſmo, & non epactæ.Item in 11.anno fallit epacta,quia in Cal. Martij secundum epactã deberet esse Luna 29.sed propter emboliſmum reperitur tantum 28.Veruntamẽ si in illo anno fuerit biſſextus,tunc corrigitur ille error, quoniam propter biſſextum additur vna dies. Item 29.anno fallit epacta in duobus locis, nam secundũ epacta Luna deberet esse 29 in Calend. Maij,sed propter emboliſmum non reperitur nisi 28. & in eodem fallit in Calen. Augusti, quia secundum epacta luna deberet ibi esse 2. sed propter saltum lunæ ibi tertia inuenitur, quia lunatio Iulij, quæ deberet esse 30.in illo anno,est tantum 29. & hoc contingit propter errorẽ nostri computi, & tunc annus in 2. diebus exceditur a Solari. De saltu † lunæ 5
traditur iste versus.

Luna facit ſaltum, quintilis luce ſuprema.

¶Retrocedit enim luna die, sicut diximus propter errorem nostri computi, vt in sequenti anno in Calend. Septembris luna redeat, sicut debet, nisi enim saltus lunæ colligeretur, contingeret error, vt in 14. cyclis diceretur luna prima quando esset plenilunium. Colligitur autem sic iste dies, quælibet .n. lunatio ad hoc, vt lunationes sint æquales, haberet 29. dies,& dimidium,minus 4. momentis,& vna vncia,& vna atomo. sunt aũt in cyclo ducenti trigintaquinque lunationes,erũt ergo quater tot momenta, quæ sunt in vniuerso noningenta quadraginta, quæ diuisa per 40.constituunt 23.horas,& dimidiam. Postea 235.vncijs constituuntur 19.momenta,& remanent 7. vnciæ,& ex 335.atomis constituuntur 5. vnciæ, quæ vnciæ cum 7. prioribus faciunt vnum momentum,quod iunctum ad 19. momenta præhabita facit dimidiam horam, q iuncta cum alijs 23. & dimidiam facit vnam diem,quæ subtrahitur vltimo anno a lunatione Iulij,& dicitur saltus lunę.potest etiam facilius hoc modo colligi. Annus lunaris constat ex 354.diebus minus vna hora, & quarta parte vnius horæ. & 76. parte quarta vnius horæ. ergo in 19. annis habentur 19. horæ. & 19 quartæ horarum. & 19. 86. partes quartæ vnius horæ,quæ faciunt in 19.annis quartam partem vnius horæ, & ita erunt 20. quartæ horarum,quæ faciũt 5.horas, quæ iunctæ 23 horis præhabitis faciunt vnum diem. Est † igitur saltus lunæ quidam dies col- 6
lectus in 19. annis ex eo superfluo, quod datur lunationibus,& dicitur saltus lunę, non q luna magis saltat illa die, quã alia, sed quia nos lunam computantes diem illam, super quam in alijs annis lunatio Iulii dicitur 30.salimus, siue prætermittimus, non cõputantes lunã in vltimo anno cycli decem nouennalis, nisi 19. ideo autem

autem subtrahitur dies illa a lunatione Iulij in vltimo anno cycli decennouennalis, quia Iulius est vltimus in anno epactali, inter menses habentes 30. dies in lunatione, vnde vltimo anno lunatio Iulij non computatur tricesima, sed vicesima nona, & ideo aureus numerus illius anni, s. decem nouennalis, quamuis crescat, sequitur sine interuallo minorem, & per consequens in alijs mensibus sequentibus vsque ad Ianuarium, sicut infrà dicetur, saltus ergo Lunæ facit duas lunationes pariter esse 29. dierum, ad præfatos ergo errores facilius corrigendos inuentus est aureus numerus, de quo breuiter est dicendum.

S V M M A.

1 *Numerus aureus quid. Et cur sic dictus, & a quo inuentus.*
2 *Numerus aureus vnde formetur. & nu. 3.*

De aureo numero. Cap. 11.

1 AVREVS numerus † est ille, qui ponitur in Calendario, qui in quolibet mense indicat Lunam primam, ad priuatos errores facilius corrigendos inuentus. Et dr aureus numerus, per similitudinem, quia sicut aurum superat omnia metalla, ita iste numerus ôes alias rationes lunares excellit, quê Iulius Cæsar tanta diligentia dicitur inuenisse, qui incipiens a quocunque anno cycli lunaris, vbicunqne inuenit lunam primam in primo anno cycli posuit 1. in Calendario in latere extrinseco, iuxta literas feriales, s. in quolibet mense, & in secundo anno, vbicunque inuenit primam, posuit 2. in quolibet mense, & in tertio 3. & sic de alijs, & ideo in Calend. Ianuarij ternarius est numerus, quia ibi luna inuenitur tertio anno prima, nec ibi debent poni alius numerus, quàm ternarius, quia in nullo anno Calen. Ianuarij luna est prima, nisi in tertio anno cycli decemnouali. In quibusdam † tamen Calendarijs numeri ipsi
2 designantur per literas alphabeti, nã pro vno interponitur ibi, a, pro duobus, b, pro tribus, c, & sic de alijs numeris, & literis, & feriarum, vsque ad literam, t, quæ est decimanona in ordine alphabeti. Formatur autem aureus numerus ab illo ternario, qui ponitur in Cal. Ianuarii, nam ille tribus adduntur octo, & constituuntur vndecim, qui numerus debet poni in tertia litera Ianuarii. Item illis vndecim adduntur octo, quæ constituunt decemnouem, qui numerus debet poni cum interuallo in quinta litera Ianuarii. Itẽ illis 19. adduntur octo, & sic sunt 27. Sçd quia aureus numerus non transit 19. ideo abiectis 19. residuum, s. octo, debet poni immediatè post 19. & sic per totum Cal. Patet ergo, q; quando maior numerus sequitur minorem, tunc debet inter vtrunque numerum dimitti vna litera: & quando minor sequitur maiorem, tunc nulla debent litera intermitti. vnde versus.

De tribus uct canẽs superet de dena nouemque
Maior sit ternus. Minor aureus octo secundus

Veruntamen formatio illa fallit in omni mense, cuius lunatio est 29 dierum, s. in Februario, Aprili, Iunio, Augusto, Octobri, & Decembri, in quibus post minorem numerũ, maiori immediatè locatur. Sequitur † circa principium mensis, quod patet hoc versu.

Mẽse breuis Lunæ Februs est ars dat cito gãger

In isto versu sunt sex dictiones, sex mensibus deseruientibus, quorum lunatio est 29. incipiendo in medio versu, vbi dicit Februs, ita q; quæcunque fuerit initialis litera alicuius istarum dictionum, super eadẽ litera in Cal. maior numerus sequit minorem sine spatio, i. nulla litera dimissa in illo mense, cui seruit illa dictio, v.g. Februs est prima dictio, & seruit, 1. mensi, cuius lunatio est 29. s. Febru & f. est prima litera, ergo super primum f, mensis Februarii maior numerus sequitur minorẽ immediatè, similiter super primum, c. April. & sic de aliis, sed super primum, g. Decembris Maio, s. 23. sequitur immediatè minorem, s. 2. & super eadem litera, qa isti est duplex aureus numerus quod designat geminatio huius literæ, g, in hac dictione ganger Item fallit in Iulio & reliquis mensibus vsque ad Ianuarium, in quibus circa finem numerus 19. sequit immediatè ad 11. numerum, vnde versus,

Iulius

Iulius & reliqui restant denam, nouemque.
Iungunt vndeno sic est ratus aureus ordo.

Item sciendum est, quòd quando 19. immediatè sequitur 11. tunc octauus, qui sequitur, debet tertio loco poni, vnde versus.

Quando continua, vndenis dena, nouemque.
Maiori trinus, tunc octonarius esto.

S V M M A.

1 *Paschatis terminus, & num. 4. 5. 6. 7. 8. & 11. & paschatis claues. & nu. 2.*
3 *Clauium sedes, vbi inueniantur.*
9 *Septuagesimæ inueniendæ terminus. Item Pentecostes. nu. 10.*

De termino Paschali. Cap. 21.

DE termino paschali † tripl ex dat ratio. Prima p claues Mosaicas. Secunda per ætatem Lunæ. Tertia per tabulas manuales, de quarum qualibet videdum est. Sed primo de clauibus, & ideò dicendum est, quid sit clauis. & vnde dicatur, & vnde habeat ortum, &
2 ad quid inuenta fuerit. Clauis est numerus † variabilis datus anno ad inueniendum principia quinque mobilium festiuitatum, s. septuagesimæ, Quadragesimę, Paschalis, Rogationum, & Pentecostes, & ideo sunt quinque claues, & quælibet prædictorum festorum habet 35. dies, in quibus semper celebrantur. A sede aũt cuiuslibet clauis numerantur dies 11. vsq; ad initium ipsorum 35. dierũ, prout hic infrà patebunt. Et dr clauis p similitudinẽ, quia sicut per claues ostia reserantur, ita p talé numerum principia dictarũ festiuitatum nobis denotantur. Habent. n. ortũ istæ claues terminorũ a 19. annis cycli lunaris, & 7. diebus septimanæ. Vnde prima clauis est 26. Claues aũt aliorũ annorũ sic formantur; addamus. n. semper claui præcedentis anni 19. & summa inde perueniens erit clauis sequentis anni, si nõ superat quadraginta. si verò summa superat quadraginta, abiectis 30. si residuum erit claues sequentis anni. v.g. Clauis primi anni est 26. cui si iungant 19. erũt 45. vnde abiectis 30. remanent 15. qui numerus est clauis sequentis anni, & ita formant vsque ad 19. annos p ordinem, qa nõ ꝓcedit vltra 19 numerum, sed reuertit ad priorem, vnde cyclus clauium aurei numeri, & epactarum non differunt q̃titate, differunt tamen principio, quia cyclus epactarum incipit a Septembri, cyclus aũt aurei numeri, & clauium a Ianuario, vnde si velimus scire, quotus sit annus cycli aurei numeri, & clauium, possumus scire per diuisionem annorum Domini factã superius in titulo de epacta. Inuẽto quotus sit annus clauium. possumus scire, quę sit clauis illius anni per aliam hanc rõnẽ: numerus enim ille, qui remanet de diuisione annorum Domini numerari debet per summitates quinque digitorum, inchoando a police, & si numerus terminatur in police, debemus addere 25. & summa inde prouenies erit clauis illius anni: si vero numerus finitur in indice, debemus addere 13. si in medio 13. si in anulari 19. si in auriculari 7. & si summa inde ꝓueniens accesserit 40. adiectis 30. quod remanserit, erit clauis, quæ additio his versibus continetur.

Viginti quinque tredecim plus esse tricenos,
Vnde vicena epa. digitis pro clauibus apta. 3

¶Sedes quidem † clauium nunquam inueniuntur in Calendario, nisi sup hanc literam g, prima ergo Ianuarij g, est clauis septuagesimæ, vltima g, eiusdem mensis, est clauis quadragesimæ, & secũda g, Martij, lauis paschalis, tertia g, Aprilis est clauis rogationum, vltima g, Aprilis est clauis Pentecostes, vnde versus.

Vltima, prima tibi, Martique secunda,
Aprilis terna tibi signat, & vltima clauem.

¶Habita ergo clauc anni, incipe cõputare a sede clauis, & comple illam a diebus Calendarij per ordinem, ꝓcedendo, & vbi terminabitur ibi erit terminus solẽnitatis, ita quod in proximo die dominico ibi sequẽti erit initium solẽnitatis, cuius est clauis, sed rogationes incipiunt in sequẽti die Lunæ, & si fuerit bisextus, cuilibet claui est vna dies addẽda. † Possum⁹ 4
ẽt scire paschales terminos p ætatem Lunæ, cuius rationem sequimur iuxta cõsuetudinem Iudæorum, de quo talis dat regula. Accipe Lunam quæcunque est in

festo

festo epiphaniæ,& perfice illam procedẽ do per dies Calendarii ordinarie vsque ad quadraginta dies,& si fuerit bissextus, vsq; ad quadraginta vnum, in proxima die dominica sequenti erit initium septuagesimæ,vnde versus.

A festo stellæ numerando perfice Lunam.
Quadraginta dies post septuagesima fiet.
Bissextus,quãdo fuerit superadditur vnus.
Si cadit ī lucẽ Domini,tũc sume sequẽtẽ.
Si cadit in feriã septenam,fitq; Bissextus.
Linq; diẽ Domini primũ,sumasq; secundũ

¶Habita ergo septuagesima,terminos aliarũ mobilium festiuitatum facilè scire potes.Nã à septuagesima vsq; ad quadragesimam sunt tres integræ septimanæ, a quadragesima vsq; ad Pascha sunt sex integræ septimanę, a Pascha verò vsque ad diem Lunæ rogationum sunt quinque septimanæ,& vnus dies,a paschatæ verò vsquo ad Pentecosten computantur quinquies decem dies. † terminum quoque Paschalem his versibus scire potes.

Post Nonas Martis,vbi sit Luna nouæ require
Tertia lux Domini proximi Paschatenet.

¶ Rursus vbicũque post duodecim Calẽ. Aprilis luna decimaquarta reperitur in Dominica proxima Pascha celebrat. Itẽ qualiscunque luna fuit in Calen.Ianua. talem fac cum festo sancti Benedicti,siue duodecimo Calend.Aprilis,& illam cõputes vsque ad vigesimamquartã,& ibi erit Pascha Hebræorum ¶† Rursus ab 8.idus Martij vsque ad Nonas Aprilis sunt dies 29.quocunq; ergo illorũ Luna fuerit prima,computetur vsq; ad 13.& ibi erit Pascha Hebræorum:est ẽt & alia ratio inueniendi Pascha per ætatem Lunæ,qñ quãdo Luna currit per vnum,erit Pascha dominica prima post Nonas April. quando currit per duo,erit Dominica prima post 8.Calend.Aprilis, qñ currit per tres, erit Dominica prima post Idus Aprilis,quando per quatuor erit dominica prima post Nonas Aprilis,quando currit p quinque, erit dominica prima post 11.Calẽd.Aprilis,quando currit per sex, erit dominica prima post 4.Idus April.quando currit p septem,erit dominica post 3.Calen.Aprilis,quando currit per octo,erit dominica prima post quartumdecimum Calend. Maij,quando currit per nouem, erit dominica prima post septimum Idus Aprilis, quando per decem,erit dominica prima post 6.Calen.Aprilis,quando per vndecim,erit dominica prima post 17.Calẽ. Maij,quando per duodecim,erit dominica prima post pridie Nonas April.quãdo per tredicim,erit dominica prima post 9. Calend.Aprilis,quando per quatuordecim,erit dominica prima post 2.Idus Aprilis,quando per quindecim,erit dominica prima post Calend.Aprilis,quando p sex decim erit dominica prima post duodecim Calen.Aprilis,quando per decem septẽ,erit dominica prima post 5.Idus Aprilis,quãdo per 8.erit dominica prima post 4.Idus Aprilis,quando per 19.erit dominica post 15.Calen.Maii.¶Tabulas super manuales nonnulli ad inueniendos Paschales terminos conficere solent, sicut Dionysius,Isidorus, & quidam alii, quas ad præsens duximus dimittendas,ne difficultas sit nimium onerosa.Ad præsens igitur sufficient carmina nostra scripta.

Esse grauem nobis bello Krmen Kueamus.
Bellũ sæpe gerẽs, ẽt puto deticit hostem.
Mox animæ lucrũ inuenies cũ religiosit.

In his versib.sunt 19.dictiones,19. annis cycli lunaris seruientes,prima primo,secunda secundo,& sic per ordinem, sumpto initio a primo anno cycli, & quota fuerit prima litera dictionis in ordine alphabeti,quę non designat in m. tota die Aprilis computando a mensis principio, versus finẽ,erit terminus Paschę Hebræorũ,i.Luna 14.& in proxima dominica sub sequenti erit Pascha nostrum, sicut in 6. par.sub tractatu de Pascha plenè dictum est.ibi ẽt patet quare super 5.Calend.Aprilis,scribitur in Calendario resurrectio Domini.Si verò dictio desinit in m.quota eius erit prima litera in alphabeto tota die Martii computando a mensis fine versus principiũ,erit terminus paschalis Iudęorum,& in primo die dominico, qui postea occurrerit descendendo versus finẽ erit Pascha nostrũ,hoc cautius obseruando,qa carmen & caueamus,in prefatis versibus debent scribi per k, & hostẽ debet scribi per h.quę in hoc loco ꝓ litera reputatur.Põt & aliter pascha facilè inueniri,ponę.n.in Calendario tuo in margine aureum numerum sequentem, videlicet

delicet iuxta 12.calend.Aprilis,pone 16. iuxta 11.calen. pone 5.iuxta 9.calend.13. iuxta 8.calen.2.iuxta 6.calen 10. iuxta 4. calen.18.iuxta 3. calen.7. item iuxta cal. April.15. iuxta 4. Non. April.4. iuxta 2. Non.12.iuxta Non.1.iuxta 6. Idus 19. iuxta 5.Idus 17.iuxta 4.Idus 6 iuxta 2. Idus 14.iuxta Idus 3. iuxta 17.calen. Maij, 11.iuxta 15.calen.19.iuxta 14.calen.8.Volens ergo terminum Paschę inuenire adde † vnum annis Domini tunc currentibus:postea diuide ipsos quoties poteris p 19.& si diuisio perficiatur in 19. ita quod nihil supersit,curre ad Calendarium tuũ, & in die illa,iuxta quam inuenies scriptũ 19.erit Pascha Hebræorum, quod semp celebrant in 14.luna, & in sequenti Dominica erit Pascha nostrum. Si vero aliquid supersit super vltima 19. puta quinque,vel 10. vel 15. dies, tunc Pascha Hebræorum erit in die illa, iuxta quam scriptum inuenies 5. vel 10. vel 15. & sic de alijs præmissis numeris, & diebus, & in sequenti Dominica erit Pascha nostrum, quod non potest esse ante 11.cal. Apr.nec post 7.calen.Maij.verbi gratia.Hoc anno computantur anni Domini 1286. quorũ 1273 sunt rectè diuisi per 19. supersunt ergo 13.de præmisso numero,quibus additur vnus,& fiunt 14.vbi ergo inueneris in tuo calendario hunc numerum,ibi erit hoc anno Pascha Iudæorum: in sequẽti vero anno erit vbi inuenies scriptum 15.& sic vsque ad 19 postea vero redit ad primum,& sic perpetuo fiet.¶Per eũdem † quoque modum poteris terminum septuagesimæ inuenire: pone emm in calẽ dario tuo in margine iuxta 16. calend.Februari,hunc numerum 18.item in eadem linea pone 19.iuxta 15.calend.Februa.pone 5.iuxta 13.cal.14.iuxta 12.cal. 2. iuxta 10.cal.10.iuxta 8.calen.8.iuxta 7 calend. 7.iuxta 5.calen.15. iuxta 4.calen.4. iuxta 2.calen.12.item iuxta calen.Februar.19. item iuxta 3.Non.Februa.6.iuxta 6.Idus 3.iuxta 5. Idus 3.iuxta 4.Idus 11. iuxta Idus 19 Diuisis ergo annis Domini per 19 vt præmissum est, vide qui numerus superest super 19.& vbi illum in ipso calendario inueneris, ibi erit terminus septuagesimæ,qui semper est in luna 11.& in sequenti Dominica septuagesimam celebramus,quæ non potest esse ante 15.cal. Feb.nec post 9.cal.Martij.Sic nec quadragesima potest esse ante 6.Idus Februarij, nec post 2.Idus Martij. ¶Eodem etiam modo † terminus Pentecostes inueniri potest. Pone enim in tuo Calendario in margine,iuxta 7.Idus Maij,16.Idus 5.iuxta 4.Idus 13.iuxta 3.Idus 2.iuxta Idus 10. item iuxta 17.Cal.Iunij 18.iuxta 15.cal.7. iuxta 13.cal.15.iuxta 10.calen.4.iuxta 12. cal.12.iuxta 9.cal.1.iuxta 7.cal. 19. iuxta quintum cal.12.iuxta 4.cal.6.iuxta 2.cal. 14.item iuxta calẽ.Iunij 3.iuxta 3. Non. 11.Non.19.iuxta 8.idus 8.Diuisis ergo annis Domini per 19.numerum illum, qui supererit, super decem & nouem, quære in ꝑmissis locis Calendarij, & vbi illum inueneris,ibi erit Pentecostes Hebræorũ, quod semper est in Luna quarta,& in sequenti die Dominica erit Pent.nostrum, qđ non potest esse ante 6.idus Maij, nec post idus Iunij, sicut nec rogationes esse possunt ante 7.cal.Maij,nec post 3.cal.Iunij. Põt ẽt Pascha aliter inueniri ꝑ hanc tabulam † quinq;,quindecim, tredecim. duo viginti duo decem triginta.decem,& octo septem 17. quindecim quatuor 24. 12.vnũ 21.nouẽ 29.decẽ,& septẽ.isti numeri representant quosdã dies Apr.& Mar. in quibus contingit Pascha Hebræorum. computando dies illos a principio ipsorũ mensium,ita q ipsi numeri a viginti infra respondeant Aprili, a viginti supra Martio,hoc vult dicere tabula,q in primo anno cycli lunaris est Pascha Hebræorum in quintõ die intrantis April. in secundo anno eiusdem cycli est quintadecima die intrantis Martij,& sic de alijs, donec numeri ipsius tabulæ cõpleant,postea cedit ad primũ annũ cycli. Qualiter aũt inueniant anni cycli,dictum est supra, vbi agitur de epacta.Quare festa Saluatoris excepto festo natalis, siue natiuitatis sint mobilia,dictum est in 6.par sub festo Natalis. Vltimo ẽm Isidorum sciendum est, q inter Latinos, & Græcos est varietas super termino festiuitatis Paschalis, quod prouenit,quia Latini a 3 Non. Martij vsque ad tertium Non. Aprilis primi mensis Lunam requirunt, & si quindecima Luna dies dominica puenerit, in aliã dominicã Pascha ꝓtrahũt, vt ꝑmissum est.

Græci

Græci vero obſeruant primam Lunã ab 8. Idus Martij vſq; in diem nonam Apri.

SVMMA.

1 *Cyclus quid.*
2 *Cycli ſex numero ſolaris, decẽ noualis lunaris, epactalis, magnus, & indictionalis, quos percurrit ibidem, & n. 3. 4. 5. 6. 7.*

De Cyclo. Cap. 13.

VIA in pleriſq; huius partis locis de Cyclo mentio facta eſt, ió de Cyclo aliqua dicam⁹.

1 ¶ Notandum eſt ergo, † q; Cyclus eſt ſpaciũ aliquorum annorũ in ſe rediens, ſm aliquos numeros, & dr quaſi circulus, per duplicẽ ſyncopam. Eſt. n. cyclus vocatus, eo quòd in orbem digeſtus ſit, & quaſi in circulũ diſpoſitum ordinem compleatur annorũ ſine varietate, & ſine arte. Sunt autẽ ſex Cycli primus ſolaris, incipiens in 6. Cal. Martij in feſto S. Matthiæ, conſtãs ex 28. annis continens concurrentes, & regulares ſolares, & dominicales, & annos biſſextiles, & cõmunes. ¶ †Secundus cyclus

2 eſt decem nouenalis, conſtans ex 19. annis, & incipit a Ianuario continens in ſe aureum numerum, & claues terminorũ. ¶ Tertius eſt cyclus lunaris, incipiens ſimiliter a Ianuario, habens 19. annos, incipit autem quarto anno cycli decemnouenalis, hunc inuenerunt Romani, vt ſcirent qua hora Luna a Sole accederetur, ſed quia ꝓceſſu tempotis hæc inuentio falſificata eſt, nihil operamur ſm hunc cyclum. ¶ Quartus eſt epactalis † incipiens

3 5. Cal. Septembris, habens ſimpliciter anno. 19. continens in ſe regulares, & lunares, & epactas, & annos communes, & em

4 boliſmales. Quintus † eſt cyclus magnus conſtans ex quingentis 32. ann. vel ſm alios quingentis triginta annis, ſm quem formatur tabula Dionyſij. ¶ Sextus eſt

5 cyclus † indictionalis conſtans ex 15. an. & continens iudictiones. Romani enim quia difficile erat de remotis mundi partibus venire ſingulis annis Romã ad ſoluendã tributa, per eos prouincijs indicta ſtatuerunt, q; ſaltem ſingulis quinquennijs ſoluerentur, ita q; primo quinquennio apportarent pro tributo ferrum pro fabricandis armis. In ſecundo quinquennio argentum, pro ſtipendijs militibus erogandis. In tertio † aurum pro ſimulachris fabricandis, & ſic ſemper poſt aurũ, quod in an. 51. ferebatur, incipiebat quinquennium, quo ferum iterum ſoluebat, & ſic erat quaſi quidam circuitus temporis, quia ergo Romani ſic fieri indixerũt, ideo illi anni indictio nuncupati ſunt, de quo dictum eſt ſupra. Præmiſſum autem ſpatium quinque annorum vocatum eſt luſtrum, quia venientibus nuntijs, pinciarum cum tributo, cum cereis, & alijs ꝓtioſis ſumptibus vrbem luſtrabant:

6

Concluſio operis. Cap. 14.

NEMO in hoc opere diuina officia ſufficienter exiſtimet expoſita, ne fortè opus extollendo humanum, diuinũ improuide extenuet ſacramentum: in diuinis namque officijs Miſſæ tot & tanta ſunt inuoluta myſteria, vt nemo niſi ꝑ vnctionem edoctus ea ſufficiat explicare, quis. n. nouit ordinem cœli, & ponit rationes eius in terra? Scrutator q̃ppe maieſtatis opprimet a gloria. Ego vero non ꝑualeus lippientibus oculis ſolẽ in rota conſpicere, tanti myſterij maieſtatẽ, quaſi ꝑ ſpeculum in ænigmate, mihi viſus ſum intueri, nec penetrans ad interiora cœnaculi, ſed ꝑ foribus aſſidẽs in veſtibulo, egi diligenter, vt potui, nô ſufficiẽter, vt volui. 69. diſt. ſi officia. in prin. cum in humanis inuentionibus nil ſit ex omni parte ꝓfectũ. 7. q. 1. nihil. Nempè ꝓpter numeras atq; ineuitabiles negotiorum apoſtolicæ ſedis iniunctas neceſſitudines, quotidie more fluctuum emergentes, q̃ ſtudentis, & ad ſuperiora tendentis obtũdunt animum, quaſi ꝓplexus, atq; varijs, & ineuitabilibus irretitus nexibus, vacare ad plenum nequiui, vt vellem q̃nimò vix valui meditata dictare, nedũ cõcipere meditanda, nam cuiuſq; animus ad plura diuiſus,

diuiſus, ſit profectò ad ſingula minor. Quocirca non ſolum benignum ſedulò imploro. Lectorem, verumetiam liberũ deſidero correctorem. Enimuerò negare nequeo, quin plura inſerta ſint in hoc opuſculo, quæ poſſunt iuſto iudicio, nulla temeritate culpari. 9. diſt. negare. Verum ſi quid fortè laude dignum reperietur in eo, diuinę gratiæ penitus adſcribatur, nam omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum 1. q. 2. quam pio. Si quid verò indignum, inſufficientiæ deputetur humanæ, nã corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & de primis terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem, aut ſiquidem propriè, aut eorum fortaſſis. quorum dicta plerunque potius recitando, quàm approbando hic introducta noſcuntur. Hoc enim tam ex diuerſis aliorum libellis, & commentarijs more mellificantis apis quàm ex his, quæ mihi diuina gratia propinauit, fructuosè collegi, & hanc doctrinam interno fluentem nectare velut fauum mellis in diuinis officijs ſpeculari volentibus, diuino ſuffultus præſidio propinaui, hanc ſolum apud homines ex ingenti perpeſſo labore mercedem expectans, vt apud miſericordiſſimum iudicem pro peccatis meis, deuotas orationes effundant.

FINIS.

DE

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD PIVM LECTOREM CORNELII LAVRIMANI VLTRAIECTIVI. PRÆFATIO.

NOneram nescius, pie Lector, quũ hũc de Ecclesiasticis officiis librum typis primò excudẽdũ apposuissem, quin infinitos ppè in me crabrones excitarẽ. Nam tũ velut apertis oculis fore satis prævidebã, vt nostrũ hic quantuscunq; labor in varias incurreret reprehensiones. Atq; id quidẽ haud inuita. Vt.n. omittamus hoc, qui quantumuis pie satis de rebus istiusmodi ad Ecclesiam nimirum pertinentibus, sentiunt, nõ possũt tamen sese cohibere, quin & aliorum laboribus censoria virgulã quodammodo subducant, certè ab eorũ morsibus, qui innumerã in dies nouorũ dogmatũ cõmetã excogitant, nullam mihi securitatem ausim polliceri. Hi sunt, quos se Euangelicos, & Paulinos appellari non pudent, cum in ijs nihil minus sit, quam quæ in Euangelio præcepta sunt exequi, quæque à Paulo, qui non sine causa dictus est vas electionis, sunt tradita, recta võe expẽdere. Quod adeo verũ esse iã inde à multis annis per varios scriptores, eosque non minus pios, quam eruditos, abundè ostensũ est. Eò.n. humana rediit audacia, ne dicã stultitia, eò inquã, incõsiderata illa, ac præceps quorũdã hominũ libido lapsa est, vt nõ vereantur quadam peruicacia in seipsere, quod ab ijs, quàm longissimè habet. Ab horũ itaq; virulẽtis impetitionibus, fateor, tutus esse nõ potero, qui quod hac in parte fecimus, nunquã sint probaturi. Nã qua võe ea probet, quæ cũ ruinis insulsis & pernitiosis videant pugnare institutionibus? Quæ nos huc sanis euidentibus probata võnibus addu eimus, hæc illi planè reijcium. Et quid in vero reijciãt, si nouam sibi Ecclesiã inuenerint, & in ea nouas, si Dijs placet, instituerint cæremonias. Sed per Deum immortalẽ, quod insaniæ genus esse potest apertius, quàm velle magis sapere Apostolis, qui nostrã hãc presentẽ Ecclesiã à Christo acceperũt, acceptamq; nobis quasi permanus tradiderũt? Hi ergo multa mihi dicturi sũt, multa in eo, quem proferimus, cauillabuntur, ne esset qui illorum ineptias manifestè cõuincat. Eius.n. rei potissimũ grãtia Autorem hũc in lucẽ emittimus, vt semel quã ridiculè rideãt, quæ in nostra sunt Ecclesia, constare possit. Clamabunt imprimis vetustũ esse, & qui iã à tineis, & blatis prope modũ confessus sit, itaq; in tenebris obscœcatus, vt lucem intueri nequeat. Verũ nos cẽs adhibuimus operã, vt ab hmõi tineis ipsum vendicare mus, & oĩno id fecimus, vt iã lucẽ facile agnoscat. In ea, nisi quid mea me fallat opinio, tã fœliciter, & prosperè versaturus est, vt non leue vulnus inde hæretici sint acceptauri, quod nullum quantumuis efficax medicamentum fideliter satis curare poterit. Non quasi plures non sint, qui idem aut maius ẽt præstare queant, sed oĩno hoc nobis persuademus, quòd cũ hic alijs ẽt Ecclesiæ nostræ propugnatoribus adiunctus sit, & fortiorem, & faciliorem multo in hæreticorũ aciem, si quam instruxerint, faciamus impressionem, vsque adeo, vt vel hastam abijcere, vel arenam nobis cedere cogentur. Enimuerò sanè optarim, & complures alios hmõi hæreticorum antagonistas quotidiè exoriri, qui consimilibus laceritis cum ijs dimicare nõ subterfugerent, sed validissimis võnibus, tamquam hastis in manu collocatis, inanes eorũ argutias perstringere adoriuentur. Nam si quid in me iudicij est, quod sentio, quam sit exiguum, non arbitror alia võne fieri posse, vt cõmodè horũ nouatorum obstinata peruicacia comprimatur, nisi semel cõmuni Marte eos ita sacrarum literarũ testimonijs, velut ensibus confodiamus, vt postquam terga dederint, deinceps nihil noui redintegrare audeant. Qua in re Deum Op. Max. facilè adiutorem habebimus, si modo prælium aggrediamur, ac cum pernicioss̃imis Christianæ Reipub. ciuibus, ceu publico certamine manus conferere non defugiamus. Nunquam.n. patietur Deus, vt quicquam detrimenti ferat Ecclesia, cuius ille caput est. Quamquam verò non ignorem, quàm semper ab Ecclesia condita varij ac multi extiterint Hæretici, sed hoc ideo factum esse cerò credimus, vt ita Christus nostram excitaret socordiam. Nunc verò quid dicemus? An nõ inerit luxu perditi adeò dormiamus oĩ, vt permittamus sacrosanctã nostrã Ecclesiam, quã vnicè defensare debemus, a nautis fabris, sullonibus, cerdonib. palatronibus, tõsoribus, aucupibus, piscatoribus, cetarijs, coquis, sartoribus, esse darijs, baiulis in foro, ẽ cõpitis & lustris, ĩ cõuotationibus, in officinis, ẽ tonstrinis, publicè & priuatim ita lacerari, ita carpi,

carpi, ita proscindi, & conculcari, vt iam mille, si dicere fas est, in ea nascantur hæreses. Nam nemo ferè est, qui non nouam aliquam de ea excogitauerit opinionem. Sed quo feror? Certè hoc verè dicere possum, pie lector, nullum satis acerbum posse inuenire epiphonema, quod isti rei conueniat. Quare, vt ad nos redeamus, haud dubiè, quicquid in huius operis editione præstiterimus, certi simus, istiusmodi hæreticis ac nouatoribus non probatum iri. Sed quid adeo ad nos si ijs non placeamus, quibus nostra exosa Ecclesia est, cui tanquam matri omnem, vt par est, honorem deferimus? Nihil equidem hos moror, si quod res est, ingenuè proferre liceat. Nihil, inquam, curo, si ab illis exemplo damur, modo à nostris, hoc est ab ijs, qui verè ac piè de Ecclesia vnica sponsa Christi, & matre nostra sentiunt, reciprocamur. Non enim hic nobis cornea vsque adeo fibra est, quin ab horum vno, si fieri posset, magis laudari optemus, quàm ab illiusmodi improbis hæreticis, & Ecclesiæ corruptoribus decem. Fremant ergo illi, per me licet, quibus, vt diximus, nostra sordet Ecclesia, qua tamen an aliquid charius, purius & sanctius esse debeat, non ausim dicere. Quidnis enim potius fatendum est, quam si hic contemnamus, quod nobis totius nostræ salutis fons Christus, dum hinc ad patrem emigraret tanquam optimum quod habuit, pignus reliquit. Quid inquio contemnamus? Imo verò ne tam quidem simus inconsiderati, vt quicquam ea de re sinistri suspicemur, quàm Christus iam crucis ligno suffixus in sponsam, & charissimam vxorem accepit. Hãc equidem esse arbitror, de qua delicatulus ille puer Salomon mystice hoc modo cecinit. Tota pulchra es amica mea, & macula nõ est in te vlla. Formosa admodum sit oportet, in qua ne vnus quidem inueniatur nævus, quæque ita omnibus formæ dotibus prædita est, vt nihil quod ad eam rem faciat, deesse vnquam deprehendat. Talis est Ecclesia, atque ita sponsi sui virtutibus exornata, vt si qui eam contaminent, ac suis spurcitijs fœde polluant, morte potius sint plandi, quàm vt vllam hic admittamus excusationem. Quamlibet profectò ignarus non sim serpentem illum Leuiathan ita studiosè operã dare per suos administratores, tantosque vndique nimbos, & procellas concitare, vt hanc velut vnicam salutis nostræ nauiculam ita semel tempestatibus queat inuoluere, quo tandem penitus immergeretur ac periret. Verum hæc omnia ille frustra laborat, et quando pugnare hac in parte cum Deo non desinit, certè aduersus stimulum, quod aiunt, calcitrat. Ex his ergo, quæ diximus, vel me deinceps tacente, quantopere fuerit necessarium, vt hoc opus de Officijs Ecclesiasticis in apertum produceretur, facile colligit. Si enim tam chara nobis Ecclesia esse debeat, quam istud ipsum à nobis Christus exigit, si ea innumera omnibus proculdubio Christianis præstet beneficia: si nos de via lassos, & grauibus peccatorum sarcinis onustos aduenientes vltro excipiat, si in ea, post æstuantis animi pernicioso s ardores, & desperata vitæ squallentis solatia, blanda recipiamus refrigeria, ac delectabiles auræ susurros sentiamus: si denique ad eam tanquam amœnissimum recessum lympidis fontibus ac ripis smaragdinis constitutũ nos conferamus, vbi onere peccatorũ deposito tã dulci ac salubri cibo, & potu refocillamur, vt quicquid molestum sit, facile isthic excutiatur, profectò eius, siue legis, siue ritus, & ceremonias omnino negligere non possumus. Atqui hac quidem in re omnes facilè pastores ac sacerdotes habebo imprimis mihi benevolos, quorum munus præcipuum est, in eiusmodi ceremonijs ita populum, & gregem sibi commissum edocere, ne quid amplius in lisce addubitent. Nam, si non illud ignorare volumus, quod lippis, & tonsoribus etiam notum est, certe hinc omni, proficiscitur perturbationum in Repub. Christiana colluuies. Et, proh dolor, quàm multi hoc tempore, cum Pastores, tum Sacerdotes reperiuntur, qui horum non solum ignari sint, verum etiam quos istiusmodi addiscere, & piget, & pudet. Sed hos quasso, meminerint, quid illis loquatur Ezechiel: Et violabant, inquit, me ad populum meum, propter pugillũ hordei, & fragmentum panis, vt interficerent animas, quæ non moriuntur, & viuificarent animas, quæ non viuunt, mentienti populo credenti mendacijs, propter hoc dicit Dominus Deus, Vbe pastoribus Israel, qui quod infirmatum fuit nõ cõsolidastis, & quod ægrotum, non sanastis. Quid istud obsecro tc? Dicam compendio. Quum magis curant quibus ciborum cupedijs ventrem saginent, quàm qua ratione populi erroribus queant mederi. Nãtum demum hoc facere intelliguntur, si verbum Dei, & quæ ad animarum pertinent salutem, populo non interpretantur, postea quam eos Deus animarum constituerit Medicos, & Pastores eiusmodi, qui dominicum gregẽ ex Dei sententia, hoc est, vt voluit Hieronymus, scientia, & intelligentia pascant. Atqui profectò haudquaquã fieri posse existimo, vt ea quis alterũ doceat, quorũ ipse rudis sit, & ignarus. Benignè itaque hi nostrã qualẽqualem accepturi sunt industriã, si rã

Universidad de Deusto Biblioteca

è re sua esse aperte intellexerint. Violabant, inquit Propheta, me ad populum meum, cum nimirum potius quid fornicari, Coi, aut Veneris iactus protendat, scire laborent, atq; vtrum vinum meratius sit dijudicare, quàm eas addiscere disciplinas, quas cum maxima animarum salute ad populum Dei fideliter transfundant. Sed vbi istiusmodi. Quemadmodum.n. Iosephus dixit suis fratribus se ad conspectum suum illos neutiquam admissurum, nisi, & nimirum fratrem secum adduxerint. Ita quoq; Christus verus ille Iosephus, & cuius hic vmbram tantum expressit cum suis fratribus, videlicet sacerdotibus, & sacrosanctæ ecclesiæ pastoribus expostulabit sanguinem, hoc est, animam eorum fratris minimi, eumq; & manu ipsorum requiret. Quem quidem si adducere non poterunt, bone Deus, quàm malè cum ijs agetur? Non equidem quenquam iudicio, nec speciatum aliquem perstringo, sed si quid nequit, vt ait Comicus. Nam vt omittam cætera, oppido quàm turpe est ea ignorare, in quibus indies versamur. Non potest igitur opus hoc non ad eos maximopere pertinere, quorum fidei Ecclesiæ gubernacula commissa sint. Hic.n. præter rationem legitimè agendi, cantandiq; officium diuinum, ritusque, & Ecclesiæ ceremonias luculentam sanè ad obscuriora quædam sacrarum literarum loca explicationem non vulgaribus veterum Orthodoxorum testimonijs confirmatam habebunt. Porrò aut è plerosq; fore facilè crediderim, qui nos cuiusdam negligentiæ, atque inconstantiæ insimulabunt, quasi parum consideratè, quæ nos deceant, perpendamus, vt qui iampridem. Iurisprudentiæ nomen dedimus, & in eius castris, hactenus militauimus modo ijs nos intermisceamus, quæ sunt Theologorum. Fateor equidem me præter professionem facere, quod si peccare est, fateorid quo que. Verum, mea quidem sententia, omnis professio in ijs sitet, quæ communem spectant vtilitatẽ. Et certè vniuscuiusq; professio est, vt prosit quamplurimis, & obsit nemini. Nec vero is sum, qui tãtum meo tribuam iudicio, vt solus omne operis huius in lucem proferendi consilium cæperim. Cum.n. primo illud ad manus meas peruenisset, extemplo quibusdam amicis communicaui, quorum iudicium, & doctrina non vulgaris vsq; adeo mihi perspecta fuit, vt non dubitarim, quicquid laudem mihi persuasissent, vel perpetuo minis periculo, aggredi. Hi me non solum ad editionem adhortati sunt, verum etiam honestis monitis, ita me interdũ oscitãtem, & somniculosum excitarunt, vt hinc quoque factum sit, quo opus hoc magis ex cultum prodire non potuerit. Dedimus itaque operam, vt author hic, qui tam propè quadringentis annis horridus, incultus, ieiunus, & squallidus inter fœdissimas chartas a muribus penè totus corrosus delituit, iam tandem in manus eruditorum aliquanto tersior, ornatior, ac politior veniret, ijs sublatis mendis, quæ lectori nauseam parere potuissent. Quod sanè, quantis mihi constiterit laboribus, tum verius, lector, dixeris, quum singula attenta lectione diligenter discusserit. Vetus enim ille codex manu scriptus, ita arctis ac pressis characteribus suis exaratus, vt legi admodum mihi fuerit difficile, vsq; adeo, vt sæpenumero si quam sententiam elicere voluissem, debuerim profectò diuinare: tamen si quidẽ me non lateat, quam in huiusmodi rebus diuinatio sit odiosa, ne dicam periculosa. Dabis interim veniam, si quæ interdum vocabula occurrãt minus latina, quæ eiusmodi sunt, vt mutari non debuerunt. Hic namque illud cogites velim, quod alibi libenti fecerit, nempè omnes artes peculiares suos habere dicendi modos. Nemo est, vel mediocriter eruditus, qui non facilè sciat. Ecclesiã quoque non solum sua habere vocabula, sed & quam plurimas dicendi phrases latinæ linguæ authoribus prorsus inauditas. Verum hæ sunt istiusmodi, vt eas hic mutare si voluissem non potuissem; & si potuissem, non voluissem, ne hic mihi accidat, quod pluribus vsu venire solet, qui dum rem illustrare conãtur, eam penitus peruertunt. Nec profectò quenquam offendere debet, si hic interdum dilutas, ac (vt videbitur) futiles inuenerit rationes, cum in nonnullis author hic non tam veras, quàm pias, ac vulgo familiares habere studuerit, cuiusmodi sunt de dissolutione stellæ a Magis visæ, & cur missa de defuncti celebretur feria secunda, atque his similes aliæ, qua in re te etiam admonitum volui. Quare ad postremum vnum hoc rogo pie lector, vt nostram operam, & industriam, si quam hic iudicaueris, æquo animo accipias, & eam solum promptitudinem benignè amplectaris, qua non passi sumus hoc opere diutius aliquem defraudari. Certo enim speramus, si non vtile, saltem minus molestum fore ijs, qui sacris literis, & pietati maxime operam dare cõsueuerunt, vt hinc ita deinceps Ecclesiam studio sui amare, colere, atque obseruare discant, quo ad æternam illam Ecclesiam, cuius nostra hæc duntaxat adumbratio quædam est, queant suo tẽpore peruenire. Quod vt faciat Christus etiam atque etiam oramus, quem in hac editione maximè honoratum optamus.

DIVI-

DIVINORVM OFFICIORVM, AC EORVNDEM RATIONVM BREVIS EXPLICATIO,

D. Io. Beleth, à Cornelio Laurimano Vltraiectino castigata, & in lucem edita.

Proœmium, ac breuis totius operis partitio.

IN primitiua Ecclesia p̃hibitum erat, ne q̃s loqueretur, nisi esset, qui interpretaretur. Quid .n. obsecro p̃desset loqui, si nõ intelligeret? Certè nihil. Hinc illa laudabilis inoleuit cõsuetudo in q̃busdã Ecclesiæ partibus, vt p̃nuntiato ẽm literã Euãgelio, statim vulgari illud populo exponeret. Quid vero de nostris temporib. dicemus, si vix, ac ne vix quidem inueniatur, qui, q̃ legerit, vel audierit, intelligat, quisque satis animaduertat, quæ viderit, aut egerit? Vnde p̃fecto illud verè dicere possumus, q̃d olim p̃pheta conquestus est, perit sacerdos quasi è populo vnus. Vr ergo tacendum potius esse, q̃, p̃sallendum, silendũ omnino, q̃ tripudiandum, si in hãc temporum infœlicitatem incidimus. Verumenimuero ne aliquando ora canentium ad te Domine Deus turpiter claudantur, ad hoc damnum euitandum, triplex adhibebimus remedium, si primo de ecclesiasticis institutionibus, deinde de expositionibus diuinorum sermonum, ac tandem etiam de dierum ratiocinationibus, quàm fieri põt breuissimè dixerimus. Ac primum q̃dem ad eos p̃tinere poterit, q̃ modo incipiũt: secundum vero ad eos, qui iam p̃fectum aliquẽ sentiunt: tertiũ deniq; ad illos, q̃ ad p̃fectionem quandam puenerunt. De his igit breuiter, & cõpendiosè deinceps dicamus, vt p̃ nos aliqua ex parte eorum cõsulatur ignorantiæ, qui quemadmodũ de his rebus sentiendum sit, vere nesciũt.

De rebus specialiter Deo consecratis. Cap. 1.

TAmetsi quidem rerum hanc vniuersitatem Deus ad nostrum maximè commodũ, ex nihilo creauerit, vt hinc merito, & sic voceẽ oĩm Dñs, iuxta illud, Dñi est terra, & plenitudo eius. ab illa tñ vniuersitate q̃dã sibi spãliter retinuit. Quem admodũ .n. illa i quatuor partes secari p̃t, ita hic a qualibet parte aliq̃d sibi p̃prie vẽdicauit. A locis, loca venerãda, a tpibus dies festos, a reb. decimas, primitias, oblationes, & si q̃ sũt alia, q̃ donari solẽt; a p̃sonis denique quas velut sibi dicatas hẽt, vt sunt ministri altaris, monachi, & moniales. De quibus sanè omnibus, videlicet de locis, temporib. reb. p̃sonis, ac earundẽ mulrifarijs officijs, deinceps ordine dicemus. Et primo quidem de locis.

De Loco. Cap. 2.

LOcorũ itaq; venerabiliũ alia sũt oro ni dicata, alia vero necessitati humanæ deputata. Loca humanæ necessitati deputata sũt hæc, Xenodochiũ, nosocomiũ, gerotocomiũ, orphanotrophiũ, ptrophiũ, brephotrophiũ. Sic cũ patres, & religiosi Impe. loca q̃dã instituerũt, quo se reciperẽt peregrini, orphani, senes, emeriti, infirmi, imbecilles, & saucij. Loca aũt q̃ oroni dicata sunt, q̃dã sacra sunt, q̃dã sancta, q̃dã religiosa. Sacra loca sunt, q̃ p̃ Pontificem Deo rite sunt cõsecrata, & quasi sanctificata, q̃ diuersis appellantur noib. p̃cipue tñ his, Ecclesia, sacrariũ, sanctuarium, sacellũ, tẽplũ, oratoriũ, Dei tabernaculũ, monasteriũ, cœnobium, κυριακὴ dñicalis. Domus orationis, basilica, capella. Sed ignorandũ nõ est, quin oratorium p̃ ipsa Ecclesia interdũ accipiat, atq; ẽt quiuis locus alius ad orãdũ cõstitutus voceẽ oratorium, cuiusmodi in suis cœnobijs sibi statuerũt monachi. Sancta vera sunt loca immunitatis circa monasteria, sub certæ pœnæ intermi natione cõfirmata, quemadmodum apud nostrã Lutetiã cernitur, velut claustrum quoddã, in quo sunt ædes canonicorum.

Nam cuiuscũq; sceleris reus sit, si illuc tã quã ad asylum perfugerit, maxima ei præ statur securitas. Sic muri etiam & portæ ciuitatis,ac theatra,vt sancta essent,sanci tum est legimus.Postremò locus religio sus ille dicitur,in quo integrum hominis cadauer sepultũ est,vel tm̃ ét caput.Corpus.n.obtruncatũ,nisi & caput adsit, locũ religiosum facere nõ põt. Quare cum ha ctenus de locis dictũ sit,illud vnum adijci oportet,vt,quẽadmodum Ecclesia sit ædi ficanda,paucis declaremus. Facto.n.loco fundamẽti,necesse est,vt Eps eum primo aqua lustrali,q̃ bñdictã vocãt aspgat,ac tũ deniq; primũ fundamẽti lapidẽ,q̃ crucem sibi impressam habere debet, ipse iaciat, vel iussu eius sacerdos alius, si ipse adesse nequeat. Et omnino quoq; necessariũ est,vt ædificetur versus. Orientẽ,hoc est, versus solis ortum æquinoctialem,nec ve ro contra æstiuale solstitium, vt nonnulli & volunt,& faciunt.

De temporibus. Cap. 3.

His igitur de locis ita breuiter expo sitis, dicendum est de temporibus. Accipimus ãt hic tpa pro diebus,quorum alij sunt festi,alij solẽnes,alij vero ꝓfesti. Ac profesti q̃ dẽ sunt, q̃a nulla spãli celebritate fulciunt. At vero aliter Iudęi suos vocãt dies, aliter Ethnici eorumq̃; Philosophi, aliter demum Christiani. Hebræi primum diẽ appellãt sabbatũ, q̃ ꝑcipuus apud eos hr̃. Reliqui oẽs ab hoc denoĩati sunt. Vocãt.n.sequẽtẽ diẽ post sabbatum, primã siue alterã sabbati,& q̃ deinde seq tur secundã sabbati,& sic de alijs,vsq; ad diẽ septimum,q̃ illis, vel septima sabbati, vel sabbatum sabbatorum dr̃. Apud Ethnicos vero, tã vulgus, q̃ Philosophi ijsdẽ vtebant noĩbus, nisi q̃ in ijs diuersam inter se habuerint rationem. Vtriq;.n.primum diem Solis appellabant, r̃m Lunæ, tertia Martis,quartum Mercurij, quintũ Iouis, sextum Veneris, septimũ Saturni. Sed ideo hos vulgus ita nominabat,quia Solẽ,Martẽ,Mercurium,& alios Deos eẽ arbitrabat. Philosophi vero ob hãc cãm, q̃ planetarum horũ motibus humanæ vi tæ natura cõstituat. Proinde noĩa hæc sacra scriptura haud quaquã recipit,quamquam passim in vsu habeantur. Christiani deniq; ab his longè aliter dies noĩant,ꝑprijs nimirũ appellationib. Nã sabbatum Iudæorum vsq; adeo nõ obiecerũt, quin cum ijs,q̃ libẽter hr̃e velit,partim ob Hebraici sermonis auctoritatẽ, partim ét ob interꝑtationis significationẽ. Sequentem vero diẽ vocãt dñicum,tum ꝓp Xp̃i resurrectionẽ, tum ꝓp Spiritussancti è cęlis missionem,vel q̃a Ioan. Euãg. in sua Apocalypsi sic ipsum nominauit. Ait.n.ibi hoc pacto. Fui in Spiritu in die dominico. Sed diem qui proximè dominicam sequit feriã vocãt secũdã, itẽq; & alios dies ad sabbatum vsq;. Dicuntur autem feriæ a feriã do, non q̃ a necessarijs vitæ operibus sit feriandum, & abstinendum, sed q̃n toto vitæ nostræ tpe a vitijs feriari debeamus. Dies festi porro sunt dies solemnes,q̃ vt soli seruarent,quasi ꝑscripto,& quo q̃ instituto recepti sunt. A solo.n. vel a solito solemne dictum est. Vnde solemnia festa vocat Ecclesia,quæ certa sunt obseruationi cõstituta. Atq; hinc ét venit solẽnitas, q̃ quadripartita esse põt,videlicet festiuitatum,stationum,lætaniarum,& ieiuniorũ.

De solennitate festiuitatum. Cap. 4.

Primò igit̃ de festiuitatum solemnitate agendum est,q̃ pluribus noĩb. vulgo exprimi soleat,nimirum his, festiuitas, festum,celebritas,exitus, trãsitus, obitus, assumptio,depositio,dormitio, passio,dedicatio,natiuitas,natalis,vel natale,& natalitium. Festiuitas dr̃,quasi festi sancti alicuius natiuitas. Natiuitas vero propriè appellatur festum illius natiuitatis, q̃ est in carne,& in mundo,ita vt hinc solum dicat̃ natiuitas Christi,B. Mariæ, & Io. Bap. q̃ horum natiuitates duntaxat ab Ecclesia celebrentur. Natalis,vel natale, & natalitium vocatur Sanctorum ex hoc sęculo commigratio. Quia vt sęculo,& mundo moriuntur, ita tunc cœlo nascuntur: indifferenter autem tria hæc vocabula vsurpant̃. Dr̃ porro trãsitus festum, qd̃ est de morte beatorũ, quũ eorũ aĩæ è corporibus exeũtes ꝓ varia loca sibi incognita transire dẽant,nẽpe si diuere liceat,ꝓ cœlũ aereũ, ętthereũ, christallinũ, donec pue nerint ad cœlũ empyreũ. Obitus appellatur,quasi tum animis angeli veniãt obuiã huiusmodi

huiusmodi de beato Martino legit̃. Passio autem nuncupatur, quasi tum maxime corpus patiebatur, cum inde anima excederet. Quapropter fieri etiam põt, vt vniuscuiusq; obitus appelletur passio, quum ille discessus animæ ac distractio à corpore non sine magno dolore fiat. Nec enim sine causa est,quod diuus Hieronymus in vitis Patrum de quodam viro sancto narrat,q̃ Dominum rogauerat,vt sibi vellet ostẽdere quemadmodũ è corpore excederet anima absque dolore,& angustia aliqua. Nã cum hic quodã die fortè fortuna ab suo veniret̃ tuguriolo, vidit iuxta viam pauperem quẽdam ante se mi sere prostratum, ac iam animam agentẽ, cui aliquot,vt perspicue videbat,astabant angeli, qui eius expectabant animam, vt eam ad superos deportarẽt. Verum hi postea quam illic multũ diuq̃; expectassent, vox missa è cęlis ad angelos illico audita est. Ad quid tãdem moramini? ad quam illi responderunt,Dominum præcepisse, vt animam illius sine corporis anxietate educerent, quod certè facere non poterant. Haud iniuria ergo cuiusq; obitus & passio dici põt. Assumptio vero ꝓprie dr̃ trãsitus beatæ Mariæ,& Depositio sancti Ioannis Euangelistæ,qui viuus sepulchrũ ingressus est,& se quasi in illud deposuit. Tãdem etiam dormitio,mors appellatur Sanctorum,quę illis est velut optatissima quies. Sicut.n.a somno validiores atque integriores surgere oẽs soleamus, ita & Sãcti sine difficultate resurgent in corporibus glorificatis, quasi è somno fuissent experrecti. Vñ illud est,quod Dñs de Lazaro dixit,Lazarus amic⁹ noster dormit.

De festis. Cap. 5.

Festorum q̃dam sunt generalia,quędam particularia. Generalia sunt, quę generaliter ab omnibus celebrantur, vt festa Trinitatis, beatæ Mariæ,Natiuitatis Domini,Paschæ, Pẽt. sanctæ Crucis,Apostolorum, Euangelistarum, S. Ioannis Baptistæ,& Euangelistæ, Laurentij,Nicolai,Sylvestri,Martini &c. Festa autem particularia sunt, quæ tm̃ in vna coluntur prouincia, vt festũ beati Hylarij,qd̃ in Aquitania duntaxat obseruat. Vel ét quę in vno fiunt episcopãtu,vel in vna Villa,aut Parochia,dicuntur festa particularia. Notandum interim obiter hic est,in colendis festis dignitatem quãdam & ordinem esse attendendũ. Festa etenim Trinitatis digniori cultu sunt celebrãda, deinde festa beatæ Mariæ,præcipue tamẽ assumptionis,ac tandem quoq; festa sanctę Crucis,quæ duo sunt. De alijs añ intelligẽti facile est iudicare. Quot sunt festa Trinitatis tot beatæ Mariæ esse sciẽdum est. Causæ vero festorum quæ sint,& cur quędam non suo tpe,sed alieno celebren tur, sequentia commodius declarabunt.

De Stationibus. Cap. 6.

De lętanijs quidem modo non incommodè dicẽdum foret,nisi de ijs tum paulò opportunius essemus dicturi, cum de festis iuxta temporum varietates tractabimus. Opere precium igitur est̃, vt hoc tpe his supsedeamus, ac modo de stationibus agamus, vbi sex sunt consideranda. Primo,quid sit statio,& quamobrem sic appellata, secundo, vñ initium sumpserit, tertio quot sint earum species, quarto quare huiusmodi solennitas stationum sit instituta,quinto cuiusmodi sint perficiẽdæ, vltimo deniq; quę sit differentia inter stationes,processiones,& lætanias. Et quidem statio,ꝑut hoc in loco accipitur,est processio,quę sit ad aliam Ecclesiam,vt Deo persoluantur gratiæ. Dicitur autem statio,quòd stantes Deo agimus gratias, non flexis genibus. sicut in lætanijs,nec in eis supplicationis vtimur vocibus,sed laudẽ Deo cãtamus. Videtur tamen stationes a veteri lege ad nos fluxisse. Tũ.n.populus Iudaicus,atq; etiam cõplures Ethnici Hierosolymam cõueniebant in maximis solemnitatibus, veluti in Paschate & Pente. vt in templo adorarent,ibiq̃e & munera offerrent,ac Deo tandem gratias pro innumeris beneficijs agerent. Ab hac ergo est cõsuetudine,quod etiamnũ nostra Ecclesia obseruat,vt oẽs pariter ab oppidis,villis,alijsq; locis suburbijs in septimana Paschali, & pentec. ad episcopalem ecclesiam conuenirent. Sũt item aliæ stationes,quæ a Romanis originẽ traxerunt,qui in eiusmodi

frequenter admodum versabant. Si quando. n. diuersis temporibus se ab hostibus vndique obsessos animaduertebant, aut grauiora sibi imminere pericula, Sanctorum intercessione implorabant, vt quicquid esset periculi, tandem cessaret. Quo quidem facto processionibus ad eius Sancti Ecclesiam conueniebant, cuius patrocinio fuerant liberati, vt tanto beneficio dignas gratias Deo agere possent. Atque ita sanè fiebat statio ad S. Paulū illo die, quo per eius subsidij inuocationem eos liberauerat Dñs. Et sic de alijs. Stationū ãt duæ sunt species. Aliæ. n. sunt generales, aliæ particulares. Generales sunt, quę in ijs duab. septimanis, quas modo diximus, ad maiorem ꝓ Ecclesiam fieri solet. Particulares vero sunt, q̃ in diuersis ecclesiis ex cã, quam statim attulimus, fiunt. Quandoq; ẽt fiunt stationes causa venerationis, nulla alia causa interueniente, vt quum in alicuius Sancti festo ad alius ecclesiam itur ꝓcessione a maiori. Rursus interdum stationès fieri dñr, cum ob eandem venerationis cãm dieb. festis ad diuersa ꝓgredimur altaria. Quare ex ijs, q̃ diximus, satis constare arbitror, q̃ sit stationum institutio. Quibus illud tamẽ addendum est, quod quemadmodū Romani in sua ciuitate ad pericula euitanda stationes annuatim fieri statuerũt, sic quoque in aliis ciuitatibus ob similem cãm suas instituerunt stationes. Non est ꝓfecto, qđ multum anxij simus circa vestes, q̃bus in stationibus vti oporteat, cũ eiusmodi esse debeant, quales in choro quoti die haberi licet, hoc ꝓ obseruato, vt illi tempori maximè conueniant, quo fiũt stationes. Nõ hic ieiunatur sicut in lętaniis. Non hic flectuntur, vt dictum est, genua, sed lętitiæ voces cantanť, nimirum respõsoria, vt dicimus, & antiphonæ, vel his ąp piam simile. Fit nonnunq̃, vt dum pagun tur stationes, in ea ecclesia, ad quam itur, Missa celebretur, & interdum non, Vi vt tamen hæc sunt, absoluta stationis oõne ꝓ vñ exierant, ceditur. Inter stationes vero, lętanias, & ꝓcessiones hoc interest, qđ stationes ex causis supra dictis, eo q̃ expositum est, modo fiant, lętaniæ, q̃ supplicationes ac rogationes significant, ad vitanda quidem sunt pericula, atque oẽs effugiendum infortuniũ, sed non sine ieiunio, & veste humili, aut habitu lugubri, vocibus in modũ supplicantis. Vnde ꝓfecto lętaniæ dicuntur supplicationes. Sed eui dentius hæc omnia patebũt, cum eadem plenius paulo post simus tractaturi.

Dò Processionibus. Cap. 7.

PRocessiones denique duæ sunt, vna est, quã singulis annis obseruamus in Ramis palmarũ illam. Sic. n. vocamus dñicam, q̃ proximè ꝓcedit Pascham. Atq; hæc quidem illam representat processionem, q̃ Dño fuit exhibita a turbis Iudæorum, & pueris cum ramis palmarum, quum insidens asinæ Hierosolymã veniret. Altera vero est, quã dominicis dieb. celebramus in eius memoriã, q̃ discipuli. Christo exhibuerunt ipso die Ascensionis, postquam cum eo simul ad montem Olueti congrediebanť, vnde illis videntibus assumptus est. Non ꝙ illud die dominico factum fit, sed processio, & oĩs istius diei celebratio in diem domini cum translata est, vt a populo tunc maximè ad ecclesiam confugiente, & simul, & solemnius coli possit.

De Ieiunio. Cap. 8.

NVnc videndum est, quid sit ieiunium, vnde dicať, de authoritate, & laude, siue cõmendatione ieiunij, atq; eiꝰ multiplici distinctione. Primũ sanè ptinet ad definitionẽ; alterum ad interpretationem, siue originem; tertium ad cõfirmationẽ; quartũ ad amorẽ; quintum deniq; ad cognitionem. Ieiunium est cõis oĩum mẽbrorũ satisfactio, vt s. membra satisfaciant pro peccatis, q̃ admiserunt, vt singula peccauit, ieiunet ac sufficit. Qui solus est in culpa, solus sit in pœna. Si oculus, similiter. Vnde Hieremias. Oculus meus depredatus est animã meã. Et per feneſtras oculorum meorum intrauit in animã meam. Sic Augustinus. Oculo nihil nequius. Potest autem dici ieiunium a ieiunio, quod est intestinum quoddã, vt inquiunt anatomici, quod in homine mortuo, prorsus vacuum reperitur. Nam & nos itidem cum ieiunamus à vitijs

vitijs omnino vacui esse debemus, idq; tam in animo, quàm in corpore. Vnde plenius profectò Augustinus super Ioãnem ieiunium definit hoc modo. Magnum, & generale est ieiuniũ ab iniquitatibus, & *Tit. 2.* à carnalibus voluptatibus abstinere. Hoc .n. ieiunium omnibus numeris est perfectum & absolutum. Cui non absimile é, qđ Paulus ait: Sobriè, & piè, & iustè viuamus in hoc seculo. Nam ꝙ, vt sobriè viuamus, inquit, ad nos planè pertinet, qđ piè ad Dñm, quod iustè ad proximum. Hinc pietas est cultus Deo exhibitus, cũ quo velut ex aduerso pugnat impietas, siue idolatria. Quare multi in hoc vocabulo pietatis errant, dum in eo vulgo assentiunť, ꝙ ille dicatur pius, qui è suis bonis libens pauperibus quippiam partiatur, cõtra ille impius, qui quæ pauperum sunt, ad se rapit. Verum ne diutius quadam similitudine labamur, & vitia impietati cõfinia, & virtutes, quæ pietatis nomini nõ obscure videntur respõdere, breuiter describemus. Multum sanè interest inter flagitium, facinus, atque impietatem. Nam flagitium in nobismetipsis est: Facinus vero committitur in proximum, & impietas in Deum. Sic quoq; magnum statuit discrimen inter misericordiam, clementiam, & pietatem. Vt. n. misericordia maximè versatur circa naturam, sic clementiã esse dicimus erga iustitiam, pietatẽ erga Deũ. Verbi gratia: Misericordia est, si quis ad supplicium aliquem iuste dãnatũ duci videat, cui ita naturali inclinatione compatitur, ac commouetur, vt ipsum a supplicio liberet. Quẽadmodum ẽt dicitur misericordia, si quod pauperi est suffuratum ipsi restituimus. At verò clementia est, si quem iniuste punitũ viderimus, & nos periculis obiecerimus, vt per vim illum eripiamus. Pietas demum est colere Deum, idq; ex mero amore, quam Græci vocãt λατρείαν, vel θεοσεβείαν, nos aũt Dei cultum rectè appellare possumus.

De ieiunij authoritate. Cap. 9.

AVthoritas ieiunij triplex est. Habet .n. authoritatem partim ab antiquitate tẽporis, partim a loci qualitate, partim denique à præceptorũ institutione, & maiestate. Ab antiquitate tẽporis, ꝙ statim post orbem conditũ in ipsa hominis creatione esse cœperit, cum dicebatur. De ligno sciẽtiæ boni, & mali ne comedas. A loci verò qualitate; qa in paradiso fuit institutum. A præceptore, ꝙ non ab homine, sed a Deo ordinatũ fuerit. Rursus commendatur a temporibus & psonis. Et à temporibus quidem, ꝙ in tempore ante legem, in tempore sub lege, & in tempore gratiæ ieiunium semp fuerit obseruatum. Ante legem à Moyse, sub lege ab Helia in tẽpore gratię à Xpo. Eius autem commendatio plena est exẽplis. Heua quindiu abstinuit, virgo fuit incorrupta, manſitq; in paradiso. Sed quum præceptum ieiunij violasset, exemplo carnis sensit corruptionem, & sub viro est cõstituta, ac paulo post è Paradiso turpiter eiecta. Ad eundem sanè modum Adam si mulatq; ieiunium fregisset, ex delitijs Paradisi in hanc mortalitatis miseria detrusus est. Moyses post ieiunium cũ Deo locutus est. Helias similiter post ieiunium igneo curru in cœlum subuectus est. Hiesolima a Senacherib tẽpore Ezechiæ Regis, & Isaiæ. centum octuagintaquinq; milibus cœlitus vna nocte interfectis, fuit liberata. & ne intercineratos fœterent, solus Senacherib cum decem tantum ausugit in Niniuem, vbi sexagesimo die post a ꝓpriis suis filijs fuit interemptus. Item, Iona irã Dei cõcionante, Niniuitæ in sacco, & cinere ieiunium pœnitentiæ agentes consecuti sunt veniam. Sic quoq; Iosue filius Naue ieiunio, dum illud per integrum diẽ agebat ad Dabaon, Solis, & Lunæ cursum cohibuit, & hostes suos superauit. Ab his itaq; psonis ieiunium cõmendatur. A loco verò, ꝙ in Paradiso natum sit. Sequitur ieiunij distinctio. *Gẽ. 2.* *Gẽ. 3.* *4. Reg. 2.* *2. Par. 23.*

De distinctione ieiunij. Cap. 10.

IEiunium sic primò diuidi potest, ꝙ aliud sit carnis, aliud mẽtis. Carnis é, cum quis abstinet à cibis. Mentis verò quando quis ieiunat à vitiis. Vel ẽt carnis ieiuniũ dici põt, si quando quispiam ob nimiã pinguedinem ieiunat, ne corpore supra modum pinguescat. Verũ illud nullius virtutis est, adeoq; dicendũ est potius esse attenuationis. Qua ratione

& mentis ieiunium esse vulumus contra luxuriam, ne similiter plus æquo pingue sit, ac in multis luxurietur. Secundo ieiunium & hoc modo distinguitur, aliud videlicet esse institutionis, aliud deuotionis, aliud paritatis, & aliud dispensationis. Ieiunium institutionis est Quadragesima a sanctis patribus olim instituta. Quemadmodum.n. in lege veteri, sancti patres rerum suarum omniũ decimas & primitias Deo reddere consueuerunt: Ita nos quoq; debemus ei decimas, & primitias offerre, nõ solum ex rebus nostris, nempè ex frugibus, & alijs quæ possidemus, verum ét ex nobis metipsis, s. ieiunãdo, idq; corpore quidem a cibis, mẽte verò a vitijs. Est.n. vt statim diximus, carnis pariter, & mentis ieiunium. Offerimus autem Deo ex nobis primitias, & decimas, quando bene operamur.

De institutione Quadragesimæ, & reliqs ieiunandi formis. Cap. 11.

INstituta igitur fuit Quadragesima ꝑ decem decima. Sed cur potius quadragenario numero, q̃ alio appelletur, euidens ratio est, cum quadraginta dies in anno ꝑ decima liquido possimus inuenire. Sicut Leuitæ ex decimis, quæ eis offerebantur, summo sacerdoti partem reddebant decimam, ita & nos decima damus Christo vero Pontifici ex triginta sex diebus, qui sunt in decima trecẽtorum, & quadraginta dierum, & ex sex horis cum quadrante, quæ sunt vltra dies trecentos, & quadraginta. Cum ergo sum matim sint dies quadraginta vnus, & quadrans, ex quadraginta habemus pro decima quatuor, quibus cum alijs triginta & sex computatis, exurgunt quadraginta. Restat adhuc vnus dies, & quadrans, quę sunt horæ triginta, quarum pars decima tres sunt horę, ꝑ quas in sabbato Paschæ ieiunamus vsq; ad noctem. Sũt aũt in anno dies trecenti, & quadraginta sex, quorum decima pars triginta sex dies sunt, excepta decima quadrantis, pro qua voluit Augustinus, vt in vigilia Paschæ, eius diei missa nocte celebraretur. Vnde est, q̃ in oratione, quam Collectam dicimus, illo die legimus: Deus qui hãc sacratissimam noctem &c. Dicitur ergo Quadragesima, quasi cum decima quatuor. Diebus.n. triginta & sex adduntur quatuor, qui sunt ex decima. Primus est sanctificationis, hoc est mundificationis, si sic dicere liceat. Quia tunc homo mundatur, & lauatur tam anima, quàm corpore. Reliqui tres sunt primitiarum. Primus dierũ quadraginta est quarta Quadragesimæ. Tres alii sunt, vt dictũ est, primitiarum. Et certè ignorandum non est, tres dies ieiunio rum in vnoquoq; tẽpore celebrari q̃ appellantur primitiæ, qđ ita de iis sic dispensatũ. Proinde ieiunium dispensationis est, q̃ in magnarũ solennitatum vigiliis fieri dicit. Solebant.n maiores nostri illa nocte, quæ ꝓxime festum præcedebat, vigilare, vñ & vigilias appellabant dies festa ꝓxime præcedentes, ad quas conueniebant iuuenes, & puellę, cãtores & lusores sicut adhuc fit in plerisq; regionibus, vt in Pictauia. præcipuè in festis patronorum ecclesiarum. Sed qm̃ multa inde nascebãtur incõmoda, institutum fuit, vt in locũ vigiliarũ succederent ieiunia, vt eo demũ modo comessationes superfluę, & ebrietates, quę crebro contingebãt, tollerentur è medio. Quod in ea forma ab Ecclesia ita dispensatum accepimus. Si qs tamen ieiunaret, & vigilaret, his vtiq; haud male faceret. Nihil.n. veræ bonum duplicare. dicit aũt huiusmodi institutio dispensatio, quasi in diuersis (vt sic loquar) pensatio. Nã ieiunium hoc fuit introductũ in compensationẽ vigiliarũ, quę idcirco fuerunt abrogatę, ne crebrę illæ comessationes, atq; ebrietates posthac fierẽt. Aliquando tñ & canonici rigoris est dispensatio iusta de causa ab eo, cuius interest, facta relaxatio, quemadmodũ ét in hoc loco. Viderunt.n ꝙ melius erat ieiunare, q̃ vigilare. Ieiunium porro deuotionis est, si qñ quis sua sponte ieiunat, vt in vigilia B. Martini, & B. Nicolai. Ieiunium paritatis est, quũ in vigilia sancti Iacobi, Bartholomęi, & aliorum Apostolorũ ieiunamus, q̃bus vt ieiunaret, statutũ non ẽ. Facimus tñ ex eo ꝙ oẽs Apostoli in meritis ac premijs pares sint. Quorũ.n. merita æqualia sunt, necessariũ planè é, vt eorũ aię in cœlis sint æquales. Ob q̃ sanè cãm Ecclesia consideranit dignũ esse, vt pariter oẽs ieiunia haberent. Ex Apostolis aũt sex tantum

tũm ieiunium habent institutionis, quorum item quatuor quum coniunctim ieiunamus, quatuor dũtaxat in vniuersum existunt Apostolorum ieiunia. Nam Petrus, & Paulus vnum cõiter obtinet, qm̃ eodem die passi sunt. Sic Simon & Iudas, qui ita simul duo ieiunia efficiunt, tertiũ habet Matthęus, & quartum Andręas. Cur verò his, & non ẽt aliis ieiunamus, rõ in promptu est. Vt hoc enim fieret in eorum vigiliis, ideò sancta Ecclesia statuit, ꝙ sicut illi pro Christi nomine passi sũt, & nos quoque aliquo saltem modo cum eis patiamur, si beatè cum eis viuere optemus. Eadem ratione etiã de aliis Apostolis instituisset, nisi aliud quippiam impedimento fuisset. Impedimenta autem sunt hęc. Festum Philippi & Iacobi, quod ipsis Calendis Maii habemus, q̃ semper sunt inter Pascha, & Pentecosten, ꝙ sit tẽpus lętitię, & gaudii ieiunandum non est. Nec obstant ieiunia, quę in diebus lætaniarum, siue Rogationum occurrũt. cum ea ob aliam fiant necessitatem, vt patebit dilucidius in sequentibus. Nam & tunc ieiunatur ab aliquibus ꝑꝑ Spiritussancti expectationem. Iacobus Zebedęi ab Herode obtruncatus est in diebus azymorũ, ita vt neque ieiunium habeat, neque illi festum celebrari possit. Festum nanque eius, quod septimo Cal. Augusti obseruatur, nõ fit respectu illi⁹ passionis, aut mortis, sed translationis. Tunc.n. illi primò dedicata est ecclesia in Hispania, vt plenius ostendetur eo in loco, quo eius festũ attingemus. Quod aũt non ieiunatur Bartholomęo, cuius festum est octauo Cal. Septembris, aliud est impedimentũ. Ferũ enim vno die fuisse excoriatus, & altero obiisse, quanquam in legẽda, seu vita eius illud minime habeatur. Quod si ergo ita sit, necessarium foret, vt eius vigilia secũdo die ante festum coleretur, quod esset cõtra normam aliorum ieiuniorum festi uorum. Vt B. Thomę ieiunetur, nõ oportet, quia festum eius in Aduentu Domini, in quo quasi continuum ieiunium debemus obseruare. Barnabas propterea non habet ieiunium, ꝙ non sit ex numero Apostolorum. Nec profectò dicitur Apostolus, nisi ꝙ cum erat Pauli socius, vt cęteri ad prędicandum missus sit. Vnde illud. Segregate Barnabam, & Paulum. Matthię ideo non est institutum ie- *Act. 8* iunium, quia festum eius in Quadragesima frequentius solet cõtingere, quando alioqui semper ieiunatur. Vel etiam ob eam rem, & ꝙ ex primitiuis Apostolis nõ fuerit, sed post Christi passionem per aliorum electionem loco Iudę substitutus. De quo dicitur. Et Episcopatum eius accipiat alter. Festum deniq; B. Ioannis Euangelistę semper celebratur tertio die post natiuitatẽ Christi, quo ieiunare non licet ꝑꝑ dies festos. Nihil interim vetat, quo minus omnium Apostolorum ieiunia possint celebrari. Optime.n. fecerit, qui ieiunauerit, sicut in vigilia B. Iacobi septimo Cal. Augusti ieiunant hi, qui ipsum colant. Sed iliusmodi ieiunium vocatur paritatis, quod secundum merita suscipitur, non institutionis. Est rursus ieiunium aliud inspirationis, aliud circunspectionis. Inspirationis ieiunium est, quale fuit in B. Nicolao, qui etiãnum infans in cunabulis bis in hebdomada ab vberibus matris abstinuit, ac tm̃ semel papillas quarta, & sexta feria suxit. Ieiunium circunspectionis est, quando prę imminente aliqua tempestate, vel hostium periculo, vel simili aliquo infortunio ieiunamus. Deinceps vero ieiunium aliud est rõnabile, aliud irrationabile. Rationabile appelatur, quod ipsa ratio facile admittit, quũ moderate cibum, & potum sumimus, ne inde corpus debilitetur. Vnde inquit Apostolus. Rationabile sit obsequium vestrum, non in cõmessationibus & ebrietatibus, &c. Irrationabile est, si quis velit ieiunare duobus, aut tribus diebus continuis, aut integra ét septimana, cuiusmodi Deus non approbat, qui vt vitia mori cogantur, non autem vt natura dissoluatur, vult esse ieiunandum. Hinc illud ieiuniũ posse prohiberi, quod nõnulli continuãt a cœna Domini vsque ad Pascha, satis manifestum est. Sunt item aliæ ieiuniorum formæ, quas eadem breuitate perstringemus. Nam aliud reperitur qualitatis, aliud quantitatis, aliud numeri, aliud summæ exactionis, aliud alteritatis vt sic dicam, aliud Xerophagiæ. Qualitatis ieiunium vocamus, quum carnis esum nobis in posterum indicimus. Quantita- *Ro. 12.* *13.*

tis

Universidad de Deusto
Biblioteca

eis,quum quis ad certam mensurã sibi victum subtrahit,& omnino quantum quo quę die comedat,quasi ponderatũ habet. Ieiunium numeri est, si qñ quis ita secũ statuat, vt quolibet die nõ nisi semel post hæc cibum caperet, vel bis,idque ex eo, q̃ qui idem sæpius faciunt,sic ipsi se abiaciant ac prosternant, vt nihil inter eos, atque inter bruta animãtia planè intersit. Hæc.n.vt ad pastum nata sunt potissimum,ita sæpius vnoquoque die ventrem saturant. Bis sese reficere humanum est, semel autem (vt fertur) Angelorũ. Quare cum sint, quibus semel duntaxat cum Angelis quoque die vesci decretum est, huiusmodi ieiunium habere putanẽ. Sed tolerabilius hoc est, illud verò strictius, quod summæ dr exactionis,cuiusmodi habent hi,qui radicibus, & herbis vescunẽ, vt in deserto Ioannes Baptista, & in eremo Maria Ægyptiaca, quæ cum duobus tantum panibus traiecit Iordanem, vitãque austerã, & solitariam egit annis qnque. Alternationis esse dr ieiuninm,cum quis alternatim ieiunat,nimirum si cum hoc die abstinuerit, sequenti comedat. Xarophagiæ adeò ieiunium, & si qñ quis cibum comedit aridum. Dicitur.n.Xerophagia a ξηρός siccus,& φαγω,quod est comedo,quasi dicamus siccam comestionẽ, quale esse potest ĩ pomis,pyris,castaneis, prunis,& id genus alijs. Quidam tamen siccam commestionem esse arbitrantur legumina cruda,siue cocta,si modò absq; iure comedantur. Postremò inuenitur quoddam ieiunium vanitatis,seu simulationis,vt in hypocritis,qui ob fictam sanctimoniam ieiunant,vt ab omnibus suscipiantur,quoddam necessitatis,vt in mendicis,& quoddam virtutis,vt in iis,qui veram corpori inducunt abstinentiam, quũ a culpa animis abstinent,quum sese victu defraudantes, cibum egenis benignè partiuntur, quem suis ventribus detrahunt, quum denique sese esurientibus velint alios suis satiari epulis. De ieiunio igit, eiusq; multiplici distinctione hactenus.

De personis. Cap. 12.

POstquàm de temporibus Deo spiritualiter dicatis hucusque a nobis dictum sit,res ipsa postulat,vteodem modo de personis diuinis officiis addictis, hoc est ecclesiasticis,deinceps dicamus. Ad cuius rei maiorem declarationem sciẽdum est in primis tres esse sectas,quæ hominibus maxime probantur, quarum vna est Ethnicorum,seu Paganorum, altera Hebræorum,tertia Christianorũ. Prima est erroris,secunda veritatis,tertia salutis.In prima naufragium patimur, in secunda a periculo quidem eripimur, sed in tertia saluamur.Prima rursum nos a Deo secat & separat,secunda illuminat, tertia autẽ penitus saluat,& liberat.Verum mos paganorum conuersus est in ritum Christianorum,quæ Dei Opt.Max.mutatio sanè pulcherrima est.Christianorum.n.personæ tam sæculares,q̃ Ecclesiasticæ ab aliis duabus sectis,nimirum ab Hebræa,atque Ethnica desumptæ sunt. Quemadmodũ enim apud nos duo sunt personarũ genera,laicales videlicet,siue populares (λαὸς enim populus est)& ecclesiastice:sic apud Ethnicos,& Hebræos,a quibus nostræ hauerũt initium. Apud Ethnicos personę sæculares erant hæ: Monarcha,ſ. Romanus Imperator,Patricii, qui & Senatores dicebantur, quorum arbitrio vniuersa ordinabantur.Reges,Duces.Præsides,Præfecti, Tribuni plebis, Tribuni militum, Prætores,Cẽturiones,Decuriones, Quaterniones, Tribuni, Quæstores, Ædiles, aulę ianitores. In ritu verò templorum erant Archiflamines,Flamines,Sacerdotes in vtroque sexu. Namque apud illos non aliter,atque modo apud nos,erant & mulierũ,& virorũ religiosi cõuentus.Inter Poetas erant carminũ iudices,comędi,tragędi,historiographi.Apud hebręos porrò eadem fuit personarum diuersitas. Erant.n. quædam sæculares, quædã verò cultui diuino in tẽplis perpetuò addictę. Et personæ quidẽ in tẽplis erant hę. Sũmus sacerdos,& minores sacerdotes,leuitę,nathinnęi,luminũ emunctores,exorcistę,ianitores vel ędituí,& cãtores. Inter sęculares verò imprimis dux populi erat ad regendum Moyses,& sub eo,quos ipse ad consilium soceri sui Ietro constituerat,nempè erant hi:chiliarchi,hecatõtarchi,pentecontarchi seu pentecosiarchi,& decarchi: hoc est millenarii, centenarii, siue

siue centurionęs,quintagenarij, decani, χιλὶα.n.millenarium numerum exprimit ἄρχων principem, vnde χίλιαρχος dicit̃, qui præest mille. Sic ἑκατὸν significat cẽtum,vnde hecatontarchus est, cui cẽtum parent,& pentacontarchus,cui quinquaginta.Nam πεντήκοντα quinquaginta sonat. Qui autem decem in potestate habet,rectè appellantur decani, a δέκα decem, q̃ sint supra denos. Apud Christianos quoque personæ sunt partim populares,partim clericales. Populares nõ sunt diuersæ ab iis, quas apud Ethnicos esse dicimus,quamuis non vbique.Clericales sunt,quæ administrant ecclesiam, dicunturque ἀπὸ τοῦ κλῆρου,quod sors interpretatur,quasi sorte sint electæ. In veteri namq; testamento sacerdotes sorte eligebãtur:Quemadmodum etiam Ethnici sortitione vnum ex liberis suis ad clericatũ eligebant.Possunt nihilominus dici clericales, quia ipsi accipiunt hæreditatem Domini, nimirũ decimas, & oblationes, Nam κλῆρος Græcis,non solum est,quòd nobis sors,sed & hæreditas.Est.n.iis,æquiuocum, vnoquoque nomine duo hæc significat.Personæ autem clericales diuidũtur in monachos,quasi sint soli viuentes, a μόνος solus,& ἔχω habeo, quòd ab aliis seorsum soli habitare debeant,& ecclesiasticos. Quæ sit porro personarum diuersitas inter monachos, equidem satis notum esse existimo. Totum.n.illud ab ordinum varietate petendum est, quàm alij albi,siue candidi, alij nigri appellantur.

De personis ecclesiasticis. Cap. 13.

ECclesiasticarum personarum genera duo sunt. Aliæ namque sunt dignitatis, aliæ ordinis. Dignitatis sunt,vt Papa,Patriarcha, Cardinalis.Primas.Archiepiscopus,siue Metropolitanus. quod eiusdem est significationis, Episcopus,Archidiaconus, Archipresbyter.In choro sunt Decanus,hypodecanus cantor,subcantor, thesaurarius, scholaster.Ordinis personæ sunt sacerdos,diaconus,hypodiaconus,acolytus, exorcista,lector,hostiarius. Sunt autem in ordine septem gradus, ad designandam septiformem gratiam Spiritussancti,cuius munere illorum ordinem officia exequuntur. Sed quoniã de ecclesiasticis personis iuxta nostrum tẽpus tractare proposuimus, videamus quemadmodum a veteri consuetudine tam Ethnicorum,quàm Iudęorum ad præsentis ecclesiæ cultum facta sit personarum translatio,tum secundum ordinem,tum secundum dignitatem. Ac primo quidem secundum ordinem,in veteri testamento erant sacerdotes, quales fuerunt filij Aaron, qui pro populo sacrificia offerebant.Erant præterea aliqui in populo Magistri, vt fuit Nicodemus. In horum locum nostri successerunt Sacerdotes, qui sacrificium altaris Deo pro nobis offerunt,quique ad hoc obligati sunt, vt verbum Dei populum sibi commissum doceant.Vocãtur autem sacerdotes,quasi sacra dantes,& presbyteri, quasi seniores,non quidem ætate,sed eruditione, & moribus. Ordo diaconorum, idest ministrorum (tantum enim sonat) vicem explent Leuitarum.Vt enim in veteri lege Leuitæ in sacrificis inseruiebant sacerdotibus testamenti veteris. Ita hi in sacramento altaris ministrant sacerdotibus noui testamenti. Hypodiaconi in locum Nathinęorum sunt substituti,qui sic dicebantur, quòd in humilitate seruiebant. Quemadmodum enim hi sub Leuitis sacra administrabant,sic illi subdiaconis,vnde & hypodiaconi sunt appellati.In templo erant emunctores luminum,qui candelas & accendebant, & extinguebant. Hi sunt in nostra ecclesia, quos acolytos & ceroferarios dicimus,qui cereas candelas & thuribulum portant,ac pparant. In tempore veteris legis exorcistæ,idest,adiuratores,ex doctrina Salomonis dæmones ab hominibus abigebant,sed & nos similiter exorcistas habemus, qui illos exorcizant, qui efficiendi sunt cathecumeni,nimirum cum ab iis adiurando expellunt dæmones.In templo erant cantores apud nos sunt lectores,siue anagostes.Ostiarij in nostra ecclesia vicem supplent templi ianitorum. Officium enim ianitorum erat tẽplũ claudere,& aperire,mundos recipere,immundos excludere.Ostiariorũ ãt officiũ est cathecumenos baptizandos, & pœnitentes p Episcopos iam reconciliatos in ecclesiam introducere.

Quomodo

Universidad de Deusto Biblioteca

Quomodo personæ dignitatis a veterib. ad nos fluxerunt. Cap. 14.

VIdendum modo est.quemadmodum dignitatum ꝑsonæ a veteribus ad nostrã ecclesiam peruenerint. Et dñs quidem Papa,i. pater patrum,vel custos patrum,Summi Põtificis,qui in lege fuit,ꝑsonam gerit,veluti Romanus Imperator.Monarchæ,Senatoria potestas,& Patriciorũ dignitas,quæ forsitan apud Iudæos obseruabatur, etiã num in nostra ecclesia ꝑmanet in tribus Patriarchis,s.Antiocheno,Alexandrino, & Constantinopolitano. Primates,q̃ tribus Archiepiscopis præsunt, vel præesse possunt,Regem exprimunt, cuius potestas ad res se extendit ducatus. Metropolitani,siue Archiepiscopi comparãtur Ducibus, qui pluribus præsunt Comitibus. Nam & Archiepiscopi pluribus Episcopis præesse dicuntur.Episcopi habent similitudinem Comitum Coepiscopi, quorum iam abolita est dignitas. Præfectis adæquantur Abbates,imitantur tribunos militum,Cancellarij,Prætores, Archidiaconi,Centuriones,Decani,Decuriones,Archipresbyteri loco sunt aduocatorum,ꝑsbyteri ædilium,diaconi quaternionum, hypodiaconi tribunorum, deniq; exorcistæ quæstores representant, ostiarij aulæ ianitores, lectores carminum recitatores Acolyti carminum scriptores,

De rebus, quæ Deo potissimum debentur. Cap. 15.

NVnc autem, quod quarto a nobis fuit propositũ agrediamur, vt videlicet, q̃ res Deo spiritualiter debeantur,breuiter exponamus, quod abundè satis pateant. Sunt etenim decimæ,primitiæ,vota,sacrificia,oblationes,& donationes. Primitiæ a primis hominibus initium habuerunt. Legimus.n. Caina, & Abelum è frugibus suorũ labor um primitias Deo obtulisse, sed Abelũ agnos,& Caina segetum manipulos.Horum tamen alter, quia & iustè, & lęta frõte optimum quodque obtulit, Dei grãm abundè demeritus est, eiusq; grex in fœtura maximæ fœcunditatis abundauit,ob quam rem innocens sub Christi figura primus martyr extitit. Alter vero, quoniam iustè primitias non soluebat, cum pessima quæque daret,Deo displicuit,primusque in peccatum fratricidij, aut homicidij incurrit,quod laboris sui prouentum non habebat expectatum. Eodé modo & populum Israeliticum ex omni suo labore Deo primitias dedisse ex Dei precepto accepimus.Quare,ipsa ratio exigit vt & nos Christiani similiter faciamus. Quid autem & quomodo dandum sit,satis cumulatè docet nos euentus Abeli,& Cainæ. Profecto non possumus eius non meminisse,quod a Deo omnia accepim⁹, & quicqd habemus, q̃ ab ipso sit ,pfectũ, ita,vt vel ob id æquum sit,ei primitias offerre,& quodammodo de acceptis beneficijs referre gratias. Sed si quæratur, cui dandæ sint primitiæ,& in qua etiam quãtitate,facile respondemus,eas sacerdotibus esse largiendas. Quod ita tamen accipiendum non est,quasi necesse sit eas his solis dandas esse,ac nõ etiam aliis. Nam Eremitis,& iis,qui in terrarum abditis latent,& inclusi sunt, aliisque religiosis, si placuerit, dare possumus. Nec vero certa,& determinata in his quantitas est, adeo vt quantum visum fuerit, & non vltra largiri liceat. Si modo ex affectu charitatis proficiscatur. In veteri lege præceptum est, vt ex omnibus bonis darent decimas, quòd ex omnibus Deus sibi decimam voluit, quam tribui Leui in celebratione sui officij appropriauit.Sic nos vtique similiter facere debemus. Quòd si vero a laicis iniustè possideantur, nihilo tamen minus eas tenemur soluere. Nec sanè licitum est ijs conuiuere, aut de his dispensare,sed illos tantisper reddere,donec Deus iniustam eorum possessionem in melius emendauerit. Proinde si quis decimam retinere præsumpserit, certè ille transgressor, & præuaricator præcepti diuini iam factus est,& mortaliter peccauit. Atque etiam qui hoc fecerit, sciat se non solum decimam retinere, sed quòd & nouem alias partes iniustè non dubitet possidere. Tantum est non reddere, quod ad Deum pertinet.

De

De votis, & sacrificijs. Cap. 16.

VOtæ nostra Deo debemus: Vnde illud,Vouete & reddite &c.Sed votorum aliqua sunt necessitatis, aliqua sponteneæ voluntatis. Necessitatis sunt, quę sunt fidei annexa,cuiusmodi in baptismo facimus, dum nos fidem Christi obseruaturos,& satanæ operibus plane abrenunciaturos vouemus sic necessitatis voto adstringimur ad obseruationem cum renunciaturos vouemus. Sic necessitatis voto adstringimur ad obseruationem decem præceptorum. Atq; hæc quidem vota omnino mutari non possunt, sed perpetuo sunt obseruanda.Vota spontanea nonnulla sunt discreta,nonnulla indiscreta. Indiscreta sunt vota puerorum,dum necdum suæ sint potestatis, sed parentum. Atque huiusmodi licitè omitti possunt,si videat expedire,vel parentibus, in quorum potestate sunt constituti,placuerit contra ire. Sic vota mulierum indiscreta appellantur,quum sunt in potestate virorum.Verbi gratia: Si aliqua puella, quæ nondum esset nubilis,& ad annos suæ pubertatis adhuc non peruenisset perpetuam vouisset castitatem,& paulo post parentes eã, vt matrimonium contraheret,cogere vellent, posset vtiq; nubere, nec teneretur voto satisfacere.Sic eodem modo, si alicuius vxor,marito ignorante, votum fecisset de Hierosolimitana profectione, posset maritus eam,si vellet,reuocare,q̃ sub eius manu sit constituta. Sed contra vxor in eo casu maritũ non reuocaret, nisi ipse vouisset castitatem. Illud.n. neutri illorũ permissum est, nisi quatenus in hoc vtriq; consentiant. Alter igitur sine altero castitatẽ vouere non põt,nec debet,cũ altera alteri debitum persoluere obligẽt. verum non in huiusmodi solum personis votorum indiscretio intelligitur,sed q̃nq; ẽt in prouectioribus,& quæ omninò liberæ sunt, vota fiunt indiscreta, quæ pœna potius digna sunt,q̃ vt ad effectum perducerentur. Quale esse põt, si quis illud se facere voueat,quod perficere nullo pacto possit, vel ex quo ita debilem suam efficeret naturam,vt periculum sit,ne oneri succumbat,& sui ipsius occisor habeatur. Certè quecunque vota cum consilio & animi ratione facimus, ea perpetuo sunt obseruanda,nec vllo mutanda tempore. cum autem in lege veteri multiplex ageretur sacrificium,vt in Leuitico habetur, in Christianorum, seu fidelium Ecclesia vnum duntaxat celebratur sacrificium,s. corporis & sanguinis Domini, de quo, quoniam in sequentibus latius dicturi sumus,cum officio Missæ exequemur, modo supersedeamus.

De oblationibus, & donationibus. Cap. 17.

NVnc de oblationibus,Sicut in lege veteri populus Hierosolymam ad magnas quasdam solennitates conueniebat, nimirum ad Paschatis,Pentecostes,& Scenophegiarum festa, vt orarent in templo,vbi ẽt ex debito vniuersi offerre obligabantur. Ita omnes Christiani ex institutione sanctorum patrum tenentur offerre, iuxta modum suarum facultatum in quatuor, principalibus sacerdotibus, nempe natali domini, Paschate,Pentecoste,& in festo Omnium sanctorum,vt inde sibi victum habeant sacerdotes. Præterea offerre debent, quo Paschalis illa candela cerea ematur, quoque cum oleum,tum cera ad Ecclesiæ illuminationem comparetur. Alias autem nemo ad oblationes compellendus est. Si tamen fiant,spontaneæ sunt, quemadmodum & illæ,quæ post confessiones dari consueuerunt. Quòd verò in quibusdam ecclesijs vendantur sepulturæ,& pro campanarum pulsatione donationes exigantur, perinde est, ac si ecclesiæ sacramenta venderentur.

Quid sit officium, & quotuplex. Cap. 18.

CVm ergo hactenus,vt propositum erat de locis,temporibus, personis,& rebus Deo spiritualiter dedicatis expositum sit,sequitur,vt de eo,q̃d quintum,& vltimum in propositione fuit.nimirum de ecclesiasticis officijs deinceps dicamus. Et primo quidẽ videndum est, quid sit officium, secundò vnde dicatur, tertio quemadmodum de eo agendum sit. Officium est, vt ab Isidoro definitur, proprius, vel conueniens

niens vniuſcuiuſq; actus ſecundùm leges & mores ciuitatis, vel inſtituta profeſſionis. Alia enim officia habent monachi, alia canonici, alia ſolitarij atq; Eremitæ, & ſic de aliis. Dicitur aũt officiorum vt in libro officiorum inquit Hieronymus, quaſi efficium. Conſentaneum enim eſt, vt ſuum officium vnuſquiſq; efficiat. De officiis agendum hic eſt partim generaliter, partim vero particulariter. Sunt.n. quædã generalia officia & vniformia, quæ toto anno obſeruantur, vt ſunt horarum, preces, veſperæ, completoria, ac nonnullæ Miſſæ & matutinæ. Sunt autem quædam ſpecialia, quæ pro varietate temporum & ſolennitatum diſtantia variantur. Pro varietate temporum, qm̃ alia Paſchali tempore celebrantur, alia in Quadrageſima, alia in eſtate, alia denique in Aduẽtu. Pro diaſtemate ſeu diſtantia ſolennitatum quum aliter fiat in hac ſolennitate, aliter in alia. Nam in ipſo Paſchate tres tantùm lectiones recitantur, in Natali verò nouem.

De officio generali. Cap. 19.

DE generali officio primo dicendum eſt, idq; hoc ordine, vt primo quid canendum & pſallendum ſit videamus: deinde a quo fuerit inſtitutum officiũ eccleſiaſticum, tertio ad quid cõducat, quamobrem & quãdo ſit ordinatum, quartò deniq; a quo fuerit canonizatum, & confirmatum. Et imprimis quidem dicimus generaliter nihil eſſe cantandum, aut pſallendum, aut ẽt legendum, quod a ſummo Pontifice non fuerit approbatum. In primitiua eccleſia diuerſi diuerſa cantabãt, quibus pro ſuo libitu, ita tamen ſi illud, quod canebant ad diuinam laudem pertineret. Pleraq; tamen officia obſeruabant, quæ ab initio erant conſtituta, vel à Xp̃o, vt oratio Dominica, vel ab Apoſtolis, vt Symbolum. Poſteà Eccleſia velut ſciſſa eſt p varias hæreſes & ſciſmata. Qã quidem cum vidiſſet Theodoſ. Impe. qui ſuo tempore omnes hæreſes extirpauit, negotium dedit Damaſo Pontifici, vt aliquem ſapientem & catholicum ad ſe accerſeret, qui eccleſiaſticum officium ordinaret. Præcepit igitur Damaſus Hieronymo, viro trium linguarum pertitiſſimo, vt qui ad eam rem nõ erat idoneus, vt quædam officia eccleſiaſtica in certũ ordinẽ redigeret. Habitabat aũt tum temporis Hieronymus Bethleniæ cũ Paula & Euſtochia, atq; aliis virginibus religioſis, poſteaquàm iam ante Romæ ſub ſeptẽ apoſtolicis viris habitauerat. Ordinauit ergo hic, quantum ad pſalmos attinet, qui quibus diebus canerentur. Sed & Euangelia & Epiſtolas, atq; alia officia in ordinem quendam redegit, vt quid quoque die cãtandum eſſet, ſemel conſtaret. Nam omnes ferè cantus compoſuit, iis exceptis, quos alii eccleſiæ Doctores poſtea adiecerunt. Hieronymus itaq; cũ opus iſtiuſmodi abſoluiſſet, miſit Romam, vbi a Damaſo Papa fuit approbatum, & in communi Concilio canonizatum. Poſtremo Papa Damaſus eam dedit operi authoritatem, vt poſtea ſemper in omnibus eccleſiis obſeruaretur, quemadmodum in eo erat ordinatũ. Quare oſtenſum modo eſt a quo officia eccleſiaſtica fuerint inſtituta, qua de cauſa, quando, in quem finem, & quisea canonizauerit.

De ipſo officio. Cap. 20.

HIs ita conſideratis, operæ pretiũ eſt, vt ipſum officium perſequamur, ordientes ab officio noctis. Hic.n. ordo aptus, & conueniens eſt, ne a luce ad tenebras veniamus, ſed potius a tenebris, pdeamus ad lucẽ. Scien dum igit̃ eſt, olim tempore primitiuæ eccleſię vſu receptum fuiſſe, vt nocte ter ſurgeretur ad diuinum officiũ celebrandũ; Primo, circa primum ſomnum, habita ratione eius temporis, quo vulgus ſe quieti dare conſueuit: Secundo circiter mediã noctem: Tertio paulo ante diem, hoc nimirum ordine, vt, cum nocturni finiti eſſent, & lectiones cũ ſuis reſponſoriis plectæ priuſquam luceſceret, aurora apparente, cum pulſu campanarum decantarent, Te Deum laudamus, & ſic deinceps laudes matutinas. Ad primã nocturnam ſurgebant tantum miniſtri eccleſiæ, qui cum tempeſtiuius iuſſent cubitum, iam dormierant. Sed quoniam frequẽter hoc nocturna vocabulo vtimur, non incommodè

de fecerimus, ſi quod per illud ſignificetur, expoſuerimus. Accipitur ergo nocturna nocturnæ, pro hora: & nocturna nocturnorum, pro ipſius officiis. Vel nocturna nocturnæ pſalmi appellantur, quo dominicis diebus dicuntur, anteq̃ recitentur lectiones. Similiter etiam illi, qui diebus profeſtis dicuntur, vt in ſecunda feria: Dominus illuminatio &c. atq; ita de reliqs. Nocturnæ nocturnarum dicuntur tempora, quibus pſalmi cantantur. Nocturni nocturnorum vocantur nouem pſalmi, & nouem lectiones cum ſuis reſponſis. Nunc igitur pergamus. In ſolennitatibus ad ſm nocturnam pariter ſurgebant miniſtri, & coniugati tam viri, quàm mulieres. Ad tertiam tandem nocturnam communiter ſurgebant omnes. Sed poſtea charitate erga Deum algeſcente, cum feruor ille cultus diuini in ominibus tepeſceret, ita vt iam pigriores eſſent, quàm vt ſtatis illis horis ad officium nocturnũ ſurgerent tã miniſtri eccleſiæ, quàm cęteri, conſultum eſt, vt media ſaltem nocte omnes ſurgerent, iuxta illud prophetæ: Media nocte ſurgebam &c. atq; ita tum continuò inter grum noctis officium abſoluerent. Quod quidem etiam nunc pleriq; religioſorum conuentus obſeruant. Verum & hæc inſtitutio breui abijt in diſuetudinem, quum iam conuiuiis, & luxui magis vacabant, q̃ Dei ſeruitio. Quapropter iterum aliter ſtatutum fuit, vt vel tempore nocturnæ vltimæ vniuerſi circa diei crepuſculum ſurgerent. Nunc autem eo diuini cultus ratio demerſa eſt, vt citius ſurgant pueri, q̃ miniſtri eccleſiæ, & prius cantent paſſeres, q̃ ſacerdotes. Adeo amor ille Dei in hominibus penitus refrixit. In memoriam, & recordationem primæ illius tam laudabilis conſuetudinis, etiamnum eccleſia æſtiuali tempore nocturnum officium celebrat, rempore nimirum primæ nocturnæ, quod nos vigilias vocamus tametſi vero aliquando tempeſtiuius. Fit autem illud duplici nomine, vel ad veterum commendationem, vel ad noſtram ipſius exhortationem, vt videlicet ſciamus. quam illi eſſent ſobrij in officiis nocturnis tempore hyemali, quos, quum ter quaq; nocte ſurgerent, breuitas noctis ęſtiualis, haud quaquam tardabat. Quotus autem quiſq; noſtrum eſt, qui iam ſole radiante ad illud officium alacriter ſurgere queat; Vſq; adeo hic ſponſi videmur penelopes nati in medios dormire dies. Sed quid dico de officio nocturno? Qã ſunt numero qui diurnum rectè curent officium? certè, ſi quod res eſt, loqui liceat, admodum pauci. Verum ne quis dubitet quibus feſtis vetus illa obſeruetur conſuetudo, ſciendum eſt in tribus illis vigiliis, ſcilicet Ioannis Baptiſtæ, Petri, & Pauli, & aſſumptionis beatæ Mariæ. Quoniam hę ſunt præcipuè ſolennitates, quas in æſtate habemus.

Cur ter nocte ſurgebant. Cap. 21.

CAuſa vero, & ratio quare ter nocte ſurgerent huiuſmodi adferri poteſt, q̃ quadã ſimilitudine maiores noſtri ad hoc moti fuerint. Quemadmodum.n. ij, quorum ciuitas ab hoſtibus obſeſſa eſt, facile ab incurſione interdiu, cum communes vires conferũt ſeſe defendere poſſunt, & non vero noctu, ob id noctem ternis diuidere ſolent excubiis, vt in prima quiete vigilent omnes, quod illud tempus ſit periculoſiſſimum, ac paulo poſt tantum ij circa muros permanent, quorum primò ſit vigilare vſq; ad conticinium: deinde vero vt illi ſurgant, quorum eſt ſecundo loco excubias agere, & pernoctare ad galli cantũ vſque, atq; ita demum & tertij vigiles ſurgant, donec iam dies ſit. Sic ſancti patres ſimilem excubandi viciſſim conſuetudinem ſumpſerunt ad tutandam ſacroſanctam eccleſiam, quæ vna omnium fideliũ ciuitas, quam diabolus impugnat quotidie, quanq; vt ſemel ſubuertat, conatur modis omnibus, idq; pręcipuè noctibus, quando nobis maximè inſidiatur. Nox enim peccatis turpibus apta eſt, furtis, adulteriis, & compluribus aliis, quum homines ſperant fore clam, & minus habẽt pudoris. Hinc eſt, Qui male agit, odit lucem. Nam ſicut aperta eſt lux, ita nihil opertum relinquit: ſed contrà, nox vt eſt obſcura, ſic erubeſcere neſcit. Quare profecto noctè accuratius excubare debemus contra inimici latentis inſidias, ne ijs ad turpia impellamur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De representatione trium temporum. Cap. 22.

ILlud quoq; notandum est, q̃ in his trium nocturnarũ officiis tria tempora representamus, tempus. s. ante legem, tempus sub lege, & tempus gratiæ, quorum quodlibet tribus variatur distinctionibus. Temporis ante legem prima fuit distinctio ab Adam vsq; ad Noe, secunda a Noe vsq; ad Abrahã, tertia ab Abraham vsq; ad Moysen. Tempus vero sub lege has habuit distinctiones. A Moyse vsq; ad Dauidem, à Dauid vsq; ad transmigrationem Babylonis, a trasmigratione vsq; ad Christum. Deniq; prima distinctio temporis gratiæ fuit tempus Apostolicę, & Euangelicæ prædicationis, secunda tempus impugnationis, quod omnes peperit hæreses, tertia tempus pacis, quando omnis est hæresis penitus extincta. His distinctionibus ita semel connumeratis, inueniemus nouem fuisse temporum diuersitates, quas non obscure in numero Psalmorum, quos in officio nocturno cantamus, innuimus. Diebus. n. festis vsurpamus nouem Psalmos, nouem lectiones, nouem responsiones, cum nouem versibus. In vnoquoq; nocturno tres sunt psalmi, tres lectiones, tres responsiones, & tres versus. Interim tamen sciendum est, nouenarium psalmorum, nouenarium lectionum, nouenarium responsorum, cum totidem versibus, pro vno eodemq; accipi, quantum ad mundi figuram attinet. In his temporum diuersitatibus, quas modo enumerauimus, optimè vigilarunt sancti patres, bonis operibus sedulo incumbentes. Quod quidem nos, vt eorum meritis quadam oratione similes efficiamur, in officio nocturno sub nouenario numero psalmorum, lectionum &c. in laudem Dei exprimimus, exercitando nos mutuo ab insidiis diaboli, Atque ideò sanè in tribus nocturnis nouem dicimus psalmos, & lectiones cum cæteris, vt Trinitati imprimis placeamus, ac nouem ordinibus Angelorum queamus associari. Nec vero ab re est, q̃ hæc nocte potissimum facimus, quum præsens hæc nostra ciuitas, ecclesia nimirum, velut vmbra quædam sit cœlestis istius ecclesiæ, ad quam diuina gratia peruenimus. Celebratur autem officium hoc trium nocturnorum diebus maximè Dominicis, in solennitatibus Trinitatis, & in festis Sanctorum; ideo quoniã certo credimus illos Dominicæ resurrectionis, quàm dies dominica significat gaudia iam eos esse consecutos. Simili ratione in eorum festis nouem psalmos cũ totidem lectionibus, ac responsorijs proferimus, quo eas nouem ordinibus Angelorum associatos esse ostendamus. In nocti bus vero istorum dierum, qui solennes non sunt, psalmi duodecim, quos vulgus dietam vocat, cum sex antiphonis canuntur, ac tres lectiones, totidemq̃ responsiones recitantur ea ratione, quod horæ duodecim diei adscribantur, & totidem nocti. Quo quidem fit, vt pro vnaquaque noctis hora psalmum Deo offeramus, quo à nocte erroris, & a mentis nostræ cœcitate, ad quam nos per peccatum primi parentis detrusit diabolus, per innumeram Dei misericordiam liberemur. Sex antiphonæ designant sex opera misericordię, quæ si recte obseruauerimus, ab huius noctis tenebris ad veram lucem, i. Christum haud dubie perueniemus. Ob id autem hic duos psalmos coniungimus, vt per eos ostendantur laudes, & opera nostra sine charitate nihil valere, quæ consistit in dilectione Dei & proximi, inter quos nullum est medium. Verum duos psalmos ita cõnexos propterea vna absoluimus Gloria, quia laudes nostrę tunc sũt Deo acceptæ, quando in charitate persistimus. Tres postremò lectiones tres cõnotant ætates, videlicet pueritiam, iuuentutem, & senectutem. In his enim nemo a diabolo seducamur, optime vigilando Dominum laudare tenemur.

De ordinatione Sancti Benedicti. Cap. 23.

BEatus Benedictus multo aliter noctis officium instituit. Non quòd a superiori ecclesiæ institutione dissentiat, sed ob aliam causam, quem admodum statim dicemus. Nec sanè in quoquam ei est contradictum, sed quicquid fecisset, fuit approbatum & corroboratum a beato Gregorio. Cum enim hic vir sanctissimus, & qui a Spiritusancto illuminatus esset verè habebatur, creditum fuit quòd alio pacto officium non instituisset, nisi idem a Spiritusancto accepisset. Beatus itaque Benedictus ad perfectioris vitæ culmen aspirans sex psalmos in nocturno primo cantari, & quatuor lectiones cum quatuor responsorijs instituit, totidemq̃; in secundo, vt per hoc nobis duplicem vitam contemplatiuam, & actiuam aperte innueret. Nam senarius numerus psalmorum vitam nobis indicat actiuam, in qua sanè conueniens est sex opera misericordiæ exercere, si ad perfectionem vitæ contemplatiuæ fœliciter peruenire velimus, quæ itidem vt per qua tuor Euangelistis, ita hic per quatuor exprimitur lectiones. In tertio porrò nocturno tria cantica in laudem Trinitatis cantare instituit, a qua nobis omnem vitæ perfectionem dari certò credimus, & speramus. Finiuntur autem illa cantica per alleluya, quod est cœlestis lætitiæ canticum: vt per hoc euidenter notetur Trinitatem dignam esse cœlesti laude, nec adeam plenè perfecteq̃; laudandam satis sufficere laudem humanam. Quæ vero quatuor sequuntur Euangelicæ lectiones, significant laudatores Dei debere per doctrinam quatuor Euangeliorum, quatuor insigniri virtutibus, adeò vt hinc per quatuor responsiones designetur laudantium alacritas. Sed nedum hoc agũt, totum illud bonum sibi ascribant, verùm vt potius laudi diuinæ omne attribuant, & se seruos Dei in omnibus esse agnoscant, commode subiungitur, Te Deum laudamus. Posteà legitur Euangelium, quod denarium connotat, ideſt, vitam æternam, quæ videlicet laudantibus dignè reddetur. Per hymnum qui sequitur, nimirum Te decet laus &c. gaudium, quod post laborem in denarij remunerationem habebunt Sancti, denotatur. Sed quoniam officium monachorum nihil ad nos pertinere videtur, tantum de eo hactenus dixisse sufficiat, & nostrum propositum persequamur.

De pulsu campanarum, & matutini temporis initio. Cap. 24.

CVm Ecclesię ministri ad nocturnum officium surgunt, quemadmodum in castris, vigiles sese tubis excitant: ita hi primo pulsant campanas, in signum fidelibus vt pernoctent, & sese aduersus insidiantem diabolũ muniant, ac suum creatorem laudibus extollant, per quem à peccatorum tenebris, & ab iniquitate dęmonum se fore liberandos certissime sperant. Quemadmodum verò pulsandum sit in magnis solennitatibus, diebus Dominicis, festis minoribus, & alijs diebus priuatis, opportunius dicetur alias. Dum igitur pulsant campanę, ecclesia aperta est, quam simul atque ministri ecclesię ingressi sunt, debent se ante omnia ad Sanctorum altaria conferre, ibiq; pressa voce prostrati eos implorare quatenus, & se suum gregem eorum auxiliis bene vigilãdo a principe tenebratum valeant custodire, & perpetuò in diuinis laudibus pseuerare. Sed quoniam campanarum mentionem fecimus, facilè illud nobis concedetur, si qd mysterium hic lateat, detracto velut cortice aperiamus. Campana. n. significat cõcionatores, q̃ perinde nos ad diuinas orationes adhortantur. Lignum verò, quod vltra campanæ caput protenditur, crucẽ declarat Domini, & cauilla (sic. n. ferrum illud pensile vocant, quod Græci rectius ῥοπαλον nominant, cuius pulsu campana sonum reddit) mentem concionatoris. Nam vt campana pulsari non põt, nisi mediante cauilla, ita quoq; inutilis ille est concionator, qui mente non sit preditus. Cęterũ chorda, quę campanę appẽditur, sacram exprimit scripturam. Quia sicut chorda ex tribus potissimum conficitur funiculis, sic triplex omnino esse dicitur scriptura, nempe historica, allegorica, atque ethica. Quod autem campana eleuetur ac deprimatur, indicio nobis est sacrã scripturam loqui aliquando altè, & aliquando submisse. Iam ergo redeamus, vnde diuerti cœpimus. Pulsatis campanis hebdomadarius (ita eum appellamus, cuius est tota hebdomada in choro administrare officium) alta voce incipit.

Domine labia mea aperies, i. aperi, vt fit enallage temporis. Domine, inquam, aperi, & os meum annunciabit laudē tuam. Ar non & anteà apertum os habuit, quū orabat? Habuit quidem, sed is est loquēdi modus. Non. n. dicitur apertum os habuisse, quandru summissa voce orabat, sed tunc aperuisse, quando illius vox apertè incepit audire. Vel necdum os aperierat ad laudandum Dñm, licet aperuisset adorandum. Vel etiam tangit religionem sacerdotum primitiuæ Ecclesiæ, qui quum irent cubitum signaculo crucis se munie bant, vocem comprimentes ad tēpus vsq; matutinum, & tunc demum vocibus in laudem Dei prorumpebāt. Sed quia hoc habet homo a Deo quod ipsum laudet, ideò ab ipso petit, vt sibi os aperiatur, inquiens, Dñe labia mea aperies. Verum enimuero quum diabolus semper odio habeat laudē Dei, & hominē tunc acerrimè impugnet, qñ se Dñm laudare promittit, ne laudator Dei a diabolo superetur, cui haud facile est resistere, diuinum implorat auxilium, cum ait Deus in adiutorium meum intende. Vnde profecto etiā nunc moris est, vt tunc crucis fiat signaculum. Tum Diuino fretus auxilio, qđ semper præsto adest illud inuocantibus, fœliciter auspicatur promissam laudem non solum Patri, vel Filio, vel Spiritui sancto, sed toti Trinitati, cum inquit, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Inchoata ad eum modum Dei laude, cantor, qui est quasi preco ecclesiæ, vel eius vicarius, alios adhuc ante altare suis orationibus insistentes ad laudandum Dominum hortatur, quum ait. Venite exultemus Domino, &c. In quo Psalmo etiam quædam causæ quamobrem Domino exultandum sit, continentur.

De hymno, & de ijs, quę ad tertium vsque nocturnam fiunt. Cap. 25.

FInita exhortatione, quę ob id appellatur inuitatorium, q̄ cęteros ad laudem Dei inuitet, sequitur ipsa laus, videlicet hymnus, q̄ ideo stando canitur, vt in erectione corporum ostendamus, quam in laudādo Dñm corda sursum erigere debeamus. Quia nisi mens linguæ consonet, certum est vocē quantumuis clamosam Deo nō placere. Aña, quæ sequitur, quæq; suauiter modulando canitur, mentis deuotionem, q̄ in laudando Dñm habemus, designat. Verū ideò illa primò incipit, & finito Psalmo, qui ei modestè accinitur, tota cantatur, quia tunc rectè laudem nostram modulamur, si ex bona mentis deuotione incepta, simili deuotione absoluatur. Añæ autē sunt quasi quædam cantilenæ ad animorum recreationem, diuinis laudibus insertæ. Versiculus, qui postea cantatur, significat, q̄ tunc ab officio Psalmorū nos ad officium Lectionum vertimus. A pueris hic canitur, vt tum demum intelligamus nostrum Deo placere seruitium, si cum innocentia hoc agamus. Posteà dicit Dominica oratio, quæ inter alias orationes hī maximè auctoritatis priuilegio. Atque hæc ideò dicitur, vt per eam tentationes diaboli reprimatur. Cū. n. diabolus sentit nos velle legere lectiones, in quibus Sanctorum victoriæ ab ijs contra ipsum obtentæ recitantur, vel quæ ad morum institutionem, & virtutum informationem maximè leguntur, tunc acrius impugnat nos. Quare ne ab ipsius impugnatione deuincamur, orationi magis, q̄ voci incumbimus. Vltima autem pars orationis aperta voce recitatur, s. Et ne nos inducas in tentationem, vt pateat, ad quid illa dicatur oratio, ne videlicet, qui lecturus est, id elationis gloria faciat, atq; ita per diabolum seducatur, & auditorum mentes lectionis intellectu, ac profectu per ipsius phantasticas tētationes defraudentur. Tunc itaque lector ad librū accedit, ac priusquàm legere incipiat benedictionem, tanquam legendi licentiam petit a sacerdote, inquiens. Iube domne benedicere. Per quod innuitur neminē debere in ecclesia legere, nisi petita venia, vt iussus sit, vel ad hoc ante cōcessus. Sed animaduertendum est, eum, qui lecturus est, hic domne dicere, non domine, quoniam ad hominem loquitur, qui vt est semiplenus, & imperfectus respectu nostri Domini, ita syncopato vtitur vocabulo. In fine verò lectionis plenè inquit. Dñe hoc modo. Tu autem Domine. Quod

præter cæteros maximè obseruant monachi, quum dicūt domnus Abbas, non dominus Abbas. Hinc etiam est, q̄ famuli Dominis suis inseruientes si quando illis pocula porrigunt, non debeant vtrunque genu flectere, sed dumtaxat alterum, nēpe sinistrum, per quam partem significat corporalis seruitus, quæ tantum debetur hominibus, & non spiritualis. Nec est acclinandum Principi sæculari recta facie, sed ab aure sinistra capite flexo. Finita igitur lectione adiungit lector. Tu autē Domine, non Domne, vt qui perfectum alloquitur Dominum, & omninò talem q̄ perfecto & pleno vocabulo dignus est. Nec illud sane ad lectionē pertinet, aut præmissæ lectioni cōtinuatur, sed lector absoluta lectione dirigens sermonem ad Dñm, & sese excusans inquit. Tu aūt Domine miserere nostri. Quorum verborū sententia hæc est, Domine forsitan ego peccaui in legēdo, modulare pronunciās humanæ laudis cupiditate, & fortassis ēt peccauerunt auditores, q̄ variis cogitationibus fuerint intenti, & lectioni debitum non tribuerint auditum, sed ò tu Domine miserere nostri. Quod autem a cunctis generaliter respondet, Deo gratias, pertinet ad lectionem, & vox est Ecclesię gratias Deo persoluentis. Ac si dicerent. Deus pauit nos verbis salutis, quæ sunt animæ cibus, de quo beneficio vicissim nos Deo agimus gratias.

De tertia nocturna. Cap. 26.

IN tertia nocturna similiter recitātur lectiones, sed de homelia Euāgelij. Quare autem hoc fiat, hæc est ratio, q̄ tertia nocturna declaret tempus gratiæ, vt prædictum est superius, quo tractabantur Euangelica. Notandum interim hic est, fuisse quoddam tempus, quo veritas Trinitatis ab hæreticis maxime impugnaretur, sed tandem hæresi confutata atque ejecta, ac populo ad veritatis cognitionem reducto, ordinauerunt sancti Patres, vt nona lectio de Trinitate legeretur cum suo responsorio. Quod q̄dē aliquandiu fuit obseruatum, sed postea tamen neglectum. Cum. n. Ecclesiæ lectionem de Trinitate legere non sucrat necesse, vniuersis iam Christianis sane credentibus, eam legere omisit, sed eius responsorium retinuit. Inde est, q̄ in ætate Dominicis diebus nonum semper respōsorium de Trinitate cātamus. Quanquā tunc proprie responsorium non dicitur, quod præmissæ lectioni non respondeat. Nam responsoria lectionibus quibus subiunguntur, semper debēt respondere, ita vt inde sic sint nominata, quemadmodū & versus appellantur, quasi iis finitis vertuntur responsoria, i. reuertantur, & iterū cantentur, vel saltem eorum particula aliqua. Atque ita soluitur quæstio illa mu sicæ, quæ fit de versibus secundi toni, qui terminātur in cap. cū secundus tonus semper inde finiatur. Dicimus. n. q̄ istic non finis, sed in repetitione responsorij. Pōt tamen dici, q̄ commune appelletur respōsorium, non quod præmissæ respondeat lectioni, sed illi, quæ de Trinitate legi solebat. Absolutis nocturnis ecclesiæ lumina accenduntur, & pulsantur campanæ, atque alta voce canitur. Te Deum laudamus. Quo quidem significatur lætitia & gaudium eius mulieris, quæ accensa lucerna, drachmam quam perdiderat, inuenit. Quod autem illius cantici finis, videlicet, Per singulos dies, & alii versus, qui sequuntur, paulo altius canuntur, designat vicinarum congratulationem, qua mulier ob repertam drachmam congratulabantur. Nam & compulsatio earundem representat conuocationem.

De officio Diurno. Cap. 27.

POst noctis officium agendum est de diurno, quod in septem partīt distinctiones, videlicet in laudes matutinas, horam primam, tertiā, sextam, nonam, vesperas, & completoriū. Missa etenim ad officium Tertiæ, vel Nonæ spectat. Nam his duabus horis Missa regulariter celebratur. Quòd autem diei officium septem horis distinctum agimus a Propheta habemus, qui ait. Septies in die laudem dixi tibi. Sed cur quæso septies? Quia quum nocturnum officium misericordiæ tempus exprimat, quo genus humanū a diabolo obsessum miserè seruabatur, optime sequitur, vt diei offi-

cium tempus designet nostræ redemptionis, aut nostræ liberationis factę per Christum Solem iustitiæ, qui claritate suæ diuinitatis tenebras nostras illuminauit, atque ex diaboli seruitute nos extraxit, ita vt inde septies quoque dies laudes Deo cantemus, quoniam nos tãtum boni munere septiformis gratiæ sancti Spiritus accepimus. Quandoquidem verò a tenebris peccatorum per viam pœnitentiæ ad vitæ libertatem peruenitur, hinc natum est, vt diebus festis, seu ferijs ad laudes matutinas caneretur Psalmus ille pœnitentialis, nimirum Miserere mei Deus. Diebus autem festis excepto Quadragesimæ tempore. Dominus regnabit decorem. De quo, vt de Psalmis aliis, dicetur posteà.

Cur septies in die laudamus Dominum. Cap. 28.

EST & alia ratio quamobrem septies in die laudemus Dominum, quòd quilibet dies vniuscuiusque repræsentet ætatem. Non quod eam omnis homo habeat, sed quam haberet, nisi peccaret. Hæc autem septem habet varietates, infantis, pueri, adolescentis, iuuenis, viri, senis, & decrepiti. Per matutinas laudes representatur infantia, per primam pueritia, per tertiam adolescẽtia, per sextam iuuentus, per nonam ætas virilis, per vesperas senectus, per completorium ętas decrepita, ac finis humanæ vitæ. In his profectò omnibus ætatibus Creatorem laudare tenemur. Quod autem infantiæ nostræ tempore laudare possimus, euidens nobis facit argũ B. Nicolaus, q quarta & sexta feria matris vbera virtute abstinentiæ non sugebat. De aliis ętatibus satis est manifestum. Sunt itẽ quãplurimæ aliæ rationes, quare istarum horarum temporibus Dominum præcipuè laudamus. Rubescente diei aurora cantamus laudes matutinas, quæ matutinæ nũcupantur a mane, quod bonum est, si lumen est bonũ, atq; nihil esse melius luce videtur: bonum igitur est mane, quum eo tempore nobis lumen redditur. Appellãtur verò laudes, q officium laudem potissimum sonet diuinam, quam ei damus, quoniam a tenebris erroris nos ad lucẽ veritatis reduxit. Hoc igitur tempore laudes Deo canimus, quia eiusmodi hora mundum creauit, & Angelos, qui statim atque conditi sunt, suaui cantu, ac modulamine Creatori suo laudes iubilarunt. Eodem quoque tempore populum Israeliticum per mare rubrum transduxit incolumen, ac Ægyptios submersit. Rursus eadem hac hora Christus victor a morte surrexit.

In alijs sex horis. Cap. 29.

SEquitur de alijs sex horis, sub quibus item sex aliæ comprehendũtur. Diei itaq; 12. horæ attribuuntur, & totidẽ nocti. Sub prima hora duas complectimur, ipsam videlicet primam, & secundam: sub tertia tres, ipsam tertiam, quartam, & quintam: sub sexta itidem tres, ipsam sextam, septimã, & octauam: sub nona duas, ipsam nonã, & decimam, Vesperæ representant vndecimã, Completorium duodecimam. At roget aliquis cur potius hisce diei horis diurnum celebretur officium, s. prima, q̃ secũda, tertia, q̃ quarta vel quinta, sexta, q̃ septima aut octaua, nona q̃ decima? Qm̃ istæ horæ quibusdam insigniuntur priuilegijs. Prima.n. hora Christus Pilato a Iudęis traditus fuit, & a morte resurgens prima hora Mariæ Magdalenæ apparuit. Prima hora visus est in litore septẽ discipulis piscãtibus, quibus dixit. Pueri habetis aliquid pulmenti? Hora vero tertia crucifixus est linguis Iudæorum & flagellatus, eademq; hora Spiritus sanctus ipso die Pent. discipulis fuit datus. Sexta hora Christus pro nobis ligno crucis clauis affixus est, atque eadem quoque hora ipso die Ascensionis cum discipulis discubuit. Nona hora exclamans spiritum emisit, & lanceatus, e latere corpore sui duo nobis eduxit Sacramenta, aquam videlicet baptismatis, & sanguinem redemptionis, ac salutionis nostræ. Vespere de cruce depositus est, qua item hora in vltima cęna cum discipulis suis cęnauit, vbi illis Sacramentũ corporis & sanguinis sui tradidit, quod nobis saluberrimum testamentum hic discedens reliquit. Eadem

rursus hora duobus suis discipulis proficiscentibus in Emaus in fractione panis fuit agnitus. Postremò in cõpletorio patrem pro suis discipulis orauit, qua etiã hora in sepulchrum positus est.

De Psalmis qui hisce horis cantantur. Cap. 30.

QVi psalmi hisce horis, & quæ cantica debeant vsurpari, equidem satis notũ esse puto. Quia verò ad aliam spectent editionem ac nos de generali officio hoc tempore tractare proposuerimus, paucis quæ hic sunt præcipienda tradamus. Sciendum ergo ẽ generaliter in matutinis laudibus sex psalmos semper cantari, atq; in aliis horis similiter, per quos sex opera misericordiæ designãtur, quibus operarij in vinea Domini laborantes intenti necessario esse debent, quęq; si piè ac mundo corpore exerceamus, a seruitute diaboli liberati ad vitæ libertatem, peculdubio pueniemus, & p mercede fidelissimi laboris denarium diurnũ, hoc est, sempiternam vitã recipiemus. Sanè notandum hic venit, q in laudibus matutinis duos coniungimus psalmos, s. Deus Deus meus ad te de luce vigilo, & Deus misereatur nostri, quos vna tm̃ Gloria finimus. Sed quare hoc fiat, huiusmudi põt ratio adduci; Qm̃ alter horum Dei significat dilectionem, alter verò proximi, quæ duæ dilectiones vsque adeo inter se sunt annexæ, vt vna sine altera in Christiana perfectione intelligi nequeat. Ad hymnum aũt trium puerorum, s. Benedicite omnia &c. Gloria patri non adiungimus, q propter eiusmodi fidei confessionem in caminum ignis sint coniecti. Quo quidem facto maximè derogatum est Trinitati. Vel q eius hymni postremus versiculus idem significat cũ Gloria patri, ne quid in sacris scripturis superuacaneum reperiatur. In matutinis vero laudibus non iubilamus nisi in vltima tantum antiphona. Nam cũ per laudes Domini intelligamus resurrectionẽ, in qua nil penitus desiderauit beatitudine & immortalitate iam consecuta, certè nullo hic opus est iubilo, q rei alicuius significat desiderium. Nec ẽt in completorio, q actiuam connotat resurrectionẽ. Non q post resurrectionem iubilus esse designat, quando verius cum ipsis angelis creatori nostro iubilum simus cantaturi, sed q tum suam amittet significationem, qua alicuius rei dicitur esse desiderium. Tum.n. nihil desiderabimus, vt inquit DOminus: In die illa non interrogabitis quicquam. Dictis itaq; ad eum modum psalmis cum antiphona, legit sacerdos lectionem, quam alio nomine appellamus capitulum, qm̃ ex capite epistolæ iustius diei sumitur. Legitur aũt absq; Iube Domne benedicere, & absq; sacerdotali benedictione, quod Prælatis ecclesię ac sacerdotibus proprium sit eam semper legere, q legendi veniam non petunt, quum eam alijs dare debeant. Nec est q quis nobis obiciat, si in nocturnis (quod ferè fit) sacerdos lectionem legerit, an ẽt sit necessarium veniam postulare ac dicere. Iube Domne benedicere, q eius sit benedictionem & licentiam dare. Dicimus.n. q si hoc pacto lectionem legerit sacerdos, cum præter officium suum facere, cum sit lectoris. Verum si hic non adsit, tum facile permittitur, vt vel sacerdos, vel clericus sacerdotis, vel ẽt quispiam alius ordinis minoris tanquam lecturus dicat: Iube Domne, atque ei benedictio a sacerdote reddatur: Absoluto capitulo nõ subiungit: Tu autem DOmine, quia ratio postulat vt sacerdos sit perfectus, & qui suggestionibus diaboli haud facilè succumbat. Sacerdos igitur in persona Domini per capitulum nos sensu admonet, atque hortatur ore, vt in fide perseueremus, & operibus misericordiæ perpetuo incumbamus.

De Hymno & aliis sequentibus. Cap. 31.

DEinde canitur hymnus, per quem lętitia, quam ob assecutam habemus libertatem, exprimit. Sed quia Christus nobis hanc lętitiã acquisiuit, ne ingrati de beneficio accepto videamur, in laudẽ illius finito hymno, prumpimus, & quia nos liberauit, gratias ei referimus alta voce cantando, Benedictus Dominus Deus Israel. Et qua-

re obsecro. Quia nos visitauit existentes in miseria, & fecit redemptionem plebi suæ. Hoc absoluto cantico cum antiphona, quæ notat dilectionem, quam in laudando Dominum habemus. ait ad populum sacerdos. Dominus vobiscū. Quod sane sumptum est ex libro Ruth. Sic.n. legitur Booz & Obed suos salutasse messores. Ac statim a populo respondetur. Et cum spirito tuo. Quod ex epistolis Pauli sumptum est. Ac si sacerdos diceret, Laus nostra sit acceptabilis Deo, & gratiam sibi accipiat, ac nos præmio vitæ remuneret. Cum aūt populus respōdet. Et cum spiritu tuo, idem est, ac si diceret, Tu pro nobis preces ad Dominum effundes: sed illas parces tantum approbat Deus & exaudit, quæ ex bono animo procedunt ipse, sine quo nullum bonum est, sit & cū spiritu tuo. Tum sacerdos quasi suæ bonitati diffidens inquit ad populū. Oremus. Quòd humilitatis & cuitandæ arrogātiæ gratia dicit, quasi dicat. Orate simul mecū, vt qđ postulamus, citius impetremus. Tunc dicit orationem, eaq; dicta respondet chorus. Amen, quasi dicat: Ita nobis fiat, quemadmodum orasti, vel fœliciter tua sit oratio peracta. Sumptum aūt est Amen, ex Apocalypsi Ioannis. Atq; ad eūdem modum rursus populum salutat sacerdos, repetitq;, qđ antea dixerat. Dominus vobiscum, quasi dicat. Si gratiam Dei impetrastis, in ea perseuerate. Et iterum respondet populus. Et cum spiritu tuo, quasi polliceatur. Orasti pro nobis, & nos vicissim pro te oramus. Tum pueri canunt Benedicamus Domino. Quod ex Psalmo tertio acceptum habemus. Quibus rursum chorus respondet, Deo gratias, q̄ Apostolo acceptum referimus. Eo aūt significatur, q̄ vsq; ad finem vitæ in innocentia Deo inseruire debeamus, ac illi benedicere, pro beneficiis gratias p̄soluendo. Vltimo sequuntur suffragia Sāctorum. Nam quandiu quidem viuimus, tanquā in lubrico solo & fragili glacie sumus constituti, indiesq; cum dęmonibus vehementissimè confligimus, ita vt sāctorum suffragijs non possumus non indigere. Post suffragia repetitur Benedicamus domino, non à pueris, sed a sacerdote, quemadmodum etiam in Completorio & magnis solennitatibus, in quibusdā ecclesijs a maioribus. Duo quidem significatur nos fore in ęterna beatitudine cū Domino perfectos laudatores. In hac.n. vita perfecti esse non possumus.

De officio Altaris. Cap. 32.

NVnc de officio altaris dicamus. Et primò quidem de sacerdotum indumentis, eorundemq; significatione, ac deinde quid officiū Missæ, quid introitus, qdve tropi nominent, occurrit exponendum. Cætera verò breuiter ordine veluti in summa quadā perstringemus. Res.n. ardua est, & quę ingenij nostri vires facilè excedit. Sacerdos ergo tanquam aduocatus & pugil cū antiquo hoste pugnaturus, vestibus sacris quasi armis induitur. Sandalia. n. pro ocreis assumit, ne quid maculæ vel pulueris affectioni ēt inlīcreat. Sic Amictu p galea caput contegit, pro lorica totū corpus cooperit Alba, cingulum assumens pro arcu, & subcingulū propharetra. Vocatur aūt subcingulum quidam in stola, quod ligatur cum cingulo. Quum stola collum circundat, quasi hastam contra renitentem vibrat. Manipulo pro claua vtitur, casula quasi clypeo protegitur, manus armatur libro pro gladio. Atque ita instructus ad postremum per confessionem diaboli renunciat domino.

De confessione sacerdotis ante missā. Cap. 33.

SAcerdos.n. priusquam cātet missam, confessionem pronūciare oportet. Nam, vt inquit Salomon, vir sapiēs in principio sermonis accusator est sui. Debet aūt peccata confiteri generaliter, nec mensuram excedere. Sic itaque ad certamen munitus contra spiritualia nequitię in cœlestibus, & pro sedanda iudicis ira in subditos ad altare procedit, & populus quasi pro suo pugile oraturus diebus profestis, terrę prosternitur. Quū verò cantat orationes, & reliqua recitat, tum quasi totis viribus aduersus diabolum pugnat. Nam cùm & casulam in humero plicat, velut gaudium contra hostem præparat, ita vt quum Euangeliū legitur, diabolus, tanquam gladio percutiatur. Sub finem autem pax datur, quo quies populo hoste deuicto ac prostrato nuncietur. Exinde redeundi data licentia, populus Deo agit gratias, ac quisque sua reuertitur.

De officio Missæ. Cap. 34.

OFficium Missæ, siue Missa, appellatur totum illud, quod a principio vsque ad finem dī, nempe ab introitu, vsque ad ite Missa est, cuius mens & sententia hæc est. Ite ad Christum, & ipsum sequimini, quia Missa est pro vobis hostia ad Dīm placandum. Quandoque tā restrictius & quasi specialius pars, quæ prima canitur, nimirum introitus, officium Missæ appellatur, quæ sic dicta est, q̄ illhuc mittatur Angelus. Distribuitur autem Missa in quatuor omninò partes, in obtecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones. Est.n. Missa omnis obsecrationis, postulationis, & gratiarum actionis. Prima pars extenditur vsque ad offertorium, altera vsque ad finem Dominicæ orationis, cum amē respondetur, tertia vsque ad Communionem, quarta vsque ad finem. Ac prima quidem est cathecumenorum, vel neophitorum, quòd fere idem est, cum cathecumenus appelletur nouiter instructus, si ue sit baptizatus, siue nondum, etiam. & neophitus quoque nouiter instructus, siue baptizatus, siue non. Amplius enim aut diutius eis interesse non licet, non aliter atque Iudæis, aut ethnicis, quòd nec dum sint membra ecclesiæ. Ob quam sanè causam diaconus è pulpito alta voce dicere debet. Exeant cathecumeni foras. Hinc est, quòd pars ista nominet Missa, ab emittendo, quoniam tunc foras mittuntur. Cœpit autem illud originem ab eo, q̄ de Domino dicitur. Iesus autem non credebat eis, sciens quid esset in homine. Nam per cathecumenos illi significantur, de quibus hoc dictum est. Vocatur itaque Missa totum illud officium, quod est ab introitu, vsque ad ite Missa est, quanquam & interdum Missam appellamus ea verba, quibus corpus Domini conficitur.

De introitu, tropis, & linguis, quibus Missa celebrari potest. Cap. 35.

INtroitus verò dicit, q̄ Sacerdos Missam auspicaturus primò ad altare debeat intrare, sicut Episcopus, qui extrà chorum quandoq; diebus festis Dei armis induitur. Dum.n. capitur introitus, intrat ad altare. Quamobrem ēt diebus profestis bis cani solet, in solēnitatibus verò ter. Quandoque intermiscent tropi. Dī autem tropus a Græcis, qđ nobis est conuersio, qm isthic quædam fieri solent conuersiones. Animaduertendum hic est tribus linguis Missam celebrari, Hebraica, Greca, & Latina, q̄ titulus Christi iam in cruce pendentis scriptus fuerit Græcè, Hebraice, & Latinè. Vnde est, qđ in vnaquaque Missa harum trium linguarum aliquid apponatur. Et ab Hebræa quidem, quod sit præstantissima, Alleluya, Amen, Sabbaoth, Osanna. Alleluya, qm a diuersis multis modis exponitur, quos & alibi sufficienter diximus, nunc prætērire volumus. Iuxta interpretationem tamen Hieronymi, quæ omnium est optima, interpretat laudate inuisibilē. Quid Amē sit, satis constat. Sabaoth est exercitum siue militarium virtutum, & victoriarum. Osanna denique est, salua obsecro. Et vbi quæso? In excelsis. Osi, i. obsecro, anna, i. salua. Inde osanna, quasi osianna, ex corrupto & integro.

De Kyrie eleyson, &c. Cap. 36.

SEquitur Kyrie eleyson, & Christe eleyson, &c. quod ideò Græcè canit, vt ostendatur Ecclesiā primò in Grecia cępisse, ac indè Romam postea delatam fuisse, vnde reliqua sunt Latina. Cātatur autem ter propter Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum continuò, idque ternis vicibus, vt simul dicatur nouies, pp nouem ordines Angelorum, quibus associari petimus. In quibusdam ecclesijs addit κμας, quasi dicant. Domine miserere nostri. Solēnibus diebus sequi-

tur hymnus de Euangelio, siue Euangeli cus. Gloria in excelsis Deo, quod antea solum ad Missam dicebatur. Reliqua vero B. Hilarius Pictauiensis Episcopus apposuit, s. Laudamus te, &c. quæ sequuntur, quæ etiam ad Missam cantari instituit. Verum enimuerò tum illud cani consuetum est, quum festum agitur Apostolorum, Martyrum, Confessorum, & eorum, in quorum honorem Ecclesia est dedicata, quæcunque etiam illa sit. Eo autem finito Sacerdos salutat populum, inquiēs, Dominus vobiscum. Quę salutatio ex veteri sumpta est testō, nimirum vt dictum est, ex libro Ruth, pertinetque ad minores Sacerdotes. Est enim & alia, videlicet. Pax vobis, quæ vt est sumpta ex Euangelio, ita solum spectat ad Episcopos, & qui iis sunt superiores. Quò sanè illud expressè innuitur, quod nouum testm̄ dignius sit testō veteri. Responsio verò populi. Et cum spiritu tuo. Ex Apostolo in epistola ad Titum desumpta est. Cum denique ait, oremus, vniuersalem ad se colligit Ecclesiam, quasi esset syndicus aliqs in persona multorum loquens. Hoc enim syndicus significat. Longa vetustate comprobatum est, quod oremus dicimus. Antiqui enim præmisso oremus ex templo orationem communiter subiungebant, omissa ratione, illud tantum, videlicet oremus reseruauimus.

De oratione, & quoties se in Missa vertat Sacerdos. Cap. 37.

ORatio, siue collecta statim subsequitur, quantumuis collecta, priē vocetur oratio illa, quæ fit in processione, quum populus, & vniuersus Clerus ab vna Ecclesia procedit ad alteram. Tum. n. Sacerdos, aut Episcopus collecta oī multitudine, istiusmodi oratione super populū vti solebat, quæ propriē dicebatur collecta. Nūc abit oratione illa prætermissa tm̄ (vt dicimus) oremus retinuimus. Notandum obiter hic est, Sacerdote in qualibet Missa se quies conuertere, & septies populum salutare. Primo in ipso exordio. Secundo in Euangelio, quod non in altari, sed in aſſere, vel aliquo lectorio versus Aquilonē legi oportet plicata in numero casul quod diaconi tum fungatur officio. Tertio cum ad dextrum cornu altaris reuertitur, vnde venerat, dicto symbolo, si fuerit solemnitas. tum. n. se conuertit ad populum. Quarto post offertorium, cum inquit. Per omnia secula sæculorum, & cōsequenter. Dn̄s vobiscum, sed non vertit se. Nam vt dici solet, nemo qui ad aratrū manum applicuerit, retrorsum respicere dēt. Quinto cum ait. Pax Dn̄i sit semper vobiscum, nec tum se conuertit. Sexto post Cōionem, & vltimo in fine. Quod autem ad orationem attinet, sciendū est nunc vnam legi oportere, nunc tres, nunc quinque, nunc septem, sed non vltra. Et vna quidem propterea quod vna sit epistola, atque vnum Euangelium, vel propter Dei vnitatem. Tres vero propter Trinitatem, nam & Deus numero gaudet impare, vel quia Dominus ter in passione orauit. Sic quinque legi possunt propter quinque partitam Christi passionem, vel quinque eius vulnera. Verum septē ideo, q̄ septem in oratione nostra Dominica habeamus petitiones, vel etiam propter septem dona Spiritussancti, quæ apud Isaiam numerantur. Septenarium enim numerum nullus excedere debet.

De epistola graduali, alleluya, & prosæ Cap. 38.

DEinde legitur epistola, quæ est sermo absentis missus ad absentem, a Græco verbo ἐπιστέλλειν, quod mittere significat, sic appellata. Tales sunt Petri, Pauli, Iacobi, & Ioannis ad varios Missæ, quæ hoc in loco vt plurimum leguntur. Sed si contingat (contingit autē sæpe) vt vel ex Apocalypsi, vel ex Prophetis aliquid hic legatur, nihilominus dicetur epistola, idque ob eam causam, q̄ tum ante Euāgelium quodammodo mittatur. Summopere autem cauendum est, ne quis epistolam legere præsumat, nisi sit hypodiaconus, aut diaconus, aut etiam Sacerdos. Melius. n. est vt Sacerdos legat, etiam si cantet Missam, quā acolitus. Post epistolam vero cantatur responsorium cū suo versu, siue graduale, vt vocant. Appellatum autem est Graduale, quod a minoribus in gradibus ante altare, vel a maioribus etiam dieb. profestis cani soleat: In solemnitatibus vero in altioribus, hoc est, in pulpito etiā a pueris. Vel quia gradatim cantat̄, vel quia de gradu ad gradū procedere debemus, hoc est de virtute in virtutem ascēdere. Dictum est idem Responsorium, q̄ versui respondeat, qui item à vertendo nominatus est, qm̄ non ad orientem vertimus, vel quoniam versu ad respōsum sit regressio, aut ad officium aliud, vt in matutinis. Postea sequitur alleluia, cuius interpretatio modo exposita est secundum Hieronymum: In huius fine neumatizamus, hoc est, iubilamus, dum finē protrahimus, & ei velut caudam accinimus. Est. n. dria inter neuma neumæ, & pneuma pneumatis. Neuma fœminei gn̄ris est iubilus, sicut in fine antiphonarum: pneuma vero neutrius generis est Spiritussāctus. Postea versus dr̄, vnde similiter conuersio fit ad Alleluia. Sequitur deinceps Sequentia, quam nos

Hic Episcop⁹ fixit Leodiēsis circiter annum 890.

ipsam appellamus. Fert Notgerus Abbas apud sanctum Gallum natione Teutonus primo sequentias composuisse, atque eas postea in Ecclesia cātari institutum fuisse per Nicolaum summum Pōtificem. Post hunc autem dicitur Hermanus Contractus inuentor astrolabij feciſſe duas has, Rex omnipotens die hodierna, & Sancti spiritus adsit nobis gratia &c.

De Euangelio. Cap. 39.

FInita sequentia, legitur euāgelium, quod triplicem hēt inchoationem, Vel per Initium sancti Euāgelij, sicut in principio quatuor euāgeliorum, Vel per In illo tpe, Vel per aliā determinationē regiæ aut alterius alicuius magnæ potestatis, vt, Fuit in diebus Herodis. & Anno quintodecimo Imperij Tyberij Cæsaris. Dr̄ autem euangelium ab εὖ bene, & ἄγγελος nūcius, quasi dicatur bonum & lætum nuncium. Proinde vero euangelium aliquando esse dicitur secundum historiam, quandoq; secundum allegoriam, quandoq; secundum personam, quandoque secundum partem, & quandoque ēt secundum totum. Secundum historiā, vt illud Maria Magdalenā & Maria Iacobi & Salome &c. Atque illud etiam quod cantatur in Natali Domini ad secundam missam de pastoribus. Secūdum allegoriam, cuiusmodi illud quod in assumptione beatæ Mariæ legi consuetum est de Maria Magdalena, & eius sorore Martha, nimirum, Intrauit Iesus in quoddam castellum &c. Quia cum p Mariam Magdalenam vita significetur cōtemplatiua, per Martham vero, quæ administrabat, vita actiua, hoc euangelio docetur in B. Maria Virgine vtriusq; vitæ fuisse consumationem, contemplatiuæ. s. & actiuæ. Secundum personam euangelium canit, vt in festo beati Thomæ Apostoli, vbi dr̄. Thomas vnus de duodecim &c. Secundū partem, quemadmodum est in festo sanctæ Crucis. Tum. n. illud recitatur euangelium, quod est de Nicodemo, propter eius extremam particulam, quæ eiusmodi est. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. In hoc autem verbo Christus suā indicauit passionem, & sui corporis in cruce exaltationem: Quo circa euangelium hoc, in quo hęc continetur particula, legitur in festo sanctæ Crucis. Secundum totum denique, cuiusmodi est exiguum illud, quod in Circūcisione Domini obseruatur. Postquam cōsumati sunt dies octo: Animadnertendum ergo hic est, q̄ dieb. profestis vna duntaxat candela cerea pcedat diaconum, quum ad legendum euangelium accedit. Nec id quidem iniuria, Cum p illud primus Christi significetur aduentus, qui humilis fuit & ocultus, vt quem præuenit vnus tm̄ præcursor, videlicet Ioānes Baptista, qui fuit verbi lucerna. Festis vero diebus candelę duæ prędent cereæ, q̄ in secundo aduentu, qui solemnis erit & manifestus, duo sunt pmittendi præcursores Helias. s. & Enoch. Vel ideo ēt qm̄ Dominus ante faciem suam binos cōiunctim misit discipulos ad prędicandum. Illud quoq; diligenter notandū est, quo simulatq; euāgelium inchoatur, vniuersus populus, tā clerici quām laici, tam qui illud profert, quām q audit, crucis signum imprimere debeat in frōte, in ore, & in pectore. In fronte, q̄ locus sit pudoris & verecundiæ, vn̄ impudicos homines effrontes dicimus, quasi sine frōte.

Per

Per hoc ergo quod fronti signum crucis imponimus, euidēter ostendimus nos nō erubescere, q̄ credamus in crucifixum, & eum habemus Deum & Dominum, qui a Iudæis atq; Ethnicis nobis exprobratur. Vnde mehercle Apostolus. Nos aūt prædicamus Christū crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gētibus vero stultitiam. In ore aūt ideo, vt significemus nos audacter crucem Domini prędicare. Denique in pectore ob eam causam, quo nos paratos esse pro Christi nomine pati ingenue ostēdamus. Rursum in hoc, q̄ os & pectus cruce signamus, aperte innuimus, nos audacter ore fateri & corde credere Christum crucifixum, cuius liber legitur, Deū & Dominum nostrū esse. Sacerdos itaq; vel Diaconus Euangeliū lecturus signat se in ore, fronte, & pectore, quasi dicat, nō erubesco crucem Dñi, sed eam ore prædico, & corde credo. Libro quoq; crucē imprimit, tāquam si dixerit, hic est liber crucifixi. Posset autē hoc loco q̄ri, quemadmodum crucis signum fieri debeat a dextra ne in sinistrā, an vero à sinistra in dextram? Ac nonnulli quidem sunt, qui crucem a sinistra in dextram fieri velint, atq; ex huiusmodi versu sumpserunt auctoritatem. Egressus est a patre &c. A patre venit filius in mundum, & ideo crucem inchoamus a parte superiori, per q̄ designatur pater. Sed q̄ à patre absq; vlla intercapedine in mundum venit, per quem sinistram partē intelligimus, ideo postquam à superiori parte descēdimus, statim a sinistra in dextram pergimus: nam & postea ad patrem ascendit, qđ designat dextra. Alij vero putant, q̄ a dextra in sinistram fieri debeat; qa Christus a dextera in sinistram, i. a patre veniens diabolum per crucem repulit, qui p sinistram significatur. Dicto igitur Euangelij titulo, rndetur ab omnibus. Gloria tibi Domine. Proposito nanq; Euangelio ad legēdum, in quo agitur de gloria partim Dei, partim nostra, quatenus videlicet Christus diabolum vicit, ac nos redemit, & victor ad patris gloriam ascendit, auditores Euangelij ꝓtantes ad laudem sui creatoris inquirit, atq; exclamant. Gloria tibi Dñe, quasi dicant, Gloria tua, quæ nobis in hoc Euangelio prædicatur, in æuū nobis sine fine permaneat, semperq; crescat, & augeatur. Lecta iā Euangelio quisq; dicere debet. Amen. Vel vt alij volunt, recitato Euangelio sta tim dicamus oportet, Deo gras, quemadmodum post quamlibet lectionem, siue capitulum. Sed melius est, vt dicatur, Am, ac nos cruce cōtra diabolum muniamus, ne ipse sermones Domini ex pectore nostro rapiat. Necessarium etiam plane est, vt dum legitur Euangelium, velamina capitum deponantur. Euangelica. n. prædicatio omnia legis velamina demouit, atq; homines, qui prius Dominum in ænigmate quodammodo, & quasi per trāsennam videbant, modo ipsam veritatem aperta legis cognitione videre & intelligere fecit. Viri itaq; aperto capite Euangelium audire debent, vt quinq; sensus ad audiendum magis fiāt idonei. Inde est, q̄ clerici non nutriāt longos capillos, sed alte tonsos vt rectius ac perfectius possint audire. Verumenimuero pp coronam hēt, vt demonstretur inter eos & Dominum nullū esse medium. Non ergo longos habeant capillos clerici, si per lōgitudinē capillorum significetur multitudo peccatorum. Mulieres vero debent audire euāgelium tecto ac velato capite, ēt si sit virgo, propter pomum vetitum. Et si eueniat, vt virgo capite sit aperto, & velamē nō habeat, necesse est, vt mater, aut quæuis alia mulier capiti eius pannum, vel simile quippiam imponat. Itemq; erecti stare debemus, donec euangelium pronuncieť, aut capite inclinato, si mō non sedeamus, nisi cogente necessitate. In lege quidem ꝑcipiebatur, vt dum comederent agnum Pachalem, baculos in manib. tenerent: nos vero diacono legente euangelium baculos deponimus, quod Christo prædicante leges obseruantiæ sint depositæ.

Quid Symbolum, quando canendum, & quot sint numero. Cap. 40.

POst euangeliū statim debet subiungi Symbolum fidei, i. Credo in vnum Deum Patrē, &c. si solēnitas fuerit. Nec tamē in omni solemnitate, sed in eorum tm̄modo festis, quorum in Symbolo fit mentio, vt in festo Trinitatis, in Natali, Circuncisione, Epiphania, Paschate, Ascēsione, Pentec. in festo oium Sanctorum, Transfi-

Transfigurationis Domini, B. Mariæ, & oium Apostolorum, S. Crucis, & omnib. diebus Dominicis. In alijs autem solemnitatibus dici non debet. Nec vero in solemnitate Angelorum cantari solet, quia illi non credunt, imō iam sciunt, quū plenam & perfectam habeant scientiā. Nec præterea cani consuetum est in solemnitate duorum Euangelistarum, qui nō fuerunt Apostoli, s. Lucæ, & Marci. Sunt, qui dicunt Symbolum dici debere in festo B. Ioannis Baptistæ, quia tum fuit commemorata Christi natiuitas. Sed eadem ratione qualibet die fit mentio B. Mariæ, adeoq; omni die canendum foret. Nonnulli etiam putant, q̄ in eorum festiuitatibus cantari debeat, qui illud composuerunt, atq; eius rei gratia huc illuc adferunt, quod in Euangelio Ioannis inueniatur, quod nimirum in dies fides Apostolorum crescebat pp miracula, quæ fiebant, q̄q̄ alibi authoritas habeat, fidem nō habere meritum, cui humana rō præbet experimentum. Pronunciato Symbolo sub finem ipsius debet fieri signum crucis, qm̄ verbum est Euangelicum, non secus atq; ipsum Euangelium, nisi qđ sit verbum abbreuiatum. vnde dictum est de eo. Verbū abbreuiatū faciet Dns super terrā. Et hoc modo. Veniet verbum abbreuiatum sup filios Dei. Similiter quoq; in oīb⁹ verbis euangelicis signum crucis fieri oportet, quemadmodum sub finem orationis Dominicæ. Glo. in exc. Benedictus, Magnificat, & Nunc dimittis, quæ oīa perinde ăt que Euangelium stand audiri debēt. Nō tandum est, quatuor esse Symbola, minimum, quod a cunctis cōiter in quotidiana ōtione dr̄, & quod Apostoli simul composuerunt. Secundum est, quod in prima recitatur. Quicunq; vult saluus esse. qđ ab Athanasio Patriarcha Alexandrino contra Arrianos hæreticos compositum est, licēt pleriq; eum Anastasium fuisse falso arbitrentur. Tertium est, quod Constantinopolitana synodus edidit, videlicet, q̄ in missa hactenus cani consuetū est. Quartum est, quod ex Niceno Concilio prodijt. Scripsit vero B. Hilarius Pictauiēsis Ep̄s librum de synodis, in quo & illud cōposuit, ac legi oportet in oī synodo, vel totum, vel saltem eius aliqua particula. Ex quo sanē liquido apparet, quàm illi errēt, qui aliam vbi legunt lectionem.

De Offertorio. Cap. 41.

DIcto symbolo cantatur offertorium siue offerēda, vt alią dicunt. Appellatur ăt offertorium ab offerendo, quia tunc offerimus. Sed necessario hic considerandum est, tria oīno esse, q̄ osterre debemus, primo, nosmetipsos, ac deinde ea, quæ sacrificio sunt necessaria, s. panem, vinum, & aquā, & si qua sunt alia sacrificio apta, obiter tamen hic dicere possumus panē hunc quasi nominatum esse a Græco vocabulo πάνπαντὸς, qđ oē, vel totū significat. Qm̄ cum hic, tum in futuro seculo panis iste tota vita nostra est. Vinum autem a vite simili ferè modo deducere licebit, cui Dominus in Euangelio se cōparat, hoc pacto, inquiens. Ego sum vitis vera. Nec deniq; ignotum esse puto aquā ab æqualitate dictam esse, qa per hoc sacramentum nos angelis æquales fore certo & credimus, & speramus. Quamquam vero interdum aqua significet populum. vnde, Aquæ multæ, populi multi. Quia nec sanguis sine salute populi, nec salus populi potuit esse sine sanguine. Tum vero aqua benedicit̄, qm̄ admiscet vino, sed haud quaquam vinum, qm̄ peculiarē suā expectat benedictionē. In quibusdam Ecclesijs in magnis solemnitatibus præciosa offeruntur Ecclesiæ vtensilia, & in altari ponunt̄, vel in locis competentib. Tertio demum sequuntur manuales laicorū oblationes. Clerici. n. non offerūt, nisi in exequijs mortuorum, & in noua celebratione sacerdotis. Nā inhumanum videretur si ij offerre tenerētur, q̄ ex oblationibus viuunt aliorum. In offertorio nulla rōne permittitur sacerdoti, vt pixidem, aut aliud huiusmodi manu teneat, quo omnem auaritiæ effugiat suspitionem.

De Sacrificio. Cap. 42.

SAcrificium dicitur quasi quo sacrum efficit̄, vbi cognoscēdū est, q̄ olim sacrificiū ab Apostolis, & virīs apostolicis i primitiua Ecclesia vasis ligneis vulgaribus vestibus celebrabat̄. Tum. n.

erant

Universidad de Deusto Biblioteca

erant (vedici solitum est) lignei calices, & aurei sacerdotes. Nunc vero est econtra. Paulo tñ post Seuerinus Papa instituit idem vitreis fieri vasis. Sed quia erāt fragilia. Vrbanus Papa voluit, vt argēteis vel aureis sacrificaretur, vel etiā ob paupertatem stanneis, quæ tamen non facile eruginant. Hostia ẽm Hebræos ab ostio nuncupata est, quia ad ostium tabernaculi offerebatur. Secundum Ethnicos vero ab hoste deriuata est. Nam hostibus a domitis, (vt ille ait) hostia nomẽ hẽt. Dicta est ẽt victima a vincendo, & imolatio, q̃ isthic Christus sacramentaliter imoletur, qui in veritate, semel pro peccatis nostris in cruce est imolatus. Appellata aũt est imolatio a mola, qua in sacrificijs conteri solebat genus quoddam frumenti, quod far, vel ador dr. Vnde. Et adorea liba per herbas. Ponebatur. n. inter cornua altaris vel animalis cultro isthic facto foramine. Mola vero in altari dicitur pars media, sub qua reliquiæ sigillantur, & cui in dedicatione Ecclesiæ crux imprimitur, atq; vbi corpus Christi consecratur.

De secunda parte Missæ. Cap. 43.

IAm vero secunda pars Missæ, q̃ ꝓpriè missa appellata est, proximè sequitur, nimirum quã orationis esse diximus. Nã prima pars, de qua hactenus dictum est, vocatur obsecrationis. Hæc ergo pars missæ, vt missam appellemus, totum officium ab introitu vsq; ad ite missa est, si strictim accipiatur, proprio nomine Missa appellata est. Hẽt aũt ea quatuor distinctiones. Prima dr secreta, altera præfatio, tertia canon, quarta oro dnica cum sua ꝑfatione. Atque hæc qdem pars extenditur vsq; ad dominicæ oronis finem. Sed libera nos a malo. Amen, quod tacitè a sacerdote ꝓferri debet. Hic itaq; considerandum est tot debere dici collectas, eodemq̃ ordine, ac de eisdem in secreta post communionem, quot præcesserunt in obsecratione ante Epistolam in exordio Missæ, nec plures, nec etiam pauciores, hoc semper obseruato, ne vltra septenarium numerũ progrediatur. Summopere item cauendũ est, quod si fortè collecta pro defunctis intermisceatur, ne finali, sed penultima, vel antepenultima dicatur. Quoniam finis ad suum debet retorqueri principium. Ad postremum generaliter cognoscendum est, quod in missa pro defunctis nulla debeat pro viuis oratio intermisceri, hac tamen communi excepta. Deus, qui viuorũ dominaris simul & mortuorum.

De Secreta. Cap. 44.

SEcreta dr, quia secretè pronunciatur, cum tamen olim alta voce diceretur, ita vt ab omnibus facile laicis teneretur. Contigit ergo, vt quoddam tempose Pastores panem super lapidem quendam ponerent, qui dum huius secrete verba proferrent, in carnem conuersus est, & forsitan transubstantiatus, vt sic loquar, in corpus Christi. In quos diuinitus facta est acerrima vindicta. Nam ad vnum omnes percussi sunt diuino iudicio cẽlitus missо. Ex quo qdem facto statutũ fuit, vt post hac tacitè ac submisse dicerẽt. Aut ideo sanè occulte, & quasi sub silentio dr, ne. s. villescat, sicut & ob eandem cãm sacræ literæ dicuntur esse obscuræ. Aut tandem ne a laicis cognoscaĩ, ita vt hinc triplex silentij sit ratio. Cum ãt ait sacerdos. Orate fratres, statim incipit orare, & nos simiter hoc audientes secreto orare debemus, ac duos psalmos canere nẽpe. Exaudiat te Dominus, & sequentẽ. Sed quãdo interim dicit, Orate fratres, perinde est, ac si diceret, Dominus vobiscũ tacitè, quũ sese vertat ad populum. Quare meminerimus, sacerdotem se quinquies ad populũ conuertere dicendo Dñs vobiscũ, ꝓp quinq; apparitiones, q̃ fuere ipso die Paschatis. Ẽt qa vna apparitio fuit nõ manifesta, quando apparuit B. Mariæ Magdalenæ, vt pleriq; sentiunt, iõ occulte, & quasi sub silentio ait, Dñs vobiscum tunc. cum apertè satis dicit. Orate fratres. Per oĩa secula seculorum, i. per secula sibi mutuo succedentia. Vel dicuntur secula per antonomasiam, sicut Cantica Canticorum, Quæsitum est, cur secreto dicantur orones, quæ sequuntur post oblationes. Sed nos ideo hoc fieri respondemus, q̃ Iudæi post suscitationem Lazari, statim Iesum voluerunt occidere, qui sese occultauit in ciuitate Ephrem, in solitudine, & a prædica

prędicatione ac miraculorum opatione penitus quieuit, & tacuit in sabbatum vsque, quod est ante dominicam in Ramis palmarum, quo venit in domum Simonis leprosi, & aperte p̃dicauit. Atq; hoc quidem expresse indicat sacerdotis illa vocis exultatio, qua inquit, Per oĩa secula seculorum. Cui subditur, Amen. Propterea, vt q̃ a sacerdote dicta sint, liquido cõfirmemus, quia per Xp̃m seculum creatum est. Amen namq; nomen Dei est. Vñ in Apo. Ap. 3 Ego sum Amen, testis fidelis. Subiungit porro Dñs vobiscum, ac deinde, Sursum corda, quæ, s. sursum habere debemus ad Dñm in cœlestibus, nõ in terrenis, vt nõ q̃ramus benedictionẽ Esau, q̃ vt caduca, ac debilis est, ita in terrenis plane sita est. Idẽ prorsus nobis manifestè significant Ep̃i sandalia, q̃ cum superius sint aperta, iis admonemur, vt semper corda habeamus erecta ad Dñm, cumq; inferius sint solida, volunt, vt habeamus in terrenis mentẽ oĩno obtusam, quasi non dẽamus q̃rere benedictionẽ, q̃ in terrenis est, sed benedictionẽ Iacob, q̃ est in cœlis. Postea sequitur. Gratias agamus Domino Deo nostro. Quia ꝓ omnibus beneficijs, q̃ ille in nos benigne contulit, gr̃as ei merito rependere debemus. Inuenitur ãt ibi q̃dam figura ad similitudinem nostrorum Delta, D, s. vndiq; clausum, quod in parte pcedenti V, nostrum complectitur, qđ in summitate apertum est, in quorum parte media tractulus per transuersum ducitur, veramq; in modum crucis partem copulans. Quod quidem non sine causa factũ est. Per delta. n, circulariter clausum diuina figuratur natura, quæ nec principiũ; nec finẽ habuit. Per V, exprimitur humana Christi natura, quæ principium in virgine habuit, sed fine carebit. At vero tractulus in medio vtramq; partem coniungens crux est, per quam humana sociantur diuinis.

Fortasis hu iusmodi figura depicta fuit in lib. veterũ.

De Præfatione. Cap. 45.

PRæfatio dr, quasi p̃locutio, quæ est ad ministerium ꝓparatio. Notãtur. n. isthic nouẽ ordines angelorum, quos ibi p̃sentes esse certo credimus. Maiestas quoq; de qua hic fit mẽtio appellata est quasi maior stans, vel maior potestas. Sciendum vero est in Missa decem esse in vniuersum prefationes, primã de Trinitate, alteram de Natali, tertiã de Epiphania, quartã de Quadragesima siue ieiunio, quintã de Cruce Domini, sextã de Resurrectione, septimam de Ascẽsione, octauam de Aduẽtu Spiritussancti, nonã de Apostolis, decimam, & vltimam de B. Maria Virgine. post canitur ter Sãctus, Sanctus, Sanctus, quod sumptum ex veteri testamento. Ait. n. Isaias se vidisse Dñm super solium excelsum, & Seraphin clamantia Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed qđ sequitur. Benedictus, qui venit in nomine Domini, Osanna in excelsis, acceptum est ex Euangelio, ita vt, quum illud cantatur, signum crucis fieri dẽat. postremo hic cantica angelorum canimus; quia per hoc sacrificium terrena iungi cœlestibus non dubitamus, & ideo cum eis in excelsis saluari clamamus.

Vnde cimã esse p̃ cõis illa de S. Trinitate

De Canone. Cap. 46.

DEinceps vero sequit Canõ, ita. n. Græcis dr, nobis autem regula, q̃ per eam regulariter sacri huiꝰ hꝰ confectio. Nuncupaĩ ẽt actio, quia tunc cum Deo nostra agitur causa. Quamobrem, & in festis stantes oramus, in profestis vero, vel ieiunis ꝓstrati. Sub silentio tribus de causis dr. Primo, quoniam Deus non oris, sed cordis clamorẽ intendit, vñ & Moysi dixit. Quid clamas ad me? cum tamen ipse taceret. Nihilominus tñ ꝓferimus verba, ne quæ petimus, aut q̃ petere debemus, penitus ignorare æstimemur. Secundo ob id submisse Canon dici oportet, ne, si alta voce esset proferendus, longo clamore deficiamus. Vel tertio ob hãc rõnẽ, ne tãti mysterij p̃ vsum quotidianũ, verba vilescãt, & in locis nõ cõpetẽtib. passim indiscrete ꝓnunciet atq; ita tãdẽ extinguaĩ ac pereant, quẽamodũ paulo añ de pastorib. narratũ est, ꝓhibitũ. n: est p decretũ, & sub anathemate datũ, vt nullus nisi sacris vestib. ex libro in altari cõsecrato, hæc verba profe rat. Dicit ergo sacerdos. Te igit clemẽtissi me pater &c. Alloquit dñm, tanquã præsentem. Incipit aũt a litera Tau, T. quę in

modum

modum crucis effecta est. Qñ per Christi passionem hæc oĩa in cruce sunt completa habentq; suam efficaciam. Vñ ꝓfecto est, q̃ isthic crucifixi imago adpingi debent. Sequuntur postea multa, vt sunt oĩa Apostolorum, Martyrum, Pontificũ, Virginũ, q̃ oēs pro Christo nostro se sacrificio exposuerunt. Atq; item alia q̃dã sequunt, quæ nobis explicare non licet, nisi forte solis Sacerdotibus, & ideo de illis tacebimus. Vnum hoc tamen addemus, nulli hic concessum esse aliquid vel detrahere, vel addere, nisi quandoq; nomẽ illorum, pro quibus specialiter, aut nomi natim offertur sacrificium.

De Oratione Dominica. Cap. 47.

NVnc dicendũ est de oꝛone Dominica, in qua continent septẽ petitiones. Q̃d aũt ꝑmittit, est quasi beneuolẽtiæ captatio. Tres priores ad futuram vitã pertinent. Quatuor posteriores, q̃ sequuntur, ad ꝑsentem. Media aũt, vt nonnulli volunt a communi sumi põt, ita vt ad vtramq; referatur, quam videlicet dicimus. Panem nostrum quotidianum, qué ἐπιούσιον Græci, segola Hebræi, nos appellamus, vt super essentialẽ, aut egregium, aut ẽt familiarem. Sed animaduertere oportet, quum sacerdos ait, Oremus, ꝑceptis &c. Nos debere ꝓstratos orare vsq; ad finem oꝛonis Dominicæ, si dies fuerint profesti. Si vero festũ sit, aut dies Paschalis, certè non prostrati, sed stãtes orare debemus, ac respondere. Sed libera nos a malo, Amen. Quod autẽ Dominicam hanc orationem non tacitè, aut sub silentio dicat sacerdos, ratio est, quoniam ex Euangelio petitum est.

De Pace. Cap. 48.

POstea inquit sacerdos. pax Domini sit semper vobiscum. quod spectat ad tertiam partẽ Missæ. Notandum tñ est, q̃ tacitè hic sacerdotẽ quandam oꝛonem dicere oporteat, q̃ in Ambrosiana Ecclesia apertè ꝓnuntiat. Accepto itaq; pacis osculo ab ipsa Eucharistia, vt quibusdam placet, vel vt censent alij, ab ipso sepulchro, & altari, impartit illud diacono, aut subdiacono, vt ꝑ eos descendat ad alios. Sed cauendũ est, ne ab ipsis viris tradat mulieribus, ne forsitan lasciuiæ q̃ppiam in animum, aut carnalitatis clanculum subrepat. Agnus Dei ter canitur. Hic est ille vere Agnus declaratus, & adũbratus in paschali, de quo sic lr in Euangelio, Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Ter aũt ideo canitur, vt eius corpus triforme intelligatur, illud videlicet, quod in cœlo est glorificatum, mysticum, quod etiamnum in terra ambulat, & quod in sepulchris vsq; ad extremum iudicij examen quiescit. Bis dr cum Miserere nobis, tertio cũ Dona nobis pacem. In vero Domini ter dẽt dici, cum Miserere nobis. Sed horum neutrum adiungitur in Missa ꝓ defunctis, verum ter cũ Dona eis requiem. Vbiq; obseruandum est, vt non continuo, sed interpolate ac seiũctim cum oratione interposita dicat. ἀγνὸς vero Græce dr purus, & pius, quia sola pietate, vt puta hostia nos redemit. Vel ab agnoscendo, q̃ sicut agnus solo balatu matrem cognoscit, ita Christus in passione matrem suam cognouerit, ac virgine virgini commendauerit. Atq; hinc quoque esse põt, q̃ ter canatur Agnus Dei. Quoniã Xps pendens in cruce patrẽ suum cognouit, ei ad mortem vsq; obediendo, & eadẽ cruce suffixus agnouit matrẽ suam, eamq; virgini cõmendauit, ac tandem ẽt ibidem humanum genus redimẽdo agnouit. Q̃d aũt hic bis repetitur, Miserere nobis, & tertio variatur per Dona nobis pacẽ totũ illud ex veteri testamento deprõptum est, vbi cum clamarent ad Dominũ dicere soliti erant, parce Domine, parce populo tuo, ac subiungere tertio. Ne deueris hæreditatem tuã in opprobriũ. Quũ igitur dicimus, Agnus Dei, q̃ tollit peccata. expresse Ioannem Baptistã imitamur, qui ait, Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Illud certè ignorari non dẽt, olim in primitiua Ecclesia singulis diebus, qui canoni Missæ intererãt solitos fuisse cõicare. Sed postea crescẽte multitudine fidelium, fuit institutum, vt tñ dominicis dieb. cõicaret. Q̃d ẽt paulo post, quum obseruari non potuit, abiit in desuetudinẽ, ac tertia subsecuta est institutio, vt saltem ter quoque anno, in Natali, paschatę

Paschate, & Pente. omnes Christiani Eucharistiam sumerent. Inuento tñ triplici remedio, vt singulis nimirum dieb. osculum pacis daretur, ac dominicis dieb. eulogia, i. panis benedictus, & consecratus quod in Quadragesima, & temporib. abstinentiæ deputatis saluo ieiunio obseruari non potuit. Quare tunc hmõi fuit promulgata institutio, vt collecta diceret super populum sub finẽ Missæ, dicẽdo, Inclinate capita vestra Deo. quũ videlicet minor aliqs sacerdos celebrat. Sed si Eps, inquiet, Humiliate vos ad bñdictionem.

De vltima parte Missæ. Cap. 49.

VLtima pars Missæ modo sequit, quæ dicitur gratiarum actio, atq; incipit a cõione. Vocatur aũt cõmunio, quasi particip atio, quam ideo canimus, vt per eam cum Sanctis diuinæ gratiæ participes effi ciamur. Appellatur ẽt completio, qñ per illam Missam, vt sic dicam, compleretur. Tribus vero modis finitur Missa, primo ꝑ Ite Missa est, in solẽnitatibus, q̃d est quasi abeundi licentia, & sumptum est ab Exo. Non quidem secundum verba, sed iuxta mentem, & rei intelligentiam, qñ Israeliticus populus ex Ægypto permissu Pharaonis egressus est. Vel ẽt qñ e Babylonica captiuitate, permittente Cyro, ad propria regressus est, Deo referẽs gratias. Sic & nos accepta benedictione vltima, ad eę lestem patriam remeare debemus, vbi ingrarum actione sp fœlicirer viuemus. Dr aũt Ite missa est, quoties cãtatur Te Deũ laudamus, Gloria in excelsis, & Alleluia. Pronunciato Ite missa est, oportet nos respondere, Deo gratias, quæ vox est gratulantis. Secundo vero diebus profestis dr. Benedicamus Domino, ac petitum est ab Apostolo. Tertio deniq; in Missa pro defunctis. Requiescãt in pace, quod ex sola consuetudine generali natum est. Cum ergo dicitur, Ite Missa est, debet sacerdos vultum dirigere ad populum, qñ autem Benedicamus Domino, vel Requiescant in pace. versus Orientem. Necesse tñ est, vt hæc tria a sacerdote, vel diacono tantũ proferantur. Sed in prima Missa Natalis Dñi nõ debet dici Ite Missa est, ne videatur populus licentiam habere redeundi.

Quibus horis celebretur Missa. Cap. 50.

TRibus horis tantummodo regulariter Missa poterit celebrari, tertia nimirum, sexta, & nona. Et quidem Tertia, ideo q̃ tunc linguis Iudæorum sit crucifixus, dum instanter clamarent. Crucifige, crucifige eum, pertuleritq; ludibria, maledicta, cõuicia, alapas, flagra, insultantiũ sputus, & coronam spineã. Sexta vero ob eam causam, q̃ tum in cruce actus sit, ac tolerare debuerit clauos rigidissimos, & pocula felle tincta, vt sic tandem pro nobis imolaretur. Nona demum, quia tunc animam exhalauit ac spiritum patri commẽdauit. Poterit tñ fieri, vt ante primam in Dominicæ resurrectionis memoriam Missa celebretur, quod Vicarij faciunt, & post primam ante tertiam in eius rei commendationem, q̃ Christus inter primã, & tertiam traditus fuerit Pontio Pilato Iudæis vociferantibus. Crucifige eum, ipso tacente. Cantatur ergo Missa dieb. festis hora tertia, ꝑfestis sexta, & nona in quadragesima ac alijs diebus ieiuniorũ. Nec tñ omnium, quia in sabbatis ieiuniorum quatuor tẽporum valde sero celebrari & põt, & debet, pp sacros ordines, q̃ ẽt ad sequẽtem spectet Dñicam. In sabbato Paschæ, & Pente. sero canitur pp cereæ candelæ, quam cẽream nominamus cõsecrationem, q̃d ex eo facile perpendi, aut colligi potest, vbi dr. Hæc nox est, atq; ex ista oratione, Deus qui hanc sacratissimã noctem, &c. ipso vero die Natalis Dñi prima Missa cantatur nocte. Põt tñ licite cantari sũmo mane, sed tñ prima, & tertia prius absolutis. Sic itaq; ab illis horis excipitur dies, qui Dñi Natiuitati sacer est, quũ noctu prima canatur. Nec id quidẽ sine causa, vt postea dicemus. Atq; ẽt Sabbatum paschæ, & pentecostes, qñ tum temporis expresse dicimus. Hæc nox est, & Deus q̃ hanc sacratissimam noctem. Excipiuntur deniq; eius ieiuniorũ pp sacros ordines,

Quæ Missæ, quibus diebus debeant celebrari. Cap. 51.

NVnc dicendum est, quæ Missæ, quibus dieb. debeant celebrari. Fuit. n. quoddam tempus quo Dominicum officium necdum erat ordinatum, ac variæ passim

passim hæreses pullulabant. Quo quidem factum est, vt prima feria, ne diuinum officium periret de Trinitate, secũda de charitate, tertia de Sapientia, quarta de Spiritusancto, quinta de Angelis, sexta de Cruce, septima de beata Maria Virgine cãtaretur. Sed postea sancitum est, vt cessante cã, & illud cessaret, qđ vrgente necessitate factum fuerat; Quapropter sanè dominico officio ordinato, statutũ est, vt prima feria suum peculiare hẽt officium de Trinitate, & secunda de Angelis, q tũ creati in bonis gratuitis fuerint, ac lux diuina a tenebris, hoc est, boni angeli a malis. Nã eo tpe mali cecidere, & boni fuerunt confirmati. Sed prima feria fuerunt angeli creati, & in bonis naturalibus constituti. Cantatur aũt alia de cã pro defunctis, vt nimirum ijs adhibeamus suffragiũ angelorum, eodem quoque die missa pro defunctis celebratur, quantum, vt pleriq; aiunt, feria prima refrigerium habent ij, qui sunt in purgatorio, statimq; altero die post ad pœnas solitas, & ad laborẽ redeunt, ita vt eo die, quo eorum laboribus aliquo modo subueniatur, Missa pro illis cantetur. Tertia aũt feria oportet repeti introitum Missæ diei dominici. Præterea institutum quoq; fuit, vt quarta feria ieiunaretur, ideoq; dominici diei Missa tum caneretur, Sed & quinta feria similiter dicere conuenit officium diei dominicæ, videlicet Introitum, Epistolam, atq; Euangelium, q dies Iouis maxime cognata sit diei Dominicæ. Eiusmodi.n. diei fieri solebat processio in memoriam Ascẽsionis Domini, q postea in diem dominicã, vt supra dictum est, fuit trãslata. Porrò aũt sexta feria agit de Cruce, & septima de beata Maria Virgine, qđ non temere ita constitutum accepimus. Miraculosum.n. hẽt initiũ. Nam quum olim Constantinopoli in quadã Ecclesia imago B. Virginis habebat, ante q velum quoddam dependebat, quo tota ea cooperiebatur, contingit vt sexta semp feria velum hoc a vesperis ab imagine, nullo mouente, decideret, & diuino miraculo quasi deferretur in cœlũ, ita vt iã plene ac perfecte ab omnib. conspici posset, ac deinde rursus in Sabbato vesperis absolutis, ad eandem imaginem descenderet, ibiq; permaneret vsq; in proximũ diem Veneris. Hoc ergo miraculo sæpius viso, sancitum est, vt semp illo die de beata Maria in Ecclesia caneretur. Põt tñ & aliam hñe rõnem, cur Sabbato die officium cãtetur de beata Maria. Nã cum ipsa nobis sit porta regni cælorum, quod per diem dominicã cõmodissime figurat, certe ideo de illa solemnizamus eo die, qui dominicã proxime pcedit, Hactenus igitur officiũ Missæ explicuisse satis sit, si intellexerimus neminẽ debere vno eodemq; die duas celebrare Missas cũ vno sacrificio, vel cum duobus, sed vnã cum sacrificio, & aliam siccam. Quare huic rei finem imponemus, si duas adhuc qõnes paucis enodauerim, quarũ vna est, An si sacerdos añ vesperas comedat, nec postea possit dormire, die postero dẽat, aut possit Missam celebrare? Nã ipsum non debere, aperte ñdemus. Sic altera est, Possit ne celebrare secũda missa in eo casu, quo in pcedenti, dum manus abluerer, ali quantulũ aq degustauit? Certe.n. & illud vetitũ esse, sciendũ est. Nunc ergo ad alia.

De con sec. dist. 1. c. ut bus.

De Vesperis. Cap. 52.

IN vesperis à nobis cantaẽ quinq; psalmi, qui sumus imperfecti pp quinque sensus, vt videlicet qđ per quinq; sensus corporeo cõmissum est, per quinq; psalmorum cantionem penitus dimittat. Hinc notandum est, nos eadem ratione quinq; digitis pectus tũdere, quãdo quinque canimis psalmos. Monachi vero, in quo se perfectiores esse ostendunt, tãtum quatuor dicunt. Quicquid.n. quadratum est, in quamcũq; partem vertatur, manet semp idẽ, firmum, ac solidum. Ad eũdem sane modũ perfectus, quocunq; loco, aut quocunq; tpe, semper idem atq; immobilis permanet. Finis psalmis, parua sequitur lectio sine Iube Domne, & sine Tu autẽ Domine, hoc est, capitulum, ac deinde Rñsorium, vel eius loco versus, tũ hymn⁹ & antiphona, ac deinceps Magnificat. Plerunq; tamen hymnus beatæ Mariæ, videlicet Magnificat, loco hymni ponitur, vt præterea nullus alius canaẽ. Sequitur tandem collecta, quam orationem diximus. Volumus aũt, vt hucusq; a nobis factum est, consuetis, & Ecclesiastici, vt q officia tradamus Ecclesiastica, deinceps vti vocabulis. Sciẽdum ergo est, q de eodem die, eodemque festo parua debeat cantari lectio. Verbi gratia. Si de præcedenti dominica vnum & reliquum, si de sequẽti vnũ & reliquum. Animaduertendum præterea est, quod, quãdo fuerit solemnitas nouem lectionum, illius vesperæ totæ debẽt celebrari, vt in festo beati Stephani, & beati Ioannis Euangelistæ. Post vesperas necessario dicitur collecta de sancto, cuius est festum sequẽs, vel Antiphona cum Magnificat. Vnum tamen excipitur, festũ videlicet sancti Syluestri, quod etiam si nouem habeat lectiones, eius tamen vesperæ sunt festi sequentis.

Qui Psalmi cantantur in Completorio. Cap. 53.

QVatuor Psalmi cantantur in Completorio ad significandã perfectionem. Cum.n. quodammodo ostendimus peccata, quæ per quinq; sensus corporeos pernicios issimos satellites admiserimus, iã esse quinq; Psalmis præceden tibus remissa. Alia ratio est, q diabolus semper nostro insidietur calcaneo, ita vt postea nec loqui cum alijs debeamus, nec aliud dicere nisi orationes. Quod monachi diligenter obseruant, qui postea non bibunt. Putat.n. diabolus se vicisse si tunc vicerit. Quare vt breuiter, quę hic restare videnť, percurramus, post Psalmos sequitur capitulũ; & versus, & deinde Hymnus, eoq; finito, antiphona, ac Nunc dimittis. Postea vero Dominica legiť oro, ac fidei nostræ symbolum, quib. postea q̃ nos collectam annexuimus, statim subiũgi oportet Benedicamus. Atq; hoc quidem in vesperis vt a' puero canatur oĩno consentaneum est, vt; p hoc demonstretur nos esse pueros, nimirũ ad laudes Deo referẽdas.

Qũo finiendæ sint orationes. Cap. 54.

VT aũt euidens habeatur & plena cognitio quemadmodum orationes, quas collectas vocamus, sint terminandę, prius nosse oportet, q in eis sermo interdum ad Patrem dirigitur, interdũ ad Filium, interdum ad Spiritum Sanctum, & interdum etiam ad totam Trinitatem. Qñ ad patrem, rursus cõsiderandum est, num ita ad eũ sermo sit institutus, vt fiat mẽtio ad Patrem de Filio, vel Spiritusancto, an vero nõ. Et quidem si in oratione, quæ dirigitur ad patrem, fiat mentio filij, multum interest scire, illa ne fiant ante partem finalem, an ipso fine. Quæ ideo diximus, q secũdum has diuersitates, diuersimode orationis finis existat. Si ergo dirigatur sermo omnino ad Patrem absq; mentione Filij & Spiritussancti, finietur hoc modo. Per Dominum nostrũ Iesum Christum filium tuum, q viuit & regnat in vnitate Spiritussancti Deus, per omnia sæcula sęculorum. Amẽ. Si de Spiritusancto mentio ibi fiat, dices, in vnitate eiusdem Spiritussancti Deus, cęteris remanentibus. Si vero fiat mẽtio filij ante finalem partem, diceť per eũdem Dominum &c. vt supra. Si contra in ipso fine, dicemus tũ. Qui tecum viuit & regnat &c. Quẽadmodum videri potest in hac collecta B. Stephani. Oipotens sempiterne Deus, qui primitias martyrum in beati Leuitæ & Stephani sanguine dedicasti, tribue q̃sumus, vt ipse p nobis perpetuus intercessor existat, qui pro suis etiã persecutoribus exorauit Dominum nostrũ Iesum Christum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritussancti Deus, per omnia sæcula sęculorum, Amen. Si ad filium oratio instituat, vt in hac. Excita Domine potentiam tuam & veni, ac in alijs de aduentu Dñi, finietur hoc pacto, Qui viuis & regnas cũ Deo Patre &c. Si autem ad Spiritumsancti, dicemus sic, Qui cum Patre & Filio viuis & regnas vnus Deus &c. Et ad Trinitatem ita. Qui in Trinitate perfecta viuis & regnas &c. At vero in exorcismis, & quæ fiunt ad pueros efficiendos cathecumenos, ac fontes consecrandos, q̃nque fit aqua bñdicta, & in id genus multis alijs, dicetur sane hoc mõ. Per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & sęculum p ignem. Hoc aũt ideo fit, qa nulla vox ita terret diabolum, atq; hæc, q venturus est, &c. Vsque adeo vt statim fugere cogať, simul atq; vocem hãc audierit. Maxime.n. pter cętera iudiciũ ignis extimescit, q certus sit se post diẽ Iudicij ęterno igne punitum iri. Quare ob eãdẽ cãm voluit D. Gilbert⁹, vt simili mõ finirenť orationes

tiones in officio mortuorum. Verum ei contradicit vulgare nostrum Collectarium, affirmans dici oportere. Per dominum nostrum, &c.

De diuersitatibus officiorum. Cap. 55.

IAm ergo dictum est hactenus de ecclesiasticis officijs gñaliter, ita reliquum modo sit, eorundem explicationem latius per totius anni seculũ aggredi. Nam pro temporum varietate ipsa variãtur officia. Sed operæpretium me facturum existimo, si priusquam ad ipsam expositionem veniam, distinctio quatuor Temporum præmittatur. Vt ergo Solaris noster annus quatuor temporum potissimum successione dilabitur, s. Hyemis, in qua semina iaciuntur. Veris in quo semina prodeunt, Æstatis in qua ad messem albescunt, & falce succiduntur. Autumni, in quo per ventilationem grana a se mutuo separantur, & in horrea reponuntur, paleæ aũt cõburuntur. Ita quoq; magnus vitę prẽsentis annus durans ab initio vsq; ad finem seculi, quatuor temporum varietate mensurantur. Fuit. n. tẽpus quoddam deuiationis in humano genere, ab Adamo videlicet vsque ad Moysen, quo declinauerũt homines a cultu diuino ad idolatriam. Tunc. n. hõ reliquit Dñm suũ Creatorem, ac lapidibus & manuum suarum operibus dixit. Tu es Deus meus. Hoc tempus haud male conuenit nocti & hyemi. Quia sicut nox, aut hyems nihil lucis habet, nisi contingenter, & ex accidenti, vt ex igne vel candela. Sic tempus istud planè erat cęcitatis & ignorantię. Alterum item tempus fuit renouationis, nimirum a Moyse vsque ad Natiuitatem Christi, quo edocti fuere homines per leges & Prophetas de Aduentu Christi, de euitatione peccati, & vnius Dei dilectione. Tum dixit Deus Israeli. Audi Israel, Deus tuus Deus vnus est, illum solũ adorabis, & illi soli seruies. Tertium vero tẽpus fuit regressionis, siue reconciliationis, vel iustificationis, quod fuit a Natiuitate Domini, vsque ad Ascensionẽ eiusdem, per quem facta est gratia hominibus, & prędicatio Euãgelij. Quartũ denique tempus est peregrinationis, quod ab Ascensione Dñi fuit, & duraturũ est vsq; ad finem iudicij, vbi erit consumatio seculi. Hæc eadẽ tpa solent aliis nõibus appellari. Tempus. n. deuiationis dictum est tẽpus culpæ & pœnæ. Nam pp deuiationẽ hõ subiectus est culpæ, & pp culpã pœnæ. Tempus renouationis nuncupatum est tẽpus doctrinæ & prophetiæ. Et quidem doctrinę pp decalogum, per quem Deus humanũ genus docuit, inquiens. Audi Israel Deus tuus, Deus vnus est, Prophetiæ verò, qm̃ tũ huiusmodi salutare accepimus vaticinium. Ecce virgo concipiet. Tẽpus proinde reconciliationis appellatur gaudij & lætitiæ, ac denique peregrinationis tempus luctus & pugnæ. Vnde profecto necessariũ est, vt pugnemus aduersus carnem nostram, mundum, atque aerias potestates. Maximè vero contra carnẽ, vtpote q̃ multa cum nobis sit familiaritas, ac nulla sit pestis sævior, q̃ hostem habere domesticum. Præterea tpa hæc possunt considerari ẽm principales partes diei, vt sunt nox, quæ ad tempus spectant deuiationis, mane ad tẽpus renouationis, meridies ad tempus reconciliationis, vel regressionis, Vesperum ad tempus peregrinationis. Atque horum quodq; propriũ modo perpende epitheton, vt nox est obscura, & quia veri Dei cultũ aberrabant, erant cęci. Eleganter sanè quadripartita hęc temporum diuisio in homine notari potest. Ante siquidem baptismum nascit hõ, & fit filius iræ, in baptismo renascit, ac filius gratię, dehinc bene operatur, & iustitię efficitur proles, cum feruore quodã charitatis Deum diligit imprimis, & ꝓximum, tandem cum Christo simul regnabit per mortem transiens ad vitam æternã, factus modo hęres ęternitatis, & glorię. Atq; in qualibet præmissarum partiũ expositione possunt itelligi Hyems, Ver, Æstas, & Autumnus. Eadem quoque tpa designant̃ per quatuor principales Christi actiones, quę sunt huiusmodi, Natiuitas, Passio, Resurrectio, Aduentus ad iudicium, cũ omniũ horũ appendicibus adeo hęc humano generi conueniunt. Christi igitur vita nostra est doctrina, Christi actio, nostra ẽ lectio, vniuersa deniq; Xpi cõuersatio nostra est instructio. Dixi aũt cum suis appendicibus, qa ad natiuitatẽ pertinent circũcisio, appatitio, baptismus, purificatio: ad passionem referuntur ieiunium, tentatio: ad resurrectionem in cœlum ascensio, & sancti Spiritus missio: ad Aduentum tandem iudicii spectant trãsfigurari, & miraculorũ opatio. Efficacior enim fuit, ac plus potuit post-mortem, q̃ ante transfiguratione, ꝙ tunc demũ nõbis ostendit, quid simus futuri. Passio cõparatur Hyemi: Natiuitas Veri, Resurrectio Æstati, iudicium Autumno, qñ sedebit vetustus ille dierum tenens ventilabrum in manu sua permundabit aream suam, &c. Item rursus Christi natiuitas comparatur, & concordat tpi renouationis pp Prophetas, qui eam multis modis prędixerunt: passio tempori deuiationis: resurrectio tempori regressionis propter lętitiam, aduentus iudicij tempori peregrinationis, quia huiusmodi tempus durabit vsque ad extremum diem iudicij. Vnde Propheta. Ego miser, & peregrinus sicut oẽs patres mei. Hęc ergo tẽpora magni istius anni cõsiderans Ecclesia in seruitium Dei transformauit, pro qualitate eorum & varietate singulis annis, laudabili vtens officiorum diuersitate. Sed cũ ita faciat ecclesia, maluit incipere a tpe reuocationis, q̃ a tpe deuiationis. Quare incipit. Ad te leuaui animam meam aspiciens a longe, &c. Quandoquidem nos etiamnum quasi per speculum & cancellos aspicimus. Et durat vsque ad natiuitatem Dñi. Toto igitur tpe aduentum vsq; ad natale Dñi ecclesia reminiscit tpis renouationis, quę facta est per legẽ & Prophetas malagma vulneri apponens. Atq; ideo tunc legit Isaiam, qui quum incurabile vulnus vidisset, dixit. Omne caput lãguidum est, & omne cor mœrens, &c. Et rursus nõ est malagma apponere, &c. Malagma aũt est genus emplastri, quod epithema appellatum est. Tum ergo inchoatur graduale. Ad te leuaui, ac si diceret. Tpe deuiationis hoies leuabant manus, & corda ad opus manuum suarum, atque aiebant lapidi & ligno, tu es Deus meus. Ego vero ad te leuaui animã meã Deus meus, &c. Atq; ita sanè tempore renouationis militię suę auspicatur officia, non a tẽpore deuiationis, ne videat incipere ab errore. Beneitaq; rem ipsam obseruat, sed ordinem non sequitur, quod frequenter etiam faciunt Euangelistæ. Quare si bonam querat valetudinẽ, optetq; quam optimè curari, omnino fuit necessarium, vt à Medicis inciperet.

De cæteris temporibus. Cap. 56.

TEmpore verò Septuagesimæ, quæ est a dominica, vulgo appellata, Circundederũt me, vsq; ad octauam Paschæ, recolit Ecclesia tẽpus deuiationis. Vnde est, quod sum legitur liber Geneseos vsq; ad Regum, vbi de excessu agitur primorum parentum, & multorum aliorum, q̃ omnes cataclismate, aut diluuio sunt submersi. Breuiter ergo cum temporis Ecclesia orat, flectit genua, ac ieiunat. Tempore aũt Paschali, quod est Pascha, vel potius ab octauis Paschæ vsq; ad octauas Pentecostes, tẽpus gaudij meminit & recõciliationis, quippe in quo legatur Apocalypsis, vbi fit mentio de noua ciuitate Hierusalem, & Epistolæ canonicæ cum actibus Apostolorum. Hinc pauca sibi Ecclesia indicit. Nõ ieiunat, a genu flexione cessat, albis vtit vestibus, ternario numero psalmorũ & lectionum contenta est, cum tribus respon sorijs, ac totidẽ versiculis. Ab octauis demum Pẽtecostes vsq; ad aduẽtum Domini recolit tẽpus peregrinationis. In hoc est nobis ꝑpetua pugna & lucta aduersus tres, vt dictũ est, infestissimos hostes, mundum videlicet, carnem, & diabolũ. Mundus est hostis sophisticus, caro hostis domesticus, diabolus hostis antiquus. Nullus tñ istorũ hostis est efficacior ad nocẽdũ, q̃ inimicus noster familiaris, s. caro, quã fouemus indumentis, & refcimus alimentis, cui tanquã iumento tria debentur, cibus ne deficiat, onus vt mãsuescat, virga vt nõ indirecte, sed directe incedat. Propter huiusmodi pugnã significandam legit tũc Ecclesia librũ Regũ, in quo agit̃ de pugna. Et qa in pugna maxime opus ẽ sapientia, ideo cõtinuat̃ liber Salomonis. Sed qm̃ cum pugna nihil tantopere habere debeamus, atq; patientiã, appositã ꝓfecto Iobi liber subiungitur. Deinde porrò & Thobiæ liber sequitur ꝓpter singulare misericordiã, quã in hoc certamine

requirimus. Cui deinceps quoque subiũgimus librũ Iudith, Ruth, Hester, ꝓpter fortitudinem, iustitiam, & temperãtiam, Verumenimuero quum adhuc frequens sit lucta, necessariò annectitur liber Machabæorum, in quo crebra est aduersus superbiam conflictatio. Nam deuictis omnibus vitiis, restat etiã vincẽda superbia. Roget ergo modo aliquis, sub quo illorũ temporum contineantur illud, quod est a Natali Domini vsque ad Septuagesimã. Verum facilè istiusmodi quæstioni occurremus. Nam & ei nõ ineleganter per quosdam satisfactũ esse accepimus. Eius itaq; pars vna continetur sub tempore regressionis, quod est tempus gaudij, vt dictum est à natali, vsq; ad octauam Epiphaniæ: Vnde in quibusdam Ecclesijs albis tã diu vtuntur vestimentis, sicut tempore Paschali, & neque tunc ieiunatur, neque flectuntur genua. Pars verò altera, quæ ẽ ab octaua Epiphaniæ vsque ad Septuagesimam complectitur sub tempore peregrinationis, & leguntur duodecim epistolæ Pauli, vbi agitur de labore eius, quem luctando, ac pugnando pertulit. Nec verò, quantumuis ipso die Natiuitatis Domini Isaias soleat, credas diem illud pertinere ad tempus reuocationis. Fit enim hoc alia consideratione, & ante euangelium in nocturnis & ante epistolã in missa, quod videlicet velut basis columnę supponat, vt per vtrunque testamentum Natiuitas Christi perhibeatur.

Quis ordinauerit officia Ecclesiastica, de quibusdam diebus. Cap. 58.

HÆc autem Ecclesiastica officia, vt dictum est, instituit beatus Hyeronimus rogatu Damasi Papę, & quecunq; ẽt alia ex veteri & nouo testamento leguntur in Ecclesia, Gregorius tamẽ quosdam cantus apposuit, Gelasius quosdam Hymnos, & alij alia. Tempore siquidem Theodosij Imperatoris inordinatè psallebant, qui rogauit Damasum Papã, vt curaret sapienter ordinare officium Ecclesiasticum. Quod diligẽter ille effecit, vt supra diximus. Sũt aũt in prædictis tẽporibus dies quidam duplices, vtpote si quãdo duo simul facta concurrant, in quibus illud obseruandũ est, quod in mortali philosophia dici solet, Cede maiori, & locũ da melioribus. Hoc est, vt excellentius celebret officiũ, ac duntaxat de minori fiat cõmemoratio ipso die, & suum officium reseruetur in crastinum, vt de Petro & Paulo in quibusdam Ecclesijs diebus dominicis. Nã primo quidẽ celebrat de Petro, q; princeps fuerit Apostolorũ, sequenti verò die de Paulo. Sic de quibusdam aliis in diebus dominicis, ita vt dominica debeat quiescere, ac postea in hebdomada peragi. Quemadmodum sanè factum videmus in tẽsto veteri. Cum.n. Salomon templum dedicasset duodecimo die mẽsis, quo occurrebat scenophegia celebrauit dedicationem templi septem diebus cõtinuis, & post dedicationẽ distulit schenophegiã, Sunt præterea in supradictis temporibus quædam principales dominicæ, quibus cætera cedunt festa, præter Pascha & pẽtecostẽ, quæ præter resurrectionem & Sancti Spiritus missionẽ sunt alijs longè superiores. Atq; earũ quidem aliquæ, vt sũt præstãtiores & solenniores, ita in iis mutãtur officia, cuiusmodi sunt dominica in principio Aduentus, & septuagesima, ac illa quæ est in octaua paschæ. Aliquæ verò non sunt ita præstantes, quales duę hę sunt, videlicet, quã vulgari nomine appellamus Lætare Hierusalẽ, & Dominica in Ramis palmarum. Nã si cõtingat dies Annunciationis in Ramis palmarũ, aut ipso die Resurrectionis, de eo pœnitus tacebitur, ac die sabbato, q; præcedit dñicã, quã in Ramis palmarũ vocatã diximus, vniuersum Annunciationis fiet mysterium. Ipsum.n. sabbatum ius suum maiori faciẽ cedit. Ad eundem sanè modum si euenìat, vt in ipsa Domini passione sit festũ dedicationis, certè omni iure eius mysterium celebrabit in hebdomada sequẽti, vt in Ascensione, si idem festum fuerit. Necesse.n.est, vt in aliud tempus differat.

Quomodo officia Ecclesiastica fieri debeant, & qui sint eorum libri. Cap. 58.

VT igitur ab Aduentu incipiamus atq; ita de Ecclesiasticis officiis, per totius anni circulum tractare peragamus duo in vniuersum nobis sunt di-

ligenter

ligenter in ijs præcauenda, ne videlicet coactè fiant & indiscretè. Coacta esse nõ debent iuxta Prophetam, qui ait. Voluntariè sacrificabo tibi &c. Sic Obal, qui & Breseleel appellatus est, dicitur spontaneè ędificasse templum Domino. Quanquam verò sint, qui putant duos fuisse Obal & Breseleel, verunq; spontaneum in tempore. Indiscretè prohibentur esse, qa immundum est pecus, quod ruminat, & non findit vngulam. Fissio aũt vngulæ accipitur pro discretione. Qui ergo spontanea sacrificia facit & discreta, eum diligit Dominus. Hinc statutum est à sanctis maioribus, quemadmodum Deo seruire mus discrete. Statuerunt.n. in vnaquaq; hora lectionem. Verbi gratia: in matutinis & in Missa instituerant Epistolas & Euãgelia, in aliis horis paruas lectiones, quæ dicuntur capitula. Sed qm̃ in lectione & cantu vniuersum ferè versatur officium Ecclesiasticum, operæ perciũ est scire quinq; esse libros lectionum in Ecclesia, ac tres cantus, s. Graduarium, Antiphonarium, & Trophonarium. Antiphonarius à digniori nomen sumpsit, hoc est, ab antiphonis, cum & in eodem libro cõtineantur Responsa & versus. Legitur.n. in tripartita historia. Ignatium Patriarcham Antiochenum audiuisse Angelos cantantes Antiphonas in monte, qui exinde quasdam Antiphonas in ecclesia cãtari instituit, & psalmos, iuxta Antiphonas tonizari. Vnde ẽt Antiphonæ sunt appellatę respectu psalmodiæ, sicut sponsum historiæ. Et cum antea cõfuse & qua si in cochoræa cantarentur Psalmi & Antiphonæ, statutum est à maioribus vt seorsum chorus sederet, & alternatim caneret, i. vt vna pars chori vnum psalmi versum caneret, atque aliam alium. Incipit ergo antiphonarius hoc modo. Aspiciens a longe. Tametsi verò non sit Gregorianum, hoc est, à Gregorio compositum, sed solummodo ab alio quodam monacho appositum. Quamobrem quidem non deberet merito procedere ea, quæ Gregorius composuit. Vsu tamen receptum est vt ab omni ecclesia diceretur. Nec facilè profecto est, quæ longo vsu inoleuerint, emendare aut mutare. Cætera vero sunt sancti Gregorij.

De reliquis libris. Cap, 59.

SEcundum liber est graduarius, ita a gradibus appellat, eoq; diebus festis in gradus ascẽdi debeat, atq; isthic cantare in ambone. Dicitur aũt ambonis ab ambio ambis, eo q; locus ille ambigitur gradibus, vel ab ambo ambæ ambo, q; nimirum duæ sint vitæ isthich, hoc est, in pulpito, quod situm est ante eũ locum, vbi recitatur euangelium. Oportet itaq; sint ibi duo paria graduum, vnũ à sinistris, quo fiat ascensus, alterum à dextris, quo descensus fiat, iuxta illud. Per aliam viam regressi sunt in regionẽ suã. Diebus autem profestis canitur in medio chori ante gradus altaris. Eius libri principium est, Ad te leuaui. Tertius liber dicitur Trophonarius, a Græco nomine τροπος quod est conuersio. Nam à fine regredimur ad principium cantus, vnde & trophiũzona nominatur, quod ab vno latere vertatur in aliud, circumeundo vsque ab vmbiculum. Est aũt Trophonarius liber, in quo cõtinentur ij cãtus, qui cum introitu missę cantari solent, & maxime quidem à Monachi, cuiusmodi sunt Tropi, Sequentiæ, Kyrieeleyson, & Neumæ. Tropi dicuntur, quia prius canitur versus ac postea eleyson, & iterum versus, & eleyson deinde Hic ẽt notandum, q; semel diximus, neumam fœminei generis absq; p, accipi pro iubilo, Pro Spiritu aũt sancto dicitur Græcè hoc pneuma pneumatis, Hæbraicè ruth. Latinè spiritus. Vñ quidem in Prosa. Descendet in te sanctũ pneuma. Postremo trophonarius non habet certum principium, quod ad placitum canatur. Nemo enim tenetur potius hoc vel illud kyrieeleyson in aliquo festo dicere, quàm aliud. Contra vero antiphonarius certum habet initium, nimirum hoc, aspiciens a longè, quomadmodum Graduarij principium est, Ad te leuaui. Ab aduentu enim incipit ecclesia.

De quinque libris Lectionum Cap. 60.

NVNC de quinque libris lectionũ videamus. Et primus quidè est bibliotheca a βιβλιος, quod liber ẽ, & θηκη positio. In eo.n. totum continet vtrunq; testamentum. Atque hinc ꝓpter

excellentiam,tanquam si dignior, & ma ior esset, solus omnium librorū materiæ nomen retinuit. Fiebant.n. omnes libri ex biblo. Vnde bibliopolæ venditores li brorum appellantur. Vel rectius iō liber hic dictus est bibliotheca, q̄ instar cuiusdam bibliothecæ multos,& varios libros complectatur.Secundus vero liber est passionarius,qui tñ plures sunt. Tertius est legendarius. Quartus homeliarius.Quin tus deniq; sermologus, siue liber sermonū.Redeamus igit̄ ad primum,& singulos paulo accuratius examinemus.Bibliothe ca vox est ambigua,& homonyma,siue vt nunc loquuntur,æquiuoca.Vno namque noīe,& locum vbi libri reponuntur, nempe armarium significat, & volumen aliq̄d magnum cōpactum ex oībus libris noui, & veteris testamenti. Sunt autem viginti duo volumina veteris testamenti,quę ibi continentur, & octo noui,s. Euangeliſtæ quatuor, Epistolæ Pauli,Apocalypsis, Epistolæ canonicæ, & Actus Apostolorum. Volumina veteris testamenti sunt q̄nq; libri Mosis,videlicet Pētateuchus, quam proprie apud Iudæos dr̄ Thoral,i. lex,vel libri legis,super quos iurant illi,vt nos super euangelia tanquam sanctiora in nouo testamento.Sunt præterea,qui hoc pacto enumerantur,Iosue,s.Iudicum, cuius extrema pericope pars est libri Ruth,Samuel,Malachim, quæ duo volumina vnū reputant,videlicet Regū, q̄d tñ quatuor habeat partitiones,vel distinctiones. Postea i vno volumine sequunt̄ alij quatuor Isaias,Hieremias,Ezechiel,& Danid.Sub vno volumine comprehēdunt̄ duodecim prophetæ minores pp nimiam breuitatē. Nouem, quæ deinceps sequuntur reputā tur hagiographa, ita tamen vt sint authētica,numerū liber psalmorum,liber Iobi, tres libri Salomonis,s.Parabolæ, siue mauis dicere Prouerbia,Ecclesiastes,& Cāti ca canticorum,liber Paralippomenon,Iudith, & Hester. Quatuor tandem enumerant apocripha,librum videlicet Thobię, Machabæorum,Philonis, cuius principiū est,Diligite iustitiam,& Iesu filij Sirach,q sic incipit.Omnis sapiētia a Domino &c. Appellaturq̄ue etiam Ecclesiasticus. Verum hos quatuor quidam non recipiunt, ecclesia tamen eos approbat, quod argūferē habeant librorum Salomonis, etiāsi eorum authores p certo ac vere nō sciat. Alios duos credimus Esdram composuisse,qui totam bibliothecam veteris testamenti restituit,cum a Babyloniis esset cōbusta. Nos itaq; bibliothecam nostram,s. vetus,& nouum testamentum diuersis tēporibus legim⁹,iuxta varias historias singulis mensibus, vt sic tandem cum totius anni circulo vniuersa absoluatur. Vnde equidem non ignoro, quin illud in aduētu Dñi primo sit assignandum, & declarādum,sed facilius, & dilucidius apparebit, si ab alio tempore incipiat assignatio.

Quid legi debeat in Septuag. Cap. 61.

IN Septuagesima ergo legimus totum pentateuchum:, quoad dies isti sint,videlicet quindecim ante Pascha. Atq; ita quatuor oīno cantantur historiæ nimirū ex libris Geneseos,& quartus de Exodo. Primus liber Moysis est Genesis, in quo agit̄ de origine mundi:secundus Exodus, in quo de exitu agitur populi Israelitici ex Ægypto:tertius Leuiticus: quartus est Numeri:quint⁹ Deuteronomius,hoc est, lex altera, cuius velut quandam tradit a nacephaleosin, siue recapitulationē. Per illos aūt dies quindecim vsq; ad Pascha legitur Hieremias, & liber Baruch notarij eius,vt quidam testant̄ sub eod. volu. Et quidem Hieremiæ Threni, siue lamentationes recitantur per triduum illud ante Pascha,quod appellamus tenebras. Dicuntur aūt Threni,eo q̄ tripliciter exponant̄ a Paschasio,s.historicè,allegoricè,& tropologicè:Vel a mōte Trenaro, vbi primo auditæ sunt animarum lamētationes. Vel ideo ēt Threni appellati sunt, quòd in ijs post tertium quemque versum litera sit alphabeti. Scriptum enim est opus illud quadruplici alphabeto,hoc est,in eo quater ipsum alphabetum de integro repetitur:Vel denique, quod verius esse puto,hæ lectiones ,ppterea dictæ sunt Threni, q̄ lamentationes contineant. Apud Græcos namque Θρῆνος,planctus est.Sic itaq; historia,quæ quindecim illis diebus narratur,sumpta est partim ex libro Hieremiæ, partim ex passione Domini in euangelio.Nunc transeamus ad octauam,

Pentecostes,vt ordinem veteris testamenti simili ratione persequamur.

Quid legi debeat ab octaua Pentec. vsq; ad Natale Domini. Cap. 62.

TVnc ergo vsq; ad Calēdas Augusti legitur Samuel,Malachim, id est, liber Regum, & Paralipomenon cum historia: Deus omnium.Solet tñ in octaua Pentecostes cantari & legi de Trinitate, quantumuis Alexander Papa interrogatus,an etiam fieri debeat, dixerit se nescire diē peculiarem de Trinitate,nec de vnitate. Sed officium eius præcipue pp hæreticos institutum fuisse credimus. Quare hic vsq; ad Calēdas Augusti meminerimus,q̄ paulò ante cauendum esse præcepimus.Si.n.festum erit die dominica, secure mutabimus historiam. Similiter si secunda feria,si tertia,si quarta Calendæ fuerint mensis Augusti precedenti Dominica historiam libere mutabimus. Si vero quinta, sexta,aut septima, idem facere poterimus dominica sequenti. Atq; hanc tāquam gñalem habemus regulam.Quod si deniq; mensis Calendæ fuerint die profesto,illa dominica mutabimus historiam, quæ Calendis sit proximior, siue ea p̄cedat,siue subsequatur. A Calendis igitur Augusti vsq; ad Septembrem leguntur tres libri Salomonis & duo sapiētiæ,qui sunt apocripi, ita vt media pars cantici cāticorum reseruetur vsq; ad Natiuitatē beatæ Marię in Septēbri,atq; altera legatur in eiusdem Assumptione. Nam sermones,q̄ ibi sunt,vt Cogitis me ò Paula & Eustochium,& Approbatæ consuetudinis est &c. Potius in Triclinio, seu refectorio legi debent. Tunc cantatur historia: In principio Deus,antequam terra, &c. Quod ad recreationē pertinent. Nam istud aliud in principio, quod est in Sexagesima, spectat ad creationem. Proinde a Calendis Septembris legitur Iobus per quindecim dies, & per quindecim alios dies Thobias,Esdras, Iudith,& Hester cum historia.Peto Dñe.In Octobri legitur liber Machabæorum cū historia: O Adonay Dñe Deus,& Adaperiat Dominus.In Nouēbri Ezechiel,Daniel, duodecim prophetæ, cum historia: Vidi Dominū. Deniq; in Decēbri Isaias totus vsq; ad Natale Dñi, nisi q̄ transire debeat idem lector id q̄d ipso Natali legitur,vt populus gentiū:Consolamini,Consurge, & quod recitatur in Epiphania, vt Surge illuminare Hierusalem. Hæc nāq; pertinent ad Ahristum iam natum,cętera vero quæ in Aduentu leguntur ad Christum nasciturū. Atq; hinc est,q̄ illa oporteat prætermitti vsq; ad Natale, q̄n tunc noua audiri debent. In ieiunijs ih quatuor temporum, quæ sunt in Aduentu,& in vigilia Natiuitatis Domini nihil Isaiæ legitur,q̄n proprias habent lectiones, & propria officia.Vnde & alia ieiunia ab his tāquam magis solemnibus officia petere soleant.Quare autem hęc habeant,& non illa,ratio est, q̄ olim Pontifex Romanus hisce ieiunijs ordines cōferre consueuit: Sed si festum i nomæ euenerit in ipsis ieiunijs,dicet Ecclesia lectiones de Sancto, & nō de ieiunio.Ita.n.vsus inoleuit. Hoc ipsum tamen Romana Ecclesia nō obseruat,vt quæ sex recitet lectiones de ieiunio,& tres vltimas de Homelia Euangelij ipsius festi. In aduentu aliquando tres sunt historiæ, aliquando quatuor, si ipse fuerit quatuor hebdomadarum, quod raro fit.Et tantum quidem habemus de veteri testamēto,modo videamus de nouo. Ab octaua Paschæ vsque ad Pentecosten legitur Ioannis Apocalypsis tribus septimanis,& Epistolæ canonicę duab.sequentibus vsq; ad Ascensionem,quæ numero sunt septē. Prima est Iacobi Alphæi, tres sequentes Ioannis Euangeliſtę,quinta & sexta Petri Principis Apostolorū,septima deniq; Taddæi, q̄ & Iudas appellatus est frater Simonis.Ab ascensione Dñi vsque ad Pentec.leguntur actus Apostolorum. Primum quidem &c.Historia est:Dignus est Domine ad oia p̄missa.Ab octaua Epiphaniæ vsq; ad Septuagesimam leguntur quatuordecim Epistolæ Pauli tam quæ sunt missæ ad personas quatuor,q̄ quæ ad decem ecclesias,vt ad Titum, Corinthios. De euangelijs & psalmis dicetur suo loco.Ad hunc ergo modum de vtroq; testamento dispositum ab ecclesia habemus. Notandū interim obiter hic est quatuor modis finiri lectiones, videlicet p Tu aūt Domine.Hæc dicit Dominus,conuerti-

mini ad me & salui eritis: & in Threnis Hieremiæ per Hierusalem Hierusalem conuertere ad Dominum Deum tuum, atq; vltimo in lectionibus mortuorũ, per Beati mortui, qui in Domino moriũtur. Cuius tñ rei vsus in Ecclesia admodum rarus est. Sed nos dicimus non quid fiat, sed quid fieri debeat. Cæterum homeliarius, quartum librũ esse diximus: legitur in Natali, & in festis eorũ, qui propria habent Euangelia, vt in festo beati Thomę, in Paschate, Pente. cum suis ferijs, ac tandem ẽt recitatur diebus dominicis. Octo vero dies Paschæ computantˉ cum Septuagesima, quòd illa septima sit septimana a Quadragesima, ꝙ quam idem designatur, quod per Septuagesimam, in cuius septima decade filij Israel acceperunt redeundi licentiã, & iam quasi liberi erãt, ideoq; diebus illis cantica lætitiæ inclamantur. In Sabbato autem in albis geminatur Alleluya, qñ finitur Septuagesima. Quo quidem significatur absoluto presentis huius vitæ cursu nos duplicẽ accepturos stolã, quum ad nostram illam Hierosolymam peruenerimus. Vocatur autem sabbatum istud in albis, ꝙ in Paschali Sabbato Baptizati tunc albas vestes deponebant, qua octauo die sumpserãt. Proinde vero libri Passionarij leguntur in ipsis diebus martyrum. Sed horum aliqui, teste Gelasio, apocriphi sunt, vt de beato Gregorio, de Quirico, & Iulita martyribus, ac qui omnino eiusmodi sunt, vt eos cõposuisse ferantur hæretici, ob quorum infamiam ab Ecclesia interdicuntur. Quod autem sint canonizati suo loco dicetur. Nec quidẽ omnes homeliæ sunt approbatæ, vt quædam sunt Origenis, qui ad hæresim declinauit. Quædam tñ eius leguntur a Hieronymo castigatæ, sed in ijs subticetur nomen auctoris propter infamiam hæresis. Quemadmodũ etiam Salomonis nomen in lectionibus supprimitur ob notã idolatrię, & Moysis ꝑp hęsitationem, quam habuit ad aquas contradictionis, quia Dominum exacerbauit. Non.n. dr Lectio libri Geneseos Moysis legislatoris, sicut dicimus, Lectio libri Apocalypsis Ioan. Apostoli. Nonnulli tamen hoc pacto in principio Homeliarum dicendum esse existimant. Homelia Origenis ab Hieronymo castigata. Atq; in sequentibus quasi hoc modo, Homeliam eiusdem. Sunt aũt ferè hi, qui Homelias posteris reliquerũt, Augustinus, Gregoriꝰ, Beda, & Origenes. Breuiter ergo passiones legi debent in festis martyrum, legendæ in festis, qui propria habent euãgelia, vt in beati Thomæ, tres vltimæ lectiones ex homelijs sint oportet, atq; aliæ ex passionibus. At vero legẽdarius appellatˉ liber, q̃ vitas & obitus tradit confessorum, cuiusmodi sunt Hilarij, Martini, & aliorum, quos Sacrosancta Ecclesia confirmauit, ita vt in eorum festis istiusmodi liber necessario legatˉ. vltimo tandem liber sermonum, qui & Sermologus nominatur, legi conuenit ab Natali vsque ad octauam Epiphaniæ, quos Leo Papa & complures alij composuerũt. Sed idem liber legitur in Purificatione beatæ Mariæ Virginis, & prẽter festa alia, etiam ipso die omnium Sanctorũ. Proinde præcipuas homelias composuerunt Gregor. & Beda, qui tamen nullas, præterquam eas, quas ante Augustinus ediderat, composuit. Namq; ille hoc vnum de suo addidit, ꝙ eas suis verbis quodammodo vestiuit, vsq; adeo, vt quum in Augustino verba duntaxat essent disputationis, in Beda sint verba sermonis & lectionis.

De Libris cantuum. Cap. 63.

NVnc redeamus ad libros Cantuum, idq; iuxta dies Aduentuum. Primũ itaq; rñsum sequitur tres versus, quòd si per vniuersum annum vagemur, non amplius fieri liquido cõperiemus. Fit.n. illud propter tria tẽpora antiquorum patrum aduentum Christi expectantium. Ac primum quidem tps fuit ab Adamo vsq; ad Noe, nempe ad diluuium. Secundum vero vsq; ad Moysen, & tertiũ vsq; ad Christum. Et ꝙ terra fiat in eodem responso repetitio, prima videlicet ab altiori, secunda a minus remoto, & tertia rursum a minus remoto & minori, causam habet huiusmodi. Eo nanq; modo ostendimus patres primi temporis remotius ab Aduẽtu Christi abfuisse, quàm patres secundi vel tertij, atque iterum longius fuisse patres secundi, quam tertij. Sic quoq; tria sunt tempora patrum nouitiorum secundum

Christi

Christi Aduentum expectantium. Nã horum primum fuit ecclesiæ primitiuæ de Iudæis ad fidem conuersis, & secundum modò præsto est, simulatque Gentium fiue Ethnicorum facta est introductio. Sed tertium erit, quũ omnis Israel saluabitˉ. Magis ergo remoti sunt, aut potius fuerunt primi quam vltimi vt hoc pacto ad vtrunq; Aduentum allegoria hęc accommodari possit. Gloria patri tribus versibus tandem subiungitur, ꝙ omne nostrũ desiderium, & seruitium ad trinum Dominum sit referendum. Non.n. istich fit repetitio alicuius partis, sed totius responsorij, qm̃ post hanc præsentem vitam omnia tempora consumabuntur. Tunc Deus erit omnia in omnibus, hoc est, cõsumatio omnium & sufficientia. Verum enim verò de qualitate officij videamus, deq; temporis reuerentia, continentia, & abstinentia. Ad qualitatem pertinet, quid tenendum sit, vel omittendum. Et quidem quid tenendum seu obseruandũ sit iam aliqua ex parte docuimus, addimusq; sub finem Aduentum cani debere septem antiphonas secũdi toni. & vnã quamq; iuxta ordinem suo die vsque ad Natale. Quæ quidem omnes vel ob id secundi toni sunt, ꝙ geminam nobis significent dilectionem, Dei videlicet, & proximi, vel etiam propter duas naturas in Christo. Sunt autem septem, propter Spiritum septiformem, quo illuminati erũt ij, qui Christum expectabant. Sciendum tamen est, his septẽ antiphonis, quę sunt de Sacramento, additas esse duas alias, vnam videlicet de beato Thoma, aliam verò de beata Maria Virgine.

Quæ omitenda sunt in Aduentu. Cap. 64.

OMittenda sunt in Aduentu, vt in Septuagesima, quædam cantica lætitiæ, quẽadmodum Te Deũ laudamus, Gloria in ecclesijs, Ita missa est. Verumenimuerò quum tempus istud partim sit lætitiæ, non subticetur Alleluya, sicut in Septuagesima, ꝙ tempus totum mœroris est. Quare considerare poterimus, tria ista sese mutuò sequi quidem, sed non semper. Quedam enim ecclesię in cathedra beati Petri, etiam si sit in Quadragesima festum, istud dicunt, Te Deum Laudamus, cæteris vero laudibus tacitis. Quia hoc cantico solemus vt ad intronizandos aliquos in suas sedes. Nã & eodẽ die Petrus in cathedra Anthiochæna fuit constitutus. Rursus Gloria in excelsis, & Ita Missa est, dicitur ipso die solenni cœnę, si Episcopus præsens sit, & celebret officium de; tribus oleis, sed Te Deum laudamus non dicitur, quoniã surgitur ad tenebras. Ob quam etiam causam subtizetur in Psalmis, & in responsoriis hisce diebus Gloria patri, quia tũc multum dehonestata est Trinitas, maximeq; illo triduo. Item in prima Missa Natalis Domini canitur Gloria in excelsis, nec tamen dicimus, Ite Missa est, donec & tertia Missa sit absoluta. Alioquin enim recederet populus, & non audiret matutinas. Vnde nonnulli Sacerdotes reseruat collectam, siue orationem finalem primæ Missæ, donec cantentur matutinæ, ac postea dicunt & concludunt missam cum Benedicamus Domino: Deinde verò incipitur missa secunda, & pari modo finitur, vel per. Ecce completa sunt, in quibusdam ecclesijs ne populo licẽtia abeũdi detur, sciatq; se adhuc debere tertiã audire Missam, sub cuius finem exprimitur, Ite Missa est, quæ laus pertinet ad resurrectionem, sicut Gloria in ecclesijs ad Natiuitatem. Atque hæc quidem est ratio, quamobrem vtrunque in Aduentu subticeatur, quod tunc vtrunque auidè expectetur, sed Te Deum laudamus ideò tacetur, vt cum maiori ardore resumatur ipso die festo, vel quia nondum præsens est, quem expectamus, quum ad præsentes hoc cantico vti soleamus. Sic & pro Dominus regnauit, dicitur Miserere mei Deus, & cantica illa, quæ sunt Annæ, Moysis, Abacuc, atque alia quæ isthic, vt, Ego dixi, & Audite cœli, quæ per singulas hebdomadas dicuntur. Horæ verò Beatæ Virginis ideirco subticentur, quòd totum illius temporis officium ad eius laudem sit. Hinc etiam animaduertendum est, quòd in festis nouem lectionum, si quæ sunt, in aduentu, ad tertiam debeat celebrari Missa solennis, cum Gloria in Ecclesijs, &, Ite Missa

est.

est. Vnde etiam in plerisque ecclesijs nigras cappas deponunt ad missam illã tam quam in Paschali tẽpore, nec genua tunc flecti debent. Missa vero absoluta cappæ resumuntur, & sexta ac nona cantata, auspicatur Missa de ieiunio, atq; dum diaconus pronũciare debet ad huiusmodi missam, & in omni tempore ieiuniorum. Flectamus genua, exceptis ferijs ijs, quæ Pẽtecosten proximè sequuntur, in quibus propter reuerentiam festi cantica lætitię non subticentur, s. alleluya. Te Deum laudamus, atq;. Ite missa est. Proinde vero neque hic vllius Sancti commemoria fieri oportet, siue Christi Aduentum præcesserit (quum eius temporis omnes ad inferos descenderint, vnde & pro eis non solennizat ecclesia) siue secutus fuerit Xpi Aduentum, quum eorum singulis diebus hic commemoratio fieri debeat, Ecce DOminus veniet &c. antiphona est, quæ canitur post Benedicamus Domino, & sequitur oratio huiusmodi, Conscientias nostras quæsumus Domine visitando purifica, vt veniẽs Dominus noster Iesus Xps cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inueniat mansionem, qui tecum &c. In Antiphona ponitur, omnes sancti eius cum eo, & in oratione, cum omnibus sanctis, ita vt hinc necessarium non sit fieri speciatim aliquorum sanctorum commemorationem. Sed oportet intelligamus, hanc orationem pertinere ad secundum aduentum, qui efficitur in mente hominis, quum videlicet, legitur. Vt veniens Dominus Iesus Christus paratam sibi in nobis mansionem inueniat. Verum tunc addi non debet cum omnibus sanctis. Nã si illud adijciatur, iam ad tertium aduẽtũ videbitur pertinere. Est n. Aduentus Xpi triplex. In carne, in mente, qui singulis diebus in humanis animis contingit per Spiritum sanctum: & tertius in maiestate, qui aduentus erit in die iudicij. De secũdo aduentu, qui fit in humana mente, inquit Salamon. Domine, mitte sapientiam tuam, vt mecum sit, & mecũ laboret. Est rursus & alia ratio, quæ eiusmodi est, vt duos nobis significat Aduẽtus, nimirum, Excita Domine potentiam tuam, & veni, vt ab imminentibus peccatorum nostrorum periculis &c. Ad primum aduentum pertinet, cum dicitur: Te protegente me reamur eripi: ad secundum vero, quum le gimus, te liberante saluari.

De temporibus quibus non debent nuptias celebrari. Cap. 65.

IN Aduentu non debent celebrari nuptiæ, sicut nec in Septuagesima, quòd huiusmodi tempora orationi potissimum sint deputata, ac tunc potius ab vxorio lecto quilibet debeat abstinere, quàm eidẽ adiungi. Pari modo faciendum est in sacris solemnitatibus, cum earundem ferijs, sicut in Pascha, & Pentecoste. Et certe quidem diebus quoque dominicis, ac in festis Apostolorum præcipue continẽ dum est. Solemnitates namque institutæ sunt, vt liberius vacari possit orationi. Verum enim vero rustici contrà libentius illis diebus conueniunt, vt vacent potationi. Sed in omnibus his cautum oportet esse sacerdotem. Sæpenumero enim accidit, vt mutũ pecus docet animal diuinũ, hoc est, laicus clericum. Ac generatim quidem obseruandum est, quòd quocunque tempore abstinetur a nuptijs, abstinendũ sit ab amplexu coniugis, nisi quando ob fragilitatem incontinentiæ poscat debitũ ab vxore, vel illa a viro. Illud enim exigẽti persoluendum est, quia vir, vt inquit Apostolus, non habet potestatem suæ carnis, sed mulier, & econtra. Secundum has ergo rationes non debent nuptiæ celebrari, etiam tribus illis septimanis, quę festum sancti Ioannis Baptistæ præcedunt. Verum hoc in quibusdam ecclesijs iampridem in dissuetudinem abiit. Fuit tamẽ ratio, quare ecclesia constituerat ieiunandam esse Quadragesimam ante festum sancti Ioannis, sicut ante Natale. Sed propter fragilitatem humanã duæ illę Quadragesimæ redactæ sunt in vnam, atque illa tunc bipartita fuit in tres septimanas præcedentes Natalem, & tres præcedentes festum sancti Ioannis. Quoniam igitur tempora hæc orationi sint maximè dedicata, quàm ideo instituimus vt ad cœlos perueniamus, quod tamẽ efficere nõ possumus sine duobus alis, s. ieiunio, & eleemosyna, quæ ad cœlos hominem facile deferunt, ideo ordinatum est ieiuniũ;

vt quod nobis remanserit propter ieiunium pauperibus erogetur, ideoq; & sponsus debet abstinere a lecto vxoris, vt liberius, ac commodius vacet orationi. Atque ita non fiunt nuptiæ a prima Dominica Aduentus vsq; ad Epiphaniam, nec etiam fierent nisi ad octauam vsquè Epiphanię, nisi Dominus nuptias tum sui præsentia, tum miraculo decorasset. Præterea in Aduentu sciendum est, quemlibet versum dici posse, si sit de Aduentu, vt, Egreditur Dominus de loco sancto suo in maiestate sua, & veniet ad iudicandum. Et, Veni Domine ad liberandum nos. quod potest dici de quolibet Aduentu. Aduentus enim qui fuit in carne, liberauit animas nostras a seruitute diaboli. Aduentus vero in mente liberat animas a peccato. Aduentus denique in maiestate liberat corpora. Postremo obiter notandum est, festum beatæ Lucię hic adiunctum habere Italicè *Charthar*. Quia tunc maximè carnes solent deponi, quemadmodum secunda dominica Septuagesimæ dicitur vulgo Carnisprium.

De festis, & ieiunijs Aduentus. Cap. 66.

DEinceps modo videamus de ijs, quæ accidunt Aduentui, & de eius festis, & ieiunijs. Et in primis quidẽ hic cognoscamus, si festum S. Andreæ contigerit prima dominica. id persequendum esse secũda feria. Idem obseruari volumus, de quolibet festo tam Apostolorum, q̃ Martyrũ, si cõtingant dominicis priuilegiatis, quos paulo commemorabimus. Sic quoque si festum eiusmodi ipso dominico contigerit, quòd vigiliam habeat, eius secunda feria celebrabitur officium, eritque ieiunium in sabbato, si videlicet inofficiata sit vigilia, idest, si proprium habeat officium. Item si qualibet alia dominica ex priuilegiatis, festum Apostoli, vel præcipuè alicuius martyris, vel alterius Sancti, qui proprium habeat officium euenerit: restat videre, an septimana sequens sit inofficiata, hoc est an proprium singuli eius septimanæ dies habeant officium. Quòd si non habeant illius dominicæ officio supersedebimus, atque eius loco festum hospitis, idest, sancti aduenientis ad dominicam celebrabimus: si vero habeat manente officio dominicæ festum transferetur ad secundam feriam, atque hoc pacto dies dominica interdum cedit festo, interdum vero non. Et quidem quare? Quoniam ibi officium renouatur. Proinde ieiunia quatuor temporum in tertia septimana Aduentus oportet celebrari. Aduentus autem debet viginti & vnũ diem, idest tres septimanas integras habere, præter vigiliam Natalis Domini. Cum ergo aduẽtus semper incipiat a die dominica, si etiam simili die, videlicet dominica Natalis Domini contigerit, necessarium est, vt Aduentus protrahatur quatuor hebdomadis. Alioqui vigilias Natalis Domini, & ieiunia quatuor tẽporum concurrerent, quorum vtrumque peculiare habet officium, & ad diuersa pertinẽt tempora. Nam vigilia spectat ad tempus gaudij, cum non sit de Aduentu, sed de Natiuitate, quare ad eundem modum nõ haberet Aduentus viginti & vnum dies, excepta, vt diximus, vigilia. Si autem contigerit Natalis Domini in secunda feria, vel deinceps vsque ad dominicam, tunc præter dies viginti & vnum, facile habebimus diem, quo faciamus vigiliam, quia ipso die dominico, qui proprium officiũ non habet, celebrabitur vigilia, & alleluia canetur propter dominicam. Sed ieiunabitur sabbato præcedenti, tam pro ieiunio quatuor temporum, quàm pro vigilia Natalis Domini. Quantum vero attinet generaliter ad ieiunia, cognoscendũ est, cum ieiunia vernalia primo instituta sint in prima septimana Veris, æstiualia in secunda Iunij, Autumnalia in tertia Septembris, Hyemalia in quarta Decembris, id omne propter multas confusiones, quæ iude nascebantur, abrogatum esse, & regulariter definitum, quo tempore eorum quodque fieri debeat. Et hyemalibus quidem dictum est, quod semper in tertia septimana aduentus fiant. Sed de alijs regulariter sciendum est, quòd in prima septimana Quadragesimæ semper incipiant vernalia, in septimana Pentecostes semper æstiualia, autumnalia veteré seruent institutionem, cum semper in tertia septimana Septembris fiant. Cauendum interim diligenter est, ne in computatione

Universidad de Deusto Biblioteca

cationē illarum ſeptimanarum fallamur. Nam ſi calendæ illius menſis, hoc eſt, ipſe menſis incipiat prima feria, vel ſecunda, vel tertia, vel etiam quarta, tum illa eius menſis ſeptimana computabitur, & in ea, quæ eſt ab illa tertia, fient ieiunia. Si vero menſis inceperit quinta, vel ſexta, vel ſeptima feria, tres illas ſeptimanas numerare ordinemur a ſequenti dominica, & eodem modo in tertia fient ieiunia. Atque ita ſanè dies præcedentes quo ad computationem ſeptimanarum planè erunt inutiles. Sic igitur huiuſmodi habemus regulam, vt ab illa dominica, quę ꝓpinquior fuerit Calendis Septembris, i. pridie menſis ſemper numeranda ſit prime ſeptimana, ſiue ſubſequatur, ſiue præceſſerit.

De anniuerſarijs mortuorum, & vigilijs Sanctorum. Cap. 67.

DE anniuerſarijs vero mortuorū dicemus, quod ſi contigerit dominica die, vel alia quauis celebri ſolemnitate, non debeant mutari, & in ſequētem diē differri, quemadmodum de feſtis Sanctorum diximus, ſed potius fiant die præcedenti, vt citius ſuccurratur eorum pœnis, quas igne purgatorio ſufferunt. Vt enim Sancti non indigent noſtro auxilio, & beneficio, ita cæteris defunctis omnino eſt neceſſarium. Omni tempore poteſt celebrari miſſa pro defunctis præſente cadauere, niſi paraſceue. Tūc enim non debet corpus Chriſti imolari, nec miſſa cantari, ſed die craſtino, ideſt ſabbato poterit miſſa pro eo cani, & corpus ſepeliri. Pari modo etiam faciendum eſt ipſo die Paſchæ. Si.n. quis tunc moriatur, poſtero die miſſa eſt celebranda, ſeruato corpore tantiſper ſuper terram. Nam fieri non debet, vt ſepeliatur abſque miſſa. Porrò autem de vigilijs Sanctorum generaliter dicimus, q; ſi propriam habeant collectam in miſſa, eā debere dici ad veſperas. Et ſi dñica ſit in vigilia, dicemus veſperas de dominica, & poſt alias de Sancto, vel cum Magnificat legimus duntaxat collectam, vt Moguntina facit eccleſia, & monachi, vel cū ſola antiphona dicemus orationem, ſiue collectam de feſto, ſi propriam, & peculiarem non habeat vigiliam, cui ad poſtremum ſubiungemus, Benedicamus Domino.

De vigilia Natalis Domini. Cap. 68.

SEquitur vigilia Natalis Domini, quæ propriam habet miſſam, & propriam in ea collectam, quæ item in veſperis dici debet, quod idem obſeruatur in alijs vigiliis. Sin contra fuerit, hoc eſt, ſi vigilia peculiare officium non habuerit, collecta in veſperis de ſequenti feſto dici oportet. Cantantur ergo in vigilia Natalis Domini hi pſalmi, Laudate pueri Dominū, Laudate Dominum omnes gētes, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum, quoniam bonus, Lauda Hieruſalem Dominum: ſed in completorio cani debet hymnus. Veni redemptor Gentium.

De Natiuitate Domini. Cap. 69.

NVnc de ipſo die Natiuitatis agam', quo ante primos nocturnos tres pā nos ſuper altare poni conſuetum eſt, ad declarationem trium temporum, ſinguliſque nocturnis vnum auferri. Et primus quidem niger erat, pro tempore ante legem. Secundus ſubcandidus, pro tempore reuelationis: & tertius ruber pro tempore gratiæ, propter dilectum ſponſum candidum, & rubicundum. Poteris alibi facilè inuenire, quemadmodum veteres interpolatē, & diuerſis vicibus ad nocturnos ſurgere ſolebant, videlicet in conticinio, nocte media, & in antelucano. Poſt tertium nocturnum incenduntur lumina eccleſiæ, & recitato Euangelio, Liber generationis, cantatur: Te Deum laudamus, ad conſignandam congratulationem, quæ facta fuit ob inuentā drachmam, quam mulier perdiderat, in cuius inueniendæ gratiam ea lucernam incendit totamq; domum euertit, hoc eſt, eccleſia triumphans ex inferno per Chriſtū omnino extrahitur. Quatuor autem illo die leguntur Euangelia, vnum Matthæi, alterum & tertium Lucæ, quartum Ioannis,

vt

vt de Natiuitate chriſti quatuor teſtes perhibeant teſtimonium. Quamquam ſanè duo, vel ad ſummum tres ſufficere poſſunt, cum in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quamobrem vero Iſaias legatur in primo nocturno, ſupra a nobis oſtenſum eſt. Verum diligenter hic animaduertere debemus, trium ꝑcipuè ſcripturas hoc tempore in eccleſia frequentari magis, quàm aliorum. In primis nimirum Dauidis prophetæ, qui fuit hominicida, proditor, & adulter. Deinde Matthæi Apoſtoli, qui & publicanus dictus eſt, & hoc ipſo nomine infamis. poſtremo Pauli Apoſtoli, qui perſecutus eſt eccleſiam. Quod quidem non abs re ita inſtitutum fuit, ne videlicet deſperent alij, quantumlibet peccatores, propter facta præcedentia, eleemoſynas, vel orationes Deo diſplicere, quin ſi pœniteant, certo ſciant ſe veniam facile conſequi poſſe, quantumuis graui noxa perplexi ſint. Poſt Te Deum laudamus, dici oportet a ſacerdote iam è veſtiario egreſſo, confiteor, atque inchoari prima miſſa, vbi de æterna Chriſti generatione obſcura, & ignota agitur, Quo quidem fit, vt illa etiam nocte cani debeat. Abſoluta vero illa, dicuntur laudes, & finiuntur eadem oratione cum miſſa. vt hanc atque illas idem planè officium innuere exprimamus. Apparente aurora, ſtatim incipitur ſecūda miſſa, in qua agitur de completione, ſiue impletione promiſſorum de Chriſto naſciturо. Vnde profecto ſic illam auſpicamur, Lux fulgebit, quum illucente die, ac matutino apparente inchoetur. At dixerit hic ſemicoctus aliquis grammaticus, ergo deberet ibi eſſe lux fulgens. quod verum non eſt, quia tunc rubet. Sed intelligendum eſt, vt diximus de impletione ꝓmiſſorum, quaſi dicamus, tum lux fulgebit, quum Chriſtus aduenerit, qui vera, & æterna lux eſt: cumq; omnia, quæ de eius Aduentu iam multo tempore dicta ſunt, complebuntur. proinde hæc Miſſa, vt & ante dictum eſt, finitur hoc modo, Ecce completa ſunt &c. prima ergo pertinet ad generationem ex patre ſine matre, videlicet æternam. Secunda ad eam, quæ fuit ex matre ſine patre, vt temporalem. Tertia autem quaſi compacta, & cōiuncta eſt; tradit enim vtramque. Nam quod in eius exordio dicitur, puer natus eſt nobis, ad temporalem ſpectat generationē, ad æternam vero Euangelium Ioannis. In principio erat verbum. pars tamen illius Euangelij poſtrema, nimirum, Verbū caro factum eſt &c. ad temporalem natiuitatem referenda eſt. Dicitur autem huiuſmodi duplex natiuitas, vt nos haud obſcure intelligamus natiuitatem Chriſti terreſtrem nobis proculdubio contuliſſe natiuitatem cœleſtem. Vnde illud eſt, q; in feſto beati Stephani dicitur, heri natus eſt Chriſtus in terris, vt hodie Stephanus naſceretur in cœlis. Deniq; neumæ, quæ fiunt in miſſa, gaudium repreſentant, quę potius per e, vt Kyrie, vel per a, vt alleluia fieri ſolent, quàm per alias vocales, vt per has ſignificemus gaudium ſpirituale, qđ reſtitutum eſt nobis in partu Virginis, cū facta eſt immutatio huius voculæ Eua ſalutante Angelo, & dicente Aue Maria. Eius enim nominis, ſcilicet Euæ ſignificatio manſerat vſque ad ſalutationem Angeli. Hanc autem ſignficationem, nempe luctus Adæ, & Euæ, naſcentes exprimunt pueri, ſi nimirum puella naſcatur profert, vt vulgus quidem exiſtimat, e; cum maſculus a. Illæ igitur neumæ repreſentant dolorem, quem nobis contulit tranſgreſſio Adami, & Euæ. Sed gaudium plane reſtitutum eſt in beata Virgine, cui non dictū eſt EVA, ſed AVE.

De feſtis Natiuitatem ſequentibus, Cap. 70.

DEinceps ſequitur ordine conuenienti, vt de ijs feſtiuitatibus modo tractemus, quæ Chriſti Natiuitatem ꝓxime ſequuntur. Debent ergo veſperæ Natalis primo integrè celebrari, ac poſtea conueniunt diaconi quaſi in tripudio, cantantq; Magnificat cum Antiphona de S. Stephano. Sed ſacerdos recitat collectā Nocturnos, & vniuerſum officium craſtinum celebrāt Diaconi, quod Stephanus fuerit Diaconus, & ad lectiones concedunt benedictiones. ita tamen, vt eius diei miſſam celebret hebdomadarius. hoc eſt ille, cuius tum vices fuerint eam exequi. Sic eodem modo omne officium perficient ſacerdo

tes

dotes ipso die B. Ioannis, q̃ hic sacerdos fuerit, & pueri in ipso festo Innocentum, quia Innocentes pro Christo occisi sunt. Sed ignorandum non est, passionem beati Stephani factam fuisse in Augusto, illo die, quo eius celebratur inuentio, & contra inuentionem eiusdem fuisse postero die natiuitatis Domini. Verum enimuero cum dignius, & præstantius sit festum passionis inuentione, idcirco translatum est ad tempus Natalis Domini. Vel etiã ob hanc rem, q̃ ei eodem hoc die dedicata sit basilica. Poterit tamen & alia esse ratio, quoniam Stephanus post Domini passionem pro Christo primus martyriũ perpessus est, quod nasci dicitur in cœlis, cuiusmodi natalem nobis Christi natiuitas in carne contulit. Consentaneum ergo fuit, vt natiuitati Christi continuaret natale S. Stephani, quo per hoc notaret, natiuitatem vnam sequi ex alia. Vnde & est, q̃ in ipsius vita legitur. Heri Christus natus est in terris, vt Stephanus hodie nasceretur in cœlis. Eodem ferè modo de festo S. Ioannis Euangelistæ censendum est, quum ille dies quo se deposuit in foueam post celebrationem sacrorum natalis fuerit sancto Ioanni Baptistæ, hic tamen cum illi cessit, de quo dictum erat a Domino, Inter natos mulierum non surrexit maior &c. atque festum huius translatum est ad tertium diem natalis Domini, vt omnes suos comites haberet sponsus, qui rubicundus est, & candidus. Vel ob id etiam, quòd eo die ipsi dedicata sit basilica: vel tandem, quia eo die insulatus est: Fuit. n. Patriarcha Ephesinus, tunc autem scripsit Euangelium, de quo Beda inquit. Quòd si paulo altius intonasset, vniuersus mundus vix capere potuisset, ita vt hinc quoque Hieronymus eum vocitet vocem Aquilæ. Simili ratione Innocentes nõ statim quidem quarto die post passi sunt, sed quarto die anno reuoluto. Q̃n quidem cum Herodes a filijs suis accusatus erat, debuit Romam proficisci, ibique coram Augusto Cæsare causam suam defendere, ita vt simulatque causam obtinuisset, ac iam redijsset, immane istud facinus perpetrauerit, omnes interimens pueros a bimatu & infra. Credebat enim puerum natum magnum fore, cui astra famulabantur, & timebat ne per illum regnum suum amitteret, de q̃no plenius in Matthæo legitur. In festo itaq; Innocentum penitus subticentur cantica lætitiæ, quoniam ij ad inferos descenderunt. Si vero contingat eorum festum die dominica, tunc nullum subticetur, propter diem resurrectionis. Nec etiam in illorum octauis aliqua cantica lætitiæ supprimuntur, vt significemus gaudium, quod accepturi sunt in octaua, idest, in resurrectione.

De Circuncisione. Cap. 71.

IN Circuncisione duo simul facta concurrunt, parientis scilicet, & partus, propter octauas. Vnde sanè est, quòd eo die duas missas celebrare debeamus, primam de beata Virgine, scilicet, Vultum tuum. aliam de octauis. nimirum. Puer natus est nobis, & dicitur illo die Euangelium Lucæ. Postquã impleti sunt dies octo &c. Sunt nonnulli alij, qui tria huc festa cõcurrere arbitrentur, de beata Virgine, de octauis, & de Circuncisione. Nã etiam si tum circuncisus non fuisset, nihilominus tamen fierent octauæ. Sed quoniam modo de octauis mentionem fecimus, non incommodum erit, si eas paulo plenius persequamur. Sunt enim nonnullæ octauæ institutionis, vt sunt eorum, qui habent vigilias, nonnullæ deuotionis cuiusmodi fieri possunt in honorem cuiuslibet Sancti: Nonnullæ etiam venerationis, vt sunt eæ, quæ solius Dei esse dicuntur. Nam octauæ Natiuitatis, Paschę, & Pentecostes sunt venerationis Christi. Sunt item & octauæ significationis, vt Innocentum, per quas nostra significatur resurrectio, quo quidem fit, vt tunc lætitiæ, siue laudis canantur cantica. Nam tametsi quidem ad inferos descenderint, resurgent tamẽ nobiscum in gloria. Quã quam nihilominus, & de quibusuis alijs sanctis octauę significationis dici possunt. Totum interim tempus, quod est ad purificationem vsque, tractat in santiam Saluatoris, ita vt hinc aliorum sanctorum cõmemorationes fieri non debeant, & quidem maximè sanctæ Crucis, iuxta illud vulgare dictum. Non coques hodum in lacte matris.

De

De festo Hypodiaconorum. Cap. 72.

FEstum Hypodiaconorum, quod vocamus stultorum, a quibusdam perficitur in circuncisione, a quibusdã vero in Epiphania, vel in eius octauis. Fiunt aũt quatuor tripudia post Natiuitatem Domini in ecclesia, Leuitarum scilicet sacerdotum, puerorum, i. minorum ætate & ordine, & hypodiaconorũ, qui ordo incertus est. Vnde fit, vt ille quã doq; annumeretur inter sacros ordines, quandoque non, quod expresse ex eo intelligitur, quod certum tempus non habeat, & officio celebretur confuso.

De Epiphania. Cap. 73.

POst hæc sequitur dies apparitionum, siue Epiphaniarum, quæ plures leguntur fuisse eodem die, annis tamen diuersis. Quarum quidẽ vna effecta est per stellam decimotertio die a Natiuitate Christi. Atque hæc prior dicitur Epiphania, a Greco verbo ἐπιφαίνομαι quod est appareo. Altera vero facta est per vocem Patris, eodem die anno tricesimo, & appellatur θεοφανία, a θεός, quod nobis est Deus. Tertia deniq; nominata est Bethania, nomine conflato ab Hæbreo & Græco, videlicet a Beth, quòd domus est, quę item alio anno eodem die contingit. Apparuit. n. in domo per trasformationem aquæ in vinum. Atque hæ quidem tres Epiphaniæ leguntur in Euangelio tanquam eodem die factæ, Quartam addidit Beda in commentariis in Lucam, odem die fuisse factam anno reuoluto, videlicet quæ fuit de refectione panum, diciturque phagiphania à φάγω, quod est, comedo. His homnibus manifestatus est Christus esse Deus. Quatuor ergo festa sunt vno die. Si quæratur, qua ratione tam citò reges venire potuerint cũ ipso die Natiuitatis primo eis stella visa sit, ita vt difficile fuerit ab exteris regionibus spatio dierum tredecim itinere terrestri venire Hyerosolimam. Sed huic nos bifariam respondere possumus, q̃ nimirum vt pleriq; affirmant, eis ante Natiuitatem stella apparuerit, vel q̃, vt alij putant, Dromedariis vnerint. Est aũt Dromedarius animal paulo minoris staturæ quàm Camellus, cum tamen cursu multo velocior. Potest. n. vno die tantum itineris conficere, quantum equus diebus tribus: si rursum roget quis, quonam stella illa cuanuerit? respondebimus iterum duobus modis, q̃ vel ceciderit, vt quibusdam placet, in puteũ, vbi etiamnum facilè fit conspicua iis tantum, qui sunt virgines, vel q̃, vt alij opinantur, in priorem materiam sit dissoluta. Cæterum ipso festo Epiphaniæ ad primum nocturnum non dicimus Venite, idq; duplici de causa, tum quia Reges ad adorandum Christum non inuitati venerunt, tum ne videamur Herodem imitari. Ipse. n. omnes regni sui sapientes ad consilium conuocauit, non vt Christum adoraret, quem admodum falsò dicebat, sed magis vt ipsum perderet. Ad eadem profecto ratione & hoc profectum est, quod triduo ante Pascha osculum pacis non damus, vt proditori Iudæ nos dissimile esse ostendamus. In secundo aũt nocturno ad sextã antiphonam canimus. Venite exultemus, quia in sexta mundi ætate gẽtes ad Christi fidem peruenerunt, quarum primi fuerunt tres illi Reges, qui ad Christum adorandum è regnis suis profecti sunt. In tertio denique nocturno cantamus antiphonam. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei: & Psalmum. Deus noster refugium, ordine Psalmorum retrogrado, qđ amplius in toto anno non fit, nisi in festo omnium Sanctorum. Sed quare tũc fiat, dicetur alibi. Ideo tertio nocturno, quia tertio tempore, idest, tempore gratię Fluminis (baptismatis scilicet) impetus, ciuitatem Dei nempe sanctam militantem ecclesiam lætificat, hanc mundando & ab omni labe purgando, vt ad septimam ætatem quiescentium fœliciter peruenire possit, vbi plenius ac cumulatius lætisi cabit. Et quoniam quidem Dei ciuitas in ætatæ septima quiescentium quasi plenũ recipiet statum, cum ab omni pœnalitate eximetur, & sui conditoris gratissimo fruetur aspectu, ideo istiusmodi Antiphona septimo loco cantatur. In tertio nocturno Alleluya propterea frequentamus, vt in tertio tempore per ba-

Videlicet Innocentiã Papam 3. confii. 79.

baptisma lętitiã aduenisse monstremus. Ad hunc ergo modum incipi debent matutinę, Domine labia mea aperies. Dein de sequitur hymnus, si sit monachalis ecclesia: Si verò non ex templo subiungit, Afferte Domino filij, & Deus noster refugium. Ad postremum igitur, vt progrediamur ad cætera, facilè suspicandum est, reges non venisse solus, sed eos secũ magnum aduexisse Principum comitatum.

De Euangelijs apparitionis. Cap. 74.

SVnt autem tria Euangelia huius festiuitatis, vnum de baptismo, scilicet Factum est, cum baptizaretur. secundum de Magis, nempè. Cum natus esset Iesus. tertium de nuptiis, atque hoc quidem legitur dominica sequenti. Cæterum illud nos latere non debet, duo Euangelia de Christi generatione legi nocte, alterum videlicet in Natiuitate, alterum verò in Epiphania. Quoniam vtraque Christi generatio erat nocte, hoc est, obscura, & quæ primorum patrum sensibus percipi non poterat. Vna generatio fit descendendo, altera ascendendo, quòd vna sit carnalis, altera spiritualis. In vna ponitur Genuit, vt carnalis & tẽporalis generationis exprimatur successio: in altera ponitur. Qui fuit, vt donetur spiritualis generationis adoptio. Prima terminata est in virginis partu, secunda inchoata est per baptismum. Inter octauas Epiphaniæ & Septuagesimam, legunt quidam responsoria de psalmis, quæ sic dicuntur, quoniam lectionibus debent respondere & conuenire, cum tamen psalmi non debeant legi nisi illo triduo ante pascha.

De festis Sanctorum. Cap. 75.

NVnc ergo ad festa proximè sequẽtia breuiter transcurramus, Vt de beata Agnete quidem, cuius vitam composuisse dicitur Ambrosius, hoc solum scire sufficiat, q octauas nõ habet institutionis: Cętero quin octauas habet alterius significationis causa. Eius autem solennitas celebrari cœpta est propter quoddam miraculũ, q octauo die suis contingit parentibus, ad eius tumulũ lamentantibus. In festo Beati pauli cantantur quidam versus cum antiphonis, quemadmodum etiam fit in festo beati Laurentij & beati Stephani. paulus enim plus omnibus laborauit in concionando & prędicando. Laurentius grauius cæteris passus est, & Stephanus pro fide Christi primus martyr extitit Idem etiam fieri oportet de beata Maria, quòd priuilegiata sit in virginitate, quia virgo virginum & fuit, & dicta est.

De Dominica post octauas Epiphaniæ. Cap. 76.

DOminica post octauas Epiphanię canitur, Omnis terra adoret te: Quare autem hoc fiat, rationem tradunt huiusmodi. Cum enim Augustus vniuerso orbi imperaret ad gloriam Romani Imperij huiusmodi edictum proposuit, & promulgauit, vt quoque anno ę singulis mundi ciuitatibus Romam aliquis veniret tantum terrę secum adferens quantum complexu pugni comprehendere posset. Quod quidem ideò factum, est vt per hoc certo atq; euidenter constaret, omnes subiectos esse Romano Imperio. Sed postea cum ex illa terra factus esset quasi monticulus quidam, in hoc à Romanis ad fidem conuersis, ecclesia in honorem Dei fundata est illa Dominica. Ad cuius dedicationẽ Christiani ex diuersis regionibus cõuenęrunt. Quia ergo ex omni terra factus est monticulus ille, in quo huiusmodi ecclesia sit collocata, ideo in dedicationibus illius diei cantatur officium, Omnis terra adoret te &c.

De Septuagesima, Sexagesima, Quinquagesima, & Quadragesima. Cap. 77.

POstquàm dictum sit de illo tempore, quod est inter Natalem Domini, & Septuagesimam interiectum, ordo postulat, vt deinceps de ipsa Septuagesima, & eius gratia de Sexagesima, Quinquagesima, & Quadragesima dicamus, idq; hoc potissimũ ordine, primò quid significent, Secundò vbi incipiant &

piant & vbi finiãtur, tertio de earum institutione, & quarto de officijs. Septuagesima igitur repræsentat tempus deuiationis siue pœnæ, & culpæ. Vnde statim ipsa prima dominica incipit legi historia libri Geneseos, & legitur vsq; ad Dominicam, quæ præcedit eam dominicam, quæ in Ramis Palmarum appellata est, vbi agitur de deuiatione & errore primorum parentum. Deponimus hic etiam Alleluya, in quo sciendum est, illud nonnullos facere sabbato eo, quod præcedit ad horam sextam, nonnullos ad nonam, nonnullos ad vesperas, nõnullos etiam nocte ad nocturnos, nonnullos denique ipso die dominico ad primam, quæ quidem varietas nata est varia dierum inchoatione. Sunt enim quædam nationes, quæ diem auspicantur a meridie, eumque finiunt meridie die sequentis. Alij vero ad nonam, & terminant in sequentem nonam: alij rursus a vesperis, & eum deducunt in alias vesperas, qui rectius faciunt: alij denique inchoant a media nocte, & sequenti nocte media eundem finiunt, quod etiamnum obseruatur secundum decreta Romanorum. Si enim quis alteri pactum fecerit ad certum diem, nõ videtur pactum fregisse ante mediam noctem sequẽtem, si ei tum satisfecerit. Sunt nonnullæ ecclesiæ, quæ cum magno tripudio deponunt Alleluya. Inchoatur autem Septuagesima a dominica, qua cantatur, Circundederunt me, & finitur Sabbato in albis, quod est post Pascha. Et vt nos simul de omnibus expediamus, Sexagesima incipit sequenti die dominica post Circundederunt me, & terminatur in quarta feria post Pascha. Quinquagesima quoque inchoatur tertia Dominica post Circundederunt me, & ipso Paschate finitur. Quadragesimam vero auspicamur Dominica qua canitur in Ecclesia. Inuocauit me, atque eandem finimus in cœna Domini. Septuagesima autem dicitur, quod septies decem habeat dies. Verumenimuerò hæc Septuagesima dierum, quam præsens obseruat Ecclesia, indicat nobis Septuaginta illos annos, quibus Israel fuit in seruitute Babylonica: Nam quemadmodum illi deposuerunt sua organa, dicentes. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Ita & nos quoque deponimus cantica laudis. At vero postea sibi data a Cyro sexagesimo anno redeundi facultate, cœperunt lætari, quemadmodum & nos in Sabbato Paschæ resumimus & cãtamus Alleluya, eorum innuendo lætitiam, quam ipsi habuerunt ob redeundi licentiam sibi præstitam. Sed quemadmodum illi in apparatu reditus, suas colligendo sarcinulas multum laborauerunt, sic nos quoque post Alleluya huiusmodi statim tractum subiungimus: Laudate Dominum, quo laborem significamus. Illi rursus quemadmodum cum lætitia redeuntes, itineris tamen labore vexabantur, ita nos per totam Paschalem septimanã Graduale cũ Alleluya cantamus. Per Graduale enim laborem exprimimus, per Alleluya lætitiam. Præterea vt illi patriam ingredientes plenam acceperunt lætitiam, sic nos Sabbato, quo Septuagesima terminatur, Domino canimus Alleluya. Et profectò tam nostra dierum Septuagesima, quàm illorum Septuagesima annorum quasi q̃dam historia est, qua totum humani generis exilium ab Adamo vsq; ad finem mundi quodammodo figuratur, quod reuolutione septem dierum peragitur, & sub septem annorum milibus concluditur, vt p septuaginta dies, vel septuaginta annos intelligamus septuaginta annorum centenas. Ab initio enim vsque ad Ascensionem septem millia annorum computamus. Exinde vero quicquid temporis sequitur vsque ad finem mundi sub septeno millenario comprehendimus, cuius terminum solus Deus nouit. Quemadmodum ergo filij Israel septuagesimo anno per Cyrum a captiuitate Babylonica fuerint liberati: sic nos per Christum in septima mundi ætate, vel in septimo millenario a seruitute diaboli sumus redempti, restituta nobis innocentiæ stola per remissionem baptismi. Atque hinc est, quòd in Sabbato Paschæ vnum Alleluya cantamus iam spe æternæ quietis, & recuperatione patriæ gratulantes, Israel laborabat in apparando reditum, & in redeundo, nos quoque in Ecclesia præsenti pro satisfactione decem præceptorum legis laborare debemus. Sed cum finito

nito tempore nostri exilij ventum erit ad patriam, tum vtraque stola decorabimur, cū videlicet corpus & anima simul glorificabuntur, quod significat per duo alleluya, quæ sub finem Septuagesimę decantantur. Obiter ergo nota, quòd Septuagesima incipit a mœrore, & finitur cum gaudio, sicut psalmi pœnitentiales, vt vocant. Septuagesima vero sonat sexies decem, & significat tempus viduitatis ecclesiæ, ac mœrorem eius propter absentiam sponsi. Licet enim Christus sit nobis præsens secundum diuinitatem, iuxta illud: Vobiscum sum vsque ad consumationem seculi. tamen secundum quòd est homo, in cœlo est, & sedet ad dexteram patris, idest, patri est coæqualis. Vnde ipse ait: Nondum enim ascendi ad patrem meum. hoc est, nondum sum ei coæqualis, vt vos opinamini. Dantur hic tamen sponsæ inremedium, & consolationem sex opera misericordiæ, quæ sunt pascere esurientē, potum dare sitienti, visitare infirmum, vestire nudum, hospitio paupere excipere, & peregrinum: quibus septimum ex Tobia additur, nimirum mortuos sepeliri. Hæc sunt data sponsæ, vt in eis se exerceat, vtque per eorum, & decalogi obseruationem sibi mercatur sui sponsi ianuā aperiri, & illius suauissimo amplexu frui. Sic Quinquagesima dicta est, quasi quinquies decem, significatque tempus remissionis, quemadmodum in lege veteri annus quinquagesimus dicebatur annus remissionis. Vnde hoc tempore maximè cātatur psalmus quinquagesimus, scilicet, Miserere mei Deus, qui est pœnitentiæ, & remissionis. Hoc igitur tempore ieiunamus, vt peccatorum remissionem obtineamus. Postremò Quadragesima commendatur potissimum a loco institutionis, vt dictum est, a tribus temporibus, & a personis quæ in illis ieiunarunt. Ab institutione; quoniam in paradiso fuit instituta, quando Deus Adamo prohibuit, ne comederet de fructu ligni scientiæ boni, & mali. A temporibus vero, & a personis; quoniam in tempore ante legem a Moyse fuit ieiunatum, in tempore legis ab Helia, in tempore gratiæ a Christo.

De institutione prædictorum. Cap. 78.

VIso quid prædicta significent, de eorum institutionibus subsequenter agamus, & primo de Quadragesima. In primis ergo videndum est, quare vocetur Quadragesima, cum potius dici deberet decima, quòd sit dierum decima. Verum hoc ita factum est ex consuetudine Ethnicorum, siue Gentilium. Quemadmodum enim Hebræi ex omnibus suis bonis decimam partem dabant, ita Gentiles quadragesimam, & tales reditus vocabant quadragesimam, vel decimam. Iuxta similitudinem igitur regij fisci, vel telonei, aut Romanæ exactionis dierum decimam, quam Deo persoluimus, quadragesimam appellamus. Tametsi quidem non habeat nisi triginta & sex dies de decima, & incipiat quadragesima, vt dictum est, dominica, qua cantantur Inuocauit me. Sed quia Christus ieiunauit quadraginta diebus, & nos debemus esse illius imitatores, additi sunt quatuor dies, vt similiter quadraginta dies ieiunemus. Atque etiam ideo quadraginta dies ieiunamus, vt diebus illis quadraginta a Pascha vsque ad Ascensionem, quos in lætitia acturi sumus, non excedamus, quin Christum caput nostrum ad cœlos consequi valeamus. Similiter sentiendum est de Quadragesima. Cum enim clerici considerabant se præcedere populum ordine, rati sunt æquum esse, vt & sanctitate præirent. Quare duos dies addiderunt, & a die dominica ante Inuocauit me, incipiunt ieiunare. Atque ita instituta est Quinquagesima. Vel ideo etiam quinquaginta dies in pœnitentiam ducimus, vt peractis quinquaginta diebus lætitiæ post Pascham, ipso die Pentecostes digni habeamur, qui Spiritumsancti gratiam suscipiamus. Verū Septuagesimæ institutio huiusmodi sumpsit initium: Melchiades Papa, & Sanctus Siluester statuerunt, vt bis quoque sabbato comederetur, ne propter abstinentiam, & afflictionem carnis, quam sustinuerāt sexta feria, quæ oī tempore ieiunabaī, & adhuc debet ab oībus ieiunari, natura debilitaretur. In redēptionē ergo sabbatorum illius temporis, addiderunt vnam septimanam, & sic instituta est Sexagesima, quæ tantum protenditur vsq; ad quartam feriam post Pascha. Sic quoq; aliam habet originem Septuagesima. Nam quū propter venerationem diei Ascensionis, in qua natura nostra cœlos ascendit, exaltata vel vltra choros Angelorum, statutū est a sanctis Patribus, vt quinta feria semper celebris haberetur. Sed quum nos eadem die nostra melius procuramus, factum est, vt illam diem secundū antiquam consuetudinem solemniter non obseruemus. Pro illis ergo rursus vnam septimanam Sexagesimæ addiderunt, incipientes ieiunare à Circundederunt me. Atque ita instituta est Septuagesima, quæ vt dictum est, vsque ad Sabbatum post Pascha protenditur.

De officio istorum temporum. Cap. 79.

HIs ita breuiter consideratis, videndum est de officijs istorum temporum generaliter. Sciēdum igitur est, q̄ quædam hoc tempore omnino intermittuntur, quædam variantur, & quædam pro alijs mutantur, intermittuntur tria cantica laudis, s. Allelsuia, Gloria in excelsis, & Te Deum laudam⁹, excepto tamen q̄ in cathedra beati Petri canimus. Te Deum laudamus, quū hymnus ille intronizandorum proprius sit, & ideo eum cantemus. Quemadmodum in die cœnæ (quod etiam excipitur) Gloria in excelsis, dicimus, & Ite Missa est, atq; in ipso Sabbato Paschæ similiter Gloria in excelsis Deo, sed nō Ite Missa est, nec Te Deum laudamus. Alleluia à Septuagesima vsque ad Pascha non proferimus, sed voces quasdam loco eius vsurpamus. In principijs enim precum horarum, laus tibi Domine Rex æternæ glorię, & in antiphonis, ac responsorijs pro Alleluia dicimus, In æternū, in Missa loco Alleluia cum suo versiculo, canimus tractum, vt nos dicimus. Quanquam vero vox hæc, Laus tibi Domine &c. videatur æquipoldere voci huic Alleluia, magnum tamen inter vtranque statuitur discrimen, quòd vox hæc Alleluia angelica sit, illa humana, atque hæc maiorem habeat authoritatem propter Hæbraici sermonis dignitatem: illa vero minorem, ob Latinæ linguę inopiam, & paupertatem. Atq; in his quidem generatim obseruandū illud est, quòd duo hæc. Flectamus genua, & inclinate capita, sese mutuo comitentur, neutrunque dici debeat die dominica.

De variatione officiorum. Cap. 80.

VAriantur vero officia, vt cum iste Psalmus: Dominus regnauit, q̄ est psalmus lętitiæ, ac cani cōsuetus est primus in laudibus, hoc tempore non cantatur, sed loco eius. Miserere mei Deus, qui psalmus est pœnitentialis. Cantatur tamen diebus dominicis ad primam, vt per hoc significetur, nihil debere in psalterio prætermitti, quin totum per septimanam saltem legatur, q̄d antiqui vno die facere solebant. Ad primam quoq; propter eandem causam canitur: Confitemini Domino, quo innuitur pueros debere instrui, vt in Ramis Palmarum sciant Domino laudes decantare; quoniam hic psalmus ad illum præcipue diem pertinet, idque potissimum ob hunc versiculum. O Domine saluum me fac &c. Hoc tempore splendidas & ornatas vestes debemus omnes deponere, atque assumere vestes humilitatis. Tēpore quoq; Quadragesimæ carnes deponi debēt & intermitti tam solidæ, quam liquidæ. Sunt autem duo genera carnis liquidæ: Alia enim est artificio liquida, vt elixata per frixuram nempè sagina, alia vero naturaliter, vt sunt casei & oua. Ait. n. Hieronymus contra Iouinianum: Ouum & caseus nihil aliud est, quam caro liquida. Sed quæritur cur hoc tempore pisces comedere liceat, ac non itidem carnes? cur non in quouis ieiunio perinde pisces, atque carnes, nobis omnibusque religiosis sint interdictum? Atque ratio quidem hęc esse poterit, quia Deus aquis non maledixit. Sciebat enim per aquas baptismatis ablutionem fore peccatorū, ita vt elementum hoc merito sit præstantissimum, quod facile est animadvertere, quòd abluat sordes, ac spiritus Domini ante mundi constitutionem ferri solitus sit super aquas, quemadmodum no-

bis scriptura recēset. Sed terra maledixit Deus in opere hominis, inde est, q̄ omne genus carnis, quod in terra versatur, tam quadrupedia, quàm aues in ieiunijs comedere non liceat. Quanquàm maues quædam versantur in aere, quædam in aquis, quę vel in his, vel extra eas nascantur, magis tamen dicuntur morari in terra, & ad naturam terrę pertinere. Vnde meherclè cum quidam pisces sint, qui ex vna parte habeant formam piscis, & ex alia formam animalis quadrupedis, vt porcus piscis, canis piscis, lupus piscis, qua parte piscis videtur potest in ieiunij comedi, qua vero non, haud quaquam.

De festis, quę sunt in principio Septuagesimæ, & primo de Purificatione beatæ Mariæ. Cap. 81.

NVnc dicendum est de duobus festis, quæ in principio Septuagesimæ quandoque contingunt celebrari, de festo videlicet beatę Mariæ, & sancti Blasij. Festum autem beatæ Mariæ tribus nuncupatur nominibus. Dicitur enim vel purificatio beatæ Mariæ, vel candelaria, vel ὑπαντὴ Domini: purificatio beatæ Mariæ appellatur, quoniam illo die, qui est quadragesimus a Natali Domini, venit ad templum Virgo Maria secundum consuetudinem legis, vt purificaretur. Non quod immunda esset, sed propter partum more aliarum mulierū. Non enim erat obnoxia legi, quæ hoc pacto præcipit. Mulier si susceperit semine masculum perpererit ab ingressu templi immunda erit dieb. triginta tribus, a consortio hominum septem. Beata autem Virgo Maria non pepererat ex susceptō semine, iuxta illud. Nō ex viri semine &c. voluit tamen legis consuetudinem obseruare, quoniam non venit Christus legem soluere, sed adimplere. Quare autem candelaria vocetur aliam authoritatem non habet, sed potius fluxum est ab antiqua consuetudine ethnicorum, siue gentiliū. Erat enim antiquitus Romę consuetudo, vt circa hoc tempus in principio Februarij vrbem lustrarent, eam ambiendo cum suis processionibus gestantes singuli candelas ardētes, & vocabatur illud amburbale. Atq; ita ab huiusmodi cōsuetudine illud quod fiebat ab ethnicis in vsus indi sereros circiter initium Februarij, a Christianis modo fit in festo beatæ Mariæ ad laudem & venerationem ipsius. Vel ideo candelas portamus, vt per hoc imitemur sanctas Virgines, quarum beata Virgo Maria caput est, vt nimirum accensa nobis lampade castitatis, cum ea templum gloriæ ad verum sponsum ingredi mereamur. Vel etiam appellata est candelaria, propter multitudinem candelarum, & significationem, quæ in eis est. In candela enim est cæra, ignis, & lichinum. Cęra cōnotat carnem Christi & virginitatē ignis Spiritūsanctum, lichinum deitatem in carne latentem. ὑπαντὴ Domini, ideo dicitur hoc festum, quòd Simeon atq; Anna pphetissa Christo venerint obuiam, cum a suis parētibus adferretur in templum, vt præsentaretur: ὑπαντὴ enim obuiatio, siue præsentatio dicta est.

De festo sancti Blasij. Cap. 82.

ALterum huius tēporis festum est S. Blasij. Fuit autē hic sanctissimus medicus, qui multo tempore in rupe quadam latitans hominibus ad se venientibus medebatur, atque eos sanabat. Simili ratione si quæ sua animalia ad eum ducebant ægrota, ea illico curabat. Tandem cum factus esset Episcopus Vrbis Sebastæ, captus fuit, & carcerem inclusus, in quem pia quædam mulier cibum ei multo tēpore cum candela attulit. Cum autem ille mortis suæ diem iam imminere præsciret, dixit huic mulieri, vt quādiu viueret, singulis annis ipso die obitus sui candelam in eius memoriam offerret, Deus ab infirmitatibus eam tutaretur, atque in magna prosperitate conseruaretur. Quod quidem ita factum est. Multi ergo similiter ita fecerūt, si forte infirmarentur, & valetudinem receperūt. Inde apud omnes passim in consuetudinem abijt, vt si forte ex dentibus laborat, vel ex aliqua alia sui parte, vel etiam si sua ægrotarent animalia, offerrent in eius honorem candelas.

De

De Cathedra Sancti Petri. Cap. 93.

Hæc omnia Diuandus in summa tranſtulit Rationale, vt ipſe fatetur.

HOc item tempore celebrari solet cathedra Sancti Petri tā quæ Romæ fuit, quęq; tēpore posterior est, quàm illa, quę fuit Antiochię. Verum illa quæ fuit Antiochię, solēnior profectò est alia, vt vel huius diei collecta, quæ est de incathedratione Antiochiæ facta, abunde testatur, diciturq; festum B. Petri epularum. Fuit.n. consuetudo veterum Ethnicorum, vt singulis annis mense Februarij certo quopiam die epulas ad parentum suorum tumulos apponerent, quas nocte dæmones consumabant, quum inde non minus falsò quam ridiculè animæ refici credebantur. Putabant.n. huiusmodi epulas ab animabus circa tumulos errātibus absumi. Hæc aūt consuetudo atq; huiusmodi falsæ opinionis error a Christianis vix extirpari potuit. Qđ quidem quum viri sancti animaduertissent, ac pœnitus illam consuetudinem extinguere voluissent, instituerunt festum de cathedra sancti Petri, tā de illa, quę fuit Romæ, q̄ quę Antiochiæ, idq; illo eodem die quo abhominanda illa ab Ethnicis fiebant, vt solenni hoc festo paruæ illius consuetudinis festū omnino extingueretur. Vnde ét ab illis epulis festum hoc appellatum est B. Petri epularum. Atq; hic obiter intelligamus, veterēs dicere solitos fuisse, animas esse quando etiamnum in humanis corporibus essent constitutæ; manes appellari, si quando forent apud inferos: spiritus vero cum ad cœlos ascēdissent. atq; vmbras, quando adhuc recens erat sepultura, siue quando circa tumulos errabant.

De festis generaliter, quę tempore fiunt Septuagesimæ. Cap. 94.

VV autem de omnibus magnis solennitatibus, quæ infrà Septuagesimam celebrantur, siue ipso passionis tempore, siue ante, nos simul expediamus (vt sunt tria illa festa prædicta, beatæ Agathæ, sancti Matthæi, Annūciationis Domini, sancti Gregorij. & si forte cōtingat festum ipsius patroni ecclesiæ, vel eius anniuersarium, vel Pascha alicuius annotinum) dicimus generaliter q̄ cantica laudis, s. Te Deum laudamus, Gloria in excelsis, & Ite Missa est, & alia, quæ si aliis temporibus contingerent, cantarentur, in ijs cani debent, præter Alleluya. Nam huiusmodi festa ad Paschale tempus generatim videntur pertinere. Si vero hic obiiciatur, quod in Annunciatione Domini Gloria in excelsis, quod canticum est proprium Natalis Domini, & Ite missa est, quod proprium est resurrectionis, & Te Deum laudamus, quod gaudium drachmæ inuentæ designat, cantari non debeant; quoniam hæc in Annunciatione Domini illa tempora non habebant, dicimus breuiter, q̄ etiāsi Natalis Domini, vel passio, vel drachmæ inuentio necdum re vera erant, tamē iā certo fore sperabantur. Nam hoc festum est quasi fons & initium festorum Christi. Vocatur autem Pascha annotinum, quando aliquis diem, quo baptisma suscepit, annuatim celebrat, atq; eo tum ipsius diei Paschæ officium integrè cantari debet, præter Alleluya, si accidat tempore Quadrasimæ. Sed certus interim sis ecclesiam Lugdunensem & Mediolanensem vbi Ambrosius Archipræsulatum obtinuit, tempore passionis nullam celebrare solennitatem, verum duntaxat facere commemorationem.

De officio Quadragesimæ ac litera laicorum. Cap. 95.

QVoniam de officio quadragesimę hucusque generaliter tractatum est, nunc deinceps de eiusdem officio pro tempore agendum est. A dominica igitur, quam dicimus, isti sunt dies. vsque ad Pascha, versiculus ille videlicet. Gloria patri. qui ad laudem pertinet Trinitatis, in officijs planè subticetur. Quoniam ab illa dominica incipit Passio Christi celebrari, in qua tota Trinitas a Iudæis quasi dehonestata videtur. Qua etiam ratione fit, vt in cantico trium puerorum, scilicet Benedicite, versiculus ille nunquàm cantetur. Quia tunc Deo magna facta est dehonestatio, quando tres pueri, qui ipsum

maximè colebant,idola plurimumexecrãtes,coniecti sunt in caminum ignis. Maxime vero idem iste vetficulus triduo illo ante Pascham subticetur, q̃ tum demum Trinitas maximo affecta sit dedecore. Nam præterquàm quod in primis de nece Christi hic agitur, nunc verbera tur,nũc fœde conspuitur,alapis cæditur, nunc ẽt crucifigitur,vnde Isaias.Vidimus inquit,cum non habentem speciem, neque decorem.Horarum quoque initia,& lectionum tituli tunc planè supprimuntur,nempe: Deus in adiutorium,& lectio libri &c. quia Christus caput nostrum à nobis sustolitur iuxta præsentiam carnis. Ad lectiones non petuntur benedictiones,neq; dantur,q̃m pastor Christus,qui gregi suo benedicat, iam non adest. Vel ideo benedictio non petitur,nec Tu autẽ Domine,dicitur,quod Apostolis his diebus nec ad prædicandum missi sint,nec in de redierunt.Vt ergo hoc significemus, nec lube Domine dicimus,nec Tu aũt. Illud quoq; cõsiderandum est,q̃ in Quadragesima duæ recitentur præfationes, vna ieiunii.& altera passionis. Ea quę est ieiunij a primo ieiunio cantatur vsq; ad dominicam in ramis Palmarũ. Illa verò quæ est Passionis,ab eo die cani incipit vsque ad Pascha. Sed absurde fortasse alicui factum videbit̃,q̃ dominica die istiusmodi cantetur præfatio,quũ non sit dies ieiunii.Verum dici potest,q̃ etiam si illo die non ieiunetur numero, qualitate tamen,hoc est cibo carnali ieiunatur, quẽ admodum etiam diebus aliis. Sed q̃m ea quæ a nobis dicta sunt, ad clericos maxime pertinere videntur, nunc pauca dicenda sunt de laicorum scriptura,quæ in duobus potissimum consistit,nempe in picturis & ornamentis. Nam vt ait Greg. quod clerico litera, id laico est pictura: picturarum igitur aliæ sunt supra ecclesiam,vt gallus,vel aquila,alia extra ecclesiam,vt in fronte forium bos & leo, alię intra ecclesiam, vt sunt icones,statuę, figurę,& diuersa alia picturarum genera, quæ in vestibus,vel in parietibus,vel etiã in vitris depinguntur Verum de his omnibus postea suo loco dicetur, hoc vno tamen modo obseruato,vt sciamus Salvatoris nostri imaginẽ tribus hisce modis aptius & cõuenientius in ecclesia depingi,vt videlicet,aut in throno sedeat, aut in crucis patibulo pendeat, aut ẽt in matris suæ gręmio conquiescat.Ornamenta vero in tribus consistunt, in ornamẽto videlicet ecclesiæ,choris & altari, & ornatus quidem ecclesiæ consistit cortinis, aulæis,pallis,sericis,purpureis,& consimilibus.Ornatus vero chori in dorsalibus,vt vocant tapetis,& sustratoriis.Ornatus denique altaris versatur in velamentis, crucibus,capsis,textibus,& phylacterijs.Et ẽt ornatus personarum quæ vel cantant in choro,vel altari inseruiunt.Sed de his & similibus dicimus,ola illa quæ ad ornatũ pertinens, tempore Quadragesimæ debere abscondi,vel remoueri, vel ẽt cõtegi. Nec crux quoq; illo tẽpore nisi cooperta in ecclesia portari debet.Duo tñ vela retinentur,quorum alterum ponitur p chori circuitum,alterum suspẽditur inter altare & chorum,vt nõ appareant quę sunt intra sancta sanctorum. Quo quidẽ significatur mentibus fidelium diuinarum scripturarum intelligentiam nondũ esse aptam.Hæc duo vela diebus dominicis cõplicantur,q̃ hi dies ad tempus Paschatis pertineant. Si quoq; ac primas tenebras, quartæ videlicet feriæ ante Pascha vbi de morte Dñi agit̃,omnino remouentur, q̃m eo mortuo velum templi scissum est, ita vt tunc quæ intra sancta sanctorũ delituerãt,primo omnibus fuerint manifesta.

Quomodo sit pulsandum in Quadragesima. Cap. 86.

NVNC quemadmodum in ecclesia pulsandum sit, paucis ẽt exponamus.Q̃d vt melius pateat, primo sciendum est,sex esse instrumentorum genera,quibus pulsatur,tintinabulum,cymbalum,mola,nolula,campana,& signa. Tintinabulum pulsatur in triclinio & in refectorio,cymbalum in choro, nola in monasterio,nolula in horologio, campana in turribus, cuius diminutiuũ Hieronymus ad Eustochium in cœnobiũ esse ait.Quousque campanula in claustro pulsabitur. Signa aũt pro qbus pulsandis instrumentis accipi possunt, vt quibus quippiam significetur. Generaliter ergo cognoscendum est, quòd non debeamus in tota Quadragesima diebus profestis cõpulsare,nec depulsare,(liceat.n.hic vulgaribus,& consuetis vti vocabulis)sed simpulsare,idest,simpliciter pulsare ad horas,vel matutinas. Atq; in bñ constitutis ecclesijs ad primam pulsatur duabus cãpanis,vna ad inuocandum, altera ad inchoãdum.In tertia autem pulsatur trib. iuxta horarum numerum, quæ sub illa cantantur.vna ad mutandum,altera ad congregandum,tertia ad inchoandum.Pari modo fit in sexta,& nona, sed & eodem ordine eædem campanę pulsantur simpliciter ad matutinas. Ad missam vero,& ad vesperas duabus pulsatur campanis. In minoribus autem ecclesijs solummodo pulsandum est simpliciter.Diebus vero dominicis,& in solemnitatibus, prout in alijs temporibus compulsatur. Sed de his in sequentibus latius dicturi sumus.

Quare non ieiunemus eo tempore quo Christus ieiunauit. Cap. 87.

SOlet autem quæri,quum in hac Quadragesima Christi ieiuniũ imitemur, cur non eo tempore etiam ieiunamus, quo Christus dicitur ieiunasse? Tradit enim scriptura, quòd ieiunare statim cœperit simularq̃e esset baptizatus Verum quadruplex est ratio,quamobrem Paschę ieiunium nostrum continuamus. Prima est, vt si volumus cum eo resurgere, debeamus etiam nos pati cum eo, quòd p nobis ipse passus sit. Secunda causa est, vt per hoc Israeliticos filios imitemur, qui eo tempore primo ex Ægypto egressi sunt, & postea eodem tempore exierũt è seruitute babylonica. Quod inde profecto facile probatur: quia tam illi,quàm hi statim celebrarant Pascha,atque egressi sunt. Tertia est huiusmodi,quòd quandoquidem feruor libidinis tempore Veris uos magis soleat incendere,tum temporis maximè ieiunamus, vt corporis æstus refrenemus. Quarta est, quoniã post ieiunium statim debemus Christi corpus accipere, vt mysticè Paschalia capiamus sacramenta. Hoc est, quemadmodum si lij Israel priusquam comederent agnum sese affligebant,& agrestibus lactucis vescebantur. Ita debemus nosmet prius per pœnitentiam affligere,vt digni habeamur comedere agnum vitæ. Animaduerte interim,quòd si in Quadragesima concurrãt duo officia,quo dies duplices vocamus,necessarium esse, vt cantetur officiũ ad tertiam de festo, absque genuflexione,officium veri ieiunij ad nonam non sine curuatione genuum.

De diebus priuilegiatis. Cap. 88.

POst hæc vero tradendum est, qui dies sint velut priuilegiati, qui hoc potissimum tempore comprehenduntur. Sunt enim priuilegiati dies quatuor quartæ feriæ,quatuor sabbata, tres dies dominici,vna quinta feria, vnaq̃e sexta feria,atque vna integra septimana. Quartæ feriæ sunt hæ: prima est qua nos incipimus ieiunare in Quadragesima: secũda septimana sequẽti: tertia in hebdomada post Lætare Hierusalẽ:quarta in vltima septimana.Quatuor vero sabbata hæc sunt,sabbatum primæ septimanæ,q̃s celebrantur ordines,sabbatum quartę,sabbatum quintæ,& sabbatum in vigilia Paschæ. Sic dominicæ dies sunt hæ tres,Inuocauit me. Lætare Hierusalem,& dominica in ramis palmarum. Sed quinta feria est in parasceue. Septimo denique priuilegiata est vltima septimana Quadragesimæ, quæ vel ob id maior dicitur,quòd maius,& prolixius habeat officium.Vel appellatur quoque pœnosa, quia tum maximè corpora, & vitia nostra punire debemus. De priuilegijs ergo istorum dierum ordine prosequamur.

De prima quarta feria. Cap. 89.

PRima quarta feria quatuor insignitur priuilegijs. Primum est, quòd tunc incipiamus ieiunare,idq̃e ideo facimus; quia Christus quarta feria, vt legitur,suum auspicatus est ieiunium,quod diligenter perscrutanti verum esse satis apertè constabit. Natus enim est die dominica, ita vt si quis diligenter exinde cõputet annos vsque ad trigesimum, iuxta rationes computi, facilè inueniet eũ tertia feria fuisse baptizatum, ac sequenti

die desertum intrans ieiunium inchoasse. Secundum priuilegium eiusdem diei est, quòd confessiones illo die in ecclesia audiantur, & iudicia confitentibus imponãtur. Tertium autem; quia tunc cineres in signum humilitatis capitibus imponuntur. Quartum denique est, quòd illa die eiusmodi fiat processio, qualem per vniuersum annum amplius fieri non contingit. Pœnitentes enim tunc ab ecclesia cum processione, & cruce ejiciuntur, vt ipso die cœnæ in eandem recipiantur. Nam tunc pœnitentes ab ecclesia ideo ejiciuntur, & repellũtur, quo Adami, & Euæ exulatus propter esum pomi representetur.

De secunda quarta feria, & tertia. Cap. 90.

QVarta feria sequens ob id priuilegiata est, quòd tum ij, qui sabbato sequenti ordinandi sint, ex sacris literis interrogentur atq; examinentur, probenturq́ue, num idonei etiam satis sint ad suscipiendos ordines. Inde profecto est, quòd duæ lectiones ad Missam leguntur. vna voce naturali, vel nocturnali, hoc est, graui ac pressa, altera vero communi. Prior vetus testamentũ significat, posterior nouum, vt per hoc declaretur eos, qui susceturi sunt ordines vtriusque testamenti peritos esse debere. Atque illud quidem tanquam generalem regulam habemus, quòd quotiescunq; quarta feria duæ lectiones ad Missam leguntur, sequenti sabbato possint ordines celebrari. Cæterum tertia quarta feria, in eo habet priuilegium, quòd illo die in ecclesia instructio, & examen fiat eorũ, qui in sabbato ante Pascha sint baptizandi. Fit autem instructio illa in hũc modum. Qui baptizari volunt, conueniunt ad portas ecclesiæ fœminæ a sinistris, mares a dextris atque a diaconi, vel sacerdote interrogantur, an velint baptizari, aut idem perconctatur a susceptoribus. Exorcista tamen debet prius interrogare, num etiam abrenuntient sathanæ, & omnibus eius pompis, ita vt puer si sit adultus respondeat se abrenunciare, si nõ sit adultus, pro eo susceptor. Verum nullus, q̃ susceptorem admitti debet, nisi orationem sciat dominicam, & minus symbolum calleat, quod tenetur suos docere filios. Nec vero Christianus censeri dẽt, nec ad testimonium aliquod admitti, secundum decreta, qui horum ignarus est. Quare omnino necesse est, vt illud ex susceptoribus sacerdos inquirat. Alioqui enim si nesciant, recipi non debent, nisi fortè promittant, quòd quàm fieri post citissimè illa addiscent. Tunc demum acolytus scribit eorum nomina, qui volũt baptizari. vnde etiam hic notarius est appellatus, quòd baptizandorum scribat nomina. Postquam igitur a sacerdote satis in fide sint instructi, atque exorcistæ super eos fecerint adiurationes, ab ostiario in ecclesiam introducuntur, & in naui ecclesiæ constituuntur, masculi quidem à dextris, fœminæ vero a sinistris. Duo tamen intra sancta sanctorum deducuntur, masculus videlicet & fœmina, quo significatur aliquos ex baptizandis fore saluos. Atque tum denique leguntur oratio dominica, & minus symbolum Græcè, & Latinè, propter earum linguarum dignitatem. Sunt enim cæteris digniores. Græca vtique propter sapientiam. Latina autem propter potentiam Romanorum. Postea verò quatuor recitantur lectiones, & quatuor Euangelium initia, tandemque inchoatur missa, cuius cantato offertorio Archidiaconus, vel Diaconus pulpitum ascendit, & clamat alta voce: Si quis, inquiẽs, est hic cathecumenus, exeat foras. Isti enim connotant, vt supra expositum est, illos de quibus dictum est: Iesus autẽ non credebat se illis. Ipse enim sciebat, quidquid esset in homine. Atque ita tum omnes cathecumeni exeunt foras, quod septies eodem modo de illis agitur, antequam baptizentur.

De quarta feria. Cap. 91.

ILla autem quarta feria, quæ est post dominicam, Lętare Hierusalem, in eo est priuilegiata, quòd tunc duę legantur lectiones, quoniam sabbato sequenti celebrantur ordines. Sic quarta feria vltimæ septimanæ, nimirum ea, quæ est ante cœnam, priuilegium obtinet, quia duæ item lectiones tunc leguntur, idq́ue

idq́; ob eam causam, quòd illo die Christus triginta denarijs fuerat diuenditus, quemadmodum Ioseph triginta argenteis. Nõ. n. seruus maior Domino est, nec discipul⁹ suo magistro. Ab hoc ergo quarta feria sumptum est, q̃ omni quarta feria ieiunare, & abstinere a carnalibus semper debeamus. Ex quo quidem fit, vt post sextam feriam hic dies pœnitentibus in abstinentiam semper iniungatur.

De sabbatis priuilegiatis. Cap. 92.

SAbbatum primæ septimanæ, & quartæ ideo gaudent priuilegio, q̃ in ijs celebrentur ordines. Verum hic scias in omnibus festis Apostolorũ, & dominicis diebus fieri posse ordines, videlicet minores: maiores vero non vtiq;, nisi in sex tãtummodo sabbatis. Et quidem in illorum primo plures leguntur lectiones, inter quas vna est, quæ quandiu canatur nullus sedere debet. Hæc numerum est hymnus ille trium puerorũ, qui pro fide Trinitatis ab eis iam in fornace constitutis cantabatur. Ad hunc ergo hymnum genua flectere non decet, q̃ isti sua flectere noluerunt coram Nabuchodonosoris statua, sicut multi fecerant principes alij. Si militer in parasceue genua non flectimus ad orationem, quæ fit pro Iudæis, ob derisionem eorum, qui dum Christum deridebãt, inquiebãt, Prophetiza nobis, Xp̃e, quis est, qui te percussit. In sabbato ante, Lætare Hierusalem, recitatur Epistola Susannæ. Nam tum fit statio Romę in monasterio B. Susannæ virginis. Atq; ita etiam ob similitudinem quandam Euangelium est de muliere deprehensa in adulterio, quam Dominus liberauit. Ecce quomodo concordant Euangelium, & Epistola, vt conueniunt, & multa alia. Sabbatũ vero, q̃d est ante ramos palmarum, hinc suũ accipit priuilegiũ, quod eo tempore Dominus Papa eleemosynas largiatur, hoc est, suum faciunt mandatum, q̃d deberet facere ipso die cœnæ. Sed quia tunc non posset pp prolixum eius diei officium, iõ illud hoc sabbato cõmodè facit. Aut certè hinc maximè priuilegium habere videtur, quoniam eo die Dominus in domo Simonis leprosi pransus est, Martha ministrante, & quo Maria pedes eius lachrymis suis lauit, ac proprijs tersit capillis, vnguẽtumq́; in caput eius fudit. Meminerimus tamen ex oibus mandatis Dei hoc solum antonomaticè dici mandatum, q̃d Christus maiori exhibitione illud obseruari atq; obsequi præceperit, cum suis discipulis pedes lauaret, inquiens, Si ego laui vobis pedes Dominus, & magister, & vos debetis alter alrerius lauare pedes. Et cum quadam interminatione, qua poro interminatur, Si non, inquit, lauero tibi pedes, nõ habebis partẽ mecũ. Quare pp huiusmodi præceptum vacat sabbatũ illud ab officio. Hinc nata est illa authoritas, q̃ si quis fuerit adeo negocij intricatus atq; oppressus, vt difficulter possit vacare orationi, & eleemosynæ simul, saltẽ mutet cum oratione eleemosynã, & contra. Sabbatum denique ante Pascha inde priuilegium est, quòd tum celebrent ordines, cathecumeni baptizentur, & cande la illa cerea paschalis consacretur. Verũ eadem missa communis esse oportet diei & ordinibus, pluresque tum recitantur lectiones.

De Domin. dieb. priuilegiatis. Cap. 93.

SEquitur de diebus dominicis, & quidem prima dominica Quadragesimæ in hoc est priuilegiata, q̃n inde inchoatur ipsa Quadragesima, quæ representat tempus illud, quo morati sint atq; hæserint in deserto filij Israel. Sicut illi isthic morati sunt per quadraginta duas mansiones mãna cibati, ita nos quoq; ab hac dominica vsq; ad Pascha per quadraginta duos dies a delicijs corporeis abstinentes, verbo vitæ reficimur, & orationi vocamus, vt per Christum in terram videntium introducamur, quemadmodum illi introducti p Iesum Naue filium, siue per Iosue in terram promissionis. Tria notãda sunt in populo Israelitico, s. peregrinatio, quæ fuit in Ægypto, quando Iacob, & filij eius profecti sunt in Ægyptum. Captiuitas, quæ in Babilone contingit, atque horum duorum nos meminimus. Tertium fuit dispersio, & adhuc est per vniuersum orbem. Cuius quidem nos mentionem non facimus, quia ab illa nunquam reuocabuntur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

buntur, quæ facta fuit a Tito & Vespesia no. Vnde dictum est. Tradam eos in manus de qua non poterunt surgere. Dominica vero, Lætare Hierusalem, q̃ septima est a prima Dominica Septuagesimæ, ob id priuilegio insignita est, q̃ libertaté nobis exprimat redeundi, quæ fuit concessa filijs Israel in Babylonia anno sexagesimo, q̃q̃ plenè obtinuerunt anno septuagesimo. Ex quo sanè totum eius diei officiũ de lætitia est, vt partim illorũ exprimamus lætitiã, partim ẽt nostram, quam finitis septem ætatibus, a mundi exilio liberari habebimus, cùm cœlestem paradisum quæ verè patria nostra est, intrabimus.

De dominica in ramis palmarũ. Cap. 94.

DOminica in ramis palmarum ob triplicem rationem meruit priuilegiũ. Primo, q̃ eodem die Israel terram promissionis ingressi sint, & siccis pedib. Iordanem transierint. Sic.n. contigit, q̃ eo anno tot fuerunt dies vsq; ad Pascham, quot sunt ab hac die dominica. Secundo autem ideo; q̃m hoc die veniens Iesus a Bethania in Hierosolimam maximo honore exceptus sit, quo etiam die venden tes è templo potentissimè eiecit, q̃d eius diei priuilegijs tertia est ratio. Hic dies tribus nuncupatur nominibus. Dicitur.n. dominica in ramis palmarum, q̃ illo die rami palmarum in processionibus deportentur in significationem illorum, quos filij Israel strauerunt in via Christo iam veniente. Vel quos etiam deferimus in figuram ramorum, & florum virtutũ, quos portare debemus, si q̃n ad Christum ibimus. Cum autem palmas non habemus, laurum, vel buxum, q̃ perpetuo suo viror e virtutes cõnotent, deportamus, vel flores ẽt, qui simili ratione virtutem significant. Hoc ergo die magnã, & insignẽ exhibemus ꝓcessionẽ, ad signandum, q̃ Dñs veniet ad nos, & ducèt nos ad æterna tabernacula. Post ꝓcessionem oportet veniamus ante crucifixum, ac dicamus, Benedictus, nec ideo alia ꝓcessio cessare dẽt, sed fieri ante tertiam. Obiter itaque hic considera vxorem Loth in salis effigiem fuisse mutatã, & transformatam, q̃ retro respexisset, vt, s. nos cõdiret atque instrueret, ne retro eamus. Nam, quemadmodũ ait scriptura, nullus qui ad aratrum manũ adiecerit, retro debet respectare.

De quinta feria. Cap. 95.

FEria quinta, quæ cœna Domini appellata est, quatuor insignitur priuilegijs quorum primum est pœnitentium iam in ecclesia redeuntium. Tunc.n. ecclesia ad se recipit pœnitẽtes, quos ante primo die ieiuniorum ejecerat. Recipiuntur autem pœnitentes in ecclesiam, & separantur a malis nõ pœnitentibus, quinta potissimũ feria, quòd Deus volucres fecerit quinta feria ex aquis. Qua ratione ẽt fit, vt quòd quasdam in aquã remiserit, significemus malos in carnalibus reb. sese oblectantes, & quòd quasdam in aera sustulerit, intelligamus bonos atq; eos, quos delectãt cælestia. Secundum priuilegium est; quia nouum testm̃ tum incepit, & vetus fuit terminatum. Tertium autem priuilegiũ huius diei est olei cõsecratio. Verum enimuero tres sunt potissimũ in ecclesia Dei sacræ vnctionis spẽs, chrisma, oleum infirmorum, & oleum, quo vnguntur baptizati. Chrisma conficitur ex balsamo mundissimo, atq; oleo purissimo. Namq; oleũ claritate alios liquores facilè superat, & balsamum odore. Quòd autem oleum alio liquore sit clarius, hoc pacto ostendi pꝑtest: Nauta q̃nq; mittit anchoram in mare, & si fortè illa lapidi affigatur, ita vt extrahi non possit, tunc nauta illuc descẽdit, habens os suum plenum oleo in eum vsum, vt si fortassis non possit lapidem illum videre, cui anchora adhæret, ob turbulẽtam, & tenebrosam aquam, effundit oleũ. Quo facto tãta isthic nascit claritas, redditurq; aquarũ plucida ꝑ oleum effusum, vt lapidẽ nauta facile videre queat. Chrisma initium traxit a veteri testamẽto, quando Dominus præcepit Moysi, vt conficeret chrisma, quo vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam testamenti: Atq; Aarõ, & sacerdotes illo similiter vngebantur, & Reges. Moyses tamẽ nõ legit vnctus fuisse, nisi vnctione spirituali, quemadmodum & Christus. Voluit nihilominus Christus materiali nos inũgi vnctionem, vt per illam materialem consequamur

quamur spiritualem. Inungitur.n. quilibet chrismate bis in vertice a communi sacerdote, & in fronte ab Episcopo. Cæteruni ideo bis; qa post Resurrectionẽ duabus vicibus datus fuit Spiritussanctus, tũ etiam quando Christus insufflauit Discipulis, inquiens, Accipite Spiritumsanctũ, tum ẽt q̃n missus est eis idem è cœlo, in igneis videlicet linguis. Cum igitur alios istiusmodi oleo sancto inungitur, necesse est, vt illud fiat in scapulis, & in pectore potissimum. Ac in scapulis quidem ió, ne laborem suum frustra expendat in vana, sed sit robust⁹ ad legis onus fideliter portandum. In pectore vero, vt suscipiat intelligentiam mãdatorum Dei. Proinde oleo, quod vocatur infirmorum, inungun tur ægri atq; infirmi. De qua sanè vnctio ne ait B. Iacobus in sua Epistola. Si quis infirmatur, adducat sacerdotes, & orẽt super eum, & inungant eum oleo sancto, & alleuiabitur eius infirmitas, si nimirum ei expediat, & vtile sit, & remittent ei peccata, videlicet venialia, vel si non fuerit in mortali peccato. Potest tñ fieri huiusmodi inunctio per vnum sacerdotẽ, sed hoc fieri non debet, si plures possint adesse. Quartum demum huius diei priuilegium est mandatum. Est autem differẽtia inter hoc mandatum, & illud, q̃d fit sabbato p̃cedenti. Illud.n. fit è prælatis, & ecclesiæ magnatibus, representatq; illud, q̃d fecit Christus: hoc vero quilibet sacerdos facere dẽt, idq; hoc modo. Primo oportet, vt reficiant pauperes, ac postea parum comedant, nec vltra tamen, q̃ consuetum est. Deinde debent surgere a mensa, ac pauperum pedes lauare. Quo facto potest sese ad mensam recipere, atq; iterum comedere, q̃d ieiunium non frangit, sed interrumpit. Non.n. debet quispiam eo die bis comedere, ne ieiunium frangatur. tam respectu vnius horæ, quã totius septimanę. Quãuis tñ & in multis locis ita fiat. Est autem iste dies omni alia solemnitate solẽnior, exceptis tñ solemnitatibus Trinitatis, vsq; adeo, vt qui possint solẽnes vestes induere, debeant nõ secus atq; in alijs solemnitatibus. Quocirca ẽt hoc die omnia lætitiæ cantica canuntur, quemadmodum in cæteris solemnitatibus, præter Alleluia. Nec dr̃ vero Dona nobis pacẽ, ob eam rem, quòd nocte sequenti osculo Iudas Christum tradiderit. Atq; hic animaduertere tempus recreationis incepisse ab illa hora, qua Adamus è Paradiso eiectus fuit, & adhuc est, duratque vsq; ad vniuscuiusq; obitum. Quo q̃dẽ patet maius esse recreare, q̃ creare, ita vt hinc ẽt dictum sit, grauius esse ac maius ex impio facere pium, q̃ creare cœlum, & terram, ac maius fuisse Paulum suscitare in mẽte q̃ Lazarum in corpore. Itemq; & hoc animaduertas, Natale Domini festum eẽ patris, quum per eum pater innotuit mundo. Quãquam vero, quòd festũ patris est, festum etiam sit filij, & Spiritussancti. Iu hoc.n. quod dr̃ Verbum, intelligitur pater verbi. Aut etiam hac alia rõne, quòd filius patrem omnibus manifestauerit. Pascha autem est festum Filij, quia tunc a mortuis resurrexit, & verus Deus apparuit. Pentecoste vero festum est Spiritussancti. Istarum tamen solemnitatum q̃libet festum dr̃ totius Trinitatis, Indiuisa enim sunt opera Trinitatis, sed ita tamẽ, vt quædam magis videantur propria esse vni, quàm alteri.

De sexta feria priuilegiata. Cap. 96.

SExta deinceps feria, quæ & parasceue appellata est, in eo gaudet priuilegio, quòd hoc die Christus passus sit. Quare ẽt ab hac sexta feria oẽs aliæ sextæ feriæ suum habent priuilegium, sicut a sequenti dominica omnes aliæ dominicæ. Parasceue autem interpretatur præparatio, q̃d tum Iudæi cibos suos soliti sint præparare, quibus vescebantur sabbato, cum eis sabbato quicquã præparare interdictum sit. Porrò autem ipso die parasceues vnoduntaxat ferculo vescimur, q̃m Christus illo die vnum sibi solummodo comparauit, videlicet latronem. Vnde ipse dixit. Singulariter sum ego donec transeã. At quæritur, cur istum diem celebremus in mœrore, tristitia, atque abstinentia, quum soleamus sanctorum passiones in gaudio celebrare? Verum hoc ideo fieri respõdemus, quòd sancti statim, simulatq; ppessi sint martyrium, ad cœlos ascẽderint, Xps vero descenderit ad inferos. Sed quum iã tartara fregit, & sanctorũ animas inde reduxit, Psal. 130.

duxit, dieq; tertio resurrexit, ideo tum maximè lętamur. Hinc ét est, q; sanctorum patrum passiones, qui ad inferos descenderunt, non celebramus. Solet hic ét à nonnullis quæri, quum asinæ insidens Xps honorifice susceptus sit, & in cruce videaț dehonestatus, cur potius adoremus crucem, quàm asinam. Verum facilè iliud discuti pōt, quum honor iste, quum in asina accepit, terrenus fuerit, nec curā dum sit de terrenis, ita vt nec hinc quicquam de asina curandum sit. Per crucem verò ruptus fuit ac destructus murus ille peccatorum, q erat inter nos & Dominū interiectus: Christus n. satisfecit p nobis, Vñ certe nullus recenter baptizatus, ét adultus, si vel maxima commiserit peccata, vllo eorum tenebitur, neq; ſm pœnā, neq; ſm culpam, tenetur tamen habere contritionem. Quemadmodum ergo gladius Dauidis, quo Goliam obtruncauit, multo tempore seruatus fuerit, & in honore habitus, ita ét crux Domini, quæ p illum gladium quodammodo figuratur. tandem quoq; consideremus huius diei officium carere capite, qđ Xps caput nostrum tum è nobis sublatus fuerit. Caret n. inuitatorio, vt non imitemur peruersam illam imitationem, quam fecerunt Iudæi qñ consilium inierunt, quomodo Iesum caperent in sermone, eumq; morti traderent. Inde ét est, q; nō damus osculum pacis alicui pp osculum Iudæ, nec aliquem salutamus, quia cum quadam salutatione Iudas Christū tradidit, inquiēs, Aue rabbi. Verum ideo signū dedit illis Iudas, qui Christum cœperunt, ne Iacobum pro eo caperent, qui illi admodum erat similis, vt hinc etiā frater Dñi dictus sit. Nota ergo Iudam dixisse. Tenete eū, quasi dixerit. Fortiter eum ligate, & tenete, quia alioqui poterit manus vestras facile euadere. Credebat. n. eum esse fortem pp illud, qđ ipse viderat, cū vendentes & ementes è templo eiecisset. Præterea viderat, quemadmodum illorum manus euasisset, qui ipsum volebant apprehendere, vñ dicitur. Et transiens per medium illorū ibat. Causa aūt quamobrem Iudas vendidit Christum & tradidit, fuit huiusmodi. Odium recens susceperat in Iesum pp vnguentum quod Magdalenæ in caput eius fuderat. Ipse. n. erat Domino à loculis, quos portabat. Quum aūt moris esset apud veteres, vt q huiusmodi fungeretur officio pro mercede sua decimam partem haberet eorum, quæ in Dominorum loculos ponebanț, estimauit Iudas vnguentum, quod beata Maria Magdalena fuderat trecētos valere denarios. Vñ est, quod ipse dixerit, Vt quid perditio hæc? potuit. n. istud &c. Cœpit ergo secum cogitare, quo pacto in Christo recuperaret, quod amiserat in vnguento, ita, vt quum trecentorum denariorum decima sint triginta denarij, ea summa ipsum vendiderit, ac tradiderit. Nō debet quoq; officium mortuorum habere inuitatoriū, nisi corpore presente, nec in missa dici, Dona nobis pacem, neq; per vniuersum officium. Gloria patri, quia sequitur & imitaț exequias sui Saluatoris. Sex itaq; huius diei sunt priuilegia, Christi imolatio, inferni expoliatio, mortis conculcatio, humanis generis redemptio, Paradisi apertio, & scripturarum manifestatio. Vbi animaduertendū est, q; Christus sua passione nō tm illos redemit, qui tum erant in lymbo inferni, qui locus dicebatur sinus Abrahę, verū ét omnes homines futuros, qui sancta morte vitam erāt finituri. Nec sanè omnes homines, qui in inferno erant extraxit: Vñ Oseę propheta. O mores ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Scripturarum hodie facta est manifestato, quia scripturæ veteris testi, quę prius erant obscurę, hodie sunt declaratę. Vñ Dñs, Consummatum est, inquit, quasi dicat, oīa quę de me hucusq; scripta sunt, modo sunt impleta, quod scāda lum est Iudęis, stultitia Gentibus. Crux igit Domini multis modis in veteri testamento fuit prefigurata. Dictum est. n. angelo percutienti Ægyptum. Quacunque domum intraueris, in ea occide omnes primogenitos, tā paruulos, q; senes, tam viros, q; mulieres. Sed ſcubi scriptū fuerit Tau, nō intrabis. Tau vero signū est crucis, ita vt omnes damnabantur, nisi per signū crucis saluent. Sic Moyses in deserto serpentem æneū erexit, vt omnes, qui eū intuebanț statim a morsu serpentum sanabanț. Serpens æneus similitudinē hēt serpentis, nec est verus serpens. Similiter

Nu. 21

Christus

Christus habuit similitudinē carnis peccatricis, sed non verè peccatricis, vt pote qui nunquā peccauerit. Dictum est item Danieli ab Angelo. Duæ erunt septimanæ, & post septuagintaseptē occidet Xps dux noster. Ita aperte Moyses. Die, inquit ac nocte erit vita nostra pendens, & videbitis & non cognoscetis. Verum profecto est, q; nocte pependerit, quia tenebrę

Deut. 28.

4. Reg. 40

factę sunt a sexta hora &c. Quod aūt die, certum est, Item Hieremias ait, Ponens filiam pharetræ in renibus meis. Filiam, inquam pharetrę, i. lanceam. Itemq; Congregabo omnes gentes, & eit signum eis, Tau. s. quod crux est Domini. Sic rursus, Ezechias conuertit faciem suam ad parietem. Et Dauid, Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur, laudabit Dominum, hoc est, nouus populus, nimirum Gentilis. Atq; in alio loco alius. Plantaui, ait, vineam meam electam, & versa est in amaritudinē. Et quare quæso? Quia dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quemadmodum ét alibi inquit Dauid, Partiti sunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem, Quāquā hoc de tunica Domini inconsutili dictū videri potest. Sed eodem in loco idem expressius. Dinumerauerunt omnia ossa mea. Quoniam vsq; adeo eum in cruce extenderunt, vt omnia eius ossa facilè dinumerari potuissent. Sic postremo & Isaias ait. Et erit principatus eius super humerum eius. Nam Christus portauit crucem, in qua triumphauit, ita vt vulgo dici consuetum sit, Cyreneum quidem crucē portasse, sed non sicut homo & Deus.

Pſ. 101

Hie. 2.

Pſ. 68.

Pſ. 21.

Ibid.

Cur non conficiatur corpus Christi in Paraſceue & de ordine eius officij. Cap. 97.

CORpus Xpi non conficitur hoc die quatuor de causis. Prima est, quia Xps hoc die pro nobis re vera imolatus est, & veritate veniente, debet cessare figura, ac dare locum. Secunda, q; istiusmodi die re ipsa ecclesiæ sponsus sublatus sit. Descendit. n. ad inferos. Tertia est, qm tum temporis verum templi disruptum est, & cornua altaris sunt transuersa, ita vt nobis non esset vbi corpus Xpi conficeretur. Quarta, quia Moyses dixit in exodo. Alius pugnabit p vobis & vos tacebitis. Alius, i. Christus. Sequitur vt de ordine officij huius diei dispiciamus. Nam primo leguntur duæ lectiones ex veteri testamento, vna ex rege, altera ex prophetis, s. ex Oseæ, idq; sine titulis. Deinde vero tractus, quem vocant, canitur vnus quatuor versuum, alius plurium, post quem legitur passio etiam sine tit. Quæ quidem absoluta, fiunt orationes pro omni gradu ecclesiæ, hoc est pro Gentilibus, siue Ethnicis, pro Iudęis, pro hęreticis, & pro scismaticis. Atq; ita deinceps crux extrahitur, ac eū ea ter in genua procedimus cantando ter Græce ἅγιος, & Latine Sanctus Deus &c. Cū tribus versibus. Posteà vero Dñicū corpus, qđ reseruatum fuit in ipso die cœnę, altari imponitur, & cantata dominica oratione cū prefatione pręposita, s. Oremus prę ceptis salutaribus moniti &c. Cōmunicat ac deinde vero psalmi vesperorum cantantur cum oratione. Respice Domine. Atq; ita tandem officium terminatur.

Quare ita huius diei officiū sit institutū. Cap. 98.

HIs itaq; historicè prosecutis, quid significent deinceps videamus. Quod. n. duæ lectiones leganț de clarat Xpm passum fuisse pro duobus potissimum populis, Hebręo nimirū & Gentili. Sed earum vna ex lege sumpta est, videlicet ex Leuitico, altera ex Prophetis, nempe Oseę, quia Xpi passio & a lege fuit ante prefigurata, & a Prophetis predicta, & a Patriarchis sub velamine quodā nobis reuelata. Abraham enim carnē Xpi tectim imolauit, cum arietem sacrificaret. Sic Abel quoq; quum agnū in hostiam offerret. Quę ita fuerunt Christi figura tanquā velamine tecta, vt intelligi non potuissent, nisi explicarentur. Assimilatus est præterea in Prophetis, vnde Dominus. Sicut fuit Ionas in ventre cœti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terrę. Recitant aūt lectiones cū passione sine titulo, q; caput nostrum, videlicet Xps nobis auferatur. Pertractū quatuor versuū intelligimus hominē Xpi passione fuisse redeptū, qui ex

quatuor

quatuor conflatus est elementis. Hinc é, ꝙ Christus non in cœlo, neq; in terra sit crucifixus, sed in medio, hoc est in aere. Fecit n. pacem inter cœlestia & terrena, atq; ét inter ipsa terrestria pacem concíliauit, posteaquam erât simultates & inimicitię inter vnum hominem atq; alterum, sed maiores tamen erant inter angelũ & hominem: Ipse vero Xps in omnibus per crucem pacem cõposuit, ꝙ quę inter se disiuncta ac discreta erât coniũxerit, & ex duobus vnum fecerit. Est. n. lapis angularis. Aut ét quatuor illi versus tractus significant quatuor partes crucis, quæ similis est vltimæ literæ alphabeti Hebręorũ, videlicet Tau, quę sonat, si interpretetur, signum. Omnia volumina veteris legis significarunt crucem Domini. Hoc ergo die quatuor in vno tractu versus dici debent, ad declarandas quatuor partes crucis, sicut & quinq; dicuntur in quarta feria, qđ quinquies Xps sanguiné suum effuderit. Primo in circuncisione, secundo in oratione, tertio in flagellatione, quarto in crucifixione, quinto cũ esset lãceatus. Tractus, qui prolixior est, representat magnũ istud bellum Dauidis contra Goliã. Nam & Xps noster Dauid hodie magnum Goliã, i. diabolum, debellauit. Quædam Ecclesiæ tractum canunt, videlicet, Qui habitat &c. Quia Xps a diabolo primum latenter fuit tentatus, velut a dracone quopiam latitante sub petra, sed postea in passione tanquam a forti leone acriter fuit vexatus, qđ per hunc versum facilè exprimitur. Super aspidé & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Passio legit ideo, qa tũ Xps re ipsa patiebatur. Cum aũt ventum est ad illum locum. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem, tunc duo hypodiaconi duo mantilia, vel duos alios pannos altari impositos auferunt, ꝙ quatuor illi milites, q Christũ crucifigebant ex duabus eius vestibus sibi indumenta confecerunt, historiam ipsam representãtes. Aut certè remotio pannorũ fugam significat Apostolorũ, q erant quasi vestes Christi. Petrus n. ad vocem vnius ancillæ ipsum negauit, & Ioãnes nudus aufugit. Tertia vestis, quæ in altari relinquit, designat vestem Domini inconsutilem non fuisse scissam, vel partitam, sed sortitione vni cõtegisse. Vnitas. n. Ecclesiæ non põt, nec vnquã potuit ab hæreticis & scismaticis scindi, cum nulla sit sapiẽtia aduersus Dominũ. Xps, cum in cruce pateretur, & maxima animi angustia affligeretur, ꝑlixe orauit decantans decem psalmos, s. Deus Deus meus respice in me. vsq; ad In te Domine speraui, doncc peruenisset ad istũ versum, In manus tuas Domine commendo spiritum meum, quo emisit spiritũ. Quare & nos quoq; postquam passionem recitauimus, quæ Xpi anxietatem & doloré exprimit, oramus Quantumuis sane mos iste orandi infrequens & insolitus sit. Vsu. n. iampridem receptum est, vt diebus aliis ante Euãgelium dicãtur orationes. Verum hoc die contra fit, ordine mutato, qđ & in initio à nobis dictum é, quo quędã officia in Quadragesima transmutari ostensum est. Orauit aũt Xps ꝑ tribus, ꝑ se, inquiens. Pater clarifica filium tuum ꝑ suis, aiens, pater ꝑ eis, quos dedisti mihi rogo. & pro illis ét, q crediturí erant in eum, dicens, Pater non tantum ꝑ eis rogo, sed pro omnibus illis, q credituri sunt in me. Ex quo sequi videtur, ꝙ non debeamus orare pro illis, quos scimus non esse saluandos, veluti ꝑ eis, qui in inferno remanserũt, & ꝑ Iuda, qui desperauit. Sed & nos similiter oramus partim pro nobis, partim pro omni gradu Ecclesiæ, s. ꝑ neophytis, gentibus, Iudæis, hęreticis, & scismaticis, vt eis Deus gratiam suam infundat, & ad fidé catholicã conuertat, flectentes qdem genua pro aliis, verum non pro Iudæis, qm̃ illi illudentes Xpm genua flecterunt. Obiter ergo hic animaduerte id, qđ legitur ante genuflexionem non esse orationem, sed adortationé, quèadmodum est (oremus) & quasi quandã ostensionem, pro qbus simus oraturi. Qđ vero postea dicitur oratio é. Item rursus animaduerte tres fuisse illusiones, quas Iudęi genibus flexis Xpo exhibuerũt. Et qdem prima fuit, velata eius facie in atrio Pontificis. Altera vero prætorio. Qm̃ illo tradito Iudæis a Pilato, vt ipsum crucifigerent. milites spineam plectẽtes coronam flexis genibus illudebãt ei. Qđquãis á Iudęis factũ nõ fuerit, ascribitur

tur tm̃ illis, ꝙ causam præstiterint. Tertia deniq; illusio fuit, quum prætereuntes illi iam in Cruce pendenti dicebant, Vah, qui destruis &c. Contra illas tres illusiones nos ante Crucis reuelationẽ tres ꝑmittimus adorationes, cum dicimus ter hagyos &c. Quasi ter honorantes illusum ꝑ nos, idque duabus linguis, quia tertia adhuc silet. Hinc igitur, & illud notandũ venit, ꝙ cum multa sint genera linguarũ, tres tm̃ potissimum existant principales. Prima latina, ꝑ nobilitatem, & Dnium Romani Imperij: secũda Græca, ꝑ sapiẽtiam: tertia Hebræa, vtpote quo cæterarũ linguarum mater sit. His aũt tribus linguis descriptus fuit titulus Domini in cruce. Quare ꝓter reliquas linguas hę tres solum in missa vsurpantur, dum in ea canimus Græce Kyrie eleison, Hebraicé Alleluya, & cætera Latine. Aduersus tres Iudæorũ accusationes in Xpm dicimus nos tres excusationes in persona Saluatoris, s. Populc meus, vbi Christꝰ exprobrat illis sua beneficia, liberationem videlicet ab Ægypto, regimen in deserto, introductionem in terram optimã. Quasi dicat Christus, Tu accusas me, ꝙ tributum dari negauerim, deberes potius gratias agere, qa te liberaui a seruitute Ægypti: Tu accusas me, ꝙ me regẽ fecerim, verũ satius foret, ꝙ gratias ageres de eo, ꝙ splendidé, & regaliter te in deserto pauerim. Tu deniq; me accusas, ꝙ dixerim me filium esse Dei, sed gratitudinis signum potius exhibe, ꝙ tibi dederim terrã lacte, & mel le manantem. His ergo ita dictis, crux apta ac nuda profertur, ad significandũ omnia, quæ fuerant obscura, tunc fuisse manifesta, & salutatur crux hisce verbis. Ecce lignum &c, Quoniam per crucem omnibus salus reformatur ac restituit. Postea autem adoratur, i. cum reuerentia osculatur. Solum. n. Deus adorandus est, &c. illius causa veneranda. Crux ergo adorat ideo, vt ostendamus nos debere humiliter facere, quod illi fecerunt superbè. Osculata cruce, dominicũ corpus altari apponitur, & tunc sacerdos cum præfatione præposita, videlicet Oremus ꝑceptis &c. Quam addidit beatus Gregorius, cantat orationem dominicam. Quo quidem re presentatur antiqua Apostolorum cõsuetudo, qua in celebrandis missis vtebant. Olim. n. Apostolos hęc quoniam verba ꝑ li iam in Cruce pendenti dicebant, Vah, qui destruis &c. Contra illas tres illusiones nos ante Crucis reuelationẽ tres ꝑmittimus adorationes, cum dicimus ter hagyos &c. Quasi ter honorantes illusum ꝑ nos, idque duabus linguis, quia tertia adhuc silet. Hinc igitur, & illud notandũ venit, ꝙ cum multa sint genera linguarũ, tres tm̃ potissimum existant principales. Prima latina, ꝑ nobilitatem, & Dnium Romani Imperij: secũda Græca, ꝑ sapiẽtiam: tertia Hebræa, vtpote quo cæterarũ linguarum mater sit. His aũt tribus linguis descriptus fuit titulus Domini in cruce. Quare ꝓter reliquas linguas hę tres solum in missa vsurpantur, dum in ea canimus Græce Kyrie eleison, Hebraicé Alleluya, & cætera Latine. Aduersus tres Iudæorũ accusationes in Xpm dicimus nos tres excusationes in persona Saluatoris, s. Populc meus, vbi Christꝰ exprobrat illis sua beneficia, liberationem videlicet ab Ægypto, regimen in deserto, introductionem in terram optimã. Quasi dicat Christus, Tu accusas me, ꝙ tributum dari negauerim, deberes potius gratias agere, qa te liberaui a seruitute Ægypti: Tu accusas me, ꝙ me regẽ fecerim, verũ satius foret, ꝙ gratias ageres de eo, ꝙ splendidé, & regaliter te in deserto pauerim. Tu deniq; me accusas, ꝙ dixerim me filium esse Dei, sed gratitudinis signum potius exhibe, ꝙ tibi dederim terrã lacte, & mel le manantem. His ergo ita dictis, crux apta ac nuda profertur, ad significandũ omnia, quæ fuerant obscura, tunc fuisse manifesta, & salutatur crux hisce verbis. Ecce lignum &c, Quoniam per crucem omnibus salus reformatur ac restituit. Postea autem adoratur, i. cum reuerentia osculatur. Solum. n. Deus adorandus est, &c. illius causa veneranda. Crux ergo adorat ideo, vt ostendamus nos debere humiliter facere, quod illi fecerunt superbè. Osculata cruce, dominicũ corpus altari apponitur, & tunc sacerdos cum præfatione præposita, videlicet Oremus ꝑceptis &c. Quam addidit beatus Gregorius, cantat orationem dominicam. Quo quidem re presentatur antiqua Apostolorum cõsuetudo, qua in celebrandis missis vtebant. Olim. n. Apostolos hęc quoniam verba ꝑ ferebant, quæ dixit Dominus Hoc est corpus meum &c. Et hic est sanguis noui testamenti &c. Quibus ipsi Apostoli postea addiderunt orationem dominicam. Atq; hæc est consuetudo Apostolorum, hic representatur, eo modo quo antiquitus celebrabat, sed Gelasius Papa, Gregorius, & Celestinus multa tandem addiderunt, vt supra dictum est. Facta autem communione, & statim cantantur vesperæ cũ oratione, & tam missa, quàm vesperæ vna finiuntur collecta. Hoc ita peracto, crucifixus in suum locum reponi debet. Ante quem necesse est, vt chorus psalmos psallat, ét Episcopus, vel loco ipsius vicarius eius, idq; tantisper vsq; ad horam illã, qua Christus resurrexerit. Atq; ita tum celebrare debet mysterium de resurrectione. Primò namq; ꝑuenit labor, secundo clamor, tertio autem exauditio, vnde psal. ille. Ad Dominum, inquit, cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Quare, & nos oportet eius esse imitatores.

De duabus partib. sacramenti. Cap. 99.

NVnc dicẽdũ est, quare vna pars sacramenti, s. corpus sub specie panis reseruetur die cœnę, & altera pars, s. sanguis sub specie vini non reseruet, ac duæ q dẽ sunt cãæ, quamobrẽ corpus reseruetur. Prima est, ne fortasse qspiam ex hac vita sine viatico discedat, ꝙ euenire posset, ni reseruaretur, atq; institutum ita est ab Innocentio Papa. Secũda est, ꝙ illis tribus diebꝰ maximè omnes ij religiosi, qbus necessitas est, dẽant cõmunicare. Quare oportet, vt sacramentum illud reseruaretur, quoniã eo die cõsecrari nõ dẽt, vt supra ostẽsum est. Cur autem sacramentum vini non seruet, triplex est ratio. Prima est, quia cum vinum liquidum sit, non posset tam bene reseruari, quin quadã negligentia facilè queat labi. Secunda est, ꝙ duos sacrificiorum ritus suis temporibus approbauerit Deus, veterem legis videlicet suo tempore, & nouum hoc tempore. Hos duos ritus significant panis & vinum, licet vtraq; res sit noui sacramenti, panis nempe nouũ, & vinum

Universidad de Deusto Biblioteca

cinum veterem. Nec mirum videri dēt, si per rē noui sacri vetus sacrificium significetur, cum & contra inueniatur, rem vi delicet veteris testamenti declarare nouum. Nam quartis ferijs septimanarū qñ ordines celebrantur duæ lectiones ex veteri testamento recitantur, quarum altera, q̄ sub nocturnalis tono exprimitur vetus significat testamentum, altera vero, q̄ sub tono cōi, nouum. Ex eo itaq; q̄ vinū non reseruetur, ostendit vetus sacrificiū cessare debere. Tertia ratio est, q̄ idcirco nō reseruetur, qa Christus dixit in cœna, Amen dico vobis, q̄ amodo non bibā de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiscum nouum in regno patris mei. Si q̄s autē roget, num istud vinū, quod eo die in cōmunione sumitur, ex dominici corporis contactu consecretur, q̄uis cōplurium scripta illud asserere videantur, nos tñ veritatem magis sequentes, & ea quæ sancti Patres tradiderunt, dicimus vinum illud omnino nō esse consecratum ex illo contactu, sed sanctificatum. Est. n. differentia inter consecratum, & sanctificatum. Consecratum dr̄, quod in consecratione, vt ita dicam, transubstantiatur. Sanctificatum vero est, quod p̄ verborum sanctificationem efficit sanctum sine aliqua transubstantiatione, vt aqua lustralis, quā ideo benedictā dicimus. Rursus sanctificatum dr̄, qđ tacturi sanctificatæ magis efficitur referendum. Si autem diceretur, q̄ solo contactu vinum, vel aqua consecraretur, magna profecto inde sequeretur rerū p̄turbatio, & confusio. Sic. n. cōtingeret, calicem non posse lauari, indeq; efficeret, vt iam sexcenti panes vnius hostiæ contactu sine verbo possit consecrari, & si vna aliqua gutta aquæ lustralis, seu benedictę in stagnum, vel puteū, qui ex lacunis scaturit, infunderetur, aqua illa perpetuo benedicta maneret, atq; eiusmodi infinita alia incommoda ex ea renascerentur. Iā ēt prætereo, si dominici corporis tactu vinum consecraretur, contra decretum fieri, quod prohibet, ne hoc die consecratio fiat. Quòd aūt hic quæritur, quamobrem Christus discipulis prius corpus suum dederit mysticum, quā in veritate illud offerret, discussum satis apud alios est. Adnectendum ergo hic est, & repetendū, qđ paulo ante a nobis dictum est, vtpote ſm triplicem Christi crucifixionem, quæ hoc die re ipsa facta est, tribus horis, tertia videlicet, sexta, & nona per vniuersum annum missas celebrandas esse. Hora. n. tertia crucifixus est linguis Iudæorū, clamantium Tolle, tolle crucifige eum. Hora sexta in cruce positus fuit, & nona expirauit, quapropter hæ horæ ad celebrādas missas canonicè sunt institutæ, q̄ Xp̄i immolationē mystice representant. Diebus. n. festis quum a libidine est abstinendum, missa debet tertia hora celebrari, profestis, sexta, & in ieiunijs nona, sin aliter fiat certè canonicum, & regulare non est. Exceptis interim ijs temporibus, quibus nocte missa celebrari debeat, vt in natali Domini, & in sabbato paschæ. Missa n. q̄ tunc celebratur, non ad sabbatū ptinet, sed ad diē resurrectionis. Vnde etiā nūc Romæ, & per vniuersum Rauennensium Archiepiscopatum, sub quo & Bononiēsis Ecclesia continentur, tunc missam non celebrat vsq; in noctem. Quod aūt sic fieri debeat satis ipsa ostendit oſo, q̄ tum dr̄, Deus, qui hāc sacratissimā nocte, & illud, quod in cœrei, quem vocant, b̄dictione canitur, hæc nox est. Sic itidem quotiescunq; ordines conficiunt̄, nocte mista celebrari debet, qm̄ officium maiorum ordinum ad diem spectat dominicā. Sed qa a ieiunio incipere oporteat, ideo in sabbato post vesperas illud inchoamus, & ad noctem vsque protulimus.

De officio tenebrarum. Cap. 100.

NVnc verò considerandum est quamobrem tribus noctibus continuis officium, qđ tenebræ appellatur, celebremus, quemadmodum ad illud officiū pulsandum sit, quare, & quot candelæ accendantur, & cūo eæ extinguantur, & deinde ēt de officij qualitate. Posito itaq; Christo in cruce tribus horis fuerūt tenebrę, a sexta vsq; ad nonā, ita vt cōplectamur sextam, & nonā, dum sol patiebatur eclypsim, non quidē naturalem, sed miraculosam, quanquā eam infideles iuxta naturā ita accidisse mentiebantur. Quamobrem sanè propter tanti illius miraculi memoriam per noctes tres illas horas repre-

presentamus. Ad officium tenebrarū non campanis pulsandū est, sed ligneis tabulis. Campanæ. n. significāt, vt dictum est, concionatores. Atq; ideo campanis non pulsatur, quia concionatores, hoc est, Discipuli Domini non solum nomen eius non prædicarunt, sed & negauerunt, vt Petrus, & fugerunt. Scriptum est. n. Percutiam pastorē, & dispergentur oues gregis. Vnde Dominus videns eos ad fugam paratos, ait: Quē quæritis? quasi dicat: Si me quæritis, sinite eos abire. Magnus tñ ex ligno editur sonus. Tabula lignea Xp̄m significat, qui in ligno clamabat, prędicabat, & orabat, dicens. Pater dimitte eis: quia nesciunt quid faciunt. Pulsatur igitur ligno quòd tum solus Christus extirit concionator.

De numero candelarum. Cap. 101.

DIcendum modo est de candelis, atque hic quidem in numero diuersitas est. Quidā. n septuagintaduas accēdunt, quidam vigintiquatuor, quidam quindecim, quidā ēt duodecim, quidam nouem, & quidā septe. Sed hi tñ omnes non absq; mystica significatione hoc faciunt. Nā septuagintaduæ candelæ septuagintaduos Discipulos significant, quorum prædicatio, siue cōcio in morte Xp̄i extincta est. Vel ad designandum q̄ Dominus septuagintaduabus oris in sepulchro quieuerit p̄ synecdochen, quem admodum dicitur tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ latitasse. Vel septuagintaduas nationes, & septuagintaduo genera linguarum. Vigintiquatuor candelę quę prius accenduntur, & posteà extinguntur, hunc versiculum: Gloria patri & filio, &c. significant, qui vigiti quatuor vicibus in nocturnis festiuitatum cantari soleat, & hoc in officio omnino tacetur, qm̄ laus Trinitatis, ad quā pertinet versus ille, in morte Christi videtur extincta. Quindecim candelæ duodecim Apostolos & tres Marias significant, qui omnes laudem Dei tunc subticuerūt. Sed Apostolis tñ fugientibus tres Mariæ, vt quæ minus metuebant, circa eū quoad poterant, versabantur. Vñ legitur: Pelli meæ consumptis carnibus adhęsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos, i. mulieres quæ sunt quasi pellicula quædam. Duodecim candelæ duodecim exprimūt Apostolos. At vero nouem, humanum genus significant, quod propter peccatum suum a consortio nouem ordinum angelorum semotum est, & à vera luce exclusum. Per septem candelas septiformis Spiritus sancti declarat̄ gratia, quæ in cordibus Discipulorum penè fuit extincta. Vt aūt de numero candelarum fit, omnes manu cerea debent extingui. Et quidem per manu ceream intelligitur manus illa, q̄ vidit Balthassar Rex Assyriorū scribentem in pariete verba hmōi. Manethetel phares, quæ sic exposuit Daniel. Mane, i. enumerauit, thetel, attendit, & phares dimisit. Hic ergo sensus est: dicit Dominus: Numeraui tempus regni tui: & opera tua bona, & mala, & appendi, & inueni plus mali q̄ boni, atq; ideò diuidet regnum tuum in Persas, & Mœdos. Quod vtiq; factum est per Cyrum & Darium. Quemadmodum igit regnum illud propter mala opera Regis extinctum fuit, & diuisum in perpetuum: ita quoq; regnum Iudęorum, propter peccatum in morte Xp̄i cōmissum, diuisum est, & in posterum penitus deletum. Vel, quod melius est, manus cerea representat manum Iudæ, quæ fuit cerea, i. ad malum flexibilis, per quam Xps Rex noster, & lucerna vera, traditus fuit & extinctus, quantum in ipso fuit. Atq; ita per manū ceream significatur illius manus, de quo Xps ait: Qui mecum intingit manum &c. Vt. n. hæc extinguit lumen, ita illa verum lumen extinxit, quantum in se fuit. Aliquando vero plures candelæ sine certo numero incenduntur, nec obseruatur ali quis numerus, ita vt vel quælibet mulier, aut vir suā isthic sibi accendat. Per quas candelas significantur Prophetæ & alij sancti patres, q̄ propter Xp̄m lumen mundi venturum annunciantes, atq; alijs verba salutis concionantes, & p̄dicantes varijs vexati pœnis mortui sunt & extincti. Nec vero omnes cādelæ simul extinguūtur, sed successiue nunc hæc, nunc illa. Qm̄ discipuli nō simul ab eo recesserunt, sed paulatim quum vnus decessisset, abiit & alter. Vna tamen, quæ in earū medio est, collocata, non extinguitur, sed absconditur

ditur & occultatur, posteaq; in apertum profertur, ac eius luce omnia Ecclesię lumina rursus accenduntur. Hic est Christus, qui licèt videretur ſm corpus extinctus, ſm diuinitatem tamen viuebat, quę illis erat occulta. Hic. n. paulo post resurgens cum luce clarissima se suis discipulis manifestauit, quando in eorum mentibus charitatem iam propemodum extinctam sua illustratione iterum inflammauit. Nunc de ipso officio prosequamur, q̄ vniuersam Xp̄i sonat passionem. Primus ergo versus, a quo noctis officium alio qui incipi consueuit, nempè, Domine labia mea aperies, subticetur, q̄ Christus caput nostrum a nobis auferatur. Sic nec Deus in adiutorium dicimus; quia nostro pastore pcusso nos illius oues a quo petamus auxilium non habemus. Inuitatorium aût ideo non exprimitur, ne per hoc prauum illud Iudæorum consilium cõtra Iesum factum quodammodo imitemur, sed potius vt ipsum per inuitatorij silentium detestemur. Ad lectiones quoq; benedictio neq; petit̄, neq; datur, q̄ pastor, qui gregi suo benedicat, modo non adsit. vel quia per Iube Domne, significantur illi, qui eunt concionatum, & per tu autẽ, illi qui concionandi munus obierunt, & inde reuersi sunt. Sed nec hi, nec illi tum aderunt, siquidem ausugerant. Debẽt ergo dici lectiones ẽt lamentando, & maximè illæ, quas Threnos appellamus Hieremiæ, qui defleuit sanctum illum regẽ Iosiam. Luget Ecclesia ẽt tunc passionem, & mortem Domini. Sed quia ꝓpter peccata nostra ipsum amisimus, si eundem volumus recuperare, certè vt ad pœnitentiam conuertamur, ideo sub finem lectionum per hunc versiculum, ſ. Hierusalem, Hierusalem, cõuertere ad Dominũ Deũ tuum, eo admonemur. Leguntur Threni Hieremiæ, hoc est lamentationes, si verbum verbo interpretemur, quæ ita a Trenaro monte sunt appellatę, vbi animarũ lamentationes, quæ isthic puniuntur, sæpius audiuntur. Possunt tamen ideo vocari Treni, q̄ semper post tertium quemq; versum sequatur litera ex Hebraico alphabeto, q̄ vniuersum in illis lamentationibus quater oraine ponitur, idcirco aût Hieremiæ lamentationes legimus, q̄ſ̄ sicut ille deploraũit mortem Iosiæ, & destructionem gentis suæ futurã, ita nos deploramus mortem Christi.

De expositione trium quæ præterea in eiusmodi officio obseruãtur. Cap. 102.

REstant deinceps tria in quirenda. Primò quamobrem in hoc officio noctis antiphona, q̄ ad Benedictus, canitur, atq; ẽt totus psalmus tam alta voce, & quasi terribili cantetur: deinde vero quare quidam trophi in huius officij fine lamentabiliter dicantur. Postremo cur tribus hisce noctibus ipsum officium noctis alta voce, quasi terribili & manifesta decantet̄: diurnum aût tacitè ac voce omnino demissa. Verum enimuero q̄ antiphona ad Benedictus, & ipse ẽt psalmus extinctis candelis voce eleuata, & velut horribili canatur, significat tumultum cohortis, quam cũ gladijs & fustibus secum Iudas adduxit, quando Xp̄m traderet. Per nocturnum aût officium tenebrarũ declarat̄ prophetia prophetarum, & per diurnum, prædicatio siue concio Apostolorum. Qua propter officium noctis alta voce canitur, quia prophetæ aperte quæ de Xp̄o erant ventura, prædixerunt, & quod illis Spiritus sanctus dictabat omni semota formidine nuncia uerunt. Sed diurnum officiũ submissa voce cantatur, q̄ Apostoli aut omnino tacuerint, aut certè occulte prædicauerint, & cõcionati fuerint. Cõtinet aût cohors quinquaginta milites, qui ob id in tanto numero cũ Iuda missi sunt ad Xp̄m capiẽdum; qm̄ Iudæi verebantur, ne populus, q̄ eum libenter audiebat, si hanc proditionẽ sciret, suas interponeret partes ad ipsum liberandum. Aut certe ideo; quia facile opinabantur eũ esse fortissimũ, & omnino talem, ad quẽ capiendum pauci non sufficerent. Videbant nãq; dominica præcedenti ipsum solũ, flagello ex funiculis confecto omnes vendentes & emẽtes potenter è templo eiecisse, ac numulariorum mensas fortiter euertisse. In quo qui dẽ facto ꝓterea viderant fulgorẽ quendã, quasi quosdã radios igneos ex ipsius facie exire: Porro aût tropi, i. versus illi, qui tribus istis noctibus in fine officij eũ kyrie

Kyrie eleison, & Domine miserere, vt lamentabiliter decantantur, significant lamentationes, & dolores mulierum, quæ propter cognationem Iesum suum ab Galilęa fuerant secutæ. Inter quas erãt Maria Magdalenæ, Mariæ Iacobi, & Salomæ plorantes iuxta sepulchrum. Tropis cantatis in quibusdam Ecclesiis ad terrã procidentes dicũt, Miserere mei Deus, & Collectam, videlicet, Respice quæsumus Domine super hanc familiam &c.

De purgatione pauimenti. Cap. 103.

POst hæc dicendum est cur quinta feria Ecclesiæ pauimentum mundetur, & altaria denudentur, ac deinde quamobrem eadem feria ipsa altaria vino, & aqua lauentur, atque asperis ramis præsertim taxi, aut buxi quasi fricentur. Ad primum quidem promptè intelligendum oportet cognoscamus, Ecclesiam esse corporalem, aliam spiritualẽ. Corporalis est domus, in qua diuinum officium perficit̄. Spiritualis vero est, velut conuocatio quę dã fidelium. Sicut. n. Ecclesia corporalis lapidibus ex diuersis locis cõgregatis cõstruitur, ita quoq; spiritualis Ecclesia ex diuersis conuocatur hoĩbus, ita vt hinc ecclesia ipsa appellata sit cõuocatio. Quã quam nomen illud proprius ac verius spirituali ecclesiæ cõueniat, q̄ corporali. Homines. n. conuocantur, non lapides. Sæpe numero tñ fit, vt nomen eius, qđ significatum est, significanti attribuat̄. In ecclesia igitur spirituali sunt pauimentum Christi pauperes, hoc est, pauperes spiritu, qui in omnibus sese humiliant, vt hinc pp humilitatem pauimento maximè assimilẽtur. Quare obiter notemus tria esse genera paupertatis, quorum primum paupertas dr̄ necessitatis, quæ est in egenis. Alterũ simulationes, quæ in hypocritis est. Tertium autem vocatur paupertas spiritualis, quæ consistit in bonis. Prima pauptas tolerabilis est, secunda detestabilis, tertia laudabilis, ita vt omnibus ijs bene facien dum sit propter Dñm. Nec sanè vllus sit fortunæ respectus, quantum ad primam paupertatem, vel causæ quantum ad secũdam, sed naturæ hominis. Pauimentũ ergo ecclesiæ mundat ille, qui pauperibus propter Dominum pedes lauat, cæteraq; misericordiæ opera exhibet.

De nudatione altaris. Cap. 104.

SEquitur de nudatione altaris, q̄ pars est in ecclesia dignior, vsq; adeo, vt si altare remoueatur, ac rursus ædificetur, tota ecclesia iterum sit consecranda. Verum contra, ẽt si ecclesia remoueat̄, hoc est pars eius aliqua, aut plures altari immoto ecclesia non consecratur, sed alia sanctificatione mundatur. Altare. n. Christum significat. Præcepit namq; Deus in lege. Altare de terra facietis mihi. Altare de terra est Xp̄s natus de Virgine. Vnde dr̄ Veritas de terra orta est. Hęc est terra, quæ dedit fructum suum, fructum sublimẽ, Christum videlicet sublimatum super choros angelorũ in cęlis. Nudatio ergo altaris declarat, q̄ Christ⁹ in passione sua denudatus visus sit, & despoliatus illis signis, q̄bus ante in faciendis miraculis apparuerat gloriosus, quũ solus vẽdẽtes atque ementes e templo eiecerat, facie eius splẽdoris radios emittẽte. Qui. n. prius tã potẽs, tã gloriosus apparuerat, mõ in passione visus est debilis, & abiectus. Vnde Isaias. Vidimus, inquit. eũ non habentem spẽm, neq; decorẽ. Et Hilarius. Ante, ait, passionem apparuit Deus, & homo, in passione totus homo, post passionem totus Deus. Vel ẽt altaris nudatio representat ipsam ac veram Xp̄i nudationem, qm̄ milites eum spoliauerunt, & eius vestimenta partim sunt partiti, partim sortione abalienarunt. Aut certè vestem Xp̄i Apostolos esse dicimus, quibus Christus tãquam vestibus quibusdam ornabatur, & p quos nomẽ illius erat magnificatum. Altare igitur nudatur, qm̄ Christus a suis Discipulis fugientibus, & nomen eius tacẽtibus relinquitur. Proinde vinum & aqua, q̄bus altare lauatur, significant sanguinẽ redẽptionis nostræ, & aquam regenerationis, quæ ex latere Christi fluxerunt, quando latus eius lancea fuit apertum. Altare ergo abluit̄; quia corpus Xp̄i verum altare, sanguine & aqua in cruce aspersum fuisse creditur. Rami autem asperi, quibus altare fricatur, significant spineam coronam, qua coronatus est Christus, aut flagella

amara,& ictuum vibices, & graues dolores,quos in morte sustinuit. Sunt ideo rami Christi, sicut rami taxi,quibus pauimentum mundatur, ꝙ nos debeamus vicijs mundari, & in eleemosynis pauperibus prouidere,quatenus hi sint,q̃ nos in ęternа tabernacula recipiant. Ipsorum.n. est regnum cęlorũ, quod intelligendum est de pauperibus bonæ voluntatis,siue spũs.

De Sabbato. Cap. 105.

His ita de sexta feria prosequutis,trãseundum est ad Sabbatum, in quo dicendum prius est de ipsius diei nomine, ac postea de eiusdem officio, seruato ordine. Hoc ergo sabbatum κατ' ἐξοχὴν μασίαν, proprie sabbatum sanctum appellatur. Sabbatum autem interpretatur requies, quoniam tempore creationis mundi,quam Deus sex diebus absoluit, & septimo die ab opere requieuit. Quamobrem in lege Deus præcepit hunc diem ab omni seruili opere obseruari, ita vt in veteri lege haberetur sanctus. Verũ hoc sabbatum κατ' ἐξοχὴν, seu per excellẽtiã, ita est appellatum, quia significat reqem Christi ab opere recreationis in septima ætate. Quemadmodum enim Deus opere creationis mundi,sexto die completo, septimo conquieuit,ita quoque in sexta ætate recreationis opere absoluto,s.natiuitate,passione,& cæteris omnibus, quæ de illo prædicta fuerant,septima ætate requieuit, quæ ꝑm quorundam opinionem ab ipsius passione fuit auspicata. Alij tñ dicũt eam incępisse a morte Abeli. Quando.n.anima Christi mortalitatem, & omnem patibilẽ corporis qualitatem exuisset,quasi in requie conquieuit.

De officio sabbati. Cap. 106.

NVnc de eiusdem diei officio videndum est, & in principio quidem officij omnis ignis in ecclesia extingui debet,posteaq̃ è saxo calibe, aut ferro alterum excuti, quod fieri debet ex sarmẽto,qm̃ Christus de se dixit. Ego sum vitis vera, deinde debet benedici cum cruce, & aqua lustrali. Quo quidem facto cereus Paschalis,vt vocant,benedicetur,atque incenditur cum duobus paruis alijs cereis,qui ab illo accenduntur. vnus.n. ab vna parte cõsistit,alter ab alia,inter quos maximus statuitur cereus. Duo igit minores cerei declarant sanctos veteris,& noui testamenti,qui tã (videlicet hi, q̃ illi) omnes per Christum sunt illuminati. Vel duo cerei significant doctrinam Apostolorum,& prophetarum, qui cum Christo in doctrina concordant, & conueniunt. Tandem vero vigintiquatuor in q̃busdã ecclesijs leguntur lectiones. Ac Romæ quidem hoc pacto fieri solet,vt duodecim recitentur Grękè,& totidem Latinè. In nõnullis autem ecclesijs legunt tantũ duodecim,& in nonnullis duntaxat septẽ. At qui vigintiquatuor legunt, duodecim ob id Græcè recitant propter authoritatem septuaginta interpretum, quorum authoritas quondam in Gręcia maximè floruit, atq; etiam in illa parte Italię,quę magna olim dicebatur Gręcia. Verũ duodecim ideo dicuntur Latine propter authoritatem trãslationis Hieronymi. In minimis tamen Ecclesijs non habent nisi sex, ob senarium numerum,qui quodammodo ꝑfectus est. Qui verò duodecim seruant, illud faciunt propter numerum Apostolorum. Lectis ergo lectionibus,itur ad fontem cum lætania, atque aqua benedicit, & consecratur. Sed peracto eorum baptismo, qui fuerant baptizandi reditur pari ratione cum lætania. Qua quidem finita ipsam missam auspicamur a Kyrie eleisõ, Nam in ea missa introitus, graduale,offertorium, & communia præter solitum subticentur. Eodem modo, & Agnus Dei a quibusdam quidem dr̃, á quibusdã verò non. Suscepta hostia,statim vesperæ cantãtur,idque cum duobus tantum psalmis,nimirum. Laudate Dominum omnes gentes &c. cum Magnificat. Atque ad eũ modum vna adiecta oratione totũ eius diei officium absoluitur.

Quare hæc omnia fiant. Cap. 107.

His itaq; sic breuiter,& quasi historicè enarratis, rõnes quare hæc oĩa fiãt prosequamur, & qd signi ficẽt suo ordine videam⁹. Ignis,q̃ anteq̃ nouus excuteret, erat in Ecclesia, veterem connotat legem. Quòd ergo vetus ignis extinguitur,significat omnia legalia veteri tẽsti in Christi passione fuisse completa, & exinde debere illa cessare. Saxum, ex quo ignis excitatur, Xps ẽ, super quem tanquam solidam ac firmã petram Ecclesia est edificata,a qua Spiritussancti ignis procedit. Elicitur tamen aliquando ignis ex crystallo. Nam si crystallus supponatur orificio phialæ aqua plenæ ad solem,sine mora ignis è crystallo ilicò excutietur,si igni fomentum,quo apponi solet,adiunctum fuerit. Crystallus significat puram & pellucidã Christi carnem,quæ sine labe fuit. Cereus & renouatus & illuminatus significat, ꝙ Christus resurgens a mortuis, in carne gloriosa verus Deus apparuerit. Atq; ita cereus illuminatus exprimit Xpm, diuinitatis splendore illuminatũ. Quòd aũt ex igne maximi cerei duo minores ac cætera Ecclesia lumina incenduntur, declarat non solum Prophetas & Apostolos, qui ꝑ minores duos cereos, vt paulo ante dictum est,intelliguntur,igne sancti Spiritus fuisse illuminatos, sed ꝙ omnes ẽt ecclesiæ fideles eodem igne illustrentur. Simili ratione declaratur diuinitatis plenitudinẽ in Christo fuisse, ꝙ a quibusdam in principio benedictionis cereus accendatur. Quanquam profecto melius & commodius tum primum accendi debere videatur,cum in benedictione agitur de igne. Crux ex thure cereo imprimitur, quod nimirum significat holocaustum,i.totum incensum,& totum cõbustum, siue igne assumptum. In veteri namq; tẽsto duo solebãt facere sacrificia, matutinum,quod totum incendebatur, & dicebatur holocaustum. Crux de incenso designat sacrificium legis vespertinum, quod imolationem Christi in ara crucis factum, idq; in ipso mundi vesperæ præfigurabat,quodq; in eius passione completum fuit.

Quid per cereum Paschalem significeẽt. Cap. 108.

ANnotatur quidem in cereo Paschali annus ab incarnatione Domini. Christus .n. antiquus & magnus annus est, ac dierum plenus, si sumamus computationis nostræ initium a conceptione, quando beata Maria dixit: Ecce ancilla domini. Eo namq; dicto, statim Christus fuit homo,atq; ipsa Spiritusancto plena. Ideo ergo Christus annus dicitur,ꝙ quemadmodum in dierum anno sit fructuum plenitudo: ita in Christo & fuit,& ẽt nunc est omnium bonorum plenitudo & abundantia. Habet.n. Christus suos menses,habet suos dies. Siquidem duodecim Apostoli duodecim menses sunt,& reliqui dies Christiani oẽs,& fideles,quorum horæ sunt neophyti. Inscribuntur quoq; cereo Paschali indictio, vel æra,atq; epacta. Qm̃ actiones omniũ & successiones temporum per Dei dispositionem rectè disponuntur. Vocabatur aũt indictio antiquitus spacium quindecim annorum,quod ex tribus cõstat quinquenniis,in quibus orbe triumphato per soluebatur Romanis tributum ex vniuerso orbe. Primò aũt quinquennio soluebatur aurum,secundo argentum,tertio ferrum,ad conficienda arma,& æs ad ornandam ciuitatem. Ẽt sic singula quinquennia illius spacij quindecim annorum similiter appellabãtur indictio. Finitis aũt quindecim annis reuertebatur tributorũ indictio vt prius,quæ ꝙ ita tribus lustris indicebatur,sic dicta est, Appellatum itẽ est tributum hoc æra ęrę, ꝙ eodem modo singulis annis omnis orbis Reipublicæ Romanæ quodcunque genus æris persoluere professus fuerat. Prius ergo fuerunt indictiones, & postea æræ,ob æs æris,sic dictæ. Ad cuius tandem nomenclaturã accessit epacta, ꝙ additionẽ significat,a Græco verbo ἐπάγω.

De consecrando siue benedicẽdo cereo. Cap. 109.

CEreus a diacono benedici & consecrari oportet,non aũt a sacerdote, vel Episcopo, ẽt si sint præsentes quantumuis maioris sint ordinis,& dignitatis. Per quod q̃dem intelligitur,ꝙ Xps resurgens ex mortuis primo sese ostulerit & ostẽderit mulieribus,per quas,vtpote quæ erant sexus debilioris, gloriam suę resurrectionis Discipulis suis nunciauit. Sed nec illud temere fecit Dominus.

Nam quemadmodum principium mortis per fœminam in mundum intrauit, ita quoq; necessarium fuit, vt initium nostræ restitutionis & salutis per mulierem mũdo annunciaretur. Vnde profecto cursorie considerandum est, mulieres tribus gaudere priuilegijs, quorum primum est, q̃ in paradiso sit condita ac creata, alterum q̃ ex muliere natus sit Christus, & tertium quia resurgens a mortuis primo apparuit mulieri.

Cur tituli hi taceantur & de baptismo. Cap. 110

DVabus de causis tituli lectionũ non præcinuntur, quarũ prima est, quoniam Christus caput nostrum necdũ nobis sit restitutum. Secunda vero; quia qui sunt baptizandi, ad quos totum illius diei officium pertinet, adhuc in ima ignorantiæ scripturarum profunditate immersi detinentur. Quum ergo scripturas non intelligant, non expedit earum nominare authores. Inde quoq; est q̃ tum lectiones recitentur ex veteri tẽsto, cuius cognitio non nisi spiritu renatis perfectè manifestatur. Absolutis lectionibus in magnis quibusdam Ecclesijs lætania iuxta numerum religiosorum, qui isthuc conueniunt, decantatur: in quibusdem vero Ecclesijs ter dicitur, vt fides Trinitatis representetur. Quòd aũt eundo ad fontem ac redeundo lætania cantetur, declarat sanctos orare pro baptizandis, vt baptismi sacramentum vera fidei percipiant, & iam baptizati deinceps in veritate fidei & sacramento cõfirmentur. Sciamus ergo, q̃ in baptismo tempore Apostoloru aliud nihil dicebatur, nisi hoc tantummodo, Ego baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritussancti. Sed B. Clemens ex doctrina B. Petri inunctionem chrismatis & olei addidit. Postea Leo & Damasus summi Pontifices, ac B. Ambrosius reliqua adiecerunt, priusq; baptizabant in fluuijs & stagnis. Qđ vero sacerdos in aquis suauiter anhelat, significat fidelem facilè diabolũ posse abigere. Anhelat igitur isthic, vt diabolus inde expellatur. leuiter. flatu põt repelli ab illo, qui in Domino confidit. Cereus in aquis ponitur q̃ contractus corporis Christi in baptismatè aquas sanctificauerit, & vim regenerandi illis contulerit. Representat aũt cereus super columna positus & accensus columnam ignis, quæ nocte præcedebat filios Israel, quando Aegypto exeuntes intrarunt mare rubrum, in quo præfigurabatur baptismus, vt per desertum venirent in terrã promissionis. Extinctus vero ostendit columnam nubis, quæ item eosdem prẽibat interdiu. Columna.n. tria præstabat, protegebat nam q; illos à sole, ab hostibus, & nocte eis lucem præbebat. Pari ratione Xps præcedens baptizatos, obumbrat eos contra incitamenta vitiorum, & protegit ab hostibus, s.a dæmonibus, & a mundanis cupiditatibus, atq; illuminat per charitatem. Vnde dicitur. Ignis consumens in nobis vitia. Proinde q̃ chrisma in aquas funditur, significat cœlestia terrenis per fidem baptismatis coniungi. Ob quã ẽt causam fieri dicimus, q̃ sacerdos vocẽ mutet, & qñq; vtatur voce alta, quandoq; demissa. Eo.n. nobis innuitur, q̃ iam, i. terrestria per baptismum iũgantur cœlestibus. Consecrata igitur aqua veniunt baptizandi, vel a susceptoribus adferuntur, & baptizantur, sed prius tamen de fide interrogantur. Postea vero oleo inunguñ in pectore, & in scapulis. In pectore quidem, vt capaces sint intellectu mandatorum Dei. In humeris vero, vt sint robusti ad portandum iugum & onus legis. Deinde ter merguntur q̃ in fidei Trinitatis baptizentur. Primo recta facie versus aquam, & capite versus Orientem debent immergi, secundo ad Aquilonem capite verso, tertio capite verso ad Meridiem. Ac primo quidem dicere debet. In nomine Patris, mergendo puerũ in aquam facie versa ad Orientem, postea paululum leuare & dicere, & Filij, mergendo eum versus sinistrã partem, & iterum paululũ leuare, ac dicere, & Spiritussancti, eundẽ mergendo versus dexteram partem. Atq; ita tandem ipsum in altũ subleuare, ac susceptoribus. cõmittere debet sacerdos, a cuius manu puerum vt hi suscipiãt oportet, vñ & susceptores sunt appellati. Nõ.n. dẽt sacerdos ipsum in aquis relinquere, sed susceptoribus tradere. Tũc baptizatus in vertice capitis inungit, in eius significationem,

tionem, q̃ Spiritussanctus ei datur. Bis autem datus est Spiritussanctus. Primo, Christo adhuc degente in terra, quando Discipulis discumbentibus inspirauit, inquiens. Accipite Spiritumsanctum, quorũ remiseritis peccata &c. Secundo è cœlo, atque ideo bis quilibet homo inungitur chrismate: Primo in baptismate, & in vertice, postea in confirmatione ab Episcopo in fronte: datur.n. nobis bis Spiritussanctus: In baptismate quidem dat, ad emundationem & collationem virtutum. In cõfirmatione vero ad corroborationem. Inuncto chrismate baptizato imponitur capiti eius chrismale rotunda quędã mitra, quæ coronam vitæ significat, vel candida induitur vestis, quæ ad similitudinẽ cuculli ex albissimo panno cõficitur filo rubro supertexto. Candida illa vestis innocentiæ stolam designat, quę nobis redditur in baptismo. Et notandum est, q̃ huiusmodi albam vestem gestare debeat septem integris diebus, nec confirmati nisi illis septem plene absolutis, propter septiformem spiritum, qui datur in baptismo. Sed rubra illa fimbria, quæ vesti illi assuit & supertexitur, significat passionem Christi, per quam baptismi Sacramentum implet. Aut sanè rubra illa fimbria exprimit funem, quem Raab in Hierico per fenestram dimisit, pp hospitiũ, quod ipsa præstiterat exploratoribus missis ab Iosue, ad cuius signum saluata est domus eius cum tota sua familia. Cæterum rursus hic animaduerte, quod supradictum est, neminẽ debere in susceptorem accipi, nisi orationem sciat Dominicam, & duodecim suæ fidei articulos. Hæc.n. duo oẽs susceptores vt filios suos doceãt, obligantur, cum illorum fidei sint quasi fideiussores. Quocirca eos obseruare quàm fieri potest studiosissimè debent, ne vnquam fide & iustitia excidant, vtpote respõsuri in die iudicij de omnibus illis, quæ enormiter isti perpetrauerint. Sacerdos quoq; pater, & susceptor illorum est, quos baptizat, ita vt eos instruere ẽt teneatur. Sed qa propter multitudinẽ omnibus vacare non posset, totum illud curæ susceptorũ committit. Itẽq; & spiritualis pater esse dr Sacerdos illorum, nempe quibus verbum vitę concionatur, & quorum audit confessiones. Vnde sane grauius ille peccare dr, qui ei mulieri concumbit, quæ suæ est paroeciæ, quam mulieri quæ est alterius, cum eiusmodi mulier spiritualis sua appelletur filia. Solet apud nõnullos qõ exoriri de numero susceptorum, & quot debeant esse necessario ad puerum è sacro fonte suscipiendum. Verum nos dicimus, q̃ vnus facile posset sufficere. Sed quũ in ore duorum vel trium testium cõsistat omne verbum, ideo ad minus tres necessario requirũtur, quorum vnus vir sit oportet, & duæ mulieres, nec ẽt plures, ne carnalis copula per spũalem coniunctionem impediaẽ. Quatuor aũt sunt gña personarum, quas Ecclesia in susceptores nõ recipit, vt sunt Abbates, monachi, abbatissæ cum suis monialibus, qui sunt vnum genus, ad alterũ referimus infideles, & ad tertium illos, q̃ nec dum sunt confirmati. Hi.n. fideles verè appellari non debent, ita vt nec hinc veri testes esse possint. Ad postremum genus referendus est vir cum sua vxore, nisi prius castitatis ambo fecerint votum. Nã si permitteretur, vt eundem puerum è fonte susciperent, iam eiusdem fierent patres spirituales, ita vt inde in posterũ sese mutuo carnaliter cognoscere nõ liceret, quemadmodum in Decretis prohibitum est. Sed & hoc egregie admittendum est, vt aliqui eum puerum è fonte susciperẽt, qđ viqui cum illis ius est cognationis. Nam di detur. lectio charitatis quantum fieri põt, per baptismum extendi debet. Proinde vero q̃ quam Pagani siue Gentiles tẽpla sua circa fontes conficere soliti sint, atq; aquam & isthic semper in prõptu habere, per cuius aspersionem se purificari credebant, ita vt illos fontes delubra nominauerint, a diluẽdo, atq; sic naturaliter ad baptismum accesserint, nos tñ ab eorum consuetudine baptismũ non sumpsimus. Habemus.n. illud à tribus potissimum, quæ in veteri testamento fuerunt, nimirum à cataclismo, i.à diluuio, à mari rubro, & ab Iordane, quæ nobis velut figurã baptismi præbuerũt. At roget aliquis, num ẽt liceat in cocta aqua vt in ceruisia vel mulso, vel in vino, vel in oleo, vel in alio liquore aliquem baptizare? Verumenimuero nulla in alia re istud facere permissum est, nisi tantummodo in pura aqua, siue illa ex mi-

ne & glacie sit resoluto, siue marina, siue fluuialis. Sed hoc animaduertendum est, q̃ non debeat celebrari baptismus, nisi in sabbato Paschali & Pentecostes. Fieri tñ pōt causa necessitatis, quæ triplex est: Prima est causa munitionis, vt si rex ciui tatem aliquam vellet obsidere, tunc loci eius pueri licitè baptizantur, ne contin gat eos aliquo periculo mori nedum ba ptizatos. Altera est ægritudo. Accipitur aūt hic latè ægritudo pro quauis naturæ infirmitate, quæ facilè pōt dissolui, ita vt nesciamus diem neq; horã, & ideo frequē ter fit baptismus non solennis, nec tempe stiuus, hoc est, non congruo & conueniēti tempore factus. Tertia est, quæ sit causa persecutionis gentilium. Solebant tamen Græci baptismum celebrare in Epi phania, q̃ tũc Dominus esset baptizatus, atq; ita baptizabant tribus diebus continuis. Consideremus interim quatuor esse genera aquæ benedictæ: aqua videlicet, in qua fit iudicium purgationis: illa quæ in Ecclesia dedicatione sanctificatur, & qua diebus dominicis aspergimur, atq; aqua baptismi, qua aspergi solebamus, priusquam chrismate vngeremur, quod in quibusdan locis etiamnum obser uatur. Sed postea interdictum est, ne stul tulus quispiam atq; rerum imperitus hu ius aquæ aspersione se iterum à peccatis mundari putet, quũ euidenter satis mani festum sit, neminē posse bis baptizari. His ergo duobus sabbatis ideo celebratur ba ptismus, quia in primo per Christi passio nem redimimur: in altero qm̃ ipso die Pentecostes datur nobis Spiritussanctus per quem facta est remissio peccatorum.

De reliquo officio in vigilia Paschatis. Cap. iii.

NVnc ad propositum redeamus: ce lebrato baptismo, reditur ad cho rum cum lætania, eaq; cantata, ip sum sacrum, siue missa sine introi tu inchoatur a Kyrieeleison. Sed introitu propterea subticetur, q̃ caput nostrum vi delicet christus necdum nobis sit restitutus. a kyrieeleison ideo incipitur, vt ve tus inchoandarum missarum consuetudo quæ fuit ante cęlestinum summum Pon tificē, repręsentetur. canitur aūt ideo Gloria in excelsis, quia angeli ob renatos baptismate, & neophytos in cœlis gloriantur, qui Domino iam nato hũc hym num decantarunt. Epistola vero Pauli to no ac voce communi legi debet, qm̃ doctrinam significat Apostolorum, quæ mo do baptizatis est prędicanda & aperiēda. Sed lectiones præcedentes nocturno to no pronunciantur, q̃ prophetas connotent. Graduale propterea non canitur; quia baptizati nulla adhuc opera, nullumq; gradum in virtutibus fecerunt. Alleluia, quæ vox est planè angelica, vel ob id maximè cantatur, quod angeli lætentur baptizatos ex seruitute diaboli ereptos, & ad fidem conuertos esse. Sed qm̃ adhuc eis sit laborandum quandiu quidem in hac vita fuerint, idcirco tractus, s. Laudate Dominum omnes gẽtes, confestim subiungitur. Subticetur porrò offertorium, vt per hoc expresè indicemus mulieres tacite ad monumentum ve nisse. Tres.n. Mariæ stabant iuxta sepulchrum cum silentio & voce compressa. Nec pacē ad hanc missam dare debemus, q̃ Christus necdum resurrexerit, q̃ nostra pax est, sed Agnus Dei ter dicitur cũ Miserere nobis. Quod tamen tunc de resurrectione canitur, sciendum est hoc fieri in gratiam renatorum, hoc est eorum q̃ sunt modo baptizati. Tacetur præterea & cõmunio, qm̃ baptizati nondum communicauerunt. Nam ipso die Paschatis debent communicare. Facta igitur communione statim ante collectam siue oration em cantantur vesperæ cum vno psal mo duorum versuum, s. Laudate Dominũ omnes gentes, & cum hymno, videlicet Magnificat. dicunturq; ambo sine Gloria patri. Breuiores ideo sunt vesperę, ne neophyti, qui diuinis nondum assuerunt, aliquo officij tædio afficiantur. Gloria patri. oō eam causam non dicitur q̃ filius, qui tertia in Trinitate persona est, nondum nobis sit redditus. Sed ideo quoq; vesperæ ante orationem missæ decantantur, ne finita missa populus videatur habere redeundi facultatem, quasi amplius nihil debeat expectare. Vel sanè idcirco vna oratione totum absoluitur officium: qm̃ baptismi sacramentum vniuersum in Christi passione consumatur.

De

De tempore regressionis. Cap. iii.

DIctum est hactenus de duobus tẽporibus, reuocationis nimirum, & deuiationis. Nunc vero sequitur tempus ipsum regressionis, nõ quidem ordine temporum, sed ratione officiorum. Hoc itaque tempus vocatur Paschale, significatq̃ue tempus illud, quod futurum est post diem iudicij. Quoniam tum temporis ad vitæ patriam, quã per Adamum amisimus, propitiante Deo regredimur. Cognoscendum tamen est, primam huius temporis septimanam communem esse, & huic tempori, & præcedẽti. Pertinet enim tota ad Septuagesimam, vt supra dictum est. Vnde profecto illud est, quòd tractus, qui in ipso sabbato Paschæ canitur, & graduale per totam illam septimanam cantentur, quæ laborem nobis indicant. Duo etenim illa respectu cãtantur Quadragesimæ: Alleluia vero, & cætera cantica lætitiæ propter tempus regressionis. Dicitur autem hæc septimana Paschalis, quæ a paschate, primo huius tẽporis die sic denominata est.

De officio huius temporis. Cap. iii.

VT ergo temporis huius officium commodè tradamus, & a primo die incipiamus, necesse est videa mus primo de ipso nomine, eiusq̃ue ratione, & causa, ac deinde de ipsius diei officio. Vocatur dies hic Pascha, siue resurrectio Domini. Est autem Pascha Græca vox, diciturq̃ue nobis transitus, nõ passio, vt plerique arbitrantur. Hæbraice vero dicitur Phase. Sed ideo diem hunc Græco nomine, & non Hæbraico appella mus, licet Hæbraica lingua dignior sit, vt non solum in alijs, verum etiam ne in no mine quidem videamur iudaizare. Propter hanc eandem causam & Pascha, & Pentecostes, quas ipsi celebrãt, in nostris calendarijs certo die non annotantur, nec vnquam eas illo tempore celebramus, quando illi, ne eos in aliquo imitemur, neve hic rursus quosdam sequamur hæreticos, qui dicebant, Euangelium nõ posse sufficere ad salutẽ sine cęremonijs legalibus. Vocamus autem diem hunc Græco potius vocabulo, quàm Latino, quòd Græca lingua olim apud Romanos tantæ fuerit authoritatis, vt dies solemnes, ac dignitates suas Græcis nominibus vocarent, vt Pascha, Pentecoste, ὑπαντὴ, Epiphania, Apostolus, Episcopus, Archiepiscopus &c. Vel dici potest, iuxta Augustinum, nomen hoc paschæ diuina constitutione compositum fuisse a Græco verbo τοῦπασχειν, quod pati interpretatur, & hoc nomine Hebræo Phase, quod si Latinè reddatur, sonat trãsitum. Recte enim duo hæc nomina πασχειν, & phase conueniunt in hoc nomine paschę tam secundum significationem, quàm secundum voces. Secundum quidem significationes. Quoniam in passione Christi fuit transitus. per passionem enim Christus transiuit a morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in resurrectione eius, vt transeamus & nos de morte ad vitam. Quare non immerito nomen hoc vtriusque nominis habet significationem, atque ita artificiosè etiam in re complectitur significationem eius vocabuli latinam, vt ex duabus linguis fiat tertia, nempè Latina. Appellatur enim pascha ipsa dies Resurrectionis. Verum tempus paschale dicitur a Dominica in Ramis palmarum vsque ad octauam paschæ, ita tamen vt Dominica in ramis palmarum appelletur minus pascha, quia tunc inducebatur agnus, qui sexta feria debebat imolari. proprie vero dicebatur pascha dies, quo agnus imolabatur. Modo de causa nominis dicendum est. Vocatur autem tempus hoc Pascha secundum historiam, tropologiam, allegoriam, & anagogen. Et quidem secundum historiam, quoniam populus Israeliticus, quando primũ celebratum est pascha, transiuit per mare rubrum, cum ex Ægypto egrederetur. Vel quando angelus ille exterminator per Ægyptum transiuit, interfecitque totius Ægypti primogenita ab homine vsque ad pecus, ad illas domos pertransiens, in quarum foribus non inueniebat sanguinem agni, in formam literæ huiusmodi T. Secundum allegoriam; quando quidem hoc tempore per baptismum ecclesia ab infidelitate transijt ad fide-

fidelitatem. Dicitur.n. allegoria alieniloquium, vel potius inuersio, quũ aliud verbis, aliud sensu ostendimus. Secundum vero tropologiam, qm̃ hoc tempore per cõfessionem transimus a vitijs ad virtutes: dicturq; tropologia, quasi sermonis ad mores conuersio. Denique ſm anagogẽ, quia Christus nunc a mortalitate ad immortalitatem transiuit, fecitq;, vt quemadmodum iam resurrexit, nos in vltima, & vniuersali resurrectione ex hac mundi miseria ad æternam beatitudinem transiremus. Nam & illi, qui in inferno erant, tunc transierunt, idq; ab inferno ad portam paradisi. Dicta est autem anagoge ab ἀνὰ sursum, & ἀγωγὴ, i. ductio, quasi sursum ductio. Volente.n. Deo a mortalitate transimus ad immortalitatem, qui transitus subtilis, & excelsus est. Sic.n. in hoc nomine Hierosolimæ quatuor ista possunt inueniri historia, quemadmodũ de ea ciuitate, ad quam pergunt hospites & peregrini, allegoria, vt est ecclesia militãs, tropologia, vt quæuis anima fidelis, anagogæ deniq; vt Hierosolyma cęlestis. Intellige tamen Christi transitum anagogicè, non allegoricè in prædictis, ſ. Pascha, & cæteris. De officio autem huius primæ septimanæ generatim dicimus ad noctur nos nocte tres duntaxat psalmos cum tribus antiphonis. tres item lectiones cum tribus responsorijs, idque ex humilijs tm̃ dici debere. Cæterum in quibusdam ecclesijs ad vnumquodq; responsum annectunt Gloria patri. Fit etiam in plerisque ecclesiis, vt cantato vltimo responso cum candelis cereis, & solemni processione eant ex choro ad locum quendam, vbi imaginarium sepulchrum compositũ est, in quod introducuntur aliquot in personis mulierum, & discipulorum Ioannis, & Petri, quorum alter altero citius repe ritur, sicut Ioannes velocius cucurrit Petro, atq; item alij quidam in personis angelorum, qui Christum resurrexisse dixe runt a mortuis. Quo quidem facto perso næ cæ redeunt ad chorum, referuntq; ea, quæ viderint, & audierint. Tunc chorus audita Christi resurrectione prorumpit in altam vocem, inquiens, Te Deum laudamus. Ad primam vero nonnulli dicunt tota hac septimana psalmum hunc. Confitemini Domino quoniam bonus, quòd præcipuè de Christi resurrectione agit. Symbolum autem Athanasij, Quicunque vult &c. toto illo tempore non cantatur, quoniam maximè pertinet ad fidem. Sed hoc tempus indicat octauam ætatem, vbi non fides erit, sed res, vbi non figura erit, sed veritas, paulo tamen aliter in quibusdam ecclesijs solet fieri, vt in nostra Parisiensi. Sed animaduerte, quòd cum Credo in vnum Deum perinde fidei sit Symbolum, ad Missam tamen legatur, & q̃ illud quidem fiat ad instructionem neophytorum in articulis fidei. Aliud vero symbolum, quod minus appellatum est, ad primam planè subticetur ob suam significationem. Nam cum venerit, quod perfectũ est, tum perimetur, id quod ex parte constat. Præterea animaduerte hanc solemnitatem vsque adeo esse magnam, vt p antonomasiam atque excellentiam vocetur solemnitas solemnitatum.

Quæ circa hoc tempus sint obseruanda. Cap. 114.

POst hæc priusquam cætera prosequamur, de quibusdam, quæ huc considerանda veniunt, oportet pauca tractemus, videlicet de ornatu templi, de reconciliatione proximi, de modo salutandi, de veneratione huius temporis, de mensa corporis, & postremo de quadam libertate Decembris. Ac tem plum quidem aliud, vt diximus, est materiale, aliud spirituale. Materiale est, quod ex lignis, cementis, saxis, lapidibus, & cæteris ædificandi materijs confectum est: spirituale vero nos sumus. Verumq; circiter hoc tempus mundandum est, vtiunq; ornandum, & poliendum. Necesse enim est, vt hoc tempore ad balneas veniamus non vtique ad voluptatem, sed ad eius rei declarationem, vt per extrinsecam corporis ablutionem, interiorem animæ purgationem fieri debere intelligamus. Exigit præterea tempus hoc, vt barbas radamus ac tonsuras, & coronas quas in vertice capitis gestamus, capillosque demamus. Abrasio enim capillorum, & barbæ, quæ ex superfluis stomachi nascũtur humoribus, vt vngues ex superfluis humoribus cordis,

dis significat, quòd debeamus vitia, & peccata, quæ nobis sunt superflua, resecare. Capillos vltra aures demere debemus, vt quinque corporis sensus expeditos, & promptos ad seruiẽdum Deo habeamus. Sed ideo sumitatem capitis radimus, quo per hoc nihil inter nos, & Dominum esse demonstremus. Oportet ergo huic mundas, & solemnes induamus vestes, maximeque candidas, depositis nimirum nigris, & pœnitentialibus. Indicat enim tempus hoc secundam illam resurrectionem, qua nos stolam salutis, vel glorificationis corpore induemus, & animo stolam iustitiæ. Vel etiam propter renatos, qui albis vestibus tunc sint induti. Vel denique ob angelos, qui in resurrectione Domini albis vestibus apparuerunt.

De ornatu Templi materiali. Cap. 115.

DE emundatione materialis templi superius dictum est. Nunc vero de ipsius ornatu exponamus, qui triplex est, in ornandis parietibus in choro, & in altari. Ad parietes quidem sunt appendendæ cortinæ, aulęa, & pallæ sericæ. In choro habenda sunt dorsalia tapeta sedilia clericorum. Sunt autem tapeta tegmina variis coloribus depicta, quæ præcipuè sub episcoporum pedibus sternuntur, quòd mundana pedibus penitus calcare deant. Sic & velamen adesse debet, quod ante crucifixum remouetur, retro quem ponitur pallium, quòd quæ prius erant operta ante Christi passionem, modo manifestẽtur. In quibusdam locis crux in altum erigitur cum vexillis, quæ per Christi victoriam designatur. Altare quoque suis ornamentis decoratur, vt crucibus ordine collatis, capsis testibus Euangelicis, phila cterijs. Est tamen discrimen inter phila cterium, & philacteriam. Philacterium enim chartula est, in qua decem legis præcepta scribebantur, cuiusmodi chartas solebant ante suos oculos circumferre pharisæi in signum religionis. Vnde in Euangelio, Dilatãt enim philacteria sua, & magnificant fimbrias. Atque hoc quidẽ philacterium φυλάσω, id est, custodio, dictum est, & thoral, quod est lex. Philacteria autem, philacteriæ vasculum est vel argenteum, vel æneum, vel etiam christallinum in quod sanctorum cineres, & reliquiæ reponuntur. Porrò autem tres sunt causæ quamobrẽ ecclesiæ thesaurus in magnis solemnitatibus in apertum proferatur. Et primo sanè propter cautelæ consideratio nem, vt appareat, quàm cautus ille fuerit in seruando, qui illum seruare debuerit. Tum vero propter solemnitatis veneration nem, tandemque ob memoriam oblationis, quo videlicet in illorum offeratur memoriam, qui istiusmodi bona ecclesiæ prius obtulerunt. Ante altare dependi oportet pulchrum aliquod velamen, nimirum pallium, vel ei simile quidpiam, seu tabula, vel aurea si habeatur. Ante qđ quidem ornamentum in nonnullis magnis ecclesijs velamenta trium colorum poni solitum est, vnum rubrum, alterum subalbum, tertium nigrum, quæ tria significãt tempora. Paschate enim quum prima lectio finita est cum suo responsorio velamen nigrum, quod tempus ante legem indicat, remouetur. Postquam vero secũda cum responsorio absoluta est, remouetur velamen candidum, per quod tempus sub lege exprimitur. Ita demum & tertia lectione finita ac responsorio, deponitur velamen rubrum, quo tempus gratiæ significatur, in quo per Christi passionem ad sancta sanctorum, ideſt ad æternam gloriam nobis patet aditus.

De reconciliatione proximi. Cap. 116.

SEquitur de reconciliatione proximi. Cum enim illo die communicare omnes debemus, si cum aliquo discordes fuerimus, necessario oportet, vt ipsum nobis reconciliemus. Alioqui certè iudicium nobis sumeremus, quod eleganter a minori probari potest, iuxta illud Euangelicum. Si offers munus tuum, & cętera. Vnde est, quòd sacerdos diebus dominicis postquam concionem absoluerit, teneatur populo orationem dominicam, & fidei articulos vernacula lingua exponere. Ex qua etiam causa fit, quod oratio dominica alta voce in missa cantetur, vt omnes eam addiscant, & hinc ad conciliatio

nem

nem proximi admoneantur. Tota hac paschali septimana æquum foret, vt nisi aliter modò vsus obtineret, hoc pacto vnum quemque salutaremus, videlicet. Resurrexit Dominus. & qui ita salutatus esset, responderet Deo gratias, datis sibi mutuo osculis in signum dilectionis, & charitatis.

De veneratione huius temporis. Cap. 117.

VErò nunc quoque de veneratione huius temporis pauca dicamus. Vsque adeo tempus hoc venerandum, & colendum est, vt omnia ergastula, & operatoria, & officinas tam mulierum, quàm virorum occludere debeamus, ac nulla venalia exponere exceptis illis, sine quibus cœnari non posset. Præterea oportet nos latomias, & cętera genera carcerum relaxare, & captiuos communi aeri restituere integra hac septimana, vt gaudio nostro nobiscum cõmunicent. Sunt autem latomiæ lapidicinæ, in quibus cædũtur lapides, & ad quas damnari solebant ij, qui in opus metalli damnabantur. Tametsi quidem & ꝑ quouis carcere accipi possit, vel quòd Romæ huiusmodi latomia in carcere prope Tullianum fuerit, vel quòd lingua seculorum latomia Syracusis carcer appellabatur. Seruos autem, & ancillas ac omnes, qui nostro seruitio sunt addicti, profecto ab omni seruitutis seueritate eos hoc tempore laxare debemus, quemadmodum etiam nostros pastores, siue sint equorum, siue porcorum, siue armentorum, siue etiam ouium, & caprarum, vt liberè, & securè omnes possint ad audiendum diuinum officium conuenire, & communicare. Inhumanum quoque est hoc tempore debita a debitoribus exigere, ita vt vel hinc tum temporis pascua communia esse dicantur.

De mensa corporis. Cap. 118.

NIhil quod non sit a sacerdote benedictum, hoc die Paschatis comedere debemus. Vnde etiã nũc in quibusdam regionibus ꝑ more receptum est, vt in magno vase omnia quæ velint illo die comedere fercula ad ecclesiam deferant, in cuius atrio, & vestibulo a sacerdote cum cruce, & aqua lustrali, quam benedictam dicimus, in sacris vestibus benedicuntur. Postea vero sacerdos aliquid sibi de singulis ad suam necessitatem sumit. Et certe nullus quouis die quicquam vel edere, vel bibere deberet, quod non ante sit benedictum, vnde beatus Hieronymus de quadam moniali recenset in eo libro, cui Vitas patrum titulum fecit. Cum enim illa forte fortuna in ortum suum iret, & lactucas absq; benedictione comederet, simul etiam diabolum, qui sub eas sese abdiderat, imprudẽs deglutijt, qui multo tempore eam acerbè vexauit. Debet autem quiuis homo hoc die tria potissimum exercere, misericordiam videlicet, liberalitatem, & sobrietatem; Misericordiam, vt egenos, & vagabundos ad se suscipiat, eisque miseri cordiæ opera exhibeat, & illis aliquid iuxta quod in lege præceptum est, mittat, q̃ nihil sibi aut coxerunt, aut præparaũt. Liberalitatem vero maximè hoc tempore quemq; exercere oportet, vt si abundat, vicinis, & amicis suis quippiam impartiatur. Sed & sobrietatem ideo, quòd debeamus illo diei magis sobriè comedere, vt sibi quisque parcus sit, alijs vero largus. Obseruet ergo quilibet misericordiam quantum ad pauperes, liberalitatem quãtum ad amicos, & sobrietatem quantum ad seipsum.

De paruo prandiolo. Cap. 119.

EXponendũ modo est de paruo quodam prandiolo, quod fieri dẽt ante magnum prandium in Paschate, quãdo communicatum est. Statutum enim est in quibusdam ecclesijs, & vbique terrarum sic debere fieri, vt illo die panis, & vinum in ecclesia habeat, & cum homines cõmunicauerint, detur statim vnicuique panis buxea, priusquã recedant, & paululum vini, ne forte quippiam de sacramento in ore remanserit, quod expuendo facilè emitti queat. Posset enim facilè contingere, si non statim comederetur. Quæ sanè laudata consuetudo omnibus probatur, sumpsitque originem

ginem ex institutione B. Benedicti. Instituit namq; vir ille sanctissimus ob eandẽ causam, vt illi, qui alijs fratribus debent in prandio post communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium mixtum appellari solet. Debent autem singulis diebus religiosi communicare, qui vel pomum, vel aromata aliquod, vel tale quippiã saltem comedere debent, quod nauseam compescat. Eadem etiam consideratione statuit ecclesia, vt missæ tribus certis horis ꝑ dierum qualitatibus celebrarentur. Tertia videlicet hora diebus festis, sexta profestis, & nona in ieiunijs, vt absoluta missa, & peracta communione, statim accedat ad prandium, ne prædictam causam incurrant hi, qui communicauerunt. Dixit his tribus horis, quia his celebratis licet prãdere pro qualitate dierum, & non prius. Si autem fortè contingat, vt vel hoc die, vel quocunque etiam alio, sacramenti aliquid è calice excidat, sciendum est, si de corpore fuerit, quod sumi oporteat. Si vero de sanguine super pannum ceciderit, quod debeat illud omne lambi quantum fieri potest, & si pannus iste lauandus sit, lauetur in piscina. Sed si super lapidẽ, vel lignum ceciderit, debebit omnino eradi, & quod abrasum est comburi, ac cinis ille sub altare recondi. Idem faciendũ est, si simile quippiam nausea acciderit. Animaduertamus ergo hic, quod ob duas ꝑcipuè causas aliquid lauatur, nempè ꝓp venerationem sacramenti, sicut sacerdos lauat manus, quando sacramentũ tetigit, & propter immunditiam, vt quod immundum est, mundum efficiatur. Idemq; & illud animaduertamus decretum fuisse in quodam Concilio Pictauiensi, vt nullus vnquam sine lumine aut communicaret, aut missam celebraret, proinde cum eo, quod statim diximus, obseruemus, neque laicum, neq; sacerdotem debere post cõmunionem in talem locum expuere, quo sputum istud facilè possit conculcari, vide licet ante comestionem. Vbi ét diligẽter cauendum est, ne in locum immundũ, & impurum expuatur. Quod autem hic quæritur, quemadmodum canon dici debeat, citone, an tardè? respondemus, verba debere cito pronunciari, sed tñ discretè. Et cur obsecro cito? ne videlicet muscheꝝ venientes auferant suauitatẽ vnguenti. Qđ quidem constat etiam ex veteri testamẽto in Exodo, vbi hoc pacto dicitur. Comedetis festinanter. Dictum est enim illud de immolatione agni.

De quadam libertate Decembris. Cap. 120.

REstat vt de eo nunc agamus, quod vltimo loco in partitione superiori propositum fuit, nimirum de quadam libertate Decembris, quæ hoc tempore in quibusdam locis obseruatur. Sunt. n. non nullæ ecclesiæ, in quibus vsitatum est, vt vel etiam Episcopi, vel Archiepiscopi in cœnobijs cum suis ludant subditis, ita vt etiam sese ad lusum pilæ demittant. Atque hæc quidem libertas ideo dicta est Decembrica, quod olim apud ethnicos moris fuerit, vt hoc mense serui, & ancillæ, & pastores velut quadam libertate donarentur, fieretq; cum dominis suis pari conditione, communia festa agẽtes post collectionem messium. Quamquam vero magnæ ecclesiæ, vt est Remensis, hanc ludendi consuetudinem obseruent, videtur tamen laudabilius esse non ludere. Notã dum quoq; est in plerisque regionibus secundo die post Paschа mulieres maritos suos verberare, ac vicissim viros eas tertio die quemadmodum licebat seruis in Decembris dominos suos impunè accusare. Quod ob eam rem faciũt, vt ostendãt sese mutuo debere corrigere, ne tempore illo alter ab altero thori debitũ exigat. Vnde sciendum est in Concilio Elibertino sub Siluestro Pontifice huiusmodi decretum fuisse, vt vir, & vxor quando deberent communicare, tribus diebus anteq̃ communicarent, ab amplexibus abstinere, & postea item tribus sequentibus ad minimum, vel quinque, vel septem, ꝓpter septẽ dona Spiritus sancti. Qđ sanè decretum sumptum est ex libro Regum, idque ex eo loco vbi dr. Dauid fugiens a facie Saul venisse Nobe, ad sacerdotem Abimelech, & petijsse ab eo cibum. Qui nõ hꝛet quod ei daret, nisi panes propositionis, quos non licebat nisi sacerdotibus comedere, & illis ét mundis, quum postularet tamen illos sibi dari Dauid. Sunt, inquit,

pueri

pueri tui mundi. Cui Dauid respondit, si de mulieribus quæris, ab heri, & nudius tertius abstinuimus. Alij autem codices sic legunt. Si pueri tui sunt mundi, maximè a mulieribus, manducent. Quasi diceret. Necessitas non habet legem. Si tñ ex coitu sunt immundi. ne in necessitate quidem eis dabo. Et inquit ad eum Dauid. Ab heri, & nudiustertius nos continuimus, & sunt vasa puerorum sancta, ideſt, corpora, in quibus continentur animæ, vel ipsi pueri. Porrò via polluta est, sed hodie sanctificabitur in vasis. Quasi dicat, Fortè in via hac aliquid immunditiæ cõtraximus, sed munditia corporum sufficit ad eam mundandam. Nec vero dico, qđ si vir ab vxore thori debitum postulet, qđ huic illa non reddet, sed debet ipsum placidè monere, ne exigat. Si vero instet, nec vllis monitis acquiescat, persoluat, ne exigenti fortè hinc magis peccare accidat, quemadmodum non ita pridem quibusdam Germanis fertur euenisse. In Germania enim quum castè integra quadragesima viuentes vir, & vxor seorsum cubuissent, fortè fortuna Paschali nocte cum ad matutinas surrexissent, mulier exegit debitum, quam diligenter vir corrigens cum nihil bonis admonitionibus proficeret, promisit se illud facturum, qđ peteret simulatque rediret, & sic ad matutinas abijt. Illa vero quasi furibunda domi remansit, & accersit iuuenem quendam sui mariti fratrem in eadem domo dormiẽtem, perens ab eo, vt se cognosceret. Qui nolens ei acquiescere, tum propter temporis venerationem, & sanctitatem, tum propter incestum, quod illa impudenter petebat, prorsus se facturum denegauit, atque iterum hic obdormiuit. Tum mulier ob repulsam, quam passa fuerat, vehementius ardens, dormientem iuuenem obtruncat. Viro autem redeunti domum omnem rem narrat ordine, inquiens. Huius mali tu author es, qui hæc me facere coegisti. Proindè longam multamq; ambo egerunt pœnitentiam, nec ideo sunt separati. Quare hac in parte intelligendum est, virum mulieri in omnibus præesse, & in mulierem omne habere imperium exceptis genitalibus, in quibus vtrique par est, & dominum, & imperium. Vnde dicitur, Vir non habet potestatem suæ carnis, sed mulier: nec mulier sui corporis, sed vir, hoc est genitalium, sic enim exponit Augustinus. Hinc etiam est, quòd sacerdotes non habeant mulieres. Si enim haberent, quotiescunque ab ijs debitum exigerent, illud soluere tenerentur, & sic non possent infra tres dies sequentes altari ministrare. Ac sciendum præterea est, quòd tribus diebus Paschã sequentibus planè sit feriãdum, sed quarto die liceat viris rustica exercere opera: fœminæ autem debeant a nendo abstinere. Magis enim sunt necessaria ea, quæ ad agrorum culturam pertinent, quàm ista alia. Vnde Gregorius. Melius est, inquit, fodere, & arare die dominico, quàm ducere choreas. Ex hoc sanè fieri dicimus quòd singuli isti dies propria, & peculiaria habeant officia, & propria responsoria: alia autem nõ item, sed quasi per quãdam accommodationem. In hac porrò septimana nihil legendum est ex veteri testamento, sed quælibet dies sua habet officia. Nec cantandum etiam est. Quicunque vult, quia hoc tempus significat futurum illud tempus, quod adfore post resurrectionem credimus, quando omnis fides, omnis spes omnino destruetur. Post officium autem hic versiculus dicitur, Iuxta licet. Domine probasti me, & cognouisti me. & quidam tacent, sestionem meam, Sed tamen vtrunque dici potest, quo indicatur duplex in Christo natiuitas Bifariã prima cantari potest, aut breuius, aut prolixius. Prolixius quidem, cum plena esse dicitur, sitque in lætania, & cum precibus. Breuius autem, quum minus plena esse appellatur, ac fit, vel tantummodo cum precibus, & sine lętania, vel sine lætania ac sine precibus. Atque hæc est, quã hisce diebus canimus sine precibus, & omnino breuius, quàm alio tempore. Magna item in communicandis cautione opus est, vt videlicet sacerdos prius audiat confessionem eorum, qui sunt communicaturi, & si quis aduersus fratrem suũ odium, vel criminale aliquid habeat, admonendus prius est, ne communicet, antequam fratri suo reconcilietur. Sed si huiusmodi aliquis se cũ alijs imprudẽter ingerat, non est ei negandũ, nec agẽdum,

vt

vt quidam agunt, qui hostias habent, & consecratas & non cõsecratas, ita vt si aliqui accesserint, qui fraternũ odium exercuerint, vel aliquid criminale, cõmunicẽt de non consecratis, verum eos grauiter peccare satis manifestum est. Fallunt. n. eos, quanquam non minus, imo magis peccant alij, qui sumunt, cum sponte & voluntarie rei sint. Nam putant se verum corpus sumere, & non pertimescunt illud sumere indigne. Debet ergo sacerdos panem habere consecratum, vt si tales accesserint illo etiam pane communicent. Quatuor autem modis communicatur in Ecclesia, vel sumendo corpus Domini, vel pacem dando, vel benedictionem accipiendo, vel etiam sub finem missæ cũ dicitur. Humiliate vos ad benedictionẽ. Quod ideo institutum est, vt si quis hoc modo non communicet, saltem illo. In primitiua enim Ecclesia præceptum erat, vt singulis diebus corpus Domini sumeretur, postea vero crescente numero fidelium, vt singulis dieb. dominicis. Vnde etiam nunc in Græcia sub anathemate ponitur, qui à tribus diebus dominicis non communicauerit. Modo autem nos tenemur in tribus solemnitatibus, nimirum Paschate, Pentecoste, & Natali. Appellatur autem prima illa solemnitas Paschæ, agnus & transitus, salutandumque eo tempore est, hoc modo, Resurrexit Dominus. Sic & eodem die in principio missæ populo est concionandum, vel post Euangelium, & admonendi sunt discordes ad cõcordiam. Ob quam quidem causam fieri putatur, vt cum Dominica oratio in Prima dicitur voce submissa, alta & expressa eadem pronuncietur in Missa, vt vel eo pacto adhortentur qui in fratrẽ no sunt odio, & ad concordiam discordes excitentur, antiquam communicẽt. Nunquam etiam magis indigne corpus Christi sumi potest, quàm ad eum modum.

Expositio quorũdam, quæ cum circa hoc tempus tum alibi etiam obseruantur. Cap. 212.

QVamobrem autem Episcopi, & alij Ecclesiastici ferijs hisce Paschalib. ludere possint, modo expositum est. Sed deinceps, vt & alia nonnulla, quæ cum hic tum alibi fiunt, explicemus, hinc ordiemur, videlicet apud quosdã hoc tempore aquarum fieri dimensiones, ne quia tota Quadragesima vigilauerunt, his sanctis diebus velint dormire. Induimus autem hoc etiam tempore albas vestes, tum quòd pueri regenerati eas habeant, tum quod eo die angeli in albis uisi sint. Ob causas supradictas tacetur, Quicunq; vult, & canitur. Credo in vnum Deum. Animaduerte hic obiter si forsitã vinum in calice congeletur, Sacerdotem debere tantisper exhalare, donec glacies resoluatur. Quòd si vero non possit eo modo resolui, necessariũ est vt igni apponatur. Sed si quid casu in calicem ceciderit, siue nimirum musca, siue aranea, certe quicquid illud est, omne istud Sacerdotem deglutire oportet. Proinde vero sabbatum sequens in albis appellatum est, idq; ex veteri consuetudine, quum eo die nigras vestes omnino deponebant, atq; induebant albas, sed hoc nonnulli faciunt in Sabbato Paschæ. Statim autem dominico sequente nouem lectiones cantãdæ sunt, vnde & historiam habent videlicet. Dignus es Domine. Sic. n. fit Romæ. Nec his diebus flectenda sunt genua, sed rectè orandum est, quia, vt inquit Ambrosius sub finem Lucæ. Mulieres venerunt ad monumentum, nec flexerunt genua, sed rectè inspexerunt sepulchrum. Nota interim non debere in festo Beatæ Mariæ Annunciationis sequẽtiam, quam etiam prosam appellatam esse diximus, cantari, etiam causa deuotionis, nec vnquam nisi canatur Alleluya. Moris enim fuit, vt post alleluya cantaretur neuma. Nominabatur autem neuma cantus, qui sequebatur Alleluya. postea vero quidam Papa instituit loco neumæ dici sequẽtiam, quæ quod Alleluya sequatur, sic appellata videri potest. Cõceditur nihilominus, vt hoc tempore aliquis genua flectat, modo id non apertè, sed secreto faciat, & ieiunet etiam qui velit. Nam, vt ait Hieronymus, vtinam possemus omni tempore ieiunare. Sunt autem prohibitæ in ieiunio carnes, quemadmodũ & oua, caseus, lac, q, vt idem putat Hieronymus, hæc omnia sint carnes liquidæ. Beatus tamen

Benedi-

Benedictus permisit oua,lac, & caseos comedere,vt quamuis libidinis quædã sint incitamenta,ad maiorem tamen coronã & victoriam comedantur. Verum eis qui ieunant pisces permissi sunt, sed vt ait Hieronymus,pisciculi pauci,quo facile intelligitur,q; & parui & pauci esse debeãt. Dicitur aũt tempus hoc Quinquagesima quod per tempus istud significetur tempus iubilei,quo plena erit libertas,& nostra nobis reddetur hæreditas. Vnde profecto & Alleluya cantamus. Verum genua non flectimus, imo stantes oramus, nisi in lætanijs. Ad postremum autem animaduertamus Pascha Iudæorum fuisse figurã nostri Paschatis, & nostra vicissim significare Pascha futurum, quod erit in fine mundi. Quod vt pateat,sciendum est,duo esse opera Dei,opus creationis, &opus recreationis. Opus creationis fuit in principio, cum Deus mundum & omnia quæ in ipsa cõtinentur, creauit. Opus verò recreationis fit quotidie, sed Deus illud maximè exercebit in diei iudicij, quando omnia innouabuntur. Tempori vtriusq; operis nostrum Pascha conuenit & concordat. Et quidem tempore creationis;qa tunc angeli Dominum laudauerunt, vnde dictum est Iob. Vbi eras cum astra matutina laudarent me, & omnes filij Dei iubilarent ante me. Sic & nos in nostro Paschate renati, Alleluya laudando Dominum cantamus. Tempus verò recreationis pari ratione nostrum Pascha è vestigio repræsentat. Tres.n. illi dies, qui Pascha præcedunt, indicant tempus Antechristi, cui tres reges manus dabunt,quiq; postea per eos septem sibi regna subiicient,& decem regna eius imperio inseruient. Nam apud nos quem admodum illo tempore, videlicet ipso die cœnæ penitentes in ecclesiam recipiuntur,eodemq; die pedes,qui sunt corporis Christi extrema pars, lauantur:ita & Iudæi aqua baptismatis extremo tempore mundabuntur. Vnde reliquiæ Israel saluæ fient. Die verò Parasceue passio recitatur,sicut & tunc ecclesia maximè persequetur. Tunc.n. soluetur Sathanas, qui à passione Domini ligatus in inferno detentus fuit,vtq; hoc die cymbala nõ pulsantur,sic tunc concionatores siue prædicatores conticescunt. Quare & in tenebris benedictus alta voce canitur,quia tũ temporis Antechristo interfecto multi gaudebunt, ita vt ignis qui in tenebris modo videbatur penitus extinctus & postea elicitus,significet,quod nimirum illo tempore in ijs,in quibus Spiritussancti ignis videbitur extinctus,rursum relucescet. Sic in sabbato baptizantur pueri, & tunc baptizabuntur Iudæi. Ipso die Resurrectionis in persona Christi cãtamus: Resurrexi & adhuc tecum sum: sed tũc dicemus illud ipsum in persona nostra, quando resurgentes transibimus ex hac mortalitate ad immortalitatem. Debẽt ergo in octauis Paschę nouem dici lectiones ex Apocalypsi, quod ostenditur per responsorium Dignus es Domine. Ideo .n. responsorium nominatur; quia vt iam sæpè dictum est,lectioni, quæ præcessit, debet respondere. Nec est, quod quis obiiciat in qualibet dominica responsoriũ dici de Trinitate,quum tamen de ea nulla lectio recitetur. Fuit.n. illud ita in primitiua ecclesia institutum, vt videlicet singulis diebus dominicis diceretur & lectio nona & responsorium de Trinitate, Sed quia lectio illa in dissuetudinẽ abiit, tantummodo responsorium remansit. To to tempore Paschali non debemus flectere genua, nec ex necessitate ieiunare. Sed ex pietate & deuotione vtique,vt diximus,licitum est. Nam tempus hoc Paschale octauam significat ætatem,in qua erit perfectum gaudium omnibus Sanctis. Vnde est,quod hic non ieiunamus, nec genua flectimus, sed stantes oramus ac delicatius & lautius comedimus, nisi in duabus lętaniis, de quibus hic agendum est.

De Lætanijs Cap. 122.

PRimo ergo videndum est,quid sit lętania:secundo,quum sint duæ lætaniæ,quare vna dicatur maior, altera minor: tertio quamobrem fuerint institutę: quarto quemadmodum in his ieiunandum sit,& vestiendum:quinto & vltimo quid populus in lætania debeat cantare. Lætania interpretatur latinè supplicatio,siue rogatio. Supplicatio dicitur,

citur, quia tunc Deo supplicamus, vt à morte subitanea, & ab omni aduersitate nos defendat. Rogatio appellatur,qa tũc sanctos rogamus, vt pro nobis ad Dominum intercedant. Duæ sunt lætaniæ, maior & minor. Maior sit in in festo beati Marci Euangelistæ. Dicitur aũt maior, tum authoritate institutionis,q; eam instituit Gregorius papa, eius nominis Primus,qui & magnus Gregorius dictus est, tum authoritate loci. Fuit.n. instituta Romę,& publico decreto sancitum,vt vbiq; celebraretur. Alia Lætania nominatur minor,qui à minori instituta fuit,s.a B. Mamerto episcopo, idq; Viennæ. Atq; hæc nõ celebratur nisi in Ecclesia Cisalpina. Quare aũt fuerit instituta prior lętania, hanc reddit causam Paulus Montis casinij monachus Longobardorum historiographus. Nam,vt inquit ille, tempore Pelagij papæ tanta fuit aquarum inundatio in vniuersa Italia, vt aqua ascenderet ad superioris vsque fenestras templi beati Zenonis,quod erat Veronæ,nec tamen miraculose aqua templũ influit. Ex qua inũdatione per Tyberim affluxit in agros multitudo serpentum, inter quos extitit maximus draco, & omnes per duo ostia Tyberis intrarunt mare. Ex horum serpẽtum venenato afflatu,& maximè istius draconis,corruptus est aer,& infectus vsque adeo,vt inde grauissima pestis inguinaria nata sit,qua homines passim moriebantur. Tum Pelagius papa indixit ieiunium,& præcepit vt processionẽ instituerent, q; ita factum est. Sed in ipsa processione ipsemet cum septuaginta aliis expirauit. In eius aũt locum institutus est Gregorius Magnus,qui huiusmodi lætaniam vbiq; terrarum obseruari præcepit. De secunda lætania, quæ per triduum celebratur, ait Gregorius episcopus Turonensis,q; tempore B. Mamerti Viennæ, & circa Viennam fiebant crebro terremotus, & tanti ẽt,vt vel maximæ domus,& multæ ecclesiæ inde collapsæ sint,& corruerint, quæ tempestas toto anno durauit. Sic ẽt sabbato Paschali dum ipse Mamertus diuinum celebraret officium, igne cœlitus demisso combustum est ciuitatis palatium. Præterea bestiæ, vt lupi & apri ex syluis in ciuitatem exibant, atque homines deuorabãt. Pro his ergo incommodis beatus Mamertus triduanum indixit ieiunium ad similitudinem Niniuitarum,præcepitq;, vt processionem facerent, vt quemadmodum illi per triduanum ieiunium vrbis euaserunt subuersionem,ita hi liberarentur ab istiusmodi aduersitatibus,quod ita factum est. Gregorius aũt ille, cuius paulo antè mentionẽ fecimus,legitur statuta fuisse admodum exigua,vsq; adeo vt quum fortè Romam veniret, omnes ipsum parupenderent, atq; ipse ẽt Papa miratus fuerit, q; tã paruus homuncio factus esset episcopus, ad quem ille honestè respondit; Ipse Deus fecit nos,& non ipsi nos. Simile quippiã dixit B. Hilarius cuidam ipsum vocanti gallum: Non sum, inquit,natus Gallus, sed ex Gallia,& tu es Leo, sed non ex tribu Iuda,sic enim vocabatur.

De institutione & modo lętaniarum. Cap. 123.

INstituit igitur B. Mamertus,vt singulis annis hæc lętania tribus diebus continuis in ecclesia Cisalpina celebraretur,quod ita Romę fuit canonizatum. Papa etiam Liberius instituit vt pro fame,pro bello,pro peste, pro clade, & huiusmodi aduersitatibus imminentibus semper lętanias faceremus,vt sic illa per supplicationes,orationes, & ieiunia euitaremus. Vocantur autem hæ processiones lætaniæ Græco vocabulo, propter authoritatem Græci sermonis, sicut Pascha & Pentecoste. In his lætaniis ieiunandum est cibo Quadragesimali, in vestibus pœnitentialibus. Nam & omnes illo die a mundanis operibus prorsus abstinere debent,etiam serui & ancillæ, ac interesse tantisper processioni, donec ipsa celebretur. Vt quemadmodũ omnes peccauerunt, ita etiam omnes pro venia supplicent. In huiusmodi autem processionibus itur in magnis ecclesijs septeno ordine,vnde septiformes dictæ sunt. In primo ordine sunt clerici, in secundo monachi & canonici,in tertio moniales, in quarto pueri, in quinto laici prouectæ ætatis, in sexto viduæ, & in septimo coniugati. Sed quod nos non pos-

mus in numero personarum, id supplemus in numero lætaniarum. Septies. n. lętaniam dicere debemus. Vbi obiter animaduertemus q̃ Rubertus Tuitiensis Abbas dixerit vltimam lætaniam multis annis incepisse ante primam. Nos aũt has lętanias iõ maximè hoc tempore facimus, qñ tũm præcipue bella exoriri soleant, & terræ fructus, qui adhuc sunt tenerì, vel in flore, corrumpi iniuria nebularum vel plurib⁹ aliis modis possint. Vt ergo Deus hæc oĩa auertat, instituimus lætanias continuantes vltimam Ascensioni, vt per ieiunium & orationes Xp̃m sequi, & ad cœlos ascendere mereamus. Draco q̃ triduo illo deportatur inflata & longa cauda duobus quidem diebus ante crucem & vexilla postea vltimo retro, significat diabolum, qui tribus temporibus ante legem, sub lege, & tẽpore gratiæ, quæ per hos tres dies indicantur, homines sefellit, aut fallere conatur. Primis duobus temporibus quasi erat Dominus orbis, vnde Xps eum vocat principem mundi. Tẽpore vero gratiæ per Xp̃m fuit deiectus, nec audet ita apertè regnare, vt prius, sed per suggestiones homines latenter seducit, quos pigros, & remissos videt in bonis operibus, nec viam viæ sectantes sicut in deserto debiles & infirmos, & eos qui remanebant vltimi, hostes à tergo venientes, quasi aberrantes interficiebant. Inde profecto est, q̃ primis duobus præcedit, & vltimo sequat. Ipse est draco & leo. Draco modo est, quia homines non ita apertè, sed latenter decipit. Leo. erit tempore Antechristi, qñ tunc manifestè sæuiet in nomen Christi. Draco fuit, quando Christum super pinnaculum templi vbi multos antè per vanam gloriam seduxerat, latenter fallere voluit, & tẽtauit inquens, Si filius Dei es, mitte te deorsum. Et quasi hoc facere posset securè, addidit, Qñ angelis suis mandauit, &c. Bene. n. intelligebat scripturas, sed quod sibi malo erat subticuit, videlicet. Super aspidem & basiliscum ambulabis &c. Leo aũt fuit in passione Domini, qui ipsum crucifigere ẽt curauit, de illo ait Ioannes in Apocalypsi. Ecce draco magnus rufus habens capita septem & cornua decem, & in capitibus suis diademata septem & cauda eius trahebat secum tertiam partem stellarum. Per stellas hic significantur homines, qui tripartite diuiduntur in perfectos, imperfectos, & reprobus. Tertiam ergo partem stellarum trahit secum diabolus, nimirum reprobos, nam hi sunt cauda illius. Alibi vocat eum Christus Sathanam. Videbam Sathanam tanquam fulgur de cœlo cadẽtem. Et ad Petrum inquiens, vade retro me sathana. Non est aũt intelligendum q̃ vocet eum diabolum, sed aduersarium q̃ interpretatur sathanas. Hæc. n. eius loci mens & sententia est, Vade retro me sathanas. i. sequere me per imitationẽ passionis. Noli disturbare passionẽ meã. Vel certe hæc videbat. n. Christus, vt ait beatus Hilarius, dæmonem in aurem Petri suggerẽtem, vt impediret suam passionẽ, & ait ei, Sathan Sathan. Ac si diceret, ne quicquam & frustra laboras. Et conuersus ad Petrum dixit, Vade retro me, i. sequere, imitando meam passionem.

De festo Apostolorũ Philippi & Iacobi. Cap. 123.

NVnc dicendum est de quibusdam solennitatibus, quæ hoc tempore in ecclesijs celeberãtur, videlicet de festo Sancti Philippi & Iacobi, & omnium Apostolorum (sic. n. est in magnis & plenis calendarijs) de Inuentione sanctæ crucis, de festo Ioannis ante portam latinam, & beatę Mariæ ad Martires, & de commemoratione Sancti Michaelis. Hoc ergo tempus, vt prædictum est, significat octauam ætatem, vbi bonum q̃ erit in dispari claritate singulorum, futurum est omniũ. Vnusquisq; .n. gaudebit perinde ob alterius bonum, ac pp suum, & bonum omnium erit singulorum. Quare quum tempus hoc maximè solennitatibus cõueniat, cumq; in primitiua ecclesia Apostoli non haberent particulares solennitates, statutum fuit vt ipsius calẽdis Maij celebraretur solennitas in honorem omnium Apostolorum. Hoc ẽt die festum est Philippi & Iacobi, idq; ideo quia fortè illo die passi sunt. Hic Iacobus minor appellatus est, non vtique ætate, sed

sed vocatione, sicut fit inter monachos, vt qui ante factus est monachus, ẽt si vel puer sit, tñ præcedat eũ, qui quantus quãtus sit postea cœnobium ingressus est. Dictus est præterea frater Domini, vel quia similis erat ei faciei, vt dicitur, vel ideo, quia erat filius Alphæi, fratris Ioseph viri B. Mariæ, & Mariæ sororis eius. Et qui ita ex vtraq; parte sanguinis sese contingebant, apud Iudæos fratres vocabantur, Iesus autẽ putabatur esse Ioseph filius. Hic Iacobus dictus est primus post passionem Christi Hierosolymæ missam celebrasse, & Petrus Antiochiæ. Idem hic Iacobus factus est Episcopus Hierosolymitanus, q̃ quum nomen Christi prædicaret, & publicè fateretur, præcipitatus est a Iudæis è pinnaculo templi, & pertica fullonis interfectus. Alter vero Iacobus maior appellatus est & vocatione, & dignitate, qa familiarior fuit Christo. Ad secreta enim sui operis eum vocabat, vt quãdo transfiguratus est, & quando mortuum suscitauit in domo.

De inuentione sanctæ Crucis. Cap. 125.

CRuce Domini inuẽta ab Helena matre Constantini per Iudam, vt narrat historia, festum eius primo celebratum est Hierosolymæ. Sed Eusebius Papa Trigesimus a B. Petro illud postea vbiq; terrarum celebrari præcepit. Iudas ille, per quem crux inuenta fuit, legitur postea ad fidem fuisse conuersus, & appellatus mutato nomine Quiriacus, creatusq; tandẽ Episcopus Hierosolymitanus. De quo qdem diabolus, cum alterum sibi amicum expectaret, sic dixisse fertur, per Iudã Xps morti traditus est, & per hunc Iudã Xps mortuus exaltatus, sed breui Iulianus amicus meus rex erit, qui me de illo egregiè vindicabit. Quod sanè ita factum est, vt qui ipsum interfecit, quemadmodum dicitur. Ferunt Iulianum hunc Monachũ fuisse, & magnum religionis simulatorẽ, adeo vt quædam mulier tres ollas auro onustas, ita vt in earum orificis aurum cinere cooperiretur, ne facilè inueniretur, apud eum deposuerit, eiusq; fidei concrediderit. Quandoquidem virum illum sanctum esse credebat, nec tamẽ confessa est in ijs aurum inesse. Sed eo inuento ab illo, & furato ollas cinere implcuit, & mulieri requirenti depositum reddidit. Cũ vero paulo post mulier aurum sibi quærere, nec inueniret, nõ potuit, quod ipse haberet, conuincere, quod de auro nullos habebat testes. Nam alij monachi, ad quorum testimonium ollas tradiderat, nihil in eis, præter cineres, viderat, atque ita aurum obtinuit. Quo quum Romam fugisset, & sequenti tempore consulatum obtinuisset, factus est Imperator. Qui cũ magicæ artis a puero peritus esset, ac eã multum adamaret, plures sibi magistros asciuit. Cum ergo quodam die absente suo magistro, solus domi mansisset, ac legere inciperet dæmonum coniurationes, conuenit ante magna multitudo dæmonum, qui omnes erant nigri, vt Æthiopes. Tũc ille præ timore fecit signum crucis, & omnes illico euanuerunt. Quod quum Iulianus Magistro suo referret quærenti quid ipse vidisset, dixit ei magister signum illud dæmones maximè odio habere. Electus ergo hic in Imperatorem, & adhuc eius rei recordans, cum artem magicam exercere vellet factus est Apostata. Signa crucis vbique destruit, & Christianos, quantum potuit, persecutus est, credens aliter fieri non posse, vt sibi dæmones obtemperaret. Quare etiam tunc Iudam modo appellatum Quiriacum interfecit, per quem crux fuerat inuenta. Legimus præterea militem quendam similiter Quiriacum vocatum, hunc Iulianum interfecisse. Nam quum hic per Epheson suum duceret exercitum alios gentiles expugnaturus, qui aduersum eum, & Romanos insurrexerant, & videret isthic quandam Abbatiam, mandauit eis, vt sibi prandia pararent. Sed hi plane negauerunt, tum quia apostata esset, tum quia pauperes erant. Tunc ille ad hæc ita excandescens, eis rursus nunciauit, se priusquam annus finiretur locum istum deleturum, eosq; interfecturum, & omnino effecturum, vt isthic segetes succrescerent. Quo sanè audito timuerunt monachi, sed Abbas eorum vir sanctissimus eos in Domino confortauit, & effecit, vt sua conformatione

iam ad martyrium essent parati. Quadã vero nocte, cum abbas in oratione persisteret, visa est ei beata Maria monasteriũ aperire, & ad tumulum cuiusdã militis, qui dicebatur Quiriacus, quiq; mortuus erat nondum septem diebus, & isthic sepultus, venire, ac ei vt inde surgeret, & se armaret, ac de Iuliano eam vindicaret ꝓcepisse. Tum ille surgens, se armis suis, q̃ adhuc in templo affixa erant, induit, & equum suum, qui adhuc in stabulo erat, vidente Abbate ascendit, & ad fines Iuliani se contulit. Sequenti die quęcunq; viderat abbas, suis monachis narrat ordine. Qui militis tumulum aperientes, vt rem probarent, nec inuenerunt corpus, nec equum, nec arma. Tertia vero die confligẽte Iuliano cum suis hostibus, interfectus est a prædicto milite, & sequenti nocte miles vidente abbate ad sepulchrum suum redijt, equumq́ue, & arma in locis suis reposuit. Post hunc Iulianum fuit Cyprianus homo gulæ, & luxui deditus, qui ad beatam Iustinam Virginem, quum ad suã luxuriam concitare vellet, misit quendã dæmonem, qui huiusmodi immunditiæ præerat, sed signo Crucis repulsus est. Misit rursus alium fortiorem, qui eodẽ modo crucis signo se deuictum fatebatur, ita vt hinc Cyprianus ad fidem cõuersus sit. Tantæ potestatis est crux Christi, per quã ille nos planè immeritus æternæ fœlicitati restituit.

De S. Ioanne Euangelista ante portam Latinam. Cap. 126.

NEro interfecerat Petrum, & Paulũ, quo mortuo, successit ei Vespasianus, atque ei Titus, cui postea Domitianus. Sub hoc beatus Ioannes Euangelista profectus est Romam, vt isthic verbum Dei concionaretur. Domitianus autem ipsum poni curauit in dolium feruentis olei plenum ante portam Latinam, sic enim vocabatur. Sed beatus Ioannes nullam isthic sensit læsionem, diuina gratia ipsum protegente. Quantum tamen ad illum attinet martyr fuit. Quapropter festum de illo agitur, non secus ac si martyrium ibi sustinuisset. Tum a Domitiano in Pathmos insulam deportatus est. Sed tandem a Nerua Imperatore reuocatus est. Notemus hic tres tantum Apostolos viuos fuisse Romæ; Petrum nempe, Paulum, & Ioannem, ac tres item Euangelistas, Ioannem, Marcum, & Lucam. Præterea animaduertamus Christi Apostolos, siue Discipulos non ideo fuisse passos, ꝙ Christum prædicabant, sed quod ipsum deificabant, ac Deum esse aiebant, sine Romanorum authoritate, quod ipsi prohibuerant.

De festo beatæ Mariæ ad martyres. Cap. 127.

CVm singula Romanorum idola non possent templum Romæ habere, secerunt Romani vnum templum omnibus idolis, quod dictum est Pantheon. Illud templum impetrauit dari ecclesiæ Christi. Bonifacius Quartus Papa a Phoca Cæsare Constantinopolitano Imperatore, & illud reiectis idolis, omniq́ue eorum spurcitiæ, dedicauit in honorem beatæ Mariæ, & omnium Martyrum, (nondum enim fiebant festa confessoribus) & statuit, vt singulis annis celebraretur illo die festum Martyrum, sicut ipsis Calendis Maij festum Apostolorum. Sed quia in illo mense non est tanta copia victualium, vt in alijs (solet enim tũc annona deficere) & populus, qui confluebat ad illa solemnia propter inopiam ciborum quandoque non poterat bene celebrationi vacare, ideo Gregorius minor, qui eius nominis Quartus fuit, duo hæc festa transtulit, & ea Calendis Nouembris, quando maior est rerum copia, fieri instituit. Nec solum Apostolorum, & Martyrum, sed etiam Trinitatis, omnium Angelorum, & Archangelorum, Patriarcharum, Prophetarum, & aliorum Sanctorum atque Sanctarum, velut festum generale, cuius officium ordinauit.

Quare non celebremus festa Sanctorum qui cum Christo surrexerunt. Cap. 128.

QVærit, quare non celebremus hoc tpe festa Sanctorũ, q cũ Xpo surrexerunt, vel cum illo in cœlos ascenderũt? Debemus

debemus.n. de eorum glorificatione gaudere, & solennizare, sicut de alius sanctis, quum certi simus eos ascendisse. Verum eius rei ratio talis est. De morte eorum non solennizamus, quia ad inferos descẽderunt. De glorificatione autem in animã festum, aut in pascha aut saltem in Ascensione Domini deberemus celebrare, sed non possumus propter authoritatem, & magnitudinem officiorum illorum die rum. Obumbraretur enim eorum festiuitas dignitate maioris solennitatis. Quemadmodum si cum Rege veniret alicuius familiaris propter præsentiam Regis, non tàm diligenter ei obsequeretur, quàm si solus veniret. Ideo ergo statutum est, vt aliis anni temporibus, iis diebus quibus ecclesiæ sibi dedicatæ fuerunt, festa illorum celebrentur, vt festiuitas beati Ioannis Baptistæ sub finem augusti, qui tamen circa pascha mortuus est. propter eandem sanè rationem festum beati Iacobi Compostellæ in Iulio obseruatur. De festo beati Petri ad vincula alibi dicetur. Animaduerte ergo, ꝙ festa sanctorum veteris testamenti, vt Abrahami, Isai, Iacobi, Dauidis, Danielis & aliorum in Græcia, & Venetiæ colantur, habeantq; isthic suas ecclesias.

De Sancto Michaele, Cap. 129.

DE festo Sancti Michaelis dicimus, ꝙ hoc tempore Barbari Apuliã ingressi sint, eamq́ue misere depopulati. Quare Christiani in dicto ieiunio triduano auxilium Sancti Michaelis implorauerunt. Et cum essent cõgregati instructaq; acie exercitum aduersus hostes producerent, apparuit eis sanctus Michael, quasi illis auxilium præstans, tum hostes versi sunt in fugã. Quia ergo per beatum Michaelem victoriam obtinuerunt, ideo statutum est, vt eo die semper festum eius celebraretur.

De varietatibus huius temporis. Cap. 130.

DIcto de festis, considerandæ sunt quędam huius temporis varietates. Sunt enim hæ tres septimanæ quasi propriis vocabulis nuncupatæ pirima est paschalis, secunda in albis, tertia expectationis, illa videlicet, quæ est post Ascensionem Domini; prima dicitur sanctificata, quia homines per baptismum sanctificati tota illa septimana vestem gerunt, in qua baptismum susceperunt, quæ significat primam stolam. Secunda septimana appellatur in albis, quoniam tunc baptizati altero sabbato vestes baptismi deponentes albas induunt uestes. Vel quoniam tunc solent illi, qui baptizati sunt confirmari ab episcopis, & alias albas vestes induere vsque ad sequens sabbatum. Vel certè ideo nominatur in albis, quia significat vitam æternam, in qua vtraque stola vestiemur. Tertia tandem nuncupata est, vt diximus, septimana expectationis, ꝙ repræsentet tẽpus illud, quo Apostoli expectauerunt aduentum Spiritussancti. Atque hinc animaduertemus quosdam solere ieiunare ab Ascensione, vsq; ad Pentecosten, quia Apostoli eo tempore dicuntur ieiunasse. Sed D. Gilberto videtur non esse ieiunandum, quod ad paschale tempus pertineat. Alia item varietatis hic est attendenda. Septimana enim paschalis non protenditur, nisi vsque ad sabbatum in albis, atque ita pascha pro octauis, seu duntaxat dies habet. Septimana in albis incipit a sabbato in albis, & finitur in altero sabbato, & sic durat octo diebus. Octauæ Ascensionis cum deberent terminari quinta feria ante pentecosten, protrahuntur vsq; ad pentecosten. Nam licet duo dies, qui octaui supersunt, ad missam officium suum facile possint ab dominica accipere, tamen non haberent nocturnos, inuitatorium, vel responsoria, nisi ab Ascensione Domini illa peterent. Vnde profecto decem illi dies pro vna octaua reputantur. Nec id quidem mirum, quum totum paschale velut vna habeatur octaua, quemadmodum etiam tempus illud à Natiuitate Domini, vsq; ad octauas Epiphaniæ.

De Pentecoste. Cap. 131.

HIs breuiter de paschali tempore expositis, de pentecoste Domini deinceps agendum est. Populus

Israeliticus quatuor præcipuè celebrat so lennitates, Pascha, s. quia tunc eos Dominus liberauit ab Aegyptiorum seruitute, & a percussione Angeli, aspersis immaculati agni sanguinem postibus. Non. n. fuit domus alicuius Aegyptij, in qua nō mortuus aliquis conspiceretur. In domibus vero Hebreorum minimè. Celebrant præterea Pentecosten, quia tunc acceperunt legem, & scenophegiam in Septēbri, quæ interpretatur fixio tabernaculorum, in hyeme deniq; celebrant Encenia, i. dedicationem templi. Nos aūt tantum duo istorum seruamus. Pascha videlicet, & Pentecosten, sed alia ratione atque illi. illi enim celebrant Pascha, quod tunc ab Aegiptiaca seruitute fuerint liberati. Nos ideo Pascha celebramus, quia tunc per Christum redempti sumus. Illi celebrant Pentecosten, quod tunc legem acceperunt, nos ideo, quia tunc accipimus Spiritum sanctum. Illi acceperunt legem in tabulis lapideis extrinsecus scriptam. in tabulis quidem lapideis, ad designandum eorum duritiem. Extrinsecus vero scriptam, quod literæ spiritualem intelligentiam non pertingebant, sed Spiritus sanctus datus est septuagintaduobus discipulis in corde digito Dei intus spiritualem intelligentiam eis dictante. Verum animaduerte aliud esse Pentecostē, aliud quinquagesimam, itemque quinquagesimam multisariam accipi. Est enim quinquagesima dierum annorum, psalmorum, personarum, & denariorum. Rursus quinquagesima hæc dierum triplex est. Est enim vna a dominica, quæ vulgo appellatur, Esto mihi, vsque ad Pascham, alia a Paschate ad Pentecosten, & tertia, a sabbato in albis, vsq; ad sabbatum post Pentecosten. Prima est pœnitentiæ & afflictionis, secunda lætitiæ & exultationis, tertia velut figurę. prefigurat enim octauam ętatem, in qua vtraq; stola induemur. Ex quo quidem fit, quod duo Alleluia illa quinquagesima cantamus, quorum primum significat corporis stolam, secundum animæ. Sic quoque tres sunt psalmorum quinquagesimæ, prima est à Beatus vir, vsque ad Miserere mei. Secunda Miserere mei, vsque ad Domine exaudi. tertia deniq; à Domine exaudi vsq; ad Omnis spiritus laudet Dominum. Hæ quinquagesimæ dies diluuij significant. Tot enim diebus aquarum fuit inūdatio, scilicet centum & quinquaginta diebus. Ideo autem tres quinquagesimas psalmorum cantamus, vt Deus a tali nos diluuio & ab omni malo defendat. Quinquagesima porrò annorum erat iubilæus. De quinquagesima personarum habetur in Genesi, vbi Abraham in hunc modum a Domino quærit. Si septuaginta, inquit, in populo inueniantur iusti, nunquid eis parces? Ita, respondit Deus, & sic postea de sexaginta, & quinquaginta vsque ad decem. De quinquagesima vero denariorum habetur in Euangelio, vbi de duobus agitur debitoribus, quorum vnus debebat centum denarios, alter quinquaginta. Sed hæc de illis dixisse satis sit. Nunc autem ad propositum redeamus. Dicitur ergo Pentecoste à πεντηκοντα quinquaginta, quod dies hęc a resurrectione Domini distat quinquaginta diebus. Hinc πεντηκοστος latine dicitur quinquagesimus. Sicut. n. populus Israeliticus quinquagesimo die a Pascha, quod celebrauerunt in Ramasse, venerūt ad montem Dei Oreb, vel Sina, quod idē est, & legem tūc acceperunt. Ita die quinquagesimo a passione Domini Spiritus sanctus discipulis in superiori cœnaculo aduentum eius expectantibus datus est in linguis igneis. Et in linguis vtique, vt in omni genere linguarum & sermonum fa cundi essent. In igneis vero ideo, vt inflammarentur amore charitatis. Datus est igitur Spiritus sanctus discipulis, cuius gratia est septiformis; quoniam numerū scilicet septenarium maximè obseruant iudæi in omnibus, idq; non sine specie figuræ. Ipsi enim celebrant septimum diem, videlicet sabbatum, septimam septimanam, nempe pentecosten, septimum mensem, nimirum Septembrem, qui apud eos ferè habetur celebris, & septimum annum, vtpote quum serui a iudæis manumittebantur, si vellent. Si autem aliquis manumitti non vellet, sed in Domini seruitute remanere, is ad postes tabernaculi, vel templi ducebatur, atque eius aures subula perforabantur, quod erat signum seruitij, ne amplius

amplius manumitteretur si forsitan postea ex seruitute manumitti vellet. Sic quoque hoc anno quæcunque terra ex graris procreabat, erant communia. Non enim colebatur eo anno. Pari ratione nos septimo die, videlicet in sabbato, baptismum celebramus. Sabbatum enim requiem significat, & nos per baptismū sabbatizamus, idest requiescimus. Quoniam quando homo baptizatur. habet anima eius quietem, quum per Spiritum a vitijs emendata in fidei vnitate quieścit. Sciendum ergo, duobus tantum sabbatis regulariter baptismum celebrari. Sabbato videlicet paschali, & pentecoste. paschali quidem sabbato, quoniā in passione. Christi oēs baptizamur, hoc est redimimur. Sabbato vero pentecoste, quia tunc per Spiritum sanctum mundamur, & sanctificamur. Atque huius quidem sabbati officium nunc tractandum est.

De officio sabbati pentecostes. Cap. 132.

OFficium huius diei nihil discrepat ab officio sabbati paschæ, excepto, quod in eo prima lectio fit de Adamo, idest de mundi creatione. Hic vero prima est de Abrahamo. Et huic quidem lectioni de Abrahamo canticum subiungitur, illi vero de Adamo non vtique. Duæ hæ lectiones illos duos parentes significant, quorum vnus fuit pater erroris, & deuiationis, scilicet Adamus: Alter fuit pater fidei, & reuocationis, videlicet Abrahamus. Lectionis de Adamo non subiūgimus canticum, quod ille non bene nobis cecinerit, quoniam transgressus est Dei mandatum. Vnde nō respondemus ei, quasi nobis malè cantanti. Quod autem malè cantauerit ex eo patet, quod ei dictum est Maledicta terra in opere tuo. Lectionis de Abrahamo canticum subiungimus, vt qui bene nobis cecinerit, vnde ei dictum est. In semini tuo benedicentur omnes gentes. Tacentur autē hac die tituli, propter parulus, qui necdum cognoscunt authores noui, & veteris testamenti. Missa hoc sabbato ita incipit, quemadmodum sabbato paschæ, videlicet per Kirie eleyson. proinde Gloria in excelsis tam hoc, quàm illo sabbato canitur, atque etiam die cœnæ, sed non nisi in illa ecclesia, in qua consecratur chrisma. Alibi enim cantari non debet. In vesperis denique hi dicuntur psalmi. Laudate pueri Dominum. Laudate Dominum omnes gentes. Lauda anima mea Dominum. Laudate Dominum quoniam bonus, & Lauda Hierusalem Dominum.

De ieiunijs quatuor Temporum. Cap. 133.

DIcendum modo est de ieiunijs primitiarum, quæ in septimana pentecostes solent contingere. Et primo quidem de origine, secundo de institutione, tertio de nomine, & eius ratione, deinde de officio, & vltimo de ordinibus, quæ in ijs celebrantur, oportet dispiciamus: Origo istorum ieiuniorum sumpta est ex veteri testamento. Sicut enim populus ille Deo ex omnibus rebus suis dabat primitias, sic nos ex temporibus primitias, & non solum ex tēporibus, sed etiam ex omnibus, quæ possidemus dare debemus. Nunc sequitur de institutione.

De institutione ieiuniorum quatuor Temporum. Cap. 134.

IN primitiua ecclesia fuit institutum, vt ieiunia hæc quoquo anno ter fierent. Sed Calixtus papa instituit, vt quater fierent, sumens rationem ex veteri testamento. Iudæi namque quater ieiunabant in anno, ante Pascham, Pentecostem, Scenophegiam, idest, ante fixionem tabernaculorum in Septembri, & ante Encœnia, idest, dedicationem in Decēbri. præterea si ter fierent, & tres dies singulis vicibus ieiunarentur, anno diuiso in tres partes, remanerēt semper aliquot dies, quorum primitias non redderemus. Sunt rursus & multæ aliæ rationes, quam obrem quater fiant in anno. Vna est, q̄ in humanæ naturæ constitutione quatuor sunt qualitates, vtpote quòd simus calidi, frigidi, humidi, sicci, ex quibus qualitatibus quilibet peccādi petit delectationes.

Vt ergo quatuor has qualitates a peccandi libidine refrenemus, quater in anno ieiunamus. Vel talis etiam ratio reddi potest. Homo constat ex anima, & corpore. Corpus autem consistit ex quatuor elementis. Sed anima très potissimum habet proprietates, vti ratione, irasci, & concupiscere. Quare, vt hæc in nobis moderentur, quater in anno tribus diebus ieiunamus, vt quaternarius numerus referatur ad corpus, ternarius ad animam. Rursum annus in quatuor tempora diuiditur, quorum vnumquodque tres habet menses. Quater igitur in anno ieiunamus tres dies, pro quolibet mense diem vnum. Est iterum alia ratio, cur quater ieiunamus, ob quatuor videlicet anni tempora. In Hyeme enim mandamus terræ semina, in Vere arbores floreſcunt, & vineæ pubeſcunt, in Æstate metimus nonnullas fruges, & in Autumno colliguntur vuæ. Quater denuo ieiunamus, quia vt veteres quoquo anno quater ieiunabant Quadrageſimam diem, & nos his temporibus tres dies ieiunamus. Dicuntur autem ieiunia quatuor temporum, vel ieiunia primitiarum, vel ieiunia duplicia, quia fiunt tribus diebus, quibus solemus ieiunare in vna septimana. Sunt vero instituta, vt dictum est, a Calixto papa, & prima huiusmodi ieiunia fiunt in Martio, in prima videlicet septimana Quadrageſimæ, vt in nobis marceant vitia. Non enim omnino possunt extingui. In Æstate fiunt secunda, nimirum in septimana Pentecostes, vt quoniam tunc venit Spiritus sanctus, & nos esse debeamus feruentes spiritu. Tertia ieiunia fiunt ante festum sancti Michaelis, in tertia septimana Septembris, quod quemadmodum tunc arborum fructus colligantur, & nos quoque deceat Deo reddere bonorum operum fructus. Quarta postremo fiunt in septimana ante Natale Domini, scilicet in Decembri, quia sicut tunc herbæ moriuntur, ita & nos oportet mori mundo, & renasci Deo. In horum ieiuniorum quarta feria dici debent duę lectiones tono, siue voce nocturnali, vna ex veteri testamento, altera ex nouo tono, & voce communi ad significationem eius, quòd qui ordinandi sunt sabbato sequenti, oporteat vt sint vtriusque testamenti periti. Idem indicat mitra episcopalis per duo illa cornua. Debet enim hic vtriusque testamenti non esse ignarus, quo tanquam duplici cornu possit ferire fidei inimicos, atque hæreticos. Sexta ieiuniorum feria vna duntaxat dici debet lectio, quòd author veteris, & noui testamenti vnus, & solus sit Deus, atq; ex veteri, & nouo testamento vnum factum sit Euangelium. Sabbato autē quatuor recitantur lectiones, antequam celebrentur ordines, quarum prima pertinet ad populum, secunda ad ecclesię primates, tertia ad ministros, quarta ad omnes religiosos. Lectio Danielis ideo sequitur de tribus pueris, quòd qui sunt ordinandi, in fine debeant esse probati, sicut illi fuerunt. Sunt autem hi circa tria potissimum inquirendi, circa naturam, vtrum videlicet ex legitimo matrimonio sint procreati, circa literas, & circa vitam ac bonam conuersationem. Notemus ergo hic, quòd Archipresbiter ordinandos prius debeat offerre Archidiacono, vnde hic etiam dicitur vicarius, quoniam in hoc vicem supplet sacerdotum. Eorum enim esset hoc facere. Archidiaconi officium est eos examinare, & scrutari in vita, in natura, & honesta conuersatione, atque ita eos tradere in manus scholasteris, cuius munus est periculum facere in literis. Sic itaque diligenter inquisiti debent tradi in manus episcopi. Post lectionem Danielis subiungitur cantus Benedicite. Sed quare ad lectionem Danielis non flectuntur genua, supradictum est: Epistola Pauli deinde legitur, ad quā genua non flectimus, quoniam ad nouum pertinet testamentum. Huic deinceps tractus subiungitur cum graui cantu, quòd ordinati graues esse debeant, & constantes, nec facili superbiæ flatu efferantur. Obiter tamen animaduerte non permissum esse, vt eadem die bis aliquis ordinetur. Sed si necesse fuerit, potest ordinari sabbato in Diaconum, & Dominica sequenti in sacerdotem, & postea in octauis Pentecostes potest consecrari in episcopum.

De

De tempore peregrinationis ac festis in eo contentis. Cap. 135.

AB hoc ergo sabbato incipit tempus peregrinationis, qm̃ sumus quidem in itinere, quo venitur ad patriam, sed hostes, & aduersarios habemus, anteq̃ illuc perueniamus, nimirum carnem nostram, mundum, & diabolum. Legimus hoc tpe librum Regum, vbi huius nobis proponũtur & victoriæ, vt & nos contra hostes fortiter pugnemus, & adepti victoriam in cę lis tandem coronemur. Et notemus obiter apud authores tribus potissimum nominibus appellari Iudæos. Primo, qa vocantur recutiti, vnde Isaias. Recutita, inquit, sabbata, i. Iudaica, qm̃ recisam, verendorum cutē habent. Appellantur ēt Palestini, vnde Ouid. Terra Palestino septima culta viro. Et cōi noīe Iudæi ab Iuda filio Iacob, qui vnus ex duodecim Patriarchis. Quantūuis. n. duodecim fuerint tribus, quæ a duodecim filijs Iacob descenderūt, a Iuda tm̃ Iudæi ideo sunt appellati, q̃ de regno Iudæ hoc pacto prophetauerat Iacob; Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de fœmoribus eius, donec venit, qui promissus est. De tribu aūt Iuda venit Dn̄s noster Iesus Christus. Notem⁹ præterea, q̃ aliquæ sint octauæ deuotionis, vt sancti Nicolai, & sanctæ Mariæ Magdalenæ, qui octauas non habent, sed qm̃ sunt quorundam ecclesiarum patroni, ıō eis fiūt octauæ. Sunt & octauæ veneratiōnis, vt in magnis solēnitatibus, & significationis, vt Petri, & Pauli, quæ secundam significant stolam, quam habituri sunt, videlicet corporis glorificationem. Paulus historiographus diaconus Romanę curię, monachus Cassinienſis, cum die quodam Paschalem cereum consecraret, fauces eius raucæ factæ sunt, quum prius essent satis vocalis. Vt ergo vox ei restitueretur, in honorem sancti Ioannis hymnum hūc composuit; Vt queant laxis &c. Vnde in principio petit vocis restitutionē, sicut restituta est Zacharię merito sancti Ioannis. De quo quidem dicemus, si primo festum Geruasij ac Prothasij breuiter exposueri mus. Et quidem hoc vnum hic dicimus, q̃ in eorum officio cantatur; Loquetur Dn̄s pacem in plebem suam. Nec hoc sanè sine causa tūm tpi dicitur, q̃ in horū festo reformata fuerit cōcordia inter Lōgobardos, & Romanum Imperium. Cætera de illis historia plenè perstringit.

De natiuitate S. Ioannis. Cap. 136.

VIdeamus igitur modo de ipsius sancti Ioannis natiuitate, & primo quāobrem natiuitas eius celebretur, cum in peccatis fuerit conceptus. Nullius. n. conceptio facta in amplexu maris, & fœminæ potest esse sine peccato. Quidam. n. sunt sine patre, & matre, vt Adamus; Alij ex patre sine matre, cuiusmodi fuit Eua; Alij vero ex patre, & matre, quod est frequentius, vt Abelus; Alij tandem ex matre sūt sine patre qualis est Christus. Vnde in pſona illius dictum est. Ego sum vermis, & non homo, hoc est, secundum legem vermium natus, non autem hominum. Sed animaduertatur, hic hominem prius, vt ita dixero, seminari, ac postea in vulua cōcipi, ibiq̃ue carnem formari. Verum post quadraginta, & sex dies creari animam, & corpori infundi, secundum Theologos, q̃bus magis credendum est, quàm physicis. Celebratur ergo huius natiuitatis secunda, quādo nimirum primo exit in lucem. Nam prima est, quando ipsa anima corpori infunditur. Secunda vero, quum prodit in lucem. Quare iuxta secūdam sine peccato fuit conceptus. Sanctificatus enim fuit in vtero quemadmodum Hieremias, in cuius prophetia hoc ita cōtinetur. Antequā exires de vulua sanctificaui te &c. Quod quidem in huius figuram fortasse dictum fuit. Sed de quo genere sanctificationis hoc isthic dicatur, Deus nouit. Sūt qui putent de sanctificatione originali dictum fuisse, idque hoc pacto probare conantur, quòd videlicet Spiritus sanctus puerum repleuerit, atq; adeo vt ex istiusmodi Spiritus sancti repletione, & repleta fuerit mater. Atqui si esset in originali, foret vtique & in mortali. Ergo neq; puer sancto Spiritu esset repletus, neque eius mater. Nec vero refert, quod & mali, quā plurimi prophetarunt, vt Cayphas, & Balaam, & q̃ asina etiam locuta sit. Verum cōtra videtur, quod ei peccatum istud originale remissum non fuerit. Dixit enim

Ioannes

Ioannes ad Christum. Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me baptizari. Ex quo intelligitur ipsum voluisse ablui a peccato originali. Sed intelligēdū planè est ipsum hoc dixisse in ꝑsona Ecclesiæ, in qua etiā opinione glosia est peruulgata.

De vigilia S. Ioannis. Cap. 137.

FEstum sancti Ioannis habet vigiliam, hoc est, eius festi dies præcedens dicitur vigilia, vel eius loco ieiunium, quod vice vigiliarum est institutum. Fuit enim moris apud veteres, & in festiuitatibus viri cum vxoribus, & filiabus suis ad Ecclesiam conuenirent, atque ibi cum lumine, & candelis vigilarent. Sed quoniam in his vigiliis crebro contingebat, vt puellæ vitiarentur, ac malitiosi oportunitate haberent, quo flagitia sua commodè perficerent, ideo factum est, vt vigiliæ mutarentur in ieiunia. Vnde ēt nunc antiquitatis nomen retinuit. Vocatur enim vigilia. Celebratur autem nativitas Ioānis, tum ꝑp historiam: habet enim Euangelium. Et multi in natiuitate eius gaudebunt, quod obseruant Christiani, & pagani tum ꝑpter allegoriam, & mysterium. Per Ioannem enim significatur ortus gratiæ, ex quo quidem fit, vt tum magis solennizemus ꝑp mysterium, quàm ꝑp ipsam personā. Creditmus autem, quòd hic in vtero sanctificatus est, sicut Hieremias, vnde eo die de Hieremia legitur. Sed quo genere sanctificationis nec satis liquet, nec legimus: plerisq; tamen affirmant ipsum ab omni peccato fuisse mundatum. Saluator autē attulit nobis ortum gratiæ. Hunc Ioannes præcessit annunciatione, natiuitate, ꝑdicatione, passione, & ad inferos descensione. Officium eius partim constat ex veteri testamento, partim ex nouo, quoniā ipse fuit finis veteris, & initium noui. Fuit nāq; quasi lapis angularis, hoc est nouū, & vetus coniungens testamentum. Quod autē hoc festo ieiunamus, totum illud natū est ex sympathia quadam, & compassione qua ei compatimur, q̄ ieiunauerit in deserto, atq; ibi vitam egerit admodū acerbam. Solent porrò hoc tempore ex veteri consuetudine mortuorum animalium ossa cōburi, q̄ huiusmodi habet origi-

nem. Sunt.n. animalia, q̄ dracones appellamus, vnde in psal. Laudate Dominū de terra dracones, non thracones, vt quidam mendose legūt, s. terræ meatus. Hęc, inquam, animalia in aere volant, in aquis natant, in terra ambulant. Sed quando in aere ad libidinem concitantur (quod fere fit) sæpe ipsum sperma, vel in puteos, vel in aquas fluuiales eijciunt, ex quo lethalis sequitur annus. Aduersus hæc ergo huiusmodi inuentum est remedium, vt vi delicet rogus ex ossibus constrŭeret, & ita fumus huiusmodi animalia fugaret. Et quia istud maximè hoc tempore fiebat, idē etiam modo ab omnibus obseruatur. Est & alia causa, quamobrē ossa animaliū comburantur, q̄ ossa sancti Ioannis in ciuitate Sebastæ ab Ethnicis combusta fuere. Consuetum item est hac vigilia ardentes deferri faculas, q̄ Ioānes fuerit ardēs lucerna, & q̄ vias Domini præparauerit. Sed qđ etiam rota vertatur hinc esse putant, quia in eum circulum tūc sol descēderit, vltra quem progredi nequit, a quo cogitur paulatim descēdere, quēadmodū vulgi rumor de B. Ioanne Christo aduenientе ad summum peruenit, quum Xp̄s putabatur, posteaque descendit, ac fuit diminutus, vt vel ipse de se testis est. Me, inquiens, oportet minui, illum autem crescere. Quod quidem propterea dictū esse nonnulli arbitrantur, q̄ tum dies incipiāt minui, & decrescere, & in Christi natiuitate crescere. Verumenimuero, quia aliquādo dies ante festum Sancti Ioānis de crescant, & ante natale Domini crescant, intelligendum est istud de natiuitate in matre, quando, s. vterque conceptus est. Conceptus.n. est Ioannes diebus decrescentibus, vt in Septembri, & Iesus crescētib⁹, vt in Aprili. Proinde Missa huius diei officium petit partim ex veteri, partim ēt ex nouo testamento, cum in eo quædam sint testamenti noui, quædam veteris. Nā lex, & prophetę fuerunt vsque ad Ioannē, ita vt hic fuerit tanquam in medio constitutus veteris, & noui testamenti. Postea tñ circūcisus est Xp̄s. Eodem vero die, & Ioannes Euangelistas in fossam descēdit, sed quia ꝑp natiuitatem beati Ioannis Baptistæ eius festiuitas plene venerari nō posset, translata est ad natale Domini.

Quare

Quare quum neq; ibi propter festum sancti Stephani vigiliā habere potuerit, hinc esse dicimus, q̄ hoc die duplex missa canatur, altera quidem die vigilia Euāgelistę, nimirum. Iustus vt palma florebit. altera vero de vigilia Baptistę. Quāquam dicere possimus vigiliam Ioannis Baptistę plenū habere & absolutum officium. Ex quo sanè fieret, vt illo die non celebraretur vigilia sancti Ioannis Euangelistæ.

De festo Apostolorum Petri & Pauli. Cap. 138.

HVcusq; de natiuitate sancti Ioānis, eiusque vigilia actum est, sequitur deinceps festiuitas duorum Apostolorū, Petri videlicet, & Pauli. De his magna est controuersia, vtrum eodem die passi sint. Henricus.n. solitarius velle videtur eodē die eos, anno tamē reuoluto, passos esse. Sed Pelagius Papa, atq; alij sancti patres, qui de illis scripserunt in Decretis, volūt illos eodem die, eademq; hora sub pessimo illo Imperatore Nerone fuisse passos. Alioqui.n. falsæ essent historię de illis ꝑditæ. Sed tñ in diuersis locis passi sunt, & diuersis pœnis. Petrus.n. cruci fuit affixus, Paulus vero obtruncatus, quæ pœna videbatur esse honestior. Nam ciuis erat Romanus, vt habetur in actibus Apostolorū. Postea vero eorum corpora fuere eodem loco, eodemq; sepulchro posita, vbi multo tempore simul permanserunt. Sed ad fidem Christianam conuerso Imperatore Romano, & Christiana religione magis ac magis crescente vtrique. Apostolo tuā peculiarem ædificauerunt Ecclesiam, & cum vellēt corpora separare dubitarētq; quænam ossa Petri, & quæ Pauli essent, illis orantibus ieiunio peracto, rñsum est cœlitus, maiora esse ossa prędicatoris, minora vero piscatoris. Atq; ita sane seorsum à se mutuo ossa fuere separata, & in suis Ecclesijs posita. Quanquam vero horum festa eodem die celebranda occurrant, beatus tñ Gregorius instituit, vt festum Petri ipso die tantum celebraretur. Maior.n. fuerat sanctitate, & Romæ primas tenuerat, sequēti verò die coleretur festum Pauli. Ipso tñ die Petri dicitur in missa oratio, siue, vt vocant, collectas, illis duob. cōis. Potest ergo hęc missa inchoari vel de sancto Petro, vel ꝑ hmōi introitum. Terribilis est locus iste. Quia eo die Ecclesia Petri fuit dedicata. Quæritur autem hic de Lino, an papa fuerit, atque itidem de Cleto? Sed rñsum est, & negatū, eosq; fuisse discipulos Petri ac eius vicem in his duntaxat suppleuisse, quæ ad actiuā pertinebant vitam, vnum videlicet intra muros, alterum vero extra: Sed Petrus vacabat orationi, vnde etiam nunc Romæ præter papam & alius quispiam Episcopus est. Considerandum porro est interdum inueniri Paulum Petro esse minorem, & quandoq; etiam maiorem, vel inter sese eos esse æquales. Sed istiusmodi controuersia hoc modo dissolui potest Paulus minor Petro, videlicet dignitate, quod hic fuerit princeps Apostolorum. Verum eodem maior fuit prædicatione, & æqualis & par vitæ sanctimonia. Horum itaq; festum tria habet præcipua, ieiuniū, octauas, & solemnitatem. Ieiunium quidem, quia si cum eis regnare optemus, oportet nos etiam cum ijs compati. In solemnitate vero ꝑpter eorum glorificationem gaudemus. In octauis deniq; ob illorum futuram beatitudinem in corpore & anima, cuius certi sumus, lætamur.

De diuisione Apostolorum. Cap. 139.

DE festo diuisionis Apostolorum magnæ auctoritates scriptores varijs dissentiunt. Quidam.n. volunt diuisionē hanc intelligendam esse quasi quæ Hierosolymæ post duodecim annos facta esset, quum videlicet Apostoli partiti ac separati fuerint ad cōcionandum Ethnicis. Nonnulli vero putant festū hoc esse accipiendum de diuisione Petri & Pauli, illa videlicet, de qua superius mētio facta est. Illam.n. tali die factam fuisse arbitrātur, quod vtiq; bene fieri potuit. Dicitur aūt hoc die magna illa Apostolorū Sequentia, cuius initium est hmōi, Cęli enarrāt. & Euangelium Ascensionis, sed non integrum, vt quod ibi incipit. Et Dominus quidem Iesus postquam loquutus est. Ad cuius extremæ partis probationem nonnulli hic mentionem faciunt de duobus Discipulis Petri, q̄ quum ad ꝑdicandum

missi

missi essent,& circiter viginti dies iter in gressi,alter eorum mortuus est,& alter ad Petrum rediit. Hunc aiunt fuisse beatum Maternum. Sed Petrus ei tradidit baculum suum,ac ipsum remisit,ꝑcipiens vt ad corpus ſocij ſui adiret, & illud ſuo baculo tangeret. Quod quidem cum hic fecisset,e vestigio alter reuixit ad tactum baculi,qui iam mortuus fuerat quadraginta diebus. Et sic verum esse completum est, quod dixerat Dominus;& maiora horum facietis. Dominus.n.quatriduanum ſuſcitauit Lazarum, quod sanè oppido q̃ magnum fuit,sed magis quod ad tactum baculi Petri reuixit ille,qui iam mortuus fuerat quadraginta dieb us.

De festo Sancti Iacobi. Cap. 140.

FEstũ hoc Iacobi est maioris,fratris Ioannis Euangelistæ, & filij Zebedæi; Huius corporis quiescit in Cõpostella,quæ Hiſpaniæ pars est. Missus.n.fuit vt Hiſpanis verbum Dei concionarẽt. Sed ꝓp malitiã & duritiam principum extra nũ ad fidem Xp̃i neminẽ conuertere potuit. Qđ quum videret vir sanctus Hieroſolymam rediit,vt conſpicerẽt an illi, quos isthic,reliquerat,ĉt num satis essent in Xp̃i fide confirmati,& inuenit multos in ea errantes,imo qui iam serè oĩno eam deſeruerant ꝓp Hermoginẽ & Philætum, qui magicis artibus quaſi miracula faciebant,quib.homines miserè decipiebant: Verum hos magos aggrediens Apoſtolus ad fidem conuertit,populumq; ad cultum Dei reduxit Deinde vero quũ ad Herodẽ duceretur,in via paraliticum quẽdam ſanauit,& qui ipſum ducebat ad fidem conuertit, ac baptizauit, Tandem ab ipſo Herode fuit obtrũcatus. Tum magi illi,qui iam eius facti erant diſcipuli,cum aliis tribus eiusdem diſcipulis cũ corpore in nauim aſcenderũt,& ſeſe ſine rectore mari commiſerunt,vt ei diuina prouidentia ſepulturæ locũ tribueret. Tandem nauis illa Hiſpaniæ applicuit ad regnum Lupæ. Erat aũt tunc temporis Regina quædam in Hiſpania Iſtoc nomine, cuius vita & mores nomini planè conueniebant. Ad hanc ergo reginam diſcipuli aliqui exierunt & illi dixerunt hoc pacto. Dñs Ieſus Xp̃s miſit ad vos corpus ſui diſcipuli,vt quod recuſaſtis viuum, saltem mortuum recipiatis. Ac narrauit illi totum iſtud miraculum, quo pacto illuc appuliſſent: Quod quum audiſſet Lupa miſit eos ad crudeliſſimum quendam virum,q̃ eos in carcerem detruſit. Sed quũ hic prandiret,angelus Dñi eos è carcere eduxit,qui ciuitatem exeuntes velut peregrini,populo videntes ac nemine impediente,ad ſuos redierunt ſocios. Abſoluto prandio Tyrannus ille ad ſe captiuos adduci iuſſit. Sed quum veniſſent ad carcerem,q̃ illuc miſſi erant,inuenerunt carcerem apertum,nec in eo captiuos, quod Domino ſuo retulerũt, q̃ ita pereitus ex templo famulis præcepit,vt eos inſequerentur. Verum quum hi a ciuibus paſſim duos tales viros ſibi viſos fuiſſe,& pontẽ ciuitatis tranſijſſe intelleſſixẽt,& ad eos impetu quodam cucurriſſent,pons factus est,& in aqua ſubmerſi ſunt. Quod quidẽ ſimulatq; audiuiſſet princeps, & ſibi & ſuis timens, motus pœnitentia, alios miſit,qui ſanctos illos viros rogaret,vt ad ſe ſecuri redirent,ꝑmittentes quodcunque eis placeret ſe facturũ. Illi aũt redierunt, & populum ciuitatis ad fidem Xp̃i conuerterunt. Qđ factum Lupa regina ſummopere doluit,& redeuntibus ad ſe diſcipulis nõ auſa aperte eis nocere, fraudem verbis diſſimulãs ait;accipite boues quos habeo, & plauſtro eos iungite,& quo placuerit corpus Domini veſtri abducite. Dicebat aũt iſtud animo planè maleuolo. Nouerat.n. boues eſſe indomitos ac fieri non poſſe, vt vel iungerentur,vel currui applicarentur,aut certe ſi poſſet,vt curre rent nunc horſum,nunc illorſum, atque eos ita diſſiparent & occiderent, ac corpus ipſum caderet. Sed nulla est ſapientia aduerſus Dominũ. Diſcipuli.n.poſteaquã crucis ſignum fecerunt,ſtatim boues manſueti velut agni facti ſunt,nec hominis cõtrectationem veriti. Hi ergo Apoſtoli corpus in grandi ſaxo poſuerũt, qđ ita ſe corpori aptum reddidit,quaſi humana opera ad id fuiſſe confectum,ſepulchrũq; corpori ꝓbuit. Qđ quum ita ſimul cum corpore currui impoſuiſſent,boues ſine aliquo rectore recta ad palatiũ Lupæ curruum aduexerunt,nec quieuerũt, donec ad ipſius palatij

palatij medium peruenerunt. Quare ſtupefacta regina,& tanto miraculo exterrita,ad fidem conuerſa eſt, & ex ſuo palatio ſanctam dicauit eccleſiam, omniaq; ornamenta, quæ poſſidebat iſthic ad cultum Eccleſiæ conſecrauit, ac fœliciſſima tandem morte obijt: colitur autem feſtũ beati Iacobi octauo Calendas Auguſti, non quòd tunc obierit (paſſus enim est circa Paſcha,vt liquido in huius diei Epiſtola conſtat: Miſit Herodes rex &c.) Sed quòd hoc die ei ſit dedicata eccleſia in Compoſtella, nec vero habet ieiunium inſtitutionis feſtum hoc ea ratione, qua ſupra oſtenſum eſt.

De festo Petri ad vincula. Cap. 141

THeoſebia vxor Theodoſij Imperatoris quum per Alexandriã profi ciſceretur Hieroſolymam,incidit in eius regionis homines, qui tũ temporis feſtum in honorem Auguſti Cęſaris colebant de triumpho habito aduerſos Cleopatram, & Marcum Antonium. Quod cum animaduertiſſet Theoſebia ægerrimè tulit tantum honorem exhiberi Ethnico homini,& damnato. Cum autem veniſſet Hieroſolymam datæ ſunt ei cuiuſdam beneficio cathenæ, quibus ſub Herode ligatus fuit Petrus; Tandem vero Romam rediens ſuper eo,quod in Alexandria viderat, ſummum conſuluit Pontificem,eiq; oſtendit cathenas, quas Hieroſolymæ dono acceperat. Iuſſit item Papa illas adferri cathenas, quibus ſub Nerone ligatus fuerat Petrus, quæ ſimul atque tangerent alias,ita fuerunt coniunctæ atque implicatæ,ac ſi ſemper eædem fuiſſent. Quo quidem viſo Theoſebia iuſſit conſilio Pontificis ædificare eccleſiã in honorem beati Petri,& in ea cathenas illas collocauit. Dedicatio autem eiuſmodi facta eſt Calendis Auguſti,ſtatuitq; Pontifex, vt quod indiſcreta,& inepta hominum voluntas hucuſq; feciſſet principi Romano,modo idem Chriſtianorũ pietas in vniuerſo orbe ſemper faceret principi Apoſtolorum Petro. Atque ad eum ſanè modum ſolemnitas Petri extinxit ſolemnitatem Auguſti.

De festo Machabæorum. Cap. 142.

HIc animaduertendum eſt, Machabæos hos non illos eſſe, ex quib. vnus fuit Iudas Machabæus,ſed q̃ fuerunt alij Fœlicitatis,vt quibuſdam placet. Alij affirmant Fœlicitatẽ matrem fuiſſe aliorum ſeptem fratrum,q̃ Chriſti nomine paſſi ſunt,& quorum nomina ignorat eccleſia. Hanc Fœlicitatem vocat B. Greg. pluſquam martyrem,q̃ ſepties paſſa ſit in ſeptem filijs, & octauo tãdem in proprio corpore. Certè illa Fœlicitas,cuius hi ſunt liberi, quorum feſtũ hic agitur,duplex ſuſtinuit martyrium: vidit.n.filios diuerſa pati tormenta, & deinde ipſa martyrium ſuſtinuit. Erant.n.eius ſeptem filij, tametſi non hos fuiſſe quidam putent. Meminit autem eorum feſtum eccleſia,tam orientalis,quàm occidentalis, quamquam nullius ſancti veteris teſtamẽti præter hos (ſi ita ſint) contra multorũ habeat feſta; Verum hos vtraq; colit eccleſia,q̃ propter legis obſeruationẽ paſſi ſint, quum carnem porcinam comedere recuſarent. Eſt rurſus alia ratio,quoniam numero ſeptem fuerunt. Atqui ſeptenarius numerus,vt eſt præter cæteros plen⁹, & perfectus, ita numerum exprimit vniuerſitatis. Quare in his ſeptem ſignificantur omnes martyres, tam veteris, quàm noui teſtamenti. Atque exhibentur martyribus noui teſtamenti in exemplum, vt quemadmodũ illi pro ſua lege paſſi ſunt, ita & nos vel mortis periculum pro noſtra adire non horreamus, ſi neceſſe fuerit. Sanè ergo huiuſmodi feſtum magis celebratur gratia eorum,qui ſignificantur,quàm qui ſignificant.

De inuentione S. Stephani. Cap. 143.

SEquitur dicẽdum de feſto B. Stephani,idque de ipſius inuentione. Verũ enimuero conſiderandũ eſt eius inuentionẽ fuiſſe factam eo die, quo eiusdẽ celebratur paſſio,& contra. Mutatio tamẽ hæc facta fuit duabus de cauſis. Prior eſt,qa Chriſtus natus eſt in terra,vt hoĩes naſcerentur in cœlo. Cũ ergo beatus Stephanus fuerit ꝓtomartyr, & martyrium ſanctorum ſit eorundem natiuitas

in

Universidad de Sevilla Biblioteca

Festum hoc instituit Calixt. Tertius. Nota, vt hinc discere si necessariũ caput hoc non esse huius authoris, sed a scriptore quopiã fuisse postea adiectũ sed quũ in eo omnia quibus vsus sum exẽplaria conuenienter conueniãt, temere hic omittendum esse nẽ putamus.

in cęlis, merito post natalem Dñi colitur natiuitas protomartyris Stephani. Vnde illud vulgo protritũ. Heri natus est Xps in terris, hodie Stephanus nascetur in cęlis. Posterior ratio est; qa ad eius inuentionem cũ maxima hominum multitudo conueniisset, qui miracula, quæ quamplurima in inuentione Deus fecit, videbant, maiori cultu annuatim illum diem celebrauerunt, q̃ vel diem ipsius passionis. Statuerunt ergo sancti patres, vt festum passionis transferretur ad hunc diem inuentionis, & contra festũ inuẽtionis ad festũ passionis, quia hoc dignius est, vt ideo maiori cultu diem illũ annuatim celebrarẽt, & populus dié illum, qui Natale Domini sequitur, feruentiori cultu colebãt in Augusto. Animaduertamus hic obiter, si festum alicuius martyris, & confessoris concurrant, si illustrior sit confessor, & plenũ habeat officium, collectam, siue orationẽ eius esse præponendam, & in altera solũmodo alterius faciendam mentionem, siue commemorationem.

De festo B. Sixti, & Transfiguratione Domini. Cap. 144.

POst hęc ordine dicendũ esset de festo B. Sixti, sed quia eius passio manifesta satis, & nota omnibus est, ad alia transeamus. Hoc ipso die festũ sit de Transfiguratione Domini. Non q̃ tali die Transfiguratio facta sit, sed q̃ tunc temporis ab ijs, qui secũ fuerant in mõte, primo manifestata, & publicata fuerit. Præceperat. n. Dñs, ne cuiquã dicerẽt, donec a mortuis resurrexisset. Illi autẽ vsq; in hanc diẽ tacuerunt. Enimuero sanè transfigurationẽ hanc certo cõstat factam fuisse sub finem Hyemis, & circa principiũ Veris, quũ videlicet de illa legitur Euangelium. Et notemus quidẽ Christi sanguinẽ eadẽ hac die cõfici ex nouo vino, si inueniri possit, aut aliquantulum ex matura vua in calicem expressa, & q̃ racemi benedicantur, indeque homines cõmunicent. Quare autem hoc fiat, hæc est ratio. Quia ipso diei cęnę dixit Dominus Iesus Apostolis, & alijs, q̃ cum illo cęnabãt, Amen dico vobis, posthac non bibã de hoc genimine vitis, donec bibam illud nouum in regno patris mei. Qm̃ ergo tũ dixerit nouum, & Trãsfiguratio Dñi pertineat ad illum habitum, quem nactus est post resurrectionẽ, ideo quæritur hoc festo vinum nouum.

De sancto Laurentio. Cap. 145.

NVnc de festo B. Laurentij breuiter est dicendũ. B. Sixtus, cuius paulo ante mentionẽ fecimus in Hispaniam ꝓfectus, inde secũ duos iuuenes, videlicet Laurentium, & Vincentium eius cognatũ adduxit Romã. Horum alter Laurentius nimirũ cum eo mansit Romæ, & grauissima ꝓpessus est tormenta, quemadmodum satis copiosè tradit ipsius historia: cognatus vero eius Vincentius reuersus. est in Hispaniam, vitamq́ ibi glorioso finiuit martyrio. Hoc aũt festum habet pręcipuè, cuiusmodi habere solẽt tria magnæ solẽnitates. nempè ieiunium, ipsius diei solemnitatem, & octauas. In tribus. n. potissimũ sanctus hic habet priuilegium. In ieiunio quidem primum, q̃ solus inter martyres habeat ieiunium vtpotè institutionis. Alterum vero in octauis, qm̃ hic duntaxat, & B. Stephanus octauas habent inter martyres. B. vero Martinus inter confessores, vt dicetur postea vbi de ipsius festo agemus. Postremum eius priuilegium, q̃d habet, consistit in regressibus antiphonarũ, veluti habet B. Paulus. Sed ille habet ꝓp supremam pœnam martyrij, hic ob excellentiam prædicationis. Tria autem sunt in sacrosancta Ecclesia priuilegia, Baptismus videlicet, prædicatio, & martyrium, verum Laurentius priuilegium obtinet martyrij. Nam quamlibet multi alij æquè grauia sustinuerunt tormenta, vt B. Vincentius, & Georgius, & forsitan etiã maiora ad plura, non tn̄ ista vniuersa obseruat Ecclesia, quæ de illorum tormentis feruntur, vel etiam propter loci dignitatem eo gaudet, præ cæteris priuilegio, quòd Romæ passus sit.

De Assumptione B. Mariæ Virginis. Cap. 146.

AGẽdum deinceps est de Assumptione beatæ Mariæ. In primis tamen scire oportet, quòd sanctum transitus multis appellatur modis. Dicitur. n. exitus,

exitus, transitus, obitus, natale natiuitas, natalitium, dormitio, depositio quemadmodum est Ioãnis Euangelistę, passio, & assumptio. Sed hoc nomẽ quasi per antonomasiã, solummodo de beata Maria dicitur. Verum esse beatam Mariam, q̃d ad animam eius attinet, assumptã fuisse certo nouimus, an vero corpus illius postea etiam assumptum fuerit profecto incertũ est. Pie tn̄ credimus ipsam integre fuisse assumptã, sed prius animam, ac deinde corpore. Nihilominus tn̄ mulier quædam religiosissima appellata Elisabeth, quæ etiã nunc in viuis est, habitatq́; in finibus Saxoniæ, ait sibi esse reuelatum, quod circiter dies quadraginta assumptũ fuerit corpus post assumptionem animæ. De qua re Opusculum quoddam composuit, sed nõ est in Romana Ecclesia cõprobatũ. Quæritur autem quamobrem illo die cãtetur euãgelium de beata Maria Magdalena & Martha? Ad cuius rei euidẽtiorem declarationem sciendum est, qñq; Euangelium legi in Ecclesia tot rationibus, quot à nobis aute satis expositum est. Fit nanque vt interdum legatur euangelium propter rem ipsam quam continet, cuiusmodi est de Trinitate; interdum vero propter rei partẽ aliquam, vt est Liber generationis quod ob vltimum versiculũ quo Christi fit mentio recitatur. Legitur & aliq̃n propter totum, quale istud profecto est, q̃ in circuncisione dici consuetum est. Postq̃ cõsummati sunt dies octo, &c. Sic nõnũquam ꝓpter tps, vt in prima die Quadragesimæ, ac propter ieiuniũ, nonnunquam propter lętanias, cuiusmodi istud est euangelium, quod oui, piscis, ac panis mentionem facit. Nunquam deniq; causa loci, veluti hoc quod in Septuagesima legit. Exijt homo qui seminat, seminare semen suũ, &c. Dicitur aũt homo hic fuisse beatus Paulus, qui seminauit semẽ, i. verbum Dei. Atque ideo illo die recitauit collecta de sancto Paulo, sub cuius finem habetur, Doctoris gentium, &c. Eo nanque die D. Papa in beati Pauli Ecclesia sacrũ celebrat. Postremo euangelium aliquãdo vero iuxta historiam, vt in circuncisione, aliquando vero iuxta suam allegoriam, quemadmodum hoc est, quod in assumptione Mariæ Virginis de Maria Magdalena ac Martha legitur. Quod ergo hic istiusmodi legatur Euangelium, indicat vtranq; vitam, s. contemplatiuam & actiuam in vna Maria Virgine fuisse. Ipsa. n. fuit Magdalena, hoc est, quæ circa vitam contẽplatiuam versabatur. Ipsa fuit Martha, i. quæ circa actiuam vitam tot ẽt fuit occupata, quemadmodum ex multis locis liquido probari põt. Nam & in cõtemplatiua ipsam sedulo versatam fuisse vel hæc verba satis declarant, Maria aũt conseruabat oĩa verba hæc conferẽs in corde suo. *Luc. 12* Habet aũt festum hoc ieiunium atq; octauas ꝓter cætera Mariæ festa, quum & nullum eius sit maius aut celebrius, quemadmodum de quolibet ẽt alio Sancto cẽsendum est, vtpote cuius transitus solẽnior sit, q̃ eiusdẽ festum aliud. Ab hoc tn̄ excipitur festum Ioannis Baptistæ, quippe q̃ eius natiuitas longe maior sit, q̃ passio, idq́; ob eiusdem significatum atq; annunciationem. Notemus vero hic quinq; esse festa Mariæ Virginis authentica ac cõprobata, quorum primũ est Natiuitas. Festũ cõceptionis aliqui interdũ celebrant, & adhuc fortassis celebrant, sed authenticũ atq; approbatũ non est, imo. n. vero prohibendum potius esse vr̃. In peccato nanq; concepta fuit. Alterum vero est Parientis, hoc est, in Natali Dñi. Sed qm̃ tum & filij festum agitur, quod plenũ exigit officium, nullam eius seruamus solemnitatem vsq; in octauas. Tũ. n. omnia ñsoria de beata Maria cantãtur cum prima eius diei missa, cuius introitus est. Vultum tuum. Missa autem secunda de puero est. Tertium festũ Mariæ est Purificationis, & quartum Mariæ ad martyres, q̃d modo festum omnium Sanctorum appellatum est. Deniq; quintũ est Assumptionis, cuius gratia hæc omnia tradim⁹. Prętera & illud hic animaduertere operæ precium est, nempe quatuor inuniuersum esse de beata Maria Euangelia, quorum vnum est, Missus est Gabriel, tametsi quidem nõ nisi in aduentu, & in eius annunciatione vsurpetur. alterum, Extollens vocem quædam mulier, tertium, Exurgens aũt Maria in diebus illis abijt in mõtana cum festinatione, &c. Ac quartum tandẽ, Stabat iuxta crucẽ. Atq; hæc q̃dẽ tria postrema eiusmodi sũt, vt quotiescũq; peculiaris

Vide fili. Ba. &c. sir. missi. me de. consec. dift. 4

Itaris missa de ipsa celebrarur, cani aut legi possint. Meminerimus interim festum Annunciationis non tã Mariæ esse, q̃ Domini, imo potius huius, q̃ illius, vt hic sint q̃ eadem habeatur ꝓfatio in Natali Dñi, quæ in eiusdem annũciatione in hoc itaque Assumptionis festo psalmi, atq; alia, quæ gñatim dici consueuerunt in dedicatione ecclesiæ, speciatim de beata Maria cantantur. Vt.n. ecclesia mater est oĩum sanctorum, nomenq; tenet virginitatis, videlicet mentis ac fidei, quæ corporis præfertur virginitati, spõsa Christi dicta, vnde illud; Despõdi vos vni viro, virginẽ castã exhibere Christo. Sic profecto beata Maria dicta & virgo est, & sanctissima sanctorum. Recitantur aũt lectiones ex cantico amoris, nempè, Osculetur me osculo oris sui. Vnde & responsoria, atque antiphonæ petuntur. Illud quoq; diligenter obseruãdum est, nimirum hoc tpe legi oportere libros Salomonis, primo qui dem parabolas, idq; ab initio Augusti, deinde Ecclesiasten, ac tandem ĉt canticum amoris, cuius dimidium in hoc festo vsque ad octauas legitur, reseruato altero dimidio vsq; in natiuitatem B Mariæ. Quarto vero recitatur Ecclesiast quintò liber filij Sirach, sexto deniq; liber Philonis, s. sapientiæ, qui appellatus est Salomonis, q̃ sñas contineat Salomonis; Philonis aũt, q̃ ille eas in librum redegerit. Nec verò cõuenit vt ipso die Assumptionis sermo hic Hieronymi in Ecclesia legatur, sed in crastiq;, ad q̃ nimirum propriè compositus videri põt. Ad postremũ ergo hic animaduertere, quod paulo ante dictum est, virginitatem videlicet mentis prẽualere integritati corporis. Quod .n. hoc verum sit, facilè ex verbis B. Mariæ constare põt. Ait namq; hoc modo. Respexit humilitatem ancillæ suæ. Non inquit, virginitatem, sed humilitatem, hoc est fidem & puritatem mentis. Atq; hæc de festo assumptionis dicta sufficiant.

De decollatione sancti Ioannis. Cap. 147.

VT modo decollationem Io. Baptistę aggrediamur, ꝑcipuè illud: cognoscendum est, ipsum tpe Paschali fuisse decollatum, & corpus quidem à discipulis suis Sebastæ sepultum: caput verò minimè. Quid aũt de capite eius postea actum sit, & quemadmodum in Aquitaniam venerit, dicetur alibi. Mouetur hic quæstio, quum truncus in alio loco, atque in aliud caput fuerit sepultum, in vtro illorum dicatur Ioannes sepultus? Sed huic controuersiæ ex supradictis dari põt solutio, Pergamus ergo. In eo loco vbi corpus erat situm multa in dies Deus & maxima operabat miracula, ita vt isthuc magna Christianorum turba confluebat. Quod sanè cum Ethnici vidissent, molestè admodum tulerunt, & qm̃ hoc tpe imperabat Iulianus apostata maximus ecclesiæ persecutore, in dedecus Christianorum S. Ioannis Mausoleum destruxerũt, & ossa eius per agros sparserũt. Sed quũ & illuc Christiani venirent, nec miracula cessarent, rursus Ethnici ossa collegerunt & cõbusserunt. Verum digitus ille, quo Dñm ad Iordanem venientem demonstrauerat, inquiens; Ecce Agnus Dei. cõburi non potuit. Multi tamen Christiani, q̃ Ethnicis intererant, dũ ossa colligerent, q̃ potuerant, reseruarunt. Atq; ob hanc quidẽ rõnem placuit D. Gilberto, festum hoc potius collectionis dici debere, q̃ decollationis. Non desunt q̃ putant batam Theclam digitũ S. Ioannis, q̃ comburi non potuit, ex oris transmarinis detulisse in Mauritaniam, ibiq; in honorem B. Ioannis ecclesiã construxisse, quæ hoc die fuit dedicata. Quare statutũ fuit a Pontifice, vt hic dies per vniuersum orbẽ Christianũ B. Ioanni sacer haberetur, iuxta quod videt festum hoc appellandũ esse dedicatronis. Festum Bartholomæi prætermittimus, quod quæ hic essent dicenda, satis cumulate eius tradit historia. Concionatus tñ est verbum Dei in India, vbi primo die fuit excoriatus, altero obtruncatus & transfatus Beneuentum.

De Sancti Augustini festo. Cap. 148.

CIrca festum Augustini hoc tm̃ inquisitione dignum esse videtur, vt cũ eodem die plura concurrant festa, veluti Augustini, Hermetis, & Iuliani, cuiusnã potius officium celebrari illo die debeat cõsideremus. Nã in eã rẽ huiusmodi tradi potest responso, & in alia his similia: Si omnes martyres essent illius, qui inter eos maioris esset nominis officium celebraretur. Si vero alius cõfessor, alius martyr, vel plures fuerint martyres, & si confessor maioris sit nominis, q̃ martyr, aut priuilegium aliquod habeat, vt beatus Martinus, & eius officium generatim in ecclesia Dei sit institutum, dicẽdum profecto est, officium de confessore, & mentio sine memoria facienda est de martyre. Si autem non, celebrandum est de martyre.

De natiuitate B. Mariæ. Cap. 149.

DEinceps sequitur Natiuitas beatæ Mariæ. Festum hoc olim fieri non consueuit, sed quodam tempore vir qui spiam pius cum noctu oraret, audiuit Angelos in cœlo canentes. Idem accidit pluribus annis eadem per noctem. Quare petijt a domino, vt quid hoc sibi rei vellet, ipsi reuelaretur. Et indicatum est ei angelos ita in cœlis gaudere, ac velut solemnizare, quòd istiusmodi nocte nata esset beata Virgo. Illè igitur rem, quam audiuerat, ad Papam defert, qui quum intellexisset eum virum esse sanctum, & magnæ authoritatis, credens ipsum vera loqui, instituit, vt per totum mundum Christianum festum hoc celebraretur. Nec verò habet ieiunium, vel octauas institutionis. Potest tamen nihilominus habere deuotionis. Legitur hoc festo Euangelium. Liber generationis, vbi agitur de genealogia Christi. Sed quæritur, cur in generatione potius computetur Ioseph, quàm beata Maria, quũ Christus non sit filius Ioseph. Verũ enimuero in veteri testamento potius solet fieri computatio per viros, quàm per fœminas, nec multum refert per quem hic fiat cõputatio, quum Ioseph, & beata Maria eandem habuerint generationem. Et sanè Christus maluit fabri filius vocari, q̃ vt mater sua lapidibus obrueretur. Reuera filius fabri fuit, non illius Nazareni, sed fabri eius, qui fabricatus est auroram & solem.

De sanctis Sapientia, Fœlice, & Audacto. Cap. 150.

SApientia mulier fuit sancta, quæ tres habuit filias. Fidem, Spem, Charitatẽ, quæ omnes martyrium cum matre fusce perunt. Sed de beatis Fœlice, & Audacto sciendum est, q̃ cum beatus Fœlix pro Christi nomine ad martyriũ duceretur, quidam subito sese in medium protulit, inquiens. Et ego sum Christianus, ad quẽ respon derunt carnifices. Ergo & tu venies. Cum igitur nomen illius ignoraretur, appellatus est Audactus, quasi beato Fœlici audacter associatus.

De exaltatione S. Crucis. Cap. 150.

EXaltata fuit sancta Crux, eiusq; festũ institutum eo tẽpore, quo Heraclius vicit Cosdroẽ Regem Persarum. Hic aũt Cosdroe quum destructa Hierosolyma crucem Dñi inde abstulisset, facta domo ad similitudinem cœli, fecit sibi in ea sedem, ac lignũ a dextris posuit loco Filij, Gallũ a sinistris loco Spiritussancti, atq; ita ipse in medio stãs, se Deũ dñm appellari voluit. Quod audiẽs Heraclius Imperator Rom. aciẽ mouit iuxta Dannubiũ illũ, q̃ apud Persas est, nõ hunc, q̃ in Sueuia oritur. Nã alterũ illũ fortè ex his partib. in illas venisse dicere possumus, & noie huius esse appellatũ, sicut Troiani fecisse dñr. Hinc victo filio Cosdroes in singulari certamine crucem Dñi tulit Heraclius, voluitq; illã in suũ locum restituere. Sed quũ appropinquaret Hierosolimã, portæ ciuitatis ꝑ se fuerunt clausæ, vt nõ intrare potuerit. Quod quum vehemẽter admiraretur, audita vox est e cœlo, inquiẽs, Regẽ regum nõ sic intrasse Hierosolimã phaleratum, sed humilẽ, & super asinam sedẽtem. Atq; hic statim suã agnoscens elationem, ex equo desilijt, & valde est humiliatus, ac portæ sua sponte ei apertæ sunt. nudisque pedibus ciuitatem intrauit. In huius ingressu multi diuersorũ genere morborum per crucem curati sunt. Ferunt ab Adamo Seth filium eius missum fuisse in paradisum, qui ramum inde sibi datum ab Angelo retulit ad patrem, qui statim illius arboris mysterium cognoscens,

Universidad de Sevilla Biblioteca

eam terræ inseruit, & in magnam arborem procreuit. Postea vero quum in templi ædificatione ex diuersis mundi partibus arbores adferrentur, allata est illa, & relicta tanquam inutilis. Vnde deinceps ad foueas quasdam ciuitatis posita est, p quam commodè transire posset. Hanc cũ vidisset Regina Saba noluit transire, sed adorauit. Postea autem reiecta est in probaticam piscinam, quæ tempore passionis Christi deficcata fuit, ac tum apparuit lignum, cui quum aliud non inuenirent, Dominum affixerunt. Maior vero est festi uitas inuẽtionis, quàm exaltationis, q̃ ab Eusebio fuerit instituta, qui eo die fecit populum conuenire ad adorãdum crucẽ. Fuit.n. hic Põtifex Romanus Trigesimꝰ.

De B. Mauritio eiusq; socijs. Cap. 152.

SEquitur videndum de festo B. Mauritij, & Thebæa legione. Multæ sũt Thebæ, vna in Ægypto a Busiride Rege Ægypti cõdita, dicta alio nomine Heliopolis. Ex hac oriundus fuit Mauritius, atq; inde dicũtur Thebæi: Alia est in Boetia a Cadmo Agenoris filio condita, a qua dicti sunt Thebani. Tertia est in Iudæa, vnde appellati sunt Thebites. Illi vero qui cũ Mauritio mortui sunt, erant ex Thebe Ægyptiorum. Cum ergo Galli exercitũ suum in Romanos eduxissent, dux Ægypti collegit exercitum, in quo fuit beatus Mauritius, qui sub se habuit legionem virorum, f. sex milium sexcentorum, & sexaginta sex. Verum, quum iam essent in exercitu, tyrannus voluit eos cogere ad adorandum idola, qui vt non voluerunt, ita decimam accepit partem, atq; interfecit. Qđ animaduertens Mauritius, sermonem suum conuertit ad socios, oraus, vt viriliter agerent, & starent, qui sic ab eo coroborati martyrium perpessi sunt. Sed illi priusquam Romam venissent, sunt baptizati.

De sancto Matthæo. Cap. 153.

DE beato Matthæo hoc tantum dicimus, quod Leuita fuit, ideoq; in lege magis edoctus. Inde est, quòd profundæ significationis oppositiones aduersus hostes suos fecerit. Fuit autem Hebræus quare & Hebræi Euangelium Hebraicè scripsit. Vbi obiter animaduerte nos Hebræos dicere, si quando de lingua loquimur: Iudæos cum de ritu vel gente. Postea huius liber translatus est in Græcũ, & deinde de Græco in Latinum. Prædicauit autem sub Caio Caligula, qui sic nominatus est: quòd quum nasceretur in expeditione caligis fuerit coopertus. Scripsit vero Ioannes sub Nerua: Marcus sub Nerone. Sed quo tempore Lucas scripserit, incertum est. Nomen hoc Matthæus, vt inquit Beda in sua ortographia per duplex, t, scribitur.

De festo Angelorum, siue Michaelis. Cap. 154.

FEstum Angelorum, qđ hoc tempore colitur, est dedicationis, quãdo eis Basilicæ dedicatæ sunt, quoniam hoc festum omnium Angelorum dicitur. De Barbarorum autẽ fuga, & tauro agitur inter Pascha, & festum Ascensionis, qñ de festo Angelorum agitur. Proinde vero de nominibus Angelorum dicimus, q̃ nec sibi nomina imposuerunt, nec eis a Deo data sunt, sed ab hoĩbus, a q̃bus aũt nescimus. Cæterum in festo sancti Michaelis cũ de Angelis omnibus agatur, Michael nominatur: quia ipse præest paradiso, & ad iuscipiendas animas princeps est constitutus. Hic quoniam in Gargano mõte visus sit, ac ipse locum sibi in alto elegerit, ideo ei vbiq; ferè terrarum in dicto loco Basilica constituitur. Sanctis vero quasi hominib. & terrenis in imo templa dedicãtur. Dñt autẽ nonnulli tot esse in quolibet Angelorũ ordine legiones, quot sunt legionis vnitates, f. sex mille sexcentæ, & sexaginta sex. Certum est tñ plures esse legiones, q̃ ordines. vnde Dñs inquit Petro: Nescis, q̃ si rogauero patrem meum, mittet mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? Ait Haymo tertius Episcopus Halberstatẽsis, q̃ si quis posset videre spirituales creaturas, ita eas videret ebulire in aere, tanquam minimas atomos in splendore solis. Constantinus etiam Imperator quum ad oras transmarinas proficisceretur, inuenit Eusebium virum sanctissimũ cui dixit: Vir sancte, pete a me quo tua Ecclesia ditetur. Ille vero respondit, Ecclesiam

sam suam satis diuitiis abundare, sed se rogare, vt in omnibus mundi plagis scrutentur nomina Sanctorum, & eorum passionum tempora, ac sub quibus, & quemadmodum passi sunt, rescribat, quo quidẽ facto refert Eusebius quolibet anni die plusquam quinq; millia sanctorum festa concurrere. Vnde fertur Greg. dixisse. Totus mundus Sanctis plenus est. Quod aũt Michael dicitur pugnasse contra draconem allegoricè quidem intelligi volunt, videlicet Michael, ideſt Christus. Dicunt tamen alij historicè esse intelligendum, quoniam, scilicet ministerio Michaelis, & Angelorum eius depulsus est diabolus. Quamobrem ita etiam depingitur in Ecclesia propter laicos. Quæritur præterea, vtrum Michael sit nomen vnius Angeli, an vero plurium? Dicunt aliqui vnius esse. Sed putant alij, quòd quando vnus Angelorum mittitur ad aliquod magnũ, & mirabile faciendum, is Michael nuncupetur. Certum est autem Michaelem fuisse, qui missus est in Aegyptum, & celebres illas ac famosas plagas fecerit, & mare rubrum diuiserit.

De sancto Remigio. Cap. 155.

SAnctus Remigius Gallorum dicitur Pontifex, quoniam primus Regem Gallorum inunxit, atque ideo in tanto honore & veneratione habetur in Francia, vt festum illud obfuscat festum beati Michaelis.

De Sancto Luca. Cap. 156.

LVcas natione fuit Syrus, patria Antiochenus, & prædicauit in Bythinia, atque istic propria morte absque martyrio vitam fęliciter finiuit. Vixit aũt octuaginta annis, & duo volumina posteritati reliquit, Euangelium videlicet, & Actus Apostolorum. Fuit discipulus Pauli, a quo quæ docuit, didicit, sicut Marcus a Petro. In prologo tamen Euangelij inuenitur, quod ipse didicisset a quibusdã, qui a principio fuerunt cum Domino. Ex quo sequi videretur, q̃ non ex Paulo didicisset, cum hic a principio cum Domino non fuerit. Verum quędam ex Paulo didicit, quædam etiam ex aliis, sed maximè tamen a Paulo edoctus est.

De Simone & Iuda. Cap. 157.

IAcobus, Symon, Iudas, q̃ & Thadæus, Ioseph, Bersabas, q̃ & Iustus cognominatus est, ne propter iniustitiã ab Apostolatu fuisse repulsus credatur, fratres fuerunt, inter hos, s. Ioseph, Barsabam, & Matthiam facta est sortitio. Atque ille quidem Iacobus frater Domini dictus est, quoniam omnes cognati Hebræo idiomate fratres vocabantur, vel qa ipsi erat q̃simillimus. Ioseph vero cognatus dicitur Domini, vel quia pater putatiuus erat, vel quia cognatus esset ex parte matris, nimirum beatæ Mariæ. De Symone fertur, q̃ sit crucifixus. Sed prius tamen in Aegypto prædicauit, ac postea venit Hyerosolimam, atque istic post beatum Iacobum minorem, qui dictus est frater Domini, creatus est Episcopus. Vixit aũt centum & viginti annis, suscitauitq; antequam moreretur triginta mortuos, filium nempe sui hospitis submersũ fluctibus, & eius gratia cæteros. Obijt verò annorum centum, & viginti in Bosporo non in Pastophorio, vt quidam censent. Est autem Pastophorium, vt nonnulli volunt, porticus templi, in quo iacebãt custodes templi. Iudas vero prædicauit apud Persas & Medos, atque istic mortuus est apud Harmenios.

De festo omnium Sanctorum. Cap. 158

POsteaquam hæc de Sanctis hucusq; prosecuti simus, necessarium planè est, vt ad maximũ illud & generale festum veniamus, videlicet omniũ Sanctorum. Sed quamobrem istud fuerit institutum, & quare hoc præsertim tẽpore fiat, satis, vt ego quidẽ arbitror, supra ostẽsum est. Pauca tamen adhuc de eo dicenda restant, nimirum de ieiunio, & ordine ipsius officij. Festum ergo hoc ieiunium hęt institutionis, nec debet ꝓfecto aliqs comedere nisi a vesperis, nec ieiunium oportet mutari, vt Quidam faciunt pp festum sancti Quintini. Ait enim ille Putas ne sancti gaudeãt cibis, q̃ meruerunt vitã

Universidad de Sevilla Biblioteca

ieiunijs? Quoniam autem festum hoc omnium est Sanctorum, ideo variatur illius officium, prout habetur varietas sanctorum. Prima.n.antiphona, prima lectio, & primum responsorium cantatur de Trinitate, quod festum est Trinitatis. Secundo loco canitur de beata Maria. Tertio de Angelis. Quarto de prophetis, Quinto de Apostolis, Sexto de Martyribus, Septimo de Confessoribus, Octauo de Virginibus, Nono de omnibus Sanctis. Atq; in horũ quidem officiorum lectionibus obseruatur auctoritas. Nam præstantior in Ecclesia, si Episcopus præsens fuerit, recitabit lectionem de Trinitate, vel decanus, vel saltem sacerdos, & sic fiet descensus in legendo personarum vsq; ad pueros. Octauam nanq; lectionem leget vnus ex pueris. Nonã.n.lectionẽ maioris est recitare.

De officium mortuorum ac ratione sepeliendi. Cap. 159.

NVnc agendum est de officio mortuorum, & quidem primo de loco vbi debeant sepeliri, secundo de iis qui sunt sepeliẽdi, & de modo ac ratione sepeliendi, tertio quis eam inuenerit, & quamobrem, ac tandem de ipso officio. Non puto esse operæpretium, vt eam repetamus diuisionem, quã in initio de locis fecimus, ad quã nos lectoré modo remittimus. Verum illud duntaxat hic sciamus, religiosum locum dici eum, iuxta leges & instituta Romanorũ, in quo sepelitur corpus alicuius hominis, seu caput tm̃. Ac ideo caput dico, quoniã nullus duas habere põt sepulturas, sed vbi caput est, isthic alicuius esse dicitur sepultura. Siue ergo Christianus, siue paganus, siue infans ẽt uon baptizatus aliquo in loco sepeliatur, ẽm Romanorum instituta locus ille religiosus appellabitur. at vero Christiani non eum locum censent esse religiosum, vbi sepelitur Iudeus, vel paganus, vel infans non baptizatus, sed tantũ vbi Christianus, vsq; adeo, vt si excõmunicatus aliquis sit ibi sepultus, inde extrahatur, atq; extra cœmiterium eijciatur. Locus aũt iste diuersis appellat nominibus, vt cœmiteriũ, & polyandrium. Atq; ipsũ sepulchrum huiusmodi Mausoleum, dormitorium, monumentum, ergastulum, sarcophagus, pyramis, & tumulus. Dicit aũt cœmeterium à Græco verbo κοιμαω, quod est sopio, quasi q̃ isthic mortui dormiant, vnde ẽt nominatum est dormitorium. Polyandrium locus appellatur, vbi multa sunt sepulchra publica. Mausoleum dictũ est a Mausoli sepulchro, qđ Arthemisia eius vxor ædificauit ita egregijs operibus, vt inter septẽ orbis miracula numeretur. Attolitur. n. in altitudinem viginti quinq; cubitorũ, ac columnis cingitur triginta sex. Quare ab hoc sepulchro omnia p̃tiosa sepulchra isto nomine Mausolea sunt appellata. Monumentum vero nominatur a monendo, q̃ nos p̃tereuntes qui in monumentis & sepulchris sunt admoneant & se olim fuisse & perinde mortales, vt & nos meminerimus, q̃ cineres simus, & in cineres reuertimur; puluis & in puluerem redibimus. Tumulus appellatus est, quasi terra tumens, i. collis, q̃ ibi coaceruari terra consueuit. Ergastulum dictũ est per antiphrasim ab ἐργαζομαι, operor, quasi q̃ in sepulchris corpora minimè laborẽt, sed requiescant, qui in Domino moriuntur. Sic itẽ sarcophagus appellatus est a σαρκος, caro, & φαγο comedo, quasi isthic caro consumatur & comedatur. Dicitur ẽt Pyramis sepulchrũ eiusmodi, quod flammæ habet similitudinẽ, ita vt è lato in acutum tendat. Est.n.altissimum genus sepulturæ. Tale Romæ visitur, in quo positæ sunt cineres Iulij Cæsaris, vocanturq; acus S. Petri, atq; ẽt nunc in dubio est, an ex vno constet lapide, an vero ex pluribus. Similem pyramidem extruxit Cæsar Turonis, iuxta ripam Ligueris, & in ea inclusit cuiusdam sui amici cineres, qui fuit interfectus. Nũc ergo deinceps de ijs qui sunt sepeliendi dicamus, & prius quidem qbus locis debeant sepeliri, an locus eis ẽt aliqd cõferat, nec ne. Ac nõnulli sanè arbitrãtur, locũ mortuo non prodesse, qđ hinc confirmare volunt, cũ Lucifer è cœlo fuerit eiectus, & Adã è paradiso expulsus, quæ tm̃ loca sunt optima, nec quicquã bonitatis eis contulerũt. Item Iacob in tabernaculo fuit interfectus, & Iob in sterquilinio triumphauit: potest autem locus obesse, vt siquis sepeliatur in Ecclesia, quum non sit dignus.

Certè

Certè nullum corpus in Ecclesia debet sepeliri, nisi sint corpus sanctorum patrum, qui dicuntur patroni, id est, defensores. Ipsi enim meritis suis totam patriam defendunt. Sed cæteri circa Ecclesiam debent sepeliri. Dicunt.n. quidam, q̃ locus triginta pedum circa Ecclesiam in eum finẽ debeat consecrari. Alij vero putant solã circuitionem, quãdo Ecclesiam dedicat, sufficere. Olim.n.apud veteres solebant homines in suis ædibus sepeliri. Sed propter fœtorem cadauerum statuerunt, vt extra ciuitatem sepelirentur, & locum quendã cõem ad hoc quasi sanctificarent. Nobiles vero sepeliebantur in mõtibus, siue in eorum medio, siue in radicibus. Proinde si quis interficiatur in obsidione, vel aliquo tumultu, nec posset habere cœmeterium, sepeliant ipsum, vbi possunt. Si vero aliquis moriatur in mari, & terra fuerit vicina, nauigent illuc, ipsumq́ue ibi sepeliãt, Sed si procul a terra abfuerint, videantq́ue in medio mari insulam, vertant eo vela, & sepeliatur in insula. Verum si terra penitus non videant, paretur ipsi domuncula quędam ex lignis, si possit haberi, & proijciatur in mare. Quo etiã modo fiat, si diues fuerit. Sed cũ thesauro suo, si habet, eijciatur, vt qui eum inuenerint ex thesauro ipsum nobilem fuisse cognoscãt, aut certè amore thesauri ipsum terræ mãdent. Verumenimuero animaduerte, quã docunq; sepelitur Christianus, vel quocũque ẽt loco crucem capiti eius apponi debere, ad designandum illũ fuisse Christianum. Vel ob id ẽt, q̃ tum moperè diabolus signum hoc pertimescat, & ad eum locũ horreat accedere, q̃ cruce est designatus. Videndum deinceps est, vnde cœmeteriũ initiũ habuerit, videlicet ab Abrahamo. Hic.n.emit agrum ab Ephron Hethæo. in quo duplex erat spelunca, vbi ipse sepultus est cum Sara, Isaac, Iacob, Adam, & Eua. Ad hoc.n.emit, vt sibi & suis sepultura esset duplex spelunca ideo dicebatur qm̃ ibi duo sepelliebantur contigue maritus & vxor. Vel quia duæ aderant speluncæ, & in vna sepeliebantur viri, in altera mulieres, vel etiam, quia duplex fiebat vnicuique spelunca sepeliendo, in modũ cathedræ. Sepeliebantur.n. quasi sedentes, & pars speluncæ superior, quæ a natibus trũcum capiebat, dicebatur vna spelũca: Pars vero, quæ continebat pedes, crura, & fœmora, dicebatur spelunca alia. Opportunè hic considera non legi in prima ætate, nisi duo duntaxat sacramenta fuisse inuẽta, oblationem nimirum, & pœnitẽtiã, sed in secunda cultum Dei fuisse ampliatũ. Fecit.n. Noe arcam, atq; illi inclusit multa animalia ad sacrificandum Deo. In quarta aũt ætate diuinus cultus magis auctus est. Tunc.n.lex data est, & multa genere sacrificiorũ offerebatur Dño. Sic in quinta ætate magis adhuc auctus est. Tum nãque factum est templum, & cultus diuinus optimè sanè habuit incrementum. In sexta tandem ætate venit Christus, qui seipsum obtulit Deo hostiam placentem, & sufficientem pro omnibus. Porrò autẽ in cœmeterio Christianorũ nõ nisi Christianus sepeliri debet, nec tamen omnis. Nullus. n. in suo maleficio interfectus sepeliri debet in cœmeterio, vt latro, si in latrocinio interficiatur. Intellige autẽ hic maleficium, si sit mortale peccatum, vt interfectus est in adulterio, & in ludis Ethnicorum. Si verò moriatur subito in ludis consuetis, vt in ludo pilæ, potest sepeliri in cœmeterio, sed sine psalmis, & sine exequijs. Si præterea aliquis ex postribulo rediẽs, vèl ex alio loco, vbi fornicatus sit, & in via occidatur, aut alio casu non confessus moriatur, si legitimis testib. potest probari, eum fuisse fornicatũ, nec postea confessum, in cœmeterio sepeliri non debet. Si non potest probari, sepeliri licebit. Latro, in eo loco, in quo suspenditur, sepeliatur, nisi prius satisfecerit, si autem satisfecerit in cœmeterio sepeliatur. Mulier si in partu moriatur, vtique in Ecclesia sepulturæ tradi non debet, sed extra eam. Quare canantur ei exequiæ, & postea sepeliatur in cœmeterio, sed puer excidatur e ventre eius, ac sepeliatur extra cœmeterium. Debent autem mortui ad hunc modum sepeliri, sudarij videlicet induti, & vt caligas circa tibias habeãt, & soleas in pedibus, quo significent ita se paratos esse ad iudicium. Ponantur præterea capite versus occidẽtẽ, & pedibus versus oriẽtẽ. At vero clerici si sint ordinati, illis indumentis sepeliantur, quibus fuerãt ordinati. Si non habeant ordines, more laico-

rum,& tondeantur ac radantur.Omnium autem corpora debent lauari,ad significãdum, q̃ si anima per confessionem a culpa fuerit mundata,vtrunq; , hoc est , anima & corpus in die iudicij sempiternam habebunt glorificationẽ. Si vero aliquis n hastiludio moriatur absq; pœnitentia quando videlicet sacerdotem ipse nõ quẽrit,sepeliatur instar asini,atq; ita quoq; si in ripa.Sed si ludi gratia , vel propter negotium suum conficiendum nauiget ac pereat,,põt sepeliri in cœmeterio . De istiusmodi.n.non iudicat Ecclesia manifestè.Si quis subito moriatur nõ ꝓp aliquã causam manifestam,sed occulto Dei iudicio,honorifice sepeliatur.Iustus.n. quacũque causa moriatur,saluabitur.Qui deniq; sibi manum inferunt, ac mortem ꝓpria voluntate depaciscuntur , non debẽt in cœmeterio habere sepulturam . Solet aũt hic quæri,vtrum post diem iudicij homines sint futuri nudi,an vero vestiti . Et videtur quidem q̃ vestiti,q̃m angeli semper vestiti solent apparere, & Christus ẽt post resurrectionem cum veste visus est , ac in trãsfiguratione quoq; fuit vestitus . Vnde illud. Apparebant vestimenta eius alba sicut nix.Contra vero videtur ,quòd erunt nudi, idq; ex ea authoritate , q̃ eãm sumus futuri forma , in qua fuit Adã ante peccatum,atq; ẽt in meliori. At qui tunc nudus fuit,ergo & nos similiter erimus nudi.Verum nihil nos dicẽdi præsumamus de veste vel de qualitate , nisi vnum hoc videlicet isthic neq; deformitatem fore,neq; infirmitatem.

De institutione officij. Cap. 160.

SEquitur de officio,& primo quidem a quibus fuit institutum, secundo a qbus fuit actum,tertio a quibus habuit initium,quarto de modo celebrandi.Officium ergo mortuorum primo ab Apostolis fuit institutum,sed ab Origene, vt testatur Isid.in lib.de Ecclesiasticis officiis,fuit auctum,& ex maxima parte ordinatum . Vnde ipsum commendat Beatus Aug.in quodam libro quem ille appellat Enchiridion, inquies eum fuisse scũdũ in Ecclesiasticis officiis post Apostolos.Officiũ hoc initium habuit a veteri lege.Legitur. n. q̃ mortuo Iacob Ioseph & alij fratres eius,vt eis præceperat, cum multis Aegyptiis attulerunt eum in Hebron,sed prius fleuerũt ipsum in Aegypto triginta diebus , ac postea septem in aria Athad.Præterea legitur , q̃ mortuo Moyse populus Israeliticus eum deplorauit triginta diebus,quemadmodum ẽt ferunt factum fuisse de Aron & Maria.Verum animaduerte, q̃ mortuo Iosue , qui eos in terram promissionis introduxerat, non legitur ipsum populus fleuisse, quãuis tamen contra credatur.Ideo de Iosue tacet historia,quia præfigurauit Xp̃m , & mors eius mortem Christi,videlicet eius qui nos a morte redimens ad vitæ patriã reduxit, vbi neq; luctus,neq; dolor est . Propter figuram igitur de morte illius historia tacet,sicut alibi de patre Melchi sadech, qui Christum figurauit , q̃m non legitur habuisse patrem,quemadmodum nec Xp̃s patrem habuit hominem . De Moyse (licet melior credatur fuisse quã Iosue) & de aliis qui mortui sunt in desertο ,populus dicitur fleuisse, q̃m desertum aliquando alienationem a Deo significat. Pro illis itaq; flendum est, qui per peccata sua a Deo alienantur. Ex qua quidem relinquit Salomon. Luctus filii tui sapiẽtis mortui septẽ dieb⁹. Luctus filii tui stulti eternus,quandoquidẽ in eternum punietur.Sic,Filius sapiens lætificat patrem, stultus vero mœstitia est matri suæ.Septenarius igitur mortuorum luctus & trigenarius a veteri tẽsto sumpsit exordium , quemadmodum.n. Iacob filij fleuerunt septẽ diebus,& Moysen triginta, ita quoque ecclesia q̃nq; septem diebus , q̃nque triginta suorum mortuorum celebrat officium.Notemus interim quatuor modis subueniri mortuis, oratione videlicet, amicorum eleemosyna,cognatorum ieiunio,& missarum celebratione. Septem ergo diebus nostris mortuis officium facimus,vt ad sabbatum animarum citius valeant peruenire.Aut certe ꝓp septenarium animæ & corporis habet.n.anima tres potissimum proprietates,vti nimirum rõne, concupiscere , & irasci . Corpus vero ex quatuor constat elementis. Vt itaq; peccata quæ homo commisit per hæc septem deleantur,septenarium mortuis celebramus

mus.Ter decem triginta faciunt. Per ter intelligimus Trinitatem, per decem Decalogum. Quare trigenarium mortuis iõ facimus, vt quod in obseruatione decem præceptorum deliquerunt,Dei misericordia eius condonetur. Quidam tamen tribus diebus hoc faciunt,vt in eo triduana Christi sepultura representetur , & quod viuus peccauerit cogitatione,verbo,& opere,mortuo remittatur. Quod autẽ plerique officium faciunt nouem dierum, licet ea consideratione hoc faciant , vt per huiusmodi officium illorum mortui a pœnis liberentur , ac nouem ordinibus Angelorum associentur,non tamen approbatur,sed omnino interdicitur, quoniam ab Ethnicis sumptum esse videtur,qui nono die cineres , & busta suorum recondebãt. Sicut.n.non imitamur Iudæos in celebrãdo Pascha, ita etiam in hoc officio Ethnicos imitari planè prohibitum est.Sunt ꝓterea nonnulli qui quinquagenarium faciunt,& alij,qui quadragenarium . Ideo hi vtriq; satis cum ratione facere videnẽ . Qui.n.quinquagenarium faciũt, ab Abraamo occasionem sumere videntur , qui ex Domino, nolente Sodomam subuertere,quæsiuit, num si quinquaginta in ea essent iusti,illi parceret.Nam & quinquagenarius numerus perfectus est,& significat annum iubilæum, i. octauam ætatem , in qua erit remissio,& plena libertas.Vt ergo animæ mortuorum plenam libertatẽ, & suorum peccatorum remissionem adipiscantur , quinquaginta diebus pro illis a quibusdam celebratur officium. Quadragenarium vero ideo quidam faciunt , vt illis,qui decesserunt,& transgressi sunt in decẽ præceptis,& in doctrina quatuor Euangelistarum,condonetur.

De celebratione mortuorum officij. Cap. 161.

PRæterea modo videamus de ipsius officij celebratione.Ac primo quidem vt sciamus, quæ sint tacenda , & secundo quæ sint dicenda, quoniam officium mortuorum imitatur triduanam Christi sepulturam, & illius omnino vestigia sequitur. Sicut ergo tribus illis dieb⁹, ita & in hoc officio omnia cantica lętitię subticemus. Inde etiam est.q̃ Domine labia mea aperies ad matutinas, vel vigilias mortuorũ, & Deus in adiutorium , neq; Venite exultemus, neque,Gloria patri ad respõsorium, aut sub finem psalmorum. Pari modo ad lectiones neq; benedictiones petimus.neq; damus,nec Tu autem Domine, nec Deo gratias vnquam dicimus , vsq; adeo,vt ne ad missam quidem. Posset tamen & alia ratio reddi , quamobrem in officio mortuorum hæc taceantur,quum.n mortuorum exequias celebramus , ad plangendũ venimus,& lachrymandum,non ad solem nizandum . Ob quam rem sanè lætitiæ cãtica subticemus . Nam non bene conuenit huic officio. Venite exultemus , nec Domine labia mea, sed potius cum eo videntur repugnare.Officium autem mortuorum a vesperis incipit , quas in hunc modum auspicamus.Placebo Dñe.Quib. absolutis sequitur completorium, ac postea vigiliæ,quarum tria sunt genera . In quibusdam. n. Ecclesijs nouem leguntur lectiones ex Iob,in alijs vero totidẽ , sed ex lib. Sapiẽtiæ. Incipiunt autem hę hoc pacto . Melius est ire ad domum luctus , quam ad domum conuiuij . Sunt rursus aliæ Ecclesiæ,in quibus itidem nouem recitant lectiones, verum ex sermone quodam B.Aug.quem ille composuit de mortuis,& quem finiuit in hunc modũ.Beati mortui qui in Domino moriuntur, quod a quibusdam dẽ sub finem lectionum loco.Tu autem Dñe,quemadmodum in aduentu Dñi,in Natiuitate,& in Epiphania lectiones Isaiæ finiuntur hoc pacto. Conuertimini ad me,& salui eritis, & laméta tiones Hieremiæ ad tenebras hac rõne , Hierusalem,Hierusalem , conuertere ad Dñm Deum tuum.Verum alijs dieb.hoc modo. Tu autem Dñe &c. Atq; ita sunt quatuor modi finiendi lectiones. Ad missam ,pinde thus offerri non debet, q̃libet hoc tpe ita vsu receptum sit.Nã in veteri lege prohibitum fuit, ne ꝓp peccato offeretur oleum lætitiæ, nec thus suauitatis , vbi.n.peccatum,ibi tenebræ, atque isthic nõ debet esse lętitia,nec suauitas, sed luctus,& cõtritio cordis . Quocirca,& exequiæ quas nos facimus ob mortuorũ commissa,celebrant.Animaduerte interim,in lege Moysi ꝓhibitum fuisse a Domino,ne

thymiama boni odoris, vel thus sibi sacrificium aliquis adoleret in vsus suos, vt odore eius frueretur, quòd si qs faceret, periret è populo suo. Atque ideo moris est in Ecclesia, vt ad altare benedictum ac consecratum thus offeratur, quum vero descendit thuribulum, vel ad clericos, vel ad laicos, vt tum aliud thus sine benedictione vsurpetur, atque hominibus offeratur, consuetum est hic quęri, cur ad missam mortuorum pax nō detur, & sanè triplex assignatur ratio. Prima est, quia officium hoc, vti dictum est, triduanam Christi significat sepulturam, quando pax non datur propter osculum Iudæ. Secunda, quoniam non communicamus mortuis, quòd nobis minimè respondeant. Vnde profecto etiam est, quòd corpus, siue cadauer in Ecclesia esse non debeat, quandiu missa de die celebratur, atque adeo si adsit, quod ist hinc oporteat asportari, dum de mortuis missa canatur. Tertia est; quia sicut ex multis granis simul collectis vnus efficitur panis, & ex multis racemis vinum exprimitur: ita quoque ex multis fidelibus, quorum quidam sunt boni, & quidam mali, vna constituitur Ecclesia. Quoniam ergo mortuo homine nescitur vtrum sit ex conformitate Ecclesiæ, & pacem habeat cum suo Creatore, ideo ad missam pacem non damus. Non autem dicimus, Benedicamus Domino, nec Deo gratias, nec laudes aliquas referimus, qa non est, vnde fint agendæ, quum nec dum appareat eorum requies. Illud præterea animaduertendum est, officium mortuorum finiri nona hora, & non habere secūdas vesperas, quo significatur, quòd hoc officium finem habebit, quandoquidem animæ saluandorum ab omni pœna liberatæ, sempiterna lætitia perfruentur, nimirum Sancti, de quorum glorificatione in anima certa est Ecclesia, primas, & secundas vesperas habent, si in eorum officio nouem lectiones decantentur. Et quidē primas, propter glorificationem animæ, secundas vero propter glorificationem corporis, quam habebunt, quæque nunquam finem sit habitura. Si autem non ni si tres lectiones canantur, primas tantum vesperas habebunt. Nunc porro dicēdum est, quemadmodum corpus sit sepeliendū, & quomodo tumulandum, & ad Ecclesiā deportandum, a quibus, & quando. Quando ergo iam aliquis animam agere videtur humi collocari oportet super cineres, vel paleas, quo innuitur, quòd cinis est, & in cinerem reuertetur, quod vt alijs de se exemplum præberet, beatus Martinus fecisse legitur. Debet præterea recitari passio Domini, vel eius pars aliqua ante morientem, si sit literatus, & doctus, vt moueatur ad maiorem compunctionem. Sic quoque & crux ante pedes eius esse oportet, vt iam moriens eam intueatur, quo vel inde magis conteratur. Debet recta iacere facie, vt cœlum aspiciat. Priusquam vero expirauerit necessarium est, vt campanæ pulsentur, idque ideo vt populus audiens oret pro eo. Pro mulieribus quidem bis, quoniam mulier inuenit alienationem. Ipsa namque primo fecit quo homo alienaretur a Deo. Quare secundus dies non habuit benedictionem. Pro viro autem ter pulsatur, quòd ab ipso Trinitatis quoddam in homine apparuerit exemplum. Primo enim Adamus formatus est è terra, deinde mulier ex Adamo, ac postea ex vtroque creatus est homo, vt ad eum modum hinc nata sit Trinitas quædam. Ad postremum pro ecclesiastico tot vicibus debet cōpulsari, quot habeat ordines, vt sciat populus pro quo sit orandum. Pari ratione pulsari oportet quando portatur ad Ecclesiam, & quādo rursus ex ea ad tumulum. Priusquam autem corpus sepeliatur, pannus subleuet, debet sacerdos, vel eius vicarius illuc venire cum aqua lustrali, seu benedicta ac orationes pro eo ad Dominum effundēs, Sanctos inuocare, & rogare, vt eius animam suscipiant, atq; in locum gaudij deferant. Sunt enim quædam animæ, quæ sunt perfectæ, vt quam cito exeunt è corporibus, ad cœlos euolent. Sunt & aliæ prorsus malæ, quę illico ad inferos cadūt. Verum præter has sunt & alię mediæ, pro quibus huiusmodi fit commendatio, idq; tātum propter incertitudinem. Proinde abluto corpore & velato, oportet portari ad ecclesiam, ac tunc debet missa cantari, vbi profecto animaduertas in quibusdā Ecclesijs vnicuiq; dari candelam in choro in altera manu, & in altera, q offerat,

ac si lecto Euangelio ea offeruntur sacerdoti pro mortuo, atque tum huiusmodi cantari solet versus. Hostias & pces. Missa celebrata, ante cadauer præcantat sacerdos, & si plures sint sacerdotes, omnes debent habere stolas, ac cum eo orationes dicere. Peracto autem officio precantationis, portatur ad sepulchrum cum huiusmodi psalmis: In exitu. Confitemini, & alijs, qui ad hoc peculiariter sunt instituti. Verum portari debet a similibus, vt si diaconus fuerit, a diaconis; si sacerdos, a sacerdotibus, si isthic præsto sint. Sin vero non, minimè, cum necessitas legi non subijciatur. Sic clericus a clericis, catholicus a catholicis. Si vero fuerit ex fraternitate (& quam ita vocant, & sæpe faciunt inter se homines) ab eis debet portari. Sed mulieribus non est permissum aliquorum cadauera deportare, ne earum corpora nuda videantur, quod fortassis aliquando cōtingeret, quemadmodum nec licitum est eis pacem dare ad euitandum lasciuiam. Deinde vero ponitur in sepulchrum, & isthic aqua apponitur benedicta, ac prunæ cum thure. Et profecto aqua benedicta ideo ne ad corpus dæmones accedant, quos huiusmodi aqua abigit ac pellit. Solēt enim diaboli sæpenumero in mortuorum desæuire corpora, & quod non potuerunt in vita, id faciunt saltem post mortem. Thus autem apponitur propter corporis fœtorem remouendum, & prunæ ad designandum, quòd terra illa in vsus communes amplius redigi nequeat. Diutius enim carbo sub terra conseruatur, quam aliud quippiam, quòd possit isthic in testimonium relinqui. Hedera, vel laurus, quæ in perpetuum frondium seruant virorem in sarcophago propè corpora ponuntur, ad declarandum, quòd illi, qui moriuntur, in illo viuere non desistūt, quia quantumuis corpore moriuntur, anima tamen viuunt. Alia sanè ratione in funeribus habebatur cupressus. Nam quemadmodum hæc cæsa non iterum reuirescit, sed tota moritur, ita homo ex eo quod moritur, non rursum reuiuiscit. Hęc de mortuis dicta sufficiant, ac de festis quatuor Coronatorum deinceps agamus.

De festo quatuor Coronatorum. Cap. 162.

FVerunt quidē nouem, sed quatuor eorum dicuntur Coronati, quòd eorum nomina hominibus erant ignota. Hi fuerunt lapicidæ, qui venerant ad construendum templum Diocletiani, quod erat Romæ. Sed cū cognouisset eos esse Christianos, martyrio coronati sunt, & quum nomina illorum nesciretur, dicti sunt Coronati.

De solemnitate beati Martini. Cap. 163.

SCiēdum vero est de beato Martino, quòd par & æqualis Apostolis sit appellatus, pro suscitatione quorūdā mortuorum, vt pleriq; arbitrantur, cum idem & multi alij martyres fecerint & confessores. Verum potius ob quoddā miraculum, quod contigit, cum Turonis esset Episcopus. Nam cum hybernis mensibus pauper ei seminudus obuiam veniret, orans sibi vestimentum dari, accersito archidiacono statim algentem iussit vestiri. Quod quum archidiaconus facere distuliisset, irrupit pauper in sacrarium, quod intrauerat Martinus conquerens se a clerico dissimulatum, atq; algere deplorās. Eo audito, Martinus illico occultē suam eduxit tunicam, ac suo concessit precatori, petijtq; ab Archidiacono priusquam celebraret tunicam, quam pauperi emere iusserat, atque eam vilem, hispidam, & breuem clanculum induit. Atque ita sanè parauit se ad celebrādarum missarum solennia. Sed quum ante altare, vt moris est, in præfatione sisteret, manusq; ad Dominum subleuaret, ita vt brachia eius facilè ob amplitudinem, & breuitatē manicarum conspicerētur, illico aurei torques ipsa honestè operuerunt, & supra caput eius igneus globus visus est. Quo quidem declaratum fuit, Spiritum sanctum in eum descendisse ad confirmationem, & robur, sicut in Apostolis ipso die Pētecostes. Quapropter ergo non immerito dictus est par Apostolis. Fuit autem oriundus ex Pānonia, quę est propè Austriam,

vnde etiam fuit beatus Hieronymus. Fecit præterea multa signa, & innumera miracula, & quæ conscripserunt Sulpitius & Fortunatus, vt qui ipsum multum admarunt. Quod autem ad officium attinet, considerandum est hunc solum inter confessores institutionis octauas habere, sicut & beatus Laurentius vigiliam, quòd ipso die passionis suæ dixerit, quod in eius festo repetit ecclesia. Igne me examinasti &c. Sed Martinus in agone mortis dixit astanti dæmoni. Nihil in me inuenies cruenta bestia. Ecce quàm optime conueniunt merita. Ergo ille tanquam qui cæteros martyrio longè superarit, vigiliam habet, atque hoc confessor cæteris item præstantior, solus habet octauas.

De festo Andreæ, & Thomæ Apostolorum. Cap. 16.

COgnoscere operæpretium est, Andræam colore fuisse nigro, barba prolixa, ac statura mediocri. Hoc ideo a nobis dictum sit, vt sciatur qualis in ecclesia pingi debeat, quod simili ratione faciendum esset in omnibus Apostolis, atque alijs Sanctis. Cætero, quin enim mentiremur in litera laicorum, nempè in picturis. Concionatus autem est in Achaia, & Athenis, ac circa illas partes. Valde excellentis fuit meriti, nec id quidem sine causa beatus Gregorius adeo ipsi fuit addictus, vt primum eius fecerit officium, & monasterium ei condiderit, vbi item & monachus extitit. Quadraginta mortuos simul suscitauit, quod de nullo alio legitur. Filius namque sui hospitis, quum nauigaret cum triginta, & nouem socijs naue fracta submersus est, cuius pater quum misere lamentaretur in littore, misericordia motus Andræas fudit preces ad Dominum, & redditi sunt vitæ vniuersi. Tandem ad se proconsul Aegeas vocauit Andræam, vt idolis sacrificaret, qui quemadmodum noluit, & recusauit, vt in ipsius vita legitur, ita vt eum cruci affixerunt, reclamante, & inuito populo. Pependit itaque integro biduo in cruce per transuersum, vt nonnullis placet, positus. Nihilominus tamen prædicauit, & verbum Dei concionatus est. Tandemque fœlicitèr ad superos migrauit. Vigiliâ institutionis nõ habet, quia in tẽporc est ieiuniorum, quare necesse non fuit, vt ei vigilia institueretur. De beato autem Thoma nihil equidem quod hic dicere necẽsse sit, habeo, cum vita eius ex historia, quę de ipso conscripta est, satis abundè cognosci queat. Hoc tamen adijciendum putani, ipsum ieiunium institutionis non habere, ob eandem causam, qua neque Andræam habere diximus. Legitur verò hic Euangelium. Thomas vnus ex duodecim. Qua ratione id fiat, satis ex ijs patet, quæ supra a nobis dicta sunt.

Totius operis conclusio.

IAm ergo duplici hactenus ratione pro ingenij nostri tenuitate Ecclesiastica officia, & quæ ad ea pertinere videbantur, exposuimus, primo quidem generaliter, ac deinde etiam specialiter, sigillatim eo ordine explicãdo, quẽ anni circulus nobis demonstrauit. Festa item sanctorum in suo loco, hoc est, eo die quo celebrari consueuerunt, commodè (vt nos quidem putauimus) reseruauimus, vt quo diei cuiusque festum fieri dicimus, isthic & eiusdem festi ratio haberetur. Nec verò est, quod quis estimet, ita hæc absolutè a nobis tradi potuisse, vt in ijs nihil planè desideraretur, quum diuina officia eiusmodi sint, vt plenè ac sufficienter in multis explicari non possint.

Diuinorum officiorum.

FINIS.

Soli Deo sit gloria,
Cum matre nostra Ecclesia.

INDEX

INDEX CAPITVM QVAE IN HOC OPERE Diuinorum officiorum continentur.

PRoœmium ac totius operis partitio. fol. 322.
De rebus specialiter Deo consecratis cap. 1. fol. eo.
De locis. c. 2. fol. eo.
De tẽporibus. c. 3. eo.
De solennitate festiuitatum. c. 4. fol. eo.
De festis. cap. 5. fol. 323.
De stationibus cap. 6. fol. eo.
De processionibus cap. 7. fol. eo.
De ieiunio. cap. 8. fol. eo.
De ieiunij authoritate. cap. 9. fol. 324.
De distinctione ieiunij. cap. 10. fol. eo.
De institutione Quadragesimæ & reliquis ieiunandi formis. c. 11. fol. eo.
De personis. cap. 12. fol. 325.
De personis ecclesiasticis. c. 13. fol. 326.
Quomodo personæ dignitatis à veteribus ad nos fluxerit. c. 14. fol. eo.
De rebus quæ Deo potissimum debentur. cap. 15. fol. eo.
De votis & sacrificiis. cap. 16. fol. 327.
De oblationibus & donatio nibus. cap. 17 fol. eo.
Quid officiũ & quotuplex c. 18. fol. eo.
De officio generali. c. 19. fol. eo.
De ipso officio. cap. 20. fol. eo.
Cur ter nocte surgebant c. 21. fol 328.
De repræsentatione trium temporum. cap. 22. fol. eo.
De ordinatione sancti Benedicti. c. 23. eo.
De pulsu campanarum & matutini tẽporis initio. cap. 24. fol. 329.
De hymno, & de iis, quæ ad tertium vsque nocturnum fiunt. ca. 25. fol. eo.
De tertia nocturna cap. 26. fol. 330.
De officio diurno. cap. 27. fol. 330.
Cur septies in die laudemus Dominũ. cap. 28. ibid.
De aliis sex horis. cap. 29. ibid.
De psalmis qui hisce horis cantantur. cap. 30. fol. 331.
De hymno & aliis sequentibus. c. 31. eo.
De officio altaris. cap. 32. ibid.
De confessione sacerdotis ante missam. cap. 33. ibid.
De officio missæ. ca. 34. fol. 332.
De introitu, tropis, & linguis, quibus missa celebrari potest. cap. 35. ibid.
De Kyrieeleison, &c. cap. 36. ibid.
De oratione, & quoties se in missa vertat sacerdos cap. 37. ibid.
De epistola, graduali, Alleluia, & prosa. cap. 38. ibid.
De Euangelio. c. 39. fol. 333.
Quid symbolum, quando canendum, & quot sint numero. cap. 40. ibid.
De offertorio. cap. 41. 334.
De sacrificio. cap. 42. ibid.
De secunda parte missę. cap. 43. ibid.
De secreta. cap. 44. ibid.
De præfatione cap. 45. fol. 335.
De Canone. cap. 46. ibid.
De oratione dominica cap. 47. ibid.
De pace cap. 48. ibid.
De vltima parte missę. cap. 49. fol. 336.
Quibus horis celebratur missa. c. 50. eo.
Quę missæ, quibus diebus debeant celebrari. cap. 51. ibid.
De vesperis cap. 52. ibid.
Quot psalmi canantur in completorio. cap. 53. fol. 337.
Quomodo finiendæ sint orationes. cap. 54. fol. eo.
De diuersitatibus officiorum c. 55. ibid.
De cæteris temporibus. c. 56. fol. 338.
Quis ordinauerit officia ecclesiastica, & quibusdam diebus. cap. 57. ibid.
Quomodo officia ecclesiastica fieri debeant, & qui sint eorũ libri. c. 58. ibid.
De reliquis libris. cap. 59. fol. 339.

De

De quinque libris lectionum.c.60.ibid.
Qui legi debeat in Septuagesima ca.61. ibid.
Qui legi debeat ab octaua Pentecostes vsq; ad Natale Domini.c.62.fol.340.
De libris cantuum cap.63. ibid
Quæ omittenda sint in Aduentu.c.64. fol.341.
De temporibus quibus non debent nuptiæ celebrari. c.65. ibid.
De festis & ieiunijs Aduentus.c.66.342.
De anniuersarijs mortuorum,& vigilijs Sanctorum.c.67. ibid.
De vigilia Natalis Domini.c.68. ibid.
De Natiuitate Domini.cap.69. ibid.
De festis natiuitatem sequentibus.c.70. fol.343.
De Circuncisione.cap.71. ibid.
De festo hypodiaconorum.c.72. 344.
De Epiphania.cap.73. ibid.
De euangelijs apparitionis.c.74. ibid.
De festis Sanctorum post epiphaniam. cap.75. ibid.
De dominica post octauas Epiphaniæ cap.76. ibid.
De Septuagesima,Sexagesima,Quinquagesima,& Quadragesima.ca.77.ibid.
De institutione prædictorum.capit. 78. 345.
De officijs istorum temporum.cap. 79. fol.346.
De variatione officiorum.cap.80. ibid.
De festis quæ sunt in principio Septuagesimæ, & primo de purificatione beatæ Mariæ.c.81. ibid.
De festo Sancti Blasij.c.82. ibid.
De catedra Sancti Petri.c.83. fol.347.
De festis generaliter quæ tempore fiunt Septuagesimæ cap.84. ibid.
De officio Quadragesimæ, ac litera laicorum.cap.85. ibid.
Quomodo sit pulsandum in Quadragesima cap.86. ibid.
Quare non ieiunemus eo tempore quo Christus ieiunauit.cap.87.fol. 348.
De diebus priuilegiatis.ca.88. ibid.
De prima quarta feria, priuilegiata.ca. 89. ibid.
De secunda quarta feria & tertia priuilegiata.cap.90. ibid.
De quarta feria cap.91. ibid.
De sabbatis priuilegiatis capit.92. fol. 349.
De dominicis diebus priuilegiatis cap. 93. ibid.
De dominica in Ramis Palmarum.cap. 94. ibid.
De quinta feria siue cœna Domini. ca. 95. ibid.
De sexta feria priuilegiata capit. 96.fol. 350.
Cur non conficiatur corpus Christi in Parasceue,& de ordine eius officia.c. 97. fol 351.
Quare ita huius diei officium sit institutum.cap.98. ibid.
De duabus partibus Sacramenti,ca.99. fol.352.
De officio tenebrarum.cap.100. ibid.
De numero candelarum. capit.101 fol. 353.
De expositione trium quæ præterea in huiusmodi officio obseruantur. cap. 102.ibid.
De purgatione pauimenti. cap.103.fol. 354.
De nudatione altaris.cap.104. ibid.
De Sabbato Paschæ.cap.105. ibid.
De officio sabbati .cap.106. ibid.
Quare hæc omnia fiant.c.107. ibid.
Quid per cereum Paschalem significetur.cap.108. fol.355.
De consecrando, siue benedicendo cereo.cap.109 ibid.
Cur tituli hic taceantur,& de Baptismo. cap.110. ibid.
De reliquo officio in vigilia Paschatis. cap.111. fol.356.
De tempore regressionis.cap.112. fol. 357.
De officio huius temporis. capit.113. ibid.
Quę circa hoc tempus sint obseruanda. cap.114. ibid.
De ornatu templi materialis.cap. 115. fol.358.

De recon-

De recõciliatione proximi c. 116. ibid.
De veneratione huius temporis.c.117. ibid.
De mensa corporis.c.118. ibid.
De paruo prandiolo.c.119. ibid.
De quadam libertate Decembris.c.120. fo. 359
Expositio quorundam, quæ cum circa hoc tempus,tum alibi etiam obseruãtur.c.121.fol. ibid.
De lætanijs.c.122. ibid.
De institutione & modo lætaniarum.c. 123. fol.361.
De festo Apostolorum Philippi & Iacobi cap.124. ibid.
De inuentione sanctę Crucis.c.125.362.
De sancto Ioanne Euangelista ante portam latinam.cap.126. ibid.
De festo beatæ Mariæ ad Martyres.cap. 127. ibid.
Quare non celebremus festa sanctorum qui cum Christo surrexerunt. c. 128. ibidem.
De sancto Michaele,c.129. fol.363.
De varietatibus huius temporis.c. 130. ibidem.
De Pentecoste.c.131. ibid.
De officio sabbati pẽtecostes.c.132.364
De ieiuniis quatuor temporum.c. 133. ibidem.
De institutione ieiunjorum quatuor tẽporum,&c.c.134. ibid.
De tempore peregrinationis ac festis in eo contentis.c 135. fol.365.
De natiuitate sancti Ioannis Baptistæ.c. 136. ibid.
De vigilia sancti Ioannis.c.137. ibid.
De festo Apostolorum Petri & Pauli.ca. 138. fol.366.
De diuisione Apostolorum c.139. ibid.
De festo sancti Iacobi.cap.140 ibid.
De festo Petri ad vincula.c.141.fol.367.
De festo Machabeorum.c. 142. ibid.
De inuentione sancti Stephani.cap.143. ibidem.
De festo beati Sixti, & Transfiguratione Domini.c.144. ibid.
De sancto Laurentio .cap.145. ibid.
De assumptione beatæ Mariæ virginis. cap.146. ibid.
de Decollatione sancti Ioannis.c. 147. fol.368.
De sancti Augustini festo.c.148. ibid.
De natiuitate beatæ Mariæ.c.149. 369.
De sanctis Sapientia,fœlice & Andacto. cap.150. ibid.
De exaltatione sãctæ crucis.c.151.ibid.
De beato Mauritio eiusque socijs.c.154. ibidem.
De sancto Matthæo. cap.153. ibid.
De festo Angelorum siue Michaelis.cap. 154. ibid.
De sancto Remigio cap.155. fol.370.
De sancto Luca.c.156. ibid.
De Simone & Iuda.c.157. ibid.
De festo omniũ sanctorum.c.158. ibid.
De officio mortuorum ac ratione sepeliendi.cap.159. ibid.
De institutione officij c.160. fol.371.
De celebratione mortuorum officij. ca. 161. ibid.
De festo quatuor Coronatorum.c. 162. fol.373.
De solẽnitate beati Martini.c.163. ibid.
De festo Andreæ & Thomæ Apostolorum.cap.164. ibid.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Registrum.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

A a Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx yy Zz &&.

Omnes ſunt quaterniones præter * qui eſt duernio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca